

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
SEVILLA

IN PSALTERIVM

Dauidis Israelitarum regis & uatis diuinissimi, Ioan. Baptistæ Folengij Mantuani Monachi Cassinatis commentarij, summa fide, mira luce, grata breuitate, ex ipsa Hebraica ueritate confecti & absoluti.

ISINGRINIVS CHRISTIANO LECTORI S.

Ecce tibi, Christiane Lector, absoluta tandem FOLENGII theologi citra cõtrouersiam cõsummatissimi, in omnes Dauidis odas doctissima planeq; diuina cõmentaria: in quibus sanè, siue raram viri eruditionem, spiritúsue ardore flagrantem animũ consideres: siue sensuum candorem & acumen, mysteriorũ item rerumq; abditissimarũ luculentam explicationem: siue etiam aptam concinnamq; versuum & sententiarũ connexionem spectes: siue fidam denique diuersorum interpretum collationem, quin & non minus appositas quàm iucundas atq; vtiles suis locis digressiones, cohortationes, admonitiones (vt teres interim puræ dictionis filum, ac bene latinarũ vocum proprietatem, quæ Romanam elegantiam illam veterem, grauitatemq; Theologicam planè referant, omittam) diligentius expendas: hæc inquam omnia, nisi summa laude admirationeq; digna esse iudicaueris, omnem mihi fidem (qua apud me nihil est antiquius) abrogari volo. Quod idcirco in libri fronte paucis tecum agere libuit, vt non omnes monachos indoctos atq; impios esse, sicut à plerisque hodie, inuidia & maleuolentia erga illum ordinem potius, quàm Christiano pioq; studio, traducuntur, re ipsa cùm ex hoc nostro, tum ex aliorum eiusdem familiæ eruditissimorum virorum proœmijs & epistolis operi præfixis cognosceres. His igitur feliciter fruere, & vale.

No tiene que expurgar este libro por el nuebo expurgatorio deste año de 1640
Fr Pedro de Torres

Cum rerum ac uocum, ac Psalmorum etiam, quo quisq; inueniendus sit loco, locupletissimo Indice.

BASILEAE, PER MICH.
Isingrinium, 1549.

Anastasius Cæsenas monachus pio Lectori S. D.

Non te latet, sat scio, Christiane Lector, quantũ gratiæ & veneris eiusmodi egregiis alioqui monumentis conciliet autoris cõmendatio. Siquidem Apellis picturæ vel solo nomine vulgò cõmendabantur. Habes igitur in omnem Dauidicam poësim à IO. BAPTISTA Folengio, viro iam inde à puero sacris literis erudito, peneque detrito, cõmentaria perpetua, quæ tibi multis nominibus debent esse quamgratissima. Quis enim vel felicius, vel sanctius hasce diuinas odas enarrare possit, quàm qui ab ipso ferè lacte in his versatus fuerit, ac velut enutritus? quique profundissima sensa non minus lachrymis, quàm indefesso studio elicere studuerit? Sub hæc scriptores qui in suo theatro perstiterunt, laudem apud posteros immortalem tulerunt: at qui secus, multorum & sannas & rhonchos experti fuere. Quare non est quòd hîc timeas Folengio, quin in propria steterit harena, vt si quis alius: illudque lepidum Euripidis dictũ, in quemuis potius, quàm in eum competat: τέκτων γὰρ ὢν, οὐκ ἔπραττες ξυλουργικά. Accedit verò ad operis cùm venustatem, tum decorem, quòd vir iste omni superior laude, nõ aliter loquitur, ac viuit: eo quippe est ingenio, iis moribus, vt nihil mitius, nihil rursus inculpatius fingi possit. Quòd si modestiam quæris, ea est, vt vix passus sit à summis viris exorari, quò tantum thesaurum impertiret studiosis: nec vnquam annuisset, nisi hoc vno euictus ariete, ne scilicet diuinam concitaret iram, si blattis potius, quàm Christianis hominibus harum vigiliarum copiam facere dignum duceret, tantum abest vt inde vel gloriam, vel nominis celebritatem aucupari speraret homo à fastu alienissimus. Cæterùm quod ad rem attinet, ita dictionis filum attemperauit, vt mediocriter eruditi non arceantur à lectione: multò minus verò doctiores orationis politiam ac nitorem huic nostro felici seculo à Deo optimo maximo condonatũ desiderent. Porrò momis & nasutis quis vnquam satisfecerit? Boni quique (vt spero) saltem iudicabunt tantum huic in sacris debere Mantuanos, quantum olim in profanis suo Maroni. Optimi verò censebunt eò amplius Christi Ecclesiam debere Folengio, quò Dauidis carmina sunt Maronianis excellentiora ac sibi vtiliora. Habes proinde frequentes paraphrases doctas æquè ac dilucidas: allegorias vt pias & solidas, ita nunc primùm excogitatas. Digressiones verò cognitu dignissimas, quæ te vnicè oblectare poterunt, si propius & diligentius rem inspexeris. Ad hæc non paucos noui ac veteris instrumenti locos offendes, quos vti operæprecium fuit subinde citare, ita in gratiam lectoris obiter, breuiterque, sed tamen doctè explanat. Verùm illud cumprimis in votis habuit vir eximius, vt corruptos hominum mores informaret, rem profectò nostris exulceratis temporibus opportunissimam. Ita verò carpit & mordet, vt nihil minus agere uideatur: ita morbos contrectat, vt vbique præsentissimum adhibeat pharmacum: nusquam ferè non abstinens ab acrimonia, nusquã nõ præ se ferens & Christiani & monachi pectus. Sed hæc & longè cõmodiora, re melius deprehendes, quàm vt ego possim, aut velim præfari. Illud tantùm addam, hunc vnum esse huius memoriæ, quem cum veteribus theologis non iniuria conferre possis, si reconditam eruditionem, atque maximam grauitatem non oscitanter expenderis. Cessabunt iam, opinor, ἀναλφάβητοι quidam blaterones, qui se demum eruditulos arbitrantur, si in monachorum inscitiam stolidissimè

debacchentur, cùm ipsi nè micam quidem eruditionis habeant. Sed hoc vtcunq; tolerabile, nisi & impudentiam cum ignoratione haberent coniunctam, quæ dicacitatis & maledicentiæ mater est & origo. quanquam hæc ἀπροσδιόνυσα, aliàs fortasse tempestiuius. Tu verò Lector candide, despectis interim Orphei uel Pindari profanis hymnis, plectro & odis sanctißimi Regis Dauid fruere potius, cumq; ijs Folengij doctißimis lucubrationibus, quæ tibi tuisq; cõmodis, magnis sudoribus confectæ sunt, & inuulgatæ: atq; alia id genus plura, quæ σὺν τῷ θεῷ propédiem è nigris cucullis exibunt candidißima, præstolare. Neq; enim plus valebit tetra vulgi ἀχαρισία, quàm albi doctorum calculi. Bene vale, quisquis es sacrarum literarum studiosus.

Apud Casinum, anno à Christo nato M. D. XLIII.

Ioanni Baptistæ Folengio Nicodemus frater S. D.

On ignoras frater, longoq; rerum vsu iam didicisti, cursum equorũ fauore perniciorem fieri: atque illam tandem nõ vulgarem censeri laudem, quæ ex notæ spectatæq; virtutis testimonio oriri solet. Hoc quidem dixisse volui, nõ quòd de ardore mentis tuæ quicquam dubitem, sed vt currentem adhibito calcari vehementius impellam, feruoremq; fauore, quantuluscunq; is demum sit, augeam. Ad hasce nuper oras Euganeas quædam pia religiosáq; abs te ædita, & ab Isingrinio luculenter typis impressa, in nõnullos psalmos peruenere commentaria, non insuauia quidem lectoribus, non ingrata, nõ vel ab ipsis eruditissimis viris neglecta. Mirum quàm prona (sic illi referunt) in dictione sint, facilia, arguta, atq; adeò strictim collecta, vt nihil tamen desideretur copiæ & lepôris. Quo fit vt à plerisque non infimæ classis hominibus laudetur phrasis, à nonnullis orationis nitor, venustas, copia: ab alijs item cõcinna similitudinum frequentia, atque apta vocum proprietas & elegantia. Quid? lucubrationes istæ tuæ à probis omnibus laudantur, & ad cœlum vsque extolluntur. Referunt (aiunt) Folengij scripta veterum autorum politiem & grauitatem: cuncta, vt sacra tractari debent, præclara, sequentia, aperta, libera, &, quod pios mirum in modum delectat lectores, Christum vbique spirantia. Sed & illud, inquiunt, mirandum, quòd si interdum exteram pellem aut plumam induere contingat, id agit quod astutißimam agere fulicam non ignorat, quæ fœtum aquilæ neglectum vt suum alit. Addo & illud, quòd & nos & nostra conspuere solitis, hæc eadem non minus placent, quàm arcta nobis neceßitudine coniunctis. At ego sensuum candorem, & (non falsus sum) profunditatem, raramq; mysteriorum dilucidationem exosculor, cùm ob plura, tum maximè quoniam à fratris pectore cœlesti, vt opinor, afflato spiritu prodiere. Verùm tu interim, vt semper gloriæ propriæ contemptor fuisti, tuæ nõ ignarus mediocritatis, nõ semel tuis in commentarijs te nihil prorsus esse clamitas. Sic enim de te loquẽs in quodam testaris psalmo: Scio quòd in me non est bonum. Gratia Dei sum id quod sum, qui dat omnibus & velle & posse. Probè id quidem. Alio item loco: Possum, inquis, omnia. Sed in quo? aut qua alia ab re? num à naturæ dotibus? num à viribus illis planè cum suo arbitrio fractis, quas cum homine nasci, cum ipsoq; crescere & enutriri cernimus?

haud-

haudquaq̃,sed in eo qui me confortat. Quare,frater optime,cùm minimè diffitearis Dei gratiam id efficere quod es,ac perspicuũ sit sublimem illam maiestatem nõ dedignari citra omne meritum tuum instillare desuper quod tu spargas, quod nobis impartiaris, quod hactenus Dei osores ad bonã frugem pellexit, ac Deo tandem plenos spirituali reaccendit cupidine,te oro,& per venerandos piorum parentũ nostrorũ cineres atque ossa obtestor,ne opponas obicem,néue irritam facias gratiam. Aperi os, corq; exere,ac felici successu ad calcem vsque iam cœptum opus deducere cura. Id quidem probi appetunt ad solatiũ: id improbi quoq;,ad perditæ deploratæq; suæ vitæ remedium obnixè flagitant. Heus tu num abnues? nõ credo, vel eò maximè,quòd ociũ in Casino nactus,nihil tibi esse debet antiquius,quàm vt hac in re orbi ferè vniuerso, non solùm amicis, qui te literis obruunt,fiat satis. Uale,ac numini admonenti prompto ausculta animo. *Patauij,Nonis Augusti, M. D. XLII.*

Ioan. Baptista Folengius Nicodemo fratri S. P. D.

T tu frater me in nemoribus latitantem interpellas? Méne tam alta scribere opinantur amici? Cæcum id prorsus est amoris genus, quod in amicis eam videt excellentiã,quam ne statam quidem virtutis formã appellarẽt semidocti. Ego enim quid de me,meisq; scriptis sentiã,nõ rarò hisce in cõmentarijs tum dico,tum,ne erret Lector,ad rauim vsq; clamo: syncerũ me scilicet tantũmodo esse scriptorẽ,nempe cui pro scopo Dei sit honor, & susque deq; religio: nihil præterea. Quare meis in monumentis nihil aliud in primis quærere debent amici,quàm amplam erga omnes charitatẽ,atque in Deum fidem. Tantũ eruditionem in re sacra nõ ostento. Quæ tamen,si in me aliquã esse iudicant,ea tandem est,quæ meã vbiq; præ se fert,vt tu eam vocas,mediocritatem, non grandiora illa Sophocleo (vt aiunt) digna cothurno,quæ tu frater alioqui mihi charior oculis proprijs de me æquè prædicas,ac de incognito omnino hospite quis rudis prorsus,atq; expers iudicij prædicaret. Amor enimuero te in me audaculũ aliquantisper facit. Uerũ ego interea meo me spithamo metiens, adeò ex superfluis amicorũ laudibus non efferor, quin me esse Folengiũ cogitem,hominẽ nimirũ natum Hyadum tempore,idcirco ab aquis illis nõ abhorrentẽ,quas Christus in Dauide usq; ad animã suã intrasse queritur. Hæc est crux vitæ,hæ proborũ deliciæ,id duri cum mũdo certaminis theatrũ,forsan & trophæum: cuius quidem labores etiam tu mecũ experiris Nicodeme. Experitur & Theophilus noster, cuius ingenium nostro æuo rarum atque insolens,semper infensum fuit ranis. Sed cùm edentulæ sint,nihil aliud quàm coaxant: qua quidem re nõ tam iram quàm risum viatoribus excitare solitæ sunt. Sed ad propositũ redeo. Ain' tu meas expectari lucubrationes? En habeant qui expectant: en nostri exilij fructus (quo enim alio appellabis nomine hanc vitam?) en nemorum partus, en meæ fidei confessio, en quid tandem meus toties instipulatus à mundo animus responderit. Exeant itaque in publicum, postquam sic vultis, ac tu me in primis hortaris Nicodeme, cuius beneuolentiam tam charam habeo, vt nihil mihi charius esse possit, & festiuius. Uale. Albanetæ, Idib. Decemb. M. D. XLII.

Herculi Gonzagæ principi excellentissimo, ac Dei Ecclesiæ Cardinali & docto & pio, Ioannes Baptista Folengius monachus Casinensis S. D.

N fructus mei in Casino ocij (primitias informes, & tanquam ursæ partum ineffigiatas haud dudum ursus habuit) te autore Princeps inuulgari aliquando debuissent, non semel dubius cogitaui. Quòd enim plagis illis orbis, quæ Deum uerè colunt, mei animi conceptus aperirem, nihil mihi omnino timendum erat, cùm nihil, quod ueniam facilè non impetrasset, me dicturum sperarem. Sed illud deterrebat, te in fronte libri posito id attentasse. Noueram sanè quem uirum interpellaturus essem, Herculem nimirum Christianum, nouum Aristidem, Pontificem tandem magnum (maximum te postea uidebimus) & eruditum. Verebar equidem, ne dum à uiæ iustitiæ deerrantes homines pungere, quasique à fuga reprehendere curarem, te, alioquin ab hac scena remotissimum, prætextu tituli in cæterorum numerum obtrudere clàm uoluisse iudicarer. Verùm simulac tua in mentem mihi uenit prudentia, atque antiqua tuæ familiæ coniuncta cum maiestate lenitas, rem eam aggredi non sum ueritus, quam aliàs forsan detrectassem. Sume itaque Antistes ullo absque næuo suspicionis, non dico fortunæ risus, in cuius labijs residet adulatio, sed puluerulentam, laboriosissimamque in psalmorum amphitheatro exercitationem, utpote à monacho, qui longè à doctorum hominum congressu relegatus, librorumque præsidio destitutus, sed re una solùm contentus, à curis mundi ociatur, ad Dei honorem, atque in gratiam suæ sanctæ plebis assumptam, illicque fortassis non pœnitendam, modò tu robustissimus adsis Alcides: qui, ut legere aliquando hi uelint, qui tibi nunc parent dicto, non tam horteris, quàm ipse quoque, uel fictè, si lubet, lectites. Cæterùm quòd meum fuerit consilium, post tot eruditissimos aliorum commentarios, post doctas uigilias, post ultimam ferè manum, ad illa etiam quæ casto hisce præsertim temporibus uelanda fuerant silentio, uoluisse tanquam spectrum quoddam non amplius uisum apparere, nouit Dei spiritus, qui instigauit, norunt amici, norunt & qui bene emunctas habent nares. Mucidos enim meis à scriptis sanequàm procul arceri tam cupio, quàm quis alius à suis. Nam cùm pituita ægrotent, in secernendis odoramentis falluntur: ut falluntur de more obloquutores, inuidi, atque ociosa ista, omentataque inertium fucorum lues, quibus ut plurimum

mum alueoli magis usui sunt, quàm libri: quicq; more pecudum sine literis, sine Deo, sine ulla unquam rectè actæ uitæ significatione perire soliti sunt. Obsecro, quid tu tum cogitas cùm portenta istiusmodi religionis tuos grauissimos appetere cõgressus audis? Fastidis, credo, nondum introductos. Quid cùm loqui occœperint? mera somnia, gerras, patinas, risus Gnathonicos, plausus, & demum insulsa omnia, & fucata. Hanc igitur orbis corruptelam (sic adulatores atque supinos homines appellare soleo) ut à spiritus sancti amœnitate alienissimam esse & uides, & patientissimè nonnunquam, quæ tua est modestia, toleras, ita ego quidem tuo à sanctissimo, atqueadeo cæterorum principum contubernio procul esse & cupio, & oro, & per CHRISTI sponsam uobis creditam obtestor. Vale, & tenerum nepotem rebus, ut cœpisti, serijs assuefacito. Quicquid enim aquarum nouus hauserit cuniculus, tibi acceptum referent posteri.

Albanetæ Casini.

ELENCHVS OPERIS.

Numerus, paginæ: litera mox sequens, eiusdem paginæ partis, quã ipsa margini adiecta occupat, index est.

Creden-

Ioſeph

N

Pecca-

Q

R

Renes

T

Tempe-

V

INDICIS FINIS.

ERRATA SIC CASTIGABIS.

Pag.9. A.uersu 6.qua, pro quia. 17.C.22. re ipsa. 20.C.18. consumetur. 23. D.uers.ult. immensus. 24. D.6.sed, pro non. Ibid.15. pro mitas, lege semitas. 26.C.15.usquam. 28.D 17.ère. 40.C.4. deriuari. 43.B.7.adeo. 45.A.14. superuacaneos. 55.D.9. ictæ nubes. 76.C.2.tam, pro tantum. 78.C.20. Campensi. 79.C.9. Decorem illum. 80.C.11. auertit. 91.D.12.à carnis. 118.A.2.Scyllæam. 281.B.24.uerba. 332.C.23.irritauerũt. 334.B.11.medio. 339.A.24.uniuersi. 353.A.24.anteambulones. 359.B.19.incognita. 364.B.24.multis, imò. 395.D,12,laudandũ, 402,D.9,agnoscunt. 411,A.15,sunt. 414.B,13,cõmodũ &c,

INDEX PSALMORVM, IN *quo primus numerus psalmum, secundus verò folium indicat.*

FINIS.

TABVLA IN PSALMOS PER LOCOS COMMVNES.

LAVDATIONES.

In psalmorũ libro aut laudatur Deus, aut ad eum laudandum fiunt adhortationes, in quibus eius cùm erga alios, tum potissimum erga Israëlitas beneficia cõmemorantur. Vt psal. 8. 29. 33. 47. 48. 65. 66. 76. 81. 92. 93. 95. 96. 97. 98. 100. 103. 105. 106. 107. 111. 113. 114. 115. 117. 119. 134. 135. 136. 138. 145. 146. 147. 148. 149 150.

PRECATIONES.

Aut oratur, Psal. 16. 26. 43. 84. 67. 90. 126.

In morbo. 6. 38. 39. 88.

Peccatorum uenia & expiatio. Psal. 19. 25. 51. 130.

Auxiliũ petitur contra aduersarios & improbos potissimũ, in quo insunt querelæ & imprecationes. Psal. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 12. 13. 17. 25. 27. 28. 31. 35. 36. 40. 42. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 64. 69. 70. 71. 74. 79. 80. 83. 85. 86. 89. 94. 102. 108. 109. 123. 140. 141. 142. 143. 144.

GRATIARVM ACTIONES.

Aut aguntur ei gratiæ, in quo inest & laudatio. Psal. 18. 21. 30. 31. 34. 40. 66. 77. 116. 118. 124.

FAVSTAE PRECATIONES.

Aut est fausta precatio, uel omen. Psal. 20. 72. 122.

INVECTIONES.

Aut sunt in improbos inuectiones, cum precibus coniunctæ. Psal. 5. 7. 10. 12. 35. 36. 40. 52. 53. 55. 58. 109. 120. 135.

PRAECEPTIONES.

Aut docetur aliquid, & ad rectè uiuendum traduntur præcepta. Psal. 1. 2. 4. 11. 15. 19. 23. 24. 32. 34. 37. 41. 45. 46. 49. 50. 62. 63. 73. 78. 82. 91. 95. 97. 99. 101. 112. 119. 121. 125. 117. 128. 129. 131. 132. 133. 137. 139. 151.

PRAEDICTIONES.

Insunt & de Christo oracula. Psal. 2. 14. 16. 17. 22. 24. 50. 53. 68. 75. 82. 85. 86. 94. 97. 98. 110.

Et de Ecclesia. Psal. 51. 87.

Atq; hæc plerunq; inter se mixta sunt.

IOANNIS BAPTISTAE FOLENGII MANTVANI, DIVI BENEDICTI MONACHI, IN PSALMOS ALIQVOT, iuxta hebræam ueritatem, commentarius.

ARGVMENTVM.

Totius uoluminis Psalmorum argumentum CHRISTVS est, qui cum duas in se habeat naturas, modo hanc, modo illam, idcirco frequenter per psalmos ferè omnes interserit, ut doctiores habeant unde suam defleant ignorantiam, & rudiores unde ex reuelata per CHRISTVM sapientia gaudeant.

BEATVS uir qui nō abijt in consilio impiorum.

Sapientes illi qui in huius mundi sapientia turgent, & se extollunt, beatitudinem uitæ cōmodis metiri solent. Ex ipsis doctiores, uirtute ipsa quidem, sed proprio ingenio acquisita. Nos uerò beatitudinem esse dicimus, Deum timere, humana omnia despicere, cœlestia quærere, nihil quod homini posit accidere intolerandum putare, in Dei lege die ac nocte uersari, spretis interim omnib. quæ afferre solet calix aureus Babylonis. Hæc summa est beatitudinis Christianæ, quam nos affabrè docuit Dei filius in terris, quando illos ipsos beatos appellauit, quibus pauperies, luctus, mansuetudo, misericordia, benignitas, cordi essent. Sed alij (ô cæca ingenia) in iocis, in risibus, in omni libidinum genere, in latis fundis, in ocio & pluma, in tyrannide, et cæteris id genus monstris & portētis, illam esse ducunt. Abire, seu ambulare in consilio impiorū, est illorum impia sequi studia consiliaq;, quæ prorsus aliena sunt à Deo: cum impius is uerè sit, qui Deo cōtempto, et sciens
B & prudens malum agat. At cum consilium à prudentia proficiscatur: prudentia uerò alia bona, alia mala cum sit: consilium item, & bonum & malum: bonum ad eos solummodo spectat, qui diligenter ac cautè inquirunt, quibus uijs & medijs, ad beatitudinem ueram pertingant: malum autem ad illos, qui diuerticula peruestigant, quibus iam conceptam malitiam ad effectum perducant. Beatus igitur uir est, seu, ut in hebræo habetur, Beatitudines uiro sunt, qui non ambulauit in pessimorum hominū consilijs, qui ignorant Deū: & qui ad eorū nutū, qui semper deteriora cōsulunt, minimè uiuit: quiq; ab æstu illo cordis irrequieto, quo die noctuq; excruciant̄ miseri, longè abest. Quàm felix profectò est talis qui sic nō ambulauit.

Et in uia peccatorum non stetit.

Peccatorem in hoc loco appellant quidam exteriorem hominem, aperteq; peccantem: eum uidelicet, qui in peccatis diutius uersatus, omnibus palàm per scelestam apparentiam sese nefarium exhibet. Est sanè impius, qui non credit. Est peccator, qui uita & moribus præ se fert incredulitatem. Mala enim desideria in se habet impius, malaq; consilia, ac pessimas cupiditates, quæ uitia in interiore homine insunt: peccatoris autem sensus, atq; ipsa omnino membra, earundem sunt cupiditatum, consiliorumq;, ac curarum omnium, quæ à solida cordis tranquillitate, quam beatitudinem libenter appellamus, abhorrent, & instrumenta, & adminicula. Sed incidunt nonnunq; etiam sancti ipsi uiri, in uiam peccatorū, cum septies in die cadat iustus. qua ratione quæso? hac sanè, ut ex lapsu cautiores facti, quàm sint in uia iustitiæ uitrei, quamq; nutantes & fragiles, non ignorent. Non stant tamen, hoc est, non permanent, non perseuerant, sed agnita peccati turpitudine, de uia peccatorum ad uiam iustitiæ statim regrediuntur. Porrò uiam hominis in scripturis esse quicquid agit, quicquid conuersatur, uiuitq;, & omnia quibus per studium hæret, siue bona, siue mala sint, existimamus: sicut in hoc psalmo uidere est.

C Nouit, inquit, Dominus uiam iustorum, & iter impiorum peribit. Ecce uiæ nomen ad utrunque appositum.

Et in cathedra pestilentiæ non sedit.

Vir enim sic affectus, omne, ut est adagium, tulit punctum. Primum damnauit propheta consilium impiorum, studia scilicet cordis impia: deinde apparentia opera mala, quæ sunt peccatorum uiæ: nunc tertio mortiferam doctrinam. Ad quæ quidem omnia pulcherrima utens analogia, beati uiri uoluntatem in lege Domini, consilijs in primis opponit impiorũ: deinde fructum emissum in tempore suo, id est, opera secundum Deum facta, uiæ peccatorũ: postremò folia, quæ sunt uerba, doctrinaque fidei, quæ opponitur cathedræ pestilentiæ. Nam in spiritus arbore truncus, siue lignum, est fides: fructus, opera: folia uerò doctrina. Sed & radicem huiusce felicissimi ligni in hominis corde fixam, charitatem tum in Deum, tum in proximum unà cum fide esse affirmamus. Nec quidem audiendi sunt illi, qui sanctissimæ huius arboris truncum, radicemúe, aut ramos tantummodo laudare solent, licet sterilis & siccæ: errant enim. Nam nihili pendendam esse arborem censemus, in qua neque in folijs uiror, neque in fructibus aut odor, aut sapor, aut decor cernatur. Ita porrò fides, ita charitas, ita harum socia, per quam æterna sperantur bona, absque elegantia operum, doctrinæque sanctitate, & pulchritudine, flaccidæ sunt ac uanæ. Quid sibi tandem uelle in hoc primo uersu prophetam putamus? Id sanè, ac si diceret: O mirè felicem uirum illum, qui praua sceleratorum hominũ consilia nõ est sequutus, neque eorum qui nefarie uiuunt socius effectus, quorundam doctrinam, qua ueluti peste quadam letali inficiuntur alij, adamauit.

Sed in lege Dñi fuit uolũtas eius, et in lege eius meditabit̃ die ac nocte.

D Legem non tantum scriptam in hoc loco intelligo, quantum quodcunque nouit quis per secretas animi aspirationes placere Deo, atque ad ipsius sanctissimi nominis gloriam facere. Id enim pro lege habet, & ea quidem, quæ uel ipsi iusto, alioqui à lege libero, sit posita. In hac enim suam omnem uoluntatem, omne desiderium, omnem conatum adhibet, die ac nocte, hoc est, sine cessatione. Vult semper, & desiderat uir iste beatus ea quæ Dei sunt, & odit aduersa. Nam quemadmodum is qui, ut ait eximius ille uates, musam meditatur auena, toto pectore, toto ore, flatu, oculis, auribus, in hoc incumbit, non audit alia, non attendit, non uel ea quæ sub oculis sunt, uidet: totus in carmine delectatur, sibi placet: sibi, etsi solus sit, uel ab alijs irrideatur, canit, & totus tandem in fistula est: sic uir iste beatus, sed altiori quadam ratione, meditatur in sola Dei lege die ac nocte, non statutis horis, ut docent quidam, & ridiculè: quos quidem interrogare libet. Si amanti illi Terentiano usque eo insanire licuit, ut suæ Thaidi diceret: Fac dies noctesque me ames, me desideres, me somnies, me expectes, de me cogites, me speres, me te oblectes, mecum tota sis, meus fac sis postremò animus, quando ego sum tuus. Si sic, inquam, insano amanti licitum fuit tam ardentes amoris notas in amicam exprimere, quid à nobis tepidioris ignis putamus exigi ab ipso legis autore, qui adeò feruida in suis amat, ut ignis consumens non grauetur appellari? Consumit enim ac macerat ignis iste diuinus affectus cæteros, desideriaque irrequieta in anima illa, quam sibi per amorẽ coniungi uoluit, ut nihil aliud cupiat, nihil amet, nihil expetat, nihil denique aut uideat, aut sentiat præter illum, in cuius penè naturam, ueluti ferrum candens in ignis naturam conuersum, transmutatur. Massa enim ferri, si semper in igne sit, uenis omnibus ac poris ignem ipsum amplectens, iam ignis, non ferri uim præferet. Quomodo igitur anima, quæ, quasi ferrum in igne, semper in uerbo, in sapientia, in Deo est posita, quicquid agit, quicquid sentit, quicquid intelligit, Deus non erit? Verùm non id solum,

Sed erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarũ, quod fructum suum dabit in tempore suo.

A More hebræo lignum pro arbore posuit: & est sensus, Vir iste similis erit arbori ad ripam fluminis alicuius amœni consitæ, qui non tantum secundum legis præscriptum, aut iussiones principum, & prælatorum, sed sponte sua bonarum actionum fructus producet in suo tempore: hoc est, quando ad proximorũ salutem se promulgandi occasionem nactus, siue in his quæ animæ incolumitati cõducunt, siue in his etiam quæ commoda uitæ efflagitant, ad omnia opera, ad omnes personas, ad omnia loca, ad omnes fortunas, modo compertum habeat se gratum fore Deo, indifferens erit. Vnde, oro, uerba illa tam parum christiana, cum quis à misero quopiam requisitus ut sibi det operam in aliqua sua necessitate, clamet, Heus tu, quid me obtundis? Sine me meum negocium agere, alia curo. O quàm longè is abest à re illa, cuius se cupit uideri per uitæ apparentiam atq; obseruantiam assertorem. Talis profectò ignorat quo tẽpore dandus sit fructus ille suauis, cuius odore illectus Deus ad animam transit, cum illaq; familiarissimè conuersatur. Is enim fructus ille est, quem psaltes ait bonam arborẽ dare in tempore suo: hoc est, ad sui conditoris gloriam proferre illud totum quicquid est in aliorum salutẽ, nec quærere quæ sua sunt, sed quæ multorum. Neq; sanè uerendum, ut præ soli incommodo fructum ferre nequeat: etenim fluentis spiritus sancti illis alluitur ac fœcundatur, de quibus asserit in suo euangelio Dñs: quòd qui biberit ex aqua illa, quam ipse daturus est, non amplius sitiet. Et est perinde ac dicat, Arbor, cuius radices meis undis abluuntur, certissimam fœcunditatẽ habet: nihil úe minus timet quàm ariditatem, aut sitim pati. Iam uerò illud dicere est operæprecium hic, arborẽ quæ sit plantata, haud quæ se plantauit, describi: contra illos quidem, qui sibi nimium, suisq; operibus, aut arbitrio credunt, & tribuunt, atque propterea sese plus nimio palpant, alios damnant, se excusant, sibiq; ipsis tantummodo placent, similes nimi
B rum Trasoni illi tam uulgò celebri, magis, quàm sit ouum ouo. Est istuc, ait, datum profectò, mihi grata ut sint quæ facio omnia.

Et folium eius nõ defluet, & omnia quæcunq; faciet prosperabuntur.

Nec mirum sanè: nam à beati uiri ore, & uita, nec uerbum, nec doctrina unq; effluet, ac frustra cadet. Cur sic, oro? quoniam Dei est, & Dei uerbum manet in æternum. Folium igitur conuenientissimum erit sanctam nuncupari doctrinam: sicut fructus opera bona in beato uiro & dicuntur, & sunt. Atqui folium ligni ad gentium salutem fore præuidit Ioannes in Apoc. Nec ab re quidem, cum doctrina sanctissimi illius ligni, cuius esus uictori in carnis pugna promittitur, sola ea sit, quæ olim in consilio ambulantibus impiorum, stantibusq; in uia peccatorum, ac in pestilentiæ cathedra sedentibus, seu, ut in Hebræo legitur, in cathedra irrisorũ, hoc est, blasphemantium, in derisum úe habentiũ uerba uitę, opem, salutemq; attulerit. Quî, quæso, in terram cadere, ac deperire poterit uerbum illud, quod cæteris omnibus, & ista etiam ipsa, quam uidemus, cœlorũ pulchritudine ac forma transeunte, æternum permanet? Quomodo fieri illud facile poterit, ut doctrina ea, quæ nihil aliud docet quàm Dei uerbum æternum, æterna non sit? Marcescere igitur, atq; euanescere non dicam illud, quod ut æternum sit, necesse est. Esto à multis ueritatis uerbum contemnatur, inuictum tamẽ maneat oportet, cum Dei sit, propterea æternum. Vides, ni fallor, arborem in amœnis aquarũ ripis consitam semper uirescere, fructuq; uberrimo incuruescere, uel eo quidem, qui & maturus sit, & in tempore suo productus. Ita fermè sunt hi, qui nunq; absq; Dei lege sunt: nam omnia quæcunq; facient semper prospera erunt, ac Deo probata. Quis modo ambigat, omnia, etiam peccata ipsa, diligentibus Deum in bonum cooperari, cum legimus cuncta beato uiro feliciter obuentura? Peccata inquis? Durum profectò: sed tamen ea uidetur ratio esse, quam & diuus affert Augustinus, quòd cognito casu, considerataq; lapsus fœditate, uir sanctus mox sibi irascitur, se exactius cognoscit, libratq;, & cautius se in posterum habens, pro condonata uenia eum qui donauit

C ardentius amat: nam cui plus dimittitur, plus diligit. Cedunt ergo pijs omnia in bonum, & salutem.

Sed non sic impij, non sic, sed tanquam puluis quem proijcit uentus à facie terræ.

Diuus Hieronymus obelo notat secundo loco positum, *non sic*, quod in hebr. non habetur. Item illud, *à facie terræ*, superest: quod quidam additũ putant à Græcis, explicandæ sententiæ gratia. Iam enim uates eximius uirum impiũ, atq; adeò infelicem & miserum, à uiro beato ac pio diuersum describens, ait: Non eo modo ligno feraci, atq; frondiferę arbori assimilabitur uir impius, et qui nullius legis uinculo tenetur, quẽadmodum uir beatus assimilatur: nec quicquid aget, ut ille, prosperabitur, ac in bonum cedet. Is enim cum solitus sit impia sua consilia sequi, uana studia, letales hæreses, sectas, fœdasúe doctrinas, & quicquid illi in mentẽ uenerit, cõtempta ueritate, non potest non docere uana, nihilq; bonorum fructuum afferentia, cum malus sit. Is ultra non proficiet, aiebat Paulus: insipientia quippe eius manifesta erit in omnibus. Non diu igitur erit quicquid est, quod agit, aut molitur: nam uolente spiritu illo, qui se abhorrentem à cogitationibus quæ sunt sine intellectu fatetur, dissipabitur, proijcieturúe, atq; instar pulueris tenuissimi, uel, sicut legunt Hebræi, leuissimæ paleæ, quæ uento aliquo & turbine exagitata, minime eodem in loco ualet consistere, uolutabitur: dum interim beatus uir, tanq; arbor fixis altè radicib. stabit prorsus inconcussus, ac fructum suo in tempore permaturum proferet. Quod autem impij, impiorumq; studia, ac curæ, paleis comparari debeant, Ioannes exprimit, cum, autore Matthęo, dicit paleas igni comburendas. Quare cum scelerati, uiriq; athei eodem se habeant modo,

Non resurgent in iudicio, neq; peccatores in concilio iustorum.

D Hoc est, quando istorum uita iustitiæ norma examinari contigerit, causa cadent. Quomodo enim ante iustitiæ tribunal declamare pro iustitia poterunt, cum semper hostes iustitiæ extiterint? In conciliône iustorum resurgent hi, qui consilijs, quæ impia sunt, stulta, prorsusq; à Deo aliena, de diametro pugnant cum iustorum consilijs, quæ pia sunt, atque deiformia omnino? Resurgent tamen, sed non ad resurrectionem uitæ, quod sanè est resurgere in iustorum concilio. Adstabunt enim miseri, & qui obstinati in malis è uita migrarunt, ante Christi tribunal. Qua spe quæso? hac quidem, ut pronunciato iudicio, dataq; sentẽtia, mox sese ad æternos cruciatus protrudant: cum interim illi, qui non steterunt in peccatorũ semitis, regnum illud, quod illis cœlestis pater à mundi exordio præparauit, feliciter accipient, atq; æuo fruentur sempiterno. Causa uerò prædictorum à propheta infertur, cum ait:

Quoniam nouit dominus uiam iustorum, & iter impiorum peribit.

Quos nouit Deus esse suos, hoc est, quos pręnouit per fidem atq; amorem fore suos, ac propterea beatos, & in uitæ libro conscriptos, hos ipsos agnoscit, fouet, amat, tutatur: atq; illorum uita curæ illi est maximæ, cum cõtrà sceleratorum uitam auersetur, & idcirco pereant. Quî, rogo, perire non debet istorum uita funditus, cum ipsam, sua ipsorum culpa, non agnoscat Deus, deq; ipsa curam non habeat, sed tanq; alienam atq; incognitam perire sinat? Nouit sanè quidem Deus omnes, sed bonos solummodo, uti oues proprias fidelis pastor, & cognoscit, & proprio appellat nomine: quia illos, illorumúe mores & uitam approbat, ac, uti res charæ solent, seruat & protegit. Cæterum uiam iustorum definiunt nostri esse fidem, diuinorumq; præceptorũ curam, atq; obseruantiam, nõ elumbem, aut languidam, sed uirilem & perseuerantẽ: iustumq; ex fidei robore, ac eorundem præceptorum adimpletione censeri, & iudicari: malos uerò atque iniustos contrà. Aiunt enim illos ipsos iniustos esse, qui absque fide uiuunt, qui & impij: aut qui mandatorum legem transgrediuntur, qui & peccatores. Sed qualem iustitiam esse statuunt? cuius robo-

A ius roboris? quam faciem? quam uim? illam sanè (ne de illa dicam, quam philosophi in distributiuam, commutatiuamq; partiri solent, perexigua planè, si ad nostram conferas) quæ in fide, ac mandatorum custodia sedem habeat. Nec tamen illam alteram idcirco perexiguam dixi, quod non aliquid eam esse arbitrer: sed quia humana cum sit, ista est diuina. Quam ob rem quantum res diuinæ supereminent humanis, tantum & iustitia, & iustus ille, quem modo celebramus, præstat iustitiæ, iustoq; illi, quem philosophi tantummodo laudant, & agnoscunt. Quam tamen iustitiam humanam, adeò exactè seruari uult nostra hæc, ut qui illam uiolauerit, se uiolatam expostulet. Porrò cauendũ ne in hoc, ut in similibus, parum docti se multum torqueant, cum legunt uiam iustorum hic dici à propheta, & iter impiorum, non uiam. Eadem quippe dictio est tum Græcis, tum Hebræis, atque idem significat, siue uiam, siue iter, siue etiam uiuendi modum & genus dixeris. Quod quidem optime intellexisse uisus est paraphrastes, qui ait: Agnoscit enim Dominus modum uiuendi iustorum, & gratus est illi. Sed uitæ genus illorum, qui Deum non habent præ oculis, interibit.

PSALMVS II.

VARE fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania?

Hic quæri solet à nonnullis, quis autor psalmorum fuerit, cum legunt quorundam titulos alijs magis quàm Dauidi inscribi. Ego enim ut quibusdam haud infimæ classis autoribus aliquantisper assentiar, facile mihi persuaderi patior, psalmos omnes à Dauide compositos. Quòd si reclament, & titulos opponant diuersos, ut ille est psalmi, cuius initium, Domine refugium factus es nobis: ubi in titulo legimus, Oratio Moysi hominis Dei. Re-
B spondebitur, non semper prophetarum uerba adeò secundum literam debere intelligi, ut nihil spiritualium rerum inesse arbitremur. Moyses enim assumptus ex aquis interpretatur. Quocirca cui potius huiusce rationis titulum, ac psalmũ conuenire dicam, quàm illi, qui ab aquis baptismi assumptus, purificatùsue, atque ob id homo Dei factus, eiuscemodi decentissimam suæ assumptionis precationem in spiritu concinat? Quid iterũ de psalmis Solomoni asscriptis censendum? Ego illi Solomoni eos refero, de quo in Canticis lego: Venite, & uidete regem Solomonem cum diademate: non alteri illi, cuius concubinarũ numerus tam magnus in Regnorũ libris exprimitur. Pacificus enim interpretatur Solomon, quam quidem interpretationem sibi excellentius uendicat Dei filius, quàm Dauidis filius. Pacificus ne fuit Solomon ille, qui tam uarijs libidinũ generibus, uti bellacissimis hostibus obnoxius fuit? non credo. Quare ne in his, quæ aut nihil, aut parum conducere existimo ad psalmorũ intelligentiam, nimius sim, illud de psalmorum autore perinde dici posse arbitror, atque de libris Iob dixit Gregorius. Superfluũ, inquit, est inquirere quis autor fuerit libri Iob, cum certissimũ sit à spiritu sancto esse æditum. Vtcunq; sit, quæ de hac re opiner, breuibus exponere uolui, eo animo tamen, ut quicquid aliter sapientiores attulerint, illud amplecter, & pro uero habeam, modo ex sapientium numero sint. Psalmus igitur iste Dauidi reuelatus de Christo, acerbissimas eius per Iudæos ac gentes contexendas exponit persecutiones: quarum quidem atrocitatem præsentiens in spiritu tantus uates, admiratùsue tumultũ eum concitantiũ audaciam, quid ipso Dei filio glorificato futurum sit præcinit, atq; ait: Quare fremuerũt gentes, & populi meditati sunt inania? Hebr. Vt quid tumultuatæ sunt gentes? quod quidem expressius aperuit paraphrastes. Quæ, inquit, dementia fecit exteras nationes inter se conspirare, & Iudaicam factionem rem stultam animo concipere? Quid, oro, stultius unquam excogitare poterant, quàm uelle extinguere autorem uitæ? Eradamus, inquiunt, eum de terra uiuentium. Licet enim pleraq; quæ à diuo Hieronymo per futurũ, à nobis per præteritum leguntur, dubium sensum reddere uideantur, intelligen-

C tiæ tamen nihil obest utrum legas, fremuerunt, an frement, modò uim, intentionemq; spiritus uaticinantis attendas. Gentes enim milites Romani sunt: populi uerò qui meditati sunt inania, Iudæi, nimirum tali elogio in scripturis ferè omnibus antiquis appellati. Laudate, inquit, Dominũ omnes gentes, laudate eum omnes populi. Vt quid igitur Romani milites tumultuati sunt in CHRISTVM? qua utilitate? Certe absq; ratione impossibilia conati sunt. Opprimendús ne erat rex regũ, & dominus dominantiũ, ab uno uix cognito in terris Cæsare? Sed hæc tam impia, impijssimi tyranni sicarijs cõcedamus: uos appello Iudęi. Quanta uos insania dementatos dicam? uos, inquam, qui Dei populus, qui filius charissimus atq; dilectus appellari uultis, ut tam uana, tam insulsa, tam risu digna moliri audeatis? Vos uitam mori cogitis? Vos, ne mundus uniuersus post illum abeat, cui cœlum, cui tellus, cui paret mare, & ipsi obediunt dæmones, ęternę prouidentiæ frenum ponere tentatis? Vana omnino sunt hæc, atq; irridenda. Verùm quid de plebe miserrima, ac omniũ uilissima, cuius proprium est dissidia ciere, loquor?

Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum, aduersus dominũ, & aduersus Christum eius.

Reges terræ, duo sunt Herodes. Alter enim cũ pueros interimi iuberet, puerũ IESVM interimere est arbitratus. Alterum uerò legimus in IESV necem Pilato consensisse. Porrò principes in unũ qui conuenerunt, fuerũt Annas, Caiphas, & cæteri sacerdotũ principes, ac scribæ, qui conspirauerant, ut si quis IESVM profiteretur, è synagoga illa nefaria expelleretur. Hi igitur omnes adstiterunt, hoc est, non subita, citoq; transeuntia illorum fuere consilia, sed diu in malitia perdurantes, nouasq; in dies meditati insidias, tandem conuenerunt in unum, ut IESVM dolo tenerent, & occiderent. Primam enim suam iniuriam in patrem, cuius filiũ D amantissimum tam dirè trucidarunt, machinati sunt: in filium postea. Idcirco primum ait conuenisse illos in unũ aduersus Dominũ, postmodũ aduersus CHRISTVM eius. Putás ne ô tu qui legis etiamnũ persecutiones in CHRISTVM eius desijsse? Non desunt, crede mihi, in nostra etiam ætate, Herodes, non Pilati, non principes, non sacerdotes, non gentes, non Iudæi, qui, licet parum inter eos conueniat, utpote mutuis inter se odijs, contentionib. simultatibus, dissidijs, atrocissimisq; persecutionibus ferocientes, in hoc tamen unum conueniunt, ut suis malis morib. ac turpi uita, CHRISTVM in simpliciũ animis extinguant. Nullus locus tutus, nulláue hominũ conditio, ne in ipsis quidem abditissimis antris & claustris, tam latens est, quô non penetret labes hæc execrabilis, atq; odiosa. Sed quid inquit spiritus?

Dirumpamus uincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorũ.

Diapsalma est, & pausa spiritus, ubi subita introducitur persona. Dauid enim cum ex dolore eorum quæ in uitæ autorem impij erant facturi, tum ex consideratione miserrima futurorũ temporum cõmotus, ac penè extra se factus, parum substitit: postmodũ uerò à spiritu experrectus, in hæc uerba flebiliter prorupit: O fideles, ô æternæ Hierusalem mei consortes, dirumpamus uincula eorum: ne eorũ perfidiæ consentiamus: ne ad turpissimos eorum mores, quibus nos quibusdam ueluti nodis ac pedicis irretire cõtendunt, aspiciamus. Audierat enim uates olim patribus fuisse cœlitus dictum, Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. Proijciamus à nobis iugum ipsorũ: nam quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Periculosissimũ sanè, atq; adeò grauissimum iugi genus imminet simplicium ceruicibus, cum illos quidem homines, à quibus eorum salus ac uita pendere debet, cernunt impiè uiuere, omniaq; illa quæ suauissimo CHRISTI iugo contraria sunt, edocere, seq; ui quadam impudentissima ad ea obseruanda adstringi, quę ne minimo quidem digitulo tangere ipsi dignantur. Verum non me latet, hunc

A tertiũ psalmi uersum aliter à nõnullis intelligi. Volunt enim, & optime quidem, uerba illa fuisse Iudæorum, mutua sese rabie cohortantiũ, ac dicentiũ, Dirumpamus uincula eorũ, id est, patris, & eius filij CHRISTI IESV, siue CHRISTI & eius discipulorum, ut sentit Ambrosius, quibus nos uincire cupiunt. Vincula enim ac iugum per indignationem sanctissimũ Dei Euangeliũ etiamnũ uocant Iudæi, quo tamen nihil liberius, atq; ad assequendam æternam felicitatem expeditius inueniri potest. Abijciamus, inquiunt, à nobis pollicitationes illas suas æterni regni. Quid? illas, illas terrificas gehennæ minas, quibus nos in suam ditionẽ seu ui, seu pauore, & illo quidem uano, iurare uolũt, spernamus. Scindamus illorum rationes; leges, iura, dominium, à ceruicibus nostris excutiamus: contrarij quippe sunt operibus nostris. Sic eñ loqui solent, ait Augustinus, hi, qui CHRISTI iugũ nolũt sibi imponi: Ecquis, oro, fastus, modestię, crucisq; imperiũ ferat?

Qui habitat in cœlis irridebit eos, & Dominus subsannabit illos.

Quòd Dauid, cæteriq; prophetæ Dominum aliquando sedentem, aliquando stantem faciunt, item ambulantem, subsannantem, in ira loquentem, & id genus alia, fictio personæ est, & anthropopathia, qua humani affectus Deo attribuuntur, quo dicta penitius animo insideant. Quapropter cum Deũ legimus aliquos irridere, ut hic, illos ipsos statim impossibilia, risuq; digna conari intelligimus. Cumq; in furore, aut ira loquitur, illorũ audaciam confractum iri, ac prorsus obtundendã esse demonstrat. Vlterius, loqui in Deo, idem esse quod facere, cognitio eorum quæ de diuina potentia, esseq; æterno, ac uno, in personis diuinis cõcepimus, nos admonet credere. Consideremus, quęso, q̃ pulchra antithesi rem narret propheta. Illi, ait, cum tumultu conuolant, perstrepũt, infremũt: Deus contrà quietus, & in cęlis, ubi nulla potest esse animi perturbatio, aut ægritudo, sedet. Illi anxiè loquũtur, consulunt, statuunt, conspirant: Deus autem ridet, subsannátue
B illos, uti solet pugil aliquis fortis, si eum tenellus puer sternere adnitatur.

Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.

At quando loquet̃ ad eos in ira? Tũc sanè quando suos irritos fuisse conatus, ac uana, cõfirmato CHRISTI regno, & studia & cõsilia cognoscent. Quãdo subita, cum non sperabitur, ueniet contritio, ut ait Esaias, et cõminuentur sicut conteritur lagena figuli cõtritione perualida. Quando illos ad æquitatis normam iustitiæq; seueritatem librare cœperit. Quando ipsum minitantem, atq; illam tam horribilem, iustissimam tamen, sententiam pronunciantem audient, Ite maledicti in ignem æternum. Putásne parum pauebũt? Quod, oro, signũ aliud, aut argumentum magis euidens diuinæ ultionis, nedum iræ, ab impijs expectandũ erit? Quis maior à Deo furor, quàm se tam irreuocabiliter detrudi ad cruciatus, uel ob id unum miserrimos, quia ęternos? Sed & eadem nunc manet seueritas, atq; iræ diuinæ signum, & impetus, illos, quos modo maximo cum dolore cernimus moliri nescio quæ contra supremi iudicis legem, & instituta; falsa edocere, noua inducere, abrogare solita, & eadem quidem sancta, ac antiquis patribus admodum probata; furere, insanire, & putidos quosdam per uulgus interspergere mores, & ritus. Nec est quod quis hic statim clamet, me hunc huius, aut illum illius sectæ insimulare. Vniuersalis enim est spiritus sententia, nec quæ à me homuncione ad priuatos homines retorqueri debeat. Tunc, ait, loquetur ad eos. Quos eos? Eos, inquam, quos spiritus contra Dominũ infremituros, atq; eius uineam deuastaturos præsensit, non tantum sicis, aut contis, quantum malis moribus, feritate tyrannide, ac turpissima omnium uita, & doctrina. Ad eos enim qui eiusmodi farinæ sunt, cuiuscunq; conditionis, cuiuscunq; sectæ, cuiuscunq; uel nominis, uel gradus extiterint, decretum hoc pertinet.

Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius.

C Notanda est emphasis, Ego autem constitutus sum rex ab eo. Ego ipse, quem olim tam indignabundi contempsistis, & quem turpissimo mortis genere condemnastis. Ego, cuius leges & præcepta nuper cum clamastis, dirumpamus uincula eorum, discindere attentastis. Ego ille, contra quem tam atrociter repugnastis, dicentes, nolumus hunc regnare super nos, constitutus sum rex à Deo patre. Haud quidem regnũ mihi, uti pleriq; agunt mortales, arrogaui, sed constitutus sum, non à me, uerum ab eo, rex. Quàm bene profectò res ipsa successit. A uobis contemptus, despectus, altæq; tandem cruci affixus, ac morte omniũ ignominiosissima affectus, constitutus sum rex uniuersorum, super Sion montem sanctum eius, quæ est ecclesia fidelium, cuius umbra fuit prisca illa Hierusalem. Porrò Sion multis in locis meminit Dauid, utpote sedis Dei præcipuæ, è qua diuina dabant̃ responsa: eò enim sacerdotiũ, ac regnũ à Deo ordinatum erat. Ibi templũ, ibi ritus sacri, ceremoniæ, & cuncta illa, quæ in terris tunc sancta appellabantur, ac quæ diuinam præsentiam, fauoremq; præ se ferre, atq; testari poterant. Enimuero in Sion super Dauid solium Christum sessurum, quò illud in iudicio corroboraret, ut inquit Esaias, & iustitia, non armis carnalibus, neq; ad tempus, sed in sempiternum, apud omnes celebre erat. Et tunc quidem hæc omnia per cunctas nationes de Sion iactabantur, ex qua legem aliam ab illa, quæ Mosi olim data fuerat in Sina monte, emanaturam affirmabant. Itaq; Christi hominis regnum in Iudæa primum, & in Sion principium habuit, fidelium alioqui ecclesiam adumbrante, quæ uerius speculatrix gloriæ magni Dei dici potest, quàm illa umbrarũ plena. Atqui hoc in regno Dei filius constitutus, patris gloriam, non suam, erat prædicaturus: propterea ait, prædicans præceptum eius: quod perinde intelligo, ac si dicat: Ego ascitus rex, ac à patre constitutus, non aliud docui, quàm quod

D mihi ille cõmisit, qui misit, & constituit: non enim iniussus accessi, sed uocatus, sed missus, sed cõstitutus. Quî, rogo, aliud prædicarem, quàm quod iussit ille, qui me constituit, & misit? Ita dominus IESVS cum in carne hac ęrumnosa esset, paternæ iussionis haud immemor, idem ipsum discipulis iamiam ad laborem prædicationis accinctis mandauit. Ite, inquit, docentes seruare eos quæcunq; præcepi uobis. Sed quale tandem id fuit præceptum? qualis iussio, quo parum altius uim spiritus indagemus? Ea sanè, quod omnibus per Christum promulgandum erat, sibi patrem dixisse, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hoc certè tanquã firmissimum decretum, nedum quidem ab ipso Dei filio diuulgandum erat, sed in acta quoq; referendũ: quod sanè quidem exactissimè postea per quatuor illos diuinos scribas factũ fuit. Proinde si res optime expendat̃, nihil aliud ad nos ueniens Dei filius in mandatis à patre accepisse uisus est, quàm ut cunctis se dei filiũ per signa uitæq; sanctitatem, & doctrinam esse demonstraret: quod quidem est, eundem ipsum esse æternam uitam, ac pacem. Nam tam alti mysterij notionẽ habere, summa est, ac diffinitio æternæ beatitudinis. Hæc est, inquit, uita ęterna, ut cognoscant te solum Deum uerum, & quem misisti IESVM Christum. Vita itaq; æterna, hoc est, mundi salus est cognoscere Christum esse filum Dei. quid ni? Mortem omnino pro hac confessione, & illam atrocissimã libenter oppeterẽ, nedum iurarem sic esse. Ecquod igitur aliud præceptum à patre habuit Christus, quàm ut mundo exponeret se Dei filiũ esse, hoc est, æternam uitam gratis per ipsum mortalibus apportatam? Quocirca se à patre filium uocatum, quod idem aiunt esse, quod genitũ, declarans Christus, uitam æternam se apportasse declarauit: quod idem sanè est, quod illud, de quo loquitur uates, uel per uatem spiritus, in hoc loco, Filius meus, inquit, es tu, ego hodie genui te: hoc est, te in hac etiam ætate, ac uitæ statu admodum infelici nasci, & apparere uolui: uel, ut sentit Augustinus, significare hodie, te sempiterna generatione, ac ineffabili modo, genui filium per omnia mihi persimilem, eiusdem substantiæ, eiusdem potentiæ, naturæ, uirtutis, deitatisq;: hæc enim in terris docuit Christus, hæc pater ipse, qui usq; modo operatur,

A operatur, unà cum suo spiritu miris modis, ac obscurissimis rationibus suis instillare non cessat. O beatum illum, cui tam sublimis arrha spiritus in carne hac mortali contingit.

Postula à me & dabo tibi gentes hęreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

Hic pater filium, quò petat, monere introducitur, ne non sciamus quàm ardenter humani generis sitiret redemptionem. Muta enim iam olim in antiqua illa ætate erant omnia, ac surda: nec qui suũ aduerteret languorẽ inueniebatur: in tantum sanè unusquisq; in malorum stupore obduruerat, atque amisso sensu nõ erat qui uulnera sentiret. Morbo enim ignorato quis opem postulat? Admonendus igitur is erat, qui & nostras culpas agnosceret, atque ipsis iam mortiferis ex diutino usu & consuetudine factis, proprio sanguine, & nece mederetur. Postula, inquit pater ad filium. Tunc enim filius uisus est postulare, cum carnem assumens factus est homo: etenim ipse secundum quod homo interpellat pro nobis, mediator factus, hostia ac sacerdos. Postulauit, quando paternæ iussionis dicto parens, tot diras passus est contumelias, sputa, clauos, ac mortem tandem, haud ipsi, sed nobis debitam. Hoc certè modo æterna cum Christo IESV postulanda est hæreditas: neque unquam aliter à uiris illis, quibus nihil in uita antiquius est, quàm ut duriter uiuant, beatamq; hæreditatem uitæ incõmodis, non delicijs, ac nimia carnis cura adeant, actũ fuit. Quid sibi igitur hic uult pater? hoc sanè, Postula ô fili: si enim poposceris (hoc est, si carnem assumpseris, mortémue obieris) ueluti hęreditario iure tuos, tibi omnes orbis subdam nationes. Hæreditabis enim orientem, partesq; occiduas: meridianas item plagas, ac ipsum gelidum Aquilonem, atq; ultima terræ possidebis. At nunc, ut ait Apostolus, necdum uidemus omnia

B Dei filio parere. Quid ergo? nõ omnes obediunt euangelio. Obedient profectò, ac uelit nolit uniuersus ei subijcietur orbis tum, cum dominus ad iudicandum uenerit cum senatoribus terræ.

Reges eos in uirga ferrea, & tanquam uas figuli confringes eos.

Hebr. sic: Conteres eos in uirga ferrea, quę quidem litera magis intentionẽ spiritus uidetur exprimere, q̃ si legas, reges. Cui & adstipulatur paraphrastes, ut sit sensus: Asper eris, ac durus aduersarijs: qui si rebellare uoluerint, sceptro tuæ iustitiæ inflexibili, ac seueritatis, perinde illos conteres, atq; solet à figulo uas coctũ conteri. Eiusmodi fermè similitudine usum esse Hieremiam legimus, qui confracta laguncula coram senioribus, dixisse fertur uice domini: Populum istum, & urbem istam confringam, sicut hoc uas confringitur, quod reparari non potest. Sic Christi hostes, sic rebelles fidei, sic crucis osores, solent comminui, ut in æternum restitui nequeant. Nulla enim res adeò à pristina remota est integritate, quàm si uas ui perfringas uitreum, aut uasculum aliquod è terra coctum, baculo conteras ferreo. Quod quidem alio in psalmo uas perditum appellat uates. Factus sum, inquit, sicut uas perditum. Etenim quæ similitudo aptior unquam à propheta excogitari potuit, quàm quũ impio, infideli, superbóue, ac ambitioso, in die iræ usq; eò conterendo, ut ne uestigiũ quidem eius ullum amplius à quoquam cerni possit, uas figuli comparare uoluit, quod potenti uirga aliqua è ferro confringatur? Quis unquam uasculi eiusmodi minutias unà coire posse iterum somniabit? quis tam pertrita restituet fragmenta? quis, quæso, illos ad pristinos reponet honores? ad amatas sedes? ad tam ardenti ambitione quæsitos gradus? ad fastum? ad tyrannidem? Atqui ut maxime uas cõminutum integrari queat, semel tamen æternis pœnis addicti, hoc longius à reparatione absunt, quo diutius dant pœnas, & has quidem interminabiles. Siquidẽ apud inferos nulla potest esse, aut pietas, aut redemptio. Si ceciderit, ait, lignum aut ad Austrum, aut ad Aquilonem, ibi erit. Porrò sciendum, iram, furorem, uindictam, uirgam ferream, & multa alia id ge-

C nus, hebraiſmum frequentem eſſe in ſcripturis: uix enim aliter res diuinæ ab humana lingua exprimi poſſunt.

Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram.

Conſideranda ſemper eſt in humanis rebus, ſiue dulces, ſiue amaræ ſint, tum Dei bonitas, tum iuſtitia. Suprà enim nos ſpiritus peramanter admonuit, ne improborum perfidiæ faciles præbeamus aures, atque illorum malitiam probemus, cum inquit, Dirumpamus uincula eorum. Modo eoſdem nos hortatur, ut intelligamus, erudiamurq́ue, id eſt, ut æqui ſimus iudicij, ac conſilij: necnon in his quæ à nobis agenda ſunt, doctrina uerbi Dei præuia inſtruamur. Quæ maior iam poteſt eſſe cum iuſtitiæ, qua nos ex peccatoribus iuſtos efficit, non imputans peccata, tum bonitatis demonſtratio, per quam æternorum bonorum ad hæreditatem gratis inuitamur, & quodammodo uel inuiti trahimur? Ait ergo, Et nunc: quaſi dicat, Simulatq́ue ô reges addiſcere potuiſtis, quàm diræ maneant Chriſti hoſtes calamitates, iam uel ſerò ſapite. Me enim conſtituto rege, ne mœrore contabeſcatis, ne cōqueramini, non parū uobis præſtare arbitremini, quod illi pareatis à quo uerus eſt intellectus ac eruditio. Cæteræ quippe eruditiones ab hoc ſolo uim habent, & præſidiū: imò uanæ ſunt, ac prophanę, abſq́ue huius uel ope uel gratia. Pulchrè & illud gloſſæ: Iam cōtrito luto, iam innouati eſtis, iam fortes eſtis regere uos.

Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.

Sic ſic inquā eſtote reges, ac prę ſides, ut uos tamē eſſe homines agnoſcatis. Tunc enim princeps, rex, aut præſes (cum præſidem dico, aut principem, eum dico qui non tantum rempublicam aliquam ciuium gubernat, quantum qui animas) Domino ſeruit, dictoq́ue paret in timore, cum adeò diligenter, atq́ue ea autoritate ſuos curat, ut ſe tamen in cœlis oculatiſsimum habere iudicem cogitet. Nanq́ue ex tali animaduerſione quidam oriri ſolet in iudicandis alijs timor, quo quodam ueluti freno retractus iudex, ægritudines illas omnes animi, quib. corrumpi ſolent iudicia, expuit à pectore, atq́ue ab ſeſe abigit. Quotus enim quiſq́ue eſt, uel ex religioſioribus quidem uiris, qui in promulgandis ſententijs, & iudicijs, aut in exequendis promulgatis, ſeu etiam in inferendis pœnis, metum hunc moderatum præ oculis habeat? Putant enim nonnulli, dignitates, atq́ue officia ipſa, nō miniſteria in dignitatibus & officijs à Deo expeti, & probari. Ex quo ſanè errore uix ferēdo, naſcitur plerunq́ue uanitas quædam animi ac lætitia, pro adepto magiſtratu, eouſque geſtiens, ut nullum alium fructum in illo ſuo, ut uocant, gradu capere uelle uideant, quàm quòd à ſubiectis ſub haſta quodāmodo tranſeatur, cum obuij fiunt. Ridicula planè res eſt, atq́ue ab animis ingenuis prorſus exibilanda. Non tibi, ait græcum illud epigramma, ô aſelle, ſed quia deam uehis. Quare huiuſmodi parum urbani homines à ſpiritu admonentur, ut Domino in timore ſeruiant: quod ſi tamē exultandum ſit, cum tremore exultent. Verum ne timoris, ſeruitutiſq́ue nomine audito ſuſpicaretur aliquis, ſeruitutem eiuſcemodi coactam expeti, ac requiri, mox addit, Exultate ei: ſeu, ut alij legunt, de eo, benigniſsimo uidelicet patre, nō de ueſtra dignitate et honore. Iterum uerò, ne lætitia atq́ue exultatio in geſticulationem & temeritatem iret, ex qua leuitas animi procedit, in tremore inquit. Solet enim inconſideratum gaudium neglectum parere. Itaq́ue ſenſus erit, O uos reges, ô uos iudices, ô uos qui reſpublicas, qui ciues, qui aliorum animas regitis, ac iudicatis, uos Deo ſubditos eſſe perpendite, illum cum timore colite: de tanto rege, non de ueſtro magiſtratu ac gradu gaudete, contremiſcentes tamē ſemper ne in iudicijs ueſtris, ne in pœnis ab reis expoſcendis, ne in imperijs, in moribus, in uita, in doctrina illum offendatis. Atqui hic tandem uides metum cum exultatione permiſtum: ex qua re nobiliſsima quædam pars fidei, uel ea in primis præcipua exoritur, cum quis de ſe, ſuiſq́ue bonis ac uirtute pauidus, timet Dei minas, flagraq́ue illa quæ à Dei lege aberrantibus infligi ſolent, ueretur: ſed rurſum de ſalute, ob promiſsiones hu-

mano

A mano generi factas ab illo, qui solus in attendendis promissionib. uerax est ac stabilis, securus perstat, & in Domino etiam atque etiam gloriatur ac gaudet.

Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur dominus, & pereatis de uia iusta.

Primum enim, ne in multis morer, uolunt Hebræi particulam hanc tribus modis posse legi: aut ut nos legimus, aut, adorate purè, aut, osculamini filiũ. Sed magis propriè duabus ultimis quàm prima utimur, cuius tamen is sensus esto: Apprehendite disciplinam, hoc est, spiritus increpationes illas quæ per uerbum sanctum Dei fiunt; ne detractetis, quin potius ueluti munimentum quoddam aduersus ea omnia, quę uobis in agendis rebus obesse possunt, suscipite. Erudimini, inquam, haud in superficie quidem, sed summo studio, ardentiq; cura, atq; animo contendite, quemadmodum illius monitis & correctionibus uosmet, alioqui rebelles, subiugetis: perindeq; tenaciter huiusmodi apprehendite disciplinã, ac tenete, atq; hi solent qui pugno tenent aliquid, ne effluat. Illud uerò, adorate purè, sic intelligi posse arbitror, quòd ipse Deus optimus, maximus, solus uerè adorandus, ab homine coli debeat purè & syncerè, hoc est, nullo nostro in eius obsequio, permisto proprio aut amore, aut cõmodo. Nullum enim fucum, nullam hypocrisim, nullam crustam admittit purissima illa simplicitas. Proinde maximopere nobis pertimescendum erit, ne nos qui aliquid uideri uulgò uolumus, dum absq; huiusmodi disciplinæ, atq; eruditionis freno, seruire posse Deo aut credimus, aut credere fingimus, duos, quod aiunt, parietes de una fidelia dealbare uelimus. Iam tertiæ lectionis is erit sensus: Filium Dei, à quo nostra omnis est salus, libenter audite, suscipite, amplexamini, eius expetite amicitiam, non persequamini, nõ in eũ fremite, non aduersus eum cõuenite, ne si quando irascatur, pereatis de uia iusta, B hoc est, ne excæcati, deinceps, quô eundum sit uobis, non uideatis, & sic in peccato uestro moriamini. Quod quidem obueniet,

Cum exarserit in breui ira eius.

Id est, cum subitò, cum non speratur, repentina superuenerit de improuiso calamitas. Illud enim, ne pereatis de uia iusta, prætendere istuc uidetur, ne scilicet de mundo exterminandi, in æterna supplicia protrudamini. Via quippe iusti, seu uia iusta, recta uiuendi ratio appellari potest. Siquidem uita hæc nostra ea est, per quam duo nobis monstrantur itinera: unum, quo ad futuram illam aliam immortalem uitam; alterum, quo ad miserrimam alteram illam inferorũ properamus mortem, quæ sanè breui, atq; insperata futura est hora: nam non uideo quid iam longũ in hac breuissima uita dici queat, quam ex Græcis unus umbræ somnium appellandã esse censuit. Hebræi habent, modicũ, cuius dictionis is erit sensus: Ne modicam quidem eius iram feretis, quid magnam? Vasa quidem estis fictilia uix usui apta, & iam exterminio obnoxia. Tunc uerò, serò licet, sentietis quàm illi quidem felices fuerint ac beati, qui totam spem suã, fiduciamq; in Deo, nõ in huius mundi fauore ac gratia collocauerint. Sed quid opus uerbis? quid multis moneo, ut huic regi ex animo seruiatis? quando is est, ut planè beati sint, quicunq; ipsum regem adorant, & in eo confidunt. Sat sit igitur hoc unum monuisse, & iterum atq; iterum inculcasse, Beati omnes qui confidunt in eo.

PSALMVS *Dauid, cum fugeret à facie Absalon.* III.

DOMINE quid multiplicati sunt qui tribulant me?

Psalmus iste reuelatus fuit Dauidi, cum à facie filij sui Absalon, ut in Regnorũ libro secundo legitur, sese fuga subtraheret. Tunc enim in spiritu illi, uti umbræ, ac præludio, domini IESV mors, persecutio, & demum è tumulo resurrectio ostensa fuit. Ex qua quidem uisione & spectaculo, hanc mirabilem composuit odam, quæ tum ipsi, qui multa à proprio filio, à Iu-

C dæis, à suo populo est passus: tum uel maximè, uerissimeq; Dei filio, qui eadem, & atrociora, in terris à suis pertulit, conuenientissimè aptatur. Propterea cum Christus ipse, aut loqui, aut, quod hominis proprium est, pati aliquid in psalmis introducitur, hi omnes loquunt, patiunturq;, quotquot ad eius uenerãdum corpus attinent, quorũ ipse caput est: nec secus quidem fit, siue sit Dauid qui loquitur, aut patitur, siue anima alia, siue tota ecclesia. Christus enim tum est, ut umbræ ratio, ac ueritas conueniat, qui & loquitur, & patitur, cum ait, Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? Quàm multi sunt, clamat Christus, qui me affligunt. Quo tamen meo merito? Quò, malùm, quorundam progressa est feritas, ut uel de meis proprijs alumnis unum secum trahant contra me? Siccine filios enutriui? Siccine uiros tam diros, tam omnis humanitatis expertes alui, qui aduersum me tandem insurgerent? Quis hic non fleat periculum animæ, quæ se hostium cuneis, atq; his fortissimis, circunseptã uidens, clamare cogitur, Heu quàm multi sunt hostes qui me insectantur? Videt sanè misera hominis cõditio, tauros hinc pingues, illinc canes multos circum se stare: à dextris, à sinistris, ab omni undequaq; latere salutem suam à mundo, à carne, à sensibus, à peruersis hominibus impeti, & non uociferabitur, quàm magnus illorum numerus est, qui ex cõposito, factoq; impetu in me, hoc est, in rem tam debilem atq; infirmam insurgunt? Aiunt enim à spiritu sancto edocti, tentationes à dæmone diuersis artibus exerceri. Aut enim à fronte eum ferire asserunt, cum spem felicis exitus in rebus maximè nefarijs pollicetur, & suggerit: aut à tergo, quando ob memoriam male anteactæ uitæ oblectat, seu nimium terret incautos. A dextris etiam ab arte sua nõ cessat perfidus, nobis adblandiens, ac uim atq; opem ad assequendas uirtutes, quo nos ad cenodoxiam impellat, addens. A sinistris tandem nos impetit, cum abiecta simulatione, nobis & cæsim & punctim cominus aperto iam marte uim infert manifestam.

D Multi dicunt animæ meæ, non est salus illi in Deo eius.

Grauissima omnium hæc est tentatio, cum animæ alioqui nimium per se pauidæ, obijcitur ab hoste, non est salus tibi à Deo tuo. Te, inquit, contemptui habet, non te audit. Quod quidem accidit, cum Deus animas penè uidetur non solum deseruisse, sed & illis aduersari tum, cum nimium diu, ut sibi uidetur, sub aduersitatum pondere laborare apparent. Heu quàm dura tunc est uita, quàm intolerabilis, quàm odiosa. Nulla certè omniũ inuenitur aduersitas cum hac comparanda, ne mors quidem ipsa. Verùm tu hostium derisionem aduerte, cumq; Deo tuo atrocissimum illud in cruce improperium audi: Confidit in Deo, liberet eum nunc si uult. Vah ille Deus, quem hic tanti facit, & in quem sperare se iactitat, non fert opem, quare non est salus illi in Deo eius. Nemo certè homo est, qui in diuturnis tentationibus aliquando nõ fathisceret, planeq; desperaret, nisi mox fides præstò esset, quæ queribundæ illi admirationi, qua anima sese à nimiũ multis circunuentam conqueritur, responderet.

Tu autem dñe susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meũ.

Hic ab Hebræis selah interponitur, nota nimirum exaltandæ uocis, seu animi ad ea quæ dicenda sunt, intendendi. Atq; est, quasi id dicat afflictus: Impetat orbis uniuersus, urgeat, lædat, uulneret, ac in me cuncta sua, siue supera, siue infera sint, agmina moueat, quid timebo? Quid me illis obijcere trepidabo, cum tu Domine susceptor meus sis, meq; tuteris, ac ab illorum telis uendices? Falluntur sanè hostes, cum de me dicunt, non est salus illi in Deo eius: quandoquidem tu, ô Domine, me sub tuæ protectionis alas nõ aliter & suscipis, & cõgregas, quàm solet auis aliqua suæ prolis studiosa, atq; amantissima. Vides ne ô lector quid agat fides? Tu igitur, clamat in nobis fides, susceptor meus es, gloria mea: hoc est, tu solus es gloria illa mea, qua gloriari & possum, & debeo. Alij enim genus, diuitias, patriã, honores, addo & iustitiam propriam, propria opera, proprias religiones, ut lubet, ia-

ctitent:

A ctitent: ego autem, uel inuito mundi fastu, usq; ad raucedinem uociferabor, quòd tu solus es, in quo meam spem omnem ac gloriam collocaui. Neque uerò mihi opus erit caput, mentis, atq; adeò animi indicium, præ confusione ac dolore, humi figere, ut hi solent qui capite damnati ad supplicium ducuntur, cum tu caput ipsum meum erigis, ac me tandem gloriosum reddis: hoc est, tua me gratia iustum facis, & saluas, quæ sanè est unica mortalium omniũ gloria & exaltatio: ex quo quidem non amplius pudibunda fronte, aut demissa, sed hilari atq; aperta incedam. Porrò hîc caput, minime erit absurdum, mentem, seu humanum intellectum appellare mauis, in Christo intelligi, erectum quidem ad expressam patris uisionẽ, & contemplationẽ, quam sanè ab ipsis suis primis incunabulis excellentius assecutus est, quàm intellectuales omnes aliæ creaturæ: & quam subinde alia capitis exaltatio est subsecuta, simulac cœpit à patre mundo ostendi. Quando enim in CHRISTO diuinitas ipsa in terris cœpta est manifestari, tum & illius caput, id est, Deus ipse in illo homine cognosci potuit: nam caput Christi Deus, ut ait Paulus. Hanc enim gloriam, capitis ue exaltationẽ, alio loco exoptauit filius ipse, cum patrem hoc modo allocutus est: Pater, inquit, clarifica me apud temetipsum, hoc est, fac me cognosci filium tuum: quod idem est, quod exalta caput meum. Verùm uos persecutores mei, quo uultu iactare audetis, haud esse in Deo meo mihi salutem? quomodo, quæso, istuc? longè enim aliter se res habet, quàm uos optastis: nam

Voce mea ad dominũ clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo.

Hîc filius Dei se semper à patre exauditum cum orauit, gloriatur. Et exauditus est, ait Paulus, pro sua reuerentia. O fiduciam nostram. Pater, inquit, ago tibi gratias, quoniam exaudisti me: ego autem sciebam, quoniam semper me audis. Quis, oro, adeò sibi diffidens est, ac de se, suaq; uirtute atq; ope desperans, quin spem sumat atq; animũ, cum hoc tam certum de Dei bonitate erga se recolit testimonium? B Cum clamore, ait Paulus, ualido, & lachrymis orauit patrẽ. Quæ, rogo, bonitas, quæ benignitas cum illa comparanda, qua nos Deus se in filio semper audire testetur? Hę quidem sunt lachrymę, hi gemitus, hic clamor, haud noster, nostrarúmue precum aut modus, aut numerus, quibus intercedentib. à Deo audimur. Vult sanè pater, atq; à nobis & lachrymas & suspiria exigit, sed eo pacto ac lege, ut ipsarũ lachrymarum uim, atq; efficaciam, sui filij lachrymis & precibus acceptum referamus. Cadit, crede mihi, nostra omnis præsumptio, hisce fidei ac ueritatis consideratis rationibus. Sed ad institutum redeamus. Exaudiuit me, inquit, de monte sancto suo. In omni, ait, loco semper exaudit me Dominus: sed potissimum in monte sancto suo, hoc est, de excelso suæ gloriæ throno, ac solio. Hebræi habent, de monte sanctitatis suæ, qui Sion est, typus nimirũ ecclesiæ. Promiserat enim Deus sese in medio populi sui habitaturũ, ac se ad arcæ propitiatoriũ orantes exauditurum, unde diuina solita erant hauriri responsa atq; oracula. Ecquis hic non uidet ueritatis imaginem ab illis umbrosis rebus, & imaginibus caducis, solidam emanasse? Arca enim ecclesiam adumbrabat, propitiatoriũ Christi carnem, qua nobis propitiatio factus est, salus & uita. Mons uero sanctus, è quo nos iri exauditum testatur Deus, ipsa diuinitas: quæ Christo homini, atque adeò ecclesiæ suæ sanctæ uim dedit, illi, ut ex duabus naturis in unitate personæ, unum esset cum patre, hoc est, unus Deus: isti uerò, ut ex participatione gratis cõcessa, una esset & ipsa cum Deo, uoluntate & amore. Exauditur itaq; anima, facileq; impetrat quicquid rogat, si è monte sancto Dei, hoc est, si è diuinæ in Christo naturæ fide, ac persuasione haud quaq; uacillante, spem firmam rogata obtinendi, sumit, non aliunde. Etsi quidem leuandi sunt oculi nostri in montes, ut admonet Dauid, auxiliũ tamen nostrum à Dño sperandum erit, de mõte scilicet sancto eius. Quis, inquit, requiescet in monte sancto tuo? Quis adeò montis sancti huius amans erit, ut in illo requiescat, uiuatq; nõ secus quàm solet amãs esse in amato magis, quã in se? Habitat igitur in monte sancto Dei, id est, in Christo eius filio, atq; propterea in eius ecclesia, is qui nullo

C alio è loco, nullâue alia è re, & ope, suum exoptat auxilium, præterquam ab ipso Dei filio, qui mons Dñi præparatus in uertice montium, ab Esaia dicitur. Cæterũ uocis nomine, & clamoris, cum sæpe aliàs, tum potissimum hoc in psalmo, uult uates ardentem in Christo fuisse affectum intelligi, cum oraret: qui uel tum maximè quidem per illud Euangelij cõsiderari potest, ubi ipsum Dei filium in agonia factum, sanguineas guttas exudasse narrat. Ab hoc enim archetypo, neque aliunde, quemadmodum cæterarum uirtutum, ita & orandi nobis exemplum petendum erit.

Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi, quoniam Dominus suscepit me.

Hic nulli dubium esse debet, Christi mortem significari: qui quidem sicut uerus erat homo, ita uerè mortuus est, & propria se uirtute è tumulo excitauit. Dormiui, inquit, mortis somno in cruce, & in sepulchri gremio soporatus sum. Nam quemadmodum Christi mors, ita & iustorum, sopor uerius, propter futuram resurrectionem, dici potest, quàm mors. Sed quid anima illa, quæ se iam sentit exauditam à Deo? Ego, inquit, simulatque intellexi me, meosque gemitus ac suspiria Deum respexisse, leniter soporata dormiui; depulsoque timore, atque diffidentia omni amota, lectulo me meo curis uacua cõmisi. Vide securitatem hominis Deo fidentis. Alioqui cor curis exæstuans, ac conscientiæ stimulis exagitatum, corpus omne consumit, atque ab oculis somnum aufert. Et ego aliquando miser, & infelix, cum Elia præ tædio, ac lassitudine uiæ huius uitæ, quam semper maximo meo damno inquinaui, sub una iuniperorum sedens, dormiui in peccatis. Sed neque hoc satis: nam in peccandi delectatione soporatus, prorsus à uera uita exanguis iacui. Verùm stimulo iam tandem infixo, quo mihi cœlitus est dictum, usquequo piger dormis? exurrexi: non quia uolui, aut multum conatus sum, sed quia Dominus suscepit me, aut, ut legunt Hebræi, quia Dominus sustentauit me, scilicet ne D posthac cadam, & moriar omnino. Quamobrem

Non timebo milia populi circundantis me.

Vt lubet multiplicentur qui me affligunt, in me conspirent, insurgantque, ac de me dicant, non est salus illi in Deo eius: non deinceps uerebor, quò me iterum in letalem aliquem somnum protrudant. Vide, quæso, uiri pectus stabile, in malisque obduratum, atque in Deo firmatum, quod nihil, ne myriades quidem quamuis numerosas hostiũ pertimescit. Omnia enim æqualia putat esse in hoc mundo, uanitati nimirum obnoxia, citoque prætereuntia. Deum enim, quem unicè diligit, timet: atque homines per Deum. Idcirco non est quod tam pauidè quis uiuat, cum tyrannus plagas, exilia, bonorum honorúmue depopulationes, carceres, damna, triremes, boias, eculeos, locorumque mutationes, & mortem tandem intentat, cum his atque huiuscemodi corporeis admotis tormentis, amplius quid faciat, ut ait Dominus, non habeat. In animas enim ius exercere nõ possunt tyranni, atque plagiarij isti: qui tamen cum numerosi admodum sint, passimque uel in ipsa parua decurionatus manu, nedum in regnis appareant, nemo est tam infracto animo, qui aliquando illorum ferociam non timeat. Quapropter

Exurge Domine, saluum me fac Deus meus.

Iacere dicitur Deus humano more, quando ex occultissimo suo, iustissimo tamen iudicio, bonis sinit malos præstare, atque eos premere. Exurgere uero, quando ex liberatione suis præstita, diuinam suam potentiam, quæ antea iacere uidebatur, & suscitat, & manifestat: tunc enim apparet quod non dormit, neque dormitat qui custodit Israel. O Dñe, inquit, in cuius resurrectione omnium sita est salus, exurge iam demum, tuam demonstra potentiã, ac uirtutẽ, & me libera. Cæterũ, quod ait Augustinus, mos est scripturæ, ut sæpe Deo tribuat, quod ipse in nobis facit & operatur, ut hic: tunc enim, ait, nobis Deus surgit, cum nos ei surgimus. Ergo, dicet aliquis, nos prius surgimus, quàm nos Deus (hoc certè uelle uidetur August.) exciret, ac

A tet, ac nobis surgat. Sed alia disputatio est. Fac igitur ò Dñe IESV nos à luto, ab humo, à peccãdi cõsuetudine, à sopore ac nocte profundissima æternæ mortis surgere, atq; in te transire. Quod enim aliud transfugium esse potest, quod idem turpe non sit, præter id, quo transfugimus, ut ait ille, à dominis agrestibus, à nocte scilicet, à mundo, à peccato, à morte, ad lucem, ad Deum, ad innocentiam, ad uitam? Propterea enim Christus mortuus est, & resurrexit, ut nos peccatis mortui, iustitiæ uiuamus, non ut perpetuo somno in peccatis obdormiscamus.

Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa, dentes peccatorum contriuisti.

Transacta beneficia memorat, quo cœlestem patrem ad uentura prouocet. Dici non potest, q; ipse æternus benefactor ad dona sua in memorem animam transfundenda propensus sit. Diuus Hieronymus ex hebræo sic legit: Quoniã tu percussisti omnium inimicorũ meorum maxillam. Quibus quidem uerbis uolunt Iudæos in Christum uerbis maximè ac maledictis peccasse, designari. Haud solum autẽ eum impudentissimè negarunt, sed blasphemias insuper, dicteria, ac contumeliosissimas irrisiones addiderunt. Vah, inquiunt, qui destruis templum Dei, et illudebant ei. Dignum quippe est, ut in ea ipsa corporis parte, qua quis peccauit, ipse mulctæ, talionis lege, subiaceat. Sensus igitur erit: Nõ timebo populũ quamuis numerosum me circundantem: quoniam dentes, maxillasq; illorum, hoc est, eorum blasphemias ac maledicta, quibus ueritatis cultoribus obtrectant, fortiter comminuere es solitus. Sine causa, addit; id est, ipsa sola malitia illos ad hoc impellente, non quod illud meritus sim. Multum admodum ad retundendas hæreticorum blasphemias, obtrectatorúmue maledicentiam, facit doctrina humana: sed fermè nihil est ad uim illam, quæ à Deo cœlitus infertur, & quam quidem sæpe in
B Concilijs ecclesiæ uniuersalibus experti sunt Græcorũ hæretici, uicti magis à sancta quorundam simplicitate, quàm ab argutissimis doctorum disputationib. Disputandum sanè est (fateor) cum hæreticis, doctrina quidem, sed multo tutius sanctitate uitæ. Non conturbor, ait Velleius apud Cic. flumine inanium uerborum, nec subtilitate sententiarũ, si orationis est siccitas. Siccitas uero ista, ac ieiunitas in Christianorum concionibus & disputationibus, est ipsa spiritus absentia. Ecquis est qui spiritus sancti succo uegetus, rhetorem quamuis eloquentem, sed absque huius ui & uirtute uerba effutientẽ, uereatur? Confidite, ait Dominus IESVS, ego uici mundum. Eadem ratione & electi, per ipsum, non per se, aut per suam literarum copiam, uincere posse confidunt. Sermo meus, dicebat Paulus, in ostensione spiritus & uirtutis est, ut fides uestra non sit in sapientia hominum, sed in uirtute Dei. Vides, uides, inquam, celebrandorum conciliorũ robur, & fundamentum? Vides qui inter alios, publico edicto, ad sancta illa comitia, uel ab extremis mundi regionibus euocandi sunt?

Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua.

Repressis itaque maxillis, retusisq; sannis, in Deum, Deiq; amicos conspirantium, iam demum exoptata apparet salus, quæ quidem ab ipso Deo solummodo sperari debet. Idcirco duo hic propheta dicit. Vnum, quod Deo ipsi tantummodo nostra referenda sit salus, & liberatio: huius enim, suos, etiam ubi omnia conclamata uidentur, ac planè perdita, de improuiso liberare mos est. Alterum uero, quod salus eiuscemodi ad Dei populum solummodo pertineat. At qualem asserimus Dei esse populum? Eum sanè, quem uirum beatũ suprà in primo psalmo appellauit spiritus. Eum dico, qui nullo actionum suarum habito respectu, malæ ne an bonæ sint, sola Dei misericordia scit se liberandum, & qui uel in media ipsa morte, ac sepulchro, in eo confidit. Soli enim fermè semper in tentationib. desperantes pereunt. Porrò ut inflammatiorẽ affectum demonstret uates, subitò personã mutat, Deumq; alloquitr dicens, Et super populum tuum benedictio tua: hoc est, tuos

C bonis cumulare consuescis ô Dñe. & est metaplasmus. Benedictionẽ Dei in scripturis frequentissimè legimus esse beneficentiã, ac liberalitatẽ: nam cum dicere in Deo idem sit quod facere, consentaneũ item erit benedicere, benefacere intelligi. Vnde illud: Benedicens benedicã tibi, & multiplicabo te. Hinc & illæ tam crebræ cœlitus patrib. factæ in lege antiqua benedictiones, Abraæ scilicet, Isaac, Iacob, Ioseph item, atq; aliæ alias passim per scripturas. Hinc rursus translatũ putant quidam ad homines, ut superioris benedictio pro bona imprecatione, felicíq; omine accipiat: non sanè excogitata ad demonstrandã quorundam animi leuitatẽ, & tumorem, qui sibi adeò ferè semper adblandiunt, ac placent, cum cernunt subditos incuruari, & presso poplite petere benedictionẽ, ut cum suam illam, protensis digitis, crucẽ dissecare occeperint, mimos eos dicas, aut personatas simias: adeò & genu, & brachio, & collo, & limis (ut sic dicam) oculis, benedictionem porrigunt. Eá ne animi uanitate proferenda est salutis nota? Vestræ'ne sunt huiuscemodi benedictiones, ô mortales, an illius potius, quem mansuetissimè nunc orat uates dicens, O Domine benedictio tua super populum tuum maneat? uel, quod clarius atq; elegantius à paraphraste accepimus, à te solo expectanda est salus uera, qui in populum te cognoscentem mirificè semper fuisti liberalis.

PSALMVS *David, ad uictoriam in Canticis.* IIII.

Vm inuocarem exaudiuit me Deus iustitiæ meæ, in tribulatione dilatasti mihi.

Prophetæ in spiritu de gentium ab idolis cõuersione ad ueram pietatem, cultumq; solidum, psalmus iste innotuit: & est lętum canticum ac, ut Græci appellant, προσκέλευσις, hoc est, uehemẽs adhortatio ad fidendum Deo, in quo solo totius uictoriæ nostræ uis, ac robur consistit: & qui finis noster est, adumbratus quidem sub titulis illis psalmorũ crebris, In finem scilicet. Psalmus hic
D igitur hortatur omnes, ac tuba ueluti quadã militari uocalissima prouocat ad inuadendas hostium copias, illisúe fortiter resistendum: quia certissima promittitur de bello uictoria, & triumphus. Verùm illi in organis quondam, nablis, & cæteris instrumentis musicis pro uictoria aut adipiscenda, aut iam adepta, Deum orabant, illíq; gratias agebant: nos uerò in cordis gaudio, pręsentíq; animo, ac iustitiæ sacrificio tantummodo. Præterea illud est cum Augustino considerandum, quo nos admonet, Christum in psalmis continuum esse, semperq; loqui ac uersari, siue caput sit quod loquitur, siue membra cætera. Verũ in Christi uoce, ut ipse ait, unumquemq; suam agnoscere posse, & debere uocem. Nam ipse aliquando dicit quod sibi soli conuenit, nec tamen se à nostris uerbis dirimit, imò à suis proprijs ad nostra redit, & à nostris interdum ad sua propria transit. Qui enim cum Augustino in psalmorum enucleatione sic sentit, nõ multum torquebitur, si in quasdam literæ interdum salebras inciderit, quibus minus Deo digna dici à propheta nonnunquam uidebuntur. Itaque tantus uates, utpote nobile CHRISTI membrum per fidem effectus, atque adeò fidelissimus quisque Dei amicus, in hoc psalmo gloriatur de diuino fauore, non de humano, in conspectu maximè carnalium quorundam hominum, qui uiam crucis, asperam scilicet & difficilem, irrident: ipsíq; quantum possunt, & lingua, & uita aduersantur, ac detrahunt. Ait igitur, Cum inuocarẽ exaudiuit me Deus iustitiæ meæ: hoc est, Deus iustificator meus, & is, à quo mea omnis dependet iustitia; quique meæ testis est innocentiæ, cum anxiè eius implorarem auxilium, exaudiuit me. Iactat'ne se hic de iustitia sua uir sanctus? Iactat sanè, ac proprias nonnunquam celebrat laudes, ubi diuinum honorem, non proprium resultare posse confidit. Hi enim tutò suas prædicant laudes, qui è nostro isto sanctorũ uulgo minime sunt: qui quidem sancti seipsos nondum integrè abnegarunt, qui sua omnia chara nimium habent, qui nihil aliud

A quàm suum nomen, haud Dei, illustrari cupiunt: quicquid habent, à Deo se habere ignorant, atque ad hoc, ut alij sentiant. Volebamus, inquit Paulus, uobis tradere non solum Euangelium, sed etiam animas nostras. Vide, oro, calorem Pauli in fratres, ô tu, qui nihil aliud in donis tibi cœlitus datis expiscaris, quàm tuum nomen, ac cõmodum. In tribulatione dilatasti mihi. Narrat uir sanctus, sui clamoris effectum, iustitiæq; exitum, & uim, quæ eiusmodi est, quia mentis tranquillitas acquiri solet, & ex qua quidem summum cordi innasci gaudium existimamus. Cor enim ut mœrore constringi cernimus, ita & gaudio contrà dilatari. Quod tamen gaudium nunquã, ne semel quidem, nisi pacata prius conscientia, alicui contingit. Mala nanque conscientia, uidelicet à facinorum fluctibus sceleratorum exagitata, nunquam quiescit, sed cor miserandum in modum concerpit, ac uastat. Cor nostrum dilatatum est in uobis ô Corinthij, aiebat Paulus. Atqui rursum hic Pauli consideranda est in Corinthios tum charitas, qua uel ipsa saxea corda emolliri possent, tum gaudium, ex bona eorundem cõuersatione. Videtur enim uates hoc in loco totam suæ supplicationis summam in hoc locasse, ut corde libero, patenti, ac ut alio in psalmo uocat, mundo & candido, donaretur. Sciebat enim ex cordis libertate, atque innocẽtia, pacem animi erumpere solitam, qua in terris alia certior nulla esse potest. Sint mihi regna, sint magistratus, sit uel ipsius orbis imperium, ne hilum quidem faciendum duco, si, ueluti rapax Tityi uultur, meam excarnificet conscientiam stimulus. Gratanter igitur applaudit sibi uates, & ait: In tribulatione, quam afferre solet mundus, homo, peccatum, mors ipsa, me dilatasti: hoc est, mihi de concessa liberatione gaudium præstitisti, atque in angustijs redacto lauissimum sæpenumero de improuiso campum aperuisti. Putás ne cum uiro B huiuscemodi lætitia affecto, posse affici tyrannum? adulterum? paricidam? draucum? paticum? furem? rerum sacrarum uiolatorem? decoctorem? malum ciuem? malum principem? malum sacerdotem? malum monachum? Deuastat (crede mihi) funditusq; concerpit cor, quicquid sedem in eo habet, quod terram sapit, atq; illud omne quod sensus hos brutos alit, & oblectat. Cœlestis enim originis cum sit cor, haud facile adulterinas suapte natura admittit cogitationes. Alioqui naturarum ubi diuersitas, ibi discordiam esse necesse est. Affectus carnis, seu, ut noster habet interpres, prudentia carnis mors est, ut ait Paulus; affectus autem spiritus uita. Quid magis aduersum in re ulla esse potest quàm uita & mors? caro & spiritus? bellum & pax? Cæterum quia fidei semel exauditæ est, se iterum, ne ingrata existat, exauditum iri sperare, orat denuò,

Miserere mei, & exaudi orationem meam.

Pugna enim carnis cum spiritu, cum nunquam in hac uita cesset, idcirco nunquam à liberationis desiderio est cessandum. Ingemiscimus, ait Paulus, expectantes adoptionem filiorum Dei, redemptionem corporis nostri. Hoc enim desiderium si adsit frequens, frequens est oratio, et ea quidem, cui facilis ad diuinum contemplandum aspectum pateat aditus. Illum quidem uirum, ne horulæ punctum, ab oratione cessare arbitror, qui in continuo liberationis affectu uiuens, nihil tam in uita expetit, & quærit, quàm quomodo sua uota omnia, studia, appetentiæq; omnes, atque affectus, Deo probentur.

Filij hominum usquequo graui corde?

Blandè, peramanterq; mortales omnes propheta admonet, uel in primis cordatiores, quos (secundum Hebræos) inclytos appellat Hieronymus: & ait, O filij uiri, seu inclyti, quos uidelicet Deus nobili, diuinoq; effinxit animo, eia quousq; plumbeo, depressóue, ac non quærente, quæ sursum sunt, corde, uitam traducitis anxiam? O filij haud amplius Dei, propter turpitudinem peccati, sed Adę: qui terreni, non cœlestis Adæ imaginem præstatis: quiq; illius præuaricationem imitamini, non CHRISTI obedientiam, usquequo graui atque obstinato corde

C corde uiuitis? De simplicioribus enim, deque his qui in ignorantiæ tenebris uolutantur, nulla ferè debet esse admiratio, si à solidæ ueritatis scopo aberrant: sed uos, ô inclyti, qui donorum cœlestium amplitudine prǫditi estis, qui sapientes, qui prudentes, qui religiosi, Deiq́ꝫ serui per emphasim ab omnibus ubiq́ꝫ gentium appellamini, usquequo cor in uobis stupidum, graue, terrenarumq́ꝫ rerum ambitione, & cupiditate languidum, planeq́ꝫ emortuum cernitur?

Vt quid diligitis uanitatem, & quæritis mendacium?

Nónne de uobis illud Hieremiæ dici uerissimè potest, quo queritur falsum hæreditasse patres, ac uanum absque utilitate? Quid, quæso, uanius? quid magis mendacio, uanitatiq́ꝫ obnoxiũ, quàm sic terrena ambire, & amare, ac si nulla esset post hanc mortalem immortalis uita? regnumq́ꝫ Dei in huius mundi bonis, elemẽtisq́ꝫ consisteret, & non potius spirituale foret? Mendax enim ea est arbor, quæ loco fructuum, folia duntaxat producit. Mendax uitis, quæ expectata ut faciat uuas, facit labruscas. Mendax arcus, & fallax est, qui à scopo exorbitat. Veram'ne igitur, solidamq́ꝫ, ac sibi constantẽ esse dicam in uobis religionem, & non potius falsam, flaccidam, & nutantem omnino, cum uos uidero tam anxio studio mundum, mundiue fastum, & gloriam, contra fas omne, tum quærere, tum passim, etiam usq́ꝫ ad ambitus culpam, in omni loco, in omni gradu, atque ab omnibus mercari? emere? aucupari? meretricioq́ꝫ quodammodo ritu lenocinari? Verùm cum ratio, siue humana mens, uoluntate atque intellectu perficiatur: uoluntatis autem primum atque summum sit bonum, finis adeptio: primum uerò & summum sit malum, à fine seiungi: bonum item intellectus cum sit uerum, malum autem, falsum: nemo est (nisi prorsus in literis plumbeus sit) qui non fateatur illum falsa, uanaq́ꝫ & amare, & sectari, qui omnia illa affectu persequitur, & quærit, quorum adeptione, ue-
D luti à turre aliqua sublimi, à fine debito, bonoq́ꝫ solido ac minime uacillante, deijcitur. Sperat aliquis, exempli causa, lumen à tenebris, aurum à nube, uitam à morte posse excuti: is errat omnino, quandoquidem à sole expectandum sit lumen, aurum è terra, à Deo uita. Nam quemadmodum principium uitæ Deus est, ita & finis. Omnes enim nos qui uitali hac aura fungimur, ab eo ipso sumus, in ipso uiuimus, & mouemur. Eodem sanè modo & ratione, uel luci solem, uel auro terram esse, liquêre potest. Atqui in animæ rebus haud secus esse arbitror: siquidem cum Deus ipse summum sit bonum, summa felicitas, summaq́ꝫ animorũ tranquillitas, & pax, atq́ꝫ idem omniũ rerum certissimus quemadmodum autor, ita & finis, indubium relinquitur, ut ab omnib. qui ratione utuntur, solus, uti bonum, & finis, solisq́ꝫ medijs, adminiculisue illis quæri debeat, quæ & uera, & solida sint, atq́ꝫ ad assequendum quod optant idonea. Ego gloriam meam non quæro, aiebat sapientissimus magister. Est qui quærat, & iudicet. Vide, si potes, summam æterna consequendi. At tu si nullum fructum alium tuarum actionũ expetis, q̃ꝫ uulgò honorari, laudari, digitoq́ꝫ, ut ait Satyricus, monstrarier, debito excidisti medio. Quid, obsecro, in rebus diuinis terrena cõmisces? Finis enim cœlestium rerum spiritus est. Regnum item suum Dominus non esse de hoc mundo asserebat: tu tuum hic præscripsisti, hic uis, hic amas, hic mordicus tenes. Quamobrem à sanctissimo uate admonemur, ne tandiu uana pro solidis, falsa pro ueris, fucata pro apertis deamemus. Nam à finis adeptione is abest longè, qui nõ à falsis medijs ea deligit, quæ uerè nos manuducunt ad finem ipsum, ac bonum, qui Deus est. Ecquid igitur ullo ab alio externo bono, uos, ô filij hominum, tantopere exaltari cupitis?

Scitote quoniam mirificauit Dominus sanctum suum.

Felix sic: Et scitote quod segregauit dominus sanctum suum. Hic uolunt Christum intelligi, circa quem res miras operatus sit pater. Et interponitur diapsalma. Huic igitur nitendum esse soli, quia solus uere magnus existimandus est, cætera uerò tantilla, cõdita omnia proclamant, Magnus profectò mihi uidetur mundus: sed quid

A sed quid ad Dei filium, qui ait, Ego uici mundum? Maiori postea quadam admiratione afficior, cum angelicarũ naturarũ excellentiam cõsidero: cum uero eundem ipsum lego in scripturis Dñm dici exercituũ, & cui adstant ipsi beati spiritus quotidie acclamantes, Sanctus, sanctus, sanctus, eidemq́ꝫ administrantes: umbras ipsos esse, prę illo, existimare cogor. Quid porrò terrificas dęmonũ naturas magnifaciã, qui, ut sacer refert Euangelista, credunt, & ad tantũ nomẽ contremiscunt? Nónne hic est, cui cœlestia, terrena, atq; inferna ipsa omnia simul genu flectũt? Quàm deflenda quorundam hic esset miserrima conditio, qui non solum mundum quidem ipsum, alioqui mira, ac planè diuina ornatũ pulchritudine, uerumetiã ipsam carnis fæcem, libidinẽ scilicet, molliciemq́ꝫ detestandę copulæ, hoc est, breuissimã uoluptatũ horulam, perenni cœlestiũ suauitatũ fonti anteponunt. Scitote, ô miseri, quoniã mirificauit Dñs sanctum suum: id est, filium suum, quem, ut ait Paulus, constituit hæredem uniuersorũ, & quem Daniel sanctũ sanctorũ, alius uero dñm dominantium appellat, mirum omnibus, mirabilemq́ꝫ fecit: quod mirificare uno uerbo noster reddidit interpres. Quid, oro, huius magnitudini cõparandum? Regna'ne? magistratus? ampli fundi? amplæ ditiones? plena æraria? intolerabiles uectigalium exactiones? mutua'ne illa, ut uos uocatis, nunq̃ tamẽ restituenda? quid dona, ut modo fit, coacta? Vana proculdubio sunt hæc omnia, si ad illam sancti huius potentiã mirificam conferatis. Iam & illud sanè non prætermittendum, cur Felix legat, segregauit. Hi eñ qui in excutiendis scripturis, emunctioris sunt naris, nobis tradiderunt, idem esse, atq; eundem pretendere sensum, segregare, & sanctificare. Nam quod diuino cultui multis in locis antiquæ legis segregabatur, id amplius prophanũ non erat, sed sanctũ. Vnde legimus sabbatũ sanctificatũ, hoc est, segregatũ, totumq́ꝫ Dño consecratũ. Primogenita item tam crebro legimus sanctificata, quod est, diuino cultui segregata, ac sacris ritibus addicta. Nec porrò secus

B illud Hieremiæ intelligi oportet, quo legitur: Priusq́ꝫ de uulua exires sanctificaui te, & prophetã in gentibus dedi te: hoc est, anteq̃ nascereris, ego te in futurũ mihi prophetam segregaueram. Ita etiam Paulum uideo ab utero matris suæ segregatum: sic Barnabam, sic alios aliàs passim in scripturis. Diuus Hiero. legit, Cognoscite quoniã mirabilem reddidit Dñs misericordem suum. Alij uero, Quoniã manifestauit Dñs sanctum suum. Idem tamen omniũ sensus. Pater quidem mirificauit Christum eius filium, & mirabilem effecit, cuiq; opera facere dedit, ut inquit Ioannes, quæ nullus alius fecit. Et quemadmodum pater ipse illum gloria, & honore insignem, à cæterorũ uulgo segregauit, ita eum suum esse filium, in uirtute, ut ait Paulus, manifestauit, ac definiuit. Non refert igitur utrum legas, sanctũ, an misericordem: est enim, ut dixi, sanctus sanctorum, & uniuersæ uiæ eius misericordia & ueritas. Quid (ait) in pluribus immoror? Is Dei sanctus tam patri charus est, ut omnes, quotquot ad eum clamauerint, pater illicò exaudiat.

Dominus, inquit, exaudiet me, cum clamauero ad eum.

Ad sanctũ scilicet suum, & misericordẽ, tanq̃ mirabiliter (ut sic dicã) mirificatũ. Atqui hic uides dei testimoniũ, quomodo suos ui aliqua oppressos, ob idq́ꝫ ad eius auxiliũ confugientes, statim audiat, atq; inter aduersitatũ turbines, & tentationũ, spectabiles reddat: uerũ id beneficio, atq; intercessione Christi sancti sui, qui, ut ait Paul. factus est inter Deũ & homines mediator, adeò ut quicunq; eius nomẽ inuocauerit, saluus futurus sit. At uos sapientiores, & quib. sunt curę cæterorũ animæ,

Irascimini & nolite peccare.

Diuersa eñ cum sint in repub. Christianorũ membra, uti in ciuitate sunt magistratus uarij, uariusq́ꝫ cultus uitę: in qua tamẽ hi qui primarij dicunt, illorũ qui minutioris sunt plebis curã habẽt, his fauent, atq; eos, cum opus est, castigãt, subq́ꝫ ciuili disciplina, tum publicis, tum priuatis legib. coërcent: hi, inquã, primi, quemadmodum sapiẽtia & doctrina uegetiores sunt, q̃ cęteri è uulgo, ita eos modestia, ac,

C qua maxime præstare alijs debet, animi moderatione in reprimēdis à culpa subditis, ornatos esse oportet. Quare admonentur, ut, postquā naturis omnium insitum uidetur, ut primos uix frenare possint iræ motus, irascantur quidem in multitudinis noxas, sed ea tamen æquabilitate animi, ne quid nimis, ut est adagiū. Nam quicquid lacerato, aut dixeris, aut feceris animo, punientis impetus, nō corrigentis charitas dici debet. Quocirca nunquā arguendi aliorum peccata, alicui suscipiendum est negocium, nisi pacato prius animo, atq; indicet conscientia, se magis dilectione in puniendo moueri, quàm ira, aut furore. Caducum esse omne illud, quod absq; charitate fieret, aiebat Ambrosius. Cæterum iram nōnunquam peccatum non esse compertum est, motus maxime naturales si non excesserint limitem. Sæpe item motu quodam cōcitatiori ex ingenerata in nobis infirmitate, pœnaq; à Deo ob peccatum illata, inferuescit ira: quę raro iudicium expectans rationis, ui omni comprimenda est, ne ex peccato, aut nullo, aut digno uenia, in quod est prolapsa, in capitale deuoluatur. Est & ira laudabilis, & expetenda, quam zelū libentius appellauerim quàm iram: quo, quadā ueluti sanctissima excandescentia, aut in propria, aut in aliorum peccata mouemur. Sed hisce omnibus iræ partibus, est alia quædam belluina magis, quàm humana, longe nocentior: quæ planè rationis metas perrumpens, ferina rabie, aut in sumendis ab reo pœnis, aut in exaturanda sui cordis erinny, contra hostes incalescit. Ex qua quidem miserrima iræ parte nasci solent homicidia illa tam crebra inter homines eos, qui in ciuitatibus sectas, & simultates fouentes, ne uagientibus quidem in cunis parcere solent, cum desæuiendi in hostes offertur occasio. Quàm ergo cauendum, ne ira, qua ueluti uirtutis, ac iustitiæ instrumento uti debemus, à rationis dominio sese subtrahat, atque illi imperet, cui tanquam ancilla obsequi par est. Quòd si etiam rationis
D terminos iram deserere aliquantulum, ob iniuriam acceptam, in aliquo uideris, (de ijs qui sponte sua mali sunt, maligniq;, ac ad exuscitandam non solum suam propriam, sed & aliorum iram in cæteros, sunt proni, non est modo dicendum: conclamati enim sunt, & planè immedicabiles) admoneatur, ne sol occidat, diesq; claudatur, antequam ira resideat, & furor. Irascitur quoq; & non peccat is, qui sic anteactæ uitæ suæ cursum, sibi iratus deplorat, ut eisdem illis ipsis præteritis non deinceps inquinetur peccatis. Ille, inquam, irascitur absq; culpa, cuius animus adeò in subditorum uitia excandescit, ut ea ipsa tamen, quorum causa efferbuerat, non amet, & sectetur. Quis, oro, talem ferat iudicem, qui in aliū iratus, quia clàm furtū fecit, ipse palàm furetur? qui mulcta adulterū uix à paucis deprehensum afficit, ipse uerò alterius uxorē publicè possidet? Quare à sapientissimo uate addit,

Quæ dicitis in cordibus uestris, in cubilibus uestris compungimini.

Licet enim sensus hemistichij huius per se obscurus sit, obscurior tamen ex oratione paululum duriuscula redditur: quę quidem, meo iudicio, planior erit, si pro cōpungimini legeris cōpungite, cuius hic erit sensus: Mortificate, rationiq; iram, quam contra alios concepistis, & cuius incendij uobis conscij estis in cubilibus, hoc est, in cordis uestri latibulis, ac recessibus, subigite, cōsiderantes an illud prorsus, quod lynceis penè oculis in alijs uidetis, propter quod in irrationabilem excandescentiā sæpenumero prolabimini, exhorrescatis. Felix sic: Cogitate in corde uestro super cubili uestro, & silete, hoc est, redite ad cor: & in quiete mentis uestræ, liberæ scilicet ab omni irrationabili motu, cognoscite quæ dicimus, & silete, quiescite, cessatéue ab omni iræ impetu effreni. Secretum enim cordis cubile, ab aliquo mali appetitu atq; irascentia sic tangi permitto (postq; homines estis) ut sileatis tamen, quiescatisq;: hoc est, ut prorsus cessantes, desideria illa uestra tam longè ab æquitate remota haudquaquā sequamini. Paulò secus Diuus Hieronymus legit ex hebræo: Loquimini, ait, in cordibus uestris super cubilia uestra, & tacete. Et est perinde, ac si dicat: Confitemini Deo, ipsumq; in cordibus uestris laudate, ac super cubilia uestra, id est, in secretioribus adytis animæ tacete, conquiescite, abstine-

A abstineteq; ab insanijs istis uestris longè à ratione semotis. Quin potius

Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in domino.

Hic iustitiæ sacrificium uult uates intelligi omnem uirtutis cultum, quem qui amat & sectatur, etiam si nunquam ad perfectiorem uirtutis eiusdem terminum deueniat, ipse tamen ad uirtutem conatus, Deum mirabiliter promeretur. Quid uestri mihi boues, inquit, ô insensati? Quid uictimæ? quid ipsi cultus exteri absque animi pietate? Sacrificate mihi potius iustitiæ sacrificium: hoc est, errores omnes animi, uitiaq;, ac libidinum turpitudinem, uti letales dipsades auersati, cursum eum, qui ad assequenda cœlestia in futurum, in præsentiarum uerò candorē animi, præmonstrat iter, arripite: Deum in omnibus concelebrate, illi soli iustitiā uestram adscribite, uobis uerò aliud nihil, præter peccatum. Omnia, inquam, uestra, ut illi solūmodo sit gloria, dijudicate, reprehendite, mala esse prædicate. Alioqui crusta est ac fucus, ista uestra iustitia, & cultus, propter quem in Deo uos sperare dicitis. Neminem enim unquam dixerim uerè in domino sperare, nisi illum, qui Deo ipsi iustitiam illam, de qua loquimur, tanquam suauissimi odoris uictimam, ad aras, ut sic loquar, humilitatis, modestięq; iugulauerit: quod quidem est, quicquid rationalis sacrificij, sanctorum scilicet desideriorū, actionumq; illarum quæ potissimum à cordis puritate ac candore proficiscuntur, à nobis prodierit, id totum Deo acceptum referre. Verùm diuus Augustinus censet iustitiæ sacrificiū esse cor contritum, & humiliatum, quod se puniendo mactet Deo: quod sanè fieri puto, per bona post pœnitentiā opera, quibus de ueteri uita ad nouam transitur. Sed cur propheta statim post sacrificium iustitię subintulit, Et sperate in domino? Quia licet uir sanctus non solum suas actiones, suaq; ad uirtutem studia, ac uota ipsa cordis Deo cōtinuo litet, sed & seipsum totum, quicquid est, & corpore, & a-

B nimo, tanquam holocaustum illud antiquum, ad honorem Dei accendat, exploratissimum tamen habet, hic uirtutum præmia condigna tribui nulla: nam quæ à Deo sperantur bona, cœlestia sunt, & quæ sensu corporeo percipi nequeunt. Siquidem quæ non uidemus, speramus, atque ea per tolerantiā præstolamur. Rursus quia de ratione actus humani est, ut ad finem sibi naturalem concinnetur: finis uerò perfectissimus, & is naturalis, hominis, ęterna est felicitas, quę à solo Deo sperari oportet: idcirco à propheta subinfertur, Et sperate in dño. hoc est, quemadmodum sacrificiorum iusta, Deo ipsi solummodo conuenire fatentur ubiq; omnes: ita cum eorum, tum cæterarum optimarū actionum ac rituum præmia, ab illo expectari fas erit. Verū quoniā uix, ut diuus ait Augustin. inuenitur qui bona illa quæ ad animū pertinent, & amet, & inquirat, aiūt quidā quasi desperantes,

Quis ostendet nobis bona?

Quis in hac errorum ualle, labyrinthóue inextricabili terrenarum cupiditatum, ac laborum penè intolerabilium, solicitudinumq; pelago, æterna hæc bona, quæ nobis à Deo speranda sunt, & ad quę nos suspirare hortaris, demonstrare poterit? Quis, oro, in tam profunda tenebrarum caligine, atque adeò æterna nocte, facem aliquam lucidam, nobisq; cæcutientibus præuiam proferre audebit? Quis tot in malis, & ijs quidem continuis, ostendet nobis bona? Impossibile hoc sanè uidetur esse. Vide, te quæso, rationis humanæ quæstionem, quæ nisi carnis incommodis, aut commodis, æterna metiri solet. Quis ais?

Signatum est super nos lumen uultus tui domine.

Hic lumen uultus domini, interpretari nō audeo rationē seu rationis lumen, cum prudentiam carnis lego mortem ab Apostolo appellari. Quinetiam hanc esse iudico meretricem illam speciosam in prouerbijs Solomonis, sapientiam scilicet humanam, seu rationis lumen, quæ nisi spiritu frænetur, usq; adeò insanit, ut uel contra Dei sapientiā, iustitiamq;, & uerbum, disceptare nō uereatur: & quæ, cum sibi uni tantūmodo lucida sit, hoc est, sibi sapiens, sibiq;, spreto Deo, molliter

C nimium adblandiens, cæca est omnino. Itaq; huiusce luminis super nos obsignati hanc esse intelligentiã arbitrati sunt quidam, ac sensum, ut sit uates, seu animus alius purgatissimus, qui se lumine aliquo raro, nec omnibus concesso, offusum sentiens, temerariæ quorundam quæstioni respondeat. Dixerunt enim: Quis ostendet nobis bona? Hic autem, Signatũ est super nos lumen uultus domine, hoc est, per amabili tuæ supramundanæ illuminationis præsentia, per uerbum tuum, per spiritum tuum, per filium tuum, per sanctam legem tuam, signata est atque ostensa in nobis lux spiritus sancti, haud rationis humanæ, quæ non potest nõ propriam amare, fouereq; cæcitatem, ac sui iudicij tenebras, & caliginem propriorũ consiliorũ non libenter amplecti. Huic enim sententiæ uide an Paulinæ illæ crebræ adstipulentur: Ne contristetis, ait, spiritum sanctum Dei, per quem obsignati estis in die redemptionis. Quid alia illa ad Corinthios scribens? Et qui obsignauit nos, inquit, deditq; arrham spiritus in cordibus uestris. Potes ne igitur ex his quæ dicta sunt animaduertere, quoddam aliud esse lumen ab illo per se (heu nimiũ) languido, rationis humanę, nobis qui credidimus à Deo datũ? Quis iam ambigat luminis huius appellatione, cognitionem diuinorũ intelligi, qua se sentit anima mirabili atque insueto modo attactam, ac ueluti ceram molliter impressam, & obsignatam spiritus sancti beneficio ac dono? Donasti nos, ait, ô domine, cognitionis tuæ, alioqui humanum excedentis intellectum, raro quodam lumine ac radio: cuius ui atque afflatu, quàm clarè cernimus in nobis aliud esse nihil, præter peccatum, tenebras, caliginem, errores: in te autem, lucem, bonum, uitam deniq; immortalem, atque omniũ rerum perfectionem. Quæ sanè omnia ne cute quidem tenus intelligere est potis ratio hęc nostra per se cæca, imagine tamen Dei alioqui insignita, sed deturpata prorsus, ac penè abolita, ob turpem peccandi consuetudinẽ. Ecquid iam aliud ualet tenuis (ut de me dicam) pars hęc mei affectare? D ad quæ niti? cum quibus conuersari? nisi cum proprijs tenebris? cum propria cæcitate? cum carnis uoluptatibus? cum præsentis uitæ commodis, ac crucis odio? Sensum enim istum quem posui, prophetę spiritui quadrare non dubito, cum ex suprà memoratis omnibus, tum ex Felicis litera, cui & cõsentit paraphrastes. Ait enim Felix ex hebręo: Exalta super nos lumen uultus tui: uel, extolle uexillum luminis uultus tui domine. Qua quidem litera admonemur, uatem orasse à Deo lumen, quod in se non esse compertissimũ habebat: alioqui cur exorare contenderet, quod rationi ingenitũ sciret? Orat igitur anima, quæ se suaq; exactissimè pernoscit, spiritus Dei lumen sibi dari, datúmue augescere, atq; ait: exalta super nos Deus cognitionis tuæ lumen. Extolle, inquam, tui uultus lumen, seu uexillum, quod in hac dura cum carne acie sequamur. Extincta enim tui in nobis cognitione, quod aliud certius inter bellandum sequemur signum? Dic, oro, animæ meæ, firmabo super te oculos meos, ut & ego me tuis eisdem oculis obfirmatũ, hoc est, tuæ cognitionis lampade illustratum, ac obsignatũ omnino sentiam: ex qua quidem lætari, diesq; festos agere ualeã, dum alij interim gaudent ditati affatim, multiplicatiue terrenarum rerum bonis, ac lautitia. Quapropter infertur,

Dedisti lætitiam in corde meo.

Atque aliam quidem ab illa, qua solent affici diuites illi terræ, qui ob frumenti, uiniq; abundantiam, id est, ob terrenarũ rerum omniũ affluentiam lasciuire consuescunt. Cæterũ Hebræis is uersus integer est hoc modo: Dedisti lætitiam in corde meo, à fructu frumenti & uini multiplicati sunt, uel, ut legit Felix: Cum frumentum eorum & mustum multiplicati sunt. Olei, nõ est in hebræo, nec in uetusto hexapli psalterio Origenis se inuenisse diuus testatur Hieronymus: quanq; sententiæ non officiat, cum de bonorum abundantia terrenorũ, qua gaudent huius mundi diuites, intelligatur uersus. Verum non desunt, qui suspicantur de pane ac uino sacrificij altaris hic Dauidem uaticinatũ fuisse: & sanè, ut mea fert opinio, perquam optime, licet ab alijs reclametur. Volunt enim uatem, simulac cunctos

A ctos superius; quotquot sunt mortales, ad sacrificandum uniuersale illud iustitiæ sacrificium inuitasset, ad ultimam, ac summã sacrificij speciem transijsse, ab illis ipsis primis omnibus antiquis uictimis adumbratã, qua multiplicati fideles, ueram bonorum abundantiam possident, cum illi interim falsam, atque umbratilem somnient. Sed de hoc sacramento aliàs forsitan, cum cõmodior locus prouocauerit.

In pace in idipsum dormiam & requiescam.

Gaudeant illi, ut lubet, in frumenti, uini, olei, cæterorũq; bonorũ eiusmodi opulentia: ego in hac pace cordis ac spiritus gaudeo: paucis scilicet cõtentus emoriar, & requiescam: nihilq; aliud in hac mortali uita expetam, aut inquiram, spe ea fultus, quod cætera omnia facilè adijcientur mihi.

Quoniam tu domine singulariter in spe constituisti me.

Vnde miser ex me mihi bonũ aliquod arrogem: nam tu Domine singulariter, hoc est, tu solus hanc mihi spem firmam attulisti. Illi enim multiplicati, ab seseq; auulsi, ac planè distracti, & dispalati, in illa sua rerum multiplicatione lætentur: ego uerò uni Deo, ac singulari, in æternum adhærebo. Hic, hic, inquam, mundanarum rerum prorsus oblitus, in mentis tranquillitate, ac pace, obdormiam: in futuro autem felicitate omni, bonorum scilicet aggregatione, & copia omniũ beatus, & quietissimus, requiescam. Iam & ultimo illud considerandum, quod ait, in idipsum, idem prætendere quod unà, uel simul: & est in hebræo perinde ac si legas, In pace simul dormiam, & requiescam. Eadem enim dictio est Hebræis, qua superius uersu secundo, secundi psalmi est usus, In unum scilicet, hoc est, simul. Atque huius tandem in idipsum, is potest sensus exprimi, ne non sua desit copia spiritui: Sine metu, ô Domine, fauore tuo solummodo contentus, unà cum diuitibus illis, imò quid unà dico: magis feliciter quàm illi, & iacebo, & obdormiscam: quo-
B niam tuipse Domine, qui solus potes, uel ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, uocare, & recensere, singulari quodã modo me ab omni metu, perturbationéue animi liberum habitare facies. Illud enim, Cõstituisti me, Hieronymus legit, habitare fecisti me.

PSALMVS V. *pro hæreditatibus ad uictoriam.*

VVlt Felix, ad uictoriam idem præ se ferre, quod ad effundentẽ sanguinem, scilicet Christum: hæreditates uerò esse utranq;, tum Iudæorum, tum gentium ecclesiam, quæ in hoc psalmo laudes canit effundenti sanguinem, filio uidelicet Dei, qui solus pro omniũ salute, sanguinem in cruce largissimum effudit. Cætera de titulorum interpretatione, partim in præcedentis psalmi titulo dicta sunt, partim, cum occasio occurrerit, dicentur. Et cum totũ psalteriũ de Christo, ut iam est dictũ, interpretari debeat, in hoc psalmo ipse filius Dei, siue Dauid nobilissimũ eius membrũ, siue quæuis anima alia, quæ se à periculis undiquaq; circunuentam cognoscit, orat Deum, ne ad suas surdus preces appareat. Et hic notanda est in primis familiaris prophetæ tautologia. Cum enim uerba dixisset, addidit clamorẽ: nec tamen in hoc manens, subiunxit uocem orationis meæ. Siquidem repetitæ sententiæ præterquam quod ardentiorem animi affectum in orante ostendunt, seipsas quoq; mutuò interpretantur. Porrò clamor in scripturis, cordis est, nòn uocis: quando enĩ clamat animus, corq; ad dominum uociferatur, clamorem istum attendit Deus. Ne sileat, aiebat Hieremias, pupilla oculi mei. Non enim silet, aut mutus est oculus, cum lachrymas fundere minime cessat. Quis unquam sibi persuasum habuit, Deum oris uoce absq; sensu mentis delectari: Quocirca cordium afflictorum desideria sunt, quæ clamant: ut semper anxio cum desiderio clamant liberari hi, qui in carcere detinentur, siue edant, siue bibant, siue etiam dormiant, aut uigilent. Et hæc iugis illa est oratio, de qua dicitur, quòd oportet semper orare. Clamat itaque cum Christo, anima, iam propter fidem fiduciæúe ardorem, in Deum transfusa.

C Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum.

Hoc est, ipso intellectu atque intentione clamorem meum attende, serioq; percipe quid sibi uolunt cogitationes meæ intimæ. Vocat enim suos irrequietos affectus ad amatum, humano more, uerba, clamorem, uocem. Ita flagrans amor, aiebat Cassius, cum se intra se cohibere non ualet, non intelligit quo ordine, qua lege, quáue serie ebulliat, solũmodo contentus suspirijs. Clamat fides, clamat amor, clamat affectus, lachrymæ, gemitus; hæ enim uoces sunt animæ, quæ nutu minimè, ut ait ille, aut uoluntate prodeunt, sed motu magis erumpunt. Hincúe timor suas habent uoces meticulosas, dolor gemebundas, amor iucundas. Sic tandẽ solent orare illi qui ab homine quopiã exaudiri efflagitant, repetitis scilicet eiusdem sententiæ uerbis, quò facilius quod cupiunt exorent. Neq; aliter uates animę admodũ efflagitantis exaudiri affectum exprimere debuit, quàm illius generis uerbis, quibus humanus iudex flecti consuescit.

Intende uoci orationis meæ, rex meus & Deus meus.

Tu qui propriè mihi es tum rex, tum Deus, considera quàm ualido cordis affectu ad te orem. A quo enim alio habui ut sic clamarem? Quem ad istum meum clamorem, alium habui impulsorem præter te? Tu igitur qui dedisti ut ita clamem, perpende an mihi frustra clamandum sit. Cæterum rex meus, ille audet dicere, in cuius mortali corpore, ut ait Paulus, non regnat peccatũ, sed sanctitas, & iustitia, hoc est, ipse Deus. Atq; hic nostra omniũ deprimit̃ arrogantia; nam quemadmodum ipse fecit nos, nõ ipsi nos, sic ipse regit nos, non ipsi nos. Deuiat ẽm prorsus, atque à uia iustitiæ aberrat is omnino, qui se sibi non Deum proponit ducem & regem: quod quidẽ facile illis accidit, qui à se potius in suis actionib. quàm à Deo, D cuius gratia, si quid boni agunt, aliquid est, dependent.

Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies uocem meam.

Solet enim mane esse, simul ut recedente noctis caligine, lux prima emergere cœperit. Et est, ac si dicat: Statim me exaudies: quæ uox conceptã indicat certitudinem, ac fidem, in orante omnino necessariam. Id certò scio, ait, facies. Præterea quandiu in tenebris, & cæca errorum nocte uersatur homo, non exauditur à Deo, qui lux uera est, lampasq; ardentissima: cuius quidem beneficio ac dono, cum illustrari contigerit, illicò exauditur. Atque illud sanè considerandũ, non dixisse uatem hora tertia, sexta, aut plena luce, sed mane summo, hoc est, cum primũ tenebræ mentis expelli occeperint, exaudies. Quàm hic castè, atq; ex animi medullis ponderanda esset Dei in nos facilitas, atq; adeò promptæ eius ad mortaliũ clamorem aures; nõ enim extinctis plenè in nobis peccati tenebris, diuinus tamẽ sentit̃ fauor, præsentiaq;. Sedentibus, inquit, adhuc in tenebris lux orta est. Quid illud? Adhuc illis loquentibus, ego dicam adsum. Scilicet norma hæc benignitatis parum, ut cætera uirtutũ exempla, à nõnullis animaduersa, quibus ita aliorum calamitates stomacho sunt, ut ne extremus quidem halitus miserorum, nauseam eorum sedare ualeat. Putant enim se nimium præbere contemnendos, nisi turgidi sint, difficiles, duri, ad pietatemq; plumbei, crudeles, torui, & plusquam ferrei. Tu itaq; Domine, quoniam in te uno confido & spero, idcirco statim exaudies.

Mane adstabo tibi, & uidebo, quoniam non Deus uolens iniquitatem tu es.

Iam illud in scripturis mirabile cernitur, quod hoc mane sit tam familiare spiritui. Legimus enim (non est animus omnia omniũ rerũ citare testimonia) Leuitas mane solitos stare ad Deo canendũ. Proinde id temporis patres antiqui, etiam priuatim oraturi, sanctissimè obseruauerũt, hodieq; obseruant. Nec mirum sanè: animus enim hoc tempore ad peruestiganda diuina experrectior est, quàm cum interdiu omnia circunstrepunt. Verùm quia & mane, & uesperi, & quacunq; hora uenimus oratum, absque dubio exaudimur, modò non desit cor atque intellectus,

A ctus, anima scilicet precationis: uidetur mane istuc sensum alium hoc in loco secretiorem, spirituiq; propiorē innuere uelle. Est ergo mane, gratiæ illucescentis tempus, quod luxit, ut ait Paul. in cordibus nostris ad illuminationē cognitionis Dei in facie Christi IESV, donec, inquit sponsa, aspiret dies, & inclinentur umbræ. Neq; illud ab re est, quod in lxxx. psal. legimus: Mane, ait, oratio mea præueniet te. Mane igitur adstabo tibi, hoc est, nō amplius iacebo, nō amplius in luto sordescā, nō amplius resupinus ociabor: sed mane, id est, cum me statim tuus ille matutinus afflauerit splendor, diuinoq; calore irradiauerit, adstabo erectus. Penè hic dixi nostrum arbitrium nullum. Nam cum hominis dignitatē, naturæq; eius sublimitatē intueor, eum uideo maximis undequaq; suffultum à Deo donis, & in primis libero arbitrio. Quis hoc, nisi in animarū cognitione omnino stupidus sit, in homine esse non asserat? Cum uero meam ipsius animaduerto ad malum procliuitatē, atq; ut cum uulgo dicam, necessitatem, totus exhorresco, ac penè adducor, ut illud uel nullum omnino, uel quamminimū esse suspicer, adeò nullam in me cerno esse firmam, liberamq; in deligendo bono uoluntatē, sed totus mei dissimilis factus, uix horæ momento in boni propositi optione perseuero. Ita profectò ad huiuscemodi me adegit infirmitatis meæ consideratæ opinionē, malus mos, malus habitus, malaq; in peccatis cōsuetudo, ac quasi obductū callum. Atq; hinc de me propterea dictum illud Esaiæ uaticiniū uereor: Quod si, inquit, nō dixerint iuxta uerbū hoc, nō erit eis matutina lux, sed corruent, & esurient, & cum esurierint, irascentur, & maledicent Deo suo; & ecce tribulatio, tenebræ, dissolutio, angustia, & caligo persequens, & nō poterunt auolare ab angustia sua. Cur, quæso, nō expauescam, cum lego quòd nō poterunt auolare ab angustia sua? Si nō poterunt, ubi arbitriū, cum arbitriū nihil aliud sit, q̃ sui libertas? Nusq; opinor, si à iustitiæ sole semotū fuerit:

B alioqui neq; ipsa salus æterna, aut beatitudo firma esse poterit & æterna, absq; matutinæ lucis huius beneficio, & dono. Itaq; cum arbitriū, tum cætera illa bona quibus hominē à belluis distare cernimus, fateor esse, ut per se aut parum, aut nihil ad cōsequenda cœlestia ualeant: cum ipsa uero luce, atq; ipsi æterno bonorū fonti unita, omnia & uelle, & posse. Omnia, inquit Paul. possum. Sed in quo? aut qua alia ab re? num à naturæ dotibus? num à uiribus illis planè cōfractis, quas cum homine nasci, cum ipsóue crescere, & enutriri uidemus? haudquaq;, ait, sed in eo qui me confortat. Porrò hunc uersum hoc modo interpretat̃ paraphrastes (cum paraphrastem cito, Campensem intelligo) Summo mane cōponam ad te precationem meā, & uidebo me assequutū quod uolebam. Videbo, inquā, infirmitatē meā aliàs mihi prorsus ignotā. Videbo quô mihi sit eundum, cum interim absq; huiusce lucis radio halluciner omnino, & cęcus sim. Incipiente em̃ cognitionis luce in me, te uidebo: in cuius contemplatione illud cernitur, quod non Deus is es, cui placere possit iniquitas. Videt̃ hic Græcis, iniquitatē pro omni genere peccati debere accipi, quod extra æquitatis sit normam. Anomia, dictio quæ hic ponitur, non propriè iniquitatē significat, sed esse omnino extra rationis legem: unde anomos is est quem nos exlegem dicimus. Vide Eutymium. Sensus igitur erit, quod Deus eius naturæ sit, qui non patiatur in suis diutius immorari peccati tyrannidem, sed eam ueluti rem sibi infensam, atq; odiosam, à suis longè propellit. At tu in sequenti uersu Dei iudicium tremendum perpende.

Non habitabit iuxta te malignus, neq; permanebunt iniusti ante oculos tuos.

Hisce enim tam crebris nominibus, iniquitatis, malignitatis, doli, iniustitię, uult Dauid impiorū animas, & mores, in omnē prauitatē demersos, plenámue eorum malitiā exprimere: quemadmodū illius generis uerbis, nō approbabis, nō habitabit iuxta te, nō permanebunt ante oculos tuos, odisti, perdes, & similib. alijs, diuinum de illis iudiciū exprimit. Nam cum Deus illos propter ipsorū prauitatē ac fastum detestetur, non fert eos diutius bonis esse molestos. Ergo tam copiosa uerbo-

C rum sylua, Dei indignationem in prauos homines aperuit. Non habitabit, inquit, iuxta te malignus: hoc est, non patebit apud te locus maligno, improbo, peruerso, noxio. Quomodo enim stipula iuxta ardentẽ ignem stare poterit, & non ardebit? Qua ratione mors cum uita, tenebrę cum luce perseuerabunt? Discedite à me, ait, operarij iniquitatis. Atqui hic mihi considera, quo plenius rem pertractemus, per iniquitatis operarios non tantũ publicos istos peccatores, quos etiam mundus ipse execratur, describi: sed & illos quoq;, quorum facies cum uideatur sanctissima, sunt tamen sepulchra dealbata: & qui licet mundo uafrè admodum imponere calleant, Deo tamen secretorum cognitori sunt noti, imò, ut uerius dicam, incogniti. Amen, inquit, dico uobis, nõ noui uos. Ante oculos tuos, anthropopathia est, atq; idem ualet, quòd non eos diu sustinebis in conspectu tuo stare, tantopere illos detestaris: exemplum nimirum à consueto hominum more desumptum: nam quos uehementer execrantur, eos non possunt nisi toruè intueri. Vnde illud: Tollatur impius, ne uideat gloriã Dei. Quod quidem clarius in sequentib. aperit, cum ait:

Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium.

De iniquitate satis est dictum, nunc de mendacio dicendũ. Mendaciũ hoc loco erit omne illud, aut factũ, aut dictũ, aut à moribus profectũ, quod simpliciores animas à recta exorbitare facit. Siquidẽ cum Deus summa sit ueritas, quicquid cõtra eius doctrinã factum, dictúmue fuerit, id mendaciũ sit necesse est. Vide, oro, quantum fermè detestabiliores sint hi, qui mẽdacia loquunt̃, quod hæreticorũ propriũ est, atq; hypocritarũ, quàm operarij iniquitatis. Argumentũ à pœna. Nam cum uates pronunciasset, illos qui operãtur iniquitatẽ, odio esse Deo: loquentes mendaciũ, ait, ab ipso perdendos: ut grauius omnino uideatur à Deo perimi, quàm odio haberi.

D Quod dictũ sanè esse uolui, ut uideãt fucati Christiani quid agant: optimeq; perpendant, an quicq; horrendum magis esse posit, quàm incidere in manus Dei uiuentis. Nescio enim an mihi utile esse posit, unà cum habitu hoc lugubri, squallorem quoque uultus, ac graues oculos circunferre: euãgelium cum ore, tum moribus, inter fratres profiteri: animus uero meus sexcentis mundanarũ rerum curis defatigatus, nihil aliud, uel in ipsissimis secretiorib. templi partibus, uel cogitet, uel moliatur, quàm quomodo suas expleat cupiditates. Vides'ne mendacij formã? uides quô se ingerat monstrum hoc horrendum, periculosum, maximoq; dignum odio?

Virum sanguinum & dolosum abominatur Dominus.

Quasi hæc summa sit totius improbitatis, quenq; occidere: quod quidem fit nõ tantũ pugione, aut ense, quantũ odio, cordeq; inimico. Quare, multis prius improbitatis partibus cõnumeratis, cõcludit uates hoc epilogo. Dixi quod Deus noster is est, cui iniquitas haudquaq; placere potest, & apud quem locum nõ habet malignus, coramq; stare nõ ualet iniustus. Dixi quod odio habet omnes qui operãtur iniquitatẽ, perditq; omnes eos qui loquunt̃ mendaciũ. Ne igitur auditorẽ diu suspensum teneã, in summa uirum sanguinũ & dolosum abominatur Dñs. Hi sunt enim fructus eorũ, qui sponte mali sunt, omnia ut dolis, odijs, simultatib. falsis pollicitationib. astu, simulataq; amicitia, & hypocrisi immisceãt, atq; eò tandẽ progredi audeãt, ut uel ipsum innoxiũ sanguinẽ ardentissimè sitiant. Quę dementia cum hac cõferenda, mentẽ scilicet homini datam ut prosit cæteris, totã ad lædendũ conuertere? Atqui pasim uidere est quàm amplum per uniuersum ferè orbem sit factum theatrũ eorũ qui respub. moderant̃, tum insaniæ, tum crudelitatis, adeò ut periculosissimũ iam sit, & capitale, ciuibus esse iustis. Inenarrabile, ait Lactant. est, quod fit aduersus eos, qui malefacere nesciunt: & nulli nocẽtiores habentur, quàm qui sunt ex omnibus innocentes. Audent igitur homines improbissimi, ministri esse iustitiæ, qui feras immanitate uincunt? Hæc Lactantius pro conditione sui temporis conquestus est. Nos uero optime nobiscum agi ducimus, ni peiora sint quæ quotidie in

A tidie in ciuium perniciẽ moliri lupos, quos, ut ait idem, non uentris rabies, sed cordis efferauit, non sine lachrymis cernimus. Cæterũ in hoc loco uirum sanguinum appellat uates uirum auidum, studiosumq; effundendi innoxiũ sanguinẽ, quem nos sanguinarium dicimus: & quem non solum eum esse intelligimus, qui manu, ferroq; aliquem interimit, sed qui odio, ut dixi, iráue, ac maleuolentia insequitur. Quemnam iam latet, quòd qui odit fratrem suum homicida est: Iam illud notandum, non immeritò homicidę fraudulentum à uate copulari: nam qui aliquem fallit, ut ait Eutymius, aut in pericula conijcit, eum occidere uidetur.

Ego autem in multitudine misericordiæ tuę, introibo in domũ tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

Elegans profectò antithesis emphasi perornata. Sint illi iniqui, ait, ut lubet: sint maligni, iniusti, impij, dolosi, sanguinarij: ego multa, atq; admodum ampla misericordiæ tuæ abundãtia fretus, particeps minimè illorũ ero, alioqui tamẽ deterior, q̃ illi, futurus forsan. Illi è pijssimo sinu tuo egrediunt̃, ego uero ingredior. Illi abs te sua uolũtate abalienati, absq; ullo timoris freno uiuunt: ego autẽ introibo in domũ tuam, adorabo ad templum sanctũ tuum in timore tuo: hoc est, cum trepida, filialiq; ueneratione, &, ut ait paraphrastes, reuerenter maiestatis tuæ rationẽ habebo. Hic uates adueterẽ adorandi morẽ, qui in tẽplo manufacto fieri uidebat̃, alludit. Egresis igitur illis abs te, ego ad te ueniã. Equidẽ hoc in loco impudentes quorundam orationes reprehendi arbitror, qui simulatq; perfractas quasdã suas preculas in tẽplo publico faucib. magis q̃ corde mansas obtulerunt, putant sibi Deum uel multis nominib. deberi: qua quidẽ parum cõsiderata sui ratione turgidiores facti, licentius quodãmodo propter familiaritatẽ, ut sibi uidetur, cum Deo initam, pec-

B care audent. Errant profectò, ignorantes uim totam orationis in animo sitam esse, nõ in faucib. & palato. Hos eñ mansuetissimũ in modũ carpens propheta inquit: Non in præsumptione, aut supercilio, coram te meã fatebor indignitatẽ, peccatiq; languorẽ detegã: sed cum reuerẽtia, ac timore, te colam, te uenerabor, te adorabo.

Deduc me in iustitia tua propter inimicos meos.

Vix à paucis prophetæ prudentiã cõprehẽdi, uel hoc uno suspicor, quod cũ sit totus tropis & mysterijs etiã per syllabas singulas inuolutus, prçterit̃ tamẽ aliquãdo adeò integrè, ut penè satius sit ab huius interpretatione abstinere, q̃ tam somniculose oscitare. Asiduus eñ cõmentariorũ lector, à mea hac sentẽtia (credo) nõ discrepabit. Sẽserat quidẽ uates se paululũ prę ijs, quorũ uitia cõmemorauerat, de se iactãtius iudicasse: quocirca ne in uanam aliquã opinionẽ, aut gloriã prolaberet̃, mox pedẽ, improuisum aspris ueluti qui sentib. anguẽ presit humi nitẽs, represit ac fassus est, si quô per uirtutũ gradus esset eundũ, eò per Dei manus sese deductũ iri. Dñe, ait, deduc me in iustitia tua: hoc est, per bonitatẽ tuam, qua iustus es, & bonus, deduc me: ut queadmodũ tu es, ita quoq; ego sim, & bonus, & iustus. Aut (sic cogimur aliquando sensus uarios opinari in re prçsertim tam obscura, ne diuinus spiritus suo fraudet̃ intellectu) deduc me, quò iustitiæ tuæ solidæ, & uerę, nõ falsę, aut, quæ est natura humanæ iustitiæ, nutãti, studeã. Hãc, quæso, mihi da mentẽ, ut nihil mihi probet̃, nihil rectũ, nihil sanctũ à me reputet̃, nisi quod tibi probari cognouero: ac quicquid statueris, quantũcũq; mũdo, carni, id est, mihi ipsi displiceat, placeat tandẽ. Deduc me, inquã, in te, & sat est. Nã quicquid in deo est, cũ deus sit, idcirco iustitiã dei, ipsum esse deũ oportet: quare deduci in iustitia Dei, erit deduci in deo. Et est cõsiderandũ, quòd in scripturis plerũq; dei iustitia pro ea, qua ipse iustus est, hoc est, undequaq; perfectissimè bonus, accipi solet, ut in hoc loco. Cçterũ anxius animę suũ periculũ nõ ignorãtis affectus à uate exprimit̃, cũ orat se propter inimicos suos in dei iustitia deduci: & est sensus, Inimici mei summo me studio, ac peruigili cura obseruãt, sicubi prçcipitare possunt: nec mihi est integrũ tam uafras eorũ insidias, nisi tuo ducatu, uel cognoscere, uel declinare: Da, oro, illorũ impias

C nō sequi suggestiones, prauaćq; cōsilia: quæ quidē tam turpia sunt, támue fœtida, ac male olentia, quàm male olent sepulchra patētia, à quib. passim grauissimū exire odorē sentimus. Quid multis utor? Quēadmodū eñ sepulchrū apertū iamiam expectare mortuū uidetur: ita illi, absq; ullo honestatis operculo, in hoc incumbūt, ut me deuorent, & extinguant. hos eñ timeo. Quis, nisi amens sit, tam cruentos hostes atq; implacabiles, non extimescit? quapropter deduc me in iustitia tua, ac

Dirige in conspectu tuo uiam meam.

Felix sic legit: Rectam fac coram me uiam tuā. & hæc lectio magis spiritui quadrare uidetur: cuius sanè mentē doctissimè, ut cętera, exprimit paraphrastes. Fac, ait, plana sit ante oculos meos, uia qua itur ad te. atq; idem fermè Symachus. Explana, inquit, Dñe uiam meam ad te. hoc est, expedi, repurga uiam tuā coram me, ut inoffense gradiar, atq; ad optatū finē perueniā. Fac me uiuere uitam te dignam. Atqui uiam hanc quā sibi explanari poscit uir sanctus, uiam mandatorū Dei esse arbitror, quæ quidem affabre perpurgat̃, inoffenseq; curritur, cum nostrū per iustitiam solam, quā esse definiūt in omnes dilectionē & charitatē, cor dilatat̃. Etenim cum Deus amor sit æternus, atq; ad omnia pertingens, inq; rebus omnibus diffusus: ad huius imitationē, nostra omnis felicitas cōsumatióue perfectissima reddit̃. Nam bonū eò diuinius existimat̃, quo in plures magis diffundit̃. O imensum facilitatis Dei pelagus in mortales omnes, ubi ipsius iustitia, ipsius bonitas, ipsius uia, qua insistere, quamq; amplecti debemus, nostra iam adeò facta est, ut eò, quô nos ipse, absq; merito nostro, destinauit, certissimè, quasi ex nobis deueniamus. Interim uerò orandū, Tu Dñe dirige in cōspectu tuo uiam meā: hoc est, fac id agam, in eo uerser, illud sequar institutum, quod tu probas, non quod ego, cuiusq; tu in teipso exemplum exhibes, & cui soli uerum successum aspiras. hoc ubi dederis,

D quî iam hostes hosce meos, quamuis audaces, atque inexorabiles, carnem scilicet, mundum, mundiq; amantes, pertimescam? Tantum enim abest ut huius generis hostes, seu dæmones, seu homines sint, metuam: ut etiam, te autore, illorum ferociam tanti faciam, quanti solent muscas, aut pulices, elephantes.

Quoniam non est in ore eorum ueritas: cor eorum uanum est.

Narrat, nec sine lachrymis quidem, propheta, insidiantium probis hominibus, uitia, ac uersutias. In ore eorum, ait, non est ueritas, ideo neq; Deus. Non est, aiunt Hebręi, in ore eorum rectum, interiora eorum insidiæ. Sed idem sensus, qui is erit: In sermone quorundam nihil est, cui tutò fidi posit, nec sanè mirum: nam cor eorum, seu animus, seu, ut alia habet litera, intimum, spurcitijs oppletum est. Quicquid enim loquuntur, mendaciū est: quicquid cogitant, uanū: quicquid moliuntur, immundū, insidiarum ue plenū, ac planè noxium. Etenim à summo bono, æternáque ueritate auersi, quomodo falsa, parúmue sibi constantia, aut loqui, aut animo uoluere non poterunt? Et amplexati sunt, inquit Hieremias, stercora. Non possum interdū (fateor) non supremū in modū admirari, unde tanta sit huic uitio mentiendi, uis, ac robur, quod uel ipsos rerum sacrarū ministros, & sacerdotes interdū adeò strictim connodet, ut nihil sibi magis uelle uideantur in suis pactis, conuentis, pollicitationibus, aut id genus alijs, quàm mentiri. Ex quo quidē mentiendi habitu & cōsuetudine, illud sępe euenire oportet, ut etiam in his quæ sibi admodū officere possunt si mentiunt̃, aperta fronte mentiantur. Quid ergo?

Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant.

Nō te moueat temporū mutatio, plerunq; etiam in eodē uersu, ut hic, frequēs: familiare quippe prophetis est idioma, phrasisq; cōsueta. Cæterū quis tā ferreus, uel ex Dolopū gēte, qui à lachrymis tēperet, cōsiderans quib. cum, tum aliàs, tum nostro hoc infelici æuo uiuit̃? Sepulchrū patēs, ait, est guttur eorū: linguis suis dolose agūt: seu, ut alia est litera, Lingua sua falsò blandiunt̃. Videsne hoc schemate adulatorū frequentiā exprimi? Adeò eñ istius generis hominū increuit nūerus,

A ut uix iam, quis uerus sit amicus, qui uera dicat, dignosci queat. Postq̃ enim impostorum technis, dolis, astu, mendacijs, falsisq; blandimẽtis infectus est orbis, suspecta iam facta sunt omnia. Verũ qua ratione dictũ sit, sepulchrũ patẽs eorũ guttur, uideamus. Quemadmodũ em̃ sepulchrũ reseratur, ut mortuũ admittat: ita illi sua illa noxia blandiloquẽtia in hoc incumbunt, ut simpliciores illecebrarũ hamo pellectos uorent, & extinguant. Eliquant enim blandiusculas suas quasdã astutiolas prudentes, si Deo placet, uiri, quò incautos illectent, attrahantúe, & sic miseros inescatos deglutiant, ac funditus perimant: ut nõ minus de illo, qui eorum illecebris irretitur, actum dicas, q̃ de illo qui iam positus sit in sepulchro. Porrò cum stomacho huiusce fœdissimi sarcophagi malcolentia est consideranda. Linguis suis, ait, dolose agunt. Nulla profectò res unq̃ rei alteri tam similis fuit, q̃ linguę dolosæ & fraudulentæ, tumulus patens est similis. Quid fœdius, oro: quod sepulchrũ putridis cadauerib. plenum tam male fœtet, q̃ lingua simulatoris: q̃ fraudulenti: q̃ dolosi: Hebræi habent, diuidere, ac partiri, loco illius, dolose agebant: uel, ut est alia litera, falso blandiuntur. Nam huiusce generis homines nõ ut res habet, aut ut corde cogitant, loquuntur, sed diuidunt, partiunturq; uerba ad eorum gratiam, quibus uolunt imponere, cum interim quæ uera sunt tegant. Quos quidem diuus Iacobus in sua epistola ait ex eodem ore dulce & amarum proferre. At tu Deus

Iudica illos.

Destrue illos, condemna, illisq; uim aufer, atq; illorum fastum infringe tu, qui odisti omnes operantes iniquitatem. Si enim in nos carnis ardor desæuit, si animi extollentia, si fraudulenti homines, si bilingues, si hi, quorum doctrina tam male olet, quàm male olere solent sepulchra, amoto operculo: hos omnes, uti hostes tuę sanctissimæ uoluntati obluctantes, destrue spiritu oris tui.

B Decidant à cogitationibus suis.

Hoc est, irrita fiant illorũ consilia. Fallantur (obsecro) frustrenturq; suis conatib. atq; omnib. suis in rebus uarij sint, fluxi, incõstantes. Non, quæso, quod cupiunt, adipiscant. Quàm sæpe maligni homines, hi dico, quibus ratio data est, ut cum ratione, qua potissimũ à cæteris animantibus dissimiles esse debent, uiuant, atq; alijs prosint, consilia in aliorum perniciem effingunt: quæ tamen, ut est in alio psalmo, æquissimo Dei iudicio, stabilire nequeunt. Hinc em̃ illæ tam crebræ sunt in nonnullis falsæ, inconstantesq; pollicitationes, iuramenta, simulationes, dissimulationes, ac plusquam Sardonici risus.

Secundũ impietatẽ eorũ expelle eos, quoniã irritauerunt te domine.

Vide iustitiæ normã. Fas enim est, ut quẽadmodum uirtutũ præmia à probissimis quibusq; expectari debent, ita iustissimo æquilibrio nefariorũ scelera sint ponderanda, ac mulctanda. In magnitudine igitur, ait, impietatis ipsorũ, secundumq; quod eorum commeruit prauitas, à te, atq; adeò à tuis, longè illos expelle, ne nobis diutius imponant. Quod quidẽ, scilicet à facie Dñi propelli, grauissimũ pœnarũ genus esse existimo. Eo em̃ expellente, quis locus tutus: In miserrimo certè uitę genere manere, ac tandem postea in gehennã decidere necesse est illos, spe omni sese inde explicandi sublata. Quis, oro, casum huiusmodi illorũ reparabit, qui idcirco cadunt, quia spõte se sua à diuina ope, atq; æterno bono tam infeliciter subtrahũt: Neq; tamẽ, ait uir sanctus, me tantũ mouet istorũ improbitas, &, qua in me crudelissimèférociunt, malignitas, quantũ quod nec tibi parcunt summo bonitatis fonti: nam te irritauerunt Dñe. Quo amplius eorũ potest ascẽdere impietas: Potest'ne homo quispiã ad tantũ prauitatis culmen excitare animũ, ut Deũ ipsum contra se prouocet: Aut is, credo, demens est, aut prorsus à Deo destitutus. Sed quis illorũ futurus sit exitus, qui Deum in se prouocãt, uel uno Hieremiæ testimonio sciri potest. Siquidem cum dixisset Dominus, Nunquid me ad iracundiã prouocãt: mox addidit, Nonne seipsos in confusione uultus sui: Expelle itaq; illos abs te: quod

C sanè debes, cum propter multa, tum potissimum propter iustitiam: nam te impudentissime, ô Domine, irritauerunt. Quid sceleratius excogitari potuit?

Et lætent̃ omnes qui sperãt in te, in æternũ exultabũt & habitabis in eis.

Petierat propheta Dñm, ut impiorũ studia & consilia refringerent̃, ac euanescerent: nunc petit, ut eos qui illius se fidei cõmiserint, ita iuuet, quò sempiterno gaudio lætari queant. Perpende, te obsecro, qualis illorũ futura sit merces, qui spem omnem suã, haud in se, sed in Dño collocauerũt. In æternũ, inquit, exultabunt: seu, ut alia habet litera, ouabunt, more scilicet triumphantiũ. Quod quidem gaudij genus propriũ eorũ est, qui iam defuncti corpore, uitam degunt cum Deo. Sed si ad præsentẽ quoq; uitã gaudiũ hoc referre malis, quid ni affirmẽ aliud in hoc mundo tam solidũ, tamq; uerũ esse nullum, præter id, quo anima Deo unita per spem, atq; amorẽ, afficitur? Cæterũ quid tam in rebus humanis exultabile? quid tam triumphali ouatione dignũ, q̃ Deum in se habere, uerã scilicet uitã, uerã beatitudinẽ, uerum bonũ, ueram salutẽ? Hęc illa est felicissima aliàs nobis facta promissio. Inhabitabo, inquit, in eis, & inambulabo: & ero illorũ Deus, & ipsi erunt mihi populus.

Et gloriabunt̃ in te oẽs qui diligũt nomẽ tuũ, quoniã tu bñdices iusto.

Hæc solida est gloria, in Dño gloriari. Quod quidẽ nulli hominũ conuenire arbitror, nisi illi, qui rebus omnib. humanis pessundatis, Deum super omnia diligit: quod sanè est diligere eius nomẽ: nam ipse est nomẽ suũ. Dum alij, inquit, in sese, suisq; fortunis, ac amicis gloriant̃, te interim diligẽtes in te solo gloriabunt̃, quoniã tu benedices iusto. Causam reddit uates, quamobrem gloriabunt̃. Et est perinde, atq; dicat, Cur in æternũ exultabunt sancti? cur habitabis in eis? cur gloriabunt̃ in te? Respõsio: Quoniã tu benedices iusto: hoc est, iusto benefacies, nõ sinesq; diu à malis ac peruersis hominib. iustitiæ studiosum diuexari. Omnis igitur salutis nostræ summa, super amplissimæ Dei beneficentiæ, gratiæ, misericordiæue cardines

D uersatur. Sint uirtutes, sint dona, sit uoluntas, sit arbitriũ, gratia demũ est quæ nos seruat. Atq; hic cõsideranda est piorũ hominũ consolatio, quibus nimirũ dicitur: Etsi maligni uobis homines maledicunt, confidite, quoniam Dominus ille, à quo gratiæ omnes deriuãtur, is est, qui secretissimo quodam modo (uobis forsan ignoto) benedicere solet iusto, atq; ipsum circunquaque bona sua uoluntate, ceu clypei tegumento, protegere, ac munire. Quam ob rem sequitur:

Scuto bonæ uoluntatis tuæ coronasti nos.

Diuus Hiero. ex hebræo legit, coronabis: sed non officit sensui, qui is erit: Tua quidẽ bona erga nos uoluntate, tua, inquã, dignatione & beneuolentia, nõ nostro studio, cura, aut merito tuti sumus: ac in tantis hostiũ impugnationib. haudquaq̃ deijcimur, sed fortissimè stamus. Quemadmodũ enim miles in acie prælians, siue à dextris, siue à sinistris, aut eminus, aut cominus ab hoste impetat̃, totũ se umbone tegit: ita homo in uirtutũ theatro enutritus, si sit aduersis hostiũ telis, & his igneis, circunuẽtus, ac lacessitus, de se statim, deq; propria uirtute desperat, sed totũ se sub Dei benignitate, ac misericordia, ceu sub tutissimo clypeo, protegẽdum cõmittit. Muro tuo inexpugnabili, ait alio in loco spiritus, circuncinge nos Dñe. Haud dubium quidẽ, murũ hic inexpugnabilem, Dei potentiã, uirtutemq; præ se ferre. Ita hoc loco, uoluntatẽ Dei, illius dignationẽ, &, ut ait paraphrastes, gratiositatẽ, & fauorem, prætendere arbitror: cuius ui, atq; ambitu, circunsepti fideles, nullum tam atrox est bellum quod nõ facile perferant, utpote qui nõ ignorent ab ipso Deo fortissimo uires omnes suas pendere: à se autẽ aliud nihil, præter metũ, infirmitatẽ, lapsum, mortẽ. Verũ hoc secundũ eorũ sententiã, qui asserũt salutẽ omnẽ nostrã ex mera Dei uoluntate, soloq; eius proposito, absq; nostra ulla tum fidei, tum actionũ oblatione fore: quod Latinos ferè omnes pro confesso habere uideo, secus Græci. Sed alienior hęc est materia, q̃ ut instituto nostro deseruiat. Illud interim pro comperto habendum, ita in re salutis cum Dei uoluntate ac proposito, nostrum con-

currere

A currere arbitrium, ut nescias aliquando, cui magis faueas: quanquã ego libentius gratiæ, hoc est, benignissimæ Dei uoluntati, ac proposito, primas tribuere soleam: quæ sanè persuasio, & fides, tutior mihi semper uisa est, atq; eam alijs probatum iri semper efflagitaui: modò nos cautes immotas, aut rupes nolint esse, ut plerosq; ex gratiæ assertoribus hisce in temporibus uelle uideo.

PSALMVS VI. *In organis super ogdochordo.*

ANIMAE secum reputanti quàm ignoranter, quamq; uitiose præteritam transegerit uitam, horrendus quidam, si sapit, occurrit ob futurum iudicium pauor. Vnde perterrita clamat:

Dñe ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.

Ogdochordũ, ne in multis nos morent̃ tituli, instrumentũ erat octo chordarũ, quo, alternatim cum organo, à musico pulsato, oda hęc inter alias solita erat decantari. Quid uero octonarius ille neruus, aut organũ, aut uicissitudo illa harmoniæ significet, dicant alij. Nos interim ad institutũ. Ira igit̃, & furor Dei, in hoc loco, ut in plerisq; alijs scripturæ, horrendum eius iudiciũ significat: quod sanè nemo, nisi is qui in hac uita diuinã implorat ueniã, euadere poterit. Atqui in primis est ex animo considerandus perterritæ animæ stimulus, quo intus in ipsis cordis medullis exagitat̃, in hac dictione, Dñe. Quæ quidẽ inuocatio nõ sine profundissimo gemitu & singultu ab ijs proferri potest, qui & proprios norunt lapsus, & quæ iam pœna se maneat præsentiscunt. Verũ cum Deus absq; animi perturbatione iudicaturus sit: & cum furor, & ira, in supremũ iudicẽ cadere nequeat: scriptura tamẽ non nisi per uerba inter homines cõsueta, qualis nunc sit, aut qualis ad iudicium illud uniuersale futurus expectet̃, exprimere ualet: Cũ exarserit, inquit, in alio psalmo, in breui ira eius. sensum igitur uersus huius doctissimè, ut solet, aperuit paraphra-

B stes, cum ait: Dñe ne pro ira, quã aduersum me, licet meritò, concepisti, castiga me: neq; pro bili, quam ego moui tibi, suppliciũ sume de me. Quis, quæso, iratum Dominum ferat? Correptionẽ, inquit, ego infelix, patre dignã non recuso: sed tanto-pere sæuã, tam diram, tam immanẽ, ut scilicet cõmerui, quî feram? Vide, oro, num huic simile olim petiuerit Hieremias: Corripe me, ait, Dñe, ueruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne fortè ad nihilum redigas me. Peccaui, clamat hic anima saucia: peccaui, num id nego? num res meas, ueluti sanctas, uendito? num iustitiam? num spiritum? num suspiria? num crebras, & has diutinas, orationes ostento? hoc solum enim è meo depromere possum cordis promptuario, peccaui. At tu Domine, licet meruerim, quæ æterna est, mortem, noli me iuxta meritum meum damnare, nec debitas de me, oro, pœnas exige. Imò Domine

Miserere mei quoniam infirmus sum.

Iram equidem, ultionemq; peccatis meis debitã deprecor, misericordiã precor: nam infirmiorẽ me esse sentio, q̃ ut manũ tuã tam grauẽ sustinere ualeã. Quod si quidẽ humanę uires sunt põderãdæ, quodnam aliud reperit̃ animal tam infirmũ, tam debile, tam deiectum, tam ignauum, q̃ homo, ille pręsertim, cuius cor uermis continuus conscientiæ, hydra omni truculentior, turpissimè exedit? Quare

Sana me Domine, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.

Dolor enim, ait, qui molestissimis cõscientiæ morsib. me rodit, ossa ipsa adusq; sensu carentia peruenit, atq; ea miserabiliter cõturbat. His em̃ uates uerbis intimæ suę afflictionis uehementiã exprimẽs, nos naturę doloris admonet: cuius ui, ac intentione, sentimus, summoq; cũ periculo nostro experimur ossa ipsa cõcuti, ac labefactari. Gelidusq; per ima cucurrit ossa tremor, ait eximius ille, et poëta, et philosophus. Rursus nõ erit absurdũ ossa pro mẽtis uirib. interpretari: quæ & habitus uirtutũ appellari possunt, licet nõ admodũ rectè, qui sanè à perturbationib. infinitis, uitijsq; animi eneruęs facti, atq;, ut sic dicam, euirati, ex nostrarũ imperfectionũ

C cõmistione perlanguescunt, in tantum, ut iam non ossa, sed caro quædam mollis, & infirma dici potius debeant. Quid igitur dicam?

Anima mea turbata est ualde.

Pulchra admodum in hoc loco metaphora ab Eutymio ponitur. Quoties, ait, quis ad iram irrationabilem, aut ad prauas concupiscentias fuerit stimulatus, tunc diabolus immodicè spirans, animam solet & corpus perturbare, non secus ac ualidus uentus in mare irruens: miscentur enim ambo, atq; æstuant, nec proprium aliquem locum, aut ordinem seruant. Propterea non ineptè arbitrati sunt quidam, hic animam omnem uim illam intelligi, qua uiuimus, & sentimus, ex mortis memoria, pœnarumq; horrore summè deiectam, & consternatam: quemadmodum & illud de Christo intelligi oportet, Tristis est anima mea usq; ad mortem.

Sed tu Domine usquequo?

Plenissima affectus reticentia. Vsquequo? uide quid addi debeat. Vsquequo, ait, tuam illam solitam opem sic diuexato, sic fracto, differes? Vsquequo tam infeliciter turbabitur anima mea, & uenter meus? Quousq; horrendum istuc doloris monstrum in me desæuiet? Diu, inquit, abs te neglectus sum, cum tamen auxilio tuo quammaximè indigerem. Vbi igitur es Domine? usquequo abes? Cõtemplare, te obsecro mi lector, ad quantũ interim deueniat dolorẽ anima, quæ in medio ipso uerborũ conatu intercipitur, ac mutit. Postq̃ enim dicere cœperat, usquequo non subuenis, à memoria statim peccatorũ, quib. longè diuulsa fuerat à tam amantissimo patre, ueluti ab acutissimo iaculo traiecta, elinguis redditur, contentaq; solummodo suspirijs, tacet: postea uero à spiritu admonita, qua uia, quóue medio, commoti iudicis ira sedari queat, statim à mœrore euigilans clamat,

Conuertere Domine & eripe animam meam.

D Tu qui auersus es à me, inquit, propter fœditatem peccati, ita ut nihil iam mihi ob oculos uersetur, nisi mors, timor, terror, desperatio: reuertere ad me, ut prius, atq; eripe animam meam. Hunc sensum secutus paraphrastes, Redi, ait, Domine ad solitam clementiam. Viro enim maximis in perturbationibus animi constituto, uidetur Deus auersus, ac ueluti se aliò recepisse, cum eum sinit aliquandiu, non sine mirabili dispensatione, excruciari. Orat igitur ut ad se reuertatur, hoc est, pristinum suum fauorem exhibeat, quasiq; sese ab ira recipiens, ab imminenti exitio, ac, quo maximè affligitur dolore, eripiat.

Saluum me fac propter misericordiam tuam.

Nescio an diuinius exprimi posset huius hemistichij sensus, quàm à paraphraste est expressus. Libera, inquit, ô Domine, animam meam à malis, habita ratione non tam peccatorum meorum, quàm benignitatis tuæ immensæ. Quid huic addendum putas? quid, quæso, lachrymas nostras frigidissimas? quid planctus? quid actiones? quid affectum illum mordacẽ, quem compunctionẽ appellamus, præferimus? Saluum me fac, inquit. Quî uero? propter iustitiam meam? propter merita? propter, uel usque ad mortem, labores, sudoresúe extremos? Minimè quidem: at propter unam tuam misericordiam: ut neruum totum, uimq; omnem salutis, Dei miserationi, & pietati acceptum referre discamus. Non propter uos faciam, dicit Dominus, notum sit uobis: sed propter nomen sanctum meum.

Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?

Dici facile non posset, quantum præsentis uitæ amantes fuerint antiqui patres. Huiusmodi enim desiderij ratio ea esse uisa est, quòd illis non tam perspicuè futuræ uitæ status fuerit reuelatus, quemadmodum postea nobis, Dei filio glorificato. Quocirca ipse in euangelio certiorem sui regni notionem tunc fuisse asserens, hoc modo suos alloquitur discipulos: Beati estis, qui uidetis & auditis, quæ uidere & audire

A audire multi reges & prophetæ concupiere. Quo ergo ueteres illi futuræ uitæ bona minus perspecta habebant, etsi non dubitarint ea omnia mortalium omnium excedere captum & intellectum, hoc fuerunt præsentis uitæ cupidiores. Rursus, quia ex suo obitu, suoq; à bonorum cœtibus secessu per mortem, uidebant impro bos rerum potituros, Deique honori, & religioni, quam sanè semper ante omnia cordi habuere sanctißimi illi uiri, insultaturos: uidebāt etiam cum demigrassent, nefarios homines illam adhuc teneram in terris, fastu atq; ambitione calcaturos. Nónne istud idem diuinus ille exoptauit antistes, qui lectulo cubans, agensq; animā, huiusmodi orauit affectu? Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem. Cernebat enim uir prudens, ex suo obitu tenerū suum gregem à lupis exterminandum: quod quidem nec suos latuit alumnos, qui beatam animam iamiam cœlestem requiem subeuntē, lachrymis insequentes clamabant, Cur nos pater deseris? aut cui nos desolatos relinquis? inuadent enim gregem tuum lupi rapaces. Hinc ergo tam anxiè perfectißimi uiri orabant seruari in uita, hinc & orant in præsentiarū nonnulli, ut ea habeat, qui conditoris bonitatē, cultumq;, dignis laudibus extollant, & dilatent. Non est in morte, ait, qui memor sit tui, quasi dicat: Quid me Domine tam citò mori cogis? cur me immaturo ueluti fato absumis, cum apud uita defunctos nulla tui extet memoria? In sepulchro enim quis te unquam celebrabit? Mortuus, ac tumulo mandatus, poterit ne tuas laudes proferre? cultum tuum longius extendere? beneficiáne tua immensa inter mortales prædicare? Huic simile orasse Ezechiam regem legimus, cum uitam sibi prorogari exposceret. Quia non infernus, ait, id est secundum Hebræos, sepulchrū, confitebitur tibi: neque mors, hoc est, neque mortui laudabunt te. Nō moriar, inquit Dauid, sed uiuam, ac mox causam addit, quam ob rem uiuere in corpore cu-
B peret: Et narrabo, inquit, opera Domini. Ingens nimirū indicium, uitam propterea diuinitus homini datam, ut sui conditoris cultum, quantum in se est, amplificet: non ut eum uitæ fastu, prauisq; moribus, uel coarctet, uel corrumpat etiam, ut nōnullos agere uidemus, qui ad decrepitos usque annos prouecti cum sint, atritiq; in Dei, ut uocant, seruitio, nondum tamen male olentem animam ex humo attollere didicerunt. Iam (credo) palàm factum est, quid sibi uolunt hic mortis atque inferni nomina. Hanc quidem interpretationem hi qui uetustißimos, atque adeò uerißimos Hebræorū libros consuluere, nos docuerunt. Latini uerò ab eo quòd terra reconduntur mortui, ac infra nos ponuntur, inferos appellant. Cæterum in Genesis libro legimus, Iacob in mœrore illo suo dixisse: Descendam ad filium meum lugens in infernum. Quis, oro, tantum uirum censeat prędixisse se in locum pœnarum descensurum? dicere enim uoluit, sese in luctu sub terra in sepulchro per mortem iri conditum. Infernus igitur sit ipsum sepulchrum; inferi uerò ipsa cadauera. Non nego tamen sensum, quem modo dicturus sum, hic posse accōmodari. Aiunt enim per mortem peccatum intelligi, quo cum quis fœdatur, amens statim fit, & cæcus omnino, quocirca in sorde illa letali manentem, impoßibile est Dei memoriam salutarem habere. Infernum porrò exponunt esse locum pœnarum, in cuius obscuritate neque proprij reatus resipiscentiam, neq; peccati odium, neque laudis diuinæ studium haberi posse. Ante mortem, ait Eutymius, pœnitere quem potest: post mortem uero retributionis tantummodo tempus est. Vide, quęso, quàm abundans in sensibus sit uatum spiritus. Vide, inquam, an in horrida mortis memoria, ac inferni, ubi nihil uidetur esse nisi mœror, dolor, desperatio, queat anima nondum ad scoriam usq; repurgata, laudare Deum, quem, ob anteactæ uitæ scelera, cogitur tanquam alter Adam, aut Cain, fugere. Hi enim solūmodo diuinas celebrare laudes sciunt, quorum mens ita suo unita est autori, ut nihil iam, quod terrorem ciere poßit, aut cogitent, aut sperent. In horrore igitur mortis, atq; inferorū, quis dignè laudat Deum? Quis rursum defunctus uita, ac tumulo cōditus, suis ciuibus nomen sanctū Dei prędicabit? Aut quis peccatorū mo

C le obrutus, iamq; infernis tenebris, atq; ignibus destinatus, non magis execrabit, quàm extollet Dei cultum? Certè non mortui laudabũt te Domine, neq; omnes qui descendunt in infernum.

Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum.

Hyperbolæ audentes sunt, doloris nimirum amplificandi causa adhibitæ: impossibili enim modo se precaturum pollicetur. Quid non promitteret (ut in uotis uidemus) expauescens conscientia? Cuncta quidem plusq; difficillima, modo à tam diris absolueretur pauoris morsibus. Laboraui, inquit, suspirando, plangendo, lachrymando, adeoq; in his defatigatus sum, ut largo imbre lachrymarũ lectũ meum lauerim: quod quidem impossibile uidetur. Sed talibus utimur, cum dolemus acerbius: neq; aliud hic sanè uult uates, q̃ instantiã, uehementemq; orationis ardorẽ demonstrare. Conceditur (inquit Fabius) dicere amplius, quando dici quantum sat est, non potest. Felix sic habet: Natabilem reddam per singulas noctes lectum meum. hoc est, efficiam ut natet lectus meus in lachrymis meis. Vides ardentes in propheta affectus? Audiamus (ait Eutymius) nos homunculi tanti regis pœnitentiam, eamq; imitemur. Sanctissima profectò, atque tam sancto monacho digna adhortatio, modò nostri temporis pœnitentes, pœnitentiæ summã ac uim, in nescio quibus propriæ uoluntatis afflictationibus, absq; intimo succo, minime statuerent: quibus quidem de more quotidie peractis, rursus idem sunt, ad pias scilicet actiones frigidi, incõstantes, duri, difficiles, morosi, atq; omnibus, qui uel parum ab illo suo præcipiti proposito, ac falsa pœnitentiæ imagine dissentire uidentur, obtrectantes. Verùm non negauerim prophetam e ipsa, aut si re non ualuit, uotis tamen ueris, propositoq; nõ ficto præstitisse, si quid inflãmatius ore protulisset, cum ut ignis tam æstuantis desiderij, ignem illum alterũ concupiscen-

D tiarum restingueret, culpasq; deleret, tum ut nos tepidioris naturæ homines ad flammã illam, qua uerus pœnitens uri debet, excitaret. O normam cœlitus ijs datam, qui anteactæ suæ uitæ rationẽ secũ exactissimè reputant. Laboraui, inquit, nõ simplici quodam modo, aut in superficie, sed in gemitu meo: uel, ut legit paraphrastes, fletu lamentabili. Postea adijcit: Lauabo, seu natare faciã lectũ meum, nõ semel, ac iterũ, sed per singulas noctes. Cernis assiduitatem laboris in pœnitente? Cur uerò in nocte? num dies à carnis cruciatibus eximendus? Perdiu enim uariæ solent nostri secreti silentium interturbare cogitationes, quæ raro in unum, perseuerante lucis strepitu, quo mirum immodũ distrahimur, coire possunt. At nox, cum ex defectu lucis, qua (ut dixi) facile in uaria distrahimur phantasmata, tum ex alto rerum omniũ silentio, ac quiete, nos magis acuit, excitatq;, ad res animi pertractandas. Cõmodissimum enim id temporis ad nobiscum ratiocinandũ esse dixexerunt patres. Illud porrò, lachrymis meis stratum meum rigabo, præcedentem particulam explicat.

Turbatus est à furore oculus meus.

Furorem appellat propheta horrorem illum iam in corde conceptũ, uerum extra per membra ipsa peruagantem. Nam de furore illo superius dicto in Deo, nõ dici, hebræus indicat. Diuus enim Hieronymus sic reddit: Caligauit præ amaritudine oculus meus: uel oculus simpliciter, uel tota hæc corporis habitudo, & facies, præ dolore assiduo decolorata, ac natiua specie destituta. Inter cæteros enim effectus, quos dolor cum lachrymis permixtus párere consueuit, reddit in primis faciem rugosam, totumq; corporis habitum cariosum, tabidũ, penitusq; deformatum, &, ut alia habet litera, plusquam senilem, & cadauerosum. Hic igitur uates intelligi uoluit, succum sibi omnem corporis deperijsse, seq; prorsus contabuisse. Nec sanè mirandũ, quòd sancti Dei uiri tam crebris interdum questibus suum dolorem proferant: nam præter id quod nobis qui inter pœnitentiæ lamenta uitam traducimus, in exemplum proponuntur, est considerandum, quòd Deus in suis indolentiam non requirit, quemadmodum neq; ipse in terris præstitit, ut sangui-

neus

A neus ille sudor in horto, uel solus, testari potest. Quòd si electis omnis abesset dolor, ubi crux illa, sine qua Christianorũ uita esse nõ debet? Queri uerò, ad lamentariq; apud Deum, ac eius opem exposcere, animi est pij admodum, Deumq; ad quem confugit, pro patre habentis: qui quidem, cum nihil sit adeò indulgens, ac misericors, lamentis huiusmodi, quæ à corde attrito, simul & amante, procedunt, non offenditur, sed delectatur.

Inueteraui inter omnes inimicos meos.

Cur, quęso (dicet aliquis animę, quę tam queribũdè suũ depromit laborẽ, & dolorẽ) tanta pateris? Vnde hæc tam dira afflictio? Inueteraui, inquit: hoc est, nondũ nouũ indui hominem, qui secundũ Deum creatus est: adhuc seruio legi carnis. Inueteraui, inquam, & in uia iustitiæ (quemadmodũ senes cernimus citò, uel in tantillo labore defatigari) absque uigore spiritus fatigatus sum. Inueteraui dico, ac (quod cum singultibus, & semel, & bis, & tertio proferre cogor) turpissimè inueteraui. Siquidem nouum haudquaquam est hoc meum cum hostibus certamen, cum dolore, cum luctu. Annosum enim est, utpote quod mecum unà ex matris meæ utero sit exortum, mecumq; cum ipsis annis subcreuerit.

Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit dominus uocem fletus mei.

Vt animum recepit uates, utq; sensit se iam, fugatis tenebris, consolationis radio tangi, ac perlustrari, insultat hostibus, atque ait: Discedite à me, facessite, abite quotquot malum machinamini. Iam plus satis audiui, persensiq; uestra inimica in me odia. Recedite, inquã, spe uestra impia delusi: nam Dominus meo lamenta

B bili fletu, clamosóque eiulatu, & lachrymis, placatus est. Ille enim qui mihi dedit ut tam largo lachrymarum imbre deflerem, ad eúmue confugerem, is ad dona sua iam demum respexit.

Exaudiuit Dominus deprecationem meam: Dominus orationem meam suscepit.

Hęc omnia eundem sensum habent, ut interim à superuacanea illa in hoc loco, inter orationem deprecationemq; differentia cessemus. Illud magis considerandum, quomodo ardeant, exundent, uiuaq; sint omnia in sanctis. Neque id rursus prætereundũ, quòd in hoc uersu Felix legit, suscipiet: quò intelligas summè confidentis orationem esse, quòd exauditurus sit Deus in posterum, cum modo exaudierit: alioqui genus esset ingratitudinis haud mediocre, illũ, qui iam se sensit exauditũ, iterum exaudiendũ se minime sperare. quocirca à uate est dictũ, suscipiet.

Erubescant & conturbentur omnes inimici mei: conuertantur & erubescant ualde uelociter.

Et hic animaduertenda est tautologia: nam hæc omnia, erubescant, conturbentur, conuertantur, idem uolunt ac discedant, licet diuersam habere uideantur intelligentiã: atq; est Hebræis perinde atq; dicas, dilabantur, rursúsue cum ignominia suo frustrati consilio ad propria reuertantur: similitudine nimirum à uictis in acie mutuata, qui pedem cum ignominia & pudore referunt. Nõnne & de ipso quoq; dęmone, infensissimo mortalium omniũ hoste, scriptum apud sacros autores legimus, quod semel in pugna spiritus ab uno aliquo ex electis deuictus, indignabundus ac confusus ita pedem retrahit, ut nunquam postea cum illo in eo genere peccati congredi audeat? Fortissimũ hostem, qui cum manum conserere pertimescamus, simulac ad primum, & hunc leuissimũ ictum confusus, dat terga. Cęterum sentit Eutymius dictiones, ualde, uelociter, omnibus superioribus uerbis adijciendas. Optat, ait, propheta, atq; imprecatur illos quamocissime hæc omnia pati. Verùm, dicet aliquis, quomodo sancti Dei uiri, uel cumprimis Dauid, tam dira aliquando uisi sunt hostibus suis imprecari? Sic enim dicere possumus. quòd cum oratio sit opus animæ, cogitationibus, intimisque affectibus cum Deo collo

C quentis, eò diuino afflata spiritu sæpenumero trahitur, ut mira quædam, atq; ineffabilia uideat, ac patiatur: multa insuper interdũ ei iudicia, alioqui recõditissima, summi iudicis reuelentur, quæ quidem corporeis uoluptatibus addictis minime sunt nota. Ita Dauid, cæteriq; præclari Dei interpretes, incredibili quodam in suis precibus ardore, atq; ecstasi, in Deum ipsum rapti, cernunt quantum flagris & damnationi praui homines sint proximi. Tunc enim quæ Deum optimũ, optimè iustissimeq; in reprobos decreuisse cognoscunt, eadem illa, quò boni minus à spe firma dilabantur, accelerare rogant. Nec quidem, cum Deum super omnia & uenerentur, & diligant, ab eo quicquam petere queunt, quod non certò sciant ipsum ultrò daturum. Cauendũ tamen, ne carnis affectu aliquo moti, aut ira, audeamus temerè tyrannis, aut alio modo Dei hostibus, mala imprecari, aut de illorum infortunijs gaudere, dolereue in secundis illorum rebus. Nondũ enim ad illam supremam diuinorũ cognitionem, nos tardi, atque hebetes, ascendimus, qua reuelata facie, quæ in huiusmodi rerum dispositione sit Dei uolũtas pernoscamus. Potius autem ex hisce sanctorũ imprecationibus doceri debemus, quàm longè à cœlesti fauore proiecti sint, ac perditi omnino hi, quos, quia pater illos, sua ipsorũ causa, non traxit, ardens dęmon contra electos tam dirè furere facit. De quibus tamen orandũ erit, ut, si fieri potest, conuertantur ad Dominũ ualde uelociter, atque illis millies illud Domini inculcandum, Ne tardetis cõuerti ad Dominũ: ne differatis de die in diem, & dicatis, Miseratio Dei magna est: subitò em̃ ueniet ira eius, & in tempore uindictę disperdet te, uel illud Esa. Subitò dum nõ sperat̃, ueniet cõtritio.

IN FINEM PSALMVS DAVID, QVEM CANTAVIT *Domino pro uerbis Chusi filij Gemini.* VII.

D OMINE Deus meus in te speraui.

Titulus huius psalmi haud uno modo redditur. Alij enim, ut hic uides. Alij sic: Exercitatio Dauid, quando cecinit Domino super uerbis Chus stirpis Beniamin. Alij uerò aliter. Volunt enim dictionem hebræam, quam exercitationem nõnulli interpretantur, errorem etiam posse reddi, aut interpretationẽ, aut angorem, quod magis placet, aut solicitudinem, aut musicum quoq; instrumentũ, quo canebatur hic psalmus. Nos, ait Felix, hæc omnia Christo adaptamus: nam & angorem, & solicitudinem quãmaximam habuit, & passus est à Iudæis ipsis, qui Chus dicuntur, & filij dexteræ (sic enim interpretantur Beniamin) etenim filij dexterę fuerant,, omnes uerò aliæ nationes filij sinistrę. Quid per dexteram, nisi misericordia? & quid per sinistram nisi Dei ira designat? Verũ ipsi Chus erant, id est, Aethiopes nigerrimi, atri, obcæcati mente, & corde, cum ipsum Dominũ cruci affixerũt, hæc Felix. Nos autem ad psalmi mentem uertamus stilum, ne in enucleandis psalmorũ titulis, nodum in scirpo quærere uideamur. Dei itaq; filius hic est qui loquitur, qui nostras assumit calamitates, qui uelu ti colonus in terris, ut ait uates ille, labores, doloresue suos & nostros exponit. Ille igitur absque peccati labe qui fuit, tanquam omniũ scelestissimus, tot diros sponte sua patitur cruciatus: nos uerò uel ab ipso uitæ exordio perditissimi, ne tantillũ quidem pœnarum, quas cõmeruimus, non nisi fracto animo ac queribundo toleramus: hinc enim omnia iam facta sunt nobis odiosa, in omnibus morosis ac duris: offendunt omnia, pungunt, lacerant, mordent, uel ipsę quidem edentulæ res, atq; innocuæ, nobis aut pauori, aut fastidio sunt. His tamen, & nobis cognitis, & cæteris plusquam manifestis, audemus nescio quid perfectioris uitæ, ac studij pręferre, nostrasq; uenditare sanctimonias non erubescimus, quarũ quidem umbrã, & hanc tenuem, uix, ueluti per transennam semel uidimus. Sed ad Dei filium reuertamur, qui hoc in psalmo summã totius perfectionis, cuius ipse autor est, effigiat. Si enim generali quodam modo, quædam in hoc psalmo posita intelligi arbitramur, ut sunt illa: Si est iniquitas in manibus meis, Et, Iudica me Domine secundum

A dum iustitiã meam. Nemo tanta cum fiducia unquam orare potuit, quanta innocentissimus Dei filius. Si uerò de crimine falso alicui intentato accipienda ducimus, alicui nostrûm etiam, cum duce nostro Christo, conuenire credimus. Equidem, ut de me dicam, peccatorum omniũ maximum me esse fateor: attamen nõ propter hoc, illos qui falsa in me moliuntur, quiq; eorum maximè insimulant, quæ, ne per somniũ quidem, unquam cogitaui, & qui à uirtutum itinere, aut salutis cursu me remorari contendunt, excusare debeo, aut malum illorum animũ approbare. Imò uitam ipsam, res, fortunas, & deniq; quicquid sum, effundere mens est, & debeo, potius q̃ illorum scelera, fœdosq; mores, ac uitã omniũ turpissimam & inquinatissimã laudare, aut obtegere. A professione igitur fidei suæ in Deum, ut sanctos decet, precem auspicatur anima, & ait, Domine Deus meus in te speraui. Non ego in gladio, inquit, non in uiribus, non in scientia, non in meritis, non in amicorum tum copia, tum excellentia meorum, sed in te Dñe mi Deus speraui. Certissimũ quidem est, illos, qui uerè Deo fidunt, deseri ab eo nõ posse: cum neq; uir bonus eum queat deserere, qui suæ se fidei penitus cõmiserit. Quis talem, peruersum non censeret hominem? Porrò spem nostri definiunt esse uim illam, qua æterna sperantur: hoc est, cum fiducia minime uacillante expectantur, & quam ex Dei gratia, atq; ope, oriri non est qui ambigat: cuiq; patrocinantur, ac uim suppeditant opera illa, quæ à charitate erga Deum proficiscuntur, quæq; spem ipsam tanquam ardentes faculę præire solent: alioqui absq; bonarum actionũ fructu & decore sperare, temeritas potius, quàm spes, appellari debet.

Saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me.

Quoniam igitur in te speraui, & quoniam impossibile est eos, qui in te sperant, suo frustrari uoto, ac spe, idcirco serua me, tutareq; ab hac tam numerosa me persequentium multitudine. Num me abs te totum pendentẽ in cruentas illorum manus cadere permittes? Ad quem, oro, alium, si abs te deseror, cõfugiam? nunquid ad me ipsum uitro ipso fragiliorem? num ad amicos fortunæ magis de more obsecundantes, quàm honesto, quàm decori, quàm ueræ amicitiæ? nũquid mundi me huius tam inconstantis fidei cõmittam? Ne uiuam si id tento. Serua tu igitur me ô qui potes, meq; miserrimũ in modum catenis uitiorum innodatũ libera. Timeo enim ne tandem deceptus comprehendar. Quis, rogo, tam est ingenio perspicaci, tam prudenti, tam acri, cui hostium technæ tam uariæ, sint notæ? Et si tamen sunt, qui poterunt sine te superari? Exime igitur me ô Domine,

B

Ne quando rapiat ut leo animam meam, dum non est qui redimat, neq; qui saluum faciat.

Quàm, bone Deus, eleganter uates leonis prædam corripientis, dilaniantisq; imagine, ferociam, ardentemq; iram hostiũ, nostram insectantiũ salutem, expressit: & est sensus: Ne, quæso, corripiat hostis tanquã leo animam meam, neq; dilaceret, dum non est qui eripiat. Pulchra profectò similitudo. Nullum enim animal tam audax est, quod cum leone potissimum prædæ inhiante, concurrere audeat. Quis, oro, tam diras fauces à pastu immunis auertet? Censet Eutymius hunc psalmum illi maximè conuenire, qui ab immanibus exagitatus tentationibus, cum Domino suas computat rationes: ut persecutores sint dęmones, leo uerò, ipse infelicium spirituũ omniũ princeps satan, qui cum animas in desperationem rapere molitur, nemo ex omnibus inuenitur, qui illas è cruentissima eius ingluuie redimere ualeat, nisi solus animarum amantissimus Deus, qui quidem sensus admodum pijs affectibus probari solet. Cæterum haud facilè dici posset, quàm immensus ferarum sit numerus earum, quæ præclarissimos quosque uiros à schola Christi secum ad inhospitas syluas, tetraq; nemora trahere conant. Etenim quæ feræ, quæ belluę adeò immanes sunt, quę tam atrociter in umbrosis saltibus minutiores animãtes insectentur, ac uastent, quàm uastant animi candorẽ, libido, ira,

D

C cupiditas,odium,rabies,ambitio? Quę ars igitur? quæ industria? quod, quantumuis solers,ingenium,aut consilium,nutantem hanc uitam nostram à tot malis redimet, cum non sit in rebus conditis, qui ad eam redimendam, seruandamq́ sufficiat,nisi tantummodo Deus? Redimet'ne homo hominem? hoc est, peccator peccatorem? sordidus sordidum? cæcus cæcum? quis unquam hoc uidit? Solus igitur ille,qui, quemadmodum ab omni peccati labe integer uixit in terris, sic bonorum omnium autor est, atq; idem eorundem bonorum & finis, & requies.

Domine deus meus si feci istud: si est iniquitas in manib. meis. Si reddidi retribuentibus mihi mala: decidam meritò ab inimicis meis, inanis.

Est hic consideranda illius confidentia, qui alicuius insimulatus sceleris ab aliquo, sese diris deuouet. Felicitas sanè maxima est conscientiæ, nil conscire sibi, ac nulla culpa impallescere. Si igitur feci istud,hoc est,si uerũ est quod mihi obijciunt aduersarij, & de quo tam male audio: si, inquam, meis in manibus inuenitur iniquitas,id est,si mihi adfuit,in hoc genere peccati,de quo accusor,consensus: si meipsum ulciscor, quæ maxima est iniquitas: si alicui malum unquã pro malo reddidi,tunc non exaudies: atq; ita tua ope denudatus, ac gratia, cadam, & deficiã. Iam tunc hoc merui. Videtur hic hebręus paululum à nostro uariare sensus. Si iniqui, aiunt, & praui aliquid unquam molitus sum,si iuncto mihi consuetudine,pacisq́ fœdere adstricto malũ rependi,cadam meritò abs te reiectus, nam secundũ eorum literã sic legi potest: Si conatus sum perdere quenq;, qui pacem, & amicitiã meã ex animo expetiuit, quod quidem minimè feci: sed magis persequentẽ me nulla causa,defendi,amauiq;: inanis,ac uacuus tuo auxilio, eò corruam, quô me hostes impellunt. Diuus uero Hiero. sic uertit: Si reddidi retribuentibus mihi mala, & dimisi hostes meos uacuos. Vide perfectionẽ animæ. Non solum,ait, facientibus mihi mala par pari nõ retuli,sed illos quoq; nõ dimisi uacuos beneficijs, & largitionib.

D Persequatur inimicus animam meam: & comprehendat, & conculcet in terram uitam meam, & gloriam meam in puluerem deducat.

Ardens deuotio,atque animo optime sibi conscio digna. Animæ nomine seipsum intelligit uates, id quod frequens in scripturis est. Vitæ porrò in terram conculcatio,uitæ est extinctio. Gloriæ uerò in puluerẽ collapsio,est nominis,ac famę, qua sibi ipsis boni superstites sunt,abolitio. Atq; hic selah interponitur,nec immeritò. Siquidem quàm candido pectore, uel in hostes ipsos esse debeamus, mirandum nobis in hoc loco proponitur exemplum. Sensus igitur esto: Si talia cõmisi, quẽadmodũ ignobile istud uulgus de me iactitat, persequat̃ me hostis,uel homo, uel dæmon sit, non recuso,postq; sic merui: uerùm ita persequatur,ut etiam comprehendat: adeò rursus cõprehendat, ut nusq; effugiam. Quid? ubi cruentus ille comprehenderit,cõculcet illicò, prosternatq; usq; in terram, uitam adimat, ac demum gloriam omnem meam, famæq; & nominis memoriã in tenuissimum puluerem deducat, hoc est,ad nihilum adeò redigat,quò funditus peream. O mirabiles prophetæ affectus. Quis idoneus, ut hasce ardentes exaggerationes intelligat? Persequatur,ait, dæmon, caro, mundus, fomes peccati. Comprehendat, id est, in lege peccati meam deducat animam captiuam, ac laceram. Conculcet in terram uitam meam,affectus scilicet omnes animæ,terrenis rebus,mundoq; ipsi seruire faciat. Gloriam item meam in puluerem deducat: intellectum uidelicet meum, qui gloria est animæ,induret, obfuscet, obtundat: unde à gratia tua desertus,penitus obbrutescat. Quid, quæso, aliud imprecatus est Hieremias cum dixit? Recedentes à te,in terra scribentur.

Exurge Domine in ira tua.

Satis dira imprecatione,deuotioneue,se uates purgauit in superioribus: nunc orat hostium oppressionẽ. Dum enim sinit Deus, occultissimo quodam, æquissimo tamen iudicio, prauos homines licentius in bonos desæuire, iacenti similis uidetur, ac

A detur,ac dormienti:aut certè, ut audacius dicam, deiecto, prorsusq; uiribus destituto. Inenarrabile quidem est, quomodo diuina illa maiestas,quos maximè uult defensos, indefensos relinquat: atq; eorum, quos odit, iniurijs patiatur esse obnoxios. Ait igitur: Exurge Domine. Cur quiescis? cur differs? iustitiam tuam hic inuoco. Ostende, te obsecro, potentiam tuam in ira, hoc est, in ultione, & uindicta, qua commotiones, grauesq; iras me insectantium reprimas. Felix sic: Exurge Domine inter iracundias tribulantium me. Cui & conuenit paraphrastes: Commoueant te, ait, furores hostium meorum: ut dictio, ira, ad inimicorum rabiem referatur, nō ad Dei uindictam. Quanq; quid uetat, Deum, ut tanquam iratus ad innocentiæ defensionem exurgat, inuitare? Reuelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem, aiebat Paulus.

Exaltare in finibus inimicorum meorum.

Hoc est, fac te omnibus altiorē; cunctiq; tuam supereminentem potentiā, illam nimirū qua omnes omniū terminos excedis, persentiant. Scribit Eutymius hic, fines hostiū, pro eorum morte accipi. Cum altus, inquit, sis, & sublimis, ita etiā appare, atq; ostende te hominib. Huiusmodi autē apparebis in finibus, hoc est, in morte inimicorū tuorū. Mors enim uniuscuiusq; finis est. Hæc Eutymius. Quæ quoniam uisa sunt digna spiritu prophetæ, libenter hic cæteris assuimus.

Et exurge Domine Deus meus in præcepto, quod mandasti, & synagoga populorum circundabit te.

Cernis ne quantis argumentis utatur uates ad exorandam diuinam opem? Ab ijs enim quæ ipse Deus obseruari iussit, argumentatur. Tu, inquit, exurge eo mo-
B do, quo uis homines inter sese mutuis exurgere beneficijs. Mandasti quidem ut nos inter nos æquè iudicemus, ac miseros è sceleratorum manibus uendicemus. Tu iam præsta, quod præcepisti. Tu tuam, ne mendax, uanus, tyrannidisq; appetentissimus ab improbis appelleris, uindica constitutionem. Quod sanè si feceris, tum synagoga, tum populorū corona, cœtusue frequens gentiū circunuallabunt te, ad te recurrent, te amplexabuntur, ad te, qui ob tuam de me neglectam curam, auersi retrocesserant, reuertentur. Per me enim tuus ad te reuocabitur populus, tuumq; ad cultum aggregabitur, unaq; frequentissimus ad tuas coibit aras. Nescio equidem quo pacto id accidat, quòd impijs regnantibus in Dei ecclesia pastoribus, greges facile ad impietatē prolabantur, quasiq; à Deo abducantur, cum interim tamen culpam omnē in greges ipsos reijciant. Ita pij, probiq; cum regnant, populus ad Deū, uelit nolit colligitur. Quare semper cum à lege naturæ, tum ab ea quæ mandata est literis, cautum fuit, ne quis ad gubernandas respublicas, cœtusq; ciuium, ac conuentus, asciseretur, nisi is, qui & religione, & uitæ sanctitate cæteris præstaret. De ijs uerò qui honores, aut gradus, non secus ut canes leporē, insectantur, in hisq; adipiscendis die noctuq; immoriuntur, licet indocti, ineptiq;, ac tam longè à probis moribus extorres, quàm longè exulant à cœlestibus bonis dæmones, non est præsentis instituti dicere. Videant hi qui promouent.

Et propter hanc in altum regredere.

Cœlestis enim pater cum sinit sanctum suum gregē, synagogam scilicet populorum, à malis opprimi, uidetur solium regni sui dereliquisse, ac ad suorū iniurias conniuere, neq; bonorum amplius partem, ut boni solent iudices, tutari. Cum autem suorum se uindicem, defensoremq; manifestat, uidetur tum solium regium denuò repetere, atq; iterum in altum conscendere, ut iudicet. Idcirco rogat uates: Tu qui dissimulare uideris, & qui iam non putaris ab aduersarijs meis in tuo sedere solio, quiq; longè abesse à tuis censeris, regredere, reuertere in altum, in solium, ad iudicium. Tu qui miserorum es arbiter, iudica causam tuam: & si non propter me, qui extrema quæq; merui, at saltem propter hanc tuam congregationē, quæ ex falsò intentata mihi calumnia, penè in maleuolorum consensit mentem. Tene-

C ra enim admodum est multitudinis opinio, & quæ, quemadmodum ad deteriora, ita ad meliora facile inflecti queat, modò eius generis uita præditi sint illius moderatores, quòd ipsis uiuentibus nemo peccare audeat.

Dominus iudicat populos.

Hebræi legunt, iudicabit, idemq; Græci, & est uerbum ardentissimæ fidei, atq; adeò certissimæ in Deum. Cuius quidē sensum ita explicat paraphrastes: Quam prouinciam (exurgendi scilicet ad iudicandum oppressorum causam) non grauatè suscipiet Dominus, & iustè iudicabit populos. Et cum ita fore credam,

Iudica me etiam secundum innocentiam meam, & secundum iustitiam meam super me: *uel*, quæ in me est.

Nullam meā esse iustitiā, atq; innocentiā, si ad tuam conferatur, certò scio, cum ne astra quidem ipsa munda sint in cōspectu tuo: olimq; in angelorū choris reperta sit iniquitas. Quis se gloriatur mundū habere cor? Verùm si me cum istorum uita cōponas, cōscius mihi quidem, in eo maximè de quo me accusant, eius iustitiæ, atq; integritatis uideor esse (dona ne tua obtegere possum?) ut sperem me abs te auctutū iuuari. Id ergo facias precor, petoq; ut quēadmodū cęterorū, ita etiā meæ rationē habeas innocētiæ. Certus enim sum aduersarios meos malā habere causam.

Consumetur nequitia peccatorum, & diriges iustum.

Deficiat ergo, finemq; habeat iam tandem, obsecro, improborum malitia, qui me, nulla mea in eos culpa, tam crudeliter adfligunt. Et diriges iustū, hoc est, des ei optatum rerum suarum euentum, cuius ea est uoluntas, ut absq; nefandorū hominum, si fieri potest, impedimento, in iustitiæ semita gradiatur. Porrò iustum ne deserere poteris, quem tu sic esse uoluisti? Tu es enim Deus,

D Scrutans corda & renes.

Hoc est, eorū quæ cogitamus, de quibúsue oblectamenta capimus, es perscrutator. In corde enim cogitationū sedem esse, nemo fermè est quem lateat. Cæterū quia in renibus, ut asserunt Physici, inest affectus ille gignendi cęteris uiolentior, ac uoluptuosior, renes pro uniuersali oblectamentorū sede ponit propheta: & est sensus: Tu Dñe intimarum etiam cogitationū, & cupiditatū es explorator. Vides, inquā, ubi uerus sit amor, ubi fucatus. Itaq; uera cum hęc sint, illi propterea tutò iudicium cōmittitur contra iudiciū hominū, qui ferè semper iudicant secundum apparentiā, cum Deus interim intueatˉ cor. Olim enim Absalon à multis habitus est iustus, Dauid uerò peruersus: ex quo illum secuti sunt, hoc relicto. Iob rursus ab amicis ipsis suis reputatus est peccator: ipsi autē non solum quidem alijs uisi sunt iusti, uerumetiam illi, uiro alioqui iudicij haudquaq̄ humani, sed planè diuini. Vides mortalium ferè omniū in alijs iudicandis cæcitatē? Nónne filius Dei inter suos seductor turbarū appellatus est? nónne publicanorū amator, potatorq; uini, Pharisæi uero iustissimi? Quotus enim quisq; est, uel ex eorum numero, qui religiosiores uidentur, cui iussio illa, qua admonemur, ne ante tempus iudicemus, sit cordi? has enim partes, hoc tribunal, hanc sedem occulta hominum disquirendi seruauit sibi Deus. Quocirca temeritas eiusmodi cum ab omnibus, tum uel maximè à bonorum cœtibus prorsus euelli debet, ac eliminari.

Iustum adiutorium meum à Domino, qui saluos facit rectos corde.

Secus Felix: Scutum meum super Deum, aut in Deo. Et sic dictio, iustum, seu iustè, seu potius iustus, ad præcedentis uersus finem pertinet, ut sic legas: Scrutans corda, & renes Deus iuste: uel, ut est in hebræo: Probator cordium & renū Deus iustus. Ait igitur uates, totam fiduciā suam, ac spem, in Deo sitam esse, qui iustus est. Estq; quasi epiphonema ad ea quæ dicta sunt. Nec mirum si per transnominationem scutum pro fiducia posuit. nam quemadmodum scutum, illum quem tegit fidentē ac securum reddit; ita ille, qui in omnibus huius mundi aduersis, quæ adeo

A adeò multa sunt, ut numerari nequeant, Deum pro scuto habet, tutus efficitur, ac fidens. Quem sanè fauorem, recto solummodo qui sunt corde, sentiunt & experiuntur: hi dico, qui optimè de Deo cogitantes, haud huc, illúcue incertis opinationibus peruagantes, curui incedunt.

Deus iudex iustus, fortis, & patiēs: nunquid irascit̃ per singulos dies?

Hic Dauid sacro numine afflatus, præuidit hostium suorum ultionem, quæ sanè tanta cum instantia, animiq́ ardore, in superioribus petiuerat: atq; ob id semetipsum consolans clamat: Deus, iudex est iustus: ideò non me inultum sinet. Fortis item est: utpote qui, quęcunq; uult, facit. Longanimis rursus tamen est: expectans scilicet omnes ad pœnitētiam. Sed nunquid irascetur per singulos dies? Minimè, inquit: siquidem longanimis est, ac patiens. Et quia non quotidie uos punit, sed suffert, iramq́; dissimulat, quò malos in se animos emolliat, ad pœnitentiamq́; attrahat, nolite ob id improbiores effici. Nam nisi conuersi fueritis, gladium suum uibrabit. Verùm quoniam Hebræis diuersa est lectio ab hac nostra, diuersus quoque exoritur sensus. Sic Felix: Deus iudex iustus, & Deus irascitur per singulos dies, id est, quia iustus est, indignatur quotidie, quia isti nouis quotidie eum sceleribus ad iram prouocant: unde mirum, ni acceleret ultionem, sic frequenter irritatus. Paulò diuersius paraphrastes. Deus, inquit, & iusti est iudex, & eius, qui sceleribus suis Deum irritat assiduè. Quid si alium adhuc adhibeā sensum? Alia enim ab ijs omnibus oblata litera effecit, ut aliam quoq; suspicarer intelligentiam. Non irascetur, ait, per singulos dies: hoc est, Deus qui mihi uidetur iratus, me tandiu in afflictionibus laborantem deserens, non semper mihi iratus erit: quandoq; enim misericordiæ memor erit, & mutabit sortem. Sed quoquomodo se res habeant, uos qui tantopere mihi infesti estis,

B Nisi cōuersi fueritis, gladium suum uibrabit: arcum suum tetendit, & parauit illum.

Asserit propheta, summi iam iudicis imminere in impios mulctam, nisi quāprimum resipiscant, conuertanturq́; ad ipsum. Per gladium enim, pœnarū acerbitatem: per arcum uero celeritatē intelligi uult Eutymius, & rectè quidē. Ensis enim cum uibratur, seu, ut legit Felix, acuitur, aut collimat̃, apparatus est ad inferēdam alicui mortē. Idem & de arcus tensione dici conuenit: qui tunc tendi, parariue dicitur, cum oculis neruus aptè, ne sagitta à scopo aberret, admouetur, sed rectà pecat, quanq́; Felix legat, direxit: quod sanè uerbum celeritatē magis uulnerum indicat, q̃ si legas, parauit. Iam nec illud omittendum quod admonet Eutymius. Crassioribus, ait, uerbis propheta sæpe uti solet, ut auditorū hebetudini consulat. Hac ratione gladium Deum uibrare, arcum tendere, telaq́; iaculari, atq; alia bellica instrumenta habere dicit, ut auditoribus timorem augeat, ac per nota eis nomina lapideam eorū mentē concutiat. Verùm huiusmodi armis non indiget ille, qui aspectu solo facit terram tremere, & in cuius manu est omnis spiritus. Hæc Eutymius.

Et in eo parauit uasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.

More hebræo uasa sunt instrumenta. Vnusquisq; ait Ezechiel, uas interfectionis habet in manu sua. Vasa igitur in eo parata, sunt spicula in arcu posita, quæ secum mortem portant. An uero spicula huiusmodi letalia sint, sciunt hi, qui modo in mari Egæo, & Punico, cum Scytharum & Arabum classe confligunt, ubi nullo alio armorum genere, tam immaniter prosternuntur nostri, quàm sagittarum imbre (ut sic dicam) ac nimbo. Illæ enim cum hamatæ sint, uenenoq́; præsentaneo illitæ, raro à sauciorum corporibus absque anima euelli possunt. Sed quibus tandem sagittas illas diuini iudicij parandas dicit: ardentibus nimirum odio, studioq́; nocendi. Contra hos certè tela omnia tum humana, tum diuina, leges, iura, scitaq́; omnia collimantur. Paraphrastes uerò aliter intellexisse hanc dictionem, ardentibus, uisus est. Præparata enim, ait, apud se habet tela mortifera: parabit ea, quo-

C modo solent qui ardentissimè persequuntur aliquē. Vtrumuis enim sensum accipias, non errabis: modo non ignores, uasa illa in arcu parata, mala illa esse, quæ ex ipsa diuini iudicij celeritate, in scelestissimos quosq;, uariarúmue cupiditatum, ac libidinum flamma incensos, torqueri solent.

Ecce parturijt iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.

Assuescendum est in primis eiusmodi tropis hebræis, in scripturis cum omnibus, tum maximè odarū huius generis, in quibus à plurali sæpenumero transitur ad singularē, & contrà. Hic enim cum suprà dixisset, Consumetur nequitia peccatorum, modo dicit, Ecce parturijt, aduersarius scilicet, peccator, impius, scelestus. Neq; sanè aliud sibi uult uates in hac partus, parturitionísue translatione, q; significare, perditos homines, circaq; aliorum perniciem intentos, totos esse in excogitando, cōcinnandoq; exitio alicui: neq; aliud uersare animo, uerbis agere, factisq; moliri, q; ut aliquem, seu ui, seu dolo, è medio tollant. Atqui cogitationū exordiū, cōceptui: consiliorū anxia illa ad nocendum dispositio, parturitioni: factum uero partui assimilari potest. Sic enim legit Felix: Ecce enixus est iniquitatē, postq; concepit afflictionē. Quam quidem distinctionē omnibus peccatis, quæ, ut nostri partiri solent, suggestione, delectationéue, atque opere perficiuntur, conuenire arbitror. Concipit aliquis animo formas illas irritabiles, quas obijci nobis à dæmone scribit Lactantius: huiusmodi enim conceptus, nisi prudens aliquis informem illum adhuc, atq; inanimū conterat, prauo pedetentim effigiatur oblectamento, aliturq; consensu: qui porrò iam grandis factus, cupit, laboratq; in lucem prodire: quod Latini parturire appellant, ac tandem prodit: isq; fit partus actione nefaria, ac facinorosa. Sensus igitur erit: Ego, ait, dixi, quòd nisi conuersi fueritis, gladium suū uibrabit æternus iudex: sed quia nulla facta est conuersio, ecce, iusto Dei decre-

D to, parturijt impius iniustitiā: uel, ut habet paraphrastes, Ecce sceleratus ille parturiet iniquitatē, nocere magnopere cupiens: concipiet animo stultum & molestum laborem, & tandem pariet rem nihili. Sanè quàm rem nihili. Nam

Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foueam quam fecit.

Verissimum illud esse adagium, quotidie & uideo, & miror: Cōsilium scilicet malum consultori pessimum. Illud etiam: Mali corui malum ouum. Quàm multi enim, dictu miserabile, suo se gladio iugulant. Quot consilia quorundam leuium animorū intercisa? quot deliberationes formantur animo, quæ aut morte, aut casu aliquo inopinato, intercipiunt? Ignorant miseri, quòd in suo Deus arcu parauit uasa mortis: quæ censet Eutymius uaria esse genera mortis, gladiū scilicet, ignem, aquam, terræmotū, hiatum terræ, ægritudines uarias, quibus aceruatim quotidie oppleri tumulos sepulchrorū cernimus. Nónne arcus diuini celeritatem esse fatemur, cum miseros istos, de quibus hic uates loquitur, uidemus ad pedes nostros, aut ense, aut fuste, aut apoplexia etiam ictos, uel angina intercepto spiritu suffocatos occumbere? Quid de tantillo araneoli morsu, aut præsentaneo scorpij aculeo dicam? Quot heri, Deus bone, lætissimo uidimus genio cœnam uel usq; ad gallicinium produxisse, cras uero, ad summū perendie, exhalasse animā? ô incerta mortalium consilia. Sensus igitur is erit: Foueam effodit miser ille: neq; hoc satis, eam ipsam apertam reliquit, sperans ut ego imprudens in eam incidam. Verùm longè illi diuersum eueniet: corruet enim ipse in eam, nunquā illinc extrahendus. Quibus sanè uerbis nihil aliud nobis significari uoluit, quàm hostes istos nostros sceleratos, eadem ipsa, quæcunque nobis mala cogitant, ac ui omni intendunt, absumptura. Ecquis iam tam pusilli fidei uir est, qui uel ex unius istiusmodi psalmi testimonio contentus, totum se nolit Deo in aduersis committere, sperans fore, quòd malos tandem male perdet æquissimus arbiter? Absalon enim à crine, Iudas uerò Christi, hoc est, innocentiæ proditor, à collo pependit. Quid Iudæi? nónne de terra ablati sunt? nónne funditus à gratia diuulsi?

Conuer-

A Conuertetur dolor eius in caput eius: & in uerticem ipsius iniquitas eius descendet.

Ecce affectus iniquitatis quô iniquum pertrahit. En quomodo in cœlum expuunt temerarij. Studium enim illud suum, ait, tam anxium (dolorem id uocat uates, seu, ut legit Felix, laborem. Quid non cum dolore ac labore molitur impius?) anxietas inquam illa tam studiosa me interimendi, in ipsius caput recidet: nedum quidem in caput illud suum perunctum, sed in ipsum quoque intellectum, quem hic per eminentiã, uerticem appellat. & est ac si diceret: Non solum enim corporea illius moles tuum iudicium sentiet, uerumetiam mens ipsa, atque intellectus indurabitur, obbrutescet, in sensumque reprobum sua spõte præcipitabitur. Ita enim orare possunt hi, quibus Dei uoluntas adeò perspecta est, ut nihil iam petere aut uelint, aut possint, quod non certò sciant futurum: atque in hoc, sicut in cæteris diuinis dispositionibus, toti in Deum ipsum transformati, omnia illa solummodo cupiunt, amant, uolunt, quæ ipse ęterna lege & uult, & ordinat. Ita enim erit, Ego autem ab illorum insidijs liberatus,

Confitebor dño secundũ iustitiã eius, & psallam nomini dñi altissimi.

Celebrabo, inquit, Dñm secundum iustitiã illam suã, qua me sui cultorẽ ab impijs, eorumque moribus, & fœditate eripiens, illos tandem, ut meriti sunt, perdidit. Nulli porrò dubium esse debet, confessionẽ, quod diuus asserit Hieronymus, nõ pœnitentiam semper, sed gratiarum actionẽ sæpenumero ac laudem significare. Vnde illud: Confessio & pulchritudo in conspectu eius: nam ornatissimis moribus, uitæque pulchritudine, ac candore, laudari Deum cõuenit. Atque hic idem esse, confiteri Domino, & psallere nomini Dñi altissimi, censeo. Quod quidem illud est, quo in oratione dominica petimus sanctificari nomen Dei. Hoc agunt illi, qui haud fictè, & in superficie, sed ex animo credentes, fiduciamque suam totam in Deo collocantes, quæcunque illius sunt, uerbis, moribus, gestis, ac uitæ integritate profitentur: quò mundus ipse, alioqui per se ad malum procliuis, habeat, unde in nobis benedicere, non maledicere, aut oblatrare nomini sancto Dei ualeat.

Super torcularia, seu ad gitthith. PSALMVS DAVID VIII.

Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in uniuersa terra.

Theophylactus in commentarijs super Ioannem censet Hebræos solitos cantare hunc psalmum tempore antiquæ legis in festo Scenopegiorum mense Septembri, quòd iam conuectis frugibus, factisque uindemijs, gratias hoc psalmo bonorum omnium datori Deo agerent. Alij asserunt githith instrumentum musicum extitisse, quo cum psalmus iste cantabatur. Adeò uariant, apud interpretes, de titulis psalmorum opiniones. Quoquomodo sint illæ, exploratissimum nos habemus hunc psalmum decantari solitum ab anima illa, quæ ex admiratione rerum conditarum, in quibus summa conditoris sapientia, ac bonitas maximè relucet, obstupescit, totáque extra se posita exclamat, Domine Dominus noster quàm admirabile est nomen tuum in uniuersa terra. Hebręi legunt, Dñe, Dñe, seu Domine dominator: quare illud primũ diuinitati Christi Iesu conuenire, secundum humanitati, coniectamus: & est ac si diceret, Deus here noster. Nos interim hoc modo: Dñe rerum omnium opifex ac seruator, qui Dñs, per specialem quandã tui cognitionẽ, factus es noster, quàm admirabile est nomẽ tuum: hoc est, quàm admirandus es tu. Nomen enim Dei esse eius gloriam, famam, cognitionem, qua ipsius bonitas, maiestásue cognoscitur, facile nobis persuaderi patimur: ac, ut ait quidam ex Hebræorũ rabbinis, nomẽ eius ipse est, & ipse nomen suum. Et nomina insuper habet omnia, ut ait Hermes, quoniã unus est pater: uel

C potius,quod idem asserit,nomē habet nullum,quoniam pater est omniū. Verùm hæc alias. Nunc,quantū ad institutū nostrū attinet,dicendū, hic animā sanctā mirum in modum stupore affici,&admirari,quomodo tam sublimis appareat Deus in rebus conditis:qui tam longè,tam latè,támue profundè innotescit,quꝫ altè,quꝫ longè,quꝫ latè, eius incōprehensibilis bonitas cernitᷓ, & se passim uidendā exhibet. Atqui hāc esse illam in Paulo latitudinē, longitudinē,profunditatē,sublimitatémue, quam ut cōprehenderent Ephesij,ipse flexis genibus Deum orabat,arbitrati sunt quidam. Cæterū ex effectibus,atqꝫ rerum conditarū ordine,& cōcinnitudine,notionem de Deo cum habeamus, eos ipsos effectus partim naturales, partim naturam ipsam excedere dicimus; sed cum hi,secundum naturę legem,uimqꝫ illam rebus ab initio ingeneratā cœlitus procedant, illi magis ad ea pertinent,quæ gratiæ, fideiqꝫ mysteria cōtinent. In utrisqꝫ tamē admirabilis, ac super omnia sublimis apparet Deus. Idcirco dicendum: Dn̄e,Dn̄e,inquam, nostrū omniū, quàm meritò magnifica fama nominis tui per uniuersas terrarū regiones est sparsa:quàm sublimis, quꝫ excelsusqꝫ ab omnib. quotquot hanc terræ uastitatē incolunt, prædicaris.

Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos.

Magna sanè sunt argumenta tuæ maiestatis in terra;sed non minora, quæ apparent in cœlis. Quod ibi decus? qualis ordo? qualis concentus? Quod nos legimus quoniam;quæ,uel qui,legit Felix,hoc modo; Quàm admirabile est nomen tuum in uniuersa terra,quæ dedit confessionem tuam super cœlos: uel, qui eleuasti laudem tuam super cœlos. Sed unde rursus admirabile nomen tuum redditur?

Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos meos,ut destruas inimicum,& ultorem.

Hic temeritas summa esset,hunc uersum secus interpretari, quàm summa sa-
D pientia interpretata est tum, quum Iudæis obmurmurantib. hoc modo satisfecit: si tamen lapideis animis unquā satisfieri potuit; Nunqꝫ legistis, ait, quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Proinde ego quidem uatis excellentiā, atqꝫ adeò spiritus ignem, ignisqꝫ eiusdem celeritatē uix à perfectissimis uiris comprehensam,nedum retentam,contemplans,facile adducor,ut credam hic sanctissimum Dauidis pectus,cum cœpisset uelle res illas, quibus potissimū Dei gloria, & maiestas apparet, enarrare, à spiritus uelocitate interceptū, mirabile infantium & lactentiū argumentū interposuisse: quod quidem in Iudæorū persecutionibus in Dei filiū, cuius laudes in omnibus suis psalmis celebrare nititur, fore præuidit. Quid ni mirabile dixerim? Antequꝫ enim Dei filius nostræ huius miseriæ particeps factus,omnis iustitiæ normā in terris fabricasset, legimus à sanctis uiris dæmones à miserorū corporib. eiectos, claudos rectis incessisse plantis, leprosos emūdatos, ac tandem mortuos ad uitam restitutos. Quod uero pueri, & hi lactentes, ore illo suo balbutiēti & imperfecto, perfectam fecerint laudem Deo,quis legit unquam? Nónne hoc inter miracula, uel ea quidem, tum ab antiquis, tum à nostris elegantissimè decantata,cōnumerandū? Verùm si qui sunt, qui hoc in psalmo allegorias diligunt,pulcherrimę admodum sunt,ac sparsim per cæterorum libros coniectæ. Ego quidem hunc totum laborem, mihi tantummodo ut satisfacerem, meo maximo incōmodo desumpsi. Scio certè & ego quoque cum illis, eos, qui non in suasorijs humanæ sapientiæ uerbis,ut ait Paulus,sed simplicissimo modo,crucis diuinitatem in suis libris pertractant,paruulos, atqꝫ infantes posse appellari. Scio rursus humiles,modestos,patiētes,innocuos,& qui nullo alio cibo pasci, aut uolunt, aut cupiunt, nisi cœlesti, lactentes uocari. Est infans, sub cuius lingua mel est, & lac. Est lactens, qui duo sponsi sugit ubera illa, quæ uino meliora esse canit sponsa in amatorijs Canticis. Sed hæc, & huiusmodi, sicut suo loco posita margaritæ quædam sunt preciosissimæ,& quæ mirabilem in modum me afficiunt:ita nō sua sede collocata, meum reddunt animum (ut alij afficiantur non quæro) à gustu illo, quem

A io, quem afferre solent solidi in scripturis sensus, planè refugum, & nescio qua sorte, aridum, ac ieiunum. Proinde ut illa excellentissima sint, cedróque digna: mea hęc ita accipi uelim, tanquam ab homine in solitudine sese inter pœnitētię lamenta macerante, atque otio istiusmodi imaginationibus non prorsus abutente, ut non abuti mei ordinis uiros semper concupiui. Neque enim à recto intelligentiæ scopo aberrare dici debeo, si extollendæ diuinæ uirtutis materiam, non minus admirandam elegantiā, libertatemúe, ac ingenij acrimoniam in pueris, suppeditare affirmauero, quàm cætera in uniuerso condita. Num absque magna aliqua ratione factum putem, quòd uatum eximius exemplum puerorū inter miranda rerum exempla, quibus uel usque ad cœlos, maiestas cōditoris celebratur, interposuerit? Si initiū eius tenellæ ætatis cogitas: si innatā in parentes cum risu uel cognitionē, uel māsuetudinē: in iram, ac ueniā, facilitatē: si male prolatā, atque in saliua natantē balbutiē: si tathā, si māmā, si lusus, si iocos, si fletus tandē illos in rem omnē faciles cōsideras, omnia certè amabilia uident, & nescio quid præ se ferentia laudis diuinæ: cū nulla ferè sit domus quæ uerè appellari queat, aut lęta, aut felix, in qua tener infans nō uagiat, & perstrepat. Quid memorē pericula illa infinita, à quibus nō nisi manifesta cœlestis numinis ope, sanctorūque angelorū ministerio, eripitur puer? Verùm ut non sit aliud, illud in primis dignū uidetur cōsideratione, quòd ex tam tenera ætate, nos Dominus intelligere iusserit, quid sit nobis à cœlesti patre sperandum. Si uos, inquit, cum mali sitis, hoc est, amore proprio corrupti, potestis tamē bona data dare filijs uestris, nulla etiam expectata gratia, quanto magis nouit pater cœlestis bona dare uobis. Igitur, ut iam tandem finiam, uidetur propheta, cum immensam Dei bonitatem in humanum genus prędicare instituisset, nosque in dignam tanto largitore imitationē excitare, post exclamationem sui maximi stupo-
B ris testem, de pueris statim subiecisse in hunc sensum: Bonitate Dei in mortales omnes plena adeò est terra, ut ad cœlos usque pertingat, imò illos superet. Hanc em ita admiror, & omnem excedentem intellectum iudico, ut nihil suprà. Quocunque me uerto, passim in oculos tantę bonitatis argumenta incurrunt, radijsque suis meam totam offundunt mentem. Sed quid opus uerbis? uel in sola illa tenella puerorum ætate sic elucet, sic resplendet, sic est perspicua, ut ex illorū ore, qui adhuc suū illud lallare exprimere nequeūt, hostium Dei maledicentia abundè cōfutari possit. Ex ore igitur paruulorum, non ex sermone, quia infantes sunt, sed suo modo, ut cætera agunt inanima, quæ suo etiam modo norunt suum fateri conditorem, maiestas diuini nominis prædicatur. Opera, inquit, manuū eius annūciat firmamentum, cum tamen ore careant atque animo cœli. Cæterū non illud omittendum, quòd loco, perfecisti, Felix legit, fundasti uirtutē: uel, ut alia habet litera: Initium fecisti tuæ uirtutis prædicandæ. Siquidem paruulis prædicantibus illis, de quibus Paulus ait: Estote malitia paruuli, sanctam legem Dei, fit robur spiritus, inualescitque, ac in auditorum animis initium uirtutis uim sumit: quo quidem aucto, uelutique alimentis quibusdā spiritalibus alito, ad perfectissimū uitæ statum fit transitus. Inimicum uerò, & ultorem, quos destruendos dicit, aiunt quidam esse Iudæos, qui impudentissimè, non iam dissimulato marte, Dei filio infensi fuerunt in terris: qui tamen & ultores appellari queunt ob id, quòd iniurias Christo illatas, propterea quòd à Deo non esset qui sabbatum non seruaret, iustas, atque in lege præceptas affirmarent: & sic Dei cōtumelias ulciscebantur, ultores, si Deo placet, zelantissimi. Verùm cum alia sit litera Hebræis, uidetur alius prætendi sensus: ut is ultor sit, qui se uelit contra Deum ulcisci. quare sic reddit paraphrastes: Vt destruas, seu subuertas inimicum, & eum qui ueluti uindicem se opposuerat tibi. Quas uerò iniurias ulcisci uelit nescio: nisi fortè improbo pro iniuria sit, se factum hominē ratione præditum: accepisse legem, qua secundum rationem uiuere oporteat: & demum innumera Dei beneficia in humanum genus quotidie in oculis habere, hoc certè scio, prauissimum quenque, & qui iam in peccatis obdu-

C ruit, nolle esse Deum, ut licentius peccare posset. Quare maxima se iniuria affectũ putat, cum sit lex, & Deus.

Quoniam uidebo cœlos tuos, opera digitorũ tuorum, lunam & stellas, quæ tu fundasti.

In prophetis enim parum referre dicũt, per unum tempus, an per aliud legas. Prius dixit, Eleuata est. perfecisti laudẽ. modò uero, uidebo. Et est perinde, ac legas, Video, seu uidi. Et uidet causam ponere propheta, cur tantopere Dei in homines bonitatẽ miretur; ex cõtemplatione scilicet rerum conditarũ, cum omniũ, tum illarum maximè, quæ in cœlis tanto ornatu conspiciuntur. quod quidem animæ illi præsertim euenire necesse est, cuius studium, ac uoluntas, fractis interdum corporeis istis membrorũ repagulis, per ampla diuinarũ sedium theatra spatiantur. Verùm cum Deus tam nobilis opificij autor sit, tanquã immensi operis artifex, atque idem quemadmodũ initium, ita & finis, nequit anima satis mirari, qui id accidat, quòd cum tantus sit, adeò sese deijciat, ut hominis fermè nihili, tam benignè, támue paternè curam habeat, sic illum euehat, sic extollat, sic perornet. Vnde subdit,

Quid est homo, quòd memor es eius? aut filius hominis quia reputas eum?

Atqui candidior hic à paraphraste ponitur sensus, quàm qui multum à me debeat illustrari. Ait enim: Quoties uideo cœlos tuos, opera digitorum tuorũ, lunã, & reliquas stellas, quas elegantissimo ordine in illis collocasti, tunc sic apud me cogito: Deus bone, quid est miserabilis homuncio, ut tu illius rationem habeas? aut Adæ nepos, ut tu inuisere illum, aut amicitiã contrahere cum illo dignum ducas? fecisti illum tantum non deum. At tu uide quomodo singuli ferè apices in propheta, singulas ex se flammas eiaculentur. Non cõtentus enim dixisse, quoties uideo, D seu suspicio cœlos: dicit, tuos. Neque hoc satis, addit præterea, opera digitorũ tuorum. Neque his rursum moratus, cum subiecisset, stellas, subintulit, quę tu fundasti. Plumbeam prorsus animã illam esse arbitror, quę huiusmodi affectuũ telis nõ transfoditur. Ad hæc, opera digitorum tuorum dicit, propter uaria spiritus dona, tanquã nodos quosdam in digitis: nam in scripturis, Dei digitus est ipse spiritus sanctus, propterea, quòd quemadmodũ digitus eiusdẽ est substantiæ cum manu, atque adeò cum reliquo corpore: ita spiritus, eiusdem est cum patre, & filio, substantię, ac naturę, idemq; Deus. Aut, quod uidetur sentire Eutymius, ut magis mirabilis appareat conditor, qui talia, ac tam immensa corpora, tantilla diuinæ suæ potentię parte sit fabricatus. Porrò quòd lunę, stellarumúe mentionẽ faciat, omisso sole, ea uidetur ratio: quòd quo tempore conspicitur luna cum stellis, is non uideatur: quocirca cum hæc suspicere se canit, appositè de sole tacuit. Non desunt etiam qui censeant, lunæ haudquaquã fieri posse mentionem absq; solis intelligentia, quippe quę ab hoc, haud aliundè habet, unde luceat: nam absq; solis radio, corpus ea est iners, tardum, tetrum, obscurum. In alio quoq; psalmo, omissis stellis, atque ipsa luna, tantũmodo solis meminit. Tu fabricatus es. ait. aurorã, & solem. Cœli igitur, sol, luna, astra, omnisq; firmamenti ornatus reliquus, ab ipso summo rerum opifice fundata sunt, hoc est, adeò in primogenio suo ordine stabilita sunt, ut dimoueri minimè ualeant è sede sibi præscripta. Sensus ergo is erit. Iurè obstupesco, demirorq; tuam immensam erga nos, ô Deus, bonitatem, qua sic terra est referta, ut supra cœlos etiam, magis quàm dici posit, euadat. Etsi enim insani illi, ac temerarij, tantam tuam excellentiã aut ignorant omnino, aut cognitam demoliri conantur: pueri tamen, & hi lactentes, & sciunt, & prædicant. Quòd si uel parum oculos attollo, si cœlũ suspicio, ô quàm ingens decus tuũ in illo resplendet: ibi sol, ibi luna, ibi sydera, ibi ornatus infinitus. Quis hęc animo pertractãs nõ extra se admiratione rapiat? Tu tantus, tam immensu, stamq; immẽsi artificij opifex, caduci

uasculi.

A uasculi, quòd homo est, planéque uitrei, & nihili, eam geris curam, ut nihil fermè
aliud cogitasse uidearis, quàm ut moribundã hanc carnis molem, sexcentisq; mi-
serijs obnoxiam exaltares? Tantum non fecisti eum Deum. Quid?

Minuisti eum paulominus ab angelis.

Siquidem solo corpusculi onere, moriendiq; necessitate, ipsis beatis spiritibus,
qui dij uocantur, quia diuinus illis aspectus plenius, quàm cæteris creaturis cõ-
municatur, minor est homo. Eo excepto, nõ uideo cur homo non dici debeat ma-
ior angelis, simulatq; Dei filius ad patris dexteram, humanam collocauit natu-
ram: adeò quòd filius Dei idem sit, qui & filius hominis. Vlterius, nónne clamat
Apostolus, quòd sunt omnes administratorij spiritus, in ministeriũ missi propter
electos? Maior'ne est ille qui ministrat, an is cui impenditur ministeriũ? qui alijs
obsequitur, an cui obsequiũ præstatur? Atque ob id forsan probabilior uisa est ali-
quibus litera qua legunt, Minuisti eum paulisper à Deo. Sed hæc magis de Dei fi-
lio, qui ob carnis assumptæ naturam inferior est patre, dici arbitror, quàm de ullo
alio homine. Nec illud interim satis intellectu facile esse opinor, quo dicũt ipsum
Dei filium etiam angelis, nedum Deo, propter moribundæ carnis infirmitatem,
minorem: cum lego Dionysium asserentem, Christũ uti hominẽ etiam summos
angelos purgare, illuminare, ac perficere. Neque illud obstare credo quod Pau-
lus scribit: Eum uerò, inquit, quem modico, quàm angeli, minoratũ esse uidimus
IESVM Christum, propter passionem mortis, gloria & honore coronatum. Si-
quidem asserũt hic legi debere, modico quàm Deus: quemadmodũ ibi, Minuisti
eum paulisper à Deo. Sed de ijs alij. Nos qui in hoc psalmo uolumus naturæ hu-
manæ dignitatem extollere, ne ab instituto nostro recedamus. Atque in primis il-
lud superius dictum non omittendum, quid est homo: in hebræo non tantum ho
minem ipsum, quantum ærumnosam, ac sordidam eius natiuitatis conditionẽ si-
B gnificari. Quocirca saluator, quò nostram omnem humilitatem, miseriamq;, solo
peccato excluso, sese subijsse testaretur, filiũ hominis, hoc est, mortalem, ærumno-
sum, abiectum, atque unum è uulgo ac infima plebe se libenter appellabat, eumq;
titulum sibi proprium fecit. Ex quo, uolunt quidam distinctionẽ illam, qua nos
aliqui filios rectè hominum nuncupandos asserunt, Christum uerò filium homi-
nis, prorsus repudiandam, cum in scripturis maximè antiquis passim sit uidere, fi
liũ hominis quẽlibet hominẽ dici: ut illud, exempli causa: Quid est homo quòd in
notuisti ei, aut filius hominis, quia reputas eũ? Vel illud ex hebræo: Nolite cõfide
re in principib. in filio hominis, in quo nõ est salus. His itaq; medullitus introspe-
ctis, illud cogitatu iucũdissimũ exorit, quomodo gratia, hominis dignitati anne-
xa fuit, cũ Christus per omnia nobis similis fieri uoluit, absq; peccato, ut ait Paul.

Gloria & honore coronasti eum Domine, & constituisti eum super
opera manuum tuarum.

O miram prophetarũ conuenientiã. Nónne tibi uidetur Dauidem hic illud
Mosis replicasse: Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & similitudinem no-
strã, ut præsit piscibus maris, & uolatilib. cœli, & bestijs, uniuersæq; terrę, omniq;
reptili, quod mouetur super terram. Quæ ergo alia tam excellens gloria? Quis ho
nor cum illo conferendus, quo ad imaginẽ, similitudinemq; sui conditoris factus
est homo? Cui unquam alij ex rebus conditis tam amplum imperium concessit
Deus, ut ei diceretur, Replete terrã, & subijcite eam, & dominamini piscibus ma-
ris, uolatilibusq; cœli, & uniuersis animantibus, quæ mouentur super terram?

Omnia subiecisti, *ait Dauid*, sub pedibus eius, oues, & boues, & uni-
uersa pecora campi.

Verùm Paulus scribens ad Hebræos, de Christo Dei filio hunc locũ interpre-
tatur. quæ quidem interpretatio adeò uera est, spirituiq; prophetico germana, ut
nullam aliam fas sit admitti. Sed in hoc tamen rursum mihi excellentiæ conditio-

C nis humanæ memoria refricatur, cum succurrit animo, per amantissimũ nostri generis Dei filium, omnia diuinæ dignitatis quæ sunt, reliquis nobis conciliata, concessaq́ illius dono, & beneficio. Quapropter quicquid de hominis dignitate lex sacra enarrat, Christo primum uti capiti, instauratoriq́ nostro competit, ac de eo iure omni intelligi oportet. Cuis tamen dignitatis, tanto unusquisq́ copiosius fit particeps, quanto spiritu illo diuino, quo mediatore dij appellamur, largius fuerit donatus. Sed heu nos miseros, qui magna ex parte excellentissimũ illud potestatis munus, dum ipsi cõditori subditi esse nolumus, amisimus. Verùm adhuc spes est recuperandi dominij his, qui uerè Christo credunt: quorumq́ imperio, ex summi opificis mandato, & dæmones, & montes, & quicquid uspiã est, obtemperat. Omnia certè subiecta sunt illis, qui ex Deo nati sunt, & qui iam in terris uitam uiuunt cœlestem, quibusq́ etiam ipsi beati cœlites, & seruiunt, & ministrãt. Cæterum oues, in hoc loco, sunt minorum pecudum greges: boues uerò maiorũ armenta. Pecora porrò campi, feræ agrestes, quibus non sine ratione est additum, Insuper, auxesis est, & est perinde ac dicat, Videte ô mortales admirandã Dei benignitatem: satis non habuit tot pecudes cicures usibus uestris mancipasse, adijcit & feras. Nullæ enim tam sunt immanes, tam diræ, tam noxiæ, quas homo natura & arte suo imperio nõ subijciat, utilitatemúe ex eis non capiat. Atqui, ut uno uerbo tandem rem totam definiam, & superi, & inferi, illi, qui se penitus Deo addixerit, subijciuntur, & parent. Nec profectò ab ulla alia est causa, quòd tam crebris exagitamur aduersis, quàm quia conditoris nos uoluntati, ut par est, inuiti obtemperamus. Regnum ergo in res conditas obtinebimus, seu potius recuperabimus, si pristinam animæ dignitatem, ut ait Eutymius, seruauerimus.

Volucres cœli & pisces maris, qui perambulant semitas maris.

D Volucres cœli, uolucres aëris intelligit, pro quo sæpenumero cœlum in scripturis ponitur. Præterea cum maris pisces omnis generis subiectos esse homini dixisset, se haud bene sub piscium nomine belluas marinas comprehendisse suspicatus est. Idcirco post piscium cõmemorationẽ mox addidit, Et qui perambulant semitas marium: seu, ut legit Felix, pertranseũtia semitas maris: cautè quidem, ne illud, qui, ad pisces, non ad monstra marina referas. Eam ob rem à paraphraste sic redditur: Pisces qui natant in mari, & quicquid usq́ degit in ullis aquis. Nam maris monstra, Balenas, Orcas, Pristes, Physetros, & id genus alia innumera quis pisces dicat? Aiunt uulgò id in mari esse, quicquid in terris nascatur: quæ quidem opinio in tantum doctioribus etiam uisa est uera, ac celebris, ut scribant rerum quidem omnium, non solum animalium, simulachra in mari esse, uuam, gladium, serras, cucumin, uero & colore & odore similem. Notat etiam Felix, esse quorundam opinionem, qui hunc hemistichium, quem dicimus de monstris marinis intelligi, ad hominis ingenium referant, & dicant: Tantum ei tribuisti ingenium, ac ad omnia mentis acumen, ut pertranseat mitas maris.

Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in uniuersa terra.

Admiratione eadem, atque eodem spiritus ardore, quo cœpit psalmũ, desinit uates. Quo exemplo monemur, quòd si interdũ flagrantiori aliquo affectu, ne uerba Deo dare uideamur, diuinum opus inchoare contigerit: postea uerò, quæ humana est natura atque intentio, fugax scilicet ac uaga, frigere mens cœperit, mox uel in calce saltem, recalescat spiritus.

IN FINEM *pro occultis filij: uel, Vincenti super morte insipientis.* PSALMVS DAVID VIIII.

ONFITEBOR tibi Domine in toto corde meo.

In finẽ pro occultis filij, uel pro morte filij, seu, ut notat Felix, super morte insipientis. Est psalmus igitur, secundum illos qui putant eum celebrandũ pro morte filij, laus pro gratiarum actione, de infinitis beneficijs humano generi, à cruce, & morte filij Dei exhibitis; quæ occulta dicũtur, ob id, quòd crucis mysterium occultũ in priscis illis temporibus semper extitit: angelis quoq; ipsis à seculis æternis absconditum, ut ait Paulus. Hi uerò qui titulum Felicis approbant, aiunt gratiarũ actiones esse, pro morte insipientis, scilicet antichristi, & cuiuscunq; alterius (sic ipse ait) Christianæ fidei inimici. Quod quidẽ fore credimus, cum erepto prorsus è manu principis mũdi huius dominio, Christus regnũ, ut ait Paulus, tradiderit Deo, & patri, Deusq; erit omnia in omnibus. Sit ut lubet titulus, nos potius quàm ardenter, quàmue ex animo referendæ sint gratiæ Deo ob dona mortalium generi collata, per filij Dei cruorẽ, ac necem, consideremus. More suo propheta cupiens alijs mouere affectum amoris, & gratitudinis, eodẽ sese ardere demonstrat. Nam summa circa mouendos affectus in hoc posita est, ut is qui persuadere nititur, prius ipse moueatur. Confitebor, ait, in toto corde meo; hoc est, agam gratias tibi ô Domine, non more eorum qui te ore ac rimo ribus colunt, corda autem illorum abs te longè abeunt: sed in toto corde meo, animo scilicet toto ad hoc affecto, & ardente, adeò ut nihil aliud prius habeat. Mirum ni uideas, in rebus omnibus illis, quæ ad interiorem hominẽ formandum, uirtutesq; animi adipiscendas attinent, cor omne, affectus, amorem deniq; omnem, ac curam, à Deo expeti: alioqui illud unum, ad quod inuestigandũ nati sumus, dissi-
B patis studijs, distractoq; in plura ingenio, atque animo, inquirere, nónne hominis est ocio ac uita ipsa prorsus abutentis?

Narrabo omnia mirabilia tua.

Legimus enim in Iob: Cum uix paruam scintillam eius sermonũ audierimus, quis poterit tonitruũ magnitudinis eius intueri? Peraudax itaq; hyperbole est, animi summè in Dei amorem flagrantis index, quo etiam impossibilia conari fateaĩ. Quod enim uult sæpenumero, non quod facturus sit, pollicetur uir in Dei amore perustus. Ecquis potis est mirabilia omnia Dei enarrare, cum sint inenarrabilia, quia infinita? Porrò assidua beneficia, ac dona, quibus humanũ genus Dei est misericordiam, benignitatemq; expertum, appellat uates mirabilia, quæ sunt, ut ait Eutymius, trophæa ueluti quædam de inimico admiranda. Cæterum, illum in toto corde confiteri, ac laudare Deum dicimus, cuius cor non est aliqua, ne tantilla quidem parte, caducis rebus inhærens, sed Deo penitus affixum.

Lætabor & exultabo in te: psallam nomini tuo altissime.

Vide, te oro, gratissimi animi candorem. Fatetur enim sic se exhibitũ sibi fauorem æstimare, tantiue facere, ut in perpetuũ de eo lætaturus sit, gratiasq; acturus. Memor fui, inquit alio in psalmo, Dei, & delectatus sum. Solus enim uerum ac solidum Deus est bonum, quo lætari nos decet: cætera uerò, quibus lætari solent homines, mœrores potius merentur appellari, quàm gaudia. Si nulla res condita, uel inter primos beatorum spirituũ choros posita, satiare potest humanam mentem, satiabit ne tantillum gaudij huius mũdi, quod adeò fugax est, ac præcipitans, ut nesciam an fulgur celerius è cœlo eiaculentur nimbi? Sensus igitur: Nõ in auxilio humano, quod infirmum est: non in curribus, non in equis, non in structis copijs, non in rebus qualibuscunq; mundi huius labilis, non in propria iustitia & uirtute: sed in te solo lætabor, nomenq; tuum psalmis, atque odis celebrabo, licet omni sit laude altius, ac sublimius.

C. In conuertendo inimicum meum retrorſum, infirmabuntur & peribunt à facie tua.

Cõnumerat propheta beneficia, quibus lætari, gratiasq́ agere intendit. Diuus Hieron. ex hebræo ſic reddit: Cum ceciderint inimici mei retrorſum, atque hinc uir ſanctus hunc uerſum cum ſuperiore uelle connecti uidet: ut legas, Pſallã nomini Dñi altiſsimi, cum ceciderint inimici mei retrorſum, & corruerint, & perierint à facie tua. Alij interim hoc modo: Dum fugabitur inimicus meus à te, hoc eſt, cum amplius opem diſsimulare nolueris, tunc aduerſarij mei peribunt à præſentia tua: ut ſolent uicti, contra faciem uictorum ſtare non audentes, terga dare: & ita dum timore acti fuga ſibi præcipites conſulunt, facilè aliquò impingunt, indéue cadũt, & pereunt. Haud rarò enim in ſcripturis faciem pro pręſentia accipi, ſcit uel mediocriter in illis eruditus. Eccleſia ad ſponſum: Cum per tuæ paſsionis merita, ac uirtutẽ, ô dilecte, antiquũ hoſtẽ fugaueris, nouiſsimaq́ abolebit mors, tunc illi quidẽ infirmabũtur, prorſusq́ uiribus denudati peribunt, hoſtes ſcilicet fidei, hæretici, peruerſiq́ doctores. Interim uerò ſinis, quemadmodũ cõminatus es, regnare hypocritas: nam nondum impletas eſſe iniquitates Amoreorum, uel hoc uno ſuſpicor, quòd ad uniuerſa flagitia etiamnũ conniuet Deus.

Quoniam feciſti iudiciũ meum, & cauſam meam: ſediſti ſuper thronum, qui iudicas iuſtitiam.

Tu interim, ô Dñe, cum ego uirib. impar illis eſſem, pro me ſtetiſti, cauſæq́ meę patrociniũ ſuſcepiſti. Ecquis iam tam orphanus, tamúe deſtitutus cliens eſt, qui ſe miſerũ ſub tanto patrono expoſtulet? Facit Deus iudiciũ noſtrum, in fauoremq́ cauſæ noſtræ ſententiã profert, & ab hoſtibus noſtris quamuis potentiſsimis opprimi ueremur? Sedet pro tribunali ille, qui ſolus iudicat iuſtitiã, & de cauſæ nau-
D fragio dubitamus? Non equidẽ ſupremus ille iudex inter noſtri huius ęui iudices cõnumerandus eſt, qui adeò interdũ iuſtitiæ ſunt oſores, ut in deliberandis iuſtitiæ cauſis, illud unum maximè uideantur in primis profiteri, ut iuſtitiam opprimant, benemeritos de ſuis ciuibus cõculcent, & peſsimè meritos extollant. Hinc (credo) eiulatus illi mœſtiſsimi uiduarum, orphanorum, innocuorumq́ ciuium, non ſolum per domos, ac tecta propria, ſed, quod infelicius eſt, in teterrimis carceribus audiuntur.

Increpaſti gentes, & perijt impius.

Adeò uel ſola Dei increpatio, bonorumq́ uirorũ cum Deo, ad extinguendam hoſtiũ rabiẽ, ſufficit. Senſus: Tu impios iſtos humani ſeminis hoſtes tantũ increpaſti, & perijt eorum dux. Et hic more ſuo Hebræus numerũ mutat. Quid faciet ſatan, immundorum omnium ſpirituũ princeps, ſi gladio ipſe ſpiritus feriatur, cum ad ſolam obiurgationem ſuis factam, pereat?

Nomen eorum deleſti in æternum, & in ſeculum ſeculi.

Hæc enim tota exaggeratio, in æternũ ſignificat. Vult hic uates omnimodã illorum extinctionẽ intelligi, ut nulla cauſa eſſet reliqua poſt mortẽ, quam ob rem nominari poſſent. E medio eñ mũdi huius ſublata principis tyrannide, per Chriſti mortem: cultu illius deleto, deletiſq́ impijs illis ritibus, & ſacrificijs: deletum eſt & nomẽ, ita ut iam per orbem uniuerſum, uix nominis Iouis, Mercurij, Apollinis, Dianę, cæterorumq́ huius generis monſtrorũ ſuperſint reliquiæ. Ita & eorum, qui ſceleribus, prauiſq́ cupiditatibus, & ſordidis libidinibus uitam ſuam omnem conſpurcantes, in hoſtium caſtra transfugiunt, cum uita tranſit & nomen, & fama, & quicquid eſt, quod poſt mortem etiam bonos uiuere facit in hoc mundo. Nomen enim illud quod peracto uitæ curſu ſupereſt improbis, nomen ne eſt, an potius uitæ tranſactæ labes, memoriáque execrabilis, atque æternum dedecus?

Inimici

A Inimici defecerunt frameæ in finem, & ciuitates eorum destruxisti.

Hic uersus quãuis uariè enarretur, tamen hoc unum dicam, quòd Hebræi pro dictione frameæ, legunt uastationes, seu solitudines, seu potius depopulationes: sensus tamen idem cum nostro, qui is erit: O inimici, uestræ depopulationes, uestræ uastitates, in sempiternum (id enim in finem significat) consumptæ sunt, iam finem habent, iam posthac nõ dabitur deuastandi facultas. Et est in dæmones, atq; in eorum cultores insultatio. Iam, inquam, ciuitates uestras, quæ hominum corda erant, euertit Dñs, & destruxit. Vide aliud, secundum aliam literam, insultandi genus. Vos uestras uastitates fecistis æternas? uos nostras ciuitates euertistis? Memoria'ne illorũ, quibus extrema quæq; cõminabamini, unà cum ipsis interijt? Nõ erit ita; nam Dñs, qui nostræ fauet causæ, in ęternũ permanet. Vnde mox addit, Perijt memoria eorum cum sonitu, & Dñs in æternũ permanet. Verùm si cui magis simplex nostri interpretis arridet litera, non cõtradicimus, sed eo modo quo res sacræ probari debent, & probo, & exosculor. Huius igitur is erit sensus. Frameas, hoc est, arma, telaq; inimici, quæ sanè in acie spiritali multa admodũ sunt, per filij Dei aduentum prorsus è manibus illius cruentis excussa: subindeq; illorum ciuitates, corda scilicet hominũ, summa olim impietate ædificata, per uerum unius Dei cultum destructa iam esse. Plusq; æreus ille est, cui iam cõpertum non sit, q̃ acuta hostium arma fuerint, q̃ iræ immanes, q̃ ampla tyrannis, q̃ uastum imperium dæmonum in orbe terrarũ ante accessum ad nos diuini uerbi: quo quidem fortissimo duce sese pro nobis in acie offerente, acutæ illæ hostiũ frameæ obtusæ sunt, è pugno eiectæ, ac penitus ui omni denudatæ: ipsi uero terga dederunt, eorumq; imperiũ & nomen extinctũ est. Tam enim robustos hostes planè deiectos fatebimur, & debiles illos, qui ius in animã habent nullum, timebimus? Sæuire quidem in nos, uel inuitis nobis, possunt: uincere uerò, minimè, nisi uolentibus nobis.

B Perijt memoria eorum cum sonitu.

Hebræi habent, Perijt memoria eorum cum ipsis. Vtrunque enim abolendos omnino esse hostes nostros, præ se fert. Nam quemadmodum sonitus, tandiu sonitus est, quandiu auditur: mox uerò non est, sed prorsus euanescit, cum desierit: ita improbi homines, uel dæmones, atque eorum mancipia, desæuiunt quandiu à iustissima Dei prouidentia permittuntur, mox nõ sunt. Perijt enim memoria illorum cum ipsis, ut ne uestigium quidem famæ illorum supersit, ipsis è medio sublatis. Porrò quid inanius sonitu excogitari potest? In ipso enim suo strepitu, ac boatu, quis non perterretur? eo tamen cessante, atq; in aëre resoluto, nihil, ne memoriã quidem, superesse uidemus. Ita tu caue putes maioris esse potentiæ & uirtutis, hostium humani generis terrores, ac strepitus, cum nos illis suis nocendi artibus aggrediuntur, quàm sit fragor, sonitus, aut ampullarum tumor: modò nos nobis nõ desimus. Atrociores enim uidentur his, quibus nondum uirtus crucis est nota. Itaque de medio reuulsis hostibus,

Dominus in æternum permanet.

Is dico, de quo ipsi hostes insultantes dixerant, Eradamus eum de terra uiuentium: hæres enim est, occidamus eum: declarauit tandem se eum esse, qui uerè solus sit, & permaneat, cum interim cætera omnia, præ illo, caduca sint, ac nihili. Neque hic illud, quod dicit Eutymius, prætereundum. His uerbis, inquit, semel receptæ fidei stabilitas, atque ipsius ecclesiæ incommutabilitas denotatur. Nec sanè mirum. Siquidem in euangelio legimus amantissimum nostri Dominum dixisse Petro, Ego pro te rogaui Petre, ut non deficiat fides tua. Scimus enim Dei filium rogasse patrem, ut non deficiat illius ecclesiæ fides, qui sumus nos: & ueremur ne Turca, aut hæreticus, aut impij quorundam Christianorum mores illam extinguant? Illud forsan uerendum, ne eiectis illis, qui hucusq; filij regni uisi sunt, tradatur uera Dei cognitio, atq; hęreditas, peccatoribus, & publicanis. Iam milites, iam

C ipsi militum duces commiscent arma libris; atque inter tormentorum strepitus audimus uerba fidei, sacramque legem libēter admitti. Quis amplius miretur Beniamin lupum rapacem, effectum Paulum: cum nostris quoque diebus cernimus ferocissimum illum ursum, agnum factum? Quę res iam ulla quorundam supercilium retundere est potis, si hæc non potest? Quàm profectò uerissimum illud Oseæ est quod legimus, Deum scilicet uocare ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.

Parauit in iudicio thronum suum: & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate, iudicabit populos in iustitia.

Non te rursum mutatio temporum moretur. Hæc omnia, quæ hic canit uersus, iudicis integritatem denotant. Nam cui desit aut iudicij rectitudo, aut mens æqua, aut iustitiæ zelus, is omnino à iudicandi munere secludi debet. Cæterum, quod aliàs diximus, cum Deus ad sceleratorum hominum flagitia conniuere, nec opem suis statim afferre uidetur, quasi à throno iudicij deiectus sit, suspicamur: cum uero suos iam absque dissimulatione ab improborum manibus liberat, tum ipsum iustitiæ tribunal ascendisse, iudicareque quotquot usque gentium sunt in æquitate, dicimus. Atqui sub tentationū malleo desudanti tetra sunt omnia, plena mœroris, ac desperationis, adeò ut penè, uel ipsi perfectissimi uiri, eò quandoque impatientiæ impellantur, ut dicant, non est Deus. Vides quô nos interdum nostra obtrudat sanctitas? Verùm ille, qui nouit etiam infinitis rebus finem ponere, quique suum probè cognoscit figmentum, tum, quando maximè est opus, accedit: atque illos flagrantissimis suis afflatibus, quibus uel ipse durissimus adamas emolliri posset, in abditis animæ recessib. admonet, ac dicit, Ego sum, nolite timere. Tantum porrò abest ut nimium perfractè feramus, quicquid rerum aduersarū in nos desæuire iusserit Deus, ut etiam infracto pectore, ac uti decet robustissimi ducis

D CHRISTI IESV imitatorē, amplexemur, nedum toleremus. Parauit, ne dubitemus, in iudicio thronū suum: seu, ut habet Felix: Direxit in iudicio sedem suam, ut iudicet in æquitate, & iustitia. Quod si adhuc hæsites, quid sibi uelit throni huiusce apparatus,

Factus est refugiū pauperi, adiutor in opportunitatib. in tribulatione.

Poterimus ne uereri, quin Dominus sit pauperum refugium, atque eorum adiutor, in tempore potissimum tribulationis (hæ sunt quidem opportunitates opem implorandi) cum credimus eum iudicare in iustitia & æquitate? Super quem, ait, respiciam, nisi super pauperem, & contritū spiritu? Imò, nescio quo secretiori modo, cum sit æquissimus omnium arbiter, pauperem tamen speciali quodam fauore prosequitur, & tutatur. Sed quis uerus sit pauper, aliàs dicemus. Non omnes enim qui uicatim, ostiatimque plenis manticis interdum stipem quærunt, pauperes Christi dici debent. Quod si tamen huiusmodi quærendi cibi mos in Dei ecclesia uisus est æquus, ac, ut sic dicam cum opulentiorum uenia, necessarius: illum uero, quo etiam sanctimoniales cernimus passim per uillas cum asellis circumcursare, quis probus ferat?

Et sperent in te, qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te Domine.

Hi enim, qui Dei nomen, hoc est, Deum ipsum, ut iam dixi, nouerunt ex æquo, & iusto, iudicium proferre solitum, illo ipso solummodo nituntur, eique fidunt, in neminē alium in suis ærūnis & afflictionib. respiciunt, eum solum inuocant, quærunt, lachrymis ac suspirijs ad sibi opitulandum prouocant. Quàm bonus, ait ille, sperantibus in se, animæ quęrenti eum: id est, animæ illi, quæ de eo assiduè solicita est, & cui omnis in primis cura est, ut illi placeat, ac cum uate illo dicere audet, Etiā si occiderit me Dominus, in ipso sperabo. Sperent igitur quotquot fideles sunt in Domino, nullo respectu siue meritorum, siue demeritorum habito; sed solummodo hoc

A do hoc fidei ardore acti, quoniam Dominus non derelinquit quærentes se: alioqui aut nimius erga merita nos amor obcæcabit, aut demeritorũ exacta nimium consideratio ad animi desperationem adiget. Illa enim sicut præmittenda sunt nobis ad sepulchrum, ita hæc detestanda: sed eousq;, ut neq; in illis confidamus, neq; ob ista admodum diffidamus, sed totam salutis nostrę summã in bonitate Dei, gratia, & misericordia sitam esse credamus, damnationis uero in nobis tantummodo.

Psallite Dño qui habitat in Sion, annunciate inter gentes studia eius.

Cum talis sit Dominus, quemadmodum dixi, psallite illi in cœtibus sanctorũ, quæ Sion est: hunc laudate, huic uestras odas, hymnos, cantionesq;, nõ scorto, aut lenoni adscribite. Sed cur hoc? ut nimirum quamplurimi eius uirtutem, bonitatemq; agnoscentes, uno uobiscum grege facto, ac ouili, eius item concelebrent studia illa, quæ superius mirabilia appellauit uates: seu studium, & curam, qua, ueluti pater uniuersalis, erga genus humanum afficitur: seu etiam, quod ait Aquila, immutationes. O dictionem auream. Quid ni ego, uel usq; ad spiritus à corpore diuisionem, tam mirabiles Dei immutationes prædicẽ? extollam? diuulgemq; omnibus? Qui longè, ait Paulus, erant, facti sunt prope in sanguine Christi. Ecce immutatio una. Vis ne aliã audire? Habitantibus, inquit, in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Abiecti enim assumpti sunt, mortui ad uitã restituti: & tandem Deus homo factus est, & homo Deus. Hæc studia sunt, hæ artes, hæ immutationes, quę de Deo cogitanda sunt, atq; ab omnibus propalanda. Spargite in uulgus, ait paraphrastes, admiranda eius consilia.

Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est, non est oblitus clamorem pauperum.

Hoc est, non relinquens Deus innocuum sanguinem inultum, eorum pauperum scilicet, recordatus est. Videtur Deus nonnunquã pauperum oblitus eo mo-
B do, quo superius in hoc eodem psalmo est dictũ de iudicio eius dissimulato. Cum enim nõ requirit, uidetur oblitus. Cum uero requirere, hoc est, ulcisci, uindictãq; de persecutoribus pauperum sumere cœperit, palàm fit ipsum non esse immemorem clamoris miserorum. Nam inferius dicitur: Desiderium pauperum exaudiuit Dominus. Porrò pauperes Christi nõ secundum inediam, pecuniarúmue indigentiam solummodo iudicari oportet: uerùm hi sunt, qui ab ipso seruatore nostro Deo, in euãgelio pauperes spiritu appellantur: hoc est, qui nulla in re uitæ huius sua bona statuunt. A mundo enim despecti, & contempti, sua se sponte ab omni superuacaneo affectu abdicant: oblatos honores respuunt: præteriti cum risu ferunt: deiecti, in ordinemq; redacti, ne summum quidem uultum mutant: lacessiti iniuria, tacent: in calumnijs, in pressuris, in uerberibus, in contumelijs, in infamia demum, ac derisione, idem uultus, idémque animus, & cor, fixum scilicet in Deo. Sciunt enim nihil adeò in hoc mundo tanti æstimandum, cuius uel beneficio, uel iniuria, ne tantillum quidem à perseueranti contemplatione cœlestium rerum auerti debeant. Alioqui nimia dum carnis teneritudine affecti, ad leuissimũ quenque fortunæ morsum animo destituimur, aut ineptissimè ad eius plausum gestimus, fit sanè, ut quas horas in rebus homine dignis collocari par fuerat, totas in spinosis istis euentis, atq; adeò dubijs, & uarijs, animo pertractandis consumamus. Cæterum hæc omnia inferiora, aut sirenæ sunt, aut canes: hæ cantu, illi adlatratu, nos à boni propositi tramite, qui arduus est, uiróque forti dignus, deturbare contendunt. At per illum soli spiritu pauperes, expedito atque imperterrito gradiuntur passu.

Miserere mei Domine, uide humilitatem meam de inimicis meis.

Quasi iam omni tentationum genere defunctus sit uir sanctus, nunq; sic Deo gratias agere consueuit. Sed quia pręteritos per Deum uicit ictus, iterum se sperat uictoria potiturum. Atq; hęc est continua pectoris erga Deum affecti exercitatio,

C gratias de uictoria preterita agere, sed nihilominus Dei misericordiam, atque opem implorare, ut iterum uincat. Nunquam enim in hoc mundo perfecta speranda est quies: nam cum nos tutos, quia uicimus, arbitramur, tum magis sæpenumero recrudescit pugna, & fortior eo fit hostis, quo minus expectatur. Ait igitur: Miserere mei Domine, uide humilitatem meam, hoc est, deiectionem meam: uel, ut legit Felix, afflictionem meam, ex persequentibus me odio. Ab ijs enim, qui nos odio insequuntur, quem alium exitum expectari par est quàm afflictionū? Quod quidem periculum ut perpendat Dominus, ac uindicet, ab anima suæ miseriæ cōscia, ardenti huiusmodi precatione inuitatur.

Qui exaltas me de portis mortis.

Quî cum fiducia non clamem? Tu enim ille es, qui me erigis, atque à mortis ianuis ac faucibus retrahis, cuius ad limen iam miser accesseram. Iam enim de me actum erat: sed tu, quæ tua est pietas, à limine illo tetro me ad uitā reuocasti. Num propterea me sic extulisti, ut uitam in luxu, ocio, & desidia transigam? ne uiuam, si hoc uolo: uerùm

Vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

Hoc est, ut mirabilia illa tua, ut studia, ut in mortales omnes, & cōsilia, & beneficia, prædicem, atque in sanctorum cœtibus enarrem. In prauorum enim hominum conuentibus hæc potius obtegenda sunt, quàm diuulganda. Portæ in scripturis, haud rarò pro locis publicis, conuentibusque popularibus, ubi uel iudicia, uel conciones habebantur, poni consueuerunt. Ad hoc enim, inter cætera quæ usui erant populo, ciuitatum portæ deputabantur, utpote loca, tum ciuibus, tum ruralibus uiris satis commoda. Nobilis, ait Solomon, in portis uir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Portæ igitur mortis, ut rem paucis absoluam, iudicia sunt mortis intentata à tyrannis, concilia sceleratorum, cœtúsue, ac conciones
D hæreticorum, & demum quæcunque ad mortem pertrahunt, uti sunt peccata, & desperatio. Per portas enim hasce teterrimas est iter ad mortem. Portæ uero Sion, sunt iudicia, congregationesque bonorum, sancta concilia, casti mores, exemplaque optimæ uitæ, ac tandem quicquid ad Sion, cœlestem scilicet Hierusalem, nos manuducit. In his itaque portis, Dei sunt laudes annunciandæ. Neminem porrò ab hoc munere immunem esse arbitror, simulac Deus unicuique mandauit de proximo suo: modò is, qui annunciare instituit, ea sit doctrina, ac uitæ sanctitate præditus, ut uita respondeat uerbis.

Exultabo in salutari tuo.

Felix, In salute tua, & est sensus connectendus cum superiori uersu: quo innuit uates, sese idcirco misericordiam consequi optare à Deo, ut in sanctorum collegio & cœtu, innumera suæ bonitatis dona enarrare ualeat, ac cum lætitia de accepta ab ipso salute testari. Ideo paraphrastes: Vt conscribam, ait, & commemorem uarios te laudandi modos illis, qui uersantur in portis Sion: & gaudio afficiam eos propter salutē tam miraculose allatam mihi per te. Venite, inquit in alio psalmo, & uidete quanta fecit Deus animæ meæ. His dictis, denuò ad decantandum Dei iudicium redit, quod contra hostes populi sui fecit, & ait:

Infixę sunt gentes in interitu, quem fecerunt. In laqueo isto, quem absconderunt comprehensus est pes eorum.

Diuersa similitudine eandem sententiam dicit propheta, quæ est: Malum, quod alijs parauerunt, in suum ipsorum caput recidit. Lacum, inquit superius, aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit: similitudine nimirum à luporum uenatione sumpta, qui foueis capi solent. Præterea de laqueo isto in alienam mortem abscondito, hoc est, dolose excogitato, quod aliud exemplum conuenientius citare debeo, quàm illud Amon? Is enim eodē ipso in patibulo, quod Mardochæo parauerat, suspensus interijt. Quod sanè exemplum, uel solum, uellere illorum aures debe

A res deberet, qui dignitate aliqua sublimi à principe suo donati, nihil prius habent, quàm ut carnifices suorum ciuium appareant. Sed

Cognoscetur Dominus iudicia faciēs: in operibus manuum suarum, comprehensus est peccator.

Apertissimum admodum indicium illud est, unde cognosci Deus queat, æquitatis, ac iustitiæ amās esse, cum prauos ipsos sese suo illo gladio, quo alij interitum concinnauerant, iugulare sinit. Cognoscet̃ igitur Dominus, ne uereamini, cum pauperes, cum afflictos, cum destitutos, ac contemptos, cœperit in iudicio liberare: quem alioqui duri homines cognoscere renuunt: Aegyptijs nimirum persimiles, qui, nisi ab aquis comprehensi, pedem à persequendis Iudæis referre contempserunt. Hi enim suo conatu frustrati, unà cum suis illis curribus atque equis obruti fluctibus interiere: quorum cadauera, ad æternam posterorum memoriam, super littus maris, ut in Exodi libro legimus, insepulta iacuere. Cæterũ dum in hac uita uiuitur, quis tam nefarius est, qui uelit se nefarium confiteri? Quare à perspicacissimis quoque ingenijs uix deprehendi potest, quis malus sit, uel ne. Sed simulatque Deus ad iudicium obeundum uenerit, thronumque suum æquissimum, ut iudicet, ascenderit, deprehendetur illicò miser ille, teste sola conscientia. Deprehendemur certè & nos ex operibus manuum nostrarũ tum, cum omnis fucus, simulatioque illa, quæ modo uirtus cæcis uidetur, aberit, locumque cedet. Hic uero interposita dictio selah, admonet rem esse narratã, dignã omnino quæ animo reponatur.

Cõuertant̃ peccatores in infernũ: omnes gẽtes quæ obliuiscunt̃ Deũ.

Epiphonema est, ad omnia superiora spectans, ab animoque de salute sibi præstita exortum. Abeant, inquit, peccatores, facessantque suo maximo exitio, ad inferos, uti olim Datan & Abiron, rebelles legislatori abiere. Abeant & unà cum illis gentes uniuersæ, quibus curæ non est Deus, quæque nulla tenentur religione. Indigni
B enim sunt uita, qui uitæ autorẽ non cognoscunt. Totus, fateor, cohorresco, dum hæc cõmentor. Quàm mihi uerendum est, ne in eorũ numero adscribar, qui facile tam beneficum Dñm obliuiscuntur. Vna enim cum sit in homine uis memoriæ, queadmodũ una est uoluntatis, atque intellectus: unum expetere oportet, quod solum ipsa, uel quod ipsum attinet, recordet̃, sicut illa unũ solum uult, ille intelligit. Is Deus est. Alioqui in diuersis phantasmatis, atque appetentijs, tres istæ animæ partes occupatę, sępe omisso Deo, ad turpia memorãda, aut appetẽda, aut cognoscenda, & amãda etiã, reuoluunt̃. Quid igitur insaniæ, aut potius impietatis, & in Deũ ingratitudinis, cor meũ incitat ad illud appetendũ, quod Deus nõ sit? num meo in pectore unà simul esse queunt Deus & mundus? num fastus, & humilitas? num puritas, & libido? num mors, & uita? Illa enim quemadmodum animam undiquaque felicem reddunt, ita hæc bonum omne, uel in primis Dei cognitionem, longè à corde propellunt: unde miserabilis quædam exoritur in memoria stupiditas, in uoluntate peruersitas, atque in intellectu tarditas, & hebetudo: quibus simul cõcurrentibus, ac in animæ perniciem conspirantibus, ea facile una ex illis fit, quæ, ut ait uates, obliuiscuntur Deum. Sic igitur illis eueniet,

Quoniam non in finem obliuio erit pauperis: patientia pauperum non peribit in finem.

Ad tempus enim patitur iustus, sed in æternum non deseritur (sic in finem significat) imò in memoria æterna erit iustus. Patientia pauperum, Hebręi habent, Expectatio, seu spes mansuetorũ non interibit in æternũ, licet aliquando uideatur nutare. Mirum, quod aliàs me dixisse recolo, quantũ benignissimus Deus fauere soleat miseris, & ærũnosis: dissimulat tamẽ aliquãdo, ad eorumque lachrymas cõniuet, ut sentiant, uel serò, nullam in terris sperandã esse beatitudinẽ: illudque solum, & expetendum, & diligendum, quo absente, illa quoque, quæ uidentur mundo excelsa, & felicia, summæ despectionis plena sint, & miseriæ. O si hemistichij huius

C uerba literis aureis insculpi animo illorum, qui nimium muliebriter mundi molestias tolerant: quid tolerant dico? intuentur potius, concederetur: PATIENTIA pauperum non peribit in finem.

DIVISIO.

EXurge Domine non confortetur homo.

Iam Dauid, simulatque uictorias per Dei misericordiam partas commemorauit in superiori parte huius psalmi, idque totum diuinæ retulit acceptũ prouidentiæ: orat modo, ut ea etiam ratione cuncto suo populo adesse uelit, ne improbi cristas erigentes, supra modum insolescant. Ait igitur: Exurge Domine, qui dormire uideris, cum non fers opem: ueni in auxilium nostrũ. Non, quæso, confortetur homo. Hęc dictio, homo, cum neglectu est pronũcianda, & cum stomacho: quasi diceret, homuncio futilis, uitroque fragilior, ne inualescat, non præualeat, ubi tu es iudex, ac fautor: uel, ut alia habet litera, nõ temerè agat. Videtur hic mihi uates breuibus quorundam leuitatem, naturamque paululum, quàm fas est, audaciorẽ, uoluisse exprimere. Hi enim aliquando cum cæteris omnibus sint & doctrina & moribus inferiores, audent tamen ad omnia, quæ tractanda sunt, siue humana, siue diuina sint, suum ingerere iudicium, ne dicam temeritatẽ. Sed quia id uitij genus immedicabile fermè uisum est humanis rationibus, orat uates, ut à diuina manu rescindatur, ne in futurum, quod ait Felix, corroboretur.

Iudicentur gentes in conspectu tuo.

O terrificam imprecationem. Gens, inquit, scelerata hæc: hæc, inquam, quę coram mundo uult, etiam cum manifestissima legis iniuria, pro lege stare uideri, ac iudicare: reprimatur, oro, abs te, arguaturque, ac tandem eius causa in cõspectu tuo uentiletur, iudicetúrue, qui falli non potes.

D Constitue Domine legislatorem super eos, ut sciant gentes quoniam homines sunt.

Hoc est, da illis aliquem, qui suam illam arrogantiam reprimat. Vel, ut reddit Felix: Pone Domine iugum ipsis. Potentes se faciunt, sed à Deo uel leuissima castigatione uisitati, cernunt se nihil aliud esse, quàm homines. Diuus Hieronymus legit terrorem, ubi nos legimus latorem: quasi uates Deum oret, ut tyrannis, tyrannorumque satellitibus, ac magistratibus, terrorem per signa, & portenta immittat, ne tam immaniter in Christi pauperes desæuiant: sed cum cernunt ob horrenda illa prodigia esse certam quandam prouidentiã, & uirtutem plusquam humanam, cui omnia obtemperare, uelint nolint, oporteat, ab incœpto resiliant, confitentes se esse homines, & nihil aliud præterea. Huic sententiæ noster adhærens paraphrastes, sic reddit: Incute Domine terrorem illis, & ostende gentes illas impias sibi, ut sentiant homines esse se miris modis miserabiles: uel, ut alius habet interpres, ut cognoscant se esse quid mortale, caducum, ærumnosum, nil postea. Qui enim de se sic sentit, quomodo in suæ naturæ consortes tam crudelis erit? tam dirus, tam immanis, ut ipsos ueluti belluas quasdam excruciet, & interimat: se uero ut Deum haberi efflagitet? Verùm in re nostra magnopere foret, si nunquã (postquam à nobis nil nisi arrogantia, fastus, tumor, ac cum superbia iunctus neglectus sperari potest) nostris ceruicibus concussor aliquis, durusque monitor deesset, siue tyrãnus is esset, siue lex aliqua iniqua, siue morbus sæuior aliquis, siue aliqua alia extrema calamitas: ut uel hoc modo edocti admoneremur, nos homines esse, hoc est, miseros, calamitosos, bullam, umbram, imò umbræ somnium. Hic interponitur selah. Quàm uero aptè, sciunt hi, qui ob continuam propriæ miseriæ considerationem, seipsos, tanquam feras aliquas indomitas, & timent, & fugiunt.

Psalmus x. secundum Heb.

Vt quid Domine recessisti longè?

Querelis passim scatet hic psalmus animæ, diuinæ prouidentiæ imperscrutabiles recessus inuestigare conantis: sed frustra. Quis enim profundissimũ iudiciorũ

Dei

A Dei pelagus perscrutari potest? Cur impij prosperantur, ait Esaias? Quis, oro, tam in fide robustus est, qui secum reputans, uirum iustum nullo modo malum, quod queat auertere, laturũ: Deum uerò iustissimũ, atq; adeò ipsam iustitiam, cum omnia possit, tolerare bonos à sceleratissimis quibusq; opprimi, quasiq; non uidere, quę hîc aguntur: nõ aliquando nutabundus exclamet, Vt quid Dñe recessisti longe: hæc secum. Solet profectò Deus afflictis atq; ærumnosis adesse; superbos autem, & in aliorũ iniurias promptos, deijcere. Quî fit igitur, ut tandiu sinat bonos à malis diuexari? Abest certè procul, nec uidet, aut curat humana. Hæc secum expendens anima mœrore aliquo immenso affecta, quemadmodũ de his apud Deũ patrem expostulare cogitur, ita non potest eum non rogare, atq; opem in tantis rerum difficultatibus non implorare. Ait itaq;: Quare homines permittis temerè, & casu ferri, quô sors iubet, nec ulla eorum cura tangeris? Num prorsus omnem de tuis expuisti cogitationem? Metaphora nimirum hæc, sumpta ab ijs uidetur, qui procul à suis positi, relictorũ nulla tangũtur cura. Porrò anthropopathia est, qua, dum sinit Deus perditos homines pro sua libidine debacchari, ac bonos affligere, procul stare dicitur, recessisse, auertisse se, dormire, & similia alia pati.

Despicis in opportunitatibus, in tribulatione?

Felix: Vt quid occultaberis in tempore, in tribulatione? Videtur hic uates innuere uelle, ac uice miserorum conqueri, Deum longè abesse: aut si adsit, oculos, tempore quo ipsi aduersis agitãtur, tegere, ne iniurias, quas ab improbis tolerant, uideat. Cæterum opportunitates, quas hic nominat propheta, tempus scilicet ad ferendas afflictis suppetias idoneum, ipse Deus nouit; nos enim ad tam alta iudicia perscrutanda prorsus hebetes sumus.

Dum superbit impius, incenditur pauper.

B Turgescit impius, ac superbia inflatur, cum, nemine contradicente, imò omnibus applaudentibus, & laudantibus, regnat; suaq; desideria fauente, ut sic dicam, uniuerso, ut lubet, implet. Quæ pestis maior, quàm nostris ineptissimis plausibus improbos in improbitate stabilire? atq; id agere laudibus, quòd qui sordidi sunt, sordescant magis? Interim uero quòd exitialis hæc flamma in dies magis inualescit, incenditur pauper, affligitur, cruciatur, zeloq; fidei totus exæstuat. Impossibile enim est, hominem diuini honoris studiosum, absque extremis animi cruciatibus posse intueri, quæ quotidie in rebuspub. in urbibus, in priuatis ædib. in templis, in ipsissimisq; templorum penetrãlibus perpetrantur. Nullum ignis genus est, ne illius quidem, quem ex Phlegetonte ipso ardenti deriuari aiunt, cum hoc comparandum. Alia litera sic habet: Præ superbia sua insectatur improbus afflictum. Vnde exclamat paraphrastes: Summa arrogãtia impius persequitur pium. Neq; hoc mirum sanè, postquã suos in hoc mundo Deus iussit in crucis amplexibus debere emori. Verùm uide arrogantium exitum.

Comprehenduntur in consilijs quibus cogitant.

Hebræis est, comprehendantur. Quæ extimescenda imprecatio uatis est, in spiritu cernentis, eos nullo modo posse resipiscere. Quid hoc iudicio calamitosius? Quid tám horrendum, uel in ipsis inferorũ sedibus, unq; uisum est, quàm impiũ hominẽ intueri mille nefandorum operum maculis conspurcatũ, nolle, propterea nõ posse, ad æquiorẽ mentẽ transire? Hinc enim fieri æquissimo Dei iudicio sanctissimi asserũt uiri, quòd qui longo habitu in peccatis induruere, minimè queant, nisi maximo miraculo, in resipiscentiã uenire: sed potius, ut alius reddit interpres, apprehendant beneplacita, quæ excogitauerunt. qua quidem re nil infelicius, aut dici, aut excogitari potest. Num id uerum est, peccatorem hominẽ inueniri, cui, quod malum corde cõcepit, exequi permittitur, ac perficere? Hæc enim infelicissima est cõprehensio, qua irretitur is, qui ideo derelinquitur à Deo, quia sponte sua malus est; diuinæq; bonitati, quæ æquè omnes ad se prouocat, blandeq; inuitat,

C reluctans, haud aliunde, ſed à ſeipſo, atq; à uoluntarijs, proprijsq; conſilijs in præ-
ceps agitur. Eſt rurſus alia litera: Coadiuuantur, inquit, in conſilijs, quæ cogitant.
Neq; hoc rarum inter nos. Nonne quotidie cernimus omnia ferè, quæ ad luxum,
quæq; impia ad uota perditorũ hominum faciunt, abundè, à quo fato neſcio, ſup-
peditari? Quis iam ditior inter ciues? quis agris, honoribus, donis, facultatibus, li-
beris, tam potens? Hæc enim omnia impium hominẽ adiuuant ad maiorem igno-
rantiam tum Dei, tum ſui: quo ſanè morbo neſcio an ſit alius tam letalis.

Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ.

Hic monet Eutymius, *quoniam* ſeu *quia*, dictiones, apud Hebręos nõ ſemper cau-
ſam reddere, ſed aliquando aduerbium eſſe confirmandi: interdum etiam, iuxta
uſum idiomatis, ſuperfluas eſſe, ſed ſolummodo poſitas eſſe ornatus cauſa. Senſus
igitur: Adeò enim præualuit error, ac uitium huiuſcemodi, ut non ſolum nõ inue-
niatur qui peccatorem à uia illa ſua nefanda auertat, ſed neq; deſint qui laudibus
eum extollant, palpentq;, in his præſertim, quæ effrena illi libido ſuggerit, ac quæ
infinita cõcupiſcentiarũ flamma proponit. Verùm longè alium ſenſum eſſe oſten-
dit hebræa litera, quę ſic habet: Nam laudat impius de deſiderio animę ſuę. Cuius
ſenſum ita reddit paraphraſtes: Placet enim impius ipſe ſibi, & facit quicquid illi
petulantia animi ſuggerit. Neq; hoc ſatis: ſiquidem, ut alius inquit interpres, im-
probus laudat ſuos cõplices, ob ea, quę ipſe ſpurciſsimis deſiderijs affectat animo:
eadem enim & ipſi ſectanť. Chaldæus uerò ſic: Quare iactatur impius ſuper con-
cupiſcentia animæ ſuæ? Vide quantũ uarient interdum interpretationes, ac æquè
deſudent interpretes, in his maximè, quæ ex amphibola breuitate fiunt mutila.

Et iniquus benedicitur.

Felix: Et iniquus benedicit blaſphemanti Dñm. Quid hac impietate grauius?
quid ſceleſtius? Ad tam enim olidam rerum fæcem peruentum eſt, ut non deſint,
D ut ait paraphraſtes, qui adulentur iniquo tam manifeſtè blaſphemo in Dominũ?
Mens igitur prophetæ eſt, improbos ac ſceleroſos illos, in hoc uerſu deſcribere,
qui & ſeipſos, et alios, peruerſitatis nomine, cum aperta Dei cõtumelia, ac blaſphe-
mia, laudare ſoliti ſunt. Nedum quidem hoc, ſed ab alijs etiam cõplurimis laudan-
tur, ac, ſi Deo placet, ad cœlum uſque extolluntur: adeò præpoſterè uiuitur, uel ea
ſanè uita, quę iam omni facinoroſæ audaciæ obnoxia ſit. Quid iam, oro, adoleſcen-
tes natura ſimplices ad temerarios illos alieni thori congreſſus, ad furta, ad homici-
dia coniecit, niſi genus iſtuc nefandorum hominum, qui cum bona ſua omnia in
ganeis decoxerint, interq; aleatores ac paraſitos conſenuerint, corruptores tandẽ
puerorũ efficiuntur, & illorũ maximè, qui facultatis patriæ profuſiores uidentur?
Sed quemadmodum hi inter ciues, cum nõnullis alijs uitiorum monſtris, toleran-
tur, ut ſunt uſuræ, arteſq; meretriciæ, ludi illiberales, & ſimilia: ita nullo modo in
rerum ſacrarum adminiſtratione ferri debent, ne, quod aiunt, ad ingenium lupus.
Malus enim ſuarum rerum cuſtos, bonus haudquaq; aliorum eſſe poterit.

Exacerbauit Dominum peccator, ſecundum multitudinem iræ ſuæ
non quæret.

Faſtum hic minimè tolerandum, atq; arrogantiam illorum, quos ſuprà pecca-
tores, & iniquos appellauit, uult uates oſtẽdere. Irritant igitur illi Dominum, inq;
ſuum exitium prouocant, coguntq;, ut ſic dicam, ſua illa in malis pertinacia. Qui
enim eius generis maculis cõſperſus eſt, raro ad ſynceriorem uitæ ſtatum ſe tranſ-
fert, ſed potius, ſecundum multitudinem iræ ſuæ non quæret. uel, ut diuus inter-
pretatur Hieronymus, ſecundum altitudinem furoris ſui non requiret: cuius is
ſenſus erit: Secundum quod profunditas iræ ſuæ, atque ſuperbiæ eum extimulat,
non curabit de Deo: conſilia tantum propria requiret, ſequeturq;, non Dei. Ideo
ſubiungit uates: Nõ eſt Deus in cõſpectu eius. Vide quò nos trahit mens impro-
ba, corq; ad iniquitatem uegetum. Verùm ſi uellet quis uerbum è uerbo reddere,
ſic eſſet

A sic esset uertendũ: Improbus præ sublimitate nasi sui non requiret: ut nasum sublimem ferre, superbiæ indicium esse non ignores. Hi quidem nunquã requirũt, id est, nil pensi habent, neminẽ metuunt: nunq̃ inquirunt, liceat nec ne, quod agunt, an deceat, an sit utile, an honestũ, aut minus: sed in omnib. suo arbitrio, libidine, ac ferarũ more, impetu ferunt̃. Ex qua quidẽ impudẽtia illud emanat, quòd

Non est Deus in conspectu eius.

Vel, ut Diuus legit Hieron. Nõ Deus in omnibus cogitationib. suis. hoc est, id sunt omnes eius cogitationes, id caput omniũ illi est consiliorum, quòd non sit Deus. Parum aliter Felix: Nõ est Deus omnes cogitationes eius. id est, quicquid cogitat, nõ est Deus: sed gloria, sed ambitio, sed fastus, sed ficta religio, pecunia, furor, ira, scortatio: sibi em̃ persuadere nitit̃, quòd, qui hæc puniat, nõ sit Deus. Atq; hoc est quod alio in psalmo dicit, Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Qua quidẽ persuasione qui infecti sunt, nihil non turpitudinis moliri audent. Quare,

Inquinatæ sunt uiæ illius in omni tempore.

Adeò, inquit, indies magis corrumpitur eius uita, ut nunquã speres meliora. Iam prorsus de illo cõclamatum est. Secus hebr. Idcirco Felix sic: Prosperantur uiæ eius in omni tempore. Nullum certè aliud tam terrificũ potest esse iudicium, quàm cum Deus sinit res impijs ad uota succedere. Atq; hinc illud esse arbitror, quod Dominus ait: Misereamur impio, ne discat facere iustitiam. Talem equidẽ, ô Domine, nollem misericordiam. Sensus ergo: Quicquid enim instituit uir improbus, prosperè ei succedit. Cupit ille quicquid libuerit, nec difficile potitur cupitis: ita ut iudicium, sententiáue Dei ab eo prorsus semota uideatur, cum secundum eius merita nõ iudicat. Vnde alia est litera ex hebræo, hoc modo: Iudicia tua, ô excelse, ab illo sublata sunt, quod noster interpres sic reddit:

B Auferunt̃ iudicia tua à facie eius, omniũ inimicorũ suorũ dominabit̃.

Aliquanto lucidius habet hebræus: Altè à conspectu illius iudicia tua, hoc est, ardua illi tua erunt iudicia, quæ minimè apprehendere poterit. Ille enim modis omnibus, omniq́; hora, ac loco, nocere dat operam: quid uerò de se statuas, ignorat prorsus. Quare turgidior factus, atq; efferatior, cõfidit se, uel solo flatu, suos posse sternere aduersarios. Idcirco Hebræis est: Omnes inimicos suos flatu prosternet. Queritur uates, & ego quidem cum ipso, tantum potentiæ, ac successus, dari improbis, ut uel solo spiritu, si tantùm moti grandius spirare cœperint, obuios quosque sibi hostes sternere sese posse putent. Solent enim qui eiusmodi sunt, dum eis omnia pro animi sententia eueniunt, sortis suæ miserrimę, ac conditionis obliti, mirum in modũ tumere, & immane, nescio quod, spirare, præsertim cum ira concitati, & superos & inferos in aciem prouocant. Hincq́; illa tantę securitatis persuasio originem habet, de qua uates in sequenti uersu sic:

Dixit em̃ in corde suo, nõ mouebor à g̃natione in g̃nationẽ, sine malo.

Hoc est quod dicere uult: Cogitauit, firmauitq́; id apud se: sic credidit, neque aliud sibi persuaderi uoluit. Non mouebor: uel, ut legit felix, Nõ elabor â generatione & generatione: hoc est, per multa secula non nutabo, nihilq́; accidet incommodi, eò quòd nihil infortunij experior. Sine malo. præcisa locutio, sed tumoris plena: addendum est, uiuam, seu, ero: ut dicas, sine malo uiuam, aut ero. Ad tantam ne mentis insaniã deuenire potest homo aliquis, ut hæc dicat? Scilicet par est, ut quæ Deo tantũmodo cõueniunt, sibi arroget. Persuasum'ne habet Adæ filius longissimo se uicturum tempore, in uita hac tam labili, nec incõmodi quicquam accepturum? semper felix ero? sine malo uiuam? Quid, quæso, id aliud esse ducimus, quàm quòd olim stultissimus ille angelus dixit? Similis, ait, ero altissimi. Quid illud rursum, quo persuasi primi parentes, comederũt uuam illam acerbam, per cuius gustũ, quicquid iam uiuunt posteri, totum etiamnũ coacescit? Eritis, ait serpens, sicut dij.

C Cuius maledictione os plenũ est, & amaritudine, & dolo: sub lingua eius labor, & dolor.

Descripta superius improborum felicitate (ut eos tam digno honestem uocabulo) transit propheta ad uias illorum nocendi, opprimendiq; innocuos, manifestandas, & dicit, quòd omnia quæ loquitur uir improbus, execrabilia sunt, & digna odio, cum omnibus maledicat, obtrectet, spernat omnes, ac uituperet. Sed hic occultioris nescio quid intelligentiæ uidetur innuere litera, quæ est Hebræis: Improbus, aiunt, implet os suum periurio. nec ab re afferunt uerbũ, implet, positum, cum is mos, & consuetudo illis sit, qui Deo & hominibus infensi sunt, quòd non tantum deierare contenti sunt, nisi pleno ore, multaq; obtestatione præ se ferant sese ex animo, & uerè deierare. Simulachrũ hoc impietatis, forensibus in contentionibus clarius, quàm alio in loco cerni potest. Porrò pro maledictione, quicquid uulgò docetur, quod aut hæresim sapiat, aut turpem uitam, intelligunt quidam: quemadmodũ pastoris benedictionem, doctrinę, ac uitæ sanctitatẽ prætendere arbitrantur: alioqui ubi in pastore scientia & sanctitas locum nõ habent, cur eum pastorem uerius dicam, quàm opilionem, non uideo. Quòd si tamen horum alterutrum, quæ nostra est debilitas, tantummodo est expetendum, malo sanctitatem uitæ. Sat enim doctus est, qui sanctus est. Amaritudine, hoc est, ut ait Eutymius iracundia: cum non nisi summa exagitatus iracundia loqui potest. Hebræi habent, fraude: quod quidem bene conuenit cum dolo: quanquã pro dolo alia litera habeat, auaritia. Vtrunq; enim perditorum hominũ consuetudini bellissimè quadrat, qui omnia & supera & infera, arrogantissimè cõfundere soliti sunt. Sed de auaritia postea. Sub lingua eius labor & dolor. Num tibi uidetr hic uates dicere ac eiusmodi uerborũ congerie attestari, illius generis homines, cunctas suas actiones, atq; intimos animi motus omnes, mendacijs, dolis, fallacijs, periurijsq; cõmiscere? Quid laborem, doloremq; cõtinuũ in tam male affectis pectoribus memorem, cum iniquus nihil non mo estum, & quod prius in se, in alijs postea, laborem, doloremúe pariat loqui possit? Hebręi habent: Sub lingua eius molestia, & prauitas, seu iniuria: nam quicquid lingua eius profert, iniuria est, ac prauitas. Verùm postquam linguæ tam præsentaneũ uirus per seadmodum exitiale est, ut meritò serpentibus illis cõparari queat, qui in siticulosis Aphricę littoribus enutriuntur, quiq; ut scribit Plinius, solo sibilo cæteros serpentes fugant, frutices nec contactos necant, afflatos uerò exurunt: tamen adhuc illi animũ ad execrabiliora, ac magis detestanda promouent, Nam,

D

Sedet in insidijs cum diuitibus, in occultis, ut interficiat innocentem.

Ecce aliud peruersi cordis indicium. Iniquorũ enim uitam comparat propheta, tum leoni in specu aliquo latitãti, prædamq; expectanti: tum latroni, qui in desertis locis, aut saltibus uitã degens, clàm habitat, siletq;, ut prætereuntes adoriat. Verùm cum diuitum fiat mentio, seu, ut est in hebr. Sedet insidians in atrijs: uidetur aliud genus latronum, ab illo, quod clàm degit in nemorosis locis, exprimere uoluisse: eorum scilicet qui in ipsis aulis, atrijsq; principalibus reipublicæ populos deprædantur. Et sic erit sensus: Cum alij in desertis, ac solitudinibus insidientur, latrocinenturúe: hi domi, ac in urbibus: illi hospites, isti ciues expoliant. Ab illis interdum pietatem aliquam prodijsse, & uidimus, & experti sumus: ab istis, ne umbram quidem; adeò suorum ciuium sanguinem, peculium, fortunas, uitam tandem expetunt. Ad hæc, quis crudelior unquã uisus est, aut latro, aut prædo, aut pirata quoque, quàm is, qui usuris, nefandissimisq; uersuris, ac depeculationibus, integras respublicas exhaurit? Quid putas aliud sibi uoluisse Hieremiã, cum ait? A minimo usque ad maiorẽ omnes auaritiæ student. A propheta usq; ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Hi sunt igitur, qui sedent insidiantes in atrijs, in aulis, in ipsis intimis uisceribus ciuitatũ (ne dicam modò de illis, qui quascunq;

uoluerint

A uoluerint res undiq; uenantur, atque emunt, ut postea quanto libuerit precio distrahant) ut interficiant innocentem, ęreq; alieno obstrictum, atque eum quidem, cuius, nullo suo uitio, res alius decoxit.

Oculi eius in pauperem respiciunt.

Assiduam, perpetuamq; insidiatoris narrat attentionem uates: qui cum pertranseuntem aliquem uiderit, summa diligentia, uel irreuerberatis oculis, obseruat, quomodo eum comprehendat: sumpta nimirum similitudine à latronibus, haud multum hisce à nostris domesticis dissimilibus, qui totis in hoc uiribus incumbunt, quomodo miserorũ calamitatibus res suas accumulent. Et quod hic legimus, pauperẽ, nomen magis miserabile exprimũt Hebręi. Eadẽ eñ dictio, oppressum, uirib. exutũ, confractumúe significat: ut ferè semper eos appellat uates, qui obteri solẽt, bonisq; omnib. denudari ab impijs: eo depingere intendẽs quales ab illorũ rapacitate reddant̃, haud quales fuerint anteaq̃ illis facti essent obnoxij: alioqui quomodo iam confractis, ac ad summam inopiam redactis insidiarentur?

Insidiatur quasi leo in spelunca sua.

Quis hic nõ miretur tantam uatis in translationibus copiam? Animus eius est, ut ostendat his similitudinem tropis, quàm ardenter flagrent peruersi, nefarijq; homines, atque adeò ipsi spiritus nequam, innocentes uel usque in cinerem redigere. Ait enim illos plusquam leones callere insidiandi artes, plusquam latrones, plusq; aucupes. Nam quemadmodũ leo in antro delitescẽs speculat̃, si quod ex minutiori grege animal incautũ, nihilq; insidiarũ aduertẽs pertranseat: ita improbi, ita dęmones, incautas animas, si ex ijs forsan è mandra aberret aliqua, contẽplant̃.

Insidiatur ut rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum.

Perstat propheta in metaphora leonis, & sic ordinanda est litera: Ipse insidia-
B tur rapere pauperem, ut rapiat pauperem. hoc est, insidiatur ut rapiat, quia pauper est, quia fidelis, quia Dei amicus, quem ipse infelix odio habet. Sed cur rapit? ut attrahat eum, hoc est, ut eum deglubat, ac discerpat. Iam illud non omittendũ, quô uates pathos mouere intendit, cum dicit, secundum ueriorem literam, Insidiatur ut rapiat pauperem, ut rapiat pauperem: quas duas clausulas non sine singultu autoris prolatas fuisse existimo. & est sensus, Illum, illum, quem à calamitabus par fuerat eximi, insectatur, & miseriam miseriæ accumulat. Neq; illud quoque silendũ, quòd Hebræi, attrahit eum, connectunt cum sequentis uersus principio: ut sit sensus, Attrahit eum ut dilaniet: dilaniabit enim absq; ulla commiseratione, quicunq; in illius rete, aut laqueũ inciderit. Litera enim Hebræis hæc est: Insidiatur ut corripiat afflictũ. Corripit afflictũ, cum trahet eum in rete suũ. Qui sensus, quia uisus est uerus, mihi admodũ arrisit, nec alium quærendum esse censui. Tamen ne noster interpres suo etiam ipse defraudetur, interim dicendum,

In laqueo suo humiliabit eum.

Id est, dolo, & calliditate, qui nefandorum hominum laquei sunt, illaqueabit eum, ac ad terram deijciet, prosternetq;, & occidet. Inclinabit se, & cadet, ad pauperem referũt: & est sensus, quòd pauper inclinabit se, hoc est, ob atrocitatem afflictionum, ad terram incuruabitur, & cadet tandem, cum dominatus fuerit pauperum; cum scilicet impius manus sacrilegas erexerit super innocuos. Et hæc secundum literam nostri interpretis. Verùm quoniam, ut dixi, huius uersus principiũ, scilicet, In laqueo suo, connexum est Hebręis fini præcedentis: & ille sensus uisus est, quẽ sequi debeã, ab hoc nõ declinare animus est, tum ob multa, tum uel maximè, quòd uates in similitudine à leone in insidijs latitante mutuata perseuerat. Sic enim Hebræi: Comprimit se leo, deijcit, & cadit uiribus eius cœtus confractorũ. Ferè idem Felix: Subsidebit, inquit, humiliabitur, & cadet in fortitudine eius exercitus contritorum. Quæ metaphora, ut idem sæpe repetam, est à leone subsidente, & inclinante se in spelunca, ut incauta animantia capiat, desumpta. Quemad-

C modum enim ille comprimit sese, & incuruat, & deijcit, ut eo fortius in prædam insiliat: ita miserorum oppressores, ita hæretici, ita adulatores sese, uafri homines, interdum demittunt, & se cum deiectis deijciunt, cum flentibus flent, quò commodius hisce dolosis artibus inescatos opprimant, & cõminuant. Sic uides, quomodo ex peruersorum hominũ, nec minus dæmonũ uafra ac dolosa deiectione, cadat exercitus contritorum. Eo enim iam robore sunt, ut innoxiorum facile multitudinem, quam exercitum uocat ob asiduam cum hostibus conflictationem, prosternere queant. Sed unde hoc, quæso?

Dixit enim in corde suo, oblitus est Deus.

Si quis auet rationem intelligere, causamúe nõ ignorare, quam ob rem improbi, omni humanitate exuti, tanta cum sæuitia miseros ciues insectentur, decipiat, irretiant, fraudent, dispolient, extinguant, ut in huiusmodi nocendi studio, atque arte, rapacitatem latronum, leonum truculentiã, ac dolos aucupũ superent: eam esse dicit propheta, quòd dicunt in corde suo, hoc est, secũ cogitant, definiuntque, non esse Deum, qui rerum præsentium curam habeat. Auertit faciem suam, inquiunt, ne unquam ista, quæ hic fiunt, uideat. Nõ curat quæ hic agunt homines. Excidit illi prorsus de humanis actibus memoria. Hinc enim aptè admodum, ut cætera, paraphrastes: Persuasit, inquit, sibi Deũ negligere hæc, & auertere faciem suam ab his, nec habiturum unquam rationem horum. Quare his tam inhumanis, támue diris, nec omnino tolerandis actionibus consideratis,

Exurge Dñe Deus, & exaltetur manus tua, ne obliuiscaris pauperũ.

Iam uates cõnumeratis pauperum Dei calamitatibus, transit ad sanctarum animarum preces, ac gemitus, quibus Deum ipsum, quò tandem ad suos respiciat, sumatque pœnas de improbis illis, qui feritate, ac sæuitia, uel cum ipsis Hyrcanis tigri-
D bus contendere possent, orare soliti sunt. Et primum, ut Dei potentia, quæ iacere dicitur dum non succurrit, sese exerat demum, rogat: nec tandiu suos sinat cultores ita inhumaniter à malorum petulantia tractari. Exurge Domine Deus. Satis iam superius de his familiarib. tropis prophetæ est dictũ. Ad sensum igitur. Expergiscere Domine ad ultionem, Exaltetur manus tua, hoc est, leua in altum, percussurus ualidius, manum tuam. Metaphora quippe hæc inde sumpta uidetur, quòd hi qui aliquem paulùm atrociter percutere intendunt, dexteram, quantum in sublime possunt, leuant. Ne obliuiscaris pauperum, hoc est, ne neglige tuos omni humano auxilio destitutos: his fer opem, ne quando à maledicis dici contingat, te facile illorum obliuisci, quos tibi cordi esse in primis oportuit.

Propter quid irritauit impius Deum? dixit enim in corde suo, non requiret.

Est perinde, atque si dicat: Qua bonitate, quáue patientia, impium ferre potes tam manifeste blasphemum, ut audeat dicere non esse Deum? non esse prouidentiam in cœlis ullam, quæ sit ista curatura? Hebræis autem sic est litera: Cur lacessit improbus maledicto Deum? dicit in corde suo, nõ requires. Atqui uel ex hoc unico uersu perpendi potest, sanctos Dei uiros, non sui causa, sed gloriæ diuinæ gratia, uindictam efflagitare: proinde summam hic animi indignationem, ob læsam Dei gloriam, in sanctis uidere est. Primum enim hoc indicat interrogatio, Cur lacessit impius Deum? Deinde personæ mutatio: postremum oratio mutila, Nõ requires, hoc est, apud se cogitat impius, quòd tu Deus non requires, neque ultionem sumes. Vides quomodo Dei bonitate ac patientia abutuntur nonnulli? Mira nimirum impietas, diuinam indulgentiam, patientiamque, ab improbis stupiditatem reputari.

Vides quoniam tu laborem & dolorem consideras, ut tradas eos in manus tuas.

Sensus

A Sensus est: Oblatrat enim peruersus ille maledicus, te non inquisiturum de suis actionibus: at secus experietur infelix. Vides siquidem tu, & laborem, doloremque hominum omnium iniuria affectorum conspicis: iramque, & furorem illorum, qui iniurias inferunt optimè cōsideras, & subtiliter (sic ait Eutymius) magno cum examine discernis, ut in futurum eos pœnis tradas. Hæc sanctus monachus. Tradi uero in manus domini, est ab eius iudicio puniri, reque ipsa experiri, quòd Deus nō sinit in perpetuum, licet ad tempus dissimulare uideatur, malos in bonos desæuire. Similitudo nimirum ab operantibus accepta, qui tum opus exequi dicuntur, cum illud in manus accipiunt. Sic Iurisconsulti, sic aduocati, sic procuratores, sic cæteri causarum disquisitores, pupillorum, ac uiduarum, illarum maximè, quę uere uiduæ sunt, ut ait Paulus, causas in manu habere dicuntur, cum eas à luporum ingluuie, ut tenentur, uendicant.

Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.

Pauper, orphanus, pupillus, uidua, in scripturis pro quocunque ab omnibus destituto, & qui omnibus omnium iniurijs facile obnoxius est, accipi solet. Et quia Deus, his potissimum, qui ab hominibus prorsus deseruntur, citius consulere, opemque illis ferre consueuit, scriptura prope adagij loco, eum iudicem esse uiduarum, pauperum, orphanorumque, omnium scilicet afflictorū, iactitat. Horum igitur causa, ait, tibi est derelicta, uel, ut legit hebræus: Super te relinquet oppressus. hoc est, causam suam tibi committet oppressus: nam pupillorum semper, quæ tua est bonitas, curā habere es solitus. Male enim se haberent res nostræ, hoc est, mortalium, si tyranni, ac cætera huius generis monstra, impune, & pro libidine in miseros ciues grassarētur: ipsi uero omni humano auxilio denudati, nec Deo quidem essent curæ. Nolite timere, ait Moses ad populum: state, & uidete magnalia Domini, quæ facturus est hodie. Aegyptios enim quos nunc uidetis, nequaquam ultra uide

B bitis usque in sempiternū. Quàm uellem animo libero, atque humano, huiusmodi tractarent comminationes, mundi principes, atque animarum antistites, & rectores. Quod si tamē fastus aliquis, aut arrogantia à mundo illis cōceditur: quid monstri id est, in Dei ecclesia, in templis, in ipsis quoque sacrarum sepium cellulis, & antris, mortuorum scilicet domicilijs, inueniri superbiam, et dominandi ambitionē: Cuperem equidem, sic me Deus amet, cum meo Paulo, anathema fieri à Christo, modò sanctissimum eius nomen, & gloria, passim ab omnibus magis, quàm propria celebritas, quàm magistratus, quàm mundus iste concupiscentiarū omnium irrationabiliū nutritor, amaretur. Felix profectò religio christiana, felix princeps, felix ciuis, si ea sibi ratione uiuendum in terris arbitrarentur, ut bona sua omnia in cœlis esse iudicarēt & crederent: Christusque ardentius coleretur, quàm æs, aut rerum mundanarum possessio, & scortum, & si quid turpius est.

Contere brachium peccatoris, & maligni, quæretur peccatum illius, & non inuenietur.

Confringe, inquit, potentiā improbi, in qua tam arroganter cōfidit. Non nos moueat ad distinctiones inter peccatorem & malignum, nominū uarietas: absurdæ plerunque sunt, & parum ad institutum facientes. Logice enim tractandarū scripturarum spiritualis est, ac quieta: non illa contentionum plenissima, quæ cum nimium audax sit, ac in partiendis omnibus importuna, plerunque nos in suis illis bellacibus diuisionibus, adeò diuidit, & confundit, ut ignoremus quem maximè sensum in scripturis sequi debeamus. Hic enim cupit, oratque uates, illorum, qui iam ad omnis generis flagitiorum culmen peruenerunt, brachium, potentiam scilicet atque imperium conteri. Quæretur peccatum illius, abs te uidelicet. Quod melius expressit Felix: Inquires, inquit. Et est sensus. Postque cœperis illius improbitatem per iudicium inquirere, & inuestigare, qui interim dicit in corde suo, quòd nō requires: postquam, inquam, cœperis instituere quæstionē, eiusque mala denudare,

C ac iudicare, statim iniquitas eius quæ alijs noceat, non erit, desinet, euanescet. Vel, non inuenietur qui male agat, iudicio tuo æquissimo perterritus. Cæterum, quomodo non etiam iustissimus quisque statim à lite cessabit, causæque cedet, si in iudicio cum Deo illum intrare contingat, quando coram ipso, ne astra quidem ipsa munda sunt? atque olim in beatis angelis prauitas inuenta est? Multo magis igitur cum malorum operationes excuti cœperint, euanescent omnino, terga dabunt, proijcienturque tanque quisquiliæ leuissimæ à facie uenti.

Dominus regnabit in æternum, & in seculum seculi: peribitis gentes de terra illius.

More suo uates de concessa diuinitus ope gratulationem celebrat. Certè suos Deus deserere nõ potest. Ideò in omnibus fermè psalmis, in quibus pro liberatione à malis oratur, subiuncta est simul & gratiarum actio pro iam percepta. Ita in hoc psalmo, post ardentissimam contra miserorum oppressores imprecationem, tanquam exorato iam Domino, impetrataque in illos ultione, gloriari sanctos, hostibusque insultare facit, hoc modo: Dominus regnabit in æternum, & in seculum seculi: peribitis gentes de terra illius. hoc est, negabant illi Deum curam rerum humanarum habere: ridebantque eos, qui Deum rerum omnium prouidentiam habere, cunctáue exactissimè dijudicare, ac regere, asseuerabant. At secus, suo maximo malo, experti sunt: cum scilicet sempiternum omnium regem, potentissimumque iudicem esse. Vos gentes impuræ, & exleges, eradicabimini in præsentiarum de hoc mundo, qui illius est, non uester: postea uero de terra illa uiuentiũ, cuius Dominus rex ipse est æternus, summa cum ignominia arcebimini. Hoc idem, post patrem cõminatus est Solomon, in suis prouerbijs dicens: Impij de terra perdentur.

Desiderium pauperum exaudiuit Dominus.

D Causam reddit uates quamobrem Dominus iudicio in scelestos homines seuerissimo usus sit, atque utatur continuò, ut de terra illius funditus extirpentur, quæ est maxima omnium pœnarum. Non quis mihi modo teterrimos inferorũ ignes, aut sulphureos halitus, cruciatúsue cęteros animarum miserorum in imo Phlegetontis lacu iacentiũ memoret: secludi enim à felicissimo Dei aspectu in æternum, ea est pœnarum omnium acerbissima. Desiderium, ait, pauperum exaudiuit Dominus. Quid putas quantum commoueant pij patris animum, gemitus illi afflictorum? suspiria? singultúsue ab imis cordis radicibus euulsi? quid lachrymæ illę? quid planctus? quid eiulatus uiduarum, orphanorumque, & omnium illorum, qui ob cõtinuas minas, oppressiones, depopulationes, cædes, confiscationesque (quod aiunt) bonorum, querelis magis ac lamentis uitam miseram sustentant, quàm pane, aut alio cibo simili? Hæc nempe sunt desideria, quæ à Domino exaudiri clamat uates. Porrò quid censes aliud expeti posse à uiro illo, cuius corpusculum in terris utcunque uictitat, cor autem eius in cœlo fixum, ac uegetum, ardet totum cum Deo unitum, atque per amorẽ & cognitionem in ipsum prorsus transformatum, nisi ut in terra, quemadmodum in cœlo, fiat Dei uoluntas? ut eius sanctificetur nomen? utque illius tandem adueniat regnum? hoc est, ut blasphemi, ut maledici, ut disseminatores dissidiorum, ut impuri, ut rapaces, ut simulatores, elati, ambitiosi, tyranni demum de terra extirpentur, quò pax, quò iustitia, quò tranquillitas, quò charitas tum in Deum, tum in homines, ob illorum scelera fugatę, redeant, in ipsaque locum habeant, & nobiscum habitent?

Præparationem cordis eorum audiuit auris tua.

Non mirũ sanè esse debet, si Dominus aures illas suas pientissimas, ad cor nostrum præparatum ad exorandum aliquid, quod eius sit uoluntatis, porrigit, cum ipsius præparationis ille autor sit, ac dator. Quare sic reddunt Hebręi: Diriges cor eorum, auscultabit auris tua. Nam quid oremus sicut oportet, ipsi nescimus, ut ait Paulus; multo minus quomodo, aut quo exordio rem tantam inceptemus. Sed ipse

A ipse Christus adiuuat infirmitatem nostram, ac postulat pro nobis. Vides igitur, uelle præparari, nedum quidem præparationem ad orandum, donum Dei esse, modo altissimis illis primis ab Deo oblatis inspirationibus non reluctemur. Porrigit enim Deus, atque offert homini sua dona: non cogit tamē, ut illa admittat: quanquam assensus illi etiam, & uoluntas, & ipsa quoque potestas ad amplectendum bona, non secus donum Dei sint, quam illud est, quo assiduis cœlitus admonemur afflatibus, ueluti à solis radijs, ne lucem oblatam aspernemur. Verùm & illud interim fatendum (ne quæ donorum omnium sit uis ignoremus) arbitrium quoque nostrū inter diuina dona in primo rerum exordio homini data, connumerandum: quo, tanquam oculo, ut nonnulli asserere uidentur, è nobis effosso, id ferè fit, quod diuus scribit Dionysius, ac si quis, sole suos radios sanis largiente oculis, sibi oculos eruēs, solaris luminis particeps fieri postulet. Paraphrastes enim sic hunc uersum reddit: Desideria piorum audiuisti Domine, gubernabis corda ipsorum, præparabis aures tuas precibus eorum.

Iudicare pupillo & humili: ut non apponat ultra magnificare se homo super terram.

Felix sic: Vt iudices orphanum, & pauperem, ac si dicat, Auscultauit auris tua, de quibus te interpellant miseri, ac eorum desideria & uota exaudisti, ad hoc sanè, ut iudices illorum causam, qui humano prorsus destituti sunt patrocinio, ne ultra homo adijciat adeò insolescere super terram. Vt quid enim ob uires, aut uirtutes aliquas tibi diuinitus concessas, aut potentiam, & dignitatem plerunque in immerito collocatam, homo è terra prognate intumescis? Dominus enim est qui humiliū causam tutatur. Tu interim homo bulla, tua sorte mortali teipsum metire. Notat Felix in hoc loco henos poni, ubi nos hominem legimus, quæ dictio hominē planè abiectum, & uilem significat: quare melius putat hoc modo legendum, Ne per-
B gat conterere, homo ex terra, id est, homo abiectus, & uilis, qui ex terra est, terrenaque meditatur, cæteros ex terra. Vel, ut ipse quoque interpretatur: Ne addat amplius ut opprimat homo ex terra, id est, homo impius, terrenusque, ne pergat contere iustos. Quocirca sic reddit paraphrastes: Vindica pupillum, & humilem, ne mortalis homo posthac uim audeat inferre.

PSALMVS DAVID IN FINEM, XI.

N Domino confido.

Psalmus est, mortales omnes, modò uelint, in Christum, qui finis est noster, perfectaque uirtutum omnium consummatio, dirigens. Olim enim Dauid à facie regis Saul profugus, nullis in locis, ob exploratorum uigilantiam, tutus considere diutius poterat. Quacunque enim in sede latuisset, aut quocunque proficisceretur, illi nō longo interuallo sequentes, eum tandem coēgerunt, ut relicto regno Israelis, ad Philistæos transfugeret, hoc est, ad idololatras. Vide quid agat interdum persecutionum acerbitas. Illos igitur tam passim sibi infensos exprobrat uates, conqueriturque, cur uirum eum, qui semper in Dño fuerit confisus, adeò molestè insectarentur, ut ne in desertis quidem locis sese occultandi daretur facultas: imò de latebra in latebram, de monte in montem oberrare, tanquam auiculam timidam, cui nusquam nidos struere concedatur, impellerent. Vmbra prorsus hæc omnia sunt eorum, quæ nunc accidunt. Sunt sanè undique circa nos molestissimi hostes, qui non sinunt animam, quoquouersum se uertat, tutam esse. Modo enim importunissimas ingerunt cogitationes, arduam esse uiam uirtutum, nos uero debiles: quocirca nos frustra conari. Modo etiam, quid stulti moliminis Si prædestinati non estis, quô uester is durus tendit labor? Rursus etiā persuadere nituntur, uitam illam, quę in pietatis exercitio desudat, miseram esse, & ærumnosam: contrà autem, mundanarum rerum cupidos, ac sectatores, bonorum omnium lautitia abundare. Quare cum tam periculose sese nobis insinuare nitan-

C tur suggestiones, ne cedamus tam malo suasori, à patribus admonemur. Offert enim dulcia dæmon unus, alius aspera, & amara: caro prouocat, trahunt sensus, illectat mundus, perterrefacit lex. Tu ne cede malis, sed tota fiducia tua sit in Domino: ac dic, in Domino confido.

Quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut passer?

O meæ cogitationes, ô tetri spiritus, ô adulatores. Qua impudentia me hortari audetis, ut deserta uia Dei, quæ recta est, ac tuta, ad solitudinem, ad montes incultos, ad terram minimè peruiam, & aquosam, profugiam? Timidis enim auibus, ut passer est, soletis esse mos, ut de agro in agrum, de monte in montem errando demigrent, simulatq; nulla eis ab aucupibus nidificandi conceditur libertas. Vide, oro, aliam eo periculosiorem cogitationẽ, quo occultam magis. Transmigra, ait, in montem, hoc est, in proprium sensum, in proprium consilium, in propriũ amorem. Iam passer es, prudens scilicet iam es, quid uereris? (ait Hieronymus, passerẽ in scripturis pro prudẽtia accipi interdum) iam quidẽ dignus es, ut alios instruas. Quid in imis latitas? Desere iam tandem loca hæc campestria, atque ad montes propera. Cur tu perinde, atq; ille, non dignus es, qui ad altiorem gradum proueharis? immeriti ascendunt, tu meritissimus præteriris? Nonne uides tuã in sementem desinere plantam? Vbi tuorum laborum fructus? ubi inedia? ubi curę illę tam anxiæ, si uotis optata nõ respondent, succeduntq;? Cernis, ô amice, quàm nos occultè adlatrent canes, latentes scilicet cogitationes? At tu, si sapis, prudentissimè respondeas: In Domino, non in rebus hisce longo spatio inferioribus, quàm ea sint, ad quæ expetẽda factus est homo, cõfido: hunc amo, hunc uolo, uel ruat mundus.

Quoniã ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde.

D Dicat aliquis, cur bone uir in Domino hoc tuo confidis? Quoniam, inquit, ecce peccatores, ecce dæmones, ecce adulatores, qui bellicis præparatis armis, innocentes, quando maximè non comprehenduntur, aggredi soliti sunt. Huiusmodi enim naturæ hi sunt, propter iam conceptam animi puritatem, & simplicitatem, ut facile ab acutioribus seducant̃ ingenijs, ac suggestionibus, ni prẹstò adsit Deus, qui horum potissimè fautor est, & defensor. Porrò per sagittas, pharetram, & arcum, totum belli apparatum intellige, siue corporeum, siue spirituale id sit. Per illud uero obscurum, quo recti, ut ait propheta, impetuntur corde, insidias: quod Græcis significantius una dictione exprimitur, ἐν σκοτομήνῃ, qua noctem significant, quando maximè luna est obscura: quod Latinis esset obscuriluniũ. Quæ sanè omnia occultas hostium insidias prætendunt. Quo quidem nocendi genere uti solent dæmones, adulatoresq;, & amici illi, qui affectu carnis magis, quàm spiritus, erga nos afficiuntur. An nescitis, ait paraphrastes, quoties impij tetenderunt arcus, aptauerunt sagittas suas ad neruum, hoc studiose agentes, ut clàm tela sua iacularentur in eos, qui candido sunt pectore, ipsi quidem lędere studuerunt?

Quoniam quæ perfecisti destruxerunt.

Aliam causam ponit, quamobrẽ Domino fidere debeat. Condidisti, ait, tu Domine leges, iuraq; omnia. Tu mandata, quæ mandasti custodiri nimis, tanq̃ uirtutum ædificium erexisti. Illi autem & leges, et iura, & mandata impudentissimè destruxerunt. Siquidem, tempus faciendi Domine dissipauerunt legem tuã. Hunc esse huius uersus sensum affirmat diui Hieronymi litera. Leges tuas, inquit, destruxerunt. Verùm cum secus habeãt alij, uisum est etiã alium prætendi sensum. Aiunt enim, fundamẽta diruta sunt: ac si uates asserat, res suas adeò deiectas, euersasq; à fundamentis esse, ut nihil prorsus superesset salutis: quocirca eo ardentius confidendum esse in Deo, quo maior est calamitas.

Iustus autem quid fecit?

Quid

A Quid commeruit? quid tantum delinquere potuit, ut in uita tandiu perduret, quò illud proprijs cernat oculis, de quo iam olim cõquestus est Elias? Aras, inquit, tuas destruxerunt, prophetas occiderunt, & ego derelictus sum solus. Plena commiserationis hæc est interrogatio, nec pathetico uacat affectu. quasi diceret: Ego miser, qui nocui unquam nemini, omnibus autem nec requisitus profui, tamen ab amicis deseror: deuincti beneficijs partim me produnt, partim contumelijs insectantur, partim etiam uel eousque impellunt, ut nullum uspiam mihi supersit confugium. Atqui neq; ob id animum despondeo, sed in Domino eo fortius confido, quo magis ab hostibus meis impetor, & affligor. Is enim in cœlis, omnibus supereminens residet, cunctaq; mortalium, quæ hic aguntur, intuetur, examinat, iudicat.

Dominus, inquã, in templo sancto suo: Dominus in cœlo sedes eius.

Felix sic: Dominus in templo sanctitatis eius. Quod si quis adhuc ignorat, ubi habitet Deus, audiat prophetam alium. In sanctis suis, ait, habitat Deus, & in cœlis præsidet. Hic enim in terris nobiscum per gratiam, donaq; illa sua sanctißimi spiritus, ac lucem eam, qua nos in se totos rapit, cõuersatur: Illic uero in cœlis perfectißima uisione, æternoq; bono, ac felicitate, pręsidet, & suos beat. Talis igitur is est, in quo spem meam omnem collocaui. Nec ab re quidem: nam

Oculi eius in pauperem respiciunt: palpebræ eius interrogant filios hominum.

Dicendum in primis hic esse arbitror, in pauperem, non inueniri in Hebræo: sed tantummodo sic, Oculi eius considerant, palpebræ eius probant filios hominum. uel, ut reddit paraphrastes, Dominus in cœlo habet solium suum, unde oculi eius contemplantur omnia, & palpebræ illius obseruant diligentißimè quęcun-
B que designant posteri Adæ. Quare is sensus esto: Dominus nõ solum uidet, ac sua illa rerum omniũ, ut ait Eutymius, exquisita scientia cognoscit, sed iudicat etiam, æquißimaq; statera mortalium omnium actus librat. Palpebræ enim pro obtutibus ab Hebræis usurpantur: unde alia litera sic habet: Eius intuitus explorant filios Adæ: seu, ut legit Felix, probant, hoc est, discutiunt, examinant, diligentißimeque attendunt quicquid moliuntur filij Adæ, homunciones scilicet fragiles, & nihili.

Dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatẽ, odit animam suam.

Rursus legendum esset, Dñs probat, seu exquirit, ut sensus apertior redderetur. Et uide, an Felicis litera penè integrũ sensum faciat. Dñs, inquit, iustum probabit & impiũ, & diligentẽ iniquitatẽ odio habuit anima eius. Clarius adhuc paraphrastes: Dñs, ait, obseruat & iustum, & impium: sed eum qui amans est iniquitatis, odio persequitur ex animo. Vnde in primis admonemur, quid sit animam Dei odisse aliquẽ, hoc est, ex animo, ac seriò. Hac enim periphrasi intimum odium exprimere uoluit. Porrò is diligere iniquitatem dicitur, cui non solum ipsa placet iniquitas, sed & qui eam defendit, amatq; ardentißimè. Nec nos moueat, quod tum hic, tum aliàs, Deum habere animã legimus, oculos, palpebras. Sacrarũ rerum scriptura, cuius propositum est, omnibus, uel ipsis mulierculis quidem, ut consulat: non uult, cum nobis de ineffabili Deo eloqui instituit, aliter loqui, q̃ more humano, ac ueluti de homine, eiusq; natura & effigie, nos loqui consueuimus. Sic enim ad Esaiam locutus est Dominus: Calendas uestras odiuit anima mea. hoc est, ex animo, non fictè odiui. Cæterum Deus mirabili quodam artificio iustum aduersis examinare, perpolireue est solitus, nõ secus quidem q̃ solet aurũ aurifex ignitis prunis, ac flamma: ex qua quidem arte, id quod syncerum est, facile secerni potest, ac dignosci: fæx uero iacet, nihilq; æstimatur. Ita Deus suos per tribulationum

C ignem excoctos, in lucem educit, ut omnibus palàm, quantum dona tanti opificis ualeant, innotescat. Fallunt sane hi, qui secus quàm per angustias, & ærumnas, excelsum sibi uirtutis iter patere existimant: cum rerum harũ ui, atq; acerbitate, mundanarum rerũ amor extenuari soleat, nõ secus, ac sub malleo ferreo bracteola. Nam quemadmodum ab auro in fornace posito euaporat quicquid alienæ materiæ admixtum fuerat: ita diuinus amor eo perfectior redditur, quo minus iam res conditæ diligunt. Verùm tu, si sapis, quid pœnarũ improbos maneat, animo perpende.

Pluet super peccatores laqueos, ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum.

Non possum equidẽ non supremũ in modum mirari, ac simul dolere, si sit ullus uspiam gentiũ, qui iam audeat esse malus, simulatq; passim & legit, & audit, quàm horrenda sint illa, quæ à summo rerũ omniũ iudice parata sunt illis, quibus cum integrum sit manũ uel ad ignẽ, uel ad aquã porrigere, ad ignem potius, quàm ad aquã admouent. Pluet, inquit, super peccatores laqueos. Alludit enim (ni fallor) uates, ad Sodomorũ euersionẽ illam tam tetram, ubi nunc lacũ Asphaltẽ bitumen euomentem limi, esse affirmant, cuius natura sulphurea est. Horũ quippe exterminiũ, propter insignẽ suam immanitatẽ, pro qualibet dira atq; horrida ultione usurpari solet. Pœna profectò tam execrabili uitio cõdigna. O terrificos cruciatus. Sed ô pœnas omnes suo horrore ac fœditate superans uitiũ. Potest'ne? uerum'ne est? Christianum hominẽ ad tantã mentis cæcitatẽ deuenire, ut mẽbra illa nõ iam amplius corporea, sed ob sacrã undã spiritualia effecta, tam detestandæ copulæ prostituat? Non credo, licet audiam, licet uideã. Quare ad propositũ reuertamur, ne tam sanctas odas, paticissimi huius uitij uel memoria cõspurcet. Laquei enim sunt ea omnia, quæ nos implicant, irretiuntq;, &, ne euadamus, perstringunt. Quæ sane, licet cum superioribus tormentorũ generibus, quantũ ad carnẽ attinet, horribilia sint,
D & metu digna, & quæ uerius in futuro seculo apud inferos mortiferis inquinati peccatis experient, quàm impræsentiarũ: tamen neq; ab ijs sunt modo immunes peccatores in anima. His enim æquissimo Dei iudicio laquei cæcitatis animi, atq; desperationis, stupida cum hebetudine intellectus permixtæ inijciuntur. In hos, inquã, in modum pluuiæ diuinitus proijciuntur concupiscentiarum ignes, atq; iræ, sulphurq; detestandi nominis & famæ perpetrati sceleris. Spiritum rursus procellæ in illos iaculatur Deus, quemadmodum meriti sunt: tempestatem scilicet, horroremq; illum, & confusionem, quæ continuis stimulis, uel usque ad amentiam, exagitant cõscientiam. Et hæc tandem omnia pars calicis eorum: hoc est, talia bibent. Et est metaphora à ritu antiquo mutuata, quo per conuiuij modiperatores sua cuique uini portio, quam hauriret, statuebatur. Ita, ea similitudine, quicquid nobis à Deo uel obuenit, uel statuitur, amarũ sit, uel dulce, calix noster est, ac portio: quã uelimus, nolimus, bibere necesse est. Sed de calice aliàs.

Quoniam iustus Dñs & iustitias dilexit, æquitatem uidit uultus eius.

Hoc ultimo psalmi uersu rationẽ reddit, cur Dñs, ex more, bonos exploret, perficiatq; aduersis: malos uero detestet, atq; in eorũ exitiũ & perditionẽ, uerberet. Iustus enim cum sit Deus, nõ potest nõ amare iustitiã, hoc est, secundum phrasim hebræam, iustitiæ cultores. Quare non absq; ratione est dictum, quod iustitiam dilexit, & æquitatem uidit uultus eius: & est perinde ac dicat, æquitatem aspicit, illiq; fauet. Solent enim qui alicui rei fauere uolunt, non solum uerbis, ac nutibus, sed et gestu, ac uultu exhilarato præ se ferre animi fauorẽ. Porrò hæc legens quis iam iustitiæ studio defatigari potest, quãlibet malam gratiam rependat mundus? Sat sit, obsecro, nos, qui sub truci aduersitatũ malleo expolimur, Deo charos esse. Sat sit, inquã, tam æquum iudicem causam nostrã sereno, fauentiq; uultu aspicere. Non nos malæ fortunæ acerbitas ab instituto deturbet, postq; perpetuam, quoad uixerint, suis domesticis exercitationem in cruce esse decreuit Deus.

Psalmus

PSALMVS DAVID *super octauam.* XII.

SAluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus.

Psalmum hunc canit uir sanctus: quanquã quis sanctior Christo? Is enim ille est, qui uerè, uel solus, huius mundi pericula, & miserias dignoscere, queriq; potuit in terris uiuens, utpote cui non solum ea, quę in imo hoc mundi diuersorio tractantur, nota erant: sed & quæ in ipso patris corde æterna caligine cunctis mortalibus obtecta sunt, erãt aperta. De ogdochordo, seu octaua, iam est dictum in superioribus. Vir igitur sanctus, ut dicere inceperamus, cum Dei filio queritur, quod rerum summa penes improbos, sed in primis apud delatores, & adulatores, posita sit: qui quidẽ primas in rebuspub. nacti dignitates, innoxios quosq; opprimunt. Nullum sanè uulnus acerbius arbitror posse perpeti, uel regnũ, uel rempub. aliquã, q̃ cum pestilentissimi homines rerũ summã gubernãt, bonorúmue nulla prorsus ratio habet̃. Et quia passim per orbẽ fermè uniuersum idem error usqueadeò iam proserpsit, ut ne loca quidẽ sancta ab hac exitiali labe immunia sint: propterea uir tum Dei, tum sanctæ illius ecclesiæ studiosus querit̃, quoniã defecit sanctus. Sed primũ feruenti, ac exęstuanti animo exclamat: Saluum me fac Domine, serua ô Domine, succurre, fer opem. Ita sanè exclamare soliti sumus, cum nihil, in re aliqua, omnino subsidij superesse cernimus: nisiq; Deus actutum opituletur, actum de nobis putamus. Defecit sanctus: uel, ut alia habet litera, consumptus est sanctus, hoc est, nulli boni supersunt. Enallage numeri est. Credentium numerus admodum diminutus est. Nam fidi qui sint, atq; integri, iam inter mortales esse desierũt. Omnes enim, uel in primis hi, qui aliqua præditi sunt & dignitate, & potentia, quæ sua sunt quærunt, non quæ IESV CHRISTI. In ipsis enim diminuta est ueritas uitæ, quia corrupta. Diminuta est ueritas
B doctrinæ, quoniam aut inerudití sunt, aut falsa docent: diminuta est ueritas iustitiæ, pacis, beneuolentiæ, & charitatis tandem in populos. Atqui querelas hasce à propheta in illos, qui autoritatem, & potentiam super alios nacti, improbè uiuunt, prolatas esse, illud est indicium, quòd in sequentibus canitur, Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Qui quidem pauperes, silentij & quietis cupidi cum sint, libenter à uulgi strepitu latitant, cum interim peruersi quidam audaculi sese ad omnia ingerunt, se ostentant, se tamen, ac cæteros infeliciter perturbant. Porrò uix dici posset, quantum propheta noster infensus sit omnibus uniuersali quodam modo peccantibus ex malitia, ac consulto: sed dolosos potissimum, atque illos, qui duplici sunt corde, execratur omnino. Et aptè quidem bona omnia à filijs hominum excidisse expostulat uates. Nam ab illis ipsis quidem, à quibus summa uitæ perfectio deriuari debuit, mala omnia emanarũt, emanantq; indies magis. Quid propterea à reliqua uulgi multitudine expectandum sit, tu qui legis iudica: siquidem ut cætera absurdissima, quæ uulgò fiunt, omittam,

Vana locuti sunt unusquisq; ad proximum suum: labia dolosa in corde, & corde locuti sunt.

Mendacia quisq; loquitur cum socio suo, & apud amicum lingua loquitur fraudulenta, cui duplex animus scelerata suggerit uerba. Sic paraphrastes. Quid ni igitur dicam, querarq; passim per aulas, per plateas, in nundinis, in domibus quoque sacris, nedum prophanis, mendacia audiri? deceptiones? simulationes? dolos? postquam audio spiritum asserentem unumquenq; uana cum proximo suo eloqui? Porrò labijs dolosis in corde, & corde loqui: uel, ut ait Felix, labium adulationum in corde, & corde loquentur, est, cum quis eò malitiæ peruenit, ut malum inferre proximo sitiat, bonum tamen uerbis polliceatur. Interim enim applaudit, arridet, adulatur, tempus expectans uenenum euomendi. Hi cum tantummodo

G sibijpsis amici sint, idcirco alios fallere, & decipere, ut inde sibi emolumēta & commoda comparent, summa arte inuestigant. Simulatores enim istiusmodi generis homines appellantur, fæx scilicet orbis terrarum, ac nautea, omni latrina grauèolentior. Verùm,

Disperdat Dominus uniuersa labia dolosa, & linguã magniloquam.

Cernis'ne quanti uir probus istiusmodi dolosorum hominum pestem faciat? aut quantam animo concipiat indignationem? Disperdat, ait, Dominus uniuersa labia fraudulenta: linguamq; non nisi turgida, grandiáue, & arrogantia loquentē confundat. Falsis enim blanditijs, & assentationibus, iungit uates magniloquentiam, illis solitam, qui malis artibus iam demum fessi, ad sedem aliquam concupitam, uix ui deuenere. Sed in sequentibus, quæ sit lingua magniloqua, uerbaq;, ut sic dicam, sesquipedalia, elegantissimè edisserit.

Qui dixerunt linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est?

Videntur hic imprudentissimi illius generis homines id uelle dicere: Nos linguis nostris magni, potentesq; erimus. Labia nostra, os scilicet nostrum penes nos est. Iam quæcunque libuerit eloqui, eadem & facere licebit: nemo enim est, quem uereamur. Quis noster Dominus est? quis superior? Decernamus, statuamus, ordinemus: nónne os nostrũ in nostra est potestate? Quis iam nostra audebit reprehendere statuta? leges? ordinationes? plebiscita? diffinitiones? Perpende, te oro, quò nos aliquando nostra propellit temeritas, ac cum arrogantia iunctus contemptus, ut neminē, ne Deum quidem, pertimescamus. Nihil enim mentiri, nihilue fingere, aut decipere, pudet, dummodo nostris ciuibus formidabiles, ac pertimescendi simus.

D Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit Dominus.

Hic uersus cum uariè legatur, in idem tamen recidit sensus: ut intelligas scilicet quòd Dominus diu miseros sub angustiarum onere laborare non patitur: quòd si diu, non tamen in æternum. Nouit enim pius pater miserendi tempus. Illud uero non prętereundum, quod Hebręis, præ, seu propter, geminatur. Aiunt enim, pre uastitate afflictorum, præ gemitu, siue eiulatu pauperum, nunc exurgam. Quæ sanè geminatio haud modicam in se habet dinosim, ac pondus. Hic igitur inopes, & pauperes, intelligi uult uates, bonos, & innoxios, qui malorũ fraudibus, deceptionibusq;, & iniurijs, adeò obnoxij sunt, ut miserabilem in modum, non affligantur modo, sed prorsus obterãtur. Ex quo, cum intolerabiliores, quàm ferre queat humana conditio, interdum patiantur iniurias, uelint nolint, ingemiscere, ab imisq; pręcordijs suspiria trahere cogunt. At Deus, cui derelictus est pauper, & qui tum miseris opitulari est solitus, cum ipsi suam potissimum miseriam, & sentiunt, & fatentur, tam iniustis oppresionibus motus, ait: Nunc ad horum auxiliũ exurgam, qui hucusq; dormire uisus sum.

Ponam in salutari: fiducialiter agam in eo.

Hoc est, collocabo afflictos in salute, eosq; liberabo. Paraphrastes sic: Collocabo pauperem eo loco, ut tutus futurus sit ab illo, qui lædere uirulenta lingua sua conabatur illum. Sed illud considerandum quod Felix legit, Ponam in salute: loquetur pro ipso. Est mutatio numeri. Nam cum Dominus dicat: Ego exurgam, & ponam in salute pauperem, hoc est, seruabo illum: statim uates subiungit ex se, Loquetur Dominus pro ipso paupere: quasi asserat, uaticineturq; illud euangelij, Non enim, ait, uos estis qui loquimini, sed pater uester qui in cœlis est, ille est qui loquitur pro uobis. Tamen nec suauissimo quidem affectu caret id, quod nos legimus, Fiducialiter agam in eo: hoc est, meos cum omni fiducia pauperes faciã,

A acuigore; res suas agere, uel eousque, ut nihil in diris illis suis afflictionibus trepident, sed robustissimè perstent. Nónne hanc diuinam Dei opem sanctissimi senserunt martyres, cum mortem cæteris molestissimam, tam gratanter, támue imperterrito animo oppetierunt? Quid illi, qui ibant, ut sacra ponunt annalia, gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine IESV contumeliam pati? Nónne amoris plenissima, ac fiducię, uox illa fuit Pauli? Curramus, ait, ad propositum nobis certamen, aspicientes in autorem fidei, & consummatorē IESVM, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, cōfusione contempta. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis uestris deficientes. Sed & illud quoque admodum castissimis mentibus placere solet, quo sentiunt aliqui in hoc uersu prophetam futuræ felicitatis nostræ statum præuidisse; miserorum scilicet, piorumq́ omnium salutis summam totam collocandā esse, haud amplius in iustitijs illis carnis antiquę legis, sed in salutari patris, hoc est, in Christo eius filio, qui factus est nobis salus, uita, & redemptio. Nam uiderunt, inquit senex ille prudentissimus, oculi mei salutare tuū. Huic enim sententiæ uidetur fauere Chaldaica translatio, quę sic reddit: Ponam redemptionem populo meo. Quænam alia potest esse redemptio, quàm Christus IESVS, qui redemit nos, & lauit, ut ait Paulus, in sanguine suo? Redemptionem, inquit in alio psalmo, misit populo suo: hoc est, filium suum misit populo suo. Quis populus eius? nónne credentes? nónne illi, qui tum hic, tum passim in sacra lege, pauperes, egeni, inopes, ærumnosi, & quorū dignus non erat mūdus, ut ait apostolus, appellantur? His igitur fauet Deus, suumq́ semper, ab ipsis rerū primordijs, pollicitus est auxilium. Fallere enim nō potest ipsa ueritas, neque stare non potest promissis. Quocirca nefas est uereri, ne ad ferendas nobis suppetias exurgat, ac, dum à mundi huius oppressionibus exagitamur, ne
B nos ponat in salutari suo, postquā se nobis affuturum promisit; nec eius eloquia, sint nisi pura, uera, quibusq́ toto animo fidere debeamus. Nam

Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum.

Quàm longo interuallo inter se differūt eloquia Domini, & eloquia hominū. Vana locuti sunt unusquisq́ ad proximum suum, ait uates de filijs Adæ, labia dolosa in corde, & corde locuti sunt. Eloquia uerò Dei, ait esse casta, pura, syncera, &, quod simplicissimę Dei naturæ conuenit, simplicissima, & absque fuco. In plerisq́ enim mortalium conuentis, in pactis, in fœderibus, in ipsis etiam doctrinis, sæpenumero errores insunt, mendacia, doli. In diuinis uerò eloquijs quid aliud expectandum censes, quàm rectitudinem, fidem, ueritatem, constantiam? Proinde uerendū haudquaquā est, ut is qui summa & æterna est ueritas, nos sua lactet blandiloquentia, aut inanibus pollicitationibus, cum eius uerba, & promissiones, ut inquit paraphrastes, candidissimæ sint, ipsoq́ argento igne diligentissimè expurgato, puriores. Pulcherrima sanè similitudo. Iam, inquit, eius uerba omni uanitate defecatiora sunt, quàm ipsum sit argentum, plumbo, aut alia adulterina commixtione depuratum, coctumúe septies, hoc est, pluries. Scripturę enim mos est, per septenarium numerum, indefinitum significare, ait Solomon. Argentum electum est iusti lingua. Quod tamen de uiro iusto non tantum intelligi oportet, quàm de Deo ipso: quanquam iustitia ipsa potius, quàm iustus appellari debeat. Probatum terræ, græcismus est, pro purgatū à terra, ut omnino purū sit. Totus enim is uersus uariè admodū ab Hebræis legit. Sermones Dñi, ait quidam interpres, sermones puri: argentū excoctum in catino, uel, ut alius reddit, in uase alchimico terræ, depuratū septies. Felix uerò sic: Argentum igne examinatum à domino terrę, purgatū septies; ut illud in catino, seu uase alchimico, alludat

C ad modum depurandi argentum in uase fictili: Id uerò, à Domino terræ, prę se ferat argentum publicum, manifestũ, & quod tanti ab omnibus æstimetur, quanti res pura, haud adulterina, æstimari par est. Vtcunq; enim uariet lectio, sensus nõ uariat, quo purissimo, defecatóue argento, ac exactissimè depurato, dicta Dei propter eorum ueritatem, æternamq; certitudinem, comparat propheta. Quocirca paraphrastes, postquã dixit pollicitationes Domini candidissimas esse, atque argento ipso igne diligentissimè expurgato puriores, subiũxit, à quo, arte & instrumentis ad eam rem aptis, ablatũ est quicquid inerat terræ impurioris, idq; septies repetita concoctione. Quòd uerò in sacris literis argentum, uel doctrinam, uel uitam puriorem, quemadmodũ aurum tum fidem, tum charitatem significet, manifestius est, quàm ut à me, qui aliud ago, refricet. Ergo impossibile est, quin Deus propter miseriam inopum, & gemitum pauperũ, ad afferendum auxilium exurgat, eosq; ponat in salutari. Siquidem illius excellentiæ sunt diuina uerba, & promissiones, ut sint tanquam argentum purgatissimum, ac summè defecatũ: & est maioris ponderis dictio, quàm si solummodo dixisset, sicut argentum.

Tu Dñe seruabis nos: & custodies nos à generatione hac in æternũ.

Secus Felix: Tu Dñe custodies eos: custodies eum à generatione hac in æternum. Atqui hîc notandũ, summoperè necessariam esse intelligendis psalmis tropoum cognitionem, quibus utuntur Hebręi: uel illius maximè, quo subitò, cum non aduertis, fit uel personę uel numeri uariatio, ut hîc: Custodies eos, pauperes scilicet: custodies eum, hoc est, pauperem. Sensus igitur: Tu Domine, quando tuę pollicitationes adeò puræ sunt, & ueræ, ut nihil purius, ac uerius esse possit, seruabis optima fide, quæ promisisti, & nos tutaberis perpetuò, seruabisq; ab huiusmodi pessimo hominũ genere. Quid, quæso, aliud hortari nos uoluit Petrus, quando Iudęos admonuit dicens, Saluamini à generatione praua, quàm quod nũc uates orat: Difficillima sanè res est, circa molã, quod aiũt, triticeã uersari, & nõ pollinè dealbari: uel ad profurniũ sedere, nec fuligine denigrari. Porrò sicut picare proprium picis est, ita in prauorũ consuetudine, prauitate non affici, fermè impossibile. Quare Dominũ precatur, ut nos à generatione hac (quod quidẽ cum stomacho est legendum) tutetur: quasi dicat, à generatione ista, quæ cum ob innumera cœlitus beneficia sibi data, & grata & syncera esse deberet, facta est omniũ generationum pessima, ingratissima, impurissima. Verùm quoniam labilis, sors est humana, quî tantam, uel per secretiores passim orbis angulos coniectam malitiam, uitare poterimus, nisi tu nos custodias, ac perpetuò serues? Quis in terris iam locus tutus? quæ urbs? quæ domus? quod tuguriũ etiam unius hominis uix capax, quod prorsus immune sit, ac liberũ? quodq; nõ subrepat aliquando uel dolus, uel fraudolẽtia, uel simulatio, uel incõstantia, uel bellua illa omni Lernęa hydra crudelior perfidia? Quàm uerum igitur est illud, quòd defecit sanctus? quòd diminutę sunt ueritates à filijs hominũ? qui tamen, cum dicto citius, ab una illa atque inuariabili unitate sese diuellere soliti sint, circunquaq; securi obambulant, nihilq; uerentes utranq; in aurem stupidi obdormiunt. Idcirco à propheta dicitur,

In circuitu impij ambulant.

Hoc est, quoquo uersus te feras, circunfusi sunt undiq; peruersi homines, oberrantq; tanquã in corona malignissimi dæmones. Quis igitur tutus? Audiui, ait, alio in psalmo, uituperationem cõmorantium in circuitu. At unde tanta malorũ colluuies? Respondet paraphrastes, haud ego: Cum principatum nacti fuerint qui inter homines perditissimi sunt. Verùm

Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

Per ea quæ dicta sunt, nulli dubium esse debet, hunc psalmum in primis compositum esse in assentatores, ac sordidi ingenij homines, qui ob facilitatem principum, ad sublimiorem aliquem gradum euecti, nihil non agunt, quò suam libidinem

A nem de ciuium miserijs satient: si tamen satietas ulla, aut modus ullus in exaturanda cupiditatū erynni, statui potest. Hi sunt enim plerunq;, qui ex humili fortuna ad primas dignitates in bonorū perniciem asciscuntur: quibus quidem nulla, tum amplis regnis, tum rebuspublicis, tum religionib. quoque ipsis priuatis, pestis nocentior esse potest. Proinde sapientes, multo optabilius censuerunt habere principem stultum, & malum: consiliarios uerò & ministros bonos, quàm hos malos, principem bonum: propterea quòd per ministros agunt omnia principes, audiunt, uident, loquūtur. Quare cum hi perditi sint, quamlibet boni principes existant, omnia peruertūt, ac in reipublicæ perniciē detorquent, quantumuis ab ipsis principibus instituta sint, & sapienter, & piè. Atqui quomodo non experimur quotidie uerissimam illam Solomonis sententiam? Dum regnant iusti, lætatur populus: dum autē dominanť improbi, gemit. Sensus igitur erit: Mala omnia suprà cōmemorata eueniunt nobis, cum tu, ô Domine, sicut altus es, atque profunda iudicia tua, exaltasti eos immeritissimos, fecistiq; ut tanquā dij in terra, uulgi stolidi opinione haberentur, cum tamen nihil aliud sint, quàm filij hominum, hoc est, homines uiles, ac nihili. Huic enim sensui alia ex Hebræo litera quadrat admodum, cum ait: In circuitu impij ambulant, cum exaltabuntur uilissimi filiorum hominū: uel, ut interpretatur Felix, cum exaltabuntur opprobria filijs Adæ. Sed nulla melior Chaldaica: In circuitu, inquit, obambulant impij, sicut hirudo, uel sanguisuga, quæ sugit sanguinem filiorum hominū. Ecquis tam alta hæc Dei iudicia perscrutari potis erit?

VINCENTI, PSALMVS DAVID XIII.

SQVEQVO Domine obliuisceris me in finem?

B Is psalmus totus affectibus ardēs, ab anima illa decantatur, quæ prorsus ob uarios perturbationum occursus exagitata, nullū euadendi modum per proprias uires inuenit. Ex quo de se, suaq; uirtute diffidens, cum Domino uidetur conqueri, cur tam tardè subueniat. Talem enim animi desperationem haud semel Dauid in suis illis, tum à Saule, tum à proprio filio, exuscitatis persecutionibus, expertus est: sed eo maximè tempore, quo à patria & regno exulabat. De psalmi titulo, quem Felix interpretatur, effundēti sanguinem, satis superius in quarto psalmo est dictum. Nam certè cui alij nostrā salutem committere debeamus, non uideo, nisi fortissimo illi, qui deuicta morte, profligatoq; inuisibilium hostium exercitu, atque imperio, nō armis ferreis, aut telis, sed cruore proprio, ac nece, uictor tandem euasit. Circunuallata igitur anima, & penè ab circuncursantium uariarum perturbationum impetu obruta, exclamat, Vsquequo Domine obliuisceris me in finem? Neminem quidem esse arbitror, uel mediocriter in schola spiritus exercitatum, qui ignoret, quas animi consternationes, anxietates, cruciatusúe experiatur anima illa, quæ in inquisitione ueritatis, exercitioq; seipsam superandi, ac proprios motus, innatásue cupiditates, atque appetentias rerum diuersarum innumeras, occupata, torquetur, anxiáque ui quadam solicitudinum, pulsúue, ut sic dicam, irrequieto cōcitatur. Hinc enim suam ipsius considerans imbecillitatem, proprijq; acuminis hebetudinē, & languorem; illinc uerò potentissimorum hostium insidias & laqueos aduertens, qui eo atrociores sunt, quo eorum pars maior inuisibilis est, angitur supra modum, utpote quæ se miserrimam reputat, dum suam in longum miseriam protrahi conspicatur. Quocirca illud sæpenumero illi obuenire est necessarium, ut inter tot rerum difficultates, atque angustias perstricta, dubitet interdum suam à Deo negligi salutem. Eò enim aliquando dubietatis ipsi perfectissimi quoque uiri adiguntur, ut quid, in re salutis, opus sit facto, deliberare nesciant: sed tum potissimum, cum res suas adeò ab hostium dolis circunuentas uideńt, ut ferè nullus elabendi modus appareat. Clamant igitur ferè attoniti, Vsquequo Domine tuorum non recorda-

C ris? Esto quòd ad tempus nostra nõ cures, num hæc tua obliuio erit in finem, hoc est, in perpetuum? Oblitum Deum nostri dicimus, cum eum curam de nobis nõ habere suspicamur.

Vsquequo auertis faciem tuam à me?

Hoc est, usquequo, quasi nolens uidere quæ hic aguntur, ut hi solent qui indignabundi, cum rogantur, auertunt faciem, tuum subtrahis fauorem? Quare sic reddit paraphrastes: Quousq; auertis tanquã iratus uultum tuum? Quousque?

Quandiu, inquam, ponam consilium in anima mea? dolorem in corde meo per diem?

Vide quantã cõmiseratione, hisce repetitis sententijs, mouere intendit. Quãdiu, inquit, mecũ ipse cõsultabo anxius? Hic sanè mihi considera, quid nostra ualeant cõsilia, cum nostra sunt: his enim nostras in dies magis accumulari curas, & has quidem superuacaneas, experimur. Quid cor, cum perplexitate illa infinita humanorũ consiliorũ exeditur? Quàm quidem necessarius sit rebus nostris diuinus fauor, sciunt hi, qui in pugna hac carnis molestissima, iam planè attriti sunt. Qui si certè nos, ob innatam nobis malitiam, in angustijs uiuere permittit, hoc est, si auertit faciem suam à nobis, nulla nostra uigilantia, nulla circunspectio, nulla cautio, ad assequendum finem, ad quem adipiscendum facta est humana natura, sufficiunt. Nam quo magis nos à malorum congerie, Dei auxilio destituti, conabimur extricare, hoc magis intricabimur. Dolorẽ.) Clarius Hebræi, anxietatẽ, seu mœrorẽ. Vnde paraphrastes: Quousq; uanis curis animam meam affligam, quæ nihil pæter mœrorem continuum pariunt? per diem uerò, iugiter, quotidie, absque requie.

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me?

Vsquequo perfidos homines? usquequo dæmones? usquequo carnem hanc D petulantẽ sines in me ferocire, cristasq; erigere? Quousq; atrox hæc pugna, in qua hostibus meis prorsus sum impar, perdurabit? æterná ne erit? Quandiu subiecta erit anima mea uanitati, etiam nolens? Quãdiu seruio legi peccati & mortis? Hoc certò scio, quòd qui in carne sunt, ut ait Paulus, placere Deo non possunt. Quare tu Domine, qui omnia ab æterno respicis,

Respice & exaudi me domine Deus meus.

Conuenientissimè enim uerbo, auertis, opposuit uerbum, respice: & est perinde ac si dicat: Habe, quæso, calamitatis meæ rationem, & tandem, post tot gemitus, ac suspiria, exaudi me. Tu sanè meam nosti indigentiam; tu gemitus, tu lachrymas non ignoras. Cur igitur, more irati, auertis faciem, & non respicis? nónne in Dominum, in regem, in ducem, in Deum meũ elegi, in quem solum confidere debeam? Hebræi habent: Respice, responde mihi: quasi diceret, Annue ô Domine, ac responde, qua demum uia elabi possim.

Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte.

Eodem consilio uates, quo suprà, petit sibi uitæ lucem impartiri, atque oculos illos, quibus ueritas cernitur, illuminari: hoc est, prementium malorum tanquam grauedinem, ac tenebras, quas mortis somnus, desperatio scilicet, consequi solet, dispelli. Vnde Felix: Ne quando obdormiam mortem: seu, ut ipse interpretatur, dormitionem æternæ mortis incurram. Alioqui, quomodo mortem hanc omnibus debitã deprecaretur? Sensus igitur erit: Absterge ô Dñe mei intellectus oculos à caligine illa, qua per tales ueluti quosdam tentationum uapores, cataclysimq; obnubilati, penè cæci facti sunt. Nam nisi tu præstò sis, quid nostra cõsilia? quid conatus? quid animi uires agere poterũt? Quomodo ego quidẽ ex me cõ euadã quô nõ is somnus obrepat, eaq; occupet oscitãtia, quã indubitatus interitus comes sequat? Solis ẽm diuino lumine, suo uitio, destitutis, mors datur ęterna. Illud uero cõsiderandũ, quòd electi, quib, ab hoc seculo demigrare cõtingit in uitã, quodam-

A quodãmodo moriuntur: hoc est, ut semper uiuant, ab hac uita decedunt: mali uero sic moriuntur, ut semper mortui sint. Quod quidem infelicissimum mortis genus tum illis accidisse non dubitamus, cum illorum, Deum oblitum esse in finem, in perpetuum scilicet, haud dubij sumus. O miserrimam illorum conditionẽ, qui adeò impiè uitam hanc uiuunt temporariam, ut æternam amittant. Aeterna uerò uita amissa, quid, oro, aliud expectandum ducimus, quàm mortem illam, quæ idcirco terrifica est, ac malis omnibus obnoxia, quia æterna? quia perpetua? quia interminabilis? Quare, uide Domine, & considera,

Ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum.

Cernis quàm trepidula aliquando fiat anima, cum nõ ignorat periculum? Cernis quàm non cessandum sit ab imploranda Dei ope? Respice, ait, exaudi, illumina, ne in extremo illo meo obitu, in quo rei summa absoluetur, hostis præualeat, iactetque sese, ac dicat, me pugna cessisse: tum dico, quando mors aderit, nec ulla salutis spes erit reliqua. Quô mihi, rogo, tunc erit cõfugiendum, quando uitalis, ingrauescente morbo, respiratio intercludetur, uox aberit, perlanguescent oculi, frigida extrema, atri ungues, cadent malæ, rigebit frons, ac tandẽ relicto corde, anima frigidum deseret corpusculũ? Alia litera habet, Superaui eum, pro præualui. Vtcunque litera sit, uox est in aduersarij consternatione exultantis: quæ quidem insultatio plerunque uictis solet esse acerbior, quàm ipsa mors. Sensus itaque is erit: Habe, quæso, Domine rationem mei periculi, & exaudi me cum tam crudelibus inimicis colluctantem: ne fortè dicat hostis exultans, factus sum illo superior: uici tandem, occubuit. Et hoc quidem modo,

Qui tribulant me exultabunt, si motus fuero.

Felix: Tribulantes me: seu, ut alius legit, infestatores mei exultabunt, cum lapsus fuero. Solent enim in monomachia certantes, admodũ gestire, lætari, uiresque B colligere, si hostem suum uel paululum labare gressibus uiderint. Porrò cõsilium omne nostrum, ac deliberatio in hoc nostra firma esse debet, ut mori malimus, quàm uel semel peccando Deum offendere. Huic enim proposito insistere, in hanc curã incumbere, niti, ac tota ui animi intentos par est eos omnes esse, qui obfusos, fugatósue hostes, ac dæmones, trophæa uictoriæ in sublimi suspendere efflagitãt. Quo quidem genere triumphi, nescio an aliud, uel in deuictis Persis, Turcis, aut Pœnis celebrius esse posit. Verùm summa adhibenda est diligentia, ne in medio ipso pugnæ feruore meticulosi nutemus, &, ut ait uates, moueamur, ab instituto scilicet nostro, ac proposito: quod sanè esse debet, ne à pugna nisi uictores secedamus. Cæterum in pugna huiusmodi nõ parum facit, si quibus potissimum armis uti oporteat, non ignoretur. Quare à propheta adijcitur,

Ego autem in misericordia tua speraui.

Duræ sunt, ait, conditiones belli, dubij euentus, hostes fortissimi: & si omnia circunspicio, meque exactè considero, uictoriæ spes extat nulla, nisi in te. Quocirca in misericordia tua, non in me, meisque uiribus et actionibus, quãuis, ut mihi uidetur, sanctissimis, et semper speraui, et nunc spero. Vides qua acie collimatus sit spei gladius? Perpendis quô te, de Domini bonitate fiducia prouehat? Ignoras'ne adhuc quibus telis minaces illi tui hostes confodiendi sint? Ita è contrario, non est in bello illo, quod fit in carne, miles adeò accuratè, uel septemplici ære circũdatus, hoc est, omni uirtutum genere circunseptus, qui facile non occumbat, si hoc unum spei telum deerit.

Exultabit cor meum in salutari tuo: cãtabo Domino qui bona tribuit mihi, & psallam nomini Domini altissimi.

More suo uir sanctus de condonata sibi uictoria, quam totam in Dei misericordia sitam esse asseruit, gratias agit. Dignus profectò ille est, qui totam suæ uictoriæ summam à Deo pendere credit, cui Dominus opituletur, atque eius cor solido per-

C fundat gaudio: quemadmodũ & spei, & fidei comites semper sunt, pax, & gaudiũ: ex quo iugis illa, de perceptis spiritus donis, gratiarũ actio, enasci solet. Nequit sanè confundi, qui in Domino sperat. Exultabit igitur cor meum in salute mihi prę-stita, tot exanclatis rerum difficultatibus, modo in spe: tunc uero exultabo in Deo IESV meo, cum uidebo eum sicuti est, cognoscamq; eum, sicut cognitus sum. Interim enim cantabo, agamq; gratias tam benigno Dño, ubi ultus fuerit iniuriã, ut canit paraphrastes, qua affecerunt me hostes mei. Cur tali Dño, & patrono, meas omnes ingenij uires, mea studia, meas lucubrationes, meas uigilias, non dedico? Ille, ille est, qui per accessum eius filij ad nos, bona omnia cõtulit: nam ipse est omne bonum. Vnde ad Mosen loquitur Deus: Ostendam, inquit, tibi omne bonũ. Ille, ait Paul. qui unigenitũ suũ nobis dedit, quomodo nõ omnia bona cum ipso dedit? Illud postremò notandum: Psallam nomini Dñi altissimi, in Hebræo non inueniri, sed à pio aliquo interprete à psalmo septimo mutuatum, huicq; additum.

Vincenti Dauid, seu danti æternitatem.

PSALMVS XIIII.

DIxit insipiens in corde suo, non est Deus.

Psalmum hunc dicatum uincenti, aut danti æternitatem, Christo scilicet bonorum æternorũ omnium erogatori, in eos compositum esse, qui dum rerum potiuntur, Christi pauperes absque commiseratione aliqua, crudelissimè, ac pro libidine diripiunt, &, ut scribit uates, comedunt, affirmant doctiores. De huiuscemodi quidem potentium immanitate conqueritur apud Michæam Dominus dicens: Comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriauerunt, & ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut in
D lebete, & quasi carnem in medio ollæ. Hoc igitur modo in terris male habitus uir sanctus, miratur, ac apud Deum, quid sibi uelit tam sæua superiorũ atrocitas, expostulat: & ait, Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Cum omnibus, secundum Damascenum, natura ingenita sit cognitio, Deum esse: neque tam nota sint prima principia, quàm hoc: tamen cum quis adeò scelestus est, ut sibi uitam totam in perpetuis uitiorum sordibus traducendam esse arbitretur, atq; ob id Deum contemnat, & execretur, dicit proculdubio in corde suo, non est Deus. Licet enim ore id non dicat, sic tamẽ uiuit, ut prorsus Deum esse neget. Ait de his Paulus: Dicunt se nosse Deum, factis autem negant. Prẹterea illi, quibus iam Deum esse innotuit, acerrimum eum exactorẽ uirtutis esse, atq; omnium iudicẽ, ignorare nõ possunt. Quare neq; prauis cupiditatibus facile obtemperabunt, neque impietate ulla afficientur, præsertim si eò sint cognitionis euecti, ut quemadmodum eum esse, ita & optimum esse non ignorauerint. Ex qua quidem professione id nasci solet, quòd sicut Deum & esse, & optimũ esse cognoscunt, ita eum summo studio, curaq; omni, & diligentia, & colunt, & amãt. Nam ex huiusmodi cognitione is amor oritur, qui ex se studium, ac eum ipsum, quem supra omnia diligit, imitandi ardorẽ parit. Reprobi uero, etsi quantũ satis sit notionis diuinæ à benignissimo omnium Dño habeant, ut inexcusabiles sint, ut ait Paulus: eò tamẽ sæpe iniquitatis adducuntur, ut Deum non esse, qui sua uideat scelera, sibi persuadere conentur: atq; in re alia, q̃ in Deo, sibi confidendum esse existiment, quæ sit illis Deus. Siquidem cum in solo Deo confidendum sit, id necessariò Deus tuus erit, in quo confidis. Quòd si in alio, q̃ in Deo uero confidis, iam Deum negasti, iam dixisti in corde tuo, non est Deus. Proinde qui confidit in Deo, is, Deus illi erit. Qui in opibus, qui in operib. qui in homine, iam & opes, & opera, & homo, Deus illi erunt. Vide, oro, quàm facile, uel non aduertentes, ita efficimur insipientes, ut dicamus, non est Deus. Itaq; ut iam finiam, is qui non sapit quæ Dei sunt, quiq; ignorat Christum esse Dei sapientiam, insipiens factus, dicit uita, & moribus, licet forsan secus fateatur lingua, non est

A non est Deus. Eam ob rem mala arbor, ac radix infecta, bonos cum nõ ualeat afferre fructus, à uate infertur,

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis.

Corruptum & integrum in rebus solummodo corporeis cum opponantur, in his quæ uacant corpore, transumptiuè dicuntur. Nam animi integritatem dicimus, perfectam ad Deum conuersionem: quemadmodum ab ipso auersionẽ, corruptionem appellare soliti sumus. Corrupti sunt, ait, ueluti carnes putridæ, in studijs suis: hoc est, in cordis radice mala, ac peruersa. A corde enim mala omnia ortum habent. Nam cum Deum esse negent, in quo omnis inest puritas: et mente & corpore inquinati euadãt necesse est: atq; ob id per omnia reprobi, in studijs, in curis, in cõsilijs, in amoribus, in actionibus quoq; suis prorsus obbrutescunt. Primũ enim gradũ sceleratæ uitæ, aiunt sancti Dei uiri, esse, in animo statuere Deum nõ esse: proximũ uero, uitæ actiones deprauare: hoc est, nihil rectũ, nihil sanctum, nisi cum ordine, aut uelle, aut agere. Ex qua quidem re, tum Deo in primis, tum bonis omnibus, sicut sanis putrida cadauera, sunt abominationi. Nec sanè mirum: nam recto iudicio præditis, nihil habetur uirtute suauius: uitijs uero nihil magis detestabile, & iniucundum. Quare Solomon, uir prauus, inquit, abominatio est iustis. Porrò cum diuus Paulus, Christum illis, quibus eo nihil amœnius, atq; odoratius afferri poterat, prædicaret, aiebat: Odor sumus alijs uitæ ad uitam, alijs autẽ mortis ad mortem. Hincq; asserebat Solomon, sceleratum uirum abominationẽ esse illi, qui rectà graditur.

Non est qui faciat bonum.

Est perinde ac si dicat: Non est cadauer, quod non nauseam cieat. Et quemadmodum inter illa quæ naturã ipsam hominis prosternunt, ac deijciunt, fœtor ponitur: ita nil tantùm pij hominis animum angit, & planè affligit, quantũ mala sceleB ratorum uita, & mores. Animus enim suum habet odoratum, licet incognitum, illis maximè, qui nullum aliud odoramentum, aut suffitum esse existimant, præter illum, quem rosacea aqua permixtum cirthacum, aut ladanum excitat: aut quem etiam tantilli soricis umbilicus è molliculis emortui animãtis pellibus euaporans, ad delicatas nostrarum matronarũ nares emittit. Scilicet puella sponso haudquaquam est placitura, nisi prius sit undiquaq; libidinosis illis suffumigationib. perlustrata. O nostrorum ciuium mores, ô impensas in alenda Christi inedia impensius erogandas, quàm in enutriendo in rebuspub. luxu & libidine.

Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, ut uideat si est intelligens aut requirens Deum.

Quasi attonitum ac stupidum, uates Deum facit, atq; admirantem, omnes adeò à recta deflexisse, neminemq;, qui bonis actionibus daret operã, inueniri. De cœlo, ait, respexisse. Humano enim more hæc à uate, & his similia, dici sæpe legimus. Nam cum ubiq; uerè sit Deus, ac per omnia diffusus, in cœlo tamen eum esse, atq; habitare, omnib. ubiq; est iam persuasum. Vnde Eutymius: Quasi ex alto cœnaculo procumbere, & spectare Deum facit propheta, cum tamen & ubiq; sit, & omnia exactissimè pernoscat. Simile fermè & illud est in Genesis lib. Cumq; uidisset Deus terram esse corruptam, dixit ad Noe. Item illud de Sodomitis: Descendam, & uidebo, an iuxta clamorem, qui ad me peruenit, omnia commiserint. Illud rursus: Descẽdit ut uideret ciuitatem, & turrim. Anthropopathia est, nostro prophetæ admodum familiaris. Contemplatur igitur Deus sublimi tanquã è specula, an inter Adæ filios sit intelligens, & inquirens Deum. hoc est, si est qui intelligat, sapiatue quæ bona & recta sunt. quæq; ad bene, beateq; uiuendum conducunt. Cæterum, illum absq; errore Deum inquirere dicimus, qui eum in spiritu & ueritate, uti spiritalem naturam decet, & colit, & ueneratur: atq; interim fucatis abiectis operationibus, aut ritibus, illum, ut patrem, non minus timet, quàm diligit, ab eoq;

C bona omnia, quæ tum ad corpus, tum ad animum maximè spectant, plena cum fiducia rogat. Inquiritur rursum Deus, ac utcunque intelligi potest, uita optimè instituta, orationumque studio, & feruido, & pertinaci. Paraphrastes enim sic legit: Dominus è cœlo contemplatus est posteros Adæ, ut uideat num sit in tanto hominũ numero cordatus quisquam, qui Deo studeat esse charus.

Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Nostri temporis homines hæc omnia ad priscos referunt, utpote qui ante summi patris, per eius amantissimum filium, conciliatam gratiam, in iustitiæ operationibus eneruí erant, ac prorsus hebetes: secus uero impræsentiarum, simulatque secum, ipse ueniens, & robur, & uim bene operandi nobis attulit. Illi ut lubet: nos audacter dicimus, ne unum quidem esse modò, cuius sanctitas non omnino sordida sit, atque impura, ni recens semper gratia illum excitet, moueat, purget, attrahat. Omnes, ait, declinauerunt. A quo obsecro? à Deo, à bono, à uita. In quod uero? in se, in sua studia, in omne malum, in mortem. Sequuntur enim iam omnes (non falsus sum) omnes, inquam, sequuntur, non quæ uerè bona sunt, sed quæ illis bona uidentur: non quæ Iesu Christi, non quæ proximi, sed quæ ad se, suumque commodum augendum attinent. Hos quidem deplorat Esaias hoc modo: Omnes, ait, quasi oues errauimus, unusquisque declinauit in uiam suam, relicta scilicet uia Dei. Ne, quæso, nostras ambagibus palliemus imperfectiones. Res enim hæc accuratius, quàm à nobis fit, est perpendenda. Stupiditas quidem periculosissima ea est animi, cum quis se sibi bonum esse persuadere nititur, cum tamẽ sexcentis, ne amplius sex, aut septem dicam, se obnoxium esse maculis, uel uno die, D cernat. Neque enim illa solummodo letalia esse peccata existimo, quæ uel à sicarijs publicis, uel à fœneratoribus, aut adulteris, & maleficis, perpetrari nouimus: sed illa etiam, quæ intus interdum, ut in Comœdijs accidit, transiguntur in desiderijs, in uotis, in appetentijs, in anxietatibus tandem illis animi irrequietis, quibus non aliter ambitionis, odij, atque auaritiæ stimulis exagitamur, quàm solet canis, aut equus, ardente Sirio, ab œstris compungi. Sed ad propositum reuertamur. Declinare in hoc loco idem est, quòd Dei legem reijcere, ac bene operãdi studium relaxare. Nam qui iuxta Dei præscriptum studet uiuere, is fidus ceu seruus Dominum comitatur, nec aliò declinat, qui uero illud contemnit, & eum qui iussit, contemnit, ab illoque se subtrahit, atque aliò deflectit. Inutiles ait, hoc est, ut hebræus reddit interpres, adeò computruerunt, ut Deo & hominibus nauseam ciere possint. Quî non eos inutiles appellabimus, cum sint membra putida, & planè emortua? Quis uero unquam ad usum aliquem, membrum adhibuit huiuscemodi affectum, quod nisi à reliquo corpore resecetur, periculum est ne totum corrumpat? Ita impij, ita scelesti illi, qui ob uitæ impuritatem, & Deo & hominibus inutiles sunt, cum charitatem, quæ uita est animæ, non habeant, nihil uiuum, nihilque uegetum agere queunt, quia mortui sunt: & Deus ipse, non est Deus mortuorum, ut sacrum testatur euangelium: Non est qui faciat bene. Horrendum profectò uerbum, & iudicium. Quod sanè, ut maius habeat pondus, facit uates, ut à Deo, postquam de cœlo prospexit, omniaque exactissimè explorauit, proferatur. Quo quidem uerborum tropo, uoluit exprimi, sceleratos illos palàm fuisse perditos, uulgoque deploratos: ut nonnullos nostra quoque ætate esse cernimus, & maximo cum incommodo uniuersi penè orbis experimur. Porrò illud non absque energia est additum, ne unus quidem.

Sepulchrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agebant: uenenum aspidum sub labijs eorum. Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est: ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Contritio

A Contritio, & infelicitas in uijs eorũ, & uiam pacis non cognouerunt; non est timor Dei ante oculos eorum.

Hi tres uersus neque in græcis, neque in hebræis exemplaribus habentur. Sed quorundam est opinio, in septuaginta interpretum traductione hos olim habitos: quod sanè, ex eo quòd ab apostolo, qui illorum cõsueuerat uti translatione, in epistola ad Romanos sunt positi, cõiectari potest. Alij uero, quibus & ego assentior, putant apostolum, ex diuersis locis, quod de cordis humani impietate hic scribitur, congessisse. Vtcunque sit, illis omissis quæ in psalmo quinto sunt dicta, cætera prosequemur. VENENVM aspidum sub labijs eorum.) Aiunt rerum naturalium indagatores, aspidem anguem in Aphrica gigni, cuius quidem ictui nullum extet remedium. De hac enim letali serpente legimus, quòd obuia quæcque uiuentia præsentaneo suo ueneno perimit: & uocatur ab autoribus aspis somniculosa, quòd somnum letiferum percussis immittat. Cui uero alij uitio aptius quàm rancori, ac oblocutioni comparari queat, non uideo. Nam rancor in uase, sicut id totum inficit, & putêre facit: ita in animo aliquo miserrimo positus, cor ipsum totum, in quo sedes est animæ, corrumpens, ad os tandem peruenit: ubi linguam aggressus, eam contaminat: unde necessariò uomitus quidam ater obtrectationis erumpit, à quo quidem illi, qui audiunt, facile inficiuntur. Sub labijs, ait: hoc est, sub lingua, sub uerbis. Hebraismus est, & est sensus: Quicquid loquuntur uenenum est mortiferum. QVORVM os maledictione & amaritudine plenum est, ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.) Omnia, inquit, eorum uerba blasphemiæ sunt, irrisiones, maledicta. Hi enim sunt, qui in iniurijs acceptis par pari referunt, uel interdum non lacessiti.

AMARITVDINE.) Ex illa enim maledicentia, facile mentis indignatio, & rancor, qui hic amaritudo nuncupatur, deprehendi potest. Est adagium satis uulgo tritum, quòd qui amarum gerit in corde, dulce expuere nequit. Omnis amaritudo, clamabat Paulus, atque ira, tollatur de medio uestri. Signum enim animi huiusce generis morbo affecti, sunt torui illi aspectus, pallor, macies, silentium; cum illo maximè, quem odio insequeris: cum cæteris uerò, obtrectatio, ac perpetua, etiam in sacris occupatus, maledicentia. VELOCES pedes eorum ad effundendum sanguinem.) Mirum profectò esset, nisi post amaritudinem, indignationemcp animi, mors sequeretur, uel ea quidem qua frater odio occiditur, uel qua ferro. Vtrunque enim perficit cor maleuolentiæ ueneno infectum. Vides odij summam? Vides quô te trahat animi indignatio? Cernis ad quem finem te ducat infecti cordis amaritudo, ut illum, quem filius Dei proprio cruore, & morte uiuificauit, tu odio, atque indignatione interimis?

B

CONTRITIO & infelicitas in uijs eorum: uiam pacis non cognouerunt.) Contritionem hanc in corpore, infelicitatem uerò in anima esse arbitror. An à felicitate solida & uera (hæc enim inferna felicitas miseria est) ceciderit, unde infelix dicitur ille, qui à recto exorbitans, ac, ut inquit uates, declinans, simul cum eiusdem propositi hominibus inutilis factus sit, non est qui dubitet: cum omnes pro confesso habeant, illum infelicem, ac planè extinctum esse, & deploratum, qui dicit in corde suo, non est Deus. Ex qua quidem animi infelicitate, qui est æternus quidam in conscientia terror, & horror, aliud emanat ulcus extra in membris, quam contritionẽ hic appellamus, nec prorsus ipsis ethnicis autoribus ignotam. Nam cum Catilinæ sæuitiam, atque in rempub. Romanam indignationem uellet exprimere Sallustius, sic de illo scribit: Color exanguis, fœdi oculi, citus modo, modo tardus incessus, prorsus in facie, uultucp uecordia inerat. Atqui quotidie in oculis sunt exempla, q̃ liuidi sint, q̃ fœdi, q̃ uecordes, q̃ uix aspectu tolerabiles sanguinarij homines, & hi, qui nihil tantum in uita amant, q̃ ut cæteros homines & odio, & ferro insectent. Hinc rursus hypocritæ, hinc alieni, seu honoris,

C seu æris appetentes: hinc inuidi, hinc illi qui non suas depereunt mulieres, misere effigiantur: ut sane asseuerare non dubitem, contritionem continuam in improborum corporib. inesse, & quam quidem ab interna illa infelicitate, corrosione scilicet conscientiæ, deriuare dicimus. Verùm unde hoc tam tetrum emanat uirus? ob quam causam, oro? Quia uiam pacis non cognouerunt. Fidem hic, uiam pacis esse arbitror: qua quidem iustificati, ut ait Paulus, pacē habemus ad Deum. Quæ sane est, cum secura redditur conscientia, ac credit, Deo, omnia quæ agimus grata esse. Alioqui cum dubiæ sunt nostræ in re salutis actiones, dubia & ipsa redditur salus: quæ tamen nisi in certissima persuasione, ac fide, quòd eam assequuturus sit, uiuenti datur nulli. Non enim ulla alia iniuria tam cum molestia affici potest Deus à suis, quàm cum ancipiti animo rogatur: ac dubiè, quod ipse certissimè daturus est, petitur. Hæc igitur ea est cognitio pacis, quam uates asserit à reprobis ignorari. Vbi enim mens fluctuat, corq; curis ac studijs exagitatur dubijs, pax ibi esse non potest. NON est timor Dei ante oculos eorum.) Hæc tandem totius nostræ peruersitatis summa est, absentia scilicet diuini timoris. Qui quidem cum sit sapientiæ exordium, imò ipsa sapientiæ perfectio, non potest non maximopere sui cultores extollere, hoc est, ex hominibus heroas facere, cum eos à peccati contagione immunes reddit. Siquidem timor Domini, ut ait Solomon, expellit peccatum: quo quidem ab anima semoto, ac per spiritus gratiam, non solum eo, sed & ipsius fomite restincto, pax cordis, arrha scilicet salutis, peccati sedem occupat, fitq́ue unum cum Deo anima per amorem in campo sedatæ conscientiæ. Ita è contrario, simulac Domini timor esse inter complures desijsse cernimus, nostróque maximo dolore experimur, illud quod in Osæa legimus: Non est ueritas, ait, nō est misericordia, non est scientia Dei in terra. Maledictum, homicidium, mendacium, furtum & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinē tetigit. Poterat'ne elegantiori penicillo nostri æui conditio depingi? Quæ,
D oro, mala à corde illo abesse possunt, à quo abest ueritas, misericordia, pietas? His enim seclusis, illa actutum subeunt.

Nónne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem: qui deuorant plebem meam sicut escam panis?

Perstat propheta in instituto: atque hic tangit illos, qui facile sibi subditos perinde exagitare solent, ac obterere, uti solet panis obteri dentibus, & deuorari. Quare sic reddit paraphrastes: Mirum profectò eos, quibus mandata est cura plebis, posse eò amentiæ peruenire, ut licere credant opprimere miseros, & deuorare populum meum, non maiori commiseratione, quàm deuorari solet frustum panis. Non me cognoscent? quasi dicat, Re ipsa certè uidentur de Deo nihil unquam legisse, aut proprij muneris, & officij, parum memores esse. Dura profectò increpatio: sed quæ nostris à magistratibus, rerúmque publicarum primoribus, exactè perpendatur. Nónne cognoscent aliquando quàm malè egerint? Cognoscent sanè, ac per pœnas experientur, quod nunc scire dissimulant. Et ut maximè impræsentiarum cordis improbitatem tam altè ex longo habitu absconditam uidere non possint, ex uerissimo tamen conscientiæ testimonio sentient tandem quid ignorauerint, quod maximè sciri oportuit: tunc dico, quando, ut minatur Solomon, turbabuntur timore horribili, & præ angustia spiritus gementes dicent: Ergo'ne errauimus à uia ueritatis? & iustitiæ lumen non luxit nobis? sólque intelligentiæ non est ortus nobis? Lassati sumus in uia iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus uias difficiles: uiam autem Domini ignorauimus. Quid nostra nobis profuit superbia? quid fastus? quid ambitio? Transierunt omnia illa tanquā fumi umbra. Vide, obsecro, ad quantam interdum cognitionem perueniant acti plagis, qui in croceis uiuentes, uix, an Deus esset, suspicabantur. Vt cibum panis.) Hyperbole est, qua bonos ab improbis superioribus, rectori-

A rectoribúsue multitudinis prorsus atteri significatur. Litera quæ hic est Hebræis, ab hoc paululum sensu deuiat. Felix sic: Populum meum comederunt panem: uel, ut alius habet, uorant plebem meã in cibo panis. Idcirco huius literæ sensum hunc esse arbitror, quòd uorant Dei plebem tum etiam quando comedunt panẽ. Adeò enim infelices sunt, ut ne uictus quidem eorum quotidianus sit absq; macula, & infamia: ut id quoque quod edunt, & bibunt, & uiuunt tandem, sit peccatũ, dum ex usuris, & rapinis, & furtis, delitias, nedum uictum quidem necessarium, sibi comparant.

Dominum non inuocauerunt.

Sed Belial, aut Mammonam, ut auari: aut Belzebub etiam, ut impudici, & scortatores. At quomodo illum inuocabunt, in quem non credunt? Quæ potest illorum esse inuocatio, qui dicunt, totoq; uitæ circulo testantur, quòd non est Deus? Præterea iucundum ualde est considerare uatis prudentiam in explicanda scelera torum hominum uita. Vt enim quàm deplorati essent quorundam mores, spe omni sublata resipiscentiæ, enarraret, primum illis Dei negationẽ tribuit. Non est, inquit insipiens in corde suo, Deus. Deinde clarius recensere cupiens quàm flagitiose inter cæteros conuersarentur, ait eos, & Deo, & hominibus, uti putentia cadauera nauseæ esse, ac foetere: neq; inter illos quenq; esse, qui bene ageret, sed Dei populum, ac plebem, crudelissimè deglubere, & deuorare. Postremò uero tantæ prauitatis radicem detegens, ait non esse ante illorum oculos diuinum timorem, ipsosq; Deum non inuocare, hoc est, nullam prorsus de Deo curam habere, nihil ab ipso expectare, nihilúe petere. Cum enim Deũ esse, ut ait Anselmus, per se notum sit, ex hac fit cognitione, quòd homo identidem ipsum cognitum nominare libenter aueat, atq; eius uirtutẽ prædicare, extollere, dilatare, illamq; in angustijs, & ærumnis, quas uita humana quotidie experitur, inuocare non reformidet. Vates igitur cum negat illos, in quos hæc scripsit, Deum inuocare, planè dicit, eos omnis religionis uacuos esse, atq; à diuino timore penitus alienos. Cæterum in scripturis inuocare Dominum, aut Dei nomen, perinde illud esse quòd Deum colere, norunt hi, qui sacræ legis studio libenter nauant operam. In Genesis libro scribitur, quòd Enos cœpit inuocare nomen Domini: quod est, ipsum cœpisse Dei cultum, iam tum in primis illis rerum exordijs parum cognitum. Item illud de Abraam, quo legimus sanctissimum senem aras extruxisse, ac inuocasse nomen Domini, nihil aliud uult, quàm Abraam colendi Deum loca instituisse, ibiq; primum eum ipsum coluisse, ac cæteros ad id agendum prouocasse. Vnde Chaldęus hunc uersum sic reddit: Nomen Dei non prędicauerunt.

(B appears in the left margin beside "Vates igitur".)

Ibi trepidauerunt timore ubi non erat timor.

Licet enim, ubi non erat timor, in codicibus Hebræis nõ inueniatur, sed solum ibi, formidabunt formidine: cui statim adijcitur, Dñs in generatione iusta est: tamen ut nostro etiã faueamus interpreti, ut par est, dicendũ erit, quòd si ad prẹsentẽ uitã huiusmodi superuacuũ referamus timorẽ, non erit præter uatis mentẽ. Nónne uidemus, etiam inter illos qui aliqua religiosa uel dignitate uel professione in Dei ecclesia præditi sunt, q; perfracte bonorũ, honorúmue temporaliũ timeant, ac lugeant amissionẽ? Deum uero, qui solus timendus est, neq; timeant, neq; uereantur? quid cum moriendũ est? quantos eiulatus? quanta lamenta? quos gemitus audire licet? Non sic enim pauet lepus, aut capreolus ad canum latratum, uti hi ad minimam quanq; mortis memoriã. O si non moriendum esset, aiunt. Quid, oro, tali metu in Christiano uiro turpius? quid magis superuacaneum? Timendum ne erit hinc demigrare, ubi uir iustus non absque dolore maximo animi, & cruciatu, manere potest? Sed quid hi timent, forsan aliquis dicat? nónne Deum? nihil minus inquam. Timent enim sese. Timent transactã uitam. Timent conscientiæ testimoniũ. Timent æternas pœnas, quas etiã uiuentes quodam modo miserabili

C præsentiscunt. Timent igitur, ubi timor esse non debet; illum uerò qui potestatem habet mittere in gehennam ignis, neq; metuunt neq; colunt. Rursus enim ad futuram uitã quæ dicta sunt conuertamus. Illic dictio sic posita uidetur, ut innuat prophetam tormentorum locum præuidisse animo, ubi damnati infelicissima inquietudine trepidant, ubi non est trepidatio, similis uidelicet, tam sæua, tam formidabilis, tam atrox. Huic non dissimile illud est quod in Esaia legimus: Ecce terra Chaldæorum, talis populus non fuit; id est, huic similis, & est sensus: Vos Deum, quem solum timere oportuit, non timetis, quin potius eum contemnitis, plebemq; illius pro libidine deuoratis, atque omnia denique effreni petulantia peruertitis. At ego iam præuideo quô uestra uos impellet malitia, ad loca scilicet illa inferorum tetra, horrifica, ac omnis generis tormentorũ plenissima; in quibus quidem adeò perterrefaciemini, adeoq; pauebitis, ut similis nunq; pauor fuerit.

Quoniam Dominus in generatione iusta est.

Causam reddit propheta, quamobrem tot mala in commemoratis peruersæ uitæ hominibus futura sint. Quoniam, inquit, herilem domum offenderunt, quæ gens utiq; est, iustitiæ studens, & timorata. Nam qui alicuius habitationem diruere molitur, quomodo non ipsum habitationis dominum offendet? Ad hæc, qui probis uiris molestias ingerere conantur, non dubium quin ipsum Deum, qui in sanctis libenter conuersatur animis, lacessant. Lacessitus uero, ac quodammodo ob assiduas eorũ iniurias impulsus, ultionẽ tandem de illis sumere deliberabit; generatio autem iustorum benedicetur.

Consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes eius est.

Consilium uiri iusti, quem hic uates inopẽ, hoc est, rebus omnibus huius mundi denudatum appellat, est, Dei præsidium, ac uoluntatẽ, hominis præsidio & uoluntati preferre: Deum super omnia, calcato prorsus huius seculi amore, diligere:
D lenocinia carnis ab sese, tanq; importunissimas harpyias abigere: mundum hunc affectu deserere, Deum solum timere, ac se tandem ad omnem conditarum rerum iniuriam, pro Dei honore libenter exponere. Hoc tamen consilium, hoc uotum, hoc institutum magis diuinum, quàm humanum, confundunt facile improbi, ridentq;, ac profusissimo cachinno subsannant, &, quod magis dolendum est, nullam aliam ob causam tam salubre propositum damnare præ se ferunt, quàm quia Dominus spes eius est; hoc est, quia in solo Deo, non in huius mundi dynastis, pusillitateue confidit. Est enim apostrophe. O impijssimi uiri, uos sanctũ inopis consilium illud, quo fiduciã suam omnẽ in Dño posuit, irridetis? Haud mirũ quidem. Nam uos dicitis, non est Deus. Non est Dei timor ante oculos uestros. Deum inuocare contemnitis. Et non probauerunt, ait Paulus, Deum habere in notitiam.

Quis dabit ex Sion salutare Israel? cum auerterit Dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

Mos est scripturæ aliquid desiderantis, ut dicat, quis det? aut quis dabit? pro utinam det. Vnde illud est in Numeris testimonium: Quis tribuat, inquit, ut omnis populus prophetet? hoc est, utinam omnis populus prophetet. Et illud: Quis dabit capiti meo aquas? id est, utinã dentur capiti meo aquę. Ita in hoc loco, Vtinam, inquit, salus ueniat ex Sion. Quare sic reddit paraphrastes: Vtinam præstet Dominus ut ex Sion prodeat salus Israeli promissa. Videtur hic uates, postquã iustorum calamitates longo ueluti periodo deplorauit, filij Dei ad mortales accessum præuidisse, quo solo opitulante, à tot ærũnis liberati, unà cum ipso liberatore Deo opt. max, dij efficerentur. Optauit igitur uir sanctus, ut quod certò uenturum esse non ignorabat, acceleraret. O utinam, inquit, salus illa iam tum ab exordio rerum conditarum promissa, adueniat. Erumpat iam tandem ex Sion, ut est pollicitus, seruator. Exeat, egerminet demũ flos ille è radice Iesse. Quid ultra pręstolandum, simulac totus corruptus est orbis? Iam nõ est qui faciat bonum, ne unus quidem.

A RESPONSIO. Tunc, ô uates, salus adueniet, cum auerterit Dominus captiuitatem plebis suæ. Hæ gentes utiq; sunt, quæ iam olim non plebs eius, ut est uaticinium, nunc plebs eius. Imò omnes sunt, quamuis ab his nostris cultioribus plagis remotissimi. Iam non est Iudæus, aut Græcus: sed omnes unum sumus in Christo IESV, qui fecit utraq; unum. Omnes enim, ait Esaias, errabamus sine pastore. Ecce captiuitas humani generis: quæ quidem prorsus, per aduentum filij Dei, à nobis auersa est, ac discissa. Quando enim unquam aliàs exultare potuit Iacob, supplantator scilicet uitiorum? aut quando lætatus est Israel, hoc est, uidens Deũ? nisi postquam cœli, iam à principio ob hominum scelera clausi, aperti sunt, ac uox patris audita est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. O lætitiã inenarrabilẽ. Tunc egrediemini, ait Malachias, & salietis quasi uituli de armento. Vide exultantem animam, atque ob salutem præstitam, gestientem, cui animanti assimilet uates. Quî non igitur ouantes è turpissimis peccatorũ claustris, ut nos inuitat sponsa, egrediamur, ut Solomonẽ regem intueamur cum diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis suæ? A saltũ ne poterimus abstinere? à gaudio ne? simulatque ipsum uidimus salientem in montibus, transilientemúe colles, ac similem factum, ob agilitatem, capreæ, hinnuloq; ceruorum? Ergo perpetuò nobis est gaudendum, ac die noctuq; exultandum, postquã salutis æternæ, uitæq; beatæ, quicquid incidat, certi sumus: id quod purissima in Christum fides, hoc est, regni Sion municipatus efficit. Nos interim qui hic cum mundo conflictamus, scimus quòd ex Deo sumus.

PSALMVS DAVID XV.

B OMINE quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?

Non admodũ explicatu facilis à uate proponitur quæstio. Ardua enĩ res est, atque adeò ad intelligendũ difficilis, quis, ex Dei dono, dignus sit, qui in eius ecclesia inter electos censeatur, ubi adhuc acerrime pugnatur, ac in tentorijs militaribus, tabernaculisq; Cedar, nõ absq; periculo habitatur. Sed illud difficilius: quis dignus tandem reputabitur, qui triũphato mundo, uictor requiescere debeat in monte sancto Dei, hoc est, in æterna beatitudine, quę omnis rationalis creaturæ finis est, ac laborum requies. Vnde ait Eutymius: Requiescere is dicitur, qui ex longo itinere, & labore fessus, requiem capit. Per montem sanctum, ait, supercœlestem locum intelligere debemus. RESPONSIO. Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Omnes Hebræorũ codices habent, ambulans, siue gradiens sine macula, & faciens iustitiam. Nulli enim dubium esse debet, totũ hunc cursum uitę, uiã esse quandã, per quã mortales omnes deambulare oportet: & in qua, ueluti in arena, ac theatro, unusquisq; sese qualis in alio futurus sit seculo manifestat. Verũ quoniã nõ omnibus spectatorib. facilis est, cuius uirtutis unusquisq; sit, cognitio: id circo id uates à spiritu edoctus, ne hęreamus, aperit: ac toto quantũ potest conatu, è sublimi tanquã specula clamat: O mortales, ô uos quotquot in felicissimo illo uenturo redemptionis humanæ æuo nasciturí estis, quid hæsitatis? quid uestros priuatos cultus iactaturi estis? quid ritus? quid uariũ religiosæ fidei uiuendi modũ, alter alteri præponetis? Vnũ hoc uobis expetendũ erit, in hoc solũ incumbendũ, qualiter cum innocẽtia ambuletis, colatisq; iustitiã. Cętera enim, ultra hæc, ornamenta potius, & decorẽ pietatis, appelletis, quàm ipsam pietatẽ, oportet. Equidem nihil aliud esse iudico ingredi sine macula, q̃ innocenter, simpliciterq; in domo fidei, quæ est ecclesia, uiuere: ut de Iacob legimus, qui uir simplex erat, habitãs in tentorijs, umbra scilicet futuri Christiani, qui omissa carnis prudẽtia sibijpsi tantũmodo prospiciendi, simplici quadã ratione uitæ, abs Deo pendêre debet. Atqui hi certè sunt, qui, ut scriptum est, & ingrediuntur,

C & egrediuntur, & pascua inueniunt. Ingrediuntur enim, per diuinos excessus in Deum. Egrediũtur uerò ad res curandas proximorum bona fide. Nam à suis ante omnia Deus requirit, ut omnis ab eorum pectoribus absit fucus, & dolus. In utroque tamen inueniunt cœlestem, qua se nutriant, pastionem. E cquid aliud uoluit apostolus, quando dixit, siue excedimus, Deo: siue sobrij sumus, uobis? Cæterum in hoc uersu, interiorem uidere uideor iustificationem illam, quæ à fide est: simul & exterioris officij munus, siue fructum fidei, qui in actionibus à charitate profectis cõsistit: per quas tum Dei, tum proximi dilectio cognosci potest. Et hæc quidẽ ingresio illa est, atque deambulatio, absque macula, de qua & hic, & alias mentionem facit propheta, cum ait: Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege Domini. Porrò eum ipsum operari iustitiam arbitror, qui iustis totus deditus est operationib. illis, quibus nimirũ Deo gloria, proximisq; utilitas, ac beneficiũ prouenire solet. Nam actiones eas omnes, ociosas, ac frigidas omnino esse opinor, quibus horum utrunq; nõ conueniat. Nostra itaq; studia, nostras literas, nostra ocia, sint quantumuis sancta, & diuina, nulla esse existimo, nisi pro fine & studij & ocij, Dei gloriam statuamus.

Qui loquitur ueritatẽ in corde suo, qui nõ egit dolum in lingua sua.

Felix sic: Qui nõ detraxit lingua sua. Atqui ueritatem eum loqui in corde suo asserũt, qui absq; fuco omni, & simulatione, sed ex animo, atque ingenuè, ut Christianum decet, cum proximis ambulat, promissisq; nunquã deest. Quod quidem fidei genus à Cicerone definitur esse, dictorum, cõuentorumq; constantia. Hinc certè hypocritis, ac fraudulentis pudor inijcitur, qui uenenum aspidum, ueritatis loco, sub lingua obtegere consuescunt. Qui non detraxit, seu ut alia habet litera, qui non detulit lingua sua. Legimus enim in Regnorũ libris, Miphiboseth Saulis filium descendisse in occursum regis, illotis pedibus, & intonsa barba, dicens: Seruus meus accusauit me seruum tuum ad te Dominũ meum. Vide ad quas animi
D angustias deuenit miser ille, propter unius delatoris linguã, ut tantis miseriæ indicijs sese ante conspectum regis sisteret. Nescio sanè qua sorte id accidat, ut in ipsis quoq; bonorum cœtibus adeò surrepat interdum de aliorum uitijs deferendi facilitas, quòd quasi à natura ingenitum uideatur omnibus, ut alter alterius uitam mordeat. Quodnam colloquium? qui conuentus habentur, in quo alienorũ peccatorũ denarratio nõ audiatur? Tantùm ne obtrectationis amans est lingua? Procul, clamat Solomon, sint à te labia detrahentiũ, ac quasi à facie colubri fuge à detractore. Delatores igitur, hypocritæ, obtrectatores, dolosi, & in primis simulatores, è numero illorum sunt, qui non requiescent in monte sancto Dei, unà cum felicissimo illo cœtu, qui operatur iustitiã, qui loquitur ueritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.

Nec fecit proximo suo malum.

Hoc est, nulla in re læsit, ne in appetentijs quidẽ, ac desiderijs. Etenim sicut eiusgeneris fræno moderari linguam fas est Christianum, ut nihil prorsus eloquiaudeat, quo non gratia, atque utilitas audientibus afferatur, Dei uerò gloria illustretur: ita ab eo nihil expeti quidem aut fieri debet, quod non sit alijs utile, Deiq; nomen sanctificetur. Mirum ni hic uideas, quàm à iustorũ congregatione longe expellendi sint futiles gerrones illi, quibus una illa in primis cura est, ut uel in doctissimis grauissimorum hominũ colloquijs, risum intempestiuũ moueant, aut adeò fabulas ingerant, unamq; post aliam, tanquã annulos, connectant, cachinnosq; immisceant, ut sanissimis quoq; animis stomachum prouocare, ac uomitũ, nõ minus sufficiant, quàm si plenam nauteæ pateram uel pisitando haurirent. O hominum genus inuisum bonis, atque his quidem, quibus sanctissima illa Pauli admonitio semper est cordi. Omnia quæcunque facitis in uerbo, & in opere, in nomine Domini IESV Christi facite.

Nec

A Nec opprobrium accepit aduersus proximos suos.

Hoc est, ab alijs non est passus proximum suum opprobrio haberi: sed illius famam, uti suam propriam, tutatus est. Nam ex pręcipuis ueræ charitatis indicijs, illud potißimũ est, fratris famam abs te defensam: nullumq́; quod depellere possis, eius opprobrium ferre. Quocirca, ut sibi quisq; gratiam, & famam apud bonos (quis probus improbis placere studeat?) saluam optat: ita & alterius nomen, & gratia, bonis omnibus curæ esse debent. Est & alius sensus, qui illis placere solet, qui nostræ huius uulgatę æditionis mentem libenter sectantur: ut accipere opprobrium aduersus proximos suos, nihil aliud uelint esse, quàm illos, neque propter peccata, neque propter morbum aliquem corporeum, irrisione aut cõtumelia uelle afficere. Sed prima aliquanto melior, ut mea est opinio: ut sint gradus hoc modo. Primum, neminem lædendũ esse uerbis: unde est dictum, Qui non egit dolum in lingua sua. Deinde nõ lædendũ facto: quam ob rem additur, Nec fecit proximo suo malum. Postremo defendendum etiam esse ab aliorum iniuria: ideo statim adiecit, Et opprobrium non accepit: uel, ut alia est litera, Nõ tulit super proximo suo. Quapropter adiunctum est,

Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus.

Hoc est, iniquum proximi calumniatorem, quamuis potentem, quamuis ferocem, quamuis diuitem, contempsit.

Timentes autem Dominus glorificat.

Id est, quantumuis despectos mundo, honorat, tuetur, cum illis conuersatur. Verùm paululũ diuersius legunt Hebræi hunc uersum: Despectus in oculis suis cõtemptus est: timentes Dñm honorabit. quod quidem sic reddit paraphrastes: Qui ipse contemptor sui, & de seipso nihil minus quàm magnificè sentiens, alienæ uirtutis est admirator: maximè autem facit eos, qui reuerenter colunt Deum.
B quasi diceret, sese posthabito, cæteros diuini honoris studiosos, quanto potest affectu cõplectitur, beneficijs subleuat, & demum totus in alienis est cõmodis. Aspicis ne quomodo paßim per scripturas uox illa, de qua nõnulla suprà, charitatem scilicet à seipso incipere, abrogetur? Quî, uel uno filij Dei testimonio, nõ fit illis satis, qui per triuia hanc ueditant? quem quidem scimus, nedum à Deo, nedum ab angelis, sed ab omnibus fermè rebus cõditis diminutum. Verũ hoc paulisper, hoc est, quandiu fuit à Deo discerptus, ut ne speciem quidem hominis haberet. Atque id certè, ob amorẽ, quo semper affectus fuit erga alios, haud erga se. Alioqui quis unquam illum ad tantas coegisset ærumnas? nonne sua se sponte in sacrilegas illas Iudæorum manus crucifigendũ tradidit? Sic nimirũ agere solet perfecta charitas, quæ nihil minus quàm propria attendit commoda: uerùm quæ aliorum, ac Iesu Christi, ut inquit Paulus.

Qui iurat proximo suo, & non decipit.

Felix: Iurauit affligere, & non mutabit. Vtraq; enim lectio spiritus sancti mentem sequitur. Iurauit, inquit Felix, affligere, scilicet seipsum, ac propriam uitam: perstabitq́; in illo, quoad eius uixerit, proposito. Et est sensus: Hic uir iustus se, quantum potest, per abstinentias, ieiunia, uigilias, & id genus alia, perseueranter affligere decreuit. Tantum uerò abest, ut alios lædat, aut affligat, ut etiam illos officijs subleuet, ac sibi in percipiendis uitæ cõmodis præponat. Verùm sensus is nostræ erit literæ, quò fidei constantia inter homines celebretur. Nam si cui, oblata occasione, iurare contingat, quod damnosum sibi postea, & molestum fore appareat, præstabit tamen: neque ullo suo, aut damno, aut periculo, ab eo quod iurauit, deflectet animum. Sic Ionatham cum Dauide, alioqui patri suo infenso, fœdus inijsse legimus: quod etiam, quę summa erat in iuuene illo constantia, sanctißimè, maximo tamen cum periculo, seruauit. Sic olim Regulus ille (liceat etiã Dei dona in ethnicis agnoscere) Carthaginem redijt, ubi tamen grauißimum sibi pa-

H

C ratum supplicium diuinabat. Quantam uero fidei constantiam, ab ijs, qui per sanctum Dei nomen, quo nihil in terris uerendum magis habent, iurant, in re præsertim honesta, requiri censemus? Verùm cum iuramentũ penè in totum, per euangelium, sit à Christianis abscissum, quo iubetur, ut sermo noster sit, est est, nõ nõ: tamen propter Dei gloriam, atq; utilitatem proximi, cum aliter fieri nequeat, permittitur iuramentũ: hoc est, ut nemo ex sese, aut pro se, & sua sponte iuret, sed ubi proximi interuenit cõmodum, aut salus. Ita hoc modo re utimur prohibita in alterius bonum, quemadmodũ iudex in iustitiæ defensionẽ, homicidio. Sic Paulum iurasse, ad confirmandum euangeliũ, legimus: haud secus. Nam iurare, ac tam uenerandum nomẽ Dei in testem assumere, in re nihili, ut passim fieri uideo, aut decipiendi animo, nõ est scelus hoc iuramento grauius. Quod si tamẽ duriusculũ uidetur in hoc loco de iuramẽto à uate dici, nõ erit absurdũ pollicitationes intelligi, quas in bono uiro uim iuramẽti habere oportet. Alioqui in eodẽ fermè puncto horæ, eadẽ polliceri, quæ statim neges, hominis turpissimi est, ac parum sui cõpotis.

Qui pecuniam suam non dedit ad usuram.

Ne de usuris modò loquamur, quibus uniuersus ferè orbis miserrimum in modum atteritur: satis sit admonuisse, haud fas esse, iniusto aliquo lucro, proximo aliquid auferre. Olim enim Deus à fratre usuras exigi prohibuit, à Iudæo scilicet Iudæum. Ab alienigena tamẽ, & à gentibus permisit, ut omnia suis cultoribus subiecta esse indicaret. Nobis uerò, qui omnes in Christo fratres sumus, neminẽ licet, seu Græcus ille sit, seu Arabs, seu etiã ab ultimis oceani littoribus cõuena, ulla in re grauare. Quapropter usurã prorsus à Christiano uiro euulsam uult deus. Nec mihi iam nomina illa mẽtita, Interesse, cum pactis uendendi, & retrouendendi, cæteraq; his similia ab imo inferorũ barathro euocata obijcias: crusta est hæc, atq; apertæ damnationis quidã ridiculus fucus. Mutuãda est ergo ex Dei præcepto. Quid

D mutuãda aio? nónne tua egeno impartiri iuberis? nónne donare? Sed postq̃ eò res nostræ deuenere, ut libentius eas mutuò, q̃ dono demus: mutuãda est, inquã, tua pecunia, sed nihil inde interim sperandũ, ne esculentũ quidem minimũ. Nam uerissimũ hoc est dictũ, quòd qui pecuniã suã nõ dederit ad usurã, requiescet in monte sancto Dei: qui uero dederit, è Dei populo, ut sacra lex sanxit, exterminabitur.

Et munera super innocentem non accepit.

Et hoc in lege prohibitum. Nam nihil est, quo tam, ut sic dicam, exoculetur iudex, sapiensq; à iustitia delabatur, quàm munerũ frequentia. Hinc illi sunt lachrymarum pleni in Esaia questus. Principes, ait, tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, pupillo non iudicant, & causa uiduæ non ingreditur ad illos. Vidi, uidi ego aliquando, uel in sacris locis, quod fas, quod leges, quod iustitia non potuerunt, exculpsit munus. Vidi, inquam, quod absq; singultu dicere nequeo, ui munerum nocentissimos homines in sublimiorẽ aliquem gradum accersiri: innocuos uerò, quamuis elegantissimo præditos ingenio, autẽ gradu deijci, aut præteriri. Ex quo quidem inuerso rerum ordine illud necessariò oritur, quòd uulgò iam omniũ pessimos illos appellant, qui ab omnibus olim optimi, ob uitæ simplicitatem, uocabantur. Illud porrò hic aduertendum, quòd non solum iudices, aut primores rerumpub. iniquos, uult uates intelligi: sed eos quoq; qui iniustas fouent, ac protrahunt lites, compendij sui causa. Quod quidem exitij genus, adeò per orbis urbes licentius peruagatur, ut penè nulla alia in re suã quis ominari possit ruinam, q̃ cum in palatio, quod aiunt, rationis agit lites. Hunc uerè miserũ, hunc ærumnosum, hunc uiuentẽ, mortuum appellare possumus: nõ tam sanè ob legum uitium, quæ iustissimæ sunt, quàm ob causas agentiũ cupiditatem, ac cum impietate iunctas cauillationes: quibus quidẽ iam & rostra omnia, & senatus (bonos semper excipio) & rotæ quoq; ipsæ miserabiliter rotanẽ, & insaniunt.

Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

Qui

A Qui illa, quæ dixi, ait uates, seruauerit ex animo, fixus, inuictusq́, quicquid incidat, permanebit. Vnde alia habet litera: His rebus qui studuerit, in æternum nõ nutabit. Nam is tanq̃ ex omni parte beatus, nunq̃ à soliditate ea, ac fide, quam in Deo habet, deturbabitur, nunc quidem per gratiam, in futurum uerò per gloriã. Siquidem is uir ille est euangelicus, qui domum suam supra petram ædificauit. Felix: Faciens hæc, non elabetur in æternum. Paraphrastes: Qui facit hæc, non peribit unquam. Christus uerò: Hoc fac, & uiues.

INSIGNIA DAVID, *uel secundum Græcos, statua, seu* columna Dauid. PSALMVS XVI.

Statua, seu columna, in rerum gestarum memoriam uictori erigi solet, trophæo aliquo onusta. Sic Christo psalmus iste pro statua uictori ponitur, qui ob deuictam mortem, iugulatumq́ peccatum, ac direptũ inferorum regnũ, etiam nunc cum suis triumphat. Porrò de insignibus Dauid sic ait Felix: Quis magnæ uirtutis, seu uictoriæ insignia tulit nisi Christus? qui principem huius mundi, aduersus quem nulla arma, nullæ insidiæ, nulla ingenia potuerunt, uicit: ac extra lares proprios, hoc est, extra lares huius mundi eiecit, ac expulit. Sunt qui censent quoq; titulum huius psalmi significare instrumentũ musicum, quo psalmum istum canebant. Vtcunq; sit, filius Dei omnium redemptor est, qui loquitur, ea ratione, quam in superioribus psalmis diximus. Tentatus enim ille est, ut nos: in tentatione patrem inuocauit, ut nos: quò per omnia similis nobis, ut ait Paulus, fieret. Debuit enim, inquit, per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret. In eo quidem in quo passus est & tentatus, potens est & his qui tentantur, auxiliari. Ait igitur:

Conserua me Domine, quoniam in te speraui.

B Ecce quomodo spem, uim eam esse, qua à Deo, cum oramus, exaudimur, opemq́ eius benignissimã sentimus, tam crebrò inculcat uates. Proponit enim causam, quamobrem seruari debuit: Quoniã, inquit, in te speraui. Quis, oro, bonus eos, qui suæ se fidei commiserint, deseret? Multo enim certius pater hoc agit cœlestis, qui totius bonitatis fons est. At tu mihi cõsidera, q̃ necessaria sit spes, fiduciaq́ in orante. Cætera quidem, quæ bona tibi uidentur, cum petis, non mirum si interdum hæsites, cum quomodo orare oporteat ignoremus omnino. Verùm si peccatorum ueniam, salutemq́ æternam petieris, ut cõtinuò petere est necesse, caue dubites te assecuturum quod petis. Alioqui si in orando consequi dubitas, quod ipse Deus tibi dare pollicitus est, de te actum est, tuaq́ oratio impia fit, ac immunda omnino. Clamandum igitur esse ad Dominum semper, nos admonet uates, imò ipse uatum Dñs, qui hic loquitur, cum spe tamen, atq; fiducia adipiscendi rogata: ne simus, ut ait apostolus Iacobus, fluctui maris similes, qui à uento mouetur, & circunfertur. Non enim existimet, ait, homo ille (scilicet qui dubius orat) quòd accipiat aliquid à Dño. Hæc diuinus apostolus. Iam illud rursus perpendendum, quomodo Dei filius, atq; cum eo purgatissimus quisq; animus, non sua proponit merita, non opera, non eleemosynas, nõ ieiunia, non psalmorũ numerũ, aut missarum, non cætera huiusmodi, fidei nimirum ornamenta, atq; (ut diuus appellat Benedictus) bonorũ operum instrumenta: sed spem solam, qua plena fide, Deũ exorari credit. Spes ergo, fides, fiduciaq́, quæ idem penè sunt, impetrant à Deo: prætera nihil: quò tandem tuarùm actionum supercilium deponere perdiscas.

Dixi Dño Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

Quid mirũ si flagrans in Dei amore anima clamat, Deus meus es tu, cum ab eo ipso didicerit hoc esse suũ nomen? Ego sum, inquit, Dñs Deus tuus. Quàm porrò uerum illud est quod Paulus asserit, neminẽ scilicet posse dicere Dñm Iesum, nisi in spiritu sancto. Soli enim fideles (hi dico, qui non solum ore, atq; externo cultu, sed intimo cordis affectu, Deum esse fatent) hunc honorant, hunc amant, in hocq́

C solo cõfidunt, uerè dicere possunt, Deus meus es tu. quod quidem non ualet blasphemus, adulter, auarus, atq; is, qui dicit in corde suo, nõ est deus. Beata profectò gens, cuius est Dñs Deus eius: populus quem elegit in hęreditatẽ sibi. Verùm cur bonorũ meorũ non eges? quia Dñs es. Nam si mearũ rerum egeres, nõ esses Dñs. Quî tamen (dicet aliquis) à nobis Deus requirit nostra? Adijcitúrne aliquid Deo, nostris ex rebus? Quis adeò demens est, qui ex honore, ac cultu, Deo à creaturis impenso, arbitretur ipsius felicitatem augeri? Delectatur tamen huiusmodi beneuolentiæ, ac grati animi indicio, ut occasionẽ habeat, quæ est eius bonitas, maiora elargiendi. Alij modo aliter hunc uersum legunt, & exponunt: Bonitas mea non super te, hoc est, aliquã mihi dare bonitatẽ non teneris: uerùm quicquid fecisti, tuo munere ac benignitate fecisti. Diuus uerò Hiero. sic: Bonum mihi non est sine te. Vides quanta spiritus copia in hisce diuinis odis abundat? Neq; interim aliã prætermittam interpretationẽ, quam paraphrastes adamasse uisus est. Ait enim: Dico anima mea Dño, Dñs meus es tu. Bonum meum nõ ad te. Vt sit aliquis in spiritu, qui animã suam, ut Deo sese penitus consecret, adhortetur: sed ne uideatur eò aliquid tam excelso numini, ex sua illa cura & studio, cõferre, eam admonet hoc modo: Bonum meum nõ ad te, hoc est, nihil meum tibi bonum confert, ô Deus. Tantum, inquam, abest, ut tibi, quicquid illud boni sit, usui esse posit, ut etiam fastidio existat. Quare sic reddit paraphrastes: Persuasum habes ô anima mea, & dixisti ad Dominum, Dominus omnium es tu: quare si quid in me est boni, id tibi usui non erit: sed sanctis, qui degunt in terra, & fide robustis, modis omnibus prodesse studebo. Propterea additum est,

Sanctis qui sunt in terra eius, mirificauit omnes uolũtates meas in eis.

Felix dilucidè magis. Ait enim: Sanctis, qui in terra sunt, & admirabilibus, omnis uoluntas mea in eis, & est sensus: Non sum adeò extra me, ut credam in me esse
D aliquid, quo tua queat augeri sublimitas. Celsior enim ultra omnem metam es tu, quàm ut meis beneficijs frui debeas. Attamen quoniam Deus meus es tu, cuique mea omnia debeo, erit interim meus omnis amor, cura, & studium in sanctos, qui mecum adhuc his in terris degunt, atque abs te peregrinantur: illos, dico, qui tum uirtutum omnium cumulo, tum maximè fide insignes, atq; admirabiles omnibus existunt. Deus igitur mortalium beneficijs, aut donis, etsi lætetur propter nos, tamen ditior minimè fit ex his, aut potentior. Sancti uero, quoad in terra uiuunt, nõ parum rebus nostris indigent, atq; illarum commodo iuuari possunt, & subleuari. Quod quidem adeò Dei filio semper placuit, ut nihil aliud planè in carne gessisse uisus sit, q̃ ut patrẽ ex beneficijs in miseros collatis promereretur. Sibi enim factum putat, quodcunq;, uel minimis eius domesticis, fecerimus. At tu uide quomodo caro, hoc est, amor proprius, hæc omnia inuertat. Deo enim benefacere, cui nihil dare possumus, arbitramur: fratres uerò, quos ipse iussit rebus nostris adiuuari, uel usq; ad nauseam fastidimus. Perpulchra sanè commutatio. Verùm si magis sensus nostræ literæ conueniens arriserit, is erit. Filius enim Dei, homo Deus, fatetur hic patrem mirificasse, hoc est, mirabiliter, copioseq; perfecisse suas uoluntates, sua scilicet desideria, sua uota, precesq; pro salute hominum in terra etiamnum degentium, effusas. Nam nulli dubium esse debet, Christum multa in humani generis cõmodum, ac salutem exoptasse, à patreq; petijsse, & exorasse. Ego, inquit, rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis. Illud etiam: Volo pater ut ubi ego sum, illic sit & minister meus. In his enim, ut in cæteris, exauditus est, ait Paulus, pro sua reuerentia.

Multiplicatæ sunt infirmitates eorum: postea accelerauerunt.

Anteq; enim Dominus Iesus ad mortales accederet, homo factus, quis nõ peccatis onustus? Omnes, ait Paulus, peccauerunt. Ad hæc, quod conuenientius epitheton tribui peccato unquã potuisset, q̃ languoris, ac infirmitatis? Multiplicata erant

A erant igitur, atque in immensum accreuerant peccata, cum in omnibus, tum in gentibus maximè: qui postea, accepta ex alto spiritus sancti ui, & gratia, ad sacras regenerationis undas adeò accelerauerunt, ut planè illud uerissimũ fuisse cernamus, quòd ubi abundauit delictũ, superabũdauit & gratia. Quocirca in Actis legimus, quòd glorificauerunt Deũ dicentes: Ergo & gentibus pœnitentiã dedit Deus ad uitã? Hebræi sic habent: Multiplicabuntur dolores: seu, idóla illorum: post alterũ festinauerunt. Et est Domini Iesu expostulatio, qua queritur mortales ferè omnes idóla, superstitiosósue cultus, qui nisi dolores, anxietudinesque, & molestias pariũt, elegisse, se totius bonitatis, pacis, atque adeò æternæ quietis fonte derelicto. Hinc idem apud Hieremiam deflet, dicens: Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas. Alio item loco Iudam appellans, eius uanitatẽ deridet: Iuxta numerũ urbium tuarũ, ait, fuerunt dij tui Iuda. Nec minori stomacho clamat in Osæa: Multiplicauit Ephraim aras ad peccandum. Vides, ni fallor, multiplicatas infirmitates, hoc est, uanum cultũ, simulachra, molestiásue, ac labores superuacaneos ferè omniũ. Quî nõ dicam omniũ omnino, cum lego populum Dei, uineam electã, plebem sanctã, tam acriter à uatibus obiurgari? Porrò festinauerunt, ait, post alterum, hoc est, relicto uero Deo, alterum amatorem amplexati sunt.

Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus.

Non erit, inquit, mea amplius ecclesia, ut hucusque dissimulaui, cœtus ille, illaque ecclesia malignantium, qui ex sanguinibus, non ex Deo nati sunt, hoc est, qui gloriantur se filios Abraæ secundum carnem: & qui (ut aliquid per excessum dicam) Christianos se iactitant, se sanctos, se à mundo segregatos, absque spiritu, & fide: cum tamen non solum uiuunt, sed miserandum in modum marcescunt in sanguinibus, in carnis uidelicet putredine, ignorantes miseri, quod qui in carne sunt, placere Deo nõ possunt. Longè enim hi sunt ab illorũ conuentu, de quibus in euan-
B gelio legimus: In mundo sunt, sed de mundo non sunt. Felix sic: Non libabo libamina eorũ de sanguine. Hic nonnulli opinantur de Iudæorũ sacrificijs dici, quæ magna ex parte constabant sanguine, adeò quod adagij propè loco erat, absque sanguinis effusione non esse remissionẽ. Quæ tamẽ sacrificia, oblato sanguine illo in cruce, cuius sanguinariæ omnes hostiæ illæ umbra fuere, penitus abolenda essent. Alij gentiũ ritus quosdam impijssimos taxari credunt, in quibus pro uino cruorẽ libare humanũ consueuerant, seque mutuis uulneribus ad aras cõficientes, propriosque natos immolantes, ac cæteros huiusmodi carnificinæ usus religiosissimè in suis illis sacrificijs obseruantes, toti in tabo ac sanie uolutabantur. Vtrumuis accipias, hoc satis liquet, seruatorẽ nostrum hic profiteri usus istiusmodi cruentos, superstitionemque omnẽ alienissimam esse à mundissimo suo cultu, cuius uim totam in animo prorsus sitam esse uoluit, atque in his postea rebus externis, quæ ornare queant, non fœdare, aut irrequietam facere conscientiam.

Nec memor ero nominum eorum per labia mea, seu per os meum.

Et est perinde atque dicat: Hisce nominib. quibus hucusque eos nominaui, haud amplius nominabo. Verũ quæ illa gentiũ fuerunt nomina, anteaque ascisceren̄t ad uitam? Mortui sanè, impij, cæci, immundi sues, filij iræ, damnationisque, ac mortis mancipia. Iudæorum uero? populus Dei, populus peculij loco habitus, uinea electa, pars, hæreditas, funiculus Domini. Horum igitur nominum fatetur Dñs sese posthac memoriã non habiturũ. Quomodo, quæso? Qui enim longè erant, propè facti sunt in sanguine Christi: ac seruos suos, ut ait Esaias, uocauit alio nomine. Quo, oro? Vos genus electum, ait Petrus, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, qui aliquando non populus Dei, nunc autẽ populus Dei: qui non misericordiã consecuti, nunc autẽ misericordiã consecuti. Vide nunc miserrimam Iudæorum nominum commutationẽ, qui non iam populus Domini, sed populus duræ ceruicis, & incircuncisi cordis appellantur: semen item nequã, ge-

C neratio praua, adultera, uiperea. Vos, ait Christus, ex patre diabolo estis. Illud porrò nõ omittendum, quòd sunt qui interpretantur, nominum eorum, ad sacrificia & libamina referri. Quæ quidem interpretatio uisa est placuisse paraphrastæ, qui sic reddidit: Illos mihi illarum uictimarum sanguine adeò libare nõ iubebo, ut ne mentionẽ quidem unquam amplius eiusmodi libaminum fieri apud me uelim.

Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei.

Ne longius peruagemur in recensenda tota lege antiqua, in qua cum nullam Deus partem Leuitis inter fratres suos attribuisset, se illorũ fore hæreditatem asseruit: dicam omnia illa, ut cætera priscæ legis, umbram eorum, quæ postea acciderunt sanctis Dei uiris, fuisse. His enim nulla esse debet in terris rerũ possessio, quibus cœlestis hæreditas promissa est. Verùm cum in hoc mundo nihil æquè proprium iudicetur, tantaq; diligentia custodiri soleat, quanta solent hæreditaria bona, idcirco hoc nomine sanctissimi quoque uiri libenter utuntur, utpote qui sibi Deum habeant, ut propriam hæreditatem. In eo enim omnia bona sua, & ea charissima, & propria, possident: neq; est res ulla, cui maiori cum diligentia studeant, quàm ipsi, quem unicè diligunt, gratificari. Nec mirũ quidem: in Deo enim, per Christum, æternam uitam, ac omni regno ditiorem possidemus felicitatẽ. Cuius sanè æstimationem quo magis exprimeret, tam multas uoces congessit, portionẽ scilicet, partem, calicem, sortem, hæreditatem. Summa igitur: Voluit hic uates, seu uatum princeps Christus Iesus, significare, sibi ex patris beneficio, partem illam in eius populo contigisse, ut inter eius electos connumeraretur, eorum filius factus: hincq; patrem ipsum orat, ut quemadmodum sibi, ita & cæteris, qui suas sequentur partes, uelit sors esse, hæreditas, ac portio. Quod quidem hoc modo exprimit paraphrastes: Dominus, inquit, ipse portio est, & patrimonium populi, qui partes sequentur meas, & calicis mei particeps fiet: quare tu Domine tutaberis illos, qui
D ueluti sorte obtigerunt mihi. Quocirca subiungit propheta:

Tu es qui restitues hæreditatem meam mihi.

Seu, ut alia habet litera: Tu sustentator sortis meæ, hoc est, me adiuuisti, mihiq; ut hanc eligerem hæreditatem, adfuisti. Tu illæsam, immotámque illam seruabis. Nam quos dedisti mihi, nõ perdam ex eis quenquã. Quare hinc perpendi potest, tum Deum sanctis, tum sanctos Deo, hęreditatem esse. Hi enim, quoniam ipse alit eos, sustentatq;, ac de illis curam habet, ut de hæreditate patria haberi solet, hæreditas sunt Deo. Ipsis uero Deus: quoniam hi Deum, ante omnia, colunt, amant, bonaq; omnia sua ipsi acceptum referunt, ac toti demum ab illo pendent. Cæterum calix, ut iam diximus in alio psalmo, est, quicquid mali aut boni à Deo nobis obuenit. Sume calicem, ait Dominus in Hieremia, uini furoris huius de manu mea, & propinabis de illo, & bibent, & turbabuntur, & insanient. Vide quantæ amaritudinis plenus fuerit calix ille, è cuius haustu insaniisse bibentes legimus. Sed in hoc loco calix est ipse Deus, qui se suis benignissimè ingerit, atq; epotatus, mirũ quanta illos afficiat suauitate, ac sapientia. Hem calix meus, aiebat alio in psalmo, inebrians, quàm præclarus est. Non tamen quidem huiusce calicis partem, hoc est, Deum ipsum totum (ne cum partẽ audis, de tota hęreditate assequenda dubites) in nos transferri posse credamus, nisi calix alter nobis probetur, qui est, ut cœlestis patris, haud nostram, compleamus uoluntatem. Qui porrò calix (postquã Deus suos pascere decreuit amaritudine, & absinthio, ut inquit Hieremias, in hoc mundo) quàm Dei filio amarus extiterit, scit illa in horto ab ipsis penetralibus animæ conuulsa oratio, quãdo hoc modo orauit: Mi pater, si fieri potest transfer à me calicem istum. Sciunt, inquã, eadem ipsa repetita uerba. Scit crux, scit poculum illud, felle ac myrrha permixtum, huius nostri figura, atq; admonitio quædam, ne suos in deliciis Deum alere solitum arbitremur. Haustu profectò intolerabilis is esset, ni Christus ipse hunc prius præbibisset. Postquam enim & hunc insuauẽ, & alia

complura

A complura figmento suo insupportabilia, ut sibi gentium omnium hæreditas, ob Adæ peccatum amissa, restitueretur, sponte prælibauit, facta sunt iam omnia, quæ prius uidebantur amara, super mel, & fauum, dulciora. Norunt enim hi solummodo, qui nō iam sibi uiuunt, sed ei, in quem per amoris flammam penitus transformati sunt, quàm suaue, quámue ultra omnem mundanam consolationē, & iucundum, & gaudij plenissimum sit, unà cum Christo, eodem ipso tribulationū calice inebriari, unumq; propterea cum ipso per uoluntatem, ac dilectionem effici. Sed me stultum, qui penè propositi mei, atque instituti oblitus, rem coner uerbis explicare inenarrabilem, & quæ gustu magis à pijs animis sentitur, quàm intellectu comprehenditur. Id enim totum amor efficit: præterea nihil. Ait igitur amantissimus Dei filius ad patrem: Tu es qui restitues hæreditatem meam mihi. Hæreditatem, inquam, ab alieno possessore usurpatam, ac penè consumptam, ad integrum mihi reddis: ut qui filius sum, sim & rex, & Deus, non Iudæorum tantum, sed & gentium: mihiq; potestas omnium, & quę in cœlis sunt, & quę in terris, abs te detur: quemadmodum & tu quoq; Dominus es, rex, atq; rerum omnium imperator, & Deus: nam ego, & tu, unum sumus.

Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hęreditas mea pręclara est mihi.

Hebræi sic: Funes ceciderunt mihi in amœnis: etiam hæreditas pulchra ad me. Metaphora sanè est à rebus corporeis desumpta. Nam funibus olim homines metiri cōsueuerant hæreditates. Humus tua, aiebat Amos, funiculo metiet̄. Quare is sensus erit, quòd filius Dei, suæ hæreditatis sortem, amœno ac iucundo assimilat fundo, & ait: Sors mihi cecidit in fundo optimo, & amœno, in quo mihi quidē hæreditas præclara, ac speciosa assignata est. Quàm nobis hic esset lætandū, nisi tam tenaciter corporeis rebus inhęreremus, postq; Dei filij hęreditatē, qui sumus nos,

B amœnā, speciosam, pręclarāue nūcupari audimus. Quid huiusmodi appellatione felicius? quid, quæso, pro tāta patris dignatione, insuetoq; munere eius amātissimi filij, repēdere unquā poterimus? Hoc nēpe, quod eius repēdit unigenitus, qui ait:

Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectum.

Vel, ut est alia litera, qui cōsuluit mihi, hoc est, qui mihi spiritū dedit: meq;, quod illi gratū esset, eligere docuit. Hoc em̄ fermè idem est, quod in Ioanne legimus: Sicut docuit me, inquit, pater, hæc loquor: & qui me misit, mecum est, & nō reliquit me solū: quia quę placita sunt ei, facio semper. Edoctus quidē, mirisq; modis, ac intellectū humanū excedētibus, Dei filius à patre in terris fuit eruditus, sed tētationibus maximè, & pressuris, ut per omnia similis nobis, misericors fieret, ut ait Paul. Qui quāuis, inquit, esset filius Dei, didicit tamē ex his quæ passus est, obedientiā. Hincq; à capite erudiunt̄ mēbra, Deo in aduersis, qui nos ut sibi uidet̄, utq; nobis magis expedire iudicat, instruit, gratias agere: quod idem est, quòd nunc ait, benedicere. Et quia nō inter ultima dei munera illud est, rebus in aduersis, & quæ tum carni, tum animo plerunq; displicēt, diuinū nō ignorare consiliū: idcirco sic redditur is uersus à paraphraste: Laudabo Dn̄m, qui in omnibus à consilijs fuit mihi.

Insuper & usq; ad noctem, increpuerunt me renes mei.

Felix: Castigauerunt me: seu, ut alius legit interpres, erudierunt me. Quia enim scriptura, ut in superioribus psalmis diximus, solet interiores magis affectus cordis per renes significare, fatetur hic uir sanctus, se intimis affectib. huc actum, ut improborum hominum necessitudinem, communionemq; & amicitiam abhorreret. Cum enim Deū secreta, quāuis altè recōdita & obstrusa nosse fatemur, eidem scientiam quoq; renum nostrorū, ac cordium attribuimus. In illis enim cogitationū, in his oblectamentorū sedem esse definiunt. Quapropter si quis uehementi aliqua animi attentione affectat aliquid, quærit, cogitat, peruestigat, is quodammodo erudit̄, increpaturq; ab ipsis irrequietis animi motib. quod potissimū

C in uehemẽter cogitantibus, quomodo, cęteris spretis rebus, soli Deo, ac per ipsum eius hæreditati, hoc est, sanctissimis uiris, inseruire queant, accidere necesse est: ut sic paulatim caro in spiritum transeat. Summa igitur: Adeò enim, inquit, mea desideria omnia, meum amorẽ, mea oblectamenta, ad sanctam mei amati conuerti hæreditatem, ut his accensus, noctibus etiam insomnis, & cogitabundus, nihil aliud uersem animo, quàm ut Deo gratus sim. Hoc sanè agere nequeunt hi, qui cum primum se lux à mundo subtraxerit, nihil potius cogitant, quàm ut meditata interdiu scelera expleant. Illi uerò, uel dormientes, cum illo, quem intentissimè quærunt, & amant, conuersantur. Tantũ enim abest, ut importunis illis suggestionib. quæ per soporem, uel à dæmone, uel à naturali quadam membrorum lege in dormientes immittuntur, obnoxij sint, ut etiam ipsa uaria, ac confusa animæ phantasmata unita habeant, ac munda omnino, atq; erudita.

Prouidebam Dominum in conspectu meo semper: quoniã à dextris meis est, ut non commouear.

Vnde igitur huiusmodi spiritus eruditio, renúmue increpatio, aut correctio? quis fructus, quæso? quis finis? Hic nimirũ, ut Deũ continuò nobis prouideamus, proponamusq;: hoc est, ut Deũ semper ob oculos habeamus, nunq; nõ obseruemus, timeamus, colamusq;, ac illi soli nitamur. Qui quidẽ cum nostris à dextris est (eos enim quorũ opera nos defensos uolumus, à dextris collocare soliti sumus) tanq; fidus comes, & amicus, hoc in itinere passim à latronib. obsesso, de quib. suprà: Sedet in insidijs cum diuitibus in occultis, ut interficiat innocentẽ. Cum, inquã, à dextris est, hoc est, cum nobis ferre opem cœperit, securi tum sumus, ac tuti prorsus ab omni hostili incursione uiuimus. Quare à paraphraste sic: Opposui, inquit, ueluti scopum ante oculos meos semper Dñm: qui quia adest mihi ad latus dextrũ,
D nemo poterit perdere me. Vide quid in Dei amore accẽsa anima dicere queat. Nõ respexi, ait, quid mihi conduceret, quidúe noceret: nõ ad hostium crudelitatẽ considerandam, non ad eorũ tela illa, quæ inijcere solent in non suos, meditanda, conuerti animũ, sed mihi illud satis uisum est, Dominũ uidelicet ob oculos, quicquid incidisset, cõtinuò habere. Is est mihi omne bonum. Is amara omnia, ac planè mortifera, in dulcorem, salutemq; conuertit. Scio equidem nulla me à tentatione posse superari, ab eoq; separari, quoniam à dextris, ne cõmouear, est meis. hoc est, auxiliatur, ne in firmissima fidei acie uacillem, ac, ut ait Felix, elabar. Quod autem legimus: Et diabolus stet à dextris eius (ne de auxilio è dæmone expetendo cogites) hunc habet sensum, ut diabolus locum occupet, ne sit locus Deo, qui tamen semper adstitit à dextris pauperum.

Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea.

Ille enim, qui Deum die noctuq; ob oculos habet, quiq; eum certissima scit fide sibi in omnibus subsidio esse, quomodo non ex corde gaudebit? Quomodo etiam illius nõ exultabit os, & lingua? hoc est, quomodo nõ, uel in ipsis amarissimis cruciatibus, gratias aget? Hic igitur uir sic affectus, se tanto gaudio, ob diuinam præsentiam, perfusum asserit, ut non solum cor, in quo nimirum solidi gaudij sedes est, ac radix, mirandum in modum lętitia gestiat, sed et lingua quoq; exultet. Quid linguam aio? corpoream ipsam molem totam membrorum, quiete, atq; ocio iam diu optato frui, ob tanti boni accessum, prædicat. Quare à uate adijcitur,

Insuper & caro mea requiescet in spe.

Etsi enim adeò uerum eum esse sensum, quem dixi, certè sciam, carnem scilicet, nedum cor, aut animũ, & linguã, cœlestis eiusmodi gaudij fore participẽ, quo anima illa afficitur, quæ Deum continuò ob oculos habet, ut nullus alius uerior sit: tamen is, quem statim dicam, mitior est, ac animæ diuinis cõtemplationibus assuetæ magis gratus. Proinde hic Dei filium de corporum morte, ac eorundem resurre-

A ctione dicere arbitrantur ferè hoc modo omnes: Non solum quoad uiuam, sem-
per mihi Deus erit cordi, in oculisq; uersabitur: ex qua quidem fide tanta afficiar
lętitia, ut uel corpus ipsum, alioqui graue, & onerosum, optata pace, tutóue ocio,
& quiete, copiose fruetur: uerumetiam post meum quoq; obitum, in spe quiescet,
hoc est, securum de futura resurrectione dormiet. quem sanè sensum perpulchrè
sic reddidit paraphrastes: Corpus quidem meum, inquit, in sepulchro iacebit: sed
nihil dubitabo, quin excitaturus sit illud. Sed cur requiescet in spe?

Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem.

Non mirum sanè esse debet, si quasi inopinatò spem memoret, ac de improuiso
interserat: cum eius uis sit, ac roboris, ut illi, qui hanc perfectè possidet, leuia om-
nia, & suauia reddantur. Quid in terris tam asperum est, támue ab humanitate o-
mni abhorrens, quod non æquissimo ferat animo uir spei clypeo munitus? Alia li
tera habet: Nō dabis sanctum tuum uidere foueam. Proinde omnes, nisi prorsus
in fidei articulis stupidi sint, persuasum habent, creduntq; indubiè, filiū Dei, Chri
stum Dominū, inferos adijsse, uerè mortuū, & sepultum: sed neq; animam apud
inferos, neque corpus in sepulchro, ultra triduum detentum: hincq; nulla corru-
ptione resolutum. Licet enim mortuus, ac tumulo mandatus fuerit: non tamen in
morte, ac tumulo mansit: sed in tridui spatio rediuiuus, immortalem, beatamq; ui
tam, etiam cum corpore, est adeptus: adeò ut nō iniuria, eum ipsum inferos nun-
quam adijsse, aut foueam uidisse, fas sit fateri. Videre enim, pro ingredi, nō erit in
conueniens intelligere, iuxta illud in Euangelio à Ioanne positum: Qui incredu-
lus, inquit, est, non uidebit uitam. Rursus illud: Non uidebit regnū Dei. Summa
igitur hæc erit, Dominū Iesum adeò celeriter resurrecturum, ut neque illius ani-
B ma ad umbras tartareas concessisse, neq; corpus in sepulchro mansisse, multo mi-
nus corruptionis labem contraxisse appareat. Intactum enim corpus illud uene-
randum, atque ab omni cadauerosa putredine immune, semet è tumulo excita-
uit, quò nos quoq; secundum propositum uoluntatis suæ, tempusq; præfinitum
à patre, aliquando cum corporibus hisce ærumnosis ad immortalem secum uitā
excitet. Quòd si non statim, postquam è uita demigramus, à tumulo reuocamur,
uiuimus tamen interim animo beati cum Deo, certi quoque corporum resurre-
ctionis, ac reuiuiscentiæ. Sic autem mori, non est mori: sic sepeliri, non est sepeliri:
sic corpore corrumpi, non est corrumpi. Confer, si libet, momentaneā sepulchro-
rum corruptelam cum futura uita, potius enim illam non esse, quàm esse, fatebe-
ris: iurabisq; mortem hanc corporū, aditum ad uitam magis, quàm mortem, pos-
se dici. Cæterum, ut de omnibus uel tantillum saltem prælibemus, sicut Christus
mortem oppetens, sed sub mortis imperio neutiquā manens, ipsam interemit, ut
te uiuū faceret: ita ad inferos bellator fortissimus cōcessit, ut te inde, celeriter reme
ans, quo, propter Adæ trāsgressionē, nondū penè natus descenderas, extraheret.

Notas mihi fecisti uias uitæ.

Hactenus Dei filius, se à patre seruatum, ne diutius apud inferos, in mortéque,
ac in sepulchro, unde corrumpi posset, detineretur, gloriatus est. Nō hoc erit, ait,
sed potius uiam, qua ad uitam, immortalem scilicet, nulliq; obnoxiam contamina
tioni, deuenire ualeam, demōstrabis. Hebręi habent uiam, numero singulari. Sic
enim ex Hebræo Felix: Notam mihi facies semitā uitæ. Cæterū uiam uitæ, esse ob
seruantiā mandatorū Dei, interpretantur quidā, optimè quidē. nam si uis ad uitā
ingredi, serua mandata. Verùm propè nihil ad psalmi intelligentiā facit. Non hoc
uult uates impræsentiarū: alia res est. Quòd si ego de meipso, hoc est, de abiectissi-
mo Christi membro uellem hunc uersum interpretari, sic sanè dicerem, edoctus
nimirum à numine illo, quo uel tenuiter afflante, cor hominis totum, in diui-
nis ignibus, è quibus uera est scientia, exæstuat, ac eliquescit, Ego, ô Domine,

C propter cōtractam ex parentum delicto noxam, à primo quidem meo ortu debui tanquā iræ filius ad æternos inferorum cruciatus obtrudi anima, corpore uero in puluerem, putrémue glebam resolui perpetuò: tu tamen noluisti. Imò, quòd tua me arctius adstrinxit beneuolentia, semitam uitæ, hoc est, quo medio, quoúe adiutore, ęternam uitam, tum anima, tum corpore, assequi possem, demonstrasti. Quę quidem semita, quod medium, qui adiutor, unigenitus tuus est: qui propterea à sinu tuo secretissimo, ad hanc nostram periculosissimam pugnam, cum peccato & morte cōflictaturus descendit, ut nobis, qua ui, quibúsue telis nostri confodiendi essent hostes, præmonstraret. Alioqui quis non cæcus? quis nō debilis? Omnes enim uires nostræ diris hostium iaculis penetrabiles erāt. Omnes errabamus dissipati, fusi, fugatiq;, nec spes euadendi ulla erat reliqua. Tu uiam, tu robur, tu uires, tu belli tandem palmam, nobis amantissimum tui filium donans, concessisti. Nunc itaq; mortalib. omnibus, uitæ semita unà cum Christo Iesu ostensa est, qua nos (ô debiles omniū gressus) longos post itineris labores eò peruenire possimus, unde plenissimo, atque adeò tutissimo satiari gaudio cōcedatur. Tunc dico, scio,

Adimplebis me lætitia cum uultu tuo.

Hoc sanè quidem, quoad eius in carne uiuitur, non præstolamur: sed quando uultus tui præsentia aderit, téque uti es, uidebimus, tum lætitiæ huiusce cumulus apparebit. Felix sic: Satietas lætitiarū cum uultu tuo, hoc est, ubi aspectus ille tuus est desiderabilis, amorisq; plenissimus, in quem, nouo semper animi ardore, prospicere efflagitant cœlestes spiritus, ubi sanè lætitiarum copia inuenitur: tunc enim eris omnium bonitas, omnium uita, omnium pax, omnium amor, & gloria. Tunc uero nos, qui modo ex parte cognoscimus, rem totam perfectissimè cernemus, intuebimur, cognoscemusq;, ac copiosissimè satiabimur, cum apparuerit gloria tua, quæ nunc per speculum in ænigmate, magis promittitur, quàm datur.

D Delectationes in dextera tua usque in finem.

Quid multa admodum memorē? In manu tua est, tuæq; potentiæ est id muneris, ut nos scilicet perenni gaudio in te oblectari facias. Quę tum felicitas, Deus bone, nostra erit? quæ lætitia? quæ animæ exhilaratio, quando in nostræ huius caducæ molis corporeæ reuiuiscentia, ad Dei patris dexteram, unà cum eius amantissimo filio statuemur? Quæ oblectamenta alia? quæ delectationes cum hac comparandæ? Pudeat iam Christianū hominē in his sordidissimis mundi lenocinijs, ac delectationibus uolutari, quorū finis mors est, & continuus conscientiæ laniatus. Cæterū dextera Dei plerunq; in scripturis uita est æterna, in qua quidem inenarrabiles sentiuntur delectationes, ad quarum comparationem, hæ carnis, mœror sunt, & afflictio: cum interim sinistra eius, sit uita præsens, ob arduos labores, atq; ærumnas, quas experiunt hi, qui die noctuq; internis incumbunt purgationib.

ORATIO DAVID. PSALMVS XVII.

Xaudi Domine iustitiam meam.

Filius Dei, sapientia patris, Christus Deus homo, hoc in psalmo est qui ex animo precatur, ne pater, alioqui mortalium exacerbatus in peccatis duritia, nostram sinat tam potentibus aduersarijs succumbere imbecillitatem. Illud in primis cōsiderandum, quòd uir exactè iustus nunq; propriā solet ante diuinum cōspectum iactare iustitiā, nisi cum in acerbiori aliqua positus aduersitate, ac persecutione, nouit indubiè se propter iustitiam illud quidem pati, quod alioqui è cæterorū si esset grege, haudquaq; pateret: scitq; hostiū suorū causam iniustam, ac planè dignam, quæ à supremo iudice Deo opt. max. reijciat. Clamat igitur: Exaudi Domine iustitiam meam. hoc est, causam meam, quam tu iustam esse nosti, defende. Esto enim quòd nihil in nobis boni sit, quod abs te non proficiscatur: bonus tamen adeò es, atque amantissimus nostri, ut tua dona uelis quoque

A quoque nostra esse. Quare tua ex hac benignitate audaciores facti, dicimus iustitiam abs te datam, nostram esse. Exaudi igitur, ac tua defende munera.

Intende deprecationi meæ. Auribus percipe orationem meam.

Congeries hęc est, Exaudi, intende, auribus percipe: qua animi admodum exæstuantis in periculis, ac fermè desperantis, affectus demonstratur: ne diutius in distinctionibus rerum incognitarum immoreris. Dicas igitur, ut hi solent, qui in aliquod coniecti periculum anxiè clamant, rem suam exaggerant, uerbaq; inculcant, quò ad commiserationem facile audientes moueant,

Non in labijs dolosis.

Perinde enim id est, ac si dicat: Tu scis quòd ex animo loquor, atq; oro. Hypocritæ quidem labijs dolosis orare solent: & hi quoque, quos quotidie, uel cum lachrymis, à Deo petere cernimus, ut sibi remittat debita, quemadmodũ suis ipsi remittunt debitoribus, cum interim nihil tam uersant animo, quàm quomodo exigere ualeant, non solum quidem æs debitum, quod capitale uocant, uerumetiam usuras, sanguinem, uitam. Ridiculum sanè, aut potius flebile, uirum quempiam uidere in templo, cum gemitu ac singultu, pro offensionibus ab sese in Deum factis, ad aras orare: pro alienis autem uindicandis, quas aliquem in se moliri suspicatur, ne de iam perfectis loquar, suspirare, occasionem, tempusq; ad se ulciscendum animo præmeditari. Putás ne huiusmodi precationes pro se factas, mundas esse? Censendúm ne est, à dolo malo immunẽ huiusce hominis linguam sic orantis esse?

De uultu tuo iudicium meum prodeat.

Orat hic patrem, ut iam tandem inter se, & hostes suos iudicium faciat, & ait: O Deus, de arcano sapientiæ tuæ thesauro iudicium profer. Pronuncia tu, ait para-
B phrastes, in causa mea: nam nostrę ætatis uiri, in iudicandis iustitiæ causis nihil nõ plerunque agunt, ut eam funditus extirpent. A quo, obsecro, iustum expectandum erit iudiciũ, nisi abs te, qui non solum iustitiæ amator es, ac defensor, sed ipsa iustitia appellaris, & uerè diceris? De uultu tuo, idem est, quòd à conspectu tuo, sedeq; iudiciaria, & potestate.

Oculi tui uideant æquitates.

Hoc est, ope lata, auxilioq; præstito, te meam causam æquam approbare, & cõsiderare, manifesta. Nam nõ me clàm est, quòd oculi tui in pauperem respiciunt, nec nisi res iustas approbas, ac defendis. Præterea illud maximè nõ prætereundũ: quòd licet cum in hoc psalmo, tum in alijs sæpe, horrenda quædam persecutionũ appareant monstra, quæ uitam hanc nostram corpoream uexent, & perterrefaciant: nulla tamen atrociora, si simul conferant, quàm illa, quę à cõtrarijs, secum úe rixantibus in animo fiunt affectibus. Nullũ profectò belli genus cum illo, quod in se intus experitur homo, & patitur, æquiparandum: atque eo sæpius sæuire illud solet, ac latè magis peruagari, quo quis animum à conflictu studiosius auocare nititur, & laborat. Quæ turbæ, oro? quæ commotiones cum illis conferendæ, quũ consilio uoluntas, uoluntati ratio, rationi uoluptas, susque deque alterum alteri repugnat, & contradicit? Hinc uerò, cum hæc legimus, non tantum corporeas improborum hominum insidias, ac persecutiones, iras, enses, tela, atque id genus alia, attendamus oportet, quantum carnis nostræ faces, appetentias, pugnamúe spiritus cum sensuum arrogantia, & libidine. Illa enim non semper nos tangunt, ab ijs autem cõtinuò exagitamur, ac cum eorum ferocia nobis dum hic uiuitur, perpetuum est negotium.

Probasti cor meum, & uisitasti nocte: igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas.

C Paulò secus Hebræi: Explorabis cor meum:inuises nocte: igne me examina-
bis,non inuenies:cogitatio mea non præteribit cor meum,ut sit sensus:Ego enim
oraui ut meam defenderes causam,atque innocentiā mihi abs te datam: quæ qui-
dem ut omnibus innotescere queat,explora cor meum,inuise nocte, hoc est,eo sa-
nè tempore secreta animi examina, quo maximè dediti cogitationibus esse solent
homines: tum,dico, quando ex ipso rerum silentio,& solitudine,malis ab hostiū
dolis impetimur,dieiq; prȩteriti phantasmata in nobis congerunt. Hoc ferè idem
de se quondam professus est Iob. Probauit,inquit,me Dominus quasi aurū quod
per ignem transit. At tu si aues,quo modo, uel quo instrumento à Domino pro-
beris,intelligere:abs te,ne longius exempla quæras,perdiscere poteris,si aliquan-
do sub tentationum malleo,tenacissima carnis forcipe uersatus es. Quæ uis ignis
cum illa comparanda, qua tu accensus, nedum mundum quidem, sed & cœlum
ipsum territas, minisq; oneras? linguæ arrogantia & supera & infera simul con-
uoluis?ac solo flatu tanquā aspis somniculosa tum Deum,tum homines iri perdi-
tum autumas? Caue item putes esse usquam, nec inter Chalybū montes quidem,
caminum ardentiorem,quàm est cor libidine exęstuans,aut fœdis conspurcatum
amoribus. Huius enim generis arietibus nos sinit Deus cōcuti: hoc igne, hoc in-
cendio, hoc flammarū cumulo cor nostrū experitur,probat,examinatq; cœlestis
aurifex, quò tandem cuius temperaturæ simus appareat. Ad hæc, quanta ferocia
mundus interdum in non suos desæuit? quanta dæmones? quanta homines? Sed
is felix, qui de se illud iactare potest: Non est inuenta in me iniquitas: seu non in-
uenies,ut alia habet litera:hoc est, non inuenies in me, ne tantillum quidem infir-
mæ fidei. Perstabo enim immotus, nec tentatori cedam. Vide candidum animū,
de se nihil, de Deo autem omnia præsumentem. Verùm quis ex nobis iam est,qui
tantam præ se ferre queat animi constantiam,ut hæc dicere audeat,postquam ma-
D ximè adeò intepuit fides (ea habita,natura quoque ipsa rerum à nobis immutari
potest)ut nihil planè illius habeamus præter nomen? Cæterum ab Hebræis prin-
cipium sequentis uersus huic additur. Sic enim reddunt: Cogitaui, ut iterum te
deprecarer,ut tentares me,seu probares,non pertransibit os meum:id est,non di-
cam amplius uerba huiusmodi. Aliȷ uerò secus: Cogitaui,hoc est, sic apud me sta-
tui,nō pertransibit os meum:usque eò scilicet nō cedam aduersariȷs, ne uerbo qui-
dem:uel,ne uerbo quidem aut lingua,præuaricatus sum. Aliȷ etiam sic: Animus
à uerbis haudquaquā uariat:sed quod corde cogito,illud idem et ore profero. Cui
sanè interpretationi fauet paraphrastes:ait enim: Examinasti totum me,nec inue-
nisti id quod animo cogitaui,discrepare ab ore meo.

Vt non loquatur os meum opera hominum, propter uerba labiorū tuorum ego custodiui uias duras.

Diuus Hieronymus legit:In opere hominū propter uerbum labiorum tuorū
ego obseruaui uias latronis. Felix uerò: In operib. hominis in uerbo labiȷ tui ego
custodiui semitas dissipatoris. Et est sensus: Quando hominem intueor aliquem
operari,ego quid sibi uelit,quo animo,quóue ingenio operatur, obseruare soleo,
metuens ne incautus seducar: atq; id ago tuis sanctissimis uerbis admonitus,qui-
bus nos hortaris, ut à uiȷs dissipatoris, seu corruptoris,seu, ut legit Hieronymus,
latronis,perquam diligentissimè caueamus. Dissipator porrò est,corruptor,ac la-
tro,qui simplicissimos quosq;, tectorio quodam mentitę sanctitatis,ad peccatū alli-
cit. Quid nō subuertit fucatus sanctus? Nō uacat modo exempla recensere,quot
uirgines stupratæ,quot matronæ prostitutæ,quot uiduæ deceptæ, ob simulatam
quorundam religionem,odiosa sunt hæc. Possem & mecum quidem,quod sæpe
facio,stultam quorundam facilitatem,uel potius leuitatem dolere,qui ne momen-
tum quidem horulę in sententia perseuerant: & quod magis dolendum est, in his
quæ fidei sunt,eo inconstantiores apparent, quo a pluribus peruersę iustitiæ asser-
toribus

A toribus edocentur. Danda igitur opera est, ut cautè, propter uerba labiorum Domini, atque eius sanctam legem, obseruemus dissipatores istos gregis dominici. Vigilate, inquit Dominus, ac iterum dico uobis, uigilate. Verùm si cui arridet magis uulgatæ editionis litera, quò uersus integer sit, ut in ecclesia legitur, sensus erit: Probasti me ô Domine, igneq; tentationum & persecutionum examinasti: at ego quidem facta hominum non sum locutus, non blasphemaui, non questus sum, non murmuraui, nõ detraxi. Propter enim uerba tua, sanctasq; iussiones, ego nõ solum malum non egi, sed uias arduas uirtutis aggressus sum, quæ suapte natura nihil molle, aut tenerum amat. Quod & fatentur quoq; philosophi, qui asserunt, artem ac uirtutẽ circa difficile uersari. Seu custodiui, hoc est, diligentissimè attendi, consideraui q;, ne duras perditionis uias, ac difficiles, rebus secundis deceptus, aut aduersis deterritus, sectarer. Ambulauimus, inquiunt improbi illi apud Solomonem, uias difficiles. Quare, ne custodia hæc mea uana sit, ô Domine,

Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moueantur uestigia mea.

Suprà enim uir sanctus suam secretissimo quodam cœlitus afflatu attactus iactauit innocentiam. Verùm ne suis uiribus aliquid arrogasse uideretur, commodùm subiecit orationẽ, qua primum innocentiæ tutelam, persecutionũ deinde depulsionem exorare nititur. Ait itaq;: Perfice, hoc est, sustenta, firma meos in uijs illis gressus, quibus itur ad te. Iuua, inquam, meos conatus, mea uota, mea consilia, ut in ipsis tuæ iustitiæ semitis rectus perpetuò gradiar, atque à tuo instituto nunquam deflectam: ne labantur pedes mei, hoc est, ne à recta exorbitem, ac peccem. Vide, quæso, quàm necessarium sit abs Deo nos in uiam iustitiæ conduci. Nam si à nobis, uel tantillum quidem, aberit, recidunt omnia, quæ ad salutem adipiscendam faciunt. Cæterum quæ uis tam ualida erit, quæ illos, quos Dei spiritus in bo-
B no proposito stabiliuit, ab animi rectitudine amouere queat? Tantum uerò abesse debet, ut ob ignauiam cursus noster retardetur, ut etiam in dies magis incalescat, ardeatq; ad assequendum illud, quod toto affectamus studio. Illud interim animo recõdendum, quod de se Paulus prædicat: Ego, inquit, non arbitror me apprehendisse, sed quæ priora sunt oblitus, ad anteriora me extendo.

Ego clamaui, quoniam exaudisti me.

Cogita q; tenera familiaritate loquat̃ hic sponsa ad sponsum. Quoniã, inquit, in alijs meis precibus exaudisti me, clamaui, quasi diceret, exaudi me etiam nunc, ut iterum clamem: hactenus enim non fefellisti, falles modo? Non puto. Igitur

Inclina aurem tuam mihi, & exaudi uerba mea.

Etiam si minus dignè clamauero, aut nimium summisse. Est similitudo ab optimatibus, proceræq; staturæ uiris mutuata, qui sese inclinare, auresq; quodammodo ad os uoce exili ac timida loquentis, admouere solent. Sic benigni principes, sic eorum imitatores magistratus, sic parentes agere soliti sunt erga liberos, meticulososq; ciues, aut in plebe pauidos: alioqui perterrefactos subditos, & oppressos auersari, ac tumido prospectu ab sese propellere, ferinæ mentis indicium est, nõ Christiani affectus, & charitatis. Felix secus hunc uersum reddit: Ego, inquit, uocaui, quoniam respondebis mihi. ut sit hæc perfectissima spei forma, quam in supplicante esse oporteat. & est sensus: Clamo, inuoco, quia te meis clamorib. responsurum certò scio: alioqui superuacaneum eum esse laborem quis non uidet in orante, cum absque spe orat? Nõ oratio illa uerè dici potest, aut debet, sed derisio, ac stupiditas animi parum considerantis, quid sit cum Deo loqui, aut ab eo aliquid petere. Porrò uerba illa, quæ hic cupit à Deo exaudiri, cordis sunt desideria, in Dei amore ac fide flagrantia.

Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te.

Tunc enim mirabilis omnib. ea uidetur liberatio, cum quis à periculo aliquo,

C in quo omnia desperata apparẽt, eximitur. Orat igitur hic anima, cui mundi insidiæ, carnisque lapsus sunt noti: nec minus interim, quàm longum in peccandi consuetudine obduxerit callum, & duriciem, ob oculos, ueluti spectra quædam terrifica, ac uisa, continuò illi obijciuntur. O Domine, exhibe te mihi mirabilem, ubi maximè omnia adeò desperata uidentur, ut iamiam periclitari necesse sit, quò noscant omnes tuam esse manum, quæ liberat, non hominem, non artem, non fortunam. Poteris ne me, quamuis in immenso peccatorum morbo, & languore positum, ac uix spirantem, tuam tamen opem implorantem, auxilio frustrari, qui quæ tua est benignissima natura, seruare soles in te sperantes? Quòd si alicui, propter illius scelera, ac obstinatam in perpetrandis delictis uoluntatem, tua auferenda est misericordia, ab illis potius, qui tuæ potentiæ, ac uirtuti reluctantes, sese, plusquam uis humana postulat, erigunt, aufer: hoc est,

A resistentibus dexteræ tuæ.

Dexteram Dei, in hoc loco, eius uirtutem, ac potentiam esse dicimus. Dextera Domini, ait uates in alio psalmo, fecit uirtutem. Non desunt enim inter mortales, qui ex rerum secundarũ opulentia in tantum efferuntur, ut nihil magis suis in actionibus quærere uideãtur, quàm ut Deum, uirtutis omnis scilicet erogatorem, contemnant, & quantum in se est, è cœlo deturbent. Quo sanè sacrilego facinore, an aliud, uel impurissimis auribus, possit esse magis detestandum, norunt hi, qui in acie dij, ut sibi uidebãtur, immortales, in medio ipso belli strepitu, ac cum ardentius in Deum excandescerent, inopinato tormenti uulnere icti, miserabiliter inter cruenta tum hominum, tum equorum cadauera efflarunt animam. Hos Domine, atque horum similes, postquam sic expetunt, contere: me uerò tuum,

Custodi ut pupillam oculi.

Exactam custodiam, non uulgarem, precatur hic uates. Et est perinde ac si diD ceret: Illis arrogantibus abs te suo merito disiectis, ac contritis: me diligentia illa, qua oculi pupilla custodiri solet, custodi. Cernimus enim in ipsis membris humani corporis, nullum æquè diligenter ab externis offensionibus reparari solitum, quemadmodum tenella illa oculi pars, quam luminis scintillam appellat Lactantius, nos pupillã. Ita hac diligentissimæ curæ similitudine petit se uates exactè seruari: neque tamen sola huiusmodi contentus, aliam adijcit.

Sub umbra alarum tuarum protege me à facie impiorum, qui me afflixerunt.

Metaphora rursus hæc alarũ, immensam Dei erga nos bonitatẽ demonstrat. Exprimi sanè quidem non potest, quàm solicita sit ea cura, quam suis impendunt pullis aues: quàm anxia illa, quam homo proprijs oculis: sed infinito maior ea, qua Deus tutatur in se credentes. Huic enim sententiæ quadrat & illud alterius psalmi, quo ornatissimè à propheta mortalium dignitas enarratur. Scapulis suis, ait, obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis. Quis ex his maximè, qui præsunt alijs cum miserorũ neglectu, & contumelia, non saltem à terræ animantibus uinci erubescat, simulatque uidet, quomodo gallina sui prorsus oblita, pullos suos foueat, alat, pro ipsisque (quod & uoce, & pluma demõstrat) infirmetur, pugnétue, ac uitam ipsam, ut liberos tutetur ac seruet, contemnat? Tales sunt nimirum affectus in mente Dei erga mortales: quos quia cernere tanta in maiestate minimè poteramus, suum misit unigenitũ, in quo cerneremus. Hæ sunt, inquam, curæ, hæc studia, hi mores, quibus ornati esse debent urbiũ magistratus, atque ipsi principes, & hi quoque, qui moderandarum animarũ sceptrum facilè assumunt, & plerunque etiam (malùm) & quęrunt, & absque pudore, tum ære, tum hypocrisi, ac assentatione, uenantur, atque emunt. Præterea, à facie impiorũ, idem ualet, quod à pręsentia impiorũ, ne me uideant. Apte profectò: nam nõ solum à nefandorum hominũ lingua ac manibus, defendi nos oportet, uerumetiã à turpissima illorũ cõuersatione, & uita.

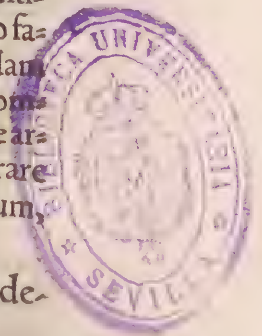
A &uita. Hoc quoqꝫ modo Loth iuſtum, ut ſcribit Petrus, oppreſſum, à nefandorũ hominum iniuria, & luxurioſa conuerſatione eripuit Deus. Nam erat habitans, inquit, apud eos, qui de die in diem, animã iuſti iniquis operib. cruciabant. Quòd autem iuſtiſsimi uiri tam anxiè petant ab improborum hominum neceſsitudine, & cónuerſatione eximi, id in cauſa eſſe uidetur, quòd non niſi exulcerato animo uidere queant iſtiuſmodi morũ portenta, quibus & cœlum, & terra, & ipſa quoqꝫ infernæ regionis abyſſus, inficiuntur. Quanta putas amaritudine affici uirũ probum, cum uidet paſsim regnare faſtum, ſuperbiam, ambitionẽ, ſpreto pudore, modeſtia, pietate? Quare mirum haudquaquam eſſe debet, ſi rogat à malorum præſentia hominum, & conuerſatione ſubtrahi.

Inimici mei animam meam circundederunt.

An quidem uerum ſit, quod ab omni parte hoſtiũ cuneis circunuallati ſimus, hi norunt, qui in pugna ſpiritus die noctuqꝫ uerſantur. Alioqui cor ſtupidũ, ac ad minimũ hoſtilis impetus ictum perterrefactũ, ac uictũ, ne per ſomniũ quidẽ, tanti myſterij capax eſt. Felix ſic: Inimici mei in animã circundederunt me. hoc eſt, propterea circũ me adſtant, ut animã meã, portionẽ ſcilicet mei immortalẽ, interimãt, ſecumqꝫ trahãt. Atqꝫ hic uides iam uim hoſtium deſcribi, poſtqꝫ mores deſcripſit. Ad mores enim attinet, quòd ſuprà impios illos appellauit, hoc eſt, ſine Deo.

Adipem ſuum concluſerunt, os eorum locutum eſt ſuperbiam.

Ādipe & pinguedine in ſcripturis (animus enim eſt ſuperfluas ambages amputare) rerum abundantiam ſignificari, uel mediocriter in ſacris literis eruditus ſcire poteſt. Pinguis factus eſt Iſrael, ait Dominus in Deut. Et eſt ſenſus: Adipem ſuum concluſerunt: hoc eſt, opes, facultateſqꝫ copioſas, ſuis commodis repoſuerunt, unde tam inſolenter ferociunt, ac cõtra Deum in primis, & contra homines, blaſphe-
B mias faſtu pleniſsimas congerunt. Prodijt quaſi ex adipe iniquitas eorum, ait uates in alio pſalmo: tranſierunt in affectum cordis. Cæterũ ex opulentia, feliciqꝫ rerum ſucceſſu, oriri ſolet faſtus, ac ſuperbia: qua quidẽ peſte cum quis eſt affectus, nihil in terris excellentius ducit, qꝫ ut adipem ſuũ, hoc eſt, cor, & uiſcera, ut ait Eutymius, ſtringat ad miſericordiã, claudatqꝫ animũ, ne quẽ, ex bonis maximè, in amicitiã admittat: & qui, ut reddit paraphraſtes, tam eſt paſtus bene, & obeſus, ut à ruina obſtructum uideatur os eius: quare & cõtemptim, & cum faſtu, de alijs loquitur. Ex quo illud potiſsimũ obuenire neceſſe eſt, quod alio in loco ſcripſit uates: Poſuerunt in cœlũ os ſuũ, et lingua eorũ tranſiuit in terra. hoc eſt, in Deum, & homines, quæcunqꝫ illorum ſuggeſsit arrogantia, locuti ſunt. Quare additum eſt: Os eorum locutum eſt ſuperbiam. Cum enim id uitij genus adeò faſtuoſis diuitibus, atqꝫ arrogantibus plebis ſuperioribus familiare ſit, ut nullo alio ſe à diuino fauore tam manifeſtè alienos eſſe demonſtrent, ac gratia: illud tamen futili quadam honorum, quibus ornati ſunt, autoritate, ac licentia, obtegere nituntur, dum omni in loco, & tempore, quælibet effutire, ſibi, de aliorum moribus, ac uita, licere arbitrantur. Vnde illud oriri cernimus, quòd à ſubiectis ſibi populis, nihil ſperare audeant, præter timorem, iram, indignationẽ, neglectum, inquietudinẽ, odium, obtrectationem. Quis hoc modo regnare exoptat?

Proijcientes me nunc circundederunt me: oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram.

Quaſi, ait, proiectamentum quoddam me exiſtimantes, atqꝫ eum quidem, qui indignus eſſem ipſa uita, contempſerunt, ac undequaqꝫ circundederunt, perueſtigantes oculis, quo terræ loco, ſua in meam perniciem expanderent retia. Heb. ſic: Greſſus meos circundederunt. hoc eſt, quocunqꝫ ambulare contingebat, hi uias omnes euadendi præcludebant. Oculos ſuos ſtatuerunt declinare, ſeu ponent ad declinandum in terram; hoc eſt, perpetuò in nos oculos fixos habent, ſi qua ueniat

C occasio nos adeò deijciēdi, ut labamur in terram. Eiusmodi enim illi sunt, qui, uel post reconciliatam amicitiam, resarcitamq́ pacem utcunq́, & uerba, & actiones, & ipsos quoq́ minimos reconciliati amici gestus, ea obseruant uigilantia, & perspicacitate, qua quondam augures soliti erant oscines obseruare. Sed illi deteriores, quàm isti. Hi enim religione quadam, licet superstitiosa, & falsa, ne quid inauspicatum agerent, augurijs utebantur: illi uerò odijs ac simultatibus infecti, nullum non mouent lapidem, quò fœdus illud mentitum amicitiæ perrumpant. Alij pijs mentibus consulentes, hunc uersum interpretantur hoc modo. Oculos suos, aiunt, statuerunt declinare in terram, ne, proditorum more, aut quemadmodum senes illi dierum malorum inueterati, de quibus in Susannæ historia horrendum contexitur iudicium, in cœlum aspicerent. Hisce enim uerbis, inquiunt, improborum affectus describuntur, quibus tanquam ab œstro molestissimo concitati, in proximum continuò machinantur malum: quippe qui obliti, quid decus appetat, & honestum, ad suas tantummodo cupiditates intenti sunt, miseri, & cæci, & sic secum: Vtcunq́ ista placeant, uel displiceant, sic uolumus.

Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam: & sicut catulus leonis habitans in abditis.

Nunquam, fateor, uidi elegantiorem metaphoram, & quę clarius, ueluti politissimū speculū, eorū reddat imaginē, qui, seu clàm, seu palàm, nescio quid crudele in animo moliunt̄, req́ perficiunt, cum est occasio. Leo enim palàm, utpote qui proprijs fidit uiribus, irascitur, rugitq́, ac prędam petit. Catulus uerò clàm in insidijs, & dolo, cum palàm non audeat, ob uirium imbecillitatem. Quod quidem felicissimè, ut cætera, sic reddit paraphrastes: Quisquis illorum, ait, similis est leoni, qui maximo studio inhiat prædæ: & catulo leonis, qui insidiatur ex locis occultis
D prætereunti ouiculę. Tu interim, qui hæc legis, omnia ad animum transfer, atque ad allegorias, tropósue, metaphoras, ac secretissimos prophetarum sensus, assuesce. Quàm mallem profectò, Dei religioni studentes, ouiculas intelligere uulgò nuncupari, & has truculentissimè discerptas: quàm leones, leonumq́ catulos, in insidijs sedentes, & sese mutuis morsibus, non contentos innocuis carnibus, dilaniantes. Quantum, proh Dei fidem, semper obfuit Dei ecclesiæ, ac sanctorum cœtibus, superiorum discordia, & simultas? Quî possunt tenella uirgulta in arboris duritiem crescere, trunco ipso ab sese diuulso, ac longè à radice proiecto? Vis ne surculos tuos, ô arbor, ô radix, semper uegetos esse, & uirides, tute prius esto unum: hoc est, non tantnm tute tecum concors esto, atque unanimis, sed & ipsos minimos malleolos, ac surculos, tanta charitate tibi connecte, quanta sibi uoluit connecti eius sponsam Christus Iesus. alioqui discordantibus à capite membris, mirum si ignores aliud nihil in toto corpore uideri posse, quàm languorem, morbum, dissolutionem,, & mortem tandem. Iam illud non omittendum, quòd Felicis litera apertior est, quàm si legas: Susceperunt me sicut leo. Ille enim: Similitudo eius sicut leo.

Exurge Domine præueni eum, & supplanta eum.

Tu Domine, inquit, qui dum ferre suppetias differs, dormire uideris, exurge, præueni, anteuerte, præoccupa, præcide eius conatus, ne quod machinatur malum perficiat. Supplanta, inquā, illum eo modo, quo hi solent, qui currenti tibiā aut pedem subijciunt, ut cadat, ne ad metam deueniat. Vides quomodo ex omni parte ardentissimis scateat affectibus is uates? Vides quomodo de Deo loquens, à consueto hominum more, quò nostræ consulat hebetudini, non discedat?

Eripe animā meam ab impio, frameam tuam ab inimicis manus tuæ.

Hic indubiè legendum esse, framea tua, septimo casu, tam Hebræi quàm Græci affirmant. Sic Felix: Eripe animam meam ab impio framea tua. Alia uerò litera & secus, & clarius: Eripe animam meam ab improbo, qui tibi uice gladij est.

Idem

A Idem paraphrastes: Animam meam, inquit, libera ab impio, qui gladius est tuus. Erit igitur sensus: Eripe animam meam ab impio, qui est framea tua, seu gladius, quo tuum perficis iudicium. Legimus enim in Esaia: Vę Assur, uirga furoris mei & baculus ipse est: in manu eius indignatio mea. Proinde sequitur: Ab inimicis manus tuæ, hoc est, eripe me ab inimicis, qui tibi uice manus sunt, qua nos cædis, atq; infers plagas. Quod de dæmone etiam dici uideo, tum aliàs in scripturis, tum in Iob maximè libris. Manus, inquit, Domini tetigit me, cum dæmon tetigisset, cuius ira Deus usus est uice manus. Quare piorum est animorum, si quando à tyrannis, atq; peruersis magistratibus affliguntur, æquo animo ferre, postquã in scripturis passim legunt, improbis superioribus, gladij loco, sapientissimum uti Deum. Alioqui, qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit, ut ait Paulus. Non admodum enim iam interest, à quo hominum genere regatur mundus, simulac altior factus est mundo uir probus.

Domine à paucis de terra diuide eos in uita eorũ: de absconditis tuis adimpletus est uenter eorum.

Hoc est, improbos eos, ab electis tuis, qui pauci sunt, secerne: eos, dico, qui de terra sunt, terram sapiunt, & amant, non cœlestia. In hac enim terrenarum rerum colluuie, & inconstantia, felicitatem suam collocauerunt, atq; adeò bona sua omnia. Vnde illud scomma in diuitem epulonem, ex euangelio: Tu, inquit, recepisti bona in uita tua. Ex istis sanè erat diues ille, quos nunc uates in hoc psalmo memorat. Variè admodum hebræis is est uersus, ac sequens. Felix sic: A uiris ex tempore, quorum pars in uita: & abditum tuum, ut impleas uentrem eorum. Quorũ uerborum is sensus esto: Eripe animam meam etiam à uiris ex tempore: hoc est, qui ad hoc tantum pertinent tempus, non ad futuræ uitæ perennitatem, quorum pars in uita: hoc est, qui actionum suarum, bonorumq; gestorum partem, mercedem scilicet in hoc mundo recipiunt, quemadmodũ de epulone illo iam diximus.
B Et abditum tuum, ut impleas uentrem eorum. hoc est, secretum, atq; altè absconditum est humanis ingenijs consilium tuum, quod in tanta bonorũ copia uiuant. Quis hoc tuum iudiciũ perscrutari par est, quo Lazarus ille iustus malis affectus sit: heluo uerò, & qui nihil à sordido sue, uitæ consuetudine atque instituto differret, bonis omnibus afflueret? O profunditatem incõprehensibilem. Non solum, inquit, improbi, & scelerosi, in huius seculi bonis quietissimè natant: sed & illis liberos donas, quibus post se, opulentissimas suas opes, tanta crudelitate partas, relinquant. Ideo subijcit uates,

Saturati sunt filijs: & dimiserunt reliquias suas paruulis suis.

Vel, ut alia habet litera, pueris suis. Id est, tam pollucibiliter, atque abundanter huius mundi rebus affluunt, ut etiam nepotibus suis, ac seruis, aliquid impartiant post mortẽ. Plus quàm par est, diuites sunt. Cæterum si non placet interpretatio, quam posui de absconditis, dicas abscondita diuitias esse, de quibus in superioribus questus est, quod adipem suum concluserunt; seu quia potissimum hæ in auro, & argento, peregrinisq; lapillis, qui in terra latent, consistant, uel quia ab auaris diuitibus absconduntur. Idcirco alius sic reddit: Thesaurus tuus replebit uentrem eorum. Et uerè uentrem; nam ad animã diuitiæ hæ caducæ minimè spectant, nisi fortè in eius damnum. Expauescendæ igitur sunt, non amandæ, postquam ab ipsius ueritatis ore proditum est, diuites difficile peruenturos in regnum cœlorũ. Nónne amentiæ genus illud est, rem eam expetere, conatúue omni, et labore quęrere, quæ tua diu esse non potest: cœlestia uerò, quæ æterna sunt, ac propria animæ bona, non solum non quærere, sed auersari, & obuia quoque, tanquam colubrum letalem, fugere? Nulla enim res, re ulla alia inferiori, aut æquali, expleri potest. Et cum nihil homine maius sit, quàm ipse Deus, ipso solo impleri potest, ac satiari. An autem satient animum diuitiæ, imperia, & quibus maximè solicitantur

C mortales, belluæ illæ infinitæ libidinum, testari hi possunt, quibus bellorum, torórúmue alienorum, nullus est finis. Illi ut lubet,

Ego autem in iustitia apparebo cõspectui tuo: satiabor cum apparuerit gloria tua.

Iam suam felicitatem, illorum felicitati opponit uates, & est emphatica antithesis. Illi enim, inquit, bonis caducis abundent, postquã sic uolunt: nihil moror. Ego iustitia diues, tua felici, æternaq; uisione, ac pace, non fluctiuagis mundi huius rebus, satiabor, expleborq; ad summum. Illi, inquam, ita, ut expetunt, copiosissime habeant. Quid mea interest? Ego non eis tam manifestam damnationem inuideo, sed iustitiæ potius, uirtutum scilicet perfectioni, ut cœpi, incumbam. Etsi enim in harum studio plurima me mala experiri oporteat, non frangar tamen, non deijciar animo. Erit profectò, erit, ut tuam faciem aliquando uideam ô Christe, atque ex tuo illo amabili aspectu, quo solo beatæ animæ explentur, ueram obtineam beatitudinem. Tunc sanè, plenè, uerè, copioseq; satiabor, quando tua manifestabitur gloria: cum interim indubitatum damnationis futuræ indicium sit, res eas in terris expetere, ac tam anxiè, ut uideo, & amare, & quærere, quarum uoluptas, aut commodum, cum morte desinit. Diuus Hieronymus ex Hebræo, loco, cum apparuerit gloria tua, legit, cum surrexerit similitudo tua: quod idem est, quòd species, aut gloria: nisi malis similitudinem, hic dici hominem, qui ad Dei similitudinem est factus. Et erit sensus: Tum saturabor gaudijs, cum è tumulo euigilans, ad immortalem uitam surrexero. Similitudo enim Dei in nobis adeò per Adæ peccatum perlanguit, ut mirum uideri posit, quomodo non prorsus sit abolita, nostris maximè accedentibus erratis, ac lapsibus. Verùm per iustitiam fidei, hic in terris, operante Christo, reformari potest: ac dum de fide in fidem ambulamus, augescere. Tum uero, cum Christo, in quem per amorẽ transformamur, nouissima in resurrectione perficietur, quando ad eius similitudinem rediuiui è sepulchris excitabimur. Nam quos Deus ad uitam præsciuit æternã, ut diuus inquit Paulus, prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui.

D

PSALMVS XVIII.

IN FINEM PVERO DAVID, SEV DOMINI DAVID, *quæ locutus est Domino uerba cantici huius in die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & dixit,*

Iligam te Domine fortitudo mea.

Dei filius Christus Dñs, hoc in psalmo, Deo patri gratias agit, quòd se immunẽ ab improborũ manibus reddidit. Sed hæc omnia propter nos, ut scilicet in angustijs, siue quas mundus, atq; ipsius amatores, siue quas dæmon, in anima, ac carne excitare solet, quô tutò euadendum sit, perdiscamus. O nos beatos, si cõtinuò Christi actiones ante oculos haberemus. Caderẽt, mihi credite, prorsus squammæ illę, à cęcitate nostra, quas olim Paulus per triduũ passus est: & quibus nobiliorẽ partem oculorum obtegentibus, in iustitiæ semitis planè lusciosi, atq; hallucinantes gradimur. Porrò nihil hic agere illos arbitror, qui admodum in tituli interpretatione distorquentur, ignorantes quòd Dauid in suis illis persecutionibus, quibus tum à proprio filio, tum ab externis nationibus affectus est, ac tandem diuino suffragante auxilio liberatus, Christũ ualde angustiandum, liberandum etiam, in spiritu uiderit. Proinde caput ipsum nostrum audiamus, ac cum ipso (modò simus digna tanto capite mẽbra) decantemus hanc amoris odam. Sed illud in primis cõsiderandum, neminẽ huiusmodi appellationibus, fortitudinis scilicet, firmamenti, refugij, liberationis, Deum inuocare posse, præter illum, qui totus, nihil sibi reseruans, ab ipso solo pendet, ac de eius auxilio certus est.

A tus est. Ad hæc, cum amor sit primum, & maximum donum: atque in ipso omnia à perfectißimo Deo & opt. max. dona dentur gratuita: nullum aliud maius donũ, uel Deo, uel homini rependere possumus, quàm amoris. Vnde illud est sponsi ad animã: Dilige, pro tantis sat mihi solus amor. Christus eñ, ut Deus, simplici quodam, infinitoque, ac inenarrabili amore diligit patrẽ: sed ut homo, eum maiore dilectione solus, quàm omnes simul electi, & colit, & amat. Quocirca audacter, & uerè dicere potest, Diligam te Domine fortitudo mea. Equidem cum ne guttam quidem minimam eius flagrantis amoris adhuc persenserim, quoniam tamen illum ipsum hoc modo clamare uideo, qui me etiam reluctantem, ac sordidum, ad sublimiora secum trahit, ac perinde me unum esse cum patre, uti ipse est, & cupit, & uult: summa cum fiducia, unà cum ipso, dicam: Meritò te amo, ô pater, cum sis fortitudo mea, sine qua ipsi etiam cœlestes spiritus infirmi sunt, ac debiles. Cum tu Dñe multis, immensisque me affeceris beneficijs, & in reddenda gratia me imparẽ cognoscam, agam quod possum, quamuis neque hoc sine te queam: te reamabo.

Dominus firmamentũ meum & refugium meum, & liberator meus.

Hebræi: O rupes mea, propugnaculum meum, ereptor mi. Vide metaphorã. Solent enim hi, qui se in præruptas rupes, pendentiáue saxa, ac loca inaccessa recipiunt, se tutos putare. Quis eò nisi aliger quispiam ascendere est potis? Tales profectò olim Israelitarum turmę fuere ab Madianitarum exercitu fugatæ, de quibus in sexto Iudicum libro sic legimus: Fecerunt sibi antra, & speluncas in montibus, & munitißima ad repugnandum loca. Alio quoque in psalmo, Deus à propheta, petra refugium herinaceis appellatur. His igitur appellationibus, tutißimam esse Dei protectionẽ, innuere uult uates. Vnde sic reddit paraphrastes: Dominus instar rupis, & turris, semper fuit mihi, seruator meus, dux meus, & fortitudo mea. Stolidus nimium sum, si hic non considero, quod hactenus ignoraui, omnia scilicet bona mea, omnes uires, omnia arma, in Deo sita esse: neque ulla ab alia re mortalium errores tam crebros enasci, nisi cum sibi, quod Dei solius est, tribuunt.

B

Deus meus, adiutor meus: & sperabo in eum.

Felix: Lapis meus, confidam in ipso: & sic in metaphora persistendum est earũ rerum, quæ omnifariam præ se ferunt securitatem. Porrò nunquã de Deo nostro simile quoddam insultationi illi, qua in Aegyptios olim usus est Moses, auditum est dici. Vbi sunt, inquit, dij eorum, in quibus habebant fiduciam?

Protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus.

Hebræi: Clypeus meus, uirtus, qua seruor: perfugium meum. Clypeus enim noster est Deus, qui tela illa ignea, pro nobis, quæ intorquet hostis, atque in nos iaculatur, suscipit. Cornu est, quia potens, & robustus. Siquidem in scripturis per cornu, quo animantia potißimum & pugnant, & intumescunt, potentia, uirtus, robur, gloria interdum, ac regnum significatur. Vnde impijs dicitur: Nolite extollere in altum cornu uestrum. De Christo autem: Et erexit cornu salutis nobis. Et illud: Exaltauit cornu populi sui. Vide uero quàm tenera, ut sic dicam, usus est dictione, susceptor: more scilicet anxiæ nutricis, quæ perterritum puerum, aut leui, nescio quo strepitu fugatum, inter amica brachia suscipit, stringitque ad pectus.

Laudans inuocabo Dominum, & ab inimicis meis saluus ero.

Post inuocationẽ memorare iam incipit, quibus è malis Dei beneficio ereptus sit. Præsentaneum enim remedium est, in angustijs acerbioribus, ac tentationum mole, ut de iam præstitis beneficijs & liberationibus gratias agens, Deum, ut iterum opem ferat, implores: quod quidem in scripturis fit paßim obuium. Adde quòd eum inuocare nõ potes, de quo salutẽ nõ speres. Quare in euangelio Lucæ

C legimus, Dominum Iesum eleuatis oculis in cœlum dixisse, Pater gratias agô tibi, quando me audisti. Ego sciebam quia semper me audis. Et cum hæc dixisset, uoce magna, hoc est, fiduciæ plena, clamauit. Verùm cupis ne scire quid utilitatis afferat eiusmodi erga Deum, uel affectus, uel gratitudo? Ab inimicis meis, inquit, saluus ero. Hic certè uides quàm breui compendio eò peruenit, quô nostri labores omnes desudant: ad eam scilicet animi securitatẽ, ut nullum quamuis crudelem pertimescamus inimicum. A spe enim, ac laude, gratiarumq; actione, tantum sibi comparatum bonum asserit: non à superstitiosis syngraphis, & tabellis collo alligatis, quibus nostri temporis milites utuntur, aut in rebuspub. factiosi. Vis ne miles, inter densissima hostium tela, uel inermis, inoffense uiuere? Deum, quem præteritæ uitæ impuritate, furtis ac rapinis offendisti, uitæ innocentia, & puritate, tibi concilia, eumq; time.

Circundederunt me dolores mortis: & torrentes iniquitatis conturbauerunt me.

Quis tam ferreus est, qui hoc non fleat? Qui culparum suarum pondus nõ execretur, pro quibus eluendis tam uilis factus est Christus, ut perterrefactus clamet, expostuletq;, sese à doloribus mortis circunuentum? At tu, si tam durus es, atque extra te positus, ut hæc non uideas, immensum saltẽ liberationis munus recognosce ex periculi magnitudine, in quo se esse queritur Deus tuus. Cæterum dictio, dolores, in hebræo quiddam uehementius sonat, quàm latinus reddit interpres: subitum scilicet, uiolenterq; irrumpentem, ac omnẽ corporis texturam dissoluentem dolorem, ut ille est, quo miris cruciatibus, ac torminibus, distorquentur parturientes. Ita igitur non dissimulanter, aut in superficie, Dei sui languores contemplabitur ardens anima. Cœpit Iesus, ait scriba ille diuinus, pauere, & tædere, & contristari. Mirum si neges uehementes in pauore illo, qui mortem intentaret, in
D tędio, in tristitia, fuisse dolores. Et torrentes, inquit, iniquitatis.) Felix: Cõgregationes Belial perterruerunt me. Quod clarius expresit alia litera: Torrentes quidam perditorum hominum me exanimarant. Sunt profectò peruersorum hominum impetus, quasi torrentes: qui nulla lege, nullo ordine, nullo habito respectu, uel honesti, uel decoris, ferarum more, in omnibus suis consilijs & actionibus sese habent, uti nimirum torrentes solent, qui subitis imbribus, uel niuibus è montiũ apice eliquentibus, repentino quodã impetu præcipitanter defluunt. Conturbauerunt me.) Perterruerunt me, ait Felix: seu exanimarãt: aut, ut paraphrastes, Torrentes diaboli terruerunt me. Aiunt enim corpoream naturam in Christo, à naturali sua dispositione immutatam, propter acerbitatem doloris: non tamen rationem à rectitudine, ne pilum quidem, deflexisse.

Dolores inferi circundederũt me: præoccupauerũt me laquei mortis.

Volunt enim quos modo dixit dolores mortis, eosdem etiam dolores inferni appellari, quò ex tanta uerborum exaggerantia, ut moris est Dauidi, summam angustiarum uim & anxietatem in Christo futuram exprimeret. quod quidem plæcet. Addunt porrò hunc inter Christi dolores atrociorem fuisse, quòd suos scilicet tam diros cruciatus, ac sæuam mortem, perpaucis profuturam præuidit. Vnde illud è purissimi illius cordis radicibus emanauit, Sitio, quo se supremũ in modum salutẽ humani generis sitiuisse significauit. Condoluit igitur Christus futurum mortalium exitium, ac nigras inferorum ædes infinitis animarũ agminibus patêre, suamq; bonitatẽ penè ab hominũ duritia deuictam conquestus est. Præoccupauerũt me laquei mortis.) Felix: Præuenerunt me. Vt intelligas, anxios ludæorum animos, ad festinandam Christi necem, extitisse. Quæritur etiam apud Hieremiam filius Dei hoc modo: Foderunt foueam, ut caperent me: & laqueum absconderunt pedibus meis. Hinc, ueluti interpretationem dictorum, adijcit: Tu Domine scis omne consilium eorum aduersum me in mortẽ. Summa: Tam astutas in

A tas in me fabricati sunt technas, uafrosque dolos, & insidias, ut euadendi spes esset nulla. Nihil non tentauerunt, ut me occiderent, eraderentque de terra uiuentium. At ego

In tribulatione mea inuocaui Dominũ, & ad Deum meum clamaui.

Narrat hic Christus, quô angustiatus fugerit. Nõ quidem ad magos, et ariolos, non ad mathematicos, ac physiognomos, ut quosdã, uel in sublimiori professione aliqua constitutos, confugere audio, uidi quoque: sed ad Deum uerum, atque hunc solum omnipotentem, & constantissimũ. Summa enim uirtus est, ac præcipuum fidei argumentum, cum aut ab inuisibili tentamur hoste, aut iniurijs à uisibili impetimur, non despondere animum, aut nimium perfractè dolere: sed illuc nostra dirigere consilia, unde certissima expectatur salus. Ita enim egit Christus cum semper, tum maximè cum procidens in faciem suam prolixius orauit, factusque est sudor eius sicut guttę sanguinis decurrentis in terram. Porrò quid apertius ab apostolo dici potest, quàm illud quod ad Hebręos scribens enarrat? In diebus, inquit, carnis suæ, preces, supplicationesque ad eum, qui posset illum saluum facere à morte, cum clamore ualido, & lachrymis offerens, exauditus est. O mirã filij Dei erga homines dignationem: ô nostram uerò ignauiam: ipse enim innocentissimus, pro se, suaque salute, orat: nos autem sordidi, horas omnes, ac si nullũ esset periculum, ad puluinar stertimus. Nónne aliquando saltem, si non cõtinuò, à pollicitationibus per nos in baptismo, uoto illo scilicet publico, ac solenni, factis, excitamur? Pater, inquit ille, saluifica me ex hac hora. Mi pater, ait, transfer à me calicem istum. Nónne pro nobis etiam? Pater, inquit, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut nos. Poteritne filius amantissimus à patre tam pio uoto fraudari? Cum clamore, ait Paulus, ac lachrymis: quod penè idem est, quod

B antea ipse Dei filius in propheta questus est: Oculi mei, inquit, languerũt prę inopia: quasi lugens, & contristatus ingrediebar. Atque hoc sæpe aliàs, sed tum fortius cum cruento ligno suffixus, humani generis ingratitudinem defleuit. E cuius miserando spectaculo, sol obscuratus est, discissę rupes, ac condita omnia dederunt notam doloris.

Et exaudiuit de templo sancto suo uocem meam.

Vide gratitudinem animi, qui in extremo quoque periculo constitutus, non potest non fateri beneficia. De monte sancto suo, inquit, déque æterno maiestatis suæ palatio, ac sede cœlorũ immortali, exaudiuit me. In cœlo enim habitare Deũ, in tranquillitate infinita, hoc est, in seipso, &, credimus & prædicamus. In cæteris enim locis, ac rebus, cum per potentiam quandam inenarrabilem, incomprehensibilemque bonitatem, totus sit, quippe qui natura spiritus sit, propterea indiuisibilis, in cœlo tamen, beatorum scilicet sede, ac patria, speciali quadam prærogatiua, per diuinum aspectum, quo suos omnes beat, sedem habet.

Et clamor meus introiuit in aures eius.

Hoc est, non solum clamor meus, miserorum scilicet omnium, in sanctissimũ eius conspectum peruenit, sed usque ad ipsius aures sese insinuauit. Cupis nescire an à patre filius sit auditus? Et clarificaui, inquit, & clarificabo. Verùm quibus tandem signis pater suam solitus fuerit mortalibus manifestare potentiam, cum in antiqua lege populo illi duræ ceruicis, tum uel maximè moriente amantissimo eius filio in cruce, tum, dico, quando terrificis portentis ac signis testatus est sese dolere, atque irasci, in nece tam mansuetissimi agni, edifferit uates, ac feruentissimo pectore clamat,

Commota est, & contremuit terra.

Ardẽt omnia in hoc psalmo: quare flagrãte in diuino amore opus est intellectu, ad hũc peruestigandũ. Alioqui mẽs algida, atque cœlestis prophetarũ furoris expers,

C quomodo in flāma huiusmodi perfectiſsimis uiris uix cognita, incaleſcet? Num hæc legentes ignoramus adhuc, ad diram illam filij Dei mortem, condita omnia perturbata, concuſſaq́, ac terrifico ſpectaculo cœleſtis patris dilectiſsimi ſui unigeniti ſpectantis necem, declaratā iram? Fuere quidem olim, mirabili mortalium ſtupore, terræmotus, tellusq́ non ſemel altiſsimo ſubſedit hiatu. Fuit aëris tempeſtas, atq; aliæ cœli, terræq́, & abyſsi commotiones. Sub hora tamen, qua filius patri reddidit ſpiritū, fuere cuncta terribiliora, quàm unquam, ac horrenda magis. Ab euangelio enim accepimus terram motam, petras ſciſſas, monumenta aperta, inferos patuiſſe, obſcuratum ſolem, lunamq́, ut ait Petrus, ſanguineam factam: ſigna inſuper ſurſum in cœlo, & in terra deorſum, ſanguinem, & ignem, & uaporem fumi. Quæ quidē omnia, moriente Chriſto, accidiſſe, non deſunt qui dicant, citantes illud Ioelis ab apoſtolo Petro in medium adductū, licet alij ad iudicium uniuerſale referant. Vtrunq; enim, ut mea eſt opinio, ſpiritui conuenit: ſed illud magis, quo quidam aſſerunt diem illum magnū, &, ut ipſius uatis uerbis utar, manifeſtum, gratiæ tēpus protendiſſe: quandoquidē is ſtatim, connumeratis miraculis quæ diem iſtum feliciſsimū præuenire debuerant, infert: Et erit (poſtq́ ſcilicet ſigna illa præterierint) quòd omnis qui inuocauerit nomen Dñi, ſaluus erit. Quæ ſanè inuocatio, quum fide, & cultu cōſiſtat, in alio ſeculo locum non habebit, cum omnia ibi definita, ſedem ſibi in æterno deſtinatā, citius q́ ipſe ſit oculi nutus, perenni lege ſortientur. Signa igitur quæ hic à uate narrantur, indicia iræ patris, ac doloris, ob filij necem fuere. Qua ratione uero humani in Deo dicantur eſſe affectus, cum natura ſtabilis ſemper ſit, ac ſui ſimilis, iam antea diximus. Noſtri enim intellectus hebetudo, uix aliter de diuina illa natura, uel cogitare, uel ratiocinari, niſi more humano, ac conſuetis uulgò uerbis, idonea eſt. Atqui huius temporis ſexcenta prius præteriere argumenta, præludiaq́, teſtantia Dei indignationem in
D mortalium genus. Sed illud in primis (cætera enim omittam) quod in Exodi libro legimus: Iam, inquit, aduenerat dies tertius, & mane inclaruerat, & ecce cœperūt audiri tonitrua, & micare fulgura, & nubes denſiſsima operire montem, eratq́ omnis mons terribilis. Huiuſmodi enim terrificę illius regionis cōmotiones, umbra erant futuri, quemadmodum cætera Iudæorū, quibus quotidie in ſpiritu erudiuntur electi, hoc eſt, Dei eccleſia. Plagas illas hic uates memorat, ac minas, quæ in Iudæorū gratiam cœlitus olim Aegyptijs obuenere, quo admoneamur, noſtræ huic ætati, quam auream appellare fas ſit, poſtquam in ea uixit Chriſtus, & nunc uiuit, portenta illa præluſiſſe.

Fundamenta montium conturbata ſunt, & commota ſunt, quoniam iratus eſt eis.

Vides iam palàm, quamobrem concuſsiones illæ elementorum à Deo ſint factæ. Quoniam, inquit, iratus eſt eis. Cur iratus? ob necem ſcilicet tam indignā ſui unigeniti, ob generis humani internecionē, ob latè diffuſum per orbem tartareæ poteſtatis imperium. O deſiderabilem electis ſupremi patris excandeſcentiam, atque iram, improbis uero extimeſcendam. Cæterū moriente Chriſto, genus aliud terræ, etiam quàm id eſt, quod pedibus calcamus, permotum eſſe credimus: homines ſcilicet, qui tum præſentes aderant crudeli illi ſpectaculo, ac tragœdiæ. Centurio, ait Euangeliſta (ecce terræ fundamentum) & qui cum eo erant (ecce terra) uidentes quæ fiebant, & quia ſic clamans expiraſſet, timuerunt ualde: hinc uides & terram motam, & montium fundamenta concuſſa. Ita enim tropo ſcripturæ, terra, & montes, frequentiſsimè uſurpantur. Aliud fermè huic ſimile ab alio euangeliſta enarratur. Omnis, inquit, multitudo eorū qui aderant ad ſpectaculum illud, uidentes quæ fiebant, percutientes pectora ſua, reuertebantur. Porrò Dei ira in hoc loco eſt diuinæ iuſtitiæ uindicta, exactaq́ punitio, quam cum intentat Deus, aut ſignis huiuſmodi terrificis pollicetur, quis liber à pauore? Tunc, ait propheta, contur-

A conturbati sunt principes Edom: robustos Moab obtinuit tremor. Perterrefactis enim principibus, nemo sanè ex uulgi turba est, qui impauidè uiuat.

Ascendit fumus in ira eius.

Vide quomodo de Deo uates, ut de homine loquitur: quò tandem ex his, quæ quotidie in iratis hominib. fieri cernis, assuescas, uel sic, Dei potentiam, ac iustam eius iram, uindictamq́; tum fateri, tum extimescere. In ira furoris mei, inquit, sufflabo in te. Creatore enim irato ob creaturæ interitum, uindictæ olim fumus præcessit, cum tyrannum ex parte coercuit: quod quidem ultionis futuræ atrocioris exordium fuit, quemadmodũ fumus est igni pręuius. Quocirca dęmones natura acutissimi, suam prorsus præuidentes exterminandã tyrannidem, atque ad æternos sese obtrudendos, per Christi mortem, cruciatus, exibant clamantes: Venisti ante tempus torquere nos. ac si dixissent, fumus tuæ est iræ, quem sentimus: nondum enim ignis tempus aduentasse scimus. Cur igitur cum fumo flammam quoque ante tempus eiacularis? Cæterum nónne de homine uehementer irato dicimus, quòd in illius nares fumus ascendit? Hîc itaque maxima Dei ira, atque ultio, in reprobos est expressa. Solet enim scriptura, & potissimum Dauidis, mentis oculos excitare ad illa de Deo consideranda, quæ corporeis passim oculis ultrò occurrunt. Ad hæc, in prisca illa Iudæorum ætate uulgò omnibus erat notum, Deũ scilicet, cum præsentius suam decreuisset potentiam, iram quoque, atque ultionem declarare, intonuisse, fulgurasse, ac terram terrificè concussisse. Quo alio signo se iratum ostendit in Iudæorum gentem, quæ, iniussu Domini, regem sibi petierat? Quo rursus alio, se potentem, quando suo uati liberationem populi ab Assyrijs est pollicitus? Visitaberis, inquit, cum tonitruo, commotione, uoce grandi, turbine, tempestate, flamma ignis urentis. Neque sanè quidem alio se indicio, potentem, commotumq́; ac timendum præbuit, cum mortalium redemptionem

B Christi morte paratam, cœlestis lampadis obscuratione, terręmotu, rupiumq́; collisione, testatus est. Adeò enim antiquitus omnibus inualuit persuasio eiusmodi, ut etiam poëtæ ethnici hanc se habuisse suis in carminibus demonstrauerint. Sic enim illorum princeps: Ipse pater media nimborũ in nocte, corusca fulmina molitur dextra. Cum igitur tropos, atque huiusce generis metaphoras, in scripturis legere contingit, caue ducas in Deo esse, aut iræ, aut excandescentiæ motus, quippe qui simplicissimæ, atque adeò perfectissimæ naturæ sit spiritus: sed tantũmodo ex his elice, quàm mirabilis, quàm potens, quàm iustus, quámue irreuocabile eius iudicium sit, ac firma lex. Præterea ordinem illum, quem in humanis cõcionibus seruari oportet, si in rebus propheticis uidere nequis, ne idcirco ab illarum lectione deterrearis: sed magis assuesce in sanctis uatibus sanctum furorem pernoscere, ut in tanta præsentis psalmi troporum congerie est uidere: qui partim ad Christi tempus, partim ad iudicium uniuersale, totum uerò ad ea, quæ quotidie in peccatorũ cõuersione fieri cernimus, attinet. Nõ est eñ tam horridus in rebus cõditis fragor, tam sæua cõcussio, tam asper motus, tam dira tẽpestas, quæ illa minor non sit, quæ in hominis pectore uerè sese examinãtis, ex cordeq́; resipiscentis, ac quibus, ob uitę impuritatẽ, ac turpitudinẽ, obnoxius sit pœnis, peruidentis, miserabilem in modum uersatur. Porrò quis adeò lucidus ignis est? quæ fulgetra? quod fulmen? quæ coruscationes adeò splendidæ, adeò ardentes, quæ cum face illa diuinæ consolationis comparandæ, quam in se sentit uir sanctus, ob reconciliatam cum Deo conscientiã? sol ipse quidem purificatæ conscientię splendori cedit.

Et ignis à facie eius exarsit, carbones succensi sunt ab eo.

Irati hominis, ut iam diximus, qui è naribus spiret fumum, atq́; ignem ex ore, Deo personam tribuit uates: quò terrificum eius in sceleratos homines iudicium, hisce saltem usitatioribus uulgò uerbis, cor nostrũ alioqui durũ, ac intractabile, intelligat, & uereret. Verũ carbones, hoc est, bonæ naturę dotes per Adã extinctæ,

C per Christum accensæ sunt: per uoluptatum, inquã, undas, ac fluctus, restinctæ,
per spiritus ignem reaccensæ. In ardentissimam enim flammã diuini amoris, per
Christi accessum ad homines, iam terminauit uoluptuosarũ rerũ fluor, ac torrẽs.

Et inclinauit cœlos, & descendit: & caligo sub pedibus eius.

Habitus hic cœli, sæuiente procella, describitur; tum enim demissum uidetur
ac terræ incumbere, montesq́ fumo, & caligine, & nebula conuolui, & obscurari.
Quæ quidem cum uidentur fieri, ut olim in monte Sinai uisa sunt, & quotidie in
excelsioribus montibus cernuntur, Dei præsentiã pertimescimus, fatemurq́ eum
ipsum descendere, caliginẽmue sub eius pedib. condensari: quod in picturis quo-
que effingere conantur pictores, ut passim in templis, locisq́ prophanis fieri con-
spicimus, licet ab omnibus fermè causa ignoretur. Ex hac porrò terrifica cœlorum
concussione, atque obscuritate, crebræ illæ rogationum supplicationes in Casino
monte à sanctissimis illis mei ordinis uiris originem habent. Vidimus enim sæpe,
maximo cum spectantium miraculo, & stupore, ipsius fulminis telum iamiam ter
ris propinquum, ui precum, in aere pendêre, tandemq́ in medijs ipsis coruscatio-
nibus unà cum nimbis in tenuissimum uaporem resolui. Quis, oro, huiusce gene
ris remedium tam salubre, ad placandum Deum iratum, mortales edocuit? Quis
fidei carbones illos iam in nobis reaccensos, cinere olim obductos, & planè emor-
tuos excitauit, in flammamq́ effudit, nisi is, qui nostri gratia despectus, inclinauit
sese formam serui accipiens, descenditq́, ut ait Paulus, in inferiores partes terræ?
Verùm caligo sub pedibus eius. Nam obscura uia est, ut inquit Eutymius, atq́ in-
comprehensibilis incarnationis filij Dei modus, & ordo.

Et ascendit super cherubin, & uolauit: uolauit super pennas uentorũ.

Crubin Hebræis aues sunt: Crub auis. Hic enim Dei potentiam, celeritate om
D nia indicibili superantem cogita, quippe qui pro equo, crub, seu uolucrẽ, & hanc
cœlestem habere dicatur à propheta, & qui pennis, ut ait paraphrastes, ipso uento
celerioribus uolat, & equitat. Cæterũ in rebus corporeis nihil uento celerius esse
re ipsa uidemus. Quid si alas addis? Vide prosopopœiam ferè necessariã ad expri-
mendos diuinos affectus in terris, apud rudiores præsertim, qui rarò ad cœlestiũ
rerum contemplationẽ mouere animum norunt, nisi corporea aliqua similitudi-
ne proposita. Et uerè Dominus Iesus, cum inclinasset cœlos, & descendisset, equi
tauit super cherub, hoc est, super plenitudinem scientiæ (sic enim hanc uocem in-
terpretantur) quam esse charitatem, diuus asserit Augustinus. Ipse enim solus crea
turarum omnium simul charitatem supergressus est, cum pro inimicis, atque illis
quidem ipsis impijs, occubuit: cum ne pro amicis certè, & illis iustis, & bonis, quis
mori audeat.

Et posuit tenebras latibulum suum, in circuitu eius tabernaculũ eius:
tenebrosa aqua in nubibus aëris.

Nimborum uis, qui terræ incumbunt, eo maximè tempore, quo totus passim
nigrescit aer, à propheta narratur, ex quo tremendam creatoris potentiam in nu-
bium obscuritate latentem ferè sentimus. Facit, inquit paraphrastes, tenebras lati-
bulum suum circum se: in modum tugurij habet obscurissimas aquas, & densissi-
mas nubes. Certum porrò est, inuisibilem diuini luminis plenitudinẽ, ut ait Dio-
nysius ad Gaium monachum scribens, appellari diuinam caliginem, seu Dei tene
bras. Has tenebras, ait, & hanc caliginem, ponit Deus latibulum suũ. Rursus alio
in loco: Diuinæ tenebræ, inquit, cooperiuntur omni lumini, & absconduntur om
ni uisioni, propter incircunscriptibilitatem, & super plenissimam proprij splendo
ris claritatem. Noctuę enim oculi, hoc est, mortalium intellectus, ad hanc densissi
mam diuinæ naturæ caliginem, quæ lucem habitat inaccessibilem, omnino cæcu
tiunt. Quocirca quid humanis, tardis scilicet atque hebetibus animis, profundissi
mos illos diuinarum tenebrarum recessus aliquãdo intelligere speramus, cum &
in nubi-

A in nubibus aëris, in prophetis uidelicet, apostolis, angelicisq; naturis, tenebrosa sit aqua: id est, diuinarum rerum scientia, & speculatio hallucinetur, & lusciosa sit? Angeli enim Dei, ut ait Dionysius, nubes cœli sunt. Cæterum de apostolis canit ecclesia hoc modo: Qui sunt isti, qui ut nubes uolant, per cœlestem scilicet contemplationem, ac notitiam? Qui tamen, quandiu in terris peregrinati sunt à Domino, non tam altè, quemadmodum angeli, diuinæ notionis secreta perscrutati sunt. Hi enim, ut ait idem, recipiunt illuminationes diuinas receptione prima, clara, & immediata. Illi uerò, receptione secunda, symbolica, & mediata: nam per angelos deferunt ad nos.

Præ fulgore in conspectu eius nubes transierunt, grando, & carbones ignis.

Vidisti ne unquam cõmotiones aëreas, & uicissitudines, elegantius exprimi? Clarius Hebræi: A splendore, aiunt, qui coram eo est, densæ nubes transierunt, hoc est, fulgetris crebrò micantibus, fulminibusq; cadentibus, extenuatæ nubes disparuerunt. Solent enim nubes, ex crebrescentibus coruscationibus admodũ extenuari. Sensus igitur erit: A præsentia fulgoris, & coruscationum, quæ cœlitus erumpunt, dissoluuntur nubes quamuis densæ, & opacæ. Grando transit, fulminaq; illa ignea, quæ perinde cuncta perurunt, & afflant, atque solent accensi carbones in aridas segetes coniecti, stipulas amburere, ac deuastare, euanescunt. Sunt & alij carbones, quos suprà memorauit uates succensos esse ab eo: qui prius tanquam prĕusti quidam sudes, semiustiq; titiones, extincti uidebantur, erantq; omnino: postea uerò uiuidi effecti, atque maiori, quàm antea, reaccensi lumine, & ardore, quamcunq; afflant animam, quamuis algidam & mortuam, in ignis illius naturam transmutant, qui cõsumens dicitur: similes nimirum lucernæ, quæ cum premitur, ut purgetur, uidetur extingui: sed emuncta, postea maiori sese lumine
B manifestat, & lumen præbet. Hos enim carbones, Dei scilicet apostolos, alio in psalmo, carbones desolatorios, seu iuniperorum, appellat propheta: quorũ quidẽ natura ea uis est, ut tenacius, quàm cæteri, ignem alant, ac seruent. Transeuntes igitur carbones eiusmodi, ac tanquam scintillæ in arundineto discurrentes, ut ait Solomon, ibant omnia sacrosancta diuini spiritus conflagratione perurentes, ac ueluti grando ui aliqua uentorum intra nubes colluctantium irritata, quæ latè solet agros depopulare, sataq; sternere, ac uites gratissimo fructu denudare, simulachrorũ cultores cum ipsis aris & lucis demolientes, funditusq; exterminantes.

Et intonuit de cœlo Dominus, & altissimus dedit uocem suam.

Ex incensa uentorum inter sese luctantiũ ira, istę nubes tonitrua ędunt: hincq; fulgetra, ac fulmina, quæ hic uates carbones ignis uocat, excutiuntur. Tum sanè nemo homo est, quamuis altus, ac sublimis, qui non paueat, fateaturq; diuinum illud esse opus, propterea timendũ. Verùm aliud quoq; tonitrui genus à uate hic dici arbitror. Intonuit igitur Dominus, & altissimus dedit uocem suam, quando Dominus Iesus, data de frumenti grano doctrina: quid dicam? ait, Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo uox de cœlo dicens: Et clarificaui, & clarificabo. Turba uerò quæ stabat, & audierat, dicebat, tonitruũ factum esse. Nónne altè Deus intonuit, uocemq; dedit altissimus, cum aperti sunt cœli, & facta est uox patris dicentis, Hic est filius meus dilectus? Nónne, quãdo factus est repẽte de cœlo sonus aduenientis spiritus? Quid? nónne modo etiam fatemur cœlestẽ patrẽ, tonitruo quodam secretiori, ac uoce, nos desides excitare, cum aperit nobis sensum, ut intelligamus scripturas? ut resipiscamus? ut à uia nostra mala, in semitas iustitiæ, pacis, ac uitæ redeamus? Nedum hoc quidem, sed

Misit sagittas, & dissipauit eos.

O amabiles sagittas, ô pharetrã calore alio ignitam, quàm ille sit, quem suo Cupidini inesse somniant cæci adolescentes. Sunt, inquam, cœlesti patri suæ sagittæ,

C suæ pharetræ, sui arcus, sua tela: sed quibus solũmodo hi traijciuntur, quibus nullum cum mundo fœdus est, ac pax. Immittit enim Dominus ab arcu illo suo diuino, & funda, suæ sacræ legis stimulos, acresq; morsus, uerba scilicet illa omni gladio ancipiti, ut inquit Paulus, penetrabiliora: quorum quidem uulnere dissipantur, longéue fugantur turpes animi affectus, motusq;, ac tandẽ dæmones illi tam mortalium generi infensi: quos sanè, ut ait Eutymius, hic non nominat spiritus, quia nõ solum eos, sed & eorum nomina abominatur. Sat igitur fuit dicere, eos.

Fulgura multiplicauit, & conturbauit eos.

Vide altissimi bonitatem, qui non solum eiaculari dicitur fulgura, sed multiplicare: quò animum facile aduertere queas, quantum nũquam mortalibus defuit, quos semper admonitos uoluit, tum primum quidem per optimam naturę legẽ, eandem ipsam postea in tabulis illis lapideis repetitam: tum per sanctos Dei uates, atq; interpretes, per signa, per miracula: tum nouissimè per sanctissimos suos apostolos, cæterosq; illius prædicatores: quæ quidem omnia diuina sunt fulgura quibus copiosissimè nostra, alioqui dura, ac lapidea afflata corda, conturbantur, partim quidem ad pœnitentiam, partim uerò ad desperationem. Nónne fulgur illud fuit cœlitus emissum, cum Paulus furia concitus in Dei uiros, ab equo deturbatus proruit in terram, nihil uidens? Quid illud, quando, intrantibus urbis mœnia Magis, cõturbatus est rex, & omnis Hierosolyma cum eo? Sexcenta alia, atque eo amplius in scripturis inuenies Dei fulgura huiuscemodi, alijs quidem ad uitam, alijs uerò ad mortem. Sed felix ille, qui à tam salubri percussus telo, afflatuq; admonitus, melior fit, haud deterior, uti solent hi, qui eo stupidiores fiunt, ac in tam benignum numen duriores, obstinatioresue redduntur, quo crebrius uulnerantur. Huiusmodi enim pertinacia affectus olim fuit Pharao. Iulianus postea inter Christianos: sed parum antea Iudas Ischariotes. Sed nullus unquam adeò
D amplus fuit exemplorũ istiusmodi numerus, quin modò à quamplurimis nostri æui hominibus æquetur. Vnusquisq; enim habet in sua patria quod doleat, cum ob multa, tum potissimum ob obstinatam quorundam in malis pertinaciam.

Et apparuerũt fontes aquarũ, et reuelata sunt fundamẽta orbis terrarũ.

Post tonitrua, fulgetraq;, ac nimborum agitationes hinc inde uarias, gratus sequitur imber, serenus fit aër, amœna omnia. Idcirco, ait, reuelata sunt fundamenta orbis terrarum. Haud amplius enim uisuntur cisternæ illæ dirutæ non ualentes continere aquas: sed riui amœnissimi: sed fontes uiui salientes in uitam æternam. Ex qua quidem aquarum copia, profundissima humorum receptacula deteguntur: hoc est, reconditi scripturarum sensus, per aduentum spiritus Dei reuelantur. Nam gratia, & ueritas, per Iesum Christũ facta est. Et hęc quidẽ omnia,

Ab increpatione tua Domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ.

Tunc dico, quando increpasti gentes, & perijt impius. Quando, inquam, increpabat eos, & non sinebat loqui. O miram diuinæ potentiæ amplificationem. Cui enim ad uerbum parent flumina, ac profundissimæ aquarũ scaturigines obtemperant, eum potentissimũ esse necesse est. Quare Iudæi diuinam in Christo admirantes potentiam, dicebant: Quis est hic, cui mare, & uenti obediunt? Nónne is idem est, qui olim increpauit mare rubrum, & exiccatum est? Non est enim in rebus conditis res ulla adeò in suæ naturæ soliditate immota, quæ protinus à minima diuinæ potentiæ increpatione, ac iussu, non dissoluatur, & pereat. Multo magis uerò, si quæ agunt homines, rerum naturæ aduersantur: legibus, bonisq; moribus, humanitati, ciuilibúsue sanctionib., ac publicæ concordiæ, & paci repugnant. Ab inspiratione spiritus irę tuę.) Ardẽs periphrasis, qua ira describit. Ira enim, ut ait Eutymius, ignis similis est: quę sanè accensa, atq; excitata, uaporẽ quasi fumũ emittit, & per irati hominis nares in aerẽ spirat: unde & spiritus iræ dicit.
Eos,

A eos, qui ualde irati sunt, iram spirare asserunt. Hac igitur similitudine, motum iræ significauit propheta, humano more loquens. Adeò, inquit, tu Dñe iratus eras, quòd spiratio, ut ita dicam, spiritus iræ tuæ in aëre esset, & inimicos dissipares, hęc Eutymius: Cæterum, ut nulla alia unquam fuerit increpatio, ac spiritus iræ Domini, ea sola tandem nos perterruisse debuit, qua ipse Dei filius comminatus est dicens: Nisi pœnitentiam egeritis, moriemini. Quo mortis genere, quæso? Moriemini, inquit, in peccatis uestris. Quæ unquam tam extimescenda audita est increpatio? quô nostræ igitur tendunt uanitates? quô tumor? quô nostræ sanctitatis opinio? Nisi enim pœnitentiam egerimus, moriemur. Ergo pœnitentia ad assequendam beatitudinẽ, hoc est, ueram uitam, necessaria est, ne tandiu à pœnitentia, nescio qua, deludamur. Quę uerò uera sit pœnitentia, alia res est. Nunc ad institutũ.

Misit de summo, & accepit me: & assumpsit me de aquis multis.

Diuulgata enim Dei potentia per terrificas aëris commotiones, quò ad considerandum potentissimum cœlestis patris imperium excitaret ignauos, ad propositum redit propheta, quo cœperat ipsius opem implorare, dicens: Dñs firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. Ac paulò post: Exaudiuit de templo sancto suo uocem meam. Quod quidem, rhetorum more, facta digressione, repetit, inquiens: Misit de summo, & accepit me. Vide grati animi affectũ, qui omnia, quæ ad uictoriam faciunt, diuinæ bonitati attribuit: contra quorundam nimirum arrogantiam, qui parta in acie, aut in arcis alicuius expugnatione uictoria, non Dei potentiam, & auxilium, sed aut militum fortitudinẽ, uimq́ pecuniarum, aut arietum, tormentorúmue æneorum ordinem, ac aptam dispositionem iactitant, eisq́ tribuunt, si quid felicioris successus in euentibus belli dubijs assecuti sunt. Quid porrò dicendum, quomodo in referenda gratia pro reportata de inuisibilibus inimicis uictoria, turpissimè erratur, dum nos solummodo, nostráque
B studia, ac consilia, miramur, & laudamus? Quotus enim quisq́ est, uel ex prudentioribus quidem uiris, qui non magis transactæ suæ uitæ innocentiam, ieiunia, uota, peregrinationes, & id genus cætera adiaphora, credat, ac uulgò memoret, causam suæ uictoriæ extitisse, quàm benignissimi patris fauorẽ, & gratiam? Secus uerò Dauid, qui interroganti ueluti amico, quò suas referret uictorias, respondit: Misit de summo, & accepit me. Hebr. Misit ab excelso. Quid misit, oro? auxiliũ, uirtutemq́ uincendi, & me eripuit. Vide effectũ cœlestis auxilij. Hic Dauid, Deum penè uidere facit corporeis oculis, manum è sublimi porrigere, seq́ ex aquis malorum, in quibus uolutabatur, eripere, ac iam demersum extrahere. Idcirco canit: Assumpsit me de aquis multis. Metaphora hæc quidem ex aquis profundioribus sumpta esse uideť: in quas si quis ceciderit, aut è ripa deturbatus fuerit, pereat necesse est, nisi ab aliquo actutum liberetur. A profluuio, inquit, calamitatũ immenso, in quibus periclitabar, extraxit me. Aquæ enim in scripturis, angustias nõnunquam, ac persecutiones ostendunt, ut illud est: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ usq́ ad animam meam. Interdum per aquas, populos prętendi, in prophetis maximè, uidemus: unde illud in Esaia: Ecce Dñs adducet super eos aquas fluminis fortes, & multas, regem Assyriorum.

Eripuit me de inimicis meis fortissimis.

Iam uates aperit, quæ sint aquæ illæ, è quibus se ereptum memorat, hostes scilicet fortissimi: quos quidem non tantum illos esse iudico, qui inter ciues armis ac sicarijs affatim muniti sunt, quantum qui honoribus, magistratibus, autoritateq́ sunt præditi: hisce enim bonorum ciuium ornamentis si accesserit malus animus, prauaq́ conscientia, ac turpis uita, quid infelicius in rebuspub. contingere potest? Hebræi habent, fortissimè, quò intelligas, quanta ui opus sit, & robore, ne tam uafris hostibus succumbas. Huiusmodi enim sunt animarũ insidiatores, qui eo extimescendi magis sunt, quo inuisibiles, & acuti.

C Et ab his qui oderunt me.

Oderunt (inquit Dominus, non tantum propter se, quantum propter nos, qui credidimus) & me, & patrē meum. Hi nimirum, ut ait Eutymius, dæmones sunt, qui uniuersos oderunt homines, uel in primis ipsum Dominum, in quem ad tempus præualuerunt. Quare additum est,

Quoniam confortati sunt super me.

Robustiores, inquit, me, facti sunt. Olim enim uiuente adhuc patriarcha illo antiquo, in eius filio Ioseph, adumbrata fuit istiusmodi sæuitia odij, quo longè uiolentius improbi bonis præstant, illisq; aduersantur. Fratres, inquit, eius, oderant illum, nec poterant quicq; pacificè loqui. Hæc umbra. Veritas uerò haud semel in Euangelio queritur sese gratis odio haberi à suis. Ciues enim, ait, oderant illum. Quare ex his asseuerandum esse puto, eum qui alterum odio habet, dæmones imitari: qui uerò habetur, Christum: qui & se, & suos, mundo inuisos fore prædixit, ac uoluit: ne carnis uisco irretiti, facilè in his, quæ oculis corporeis uidentur, beatitudinis summā statuerent. Et in hoc quidem genere erroris admodum reprehensibiles sumus, cum adeò teneriter nobis adblandimur, quòd bonis plerunque neglectis, quia officere nequeunt, ad conciliandos nobis improborum animos, totos neruos intendimus. Ex quo illud euenire necesse est, quod & bonis, & malis, inuisi efficimur. Illis quidem, quoniā dissimiles nostri sumus. Istis uerò, quia alieni instituti normam profitentes, populares tamen uideri appetimus, ac ineptissimè quærimus. Bonus is tandem esse non potest, qui malis aut placere, aut assentari studet.

Præuenerunt me in die afflictionis meæ.

Vides q; uigili cura, nauanda est opera, ne opprimamur? Venerunt, inquit, su-
D per me de improuiso hostes, uti aqua solet torrentis, ruptis aggeribus, ne mihi euadendi esset uia. Quod quidē elegantissimè expressit paraphrastes hoc modo: Callidis suis consilijs circumuenire incautū conabantur me, tēpore afflictionis meæ, quādo scilicet maximè destitutus uidebar. Putásne Christū in terris ab hac quoq; peste illæsum uixisse? Obseruantes, inquit Lucas, miserunt insidiatores, & qui iustos simularent, ut caperent eum in sermone, & traderēt eum principatui, & potestati præsidis. Quid magis, oro, monstris simile, q̃ uelle amentiam, uerbo, sapientiam ipsam captare, ac fallere? Audet tamen & maiora: quanq; nesciam, an maius aliquod moliri queat homo, quàm in ipso ueritatis ore, uerba inuertere cupere. Si conari. Porrò diem afflictionis uniuscuiusq;, tempus constitutū ab æterno, à Deo patre, quo affligatur, esse existimo. Ante enim illud temporis, quid in nos possunt aduersarij, uel si mundus ipse uniuersus ferociat? Quid interim nobis timendum? Quòd si uero tēpus ipsum perferendi persecutiones aduenisse nouimus, iam Deo placet ut patiamur. Quid igitur recusamus? Quàm detestanda quorundam est animi mollities, qui (uti febricitantes solent, qui dum futuram periodicam extimescunt, semper, uel cum non laborant febri, febricitant) in suspecta tantum aduersitate ita miserè anguntur, ut nihilo infelicius illi se habeant, qui in media ipsa calamitatum flamma uolutantur. Quid igitur tam effœminatè morbos portamus? quid rerum iacturā? Siue uiuimus, siue morimur, Domini sumus. Ruat cœlum, Dn̄s firmamentum nostrum, arx, & robur est. Pudeat Christianum, ab ipsis etiam puellis Spartanis ethnicis, in hoc genere luctæ superari. Nam quemadmodū benignissimi patris manus suos in aquas angustiarum induxit, ita rursum extrahit.

Factus est enim Dominus protector meus.

Adeò ut non timeam ne mihi perpetuò hærendum sit in luto aquarum multarum. Non iam de meis uiribus, non de mea iustitia, nō de ui animi deblatero: sed uici, quia Dominus me suo dignatus est auxilio, & custodia. Nō solum enim hostes uerumetiam

A Eduxit me in latitudinem.

Hoc enim idem est quod suprà: In tribulatione, inquit, dilatasti me. & est sensus: Ex angustijs me in locum patentem, ac spatiosum eduxit,

Quia uoluit me.

Vel, ut legit Felix, quia dilexit me. Quid mirum enim si hominẽ tutatur Deus, illiq; in tribulationibus fert opem, pro quo emendo, proprij filij unigeniti, atque eiusdem amantissimi, sanguinem tradidit? Translatio hæc latitudinis sumpta esse uidetur à ceruis, qui ex angustis, ac periculosis locis, in quibus à uenatoribus arctabantur, liberati, gaudent planitie, camporumq; latitudine, ac sese ad altiora loca, ubi & circunspicere, & cauere insidias possint, recipiunt. Ita sancti Dei uiri in acerbissimas persecutionũ angustias ab improbis coniecti, metu penè exanimantur, donec, miserante Deo, à laqueo uenantium exempti, loca patentia, atque excelsa, ubi cœlestia circunspectare ualeant, petunt. Vnde alio in psalmo, animi summè grati dedit specimen uates, dicens: Qui posuit pedes meos tanq; ceruorum, & super excelsa statuit me. & hoc quidem, quia dilexit me, seu, quia uoluit me. Cur enim uoluit me? O miram tanti patris misericordiã. Vt secundum electionẽ, propositum Dei maneret, nõ ex operibus, sed ex uocante. Itaq;, antequam ego uellem eum, uoluit me, uocauitq;, cum adhuc non essem: quò tandem beneficiorum eius omnium in mortales collatorum causam, illius uoluntatem esse, & beneuolentiã fateamur, quæ arbitrium humanum, æquali bonitate mouet, ac ad se trahit: ut nõ minus illud ipsum arbitrium munus Dei sit, quamuis naturale, quàm cæteræ intellectualis animæ dotes. Quibus enim hoc persuasum est, hi fateantur oportet bona omnia, siue quæ à Dei uoluntate, siue quæ à nostra, arbitrioq; proficiscuntur, ab ipsius Dei dono, ac gratia prouenire. Voluit, inquit, me, eripi scilicet, atq; ad uitam ærumnarum omnium expertem asciscí.

B Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.

Videtur hic uates suum extollere meritum. Non extollit quidem, sed nos potius ad considerandam Dei erga homines benignitatẽ prouocat. Deus enim, qui gratis iustitiam nobis impartit, ac manuum puritatem, hoc est, uitæ innocentiam elargitur, pro ea præmium, perinde ac si nostra esset, & non sua, reddere est pollicitus. Retribuet, ait Augustinus, secundum iustitiam bonę uoluntatis, qui dedit misericordiam, ut uellem. Quare suam in nobis uidetur Deus coronare misericordiam, simulatque coronat iustitiam, cuius causa & origo ea sit. Ad hæc, secretiori nescio quo modo, hic mihi occultus retegitur sensus, quo contemplari libuit, prophetam in hoc uersu, ut sic dicam, iactabundo, nos admonere uoluisse, quàm non illos Deus deserat, qui studio omni, ac cura adhibita, iustitiæ student, uitæq; puritatem, atque innocentiam sectantur, proq; illis omnibus æternam mercedem rependat: quò sanè quidem magis attendenda sit prompta cœlestis patris retributio pro iustitia facta, ex illius misericordia, nostra: quàm quod iustitia nostra, uitæq; puritas retributionẽ mereatur, & quærat. Nihil enim in terris tam sordidum est, atque impurum, quàm nostra est iustitia, si nostra tantummodo est.

Quia custodiui uias Domini, nec impiè gessi à Deo meo.

Vide quàm eleganti breuitate utrunque complectitur, iustitiam scilicet, atque actionum puritatẽ. Custodia enim uiarum Domini, studium est uitę, quod Deus, non mundus, præcipit. Argumentum utrinque ingens. Custodiui, inquit, uias Domini. Ecce cordis iustitia. Nec impiè gessi. Ecce manuũ puritas. Quas quidem uitæ conditiones is solummodo possidet, qui seipsum plena fide Deo committit, ac se penitus ad proximorum utilitatem exponit. Diffidere autem de Deo, atque

C in actionibus illis, in quibus synceritas omnis inesse debet, turpitudinem exercere, summæ infidelitatis indicium est. Cæterũ ad propria commoda, uel cum proximorum incommodo, & ruina, omnia referre, ciuis est digni magis qui inter feras conuersetur, quàm inter homines. Non eò, inquit uates, malitiæ perueni, ut à Deo meo unquam deficerem. Quod sanè accidit, cum homo suo uitio, ac culpa, à Deo deseritur. Deseritur tamen prius ab homine Deus, quàm ipse hominem deserat: ut in omnibus uastissimus pateat campus considerandi summi patris in mortales tum bonitatem, tum patientiam. Vis ne à diuino fauore minimè deseri, ea, qua præditus es à primis ipsis exordijs, potestate, illius serua præcepta, uel saltem, quod tibi integrum est, pro uirili conare: quibus abs te neglectis, statim ab ipso negligeris, desererisúe, ac ueluti suæ sanctæ uoluntati obluctaris, in reprobam mentem proruere sineris. Quod ea uerò aliquando, premente carne, non prætereantur, fieri quodammodo non potest: uerum illorũ studium relaxare, sponteq́ omittere, ultroneæ à Deo defectionis indiciũ est: tum sanè impiè geritur à Deo, ut ait uates. Remissio igitur curę, ac studij, obediendi diuinis iussionibus, à deo auersio est, quã quidem remissionẽ ab sese alienã fuisse, in sequentibus testatur propheta.

Quoniam, inquit, iudicia eius in conspectu meo, & iustitias eius non repuli à me.

En studium Dei præcepta exequendi, quod non remittit unquam uir sanctus. Ob oculos, ait, cuncta eius habeo decreta, legesq́ illius à me haudquaquam summoueo. Quæ, inquit paraphrastes, iustissimè ab ipso præcepta fuerant, uersabantur asiduè ob oculos meos, & mandata illius nunquam repuli à me, tanq̃ parere nolens illis. Porrò iudicia & iustitiæ in hoc loco licet idem præ se ferre uideantur, tamen iudicia existimamus esse, quæcunq; Deus ipse bona esse iudicat, & quæ illi

D placent. Vnde erit sensus: Non mea sequor iudicia, non consilia, nõ uoluntatem, sed Dei. Quæ uerò iustitiæ sint, hebræus interpres aperit. Sic enim uertit: Et cæremonias eius non repuli à me. Quæ profectò, non uti in eis sita sit tota pietatis summa, & religionis, seruandæ sunt: sed tanq̃ decor ecclesiæ, ad ædificationem. Alioqui eliminatis à fidelium cœtu ritibus huiuscemodi sacris, & cæremonijs, quas uel Getæ ipsi, aut Sarmatæ laudare soliti sunt, non uideo qua re ulla alia corporea, suã erga Deum ecclesia testari queat pietatem. Non pietas quidem hæ sunt, sed pietatis testificatio, gratiq́ animi assertio, atq; exhibitio.

Et ero immaculatus cum eo, & obseruabo me ab iniquitate mea.

Hoc igitur modo, ut dixi, ait uates, uitam degens puram, & innocentem: Inculpatè, ut cœpi, uitæ reliquum exigam: quandoquidem sola ea uera est, inculpataq́, ac casta uita, quæ ne unguem quidem transuersum à iudicijs, ac iustitijs Domini deflectit. Nam hoc antiquũ semper cum homine fuit fœdus ab Deo initum, quod ipse custos esset, protector, ac merces: homo uerò innocens, & immaculatus. Ego Dominus, ait ipse ad Abraam, omnipotens: ambula coram me, hoc est, uitæ integer esto, & me cole: ego uerò ero merces tua magna nimis. Nec est omittendum, quòd nõ dixit, & nõ peccabo: quod quidem humanæ sorti uix est concedendum, sed obseruabo me, &, ut ait paraphrastes, cauebo solicitè, ne impietate mea offendam illum.

Et retribuet mihi Dñs secundum iustitiam meã, & secundum puritatem manuũ mearũ in conspectu oculorum eius. *uel, ut est alia litera, ipso iudice.*

Qua quidem in re ostendit, nihil in bonorum conuentibus debere esse fuci, & simulationis. Vide porrò stabilem de percipienda retributione fidem in hac geminatione, ac repetito uersu. Neque id solum quidem, sed ut alios ad idem innocentiæ studiũ prouocaret, idcirco secundò dixit, quòd Dominus retribuet secundum iustitiam

A iustitiam eius: ac si dicat, Dominus enim illis, qui piè uiuunt in hoc seculo, mercedem rependere solitus est: quare, ne sui dissimilis uideatur, mihi quoq;, qui illius ope adiutus innocenter uixi, retribuet. Errant tamen hi, qui se putant adeò inculpatè posse uiuere in hoc mundo, ut illorũ uita per actus singulos Deo probari mereatur. Lapsibus enim, uel ipsi sanctissimi uiri, quia homines, obnoxij sunt. Tantum uerò abest, ut studium illis desit, ac conatus, attingendi metam perfectionis, ut etiam in dies magis incalescat: atq; eo acrius illi resurgant, quo sæpius relabuntur. Quod qui habet institutum, iuxta Ioannis doctrinam, peccare nõ potest: hoc est, non potest ex animo rebus malis incumbere, atq; in illis diutius perseuerare, licet peccet aliquando: quia semen Dei manet in illo.

DIVISIO *secundum Latinos.*

CVm sancto sanctus eris, & cum uiro innocente innocens eris.

Cum uates enarrasset quæ suæ rependit Deus iustitiæ, digreditur ad idem de cæteris prædicandum: concluditq; talem nobis esse Deum, ut ait Cyprianus, qualem nos esse uolumus, ac credimus. Ideo quicunq; se sanctum, hoc est, pium, & religiosum, in his quæ Dei sunt, exhibet, pius ei, ac benignus se exhibet Deus. Quòd innocens, &, ut legit Felix, immaculatus, hoc est, in humana conuersatione purus, nemini nocens, quàm multis benefaciens, talem is sibi Deum facit.

Et cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. *seu, peruersus eris.*

Qui enim electus erit, hoc est, fidelis, simplex, quiq; perfectè sese in uirtutibus exercuerit, talis illi erit Deus, fidelis scilicet, promissa attendẽs, simplex, ipsaq; uirtus, ac merces. Verùm qui peruersus fuerit, hoc est, qui ab omnibus suprememoratis alienus, curuus, exorbitansúe incesserit, ac pactum, quo se Deo adstrinxit immaculatum fore, uiolauerit, cum hoc Deus ipse peruerse, hoc est, præter morem
B suum, dirum se ultorem, ac iudicem, exhibebit. Et est considerandum hic de illis duntaxat dici, qui, lege recepta, atque intellecta, sponte praui sunt, à Deoq; desciscunt, ac sese prorsus ab eo diuellunt. Horum enim multitudinem deplorat Moses in Deuteronomio, dicens: Dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Vidit enim Dominus, & ad iracundiam concitatus est, & ait: Abscondam faciem meam ab eis. Vides quomodo præter naturam suam hic agat Deus in populum illum peruersum, quem chariorẽ semper habuit, ꝙ charam habeat homo pupillam oculi proprij: Generatio, inquit, peruersa est, quę in fœdere mecum inito promiserat se mihi promissa seruaturam, fregit pactum, peruerseq; mecum graditur. Peruertam & ego, inuertamq; omnia, ac à promissis animũ deflectam, simulac ipsa prius pollicitationes perfregit. Quàm uereor, ne nostra tẽpora in minas illas antiquas deuenerint. Videtur enim mundus ferè totus, sed in primis cordatiores qui censentur, adeò in suis actionibus, consilijsq; cæcutire, atq; à rectitudinis linea exorbitare, ut uerè affirmare non dubitem, multas, nõ dico mortalium turmas, sed regiones quoque & prouincias Christianorum, à Deo desertas esse. Solent enim qui huiusmodi sunt peruersitatis (ut intelligas quô miseriarum peruentum sit à nonnullis) semper perplexè, impeditèue, & perturbatè sua agere omnia, nullam certam uitæ rationem habere, castáque, firmáque omnino ignorare consilia, & demum omnia, quæcunque tractant cum cæteris negocia, peruerse agere. Contrà uerò Deus tanta huiusce peruersitatis hominum temeritate lacessitus, cum tempus, quo eis, quæ meriti sunt, rependat, postulauerit: ita perturbat, atq; illorum omnes peruertit uitæ rationes, & cõsilia, ut sempiterno in reprobam mentẽ traditi errore, & confusione, miserabiliter rotentur. Hincq; horrenda illa uitia, quæ Paulus ad Romanos scribens commemorat, ortum habent. Hinc atrocissimæ in rebuspub. inimicitiæ, in magistratibus crudelitas, auaritia, ambitio. Hinc, inquam, oppressiones miserorũ ciuium, hinc libidines, & hæ quidem pro-

C miſcuæ, homicidia, odia, ciuileſue diſcordiæ, & ſimulationes, etiam in his qui ecclesiaſtici appellant, originẽ ſumunt. At tu, cui nobiliſsimarũ rerum ſtudium eſt curæ, cum ſancto uiro, ut ait Eccleſiaſtes, aſsiduus eſto, & quemcunq; cognoueris obſeruare timorem Domini. Facile enim cum corrupto, peruerſoq; homine, peruerſus eris. Nam qui, ut ait idem ſapiens, tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Neq; ſanè abſque cauſa clamat apoſtolus, Exite de medio eorum, & immundum ne tetigeritis. Haſce enim immunditias tu ô Domine execraris.

Quoniam tu populum humilem ſaluum facies, & oculos ſuperborũ humiliabis.

Id eſt, abiectum, mundoq; deſpicabilem, atque eum quidem, quem ſanctum, quem immaculatum, quem electum tibi feciſti, ſeruas. Homines uerò faſtuoſos, atque arroganter extollentes oculos, indicium nimirum elati animi, deijcis, ac humilias. In eiuſmodi conditionis hominem inuehitur Iob, dicens: Quid te eleuat cor tuum? & quaſi magna cogitans attonitos habes oculos? Ac ne parui momenti id eſſe uitium putemus, hoc inter ea, quæ odit Deus, à Solomone connumeratur. Volunt phyſiognomi, ab oculis maximè, cuius habitus uniuſcuiuſque mens ſit, dignoſci facile poſſe: ſed in primis ſuperbi. Cæterum nónne olim tum, cum uocauit Dominus non plebem ſuam, plebem ſuam: gentes, populus ſcilicet uilis, abiectus, ac humi pronus, ſalutem eſt conſequutus? Iudæorum uerò natio turgida, atque omnia faſtu intolerabili calcans, ac faſtidiens, reiecta? uiliorq; omnibus nationibus facta?

Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas.

D Ne longius à mente prophetæ euagemur, torquentes nos pluſquam par eſt: in ſecernenda lucerna à luce, ac lumine, arbitramur hic uatem, ſuam, atque adeò noſtrûm omnium ab hoſtium crudelitate liberationẽ, per allegoriam lucernæ à Deo accenſæ uoluiſſe à nobis coniectari: fuſos uerò, fugatóſue aduerſarios, per lucis aduentum, hoc eſt, depulſione tenebrarum intelligi. Quod nos etiam ſic eſſe fatemur: qui, cum aliqua nos urget miſeria, ac calamitas, clamamus ſolem abeſſe, noctemq; omnia caligine obduxiſſe: ſperantes interim, quod ſol remeabit aliquando, id eſt, tranquillior rerum facies. Verus tamen & ille erit ſenſus, quo faciunt animam cum Deo hoc modo colloquentem: Tu illuminas lucernam meam Domine, hoc eſt, omne lumen, quod in me eſt, à te eſt, ſine quo nuſquam lumen eſt, ac ſi dicat: Lucernam ſatis lucidam abs te habeo, non à me, qua, tum uidere, tum fateri, & poſſum, & debeo, quod Deus meus es, liberator, firmamentum, refugium. Sed hanc fac tu illuſtriorem, quò adhuc eadem ipſa copioſius uidere queam. Nónne illud quod in euangelio legimus, huic ferè ſimile eſſe fatendum eſt? Credo Domine, auge incredulitatẽ meam. Summa: Video enim, ait, quà mihi ſit eundum: amplius uerò uidebo, cum eliminatis prorſus tenebris, ſolem ipſum iuſtitiæ meum in cor reduxeris. Cum ſedero in tenebris, ait Michæas, Dominus lux mea eſt, & deducet me Dominus in lucem, & uidebo iuſtitiam eius. Nemo enim tanta perfuſus eſt fidei, cognitioniſue luce in hoc mundo, quin maiori ſemper perfundi, indigeat, ac uelit.

Quoniã in te eripiar à tentatione: & in Deo meo tranſgrediar murũ.

Felix longè ſecus. Quoniam, inquit, in te percurram per militum cuneum. Alius uerò: perrumpam, cõteramq; aciem quantumuis inſtructam. O fiduciam. Legerat profectò pſalmum hunc, ſeu magis pſalmi ſpiritum hauſerat beatus uir ille, qui cum cęteris dimicaturus tyranno reſpondit: Ego in nomine Dñi Ieſu Chriſti, ſigno crucis, nõ clypeo protectus, aut galea, hoſtiũ cuneos penetrabo ſecurus. Per murũ hic rerũ difficultates intelligi arbitror, & erit ſenſus: Per te Deũ meum difficul-

A difficultatem omnem superabo, liberq́ue euadam, quasi dicat, te adiutore, nulla me angustia tenere poterit. Ego; inquit, peccata omnia, uiam scilicet mihi ad Deum, tanquam muro quodam æneo, obstruentia, saltu transiliam: hoc est, expedite me ab illorum commercio in hoc uitæ cursu seruabo.

Deus meus impolluta uia eius.

Cum admiratione enim diuinæ erga nos bonitatis, proferenda sunt hæc, Deus meus. & est perinde ac dicat: Deus meus is est, ô mortales, cuius uiæ, studia uidelicet, ac præcepta, æqua sunt: facta item pura, certa, & quæ optimè pollicitationibus respondeant. Quare adijcit: Eloquia Domini igne examinata. Porrò uiam Dei, uirtutem esse, quæ nostrum ad Deum explanet iter, scribit Eutymius. Atq; ob id, inquit, irreprehẽsibiles illos esse oportet, qui per uiam istam incessuri sunt. Quàm uerò in terris immaculata fuerit Christi uita, hi norunt solummodo, quibus nulla est cum mundi uoluptatibus pax, & concordia. Semel enim in eius uulnerib. immersis, ac cruore, nihil purum uidetur & impollutum, præter illud, quod Christi uitam referat. Reliqua enim studia, curæ, solicitudines, sanctimoniæ quoque, sordescunt omnino, si uel parum ab huius exemplo & imitatione discedunt.

Eloquia Domini igne examinata.

Felix: Eloquium Domini examinatũ. Vel ut alius: Sermo Domini perpurgatus. hoc est, certissimæ ueritatis est, &, ut reddit paraphrastes, ab omni fuco alienissimus. Quomodo uerò eloquium Domini sit tanquã aurum purgatum alchimico, suprà in psalmo alio fusius enarratum est.

Protector est omnium sperantium in se.

Hebræi: Clypeus est omnibus in se confidentibus. hoc est, quod expressit para-
B phrastes: Instar clypei est omnibus. qui in ipso præsidium suum collocant. Naturæ enim simplicissimæ, atque purissimæ cum Deus sit, iustitiam rursus cum diligat, immaculatos omnes, illos uidelicet, qui, quantum carnis onus permittit, Deiformes fieri desudant, ab hostium immanitate eximere solitus est, ut iam promisit: & eloquia eius uera sunt. Quid igitur timendum? Fallere enim non possunt diuina uerba, quæ magis quàm aurum sæpius excoctum, ac probatum, uera sunt, pura, & defecata. Quid aurum memorem? quid ignem? Non solum enim liberalissimus Dominus tutatur, fouet, & par pari omnibus in se sperantibus refert: sed omnem omnium exuperat spem, cum suprà quàm sperari potest, amplissimè dona accumulat. Vnde,

Quis Deus præter Deum nostrum?

Exclamatio hæc est omnibus his, qui latam sibi cœlitus opem sentientes, nihil potius habent, quàm quod à cæteris agnoscatur, quod ipsi experti sunt, admodum conueniens. Quis alius Deus, aiunt, potest in se sperantes seruare? Certè, ut inquit Moses, non est Deus alius, ut Deus rectissimus: magnificentia eius discurrit nubes. Quantis hic lachrymis deplorandi essent hi, nisi aliud agere instituissem, qui cum iam penè in cœlestiũ rerum disciplinis attritam uixerint uitam, data occasione sese per morbum aliquem grauiorem demonstrandi cuius temperaturæ sint, retunduntur illicò, auersiq; actutum à bonorum omnium fonte, in lacunis expiscant. O ingratos homines. Nónne Deus erat in sua ecclesia, ô uos, qui consuluistis deum Acharon? Quid Christiano? quid, sacrorũ ordinũ candidato, cõmercij cum saga? cũ maga? cum phanatica? Horret animus sacrilegos recensere tetragonismos, circulos, angulosq; ac cætera huiusmodi ab imo auerno eruta portenta, cum sexcentis uenerãdæ crucis distincta signis, ad illudendã debilẽ hanc fidem nostrã. Quòd si anginæ, pleuresi, aut podagræ medendũ est, quis Deus præter Deum nostrũ? quis magis potens? quis magis ad opitulandũ accinctus? Omitto prudens ueneficia illa, quæ à rabida uenere in inconcessis amorib. perpetrant,

C Tam enim nefaria sunt, ut quę, ne à sceleratioribus quidem lenonibus, absque uerecundia proferri possunt. Tu Christiane cum tanta sacramentorum iniuria sacro oleo abuteris? Tu labia illa minio conspurcata, sacrosancta, atque ipsis beatissimis spiritibus non nisi cum tremore uidenda hostia audes perlustrare? Tu ad tantam iudicij diuini obliuionem deuenisti, ut præsumas inter meretricia oscula cõmiscere uerba illa diuina, quorum ui immensa, altissimi patris filius in manus delabitur sacerdotis? Tu, ut tuam exatures rabiem, & cœlum, & terram, & elementa omnia, & ipsas quoque Stygias sedes, atque ima inferorum penetralia commoues, & inquietas? Sed me incautum, qui longius quàm putaram, in re forsan non uera, digressus sum. Non enim me latet uelle rhetores, illos, qui scribunt aliquid ad disciplinã faciens morum, posse confingere, simulare, dissimulare ue, mentiri etiam, si in re sua est, modò animus sit iuuare, non officere. Ad institutum igitur nostrũ redeamus.

Deus qui præcinxit me uirtute ad bellum: & posuit immaculatã uiam meam.

Vide quàm graphicè hic pingat uates boni militis dotes. In primis enim magnanimo, ac forti pectore illi opus est; deinde felici successu, quæ quidẽ duo in hoc uersu comprehenduntur, cætera in reliquis qui sequuntur. Ait itaque suo more uates (tu interim à corporeis ad spiritualia transire assuesce) Ipse ille est Deus, nõ belial, aut satan, aut alius aliquis spiritus nequam à saga in nouilunio à profunda sepulchrorum fossa euocatus, qui me undique robore, fortissimaque muniuit armatura. Neque hoc satis. O diuinam in electos bonitatem. Fecit insuper, ut incontaminata esset uita mea. Porrò quis nesciat brutos hos carnis sensus à planta pedis usque ad uerticem luxuriantes, nos à uitæ cursu retardare? Præcingendi enim sunt à Domino (à nobis uerò quid possumus?) ne uti uestimenta ad pedes usque demissa cursum impediant. Quanque tamen uestis illa in primis polymita puero Ioseph à matre consuta nobis desideranda sit, longa licet ad talos; & de qua Paulus, Induite, ait, D Dominum Iesum Christum. Qui quoque uia illa immaculata est, quam sibi, tanquam uestem positã, fatetur Dauid. Nam ipse solus uerè immaculatus ex se, & est, & dici debet: nos uero per ipsum. Siquidem solus absque peccato in terris conuersatus est. Ille, inquam, solus sanctissimam in hoc mundo uiuens uitam, is est,

Qui perfecit pedes meos tanquàm ceruorũ, & super excelsa statuens me.

Hebræi: Aequauit pedes meos sicut caprearum, & super excelsa constituit me. Aiunt id genus animantium, si quando à uenatoribus acrius urgentur, maximo conatu loca excelsa, utpote tutiora, petere. Ita rerum cœlestiũ studiosos agere necesse est. Eò enim & studio, & cursu indefesso, illis contendendum est, ubi omnia quæ illorum proposito officere possunt, circunspicere ualeant. Atque hinc duas alias dotes in strenuo milite necessarias, ex hac ceruorum, caprearumque similitudine est uidere, celeritatem scilicet, & agilitatem. Alioqui desides, atque inter hostes, illorumque insidias stertentes, quomodo aut carnis uiscum, aut cupiditatũ tela effugient? Dauidem enim perfectissimi uiri typum prę se ferentem, legimus in caprearum rupibus & latibulis iram regis deuitare solitum. Quid Gadditas illos cõmemorem, qui cum ad Dauidem transfugerent in solitudine latitantẽ, facies leonis, pedesque quasi caprearum habuisse referuntur? Ait igitur: Ipse Dominus, qui me robore impenetrabili circunquaque muniuit, is etiam fecit ut pedes mei non minus ueloces essent, quàm sint ceruorum: & quoties opus fuit, in æditis ueluti locis, atque præruptis, inacessisque hostibus, ubi tutò mihi esse liceret, me collocauit. Non uacat affectu solito in Dauide uerbum, perfecit; adeò ardent omnia in hoc sanctissimo uiro.

Qui docet manus meas ad prælium, & posuisti ut arcum æreum brachia mea.

Secus Felix, & clarius; Docuit manus meas ad prælium; & contritus est arcus æneus

A ęneus brachijs meis. Cuius quidem uersus sensum sic reddit paraphrastes, & opti me, ut suus est mos. Docuit manus meas arma tractare, sic ut frangere potuerim brachijs meis arcum, etiam ferreum. Vide quomodo uates fateatur omnia sibi bona prouenisse à Deo. Suprà enim fassus est, sibi à Deo datam esse, non tantum ad fugam, sed ad insequendos hostes, pernicitatem: nunc uerò manuum promptitudinem, robur*p lacertorum ac uim, in se cognoscit. Censet Eutymius hic, manus, uirtutes illas significari, quæ ad actiones pertinẽt: &, ut alius exponit interpres, discretiones, ut ait Paul. spirituũ: quò profectò nõ ignoremus, quomodo cum mũdo, cum carne, cum affectib. animi pugnandũ sit. Alijs enim armis utiť pugil, alijs eques. Cæterum Iudas ille Machabæorũ imperator perfectissimam posteris reliquit pugnandi formam, ut in eius gestis legitur. Iudas, inquit, semper confidebat cum omni spe auxilium sibi à Domino affuturum: & hortabatur suos, ne formidarent, sed sperarent ab omnipotente sibi affuturam uictoriam: & locutus est ad eos de lege, & prophetis, singulos*p animauit, non hasta, aut clypeo, sed sermonibus optimis. Solent enim nostri temporis milites ridere, si audiunt uictoriam à bello contra infideles, domum magis spe, & fiducia in Deo, referendam, quàm ense, aut tormentis æneis, absque fide. Quid uerò sentiant hi, quorũ conuersatio in cœlis est, de mutuis inter Christianos uulnerib. & nece, nõ est pręsentis instituti edocere: uiderint alij. Quòd si tamen corporeis armis certandũ erit, strenuè id quidẽ, & imperterrito animo: sed eo, quo Iudas ipse, de quo ita legimus: Iudas quidem, & illi qui cum eo erant, manib. quidẽ pugnabant, cordibus uerò Dñm exorabãt.

Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ.

Felix: Scutum salutis tuæ. hoc est, eam dedisti mihi opem, qua uti umbone usus sum ad mei protectionẽ. Et uerè ea mihi pro scuto fuit, id est, non leuis illa quidem, aut inutilis, sed fortis, sed utilis, sed salutaris. Ea, inquam, illa fuit, à qua om-
B nis mea profecta est salus, non aliunde.

Et dextera tua suscepit me.

Explicatius quomodo res acta sit enarrat. Tua, inquit, ope protectus sum, quadam quidem clypeo tanquam aliquo salutari, tela hostium depulsa sunt. Verùm quomodo: quia dextera tua, inquit, suffulsit me: seu, ut interpretatur Felix, sustentauit me. Solent enim, ait Eutymius, qui alicui opem ferunt, uti dextera, quippe quę & potentior est, & aptior, & agilior, quàm sit lęua. Nõ desunt etiam qui sentiãt hic, uatem bona humano generi prouentura ex aduentu filij Dei, quem dexteram patris appellant, præuidisse. Ab hac enim dextera, seu brachio (sic illum uocat Zacharias) bona omnia mortalibus emanarunt olim, & nunc maximè emanant: adeò ut illum à recta prorsus exorbitare existimem, qui per medium aliud, quàm per Christum, æternam beatitudinem assequi opinetur. Nam quemadmodũ cœlestis pater omnia, per hoc medium, sapientissimè condidit: ita eadem illa nunc seruat per ipsum; illis*p, qui cœlestium bonorum capaces sunt, æterna illa bona, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, copiosissimè elargitur. Dextera igitur Domini huiuscemodi, ait Dauid, suscipiet me: quando suscipiet Israel puerum suum. Ideo alio in psalmo clamat: Suscipe me Domine secundum eloquium tuum, ut uiuam, secundum te scilicet, qui hactenus secundum me uixi: & non confundas me ab expectatione mea, seu spe mea, quin potius suum ipsa sortiatur finem, hoc est, teipsum. Nullus unquam sperauit in Domino, & confusus est, ait Ecclesiastes.

Et disciplina tua correxit me in finẽ: & disciplina tua ipsa me docebit.

Talpis cæcior est, qui hic non uidet, quantæ utilitatis sit in hoc mundo rebus aduersis affligi, nullámque pacem, nec inducias quidem cum ipso habere. Videtur hic uates hoc unico uersu asserere uoluisse tot antedicta à Deo sibi collata bona, prouenisse, seque inde ad summum penè uirtutum culmen ascendisse,

C aduersitatum lima, ac beneficio. Disciplina tua, inquit, correxit me, hoc est, casti-
gatio tua, nō ab excandescenti animo, atque irato, sed pio ac paterno profecta, eru
diuit me, in finem: id est, erudiuit, in æternúmue erudiet. Disciplina, inquā, tuæ
correctionis, qua me ut filium, non ut seruum admones, & in officio contines, me
docebit, dabitq́ mihi intellectum, ne sicut equus & mulus efficiar, quibus non est
intellectus. In hebræo, pro toto hoc uersu, non est aliud quàm: Et mansuetudi-
ne, seu bonitate tua, multiplicasti me, hoc est, paterna tua gratia, & benignitate,
tantum mihi fortitudinis, quibusdam ueluti auxiliaribus copijs accumulasti, uir-
tutum insuper, ac gratiarū, ut iam potis sim à meipso aduersarios debellare. Quid
aio à meipso? Tu enim es qui dilatasti gressus meos subtus me, & non sunt infir-
mata uestigia mea. Ruptis igitur hostiū impedimentis, contritisq́ laqueis, quibus
ego miser detinebar, securus iter facio. Aperta enim iam est uia, expurgatumq́ ab
insidijs iter est, quo tutò ad te, per te, uenire queā. Haud hic aliud uult uates, quàm o-
mnia sibi, Dei dono, ex animi sententia successisse. quod quidem, secundum hi-
storiam sacram, aliquando uerum fuit. Legimus enim capite secundo tertij Re-
gnorum libri quòd postquam Moab Dauidi factus est seruus tributum soluens,
atque ipse rex deuicta Syria in ualle Salinarum fecisset sibi nomen, seruauit eum
Dominus Deus in omnibus, ad quæcunq́ profectus est. Summa: Fatetur uir
sanctus in tam longa uerborum periphrasi, se adeò in pugna carnis profecisse, ut
& actiones, & motus animæ, qui & gressus dicuntur, rationis imperio subegerit,
ita quòd omnes eius partes robustiores sint factæ, quàm quòd amplius nutare que-
ant, ac uinci. Et hæc quidem est grati animi de beneficio cœlitus percepto confes-
sio, non iactabundi ostentatio.

Persequar inimicos meos, & comprehendam illos: & non conuertar,
donec deficiant.

D Stabili iam ex prioribus erga se admirandis Dei operationibus concepta fidu-
cia, inanimat sese uates, & ait: Inimicos meos tandiu insectabor, donec cōprehen-
dero illos: nec, nisi deletis illis, reuertar. Solent enim exercituū imperatores, his ma-
ximè qui uictoria potiti in conflictu, compertum habent nihil esse uicisse, nisi &
uictoria sciant uti, palantes hostes, ac in fugam uersos, à tergo insequi, quò pror-
sus unà cum armis, desiderio quoq́ iterum instaurandi prælij expolientur. Argu-
mentum sanè mirabile, ac instructio in rebus spiritus necessaria. Non quidem sat
est unum aut alterum superasse uitium: perstandum enim summa ui est, modisq́
omnibus contendendū, ne hostis non omnino à nobis contritus, fortius recrude-
scat. Aiunt quippe sanctissimi uiri, humani generis hostes arcu orationum æreo
facilè transfodi, fugari lachrymis, ac flagrantissimis in Deū affectibus prorsus de-
leri. Sunt enim huiusmodi acie sanctorū arma instructa, de quibus etiam Paulus:
In uerbo, ait, ueritatis, in uirtute Dei, per arma iustitiæ, à dextris, & à sinistris. Por-
rò quia sæpe per ignauiam nostram, uel extinctus hostis reuiuiscere solet, propte-
rea prudentissimè subiungit uates: Non conuertar, donec deficiant. Tunc enim
magis timendus est hostis, cum non sentitur. Simulat se sæpe mortuum, ut incau-
tos postea à tergo aggrediatur. Sed quia, quoad uiuitur in hoc mundo, nunquam
ab insidijs cessant hostes, eò profectò nunquam nobis ab illorum insectatione est
desistendum. Non reuertar, ait Hebræus, donec consumetur.

Confringam illos, nec poterunt stare: cadent subtus pedes meos.

Figura fuit illa eorum, quæ nunc fiunt in ecclesia, cum domitis Philisteis, Mo-
abitis, Ammonitis, et Syrijs, rex Dauid nunquā adduci potuit, ut cum illis pacem
iniret, donec bona eorum parte deleta, reliquos sibi tributarios efficeret. Confrin-
gam illos, seu potius, ut ait Felix, percutiam eos, & surgere non poterunt. Vides
ad quantum exterminium cogendus sit hostis, caro scilicet, appetentiarumq́ libi-
do, ac petulantia, ne te lædat? Et quidem de te actum esse ne dubites, si uel tantillū
fœderis

A fœderis cum tam sæuo hoste, ut tute tibi es, percusseris.

Et præcinxisti me uirtute ad bellum: & supplantasti insurgentes in me subtus me.

Quis non miretur huius sanctißimi uatis animi gratitudinẽ? Suam enim enarrans per partes, ut fit, uictoriam, in media ipsa enarratione, ad adscribendum Deo quicquid felicis successus esset nactus, digredit̃, & ait, quòd Dominus is ille fuit, qui se tam ualida præcinxit armatura, ac uirtute, ut hostes prorsus attriuerit. Loco supplantasti, Felix legit, prosternes, seu incuruari facies: utrunq; enim ad extremã hostium deletionem ostendendam facit. Cæterum supplantatur hostis, cum putans uincere, uincitur. Prosternitur autem, aut incuruatur, cum adeò fortiter ense, aut fuste percutitur, & uulneratur, ut nulla salutis suæ spes extet reliqua. Sensus igitur: Tu Domine ille es, qui bellis gerẽdis me idoneum fecisti: strauisti quoque inimicos meos omnes, illos qui insurgere in me moliebantur, eosq; insuper terga mihi dare coegisti. Idcirco addit propheta,

Et inimicos dedisti mihi dorsum.

Hypallage est. Quid hoc oro? Obuertisti mihi terga, haud pectus, hostiũ: eosq; in fugam egisti, sed qua tamen effugere non poterunt: nam

Odientes me disperdidisti.

Felix sic: Et inimicos meos dedisti mihi ceruicem. Quod quidem ipsemet exponens, inquit, fecisti illos retrorsum ire, ut post tergũ illos insequerer: ac me odio habentes, ad internecionem perducerem. Nõ fuit, inquit, qui uersa facie ueniam rogaret: eapropter, ô Domine, illorum superbiam penitus extinxisti.

Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dñm, nec exaudiuit eos.

Hæc plagarum omniũ miserrima est, cum clamant ad Dominũ peccatores, & non exaudiunt̃. Humiliauimus, inquiunt, animas nostras, & non aspexisti. Quæ
B res infelicior homini accidere potest? homines enim quantũlibet mali sint, & adorent creaturas magis quàm creatorem, ut inquit Paulus, in afflictionibus tamen Deum inuocare soliti sunt, sed non seriò. Siquidem in alijs rebus magis, quàm in Deo, uel cum Deo simul, spem suam ponunt. Verùm zelotes est Deus noster, qui se solum coli uult, inq; se solo exigit, ut ponat homo fiduciam suam. Non quidem eius fauor ac gratia, uanis ritibus, superstitiosaq;, ut est illa Iudæorũ, emitur religione, aut cruẽtis sacrificijs placat̃, sed corde puro, cõuersationeq; uitę tota diuino cultui consecrata. Quid igit̃ Deũ nostris precibus solicitamus? nos, dico, qui res alias cum ipso adoramus, aurum scilicet, scortum, gloriam, famam? Vides, certò scio, quo animi proposito eum ipsum prędítum esse oporteat, qui cupit à Domino, cum orat, exaudiri. Alioqui si infecti auaritiæ ueneno, si fraudibus, si dolis, si odio, si nosmetipsos ulciscendi cupiditate fuerimus conspurcati, quomodo purissimas diuinæ maiestatis aures obtundere audebimus? Quocirca quia Dominus illos sua ipsorum culpa contempsit, neque illorum dignatus est supplicationes admittere, securè

Comminuam illos ut puluerem ante faciem uenti, ut lutum platearũ delebo eos.

His enim similitudinibus uult uates suos hostes, non tantum Moabitas, & Syrios, quantum dæmones iri exterminatum intelligi. Parum enim esset, uel Dauidem olim, filium Roab Adadezer regem Soba, ac omnes eius curruum subiugales subneruasse: uel, nos, qui mutuis tam crebrò inter nos desæuimus uulneribus, palmã à Tuneto, aut Byzantio reportasse, nisi ille regij animi ferociam edomuisset, nosq; depositis armis, dominandi cupiditatem, atq; ambitionem allideremus, unáue cum ipsis ensibus abijceremus. Hi sunt sanè hostes, qui à nobis (modo nostra nobis salus sit curę) non simpliciter uincendi, sed radicitus extirpandi sunt: ac non aliter, ut ait paraphrastes, dispergendi, quà puluerem solet uentus, & tanquã

C lutum platearum abijciendi. Lutum enim platearum, ut notat Felix, solet abijci, ac ex illo extra uias cumulus fieri, ne, credo, nundinas impediat, dum cœni uisco, atque odore offensi homines, à negocijs abstrahunt: quamuis adeò iam succreuerit intra urbiũ mœnia lucri sitis, ut ne, si caderet quidem nautea è cœlo, aut asphaltum, deterrerentur, & à contractibus forensibus ciues, & à licitatione licitatores.

Eripies me de contradictionib. populi, cõstitues me in caput gentiũ.

Hæc de seipso Dauid, ut Christi typus. Alioqui nusquam legimus in Dauide completũ esse, quòd constitutus sit in caput gentium. Et quidem, ne ipsum Deũ unicum esse rerum omniũ conditorẽ ac reparatorẽ, cuiq; acceptum referri oporteat, quicquid boni successus, in hac dura cum mundo & carne cõflictatione, nobis prouenit, dubitaremus, subitam introducit filij Dei personam, qui fateatur se diuino auxilio, atq; ope adiutũ, ereptumq; de manu hostili, ut ait Hiere. Vnde cœlestis nobis exoritur doctrina, qua admonemur, quàm forti medela nos monstra rerum indigeamus, postquam Dei filium, & hunc innocentissimũ, cernimus paterno auxilio seruatũ. Porrò Iudæi, ut iam diximus, populus Dei peculiari prærogatiua appellabantur, quemadmodũ cæteri, gens. Ait igitur hic Christus: Tu pater ille es, qui me à rixis ac iniurijs populi tui, Iudæorũ scilicet, liberabis: quo quidem abs te, sua sponte reiecto, constitues me in caput gentiũ. Et certè tota Dei filij uita, si rem ex animo cogites, nihil aliud in terris fuisse tibi uidebit, quàm contradictio quædam, rixa, & contentio cum Iudæis. Hi quidem liuore, &, qua maximè cruciabantur, ambitione moti: ille autem amore, ac beneuolentia. Illi ut eum perderent: noster uero ut illos uiuificaret, suaq; ęterna domo, & felicitate donaret. Quid? ne illi quidem ipsi inter se in eo, in quo Christo contradicebant, erant concordes. Alij enim asseuerabant eum bonum esse, alij non, sed seducit turbas.

D Quid Pilatus? Regem uestrum crucifigam? Illi autem, non habemus regem, nisi Cæsarem. Populo tandem isto duriore, quàm sit æs, aut adamas, proiecto, constitutus est Christus caput, dux, rex, ac princeps gentium. Vides quomodo naturalibus fractis oleæ ramis, horum loco succreuit oleastri surculus? Et erit, ait Osea, in loco ubi dictum est eis: Non plebs mea uos, ibi uocabuntur filij Dei uiui. Sed illud magnopere horrendum, quod cum cogito, totus cohorresco. Clamat enim Dominus in euangelico illo Esaiæ spiritu: Inuentus sum à non quærentibus me: palàm apparui his qui me non interrogabant. Ad Israel autem: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & cõtradicentem mihi. Putás ne totas noctes in peccatis stertendũ esse spe fultis regenerationis, ordinum, sacramentorum? Erras toto, ut aiunt, cœlo, si ritib. conuenis, uita uerò dissentis, ac cõtradicis.

Populus quẽ nõ cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.

Quæ maior potest esse laus, quàm sic à filio Dei laudari? Ecce clamat Esaias, &, ut potest, Deo in carnem uenturo gratulatur. En gentem quam nesciebas, uocabis: & populi, qui non cognouerunt te, ad te current. Dominus autem: Populus, ô Esaias, quem antea meum neque habebã, neq; cognoscebam, seruiuit mihi per fidem. Sed & aliquid amplius addam. In auditu auris, hoc est, non uiso me, nõ perspectis miraculis ac signis, suscepit me: filius uerò dilectus cõtempsit. Idcirco beati illi, qui non uiderunt, & crediderunt. Quàm uereor quidem interdum, ne abiectis nobis, subintret Parthus, aut Turca, postquam eò res nostræ deuenerunt, ut penè diuina bonitas à nostris sceleribus superari uideatur.

Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt.

Heu lachrymabilem commutationem. Tu popule electe, cui data est lex, ut ait Paulus, promissio, testamentum, sinis te à suibus & canibus, hoc est, à publicanis & peccatoribus, ab æterna uita deturbari? Quàm uerum fuit illud, quòd filij regni eiecti foras sunt, interim illo genti facienti iustitiam concesso: nam publicani uos, ac meretrices, præcedent in regno cœlorum. Conqueritur igitur Dominus, & ait: Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Quod quidem ferm-

A ferme idem est, quod hic dicitur: Filij alieni mentiti sunt mihi, hoc est, hi qui filij esse debebant, negauerunt me, persecutiꜩ sunt, ac tandem occiderunt: quocirca alieni, spurijꜩ facti sunt. Vis'ne audire qua sorte miserabili mentiti sunt ei? Nos, aiunt, patrem Abraam habemus. Iesus autem, Vos ex patre diabolo estis. Filij, inquam (quod sine animi dolore replicare nequeo) alieni inueterati sunt,

Et claudicauerunt à semitis suis.

Id est, spurij isti nõ solum semel, bis, aut iterum, me negarunt, sed in malis quoque penitus consenuerunt, semperꜩ claudicantes, praue in iustitiæ semitis incesserunt. Verùm quoniã Hebræi aliter hæc uerba legunt, Et claudicauerunt in semitis suis: uidentur etiam uelle sensum alium intelligi. Sic enim legunt: Ex penetralibus suis trepidauerunt, uel defluent, seu cadent ex clausuris suis. Quibus & cõsentit paraphrastes: Desertores, ait, semper in metu erunt, & abdent sese in latibulis suis. Propterea quidam, sed in primis Felix, illud mentiti sunt, eundem habere sensum autumant cum illo sexagesimisexti psalmi, uidelicet: Præ multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. Quem sic reddunt: Tua potentia efficit, ut hostes tui fateantur se mendacium & uanitatem sectatos esse, cum propria se uirtute superaturos iactarent. Felix uerò sic: Dicent præ timore non fuisse aduersum me. Alijs autẽ uisa est absurda hæc sententia, proinde asserunt uatem uoluisse his uerbis nihil aliud à nobis intelligi, quàm illos penitus Deo supplices, atq; eius potentiæ obnoxios fuisse, illud Deuteronomij citantes, Negabant te inimici tui: uel, ut alia habet litera, mentientur tibi inimici tui, & tu eorum colla calcabis. Et forsan, aiunt, inde mentiri pro trepidare, seruili maximè subiectione, scriptura usurpare solet, quòd qui ita subiecti sunt, multa soleant, timore nimio adacti, his mentiri, quibus seruiunt, & quorum potentiam reformidant. Nam ex illis quidam sic reddidit: Seruiliter mihi supplices facti sunt, quocirca ex penetralib. suis trepidarunt,
B hoc est, in locis etiam clausis ac munitis timore contabuerunt.

Viuit Dñs, & benedictus Deus meus: & exaltetur Deus salutis meæ.

Iuranti hic erat mos apud Hebræos, ut passim in ueteri instrumento est uidere: & est perinde ac dicat, per Deum uiuentem, cum interim gentes per deos mortuos iurarent. Verùm in hoc loco uox est gratias Deo agentis: unde hebræus interpres sic uertit: Laudatus propugnator meus. Felix uerò ferè idem cum nostro, Viuit Dominus, ait, & benedictus creator meus. Adeò dulcissima uoce uitę delectati sunt penè omnes, & quam uerè, singulariterꜩ Deo uiuenti in secula, conuenire arbitrati sunt. Sensus igitur: Ipse Deus, qui fons est uitæ, uitamꜩ habens in semetipso, cum dij gentium mortui sint, hæc tam mirifica, quæ hactenus enarraui, operatur: idcirco sit semper benedictus, laudatusꜩ in ęternum, qui mihi rupis instar, ac propugnaculi semper extitit: exaltetur ab omnibus, colatur, agnoscatur: ipse enim salutis meæ autor fuit. Huiusmodi quidem sublimitatis mens debet esse Christiani, ac perfectio, ut in omnib. tum dictis, tum factis, semper aueat Dei nomen exaltari, suum uerò deprimi. Vides quomodo suo more uates se ad psalmi finem accingens, laudibus illum concludere satagit? Desunt'ne nobis ignauissimis argumenta uirtutum in hoc sanctissimo uiro?

Deus qui das uindictas mihi, et subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis iracundis.

In hebræo Iracundis non habetur, sed hac uoce aduersariorum affectus exprimitur, qui rabie sola, atq; ira eos impellente, in Dei electos insanire solent, non iusta causa aliqua, aut ratione. Summa est, quòd Deus ipse semper uiuens, atq; omnium potentissimus, uires nobis suppeditat nos ulciscendi, qui & solo nutu subigit nostro iuri atq; hastæ, inimicos eos nostros, qui sola animi impotentia ac rabie in nos desæuiunt. Et quidem non te mouere debet, quòd hic cernis uatem sese iactare de accepta cœlitus facultate se ulciscendi. Nam nihil aliud esse de inimicis no

C ſtris,uel in primis inuiſibilibus,quorum,ut inquit Dionyſius, furor eſt irrationabilis,amens concupiſcentia,phantaſma proteruum,pœnas ſumere,quàm illis nõ cedere, eorumq; ſuggeſtionibus non aſſentiri, cum à ſacra lege, tum ab experientia edocti,probe nouimus. Vis'ne è tam dira lucta uictor recedere? ne pedem moueas, ſed perſta, dura, finge te fortem ac ualidum. Alioqui mirum quàm dæmon in meticuloſos acer ſit, atq; audax. Secus uerò nobis cum hominibus noſtræ profeſsionis certandum eſt. Carbones,inquit Paulus,ignis cõgeras ſuper caput eius, hoc eſt,par pari in iniurijs ne referas:nõ odio te perſequentem inſequaris, non remordeas,ſed uince in bono malũ. Hoſtes enim beneficijs deuincire, ac nobis obſequijs conciliare,ſumma laus eſt, atque honoratior triumphus & uictoria,quàm ſi eos laqueo ſtrangules,aut ferro iugules.

Et ab inſurgentibus in me exaltabis me, à uiro iniquo eripies me.

Iam finem facit propheta omnibus prædicandi à quot malis ereptus ſit à Domino, quò cuncti in eum credentes perdiſcant tandem ad unicum illud aſylum, tutúmue perfugium recurrere, ac poſt adeptam liberationem, partamq; uictoriam, uim omnem, qua uictores euaſerunt, illi referre acceptam, atque eum, quantum fas eſt humano ingenio, laudum trophæis onerare. & eſt, ac ſi dicat: Quid multa commemoro? quid per partes bellum commiſſum, uictoriámue concelebro? Tu enim is ille es,qui omnibus illis,qui in me inſurgunt, ſuperiorẽ me facies, à uiroq; iniquo & maligno: ſeu,ut legunt Hebræi, à uiro uiolentiæ: uel, ut uertit Felix, à uiro iniquitatis,tutaberis me,& eſt mutatio numeri.

Propterea confitebor tibi in nationibus Domine,& nomini tuo pſalmum dicam.

Hic enim Dei filius patri pro electis gratias agit, & ait: Quoniam me in caput D gentium,reiectis filijs illis alienis ac rebellibus,conſtituiſti: meq; à populi contradictione eripuiſti, ſuperiorémue omnibus illis, qui in me criſtas erexerant, feciſti, uim mihi de inimicis meis me ulciſcendi ſuppeditans: demumq;, quoniam me ab omni homine maligno ac uiolento tutatus es, in futurumq; tutaberis, te, tuumq; nomen laudabo, ſpargamq; tui regni famam per cunctas paſsim nationes, ac dehinc mum faciam,ut omnes,qui ſanctum tuum uerbum accipient,te laudent, te extollant,ac tuum tremendum nomẽ ſanctificent. Vidés ne,ô homo animalis,quô tuæ referendæ ſint odæ? quô cantiones? quô metra illa tua mille libidinum næuis conſpurcata? Nomini, inquit, tuo,ô Deus, pſalmum dicam: non ſcorti, aut lenæ nomini,aut adulteræ. Quid turpitudinis in metris illis, quos metricales uocãt(ob id puto,quòd à Cale oppido Galliæ originem habeant:uel, quod magis placet, à cato,quod bonum ſignificat,eo modo ſic dicti,quo apud inferos, Eumenides)nõ auditur? Quàm ſanctiorib.muſis, puerorũ, puellarúmue ingenia exercitãda eſſent? quàm caſtiori plectro emollienda, ad amoremq; diuinum, non laſciuũ, ac turpẽ, in ſuis iſtis primis annis imbuenda? Vidimus enim aliquando, uel caſtiſsimas matronas,neq; inſanientiũ amantiũ lachrymis,aut donis,neq; pulchritudine ipſa ſua ab omnibus laudata,atq; à quamplurimis cõcupita, potuiſſe flecti: ad unam tamẽ laſciuam cantionẽ,cor ad ea cogitanda conuertiſſe,quæ perpetrata,& ſibi,& familiæ,& patriæ,perpetuã infamiæ notam inurerent. Sed parum forſan hoc eſſet, niſi & templa quoque ipſa iſtuc uenenum infeciſſet. Ridiculum'ne illud eſt,an flebile magis dicendum,auribus choros audire, ſacros hos pſalmos in templis Deo canere: corde uerò,intercalari quadam ueluti turpitudine, fœdos amantium ignes ab organis haurire?

Magnificãs ſalutes regis eius, & faciẽs miſericordiã chriſto ſuo Dauid.

Mutatio rurſus eſt perſonæ, & eſt ac ſi dicat,magnificas ſalutem: ſeu,ut legit paraphraſtes: Adauges in immenſum ſalutifera dona regi tuo, facisq; miſericordiã chriſto tuo Dauid, & ſemini eius uſq; in ſeculum. Quanta ſpes hic concipi deberet poſſitq;

A postquam cernimus totam uim regni Christi in misericordia consistere. Genuit enim pater filium sibi ab æterno, Deum uerbum, natura sibi æqualem, eiusdemq́ potentiæ ac uirtutis, quem constituit regem uniuersorum, per quem fecit & secula, & cui fecit misericordiã: hoc est, regni eius summam uoluit esse misericordiam. Proinde eundem ipsum filium appellat uates Dauidẽ, hoc est, amabilem, lenem, speciosumq́ forma præ filijs hominum: quo etiam nomine ab Hieremia uocatur. Et seruiant, inquit, Dauidi regi suo, id est, ut interpretantur, Mesiæ. Regnum igitur amabilis huius regis, amor est & misericordia: non fastus, non odium, nõ ambitio, non tyrannis, non crudelitas.

Et semini eius usque in seculum.

Cuius eius? Christi scilicet. Hæc enim electorum est multitudo, quæ semẽ Dei appellatur. Quinimò in ipsis diuinum est semen, atq; ob id peccare non possunt, ut ait Ioannes. Quid autem sit hoc semen, si interrogor: puto esse æternos illos motus, atq; igniculos, à summo rerum opifice ab æternis seculis in electorũ cordibus accensos, secundumq́ infinitam eius misericordiã, electorumq́ ipsorum electionem, atq; propositum, ut cum Chrysostomo sentiam, futurum, præuisos, immotaq; sententia destinatos: quorum quidem suauißimo illapsu, ac monitis, crebrò experrecti, non peccant ad mortem: hoc est, in peccatis haudquaq; moriuntur, sed in Domino: propterea beati. In seculum, ait: id est, misericordia regni huiusmodi æterna erit, & adeò æterna, atq; interim tam regi nostro familiaris, ut penè iustitiæ uideatur, ut sic dicam, oblitus. Erit, inquit Zacharias, ex his, qui offenderit in die illa (gratiæ uidelicet) quasi Dauid, hoc est, erit sicut Dauid, qui post culpam suam magnam misericordiam est consecutus. quare clamabat: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Vides differentiã legis & euangelij? Cernis quàm uerum sit illud, quòd olim mundi sapientibus Dei maiestas, Iudæis iustitia, Christianis uerò misericordia innotuerit? Et quidem, licet misericordia & iudicium cantanda sint Domino, misericordia tamen Domini plena est terra. Dulcor B sanè is est, quo absente, nostræ omnes actiones, quamuis diuinæ, & sublimes, amaræ sunt, ac Deo parum gratæ: præsente uerò, uel illæ quidem, quæ nota aliqua imperfectionis resperfæ uidentur, mundæ efficiuntur, & Deo gratæ.

Danti æternitatem, PSALMVS DAVID XIX.

Oc psalmo uates Dei uirtutem ac prouidentiam, ex opificio cœlorum relucentem, celebrare intendit. Memorat deinde legis diuinæ excellentiam & robur, ac demum à peccatis seruari rogat, petitq́, ut quicquid animo cogitat, aut ore loquitur, illi probetur, & gratum sit. Nulli dubium esse debet, cœlos istos uisibiles, stellas, solem, lunam, dies, noctes, diuina esse spectacula, in quibus conditoris gloriam intuemur, æternamq́ eius potentiam, ut ait Paulus, & diuinitatem contemplamur. Et quia hæc iam ex consuetudine atq; usu apud homines cœpta sunt euilescere, paucíq; inueniunt, qui ex tam pulchra cœlorum machina, Dei maiestatem intelligere curent, prudentißimus uates uoluit hisce rebus, quæ ante oculos semper obuersantur, & nunq; non apparent, humani generis stupiditatem excitare ad illam considerandam, à structura scilicet ordinatißima cœlorum, ordine, motu, ornatu, & sic orditur:

Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.

Volunt interpretes hebræi hic idem esse, eundemq́ sensum prætendere, cœli, & firmamentum: quamuis dictio hebræa, ut ipsi asserunt, non firmamentum, sed æther, significet, utpote quæ non à firmitate, sed ab expansione dicatur. Ex quo illud, quod nos in Genesis libro legimus: Et uocauit firmamentum, cœlum: illi, æthera uocauit cœlos. Hinc etiã ex nostris quidam Aristotelem imitati, dicunt cœlorum, syderumq́ naturam hoc nomine appellari, ducta nimirum huius uocabu

C li origine ex eo, quòd semper motu circunductili æther feratur. Quemadmodum igitur, ut hi uolunt, idem est ęther, quod cœli: ita quoq; idem enarrant, gloriam scilicet Dei, ac maiestatem. Quare à magnitudine, & pulchritudine rerum conditarum, quasi proportione quadam, ut uocat Eutymius, earum, artificis excellentia consideratur. Nam qui cœlorum, siue ætheris, formam, situm, pulchritudinẽ, ornatum, spectat, uisu, ueluti doctore aliquo, utitur, ad sempiternam Dei uirtutem speculandam. Quocirca dicimus cœlos, cœlorumq; machinam, Dei magnitudinem prædicare, cum proprio eos aspectu, ornatúue, ac motu, pro uoce uti consideramus. Nemo est enim, nisi sit omnino indoctus, qui censeat cœlos esse animatos: atq; os habere, ac linguam, ut cætera animantia, contendat: uerùm, ut dixi, ipsa in illis pulchritudo & forma, uox est quædam mirabilis, qua eorum opificis magnitudo annunciatur in uniuerso mundo. Ad quam quidem considerandam nos prouocat Esaias non semel, sed illud in primis: Leuate, inquit, in excelsum oculos uestros, & uidete, quis creauit hæc. Cæterum, ut hic uerissimus sensus sit quem dixi, quis nos tamen uetat, postq; uideo Paulum, quartum huius psalmi uersum de sanctis apostolis interpretari, hic sanctos Dei uiros, ac uates cæteros, cœlorum nomine intelligere? Cœli igitur apostoli sunt, ac cæteri eiusdem propositi uiri, è quibus Deus, ueluti ex hoc æthere solet fulmina, ignita uerba iaculatur, terret, fulgurat, ac terrifico quodam iustitiæ strepitu detonat. Hinc nimbi illi, ardente persecutionum Sirio, consolationis gratissimi: hinc fiduciæ pluuiæ, hinc casti amoris nubes, æstum atq; ardorem huiusce inhospitæ solitudinis uitæ refrigerantes, ortum habent. Audite, ait Moses, cœli, quę loquor. Quid mirum si cœli existimandi sunt hi, qui tum ore, tum animo, cum Paulo clamant: Nostra conuersatio in cœlis est? Sed quid enarrant cœli isti felicissimi? gloriam profectò Dei, quam esse arbitror cum Cassiodoro, gratuitam peccatorum ueniam: ex qua quidem solus glorifica-
D tur Christus, nos uerò, nostraq; iustitia, uis, & studium, damnantur. Verùm hanc gloriam quis enarrare? quis prædicare? quis extollere potis est, nisi cœli isti formosissimi? Etenim terra terram sapit, & prædicat: hoc est, mundi fastum ac pompam. Secus uerò cœli isti mystici, quibus sui artificis gloriam, & maiestatem annunciantibus, nostra illicò cadunt omnia, proprius scilicet amor, ac carnis cura.

Dies diei eructat uerbum, & nox nocti indicat scientiam.

Nescio an ullus alius possit esse apertior sensus huius uersus, quàm quem ponit paraphrastes. Ait enim: Dies unus indicat subsecuturum alterum, & nox una docebit nos cognoscere aliam: perpetua enim uicissitudine mutuò succedunt. Inter cætera huius structuræ mundanæ, quę pulcherrima sunt, hæc inter prima esse uidentur, cum in rerum ordine, dies diei, perpetua quadam uicissitudine, eructat, seu manifestat uerbum, hoc est, mandatum Dei, ut miro quodam modo, & ratione, subsequẽs dies à præcedenti pendeat, ab eoq; modum præfixum, qui ei obuenturus sit, sumat. Ex quo quidẽ ordine, & harmonia, rerum opifex laudatur, eiusq; magnitudo ab omnibus & cognoscitur, & prædicatur. Neque porrò id solum in mutua ista dierum ac noctium concordia est uidere, sed in anni partibus quoque, qui tam concinnè quadrifariè diuiditur, ut nullus alius in rebus conditis mirabilior appareat ordo, qualem in ueris, æstatisúe, autumni, atque hyemis ordinatissima successione cernimus. Quod sanè non esset, si nullo ordine, nullaq; unius, & eiusdem optimi, ac perfectissimi prouidentia principij, sed casu, temerariáque ui, ac sorte, mundus regeretur. Hoc itaque modo, illud adagij loco uulgò celebre uerum esse deprehenditur, quòd discipulus prioris est posterior dies. Cæterum dies, gratiæ tẽpus est: nox, legis, & peccati. Vnde illud: Nox pręcessit, dies autẽ appropinquauit. Nox Dei ignorationẽ prætendit, dies scientiã & fidem. Dies spiritum, nox carnẽ. Noctis inuolucris obducti erant prophetæ: diei radijs euangeliũ, hoc est, Christi præsentia. Verũ & nox suã habet gloriã, quãuis tenuem, ad illam diei, in quo sol iustitiæ nunq; deest. Noctis enim ea est gloria, cum doctorũ hominum isti

A num stimulis exciti, nos omnes sub peccato esse arguimur, ac de nocte ad diē reuocamur. Nonne igiť nox, legis scilicet minæ, atq; nostra declarata per legē damnatio, & conscientiā, annunciat nocti scientiā: hoc est, illis quidē, qui etiamnū in fidei ignorātia, Iudaicisq; superstitionib. uersanť. Etenim absq; legis ac cōscientiæ monitis, in profundissima errorū nocte uolutamur: ab illis uero puncti, facilè ab huiusmodi, tum legis, tum cōscientiæ tenebris, ad lucem diei, quæ est fiducia in Deo, prodimus. Porrò felicissimū illum esse diē arbitror, qui, ut aliquando nox dies efficiatur, se in noctē transformat. Quod quidē accidit, cum perfectissimi uiri sese infirmiorib. animis tandiu attēperant, quandiu crescant in uirū perfectū. Cum liber essem, aiebat Paul. ab omnibus (ecce lux in Paulo) omniū me seruū feci, (ecce nox) cum Iudęis Iudęus, cum gentilib. gentilis, omnib. omnia factus sum, ut Christū lucrifacerē. An uerò dies, in suauissima Christi academia, diei eructet uerbū, hi norunt, quib. in uita nihil iucundius est, q̃ in sacrarū literarū cāpo assiduè spatiari. Sacrum enim euangeliū, quod lucidissimū diem appellare fas est, quomodo diei, sanctæ uidelicet animę, uerbū illud diuinū, qui Christus est Iesus, cuius ipsum grauidum est, nō eructabit? nō ostēdet? nō notū faciet? O lux, ô lumē, ô lampas uniuersi, Christe benignissime, quem unicū & colo, & ueneror, usquequo in tenebris uersor? Semper'ne in caligine errorū, insipientięq;, cor meū frigidum uolutabiť? Heu me miserū, quot annis, absq; luce, attonitus, super terrā, infelicē hanc traduxi uitā. Transactæ me pœnitet uitę. Tu igiť dies luce omni splendidior, mihi, nō iam diei, sed nocti obscurissimę ac deploratæ, tuum sanctissimū uerbum, tuā sanctā legem, tuam gratiā, tuum fauorem, instilla. Da me in te transfundi ô lux beatissima.

Non sunt loquelæ neq; sermones, quorū non audiantur uoces eorū.

Felix: Vt nō audiat uox eorū, hoc est, nō est idioma, nō sermo, nō natio tam remota, quæ nō audierit uocē rerum conditarū suo more loquentiū, passimq; prædicantium sui conditoris sapientiam, potentiam, uirtutem, bonitatem. Nanq;

B In omnē terrā exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ uerba eorum.

Censet Eutymius pręcedentem uersum legi debere per interrogationem, ut sit sensus: Putandum'ne est, uariarum rerum articulata uoce carentium pulchritudinem cessare posse à celebrandis laudibus sui opificis, etsi inanimæ sint? Non hoc quidem. Nam in omnem terram exiuit sonus eorum. In elementis igitur, uniuersiq; fabrica & structura, ipse ornatus, distinctio, utilitas, pulchritudo, uisq; illa rebus omnibus à suo conditore sapientissimè, qua seruantur, quaq; altera alteri affinitate est cōiuncta, ingenita, uox est ac sonus, quo Dei magnitudo etiā in ultimis orbis recessibus degentib. innotescere potest. Sed quid hæc, dicet aliquis, ad promerendam fidem eam, quæ in assequenda uita æterna prorsus est necessaria? Respondet spiritus, quòd nunquā uiri sanctissimi defuere, & in primis apostoli, qui per uniuersum orbem donum hoc fidei disseminarent. Quod ne repentinum aliquod ueluti monstrum exhorrescerent homines, prædictum à sanctis Dei uatibus longè antè fuit. Ait enim Esaias: A finibus terræ audiuimus laudes, gloriam iusti. Rursus uice Domini: Mittam ex eis, qui saluati fuerint, ad gentes, in mare, in Aphricam, in Lydiam, tenentes sagittam, in Italiam & Græciam, ad insulas longè, & annunciabunt gloriam meam gentibus. Quam gloriam, quæso? remissionem certè peccatorum, gratis dandam per Christum mortalibus. Quo nimirum beneficio, maximā sibi cōparauit gloriam Deus apud eos, qui & in terris sunt, & qui in cœlis, cum pro his mortuus est Christus, qui & impij erant, & hostes: quamquidem morte extinctus planè mundus uniuersus, ad uitam est restitutus. Gratias ago Deo meo, aiebat Paulus, quòd omnium uestrûm linguis loquor. Quorsum eo linguarum dono, tum Paulus, tum cæteri primæ ecclesiæ proceres à Deo insigniti fuere? hac nimirum causa, ut in omnem terram exiret sonus eorū, ac non essent loquelæ, neq; sermones, quorum non audirentur uoces eorum.

C In sole posuit tabernaculum suum.

Quia nullum aliud in cœlis sydus Dei maiestatem æquè attestatur, uti sol; idcir
co uates huius peculiariter mentionem facit, asserens, quòd in ipsis cœlis tam no-
bilem facem collocauerit. Felix sic: Soli posuit tentorium in ipsis. Cui & quadrat
paraphrastis litera. Ipsi, ait, soli aptauit Dominus habitaculum in eis, & imperium
dedit in eos. Vnde Eutymius: Deus, inquit, habitationẽ soli posuit in cœlo. Vides
enim quomodo Græci cum Hebræis in huius uersus lectione cõueniant. Sol ita-
que, ut ipse ait, qui constitutum sibi in cœlo habitaculum nunquã reliquit, diuinæ
gloriæ ac prouidentiæ perpetuus est præco. Et quidem, ut nullum aliud in sole,
quo queat à nobis summa Dei potentia considerari, argumentũ sit: num illud non
per se amplissimum, cum, eo exoriente, maneq; iubar illud aureum, ex quo auro-
ra est dicta, mundo proferẽte, uniuersi facies mirabiliter exhilarescit, ac miro quo-
dam modo innouatur? Verùm quo magis id quod dicit illustretur, eum persimi-
lem facit sponso è thalamo egredienti, decoro scilicet, ac circunquaq; gemmis, atq;
auro insigni. Est similis, ait paraphrastes, sol sponso, qui exurgens egreditur de cu
bili suo. Ferunt Iudæos antiquitus sub expansa cortina, sponsam sponso tradere
solitos: è qua quidem cum progrederetur, omnes qui aderant, exhilarabat, indeq;
festi ipsi dies nuptiarum sumebant exordium. Proinde prophetam aiunt ex tali Iu
dæorum more, huiusmodi de sole cecinisse encomium, quem non solum sponso,
qui nuptiali è thalamo egreditur, sed giganti quoque, aut, ut legunt alij, heroi com
parat. Vnde sequitur:

Exultauit ut gigas ad currendam uiam.

Mysteria enim quę in hoc psalmo ab alijs enarrantur, diuina quidem sunt, pro-
pterea ab illis curiosus lector, ut lubet, ea inquirat. Non minoris forsan laboris res
D ea est, ac ratio interpretandi, quam nos sequimur, cuiq;, uel usq; ad sudorem, insi-
stimus, quàm illorum, qui in allegorijs assueti, nihil non agunt, quò cuncta allego
rica in scripturis esse demonstrent: utinam aptè. Verùm nec nos in huiusmodi in-
terpretandi genere ieiuni erimus: quàm uerò feliciter, iudicent alij. Sat enim mihi
sit candorem animi profiteri, atq; in me esse non dissimulare. Illud igitur in primis
dicendum erit, ne intacta prorsus mysteria relinquamus, quid sibi uelit, in sole
Deum posuisse tabernaculum suum. Et quidem posset aliquis in dubium uerte-
re, an ob id, quod in fidei causa ab apostolis per orbem uniuersum sparsum fuerat,
finem nostrum nansisceremur: & si fine, & hoc perbeato, nõ essent frustrandi cle-
ctorum labores, in quo tandem huiuscemodi moraretur finis, in quo adipiscen-
do tot rerum difficultates sancti Dei apostoli adierunt. Quocirca subiunxit uates,
quòd in sole posuit Deus tabernaculum suum, hoc est, in facie Christi, ut ait Pau-
lus, & claritate, qui lucis omnis fons est atq; origo, quemadmodum sol est lucis hu
ius corporeæ autor, & principiũ, uoluit Deus cognosci, qui antea fuerat incogni-
tus, quando scilicet nox erat, stertebatq; mundus uniuersus somno altissimo erro-
rum immersus. In hoc igitur sole conquiescit pater, in ipsoq; suum posuit domici-
lium. Nónne, inquit, ego in patre, & pater in me est? In ipso enim, ut clamat Pau-
lus, omnis plenitudo diuinitatis, etiam corporaliter, inhabitat. Ne porrò illum lu-
cem esse unius solummodo regionis aut gentis suspicaremur, de se asserit hoc mo
do: Ego sum lux mundi: qui sequitur me, nõ ambulat in tenebris. Quid illud: ego
lux in mundum ueni, ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. Et uerè
mundi lux est Christus: nam subtracta ab orbe hoc nostro, satis per se obscuro ac
turbido, Christi luce, plena erunt omnia tenebrarũ, impietatis, perfidiæ, ignoran-
tiæ, crudelitatis: & tandem nihil erit in humanis nisi nox perpetua, ac mors. Non
quidẽ lux est Christus eo modo, quo sol est uisibilis: sed penetrãtior ille est, utpote
qui cor ipsum electorũ, atq; animã, adeò suis diuini amoris radijs perfundit, & illu
strat, ut unius penè substantiæ cum ipso efficiatur. Is itaq; sol iustitiæ, aureus sane,
atque

A atq; aspectu desiderabilis, è thalamo illo suo regio, in quo idem cum patre Deus lucem habitat inaccessibilem, egrediens, cum ab æterno delituisset, erupit tandem in lucem hanc uitæ, carnemq; assumens, homo factus est. Verùm ne subitò, ueluti spectrum, aut uisum aliquod nocturnum, disparuit lux hæc amabilis Christus Iesus? minimè quidem: nam habitauit in nobis, ut ait Ioannes, & manus nostræ contrectauerunt de uerbo uitæ. Ne porrò, cum solem hunc pulcherrimum audis hominem factum, eum ipsum cogites solummodo despectum, ac quasi leprosum, ut inquit Esaias, atq; à Deo percussum, ob idq; ad obediendū patri ui impulsum, ac metu: eiusmodi dubitationi occurrit spiritus dicens, quòd exultauit ad currendā uiam suam, gestiens nimirū, ut ait paraphrastes, tanq; uir strenuus absoluere cursum suum. Fatebatur enim se Christus, in Hieremia, peregrinum esse super terrā, & colonū absq; diuersorio. Quare uitæ huius cursum, ac uiam, à calce ad metam, uti peregrini solent, perficere accelerauit. Quid ni appellem cursum? cum uelociter currat sermo Dei, qui Christus est? O mirabilem gigantis huius atq; herois agilitatem. O nostri hinnuli saltum celerem, & stupendum.

A summo cœlo, ait, egressio eius, & excursus eius usq; ad summū eius.

Hebræi clarius: A fine cœlorum egressus eius, & recursus ad finem eius. Cuius quidem sensus, unica ipsius solis ac gigātis sententia diffinitur. Ego, ait, exiui à patre, & ueni in mundum. En à summo cœlo egressio eius. Iterum relinquo mundum, & uado ad patrem. En rursum excursus eius usque ad summum eius. Cum tot igitur passim per rerum conditarum machinā, atque adeò per tot suæ erga nos beneuolentiæ signa, sui notionem dederit,

Non est qui se abscondat à calore eius.

Nemo iam homo est, qui se ab eius amore excusare ualeat. Calor is est uniuersalis. Proinde unusquisq;, quantū lubet, quò suum cuiq; arbitriū maneat liberū, su-
B mere potest. Porrigit enim Deus homini, & uelle, et perficere, suum tamē nō subtrahens fauorē, atq; auxilium: sed nō cogit, non inuitos trahit, illectit tamen pollicitationibus, quò dona sua nō aspernentur. Vide enim quomodo bona uoluntas tua sit, ac Dei donū, quemadmodū etiam fides, quam donū Dei esse affirmat Paul.

Lex Domini immaculata conuertens animas.

Cōmodum enim, cōnumeratis argumentis illis, quibus adamussim perspectis, nullus est tam barbarus, qui nō admiretur, simul & prædicet Dei potentiā ac maiestatem, adijcit de lege & doctrina Dñi, munere quidem eximio, uereq; diuino, & cœlesti. Nam cum per sacram legē ad Dei cognitionē accessum habeamus, cognitio uerò Dei sit uita æterna, cōcludi potest, Dei doctrinā uitam esse ęternā. Vnde illud est Pauli, ad Timotheū scribens, de illa elogiū, quo asserit diuinam legem nos ad salutē instruere. Porrò cum uaria cōtineat lex, in unum tamen desinentia, uarijs illam uocibus appellat uates, modo legem, modo præceptū, modo testimonium, modo iudicia, eandem ipsam nominans. Quarū quidem uocum ea uidetur ratio, ut lex sit id illud omne quod ad benè recteq; agendum, rationē præscribit. Testimoniū uerò, quòd de Dei uoluntate nobis testatur. Iudicia etiam, quoniā uiuendi cum proximo legē explicat. Mandata rursus, seu iussiones, quòd quæ à nobis seruari uult Deus, continet. Timor item Domini, eò quòd Deum timere, ueramq; religionem, contemptis superstitionibus, ingerit. Iustificationes quoq;, ob id, quòd iustum eius obseruatorem reddit. At huiusmodi tam uarijs nominibus appellata, una lex est irreprehensibilis, atque animas à Deo auersas conuertens. Et est perinde ac si dicat: Fassus sum cœlos istos uisibiles Dei gloriam prædicare, quod sanè magnū est, sed propè nihil, si ad legem gratiæ conferas: ea enim syncera est, perfecta, absoluta, nihil mutationis admittēs, nihil uarietatis, nihil quod inconstantiā præ se ferat, aut corruptionē, cum in cœlis ipsis, alioqui pulcherrimis, uicissitudines lucis, atq; alterationes alijs aliæ succedant. Ista porrò animas restituit, re-

C uocat,& in æternum renouat,beatq́;, & recreat: cœli uerò tantummodo corpora.

Quantum postea fidele sit legis testimonium, ob id certè considerare possumus, quòd fide à diuina lege subtracta, ea omnia quæ ad salutem hominum faciunt, ua cillent oportet: qua quidem re, nihil in rebus humanis, simul & diuinis, absurdum magis accidere potest. Cœli præterea Dei sapientiæ sapientes solummodo admonent: at scriptura diuina, uel imperitis ipsis mulierculis, paruulis, mundoq́; despectis, sapientiã suppeditat. Mandata Dei postmodum æqua sunt, iusta, irreprehensibilia, cum interim cœlorum lumen obliquet interdum, ac sæpe sui dissimile sit. Præceptum Domini, ait, lucidum: sed lucem istam cœlestis structuræ nubes crebrò, ut uidemus, obscurat, densissimaq́; obducit caligine. Illa tantummodo corporeos oculos aperit, oblectatq́;: hæc mentis aciem, ipsumq́; totum interiorem spiritum aperit, & exhilarat. Sol item, luna, & cæteræ aliorum corporum cœlestiũ faces, cursum suum, motũ, ordinem, à summo illis opifice præfixum, dum seculum hoc erit, tenebunt: uerum ultra omne æuum timor Domini permanet in seculum seculi. Iudicia porrò Domini adeò uera sunt, ut ne pilum quidem à recto uarient; sed fallunt sæpenumero astrorum iudicia, luxq́; ipsa nonnunq́; deficit, atq; omnia tandem uicissitudinibus immutantur, uariant, ac in interitum festinãt, cum sacra Dei lex uitam eam polliceatur, quæ ęterna sit, uereq́; beata. Hinc igitur cernas ueslim, quàm indicibilis sit Dei in nos bonitas, qui, cum satis per se naturę lex ad præstandam nobis de eiusdem magnitudine, ac potẽtia, cognitionẽ sufficere uideret, addidit tamẽ & legem scriptã, quò nulla in re nobis assequendi finẽ, ad quẽ conditi sumus, deesset. Lex itaq; eadem hæc est, quæ immaculatam animã reddit, atq; irreprehensibilem: & est, ut ait Paulus, lex spiritus uitæ in Christo Iesu Dño nostro.

Sapientiam præstans paruulis.

Sola enim humilitas, uirtus ea est, quæ legis huiusce sensum assequitur. Quòd
D si tamen huius mundi sapientes interdum uisi sunt (ut nunc maxime uidentur in nostra hac ætate, in qua omnes de profundissimis sacrarum literarum sensis, ac mysterijs, disserere audent, sed utinam candido animo) elegantius, quæ de diuina lege sentiunt, proferre, quàm pauperes spiritu, non intelligunt tamen: non ita afficiuntur, ut hi, qui nihil de se, suoq́; ingenio præsumentes, in solo Deo fixum habent, quicquid sunt. Qui enim de terra est, terrenaq́; sectatur, atque amat, is, ut inquit Ioannes, de terra loquitur, terræq́; incumbit, & immoritur. Erras quidem, si animalem hominem (sic eum appellat Paulus) unquam cœlestium rerum pabula corde haurire existimas, quamuis Demosthenẽ orationis grauitate superet. Spiritualiter enim illa, ut inquit Paulus, examinantur: quocirca à spiritualibus uiris, infensis scilicet mundo, tantummodo percipiuntur. Gratias tibi ago, ô pater, aiebat filius Dei, quod abscondisti hæc sapientibus, & reuelasti ea paruulis.

Iustitiæ Domini rectè lætificantes corda.

Mandata proculdubio nouæ legis intelligit, quæ iustum gratis reddunt hominem, ac conscientiæ pace lætificant, non deterrent, ut olim lex uetus, impræsentiarum etiam nonnullæ quorundam parum sibi constantes in ecclesia ordinationes.

Præceptum Domini lucidum

Tum factum est, cum detecta Mosis facie, & ablato, discissoq́; à summo usq; deorsum uelo templi, unà cum capite nostro Christo Iesu in interiora uelaminis, ut ait Paulus, penetrauimus. Cæterum quomodo lucidum id non esse fatebimur, cuius origo lux ipsa est ac sol?

Timor Domini sanctus, permanet in seculum seculi.

Alij reddunt, timor castus: alij, filialis, quò intelligas, hunc eum non esse timorem, quem in Iudaico illo populo ferreo, atq; adamante omni duriore, fuisse legimus. Porrò timorem eum castum esse diffiniunt, cum Deus filiali quadam reuerentia timetur: qui quidem cum ab amore proficiscatur, nõ potest non sanctus, ac Deo

A Deo ipsi gratus esse; atque is prorsus infinitus est, perstatq; in æternum, cum in eum tendat, qui supra omnem æternitatem æternus est; ille uerò alius cum seruilis sit, ac temporarius, cum tempore deficiat necesse est; propterea nõnulli mancipium illum mortis appellandum censuerunt.

Iudicia Domini uera iustificata in semetipsa.

Profectò uera, ac in sese absq; alieno adminiculo firma manentia. Nam eo ipso quòd Domini sunt, uera statim sint oportet; nec alia peruestiganda est ratio, ut solent mundi sapiẽtes, qui, ne in ipsis quidem rebus, quas prorsus cœlestis pater uoluit humana ingenia latêre, fidem adhibent. Ex quo quidem errore, & temerario ausu, fides penè in ecclesia Dei periclitata est. Felix sic: Iudicia Domini ueritas; iustificata sunt simul. Quare sic reddit paraphrastes: Iudicia Domini ipsa sunt ueritas, & modis omnibus æquissima. Insuper

Desiderabilia super aurum, & lapidem preciosum multum, & dulciora super mel & fauum.

In rebus enim corporeis nihil æquè æstimari uulgò solet ab hominibus, ut aurum, & lapides preciosi; proinde à prophetis sæpenumero pro diuinis eloquijs usurpari solent, utpote quæ magis optabilia sunt, quàm quæuis res preciosissimę. Et quidem nihil in terris tam utile esse potest, ac iucundũ, quàm Dei uoluntatem in sacra lege intelligere. Mirum quàm tranquillè ocietur anima in ea cognitione, qua Deus cognoscitur, gustaturq;, ac planè hauritur. Putás ne animæ illius modi gaudio affectæ, ea quæ uidentur in hoc mundo suauia & preciosa, placere posse; nihil certè minus. Nam semel in diuinũ amorem, per sacrarum literarũ cogni-
B tionem transfusa, nihil aliud, tum in cœlis, tum in terris, iam uult & optat, quàm in eo, quem unicè diligit, pausare. Præterea, quemadmodũ hic aurum, lapisq; preciosus, id omne quod appetere solẽt homines, quod principale sit ad obtinendas diuitias, atque inter cæteros principatũ, significat; ita apum labor atq; opus, ponitur à propheta, pro quacunq; re, quæ uoluptatem nobis, siue in esculentis delicatioribus, siue in quauis re alia delectabili afferre solet. Nec porrò uacat mysterio, quòd inter cętera edulia, mellis & faui solũmodo mentionem facit propheta, cum mel nouum, fauus uerò antiquum adumbret testamentũ. Illud enim purissimũ, utpote à cera repurgatum; is autem permixtus, & confusus. Amabilia sunt igitur diuina præcepta, ut ait paraphrastes, magis quàm aurum, etiam si purissimũ sit, & plurimũ (hoc significat multum in nostro interprete.) & suauiora sunt melle, & fauo mellis dulcissimo; hoc est, quicquid expeti potest à mortalibus in hoc mundo, quod diuitias, quod potentiam, quod uoluptatem adducere consueuit, id minus est, quàm si in Dei lege oblecteris. Obryzum scribit Felix pro lapide precioso. Idcirco posuit paraphrastes ex hebræo, purissimum, aurum scilicet, quod Hebræi ophir dicunt; & est aurum syncerum, excoctũmue sæpius, ac optime perpurgatũ: de quo quidem in Daniele legimus, quòd uir unus uestitus lineis, & renes eius accincti auro obryzo. Cum itaq; digna adeò sint, iucunda, plenaq; decoris ac uoluptatis, uerba tua, ô Domine,

Seruus tuus custodit ea.

Seu, ut alia est litera, Seruus tuus admonitus est ab illis; ut cautius scilicet agat, & non peccet. Conuersio nempe est ardens, atque exclamatio ad Deum, qua eorum, quæ dixit, gustum ac experientiam se habuisse testetur, desiderabilia uidelicet super aurũ, & quodcũq; preciosius auro in terris inuenitur, Dei iudicia esse. Quare sic uertit Felix: Seruus tuus cautus fuit in ipsis. Vide enim quomodo diuina haudquaquã probantur eloquia suauia esse, solaq;, quæ præ cæteris rebus sint expetenda, legendo solummodo, aut loquendo, sed custodiendo; ut nimirum ea prorsus inutilis, ac uana censeatur doctrina, quæ ex ore tantummodo erumpens, curiosorum aures uano demulceat pruritu. Verùm frustrá ne custodienda sunt,

C atque ex animo seruanda Dei iussa? minimè quidem. Nam

In custodiendis illis retributio multa.

Hic proculdubio ęterna bona, diuinis pręceptis obtemperantibus, retributio-
nem fore asserit. Verùm ut multa ac maxima sit, ut est, merces illa beata & æter-
na, ad quam suspiramus, cupiẽtes iam tandem dissolui, & esse cum Christo: est &
alia in hoc seculo non paruiducenda, quippe quæ à Domino in euangelio centu-
plum appellatur: quam sanè esse arbitror, cum penitus à nobis euulsis peccati ra-
dicibus, calcatoq; mundi fastu, atque edomita carnis petulantia, uirtutibus dita-
mur, nihilq; nõ agimus, quò ex hominibus dij efficiamur. Paruipendendá ne erit
huiusmodi retributio ac merces, quæ nos adeò diuinæ uoluntatis adimplendę cu-
pidos facit, & inflammat, ut unum iam cum tanti boni autore Christo Iesu facti,
eadem ipsa bona, quæ post hanc uitam expectamus, cum carne nihilominus con-
flictantes pergustamus?

Delicta quis intelligit?

Celebratis Dei laudibus in superioribus, ostensoq;, quàm ardẽti studio in per-
ficienda Dei lege nauanda sit opera, quantiue facienda sit eius obseruatio, dubi-
tat uates, an aliquis tam sapiens inueniatur, qui impedimenta illa omnia, peccata
scilicet, quibus ab assequenda æterna beatitudine retrahitur anima, perfectè intel-
ligat. Tum enim maximè, cum non putamus, è nobis exeunt reliquiæ quædam la-
tentes uetustatis, Cananæorum residuũ nondum omnino edomitum. quare con-
tinuò nobis clamandum est, Delicta quis intelligit? Quis delicta omnia aduertere
potis est? quamlibet enim uirtutum studia amemus, quãlibet cautè, soliciteue cir-
cunspectemus necubi impingamus, uitare tamen non possumus, quin in multis
labamur, quorundamq; peccatorum nexibus adstringamur, quorum ipsi cõscij
non sumus, quæq; nostram prorsus fallunt conscientiam. Quapropter quis hic
D tam imperterrito est animo, qui non sibijpsi interdum timeat, simulac cernit san-
ctissimos dei uiros uereri, an sit in terris aliquis, qui examussim peccata pernoscat?
Errores, seu ignorantias, legit Felix: quem secutus paraphrastes, sic reddit: Quæ
errore cõmittimus, tam sunt multa, ut ne deprehendere quidem quisquam possit
omnia: quare ab huiusmodi, quæ latenter irrepunt, munda quæso me. Propterea
à propheta subditur,

Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo.

Tam enim uerum est illud, quod in prouerbijs legimus, quàm aliud quidem
maximè: prauum scilicet, atq; inscrutabile cor esse hominis. Certè postquam com-
pertum habemus, passim, &, ut sic dicam, artuatim è nobis ebullire flagitia, no-
stris actionibus tutò fidere nequimus, quantumuis candidè, tum nobis, tum cæte-
ris, uiuere uideamur. Quid igitur hic sibi uult uates? hoc sanè: Ab ijs me affectib.
uerbis, operationibus, quæ cum tibi aduersentur, mihi tamen placent, aut saltem
non, ut par est, displicent, libera. Quamuis enim oculatissimè, cuncta quæ ago, &
cogito, mihi uidear ad normam tuę sanctissimę legis edolasse: attamen, cum opus
ultimam exegerit manum, uideo me plurimum à rectitudine aberrasse, cum nihil
tamẽ minus uererer. Aiunt quidam peccata omnia duobus includi terminis: aut
occulta omnino esse, aut aliena. Occulta illa esse dicunt, quæ in nobis innascunt,
quæ & originalia uocant idcirco, quòd in secretioribus animæ recessibus oriri so-
leant. Aliena uerò illa ipsa, quæ suadentibus malis hominibus, aut dæmone, com-
mittimus. Ab illis, inquit, quia sordes quodammodo sunt naturales, me emunda:
ab istis autem me uendica, ac parce. Illud porrò non omittendum. quòd alij legũt,
à flagitijs parce seruo tuo: quę sanè prorsus alienos nos faciũt à Deo. Alij item pu-
tant hic uatem orare, ut se seruet Deus à consortio alienorũ, illorum scilicet, qui in
sorte Dei minime censentur, ac si dicat: Retrahe me, ne impiam illorũ uitam pro-
bem, sectemq;, qui longè abs te alienati sunt. Quare hi uolũt masculino genere pro-
nunciari

A nunciari debere, alienis: ob id quod sequitur, Si mei nõ fuerint dominati. Alij rursum asserunt, ab alienis peccatis legendum esse, quæ nostra fiunt, cum non prohibentur ne accidant: aut non mulctantur commissa, cum possumus, ac nostra interest. Verùm Hebræorum interpretes, & in primis diuus Hieronymus, in hoc consentiunt, ut sic legamus: A superbia, seu fastu, cõtine seruũ tuum, ne dominetur mihi: & est sensus, ut mea est opinio, uerè spiritui prophetę cognatus. Non em̃ rogo, ait, me à reconditis sordibus, & quę me penitus fugiunt, emundari, propterea quasi reliquorum periculũ me euasisse arbitrer. hæc esset quidem nimia de meipso pręsumptio. Nam nisi tu serues, nisi mũdes, nisi fluxę meæ naturę, ac uitro ipso fragiliori succurras, manumq́ supponas, uideo me in quæuis facinorosa flagitia, quorũ caput est superbia, posse proruere. Peto igitur ut à grauiorib. quoq; flagitijs illis me seruum tuum, hoc est, eum qui sese totum tibi iam ab ipsis primis incunabulis consecrauit, & cui nunquã res ulla tam fuit cordi, quàm tuæ est sanctissimæ legis obseruatio, tueris, perpetuoq; munias. Ne dominetur mihi, ab Hebræis additum esse puto; quò periculum, quod in uoluntarijs delictis natura est insitũ, perpendatur. Solent enim à uoluntate profecta peccata, simulatq; animam prorsus occupauerint, ad alia statim rapere. Desideria patris uestri, ait Christus ad huiusmodi malè affectos homines, uultis perficere. Vides in his uerbis peruersæ uoluntatis conatum ad exaturandam suæ libidinis rabiem contendentem? At quantum magis elaborandum nobis esset, ne tam imperspectè à diuinarũ rerum consideratione auersi, in id flagitiorũ sponte nostra prolaberemur, unde exire postea, ne per pœnitentiã quidẽ illam, quæ nihil opis Iudæ Dñi proditori attulit, nequiremus. Traditi enim, iusto Dei iudicio, hoc est, uolẽtes, in mentem reprobã, quomodo Dei iniuriam poterimus non amare? ex animo delinquere? atque in perpetuis erroribus obdurescere? Sed etsi uerum illud sit, quod de peccati dominio, se-

B cundum hebræos, est dictum: noster tamen interpres, quem altissimo spiritu prę-ditum fuisse iudico, suo non est fraudandus sensu. Ait enim:

Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero.

Quamuis lucidior esset litera, si secundum græcam lectionem uerteris: Si mei dominata non fuerint: ut dominata, ad peccata referas; tamen & hæc, quam frequentamus, pia est lectio. Peccata enim quæ suprà cõmemorauit, suos uocat hostes propheta: & est perinde ac si dicat: Non oro, Domine, ut peccata, hostes scilicet mei tollantur omnino à me: quandoquidẽ hoc nobis penè à natura ingenitum esse uidetur, ut crebrò labamur; sed eorũ deprecor dominiũ. Sat mihi sit illis ipsis carnis necessitatibus, quibus uel ipsi innocentissimi uiri etiam inuiti parent, inseruire: tantum non seruiam atrocissimis illis hostibus, qui sunt, peruersa uoluntas, obstinatio, temeritas, superbia ambitio, atq; cum cæteris huius generis monstris desperatio. Hoc enim abs te exorato, immaculatã perpetuò degã uitam, insuperq;

Emundabor à delicto maximo.

Hæc est irreuocabilis in malitia cõsuetudo, & impœnitentia, quod est maximũ omnium bonorũ animæ exterminiũ. Et quidem ex eo, quòd tentatori libentius seruimus, quàm nobis ipse imperat, & dominatur. formatur in nobis habitus quidam pestilens in peccandi consuetudine: qui quidem cum tenacius cordis radicibus inhęserit, alteq; sese in penetralibus animæ insinuauerit, procreat impœnitentiam & desperationem, quod est peccatum in spiritũ sanctum, id est, omniũ maximum. Felix legit: Transgressione maxima, uidelicet rebellione, à fideq; defectione. Nullum enim maius potest esse delictum, quàm à Deo, ut ait Sapiens, per desperationem apostatare.

Et erunt ut complaceant eloquia oris mei: & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

Immundum illud esse, planeq; Deo execrabile, quicquid id est, quod uir im-

C pius, aut loquitur, aut cogitat, & agit, nemo est, uel mediocriter in schola spiritus enutritus, qui ambigat. Is sanè est, quem alio in psalmo conquestus est Dauid dicere in corde suo, non est Deus. Qui quidem turpissimus uitæ modus adeò uel in ipsis nobilioribus rerumpub. membris uim sumpsit, ut fermè nemo sit, qui libentius de oppressione miseris inferenda, aut de satianda siti, uel auaritiæ, uel libidinis, non loquatur, & cogitet, quàm ut semet rationis, atque adeò diuinæ legis imperio subijciat, uiuatq; nemini infensus, gratus omnibus. Horrendas interim omitto blasphemias, dissolutos mores, motúsue effœminatos, ac choreas illas detestabiles, irritamenta scilicet libidinum, atque infecti cordis indicia. Etenim eiusce modi qui sunt infecti morbo, cum uate sanctissimo metrum hoc canere ex animo nequeunt, licet ore interdum proferant. At secus hi, qui spiritu Dei, ut ait Paulus, nō spiritu huius mūdi acti, cōcepta prius in corde fiducia, ac certitudine illa, quæ maximè in filijs Dei est necessaria, canunt, ac ardentissimo affectu dicunt: Et erūt ut cōplaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper, hoc est, ut interpretat Eutymius: Preces meæ erunt tibi gratæ, atque eas suscipies, quando scilicet à prædictis omnibus emundatus fuero: ut eloquia hic oris, sint animæ familiares cum Deo colloquentis in regio cubiculo cōfabulationes, quod quidem in sequentibus magis exprimit: nam uult meditationem cordis in conspectu altissimi idem esse quod oris eloquia: nam & anima suum habet os, suaq; eloquia ac sermones. Impossibile enim esse arbitror, cor illud, quod nondum cogitare turpia exhorret, sanctarum cogitationum posse fieri domicilium. Non me latet tamē oris eloquia simpliciter posse intelligi: nam tum quidem perfecta Deo laus canitur, cum & os, & cor, in celebrando diuino cultu sanctissimè cōueniunt: alioqui corrupto corde, ac sordido, mirum si putes tui oris eloquia, & orationes gratas fore Deo.

D Domine adiutor meus, & redemptor meus.

Hebræi hunc uersum ultimum cum superiori sic legunt, & est (ni fallus sum) uera ac germana lectio: Sint, aiunt, sermones oris mei, & cordis mei meditatio, ut tibi probentur, ô Dn̄e propugnator mi, & redemptor. Felix sic: Sint in uoluntate (tua scilicet) eloquia oris mei, Dn̄e creator meus, & redemptor meus. Quocirca paraphrastes elegātissimè, ut suus est mos, hoc modo reddidit. Sint, quęso, grata tibi uerba hæc oris mei, & gratus sit animi mei affectus in te Domine, qui Deus meus es, & redemptor meus. Cæterum quis redemptor noster est? quis adiutor? quis refugium herinaceis, nisi Christus Iesus? qui quemadmodum nostræ omnis actionis, nostri studij, nostræq; orationis, atque amoris, principium debet esse, ita & medium, & conclusio, finisq;, & consummatio.

PSALMVS DAVID XX.

XAVDIAT te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Iacob.

Equidem statueram hunc psalmū interpretari, ut esset ecclesia, quæ Deum oraret pro salute illius, qui in rerum Christianarum expeditione contra infideles, qui & terra & mari, ad extinctionem fidei Iesu Christi accinguntur, futurus esset imperator. Verùm cum uideo exercitus quos in profligandis fidei hostibus instructos esse decuerat, in mutuas Christianorum clades armari, stylū ad Dn̄m meū Iesum Christū conuerti: quem pro totius humani generis salute precaturū, præuidens Dauid optat illum oratq; exaudiri. Nondū nefandis Christianorū sanguine respersa est Italia? Quā dignius sanè uestra esset laudis ad Euphratē potius, aut Danubiū, uestros uos cogere exercitus, q̄ ad Lirim, Rhodanū, aut Truentū. Quàm ęquius, inquā, esset, classes hasce uestras, uel ipso cælo formidabiles, Byzantiū properare (cur non uolare dixerim, simulac cernimus enses

A enses barbaricos iamiam Italiæ ceruicibus imminere?) quàm per hoc uestrum tantillum Adriaticum ociari, perlanguescereque. Sat'ne etiamnum pœnarum dederunt Insubres? sat'ne Sabaudienses? sat'ne tota Italia? Cum itaq; inter tot rerum pericula non sit, ne unus quidem ex orbis primoribus, qui uelit, uel si uelit, queat, miserrimæ nostræ ætatis conditioni ferre suppetias; unum, & illud maximum, in primisq; expetendum, extat confugium, Christus Iesus, Deus opt. max. qui cum sit perpetuus apud patrem pro nobis intercessor, & aduocatus, is solus est, qui totius nostræ miseriæ pondus sustinet: idcirco uotis omnibus optandum est, ut illum pater ipse, in die maximè tribulationis, exaudiat, nobisq;, ipso mediatore, reconcilietur. O igitur unicum nostrum solamen IESV Christe, firmumq; robur ac præsidium, exaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Iacob. In primis enim considerandum est, nos nobis imprecari, quicquid Christo imprecamur, cum ipse caput sit, nos membra. Verùm & illud arbitrandum, nihil omnino stimuli Deo addi posse nostris precibus, ut suum exaudiat unigenitum, atq; hunc amantissimum, quem semper audit, ac, ut petat, admonet, quò illi det eius hæreditatem esse uniuersum. Sed hic uates duo uoluit. Vnum, quo sui uaticinij excellentiam ostenderet, cuius ui attactus, Dei filium carnem assumpturũ, eundemq; ipsum, patrem pro cunctis Adæ posteris rogaturum, longè antè cognouit. Altero uerò, quæ sua erat in nos, qui uisuri eramus illum, quem ipse uenturum præuidit, charitas, nos admonendos duxit, cuius fidei speiq;, atq; animi ardoris, in eum esse oporteret Christianos, qui pro ipsis sese exhibiturus esset uictima, idémque sacerdos, ac precator. Porrò tribulationis diem in Christo appellat uates tempus illius peregrinationis in hac uita, quæ nihil aliud fuit, quàm crux, & amaritudo quædã, cum flagrantissima nostræ redemptionis siti coniuncta: quæ sanè fuit continua pro nobis oratio. Optat igitur Dauid, & nos cum ipso optamus orantes hoc modo. Ne frustra, quæsumus, tot pro nobis suscepti laboris ærumnas pertuleris. Ne
B uanus afflictionum tuarum aceruus extiterit. Ne crux, ne sanguis, ne mœror, ne mors ipsa tandem inanem sortita sit finem. Sed pater aspiciat, tuasq; admittat precationes, quarum finis nostra est salus. Ab hac enim proiectis nobis, fas erit te indignationis insimulare, patrem uerò crudelitatis, qui aut te filium orantem non audiat, aut nos frustra creatos indicet. Itaq; cupimus: quid cupimus aio? uolumus potius te exorare id, quod te orare scimus, hoc est, nos saluos fieri. PROTEGAT te nomen Dei Iacob.) Id est, Deus ille, quem Iacob suis in afflictionibus inuocauit, te exaudiat, teq; de manibus iniquorum eripiat, atque tutetur, ne te prorsus, ut eorum molitur peruersitas, extinguant. Iacob enim, qui & Israel, simul cum Abraam, & Isaac, speciali quodam modo inter cæteros patres multitudinis crediturae in Christum gestabant umbram. Quare cum legimus Deum in scripturis dixisse: Ego sum Deus Abraam, Deus Isaac, Deus Iacob: & si secundum historiam, tres illos uiros peculiari quadam tutela semper protexerit: tamen nos magis, qui credituri eramus, fauor ille diuinus spectabat, quàm illos, quorum uita fere omnis typus fuit futuri. Sensus igitur erit: Nomen Dei Iacob, hoc est, Dei nominis inuocatio protegat te: uel, ut legunt Hebræi, exaltet te: seu, in tuto te collocet: & est uerbum hic Hebræis, quod propriè eiusmodi exaltationem significat, qua quis ab hostibus ereptus, in loco tuto ac inaccesso, collocatur: nisi fortè magis arrideat paraphrastæ litera, qui sic reddit: Suppetias ferat tibi maiestas Dei Iacob: & sic clarior erit sensus, ut nomine Dei, illius intelligatur maiestas, numen, uirtus, & idem ipse Deus.

Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te.

Sensus est eo uerior, quo breuior. Certissimum sit, ait, auxilium tibi à Domino. Iam tum enim in lege Mosis celebre fuit apud Iudæos, diuina oracula, promissiones, atq; adeò certissima auxilia, de sacrosancto tabernaculi propitiatorio, ac templi sanctuario è Sion prodire, ut hi bene norunt, qui crebris uigilijs in scripturis sa

C crís uersantur. Licet sanè omnibus seculis, in omni loco orari, coliúe Deus uolue-
rit; quò tamen populum illum antiquum, quem præ omnibus charum semper ha-
buit, à gentium superstitionibus in uera contineret religione, certam sibi sedem, in
qua rogaretur, ei præscripsit, donec copiosiore spiritu per aduentum sui unigeni-
ti ad nos, donati homines, cultui illi assuescerent, quo uerè diuina adoratur maie-
stas, in spiritu scilicet & ueritate, haud amplius in Sion tantummodo, & Hierusa-
lem. Orat igitur Dauid patrem, ut filio suo dilecto opituletur, atque eum, ut ait Fe-
lix, de Sion fulciat, quemadmodum olim è monte sancto Dei, & Hierusalem, quæ
Sion est, indubitatum prodire auxilium Iudæis, fama erat. Cæterum non ab insti-
tuto alienum esse arbitror, si dicam, hoc quoque modo ecclesiam pro unoquoque no-
strûm orantem imprecari, ut nostras, alioqui frigidas ac ieiunas, exaudiat Deus o-
rationes eo maximè tēpore, quo acrius à tentatore impetimur; quod quidem tem-
pus, diem appellat tribulationis uates. Solet enim id temporis potissimum nos no-
stræ miseriæ admonere: quocirca necessitate sæpenumero acti id agimus, quod
spontè aliàs atque omni tempore agi oportuerat.

Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pingue fiat.

Sacrificium filij Dei, cuius hic memorat propheta, fuit eius crux & mors, quam
patri pro mortalium salute obtulit. Ipsius enim satisfactione, non nostra, seruati su-
mus. Felix sic: Memor sit Deus omnium munerum tuorū: seu, suffiet omnia mu-
nera tua, hoc est, munera omnia tua æquè grata habeat, ut solent in sacrificijs habe-
ri, & suffitus & nidor. Atqui munera hic uocat Dauid labores, afflictiones, mo-
rores, ieiunia, orationes, ac cætera huiusmodi per Christum, tanquam sacrificia Deo
patri pro nobis oblata; quorum sanè omnium, orat, ut memor sit, uidelicet ne fru-
stra ab eius filio suscepta sint, hoc est, ne damnemur. Nam tota salutis nostræ uis,
ac summa, in Christi nece & sanguine consistit. Ob id quidem ad has nostras car-
D nis ærumnas accessit Dei filius, ut aperto uirtutum itinere per sanctitatem doctri-
næ ac uitæ, nos tandem, mortem oppetens crudelissimam, cruore sui corporis in-
nocentissimo, à peccatorum sordibus ablueret. Porrò pingue ut fiat holocaustum
illius exoptat, quod ferè idem esse cum sacrificij memoria arbitror, & quod quidē
in Christo fuit natura humana, super afflictionum & angustiarum aram, amoris
igne cōsumpta. Nónne tum uisa est admodum ardere, cum è ligno pendens filius
Dei exclamauit dicens, Pater ignosce illis? Pinguis igitur fiat tua hæc oblatio, hoc
est, grata acceptaque sit patri, sicut solent pinguia atque optima, grata esse in uictimis
& sacrificijs. Eo enim tēpore, quo Deus huiusmodi cruētis hostijs ac sacrificijs co-
li uoluit, ex selectioribus atque opimioribus, suam erga Deum testabantur religio-
nem. Et quidem holocausta illa, si Deo probabantur, ignis quidam occultus è cœ-
lo lapsus absumebat, & sic paulatim in cinerem delabi uidebātur. Quare Felix sic
uertit: Et holocaustum tuum in cinerem conuertat. Et tunc id quidem. Nos uerò
Christiani, qui ex cortice nucleum, aut ex umbra corpus seligere, subleuante cor
nostrum à terra spiritu Dei, nouimus, aliud ab illo prisco sacrificium intelligimus, &
Quemadmodum enim illud totum in honorem Dei, ueræque pietatis cultum, &
religionem cremabatur: ita nos, qui melioribus litare uictimis, nimirum rationali-
bus ac uiuis iubemur, eum ipsum hominem holocaustum, & hoc mirè accensum re-
dicimus, qui sese totum, quicquid est, Deo deuouens, omnemque conditarum re-
rum amorem exuens, ac quicquid carnem, mundumque sapit contemnens, in mor-
tuos concupiscentiarum cineres resoluitur, atque in illum, qui spiritus est, ignem, se
totum transfundens, ardet uiuus, ardensque uiuit, unius effectus naturæ, ut sic di-
cam, cum Deo, qui ignis consumens dicitur. Selah hic interponitur.

Tribuat tibi secundum cor tuum, & omne consiliū tuum confirmet.

Det tibi, ait, quicquid desideras, & omnia consilia tua compleat. Quis, oro, est,
quem lateat desideria è corde emanare? Quare hic uides, sitis illa in Christo redi-
mendi

A mendi à peccati iugo ac uetustate homines, quomodo ex animo fuerit, & consultò, non temerè, aut fictè. Desiderio, inquit, desideraui hoc pascha manducare uobiscum, antequã patiar, hoc est, in tot meis laboribus & ærumnis, in hoc uitæ curriculo toleranter assumptis, nihil aliud tam frequens in corde habui, quàm ut uobiscum, in hac ultima cœna, de mortalium salute commentarer, eámque uobis quodammodo in manibus ponerem, ex animo quidem, atque amore percitus, non fictè, aut cum simulatione, ut plerique mortalium faciunt, qui sua in omnibus commoda uenantes, nihil non agunt, modò, quæ cupiunt, uel cum Dei iniuria, assequantur. Cæterum quia, ut à sacra lege accepimus, cogitationes mortalium timidæ sunt, & incertæ prouidentiæ nostræ, propterea in tanta rerum uarietate ac perturbatione, consilij dono, ne labamur ab ijs, quæ Deus firma esse uoluit, est opus. In salutis enim nostræ suscepto per Christum negocio, duo genera consilij fore esse præuidit uates: alterum quidem, quo consilium inierunt Iudæi, ut Iesum, & nos cum Iesu, tenerent, & occiderent: hoc est, quò nostrã impedirent salutem: sed frustra. His enim longè olim antè comminatus est Deus per Esaiam, illisque obiecit illud admodum horrendum: Væ filij desertores, ut faceretis consilium, & non per me: & ordiremini telam, & non per spiritum meum. Alterũ uerò genus illud fuit, per quod Dei filius ab Esaia magni cõsilij angelus est appellatus. Magnum profectò, atque ab æterno in mente Dei firmatum propositum, & consilium id fuit, cum decreuit suum ipsum coæternum sibi filium, eundem cum ipso Deum, pro hominibus, & his quidem impijs ac inimicis, emori. Quod igitur tandem istuc fuit diuinum consilium: hoc nempe, ut gratificaret nos, ut ait Paulus, in dilecto filio suo, in quo habemus redemptionem in sanguine eius, cui & ipse filius proprijs uulneribus, sanguine ac nece satisfecit. Corroboret, ait, pater tuum consilium ô fili, tuamque adimpleat uoluntatem, cum una, eadémque sit cum patris
B uoluntate: quæ est, ut dum ipse mittit, tu missus, ambo eorum omnium, qui ante mundi constitutionem sunt electi, salutem, cum utriusque spiritu, certissimam operemini. Et sic semoto à nobis dubitationis uitio, ac terrore,

Lætabimur in salutari tuo.

Hoc est, de salute nobis præstita gaudebimus, alterque alteri tam diuinum munus gratulabimur. Felix: Exultabimus in salute tua. Clarius paraphrastes: Exultabimus ob salutem quam attulisti nobis. Vides quomodo opus non sit in hoc loco, ut aliqui interpretantur, sub illo salutari, Christum intelligere: quanquam nulla salus esse queat sine Christo. Quod quidem amabili hoc hemistichio expresse dicitur, cum canimus, In salute tua nobis concessa iucundabimur.

Et in nomine Dei nostri magnificabimur.

Felix: Erigemus uexillum, hoc est, triumphantium more, cum explicato uexillo, ouabimus. Quidni ouabimus? cum in solo nomine Dei nostri magni sumus, qui antea pomilij ueluti quidam eramus pessundati, uel à minutissimis quibusque mundi rebus? Dici non facilè potest, quàm parui eramus, quàm despecti, quàm humiles, antequam Dei filius, Christus Iesus, nos exaltaret: hoc est, ipse prius omnium abiectissimus factus, uilissimusque, & ab omnibus contemptus, adeò nostrã hanc extulit miseriam, ut nihil nõ ageret, colluctans cum huius mundi principe, quò tandem illam sic in altum eueheret, ut ad dexteram Dei patris uictor collocaret. Pudeat iam Christianum in illis rebus immorari, quæ idcirco ab ipso spernendæ sunt, quia uiles, quia mortales, quia ipso inferiores sunt. Alta enim à nobis requirit Deus, ac sublimia, postquam dij facti sumus, per Christum. Num cœlestes effecti, ad terram iterum mordendam reuertemur? Vbi, oro, illa antiquorum patrum in contemplandis diuinis rebus celsitudo? ubi feruor fidei? ubi cœlestis patriæ feruida illa inquisitio? Heu cecidit robur è Sion. Suspicor enim aliquando, an accuratius à nobis, quàm olim à Iudæis, nostra in terris statuantur bona, ac inqui-

C rantur, simulac uideo nostram hanc ecclesiam nihil aliud iam esse, quàm inextinguibilem terrenarum rerum sitim, & ambitionem apud quamplurimos, atque illos quidem, qui altissimam uitæ professionem præ se ferunt.

Impleat Dominus omnes petitiones tuas.

Quid in singulis recensendis immoror? Det tibi Dominus quantum desiderare potes, optatoque euentu secundet. Impleat, ait Augustinus, nõ solum petitiones quas in terra, sed etiam eas quas in cœlo facis, interpellans pro nobis.

Nunc cognoui quoniam saluum fecit Dominus christum suum.

Ecce, orantis qualis debet esse affectus, & fides. Alioqui perplexè rogans, quomodo similis non erit in alto nauiganti, absque uelis ac clauo? Compertissimum iam esse debet, totius rei Christianæ summam, fidem esse, deque diuina erga nos beneuolentia certitudinem. Verba sunt igitur prophetæ in spiritu cernentis, quàm non uanæ futuræ essent Christi supplicationes. Quis unquam de sanctissimis illis uatibus hoc dubitauit? Verùm id dictum uelim, quò tandem excitemur ad concipiendam animo haudquaquam uacillantem de salute nostra certitudinem, ne in re tam certa cæspitemus, aut dubij simus: periculosissimũ id quippe esset. Idcirco dubietas omnis, è qua oriri solet diffidentia, si sapimus, procul à corde amoueatur, ac certi de nostra salute (tantum in peccatis non perseueremus) etiam interposito, si fas est, iuramento, dicamus cum propheta, Nunc cognoui: uel, ut reddit paraphrastes, nunc experientia didici, quòd seruauerit Dominus christum suum, quo quidem seruato, è mundo omnis est sublata perditio, extincta mors, ac abolitum peccatum.

Exaudiet illum de cœlo sancto suo, in potentatib. salus dexteræ eius.

Hebræus sic: Respondebit illi de cœlis sanctitatis suæ, uirtute saluifica dexteræ

D suæ. Ex his enim Hebræorum uerbis uidetur is sensus esse. E penetralibus cœlorum sacrosanctis audiuit pater filij sui amantissimi precationes, eiusque uotis annuit, atque illum uirtute eximia suæ potentiæ seruauit. Et uerè in potentatibus dexteræ Dei, salutem nostram per Christum factam esse non dubitamus, exploratissimum nimirum habentes, quàm fragiles eramus, hostes uerò nostri fortissimi. Quòd si modo etiam in lapsus, & hos turpissimos, proni sumus, nostra est culpa, qui sic uolumus: non quòd per Christum, atque eius mortem, non sit addita imbecillitati nostræ, & uis, & robur. Hoc enim uno maximè inter cætera, lex gratiæ & spiritus, ab illa carnis antiqua, & imperfecta, admodum dissentit, quòd si tum homines peccare contigerat, qui eos ablueret, non inueniebatur, cum omnes sub peccato conclusi essent, ut ait apostolus. Modò uerò Christus in terris ueniens, hoc est, unus absque peccato ad peccatores accedens, omnia eorum peccata sua fecit, secumque tulit. Quare in alio psalmo conqueritur hoc modo: Longè à salute mea uerba delictorum meorum. O ingratos homines, ac ad consideranda diuina beneficia stupidos. Nostra enim ingratitudo, nostra perfidia, nostra à Deo auersio fecit, quòd quæ erat per Christum leuissima effecta cum mundo pugna, & conflictatio, nunc omnium grauissima sit facta, & intolerabilis. Idcirco continua, & illa quidem potentissima est opus tutela à Deo in acie tam forti ac sæua, ubi ne horulæ quidem momento à periculosissima cum carne, mundique illecebris cessatur lucta, & bello. In cœlis porrò Deus habitare dicitur peculiari quodam modo, cum ubique sit, ex eo, quòd in illis, eius diuinitas & maiestas, præclarius ostenditur.

Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus.

Duplici enim antithesi, & hac pulcherrima, utitur uates: primum in hostes, qui in rebus, ut sunt currus, & equi, adeò caducis, ac nihili spem suam collocauerant, inuectus: deinde diuinam bonitatem in uendicandis suis à malis, cõcelebrans. Hi enim

A enim, ait, in magnifico curruum apparatu, equisúe ferocibus confisi sunt: nos uerò in nomine Domini Dei nostri inuocabimus, inclamabimusq;, uti hi solent, qui in bello manus cum hostibus conserturi, sese mutuis clamoribus ad pugnam adhortantur: quod sanè, aiunt, ad reuocandos timidorũ animos mirum in modum ualere. Proinde uatem hinc arbitror sumpsisse similitudinem: & est perinde ac dicat: Alij, ut lubet, in insigni apparatu bellico, mutuis se clamoribus cohortentur: nos autem nullo equitatu, nullis curribus, nullisúe copijs instructi, uerùm in solo Dei nostri nomine confisi, pugnabimus, inclamabimusq;, Dei solummodo auxilio freti. Et quidem re ipsa Dauid, eundem ipsum animum Deo tantummodo fidentem in se fuisse, cum aliàs, tum maximè in pugna cum Philistæis, præ se tulit. Nam cum esset cum eorum duce Golia conflicturus, illi, ut sacra refert historia, audacter dixit: Tu uenis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo: ego autem uenio ad te in nomine Domini exercituum. Nónne tibi uidetur tunc uates dixisse, quod nunc dicit? scilicet, hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Dei nostri inuocabimus. Turris fortissima, ait Solomon, est nomen Domini: ad ipsam curret iustus, & exaltabitur, hoc est, uictoria potietur. Quid ueremur an fortissimum omnium sit sanctum Dei nomen, cum legimus, quod quicunque inuocauerit nomen Domini saluus erit? Tantùm uir solidæ iustitiæ studens, in propriæ uirtutis curru, aut operationum suarum audacia, ueluti equo effreni, haudquaquã spem ponat: sed in Dei misericordia suam omnem uincendi facultatem positam esse certò sciat. Alioqui nostrorum ieiuniorum, orationúmque, & eleemosynarum numerum & turbam, hostibus in pugna spiritus obijcere, hominis est supra modum in Dei bonitatem ingrati, & digni sanè, qui ob superbiam, in reprobam tradatur mentem, cadátque in turpissimos errores, ut quotidie in hac Domini area fieri conspicimus. Quare

B Ipsi obligati sunt, & ceciderunt: nos autem surreximus, & erecti sumus.

Ipsi, ait, uiribus illis suis, quibus tam impudenter fidere sese iactitabant, destituti, compeditiq;: seu, ut reddit Felix, incuruati, depressi, factiq; aduersarijs inferiores. Ita à Deo, propria sua culpa, in sexcentos, & eo amplius, peccatorum laqueos traditi, ut effugere nequeant, occubuere. Illi sic: nos autem surreximus: seu, ut alia habet litera, insurreximus, in hostes uidelicet, & erecti sumus. Vides quàm longè ad inuicem absint, & hi, qui sibi ob propriam excellentiam facilè adblandiuntur: & illi, qui cum nihil se esse fateantur, atque ex animo credant, à solo Deo pendere uolunt: Hi, inquam, sua culpa, in mentitam quandam, fucatámque sanctimoniam à Deo proiecti, facilè in quæuis errata prolabuntur: illi, utpote qui in Deo semper sunt, ac uiuunt, eo audacius in inuisibiles insurgunt hostes, quo Dei præsidio tenacius inhærent. In se enim nihil aliud inesse intelligunt, quàm culpam, lapsum, peccatum, mortem: in Deo autem, innocentiam, iustitiam, uirtutem, uitam, & omne bonum. Stat quidem semper erectus in Deo, qui nihil sibi reseruans, totum se, quicquid est, in diuinam rejcit misericordiam: cum ille interim alius mille uitiorum occultorum nodis obstrictus, illisq; obligatus, tanto fœdius cadit, quanto obstinatius suos ignorat errores. Cæterum uult diuus Augustinus, in hac nostra cum mundi acie & bello, illud superius dictum de curribus & equis, de his intelligi mortalibus, qui à uolubilibus mundi huius trahuntur bonis, ac tument. Quocirca temporalium rerum cupiditatibus irretiti, facilè à uia iustitię proruunt. Nos uero, quibus per spiritum sanctum data est regni cœlestis arrha & certitudo, à lapsibus actutum surgimus, non tam quidem uiribus nostris, quæ planè nullæ sunt, quàm erecti ab alio: cuius sanè auxilio atq; ope, cum fortissimis humanæ naturæ hostibus congredi audemus.

Dñe saluum fac regem, & exaudi nos in die, qua inuocauerimus te.

C Modo uates ad Deum se uertens, obsecrat, ut, quemadmodũ in toto hoc psalmo oratum est, ita exaudiat, saluumq; faciat Christũ suum, cuius quidem salus nostra est, uti sunt etiam illius gratiæ ac dona. Paraphrastes per futurum legit hoc modo: Dominus seruabit ipsum regem, & nos quoque exaudiet, quotiescunq; implorauerimus auxilium illius. Verùm longè secus Hebræi: aiunt enim: Serua ô Domine. Rex respondebit nobis in die qua clamabimus. Chaldæus quoq;: Verbum, ait, Dei redime nos, rex fortis accipe orationem nostram in die inuocationis nostræ. Quam quidem literam diuus etiam Hieronymus approbat. Sententia igitur tam uariæ lectionis una erit hoc modo: Serua nos Domine, ferq; opem: nam si tu nos seruaueris, non frustra quidem ad regem nostrum, bonorumq; omnium autorem, quotiescunque insurrexerint aduersarij, clamabimus. Ipse enim procul dubio respondebit, uotisq; nostris benignissimè annuet. Res quippe nostræ male se haberent, si à scelerib. nostris deterritis, fugatisq; à præsentia iudicis, id unum quoque fiduciæ in Christo solamen nobis deesset.

EFFVNDENTI SANGVINEM, PSALMVS DAVID XXI.

DOmine in uirtute tua lætabitur rex, & super salutare tuum exultabit uehementer.

Epinicion est, quo cœlesti patri laudes, pro parta uictoria eius unigeniti, canit ecclesia. Cum enim ecclesiam dico, sanctos uiros intelligo, ne imaginariam, nescio quam, ecclesiam formemus animo. Est igitur psalmus de Christo ecclesiæ capite, ac sponso: qui sua ut esset sponsa absque macula, & ruga, copiosissimè in cruce effudit cruorem: cuius sanè uim ac mysterium, hoc facilius penetrabimus, quo strictiori nodo, tam felicissimo capiti membra, arctius copulabimur, coaptabimurq;. Alioqui euulsi artus à capite, pereant necesse est: ac caput itidem absque suis membris, cuius erit caput? Ideo cum capitis huius nostri, uel laudes, uel gloria, uel labores etiam, atque ærumnæ, & ipsa mors tandem celebrantur, caueas oportet, ne te prorsus ab eo seiungas, etsi ipse à te, quantum est iactus lapidis, diuelli uideatur. Et quidem cum & hic, & aliàs sæpenumero, regem ipsum nostrum CHRISTVM IESVM legis aut lætari, aut mœrere, næ tu, nisi cum ipso læteris, & mœreas, ad ipsum non pertines. Verùm altior hæc est ratio, quàm quæ à carnis uisco irretitis comprehendi ualeat. Huius enim generis sensa ac mysteria, quemadmodum à spiritu proficiscuntur, ita spiritualiter, à spiritualibus tantummodo, ut inquit Paulus, dijudicantur. Vide, te obsecro, à quanto bono excluduntur hi, quibus res corporeæ magis quàm diuinæ sunt cordi. Vitam enim illam, haud uitam quidem esse existimo, sed miseriarũ cumulum, ac mortẽ illorum potius, qui terræ solum, lucris, negociationibúsue, usuris, ac infinitis cupiditatibus inseruiunt. Num semper humi cubandũ erit? Quid porrò de illorũ uita censendum, qui cum in interiori cordis secreto innumeris sollicitudinum, curarúmue stimulis, tanq; uulturibus quibusdam perrodantur, Deo tamen, tantillo obseruantiæ, quod aiunt, regularis satisfacere opinantur? Vita'ne hæc est censenda? Qui uitam, oro, illam appellauero, quę omnino à uera uita, quæ Deus est, eo longius abest, quo error ac peccatũ, sub prætextu tranquilli cordis, periculosius obtegitur? O cæcam mortalium ignorantiã. Ad tantam'ne animi hebetudinẽ? quid hebetudinẽ dico? ad tantam'ne malitiã peruentũ est à nonnullis, ut sacramentorũ, bonorúmue morũ ac rituũ candore & puritate, ad conciliandos sibi honores ac dignitates, pro lenone abuti nõ reformident? Hi enim ut lubet: ego ad alia uocatus, cum perfectissimo uate cantabo Domino, dicamq;: Dñe in uirtute tua lætabitur rex. Rex noster Christus est: qui licet Deus, atque propterea eiusdem naturæ, idemq; Deus cum patre esset, uti homo tamẽ, utpote minor patre ad

D

superandas

A superandas inimicorum oppreßiones, rerumque humanarum difficultates, ac, ut ipse uocat, contradictiones, & patris opem implorauit, & eius uirtutem sæpißime expertus est. In ea quidem parte, qua hominibus obtemperabat, uirtute diuina ac sapientia simul cum ætate robustus factus, res mirandas in terris operatus est. In ipsa hora, ait Lucas, exultauit in spiritu sancto. Qui quidem uirtutis, gratiarumque liquor ac riuus, tum cœptus est à capite in artus, atque adeò in barbam, barbam Aaron descendere. Tum, inquam, nobis, nostræque imbecillitati additus est uigor, ac uirtus quædam plusquam humana, & mortalis, cum cœlorum ianua, prius seueritatis pessulo obfirmata, cœpta est per Dei misericordiam referari. Quidni igitur cum rege nostro, eodemque ipso & amico & fratre, non læter, ob uirtutem ei, ac mihi simul cum ipso cœlitus præstitam? Omnia enim Christi bona, omnes gratiæ, omnesque uirtutes, meæ factæ sunt. Porrò salutare Dei in hoc loco, ut in plerisque alijs scripturæ locis, salus est, ut aliàs annotauimus. Nec illud omittendum, quòd Hebræi hunc uersum maiori legunt emphasi, quàm nos. Quare sic uertit Felix: In salute tua quàm exultabit uehemẽter: hoc est, inenarrabilis erit lætitia illa regis, cum se, suosque sentiet de improborum manibus ereptos, sui patris dono ac gratia. Eodem enim uerborum tropo in superiori quoque psalmo est usus uates, Lætabimur, inquit, in salutari tuo.

Desiderium cordis eius tribuisti ei.

Vide, te obsecro, psalmorum concinnitudinem. Antea enim in superiori psalmo dixerat filio Dauid, Tribuat tibi pater secundum cor tuum: modo uerò patri, Desideriũ cordis eius tribuisti ei. Tunc, omne consilium tuum confirmet, modo, uoluntate labiorum eius nõ fraudasti eum. Ecce quomodo alternis, ueluti camœnis ac tibijs, sibi respondeant psalmi, ac inter patrem & filium nostra firmata sit salus. Haud amplius igitur res in dubium est uertenda, simulatque sole ipso clarius cernimus filium toto animo ac desiderio nostram exoptasse salutem: patrem uerò B filij uotis annuisse. Idcirco à uate additur:

Et uoluntate labiorum eius non fraudasti eum.

Quid hoc enim? id sanè. Quicquid te rogauit, non illi negasti. Poterat'ne pater filio illi præsertim, per quem uniuersa condiderat, quibusque omnibus illum præfecerat, atque omnium eorum iusserat esse solamen ac tutelam, quicquam negare? Quomodo, quæso, defraudatus est dicendus labijs, cum ipsemet rem asserat hoc modo? Pater, inquit, scio quod semper me audis. Quid tamen illud? Non ueni facere uoluntatem meam, sed uoluntatẽ eius qui misit me. Asserunt patres in Christo Iesu duas fuisse uoluntates, quemadmodum duas naturas, diuinam scilicet atque humanam. Hac enim pati & mori, utpote sensibus reluctante, recusabat. Vnde illud est: Transeat à me calix iste. Siquidem integros in Christo affectus humanos fuisse, præter peccatum, affirmant. Illa uerò, quam unam cum patre æternam habuit, & morti, & cæteris ærumnis, quas electorum causa sponte sua suscepit, uoluntariè sese subiecit: atque propterea asseuerabat se non uenisse ut suam faceret uoluntatem, eam nimirum, quam è uirgine nascens, secum traxit, humanam scilicet, sed uoluntatẽ eius qui se miserat, nempe æternam, atque unam cum patre. Verùm unde hoc ei? Vnde tam largus gratiarum riuus, seu potius flumen, & mare?

Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis.

Hoc est, ea uidetur ratio esse, quòd amplißimis eum muneribus ac beneficijs anteuertisti, præoccupastique suauißimis benedictionibus, atque liquorum omnium dulcißimis, cum interim alij primorũ parentũ maledictionibus amarißimis præueniant. In dolore, ait, paries: maledictaque terra in germine suo. Quantis uerò præuentus fuerit filius Dei cœlitus donis, anteaque in hanc pugnã cum mundo ac morte descẽderet, testant passim prophetarũ uaticinia, sed illud in primis, quo eum implendũ prædicit Esaias, spiritu sapiẽtiæ & intellectus, spiritu cõsilij & fortitudinis,

C ſpiritu ſcientiæ & pietatis, & ſpiritu tandem timoris Domini. Quam quidem mu-
nerum exundantiam Ioannes Baptiſta oculis penè corporeis intuens clamabat,
quòd de plenitudine eius nos omnes accipimus. Oceanus enim quidam eſt Chri-
ſtus, è quo gratiarum omnium ac uirtutum, amnes & riui effluunt. Quare nō im-
meritò ſelah hic interponit, quò paululum è ſenſibus exeuntes, ea quæ dicta ſunt,
quęúe dicentur, ſpiritu colligamus. Nec mirum profectò ſi, ut in principio pſalmi
uidimus, rex noſter Chriſtus in patris uirtute lætatus eſt; ſiquidem ſuauiſsimis
præuentus benedictionibus, quî poterat non ardere, atq; ea uelle, quæ pater eum
uelle, mundiq; in theatro exequi iuſsit, ac uoluit? At uide mortalium quorundam
iudicium: quibus adhuc eſt perſuaſum, poſſe hominem ex ſeſe animi uirtutes ad ſi
dei normam corrigere abſque ulla alia cœlitus electione, cum tamen legant ipſum
Chriſtum idcirco omnifaria illa ſpiritus dona præ ſe tuliſſe, quoniam illum pater
in benedictionibus dulcedinis longè antè præuenerat, illum ornans, aptansq; ue-
luti uas quoddam precioſum, in quo omnis plenitudo diuinitatis, etiam corpora-
liter, ut inquit Paulus, habitaret. Electus enim es, ſi neſcis, ante mundi conſtitutio-
nem, ut eſſes ſanctus, ut idem ait, & immaculatus. Non uos, inquit, me elegiſtis,
ſed ego uos elegi. Elegit ergo nos Deus, ac ab æterno donis ſuis dulciſsimis ante-
uertit, ut ſimus filij eius, ea nobis prouidens, quæ ad ſalutem attinent, noſq; iuſtifi-
cans, ac demum glorificans. An uerò nos ſua ſponte eligat, arbitrarioq; ſuo iudi-
cio ac propoſito ad ſe trahat; uel quòd prænoſcat nos per fidem ſuos fore, propte-
rea eligat, iuſtificet, ſaluet, non eſt meæ infantiæ id poſſe exprimere. Quòd ſi tamē
poſſem, ut ſuum unicuiq; eſt ingenium, non auderem tamen meum inter tam no-
biles pugiles interponere iudicium, hiſce præſertim temporibus, in quibus utri-
uis faueas opinioni ſuſpectus haberis. Satis enim mihi factum arbitror, ſi illi ſen-
tentiæ tacitè ſubſcribam, quam uerìſsimam maximè eſſe iudicem. Nam limacem
D ſuo ſe nutrientē ſucco, quis unquam reprehendit? Hoc ſolum interim apertè effa-
ri liceat cum propheta, filium Dei in terris, ab omni parte idcirco perfectiſsimam
uixiſſe uitam, quia à cœleſti patre gratiarum cumulo fuit præuentus.

Poſuiſti in capite eius coronam de lapide precioſo.

Vel, ut ex hebræo diuus legit Hieronymus, coronam de obryzo: de quo auro
nonnulla in pſalmo decimonono ſunt dicta. & eſt perinde atq; ſi dicat: Feciſti eum
regem, data illi poteſtate uniuerſali in cœlo, & in terra. Corona enim præcipuum
eſt regis inſigne ac decus, quo honor, qui tantæ debetur maieſtati, exprimitur. Co-
rona aurea, ait ſpiritus in alio loco, ſuper caput eius, expreſſa ſigno ſanctitatis, glo-
riæ, honoris, & opus fortitudinis. Hæ ſunt ſanè dotes, quibus ornatum eſſe regem
cōuenit, & quę in obryzo, auro uidelicet puro, ſummeq; defecato, myſticè cernun-
tur. Suo enim more propheta, ſpiritualia carnali uocabulo deliniat: quod quidem
frequenter inculco, ut ingenio tardiores, in re ſpirituali corporea imaginari dedi-
ſcant. Summa igitur erit, ut Dei filium intelligas à patre regia poteſtate donatum:
quod ſanè eximium fuit donum ac beneficiū, inter alia innumera, quibus prę con-
ſortibus ſuis ornatus fuit, cuiusq; gloriam uidimus, ait Ioannes, gloriā quaſi uni-
geniti à patre, plenum gratiæ & ueritatis: ut interim eſſentiale illud, ut uocant,
præmium, in hoc loco, minimè conuenire dicam. Solent enim id bonum incom-
prehenſibile, ueluti ceram, in omnē formam inflectere. Porrò umbra huiuſce ſpi-
ritualis regni fuit celebris illa Rabbath urbis expugnatio, quam cum cepiſſet Da-
uid, tulit, ut ſacra refert hiſtoria, diadema Aichol regis de capite eius pondo auri ta-
lentum, habens gemmas precioſas, & impoſitum eſt ſuper caput Dauid. Iam tum
primum quidem expreſsius, quàm in antiquioribus figuris, cœpta ſunt iura om-
nia regnorum Chriſto ſubijci.

Vitam petijt à te, & tribuiſti ei: longitudinē dierum in ſeculum ſeculi.

Petijt enim non ſemel Chriſtus à patre, & ſibi, & ſuis, uitā immortalem, quam

ſe tamen

A se tamē habiturū certò nouerat. Vnde illud in primis est: Pater clarifica me ea claritate, quā habui anteꝙ mūdus fieret. hoc est, da mihi pater immortalitatē. Opus ne est morte: emoriar. Tantū em̄ abest, ut diutius à morte occuper, ut etiā, uix triduo cōpleto, rediuiuus è tumulo, atq; immortalis egrediar. Scio equidē quòd nō dabis sanctū tuū uidere corruptionē. Cernis ne hic quomodo nobis facta sit uitę, & illius quidē, quę in æternū protendat, promissio per Christū: Nō tantū em̄ sibi Christus, tum uitæ mortalis donū, tum cæteras, quæ ad bene perfecteq; uiuēdū in hoc mūdo faciūt, dotes à patre postulauit, quantū nobis: qui quæcūq; bona habemus, ab ipso nos habere credimus. Alioqui, ablato à mundo Christo, quid boni expectandū esset, cum ipse sit omne bonū: Vitam igit̄ à te, ô pater, petijt: tu uerò quod petijt, dedisti, nempe longitudinē dierū in æternū. Nō solū, inquit, dedisti ei uitā, sed uitam longam, æternā, immutabilem. hoc enim significat in seculum seculi.

Magna est gloria eius in salutari tuo.

Maximo cum stupore animi, hæc, non omni hominū colluuioni cognita, sunt consideranda. Vis enim diuina huiusmodi excellentiæ est, ut eum statim, cui benignè affuerit, uerendum omnibus reddat. Hanc olim expertus Iudæorum populus, cęteris nationibus (ut interim omittam maiestatem, honorem, dignitatem, & qua maximè exteris populis summæ erant uenerationi, cultus politiem) maximo erat terrori. Ita nunc contrà, nil in toto orbe terrarum abiectius, nil uilius, nil magis detestabile inuenitur, quàm istuc uulgus Iudæorum, suis sceleribus à fauore illo antiquo Dei destitutum. Quid porrò de ecclesiæ primordijs dicendū: Bone Deus, quis uitæ modus: quæ reuerentia: quanta maiestas, uel ipsis inferorum manibus formidabilis: desiere penè funditus cuncta hæc, atque horum loco successit iam ea uitiorum labes, cuius maculis infecta, omnibus fermè inuisa facta est ac despicabilis. Olim enim pro miraculo uulgò habebatur, si in publicis locis, aut

B sacerdos, aut monachus uidebatur: ex qua quidem uitæ modestia, maximam sibi in populis cōciliabant gratiā, et reuerentiā. Nunc uerò dilaxato, planeq; amisso rigore illo antiquo morū ac seueritate amissa est, & in populis prisca illa in religiosos uiros obseruantia. Quàm magna igitur, ꝙ immensa ei data est gloria ob salutē illi abs te præstitā. Num magna illa nō fuit gloria, cum datum est illi nomen, quod est super omne nomē: Quid illud, quod audito Iesu nomine, cœlestia, terrena, inferna quoq;, ac cuncta ab initio cōdita, flexis genib. summā etiamnū testant̄ reuerentiā: Quod pectus igit̄ tam ferum: quę mens adeò inhumana est, quę suū audiens regem ac Dn̄m, tanto honore & gloria cœlitus ornatū, nō timore ac reuerentia afficiat̄, trepideteq; uenerando quodā metu, atq; ecstasi: Cęterum quid gloriosius: quid honoratius ciui alicui esse potest, ꝙ in periculo aliquo immenso constitutū, manu ipsa principis, aut regis eximi: Verùm nō solū hoc dono affectus est Dei filius, sed alia insuper addita est gloria, ac decor: cum eum tecū, ô pater, in cœlestib. cōsedere fecisti, ut sicut omnes honorificāt patrem, ita & filiū honorificent.

Quoniam dabis eum in benedictionem in seculum seculi.

In, tam Græcis quàm Hebręis uacat. Quare uerior ea uidetur litera, quam ponunt Hebręorum doctiores, quæ sic reddi potest: Quoniam pones eum benedictiones in æternū. Non solum enim Christus amplissimas in se habet benedictiones, sed est benedictiones ipsę: ut modo, si non aliàs animum aduertisti, Christum id semen esse intelligas, in quo gentes omnes, ut sacra refert historia, benedicendæ forent. Iam quidem retecto umbrarum uelo, scimus Christum esse omniū benedictionem ac pacem. & est sensus: Quid innumera eius dona enumerare coner: In summa dico: Tu pater ab æterno decreuisti, ut non solum beneficijs ille tuis ac donis auctus, ornatusq;, & esset, & diceret̄: sed illud etiam addo, quòd ipse idem rectius tua dona ac beneficia appellari queat, ac debeat, quàm illorū, licet amplissimorum, particeps; adeò in illum uoluisti thesauros omnes tuos sapientiæ recon-

C ditos effundi. Nam, ut cætera omittam,

Lætificabis eum in gaudio cum uultu tuo.

Hæc tandē totius felicitatis summa est, Dei aspectu frui. Sunt enim qui in theatro aut arena sese fortissimè exercent, atq; inde palmam frequentissime referunt: his tamen labor omnis, & , ut aiunt, oleum & impensa, deperit, si excurso stadio, prostratoq; aduersario, à regis uultu ac præsentia, longè propellantur. Quid si regio aspectu, ueluti uictores solent, dignarentur? gauderent planè admodum. Sed omnem lætitiam superat, si eos rex uultu hilari & gratulabundo, conspicit, uocat, illisq; applaudit, & gratulatur. Sic uates, quò particularem quendam patris fauorem erga filium suum dilectum ostenderet, facit illum ex aspectu paterno hilari & aperto, affatim lætari: & est perinde, ac dicat: Aspicies eum cum gaudio. Vnde illud etiam est, quo filius alloquitur patrē: Adimplebis me, ait, lętitia cum uultu tuo. Alioqui quid mihi principis afferre potest gaudij aspectus, aut truculentus, aut uulgaris? Facies enim principis in aliquem aperta, & hilaris, aut conceptę animo beneuolentiæ indicium est, aut futuri beneficij: quemadmodum maleuolentiæ, uenturiq; exitij signū est, toruus uultus, minax, & obscurus. Quare, qui prudentiores sunt curiales, uiso semel atq; iterum principis uultu in se turbato, solent cedere, nec suo periculo præstolari, quò tandem illud erumpat tonitruum, atque irę pręludiū. Solent enim humaniores principes huiusmodi uti artificio erga illos quos amant, sed tamē in aliquo grauiori delicto deprehensos, ne, uel inuiti, in rem alioqui charam, sæuire cogantur. Difficilis quidem res est, principem iustum, iustitiæ, etiam cum suorum interdum exitio, non parere.

Quoniam rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi non commouebitur.

Cernis quomodo passim propheta filiū Dei regem appellat? Diuino hoc quidem
D consilio agitur, quò tandem perdiscamus, cui regi potissimū seruire debeamus. Iam causam omnem, quam ob rem tantam felicitatem Christo contigisse cecinit uates, in spem reijcit, et dicit, suprà memorata omnia Dei bona illi obuenisse, quoniam sperauit in Domino, ac totam in eius bonitate & misericordia, suam collocauit salutem. quare non cōmouebitur, ait, non nutabit, non deficiet. misericordia, inquit, facit ut persistat. Ecquis iam, obsecro, est, qui despondere animum uelit ac queat, postq; cernit totam Christi beatitudinem à spe, misericordiaq; patris emanasse? Verùm admonenda est carnaliū hominum ignauia, ne, cum audiunt innocentissimū Dei filiū fleuisse, doluisse, sperasse, timuisse, misericordiamq; implorasse, id sibi ob propria contigisse peccata opinentur. Absurda sanè hæc esset opinio, ac prorsus detestanda. Quid igitur? Nobis fleuit Dominus Iesus, nobis doluit, nobis timuit, nobis sperauit, nobis misericordiam implorauit, impetrauitq;: licet uerè fleuerit, uerè doluerit, uerè sperauerit, uerè timuerit, ac uerè misericordiā impetrauerit. Per omnia enim debuit fratribus assimilari, ut inquit Paulus. Non cōmouebitur.) Diuus Hieronymus uertit, non decipietur. Et certè ille qui sperat in Domino, decipi haudquaquā potest: nam, ut idem asserit, spes nō confundit. Sit aliquis quantumuis scelestus, ac à uia iustitiæ extorris, & impius, num eum ipsum deperijsse omnino dicam, cui speranti ueniā pollicitus est Deus? tantum à peccandi consuetudine sese uiriliter eximat, nec ultra adijciat iniquitatem addere iniquitati. Atqui illud admonuisse utile erit, spem illam scilicet tantum modo ueram esse, si eo modo, quo Dei filius sperauit, sperauerit aliquis: hoc est, in misericordia altissimi: uel, ut legit interpres hebræus, in bonitate altissimi, non in actionibus proprijs, ac orationum numero, & multitudine. Errant enim admodum nōnulli, qui plusquam par est, suæ illi obstinatæ, in offerendo quotidie altaris sacrificio, aut exequenda corporea aliqua opera, in qua pietas inesse arbitrantur consuetudini tribuunt, absq; uera in Deo fiducia, ac fide. Sperandū enim est, quia bonus

A bonus Dominus, non quia nos boni. Sanctæ quidem consuetudines in Dei ecclesia, atque ordo & modus, supplicandi Deo, non utiles solum, sed etiam necessariæ sunt, ac seruandæ: uerùm hac lege, & instituto, ut noster omnis amor & gloria longè absit, sed Dei tantũmodo in illis, & nomen, & gloria, requiratur: ex quo quidẽ proposito, & cõsilio, illud necessariò oritur, quòd homo in se nihil sperare audet, in Deo autem quamplurimũ. Etsi enim de meritis disputandũ erit, nõ ad suas sanctitatis operationes, tanquam ad promptuarium quoddam mercium recurrit, omnibus diuulgans, quot horas nocte una uigilauerit, quot missas in tota uita sua celebrauerit, quot lachrymas, quot uerbera, quot uisiones quoque, & afflatus spirituales perpessus fuerit: sed diuinam bonitatẽ potius, Christiq; cruorem, ac mortem, summa cum reuerentia & timore, commemorat.

Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes qui te oderunt.

Vide quomodo inualidi, atque imbelles fiant hostes, alioqui truces ac feri, contra eos qui totam spem suam in Domino ponunt. Vide insuper cui rei hostium debellationem adscribi oporteat. an nostræ iustitiæ, quæso? an studijs? an conatibus? an potius quia Dominus debellauit? Non est enim quòd tu te ames, aut tibi applaudas, si carnis petulantiam, mundanarumq; rerum appetentiã, in te extinctam senseris. Id nempe totum, haud tu, sed Dei uirtus perfecit. Inuenit sanè, prorsusq; hostes tuos profligauit Dei manus, ac bonitas. uel, ut alia est litera: Suffecit manus Domini inimicis tuis. id est, quamlibet innumeri sint, atque illorum sæuitiæ ac fortitudini impar existas, una uel sola Dei manus ac uirtus, ad eos prosternendos potis est. Dextera tua, inquam, ô Deus, inueniat, assequatúrue: comprehendat insuper, inuoluatq; pœnis & cruciatibus illos, qui te, tuosq; tecum odio persequuntur. Infelix planè, omniumq; miserrima eorum sors est, qui cum te in-
B sectentur, tu eos contrà apprehendas, atq; adeò occupes, ut nullus effugiendi locus extet reliquus. Felix sic legit hunc uersum: Inueniat manus tua omnes inimicos tuos. Num porrò id satis? minime quidem. Nam

Pones eos ut clibanum ignis in tempore uultus tui.

O horrendum mortaliũ quorundam exitium. Quando, inquit, eos cœperis secundum multitudinem impietatum eorum exagitare, corrigereq;, ac eorũ acta, irato uultu, examinare, pones illos tanquam furnum accensum. Et quidem hoc olim genus uindictæ, per Esaiam Deus Iudæis cõminatus est, dicens: Erit fortitudo uestra ut fauilla stuppæ, & succendetur utrunq;, & non erit qui extinguat. Felix sic uertit: In tempore iræ tuæ. Aiunt enim Hebræis eandem dictionem, & iram, & uultum significare. Exempli causa. In psalmo alio legimus: Vultus autem Domini super facientes mala. habẽt Hebræi, Phenè autẽ Dñi. Rursum, ut hic, legit,

Dominus in ira sua conturbauit eos, & deuorauit eos ignis.

In hebræo, Phenè autem Domini. Quare utraq; dictione usus est indifferenter noster interpres. An uerò atrocior queat esse in anima, inflammatiorq; gehenna, atque æstus, quàm Deum in se iratum experiri, atque à clementissimo truculenter aspici, clarior res est, quàm ut à me exprimi debeat. Aetnæ quidem, Veseui, Phlegethontisq; ipsius ignes, mortuas fauillas, aut cineres, dices, si ad æstũ edacissimum pectoris illius, qui à facie Dei, tanquam alter Cain, profugus, sentit se à diuino fauore, ob sua scelera, destitutũ, atq; ob id ad æternam mortem destinatũ, cõpares. Faxit Deus ut hæc ignores. Etenim quæ experientia didicimus, facilè non nescimus. Porrò in fœdis amoribus, nónne dicimus amantes ardere? Quid auaros? nónne illos habendi cupiditate? superbos fastu? iratos excandescentia? inuidos odio? ambitiosos inquietudine peruri cernimus? Hic clibanus est, hic ignis, hæc fornax, hic caminus ille igneus, quem secum gerunt hi, qui se hostes Dei, turpissima uitæ consuetudine profitentur, quiq; à diuinis iussionibus abhorrentes,

C totos se in corporearum rerum amoribus immergunt. Effectus uerò, atque ardoris huiuscemodi, terminus is erit, quod sequitur: Dominus, ait, in ira sua conturbabit eos. seu, ut legit Felix, opprimet, ac tandem sempiternus illos deuorabit ignis. Solet enim scriptura, pœnam atrociorem diuinitus illatam, ignis conflagrationibus significare: quanquam de æternis inferorum incendijs è uero igne ad sceleratorum tormenta erumpentibus, non sit ambigendum. Dominus omnipotens, ait sanctissima illa mulier, dabit ignem, & uermem in carnem eorum, ut urantur, & sentiant: hoc est, in igne ut uiuant in æternum. Interim autem

Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum à filijs hominum.

Impios enim superius iri perditum affirmauit, modò uerò etiam eorum posteritatem tollendam esse prædicit. Fructus quidem ac semen, hoc in loco filij sunt, nepotes, & reliqua posteritas, quam è cæterorum hominum conuentu exterminandam fore uaticinatur, ut de Iudæis (omitto prudens integras recensere familias, etiam nostra ætate, parentum impietate funditus extinctas) uidere est, quippe incertas sedes perpetuò errantes, cæteris nationibus sunt abominationi, essentque etiam beluis ipsis, ni quorundam Christianorum uitio, nulla habita fidei ratione, & amarentur, & in nobilioribus ciuitatum uicis collocarentur, fouerentur, ac ad conuictum quoque familiarem, cum uxoribus proprijs, innuptisque puellis, admitterentur: quasi miserrimi decoctores, unde damna instaurent, non habeant, nisi sceleratissimis Iudæorum contractibus, usuris, uersurisque adiuti, blandè in omnium rerum suarum interitum properent. Tantum non fiunt publica connubia, cætera uerò, uel quæ scribere erubesco, indifferentia. A filijs hominũ). Hebræa est phrasis, pro ab hominibus. Huiusmodi enim uerborum congerie, & circunlocutione diuinæ uindictæ seueritatem in improbos exprimere uoluit. Cæterum, D ut de interioribus quoque, qui ab animo procedunt, fructibus, ac filijs, nonnihil dicamus: quicquid agunt uiri athei, quicquid cogitãt, quicquid docent, quicquid moliuntur, diu stare non potest: sed adeò confunditur atque impeditur, ut nihil prorsus, quantumuis accuratè res suas ordinent, efficiant. Quid boni, diuique manentis à tam corrupta radice emanare poterit? Hoc sanè modo habiti Dei hostes sunt,

Quoniam declinauerunt in te mala.

Felix sic: Quoniam proiecerunt super te malum. Nõ solum enim, inquit, malo te affecerunt impij illi, quando astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum, aduersum te, sed more uasis à fundo prouoluti, quicquid ueneni in corde iam antea cõceperant, id demũ totum in tuam perniciem effuderunt. Verùm

Cogitauerunt consilia, quæ non potuerunt stabilire.

Hebræi: Cogitauerunt fraudem, & non potuerunt. In alio psalmo: Meditati sunt inania. Omnẽ quippe lapidẽ, & fraudis, & doli, uoluerunt Iudęi, quò Christum perderẽt: sed frustra. Nam illud sanè maius fuisset, quàm solem radijs, aut aquis oceanum exhausisse. Est'ne in naturis rerum quicquam amentius, quàm uelle uitam mori? Conati sunt igitur impossibilia, & ea quidem magno studio, ui, atque arte. Verùm in medio ipso malitiæ conatu desiere. Alta enim nimium, & supra uires, animo conceperunt: sed, ut ait Felix, non potuerunt, perficere scilicet. Eorum quidem consilia eò spectauerunt, ut prorsus interiret filius Dei, hoc est, fons uitæ, rerum opifex, Deus ipse. Interijt tamen secundum tempus, ut inquit Paulus: uerùm postea, debellata morte, reuixit immortalis. Considerasne quàm sæpe frustra improbi, malique ciues, in optimos quosque, & plerunque de sua republica bene meritos, insaniãt? Quòd si tamen occulta Dei prouidentia, & iudicio, uel usque ad bonorum suorum depopulationem, exilium, carcerem quoque, ac mortem affligi sinuntur; eò tamen remeant, unde amoræ

A ac desiderio, nunquã semoti discesserant: ad caput scilicet suum Christum remigrant: quos ideò in terris ab improbis sic malè haberi uoluit, ne se aliter, quàm ipsemet egit, æternam requiem adepturos sperarent. Crux enim, & afflictio, uia est, qua ad Christũ pergimus. Quare longè hi absunt à scopo, qui uiam sibi salutis aliter parant. Cum equidem uideo hominem aduersis, quantũ potest, reluctantem, in illisq; deflentẽ, murmurantem, ac penè diuinis permissionibus resistentẽ, eum ipsum tanquã in æternam mortem properantẽ comitor lachrymis, si resuffragari nequeo. Non eo se modo habuit fortissimũ illud pectus IOAN. Lodouici Gonzagæ nobilissimi patritij Mantuani, qui audita morte duorum filiorũ suorũ, iuuenum quidem optimę indolis, & expectationis, qui in octo dierũ spatio, alter Mantuæ, alter uerò Venetijs, uiuere desierunt, ne summũ quidem mutauit uultũ, non defleuit, non questus est, non incusauit cœlum, ut pleriq; mortaliũ solent, etiam in minoribus infortunijs: sed in Deo fixus, nihil prius curauit, quàm ut Christo Iesu, quem sibi in omnibus unicum elegit solamen, & perfugium, gratias illas rederet, quas alij ob thesaurũ aliquẽ inuentum preciosissimũ redderent. Quid mihi, inquit, iucundius in terris esse potest, quàm res mihi charissimas, illi, quem supra omnia & colo, & amo, obtulisse? O uocem diuinã, atq; à pectore cœlesti conflagrante incendio perrumpentẽ. Occumbant & cæteri, ait, filij, occumbat uxor, occumbat tota deniq; familia absq; ulla posteritatis spe, modò meus mecũ sit Christus, & mihi opituletur, ne hilum quidẽ facio. Atrociora enim, inquit, pro me passus est Christus. Porrò cui alteri, nisi Deo, genui filios? quis illos mihi concessit? nonne Deus? Insaniam quidem, nisi libenter illi reddam depositum, qui semper in me tam beneficus fuit. Sed ad psalmum reuertamur: penè enim, dum nobilissimum meæ patriæ, diuinumq; id donum, & exemplar fortitudinis, ac in Christũ amoris, gratulor, & latenti quodam modo proponere satago, nimium digres-
B sus sum: si tamen in laudando uiro illo, qui laudes omnes exuperet, nimietas inueniri potest.

Quoniam pones eos dorsum, in reliquijs tuis pręparabis uultũ eorũ.

Hic uersus uariè legitur. Felix sic: Quoniam sepones eos, cum neruis tuis diriges in uultus eorũ. Alius interpres: Quoniam pones eos partem, in neruis tuis diriges contra facies eorum. Diuus uerò Hieronymus: Quoniam pones eos humerum, funes tuos firmabis contra facies eorum. Quæ quidem lectionis uarietas, ne sua asperitate suauissimũ uatis sensum offendat, emollienda erit. Et primũ, quod ad uulgarem æditionẽ attinet, sic quidam interpretantur: Pones eos dorsum, hoc est, in fugã eos cõuertes. & est idem cum illo noni psalmi uersu: Et inimicos meos dedisti mihi dorsum. Dorsum ponere, ait Eutym. is dicitũ, qui fugit, ac terga dat. nihil enim aliud corporis eius uideri potest, quàm tergum. Hæc Eutymius. Quo quidem locutionis tropo, & periphrasi, quoddam fugę genus ignominiosius exprimi uoluit, quàm si dixisset, fugerũt. & hæc in hoc mundo quidem. Postea uerò q; ab humanis discesserint, quid eos maneat, aperit: In reliquijs tuis, ait, præparabis uultum illorum. & est sensus: Interim enim quòd in fugam uersi, in pręceps feruntur, facies illos uidere, quod nunc uidere recusant, inter damnatos, qui sunt reliquiæ tuæ, hoc est, quos, propter illorum in peccatis obstinationẽ, reliquisti, prorsusq; abs te proiecisti. Tunc enim uidebũt reliquiæ illæ miserrimæ in quem transfixerunt. Modo quippe præparatos non habent uultus, atq; oculos, sed cæci omnino sunt. Res quidem hæc mihi digna uidetur, quæ lachrymarũ amne, atque eo sanè capaciori, quàm sit Rhodanus, Tyberis, aut latè exundans Padus, consideretur: quòd homo ad Dei imaginẽ formatus, in tantam mentis caliginem proruat, ut à lumine, radijsq; solis, sua se sponte subtrahens, nihil antiquius in uita se habere profiteatũ, quàm perfracto diuini timoris freno, in perpetuis tenebris uiuere (si huiusmodi tamen hominũ uita appellanda est, & nõ magis miseria, ac mortis umbra) terga dare legi, ac dorsum, non faciem mentis, quæ sola est capax iustitiæ, quæ

C per fidem est Iesu Christi, cõtra ueritatem, atque ipsum Deum, uertere. Iam illud quod reddit Felix, cõsiderandum. Quoniam, inquit, scpones eos: hoc est, ab alijs, à tuis electis: ab illis, qui ab æterno in libro sunt scripti uitæ, separabis. Heu infelicem separationem. Et separabunt, inquit, bonos à malis: hos quidem, ut regnum felicibus animis ab æterno paratum, accipiāt: illos, ut perpetuam miseriam, incõsolabilem'ue dolorem subeant. Interim uerò eos tanquam scopum sagittis tuis assiduè petes. quod sic reddunt Hebræi: Cum neruis tuis diriges in uultus eorum: hoc est, sagittabis in eos, ut sit sensus: Fugient profectò, sed non effugient, à tergo habentes persecutorem, ante oculos autem sagittantem in illorum faciem. Huic item sensui cōuenit quoq; litera, quæ uertit: Pones eos partē, hoc est, pones eos in unam partem, ceu signum, & scopum, in quem iaciantur uulgò iacula, & sagittæ. Sed & diui Hieronymi litera quadrat, utpote ex hebræo desumpta. Ille funes, hi neruos. Ille humerum, hi dorsum, interpretati sunt: eundem tamen omnes præferunt sensum: qui sanè is erit, quò nos instruat, animo perpendere, ad quantam salutis desperationem deueniant Dei hostes, qui eò ignominiæ corruant, ut diuina manu destituti, signum, aut scopus, in quem turbæ iaculentur ex arcu spicula, à spiritu appellent. Habent enim hunc exitum tandē improbi homines, ut in illos, & supera, & inferna, & quicquid uspiam in orbe uniuerso conditum est, conspirent: licet ipsi, propter obduratam in peccatis mentem, non sentiant. Hi sic. Tu uerò Domine,

Exaltare in uirtute tua: cantabimus & psallemus uirtutes tuas.

Accensus enim uates admodum ex consideratione salutis amplissimæ, Christo, ac cum Christo nobis, præstitæ, more suo, cum gratiarum actione, cantu, & triumphali, ut sic dicam, ouatione, psalmum terminat, oratq;, ut nota fiat mundo potestas eius æterna. Sensus porrò uersus huius à paraphraste expressius redditur, quàm ut à me aliquid addi debeat. Ostende, inquit, Domine, quantus sis, & D uiribus quantum ualeas: ut occasionē habeamus cantandi, & psalmis celebrandi omnipotentiam tuam. Et sic cum sanctissimo uirtutis nomine, quemadmodum hanc incœpit odam dicens, Domine, in uirtute tua lætabitur rex: eam claudit, ac terminat, canens eo modo quem diximus.

PSALMVS DAVID VINCENTI SVPER *ceruam matutinam, siue auroræ.* XXII.

DEVS Deus meus respice in me, quare me dereliquisti?

In hoc psalmo omnia pathetica sunt. Verùm antequam odam decantemus, præludio prius ludendum erit. Præludia uerò in psalmis sunt ipsi tituli, qui plerunque difficiliores sunt interpretatu, quàm ipsi psalmi. Nec adhuc ex doctioribus aliquem uidi, qui, cum est de titulis tractandū, non magnopere desudet, se torqueat, ac tandem fateatur, se uocum amphibologijs uictum, nihilq;, nisi per tenuissimas coniecturas, se posse intelligere, melius dicerem, diuinare. Secus indocti, qui adeò impudenter omnia sua uulgò exponūt; ac si è cœlo ipso supremo delapsa, ea sola mirari, amplectiq; debeamus. Quæ sanè res tantam in ecclesia Dei peperit confusionem ac dubietatem, ut plerunq; satius esset simpliciores Senecæ tragœdias legere, aut Aesopi fabulas, quàm eorum scripta. Ex hebræis enim interpretibus uolunt aliqui dictionem, quæ uice tituli huic præfertur psalmo, instrumentū musicum esse, in quo psalmum hunc Dauid iusserat decantari. Alij item aliud. Sed celebrior ea uisa est sententia, qua dicunt, ceruā matutinam, siue auroræ, significari: quæ mihi quoque nō parum arridet. At illa magis, qua affirmant nōnulli, stellam illam, quæ solem mane præcedit (hanc Græci phosphoron uocant) adumbrari. Nam cum nulli dubiū esse debeat, hunc psalmum totum de Christo intelligi oportere, cum ex ipsa odæ serie, tum ex Euangelistarū

A geliſtarum,ac Pauli teſtimonio, neſcio an alius germanior,Deiq́ filio conuenientior, titulo adſcribi queat ſenſus, q̃ ipſum illud ſydus matutinũ nũcupare, utpote qui nobis per carnem ſuam puriſsimam, omnem attulit cognitionem ſolis illius, qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: quemadmodum illud eſt ueluti pręco quidam iſtius ſolis, quem oculis corporeis cernimus. Et quidem ſi filius Dei, filius hominis fieri recuſaſſet, omnis prorſus uera de Deo cognitio à mortalium intellectu expuncta eſſet. Conuenit & ille ceruæ matutinæ. Familiare enim eſt epitheton Dei filio, qui ſe damulę, aut ceruorũ hinnulo libenter aſsimilat. Et uerè Chriſtus cerua matutina tum fuit(quando ſummo mane, ut refert Matthęus, conſilium inierunt ſacerdotes, & ſeniores populi aduerſus Ieſum) agitata à canibus: quæ poſt crudeles morſus, poſt uulnera, poſt curſum illum miſerandum ab uno ad alterum iudicem, excelſam tandem petijt crucem. Et ſuper excelſa, inquit, ſtatuit me. Verùm quoquo modo intelligat̃ titulus, hanc pſalmi ſummã eſſe affirmant, filium ſcilicet Dei ſe in cruce derelictũ à patre expoſtulantem. Nec mihi nunc altius repetenda res eſt, quò probem ipſum Dei filium uerè, ut ait Eſaias, languores noſtros tuliſſe. Fidelibus enim, nõ infidelib. hunc meum laborem probari cupio. Id ſanè quidem mihi ſemper firmiſsima perſuaſum fuit fide, quod quemadmodum Chriſtus ſemper fuit, ut nunc quoque eſt, ſuprà quàm dici poteſt, humani generis amantiſsimus: ita pro ipſo redimẽdo, quippe qui peccata omniũ in proprio corpore luere, eorumq́ reus, ac pro nobis omnib. qui non eramus ſoluendo, præs & fideiuſſor eſſe ſtatuerat, ueros, atque eoſdem ipſos atrociores, quàm qui ab humano intellectu cõprehendi ualeant, dolores ſubijt: hincq́ tanquam unus ex nobis, quid unum aio? tanquam ille, qui totius mundi ſcelera in ſe transferens, ſcelus quodammodo ipſum, peccatum, ac maledictum, ut inquit Paulus, effectus eſt, clamat quãto poteſt animæ affectu, Deus Deus meus reſpice

B in me, quare me dereliquiſti? Duplicata enim dictio, Deus Deus, cõmiſerationis eſt plena, dolorisq́ intentionem oſtendit. Iam illud in primis non omittendum, quòd reſpice in me, non inuenitur in hębræo: ſed ſimpliciter eſt, ut refert euangeliſta, Eli eli lamaaſabatani. hoc eſt, ut idem diuinus interpretat̃ ſcriba, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquiſti? Queritur Dei filius, qui fieri poteſt, ut pater ille, qui etiam hoſtibus proprijs parcere, atque illis opitulari ſolet, ſe tamen filium obſequentiſsimũ extremo in dolore, & periculo conſtitutum deſerat? & eſt, ac ſi diceret: Quare me innocentiſsimum in manibus impiorum deſeruiſti? Cur me perinde quaſi ad te non pertineã habes? Dicent ſanè improbi, te prorſus auertiſſe faciem tuam à puero tuo, de quo tamen toties affirmaſti dicens: Hic eſt filius meus dilectus. Siccine dilecti filij à patribus deſeruntur? Reſpice, te quæſo, in me. Nam

Longè à ſalute mea uerba delictorum meorum.

Quàm uerùm illud fuit, quod olim de Chriſto uaticinatus eſt Eſaias: Nos putauimus, inquit, eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo, & humiliatum. Tantum non dixit uates, deſtitutum, & derelictum. Vide argumentum filij Dei, quo cauſam ſuam tutari nititur apud patrem. Reatus, inquit, peccatorũ meorum procul ſunt à ſalute mea. hoc eſt, nulli mihi impedimento eſſe debent, quin ſalutem obtineam, quia nulli: mors autem pœna eſt peccati: cur igitur morior, cum non peccauerim? Seriò enim, non fictè, Chriſtus propter ſe peccatorum omnium ſordes attraxit: alioqui mori non poterat, cum mors peccatũ, ueluti umbra corpus, ſequatur. Alij hunc uerſum hoc modo interpretantur. Verba, hoc eſt, numerationes, ſeu facta alienorum delictorum, quæ mea facta ſunt propterea, quia eorum factus ſum uas, & reus, non ſinunt me exaudiri, ac ſeruari. Quomodo enim Chriſtus non omnium peccatorum fuit reus, cum ſua ſe ſponte principalem patri pro

C omnibus constituit debitorem? Impossibile quippe fuit tam immensum debitum solui, absque Christo: qui uice omnium sub peccatorum onere hic gemens, clamat, adeò immensa illa esse, ut penitus à patre exaudiri non mereatur. O felix culpa, ô felix, ut sic dicam, peccatum, & mors: postquam tanto bono, ut Christus est, ornatus est mundus. Quid, oro, mundus hic esset absq; Christo? Ecquis porrò est, qui animũ iam, propter facinorosam suam anteactam uitã, despondere uelit, simulatq; uidet Dei filium ad tantam, ut per excessum dicam, amoris dementia erga humanam naturam deuenisse, ut pro omnibus illius delictis, atque his grauissimis, patri uadimonium promittat, totum debitum soluat, ac sese (ô incomprehensibilem amoris uim) cum ipso humano genere elongatum asserat à Deo? Cum enim Dei filium factum esse pro nobis maledictum, peccatóue peccatum damnasse in carne intelligimus in Paulo, tunc ea, quæ hic dicuntur à propheta, noua nõ uidentur, licet mira, atque insolita. Spiritus, inquit Hieremias, oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris. Cęterum, longè à salute mea uerba rugitus mei, legunt Hebræi. quæ quidem uerba, meo sanè iudicio, per interrogationẽ legi possunt, & erit sensus: Cur longinquus factus es à me, ô Deus, cum tamen rugitus mei uerba audias, hoc est, gemitus, immensosq; clamores à cordis penetralibus euulsos? quasi diceret: Res hæc in te admodum insolens est, ac præter morem tuum. Rugitum porrò dicens propheta, artificiosissimè naturam doloris exprimit: quę quidem ea est, ut postquam uim spiritus, in corde co maximè, quod in fortissimi uiri pectore situm sit, diutius continuit, tandem illa cumulo mœroris excita, cum se amplius tenere nequeat, erumpit in clamorẽ quendam leoninum magis, quàm humanum. Idcirco ex hoc uersu. & immensitatem doloris, & summam fortitudinem in diuino illo pectore Christi fuisse nõ dubito.

D Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad insipientiam mihi.

Aut per noctem, aut eodem casu legendum erit, die ac nocte. hoc est, iugiter, sedulóue clamabo, ut salutem abs te exorem, & tamen non exaudies. Stultũ profectò uidebitur apud mundi sapientes, quòd ad te non auscultantem, clamem, & dicent: Cur clamas? Cur eius aures obtundis, qui ad tuos rugitus obsurdescit? Sed stulti illi, ac hebetes, quos prorsus, quomodo tu pater tuos ad tempus negligere uideris, præterit: atque propterea insipientem illam iudicant precem, quæ statim non exauditur, cum interim tua apud te iudicia æquissima maneant. Non igitur abs te, neque ab alio quopiam poterit mihi insipientiæ dari, si ea rogo, de quibus non exaudior. Verùm diuus Hieronymus hunc uersum sic legit ex hebræo: Nec est silentiũ mihi, ut hinc saltem intelligamus, iugem, continuumq; clamorẽ, ex desiderio, sitiue immensa redemptionis humanę, fuisse in Christo. Vnde elegantissimè reddidit paraphrastes, Absq; ulla intermissione. Atq; hinc rursum nostra carpitũ ignauia in orãdo, quæ, ne mille quidẽ sancti spiritus igniculis admonita, ad medię horulę perseuerantiã disponi potest. Neq; hic loquor de stabili solùmodo membrorũ situ, sed de firmo, uti decet diuina peragi, ac cõstanti in Deum proposito et uolũtate. Alioqui orationũ uim et robur, in horarũ numero, uel usq; ad corporis lassitudinem metiri, atque in locis publicis uenditare, superbæ mentis indicium est, parumq; considerantis, in quo Dei honor consistat, aut fidei feruor.

Tu autem in sancto habitas, laus Israel.

Vide fiduciam in orante. Alijs forsan, ait, uidebitur te iniustitiæ meritò insimulandum, quòd, cum rogaris, nõ exaudias. Errabunt sanè: nam tu semper, siue exaudias, siue exaudire neges, sanctus es, & in sanctis illis, quos tu tibi ab æterno. ut sancti essent, elegisti, inhabitas. Nemo unquã iustè te huiusce errati accusare poterit, quòd tuos deseras, & non tuos adiuues, cum sis laus Israel: hoc est, cum is sis, quem

A quem canit, quem laudat, quem celebrat, cuiq; gratias agit credentium populus, quòd semper eum liberas. Quomodocunq; enim res se habeant electorum, siue dulces, siue amaræ sint, semper eas curat Deus, quamuis secus uulgò appareat. Est & alius pius sensus, ut in sancto, ad ipsum Dei filiū hic orantem referatur, hoc ferè modo. Dixi quòd non imputabitur ad insipientiam mihi, si continuus orator cum sim, nihil impetro: nam ex hoc uerè dici non potest, quòd me auerseris, cum semper ego in te, tu pater in me sis. Tua enim una mecum est uoluntas, una deitas, una natura, atq; idem amor. Porrò infinita propè sunt in sacris libris ac lege uaticinia, quibus olim pollicitus est Deus fore, ut nobiscum, uel usq; ad consummationem seculi cōuersaretur. Sed illud in primis apud Leuitas cap. uigesimo sexto: Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, ponam tabernaculum meum in medio uestri, & non abijciet uos anima mea.

In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt & liberasti eos.

Amplificatio hęc est querelę. Ex eo enim quòd pater ad filij sui dilectissimi preces conniuere uideret, qui tamen priscis illis patribus, atque Israeli uniuerso precanti semper affuerit, magnitudinē calamitatis in Christo immensam fuisse ostendit. Ait itaque: In te olim iusti omnes, siue patriarchæ, siue prophetæ hi fuerint, suis in angustijs sperauerunt: sperauerunt, inquam, & liberasti eos. quasi diceret, nullus unquam abs te fuit derelictus, modo ex animo sperauerit. Quid?

Clamauerūt, & salui facti sunt: in te sperauerūt, & nō sunt cōfusi. Ego autem sum uermis, & nō homo, opprobriū hominū, & abiectio plebis.

Vides ne quantam cōmiserationem hæc cōmisceant? Mos enim est prophetis, ut ad maiorem emphasim sententias easdem repetant, & inculcēt. Sensus igitur huius omnis uerborum congeriei is erit: Spem suam progenitores nostri in te, ô
B pater, ponere consueuerunt, atq; propterea omnis illorū suis in afflictionibus ad te clamor erat: & quotiescunq; id faciebant, tu illos liberabas, neq; unq; passus es illos pudore suffundi, hoc est, repulsam pati. & hi quidē serui. Ego autē filius cum sim, uermis, & non homo, opprobriū insuper hominū, & abiectio plebis, reputatus sum. Ego, inquam, filius ille tuus unigenitus, & is amantissimus, abs te derelictus, factus sum res omnium uilissima, proiectamentumq; ab omnibus derisum, exibilatum, ac infinitis iniurijs affectum. Non solum enim nouissimus uirorum reputatus sum, sed ne uir quidem. Quare uermis despectissimus, atq; infimæ plebis fæx magis, quàm homo, dici debeo. Et uerè uermis est Christus, qui exiguus, abiectissimusq; omniū cum in terris uideretur, mirum tamen quàm exactè perrodat, & cōminuat quicquid nactus fuerit in suis electis rubiginis, ac duritiei. Cæterum ferunt sancti Dei interpretes, inter cætera quæ Dei filius in gratiam nostri gessit in terris, maximam semper in patre fiduciam præ se tulisse, utpote qui suas omnes afflictiones in patris uoluntatem semper reiecerit: quod quidem neq; illius hostes Iudæos latuit. Idcirco cum uenerabile eius corpus ligno crucis, cruentissimis confixissent clauis, atq; illum moribundis oculis iamiam agere animam conspexissent, scōma huiusmodi inter sese de illo, maximo cum cōtemptu, & ironia, iactitarūt: Sperauit in Dño, eripiat eum nunc, si uult. Quā ob rem à uate infertur:

Omnes uidētes me deriserūt me, locuti sunt labijs, & mouerūt caput.

Quàm contemptus, quámue abiectus, & uilis, præ omnibus mortalibus, fuerit mansuetissimus Dominus in terris, in hac undequaq; commiserationis plena enarratione exequitur propheta. Quid, oro, ignominiosius? Quid opprobriosius in plebe audiri potest, quàm id quod refert Lucas in historia crucis? Viri, ait, qui tenebant eum, illudebant ei, cædentes eum: & uelauerunt eum, & expuebant in faciem eius. Quid, obsecro, illud erat, nisi in maiorem miseriam, mortis cruciatus prorogare? En quanta pertulit pro suis hostibus Dominus maiestatis,

C En quanto opprobrio subiacuit Deus, ut homini ereptum honorē restitueret. Ec quid rursum sæuius? quid cōtemptius? quid tantum lachrymis dignū, quàm audire, quòd milites præsidis plectentes coronam de spinis, imposuerūt capiti eius, & dicebant, Aue rex Iudæorum: & dabant illi alapas. Vidisti ne unquam tam tetrum spectaculum? tam informe? tam crudele? tam cruentum? cum cernis speciosissimum illum iuuenem, in cuius diuinam faciem ipsi quoque cœlestes spiritus cupiunt aspicere, à Pilato absque ulla commiseratione à planta pedis usque ad uerticem cruentatum, ac sexcentis, & eo amplius, uibicibus liuidū, è rostrisq; uulgo ostensum hoc scommate? ECCE HOMO. Non ab re igitur, neque ficte suam deflet miseriam summus opifex, postquam suum adeò insanit opificium, ut ne tenus quidem cutem, tam sæuæ morti sui conditoris condoleat. Quotus enim quisque est, uel ex sublimioribus, ut sibi uidetur, animis, qui Christi mortem habeat, ut sponsus sponsam in amatorijs canticis hortatur, sicut signaculum super cor suum? Porrò de irrisione, qua Dominus in illo suo ultimo uitæ termino est habitus, uno spiritu, tum prophetæ, tum prophetarum filij euangelistæ, unoq; ore, plura olim conquesti sunt: sed in primis ipse Dei filius apud Hieremiam conqueritur hoc modo, dicens: Factus sum in derisum omni populo, canticum eorum tota die. Cui postmodum succinuit euangelista: Prætereuntes, inquit, mouebant capita sua, dicentes: Vah qui destruis templum Dei, & in tribus diebus excitas illud: & deridebant eum. Cæterum illud, locuti sunt labijs, diuus Hieronymus uertit, demittunt labia: quod quidem ad exprimendum subsannantium morem summopere facere uidetur. His enim ridiculus quidam mos est, ut cum alicui procacius illudunt, labia demittant, ac fœdissimum in modum distorqueant. Verùm aptius aliquibus uisum est, id omne uno uerbo reddere, conuiciati sunt.

D Sperauit in Domino, eripiat eum, saluū faciat eum quoniā uult eum.

Seu, ut alius uertit: Quoniam deamat eum. Vide ironiam. Si rex, inquiunt, Israel est, descendat nunc de cruce: confidit in Deo, liberet eum nunc si uult. Hoc planè illi dicere uolebant: Stultè admodum, ac ridicule fecisse uideris, qui à Deo te diligi es arbitratus. Perpendis ne, ô homo, iam tandem, quomodo auroræ ceruua, per syluas, per nemora, per rupes, à canibus agitata, ægrè trahat spiritum? Mirum ni iam exhalauerit animam. Quid uerò? Initia quidem dolorum nondum audita sunt. Antequam enim nobilissimus pugil ultimum suæ uirtutis præbeat specimen, quibus armis confisus propinquam præstoletur pugnam, prius indicat uates his uerbis:

Quoniam tu es qui extraxisti me de uentre, spes mea ab uberibus matris meæ.

Totus hic uersus confirmandæ suæ spei gratia paulò antè derisæ, probroq; habitæ à Iudæis, adhibetur hoc ferè argumento: quòd impossibile sit cœlestem patrem, qui nos adeò benignè, nostra absque scientia, & uirtute, ex latebris uterimaterni eduxit, aluit, acusque ad uirilem ætatem enutriuit, non rursus sic adultos, & amare, & nobis opitulari, eo maximè tempore, quo maior ingruit angustiarum procella: impia hæc enim esset persuasio. Quî, quæso, fieri potest, ut qui nos sine nobis, atque adeò nobis ignorantibus, à secundinis illis, tricisq; maternis explicauit, statimq; in ipso uitæ exordio mammillarum succo enutriuit, modò adultos, clamantes, cognoscentes, eiusq; auxiliū implorantes, deserat? Te procurante igitur, ait Dei filius ad patrem, ex utero materno prodij, indeq; bene sperare me docuisti, cum adhuc matris meæ ubera sugerem. Quid dicam?

In te proiectus sum ex utero.

A Quis hic non attonitus miretur audiens, quòd is, cui condita parent omnia, ac genu flectunt, dicat se ueluti aborsum inanimem ex matris utero proiectum? Nudus, inquit, pauper, infirmus, miser, inops, & qui uitam à uagitibus auspicatus sum, ac lachrymis, è claustro materni uentris eiectus sum: sed in te tamen, hoc est, tuæ curæ, ac prouidentiæ derelictus. Quare

De uentre matris meæ Deus meus es tu, ne discesseris à me.

Vide quomodo diuina beneficia mortalib. collata, etiam ab ipso primo conceptu, horsum sursum pertractet, ut nos aliquando ingratitudinis nostræ puderefaciat. Semper enim, uel ab ipso conditarũ rerum principio, antequã quicquã faceret ab exordio, cum nondum terra esset, aut cœlum, de suis electis curam habuit Deus, hoc est, ab ęterno. Cum talis igitur sis, inquit, ô pater, ne nũc, oro, à me discedas, proculq; absis.

Quoniam tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet.

Si mei, inquit, discipuli, me relicto, aufugerunt, quid de alijs sperandum? Ergo tu solus spes mea. Hoc idem Dominus olim in Esaia conquestus est dicens: Circunspexi, & non erat auxiliator: quæsiui, & non fuit qui adiuuaret. Nullũ, quod sciam, maius est animi in angustia positi exterminiũ, quàm se solum uidere ab omnibus, & illis ipsis quidem amicissimis uiris derelictum, eo maximè tempore, quo maiori auxilio est opus. Et quemadmodũ summa infelicitas existimari solet, fuisse felicem: ita extremam esse calamitatẽ iudico, in calamitatibus à charioribus deseri: ut desolato Christo accidisse legimus, qui cum in horto illo trans torrentẽ Cedron, de quo sacra refert historia quædam, ob Christi frequentiam, non indigna memoratu, à militum turmis impeteretur, uidit se ab intimis illis suis, à secretis discipulis, & à Ioanne quoq; illo tam charo deseri. At iam theatrum plenum est: producendus est pugil fortissimus, qui cum orbe uniuerso, cum peccato, cum morte,
B cumq; ipso autore mortis ac peccati, est conflicturus.

Circundederunt me uituli multi, tauri pingues obsederunt me.

Hic iam primũ cinctũ se, & cõclusum memorat à potentissimis hostibus: quorum ferociã quo maiori exprimeret emphasi, grandes, ac pręualidos tauros, quales regio Bassan diues pascuis alere solet, illos appellat. Nam Felix sic reddit: Circundederunt me tauri multi: tauri Bassan circundederunt me. Idem fermè paraphrastes: Cinxerunt me, ait, tauri multi, fortes, & ueluti saginati in pascuis Bassan circundederũt me. Solent enim huius generis animantia eo sæuius ferocire, quo fuerint in pinguiorib. pascuis enutrita: qualis est regio Bassan, quæ, ut est in libris antiquæ legis, mirũ in modũ ferax est, ac felix. Vitulos hic appellat uates effrenes iuuenes, & indomitos, qui cum nullo natura rationis iugo contineanẽ, facilè in effrenatas actiones feruntur, ut quotidie infinita ob oculos exempla, etiam in grauioribus, rebuspub. atq; ædibus, habemus. Tauros uerò pingues, obesos illos Iudęorũ sacerdotes, honoratosq; uulgò scribas, & pharisæos appellat, qui ex nimia rerum copia elati, tyrannico magis imperio, atq; arte, q̃ legum scientia, res tum sacras, tum prophanas, moderabanẽ. Huiusmodi enim strenuis, si Deo placet, ducibus, primo in cõgressu cinctũ se expostulat Dñs Iesus, hoc est, se penitus in eorũ manib. ac potestate positũ. Crudelis quidẽ fuit illa Iudæorũ in Christi corpus sęuitia ac rabies. Crudelis et sacerdotũ, et pharisęorũ persecutio: sed quibus forsan, ob ignorantiã, aut rei nouitatẽ, ueniã præstari debuit. Adhuc eñ sol ipse iustitiæ carnis uelo adumbratus, non se illis prorsus, & aperte, ut illorũ exigebat perfidia, impendere uoluit. Sed quid modò, ipso sole mediũ iam tenente cœlũ, hoc est, glorificato Christo, ac sese aperta ueluti facie, omnibus exhibente, cum tot mala in ecclesia Dei fieri cernimus, erit dicendũ? Crudelior certè hęc mihi, q̃ illa, semper uisa est in Christum pugna, ac persecutio. Quæ uerò tela atq; arma illa sint, qui ministri, quis locus pugnę, & qui tandẽ spectatores, quibus omnib. rebus atrocior hæcq;

C illa effecta ſit in Dei filium concertatio, & pugna, uniuerſali quodam rumore ſci-
unt omnes: ſed altiori qui ſunt mente præditi, & ſciũt, & ingemiſcunt, expectan-
tes, quô demum hæc ſe rerum confuſio, ac perturbatio, dirigat. Sed ad propoſi-
tum redeamus, ne dum nimium exactè res uniuerſales, in oreq; omnium poſitas,
uentilamus, particularis nos iudicij, & forſan odij, inſimulemur. Itaq; ad ceruã
noſtram tot uenatorijs canibus circũuentam, noſtra redeat oratio. Putás ne man
ſuetiſsimũ Chriſtum, rabidos illos tauros, ac petulantes uitulos, ob ea, quæ ſupe-
rius dicta ſunt, ad cõmiſeratione flectere potuiſſe? minime quidẽ. Clamat enim,

Aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens, & rugiens.

Non ſanè ſatis fuit Iudæos, in cruciatibus filio Dei admotis, taurinam induiſſe ferociam, niſi & immanitate leonũ uſi, e funditus diſcerper eum ſtatuiſſent. Ape-ruiſſe enim illos fauces horrendo illo hiatu aſſerit, quo leo, cum prædæ incũbens, totoq; ore rugitum euomens, illam aggredit. Aiunt quidem leones terrifico quo-dam modo rugire ſolitos, cum prædam appetunt, & uident. Quem quidem mo-rem non ignorauit Amos: Num rugiet leo, ait, in ſylua, ſi non ſit illi præda? Porrò quid ſæuitiæ leoninæ tam ſimile unquam fuit, q cum poſiti ante iudicem illum di rum Iudæi, calcatis legibus, æquoq; iam pridẽ ab atrijs pontificum eliminato, ab-raſa iuſtitia, cõculcatóue iure, decoreq;, & honeſto, inualeſcebant clamantes: Tol-le, tolle, crucifige eum? Obſederunt me, inquit. Obſidionem uerò hanc fuiſſe ar-bitror cum ſæpe aliàs, ſed tum potiſsimum, quando modeſtiſsimus iuuenis, cum iam aptarent manicas, & funes, circunfuſa agmina circunſpiciens, pacatiſsimo pe-ctore reſpondit: Tanquam ad latronem exijſtis cum gladijs & fuſtibus compre-hendere me? Tum cohors, & tribunus, & miniſtri Iudæorum acceſſerunt, & inie-cerunt manus in Ieſum, & ligauerunt eum.

Sicut aqua effuſus ſum, & diſperſa ſunt omnia oſſa mea.

Toto, inquit, corpore exhauſtus ſum ſanguine: qui quidẽ è membris meis cre-
D bris ictibus attritis, eo modo & copia effluxit, qua ſolet aqua è uaſe aliquo effun-di. Apta profectò, ac planè intentioni prophetæ deſeruiens ſimilitudo: qui ſanè, cum uellet indicare totum cruorem adeò è Chriſti corpore effuſum eſſe, ut ne gut ta quidem quamuis modica remanſerit, addit ſimilitudinem aquæ de uaſe aliquo proiectæ, & effuſæ, quę nihil omnino ſui relinquit ueſtigij, cum cęteri liquores ſal tem ſaporem in uaſe relinquant. Verùm alij hac effuſæ aquæ metaphora uolunt intelligi extremam membrorum Chriſti diſſolutionẽ, quæ non tantum à cruciati bus & tormentis procedere conſueuit, quantum à metu in homine mirè exagita-to. Quocirca à uate additur,

Factum eſt cor meum tanquã cera liqueſcens in medio uentris mei.

Illi eñ quãmodo dixi de membrorũ diſſolutione; libenter aſſentior opinioni, poſtq; in mentẽ mihi uenit illud in Ioſue lib, quo aſſerit cor populi ꝑtimuiſſe, atq; inſtar aquę fuiſſe liquefactũ. Ea enim uis eſt pauoris, ut è ſummis in intima, & à ſu pernis ad infima cogat calorẽ: quo pręſente, membra omnia uegeta ſunt, uiuũtq; ac propriũ ſeruãt decorẽ. Eo uerò ſeſe, ob metũ, in occultiorib. partibus, magisq; intimis inſinuante, frigus ſtatim pectus occupat, atq; propterea cætera omnia re-frigeranẽ, ipſæq; membrorũ compages uitali calore deſtitutæ diſſoluuntur. Defi-ciente uerò naturali humore ac ſanguine, in quo uita eſt animantium, perlangue ſcũt oſſa, & quodãmodo luxanẽ. Vnde in ſuperiori uerſu cõqueſtus eſt Chriſtus, ſua omnia diſperſa fuiſſe oſſa. Cor item cum ſit organũ, ut dicũt phyſici, partis ſen ſitiuæ: cumq; primũ ſit uiuens in animali, atque ultimũ moriens, facilè ex nimio caloris cumulo oppreſſum eliquitur, quemadmodũ ſolis calore, ac radijs, cera li-queſcere ſolet. Vnde, oro, concitationes illæ cordis, in uiro etiam ſapienti, ſed in maximo mœrore aut metu conſtituto, originẽ habent, niſi quòd cor ipſum à ſu-perabundanti calore illuc, propter nimiã illam perturbationẽ, aggregato, obru-tum

A tum liquefit, & immutatur? In medio uentris, ait, huiusmodi intestinorũ turbam esse cõmotam, quasi diceret, uulnerati cordis liquor in uentrem, more ceræ à solis radijs liquefactæ, effluxit. Per uentrem uult Eutym. iuxta græci nominis significantiam, totam corporis cõcauitatem intelligi. Vtcunque intelligas, id scias uelim, uatem hic omni eiuscemodi uerborum exaggeratione nihil aliud exprimere uoluisse, quàm membrorum dissolutionem, quæ ex metu, ac dolore aliquo immenso, in delicatioribus præsertim naturis accidere solet.

Aruit tanquam testa uirtus mea.

En alius doloris, ac pauoris effectus. Reductus enim, ut dixi, ad abditiores intestinorum recessus calor, udumque pabulum absumens, ciet ariditatem, ac sitim excitat: quocirca humor omnis, uel, ut hic legimus, uirtus, seu, ut reddit hebræus interpres, succus exhauritur, eo modo quo testa, seu olla igne exiccatur, et arescit. Conqueritũ igitur Dominus, uires omnes sese defecisse, ac ob naturalis harmonię corruptionem, cruorisue profusionem, atque ex consumpto uitæ succo, & humore, exaruisse, quemadmodum arescere solet olla testea in fornace. O Christe, quantis tibi nominibus debitor sum, quantum me meæ præteritæ teneritudinis dispudet. Tu semper dirus tibi fuisti: tu in te crudelis, asper, inhumanus, quò me infinitis peccatorũ sordibus infectum repurgares, ablueres, ac tandem te summũ bonum, summamque pacem, & æternam uitam, iam millies amissam mihi restitueres. O si saltẽ guttã unã sanguinis pro te effundere par sim, ac dignus, qui pro me tu totus effusus es, & dissolutus. Id unũ tamẽ tibi de me polliceri audacter uelim, quòd nihil tam auidè in terris cupio, quàm pro te posse mori. Hoc enim impetrato, quicquid de me futurũ sit, non curo. Sed ad te, à quo nunquam discessit, redeat stylus. Videor nimirũ te è crudeli illo ligno pendentem audire, proferentemque,

B Lingua mea adhęsit faucibus meis.

Hoc est, lingua siti exusta, in moribundis faucibus pallida iacuit. Quare non præter naturam fuit, quòd Christum in cruce ardentem sitim tolerasse legimus: ut interim de siti illa æterna, quam semper habuit Dei filius cum patre, redimendorum hominum, nihil impræsentiarum dicam, cum totus hic psalmus nihil aliud præseferat. Quid, quæso, aliud filium ipsum è sinu patris ad terras deturbauit? Quid tam nobilem ceruam in ualto hoc perturbationum theatro sistere fecit? Quid mori tandem, nisi sitis ardentissima recuperandi genus humanum? Cæterum faucibus meis, interpretes hebræi reddunt, palato meo. quos imitatus paraphrastes, sic legit: Lingua mea agglutinata est palato meo. quod quidem in ægrotante euidẽs signum est mortis: unde rari sunt, quibus, cum morti fiunt proximi, lingua uisco, nescio quo, impedita sermonem non interturbet: adeò ut uix sit, uel ex propinquioribus quidem, qui, quid sibi uelit, aut postulet ægrotus, intelligat. Quare statim adijcitur à uate,

Et in puluerem mortis deduxisti me.

Hoc est: Ita me, ô pater, confici iussisti, ut planè sepulchro, in quo puluis solum modo, ac cinis esse solet, adaptaueris, mortique, cuius ui omnia in puluerem rediguntur, me tradideris. Corpus itaque exangue in tumulo iacere uoluisti. Vnde paraphrastes: Et tandem, inquit, in puluere, quemadmodum mortui solent, sepelies me. Certa igitur mors mea est,

Quoniam circundederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me.

Diuus Hieronymus ex Hebræo: Circundederunt me uenatores: quò melius exprimat Christum fuisse ceruam illam, de qua in titulo nonnulla. Videtur hic rursus Dei filius uelle causam tantę suę anxietudinis reddere. Antea enim se à tauris, & uitulis, quos rugientibus leonibus assimilauit, circumuallatum

C est questus; modo uerò se à canibus, ceu feram, circunseptum replicat: moxq́ qui
fuerint canes illi, ac uenatores, aperit, inquiens: Concilium malignantiũ, hoc est,
peruersorum hominum conuentus, obsedit me. Hæc sanè obsidio longè antequã
accideret, sapientissimum non latuit regem, qui eorundem canum uice, sic nostrã
oblatrat ceruam: Circumueniamus iustum. Ecce canum obsidio. Causa uerò: Im
properat, aiunt, nobis peccata legis. Grauis est nobis etiam ad uidendũ. En rabi-
em caninam: Contumelijs & tormentis interrogemus eum, mortéue turpissima
condemnemus eum. Ecce iam tandem quô canum sæuitia prorupit. Quàm uerè
illud de seipso prædixit filius Dei in alio psalmo: Perijt fuga à me, & non est qui re
quirat animam meam.

Foderũt manus meas, et pedes meos: dinumerauerũt omnia ossa mea.

Hic tandem grauissimam pœnarum omnium in suo corpore cõmemorat dul-
cissimus Iesus. Altera eñ manu, aut pede, clauo aliquo obtusiori traiecto, statim
ibi humorum congeries aggregatur. quare nerui cæteri pastu humorum desti-
tuti, maximo cum dolore confixi contrahuntur. Ideo ui altera extendenda est ma-
nus, & pes, ut par sit in confixione cum prima. Nulli porrò dubium, quòd mem-
bra illa quæ neruorum robore magis ualent, dolori quoque læsa magis obnoxia
sunt. Præterea in corpore sic affecto, nudo scilicet, ui extento, distractoq́, & con-
sumpto, ut fuit illud Iesu, non difficilè erit ossa dinumerari. Idcirco sic is uersus à
Campensio redditur: Tractatus sum ab eis tam inhumaniter, ut numerare potue
rim facilè omnia ossa mea. Cæterum si quærere licet cuius generis homines hi fue
rint, qui tam crudeliter dilaniarunt Dominũ uitæ; idem ipse suum aperiat dolorẽ,
qui cum in Zacharia interrogetur, quid sunt plagæ istæ in medio manuum tua-
rum? Respondet, his plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me. Neque
D ob id tamen saturi.

Ipsi uerò considerauerunt, & inspexerunt me.

Felix sic: Ipsi cõsiderabunt, toruũ aspicient. Idem enim cum nostro est sensus,
sed expressius reddita est litera. Nam Hebræis in hoc loco, id quod nos legimus
considerare, uidere, seu inspicere, aliquid aliud intelligitur, quàm simpliciter in-
tueri, aut uidere: sed est cum uoluptate, & gaudio aspicere, uti hi solent, qui in ex-
trema calamitate inimici nondum plenè exaturati, ipsum sese inter cruciatus ac
mortis terrores distorquentem, risu quodammodo sardonico, ac crudeli omni-
no aspiciunt, atq́ interdum toruo illum considerantes uultu, præ se ferunt etiam
in mortuum, sęuitiam. Hoc igitur modo à suis habitus Christus, clamat, ac quan-
to potest dolore omnibus diuulgat, his notis: Ipsi, quos me diligere arbitrabar, me
acerbissimis in tormentis ęgrè anhelantem, multoq́ in sanguine prouolutum in-
tuebantur ridentes, insultantésue, quòd alios seruauerim, meam uerò salutem ne-
glexerim. Neque hoc satis: nam me nondum planè exanimato,

Diuiserũt sibi uestimenta mea, & super uestem meã miserũt sortem.

Per futurum legit Felix, diuident: sed nihil officit sensui. Idioma est hebræum.
Milites illi, quos modo canes, modo tauros, modo uitulos, appellat uates, cum, ut
refert Euangelista, crucifixissent eum, acceperunt uestimenta eius, & fecerunt
quatuor partes, unicuiq́ militi partem: & tunicam, scilicet acceperunt. Per uesti-
menta, exponũt indumenta consuta: per tunicam uerò, uestem inconsutilem, de
qua sortiti sunt: illa autem partiti. Verumenimuero qui mysteriorum sublimita-
tem, cum in his diuisis uestimentis, tum in inconsutili tunica requiri credunt,
non falluntur omnino: sed ab alijs hauriant, qui innumeri sunt, qui totam uitam
Christi pijs suis quibusdam allegorijs perornare norunt. Nobiscum autem non
malè agetur, si sensum uatis germanũ, in quo maximè exprimendo elaboramus,
assequi poterimus. Cæterum cum illud in Iob legis, quod equidem absq́ lachry-
mis (non erubesco crucem Christi) recensere nequeo: nónne ob oculos positum
tibi

A tibi uidetur spectaculum miserabile filij Dei, suum hoc modo expostulantis dolorem? Nunc oppresit me dolor meus, & ad nihilum redacti sunt omnes artus mei. Aperuerunt super me ora sua, exprobrantes percusserunt maxillam meam, saturati sunt pœnis meis: sed hæc passus sum absq; iniquitate manus meæ. Ipsi ita:

Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum à me, ad defensionem meam conspice.

Cœperat enim uates in superioribus, sub Christi typo, ferè idem orare, cum dixit: Deus meus ne discesseris à me. Sed uolens afflictionum suarum, multo magis Christi, nos esse admonitos, à supplicatione illa se auerterat, & ad querelas quas audiuimus, id est, ad enarrandum quantis malis teneretur paululum digressus, iterum ad intermissam precem reuertitur, atq; ait: Ne elongeris à me Domine, ne sis procul, ne amplius opem differas. Iam me cinctum à canibus, & his quidem insaturatis, uideo. Iam uestes meas, ut de mortuis fieri solet, partiti sunt inter sese. Quaretu, quæso, ne longè abscesseris, quin potius, cum sis robur meum, ac uirtus, ferre mihi suppetias propera. Illud porrò quod nos legimus, conspice, Hebræis est, propera, seu festina. Atque hinc sanè habes, cuiusmodi habitus illum, qui cupiat à Deo, cum orat, exaudiri, esse oporteat: suum uidelicet ut agnoscat periculum, hostium insidias nō ignoret, ad Deumq; assiduo cordis gemitu, ac desiderio clamet, ut liberetur. Interim uerò toleranter ferat quicquid accidat, sed in primis Domini manum, hoc est enim, quod nunc dicit, ne elongeris à me: sed

Erue à framea Deus animam meam.

In alio psalmo idem precatur: De gladio maligno eripe me, hoc est, à potestate, dominioq; improborum meam protege uitam.

Et de manu canis unicam meam.

Nescio quidem an infelicius quicquam mortalibus accidere posit, quàm à ma-
B lis superioribus gubernari. Quod sanè, ne inter minimas hominum molestias collocari putes, facit hic uates à Dei filio inter acerbissimos suos cruciatus connumerari. Sentis'ne hic instantiam in orante necessariam? Vides'ne quomodo in tentatione positus, uerba, quæ mouere queant liberatorem, inculcare debeat? Nos stupidos, quos hi non tangunt affectus. Cæterum unicam suam petit Dei filius è manu canis eximi. Animam enim suam uocat unicam, id est, solitariam, derelictam, omni prorsus auxilio destitutam, & quam tu, ô pater, unicè diligis. Canem uerò appellat immundum Iudæorum cœtum, de quibus suprà est questus, dicens: Canes multi obsederūt me. Et uerè canes. Siquidem Dei filium olim, cum adhuc inter mortales degeret, mordicus dilaniarunt; modò autē immortalem factum, quē dentibus nequeunt, ineptissimis blasphemijs aggrediuntur. Nō mirum sanè esse debet, si numerum mutat. In scripturis enim prophetarum, & numeros, & tempora confundi, non absq; tamen sancti spiritus consilio, frequenter cernimus.

Salua me ex ore leonis, & à cornibus unicornium humilitatē meam.

Suprà enim: Aperuerunt super me os suum, sicut leo rugiens. Hisce quidē animalium nominibus, tum ferociam, tum implacabilitatem Iudæorum accusare intendit. Est enim unicornis, seu monoceros, bellua adeò fera, & indomabilis, ut mori magis eligat, quàm ad humanos usus mansuefieri: cum cæteræ animantes, & ipsæ quoque tigres, alioqui natura implacabiles, uiuæ capiantur: hæc sola non nisi mortua in potestatem hominum uenire patitur. Vnde Iob rerum harum nō ignarus, sic loquit: Nunquid uolet tibi seruire monoceros? Num pernoctabit ad præsepe tuum? Num illigabis monocerota loro tuo, ut aret? Huiusmodi igitur immanitate insignes fuerunt Iudæi in Christum, & nunc sunt, ut leones audacia, tigres sæuitia, monocerotem uerò implacabilitate superent. Quare huius totius uersus is sensus erit: Erue me, ô pater, à crudelitate hostium meorum, qui uerius leones, quàm homines, dici debent: atq; à potentia illorum indomita, qui nihil tantum in

C uita amant, aut uideri uolunt, quàm feritatem præ ſe ferre, hanc meam tutare deiectionem, qua factus ſum uermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Sic ferè ſemper in ſcripturis mos eſt accipi hoc nomen, humilitas, deſpectio ſcilicet, ac deiectio. Vnde in alio pſalmo: Vide, ait, humilitatem meam de inimicis meis. Cæterum cornu, ut aliàs admonuimus, potentia eſt, imperium, uirtus, robur, fortitudo, & id genus alia.

Narrabo nomen tuum fratribus meis.

Equidem abſq; ulla dubitatione aſſerere poſſem, omnem eſſe in hoc ſacro pſalmorum uolumine iuſtitiæ normam, uirtutumq; legem, ac decorum illud, quem in uita ſeruari conueniat: cuiusq; robur, & uis ea ſit, ut curemus ne ingrati in bene meritos de nobis exiſtamus, ſed par pari, quantum poſſumus, & animo, & re, beneficiis referamus. Verùm quia nulla è nobis retributio, quæ digna ſit Deo, prodire poteſt, quippe qui nullarum rerum noſtrarum indigus eſt: hoc cupit tamen, atque à nobis exigit diuina maieſtas, ut bona, quæ nobis ipſe contulit uel irrequiſitus, nos fratribus ſaltem rogantibus communicemus. Quotus enim quiſque eſt, qui non facilius eligat uulgò reputari abſque ulla bonorum ſuorum (de bonis animi loquor) collatione in alios, quàm multis benefaciens, ab aura populari præteriri? Non ſic quidem ſe habuit filius Dei in terris, non ſic eius apoſtoli, non ſic cæteri primæ illius eccleſiæ primates. Quid putas aliud in mente Pauli tum fuiſſe, cum ſeſe anathema pro fratribus ſuis fieri exoptauit, niſi poſthabitis priuatis commodis, & ſalute quoq; propria neglecta, totus, quicquid erat, in aliorum ſalutē transfundi? Chamæleon quidem neceſſe eſt ut fiat quodammodo is, qui in alios, quicquid bonorum cœlitus ſe accepiſſe pernoſcit, tranſmittere eſt paratus. Sed illud omne, quò (quemadmodum in illo ſuo anathemate Paulus efflagitauit) diuinum

D illuſtretur nomen, non ſuum, Deiq; prędicetur bonitas, ac iuſtitia, nō ſua: ut nonnullos agere cernimus, qui ſuis in ſtudijs & actionibus, quantumuis iuſtis & ſanctis, ſe ſemper prædicant, proponunt cæteris, & nonnunquam ſæpe præponunt: cæterum de illo, à quo bona cuncta procedunt, aut nulla, aut frigida mentio. Scilicet tua illectus uirtute, & pulchritudine Deus, te tam honoratis condecorauit bonis. Vide igitur quid Dei filius pro ſua exorāda ſalute polliceatur. Vide, inquam, an cum noſtræ ætatis hominibus in morbo aliquo, aut periculo conſtitutis conueniat. Narrabo, inquit, nomen tuum fratribus meis. Totum enim bonorum conſilium in hoc uerſatur, ut non ſolum ab ſeſe, ſed ab uniuerſi quoque orbis hominibus colatur Deus, ſanctúmque eius nomen ac cultus celebretur, ametur, & ſi fieri poſſet, uel uſque ad antipodas apportetur. Fratres hic uocat Chriſtus cohæredes ſuos, Dei ſcilicet filios per fidem, quos ab ſe edocendos aſſerit: ut uel hinc, ſi non aliunde, perdiſcamus, nullam poſſe eſſe in terris, neque in cœlis etiam, plenam de cœleſti patre, aut de ſalute noſtra cognitionem, niſi unctio doceat, quæ Chriſtus eſt, rex noſter, ſapientia patris, & per quē acceſſum habemus ad Deum, ut ait Paulus: quanquam ſpeciali quodam modo fratres appellat apoſtolos, utpote qui una cum ipſo in carne tanquam pronubi ſponſam fratri & præparauerunt, & ſanguine proprio, ac morte tutati ſunt. Non ero, ait, ingratus, ſi me liberaueris. Nomen enim tuum (id ſcilicet, quo omnes ut pater diligis, foues, amplecteris, ac paterno affectu ad te trahis) omnibus illis, quos tu tibi, ut tui ſint, eligis, atque ab æterno elegiſti, manifeſtabo, in medióque eccleſiæ, hoc eſt, in puris ſanctorum conuentibus ac cœtibus te laudabo, ut meritò es laudandus. Innumera porrò cum ſint argumenta, quæ nos admonent, quàm flagranti corde, atque ore ſimul, laudandus ſit à nobis Deus, id unum tamen uidetur maximū, cum animo recenſemus, quàm benignus ſit, quámue ad miſerorum calamitates, & pius, & facilis: non iam ut Dominus, ſed ut pater, & is quidem clementiſsimus, qui non tam citò ad gemebundas preces pauperum commouetur, quàm præparationem cordis eorum audit auris

A aurls eius benignissima. Quid, oro, aliud est euangelium, quàm Dei in miseros bonitatis præconium ac promissio? Quo alio affectu Dei filium fuisse permotum dicimus, ut terras hasce nostras miserrimas inuiseret, naturæq; nostræ particeps fieret, nisi ut ad sese miseros, ærumnosos, atque humana prorsus felicitate uacuos ac destitutos, inuitaret, traheretq;, & demum æternis suis donis ac diuitijs bearet? In medio igitur eius generis conuentu faciam, inquit, te, ô pater, celebrem, in omniumq; oculis, & mirabilem, & stupendum. Hunc uersum citat apostolus ad Hebræos scribens, uolensq; cognationem, quam sponte assumpsit Dei filius cum homine ostendere: Qui sanctificat, ait, & qui sanctificantur, ex uno omnes; propter quam causam non confunditur, hoc est, nil eum pudet, eos fratres uocare, dicens: Narrabo nomen tuum fratribus meis.

Qui timetis Dominum laudate eum, uniuersum semen Iacob glorificate eum.

Ne fortè qui sint isti fratres Christi etiamnum tanquam parum suprà declarati ignoremus, aperit dicens, quòd hi uerè Dei hæredes, cohæredesq; Christi, atque adeò uera ecclesia sunt, qui timent Deum. Quo alio breuiori, &, ut sic dicam, diuiniori apophthegmate, summa Christianæ professionis exprimi potuit? Non hic mihi elegantissimos quorundam mores, grauia instituta, plebisúe scita à grauissimis uiris sancita, leges, iuraq; obijcias, absque interiori spiritus, diuiniq; timoris condimento ac pulchritudine: cum ea uera, uereq; beata in terris dici, crediúe debeat religio, sese impollutũ seruare, ut diuus scribit Iacobus, in hoc seculo, mundumq; habere cor atque animum: cuius quidem integritas, & puritas in Dei timore maximè consistit. Cætera uerò umbræ somnium. Carnem enim à nobis nõ requirit diuina maiestas, sed fidem, sed dilectionem à corde, ut sic dicam, meticu-
B lo, non arroganti & superbo, proficiscentem. Cæterum si rursus interrogor, qui sint isti timentes Deum: rectè, ut arbitror, respondendum erit, eos illos esse, quos in sequentibus semen Iacob appellat, ut subsequens hemistichium precedentis sit interpretatio. Vniuersum semen Iacob glorificate eum. O uos, inquit, qui fidem Iacob imitati diuinum nomẽ inuocare didicistis, illi soli gloriã adscribite, quæ est (ni in rebus difficillimis prorsus hallucinor) fides, qua eum ipsum solum esse credimus, qui nos à seculo hoc nequã absq; nostro merito liberat: ne dum plus nimio nobis de nostra iustitia adblandientes aliquid somniemus, in quo citra Deum gloriari debeamus: quasi bona illa, quib. nos cœlitus donatos agnoscimus, nobis nostro studio, cura, atque in uirtutũ theatro exercitatione contigisse opinemur. Necessarium utrunque, & Deo omnem, & nobis nullam tribuere gloriam. Clamare quidem possumus, ac utcunque appetere, quod nobis conducere arbitramur: liberari uerò, atque quod cupimus, exorare, alterius est iurisditionis: quamuis nec clamare quidem, aut optare, quod nobis utile sit, idonei simus, nisi Deus, qui in nobis nostrum format uelle, moueat animum ad ea desideranda, quæ tanquam holocaustomata illa antiqua, queant tota in Dei gloriam incendi: hoc est, quæ nihil omnino carnis, nihil mundi, nihil proprij amoris, & commodi sapiant. Qui enim uitam suam omnem hoc modo instituunt, uerè Christi fratres sunt, cæteri hostes. Notat hic Eutymius, pro seniore Iacob Iudæos fideles intelligi, quorum tribuum omnium Iacob progenitor extiterit: pro Israel uerò utranq; nationem. Nam qui eo modo, quo sanctos decet, Deum timet & cognoscit, is, siue à Iudæis, siue à gentibus oriundus sit, uerius forsan appellari poterit Israel, quàm priscus ille uir, qui diuina uisione dignatus, ex Iacob Israel à Deo nuncupatus est. Israel enim mentẽ Deum uidentem interpretantur. Ex qua quidem nominis mutatione cœlitus admonemur, neminem posse ad diuinam uisionem contemplandam, tum hic per speculũ in ænigmate, tum illic in cœlesti regno reuelata facie assurgere, nisi prius

C calcatis uitijs, supplantatoq; mundo, & peccato, immundis spiritibus imposturā fecerit. Iacob enim supplantatorem interpretari possumus.

Quoniam non spreuit, neq; despexit deprecationem pauperis.

Secus Felix, & clarius: Quoniam non despexit, inquit, neque abominatus est humilitatem afflicti: ut superiori respondeat uersui, quo precatus suam seruari humilitatem, rursus Dei beneuolentiam erga apud mundum inglorios testatur: & est ac si dicat: Eia animum resumite, ô qui rebus hisce caducis infensi estis, atque omnibus prorsus despicabiles. Nam à mundo contemptū, non uilipendit Deus: non pauperem, non pannosum, non lepra affectum, non deniq; peccatorē aspernatur. Sed neque extremam ob miseriam, in quam ego à meis coniectus sum.

Auertit faciem suam à me.

Hoc est, non cōtemptim auertit faciem suam à me, uti solent uultuosi quidam, ac alto gradientes supercilio, qui facile abiectissimos quosque auersantur. Vidisti ne unquam expressius taxari quorundam hominum fastum, atque arrogantiam, & in his quoque, qui in ipso ecclesiæ centro delitescunt? Deus optime, quæ monstra interdum in Dei uinea aluntur? stomacho plena sunt ferè omnia. Sed de his alij. Cæterum solent simplicioris qui sunt ingenij (ut sunt in omnibus propemodum ob iudicij tenuitatem dubij) quærere, quî fieri potest, ut qui superius dixerat: Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: modò uerò asserat Deum non auertisse faciem suam, sed exaudiuisse? Vtrunque enim uerum esse scient, si prius, quod aliàs admonuimus, duas in Christo fuisse, quemadmodum naturas, ita & uoluntates, didicerint. Ea quippe hora, quando suas illas doloris notas deprompsit, querens se nō exaudiendum, quamuis die noctúque precaturus esset, D sibi uisus est derelictus. Tota enim in eo natura humana in improborum manus tradita, neq; quopiam, qui opitularetur, apparente, mortem facilè oppetijt: quam tamen, quò se uerum hominem esse demonstraret, summa animi anxietudine, nō semel deprecatus est. Postea uerò deuicta morte rediuiuus è saxo, in quo fuerat tumulatus, egrediens, sibi, suisque immortalem adeptus est uitam. Impossibile nanque erat uictorem mortis diutius à morte detineri. Hoc igitur modo exauditus fuit, illo uerò minimè: cum tamen semper idem esset filius Dei, qui & filius hominis, eiusdem uoluntatis cum patre, utpote rerum omniū principium cum patre, atque Deus, propterea idem.

Et cum clamauero ad eum exaudiuit me.

O uim castis pectoribus, ac summè in Deo sperantibus impressam. Vide quid de se pro nobis asserat Christus. Non benignissimus pater, ait, contemptim, uultuoseq; sese habuit, atque idcirco se auertit à me: quin potius, cum clamarem, diligentissimè me audiuit, rémque meam exactissimè ponderauit. Atqui clamor in hoc loco, ut aliàs diximus, non tantum is est, qui ex afflicto pectore, aut diuexato corde enascens, ab ore expostulantis erumpit, quantum affectus ille interior amoris comes in Deum, quem motus animæ eo magis oblectant, quo fuerint cœlestium rerum desiderio magis affecti, minúsque loquaces: quemadmodum huius rei in sanctissima Samuelis matre præcessit typus. Quòd si & ore, & lingua, & cæteris huiuscemodi interiorum affectuum nuncijs, ac proditoribus, laudandus est Deus: cor tamen illud est, atque animus, in quo uera laudandi Deum impressa est imago ac forma. Verùm uide grati animi recompensationem.

Apud te laus mea in ecclesia magna.

Felix: Ex te laus mea, hoc est, à te uenit, quod ego te in ecclesia magna laudo: nam

A nam suprà pollicitus fuerat se in medio ecclesię laudaturum eum. Non displicet quod alius reddit interpres: De te laus mea in ecclesia ampla. id est, omnis mea laus, omnis cantio, omnis stylus, omnesq́ue lucubrationes meę, de tua erga me bonitate erunt, apud omnes: non sanè quidem in angulis, locisq́ue obscuris, & angustijs: sed in ampla, ac uasta tua ecclesia. Vocat hic gentium ecclesiam, uastam, & amplam, prae illa, quae angusta proculdubio uidebatur, quando solummodo erat notus in Iudaea Deus, uerbúmque Domini preciosum, hoc est, inter paucos cognitum. Et uerè magna iam facta est Dei ecclesia, postquam uerissimè admodum illud per triuia quoque iactatur elogium, quòd quicunq́ue inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Vnde exclamat Deus in Esaia: Ab ortu solis magnum est nomen meum in gentibus. Ecce Dei ecclesiae amplitudo. Ecce coelestis habitationis immensitas. Ecce diuinarum aedium uastitas ac prorogatio: quae non tam quidem numero, aut multitudine & hominum & regionum censeri debet, quàm propagatione diuini uerbi: in quo sanè res tota salutis nostrae, ac summa, regnum scilicet Dei, mirabili delitescit artificio. Quocirca optimo erit opus artifice ad huiusmodi è cortice secernēda mysteria. Is enim spiritus est, quo quidem doctore inspirati patres olim loquuti sunt. Qui me, ait, dilucidauerit, inueniet uitam. Alioqui regna quotidie prophana Dei ecclesiae addere, aedificia gemmea erigere, fana, uel in minutissimis uillulis & oppidulis, fabricare, hoc est mundanarum rerum cumulo augeri ecclesiam, atque hominum colluuione dilatari, permagna res est, & quae facilè infideles prouocat, si non ad cultum, ad politiem saltem, ac munditiem morum. Verùm à furtis, à rapinis, ab adulterijs, incestibus, sacrilegijs, ac quibus maximè atteruntur miserrimi ciues, usuris, simoniacisq́ue contractibus & uersuris non abstinere, si ecclesia Dei est, ego de ecclesia Dei esse nolo. Nam nihil in rebus humanis tam angustum esse duco, quàm

B uitijs illis inseruire, quae mihi Deum adimunt, qui solus immensus est, solus uastus, solus amplissimus, caetera angusta & arcta. Amplus'ne tibi uidetur ille animus, qui auaritiae intentus, nil nisi pecuniam cogitat? Ille'ne, qui toto anhelitu ad assequendum gradum aliquem excelsiorem suspirat? Quid ille, qui in foedis uoluptatibus, uti sus sordida, uolutatus, Helenam totus, quicquid est, deperit? Nisi fortè magnum existimari debeat ob calamistratum unius scorti uultum, totius Asiae regnum olim excisum fuisse. Verùm ille excelsus, ille amplus, ille ad amplam ecclesiam pertinens est, qui derisis huius generis rerum fragmentis, tóue calcato orbe, qui ad aeternę uitae immensitatem collatus angustissimus angulus est, imò nihil est, altissimis contemplationibus per atria illa coelorum immensa spatiatur, atq́ue propterea nihil conditum magnum arbitratur.

Vota mea Domino reddam in conspectu timentium eum.

Videtur id quasi natura comparatum, hominúmque consuetudini admodum familiare, ut quoties aliquid à Deo, quod nobis magnopere sit cordi, postulamus, uicissim illi quaedam polliceamur, quae tantae maiestati grata fore speramus. Atqui praecipuam, & quae magis placitura foret illi, promissionem eam in primis opinati sunt patres, impenseq́ue obseruarunt, qua homo se uoto adstringit, Dei honorem, quantum in se est, tutari, eiusque sanctissimum nomen extollere, promulgare, ac pro eo dilatando mortem libentius obire, quàm uiuere cum Domini sui iniuria & contumelia. Et quidem uota haec erant, ac desideria filij Dei. Hoc unum potissimum egit in terris, ut patris sui nomen in omnes regiones propagaretur. Nónne illud fuit uotum ac promissio, quando superius sese adstrinxit, dicens: Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medióque ecclesiae laudabo te? Sed, ne noua tibi afferri cogites, uide quomodo ferè semper in scripturis uota adduntur laudis sacrificio, ne uerearis idem esse uo-

C tum ac Dei laudem. In me sunt Deus, inquit, uota sua: reddam laudationes tibi. Rursus illud: Tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo, uota mea Domino reddam. Quid porrò illud? Psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi, ut reddam uota mea de die in diem. Sexcenta alia per prophetarum libros conspersa inuenies testimonia, quæ mortales omnes commodum admonent, quàm in pollicitationibus, ac uotis Deo factis errent, si aut ea, quibus nihil emolumenti diuino honori, ac nomini adijcitur, aut, quæ uires humanas superant, pollicentur. Hæc stulta, illa superstitiosa: utraque uerò à Dei religione, & cultu abdicanda, ne ueritatis sedem error occupet. Vota tamen illa, quæ quotidie uulgò fieri cernimus, uel in primis illa, quæ in claustris profitentur, inter ea censenda arbitror, quæ in diuinæ tandem laudis, ac nominis honorem desinunt: licet interdum hi, qui promittunt, promissis stare non uideantur. Sensus igitur erit: Vota mea, hoc est, laudem quam tibi debeo, in conspectu timentium te persoluam; reddámque tibi tui sanctissimi nominis indefessam, flagrantémue, quoad uixero, professionem: quò tui honoris studiosi, hi dico, qui te timent, ac uerentur, non ignorent sese illum colere, qui meritò colendus sit, atque unicè timendus. Hic uides, ni fallor, quæ sit ea ecclesia, in cuius meditullio se Deum laudaturũ superiori uersu promiserat, timentium scilicet Deum cœtus, & congregatio. Alioqui, ubi omnia, contempto Deo, pro libidine aguntur: ubi ambitio, ubi simultas, ubi terrenarum rerum cupiditas dominantur: iustitia uerò, pudicitia, ac, qua maximè oblectatur Deus, animi puritas, seruiunt: ibi nullus modus uitæ, nullúsque Christianæ religionis, ne odor quidem, esse potest.

Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum, qui re-
D quirunt eum.

Quia enim omnis uirtus suum habet fructum & uoluptatem, in hoc loco uates commodum aperit, qui fructus, quæ uoluptas, qui effectus expectari debeant tum ab illis, qui Dei uerbum per diuersas regiones deferunt, tum ab ijs, quibus huiusmodi gratissima est merces, & qui cum audierint, cordis affectu excipiunt, ac, ut ait CHRISTVS, fructum afferunt in patientia: & hi quidem sunt mundo plerunque inuisi & odibiles: quósque cum hic, tum aliàs propheta uocat pauperes. Et uerè pauperes ab Adæ filijs nuncupantur: cum rerum omnium, quæ carni ac mundo parêre solent, amore exuti, ab eo ipso tantummodo pendent, qui propterea carnem hanc nostram miseram induit in mundo, ut & ipsam carnem, & mundum, hoc est, animas omnes illas, quæ carnis, mundique ipsius amantiores erant, ad sese traheret, secúmque à dextris uirtutis Dei in excelsis beans, spiritales prorsus efficeret. Elegerat enim illas iam primum ab æterno è mundo, ne cum mundo interirent. Interim uerò, Dei uerbo, quod est uerum animæ edulium, pascentur; nedum quidem hoc, sed & saturabuntur, absque fastidio tamen. At qui, quæso, edent? Edent pauperes, edent afflicti, despecti, inglorij. Edent peccatores, publicani, lenones, meretrices, & id genus alij, qui morbo aliquo letali infecti, morbúmque ipsum non ignorantes, nihil aliud tam ardenter cupiunt, quàm à prætereunte IESV sanari. Hi nempe, ut ait uates, sanctissimo euangelij pabulo pascentur, inebriabuntúrque ab ubertate domus Dei: uituli scilicet illius saginati in euangelio, pro recuperato filio adolescentulo à patre occisi, pinguedine exaturati, non è siliquis amplius porcorum uentrem eum implebunt, qui, ob fidei candorem, eburneus in amatorijs canticis appellatur. Quo quidem saluberrimo cibo pastæ animæ, in eundem ipsum cibum, contrario ordine cibi corporei, transmutantur: hoc est, adeò unum efficiuntur ui uerbi, amore ac desiderio cum CHRISTO, ut nihil amplius

A amplius, uel cogitare, uel eloqui, uel agere libeat, quod non in sui amati honorem cedere queat omnino: cum interim diuites dimittantur inanes: hoc est, de proprijs uiribus, iustitiáque, & religione præsumentes, atque propterea se diuites existimantes, gratia omni destituantur. Ecce, ait, serui mei comedent, & uos esurietis. Verùm ne in re alioqui per se aperta hæsites, cuiusmodi scilicet cibus ille sit, quem edere oporteat Dei pauperes, adijcit: Et laudabunt Dominum qui requirunt eum. Vide, te oro, quàm elegantissimo, & eo quidem mirabili, ac stupore pleno, utranque rem claudat epilogo. Nam duobus propemodum uerbis, & qui sint pauperes, hoc est, qui requirunt eum: & quo cibo sese oblectari oporteat, id est, laudabunt Dominum, edisserit. Qui uerò fructus? quis finis illorum erit?

Et uiuent corda eorum in seculum seculi.

Nam, non mortui laudabunt te Domine, sed uiuentes, sed qui corda habent uiua ac uegeta: hi scilicet, qui mundana omnia, quæ inferre solent mortem, fastidiunt, abominantúrue, ac in perpetuis gratiarum actionibus uiuentes, omnia bona Deo accepta referunt, totámque uitam suam illis ipsis studijs, quibus maximè delectatur Deus, consecrant, atque alijs, diuinum laudandi nomen occasio sunt. Ne putes enim diuinarum gratiarũ concessiones in tepidis pectoribus facilè prouenire, marcessereque debere & occultari. Diuulgandæ enim sunt, quò uita ipsa habeat, unde sese continuis successionibus in alios effundat, sciántque cæteri, idcirco uerbi Dei semen à cœlesti agricola spargi, ut coalescat, uiuátque in æternum. Quod quidem fit, cum alter alteri uitam impartit. Cæterum uitam appello doctrinã sacram & euangelium, in quo CHRISTVS ipse, uita scilicet omnium, latet. Quid latet dico? omnibus, inquam, expositus est, magisque lucet, quàm sol iste uisibilis orbi uniuerso. Cernis modo, ni fallor, ad
B quantam nos felicitatem cœlestis uerbi pastio euehat ac perficiat. Sunt qui dicant hîc uatem sub eiusmodi uerborum inuolucro de CHRISTI corpore ab altari percipiendo uoluisse dicere, obscurè tamen, quia umbrarum illud erat tempus: modò uerò, decusso è cortice nucleo, ueritatis. Cui & prælusisse donarium illud à rege populo datum asserunt, collyridam scilicet panis unam, assaturámque carnis bubalæ unam, & similam frixam oleo, seu ut legunt Hebræi, uini sextarium. Verùm literæ series me, ut de esu sacræ doctrinæ, & intelligerem, & interpretarer, monuit, fultus tamen nonnullorum iudicio, & in primis Euthymij græci, qui in hoc loco sic refert: Pauperes enim sunt ueri omnes Christiani: qui tamen spiritualem cibum euangelicæ comedunt doctrinæ, qua uerè alitur, & augescit anima. Vtrunque enim sensum prophetæ spiritu dignum esse iudico, cum & hoc, & illud, unum atque idem, eiusdémque efficaciæ ac dignitatis esse, sanctos Dei uiros disseruisse uideo. Quòd si tamen inter sese paululum differre uideantur, uult Ambrosius, doctrinæ cibum, carni, ac sanguini filij Dei præstare: quandoquidem asserit, sceleratiorem rem esse euangelium Dei contemnere, quàm eius filium ex altari proiectum pedibus conculcare. Sed eius generis sententiæ obstrusiores sunt quàm quæ, nisi à perfectissimis uiris, intelligi ualeant.

Reminiscentur & conuertentur ad Dominum uniuersi fines terræ: & adorabunt in conspectu eius uniuersæ familiæ gentium.

Vis uno uerbo dicam, quid è pastu eiuscemodi saluberrimo secutum sit? Hi enim, qui ex longa peccandi consuetudine adeò in malis obduruerant, ut prorsus omnem sui conditoris memoriam è corde abiecerant, ui ignea uerbi Dei afflati, pedem actutum referunt, ac deploratæ uitæ eiecto opprobrio, decussáque omni ab anima rubigine, quæ funditus igniculos illos homini cogni-

C tionis Dei inditos obliterauerant, reminiſcuntur: hoc eſt, quæ prius nouerant, reminiſcuntur. (Prænotionem hic Platonis non intelligo, cui uiſum eſt, animas antequam corporibus uniantur, omni ſcientia perfectas eſſe: ſed ob corporis hebetudinem tardiores factas, obliuiſci penitus quæ antea nouerant. Ex quo concludit uir, alioqui ſapientiſsimus, pueros non noua diſcere, ſed uetera reminiſci) ex qua quidem reminiſcentia, è doctrinæ fidei auditu, per orbem uniuerſum excitatæ, oboritur, ſeu magis reuiuiſcit lumen: quo illuceſcente, fit omnium finium terræ ad Deum conuerſio, ita ut iam adorent eum; uel, ut reddit Felix, genua flectant coram eo uniuerſæ ſtirpes gentiũ. Et adorabunt eum, ut alio in pſalmo, omnes reges, omnes gentes ſeruient ei. Non illud porrò prætereundum, quod refert Eutymius, ex ui, ut ipſe ait, græci uerbi, poſſe elici ſenſum paſsiuæ ſignificationis in uerbo reminiſcentur: ita ut ſit ſententia (eius enim uerba referre libet) quod digni efficiantur, quorum Deus reminiſcatur, tametſi eouſque repulſi, ac neglecti fuiſſe uiderentur. Quid mirum igitur ſi noſtra etiam ætate cernimus à Deo uocari ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt? hoc eſt, eos qui ad uitæ regnum minimè pertinere uidentur, ut ſunt latrones, homicidæ, ſcorta, &, quod difficilius hucuſque uiſum eſt, tum milites, tum militum duces, ad cognitionem ueritatis aſciſci, cum Deus illos ad memoriam, ut ſic dicam, reuocaſſe cenſetur? Saxa (credo) inanima, ſi eo modo illorum diuina reminiſceretur bonitas, quo perditorum hominum reminiſcitur, ad uitam, alioqui ipſis à natura negatam, reſipiſcerent, ac conditorem ſuum agnoſcerent, & adorarent. Hinc uides, ni prorſus hebes es, unde pietas noſtra ac religio ortum habet: unde, inquam, eſt, quòd nunc certatim per urbes, per oppida, per uicos etiam minimos, ad audiendum ſalutis uerbum concurritur. Recordatus eſt enim Dominus miſericordiæ ſuæ, ſicut olim locu-
D tus eſt ad patres noſtros, Abraam, & ſemini eius, qui CHRISTVS eſt, ut ait apoſtolus, per quod benedicendæ erant omnes tribus terræ. Cauſa uerò?

Quoniam Domini eſt regnum, & ipſe dominabitur gentium.

Quia enim forſan in dubium uerti poterat, ac quæri, quorſum gentes, de quibus in ſuperioribus uates mentionem fecerat, dicens: Et conuertentur ad Dominum uniuerſæ familiæ gentium: euocandæ eſſent, ac dominico gregi inferendæ, addit: Quoniam Domini eſt regnum, & ipſe dominabitur gentium. Quod idem fermè à Paulo replicatur Romanis ſcribente: Num ſolummodo, ait, Iudæorum Deus? Imò & gentium. Nos ſtultos, qui hucuſque putauimus cognitionis diuinæ reliquias in fanis ſolummodo ac templis manufactis conquieſcere. Et licet quorundam uita aliena prorſus ab huiuſmodi uulgari opinione foret, tamen, quæ male ſuaſæ ſanctitatis natura eſt, facilè à prauis boni ſpecie nobis imponi patimur, homines, ſi Deo placet, uafri, & prudentes. Fatendum eſt igitur, quòd quemadmodum Deus rerum eſt omnium & conditor, & Dominus: ita omnes omnium mundi climatum, ad ſeſe occultiſsimis afflatibus attrahere, ſiue fidelis, ſiue infidelis is ſit, qui trahitur. Non publicanus, non fur, non latro, non parricida, non mercator, non miles, non quicquid uſpiam gentium eſt, quod diuini caloris ſit capax, ſeu uir, ſeu mulier ſit, ſe excludi arbitretur, quin potius audeat, promptáque fide perſuaſum habeat, à CHRISTVM non poſſe non reminiſci eorum, quorum gratia tam dira ſuis perpeſſus eſt in terris. O feliciſsimum mortalium omnium euentum. Vide quid addit:

Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ.

Verſus iſte ſuboſcurus eſt, idcirco uariè enarratur: quæ tamen uarietas in interpretandis ſacris libris, quammaximè, niſi fortè ad rem faciat, uitari debet. Videtur

A Videtur igitur hic mihi uates illud idem dicere, quod alio in psalmo dicit: Vultũ tuum deprecabuntur omnes diuites plebis, ut ijdem planè sint, & diuites plebis, & pingues terræ: hoc est, opulentiores, qui rerum affluentia lasciuire solent. Et qui cum, secundum euangeliũ, difficilius Dei ingrediantur regnum, quàm acus foramen cameli: diuinæ tamen maiestatis nomen affatim illustratur, si & ipsi cum pauperibus Christi ad saluberrimum cibum hic euangelij, illic postea apertæ deitatis admittantur. & est perinde ac si dicat: Quàm ex animo celebranda est Dei bonitas, quæ adeò sese in omnium salutem uniuersaliter, ac in omni loco & tempore diffundit, ut uel ipsi rerum domini, & potentissimi uiri, alioqui à mensa æternæ cœnæ propemodum exclusi, ad esum agni asciscantur, illique, flexis poplitibus, quod potissimum, externum licet, ueræ pietatis indicium est, suum erga Deum testentur animum. Neque hoc solum. Audi rem dictu incredibilem. Ipsi etiam mortui, sepulchróque conditi, siue, ut legit hebræus, in puluerem descendentes, proni in faciem coram eo cadent: hoc est, eum, uel inuiti, adorabũt. Hunc enim sensum nonne tibi uidetur illi seruatoris sententiæ conuenire? Venit enim, inquit, hora, & nunc est, quando mortui audient uocem filij Dei, & qui audierint uiuent. At unde tanta bonitatis copia? quia uitam propriam, inquit, non est dedignatus pro illis impendere. Nam quod nos legimus in principio sequentis uersus, Et anima mea illi uiuet: Hebræis præcedentis est finis, hoc modo: Coram ipso adorabunt omnes descendentes in puluerem, quoniam animam suam nõ uiuificauit: uel, ut diuus reddit Hieronymus: Et anima eius non uiuet: hoc est, animam suam non uiuificabit, sed pro ipsis eam tradet. Verùm quò simplicioribus, atque in uulgata æditione enutritis consulatur, erit dicendum:

Et anima mea illi uiuet, & semen meum seruiet ipsi.

B Filius Dei est qui loquitur: cui quidem è tumulo excitato, glorificatóque, ac ad dexteram patris collocato, omnia iam genu flectunt: sed & mortui ipsi, secundum tempus præfinitum à patre, è puluere experrecti, suam testabuntur reuerentiam & timorem: non quidem mortuo Deo, ut sunt dij gentium, sed uiuenti in secula. Et anima mea illi uiuet. quasi dicat: Ego filius uiuens propter patrem, uiuo ipsi. hoc est, totam uitam meam illi tanquam maiori refero, ac totus, quicquid sum, ad eius gloriam uiuo. Nam meam propriam in hoc mundo gloriam non quæro, sed eius qui misit me, patris. Hincq; semen meum mecum ipsi seruiet. hoc est, eo modo, quo illi ego seruio: ita filij mei euangelico semine concepti, nati, enutriti, deseruient. Quòd uerò fuerit CHRISTI obsequium patri exhibitum, næ eius semen non es, si rem tam apertam ignoras. Neq; enim est, quod nostram contegamus ignorantiam. Apertior enim res est, quàm quæ uel à uetula ignorari queat. Exploratissimum, inquam, iam factum est omnibus, quàm piam, quàm sanctam, quàm puram, Christus in hoc mundo uixerit uitam. Norunt & ipsi infideles, quantum obsequens fuerit patri: quantum patiens, quantum mundanarum rerum, & in primis gloriæ, contemptor: quantum ad referendum par pari in iniurijs obliuiosus, in beneficijs uerò etiam irrequisitus propensus. Quis rursum tam barbarus, uel ultra Sarmatas uiuens est, qui ignoret eius mansuetudinẽ? prudentiam? facilitatem? benignitatem? ac, qua maximè bonis omnibus gratus erat, comitatem? Nónne ille in furta, in adulteria, in occidiones, in libidines, in odia, in rapinas, & huiusmodi alia inuectus, testabatẽ Dei iram in illos futurã, qui eius generis facinoribus irretiti, nihil antiquius in uita ducebant, quàm contempto Deo, calcatisúe legibus, iure & æquitate, in sceleribus uiuere? Quis porrò unquam à tyrannorum metu, cõsuetudineq;, & amicitia, tam liber fuit? Quem unquã uidimus cum tanto stomacho pharisæorũ, scribarum, sacerdotúmue, atq; huiusmodi latrinarũ mores & uitam detestatũ palàm esse? Omitto enim amorẽ illum immensum in miseros,

C in ægrotantes clementiam, in destitutos opem, in peccantes commiseratione tantam, quantam nunquam exhibuit in filios mater. Iam clauos illos atroces, quibus ignominioso ligno pro te, ô homo, confixus fuit, ne patri non obediret, prætereo. Prætereo diutinos cruciatus, languores, tormenta, & ea quidem diriora, quàm quæ unquam, nec ab ipsis quidem immanibus expectari potuerint Cyclopibus. Atque hæc sanè omnia, quò patri suum probari posset obsequium, atque ex animo famulatus. Quasi enim per excessum illius faciem, qui semen Christi effici cupiat, deliniaui: quanquam imperfectè. Complura enim is sibi, præter ea quæ à me dicta sunt, deesse arbitrabitur: quæ sanè omnia in Christi uita ac moribus, tanquã in uirtutũ omnium archiuo, accumulatissimè apparent. Non enim frustra Deus, qui eo quidem proposito homo factus est, ut homo homini abolitam naturæ legem innouaret, rectéque uiuendi formam traderet, nobiscum in terris commoratus est. Tantum porrò abesse debet, ut uulgari mediocritate cõtenti, nunquam eò perueniendi nauemus operam, quô non ascendisse, Christi uitam contempsisse indicium erit. Neque illos profectò admodum laudare possum, qui cum à turbis semoti, uitam sibi perfectiorem, quàm uulgò uiuitur, instituant: nihilo secius tamen (utinam non turpius) neque altius sese à terra eleuant, quàm qui propter rerum familiarium solicitudinem ac curam, humi depresi, uix interdum se Christianos esse reminiscuntur. Nos miseros, qui tam inconsideratè, superatis uasti pelagi difficultatibus, in portu allidimur.

Annunciabitur Domino generatio uentura: & annunciabunt cœli iustitiam eius populo, qui nascetur, quem fecit Dominus.

Hic absque dubio ecclesiæ Dei perpetuitatẽ uaticinatur propheta. Nam quod superiori uersu cecinit, Et semen eius seruiet ei: credentium posteritatem, quæ
D mortuo Domino in eius ecclesia successura erat, prædixit: modò eandem ipsam asserit illam esse, quæ populus Dei à cunctis appellabitur, quæ & æterna erit. Cæterum cœli dictio, neque in hebræo, neque in græco inuenitur: idcirco redundat. Neque rursus, quem, legendum esset: sed quæ, aut quoniam, hoc modo: Semen seruiet ipsi: narrabitur, seu numerabitur Domino in generatione: uenient, & manifestabunt iustitiam eius populo genito, quoniam fecit: uel, quæ fecit Dominus, ut sit sensus: Semen eius, hoc est, posteri seruient Domino, atque in spiritu & ueritate eum colentes, populus peculiaris, génsque sancta ac pura, illi censebuntur. Insuper hæc de Domino, quæ dixi, scribentur, quò posteri omnes intelligant, ut & ipsi ueniant, & filijs quoque suis, qui ab illis nascentur, annuncient Dei iustitiam. Sed quam iustitiam? quoniam ipse fecit, omnia scilicet, quæ ad salutem hominum pertinent. Nihil enim non fecit benignissimus Dominus quò à peccati, atque propterea mortis imperio electos, semen uidelicet Dei eximeret. Sine me, ait, omnem iustitiam exequi. hoc est, permitte me omnem morum rectitudinem, omnémque, atque eam quidem absolutissimam bonitatis normam ostendere. Sic enim Hebræi appellant iustitiam: quemadmodum Græci, qui eam diffiniunt esse uirtutem omnium summam. Quocirca nescio an rectè iustitiam dicant esse quidam iuris seueritatem illam, quam opponere solent misericordiæ. Iudicium id potius in scripturis, ni fallor, appellatur, quàm iustitia. Cæterum licet, ut dixi, neque in codicibus hebræis, neque in græcis, quod sciam, cœli dictio habeatur: non uacare tamen à decore arbitror, cum eiusmodi dictiones, ueluti gemmæ, fortuitu quodam ornatu scripturæ interseruntur. Quamobrem hic putant, per cœlos, apostolos adumbrari, qui iustitiam Dei, hoc est, immensam diuinæ bonitatis amplitudinem, qua Deus ipse, non solum & Deus, & pater nobis esse uoluit: sed homo factus, & is omnium despectissimus, proprio cruore & morte, hominum genus infinitis errorum tricis illaqueatum, in libertatem filio-

rum Dei

A rum Dei uendicauit, intrepidè diuulgauerunt. Hanc itaq; iustitiam diuinam, nõ humanam, non superstitionibus fœdam, prædicauerunt, continuoq; prædicant felicissimi cœli isti. Cui, quæso, prædicant: populo nimirum ex aqua, & spiritu renato, & quem fecit Dominus: hoc est, quem sibi cum doctrinę, tum crucis semine progenuit, ut illud maximè uerissimum sit de electis elogium Oseæ, qui ait: Filij facti sunt Dei uiuentis.

PSALMVS DAVID XXIII.

Ominus regit me, & nihil mihi deerit; in loco pascuæ ibi me collocauit.

Felix prorsus Christianorum conditio, si quemadmodum crebrò, & hoc, & huius simile de Deo testimonium ore proferunt: ita persuasum animo haberent, sibi nihil, quod ad suam, tum corporis, tum animæ, spectat salutem, deesse posse, Deo propicio, tutore, & duce. Haud raram quidẽ huiusmodi translationem in scripturis esse inuenies, qua Deum pastorem, nos oues uocari legitur. Nec sanè id absq; altissimi consilio factum ducimus. Nam sicut nullum aliud pecus tanta æquè indigere cura & solicitudine cernimus, quanta ouis tenella, & quæ minus sese tutari, sibiq; prospicere ualeat: ita hominem animantium omnium, si corpus spectas, miserrimum, interire omnino necesse est, nisi illum benignissimus atq; idem peruigil pastor Deus, continuò ducat, pascatue, ac ad aquas, ut ait propheta, refectionis minet. Hac igitur Dei cura ac prouidentia cum Dauid sese indigere pernosceret, atque adeò omnes Adæ posteros secum, nõ tantum per se solum, quantum uice omnium, qui in lætissimis ecclesiæ pascuis uicturi erant, gloriatur hoc modo: Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuę ibi me
B collocauit. Felix ex hebræo sic legit: Dominus pastor meus, non deficiam. Quem alius secutus interpres, sic reddit: Dominus pastor meus, non egebo: neque ultra primum psalmi uersum protendi existimant. Quod & affirmat paraphrastes: Dominus, inquit, pascet me, quare nullius egere potero. Nõne tibi uidetur hoc idem Paulum dixisse in epistola, quam Corinthijs scripsit? Omnia, inquit, possum in eo qui me cõfortat. Certè equidem cum ex longa rerum experientia, tum ex ipso acerrimo afflictionum tumultu edocti, non ignorare possumus, quòd homo, cum se duci à Deo, atque ab eius indeficiente gratiarum fonte potari senserit, durior quidem silice erit, ni benefactorem agnouerit: hoc est, ni eum supra omnia amauerit, reuerentiáque ea, quæ filium decet, timuerit. Proinde cum eiusmodi timore affectus fuerit, nihil sibi deesse posse arbitrabitur, cum non ignoret à Dei spiritu promissum esse, quod nihil deest timentibus eum. Neque hic mihi metum illum orbis uniuersalem obijcias, quo tonitruis, fulgetris, ac terræmotibus, cuncta territat Deus: aut cum armatæ acies in cœlo dimicare, spectraq; nocturna, atque alia terriculamenta apparere cernuntur. Nemo enim inter mortales tunc est, qui non timore commoueatur, atque ob id uotis omnia, quæ in mentem ueniunt, polliceatur. Propulsis tamen postea ab aëre nimbis, atque à mare procellis: terriculamentis rursum illis in somnium resolutis, aut ab ægris corporibus eiecto morbo, aut non reddunt, aut ægrè reddunt, aut etiam in commodiorem sibi usum commutant, quæ promiserant. De hoc enim illaudato metu, tantum abest ut uel hic, uel unquam aliàs loquantur Dei interpretes, utpote qui in sapientem quoq; uirum cum cadere possit, eum tamen à recto rationis statu, ac iudicio, non dimoueat. Timete, inquit, eum, qui potest animam mittere in gehennam ignis. Sed neque de hoc genere timoris, hic locus, ut diffusius pertractemus, requirit. Cęterum illud quod nos legimus: In loco pascuæ ibi me collocauit, alia litera sic habet: In conseptis soli herbidi facit me accubare. Quasi enim parum uisum fuerat prophetæ, Deum pastorem, hominem uerò ouem nominasse, nisi & commoda ob pasto-

C ris uigilantiã ouibus prouenientia, in translatione perseuerans, exprimerẽt. Quorum quidem id unum potissimè necessarium esse uidetur, ut non longè à pascuis stabula collocentur, illis maximè in regionibus, ubi umbrę rarę sunt. Medio enim die, aiunt peritiores gregis, cum incrudescit æstus, in umbrã deducendos esse greges, ne lac æstu præreptum nimium exiccetur. Quocirca ubi arborum adumbratio, in uastis præsertim solitudinibus, haberi nequit: id septorum, mapaliúmue uicinitate fit satis. Hic primum igitur se iactat anima illa, quæ uerè nouit, uana omnia sua esse studia, uanum iter, uanum item laborem & sudorem, nisi diuinæ prouidentiæ benignitate regatur: & clamat: In pascuis amœnissimis recubare me fecit Dominus: uel, ut legit Eutymius: In loco herbarum, in loco ubi erant optima pascua, me collocauit. Summa itaq; Dominus uberrimum mihi pabulum præstit. Caueas uelim hic, cum pascua herbarum audis, aut trifolium, aut gramẽ aliud, quo pasci debeat anima, imagineris. Est sanè res altius peruestigãda, nec à pascuis opimis fidei ac sacræ legis, auertenda mens est: ne corrupto, propter rerum corporearum imaginationem, animo, intellectus alioqui perspicax & acutus, à diuinarum rerum contemplatione deturbetur, uisq; ea cœlestis aduentitijs quibusdam somnijs contenta, in considerandis rebus nihili immoretur. Cum enim animus, quem purgatissimum esse uolumus, ad contemplanda cœlestia se rapi senserit à Deo, ac trahi, nihil agit, nisi euulsis quodammodo mundanarũ imaginationum, atq; affectuum radicibus, liber ad illa peruestiganda se totum dedat, ad quæ appetenda natura se natum intelligit. Humana quippe omnia, mortalium animo, cui uigor igneus est, ac cœlestis origo, inferiora sunt. Quare summus error est, in illis requiẽ quærere. Seruire enim debent, nõ imperare animo, quæcunq; cõdita sunt.

Super aquam refectionis educauit me.

Vide aliud gregis commodum, aquarum scilicet copiam: quod sanè Dauid à D puero didicit. Pastor enim fuerat, ut penè cæteri omnes antiqui patres. Felix siclegit: Super aquas requiei, hoc est, ubi defatigati libenter requiescunt homines. Quod quidem seruatori nostro contigisse legimus apud Samaritas. Et uerè refectionis aqua leniter fluens, ut reddit paraphrastes, est Dei spiritus: ad cuius ripas defatigatus cum sederit animus, mirũ in modum refocillatur, ac uires penè in conflictu cum carne & mundo attritas reassumit. Quas putas aquas illas esse Esaiæ, nisi hasce, de quibus modo loquimur? Haurietis, inquit, aquas in gaudio de fontibus seruatoris. Mirum si cogites uatem de aquis Siloë, aut Iordanis, sermonem facere: quibus quidem, uel à fundo ipso, ab aliquo epotatis, is rursum sitiet: illæ uerò, uel summis labijs degustatæ, totam animam adeò in se transmutãt, ut deinceps nunquam, ut ait Christus, sitire possit. Nimium, crede mihi, in cõtemplandis diuinis beneficijs torpidus es, ô tu, qui ad Dei obsequia speciali quodam modo, & cultu te ascitum uideri efflagitas, si nondum sacras hasce undas à Christi spiritu emanantes sensisti. Vide, obsecro, tuamq; tute ex animo rem perpende: quomodo scilicet propemodum à publicanis & peccatoribus, in puritate uitæ, anteuerteris. Quàm profectò mihi, ne de alijs dicam, uerendũ est, quàm pertimescendum, ne ego quidem unà cum mea de meipso, rebusq; meis opinione, proximum, amaras aquas destitutus, uideam interim, nescio quos, cum Domino meo, super puteum Iacob considere. Verùm timendum ne mihi semper erit? num desperandũ? minimè quidem, postquam

Animam meam conuertit.

A se enim auersam conuertit Dominus animam meam, alioqui uagam, & errabundam: insuperq; eam ipsam siti, atq; inedia periclitantem, sui spiritus cõsolatione refocillauit. Ad unum eam à multis, à perturbationibus ad quietẽ, à rebus conditis, caducisq;, ac maiori celeritate labentib. quàm sit torrens rapidus, ad immortale, increatum, incommutabileq; bonum, adeò prorsus conuertit, ut planè mihi uideas

A uidear,Dei dono, id breui, quatuor scilicet annorũ spatio, quibus per solitudines uagatus sum,assecutus,quod uix in tota uita mea,quamuis ad multos annos pro= rogata,in claustris uiuens sperare unquam ausus fuissem. Ipse,ipse enim fuit, non mea uoluntas,non desiderium,non studium,non conatus,qui

Deduxit me super semitas iustitiæ.

Seu,per semitas iustitiæ,ut habetur ex hebræo. Hic rursus operæprecium erit, iustitiam,eam esse uniuersalem uirtutem,quæ cæteras omnes complectitur, diffi= nire;semitas uerò illius,alias particulares uirtutes,quę,ut uerbis utar Eutymianis, ad illam uniuersalem tendunt. Idcirco uates in hoc loco iustitiæ nomine, uitã per omnia legi Dei respondentem intelligit. & est sensus: Deduxit me Dominus, hoc est,ita formauit atque instituit,ut totus omni bonitati studens,nihil iam mihi sapiat, aut gratum sit,quod non à dignioribus huiuscemodi iustitiæ partibus proficisca= tur. Erraui equidem iam diu sicut ouis sine pastore,aut instar infantis,qui amœni tate ripæ fluminis illectus,dum inconsultò,quæ est eius ætatis natura,sese à matris tutela elongat,in aluei torrentem infelix proruit, ni mater natura in filiorum peri= culis suspiciosa,se à thalamo proripiens accurrat,puerumque iamiam cadentem,ui, nescio qua,celeri,è præcipitio clamans retrahat,sed non absque iurgijs,minis inter= dum ac uerberibus. Illo ferè modo me in errorum semitis spatiantem, nec finem quô ambitionis me traherent illecebræ considerantem, aut in consideratione illa prorsus conniuentem,retraxit Deus,non absque tamen dolore & castigatione. Et hoc quidem propter nomen suum. hoc est,tam immensum bonum à spontanea il lius bonitate, ac qua me ante mundi constitutionẽ deamauit, charitate, originem habuit,ut ipsius solius nomini,non meo, sit gloria: cuique solummodo maximæ,ut maximis in beneficijs solet,habendæ sint gratiæ.

B Nam si ambulauero in medio umbræ mortis,non timebo mala,quo- niam tu mecum es.

Non hic prætereundum,quomodo anima quoque ipsa, quibus ad Dei contem= plationem pertingat,suos habeat gradus: quos quidem in ipso statim psalmi exor= dio mihi uideor comprehendisse. Simulac enim cœperit sese totam diuino manci pare obsequio,sacræ illico doctrinæ undis uberrimis perfunditur,ac cœlitus refo= cillatur. Nam fides quidem ex auditu , auditus autem per uerbum Dei: à quo sa= nè mirabili, atque adeò secretiori quodam modo educatur, pinguescit, atque ad co= gnoscendum uerum alitur. Porrò ex cognitione grandiuscula facta,amore ac desi derio consequendi rem cognitam,inflammatur: quo quidem adepto, à cognitio= ne atque amore cogniti, dispositio quædam, ac habitus ad frequentandas iustitiæ se= mitas oritur: quas planè nusquam esse nouit,nisi in Christo Iesu incarnato,in quo rectè beateque uiuendi totam summam consistere arbitratur. Ex quo nimirum insti tuto fit,quòd si aliquando illi peccare contingat, non actutum desperet: quia iam aliàs,Deum esse,qui de stercore erigat pauperes, experta est. Ad hæc, si, reassum= pto animo, postea se sentit à Deo igniculis quibusdam ardentioribus,à Hiericon= tinis ueluti campis ad montem Dei Oreb sustolli, non intumescit, non suas iactat uirtutes atque operationes,sed magis fatetur,clamatque se ab alio ad uias iustitiæ,non ab sese reductam esse, cum absque diuino præsidio nihil omnino sit hominũ ad asse= quenda cœlestia propositum & conatus,quantumuis & rationem, & arbitrium, & bonam, ut uocant, uoluntatẽ in se esse noscant. Nam si,ait, ambulauero in me= dio umbræ mortis,non timebo mala. At unde tanta de se fiducia? Quoniã,inquit, tu mecum es. Idem fermè Hieremias: Dominus,ait, mecum est quasi bellator for= tis. Vnde non immeritò Iob ille in tribulationum igne millies excoctus,quasi bel= li conditiones Deo proponens audacter petit: Pone me Domine,inquit,iuxta te, & cuiusuis manus pugnet cõtra me. Paulò secus hunc uersum ex hebræo legunt: Etiam cum ambulauero per uallem tenebrosam non timebo malum. Idem para=

C phrastes: Etiam si eundum mihi sit, ait, per uallem tam opacam, ut umbra illius mihi morte minitetur, nihil metuam. Vt hic clarè perspici liceat, nihil aliud per umbram mortis prætendi, quàm horrendam mortis speciem & imaginem: quæ uti infestissima quædam Alecto nos usque diuerberans, in maximis periculis ob oculos assiduè uersatur: quemadmodum in uinctis ob capitalia scelera uidere est, qui etiam antequam à lictore truncentur, centies in horam moriuntur. Et hunc quidem sensum Eutymio arrisisse uideo. Sic enim ille: Vmbra mortis labor ille est, qui in aliquo arduo inuenitur periculo: qui ob doloris ac desperationis acerbitatem, quæ morti similis est, umbra mortis appellatur. Porrò ne solum hanc mentis stragem in male affectis hominibus inesse credas, uide de se quid dicat apostolus: Supra modum, ait, grauati sumus, supra uirtutem, ita ut nos tæderet etiam uiuere: sed ipsi in nobis ipsis responsum mortis habuimus. Si fuero igitur in tenebris mortis, in caligine peccati, in tetra inferorũ nocte, adhuc bene sperabo, nec eo præsente quicquam mali timebo. Hæ sunt profectò dotes illæ præcipuæ in regno fidei, quibus nostris in actionibus sperare, atq; in peccatis animum despondere dediscimus. Cæterum uisum est alijs etiam umbram mortis peccatum esse ad mortem: mortem uerò ipsam, æternam damnationem. Nam quemadmodum umbra corpus, ita peccatum mortem comitari solet. Hi enim qui peccato uiuunt, hoc est, qui Deo mortui sunt, uiuentes in corpore, nondum, & si uerè mortui sint, ad mortem illam, ubi sempiternus horror inhabitat, descenderunt: sed adhuc in umbra stertunt, nondum umbra corpus attigit, nondum prorsus occubuere. Quo quidem periculo circumuentus ille atq; admonitus, qui licet septies in die cadat, spem tamen, uti sacram anchoram, in naufragij periculo non deserit, sed adhuc in meticuloso pectore scintillulas quasdã fiduciæ palpitantes sentiens, ut potest submurmurat, dicens: Si ambulauero in medio umbrę mortis, nõ timebo mala, quoniam
D tu mecum es. Quoniam, inquam,

Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.

Hoc est, cura tua pastoralis mihi summam animi securitatem præstitit: nam pedum legit Felix, pro baculo. Quem secutus paraphrastes, sic reddidit: Pedum pastorale tuum à metu liberabit me. Vnde fatetur Hieremias se imperturbatã egisse uitam, postquam secutus est Deum pastorem. Plurimum enim securitatis ciuium animis afferre solet princeps, qui magis pastorem se exhibet & patrem, quàm Dominum & tyrannum. Tum sanè ciuitas in utranque (ut aiunt) dormit aurem, fit diues, fit cæteris formidabilis, expers factionum, religioni dedita, unanimis, promissorumq; obseruantissima, ac pro tutando suo pastore fit sponte sua adeò munita, ut non admodum exteri desiderandi sint milites, qui pro focis atque aris principis dimicent. Contrà uerò nihil non tyranno à suis ciuibus est timendum. Nam cum aut rerum facultatibus, aut liberis, aut uxoribus quoque ipsis proprijs expoliari se uident, ea interdum moliri animo coguntur, quæ, ne hostis quidem crudelissimus, cogitare auderet, nedum agere. Verùm quia tanta iam inter homines peccandi succreuit licentia, ut non semper paterno baculo aut pedo, sed uirga, & ea quidem ferrea interdum & dura, in coërcenda quorundam temeritate opus sit, hoc agendũ à principe, quod hic fatetur uates in mortales omnes agi à Deo. Qui quidem cum nos à prauo uitæ itinere auocat, cum errantes ad reliquum gregem reducit, cum admonet, cum rogat quoque, ac, quando opus est, percutit, uti uirga uidetur. Cum uerò imbecilles tolerat, atque illis opem, sufferentiamq; in tentationibus, ut possint sustinere impartit, pastorali eum baculo, seu pedo uti dicimus. Summa igitur: Tu peccantem me corrigis, laborantem uerò, ac sub tentationum mole nutantem, toleras & sustentas. Quid uultis, ait Paulus? In uirga ueniam ad uos? Vides hic Paulum uirgam Corinthijs minitantem? Quid illud? Filioli mei, quos iterũ parturio, donec reformetur in uobis Christus. Nónne hic tibi uidetur

Paulus,

A Paulus, non dico baculo amplius pastorali, sed materna quadam erga filios transformatione uti? Hic finis tandem eorum est, qui idcirco ad gubernandas animas asciscuntur (temeritas enim est sese ingerere, & non uocatos accedere) ut amanter prosint, non ut crudeliter præsint, aut temerariè imperent. In hoc loco notat Eutymius dictionem illam qua nos legimus, consolata sunt, Græcis esse aduocauerunt, quod quia admodum conuenire, & uirgæ & baculo, uisum est, libenter addidi. Nam propterea pastorem uirga uti cernimus, non tantum ut pigritantem gregem urgeat, cogatq;, quantum ut aberrantem, in rectam aduocet uiam. Quæ nimirum uirga in rebus animæ ab antiquis patribus disciplina appellabatur: & quæ, ut ait Paulus, licet in præsenti uideatur non esse gaudij, sed mœroris, pacatissimum tamen fructum postea exercitatis per eam reddet iustitiæ. Et hæc de uirga ac baculo. Cæterum tu Domine

Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me.

Solet enim inter huius uitæ oblectamenta, illud in primis existimari, quo lautis inter se conuiuæ epulis, ad tripodas alter alterum, quod aiunt, prouocat. Hinc sumptum aliqui autumant, tum hic, tum aliàs in scripturis, mensæ uocabulo præcipuas delectationes in animam cœlitus immissas significari: cuiusmodi sunt igniculi illi ardentes, quibus ad mundanarum rerum neglectum accendimur, atque ad appetenda cœlestia inanimamur. Interim uerò ad alterius mensæ, sacræ scilicet legis cognitionem, supramundanæquè communionis participationem admittimur. De ijs enim omnibus hic loquitur uates. Quorum quidem lautitia exaturatæ animæ, hostibus humanæ naturæ solent esse terrori ac formidini: idcirco à spiritu dictum est: Aduersus eos qui tribulant me. Itáque sensus erit: Adeò (inquit) me lauta dignatus es gratiarum tuarum mensa, utpote in conspectu tuo, ut uiden-
B tibus, rumpentibúsque sese ac liuore contabescentibus inimicis meis, sperem ad mensam illam tandē asciscì, ad cuius delitias percipiendas, tam amanter tuos prouocas, dicens: Ecce trado uobis regnum, ut edatis & bibatis super mensam meā in regno meo. Adeo ne intellectu tam hebeti uiuitur, ut putemus esse in hoc mundo delitias, aut uoluptates cum illis comparandas, quibus anima afficitur in rerum diuinarum cognitione & gustu? Quid cum cor desiderijs illis infinitis peruestigandæ ueritatis exæstuat, atque in iam cognita conquiescit? Quis indicibilem illam potis est exprimere suauitatem eorum, qui dignè, ut tanta postulat maiestas, uenerandum Christi corpus è sacerdotis manu percipit? Eliquesceret, crede mihi, omnino anima, atq; amore insaniret, si, uel semel quidem, seriò, & diligenter consideraret, ad quantam promoueatur altitudinem, cum ab huiusmodi sacrarū mensarum edulio non, ut merita est, abigitur, quin potius inuitatur, allicitur, ac, ut digna sit, à cœlesti sponso secretioribus quibusdam modis atque afflatibus, perpurgatur. Vide (ô genus armorum) diuinæ bonitatis in suos prouidentiam, atq; amorem tenerum. Nam cum necessariò cum hostibus confligendum sit, nō duras galeas, non triplici ex ære contextum thoracem, non ensem, non peltam nobis parat, sed delitiosam mensam ac conuiuium, &, quod pluris æstimari debet, in conspectu illo suo, quo uel à longè prospecto, fugantur quantumuis fortes hostium cunei. Neque hoc satis quidem, sed insuper, quò nihil lautitiarum mensæ tam opimæ desit,

Impinguasti in oleo caput meum.

Haud hoc quidem omnino ab historia rerum antiquarum abhorret. Aiunt enim morem hunc apud Iudæos, & præsertim in Palæstina, celebrem fuisse, quod in conuiuijs maximè diuitū, unguenta, quibus ungerentur conuiuæ, adhibebantur. Quem sanè morem non obseruatum à pharisæo illo euangelico, uidetur Dominus in suæ causæ defensionē assumpsisse, cum ait: Oleo caput meū non unxisti:

C hæc autem unguento unxit pedes meos. Quæ quidem consuetudo, quemadmodum cæteræ illius gentis actiones ac ritus, adumbrabant fore, quòd aliquando homines preciosiori, quàm sit Cirthacum, aut Megalium, perfunderentur balsamo: quod sanè alio in psalmo à propheta oleum exultationis & lætitiæ appellatur. Hic est spiritus Dei: qui cum mentem aliquam implet, mirum si in exteris rebus consolationem sumere appetat: cum nihil omnino sit in rebus conditis, quod tam animam exhilarare queat, quàm spiritus unctio ea, quæ, ut ait Ioannes, docet omnem ueritatem. Sensus igitur: Tu, ô Domine, caput meum, mentem scilicet meam, illa tui sanctissimi spiritus unctione saluberrima perfudisti, impinguastiq́; : cuius fragrantia, atq; suauitate conspersa, cætera iam mortalium omnium odoramenta fastidit. Quare cum id considero, non possum (fateor) non supremum in modum in calamistratos nostri huius æui mores excandescere. Adeò enim præposterè uiuitur, ut in ipsis quoq; mortuis (scio quos mortuos appello) huiusce generis perfusiones, quæ uerius meretriciæ dici possunt, quàm Christianę, locum habeant. Tin nitum ne capitis tam precioso suffitu placare quæris? Quid cordis tremori è musco atque electro confectum puluisculum apponit mortuus? scilicet tua per se sibi non satis nota est mollities, nisi prætextu languoris eam alijs etiam diuulges. Nullam certè amplius fumigationē, aut pigmentum huiusmodi preciositatis his, qui & habitu, & moribus, præ se ferunt uitæ obitum, usui esse uult pater cœlestis: sed illa solummodo amat odoramenta, per quæ caro impallescat, spiritus uerò uegetus factus, de die in diem renouetur, ut ait Paulus.

Et calix meus inebrians, quàm præclarus est.

Paraphrastes sic: Et poculum meum ad summum usq; impleuisti. quò intelligas, uatem in translatione mensę lautioris manere: ob idq; consideres, ad quantam D rerum cœlestium affluentiam interdum uocetur anima, cui de manu Dei ad summum usque exundans propinetur poculum. Porrò calix iste ebrietas spiritus est, qua mens extra se posita, attonita efficitur, oblitaq; penitus sui tota in amatum fertur. Ebrius enim, eo maximè tempore, quo prima nondum decocta egestione, ebulliunt uenæ, stupidus omnino redditur, gressibus titubat, eaq;, quæ ob oculos uersantur, non uidet, non audit, mutus planè fit, atq; ea demum, quæ aut agit, aut cogitat, confusa sunt, ac stupiditatis plena. Ita se habet in corporeis, carnaliumq; hominum conuersatione & consuetudine, anima plenissimo spiritus cratere diluta. Cum enim cæteris uix sui compos uideatur, utpote hisce in rebus exteris planè inutilis, atq; omnium sensuum officio destituta, quæ appareat, deridetur, à petulantiúmue multitudine exibilatur, subsannaturq;: in honoribus præteritur, contumelijs afficitur, ac demum toto suæ uitæ curriculo ac motu, omnibus innotescere efflagitat, nihil in terris aliud fuisse filij Dei uitam & crucē, quàm stultitiam, apud huius mundi præsertim sapientiores. Interim uerò (quę gratissimarum mentium natura est) sentiens sese illius ebrietatis, de qua etiam per Hieremiā loquitur Deus dicens, Inebriaui animam lassam: ardore occupatam, prorsusq; accensam, miratur quàm efficax sit calix istiusmodi, qui sic reddit corpus ad actiones inutile, seuerò agilem ad Dei opus operandum. Idcirco admirans ait intra se: Quàm præclarus calix iste est, quàm exundās, quàm potens, quàm efficax, quàm diuinus, quàm superabundans, cum ex eo quilibet sitis ardorem sedare ualeat. Cæterū calix iste, euangelium est, crux est, sancta cōmunio est. Nónne, ait Paulus, calix, quem communicamus, participatio sanguinis Christi est? Nónne is est, qui animā prorsus ebriam, hoc est, terrenarum rerum omnium immemorem, sitibundam uerò diuinarum facit? Haud sanè mirum. Nam qui bibit, ait Dominus Iesus, meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Quid, oro, pręclarius audiri potest? quid nobilius? quid efficacius?

Et misericordia tua subsequatur me omnibus diebus uitæ meæ.

A Non possum non summopere, cum hæc lego, tum Dei immensam in electos benignitatem, tum eorundem ipsorum dignitatem, & mirari, & uenerari, simulac ordine ab eo, quem in quotidianis hominum successibus fieri cernimus, diuerso, iustissimo tamen, & planè Dei spiritu digno, inter Deum & hominem iniri fœdera uideo. Lex enim quædam ac pactio, à primis iam rerum conditarum exordijs, hominũ cum fortuna, seu terrena felicitate, labili uidelicet & caduca, sancita fuit, ut illa fugeret, hi persequerentur, & frustra sæpe. Nam ipsa aura uelocior omnem omnium cursum præuertit: ipsisq; insequentibus, cum se capi simulat, egregiè imponere consueuit. At secus sese habet diuina bonitas, &, ut ait uates, misericordia, cum suo figmento. Illud enim (quæ est hominis conditio) tardi semper incessus ad meliora, non solum non insequitur felicitatem illam æternam, ad quam tamen insequendam conditum est, sed eam fuga auersatur. Illa contrà, suo fugitiuo sese ultrò obijcit, eum rogat, urgétue, ut se, uel rogantem saltem capere non grauetur. Siquidem ea semper Dei erga nos fuit bonitas, ut non tanto studio nos nobis, ut bene sit, quæramus, quanto ipse, ut nobis benefaciat, & quærit, & rogat: & illud quidem omnibus diebus uitæ nostræ.

Et ut inhabitem in domo Domini in longitudine dierum.

Parum quippe esset ęrumnosam hanc uitam nostram in uirtutum exercitationibus attriuisse, nisi dierum longa & æterna mansione donaremur. Sensum porrò huius ultimi uersus sic cum superiori cõnectit paraphrastes: Certò certius, ait, benignitas tua, & misericordia, comitabitur me per omnem uitam meam: quare tandem inhabitabo domum Domini diebus nunquã finiendis. Neq; hoc quidem inter mediocria Dei dona in electos collata connumerandum, quòd hi, qui semel ad ueritatis agnitionem sunt uocati: hoc est, per fidem in ouile dominicum introducti, firmi maneant: nec unquã, manu semel ad stiuam aratri admota, retrò aspiciant. Quòd si tamen propter supernam electionẽ illam, qua suos ante mundi constitutionem Deus ad æternam beatitudinem elegit, post multos à recto lapsus, remeandum erit: multò tamen beatius, atque securius esse iudico, à iustitiæ semitis semel ostensis non declinare, quàm ad illas diu contemptas aliquando longo quasi postliminio reuerti.

B

PSALMVS DAVID XXIIII.

Omini est terra & plenitudo eius, orbis terrarum & uniuersi qui habitant in ea.

Cum Deus olim Dauidi locum in monte Moriah oraculo prophetæ Gad demonstrasset, in quo templum sibi construi uellet, præsensit uir sanctus, quanti Deus faceret populum Israëlis, utpote qui inter illos sedem sibi peculiarem delegisset, in qua coleretur. Sed ea quidem futuri quoq; umbram esse prænoscens, quippe quę futurę ecclesię, quæ uiuis è lapidibus ædificanda esset, statum præmonstrabant: miratur quomodo cum Domini sint, eiúsque imperio pareant, & terra, & terrena omnia, & homines quicunque in terra uiuunt, populum tamen, qui sumus nos, tot inter orbis uniuersi populos, in suum peculiariter eligat, in cuius quodam ueluti meditullio colatur, suumq; sanctum nomen, die noctúq;, ut fit, celebretur: sed & (quod magis uatem attonitum facit) præuidet nõ totum populum istum dignum futurum, qui in montem, nõ iam amplius Moriah, sed montem æternum, in quo uerè Deus habitat, ascendat. Quis hic cum propheta non miretur, ac simul sibi non timeat, considerans non omnes Israëlitas, ueros Israëlitas esse: non omnes Christianos, ueros Christianos esse: non omnes uocatos, ueros uocatos esse. Verius enim est, quàm quòd inficiari possimus, neque locum sanctum, neque progenitores, neque instituta quamlibet iusta, atque à cœlo ipso delapsa, reddere hominem dignum æterni montis sublimitate, nisi aliquid ab

C ipso requiras, quod nō tantum loci, patrum, legum, & rerum similium, quantum eius sit. Nō sunt, inquit Hieronymus, sanctorum filij, qui tenent loca sanctorum. Scio, ait propheta, quod omnis terra, & quæcunque ea continet, Domini sunt: ipse enim omnia illa condidit. Cum igitur omnes homines iure creationis sint eius, miror quî non omnes ad eius sanctum montem, æternam scilicet patriam pertineant. Num omnes, quæso? minimè quidem omnium.

Quis igitur ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde.

Quem dicemus igitur Dei regnum ingressurum esse, atque ibi in æternum habitaturum? num illum, quia circuncisum? num quia sacris initiatum? num quia hac uel illa ueste indutum? nihil minus certè. Verùm is æternæ uitæ montem indubiè conscendet; ibique, ubi omnis abest quemadmodum peccati, ita & miseriæ contaminatio; hoc est, in loco sanctissimo, in quem, ut ait quidam, non intrat pollutus, absque termino manebit, qui puris est manibus, ac corde candido. Sed penè, quod prius dicendum erat, exciderat. quare paululum illo, qui montem sanctum Domini petere iam cœperat, & cuius faciem deliniabamus, in itinere sic relicto, ad omissa redeamus.

Quia ipse super maria fundauit eū, & super flumina præparauit eum.

Alia litera: Fluminibus distinxit eum. Aedificia erecturi homines illud in primis curant, ut in loco solido ac firmo fundamenta ponant. Contrà autem Deus, quò omnipotentissimam eius uirtutem agnoscas, qui tam immensam orbis machinam, mari ac fluminibus superstruxit. Ait magnus Basilius, solum Dei im-
D perium pro fundamento esse terræ; non aqua, aut aliud quippiam: uerùm per præsentem uersum ostendi, quisnam ab initio mundi conditi aquarum situs fuerit; quòd scilicet terræ aqua iniaceat, quasiq; custodiat & contineat, nec ab eius defluat superficie. Diuus etiam Chrysostomus hoc ferè idem sentit, asserens id propterea dici, quòd aquæ terræ subiaceant instar fundamenti. Non miror equidem antiquas philosophorum scholas in explicandis huiuscemodi rerum difficultatibus hallucinatos esse, utpote quibus nondum tam obstrusa rerum conditarum natura innotuerat, remotis longè adhuc hominum ingenijs à luce illa, quæ nobis postea per aduentum Christi bonorum omnium erogatoris apparuit. Sed magis doleo, nostros etiamnum è turbidis illis philosophorum riuulis libentius, quàm à pellucido fonte epotari. Quicquid enim illi, de situ orbis, de aquarum origine, de uentorum ui & natura, de iride, de tempestatibus, ac cæteris eiusmodi aëris alterationibus disputant, meræ fabulæ sunt, ac nugamenta. Vide, te oro, quid Iob interroget Dominus. Vbi eras, ait, quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi, si habes intelligentiam. quasi dicat illud quod in Ecclesiaste legimus; Intellexi, inquit, quòd omnium operum Dei nullam possit homo inuenire rationem eorum, quæ fiunt sub sole: & quanto plus laborauerit ad quærendum, tanto minus inueniet. At quomodo igitur, dicet aliquis, sortita est fundamentum tellus? Audi quid Dauid Deum alloquens sentiat: Tu, inquit, fundasti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in seculum seculi. Vis rursum antiquiorem cœlestis academiæ philosophum? Is est, ait loquens de Deo, qui extendit aquilonem super uacuum, & appendit terram super nihil. Et nos tamen, dijs, ut aiunt, inuitis, terræ aquas eo modo substernimus, quo fundamenta cetera ædificijs subigi solent. Quis credat unquam terræ immobilis molem tam uastam ab aquis natura fluidis sustentari? Labentia ne perpetuo cursu flumina pro fundamento tam stabili machinæ terræ esse dicemus? Quàm satius enim esset optima ingenia in his pertractandis occupari, quæ, ut ait Ecclesiastes, præcepit nobis

A nobis Deus, nec in pluribus eius operibus curiose nimium distorqueri. Simpliciter igitur fatendum erit, terram miro solique Deo noto artificio super sese fundatam, ac, ut acutissimus asserit Basilius, pro fundamento Dei uoluntatem habere, atque imperium; præterea nihil. Flumina porrò addit uates ob id, quòd cuncta è terra flumina ebullire cernimus. Compertissimum enim dicunt se habere antiqui autores, flumina longo sub terra ferri interuallo, & tandem emergere: ut de Nilo Aegypti fluuio asserunt; qui cum in montibus inferioris Mauritaniæ non longè ab oceano, stagnante ibi lacu, quem Nilidem uocant, innascatur, condit se aliquot dierum itinere; rursúmque erumpit alio lacu, maiori in Mauritania. Iterum uerò arenis receptus, per deserta uiginti dierum spatio ad proximos Aethiopes fertur, ac denuò in fontem, qui Niger dicitur, prosilit. Sic complura alia scaturire flumina cernuntur. Quapropter, ut dicere inceperamus, à uate est dictum, quòd super flumina præparauit eum; orbem scilicet distinxit, atque miro fluuiorum, amniúmque perornauit decore. Itaque, quem fatebimur in montem istum diuinum ascensurum, ubi tam potens Dominus habitat, qui ex nihilo omnia condidit: modò uerò adeò seruat, ut ni seruaret, in pugnacissima statim elementa, quibus compacta sunt, dilaberentur, ac insidens aquis orbis suffocaretur? Certè innocens manibus, & mundo corde. Vide hic breuibus uirum undiquaque perfectum describi. Nam cui manus impollutæ sunt, cor castum, osúe irreprehensibile, ac purum, mirum si ei aliquid desit, ad peragendum iter ad excelsum istum montem, quem altam iustitiam diuus appellat Augustinus. Cæterum uirum illum innocentem esse ducimus, qui in actionibus suis omnibus uitam absque prauitatis labe transigit. Mundum uerò corde eum, qui nullum in animo sibi insidere patitur affectum, qui mundus non sit, ac Dei aspectu dignus. Cor quidem purum ac mundum, in primis à nobis requirit Deus, quò unusquisque suum uas B possidere queat, ut ait Paulus, in sanctificatione, & honore. Considera, ait Euthymius, quomodo utraque pariter coniunxit, opera scilicet, & mentem; alterum enim sine altero non probatur.

Qui non accepit in uano animam suam.

Hæ quidem sunt dotes illius, cuius operationes puræ sunt, córque impollutum, ac mundum. Anima enim cum idcirco condita sit, ut Deum intelligat, amet, ueneretur, ac, dijs factitijs abiectis, colat: atque interim sese in uirtutum exercitijs occupet cum corpore, quod illi propterea adiunctum est, quo uti debeat ueluti incude, ac malleo, ad fabricanda uirtutum simulachra: qui sanè finis illius est, quoad uiuit in corpore. Ab huiusmodi porrò scopo declinans, suo frustratur fine, atque corpori in uanum unita erit. Ea enim satis sibi nota est, séque haud frustra natam credit, quæ suam originem non ignorans, in contemplandis cœlestibus, non uanis, & caducis, immoratur. Idcirco quî non dicam uirum illum frustra natum, in uanúmque accepisse animam, qui cum multa in baptismo, complura forsan in uotorum emissione pollicitus sit, nihil tamen secius sese habet in uita (utinam non deterius) quàm hi, qui nihil in regeneratione, nihil in uotis, nihil in religionis professione promittunt? Habito enim semel Deo in derisum & contemptum, ea necessariò obueniunt, quorum ueneno, & hoc quidem præsentaneo nonnulli infecti, adeò extra probitatis limen peruagantur, ut meritò illos affirmare ualeas, in uanum natos esse, ac frustra uiuere. Et hæc secundum literæ nostræ sensum. Verùm ea, quæ est Hebræis, me admonet alium quoque prætendi sensum. Sic illi reddunt: Qui non iurabit in uano animam meam, & non iurabit in fraude. Quò hinc aduertas, quàm non mediocris momenti sit illud decalogi præceptum, quo Deus suum sanctissimum nomen non assumi in uanum iubet. quod idem est cum hoc, quod hic legimus: cum nihil aliud sit iurare in uano animam Dei, uel per animã Dei, quàm deierare, ac falsum,

C per Deum, & per eius nominis inuocationem affirmare. Atque hoc sanè modo, mutatio erit personæ: ut postquam à propheta fuit quæsitum: Ecquis ualidus foret, qui dominicum montem ascenderet? sibique ipse responderit: Innocens qui esset manibus, ac corde mundus, is nimirum ascenderet. Dei spiritus, ueluti nondum ad plenum axiomati satisfactum, sic adiecit: Non solum illud ô uates, sed qui animam meam, hoc est, meipsum, meúmque nomen in falsi assertione non interposuerit, is ad tam felicem ascensum idoneus erit. Verùm si magis arridet litera, qua asserunt non esse personæ mutationem, sed uatem totam rei diffinitionem, ut cœperat, exequi: tunc erit legendum, animam suam, non meam. & erit sensus, eum Domini montem conscensurum, qui non iurauerit falsum per animam suam: quò intelligas, non solum nefandum esse ac scelerosum, deierare per Deū, uerumetiam per animam propriā. Qui quidem sensus uisus est uerus etiam Chaldæo, qui sic legit: Qui non iurat falso ad obstringendam animam suam. Paraphrastes tamen superiorem sequutus, sic reddit: Qui nō iurauit sine causa per animam meam. Non desunt quoque quibus magis placet id, quod diuus legit Hieronymus: Qui non extulerit ad uanitatem animam suam. id est, qui nunquam in animum induxerit, ut uana cum proximo suo loquatur, & in fraude nunquam iurauerit. Ideo à uate statim adijcitur:

Nec iurauit in dolo proximo suo.

Proximo enim suo, rei magis explicandæ gratia additum est: non est in hebræo: sed solum hoc modo: Nec iurauit in fraude: seu, ut alius habet interpres: Qui non detraxit lingua sua. Etsi enim uaria, & illa quidem execranda sint oris peccata: hic tamen uates periurij ac falsitatis tantum meminit, eò quòd nihil ferè cæterorum adesse possit, si hoc uerè desit. Illud enim beneuolentiam & charitatem in proximum præ se fert: hæc odium. Cuius quidem ueneno infectum cor
D atque animus, nihil non molitur, quò fratrem & mendacio, & fraude, & periurio, in ruinam aliquam, tum rei, tum famæ inijciat. Sensus igitur illorum omnium uerborum, quæ uariè, prout spiritus sanctus dat suis electis eloqui, sunt reddita, is erit: quòd ille, qui innocens suis in actionibus est, rursus qui candido uiuit animo, cordéque syncero, atque ore: hoc est, ille qui per omnia ad diuinam legem formatus fuerit, sanctéque uixerit, cœlestem montem, quæ perfecta est iustitia, proculdubio apprehendet, hîc in ecclesia; in futurum uerò stabit, æternúmque manebit in loco sancto eius, quô neque pollutus manibus, neque animo impurus, neque ore, aut periurus, aut bilinguis, aut obtrectator, licet cæteris exutus impedimentis, peruenire poterit. Ille igitur, ille, inquam, solus, qui irreprehensibilem uiuit uitam,

Accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo.

Imò potius per acceptam benedictionem ac misericordiam Dei montem hunc excelsum ascendet. Benedictio & misericordia in hoc loco, quemadmodum sæpe aliàs, in Deo idem sunt, atq; idem significant: cumulum scilicet donorum, quibus gratis cœlitus ditamur. Vir, ait Eutymius, probus in actionibus suis, in cogitationibus mundus, quíque ab inanibus rebus seipsum segregauerit, & non peierauerit in fraudem proximi sui, hic accipiet benedictionē à Dño. Sed considerandum quid sibi uelit, accipiet. Id nēpe, ne quis suo, ut aiunt, marte, parare sibi iustitiā putet. Omnia enim bona à Deo, quemadmodū accipimus, ita & in Deum illa omnia refundi oportet, utpote qui dat omnibus affluenter, & non improperat, ut diuus inquit Iacob. nullis tamen nostris prouocatus meritis & actionibus, ne nos nostra de nobis fallat opinio. Quòd si quid in bonis nobis diuinitus collatis considerandum est, ac Deo, quicquid illud est, referendū acceptū; errat omnino, atque à solidæ

A lidæ iustitiæ orbita penitus deuiat homo, cum sua, uel tantillum, aut amans, aut in ipsarum rerum spiritualium supputatione cōnumerans, à Deo complura, à se quoque aliqua accepisse fatetur. Quicquid enim sibi arrogauerit, id totum diuino honori detractum putet. Felix tamen, loco misericordiæ, iustitiam legit, hoc modo: Et iustitiam à Deo salutis suæ, hoc est, iustitiam accipiet à Deo autore salutis suæ. Sed in eundem recidit sensum. Iustitia enim illa fidei, in qua, ut inquit Osæas, iustus uiuit, à Dei misericordia originem habet. Nam nisi Deus suam cum miseria nostra commisceret misericordiam, non iustificaretur in conspectu suo omnis uiuens.

Hæc est generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Iacob.

Hoc tandem est, ait propheta, genus illud hominum, qui omissis cæteris curis, diuini uultus uisionem felicissimè quærunt. Hoc, inquam, illud est, quod bonorum omniū illorum, quæ Deus Iacob fideli suo amico promisit, erit particeps. Bona uerò Iacob cœlitus promissa habentur in libro Genesis. Inter cætera autem illud potissimum est, quo sese illi custodem fore, quocunq; perrexisset, pollicitus est Deus. Sensus igitur erit: Illi, qui sic uiuunt, ut dixi, meritò Dei generatio appellandi erunt, quæ in id tota incumbit, quomodo post tot rerum superatis difficultatibus & laboribus, digna contemplandi diuinam faciem censeatur: quæ est perfectissima animarum beatitudo & felicitas illa, ad quam tandem adipiscendam, die, noctúque suspiramus. Verùm non me latet hic quibusdam placuisse, faciem Dei eius filium esse. Siquidem per filium, omnis nostra cognitio, quam de patre habemus, exoritur. Qui uidet, inquit, me, uidet & patrem meum. Ablata enim cognitione Christi à mundo, quid est quod intelligere possimus de Deo? Cæterum Iacob sæpenumero meminit uates, utpote qui fuit tribuum Iudæorū pater, ex quibus Christus, à quo nos. Est'ne tandem aliquis inter nos, qui ad altissimas illas animi contēplationes, quarū lumine ac face, adeò penè in id perfectionis adducimur, ut in corpore etiam constituti, uultum illum beatissimum Dei, non iam per speculum in ænigmate, sed in propria, ut sic per excessum dicam, forma intuentes, de gloria in gloriam transimus, ac transformamur: ab hisce terrenarum sordium contagionibus euocari cupiat? Iam primum quid hic admoneat uates, perpendat animo. Mundas scilicet ab omni peccati sorde habeat manus, cor purum, synceros affectus, non in Dei contumeliam periuret, talémque se alijs exhibeat, qualem se sibi Deum exhiberi efflagitat. Macula enim, uel minima quidem, in anima illa, quæ diuinæ luci absque medio aliquo coniungi expetit, minimè inesse oportet. Siquidem tam longo interuallo à diuinarum rerum speculatione distamus, quàm uiciniori spatio uitijs inseruimus. Quare ab omni uanitate, uilíq; occupatione ac turpi: à malitia, ab odio, ab anxia honorum cura, à fœdis cogitationibus, atque impuris animi motibus, & alijs infinitis eius morbis, mentis acies abstergenda erit. Alioqui cor prauis infectum cupiditatibus, præterquā quòd perpetuis laceratur morsibus, haud diuinæ uisionis capax est, sed omnium sordium domicilium, & hoc miserrimum, efficitur. Diapsalma hic interseritur non immeritò, ut eorum, quæ dicta sunt, memoria refricetur: diuini scilicet honoris studiosos, Deumq; ipsum, per fidem maximè ac dilectionem castissimis desiderijs insignem quærentes, eos solos uerè filios Iacob, hoc est, uerè fideles censeri. Nec certè gradibus alijs, quàm superius à spiritu memoratis, mons fidei conscenditur, qui Christus est, licet à compluribus corpore iam teneatur, et, ut uerius dicam, iniusto Domino & possessione occupetur. Nam, ut ait Gregorius, non loca uel ordines, creatori nostro nos proximos faciunt: sed nos, aut merita bona ei coniungunt, aut mala disiungunt. Iam cuius potentiæ ille sit ac uirtutis, qui à nobis manuum puritate, atq; animi candore, quærendus est, aperit uates.

C Attollite portas principes ueſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.

Quemadmodum enim non improbari ſolent à doctis, & litera, & ſenſus, quæ ſunt Hebræis in hoc loco: ita & noſtra non diſplicent. Sed de illis prius diuus Hieronymus ex hebręo ſic legit: Attollite portę capita ueſtra. Idem Felix, ac paraphraſtes: Leuate, ait, ô portæ, capita ueſtra, hoc eſt, quicquid ô potentiæ in terris eſt. O uos principes, ô qui regnum, uel ultra Aethiopes atq; Indos protenditis, huic regi noſtro potentiſsimo ueſtra reſerate clauſtra, id eſt, ſubmiſſo capite, curuoq; dorſo ac genu, illius ante pedes ueſtra proijcite diademata ac ſceptra. Hic ſolus adorandus eſt, non uos, quia ſolus potens: cæteri uerò bulla, atque umbræ umbra. Pateant, inquam, fores triumphanti regi huic noſtro, mortis, inferorumq; domitori, qui rex gloriæ dicitur, cœleſtiúmque agminum dux & imperator. Hæc fermè illi. Cæteris uerò omnibus magis placuit interpretari de Chriſti deſcenſu ad inferos: ac rurſum repetito uerſu, ad admirandam eius in cœleſtem patriam aſcenſionem ſenſum referre. Volunt enim adhortationem angelorum eſſe, illorum præſertim, qui filio Dei in terris obſequium præſtiterunt; uocemq; illorum eſſe ad dęmones, quando ipſe ad liberandas antiquorum patrum animas deſcendit, ut inquit Paulus, ad inferiores partes terræ. Reſerate, inquiunt, inferni clauſtra, iam ab ipſo æui exordio, quantum ad animarum liberationem ſpectat, clauſa. Tollite ius iſtuc ueſtrum ac poteſtatem ab his captiuis: Quid eſt in mora? Vos potius portæ à poſtibus eleuamini, euulſæq; à cardinibus, ad tanti regis ingreſſum reſeramini. Tum uerò ardentes indignatione dæmones reſpondere faciunt, Quis eſt iſte rex gloriæ, qui tam inſolitè, tam imperioſe, tam ſecurè, ad haſce umbrarum ſedes deſcendit? Quis tam audax unquam fuit? Ergo'ne ad unius ſolummodo regis iuſsionem D noſtra æterna clauſtra, quæ ab ęternis ſeculis tot tenent incluſos reges, reſerabuntur? Quibus angeli: Non eſt hic, ô dæmones, ut cæteri reges, infirmi ſcilicet, ac morti obnoxij: ſed fortis eſt, ualidus, ac mirabili quadã ui & uirtute potens, quia Deus. Hic ille rex inclytus eſt, qui moriens, cum morte unà principẽ ueſtrum alligauit, foras eiecit, uaſáque diripuit, & in meliorem ſibi uſum accommodauit. Ob quam ſanè uictoriam, maximam aſſequutus eſt gloriam, nõ tantum pro ſe, qui ſemper, uel in medijs ipſis cruciatibus, Deus erat: quantum pro his omnibus, quos uos ſepultos iniquiſsimo iure detinetis. His porrò dictis, clauſæ ab æterno panduntur portæ: direptoq; inferorum regno, atque ipſorum ſpirituum immundorum ferociæ impoſita lege ac freno, uictor, prædaq; hoſtili onuſtus, ad propria remeauit filius Dei.

Attollite portas, principes, ueſtras.

Angeli hi ſunt Chriſtum in cœlum aſcendentem præcedentes, qui ad alios cœleſtes ſpiritus clamãt, ut uiam Domino uenienti aperiant: qui nouo myſterio obſtupefacti, quærunt quid ſit. Tollite, inquiunt: quò regis ingreſſuri magnitudinẽ oſtendant. quaſi dicãt: A poſtibus, ne quid retardet regis ingreſſum, portas amouete. Quin potius, ô uos portæ ab æterno ob primi Adæ peccatum clauſæ, nunc uerò in æternum, ob ſecundi gratiam, reſerandæ, aditum præbete, corruitéque quamprimum. Ecce rex ille, qui nuper abiectiſsimus omnium, ſedens ſuper aſinam, ingreſſus eſt Hieruſalem: nunc autem inimicorum trophæis ac ſpolijs potentiſsimus, eò remigrat, unde nunq; diſceſsit: hoc eſt, ad beatam gloriam, quam ipſe ſuis proprijs manibus formauit, & cuius rex ipſe eſt & Dominus. Vox cœlorum aditus cuſtodum admirantium, ſtupentiúmque, quî fit, ut homo carne indutus tam glorioſus appareat.

Quis eſt iſte (*aiunt*) rex gloriæ? RESPONSIO: Dominus uirtutum ipſe eſt rex gloriæ.

Ipſe hic,

A Ipse hic, quem scitis, unigenitus Dei patris, qui & Dominus uirtutū omnium, ac potestatum cœlestium, Deus est sabaoth. Atque his ultrà citraꝗ à sanctis illis animis habitis, introductus est homo ille in conspectu Dei patris, quem uates in superioribus graphicè admodum effigiauit, innocentem scilicet manibus ac mundo corde. Quæ quidem partes etsi perfectißimi cuiusꝗ uiri esse uideantur, Christo tamen solummodo uerè conueniunt: quanquam & nobis quidem, qui unà cum illo, unum per fidem atque amorem, iam facti sumus.

PSALMVS DAVID XXV.

AD te Domine leuaui animam meam.

Optimè quidem precationis formam ab hac oda sumere potest unusquisque, qui se grauißimo peccatorum onere incuruari sentiens, orat à periculo, atque adeò à ui hostium animam suam eximi. Felix profectò res magis spiritus uideretur in terris, si hi, quorum institutum uidetur esse, ut spretis seculi negocijs omnibus, quamuis humano usui necessarijs, cognito periculo, reꝗ sua optimè perspecta, nihil sibi antiquius, cæterisꝗ utilius iudicarent, quàm summo cordis silentio, atque animi pace, Deum solummodo lachrymis, ac quibus maximè commouetur diuina maiestas, suspirijs adirent. Felix princeps, felix ciuis, felix item respublica illa, quæ unanimis cum suis magistratibus publica negocia pertractans, cor prius Deo, quàm animum publicis rebus, impenderet, ipsum orans, ne se, ne principem suum, ne ciues, ne uiduas, ne pauperes ciuitatis desereret, imò potius animum illum omnibus impartiret, qui ueram pietatem magis, uniuersalisque commodi desiderium præ se ferret, quàm ingenij acrimoniam in re familiari dilatanda, ac, quod acerbius est, in excogitandis nouis artibus de-
B glubendi ciues, quò uel sua, uel sui principis habendi ardor restinguatur. Sed his parumper non ab re defletis, orationem uideamus: quæ quidem ut non multa indiget interpretatione, cum sit per se admodum perspicua: ita non desunt ardentia sancti spiritus iacula, quibus tota interspersa est. Leuaui, more hebræo, pro leuo est dictum: seu, ut habet Felix, leuabo. Vnde paraphrastes: Ad te, inquit, animam meam erigam. & est sensus: Ad te Domine cor meum ab his corporeis, quibus miserandum in modum opprimitur, erigo, ut te, mea in hac ærumna & tribulatione, orem. Iam in posterum terrena omnia contemno, atque in te solo mentis meæ pacem, tranquillitatémue, ac animæ affectus omnes repono: cætera enim mihi fastidio sunt. Vides à quo initio auspicanda sit oratio, quæ fit Deo? Alioqui deterior sæpenumero à Dei cōspectu recedit anima, quàm cum ad supplicandum ingressa, secum aliud quàm nudum ignem, & se, & sua omnia consumentem, tulit. Vis ne iudicem Deum flectere, ac ad tui commiserationem inflammare? Arde tu prius, & sic in ignis naturam transfusus, sublimia facilè atꝗ cœlestia, quæ sedes est ignis, apprehendes. Hoc sanè modo ad Deum leuatur anima, haud secus.

Deus meus in te confido, non erubescam.

Deus meus, inquit, te solo nitor: cui semel, & me, & mea omnia, soli commisi. Non desunt quidem alia, & ea sanè multa, quæ me lactent spe falsa, pollicitationibúsque inanibus: at ego meo periculo edoctus, spem meam in rebus nihili collocare dedidici. Quare, non pudefiam, obsecro, spe mea, quæ in te solo fixa est, frustratus. Non erubescam, non confundar eo modo, quo solent hi, qui cum fauorem in sua causa à principe uel à iudice expectant, & non exorant, erubescunt illicò, habitaꝗ repulsa, discedunt confusi. Ne igitur mihi id accidat, rogo,

Neque irrideant me inimici mei.

Hoc nimirum est omnibus natura ingenitum, ut à petitione, quæ fit iudici in

C suæ causæ patrocinium, repulsi, erubescant: & id maximè, si coram aduersarijs illud accidit: qui interim, quasi uictam habeant litem, inuicē gratulantur, mussant, perstrepunt, ac aduersarium confusum irrident. Petit igitur uir sanctus à spe illa, quam de Dei ope conceptam se in animo habere asserit, non confundi, frustrariq;.

Etenim uniuersi, qui sustinent te, ô Domine, non confundentur.

Aptius ut primo respondeat uersui esset legendum, & sic uertit Felix, non erubescant, hoc est, hi omnes mecum, qui te, atque adeò omnia abs te expectant, & toti, quicquid sunt, aut uiuunt, à tuo nutu pendent, non erubescant uicti, neque à facie tua longè semoti, ab tuæ præsentiæ fauore reijciantur. Haud facilè quidem exprimi posset, quàm parum suijpsius sit uir bonus, & quàm, ut sic dicam, ægrè ferat bona sibi cœlitus præstita, ni cæteri eadem illa & sciant, & habeant. Ea enim dilectionis & charitatis uis est, ut nunquam fermè quiescat, donec in quamplurimos effundatur. Dauid enim: quid aio Dauid? Christus ipse perpetuus huius odæ recitator, non cōtentus pro se orasse, addit & eos omnes, qui secum spes omnes suas atque opes in diuino subsidio collocauerunt. Cæterum cum plura sint erubescentiæ genera, illud in primis detestandum magis apparet, quo quis peccatis fœdioribus obstrictus, morbum, quo miser die noctúque, ueluti ab erinny quadam secretiori discerpitur, medico detegere erubescit. Huic enim monitione ea, qua Iesus ille priscus Iudæorum imperator in peccante usus est, addendus est animus. Da gloriam, inquit, Deo, atq; confitere, & indica quid feceris. Sed & alterū quoq; genus erat, quod optimam pasionem appellant, sanctissimum illud quidem, atq; propterea expetendum, quo homo de turpi actione confunditur & erubescit. Mallies enim in diem magis eligeret mori, quàm diuinū peccando fœdare aspectum: idcirco ad minimam quamuis memoriam turpis alicuius operationis, erubescentia suffunditur. Id uerò pessimum, cuius causa in impudentes tam acerbè inuehitur Hieremias, dicēs: Frons meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Vnde aptissimum illud est elogium à Catone prolatum de iuuene è ganeo exeunte, sed rubore, uiso Catone, suffuso. Erubuit, ait senex, salua res est. Vide quàm breuiter Cato ab erubescentia in adolescente, quid in eo ipso grandiori facto sperandum esset argumentatur: ut uel hinc saltem erubescamus, ab hac optimi adolescentis parte, tam longè nostros abesse iuuenes, quibus nihil iam in medijs ipsis quoq; urbium triuijs impudentius cernitur, si tamen à bono ciue quicquam turpe in sua ciuitate siccis oculis cerni potest. Non uacat modò, neq; admodum ad institutū nostrum facit recensere, quibus lenocinijs, quantáue mollitie ac indulgentia, alatur in patrijs ædibus filius, quanta gener, quanta nurus. A quibus sanè tenera ætas imbuta, seu magis prostituta, affabrè eruditur, quomodo extra domum, in alienum honorem impudentissimè se habere debeat. Hic, credo, stimulis acti quidā, & eo potissimum quod uiderant, nedum quidem in honestioribus secularium, ut uocāt, ædibus, licenter peruagari impudentiam, sed & in sacratiores quoq; templorum sedes, ut est perfricata fronte meretrix, subrepere cœpisse: ne prorsus ab orbe tam augustum donum erubescentiæ eliminaretur, tentarunt, summoq; pontifici persuadere conati sunt, ut (quæ summa est eius sceptri autoritas) radicitus ab ecclesia Dei mendicitas euelleretur, utpote fomes quæ sit enutriendi huiusmodi beluam. Quàm uerò uerum hoc sit, uideant alij. Nos ad odæ interpretationem reuertentes, id solum addere nō grauabimur, pauperiem scilicet honestam uiro optimè instituto matrem esse: mendicitatem uerò, nouercam.

Confundantur omnes iniquè agentes superuacuè.

Hoc est quod dicere intendit uates: Qui sustinent te, nō erubescant confusi: sed hi potius, qui sine causa (id significat superuacuè) me persequuntur. Vnde alia est Hebræis litera: Pudefiant qui iniuria lacessunt immeritos. Quam sequutus paraphrastes sic reddit: Quotquot enim expectant auxilium abs te, non destituentur expecta-

A expectatione sua; frustrabunt autē spe sua scelerati, qui sine causa me insectantur. Alij em̄ casu quopiā, aut infortunio peccāt: alij propria infirmitate fracti, alij ignorantia ac stupiditate obcæcati. Hi autem nullo alio prætextu, nisi sola malitia, atq; in rebus turpiter gestis oblectamento, & peccant, & immeritos lædunt. Tales igitur, à tuo conspectu, ueluti uilissimum proiectamentū, longè amoueantur, proijcianturq;. Tu uerò Domine, qui semper tuis fauere consuescis,

Vias tuas demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.

Eandem enim dicit sententiam suo more uates, quò sui animi ardorem palàm faciat. Atqui hic ualde est considerandum, quid est, quòd tam anxiè, repetita sententia, orat uates, sibi uias eius ostendi. In pugna enim spiritus cum carne & mundo, nihil periculosius censendum, quàm à ueritatis uia abduci: nam ipsa nobiscū in bellico huiusmodi labore decertāte, mirum si à falsis mūdi lenocinijs, atq; ab inconstantib. suiq; dissimilibus doctrinis, à recta deducamur, & superemur. Verùm quia in re tam periculosa, nil tam periculo uicinū esse iudico, q̄ non timere periculum: propterea uir sanctus, quāto potest animi ardore instat, oratq;, ut sibi Deus, quô eundum sit, demonstret, ne, uel modicum quidem, aberret. Siquidem uel tantillū à ueri itinere remoueri, maximus reputatur error, ac scelus. Et quidē non omittendum, energiam Hebræis esse nō modicam in illa dictione, quam noster interpres Edoce transtulit. Illi nescio quid amplius habēt. Significat enim sic aliquē edoceri, ut rei illi quam didicit assuescat. Quare is sensus erit: Vias tuas, ô Domine, demōstra mihi: sed & in his ostensis fac me assuefieri, quasiq; callum obducere, atque indurescere. Vlterius

Deduc me in ueritate tua, & doce me: quia tu ès Deus saluator meus.

Iam fusius tractat uates, quod dicere cœperam: uias scilicet Domini media illa B esse, per quæ inueniendæ ueritatis mons scanditur. Atque hic nō mediocriter increpanda esset illorum inscitia, qui à proprio iudicio persuasi, nonnunquā eò procacitatis adiguntur, ut bonorum consilio contempto, hæc secum: Egó ne, quid faciendum mihi sit, quid nō, ignorem? Sancti uerò contrà, & hi quidem perfectissimi uiri, Deum orant, ut se iustitiæ semitas edoceat: hoc est ipsam ueritatem, quod est spiritus Dei donum. Deduc me, ait, ne humano affectu, naturalibúsue cogitationib. seductus, alia pro alijs eligam, dicamq; bonū, malū: malum, bonū. Hoc em̄ miserabili modo se habet mortalium natura, quòd semper deteriora, & quæ maximè sibi officiunt, eligat ex sese: à ueritatis uerò spiritu edocta, atque in iustitiæ semitas per Dei legem reuocata, insuetoq; instructa spiritus motu, prudentiæ dono adeò abundanter ditatur, ut nō, nisi ui maxima, & carnis, & sensuum, ei à recta aberrare amplius contingat. Summa igitur: Dirige me in ueritate tua: seu, ut legit paraphrastes, guberna me bona fide, ne rursus à recto cadam: & ne desistas me tuam iustitiam edocere. A quo enim alio expectanda mihi erit salus, atque ab errorum laqueis liberatio, nisi à te, qui es seruator meus? hoc est, nō aliunde salutem, liberationemq; spero & uolo, quàm à te, qui Deus es, & is quidē potentissimus omniū: quiq; magis appetis nobis misericordiam impartiri, quàm nos assequi. Quare huiuscemodi adductus rationibus, non despero: quin potius, eo animo, quem tu mihi elargitus es,

Te sustinui tota die.

Mos est scripturæ passim, pro expectare, uti sustinere, unde Hebręis est, Te expecto tota die: quod idem est, quòd longo tempore. Ille uerò longo tempore expectare Dominū dicitur, qui miserendi tempus Deo non præscribit, sed patienti fert animo, si quid in Deo moræ uiderit, certus tamen non longè diuinum abesse auxilium. Idcirco summa animi alacritate, medio quoque in ipso tribulationum feruore, atque igne, clamat: Compertissimū habeo, quod eruis sustinentes te Domine, eum patientiaq; te expectantes. Atqui hanc haudquaquā paruipendendā esse ar-

C bitror partem in orante: ne ſcilicet longa, ut ſibi uidetur, defatigatus mora, ab inſtantia rogandi Deum deſiſtat. Delectatur enim ſummus pater quodammodo cum ſuis luctari, ut ſępe cum nihil minus ſperes, te ſuperiorem faciat: rurſus te, eo potiſsimum tempore, deijci ſinat, quo tute tibi uideris uictoria potiri. Ex quo ſæpenumero fit, ut te ab oratione glacie frigidiorẽ nonnunquã ſurgere contingat. Verùm tu caue putes tum prorſus à Deo tuam negligi ſalutem, cum forſan te magis intuetur, & curat.

Reminiſcere miſerationum tuarum Domine, & miſericordiarũ tuarum, quæ à ſeculo ſunt.

Stimulos enim huiuſmodi, à conſideratione propriæ infirmitatis extortos, hi ſentiunt, qui seriò, ac iugiter, per mentis ecſtaſim, ſeſe coram Deo ſiſtunt, cupientes nimirum, modiſq; omnibus contendentes diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Ab una enim parte deſiderijs illis, quibus creaturas omnes, ſiue quę in terris, ſiue quę in cœlis ſunt, ſupergreſsi, extraq; humanam ſortem euecti, diuinæ ſolũmodo inhæreſcere contemplationi dant operam. Ab alia uerò, tarda hac mole corporis aggrauati, uelint nolint, propter uarias phantaſmatũ incurſiones, atque importunas, coguntur ſæpenumero ab inſtituto retrocedere, ac ſubinde tum ſua, tum aliena incommoda, quæ à carnis contagione enata, altiſsimas animi contemplationes interturbare conſueſcunt, deflere, & conqueri. Et quidem unde tanta interdum in oratione frigiditas, ac, ut ſic dicam, ieiunitas proueniat, ignorantes, modò unã, modò aliam prætexunt cauſam: ut modò uates, qui ſuas res optimè reputans, huc tandem deuenit, ut planè affirmaret, ab ſeſe nihil boni expectari poſſe; à Dei autẽ bonitate, & miſericordia, omne bonum. quare clamat: Reminiſcere miſerationum tuarum Domine, hoc eſt, tuam, reuoca ad memoriam, clementiã, miſericordiam, bonitatẽ, quæ à ſeculo ſunt: id eſt, quæ tibi adeò ſemper natura agnatæ ſunt,
D utidem tecum unum ſint, & credantur, atque eis quoq; ſuperioribus ſeculis erga tuos es uſus adeò benignè, ut meritò ab omnibus nuncuperis miſericors, & miſerator Dominus. Porrò miſerationem in Deo appellamus bonitatis eius effectus, iam quidem à principio rerum nobis euidentiſsimis ſignis, atque argumentis, oſtenſæ. Sed cum reminiſcentia & obliuio in incõmutabilem Deum non cadant, per tranſſumptionem tamen dicimus, eum reminiſci, dum uocatus audit, parcit, ſuccurrit: qui alioqui, cum non exaudit, obliuiſci dicitur. Vnde ſunt illi innumeri per ſcripturas queſtus eorum, qui non ſtatim ab anguſtijs erepti, clamant, expoſtulantq;, ſe à Deo deſertos, ac planè ſui cœleſtem patrem oblitum.

Delicta iuuentutis meę, & ignorantias meas ne memineris Domine.

Non mirum ſanè eſſe debet, ſi primũ iuuentutis, ſeu, ut legit Felix, adoleſcentiæ peccata memorat uates. Huiuſmodi enim ætas quemadmodum à carnis cupiditatibus facilius, quàm ætas durior ſuperatur: ita raros in ea inuenies, qui recti iudicij guſtum habeant: quippe qui omnia fermè ſua gerunt abſq; conſilio, ac prudentia: ſed affectibus raptantur magis, quàm ſapientia, rationeq; reguntur. Porrò ignorantias in hebræo ſonat peccata illa, quæ à nobis iam pleniori æuo, propterea contemptu Dei ampliori, perſpectaq; iam ueritate, admittuntur. Quocirca ſic reddit paraphraſtes: Peccatorum quæ deſignaui adoleſcens, & delictorum quæ ſubſecuta ſunt, ne memor ſis. Alius uerò ex hebræo legit: Scelera mea ne memineris. Quęrit tamen Eutymius, cur oret uates pro eiuſmodi peccatis, & nõ pro cum ſcientia admiſsis. quia ſcilicet, inquit, quæ ignoranter committuntur, ſola oratione delentur: cætera uerò maiori indigent pœnitentia. Omnia igitur anteactæ uitæ peccata, atq; ignorantias, ablue Domine, &

Secundum miſericordiam tuam memento mei tu, propter bonitatem tuam Domine.

A Idem fermè orat Neemias, dicens: Memento mei Deus meus in bonũ, & ne deleas miserationes tuas à me. Sensus itaq; Secundum mensuram misericordię tuę, quæ quidem infinita est, memor sis mei. Parce, inquam, ac subueni: ne dum uocatus non subuenis, miseriæ meæ oblitus uidearis. Ait alio in psalmo Dauid: Secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Nunquam enim, quod sciam, in scripturis, sancti Dei uiri, cum aliquid à Deo petunt, sua ostentant uulnera, sudores, & id genus alia, quæ rerum spiritualium imperitiores, hora maximè illa, qua ab humanis euocantur, infesto dæmoni, ueluti Cerbero offam obijciunt: tanquam Deus nostrarum abstinentiarũ, aut numerum, aut laborem in primis à nobis, & non secundò exigat: fidem uerò, ac propensam in bonũ uoluntatẽ, secũdò, & nõ primò. Periculosissimũ sanè genus est audacię cum Deo pacisci hoc modo, ut suam ipse, uelit nolit, nostræ ex immensitate ieiuniorũ peritæ uitæ beatitudinem ex debito reddat: nos uerò interim animo ociosi, & securi, nuda opera solum utcunq; porrigamus. Danda est igitur opera, ne qui primus fidei uirtutum omniũ principi statuendus est locus, is detur ancillis. nec quia, & crebrò, & turpiter peccauimus, despondendus est nobis animus. Nam

Dulcis & rectus Dñs, propter hoc legẽ dabit delinquentibus in uia.

Adeò, inquit, bonus & rectus est Dominus, ut ipsos quoq; peccatores, in uiaq; iustitiæ claudicantes, edocere non dedignetur, quo illos pacto uiuere oporteat. Vide affectum orantis. Solet enim postquam in se totus collectus diutius diuinã cõsiderauit misericordiam, atq; ipsam seriò implorans, tacitusq; in ea delectatus, iam demũ quicquid rogauerat, impetrauit, intra se admirabundus dicere: Quàm dulcis Dominus est, quàm rectus, quàm facilis, quàm indulgens. Auersatᷣ ne peccatores? meretrices ne? latrones? parricidas? Minime quidẽ. Imò quoniã suauis
B est, ac affatim benignus, huiusmodi hominum genus solet sanctissima sua in lege instruere: cõtra nimirum nostri temporis iustos, quibus summę est abominationi peccator. Num quia peccauit aliquis abijciendus est? num detestandus? num, publico ueluti edicto diffamatus, ab omnib. est uitandus? Atqui, ut cæteris maximè horrori sit, scabie, aut lepra affectus quisquam: num propterea etiam medico ipsi nauseæ esse debet ac stomacho? Quòd enim peccans quis, à uulgo natura leui nouarumq; rerum studioso, exibiletur, quantumq; in se est, uel cruci ipsi affigatur, non mirum sanè esse debet. At ipsum principem, antistitemq; animarum uidere, absq; rationis freno in miserum illum, non tantum mulcta illa, quæ grauioribus debetur erratis, quantum lingua, atq; amaro animo desæuire, quis non admodum doleat? Facit hoc sæpenumero imprudens animarũ superior, ut ille qui peccauit, illius insipientia atq; malitia diffamatus, desperet, ac sese à cęterorum conuictu, intolerabili pudore confusus, cedensq; tempori, ac quorundã iniquitati, dissociet. Quid de illis dicendũ, qui alienas turpitudines undiq; coëmentes, passim per regiones, ac populos, ut ipsi aut securius regnent, aut sancti uulgò uideantur, disseminant? Ineptissimũ sanè illud esset, uulneratũ aliquem, uel suppuratione, aut putridiori uomica affectum, publicè à medico ostentari, & non potius, emplastro admoto, atq; malagmate, strictum institis, in secretioribus ædium partibus locari. Iustum haudquaquam illum animarũ pręsulem dixero, qui subiectorum culpas aut facilè detegit, aut detectas ad uenandum sibi iustitię nomen accommodat. Iustitia quidem ea non est, sed summæ impietatis argumentum. Quos enim amat Deus, execratur homo? Amplectendi igitur hi sunt, atq;, ut continuò agit Deus, ad uiam iustitiæ reuocandi, dirigendiq;. Nam

Diriget mansuetos in iudicio, docebit mites uias suas.

Nunc dicit de quibus peccatoribus sermonẽ fecerit, ne de quibuslibet peccatoribus dictum intelligas. Itaq; de illis dictum puta, qui Dei uerbũ, sanctasq; cœlitus immissas inspirationes in mansuetudine suscipiunt, atq; auidius amplectunt,

C quàm fame confectus cibum. Cum anima enim aspera, atq; elata: seu, ut eam ap-
pellat Solomon, maleuola, nō habitat spiritus suauitas. Hos igitur diriget Domi-
nus in iudicio: hoc est, ut recto iudicio, atque ordine, suam instituant uitam, admo
net, ac manuducit. qua quidem directione, nescio an quicquam honoratius ho-
mini accidere ualeat. Mites, Fel. reddit humiles. & est, ut superius admonui, hic
uerbū, assuesco, ut sit sensus: assuefaciet mansuetos uijs suis. Quibus uijs, quæso?

Vniuersæ uiæ Domini misericordia, & ueritas.

In omnibus enim Dei operibus mirandū quendam in modum misericordia,
ac ueritas apparent. Atqui propter misericordiam dulcis dicitur, seu bonus: pro-
pter ueritatem, rectus. Misericordiam'ne exhibet Deus? exhibet quidem idcirco,
quia suauis, quia dulcis, quia bonus: hoc est, quia gratis exhibet. Veritatem uerò?
quid ni, cū rectus sit ac uerax? pollicitus est enim: quare seipsum negare minimè
potest. At quid dicemus esse misericordiam in Deo? nempe beneficiū eius, nullo
habito meritorū respectu, gratuitò datum. Veritatem uerò quam appellabimus?
promissorum eorum gratuitam quandam exhibitionē, quæ ex debito quodam-
modo attenduntur: quia Deus est qui promisit, ac se nobis pollicitationibus ob-
strinxit, non homo natura labilis, atq; in promissionibus parum constans. Miseri
cordia igitur gratis promittit, ac dat. Veritas uerò promissiones bona fide com-
plet. Nescio enim an alia letalior pestis in conuictu hominū, atq; urbibus bene in-
stitutis, & rebuspub. accidere possit, quàm nullā in promissionib. seruari inter ci
ues constantiam, ac fidem. Iucundissima porrò res est relatu, cum legimus, quàm
arctè Deum urgeat Iacob ab his, quæ sibi pollicitus fuerat. Is enim cum fratrem ti-
meret, sic spe firma argumentat̄: Tu, inquit, locutus es quòd benefaceres mihi, &
dilatares semen meum. Tu dixisti mihi, reuertere in terram tuam, et in locum nati
uitatis tuę, & benefaciā tibi. Igitur me erue de manu fratris mei, quia ualde eum ti-
D meo. quasi diceret, quæ pollicitus es, negare nō potes. Quocirca non ab re clamat
Paulus, Christum Iesum ministrū fuisse circūcisionis, propter ueritatem Dei, ad
confirmandas promissiones patrū, gentes uerò super misericordia honorare. Vi
de, te oro, num illud Christi, huic rei quam tractamus, cōueniat. Ego, inquit, sum
uia, ueritas, & uita. Via nimirū per quā solūmodo eundū est: præterea nulla. Sed
quæ uia, obsecro? Illa scilicet biceps, ueritatis, ac uitæ. Vita autē, seu salus, per Dei
misericordiā, nobis, nullis nostris inuitantibus meritis, datur. At ueritas Domini
manet in æternū: quia sine pœnitentia, ut inquit Paulus, sunt dona Dei. Itaq; uni-
uersæ uiæ Domini misericordia, & ueritas. Verùm non omnibus, sed solūmodo

Requirentibus testamentum eius, & testimonia eius.

Et quidem hi sunt, qui, ut ait Paulus, secundū patientiam boni operis, gloriā,
honorem, & incorruptionē quærunt: sed & qui non sunt ex contentione, acquie-
scunt autem ueritati, & non credunt iniquitati. Hos enim Deus suo beatissimo lu
mine perfundens, nō sinit diu, in tetra hac mūdi caligine, et carcere, seu, ut uerius
dicā, obscura nocte oberrare: sed illos instruit, dirigit, ac manuducit. Atqui quos
modò antea mansuetos, atque humiles, seu mites appellauit, nunc eius testamen-
tum, ac testimonia, hoc est, diuinum fœdus, sanctamq; legem, ac Dei præcepta ex-
quirentes nominat: ut planè perspicuum sit mansuetudinem eam, quæ Deo pla-
cet, non ociosos hos nostros esse mores, & elingues, sed rem esse negociosissimā,
utpote quæ nulla difficultate, nullóue labore, atq; ærumna deterretur, quin diui-
num testamentum & exquirat, & laudibus in cœlum usq; efferat. Porrò testamen
tum in hoc loco, fœdus illud significare arbitror, quo inter Deum & hominem
conuenitur, ut sicut ipse Deus nos populum suum esse uoluit, agnouitq;, ac sem-
per tutatus est: ita nos ipsum, nostrum esse Deum uelimus, agnoscamusq;, & ad
ipsum nostris in calamitatibus confugiamus. Sexcenta sunt in scripturis testimo-
nia, fœdus istuc sanctum, & æternum testantia: sed illud in primis: Ecce, inquit,
dies

A dies uenient, & feriam domui Israël fœdus nouum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus uestris: sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israël: Dabo legem meam in uisceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Testimonia uerò dicit legem, quæ de Dei erga homines uoluntate testatur, quam euangelium sancta appellat ecclesia. quod quidem, propterea quòd in eo solo, tanquam in proprio domicilio, sedē sibi Dei filius cum suo fœdere, cum testimonijs, uitæq; præceptis, ac decretis, collocauit, toto animo hi amplectūtur, quibus ipse omnium seruator factus est dulcis, & rectus, per commiserationem.

Propter nomen tuum Dñe propitiaberis peccato meo: multū est em̄.

Mirum si hic expectas animi excellentiam, ac uirtutes, à sancta uatis anima iactari. Propter, inquit, nomen tuum: propter scilicet teipsum, non propter me, bonumq; meum, quod nullum est, meo propitius esto peccato: multum est enim. Felix, non propitius esto, legit ex hebræo: sed tolles, seu, portabis delictū meum, quoniam multum est. O uatis spiritum. Senserat uir Deo plenus tam grauem peccatorum sarcinam humanæ imparem naturæ, ac uirtuti fore: neque unquam futurum hominem quamuis iustum, & cœlestem, qui esset soluendo, ac qui potis esset chirographo peccati atque adeò mortis, satisfacere, nisi ille solus, qui ut homo efficeretur Deus, ipse homo factus est, portans omnium nostrûm peccata. Vide hic perfectissimorū hominum morem, qui sua semper maxima reputant delicta: cæterorum uerò leuia. Proinde inconsolabilibus sæpe lamentis, ac questibus, cœlum ipsum quodammodo adoriuntur, eiulantes, conquerentesq;, multum, immensumq; suum esse peccatum: contra nimirum hypocritarū morem, quibus nulla Dei offensa grauis uideri solet, nisi ea, quam ipsi quoq; infideles grauissimā,
B & iudicant, & puniunt: cum interim illi, qui rem altius cogitant, quibusq; magis perspecta est Dei uoluntas, maximam ducunt impietatem. Deum ipsum, ut conuenit, non amare, nō orare, non sanctum eius nomen extollere. Quare alij, ut par est, sua deplorent adulteria, homicidia, usuras, rixas, miserorumúe oppresiones, ac innumera alia, quæ cunctis uti execranda, sic pœnis digna apparent. Ego interim mei frigidi pectoris detestabor torporem, malumq; ocium, & ignauiam. Cur non fleam considerans quantum mihi beneficiorum contulit Dei filij, & uita, & mors: at ego infelix, ne minimā illi quidem amoris saltem, si uulnerum, ac sanguinis nequeo, seu potius nolo, partem rependo? Atqui impietatem, & illam quidem maximam quî non arbitrer, sic studijs, sic curis, sic affectibus, & actionibus deniq; meis omnibus, uitam non instituere, quò Dei nomen, sanctum, cunctisq; mirabile, ac salutare, per me uideatur? Peccatum ne illud grauissimū non erit, proximorum curam, & eorum maximè, qui re mea aliqua indigent, nō habere? Pro his certè, ai tuates, impietatibus, orabit ad te omnis sanctus. Vide igitur quàm periculose nostra sæpenumero sibi adblandit̄ sanctimonia: & quàm rari sunt, qui occultiorē animi immunditiam, prout conuenit, perspectam habeant, cum sola illa æstimare uideātur, quæ crassiora sunt peccata, & quæ manibus, ut aiunt, cōtrectari solent.

Quis est homo, qui timet Dominū? legem statuit ei in uia, quā elegit.

Exclamatio uehementissima illius est, qui bona considerans, quæ his ex mera Dei benignitate & misericordia proueniunt, qui exquirunt testamentum eius, & testimonia eius (exquiri enim nō possunt nisi à timentib. eum) exclamat: Quisnam uir ille est? quàm felix, quàm beatus est, qui timet Dominū, atque eius sectatur uias. Cupis ne, inquit, istius timorati felicitatem agnoscere? Legem ei primū, ne erret, statuit Deus in uia, quam elegit. Solet enim diuina bonitas, illorū uitam, quos ab æterno, ut sui essent, elegit, adeò informare in hoc mundo, atq; in uiam iustitiæ dirigere, ut nihil præ se ferre amplius possint, quàm quòd uerè ex Deo nati sint, & quòd peccare ad mortem nequeant. Secreti enim semel ab incommutabili

C illo ſpiritu, qui omnia quemadmodũ creauit, ita et permeat, & fouet, adeò corrum pi nequeũt, quo minus ſemen illud Dei, quod in ſe habere ſanctos Dei uiros affir mat Ioannes, aut retineant cõceptum, aut abiectũ reuocent. Nõ quidem, mea ſen tentia, ſenſus is ab illis, quæ ſuperius dicta ſunt, abhorret. Docebit, inquit, mites uias ſuas. Ecce quomodo nulla noſtra eſt opera in delectu boni, niſi Deus nos do ceat. Et dabo, inquit Dominus, leges meas in corda eorum, & cognoſcent me. Ve rùm neque illos abijciendos arbitror, qui hunc uerſum ita interpretantur, ut il lud, In uia quam elegit, haud ad Deum, ſed ad animam referatur. Illi enim, quos ſuperius dixi uerba illa referre ad Deum, gratiæ diuinæ admodum fauent, utpote quę ad bonũ nos ſemper moueat, informetúe, ac placidiſsimo pertrahat nixu, atq; afflatu. Hi uero arbitrio, quod uolũt ex ſeſe lumẽ, hoc eſt, uias iuſtitiæ ab Deo ob latas, natura poſſe eligere, ac uitam ſecundũ eas inſtituere: quibus tamẽ nunq̃ de ſit gratia, quæ uias illas ab ſe oſtenſas, ab arbitrio delectas, & ſtatuat, & explanet. Quemadmodũ edulia abſq; ſale inſipida ſunt, ac fatua: ita arbitriũ humanũ pror ſus euanidum redditur, ſi deſit gratia: tamẽ liberũ eſt, atq; eo quidem liberius, quo gratiæ magis unitum eſt, & ab ea adiutum. Mirum quàm amplæ ſint in Dei eccle ſia de huiuſmodi Dei donis diſputationes: & quæ uerior ſit opinio, adhuc ſub iu dice lis eſt. Quantum uerò ad me attinet, qui parum forſan mihi conſtare uideor, cum in his meis frigidiuſculis cõmentarijs, nonnulla tum de gratia, tum de huma no arbitrio aſſerere, ſeu potius tangere, prout pſalmorũ ſeries me admonet, inui tor: propoſitum illud eſt, ut quemadmodũ utriuſq; partis rationes mihi admodũ ſemper uerę uiſæ ſunt, ita earum alteri me adeò non obſtringi, ut diffinire illud au deam, quod à doctioribus eccleſiæ uiris indiffinitum adhuc uideo. Cum enim u terq; eorum exercitus munitiſsimus ſit, atq; ad ſe defendendũ paratiſsimus, quis me uetat, modò huius, modò illius, tanquã liberum ſpectatorem mirari uirtutem? D Quòd ſi tamen illorum alteri magis, quæ eſt ſpectatorum natura, & conditio, in terdum fauere uideor, gratiæ pars ea eſt, ni fallor. quòd ſi error eſt, malo quidem cum fiducia illa, quam mihi gratiæ fauor conciliat, errare, quàm cum periculo ni miæ de me, meoq; arbitrio confidentiæ, partem alteram ſuperare. Verùm ut de arbitrio, quæ dicere inceperamus, breuiter abſoluantur, ſic erit dicendum. quòd cum uariæ ſint inter mortales uiuendi rationes illæ, quæ ad aſſequendam beatitu dinem inſtruere ualeant, unam ſibi unuſquiſq; eligere debet, poſtquã liberam ha bet uoluntatem, quę ſibi magis commoda uidetur ad illud, quod quęrit, adipiſcen dum: quanquã, ſi rem exactius perpendamus, ex pulcherrima illa actionũ uarie tate, unum omniũ eſt conſilium, uiaq; una, & uniformis. Alij enim dant operam, ut in cõmuni ciuium conuictu uiuentes, omnibus, per rerum ſuarum, aut uirtu tum etiã in alios effuſionẽ, præ ſe ferant, hominẽ hominis cauſa natum eſſe. Alij a nachoreticam, cœnobialem alij deligunt uitam. Aliquibus item actio, aliquibus ocium, & contemplatio magis placet. Alijs rurſum rationes alię uiuendi arrident potius. quę tamen omnes ad Deum adipiſcendũ conducere poſſunt: modò quem ſemel ſibi unuſquiſque elegit uitæ ſtatum, non in alium facilè cõmutet. Quę ſa nè admonitio ad illos in primis ſpectat, qui cum maiorem ſuę ætatis partem in mo naſterijs, etiã cum laude nõ mediocri attriuerint, ad alterius uitę genus tranſcũt, cauſas neſcio quas prætexentes. In illo igitur perſtandũ eſt, quod deliberato ani mi propoſito, atque conſilio arripitur. Quòd ſi ad meliorem uitę ſtatum à nonnul lis transfugitur, non hoc quidem improbandum, uerùm illud uerendum, ne in rerum delectu fallantur. Quare quancunq; ſibi uiuendi rationem ac uiam elege rit ille qui timet Dominũ, eam mordicus teneat: nam Deus illi fautor erit, ac præ ceptor: quanquam ne in mille quidem uitæ mutationibus, cõmutationibusq;, nũ quã diuina homini deerit bonitas: modò illius, qui cõmutat, pura ſit mens, Deo que unita. A deo enim nihil aliud expectari par eſt, quàm bonitas, ſuauitas, pax. u ta. Ab hominibus autem non ita quamplurimis, qui quidem aliquando adeò dif ficiles

A ficiles sunt, duri, atque implacabiles in admittendis iterum illis in ecclesiæ, siue religionis alicuius priuatæ sinum, ac gratiam, quos antea ab sese iustissimis interdũ rationibus permotos, defecisse norunt: ut nihilo secius agant, quàm mulieres illæ, quę adulto iam puero mammas quidẽ admouent, sed adeò amaris infecta succis, ut magis eum à lacte deterreant, quàm prouocent. Christianus is haudquaquam mos est, sed Geticus potius: idcirco in ecclesia Dei non sufferendus. Nam quos uult diuina bonitas, etiam mille uitiorum nodis constrictos, sed resipiscentes, saluos esse, homo auersari non debet, & fastidire. Quid? quos euangelium Christi dignos uenia iudicat, atque propterea ad sese allicit, inuitat, admittit: admissosq; non secus, ac plerunque diligentius, quàm cæteros confouet, nihilq; non agit tandem, ut illi se in ueros filios receptos esse sentiant: priuatæ uerò quorundam leges ab sese tanquam immundos sues, aut canes abigent, atque id in primis curabunt, ut postquam admissi hi fuerint, nihil tam clarè uideant, quàm se spurios esse, membráque prorsus inutilia? Cæterum statuere, ponere, daréque legem, est in scripturis, legem docere. Vnde illud est: Legem pone mihi Domine uiam iustificationum tuarum, & exquiram eam semper. quasi diceret, te docente exquiram semper: non docente uerò, nunquã. Facilè enim in deligendo bono cæcutit homo, atque hallucinatur: Deus autem, qui lux ea est, qua uel ipsę res in animę perlustrantur, & in quo tenebræ sunt nullę, ut inquit Ioannes, uerax idem est, simplex, ac eiusdem semper uoluntatis, quę est, ut illuminet omnem hominẽ uenientem in hunc mundum: non hunc, aut illum, priuato quodam, ut solent homines, affectu. Nam illi cura æqua est de omnibus, ut inquit ille. Felix tamen ille erit, ac planè beatus, qui uniuersalẽ eam lucem ultroneo cõsensu receperit: nam, ut cætera quæ illi obuenient bona omittam,

B Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditabit terram.

Vide hic fructum eorum, qui à Deo selecti, uiam iustitiæ apprehenderũt. Etsi enim Chaldæus interpres me admonet de bonis futuris in uita immortali hic à propheta dici: sic enim ille: Anima eius in bonis mundi uenturi demorabitur. tamen & de præsentis uitæ cõmodis intelligi quoq; posse iudico. quæ tamen cõmoda non tantum ab agrorum, aut pecorũ numero, & fertilitate metiri soleo, quantum à cordis pace, ac tranquillitate. Anima quippe illa, quę die noctuq; diuina exquirit testimonia, & legem, quomodo, etiam præsenti in hoc seculo, in bonis non demorabitur, atque ei ad uota non succedent omnia; cum quicquid cogitat, quicquid molitur, quicquid consiliorum capit, id omne Dei honorem spectat? Quæ tam sæua angustiarum procella, ac uis, animam sic optimè institutam, in mala unquam conijcere erit potis? Si tormenta, si cruciatus, si exilia, si carcerem, si crucem tandem adhibeat carnifex, in his ea perinde oblectamẽta capiet, atq; solent alij, ob iucundissimas oblatas uoluptates. Postea uerò soluta à corpore, in illis ipsis bonis demorabit̃: hoc est, fixa, perseueranterq; manebit, quæ nec oculus unquam uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Neq; id satis quidem. nam semen eius, hoc est, hi, qui illius fidei feruorem imitati fuerint, unà cum ipsa Dei erunt hæredes, cuius terra hæc est, & plenitudo eius. Cum enim ius rerum pręcipuum in hæreditarijs bonis consistat, idcirco scriptura, eiusmodi nomen pro plenissimo dominio, præcipuóque utendi iure ponere consueuit. & est sensus, quòd posteri illius qui in bonis commorabitur, terrę domini erunt. Quid enim in terris est, quod uerè Deum timentibus subditum non sit? Facti iam quippe sunt unum cum Christo, quem pater hæredem constituit uniuersorum, ut inquit Paulus. Ergo in eo, ut ipse concludit, quòd omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum ei.

Firmamentum est Dominus timentibus eum, & testimonia ipsius

C ut manifestetur eis.

Felix ex Hebræo: Secretum Domini timentibus eum, & fœdus eius, ut faciat eos cognoscere. Vtraq; enim litera admodũ uatis spiritui quadrat, ac mirabili quadam harmonia succinit. Vocat Dominũ his, qui eum timent, firmamentum, & robur: quia in ipso totius stabilitatis æternæ sita est possessio: nec quidem aliunde est expectanda, cum cætera, præter ipsum, nutantia sint, ac plane sui dissimilia. Porro secretum in anima id est, quod neq; caro, neq; sanguis reuelare potest: sed cœlestis tantummodo pater. O stupendum Dei munus. Tantum non dixit se suos electos à secretis illis, etiam spiritibus angelicis ignotis, fecisse. Me miserũ, cui penè decrepito, atq; in uirtutũ exercitatione, per tot annos, uastis in eremis, ac claustris, si nõ perfecto, ut decuerat, attrito tamen, & defatigato, nondũ ne scintillulam quidem tam felicissimi secreti experiri contigit. Quis raptus illos? quis ecstasim à diuini amoris proficiscentem ardore, atq; ebrietate, in corpore positus exprimere tentabit? Quis connubiũ illud cœleste, in quo patris maiestas totum nuptiarũ locum, hoc est, humanum cor implens, inæstimabili cognitionis suæ luce, tum sponsam, tum sponsæ familiam, id est, animam, atq; eius potentias, consilia, motus, affectus, desideriaq; omnia, & speculationes perfundit: filius uerò sponsus sit, spiritus pronubus? Quis odoramenta illa? quis suffitus à cœlestibus choris per amplũ summi regis palatium experrectos, terreno corpore uestitus, uel ad plenum olfaciet, uel si olfaciet, alijs enarrabit omnino, postq; mortale os immortalia nõ nisi ægrè eloqui potest? Omitto secreta colloquia, quę inter sponsum & sponsam habita, cor hominis alioqui stupidũ, atq; ad cœlestia pergustanda frigidũ, & iners, in spiritalẽ quendam, supra humanam sortem, immutãt statum, ac plane exangue reddunt, transmutantue in aliam naturam, quæ aut ignis est, aut igni similis. Et quidem ex hoc animæ secreto cum suo sponso congressu, percutitur fœdus inter eos æternum,

D quò illa diuinis quibusdam nodis placidissimè irretita, hoc propè modo obstringitur, ut nihil amplius uelit aut cogitare, aut agere, quod nõ sit totum ad sponsi uoluntatem referendum: cuius bonitati ac misericordię se totam consecrat, se tradit, se quicquid est, in perpetuum mancipium donat. Et sic fœderis summa clauditur, ut Deus, pater sit, homo filius: ille det, hic accipiat. Quam ob rem à propheta est additum: Et testamentum ipsius, ut manifestetur illis: uel, ut legit Felix: Et fœdus eius, ut faciat illos cognoscere: hoc est, ut eorũ intellectui det notionẽ, scientiamq; ac in contemplandis diuinis rebus aptitudinem. Igitur testamentum Dei, seu fœdus, seu lex appellanda sit, propterea cœlitus nobis tributum est, ut per illud à carnis depressione eleuati, ad speculanda cœlestia erigamur: atq; porrò cæteris, quæ sit Dei uoluntas, sancta, beneplacensq;, ut ait Paulus, & perfecta, per nos diuulgetur: sed his potissimum qui in timore Domini uitam probam uiuere nauant operam. Alioqui tam excellentissimum diuinæ legis beneficium accepisse, cuius ui, ac stimulo, data est nobis ex filijs Adæ, filios Dei effici, facultas: & deinceps adeo brutorum more extra rationis limites uitam agere, hoc est, cunctis animi affectibus in uoluptatũ sordes omnifariè prostitui, hominis est in rebus suis parũ pensi habentis, ac de animorum æternitate idem cum Epicuro, Aristippoq; sentientis. Verùm hi ut lubet: ego autem secus res meas computo. Nam

Oculi mei semper ad Dominum: quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos.

Mos est illis, qui in periculum aliquod immensum coniecti, mortem iam propè esse præsentiscunt, ut eò, & manus, & oculos, nedum animum, dirigant, unde salutem expectant. Quare id modò non sine flagrantis animi affectu, & nota, à uate canit, utpote qui insidiantis mundi artes, atq; hominũ ad lapsus procliuitatẽ optimè calleret. Non est enim cor tam sublime, atq; in rebus diuinis exercitatũ, quod nõ admodũ sibi timeret, si occultę mũdi tendiculę corporeis oculis uideri possent. Quod

A Quod quidem, ut arbitror, in causa fuit, quam ob rem moti sancti Dei uiri, hanc nostram ętatem alio tendicularũ genere, à maximis approbato pontificibus (à cõcilijs non audeo dicere) ut sint etiam in ecclesia laquei, quibus irretiantur uitiorũ, ac dæmonum artes, & technæ, summis scilicet casuum, ut appellant, conscientiæ, mirum in modũ onerauerunt. Passim enim tendiculæ, passim laquei, passim muscipulæ, ac hamati funes, per eorum libros, tanquã per dumeta quædam asperiora tendunt: sed tamen nostra hæc omnia superat malitia. Qui iam laquei tam prudenter ab illis tensi, qui tam uarios in usuris contractus, in matrimonijs, in mercimonijs, in uenditionibus, in locationibus, & uersuris, connectere sint apti? Sciũt hi, quibus aliena audiendi scelera incumbit labor, quanta opus sit animi uirtute, ingenio, ac doctrina, in explicandis peccatorum rationibus, ac secernendis leuioribus delictis, ab his, quæ capitalia appellamus. Aufer enim à mortalib. malitiam, & improbitatem, cessabunt & aucupes à suis illis laqueis in ecclesia quodã modo ob scelerum cumulũ, atque acumen, necessarij. Verùm felicius id esset inuentum, si à doctis solũmodo uiris tractaretur, ac laquei hi omnes ad impediendam uitiorũ libertatem tensi uiderentur, non ad conscientiarũ candorem dehonestandũ. Vir tamen iustus, cui lex posita est nulla, ut inquit Paulus, huiusmodi laqueos, atque hamos, illęsus præterit: quia nulli obnoxius uitio, liber, quod non facit improborum hominum colluuies, à tendiculis graditur. Quod quidem cõsiderans uates, simulque nobis imbecillioribus inter tot hostium laqueos positis timens, atque humanam prudentiam ad eorum rationem disquirendam, periculumque euitandum, imparem fore aduertens, oculos non tantum corporis, quantum mentis ad Deũ attollens, clamat: Oculi mei semper ad Dominũ. Cur sic, quæso? quoniam ipse solus, non homo, non humanum ingenium, euellet de laqueo pedes meos: seu, ut legit Felix, educet ex rete pedes meos, affectus scilicet omnes animæ. Laquei porrò
B animę, ac retia, sunt terrenę cupiditates malęque dęmonũ suggestiones: quę, ne liberè per iustitiæ semitas iter habeat, eam interturbare satagunt. Ad hoc fermè idem suam gentem adhortabatur Hieremias dicens: Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominũ. Atqui præcipuos in anima esse oculos aiunt cognitionem, & fidem: quarum alteram ab amore, alteram ab intellectu proficisci asserunt: utranque tamen cæcutire, tetramque contrahere lippitudinem, cum terrena solummodo aut amantes, aut cogitantes, illis ipsis rebus inseruiunt, quibus dominari oportuerat. Cum itaque res humanæ hoc ferè modo, quem dixi, sese habeant,

Respice in me, & miserere mei: quia unicus, & pauper sum ego.

Solet enim aliquando cœlestis pater, ut est continua in homines affectus bonitate, eo crucis genere suos exercere, ut non solum ab improbis eos acriter affligi sinat, uerumetiam ab ipsis quoque intimis amicis tum, cum minus opus est, deseri. quod quidem in hoc loco sibi obuenisse cõqueritur uates, ac uatũ dominus. Proinde uniuersalem eam esse animi desperationẽ in nimium atrociter oppressis cernimus, qui sese ab omnium solatio, atque ope destitutos, facilè expostulant, nõ tam quidem amicorũ solitudinem attendentes, quàm perfractè nimis dolori succumbentes. Clamat igitur hic uates, ut uides, ne molestum sit in hac cõtinua cum carne ac mundo pugna, uehementiam periculi considerare. Solitarius, inquit, ego sum, ab omnibusque desertus, ac prorsus abiectus. Pauper sum insuper factus: hoc est, is factus sum, qui, in quo confidam, habeam nihil. propterea in te solo mihi sperandum erit, à quo uera exire solet, & bonitas, & erga afflictos commiseratio. Cæterum hæc omnia ingenio mihi pertractanti, felicissima illa mulier Hester in mentem uenit, quæ in illis suis multiplicibus innodata angustijs, sic Deum compellat: Adiuua me solitariam, & cuius, præter te, nullus alius est auxiliator.

Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt, de necessitatibus meis erue me.

C Reddit causam, atque eam quidem commiseratione dignam, quam ob rem tanta cum animi anxietudine auxiliũ postulet. Nõ sunt raræ, inquit, quæ me lacerãt, curæ: sed multæ, multæ etiam angustiæ, quæ latè super me sese dilatauerunt. Sic enim Felix: Tribulationes cordis mei dilatatæ sunt. Quem secutus paraphrastes ita reddit: Afflictiones cordis mei latè sparserunt sese: ex angustijs, quibus undique coarctor, educ, quęso, me. quamuis alia Hebræis etiam sit litera, hoc modo: Angustiæ cordis mei dilatentur: hoc est, cordi meo angustiato fiat spatium respirandi, procul malis omnibus illis, quibus premitur, amotis: & educ me ex coarctationibus meis: quod idem est. Sed neque necessitatum nomen suo uacat affectu, & eo sanè ardentissimo. Vocat enim suas necessitates propheta, tentamenta omnia, atque in hoc mundo oppressiones, quippe quæ ad humanam lasciuiam coërcendã necessariæ quodammodo uideantur. Harum quidem lima, & scalpro, suos expolit Deus, & castigat, ne cum reliquo mundo, ut inquit Paulus, iudicentur. Vlterius (quò aliud necessitatum genus ponamus) quî non summo studio petendũ nobis erit, uitam hanc nostram ab hisce miserrimis procurandi carnis alimenta solicitudinibus, & necessitatib. erui, quæ certè adeò nos à dignioribus rebus contemplandis abstrahunt, ut uix ex multis unus inueniatur, qui nõ prudentius rem suam familiarem curet, seruetque, quàm animũ ipsum, natum sanè ad ea cõtemnenda, quę caro amat, & sectatur? Hincque exortum morem illum detestandũ arbitror in promouendis sacrarũ ædiũ custodibus, & prælatis: ut crebrius in pertractandis seculi rebus acuti, sagacesque deligi soleant, quàm illi, qui semel à mũdo secreti, hasce mundi tricas, ueluti ad capessenda cœlestia, impedimenta quædã abijciunt, eò animũ, uiresque ingenij dirigentes, unde regendarũ animarum lumen suppeditat Deus. Alia enim res est, homines in optimis uitæ institutis enutrire: alia nummos eosdem centies in supputatorijs abacis, & partiri, & colligere. Illa enim ad animarũ præsules, atque episcopos attinet. hæc ad institores. Quare in deligẽdo animarũ pastore, D nõ tanti faciẽda est carnis prudentia, ac cura, quanti feruor spiritus, atque animus in terrenarum rerum despicientia assuetus. Verùm illi, ut lubet. Tu uerò Domine,

Vide humilitatẽ meã, & laborẽ meũ: & dimitte uniuersa delicta mea.

Humilitas in scripturis ferè semper, quod aliàs admonui, deiectionẽ, atque ut sic dicam, imparitatem uirium humanarũ ad congrediendum cum hostibus, significat: cui labor ille, qui ex debilioribus uiribus enasci solet, cum onere aliquo grauiori premimur, comes est. Idcirco humilitati laborem adiecit. & est sensus: Considera Domine quomodo impar planè sim ad cõmittendum cum meis fortissimis hostibus prælium. Vide carnis infirmitatem: perpende laboris, sudorisue cumulum, quem in diutino hoc, cum mundo, & carne, certamine contraxi. Attende, oro, quæ patior, miseriamque meam è uestigio, non merita, quæ nulla sunt: non peccata, quæ innumera: nõ culpas, quæ grauissimæ sunt, metire: sed omnia mihi, quę tua est facilitas, condona. Nam hi solummodo beati, felicesque sunt, quorũ remissę sunt iniquitates, & tecta sunt peccata.

Respice, *inquam*, inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me.

Paraphrastes sic: Cõsidera hostes meos, quàm sint multi, & quàm capitali odio persequunt me. ut hinc saltẽ quàm implacabilis sit hostiũ humani generis truculẽtia perpendamus. Volunt interpretes Hebræorum id, odio iniquo, magis secundũ eorum idioma exprimi, si legatur, odio furenti. quare ex illis unus sic reddit: Odio uiolento me oderunt. quasi diceret, nihil à me lęsi, aut lacessiti, me persequuntur. Etsi enim (non inficior) mala omnia, quæ mihi inferre moliuntur, iustè meruerim: attamen id, bonus ne uidelicet, an malus sim, nihil ad eos. Si enim peccaui, haud illis certè, sed mihi ipsi nocui: tibique soli mea habenda est uitæ ratio, non improbis hominibus, aut immundis spiritibus, qui sola omnes malitia, ac

A ac, quã miserandũ in modũ torquentur, inuidia, furibundo me insectantur odio. Atqui hic uides dæmonum breuibus depingi nequitiam: naturam non audeo dicere, Solùm enim pertinax in malis propositum, uoluntasq; inuidiæ stimulis exagitata, teterrimos huiusmodi spiritus nobis infensos reddit. Animo quippe iniquo, & peruerso, suam miserrimam ruinam, ex natura longè quàm sua sit inferiori, resarciri non tolerant. Idcirco, quia spiritus, celerrimi sunt, peruigiles, sagaces, acuti, ac, ut sunt mille nocendi artibus instructi, perfidi, & opportuni ad cõnectendos dolos, quibus ęternũ dei consiliũ seruandorũ hominũ intercidant. Quas quidem artes sanctus Dei uates non ignorans, sibiq;, atq; adeò nobis omnib. pertimescens, quo maximo ualet spiritus feruore clamat: Vide Dñe, quàm multi sunt hostes nostri. Hinc enim dæmones ex sese irritabili persuasione, illinc eorum imitatores praui homines, qui sola mentis peruersitate insectãtur bonos, adeò in immensum creuerunt numerum, ut de nobis actum esse non dubitemus, nisi tu serenissimo uultus tui aspectu nos intuearis, ac tuteris. In hoc enim toti sunt, ut à uia iustitiæ declinantes, te amittamus: quo amisso, quid, quæso, superest aliud, nisi ut in æternam mortem deuoluamur? Quod sanè mihi ne contingat,

Custodi animã meam, & eripe me: nõ cõfundar, quoniã speraui in te.

Vide quomodo indefesse nõ cessat uates rem eam in omnibus ferè psalmis inculcare, cuius uirtute à Deo preces exaudiũtur nostræ. Spem dico, quã meritò sacram, in hoc periculosissimo perturbationũ pelago, appellare libet anchorã. Spe enim salui facti sumus. Ait igitur: Meam eo modo custodi animam, ô Deus, quo infirmam in grege ouiculam custodire solitus est pastor: ac me eripe, & libera: nec sinas ut spe falsus, quam in te posui, pudefiam. Nam cum in homine non sit uia eius, à te solo pendere par est. Itaque non confundar, non erubescamq; meis à petitionibus repulsus. Siquidem

B Innocentes & recti adhæserunt mihi, quoniã sustinui te Domine.

Vt nullo alio in loco, maximè illorum, quorum amicitia à probis expetenda sit, effigies appareat; hic certè apertissima uidetur, ac admodũ concinna. Amicus enim hisce duabus partibus à propheta positis ornatus, synceritate scilicet, & rectitudine, artibus omnibus quærendus est, nobisq; cõciliandus: quemadmodũ insyncerus, improbitatisq; studiosus, ex animo, nedum à corporali consuetudine expuendus est omnino. Aequum porrò, seu rectum amicũ illum appellamus, qui nihil, ne tantillum quidem, à iustitiæ lege uariat: qui, ut maximè conuenit, & decet, omnia sua & agit, & dicit cum amico: sed & qui nihil prorsus, quod sibi commodum sit, aut utile, spectat; uerùm quod honestũ, quódue in primis amico conducere possit, uersat animo, ac re ipsa, cum datur occasio, efficit. Nondum dixi quod uolo. Eum itaque amicum expetendũ, ac, uel sub ipso frigidissimo Arctoo inquirendum arbitror, qui suipsius amore omnino exutus, totus, ob Dei gloriam, in ceterorum salutem incumbit: et qui nihil minus, aut cogitat, aut agit, quàm quod proprium sit, sed quod Iesu Christi, ac cæterorum postea. Cæterum cum similitudo amoris sit causa, hic nimirum, si non aliunde, coniectare possumus, cuius consuetudinis uitę, ac morum fuerit Dauid, postquam innocentes, & corde rectos, sibi, ueluti suo membro, ac fratri, adhæsisse prædicat: quanquam tamen secundũ Hebręorum literam, uidetur suam uoluisse manifestare puritatem, atque animi candorem. Sic illi: Simplicitas & rectum custodient me. Chaldæus etiam ferè idem, sic enim reddit: Synceritas & rectitudo seruabũt me. Diuus quoq; Hieronymus: Simplicitas & rectitudo seruabũt me. & erit sensus: Spero me assequuturum quod multis superius precatus sum, simulatq; synceritas ac rectitudo, quę mihi abs te datæ sunt, me seruabũt: quemadmodũ illos sua illorũ peruersitas, et fraudulẽtia, perdent funditus. Volũt uoculã illã, quã noster interpres, adhæserũt uertit, custodient potius, aut seruabũt, Hebræis esse. Idcirco optandi affectu hanc sis

C reddit paraphrastes: Innocentię, & æquitatis studia seruent me. Nam impossibile esse definiunt sancti, eum ipsum, qui animum in adipiscenda cordis munditia illa, per quam, ut ait Christus, uidetur Deus, spontaneo ardore addixerit, non seruari ad uitam, licet huic seculo odiosus sit, atque ob id deiectus, ac, ueluti proiectamentum uilissimum, à tumidorum impudentia derisus, & malè habitus. Porrò sicut à fortissimi pectoris sufferētia, circa ea quæ pater cœlestis nobis propterea differt dare, ut det commodius postea, ac quando nobis magis est utile, reliquæ fermè omnes proficisci solent optimæ animi dotes: ita uel in primis, ex ea, cordis illa, de qua loquimur, æquitas, atque munditíes, & originem, & uim, & incrementū sumit. Quocirca adijcit uates: Quoniam sustinui te Domine, de qua quidem sufferentia, nonnulla in quinto huius psalmi uersu sunt dicta.

Libera Deus Israël ex omnibus tribulationibus suis.

Paraphrastes: Ex omnibus afflictionibus suis: quas sanè afflictiones alio in psalmo appellat uates iniquitates, dicens: Et ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus suis. Non quidem propterea iniquitatum nomine utitur, quòd Israël, id est, Dei populus, aut iniquus sit, aut iniqua diligat: sed quia cum bonus sit, ab iniquis tamen iniqua patiatur. Præterea hic uates Israëlem memorans, nos antiqui fœderis cum uiro illo per Deum initi, admonet: quæ omnia futuri huius seculi umbra fuere. & est perinde ac si dicat: Exime Deus populum tuum fidelem ab infinitis eius angustijs, sicut cum Israële, quando illum à metu fratris liberasti, fœdus abs te percussum fuit. Cæterum summa animi fortitudine hic opus esse arbitror, ac patientia, cum ut molestijs, quibus plerunque ueluti eruditoribus quibusdam necessarijs ad uirtutes ideo ab optimo Deo addicimur, ut meliores simus, haudquaquam frangamur: tum ne, quoad in mortali hoc antro animæ uiuitur, à perseuerantia orandi Deum deficiamus: quia nec pugna ipsa quidem nostra cum mundo ac carne, nisi cum morte desinet.
D

PSALMVS DAVID XXVI.

IVDICA me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.

Ardens in hoc psalmo de seipsa, anima deo offert sacrificiū: nec ueretur suam apud illum iactare innocentiam, tantum est puritatis robur ac uis. Hoc idem olim non semel egit Dauid in bonorum exemplum, qui interdū ab improbis illis suis persecutoribus falsò accusatus, non indignum duxit, diuina in se bona cognoscere, ac, in cæterorum bonorum confirmationem, in faciem, ut aiunt, peruersorum hominum proijcere. Hoc idem etiam à Christo, psalmorum scilicet omnium argumento, & summa, seruatū legimus, cum in sui patris honorem maximè, salutemq; omniū nostrûm, illud facere cōspiceret. Hoc porrò idem & nos. Verùm quoniam eiuscemodi locutionis genere solus Christus uerè uti poterat, quippe qui non solum perfectam in se habuit innocentiam, atque animi puritatem, uerumetiā cęteris adeò abundè illam elargitus est, ut planè illi, quibus tam excelsum cōtigit donum, dij in terris haberi debeant. Hi enim fœdere nescio quo admodum inæquali cum Deo pactum iniere, huiusmodi conditione, ut sua ipsorum peccata, & scelera, illius essent: eius uerò iustitia, ac puritas, istorum. Inęstimabilis ualde est unio, & copula, qua per gratiam humana coniuncta est diuinæ conditio. Postquam enim Dei atq; hominis, diuersarum scilicet naturarum, facta est una in Christo Iesu persona: uoluit sanè Deus, & sua bona, & hominū mala inter sese communia esse: imò (quod forsan duriusculum uidebitur) nostra uoluit ipse sua propria esse mala solūmodo, non nostra: bona autem sua, cōmunia omnino. Et quemadmodū ab immensa eius bonitate profectum est istuc, quòd scilicet eius sancta uoluntas adeò omnes suos amplectatur, simulq; connectat, ac incomprehensibili

A hensibili ueluti cuiusdam, ut sic dicā, deiformitatis nodo cōstrictos uelit, ut unum sint cum Christo, uniúsque uoluntatis, atque innocentiæ: ita ex eodem fonte nostra emanauit fides, cuius ardore incensi, nostra omnium audemus peccata & flagitia in ipsum eius filium adeò integrè reijcere, ut prorsus illius sint, atque ea, ut est ignis edacissimus, cōsumat funditus. Cum igitur bonum aliquod aut appetimus, aut uolumus, cum nostra iam facta sit unà cum Deo uoluntas, Deus ipse est, qui appetit & uult: hoc est, qui nostram mouet uoluntatē ad bonum illud amandum, & quærendum, cuius ipse autor est ac dator. Qui tamē, cum omnia bona, ut dixi, sua sint, ab ipsoq; proficiscantur, uult nostra esse eadem illa non secus, quàm si à nobis, nō à sua misericordia & bonitate, originem haberent. Quare huiusmodi persuasione ac fide imbutus Dauid, nō ueretur suam hoc modo ordiri precationem: Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. hoc est, iudicium pro me profer, quemadmodum in re iusta soles. Defende, inquam, me, atq; ab improbis me uendica. Hoc sanè modo abs te adiutus, cunctis palàm fiet quàm simpliciter coram te ambulauerim. Hic uides uirum sanctum trifaria adductum ratione, ut sese audacter diuino iudicio, alioqui seuero, ac extimescēdo, offerat. Primùm enim candorem animi ab omni dolo uacui ac liberi memorat, cum dicit: In innocentia mea ingressus sum: seu, ut legit Felix, ambulaui. Deinde summam in Deo fiduciam, ut in sequentibus uidebitur. In Domino, ait, sperans non infirmabor: uel, ut habet hebræus, non cadam. Postremò uerò sedulam diuinæ bonitatis considerationem. Quoniam, inquit, misericordia tua ante oculos meos est. Hisce enim armis instructus Dauid securè dicere poterat: Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Et licet hæc uerba, ut dixi, solus Christus, & uerè, & confidenter queat dicere, non excluditur tamen uir ille, qui propter iustitiam persecutiones patitur. Scit enim suam per Deum, iustam esse causam. Et qui-
B dem quomodo iusta esse non potest, cum ipsa sit iustitia causa sua?

In Domino sperans non infirmabor.

Non cadam, inquit, quandiu sperauero. Non elabar. Non, ne minimum quidem, in uia iustitiæ titubabo. Fiducia porrò uis ea est, quæ iustum in propria celebranda innocentia aliquantisper audacem reddit, si tamen summa in Deo fiducia ac spes, audacia, & non potius uera pietas appellari debet. Eius enim bonitatis est Deus, ut non possit non ferre illis suppetias inuocatus, qui ad se confugiunt, modò ab omni alio amore exuti, in se solo sperent, de se præsumant, atq; de certissimo suo auxilio ac fauore minimè dubitent. Mirum quanta, ut sic dicam, iucunditate, diuina afficiatur maiestas, ob purum illum animi candorē in suis, qui non tantum fidei ardorem, quantum simplicitatem atque innocentiam, ex qua fiducia oriri solet, præ se ferat. Vide igitur, quid anima de diuina in se beneuolentia præsumat.

Proba me, inquit, Domine, & tenta me, ure renes meos, & cor meum.

Vt hic enim, quæ superioribus psalmis de probatione illa, qua à Deo per tribulationum ignem examinamur, sunt dicta, nō repetamus: id tantum admonere nō ab re erit, ustionem scilicet eiuscemodi, quam hic uates memorat, afflictiones esse, quibus nos Deus multifariè, tanquam optimus aurifex, probare solet, & experiri. Atqui hic iterum, ut in alio psalmo est dictum, cor & renes pro intimis animæ cogitationibus, ac oblectamentis poni uides: ne in superfluis, nescio quibus, interpretandis allegorijs immoreris. In renibus enim rerum earum, quæ carnem maximè uoluptate afficiunt, cum sedes sit: idcirco pro internis animæ uoluptatibus renes à uate ponuntur. Cor item, quod cogitationum est officina & receptaculum, pro cogitationibus animæ occultioribus sumi solet. Ait igitur anima illa, quæ propter iam conceptam de Deo fiduciam, se firmam, suiq; similem in re spiritus pernoscit, atq; propterea suam iactare posse innocentiam confidit absq; uitio: Proba me Domine, & tenta me, hoc est, ure me, tenta, experire, examina, ut lubet, calamitatum

C flamma,atq; igne. Non quidem elabar, non infirmabor, non, ne tantillum saltem, nutabo: quoniam, quæ est ante oculos meos, in misericordia tua sperabo. Modò enim tua mecum sit misericordia & bonitas, non tuas certè, quia pater es, & is sanè pius & misericors, cohorrebo plagas. Quæri solet à peritioribus, num tentatio absque arrogantiæ periculo desiderari, atque à Deo peti queat: affirmántque nullo modo ab infirmioribus, & qui adhuc innumeris animi ægritudinibus obnoxij sunt, id tutò posse appeti: à perfectioribus uerò posse. Sed, ut quod sentio fatear, quemadmodum stultum uidetur tentare Deum: ita stultissimum esse arbitror à dæmone tentari appetere. Rogabat enim Paulus ut ab sese carnis stimulus longè esset, & ego ut propè sit rogabo? haud securè quidem id expeti à nobis potest, quod uiros sanctissimos semper detrectasse legimus. Quòd si tamen (quæ est audaciæ nostræ conditio) appetenda erit tentatio, eo sanè modo, quo nunc à Dauide, potest appeti. Ille enim cum dixisset, proba me Domine, & tenta me, adiecit illico:

Quoniam misericordia tua ante oculos meos est.

Misericordia igitur Dei uis ea est, cuius ope à tentationum fluctibus facilè emergunt mortales. Illa, illa, inquam, est, quam semper tot inter carnis ac mundi molestias, ob oculos haberi fas est: non nosipsos, non nostra quamuis diutina in uirtutibus studia, atque exercitia. Alioqui & nos, & nostra bona in re spiritus intertexere, & quasi cum Deo meritis uelle contendere, ut hi solent, qui in uehementiori aliqua oppressione, aut tentatione positi, ad suas statim operationes, aut Missarum numerum, & eleemosynarum recurrunt: turpius peccamus, quàm illi ipsi forsan, qui cum frigidiores sint, tacent tamen, si quid interdum ardentioris spiritus sentiunt, idq; totum suspirantes in Dei bonitatem reijciunt. Nam certè illud frequentissimè à diuino iudicio prouenire experimur, ut facilius nefandissimæ
D uitæ homines ad Deum conuersi, suæ anteactæ uitæ scelera detestentur, atq; propterea in uiam iustitiæ regrediantur, quàm illi superius descripti: qui cum nihil unquam, quod iustitiam sapiat, in tota uita sua peragant, se tamẽ iustos existimantes, nihil ultra sibi quærendum esse opinantur. Quare neque calidi, neque frigidi cum sint, Deo in primis, hominibus postea, nauseæ sunt ac stomacho. Quomodo enim ex his aliquis dicere poterit: Proba me Domine, & tenta me, ure renes meos, & cor meum, quoniam misericordia tua ante oculos meos est? Et non potius, proba me, & tenta me, quoniam non sum sicut cęteri homines? quoniam Missas quotidie aut audio, aut celebro? quoniam ullam unquam (quod sciam) perfregi quadragesimam, quoniam peccatum mortale nunquam commisi? O homines prorsus à uitæ semitis aberrantes, atque abhorrentes simul. Hi quidem admonendi sunt, sua illa ieiunia, suas uigilias, sua psalteria, bonarum quidem esse actionum gradus: non per se bonas esse simpliciter actiones illas, quas potissimum ab homine requirit Deus. Quæ uerò illæ sint, iam notiores sunt, quàm ut à me nunc, qui aliud agere intendo, describantur. Ego enim semper actiones illas parum utiles arbitratus sum, in quibus, tum Deo gloria, tum proximo utilitas, nõ afferatur. Nam quemadmodum illæ gradus sunt quidam, ut dixi, ad perfectiores adipiscendas operationes ita: hæ optimæ adeò sunt, ut qui eas adeptus sit, is perfectissimus censeri debeat, ac planè beatus. Is, inquam, uerè dicere potest: Quoniam misericordia tua ante oculos meos est,

Et complacui in ueritate tua.

Ecce quomodo misericordiam & ueritatem simul connectit uates, quod per omnes fere scripturas fieri uideo à cæteris. Sensus igitur is erit: In tua confisus misericordia ô Domine, atque in his, quæ promisisti, quæ negare non potes, placui tibi: seu, ut legit Felix, ambulaui, hoc est, tutus in uijs tuis, quæ sunt misericordia, & ueritas, ambulaui. Sic uno hoc breuissimo, ut sic dicam, apophthegmate, rem totam, de quo nunc loquimur, definire placeat: solo scilicet in Dei misericordia & ueritate

A ueritate fiduciæ conceptu seruari electos. Non sanè mirandum, si toties â propheta fidei, ac, quæ eadem est cum fide, fiduciæ fit mentio, & quibusdam ueluti gyris in scenam crebrò reuocantur. Præuidit enim uir sanctus, quàm prona ad sese iactandum futura esset nostræ ætatis sanctimonia, quamq; labilis, & parum cauta: & quæ libentius publicis inseruitura foret aspectibus, quàm secretis diuinæ maiestatis obtutibus.

Non sedi cum concilio uanitatis, & cum impijs non sedebo.

Hi sunt enim fructus illorum, qui diuinæ misericordiæ ac ueritatis persuasione freti, nihil adeò in uita quærunt, quàm quomodo cœlestibus monitis, atque inspirationibus pareant. Felix sic reddit hunc uersum: Non sedi cum uiris uanitatis, & cum uersutis non ingrediar. Chaldæus autem: Non sedi cum occultantibus se, ut noceant. Quam quidem lectionis uarietatem in unum collegit sensum hoc modo paraphrastes: Non habui familiaritatem cum hominibus uanis, neque cum subdolis consuetudinem habebo. Virtutes igitur hic uates, quod dicere inceperamus, connumerat, quas per Dei misericordiam fuerat assequutus. Et primum quidem sanctißima quadam iactatione, se non sedisse, hoc est, non diutius cum his qui facilè ad nugamenta, intempestiuósque sermones, ac fabulas conueniunt, commoratum esse prædicat. Atqui non parui periculi esse cum subdolis ac gerronibus consuetudinē familiarem habere, ex eo liquet, quòd non diutius cum ipsis conuersari, inter uirtutes connumerandum esse censeat uates. At quia impoßibile fermè uidetur, non aliquando labe huiusmodi saltem afflari, si non corrumpi, cum paßim, & ijs, & horum similibus circumueniamur periculis, ac subdolis circunquaque sparsis simus obnoxij: uidetur hic uates non tantum dolosorum hominum, aut improborum societatem ab sese prorsus abiecisse fateri, quan-
B tum & doli, & improbitatis uitium ipsum, alioqui de hoc mundo exiuisse, ut ait Paulus, oportebat. Quæ enim uitæ conditio inter mortales cernitur, quæ immunis omnino sit ab impurorum hominum contagione ac lepra? Vtcunq; intelligatur uersus, id sanè uoluit uates, eum ipsum scilicet, qui inter puriores animos connumerari cupiat, ueluti de seipso loquens, admonere, quàm diligenter illi cauendum sit, ne facilè cum dolosis hominibus, ac, ut alia habet litera ex hebræo, cum tectis, hoc est, fucatis simulatoribus, & qui in corde & corde loquuntur, amicitiam ineat. Fugiendus igitur prorsus est bonis malorum hominum conuictus, & consuetudo, ne illorum mores ac uitam probare uideantur: nihil tamen interim illis, si quid à nobis iuuari possunt, negandum.

Odiui ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo.

Odium enim, quo nobis mali stomacho sunt, in turpes eorum mores magis esse debet, quàm in eos simpliciter malos. Cæterum, ut dixi, si re atque ope nostra indigent, noster haudquaquam illis subtrahendus est fauor. Tantùm cum huiusmodi genere hominum, qui, ut reddit paraphrastes, nulla certa lege uiuunt, consuetudinem non habeamus, eorúmue cōuenticula, ac prauos, ut uocat Esaias, cœtus approbemus. In qua enim re alicui usui esse possunt, qui omnibus, quantum in se est, & nocent, & suis dolosis artibus imponunt? Nescio sanè an ulla alia inter Christianos perniciosior esse queat labes ac morbus, quàm actiones omnes suas, mores, sermones, contractus, pollicitationes, innumeris commiscere fallacijs, fuco, simulatione, dißimulationeq; ac dolo, & uitium ipsum animi acrimoniā ingenij appellare. Nec est quidem, quò se illo Pauli dicto pallient, profitentes sese omnia omnibus factos esse, cum ne uni quidem utiles sint, cum omnia ad proprium commodum atque ambitionem referant.

Lauabo inter innocentes manus meas.

Vide quàm in enarrandis diuinis beneficijs non defatigetur uir sanctus. Felix:

C Lauabo in munditia, alius uerò: In innocentia. Narrat hic uates, quomodo ſe bonis coniunxerit, ſimulatque à malorum conuictu ſeſe ſubtraxiſſe in ſuperioribus faſſus eſt. Lauabo, inquit, manus meas: hoc eſt, non inter improbos, atque impios immundus ero: ſed inter puros puris ero manibus. Non ero, inquam, in eccleſia malignantium, ſed in eccleſia ſanctorum: hoc eſt, cum innocentiæ ſectatoribus mea erit conſuetudo, cum illiſq; manus meas lauabo, conteſtans me ſcelerum omnium immunem eſſe, neque unquam in concilio uanitatis, ac cœtu ſimulatorum, in quorum manibus iniquitates ſunt, aut fuiſſe, aut diutius cõmoratum eſſe. Mos enim fuit olim apud antiquos, manuum lotione ſuam innocentiam teſtari coram multitudine: quo quidem actu uulgo perſpecto, eandem eſſe animi puritatem, quam in manibus uidebant, opinabantur. Quam ſanè conſuetudinem in euangelio legimus à Pilato ſeruatam in Chriſti morte. Innocens ſum, inquit, à ſanguine iuſti huius: uos uideritis. Sic Dauid in hac ſimilitudine ab antiquis, ut dixi, deſumpta, oſtendi uoluit ſuam adeò certam eſſe innocentiam, ut olim certa erat illa, quæ religioſo eo ritu oſtendebatur. Illud uerò non omittendum, per innocentiam hic manuum, interiorem munditiam intelligi, quæ ex lotione manuum, ex puris ſcilicet actionibus facilè comprehendi poteſt. Manus enim, opera, atq; omnem externam uitam ſignificant, quam ſanè puram ſe præſtaturum pollicetur, dum ſe manus abſterſurum prædicat. Nec rurſus affectu carere arbitror, quòd in innocentia addidit, non contentus dixiſſe ſimpliciter lauabo: hoc enim additamento ſuperſtitioſos tangi uoluit Iudæos, qui ſibi admodum in crebra corporis lotione placere ſoliti erant, quæ tamen nihil omnino eſt, ſi ſola ſit. Alioqui uirum illum nunquam dixerim affectus animæ interiores puros habere, qui in turpiſsimis uitæ actionibus ſibi uiuendũ eſſe ſatius ducit, quàm in puriſsimis illis actibus, qui ſemper candidi ſunt atq; ſynceri, licet corpus ſordidum ſit, atq; illotum.

D Et circundabo altare tuum Domine.

Vide quàm non uerba Dauid, licet ſublimia, ac ſpiritu grauia, à conſueto inter homines more detorqueat. Ad ritum enim Iudæorum, illorum maximè, qui maiori erga Deum ardore animi affecti erãt, alludit. Hi quidem, quò ſuam integram erga Deum pietatem exprimerent, frequentiori hoſtiarum corona altare Domini circuire conſueuerant. quem morem quoque in aliquibus Italiæ locis etiamnum ſeruari cernimus. quàm uerò probè, iudicent eccleſiæ dij. Vidi ſæpe equidem in quibuſdam maximè ſtatis diebus ad Sapim amnem mulieres præſertim genibus humi prouolutas, ter & quater cæreis in manibus accenſis circum altare ingenti ſpectantium deuotione perrepere. Aiebant enim eum morem in illa regione à patribus ſumma religione ſeruatum, quò cordis pietatem in Deum poſteris teſtarentur. Sed ara hæc altior diuo uiſa eſt Ambroſio, quam Chriſtum eſſe autumat, in quo, & per quem, omnia noſtra ſacrificia offerri debent. Cuius quidem contemplationis is erit ſenſus: Equidem ſummo cordis feruore filium tuũ, ô pater, amplectar, teneboq;, ac illi, qui factus eſt nobis & ara, & uictima, idemq; ſacerdos, perpetuò adhęrebo. Vmbra porrò huius illud fuit in Leuitico Moſis altare, ſuper quod perpetuum ignem ardere ſolitum legimus: ad quod ſanè, ait uates, non ut olim ueniam, ut carnes, aut ſanguinem immolem, ſed

Vt audiam uocem laudis, & enarrem uniuerſa mirabilia tua.

Veniam, inquit, ad altare tuum: ipſum amplectar, ipſum tanquam locum tutiſsimum tenebo, non quidem ut aliquid tibi offeram, nam bonorum meorũ non eges: ſed ut auferam, ut accipiam, ut diter, ut tandem audiam, edocearq; quis ſit uerus tui laudandi, tuorumq; mirabilium enarrandi modus. Qui quidem haud amplius in citharis, nabliſq;, tibijs, aut organis manufactis fieri debet, ſed cordis affectu atque ardore. O ſi uoces aliquando audire contingat te laudantium, tibiq; gratias agentium, pro reſtituta pace mundo, ac reuocata terris iuſtitia. Ad hoc enim ſacræ

A sacræ ædificatæ sunt ædes, & structa cœnobia, ut Dei laudibus, diuinæq; legis studio liberius à uulgo semoti homines inseruiant: non ut ocium, & quæstum, tanta animi inquietudine, ut fit, sectentur. Nõ, inquam, ut circum altare Domini tenellæ audiant adolescentium aures, philosophorũ somnia legi, multo minus comœdias, aut fabulas: sed ut audiãt, quo modo, quo ritu, quo animi ardore quærendus sit Deus, idemq; amandus, ac, spretis mundanarũ rerũ lenocinijs, prorsus, uti ara tutissima, tenendus. Non possum equidem interdum non excandescere, mihiq;, ne de alijs dicam, non admodum irasci, cum uideo pueris in Christi scholam intro ductis, nihil minus quàm Christum proponi. Ex quo fit, ut illi cuiusuis magis aut hominis, aut doctrinæ efficiantur discipuli, quàm Christi. Quis unquam illud laudaret institutum, in quo quis picturam addiscens, faber euaderet ferrarius? Vnde, oro, tantum creuisse fastum & ambitionem putamus in Dei ecclesia, nisi ab adolescentium natura ad quæuis procliuium eruditoribus ac magistris? qui cum superstitiosi sint, aut indocti, ea in primis alios edocẽt, quæ ipsi ab alijs prius hauserunt, inscitiam scilicet, ignorantiam, in Deiq; seruitio, & ignauiam, & uitam errorum plenissimam. Vnde iam factum est, ut ab omnibus fermè illis, qui sublimiori aliqua dignitate & professione in ecclesia Dei eminent, quis sit uerus laudandi Deũ modus, aut ignoretur omnino, aut cognitus uitæ fastu obnubiletur. Cæterum de Dei mirabilibus nonnulla in psalmo nono à me sunt dicta. Felix uerò hunc uersum aliter legit: Vt faciam, inquit, audire uocem laudis. qui suam hanc literam interpretans, sic ait: Vt faciam audire in uoce confessionis, quæ fecisti: non quæ ego, peccata scilicet, quorum fœdo odore infectus frater, uice laudis, blasphemias congerit.

Domine dilexi decorẽ domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.

B Ardens antitheton. Cum iniqua gerentibus, ait, non introibo, neq; cum impijs sedebo: sed potius mundis manibus, cordeq; candido ac syncero, circundabo altare tuum Domine, ubi tu uerè inuocaris, tuumq; sanctum nomen celebratur, grataéue sunt tibi preces ac uota. Ecclesia sanctorum hæc est, ubi tuus est decor ac gloria: talia enim dilexi. Ecclesiã uerò malignantiũ, in qua fœda sunt omnia atq; inde cora, odiui. Porrò decorem huiusmodi ac gloriam, qua sanctum Dei nomẽ extollitur, nõ tam in sacris ritibus, alioqui Deo gratis, inesse arbitror, quàm in uita illa, quæ undequaq; ad iustitiæ normam informata, exemplum est cęteris, ac calcar, ueri cognoscendi, cognitumq; amandi, ac studio omni peruestigandi. Decor igitur iste spiritualis est, & gloria, in spirituque cernitur, haud secus. Siquidem in terris nullum esse locum tam aptum ad decorandum Dei cultum censeo, quàm cor est, atque animus, in cuius ueluti meditullio fundata est sedes fidei, cognitionis atque amoris: quæ sanè omnia decor ille sunt, ac locus habitationis gloriæ Dei: seu, ut legit Felix, habitaculum refugij, quod uates se dilexisse fatetur: cum interim nõ desint qui in templis decorem, nescio quem, pluris faciant, quàm qui à castis mentibus probari queat. Et quemadmodum eiusmodi decor inuisibilis est, ita & altare, in quo, & spiritu & ueritate, rebus scilicet inuisibilibus, diuinus perornatur cultus decentius, quàm corporeis, idcirco uisibilibus, peristromatis, conchyliatisq; tapetis. In cordis enim recessibus, uti in proprio templo inhabitat Deus: quare illic eius decor est, illic maiestas, illic gloria, illic numen & omne bonum. Ille uerò qui in templis exornandis impenditur labor, nihil aliud est, quàm quoddam testimonium munditiæ cordium, illorum maximè, qui sacrarum ædium inseruiunt obsequijs. Alioqui à pollutis parietibus aureas pendẽre laminas, aut cortinas, superfluus cultus est. Templi igitur spiritualis gloriam ac decorem, hoc est, sanctarum animarum puritatem & candorem, diligit uir probus: nec potest non odisse illud, quo uerum Dei templum dedecoratur. A corde enim tanquam ab uniuersali rerum omnium officina, quemadmodum sanctæ prodeunt cogitationes, synceriq;

C affectus, atq; altæ diuinarum rerum contemplationes; ita prauæ quoq; erumpunt cupiditates, homicidia, adulteria, rapinæ, furta, amor proprius, atque odium Dei: ne res illas, quibus aut commaculatur animus, aut emundatur, te ignorare dicas.

Ne perdas cum impijs Deus animam meam, & cum uiris sanguinum uitam meam.

Licet enim uates diuino suam subiecerit innocentiam iudicio ac censuræ, tamē quia nouerat etiam, quòd non iustificatur in cōspectu Dei omnis uiuens, clamat, ac quanto potest animi affectu uociferatur, & petit se eadem cum impijs ac sanguinarijs pœna minimè conuolui debere. Atqui hercule, quod aiunt, opus est, primū ne eorum uitam imitemur, postquā multi adeò hi sunt, quibus cum, uelimus nolimus, consuetudinem saltem temporariam habere cogimur: deinde, ne turpi eorum uita contaminati, cum ipsis flamma eadem peruramur. Clamandū igitur est, totoq; animo uociferandum, ne nos cum reprobis unà absumat Deus ac perimat. Cæterum hic sanguinum uiros appellat uates illos, qui cædibus dediti sunt: crudeles nimirum, & qui modis omnibus è medio eos tollere conquirunt, quos turpissimis suis consilijs obsistere suspicantur.

In quorum manibus iniquitates sunt.

Ne enim in dictione manibus hæsites, sic reddit paraphrastes: Quorum opera sunt studio scelerata. Et sic illos, quos suprà impios & sanguinarios appellauit, breuibus exprimit, eorum uidelicet actiones sceleratas ac nefarias taxans; qui sanè nō casu aut stupiditate animi, mali sunt, sed sponte, data opera, atque ex animo. Horum profectò operationes semper ab æquitate semotæ sunt, nec possunt non semper malè agere, cum semper mali sint, consultòue peccent. Quòd si tamen rectiali quid interdū agere uideantur, ut in sacris ecclesię ritibus sępe accidit, ad quos sanè ab omnibus tam bonis, quàm malis indifferenter concurritur, id aut ex more, aut

D ut appareant, non ut sint boni, faciunt. Cæterū illorum animus interim cum sacra peragūtur, odia, rapinas, adulteria, usuras, cædesq;, & quomodo suas turpissimas expleat cupiditates, molitur. Verùm ut nihil eorum improbitatis cumulo desit,

Dextera eorum repleta est muneribus.

Muneribus, inquam, ut reddit Chaldæus, sordidis, hoc est, iustitia uendita, calcatisq; legibus, & æquitate. Quoties enim uidi ego, ac quotidie uideo, à rostris, à tribunalibus, à consilijs, à Rotis quoq; & iustitiæ ministris, iustitiam ipsam unà cum innocentia laceram egredi. quid egredi aio? expelli potius ac deturbari ui munerum, quorum importunitate illecti nonnulli, nihil magis in suis illis sententijs & diffinitionibus quærere uidentur, quàm ut is causam uincat, qui plus munerum congerit. Ignorant cæci, quod beatum illum appellat spiritus, qui excutit manus suas ab omni munere. Illi sic:

Ego autem in innocentia mea ingressus sum.

Suæ innocentiæ professionem repetit uates, profectam nimirum à corde puro, atq; ab omni uana ostentatione libero, gratoq; diuinorum beneficiorum ac munerum. Ait igitur: Illi, ut lubet, suas expleant cupiditates: ego uerò, ut huc usq; egi, in mea simplicitate à mundo derisa persistam. Tu tantùm

Redime me, & miserere mei.

Paraphrastes: Libera me à malo, & clementer tracta me. Semel enim, inquit, me per tuam misericordiam ab hostium feritate ereptum, adeò in futurū muni, ac tege, ne rursus in insaturabilem eorum ingluuiē incidam. Tantū enim abest ut horū mores approbem, ut etiam & detester, & magis quàm ipsam pleuresim execrer.

Pes meus stetit in directo, in ecclesijs benedicam te Domine.

Vide iterum grati animi argumentum, quasi dicat: A tua redemptione, & misericordia prouenit, quòd pes meus stetit in directo, hoc est, totius uitę meæ curriculum stabile in uia iustitiæ, atq; incōcussum perseueret, licet passim à scandalis undequaq;

A deque occurrsantib. impediatur, idcirco nutet. Miraculo iam simile uidetur, si à recto perfectionis cursu non retardentur simpliciores, simulatque ab in sublimiori gradu collocatis tot fœda exempla libidinum, cupiditatũ, odij & ambitionis ebullire cõspiciunt. Quare maximi beneficij loco, uates hic pedem suum in recta mansisse enarrat, ne paruam gratiam obtinuisse illum ducas, qui à tot impulsoribus impactus, immobilis manserit. Proinde tam amplo beneficio accepto, more suo propheta psalmum cum gratiarum actione claudit, fateturque se palàm frequenti populo Dei beneficia prædicaturum. & est perinde atque dicat: In ecclesia non malignantium, quam odiui: sed in frequenti iustorum corona ac cœtu, hanc meam innocentiam abs te mihi datam, in te refundam, tibique acceptã referam. Iam uideat, inquit, interpres hebræus, quisque nostris in cœtibus quid agat, quàm Dei nomẽ celebret, ut cum suam, tum aliorum fidem instauret. Verbis enim sine mente effusis, & cæremonijs solius aut stipis, aut publici moris, uel denique suijpsius commodi promouendi gratia adhibitis, Deus irridetur, non laudatur. hæc ille. Diuus uerò Augustinus: Qui sic, inquit, laudat Deum, magis uituperat, quàm laudat.

PSALMVS DAVID XXVII.

Icet aliquibus uisum sit psalmi huius titulum esse, Psalmus Dauid antequam liniretur: tamen in translatione Hieronymi, atque adeò in cæteris codicib. hebræis cum nullo prænotetur titulo, sed absolutè sit, psalmus Dauid; operæprecium erit, opinationes magis, quàm certam quorundam scientiã præterire, atque illa cum hic, tum aliàs cæteris in hisce diuinis odis, quæ aut parum, aut nihil ad earum intelligentiam faciunt, omittere omnino, quàm superflua nectendo mihi iacturam temporis, cæteris autem, si quis unquam hunc meum laborem legere uoluerit, fastidium parere. Quicquid opinẽtur alij, mihi in hoc psalmo uidetur uates nobis qui credidimus canere, (modò ne surdis canat) quomodo B in discrimine aliquo deprehensi, nostram nos fidem animare, ac spem bonam sumere debeamus. Sed quid aio uatem? aut quid mortalem regem, mortalibus in exemplum proponi credam? Amãtissimus enim nostri Deus caro factus hic est qui loquitur, & qui sese nobis, pro nobis maledictum factus, exemplum certissimum tum uirtutum omnium, tum fidei maximè in aduersis exhibet, & ait:

Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus protector uitæ meæ, à quo trepidabo?

Vides'ne in Christo uerum hominem secum periculi magnitudinẽ in quo uersatur, reputantem, sed spe fultum in Deo, in quem se totum proijcit, contemnentemque quicquid id est, ac securam sibi salutem à patre pollicentem? Ille, ait, qui mihi in præteritis, & his difficillimis rebus adfuit, & qui me toties in obscurissima ærumnarum nocte prouolutum, in gratissimam consolationis lucem euexit, salutemue attulit, is & modò mihi aderit. Quem igitur timebo? quem expauescam? quas acies? quos gladios? quæ uulnera, aut cruciatus uerebor, cum Dominus sit mihi in nocte lumen, in periculis salus, in morte uita? Quãdo enim recordor quantum mihi iam roboris attulit, sperare rursus audeo fore quòd etiam posthac idem mihi erit, lux scilicet, salus ac uita. Non certè ipsas quoque inferorum tenebras, teträmque peccatorum caliginem pertimescam, eius sanctissimo lumine perlustratus, à cuius radijs uniuersus hostium meorum cœtus, ueluti à tormento æneo disiectus, propelli solet. Simile huic fermè à Michæa dictum recolo. Cum sedero, inquit, in tenebris, Dominus lux mea est. Hæc lux sanè diuina ea uis est, qua homo naturali luce in uitæ exordio, gratuitisue intellectus radijs illustratur: cui & postea aliud, ne in erroribus, quos secum uita ipsa afferre solet, uolutetur, additum est, fidei scilicet lumen, per Christum in nobis accensum. Alioqui primogenia illa, in luce rationis atque intellectus uelle, absque Christo, considere, idem esset, quod extincto cereo sinuosum aliquẽ labyrinthum ingredi. Non enim sufficit cereum,

C aut lampadem gestare manibus, nisi admoto accendatur igne. Quid igitur huiusmodi lucis beneficio adiutum obnubilare poterit? Cupiditas'ne rerum humanarum? ambitio? ira? furor? caro? mundus? mors ipsa? Nihil quidem minus. Quis, ait apostolus, accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat? Quis est qui condemnat? Christus Iesus, qui mortuus est, imò qui resurrexit, & qui est ad dexterã Dei, qui & interpellat pro nobis? Igitur Deo lumen præbente, cedunt errores, atque ab interioribus oculis, ignorantiæ cadunt squamæ.

Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas.

Periculi magnitudinẽ, per esum carnium enarrans, hostium truculentiam exprimit, & est sensus: Vicinus est hostium exercitus, qui tanquam leones atrocissimi rugientes, saluti meæ, carnẽ ueluti deuoraturi meã, inhiant. Atqui nihil aliud prætendit hic, ut edant carnes meas, quàm ut reddit paraphrastes, quò me funditus tollant. Verùm in medio ipso persecutionum conatu desiere, ac mei prorsus inferiores facti corruere. Licet enim, ut aliàs admonuimus, istuc dicendi genus uati admodum familiare, quo acies ueluti quasdam hominum inter sese concertantium, debilioresq; succumbentes faciat, in mortalem hunc usum nostrum conserendi manus cum hostibus transferri queat: uerius tamen, ac spiritui conuenientius erit, si ad animum hæc omnia referamus. Quantum enim scelerati homines bonorum tranquillitatem interturbent, atq; eorum paci officiant, hi norunt, qui in uita nihil tam cupiunt ac quærunt, quàm ut spretis omnibus humanarũ rerum turbis, Deo sese per animi puritatem uniant. Verùm atrocior ea uidetur molestia, & pugna, qua cum uitijs & cupiditatibus, hostibus scilicet inexorabilibus, conflictatur. Proinde felicissimum illum esse uirum iudico, quem etsi sæpe, quæ est humana conditio, hostilibus iniurijs cedere uideo & corpore, & membris: animo
D tamen contra arma nequitiæ in cœlestibus infracto perseuerans, artus quidem, aut famam, aut nomẽ, à nefandorum hominum faucibus penè consumpta fert secum: spiritum uerò uictorem, ac triumphantem, non iam secum in terris, sed cum Deo in cœlis conuersantem, spe ac fiducia enutrit. Quare ex illiusmodi triumphi memoria animatus, ad futurum certamen, quod non nisi cum uita desinit, accingitur, spe ea fultus, quam in illo habet, quem sibi lumen, robur, ac salutem in bello semper extitisse expertus est, & clamat:

Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.

Rursus ad castra inuisibilium hostiũ cor reuoca, ne dum solummodo aut Turcas, aut Indos te uicturum speres, animum in acie periclitantem nõ aduertas. Nullam enim eam esse uictoriam arbitror, si corporeis debellatis hostibus, ab incorporeis uincaris, nempe ambitione, ira, libidine, atque habendi cupiditate. Præterea quemadmodum castra hic dæmonum sunt: ita aliàs in scripturis, beatorum spirituum esse inueniuntur, ut illud in primis in Genesis libro est uidere: Fuerunt Iacob obuiã angeli Dei, quos cum uidisset, dixit: Castra Dei sunt hæc. Quibus quidem Iacob, id est, uitiorum supplantatorem circumuallantibus, quousq; illa altera cupiditatum castra pertimescenda sunt? Multa sunt sanè illa: sed multa etiam nimis, ut ait uates ille, sunt castra Domini; hæc quidem fortia, illa uerò debilia, parumq; in Deo sperantibus extimescenda. Habet etiam & spiritus sua castra in cordis theatro, habet sua tela, suas acies, suasq; testudines, atq; arietes: quæ sanè omnia spirituali tantummodo uiro sunt nota.

Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.

Equidem nescio an tela acutiora in hostes intorqueri possint, quàm ea quæ hic memorat uates, nempe spem ac fiduciam in Deo. Alioqui in infideles, pauperũ ciuium, atq; sacrarum ædium, & ære, & sanguine cõparatas classes, impietate scilicet instructas, & ecclesiarũ cõtemptu armatas, è portu soluere, summæ dementiæ est, ac parũ cõsiderati periculi. Vide, oro, quàm secus sese ad pugnã exacuat uir sanctus. Si commit-

A cōmittendū, inquit, inter nos erit, atq; inuicem cōfligendū, in ipso ardore pugnæ firmissimè credam auxilium mihi haudquaquam cœlitus defuturum. Idem fermè olim sibi imprecatus est Iob, dicens: Pone me Domine iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Alij putant in hoc, id est, in eo quòd factus est Dominus illuminatio mea & salus mea, intelligi oportere. Alij uero in eo quod sequitur, uidelicet, unam petij à Dño. quasi dicat, daturus est quod petiui. Quid igitur timendum? Alijs etiam uisa est hic esse reticentia illa, quæ in corde fidei affectu accenso accidere est solita. Volunt enim hi tunc uatem recordatum esse pollicitationis illius, qua sibi cœlitus est dictum: Requiem tibi dabo ab omnibus inimicis tuis, & fidelis erit domus tua, & regnum tuum usq; in sempiternum ante faciem meam, & thronus tuus erit firmus. Quæ quidem omnia de Christo aptius intelligi debēt, quàm de ipso Dauide: cuius regnum nec firmum, nec æternum dici debet, nisi quatenus in Christum desijt, qui æternus est, atque æternorum bonorum erogator. Sperandum igitur semper est in Dño, siue corporea, siue incorporea sint castra ac prælia, quæ in nos, ut clamat uates, insurgunt. Vtcunq; enim sæuiant,

Vnam petij à Domino, hanc requiram ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus uitæ meæ.

Felix petitio, & quæ à sanctissimis tantummodo uiris, quibus cum mundo fœdus nullum est initum, fieri debeat. Vnam, ait, petitionem Deum rogaui, quam & indesinenter orare perseuerabo: liberam scilicet in domo Domini ab omni solicitudine uitam. Id petam, & non cessabo, donec exorem. Hoc unum enim mihi necessarium esse in domo Domini arbitror, curis scilicet uacuam uiuere uitam, cum interim alij, ut lubet, negociosam & ament, & quærant. Mirum quàm deplorandus in Dei domo, ac templis, mos inoleuit: quòd sancto omisso ocio, rebusq; animi tranquillioribus contemptis, plerique curas superuacuas sibi accumulant. Inescati enim semel miseri ambitionis hamo, nihil non agunt negociorum, quò tandem illuc perueniant, ubi perpetua anxietate plenam uitam traducentes, plus in negocio sint, quàm cum est negocium, ut aiunt, in negocio. Verùm quęsiti huiusmodi studio, ac cura honores, non honores quidem, sed meræ curæ, profanáque negocia appellari debent, ut sunt, parum tamen iustissima Dei ultione à nonnullis animaduersa: cum nihil aliud sit in domo Dei habitare, quàm cordis pacem, ac tranquillitatem adeò amare & amplecti, quòd dignum sit, in quo Dei maiestas inhabitare non horreat. Et quemadmodum ubi uita est curis lacera, sed sponte suscep tis, malisq; artibus quęsitis, ac undequaq; coëmptis, ibi cœtus inquietos esse non ambigo. Ita cor illud, in quo pacis amor, & tranquillitatis altissimarum contemplationum formatricis sedem habet, diuinum numen habitare, ueluti templum suum proprium, & credo, &, quod sine lachrymis dicere nequeo, olim expertus sum. Sensi tandem post curas illas infinitas unum id esse necessarium, in Dei scilicet domo perpetuò manere: quod nihil aliud esse intelligo, quàm iustitiæ ac ueritatis ædes, pacis insuper, & quietis cōscientiæ, quæ est uita animæ ac beatitudo, frequentare. Alta enim templorum tecta, ac parietes sexcentis sacrarum unctionum tectorijs illiti, sanctimoniam illam haudquaquam inducunt, quę diuinam præsentiam facilè illectet, si sanctis moribus, quæ est uera templorum sanctitas, careant. Sed quo tandem fine æterna mihi expetenda est in Dei domo mansio?

Vt uideam uoluntatem Domini, & uisitem templum eius.

Nullus codex, quòd sciam, neque græcus, neque hebræus, uoluntatem habet: sed aut pulchritudinem, ut diuus reddit Hieronymus, aut delectationem, & uoluptatem, aut iucunditatem, ut alij. Vicinitas enim uoluptatis ad uoluntatem, errorem hunc fecit apud Latinos. Et licet nobis ubique peruestiganda sit, ne in tenebris ambulemus, Dei uoluntas: tamen hic tractandi de Dei uoluntate suus non est locus, sed de eius iucundissima uoluptate, qua anima in cōscientiæ requie, hoc

C est, in Dei domo familiariter conuersans afficitur. Illud totum, ait, meum est desiderium, ut per fidei speculum diuinam eius sentiam uoluptatẽ, quod est gaudium in spiritu sancto, de peccato remisso, ac uita æterna gratis concessa. Vide, oro, an secus in mulieris peccatricis salute apud Lucam sit actum. Ea enim simulatque suam in Dei domo per lachrymas, & unguentum testata est mansionẽ, illam summæ lætitiæ, & iucunditatis uocem audiuit: Mulier, inquit, remittuntur tibi peccata tua. Quæ, obsecro, iucundior animæ uox esse potest? Quod nuncium tam delectabile, quàm ut mihi cœlitus dicatur: Tu qui hactenus mulier fuisti, mollis scilicet, sensibusq; inseruiens, atq; ad ea omnia, quæ uiri sunt, incõstans, ac tui dissimilis, iam uir esto: uade in pace, hoc est, superfluis relictis curis, quibus necessariò hæret peccatum, in animi pace & quiete, uitæ quod superest transige. Itaq; illud idem est, quod hic uates sibi promittit, ut uideat scilicet diuinam iucunditatem, ac eius quasi antea derelictum reuisat templum, quanquã non me latet, scrutari uerbum, pro uisitare positum Hebræis: quod quidem sic uertit paraphrastes: Vt possim, inquit, scrutari quàm sint in regia illius uaria & admiratione dignissima. Quare alio in loco clamat propheta: Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est anima mea. Alius rursum interpres sic reddit: Vt perscruter in templo eius. ut uel hinc, si non aliunde, addiscere possimus quam ob rem tot ampla ędificata sint templa ac cœnobia, nempe ut Dei opera ac iudicia iugi consideratione cõtemplantes, fidem solidam in Deum unà cum ecclesiarum ædificijs erigamus. Alioqui ubi res profanas, negociaue terrena, atque id genus alia, quæ in immensum aggregant curas, tractari uideris, ibi mundum merum esse calculis omnibus affirmato. Idcirco igitur nobis perpetua domus Dei exoptanda est mansio, ut Domini tum uoluntatẽ, tum uoluptatem uidentes, in rerum diuinarum peruestigatione, non in accumu-

D landis agris agro, ut detestatur Deus in Esaia, aut in aucupandis hęreditatibus, nostros conteramus annos. Sed iam quæ utilitas ex perenni in Dei ædibus habitatione oriatur, est uidendum.

Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum, protexit me in abscondito tabernaculi sui.

Eutymius hic uocat tabernaculum, Dei protectionẽ, qua usus est uates in suis periculis, tanquam refugij sede, ac tabernaculo, sub cuius fauore frequentissimè latuit. Et est, ni fallor, similitudo à more desumpta illo, quo utimur in eo protegendo, qui ab inimicis actus apud nos diuertit: & quem in secretioribus ædium locis occultantes, tutum, &, ut sic dicam, inspectabilem hostibus facimus. Quare sic reddit paraphrastes: Occultaret me in penetralibus domus suæ. Felix uerò: Occultabit me in secreto tentorij sui. Nec quidem aliud hic sibi uelle uatem iudico, quàm eum, cui Deus iam factus est & illuminatio, & salus, locum sibi tutissimum apud cœlestem patrem conciliasse, eo maximè tempore, quo magis tentationum procella incrudescit: quod quidem tempus hic Dauid diem malorũ appellat. Verùm non hoc solum, sed &

In petra exaltauit me.

Vide quàm non ab incepta metaphora actutum declinat uates. Solent enim hi, qui in maximo aliquo periculo constituti, periclitanti uitæ latibulo aliquo secretiori consulere quærunt, rupem undique præruptam, atque propterea ui omni humanæ inaccessam petere, in eiusq; scissuris delitescere. Atqui ut maximè illi, qui in intimis ædium uisceribus latitant, aut rupium fixuris occuluntur, possint hostium aut ui, aut astu detegi: at is qui in Christo, qui petra dicitur, libenter commoratur, tutior est, quàm quod à dolis hostium circumueniri queat, atque à tam grato sinu, ut est ecclesiæ, possit extrahi. Hanc enim petram alio in psalmo uocat refugium herinaceis propheta, illis sanè qui innumeris peccatorum sentibus obsiti, quo-

A ti, quoquo se uertunt, omnibus sunt infensi ac nocui: quos tamen Dominus suo non dedignatur tutari patrocinio, modò uelint, ac trahenti gratię nō reluctentur.

Et nunc exaltauit caput meum super inimicos meos.

Exaggerationes hæ sunt ardētes animi summopere de Deo pręsumētis. Quid, inquit, tentorij secretioris, aut petræ inaccessæ similitudine meam enarro securitatem? Non solum enim Deo tutore ab hostium dolis securus uiuam, uerumetiam illis ero superior, & uictor. Nam Deus caput meum extulit super illos, qui modò me undequaq; ueluti canes uenatici circumuallantes, inter fauces habere opinabantur. Hebræi enim, quod nos sequentis uersus initio legimus, Circuiui: huic hemistichio subnectunt, hoc modo: Exaltabit caput meum super inimicos meos, qui in circuitu mei. Vnde paraphrastes: Scio superaturum me eius beneficio inimicos meos uniuersos, quamuis undique oppugner ab illis. Quàm uerò periculose nostra quaquauersus ab aduersarijs expugnetur salus, satis abundè in superioribus est dictum.

Circuiui & immolaui hostiam uociferationis: cantabo & psalmum dicam Domino.

Suo more uates animi gratitudinem post accepta beneficia pollicetur. Non te terreat, ut sæpe admonuimus, mutatio temporis. Hebræi tamē cuncta hæc per futurum legunt. Testatur igitur hic uir sanctus, se hostias Deo dignas immolaturū, laudes nimirum, ac cantiones diuino numini idoneas: & id quidem in eius tabernaculo, de quo pauloante, abscondit me, inquit, in abscondito tabernaculi sui: in quo haud amplius, aut hœdi, aut agni, ut olim, immolanť, sed laudū, gratiarumq; actiones celebrātur. Quas quidem sese oblaturum Osæas quoq; promisit, dicens:
B Omnem aufer iniquitatē, & reddemus uitulos labiorum nostrorum. Atqui non audiendi sunt illi, uiri quidem, si Deo placet, plusquā spirituales, qui contenti quibusdam suis, nescio quibus, sine mente speculationib. pro summa perfectione habent, ne semel quidem os ad diuinas laudes aperire: quin potius illos, qui eum in templis morem obseruant, stomachantur, illisq; detrahunt. Hi nempe admonendi sunt, ut prius animi tumorem dediscant, quàm antiquissimam ecclesiæ consuetudinem adlatrent ac lacerent. Quòd licet uerum Dei templum & tabernaculum, cor hominis ab omni impietate defæcatum esse sit dictum, in quo ueræ, Deoq; dignæ canantur laudes: non negandum tamen est, loca sacra ac fana, in terris diuino cultui apta, & quodam modo necessaria, atq; propterea à sanctissimis uiris libenter frequentata ac culta. Quę uerò sint in templis & choris amputanda, nō est pręsentis instituti edocere, multò minus hominis obscuri, atque incogniti. Clamat igitur uice nostri spiritus, postq; ad diuina tam stupidi sumus: Te ô Domine laudabimus, tibi uictoriam, tibi nostrum de hostibus triumphum ouantes referemus acceptum, tuæq; pietati ac clementiæ adscribemus: tuam insuper, uel mordicus, aram tenebimus, circuibimus, amplexabimurq;, ac super illam, quæ ueram spirant religionē, iugulabimus uictimas, animas scilicet nostras, affectus, uota, desideria, flagrantissimis studijs offeremus, nedum oris laudes concinemus, ac uictoriæ præconia celebrabimus. Non deerunt quidem super altare huiusmodi tuum candelabra aurea, non argentea, non gemmea, non thuribulum, non incensum, non thymiama, nō sexcenta alia huius generis odoramēta, modò tu faueas, nosq; cum tuam opem implorabimus, exaudias, ut semper exaudisti. Sed & modo

Exaudi Domine uocem meam qua clamaui ad te, miserere mei, & exaudi me.

Illud in primis, quod penè omiseram, non prætereundum, quòd nos in superiori uersu legimus hostiā uociferationis, Hebræis esse sacrificia clangoris: uel, ut

C uertit Felix, iubilationis. Allusit enim uates ad antiquum sacrificandi morē apud Iudæos: in quo, ut in Numerorum libro legimus, buccinis ac tubis clangere ex lege iubebantur. Cui præterea à rege addita sunt & nabla, & cymbala, & citharę, atque huius generis alia. Rursus Dauid in hoc uersu ad illud unum quod rogauerat dicēs, Vnam petij à Domino, redit, ac precatur hoc ferè modo: O Domine, audi, te obsecro, uocem meam, misericorditerq; tracta me, ac meis responde uotis.

Tibi dixit cor meum: exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.

Ambiguus admodum is est uersus, idcirco ambiguè enarratur. Felix sic: Tibi dixit cor meum, requirite faciem meam, faciem tuam Domine requiram. Quorū uerborum is erit sensus: Cor meum cogitat tibi, hoc est, in persona tui, quid nobis iubeas, & respondes, Requirite faciem meā, quocirca abs te edoctus faciem tuam requiram. Diuus uerò Hieronymus, & Chaldæus, idem quod noster interpres legunt, omisso, te, quod in hebræo nō habetur, hoc modo: Tibi dixit cor meum: exquisiuit facies mea faciem tuam, & requiram. quasi id sentiat uir sanctus: Anima mea, quę est ad imaginem & similitudinē tuam formata, petit ut faciem tuam, quę est eius ueritas, ac bonorū omnium cognitio atq; exemplar, exquirat. Id sanè uult, id petit, id exquirit, propterea illam continuò requiram. Porrò facies Dei, illius est notio, paténsque uisio: quæ & eius uultus dicitur planè retectus, ac beatissimis solummodo animis à corpore separatis apertus. Cuius quidem contemplationem, quoad eius copulata est anima corpori, requirere utcunq; potest: perfectè uerò tenere, quemadmodum illi, haudquaquam. Si inueni, inquit Moses, gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuā, ut sciam te. Sed quia, ut dixi, superbeatissima Dei facies ac uisio, in qua summa totius tranquillitatis animæ est posita, corporeis

D aspectibus negatur, idcirco à Deo dictum est Mosi: Faciem meam uidere non poteris: non enim uidebit me homo, & uiuet. Sed num, quia uideri nequit, nec requiri propterea à nobis debet? Debet sanè studio omni ac diligentia inquiri. Alioqui res est, quæ non nisi summo sudore & conatu apprehenditur. Animos enim purissimos, atq; in exercitio uirtutum planè attritos, purissimus ille uultus, non turpes, non ocio languidos, non cupiditatum flamma exustos, non in libidinum cœno sordidos postulat. Quæsiui igitur faciem tuam, ait: quæramq; in futurum, ut possim de fide in fidem, à gloria in gloriam, quæ est facies tua, transire: & hæc omnia in facie & illuminatione uultus tui. O miserrimam mortalium conditionem, postquam cœlestis illius uultus tenuem uix per transennam nobis contingit diuinatio magis, quàm uisio absque uelo & umbra.

Ne auertas *igitur* faciem tuam à me,

Vt possim eam iam tandem tot superatis huius mundi ærumnis uidere. Ne tuos, quæso, felicissimos illos radios à me subtrahas, ô sol iustitiæ, ô fax, ô lampas totius bonitatis ac ueræ notionis. Ne, oro, uultum illum tuum desiderabilem, in quo natura quoque ipsa uniuersi delectatur, ab eoq; formas omnes, atq; idæas, uti ab æterno exemplari ac rerum omnium exordio sumit, tanquā iratus à me abscondas, auertasq;. Quòd si (malùm) non ualemus in hoc corruptibili corpore reuelata facie transire de claritate in claritatem tanquam à Domini spiritu, saltem nō desit amor, continuumq; in nobis te uidendi desiderium. Quod ut fiat, interim

Ne declines in ira à seruo tuo.

Ne, rogo, indignabundus secedas à me, néue iratus à contemptibili hoc seruo tuo, quem hactenus tua sanctissima protectione refocillasti, serenissimum tuum aspectum deflectas. Quòd si mihi deinceps peccare contigerit (malo tamē millies, si fieri posset, emori, quàm semel te peccando offendere) paternè, misericorditerq; castiga me: ac quādo res meæ potissimum in periculo erunt, consuetam fer opem, & me tuo iucundissimo conspectu recrea. Quid dicam amplius?

Adiutor

A les istiusmodi cœlorum cõmotiones, ac cætera alia ditionis Dei argumenta sese manifestandi uim habent, uox à propheta dicatur: nam propterea desides mortalium animi in admirationem rerum earum, quæ diuinam potentiam ac maiestatem præ se ferunt, excitari facilè possunt, cum audiunt primam illam causam peruualido tonitru, ac terrifico terræmotu pro uoce uti: quam sanè uates asserit in uirtute erumpere, & magnificentia, hoc est, præualidam esse & magnificã: quippe quæ tam admirandis indicijs uerendam suam omnibus patefacit potẽtiam. Sed & illud operæprecium est uidere, breuiterq; exponere, qualiter uox ista diuina, etsi non secundum rei meritum ac dignitatem, at saltem prout præsens expostulat interpretatio, sit extollenda. Quid? inquit uates: Verbúmne Dei parui putandum ducitis? num fidem eius dictis non adhibendam? Adhibenda est quidem tam magnificis eius gestis, orbiq; uniuerso cognitis. Vox certè Domini ea fuit, quando illius iussu spiritus Domini ferebatur super aquas. Vox'ne illa Domini fuit, uel ne, cum ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt? Vox sanè Domini super aquas, quando locutus est super Aegyptiorum flumina illa omnia, quæ ui uerbi in sanguinem uersa, immundos ranarũ greges produxerunt. Quid porrò illud, quod in Exodi libro legimus, Dominũ scilicet è cœlo grandinem igni cõmixtam iaculatum, horrendumq; in modum intonuisse? Fuit'ne imbecillis Dei uox ea, quando Domini iussu mare rubrum peruiũ factum humanis gressibus, populo quidem Dei uiam tutam præbuit, Aegyptios uerò stupendo miraculo suffocauit? Quid aquas Marath Dei uerbo ac uoce dulcoratas memorem? quid illas tam celebri portento è petra excussas? Ad futura, inquit uates, descendamus. Iam præsentisco, inquit, effectum alium excellentiorem huius beatissimæ uocis, quàm illi fuere, quos in superioribus cõmemoraui. Video (dilatis interim effectibus cæteris, qui mihi in spiritu reuelantur) non solùm quidem Ior-
B danis aquas è sanctissimi corporis filij Dei attactu sanctificandas, uerumetiam omnes, quotquot in orbe terrarũ sunt, ui uocis huius afflatas, renascentiam spiritualem, ac planè diuinam hominibus apportaturas. Cuius alîus Dei, nisi nostri, altera illa erit uox, quę, facta multorũ corona, strepituq; horrisono & formidabili, ita præsentium animos, ut sic dicam, dementabit, quòd ex illis quidam dicent tonitruum factum esse, alij uerò angelum ab æthere locutũ, alij item aliud? Hæc uates. Fateor equidem me manum à calamo temperare nõ posse in celebrandis huius efficacissimæ, atq; adeò omnipotentissimæ uocis laudibus, cuius quidem uirtute scio condita omnia in lucem producta esse, seruari continuò, ac ad mortalium beneficium discretis quibusdam suis, occultissimis tamen, & donis, & gratijs, unicuiq; nostrûm impartiri. Vox enim hæc, seu uerbum, seu sermonem, seu euangeliũ appellare mauis, Christus est, Dei filius, sapientia patris, atq; eiusdem infinita uirtus. Siquidem uirtus est, ut inquit Paulus, in salutem omni credenti. Quocirca à uate est dictum,

Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia.

Virtutis nónne illud fuit, & id quidem mirabile, atq; unicè stupendum argumentum, & potestatis, perditum hominem recuperasse, atq; per cõtumeliosum, irrisumq; uulgò modum, per crucem scilicet, eundem ipsum Adæ filiũ, hoc est, iræ alumnum, ac perditionis, inter nobiliores cœli spiritus collocasse? Quid porrò unquam in terris magnificentius uisum est, quàm cum facto repentè de cœlo sonitu, diuináq; pertonante uoce, repleti sunt omnes spiritu, & eo quidẽ sancto ac superbeato, non fanatico, aut furenti: quo sanè magistro, orbis totius linguis ab Apostolis cœptum est Dei uerbum prædicari? Vox certè fuit illa Domini in uirtute, & magnificentia, quæ confirmata est in nos, ut inquit Paulus, contestante Deo signis, & portentis, & miraculis. Illa, illa inquam est

Vox confringentis cedros, & confringet Dominus cedros Libani.

En quomodo paulatim uates potentiũ hominũ fastum deijciet, ac tumorem: quos sanè à uoce illa diuina sub cedrorũ typo confringendos uaticinatur. Felix

C legit: Confringens cedros. quæ quidem litera uidetur uerior, ut confringens ad uocem referatur, non ad illum, cuius uox ea sit. Cæterũ frequens in scripturis usus est, ut pro mundi huius potentioribus, cedri arbores, quæ in Libano Syriæ monte concrescunt, usurpentur: quanquã & in bonam quoq; partem assumi legimus, ut illud in primis in Eccles. in quo uox ista beatissima ita de se loquitur: Quasi cedrus exaltata sum in Libano. Illud rursum in psalmo, de eodem Dei uerbo, ac uoce: Sicut cedrus Libani, inquit, multiplicabitur. Cedri, inquit Ezechiel loquens de supercœlestibus animis, non fuerunt altiores illo (Lucifero scilicet) in paradiso Dei. Verùm in hoc loco cedri nomẽ ad illos spectat, qui in hoc mundo aut potentia, aut doctrina, aut etiam dignitate aliqua sublimiori, in Dei ecclesia eminentiores facti, plus nimio inturgescunt, ac condita omnia delicati, si Deo placet, homines nauseę habent. Hi nempe cedris crescentib. in Libano à prophetis comparari solent. Vnde illud est Esaiæ cõminationis plenum: Dies, ait, Domini super omnem superbum, & excelsum, & super omnem arrogantem, & super omnes cedros Libani sublimes, & erectas, & super omnes quercus Bassan. Hæ enim ex felici solo, pinguiq; regione, quæ est trans Iordanem, altiores quàm in cęteris regionibus assurgunt: illæ ex benignitate aëris, quam in Phœnicia esse coniectamus: quanquam Libanus mons inter Arabes & Phœnices magis situs sit, quàm in Phœnicia solùm. Sunt enim natura steriles & inflexibiles: quocirca meritò potentioribus illis comparantur, qui ab sese, aut ab antiquo auorũ stemmate, & successione, rerum dominiũ, non à Deo, cuius sunt, ut inquit Solomon, omnia iura regnorum, accepisse se iactitant, spreta interim omni religione, & pietate. Citrus uerò alia est arbor à cedro, de qua nũc loquimur. Hęc enim cum semper sterilis sit, illa ferax in primis est, & fructuũ ubertate, coloreq;, ac odore suauissima. Hæc Citra appellamus, quæ ad radices Atlantis montis aiunt immensæ magnitudinis, & non insuauis odoris ac saporis, crescere. His fermè similia sunt
D ea, quæ apud Ligures passim per apricum Ligustici maris littus pernascuntur. Verùm nulla in his alendis sagacior gens est, quàm quæ Benaci ripas illas incolunt, quę ad Orientem spectant: poma nimirum digna, quę ab amœnissimis Tusculanorũ hortis, Margutianensibúsue plantarijs & claustris, per orbem uniuersum spargantur: quæ cum magnitudine cæteris cedant, odore tamen & sapore præstant. Sed quid ago? penè imprudens tam suauis pomi memoria allectus, ab instituto excideram. Vnde igitur discesserat oratio reuertatur, & dicat, superbos omnes, atq; potentia aliqua insigni præditos, ui uerbi Dei cõfringendos. Quòd si tamen dilata paululum abs Deo pœna, uidentur impij, ut alio in psalmo canit uates, superexaltari sicut cedrus Libani, ferendi sunt æquo animo, neq; Deus in iudicijs est præuertendus. Transiui, ait, & ecce non erant. Confringet, crede mihi, ait uates, Dominus cedros hasce Libani. quod cum uideris, poteris ne aliud dicere, quàm id quod tam crebrò inculcant uates, uidelicet: Os Domini locutum est? Nec hoc quidem satis quod dixi: insuper

Et comminuet eos tanquam vitulum Libani: & dilectus quemadmodum filius vnicornium.

Felix sic: Et exilire fecit eos ueluti uitulum, Libanum & Syrion ueluti filium unicornium. Eos, uel Eas potius dictio ad cedros est referenda, ut sic ad superborum euulsionem ac fugam alludi intelligas: quorum figura atq; umbra fuit consternatio illorũ regum, quos à Iudæis duce Iosue profligatos legimus. Porrò Syrion mons Hermon est, quem Sidonij Syrion, Amorrhæi Senir appellant: Ptolemæus uerò Hippum, quem Antilibano iunctum asserit: in quo quidem, ut in Libano, cedros altissimas, atq; alias proceras arbores alij scribunt autores. Sensus igitur: Vox Domini cõminuet eas cedros, elatos scilicet, in rebusq; huius seculi turgidos ac uultuosos, extirpabitq; illos ea facilitate ac celeritate, qua uitulus in morbidis Libani pascuis enutritus fugari solet à minimo rerũ strepitu. Sed quid dico cedros stirpitus euellendas, cõminuendasq;, cum & ipsum Libanum quoq; tam robustarũ arborum altorem, atq; Hermon, citius à fundamentis euertet uox ista potentissima, quàm fugatur unicornis pullus, animal nimirũ timidissimum, ac in

A ac in fugam uel ad tantillum frondis motum concitatissimum? Quòd autem legunt Hebræi, Exilire facit illos: eum sensum habere uidetur, quòd præ timore è sedibus proprijs euulsi, quodammodo uidentur saltare, ut uel hinc discas quàm celer futura sit superborũ deiectio, quando uisum fuerit diuinæ prouidentiæ deponere potentes de sede tanquam cedros è Libano reuulsas, & exaltare humiles tanquam myricas in deserto. Vidimus enim aliquando totas integras regum potentissimorũ familias extinctas, principesq́ alios adeò à mortaliũ memoria elapsos, ut nunquã eos fuisse iurare posses. Quot regna excisa? Quot urbes dirutæ? Quot (ne interim de minutioribus magistratibus, superbissimis tamen, ac Dei & hominũ contemptoribus, dicam, quos citius desijsse cernimus, quàm fumus in aërem resolutus desinit, ac euanescit) floridissima oppida, atq; arces in cinerem relabi nouimus? Vocis enim fuerunt hæ diuinæ, ne dubita, operationes, ne fato, aut fortunæ humanos euentus adscribas. Porrò, dilectus, dictio in hebræo non habetur. quæ tamen ut possit ad ea, quæ dicta sunt, accõmodari, sic erit interpretanda, ut dilectus idem sit, qui & potens, atq; à suis charus habitus, licet cæteris inuisus, qui nihilominus erit tanquã monocerotis filius fugiẽs: quandoquidem in primarijs ecclesiæ, uel rerumpub. hominibus, non dignitas, aut imperiũ probari solet, sed pietas ac religio. Quod sanè à mei quoq; ordinis superioribus illis, qui in causa sunt, intelligi cupio: ne dum nimiũ suę illi autoritati (melius dicerem seruituti) tribuunt, parumq́; interdum memores, quàm periculosum sit alijs preponi in his præsertim quæ ad animarũ tutelam spectant, nostrã hanc nauem spiritus sancti manu fabrefactam, superbiæ fluctibus, atq; ambitionis æstu submergant. Scio equidem hæc, atq; horum similia, quæ interdum per meos hosce commentarios à me tanquam admonitiones quædam ab amanti corde profectæ interseruntur, illos maximè, qui eorũ, quę dixi, tanquam repetundarũ rei sunt, non
B probaturos. Secus uerò alij, quibus semper, à quocunq; proferatur, ueritas placuit, & quibus hunc totum meum laborem probari efflagito. Hos enim admonitos, illos reprehensos esse uult spiritus. Tantùm porrò abest, ut ingenua ingenia ob paucorum iram & indignationem, ea quæ ad Christi honorem pertinent, sileant, ut etiam & dicant, & inculcent, & si fas est, malleis ipsis ferreis quoq; illorum auribus infigant, qui plerunq; idcirco errant, quia, qui illos syncerè admoneat, non inuenitur. Veritas enim huiusce generis merces est, ut uulgò exposita sui omnibus copiam faciat. Candido qui sunt pectore, ac puro iudicio prediti, ea inspecta summa afficiuntur oblectatione: qui uerò tetro & impuro, illius radios, tanquam noctuæ solis lumen, indignabundi auersantur. Sed ad uocem nostram, ad Dei uerbum, ad solem, ad Christum, qui sol est iustitiæ, uox patris & sermo, reuertatur stylus, ab eoq; regatur.

Vox Domini intercidentis flammam ignis.

Hîc rursum intercîdens erit legendũ. Per flammam uerò, quo in superborum serie maneat, eorundem, quos superius Cedros appellauit, sæuitiam atq; irarum ardorem intelligit: quẽ sanè à fortissima Dei uoce intercipiendam, ne quantum uolunt noceant, esse prædicat. Huiuscemodi enim diuini facinoris præludium illud fuit, quando ex murmuratotibus, ut in Numerorũ libro legimus, quatuordecim millia hominũ & septuaginta combusta sunt. Tunc, dico, quando Aaron iussu fratris stans (uide hîc uocẽ Domini intercidentem flammã ignis) inter mortuos & uiuos pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Quid porrò illud cum ignis babylonicus, ne innocentissimis officeret pueris intercisus, contra sui naturam humanis corporibus cessit? Quid innumerorũ martyrum flammas algidas factas ui uerbi Dei, atq; interruptas memorẽ? Quæ tandem uis alia nisi istius superbeatissimæ uocis innatum hominibus concupiscentiarũ ardorem in suis electis interfecat & sopit? Quæ alia, carnis incendia, iræ, ambitionis, inuidiæ, auaritiæ, libidinis, tam exactè diuidit, atq; eis finẽ imponit? Atqui si honestioris flammæ ratio habenda est, ignisq́; cœlestis, eundem sanè ipsum fatebimur donũ esse cœlitus à corde patris, è quo uox ista ac sermo emanat, in electorum pectora im-

C missum, atque sanctis coetibus diuisum. Qui cum unus sit natura & impartibilis, singulis tamen, natura cedente amori, per partes secundum uniuscuiusque captũ disse catur: ita ut alij datus sit spiritus sapientię, alij doctrinæ, alij uerò altissimi raptus ac ecstasis. Vide quid agat sanctissima Dei uox. Vide, inquam, quomodo bonorum, malorum quoque interdum permeet corda, dispari tamen modo & effectu.

Vox Domini concutientis desertum, & commouebit Dominus desertum Caddes.

Felix sic: Vox Domini contremiscere fecit desertum, contremiscere fecit Dominus desertum Caddes. Deserti Caddes meminit propheta ob duo, meo quidem iudicio. Primùm, ut horrendi terræ hiatus in morte Chore, & eorũ qui cum illo offerebant incensum, posteros admoneret: quem sanè casum in deserto Caddes, per quod Israëlis populus annis quadraginta post Aegypti discessum circunductus fuit, accidisse legimus. Postea uerò huius deserti potissimum mentionem facit propterea, quòd uastissimũ sit, atque inter alia horrendũ magis, inhospitæque solitudinis. Eremum Arabiæ hunc esse dicunt Idumeæ cõterminũ. Volunt enim Caddes dictum ab euentu, cum antea Sinai, Zin, seu Cadmoth appellaretur, eò quòd Iudæorum populus fuit in eo paratus ac idoneus factus, qui terram illam Canaan ingrederetur. Caddes enim pręparare Hebręis est. Neque sanè à uero dissimile erit opinari hîc uatem solitudinem tam uastam, pro immanioribus animis ac ferinis quorundam principum, cæterorumque similium, per metonymiam posuisse, quos tamen asserit uirtute diuinæ uocis timore concutiendos. Solet enim felicissima uox ista quæ uidet corda inhospita, arenosa, inertia, primùm quidem terrore, deinde placidissimo illapsu (quæ est eius natura) concutere, perturbare, trahere demum, ac planè immutare. Vidisti'ne unquam impium aliquem exaltatum instar Cedri in Libano atque Hermon, breuissimi morbi ictu è medio excisum, aut furcæ impositum, aut in medio ipso rerum successu uertisse solum, fortu-
D nisque expoliatũ, ac populis, quibus olim pauori fuit & formidini, postea contumeliæ esse ac despectui? Vox nempe diuina illa fuit, atque ęterna ordinatio magis quàm sicarius aut carnifex, quæ confringere solet Cedros, flammamque intercidere, ac immane desertum Caddes è loco mouere. Quanquã sint etiam Cedri, quercusque altissimæ, flammæ item ac deserta, quæ Dei sermone incensa ac commota, usum ad humaniorem, ad pœnitentiam, ad lachrymas, ad contemptũ mundi citius resiliunt, quàm resilire solet ab incepto itinere tener uitulus, aut paruus monoceros strepitu aliquo perterrefactus. Siue igitur hæc omnia ad immanẽ superborum potentiã Dei uoce infringendam, siue ad flagrantia spiritus dona electis diuidenda referas, id totũ uatis spiritui conuenit, qui, ut inquit Felix, pro Christi atque eius ecclesiæ gloria, decore & magnificentia, hunc psalmum composuit.

Vox Domini præparantis ceruos, & reuelabit condensa, & in templo eius omnes dicent gloriã.

Felix: Contremiscere fecit ceruas, uel obstetricauit, seu dolere fecit uti parturientẽ ceruas, uel fortes. Hinc uides ceruas melius legi quàm ceruos. Ad ceruas enim spectat parturitio & partus, non ad ceruum. Porrò dictio, præparantis, ut uulgaris legit æditio, cum Hebræis tum Græcis est præparans: hoc est, uox Domini ea est, quæ præparat ceruos, superbos scilicet atque elatos ad fugam: non solùm enim præparat, sed impellit quoque, ac, ut sunt meriti, concitatissimè perurget, adeò quod ex metu & dolore similes fient parturienti: qui quidem dolor molestissimus omnium est. Vnde apostolus de illius generis hominibus loquens, sic ait: Sicut dolor in utero habentis, & non effugient. Quòd uerò alij legunt obstetricauit, ad ceruas referendum est, ut hinc maximè diuinæ uocis uirtus deprehendatur, quæ uel ceruis natura in ædendo fœtu difficillimis, obstetricis quodammodo fungatur officio. Hæ enim timore magis persequentiũ, quàm quòd plerunque tempus ad deponendum uterũ, quod sanè octonis mensibus constare asserunt, maturum sit, in ipsis tritis, ut aiunt, humanis uestigijs semitis emittunt fœtum. Quanquam Iob, cui magis credendum esse arbitror, quàm uel Plinio, uel eius deo Aristoteli, qui scribit ceruas metu ferarum iuxta uias parere solitas, cer-

A ceruarum partum afferat adeò occultum esse, ut nequeat ab homine sciri. Nunquid, ait, parturientem ceruã obseruasti? nunquid numerasti menses conceptus eius? & nosti tempus partus eius? Vide quàm malè conueniant philosophi cum theologo illo antiquo tam grato uoci isti, cuius potentia in hoc psalmo celebratur, cuiusque afflatu ac numine attactus tantus uir, rerum humanarũ, diuinarumque scientiam optimè calluit. Huic igitur animanti comparat uates potentiam huius mundi, quę nisi Dei uerbi admotis flagris & uerberibus, fœtus illos difficiliori nixu parit, quos Christus in euangelio fructus pœnitentiæ nuncupauit. Quare sua quæ sponte agere recusat, ui uerberũ, ac tum legis, tum extremi iudicij metu, ac terrore simul & dolore mota, faciliori deinceps in ædendo iustitiæ partu utetur utero. Ceruus enim, si cornua inspicias, pugnacissimum uidetur esse animal: uerùm si uel leuissimo impetitur ictu, contremiscens illicò fugit. Ita, atque eodem in statu sunt in rebus mundi ferocientes, uti olim etiam fuere Hiericontini illi à Iudæis deleti, quorum pauorem Raab illa celebris mulier graphicè admodum depingit, hoc modo: Irruit, ait, in nos terror uester, & elanguerunt omnes habitatores terræ, nec remansit in nobis spiritus ad introitum uestrum. Quid hunc terrorem Hiericontinis, alioqui tunc temporis bellacissimis, ac longè Iudæis & uiribus, & cęteris urbis præsidijs superioribus, incussit, nisi uox Dei fortissima, cuius robore atque efficacia inflatæ Iudæorum tubæ, clangore horrisono, absque tormentis ac uineis, alta urbis mœnia solo, dicto citius, æquauerunt? Nónne hæc eadem est, quæ, ut ait uates, reuelat cõdensa? uel, ut legunt alij, denudat syluas? hoc est, nónne quicquid in cordium latebris, ueluti in obscurissimis saltibus & nemoribus latitat, uox ista beatissima, omnique gladio penetrantior, detegit, reuelatque, ac palàm facit? Quid porrò aliud esse affirmabimus mundi huius potẽtiores absque diuini uerbi luce, præter syluam densissimis ramis, absque baccis aut pomis opacam? Quanta interdum errorũ confusio uitiorumque colluuies, & ægritudo in
B illius generis hominibus delitescit, qui autoritate aliqua sublimi, tanquã nemore frondoso tecti, in densissimis uiuunt tenebris? Quæ tamen omnia reuelabuntur aliquando, atque omniũ oculis patefient, quamlibet humanis aspectibus abdita uideantur. Tum quidem & nemora, & nemorum uenatores unà cum ipsis plantarum stirpibus penitus euellentur, cum moniti à Iosue in aliud genus syluarũ ascendent, & succident sibi spatia in terra Pherezęi, & Raphain. Verùm adhuc quidem ferreis curribus utuntur Cananæi, nec in templo Dei omnes dicunt gloriã. Dicent tamen aliquando, modò diuinæ uocis afflatibus non reluctentur. Quæ cum omnia & supera & infera perterrefaciat, suos tamẽ occultissimũ in modum recreat, atque eos ad suas laudes & gloriam celebrandam inuitat: & hoc in templo sancto suo, quæ est ecclesia fidelium eorum, quibus cor unum est, atque animus ad ueram pietatẽ instructus. In quo quidem templo unusquisque, ut ait Augustinus, pro dono sibi cœlitus dato laudare debet Deum. Alioqui cor illud unum, quod inter Christi fideles esse debet, ab sese diuulsum, ac in partes dissectum, quomodo bonum illud unum, quod bonũ quidem est propterea, quia unum, unquam assequetur? Pereat necesse est tandem respublica illa, ac plebs, quamlibet ornata uirtutibus, ac castis moribus, quæ ab unitate illa longè abest, à qua uel tantillum quidem discedere non parua impietas est. Amor is ille est, qui è corde patris emanans, filium prius, per quem, unum cum patre ipso nos qui credidimus efficimur, electos postea, incomprehensibili bonitate ad sese trahit, agglutinat, atque ita in se transmutat, ut una prorsus res sit facta Deus & homo per Christum. O unitatem tuis solummodo cognitam. Scio, scio equidem quòd nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis qui est in cœlo Christus Iesus. Nónne hîc uides quomodo necesse est hominem alterũ quodammodo effici Christum, si illò ascendere conatur, quò nemo ascendit nisi ipse Christus? Id omne (ne deijciaris animo) perficit fides atque amor, etsi non noster in Christum, qui per se algidus est: at ille, quo nos, ipse æterna charitate adeò dilexit, ac sibi uniuit, ut unum omnino cum ipso facti simus. Is tandem Dominus ille est, qui

C *Diluuium inhabitare facit.*

Hebræi legunt: Dominus præsidet diluuio. Parum tamen aliter Felix: Dominus, inquit, diluuiũ inhabitauit. Cautum sit omnibus, clamat propheta, dum incrudescit tempestas, furitq́ꝫ uis imbrium, ac cœlos penè ipsos cernimus in pluuias resolui, nos admonere diluuij, non illius Deucalionis & Pyrrhæ, fabulosi sanè ac commentitij, si ad saxa illa spectas, quibus aiunt humanum genus recuperatum esse: sed eius, quo uniuersus prorsus interijt orbis: ne & nos quoque eisdem illis uitijs, cum illius ętatis hominibus coinquinati, aliquando absumamur. Quod quidem periculum ex animo perpendentes, uel sic saltem terrore metuq́ꝫ à flagitijs coërciti, peccare nos pudeat, diuinamq́ꝫ ultionem nostris sceleribus irritatam in nos sæuire pertimescamus. Haud nobis quidem tutior quàm illis promittitur uitæ exitus, si eundem uitæ fastum cum illis sectantes, curam carnis, ut nos dehortatur Apostolus, in desiderijs fecerimus. Caro, inquit Deus, sunt, idcirco perdendi. Verùm cœlestis pater, qui nunquam suis deest, tum diluuium inhabitauit: hoc est, in diluuio etiam aquarum multarum, in diluuio illo tam celebri Noah, in trãsitu maris Rubri, in traiectione Iordanis, atq́ꝫ innumeris alijs uitę periculis, semper suis adfuit. Quam porrò omnem undarũ exundantiam baptismi aquas portendisse scimus: quibus quidem, ut interpres reddit hebræus, præsidet Dominus, dans illis regenerandi uim atq́ꝫ efficaciam. Notant hîc ueriorem esse literam si legatur, inhabitat, aut inhabitauit, quàm si legas cum nostro interprete, inhabitare facit: quò intelligas, ipsum Dei uerbum, Deum ipsum, per se, suaq́ꝫ sponte mentes purificatas, atq́ꝫ sacrarum aquarum ablutione sanctificatas inhabitare. quanquã neq́ꝫ illud quod nos legimus, à uerò sensu alienũ sit, qui sic reddi potest. Dominus diluuiũ, hoc est, animos illos, qui in cupiditatũ pelago, atq́ꝫ inundatione uersantur, maximoq́ꝫ suo periculo natant, ui uerbi sui extractos inhabitare facit in templo sancto suo, in quo, ut superius dixit, omnes dicent gloriam: D hoc est, ad ecclesiæ sinum recurrent, in qua

Sedebit Dominus rex in æternum.

Quasi dicat, regnum filij Dei, quem uocem hactenus appellaui, non erit temporum uarietati obnoxium, sed æternũ: propterea & æterna quoq́ꝫ eius erit protectio. Quis, nisi æternus, ęterna lege regere erit potis? Et regni eius, inquit, non erit finis. Quare cum talis sit ac tantus

Dominus, Virtutem populo suo dabit, Dominus benedicet populo suo in pace.

Si etiamnũ ignoras, inquit, unde gratię, unde uirtutes, unde pax, unde uita, unde cętera bona proficiscantur, hinc sumenda est doctrina. Nam quemadmodum cum non essemus, à Deo & exordium, & incrementum accepimus, ita & ornamenta uitę omnia, roburq́ꝫ in aduersis, pax item animi, conscientię tranquillitas, & salus tandem ab ipso expectari debent. Sunt enim quædã in hoc mundo, quæ animi tranquillitatem polliceri uidentur, ut sunt dignitates, diuitiæ, ubertas liberorum, & agrorum quoq́ꝫ, uxor prudens, fauor ciuiũ, & alia id genus multa: quæ tamen quàm fallacia sint, ac parum sibi constantia, superuacaneum est recensere, simulac cernimus nullum adeò infimæ sortis hominem esse, cui non aliquando prædictarum rerum aliqua imponat, eumq́ꝫ fallat. Solus igitur Deus est, qui uerè mortalium animos recreat, ac perfectè beat. Ipse enim cum æquam de omnibus uniuersaliter curam habeat, ęquè omnibus suę bonitatis radios exerit, æquè omnes tangit, mouet, excitat, quò arbitrium nostrum, alioqui debile, atq́ꝫ ad appetenda cœlestia languidum atque iners, habeat quo sese, uti solet uitis suis illis clauiculis, aut ulmo, aut orno se adiungens sustentare, & fulciat, & robur sumat. Quod quidem id est, quod modò uates uirtutem ac pacem appellat: ut interim, ne nimius sim non dicam in hoc loco uatem presagisse filium Dei in carnem uenturum, qui infirmis robur, debilibusq́ꝫ in iustitiæ semitis, & uirtus, & fortitudo, quinetiam & pax, & iustitia futurus esset. Ipse enim, ait Paulus, est pax nostra. Alioqui corda irrequieta, diuisa, & turbida, sanctissimæ huiusce pacis & uirtutis,

A tis, hoc est, diuinæ uocis & uerbi minimè capacia erunt.

PSALMVS *cantici dedicationis domus David,* XXX.

Xaltabo te Domine quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me.

Miratur Felix quorundam expositorũ ignauiã in exponendo psalmo hoc trigesimo. Et meritò quidem reprehendendi sunt, quippe qui in tantæ rei enucleatione Iudaicas nescio quas fabulas introducere potius conari uidentur, quàm ut solidos sensus, ueramq́ue pietatẽ, & prophetæ spiritum reddant. Somniant enim hi, utpote qui nihil altum & cœleste cogitare norunt, dedicationem eam, quam in titulo psalmi legimus, aut de templo illo antiquo, cuius nulla in psalmo fit mentio, aut de ipsis domus David parietibus, de quibus nusquã in scripturis legimus, intelligi debere. Nos uerò peritissimis, & illis quidem sanctissimis uiris adhærentes, audacter dicimus, odam hanc cantici exultantis, gratiasq́ue agentis, pro ecclesiæ dedicatione, hoc est, fidelium innouatione, à uate compositam esse. Mens enim humana tunc dedicatur Deo, canitq́ue suæ innouationis canticũ, cum incipit Deus ipse in ea per fidem primùm habitare: deinde per intimam illam, quæ solet à cœlesti patre post afflictiones immitti consolationẽ, ac à miserijs solamen. Quare alio in psalmo exoptat uates, petitq́ue spiritum rectum innouari in uisceribus suis. Non negauerim tamen, imò res mihi similis uero uidetur, Davidem domũ illam suam Hiræ regis munificentia ædificatã, priuatim absq́ue cæremonijs & solennitate aliqua sacra dedicasse, Deoq́ue gratias egisse antequã illam frequentare cœpisset. qui quidem mos sicuti fuit futurarum rerum umbra ac uaticiniũ, ita doctrinę plenus, & quem in fidelium cœtibus peragi uidemus, qui antequam res quamlibet minimę in usum publicũ ueniant, Deo gratias agere soliti sunt, atq́ue illi quicquid ad communis uitæ necessitatem & usum habent, acceptum referunt, ac illo propterea ueluti re sacra utun-
B tur. Est'ne animus tam impius, qui rem illam ad fastum ac libidinem habere uelit, pro qua iam Deo gratias egit, atq́ue eam Dei esse donum sibi persuasit? Omissa igitur uarietate illa, quam ab ignauia proficisci scribit Felix, affirmandum ducimus Christum esse, atq́ue cum eo illius ecclesiam fide ac fonte innouatam, quæ hîc orat, ac gratias agit Deo: Exaltabo te Domine quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me. Quando enim Christus Dei filius, caput ecclesię, à patre eductus est ab inferis, & nos cum eo educti sumus. Quando resurrexit, & nos quoq́ue resurreximus: ne tibi effingas monstrosum caput aliquod, quod mutilum sit, ac planè informe. Vnum enim, ne dubita, factum est corpus Christi & fideliũ. Quod sanè considerans iusti anima, totaq́ue præ amore eliquescens, gestit gaudio, exultatq́ue non in rebus quidẽ pessimis, non in diuitijs, non in emptis magistratibus, non in ciuiũ occisione, aut cumulo agrorum & uinearũ, sed in fide ac spe Iesu Christi, quę est uera domus Dei, cordis scilicet humani dedicatio. Neque tamen (ô rerum diuinarũ exundantiam) in hoc tantummodo persistens, in seseq́ue manens, effundit statim in alios, quos ardentissimo affectu ad secũ Deum laudandum, eiusq́ue sanctum nomen celebrandũ inuitat, dicens, Exaltabo te Domine: hoc est, omnibus dicam, & prædicabo, quoniã suscepisti me: seu ut legit Felix, quoniã exaltasti me. Iacet enim homo, ac ueluti sordidissimo cœno prouolutus humi cubat, qui in peccatis uiuit: suscipitur uerò à Deo, atq́ue exaltatur, quando è tam periculoso morbo & capitali, qualis est mala uoluntas, & erigitur, & liberatur. Et quidem eos ipsos prorsus reprehendendos esse iudico, qui cum se sentiunt ab huiusmodi letali peste Dei dono atq́ue ope liberatos, rem nefariã arbitrantur si eius dona promulgent, seq́ue diuino beneficio & misericordia è peccatorum stercore erectos. Periculosissima sanè res est, & quæ facilè ingratitudinis notam inurere queat. Impossibile enim esse censeo animã Dei glorię, nõ suę studiosam, errare posse, si Dei beneficia huiusmodi uulgò prędicet, atq́ue omnes suo exemplo ad celebrandũ eius nomen adhortetur. Tantũ ab anima illa omnis absit fastus & fucus, in portu nauigat. Neq́ue hîc tamẽ leuẽ quorundã facilitatẽ laudare intendo

C quí adeò benigni ſunt, atq; ad ſuas omnes exponendas merces liberales, ut gratioſiores ſint in enarrandis ſuis, ut uocant, cōpunctionibus, lachrymis, & neſcio quibus in ſomno uiſis ac ſpectris, quàm quomodo deflenda ſit humana conditio, quæ tam facilè in huiuſmodi labatur errores, ut Deum, etiam cum nō putat, atq; in his quidem quę ſæpenumero uidentur & honeſta & bona, occulto, miſerabili tamen modo, offendat. Exercitia enim ac ſtudia ſpiritualia non parum prudentię exigunt. Quare non niſi ſumma cum ſapientia nos admonet Paulus, ſpiritus probandos eſſe, an Dei ſint, ab eiusq; uoluntate proficiſcantur.

Nec delectaſti inimicos meos ſuper me.

Hebręi ſic: Nec lętificaſti inimicos meos de me. hoc eſt, noluiſti diutius hoſtes meos gaudere, ac more triumphantium de reportata uictoria ouare: quin potius angelos ipſos humanæ naturæ amantiſsimos delectaſti de me, utpote maximum qui præ ſe ferant gaudium ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. Solent enim illi, qui inter ſe mutuis odijs ac perſequutionibus deſæuiunt, magnopere iucundari, ſi contingat illorū hoſtes ui aliqua opprimi, ueneno'q; aut ferro è medio tolli. Quod quidem meus, meiq; ordinis autor, Benedictus, non egit: qui cum Florentij infeſtiſsimi eius hoſtis repentinam intellexiſſet mortem, non ſolum ſeſe, ut diuus refert Gregorius, in grauibus dedit lamentis, tum quia inimicus occubuerat, tum quia de inimici morte is qui annunciauerat exultaſſe uideretur, ſed & ipſi nuncio mulctam indixit, quòd de inimici interitu gaudere præſumpſiſſet. Contrà uerò dæmones, qui in animarū lapſibus & morte, ſupra quàm dici poteſt, geſtiunt & ouant: è contrario uerò mœrore contabeſcunt, ac deſperati fugiunt, cum animā diuino auxilio à peccatorum turpitudine ereptam cernunt, mutata uitæ conſuetudine & ſtatu, per fidem innouari, Deo'q; liberatori ſuæ dedicationis canticū nuncupare, atq; illud ex animo polliceri: Exaltabo te Domi-
D ne: uel, ut reddit paraphraſtes: Laudibus te efferā Domine, quòd ſeruaueris me, nec anſam præbueris hoſtibus meis inſultandi cum gaudio mihi.

Domine Deus meus clamaui ad te, & ſanaſti me.

Dicto citius pientiſsimus Dominus curat peccati uulnera, modò ſeriò, atque ex animo oretur. Neſcit enim ſanitatem differre cœleſtis medicus, ſi ab ægroto ſupplicetur eo modo, quo tanta maieſtas à ſuis poſtulat orari, abſq; fuco ſcilicet atq; hypocriſi. Nec porrò eſt quòd uereatur anima ſibi à Deo conciſa, ac per partes peccata remitti: cum ſummæ impietatis genus ſit, ut diuus inquit Auguſtinus, dimidiā ſolummodo peccatorū à Deo ſperare ueniam. Abluit enim totū hominem Deus, quemadmodum eum totū ſibi adeò per fidem ac amorem adſtrinxit & copulauit, ut unū iam factū ſit prorſus caput cum ſuis membris. Simul igitur ac citiſsimè uulneribus omnibus animæ medetur Deus, illam'q; totam ſanat, atq; omnino in primam reformat integritatem. Cumprimū enim Dauid ſeſe peccaſſe ex animo nouit & confeſſus eſt, ſtatim à uate alio illud conſolationis pleniſſimum audiuit: Tranſtulit Dominus peccatū tuum à te. Ezechias quoq; ſacco indutus, Dominū ne ſe in anguſtijs illis obſidionis deſereret, orauit. qui mox liberatori Deo ob ſolutam obſidionē gratias retulit. Ita porrò eccleſia à ſacro undæ labro egreſſa, continuo'q; egrediens, ſuum candorem, ſuam'q; innocentiam & puritatem Deo refert acceptam. Cor enim morbum ſuū ignorans, aut diſsimulans, aut, quod infelicius eſt, palpans, curari non poteſt.

Domine eduxiſti ab inferno animam meam, ſaluaſti me à deſcendentibus in lacum.

Vide an illud uerum ſit, quod ſuprà diximus, nos uidelicet ab inferis eductos cum Chriſtus ipſe eductus fuit. Explicatius enim narrat à qua re ſuſceptus ſit, ac ſeruatus. Filius quidem Dei eſt, qui pro ſua hîc ab inferis liberatione patri gratias agit eo modo, quo alio in loco eſt uſus, dicens: Tu autem eruiſti animā meam ex inferno inferiori. Eſt porrò & eius eccleſia, quæ unum iam facta cum ipſo corpus per fidem, pro ſua à peccatis ac morte liberatione Deo gratias refert. Solet

A let enim Scriptura, lacum, foueam, infernum etiam, & sepulchrum, pro rebus huius mundi terrificis atque horrendis ponere. Vnde arbitror hîc uatem eiuscemodi transnominationibus, horrorem illum ac metum, qui in conscientia pessimè de se conscia uolutatur, innuere uelle, quò intelligas tandem quanti ęstimandum sit illud, quod tam horrendis appellatur nominibus. Id sanè me opinari cogit paraphrastes, qui hunc uersum sic legit: Domine saluã esse uoluisti animam meam ab inferis: seruasti me ne fierem unus è numero eorum, qui pręcipites eunt in puteum. An uerò spes ulla possit esse salutis de eo, qui præceps in caput uolui tur in puteum aliquem profundissimum, aut de illo qui in sepulchrum è feretro proijcitur, mirũ si interrogas. Hos tamen & à lacu, & à sepulchro, seu ab inferis, quod idem est, maiori Deus excitat facilitate, quàm si uertas manum. Et quidem ne tanta res aliquando in dubiũ uerti posset, ipse prius è monumento, atq; adeò ab inferis, tetrisq; spirituum immundorũ sedibus, & uiuus, & illæsus prodijt. Cæterùm equidem mihi semper persuasi, nullum lacum aut puteũ tam profundum esse atq; obscurum, quàm est profunda & obscura res ambitio, auaritia, simultas, libido, hypocrisis. Quot enim sunt uitia, tot sunt profunda. Quare alio in psalmo se uates huiuscemodi penè ineuitabilibus profundis circumuentum sentiens, uel usq; ad raucedinem clamabat: De profundis clamaui ad te Domine. Tantum uerò abest ut propter carnis illecebras in profundum aliquod lapsi, turpiq; consuetudine, atq; habitu deuincti, in illo diutius maneamus, ut etiam uix tacto fundo ualidissimè emergamus: nam periculosissimum illud in primis est, in peccatis habitum, unde impœnitentia oritur, cõtrahere, quasiq; callum obducere, atq; propterea obbrutescere.

Psallite Domino sancti eius, & confitemini memoriæ sanctitatis eius.

Vide beatæ animæ in proximos candorem. Non contenta enim proprij calo-
B ris atq; ęstus, cęteros quoq; uiros iustos, ad uitamq; ascitos, ad extollendum Dei nomen secũ excitat. At quo pacto, inquit Eutymius, humilis homo poterit Deum exaltare, qui excelsus est? Confitendo nimirum, ac prædicando quòd altus is sit, & sublimis. O uos igitur iusti, boni, sancti, electiq; à Deo uiri, psallite Deo mecũ, ipsumq; colite, ueneramini, atq; ore simul & spiritu laudate. Nam qui hoc modo Deum non laudat, tametsi ore psallat, Deo non psallit, sed parietibus, aut tectis. Mens enim uaria, atq; inconstans, non ualet uerba uitæ citra sui damnum proferre. Quis unquam à felle aut absinthio mel ebullire uidit? Psallite igitur eo modo quo tanta maiestas extolli potest, spiritu scilicet ac mente, ut nos hortatur Paulus: Et confitemini memoriæ sanctitatis eius. hoc est, celebrate sacrosanctam memoriam maiestatis eius semper, sed tum maximè, quando recordamini quòd uos sanctos, uos bonos, uos iustos effecit. Confitemini, inquam, illi, quoniam recordatus est misericordiæ suæ Dominus, qui nos, quos antea ob delicta à memoria prorsus eiecerat, ad memoriam reuocat. Porrò is ab Deo ignorari dicitur, quando in peccatis obduratus iusto Dei iudicio in reprobam traditur mentem, unde prauæ exeunt actiones, ociáque à uero prorsus aliena. Subtracta enim diuinitus luce, tenebræ statim ignorationis emergunt, quas quidem à Dei obliuione, uerbis sanè humanis, sed recondito sensu atq; intellectu, enasci dicimus, eo modo quo asserimus improbos homines tradi in reprobam mentem, cum suo uitio ac proposito in peccati turpitudinem, &, ut uocat Paulus, passiones ignominiæ cadere permittuntur.

Quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius.

Non paruum quidem periculum existimari debet, in celebranda Dei erga electos memoria nõ sedulò uersari. Sed nescio qua nostra ignauia id accidat, ut rarò diuinorum beneficiorũ nobis continuò, uel cum non aduertimus animum, collatorũ, in mentem ueniat, nisi cum ipsa sentimus, ac manu tangimus: cum tamen illud in primis munus interdum eo dignius, nobisq; magis præstare est censendum, quo acerbius quod cœlitus datur, & nobis quamplurimũ officere uidetur.

C Quocirca diuitiarum copia, rerumq́ue affluentia cæterarum, ut sunt corporis pulchritudo, sanitas, liberi, fauor principum, atque huius generis alia, magis aliquando nocuere homini, quàm paupertas, rerumq́ue omniũ humano usui necessariarum indigentia, corporis fœditas, & ægritudo. Quid liberalia studia memorem? quid literas? quid humanarũ rerũ, addo & diuinarũ scientiam, legumq́ue omnium doctrinam enarrem? Longè enim interdum hæc omnia uisa sunt cedere simplicitati, sanctæq́ue quorundam ignorantiæ, cum ab illis sæpius tam magnificis donis, quàm ab istorum fatuitate ac nescientia, beluæ illæ tam infestæ cum orbi uniuerso, tum potissimũ ecclesiæ Dei, ambitio, fastus, superbia, atque hæresis tandem deriuauerunt. Quàm satius enim aliquando esset, ac sanctis cœtibus magis utile, in ijs potius, quæ stulta uulgò uidentur & infirma, nostros proceres, è quorum uita cæteræ multitudinis salutem pendêre cernimus, uersari, atque ab ipsis animi oblectamenta capere: quàm ea sectari, studióq́ue omni persequi, quæ sibi apud uulgũ gratiam atque honorem conciliare somniant. Hoc certè modo & respub. suos Numas, suos Catones, suos Lycurgos, suos Aristides haberent, & ecclesia sanctitate magis uigeret, claustraq́ue ac cœnobia tum uirorum, tum mulierũ, altissimis contemplationibus, ad quas è uulgo reliquo euocati sunt, ardentius operam nauarent, omissis interim rebus illis omnibus, quarũ specie illecti quidam nihil tam auidè quęrere uidentur, quàm ut regnent solummodo, ac præsentis uitæ cõmodis perfruantur. Errant planè. At ego non minus, qui ab instituto præsenti tam longè digressus sum. Ad psalmũ igitur, à quo tam imprudenter discessit, redeat stylus. Felix hunc uersum aliter ex hebræo legit: Quoniã instans in ira eius. quasi dicat: Ira eius est uelut instans. Nam eius generis ira citò in uiro probo sedari solet. Apertius paraphrastes: Momẽtanea, inquit, est ira illius: amor uerò quo prosequitur suos, in omnẽ durat uitam. Notat hîc Eutymius, iram castigationem in-

D telligi: idcirco is erit sensus: Licet castigatio diuina, qua interdum uisitantur mortales, è maxima Dei excandescentia, & indignatione exire uideatur: uita tamen ac salus in eius sunt uoluntate. hoc est, etsi uelut iustus punit, ut misericors tamen, & cupit, & uult misereri, parcereq́ue, & in finem seruare. Atqui notanda est familiaris admodum in propheta, ut sępe admonui, de Deo anthropopathia. Humano enim more nostrę consulens imbecillitati, de diuinis personis loqui nobis instituit. Homo enim ira feruidus, cum aliquem tum punire contingit, id facere dicitur inconsultò, neque ex animo, sed casu potius, & subito percitus iræ motu. Eodem itaque modo ad ostendendam uindictæ breuitatem in Deo, & quàm grauatè puniat, dicit castigationem eius in ira, indignationéue, atque excandescentia uersari, quippe qui non ex electione, aut proposito puniat, cum magis in uoluntate habeat (quæ est eius naturæ incomprehensibilis bonitas) seruare, uitamq́ue, non mortem inferre. Quid, inquit, aliud uolo, nisi ut conuertatur homo, & uiuat? Cæterum quomodo mors potius quàm uita ab illo, qui fons est uitæ, ac ipsamet uiuificans omnia uita, expectanda erit? Nónne id illud omne, quod factum est, in ipso uita erat? Mortem igitur execratur Dominus, uitam uerò in nobis & amat, & impartiri appetit, modò nos uitam magis eligamus, quàm mortem. Quòd si tamen aliquando occidere uidetur, hoc nõ agit, nisi ut uita statim danda charior sit: neque interim aliud cogitat, quàm uitam nostram, quàm bonum, quàm pacem. Verùm cupis'ne, ait uates, experiri quæ dico, iram scilicet Dei breuem esse, consolationem uerò & diuturnam, & celerem?

Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.

Si, inquit, uesperi mali quippiã occurrerit, illicò tamen euanescet. Quem quidem sensum ita reddit paraphrastes: Si fortè, inquit, sub uesperam accidat flebile quicquam, illud in ipsa aurora cõmutabitur in gaudium. Adeò Dei uoluntas est, ne sui diutius in miseria maneant. Est quidem fletus, est mœror, est tristitia, atque animi cruciatus, dum durat tentatio illa in qua à Deo quasi deseri uidemur. Quis oro, in tentationibus ac mundi molestijs positus, lętam uiuere potis est uitã, cum sese à cœlesti patre derelictũ suspicatur? Quàm sapienter igitur illud ab apostolo ad præ-

A ad præſentem rem faciens eſt dictum. Omnis, ait, diſciplina in præſenti quidem non uidetur eſſe gaudij, ſed mœroris: poſtea uerò fructum pacatiſsimũ exercitatis per eam reddet iuſtitiæ. Cæterùm quis etiamnum eſt qui ignoret calamitatem occaſionem eſſe uirtutis? Proſpera certè ac ſecunda ſemper ferè in uilia, ut inquit Seneca, deueniunt ingenia. Surgite, clamat alio in pſalmo Dauid, poſtquam ſederitis ô uos qui manducatis panem doloris. Non ſanè ſemper (haud deſperemus) in miſeriarũ tenebris erit ſedendum. Habet enim malè anteactæ uitæ recordatio ſuas lachrymas, ſuos fletus, ſuam miſeriam, ac quandam animi deſperationem: ſed & ſpes ſuos excitare ſolet aculeos, gaudiũ, conſolationémue in ſpiritu ſancto. Sepulto quidem Domino ueſperi flebant omnes, mane uerò gauiſi ſunt diſcipuli uiſo Domino. Veſperi etiam omnis flebat populus cum rege Ezechia cum audiſſet minas Sennacherib: mane tamen lætati ſunt in Domino, intelligentes, ut ſacra refert hiſtoria, tot millia hominũ ab angelo interempta. Ezra doctor hebræus putat hunc uerſum ita legi debere: Qui ad ueſperã ſe cum fletu domum recipiunt, mane lætitia exultant. Verùm utramuis ſequaris literam, is unus erit ſenſus: Citò finiendas eſſe bonorum calamitates, neq; propter illorum acerbitatem deſperandum, utpote quæ, etiam ſi per totam perdurent uitam, momentaneæ ſint, uentoq́; ipſo ueslociores, ſi æternæ illas felicitati compares.

Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum.

Solent enim hi, quib. fax aliqua cœleſtis cõſolationis illuxit, ſic intra ſe: Quis me ſeparabit à charitate Chriſti? non equidem amplius mouebor à generatione in generationem, ſine malo. Iam me ſentio hoſtilibus armis impenetrabilem factum. Dedit iam tandem cœleſtis pater calamitatũ mearum cumulo finem, carnis illecebris pacem, cupiditatibus terminũ, ac à malis omnibus me prorſus exemit. In hac igitur, tantaq́; mea quiete & tranquillitate poſitus, non labaſcã poſthac, recedamq́;, ut prius, à iuſtitiæ ſemitis. Incauta ſanè hæc eſt confidentia, ac pa-
B rum exercitati in rebus ſpiritualibus animi argumentũ. Quandiu enim grauiſsimum carnis onus nobiſcum cõmoratur, non eſt qui queat dicere ſe non poſſe amplius, uel in ipſa capitalia peccata corruere. Atqui nónne Dauidem olim, eo maximè tempore, quo ſe à Deo confirmatũ in regno prędicabat, in morbum ſtatim, ac nonnullorum iniurias incidiſſe legimus? Forſan ille uiciſsitudinis humanę parum memor, ob fauorem illum Iſraëlis ad Hebron, unctionemq́; illam regiã tam celebrem, populiúe frequentiam, ac reportatam de Iebuſæis uictoriam, ſibi ab ærumnis uitam prorſus immunẽ polliceri fuit auſus. Quid Petri confidentiã memorem? qui (ut ſibi uidebatur) promptus cum Domino ſuo commori, ad unius mox fœminæ interrogationem perterritus fidem fregit, iurauitq́; ſe Dominum ſuum non agnoſcere. Nos imprudentes, ſi cõſtantiores in propoſito, atq; in fide ſolidiores, quàm ipſi perfectiſsimi uiri fuerint, nos fore ſperamus. Proinde ueriſsimum illud eſſe non dubito, neminem adeò felicem eſſe, tamq́; in cœleſtibus rebus & altus, & excellens, quin illicò miſer fiat, ſi ſuos ſubtrahat radios iuſtitiæ ſol: ita neminem in tantas proiectum eſſe calamitates, quin actutùm emergat ac beatus fiat, ſi fauerit Deus. Viciſsitudine enim huiuſmodi tum miſeriarum, tum conſolationũ, experiri ſolet ſuos Deus, ut de ſe, ſuiſq́; rebus diffidentes, penitus in ipſo ſolo ſpem omnẽ ſuam collocare perdiſcant. Et quidem (ni fallor) eius generis exercitatio & lucta in ſequentibus exprimuntur.

Domine in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem.

Succeſſum rei enarrare incipit, ac, ut ſuus eſt mos, illa omnia, quibus ſeſe contraictus aduerſitatũ immobilem ſenſerat, Dei eſſe prædicat. Interim, ait, tu, non ego, præſtitiſti decori meo uirtutẽ: non id, inquam, meis actum eſt conſilijs, non meis ſtudijs, non mea uoluntate, ſed tua. Tu Deus, non ego homo, ille fuiſti, qui robur, uirtutemq́; præſtitiſti meo decori: hoc eſt, meæ, ut mihi uidebatur, ſtabilitati ac perfectioni conſtantiã ſuppeditaſti. Non ſicut ego de me pręſumo, ſed ut tuę placitũ eſt uoluntati, me in tuis donis quemadmodũ collocas, ita & firmas, &

C undequacꝫ, ne nutē, fulcis & roboras. Ex hebræo illud, decori meo, monti meo
habetur. quem quidem montē, intellectum interpretantur, ueluti qui, uti mons
in campis ſyluæ, in homine admodum emineat, & cui illius generis à Dei uolun
tate contingat & robur, & firmitas, quorum præſidio necꝫ in ſecundis rebus ſeſe
efferat, necꝫ in aduerſis nimium perlangueſcat, frangaturq́ꝫ, aut mulierum more
perfractè nimium doleat. Quare ſic reddit paraphraſtes: Tu Domine muniuiſti
quod præcipuū eſt, uim ſcilicet intellectus inſtar montis æquam, inconcuſſamq́ꝫ
feciſti. Verùm tu ſtultitiam meam repreſſurus,

Auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus.

Sic ô Domine preſumptionē meam eo periculoſiorē, quo ſe ſibi ueluti ideam
quandā ſanctitatis effingit, caſtigare ſolitus es. Tua igitur, uel tantillū quidem,
auerſa à nobis facie, noſtra ſubitò cōturbantur cōſilia, languida fit mens, ac pror
ſus conſternata contabeſcit. Deus enim tunc nos reſpicere dicitur, cum noſtris ſa
uet optatis: ex quo quidem fauore uim ſumens animus exhilareſcit, gaudioq́ꝫ af
ficitur, & in conſcientiæ tranquillitate dilatatur. Vbi uerò ſe longius ire ſimulat,
noſtriſq́ꝫ precibus ac uotis ſurdum quodammodo ſeſe exhibet, iacet anima, con
turbaturq́ꝫ, & in ipſis tentationibus atqꝫ anguſtijs clamat, ſuſpirat, ingemit, preca
turq́ꝫ id illud, quod ſequitur:

*Quæ vtilitas in ſanguine meo dum deſcendo in corruptionem? (Verùm interim) Ad te Domine
clamabo, & ad Deum meum deprecabor.*

Vide quô ſe anima in tanta ſui conſternatione dirigat, undeq́ꝫ opem ſibi pro
mittat. Eò certè, ſi ſapit, clamorē omnem ſuū ac lachrymas, unde certiſsimū ſpera
tur auxilium, uertet, experta nimirū toties pacem ueram, tranquillitatémue in o
rationibus, quæ caſtis deſiderijs, cordeq́ꝫ de diuina protectione minimè dubiæ
D fiunt, ſitam eſſe. Sed neſcio qua miſerrima ſorte id accidat, ut perpauci ſint, uel in
ipſis profitentiū ſublimia cōuentibus, qui norint, quo modo, quóue ſtudio, atqꝫ
animi exercitio rogandus ſit Deus. Putant enim aliqui Deū perpetuo ſibi fœde
re deuinxiſſe, ſi aut non declinent (utcunqꝫ id fiat non multū referre exiſtimant)
à præſcripto orandi tēpore: aut ſuis in quibuſdam, ut uocant, deuotionibus per
tinaciſsimè, uel uſqꝫ ad nauſeam ſpiritus perſeuerent. Quemadmodū enim fla
grans animæ intentio, ac perſeuerans in orando inſtitutum, ſemper habitum eſt
celebre & diuinū à ſanctiſsimis uiris: ita ſtolida quorūdam ars, ac prorſus athea,
in oratione quæ fit Deo, periculoſiſsima uiſa eſt, planeq́ꝫ immunda atqꝫ ignora
tionis plena, & quæ ipſis quocꝫ beatiſsimis ſpiritibus, nedū quidem Deo, indi
gnationi ac ſtomacho ſoleat eſſe. Hincq́ꝫ fatuæ illæ prodeūt interdum quorun
dam iactationes de manſo breui hora pſalterio, de lachrymis, dum alij ſtertunt,
antelucanis, de ecſtaſi, de perfectiſsimaq́ꝫ irrationabiliū affectuū mortificatione.
O homines certè reprehendendos, dignoſq́ꝫ, quibus probior cœlitus impartia
tur mens atqꝫ animus: qui cum natura igneus ſit atqꝫ diuinus, in his ſolummodo
uerſari debet, quæ uerè ardentia ſunt, prorſuſq́ꝫ cœleſtia, atqꝫ à mundi craſsitie a
liena omnino. Cenſet Eutymius in hoc loco naturam humanā à uate taxari uili
pendiq́ꝫ quaſi mortalem, ut ipſemet inquit, ac breui extinguendam, & quā alio
in pſalmo uanitati perſimilem eſſe aſſerit. Vtcunqꝫ ſit, animā pro uita, quæ in ſan
guine ſita eſt, poni in ſcripturis cum ſæpe aliàs, tum in Leuitici lib. maximè legi
mus. Anima, inquit, omnis carnis in ſanguine eſt. Quis unquā, niſi Empedoclis
prorſus diſcipulus fuerit, illam animæ partē, quæ & ratio appellatur, & cui æter
na promittitur felicitas, in ſanguine iacere uoluit? Ad quid igitur, inquit, utilis
erit uita mea, ſi deſcendero in corruptionem? uel, ut reddit Felix, in foueā, ſeu la
cum æternæ mortis? Atqui hìc rurſus quaſi impatiens conſideranda erit cupidi
tas manendi in uita illorū, qui idcirco maximè uiuere cupiunt, ut magis ac magis
Dei gloriam, ac nomen prędicare poſsint. Melius eſt, inquiunt, ut uiuamus, etſi
ob nullam certè noſtri rationem, at ſaltem ob illam, ut tua gloria per nos, ac ueri
tas illuſtretur, ſpargaturq́ꝫ fama tui nominis per uniuerſum orbem, non ut carni
& mun

A fuerunt hæ diuinæ, ne dubita, operationes, ne fato, aut fortunæ humanos euentus adscribas. Porrò, dilectus, dictio in hebræo non habetur. quæ tamen ut posſit ad ea, quæ dicta ſunt, accommodari, ſic erit interpretanda, ut dilectus idem ſit, qui & potens, atq; à ſuis charus habitus, licet cæteris inuiſus, qui nihilominus erit tanq; monocerotis filius fugiens: quandoquidem in primarijs eccleſiæ, uel rerumpub. hominibus, non dignitas, aut imperium probari ſolet, ſed pietas ac religio. Quod ſanè à mei quoque ordinis ſuperioribus illis, qui in cauſa ſunt, intelligi cupio: ne dum nimium ſuæ illi autoritati (melius dicerem ſeruituti) tribuunt, parumq; interdum memores, quàm periculoſum ſit alijs præponi in his præſertim quæ ad animarum tutelam ſpectant, noſtrã hanc nauem ſpiritus ſancti manu fabrefactam, ſuperbiæ fluctibus, atq; ambitionis æſtu ſubmergant. Scio equidem hæc, atq; horum ſimilia, quæ interdum per meos hoſce commentarios à me tanquam admonitiones quędam ab amanti corde profectæ interſeruntur, illos maximè, qui eorum, quæ dixi, tanquam repetundarum rei ſunt, non probaturos. Secus uerò alij, quibus ſemper, à quocunq; proferatur, ueritas placuit, & quibus hunc totum meum laborem probari efflagito. Hos enim admonitos, illos reprehenſos eſſe uult ſpiritus. Tantum porrò abeſt, ut ingenua ingenia ob paucorum iram & indignationẽ, ea quæ ad Chriſti honorem pertinent, ſileant: ut etiam & dicant, & inculcent, & ſi fas eſt, malleis ipſis ferreis quoq; illorum auribus infigant, qui plerunq; idcirco errant, quia, qui illos ſyncere admoneat, non inuenitur. Veritas enim huiuſce generis merces eſt, ut uulgò expoſita ſui omnibus copiam faciat. Candido qui ſunt pectore, ac puro iudicio præditi, ea inſpecta ſumma afficiuntur oblectatione: qui uerò tetro & impuro, illius radios, tanq; noctuæ ſolis lumen, indignabundi auerſantur. Sed ad uocem noſtram, ad Dei uerbum, ad ſolem, ad Chriſtum, qui ſol eſt iu-
B ſtitiæ, uox patris & ſermo, reuertatur ſtylus, ab eoq; regatur.

Vox Domini intercidentis flammam ignis.

Hic rurſum intercidens erit legendum. Per flammã uerò, quo in ſuperborum ſerie maneat, eorundem, quos ſuperius Cedros appellauit, ſæuitiam atq; irarum ardorem intelligit: quem ſanè à fortiſsima Dei uoce intercipiendam, ne quantum uolunt noceant, eſſe prædicat. Huiuſcemodi enim diuini facinoris præludium illud fuit, quando ex murmuratoribus, ut in Numerorum libro legimus, quatuordecim millia hominum & ſeptuaginta combuſta ſunt. Tunc, dico, quando Aaron iuſſu fratris ſtans (uide hic uocem Dñi intercidentem flammam ignis) inter mortuos & uiuos pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit. Quid porrò illud cum ignis babylonicus, ne innocentiſsimis officeret pueris interciſus, contra ſui naturam humanis corporibus ceſsit? Quid innumerorum martyrum flammas algidas factas ui uerbi Dei, atq; interruptas memorem? Quæ tandem uis alia niſi iſtius ſuperbeatiſsimæ uocis innatum hominibus concupiſcentiarum ardorem in ſuis electis interſecat & ſopit? Quæ alia, carnis incendia, iræ, ambitionis, inuidiæ, auaritiæ, libidinis, tam exactè diuidit, atq; eis finem imponit? Atqui ſi honeſtioris flammæ ratio habenda eſt, ignisq; cœleſtis, eundem ſanè ipſum fatebimur donum eſſe cœlitus à corde patris, è quo uox iſta ac ſermo emanat, in electorum pectora immiſſum, atq; ſanctis cœtibus diuiſum. Qui cum unus ſit natura & impartibilis, ſingulis tamen, natura cedente amori, per partes ſecundum uniuſcuiuſq; captũ diſſecatur: ita ut alij datus ſit ſpiritus ſapientiæ, alij doctrinæ, alij uerò altiſsimi raptus, ac extaſis. Vide quid agat ſanctiſsima Dei uox. Vide, inquam, quomodo bonorum, malorum quoq; interdum permeet corda, diſpari tamen modo & effectu.

Vox Domini concutientis deſertum, & commouebit Dominus deſertum Caddes.

Felix ſic: Vox Domini contremiſcere fecit deſertum, cõtremiſcere fecit Dominus deſertum Caddes. Deſerti Caddes meminit propheta ob duo, meo quidem

C iudicio. Primum, ut horrendi terrę hiatus in morte Chore, & eorum qui cum illo offerebant incenſum, poſteros admoneret: quem ſanè caſum in deſerto Caddes, per quod Iſraëlis populus annis quadraginta poſt Aegypti diſceſſum circunductus fuit, accidiſſe legimus. Poſtea uerò huius deſerti potiſsimum mentionem facit propterea, quòd uaſtiſsimum ſit, atq; inter alia horrendum magis, inhoſpitæq; ſolitudinis. Eremum Arabiæ hunc eſſe dicunt Idumeæ conterminum. Voluntenim Caddes dictum ab euentu, cum antea Sinai, Zin, ſeu Cadmoth appellaretur, eo quòd Iudæorum populus fuit in eo paratus ac idoneus factus, qui terram illam Canaan ingrederetur. Caddes enim præparare Hebræis eſt. Neq; ſanè à uero diſſimile erit opinari hic uatem ſolitudinem tam uaſtam, pro immanioribus animis, ac ferinis quorundam principum, cæterorumq; ſimilium, per metonymiam poſuiſſe, quos tamē aſſerit uirtute diuinæ uocis timore cōcutiendos. Solet enim feliciſsima uox iſta quæ uidet corda inhoſpita, arenoſa, inertia, primùm quidem terrore, deinde placidiſsimo illapſu (quę eſt eius natura) cōcutere, perturbare, trahere demum, ac planè immutare. Vidiſti'ne unquam impium aliquē exaltatū inſtar Cedri in Libano atq; Hermon, breuiſsimi morbi ictu e medio excīſum, aut furcæ impoſitum, aut in medio ipſo rerum ſucceſſu uertiſſe ſolum, fortuniſq; expoliatū, ac populis, quibus olim pauori fuit & formidini, poſtea contumeliæ eſſe ac deſpectui? Vox nempe diuina illa fuit, atque æterna ordinatio magis, quàm ſicarius aut carnifex, quæ confringere ſolet Cedros, flammamq; intercidere, ac immane deſertum Caddes è loco mouere. Quanquā ſint etiam Cedri, quercuſq; altiſsimæ, flammæ item ac deſerta, quæ Dei ſermone incenſa ac cōmota, uſum ad humaniorem, ad pœnitentiam, ad lachrymas, ad contemptum mundi citius reſiliunt, quàm reſilire ſolet ab incepto itinere tener uitulus; aut paruus monoceros ſtrepitu aliquo D perterrefactus. Siue igitur hæc omnia ad immanem ſuperborum potentiam Dei uoce infringendam, ſiue ad flagrantia ſpiritus dona electis diuidenda referas, id totum uatis ſpiritui conuenit, qui, ut inquit Felix, pro Chriſti atq; eius eccleſiæ gloria, decore, & magnificentia, hunc pſalmum compoſuit.

Vox Domini præparantis ceruos; & reuelabit condenſa, & in templo eius omnes dicent gloriam.

Felix: Cōtremiſcere fecit ceruas, uel obſtetricauit, ſeu dolere fecit uti parturientem ceruas, uel fortes. Hinc uides ceruas melius legi quàm ceruos. Ad ceruas enī ſpectat parturitio & partus, non ad ceruum. Porrò dictio, præparantis, ut uulgaris legit æditio, cum Hebræis tum Græcis eſt præparans: hoc eſt, uox Dominica eſt, quæ præparat ceruos, ſuperbos ſcilicet atq; elatos ad fugam: non ſolum enim preparat, ſed impellit quoq;, ac, ut ſunt meriti, cōcitatiſsimè perurget, adeò quod ex metu & dolore ſimiles fient parturienti: qui quidem dolor moleſtiſsimus omnium eſt. Vnde apoſtolus de illius generis hominibus loquens, ſic ait: Sicut dolor in utero habentis, & non effugient. Quòd uerò alij legunt obſtetricauit, ad ceruas referendum eſt, ut hinc maximè diuinæ uocis uirtus deprehendatur, quæ uel ceruis natura in ædendo fœtu difficillimis, obſtetricis quodammodo fungatur officio. Hæ enim timore magis perſequentium, quàm quòd plerunq; tempus ad deponendum uterum, quod ſanè octonis menſibus conſtare aſſerunt, maturum ſit, in ipſis tritis, ut aiunt, humanis ueſtigijs ſemitis emittunt fœtum. Quanquā Iob, cui magis credendum eſſe arbitror, quàm uel Plinio, uel eius deo Ariſtoteli, qui ſcribit ceruas metu ferarum iuxta uias parere ſolitas, ceruarū partum aſſerat adeò occultum eſſe, ut nequeat ab homine ſciri. Nunquid, ait, parturientē ceruam obſeruaſti? nunquid numeraſti menſes conceptus eius? & noſti tempus partus eius? Vide quàm malè conueniant philoſophi cum theologo illo antiquo tam grato uoci iſti, cuius potentia in hoc pſalmo celebratur, cuiuſq; afflatu ac numine attactus tantus uir, rerum humanarū, diuinarumq; ſcientiam optimè calluit. Huic igitur animanti

A animanti comparat uates potentiam huius mundi, quæ nisi Dei uerbi admotis flagris & uerberibus, fœtus illos difficiliori nixu parit, quos Christus in euangelio fructus pœnitentiæ nuncupauit. Quare sua quæ sponte agere recusat, ui uerberũ, actum legis, tum extremi iudicij metu, ac terrore simul & dolore mota, faciliori deinceps in ædendo iustitiæ partu utetur utero. Ceruus enim, si cornua inspicias, pugnacissimum uidetur esse animal: uerùm si uel leuissimo impetitur ictu, cõtremiscens illicò fugit. Ita, atque eodem in statu sunt in rebus mundi ferocientes, uti olim etiam fuere Hiericontini illi à Iudæis deleti, quorum pauorem Raab illa celebris mulier graphicè admodum depingit, hoc modo: Irruit, ait, in nos terror uester, & elanguerunt omnes habitatores terræ, nec remansit in nobis spiritus ad introitum uestrum. Quid hunc terrorem Hiericontinis, alioqui tunc temporis bellacissimis, ac longè Iudæis & uiribus, & cæteris urbis præsidijs superioribus, incussit, nisi uox Dei fortissima, cuius robore atque efficacia inflatæ Iudæorum tubæ, clangore horrisono absque tormentis ac uineis, alta urbis mœnia solo, dicto citius, æquauerunt? Nónne hæc eadem est, quæ, ut ait uates, reuelat condensa? uel, ut legunt alij, denudat syluas? hoc est, nónne quicquid in cordiũ latebris, ueluti in obscurissimis saltibus & nemoribus latitat, uox ista beatissima, omnique gladio penetrãtior, detegit, reuelatque, ac palàm facit? Quid porrò aliud esse affirmabimus mundi huius potentiores absque diuini uerbi luce, prꝫter syluam densissimis ramis absque baccis, aut pomis opacam? Quanta interdum errorum confusio, uitiorumque colluuies, & ægritudo in illius generis hominib. delitescit, qui autoritate aliqua sublimi, tanque nemore frondoso tecti, in densissimis uiuunt tenebris? Quæ tamẽ omnia reuelabuntur aliquãdo, atque omniũ oculis patefient, quamlibet humanis aspectibus abdita uideantur. Tum quidem & nemora, & nemorũ uenatores unà cum ipsis plantarũ stirpibus penitus euellentur, cum moniti à Iosue in aliud genus syluarũ
B ascendent, & succident sibi spatia in terra Pherezæi, & Raphain. Verùm adhuc quidem ferreis curribus utuntur Cananæi, nec in templo Dei omnes dicunt gloriam. Dicent tamen aliquando, modò diuinꝫ uocis afflatibus non reluctent. Quꝫ cum omnia & supera & infera perterrefaciat, suos tamen occultissimũ in modum recreat, atque eos ad suas laudes & gloriã celebrandam inuitat: & hoc in templo sancto suo, quꝫ est ecclesia fideliũ eorum, quibus cor unum est, atque animus ad ueram pietatẽ instructus. In quo quidem templo unusquisque, ut ait Augustinus, pro dono sibi cœlitus dato laudare debet Deũ. Alioqui cor illud unum, quod inter Christi fideles esse debet, ab sese diuulsum, ac in partes dissectum, quomodo bonum illud unum, quod bonum quidem est propterea, quia unum, unquam assequetur? Pereat necesse est tandem respub. illa, ac plebs, quamlibet ornata uirtutibus, ac castis moribus, quæ ab unitate illa longè abest, à qua uel tantillum quidem discedere non parua impietas est. Amor is ille est, qui è corde patris emanans, filiũ prius, per quem, unum cum patre ipso nos qui credidimus efficimur, electos postea, incomprehensibili bonitate ad sese trahit, agglutinat, atque ita in se transmutat, ut una prorsus res sit facta Deus & homo per Christũ. O unitatẽ tuis solummodo cognitam. Scio, scio equidem quòd nemo ascendit in cœlum, nisi qui descẽdit de cœlo filius hominis qui est in cœlo Christus Iesus. Nónne hic uides quomodo necesse est hominẽ alterũ quodãmodo effici Christũ, si illò ascendere conatur, quò nemo ascendit nisi ipse Christus? Id omne (ne deijciaris animo) perficit fides atque amor, etsi nõ noster in Christũ, qui per se algidus est: at ille, quo nos ipse ꝫterna charitate adeò dilexit, ac sibi uniuit, ut unum omnino cum ipso facti simus. Is tandẽ Dñs ille est, qui

Diluuium inhabitare facit.

Hebræi legunt: Dominus præsidet diluuio. Parum tamen aliter Felix: Dominus, inquit, diluuium inhabitauit. Cautũ sit omnibus, clamat propheta, dum inerudescit tempestas, furitque uis imbrium, ac cœlos penè ipsos cernimus in pluuias

C resolui, nos admonere diluuij, non illius Deucalionis & Pyrrhæ, fabulosi sanè, ac
cõmentitij, si ad saxa illa spectas, quibus aiunt humanum genus recuperatũ esse:
sed eius, quo uniuersus prorsus interijt orbis: ne & nos quoque eisdem illis uitijs,
cum illius ætatis hominibus coinquinati, aliquando absumamur. Quod quidem
periculum ex animo perpendentes, uel sic saltem, terrore, metuq́ue à flagitijs coërci-
ti, peccare nos pudeat, diuinamq́ue ultionem nostris sceleribus irritatam in nos sæ-
uire pertimescamus. Haud nobis quidem tutior quàm illis promittitur uitæ exi-
tus, si eundem uitę fastum cum illis sectantes, curam carnis, ut nos dehortatur apo
stolus, in desiderijs fecerimus. Caro, inquit Deus, sunt, idcirco perdendi. Verùm
cœlestis pater, qui nunquam suis deest, tum diluuium inhabitauit; hoc est, in dilu-
uio etiam aquarum multarum, in diluuio illo tam celebri Noæ, in transitu maris
rubri, in traiectione Iordanis, atque innumeris alijs uitæ periculis, semper suis ad-
fuit. Quam porrò omnem undarum exundantiam baptismi aquas portendisse sci
mus: quibus quidem, ut interpres reddit hebręus, pręsidet Dominus, dans illis re-
generandi uim atq́ue efficaciam. Notant hic ueriorem esse literam si legatur inhabi
tat, aut inhabitauit, quàm si legas cum nostro interprete, inhabitare facit: quò intel
ligas ipsum Dei uerbum, Deum ipsum, per se, suaq́ue sponte mentes purificatas, at-
que sacrarum aquarum ablutione sanctificatas inhabitare: quanquam neq́ue illud
quod nos legimus à uero sensu alienum sit, qui sic reddi potest. Dominus diluuiũ,
hoc est, animos illos, qui in cupiditatum pelago, atq́ue inundatione uersantur, maxi
moq́ue suo periculo natant, ui uerbi sui extractos inhabitare facit in templo sancto
suo, in quo, ut superius dixit, omnes dicent gloriam; hoc est, ad ecclesiæ sinum re-
current, in qua

Sedebit Dominus rex in æternum.

D Quasi dicat, regnum filij Dei, quem uocem hactenus appellaui, nõ erit tempo-
rum uarietati obnoxium, sed æternum: propterea & æterna quoq́ue eius erit prote-
ctio. Quis, nisi æternus, æterna lege regere eris potis? Et regni eius, inquit, nõ erit
finis. Quare cum talis sit ac tantus

Dominus, uirtutem populo suo dabit, Dominus benedicet populo
suo in pace.

Si etiamnum ignoras, inquit, unde gratiæ, unde uirtutes, unde pax, unde uita,
unde cætera bona proficiscantur, hinc sumenda est doctrina. Nam quemadmo-
dum cum non essemus, à Deo & exordium, & incrementum accepimus, ita & or
namenta uitæ omnia, roburq́ue in aduersis, pax item animi, conscientiæ tranquilli-
tas, & salus tandem ab ipso expectari debent. Sunt enim quædam in hoc mundo,
quæ animi tranquillitatem polliceri uidentur, ut sunt dignitates, diuitiæ, ubertas
liberorum, & agrorum quoq́ue, uxor prudens, fauor ciuium, & alia id genus mul-
ta: quæ tamen quàm fallacia sint, ac parum sibi constantia, superuacaneum est re-
censere, simulac cernimus nullum adeò infimæ sortis hominem esse, cui non ali-
quando prædictarum rerum aliqua imponat, eumq́ue fallat. Solus igitur Deus est,
qui uerè mortalium animos recreat, ac perfectè beat. Ipse enim cum æquam de o-
mnibus uniuersaliter curam habeat, æquè omnibus suæ bonitatis radios exerit, æ-
què omnes tangit, mouet, excitat, quò arbitrium nostrum, alioqui debile, atque ad
appetenda cœlestia languidum, atque iners, habeat quo sese, uti solet uitis suis illis
clauiculis, aut ulmo, aut orno se adiungens sustentare, & fulciat, & robur sumat.
Quod quidem id est, quod modò uates uirtutem ac pacem appellat: ut interim, ne
nimius sim, non dicam in hoc loco uatem præsagisse filium Dei in carnem uentu-
rum, qui infirmis robur, debilibusq́ue in iustitiæ semitis & uirtus, & fortitudo, quin
etiam & pax, & iustitia futurus esset. Ipse enim, ait Paulus, est pax nostra. Alioqui
corda irrequieta, diuisa, & turbida, sanctissimæ huiusce pacis & uirtutis, hoc est,
diuinæ uocis & uerbi minimè capacia erunt.

PSALMVS *cantici dedicationis domus David,* XXX.

Xaltabo te Domine quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me.

Miratur Felix quorundam expositorum ignauiam in exponendo psalmo hoc trigesimo. Et meritò quidem reprehendendi sunt, quippe qui in tantæ rei enucleatione Iudaicas nescio quas fabulas introducere potius conari uidetur, quàm ut solidos sensus, ueramque pietatem, & prophetæ spiritum reddant. Somniant enim hi, utpote qui nihil altum, & cœleste cogitare norunt, dedicationem eam, quam in titulo psalmi legimus: aut de templo illo antiquo, cuius nulla in psalmo fit mentio: aut de ipsis domus Dauid parietibus, de quibus nusquam in scripturis legimus, intelligi debere. Nos uerò peritissimis, & illis quidem sanctissimis uiris adhærentes, audacter dicimus, odam hanc cantici exultantis, gratiasque agentis, pro ecclesiæ dedicatione, hoc est, fidelium innouatione, à uate compositam esse. Mens enim humana tunc dedicatur Deo, canitque suæ innouationis canticum, cum incipit Deus ipse in ea per fidem primùm habitare: deinde per intimam illam, quæ solet à cœlesti patre post afflictiones immitti consolationem, ac à miserijs solamen. Quare alio in psalmo exoptat uates, petitque spiritũ rectum innouari in uisceribus suis. Non negauerim tamen, imò res mihi similis uero uidetur, Dauidem domũ illam suam Hiræ regis munificentia ædificatã, priuatim absque cæremonijs, & solennitate aliqua sacra dedicasse, Deoque gratias egisse antequam illam frequentare cœpisset. qui quidem mos sicuti fuit futurarum rerum umbra ac
B uaticinium, ita doctrinę plenus, & quem in fidelium cœtibus peragi uidemus, qui antequam res quamlibet minimæ in usum publicum ueniant, Deo gratias agere soliti sunt, atque illi quicquid ad communis uitæ necessitatem & usum habent, acceptum referunt, ac illo propterea ueluti re sacra utuntur. Est'ne animus tam impius, qui rem illam ad fastum ac libidinem habere uelit, pro qua iam Deo gratias egit, atque eam Dei esse donum sibi persuasit? Omissa igitur uarietate illa, quam ab ignauia proficisci scribit Felix, affirmandum ducimus Christum esse, atque cum eo illius ecclesiam fide ac fonte innouatam, quæ hic orat, ac gratias agit Deo: Exaltabo te Domine quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me. Quando enim Christus Dei filius, caput ecclesiæ à patre eductus est ab inferis, & nos cum eo educti sumus. Quando resurrexit, & nos quoque resurreximus: ne tibi effingas monstrosum caput aliquod, quod mutilum sit, ac planè informe. Vnum enim, ne dubita, factum est corpus Christi & fidelium. Quod sanè considerans iusti anima, totáque præ amore eliquescens, gestit gaudio, exultatque non in rebus quidem pessimis, non in diuitijs, non in emptis magistratibus, non in ciuium occisione, aut cumulo agrorum & uinearum, sed in fide ac spe Iesu Christi, quæ est uera domus Dei, cordis scilicet humani dedicatio. Neque tamen (ô rerum diuinarũ exundantiam) in hoc tantummodo persistens, in seséque manens, effunditur statim in alios, quos ardentissimo affectu ad secum Deum laudandum, eiusque sanctum nomen celebrandum inuitat, dicens: Exaltabo te Domine, hoc est, omnibus dicam, & prædicabo, quoniam suscepisti me: seu, ut legit Felix, quoniam exaltasti me. Iacet enim homo, ac ueluti sordidissimo cœno prouolutus humi cubat, qui in peccatis uiuit: suscipitur uerò à Deo, atque exaltatur, quando è tam periculoso morbo, & capitali, quale est mala uoluntas, & erigitur, & liberatur. Et quidem eos ipsos prorsus reprehendendos esse iudico, qui cum se sentiunt ab huiusmodi letali peste Dei dono atque ope liberatos, rem nefariam arbitrantur si eius dona promulgent, seque diuino beneficio & misericordia è peccatorum stercore erectos. Periculosissima sanè res est, & quę facilè ingratitudinis notã inurere queat.

C Impossibile enim esse censeo animam Dei gloriæ, nō suæ studiosam, errare posse, si Dei beneficia huiusmodi uulgo prædicet, atq; omnes suo exemplo ad celebrandum eius nomen adhortetur. Tantùm ab anima illa omnis absit fastus & fucus, in portu nauigat. Neque hic tamen leuem quorundam facilitatem laudare intendo, qui adeò benigni sunt, atq; ad suas omnes exponendas merces liberales, ut gratiosiores sint in enarrandis suis, ut uocant, compunctionibus, lachrymis, & nescio quibus in somno uisis ac spectris, quàm quomodo deflenda sit humana conditio, quæ tam facilè in huiusmodi labatur errores, ut Deum, etiam cum non putat, atq; in his quidem quæ sæpenumero uidentur & honesta, & bona, occulto, miserabili tamen modo, offendat. Exercitia enim ac studia spiritualia non parum prudentiæ exigunt. Quare non nisi summa cum sapientia nos admonet Paulus, spiritus probandos esse, an Dei sint, ab eiusq; uoluntate proficiscantur.

Nec delectasti inimicos meos super me.

Hebræi sic: Nec lætificasti inimicos meos de me, hoc est, noluisti diutius hostes meos gaudere, ac more triumphantium de reportata uictoria ouare: quin potius angelos ipsos humanæ naturæ amantissimos delectasti de me, utpote maximum qui prę se ferant gaudium super uno peccatore pœnitentiam agente. Solent enim illi, qui inter se mutuis odijs ac persequutionibus desæuiunt magnopere iucundari, si contingat illorum hostes ui aliqua opprimi, ueneno q; aut ferro è medio tolli. Quod quidem meus, meiq; ordinis autor, Benedictus, non egit: qui cum Florentij infestissimi eius hostis repentinam intellexisset mortem, non solum sese, ut diuus refert Gregorius, in grauibus dedit lamentis, tum quia inimicus occubuerat, tum quia de inimici morte is qui annũciauerat exultasse uideretur, sed & ipsi nuncio mulctam indixit, quòd de inimici interitu gaudere præsumpsisset. Contrà uerò dæmones, qui in animarũm lapsibus, & morte, suprà quàm dici potest, gestiunt
D & ouant: è contrario uerò mœrore contabescunt, ac desperati fugiunt, cum animam diuino auxilio à peccatorum turpitudine ereptam cernunt, mutata uitę consuetudine & statu, per fidem innouari, Deóque liberatori suæ dedicationis canticum nuncupare, atque illud ex animo polliceri: Exaltabo te Domine: uel, ut reddit paraphrastes: Laudibus te efferam Domine, quòd seruaueris me, nec ansam præbueris hostibus meis insultandi cum gaudio mihi.

Domine Deus meus clamaui ad te, & sanasti me.

Dicto citius pientissimus Dominus curat peccati uulnera, modò seriò, atque ex animo oretur. Nescit enim sanitatē differre cœlestis medicus, si ab ægroto supplicetur eo modo, quo tanta maiestas à suis postulat orari, absque fuco scilicet, atq; hypocrisi. Nec porrò est quod uereatur anima sibi à Deo cōcisa, ac per partes peccata remitti: cum summæ impietatis genus sit, ut diuus inquit Augustinus, dimidiam solummodo peccatorum à Deo sperare ueniam. Abluit enim totum hominem Deus, quemadmodum eum totum sibi adeò per fidem ac amorem adstrinxit & copulauit, ut unum iam factum sit prorsus caput cum suis membris. Simul igitur, ac citissimè uulneribus omnibus animæ medetur Deus, illamq; totam sanat, atque omnino in primam reformat integritatem. Cum primum enim Dauid sese peccasse ex animo nouit & confessus est, statim à uate alio illud consolationis plenissimum audiuit: Transtulit Dominus peccatum tuum à te. Ezechias quoq; sacco indutus, Dominum ne se in angustijs illis obsidionis desereret, orauit, qui mox liberatori Deo ob solutam obsidionem gratias retulit. Ita porrò ecclesia à sacro undæ labro egressa, continuoq; egrediens, suum candorem, suamq; innocentiam, & puritatem Deo refert acceptam. Cor enim morbum suum ignorans, aut dissimulans, aut, quod infelicius est, palpans, curari non potest.

Domine eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descendentibus

A dentibus in lacum.

Vide an illud uerum sit, quod suprà diximus, nos uidelicet ab inferis eductos, cum Christus ipse eductus fuit. Explicatius enim narrat à qua re susceptus sit, ac seruatus. Filius quidem Dei est, qui pro sua hic ab inferis liberatione patri gratias agit eo modo, quo alio in loco est usus, dicens: Tu autem eruisti animam meam ex inferno inferiori. Est porrò & eius ecclesia, quæ unum iam facta cum ipso corpus per fidem, pro sua à peccatis ac morte liberatione Deo gratias refert. Solet enim scriptura, lacum, foueam, infernum etiam, & sepulchrum, pro rebus huius mundi terrificis, atque horrendis ponere. Vnde arbitror hic uatem eiuscemodi transnominationibus, horrorem illum ac metum, qui in conscientia pessimè de se conscia uolutatur, innuere uelle: quò intelligas tandem quanti æstimandum sit illud, quod tam horrendis appellatur nominibus. Id sanè me opinari cogit paraphrastes, qui hunc uersum sic legit: Domine saluam esse uoluisti animam meam ab inferis: seruasti me ne fierem unus è numero eorum, qui præcipites eunt in puteum. An uerò spes ulla possit esse salutis de eo, qui præceps in caput uoluitur in puteũ aliquem profundissimum, aut de illo qui in sepulchrum è feretro proijcitur, mirum si interrogas. Hos tamen & à lacu, & à sepulchro, seu ab inferis, quod idem est, maiori Deus excitat facilitate, quàm si uertas manum. Et quidem ne tanta res aliquando in dubium uerti posset, ipse prius è monumento, atque adeò ab inferis, tetrisq; spirituum immundorum sedibus, & uiuus, & illæsus prodijt. Cæterum equidem mihi semper persuasi, nullum lacum aut puteum tam profundum esse atque obscurum, quàm est profunda & obscura res ambitio, auaritia, simultas, libido, hypocrisis. Quot enim sunt uitia, tot sunt profunda. Quare alio in psalmo se uates huiuscemodi penè ineuitabilibus profundis circumuentum sentiens, uel B usq; ad raucedinem clamabat: De profundis clamaui ad te Domine. Tantum uerò abest ut propter carnis illecebras in profundum aliquod lapsi, turpiq; consuetudine, atq; habitu deuincti, in illo diutius maneamus, ut etiam uix tacto fundo ualidissimè emergamus: nam periculosissimum illud in primis est, in peccatis habitum, unde impœnitentia oritur, contrahere, quasiq; callum obducere, atque propterea obbrutescere.

Psallite Domino sancti eius, & confitemini memoriæ sanctitatis eius.

Vide beatæ animæ in proximos candorem. Non contenta enim proprij caloris atque æstus, cæteros quoque uiros iustos, ad uitamq; ascitos, ad extollendum Dei nomen secum excitat. At quo pacto, inquit Eutymius, humilis homo poterit Deum exaltare, qui excelsus est? Confitendo nimirum, ac prædicando quòd altus is sit, & sublimis. O uos igitur iusti, boni, sancti, electique à Deo uiri, psallite Deo mecum, ipsumq; colite, ueneramini, atque ore simul & spiritu laudate. Nam qui hoc modo Deum non laudat, tametsi ore psallat, Deo non psallit, sed parietibus, aut tectis. Mens enim uaria, atque inconstans, non ualet uerba uitæ citra sui damnum proferre. Quis unquam à felle aut absinthio mel ebullire uidit? Psallite igitur eo modo quo tanta maiestas extolli potest, spiritu scilicet ac mente, ut nos hortatur Paulus: Et confitemini memoriæ sanctitatis eius. hoc est, celebrate sacrosanctam memoriã maiestatis eius semper, sed tum maximè quãdo recordamini quod uos sanctos, uos bonos, uos iustos effecit. Confitemini, inquam, illi, quoniam recordatus est misericordiæ suæ Dominus, qui nos, quos antea ob delicta à memoria prorsus eiecerat, ad memoriã reuocat. Porrò is ab Deo ignorari dicitur, quando in peccatis obduratus iusto Dei iudicio in reprobam traditur mentẽ, unde prauæ exeunt actiones, ociáque à uero prorsus aliena. Subtracta enim diuinitus luce, tenebræ statim ignorationis emergunt, quas quidem à Dei obliuione, uerbis sanè humanis, sed recõdito sensu atq; intellectu, enasci dicimus, eo modo quo asserimus improbos homines tradi in reprobam mentẽ, cum suo uitio ac proposito in

C peccati turpitudinẽ,&,ut uocat Paul. passiones ignominiæ cadere permittuntur.

Quoniam ira in indignatione eius, & uita in uoluntate eius.

Non paruum quidem periculum existimari debet, in celebranda Dei erga ele-
ctos memoria non sedulò uersari. Sed nescio qua nostra ignauia id accidat, ut rarò
diuinorum beneficiorum nobis continuò, uel cum non aduertimus animum, col
latorum, in mentem ueniat, nisi cum ipsa sentimus, ac manu tangimus: cum tamẽ
illud in primis munus interdum eo dignius, nobisque magis præstare est censen-
dum, quo acerbius quod cœlitus datur, & nobis quamplurimũ officere uidetur.
Quocirca diuitiarum copia, rerumq; affluentia cæterarum, ut sunt corporis pul-
chritudo, sanitas, liberi, fauor principum, atq; huius generis alia, magis aliquando
nocuere homini, quàm paupertas, rerúmque omnium humano usui necessaria-
rum indigentia, corporis fœditas, & ægritudo. Quid liberalia studia memorem?
quid literas? quid humanarum rerum, addo & diuinarum scientiam, legumq; o-
mnium doctrinam enarrem? Longè enim interdum hæc omnia uisa sunt cedere
simplicitati, sanctæq; quorundam ignorantiæ, cum ab illis sæpius tam magnificis
donis, quàm ab istorum fatuitate ac nescientia, beluæ illæ tam infestæ cum orbi u-
niuerso, tum potissimum ecclesiæ Dei, ambitio, fastus, superbia, atque hæresis tan
dem deriuauerunt. Quàm satius enim aliquando esset, ac sanctis cœtibus magis
utile, in ijs potius, quæ stulta uulgò uidentur & infirma, nostros proceres, è quo-
rum uita cæteræ multitudinis salutem pendêre cernimus, uersari, atq; ab ipsis ani-
mi oblectamenta capere: quàm ea sectari, studioq; omni persequi, quæ sibi apud
uulgum gratiam atq; honorem conciliare somniant. Hoc certè modo & respub.
suos Numas, suos Catones, suos Lycurgos, suos Aristides haberẽt. & ecclesia san
D ctitate magis uigeret, claustraq; ac cœnobia tum uirorum, tum mulierum, altissi-
mis contemplationibus, ad quas è uulgo reliquo euocati sunt, ardentius operam
nauarent, omissis interim rebus illis omnibus, quarum specie illecti quidam nihil
tam auidè quærere uidentur, quàm ut regnent solummodo, ac præsentis uitę com
modis perfruantur. Errant planè. At ego nõ minus, qui ab instituto præsenti tam
longè digressus sum. Ad psalmum igitur, à quo tam imprudenter discessit, redeat
stylus. Felix hunc uersum aliter ex hebręo legit: Quoniam instans in ira eius. qua-
si dicat: Ira eius est uelut instans. Nam eius generis ira citò in uiro probò sedari so-
let. Apertius paraphrastes: Momentanea, inquit, est ira illius; amor uerò quo pro-
sequitur suos, in omnem durat uitam. Notat hic Eutymius, iram castigationẽ in-
telligi, idcirco is erit sensus: Licet castigatio diuina, qua interdum uisitantur mor-
tales, è maxima Dei excandescentia, & indignatione exire uideatur: uita tamen ac
salus in eius sunt uoluntate, hoc est, etsi uelut iustus punit, ut misericors tamen, &
cupit, & uult misereri, parceréque, & in finem seruare. Atqui notanda est familia-
ris admodum in propheta, ut sæpe admonui, de Deo anthropopathia. Humano
enim more nostræ cõsulens imbecillitati, de diuinis personis loqui nobis instituit.
Homo enim ira feruidus, cum aliquem tum punire contingit, id facere dicitur in-
consultò, neque ex animo, sed casu potius, & subito percitus iræ motu. Eodem
itaque modo ad ostendendam uindictæ breuitatem in Deo, & quàm grauatè pu-
niat, dicit castigationem eius in ira, indignationéue, atque excandescentia uersa-
ri, quippe qui non ex electione, aut proposito puniat, cum magis in uoluntate ha-
beat (quæ est eius naturæ incomprehensibilis bonitas) seruare, uitámque, non
mortem inferre. Quid, inquit, aliud uolo, nisi ut conuertatur homo, & uiuat?
Cæterum quomodo mors potius quàm uita ab illo, qui fons est uitæ, ac ipsa-
met uiuificans omnia uita, expectanda erit? Nónne id illud omne, quod factum
est, in ipso uita erat? Mortem igitur execratur Dominus, uitam uerò in nobis &
amat, & impartiri appetit: modò nos uitam magis eligamus, quàm mortẽ. Quòd
si tamen aliquando occidere uidetur, hoc nõ agit; nisi ut uita statim danda charior
sit: neq;

A sit; neq; interim aliud cogitat quàm uitam nostram, quàm bonum, quàm pacem. Verùm cupis ne, ait uates, experiri quæ dico, iram scilicet Dei breuem esse, consolationem uerò & diuturnam, & celerem?

Ad uesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.

Si, inquit, uesperi mali quippiam occurrerit, illicò tamen euanescet. Quem quidem sensum ita reddit paraphrastes: Si fortè, inquit, sub uesperam accidat flebile quicquam, illud in ipsa aurora cõmutabitur in gaudium. Adeò Dei uoluntas est, ne sui diutius in miseria maneant. Est quidem fletus, est mœror, est tristitia, atque animi cruciatus, dum durat tentatio illa, in qua à Deo quasi deseri uidemur. Quis, oro, in tentationibus ac mundi molestijs positus lętam uiuere potis est uitam, cum sese à cœlesti patre derelictum suspicatur? Quàm sapienter igitur illud ab apostolo ad præsentem rem faciens est dictum. Omnis, ait, disciplina in præsenti quidem non uidetur esse gaudij, sed mœroris: postea uerò fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ. Cæterum quis etiamnum est qui ignoret calamitatem occasionem esse uirtutis? Prospera certè ac secunda semper ferè in uilia, ut inquit Seneca, deueniunt ingenia. Surgite, clamat alio in psalmo Dauid, postquam sederitis ô uos qui manducatis panem doloris. Non sanè semper (haud desperemus) in miseriarum tenebris erit sedendum. Habet enim malè anteactę uitæ recordatio suas lachrymas, suos fletus, suam miseriam, ac quandam animi desperationẽ; sed & spes suos excitare solet aculeos, gaudium, cõsolationémue in spiritu sancto. Sepulto quidem Domino uesperi flebant omnes, mane uerò gauisi sunt discipuli uiso Domino. Vesperi etiam omnis flebat populus cum rege Ezechia cum audisset minas Sennacherib; mane tamen lætati sunt in Domino, intelligentes, ut sacra refert historia, tot millia hominum ab angelo interempta. Ezra doctor hebræus pu-
B tat hunc uersum ita legi debere: Qui ad uesperam se cum fletu domum recipiunt, mane lætitia exultant. Verùm utramuis sequaris literam, is unus erit sensus: Citò finiendas esse bonorum calamitates, neq; propter illorum acerbitatem desperandum, utpote quæ, etiam si per totam perdurent uitam, momentaneæ sint, uentoq; ipso uelociores, si æternæ illas felicitati compares.

Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum.

Solent enim hi, quibus fax aliqua cœlestis cõsolationis illuxit, sic intra se: Quis me separabit à charitate Christi? non equidem amplius mouebor à generatione in generationem, sine malo. Iam me sentio hostilibus armis impenetrabilem factum. Dedit iam tandem cœlestis pater calamitatum mearum cumulo finem, carnis illecebris pacem, cupiditatibus terminum, ac à malis omnibus me prorsus exemit. In hac igitur, tantaq; mea quiete, & tranquillitate positus, nõ labascam posthac, recedamq;, ut prius, à iustitiæ semitis. Incauta sanè hæc est confidentia, ac parum exercitati in rebus spiritualibus animi argumentum. Quandiu enim grauissimum carnis onus nobiscum commoratur, non est qui queat dicere se non posse amplius, uel in ipsa capitalia peccata corruere. Atqui nónne Dauidẽ olim, eo maximè tempore, quo se à Deo confirmatum in regno prædicabat, in morbum statim, ac nonnullorum iniurias incidisse legimus? Forsan ille uicissitudinis humanæ parum memor, ob fauorem illum Israëlis ad Hebron, unctionémque illam regiam tam celebrem, populíue frequentiam, ac reportatam de Iebusæis uictoriam, sibi ab ærumnis uitam prorsus immunem polliceri fuit ausus. Quid Petri confidentiam memorem? qui (ut sibi uidebatur) promptus cum Domino suo commori, ad unius mox fœminæ interrogationem perterritus fidem fregit, iurauitq; se Dominum suum non agnoscere. Nos imprudentes si constantiores in proposito, atque in fide solidiores, quàm ipsi perfectissimi uiri fuerint, nos fore speramus. Proinde uerissimum illud esse nõ dubito, neminẽ adeò felicem esse, tamq; in cœlestibus rebus & altus, & excellens, quin illicò miser fiat, si suos subtrahat radios iustitiæ sol:

C ita neminem in tantas proiectum esse calamitates, quin actutum emergat ac beatus fiat, si fauerit Deus. Vicissitudine enim huiusmodi tum miseriarum, tum consolationũ, experiri solet suos Deus, ut de se, suisq; rebus diffidentes, penitus in ipso solo spem omnem suam collocare perdiscant. Et quidem (ni fallor) eius generis exercitatio & lucta in sequentibus exprimuntur.

Domine in uoluntate tua præstitisti decori meo uirtutem.

Successum rei enarrare incipit, ac, ut suus est mos, illa omnia, quibus sese contra ictus aduersitatum immobilem senserat, Dei esse prædicat. Interim, ait, tu, non ego, prestitisti decori meo uirtutem: non id, inquam, meis actum est consilijs, non meis studijs, non mea uoluntate, sed tua. Tu Deus, nõ ego homo, ille fuisti, qui robur, uirtutemq; præstitisti meo decori: hoc est, meæ, ut mihi uidebatur, stabilitati ac perfectioni constantiam suppeditasti. Non sicut ego de me presumo, sed ut tuæ placitum est uoluntati, me in tuis donis quemadmodum collocas, ita & firmas, & undequaq;, ne nutem, fulcis & roboras. Ex hebræo illud, decori meo, monti meo habetur. quem quidem montẽ, intellectum interpretantur, ueluti qui, uti mons in campis syluæ, in homine admodum emineat, & cui illius generis à Dei uoluntate contingat & robur, & firmitas, quorum præsidio neq; in secundis rebus sese efferat, neq; in aduersis nimium perlanguescat, frangaturq;, aut mulierum more perfractè nimium doleat. Quare sic reddit paraphrastes: Tu Domine muniuisti quod precipuum est, uim scilicet intellectus instar montis equam, inconcussamq; fecisti. Verùm tu stultitiam meam repressurus,

Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

Sic ô Dñe præsumptionem meam eo periculosiorem, quo se sibi ueluti ideam quãdam sanctitatis effingit, castigare solitus es. Tua igitur, uel tantillum quidem, D auersa à nobis facie, nostra subitò cõturbantur consilia, languida fit mens, ac prorsus consternata contabescit. Deus enim tunc nos respicere dicitur, cum nostris fauet optatis; ex quo quidem fauore uim sumens animus exhilarescit, gaudioq; afficitur, & in conscientiæ tranquillitate dilatatur. Vbi uerò se longius ire simulat, nostrisq; precibus ac uotis surdum quodammodo sese exhibet, iacet anima, conturbaturq;, & in ipsis tentationibus atque angustijs clamat, suspirat, ingemit, precaturq; id illud, quod sequitur:

Quæ utilitas in sanguine meo dum descendo in corruptionem? Verùm interim Ad te Dñe clamabo, & ad Deum meum deprecabor.

Vide quô se anima in tanta sui consternatione dirigat, undéque opem sibi promittat. Eò certè, si sapit, clamorẽ omnẽ suum ac lachrymas, unde certissimũ speratur auxiliũ, uertet, experta nimirũ toties pacẽ ueram, tranquillitatémue in orationibus, quæ castis desiderijs, cordeq; de diuina protectione minimè dubiæ fiunt, sitam esse. Sed nescio qua miserrima sorte id accidat, ut perpauci sint, uel in ipsis profitentiũ sublimia conuentibus, qui norint, quo modo, quóue studio, atq; animi exercitio rogandus sit Deus. Putant enim aliqui Deum perpetuo sibi fœdere deuinxisse, si aut nõ declinent (utcunq; id fiat nõ multũ referre existimant) à præscripto orandi tẽpore: aut suis in quibusdã, ut uocant, deuotionib. pertinacissimè, uel usque ad nauseam spiritus perseuerent. Quemadmodum enim flagrans animæ intentio, ac perseuerans in orando institutum, semper habitum est celebre & diuinum à sanctissimis uiris: ita stolida quorundam ars, ac prorsus athea, in oratione, quæ fit Deo, periculosissima uisa est, planeq; immunda atq; ignorationis plena, & quæ ipsis quoq; beatissimis spiritibus, nedum quidem Deo, indignationi ac stomacho soleat esse. Hincq; fatuæ illæ prodeunt interdum quorundã iactationes de manso breui hora psalterio, de lachrymis, dum alij stertũt, antelucanis, de ecstasi, de perfectissimaq; irrationabilium affectuũ mortificatione. O homines certè reprehen-

A prehendendos, dignosq́ue, quibus probior cœlitus impartiatur mens atq; animus: qui cum natura igneus sit atq; diuinus, in his solummodo uersari debet, quæ uerè ardentia sunt, prorsusq́ue cœlestia, atq; à mundi crassitie aliena omnino. Censet Eutymius in hoc loco naturã humanã à uate taxari, uilipendiq́ue quasi mortalẽ, ut ipsemet inquit, ac breui extinguendam, & quam alio in psalmo uanitati persimilem esse asserit. Vtcunq; sit, animã pro uita, quæ in sanguine sita est, poni in scripturis cum sæpe aliàs, tum in Leuitici lib. maximè legimus. Anima, inquit, omnis carnis in sanguine est. Quis unquã, nisi Empedoclis prorsus discipulus fuerit, illam animæ partem, quæ & ratio appellatur, & cui æterna promittitur felicitas, in sanguine iacere uoluit? Ad quid igitur, inquit, utilis erit uita mea, si descendero in corruptionem? uel, ut reddit Felix, in foueam, seu lacum æternæ mortis? Atqui hic rursus quasi impatiens consideranda erit cupiditas manendi in uita illorum, qui idcirco maximè uiuere cupiunt, ut magis ac magis Dei gloriam, ac nomen prædicare possint. Melius est, inquiunt, ut uiuamus, etsi ob nullam certè nostri rationem, at saltem ob illam, ut tua gloria per nos, ac ueritas illustretur, spargaturq́ue fama tui nominis per uniuersum orbem, nõ ut carni & mundo à tuis inseruiatur. Arbitror hinc scire posse homines ad quid conditi sint, cur uitam cupere, quibúsque rebus obtemperare debeant. Nulla certè res alia, aut desiderium manendi in uita tam honestum est ac laude dignum, quàm illud, quo quis idcirco diu in carne uiuere exoptat, ut diu in celebrandis Dei laudibus ad cæterorũ exemplum occupari queat. Quare sic cum Deo rationes suas computat:

Nunquid confitebitur tibi puluis? aut annunciabit ueritatem tuam?

Minimè quidẽ omniũ: quin potius uiuens uiuens ipse cõfitebitur tibi. Si uixero,
B ait, te laudibus efferam: si in cinerem resoluar, quæ tibi, aut tuis utilitas? nunquid inanima laudare te poterunt? poterunt forsan, ut sunt plantæ, saxa, arbores, sol, luna, sydera, quibus maximus inest decor atq; elegantia: at à corruptione, à putre gleba, à puluere & cinere, quid decoris? quid laudis sperari potest? A pallida enim in emortuis faucibus & lingua, & uoce, num laus illa, quam tanta exoptat maiestas, expectari conuenit? Ne igitur hoc, quod timeo, accidat,

Exaudi Domine & miserere mei, Domine esto adiutor meus.

Sic enim hunc uersum legit Felix. Verùm si nostra magis arridet litera, dicendum erit, uatem rei, atq; opis futuræ certum, de ijs quæ uentura erant, perinde uaticinatum esse, ac si iam præsentia essent. Eo enim modo diuina se habet natura, ut illi æque futura ac præsentia indifferentia sint: quę & indifferenter suis, cum opus fuerit, impartit ac reuelat. Vides itaq; quo modo, aut qua arte uir sanctus suam sibi præparat dedicationem, nempe animæ purgationem & lumen: quod sanè sibi à Dei misericordia atq; auxilio profectũ asserit. Quocirca sanctissima, ut sic dicam, iactantia, quod sentit aperit.

Audiuit, *inquit*, Dominus, & misertus est mei, Dominus factus est adiutor meus. Conuertisti planctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, & circundedisti me lætitia.

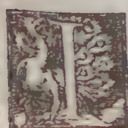
Dictio enim, planctũ, in hoc uersu eius efficaciæ Hebræis est, ut lamentationẽ potius & fletum cum eiulatu permixtum præ se ferat, quàm planctum simpliciter: quanquam apud Latinos quoque planctus, seu plangor, idem fermè sit, quod fletus cum pectoris percussione, ac queribunda uoce & ululatu. Vide grati animi indicium. Nam simulatque suam in re præsertim tam periculosa expressit luctam, de dato cœlitus auxilio lætatur, faceturq́ue sese gratias diuinę bonitati acturũ. Post dolorem, ait, malè transactæ uitæ. post tentationum rabiem, post hominum perfidiam ac persecutiones, post fletum, post lachrymas, uertisti tandem mœrorem omnem meum in gaudium: seu, ut legit Felix, in chorum; aut, ut alius reddit interpres, in tripudiũ. Et sic sanè cum iratus fueris misericordiæ recordaberis.

C Cæterum quod ait saccum suum conscissum, antiquæ nos admonet consuetudinis, qua illi, qui in inconsolabilem aliquem dolorē inciderant, lugubri ueste, quam saccum uocabant, induebantur: ex quo quidem more illud est in Ionæ libro de rege Niniuæo scriptū: Surrexit, inquit, rex de solio suo, & abiecit uestimentū suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Qua quidem periphrasi intelligi oportet regem illum è regali fastu & lætitia in extremum mœrorem ac luctum deuenisse: quemadmodum hic uates hac uerborum congerie exprimere uoluit, quòd placato Domino, atq; ad se per diuinos afflatus cōuerso, discessit mœror, luctusq; abijt, & ululatus. Circundedisti me, inquit, lætitia. hoc est, me totum penitus à dextris, & à sinistris, à planta pedis usq; ad uerticem cooperuit, ac cinxit me spiritus nō huius mundi, sed cœlestis ac planè beatus. Cæterum si aduersa sunt quæ accidunt, omnia sustineo per eum, qui me confortat. Si felicia, nō efferor, non intumesco, sed ex his potius qualia sint æterna bona coniecto. Tantum enim abest, ut in minutissimis rerum fragmentis considerandis (fragmenta appello ea omnia, quæ uiro probo accidere possunt in hoc mundo, siue amara sint, siue dulcia) multum immoremur, ut etiam pertinaci proposito cōtemnamus. Sola enim cœlestia & æterna, nos occupare & debent, & possunt, modò animorum originem non ignoremus.

Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar, Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

Hic gloriam uocat propheta diuinorum beneficiorum memoriam, qua in primis animus gratus Dei gloriam extollere consueuit: hoc est, ut diuus ait Augustinus, nihil boni ex sese, ab Deo autem omnia proficisci putare. Num parua illa censebitur gloriatio, qua uirum sanctum gloriari condecet ac potest, se Deo charum, illiq; curæ esse, atq; propterea tutam in omnibus uitam agere? num illa, per quam
D iactare se solet peccata sibi omnia gratis remissa, seq; cuncta legis præcepta, alioqui humanis uiribus imparia, per Dei filiū exequi potuisse? Vide igitur, ô homo, quò tua destinanda sit gloriatio ac lætitia, postquam absterso manu Dei luctu, & mœrore, pax animi conceditur. Insipiens enim admodum es, si te à Deo ad effœminatos plausus, iocosq; ac luxus enutriri censes. Scilicet tam sublimi naturæ ac numini tua est cordi lasciuia, neque aliud in primis curat diuina maiestas, quàm ut tuam foueat mollitiem & teneritudinem. Felix & cæteri quoq; Hebræi, & nō compungar uertunt, & non sileat: ut perpetuum tenorem atq; institutum laudandi Deum in uiro sancto esse pernoscas. Compunctum præterea cor in homine uelit nolit silere cogitur, unde rectè asserere possumus taciturnitatem necessariò compunctionem comitari: quod quidem ab Eutymio notatū esse uideo, cum scribit hic quod consequitur significatum esse ex eo quod præcedit. Verumenimuero nec dictio, compungar, uidetur absq; ratione poni ac legi. quare is erit sensus: De te cantabit anima mea, non de adeptis diuitijs & magistratib. de te, inquā, omnis mea erit gloriatio, non de numero agrorum, aut ædium: neq; unquam me tuæ eiusmodi laudis, aut de te gloriationis pœnitebit: scilicet quod reddit paraphrastes, incessanter te laudabo, bonumq; mihi abs te datum, tibi acceptum referam, non mihi, meæq; uoluntati, aut arbitrio, & tandem in æternum, id est, toto tempore uitæ meæ, me totum, tuum ad honorem & gloriam incendam: adeò ut nihil os, nihil lingua, nihil mens, atque ipse animus tandem aut cogitare, aut loqui iam uelit, aut possit, quod tuum nomen, quod tuam gloriam, quod tua beneficia & dona non referat, orbiq; uniuerso prædicet ac diuulget. Ne uiuam, si aliud cogito.

PSALMVS DAVID *in finem*. XXXI.

IN te Domine speraui non confundar in æternum, in iustitia tua libera me.

Neminem unquam ex antiquis autoribus siue is uates fuerit, siue patriarcha,

A triarcha, quos ecclesię fundamentum appellat Paulus, me legisse memini, qui tam honorifice spem & fiduciam de Dei bonitate suis scriptis celebrauerit, quàm Dauid, qui tam crebrò illam extollit, ut fermè nullus sit psalmus, in quo spei mentio non inferatur. Nouerat enim uir sanctus id præcipuũ esse telum, quo audacia hostium tam uisibilium, quàm inuisibilium retundi potest. Quid putas aliud in causa esse quòd tam assiduis discordijs orbis ferè uniuersus impræsentiarum exagitatur? Quid porrò aliud arbitremur secundos Turcis in Christianos præbere successus, quàm à Christianorum pectoribus spei absentia, atque exilium? Quid, oro, ad tantam proiecit sui obliuionem ecclesiam? Quid respub. euertit funditus, atque à iustitia, à pace, ab æquitate deturbauit ciuium animos? Vnde ambitio? unde cupiditas? unde dominandi libido, etiam in his, qui in intimis ecclesiæ penetralibus, & claustris latitant? unde luxus? unde fastus, simultasq́, simulatio, dissimulatio, atq; omnis generis uitia emanant? nisi quòd in re alia quàm in Deo suam collocant fiduciam ac spem, mortalium pleriq;? Nuper enim à senatu Veneto ob atrocẽ admodum nunciũ, quo ferebatur Corcyram à Turcis obsideri, cõsternato, interrogatus CAMILLVS Vrsinus an uellet cum exercitu Dalmatiam traijcere, respondit se nihil tam auidè cupere, quàm pro Christo in acie occumbere, quẽ sibi semper tamen cum in tam iusto bello, tum ubiq; locorum affuturum speraret. O uocem certè Christiano imperatore dignam. Non rursus silentio præteribo Genuensium rempub. quæ eodem nuncio, quo Veneti, perterrita, nihil in primis cu rauit, quàm ut cœnobiorum uiros ac mulieres, largissimis eleemosynis inuitaret ad diuinam exorandam opem in re maximè tam necessaria & periculosa: spe quidem ac fiducia, quam de Deo conceperant, eam præ se ferentes normam pietatis cæteris rebuspub. qua nimirum à tam nobili populo instructę non ignorarent in de magis, faciliusq; diuinum impetrari posse fauorem in reprimenda tam poten-
B tissimorum hostium ferocia, quàm ui belli, classeq; facinorosorum hominum colluuie, atq; ære populorum, simul & ecclesiarum instructa. Dauid enim cum rex esset fortissimus, atque adeò sui exercitus strenuissimus & dux & imperator, uictoriarum tamẽ summam ab Deo magis, quàm à munitissimis arcibus, aut uallo, aut fossa, sperandam esse censebat. Quare ubi cum hostibus confligendum erat, à mu nere quidem ducis optimi, militisq; fortissimi, sibi minimè cessandum arbitrabatur, quippe qui non minus ignauiam uel sibi, uel suis militibus nocituram aiebat, quàm Philistæorum, Iebusæorumq;, ac cæterorum hostium & arma, & ingenia: spem tamen suam omnem uictoriæ in Dei magis auxilio & uoluntate se posuisse cum aliàs sæpenumero alijs in psalmis, tum in hoc maximè, quem modò exponere intendimus, testatus est, quàm in falcatis curribus, cataphractorúmue numero, aut uelitum. An uerò spiritualibus in pręlijs alia possit esse formidabilior hostibus armatura, quàm sit fides, fiduciaq; ac spes in Deo, hi certè norunt, qui à tenerioribus annis ad decrepitam usq; ætatem in acie illa fortiter uersati sunt, in qua nõ corpus, sed anima uulnerari solet. Cæterũ animalis homo, carniq; prorsus addictus, cum ne semel quidem ab arena uictor discesserit, ea quæ in abditissimis animæ recessibus peraguntur, non facilè perscrutari poterit. Clamat igitur hic Dauid, Clamat anima suum non ignorans periculum. Clamat tandem Dei filius pro nobis, postq; nos in re nostra tam somniculosi sumus, & tardi: In te Dñe speraui, nõ confundar in æternum. Nego equidem quenquã esse, qui, cum orat, etiam si spiritus ardore sese inter Seraphicos immisceat choros, non confundatur, repulsumq; se à Deo non sentiat, si absq; spe orare præsumat. Vult enim cœlestis pater à uacillante minimè animo rogari: alioqui omnia animæ illi daturus, quæ à terrenarũ rerum uisco libera, quemadmodum amorem, ita & fiduciam omnem suam ac spem, in diuinam bonitatem transfundit. Tantùm id unum expetendum erit, ne in re petenda aberretur. Non omnia enim, quæ suspirijs, ac gemitibus orari solent, impetrantur. Sci ille, qui res nostras etiam nobis ignorantib. moderatur, quid nos deceat,

C aut nobis utile sit, aut quæ magis, quæue minus officere, aut prodesse queant. Idcirco semotis semper à sapiẽtissimo artifice his, quæ aut nihil nobis cõducere, aut multum obesse possunt, ea tantummodo elargitur, quæ magis utilia sunt, & quæ ad salutem nostram facere certissimè nouit. Hac enim persuasione quis orans nunquam suis in supplicationibus pudefiet confusus, reiectusq́ʒ ab actu illo diuino orandi nunquam discedet inauditus. Res uerò illæ, quæ adiaphoræ sunt, si absque certa fide impetrandi postularentur, quippe quæ tam nobis aduersa esse possunt, quàm utilia, non sanè multum admirandum esset. At peccatis ueniam, salutemq́ʒ æternam, quam idem ipse Deus etiam interposito iuramento dare est pollicitus, titubanti fide petere, idem impietatis genus est cum illo, quo quis asserere audet Deum inconstantem esse, ac facile à promissis cadere. Vides quô nostra interdum nos popularis protrudat sanctitas? quæ tum sibimet ipsa magis applaudere solet, cum minus solidè, minoriq́ʒ fide ac spe se uidet orasse? Vocamus enim necessariã illam in orante fiduciam, pręsumptionem, & id maxima cum spiritus sancti iniuria & contumelia. Tantum porrò abest, quod aliàs admonuimus, ut in delectu rerum earum, quę petendæ sunt, fallamur, ut etiam in dies magis in doctrina illa spiritus, quæ omnem docet ueritatem, erudiamur. In ęternum, inquit, hoc est, non semper confundar, licet ad tempus confusus uidear, atq́ʒ à te derelictus. Num semper abs te eiectus uidebor? Minimè quidẽ. Sed in iustitia tua, nõ in mea, quę imbecillis est, tua uerò potentissima, libera me, tuæq́ʒ consolationis pabulo enutri, & pasce. Iustitia Dei in hoc loco, ut aliàs diximus, perfecta est eius natura, qua undequaq́ʒ beatus est, ac summè integer, & per quam solam seruamur, atq́ʒ in adoptionẽ filiorum Dei asciscimur. Cogitanti enim mihi sæpenumero, ac stupenti, quàm uarij sint nostri spiritus & motus & affectus, uaria item consilia ac studia, illud in primis occurrit magnopere reconditum, cogitatuq́ʒ difficile, atq́ʒ arduum, an uir ille in tuto esse

D dicatur, qui in extremo, quod aiunt, anhelitu constitutus, agensq́ʒ animam, Deo posthac, si uixerit, pollicetur sanctius suæ se uitæ rationes instituturũ, legesq́ʒ alias arctiores illi unicæ, quam in anteacta uita non seruauit, additurum: quibusq́ʒ seruatis sperat opportuniori tempore, q̃ illud sit, quo tum sibi demigrandum esset, timet, confidentius emori posse. Is sanè, ut quod sentiam eloquar, uidetur mihi in iustitia sua, non Dei, uelle mori, cum in Dei iustitia obire mortem nihil aliud sit, q̃ nullo habito respectu meritorum, demeritorúmue, morientem sese totum in cœlestis patris sinum proijcere, atq́ʒ ab illius iustitiæ & bonitatis fonte, ne pilum quidem discedere. Alioqui in ratiocinatione meritorum nimium, quæ miserrima est hominis cõsuetudo, inturgescet, aut in considerandis improuidè demeritis desperabit. Quid uetat igitur animum in Dei fide eruditum, spontaneo motu, atq́ʒ hilari desiderio è corpore, cum iubẽt, exire, simulac nouit peccata omnia nostra, è quibus ortum habent demerita, filij Dei esse facta, illius uerò merita, nostra?

Inclina ad me aurem tuam, accelera ut eruas me.

Aures in Deo uolunt esse sapientiam & misericordiam. Illa enim nostram intelligit miseriam atq́ʒ indigentiam, hac exaudit & miseretur. Vates quidem diuinas operationes ab humanis edocere consueuit, quò nostræ naturæ (ut sic dicam) crassamento succurrat, quæ humi pressa raro ad ea speculanda, quæ Dei sunt, nisi per corporea, & quæ usui hominibus sunt, sese erigere est ualida. Verùm considerandum, quomodo indignum haudquaquam sit Deo, si illum dixerit uates aurem ad suorum preces inclinare: qui sanè mos his esse solet, qui cum procerioris staturæ sint, aurem ad os tardiuscula prolatione, uoceq́ʒ exili hominis loquentis, quò facilius audiant, inclinant. quare is erit sensus: Tu Domine cum excelsus sis, ac super omnem sublimitatem sublimis, ad humilem tamẽ animam, tremulaq́ʒ uoce suum dolorem proferentem, aurem inclina. Tu medicus, ego infirmus: tu Deus, ego homo, uas scilicet fragile ac uitreum. Accelera ut eripias me. Vidistíne unquam ali-

quem

A quem in amnem rapidum è lembo elapsum, aut in lutum ab equo excussum, seu è prærupto saxo pendentem, ac uix ui se, ne præceps cadat, summis digitis continentem? Is enim hoc fortius prætereuntium opem implorat, quo cernit sese in maiori periculo constitutum, nedum quidem clamat, sed ut celerius accurratur, clamorem ingeminat, instat, urget. Eodem sanè modo res se nostræ habẽt. Vndiq; enim sexcentis circumuenti periculis, in dubio nauigamus. A dextris quidem in rebus prosperis, elatio & fastus: à sinistris autem in aduersis, desperatio. Hinc gula, somnus, ocium, desidia: illinc inordinatæ animi appetentiæ, uarijq; mentis affectus ac studia, ueluti tauri pingues obsident nos, & nostrã non cõsiderabimus miseriam? Ecquis animum habens non prorsus rationis expertem, suumq; aduertens periculum, non uociferabitur ad Dominum, atq; eum, clamore & ter & quater repetito, ad celerandam opem non prouocabit? Nunquam certè ab huiusmodi solicitudine relaxandus est animus. Alioqui tum maximè in alto iactamur, cum nos tutò in portu nauigare credimus. De Dauide quidem legimus, quòd cum requiẽ neq; in montibus, neq; in uastis eremis à persecutionibus immanissimi regis Saul inueniret, desperabat se posse euadere: nam Saul & uiri eius in modũ coronæ cingebant Dauidem. Vides, ni fallor, sub typo Dauidis, quomodo uiro iusto nullus locus ab insidijs tutus sit, siue in solitudine secum, siue in frequentia cum cæteris uitam agere instituat. Quare

Esto mihi, *ô Domine*, in Deum protectorem, & in domum refugij ut saluum me facias.

Idioma id Hebræorum est, quasi dicat: Esto mihi protector, & refugium. Cæterum illius generis appellationum, refugij, arcis, rupis, petræ, & similium congeries, auxilij rursus, opis, patrocinij, magnitudinẽ periculi indicat. & est sensus: Ad te solum Domine confugio: tu arx, tu robur, tu uallum, tu rupes hostibus meis

B inaccessa, hoc est, te opitulante caduntillicò conatus quãuis acerrimi hostiũ. Olim enim Iudæorum populo per regiones à Mose constitutę fuerunt ciuitates refugij, ad quas cõfugere illos fas erat, qui in delicto aliquo capitali deprehensi, eo in loco, in quo crimen illud incurrerant, tutò habitare non permittebantur. Vmbra sanè diuini præsidij illa fuit, ad quam quidem uates, ut suus est mos, secretissimo artificio allusit, Deum ipsum refugij domum appellans. Vnde sequitur:

Quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu.

Alia litera: Quia pro petra, loco uidelicet inaccesso, atque undiq; prærupto, ac pro turri (hæc est fides) mihi esse soles.

Et propter nomen tuum deduces me, & enutries me.

Cum nomen Dei (ut aliàs admonuimus) sit ipse Deus, deduci propter nomen Dei, erit ab ipso Deo propter semetipsum, nõ propter merita nostra, aut operationes Deo dignas, quæ à nobis exire possint, duci ac regi. Quare is erit sensus: Dux mihi eris Domine, atq; à confragosis montium locis me in opima camporum pascua tanquam tenellam ouem deorsum minabis, ibiq; me enutries, ac uberrimis tuarum gratiarum herbis ales, & sustentabis. Omnis certè alius cibus mortalis est ac terminabilis, & qui mihi facile nauseam ciere potest: tuus uerò immortalis, æternus, consolidansq; & cor, & animam. Idcirco stolidi esset animi, planeq; uecordis, ab illo satietatem sperare, & uitam, cum mortalis sit, ac corruptioni obnoxius: tuus autem uiuus, & cætera omnia uiuificans, uitámue dans mundo.

Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi, quoniam tu es protector meus.

Passim Dauid in psalmis fraudulentorum hominum astutias, atque adeò spirituum immundorum insidias, laqueos, aut retia appellat. Res sanè commiseratio-

C ne digna uidetur, cum aucupum inſidijs, aut uiſco, aut rete capta auicula, in tricis illis doloſis implicatur: ſed magis illa, cum uir probus, improborum hominum laqueis, calumnijs, falſisq; delationibus & iniurijs irretitus, miſerrimum in modum pertractatur. At longè atrocius eſſet ſpectaculum, ſi aſpectui humano patêre poſſet quomodo anima in turpiſsimis illis ſuis appetentijs, ac concupiſcentiarum ſordibus, fæceq; libidinum & curarum inuoluta, miris ſeſe diſtorqueat modis, & ſe excruciet. Incauta enim dum forſan nimium ob propriam excellentiã aut turget, aut præſumit, in laqueos illos, qui per delitiarum uepres ac ſentes deliteſcunt, incidit, irriſa nimirum ab ipſis aucupibus, atq; oſtentui habita. Hoc igitur tropo uerborum uoluit uates doloſorum ſimulationes exprimere, qui dubijs ſemper uerbis reſponſa dantes hamatum animum, ac planè laqueis ornatum præ ſe ferunt. Itaq; me Domine, inquit, ab illis ipſis, qui in corde & corde loquuntur, ut me decipiãt, explica, atq; ab illorum manibus (ut es natura ſimplicitatis tutor) uendica. Siquidem tu ſolus id potes, ſolúsque item es, quem meum ſcutum, meum thoracem, meamq; galeam, contra duplices iſtos homines ac bilingues eſſe decreui. Nónne etiam dæmones bilingues appellari fas erit, cum uitam polliceantur, mortem uerò propinent? Vtcunq; ſæuiant,

In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum.

Cum enim in omni loco, in omni tempore, in omni uitæ genere antiquus hoſtis circumeat quærens quem deuoret: idcirco ubiq; gentium, in omni ætate, in omni gradu, & uitæ conditione clamandum erit, ut ſpiritum noſtrum, ſiue in corpore exiſtat, ſiue ab ipſo demigret, paternè foueat Deus, ac tuteiur. Certè equidẽ cum conſidero nullum locum quamlibet abditum, ac remotum, nullam ætatem, nullámue horam tutam eſſe à dæmonum, atq; hominum improborum tendiculis & laqueis, totus cohorreſco, prorſusq; de meipſo deſperans uereor aliquando, an
D poſsibile ſit factu ſpiritum aliquem humanum ſeruari poſſe. Rurſus uerò cum recolo qua potentia & bonitate is præditus ſit, qui pro me eiuſmodi hemiſtichio, quem nunc tractamus, in cruce moriens eſt uſus, meme actutum reuoco, atq; in memetipſo diffinio, eundem ipſum ſpiritum, quem patri moriens filius commendauit, unum cum meo eſſe, utpote in uno atq; eodem corpore commorantẽ. Nam quemadmodum totum corpus humanum ab uno tantummodo ſpiritu, licet in membris uarijs diuiſum, & agitatur, & uitam habet: ita eccleſiam, electorum ſcilicet conuentum, alter alterius qui ſunt membra in Chriſto, ut ait Paulus, unum atque eundem ſpiritum cum ſuo capite, qui Chriſtus eſt, habere neceſſe erit. Quocirca aſſerere audeo Chriſtum animam in cruce agentẽ ſpiritum meum patri commendaſſe, quando uoce magna exclamauit, dicens: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum. Quàm uereor ne tam arctam unitatem, qua maior in terris nulla eſſe poteſt, impudentiſsimè ſcindamus. Odijs enim, ſimultatib. mutuisq; diſcordijs, ac beluis illis Hyrcanis ipſis tigribus immaniorib. ambitione atq; auaritia, reſcindi ſolet. Cuius quidem rei typus fuit Iudas Iſchariotis, qui propter nimiam pertractandi res pauperum rabiem & cupiditatem, ab unico illo uirtutum omnium præceptore Chriſto Domino ſponte ſua ſeiunctus, ne in ſemetipſo quidem unitus mãſit, ſed deſperatis omnino rebus, omniq; abiecta ſpe ueniæ, laqueo ſe ſuſpendit, ac crepuit medius.

Redemiſti me Domine Deus ueritatis.

Nonnulli legunt hunc uerſum: Redime me Domine Deus ueritatis. Vtraque lectio ſenſum eundem habet, qui is erit: Certus ſum de tuo auxilio ac redemptione, ô Domine, quia Deus uerax es. Tua enim promiſsio, cui indubiè credo, mentiri non poteſt, quia ipſamet es ueritas. Quis unq; credidit ſe à ueritate falli poſſe? Cõſtantiſsimus igitur in pollicitationibus Deus eſt: pollicitus eſt enim ſuos à malis eximere. Eximet certè, ac redimet Iſraël ex omnibus iniquitatibus ſuis; tantum non

A non animum in infortunijs despondeamus. Sæpe, inquit paraphrastes, liberasti me, & liberabis in promissis tuis constantissimè uerax.

Odisti obseruantes uanitates superuacuè.

Felix: Odi obseruantes, seu expectantes uanitates uanitatis. Alia uerò ex hebręo litera sic reddit: Odi omnes qui magicis artibus intenti sunt: ut planè idem sit odio habere intentos magiæ, & expectantes, ut uertit Felix, uanitates: hoc est, ut ipsemet interpretatur, expectantes responsa Phytonum, & similium. Solent enim hi, qui rebus corporeis relicto Deo intenti sunt, mirum in modum in disquirendis futuris euentibus esse curiosi: ut illi, exempli causa, qui gloriæ humanæ percupidi, de nondum habito honore, quæsito tamen, ac palam empto, uoluptatem aliquam capere efflagitant. Sed mirum quàm sæpe nænijs plusquã anilibus credunt miseri: ridiculaq; portenta, & timent & uenerantur. Cur non magis impia, quàm ridicula dixerim? Cur non infidelia prorsus illa appellauerim, postq; audio inter primarios mundi uiros, quosdã adeò in fide Iesu Christi parum stabiles & cõstantes, ut in ornando, seu onerãdo potius capite regia corona, aut prima infula, ac mitra, cõstellationes, quas uocant, obseruare, chiromantas accersere, passimq; per orbem uniuersum astrologos, magosq; accire & cõsulere: qui & ipsi quoq;, præmij loco, pedo tandem episcopali donati abeunt. Scilicet honor ille, aut onus potius, omni cuiuscunq; conditionis, aut artis, hominũ generi conferendũ est: & non magis illis, qui cum doctrinę synceritate, morumq; candore, tum uitæ sanctitate inter alios emineant. Et quidẽ aut honesta ea sunt, Deiq; religione digna, quę fieri quotidie in ecclesia Dei cernimus, aut ridicula omnino cõminatus est Deus Mosi. Anima, inquit, quæ declinauerit ad magos & ariolos, interficiam eam. Non inuenia tur, clamat Dominus, qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia, atq; auguria. Ne

B sit maleficus, nec incantator, neq; phytones cõsulat, neq; diuinos, & quærat à mortuis ueritatem. Hæc quidem Iudæis. Emoriar equidem, atq; ab æterno uitæ fonte secludar omnino, si ea ipsa à Christianis uiris peragi fas esse credo, quæ uel in ipsis incredulis ac infidelibus abominatur Dominus. Summã enim, atq; eandem præcipuam Dei iniuriã semper esse existimaui, futurorum scientiã rei alij potius, quàm Deo tribui: quo moderante, disponenteq; omnia perfectissimo consilio atq; ordine, nõ possunt nõ optimè euenire, quæ ipse euenire decreuit. Rectè igitur Dauid uolens suę fidei constantiam exprimere, se odisse uanas sortes, ac magię studiosos, omnibus testatum esse uoluit. Exemplum sanè mirabile, & quod sopitum in nobis fidei ignem exuscitare idoneum sit. Pudeat, pudeat Christianum hominẽ, sed in primis eum, qui uel dignitate aliqua sublimiori in mundo cõspicuus est, uel qui sub arctioris alicuius professionis lege solitariam degit uitam, eas ipsas, quas Deus etiam in hostibus suis execratur, artes sectari, illisq; credere. Ab utroq; enim huiusmodi hominum genere, cæteri è uulgo homines suas sibi uiuendi normas assumere soliti sunt, quare illorum uita ab omni parte perfectissima esse debet, ac planè munda. Tu igitur, ô Domine, meritò odisti omnes obseruantes uanitates istas superuacuè: hoc est, frustra, inutiliterq;, ac plusquam dici potest, & turpiter, & impie. Cæterum is uanitates obseruat, seu, ut interpretatur paraphrastes, uana amplectitur, qui omisso Deo rebus solummodo terrenis inseruit, à quibus quidẽ nil nisi inanitas quædam expectari par est. Cum enim speciosæ magis apparent ac stabiles, tum illis minus est fidendum: siquidem figura huius mundi, ut diuus inquit Paulus, aura fugacior præterit. Illi sic:

Ego autem in Dño speraui, exultabo & lætabor in misericordia tua. Quoniã respexisti humilitatẽ meã, saluasti de necessitatib. animã meã.

Pulchra sanè antithesis. Illi uana sectantur: ego Dominum, qui suorum arx est munitissima, ac refugij domus, & amo, & sequor. Illi uanitates obseruant, & amplexantur: ego uerò in te spem omnem meam colloco, hoc est, & firma, & stabilia

C amplector. Illi ſuas omnes actiones ab aſtrorum motibus pendêre uolunt: ego abs te non ſolum & aſtra, & cœlos quoq; ipſos uirtutem illam ſuam, qualis ea tandem ſit, agnoſcere affirmo, uerumetiã quicquid uſpiam ſiue in cœlis, ſiue in terris conditum eſt, hoc idem agit: te confitetur, te amat, à téque eſſe, ac pendêre, ut poteſt, prædicat. Porrò hunc uerſum integrum ſic legunt Hebræi: Exultabo, & lætabor in miſericordia tua, quoniam reſpexiſti humilitatem meam: ſeu, ut legit Felix, afflictionem meam, agnouiſti in anguſtijs animam meam. Vide hic uatis ſubitam ecſtaſim, ac ſtuporem, ex conſideratione tam admirandi patrocinij Chriſto à cœleſti patre contra ſpem omnium exhibiti. Cum enim unicum illud uirtutum omnium exemplar Chriſtus Ieſus, mortalium omnium languores, cruciatúſue mortis, atque, ut aliquibus uiſum eſt, inferni, ſecum ferens, in manus patris ſuum atq; adeò noſtrum cõmendaſſet ſpiritum, terrificum quendam prę ſe tulit metum; ita quòd ne leuiſsima quidem ſuſpicio in circunſtantium mentem uenire poterat, eum ipſum tam crudeliter habitum à Iudæis, ſeruari poſſe. Seruatus tamen eſt, atque à patre ſolo, à morte, & inferorum tenebris redemptus, quemadmodum in hoc ſe pſalmo redemptum aſſerit. Spem quippe omnem ſuam illum de cœleſti patre concepiſſe arbitror, cum ob plura, tum ex illo quoque Eſaiæ uaticinio, quo uates ille ſic patrem animantem in cruciatibus filium facit: Noli, ait, timere, quia redemi te, & uocaui te nomine tuo, meus es tu. Hanc igitur tam inſperatam ſpem, atque opem conſiderans Dauid, uice Domini exclamat: Exultabo, & lætabor in miſericordia tua, propterea quòd me in anguſtijs anxiantem non deſeruiſti; ſed magis, quæ tua eſt bonitas, extraxiſti, uitamq; meam paterno uultu, & aſpectu, non indignabundo ac truci, penè periclitantem reſpexiſti. Caue putes filium Dei aut fictè paſſum, aut ſimulatè patrem oraſſe. Quòd ſi certè tu ex animo perpenderis quantæ fuerit grauitatis pondus illud tuorum ſcelerum diuinis humeris filij Dei impoſitum: D quanta perditionis tuæ certitudo, quanta deſperatio; diffinies tandem immenſas illas difficultates non potuiſſe ab homine uno abſque grauiſsimo dolore & cruciatu diſſolui & enodari. Verùm ne inutile prorſus quidem, ait uates, tam ſancti corporis uidear membrum, exultabo & ego quoque cum Domino meo, & lætabor in eius miſericordia, non in mea iuſtitia, ac bona uoluntate. Ipſa, ipſa quippe eſt, qua quemadmodum ipſe Dei filius ſolutis, ut ait Petrus, inferni doloribus, ſeruatus eſt, ita & nos cum ipſo ſpem firmam ſalutis concipimus, atque eandem ipſam per ipſum obtinemus, ab ipſoq; expectamus. Cæterum quòd in uulgata æditione legimus: Saluaſti de neceſsitatibus animam meam: puto uatem tentationes, ac aduerſitates tanquam petulantiæ humanæ neceſſarias, neceſsitates appellare. Continuum enim hic bellum cum geratur inter carnem & ſpiritum, adeò iam nobis familiare factum eſt, ut connaturale penè, ac neceſſarium eſſe uideatur. Alioqui, qui non tentatur, quid ſcit? Ab hiſce igitur neceſsitatibus ſe Dei auxilio ereptum ſibi gratulatur uates, & nos cum illo.

Nec concluſiſti me in manibus inimici, ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos.

Perſeuerat Pſaltes in diuinorum beneficiorum cõmemoratione, quaſi hoc uerſu ſuperiorem explanans. Tranſlatio frequens ea eſt in ſcripturis, ut cum aduerſis premimur, tum nos in arctũ cogi queramur: liberati uerò, perinde atq; in latiorẽ campum, in quo pro noſtro arbitrio uerſandi ſpatiũ detur emiſsi, miro afficiamur gaudio. Qui enim quô libuerit ſe confert, is proculdubio ſui eſt iuris: ut hi planè ſunt, qui reb. diuinis aſſueti, iam carnis huiuſce infelicißimæ interſertos laqueos, acutiſsimáſue mundanarum rerum ſpinas fortiſsimè calcarunt. Ita Dauid ceu in arctum cogebatur cum à filio impijſsimo & ui & armis impeteretur: poſtea uerò à metu tum filij, tum cęterorum hoſtium Dei dono liberatus, in regnoq; reſtitutus, ueluti ex anguſto loco in latiſsimum deduci campum uidebatur. Dominus enim fecerat

A fecerat illi spatium. Non minoribus certè angustijs arctatur ille, qui ob malè antè actæ uitæ memoriam à dæmone diuexatus, omnia quasi per Syllæam rabiem, aut euripum aliquem rapidissimum ferri existimat, cuncta arcta uidentur, atque anxietudinis plena. Quid si porrò spe firma erectus (uide quid agat spes) sentit se Dei munere, ac beneficio paulatim recipere anhelitum, ac respirare? Spatium tum quidem fit, curritque expeditè, ac solutis pedibus, animæ scilicet affectib. à bois illis terrenarum cupiditatum, canit Deo: Statuisti in loco spatioso pedes meos, sedastique omnes animæ motus atque appetentias, ita ut nihil amplius uelit, aut appetat, quàm super excelsa statui.

Miserere mei Domine quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & uenter meus.

Complectitur hic uates angustiarum animam dilacerantium effectus: atque iterum alijs uerbis supramemoratas suas tribulationes explicat, quantoque potest nixu diuinam implorat misericordiam. Felix tamen hunc aliter reddit uersum: Caligauit in dolore: seu, corrosus est præ amaritudine oculus meus. Norunt planè id illi, qui quanti æstimanda sit ultio diuina, quam peccando sibi asciuerunt, seriò ac sedulò uersant animo. Ab his certè longè absunt risus, iocique, curæ superuacaneæ, studia inutilia, ac umbræ rerum. Cogitantibus enim annos suos in amaritudine animæ, hoc est, medullitus, & seriò, horror quidam futuri iudicij, æternæque damnationis ob oculos uersari solet: quam ægritudinem hic appellari posse arbitror, cuius ea est uis atque impetus, ut cruciatum, afflictionem, tabem, fœditatémue, & id genus alia inducat. Exest animum, planéque conficit mœror huiusmodi. Neque sanè id absque fit ratione. Nam si uehemens est, animum totum in id quod premit conuertens, naturalem simul calorem ad sese internè colligit: qui & ipse ue-
B hemens & molestus, uitalem succum cõsumit, uoratque, uti ferrum candens aquarum guttas, hincque animi intentio in illo uno tota occupata concoctionem remoratur, intercipitque commodam corporis instaurationem. Quare hisce incommodis affecta ualetudine, atque habitu corporis suo uitali ordine fraudato, suboritur macies, contrahuntur intestina, arescit cutis, ægrè trahitur spiritus, sanguis refrigescit, calorque cordis, unde emanat uita, imminuitur: unde impallescit facies, oculique refugiunt, ac ater nigror deturpat genas. Neque id sanè multum, nisi & lachrymas dira hæc animi ægritudo ab oculis longo fletu pertritis excutiat. Hinc gemitus, hinc suspiria, hinc ab imis ipsis cordis radicibus euulsi audiunt eiulatus. Turbatur insuper anima, uita, uenter, corpúsque demum totum mœrore tabidum fit. An uerò eius generis mœror, qui tam atrociter totum ualeat corpus afficere, in filium Dei cum in mundo esset cadere potuerit, psalmus alius indicat: in quo inter cætera ueluti aquam sua effusa fuisse ossa conqueritur, córque, uti cæra ab igne solet, eliquatum. Præterea uolunt quidam hic oculum turbatum in pœnitente præ amaritudine, intellectum esse & cognitionem, quæ facilè in perturbationibus animi uehementibus caligat, atque hebes fit: animam uerò pro spe poni, nec immeritò quidem. Nam quemadmodum anima hæc, qua uiuitur, membra omnia uiua reddit ac refrigerat, quippe cui in sanguine sedes sit, & uis omnis: unde effuso penitus à corpore humano sanguine, homo uiuere desinit: ita spes, quæ totum interiorem nostrum hominem animat, extingui solet, si propter aduersa, in quibus uiuere spes debet, nimium frangamur, ac desperemus. Ventrẽ rursus aiunt uim esse eam, quam memoratiuam uocant: siquidem inter alia, quæ uehementissimus animi dolor secum ferre consueuit, id in primis commiseratione est dignum, quòd hominẽ attonitum reddit, ac planè corrupto memoriæ domicilio stupidũ. Ventrẽ hunc sponsus in sponsa eburneum appellat, ob earum rerum candorem, & puritatem, quas uersat animo uir Deo charus. Quare tetras illas omnes esse cogitationes iudico, quæ à sorde aliqua uitiorum, aut oblectamento proficiscuntur, ut

C est libidinum, uindictæ, mundanarumq́ rerum, aut honorum impatiens cupido, atque æstus, amor sui, & cætera eius generis animi uitia, quibus memoriæ uirtus corrumpi solet.

Quoniam defecit in dolore uita mea, & anni mei in gemitibus.

Seipsum interpretatur hic uersus, ut nihil aliud esse intelligamus uitam in dolore deficere, quàm ipsos annos longo mœrore cōsumi. Clarius Felix: Quoniam, inquit, defecit in anxietate uita mea, & anni mei in suspirio. Vide quomodo uir sanctus, ac totius sanctitatis dator Christus, non dicat uitam se suam in terris per lasciuias, uoluptatesq́ corporeas, ac commoda illa, quæ ad corpus solummodo spectant, traduxisse. Etenim eius generis uitam, parasitorum, ac in ganeis conuersantium magis esse arbitror, quàm Christianorum, habitantiumq́ in templis, ac eorum maximè, qui cum Paulo se iactitant (quàm seriò ipsi uiderint) uitam suam positam esse in Deo. Scio, aiebat Paulus, quòd qui in carne sunt, Deo placere nō possunt. Sententia enim generalis hæc est, ad omnes pertinet, omnes tangit, omnes admonet, omnium uellit aures: QVI IN CARNE SVNT, DEO PLACERE NON POSSVNT. Neq; ego quidem à Paulo dissentire possum, quem unicè post Christū in terris ueneror. Vtinam aut ego interdum mentirer, cum uerum dico: aut illi, qui conspicui magis sunt in mundo, suæ uitæ rationes adeò exactè instituerent, atque ad æquitatis normā formarent, ut nomen sanctum Dei per ipsos ab omnibus laudari posset, non blasphemari. Felix orbis, felixq́ ecclesia, atq; eius templa & ædes, si caducis rebus omissis, uanisq́ tum carnis, tum earum rerum, quæ in animo insunt, eliminatis à procerum cordibus appetentijs, solida, atq; ea quidem, quæ ueras uoluptates secum afferunt & sectarentur, & cæteros eadem ipsa sectari edocerent. Quanta porrò putas animi ægritudine affici

D uiros sanctos, ac perrodi, cum uident impios non iam ueluti Cedros Libani, sed super id, quod dicit̄, aut colitur Deus, ut inquit Paulus, efferri? perindeq́ uiuere, ac si Deus non esset? Et quidem doloris huiuscemodi uis eo sæuius in castissimis illis pectoribus incrudescit, quo malum, quod uident, depellere nequeunt. Magnum sanè illum esse dolorē, & credo, & interdum experior, cum tam benignus pater, atque idem nostrorum omnium amantissimus, adeò male à suis haberi, & tractari cernitur: sed alterum illum quammaximū, cum animus tam iniustas iniurias ulciscendi penes eos sit, qui parum uiribus, multo minus autoritate & potētia præditi sunt. Hi certè de se cum Psalte canere possunt, quòd defecit in dolore uita nostra: hoc est, ut ipse semet interpretatur, anni nostri præ indignatione, & mœrore, inter gemitus & suspiria attriti sunt. Mirum profectò esset, si seruus, confecto in mœrore Domino, uiuere in delicijs uellet.

Infirmata est, *inquit*, in paupertate uirtus mea, & ossa mea conturbata sunt.

Ex hebræo: Infirmata est in iniquitate fortitudo mea, uel, ut legit Felix: In delicto meo corruit uirtus mea. Vtrunque enim filio Dei cōuenit, qui in hoc loco innocentissimi sui corporis defectionem, ac lassitudinem, paupertatem uocat, ob cuius languorem omne animi robur infirmatum dicit. Corruit, inquit, in delicto meo uirtus mea. Vide amātissimi nostri bonitatē, qui mortalium delicta, propter quæ ab innocentia illa, qua pares angelis conditi fuerant, in abominabiles uitiorū sordes, turpitudinemq́ corruerāt, sua asserat, atq; in ipsis ferendis, delendisq́, uim omnem spiritus elanguisse expostulet. Ego, inquit, qui peccatum nō feci, sub alienorum peccatorum onere coactus sum cadere: quæ tamē mea esse uolui, cum pro ipsis reus factus emori decreui. Peccata nostra alio quoque in psalmo sua uocat, dicens: Longè à salute mea uerba delictorum meorum. Ossa porrò sua turbata memorat, quò uel ipsis rebus inanimis occasionē præbeat considerandi, cuius ponderis sarcina illa extiterit, quæ non solum intestina omnia perturbationib. eiusmodi obnoxia

A obnoxia commouerit, ac planè cõcusserit, sed & ipsa quoq; ossa, alioqui dura, atq; inertia cõturbauerit. Non rarò enim istuc obuenit, ut ex uehementi perturbatione permoto spiritu, ossa quoq; ipsa tremant, nulliusq; uirtutis sint. Quare in nonnullis morientibus id moris esse conspicimus, quod lachrymabilem quendam in modum contremiscunt, horribiliterq; distenduntur præ angustia & agonia. Deficiente enim uitali succo, atq; humore, tum ossa, tum cæteræ corporis partes, utpote suo pastu destitutæ, uim suam amittunt: idcirco cõtabescunt ac dissoluuntur, ex qua quidem re tremor, ac debilitas oriri solet. Cæterum ossa in scripturis pro dignioribus animi uirtutibus interdum accipi sciunt studiosi. Quas sanè uates asserit in sese confusas, ac imbecilles factas, ob metum forsan illum, qui ex consideratione propriæ imbecillitatis, atque ignorantiæ in corde pauido facilè innasci solet. Hisce tandem uerborũ tropis uult uates omnibus innotescere, quàm graue fuerit uulnus illud, pro quo sanando tam dira passus est Dominus uitæ: rursumq; quid nobis uulneratis faciendum sit, simulatq; medicus non suorum uulnerum dolorẽ tam acerbum, qui mortem intulerit, perferre uoluit.

Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium uicinis meis ualde, & timor notis meis.

Exaggerat sui Domini calamitatem uates his uerbis. An uerò Christus populo illi suo despectui fuerit, ac abominationi, sacra testatur historia: atq; antea nõ semel ab Esaia uaticinatum fuit, homines scilicet illum quasi leprosum, & absq; specie & decore reputaturos. Solent enim hi, qui in maxima aliqua angustia positi sunt, plurimum leuari, si quos nacti fuerint, qui si non opem, saltem animum compatientem, & amicum præstent. At in medio ipso calamitatum feruore ab omni-
B bus destitui, & ab ijs quidem, qui nihil minus quàm se deserere debuerant, nõ tantum deseri, sed contemni, atq; illis horrori esse, malorum omnium maximum est. Conqueritur igitur Christus Iesus, sese omnibus tum familiaribus, tum uicinis execrabilem esse. Quod enim nos legimus, super, Hebręis est, propter, seu apud: uel etiam, ut uertit Felix, ab. Vnde erit sensus: Ab omnibus tribulantibus me factus sum opprobrium uicinis meis ualde, & timor notis meis. Ipsis notis & familiaribus, ait Augustinus, timorẽ incussi exemplo horribilis tribulationis. Id olim præ se tulit Petrus: hoc Ioannes, qui relicta sindone aufugit nudus: hoc cæteri discipuli: hoc Iudas ipse, modo tamen execrabiliori quàm hi, qui metu potius illo, qui in constantissimũ quoq; uirum cadere potest, deterriti, Dominum suum negauerunt, ille uerò malitia & iniquitate.

Qui uidebant me fugerunt à me, obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde.

Mos est quidam turpissimus inter homines, ut illum qui in ęrumnam grauem aliquã, aut culpam inciderit, deuitent omnino. Quinetiam, ne in periculum cum illo deueniant, aut in suspicionem saltem, si fortè eandem intrare domum contigerit, eo inspecto, se foras illicò proripiant. Ex quo parum laudato more plerunquẽ miser in miseria illa sua marcescens ac moriens, hoc uno omnium infelicissimo infortunij genere moritur, quòd uiuens ab amicis fuit derelictus. Quare ne afflictionum cumulum omnem Dei filio defuisse putes, facit eum uates probrosum omnibus factum, à uicinis quoq;, atq; ab ipsis charioribus amicis desertum, & obliuioni traditum. Obliuioni, inquit, datus sum non secus, quàm mortuus aliquis, qui ab hominum memoria facile elabitur. Cum enim nulla amplius sit spes mortuum amicum in hoc mundo reuicturum, ea primum suis est cura ut humetur: nam finem cum uita tunc habent quęcunq; ab eo tractabantur negocia. Sic porrò de uasis confractis adhuc minor est nobis cura, quàm de amico mortuo. Quocirca rem magis exaggerat, dicens:

Factus sum tanquam uas perditum, quoniam audiui uituperationẽ

C multorum commorantium in circuitu.

Non ignorare quidem poſſumus, quantũ Chriſtus male habitus fuerit à ſuis,
quantumq; reiectus, adeò ut nulla prorſus de illo ratio haberet̃, iudicareturq; nul
li uſui idoneus. Cæterum mortuum hominẽ, aut uas fractum quis amplius amat,
aut de eo curam habet? Vas perditum uocat uas fractum, quod ab omnibus uitu
peratur, abijcitur, à nulloq; emitur. Vas iſtuc in terris fuit Chriſtus, atq; hi cum eo,
qui ſunt eius. Hi dico, qui, ut inquit Paulus, piè uolunt uiuere in Chriſto, propte
rea abijciuntur, deridentur, à nemine emuntur: hoc eſt, nulli uſui mundano apta
ri poſſunt. Haud mirum ſanè. In mundo quippe ſunt, ut ait Chriſtus, & tamen de
mundo non ſunt. Idcirco uituperationem audiunt commorantium in circuitu.
Alio in pſalmo conqueritur Dominus ſe circundatum à canibus multis, à taurisq;
pinguibus obſeſſum. Quàm uerò male audierit in terris, quámue ſæpiſsimè à Iu
dæorum turbis, tanquam uenatorijs canibus circumuentus fuerit, uituperatus,
irriſioniq; habitus, nihil ferè tam copioſe enarrant euangelici ſcribæ: ſed tum ma
ximè, cum eum occidere decreuerunt. Tum, dico, quando uniuerſus penè orbis
uiſus eſt in ſuum conditorem conſpiraſſe. Vnde ſequitur:

In eo dum conuenirent ſimul aduerſum me, accipere animam meam
conſiliati ſunt.

Quod quidem Hebræi clarius exprimunt. Audiui, inquit Felix, infamiã mul
torum: Timor circunquaq; dum ineunt cõſilium ſimul aduerſum me, ut perdant
animam meam cogitauerunt. Cenſet Eutymius repetendum hic eſſe ſuperiorem
uerſum illum: Miſerere mei Domine, quoniam audiui uituperationẽ multorum
commorantium in circuitu: ſed tum præcipuè, cum mihi animam adimere, ut red
dit paraphraſtes, conſtituerunt. Mane autem facto, ſcribit Matthæus, conſilium
D inierunt omnes principes ſacerdotum, & ſeniores populi aduerſus Ieſum, ut eum
morti traderent. Ecce quomodo tota ſimul Iudæa cõuenit ſimul aduerſus Ieſum,
ut innocentiſsimam illi adimerent animam. Cæterum non parum exiſtimanda
eſt tentatio illa, cum anima circunquaq; ſe ſeptam ſentiens à truculentis hoſtibus
illis, qui nihil tam auidè quærere uidentur, quàm ut illam perimant: hoc eſt, à ſua
uita, quæ fides eſt, abalienent, ingemiſcit, quaſiq; inter ſacrum & ſaxum, ut eſt ada
gium poſita ſuſpirat, ueretúrq; an à Deo derelicta ſit. Cum em̃ conſiderat à quàm
ſublimi diuina contemplandi conſuetudine, & guſtu, quem toties in pace conſti
tuta plenis, ut aiúnt, crateribus hauſerat, ob tentationum moleſtiam atque atroci
tatem eiecta ſit, ſupra modum dolet, & queritur, quî fit quod hinc à conſueta dul
cedine ac ſuauitate diuini guſtus repulſam habeat, illinc amicitiam ſuam pollicen
tem mundum, uitæq; commoda præmonſtrantem uideat, attamen execrandum,
modisque omnibus cõtemnendum ducat. Hæc ſecum: In re arctiſsima, periculiq;
plena uerſor. Num ego abiectis omnino corporeis oblectamentis, cœleſtibus e
tiam priuabor? num fractum ueluti uas coram Deo ſemper exiſtimabor? num ob
liuioni illi tanquam res penitus nihili in perpetuum ero? Vides animam in tantis
anguſtiarum procellis periclitantem, ac deſperantem, & non clamabis, Miſerere
mei Domine, quoniam tribulor? quoniam audio uituperationem commoran
tium in circuitu? quoniam mei unà hoſtes conueniunt ut me interimant? Nónne
die noctúque, ut meam mihi adimant animam, conſilium capiunt? Heu quàm fre
quentia conſilia, aiebat ſanctus ille ſolitarius, ineunt dæmones, ut hominem pe
rimant. Iam certè res in comperto eſt nunquam ceſſare hoſtem humani generis,
quin artes aſſuat, nectátque dolos & fraudes, quò incautas irretiat animas, ua
gantésue, atque à grege cætero aberrantes deprædetur. Paſsim enim laquei, paſ
ſim retia, paſsim decipulæ, paſsim mentita felicitate ineſcati hami tenduntur.
Adeò in hoc unum ſemper conuenire uidentur aucupes iſtiuſmodi aſtutiſsimi,
ut hominem à cœleſtis patriæ ingreſſu auertant. Ecquis tam deliberatum illorum
conſilium,

A cõsilium, ac penè homini ineuitabile, euitare poterit, nisi tu, ô Domine, opituleris? Nostræ ne uires? nostra sanctitas? Ne uiuam tecum si meam putem puchritudinem me posse seruare, & non potius tuam misericordiam, & pietatem. Hi certè astutissimè conspirauerunt aduersum me.

Ego autem in te speraui Domine.

Quicquid enim machinarum intorserint in me hostes, spei umbone refringã. Tu spes, tu robur, tu arx, tu deniq; bonum omne meum. Idcirco

Dixi; Domine Deus meus es tu.

Dixi, hoc est, in hac sentẽtia semper perseueraui, ut quicquid accidisset, Deus mihi futurus esses, bonus, placabilis, ac multus ad ignoscendum. Considerandũ illud est, quomodo anima illa, cui nihil iam placet, nisi uirtus, & honestũ, in extremas interdum coniecta calamitates, atque ærumnas, spem nõ deserat. Et licet uis doloris ipsum prorsus depascat corpus, cruoremq; è uenis emungat, ac cor inanimum penè reddat, & exangue, spiritus tamen diuini testimonio, qui testimonium reddit spiritui nostro, ut inquit Paulus, quòd filij Dei sumus, roborata, intra sese cogitat, & dicit: Scio quòd Deus meus es tu. Num igitur me in tua misericordia confidentem deserere poteris?

In manibus tuis sortes meæ.

Hoc est, ut interpretatur Augustinus, causa & ordo electionis meæ tibi soli cognitus est: non enim uideo, quam ob rem ab impijs ac reprobis me delegeris. Hebræi legũt: In manu tua tempora mea. Sortes dicit, hoc est, quicquid mihi acciderit, siue secundum, siue aduersum id fuerit, quid hostes timeo? In tua enim potestate illud omne esse scio, non in hostium meorum libidine, & uoluntate. Mala quippe mihi inferre possunt, bonaq; auertere, & interturbare, si tu, in cuius manu sitũ
B est utrũq; tempus, tribulationis scilicet, ac cõsolationis, annueris. Non mihi quidem illud uerendũ, ne reliquũ uitæ spatium, quod tu incõmutabili proposito præscripsisti, à quorundam feritate intercipiatur, cum abs te, non ab hostium potestate, meũ omne æuũ dependeat. Itaq; utcunq; à frequenti improborũ hominũ corona concludar, adeò ut nulla sit euadendi uia, adhuc me seruare poteris. Quare

Eripe me de manu inimicorum meorum.

Libera me, ait paraphrastes, à tyrannide impiorum. Videtur mihi uates uelle dicere, me exime à mundo, alioqui non certè uideo quomodo prudentis sit animi in mundo uelle uiuere, atq; à tyrannide mundi regina nolle opprimi. Nescio em̃ quo nostro merito id accidat, ut cum primũ alicui, uel duorum homuncionũ cura cõmittitur, in primis datis operam, ut tyrannus sit, non pastor, aut pater. nisi fortè uoluerit uates tyrannidem peccati à nobis intelligi: cuius quidem imperiũ eo magis pertimescendũ est, quo latius in omni genere uitæ pro libidine euagatur. Huius profectò uis olim ea fuit & dira & pertinax, quando ille qui peccatum non fecit, peccatũ pro nobis, qui non eramus soluendo, ac maledictum factus, mortem, & eam quidem acerbissimam obiuit. Et quidem is ipse est, qui nunc pro à tam sæua tyrannide liberatione patrem precatur hoc modo: Eripe me de potestate, seu tyrannide inimicorum meorum,

Et & à persequentibus me.

Persequuntur, ait Augustinus, Christum atque eius ecclesiam, qui cum Christiani sint, secundum Christi uitam uiuere renuunt. Persequitur igitur Christũ latro, adulter, homicida, tyrannus, ganeo, & cæteri huius farinæ homines: qui cum in perpetuis tenebris miserrimam uiuant uitam, quomodo diuino lumini, qui Christus est, non aduersabuntur? Itaque cæci semper sint, posteaquam sic uolunt. Tu Domine

Illustra faciem tuam super seruum tuum.

C De Dei aspectu erga nos hilari & iucundo, quo suum testatur fauorē, iam aliàs diximus. Solent enim hi, à quibus iudicium in causa nostra expectamus, prę se ferre, qualis eorum sit erga nos animus, uultu & aspectu. Quare à truci uultu iudicis & ingrato, quid tuæ causæ futurum sit prænoscere poteris. Itidem porrò à patenti & claro. Sensus igitur is erit, ut elegantissimè reddit Campensius: Hilarem ô Domine exhibe uultum tuum seruo tuo, ex quo scilicet spem firmam uictoriæ sumere ualeam.

Saluum me fac propter misericordiam tuam.

Vide quid sibi uoluit uates in nomine uultus exhilarati, & quid prę se tulit quando orauit, dicens: Illustra faciem tuam super seruum tuum: hoc est, saluum me fac propter misericordiam tuam, non propter bonitatem meam, quam nullam esse fateor. Illa igitur motus me adiuua.

Non confundar quoniam inuocaui te.

Confunditur is facile, ac pudefit, qui in petendo aliquid à principe, aut iudice, repulsam patitur. Alio in psalmo sic orat: Non confundar quoniam in te speraui. Quod sanè idem est, quòd nō confundar quoniam clamaui, seu inuocaui te: cum nihil aliud sit animæ clamor atq; inuocatio, cum orat, quàm spe certa impetrandi quæ postulat, uel sine uoce uociferari. Tu, cum oras, uide ut spes tua firma respondeat orationi, speiq; oratio. Nam oratio spei auxilio denudata, impia est, & quæ proculdubio repulsam, è qua confusio, atque animi desperatio emanat, refert. Ita spem ignauam reddi arbitror, nisi feruida oratione incalescat, ac inflammetur. Sic quidem spes orationis calcar est, oratio uerò spei stimulus. Putat Eutymius in hoc loco faciem Dei, eius uisitationē ac beneuolentiam esse: seu, ut alij, cognitionem, D quæ licet insculpta sit animæ à primo rerum exordio (ad imaginem enim Dei factus est homo) tamen is splendor ac notio ob assiduas, quasiq; ingenitas nobis peccati tenebras facile obnubilatur, tetraq; fit & obscura: unde tum Dei, tum nostri ea, quam mors æterna sequitur, exoriri solet ignoratio atq; obliuio. Quod sanè periculum aduertens Psaltes, orat faciem, hoc est, ueram Dei cognitionē in se innouari, claramq; fieri. E contrario uerò

Confundantur impij, & deducantur in infernum, muta fiant labia dolosa.

Non ego, inquit, sed impij cōfundantur à tua repulsi præsentia, deducanturq; ut meriti sunt, in infernum, ubi mors est æterna, ubi horror, ubi metus, ubi omne malum inuenitur. Aliàs admonuimus non ualde admirandum esse, si interdum sanctissimi Dei uiri dira malis imprecari uidentur hominib. Nam cum unius iam spiritus, atque propterea uoluntatis cum Deo facti sint, quàm horrenda illos manent iudicia cognoscunt: quocirca rogant, ut ad bonorum leuamen, improborumq; metum ac terrorem, eorum interitus acceleretur. Scelestus enim, ut ait Eutymius, cum uidet sui similem cædi, eruditur. Deducantur in infernū.) Felix legit: Sileant in inferno, hoc est, in morte æterna sileant, qui nunc tam impudenter Dei electos carpunt & adlatrant. Apud poëtas etiam inferorū manes silentes uocabantur: unde silicernium, quod conuiuium erat funebre seni defuncto celebratum, originem habet: sic sanè dictum ex eo, quòd à silentibus, secumq; cogitantibus sese mox mortuum sequuturos, edebatur. Quapropter abeuntes à conuiuio, quasi non amplius alter alterum uisurus esset, se mutuò salutabant, dicentes: Vale. Sileant igitur, habitentq; in perpetuo silentio cum silentibus animis in inferno. Interim uerò eorum muta fiant labia dolosa, hoc est, obmutescant omnino duplices isti, mendaces ac uafri, qui in corde & corde loqui soliti sunt, filij nimirum diaboli (ut ait Christus) qui natura mendax est, & mendacij pater. Videat ciuis, uideat iudex, uideat mercator, uideat ecclesia, atque ex animo mortales omnes simul perpendant, quanti æstimandi sint huiusmodi linguæ lapsus, & uitia, postquam tam diro

A tam diro omine, atque imprecatione à sanctißimo impetuntur uate. Deducantur, inquit, impij in inferno: muta fiant labia dolosa,

Quæ loquuntur aduersus iustũ iniquitatem in superbia & abusione.

Hic graphicè admodum petulantia simul & insolentia quorundam depingitur. Sancto enim spiritui mirum in modũ infensa est cum omnium, tum illorum præcipuè, qui dignitate aliqua in repub. & magistratu præditi sunt, superbia ac fastus: sed illam maiori quodam stomacho cœlestis illa mens detestari solet, quæ iustos ciues, atq; optimè de sua repub. meritos contemnit. Ex qua quidem sæuitia illud plerunq; accidit, quòd aut ciuitates, & regiones à bonis ciuibus deseruntur: aut ipsis utcunq; in antiquis sedibus perdurantibus, uis omnis, uel pecuniarum, uel honorum penes illos sit, qui idcirco interdum à principib. tolerãtur, ac, quod turpius est, in dies magis nouis perornantur magistratibus, quia mali sunt. Hos igitur in hoc loco tangi, ac iuxtà admoneri arbitror. Cum enim omnes tam uultuosè contemnant: cum neminem uereantur: cum probis omnibus sese superbè nimium, uel inuito principe, uel saltem conniuente, præferant, sibi effutire quicquid in buccam uenerit licitum arbitrantur, aut potius præsumunt. Et quidem alio in psalmo eiusmodi rerum monstra effigiat uates hoc modo: Linguam nostrã magnificabimus, quis noster Dominus est? Vides in illorũ uerbis superbiam, & contemptum, quem abusionem reddidit noster interpres? Alia uerò litera sic habet. Qui loquuntur dura in superbia, & contemptu: hoc est, alta & arrogantia: similes nimirũ Solomonis filio illi, qui cum iuueniliter olim nimiũ exultarẽt, ea ciuibus suis locutus est, quæ illi postea, atq; eius regno nõ paruas calamitates attulerunt. Tantum uerò abest, ut hac eadem labe uel simili infecti sint uiri sacræ religionis militiæ adscripti: quæ quidem nihil aliud ab exercitu suo exigit, quàm ueri B tatem, contemptũ mundi, humilitatem, spiritum, fideiq; ardorem, atq; ignem, ut etiam omnia sectentur, quæ omnimodam mentis deiectionẽ præ se ferant. Nónne monstro simile ducet uirũ aliquẽ uidere sub funebri pallio, mitraq;, aut pileo, religionis insignib, quæ in humilitate posita est, mundi fastũ, & pompã profiteri?

Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te.

Vates diutius in recensenda tum Dei patiẽtia, tum ultione peruagatus, statim quasi à spiritu interceptus exclamauit magnam esse diuini gustus suauitatem: quã tamen uult Deus à suis interdum subtrahi, & abscondi, ut eorũ uirtutem excitet. Non enim suos semper internis spiritus consolationibus alere consueuit, sed ariditate nõnunquã, siti, inedia, ac, qua maximè affligi solet anima, corporeorũ phantasmatum incursione, & tumultu, finit eos perturbari: quanquam diuinus ille gustus, quo nullus inuenitur maior, & qui potißimũ in conscientię tranquillitate positus est, nunquam purgatißimis animis desit: & quem certè à uate absconsum dici legimus, ac plane internũ. Impoßibile quippe esse censeo uirũ illum, cui omnino corporearũ rerum uoluptates nauseæ sunt, ac contemptui, suo interno frauda ri gaudio, & gustu. Quòd si porrò uidet aliquando, quemadmodũ illo sua sponte, ita hoc absq; animi proposito priuari, id tamen loco summæ consolationis habet, quòd scit cœlestem patrem nõ posse diutius pati, quo minus illos, quos amat, uisitet, pascatq; diuino suo edulio, atq; interna consolatione. Atqui istius generis uiros singulari prærogatiua timentes Deum appellat, timore tamen eo, quo ueneratione quadam grauißima, ac Deo digna, eum uerentur, atq; amant. Felix hunc uersum sic reddit: Quàm magna bonitas tua. quasi dicat, ab ampla tuæ bonitatis consideratione nostra omnis interna exoritur spiritus suauitas, & dulcedo. Hæc sanè prorsus mundi huius sapientes refugit, sed paruulis solũmodo, hoc est, Deũ timentibus impartitur. Nam

Perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.

C Felix: Operatus es: bonitatem ſcilicet. Vnde erit ſenſus; quaſi per correctionẽ
hæc ſuperioribus uerbis addita ſint, hoc ferè modo. Quàm ampla ſunt bona, quę
timentibus te, benigniſsimè, occulta tamen ratione, elargiris. Imò, ut amplius ali-
quid dicam, quàm ampla ſunt ea, quæ feciſti pro in te confidentibus: idq́ tam in
propatulo, ut illud cuncti mortales, & uidere, & admirari poſsint. Vides rurſus
quomodo ſpem, tanquam uirtutum omnium neceſſarium cõdimentum, timori
aſſociat? Magna igitᷣ ſunt bona illa, quibus timentes ſe donat diuina bonitas: imò
uerè magna ſunt ea, quę perficit, ac palàm adeò operatᷣ cœleſtis pater erga in ſe ſpe
rantes, ut nemo homo ſit uſquam gentium qui hæc ignorare queat. Quid tam ma
gnum unquam inter homines uiſum eſt, quàm cum pueri, innuptæq́ puellæ, ne-
dum robuſtioris ætatis uiri, diuino percitę furore, ac fidei calice ebrię, carnificum
gladios deriſere, impauidæq́ iugulum ſecuri cædendum præbuere? Huiuſmodi
enim ſunt ea, quæ pater cœleſtis in ſuorum gratiam operari ſolet.

Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ à conturbatione hominum.

Hoc eſt: Interim quòd pleniſsimam undequaq́ illis præparas manſionem, eos
abſcondes, tutaberisq́ ab exitio, ſi non prorſus à conturbatione, cum ea omnino
huic agnata ſit mundo. Et id quidem in abſcondito faciei tuæ: hoc eſt, in occulto:
ubi tu tamen ſemper in eos reſpicis, licet non uidearis: negent'que improbi te
tuos curare, eisque adeſſe. Abſcondes, inquam, eos, atque è regione tui uultus,
qui improbis omnino occultus eſt, collocabis. Num corporeis uoluptatibus addi
cti te uidere poterunt, cum ſolummodo illorum, qui mundo ſunt corde, id potiſ-
ſimum munus ſit? Cæterum pro ſumma tutela, abſcondi in abſcondito faciei Do-
mini, hoc eſt, coram eo, poſitum eſſe arbitror. Nam nullum in ciuitatibus tutio-
rem eſſe locum, quàm is eſt, in quo ipſe princeps moratur, nemo ex ciuibus eſt
D qui ignoret. Vnde clamabat Iob: Pone me Domine iuxta te, & cuiuſuis manus
pugnet contra me.

Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.

Felix: A contentione linguarum. In loco, ait, ſecretiori, magisque tuto, eum
deliteſcere facies, ut hi ſolent, qui illos, qui ad ſe confugiunt, in abditioribus ædiũ
ſuarum locis abſcondunt. Ex ſe enim homo uarios ſuos hoſtes, carnem ſcilicet,
iram, innumerasq́ mentis appetentias, libidines, atque illum maximè omnium
teterrimum, amorem ſui, uitare haudquaquam præualet, niſi Deus opitule-
tur, ac præſtò ſit collocans eum, ut ſic dicam, meticuloſum, deq́ ſe deſperantem
omnino in reconditioribus, atque adeò tutioribus tentorijs fidei. Iam tandem
uides tutiſsimum locum, inacceſſumq́ hoſtibus IESV CHRISTI taber
naculum fidem eſſe. Nihil enim tam arduum, támue aduerſum eſſe poteſt, quòd
animæ in fidei tentorio, hoc eſt, in ſinu Chriſti commoranti metum incutere
ualeat. Porrò nulla atrocior peſtis, his præſertim qui quærunt, ut hic idem Pſal-
tes uocat, faciem Dei Iacob, accidere poteſt, quàm illa, qua mutuis ſeſe homi-
nes dilacerant contentionibus. Argumentum ſanè ingens illud eſt, eos qui ad il-
liuſmodi proni ſunt rixas, ac diſsidia, mundi amantiores eſſe quàm Dei, qui
pax ſumma eſt. Nónne, aiebat Paulus, cum ſint inter uos zelus, & contentio,
carnales eſtis? Neſcio quidem an aliud quicquam tantum queat officere ani-
mo tranquillitatem amanti, quantum contentiones, ſeu, ut eas appellat ua-
tes, contradictiones audire, de his præſertim, quæ ad ſpiritus eruditionem at-
tinent, quanquam illas honeſtiori uocabulo noſtri temporis diſputatores, di-
ſputationes uocant. Quòd uerò inter ciues illos, qui negocia, aut uectigalia in re-
buſpublicis exercent, & exigunt, interdum contentiones interueniant, non ad-
modum ſane mirum eſſe debet. At à mortuis, à ſepultis, ab ipſoq́ eccleſiæ cen-
tro artem contradicendi ſumere, quis bonus non horreat? Hos enim cum intueor
de hono-

A dehonoratioribus tum locis, & gradibus, tum literis ac disciplinis tam atrociter disceptare, uideor uidere mortuorũ cadauera mutuis dissidijs inter sese de eligendis sibi cõmodioribus sepulchris concertantia. pacata enim omnia in Dei ecclesia esse debent. Impossibile quippe est reflexionem illam solarem, quæ è uase aliquo patulo aquæ ad parietem emissa hinc atq; hinc exagitatur, aquę motæ indicium non esse: ita acerbitas illa uocis in disputando animum parum tranquillum, ac pacatũ præ se fert. Clamor, aiebat Paulus, tollatur à uobis cum omni malitia.

Benedictus Dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita.

Inter cætera belli propugnacula, illud uidetur maximum, magisq; tutum, si quis ab hostibus circunseptus, cernit se in ciuitate ea positum, quæ sit optimè munita, atque obsidentium uineis, pluteis, tormentisue cæteris impenetrabilis. Sic enim instructus miles, hostium ferociam ac minas ridere solet. Ita sanè uir collocatus in ciuitate ea munita, quã alio loco ecclesiã magnam appellat uates, externos expugnatores, mundũ, oblectamentaq; sensuum, ac cupiditatũ motus & rabiem, facilè spernit. Canit igit: O quàm ex intimis animę medullis laudandus est Deus, quàm toto animo sanctissimum eius nomen celebrandum, qui miris ac magnis admodum rationibus & modis, suam mihi ostendit misericordiam, in subueniendo tam insperatò rebus meis planè deiectis & perditis. Is enim, quid multa memorem? tutatus est me, tanquam fuissem in munitissima ciuitate. Vnde hoc merui? quid prior dedi illi, ut tam magnificè mihi retribuat? Interim uerò aliam mihi præparari certò scio ciuitatem adhuc fortius munitam, futuram Hierusalem, quę est, ut ait Paulus, mater nostra: & quæ uiuis ex lapidibus, ut canit ecclesia, hoc est,
B uegetis animis, construitur: ueruntamen ijs quidem solum, qui in terris prius tunsionibus expoliuntur, ac pressuris.

Ego dixi in excessu mentis meæ, proiectus sum à facie oculorũ tuorũ.

Ex hebræo: Ego dixi in præcipitatione mea. utraq; enim lectio optimè doctrinæ spiritus inseruit. Antequã (ait fortissimũ robur nostrum Dominus Iesus uice nostri) sentirem me in urbe tam forti, & munita positum, intra me quasi animi desperatione stupidus factus, sic aiebam: Proiecit me Dominus à conspectu suo: me non amat, meam quærit perditionem. Vides quô aliquando animi desperatio ac diffidentia, adigat uiros etiam perfectissimos, & qui nihil iam in hoc mundo aut mirantur, aut diligunt, præter Deum? Nónne tibi uidentur præcipiti, ac nimiũ ad interitũ festinanti iudicio, atq; consilio ferri, cum sub tentationũ, aduersitatumq; malleo positi, se à conspectu oculorum Dei proiectos suspicantur? Putás ne à pectore in fide firmo & cõstanti, prodire posse uocẽ illã, uidelicet: Deus Deus meus ut quid dereliquisti me? ut quid recessisti longe? despicis ne in opportunitatibus? Quòd si à Christo prolata fuisse in cruce legimus, ab illo quidẽ prolata fuere, qui miseriam omnem nostram, præterquã peccatum, in sese transtulit.

Ideo exaudisti uocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

Campensius uir in intelligendis psalmis & acutus, & meus quoq; dux, & præceptor, hunc uersum cum superiori sic nectit: Ego quidem olim in anxietate summa constitutus, abiectũ me esse putabam abs te. Verùm tu etiam tum diligentissime auscultabas quotiescunq; clamabam, & omnes meas precationes audiebas. Nos imprudẽtes, ingratosq;, si in angustijs illis maximè, in quibus de tota salutis animæ summa agitur, ad Dominum clamamus: & nostrum clamorẽ ab illo, qui bonitatis oceanus est uastissimus, & qui cupidior est miseriam nostram abstergere, quàm nosmetipsi ut abstergatur, putamus reijci. Tum enim plerunque cum non creditur, adest suis: sed quò nostrum magis in se excitet amorem, & desiderium, dormire se simulat. Quia igitur, inquit, ego raptu quodam mentis atq;

C ecstasi stupidus factus, putabam me à uultu tuo reiectũ: idcirco tu sapientissimus omnium, non amplius dissimulasti, sed statim, qui tuus est natura mos, exaudisti uocem orationis meæ. Quare cum nostris rebus semper sit præsens dominus,

Diligite Dominum omnes sancti eius.

Commodum enim beata anima, Dei bonitate erga se celebrata, ad animi gratitudinem, diuinumq; amorem, ac plenam in deo fiduciam alios inuitat. O uos, inquit, qui sanctitatem uestram illi, qui solus sanctus uerè est, ac sanctitatis dator, acceptam refertis, meo exemplo dominum tam benignum amate. Haud certe à nobis amplius uictimarum carnificinam, quæ laniỹs potius, quàm uiris iustis conuenit, efflagitat: sed amorem uerum, totum scilicet incensum in Deo, suiq; penitus oblitum, ac cæterarum omnium rerum corporearum pulchritudini minime affixum. Non displiceat uobis, quicquid cœlitus dari uidetis, siue dulce, siue amarum illud sit: certis quidem, quòd omnia in uestri salutẽ operatur cœlestis pater. Quòd si improborũ gregem admodum numerosum in uos desæuire cernitis, ne desperetis, ne terreamini: tempore enim suo unicuiq; reddet Deus, sic exigente iustitia, quod suum erit. Etenim

Veritatem inquiret Dominus, & retribuet abundanter facientibus superbiam.

Non enim sinet diutius ueritatem, hoc est, illorum uitam, qui uerè Deum colunt, atq; amant, à petulantia malorum opprimi, uerum eam ut rem charam inquiret, defendet, tutabitur. persecutoribus uero suis reddet (ne dubitetis) abundanter: illis dico, qui loquuntur in superbia & abusione, secundum abundantiam improbitatis eorum abundantissimè retribuet. Dixi ueritatem in hoc loco esse uitam proborum, & uerè Deum colentium: motus sanè ob id, quod legit Fel. nam quod nos legimus, ueritatem inquiret Dominus: ille, fideles custodit Dominus, & retri-
D buit superabundanter facienti superbiam. quanquam certè non uideo quomodo ueritas ipsa in homine iusto, & Deo charo, & fideli, manere non queat. Videtur quoq; dictio, abundanter, aliquibus Hebræis esse, cum fune: quod idem est, quòd cum mensura illorum superbiæ debita. Eadem enim mensura, aiebat Dominus, qua mensi fueritis, remetietur uobis. Res quippe plurimas antiqui funibus metiri consueuerant: ne interim dicam de crudelissimo funium genere, quo torti quamplurimi, ea etiam interdum, quæ ne leui quidem cogitatione cõmiserunt, se manu fecisse confitentur: unde non raro uidemus etiamnum Barabbam latronem è carnificis manibus elapsum; Iesum uerò iustissimum ac innocentissimũ crucis ligno affixum.

Viriliter agite & confortetur cor uestrum, omnes qui speratis in Domino.

Pulcherrimus quidem nexus, qui psalmi huius superdiuini exordiũ termino concinnat spei elogio. Tunc enim sic orsus est: In te Domine speraui non confundar in ęternum. Modò uerò cum iam ad calcem peruentum sit, claudit orationem huiusmodi fiduciæ pleno hemistichio: Cõfortetur cor uestrum, ô uos omnes qui speratis in Domino. Hoc planè idem est, quod superius in uigesimoseptimo psalmo canit propheta, cum ait: Expecta Dominũ, uiriliter age, cõfortetur cor tuum, & sustine Dominũ: cum nihil aliud sit sustinere Dominum, aut expectare, quàm spem nostram omnem in Deo, hisce in dubiỹs mundi euentibus ponere, & nosibi cum nõnulla dixerimus, superuacaneũ esse ducimus eadem sæpius repetere. Tantum unum hoc admonuisse uelim, quod hic à Psalte cor nostrum pungitur, quippe quod olim in aduersitatũ fluctibus uacillasse, penitusq; à firmitate ea, quæ uirũ Christianũ decet, sese deiecisse uisum est, iam demũ sumat uires, atq; Christi Iesu calore animatũ inualescat: alioqui certè nostrę nos animi ęgritudines, nostrę ue, ut appellamus, imperfectiones, pessimo omniũ hominũ exemplo adusq; tumulũ humandos

A mandos comitabuntur: animo uerò dilacerato, & non prorsus Deo ipsi sectilium mentium osori unito, uelle è uita discedere, ingenij duri indiciũ est, atque eius quidem, cui animorum æternitas parum cognita est.

PSALMVS XXXII. *Eruditio Dauid.*

EATI quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

Perspicacioribus ingenijs, quid sibi uelit præsens psalmus, ex titulo facilè patere poterit. Erudit sanè nos Dei spiritus in psalmo hoc, de re ad modũ & utili, & necessaria, & quæ quamplurimos uel ex sanctioribus nostræ ætatis hominibus prorsus lateat. Fingimus enim aliquando nobis ideas quasdam meritorum, quibus ex debito debeatur æterna requies: at unde, aut ex qua causa & ratione, Deo nostræ actiones futuræ sint gratæ, turpiter ignoramus, cum id in primis nesciri non oportuerat. Hic igitur unusquisq;, cui maximè sua salus est curę, à Dei spiritu eruditur, unde peccatorum suorum remissio expectari debeat, à Dei dono scilicet, nõ à nostris quantũuis perfectis operib. alioqui, ut diuus sentit Augusti. si bona cœperimus facere, & nostris uirib. id quicquid erit attribuerimus, & non gratiæ Dei, idolum nobis in corde nos uerbis iustificantes fabricabimus. Sunt enim, ait, homines ingrati gratiæ, multum tribuentes inopi, sauciq; naturæ: Domini quippe est salus. Discute, inquit, bona merita tua, & uidebis quia dona sunt Dei. Nam uerissimũ illud esse apostoli, ac planè diuinũ minimè dubito, quod ait: Deũ credẽti in eum, qui iustificat impiũ, per fidẽ, secundũ propositũ gratiæ suæ non imputare peccatũ. Fidei porrò iustitiam, haud humanę industrię, sed
B diuinę uirtutis munus esse asserunt (& optimè quidem) in quam sanè illius qui credit, tota ex Deo gloriatio est, & gaudium internum, inq; Deum ipsum rursus conuertitur: ut neque exordium, neque terminum huiusce gloriæ, aliud quippiam esse uelit, quàm ipsum Deum. Operum uerò iustitiam eam appellant, qua quis factis, atque actionibus suis fidens, per eas iustum fieri quasi ex debito, et sperat, & credit. Ex qua quidem persuasione illud potissimum oriri cernimus, quòd siue ab hominibus, siue à Deo sperandum sit prẽmium, paratum id sibi in primis suo merito opinatur, non alicuius dono, aut beneficio. Quę res profectò periculosissima est, in re pręsertim tam seria, quippe quæ ea sit, in qua tota salutis summa consistat. Is certe alio iustitiæ genere præstantiori, quàm sit operum, mihi uidetur ornatus, qui cum totum uitæ suæ cursum in exercendis operibus bonis attriuerit, in suorum tamen meritorum ponderatione nihil moratus, se ad Dei bonitatem considerandã illicò transfert, quòd solus uerè sit, qui uelit, ualeatq; uirũ quamuis impium, per fidem, ad se confugientem, iustum facere. A quo enim alio spirituum supernorũ res tanta, tantæ ue uirtutis potentia, atque imperium sperari potuit, si à nobismetipsis nil nisi infirmitas, debilitasq; nostris in actionib. expectari par sit? Atqui si liceat hęc duo genera hominũ inter sese cõferre, nõnne uidemus operum amantiores quomodo in gerendis, suscipiendisq; rebus, se habeant? iustitiam scilicet eatenus adhibent, quatenus tum legi, tum hominũ opinioni satisfaciant. Illi uerò se Dei dono iustificatos arbitrantes, præ illo, aut certe citra illum, ipsas operum, legis ue iustitias, tricas quasdam mentis esse existimãt, & fugiũt: nec possunt quidem non abhorrere ab actionibus illorum, qui se admirantur, se amant, sibiq; in primis tribuunt, quod solius gratiæ, & fidei sit. Iustus igitur, ut inquit Abacuch, ex fide uiuet: qui sanè per iustitiam, quæ ex Deo est, diuiniore quodam modo uitam degens, sublimiorisq; iustitiæ gradum ascendẽs, normam gerendæ sibi uitæ, nõ ex pręscripto, aut lege operũ, uerùm ex imitatione Dei constituit. Siquidem inter homines id usu sæpe accidit, ut in illo, quod ab alijs didicerimus, similes illis esse qui nos id docuerunt, operam demus: unde doctoris nostri gloria

C per nos illustrior redditur, ac magis celebris. Sic itaque (ne nimij simus in his pertractandis, quæ passim iam per orbem uniuersum, etiam in tonstrinis, edocent: sat sit solummodo ea breuibus perstrinxisse, quæ præsenti instituto inseruiunt, uix enim aliter fieri potuit.) Sic, inquam, uir se, suaque exactè considerans, hoc est, quòd nihil boni in conspectu Dei egit, quò ueniam suis peccatis meruerit: quodq; omnes suę iustitiæ nihil aliud sunt quàm sordes, & maculæ, & quòd, quãuis adamussim se legem Dei seruasse sibi conscius sit, se tamen inutile mancipium fateri opus est: quòd rursus si ei contigerit cum Domino in iudicio intrare, non iustificabitur, quin potius damnabitur: item considerans, quàm felix sit ille, cui Dominus omne peccatum condonauerit, atque perinde ac nunquam extitisset, texerit, gemitu quanto potest profundo, desiderans nimirum ex illorum numero esse quibus non imputat Deus peccata, exclamat: O quàm bene habet, quàm beatus is ille est, cui peccata iam condonata sunt, cuique ad pœnam ea Dominus non imputat. Obseruandum enim est, quòd non dixit uates, beatos illos esse qui peccata admiserint nulla: nemini enim hominum id datum esse asserunt: sed quibus peccata prorsus donata sunt, ac eo modo tecta, tanquam omnino non essent, Deique oculos penitus fugerent: neque planè imputanda à Deo censeantur, cum pœnas meritò de illis sumendas à debiti syngrapha expungit. Cæterum à Deo peccata tegi dicimus, cum nos non tegimus: non rursus imputari, cum à nobis imputantur: non damnari, cum se homo damnat, ac iudicat: alioqui in illud facilè impietatis proruit, quod in sequentibus detestatur uates cum ait:

Nec est in spiritu eius dolus.

D Potest enim fieri, ut homo suorum operum suauitate illectus, dum exteriora duntaxat intuetur, & amat, facilè interim actionum specie sanctitatisq; opinione decipiatur. Nimium enim turpiter is labitur, qui uirum illum iustum putat, cui adhuc peccata imputantur, neque adhuc sunt tecta, atq; à uindice Deo abscondita. Nam cum homo spiritus radijs illustratus, suos interiores cœperit absque fuco & simulatione librare affectus, atque ex animo considerare: iudicat statim sese totum in corpore & anima, non dico peccatorem, sed & ipsummet peccatum, nedum quidem illa crassiora, quæ etiam mundus ipse peccata existimat, execratur, ac uitanda omnino iudicat. Vnde inscrutabile sui cordis pelagum ingrediens exclamare cogitur, Delicta quis intelligit? cui tam reconditi motus sunt noti? quis tam abstrusa, ac planè incognita cognoscere unquam poterit? Proinde hic primũ ad Deũ uerè absq; dolo clamat, dum uerè absq; dolo peccatũ cognoscitur. Hic, inquã primũ Dei misericordia peccatũ dimittit gratis, & abstergit, si tu tibi nõ remittis, non ignoscis, nõ tegis, sed ex corde atq; ex animo, nedum ore quidẽ, aut ex more, confiteris te nihil aliud esse, quàm peccatũ maximũ, & iniquitatem. Atque hoc sanè modo dolus qui in spiritu latêre uidebatur, detegitur. Non enim mediocris doctrinæ indicium est, proprij cordis malitiam non ignorare, quæ alios facilius, quàm seipsam damnare solet. Is igitur beatus, in cuius spiritu nihil fictum, nihil ue simulatum deprehensum fuerit: sed ex animo seipsum discutit, peccataq; propria, non aliena, cognoscit, detegit, damnat, ac lachrymarum riuo abluit. Actum enim de illo prorsus asserere audeo, qui cognoscendi se peccatorem finem fecit. Putás ne illum quanti periculi sit, diuinam bonitatem peccando offendisse, non ignorare, qui licet ore se peccatorem fateatur (mos iam omnium is esse cœpit ut sese peccatores dicant: quàm uerò seriò, atque ex corde, patrum perspicuum est) peccata tamen, neque corrigit, neque ex animo confessionem illam pronunciasse reliquo uitæ cursu præ se fert? non enim illi qui ex corde se iniquos & cognoscunt, & fatentur, mundi plausibus delectantur, sed illius potius

A tius perfidiam atque iram in suum profectum pertrahũt. Norunt quidem quàm periculi plena res sit illis ijsdem rebus inseruire, quas hi solummodo sectantur, qui sese penitus ignorãt. Quàm multi sanè sunt, qui cũ, Dei spiritu ac dono aliquo perlustrati, seipsos medullitus agnoscãt, conantur tamẽ, & quanta possunt animi intentione sibi persuadere nituntur, se bonos esse, & iustos, dum interim miserri mè latentem dolum in spiritu aut nõ sentiant, aut nõ sentire, cum tamen sentiant, arbitrantur. Vides mentitæ sanctitatis fucum, atque imposturam. Vides, inquã, ni fallor, quid sit dolum in spiritu uersari.

Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die.

Felix sic: In rugitu meo tota die. Cum cogitarẽ, inquit, in silentio delicta mea, præ multitudine anxietatis inueterauerũt: uel, ut alia est litera, Contabuerũt ossa mea. Obmutire enim solent hi, qui in maximis occupati sunt cogitationib. ut ijs planè accidit, qui cum nimio dolore, aut metu detinentur, spiritum diutius quàm par est cõtinent: quo tamen postea erumpente, ac collectis in unũ uiribus sese foras promente, æduntur mugitus quidam, ac eiulatus insoliti à pectore iam ex caloris ad intima collecti abundantia penè torrido, ac constricto: hincq; succo uitali in homine absumpto, ossa, reliquæ'ue interioris texturæ partes necessariò fiunt tabidæ, ac uetustarum rerum more, mucidæ. Ait igitur uerè atque ex animo pœnitens: Hei mihi quia tacui, quia peccata non detexi, non agnoui, nõ confessus sum, remisi mihi, non imputaui, dolum in spiritu non attendi. Idcirco præ doloris æstu & anxietudine, contabuerunt ipsa ossa mea, nedum delicatiores uiscerum partes, atque exta, in rugitu meo. Siue, inquit, tacitus mecum cogito, siue rugitibus B dolorem meum intimum indico, contabescunt ossa mea: seu, ut reddit paraphrastes, conteruntur uires meæ. Vidisti ne aliquando hominem sua secum peccata seriò reputantem, ac quanta se maneant inferorum tormenta considerantem, perpendentemq; ex corde diuinũ iudicium, meritam damnationem, ac tandem peccati fœditatem? Mirum si in eo colorem uiuidum, aut corpoream habitudinem admodum uegetam & robustam uidere dicas. Quid si suum internum cruciatum miris, atque insolitis eiulatibus ostendere cogitur? Te stupidum, qui in tanta amici dissolutione, atque miseria, pulchritudinem aliquam corpoream inspicere opinaris. Luctus, crede mihi, aut internus mœror, & dolor maciem potius neruorum, ossium'ue debilitatem, & laxamentum gignunt, quàm robur, aut pulchritudinem. Quanto uerò exitio obnoxia sint ossa, hoc est, & decor, & uirtus animæ illus, quæ stupida quadam tum imprudentia, tum uerecundia attonita facta, sua tacet delicta, eáque tegit, & non sibi imputat: quin potius se ea ignorare sibi persuadet, putátque fucum rei tam certæ posse obducere, ac Deo ipsi imposturam facere, multorum nec quidem minutioris gregis hominum uita probè ostendit. Vnde, oro, imperia illa quorundam tyrannica magis, quàm Christiana? unde uacillantia consilia? unde doli? unde mentis incõstantia? infirmitas? ægritudo? ab ignorantia sanè nostri, nostrarumq; iniquitatum, ac scelerum interiorũ obliuione. Secus autẽ illi, quibus omnia sua interna optimè perspecta sunt: seutique continuò damnant. sibiq; ipsis, non alijs, indignantur, atque irascuntur. Cætera uerò, quibus ex officio portionem aliquam uitæ debent, stabili, firmóque proposito, ac mente, infractoq; consilio, prudentissime, absque animi scilicet perturbatione, & dolo iudicant, & moderantur.

Quoniam die ac nocte, grauata est super me manus tua, conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina.

Sentio, inquit, iudicij tui manum, & seueritatem die noctuq; mihi grauiter minitantem. Quid dicam? perinde coniectus sum in ærumnam & miseriam, ac solent hi, qui inter spinas uolutantur. Hic spinam, terrificam diuini iudicij me-

C moriam appellatuates. Qui ſanè ſapiunt, cum in mentem ſua primum errata ueniunt, ac mox pœnæ illis debitæ, ueluti ſpina aliqua acutiori, iudicij ſtimulo compungi ſolent. Felix, atq; adeò cæteri pene omnes hebrææ linguæ periti, ſecus legũt hunc uerſum. Immutatus eſt, ait Felix, humor meus in ſiccitates ęſtatis. qui ſemet exponẽs, ſic inquit: Euerſa eſt pinguedo mea, & humidũ meũ in ſiccitates. id eſt, factus ſum macilentus, & exiccatus, ac ſi poſitus fuiſſem ad radiũ ſolis in æſtate. Quare ſic reddit paraphraſtes: Sic mutatus ſum, ut ex ſucculento factus ſim aridior quàm ſunt ariſtæ in media meſſe. Neſcio enim an apertioribus demonſtrationibus oſtendi poſſet hominis ſua peccata, quæ maximè in reconditioribus animæ receſsibus inſunt, cõſiderantis & dolor, & mœror. Clamat Dominus in Oſeæ uaticinijs: Ego ſepiã uiam tuam ſpinis, id eſt, minis & terroribus, quò uel hoc modo ſaltem, tuum ualeas non ignorare peccatum. Alioqui cum omnia infelici animæ tranquilla ſunt, & delitioſa, fit ſtupida atque iners prorſus in periculis conſiderandis, in quibus aſsiduò, dum ſe ignorat, miſerrimũ in modum uerſatur. Nunquã enim ſe tutum arbitratur uir ſapiens, hoc eſt, ille qui probè ſe norit: ſed quemadmodum cõtinuò ſe peccatorẽ non ignorat, ita continuò peccatum ſuum coram ſupremo iudice detegit clamans,

Delictum meum cognitũ tibi feci, & iniuſtitiam meam nõ abſcondi.

Vides prudentiã animæ ſuæ ſalutis mirè anxiæ. Aliud, aliud, inquit, inij conſilium. Cur tacui miſera? cur delictũ meum non detexi? cur medicum infelix horrui? Erraui igitur hactenus, modò uerò aliud mihi capiendum eſt iter. Meum enĩ peccatum, meam iniquitatem, meam iniuſtitiam, meum deniq; morbum non amplius celare ſtatui, ſed aperire potius, ac cognitum medico facere.

Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.

D Dicto citius ſolet diuinus medicus ęgrotantẽ animam ſanare, modò ex intimis medullis ſe morbo infectam fateri non erubeſcat. Non ſanè ualde admirandum eſt, licet ex ſe laudabile ſit, ac tutum omnino, hominem in craſsioribus illis peccatis quæ etiã tecta ab alijs facilè cognoſci, damnariq; poſſunt, prouolutũ, aliquãdo fateri illa, ac deteſtari, ut ſunt homicidia, furta, rapinæ, publicus alieni tori concubitus, ciuiũ oppreſsiones, uſuræ, & cæterę huiuſmodi rerumpub. peſtes: at illud quod unum maximè à nobis requirit Dominus, nos ſcilicet totos à planta pedis uſq; ad uerticẽ aliud nihil eſſe niſi ſtrumam peccati ac luem confiteri, ſummæ perfectionis indiciũ erit. Referẽda eſt igitur ac retorquenda omnino in nos noſtra iniquitas & iniuſtitia, non in alios. Nos, nos, inquam, ſumus qui peccamus: nos mali, nos reprobi: cæteri uerò & iuſti, & Deo chari. Vis, obſecro te, uidere quidã perniciſsima eiuſmodi noſtri cognitione boni proueniat? Cum primum, ait, me meã aduerſum me ſtatui confiteri iniuſtitiam, ſtatim tu, ô Domine, remiſiſti impietatẽ peccati mei. Selah his interpoſitum admonet, quantum tormentũ ſit peccatorum ſarcinam iam demum ſenſiſſe. Illum'ne dicam peccatorum pondus rectè ſentire, confiteriq;, ac ex animo cognitum facere, qui ſemper idem eſt, ac eadem ipſa, quæ crebrò ex eccleſiæ inſtituto & more ſacerdoti detegit, & ſectatur & amat? Hoc certe modo ſua peccata cõfitentẽ, nunq̃ dixerim uerè ſuum morbũ detexiſſe. Quòd ſi fallor, unde quæſo in ijſdẽ ipſis peccatis perſeuerantia? unde ijdem ipſi lapſus? unde eadem, quam modò coram ſacerdote execratus es, tam anxia mundanarũ rerum, honorumq; cupiditas, & ambitio? Vide quomodo facile dolus, etiam cum non ſuſpicamur, in ſpiritum clàm repat, ac nos deludat. Iam illud quidem nõ erit ſilendũ, quomodo ex huius uerſus principio, de Dei bonitate, celeritateq; ad præſtandam ueniam peccatoribus, maxima concipienda ſit fides. Non differt enim uſqueadeò cœleſtis pater ſuam ſalutem miſeris impartire, quòd homo ſeſe omnino in pœnitentiæ doloribus excruciet: ſed ſimulac dixit, ac ſtatuit in corde ſuum

non

A non amplius dissimulare peccatum, sed illud prorsus detegere, & detestari, adest diuinus medicus quamprimum, ac animam in medio ipso noui consilij proposito perfectissimè (ut est perfectissimę semper operationis Deus) à peccatorũ omnium sordibus abluit, ac usque ad scoriam, ut ait Esaias, repurgat. Vide rursum quomodo anima propriæ sanitatis cupida, non contenta peccatum suum, peccatum dicere, uerùm iniquitatem, seu, ut alia est litera, prauitatem peccati appellat: nõ potest enim suum non aggrauare peccatum homo ille, cui ob oculos sedulò, quàm periculosum sit proprium morbum ignorare, tamq; excelsam naturã, ut Deus est, peccando offendere, seq; sua sponte in æternam mortem protrusisse, uersatur.

Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.

Postquam, inquit, tam facilis es, atque exorabilis, neq; aliud à nobis requirere uideris, quàm ut nostrum agnoscamus peccatum, illudq; fateamur, omni abiecta oscitantia, atque animi stupore amoto, orabunt te quotquot sanctitatis adipiscendæ studiosi sunt. Agit enim mirabilem in modum ac planè erudit bonorũ animas diuinus ardor, ut eo minus se iustos arbitrentur, quo magis iustitia à Deo donantur. Iusti enim ob illud primũ facti, quòd illis Deus peccatum nõ imputauit, suam tamen impietatem, peccatiq; prauitatem haudquaq; cessant accusare, eo potissimum tempore, quo seipsos uerè norunt, hoc est, peccatores, & scelestos: & quod quidem tempus opportunũ appellat uates: Paulus uerò, ex Esaia, acceptũ. Tempore, inquit, accepto exaudiui te. Tunc enim, id est, cum homo suũ cognoscit peccatum, tempus est miserendi: tempus est gratiæ, atque ad subueniendum animæ sub peccatorum onere laboranti, opportunum. Felix tamen legit, in tempore inueniendi. Idem Felinus, quod est, in tempore inquirendi Dominum. Quęrite, ait Esaias, Dominũ, dum inueniri potest, dum est occasio, dum nos inuitat, dum nõ
B dum ex arena discessum est. Quandiu enim in hac uita uiuitur, puto tempus inueniendi Deum esse, pœnitentiamq; agendi, ac promerendi per Christum bona illa æterna: quibus adeptis, spes nulla, metusq; nullus, aut pauor, nos coget, aut amittendi adepta, aut acquirendi maiora, cum Deus summa, atque idem unica ac perfecta nostra felicitas, tum nobis aderit, ultra quem nihil.

Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt.

Ex hebręo aliqui legũt hos uersus hoc modo: Propterea orabit ad te omnis bonus in tempore inueniendi, etiam si multæ aquæ inundent. Vtcunque sit litera, is erit sensus: quòd aquę impetuosarum tentationũ & tribulationum ad eum ipsum uirum iustum, qui sic orat pro impietate peccati sui, non appropinquabunt: hoc est, desæuient quidem, tantum uerò aberit, ut eos à loco moueant, atq; à firmo proposito in Deum deturbent, ut etiã in illo magis cõfirment, ac uires præstent. Hinc porrò illos non audiendos esse arbitror, qui legunt, ad Deum nõ approximabunt aquæ multæ, hoc est, ut interpretantur, in luxuria fluidi ad Deum non appropinquabunt. Somnia sunt hæc ad spiritus iniuriam excogitata. Paraphrastes sic reddit: Nullæ quantumuis multæ fiant malorum inundationes, ad illum poterũt pertingere. Poterunt sanè uirum bonum (ut aliquid interim demus cõditioni humanæ) quassare, urgere, perterrefacere etiam: at perfringere omnino, prorsusq; conuellere, atque ab instituto deijcere quî credam, cum Deo ipsi potentissimo curę sit maximæ? Quare clamat,

Tu es refugium meum à tribulatione quæ circundedit me, exultatio mea, erue me à circundantibus me.

Tandem hic uates rei summam aperit. Mirum enim si conceperas animo uatem testaturum sese ab aquarum multarum diluuio ereptum, quia bonus erat, quia fortis, quia de rebus cęlestibus benemeritus. Longe quippe aliter sese habent res seriæ in negocio spiritus, quàm cõmenta quorundam dolosa, non est enim cur

C propriam iustitiam,roburq; arbitrij plusq; par est iactitemus. Tu,inquit,refugiũ meum es,tu robur,tu arbitrium, tu uoluntas. Felix legit: Tu secretum mihi. Cui & alia cõuenit litera ex hebręo: Tu,inquit,absconsio mihi. Paulùm uerò aliter paraphrastes: Prouidentia, ait, tua occulta à malo proteges me. Quòd uerò Deus sit suis absconsio, atq; refugij domus, satis in præcedenti psalmo est dictum. Hoc unum uerò sciendũ,quòd reconditiori prouidentia, quàm quæ ab humano intellectu perspici queat,suos tutatur Deus,hoc est,quando res admodum perditæ ac desperatæ uidentur, tum suis adest benignißimus Dominus: & cum non speratur,apparet,dicens: Ego sum,nolite timere. Cęterum dicuntur tribulationes nos cingere, & obsidere,cum ita nos in angustũ conijciunt,ut euadendi spes nulla appareat. Ita sanè solet ab hostibus cingi ciuitas: ita aper in sylua à uenatoribus: ita à dæmonum technis & dolis pauidæ animæ. Porrò illud, exultatio mea,sic reddit Felix: Canticis liberati circundabis me,quasi dicat,facies me undequaq; tibi laudum cantica,atq; odas celebrare,uti solet à periculo aliquo eximio liberatus: ita ut nihil circum me futurũ sit,unde non erumpant summa cum lætitia gratiarũ actiones. Pręterea quemadmodũ à tentationum mole quodammodo opprimimur,nisi Deus præstò sit,qui iacentem sub fasce animam subleuet: ita cum ab angustiarũ acerbitate liberamur,exaltatio quędam ab imis ad altiora oriri solet,ex qua rursus exultatio in spiritu canticis permixta gratiarum actionũ ac laudum,emanat: quã quidem uates Deum ipsum esse ingenuè fatetur. Alioqui exultationes cæteræ,ac cantica absq; Deo quæ fiunt,impia sunt,& scelesta,etiam si sacra appareant.

Intellectum tibi dabo & instruam te,in uia hac qua gradieris firmabo super te oculos meos.

Fit mutatio personę. Deus enim est qui unumquenq; nostrum cœlestiũ rerum D studiosum indagatorem alloquitur. Proinde maximopere cauendũ erit,ne cum diuinarum rerum contemplationi incumbimus, alium ductorem,eruditoremq; efflagitemus,quàm Deum. Quid rem tam arduam memoro,cum ne ea quidem, quæ in nobis insunt,perfectè,nisi Deus erudiat,cognoscere poßimus? Is est enim qui docet hominem scientiam,non tantum quidem reconditarum rerum,quantum illarum quæ proximè nos sunt, ac manu tangũtur. Ait igitur benignißimus pater et doctor: Faciã te intelligere,ô homo,qui hucusq; sine intellectu fuisti,cum tu tua ex te cognoscere opinabaris. Age,in me solo confide: ego te instruam, te ducam,tibi oculos aperiam,ne tu te iterum instruas, te ducas, te uidere arbitreris, ex te,non ex me. Si enim in uia ista uirtutum ac iustitiæ, progredi est animus,ne dubita: ego qui te in uiam rectã conduxi, firmabo rursus super te oculos meos. hoc est,oculi mei in te erunt intenti, ne quid tibi, qui oculis tuis oberrare, atq; in præcipitia corruere cõsueueras,desit. Esto in oculis tuis cęcus, & insipiẽs,& ego intellectũ tibi dabo. hoc est,ut ait paraphrastes,prudentẽ faciã te,& docebo quo te pacto uiuere oporteat, & studioſißimè obseruabo te oculo proprio: seu,ut interpretatur Rabbi Shlomoh, Innuã tibi oculo meo,id est,uiam,quã te capere par est,nutu oculorũ monstrabo. Sensus igiť: Oculo meo,hoc est,meo fauore et cura tibi cõsulam. Egoipse, nõ tu, cõsiderabo quid tibi utile sit,quid secus: quoq; uiam tuam dirigas,quô uitam,quô studiũ,uidebo: sine te meũ esse,non tuum: alioqui tu tuus factus,absq; intellectu ac mente uitam uiues miserrimã. Ponam super te, ait Chaldæus, in bonum oculum meum,id est,tui curam geram. Tantum

Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. In camo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

Tantum,inquit, uos amor trahat, non terror, aut minæ,quibus solent à malis compesci cõplures, quemadmodum equos aut mulos lupatis & freno ad obtemperandum dominis suis compelli cernimus. Animus enim humanus natura ad legum

A legum obseruantiam amore magis ducitur, quàm ui, aut, ut ait satyricus, formidine pœnæ trahitur. Quanquam tamen neq; huius salus, qui metu potius, quàm suauitate ad bonũ cogitur, sit desperanda, cum illi prorsus à spe salutis alieni sint, quos Deus penitus in malis obbrutescere sinit, neque illos aliquando, uel saltem asperitate, aut terrore, à uia sua mala reuocat. Infelices omnino hi sunt, postquam ita à Deo permittuntur, sua ipsorum culpa, naturæ impetu, uti solent muta pecora, & ferri, & uiuere. Nec ab re quidem meminit equi, & muli, animantium nimirum quæ ad humanos usus, atque ad ferenda onera præ alijs facilè mansuescunt. Sunt porrò qui in hoc loco arbitrantur uocem, atq; adhortationem esse hominis iam à uitæ fœditate relabentis, ac proximos admonentis, hoc ferè modo: Cautum sit uobis ô amici, ne prorsus in malorũ perseuerantia perduretis. Ab ijs enim quæ proprijs oculis uidi, expertusq; sum in memetipso, consilium uobis do. Peccaueram certè, atq; à uia iustitiæ oberrans, uiam non bonam ingressus eram: uerùm aduersitatum cumulo admonitus, intellexi iam tandem, atq; ad Dominũ reuersus, iustitiæ uiam non fictè, aut ignauè, sed ex animo totis conatibus, perterere occepi. Quare uos hortor, ne, uti ego olim, diuinam bonitatem intelligere negligatis, néue ceu bruta rationis ac intellectus expertia, lupato, ac capistro in uiã salutis reduci cogamini. Cæterum qui non approximant ad te, interpretantur, ne repugnent tibi, aut, ut reddit paraphrastes, ne mordeant te. Nõ præteribo etiam piam quorundam interpretationẽ, qui asserunt hic ad Deum precem esse illius, qui se sentiens à cœlesti patre duris monitis eruditum, atque à uitiorum turpitudine terroribus coërcitum, ita orat: Compertissimum habeo, ô Domine, per uarias tentationes edoctus, atque eruditus, uiam hominis non esse in manu eius: idcirco spiritus tui suauitate allectos, trahe nos post te. Et si quos uides suo im-
B petu, ueluti equos & mulos ferri, illorum ferociam reprime, à præcipitio reuoca, atque illos, sicut me compulisti, intrare compelle, ut uel hoc modo duriori admoniti. intellectum capiant, ac tandem in spiritu dolum sentiant, hoc est, seipsos ignorare dediscant, uerbúmque illud tuum, quod illuminat, & intellectum dat paruulis, omissis superuacaneis curis, toto studio atque animo amplexentur.

Multa flagella peccatoris, sperantes autem in Domino misericordia circundabit.

Omnes enim quotquot mortales nascimur, & turpiter, & crebrò in peccata labimur, atq; ob id nõ mediocri castigatione egemus, quare asserit uates, quòd multa flagella debentur homini (cum peccatorem nominat, hominem intelligit.) Verùm si quis sub lima, ut ait quidam, non contrahit rubiginem, sed candorem: hoc est, si sub pœnarum acerbitate uerè, atque ex corde resipiscit, ad Deumq; conuertitur, is proculdubio misericordiam consequiur, ac in uiam iustitiæ per manum Domini securè reducitur. Iam enim firmauit super eum oculos suos Dominus. Contra uerò hi qui sub flagellis sua sponte indurantur, atque, ut sic dicam, miserrimè lapidescunt, in brutorumq; naturam transformantur, à Deo relicti, neque uiam, neque modum suæ uitę inueniunt, sed consilijs proprijs, cupiditatibusq; uarijs, & appetentijs impulsi, irrationabilium prorsus animantium more & impetu, res suas instituunt. Quis hic non uideat, quàm satius sit, nobisq; magis utile, rationis munere, atque intellectu, quo potissimum à feris distamus, uti in bonum, secundumq; eorum instigationem, & uiuere, & ab alijs sic agi edocerè, quàm rapi affectib. ut bestiæ: Quod si quando aut morbis, aut malis alijs affligimur, ut sunt tyrannicæ oppressiones, ambitiosorũ iniuriæ, calumnię, dilapidationes, infamiæ, persecutiones, usuræ, & cętera huius generis, quę in rebuspub. optimè institutis perraro uidentur peragi, ac probari, haud desperandũ est, sed cautè ponderandũ, agnoscendumq; istuc potissimũ fieri, quo in nos cõsiderandas facilius descendamus, confiteamurq; nusquã perfectum bonum esse, nisi in Deo. Et

C quemadmodũ, ut iam diximus, illum tribulationibus circundatum appellamus, cui nulla euadendi, aut sese à cumulo aduersitatum extricandi spes sufficit: ita uirum eum Domini misericordiam circundare affirmamus, cuius uita adeò curæ est Deo, ut undequaq; spiritus donis munita, telis hostium prorsus impenetrabilis, inaccessaq; facta sit. Soli igitur obstinati in malis, sub flagello pereunt.

Lætamini in Dño, & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde.

Vide sanctissimũ nostri prophetæ morem, qui non contentus ex se solo lætitiã spiritus coram Deo testari, cæteros Dei dono effectos iustos hortatur ad idem faciendum. Iustos hic uocat, quos in psalmi exordio beatos appellauit: rectos uerò corde, illos à quorum spiritu dolum abesse optauit. Hos igitur felices, hos calculis omnibus beatos inuitat ad lætandum, gloriandumq; in Domino, atque ad ipsum, qui remisit iniquitates, qui texit, qui non imputauit peccatum, qui refugiũ est nostrum, qui dat intellectum, quiq; instruit, & suis, ne errent, annuit oculo, laudem omnem suam, gloriam, lætitiam, honorem ue referendum. Vnde Eutymius: Lætamini, exultate, & gloriamini non de uestris meritis, & uirtutibus, quæ infirmæ sunt, sed in ipso solummodo Domino: nam & ego aliquando in uirtute propria confisus, lapsus sum. Vide hic, te oro, quomodo iusti solummodo, & recti corde, ad celebrandum diuinum nomen in domo Domini à spiritu inuitantur. Quare induo hic mihi proponi iudico, aut quòd bonus sim, rectoq; animo ac proposito inter cæteros Dei sanctos uiuam, quò in numero illorum, quos hic à spiritu ad exaltandã Dei gloriam & nomen uocari audio, censear: aut omnino à cæterorum bonorum collegio secludar: ne cum non inuitatus, hoc est, ne, uti sus immũda, impurus, ac undequaq; maculis & cœno infectus, laudes ad Dei aras, aut hymnos canere præsumo, actutum audiam, laudem in ore peccatoris speciosam minimè à Deo reputari. Emundandus est igitur animus, atque à malarum cogitationum spinis
D repurgandus: auocanda rursus mens est, ac à phantasmatum rerum corporearũ incursione auertenda prius, quàm os in Dei laude & gloria celebranda aperiat.

CANTICVM GRADVVM

PSALMVS CXX.

D Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.

Si uellem quidem cunctas omnium opiniones interpretum, ne dicã commenta, recensere, quibus psalmi huius, cæterorumq; sequentiũ titulum enodare conantur, nõ sufficeret ætas: adeò multa sunt, uaria, planeq; incerta. Quare, ne in dubijs immoremur, simpliciter fatendum esse arbitror, singulos hosce psalmos, gradus esse singulos, quibus facilè uir ita, ut hi docẽt, affectus, ad æternũ Dei templum ascendere est potis: quanquã Abram Ezra modum in huiusmodi, ut sic dicam, climactericis psalmis canendis, quendã fuisse autumet, quò uox gradatim à cantoribus eleuabatur. Res enim prorsus latentes in interpretandis rebus sacris omittendæ sunt, ne dum scientiam in omnibus ostentare cupimus, ignorantiam nostra ipsa præsumptione prætendamus, atq; è bonorum interpretum theatro, ac cœtu explodamur irrisi. Plena primo in hoc gradu scalari anxietatis est querimonia, qua uir sanctus, ab improbis ui omnia, atq; astu conuolui expostulat, nec nisi maximo cum mœrore à cœlesti patria exilium tolerat. Cum ualde, inquit, tribularer, clamaui ad Dominũ. Cur nõ ad homines, quæso? quia imbecilles, quia uana salus hominis, quia facilè à promissis cadunt. Verũ alij interim innumeras suorum ciuium tribulationes defleant, uel quibus inuersa iam temporum uicissitudine, atq; ordine, atteruntur sata, deuastanturq; uineæ, ac ui imbrium, & tempestatũ, frondibus denudantur syluæ: uel eis quidem, quarum atrocitate

A atrocitate, adeò exactionibus, decimis, grauissimisque affliguntur uectigalibus, & ciues & clerici, ut uix respirare liceat. At ego illas ipsas profundiori cogitatione uersare animo soleo, quæ à nobis potius fidem, iustitiamque & charitatẽ, longè perpulerunt & abiecerunt. Hæ sunt sanè tribulationes, hi ictus, hæc uulnera, quæ miserandum in modum animas diuini honoris studiosas exulcerare solent. Felix sic reddit: Ad Dominum in tribulatione mea clamaui, & respondit mihi: hoc est, uotis meis annuit. Non potest enim anima diuinæ beneficentiæ haud immemor, nõ tota fide ac spe clamare ad Dominũ, simulac nouit se assiduis monitis à cœlesti patre ad huiusce generis clamorem excitari. Inuoca me, inquit, in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Idcirco uates quidã ardens sic orat: Domine Deus Israël, anima in angustijs, & spiritus anxius clamat ad te: & exaudiuit me, ait. Hoc grati animi in Deum proprium est, ut in medijs ipsis quoque doloribus & cruciatibus Dei beneficia cognoscat, & fateatur, nec sanè mirum. Nam cum nobiscum in tribulationibus se fore pollicitus est Deus, quę tam uehemens dolorum, aut angustiarum procella nos à recto probatę uitæ statu deijcere iam erit ualida? Cum ipso, inquit, sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.

Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa.

Hic mihi uates eorum morem seruare uidetur, qui cum angustiarum & uulnerum quoque aceruum, uniuersali quodam modo enarrare occœperint, ea tandem quæ magis premunt, & quæ maiorem cõmiserationem mouere possunt, per partes connumerant. Inter cætera enim, quę ualde hominum tranquillitati officiunt, ciuesque mutuis inter se odijs desæuire faciunt, id unum potissimum esse iudico, atque, ut quod sentiam eloquar, experior, cum linguis peruersorum ciuium à principe

B potius, & magistratibus, quàm bonorũ integritati ac candori præbetur fides. Solent enim illi, si quos cernunt suas secum res agere, atque in his uersari, quæ ad pacem, ad modestiam, ad religionẽ attinent, mordere, carpere, adlatrare, quantumque in se est, à proposito retrahere: quo quidẽ malo, aliud ne uiro optimè instituto grauius accidere queat, nescio. Porrò à labijs iniquis, linguáque dolosa se eximi rogat uates, pro ab hominibus iniquis, blasphemis, malorumque inuentoribus, & delatoribus, atque ab ijs quidem, quos duplices & simulatores appellare soliti sumus. Hos enim ab apostolo importunos dici legimus. Orate, inquit, ut liberemur ab importunis hominibus.

Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatorijs.

Felix sic: Quid dabit tibi, aut quid addet tibi lingua fraudis? Passim enim à sanctissimo uate uirtutum emanare exempla cernimus. Postquam à labijs sese malignis & mendacibus liberari petierat, oblocutores ad ipsos sermonem uertit, eosque amantissimo hortatur affectu hoc modo: Quam tua tibi utilitatem afferre potest ô maligne, peruersitas? quid fraus? quid mendacia illa, uenenataque linguæ iacula, quæ in ciues innocentissimos intorques, utilitatis & commodi secum ferunt? nullum enim cum hoc comparandum tormentũ. Sunt sanè, ut cætera eorum incommoda omittam, sicut sagittæ acutæ à ualidissimo uiro contortæ. Memini equidem hominem admodum mihi necessitudine familiari coniunctum, à nonnullis obtrectatoribus ualde exagitatum, peneque à probitatis itinere, propter calumniarũ acerbitatem delapsum: quem quidem cum ad ferendas huiusmodi impudentes beluas æquo animo adhortari uellem, respondit: O amice, quod maius, periculosiúsue malum ad istud, quod à dolosis linguis patior, addi potest? quid tantum meã cordis tranquillitatem perturbat? quæ res alia tam dira? tam sæua? tam mundo insolens, atque monstrosa, quæ sic meum intercipere cursum sit ualida, uti sunt fraudulentorum linguarum & tela, & spicula? Sagittæ sunt nimirum acutissimæ, quæ co uulnus altius infigunt, quo à ualidissimo fortissimi uiri brachio iaciuntur. Quid?

C ſunt ſanè ueluti carbones ignei, cuncta circumiacentia perurentes ac deuaſtantes. Ad hanc enim, fateor, amici querimoniã, ego qui cum illo eadem in naui me tunc eſſe non ignorabam, prorſus obmutui. Ex hebræo pro, cum carbonibus deſolatorijs, ut carbones iuniperorum legunt: & eſt ſenſus, quòd lingua fraude ac dolis inſtructa, ſagittę comparabitur acutiſsimæ, necnon ardentibus iuniperorum carbonibus omnia peruaſtantibus, & quidẽ diutiſsimè. Aiunt enim eiuſmodi ligni prunas uehementius, quàm cæteræ, tum urere, tum ignem cinere cõtectas diutius ſeruare. Mirum quàm magnam ſyluam, ut diuus ait Iacobus, incendit linguæ ignis. In ipſa enim, inquit, eſt uniuerſitas iniquitatis, quæ inflãmat rotam natiuitatis noſtræ. Verùm ſi ſapimus, ſimul ut uirum doloſum, ut alio in pſalmo legimus, abominatur Dominus, hauquaq; deſperandum erit.

Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt, habitaui cum habitantibus Kdar.

Felix, atq; adeò cæteri Hebræorũ interpretes ſic reddunt: Hei mihi quia incola fui Hetruriæ, ſeu quòd uerſor apud Meſech, habito cum tabernaculis Kdar, uel, cum tentorijs Scytharum. Nec ſanè mirum eſſe debet, ſi unus Hetruriæ, alius uerò Meſech meminit. Is enim filius Iaphet Noæ filij fuit, à quo quidẽ Tuſcos originem traxiſſe affirmãt. Kdar autẽ Iſmaelis filius fuit, Abraæ nimirum ex Agar filij, à quo Agareni, ſeu, ut nos appellamus, Saraceni, gens quidem fera, ac nemini amica, ortum habent. Cæterũ Tuſcorum gentem, barbaram, truculentiſq; Arabibus ac Scythis perſimilem moribus, Dauidis tempore fuiſſe iudico, modò uerò aliter. Vult igitur uates, fraudulentos homines & bilingues, exilio illi ſimiles eſſe, quo à dulci patria quis extorris, inter Iſmaëlitas, hoc eſt, inter barbaros, & hos quidẽ immanes, inhoſpitæq; cõſuetudinis homines uiuere cogitur. Atqui mos idem fermè
D nunc eſt, ut ſi quando inter perfidos, nulliusq; religionis uiros uitã degere contingat, nos inter Arabes & Turcas eſſe, & cõuerſari queramur. Quanq; eos ipſos barbaros atq; infideles, ſuũ interdũ ſanctius Mahumetẽ colere, eiuſq; legem, quamuis impiam & ſceleſtam, magis adamuſsim ſeruare cõſpicimus, ꝙ nos ſanctiſsima noſtra inſtituta, ac religionis plena. Agedum ubi iam, aut in qua orbis ſede & regno tam à nobis remoto aut ſecreto, non purius, ſynceriuſq; interdum pacta inter ciues, conuentaq; ac fœdera ſeruari uidentur, ꝙ in quibuſdam rebuſpub. atq; urbibus ex noſtris? A quo enim Getulo, aut Garamante minor interdum expectanda eſt charitas & dilectio? quis tam ſæuus? tam barbarus? tam inhumanitatis expers Arabs eſt, qui adeò ardenter ſuorum ciuium ſanguinẽ, fortunaſq; ſitiat & deprædetur, quemadmodum nos noſtrorum fratrum, & eorum quidem, qui nobiſcum unà è cruento Chriſti latere epotantur, cruorem, famam, honorem, facultates, uitam deniq;, & ſitimus, & crudeliſsimè depopulamus? Audiſti'ne unquam ab ipſis immaniſsimis Anthropophagorũ antris tam impia aliquando prodijſſe iudicia, aut pœnas, ut à quorundam iudicum roſtris, aut rotis interdum Chriſtianorum & prodeunt, & ui legibus iniecta, erumpunt? Quid igitur eiuſmodi uiuendi mores pluſquam Kdarinos & barbaros appellare nos uetat?

Multum incola fuit anima mea.

Cõqueritur uir iuſtus in hoc hemiſtichio ſeſe diutius elongari à Dño, fateturq; ſe hoſpitẽ ac peregrinũ eſſe ſuper terrã: quemadmodũ de priſcis illis Iudæorũ patribus aſſerebat Paul. qui ad Hebr. ſcribens, ſic ait: Promiſsiones à longè aſpicientes & ſalutantes, confitebant quia peregrini ac hoſpites eſſent ſuper terrã. Videq; diſpari uoluntate, noſtra cum ſanctiſsimis illis uiris cõueniant & ſtudia & deſideria. Illis eñ nihil optabilius in primis uidebat, ꝙ diſſolui & eſſe cum Deo: nos contrà lamentamur tam breuẽ hanc eſſe uitã, quam quidẽ, ob fidei carentiã, non peregrinationẽ aut incolatũ, ut illi, nuncupandam ducimus, ſed patriã, ſed domũ, ſed certã ſedem, ſed regnũ. Quomodo, quæſo, cœleſtis patrię amãtiores nos eſſe iactabimus,

A bimus, cum interim uita ipsam, & moribus, ne assequamur cõtendimus? Certè ciues, si uerè ciues sunt, ac dici uolunt, nil tam optant, quàm ut uiuant in patria.

Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus.

Felix sic hunc legit uersum cum superiori: Quamplurimum habitauit anima mea cum odio habente pacem. Et mox alium reddit hoc modo: Ego pax, & cum loquar, ipsi ad bellum. Anima enim tranquillitatis appetentissima, se nimium diu inter dolosos, atque eos quidem qui pacis bono aduersantur, detentam queritur. Nihil, ait, unquam tam anxiè desideraui, quàm cum omnibus pacem habere: uerùm non sic ab alijs mihi est repensum. Siquidem cum dissidiorum concinnatores ad pacem animare satagerẽ, illi è contrario magis ad bellum incitabantur. Ego pax, hoc est, ego totus paci addictus, cum ea quæ ad pacẽ faciunt loquor, illi ad bellum statim, ad ingenium, ad antiquas rixas, ad discordias redeunt. Quem sanè sensum ita exprimit paraphrastes: Longa, inquit, uidetur animæ meæ mora, quia inuitus detineor inter eos, qui pacis sunt osores, adeò ut cum paci totus studeo, & quæcunq; ad pacem faciunt loquor, illi hoc ipso ad bellum excitantur. Atque hic tandem unum huius uariæ lectionis sensum atque intelligentiam habes: qua quidem describitur, quamplurimos esse discordiarũ fabricatores, pacis uerò perpaucos, & hos derisos, prorsusq; inauditos. Verùm an aliud tam euidens perfectionis signum in uiro iustitiæ illius studioso, quam diffiniunt esse totius bonitatis cumulum, uideri queat, nescio, cum plurimis lacessitus iniurijs, ac, ut sic dicam, obrutus multorum calumnijs & inimicitijs, perstat immotus, nec à pacis studio, ne tantillum quidem, aberrat. Sed illos mortalium omniũ miserrimos esse iudico, qui non solum perpetuo uitæ tenore pacis osores sunt, uerùm propterea, atq; ob id potissimum hostes se esse pacis profitentur, quia qui eos ad pacẽ sectandam admonent, atq; exhortantur, minimè desunt: maliq; omnino sunt, quia alij boni.

B

CANTICVM GRADVVM.

PSALMVS CXXI.

Euaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi.

Vnus is est præcipuus consolationis neruus ac robur, animam cum tribulationum aceruo conflictantem, sese totam, humano quantum licuit pertentato solatio, ad diuinã implorandam opem cõuertere. Cum ignoremus, inquit rex ille, quid facere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te Domine. Data est enim homini ratio atque intellectus, ut eorum ui, & perspicacitate instructus, illa facile, quæ sibi in pertractandis rebus corporeis aduersantur, prẹuidere antequam accidant, ualeat: subindeq; terrenis adminiculis ac præsidijs, aut fortiter tolerare postquam acciderint, aut superare omnino. Quod si tamen adeò acerba sunt, ut in illis subiugandis nulla suppetat aut ratio, aut consilium, ut nunc pleraq; in mundo fieri cernimus, ad diuinum confugiendum est auxilium: quanquã ne in illis quidem humanæ industriæ conatibus, flectendi sint à cœlis oculi, ne absque superna luce nostram esse aliquid uel artem, uel industriam arbitremur. Montes cœlos dicit, quos alio in psalmo clarius nominat, cum ait: Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis. Non mediocre enim deuoti animi indicium est, non paruumq; mentis illuc trahi cupidæ, quô totum cordis affectum & desiderium direxit, argumentum, corporeos quoq; in cœlos attollere oculos, nedum gemitus & suspiria. Quare summæ deuotionis ac fidei uerba hæc esse existimo. Verùm paraphrastæ litera me alium, ab hoc quem diximus, sensum intelligi admonet. Circumferebã, inquit, oculos meos ueluti stans in monte, sicunde forsan uiderem ferri mihi suppetias: sed deprehendi nullum mihi sperandum esse auxilium nisi à solo Domino. Idcirco à uate id puto additum: Auxilium meum à Domino. Sumpta nimirum similitudo ab illis uidetur, qui auxilia expectantes, è locis æditioribus, ut solent exercituum excubitores, an iam de-

C mum aduenìant, ſpeculantur. Hiſce enim uerbis uoluit Pſaltes ignauę animę oſcitantiam pungere, quò, quàm anxiè petendum ſit à cœleſti patre auxilium, nō ignoret. Alioqui aut raro, aut nunquam ſtertenti animæ, atque ſupinæ, diuinas gratias contingere credimus.

Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram.

Vide uirum undequaq; adamuſsim compoſitum, atq; in negocio ſpiritus probè eruditum. Vide, inquā, quomodo ſeipſum, pro ſe, in propria cauſa, uas, fideiq; iuſſor factus, conſolatur dicens: Auxilium meum à Domino, id certò ſcio mihi nō defuturū. Fallat me homo, ut natura eſt fallax: mihi imponat, meiſq;, quod aiunt, in manibus inuertat aleas, non multum moror, poſtquam perſuaſiſsimum habeo, auxilium omne meum à Domino, haud illo ſanè debili atque inerti, ſed potentiſsimo, & eo quidem qui cœlum terramq; condidit, breui affuturum. Non ab re certè uates in hoc loco tam nobilis, atq; adeò potentiſsimi opificis & conditoris mentionem facit: nam diuinæ potentiæ memoria ſæpius refricata, in ſpe firmius ſolidamur, nec facile ad adorandam, ut nonnullos facere uidemus, humanam opem, infidelem ſcilicet, ſuiq; diſsimilem, & nutantem, deſcendimus. & eſt perinde ac ſi dicat: Ille qui tam mirabile fabrefecit ædificium, idemq; ſapientiſsimè gubernat, & moderatur, me ne minimam mundi portionē ac uilem, non poterit à periculis eximere: Cęterum per cœlum & terrā, condita omnia, ſiue cœleſtia, ſiue terrena ſint, intelligi oportet, quemadmodū illud in Geneſis exordio ſancti Dei uiri interpretati ſunt. In principio, inquit Moſes, creauit Deus cœlum & terram. Quocirca ô tu qui in arduo uirtutū exercitio uerſaris, & ſudas, ne animum deſpondeas: nam is tam potens Dominus

Non dabit in cōmotionē pedem tuū, neq; dormitabit qui cuſtodit te.

Hoc eſt, non dabit ad lapſus, non permittet tuos affectus, tua uota, tua conſilia

D labi: non ſinet te in iuſtitiæ ſemitis uacillare aut deficere. Non ſanè putes aſpernandi eſſe periculi, uel parum in ſalutis itinere lapſare, pedemq; à loco mouere. Pes enim noſter, aut affectus, aut ſtudium, aut conatus, ni ui ſumma ad anteriora nitatur, facile relabitur, atq; à iuſtitiæ theatro turpius diſcedit, quàm ſi tam altam prouinciam nunquam pertentaſſet. Tantum enim abeſſe debet, ut perfectionis apex ac culmen ſomniculoſis, tardiſq; in uirtutum adeptione dari exiſtimetur, ut etiam datum adimatur. Non dat igitur Deus, nec ſinit ſuorū pedes, hoc eſt, animæ motus, atq; appetentias & affectus in bonitatis ſtudio labaſcere, modò ipſi ſibi nō deſint, modò præparatam ſibi ab æterno prædeſtinationē, ſanctiſsimis ſtudijs, atq;, ut diuus admonet Auguſtinus, orationibus adiuuent. Non dormiet certè qui cuſtodit te, modò tu non dormias, modò tu te continuò excites, atq; ad capeſſendum quod reſtat itineris, recentiori ſemper exercitio & labore nitaris. Quid dubitas?

Ecce non dormitabit neq; dormiet, qui cuſtodit Iſraël.

Amplificatio hæc eſt, cuius is erit ſenſus: Dominus enim qui populum ſuum uigilantiſsimè tutatur, nō dormitabit: hoc eſt, ne leuiter quidem ſoporabitur, multo minus ſomno detinebitur profundo. Quanq; paraphraſtes inuerſa litera ſic reddit: Profectò, inquit, neq; dormiet unquam, neque uel leuiter obdormiſcet qui curat Iſraëlem. Deus enim ſe amantes, ea ſolet diligentia cuſtodire, perindeq; tutari, ac ſi alia detineretur cura. Certè cum hominis ad præcipitia procliuitatem, properantiamq; conſidero, contrà uerò continuam diuinæ bonitatis cum cogito protectionem, atq; à lapſibus reparationē & tutelam, phrenetici ſtatim mihi occurrit ſpectaculum, in quo miſerum illum uidere uideor modis omnibus ſeſe à rupe aliqua æditiori, aut ripa, in amnem profundiſsimum præcipitare conantem, à tergo autem parentē, uel amicum aliquē ui ſumma, curaue difficili, & nixu illum retrahere, rogare, cogere tandē, atq; in tutiori ſede locare. Quare hic Deū totū in curandis ſuis intentū eſſe, puto uatē huiuſmodi uerborū ardore uoluiſſe exprimere.

Dominus

Dominus custodit te, Dñs protectio tua super manum dexterã tuam.

Ex hebræo enim sic potest legi: Dominus custos tuus, Dominus umbra tua, super manum dexteræ tuæ. Quocirca sic reddit Campensius: Bono animo sis, Dominus curat te, & tua: erit instar umbraculi tibi, ad dexteram manum adstans assiduè. Mos est enim inter homines, ut si quando rem aliquã præsentẽ dicere uelint, ad manũ eam esse dicant. Quo quidem uerborũ tropo, diuinũ uult uates intelligi patrocinium semper, atque adeò suis præsens, uti res illæ solent, quæ nobis prestò sunt, ac ad manus. Verùm cum hæc scribo, alius mihi occurrit sensus, ut sit Dominus nostri haud uulgaris, & custos, & tutor, qui nedum quidem uniuersali quadam custodia ac tutela, sed speciali prærogatiua, & cura, super manum suorũ dexteram conquiescat: hoc est, ne uulneretur protegat, atque instar umbraculi refrigeret. Hincq́ illud hic fingi posse arbitror, ut sint qui spirituali in acie dimicantes, mutuis sese ad Deo fidendum, alter alterum, uel seipsos etiam moneant adhortationibus, hoc modo: O anima quæ in belli æstu ac feruore periclitaris, deq́ tua salute trepidas, ne time: Dominus enim, ne tua lædatur dextera, hoc est, ne tuæ deficiant uires, atq́ in labore prælij nimiũ defatigeris, & pereas, præstò ad tutelam aderit. Ipse quidem & ictus, & uulnera pro te, tanquam socius latus tuum dexterum cingẽs, quò prior se periculo obijciat, suscipiet. Nam certè pugilis dextera in duello uulnerata, ut olim Venerem à Diomede uulneratam fabulosus refert Homerus, certissimum mortis indicium est. Quo enim alio se membro tutabitur pugil, aut miles? quoq́ alio uibrabit ensem, aut iaculum intorquebit, dextera ipsa ad huiuscemodi usus instructa hostili uulnere sauciata? Vide igitur quàm flagranti affectu diuinam opem nunquam suis, eo maximè tempore, & loco, quando maximè opus est, defuturã, enarrat Psaltes. Quid, oro, timendum, cum ipse Dominus pro
B nobis in acie dimicans, primas sibi belli partes uendicat, nosq́ ab telis hostium certius protegit, atque umbra suæ sanctissimæ consolationis refrigerat & refocillat, quàm nos solet dextera, quamuis prompta atq́ agilis, tegere & tutari.

Per diem sol non uret te, neque luna per noctem.

Sub nomine diei, noctis, solis, lunæ, atq́ exustionis, narrat uates Deum, quem in superioribus custodem, protectoremq́ nuncupauit, mala omnia futura à suis depulsurum, quocunque tempore accidant. Verùm quia lunam urere non facile admodum dicimus, litera quę est Hebræis aptius hic poni uidetur. Die, inquit, sol non percutiet te, & luna nocte. Quorum quidem uerborũ sensum sic à paraphraste accepimus: Hoc umbraculo fiet, ne ardor interdiu lædat te, neq́ luna frigore noctu. Non semel enim in scripturis, persecutionum tempus, ac rabiem, æstu meridiano, aut frigidis lunæ radijs, describi legimus. Ni quidem obice aliquo intermedio, uel huius algorem, uel illius perustionem deuitauerint, utrunq́ tempus afferunt mortalibus ualde noxium esse ac periculosum. Hoc ferè modo ad res nostras se habet diuina bonitas. Ipsa enim miseris, atque ærumnosis, nõ minus, cum in persecutionum igne, aut miseriarum frigore uolutantur, est refrigerium ac medela, quàm olim fuit Hebræis in solitudine peragrantibus columna nubis interdiu, atque ignis noctu. Porrò si quem diuinæ consolationis luce afflari contigerit, ne nimium, si sapit, insolescat, tutúmue se existimet, dicens: In abundantia mea nõ mouebor in æternum. Rursus uerò si nox perturbationum obscura, tetraq; aduenerit, aut luna radijs illis suis malignis infidelitatis eum attigerit, ne, quæso, à fiducia in Deum cadat omnino, aut desperet: sed magis, Deo ipso custode, atq; amico, neq́ tentationum ardorem, neq́ diffidentiæ frigus & algorem sibi officere posse arbitretur. Est & alius solis ardor eo nocentior, quo temperatus magis apparet. Perfusa enim interdum anima luce quadam insueta, consolationisq́ gustu ac suauitate affecta, ni prudẽs sit, & grata, facile in id impietatis corruit, quòd cœlestes illiusmodi afflatus sibi, propter suam iustitiam, &, ut uocant, deuotionem tribui opine-

C tur, uel eò maximè, si in aduersitatum acerbitate posita, lunam perspicuè per no-
ctem lucere, hoc est, si se sentit uiuidam, robustamq́ꝫ, ac planè nō aliter in afflictio-
nibus & uiuere, & lætari, quàm solet in igne Salamandra. Quæ quidem omnia pe
riculorum genera iustissimus ille Iob aduertens, de sese hoc modo testabatur: Si
uidi, inquit, solem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè, & lætatum est in ab-
scondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ est iniquitas
maxima, & negatio contra Deum altissimum: hoc est, summa omnium iniquita-
tum ea est, sibi aliquem, suisqꝫ operationibus, quod solius Dei est, impendere, atqꝫ
adblandiri. Ab hoc igitur periculosissimo omnium naufragio, ni seruet Deus, aut
tum æstum illum refrigescere, tum frigus incalescere faciat, tuti esse omnino ne-
queunt uel sanctissimi quidem uiri. Idcirco à propheta necessaria admodum sci-
tu infertur assertio, atque oratio.

Dominus, *inquit,* custodit te ab omni malo, custodit animā tuam Do-
minus. Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum, ex hoc
nunc & usque in seculum.

Vide quomodo dulcissimum custodiæ nomē dulcissimus inculcat uates, quò
tandem tua bona omnia diuinę bonitati referre perdiscas: siquidem, ut alio in psal
mo asserit, Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat qui custodit eam.
Dominus igitur est qui custodit te. Dominus, inquam, est (quid uereris?) qui cu-
stodit animam tuam, seu uitam tuam, ne carni inseruiens, unà cum carne intereat.
Per futurum enim legunt Hebræi, custodiet. Cæterum ex interpretibus hebræis,
aliquibus uisum est in hoc loco, per introitum atqꝫ exitum negocia, actionesqꝫ ui-
tæ humanæ significari, quorum quidem nullus aut modus, aut ordo, nisi turpis,
& confusus, esse potest, ni Dominus ipse consilia moueat, ac, ne erret animus, per-
D uigil semper custos existat. Nescit porrò homo, prorsusq́ꝫ in deligendis, secernen-
disqꝫ rebus illis, quæ magis, quæúe minus sibi conducant, hallucinatur. Quare o-
lim Solomon à Domino, ut quicquid uellet peteret, prouocatus, respondit: Ego
sum puer paruulus, & ignorans egressum, & introitū meum, hoc est, nec quid in-
cœptem, nec quid perficiam, quid omittam, quidúe instituam, aut ordiar, quæ rur
sus fugiam, aut quæ sequar, nescio. Consuetudinem quoqꝫ huiusmodi uulgò esse
cernimus, ut eum ipsum hominem, qui in pertractandis suis rebus & negocijs in-
utilis prorsus sit, atqꝫ infans, dicant ingressum, exitumq́ꝫ ignorare: quod quidem
uitium ab animi stupiditate prouenire affirmāt. Est & alius ingressus, egressusq́ꝫ,
qui periculosissimè ignoratur, utpote qui maximè ad animum pertineat: ille uerò
ad corpus. De ijs quidem olim concionabatur Dominus inquiens: Si quis intro-
ierit per me, saluabitur: is enim ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. Vi
de quàm paucis sanctorum ecclesiam effinxit. Ingressio quidem in Domini ouile
fit per fidem, amoremq́ꝫ, ac cœlestium rerum cognitionem & disciplinam: egressiò
uerò, per operationes illas, quæ à charitate proficiscūtur. Idcirco pascua, & ea qui-
dem pinguia & opima post hanc uitam nanciscentur. Legimus enim sub antiqua
Iudæorum lege complures ingressos esse, atqꝫ in hoc mundo quoqꝫ per propheta-
rum, aut legis etiā ipsius campos inuenisse pascua: ab ista tamen uita egressos, clau
so adhuc cœlo, nondumq́ꝫ cœlesti reserata beatitudine, atqꝫ æterna requie, pascua
uera non inuenisse. Ita modò (heu nostram ignauiam) ad sacras passim undas con
curritur, fidésue in Dei domum infertur. Hinc feruor, hinc lachrymæ, hinc cæte-
ra reconciliationis diuinæ signa, atqꝫ argumenta cōspiciuntur. Quid? Ad tantum
nonnulli interdum deueniunt spiritus feruorem atque ignem, ut dulcissimorum
parentum contempta cura & conuictu, spreta patria, relictisq́ꝫ amicis, ac rebus o-
mnibus huius mundi, uel ad uitæ sustentationem necessarijs, sese in solitudinē ali-
quam uastam, atqꝫ inhospitam conijciant, aut (quod animosius forsan est uisum)
in cœnobio se aliquo concludant. Vides ne felicissimum horum in Domini acade
miam

A miam ingressum? Verùm tam ardentem in multis flammarũ cumulum in aërem resolui, atque in carnem, qui antea spiritu cœperat, ut conqueritur Paulus, desijsse uidimus: scilicet qui tam beato ingressu rem spiritus attentauerant, infelici postea euentu à pristino ardore desciscentes, pascuaq; solida ignorantes, abierunt, ut dicit Solomon. Quid tam leni utor uocabulo? peruolarunt potius, ac præcipitanter accelerauerunt post uestigia gregum suorum, pascentes nimirum sensus, eaq; oblectamenta, curásue illas sectantes, quas uel mundus ipse, alioqui curis innumeris inuolutus, execratur. Hi enim haud modo uno & ingrediuntur, & egrediuntur. Quare illud unum potissimè tremendum illius generis hominibus contingere est necessarium, quòd ne post hanc uitam quidem solùm, sed nec dum hic uiuitur in hoc mundo, pascua inueniunt: nisi forte è siliquis porcorum enutriri, animę pabulum dici uelint. Et ego quoque qui in eorum numero censeor, qui fide tantu la, aut spiritus feruore aliquo, desiderioq; non prorsus uano, in ædes Domini ingressus sum, cum qualem finem & egressum consequi debeam me penitus lateat, illud interim unum meam admonitam animam uolo, atq; ei imprecari non cesso, iterum, atq; iterum repetens: O anima mea, quid iam pertimescis? quô tua te trahunt consilia? simulac Dominus is solus est, qui custodit introitum tuum, ac exitum tuum, ex hoc nunc, hac in mortali scilicet uita, quò probè, quæ ea sint, quæ fugere debeas, quæ'ue amplecti ac sectari, pernoscas: & usque in seculum, hoc est, transacto uitæ cursu, te in ęternis suis bonis, in loco scilicet pascuę, ubi immota sua prędestinatione, atq; proposito, suos ab æterno collocauit, statuat. Huic igitur soli gloria, honorq; & imperium sit in secula seculorum, Amen.

CANTICVM GRADVVM. PSALMVS CXXII.

B LAETATVS sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.

Cum aliàs propheta tropis elegantissimis mutuæ charitatis, quam in Dei ecclesia esse necesse est, effigiem describit, tum in hoc psalmo maximè illam sub terrestris Hierusalem umbra & typo, propemodum antè oculos ponit. Quanta putandus est affici iucunditate uir diuinarum rerum studiosus, cum audit esse qui ardentissimis conatibus ad cœlestem patriam properant, relictis interim toto affectu atq; animo, tricis illis omnibus, quæ opus tam nobile impedire queāt? Certè, si uel raro saltẽ, à fidelibus, ad quid nati sunt, ad quid uocati, ad quid uncti, sacroq; regenerationis lauacro innouati, consideraretur, non tam facile sua sesponte à fine proprio, qui Deus est, hoc est, summa felicitas, æternumq; bonum, ac beatitudo, alienarent. Quotus enim quisq; est, uel ex ipsis quidem, qui ideo ad sublimiorem aliquem gradum euecti sunt, ut cæteris benè, beateq; uiuendi regulas præbeant, atq; illa solummodo & uita, & eruditione edoceant, quæ futuræ uitæ statum præ se ferant, qui non libentius corporearum rerum affectibus inhient, atque eas ipsas perinde ament, & sectentur, ac si tantummodo ad fouendam carnis naturam geniti essent? Nec est quòd quis hic mihi dicat, ut passim dici audio, religiosissimos illos esse hominum conuentus, qui ab aliena aut re, aut uxore usurpanda, abstinent: qui publicas libidines auersantur: qui usuras, qui cætera uulgò patentia non exercent flagitia: si interiores illos maculas prauarum cupiditatum, inuidentiæ, simultatis, ambitionis, à corde longè proijcere non uideo. An nondum cunctis iam innotuit quanto sapientissimus magister stomacho dealbata sepulchra, hoc est, mores hominum undequaque pictos, & candidos, internos uerò affectus corruptissimos, tabeq; ipsa cadauerosa putridiores, detestari soleat? Nego igitur uirum illum religiosum esse, Christianæq; legis sectatorem, qui licet corpore abstineat, animo tamen mundanarum rerum cupiditatibus inseruit. Hic igitur, ut dicere inceperamus, sub manufactæ ciuitatis nomine, cœlestem patriam depingit uates, sibiq; se ab alijs eiusdem secum animi ardoris uiris

C ad tantæ urbis acceſſum inuitari gratulatur, quam quidem, Hieruſalem ſanctam, matremq́ noſtram, ſeu requiem, ab apoſtolo appellari legimus. Ingrediemur, inquit, in illam requiem nos qui credidimus. Olim enim à uiginti annis uiri omnes, hoc eſt, tribus Domini, ut in Deuteronomij libro uidere eſt, ad locum in quo Dei erat templum, ex diuina iuſsione, ter annis ſingulis conueniebant, ibiq́ præter religionis cultum & ſacrificia, quibus Dei populus purificabatur, de ijs quidem rebus iudicia, quę alijs in locis tractari nequierāt, habebantur. Ab illo igitur umbratili more & conſuetudine, ex qua nimirum Hebræorum multitudo ſe ad conuentus illos feſtiuos adornans, uicinos, eiuſdemq́ tribus uiros ad ſecum eundum adhortabatur, ut nunc quoq́ à pleriſque uulgò fit, qui cum aliquò, ubi feſti dies celebrantur, ſint profecturi, familiariſsimos quoſq́ ad communem inuitant lætitiam, rem ſeriam enarrans propheta cœleſtis Hieruſalem ſtatum, elegantiſsimo troporum inuolucro, oſtendere intendit. Ait ergo: Lætor admodum equidem cum dicunt mihi, Eamus in domum Domini, ad eumq́ properemus. Quid moramur? Non nos, aut uxor, aut nimia rei familiaris retardare debet cura & ſolicitudo. Ea, ea, inquam, ciuitas eſt, quæ totos animæ affectus, totumq́ amorē noſtrum, totum ſtudium, omnémue conatum expoſtulat, ac uult.

Stantes erant pedes noſtri in atrijs tuis Hieruſalem.

Omnes fermè Hebræorum interpretes, in portis reddunt, non in atrijs: ſed parum refert. Quamlibet enim, ob carnis ſarcinam, longè à cœleſti patria peregrinamur, affectibus tamen ac deſiderijs, qui ſanè pedes animæ ſunt, tantæ nobis ciuitatis aditus eſt occupandus: nanq́ noſter in cœlis cum ſit municipatus, quandiu uitam hanc ærumnarum plenam uiuimus, longè à diuina abſumus hæreditate. Verùm interim quò expeditè abſq́ corporearū rerum impedimento in interiora uelaminis, ut uocat Paulus, introducamur, pedibus, hoc eſt, uotis, ſuſpirijsq́ ab amore profectis, poſtibus illis aureis portarū, quæ, ut canit eccleſia, nitent margaritis, inſiſtendum erit. Illud uerò admodum uerendum, ne illotis pedibus accedamus, poſtquam in uate illo eximio legimus, quòd inquinati nō intrabunt in eam. O igitur ſancta ciuitas, ô manſio, ô ſedes luce ipſa ſolis ſplendidior, ac Deo digna, pedes noſtri, motus ſcilicet animæ atq́ affectus, in atrijs iam tuis, licet graui curarū onere defatigati ac preſsi, ſtant fixi atque immobiles. Iam una illa omnium maximè in ſpiritus negocio norma eſt ſeruanda, ut homo, quandiu in hoc ſeculo uerſatur, necnon cum carnis moleſtijs & curis die noctuq́ conflictatur, nunquam ſe ad tantam perfectionis ſublimitatem perueniſſe exiſtimet, quò ſe putet abſq́ aliqua animi perturbatione poſſe uiuere. Hoc enim animorum illorum proprium eſt, qui iam prorſus à mundanarum rerum uinculis liberi, defunctiue corpore, ad illam, quam ſemper, etiam cum in carne eſſent, ardentiſsimè concupierunt, diuinam uiſionem atque aſpectum euolarunt. Quem iam lateat terrenam hanc, ut eam appellat apoſtolus, habitationē, intellectui humano haud parum officere? à ueri contemplatione, & intuitu auertere? intercipere? uariarúmue rerum unioni illi, quam cum Deo haberi oportet, diuerſitatē obijcere? Hæc enim omnia cum mortalibus omnibus communia ſint, ſtultum ualde eſſet, id à carne cupere alienum, quod carni natura ingenitum eſſe uoluit ſummus opifex. Tantùm uerò ab ingrediendi ſtudio & conatu, noſtri nō ceſſent affectus ac deſideria, quod eſt de die in diem magis in Dei obſequio incaleſcere: alioqui in iuſtitiæ ſemitis non progredi, regredi erit.

Hieruſalem quę ædificat̄ ut ciuitas, cuius participatio eius in idipſum.

Aperit iam uates quæ ſit illa, de qua loquitur, Hieruſalem: ne illam Iudæorum ab impijs ſcribis & phariſæis habitatam, & quæ Dominum uitæ interemit, imaginemur. Hęc enim ſectis atq́ hęreſibus, cum in ſe admodum diuiſa ſit ac lacera: illa uni ſolummodo fini, & bono nixa, integra prorſus, utpote cuius participatio eius in idipſum, atq́ à diuiſione omni immunis, permanet. In idipſum.) Simul, uel unà

A unà reddunt Heb. Felix sic: Quæ cõiuncta est ipsi simul: hoc est, cum Deo unum effecta, cuius cõsortiũ simul est. Ciues enim sanctæ huius urbis, unius, eiusdemq; animi sunt, idem participant bonum, eandemq; felicitatem ac prȩmium. Interim autem, quòd hic doctrinȩ limula expolitur, si unum gaudere contigerit membrũ, congaudent & cætera: si mœrore affici, afficiunt & reliqua, mutuis sibi inseruiunt obsequijs, mutuas ferunt necessitates, infirmitates tolerãt, curant, medentur, adeò ut nõ tam suus unusquisq; existimari queat, quàm aliorum omnino. Verùm qui discordi animo atq; irrequieto, suis scilicet tantummodo obsequens cõmodis, nemini utilis, compluribus grauis & morosus, se ad terrenam huiusmodi ciuitatem pertinere asserat, toto, ut aiunt, errat cœlo: proinde ad futuram multò minus, ubi omnium bonum æquè singulorum est, uti omnium. Cum enim amor sit sui prodigus, naturaq; in aliorum cõmoda permeans, & diffusus, quemadmodum in æterna patria perfectissimus est, ita undequaque absolutissima singulorum est boni communio, & unitas; perindeq; de alterius bono, atq; felicitate unusquisque lætatur, sibiq; applaudit ac gratulat, uti de suomet bono, & beatitudine solet propria. Idcirco de perfectionibus sibi datis, ut scribit Dionysius, inferioribus hi qui in sublimiori gradu positi sunt, cõtinuò tradunt. Sanctissimum igitur illud animarum domicilium nòn ciuitas est terrena, neq; cæmentitia materia, saxisq; inertibus, aut lateritijs parietibus adamussim correctis fabrefacta: sed cœlestis est, atq; animorũ numero, & ordine constructa: cuius ciues animæ sunt, ciuitas uerò ipsa ac ciuium bonum, Deus: id est, perfectissima quies & pax.

Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini testimonium Israël, ad confitendum nomini Domini.

B Hic tandem uates qui sint uiui lapides, hoc est, cœlestis Hierusalem ciues, atq; ædificium, aperit: tribus scilicet, non quælibet, sed tribus Domini, gensq; illa, quæ ad Dominum, haud mundum pertinet. Hanc itaque ciuitatem, has ædes, hósue cœtus & multitudinem, non iam ter in anno, aut ex more, sed continuò, fide, sanctisq; operationib, ac perpetuo placendi Deo, & uoto, & desiderio, ui spiritus acti, electi omnes adeunt, summóue nixu & conatu ascendunt, neq; aliò unquã diuertunt, quoad eius portarum aditum occupent, pedesq; in ipso primo limine stabili infigant proposito atq; instituto. Hæ quidem tribus testimoniũ sunt Dñi: hoc est, fide atq; operibus, se ex Deo natas esse, diuinumq; semẽ in se inesse testantur. Israël enim, uidentem Deum interpretantur. Itaq; se semẽ esse Israelis testificantur, hoc est, ad Deum pertinens. Verùm quo testimonio? fidei nimirũ, spiritusq; feruore, gaudio, patientia, mansuetudine, ac, qua mirum in modum diuinã sibi gratiã conciliant, humilitate, rerumq; humanarũ cõtemptione ac despicientia. Nam quemadmodum quæ à uirtute, atq; animi candore proficiscuntur actiones, testimoniũ nos Dei esse filios præ se ferunt ac reddunt: ita illæ, quæ à conscientiæ impuritate, & turpitudine emanant, nos ex patre diabolo esse testantur. Tribus igitur sola illa, quæ in dominica sorte censetur, ea est quæ testimonium perhibet de bono: atq; ob id quidem, ut sanctũ Dei nomẽ, non suũ, illustreť, ac celebre fiat. Sunt sanè multi, qui idcirco ascendunt, testimoniumq; fide, nescio qua, se è Domini sorte esse, reddunt, quò sese uulgo ostentent, se celebrent, sibiq;, non Deo, aut eius ecclesiæ sanctitatis nomen asciscant. Secus uerò tribus illæ Domini, Dei utique populus, ac sors; quȩ propterea sibi ascendendum esse existimant, ut tum fide, tum actionibus diuinã testificentur bonitatẽ, Deusq; ipse, nõ homo, laudeť, colatur, spargatúrue illius nomẽ & fama, per angustissimos quosq; orbis angulos, nedum per templa, sacrasq; ædes atq; aras. Qui enim aliud quicq; suis in actionib. ac studijs, aut quærit aut agit, q̃ ut Dei nomen ab omnibus, quibus cum uiuit, sanctificetur, is sanè turpissimè à uero aberrat scopo, nec tantillum quidem ad æternã Hierusalem attinet, in qua rectum duntaxat, ut bona cætera omittam, perpetuò audiri contingit

C iudicium. Quare à Psalte conuenientissimè infertur:

Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid.

Causam reddit uates, quam ob rem à sanctis tribubus ad diuinũ celebrandum nomen in ecclesiam conuenitur: etenim in ea, cœlestia, hoc est, uera, recta, syncera, quas sedes uocat propheta, sunt tribunalia, nec mirum quidem, nam numen ipsum quod mundum iudicare dicitur, hic præsens est, hic sedem habet, hic iudicat, hic non solum illa quæ humano patent aspectui, sed & reconditos cordis recessus & cogitatus, disquirit, & examinat. Nusquam enim uerum esse tribunal ac iudicium affirmauerim, ac rectum, nisi inter ciues de sanctissima istiusmodi ciuitate, quæ Dei spiritu, & informatur, & regitur, optimè meritos. An nescitis, aiebat Paulus, quòd & angelos iudicabimus? Soli quidem iustissimo cuique cætera dijudicandi, probeq́ dignoscendi ius tributum est, atq́ facultas: sed in primis seipsum, ne cum mundo reliquo, ut idem admonet, iudicetur. Hanc tandem, ait uates, optimè esse ædificatam urbem assero, ubi una ciuium omnium concordia est, ubi recta sunt iudicia, ubi tribunalia iusta: hoc est, ubi iudices integri, æquitatisq́, ac probitatis magis, quàm pecuniarum, aut munerum sectatores conspiciuntur. Alioqui iudice uel auaro, uel ciuilis sanguinis sitibundo, atq́ epotatore, quomodo ciuitas Dei illa erit, cuius rostra æquissima sunt, ac à diuino spiritu illustrata? Cæterum hic Dei familiam, Dauidis domum appellat uates, quod aliàs quoque admonuimus.

Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem, & abundantia diligentib. te.

Clarius hunc reddunt uersum Hebræi hoc modo: Precemini salutem Hierosolymis, felices sint qui diligunt eam. Quare sic habet Campensius: Optate pacem ipsi Hierusalem, feliciter eueniant omnia illis, qui bene uolunt & amant eam. Vis

D ne quid in Dei ciuitate boni agant ciues audire? Perpetua enim sese mutuò adorandum Deum pro pace, id est, pro perfectissimo ecclesiæ statu & tranquillitate, excitant adhortatione, à qua quidem eo distat longius, quo terrenarũ rerum cupiditatibus propius inhiat, & accedit. Male enim cum Dei ecclesia agi arbitror, si tam tumultuose res eius internas exagitari contingat, quemadmodum externas eius facultates passim, atque ab omnibus diripi cernimus. Olim enim perpaucis quibusdam principibus, ecclesiarum, ut uocant, bona, pro reipub. ac regni sui defensione usurpare fas forsan fuit: at nunc à minutissimis quibusq́ magistratibus ea ipsa pro libidine, atque impune depopulari, moresq́ in fœdissimos, atque usus uitæ nefarios transferri uidere, quis æui huiusce nostri statum miserrimum, & lachrymabilem non fateatur? Verùm quia in dies magis sæuam hanc erinnym increbrescere, uiresq́ sumere conspicimus, hoc unum extat confugium, ut mutuis nosmet exhortationibus ad exorandam plebi Dei pacem incitemus. O uos igitur tribus, tribus (inquã) Dñi. O uos lapides uiui, ô uos ciues, ac domestici Dei, ô uos sanctę animę, quæ idcirco ad ecclesiarum bona, & dignitates ascenditis, ut Dei nomen per uos, non uestrum, aut uestrorum cognatorum, exaltetur, & celebre fiat: rogate, benè precamini, optate quæ ad pacem spectant: hoc est, ea omnia, quæ ad suæ cœlestis Hierusalem ædificium, structuramq́ attinent, orate. Cætera enim, quæ tam charę patriæ fabricam, aut morantur, aut intercipiunt, à uestris cœtibus, à uestris rebuspub. à uestris regnis procul exterminanda sunt. Verùm abundantia, atque prosperitas illis omnibus, qui te diligunt, ô beata ciuitas, eueniant. Illis porrò omnibus qui te uastant & affligunt, contritio & infelicitas, simulac uiam pacis non agnouerunt.

Fiat pax in uirtute tua, & abundantia in turribus tuis.

Felix: Erit pax in antemurali tuo, & abundãtia in palatijs tuis. Nõ surdis cẽm supra cecinit uates, cum optimũ quenq́ admonuit, atq́ ad impetrandã cœlitus pacẽ animauit,

A animauit. Hi quidem audita sacra adhortatione, se statim ad exequendam spiritus iussionē permouent, uersiq́ʒ ad ecclesiam, quanto possunt spiritu exclamant: Fiat pax in uirtute tua, hoc est, in munitissimis locis tuis det Deus robur & uires. & est perinde ac si dicat, intra mœnia tua, atque in palatijs tuis, seu domibus singulis, sit pax & tranquillitas. Nemo te, propugnaculáue tua, & ualla, licet uastissima adhibeat tormenta ac milites, infestet. Adeat iam tandem ad tui custodiā spiritus robur & uirtus: paxq́ʒ illa, quę exuperat omnē sensum, te cingat & tutetur, quò populus, ut imprecatur Esaias, sedere posit in pulchritudine pacis. Fiat, fiat non tantū corporearum rerum copia ac luxuries, quantū diuinarum gratiarū, cœlestiumq́ʒ donorum abundātia & uis. Crescat, abundet, augeaturq́ʒ spiritus, adeò quòd hostes ad ciuitatis muros ac turres accedentes, nihil aliud, præterq́ʒ inaccessa propugnacula & mœnia, quæ sunt sanctorū orationes ac uota, uidere queant. Cæterū sicut cœlestis ciuitatis (cum cœlestē ciuitatē dico, ecclesiam Dei intelligi cupio) robur ac fortitudinē, credentium corda esse arbitramur: ita terrenarū urbium præsidiū, & illud quidem eximium & præcipuū, ualla rursus fortissima, ueraq́ʒ mœnia esse nō ambigimus, ciuium corda, atq́ʒ in suum principē optimè affectos animos. Exasperati enim plerunq́ʒ ciues, crudelissimóue depresi exactionū onere & mole, indefensam sæpenumero reddunt ciuitatē, alioqui munitissimis muris cinctā, circumuallatamq́ʒ propugnaculis pauperū labore atq́ʒ inedia confectis. Vis'ne princeps tutissimè tuo regno consulere, atq́ʒ illud telis hostilibus haudquaq́ʒ peruium facere: tuos beneuolētia & benignitate ciues arma. Hoc sanè modo formidabilior hostibus eris, q̄ si triplicē fossam, murūq́ʒ, & eum quidē æneū, tuę urbi circumieceris.

Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te.

Causam dicit, cur sanctæ Hierusalem ciues, suę patrię tam salutaria benè preca
B ti sint. Ea enim charitatis natura est ac uis, ut quæcunque aut agit, aut loquitur uir probus, ea omnia in fratris salutem cedere exoptet & quærat. Feliciter, inquit, omnia tibi contingere rogaui, ô sancta ciuitas: pacémque tibi æternam precatus sum, non ob aliud quidem, quàm ut fratribus meis ac proximis, eodem scilicet fontis sacramento, & spiritu mecum regeneratis, pax animæ obueniat ac salus. Illud idem porrò alijs uerbis utens replicat uates, atq́ʒ ait:

Propter domum Domini Dei nostri quæsiui bona tibi.

Videan hoc quoque idem sit, quod superius dixit: Tribus uidelicet Domini illuc, quò Dei nomen ab omnib. laudaretur, ascendere: modò uerò se bona illa quæ superioribus expresit, quæsijsse asserit, propter nomen Dn̄i celebrandum: quanquam nihil officit fratres & proximos uno eiusdem uitæ instituto, ac spiritu uiuentes, domum Domini nuncupare, cum pasim in scripturis cor iusti Dei esse templum ac domum asseri legimus. Sancta enim Hierusalem, domus Dei, iustiq́ʒ animus ac mens, idem fermè sunt. Quare is erit sensus: Propter electos, qui sunt fratres mei, Deiq́ʒ templum & domus, imprecatus sum, & quęsiui bona tibi ô Hierusalem. Mirum si à prophetis pacē ecclesiæ rogari ob id potissimū censeas, quò fruges in agris uberiores crescant, aut uineæ copiosiorem in luxum alantur, tutáue à Cimbrico milite uina ad futurū hyemis ocium seruentur. Hunc certè finem Christianæ pacis in primis esse nō arbitror. Proinde cum hæc omnia terrę nascentia ad humanos usus ab uniuersorum cōditore producta ideo amanda sint, atq́ʒ ab ipso Deo petenda, quatenus uitæ necesitatibus subueniunt, ac utilia sunt: altior tamē Christianorū ratio in assequendæ pacis desiderio esse debet, q̄ ut mundo tranquillius utantur: uerùm quò tutius, pacatiúsue diuinæ iustitiæ, sanctisq́ʒ operationibus, ac mutuis inter nos alter alteri inseruire posimus obsequijs. Nullus eñ gloriosior pacis potest esse finis, & terminus, quàm ut tranquillis animis, pacataq́ʒ religione, & aucto magis diuino cultu & nomine, Dei uirtus in terris propagetur, laudeturq́ʒ, qui saluat gratis omnes sperantes in se.

C CANTICVM GRADVVM. PSALMVS CXXIII.

AD te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis.

Serui enim atq; ancillæ, utpote qui dominorum suorum imperio toti addicti sunt, quibusq; nulla est rerum possesio, nec ius etiam acquirendi, & libertas, si aliqua re indigent, is à domino, illa ab hera, quicquid illud sit, & præstolantur, & petunt. Hoc idem quoq; in iniurijs, & contumelijs ab aliquo acceptis, agi ab illis cernimus, ueluti quibus nullum aliud in illis suis afflictionibus atq; periculis extet confugium, præterquã illorum, quorum iuris sunt. Quis unquam alienos seruos ab huiusmodi iniurijs, quibus tum ab homine, tum à rerum indigentia premuntur, uendicabit? Hoc enim proprium eorum munus est, sub quorum dominio hi uiuunt. Itaq; elegantissima hac usus similitudine propheta, electos Dei seruos, ita se in necessitatibus, quæ cum ad corpus, tum ad animum spectãt, erga Deum haberi asserit, quemadmodũ illi se habent, qui toti mortalium dominorum iuri atq; obsequio obnoxij sunt. Qui enim uel parum saltem in rebus quæ ad spiritum attinent, fuerit eruditus, non ignorabit certè, quàm non aliunde, nec à proprio quidem arbitrio & uoluntate, multò minus ab aliena & ope, & manu, præterquam diuina, si quid aut ab inexorabili dæmone, aut ab improbis eius ministris, ærumnarum patitur, expectandum erit auxiliũ. Proinde si quis aspera aliqua persecutionũ molestia, ab his præsertim, quos hic in inuolucro describit uates, tumidos scilicet, elatosq;, ac ob felices terrenarum rerum successus, turgidos & superbos, impetitur, ad Dominum illicò, & eum quidem qui habitat in cœlis, attollat oculos, atque ab ipso ueniam, si quid deliquerit, req; aliqua indiguerit, aut iniuria exagitari contigerit, & speret, & imploret. Clamet igitur: O tu qui lucem habitas inaccessibilem, cuiusq; sedes cœli, atq; electorum sunt corda,
D me audi: nam ad te oculos meos subleuo. hoc est, quicquid in me, quod luce aliqua cœlesti & diuina illustrari uideatur, apparet, id totum ad te refero, atque in te, tuamq; parum ingratissimis mortalibus notam misericordiam refundo. Non sanè attollerem, non leuarem, nisi tu mecum & attolleres, & leuares: quin potius, nisi in me magis tu, quàm egomet in meipso, esses. Votis enim, ac sanctis, ut ait Augustinus, desiderijs homo ad cœlum sustollitur, quemadmodum malis, & impijs ad ima deijcitur, ac præcipitatur. Nunquam porrò illum oculos uerè ad Deum leuare dixero, qui licet, uel ultra empyream regionem, in diuinæ naturæ contemplationem totum immerserit intellectum, cognoueritq; quæcunq; de Deo, ut ait Paulus, cognosci possunt: in se tamen aliud oculorum genus, hoc est, mundanæ gloriæ, proprijq; amoris, & commodi plausum reflectens, tam altæ indagationis fructum prorsus amittit. Quod quidem uitium, illud idem esse existimo, in quod illos proruisse asserebat Paulus, qui cum cognouissent Deum, nõ sicut Deum glorificauerunt. Noxiam enim illam semper arbitratus sum scientiam & cognitionẽ quamuis sublimem, & diuinarum rerum indagatricẽ, quæ se magis, quàm ipsum cœlestium donorum erogatorẽ, admiraretur, & coleret. Ex qua quidem turpissima quorundam improbitate & ingratitudine illud in primis oritur, quòd cum nimium ambitiose suæ illi naturalium, supernaturaliumq; rerum aut linguarum peritiæ tribuunt, nihil non agunt, quò lux ea, alioqui felix, & diuina, sua, non Dei appareat, uulgoq; reputetur. Quod sanè fit, cum carnis commodis, atq; ambitioni ardentius hos inhiare conspicis, quàm ut cor habeant in spiritus suauitate ac dulcedine, quam deuotionem appellamus, experrectum. Hi certè in Domini sui manibus fixos haudquaq; habent oculos, sed in se potius, aut in studijs illis suis algidis & ieiunis. A Domini igitur uirtute ac manu, hoc est, à fortissima eius prouidẽtia, qua omnia condita in suo esse conseruat, fouet, tutatur, & uiuere facit, nostrorum omnium, qui à rerum fæce & humilitate cœlitus euocamur, oculi minimè, ne pilum quidem, sunt auertendi. Quo, quæso, respectu? quo fine? nostri ut nimirum tandem

A tandem misereatur. Huc totius uitæ nostræ labores, studia, conatus, consilia, curæ, leges, instituta, iura, & diuina, &, quæ uocant, positiua atque humana, spectare debent. Quare

Miserere nostri Domine, miserere nostri, quia multum repleti sumus despectione.

Nescio enim an ulla alia res sit in hoc nostro infelici seculo tam fletu digna, atque cõmiseratione, quemadmodum ea est, qua nos repletos uulgò despectione & cernimus, & altissimis suspirijs ingemiscimus. Si quidẽ uatem hic suas duntaxat contumelias, & non potius diuini cultus, atque honoris neglectum conqueri opinaris, longo à psalmi spiritu ac mente aberras interuallo. Non hæc sanè solet esse cõsuetudo animæ se nihil prorsus attendentis, diuinumque nomẽ solummodo extolli efflagitantis, ut sui despicientiã, aut contemptum multifaciat: uerùm illam, qua Dei religio & pietas habetur ludibrio, atque irrisioni. Cum enim diuinum nomen perfectissimi quique uiri ante omnia illustrari & cupiant, & quærant, nihil est quod eos magis excruciet, quàm ipsissimis proprijs oculis cernere ad tantum quosdam, uel ipsiusmet religionis mystas, uitæ fastum ascendere, atque insolescere, ut simplicitatem illam, candorémue eum morum, quo fidei maximè consistit iustitia ac uis, contemnant, affligant, irrideant, atque usque ad spectantium nauseam, ac stomachũ subsannent. Quid iam in terris tam est uulgò contemptui, &, ut scribit Psaltes, despectioni habitũ, quàm probitatis instituta ac leges? Vbi iam antiqua illa erga uiros ecclesiasticos obseruatio & reuerentia? Quô iam (malùm) nostra deuenit sublimitas? sunt'ne hæc corruptissimi uulgi uitia, an clericorum potius, cæterorumque religiosorũ ignaui mores, & detestandi, qui eiusmodi diuini cultus exibilationem, & neglectũ, in orbem induxerunt? Quàm uereor ne nos potius quàm illi, in causa simus, quia multum repleti sumus despectione.

B Quia multum repleta est anima nostra opprobrium abundantibus, & despectio superbis.

Equidem nollem ex his quæ dicta sunt, quorundam insolentiam foueri, qui in inspiciendis aliorum peccatis, carpendisque moribus, ac uita sacerdotum, atque eorum quidem omnium, qui sese priuatis legibus, sub cœnobiorum disciplina, & iugo manciparunt, tam uigiles sunt & acuti. Quod si certè hi, quemadmodum cætera omnia condita, iam consenuere, atque à pristino uitæ studio, & feruore desierunt, quô putas à cæteris peruentũ esse? Censendum'ne erit reges, principes, magistratus, suum integrum munus, seruata in rebus gerendis iustitia & æquitate, obire? quô quæso uulgi proteruitas, atque impudentia processit? quô ciuilium? quô forensium curarum peruenit cursus? aut à quo gradu tandem patritiorum dignitas, totiusque orbis maiestas, & celsitudo prolapsa est? Vnusquisque igitur suum in se habet quod defleat uitium ac reprehendat. Hoc unum scio, quòd eo ardentius ab abundantibus & superbis, hoc est, ab huius mundi locupletioribus & fastuosis, uita nostra, nosterque cultus & religio irridetur, premitur, despicabilisque habetur, quo pertinacius diuinis curis, sanctæque legi & doctrinæ, operam nauamus. Quare clamandum, atque repetitis gemitibus cum Psalte uociferandum erit: Miserere nostri Domine, miserere nostri, quia usque ad fastidium contumelijs repleti sumus. Repleta est, inquam, anima nostra, periculosissimumque in modum ignominia, contemptioneque & derisione affecta. Facta est nimirum apud huius seculi potentiores & diuites ludibrium, illusio, risus, opprobrium. Volunt quidam, uel in primis Augustinus, hic repetitam esse sententiam, ut idem sit opprobrium abundantibus, quod est despectio superbis: ut uel hinc perdiscere queas, quàm difficile sit diuitẽ non esse superbum: & cum diuitem dico, nõ tantum illum dico, cui infinita agrorum iugera atque armenta, diuitias suppeditant, quantum illum qui iustitia, ut sibi uidetur, meritorumque cumulo, & gratiarũ, se magnum reputat. Certè quidem

C cum hanc uatis querimoniam lego, audire uideor uiduarũ, cęterǽq; turbę miserę multitudinem suam sortem lamentantẽ, postq̃ adeò inhumaniter illud hominum genus ab illis ipsis, qui propterea ad altiorem aliquẽ gradum, aut principatus, aut magistratus, aut etiam ecclesiasticę dignitatis asciti sunt, quò in primis miserorum curam habeant, exagitari, bonisq; prorsus denudari, tum ab alijs audio, tum à memetipso quidem coniecturã facio, ubi res sacras ecclesiarum, cœnobiorumq; fortunas, alioqui in pios usus erogari solitas, quasi publico edicto diripi, passimq; ab omnib. asportari, proprijs intueor oculis. Illud adnotandũ, opprobrio legi, & despectione, nõ opprobriũ & despectio: nisi fortè hanc malis esse in fastuosorũ hominum superbiã, imprecationẽ: ut sit sensus: Miserere nostri Dñe, miserere, inquam, nostri. Opprobriũ uerò, despectióq; & cõfusio sit superbis, atq; in felici huius seculi euentu turgidis & abundantib. ut suo malo tandem, q̃ nõ impunè tuã insectentur religionẽ, perdiscant. Illis igitur mala hęc omnia à tuo æquissimo iudicio proueniant, tibi uerò gloria, honor, uirtus, & imperiũ sit in seculorũ secula. Amen.

CANTICVM GRADVVM. PSALMVS CXXIIII.

Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israël, nisi quia Dominus erat in nobis.

Vates, atq; is quoq;, qui eodem cum uate spiritu, non mundi affectibus agitur, sese à grauioribus tentationibus, morteq; æterna Dei beneficio seruatum, & ipse prædicat, & alios ad idem faciendum prouocat, suoq; exemplo adhortatur. Videtur enim Psaltes ad antiquam illam Chaldæorum in Babylonico exilio crudelitatem allusisse, in qua, ardenti in Iudæorum populum cõmotione, atq; ira concitati, sacrum Dei fanum combusserunt, ciuitatem funditus exciderunt, quamplurimosq; promiscuæ multitudinis uiros ac fœminas obtruncaue
D runt. Tum enim cuncti ad unum Iudæi ab hostibus absumi posse uidebantur, ni Dñs sui populi partem seruare decreuisset. Quid illos, quos ab Aegyptiacæ seruitutis iugo, diróue Pharaonis imperio ereptos legimus, tum dixisse credimus, cum siccis traiecto pelago uestigijs, insequentes hostes ab illis ipsis undis, quæ sibi tutũ prebuerant iter, obrui & suffocari cernerent? Nónne illud? totum profectò genus nostrũ in tetris illis undis deperijsset, nisi Dñs iamiam præsenti periculo affuisset, seruassetq; ab interitu illo horrendo, quo proprijs oculis nostros interijsse hostes uidimus. Verùm umbra hæc omnia futurorũ. Nos uerò quibus nõ tantũ aquarũ Aegypti transitus, quantum è fonte sacro regeneratio ac gratiarũ copia est tradita, alium Pharaonẽ, alios Aegyptios, aliaq; pericula cogitare consueuimus. Vt enim ea omnia illa, quæ ex ueneranda ueteriq; historia accepimus, uera sint: illud tamẽ ante omnia asserendum, Pharaonẽ, ducémue Chaldæorum, ac regem, Satanam infensissimum Dei ecclesiæ hostem cum impijssimis suis ministris, qui iam mundum ferè totum occupant, grauissimoq; tum priuatarum legum, tum publicarũ oppresionũ iugo, atq; imperio opprimunt, prẽmonstrasse. Quid innumeras concupiscentiarum flammas à mortis autore, in ipsis animæ medullis exuscitatas memorem? quid nexus? quid pedicas tanti aucupis ad perniciem nostram undiq; tensas recenseã? Certè nisi Dominus nobis affuisset, in nobisq;, quæ est eius bonitas, mansisset (dicat nunc Israël, fateatur, non dissimulet donum Dei) nisi, inquam, nobis affuisset, suoq; beneficio seruasset,

Cum exurgerent homines in nos, fortè uiuos deglutissent nos.

Sæuitiã hostiũ his uerbis aperit, seq; ad consuetũ inter homines morẽ transfert uates. Sic enim in atrocioribus acceptis iniurijs dicere solemus: Adeò me ille uehementi insequitur odio, ut me uiuum absorbere uelle uideatur. Ita sanè impudentissimi homines probis, eorumq; rebus ac fortunis inhiant: ita dæmones, ita tetri illi omnes inferorum spiritus, diuinæ iustitiæ studiosos, mansuetos, à libidinib. abhorrentes, simplices, publicarúmue rerum, non priuatarum amantiores: eos dico qui uerè

A qui uerè, hoc est, iustitiæ illius quæ à fide est, uita uiui sunt, deglutire satagũt. Quãti, pròh Dei fidem, laquei uiro illi, qui spretis cæteris, toto anhelitu, totis insuper animi uiribus atq; intentione, tenuem saltem ueritatis portionem attingere contendit, sunt positi? Non tam sanè uolubili gyro atq; impulsu, à pueris solet turbo exagitari ludicrus, q̃ hinc atq; hinc ab appetentijs uarijs, à motibus animę effrenibus, ab ægritudinibus, formisq; uarijs continuò impetuntur bonarum rerum studiosi & cupidi. Contra hos quidem condita omnia (de cœlestibus animis id dicere est nefas) cõspirasse uidentur. In tot igitur rerum difficultatibus & periculis, quomodo de nobis actum iam esse non asseremus? quomodo non prorsus nos perijsse, ni si nos Deus seruasset, sanctissimoq; suo patrocinio muniuisset? Miraculo omnino persimile uidetur, tam uastæ angustiarum moli interdum non succubuisse.

Cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua absorbuisset nos.

Furor, atq; in peruersis hominibus, à recto scilicet iustitiæ itinere auersis, ardor & rabies, non tantum ira est, atq; excandescentia in optimos quosq;, quantum uariarum cupiditatum, auaritiæ, ambitionisq; æstus & inquietudo: quibus maximè beluis cum quempiam exagitari contigerit, unà illicò secum, nedum sui persimiles, uerùm & modestissimos interdum, atq; innocentissimos uiros, eodem procellarum tumultu & impetu, si non eodem peccati genere, & trahit, & miserrimum in modũ conuoluit. Hebræis enim huius uersus initium, cum superioris fine connectitur hoc modo: Tunc uiuos deglutissent nos, cum incensa esset eorum ira in nos, quorum quidem uerborũ sensum sic reddit paraphrastes: Tunc uiuos deglutissent nos: erant eñ furiosissimi, & ira maximè accensi in nos. Solẽt equidẽ hi, qui molestissimo aut libidinis, aut inuidentiæ, & ambitionis perurgentur œstro ac stimulo, impotentia quadam animi, atq; ardore in illos, quos sibi in amoribus uel honoribus p̨ferri aut uident, aut suspicantur, mirabiliter insanire: quòd si ferro ne-
B queunt, linguæ saltem maledicentia suo infelici morbo, & languori, mederi quærunt. Hinc suspiciones, hinc in morib. in actionibus, in colloquijs acerbitas: hinc oblocutiones potissimum, cæteræq;, quibus mirum in modum distorquentur, uenenati cordis ægritudines exordium habent. Hæc enim uitiorũ profluuia, aquarum inundationes appellat propheta. à quibus quidem, ni Dei ope seruemur, facile nostra superatur imbecillitas, ipsarumq; obruitur impetu, atq; exundatione.

Torrentem pertransiuit anima nostra, forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.

Non possum equidem non in dies magis prophetæ copiam admirari. Hic enim alia translatione hostiles impetus describens utitur: quos sanè nemo homo est adeò uel in terrenarum rerum abundantia, uel diuinarum quoque, & diues, & copiosus, qui cum aliàs, tum nostris præsertim temporibus effugere ualeat, nisi Dominus adsit fautor, & tutelaris. Nota porrò est translatio, ualdeq; in uatibus familiaris, qua ad uim hostium subitam, atque inopinatam exprimendam, rapidissima flumina, subitasq; amnium inundationes, eo maximè tempore, quo eliquentibus niuibus, saxa, mixtasq; campis arbores & segetes, uel cum stabulis armẽta trahunt, mirabili artificio transferunt. Ecce, ait Dominus in Esaia, adducet super eos aquas fluminis fortes & multas. Sensus igitur is erit: Nisi nos seruasset Dominus, in aquis malorum perijssemus, transijssetq; per animas nostras, id est, per nos, torrens angustiarum uiolentissimus atq; inopinatus: seu, ut legit Hebræus, aqua petulantiarum: qua uoce idcirco usus est uates, ut eorum uim exprimat, qui in cæteros sola libidine ac petulantia moti, ferocire soliti sunt. quanquam aquam intolerabilem, aquam elatam uertat Felix, sed contrario à nostro sensu, hoc modo: Tunc, id est, nisi nos Dominus conseruasset, transijssent super animam nostram aquæ elatæ, turgidæ scilicet, ac ruptis aggeribus, per campos latè exundantes. Vel, quod magis placet, ad rubri maris fluctus allusit. Quòd uerò per aquas, aquarúmue in-

C undationes inſperatas ac ſubitas, tentationes & aduerſitates, quibus Dei populus à cœleſti patre erudiri ſoleat ſignificentur, non ſemel à nobis eſt dictum. Quis tam ergo audax, tamq; ſibi fidens, ac de ſeſe, ſuaq; ope ſecurus eſt, qui improborum hominum, nequiſsimorúmue ſpirituum, quibus, ut inquit Iob, non eſt poteſtas ſuper terram quæ comparetur, dolis atque inſidijs ſe poſſe reluctari autumet, abſq; diuino fauore ac patrocinio? Quare

Benedictus Dominus qui nō dedit nos in captionē dentibus eorū.

Seu, ut legunt Hebræi: Qui non dedit nos prædam dentibus eorum. Hoſtium feritatem ante oculos ponit uates, cum illos beluis prædam dentibus dilaniantib. comparat. Laudandus, ait, Dominus, qui nō permittit nos prædam dentibus eorum eſſe, quorum eorum? dęmonum ſcilicet, curarúmue cor noſtrum miſerabiliter diſcerpentium: ad hæc crudelium tyrannorū, parricidarum, fœneratorumq; ac reliquæ eiuſmodi ciuitatum peſtilentiæ atq; exitij. Nullum enim, quod ſciam, beluarum genus eſt, quod in ſuam ſpeciem, nec in alienam quidem, ita ſæuire audeat, quantum homo in hominem. Quis iam tener cuniculus, aut lepus timidus, tam uel à canibus, uel à fera aliqua ſylueſtri diſcerpi unquam uiſa eſt, quemadmodum Dei plebē, hoc eſt, pauperes, orphanos, uiduas, ciueſq; res ſuas ſecum agentes, à malis rerumpub. miniſtris, à fœneratoribus, ab auariſsimiſq; magiſtratibus & principibus, paſsim per urbes, per oppida, per uillas quoq; ac ſolitarias amnium ripas dilaniari, atq; ulla abſq; commiſeratione funditus à proprijs laribus, à patria, à uita tandem conuelli atq; extirpari quotidie cernimus? Veruntamen, quod prorſus, atq; in primis exoptandū erit, animus in Dei lege apprimè eruditus & firmus, etſi in ea parte, quæ ad carnem ſpectat & mundum, excruciari contingat, illa tamen, qua Deo propior eſt, & ſimilis, mundanarum rerum euentus omnes perinde contemnere conſueuit, uti ſolet minutiſsimas atomorum in aëre incurſiones, D uel gigas uel elephas. Nouit enim uir iuſtus, quàm nihili æſtimāda ſit huius mundi inſtabilitas; quamq; ex animo paruipendendi ſint hi, qui nihil in uita adeò curare præ ſe ferunt, quàm ut deuorent Dei plebem ſicut eſcam panis. Tantum enim abeſt ut ſubacto corpore, amiſsiſq; facultatibus, & rebus quoq; ipſis quę uitę uſui ſunt, ab aliena ingluuie & crudelitate raptis, mens hominis ſuæ cœleſtis originis oblita nimium turpiter, aut in curandis rebus humanis, aut in deflenda earum amiſsione atq; inopia angatur, ut etiam exultet, illò ſua dirigens conſilia, ubi firma ſunt omnia, & æterna: quæ ſolummodo, cum uera bona ſint, & quæ minimè à uiolentiſsimis poſſeſſoribus occupari poſsint, amanda ſunt, ſtudioq; omni, & diligentia quærenda, cætera uerò umbræ ſomniū. Benedictus igitur Dominus, hoc eſt, laudibus omnibus efferendus, poſtquam nos tali inſigniuit ſpiritu, eaq; uita animauit, ut nihil nobis minus timendum ſit, quàm ut in prædam eorum dentibus, faucibuſq; cruentis tradamur. Potior enim pars noſtri intacta, uiuax, teliſq; fortunæ impenetrabilis, atq; inacceſſa perſtat in ſua origine, in Deo ſcilicet, ſummo, ſtabili, perfectoq; bono fixa & immobilis.

Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenantium.

Cum Pſaltes bonis ciuibus aduerſantiū ferociam, per dentes: truculentiamq; illorum inexorabilē, omnia pro libidine pertrahentē, ſignificaſſet: per laqueos, occultas rurſum eorū machinationes, atq; inſidias detegit: periculorúmue magnitudine expreſſa, diuini auxilij magnitudinē in ſequentibus, ardenti, ut ſolet, affectu, celebrat. Omnis em̄ tentatio laqueus eſt, ſiue carnis, ſiue ſpiritus ſit. Laqueus exilium eſt, cruciatus, calumnia, perſecutio: addo & his morbos, infirmitates uarias corporis & ægritudines: quæ quidem omnia cum ad exercendam animi fortitudinem ac fidem, à Deo permittuntur, tum quoq; ab inuiſibilium inimicorū aſtu & ſagacitate inferri ſolent, quò à recto mētis ſtatu deiecti homines, infidelitatiſq; aut deſperationis inſidias nō aduertētes, in ęternæ mortis laqueos impingant. Quod

quidem

A quidem periculi genus considerans Paulus, ita orat: Det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam ueritatem, & resipiscant à diaboli laqueis. An uerò laquei,ineuitabilesq; tendiculæ sint, honor, dignitas, pecunia, formaq;, ut appellat Lactant. irritabilis, ac bonum ipsum tandem in ipso cordis arcano delitescens, & se amans, innumerabilis hominum multitudo, uel eorum quidem, qui excellentioris uitæ statum profitentur, per orbẽ undiq; uniuersum capta testari potest. Verùm ab huiusmodi deceptionibus se Dei ope, nõ propria, extractũ prædicat uir ille, qui affectus omnes suos ad diuina solummodo peruestiganda erectos habet, seq; timidissimę & salacissimę, atq; adeò fugaci auiculæ comparat. Ita enim homo est in se manens, sibiq; fidens. Nec ab re quidem. Nam si suam, cum improborum hominum potentia, aut dæmonum ferocia, uirtutem æquiparare uelit, quid eo timidius, ac magis debile? Si carnis rursus fomitem, atq; irritamenta consideras, quod animal homine salacius? quod impudentius? quod magis ab honesto connubio, toroq;, ut illum appellat apostolus, casto, & immaculato, alienum? Porrò si contingat ipsum aliquando intrare in iudicium cum Deo, fugacior quidem est, quàm ipse unquam fuit aut Cain, aut eius parens Adam. Similem igitur humanam naturam timidissimo passeri, & lasciuo esse affirmat uates, ereptam tamẽ Dei beneficio & dono, à uenatorum laqueis atque insidijs. Fracto enim rete, aut laqueo, ille, cum nec speraret quidem, actutum euolat. Ita & nos, ait uates, contrito laqueo, liberati sumus. A quo quidem? à nobis? à nostra industria, nostroq; conatu & uoluntate? neutiq; certè. Nam si nos exactè consideremus, nihil nos aliud esse fatebimur, prę terquam passerem ad minimũ foliorum motum perterrefactum, atq; in fuga præcipitem. An ab hominibus cæteris? an ab amicis? Minimè quidem omnium: nam uana est salus hominis. Proinde quî eruet homo hominem de laqueis, deq; occultissimis animæ erratis ac lapsibus, cum uir, ut ait Michæas, fratrem suum uenatur
B ad mortem? Omnia igitur cùm fraudibus, dolosisq; artibus, atq; imposturis plena sint, præsidiaq; humana infirma, & temporaria,

Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram.

Vide quomodo uir iustus, quiq; spiritu nõ huius mundi, ut inquit Paulus, sed diuino ducitur, omnia bona sua cœlesti patri fert accepta. Non in rerum humanarum, inquit, aut principum, cæterorumq; superiorum gratia & fauore, sed in nomine Domini, & eius quidem qui cœlum & terram condidit, nostrum sit adiutorium. De immensa enim Dei potentia, gloriatio hæc est. Cum profectò multa sint proborum fidei argumẽta, quibus in angustijs tum animi, tum corporis positi, se prorsus à Dei ope, & auxilio pendere uideri uolunt, id in primis nobile, ac laude dignum, cum quis ea quidem ipsa, quæ ab humano præsidio atq; arte sunt adminicula non contemnens, præcipuam tamen suæ salutis uim in Deo positam esse, & credit, & prædicat. Inconstantis igitur animi, parumq; creduli & fidelis, uocem illam cuiusdã nostri ordinis uiri fuisse iudico, qui cum ab atrociori lecto cubans angina propémodum suffocaretur, ad chirurgũ, qui multis suæ artis admotis præsidijs de salute tandem ægroti desperabat, conuersus inquit: Me adiuua, me adiuua, ô chirurge: in multis enim tibi benefaciam. Cæterũ de cœlesti implorando auxilio nulla mentio. Hanc tantam animi consternationem, quæ ab ægrotante pectore diuinæ beneficentię memoriam omnino excutiat, quis laudare audeat? Suæ enim fidei, hoc est, quàm imbecillis fuerit uir ille cum sanus esset, tunc in extremo suæ scenæ actu dedit specimen. Quàm porrò periculosa sit, ac metu plena, ea quæ in animarum perniciem fit per dæmones uenatio, sic refert Hugo: Inuadunt, inquit, primum animas per suggestionẽ, tangunt per malas cogitationes, mordent per prauam delectationem, masticant per deliberationem, transglutiunt per consensum, traijciunt in stomachum per operationem, decoquunt per consuetudinem, egerunt per damnationem.

C CANTICVM GRADVVM. PSALMVS CXXV.

Vi confidunt in Domino sicut mons Sion, nõ commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem.

Non semel enim in superioribus psalmis est dictum, confidentiam in Deo uim eam esse, quæ sola Dei filios in huius mundi commotionibus & fluctibus, stabiles atq; incõcussos reddit. Quod quidem cum aliĳs in psalmis uates, & dicat, & ut rem scitu necessariã sæpissimè inculcet, tum in hoc maximè adeò manifestè aperit, ut nusquam aliàs huiusce beatissimæ operationis facies tam perspicuè uideri queat. Cõparat enim hominem sic affectum solidissimo monti, fortissimæq; ciuitati, cui undequaq; circumiaceant montes, atq; ait, quòd illi, qui in Domino fiduciam omnem suam collocauerunt, non, uel in medĳs ipsis tentationum fluctibus ac procellis, nutare poterunt: quemadmodum impossibile est Sion montem nutare posse, aut à proprĳs sedibus transferri. Dicet aliquis forsan, quî non potius Psaltes uirum in fide solidum, aut Caucaso, aut Atlanti, utpote montibus propter illorum uastitatem immotis magis, comparauit? Familiarem quidem admodum in prophetis esse mentionem ciuitatis Hierusalem, atq; eius montis in quo sita est, & regionis, sciunt in rebus sacris eruditi. Eiusmodi enim elocutionum genere, supernam patriam, quam alio loco ueluti ciuitatem ædificari asseruit uates, appellare consueuerunt, quippe quę reconditiorem significantiam prę se ferrent, quàm quòd dicebãtur. Ad hæc Psaltes ea quæ magis Iudæis nota erant, in quibusq; illorũ religio apud exteros etiam sanctior habebatur, cultusq; melior, prudentissimè in medium afferebat, quò plebs illa corporeis ritibus, & cæremonĳs superstitiosè nimiũ addicta, perdisceret tandem rerum umbras aliquando aduentante ueritate desituras, eáque ipsa & amaret, & studio omni perquireret, quæ

D tam nobilis ciuitas, ac mons, occultissimo præsagirent mysterio. Permanent illa sanè indiffinito æuo, atq; hi cum illis, qui eius ciuitatis ciues sunt. Siquidem cuius ciuitas æterna est, ciuem item æternum esse oportet. Quemadmodum igitur mons Sion stabilis est atq; immobilis, ita uir ille, qui in Deo, non in se, suaćq; ope & iustitia, non in rebus caducis, ac, ut sunt fermè mortalia omnia, uanis, quotidieq; in interitum properantibus fiduciam ponit, non cõmouebitur in æternum, non nutabit, nõ ab intuitu diuini aspectus, sanctęq; Hierusalem amouebitur unq̃, quin potius stantes erunt pedes eius in atrĳs tuis, ô beata ciuitas. Visa est aliquib. huius primi uersus litera aptari posse, ut ille nõ labare gressib. dicatur, qui spem suã omnem collocauit in Dño illo, qui habitat in Hierusalem. Sed ex hebræo alia est, sensusq; alius. Sic enim illi: Qui confidunt in Dño, sicut mons Sion, non cõmouebitur: in æternum habitabit, ut ex numero singulari pro plurali hebraismum notes. Postea uerò sic sequentem inceptant uersum: Hierusalem, mõtes in circuitu eius, & Dominus in circuitu populi sui ex nunc & usq; in æternum. Nos uerò,

Mõtes in circuitu eius, & Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc & usque in seculum.

Si in superiori uersu hebraismũ, alioqui in hoc uate frequentissimũ, uitare efflagitas, sic interim illum proferre poteris: Qui confidunt in Dño, similes sunt monti Sion, qui non mouetur loco, sed in perpetuũ sidit. Vtcunq; ista accipias, æternũ Dei auxilium hic enarrat uates. De terrena enim Hierusalem tam nobile cani elogium, quòd ex nunc & usq; in seculum montes habeat in circuitu, defensionẽ scilicet æternã, absurdissimũ est opinari: cum legimus haud semel illam motam, depopulatamq;, ac tandem à Babylonĳs, & Tito postea funditus euersam. Non relinquetur, ait uatum Dñs, in te lapis super lapidem. Itaq; de alia hic dici Hierusalem est arbitrandum, quæ, ut puto, ea est, cuius participatio eius in idipsum: hoc est, cuius animus unus, cor unum, mens una, propositum unum. Verùm cum impossibile sit aliquam saltem, si non perfectam, ecclesiam in terris non esse, simulatq; nobiscum

bilcum

A biscum conuersari usque ad mundi finem pollicitus est autor uitæ, hanc canit uates cœlestibus spiritibus, ueluti muris ac montibus circunseptam. Hi enim, ut asserit Paulus, mittuntur in ministerium eorum qui regnum capiũt salutis. O tutam custodiam. Ponetur, clamat Esaias, in ea murus, & antemurale. Ecce mons, ait, plenus equorũ, & curruum igneorũ in circuitu Elisæi. Vide, te oro, quomodo cuncta in hac custodia, concita, præsentia, atque ardentia sint, cum eam equis curribus igneis circumcurrentibus comparat. Sicut igitur montes in circuitu sunt terrenæ Hierusalem, quæ occidit Dominum, ita ipse Dominus humani generis amantissimus est in circuitu populi sui. Quod quidem additum puto, ne nobis in montibus alioqui ad custodiam nostrã intentis, manendum esse cogitaremus. Nam quidem in montibus, hoc est, in angelicis solummodo spiritibus, aut alijs quãuis sublimibus beatis animis, aut etiã in excellentissimis nostris uel uirtutibus, uel actionibus sperare non tutum est: uerùm in uertice montium, qui Christus est, & sperare, & bonum omne nostrum statuere, tutissimum. Etenim ad eum, ut uaticinatur Esaias, non ad eos, fluent omnes gentes. Cæterũ quemadmodum aduersarius noster, ut diuus refert Petrus, in circuitu obambulat quærens quem deuoret: ita Dominus peruigil custos non dormit neque dormitat, ut custodiat Israëlem, hoc est, illos omnes, quos ab æterno suos esse decreuit.

Quia non relinquet Dominus uirgam peccatorum super sortem iustorum, ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.

Dura nimirũ in rebus humanis uidetur conditio, cum adeò & sæuè, & diu quorundam improbitas in rebuspub. imperium, quod uirgam uocat propheta, tenet. Nulla enim nocentior hac potest esse in uita ciuili pestis ac pernicies. Proinde portenti simillimum esse arbitror, bonorum innocentiam in tam ampla superiorum
B nequitia & ambitione, illæsam seruari posse. Est profectò aliquid fidei puritati nõ parum officiens, debiles ferè omnes uulgò in iustitiæ semitis, & esse, & uiuere: at ipsa capita, ipsosque pastores & patres, in subditorũ perniciem (ut sic dicam) conspirare, fœdissimamque uitam (bonos semper excipio) uiuere, quis nõ inconsolabiliter defleat: quis non interdum in bonarum institutionum proposito & uoluntate uacillet? Cui nõ aliquando in mentẽ ueniat, quò nobis aliquis tranquillius uiuendi locus relinquatur, satius esse turpissimis quorundam potentiorũ moribus assentiri, atque cum illis unà in uariarum libidinum, ac cupiditatũ cęno uolutari, homicidijs quoque, rapinisque tum publicis, tum priuatis conspurcari, quàm in uitæ puritate & cãdore perstãtes quotidie affligi, deglubi, emungi, ac uita tandẽ unà cum patria & fortunis millies in die una exui? Cõsiderans eñ uir iustus (iustũ scriptura sæpenumero nõ perfectè iustũ, sed iustitię amantẽ, & studiosum appellare cõsueuit) malos plerũque in cœtu hominũ potẽtissimos esse, cũctaque pro libidine, abiectis interim legibus, calcatóue pudore atque honesto, exequi, bonos uerò intolerabili iugo premi & uexari, eò pene adducit, ut desperet omnino, decernatque nusque pacatã uitã inueniri, præterque in illis, qui ideo felices uident, quia impij & scelerati. Sed quoniã, ut inquit August. Dei sapientię, quę omnia bene facit, etsi nõ uideamus quomodo, est credendũ, sperat fore ut aliquãdo auferat opprobriũ ab Israële, atque à tritico zizania auferantur, ac spinæ: compertissimũ iam esse debet, neque omnino in dubiũ trahendũ, quòd nõ relinquet Dñs uirgã peccatorũ super sortẽ iustorũ: hoc est, nõ diutius patietur, licet ad tempus ita nostris exigentib. peccatis cõniueat, potentiorum sæuitiã adeò super Dei populum, quem sortem Dñi appellat Psaltes, efferri, quominus faciat, ut inquit Paulus, cum tentatione prouentũ. Tantũ porrò abesse debet, ut extendat manus suas uir probus & cãdidus, ad operãda scelera, per quancunque obuiam occasionem, & pessimũ aliorum exemplum, ut etiam ex tam mala causa optimam sibi uiuendi perstruat rationẽ. Viuant igitur hi, ut lubet, utque uenter atque ocium in plumis cõquiescens suggerit: nobis autẽ, quibus ipse Dominus

C ſeſe in circuitu populi, in munitiſsimã ſcilicet tutelam eſſe eſt pollicitus ex nunc & uſq; in æternũ, aliud uitæ genus eſt quęrendũ, ęterna uidelicet requies ac manſio; in quã non intrant, ut ait uates ille eximius, polluti. Interim uerò, ut à ſanctiſsimis uiris admonemur, cauendũ nobis erit, ne à potentiſsima mundi huius, aut dæmonum tyrannide, uel parũ deterriti, à rectitudinis ſtudio atq; amore, animũ relaxemus. Perſtandum quippe eſt, ac ui omni cõtendendum, ne à iam concepta ſalutis opinione, & fide relabamur. Quid ſi illud interim Eſaiæ noſtris hiſce in exulceratis temporibus, nos qui uiuimus, qui reſidui ſumus, adimpleri cernamus? Reſtituam, inquit Dñs, iudices tuos, quemadmodum olim fuerunt, & ſenatores tuos ſicut antiquitus. Verùm ne in hoc quidem tanto negocio ſpes deſit certa, animusq; penitus defatigetur ac deſperet, uide quid pro nobis beatiſsimus oret ſpiritus.

Benefac Domine bonis, & rectis corde.

Orat hic uates, ſeu potius uatis ſpiritus, hoc eſt, diuinus ignis, quò pijs populis pij cõtingant principes. Principib. enim bonis orbi conceſsis, quæ iam plebs, aut reſpub. aut ciuitas, aut regio quoq; nõ æquitatis ſtudioſa erit? Ab illa ſanè dignitate tanq; à cœleſti idea & forma, minutioris gregis qui ſunt, totam uiuendi normã deſumere ſoliti ſunt. Cęterũ quis iam tam fracto eſt animo, quin ex hac ſancti ſpiritus ſupplicatione animatus, futuram à tot malis liberationem ſperare audeat? Benignus eſto, inquit, tuis, ac beneficus ô Domine: hos adiuua, hos, ne à te ad hoſtes deficiant, muro tuo inexpugnabili, hoc eſt, cura tua indeficiente, cœleſtiumq; ſpirituum ac doctorum, prophetarum, legiſq; tuæ ſcribarum & interpretum uallo, ac propugnaculo circumcinge. Boni quidem ideo ſunt, & recti, quia tu eos, & bonos, & rectos eſſe uoluiſti. Tua itaq; defende munera.

Declinãtes aũt in obligationes, adducet dñs cũm operãtib. iniquitatẽ.

D Improbas actiones, prauoſq; animi affectus, ac motus cõſultò immundos, obligationes hic uocat Pſaltes. Et quidem nullum in rebus humanis nodum eſſe opinor, qui tam arctè res queat corporeas perſtringere, quàm arctè deuincit, ac ligat animam peruerſa mens, corq; à pietate alienum, atque ad humanitatis opera prorſus plumbeum. Poſtquam igitur omnia beneficè bonis euenire oratum eſt, in obligationes impietatis proruentibus hoc imprecatur modo: Illi qui à rectitudinis uia, hoc eſt, à te, tuiſq; ſuauiſsimis afflatibus, & iuſsionib. in improbitatis laqueos, atq; obligationes ſua ſe ſponte dedunt, adducet Dñs: hoc eſt, ab ſe abijciens, in tenebras proijciet exteriores cum deditis iniquitati, id eſt, ex profeſſo malis, planeq; perditis ac deploratis: quando ſcilicet cõſtitutis ad lęuã hœdis, agniſq; ad dexterã, immenſus clamabit iudex: Diſcedite à me omnes operarij iniquitatis: neſcio uos. Ite, quid eſt in mora? ite in ignẽ ęternũ. Hę ſunt quidẽ obligationes, hi laquei, hęc uincula, à quibus ſuos liberãdos Dñs in euang. prædicat, cum dicit: Si uos filius liberauerit, uerè liberi eritis. Mirum ſi in Chriſtiana religione iam ſit, qui ſe medio alio, quàm Dei filij, ab impietatis nexibus, quib. irretitur, eximi uel putat, uel quærit: ubi iam innumerabilibus, ſed miſerandis exemplis notiſsimum ſit, animum illum qui ex ſeſe, aut proprio arbitrio, boniſq; naturę, à ſcelerum nodis, quorum ui arctatur, ſe excutere cogitet, implicari magis, magiſq; in noua quotidie peccatorũ monſtra conijci. Soli enim Chriſto Deo homini, homines uiuificandi, atq; à ſuis illis uitiorũ obligationibus eximendi, data eſt à cœleſti patre uirtus, ius, poteſtas, imperiũ, nõ nobis: quanq; & nobis quoq;, quos ſuos in ſalutis noſtræ negocio cooperatores eſſe uoluit. Quòd nos legimus in obligationes, Hebræis eſt ſimpliciter, ad prauitates, quãuis ex illis ſint qui hunc uerſum ſic reddãt: Extẽdentes lubrica, ſeu facientes declinare, hoc eſt, alios facientes cadere, atq; à uia iuſtitiæ declinare, deduci ſinet cum operarijs iniquitatis in ęternam mortem. Hunc enim ſenſum ſecutus paraphraſtes cum ſuperiorem uerſum ita reddidiſſet: Benefac Domine bonis, & his qui candido ſunt pectore, mox adiecit: Illos uerò qui alijs præcipitia parant, ire

ipſos

A ipsos per præceps coge, quemadmodum sceleratos homines æquum est. Verùm Pax super Israël.

Id tandem illud est præmiũ, mercesq; infinita, quam summus pater in se confidentibus pollicitus est dare. & est perinde ac si dicat: Cum sceleratos homines, atq; eos quidem, qui à uia iustitiæ in impias declinant obligationes, status ille futurus, quem illis qui sponte sua sunt mali, atq; alijs infesti, præparasti, maneat: quis illos, quorũ uitam tu tibi, quæ tua est incõprehensibilis prouidentia ac bonitas, ad uerã colendã pietatẽ formasti: quod bonũ: quis finis: Pax scilicet, & tranquillitas. Vno enim uerbo nostrã expressit hæreditatẽ, quæ Christus est: nam ipse quidem qui fecit, ut inquit Paul. utraq; unum, hoc est, & animã & corpus, alioqui Deo rebelle, ad diuinũ obsequiũ unà concordes, pax nostra est ac requies: cum interim non sit pax impijs, dicit Dñs. Porrò Israel, ut quidã interpretant̃, directus Dei dicit̃, hoc est, qui recto itinere à solo Deo ducit̃. Nam postq; facie ad faciẽ Deũ uidit Iacob, mutato statim nomine uocatus est cœlitus Israël, fidelis scilicet, atq; à pientissimo patre Deo directus: unde Israëlitæ dicti sunt fideles, & grex Dñi, qui à uero tantummodo pastore ducunt̃, in rectaq; statuunt̃ uia. Ipse igitur solus est, qui nostra studia, nostras operationes, nostrũ arbitriũ, nostrã uoluntatẽ, atq; cæteros animæ & motus & affectus sedat, ac dirigit. Cæteri uerò quibus nostri cura est demandata, nisi propterea sese præferri alijs appetant, ut nos à dissolutis uitæ gressibus reuocent, in rectáue collocent uia, instruant, &, ut sic dicam, in erroribus mortuos animent ac uiuificent, fures sunt, &, ut Domini uerbis utar, latrones. Magna equidẽ debet esse apud homines superiorũ suorũ autoritas, sed maior Dei. Diuina enim maiestas Imperatoriæ, ut ait Ambrosius, non est subiecta: multo minus autoritati, qui idcirco libenter cęteris præponi ambiunt & quærunt, ut ex aliorum solummodo subiectione atq; humilitate grandes appareant. His nulla, nec in terris qui-
B dem: illis amplissima atq; æterna, etiam in cœlis, pax erit ac quies.

CANTICVM GRADVVM, PSALMVS CXXVI.

IN cõuertendo Dñs captiuitatẽ Sion, facti sumus sicut cõsolati.

Diuinũ hunc psalmũ alij, ut lubet, de Aegyptiaca seruitute, aut cum reduces è Babylone Iudæi à uicinis hostibus, ne sanctam instaurarent ciuitatem, impedirentur, exponant: nos altiori sensu spirituiq; propiori, rem tantam indagandam esse arbitramur: & dicimus humani hic generis captiuitatem à peccato, à lege, à morte per Christum, qui captiuam duxit captiuitatem, solutam recenseri, atq; ab animo tanti beneficij haud immemore sub typo celebrari. Verùm (ut nunq̃ aliàs fuerit satis mundo nota felicissima hęc liberatio) modò tam repentino euentu, mirandum quendam in modum, cunctisq; seculis stupendum apparuit, ut fermè uideamur, non rem ipsam, sed spectrum, ac somnium intueri. Dici quidem facile non potest in quàm horrendis ignorantiæ tenebris hucusq; à multis annis antea uolutatum sit. Quid nunc: ô felicem ætatem. Vnde tam insperatum, támue inexpectatum effulsit lumen: Pròh Dei pietatem. Quis unquam antea in superioribus ætatibus, populos, urbesq; integras & regiones aut legit, aut oculis proprijs uidit adeò certatim ad audiendum Dei uerbum ac legem concurrisse: Nõ iam fabulas indoctas secuti, ut olim, nostri doctores illectant uulgũ, sed Dei præsentiã, uirtutemq; infinitam, & bonitatẽ simplicissimè, quæ natura est ueritatis, diuulgant. Iam quidem fidelium corda in persuasionib. parum castis inueterata repuerascũt tandem, nouamq; formã induentia, pro falsis ab impijssimis tẽporibus, ne dicam hominibus, aduectis, uera, solida, puraq; degustare incipiũt. Quid mercatorũ: quid militũ, quorum salus aliquibus uisa est impossibilis, pœnitentiæ lachrymas, & gemitus memorem: quid uitæ puritatem: quid illud unum, in illo uno ducum omniũ facile principe perfectissimæ iustitiæ exemplum referã: In huiusmodi igitur à peccato & morte conuersionem acciti, non gaudebimus:

C non erimus ſicut conſolati? Hebræi ſic habent hunc uerſum: Cum reduceret nos
Dominus captiuos ex Sion, eramus ceu ſomniantes. Olim enim, ut de priſcis illis
umbris aliquid loquamur, Iudæorum populus in Babylone captiuus, ſuper flu-
mina illic ſedens, in memoriaq́ charæ patriæ flens, & ſe excrucians, in ſalicibus in
medio eius ſuſpenderat organa, ſignum nimirum extremi mœroris & luctus. Po-
ſtea uerò liber factus, de exilij ſolutione, Deo opt. & maximo gratias agit, & dicit,
ſe adeò ob captiuitatis liberationem ex Sion lætatum eſſe, quòd factus ſit ſicut con
ſolati: hoc eſt, quemadmodum illi, qui conſolationẽ aliquam inſperatam accipien
tes obſtupeſcunt, atq; attoniti fiunt: ut olim Petro accidit, qui è carcere ac bois, mi-
niſterio angeli ſolutus, præ gaudio ſtupidus factus, putabat, ut in apoſtolorum a-
ctis ſcribit Lucas, ſe uiſum uidere, cum tamẽ à carcere uerè educeretur. Quare nõ
indoctè Hebræorum interpretes, eramus ceu ſomniantes, reddiderunt. Solent e-
nim homines felicitatem aliquam inopinatam adepti, præ gaudij magnitudine ui
deri ſibi ſomniare, nõ rem ipſam cernere. Vnde paraphraſtes: Pręgaudio, inquit,
uiſi ſumus non aſſequuti tantum bonũ, ſed ſomniare. Atqui hic ex his uerborum
tropis uides, quanta fuerit olim, ut nunc quoque, diuinorum beneficiorum ma-
gnitudo, poſtquam ex animo conſiderata reddit homines planè ſtupidos, ac uelu
ti ſomniantes. Et quidem ego, alioqui in rebus cæteris non prorſus amens, cum
hæc, quæ quotidie fieri uideo, contemplor, non poſſum non ſummopere gaudio,
quod me occupat, efferri, ac planè ineptire. Quî non uſqueadeò geſtiam, atque ex
me prorſus exeam, ut præ lætitia, ex conſideratione tam immenſę largitatis nuper
mundo cœlitus factæ, dementer, atque inſaniam? cum uideo Dei gloriam hacte-
nus à noſtra præſumptione, temeritateq́ & impudentia obſcuratam illuſtrari: ue-
rum iuſtitiæ ſolem, non mentitum, exeri? hominem uerò per uitiorum deuia iam
diu aberrantem, ad patriã, ad uitam, ad lumen, ad Deum reſtitui? Vix enim, etiam
D cum uideam, ea fieri credo. Tam quidem immenſa in tam perdita ętate nunquam
auſus eſſem optare. De improuiſo igitur lux hæc effulſit, atque ſubitis ſeſe in hoc
noſtro caliginoſo radijs inſinuauit ſeculo, quò gratia maior eſſet, magisq́ noſter
excitaretur torpor ad retinendas iuſtitiæ ſemitas, à quibus ſuperioribus ſeculis
tam turpiter erratum eſt. Modò eiuſcemodi libertatis cognitio non rectè accepta,
illuc noſtram non impellat arrogantiam, ut & prædicatores in temerariam uerbo
rum, ut à nonnullis fieri audio, prorumpant audaciam atque impudentiam: & hi
qui audiunt periculoſiores contrahant errores ob auditam tam inſolenti modo e-
uangelicam libertatem, quàm prius unquam, quando orbis fermè uniuerſus pro-
fundo detineretur ignorantiæ ſomno.

Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione.

Homo enim in conſiderandis diuinis beneficijs ſedulus & uigilans, atque illo
maximè, quo de ignorantiæ nube, per ſanctum Dei uerbum ſe ſentit ereptum, nõ
poteſt non ſumma cum iucunditate lætari animo, ac per exteriores quidem ſen-
ſus, atque indicia forinſeca exprimere, præq́ ſe ferre, quanta intus conſolatione
afficiatur. Ignauia enim torpentes, inq́ Dei obſequio tardi atque inertes, raròhu-
iuſmodi ſcintillas ſpirituales, & ignem experientes, quicquid cogitant, quicquid
loquuntur, quicquid demum agunt, frigidum eſt, inane, inconſtans, ieiunum, in-
utile, licet interdũ à corde puro, atq; ore diſerto, & docto, proficiſci uideat. Ardens
enim ſemper eſſe debet id illud omne, quod diuino numini ſemel addictum eſt, ac
conſecratum. Os in hoc loco ad interiores affectus attinet: nam & animæ ſua ha-
bent ora, quemadmodum & cætera per tranſumptionem, membra: alioqui & os
& lingua hic idem referre arbitror. Eſt igitur in homine corporeũ os, eſt & ad in-
tellectum pertinens: nam per illud primũ quidẽ quæcunq; ingrediunt̃ non coin-
quinant hominem: quod exit uerò, ut ſunt malę appetentiæ, homicidia, adulteria,
furta, & multa his ſimilia, quę ore cordis proferuntur, nõ ſolum cõmaculat animã,
ſed & occidit. Ab ore enim cordis, ut ait Auguſtinus, malum & bonum emanans,
hominem

A hominem uel mundat, uel fœdat. Proinde furtum, aut meretricia oblectamenta, uel usuras ore corporeo dicere, & nominare, malum esse nō est censendū: uerùm dum ea uoluntario motu atque affectu cogitas, uoluptatemq́ inde uenaris, perniciosum, etiam si sileas. Ab isto igitur interno ore illud maxime uim atq; efficaciam sumit. Quare hic uates os cordis primùm, in quo scilicét gaudium potissimè concipi solet, nominat: alterū uerò postea. Nam ut dolor ille qui cordis penetralib. insidet, non potest non interdum sese per os corporeū, suspirijs, gemebundisq́ uocibus atq; eiulatibus manifestare: ita quæ in interioribus animæ recessibus concipiuntur gaudia, lingua animi interprete, & nuncio, uti solent ad ea detegenda, quæ corporeos sensus omnino fugiunt. Ait igitur: Facta abs te, ô Domine, à peccatorū uinculis liberatione, solutáue ignorationis captiuitate, ac fracto mortis imperio, & legis, tunc gaudio atq; exultatione tui sancti nominis, tuæq́ misericordiæ & pietatis præconio impletum est cor nostrum, os, lingua, guttur, & quicquid tandem in nobis, aut extra nos est. Verùm sceleratorum quorundam mores hic recensere exhorreo, qui ob infinita Dei dona mortalibus collata, blasphemias impijssimas, & maledicta, tam bono Domino rependere nō uerentur. Vestra enim res agitur, ô principes, si in tanta Dei iniuria conniuetis.

Tunc dicent inter gentes, magnificauit Dominus facere cum eis.

Felix sic: Magnificauit Dn̄s facere cum istis. Non cōtentus uir sanctus suo proprio pasci gaudio, ex alieno rursus se admodum lætari asserit. Tanta est, inquit, nostræ liberationis gratia, & donum, ut uel inter publicanos & peccatores, nomē sanctum Dei celebret, ab illisq́, qui hactenus à Dei regno uisi sunt extorres, dicatur: Quàm magna profectò sunt ea, atq; stupenda, quæ in suorū gratiā Deus operat. Vera enim (quod hucusq; ignorauimus) ac uti tantæ conuenit maiestati, dilectio-
B ne, in populum istum afficitur Deus. Magna quidē, quis iam hoc ambigat? & magnifica inter suos agere solet diuina bonitas. Sic itaque de Dei beneficentia die noctuq́ assiduis laudibus, etiam in ipsis uulgò triuijs & plateis cani audio. Sic meretrices, sic peccatores, sic impura uulgi turba iam demum propalata gratia, si non ore pleno, ut queunt tamen, hoc est, rudi adhuc balbutie ac saliua, tam sublimem gratiam & liberationem prædicant. Gratiæ porrò diuinæ haud immemor deipara uirgo, hoc ferè idem, quod hic à uate dicitur, summo mentis tripudio, in sacrosancto suo cantico celebrauit. Quia fecit, inquit, mihi magna. Cur sancta uirgo? quia nimirum potens est. Sed & forsan quia tu sancta? Minimè id quidem: uerùm quia sanctum nomen eius. An tua ad hoc illum impulere merita? nihil minus, ait. Sed quia misericordia eius à progenie in progenies timentib. eum. Vides'ne quomodo in scripturis nostra undiq; cadit iustitia & uirtus? Ipse enim, nō homo, non ars, non ingenium humanum: ipse, inquam,

Magnificauit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes.

Repetit ijsdem propémodum uerbis quæ superiori uersu dixerat, diuinam scilicet bonitatē in suos etiam ab his qui longè à salutis scopo aberant (sic gentes ante filij Dei aduentū erant) cognitam & prædicatam. Adeò, inquit, admiranda sunt illa, quæ nostris temporibus in electorū gratiā fieri uideo, ut uel athei quidē homines eorum magnitudine moti, uelutiq́ extra se positi, illa hoc modo fateri cogant. Magnificauit Dn̄s, hoc est, magna sunt & stupenda omnino, quæ circa bonorum uitam & tutelam, à Deo optimo, summo & maximo peraguntur. Haud certè generis huiusmodi illa erāt, quæ Iudæorū populus, licet electus, licet peculiaris, sors Dei, hæreditas, uinea electa, & filius dilectus, & esset, & ab omnibus diceretur, in signis ac portentis expertus est. Verè hi dicunt, quòd magnificauit Dn̄s facere nobiscum, unde quidē nostra omnis oritur lætitia. Magnū nónne illud fuit, stupendum, prorsusq́ intellectū humanū, quid humanū dico? ipsam quoq; angelicæ naturæ excellentiā & altitudinē transcendens, Deū scilicet ipsummet immortalem,

C impaſsibilem, humanisq; oculis omnino inuiſibilem, in ſuorum gratiam morta-
lem factum, ærumnoſum, uiſibilem, ſexcentisq;, & eo amplius, anguſtijs, contu-
melijs, iniurijs, cruciatibus, &, ut ſic dicam, mortibus obnoxiũ? Quæ alia, oro, ma-
gna, admirationéque digna dici poſſunt, ſi hæc non poſſunt? Quid porrò aliud in
terris, ulláue in regione, ac mundi climate, tam unquam miraculo ſimile eſt iudica-
tum, quàm ea quæ nunc (ô ætatem auream, ſi cœptis conſentiat finis) ipſiſsimis no-
ſtris oculis cernimus, manuq; contrectamus, in electorum gratiam & ſalutem fie-
ri? Fuit'ne unquam orbis adeò in denſioribus tenebris obuolutus? Fuére ne unq;
præteritis ſeculis homines tam longè aberrantes à ueritate? à Deo? à uita? à ſalute?
Legeram equidem, at nunquam uideram, factum repente de cœlo ſonitum tanq;
aduenientis ſpiritus uehementis, excutientis, excitantisq;, ac ineffabilibus deitatis
ſuæ radijs, ſuos illuſtrantis, replentisq; totam domum, ubi erant ſedentes in regio-
ne umbræ mortis. Sed illud ſuper omnia admirabile, ex parua unius ſcilicet hære-
tici ſcintilla, peſsima ſanè, & deteſtanda, tam uaſtum inquirendæ ueritatis corda ſe-
rè omnium hominum peruaſiſſe incendium atq; ardorem. Adeò ex mala re cœle-
ſtis pater bonum elici uoluit: quemadmodum è rudi ſaxo, & informi plerunq;, mi-
randum illud diuinæ potentiæ indicium, ignem ſcilicet excuti cernimus. Verùm
quoniam duo nunc extrema inter ſeſe ualde pugnantia, longiſsimoq; interuallo
ab ſe diuulſa, tanquam duos inexorabiles hoſtes, & eorum unumquenq; poten-
tiſsimum, per orbem uniuerſum peruagari conſpicimus, malum uidelicet animũ
in multis ſectæ eiuſmodi ſtudioſe fauentibus; in alijs uerò bonum, diuinæq; glo-
riæ percupidum: timendum ſanè eſt, utri eorum potius à quamplurimis acclame-
tur. Tenera enim adhuc res eſt, & quæ facile ad illorum utrumlibet inflecti queat:
in meliorem tamen partem caſura, ſi Concilij uniuerſalis medela adhibeatur. Ex-
pectatur adhuc, utinam non incaſſum. Proinde quoniam inter ſacrum & ſaxum
D iacere mundus penè totus conſpicitur, uerendum admodum eſt, orandumq;, ac
lachrymis & ſuſpirijs, armis ſcilicet purgatiſsimarũ mentium, inſiſtendum, dieq;
nocteq; ingeminandum,

Conuerte Domine captiuitatem noſtram ſicut torrens in Auſtro.

Perge, ait, Domine, à dira nos, ſicut cœpiſti, captiuitate educere. Parum enim
mortalium ſaluti profuiſſe arbitror, ab inanimatarum illos rerum, atq; idolorum
cultura ſuperioribus ſeculis ereptos eſſe, ſi ijſdem modo rebus inſeruiant, atque in
eandem ſimulacrorum impietatem relabantur: niſi fortè turpius, atq; adeò pericu-
loſius à nobis poſt agnitam ueritatẽ peccetur, quàm ab impijs olim gentibus, qui-
bus nondum æquè ut nobis iuſtitiæ ſol effulſerat. Hic itaq; à ſanctiſsimo petitur
uiro, electas Dei animas, atque animato illi æternæ prædeſtinationis libro adſcri-
ptas, ab impietatis, ignorantiæq;, & ęternę mortis captiuitate, cuius quidẽ laqueis
miſerandum in modum hucuſq; deuinciebantur, ad ueritatis lumen, ad fidem, ad
pietatem, æternamq; uitam, ac Deum conuerti. Etenim ueram hanc ſolummodo
eſſe liberationẽ iudico, à uitiorum laqueis abſolui. Alioqui à carceris ſqualore exi-
mi, aut à tyrannorum ſceptro, atq; imperio, in liberiorem uitæ ſtatum reponi, ni-
hil propémodum eſt, ſi turpiſsimis cupiditatibus conſpurcatus, uiolentiſsimo am-
bitionis Domino, atq; auaritiæ pareas. Ab hiſce enim crudelibus manicis ac bois,
petenda eſt primum ſolutio, ab illis poſtea. Et quanq; ingenuis animis illud qui-
dem iugum graue eſt, iſtuc tamen in primis grauiſsimum, atq; propterea quàm
primum excutiendum. Quod ſanè fit pœnitentiæ cruce, hoc eſt, uoluntaria in ad-
uerſis tolerantia, precibus ſedulis, lachrymis, eleemoſynis, atq; illis quidem animi
affectibus, quibus maxime nobis diuinam conciliamus gratiam ac miſericordiã,
humilitate ſcilicet, rerumq; humanarum contemptu, ac deſpicientia illa, quę non
ab elato animo, ſed quæ à contrito, atq; humili corde proficiſcatur. Quanta porrò
lætitia, ac gaudio, animus ſic liber afficiatur, ex his quæ ſequuntur facile cõiectare
poſſumus.

A possumus, cum illum homini in uastissima & siticulosa solitudine, quam hic, ut
censet Felinus, torrentẽ appellat uates, commoranti, cuiq; subiti atq; inopinati de
improuiso erumpant aquarum dulcium riuuli, suo more comparat. An uero sic
repentina aquarum scaturigo sitienti sit grata, tute qui legis iudica. Dissimili ta=
men aliquantisper sensu hũc uersum interpretatur Campensius: Reuoca, inquit,
nos è captiuitate cũ eo gaudio & fructu, quo terra sitiens excipit fluentes per eam
riuulos aqua plenos. Vides'ne hic quàm graphice nostræ ætatis imago, & facies,
spiritus sancti penicillo efficta sit? Quæ iam solitudo tam arida, tamúe zonæ il=
li torridæ coniuncta, aut supposita est, quæ tam sitiat, atq; aquarum appetat fluen=
ta, & scaturigines, quàm nostris temporibus uidimus à populis appeti, sitiriq; dei
uerbi latices: neq; esse tamen, qui ne per cuniculos quidem occultos, ac subterra=
neos canales, quantũ sat esset aquarũ educeret? Ex doctioribus enim unusquisq;
suis contentus fontibus (penè dixi lacunis) aut nihil purarum aquarũ tradere po=
terant: aut si poterant, utpote in ecclesia Dei autoritate summa, ac dignitate cõspi
cui, ex longa tamen desuetudine temporũ & corruptione torpentes, uel modum
ignorabant, uel rem insolitam afferre pertimescebant. Ex quo quidem illud in re
Christiana subrepserat malũ, quòd pro uera, solidaq; pietate, acceptæ iam essent
uulgò quædam mentitæ iustitiæ, ac bonitatis umbræ, & somnia, cum homines ut
queritur Dominus, tenebras magis quàm lucẽ adamarent. Proinde simulatq; ex
alto lux iam oriri cœpta est, fontiumq; uiuorũ copia iam satis ampla emanare cer=
nitur, optandus is quidem fructus est, atq; ubertas in populis, alioqui siccis, & are
nosis, quę arenti agro, & solitudini, ob aquarum fœcunditatẽ obuenire solet. Au=
strum dicit (quanq; non me latet ab aliquibus Hębreorum interpretibus pro au=
stro aridum poni) quoniam in meridionali plaga, in qua solitaria admodum sunt
B loca atq; inhospita, spirans è circumiacentibus proximè, longo tamen interuallo,
montibus eliquat niues: unde fertilitas etiam in locis rudibus & incultis sæpenu=
mero prouenire solet. Is enim uentus ab hauriẽdis aquis auster dictus, Græcis est
Notus, quæ sanè dictio humorem significat: ac apud sacros pręsertim autores di=
uini spiritus gratiam, atq; abundantiam præ se fert. Nam mortalium uita torren=
ti, præcipitiq; fluuio comparatur: quę tamen propter ingenitam nobis, seu potius
ex longo usu contractam ignauiam, nescientiæ gelu, atq; incredulitatis frigore, &
bruma remorata, in iustitię cursu torpescit, & penè in medio ipso sanctarum actio
num profluuio immoritur, nisi auster ille diuinus, quem ad sui horti fœcundita=
tem, fugato prius aquilone, in canticis illis suis amatorijs inuitat sponsa, dicẽs: Sur
ge Aquilo, ueni Auster, perfla hortum meum: & afflet, & teporem euehat. Vt
enim, quemadmodum diximus, auster per meridionalem plagam transiens, te=
pidus redditur, atq; porrò ob sui naturã humore calido uiuidus, solet flumina tar=
do gelu & frigore constricta, atq; à defluuio & cursu retardata soluere, ad pronio=
remq; fluxum, ut rursus fluant, cõcinnare: ita infidelitatis glacie ac gelu perstri=
cta anima, à salutisq; cursu ob superuacanearum curarum frigus, ac torporẽ uti à
Remora sisti solent nauigia, præpedita, per sanctissimi spiritus austrum, hoc est
diuinis afflatibus, atq; aspirationibus adiuta, in interceptum iustitiæ cursum re=
dire incipit: suumq; periculum aduertens, clamorẽ huiuscemodi cum Psalte in=
geminare nõ cessat, quò suam Deus tandem captiuitatem rumpere, atq; in tutio=
ri portu res suas collocare uelit. Perstringunt enim animam infelicissimis nodis,
uastum ueluti Laocoontẽ fatales illi colubri, malus mos, mala in peccatis consue
tudo, peruersa itẽ studia, fraudulentię, simulationes, simultatesq;, turpia ocia, ille=
cebræ, & cupiditates: quæ omnia adeò tenaciter nostris iam adhæserunt uisceri=
bus, ut penè connaturalia nobis, nobiscumq; nata appareant. Quare tam insolu=
biles propemodum nexus, tamúe induratum nostrę infelicis naturę, turpissimęq;
consuetudinis, & frigus, & gelu, ex nobis dissoluere, aut eliquare non ualentes, ad
te ô Domine, qui nostræ ariditati, nostræúe solitudini, & deserto, auster es, atq; hu

C mor uiuidus, & salutaris, confugimus; nostrosq; laqueos & catenas expauescentes, si non palàm, quia non audemus, at saltem in occultis animæ anxietatibus clamamus, uociferamurq;: Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut conuerti solent in liberiorẽ cursum torrẽtes niuibus pleni, geluq; constricti, sed suauissimo austri flatu resoluti. Vides hic, credo, quomodo peccata nos ligant, ac stringunt, quemadmodum aquam, ne fluat, frigus, ac gelu: quo tamen austri flatu resoluto, ad suum illũ naturalẽ illapsum reuertitur fons, per amœnasq; herbidi aluei spondas ruptis algidis illis obicibus properat. Ita sanè spirante sancti spiritus austro, à peccatorũ glacie soluitur anima, atq; ad cœlestem patriam per apricas diuinorum præceptorum ripas sua sponte accelerans, hostibus suis formidabilis incedit. Verùm quia in eiusmodi cursu labor est: & cum maxime in hisce caducis, labantibusq; trãquillitatis humanę successibus speretur quies, & pax, tum passim apparet crux, ac undequaq; emergunt difficultates, & hæ quidem uariæ, ac sui dissimiles: non propterea tamen abijciendus est animus, neq; à uia iustitiæ, uel parum quidem, declinandus, quoniam

Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent.

Est terrena profectò, ut in agris, atq; agellis uidemus, satio: est etiam spiritualis, quæ, ut diuus inquit Augustinus, in lachrymis fit. Quare beatos illos fore asseruit Dominus, qui in luctu uitam ducere instituissent. Beati, inquit, qui lugent, quoniam consolabuntur: quod idem fermè est, quòd hic dicit, illos uidelicet in exultatione postea metituros, quod prius in lachrymis seminarunt: hoc est, qui in cruce ob Christi amorem totam uitam egerunt, carnemq; cum eius concupiscentijs, ut inquit Paulus, cruci affixerunt. Infelicissimum enim illud hominum genus esse arbitror, qui cum in carne seminãt, id est, cum omnia bona sua in corporeis cõmodis, & uoluptatibus (ueluti semina in campis iaciuntur) & ponant, & statuant, sese

D in perpetuo quodã uitæ gaudio fore opinantur, cum tamen interim huiusce mundanæ letitię extrema, ut clamat Salomon, luctum occupare non ignorent. Sensus igitur: Illi, cui iam libertas ea, quæ per sancti spiritus austrũ fit, cõtigit, summoperè curandum erit, ne dissoluta gesticulatione, leuiq; lætitia, ac euanida, ineptiat: sed in lachrymis potius, singultibus, atq; amaritudine annos traducat. Quis, oro, uel ex ijs maximè qui sponte iam sua boni sunt, à lachrymis tẽperare poterit, cũ quàm longe à recto iustitiæ itinere peccando aberrauerit, cogitat? Quis absq; horrore, luctuq; animi, ignem illum tetrum ac mirè ardentẽ inferorũ, plagasq;, & cruciatus, quos breuissimis sibi asciuit uoluptatibus, ac planè commeruit, animo recensere poterit? Quomodo is miserandæ atq; ærumnosæ omnino huius uitæ peregrinationem, & incolatum, quo uelimus nolimus, habitare cum habitantibus in tabernaculis Chedar cogimur, siccis oculis uersabit animo? Saxeus enim ille est, ac durior silice, qui, cum flagitia illa intuetur, quorum turpitudine quotidie ab ipsis domesticis fidei, uel in ipso secretissimo ecclesiæ gremio, diuinã offendi maiestatem conspicit, non effuse lugeat, ac cum propheta illo, suis dari oculis lachrymarum fontem exoptet? Peccat anima, & ea quidem quæ non corruptibilibus auro, atq; argento, ut inquit Petrus, sed precioso sanguine agni immaculati, filij Dei, est acquisita, & ego à lachrymis cessabo? Rideant, rideant alij, proximorũq; suorũ peccata ac lapsus ludibrio, ut lubet, habeant, & derisioni: mihi certè huiusmodi uiuendi mos & modus, nunq; Christianus uisus est, sed Getulus potius, atq; omnino impius. Contrà uerò, qui seminant in benedictionibus, de benedictionibus quidem metent ęternam pacem, æternam requiem, ęternã lætitiam, hoc est quod hic dicit, in exultatione metent, perenne scilicet bonũ: præter id, quòd in hoc quoque seculo restitutæ religionis optatam uidebunt messem.

Euntes ibant & flebant mittentes semina sua.

Describit hic uates illos, qui in lachrymis seminantes, atq; suspirijs, gaudium postea

A stea,&,ut pollicitus est dominus, exultationẽ obtinebunt. Hi quidem ignauiam horrentes ibant soliciti,accelerantes nimirũ tanquam peregrini ad patriam, flentesq; portabant semina sua: uel ut legit Abram Ezra,uas seminariũ,quod est corpus humanum, quo ueluti quodam animæ uehiculo nostræ feruntur operationes,atq; ante nos ad iudicium præmittuntur. Quis enim ex semine prodire fructũ non fateatur? Ita ex actionibus à fide,atq; amore proficiscentibus,æterna solet prouenire felicitas,ac beatitudo,nobis alioqui per fidem Iesu Christi,atque eius cruorem,& necem conciliata:ne glorietur homo,ut inquit Paulus, quasi ex operibus. Peraguntitaq; sanctissimi Dei uiri suæ uitæ cursum non absque summo animi dolore,& mœrore,propter ea, quæ quotidie in honoris diuini contumeliam fieri intuentur,non deficientes tamen interim à cœlestium admonitionum,atque exemplorum satione & cultura. Hos quidem sic admonet Paulus: Nolite deficere benefacientes: tempore enim suo metemus non deficientes. Etenim illud in primis in diuino obsequio requiri asserunt,in uirtutum scilicet itinere satis per se laborioso atque inamœno perstare,nec ab extero quopiã quamuis uiolento,ac concitato motu,à proposito dimoueri. Nam licet animæ illę,quæ iam propter laborum assiduitatẽ in spiritus agone, & bello induruerũt,callúmue obduxerunt,ac ueluti irreuocabili quodã gressu maiorẽ sui itineres peregerunt partem, non possint tum suam tum cæterorũ non incusare tarditatẽ,ac moram, atque propterea & dolere, & ingemiscere: postea tamen in futura,atq; expectata retributione,& præmio,

Venientes autẽ uenient cum exultatione,portantes manipulos suos. Et est sensus,quasi si quis id dicat,aut cogitet: Quid spei illis erit, qui euntes eunt,ac flent mittentes semina sua? Respondet spiritus: Venientes autem uenient

B cum exultatione,portantes manipulos suos:manipulos sanè gaudíj, & iucunditatis plenissimos,confertosúe exultatione, ac tripudio: haud illos quidem myrrhæ amplius insuaues,de quibus sponsa sic in canticis: Fasciculus myrrhę dilectus meus mihi inter ubera mea commorabitur. Mos enim uniuersalis fermè omnium est,ut peractis agrorum laboribus, collectisúe frugibus, atq; hordeis,nihil sese fecisse existiment,nisi minima quoque rerum fragmenta , ut sunt arborũ,uitiumq; purgamenta,stipulas,malleolos,sarmenta,atque huiusmodi alia,in fasciculos iunco,aut uimine constricta,ad locupletiorem usum domum referant. Sic sanè beatę animæ cum corporibus adhuc suis colluctantes,uberiores prius sanctarum operationum fructus ante se mittunt. Cæteras uerò fidei reliquias postea cum è corpore migrare cõtigerit,uno confecto manipulo ac fasce,secum deferũt. Et hoc quidẽ idcirco dictum puta,ne dum qui nuncíj tibi ad tumulũ præmittendi sunt scire dissimulas,aut recusas,fasciculos,nescio quos, operationũ, ne dicam confusionum, post mortem iubeas per hæredes exequi, ac tanquam legatos , rerum uerso ordine,autoratores post te mitti. Persuasum'ne habes tuos liberos,aut uxorem,aut nepotes , etiam si testamento, uel codicillo, iusiurando quoque addito, illos tibi deuinxeris,tuam magis quàm tu salutem curaturos? Vis'ne igitur uiuidos,atq; amplos,nunquámq; desituros offerre actionum bonarũ manipulos? illos ipsos,dum in corpore hoc mortali uiuitur, hoc est, dum agrorum labor nos ad aratrũ,ad falcem,ad cylindrũ prouocat,colligamus,sanctęq; spei uimine ac uirgulto constringamus,præmittamusq;,si sapimus,ante nos. Alioqui certè bona illa omnia, quæ saluti nostræ utilia esse & uolumus & desideramus, post pompam funebrem,amicorúmq; lachrymas,& dolorem, per hæredes plerunq; ingratos fieri , ac post nos mitti,cum per nos exequi possumus,iubere,extremæ dementiæ est,atq; ignorantiæ. Sunt tamen quædam, quæ cum laude à nobis in uita ordiri cœpta,post mortem quoque nos,uti umbra solet corpus,sequi, circumq; sepulchrum , ac cineres uersare expetimus,dignitatem scilicet,honorem,nomen,famam,autoritatem , liberalitatemq;,& id genus alia,quæ extincta etiam corporis præsentia,permanere post nos,in reb. maximè pub. optimè per nos administratis,efflagitamus,& quæ-

rimus. Marmorea autē monumenta in uita, aut ſtatuas, & ſacella precioſo emblemate, atq; aſſentatorio epitaphio perornata, propterea erigere, ut inde nomē poſt mortem ſanctiſſimum, quod in uita turpiſſimum fuit, adipiſcamur, ſuperflua cura eſt: ſed ea tamen, quæ famam noſtram, ac nomen maculis uitiorũ infinitis conſperſum, immortale reddat uulgò, alioqui citò, ob anteactæ uitæ rationem, atque odium, deſiturum. Vide igitur quid de te tuum iſtud monumentum moneat.

CANTICVM GRADVVM. PSALMVS CXXVII.

NIſi Dominus ędificauerit domum, in uanum laborauerunt qui ædificant eam.

Abſq; diuino prę ſidio, atque ope, conatus omnes noſtros, ingenium, artem, induſtriam, uires, ſtudia, prouidentiam, fruſtra eſſe, in hoc Pſalmo à ſpiritu ſancto admonemur. Atqui illud potiſſimũ cum à patrefamiliâs exoptandum ſit, ut commodus familiæ ſtatus obueniat: id primum in ipſo Pſalmi exordio tractari arbitror, cum ipſum cōmodum uitæ ſtatum, domum appellat uates: quam quidem, non tantum corpoream illam ſpeciem quam oculis cernimus, & habitationem, eſſe credimus, quantum dignitatem ipſam in liberis, in uxore pudicitiam, fidem, rectitudinem, cętereq; familię & ubertatem, & pacem. Huiuſmodi enim domorum ædificia à Deo Iudæorum obſtetricibus data, ut in Exodi libro legimus, à doctiſſimis Hæbreorũ uiris accepimus, ſtabilem ſcilicet, commodam, ac numeroſam familiam. Eò enim mortalium omnium conatus & labor ſpectare uidentur, ut ſit ubi habitēt, facultatibus interim, dignitate, honore, atq; honeſta familia perornatis. Hæc igitur domus eſt, quam hic pſaltes aſſerit fruſtra à patrefamilias conſtrui, ni dominus ipſe conſtruat: quanq;, quod poſtea dicemus, mens hominis domus ea uera ſit, quæ cura ſolertiori, ac ſtudio ædificari debeat, quàm hæ noſtrę manufactæ, quæ corporibus ſolummodo inſeruiunt, idcirco cum corporibus breui interiturę: illa uerò æterna, ac Deo ſimilis. Vanæ ſunt igitur uires ueſtræ, ô mortales, uanę prouidentiæ, uana conſilia, uana artificia, niſi dominus prouideat, pro uobiſq; uigilet, & ueſtras formet cogitationes. Et quidem

Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatē, fruſtra uigilat qui cũſtodit eam.

Et hoc ueriſſimum eſt, parum ad urbium tutelam, uel excubias, uel foſſas, uel propugnacula cætera, & munitiones facere, ſi dominus pro mœnibus ſtare, eaq; tutari, & ſeruare noluerit & ciuitatē, & ciues. Vidimus enim aliquando per ualla, & foſſas, pauperum agmina abſq; commiſeratione in inſupportabiles detrudi labores, atq; in medijs ipſis luti aggeribus inedia potius, quàm labore (ſpectaculum horrendum) conſumi, & expirare. Quid ſacrarũ ędiũ parietes atq; aras, in murorum ædificia coniectas memorē? quid ſacroſancta templorũ ueſtibula? quid columnas? quid ipſa profanis inacceſſa ſanctuaria ui erepta, ac nefandiſſima metamorphoſi in propugnacula, in arces, in mœnia transformata? Putás ne huiuſmodi impietate munitas urbes diutius perſtare poſſe? Quî, quæſo, diuinum numen hoſtilibus tuæ ciuitatis & regni obſidionibus affuturũ ſperare audes, quod uitę prorſus impuritate, & tyrannide, à tuarum rerum tutela abieciſti? Vin' tu, ô princeps, Deum ipſum omnipotentiſſimum ad tui cuſtodiam prouocare? Prouoca tu prius, atq; intra urbis męnia ad habitandum eos ipſos ciues, ſi ſapis, reuoca, quos à terris iam diu propulſos, ad cœlum Deus aſciuit, iuſtitiam ſcilicet, religionem, ęquitatem, in ciues amorem, temperantiam, diuinumq; timorem, & reuerentiã: alioqui nihil eſt, quòd tu tam anxiè in comparandis claſſibus, muniendiſq; muris atq; arcibus, te torques, & affligis, ſi Deum ad rerum tuarum exitium præſtolaris. Sed ad propoſitum reuertamur. Cum enim duplex ſit in eccleſiæ ſinu populus conſtitutus, alter qui uetus dicitur, alter uerò nouus: de primo quidem prius, qui carnis commodis tantũmodo ſeruiens, humanamq; rationem ſequens, nihil non proprio ingenio tribuit, atq; induſtriæ, forſan etiam ſanctitati, &, ut ſibi uidetur, perfectioni,

A fectioni, à propheta fit mentio, de altero postea. Nondum enim ille ad meliora exporrectus, quippe qui iustitiam suam uolens constituere, Dei iustitiæ, ut inquit Paulus, non est subiectus, ea quæ sint opera, quę in nobis cœlestis pater operatur, ne per tenues quidem rimulas comprehendere est potis. Cupida enim est admodum natura humana, atque maiorem in modum propriæ excellentiæ & uirtutis amatrix. In hoc quidem genere, ut Cicer. uerbis de poëtis utar, nescio quo pacto, suum cuiq; pulchrũ est. Huic itaq; ueteri, atq; in uia iustitiæ prorsus decrepito, & oscitanti, à spiritu dicitur: Quid tentas insane? nisi enim Dominus tua consilia, tuos conceptus, tuas operationes, mentisq; domiciliũ, ac conscientiæ domũ, & ciuitatẽ ędificauerit, custodierit úe, frustra in uirtutũ exercitio, & labore defatigaris.

Vanum est uobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris.

Parum secus Hebręi. Frustra, inquiunt, uobis est, quòd acceleratis mane surgere, quòd differtis rursus sedere uescentes cibo ęrũnoso. Monet hic spiritus, ab uno illo benignissimo, in donísq; profusissimo Domino, qui dedit uitam, domũq; ad habitandũ, dari etiam absq; tanto nostro negocio, & anxietate, uictum. & est perinde ac si dicat: Frustraneum est, & nihil omnino, quòd tanta anxietudine & labore ad operas surgitis, tantoúe negocio uestras uos uobis res paratis, ô mortales. Quinetiam illud uanum, tam solicitè diem ipsum, alioqui ad actiones aptum, præuenire, seróq; ad ocium & quietẽ residere, nisi Dominus affuerit, uobíscumq; simul & surrexerit, & laborauerit. Hunc sensum secutus paraphrastes sic reddit: Nihil, inquit, succedet uobis, etiã si summo mane surrexeritis, & sursum & deorsum cursitantes sedere recusaueritis, sicut hi, qui summis laboribus uictũ parant.

B Nónne tibi uidetur hic superuacaneam quorundam in comparandis sibi aut rebus, aut honoribus, curam describi? & tolli etiam? Nec quidem interim de rerum ciuilium ministris, aut mercatoribus, aut fabris, aut quorundam patrumfamiliâs more mihi dicendum arbitror. qui sanè interdum forensium munerũ onere, aut filiorum grege & multitudine oppressi, huiusmodi iure omni solicitudinẽ, & anxiam sibi uendicant curam. Verùm quid de illorum in tractandis suorum beneficiorum prouẽtibus, accumulandaq; supellectili, & calore, & auaritia dicendum? Qui ex tenuiori aliquando fortuna, ut uocant, seculari, ad ecclesię opulentiam acciti, illud in primis profiteri uidentur, ut auari sint, planeq; iniusti, atq; omnibus infensi. Horum itaq; huiusmodi admonitione uellendæ sunt aures: Quô frustra uestræ uos trahunt cupiditates? sunt'ne hæc bona tanti æstimanda, ut pro illis tutandis, aut potius, tanto cum iustitiæ damno atq; iniuria, amplificandis, nomen uestrum religiosum, famam, honorem, dignitatem, uenum exponere non uereamini? Nisi enim Dominus uobis meliorem concesserit mentem atq; animum, ad ea magis quærenda quę sursum sunt, non quæ super terram, actum de uobis esse, & dicam, & iurabo. Non mirum quidem, simulatq; primos ad ecclesiarum gradus, & administrationes, illos nonnunq; asscisci uidemus, qui in conficiendis contractibus, concinnandisúe ratiocinationibus, &, ut uocant, computis, & litibus, acutiores sunt, licet in spiritualibus negocijs tardi, atque hebetes. Cæterum cum nostro interprete fermè conuenit grecus: sic enim habet: Vanum est uobis ante lucem uigilare: uanum surgere postquam sedistis, qui manducatis panem doloris. & erit sensus: O uos qui manducatis panem doloris, panem scilicet ærumnarum, ut uertunt Hebręi, tinctumq; amaritudine, & luctu: hoc est, ô uos qui uitam in miseria, & periculis ducitis, id à uobis frustra fieri moneo, quòd summo mane antelucanis operibus tam anxia cura incumbitis, & postquam quieuistis, iterũ ad reassumendũ opus intermissum surgitis: hoc est, qui nec noctu quidẽ uobis parcitis: Nisi Dominus ædificauerit, custodiuerit'ue res uestras, inane est ac cassum quicquid agitis. Sunt & qui piam quandam suam in hoc loco formare solent me-

C ditationem: quam ſanè breui quodammodo epilogo recenſere nõ grauabor, nec ab re quidem, ac propoſito. Volunt enim in hoc pſalmo ciuitatem, aut domũ, animam eſſe: ædificatores uerò præſules, atq; antiſtites: quibus quidem inanem eſſe laborem omnẽ aſſerũt, niſi ipſe æternus purgatiſſimarũ mentiũ habitator ſuam ipſemet ſibi uel ędificet uel tuteť, & domum & ciuitatẽ: & quibus ſubinde à ſpiritu dicitur: Vanũ eſt uobis ante lucem gratię, atq; inſtinctũ ſpiritus, ad animarũ ędificiũ ſurgere, niſi Dominus uos ad tam nobilem, omniumq́; difficilimam ſtructuram, ad quã erigẽdam ſumma opus eſt doctrina, & ſanctitate, tum uocauerit, tum inſtituerit. Retunditur in hoc loco (ni fallor) quorundam ſuperiorũ temeritas, atq; inconſiderata, parũue prudens in ſuſcipienda animarũ cura facilitas. Semper enim, cum in perdiſcenda rerum humanarũ arte aliqua adhibendus eſt delectus, ne inuitis, quod aiunt, dijs rem prorſus inutilem, noſtræq́; naturę repugnantem aggrediamur: tum in hac maximè, quæ ob ſui difficultatem, atq; excellentiam, ars artiũ appellatur, adhibendus eſt. Quare illum, cui eius generis ſarcina eſt imponenda, cuiusq́; animus titillatione, neſcio qua, pręponendi ſe cæteris afficiť ac pungitur, rem ipſam haud diſſimulanter diſcutere oportet, quo uidelicet animo, quo fine, qua meritorũ opulentia, cuiusũe ſpiritus incendio ad illud appetendum, quęrendumq́; inflammetur. Accidit enim aliquando ut animi leuitate magis, quàm diuini ſpiritus, aut uocatione, aut ductu, moti quidam, rem tantam non ſolũ obuiam, atq; ab alijs ueluti offam Cerbero obiectam acceptent, ſed & impudentiſſimè uenantur & emũt. quos ſanè, ſpiritus ſequẽti hemiſtichio admonitos eſſe uoluit: Surgite, inquit, poſtq; ſederitis, qui manducatis panẽ doloris. Longa, ait, uobis prius opus eſt ſeſſione, hoc eſt, ſancto ocio, atq; animi pace, & quiete: à cuius quidẽ ſuauitate diutius remorati, ea in ſilentio, ad pedes ſcilicet domini Ieſu ſedentes perdiſcatis, quę poſtea in cæterorũ commodũ & ſalutem, iam ebrij facti, in cellamq́; ui-
D nariam introducti effundere ualeatis. Alioqui ante hanc lucem atq; inſpirationẽ, uelle ad alienam uitam informandã ſurgere, & ſeſe ingerere, animi parũ penſi habentis eſt, ne dicam ſtolidi. Neq; illud rurſus ab re dictum putant, quòd animarũ moderatores doloris panem edere affirmat uates. Siquidem ad illorum maximè officiũ pertinere uolunt, non ſua ſolũmodo, ſed & ſubditorum peccata ac lapſus deflere, expiareq́; lachrymis, & pœnitentia: alioqui non paſtores, non Dei uicarios, non patres, ſed mercenarios, ac deriſores, ſimul & irriſos animarum aucupes illos appellandos cenſent. Flebam, aiebat Iob iuſtus, ſuper eo qui afflictus erat.

Cum dederit dilectis ſuis ſomnum.

Iam alter hic populus à ſpiritu in mediũ ducitur. Illo enim, qui ſuæ iuſtitiæ nimium fidens eſt, deſcripto, ad alterum illum qui bona ſua omnia, haud ſibi, ſuæq́; iuſtitiæ tribuit, ſed Deo potius, atq; eius bonitati & potentiæ, & quem hic dilectũ ſuum appellat Deus, effigiandũ tranſit. Felix principium huius uerſus cum ſuperiori conuenire opinatur, hoc modo: Vanũ eſt uobis diluculo pręuenientibus ſurgere, retardantibus ſedere, comedentibus panem dolorum, ſic dabit dilecto ſuo ſomnum: uel, certè dabit ſomnũ: hoc eſt, requiẽ & quietẽ à laborib. ſuis dilectis abſq; negocio dabit, quã uos tanto ſtudio, atq; tum animi, tum corporis defatigatione, à uobiſmetipſis ſcilicet, non à Deo, habere contenditis. Solet enim diuina bonitas ſuis charis ac dilectis omnia ne petentibus quidem, uerũ in utranq; aurem dormientibus, ut eſt prouerbium, abundanter ſuppeditare. & eſt perinde, atque dicat: Quid eſt quòd tanta animi anxietate & labore horſum ſurſum curſitantes curam uentris quæritis? Sinite iam tandẽ ô curuæ terris animę, Dei prouidentiã ſuas partes agere: nam quemadmodum ſine ipſo factum eſt nihil, ita nihil omnino ducendum, quod uos ueſtro tam anxio ſtudio & labore agere molimini, niſi ipſe egerit, actumúe ſeruare decreuerit. Vidésne quam de ſuis curam habeat Deus? quantiq́; eos faciat? cum ne cogitãtes quidem, aut multũ elaborantes, donorũ cumulo ditare ſoleat? ad illos uerò, qui proiecto pudore, atq; æquitate, toti ſui ſunt, uel in ipſis

immen

A immensis suis laboribus uitam efflantes, ne oculum quidem uertere? Nihil soliciti sitis, inquit, dicentes, quid manducabimus? aut quid bibemus? Scit enim pater uester cœlestis quid opus sit uobis. Verumenimuero oscitantiam, aut torporẽ hic à spiritu probari haudquaq; ducimus: nam sui persimiles cœlestis ille opifex expetit, suaq; dignatur beneuolentia: qui licet die septimo ab omni opere quod patrauerat requieuerit, usq; modò tamen, ut diuinus scribit Ioannes, operatur: neq;, uel tantillum temporis (si fas est temporis nomine in illa æterna natura uti) à sui opificij cura, & moderatione cessat. Iusti enim quanq; perpetuò, etiam in hoc mundo alioqui solicitudinũ plenissimo, superuacuas non admittant curas, ex quibus inquietũ omnino eorũ cor reddi possit atq; intellectus, in negociosissimo tamen uersant sabbato. Non quidem torpẽs est diuinus spiritus, sed uiuax; quiq; cœlestes, uiuas, ac cõcitas, in corda uegeta, atq; in Dei amore flagrantia iaculari soleat & faces, & flãmas. Quarũ quidem perustione excitati sanctissimi uiri, nõ possunt non uicem diuino amori rependere, proq; igne ignẽ in operationibus referre. Requiescunt sanè semper ab omni opere suo, quod sapiat scilicet amorẽ propriũ, quodq; sibi adblandiatẽ, manumue propriã, ut ait Iob, exosculetẽ; uerùm ardenti quodam ac miro, planeq; diuino instinctu atq; impulsu, patris opus cũ ipso patre simul operantur. Quicquid enim fidei illius, è cuius radice optimę tantũmodo erumpere solent, uti è uite gemmę aut fructus, operationes, in se esse cognoscũt, id totũ libentissimè Deo acceptũ referũt, fatentes quidẽ, quòd neq; qui plantat, neq; qui rigat, aliquid est, sed qui incrementũ dat Deus. Sic itaq; dabit Deus dilectis suis bonorũ satietatẽ cum quiete, & facilitate ea, ut illa dormiẽtibus obuenire uideantẽ; laboresq; illorum nõ labores, sed somnus potius ac sopor, & is sanè quietissimus, censeantẽ.

B Ecce hæreditas Domini filij, merces fructus uentris.

Canit hic psaltes, ac docet, qui sint dilecti illi, quibus somni metaphora superius cuncta cum quiete cessura asseruit: Domini scilicet filij, quos tam charos habet, quàm bona hæreditaria inter homines haberi solent. Maximæ enim curę semper fuit apud homines patria hæreditas, quæ quidem, nisi in extrema rerum inopia, ab hæredibus, absq; turpi infamia, atq; ignominia, à paterna domo abalienari potest: quò uel hinc perdiscamus, quàm nõ libenter à patre optimo atq; amantissimo nostri Deo, abdicemur. Ius enim illud in nostra iam factũ est potestate, ubi in domo filiũ manere in æternũ à sanctissimo accepimus Euangelio: seruum uerò non ita. Atq; illi quidem sunt uentris, ecclesiæ scilicet ac fidei fructus. Hunc enim uentrem meliorib. bonis, quàm sint terrenarũ rerum facultates, grauẽ, ac fœtum, ob morũ candorẽ, doctrinæq; puritatẽ, eburneũ uocat sponsus in Canticis. Quis hic malus suam non defleat ingratitudinẽ, qui postquam tam amantissimis appellationibus atq; elogijs, dilecti scilicet, hæreditatis, filij, fructus, à cœlesti patre est dictus, peccando tamen sese ingratissimis ausibus, ab ipso patre, à uita, à Deo, uel inuito, ut sic per excessum dicam, diuino proposito, & uoluntate, euellere conatur? Merces enim in hoc loco Hebræis est potius donum liberum, atque ingenuum, quàm merces debita: & est ferè idem significans repetitio cum superiori, ut idem sit filium esse, ac uentris fructum: rursus hæreditatem idem cum mercede. Quare optimè à paraphraste est redditũ hoc modo: Ecce, inquit, hæreditas quam Dominus dat, filij sunt, & præmium præcipuum, fructus uentris. An uerò donũ præcipuum sit, apud homines præsertim qui rei uacant uxoriæ, honestoq;, & ut gibus per clericorum aut sacerdotum cellulas uagientium, aut in suę pellicis gremio uidente quoq; uxore ludentium, negarem hic à spiritu dici, nisi huiusce fœtu ræ homines, uel usque ad summũ totius orbis apicem euectos, & uidissem, & uti maximum fortunę ludibrium exhorruissem) hi scire possunt, qui hæredem alienum, & quem fortè rerum suarum ingenti cum periculo, & tum animæ tum corporis iactura comparatarum, prodigum, subitumq; decoctorem præuident.

C Sicut ſagittæ in manu potentis, ita filij excuſſorum.

Suo more uates ſimilitudine utens, filios affabre gnauos, optimeq́; inſtitutos, & morigeros, ſagittę à ualida potentiſſimi uiri manu è neruo emiſſę, ob illorũ agilitatem, atq; in feriendo certitudinẽ, comparat. Excuſſorũ nomine in metaphora perſeuerans utitur. Sagittas enim ab arcu eiectas excuti, ſeu excuſſas dicimus. Ita filij olim ex Iudæis incredulis credẽtes, atq; ex ſpiritu & aqua renati, à reprobis parentibus, à diuina ſcilicet luce abiectis, excuſſiſq́;, ui quadã in naturã ipſam ſæuiente amoti, atq; euulſi, citiſſima celeritate atque impetu, tanq; ſcintillę in harundineto diſcurrentes, hoſtiũ fidei corda alto uulnere ſauciarunt, hos quidem ad internecionẽ, illos uerò ad uitam. Non defuere tum planè, ut nunc etiam non deſunt, uel ex excellentioribus ingenijs, qui audita ab ipſis idiotis uiris, prorſuſq́; infantibus ac rudibus ueritate, indignati magis in antiqua perfidia indurauerũt. Fuerunt etiam quorũ mentibus alterius generis uulnus infixũ, contra naturã uulnerum, ab antiquis illos uitiorũ plagis, ac putore ſanaret, uiuidamq́; conualeſcentiã, hoc eſt, ſpiritus libertatem, reclamantibus quoq; excuſſis illis ſcribarũ ac phariſæorũ turbis & monſtris, obduceret. Deo, inquit Paulus, gratia, qui ſemper per nos triumphum agit in Chriſto Ieſu, ut odor ſimus alijs quidem mortis ad mortẽ, alijs uerò ad uitam. Vides, ni fallor, ex his unius excũſſorũ filij non prorſus idiotę uerbis, duplex, ſed longe diuerſum ab ſeſe uulnus. Ex Hebræis tamẽ quidã pro filijs excuſſorũ, filij iuuentutis reddunt, ſeu filij adoleſcentiarũ, ut uult Fel. Nam uetuſtate, ſenectuteq́; legis à ceruicibus noſtris per robuſtiſſimos in ſpiritu iuuenes, licet mũdo debiles atq; imbecilles, Chriſti diſcipulos, excuſſa, longeq́; proiecta, nihil iam in religione, atq; academia Chriſtiana, & doctrina, uetus eſt, ac ſenio affectum: ſed uegeta omnia, uiuida, robuſtaq́; ſunt, ac ſucci pleniſſima. Quã obrem pro populo ueteri nouus ſubrogatus eſt, qui ſeneſcere nõ nouit, ſed quotidie magis in ſpiritus adoleſcẽtia repueraſcit, atq; de die in diem, ut inquit Paulus, renouatur.

D Ecce, ait Dominus, noua facio omnia. Nec ſatis quidem fuit olim nobis alioqui natura ad malum pronis, antiquũ illud oneris, ut uocat Eſaias, iugum, aut ſceptrum exactoris ſuperaſſe in die Madian, niſi & quotidie noſtra, ueluti aquilæ innouetur iuuẽta, in dieſq́; magis paruulus ille qui natus eſt nobis in mortaliũ animis reformetur, creſcatq́;, ut monet Paulus, in uirum perfectum: hoc eſt, in perfectiorem, quàm hucuſq; actum eſt, uitæ ſtatũ, depoſito peruerſę conſuetudinis ſenio, & uetuſtate: ſeu ſerpentium more, antiquo abiecto cortice, ac pelle, noua in Chriſto, ut ait Paulus, ſimus creatura, cui quidẽ innouationi noſtra hęc uidet̃ ętas ab æterno illo diuinæ prouidentiæ decreto deſtinata. Tantũ illi, quibus cura hæc incumbit, non torpeſcant, ac leporẽ, quod aiunt, experrectũ inſequi nõ recuſent. Videor enim uidere omnium animos ad ueritatis amiſſæ recuperationem intentos: modò non deſit, qui uiam præmonſtret.

Beatus uir qui impleuit deſiderium ſuum ex ipſis, non confundetur cum loquetur inimicis ſuis in porta.

Hebræi, quò ſagittarum metaphoram ſeruarent, pro deſiderio, pharetram interpretati ſunt, Sic Fel, ſic cęteri Hebræorum interpretes. & eſt, ac ſi dicat: Beatus planè uir ille erit, cuius domum talibus filijs, robuſtis ſcilicet, moratisúe, ac mira dexteritate, prudentiaq́; præditis, impleri contigerit. Summã in terris hanc eſſe felicitatem opinantur homines. Qui enim huiuſce generis, atq; excellentiæ habuerit filios, quomodo pudefiet, aut pertimeſcet, cum loquetur, contendetq́; cum hoſtibus ſuis in porta, hoc eſt, in iudicio? Conuentus enim atq; iudicia, in portis per antiquos patres haberi conſueuerant. Quare portas, quod aliàs me admonuiſſe recolo, pro iudicijs, comitijſq́; forenſibus in ſcripturis, haud raro accipi legimus. Eutymius monachus ſuper hunc locum interrogat. Ex ipſis? quæ ipſa? quæ ſuperius, inquit, memorata ſunt, quòd ſanctæ ciuitatis conſtructio perficiatur, quòd

A quòd ab omni perturbatione requies detur, ac pax, quòd multã prolem suscipiat ecclesia, quodq; alia dona recipiat. Vides quæ desideria in fideliũ animis inesse oporteat: Qui enim eiusmodi curis ac uotis sua impleuerit desideria, cordisq; abdita castissimis occupauerit appetentijs, non confundetur sanè, non repulsam, cum negociũ illi fuerit cum hostibus, in porta referet: hoc est, in iudicio illo uniuersali, uel in priuato quoq; uniuscuiusq; obitu, per quem ueluti per portam ad immortalem statum transitur, constans, atq; ad hostium accusationes intrepidus perstabit, quippe qui rationes suas omnes iam antea, cum sanus esset, uitamq; in uirtutũ adeptione laborans, sudansq; exercuerit, optimè cum Deo uirtutũ omnium erogatore instituerit. Is itaq; cũ caducis hisce rebus corporeis per mortem concedere iubetur, non potest non sanctissimè, cum in sanctissimis uixerit desiderijs, è uita emigrare. Iam primum quidem conceperat animo, nihil in re pręsertim salutis humanas uires, ingenium, conatus, studia, quamuis sublimia, uulgaresq; doctrinas excedentia, subsidij afferre posse, nisi Dominus ędificauerit, custodierit'ue dona sua, ac beneficia. Deinceps à spiritu eruditus iam probè nouerat uanam quietem nostram esse, uanum ocium, uanum item laborem, uanas curas, uanum quicquid agimus, quicquid cogitamus, quicquid animo molimur, nisi dominus nobiscum fuerit, nobiscumq; illud, utpote qui omnibus animæ motibus atq; actionibus uelle, perficereq; instillare non cessat, & egerit, & perfecerit. Neq; id quidem postremò sic affectam animam latêre potuit, quòd cum dilectis suis dederit somnum Deus, requiemq; à curis omnibus humanis & solicitudinibus præstiterit, prestò aderit hęreditas Domini, hoc est, ipse filius Dei, qui nostra est hęreditas, nosq; ipsius. qui quidem in porta, iudicioq; illo supremo, iudex omnium factus, molestissimo imperabit hosti, Sile tu perfide. Vos autem hæreditas mea mihi, percipite regnum uobis ab origine mundi decretũ, atq; à cœlesti patre præparatum.
B est qui pro uobis exactè soluit, postquam uos non eratis soluendo, filius Dei uiui, qui cum patre ipso, ac utriusq; spiritu regnat Deus in secula seculorum. Amen.

CANTICVM GRADVVM. PSALMVS CXXVIII.

BEati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in uijs eius.

Bona profectò corporea, quæ media appellamus, idcirco mortalibus à cœlesti parente elargiuntur, ut omni superuacua ex animo reiecta cura, & solicitudine, quietius ad ea cõtemplanda, quæ uera bona sunt, atq; expeditius parati sint: quanquam, nescio qua sorte id accidat, quod ea in primis & quęrimus, & amamus, quæ iure omni tum humano, tum diuino, in secundis haberi oportuerat. Quotus enim quisq; est, & ex illis quoq; qui ecclesiastici, singulari quadam religione appellantur, & se uideri cupiunt, cui non magis uitæ cõmoda, atq; delitiæ curæ sint, quàm quomodo paucis, minimisq; contentus, illam in terris degat uitam, quæ angelica potius quàm humana dici queat. Eò enim iam nostra paulò ante deuenerat religio, ut is solus in rebuspub. in regnis, in urbibus, in ædibus etiam sacris, & felix, & beatus uulgò censeretur, atq; propterea magis honoraretur, cui ampliores erant fundi, maior armentorum numerus, ædificia ædiciora, preciosior supellex, ærariusq; copiosior, atq; animus ad appetenda illa quæ nunquam satiant, ardentior, & sagax magis. Ex quo illud potissimum Christiana in re ortum habet uitium, atq; error, quòd aut nulli, aut pauci ex his, qui hoc mundo utuntur, ut monet Paulus, tanq; non utentes, sapientes scilicet qui sunt, aut, ut uult Plato, sapientię studẽt, ad magistratus, curamq; animarũ asciscantur: uerùm illi magis, qui aut sese totos quicquid sunt, abiecto pudore, saluteq; animæ neglecta, ac plenis, ut aiũt, uelis, in sui principis gratiã & cõmodum, ęternis cruciatibus deuouẽt (ut olim Decij illi, fortissimi quidẽ uiri, pro suę reipub. salute egere: quam hi melius, atq; honestius occubuere, utpote qui pro omniũ ciuiũ suorũ salute propriã deuouerũt: nostrates uerò quid? pudet literis ea mãdare quę ęterna nostram religionem forsan afficient ignominia, & cõtumelia: dicam tamẽ ex nostris

C multos haud iam in ancipitẽ terræ hiatum, ut quondam Q. ille Curtius, sed in cer-
tissimam atq; æternam mortẽ, & suam, & cæterorũ ciuium, quantum in illis fuit,
salutem deiecisse, ob rem quidem nihili, quam sanè impręsentiarum silentio præ-
terire malui, quàm rem unam tam crebrò inculcare) aut nihil non agunt, quò ex
alienis incommodis ac damno, suas res, aut liberorum augeant. Vnde lachryma-
biles illi infelicis turbæ à proprijs laribus, à focis, à tectis, ab agris etiam ipsis pater-
nis ui eiectę, per urbium triuia audiuntur ululatus, ac gemitus. Ex qua quidẽ cru-
delitate illud maximè contingere est necessarium, quòd ciues aut sedes alias extra
patriam sibi parandas cogitabũt, aut perpetua ærumna miseri intra ipsissimos suę
patriæ terminos incertis sedibus & domicilijs peragrabunt. Verũ hęc, dum aliud
agimus, per excessum sunt dicta. Impossibile enim est aliquando satyras non scri-
bi, ab ingenijs præsertim illis, qui nihil in uita tam auidè cupiũt, quàm quòd orbis
uniuersus flamma, non iam cupiditatũ, atque auaritię, sed mutuę charitatis, bene-
uolentiæq; principum in ciues, uicissimq; in principes ciuium deflagret, quò elo-
gium istuc propheticum de cunctis in ecclesiæ sinu commorantibus dici possit:
Beati omnes qui timent dominum, uel, ut reddit Hebræus interpres: O beatos
omnes qui dominũ colunt: non aurum, non scortũ, non se tandem. Et in uijs eius
ambulant. In alio enim psalmo initium sapientiæ, hoc est, ueræ cognitionis exor-
dium esse asserit timorem diuinum, quo homo, animal alioqui durum, atq; arro-
gans, ad eius opera, & iudicia trepidet, ac moueatur. Sanctum quippe est, terribi-
leque, ac uenerandum nomen eius, quocirca metuendum. Sensus igitur: Alij
eos beatos appellare soliti sunt, quibus amplæ diuitiæ, forma, dignitas, honor,
pulchritudo, humanarum, diuinarumq; rerum scientia, ac notio, principum fa-
uor, magistratus, sublimesq;, & primi in rebuspub. gradus, atq; eius generis alia,
quæ nobilitatem quandam plusquam humanã præ se ferre uidentur, cumulatis-
D simè insunt. Nos, ait uates, illum solum, licet mundo despectum, ab illoq; male ha-
bitum, uerè felicem ac beatum esse ducimus, qui timet dominum, atque in iusti-
tiæ semitis, quæ sunt uiæ eius, graditur. Et quia, sicut scribit Lucas, non est perso-
narum acceptor Deus, sed in omni gente quæ timet Deum, & operatur iusti-
tiam, acceptus est illi, propterea in ipsa statim fronte psalmi, atque exordio, uniuer-
salem affixit dictionem, omnes scilicet: ne hic nobis persuaderi patiamur, particu-
larium duntaxat hominum Deum esse, & non omnium. quod sanè contra illos
uidetur esse, qui ex solo Dei proposito, & uolũtate, absq; humano aliquo arbitrij
subsidio, atque ope, electos saluari disputant. Verùm aliud nunc agimus: id qui-
dem, quòd beatos illos omnes esse affirmamus, qui plus quàm humanã, diuinam
timent, ac uenerantur præsentiã: & qui nec in superiorũ suorum gratiam, quam-
uis potentium ac formidabilium, eò uecordiæ deueniunt, ut à iustitiæ itinere uel
tantillum quidem declinent. Quare nunquam bonis illa uisa est ingenuo digna
animo uox, qua quis turpiter, atque iniustè magistratum sibi aut à principe, aut à
repub. aut etiam à nescio quo euentu & casu demandatum exercet, pro scuto uti-
tur, dicens: Sic iussit princeps, sic rex, sic præsul. Diuina enim maiestas, quod aliàs
quoq; diximus, imperatoriæ non est subiecta, multò uerò minus tyrannicæ. Cæ-
terum ambulare in uijs domini, nihil aliud esse scribũt patres, quàm in cunctis no-
stris & cogitationibus & actionibus seruare iustitiam, quam perfectam mandato-
rum Dei obseruantiam, & cultum esse diffiniunt. Tantum enim porrò abesse de-
bet, ut proprij amoris uisco impediti, nõ in uijs Domini, sed in nostris potius, quæ
prauæ sunt, atq; ad interitum pertrahentes, libenter ambulemus, ut etiam quic-
quid in nobis est, quod nostrũ uidetur, abijciamus, nedum uias nostras, quę mul-
tarum cupiditatum spinis obsitę sunt. Abijt uagus, inquit Esaias, in uia cordis sui.
Et, quàm uilis facta es iterans uias tuas.

Labores manuũ tuarum quia mãducabis, beatus es, & bene tibi erit.

Pulcher-

Pulcherrima, ut ſic dicam, deductione utens propheta, tota animi fiducia illum
aſſerit, qui timet Dominum, atq; in uijs eius ambulat, beatum in primis eſſe, ęter-
næq; uitæ ſecurum. Deinde nec corporea hæc quidem bona illi deeſſe poſſe. La-
borabis, inquit, manibus, ô tu quiſquis es talis, uti ſanctos decet: cæterum uerò tui
curam Deo relinquas uelim. Laborant alij, ſed fruſtra ſæpenumero, partiſq; non
abſq; maxima animi moleſtia, atq; ęrumna utuntur. Hi ſunt enim quibus ne diui-
tiarum quidem oceanus ſedaret habendi ſitim. Soli igitur qui timent Deum præ-
ſentibus cõtenti ſunt, ſummaq; animi tranquillitate, ac quiete, rebus obuijs, quan
tumcunq; dederit Deus, uti ſolent. Semper enim illis bene, beateq; & feliciter om-
nia euenient; quia quicquid ſors rerum attulerit, illud omne in ſuum pertrahunt
guſtum & commodum. Quomodo, quæſo, ſui curam Deum non habere expo-
ſtulabunt, cum ſibi à diuino ſpiritu præceptum illud eſſe non ignorent: Timete,
inquit, Dominum omnes ſancti eius, quoniam nihil deeſt timentibus eum. A ti-
more igitur hoc caſto, ac uenerando, omnis mortalium omnium felicitas, ac beati
tudo, hoc eſt, tranquilla perturbationũ, appetentiarumq; ſedatio emanat, pignus
ſcilicet atq; arrhabo futuræ uitæ, quæ ſanè abſcõdita eſt, ut inquit Paulus, in Chri
ſto Ieſu; quo adepto anima ueluti in fine proprio conquieſcit omnino, neq; aliud
ultra quęrere aut uult, aut poteſt. Proinde haud mihi quis hic dicat, beatitudinem
quidem in Chriſto nobis promiſſam ad futurum uitæ ſtatum pertinere ſolummo
do, non ad pręſentem, cum impoſſibile iam factum ſit ob aſſiduas affectuum com
motiones, ac tumultus, animam prorſus conquieſcere, ſedariq; omnino. Non infi
cior equidem illic perfectiſſimam eſſe beatitudinem; hic uerò in perfectionis deſi-
derio atq; conatu ſudare animam, niti, inſtare, quod quidem exercitium, aut labo-
rem, beatitudinis nomine dignari non incõueniens erit. Quare non immeritò ui
rum ſic affectũ alloquitur Pſaltes: Beatus es, inquit, poſtea uerò, bene tibi erit: hoc
B eſt, in utroq; uitę ſtatu, licet non ęquo gradu, felix eris, ac beatus. O beatũ, ait Cam
penſius, & felicem te: ſic enim quę labore manuũ tuarum paraueris, frueris: quan
quam præſens hæc ætas ad exercendas ſolummodo uires animi apta uideatur, at-
que ob id potiſſimũ à Deo opifice maximo mortalibus conceſſa, ut in ſudore uul-
tus ueſcamur pane: futura uerò huc ſpectare uidetur, ut ea quæ hic maximo cum
labore acquiruntur, æterna pace, in Deo ſummo rerum cõditarum bono ac fine,
perenniq; felicitate, ac beato gaudio poſſideamus.

Vxor tua ſicut uitis abundans, in lateribus domus tuæ.

Illud enim quod maximè in uxore expetunt uiri, fœcunditas eſt: quam quidem
feliciſſimè marito illi, qui timet Dominum, contingere promittit uates. Verùm
quid interim de illis cenſendũ, qui, cum in timoris diuini ſtudio, atq; exercitio die
noctuq; uiuunt, uxorem tamen interdum ſterilem, &, quo magis ſeſe excruciant
miſeri, impudicã, rixoſam, atq; adeò immorigerã, ut Xantippem dicas, in patrijs
domibus alere coguntur: Ex duobus enim, alterum diffiniendum eſſe arbitror:
aut illud quidem, quòd non timore eo, quem uiro perfecto conuenire par eſt, af-
ficiuntur: aut, quod magis placet, de alia uxore, quàm quę mortales pariat liberos,
intelligi oportet. Sapientiam hanc uolunt eſſe, de qua quidem legimus: Ama ſa-
pientiam tanquam ſponſam, & ipſa amplexabitur te. Illa uero: Ego quaſi tere-
binthus extendi ramos meos. Sed quemadmodum uitis, quæ natura caduca eſt,
niſi alieno adminiculo, quod clauiculis illis ſuis complexa quaſi manibus ſerpit,
fulta ſit, ad terram fertur: atq; propterea ſterilibus malleolis, ſarmentiſq; luxu-
rians ſylueſcit facile, ac per omnes partes nimium ſui prodiga funditur: ita huius
effigiem, rerum diuinarum cognitionem, quam ſapientiam appellamus, ſecum
ferre arbitror: quæ niſi à timore, ueluti ab ulmo uitis, aut fraxino, ſubfulciatur, in
aridos ſepe pampinos leuitatis, atque arrogantiæ deſinit. Huic uero nixa, atque
appoſita, fit ſicut uxor uberrima coniuncta uiro, aut ſicut uitis arbori innixa.

C Diuus enim Augustinus, uxorem hanc feracẽ, ecclesiam uult esse. Alij animam, quæ timori diuino, tanq; uiro nupta, uberrimos ex sese sanctorũ desideriorum, atq; affectuum emittit fructus. Non displicet tamẽ, quò ad assequendam huiusce timoris gratiam magis accendantur mariti, uxorem illam in hoc loco intelligi, cui in sui peccati mulctam, sub execratione est dictum: In ærumna & dolore paries: ut uel hinc quàm longe à Dei timore absint, perdiscãt, postq; fertilitas illa in sua uxore desideratur, quam timentium Deum uxoribus dari non dubitãt. In lateribus domus addit, quò liberorũ copiam in lateribus omnibus, atq; angulis ædium undiq; uersari sentias. Quid si uideas huiusmodi fœcunditatem liberorum in uxoribus Deum haudquaq; metuentiũ? num ob id reprehendendus est Deus? num donorũ liberalitatẽ, uel in immeritos, in liberalissimo Domino carpere audes? num quòd se timentium uxoribus pollicitus est dare, nõ timentium negabit? Tu enim, si sapis, Deum time, atq; eius uoluntati pare, & obsecunda. Cætera uerò quæ tibi est pollicitus, si ex usu tibi erunt, dabit, tantum non Dei iudicia nimio festino appetitu nostro anteuertere cupiamus.

Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ.

Solent enim parentes, post anxiam rerum uel domesticarũ uel publicarum curam, è foro domum redeuntes, extra limen ad tempus negocia omnia relinquere, quò tranquilliori consuetudine, atq; ocio, curis uacui, cum reliqua familia cibum sumant. Accurrit primum uxor, si non gressu, animo saltem: serui, ancillæq; festinant, lectos sternunt, apparant cibum, & pro se quisq; sedulò facit, quò Domino fiat satis. Verũ pater nulla alia à domesticis tam afficitur consolatione, quàm si numerosa liberorum copia mensæ, dum pascitur, circũstet. In his enim (modò pater sit) oculos, mentem, animum, affectum deniq; omnem atq; amorẽ, fixum habet.

D Putás ne mediocre hoc donum esse dei? Aiunt enim patres hanc omnium maximam esse consolationem, ueram, & quæ inter alias cor magis tangat, atq; afficiat, opinor equidem: sed eam omnium maximam in homine illo, qui ob liberorum commodum atq; amorem, timorem Dei omnem abiecit, esse non iudico. Impossibile enim omnino est, cor illud, quod prius ęquitate, iustitia, timoreq; illo, de quo nunc loquimur, non affectum sit, uero ac solido affici gaudio. Non (crede mihi) animum impiũ, uel ipsa tota, quantáue sit fortuna, & fautrix, & prompta, cum cornu illo suo rerum omnium bonarum copia referto, atq; si lubet exundanti sedare potest, ueraq; oblectare lætitia & consolatione. Cum recolit animo quàm periculosa res sit, quámue odiosa, aliena rapere, filijsq;, ex aliorũ fundis atque agris, diuitias parare, non potest nõ miserrime uiuere: ex præteritisq; periculis edoctus, non potest, nedum capiti proprio, uerũ etiam filiorum, totiusq; posteritatis saluti non maximoperè timere. Hunc igitur nunq; dixero felicem, sed miserrimum, miseriamq; suis posteris comparantem. Huic ne dicam astare posse filios tanq; nouellas oliuarum plantas, uirentes scilicet, atq; intuentiũ mirè oblectantes aspectum? Verùm, ut ad sapientiam reuertamur, ea est uxor, quę in lateribus domus nostrę, hoc est, in omni parte animæ elegantissimos effundit fœtus, ac liberos, qui sunt, honesti motus, castęq; appetentiæ, atq; undequaq; ad iustitiæ librã ponderata consilia. Hac enim similitudine mirabilem exprimere uoluit Psaltes delectationem, qua maximè ex actibus à sapientia profectis afficitur uir sapiens. Circumstant igitur, atq; immenso oblectant gaudio, ueluti lautè instructã mensam, cor sanctissimi illi affectus, ac motus fidei, qui à sapientia producuntur: nam absq; sapientię dono, legitimi filij, sancta scilicet opera, atq;, uti in oliueto plantæ sunt semper uirides & aspectu gratissimæ, usq; uirentia, oblectamentumq; præstantia, à fide exire nequeunt: ita neq; à sapientia, absq; fide. Vtraq; enim, & mensæ, & uxoris nomen sibi uendicat. Quid ergo?

Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum.

A ut ait ſpiritus, deflectit. Ad dexteram quidem deflectit, quæ faſtu ſuperbiæ inſoleſcens, primũ imitatur angelum: ad ſiniſtram uerò, qui Iudam domini proditorem, ob animi deſperationem. hæc enim facilè in aduerſis frangitur, ſuccumbitq; peccatorum oneri, ignorans miſera cuius bonitatis is ſit quem toties peccando offenderit: illa autem ſecundis inflata rebus, ſibiq; ob merita, non Chriſti, ſed ſua adblandiens, molitur neſcio quas excellentiæ formas, etiam non aduertens: quibus facilè perſuaſa, in id ſanè impietatis genus delabitur, ut uita ſaltem, ſi non ore, de ſe illud iactitet, Similis ero altiſsimo. Arrogans enim ſibi quiſpiam aliqua in republica aut regno dominium, legumq; antiquarum abrogationem & contemptum, ius item alias ſibi condendi nouas, neceſſe quidem eſt quòd is aut rex ſit, aut regnum affectet, contempto rege. Ita ſanè anima in ſuperbiæ ſemel fauces coniecta, ſacram in primis contemnit legem, legiſq; autorem, atq; propterea eos omnes qui eiuſdem legis ſtudioſi ſunt. Vnde à uero cordis alimento, quod eſt uerbum Dei, ſua ſe ſponte ſubtrahẽs, aliud actutùm quærit ex ſeſe, quod propriæ excellentiæ affectum & amorem appellari conſentaneum erit: quo quidem uel ſummis labijs deguſtato, mirum quàm inſolenter ſeſe efferat, ſe amet, ſe palpet, ſibi tandem & cæca & ſtupida miſerabiliter imponat. Cæterùm ab anima ſic affecta, ſic cæco præpedita iudicio, quid aliud ſperandum cenſes, quàm faſtum, quàm arrogantiam, quàm ſuperbiam, quàm ambitionem, quàm Dei contemptum, atq; ob id magnitudinis propriæ & excellentiæ deſiderium? Talem igitur affectum ac pedem in ſe uenire deprecatur uir ſanctus: & ne id quidem ſolùm, ſed eos omnes qui tali gradiuntur paſſu, ad ſeſe accedere non permittat ille qui ſuperborum colla, ut ait quidam, propria calcauit uirtute, inſtantiſsimè rogitat. Quare ſic reddit Paraphraſtes: Non perueniat uſq; ad me pedibus ſuis ſuperbus. Periculoſiſsima ſanè res eſt, cum iſtiuſmodi hominum genere neceſsitu-
B dinem habere, qui ſe admodum mirantur, ſe prædicant, ac ſeſe ob animi intemperantiam cæteris anteponunt. Nullus quippe error eſt, in quem non proruat uir ſuperbus ac ſe amans. Et manus peccatoris non moueat me. Fel. uertit: Et manus impiorum ne amoueat me. Volunt hîc quidam ſpiritum de his innuere, qui cùm mali ſint, fingunt ſe bonos, ac per mentitam quandam ſanctimoniæ apparentiam uulgi iudicium aucupantur. Alij de obtrectatoribus ſermonem eſſe exiſtimant, quorum impudentia ac ueneno, adeò frequenter atteruntur boni, ut penè interdum ab incœpto uitæ inſtituto relabantur, uicti nimirũ à tam diro morſu ac dente: uerùm innocentia ſuo contenta teſtimonio, Deoq; nixa, huiuſmodi rerũ fæcẽ ac luem animoſiſsimè tolerat, ualidoq; graditur inceſſu in uia iuſtitiæ. Alij rurſum de adulatoribus dici opinantur, quibus & ego aſſentior. Non me, inquit, à uia Dei, à uita, ab animi rectitudine, mellitum iſtud adulatorum genus amoueat. Nulla enim maior poteſt eſſe peſtis in optimatum ædibus, atq; aulis principum, quàm cùm ex illorum familiaribus quis inducit animũ, ut ait Comicus, omnia aſſentari. Quid agat tunc princeps, cùm in iſtius generis inciderit familiares, qui nihil æquè in obſequijs, in ſermonibus, in actionibus, familiariq; cum principe conuictu curant, quàm quomodo, quicquid ille agit, approbent, extollantq;, ac crudeliſsimè tam bono domino imponant? impoſsibile nempe eſt, talem principem à uia Dei nõ deflectere: qua quidem amiſſa, quò infelix ſua diriget in moderandis populis conſilia? quid boni, quid quod ſapientiã referat, expetere unquam poterit? Cadat igitur oportet in uaſtum errorum barathrum princeps, cui qui uerum dicat, non inuenitur. Verumenimuero ut detur principem aliquando aut Regem, propter adulatorum frequentiam poſſe falli (quanquam certè non uideo, cur improbis, nuperrimiſq; magis ciuibus, quàm probis, atq; ex antiqua patrum nobilitate grauiſsimis, fidem habere debeat Princeps) in Eccleſiæ uerò prælatis quis tam fœdum nõ execretur lapſum? Cæterùm utcunq; is uerſus accipiatur, illud pro comperto eſt, uatem hîc improborum uim ac proteruitatem, per pedem ſuperbiæ, manumq; peccatoris ſignificaſſe, quorum quidem caſum ac ruinam præuidens, mox addidit:

C *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare.*

O horrendum iudicium. Sed ô nostram quoque detestabilem in tolerandis aduersis teneritudinem. Clamat quippe lex, clamant prophetæ, clamat ipse à summo empyreo Deus, non diu sua in illa mentita felicitate consistere posse improbos: nihilominus tamen, cùm infelices eorum quotidie intueamur exitus, ob secundas illorum fortunas angimur, querimurque, ac Deum uolumus omnino suis in æquissimis iudicijs cæcutire ac labi. Ibi, ibi, inquit (ne dubitetis) hoc est, tempore illo maximè, quo uulgò dij in terris existimabuntur, suorum scelerum dignas persoluent pœnas. Transiui, ait uates alio in psalmo, & ecce non erat: quæsiui eum, & non est inuentus locus eius. Vides'ne superbi exitum? uis'ne etiam mansueti atque humilis? Permanet, inquit, in æternum in conspectu eius, Dei scilicet. Ceciderunt igitur olim impij homines à uita, à bono, à Deo, caduntque in dies, ut crebris, ni prorsus plumbei simus, intuemur exemplis. Cadent rursus in posterum, expelluntur'que tum hîc, tum in futurum à facie Dei, in qua summa inest rerum omnium cognitio, iucunditas insuper ac æterna quies. Non potuerunt, inquit, stare. Vidisti'ne unquam fastuosum hominem atque arrogantē elegantiori depingi penicillo? omnes enim illius actiones, nedum consilia quidem, atque affectus animi, in incerto semper uersantur motu: adeò ut quid plerunque sibi uelit, aut cupiat, aut agat quoque, ne Delius quidem ipse diuinaret. nō mirum sanè: nam secundum spiritus uaticiniū, Non potuerunt stare. Surgere, uertit Fel. Idem Paraphr. quæ quidem uox superbis tam aptè conuenit, quàm quæ alia maximè. Non possunt, inquit spiritus, surgere, non possunt resipiscere, nō possunt per pœnitentiam ad uitam regredi: sua quippe sponte obdurati in malis, obcæcati, attritique in rerum humanarum cupiditate & ambitione, non possunt quidem, quia nolunt, quia suus illis placet tumor, quia diuinis ultrò reluctantur afflatibus, quia tenebras magis quàm lucē, ut inquit Christus, diligunt, quia ad Dei alas, in quibus omne inest bonum, confugere renuunt, sed ad se potius, aut ad magos & ariolos, in tractandarū rerum prouidentia recurrunt. Tu uerò fili, clamat spiritus, noli æmulari in malignantibus. Sed alius is est psalmus.

D

PSALMUS IPSI DAVID XXXVII.

Oli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem.

Inter cætera enim, quibus maximè angi solent ac turbari imbecillis fidei homines, illud potissimum est, cùm cernunt improbos quosdam nullum unquam finem suis sceleribus ponere, & tamen sic rebus omnibus quæ felicitatē polliceri uidentur, abundare, ut hi soli Deo curæ esse uulgò appareant, cæteri uerò neglectui. quare eousque interdum, ut sunt in fide debiles, & queruntur & excandescūt, ut quasi à Deo rationem eorum quæ fiunt in mundo, exacturi, cum uate illo clamēt: Quare respicis contemptores, & taces? quare uia impiorū prosperatur? Bene est omnibus qui præuaricantur & iniquè agunt. Plantasti eos (ô iudicium inscrutabile) & radicem miserūt. Vide animam ob ea quæ fieri in mundo absurda arbitratur, conquerentē, nutantem'que in fide: quam sanè spiritus in hoc psalmo consolari, atque earum rerum, quarū ordinem ignorat, illa prorsus, rationem edocere instituit. Cuius ea est summa, ut quicquid accidat, id totum diuino cōmittatur iudicio: idcirco nihil ultrà aut querendum aut expostulandū, cùm illa maximè, quæ à cæcis iudicatur felicitas, fallax sit omnino, fluxa, ac crusta potius felicitatis, quàm uera felicitas. Id enim semper uel ab ipsa prima rerum constitutione in terris uisum est, ut impij scelestique homines fortunæ bonis, perpetuo ueluti riuo, affluerent: pij uerò, utpote, ad meliorem uitam seruati, inedia, atque æterna ueluti malorum serie, ærumnis tererentur. Quamobrem autem id accidat, seu potius cur id Deo in disponendis rebus humanis moris sit, quis tam audax est, qui hoc interroget? Abstrusa enim planè hæc sunt: propterea ueneranda magis, castoque silentio, ut inquit Dionysius, prætereunda, quàm disquirenda.

A quærenda. Illud uerò interim cum uate nostro fatendum erit, Iustus es Domine, & rectum iudiciũ tuum. Maxima proinde fidei pars ea est, uulpes hasce nostras, quę demoliuntur uineam, ut canit sponsa, actutũ capere, ac paruulos, dum paruuli sunt, ne in giganteam crescant formam, ad petram, quæ Christus est, allidere. Memini equidem, cùm nondũ prima professionis meæ perdidicissem rudimenta, in fideq́; adhuc tener essem, de huiusmodi, ut mihi tum uidebatur, inæqualitate rerum conquestum me esse. Videbam enim inertes quasdam moles (homines uix eos esse cōiectabam, à forma scilicet tantummodo) indoctas, rudes, planeq́; ab omni probitate, ingenuitateq́; animi abhorrentes, à sarculis, à rastris, à ganeis interdum extractas, ad honores ac dignitates promoueri, illisq́; anteponi atq; imperare, qui cùm literis tum moribus, tum uitæ quoq; sanctitate insignes admodum essent. Monstrum illud quidem tunc esse iudicabam: mox uerò meum, per Dei gratiam, aduertens errorem, non solùm ab admiratione illa mea indocta destiti, uerumetiam sic fieri oportere duxi. Vnde illis ipsis, quibus olim inuidendum fermè esse opinatus sum, nunc ex animo compatior, querorq́; præclarissima quorundam ingenia in his occupari, quæ aut paruã, aut nullam referunt religionem. Quòd si ad cõmunem omnium utilitatem, Deiq́; honorem, illud in primis optandum uidetur, ut bonorũ prorsus in partiendis honoribus ac dignitatibus, ratio omnis habeatur, nulla uerò improborum: fatendum tamen est, id optimè, summaq́; ratione factum, quod diuino fieri consilio non ignoramus. Tantùm illud cupit spiritus, ne secundis nefandorum hominum rebus inuideamus. Alioqui quid aliud est ob fortunatos illorum successus dolere, quàm ad ea ipsa, quæ illis miserè inuidemus inclinari? Noli igitur, clamat spiritus, æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem. Fel. Noli contendere cum malignantibus, seu commisceri: quod est, cùm quis certatim cum alio contendit ut superior ea in re, de qua contendunt, euadat. quanquam alius ex He-
B bræo simpliciter transtulit, Noli imitari malos. Paraphrastes uerò, Nihil te moueat, si sceleratos uideris opulentos, nec illis inuideas prosperitatis tantillum, & uerè tantillum,

Quoniam tanquam fœnum velociter arescent.

Non est scelus quod non audeat uulgus, si suum uiderit principem, atq; eos qui rerum potiuntur, sceleste uiuere. Quare id semper natura comparatum fuit, ut filij parentes, serui dominos, plebs principem, oues, ut sic dicam, pastores, in uitæ filo ac ratione referant. Vis'ne Princeps tua æquitatis præcepta à populis seruari? tute prius æquus esto. alioqui parum aut nihil prorsus, ipsius etiam summi Pontificis leges de frænanda hominum libidine luxuq́;, & peccandi licentia, mortalium animos mouere posse arbitror, nisi ipse Pontifex, cæteriq́; ecclesiæ primates & pastores ea præditi sint uitæ excellentia, ut meritò absq; rubore sancire queãt leges atq; ordinationes. Hæc igitur totius orbis summa pacis uidetur, atq; uniuersalis reipublicæ Christianæ instaurandæ, etiam absq; Concilijs, ratio, si sic suam instituant uitam pastores, ut in illis subditi, tanquam in mundissimis speculis, quò sibi eundum sit, contemplentur. Tenacius, crede mihi, uel unicum sanctimoniæ exemplum in pastore, subditorũ hæret ingenijs, quàm mille leges aut ordinationes absq; uitæ integritate. Hæc enim ad pietatem atq; obedientiã instituit, illæ uerò sic sancitæ, ad risum & contemptum. Verùm tu, si sapis, ob aliorum improbitatem ne digitum quidem à recta uiuendi ratione deflectas: neq; liuore te macceres, propterea quòd sceleratos uideas fortunæ bonis florere, imperitare'ue cæteris. Diuturna enim esse non potest huius generis felicitas, quæ in momentaneis fundata est rebus: tanquam sanè fœnum inarescit. Quid prato uiridi gramine ac floribus perornato pulchrius amœniusq́;? uerùm à fœnisecis cæso, quid nudius, quid inamœnius? Flos enim, aut herba quamlibet uiridis ac uiua, cumprimum succiditur, perlanguescit decoremq́; amittit, atq; emoriens in aliam transfertur formam. Sic nimirum ampullosæ fortunatorum hominum uitæ contingere omnino necesse est, si morbo hi aliquo grauiori aut morte inter

C cepti, seu principum fauore denudati, casuq́ʒ alio repentino perculsi, in ærumnas deciderint. Non perinde quidem citò flos à tenero demessus culmo intermoritur, ac citò fortunæ (ut uocant) filius in miserrimã proruit calamitatem, si uel parum ab ipsa deseritur matre. Facti sunt, inquit Dominus, uelut fœnum agri, & uirens herba tectorum, quæ arefacta est antequam ueniret ad maturitatem. Quare sic reddit Paraphr. Similes enim deprehendentur fœno, quod exortum minimo durat tempore: & herbæ similes erunt uirenti, quæ marcescit subitò. Quis igitur tam fragilem exoptat amicam, aut amet, aut alijs inuideat, quæ excisæ in pratis herbæ, aut fœno in stiriam collecto æquiparatur?

Sicut olera herbarum, inquit, citò decident.

Olera hîc herbarum pro ipsis herbis uiuis poni asserunt. Vide quàm flaccidæ rei comparetur mundi huius prosperitas: idcirco abiecto tam caducarum rerum amore,

Spera in Domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & pascêris in diuitijs eius.

Fel. Spera in Domino, & fac bonum, & inhabita terram, & pasce ueritatem: seu pasce fide, ut alius ex Hebræo. Vnde sic reddit Paraphr. Fiduciam tuam colloca in domino, & sectare quod bonum est, ut terram inhabites longo tempore, & pascas & augeas assiduè de domino conceptam fidem. Tota hîc perfectionis summa à spiritu nectitur, quæ est, cùm fidei, quam in Deum esse oportet, adduntur opera, hoc est, arbori per se eleganti suus etiam fructuum decor additur. Et quemadmodum fidei seu fiduciæ proprium est, nudis affectibus nudum sequi Christum, ita operationum illam conuenit diuitem esse copia atq́ʒ ubertate: imò si desunt opera, fides ea non est, sed mortua quædam uox & nomen. Vide igitur quid hîc spiritus admonet. Curam, inquit, omnem tuam, reiecta procul diffidentia, cõmitte Deo: atq́ʒ eadem nixus in operando qua credis fiducia, tuas dispone

D actiones, sic cogitans: Poterít ne Deus me in se sperantẽ, etiam in rebus huic uitæ necessarijs, in angustijs, in ærumnis, in tribulationibus deserere, qui suos sic ditat cõtemptores in hoc mundo, sic ornat honoribus, sic beat, sic in altum euchit, ut penè nihil aliud cogitare uideatur, quàm ut suis benefaciat hostibus? haud sanè quidem credo. Certò equidem scio, quòd non illi quidem beati, sed beatus uir qui sperat in eo. Nisi fortè instabilem hanc diuitiarũ honorùmue copiam, & cui summa annexa est miseria, beatitudinem appellandam esse arbitremur. Quare mens uatis hæc est, ut nos à falsæ felicitatis admiratione, qua improbi ex more sese efferunt, retrahat: idcirco clamat, ueram eam tandem, solidamq́ʒ, atq́ʒ ab omnibus expetendam felicitatem, in Deo, non in hoc mundo sitam esse. Cæterùm, inhabita terram, id præ se ferre uidetur, quòd qui concepta in Deum fiducia nihil non agit, quò tum Deum, tum proximum optimis promereatur actionibus, iam uel in terris beatus sit, ac quicquid contingat, quietus: cùm interim alijs, qui fortunati uulgò appellantur, nihil desit quo se iugiter affligant, quod offendat, quod molestias die noctuq́ʒ afferat. Hi certè suis libero nunquam utuntur animo, ille autem semper felix & beatus, etiam in exilio, ac summa rerum inopia, tranquillam agit uitam: hi quidem mundo seruiunt, ille imperat: hi uel in minimo fortunæ uulnere anguntur, dolent, insaniunt, ille nec in maximo quidem uultum mutat, sed sapientior eò quotidie fit, quò atrocior fuerit calamitas & crux. Hic profectò diuitijs, ut canit uates, etiam in extrema paupertate constitutus, abundat, recentioribus continuè fomentis fidem, quam in Deum habet, enutriens. Pascuntur igitur improbi inani quadam rerum uanitate, illiq́ʒ fidunt: probi uerò, & fide, & ut uertit Fel. ueritate, qua certò credunt suis Deum, qui uerax est, deesse non posse, iucundissimè aluntur. Sunt porrò qui uolunt, maximo cum mysterio illud, quod noster uertit interpres, in diuitijs eius, Dei scilicet, à nonnullis uerti in fide: quò nimirum tandem à mortalibus non ignoretur, diuitias omnes animi in fide Iesu Christi sitas esse. Quare delectare in Christo, mi lector, delectare in eius fide.

Delecta-

Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Id insitum fermè omnibus natura est, ut ea in re, cui fidunt maximè, delectentur. Eam ob rem si quem uidero in diuitijs, in honoribus, in dignitatibus, cæterisq; huiuscemodi rebus fluxis & caducis, in literis quoq;, ac quod nouum forsan aliquibus uidebitur, sanctis in operationibus tanquam in fine sese oblectare, conquiescereq;, hunc sanè suis in fortunis ac literis sanctisq; actionibus, non in Deo beatitudinem collocasse asseuerabo. Nulla enim in re quamlibet excelsa ac diuina, requiescere mens debet humana, præterquàm in Deo. Proinde quanto potest pectore, è sublimi ueluti turre, hîc clamat uates: O tu quisquis es qui aliam ab hac, quam in mundo tanquam ludibrium fortunæ horsum sursum uersari cernis, felicitatem assequi efflagitas, sine hos hisce in rebus nihili oblectari, suumq; bonum statuere: tu in domino, qui bonorum omnium fons est atq; autor, delectationes omnes tuas colloca. Ipse, ipse, inquam, non princeps, non mundus, non quicquid uspiam conditum est, etiam in secretioribus cœli recessibus ac sedibus, dabit tibi petitiones cordis tui. Cupis'ne honores, dignitates, diuitias? A Deo hæc quidem petenda sunt, qui æterna donat: non à mundo, qui mortalia & caduca. Nolite filij, aiebat senex ille sanctissimus, diligere mundum, neque illa quæ in mundo sunt. O nos beatos, si iam tandem quàm fallax sit mundana hæc felicitas uel serò cognosceremus: quamq; ea uera sit, quam Christus ab alto crucis ligno suis ostendit familiaribus. Iam illud maximum omnium uidetur, quî fit quòd Deus nihil non de illis, quæ à suis rogatur, præstare dicitur? Præstat nimirum omnia: nam nihil planè hi rogare possunt, quod totum ad illustrandum Dei nomen ac gloriam, non faciat. Cùm enim, inquit quidam, diligas Deum, nihil indignum postulabis. hincq; illud esse opinor, quod dominus Iesus suos admonuit discipulos, ad hunc modum: Si manseritis in me (en animæ in Christo per amorem, quo solo in re amata conquiescimus, oblectamen-
B tum) & uerba mea in uobis manserint (en amoris effectum) quodcunq; uolueritis, petetis, & fiet uobis. Quis princeps, quis rex aut imperator, quæ fortuna id polliceri audeat? Insatiabile enim cor est humanum, nec unquam suos sedare potest motus aut appetentias, nisi illis in rebus quæ æternæ sunt. quid igitur in multis te torques?

Reuela domino uiam tuam, & spera in eo, & ipse faciet.

Diuus Hieronymus ex Hebræo uertit, Volue super dominum curam tuam. Fel. uerò, Circumuolue secus dominum uiam tuam. Vtcunq; sit litera, is erit sensus: Tuam illi cōmitte uitam, uitæq; institutum: quicquid agis acturus'ue es, in illum reijce, speraq; te assecuturum quod quæris: ipse certè, non tu, aut humanum ingenium faciet: hoc est, perficiet omnia, optatumq; dabit finem. Ipse nanq; est, ne dubita, qui in te & uelle & perficere operatur. Atqui mens deniq; ea spiritus est, nostram ut excitet ignauiam, non ut alat. Etenim quemlibet suas animose ordiri actiones prout suggesserit spiritus, oportet, cæterùm absq; cura rei euentum diuinæ commendare bonitati. Admonet nos Petrus solicitudinem omnem nostram proijciendam esse in Deum, quoniam illi cura est de nobis. Vide igitur quanta debeat esse in Christiano uiro fidei uis, ac robur. Quod quidem elegantissimè, ut cætera, expressit Campensis: Cōmitte, inquit, domino statum rerum tuarum: fide illi, optima enim fide curabit & te & tua.

Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem.

Difficillima quippe res est, urbem in sublimi monte positam diu latêre posse. Iustitiam in hoc loco, ac iudicium, nihil aliud esse interpretamur, quàm uniuscuiusque uitam iustè rectoq; iudicio institutam: quam quidem asserit spiritus in lucem productum iri, atque eundem adeptura splendorem, quem in meridie esse cernimus: hoc est, uitæ huiusmodi ordinatæ Deum tandem dignum, etiam in hoc mundo, concessurum præmium. Quandiu enim improbis res omnes ad uota succedunt, probis uerò nullæ, ut fit, uidetur rerum ordine quo-

C dammodo uerſo, horum uita ſanctè æquoq; iudicio inſtituta, in obſcuro poſita eſſe: illorum uerò qui in flagitijs uiuunt, maiorem in dies nanciſci lucem. Verùm hiſce fortunæ bonis tandem expoliatis, in ærumnoſumq; uitæ genus coniectis, expulſis, pœnaq; ſuis ſceleribus digna mulctatis, bonorum uita ſplendeſcere incipit, laudatur, honoratur, ac tandem meridiano illo lumine, in quo Deus ipſe ineffabilibus bonis diues, in ſeſe manens habitat, donatur. Vtram, oro, uitam cenſes æquè probeq; inſtitutam? illorúm ne qui mundi huius mancipia cùm ſint, quoquouerſum ſe uertit fortuna, eò temerario feruntur impetu, agunturq; non ſecus, ac ſolet turbo ludicrus in gyro ui actus: an horum qui cùm in mundo ſint, ut ait Chriſtus, de mundo non ſunt? hoc eſt, quibus nihil iam in terris placere poteſt, quod iuſtitiam, quod rectitudinem, quod diuinitatem demum quandam non referat. Id'ne an illud uitæ genus putas dignum eſſe, cuius Deus rationem habeat, cuiq; ſuum impartiat lumen? Diuino certè lumine in his qui reſpublicas, regiones, religioſaſq; familias moderantur, extincto, quò ſe uertant miſeri? unde in tractandarũ rerum labore uigorem ſument? unde iuſtitiam addiſcent? unde æquitatem? Tu fili, inquit ſpiritus, non propterea quòd res uideas humanas eo ſe habere modo quem dixi, frangaris animo: tantùm tu

Subditus eſto Domino, & ora eum.

In omnibus, inquit, diuinis obtempera conſilijs, haud quærens quidem, cur id magis quàm illud fiat in terris: oraq; eum, ut abs te, alioquin ingenio temerario & curioſo, queat perfici. Verùm alia Hebræis eſt litera, idem tamen ferè ſenſus. Diuus enim Hieronymus ſic: Tace domino, & expecta eum. Alius uerò: Sile domino, & formare ei: hoc eſt, tacitus abſq; murmuratione omnia Deo permitte, teq; adeò diuinę attempera uoluntati, ut ab ea, ueluti in utero fœtus, formeris, ad illaq; ſine querelis amplexanda inſtituaris, quæ ſic fieri decreuit Deus. In ſilentio enim ac ſpe tota ferè Chriſtianorum ſita eſt perfectio. Dominus, inquit Mo-
D ſes, pugnabit pro uobis, & uos tacebitis. Expecta dominum, uertit Fel. & expecta ipſum. Idcirco ſic Paraphr. Patienter expecta dominum, & fer æquo animo, ſi quid ab illo tibi immittatur aduerſi: neq; contriſteris, ſi uideris alium quempiã felicius augere ſua, quod ſæpenumero ſceleratiſsimo cuiq; euenire ſolet: quod eſt, quod noſter interpres tranſtulit,

Noli æmulari in eo qui proſperatur in via ſua, in hominę facientę iniuſtitias.

Fel. ſic: Ne contendas, ſeu commiſcearis cum producente ad proſperitatem uitam ſuam, cum faciente ſcelera. Eandem planè ſententiam hîc repetit uates, quam in ſuperioribus dixit, nempe bonos haudquaquam fortunatis improborum ſucceſsibus moueri debere, ſed tacitos diuina præſtolari iudicia. Tempus uerò, quo res in melius uerti debeant, is ſolus nouit, cui & præterita & futura æquè ut præſentia nota ſunt: quæ quidem res propria Dei eſt, non hominis: cuius ſanè tantummodo intereſt, quicquid emergit noui, diuina uenerari conſilia, illiſq; gratias agere, quorum abſq; nutu ne minimum quidem arboris folium tremit & mouetur, gemmáue è uite intumeſcit. Quocirca

Deſine ab ira, & derelinquę furorem: noli æmulari vt maligneris.

Vide quàm prudenter uir ſanctus nos ab æmulatione inuidentiaq; illa quæ infirmioribus natura ineſt animis, auocet. uſqueadeo enim interdũ hi ob improborum felicitatem ſtupidi efficiuntur, ut ne ab excandeſcentia quidem atq; ira, & cœlum & terram querelis commiſcentes, ſe temperent. Cùm uides, inquit Euthymius, iniuſtos homines in ſecunda eſſe fortuna, noli iraſci aut indignari contra eos, quaſi præter id quod par eſt, proſperentur: neq; tecum ipſe illud doleas, quòd ob ſummũ tuum erga uirtutes amorem potius infelicior ſis. Non deſunt etiam, qui hunc uerſum de nõ referendo par pari in iniurijs interpretẽtur, ut ſit ſenſus: Non reddas malũ pro malo, non maledicta regeras, nõ quæras uindictã, ne & tu, dum te ulciſci quæris, fias illi ſimilis qui malum intulit. Maleficioſus eſt, fateor,

A teor, caue ne tu quoq; idem sis, dum eadem quę in aliȷs reprehendis, efficis. Verū prior sensus ad superiora aptius quadrare mihi uidetur: unde sic reddit Paraphr. Cohibe animum tuum ab ira, & pelle furorem, ne sic incendaris, ut illorum sceleratorum exemplo, ad perpetranda similia animum inducas. Cæterùm illud nō tandum, à Felice ferè semper Contendere aut commiscere, pro æmulari reddi: cuius uerbi interpretationem in superioribus persecuti sumus. Nunc ad reliqua.

Quoniam qui malignantur, exterminabuntur: sustinentes autem Dominum ipsi hæreditabunt terram.

Noxiȷ enim maligniq; homines non regnabunt semper super terrā, ut ait Salomon: tantùm hi quibus cœlitus missa est crux, animum in persecutionibus nō despondeant. In superandis nanq; aduersis nisi tandē longo indurescat usu cor, in amoremq́; rei illius quæ in adipiscenda animi pace necessaria est, licet gustu acerba atq; amara, trahatur, nunquā in Deo firmari poterit, in quo solo uera est pax & quies. Quid enim habent improbi in hoc mundo, aut ferunt, quod idem anxietatum bellorumq́; plenissimum non sit? Nam Christo, qui pacis illius, quā omnem superare sensum affirmat Paulus, autor est, ab expetendarum rerum aut agendarum quoq; fine excluso, quid aut iam expeti aut agi potest, quod continuis curarū gyris non implicetur? Contrà uerò his euenit, qui in omnibus suum sibi semper Christum, uirtutum omnium archiuum atq; exemplar, proponunt: quibus ipsa quoq; totius orbis confusio & fluctuatio in tranquillitatē cedit. Tantùm illud auet spiritus, ut nō solùm id animose fortiterq́;, quicquid illud est quod sors affert humana, feramus: sed & considerate ac sapienter, ne quid in uiro probo, casu fortuitoq́; fieri cernatur, longè antequam accidat, præuideamus. Etenim eo ex usu quidam formatur in nobis habitus, quam patientiā appellamus: qua nimirum obtenta, Christum in nobis innouari, seu, ut inquit Paulus, reformari in dies magis sentimus: cuius porrò tanquā benignissimi hospitis, tum ope B tum donis in eam euehimur magnitudinē, ut mundo facilè imperemus, rerumq́; omnium conditarum possessionem, hæreditario ueluti iure adeamus. Atq; id sanè est quod hîc uates asserit, sustinentes scilicet, seu, ut uertit Fel. expectantes dominum hæreditare terram. Beati, inquit dominus Iesus, mites, quoniam ipsi hæreditabunt terrā. A patientia quidem mitescere incipimus. Verùm ne diutius diuina nos mora torqueat, admonet uates, breui id quidem futurum, cùm ait:

Et adhuc pusillum, & non erit peccator: quæres locum eius & non inuenies.

Breuissimè, inquit Paraphr. sic interibit impius, ut ueteris pompæ, qua admirationi fuit multis, nihil reliquum uisurus sis. Paululum sustine, uertit Hebræus interpres, & impius non supererit: cumq; aduerteris ad locū eius, nullus aderit. Intelliges uerò in loco eius, uertit Fel. hoc est, cōsiderabis locum eius. Hæc quidem uel sola, maxima omnium deberet esse timidis consolatio, cùm legunt nefarios homines breui excidendos, adeoq́; penitus suis illis à tumidis deȷciendos sedibus, ut nunquam ferè extitisse uideantur. O diuinum iudiciū, ô deploratas animas. Quot uidi ego aliquando ex humili fortuna, tanquam è trito sepulchro, ad urbium magistratus, regionum, religiosarumq́; ædium dominium, seu à principe, seu à sorte nescio quā ascitos, ad tantam animi impotentiā, tumoremq; deuenisse, ut prioris penitus, seu humanæ potius conditionis obliti, tanti iustitiam, æquitatem, religionemq́; fecerint, quanti sues gemmas spurcissimi. Hi tamen repentina consternati fortunæ indignatione, ita in nihilum resoluti sunt, ut cum illorum fastu, & uita, & res, & locus, & quicquid illorum mortale uspiam fuit, unà interȷsse uisum sit. Quò uerò animæ sic malè de religione Christiana meritæ abierint, humani haud quidē est ingeniȷ id uelle inquirere, uel diffinire: hæc Dei omnino sunt. Quod autem ad nos attinet illud certum est, mortalium omnium animas Deo curę esse: quę uerò sint eius, quæ'ue sint in æterno prædestinationis diuinæ libro conscriptæ, ipse solus nouit. Ego ut de me aliquid dicam, maximo cum timore quid de me futurum sit operior: meamq́; cum tremore & me-

C tu, ut me admonet Paulus, ſalutem operor: de alijs uerò nulla mihi cura, niſi ea
quidem, qua omnes cupio, oroq́ in Chriſto Ieſu ſaluos eſſe. Cæterùm illud con-
ſiderandum, quàm continua rem narret uates antitheſi: Quæres, inquit, locum
eius, nefarij ſcilicet hominis, & non inuenies.

Manſueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

Idem fermè ſuperioribus cecinit dicens: Suſtinentes dominum ipſi hæredi-
tabunt terram. Porrò pax, tranquillitas illa animorum eſt, qua quis adeò fortiter
ſuos omnes mentis affectus, ad mutabiles rerũ euentus componit, ut quicquid
contingat, id totum in ſuum pertrahat colorem, omnibus in rebus eam ſeruans
animi æquabilitatem, quæ uiro non tantũ Stoico, quantum Chriſtiano conue-
nit. Sedebit, inquit dominus in Eſaia, populus meus in multitudine pacis. Is e-
nim ſic Deo per fidem unitus, hoc utitur mundo tanquã mancipio, illi uerò tan-
quam domino ac Deo. Is imperat, illi obſequuntur. Is continuo quodã pacis te-
nore, etiam inter tela & neces, tranquillam agit uitam: illi etiam in medio ipſo
fortunæ ſinu obdormiſcentes, miſerrimam. O rem penè dictu incredibilem. Vi-
de, oro, ad quem felicitatis gradum adſciſcitur anima, ſic ad rerum inſtabilitatem
compoſita ſilensq́ domino, atq; illius ſe totam committens prudentiæ, ut illi ſce-
leſtiſsimus quiſq; quamlibet primarius inuideat.

Obſeruabit, inquit, peccator iuſtum, & ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis.

Obſerua liuoris naturam atque effectum. Eſt ſanè uſus uerbo admodum per-
uerſæ uoluntatis hominibus apto: obſeruat enim quis aliquem (de obſeruantia
illa, in qua ſumma ineſt admiratio & reuerentia, non loquor modò) cùm eum &
oculis & animo, in modum ſpeculatoris ita cuſtodit, ut nihil aut loqui, aut agere
is queat, quod illum latêre poſsit: & id propterea quidem, ut ampliorem calum-
niandi occaſionem habeat. Qui porrò non contentus uidiſſe, diligenterq́ om-
D nia, quæ ab eo, quem odio inſectatur, ſanctiſsimè interdum peraguntur, obſer-
uaſſe, alia confingit, ſurrogat, defert tandem, ne quid totius malitiæ cumulo de-
fuiſſe uideatur: qui quidem cumulus tum ad ſummũ uſq; exuberat, cùm illi, qui
tam nefandum ignem reſtinguere deberent, non ſolùm illum fouent, ſed etiam
emunt, ac tanquam peregrinas merces in bonorum omnium perniciẽ deuehũt.
At uide quàm uehementer inuidiam indignationemq́ improborum contra in-
nocuos, puritatiſq; cultores exprimit, cùm illos canũ more infrendere dentibus
aſſerit. Malitioſe cogitat de iuſto improbus, uertit Hebræus: & nudat, ſeu fren-
dit, ut Fel. ſuper eum dentibus ſuis. Atqui ex tam periculoſa inuidorũ rabie per-
motum quondam fuiſſe Apoſtolũ arbitror, cùm Philippenſes admonuit dicens:
Videte canes, uidete operarios malos, uidete conciſionem. Quam quidem pru-
dentiſsimam Pauli admonitionẽ non tantum ad illos pertinere iudico, in quos
diri iſti canes facilè ob uitæ innocentiam deſæuire ſoliti ſunt, quantum ad Prin-
cipes, rerumq́ publicarum miniſtros: quorum omnium illud præcipuum mu-
nus eſt, ut diligenter perpendant, ut ait Epictetus, quis eſt qui loquitur, aut de
quo. Verùm utcunq; conniueat in rerum delectu ſummatum ignauia, illud in
primis ſumma debet eſſe pijs conſolatio, quòd

Dominus irridebit eum, quoniam proſpicit quòd veniet dies eius.

Huius uerſus ſenſum ſic cum ſuperiori nectit Paraphr. Conabitur impius iu-
ſtum ſubuertere, & frendet aduerſus illum dentibus ſuis: dominus autem ride-
bit minas illius: nouit enim, quàm ſit in propinquo tempus, quo ipſe peribit.
Non parum quidem, quod aliàs admonuimus, noſtræ officit ſaluti, cùm noſtris
in metiendis aduerſitatibus, conſiderandaq́ diuturna ſolummodo, ut nobis ui-
detur, improborum in innoxios petulantia, malumq́; ſtruendi licentia, Deum
penè in iudicijs anteuertimus. Vis'ne, ô amice, pleniſsimam undequaq; mentis
adipiſci tranquillitatẽ, arrham nimirum cœleſtis patriæ ac uitæ? Quæcunque in
terris contingant, tu tantùm reuela domino uitam tuam, & ſpera in eo: quod
uerò ſupereſt ipſe faciet, dabitq; rebus exitum non quidem ſecundum deſideria
cordis

A cordis tui, præpropera sanè interdum nimis & præcipitantia, sed secundum beneplacitum purissimæ suæ uoluntatis in Christo: qui cùm sit ante omnes (ut inquit Paulus) & omnia in ipsum cōstent, sitq́ue caput corporis ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatū tenens, quia in ipso complacuit omnē plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia, per ipsum pacificans, per sanguinē crucis eius, siue quę in terris, siue quę in cœlis sunt, poterit'ne suos tam forti sibi nodo, ut est eius sanguis, adglutinatos, adeò sub aduersitatū mole sinere laborare, ut desperent omnino? Spera, spera, inquit, in domino, & ipse faciet. Faciet, dico, cū tentatione prouentū, ut possis sustinere. Nam certè illius est bonitatis Deus, ut non det in æternum fluctuationem iusto. Cæterū dies cùm uarias habeat in scripturis significationes, interdū, ut hîc, pro uniuscuiusq́ue exitu atq́ue euentu intelligi oportet. Vnde illud quoq́ue est, quod in Iob libro legimus: Super diē illius obstupescunt. Dei risu porrò Dei, atq́ue subsannatione, cùm aliàs tum maximè in secundo psalmo est dictum. Sed iam iræ uehementia in noxijs quanta sit, satis admodum cōpendiose in sequentibus explicat, cùm illos facit, educto è uagina gladio tensoq́ue arcu, iustissimos quosq́ue adoriri.

Gladium, inquit, euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum suum.

Hunc nimirum, ut clàm: illum, ut apertè offendant. Qui enim gladio, aut ense coràm quempiam adoritur, ui id agit aperta, atq́ue ut sic dicam, ingenuè: qui uerò arcu, is prius uulnus infigit, quàm saucius se insidijs circumuentum sentiat. Quoniam, inquit in alio psalmo, intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra. Quamobrem, obsecro, tantus sagittarum apparatus? ut sagittēt, ait, in obscuro, hoc est, ex insidijs, rectos corde. Quid illud? Intenderunt arcum (rem amaram) ut sagittent in occultis immaculatum. Vtroq́ue igitur armorum genere noxium, maleuolorum hominū in eos, qui tum de Deo, tum omnibus de rebus

B rectè sanctèq́ue sentiunt, quosq́ue hîc uates pauperes, inopes, & rectos corde appellat, & animum & apparatum exprimens, ait:

Vt decipiant pauperem & inopem, ut trucident rectos corde.

Gladius eorum intret in corda ipsorum.

Sed

Vulnere scilicet. Nam cordi aut telo aut pugione traiecto, nulla tam efficax, præsentaneaq́ue adhiberi potest medela, quin statim intereat saucius.

Et arcus eorum confringatur.

Ex Hebræo potius per futurū legi par est, quàm ut noster uertit interpres. Sic enim reddi posset: Gladius eorum penetrabit in cor eorum, & arcus eorum frangentur. Quis hîc iam non uelit eam assequi iustitiam, qua habita, tam chari Deo efficimur, ut penè illū oculis intueamur corporeis, ex hostiū nostrorū manibus tela excutere, arcusq́ue in nostrū exitium tensos perfringere, ac eundem ipsum gladium, quo nos interimere posse existimant, in illos ui ea retrorquere, ut medio prorsus corde transfodi uideantur? Ne dubites, inquit: pugna hæc, quæ in Christi pauperes excitatur, haud iam in Christi pauperes solùm, sed in Deum ipsum excitatur. Is enim, non tu, ô homo, pro te in acie stat: sibiq́ue factū putat, quod suis fieri membris, siue beneficium illud sit, siue damnum, aut iniuria, uiderit. Quare illud aptè admodum ab Apostolo est dictū, cùm fatebatur se adimplere ea, quæ deerant passionum Christi in carne sua pro corpore eius, quæ est Ecclesia: quasi Christus (uah charitatē immensam) non satis habuit suo in corpore tot diros pertulisse cruciatus & iniurias, nisi & eadem ipsa in suorū corporibus perferret. Siue igitur aperto, ut uocant, marte, manifestaq́ue ui & cōtumelia te inuadat homo, aut dæmon: siue clàm & dolose, ut solent maledici & obtrectatores, ne in fide Iesu Christi titubes & desperes, à spiritu admoneris, simulac asserit iniurias istas omnes diuina manu infringēdas: alioquin ea est in nos amoris magnitudine Deus, ut tum demum nos totos penitus suos esse uelit, cùm nos uelimus, totiq́ue interim nihil in fide hæsitantes ab eo pendeamus. Bonum quidem est: quid bonum aio?

Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas.

C Vide quàm amanter in fide tenues enutriat spiritus. Si, inquit, optio daretur, ô tu, quisquis es, cui cum inedia ignominiáq; apud homines maxima est conflictatio, amplas'ne sceleratorũ hominũ diuitias, honores, pecunias'ue partim ui, partim nefandissimis usuris, exactionibusq; è uita pauperum, miserorumq; ciuium ac uiduarum exactas eligeres, an simplicem & puram uiuendi rationem pauperiemq; illam, quæ paucis minimisq; contenta, nihil aliud uult, aut expetit, nisi quod naturæ usui honestè suppetit, eò sanè suas omnes dirigens appetentias, ubi ueræ sunt diuitiæ, ubi ueri honores, ubi ampla bonorũ omnium possessio, quę Deus est, inuenitur? Quàm satius (mihi crede) quàm tutius, quàm honoratius esset paululum habere, ut reddit Paraphr. & partum iustè, quàm diuitias plurimas, quomodo habent eas improbi, quomodo, inquit, hoc est, tanta anxietate, tanto strepitu, tanta turpitudine & infamia, non dico partas, sed inuita iustitia proiectoq; pudore ac religione, è sinu ipso calamitosæ multitudinis congestas? Non hîc quidẽ diuitias iustè acquisitas à spiritu damnari arbitror, modò in eum transferantur usum, qui pius sit ac Christianus. Qualis uerò is esse deberet, non est præsentis instituti definire: quòd si definirem, insolens forsan, & nouum uideretur, non quòd nouum quidem sit, sed quòd à mortaliũ memoria unà cum suo autore Christo iam planè exciderit. Reuocato enim Christo, innouatoq; in nobis spiritu, reuocabitur & prisca illa uiuendi ratio ab ipso cœpta, à nobis uerò penitus obliterata. Tantùm id dico quòd hîc me docet spiritus.

Brachia peccatorum conterentur, confirmat autem iustos dominus.

Hoc est, quæcunq; illa sunt, in quibus confidunt improbi, illisq; nituntur, à domino breui confringentur, siue diuitiæ illæ sint, siue honores, siue dignitates, aut quicquid illud sit, in quo sperãt diuites. Idem fermè uaticinatur Hieremias: Cornu, inquit, confringetur, & brachium conteretur auari. O curam Dei in miseros. Illis, inquit, infeliciter cadentibus, iusti à Deo iustitię ipsius autore, perpetuo
D stabilientur robore. Huiusce quidem mirabilis iudicij tum uisum est præludiũ, cùm in æternam proruentibus miseriam primis illis angelicarum mentium choris, cæteri diuina suffulti manu stabiles in Deo permanserunt: à quo tamen (uide quid boni potuerit tunc quoq; liberum arbitrium) nisi Dei suffragata esset bonitas, irreuocabiliter desiuissent. Descendit pluuia, clamat Christus, uenerunt flumina, flauerunt uenti, & irruerunt in domum iusti, & non cecidit: fundata enim erat supra petram. Vnde id quæso? Quia

Nouit dominus dies immaculatorum, & hæreditas eorum in æternum erit.

Nouit, ait alio in psalmo, uiam iustorum, & iter impiorũ peribit. Pulchrè enim admodum dies immaculatorũ illi opponit, quod suprà dictum est: Dominus irridebit eum, quoniam prospicit quòd ueniet dies eius. Non mirũ, inquit, si confirmat iustos dominus: nam ipse, quod est eius naturæ præcipuum, agnoscit eorum dies: hoc est, eorum uitam approbat, dirigit, suoq; fauore fulcit, curat, fouet, protegit, tutatur, perindeq; enutrit, ac solet tenellos infantes nutrix. Quare eorũ hæreditatem æternam esse oportet, nõ momentaneam, et illam quidem, quæ infinitis litibus obnoxia sit. Nonne, ut inquit Paulus, hæredes sumus Dei, cohæredes autem Christi? Quibus uerò bonis Christus usus sit in hoc mundo, nulla certè inuenio præter persequutiones, famem, sitim, mœrorem, inediam, angustias, ærumnas, tentationes, ac crucem tandem: hæ sunt quidem delitiæ, diuitiæq;, quas suis dominus cum pacis codicillo & charitatis, ab humanis discedens reliquit: hæc bona, inquam, sunt, quorũ participatione iure ueluti hæreditario in Christi familiam traducimur. quanquam ne id quidem unquam filijs Dei ueram esse hæreditatem existimo, quod æternum idem nõ sit: quocirca ea omnia, quæ in Christi uita nobis imitanda proponuntur, non hæreditas, sed gradus ad hæreditatem illam, qua Christo cohæredes efficimur, appellanda erunt. Cæterùm quomodo terrenis in facultatibus nostram nos ueram, qui imagini filij Dei conformes fieri speramus, expectamusq;, ut inquit Paulus, corpus humilitatis nostræ

A nostræ configurari corpori claritatis eius, statuimus hæreditatē? Regnū meum, clamat Christus, non est hinc: hoc est, hisce rebus caducis ac transitorijs minimè constat: & nos qui tam felicis capitis membra uideri uolumus, nihil tam ardenter uel cupimus, uel amamus, quàm quæ mundus falsa plerunq; fide pollicetur. Vanissima hæc igitur bona, quæ in fortunæ arbitrio posita esse cernimus, nostra sint hæreditas, si post mortem nihil in homine superest reliquum, ut fermè sibi persuasisse nōnullos etiam sublimis uitæ ac professionis uiros in Dei ecclesia suspicor, cùm eos cerno nulli rei tam tenaciter affixos esse, quàm mundo & carni: & tamen id non nesciunt, quòd qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Vera igitur proborum hæreditas æterna est: quare peregrinos sese fatentur in hoc mundo, non ciues. Hoc sanè illis persuaso,

Non confundentur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur, quia peccatores peribunt.

Hæreditas, inquit uates, iustorū æterna erit: peccatores uerò, atq; illa omnia, quæ sibi effingunt bona, simul cum ipsis interibunt. Summa enim hæc est omnibus in scripturis conclusio, probis quidem uiris æternā deberi uitam, improbis autem æternam mortem. Vtri uerò sectæ magis adhærendum sit, tu mi lector iudica. Num te præterit, epulonem illum diuitem sua in terris recepisse bona? Lazarum autem, hoc est, pauperem spiritu, atq; in Christo nudum, mala? Cæterum sensum huius uersus sic reddit Paraph. Non frustrabuntur spe sua, quando alios inuoluet temporis infelicitas: & alijs fame laborantibus, ipsi saturabuntur. Tempore igitur illo, quod malum appellat uates, in quo mundus uniuersali quadam labe, inedia, ut nunc fit, bellis, aut aquarum diluuijs, deuastatur & laborat, tuti hi soli sunt, qui spem suam omnem in Deo statuunt, idcirco quòd nihil tam acerbū ac triste in hoc mundo accidere potest, quod illis dulce nō sit ac tolerabile, quippe quibus iam pectus ad id genus iniuriarum, per Christum, induruit: quibusq; illud in primis compertum est, omnia quæ hîc fiunt, à sapientissimo Dei consi-
B lio proficisci: nec esse in rebus conditis quidpiam tam ab hominum usu abhorrens, quod à Christiano uiro non queat uinci. Contrà uerò improbis omnia dura sunt, inæqualia, aspera, mortifera, licet rerum illarum copia abundēt, quę cùm animi tranquillitatem polliceantur, nihil minus tamen præstant. Verùm secreta ab humano prorsus sunt intellectu huiusmodi Dei iudicia, quæ cùm quotidie à supremo illo arcanorum cœlestium thesauro ad nos usq; descendere conspicimus, ob fidei tamen tenuitatem, atq; in rebus nihili occupatum animum, non solùm ignoramus, uerumetiam cùm sic fieri aut audimus, aut cernimus, uti noua horremus, & pertimescimus. Amantibus certè Deū omnia abundè suppeditantur: non amantibus autem, quid excogitari potest, quod satis sit? Est & aliud famis genus eò periculosius, quò ad animarum magis quàm corporum interitum attinet. Euangelij quidem, atq; adeò Christi Iesu fames hæc est: qua qui affecti sunt, aut moriantur necesse est, aut in continua uiuant miseria: & maximè cùm qui frangat panem, ut queritur dominus, non inuenitur. Impurissimis igitur omnibus à tam sancto edulio, ut Christus est, amotis, puro hi qui sunt animo plenissimis (quod aiunt) crateribus exaturantur:

Inimici verò domini mox vt honorificati fuerint & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient.

Quantam hîc mihi cōsolationis uim sentire uideor, simulac suos sibi Deus reputat inimicos, qui probis infesti sunt. Verendum itaq; minimè nobis est, ne fortior iustorum pars sit, & causa melior, quàm illorum, qui cùm dij ferè in terris habeantur, ut fumus tamen in auras resolutus, euanescunt. Naturam porrò fumi eam esse conspicimus, ut dum durat, non solùm lædat oculos, uisumq; impediat, ac nitentia obnubilet, uerumetiam & solem, & diem, & cœlum quoq; ipsum obscurare uelle uideatur: is tamen uel breui mora, dictum, factum, in nihilum relabitur. Haud diuturniori quidem felicitate illi beati sunt, qui cùm uanissimis rerum ineptijs inseruiant, fumososq; etiam cum iustitiæ ac probitatis iniuria se-

C ctentur honores ac magistratus, & obtineāt quoq;, nihil antiquius habēt, quàm
ut Deum contemnant, bonos opprimant, ac quicquid luminis in terris est, fastu
atq; arrogantia extinguāt. Verùm hæc diu non tolerat Deus: nam simul ut præ-
scripto honorati fuerint termino, suum'q; in exitium exaltati, uelut fumus ex-
templò occūbent, ac desinent: seu, ut reddit Paraphr. nō alter quàm adeps agno-
rum, qui adoletur super altare, finem capient, unà cum fumo deficient. Sic enim
is uersus Hebræis est: Quoniā impij peribunt, & inimici domini uelut adeps a-
gnorum defecerunt, in fumo defecerunt. quod dictum quidam putant, ut quàm
facilè id, quod spiritus comminatus est, futurum sit, lucidius exprimeretur. Ait
igitur, Dei hostes ea consumendos celeritate, qua agnorum adeps & pinguedo
igni imposita consumi solet, atq; (alludit enim ad ueterem sacrificandi morē) in
aërem citò cum fumo ipso desitura sustolli. Non desunt etiam qui loco adipis, lu-
cem, seu preciosum camporum, aut planitierum, poni debere arbitrantur: quæ
quidem omnia quemadmodum solo ictu oculi circunspiciuntur, ita et unico pro-
spectu præterlabuntur. Horret sanè animus cum terribilis illius mihi uocis è cœ-
lo auditæ in mentē uenit: Quantum glorificauit se, inquit, & in delitijs fuit, tan-
tum date illi tormentum & luctum. Sedeo regina, & uidua non sum, & luctum
non uidebo. O fastum, ô arrogantiam: en quid te maneat inspice. In una, inquit,
die uenient plagæ eius, mors & luctus & fames, & igne comburetur: quia fortis
est Deus, qui iudicabit illa. Ecce uides quomodo Dei hostes in una die, hoc est,
breui temporis interuallo, suorum scelerum luant pœnas. Vis'ne iterum breuis-
simo, ut sic dicam, cōpendio diuitis huiuscemodi, qui diuitijs paret, nō imperat,
morem omnium turpissimum agnoscere?

Mutuabitur peccator, & non soluet: iustus verò miseretur & commodat.

Illud ante omnia considerandum est, quomodo noster interpres à spiritu (opi-
nor) admonitus, peccatorē absolutè diuitem illum nuncupet: Hebręus uerò im-
D pium, cui diuitiæ oneri sunt atq; iacturæ, non dignitati & cōmodo. Is enim cùm
ualde rebus omnibus, quæ ad mundum attinent, & honorificè abundet, si cui ta-
men quid debet, aut non reddit omnino, aut ægrè quidem, quantulumcūq; illud
sit, reddit. Adeò miseram hanc caducarum rerum cupiditatem tanti quidem fa-
ciunt. Econtrario uerò iustus, hoc est, qui se continuè ad probitatis regulā, quæ
est in Christo, componit, ultrò etiam illos quibus nihil debet beneficijs afficit, iu-
uat omnes, illisq; nulla habita ratione amicus'ne sit, an inimicus, sua impartitur
bona: & id quidem nullo alio punctus stimulo, nisi misericordiæ. quem sanè
affectum cùm duri illi diuites ignorent, omnibus suis in rebus & actionibus dif-
ficiles sint oportet, inexorabiles, diriq;, truces, & propterea impij. Ex qua qui-
dem misera illorum conditione illud proculdubio concludi potest, pauperri-
mos omnium illos esse, cùm tamen opulentissimi uideantur, quippe qui nec in
debitores quidem rerum earum quas illis debent, uel mediocriter benigni esse
audeant. Iusti uerò, quamlibet fortunæ tenuis sint ac facultatis, ita in egenos atq;
alios sæpenumero liberales sunt, ut meritò ditissimi uocari queant, duo interim
assecuti laudum genera, unum quidem liberalitatis, alterum misericordiæ. Cæ-
terum quemadmodum illorū interpretationem non improbo, qui uersum hunc
de ingratissimo illorum more interpretantur, qui cùm & corpus & animam, &
cætera à Deo dona, tanquam talenta mutuò acceperint, non soluunt tamen, non
gratias agunt, multiplicatum'q; non reddunt fructum. Iusti autē bona illa sua om-
nia, quibus meritò iusti appellari debent, cæteris largiter impartientes, seseq; om-
nibus secundum gratiam quæ data est eis, ut inquit Paulus, attemperantes, domi-
no suo, multo auctum fœnore reddūt pecuniā. Quemadmodū, inquā, hanc tam
piam non improbo interpretationem, imò etiam uerò & laudo & exosculor, ita
pauluiū à sensu, quem in hoc uersu requiri uult spiritus, deflectere suspicor. Ve-
rùm prudentiā hîc mihi tandē iusti considera, qui idcirco miseretur, & cōmodat,

Quia benedicentes ei hæreditabunt terram, maledicentes autem ei disperibunt.

Nouit enim uir iustus, quòd quicunque ei, Deo nimirum benedixerint, gra-
tias ue

A tinati simul & mens, & spiritus, cœlestes choros huiusmodi suauitate allectos, quæ non iam à mortuorũ animalium neruis oriri solet, sed ea, quæ à corde uiuo, ac in amore cœlestium uegeto atq; ardenti, è cœlo ad terras pertrahunt? Legimus enim ad tam nobile psalterium prophetasse Elisæum: Dauidem quoq; ab impio rege fugasse dæmones. Verùm cur non ita impræsentiarum aut uaticinamur, aut dæmones fugamus cum his nostris nablis, & organis? quia non idem nunc fidei ardor in nobis inest, qui in illis sanctissimis uatibus inerat, per quem quidem omnia facilè dæmonum irritamenta sedari solent, cordáq; purificari, ac lumen illud amabile, qui Christus est, penè in nobis extinctum reuiuiscere. Vult uates igitur hisce instrumentis musicis ad subleuandos à mœrore animos inuentis, mortales omnes admoneri, diuinum cultum cum cordis lætitia, iubiloq;, ac mutuis concentibus, & choris celebrandum esse, qui sanè gaudiorum cumulus in fide reconciliatáq; conscientia maximè consistit. Quid uerò canendum sit, aperit dicens:

Cantate domino canticum nouum.

Solent enim hi, qui re aliqua insigni afficiuntur, cuiusq; memoriam cupiunt ad posteros transire, nouas cõponere cantiones, atq; odas. Quem quidem morẽ antiquos seruasse legimus: sed in primis Mosem traiecto mari rubro, ac Debborah, fugato rege illo impio Iabin, atq; eius duce Sisara extincto. Sed quàm uereor ne adhuc in carnis uetustate uiuentes, ueteres etiamnum cantilenas, è ueteri corporis cithara, non iam decem chordarũ ordine distincta, sed mille uitiorum confusione distenta, resonemus, nobisq; dicatur per uatem illum, uice domini: Auferte à me tumultum carminũ uestrorum, & cantica lyræ uestræ non audiam. Atqui innouatis iam omnibus per Christum, noua quoq; in Christiano uiro debent esse cantica, noua organa, nouæ citharæ. Noua igitur ô mortales in
B nouitate uitę, in iustitia scilicet & sanctitate, canite cantica. Quid? num uos quidem Deus ad iustitiam, qua iusti facti estis per gratiam, idcirco asciuit, ut illi denuò in uetustate literæ ac sensuũ seruiatis? Renouamini spiritu mentis uestræ: hoc cor agat, hoc mens, hoc animus, hoc demum quicquid in uobis est, nouo lætitiæ cantico peragat. Vetusta iam omnia fastidit dominus. Cæterum canticum hic nouum, quod frequentare nos admonet uates, Euangeliũ est, de quo dominus, Mandatũ, inquit, nouum do uobis: quodq; à senioribus illis antiquis inter phialas aureas ac citharas decantatum legimus. Quo uerò tum animi, tum oris, aut linguæ motu, id canticum celebrari debeat, ostendit uates:

Bene psallite illi in uociferatione.

Nollem profectò hinc argumentũ sumere psallentiũ choris præfectos, perinde ac si tota psallendi uis ac summa, in uoce forti & ualida potissimũ cõsisteret: alioqui tenuissimæ uocis homines, ut sunt pleriq; mei instituti homines, ob rationem uictus, ac parsimoniam, à tam laudabili munere laudandi Deum excluderentur. Satis enim magna in choris celebrandis uox est, si à magno corde, hoc est, in Deo, qui super omnia magnus est & excelsus, fixo, proficiscatur. Quare ne erroribus atq; ineptijs tam pura actio fœdaretur, huiusmodi artificio patres quorundam ignorantiæ succurrere decreuerunt. In primis, aiunt, adsit cor ac mens, deinde uox grauis, quę unà cum animo atq; affectu, graui, integro, rotundoq; concentu ac metro, non conciso aut intemperato boatu, sacram legẽ proferat. Vociferationẽ enim hic uocat uates decentem illam (ut sic dicam) oris gesticulationem, quę ex eo fit atq; oritur, cùm mens adeò plenè afficitur gaudio, ut se continere uix possit, quin in uocem aliquã intestini sui gaudij testem erumpat. Proinde alio in psalmo sic canit uates: Tunc repletum est gaudio os nostrũ, & lingua nostra exultatione. quanquam tamen Fel. non uociferationẽ, sed iubilationem simpliciter transtulit: alius uerò clangorẽ. quod quidem totũ sic reddit

C Paraphrastes, operam date ut quamoptimè cantetis, & cum animi alacritate.

Quia rectum est uerbum domini, & omnia opera eius in fide.

Causam reddit Propheta, quamobrē Dei nomen tam attentè laudari conue-
niat, ut hi faciũt, qui toti in musicis sunt instrumentis, cùm ea pulsant, nihil aliud
interim uel agentes, uel cogitantes, quia, inquit, rectũ est uerbũ domini, & ope-
ra eius in fide. quem uersum sic interpretatur Paraphr. Aequa enim sunt quę lo-
quitur & mandat dominus, & quicquid facit, optima illud fide facit, cōtra nimi-
rum morem hominũ, quorum pleriꝗ aut perfricata fronte non stant promissis,
aut quæcũꝗ polliciti sunt, mille interturbant technis, ac interuertũt. Et quemad
modũ istiusmodi mores inter homines turpissimi sunt, & propterea à cōmuni
ciuiũ cōsensu uituperandi, radicitusꝗ extirpandi, ita Deus in omnibus suis tum
factis tum dictis, firmissimus ac rectus, ab omnibus laudandus est, colendusꝗ,
ac super omnia in hymnis et canticis spiritualibus (ut inquit Paulus) in cœlũ effe
rendus. Et est ac si breuiter diceret, Quæcunꝗ agit Deus, recta sunt. nam dictio
quã noster interpres, uerbum, uertit, Hebræis est Dauar, id est, res, negociũ, fa-
ctum, mandatũ. Quæcunꝗ igitur instituit, aut agit Deus, summa cum æquitate
ac fide instituit & agit: ne interim huic loco fidem illam, quã definiunt esse spe-
randarum rerum argumentũ non apparentium, ineptè obtrudamus. Res hîc a-
lia agitur, nimirum de fide illa, qua Deus uerax est, & quę pollicitus est, constan
tissimè seruat. quem quidem sensum magis exprimit uates, cum infert,

Diligit misericordiam & iudicium.

Vel, ut uertunt quidam, iustitiam & iudicium diligit. Nulli dubiũ, quod ubi-
cunꝗ hæ duæ partes in tractanda re aliqua uel diuina uel humana concurrunt,
ibi omnia rectè, atꝗ ordine tractanĩ. Quare quò intelligas omnia, & quæ in cœ-
lis, & quæ in terris geruntur, ordinatissima Dei prouidentia, rectoꝗ ordine ac
D dispositione geri, dixit, quòd Deus diligit iudiciũ, & iustitiam, seu misericordiã:
& est perinde quasi dicat, Quicquid à primis rerũ exordijs actum est, agiturꝗ in
præsentia, ac deinceps agetur, id omne diuinæ bonitatis capax est & particeps.

Nam misericordia domini plena est terra.

Quid terram aio? nónne & cœli ipsi eodem cum terra fruuntur diuinę boni-
tatis dono? fruuntur sanè.

Siquidem uerbo domini cœli firmati sunt.

Cùm tamen Augustinus dicat quòd cœli non indigent misericordia, ubi nul
la est miseria. Hebræi reddunt, Cœli facti sunt. Volunt quidam uerbum domi-
ni in hoc loco idem esse, quod

Spiritus oris eius omnis uirtus eorum.

Quo tropo haud rarò scriptura uti solet. Percutiet (inquit Esa.) terram uirga
oris sui, & spiritu labiorũ suorum interficiet impiũ. quare hîc uirgã oris Dei, ac
spiritũ labiorũ suorũ, Dei uerba esse asserunt: ut sit sensus, quòd solo Dei iussu
& præcepto, cœli conditi sunt, atꝗ eorũ ornatus & decor perfectè fabrefactus.
Sed ut hæc uera sint, sensum tamen profundiorē requirendum esse uoluerunt
sanctiores. Quare uerbũ hîc, æterni patris filiũ esse interpretantur: spiritũ uerò
oris eius, spiritum sanctũ: quò hîc duo perspici liceat, nempe Trinitatem totam
rerũ omniũ, quæ in uniuersali opificio conditæ sunt, formatricē extitisse: filiũ ue-
rò ipsum à patre esse, spiritũ autē ab utroꝗ. Datur igitur patri in rerũ constitutio
ne autoritas, filio sapientia, spiritui uerò uirtus ac bonitas, cùm tamen hi tres u-
nus sint deus, propterea eiusdē autoritatis, eiusdē sapientiæ, eiusdemꝗ; uirtutis,
ac bonitatis. Proinde Trinitas tota rerum omnium creatrix est, ut inquit Augu
stinus, atꝗ eius opera in generali cōditione indiuisa. Non te moueat quòd cùm
hîc, tum aliàs uidetur uates Deo attribuere, quod proprium hominis est, nempe
uerbum

A uerbum, os, faciẽ, caput, & id genus permulta: uix enim aliter, quod aliàs admonuimus, de Deo loqui possumus. Necessariũ tamen est, corporeas huiusce generis formas trãsferri ad animũ, nec aliud de Deo cogitare, quàm quod tanta maiestate dignũ sit, cùm nihil æquè absurdum esse posit in negocio spiritus, q̃ in contemplationibus simplicissimę naturę Dei corporea immiscere. Assuefaciendus est igitur animus ad illa cogitanda, quæ purgatissimis mentibus cõueniunt: aliter intercepto corporeis imaginationibus ac phantasmatib. animorũ cursu, facilè in id impietatis proruũt, ut in rimandis diuinæ naturæ recessibus, terrena turpiaq́ interdum aduocent & cõmisceant. Habitus enim felicissimi purè casteq́ peruestigandi cœlestia, ex his formant̃ cogitationibus, quę absterso prorsus terrenarum rerũ amore, in Deum, qui purissimus spiritus est, feruntur: secus uerò uel minimũ quidem, conatũ illum animi in Deum relaxare, nõ parũ detrimenti ad perfectiora illa, ad quę cõtendere debet uir Christianus, afferre solet. Hincq́ illud interminabile curarũ mare ortum habet, dum cœlestia absq́ delectu ac fide contemplantes, Deum uolumus contentũ esse nostris ineptijs: & quod natura, legũq́ præscripto totũ debemus Deo, mundanis illecebris deliniti, partim Deo, partim mundo ipsi impartimus: ex quo mediã quandam miseriarũ plenissimã nanciscimur uitã, qua continuis curarũ motibus ac gyris infelicissimè iactamur, ut tolerabilius foret mũdo penitus, q̃ neq́ mundo, neq́ Deo obtemperare. Sed ad psalmũ reuertamur, illudq́ in primis consideremus, nullã posse in terris diu constare Rempublicã, aut regnũ, nisi in tractandis rebus primas sibi uendicent partes duæ illæ res nobilissimæ, quæ in Deo insunt, iudiciũ & iustitia: hæc quidem, ut iustè decoreq́ unusquisq́ cum altero queat uiuere: illa uerò, ut omnia rectè matureq́, & cum delectu geri posint in populo: quemadmodũ in administrando regno his usus est Dauid, quẽ legimus iudiciũ fecisse & iustitiã omni populo. Cupiditate enim atq́ auaritia occęcati quidã in administrandis rebuspublicis, dijudicandisq́ causis forensibus ac litibus, nihil nõ agunt, quò suã expleant libidinẽ ac sitim, non ut legibus satisfaciant, utq́ ea uiuat̃ inter ciues ęquitate, ut nemo tam infimę plebis homo sit, qui rectè queri posit se à potentiorib. oppressum, aut ob nummorũ carentiã inauditũ exclusumq́ à iudicio: ex ditiorib. uerò nullus inueniat̃, cuius opes magis à iudice spectentur, q̃ ius, fas, ratio, probitas.

B

Congregans sicut in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos.

Elegantissima catachresi stupendum maris miraculũ enarrat uates, quomodo scilicet ui diuinę potentiæ adeò arctè intra littora contineẽ, ut quasi in utrem collectũ uideat̃. Quod quidem ad efferendã Dei uirtutẽ magnopere facit, dum ei in tam uasta undarum mole id damus imperiũ, quod hominẽ in tantillo aquæ, quã utre gerit, habere cernimus. quanq̃ Fel. non utrem, sed cumulũ uertit. Non desunt etiã, quibus ea uisa est litera lucidior, qua legitur, Cõgregantis sicut utre aquas maris: hoc est, qui dominus cõgregat maris aquas suo sanctissimo uerbo, sicut in utrẽ: idemq́ dominus ponit abyssos, aquarũ uidelicet profunditates tanquam thesauros, in occultis terrę locis. Quam quidem profunditatẽ quis dimensus est? aiebat Salomon. Manent hæc atq́ id genus alia infinita, captumq́ humanum excedentia, in obscurissima diuinorum iudiciorũ caligine reposita: ut uel hinc dicamus, q̃ sapientissimè diuersorũ populorũ multitudo in Ecclesiæ sinu, ueluti in utre aquæ, ui uerbi Dei sit congregata: quamq́ facilè è sacramentorũ ripis efflueretur, nisi Dei spiritus humanos affectus, colluctantes ueluti uentos in nobis frenaret. Cæterũ nónne tibi uidetur hîc spiritum dicere, quod olim in primo rerũ exordio dixisse legimus, Congregentur, inquit, aquæ quæ sub cœlo sunt, in locũ unum, ut appareat arida? Quis, oro, uerbi illius æterni potentiã satis mirari unquã poterit? per illud enim non solùm facta sunt omnia, sed etiã instaurata postea per eius aduentũ in carnem, Is Christus est, cuius quidem beneficio

C ac dono adeò in sublime euecta est humana conditio, ut cunctos beatos spiritus supergressa, locum supremum in æternis sedibus ac mansionibus teneat. Nos ingratos, qui tantum munus aut ignoramus, aut cognitum mille uitiorũ maculis obnubilamus. Cùm talis igitur ac tantus sit dominus,

Timeat eum omnis terra.

Paueat cœlum, cõtremiscantq́ condita omnia, ut ad tam uenerandũ nomen assurgat quicquid creaturarum inueniri potest: utq́ in Iesu nomine omne genu flectatur, cœlestium nimirũ, terrestriũ ac infernorũ. Quod sanè quidem in cœlis fieri certò scio, cùm nulla inibi dissensio animorũ sit, sed una omniũ sub uno capite ęterna sentiatur harmonia, ac uoluntatum consensio. In Stygijs quoq; regionibus suũ erga Deum esse timorẽ haud dubito, cùm lego dæmones credere ac cõtremiscere: solus homo insignitus Dei imagine, capax beatitudinis, hæres Dei, animantiumq́ omniũ ac cæterarum rerum conditarũ dominus & rex, tam benefico dño reluctans, inq́ eius legẽ obnixus, nihil tam quærere uidet̃, quàm quomodo exlex uiuat, hoc est, & Deo infensus, & sui similib. odiosus. Quòd si quis hæc nõ sic se habere cõtendat, in mediũ afferens purissimos ecclesię mores ac ritus, nõ contradico: uerùm id quæro, unde tanta uitiorũ colluuies emanauerit? unde adulteria, incestus, rapinæ, bonorum uirorũ oppressiones, furta, usuræ, suspicionesq́ letales, simoniæ, ac horrendæ illæ in Deũ blasphemiæ, hoc frequentiores, quò nemo est qui eas uel leui mulctet reprehensione? Vnde rursus cupiditates inextinguibiles, in uiris maximè illis qui familiarius in ecclesia conuersantur, q̃ cæteri è uulgo? num hi, quęso, ex his censendi sunt, qui in hoc uersu à uate admonentur, ut dominum timeant? Timeat, inquit, eum omnis terra.

Ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem.

Felix: Paueant ab eo omnes habitatores orbis terrarũ. ut sic intelligas, quę sit
D terra illa, quæ Deum timere debeat, nempe homines, quandiu in terris degunt, ne fortè montẽ aliquem petricosum, aut saxa inanima tibi effingas Deum timere posse. Solicitè colant dominũ quotquot in terra degunt, inquit Paraphrastes, & offendere illum metuant, quotquot sunt habitatores orbis. quanq̃ & illud nõ nego, terram scilicet, atq; adeò cætera omnia condita Deum timere ac reuereri, cùm à præscripta sibi lege naturæ nõ aberrant, sed quicquid illud est, æterno fœdere atq; instituto seruant: unde mirabilis uniuersi quidam exoritur concentus & pulchritudo, ex qua quidem continuis ueluti rerum successionibus ac uicissitudinibus, ab unaquaq; re Deus laudatur timeturq́, ac ut cuilibet rei brutæ datur, colitur. Non mirum quidem,

Quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.

Quid igitur admiratione dignũ, si plasma suũ adoret plastem? Fel. sic: Quoniam ipse dixit, & fuit: ipse præcepit, & stetit. Alius uerò: Ille eñ cùm iubet sunt, cùm præcipit constant res. Naturæ enim humanæ inditũ est, ut plus homini illi uel honoris uel reuerentiæ deferamus, quẽ maiori tum dignitate tum potentiã præditũ esse arbitramur. Cùm igitur Deus in immensum omnẽ aliam potentiam excedat, præcellatq; & dignitate & uirtute, quippe qui dicto solo cuncta effecerit, seruetq́ cõtinuè, propterea ab omnibus coli, summeq́ præ cæteris cùm diligi tum metui, ac uenerari consentaneũ erit. Fide, inquit Paulus, aptata sunt secula. quo uerò adminiculo, aut quo instrumento? Verbo, inquit, Dei. En habes, per Dei uerbũ secula, hoc est, omnia illa quæ, ut inq̃t Theophylactus, secula hęc cõplectuntur, ex nihilo esse effecta. Sensus igit̃: Illi soli, uel in primis saltẽ & ante omnia, nostrũ omnẽ debemus amorẽ, cultũ, timorẽ, atq; ex animo reuerentiã, cùm tam potẽs sit ac bonus, ut eius uerbo, sapientia, cõsilio & prouidentia cõdita omnia subsistant, perstentq́, ac perpetuis ueluti gyris ad ipsum tanq̃ rerũ omnium exordiũ referũt sese. Quis igit̃ deus sicut Deus noster? Ipse ipse, inquã, est.

Qui

Qui dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.

Hebræis totum illud uacat, Et reprobat consilia principum. Quare sic uertit Fel. Dominus dissipauit consilia gentium, amouit cogitationes populorũ. Paraphr. quoq; Dominus turbauit consilia gentiũ, irritas fecit machinationes populorum. Celebrato enim miro illo creationis ordine & miraculo, transit uates ad explicandum gubernationis modum. Nam quemadmodũ ualidissima sua uirtute, quæcũq; condita sunt ipse condidit, ita æterno suo consilio ac prouidentia & seruat & moderatur. Et quia mortalium consilia ex sese natura ad malum prona, diuinæ legi continuè repugnant; propterea quæcunq; statuunt, aut moliuntur, ex se uana sunt omnino, ac nullius momenti. Quare ne optata peruersis improborum hominũ consilijs ac machinationibus respondeant, illa Deus sapientissimè confundit, néue suum sortiantur exitum, aliò protrudit, ut quondam per æternum suum uerbum (hic Christus est) dæmonum legionem à misero illo qui, ut refert Lucas, in antris ac terræ hiatibus habitabat, in porcorũ gregem protrusit apud Gadarenos. Vana sunt igitur humana consilia, de moreq; nutantia, ac sui dissimilia: contrà uerò Dei consilium & propositũ, stabile perstat, duratq; æternùm. Vnde sequitur,

Consilium autem domini in æternum permanet, cogitationes cordis eius in generatione & generationem.

Euthymij interpres hunc uersum breuissima quidẽ elegantia sic reddit: Non solùm, inquit, quod uult Deus id semper permanet, sed illud etiã, quod cogitat: nam cogitatio diuina perfectum opus habet. Addit insuper, nihil aliud esse, in generatione & generationẽ, quàm simpliciter, semper: quo sanè intelligas decreta B diuina nulli temporũ uarietati obnoxia esse, aut posse unquã dissipari. Porrò in scripturis (quod penè exciderat) gentium nomine idololatras significari, populorum uerò uocabulo Iudæos, iam aliàs admonuimus: quorum omniũ consilia quàm fœda fuerint atq; iniqua, res clarior est q̃ ut eam multis persequar. Fuit'ne unquã secundum rationem, aut naturæ quoq; instinctũ ac legem excogitatum consiliũ, mutas pro Deo uero statuas, saxaq; inertia ac cautes uelle colere? Quid illud (haud certè scio stultum' ne magis an impiũ appellari debeat) cùm primi illi homines post uniuersale orbis terrarum diluuiũ ab oriente profecti conati sunt turrim ad cœlũ usq; pertingentẽ struere? Vidésne consiliorũ illorum quæ absq; Deo sunt, exitũ? Descendamus, inquit dominus, & confundamus linguam eorum, ut non audiat unusquisq; uocem proximi sui. Cogitauerunt quidem consilia, ut ait spiritus, sed quæ nõ potuerunt stabilire. Istiusmodi igitur hominũ consilia per ætatum successiones uti fœda atq; à natura ipsa abhorrentia, confundit Deus, ac cõtinuè nostra quoq; ætate perturbat, mirabiliq; suæ prouidentiæ consilio ac nutu intercipit, uanaq; reddit. Malè enim res nostræ se haberent, si peruersorum hominũ conatus & consilia sineret Deus eò uesanię progredi, quò ab effreni sua audacia atq; impudentia impelluntur. Nulla profectò in terris esset regio ac religio, in qua proborũ hominũ dolores, cruciatus, persecutiones, exilia, direptiones ac crudeles mortis species nõ audirentur. Iam uerò quàm amentia fuerint, ut nunc sunt, Iudæorũ consilia, quàm turpes motus animi, quàm scelerati conatus quibus purissimæ Christi doctrinæ (ut nihil interim de antiquis illorũ in Dei honorem ac cultũ iniurijs dicã) semper aduersati sunt, sciunt nõ solùm doctiores, uerumetiam imperiti, & ipsi quoq; textores ac lanarij. Cæterum etsi non me clàm est, ut dixi, Et reprobat cõsilia principum, in Hebræorũ litera non inueniri: aiunt enim in superiori illo hemistichio id totum conclusum esse, quo legimus, Dominus dissipat consilia gentiũ: tamen ne frustra interiectũ ab interprete putemus, sic dici potest; Principum nomine non tantum urbium aut

C regionum dominos denotari in scripturis, quantũ in cæteris rebus ac disciplinis
magnos & sapientes: de quibus quidem sic philosophatur Paulus, quòd sapien
tiam Dei nemo principũ huius seculi cognouit. Sed prius quidẽ non multò an-
tea dixerat: Sapientiã loquimur inter perfectos, sapientiã uerò non huius mun
di, neq; principũ huius seculi, qui destruũtur. Vide, oro, quàm breuiter Paulus
rem, de qua loquimur, colligit: Qui destruuntur, inquit: quod sanè nõ tam de il-
lorum uita intelligi oportet citò desitura, quàm de illorũ consilijs & conatibus.
Quî, quæso, illorũ consilia æqua esse poterunt ac sancta, cùm ab animo impuro,
tetro & iniquo proficiscantur? Pereat quidẽ necesse est quicquid moliunt̃ homi
nes, quod aut Deo aduerset̃, aut præter Deum fit. Putant nõnulli inter consiliũ
Dei atq; sententiã illud distare, quòd consiliũ ęternũ sit atq; undiq; sibi constans,
& sui simile: sententiã autem uariabilem, ac prout hominũ merita postulant, aut
rumpi aut firmari: quod quidẽ in Niniuitis resipiscentibus locũ habuit, quibus
cùm horrendũ illud euersionis exitium cõminatus esset dominus, uisa postea il
lorũ pœnitentia, placatus est, sententiãq; mutauit. Et uidit Deus, inquit Prophe
ta, opera eorũ, quia cõuersi sunt de uia sua mala, & misertus est Deus super mali
tiam, hoc est, pœnam quam locutus fuerat ut faceret eis, & non fecit. Verùm

Beata gens, cuius est dominus Deus eius, populus quẽ elegit in hæ-
reditatem sibi.

Beata gens, inquit Paraphr. quæ dominũ habet protectorẽ suum: & populus
ille felix est quem dominus sibi elegit, ut illum peculiari modo possideat. Excla
mat hic uates, beatũ illum fore hominũ cœtũ, qui superuacaneis omissis inquisi
tionibus, curiosisúe disputationibus, fatetur simpliciter, mundũ æquissimo or-
dine à Deo, quemadmodũ olim factũ, ita nũc regi, & prudentissimè, ut res cunq;
D cadant, gubernari. Vltra hęc quidem transire nõ debet fidei simplicitas: alioqui
curiose nimiũ imperscrutabilia Dei iudicia rimari attentans, atq; altè reposita, o-
mninoq; occulta denudare uelle præsumens, in uastiorẽ, quàm sit Caucasus aut
Atlas, impinget lapidem. Quòd mundus à Deo sit factus solo dicto, certum est:
quòd uerò aut quamobrẽ id uel illud in mundo uel agat uel agi permittat, incer
tum. Tantarũ enim rerũ nodos haud Oedipus quidẽ Sphingis interpres dissol-
uere posset, sed ille solus qui idcirco [illegible]es suas obstrusiores mortaliũ arrogantiam
latêre uoluit, quò fides, quæ sperandarũ rerũ, nõ apparentiũ argumento fulcit,
deuicta mundi huius sapientia, melius dicerẽ temeritate, gaudeat ac triumphet.
Missis itaq; rebus hisce inquirendis quæ nihil prosunt, ut inqt Paulus, beatos il
los asseueramus homines, quib. se Deus tutorẽ exhibet seruatorẽq;, summũ de-
niq; ac omne bonũ: & quos perinde charos habet, atq; solent inter mortales hæ-
reditaria bona chara haberi: quod sanè nõ fortuitò aut casu fit, sed æterna in Dei
mente electione. Elegit enim nos Deus, inqt Paulus, ante mundi constitutionẽ,
ut essemus sancti & immaculati. quasi dicat, nos idcirco sancti sumus, atq; à pec-
cati sorde immunes, quoniã ad sanctitatẽ, mentisq; candorẽ & munditiẽ asciuit
nos Deus: alioqui in peccatis cõcepti, nati altiq;, ac usq; ad decrepitã ętatẽ proue
cti, quid boni è nobis exire posse arbitramur? Obijciatur hîc quidẽ quamlibet li-
berũ in rebus agendis arbitriũ, id humanæ penè collapsæ non admittunt uires,
etsi illud in uoluntate humana habere nescio quid imperij, & credo & fateor.
Verũ ut rebus cęteris maximè ditatus sis, haudquaq̃ te fęlicẽ dixero, nisi tibi per-
suaderi patiaris, diuinos oculos mortaliũ actiones è cœlesti suæ sanctitatis solio
contemplari, dijudicareq; ac secernere. Vnde magnopere se peccare arbitren-
tur, qui aut in perpetrandis sceleribus latibula, quò diuinũ fallant conspectum,
perquirunt: aut falsa persuasione decepti putant mundũ fortuitò regi, nec quen
quam esse qui hæc curet inferiora. Idcirco palàm delicta illa quæ quotidie non
absq; maximo animi dolore, uel in medijs ipsis urbium plateis fieri cernimus, à
non

A nõnullis effrontibus perpetrantur. Secus uerò hi agunt qui propter fidei synceritatem filij Dei effecti sunt. Siquidem ut primis iam antea ab ipsis spiritus rudimentis edocti fuerunt, ita persuasum habent mundi rectionẽ nõ casu esse & temerè, sed ex certa diuinę mentis scientia ac iudicio: quare ne in antris quidẽ terræ abditissimis peccare audent, imò uulgò peccantes arguunt, aut saltem amanter admonent, atq; à proposita illorũ animis turpi illa, ut dixi, persuasione, quantum possunt retrahunt. Quòd si tamen ob id, uel ob similem aliam rationẽ publicè illos peccantes in se prouocauerint, non crucem sibi imminentem persecutionum detrectant, nõ queruntur, non maledicunt, non par pari in iniurijs licet immeritissimè acceptis referunt. Illi enim qui cuncta etiam occultissima rimatur ac intuetur, suam cõmendant causam. Sciunt quidem quoniam

De cœlo respexit dominus, uidit omnes filios hominum.

Sciunt, inquam, quoniam

De præparato habitaculo suo respexit super omnes, qui habitant terram.

Videtur hic uates eandem sententiã repetere: aiunt enim haud inconsultò id à spiritu factum, quò non ignoret lector, mala illa quę mortaliũ oculos fugiunt, Deum non latêre. Cæterum præparatum habitaculum uocat Dauid sedem tanto numini cõmodam, ac ad contemplanda omnia quæ fiunt, habilẽ & idoneam. Paraphrastes autẽ sic reddit hunc uersum: E tabernaculo quod ab omni inquietudine liberum ipse inhabitat, considerauit uniuersos habitatores terræ. Porrò uerbum, respexit, maiorẽ habet emphasim in Felicis litera, qui sic transtulit: Et prospexit omnibus habitatorib. terræ: hoc est, prouidit omnibus, atq; illis cõsultum uoluit. Nónne, obsecro, de cœlo suis ab æterno prospexit Deus? hoc est, ut
B inquit Augustinus, cùm in filio suo proprio decreuit salutẽ omniũ comparatũ iri: Et ut quidem illorum minimè peccata respexit aut considerauit, sed seipsum tantummodo, humanæ se imbecillitati attemperans, factus homo: ita haud sibi quidem ipse prospexit & consultũ uoluit, sed suis solummodo quos in profundissima errorũ nocte stertentes deprehendit. O immensum diuinæ charitatis argumentũ. Ille enim qui omni ęternitate superior est, ille qui sibi undequaq; perfectissimus, seq; ipso contentus, immortalis, nulli infortunio aut uarietati obnoxius, sui semper similis, ac nõ solùm beatus, uerumetiã ipsa est beatitudo, cuiusq; intuitu ac nutu condita omnia contremiscunt, atq; in nihilum feruntur, respexit tandem super omnes habitatores terræ: hoc est, terram hanc miseram, imò miseriarum altricẽ, non minus animo atq; affectu incolentes, quàm corpore ac membris hisce moribundis ac brutis, respexit: respexit inquam, eo sanè oculo atq; prospectu, quo solent parentes filios in aliqua extrema calamitate constitutos, aut inter lictorum manus ad suppliciũ pertractos intueri. Certè si pater est, non nisi immenso cum dolore atq; animi cruciatu & lachrymis, tam crudele filijs spectaculum ac tragœdiã intueri poterit. Hos itaq; in Deo cùm inesse dicimus affectus, non illius quidem naturã exprimere conamur, sed nostræ illum potius indigentiæ succurrere & calamitati denotamus: alioqui in Deo cuncta solida sunt, nulliq; animi ægritudini subiecta atq; imbecillitati. Non poterunt igitur omniũ hominum secreta Deum latêre,

Qui finxit singillatim corda eorũ, qui intelligit omnia opera eorum.

Haud singillatim quidẽ, sed simul, uertit Fel. Alius uerò, pariter. Sed Paraphr. diffusius suo more: Qui finxit, inquit, sine ulla exceptione corda omniũ. Quid enim nõ solũ actionũ, quæ propalàm fiunt, uerumetiã reconditarũ cogitationũ ignorare potest Deus, qui humani cordis fictor est? Scilicet qui plantauit aurẽ, ut ait uates in alio psalmo, non audiet? aut qui finxit oculum, nõ considerat? Sensus igitur: Deus enim, qui non secus hominẽ format, ac solet figulus uas fictile,

C num quidem ignorare poterit, quicquid in homine conditũ eſt? Cognoſcitigi-
tur ſupremus ille oculus, atq; perfectiſsimè intelligit, quæcũq; aut cogitant aut
operantur homines, quamlibet penitiſsima & occulta. Eant modò qui falſa ſan-
ctitatis ſpecie delectati nihil non agunt, quò rumorẽ de ſe ſanctũ excitent, ac ſibi
uendicent. Poteſt´ ne homo ad tantũ diuinę ultionis contemptũ deuenire, ut ma
gis uulgi, rei adeò infirmæ & imbecillis, fauorẽ expetat, ametq́;, ac impudentiſsi
mè uenetur, q̃ acutiſsimũ Dei oculum reuereat? illumq́; timeat, cui noſtra æquè
occulta nota ſunt, atq; illa quidẽ quæ media ipſa luce peraguntur? Proinde quot
homines uita integerrimos & innocuos, occultè in occultiſsimas improborũ ho
minũ caſſes prolapſos uidi? quot ædes dirui? quot familias excîdi? ne interim de
eccleſiæ bonis per ipſos eccleſiæ miniſtros tacitè diſtractis, uenditis, atq; (ô mo-
res perditos) in luporũ fauces, quò ſuum nonnulli ſarcirent cõmodum, ac nomi
nis labem perpurgarent, proiectis dicã. hæc´ ne Deum latêre arbitramur, lateant
licet homines? Nonne ipſe eſt qui finxit, formauitq́; omniũ hominum corda, &
propterea intelligit omnia opera eorũ? Satis´ ne tibi uiſum eſt, tot mala in Dei æ-
des cùm inuexeris, tot bona decoxeris, tot ſanctos uiros traduxeris, uenumq́;
expoſueris, illud pro tectorio uti, NIHIL DICAS? Scilicet Deo ſimul impo
ſitum eſt cum homine: quanquã ne homini quidẽ, adeò in nonnullis facinoroſis
coniuncta eſt cum peruerſitate ſtoliditas, ut neq; uulgo imponere ſciant, quod
potiſsimũ fallere arbitrantur. Diffuſius hæc quidem, quàm putarã: dolor enim
eorum quæ cùm hæc ſcribo, fieri uideo, calamum penè ab inſtituto deflexit.

Non ſaluatur rex per multam uirtutem, & gigas non ſaluabitur in multitudine uirtutis ſuæ. Fallax equus ad ſalutem, in abundantia autem uirtutis ſuæ non ſaluabitur.

D Vt oſtendat uates nihil quod homini ſalutem afferre poteſt, à rebus conditis
poſſe expeti, ſed à Deo, res illas in mediũ adducit quibus maximè in prælio ho-
mines confidere ſoliti ſunt. Et notandum illud quod noſter interpres uertit, Per
multã uirtutẽ, Hebræis eſſe, In multitudine exercitus. quare is erit ſenſus, quòd
neq; rex ui multa copiarũ, neq; aliàs uir fortis (uirum enim fortem ac ſtrenuum,
gigantem appellat) quamlibet robore, aut equorum numero & fortitudine pol-
leant, parare ſibi ſalutem poterunt ex ſeſe, ſed inualida hæc omnia eſſe abſq; Dei
ope & fauore. Nemo quicquã habet, inquit Hieronymus, niſi à Deo: unde non
potens ut rex, non fortis ut gigas, non diues, qui in equo notatur, conſequetur
præmium ex ſua uirtute. Quàm uellem ex animo perpenderent illi, qui in domi
ni uinea non parum nauant operę, ut ſancti tandem euadant, quòd ſicut nec rex
per militũ multitudinem, nec gigas ſeu athleta, aut pugil per corporis fortitudi-
nem, nec equus quidem per uelocitatẽ ſeu robur aut ferociã, in prælio tuti ſunt
abſq; diuina uirtute & auxilio: ita nemo ſuis uiribus, ſuo ſtudio, ſuis actionibus,
ſuoq́; arbitrio ac conatu, ſuã ſibi parare ſalutẽ poterit, abſq; Deo. Fallax equus.
Fel. uertit, falſitas equus eſt: uel, mendacium equi ad ſalutem. quod perinde eſt,
ac ſi dicat, fallit ſpem ſeſſoris ſeruari per illũ ſperantis. Equus, inquit Salomon,
inſtruitur ad præliũ, ſed dominus ſeruat. Illud enim, ſaluabitur, Hebræis eſt, ſal
uabit, ſeſſorẽ ſcilicet. Ne uerò quis diu ſe torqueat in inquirendo cõfugio, unde
pendêre debeat, quandoquidem id neq; rex, neq; aliàs princeps, aut miles ſtre-
nuus & potẽs, neq; equus ipſe etiã bellicoſsimus præſtare poſſunt, adijcit uates:

Ecce oculi domini ſuper metuentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius. Vt eruat à morte animas eorũ, & alat eos in fame.

Mirũ q̃ occulta prouidentiæ ratione cœleſtis pater ſuos à periculis quamuis
immenſis eximat, ſiue ſit bellum, ſiue latè graſſetur peſtis, ſiue fame laboretur:
deniq; quicquid uitę periculũ intentat, aut metũ incutit, id omne quicquid illud ſit, ab

A sit, ab amicis suis auertit. Sed hæc ad uitam solummodo temporariã: quid uerò cùm mille mortis generibus circunsepta teneť anima? quid cùm æterni uerbi fame atq; inedia laborat? quid cùm labe aliqua letali ac mortifera peccati se afflatã sentit? num aliud tam certũ illi quærendũ erit leuamen, quàm Dei? Aliquid quidem afferre potest ad medelã animæ uel sacerdos, uel præsul, uel ipsa quoq; bona in homine uoluntas; at morbũ penitus euelli consanescereq; ægrotũ, diuinæ opus est benignitatis, nõ humanæ industriæ & solertiæ. Vide, te oro, an alius in toto psalmorũ uolumine sit, qui tam continuè abundeq; diuinã extollat gratiã, quàm is quidẽ est quẽ nunc præ manib. habemus, & cui quicquid ingenij in nobis est, modò sit aliquid, perlibenter impendimus. Si eñ quęras, quod rerũ cõditarũ fuerit exordiũ, quę origo, quis fabricator, nónne id fuit uerbũ domini? nõne diuina gratia? nõne ultrò Deus nullis nostris, cùm nondũ essemus, meritis prouocatus, Verbo, inquit, cœli firmati sunt? Quis porrò tam diligit misericordiã & iudiciũ, ut dominus? Misericordia certè domini plena est terra, atq; adeò quidẽ plena, út nihil sit siue in cœlis siue in terris, siue in ipsis quoq; infernis sedibus, quod misericordiã domini ac iudiciũ nõ resonet. Dominus inquã est, qui elegit nos in hæreditatẽ sibi, qui nos curat, nos respicit, nos seruat, nos eruit, nos alit. Nusquã, quod sciam, in scripturis legiť, istiusmodi bona mortalib. contigisse ui operũ ac studiorũ, uerùm ex mera Dei gratia & uoluntate, quæ nos ad omne bonum prouocat, atq; occultissimis quibusdã excitat inspirationibus: cuius sanè gemini oculi, pietatis scilicet & prouidentiæ, seu mauis misericordiæ ac iudicij, in suos semper intenti sunt, ille quidẽ ne labanť, hic uerò ut lapsos erigat, & quos tum hîc tum aliàs, timentes Deum, atq; in eius misericordia sperantes appellat uates: quosq; etsi interdum membris affligi corporeis sinit, aut iubet, potioris tamen illorũ partis, quæ spiritu ac ratione constat, & quæ diuini numinis capax
B est, patrocinium sumit. Vnde cõmodè illud est dictum, ut eruat à morte animas eorum. Ad hoc, inquit quidã, sunt oculi domini super metuentes eum, ut eruat à morte animas eorum, si non corpora, & alat eos in fame iustitiæ. Quare

Anima nostra sustinet dominum.

A domino, inqt, anima nostra, quanta demũ est, dependet. qua ratione, quæso?

Quoniam adiutor & protector noster est.

Id enim inter cætera, quæ nostra in Deum fiducia gignit, præcipuũ est, quòd & nos, & nostra omnia à Deo pendêre uolumus: atq; propterea quæcũq; nobis sunt necessaria, à benignissima illius manu expectamus. Ideo canit uates, anima nostra sustinet dominũ. quod clarius uertit Fel. Anima nostra expectauit dominum. Idẽ Paraphr. Ergo quoniã adiutor noster est Deus & protector, anima nostra sustinet eum quidẽ in spe: spes uerò, ut inquit Paulus, nõ cõfundit. Impossibile nanq; est animã suijpsius prorsus oblitam, hoc est, proprio amore exutã, in Deũq; penitus per amorẽ euectã, suis in supplicationib. reijci, atq; proinde confundi; angitur enim potius q̃ frangitur, sustinet, tolerat, Deiq; morã ac tarditatem quodammodo portat humeris, donec tandem exoret quæcunq; antea rogauerat. Ex qua quidem sufferentia illud in primis nasci solet, quod adijcit uates:

Quoniam in eo lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperauimus.

Videtur hæc summa esse totius felicitatis, quæ in hoc mundo, alioqui per se infelici & ærumnoso, haberi potest, gaudium scilicet internum, quod in spiritu sancto situm esse scribit Paulus, ob pacatam nimirum cum Deo conscientiam; quod quidem ex eo fit, cùm non solùm se sentit anima ab antiqua uitiorum sorde purificatam, uerumetiam eò perfectionis ascendisse, ut nihil iam in terris amare aut expetere possit, quod aut Deus non sit, aut ad Deum dirigat. Exuberantiã autem illam diuitiarum & uoluptatum, qua se homo felicem

C arbitratur, felicitatem appellare non audeo, cùm fieri nequaq̃ posſit cor huiuſ-
modi affectuũ lenocinijs nõ cõtinenter perturbari, ſexcentiſq; curarũ morſibus
non diſcerpi, propterea beatũ non eſſe, cùm beatitudo ſeu felicitas, ut dixi, in eo
maximè conſiſtat, ut conſcientia prorſus tranquilla ſit, atq; cum cæteris animæ
partibus cõſentiat. Sufferendus eſt igitur dominus, quoniã auxilium noſtrũ, ut
uertit Fel. & ſcutum noſtrũ ipſe: quoniã in eo, non in nobis, ubi ſumma eſt ino-
pia & miſeria, lætabitur cor noſtrũ: quoniam in nomine ſancto eius, hoc eſt, in
ipſo (nam ipſe eſt nomẽ ſuũ) ſperauimus, nõ in rebus hiſce uitreis & caducis. An
uerò lætitia illa, quã è ſedatis animi motibus atq; affectibus oriri dicimus, in ani
ma mundanarũ rerum curis diſtenta queat inueniri, illorũ ſit iudicium, qui mun
di illecebris deliniti, in adipiſcendo ſcorto aut agro, aut gradu etiã & magiſtratu,
toti die noctuq; immoriunt. Ambitionis enim ea uis eſt ac libidinis, ut illũ qui
huiuſmodi laborat morbo, pallidũ, planeq; deformatũ, ac, ut ſic melius illius de-
pingam effigiem, cadaueroſum reddat. Sic cæteri quoq; animi affectus, quibus
mens hominis ardentius inordinateq; agitatur atq; impellitur, præ ſe ferunt fa-
ciem ac formã. hi ut lubet, nos uerò interim in nomine ſancto eius ſperauimus.

Fiat miſericordia tua domine ſuper nos, quemadmodum ſperaui-
mus in te.

Sic fiat, inquit, ut nos ſperauimus: ſperauimus aũt q̃maximè, maxima ſit itaq;
& tua miſericordia. Sit, inquã, quemadmodum expectauimus, præterea nihil.
Atqui illorũ placet admodum coniectura, qui à ſpiritu admoniti putant hîc uatẽ
aduentũ filij Dei in carnem præuidiſſe, in quem nimirũ tanquã ultimũ nodum
atq; annulũ, tota uirtutũ catena, gratiarumq; cumulus ac moles erat deſitura. A
circunferentia enim ſphæræ ad punctũ ſeu centrũ paſsim reducuntur lineæ, ab
D eoq; exeunt ad circunferentiã. Sic Chriſtus omniũ caput, uniuerſalis rerum ma
chinæ ueluti in meditullio poſitus eſt: ab eo enim tanq̃ è perenni fonte gratiarũ
omniũ riui demanant. Nec aliunde quidẽ unaquæq; res, ſiue rationis expers ſit
ſiue capax, atq; intellectu prædita, formã ſubſiſtendi, aut benè ſancteq; uiuendi
ſumere poteſt, niſi à Chriſto, in quẽ ſanè res omnes deriuanť, quemadmodũ ab
ipſius bonitate & miſericordia, ueluti ab æternis, ut aiũt, idęis, olim extractę fue
re, cõtinueq; extrahuntur. Miſericordia igitur is nodus eſt, ad quẽ uirtutum om
niũ, ac gratiarũ capita referuntur, & id quidẽ in Chriſto, qui ad nos à patre dele-
gatus, nos, dico, in infinitis reatib. deprehenſos, atq; propterea capite mulctan-
dos, puriſsimã ſui corporis tabellam ſecũ tulit, aut potius in caſtiſsimis uirginei
uteri penetralibus formauit, in qua id ſolum ſcriptũ erat, GRATIA ET MI-
SERICORDIA. Quid dulcius, oro, audiri unquã potuit? Quod magis mor
taliũ ægritudini cõueniens antidotũ admoueri debuit? Verùm nos miſeros, qui
ſub tam ſalubri medela grauius ægrotamus, illud imprimis curantes, quonam
modo noſtrã leuemus noſtra opera ęgrotationẽ: uolumuſq; laborioſiſsimo, ne-
ſcio quo, actionũ noſtrarum ſudori referre id acceptũ, aut arbitrio quoq; huma-
no, quod ſimplici debetur gratiæ & miſericordiæ. Bonę enim operationes ideo
bonæ ſunt, quia à gratia habent quòd bonæ ſunt. alioqui temeritas illa qua quis
operoſus partim quidẽ gratiæ, partim ſibijpſi tribuit illarum actionũ, quæ bonæ
uidenť, id ſanè efficit, ut illa actio quę in ſe bona eſt, permiſtione proprij amoris,
ac corruptæ uoluntatis, mala euadat. Num cenſes à corde humano prodire iam
poſſe aliquid, quod prauũ non ſit & turpe? adiutũ tamen à gratia, ſeu potius for-
matum, rectũ efficitur ac ſanctum. Cum enim uideo nõnullos interdũ adeò ſæ-
uè atq; immoderatè de gratia & arbitrio diſputare, ut uerè illos abſq; gratia eſſe,
quæ modeſtiſsima eſt, atq; arbitrio, quod donũ Dei eſt, aſſeuerare poſsim, illud
mihi ſtatim occurrit ſpectaculũ Ioannis, ut hinc ſit ille qui arbitrij partes tueať,
illinc qui gratię. Diues ſum (ait arbitrij fautor & poſſeſſor) & locupletatus, & nul
lius

A lius egeo. Cui gratia: Nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus: Vis ne affatim locupletari: Eme à me aurũ ignitũ, probatumq;, ut locuples fias, & uestimentis albis induaris, ut nõ appareat confusio nuditatis tuæ: & collyrio inunge oculos tuos, ut uideas. Satis quidẽ cõpendiose inter gratiã & arbitriũ contentionem hîc à spiritu expressam arbitror. Iam uerò illud nõ prætereundũ, quomodo hîc uates uideri uult sibi persuasum esse ex nostra in Deum fiducia ac spe, tantundẽ misericordiæ nobis diuinæ prouenire. quòd si illa quidem tenuis est, hæc simul & tenuis, & parui momenti. Si uerò fortis illa fuerit ac magna, hæc eodem modo abundans & copiosa, ut uerè illud Cypriani uiri sanè doctissimi, & in spiritus doctrina tam musicè enutriti, quàm quis alius: Deum scilicet eum nobis esse, qualem credimus: si seuerum illum nobis effingimus & immitem, seuerum se nobis & immitem præstabit: si pium, pium: si mitem, mitem. Prò diuinam erga homines facilitatem. Quare tum animo, tum ipso quoq; corpore nobis cõtendendum erit, ut quanto maximo possumus conatu, in Dei bonitate speremus, illiq; quicquid accidat, fidamus, quò tandem illius fiat super nos, ut ait uates, misericordia, quemadmodũ spe ea nitimur, quã ex illius dono ac clementia nacti sumus. Cui laus sit æterna in secula seculorum, Amen.

PSALMVS DAVID CVM IMMVTAVIT VVLTVM *suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abijt.*

XXXIIII.

BEnedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.

Refert magnus Basilius, atq; subinde cęteri diuinę legis interpretes, Abimelech cõmune fuisse nomẽ regibus omnibus Palæstinorũ, quemadmodũ apud Aegyptios, Pharaones. Nomen autem propriũ regis istius, quo corã uul-
B tum immutauit Dauid, Achish fuit, cuius regia Geth, olim Gerata nuncupata. Ad hunc igitur regẽ, Dauid à facie Saul expulsus confugit, putans se tutũ fore. Verùm à seruis regis cognitus furiosum se simulauit, ne ob inuidiã interficeret̃. Audierat enim ab aulicis insusurrari, nunquid nõ iste est Dauid rex terrę: Quocirca extimuit ualdè, ut sacra refert historia, & immutauit os suũ coram Achish, & collabebat̃ inter manus eorũ, & impingebat in ostia portę, defluebantq; saliuę eius in barbam. Quo quidem spectaculo uiso, iussit rex illum sic simulantẽ eijci, neq; amplius introduci. Quare eiectus, & à periculo tutus, hanc uerè diuinam composuit odam, in qua Dei erga se bonitatẽ maximo animi feruore prædicat, aliosq; ad idem faciendũ hortat̃. Iam illud quod noster interpres in titulo transtulit, uultũ, seu os, Hebræis est, sententiam, intellectum, iudiciũ, gustũ quoq;: nam qui se amentẽ fingit, tum uultũ ipsum, tum intellectũ immutare uidet̃. Et quod gustũ uertit Fel. illud fortè considerauit, quòd ratio id sit menti, quod gustus corpori: & est perinde ac si uertisset, dum mutaret rationẽ. Et hæc quantũ ad tituli interpretationẽ attinet, sint dicta: nisi fortè quis altius rem cõtemplans, mysterium aliud occultius quàm sit nuda ipsa historia, inquirendum esse cogitet. Christus igitur is est, qui in titulo psalmi, simul & in psalmo ipso quoq; secretè latet. Nónne is tibi uisus est uultũ illum maiestatis plenissimũ, in quo cõtemplando totius nostrę beatitudinis summa posita est, mutare uoluisse, cũ formã serui accipiens factus est homo omniũ hominũ despectissimus: Quid cruentos illos sanguinis riuulos ab ipsis cerebri penetralibus ui spinarũ crudelissima erutos, perq; os illud uenerandũ ac pectus decurrentes memorem: Quid sputa illa fœdissima tanto opprobrio, tantaq; derisione in cœlestẽ illam faciẽ coniecta dicam: Vidésne uultũ Dauidis immutatũ: Vis'ne etiã audire quomodo illũ spreuit Abimelech, & dimisit à se: Spreuit Iesum (inqt Lucas) Herodes cũ exercitu suo, & dimisit ad Pilatũ. Saxa, credo, parietũ uiso tunc tetro illo spectaculo & tra

C goedia, in lachrymas resoluta sunt. Heu corda plusquàm ærea Iudæorũ: uideor enim uidere pallidam illam Iesu faciem, ac moribundã, ab ipsis rupibus, siccisq; cautibus & silicib. lachrymas excussisse: solus ille, qui semper dilectus est nuncupatus filius, neq; aliter à Deo & fotus & nutritus, quàm solent teneri infantes à tenera matre & foueri & enutriri: solus, inquam, ille fera omni crudelior, ac saxo durior, tam miserandum spectaculum sui cõditoris, absq; lachrymis, nedum cernere, sed proprijs manibus conficere est ausus. Nónne rursum dissimulauit uultum, aliámue præ se tulit faciem, mutauit consiliũ, ut sic dicamus, & rationẽ, quando diuinam suam naturam corporea hac mole ac forma contexit? Etenim cùm immortalis esset, incorruptibilis, inuisibilis, rebusq; omnibus locupletissimus, factus est ultrò mortalis, uisibilis, omnium pauperrimus, ac tandem, uelut corruptum cadauer, tumulo mandatus, quanquã corruptioni obnoxius fuit nulli. Superatis itaq; tot rerum monstris, atq; in pristinam redacta deintegro formam facie illa diuina, in quam tanquam in totius beatitatis obiectum, cœlestes cupiunt prospicere animi, composuit hanc amoris odam filius Dei Christus Iesus, eamq; suos edocuit, & sic cecinit: Benedicã dominũ in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Nullum tam euidens nostræ fidei in Deum potest esse argumentum, quàm cùm ipsum uultu eodem, atq; eadem mentis tranquillitate laudamus, illiq; gratias habemus, siue prospera sunt quæ accidunt, siue aduersa. Nimium enim is tener est, ac delicatus, qui in secundo rerũ suarum euentu laudat Deum, in contrario uerò blasphemat, aut saltem ingemiscit, & lamentatur. Et sicut quidem carnis mollitudinem suas in nobis partes exequi permittimus, ita infractũ animũ, inconcussumq; ac sui semper similem, in uiro cœlestibus disciplinis mancipato requirimus. Alioqui illud in primis contingere est necessarium, quòd mens humana continuis exagitetur curis & permotionibus, hisq; diuersis & uarijs, cùm diuersa, planeq; inconstantia ac uaria, etiã sub unius horulæ momentũ accidere penè omnia conspiciamus. Quare danda erit opera, ut

D in uno perstet immobilis tenaxq; propositi iam in Deo concepti tenore: qui Deus ut ea maximè omnia, quæ corruptioni debita sunt, auersatur, ita præ cæteris inconstantẽ nutantemq; animum fastidit & execratur. Laudandus est igitur semper Deus, quoquouersum se sors uertat humana, & fortuna. Benedictus dominus, aiebant pastores illi in uate quodã, quòd diuites facti sumus. Censes'ne eastam molles pastores in segetum populatione, aut gregum inedia & morte, eadem laudis diuinæ notas potuisse occinere? Quotus enim quisq; est, etiã ex his qui mundo abiecto, cœlum iam manibus attigisse uideri uolunt, qui non summopere doleat, excrucieturq; animi, si aut Padus ruptis aggeribus sata inundauerit, aut Syrio ardentiori afflatæ uites exustæ fuerint, uel imbre è nimio luxuriantes uim omnem uuarum in pampinos, frequentésue clauiculos deriuauerint? Quàm uereor ne cõmodis incommodisq; rerum harum inferiorum, diuinam erga nos metiamur beneuolentiam: cùm ignorare tamen nõ debeamus, cœlestem patrem suos sub flagris ac uerberibus erudire solitum, non delitijs fouere. Quomodo igitur cunq; res contingant, uir spiritualibus assuetus delitijs, cum Christo, quem in omnibus sequi debet, ex animo dicat, Benedictus dominus in omni tempore, siue nubilum id sit, siue serenũ. Semper laus eius in ore meo. Sint mihi ubertim diuitiæ, sit peculium, sint numerosi greges, sint liberi, sint honores, semper laus eius in ore meo. Sint contrà inedia, fames, ærumna, paupertas, languor, morbus, ac tandem filiorum orbitas, semper laus eius in ore meo. Itaq; absurdissimum illud quidem, minimeq; ferendum in Christiano uiro, quod à Cicerone prolatum legimus: Bonum, inquit, liberi, misera orbitas: bonum patria, miserum exilium: bonum ualetudo, miserũ morbus. cùm apud nos nihil malum, aut miserum existimari debeat, præter peccatũ: hoc excluso, nescio sanè quid mali nomine uocari debeat, ac possit. Igitur In do-

In domino laudabitur anima mea: audiant mansueti, & lætentur.

Deuictis, inquit, tentationibus, non mihi quidem laudem, meisq́ue uiribus ac studijs arrogabo, sed Dei misericordiæ illud totum feram acceptũ. Fas enim est, ut illi qui uim ad superandos hostes suppeditauit, laudũ magnitudo debeatur. In domino gloriabitur anima mea, legunt Hebræi, uel de domino: ut sit sensus, Totis animæ affectib. de domino, deq́ue eius bonitate gloriabor. & est ferè idem, quod nonnulli uertunt, Laudat anima mea dominum: nam de domino gloriari nihil aliud esse arbitror, quàm laudes eius, maximo quantũ possis affectu, prædicare. Audiant hæc itaq́ue omnia mansueti, & lætentur. Vide grati animi argumentum. Non possunt quidem non supremũ in modum lætitia affici mites ac mansueti, simulac audiunt suæ sortis homines à Deo in afflictionibus nõ deseri, atq́ue propterea diuinum nomẽ ad cœlum usq́ue efferre. Porrò mansuetos uocat illos, qui cruci libentius sese submittunt, quàm cuiuis eminentissimo principi aut regi: etsi non me clàm est, à nonnullis mansuetudinẽ, uirtutem eam dici qua quis facilè, natura duce, iræ ardorem temperat & extinguit: uerùm mansuetudo etiã lenitas est, ac quædam cum aptitudine morũ iuncta facilitas. Fel. tamen uertit, humiles: alius uerò, oppressos. Quare sit reddit Paraphr. In laudando domino occupata erit anima mea, ut audiant qui aduersa patiuntur, & recreentur. Vnde à quodam psalmorum interprete admonetur lector his fermè uerbis: Nunquã psalmum hunc intelliges, nisi graui tribulatione per Deum liberatus: tunc laudabis Dei benignitatem, & dulcedinẽ misericordiæ eius. An uerò nostra quoq́ue ætate oblata nobis sit propter aduersitatũ frequentiam, occasio laudandi Deum, equidem nõ ignorare possum: licet interdum adeò extra me in dignioribus curis occupatus fiam, ut uix me esse hominem sentiam: sentio tamen tunc demum, cùm proborũ in rebus gerendis modestiã, lenitatemq́ue animi à nonnullis uideo B suspectam haberi. Illi, ut suus est mos, agant: ego uerò interim uel usq́ue ad raucedinem clamabo, Audite, audite mansueti, & lætamini:

Magnificate dominũ mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum.

Non mirum enim si quis diuino numine afflatus, nõ solùm ipse propter incredibilem, quam in se sentit, cœlestis perfusionis lucem, lætitia gestiat, uerumetiam alios ad idem mentis tripudium prouocat, cùm causam mox, quamobrẽ lætari debeant, infert:

Exquisiui dominum & exaudiuit me, & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

Ne quid sibi uelit illud, Magnificate dominum mecũ, diutius quæras, breuibus id exprimit Paraphr. Laudibus, inquit, quantum potestis maximis, efferte dominũ, extollamus nomen illius unà omnes. Ex qua quidem interpretatione admoniti, censemus nihil aliud esse dominum à nobis magnificari, quàm eo nostro illũ laudari proposito, quo apud omnes: quemadmodũ in seipso maximus est, supraq́ue omnem magnitudinẽ infinitè excelsus, ita magnus existimetur, colaturq́ue passim ab omnibus. Cæterũ, in idipsum, Hebræis est, unà, simul, pariter: & est sensus: Non uos pudeat pigeatq́ue, ô mites, ô à mundo despecti & oppressi, tam bonũ principem unà mecũ, qui toties uim illius bonitatis expertus sum, laudare magnificareq́ue, atq́ue eius nomen, quanto ualetis conatu, extollere: nam & ego quidem in tribulationẽ grauissimã sæpenumero prolapsus, illũ mihi semper quærendũ esse duxi. Nec sanè id quidem frustra: nam me actutũ ab oppressionũ mole leuauit, non secus q́ue extraxit, ac solent matres tenellos filios à periculo aliquo imminenti exterrefactos. Sic Fel. Ex omnib. trepidationib. meis eripuit me.

Accedite igitur ad eum, & illuminamini, & facies uestræ non confundentur.

C Cùm hæc & similia nimirum lego, uideor mihi uidere mortaliũ animos in caligine errorum densſsiſsima æquè uerſari, atq; hi conſueſcunt, qui labyrinthum aliquẽ ingreſsi, hòc magis in ſinuoſis illis gyris horſum ſurſum implicanẽ, quò ex ſeſe abſq; lumine aut filo, tam confuſas uiarum ambages egredi nituntur. Labyrinthus enim uita hæc eſt: Chriſtus uerò ſolus, ne lumẽ aliud imagineris, fax ac lampas: fili aũt glomus, fides: qua quidem noſtrarum operationum dexteræ unita ac colligata, præuio ſemper Chriſto, non labyrinthum iam quendam, ſed profundiſsimã errorum noctem illæſi ſuperamus. Acceſſerunt enim antiqui illi patres olim ad Moſen, ad iudices, ad Prophetas: uerùm ex his quis unquã ſe lucem eſſe teſtatus eſt, quemadmodum Dei filius, qui in Ioannis Euangelio clamat, Ego ſum lux mundi? Nónne de uiro illo ſanctiſsimo, quo nemo unquam è natis mulierũ ſurrexit maior, ſacer refert ſcriba, quòd nõ erat ille lux? Lux itaq; Chriſtus ſolus eſt, cuius beneficio nõ tantùm corpora hæc inferiora & uiuunt, & incrementũ ſumunt, quantum mortalium animi, quorum lumen propriũ ac uita, ipſe eſt: quo abſente, non ſolùm tenebroſo cuidã mortis generi ſunt obnoxij, uerumetiam nihil omnino ſunt. Omiſsis itaq; rebus cæteris, quæ aut carent lumine, aut falſum illud quidem pollicentur, ut ſunt cogitationes illę, aut opera quoq;, quæ ab humana ſolũmodo proficiſcuntur ratione ac uoluntate, accedite ad eum, & illuminamini. Ipſum, ipſum adite: ipſe enim eſt, non alius quiſpiam, qui illuminat omnem hominẽ uenientem in hunc mundũ. In ipſo uita eſt, lux, pax, & omne bonũ: in cæteris uerò tenebrę, nox, mors, atq; omne malum. Haud ſanè uerendũ, ut in tam ſancta de obtinendo Chriſti lumine fiducia repulſam patiamur (ſic enim interpretantur, Et facies ueſtræ non confundentur) quin potius illud timendum, ne noſtra timiditate, puſillitatéue animi offenſus, radios illos ſuos bonitatis, alioquin omnibus ex æquo patulos, ſubtrahat: quos illis tantummodo perpetuo quodam influxu exerere ſolitus eſt, qui idcirco tam beatiſ-
D ſima luce perfunduntur, quòd illam abſq; hæſitatione & rogant, & iam ſe, propter ſpem certã, exoraſſe certò ſciũt. Quare illa nõ paruipendenda eſt Pauli adhortatio, qua nos admonet, ut cum fiducia accedamus ad thronum gloriæ eius. Fel. tamẽ hunc uerſum ſic legit: Reſpexerunt ad eum, & cucurrerũt, ſiue illuſtrati ſunt. quod quidem duplici ſenſu niti uidetur: altero quo, Ad eum, ad ipſum referatur Deum: altero uerò ad ſeſe. Prima quidem interpretatio concinna admodum uidetur, atq; apta ad ea, quæ dicta ſunt: ut ſic uates, qui, ſimul ut dixit diuinos oculos ad ſuas reſpexiſſe calamitates, breui ueluti concluſione rem nectat hoc ferè modo. Poſtquam me in miſerijs adiutum, atq; adeò ab infinitis periculis tum animæ, tum corporis ereptum à Deo audierũt, reſpexerũt illicò ad eum, ac facto uelut agmine certatim cucurrerunt: uel reſpicient, ut uertit Fel. & accurrent, ſimili modo ſe, ſuaq; omnia Dei fidei committentes. Si uerò ad ipſum uatem illud referas, ut nonnullos referre uideo, ob illa quę ſequuntur, is erit ſenſus, tanquam uates de ſe dicens, alium introducat: quod genus locutionis nonnunquam, etſi non frequenter, in ſcriptura legis diuinæ poſitum cernimus. Aſpicient, inquit, homines illum, hoc eſt, me, atq; admirabundi conſiderabunt, accurrentq; tanquam magnum quoddam uiſuri; nec quidem pudefient, ut ii ſolent, qui uiſa re illa, ad quam tanto ſtudio contenderant, illuſi reuertuntur, quippe quòd non ea uis rei illi inerat, quam prius animo conceperant. Cernebant enim uatem afflictum, deſpectum, irriſum, oppreſſum, à proprijs laribus, à patria, à ſinu deniq; ciuium eiectum, tam ſubito fauore erectum. Vnde ſtupentes hæc inter ſe,

Iſte pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum, ex omnibus tribulationibus eius ſaluauit eum.

O immenſam, aiunt, diuinæ beneficentiæ largitatem. Iſte profugus, miſer, proſcri-

A proscriptus, ab omnibus contemptus & eiectus, tam Deo charus est, ut cùm primum eius opem implorauerit, statim adiutus sit, atq; à tribulationibus illis tam sæuis, tam immanibus, tam humanæ uirtuti imparibus, ereptus. Quis hæc grandia non fateatur, ac stuporis plenissima? Audi & miraculo propiora:

Immittit angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.

Solet enim diuina bonitas suos ita in ærũnis ac laborib. illis, quibus tota hæc uita referta est, & tutari, & illæsos reddere: ut penè nihil aliud cogitare uideatur, quàm ut illos in eo rerũ culmine statuat, quò conspicui mundo, dij magis quàm homines reputẽt: quę quidẽ felicitas non ociosis, aut in rebus huius mundi occupatis contingere unquã potuit, uerùm desudantibus, atq; à iustitiæ semita ne passum quidem deflectentibus. Sunt & qui etiam (exemplo, ut aiunt, Dei, cui sui maximæ, ut dixi, sunt curę) nihil omittũt, quò suos cõsanguineos, licet ineptos, aut affines, aut saltem eiusdem patriæ homines summopere extollant, atq; inter primos ciuitatis collocent, ut ferè insanire uideantur, si quod quærunt non assequuntur. Atqui forsan id superbiæ atque ambitionis in rebuspublicis atq; urbium magistratib. tolerari posset, utpote in huius mundi gloria ac fastu uersantibus, atq; ad eum certatim omnibus accurrentibus, passimq́; conspirantibus: at in templis id uirus, templorumq́; prouentibus & honoribus inueniri, quorũ honor ac gloria ea tandẽ esse debet, ut unusquisq; paruo minimoq́; cõtentus, nihil in terris magnũ, nihil'ue gloriosum arbitretur, nisi mundo ingloriũ esse, ac omniũ abiectissimũ, quis bonus æquo ferat animo, & potissimũ cùm nulla uitę aut doctrinę habeatur ratio, sed illa tantũmodo, quòd cõsanguinei sunt, eiusdemq́; regionis incolæ? Nemo unquã, inquiunt, carnẽ suam odio habuit. Infelicissimũ profectò carnis genus, atq; ab animo prorsus amputandũ, illorũ præsertim qui B idcirco in templis ac claustris uitam degunt à uulgo remotã, ut tranquillius res suas cum Deo, qui in purissimis solummodo, ac penitus à turbis semotis animis habitat, pertractent, non ut carnem illam suam, turpissimo omnium exemplo, & foueant, & reclamante quoq; natura, in altum euehant. Sed ad Psalmũ. Diuus Hieronymus ex Hebręo sic reddit hunc uersum: Circundat angelus domini in gyro timentes eum. Fel. uerò sic: Moratur, siue castrametatur angelus domini in circuitu timentium eum. Sumpta enim occasione uates à sua liberatione, ut in psalmi titulo est dictum, fidissimã angelorum circa homines custodiam celebrat, & ait, quòd dominus adeò erga suos uigilans custos est ac insomnis, ut uelit etiam uniuscuiusq; angelum ad sui, ut sic dicam, clientis tutelã castra circumponi, ne uidelicet ab inimicorum castris hinc inde circumfusis lædatur. Quòd uerò noster interpres transtulit è græco, Immittit, Septuaginta transtulerunt, Irruet, quòd eadẽ dictio Græcis sit, immittere, irruere, inuadere, inijcere: utraq; tamen uersio obscurior, quanquã nõ me præterit, immittit, à nonnullis ita interpretari, quòd angelus tanquam minister, diuini fauoris influxum, in electorum custodiam immittit. Quòd si porrò, qui sint electi, à tardioribus ingenijs ignorari dicuntur, addit uates, quòd hi sunt, qui timent dominũ. Si rursus, unde istiusmodi timore affecti queant cognosci, interrogor: respondeo, à præceptorum Dei obedientia: Vbi (inquit lex sacra) est timor, ibi etiam mandatorum obseruatio. Ergo in obtemperando diuinis iussionibus, is facilè dignosci potest, qui in electorũ numerũ ascitus sit: alioqui in uia stertentes fidei, ac in media ipsa luce hallucinantes, præ se absq; dubio ferunt, ab electione Dei æterna exclusos esse, atq; propterea tutissimis angelorũ castris haudquaquã muniendos. Verùm ut non sit alia cœlestium spirituũ custodia ac defensio, aut aliæ quoq; pro tutandis electis excubię, num ille quidem qui magni cõsilij angelus appellatur, cum suis castris, suaq́; tutela deesse poterit? Non deerit certè, quandoquidem se nobiscũ fore usq; ad consummationẽ seculi pollicitus est. O fidam supra humanum atq;

C angelicũ præsidium, custodiã. Vult tamen dux noster ipse omnipotentissimus,
& imperator, suos secũ ad nostri tutelam & defensionẽ habere exercitus, ne ullo
prætextu, ullóue pallio nostram possimus obtegere ignauiã, querentes nos esse
indefensos & derelictos. Olim enim obsessa ciuitate Dothan per regem Syriæ,
in qua erat Elisæus, uisus est mons plenus equorum, & curruum igneorũ in cir
cuitu Elisæi. quæ quidem uisio nihil aliud præ se tulit, quàm administratorios
illos spiritus (sic eos uocat Apostolus) continuis nobis affuturos subsidijs. Quid
item illud, quod in Exodi libro legimus? Præcedet te, inquit dominus, ad popu
lum Iudæorũ, angelus meus, & introducet te ad Amorræum, & Ethæũ, & Phe-
rezæum, Cananęumq́ꝫ, & Euæum, & Iebussæũ, quos ego conterã. Hi sunt enim
populi terræ, populo illi à Deo promissæ. Verùm priusquam angeli custodiam
populo spopondisset, præceptorũ illi aceruum cõdiderat, addideratq́ꝫ, se illi sem
per affuturũ, tantum omnia, quę ei locutus fuerat, non contemneret, sed diligen
tissimè seruaret. Ecce mittam angelum meum, inquit, qui præcedat te, & custo-
diat semper in uia, & introducat in locum quem præparaui tibi. In obsequendo
igitur mandatis diuinis, huiusmodi cœlestium animorũ tutelam atqꝫ opem me-
rentur electi, ne nobis naturalem quandam purissimis illis ministris consuetu-
dinem, qua nobis uelint nolint deuincti sint, somniemus. Vos interim.

Gustate & uidete, quoniam suauis est dominus.

Quàm uerissimũ illud quidem est, diuina scilicet beneficia nõ solùm esse con
sideranda meditandaq́ꝫ, & ob oculos sedulò retinenda, uerumetiã spiritus pala-
to degustanda, atqꝫ in cor traijcienda. Idcirco uates cõmemorata angelorum ui-
gilantia erga homines, ac custodia, dono utiqꝫ sublimi & diuino, datoris bonita
tem, suauissimamq́ꝫ illius naturã ac facilitatẽ in suos nobis offert, nõ solùm qui-
D dem animo pertractandam, uerumetiã degustandam. Nam Dei munera, quæ
nunquam desunt mortalibus, nemo tam scelestus est & impius, qui non interdũ
uoluat animo, ac cogitet à Deo esse: uerùm illorũ gustus & suauitas ad illos tan-
tùm pertinet, qui nihil aliud in terris iam expetunt & amant, præter Deum: hi
electi sanctiq́ꝫ uocantur & sunt, cæteri uerò etiamnũ dubij, ut sunt fermè omnes
quos nostra hac ætate, fœdo omnium exemplo, cernimus pede altero inter reli-
giosos cœtus manere, altero uerò terrenis negocijs ac quæstubus fixos esse &
occupatos: rarò enim hi gustant, quàm suauis sit dominus, quàm bonus (ut uer-
tit Fel.) quàm benignus, quàm super mel & fauum dulcis. Duos quidem pedes,
hoc est, omnes animæ affectus, non illos aut illos, à nobis exigit purissimum at-
queadeo simplicissimũ illud nomen. Quare id summopere cauendum, ne dum
hinc à mundi amore pellecti, ab infinitis terrenarum rerum curis impetimur, il-
linc à memoria pollicitationũ Deo per nos factarum urgemur, ancipiti progre-
diamur passu, atqꝫ illi faueamus parti, quæ modis omnibus à nobis est extirpan-
da. Vis uno uerbo rem totam concludi? Vult totum hominẽ Deus, uult animũ,
uult cor, uult spiritũ, uult omnes animæ affectus, uult corpus deniqꝫ ipsum bru
tum. Cæterũ gustus ad uoluntatẽ seu amorem attinet, uisio autem ad intellectũ:
in quibus sanè rebus tota animę beatitudo posita est. Vtra uerò potior sit, in hac
uita maximè, fateor me nescire. quanquã scio statim quosdã mihi responsuros,
satis illud tritum, quòd non possumus amare incognita. Sed nostrum id nõ erat
institutum. Illud tamen unum me ignorare haud dicam, totam uim Euangelij,
in qua tanquam in speculo nostram contemplamur beatitudinem, à carcere, ut
aiunt, ad metam, illam in primis auream resonare dictionem, AMOR. Porrò si
primam rerum originem respecto, si cœlum, si terram atqꝫ eius ornatum ac cul-
tum intueor, si diuinum de recuperandis hominibus in Deo consiliũ, si eius filij
ad id negociũ delegati aduentum, natiuitatem, miracula, ac demũ ærumnas cru
cemq́ꝫ cõsidero, uidentur hæc mihi omnia sub una hac tantũmodo dictione con
cludi,

A cludi, AMOR. Ad hæc, quid aliud totius Legis, prophetarumq́ omnium summam, qua beati efficimur, in unum colligit nodum, nisi AMOR: qui quidē non tantū ab anxia diuinæ naturæ peruestigatione, & quæ in terris ferè est nulla, cognitione, oriri solet, quantum à simplici in Deo spe ac fiducia. quinimò duo hæ optimæ in anima partes adeò simul cohærent, & indissolubili cōnectunt uinculo, ut una sine altera esse omnino nequeat. Non parū enim (meum iudiciū simpliciter profero) religioni nostræ decederet, si è cognitionis magnitudine, quæ tenuissima est, nostrū in Deum amorē metiremur, qui immensus esse debet, cùm diuinarum rerum notioni quidam sit in terris præscriptus finis & modus, ultra quem uelle progredi nefas esset: amori uerò nullus præfixus sit terminus ac modus. Vnde quidam ex sanctioribus nostræ professionis uiris olim interrogatus, quis modus in diligendo Deo deberet esse, Modus, inquit, sine modo. Nec sanè aliud spectasse Euangeliū iudico, cùm iussit Deum toto corde, tota mente, atq́ anima & uiribus à nobis diligi, quàm in Deum amore illo nos ferri debere, qui modum nesciat ac mensuram. Hæc igitur cuncta longè antequam euenirent prospectans uates, ac præuidens cœlestis huiusce amoris gustum ante Christi aduentum ferè nullum per simplicem magis in Deum fidem ac spem sensuros homines, quàm per rerum earum notionem, quæ nullatenus humano ab intellectu percipi possunt, exclamauit,

Beatus uir qui sperat in eo.

Verum quidem illud etiam est, atq́ à sacra lege non semel celebratum, maledictum scilicet esse hominem, planeq́ execrandum, qui in homine sperat & confidit. Verissimū & illud, benedictum eum sanè esse, ac beatū omnino, qui in domino spem suam collocat & fiduciā. alioqui certè tanta interdum rerū confusio inter homines cōmiscet, cùm alter alteri plus quàm par est fidit, ac uicissim sese
B mutuis quibusdam uicissitudinibus fiduciæ ac spei confouent, ut non maiori cōmisceatur fretum aliquod ui uentorū ingenti concitatū, funditusq́ euersum. Quàm falsus is quidem est, qui in homine quamuis amico & probo, adeò ex animo confidit ac sperat, ut nullo unquā tempore aut occasione, eum mutari posse cogitet. Ea enim animi inconstantia mortalium pleriq́ affecti sunt, ut amicum quamlibet charū facilè fallant, modò id uel sibimet, uel rei illi, quā magis amant quàm fidem, inseruire posse uideant. Et ut quidem huiusmodi fallendi studiū in uulgo natura leuissimo ferendū sit, in magistratibus tamen ac rerumpublicarū & Ecclesiæ primatibus neq́ ferendū, neq́ nominandū. Sed illud unum hac in re potest esse remediū, ne quis quotidie ab amicis se deceptū expostulet, dicatq́ imprudens, non putaram, si titubantē spem in homine, qui fallere consueuit, posuerit: in Deo autē firmam ac constantē, qui ita à deceptione remotus est, quemadmodum à cæteris animi uitijs quibus implicati sunt homines, natura semotus est ac alienus omnino. Quare non absq́ ratione uates exclamauit, Beatus uir qui sperat in eo: hoc est, felix ille, qui fidei illius sese committit penitus. Quocirca

Timete dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum.

Contrà uerò,

Diuites eguerunt & esurierunt.

Elegantissima hîc quidem antithesi usus propheta, scribit, nihil nō, quod ad uitæ usum faciat, abundè in Deo sperantibus, eumq́ timentibus suppetere, inopia interim laborantibus huius seculi diuitibus & potentibus, quos secundum Hebræorū literā leones appellare libuit. Sic Fel. Catuli leonū inopes facti sunt, & esurierunt. Dictio enim, quā noster interpres diuites uertit, magis prophetæ sensum exprimit, quàm uim uocis. alioqui dicendum erat, leones iuniores, qui ob recentiorē ætatem, magisq́ uiuidam, ferociores sunt, atq́ ad prædam ualentiores, inedia facilius ac fame deficient, quàm hi qui timent dominū: nam nihil

C deesse potest tam charis Dei amicis. Verùm (ut dixi) diuites hîc à uate descri-
buntur, feroces insuper, rapaces, usuris rem suam accumulantes, iniusta lu-
cra sectantes, de aliorum fundis atq; agris posteris suis diuitias comparantes,
& demum de miserorum ciuium sudore & ærumna feliciter uiuentes: hi nempe
omnes à pastione illa æterna, qua pauperes solummodo spiritu recreantur, & ui
tam habent, tum hîc, tum in futuro uitæ statu ieiuni erunt. Esurientes (canit
Deipara uirgo) impleuit bonis, & diuites dimisit inanes: uacuos scilicet super-
no illo cibo, quo uel summis labijs degustato, in eum conualescit anima uigo-
rem, qui ab interitu tam longè abest, quàm longè inuicem absunt lux & tene-
bræ, mors & uita, felicitas & miseria, esse & non esse. Ne putes, ait glossa, hîc
dici de terrenis rebus, quæ nullius precij sunt, sed de spiritualibus. quanquam
non rarò quidem eos ipsos etiam diuitijs multis turgidos atq; elatos, uidimus ad
tantam rerum omnium inopiam deuenisse, ut aut fame interierint, aut ad poste-
rorum exemplum à diuina prouidentia seruati, uitam miserrimam utcunque
traduxerint, nihilo tamen secius meliores effecti, quàm prius fuerant, cùm fortu
nam capillo (quod aiunt) tenere uisi sunt. Hi enim in limo limosam, ut sunt me-
riti, degunt uitam.

Inquirentes autem dominum non minuentur omni bono.

Fel. non indigebunt uertit. Alius uerò, non deficient ullo bono. Quare uer-
borum horum omniũ sensum Paraphr. quemadmodum uenustè & uerè, sic bre
uiter colligit hoc modo: Qui potentia leonibus similes uidebantur, ad inopiam
redacti sunt, & famem passi, cùm interim quærentibus dominum nihil defue-
rit unquam. Atqui considerandum, quomodo nunc uates eosdem ipsos inqui-
rentes dominum uocat, quos superius sperantes in domino, eumq; timentes ap
D pellauit: quò animum aduertamus, nulla ferè alia ratione aut uia posse Deum
inquiri quàm illa, quæ spe fideq;, ac erga Deum ipsum timore ac reuerentia ster
nitur, atteriturq; pedibus euangelizantium pacem, uel, ut inquit Esaias, euange
lizantium bona. Ac ne illorum spes interim & timor nequicquam esse uidea-
tur, continuis sese macerant abstinentijs, inedijs, cruciatibusq; corporis sponte
susceptis, uigilijs, & ijs quidem diuturnis & constantibus: quibus sanè rebus &
indicijs, quantum sit illorũ studium & conatus res eas superandi, quibus pror-
sus deuictis, uirtutes omnes animi stabiliuntur, firmanturq; in Deo, sed in pri-
mis pertinax illud propositum inquirendi Deum, quod unà esse cum spei, timo
risq; diuini habitu diximus, omnibus testatũ esse cupiunt, hi certè non minuen-
tur omni bono: quod quidem bonum, ne diutius in diffiniendo summo bono
scholas omnes philosophorum inuicem concertantium peruestigemus, Chri-
stus est: quo adepto, summa illicò præstò est felicitas illa animorum, quam beati
tudinem appellamus: uerùm his tantummodo, qui non tam cognitionis regula,
quàm amoris ac fiduciæ illum inquirunt. Quare ne longius aberretur,

Venite filij, audite me, timorem domini docebo uos.

Timorem hîc uocat uates cultum Deo syncerè impensum, quem sanè suos e-
docturum spiritus pollicetur, illosq; filios uocat. Quid ni filios appellet, cùm il-
lorum teneritudinem atq; infantiam assiduis alat cœlestium donorum alimen-
tis, quò tandem in uiros coalescant undequaq; perfectos? Filioli mei, inquit
Paulus, quos iterum parturio, ut reformetur in uobis Christus. ad hoc enim su-
pernis gratiarum archiuis, ac thesauris tam copiose à Dei spiritu ditamur, ut
Christus tandem in nobis reformetur, in ipsoq; per amorem, cultumq; illum
transformemur, quem hîc timorem domini appellat Propheta, quem secutus
Paraphr. sic reddit: Venite quotquot discere cupitis, & auscultate mihi, quo pa-
cto uerè coli uelit dominus, docebo uos. Et quid sit illud, uenite, interpreta-
tur

A tur Fel. præparamini. Venite igitur, accedite, quidueremini? pater est qui uos inuitat, rogatq́; ac quibusdam ueluti crepundiis & crepitaculis ad sese allicit. Ceterùm timorem huiusmodi, qui in Dei religione positus est, è libris utcunq; discere possumus: sed parum illud quidem, nisi is cuius id donum est, illius cognitionem suppeditet, nosq; in filios illos quos hîc ad cõdiscendam timoris huiusce doctrinam prouocat, misericorditer accersat, moueatq́; ad ea appetenda, quæ alioqui neq; per nudum nostrum arbitrium, neq; per nostram duntaxat uoluntatem nancisci idonei sumus. Negocium id spiritus Dei est inprimis, non hominis nimium per sese ad diuinas contemplationes lusciosi & tardi. Ergo

Quis est homo qui uult uitam? qui diligit dies uidere bonos?

Fel. sic: Quis est uir qui uult uitam? qui diligit dies, ut uideat bonum? Paraphrastes uerò clarius: Quisquis cupis fieri longæuus, & multis annis uiuere feliciter, cohibe linguam à maledicentia. Idcirco enim annorum prorogatio desiderari debet, atque à Deo peti, quò diuinus per nos cultus latius propagetur, inseruiaturq́; uirtutibus ac numinis immissionibus, non curis seculi aut uitiis, inter quæ ea quibus lingua infici solet & maculari: indeq́; animus ac mens non inferiorem sibi uendicant locum. Susurratione enim murmurationeq́;, ac quammaximè inquinatur anima, obtrectatione, periurio insuper & blasphemia, fœdari cernimus non solùm linguam, uerumetiam & cor & animum. Imò, ut rem clarius exprimam, à contaminato corde huiusmodi turpes erumpunt fructus. Quocirca inter prima diuini cultus rudimenta id potissimum à uate ponitur, linguæ scilicet candori ac munditiæ assuescere: nec facilè quò nos uocat animi petulantia atque ira, claustra alioqui summo naturæ artificio occlusa, laxemus linguæ.

B Prohibe (inquit) linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.

Priuanda est igitur his duobus potissimum telis lingua, ne quem scilicet aperta lædat iniuria, ne quem dolosa & occulta. Natura enim hominibus cùm data sit à Deo lingua, ut alter alteri suos aperire ualeat cõceptus, tum ut ipsum suũ fabricatorem laudibus efferat, atq; eius nomen diuulget, insigne erit flagitium tam nobili abuti instrumento ad concinnandas fallacias, iniuriasq́; illas, quæ & homini incommodum, & Deo cõtumelias inferant. In lubrico quidem cùm sita sit, facilè in eam sæpenumero prolabitur intemperantiam, ut ea quoq;, quæ non uis, impudentissimè effutiat. Iam illud scitè à Salomone dictum, quòd os lubricum operatur ruinas. Sed illud horrendum, quod inquit Christus: Ex uerbis enim tuis iustificaberis, & ex uerbis tuis condemnaberis. Iactis itaq; cœlestis doctrinæ fundamentis, quæ in linguæ sanctitate posita esse affirmat uates, ad reliquum erigendum ædificium transit, & ait:

Diuerte à malo, & fac bonum, inquire pacem & persequere eam.

Audisti'ne unquã breuius ad totius sacræ legis uim exprimendam compendium? Fuge, inquit Paraphr. malum, & fac bene. Sic sanè res habet, ut in malo euitando solertia nihil propémodum sit, nisi & ad operationes illas, quæ à fide proficiscuntur & amore, adiicias animum. Cui unquam profuit, aut fuit decori, conscissas abiecisse uestes, nisi nouas, aut saltem honestas & decentes induerit: ædes enim uetustate collabentes diruere, nec alias denuò erigere, quis non rideat? Porrò declinare à malo, est illud totum, quod à sanctissimo Christi Euangelio dissentit, longè propulsare, nec quicquã in moribus, in uita, in cogitationibus denique nostris & affectibus admittere, quod Christi uitam nõ referat. Ille uerò facere bene dicitur, qui natura ipsa prima præuia, sed imbecilli & tarda, ad ipsius instaurationẽ amplexandã quæ per Christũ facta est, totis animi uiribus

C contendit. Hinc Deum super omnia & colit & amat, illinc uerò proximũ perin
de ac seipsum diligit. Quod quidem ante Christi aduentum ad nos prorsus exo
leuerat, reclamantibus tamen naturæ ipsius antiquæ institutis ac lege. Instaura/
ta sunt igitur omnia per Christum, & quæ in cœlis, ut inquit Paulus, & quæ in
terris sunt. Quare si adhuc ad ea, quę agi oportet, cæcutis & dormis, pigetq́ꝫ à do
ctioribus haurire quæ magno absqꝫ labore non perdiscuntur, pigebit'ne etiam
compendiosam Christi uitam, in qua totius inest iustitiæ summa ac uirtus, uel
semel in die recensere? Si legem bene uiuendi certã assequi peroptas, Christum
intuere: si modestiam, si patientiam, si in aduersis tolerantiam, si fortitudinem, si
mundanarũ rerum contemptum ac neglectũ appetis, à Christi uita hæc omnia
perfectissimè discere poteris: nusquàm enim nisi in Christo, ad bene sancteq́ꝫ ui
uendum lex ac forma statui debet. Is certè cùm tantus sit, ac tam uastus, ut rerũ
omniũ molem & impleat & contineat, obuius est tamen omnibus, atqꝫ adeò pa/
tens, ut nemo tam abiectæ sortis homo sit, qui tam excelsę rei consuetudinẽ non
assequatur & obtineat, modò sui prorsus ipsius immemor, in illum, quantũ in
se est, per amorem & desideriũ ardentissimè feratur. Hîc certè non exacta admo
dum legis cognitio, non linguæ, nõ artes, non humanarũ rerum doctrina, addo,
& diuinarum anxia illa solicitudo & inquisitio in primis requiruntur, sed amor,
sed puritas, sanctaq́ꝫ fidei simplicitas, ac quędã in moribus (ut sic dicam) Christi/
formitas. Induite dominũ Iesum Christũ, aiebat Paulus, & sat est. Quid breuius
dici potuit? quid rursum utilius? posito enim circa nos, supra nos, infra nos, & in
nobis tandem Christo tanquã uestimento, nihil iam deerit, quò minus supra su
premos spirituũ cœlestium choros statuamur. Eo quidem obtento, illud potissi
mum euenire necesse erit, quòd quemadmodũ cætera illa, quę ad assequendum
tot laborũ nostrorũ præmium conducunt, facilè obtinemus: ita pacem maximè
D eam, qua tum omnibus, quibus cum uiuimus, cõmodi sumus & gratiosi, tum no
bis quoqꝫ qui adeò pacata conscientia, tranquilloq́ꝫ animo, cum Deo primũ, po
stea cum hominibus omnia pertractamus, ut cœlestes quodãmodo in terris dij
uideamur, non solùm inquirimus, uerumetiam studio omni & conatu, ut perfe
ctè illam habeamus, contendimus. Idcirco addit uates: Inquire pacem, & perse/
quere eam. Res est enim, quæ nisi maxima ui animi ac nisu apprehendi potest:
adeò multæ uariæq́ꝫ inter homines interdum rixarũ incidunt, atqꝫ odiorũ occa/
siones. Non furit quidem æstus in mari tam sæuè, orta tempestate, quàm respu/
blica illa, aut hominum aliàs cõgregatorũ multitudo, rupta pace, & furit & insa/
nit, dum in sectis diuisa, alter alterũ & lingua & ferro, &, quod est scelestius, ue/
neno persequit̃, & atrocissimè insectatur. Fugato enim semel à nobis Christo,
qui pacem tam diligenter nobis, cùm iamiam è terris discessurus esset, tanquam
bonorum omniũ nexum ac summam cõmendauit, cuiusq́ꝫ æternum in sinu pa
tris domiciliũ pax est & quies, quid in mundo aliud uidere cogitamus, quod nõ
sit bellorũ discordiarũqꝫ plenissimũ? Quot urbes (malùm) excisas? quot respubli
cas? quot familias? quot uel integras regiones, religionesq́ꝫ è fundo erutas, tum
legimus, tum nostris quoqꝫ oculis uidimus, propter dissidiorũ rabiem atqꝫ im/
petum? Atqui in infidelium conuentibus ac populis bella esse & discordias quis
iam miretur, cùm absqꝫ Christo sint, ac uiuant, qui pax ea est, quæ exuperat om/
nem sensum? at in Christianis cœtibus, in oppidis atqꝫ urbibus Christi fonte in/
tinctis, in templis ipsis quoqꝫ in Christi nomine erectis pacem nõ esse, sed rixas
& cõtentiones, magis mirandũ est, q̃ si in medio ipso Galliarũ centro Hispanien
ses quis profiteat̃ partes, aut in Britannia Gallicas: quanq̃ id in Italia nulli iam
detur opprobrio, cùm à multis iam retrò annis omni nationũ omnium sceptro,
ne dicam libidini, gens hæc prostituta sit. Vnde aut hîc in Pyrenęo monte educa
tus res Italas moderet̃, aut ille in ripis Rhodani seu Rheni altus, aut alius quoqꝫ
è Mæotide, si lubet, emergat palude, ac nobis imperet, non eousqꝫ mirabimur,
uti

A utires solemus insolitas & nouas. Quòd si etiamnum à quamplurimis, unde tanta rerũ confusio ortũ habeat, ignoratur: his una hac tantũ uocula satisfactum iri uelim, DISCORDIA. Quòd si rursus interrogor, unde nata sit huiusmodi bellua, quæ crudelissimam quanq; feram immanitate superat: fatebor equidem, malum id omne à Christi absentia exortum, quemadmodum ab illius præsentia non secus bella omnia ac rixæ sese subtrahunt & fugantur, ac uulgus solet seditiosum, in discordiasq́; procliue sedari, uiso principe aut rege. Quoquo se modo res habeant, id nobis unum maximopere curandum erit, ut tanto nos studio & conatu, pacem saltẽ animi, si corporis inter uiperas coniecti non possumus, inquiramus, quò tandem illam assequamur, apprehensam uerò mordicus teneamus. Id enim significat, & persequere eam. Nam

Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum.

Mirum in modum nostra perfectione delectatur Deus, atq; propterea iucundo uultu, atq; oculis undequaq; lætissimis, suorum uirtutem intuetur, uti solet pater liberos intuens bene moratos, atq; ad ingenuas, ciueq; optimo dignas operationes ita aptos & instructos, ut à præclarissimis quoq; ciuibus laudentur, uulgoq́; celebrentur. Est & alia ratio, quamobrem asserat uates Dei oculos iustorum uitam contemplari, atque ad eorum preces aures facilè accommodare. Nam postquam mortales omnes generaliter admonuit, neminem seu clàm seu apertè lædendum esse, quin potius eo pacem studio ac diligentia inquirendam, ut queat aliquando apprehendi & teneri, infert, subinde diuinos oculos in probos esse intentos, quo nimirum illis, ne qua re egeant, aut à quopiam supra uires lædantur, prospicit, consultumq́; uult. Proinde si quid acerbum calamitosum'ue (ut sunt pleraq; huius mundi) inciderit, eos cumprimum ad ipsum confu-
B gerint, audit, atq; à periculis uel animæ uel corporis asserit. Quod sanè dictum à Propheta idcirco arbitror, cùm ut superbam quorundam petulantiã à miserorum oppressione arceat, cùm clarè cernunt iustorum uitam curæ esse Deo, tum ut iusti ipsi non tam præfractè potentiorũ iniurias perferant, cogitantes nullam esse in mundo tam fortem persecutionũ acerbitatem, quin statim à Dei manu, sub cuius tutela atq; protectione tuti sunt, confringatur. Nam

Vultus dñi super facientes mala, ut perdat de terra memoriã eorũ.

Ne uereamini, inquit, iusti: neque quomodo improborum ulciscamini iniurias, cogitetis: finite hanc curam Deo: facies enim domini super illos. hoc est, ut reddit Paraphr. toruo uultu aspiciet sceleratos, ut aboleat à terra memoriam eorum. Fel. item, loco Vultus domini, ira domini posuit, quò intelligas nihil aliud hîc esse uultum domini, quàm illius iram, atq; in improborum scelera excandescentiã: non quòd sanè huiusmodi affectus & ægritudines in purissima Dei natura sint, sed à signis irati hominis uoluit uates in Deo comprehendi iustissimũ illius esse consilium, suos à peruersorũ hominum contumeliјs uindicandi. Et ut quidem in hoc mundo ad innumera illorum scelera, ut est natura patientissimus, ob quædam quæ nobis prorsus occuluntur iudicia, Deus conniueat, num conniuebit etiam in supremo illo die, cùm exactissimo examine aurum à scoria, triticumq́; à palea ac bulla seligens, illud horrendum in impios iudicium proferet, Ite maledicti in ignem æternum? Putas'ne tum infelices illos Dei uultũ conspecturos iucundum & lætũ, an toruum & acerbum? Intuebitur quidem omnes Deus & bonos & malos, hos nimirũ ut damnet, illos ut seruet: hos ut ad æternos detrudat ignes, illos uerò ut in felicissimis æternorum bonorum sedibus collocet. O iudicium ab omnibus, dum hîc uiuitur, ex animo perpendendum extimescendumq́;. Cæterùm quòd hîc asserit iniquorum omniũ memoriam è terra abolendam, si non placet uiuentiũ terram, quam beatitudinẽ æternam quidam esse

C interpretantur, intelligi, ad quam quidem interpretationem tanquam ad certissimum sensorum confugiũ recurrunt: hunc uitæ esse statum dicas, quo quidem peracto, nulla extat improborum actio quæ digna sit memoria, sed æterno dedecore & infamia. Et certè suis in ærumnis

Clamauerunt iusti, & dominus audiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos.

Iusti dictio in Hebraicis codicibus non inuenitur, sed additũ puto explicandi causa prophetæ sensum. Diuina quippe bonitas nõ potest nõ præstò adesse suorum gemitibus, & orationibus illis præsertim, quę è purissimis cordis radicibus egressæ, ipsum Deũ quodãmodo ad subleuandam miserorũ sortem, quæ continuis afflictionũ procellis exagitatur, cogere uidentur. Conglomerentur sanè hinc inde angustię & miserię, tantillo orationũ igne adeò exeduntur, ut penitus in auram resoluantur, aut in sese collectæ tanquã putridum cœnum cõmarcescant. Non est quidem res ita efficax & fortis ad dissipandos hostium humani generis cuneos atq; exercitus, ut est feruida ad Deum precatio. Vnde hic uatem illud in primis asserere uoluisse arbitror, multam atq; atram tentationum nubem ab aëre isto caliginoso pendêre, tonitrua persecutionũ audiri, fulmina, ignitaq; linguarũ tela in nos spargi, ac demum uastissimã calamitatum procellam, abyssumq; profundissimã ærumnarum, per hoc mare magnũ & spaciosum mundi debacchari: ea tamen omnia, tanquã pueris quæ fiunt terriculamenta, solo orationũ flatu dissipari. Clamauerũt, inquit, ad dominũ: nec frustra quidẽ, nam dominus exaudiuit eos. Quos eos quæso? Iustos sanè, mansuetos, humiles, cuncta huius mundi pro Christo deridentes, ad iniurias ferreos, ad beneficia molles, rerum prorsus suarum cõmodarumq; immemores, aliorũ uerò memores, castos,
D sobrios, & demũ in Christum per amorẽ transfusos: horum enim oratio diuinis gratissima est auribus, cęterorũ autem non item. Nam mens, in qua huiuscemodi insunt gratiarũ dona, deiformis quodammodo fit: atq; propterea quicquid à Deo petierit, hoc certius exorabit, quò illud gratum esse Deo, & scit, & alijs persuadet. Ita profectò res se habent proborum, aliorum uerò secus. Nam clamauerunt, inquit uates in alio psalmo, ad dominũ, nec exaudiuit eos. fiat, inquit, illorum oratio in peccatum. O horrendam imprecationem: ab his enim longè abest dominus, contrà uerò,

Iuxtà est dominus his qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit.

Cùm multa sint quæ conferri queant ægrotanti refrigeria, id potissimũ uidetur, si lecto cubanti continuis assideat medicus obsequijs, soletur, excitet, ac demum sanitatem polliceatur. Haud secus quidem se habet diuinus medicus erga animas suorum afflictas, tentationumq; ui consternatas, sauciasq; aliquandò & ualde afflictas: assidet enim, pientissimus uti pater, consolatur, admonet, blanditijsq; ad reassumendum uigorẽ allicit, animat, & sanat tandem. huiusmodi enim sunt hi, quos hic uates contribulato uocat corde, spirituq; humiles & abiectos, seu ut illos appellat Dominus, pauperes spiritu, ut sunt planè omnes qui piè in Christo uiuere cupiunt. Heu quàm dirę hos manent cruces: pectore enim his opus est adamantino. Quod quidem aduertens Propheta, è sublimi tanquam specula clamans, istiusmodi quassatos hortatur homines ad hunc modũ: Quid extimescitis? hostium'ne feritatem & multitudinẽ? uestram'ne imbecillitatem? Eià adest dominus, ut his qui fracto sunt animo, opituletur, atq; eos qui afflicto sunt spiritu, seruet.

Multæ (*fateor*) tribulationes iustorum, & de omnibus his liberauit eos dominus. Paraphr.

Paraphr.sic: Multa incõmoda accidunt iusto, sed ex omnib.illis eripiet eum Dominus. Equidẽ quàm multa sint aduersa, quæ uiro iustitiæ studioso accidãt, & uideo & experior: uerùm illam quam promittit uates liberationem, non sic frequenter uidere contingit. Quis liberationẽ illam ab incõmodis appellare unquã poterit in uiro inedia, morbo, persecutione, exilio, & cæteris huius generis cruciatibus quoad uixerit afflicto? Mortemne ærumnarũ huiuscemodi finem, liberationẽ, quam hîc uates celebrat, dicemus esse? Magna profectò diuinę bonitatis ista esset laus, hominũ cœlestiũ rerum studiosorũ miserias per mortẽ solui tantummodo, nec aliud interim liberationis genus extare etiam in hoc mundo, quo tanquã excelsæ abietes inter fruteta, humilesq; myricas, electorũ animi conspicui apparerent. Quare diuinã hanc à malis liberationẽ, puto esse in aduersis patientiam; qua qui abundè ornatus est, ruat æther, ac quicquid usquã gentium est, in unum conspiret, in illumq; desæuiat, liber is erit, ridebitq; impauidus: non illius quidem pectus afflictionibus assuetũ induratum'ue, uulnus quantumuis acerbum ac letale attingere unquã poterit. Incrudescat mundus, perterrefaciat dæmon, atq; eius minister homo, ne parũ quidem remollescet, laxabitq; sese, in illa perstans fide, quòd propè est Dominus his, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu seruabit. Scit quidem, quòd

Dominus custodit omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur.

Ossa hîc uocat animi uires, solidioresq; animæ cogitationes, quibus nõ secus, atq; ossibus corpus, sustentatur, ac uires sumit. Custodit igitur dominus hæc, quæ diximus, iustorum ossa, nullumq; eorum cõteretur, uiolentia scilicet peccati. Alioqui & ossa, & nerui quoq; ipsi proborum, eosdem cum domino suo cruci affixo subeunt cruciatus. Porrò cùm diuinæ sit munificentię proprium, iuuare,
B quos, rogo, in primis iuuabit? illos'ne qui satellitio immenso sicariorũ septi nihil uerentur, an illos potius, qui cùm ab omnibus destituti sint & abiecti, uitam uiuunt miserrimã? His'ne, inquã, potissimũ, quibus diuitiæ opulentissimę sunt, quibusq; maxima in horreis uis inest frumenti, nihil nõ interim procurantibus, quò annona in dies carior fiat, tantiq; uęneat, quãti uita hominis æstimari solet, opitulabit? an illis magis qui propter cõmeatus penuriã in uicis ipsis ac triuijs ciuitatum, uitam eiulatibus suspirijsq; plenissimã effundunt? Hos igitur potius quàm illos tutari solet diuina bonitas. Cuius uices in terris cùm gerat Princeps, atq; urbiũ magistratus, danda illis erit opera, ne minimũ quidem à præscripto diuinæ legis aberrent, qua cauetur, ut omniũ suę ditioni parentiũ ex æquo curam habeant, maximè pauperũ, pupillorum, uiduarum, orphanorũ. hæc sunt enim, quæ Principũ auribus inculcari debent, ut si quid perniciosum hesterno clauo infixũ fuit, hodierno eijciatur. Cæterũ hîc ossa præ cæteris membris uates memorat, quia in ipsis texturę humani corporis maximè inest robur. Ossa eius, uertit Fel. ob id, puto, quòd obstrusioris nos mysterij per uatẽ admoneri censuit. Et est sensus: Ne, uos oro, persecutionũ crucem, uariarumq; angustiarũ molestiam exhorrescatis, ô qui in Christo uitã uiuere syncerã instituitis. Ipse enim dux noster & imperator Christus maiori ærumnarũ cumulo circũuentus, usqueadeo malis nõ cedet, ut ne os eius quidẽ paruũ ac tenue succumbat, ne de uegetiorib. interim illius membris, rationiq; obtemperantibus aliquid dicã. Vnde seruato Principe, quis populus nõ tutus? Obserua scripturarũ cõuenientiã, Os, inquit, illius nõ confringetis. Quid illud, quod in Ioanne legimus? Venerũt ergo milites, & primi quidẽ fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus est cum eo: ad Iesum aũt cum uenissent, ut uiderunt eum iam mortuũ, non fregerunt eius crura: ut scriptura impleretur, Os nõ cõminuetis ex eo. Sic nimirũ Christo obire mortem peropus fuit, sic eius amicis ac filijs est necessarium. E contrariò

Mors peccatorum pessima, & qui oderunt iustum delinquent.

C Mors peccatorum, ait quidam, infamis & obscura. Quare sumptus illi regales in funeralibus, sepulchraq; Pario lapide ac statuis perornata, nõ magis quorundam mortem præclaram, minusq; obscuram reddunt, quàm cadauera ipsa, uel feretrum multa auri ui onustum, uel numerosa præficarũ multitudo suum illud lessum eiulantiũ celebriora faciunt, ac minus putida. Verùm probum anteactæ uitæ testimonium res ea est, quæ sanctorũ obitum cùm Deo, tum mundo preciosum reddunt. Hebræis tamen is uersus aliter legitur: Malitia, inquiũt, seu noxa interficiet impium, & odientes iustum uastabuntur, seu destruentur. Quare Paraphr. sic reddit: Occidet impiũ ipsa impietas, & quotquot odio persequuntur iustum, peribunt. Illud sanè Euangelicũ hic mihi à uate dici uidetur, In peccatis uestris moriemini. Atq; hos quidem Paulus suo admodum graphice pingit colore ad Philippenses scribens: Multi, inquit, ambulant, quos sæpe dicebam uobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus uenter, quorũ gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt: nostra aũt conuersatio in cœlis est. Vis'ne clarius, tum horũ qui terrena sectantur atq; ambiunt, interitum, tum illorum uitam qui cœlestia, ob oculos poni? Nefandorum certè hominum uitam non dubia sequitur mors infamiaq; & æterna illorum obliuio. Proborum uerò uitam uita alia comitatur, & ea quidem æterna, interim autem honor, dignitas, splendor nominis. Quòd si etiam piorum quorundam hominum nomen ac famam secretissimo Dei iudicio cernimus ita ab improbis perrodi ac fœdari, ut perpetuo quodammodo opprobrio è uita decedere uideantur: nomen tamen illud in cœlis dei digito conscriptum manet indelebile incontaminatumq;. Ecce, inquit Christus, nomina uestra scripta sunt in cœlis, hoc est, æterna sunt ac splendida. Semper igitur iustorum animæ in manu Dei sunt. Verumenimuero propter assiduam obiectarum aduer-
D sitatum crucem, ac cumulum, uisi sunt oculis insipientium mori: in pace tamen decedunt, uiuuntq; illius uitæ genere, quæ ab irrationabili prorsus perturbatione, atq; interitu in hac quoq; uita immunis est. Septies enim, ait Salomon, in die cadet iustus, & surget tamen: improbus uerò in malo corruet. hoc est, in multa, & ea quidem immensa pericula sæpe incidet iustus, emerget tamen ui ereptus diuina: uerùm improbus ac scelestus ipsa malorũ mole opprimetur, interibitq; omnino, siue infortunia illa quę ei obuenient, corporea fuerint, siue ad animam spectauerint, ut sunt peccata, noxæq; illæ quibus quotidie diuinos offendunt oculos. Sed contrà,

Redimet dominus animas seruorum suorũ, & non delinquent omnes qui sperant in eo.

Illi enim, inquit, ut dixi, prorsus occumbent, proprijsq; in peccatis morientur, iusti uerò in refrigerio erunt. Obsecro, cur sanctas non dicã animas perenni beatitudinis statione in refrigerio esse, cùm ad mortem, ut inquit Ioannes, peccare nequeant? Causam uerò quamobrem id fiat, ponit uates, cùm ait, quòd redimet illos Deus: hoc est, ita se Deus misericorditer cum illis geret, ut quicquid deliquerint, non illis imputabit, sed teget potius, remittet, purgabit, ad uitamq; cooperari faciet. Et ne fortè in peruestigando, qui sint serui illi à domino redimendi, diutius immoreris, eos ipsos dicit, qui spem omnem suam in Deo collocant: hi nempe, quod dicere inceperam, delinquere haudquaquã possunt ad mortem, quia ex Deo nati sunt, semenq; Dei in se insitũ habent. Nihil ergo damnationis, clamat Paulus, est his qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Et hi sunt quidem qui sperant in eo, ut è spe tandem fiduciaq; in Deum, sanctificationẽ omnem nostrã auguremur. Omnis, inquit Ioannes, qui spem habet hanc in eum, sanctificat se. Ex qua quidem sanctificatione, quæ est sanctissimi illius seminis, qui Christus est, ubertas & fœcunditas, una prorsus

cum

A cum ipso efficitur insitio spiritus, in nouamq; anima transit, ut sic dicã, substantiam, ut ex humana fiat diuina, rapiaturq; per continuos excessus in eius penè naturã, cui concorporales facti sumus, ut inquit Paulus, & comparticipes promissionis eius in Christo Iesu per Euangelium: ubi non est gentilis & Iudæus, circuncisio & præputiũ, barbarus & Scytha, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Nexus igitur sanctorum omnium Christus est, idcirco & pax & beatitudo: cui gloria sit in secula. Amen.

PSALMVS DAVID XXXV.

IVdica domine nocentes me, expugna impugnantes me.

Haud dicere quidem possem, quantum me diræ illæ pauperũ deterreant ac miserorũ, in iustitiæ oppressores: quantum'ue ad tolerantius ferendas improborũ in iurias me hortentur, excitentq;, simulac quotidianis intueor exemplis, afflictorũ causam magis Deo curæ esse, quàm affligentium. Et cùm passim ferè per sacrũ uatis huius uolumen istiusmodi imprecationes cõtineantur, id maximè hoc in psalmo, & diffusius, & ut mihi uidetur, ardentius quàm in cæteris, pertractatur. Caueant sibi, oro, qui bonorum uitam maledictis incessunt, factoq; ueluti agmine iniuriarum, in ipsos eorumq; fortunas & nomen ea feruntur rabie, qua solent feræ in mansuetiores pecudũ greges. Sancto enim aliquando instigati furore uiri Dei, illas in osores iustitiæ eiaculantur diras, ut satius illis esset fulmine è cœlo tangi, aut Parthico traijci spiculo, quàm ab huiusmodi proborum ardore ui spiritus excitato uel semel impeti. Putas'ne cõminationem illam in Deuteronomij libro scriptam, suo uacasse mysterio? ad eumq; solum qui legem illam ueterem, imperfectam, atq; idcirco umbrarũ plenissimam transgressus esset, pertinuisse? & non potius fidei Iesu Christi, illiusq;
B professionis hominum oblocutores spectasse? Percutiet te, inquit Moses, dominus amentia, cæcitate & stupore cordis, erisq; palpitans in meridie, ut cęcus palpitat in tenebris: nihil habebis in his quæ institueris, prosperũ: calumniã & rerũ direptionẽ quotidie patieris, nec erit qui seruet. O infelicem rerum statũ. Nihil habebis, inquit, tranquillum: nulla erit pedibus tuis quies: dabitq; tibi dominus cor trepidans, oculos deficientes, & animam languidam. Vt certè hæc omnia interdum secus quàm hîc dicuntur, improbis euenire corporeis intueamur oculis: in interiori tamen conscientiæ theatro ex illis quilibet suum experitur certamen. Sentit, inquam, quàm calamitosius planè sit rerum earum quæ non uidentur, quàm quæ uidentur, quibusq; quantumuis fortunatis suus inest labor & dolor, iacturam perpeti. Bona enim mentis hòc dignitate præstantiora sunt, ac quàm illa quæ ad corpus attinent, nobiliora, quò nulli fortunæ subiecta uarietati, ab æternis, ut sic dicam, bonorum idæis dependent. Quare illorum etiam magis timendum est damnum, quàm cæterarum rerum quæ suis crebrò possessoribus exitio solent esse, rarò saluti: illa uerò suos semper cultores in tuto collocant. Atqui huiusce rei discriminisq; inter bonos & malos olim numerosæ præterierunt concertationes, sed quæ in Christum, præteritarum omnium ætatum ac scripturarum perfectionem & terminũ, tandem desierunt: à quo quidem uti ab Ecclesiæ capite in membra quemadmodum gratiæ, ita rerum earum quibus ad ipsum gratiarũ cumulũ peruenitur, doctrina proficiscitur electorum. Inter quas sanè primũ sibi uendicat locũ crux ipsa, quę est cõtinua in uita hac infelici pro Christo acerbitas. Nullas enim corporeas admittit delitias Christianæ disciplinę professio, si tamẽ unde eiuscemodi professionis haurienda sit cognitio nõ ignoremus. A Christi, puto, doctrina ac uita, Christianos suam uiuendi normã sumere oportet. Quis, oro, unquam illum dixerit Platonis discipulum, qui cùm doctrina tum uita Epicurum profiteatur? Ita sanè nunquam equidem Christianum uirum appellauero, qui Christum & uita & moribus non prorsus referat.

C Sit quispiam quidem quantumuis in literis, in uirtutibusq́;, ac in medijs ipsis templorum aris enutritus, nisi illius uita cum Christi uita consentiat, doctũ forsan illum, aut bene moratum esse affirmauero, Christianum uerò minimè. Qui facit iustitiam, inquit Ioannes, iustus est, sicut & ille iustus est: qui facit peccatum, ex diabolo est. Vides breuibus, quò se omniũ sectæ atq; hæreses dirigant. Est'ne aliquis demum qui suum cupiat Christo non fictè aut fucatè, sed seriò nomen dedere? Debet sicut ipse ambulauit, & is quoque ambulare ac uiuere: alioquin semoto à nobis Christo per prauitatem uitæ, exitio nobis erunt, non saluti, quæcunq; illa sunt quibus uulgò Christiani uideri uolumus, & religiosi. Hæc quidem copiosius forsan quàm par fuit, quamq́; meum posceret institutũ, disserui: eò enim in primis me crassa quorundã adegit ignoratio, qui nimiũ sibi quidem ob baptismum, sacrosq́; ordines ac uestes & ritus adblandientes, nihil ultra in Christi schola quærendum esse arbitrantur. Quare in diuinorũ gustu torpidi ac ieiuni, rarò, quò sua dirigenda sint consilia, multò minus supplicationes & uota, compertum habent. Ex qua quidem inscitia illud potissimũ oriri necesse est, ut oratio eorum fiat in peccatum: illisq; tumore, nescio quo, inflati miseri calamitatẽ minitentur, imprecenturq́;, quos se interdum æquiores sanctiorésue esse, ni talpæ prorsus essent, iudicarent. Excelso quippe iudicio rebus in diuinis secernendis opus est. Nunquã enim uatem aliquem ex antiquis legi mala cuipiam imprecatũ, nisi ui superna aut ecstasi concitũ, quemadmodum prophetas extitisse omnes à sacris annalibus accepimus, sed in primis Dauidem, qui è cœlo ad regnũ ascitus unctusq́;, & in quo administrando nihil aliud unquã quæsijsse uisus est, quàm populorum cõmodum, ac Dei honorem, hanc iusti doloris inuectiuam in Saulum ipsum, eiusq́; adulatores consultoresq; nequissimos, ui actus diuina composuit. Quare in exponenda ardentissima hac oda, Christũ ante om-
D nia, fidelẽ postea quemlibet, qui in angustias nonnullas insignes coniectus contra Ecclesiæ inimicos precatur, ob oculos statuamus, dicamusq́;: Iudica domine nocentes me, expugna impugnantes me.

Clarius Hebrei: Contende cum contendentib. mecum, preliare cum præliantibus mecũ. Expressius adhuc Paraphrastes: Suppliciũ sume ô Domine de aduersarijs meis, pugna aduersus oppugnantes me. Quid putas per se homines in bello tum ad corpus, tum ad animam spectante, absque Dei ope posse? Nihil propémodum, etsi suas omnes arbitrij uires in unum colligat, atque animi uirtutem ac robur promat. In hoc certè psalmo uideo animam præliandi quidem percupidam, sed omni prorsus armorum genere denudatã, idcirco imbellem: unde suæ conscia imbecillitatis, quanto maximo potest clamore Dei auxilium implorat, dicens;

Apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi.

Videor enim hîc mihi genus humanum audire, seu potius Christum uice hominum suam exponentem infirmitatẽ. Quid certè ualeat pugil in harena absq; armis illis, quibus sese à ui hostium queat defendere, aut eos quoq; offendere, clarè uideo: occumbat enim necesse est, nisi alius utriusq; generis arma suppeditet. Clamat hîc igitur homo, clamat uoluntas, clamat arbitrium, arma illa omnia quæ in tam periculoso cum mundo certamine necessaria sunt, sibi deesse. Deest quidem, quo sese tutari possit, clypeus, deest ensis, deest ipse quoq; thorax æneus ac galea, quò se uertat, oro? Pugnis sanè nudis res tanta cum tam crudeli hoste minimè tractanda est. Sanè uerò animã intueor conquerentem se penitus dearmatam, proptereaq́; alienum implorantem auxilium, & illam fortem, hostiliq; telo impenetrabilem atq; inaccessam dicam? Est (fateor) quædam in anima uis & potestas, qua nescio quid potest, & uerè nescio quid. De me autem (ut ingenuè quod sentiam loquar) illud fateri possum, me scilicet ex me, meoq; inge-

A ingenio nihil omnino posse: in illo uerò qui me confortat, omnia. Fel. uertit: Apprehende scutum & spiculum, seu hastam. Quare sic reddit Paraphr. Arripe clypeum & lanceam: clypeum nimirum, ne uulnerer: lanceam uerò, ut uulnerem. Vides, ni fallor, quomodo utrunque armorum genus à Deo petendum sit. Sua porrò familiari de Deo anthropopathia utitur uates, quò quantæ sit curæ Deo sanctorũ uita non nesciamus: simul ut eum tanquam hominem obarmat. Quid uerò clypeus, quid telum, quid gladius, quid cætera armorum nomina in bello spiritus præ se ferant, alij dicant: nobis sat est, huiusce generis armorum appellatione cùm nostram nuditatem indigentiamque, & periculum in bello tam sæuo contemplari, tum promptam Dei bonitatem, ac uirtutem in suis defendendis pernoscere.

Effunde frameam, & conclude aduersus eos qui persequuntur me: dic animæ meæ, salus tua ego sum.

Euagina, inquit, denuda ensem: seu, ut reddit Paraphr. Arma te gladio & lancea, ut occurras persecutoribus meis. Conclude, inquã, illos, ne queant euadere: seu claude galeam, quandoquidem res urget, agendumque est cominus. neque id solum quidem, sed uerbis quoque meam solare pusillanimitatem & deiectionem. Dic animæ meæ, salus tua ego sum. Solent enim hi qui ut amico in periculo aliquo immenso constituto suppetias eant sese ingerunt, atque armant, non solùm quidem re ac manu amico subsidium afferre, uerumetiã uerbis in spem bonam timidum illius animum erigere. Promitte, inquit Campensis, allaturum te animæ meæ salutem: hoc sanè impetrato, cuiussuis manus pugnet contra me, ne pedem quidem uel tantillum mouebo. Homini plerunque illi qui haud fictè dissimulanterque sua secũ reputat errata, quàm fœde scilicet ac sæpe lapsus sit, quàm B frigidè, quàm'ue oscitanter in diuinum concalescere soleat amorem, quàm durum item in se ad lachrymas habeat sensum, quàm tardum ad capessendas iustitiæ semitas affectum, quàm celerem uerò ad easdem ipsas deserendas, quàm (in quam) imbecillis ob iam obductũ in peccatis callum factus sit, contrà autem hostes fortissimi, nullum aliud salubrius potest esse remedium ad sedandam animi desperationẽ, quàm si in spiritu audiat à Deo, Salus tua ego sum. Quid cùm paternam illam, mundanã omnem exuperantem lætitiam, aure haurit cordis increpationem: Modicę fidei quare dubitasti: Non est sensus quidem in homine, non mens, non intellectus adeò in diuinis contemplationibus immersus, cui ea gaudij copia plenè uti est, ualeat significari, cùm secretissimo quodã diuini motus susurro atque afflatu se sentit anima excitari, pungique telis illis igneis, Salus tua ego sum, Remittuntur tibi peccata tua, Vade in pace. O iacula, quorum uulnere sanantur animæ. Corde profectò molli, atque (ut inquit ille) carneo hîc opus est, nõ ferreo, quò è tam suauissimo uerborũ sono, è fonte nimirum diuini amoris emanante emollitũ colliquescat in eundem ipsum ignem, qui Deus est. Sed illud cauendum, ne anima tam ardenti nota semel insignita, planeque purgata, in glaciem denuò recidat, atque in easdem ipsas rursus remigret peccatorum sordes, relabaturque præceps in id impietatis genus, ut infinitis suis erroribus addat etiã ingratitudinis culpam. Perstandũ est igitur in fide Iesu Christi, qui mihi meisque alioquin ad bona omnia occlusis, non cessat insusurrare quotidie auribus, Salus tua ego sum. Sic itaque tuis eueniat, ô Deus: contrà uerò

Confundantur, & reuereantur quęrentes animã meam. Auertantur retrorsum, & confundantur cogitantes mihi mala.

Iam mala illa uates, quibus scelesti occultissimo aliàs modo, aliàs quoque aperto, atque omnibus exposito affliguntur, enumerat. Haud semper quidem diuina animaduertere solet ultio in res istas improborum externas aut corpora, sed

C in animam potius, quæ pœnarum omnium maxima est ac magis atrox: è con-
trario uerò secus se habet in bonorum pœnis, quas sanè in uitam hanc potius,
quàm in bona animæ uim habere quotidie cernimus. Eam ob rem uitam homi-
nis in libidinum cœno sese perpetuò oblectantem, necq; ulla affici molestia aut
mulcta, profligatam omnino eam esse, atq; à Deo derelictam affirmabo: quan-
doquidem eum ipsum hominem charissimū Dei esse filium ducimus, quem ipse
flagris, molestijsq; huius uitæ uarijs & assiduis expolit, aptatq; tanquā lapidem
uiuum, cœlesti ædificio ac structuræ. Cæterùm hos duos sic legunt uersus He-
bræi: Pudefiant, & ignominia afficiantur, qui quærunt animā meam: reuerean-
tur uerò & pateant probro, qui cogitant malum mihi. Is enim confundi, pude-
fieri'ue dicitur, qui suis frustratus cōsilijs, alio se cardine rem uertere, quàm pu-
tarat, conspicit: quiq; dum aliū perdere nititur, ipse infeliciter perit. Aiunt porrò
sancti Dei uiri, mirabili suffundi pudore dæmones (si tamē pudor in tam impu-
denti collegio inueniri potest) si quem ex perfectioribus nostrę religionis homi-
nibus adorti, omniq; insidiarum machina adhibita, nihil secius agunt, quàm si
mutam statuam aut truncū aliquem inertem adoriantur. Ea enim spiritibus il-
lis tetris inest uis ac uirtus, ut uel modicum quidem reiecti, pedem actutùm re-
ferant, cessentq; ab impugnatione confusi. Et certè quòd dæmones tam crebrò
ex hominū conflictu uictoriam reportent, nō id quidem contingere ob fortem
illorum uirtutem aut potentiā est censendum, sed ob nostram potius ignauiam
ac socordiam, ne dicam promptam ad uincula & manicas uoluntatem: uinci-
mur enim, quia uolumus. Proinde nostram optimè perpendentes tum imbecil-
litatem, tum ad porrigendas hostibus manus procliuitatem, nostra arma, quæ
debiliora sunt quàm aranearum sint telæ, exuentes, diuina cum uate, uatumq;
domino impetremus, dicamusq; cum Paraphraste: Suffundantur pudore, & af-
D ficiantur ignominia, quotquot student subuertere me: conuertantur in fugam,
& infames fiant, quotquot machinantur malum mihi:

Fiant tanquam puluis ante faciem uenti, & angelus domini coar-
tans eos.

Mira enim atq; horrenda exaggeratione diras in æternā improborum per-
niciem accumulat uates. Non cōtentus quidem sempiternā illis confusionem,
probrumq; æternum exoptasse, denuò imprecatur ut pulueri & cineri, seu, ut
uertunt Hebræi, festucæ seu paleæ uento expositæ similes efficiantur: hoc est,
nusquā stabiles consistant, nullisq; certis regantur consilijs. Vidisti'ne unquam
pulueris aut palearum globum, uentorum ui ac turbine per aërem circunfer-
ri, sursumq; ac deorsum exagitari? Ita sanè sunt hi, qui semel à diuina sua sponte
euulsi protectione, nulla certa nituntur uitæ ratione: sed quò à mundo, munda-
narumq; rerum cupiditate impelluntur, eò confusissima consiliorum textura,
motuq; animi intemperato & effreni, sese uertunt. Et quemadmodū sanctissi-
mi Dei uiri certo suis in tractandis negocijs consilio, firmoq; proposito eunt, ut
inquit uates, de uirtute in uirtutē: ita nefarij homines de malo in malum, de sce-
lere in scelus, inconstantissimo semper ausu, temerarioq; conatu præcipitan-
tur. Cæterū auget uates, quod dicere inceperat. Angelus, inquit, domini sit coar-
tans eos: seu, ut uult Fel. euertens & elidens eos. Da mihi hominem, ubi sese fir-
met, tanquam quisquilias uentorum impetu exuscitatas, non habentem, quid
certi unquam aget? quam rem unquam stabilem inceptabit? Sed quid si ange-
li uento omni potentioris adhibeas impulsum? Deus bone, quæ rerum confu-
sio? quæ consiliorū actionumq;, & ipsarum quoq; cogitationum uolubilitas?
De his quidem illud à Salomone dictum fuisse arbitror: Stultus, inquit, ut luna
mutatur. Verùm ut strenuis copiarum ductoribus id inconstantiæ paululum,
quò sagacius hosti queant imponere, concedendum sit, in Christi certè militia
nuda

A nuda omnia esse debẽt, uera, syncera, cõstantia, firma: alioqui hodie ordiri quod cras emoliaris, animi indicium est parum sui compotis, atq; propterea nulla bonorum societate digni. Horũ quoq; effigiem in sequenti uersu alia demonstrat imagine Propheta, inquiens:

Fiat uia illorum tenebræ & lubricum, & angelus domini persequens eos.

Lubricũ, uertit Fel. lubricitates. Nónne illud in hoc loco tibi uenit in mentem, quod suos in ciues iratus Esaias olim imprecatus est: Excæca, inquit, cor populi huius, & auribus aggraua, ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant: ne conuertantur, & sanem eos. Vides'ne quò miseriarum tendant tenebræ huiuscemodi, ac lubricitates à propheta cõmemoratæ: eò nimirum, ut qui sic uiuunt aut gradiuntur, nullo unquam uiæ lumine, aut firmo regantur solo, semperq; in periculo sint, & illo quidem irremeabili & deplorato. Cadant enim crebrò oportet, uel eò maximè quidem si à tergo impulsorem habeant, quem hìc uates Angelum domini appellat. Sensus igitur erit: Quæcũq; attentauerint, molitíq; fuerint improbi, nutantia sint, obsecro, præterq; cadant opinionem: nihil eis succedat, in omnibus suo frustrentur conatu, nutent, lapsentq; continuè, ac tandem quid sequi, quóue ire debeant, ignorent prorsus. Sic sunt sanè omnes qui propria ducuntur prouidentia & arbitrio. Atqui extincta in anima luce illa, qui Christus est, per quem quidem nõ solùm homines, sed & supremi cœlestium spirituum chori illustrantur, perficiunturq;, ut inquit Dionysius, ac uitam sumunt, quò tendat, oro? Plena sunt certè omnia lapsibus, atq; æterna errorum nocte & caligine, absq; Christo. Ad hæc, quod putamus aliud fuisse malum illud, quod Cain uago comminatus est Deus, cùm dixit: Incertus rerum
B tuarum semper eris, & uagabundus super terram: quàm inconstantiam istam animi, confusionemq; tum dictorum tum factorum, qua iugiter infelicissima illorum uita rotatur, qui abiecto Deo, hoc est, omni bene uiuendi norma ac lege pessundata, more pecudum in omnem feruntur libidinem ac turpitudinem? Horum igitur (ait spiritus) sint uiæ obscuræ & lubricæ. Angelus postea ille domini, qui in circuitu obambulat timentium eum, & qui nocte una percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinq; millia hominum, à tergo illos insequatur & impellat.

Quoniam absq; causa absconderunt mihi interitũ laquei sui, superuacuè exprobrauerunt animam meam.

Causam reddit uir iustus, quamobrem tam dira contra Dei hostes imprecatus sit: Quoniam, inquit, sine ulla causa (sic enim legit Campensis) clàm laqueis suis mortiferis conati sunt inuoluere me. Certè cùm hæc lego & considero, nullus mihi è cuncto iustorũ grege occurrere potest, qui tam iustè de improborum iniurijs expostulare queat, atq; usq; eò moueri & irasci, ut mala illa quæ hìc connumerantur, suis imprecetur hostibus, quemadmodum filius Dei, qui (si illius in terris uitam nouimus) nec pati debuit, nec mori. Quid unquam tam syncera natura, tam pura mens, tam defæcatus animus delinquere potuit, ut ea tormentorum genera experiretur, quæ ne à carnifice quidem crudelissimo non sine misericordia nefandissimis piratis admouerentur? pertulit tamen innocentia, quod nobis nocentissimis debebatur, suumq; fecit quod erat nostrum, nempe peccatum, iniurias, crucem, mortem. quare de illatis sibi immeritò contumelijs non rarò queritur. Interitum porrò laquei uocat dolos illos ac fraudes, quibus innocentissimum Dei filium Scribæ illi astutissimi irretire conati sunt. uerùm quandò ipse uoluit, captus est. Ex qua quidẽ bona eius erga nos uoluntate, nostra adeò uim sumpsit ac robur, ut nemo iam ab hostibus quamlibet fortibus & truculentis uinci possit, nisi uelit. Data est igitur uis ea animi atque uoluntas à

C Deo nobis per Christum, ut neq; cupiditatibus, neq; hominum iniurijs persecutionibusq; succumbamus, nisi uelimus. Quid uerò id sit quod nostram ita informet uoluntatem, ut bonum uelit, malumq; auersetur, gratiam diuinam puto esse, quæ debili nostro unita arbitrio per se algido & pigro, ipsam ad expetendum bonũ excitat, pungit, irradiat, tantum abest ut illam cogat. Superuacuè exprobrauerunt animam meam. Licet is sensus uideatur perinde esse, ac si diceretur, Sine causa irridentes dixerũt omne malũ aduersum me: Hebræis tamen alia est litera, proindeq; sensus alius. Vnde sic uertit Fel. Frustra fecerunt foueam animæ meæ. Paraphr. uerò, Sine causa foueam foderunt animæ meæ, siue in perniciem meam. Verùm,

Veniat illi laqueus quem ignorat, & captio quam abscondit, apprehendat eum, & in laqueum cadat ipsum.

In ipsum, inquit, cadat laqueum quem alijs parauerat. Subitam hîc ruinam insperatamq; calamitatem suis deprecatur hostibus, sed metaphora à uenatoribus mutuata, qui scrobe aliqua obtecta, laqueum circumnectentes, lupis aut alijs id genus feris insidias parant, ut dum eæ inconsultò expositã ad escam adcurrunt, in dolosam incidant foueam, cuius altitudine saltem, si non laqueo, aut rete capi queant. huiuscemodi enim infortunij euentus per se homini ualde calamitosus est, si contingat: sed longè miserior atq; infelicior si subitò, cum tumultuq; ac præter opinionem & spem, de quo ne cogitarat quidem, incidat. Quid si porrò in eandem ipsam, quam alijs parauerat, illabitur miseriam? auget id quidem infortunium. Sic Felix: Veniat illi strepitus, seu, ut alius transtulit ex Hebræo, tumultus quem non cognoscet: hoc est, de improuiso, antequam rei euentũ agnoscat, cadat. Nam ferè id semper accidit, ut qui è sublimi in profundum aliquod labitur, repentino exanimatus casu, deorsum in caput maxi-
D mo cum clamore ac strepitu uoluatur. Vnde sic reddere hunc uersum aliquibus libuit: Laqueus seu rete quod abscondit, capiat ipsum, cadatq; cum tumultu in illud. quò subitã intelligas fore Iudęis Christi hostibus ruinam & calamitatem. Certè si obstrusiores humani cordis recessus corporeis oculis uideri possent, nõ solùm quidẽ hæc, alioquin sæua & horrenda, in sceleratorũ animis inesse cerneremus, uerum etiam terrifica magis, magisq; dira & monstrosa. Cùm enim Deus adeò natura in largitiones effusus sit, &, ut sic dicã, prodigus, ut illius quoq; hostes indeficientis eius benignitatis participes efficiantur, uidentur hi interdum felicissimi in mundo esse. Sed quid si morsus illos atroces in conscientia cerneres? quid si confusionem illam animi, mentisq; inconstantiã uasto perturbationum pelago atq; libidinũ exagitatæ conspiceres? iurares quidem illos tum maximè miseros esse, atq; infelices, cùm uulgo maximè felicissimi uidentur ac beati. Extracta autem crusta illa beatitatis in superficie (prò Dei fidem) quid turpitudinis non uideretur? Deme, te oro, ab illis diuitias, deme magistratũ, deme Principum fauorem, quid nisi nudos graculos intueberis? Rotentur itaq; (ait spiritus) in æternum suo illo, postquam sic uolunt, confusionum strepitu & tumultu: contra uerò,

Anima mea exultabit in domino, & delectabitur super salutari suo.

Anima, inquit, mea, quæ in laqueis tanquam incauta auicula, perire sperabatur, non peribit, non cadet, non ob id in mœrore contabescet: sed exultabit in domino, gestietq; lætitia indicibili in spiritu, ob salutem sibi præstitam. Paraphrastes tamẽ optandi affectu sic uersum reddidit: Anima mea gaudeat, & exultet serio, propterea quòd salutem afferre dignatus est mihi. Semper ferè noster interpres salutare transtulit pro salute: quanquã nec salutare quidem uacat mysterio. Cùm enim salutarem hanc dictionem per psalmos tanquam margaritam interspersam uideo, occurrit mihi statim Dei filius Christus Iesus, qui adeò salutaris

A lutaris nostra factus est salus, ut nulla alia unquam fuerit, eritq; in posterum. Quare siue salutare cum appellet uates, siue salutem, idem Christus est, idem Iesus, idem seruator. Et quidem (ut quod sentiam loquar) uidetur hîc mihi uates dicere uoluisse: Anima mea multas ob rationes exultandi in Deo, eiq; gratias agendi, materiam haudquaquam tenuem atq; inefficacem habet: uerùm omnis oblectamentorũ meorũ lætitiarumq; uis ac neruus, in fide uenturi Messiæ posita est. Cùm sanè recolo quid is mortalibus allaturus sit in terris, uideo nusquam bonum, nusquam pacem, nusquã uitam, nusquam salutem posse esse, nisi in illo. Idcirco mea in me anima gestit gaudio, in ipsoq; prorsus delectatur, illum uult, illum cupit, illum amat, illum uotis omnibus exposcit. Sed nõ solùm id quidem, uerum etiam ipsa

Ossa mea, res alioqui stupida ac uitæ expers, exultabunt, gaudebuntq;, & dicent: Domine quis similis tibi? eripiens inopem de manu fortiorum eius, egenum & pauperem à diripientibus eum.

Latinus interpres duobus sensum uersibus expressit, qui uno tantummodo debuerat. Vnde Paraphrastes: Omnia ossa mea dicant non esse similem tibi domine in eripiendo pauperem à uiolentia eorũ, qui uiribus illo superiores sunt: in eripiendo, inquã, afflicto & egeno ab opprimentibus illum. quare ea est Hebræis litera: Omnia ossa mea dicent, Domine quis sicut tu, qui liberas afflictum ab eo qui illo robustior est, & afflictum & inopem à deprædante illum? Vides hîc certè genus humanum afflictum, ad eamq; olim redactum bonorum inopiam, ut in omnibus à fortissimo mundi tyranno deprædatoreq;, tanquã uilissimum mancipiũ opprimeretur: id tamen Christus in eam quam nunc cernimus libertatẽ, mortis suæ munere, à quo uita omnis dimanauit, transtulit. Sunt por-
B rò qui intima seu uires, pro ossibus uertunt, ut sit sensus: Omnia intima mea, uiresq; meæ omnes & affectus tantorum beneficiorũ memoria exterrefacti clamabunt, Domine quis similis tibi? quis tam fortis? quis tam bonus? quis tam ad ueniam facilis? Tu afflictum, tu inopem, tu miseriarum acerbitate sese torquentem, à prædonum sæuitia solus uindicas, præterea nemo.

Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.

Quod nõ cognoui, interrogabãt me, uertit Fel. Paraphrastes uerò: Quæ ignorabam, ipsi interrogantes obiecerunt mihi. Vehementem hîc hostium suorum crudelitatem exaggerat uir iustus, sed in primis ipse iustitiæ dator Christus. Inter cæteras enim uitæ miserias quibus obnoxij sunt improbi, illa potissimum deterior uidetur, cùm nefandarum cumulo actionum falsitatem quoq; testium in alicuius infamiam & perniciem addunt. Quod sanè Christo agno candidissimo, cohortes inter prætorianas constituto contingit. Summi sacerdotes, inquit Marcus, & omne concilium, quærebant aduersus Iesum testimonium, ut cum morti traderent. Cuiusmodi autem generis illud fuerit testimonium tam importunè quæsitum à Iudæis, explicat dicens: Multi autem falsum testimonium dicebant aduersus eum. Sed uide, uel inter sexcentos iniquitatis testes, quàm ualidè emerserit innocentia. Testimonia, inquit, cõuenientia non erant. Solent porrò iudices, qui ui metuq;, pœnis aut interrogationib. quoq; in inuolucro confusis, ab reo, quod uolunt, extorquere nituntur, ambages nescio quas uerborum contexere, quò miser ille incautè nonnunquam annuens sese egisse, quod ne per somnium quidem unquam optauit, falsorum tandem testium iudicio & accusationi subiaceat. Hincq; est (opinor) quòd dicit uates, se de his quæ nunquã nouit, interrogatum. Heu quantum olim attulit exitij bonorum uirorum integritati & candori, istiusmodi pestis lues.

Retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ.

C Ecce aliud miseriæ genus in improbis. Respondebat, inquit interpres He-
bręus, malum mihi pro bono, orbitatē animæ meæ. Cōmodius tamen sterilitatē
uertit Fel. quàm orbitatem: ut sit sensus: Ea quidem quæ in me moliuntur uiri
athei, mors quodammodo sunt animæ meæ: siquidem diutius ab illis afflicta nō
secus se habuit, quàm se habet mulier effœta, cubansq́ in puerperio. Auxi, in-
quit, in illis beneficia, ueluti in agro semen: illi autem, negato fœnore, spinas,
gramenq́ inutile, signum nimirū sterilitatis, retulerunt. Quid? in eam me conie-
cerunt miseriam ac solitudinē, in qua orbi (orbitatis nomen explanandum est)
hi scilicet qui nullo amicorum subsidio fulciuntur, soli esse solent. Est nimirum
aliquid dignum laude, pro beneficijs beneficia compensare, par pariq́ in donis
referre: sed illud laudem omnem superat, cùm quis bonum alicui pro malo red-
dit. Is calculis omnibus inter diuos referri debet, simulac æternū patrem in tam
liberali actu beneficentiæ imitatur, qui continuis & his quidem nefandissimis à
nobis lacessitus iniurijs, contumelijsq́ affectus, haud cessat tamen quin è be-
nignissimo suo gratiarum fonte hauriat, quod perpetua tanquam irrigatione in
nos ingratissimos deriuet. Verùm non tantùm id quidem diuinæ imitationis ar-
gumentū est, quantùm illud diabolicæ, cùm quis ab alio beneficijs prouocatus,
ornatusq́ dignitate ac gloria, probrum refert & iniurias. Vidi ego aliquando
præclarissimos uiros, atq; ad fortunę uulnera planè immotos, neq; propter mor-
bum aliquem, neq; propter uim quamuis sæuam hostium, aut exilium, aut libe-
rorum mortem, rerumq́ depopulationem & exterminium, à recto animi statu
potuisse deijci, unico tamen ingratitudinis actu adeò insanijsse, ut in mœrore
prorsus contabuerint. Hinc sunt (credo) innumera illa in scripturis exempla, in
quibus Deus Iudęorum carpens proteruitatem, illis obijcit, quanta semper uel
ab ipsa prima rerum origine pro illorum salute gesserit: illi uerò pro immensis
D beneficijs, immensas (ô ingratum populum) contumelias, maledicta, blasphe-
mias, obtrectationes, ac mortē tandem eius rependerunt filio. Quare non iniu-
ria hîc queritur Christus, sibi suisq́ amicis pro bono malum repensum esse. Vi-
de quid dicat,

Ego cùm mihi molesti essent, induebar cilicio, Humiliabam in
ieiunio animam meam, & oratio mea in sinu meo conuertetur. Qua-
si proximum, & quasi fratrem nostrum sic complacebam, quasi lugens
& contristatus sic humiliabar.

Summæ charitatis indicium exprimitur. Cæterum ex Felicis litera, qui
transtulit, Ego autem, cùm ipsi infirmarentur, indumentum meum saccus: non
tu illud Apostoli audire fateris? Quis infirmatur, & ego nō infirmor? quis scan-
dalizatur, & ego non uror? Non potest quidem non dolore affici membrum,
pro membri illius dolore aut damno, quod eidem secum corpori annexum est.
Potest id manus pro oculo, pro manu oculus, pes, caput ipsum tandem in cor-
poribus hisce brutis & moribundis, & non poterunt membra illa quorum cor-
pus Ecclesia est, caput uerò Christus? qui æterna nos compage tam rectè sibi
inseuit, uniuitq́, ut impossibile omnino sit tam diuini corporis membrum non
idem, eiusdemq́ substantiæ ac naturæ, cum reliquis esse membris. Idcirco eis-
dem ipsis affectibus alterum pro altero afficitur, idem dolent, idem amant, idem
appetunt, modò alter alterius membra sint in Christo, ut inquit Apostolus.
Mos porrò antiquis fuit, & nunc quidem manet, ut dolorē animi pro se aut pro
suis intimis susceptum, externis quibusdam signis præ se ferrent: inter quæ e-
rat luctus, ieiunium, tristisq́ incessus, & habitus ut plurimum cinere ac pulue-
re conspersus, mœror insuper in facie, lachrymæ, singultus, ac mœsta (quod
pluris faciebant) sedulaq́ supplicatio. Etenim uerus dolor, hoc est, pro serijs
rebus assumptus, eum facilè cui quid dolet, ita attonitum reddit, atque in his
consi-

A considerandis, quę premunt magis, occupat, ut sui prorsus immemorem faciat, nedum cibi, aut honestioris uitæ cultus: nihil enim hi tam cupere uident, quàm ut quamprimum inuisa hac ab luce soluantur, quocirca nulla illis propriæ uitæ inest cura. Hæc sanè mœrorem intimum attestantia ideo hîc uates accumulat, ne nõ sciremus qualis in Christo futura esset erga genus humanum clementia: subindéq; in suis quæ esse debeat, quos nimirum sui haud dissimiles, cùm in omnibus, tum in his maximè, quibus miserorũ calamitatibus subuenitur, esse uoluit. Estote, inquit, misericordes, sicut pater uester misericors est. Quàm uerò ardenter homo hominem in ærumnis positum diligere debeat amplectíq;, ac æquè illius salutis uti propriæ curam habere, id est argumento, quòd illum sic se in miserijs torquentem, proximũ fratremq; appellat uates. Quasi, inquit, proximum & quasi fratrem nostrum sic complacebam, quasi lugens & contristatus sic humiliabar. Clarius Hebræi: Habebam me, inquiunt, ac si eorum proximus, ac si frater fuissem: uti qui lugẽt matrẽ pullatus incuruabar, ut hîc primùm uideas matrem latinis in codicibus deesse, quare sic uoluit Fel. Sicut lugens matrem nigerrimus humiliatus sum. Solent enim filij teneriori affectu matrem, quàm patrem diligere, idcirco istius quàm illius mortem tolerantius ferre. Porrò uerbum, complacebam, sic interpretantur: Ego homini sic afflicto studui tanquam amico, tanquam fratri, & illi quidem charissimo, complacere & gratificari. Vnde cumuli huiusce uerborum sensum elegantissimè, ut cætera, expressit Paraphr. hoc modo: Ego interim cùm ipsi infirmarentur, pro uestimento usus sum sacco, & ieiunio maceraui me, & precibus impetraui à domino quæ uolui pro eis. Tanquam si summus amicus, imò frater quiuis eorum mihi fuisset, omnia humanitatis officia eis exhibui in aduersis: non aliter quàm qui matrem lu-
B get, pullatus & capite demisso incessi. Atqui scribenti mihi, atq; ex animo, quid sibi uelit hîc spiritus consideranti, mœror ille Dauidis in mentem uenit, qui audita morte filij, cooperto capite incedens lugebat filium dicens, Absalon fili mi, fili mi Absalon: quis mihi det, ut ego moriar pro te fili mi Absalon? Quid illud mirabile charitatis exemplũ in Christo? qui præuidens ciuitatẽ illam scelestam, sui suorumq; interfectricẽ, haud multò pòst iri exterminatũ, fleuit super eam dicens: Quia si cognouisses & tu, quoties ego, inquit, uolui cõgregare te quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur domus uestra deserta. Vide quàm pio affectu, quàm non libenter futura suorum hostium exitia uaticinatur Christus. O normã certè beatitudinis compendiosam, sed parum à plerisque cognitam. Eò enim noster à multis iam retrò annis ascenderat fastus & tumor, ut non solùm hostium nostrorũ ærumnas, infortuniáq; cum gaudio ac risu recenseremus, sed etiam amicorum si non miserias læto animo audiremus (id fuisset nimiũ insolens) at saltem secundas eorum res ac fortunas perturbato pectore uel audiremus ab alijs, uel nos alijs commemoraremus. An uerò in præsentia meliores nostra hæc ætas pariat liberos quàm antea, non dico: sunt qui deteriores arbitrantur. Iam illud postremò uidendũ quid sibi uelit, Et oratio mea in sinu meo conuertetur. Conuertatur uertit Fel. alius uerò, uersabatur. Alius item ex Hebræo: Et totus eram in precationibus. ut nihil aliud fermè sit orationẽ in sinu nostro cõuerti aut uersari, quàm nos frequenter orare: nec quicquã tam aduersum posse contingere, quin ab orandi officio absterreamur. quanquã non me clàm est aliũ ab alijs reddi sensum hoc ferè modo: Semper quidem meis pro persecutoribus Deum oraui, quibus sanè cùm nihil mea profuerit oratio, quippe qui indigni erant, pro quibus ego exaudirer, ea tamen in sinu meo conuertetur, hoc est, mihi utilis erit. Quòd si mauis optandi affectu cum Felice uersum legere, is erit sensus: Adeò mihi non sum conscius mala pro meis hostibus orasse, ut hoc ipsum quod oraui, ad me reuerti cupiam. Si malè precatus sum, id totum in me conuertatur, recidatq;. & est, ac si dicat:

C Bona illis ſemper precatus ſum, illi uerò contrà. O perfidiam hominum.

Aduerſum me lætati ſunt & cōuenerunt, congregata ſunt ſuper me
flagella, & ignoraui.

Felix ſic: Cùm ego attritus eſſem, lætati ſunt, cōgregati ſunt: congregati ſunt
aduerſum me claudi, & non cognoui: aperuerunt, & non ſiluerunt. Hîc mihi
(fateor) crudele ſpectaculum mortis Ieſu in memoriã uenit, cui adeò multa pau
lò ante crucem flagella accumulata fuere, ut impoſsibile planè uiſum tum fue-
rit, hominem unum tam diros perferre potuiſſe cruciatus. Tulit tamen amantiſ-
ſimus noſtri dominus ea illa, quæ iure omni mortalium generi debebantur, &
quæ ſpiritus in ſuperioribus una tantum dictione Cilicium appellauit, nō qui-
dem illud hirſutis contextum uillis, aut acutiſsimis interſertum paliuris, ſed uer
beribus, irriſionibus, contumelijs, ictibusq; tam ſæuis & inhumanis, ut cruor
è membris illius puriſsimis partim immenſo emanaret profluuio, partim ſub cu
te interceptus carnem illam ſanctiſsimam ita atris oppleuerit uibicibus, ut non
iam caro hominis in Iudæa enutriti, ſed nigerrimi Aethiopis appareret. O certè
cilicium noſtris ſceleribus debitum, nō illius innocentiæ: qui idcirco omnes o-
mnium turpitudines & peccata obtegere diluereq; potuit, quia unus omnium
inuentus eſt ex omnibus Adæ poſteris, qui ſine peccato eſſet. Vis'ne huius can
dorem ac puritatem à ſponſa ſecretorũ illius conſcia diffuſius audire? Dilectus
meus, inquit, candidus & rubicundus, electus ex millibus. Caput eius aurum
optimum, comæ eius ſicut elatæ palmarum nigræ quaſi coruus. Oculi eius ſi-
cut columbæ ſuper riuos aquarũ, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta
pleniſsima. Genæ illius ſicut areolæ aromatum conſitæ à pigmentarijs. Labia
eius lilia diſtillantia myrrham primã. Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ hya-
D cinthis. Venter eius eburneus diſtinctus ſapphiris. Crura illius columnæ mar-
moreæ, quę fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. Species eius ut libani, electus eius
ut cedri. Guttur illius ſuauiſsimũ, & totus deſiderabilis. Talis eſt dilectus meus,
& ipſe eſt amicus meus filiæ Hieruſalē. Hîc habes Chriſti noſtri in ſpiritu effi-
giem, hîc animi illius formam, hîc candorem, hîc puram ab omni lue peccati a-
nimam: alioqui certè debitor pro debitore debitum quî ſoluere potuiſſet? Sed
ad pſalmum. Illi, inquit, qui ob innumera mea in illos beneficia pro me ſtare,
aut ſaltem in meis mecum dolere afflictionibus debuerant, aduerſum me ſtete-
runt, ob meumq; lætati malum, unà cum alijs meam in mortem cōſpirauerunt:
hi, inquam, quos me ſalutem illis afferentem audire amareq; oportuerat, ut mor
tem mihi inferrent, congregati ſunt. Ego ut illis uitam darem, morti me dari
paſſus ſum, illi uerò contrà pro uita mortem mihi aſciuere: ex qua quidem im-
mani illorũ ſæuitia & ingratitudine, ipſi quoq; ſibi mortem pro uita nacti ſunt.
Cæterùm putas'ne, ô lector, conuentus omnes, congregationesq; Chriſtiano-
rum, in Chriſto fieri? nónne interdum contra Chriſtum? Aſtiterunt, inquit ſpi-
ritus, reges terræ, & principes conuenerunt in unũ, ad quid, obſecro? aduerſus
dominũ, & aduerſus Chriſtum eius. Hi ſolummodo igitur Chriſtiani ſunt cœ-
tus, ſanctiq; cōuentus ac Cōcilia, in quibus aut de informandis ſecundum Chri
ſti legem moribus, aut de illius dilatando cultu & religione iuſtitiaq;, quæ iam
diu è terris exceſsit, reuocanda decernitur. De dilatando uerò tēporali eccleſiæ
dominio, req; familiari tutanda & augenda quoq; conuentus qui habentur, hòc
magis uulgò probari ſolent, quò ob Chriſti honorē & gloriã hos cernunt fieri.
Illos uerò quos paſsim à nōnullis quotannis acciri audimus, è quibus nihil aliud
prodire cernimus, q̃ Chriſti iniurias, proſcriptiones, exilia, oppreſsionesq; furta,
rapinas, & cętera huius generis, in mutuas perſecutiones internecionesq; exco-
gitata mala, quis probus laudet? Et ignoraui, inquit: hoc eſt, cauſa, cur me tãtope
re odio cōuicijsq; inceſſere, me prorſus latuit. Quod uerò noſter interpres uertit
flagella,

A flagella, Chaldæus, quò magis translationem aperiret, transtulit, impios insidiatores. Et quod nos legimus,

Dissipati sunt, nec compuncti,

Hebræis est, discissi sunt, & non sunt compuncti: hoc est, à seipsis quoque diuulsi, discordiq; animo uicissim dissipati, ad cor per resipiscentiam neutiquam redierunt, quanquam Felix, Aperuerunt, siue ut alius, Sciderunt, & non Siluerunt, uertit. Quorum uerborum sensum sic reddit Paraphr. Proscindebant me conuicijs sine intermissione: ut Non siluerũt, in hoc loco, ut in plerisq; alijs scripturę, idem sit, quod non cessauerunt, quod aliàs admonuimus. quare reddit Paraphrastes, sine intermissione. Chaldæus uerò sic: Si excoriarent me pelle mea, non haurirent à me sanguinem. Vt hinc certè intelligas, Christi corpus adeò immensis affectũ fuisse cruciatibus, ut exangue prorsus remaneret. Vnde alio in psalmo ad hunc queritur modum: Aruit tanquã testa uirtus mea. An uerò sanguis aut humor alius è testa igne cocta exire queat, tute iudica. Sic igitur, hisceq; delitijs à suis acceptus fuit Christus pro te, ô homo.

Tentauerunt me, (inquit) subsannauerunt me subsannatione, frenduerunt super me dentibus suis.

Hisce enim derisionum irarumq; indicijs, nõ solùm Dauidem quidem, alioqui fœdiora quoq; promeritum, obnoxium fuisse legimus, uerumetiam, & in primis ipsum omnium hominum, quotquot unquam uixerunt, uicturiq; sunt, innocentissimũ Christum. Vah, inquiunt, qui destruis templum Dei. Eat modò, si filius Dei est, descendat nunc de cruce, & credimus ei. Quid strepitus illi frequentes, tumultusq; tum Iudęorum tum gentium per trienniũ contra ipsum excitati? Quid porrò sæua illa succlamatio, stridorq; uel usq; ad sidera, Tolle,
B tolle, crucifige eum, præ se tulit aliud, quàm iratos illorum animos, planeq; ferinos in mansuetissimum agnum? Tota deniq; Christi uita, eo maximè tempore quo mundo cõspicuus esse cœpit, quid aliud fuit quàm uulgi irrrisio, subsannatio, crux tandem, ac continua usq; ad tumulum persecutio & mors? Eapropter non molestum admodum esse debet, si membrum eisdem ipsis ærumnis, quibus obnoxium fuit caput, expositum esse cernimus. Nimium quidem nostram fouerемus teneritudinem, si spinoso sub capite, ut inquit Bernardus, delitias quæreremus. quærant hoc alij: sacra uerò unda intincti hòc propius suam ad professionem accedunt, quò duriorem sibi eligunt uitæ rationem. Tentauerunt me (clamat Christus) improbi homines, claudiq;, ut uertit Fel. hoc est, uiles, ut ipsemet interpretatur, & abiecti subsannauerunt me, fremueruntq; super me dentibus suis. Sic, sic (inquã) meos à mundo tractari oportet. In mundo quippe sunt, sed de mundo non sunt. Erat'ne de mundo amicus Dei ille qui inter hostiles Iudæorum turbas positus irrisusq;, percussus, ac saxis penè obrutus non suam, sed persequentiũ indoluit miseriam? Vnde, ut refert Lucas, exclamauit, Domine ne statuas illis hoc peccatũ: cùm interim illi audientes dissecarenť cordibus suis, & striderent dentib. in eum. Nónne is cum Christo, cui martyrij primitias cõsecrauit, dicere poterat, Tentauerũt me, subsannauerunt me subsannatione, frenduerunt super me dentibus suis? Cæterũ litera quę est Hebræis, non alium quidẽ sensum, sed paulò diuersum habere uideť. Assentatores, inquiunt, cũ parasitis omnia subsannantibus, infrenduerũt cõtra me dentib. suis. Fel. uerò paulò secus: Cum simulatorib. derisionũ esculentorũ frenduere aduersum me dentibus suis. & est sensus: Cum simulatoribus claudi illi, uani scilicet homines, & nihili, congregati sunt derisionũ esculentorum: hoc est, quorũ mos est, ut deridean alios, quò inde cibũ habeãt. Quare sic reddit Paraphrastes: Vnà cum scurris & irrisoribus frusto panis cõductis nõ destiterunt frendere contra me dentibus suis, quanq̃ forsan melius pro frendere, denudare uertendũ erat, ut effusum

C intelligas risum quo dentes denudantur. Verùm quoquo ſe modo res habeat, id liquet, uirum hîc iuſtum conqueri, uanos homines, futiles, & qui ſcurrilibus oblectantur dicterijs, unà cum ſuis hoſtibus de ſuis malis lætatos eſſe, ſibiq; quò magis dolorem augerent, illuſiſſe. Idcirco ſic tranſtulit Chaldæus: Verbis deluſorijs & ſuperbis & deriſorijs ſtrinxerunt contra me dentes ſuos. Non eſt quidem in ciuium conuictu genus hominum tam turpe ac infame, quàm illud eſt quo quis gulæ cauſa, non ſolùm Principum (id forſan tolerandum, quanquam nec id quidem) ſed omnes omnium uulgò hominum menſas ac cupedias inſectantes Gnathonicam profitetur artem: hi quidem fœdiſsimis aſſueti moribus, nihil non turpitudinis in illorum gratiam, à quibus uictum ſperant, effutire ſolent: hincq; (ô animas fruſtra corporibus unitas) quiduis facilè derident, profuſiſsimoq; ſubſannant cachinno, modò ſuis Thraſonibus riſum moueant, illorumq; gratiã nanciſcantur, nulli quamuis circunſpecto ac graui uiro ſolent parcere: & id quidem præſentibus matronis puellisq; innuptis, ac pueris, & quod acerbius auditur, in uiduarũ ędibus & nuptijs. Eó ne uilitatis res ea deuenit, pro qua emenda Dei filius tam dira in terris paſſus eſt? Heu,

Domine quando reſpicies? Reſtitue animam meam à malignitate eorum, à leonibus unicam meam.

Certè cùm tam crebras uatis huius querelas ob imminentium periculorum metum lego, alterius mihi generis hoſtiũ, quàm illud eſt quod in corpora deſæuire ſolet, in mentẽ uenit. Eſt multum profectò homini, pręſertim in ſpiritus doctrina nondum erudito, ab improbis hominibus tum lingua tum ferro quaquauerſum impeti, ac probro haberi: ſed longè atrocius illud eſt, periculoq; propius, atq; magis extimeſcendum, cùm eſt cum hoſtibus incorporeis confligen-
D dum. Sauciari quidem ab hominibus, ac uulneri altè infixo irriſionẽ addi, ferendum utcunq; eſt: at à telo, neſcio quo, inuiſibili transfodi, inſuperq; derideri, eò grauius eſſe ſolet, quò uulnus à pleriſq; non ſentitur, diſsimulaturq; interdum. Quocirca nõ tantum hîc uates à corporeis orat eximi hoſtibus, quantum ab incorporeis. Cæterùm maioris efficaciæ ea eſt litera, quæ eſt Hebræis: Domine, inquit Fel. uſquequo reſpicies? Reticentię plenus eſt uerſus: ſolent enim hi, qui cumulo aduerſitatũ oppreſsi ſuum detegere conantur dolorẽ, haud raró ſingultibus intercipi, atq; idcirco aliàs mutire, aliàs uerò prorſus, quod ſciri cupiunt, retinere. Domine, inquit, quouſq; aſpicies? Vide ſermonis inciſionem: inferendum enim fuerat, Nec fers opem, nec hoſtium meorũ ſuperbam retundis arrogantiam, cùm tamen omnia uideas, æquiſsimoq; ponderes iudicio. Tunc enim Deum quodammodo noſtra non uidere arbitramur, cùm iuſtiſsima ſua prouidentia & cõſilio non æquè citò atq; optamus, nobis opitulatur: uidere uerò, cùm uocatus præſtò adeſt, uenitq; actutùm ſuppetias. Hebræi ferè omnes pro malignitate tumultũ uertunt, & uerè tumultũ. Nam quid agunt ſceleſti, aut moliuntur animo, quod tumultibus pleniſsimũ non ſit? ordinatiſsimæ quippe Dei legi nõ auſcultantes, quid in ſe habent, quod ſtrepitum non referat & tumultũ? Porrò unicam uocat animã, hoc eſt, ſolitariam, deſolatam, ab omnibusq; derelictam ac deſtitutã: quam orat ab improbis, quos propter truculentiã, morum'ue faſtum & ſuperbiam, leones appellat, muniri. Fel. uertit, A catulis leonũ: quò quorundam ex primatibus (credo) conſuetudinẽ exprimat, qui interdum in oppugnanda ex ſeſe miſerorũ innocentia feſsi, ſurrogant catellos, neſcio quos, ipſi ſuccenturiati, qui ex illorũ autoritate laſciuientes, palàm uel optimis quibuſq; inſultare non uerentur. Quod quidem impudentię genus, ob ſordidam eorundem hominum qui in eo uerſantur conditionẽ, probis ſolet eſſe moleſtius, quàm illud quidem, quod licet per ſe, uti cætera uitia, deteſtandum ſit, è domo tamen nobili demanat; quanquam nulla poteſt eſſe domus nobilis, in qua ineſt ſcelus. Qua quidem

A quidem admonitione mortaliū aures uellendas esse duco, ne dum in diuitijs solummodo, aut principū fauore suam statuunt nobilitatem ac familię splendorē, posteris aut nullam illam omnino, aut tenuē relinquāt. Siquidem (si me interrogas) nihil unquā in rebus conditis tam fallax uidi & fragile, quàm sunt diuitiæ, aut fauor principū. Nobilitas uerò illis innititur rebus quæ æternæ sunt, etiam in exilio, extremaq; rerum inopia, ac (quod ait Esaias) in camino paupertatis.

Cōfitebor tibi domine in ecclesia magna, in populo graui laudabo te.

Voto se astringit hîc uates, uatumq; dominus, se patris nomen celebraturū: & id quidem non in angulis, aut angusta tantummodo Iudæorū regione plebeq;, pro maiori parte uana atq; inutili, sed in multa gentium frequentia & multitudine: id enim significat Ecclesia magna. Aliàs admonuimus, cōfessionis nomen, laudes interdū, interdum gratiarū actiones præ se ferre, ut in hoc loco. Vnde sic reddit Paraphr. Accepta tibi referā omnia mea, idq; palàm in hominū frequentia. Dona enim Dei (modò omnis ab animo absit uanitas) obtegere, impietatis indicium est atque ingratitudinis. Duobus quippe affectibus hi maximè mouentur, qui Deum diligunt: altero quidem amoris, altero autem studij ac curę diuina promulgandi beneficia. Venite, inquit alio in psalmo, & uidete quanta fecit Deus animę meæ. Quare non frustra admonitum nos iri curauit scriba ille spiritus, cùm ait: Quisquis confessus fuerit quòd Iesus sit filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo. En amoris summa. Nec quicquam aliud sanè hîc esse ducas confessionem, præterquā laudem gratiarum'ue actionem, celebritatem, & sanctificationē Dei nominis coram mundo. Quod quidem in primis, quoad in terris uixit, executus est Christus: subinde hi omnes qui sunt eius. Cōfessiones ue-

B rò illę gratiarumq; actiones quæ in templis quotidie fiunt in psalmis ac canticis spiritualibus, ut inquit Paulus, quemadmodū sanctissimæ quidem sunt, ac Deo dignæ, si ab animis proficiscantur tranquillis, & à terrenarū rerum contagione puris omnino: ita immundę, prorsusq; inutiles iudicantur, si ab impuris elatisq; pectoribus erumpūt. Quare eæ quidē nugę, illę laudes existimari debent. Proinde, si sapimus, summo cauendum erit studio, ne interuerso rerū ordine, sub sanctissimo cœlestiū uerborū uelo ac prætextu, pro laudibus gratiarum'ue actionibus, nænias strepitu nescio quo inani proferamus, atq; propterea ab eo qui habitat in cœlis, irrideamur, excludamurq; à gustu illo diuinarū rerū, quē hi solū hauriunt, qui ab omni carnis inquinamento atq; ambitione semoti, in terris quidem corpore, in cœlis uerò spiritu atq; animo uersantur. Cæterùm, In populo graui, in populo forti transtulit Fel. utrunq; enim Dei uerbum audienti necessarium. Siquidem pectus diuini seminis capax, ab omni prorsus leuitate animi, atq; imbecillitate uacare debet, alioqui nullum ex eo fructū expectari consentaneum erit. Nulla certè coitio atq; amicitia inter æternum & caducum, inter firmum, passimq; cohærens, & dissoltuum, suiq; dissimile, esse potest.

Non supergaudeant mihi qui aduersantur mihi iniquè, qui oderūt me sine causa, & annuunt oculis.

Ne gaudeant super me, uertit Hebræus. Illud uerò, iniquè, falsò seu immeritò, & absq; ratione, transtulit. quare sic reddit Paraphr. Non habeāt ansam insultandi qui hostiliter insequunt me absq; ratione. Cæterū, annuunt oculis, nihil aliud esse interpretant, q̄ subsannāt, unde subdidit, Nec illi qui odio me habent sine causa, & subsannant me. Verùm ardentior mihi uidetur esse affectus in uerbo, annuunt: solent enim hi, qui alicui lapsum parant & ruinam, alter alterius nutum, quò suum quisq; obeat munus gnauiter, obseruare: nam id uerbis exprimere haud tutum putant. Alter igitur in alterius uultum iactantes oculos, tum rem struunt, tum animi conceptum mutuo detegunt nutu. quod quidem eò periculosius esse scimus, quò ab inimico animo proficisci non ignoramus. Est porrò

C quoddam odij genus inter cætera abominandũ magis, cùm quis nulla accepta
iniuria, sed sola libidine uoluptateq́ʒ, aut uirtutis odio, quempiam maleuolentia
persequitur: quod sanè à liuore atqʒ inuidia pullulare non rarò experti sumus.
Ab his itaqʒ sic malè affectis hominibus petit uir probus liberari: hoc est, non
propterea deijci animo atqʒ à uia iustitiæ deturbari, quòd iniusto scilicet odio &
immerito impetitur: istiusmodi enim pestis cõtagione in primis infecti sunt dæ-
mones, homines postea illi qui, ut dixi, tanto quempiã maiori persequunt̃ odio,
quanto eum magis gloria & honore conspicuum cernũt. Hinc pallor, hinc ma-
cies, hinc in moribus acerbitas, ac trux quidã aspectus, & sermo in eum cui ma-
lè uolunt, mordax perpetua demanãt miseria: hinc rursus persecutiones, exilia,
fictæ delationes expostulationesq́ʒ, & homicidia plerunqʒ originẽ habent. hinc
tandẽ delatoribus adulatoribusq́ʒ, simulatoribus, parasitis, sicarijs, & quibusuis
alijs huius monetæ hominibus aperiuntur portæ. Vides'ne quo satellitio muni-
tum sit istud, de quo nunc loquimur, odiũ? Te stupidũ, si tot mala considerans,
quamobrẽ ab odiosis illis hominibus defendi petendum sit, mirari perrexeris.

Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur, & in iracundia terræ
loquentes, dolos cogitabant.

Diuersum planè ab hoc sensum litera quæ est Hebræis demonstrat: Quoniã,
inquit Fel. nõ pacem loquentur. Nihil enim pacatũ cogitant, uertit alius ex He-
bræo. Vnde sic reddit Paraphr. Non enim quibus tutò fidi possunt, loquuntur.
Querit̃ itaqʒ uir sanctus, se immerito ab improbis odio maledicentiaq́ʒ discerpi:
ab his, dico, qui in inferẽdis iniurijs innocuis, pacisq́ʒ studiosis in terra hac, alio-
qui mille bellorũ tumultibus obnoxia, callent artẽ. Parum'ne est, in ipso tumul-
tu dissidiorũ sectari pacem? Quòd si ideo quis à Dei spiritu admonitus ab omni
D bellorũ genere abstinet, non caret tamen suspicione apud illos, qui cùm alienũ
ex suo metiant̃ animũ, putant omnes haud diu in terris absqʒ rixis ac iurgijs pos-
se uiuere: semoti enim semel à Deo per uitę fastũ, in quo quidẽ Deo summa sem-
per inest pax, æternusq́ʒ rerũ nexus atqʒ unio, & supera & infera continuis cõmi-
scent prælijs. Cæterũ dictio illa quã noster interpres uertit, terrę, Hebræis est, in-
tranquillos seu pacificos, qui in terra sunt: quod una dictione (opinor) reddit in-
terpres, iniracundia. Vocat iniracundiã mansuetos, qui irasci ferè nesciunt, eo
modo quo appellamus interdũ modestos, ipsam modestiã. Vnde sic illũ transtu-
lisse suspicor: In iniracundiam terræ loquentes. quare Paraphr. Aduersus inson-
tes, qui in terra degunt, dolos concinnant. Fel. uerò: Et super mansuetos terræ
uerba fraudũ cogitabãt. Hîc satis lucidè (arbitror) quorundã improbitatẽ depin-
git uates, qui adeò interdum irrequietis extimulantur discordiarũ œstris, perpe-
trandorũ'ue facinorũ irritamentis die noctuq́ʒ perurgent̃, ut quò certius trium-
phent, eò omnes peruersitatis machinas in modestissimos ac mites, hoc est, con-
tra inermes atqʒ imbelles dirigunt. Quid si porrò molossus molossum, aut lupus
lupum, cùm nihil minus cogitet, inuenit? quàm citò quidem tumor ille gigan-
teus in uolumen desinet? Quòd uerò quidam interpretantur, in iracundia terrę;
id est, in iracundia terrena, quemadmodũ equidẽ non improbo, ita nõ intelligo.
Sed illud non omittendũ, quòd noster interpres uersus initium legit absqʒ ne-
gatione, Quoniam mihi, inquit, pacificè loquebantur: illud hominũ genus spe-
ctare arbitror, qui in corde & corde, ut ait spiritus, loqui consuescunt. Linguis
(ait) suis dolose agebant. Hi sunt quidem qui secus atqʒ in corde habent, loquun-
tur: detestandum profectò uitium, modisq́ʒ omnibus à bonorũ societate extir-
pandũ. Nescio sanè qua sorte id accidat, ut non solùm collusores, ganeonesq́ʒ,
& id genus colluuiem reliquã infecerit lues hæc execrabilis, sed etiam probio-
res qui uidentur, quiq́ʒ in abditissimis delitescunt templorum adytis: adeò leta-
lis morbus tam impauidè à nonnullis suo in sinu enutritur.

A Et dilatauerunt super me os suum: dixerunt, euge, euge, uiderunt oculi nostri.

Perspicuũ id est interitus animę indiciũ, cùm in spiritu sentit dęmones lætitia gestire, sibiq́ inuicẽ illatã ob mortẽ gratulari. Quòd enim infelix anima à tetris illis manibus impugnetur, saucieturq́ interdum, non multũ adeò mirũ esse debet, licet lachrymabile. quòd uerò prorsus intereat, subq́ ictib. illis hostilib. expiret, nõ est dolor, non luctus, nõ mœror, qui tam immensum damnũ æquare ualeat. Anima enim, res scilicet tam Deo chara, tam nobilis, tam diuina, à tam uili hoste occiditur. Et dilatauerunt, inquit, super me os suũ, lætantes nimirũ, ouantes, deq́ adepta uictoria cachinnos efferentes, clamãtesq́ nõ absq́ irrisione, Vah, uah, uiderunt iam tandẽ oculi nostri quod diu optauimus: uictus est, attritus est, occubuit. ô iucundũ spectaculum, homo tam nobis infensus eiectus est. Non defuerunt quidem impulsores, non rabulæ, non quadruplatores, non plagiarij. Puto enim de Christo humato Iudæos olim huiuscemodi iactitasse inter sese dicteria. Eatmodo faber iste qui contra Mosen uerba facere non est ueritus. Censes'ne hunc sabbatũ tanta cum religione à patribus seruatũ, custodijsse? quid? filium se Dei faciebat. O inauditã blasphemiã, iamiam tandem exaturati sumus. Vah, is modò qui tanto strepitu seducebat turbas, frigido nunc in tumulo iacet exanguis. Hæc quidem, atq; horum similia de unigenito Dei filio Iudęi olim. De pijs uerò, hoc est, de oppressa innocentia ac penè extincta, non iam amplius Iudæi, sed ipsi Christiani acerbiora quoq; blaterant. Verùm

Vidisti domine, ne sileas, ne discedas à me.

Nihil profectò delectabilius puro cõscientiæ testimonio, impuro uerò nihil miserius. Malè nanq; sibi conscia mens, tum legibus tum iudicijs semper rebel-
B lis est humanis ac contumax. Benè autem, non solùm ab humano diuinoq; non abhorret iudicio, uerumetiã illud expetit & quærit. Vnde non immeritò sapientissimus ille asseruit Rex, quòd fugit impius nemine persequente: iustus autem, ut leo erit confidens. Sua igitur fretus conscientia uir bonus, diuinum non ueretur appellare iudicium, inquiens:

Exurge, & intẽde iudicio meo, deus meus & dñs meus in causam meã.

Iam illud considerandũ, quanta sit in uerbo illo, uidisti, consolationis uis & magnitudo. Esto, inquit, q̃ hactenus ea, quæ in me sceleratorũ hominũ astutia machinata est, uidere nequaq̃ uisus sis, uidisti nihilominus; hincq́ meam te causam tandem defensurũ, iusq; asserturũ certò scio. Fac igitur, te oro, quod te facturũ nõ dubito: ergo ne sileas, ne dissimules, ne lõgius absis: alioquin te causam meã nõ defendente, aut te meis peccatis offenso aliò diuertente, quẽ alium patronũ, quem aduocatũ, quem procuratorẽ interpellabo? hi enim interdum nõ tantùm iustitiæ, quantũ auri desiderio, suis illis in litibus nonnunq̃ iniustis, uel usq; ad emissionẽ animæ desudant. Tu quietissimus tuo in throno sedens, æquissimo iura omnia & condis & moderaris iudicio, & id quidẽ gratis: quare tu, nõ homo natura fallax, atq; ad bonũ torpidus, euigila, exurge, atq; animũ ad hanc meam cum hostibus controuersiã applica. Cæterũ, in causam meã, Fel. uertit, ad cõtentionẽ meã; sed idem ferè est cum nostro. Nã uita hæc assiduis in cõtentionibus, partim cũ mũdo atq; eius amatorib. partim cũ incorporeis, & his quidẽ astutissimis & crudelibus uersatur hostibus. Quid sit porrò in Deo euigilare, exurgere, silere, procul abire, & cętera huiusmodi, iam aliàs fusius annotauimus. Anthropopathia quippe est uati huic nostro admodũ familiaris: cuius quidẽ frequentia, ac feruido, ut sic dicã, motu, cõcita omnia reddunt in hoc poëmate, atq; ignita

Iudica me secundum iustitiam tuam domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.

Hebræi sic; Iudica me secundũ iustitiã tuam ô domine, ô Deus mi: & ne gau-

C deant, ut ex repetitis uerbis illis, ô domine, ô Deus mi, anxium liberandi ſtudiũ,
immenſumq́ periculũ, quo urgemur continuè, aduertas. Nemo enim, niſi ma-
gnis in periculis conſtitutus, uerba illa quæ cõmiſerationem mouere poſſunt,
inculcare ſolet: quemadmodũ hi ſanè agunt, qui aut amnẽ aliquem rapidiſsimũ
illapſi, per ripam ſparſim circunfuſos homines, dum in præceps ferunt̃, intuen-
tur: aut qui ab hoſtibus telis igneq́ circunſepti, ab alto tecto, & tegulas & canthe
rios, & quicquid aliud eis metus ſuppeditauerit, deorſum proĳcientes, ingemi-
natis clamoribus, uicinorũ, cõcurſantiſq́ ad ſpectaculũ multitudinis auxiliũ im
plorant. Non minori certè periculo, imò maiori multò mortaliũ animę, dum te
tro hoc corporis incluſæ ſunt antro, circũuallatę ſunt, uel cùm à rapido cupidita
tum libidinũq́ fluuio latè per oblectamentorũ ripas deuagãte, raptæ penè ſuffo
cant̃: uel immundorũ dæmonũ hinc atq; hinc, tum inordinatis irę motibus, tum
ſuperbię, ambitioniſq́, auaritiæ, ac cæterarũ eiuſmodi rerũ machinis obſeſſę, ni
hil fore opis à quoq̃ circunſpectãt. Quò ſe uertant, quæſo? quò ſuũ dirigent cla-
morẽ? quò oculos? quò manus ſupplicabundæ? Ad patrẽ nimirũ æternũ. Quòd
ſi ob peccatorũ ſordes, quas in te eſſe uides, ô homo, tam excelſi numinis iudiciũ
exhorreſcis, nõne cogitas quia pater eſt? adhuc ne trepidas? En uiam aliã (quanq̃
certè non aliam) quã qui refugit, licet ab uniuerſis supernorũ ſpirituũ choris ſup
petiæ illi ferant̃, nihil agit, quò minus in æternã mortis noctẽ protrudatur. Cla-
mat igitur ſcriba ille diuinus: Si quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrẽ
Ieſum Chriſtũ iuſtum. Ipſe, ipſe (inquã) eſt propitiatio pro peccatis noſtris, tan-
tùm noſtra non obtegamus ſcelera. Nam certè ſi confiteamur peccata noſtra, fi
delis eſt & iuſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni ini-
quitate. Vis uno uerbo rei ſummã (inquit) tibi aperiam? SANGVIS Ieſu Chri-
ſti emundat nos ab omni peccato. In hunc enim, tanquã in ſalutis omniũ finem,
D ſacramenta omnia eccleſiæ, caſtiq́ ritus & mores tendunt, deriuanturq́. hac ſa-
nè meta à ſacramentorum, bonarum'ue actionum & cæremoniarũ curſu ſemo-
ta, fruſtra curritur: uanaq́ ſunt ſtudia illa omnia & labores, quibus nos tandem
diuinã promereri gratiã ſperamus. Eſt aliquid quidem, pro adipiſcenda animi
puritate inedia affligi, & crebrò corã ſacerdote in recenſendis reatibus cõfundi
& erubeſcere: non eſt rurſum parui momenti res, multorũ inopiæ ſubuenire, ui
duas, orphanos, reliquãq́ turbã miſerorũ ab uſuris, à carceribus, à uinculis, à tri
remibus quoq; uindicare, & mori tandem ob ſalutẽ proximi: uerùm nihil adhuc
te egiſſe putes, niſi bonarũ rerum huiuſmodi Chriſtũ & nexum & finem ſtatue-
ris. Id per exceſſum fermè dicere uolui, non tantũ quidem ut alios monerẽ, quan
tùm ut me meiq́ ſimiles in uia iuſtitiæ pigritantes pungerem & excitarẽ. Sed ad
uatem reuertamur, qui ſecundũ iuſtitiam Dei, non ſuã, iudicari poſtulat: quam
quidẽ iuſtitiã nihil aliud in pſalmis ferè omnibus, atq; adeò in cęteris diuinę legis
libris eſſe iam diximus, q̃ perfectiſsimã illius bonitatem, bonorum omniũ cumu
lo exuberantẽ. Quia igit̃ uir bonus hoc minus in ſe eſſe bonitatis perſpicit, quò
exactius ſeſe examinat, ad patris bonitatẽ, ad quam omnes, ſi ſapiunt, confugere
debent, ſtatim recurrit, clamatq́: Iudica me ô domine, non ſanè quidẽ ſecundũ
iuſtitiã meam, quę nulla omnino eſt, ſed ſecundũ tuam, qua perfectiſsimè bonus
es, atq; immenſe miſericors. Quòd ſi tamen iuſtitia illa quæ incõmutabili tui iu-
dicĳ ſeueritate poſita eſt, utendũ erit, nõ recuſo: ſcio equidem meã ex te iuſtam
eſſe cauſam, hoſtium uerò meorũ iniuſtam. Quare in illos potius, qui ſponte ſua
mali ſunt, quàm in me, quẽ tuum eſſe uoluiſti, ſæuiendum erit. Non itaq; ob par
tum de me triumphum gaudeant, non lætitia efferantur, non glorientur,

Non dicant in cordibus ſuis, euge, euge animæ noſtræ: nec dicant,
deuorabimus eum.

Depreſsimus eum, uertit Fel. Non te moueat tempus pro tempore interdum
poni;

A poni,Hebraiſmus quidē eſt creber admodū in prophetis ferè omnibus.Nec animæ noſtræ,ſed animę meę,tranſtulit.Et eſt ac ſi dicat,ut interpretatur Paraphr. Non habeant cur dicant in corde ſuo,ex animi noſtri ſententia hęc res ſucceſsit nobis,quanquam ab alijs ex Hebræo, anima noſtra, ſeu anime mi, uerti uideo. ut ſit ſenſus: Vah anima noſtra, ſimulac iſte expulſus eſt & occubuit, lætare. O quàm nobis ex animo ouandum eſt. quid putas? quæcunq; optamus aſſecuti ſumus. Et eſt ſummæ uoluptatis exclamatio, perinde ac ſi quis exclamet: Vah,tandem quod diu noſter expectauit animus euenit. Dixerunt, inquit Hieremias, deuorauimus. En iſta eſt dies, quā expectabamus: inuenimus, uidimus. Dictio, quam noſter interpres nonnunquam uertit animā, Hebræis eſt interdum uoluptatem, deſideriū, libidinem. unde illud: Non tradas me in animas tribulantium me: hoc eſt, ne me improborū libidini ac deſiderio dilaniandū tradas. Chaldæus uerò ſic reddit: Non dicant, lętabitur anima noſtra; de ruina ſcilicet illata ac morte. Cæterùm ne id amplius dicant, effutireq; audeant,

Erubeſcāt & uerecundia afficiant̃ ſimul, qui gratulantur malis meis. Induantur confuſione & uerecūdia, qui maligna loquunt̃ ſuper me.

Induantur pudore & ignominia, uertit Hebræus: ne reuerentiam illam, quæ uirtuti debetur, imagineris. Sic illud, Reuereantur, uertunt, confundantur, ſeu, ut reddit Paraphr. infames fiant, quotquot erigunt ſeſe, ut noceant mihi: ſeu, ut transfert Fel. qui magnificant ſuper me: hoc eſt, qui os ſuum ſuper me uictorū more ſuper uictos, dilatant, impudentiſsimiſq; inſultationibus dilaxant. Maximi id quidem odij eſt argumentū, cùm proſtratum hoſtem, animamq; inter uulnera efflantem, aut calamitatem in aliam coniectum quis procaciter inſultat, dicteriſq; inceſsit ac mordet. quod ſanè genus conuicij miſerrimo illi ſic afflicto B ſolet eſſe triſtius, quàm ipſa miſeria & mors. Quòd enim id impietatis ſignum in ſicarijs & gladiatoribus cernatur, non multum quidem mirandum. In grauiſsimis uerò uiris, & his quoq; qui ſpeciali quodā cultu ac religione, ſacris templorum aris inſeruiunt, id cerni non ſolùm admirandum eſt, uerumetiam monſtro omni deformius ac magis turpe. Cæterùm tota hæc uerborum congeries nihil aliud præ ſe ferre uidetur, quàm quòd maligni homines, atq; illorū impulſores dæmones. pudore afficiantur, hoc eſt, ſpe ſua deluſi pedē cum ignominia à perſequendis Dei ſeruis retrahant: contra uerò,

Exultent & lætentur qui uolunt iuſtitiam meam, & dicant ſemper, magnificetur dominus, qui uolunt pacem ſerui eius.

Pulchra ſanè antitheſis. Illi, inquit, qui ſuam uolentes conſtituere iuſtitiam, Dei iuſtitiæ non ſunt ſubiecti, erubeſcant, probroq; afficiantur. E contrario autem, exultent, lætentur, non erubeſcant, aut modo aliquo confundantur, qui uolunt iuſtitiam meam: hoc eſt, qui ex me, meaq; bonitate boni eſſe uolunt, non ex ſe, ſuaq; iuſtitia ac uirtute, hi dicant ſemper, hi prædicēt, hi uotis omnibus expetant, hi die noctuq;, uel in medijs ipſis triuijs clamitent, Magnificetur dominus, paſsimq; ab omnibus celebretur, nō homo quiſpiā, aut quicquid illud eſt quod non ſolùm ſupra ſe, ſed ſuper omne illud quod dicitur Deus, aut colitur, ſeſe extollit. Cùm enim conſidero, mi lector, tumorem quodammodo totius orbis, ſeſe uel uſq; ad regionem Lunæ (nihil dico) ad regionem illam igneam in qua cœleſtes uiſuntur animi, efferentem, uideor mihi uidere uanam quandam ampullarum per undas colludentiū imaginem & ſpectaculū: quæ ut cernentibus grandiores modò, modò minores uidentur, nunc apparent, nunc fallaci quodā præſtigio latitant & ſe abdunt, ita una facta omniū conuerſione euaneſcunt, in nihilumq; reſoluunt̃. O uanam mortaliū arrogantiā. Verùm hæc animi leuitas uulgo ut plurimū ſui diſsimili, ac tenuiſsimi iudicij, concedatur: quandoquidem eò peruentum eſt amentiæ, ut etiam inhoneſta concedamus: quis id ferat in ſapien

C tibus, in schola Christi enutritis: in his tandẽ, qui, ut inquit Paulus, semel illuminati, gustauerunt etiam donũ cœleste, & participes facti sunt spiritus sancti: gustauerunt nihilominus bonum Dei uerbum, uirtutesq́ seculi futuri: Quid hoc monstri est, ut eò quis maiori afficiatur fastu & tumore, quò maioribus se donatum à Deo donis, uelit nolit, fateri cogit: Quid illud: (stupore obruor) hũc uidere ob sanctitatẽ, quæ in humilitate, animisq́ inglorijs, & ignominia esse debet, intumescere: illum ob literas, & has quidem sacras, non solùm intumescere, sed insanire omnino: & nisi uulgò celebretur, donetur'ue mitra aut pileo, emori: hi certè non dicunt semper, Magnificetur dominus: utinã saltẽ rarò. Iam illud non prætereundũ, quòd Hebræi, Qui uult pacẽ serui sui, legunt, ut ad dominũ, uult, referas: nõ, uolunt, ad homines, ut sit sensus: Dominus qui in suis pacem omnino uult esse, atq́ animi tranquillitatẽ, magnus ab omnibus existimetur. Pacem uerò cùm hîc, tum aliàs rerum omnium successum uolunt esse: sed quia in humanarum rerum succeßibus uix, ob continuã uicißitudinum inconstantiã, id appeti potest, idcirco in diuinis tantummodo quæri oportet. Imò si daretur optio, qui Christi uitã profitentur, pacem illam quam in terrenarũ rerum copia sitam esse cernimus, nollent omnino: hanc uerò & uellent, & uotis omnibus à Deo peterent, ut ab illis peti quotidie, uita saltẽ, si nõ ore cernimus: quanq̃ & ore quidẽ, qui abiectis omnibus quæ huiusce generis pacem, quæ ad mundũ attinet, polli centur, sese in antris, paruo minimoq́ contenti, occludunt, nihil aliud interim aut cogitãtes aut agẽtes, quàm quomodo tam arduũ uitæ genus temerè, & casu, minimè se apprehendisse testentur. Alioqui membris ipsis corporeis, ac citò desituris, diuino se cultui dedere, animo uerò atq́ affectu, mũdo & ambitioni, crux quidem est, sed non illa quã à suis exigit Christus. Qui sanè suum illud mirabile cùm conderet testamentũ, amplißimamq́ suis relinqueret ditionẽ & imperiũ,
D inter cætera illud in primis nobis cordi esse uoluit, Pacẽ relinquo uobis, Pacem meam do uobis, non quomodo mundus dat, ego do uobis. Putas'ne Dei filiũ de alia pace, quàm de illa, qua spiritus & caro in unum perpetuò ad obtemperandũ Deo coëunt fœdere, intellexisse: De altera uerò illa qua anima quoq́ cum corpore lasciuire solet ac pergræcari, censeo illum disseruisse, cùm dixit: Non ueni pacem mittere in terris, sed gladium & bellum, hoc est, scissuras ac dißidia. Hęc quidẽ æternæ apud inferos conflictationis ac pugnæ arrha est & pignus: illa autem æternæ pacis, quæ in Deo tota sita est, qui pax est nostra, ut inquit Paulus & redemptio. Hanc itaq́ pacem uult Deus in suis esse, hanc format, hanc pręcipit, hanc donat tandem, ne quæ Dei sunt, absq́ Deo posse nos assequi somniemus. Pax porrò illa qua homo homini Deus est, non lupus, ut est adagiũ, ab hac originem habet. Fieri non potest, hominem in se pacatũ, Deoq́ per mentis puritatẽ unitũ, in alios bellum ciere posse. Illud etiã quod in hoc uersu à nostro interprete legitur, ita aptari potest, ut homo iustitię illius quæ à Deo est, studiosus, postq̃ suis imprecatus est hostibus confusionẽ, infamiamq́ & probrũ, mox de eiusdem secum profeßionis uiris pulcherrima usus antithesi, addat: Exultent & lætentur qui uolunt iustitiã meam, hoc est, ut interpretatur Paraphr. Quibus placet innocentia mea, uel ut alius ex Hebræo, qui fauet innocentiæ meæ, hi quidem in spiritu gaudeant, orentq́ te, ô Deus, ut ego in ueritate tua ac fide, quæ est innocentia mea, perseuerem: hi inquã, qui meam uolunt pacem, atq́ à malis liberationẽ, mecum sanè, non interruptè quidem, sed semper dicant, Magnificetur dominus. Nam quod ad me attinet,

Lingua mea meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam.

Nihil in hoc loco aliud uult uerbũ, meditari iustitiã, q̃ iustitiã ex animo, seduloq́ ac promptißimo lingue motu prędicare. quare sic uertit Paraphr. Et lingua mea sedulò prædicabit iustitiam tuam, hoc est, perfectißimam bonitatem tuam, qua

A qua sola duce, ad te asciscimur, in te perstamus, tibi unimur, de te cantamus, per te uiuimus, ac in te tandem per amorem transimus, renouamurq́ in horas: cùm interim scelestos quosdam à te tanquam à Solis luce auersos intueamur confundi affligiq́, ac continuis anxietatũ gyris rotari. O diuinam iustitiã. State, inquit spiritus, & uidebitis gloriam eius, cui laus sit in secula seculorum, Amen.

PSALMVS XXXVI. Vincenti, serui domini Dauid.

Ixit iniustus ut delinquat in semetipso, nõ est timor Dei ante oculos eius.

Cùm multis aliàs argumentis diuina erga mortales innotescere possit bonitas, tum ob id quidem maximè celebris uidetur, cùm nõ solùm suis, sibi nimirũ per fidẽ copulatis, bene facit continuè, sed etiã improbis, à fideq́ alienis sua communicare dona non cessat; hos & illos æquo intuetur aspectu sol ille iustitiæ, nec est qui se abscondat à calore eius. Quòd uerò à felicissimo illo prospectu alij perurantur, raptenturq́ tanquã ab igne ad supernas, ut uocat Dionysius, illuminationes, alij uerò indurentur, obtenebrescantq́, obstrusior ratio est, quàm quæ ab humano intellectu disquiri queat, multò minus à lingua edisseri. Quis unquã nouit sensum domini, aut quis illi à consilijs fuit? Quare in his peruestigandis, quæ occulta omnino Deus nobis uoluit esse, uel totã ponere ætatẽ, nihil aliud agitur, q̃ quod cõtingere diuaganti in Labyrintho aliquo cernimus, qui cùm diu sinuosas illas permeauerit, remeaueritq́ uiarũ ambages, in easdem semper recidit angustias; ita nimirũ curiose nimiũ altissimas diuinarũ rerũ contemplationes humano sensu, hoc est, hebeti ac tardo quis aggrediẽs, caliginosis quibusdam inuoluitur mæandris, perditq́ semitas, ac tandem à gloria, ut inquit Esaias, obruitur. Illud pro comperto habendũ, neminẽ nisi sua culpa indurari.
B Vtrunq́ igitur hoc in psalmo à spiritu tractatur, bonitatem scilicet Dei adeò copiosam esse in omnes, ut etiã ipsos nefarios homines, terræq́ animantia complectatur, moueatq́, ac continuis afficiat donis & beneficijs. Quæ quoniam in Dei filium rerũ omniũ nodum ac summã referuntur, hac de causa à spiritu psalmus dicatur Vincenti, Christo nimirũ, mortis atq́ adeò peccati in cruce uictori; rursus, horum omniũ rationem mortaliũ captum prorsus superare; quorum duorũ membrorũ occultis quibusdam ueluti lineis uidetur totus ferè is psalmus adumbrari. Verùm non uacat mysterio, quòd in titulo uates se seruum Dei appellat. quare huiusmodi appellatione id quidem innuere uelle arbitror, quòd cùm plerunq́ nefandissimi quiq́, licet Dei hostes sint, diuinæq́ legi & uita & doctrina interdum, ac ficta quadam religionis imagine reluctentur, rerum tamen omnium copia, adeò pleno ueluti cornu abundant, ut nati planè ea uideantur lege, ut nihil eis deesse possit aut aduersari. Probi uerò quamuis pressi, nihilominus à fide nõ desciscunt, sed fixi in illa perstant professione, è qua supremũ illum adepti sunt titulum, SERVI DEI, quam quidem tanti faciunt, quanti alij uel regna uel imperia. Verùm turpissimè à quibusdam in eo erratur, quòd tam sublimi non contenti titulo aut nuncupatione, stomachantur planè si quis in missis ad eos epistolis, & literarum superscriptionibus, illos simpliciter appellet Dei seruos, nisi & addat ampullosum reuerentiæ nomen: nihil enim excelsum in terris amat Dei seruus. Sed ad psalmi interpretationem, cuius initium obscurum admodum est, uertamus animum.

Dixit iniustus, ut delinquat in semetipso, non est timor Dei ante oculos eius.

Video reproborũ effigiem hîc breuibus deliniari. Dixit, inquit, iniustus, hoc est, impius, milleq́ uitiorũ maculis notatus, intra semetipsum, statuit decreuitq́ in peccatis uiuere & mori. Esto lex retrahat, admoneat rursum pungatq́ conscientia, ac ingentes excitet stimulos, sic definiuit, sic solidis ueluti pessulis pro-

C positum affirmauit. Causam mox reddit uates, cur in id rebellionis quis incidat?
Non est timor Dei, inquit, ante oculos eius. Semel enim diuino abiecto timore,
quid non audet sceleratus? Et quemadmodum quidem à felicissimo timoris do
mini exordio (quid de tota sperandũ possessione?) uera proficiscit̃ sapientia: ita
stultitia, hoc est, cordis cęcitas ac temerarius quidam ausus, ab illius emanat deli
quio atq; odio. Verùm litera quæ est Hebræis, difficilior uidetur. Sic Fel. Dictũ
transgressionis impio, Intra cor meum non est timor Dei in conspectu oculorũ
eius. Istud est, inquit, perenne dictũ in improborũ animis de sua trãsgressione.
quid alios audio? Intra cor meum, hoc est, in medio cordis mei: serióq; mihi pla/
cent quæcũq; ago. Non tam citò, ait, à proposito dimoueor. Magis adhuc obscu
rè sic reddunt alij: Dixit scelus, seu ipsa innata peruersitas (sic legit Kimhi) de im
probo, in medio cordis mei non est timor Dei coram oculis eius. Sed quid dicit
de improbo scelus, quid iniquitas? Deum nequaquam timendum esse, & id qui/
dem in corde sancti: hoc est, ita uir sanctus de sceleratis in corde suo cognoscit:
sic sentio, inquit, quòd iniquitas iniquo dicit, fac quæcũq; libuerit. Sed quamob/
rem id dicit? quia nõ est timor Dei coram illo. sic fermè reddit Kimhi Hebræus.
Vnde alius horum omnium sensum colligens, ita uertit: Sic sentit cor meum de
audacia improbi, quòd non habeat Deũ ante oculos suos. Fusius uerò Paraphr.
Persuasit, quantum animo concipere possum, ipsa nequitia impio exlegi, non
esse metuendum illi, ne Deus suppliciũ sumat de sceleribus illius. Dictio porrò
scelus, seu iniquitas, rem magis exprimit, augetq́;, quàm ut noster uertit inter/
pres: quæ dictio insignem præ se fert peccatorem, quiq́; pleniori de Deo cogni/
tione, addito quoq; diuinæ legis cõtemptu, delinquit. Quare ut in peccatis quis
obstinatè uiuat, in ipsisq́; moriatur, summo illum Dei, atq; eius timoris neglectu
conniti necesse est: ut hi fermè sunt, qui cùm nunquã uel boni uel mali omnino
D uulgò appareant, attamen pessimi omniũ sunt: quorumq́; uulnus eò periculo/
sius æstimari solet, quò incognitũ magis magisq́; cùm illis tum cæteris, & tectũ,
& impudenti quodam inscitiæ uelo dissimulatũ. Hi certè ad uitæ resipiscentiam
difficilius reuocantur, quàm qui publico ueluti dedecore & turpitudine, pecca/
ta illa quæ uel audita solùm probis omnibus stomacho solent esse, committunt.
Calcata enim clàm Dei religione, prostrato cultu, timoreq́; illius abiecto, quò
non prorumpit impietatis genus illud hominum? Hincq́; in profligata quorun
dam uita, illa necessariò insunt peccata, furta scilicet, rapinæ, usuræ, depopula/
tiones, homicidia, adulteria, incestus, scortationes, blasphemiæ, ludi illiberales,
& id genus alia publicè à nonnullis patrata scelera, corrigenda tamen uel unico
interdum spiritus admonitu. In secretiori uerò uitę genere hęc ferè, mala mens,
malus animus, odium, simulatio, tumor, ambitio, fastus, superbia, liuor, ac quo
maximè Dei irritatur patientia, amor sui. quæ quidem uitia cùm animę tenacius
hæserint, quę æterna est, quasi cum ipsa ęterna efficiuntur: unde raro hi, quibus
huiusmodi insunt delicta, in ueram sui cognitionem deueniunt, quæ summa fer
mè totius salutis existit.

Quoniam dolose egit in conspectu eius, ut inueniatur iniquitas eius
ad odium.

Affectus hi sunt illorum qui putant Deum haudquaquam timendum esse. In
primis enim non solùm peccatis peccata coaceruant, uerumetiam ob turpitudi/
nem illam, quæ peccatis grauioribus natura inest, sibi adblandiuntur, placentq́;
non secus, atque solent ob res bene gestas alij. Quod quidem est, quod in hoc
uersu asserit uates, quem sic uertit Fel. Quoniam adulatus est sibi in oculis suis.
quanquam paulò secus Paraphrastes: Blandis, inquit, persuasionibus egit a/
pud illum (iniquitas scilicet) ut placere incipiat ipse sibi flagitijs suis. Obsecro,
quid unquam uel uisum est turpius, uel auditum scelestius, quàm cùm quis sua
laudans

A laudans scelera, inde sibi lætitiam parat, unde æternum ultrò mœrorē assumere debuerat: Quare sic offenditur Deus (ita reddit Paraphr.) ut ipsum cum sceleribus suis deprehensum odio persecuturus sit perpetuò: id quod noster interpres uertit, ut inueniatᷓ iniquitas eius ad odiū: uel, ut Fel. ut odio habeatur, à Deo scilicet & hominibus. Dici quidem facilè non potest, quantū ad iracundiam æternū prouocent patrē, quantūq; probis displiceant, sua, ueluti Sodoma, prædicantes flagitia. Idcirco is erit sensus: homines suis sese flagitijs palpantes laudantesq;, illud efficere necessariò, ut & Deo & hominibus sanctè institutis, illorū iniquitas inueniatur, deprehendaturq; esse odio ac abominationi. Quàm uerò metuenda ea sit actio quę Deo nauseam moueat, tute, ni prorsus æneus es, iudica. Cæterùm nónne dementiæ genus est, dolose fucateq; cum illo loqui uelle aut agere, cui ab æterno cuncta, quamuis à cognitione humana remotissima, antequā sint, in lucemq; producanᷓ, notissima sunt: Quid illud, cùm apud nos depositā ab amico pecuniam mala fide uel distrahimus, uel negamus: Nescio enim quid inter ciuium pacta conuentaq;, doli mali titulo censeatur, si id non censetur. Depositi quippe nomine apud unumquenq; nostrū à Deo collocata est anima, ut intacta seruetur, aut fœnore augeatur. Quid si distrahitur, aut è capite quippiam minuitur: id dolo malo factū iudicabitur. Actio itaq; illa quæ diuinæ nō respondet uoluntati, dolose quidem fit, maloq; animo & ingrato: quocirca ab illa cui maximè inniti debuerat, euulsa, ab eius quoq; amore qui idem est cum uoluntate, euellitur. Vnde ab Dei amore semota anima, in eius odium cadere necesse est: & sic inuenietur iniquitas praui hominis ad odium, nempe Dei. Nam

Verba oris eius iniquitas & dolus: noluit intelligere, ut bene ageret.

Hîc mihi uidetur totā improbitatis summā describi. Adeó ne homo tam in-B consultò insanire decreuit, ut ne bene agat, hoc est, ne uitam uiuat feris dissimilem, mente atq; intellectu, quo similis Deo efficitur, se exui patiatur: & id quidē ab sese, ac propria uoluntate & arbitrio: Noluit, inquit: hoc est, diuinæ luci, sanctisq; immissionibus, ac Dei uerbo & legi cor ultrò ferreum & obcæcatū opposuit. O infortuniū. Is enim, inquit, non solùm nihil aut cogitat, aut loquitur, aut agit, quod prauum non sit ac dolosum: uerumetiā se ad illa agenda quæ optima sunt, non sustinet erudiri & admoneri. Cessauit intelligere, uertit Fel. ut benefaceret, qua sanè lectione quorundā inconstantiā in rebus agendis taxari iudico, quibus si tandē post tot infusas diuinitus inspirationes, post crebras à patribus, à libris, à lege, à proprio, si lubet, sensu admonitiones, rem bonā inceptare libuerit, cessant continuò, atq; in ipso relabentes exordio, ante ostium illicò, ut ait Comicus, errant. Ex quo quidem turpissimo imbecillitatis genere illud necessariò nascitur, quòd nulla in diuinis progressio fit à multis, qui tamen ob longā rerū experientiam, atq; in his quæ ueram referunt religionē & cultum, exercitationem, nō iam homines, sed dij in terris esse deberent. Iter enim, quo ad cœlestem pergimus patriam, huiusmodi est naturæ, quòd si non procedis, retrocedis. Vis quippe illi ignea est, nec deorsum quidē flectitur, aut uirtute sua aliqua naturali perstat in sese: sed sursum ducitur, atq; adeò arduè, ut nisi leuioribus animis, atq; à terrenarū rerum contagione liberis peruiū sit. Volatu quodāmodo opus est, nō gressu, passiue inerti ac tardo, in uia iustitię. Porrò quid sibi uelit, Noluit intelligere ut bene ageret, elegantissimè expresit Paraphr. Noluit resipiscere, inquit, neq; uitam in melius cōmutare. Hinc disci potest, quàm ferreus sit quorundam animus, quam'ue in Deum ingrata mens illorum qui obstinatissimo in malis proposito, nihil ultrò admittunt, quod idem exitiale nō sit, ac sibi contemptis proborum admonitionibus letale. Vide quid inferat:

Iniquitatem meditatus est in cubili suo, astitit omni uiæ non bonæ, malitiam autem non odiuit.

C Videtur hîc mihi uates uelle dicere, Is prorſus deploratus eſt. Solent tamẽ hi,
qui cuiuſpiã ſcelera enarraturi, totã ſimul uitiorũ congeriem uniuerſali quadã
appellatione proferunt, diuiſim poſtea, ac per partes totã illam turpitudinũ mo
lem, chaos'ue informe diſtinguere. quem quidem morẽ in rhetoricis quoq́ ſer-
uari legimus. Nam ſimulac Dauid in pſalmi exordio dixiſſet, Dixit iniuſtus ut
delinquat in ſemetipſo: poſito ueluti eorũ, quæ dicturus erat, fundamento, mox
membra ædificij ſingillatim deliniare uoluit. Iam ſceleſtũ illum, quem deſcribe-
re inſtituerat (ſiue hominem aliquem intelligas, ſiue impium Iudæorũ cœtum,
quem in Chriſtum fore pręuidit crudeliſsimũ, deſignari mauis, non adeò multũ
refert) cùm alienũ à Dei eſſe timore affirmaſſet, doloſumq́ illum, atq́ ea ſanè pra
uitate inſignem, quæ tum Deo, tum homini ſtomachũ ciere poſſet, appellaſſet,
ſubindeq́ oris illius malitiã ac ſacræ legis, qua duce ad optima uitæ inſtituta for
mamur, contemptum detexiſſet, cordis tandem, ſimul & operationũ fœditatem
aperuit: Iniquitatẽ, inquit, meditatus eſt in cubili ſuo. quod clarius ex Hebræo
alius reddit, Scelus parauit in cubili ſuo. Vnde ſic uertit Paraphr. Cogitabit no-
ctu iacens in lecto, quibus artibus opprimat plurimos. Quemadmodũ enim ſan
ctiſsimis aſſueti diſciplinis, nihil tẽporis, horarumq́ prætermittunt, quin obſtru
ſiſsima diuinæ legis ſenſa rimentũ, perueſtigentq́, ac quomodo quoq́ in mores
ea inuenta transferant: ita hi, qui preſsi humi nihil cœleſte cogitare norunt, om-
ne tempus, ſed nocturnũ præcipuè, in quo ſilent omnia, atq́ ab hominũ conſpe
ctu ſemota ſunt, in cõcinnandis flagitijs & ſceleribus conſumũt: itaq́ luce exor
ta, breuiori ueluti compendio meditata noctu facinora perficiunt. Et ſic animus
portio utiq́ Dei, ad illa ſolummodo expetenda, inquirendaq́ à Deo conditus,
quę procul à terris ſunt poſita, humi figitur, atq́ propterea humana ſolùm ac ter
rena diligens, in illorũ prorſus naturam tranſit, quę inſenſibilia ſunt, ac bruta o-
D mnino. Quare ſic malè aſſuetus, planeq́ ſua culpa à Deo derelictus, aſtitit omni
uiæ non bonæ. Aſtabit, uertit Fel. iuxta uiam non bonam. Clarius Paraphr. Se-
ctabitur uitæ genus peſsimum: nullum genus malitiæ prætermittet. Non te mo
ueat (quod iam millies admonuimus) tempus pro tempore poſitũ. Id locutionis
genus familiare admodũ Hebręis eſt. Cęterùm, malitiam non odiuit, uidetur ni
miũ tenuè redditũ, nec plenè ſpiritus mentẽ referre. Expreſsius itaq́ Paraphr.
ut dixi. Quocirca alius ſic uertit ex Hebræo: Nihil mali auerſatur. pollet perin-
de ac ſi dicat, Ne multis, nihil mali quamuis deteſtandi nõ amplexatur: ideo quic
quid cogitat, dicitq́ & operatur, noxium ſit oportet, ac mortiferũ. quanquã Fel.
idem ferè cum noſtro, Malũ, inquit, non abominabitur. Niſi fortè & illud haud
minimi æſtimari debeat flagitium, malum prorſus non execrari, atq́ odio perſe
qui. quod ſanè dixiſſe uolui, ne quis ſe ſatis diuinę legi feciſſe opinetur, ſi à malo
tantummodo abſq́ illius odio abſtineat. Perfecta enim eſſe debẽt omnia in Chri
ſtiano uiro: alioqui nõ uideo, quo perfectionis gradu ſtatuendus is ſit, qui id pe
nitus nõ execretur, per quod iter ad perfectionẽ obſtrui poteſt. Iam illud quoq́
addendum, quod penè exciderat, Cubile ſæpenumero in ſcripturis ſecretiores
cordis latebras ſignificare: ut illud, exempli gratia: In cubilibus ueſtris compun
gimini, hincq́ interdum ſolitudinẽ, locumq́ à turbis ſecretum. unde illud: Intra
in cubiculũ tuum, & clauſo ſuper te oſtio ora patrem tuum in abſcondito: quem
ſenſum is quoq́ locus, quem nunc tractamus, habere uidetur.

Domine in cœlo miſericordia tua, & ueritas tua uſq́ ad nubes.

Vates enim cõſiderans q̃ deplorata ſit quorundã uita, quãq́ immenſum Dei
bonitatis exemplũ, qui adeò bonus eſt ac liberalis, ut ſolẽ ſuũ oriri faciat ex ęquo
ſuper bonos & malos, pluatq́ indifferẽter ſuper iuſtos & iniuſtos, exclamat: Do
mine in cœlo miſericordia tua, & ueritas tua uſq́ ad nubes. hoc eſt, ut reddit Para
phr. quicquid ambitu cœlorũ continetũ, benignitatis tuę particeps eſt, & cõſtan-
tiam

A tiam propoſiti tui ſentiunt quæcunq; inter terrã & nubes media ſunt. Poſſet'ne cõpendioſiori dictione integrũ huius uerſus ſenſum quis reddere? Et licet idem planè ſit miſericordia in Deo, & bonitas ſeu benignitas, ueritas quoq; ac, ut uertit quidã ex Hebræo, fides: idem'q; prorſus ſit, in cœlo, & uſq; ad nubes: quò tamen ampliori uerborũ copia rem altius pertractaret, quo'q; incluſum detegeret myſteriũ, uberius eam deſcripſit. O domine, inquit, quòd tua in huius mũdi effectione, æterna'q; in moderandis rebus prouidentia, appareat bonitas & miſericordia, magnũ profectò exiſtimatur, dignum'q; ſtupore. Verùm in ipſo cœlorũ medio, in quo puriſsimi habitãt ſpiritus, in ipſorũ bonorũ omnium meditullio, in ipſis ſecretioribus totius felicitatis adytis, in ipſo (ut ſic per exceſſum dicã) ſupernæ Trinitatis ſinu miſericordiã tuã ſenſiſſe, quis ſatis unquã mirari potuit? O immenſum tantę tuæ bonitatis mare. Nónne in cœleſtibus illis animorũ choris prauitatẽ olim inuentã fuiſſe legimus? Quis reliquias illas in te, æterno incommutabili'q; ſtabiliuit fœdere? Nónne tua bonitas? nónne miſericordia? nónne ueritas? hoc eſt, firmũ, conſtans'q; in ſubleuandis miſeris propoſitũ? Igitur & quę in cœlis, & quæ in terris degunt, per te tuam'q; bonitatẽ & ſapientiã, quę Chriſtus eſt, inſtaurata ſunt. Volunt (quod dicere inceperamus) Hebræi interpretes totũ hunc uerſum id fermè atteſtari uoluiſſe, orbem ſcilicet terrarũ omnem adeò Dei tum bonitate, tum prouidentia plenũ eſſe, ut uel ad cœlos uſq; iſtiuſmodi beneficẽtię cumulus pertingat. quanq̃, quod ex Paraphraſtæ litera cõiectari poteſt, prima pars ſublimiorẽ quandam rationẽ, quippe quę in cœlorũ pulchritudine, motu'ue, atq; ordine cõſiſtit, ſpectare uidet̃: altera uerò in his inferioribus ac magis denſis, utpote à lunæ globo per nubes ad terrã uſq; concretis. Quòd porrò ueritas, ſeu fides, ſeu firmũ gubernandarũ rerum conſiliũ, non ſolũ in nobiliore cœli regione eluceat, uerum etiã in his quę ſub cœli conuexo, ut ſic dicã, in aëre, in terB ris, in imis quoq; inferorũ antris appareat, ordinatiſsima rerũ conditarũ ſeries, ordo, decor, ac lex quædã æterna, cõmixta'q; iuſtitiæ diuinę libra ac decreto, perpetuis ueluti uocibus clamitat. Quare in ſequentibus eandẽ ipſam iuſtitiã, & iudiciũ, quæ idem planè ſunt cum Dei bonitate ac fide, ſeu ueritate, monti ob eius eminentiã cõparat: abyſſo uerò, ob illius amplitudinẽ ac profunditatẽ. Nam in ſcripturis haud raró abyſſus pro uaſtitate aliqua immenſa ſumi ſolet. Neq; aliud quidem hiſce nominibus uult ſpiritus, ꝙ excellentiſsimã regendarum rerum rationem oſtendere in Deo. Iuſtitia enim infinita, æterno'q; iudicio, fide inſuper conſtantiſsima, atq; ampla in creaturas omnes effuſa bonitate, ac miſericordia, cuncta Deus moderatur, implet, permeat, fouet: itaq; ſua ſecretiſsima ſuſtentat uirtute, ut unà cum hominibus animantia quoque terræ ſuo in eſſe conſeruet, de'q; illis quemadmodum de cæteris curam habeat. Ideo ſequitur:

Homines & iumenta ſeruabis domine.

Salus hîc quæ iumentis, cæteris'q; rebus rationis aut uitæ expertibus, à Deo tribuitur, eius bonitas eſt, qua omnia ſuo in ſtatu, prout unicuiq; rei naturaliter conuenit, ſeruantur: ne ſalutem illam, quæ animis ſolummodo rationis capacibus debetur in cœlis, dari belluis imagineris, aut dæmonibus quoq;, ut quondã nonnullos, è nimia de Deo fiducia deceptos, uoluiſſe memoria eſt traditum. In ſua igitur ingenita ui ac natura, quicquid conditum eſt, diuina ſeruatur miſericordia, ſit quantumuis imbecille ac tenue.

Quemadmodum multiplicaſti miſericordiam tuam Deus. Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum ſperabunt.

O quàm (uertunt Hebræi) præclara eſt miſericordia tua, ſeu bonitas tua. Fel. uerò: Quàm precioſa eſt miſericordia tua Deus, quò maiorem ex Hebræo energiam notes, quàm ex illo, quod noſter tranſtulit interpres. Celebrata enim Dei bonitate illa, qua uniuerſali quadam amplitudine condita omnia complectitur,

C ad eam describendam, qua pios tantummodo speciali communit prærogatiua, transit: & id quidem solita metaphora alarum. & est sensus: O quàm excelsa tua est bonitas, Deus, quàm in omnia diffusa, quàm efficax: simulac creaturas omnes quemadmodũ condidit, ita nunc fouet, ac placidissimo quodam naturę illapsu, & seruat, & moderatur. Filij uerò hominũ, hi dico, qui tuæ se fidei, tanquã tutissimo alarũ patrocinio, dedunt, aliter eam agnoscũt ac sentiunt. Alarum hic meminit uates, ne uulgarem in Deo suos protegendi curam suspicemur, sed singulam potius, tutam, ab amoreq́ proficiscentem, & efficacem. Cæterùm quis modum illum amoris natura inditum auibus, quo suos pullos tanto cum studio, cura'ue, ac alarum tutela & fouent, & enutriunt, exprimere unquam posset? Difficilia hæc quidem dictu sunt, sed difficiliora multò illa, quæ diuinũ erga homines testantur amorem, & charitatem. Expansas enim suæ dilectionis continuè ad se mortaliũ animos inuitans Deus, extollit alas, clamat, admonet, hortatur, ad alarumq́ confugium, sub quarũ umbra hinc & hinc obdormiscunt fides & amor, omnes quotquot rationis ui prędití sunt, ex æquo prouocat & inuitat. Sed quid ibi agitur? quid hisce ab alis commodi sperari potest?

Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos.

Vides'ne felicitatis copiã in alis domini? Inebriabuntur, inquit. A quo, oro? Ab ubertate quidẽ. Crateris forsan, aut pateræ auro, gemmisq́ ac precioso cælatæ emblemate? Minimè quidẽ omniũ, uerũ amplissimæ domus Dei. Riuus'ne is est beatitatis, à felicissima istiusmodi domo Dei silenti præterlabens susurro? haudquaquam sanè: sed torrens potius est rapidissimus, ab austroq́ diuinarum gratiarum impulsus, qui ad nos usq́ uoluptatũ immensarum, indicibilium, æternarumq́ profluuio decurrit. O felices alas. Putas'ne tantum ab oceano scaturire

D posse aquarum, quantũ bonorum omnium à beatissimis Dei alis, à brachijs illis tam crudeliter in cruce extensis deriuatur? In alis tuis inuentus est sanguis animarum, clamat Hieremias. Quid porrò sint alæ huiusmodi, quibus & dij & homines beantur, ut ait Kimih Hebræus, litera, quæ est Chaldæo, abundè demonstrat. Sic ille: Quàm preciosa misericordia tua Deus, homines autẽ in umbra diuinitatis tuę sperabunt: quò nimirum æterna illa bona esse, quibus nituntur sancti Dei uiri, intelligamus, cùm interim in bonis nescio quibus infimis suam totam collocant spem nonnulli uel ex nobilioribus, ut sibi uidentur, ingenijs. Ab umbra igitur alarum Dei seiungi atq́ amoueri, certissimũ damnationis signum est. Et quia fieri non potest, mortalium animas aliquo non pasci edulio, ac potu: eò id quidem præstantius erit ac diuinius, quò propius ad alas istiusmodi, à quibus omnis spirat diuinitas, accesserit: hòc uerò infelicius letalius'ue, quò longius recesserit. Illa enim satietas spiritus est, hæc carnis. Illa ad morũ munditiem attinet, hæc ad carnis lasciuiam & turpitudinem. Illa æternis concluditur annis, hæc cum carne finitur, atq́ interit. Vis rursum scire alarum Dei nomen? Altera quidem à misericordia nomen habet, altera à iustitia. qua quidem sola cùm iusti efficiamur, & id sanè per Dei misericordiã, concluditur indubiè, misericordiam & iustitiã idem esse in Deo, atq́ unum: quemadmodum & reliqua, quæ de ipso dicuntur, unus Deus est, uniusq́ naturæ & bonitatis. Tota itaq́ nostra in Dei misericordia & iustitia debet esse & spes & fiducia: quod est quidem in alarum illius umbra sedere: hinc spiritus ebrietas, hinc ubertas, hinc profluuia emanant gratiarum: nam de plenitudine eius nos omnes accipimus: nos, dico, qui in Dei familiã per gratiam censemur, per gratiam potamur, per gratiã ad bona animæ æterna adsciscimur. Verùm hæc tanta, tamq́ diuina ac salutaria abs te prodire, ô Deus, haud ualde quidem mirum est:

Quoniam apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen.

Quid

Quid mirum enim si à fonte uitæ, aut luminis, & uita & lumen demanant? Atqui uita hæc, quam ab inexhausto, non iam riuo, aut amne, sed oceano, & eo quidem uastissimo diuinitatis prodire sentimus, misericordia est: Lumen uerò, fides, à qua iustitia, paxq; animi, ac salus ortum habent. Quæ sanè omnia cùm in Deo per nos sunt, ab eoq; proficiscuntur, uiua sint oportet, ac uegeta: cùm à nobis, statim perlanguescunt, & moriuntur. Quamobrem iustitia, quæ è Deo est, per quam iustificamur, uiua est, atq; æterna. Illa uerò quam ex sese habere homo existimat, per eamq; iustificari arbitratur, mortua est, & quæ unà cum mundi uanitate occidit. Et quidem cùm spiritus hîc electorũ animas suũ à Dei lumine lumen haurire asserat, id sanè mihi dicere uidetur, quod olim Paulus Romanis persuadere conatus est, fidem uidelicet Dei donum esse: alioqui certè diuina absq; luce, nulla nostra est fidei uis ac lumen. Domine, inquit, in lumine uultus tui ambulabunt. Quid illud Esaiæ: Et ambulabũt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Vides accessum ad eum per eius lumen, quę fides est, fieri: hanc porrò splendorem ortus Dei appellat, propterea quòd per solam fidem iustitia Dei oriatur in cordib. nostris, ut idem ait uates: & hæc quidẽ omnia per Christũ, per quem aditũ habemus ad Deũ, ut inquit Paulus. Surge (clamat spiritus) illuminare Hierusalem. hoc est, ô tu qui è tenebris ad lucem exire flagitas, lumen accipe: nam uenit lumen tuũ. En, inquit, Dei filius, qui fons est uitę, luxq; illa uera, quę illuminat omnem hominẽ uenientem in hunc mundum, lumen omnibus attulit. Lumen igitur istuc à Christo duntaxat petendũ erit, non ab humana ratione aut arbitrio: aliter superuacaneũ quidem fuisset, Dei filium rei illi lumen apportasse, quę per se lucida esset. Venit igitur lumẽ, cùm tenebræ essent super faciem abyssi, sederentq; omnes in regione umbræ mortis. Mirum sanè, si cùm umbram audis, aut abyssum aut mortem, lucem aliquam imagineris. Iam B ante Christi aduentum ad nos, mundus planè omnis in pristinum illud chaos, molemq; indigestam reciderat: emergente uerò è diuina caligine Christo, actutùm uisus est sol, luminariaq; illa duo æterna fidei & amoris, mundo inuecta sunt. Tunc uita, tunc pax, tunc bona hominibus oblata est uoluntas, quæ antea mala fuerat, ac à Deo aliena. Cùm itaq; sic se res habeant, cùm inquã in tua omnino misericordia & iustitia, ô domine, nostræ omnis salutis summa posita sit, non in humanis uiribus atq; arbitrio,

Prætende misericordiam tuam scientibus te, & iustitiam tuam his, qui recto sunt corde.

Extende, uertit Fel. misericordiam tuam cognoscentibus te. Ecce quomodo simpliciter absq; periphrasi rogat anima se sub tutissimis Dei alis foueri. En iterum quomodo misericordiam & iustitiam, quę fidei summa est, imò uerò etiam ipsa fides, in medium reuocat. Extende, inquit, felicissimas gratiarũ tuarum alas, è quarum umbra fons aquę uiuæ salientis in uitam æternã beatissima erumpit scaturigine, luxq; illa emicat, emanátue, quę nulla unquam tenebrarum obscuritate intercipitur: sed uiuax semper est, omnia perlustrans, omnia transcurrens, omnia permeans, omnia uiuificans, omnia instaurans, omnia æternis enutriens alimentis. Cæterùm prætende, quod noster uertit interpres, id præ se fere opinor, misericordiã scilicet Dei, seu bonitatem appellare mauis, & iustitiam, nostris concupiscentiarũ flammis, tanquam refrigerij uelum prætendi, expandiq;, quo sanè obtecta iustorũ peccata, non iam peccata, sed illius generis actiones efficiantur, quæ in salutẽ tandem ac bonũ, ut ait Paulus, cooperari queant, his solummodo qui Deum per fidẽ agnoscunt: cùm interim merita illa, iam non merita, quibus nonnulli miserandũ in modum intumescunt, nullo spiritus sancti umbraculo operta, in æternum illis cooperentur exitium ac mortem. Porrò quid aliud putas diuina Christi brachia in cruce expansa, traiectaq; durissi-

C mis clauis admonuiſſe, quàm miſericordiæ æterni patris alas omnibus apertas, patefactasꝗ, ac nunquã ſuis amplius dilectis claudendas? Quid uulnus illud cru delelateri infixit? quid caput ſpinis obduxit? quid mortẽ tam dirã, tam cruentã, tam immeritã, tam lachrymabilem innocentiſsimo Dei unigenito attulit? nónne miſericordia? nónne bonitas? nónne dilectio? En tandẽ alæ, ſub cuius umbra pauidæ requieſcunt animæ, non temerariȩ, aut ſuis in extollendis meritis nimium procaces. Notat hîc quidam, cognoſcentes Deum, rectosꝗ corde, eoſdem eſſe. Quicũꝗ, ait, uerè Deum agnouerit, is & amabit, eoꝗ recto & æquo corde erit, nihil ſibi, omnia autẽ proximis in gloriã Dei quærente. Fiat igitur miſericordia tua, ô domine, ſuper nos, quemadmodum ſperauimus in te. Ad hæc,

Non ueniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatoris nõ moueat me.

Affectus in anima pedes ſunt: his enim celeribus ueluti pedibus ſua habẽt itinera animæ. Sed ea felix, quæ rectà incedens, neꝗ ad dexterã, neꝗ ad ſiniſtram, ut ait ſpiritus, deflectit. Ad dexteram quidem deflectit, quæ faſtu ſuperbiæ inſoleſcens, primũ imitatur angelum: ad ſiniſtram uerò, qui Iudam domini proditorem, ob animi deſperationẽ. hæc enim facilè in aduerſis frangitur, ſuccumbitꝗ peccatorum oneri, ignorans miſera cuius bonitatis is ſit quem toties peccando offenderit: illa autem ſecundis inflata rebus, ſibiꝗ ob merita, nõ Chriſti, ſed ſua adblandiens, molitur neſcio quas excellentiæ formas, etiam non aduertens: quibus facilè perſuaſa, in id ſanè impietatis genus delabitur, ut uita ſaltem, ſi non ore, de ſe illud iactitet, Similis ero altiſsimo. Arrogans enim ſibi quiſpiam aliqua in republica aut regno dominium, legumꝗ antiquarum abrogationem & contemptum, ius item alias ſibi condendi nouas, neceſſe quidem eſt quòd is aut rex ſit, aut regnum affectet, contempto rege. Ita ſanè anima in ſuperbiæ ſemel fau-
D ces coniecta, ſacram in primis contemnit legem, legisꝗ autorem, atꝗ propterea eos omnes qui eiuſdem legis ſtudioſi ſunt. Vnde à uero cordis alimento, quod eſt uerbum Dei, ſua ſe ſponte ſubtrahens, aliud actutũ quærit ex ſeſe, quod propriæ excellentiæ affectum & amorem appellari cõſentaneum erit; quo quidem uel ſummis labijs deguſtato, mirum quàm inſolenter ſeſe efferat, ſe amet, ſe palpet, ſibi tandem & cæca & ſtupida miſerabiliter imponat. Cæterùm ab anima ſic affecta, ſic cæco præpedita iudicio, quid aliud ſperandum cenſes, quàm faſtum, quàm arrogantiam, quàm ſuperbiam, quàm ambitionem, quàm Dei contemptum, atꝗ ob id magnitudinis propriæ & excellentiæ deſiderium? Talem igitur affectum ac pedem in ſe uenire deprecatur uir ſanctùs, & ne id quidem ſolùm: ſed eos omnes qui tali gradiuntur paſſu, ad ſeſe accedere non permittat illequi ſuperborum colla, ut ait quidam, propria calcauit uirtute, inſtantiſsimè rogitat. Quare ſic reddit Paraphraſtes, Non perueniat uſꝗ ad me pedibus ſuis ſuperbus. Periculoſiſsima ſanè res eſt, cum iſtiuſmodi hominũ genere neceſsitudinem habere, qui ſe admodum mirantur, ſe prædicant, ac ſeſe ob animi intemperantiam cæteris anteponunt. Nullus quippe error eſt, in quem non proruat uir ſuperbus ac ſe amans. Et manus peccatoris non moueat me. Fel. uertit, Et manus impiorum ne amoueat me. Volunt hîc quidam ſpiritum de his innuere, qui cùm mali ſint, fingunt ſe bonos, ac per mentitam quandam ſanctimoniæ apparentiam uulgi iudicium aucupantur. Alij de obtrectatoribus ſermonem eſſe exiſtimant, quorum impudentia ac ueneno, adeò frequenter atteruntur boni, ut penè interdum ab incœpto uitæ inſtituto relabantur, uicti nimirũ à tam diro morſu ac dente: uerùm innocentia ſuo contenta teſtimonio, Deoꝗ nixa, huiuſmodi rerum fæcem ac luem animoſiſsimè tolerat, ualidoꝗ graditur inceſſu in uia iuſtitiæ. Alij rurſum de adulatoribus dici opinantur, quibus & ego aſſentior. Non me, inquit, à uia Dei, à uita, ab animi rectitudine, mellitum iſtud adulatorum genus amoueat. Nulla enim maior poteſt eſſe peſtis in optimatũ ædibus, atꝗ

A bus, atq; aulis principum, quàm cùm ex illorum familiaribus quis inducit animum, ut ait Comicus, omnia assentari. Quid agat tūc princeps, cùm in istius generis inciderit familiares, qui nihil æquè in obsequijs, in sermonibus, in actionibus, familiariq; cum principe conuictu curant, quàm quomodo, quicquid ille agit, approbent, extollantq;, ac crudelissimè tam bono domino imponant: impossibile nempe est, talem principem à uia Dei non deflectere: qua quidem amissa, quò infelix sua diriget in moderandis populis consilia? quid boni, quid quod sapientiam referat, expetere unquam poterit? Cadat igitur oportet in uastum errorum barathrum princeps, cui qui uerum dicat, non inuenitur. Verumenimuerò ut detur principem aliquando, aut Regem, propter adulatorum frequentiam posse falli (quanquam certè nō uideo, cur improbis, nuperrimisq; magis ciuibus, quàm probis, atq; ex antiqua patrum nobilitate grauissimis, fidem habere debeat Princeps) in Ecclesiæ uerò prælatis quis tam fœdum nō execretur lapsum? Cæterùm utcunq; is uersus accipiatur, illud pro comperto est, uatem hîc improborū uim ac proteruitatē, per pedem superbiæ, manumq; peccatoris significasse, quorum quidem casum ac ruinam præuidens, mox addidit:

Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare.

O horrendum iudicium. Sed ô nostram quoq; detestabilem in tolerandis aduersis teneritudinē. Clamat quippe lex, clamant prophetæ, clamat ipse à summo empyreo Deus, non diu sua in illa mentita felicitate consistere posse improbos: nihilominus tamen, cùm infelices eorum quotidie intueamur exitus, ob secundas illorū fortunas angimur, querimurq;, ac Deum uolumus omnino suis in æquissimis iudicijs cæcutire ac labi. Ibi, ibi, inquit (ne dubitetis) hoc est, tem-
B pore illo maximè, quo uulgò dij in terris existimabuntur, suorum scelerum dignas persoluent pœnas. Transiui, ait uates alio in psalmo, & ecce non erat: quæsiui eum, & non est inuentus locus eius. Vides'ne superbi exitum? uis'ne etiam mansueti atq; humilis? Permanet, inquit, in æternum in conspectu eius, Dei scilicet. Ceciderunt igitur olim impij homines à uita, à bono, à Deo, caduntq; in dies, ut crebris, ni prorsus plumbei simus, intuemur exemplis. Cadent rursus in posterum, expellenturq; tum hîc, tum in futurū à facie Dei, in qua summa inest rerum omnium cognitio, iucunditas insuper ac æterna quies. Non potuerunt, inquit, stare. Vidisti'ne unquam fastuosum hominem atq; arrogantem elegantiori depingi penicillo? omnes enim illius actiones, nedum cōsilia quidem, atq; affectus animi, in incerto semper uersantur motu: adeò ut quid plerunq; sibi uelit, aut cupiat, aut agat quoq;, ne Delius quidem ipse diuinaret. nō mirum sanè: nam secundum spiritus uaticinium, Non potuerunt stare. Surgere, uertit Fel. Idem Paraphr. quæ quidem uox superbis tam aptè conuenit, quàm quę alia maximè. Non possunt, inquit spiritus, surgere, non possunt resipiscere, nō possunt per pœnitentiam ad uitam regredi: sua quippe sponte obdurati in malis, obcæcati, attritiq; in rerum humanarum cupiditate & ambitione, non possunt quidem, quia nolunt, quia suus illis placet tumor, quia diuinis ultrò reluctantur afflatibus, quia tenebras magis quàm lucem, ut inquit Christus, diligunt, quia ad Dei alas, in quibus omne inest bonum, confugere renuunt, sed ad se potius, aut ad magos & ariolos, in tractandarū rerum prouidentia recurrunt.

Tu uerò fili, clamat spiritus, noli æmulari in malignantibus. Sed alius is est psalmus.

C PSALMVS IPSI DAVID XXXVII.

NOli æmulari in malignantibus, neq; zelaueris facientes ini/
quitatem.

Inter cætera enim, quibus maximè angi solent ac turbari imbecil/
lis fidei homines, illud potissimũ est, cùm cernunt improbos quosdam nullum
unquam finem suis sceleribus ponere, & tamen sic rebus omnibus quæ felicita/
tem polliceri uidentur, abundare, ut hi soli Deo curæ esse uulgò appareant, cæ/
teri uerò neglectui. quare eousq; interdum, ut sunt in fide debiles, & queruntur
& excandescunt, ut quasi à Deo rationem eorũ quæ fiunt in mundo, exacturi,
cum uate illo clament: Quare respicis cõtemptores, & taces? quare uia impiorũ
prosperatur? Bene est omnibus qui præuaricantur & iniquè agũt. Plantasti eos,
(ô iudicium inscrutabile) & radicem miserunt. Vide animam ob ea quæ fieri in
mundo absurda arbitratur, conquerentem, nutantemq; in fide: quam sanè spiri/
tus in hoc psalmo consolari, atq; earum rerum, quarũ ordinem ignorat illa pror/
sus, rationem edocere instituit. Cuius ea est summa, ut quicquid accidat, id to/
tum diuino cõmittatur iudicio: idcirco nihil ultra aut querendum aut expostu/
landum, cùm illa maximè, quæ à cæcis iudicatur felicitas, fallax sit omnino, flu/
xa, ac crusta potius felicitatis, quàm uera felicitas. Id enim semper uel ab ipsa pri/
ma rerum constitutione in terris uisum est, ut impij scelestiq; homines fortunæ
bonis, perpetuo ueluti riuo, affluerent: pij uerò, utpote ad meliorẽ uitam serua/
ti, inedia, atq; æterna ueluti malorũ serie, ærumnis tererentur. Quamobrem au/
tem id accidat, seu potius cur id Deo in disponendis rebus humanis moris sit,
quis tam audax est, qui hoc interroget? Abstrusa enim planè hęc sunt: propterea
ueneranda magis, castoq; silentio, ut inquit Dionysius, prætereunda, quàm dis/
D quirenda. Illud uerò interim cum uate nostro fatendum erit, Iustus es domine,
& rectum iudiciũ tuum. Maxima proinde fidei pars ea est, uulpes hasce nostras,
quæ demoliuntur uineã, ut canit sponsa, actutũ capere: ac paruulos, dum paruu/
li sunt, ne in giganteam crescant formam, ad petram, quæ Christus est, allidere.
Memini equidem, cùm nondũ prima professionis meę perdidicissem rudimen/
ta, in fideq; adhuc tener essem, de huiusmodi, ut mihi tum uidebatur, inæqualita/
te rerum cõquestum me esse. Videbam enim inertes quasdam moles (homines
uix eos esse coniectabam, à forma scilicet tantummodo) indoctas, rudes, plancq;
ab omni probitate, ingenuitateq; animi abhorrentes, à sarculis, à rastris, à ganeis
interdum extractas, ad honores ac dignitates promoueri, illisq; anteponi atq;
imperare, qui cùm literis tum moribus, tum uitæ quoq; sanctitate insignes ad/
modum essent. Monstrum illud quidem tunc esse iudicabam: mox uerò meum,
per Dei gratiam, aduertens errorem, non solùm ab admiratione illa mea indo/
cta destiti, uerumetiam sic fieri oportere duxi. Vnde illis ipsis, quibus olim inui/
dendum fermè esse opinatus sum, nunc ex animo compatior, queror q; præcla/
rissima quorundam ingenia in his occupari quæ aut paruã, aut nullam referunt
religionem. Quòd si ad cõmunem omnium utilitatem, Deiq; honorem, illud in
primis optandum uidetur, ut bonorũ prorsus in partiendis honoribus ac digni/
tatibus, ratio omnis habeatur, nulla uerò improborum: fatendum tamen est, id
optimè, summaq; ratione factum, quod diuino fieri consilio non ignoramus.
Tantùm illud cupit spiritus, ne secundis nefandorum hominum rebus inuidea/
mus. Alioqui quid aliud est ob fortunatos illorum successus dolere, quàm ad ea
ipsa, quæ illis miserè inuidemus inclinari? Noli igitur, clamat spiritus, æmulari
in malignantibus, neq; zelaueris facientes iniquitatem. Fel. Noli contendere
cum malignantibus, seu commisceri: quod est, cùm quis certatim cum alio con/
tendit ut superior ea in re, de qua contendunt, euadat. quanquam alius ex He/
bræo simpliciter transtulit, Noli imitari malos. Paraphrastes uerò, Nihil te mo/
ueat,

A ueat, si sceleratos uideris opulentos, nec illis inuideas prosperitatis tantillum, & uerè tantillum,

Quoniam tanquam fœnum uelociter arescent.

Non est scelus, quod non audeat uulgus, si suum uiderit principem, atque eos, qui rerum potiuntur, sceleste uiuere. Quare id semper natura comparatum fuit, ut filij parentes, serui dominos, plebs principem, oues, ut sic dicam, pastores, in uitæ filo ac ratione referant. Vis'ne Princeps tua æquitatis præcepta à populis seruari? tute prius æquus esto, alioqui parū, aut nihil prorsus, ipsius etiam summi Pontificis leges de frenanda hominum libidine, luxu'que, & peccandi licentia, mortaliū animos mouere posse arbitror, nisi ipse Pontifex, cæteri'que ecclesiæ primates & pastores ea præditi sint uitæ excellentia, ut meritò absque rubore sancire queāt leges atque ordinationes. Hæc igitur totius orbis summa pacis uidetur, atque uniuersalis reipublicę Christianæ instaurandę, etiam absque Concilijs, ratio, si sic suam instituant uitam pastores, ut in illis subditi, tanquam in mundissimis speculis, quò sibi eundum sit, contemplentur. Tenacius, crede mihi, uel unicū sanctimoniæ exemplū in pastore, subditorum hæret ingenijs, quàm mille leges aut ordinationes absque uitæ integritate. Hæc enim ad pietatem atque obedientiā instituit, illæ uerò sic sancitæ, ad risum & contemptum. Verùm tu, si sapis, ob aliorum improbitatem ne digitum quidem à recta uiuendi ratione deflectas: neque liuore te temaceres, propterea quòd sceleratos uideas fortunæ bonis florere, imperitare'ue cæteris. Diuturna enim esse non potest huius generis felicitas, quæ in momentaneis fundata est rebus: tanquam sanè fœnum inarescit. Quid prato uiridi gramine ac floribus perornato pulchrius, amœnius'que? uerùm à fœnisecis cæso, quid nudius, quid inamœnius? Flos enim, aut herba quamlibet uiridis ac
B uiua, cumprimum succiditur, perlanguescit, decorem'que amittit, atque emoriens in aliam transfertur formam. Sic nimirum ampullosæ fortunatorū hominum uitæ cōtingere omnino necesse est, si morbo hi aliquo grauiori aut morte intercepti, seu principum fauore denudati, casu'que alio repentino perculsi, in ærumnas deciderint. Non perinde quidē citò flos à tenero demessus culmo intermoritur, ac citò fortunæ (ut uocant) filius in miserrimam proruit calamitatem, si uel parum ab ipsa deseritur matre. Facti sunt, inquit dominus, uelut fœnum agri, & uirens herba tectorum, quæ arefacta est antequam ueniret ad maturitatem. Quare sic reddit Paraphr. Similes enim deprehendentur fœno, quod exortum minimo durat tempore: & herbæ similes erunt uirenti, quæ marcescit subitò. Quis igitur tam fragilem exoptat amicam, aut amet, aut alijs inuideat, quæ excisæ in pratis herbæ, aut fœno in stiriam collecto æquiparatur?

Sicut olera herbarum, inquit, citò decident.

Olera hîc herbarum pro ipsis herbis uiuis poni asserunt. Vide quàm flaccidæ rei comparetur mundi huius prosperitas: idcirco abiecto tam caducarum rerum amore,

Spera in domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & pascêris in diuitijs eius.

Fel. Spera in domino, & fac bonum, & inhabita terram, & pasce ueritatem: seu pasce fide, ut alius ex Hebræo. Vnde sic reddit Paraphr. Fiduciam tuam colloca in domino, & sectare quod bonum est, ut terram inhabites longo tempore, & pascas & augeas assiduè de domino conceptam fidem. Tota hîc perfectionis summa à spiritu nectitur, quæ est cùm fidei, quam in Deum esse oportet, adduntur opera, hoc est, arbori per se eleganti suus etiam fructuum decor additur. Et quemadmodū fidei seu fiduciæ proprium est, nudis affectibus nudum sequi Christum, ita operationum illam conuenit diuitem esse copia atque ubertate: imò

C ſi deſunt opera, fides ea non eſt, ſed mortua quædam uox & nomen. Vide igi-
tur quid hîc ſpiritus admonet. Curam, inquit, omnem tuam, reiecta procul diſ-
fidentia, committe Deo: atque eadem nixus in operando qua credis fiducia,
tuas diſpone actiones, ſic cogitans: Poterit'ne Deus me in ſe ſperantem, etiam
in rebus huic uitæ neceſſarijs, in anguſtijs, in ærumnis, in tribulationibus deſe-
rere, qui ſuos ſic ditat contemptores in hoc mundo, ſic ornat honoribus, ſic
beat, ſic in altum euehit, ut penè nihil aliud cogitare uideatur, quàm ut ſuis be-
nefaciat hoſtibus? haud ſanè quidem credo. Certò equidem ſcio, quòd non il-
li quidem beati, ſed beatus uir qui ſperat in eo. Niſi fortè inſtabilem hanc di-
uitiarum honorum'ue copiam, & cui ſumma annexa eſt miſeria, beatitudinem
appellandam eſſe arbitremur. Quare mens uatis hæc eſt, ut nos à falſæ felicita-
tis admiratione, qua improbi ex more ſeſe efferunt, retrahat: idcirco clamat,
ueram eam tandem, ſolidamq́ꝫ, atque ab omnibus expetendam felicitatem, in
Deo, non in hoc mundo ſitam eſſe. Cæterùm, inhabita terram, id præ ſe ferre
uidetur, quòd qui concepta in Deum fiducia, nihil non agit, quò tum Deum,
tum proximum optimis promereatur actionibus, iam uel in terris beatus ſit, ac
quicquid contingat, quietus: cùm interim alijs, qui fortunati uulgò appellan-
tur, nihil deſit quo ſe iugiter affligant, quod offendat, quod moleſtias die no-
ctuq́ꝫ afferat. Hi certè ſuis libero nunquam utuntur animo, ille autem ſemper
felix & beatus, etiam in exilio, ac ſumma rerum inopia, tranquillam agit uitam:
hi quidem mundo ſeruiunt, ille imperat: hi uel in minimo fortunæ uulnere an-
guntur, dolent, inſaniunt, ille nec in maximo quidem uultum mutat, ſed ſa-
pientior eò quotidie fit, quò atrocior fuerit calamitas & crux. Hic profectò di-
uitijs, ut canit uates, etiam in extrema paupertate conſtitutus, abundat, recen-
tioribus continuè fomentis fidem, quam in Deum habet, enutriens. Paſcun-
D tur igitur improbi inani quadam rerum uanitate, illícq́ꝫ fidunt: probi uerò, & fi-
de, & ut uertit Fel. ueritate, qua certò credunt ſuis Deum, qui uerax eſt, deeſſe
non poſſe, iucundiſsimè aluntur. Sunt porrò qui uolunt, maximo cum myſte-
rio illud, quod noſter uertit interpres, in diuitijs eius, Dei ſcilicet, à nonnul-
lis uerti, in fide: quò nimirum tandem à mortalibus non ignoretur, diuitias o-
mnes animi in fide Ieſu Chriſti ſitas eſſe. Quare delectare in Chriſto, mi lector,
delectare in eius fide.

Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Id inſitum fermè omnibus natura eſt, ut ea in re, cui fidunt maximè, delecten-
tur. Eam ob rem ſi quem uidero in diuitijs, in honoribus, in dignitatibus, cæte-
riſq́ꝫ huiuſcemodi rebus fluxis & caducis, in literis quoq́ꝫ, ac quod nouum for-
ſan aliquibus uidebitur, ſanctis in operationibus tanquam in fine ſeſe oblecta-
re, conquieſcereq́ꝫ, hunc ſanè ſuis in fortunis ac literis, ſanctiſq́ꝫ actionibus, nõ
in Deo, beatitudinem collocaſſe aſſeuerabo. Nulla enim in re quamlibet ex-
celſa ac diuina, requieſcere mens debet humana, præterquàm in Deo. Proin-
de quanto poteſt pectore, è ſublimi ueluti turre, hîc clamat uates: O tu quiſquis
es qui aliam ab hac, quam in mundo tanquam ludibrium fortunæ horſum ſur-
ſum uerſari cernis, felicitatẽ aſſequi efflagitas, ſine hos hiſce in rebus nihili ob-
lectari, ſuumq́ꝫ bonum ſtatuere: tu in domino, qui bonorum omnium fons eſt
atq́ꝫ autor, delectationes omnes tuas colloca. Ipſe, ipſe, inquam, non princeps,
non mundus, non quicquid uſpiam conditum eſt, etiam in ſecretioribus cœli
receſsibus ac ſedibus, dabit tibi petitiones cordis tui. Cupis'ne honores, digni-
tates, diuitias? A Deo hæc quidem petenda ſunt, qui æterna donat: non à mun-
do, qui mortalia & caduca. Nolite filij, aiebat ſenex ille ſanctiſsimus, diligere
mundum, neq́ꝫ illa quæ in mundo ſunt. O nos beatos, ſi iam tandem quàm fal-
lax ſit mundana hæc felicitas uel ſerò cognoſceremus; quamq́ꝫ ea uera ſit, quam

Christus

A Chriſtus ab alto crucis ligno ſuis oſtendit familiaribus. Iam illud maximum om
nium uidetur, quî fit quod Deus nihil non de illis, quæ à ſuis rogatur, præſtare
dicitur? Pręſtat nimirum omnia: nam nihil planè hi rogare poſſunt, quod totum
ad illuſtrandum Dei nomen ac gloriam, non faciat. Cùm enim, inquit quidam,
diligas Deum, nihil indignum poſtulabis. hincq; illud eſſe opinor, quod domi-
nus Ieſus ſuos admonuit diſcipulos, ad hunc modum: Si manſeritis in me (en a-
nimæ in Chriſto per amorem, quo ſolo in re amata conquieſcimus, oblectamen
tum) & uerba mea in uobis manſerint (en amoris effectum) quodcunq; uolue-
ritis, petetis, & fiet uobis. Quis princeps, quis rex aut imperator, quæ fortuna
id polliceri audeat? Inſatiabile enim cor eſt humanum, nec unquam ſuos ſeda-
re poteſt motus aut appetentias, niſi illis in rebus quæ æternæ ſunt. quid igitur
in multis te torques?

Reuela domino uiam tuam, et ſpera in eo, & ipſe faciet.

Diuus Hieronymus ex Hebræo uertit, Volue ſuper dominum curam tuam.
Fel, uerò, Circumuolue ſecus dominũ uiam tuam. Vtcunq; ſit litera, is erit ſen-
ſus: Tuam illi committe uitam, uitæq; inſtitutum: quicquid agis, acturus'ue es,
in illum reijce, ſperaq; te aſſecuturum quod quæris: ipſe certè, non tu, aut huma
num ingeniũ faciet, hoc eſt, perficiet omnia, optatumq; dabit finem. Ipſe nanq;
eſt, ne dubita, qui in te & uelle & perficere operatur. Atqui mens deniq; ea ſpiri
tus eſt, noſtrã ut excitet ignauiã, non ut alat. Etenim quemlibet ſuas animoſe or
diri actiones prout ſuggeſſerit ſpiritus, oportet, cæterùm abſq; cura rei euentũ
diuinæ commendare bonitati. Admonet nos Petrus ſolicitudinem omnem no
ſtram proijciendam eſſe in Deum, quoniam illi cura eſt de nobis. Vide igitur
quanta debeat eſſe in Chriſtiano uiro fidei uis, ac robur. Quod quidem elegan-
B tiſsimè, ut cætera, expreſsit Campenſis: Committe, inquit, domino ſtatum re-
rum tuarum: fide illi, optima enim fide curabit & te & tua.

Et educet quaſi lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum tanquam
meridiem.

Difficillima quippe res eſt, urbem in ſublimi monte poſitam diu latêre poſ-
ſe. Iuſtitiam in hoc loco, ac iudicium, nihil aliud eſſe interpretamur, quàm u-
niuſcuiuſque uitam iuſte rectoq; iudicio inſtitutam: quam quidem aſſerit ſpiri-
tus in lucem productum iri, atque eundem adeptura ſplendorem, quem in me-
ridie eſſe cernimus: hoc eſt, uitæ huiuſmodi ordinatæ Deum tandem dignum,
etiam in hoc mundo, conceſſurum præmium. Quandiu enim improbis res o-
mnes ad uota ſuccedunt, probis uerò nullæ, ut fit, uidetur rerum ordine quo-
dammodo uerſo, horum uita ſanctè æquoq; iudicio inſtituta, in obſcuro poſita
eſſe: illorum uerò qui in flagitijs uiuunt, maiorem in dies nanciſci lucem. Ve-
rùm hiſce fortunæ bonis tandem expoliatis, in ærumnoſumq; uitæ genus con-
iectis, expulſis, pœnaq; ſuis ſceleribus digna mulctatis, bonorum uita ſplende-
ſcere incipit, laudatur, honoratur, ac tandem meridiano illo lumine, in quo
Deus ipſe ineffabilibus bonis diues, in ſeſe manens habitat, donatur. Vtram,
oro, uitam cenſes æquè probeq; inſtitutam? illorum'ne qui mundi huius man-
cipia cùm ſint, quoquo uerſum ſe uertit fortuna, eò temerario feruntur impe-
tu, agunturq; non ſecus, ac ſolet turbo ludicrus in gyro ui actus: an horum qui
cùm in mundo ſint, ut ait Chriſtus, de mundo non ſunt? hoc eſt, quibus ni-
hil iam in terris placere poteſt, quod iuſtitiam, quod rectitudinem, quod diui-
nitatem demum quandam nõ referat. Id'ne an illud uitæ genus putas dignum
eſſe, cuius Deus rationem habeat, cuique ſuum impartiat lumen? Diuino cer-
te lumine in his, qui reſpublicas, regiones, religioſáſque familias moderan-
tur, extincto, què ſe uertant miſeri? unde in tractandarum rerum labore uigo-
rem ſument? unde iuſtitiam addiſcent? unde æquitatem? Tu fili, inquit ſpiritus,

C non propterea quòd res uideas humanas eo se habere modo quem dixi, frangaris animo: tantùm tu

Subditus esto domino, & ora eum.

In omnibus, inquit, diuinis obtempera consilijs, haud quærens quidem, cur id magis quàm illud fiat in terris: oraq́ue eum, ut abs te id, alioquin ingenio temerario & curioso, queat perfici. Verùm alia Hebræis est litera, idem tamen ferè sensus. Diuus enim Hieronymus sic: Tace domino, & expecta eum. Alius uerò, Sile domino, & formare ei: hoc est, tacitus absque murmuratione omnia Deo permitte, teq́ue adeò diuinæ attẽpera uoluntati, ut ab ea, ueluti in utero fœtus, formeris, ad illaq́ue sine querelis amplexanda instituaris, quæ sic fieri decreuit Deus. In silentio enim ac spe tota ferè Christianorum sita est perfectio. Dominus, inquit Moses, pugnabit pro uobis, & uos tacebitis. Expecta dominũ, uertit Fel. & expecta ipsum. Idcirco sic Paraphr. Patienter expecta dominum, & fer æquo animo, si quid ab illo tibi immittatur aduersi: neque contristeris, si uideris aliũ quempiam felicius augere sua, quod sæpenumero sceleratissimo cuique euenire solet: quod est, quod noster interpres transtulit,

Noli æmulari in eo qui prosperatur in uia sua, in homine faciente iniustitias.

Fel. sic: Ne contendas, seu commisceearis cum producente ad prosperitatem uitam suam, cum faciente scelera. Eandem planè sententiam hîc repetit uates, quam in superioribus dixit, nempe bonos haudquaquam fortunatis improborum successibus moueri debere, sed tacitos diuina præstolari iudicia. Tempus uerò, quo res in melius uerti debeant, is solus nouit, cui & præterita & futura æquè ut præsentia nota sunt. quæ quidem res propria Dei est, non hominis: cuius
D sanè tantummodo interest, quicquid emergit noui, diuina uenerari consilia, illisq́ue gratias agere, quorum absque nutu ne minimum quidem arboris folium tremit & mouetur, gemmáue è uite intumescit. Quocirca

Desine ab ira, & derelinque furorem: noli ęmulari ut maligneris.

Vide quàm prudenter uir sanctus nos ab æmulatione, inuidentiaq́ue illa quæ infirmioribus natura inest animis, auocet. usque adeò enim interdum hi ob improborum felicitatem stupidi efficiuntur, ut ne ab excandescentia quidem atque ira, & cœlum & terram querelis commiscentes, se temperent. Cùm uides, inquit Euthymius, iniustos homines in secunda esse fortuna, noli irasci aut indignari contra eos, quasi præter id quod par est, prosperentur: neque tecum ipse illud doleas, quòd ob summũ tuũ erga uirtutes amorẽ potius infelicior sis. Non desunt etiã, qui hunc uersum de non referendo par pari in iniurijs interpretentur, ut sit sensus: Non reddas malũ pro malo, non maledicta regeras, nõ quæras uindictã, ne & tu, dum te ulcisci quæris, fias illi similis qui malum intulit. Maleficiosus est, fateor, caue ne tu quoque idem sis, dum eadẽ quæ in alijs reprehendis, efficis. Verũ prior sensus ad superiora aptius quadrare mihi uidetᷣ: unde sic reddit Paraphr. Cohibe animũ tuũ ab ira, & pelle furorẽ, ne sic incendaris, ut illorũ sceleratorũ exemplo, ad perpetranda similia animum inducas. Cæterùm illud notandum, à Felice ferè semper Contendere aut cõmiscere, pro æmulari reddi: cuius uerbi interpretationem in superioribus persecuti sumus. Nunc ad reliqua.

Quoniam qui malignantur, exterminabuntur: sustinentes autẽ dominum ipsi hæreditabunt terram.

Noxij enim maligniq́ue homines non regnabunt semper super terrã, ut ait Salomon: tantùm hi quibus cœlitus iussa est crux, animum in persecutionibus nõ despondeãt. In superandis nanque aduersis, nisi tandẽ longo indurescat usu cor, in amoremq́ue rei illius quæ in adipiscenda animi pace necessaria est, licet gustu
acerba

A acerba atq; amara, trahatur, nunquã in Deo firmari poterit, in quo solo uera est
pax & quies. Quid enim habent improbi in hoc mundo, aut ferunt, quod idem
anxietatum bellorumq́; plenissimum non sit? Nam Christo, qui pacis illius, quã
omnem superare sensum affirmat Paulus, autor est, ab expetendarũ rerum aut
agendarum quoq; fine excluso, quid aut iam expeti aut agi potest, quod conti-
nuis curarũ gyris non implicetur? Contrà uerò his euenit, qui in omnibus suũ
sibi semper Christum, uirtutum omnium archiuum atq; exemplar, proponunt:
quibus ipsa quoq; totius orbis confusio & fluctuatio in tranquillitatẽ cedit. Tan
tum illud auet spiritus, ut non solùm id animose, fortiterq́;, quicquid illud est,
quod sors affert humana, feramus: sed & consideratè ac sapienter, ne quid in ui-
ro probo, casu fortuitoq́; fieri cernatur, longè antequam accidat, præuideamus.
Etenim eo ex usu quidam formatur in nobis habitus, quam patientiam appella-
mus: qua nimirũ obtenta, Christum in nobis innouari, seu, ut inquit Paulus, re-
formari in dies magis sentimus: cuius porrò tanquã benignissimi hospitis, tum
opetum donis in eam euehimur magnitudinẽ, ut mundo facilè imperemus, re-
rumq́; omnium conditarum possessionẽ, hæreditario ueluti iure adeamus. Atq;
id sanè est, quod hic uates asserit, sustinentes scilicet, seu, ut uertit Fel. expectan-
tes dominum hęreditare terram. Beati, inquit dominus Iesus, mites, quoniã ipsi
hęreditabunt terrã. A patientia quidem mitescere incipimus. Verùm ne diutius
diuina nos mora torqueat, admonet uates, breui id quidem futurum, cùm ait:

Et adhuc pusillum, & non erit peccator: quæres locum eius & non
inuenies.

Breuissimè, inquit Paraphr. sic interibit impius, ut ueteris pompæ, qua admi
rationi fuit multis, nihil reliquũ uisurus sis. Paululum sustine, uertit Hebræus
interpres, & impius non supererit: cumq́; aduerteris ad locũ eius, nullus aderit.
B Intelliges uerò in loco eius, uertit Fel. hoc est, cõsiderabis locum eius. Hæc qui-
dem uel sola, maxima omnium deberet esse timidis consolatio, cùm legunt ne-
farios homines breui excidendos, adeoq́; penitus suis illis à tumidis deijciendos
sedibus, ut nunquam ferè extitisse uideantur. O diuinũ iudicium, ô deploratas
animas. Quot uidi ego aliquando ex humili fortuna, tanquã è trito sepulchro,
ad urbium magistratus, regionum, religiosarumq́; ædium dominiũ, seu à prin-
cipe, seu à sorte nescio qua ascitos, ad tantam animi impotentiam, tumoremq́;
deuenisse, ut prioris penitus, seu humanæ potius cõditionis obliti, tanti iustitiã,
æquitatem, religionemq́; fecerint, quanti sues gemmas spurcissimi. Hi tamen
repentina consternati fortunę indignatione, ita in nihilum resoluti sunt, ut cum
illorum fastu, & uita, & res, & locus, & quicquid illorum mortale uspiam fuit,
unà interijsse uisum sit. Quò uerò animæ sic malè de religione Christiana me-
rita abierint, humani haud quidem est ingenij id uelle inquirere, uel diffinire:
hæc Dei omnino sunt. Quod autẽ ad nos attinet, illud certum est, mortaliũ om-
niũ animas Deo curæ esse: quæ uerò sint eius, quæ'ue sint in æterno prædestina
tionis diuinæ libro conscriptę, ipse solus nouit. Ego, ut de me aliquid dicam, ma
ximo cum timore quid de me futurum sit operior: meamq́; cum tremore & me-
tu, ut me admonet Paulus, salutem operor: de alijs uerò nulla mihi cura, nisi ea
quidem, qua omnes cupio, oroq́; in Christo Iesu saluos esse. Cæterùm illud con
siderandum, quàm continua rem narret uates antithesi: Quæres, inquit, locum
eius, nefarij scilicet hominis, & non inuenies.

Mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitu-
dine pacis.

Idem fermè in superioribus cecinit dicens: Sustinentes dominũ ipsi hæredi-
tabunt terrã. Porrò pax, tranquillitas illa animorum est, qua quis adeò fortiter
suos omnes mentis affectus ad mutabiles rerũ euentus componit, ut quicquid

C contingat, id totum in ſuum pertrahat colorem, omnibus in rebus eam ſeruans
animi æquabilitatem, quæ uiro nõ tantum Stoico, quantum chriſtiano conuen
nit. Sedebit, inquit dominus in Eſaia, populus meus in multitudine pacis. Is e-
enim ſic Deo per fidem unitus, hoc utitur mundo tanquam mancipio, illi uerò
tanquam domino ac Deo. Is imperat, illi obſequuntur. Is continuo quodam pa-
cis tenore, etiam inter tela & neces, tranquillam agit uitam: illi etiã in medio ipſo
fortunæ ſinu obdormiſcentes, miſerrimam. O rem penè dictu incredibilem. Vi
de, oro, ad quem felicitatis gradum aſciſcitur anima, ſic ad rerum inſtabilitatem
compoſita ſilensq́ domino, atq; illius ſe totam committens prudentię, ut illi ſce
leſtiſsimus quiſq; quamlibet primarius inuideat.

Obſeruabit, inquit, peccator iuſtũ, & ſtridebit ſuper eũ dentib. ſuis.

Obſerua liuoris naturam atq; effectum. Eſt ſanè uſus uerbo admodum per-
uerſæ uoluntatis hominibus apto: obſeruat enim quis aliquem (de obſeruantia
illa, in qua ſumma ineſt admiratio & reuerentia, non loquor modò) cùm eum &
oculis & animo, in modum ſpeculatoris ita cuſtodit, ut nihil aut loqui, aut agere
is queat, quod illum latêre poſsit: & id propterea quidem, ut ampliorem calum
niandi occaſionem habeat. Qui porrò non contentus uidiſſe, diligenterq́; om-
nia, quæ ab eo, quem odio inſectatur, ſanctiſsimè interdum peraguntur, obſer-
uaſſe, alia confingit, ſurrogat, defert tandem, ne quid totius malitiæ cumulo de-
fuiſſe uideatur: qui quidem cumulus tum ad ſummũ uſq; exuberat, cùm illi, qui
tam nefandum ignem reſtinguere deberent, non ſolùm illum fouent, ſed etiam
emunt, ac tanquam peregrinas merces in bonorum omniũ pernitiẽ deuehunt.
At uide quàm uehementer inuidiam, indignationemq́; improborum contra in-
nocuos, puritatiſq; cultores exprimit, cùm illos canũ more infrendere dentibus
aſſerit. Malitioſe cogitat de iuſto improbus, uertit Hebræus: & nudat, ſeu fren-
D dit, ut Fel. ſuper eum dentibus ſuis. Atqui ex tam periculoſa inuidorum rabie
permotũ quondam fuiſſe Apoſtolum arbitror, cùm Philippenſes admonuit di-
cens: Videte canes, uidete operarios malos, uidete cõciſionem. Quam quidem
prudentiſsimam Pauli admonitionem non tantum ad illos pertinere iudico, in
quos diri iſti canes facilè ob uitæ innocentiam deſæuire ſoliti ſunt, quantum ad
Principes, rerumq́; publicarum miniſtros: quorum omnium illud præcipuum
munus eſt, ut diligenter perpendant, ut ait Epictetus, quis eſt qui loquitur, aut
de quo. Verùm utcunq; conniueat in rerum delectu ſummatum ignauia, illud
in primis ſumma debet eſſe pijs conſolatio, quòd

Dominus irridebit eum, quoniam proſpicit quòd ueniet dies eius.

Huius uerſus ſenſum ſic cum ſuperiori nectit Paraphr. Conabitur impius iu-
ſtum ſubuertere, & frendet aduerſus illum dentibus ſuis: dominus autem ride-
bit minas illius: nouit enim, quàm ſit in propinquo tempus, quo ipſe peribit.
Non parum quidem, quod aliàs admonuimus, noſtræ officit ſaluti, cùm noſtris
in metiendis aduerſitatibus, conſiderandaq́; diuturna ſolummodo, ut nobis ui-
detur, improborum in innoxios petulantia, malumq́; ſtruendi licentia, Deum
penè in iudicijs anteuertimus. Vis'ne, ô amice, pleniſsimam undequaq; mentis
adipiſci tranquillitatem, arrham nimirum cœleſtis patriæ ac uitæ? Quæcunq; in
terris contingant, tu tantùm reuela domino uitam tuam & ſpera in eo: quod ue-
rò ſupereſt, ipſe faciet, dabitq́; rebus exitum, non quidem ſecundum deſideria
cordis tui, præpropera ſanè interdum nimis & præcipitantia, ſed ſecundum be-
neplacitum puriſsimæ ſuæ uoluntatis in Chriſto: qui cùm ſit ante omnes (ut in-
quit Paulus) & omnia in ipſum cõſtent, ſitq́; caput corporis eccleſię, qui eſt prin
cipium, primogenitus ex mortuis, ut ſit in omnibus ipſe primatũ tenens, quia in
ipſo complacuit omnẽ plenitudinẽ inhabitare, & per eum reconciliare omnia,
per ipſum pacificãs, per ſanguinẽ crucis eius, ſiue quę in terris, ſiue quę in cœlis
ſunt,

A sunt, poterit'ne suos tam forti sibi nodo, ut est eius sanguis, adglutinatos, adeò sub aduersitatũ mole sinere laborare, ut desperent omnino? Spera, spera, inquit, in domino, & ipse faciet. Faciet, dico, cũ tentatione prouentũ, ut possis sustinere. Nam certè illius est bonitatis Deus, ut nõ det in æternum fluctuationem iusto. Cæterũ dies cùm uarias habeat in scripturis significationes, interdũ, ut hîc, pro uniuscuiusq; exitu atq; euentu intelligi oportet. Vnde illud quoq; est, quod in Iob libro legimus: Super diẽ illius obstupescunt. De risu porrò Dei, atq; subsannatione, cùm aliàs, tum maximè in secundo psalmo est dictũ. Sed iam iræ uehementia in noxijs quanta sit, satis admodũ compendiose in sequentibus explicat, cùm illos facit, educto è uagina gladio, tensoq; arcu, iustissimos quosq; adoriri.

Gladium, inquit, euaginauerũt peccatores, intenderunt arcũ suum.

Hunc nimirum, ut clàm: illum, ut apertè offendant. Qui enim gladio, aut ense coràm quempiã adoritur, ui id agit aperta, atq; ut sic dicam, ingenuè: qui uerò arcu, is prius uulnus infigit, quàm saucius se insidijs circumuentum sentiat. quoniam, inquit in alio psalmo, intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra. Quamobrem, obsecro, tantus sagittarũ apparatus? ut sagittent, ait, in obscuro, hoc est, ex insidijs, rectos corde. Quid illud? Intenderunt arcum (rem amaram) ut sagittent in occultis immaculatum. Vtroq; igitur armorum genere noxium, maleuolorũ hominum in eos, qui tum de Deo, tum omnibus de rebus rectè, sanctéq; sentiunt, quosq; hîc uates pauperes, inopes, & rectos corde appellat, & animum & apparatum exprimens, ait:

Vt decipiant pauperem & inopem, ut trucident rectos corde. *Sed* Gladius eorum intret in corda ipsorum.

Vulnere scilicet. Nam cordi aut telo aut pugione traiecto, nulla tam efficax,
B præsentaneaq; adhiberi potest medela, quin statim intereat saucius.

Et arcus eorum confringatur.

Ex Hebræo potius per futurum legi par est, quàm ut noster uertit interpres. Sic enim reddi posset: Gladius eorũ penetrabit in cor eorũ, & arcus eorum frangentur. Quis hic iam non uelit eam assequi iustitiam, qua habita, tam chari Deo efficimur, ut penè illũ oculis intueamur corporeis, ex hostiũ nostrorũ manibus tela excutere, arcusq; in nostrũ exitium tensos perfringere, ac eundẽ ipsum gladium, quo nos interimere posse existimant, in illos ui ea retorquere, ut medio prorsus corde transfodi uideantur? Ne dubites, inquit, pugna hæc, quæ in Christi pauperes excitatur, haud iam in Christi pauperes solùm, sed in Deum ipsum excitatur. Is enim, nõ tu, ô homo, pro te in acie stat: sibiq; factum putat, quod suis fieri membris, siue beneficium illud sit, siue damnum, aut iniuria, uiderit. Quare illud aptè admodum ab Apostolo est dictũ, cùm fatebatur se adimplere ea, quæ deerant passionum Christi in carne sua pro corpore eius, quę est Ecclesia: quasi Christus (uah charitatẽ immensam) nõ satis habuit suo in corpore tot diros pertulisse cruciatus & iniurias, nisi & eadẽ ipsa in suorũ corporibus perferret. Siue igitur aperto, ut uocant, marte, manifestaq; ui & cõtumelia te inuadat homo, aut dæmon: siue clàm & dolose, ut solent maledici, & obtrectatores, ne in fide Iesu Christi titubes & desperes, à spiritu admoneris, simulac asserit iniurias istas omnes diuina manu infringẽdas: alioquin ea est in nos amoris magnitudine Deus, ut tum demũ nos totos penitus suos esse uelit, cùm nos uelimus, totiq; interim nihil in fide hæsitantes ab eo pendeamus. Bonum quidem est: quid bonũ aio?

Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas.

Vide quàm amanter in fide tenues enutriat spiritus. Si, inquit, optio daretur, ô tu, quisquis es, cui cum inedia, ignominiaq; apud homines maxima est conflictatio, amplas'ne sceleratorũ hominũ diuitias, honores, pecunias'ue partim ui,

C partim nefandissimis usuris, exactionibusq́ è uita pauperum, miserorumq́ ciuium, ac uiduarum exactas eligeres, an simplicem & puram uiuendi rationem pauperiemq́ illam, quę paucis, minimisq́ contenta, nihil aliud uult, aut expetit, nisi quod naturæ usui honestè suppetit, eò sanè suas omnes dirigens appetentias, ubi ueræ sunt diuitiæ, ubi ueri honores, ubi ampla bonorum omniũ possessio, quæ Deus est, inuenitur? Quàm satius (mihi crede) quàm tutius, quàm honoratius esset paululum habere, ut reddit Paraphr. & partum iustè, quàm diuitias plurimas, quomodo habent eas improbi, quomodo, inquit, hoc est, tanta anxietate, tanto strepitu, tanta turpitudine & infamia, non dico partas, sed inuita iustitia, proiectoq́ pudore ac religione, è sinu ipso calamitosæ multitudinis congestas. Non hîc quidẽ diuitias iustè acquisitas à spiritu damnari arbitror, modò in eum transferantur usum, qui pius sit, ac Christianus. Qualis uerò is esse deberet, non est præsentis instituti definire: quòd si definirẽ, insolens forsan, & nouũ uideretur, non quòd nouum quidem sit, sed quòd à mortaliũ memoria unà cum suo autore Christo iam planè exciderit. Reuocato enim Christo, innouatoq́ in nobis spiritu, reuocabitur & prisca illa uiuendi ratio ab ipso cœpta, à nobis uerò penitus obliterata. Tantùm id dico, quod hîc me docet spiritus.

Brachia peccatorum conterentur, confirmat autem iustos dominus.

Hoc est, quæcũq; illa sunt, in quibus confidunt improbi, illisq́ nituntur, à domino breui confringentur, siue diuitiæ illę sint, siue honores, siue dignitates, aut quicquid illud sit, in quo sperant diuites. Idem fermè uaticinatᷣ Hieremias: Cornu, inquit, confringetur, & brachium conteretur auari. O curam Dei in miseros. Illis, inquit, infeliciter cadentibus, iusti à Deo iustitię ipsius autore perpetuo stabilientur robore. Huiusce quidem mirabilis iudicij tum uisum est præludiũ, cùm in ęternam proruentibus miseriam primis illis angelicarum mentium choD ris, cæteri diuina suffulti manu stabiles in Deo permanserunt: à quo tamen (uide quid boni potuerit tunc quoq; liberum arbitrium) nisi Dei suffragata esset bonitas, irreuocabiliter desiuissent. Descendit pluuia, clamat Christus, uenerunt flumina, flauerunt uenti, & irruerunt in domum iusti, & non cecidit: fundata enim erat supra petram. Vnde id quæso? Quia

Nouit dñs dies immaculatorũ, & hæreditas eorum in æternũ erit.

Nouit, ait alio in psalmo, uiam iustorũ, & iter impiorũ peribit. Pulchrè enim admodum dies immaculatorũ illi opponit, quod supra dictum est: Dominus irridebit eum, quoniam prospicit quòd ueniet dies eius. Non mirũ, inquit, si confirmat iustos dominus: nam ipse, quod est eius naturæ præcipuum, agnoscit eorum dies: hoc est, eorũ uitam approbat, dirigit, suoq́ fauore fulcit, curat, fouet, protegit, tutatur, perindeq́ enutrit, ac solet tenellos infantes nutrix. Quare eorũ hæreditatem æternam esse oportet, non momentaneã, & illam quidem, quæ infinitis litibus obnoxia sit. Nónne, ut inquit Paulus, hæredes sumus Dei, cohæredes autem Christi? Quibus uerò bonis Christus usus sit in hoc mundo, nulla certè inuenio præter persequutiones, famem, sitim, mœrorem, inediam, angustias, ærumnas, tentationes, ac crucem tandem: hæ sunt quidem delitiæ, diuitięq́, quas suis dominus cum pacis codicillo & charitatis, ab humanis discedens reliquit: hæc bona, inquam, sunt, quorũ participatione iure ueluti hæreditario in Christi familiam traducimur. quanquam ne id quidem unquam filijs Dei ueram esse hęreditatem existimo, quod æternum idem non sit: quocirca ea omnia, quæ in Christi uita nobis imitanda proponuntur, non hæreditas, sed gradus ad hæreditatem illam, qua Christo cohæredes efficimur, appellanda erunt. Cæterùm quomodo terrenis in facultatibus nostrã nos ueram, qui imagini filij Dei conformes fieri speramus, expectamusq́, ut inquit Paulus, corpus humilitatis nostrę configurari corpori claritatis eius, statuimus hæreditatẽ; Regnũ meum, clamat

A clamat Christus, non est hinc: hoc est, hisce rebus caducis ac trãsitorijs minimè
constat: & nos qui tam felicis capitis membra uideri uolumns, nihil tam arden
ter uel cupimus, uel amamus, quàm quę mundus falsa plerunq; fide pollicetur.
Vanissima hæc igitur bona, quę in fortunæ arbitrio posita esse cernimus, nostra
sint hæreditas, si post mortem nihil in homine superest reliquum, ut fermè sibi
persuasisse nõnullos etiã sublimis uitæ ac professionis uiros in Dei ecclesia su-
spicor, cùm eos cerno nulli rei tam tenaciter affixos esse, quàm mundo & carni:
& tamen id nõ nesciunt, quòd qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Ve-
ra igitur proborum hæreditas æterna est: quare peregrinos sese fatentur in hoc
mundo, non ciues. Hoc sanè illis persuaso.

Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabun-
tur, quia peccatores peribunt.

Hæreditas, inquit uates, iustorũ æterna erit: peccatores uerò, atq; illa omnia,
quæ sibi effingunt bona, simul cum ipsis interibũt. Summa enim hæc est omni-
bus in scripturis conclusio, probis quidem uiris æternam deberi uitã, improbis
autem æternam mortem. Vtri uerò sectæ magis adhærẽdum sit, tu mi lector iu-
dica. Num te præterit, epulonem illum diuitem sua in terris recepisse bona: La-
zarum autem, hoc est, pauperẽ spiritu, atq; in Christo nudum, mala: Cæterùm
sensum huius uersus sic reddit Paraph. Non frustrabuntur spe sua, quãdo alios
inuoluet temporis infelicitas: & alijs fame laborantibus, ipsi saturabũtur. Tem
pore igitur illo, quod malum appellat uates, in quo mũdus uniuersali quadam
labe, inedia, ut nunc fit, bellis, aut aquarũ diluuijs, deuastatur & laborat, tuti hi
soli sunt, qui spem suam omnẽ in Deo statuũt, idcirco quòd nihil tam acerbum
ac triste in hoc mundo accidere potest, quod illis dulce nõ sit, ac tolerabile, quip
pe quibus iam pectus ad id genus iniuriarũ, per Christum, induruit: quibusq;
illud in primis compertum est, omnia quæ hîc fiunt, à sapientissimo Dei consi-
B lio proficisci: nec esse in rebus conditis quidpiam tam ab hominum usu abhor-
rens, quod à Christiano uiro non queat uinci. Contrà uerò improbis omnia du
ra sunt inæqualia, aspera, mortifera, licet rerum illarũ copia abundent, quæ cùm
animi tranquillitatem polliceantur, nihil minus tamen præstant. Verùm secre-
ta ab humano prorsus sunt intellectu huiusmodi Dei iudicia, quę cùm quotidie
à supremo illo arcanorum cœlestium thesauro ad nos usq; descendere conspici
mus, ob fidei tamen tenuitatem, atq; in rebus nihili occupatum animum, nõ so-
lùm ignoramus, uerumetiam cùm sic fieri aut audimus, aut cernimus, uti noua
horremus, & pertimescimus. Amantibus certè Deum omnia abundè suppedi-
tantur: non amantibus autem, quid excogitari potest, quod satis sit: Est & aliud
famis genus eò periculosius, quò ad animarũ magis quàm corporũ interitum
attinet. Euangelij quidem, atq; adeò Christi Iesu fames hæc est: qua qui affecti
sunt, aut moriantur necesse est, aut in continua uiuant miseria: & maximè cum
qui frangat panem, ut queritur dominus, non inuenitur. Impurissimis igitur
õmibus à tam sancto edulio, ut Christus est, amotis, puro hi qui sunt animo ple
nissimis (quod aiunt) crateribus exaturantur:

Inimici uerò domini mox ut honorificati fuerint & exaltati, deficien
tes quemadmodum fumus deficient.

Quantam hîc mihi cõsolationis uim sentire uideor, simulac suos sibi Deus re
putat inimicos, qui probis infesti sunt. Verendũ itaq; minimè nobis est, ne for-
tior iustorũ pars sit, & causa melior, quàm illorum, qui cùm dij ferè in terris ha-
beantur, ut fumus tamen in auras resolutus, euanescunt. Naturam porrò fumi
eam esse conspicimus, ut dum durat, nõ solùm lædat oculos, uisumq; impediat,
ac nitentia obnubilet, uerumetiã & solem, & diem, & cœlum quoq; ipsum ob-
scurare uelle uideatur: is tamen uel breui mora, dictum, factum, in nihilum rela

C bitur. Haud diuturniori quidem felicitate illi beati ſunt, qui cùm uaniſsimis re-
rum ineptijs inſeruiant, fumoſoſq; etiam cum iuſtitiæ ac probitatis iniuria ſe-
ctentur honores ac magiſtratus, & obtineant quoq;, nihil antiquius habent, q̃
ut Deum contemnant, bonos opprimant, ac quicquid luminis in terris eſt, fa-
ſtu atq; arrogantia extinguant. Verùm hæc diu non tolerat Deus: nam ſimul ut
præſcripto honorati fuerint termino, ſuum'q; in exitium exaltati, uelut fumus
extemplò occũbent, ac deſinent: ſeu, ut reddit Paraphr. non aliter q̃ adeps agno
rum, qui adoletur ſuper altare, finem capient, unà cum fumo deficient. Sic enim
is uerſus Hebræis eſt: Quoniam impij peribunt, & inimici domini uelut adeps
agnorum defecerunt, in fumo defecerunt. quod dictum quidam putant, ut q̃ fa-
cilè id, quod ſpiritus comminatus eſt, futurũ ſit, lucidius exprimeretur. Ait igi-
tur, Dei hoſtes ea conſumendos celeritate, qua agnorũ adeps & pinguedo igni
impoſita conſumi ſolet, atq; (alludit enim ad ueterem ſacrificandi morem) in aë-
rem citò cum fumo ipſo deſitura ſuſtolli. Non deſunt etiã qui loco adipis, lucẽ,
ſeu precioſum camporum, aut planitierum, poni debere arbitrantur: quæ qui-
dem omnia quemadmodum ſolo ictu oculi circumſpiciuntur, ita & unico pro-
ſpectu præterlabũtur. Horret ſanè animus cùm terribilis illius mihi uocis è cœ-
lo auditæ in mentem uenit: Quantũ glorificauit ſe, inquit, & in delitijs fuit, tan-
tum date illi tormentum & luctum. Sedeo regina, & uidua non ſum, & luctum
nõ uidebo. O faſtum, ô arrogantiam: en quid te maneat inſpice. In una, inquit,
die uenient plagæ eius, mors & luctus & fames, & igne cõburetur: quia fortis
eſt Deus, qui iudicabit illa. Ecce uides quomodo Dei hoſtes in una die, hoc eſt,
breui temporis interuallo, ſuorũ ſcelerũ luant pœnas. Vis'ne iterum breuiſsi-
mo, ut ſic dicã, compendio diuitis huiuſcemodi, qui diuitijs paret, non impe-
rat, morem omnium turpiſsimum agnoſcere?

D Mutuabit̃ peccator, & non ſoluet: iuſtus uerò miſeret̃ & cõmodat.

Illud ante omnia cõſiderandum eſt, quomodo noſter interpres à ſpiritu (opi-
nor) admonitus, peccatorẽ abſolutè diuitem illum nuncupet: Hebræus uerò im-
pium, cui diuitiæ oneri ſunt atq; iacturæ, non dignitati & cõmodo. Is enim cùm
ualdè rebus omnibus, quæ ad mundum attinent, & honorificè abundet, ſi cui ta-
men quid debet, aut nõ reddit omnino, aut ægrè quidem, quantulumcunq; illud
ſit, reddit. Adeò miſeram hanc caducarum rerum cupiditatem tanti quidam fa-
ciunt. E contrario uerò iuſtus, hoc eſt, qui ſe continuè ad probitatis regulam,
quæ eſt in Chriſto, cõponit, ultrò etiam illos quibus nihil debet beneficijs affi-
cit, iuuat omnes, illiſq; nulla habita ratiõe amicus'ne ſit, an inimicus, ſua impar-
titur bona: & id quidem nullo alio punctus ſtimulo, niſi miſericordiæ. quem
ſanè affectum cùm duri illi diuites ignorent, omnibus ſuis in rebus & actioni-
bus, difficiles ſint oportet, inexorabiles, diri'q;, truces, & propterea impij. Ex
qua quidem miſera illorum conditione illud proculdubio concludi poteſt. pau
perrimos omniũ illos eſſe, cùm tamen opulentiſsimi uideantur: quippe qui nec
in debitores quidem rerum earũ quas illis debent, uel mediocriter benigni eſſe
audeãt. Iuſti uerò, quamlibet fortunæ tenuis ſint ac facultatis, ita in egenos atq;
alios ſępenumero liberales ſunt, ut meritò ditiſsimi uocari queant, duo interim
aſſecuti laudum genera, unum quidem liberalitatis, alterum miſericordiæ. Cæ-
terum quemadmodũ illorum interpretationem nõ improbo, qui uerſum hunc
de ingratiſsimo illorum more interpretantur, qui cùm & corpus & animam, &
cætera à Deo dona, tanquam talenta mutuò acceperint, nõ ſoluunt tamen, non
gratias agunt, multiplicatum'q; non reddunt fructum. Iuſti autem bona illa ſua
omnia, quibus meritò iuſti appellari debent, cæteris largiter impartientes, ſeſeq;
omnibus ſecundũ gratiã quæ data eſt eis, ut inquit Paulus, attemperantes, domi
no ſuo, multo auctam fœnore reddunt pecuniã. Quẽadmodũ, inquã, hanc tam
piam

A piam nõ improbo interpretationem, imò etiam uerò & laudo, & exosculor, ita paululum à sensu, quem in hoc uersu requiri uult spiritus, deflectere suspicor. Verùm prudentiam hîc mihi tandem iusti considera, qui idcirco miseretur & commodat,

Quia benedicentes ei hæreditabunt terram, maledicentes autem ei disperibunt.

Nouit enim uir iustus, quòd quicunq; ei, Deo nimirum benedixerint, gratias'ue egerint, atq; alijs sibi concessa diuinitus beneficia communicauerint, nihil interim quærentes quod suum sit, sed quod aliorũ ac Iesu Christi, ut inquit Paulus, hi demum summa animi pace terram hanc quoq;, alioquin impuris magis, quàm candidis mentibus fauentem, feliciter possidebũt. Qui uerò maledixerint, blasphemiasq; pro gratia tam benefico domino retulerint, peribunt omnino, hîc quidem inopinato miserrimoq; euentu ac morte, ut frequentibus quotidie intuemur exemplis, illic postea futuro in seculo ac resurrectione à uera uita, quæ Deus est, eiecti in perpetuum protrudentur ignem, in quo animas infelicissimo mortis genere uiuere credimus, sed ea uitæ conditione, ut mallent quidem non esse omnino, quàm sic esse miseras. quanquam aliter sentiũt nonnulli, qui uolunt animas illas miseras malle esse miseras, quàm non esse omnino: uerùm meam simpliciter protuli sententiam, nec adhuc compertum habeo, quid aut honoris aut commodi mihi afferre queat ens illud suum tam nobile, cùm perpetuò miserum sit. Fel. hunc uersum aliter ex Hebræo legit: Quia (inquit) benedicti ab eo hęreditate accipient terram, & maledicti ab eo exterminabuntur. quæ quidem sententia adeò uera est, ut mirum sit, si cui in dubium uertatur. A diuina enim benedictione nostrum omne bonum originem habere, à maledictione uerò malum, non est qui non fateatur. Et quod sanè malum, unde B oritur maledictio, nostra à uoluntate, atq; obstinato in peccatis proposito, emanare certò scimus, bonum uerò à mera diuinæ benedicentiæ gratia & largitione. Sunt & qui illud, ei, ad iustum referant, non ad Deum: quò minimè ignoretur tam charũ Deo iustum esse, ut his quoq; bene esse uelit, qui ei benefecerint: perire autẽ illos, qui male. Tanta erga suos Deus afficitur cura, ut quicquid uni ex suis quamlibet minimis quis fecerit, sibi factum dicat. Huiusce porrò ueritatis umbra tunc fuit, cùm Iacob ille simplex à patre subrepta penè de manu fratris benedictione audiuit: Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Illud quoq; ad Abraham: Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi. Verùm litera quæ à Felice legitur, sequentibus magis quadrare uidetur.

Apud dominum gressus hominis dirigetur, & uiam eius uolet.

A domino, clamat Salomon, diriguntur gressus uiri, & quis hominum intelligere potest uiam suam? Non est quidem consolatio suauior, non afflatus diuinior, non testimonium intus in mente iucundius, quàm cùm in spiritu certi reddimur quòd filij Dei sumus. Iacto proinde hoc fundamento, confirmatoq; huiusmodi fidei testimonio intra nos, nõ possumus non fateri nos summę curæ esse Deo, atq; idcirco ab ipso, ut solent filij charissimi à parentibus, foueri aliq;, ac, ne in tortuosis uitæ huius semitis deerremus, dirigi. Itaq; cùm rem aliquam aut cogitatione aut actu quoq;, uel molimur, uel incœptamus, cursus quidam est atq; iter, quod, ut rectum sit ac dignũ in quo laboretur, à Deo formari necesse est, alioqui quæcũq; in homine, tanquã ab homine concipiuntur, aut extrà per operationes exeunt, infirma sint oportet, & momentanea. Sunt'ne fortioris naturæ aut roboris homines quãuis grandæui in uia iustitiæ, quàm sunt pueri in firmandis suis illis passibus & gressibus? Si hi quidem adeò infirmè titubant, ut aut cadere uideãtur, aut cadant omnino, num sese, ex se, ne cadant, cõtinebunt,

C proſtratiue ſe erigent ex ſe, an à nutrice? Delapſi certè et eiulatibus & uagitibus
opem quidem implorare poterunt, ſe uerò è terra erigere neutiquã. Non maio/
ris itaq;, ut dixi, ſunt roboris homines in peccata prolapſi, auſiq; quicquã, quod
ſuam ad ſalutẽ ſpectet, aggredi proprio ſenſu & conſilio: proinde uana illa eſſe
omnia, quæ ab homine facta ſunt, quæq; fiunt in præſentia, & quæ in poſterũ fa
cturi hi ſunt abſq; Deo, aſſeuerare fas ſit. Qui quidem Deus nõ idcirco liberum
homini conceſsit arbitrium, ut ipſe excluderetur: ſed ut, quemadmodum dono/
rum omniũ quibus copioſe ditati ſunt homines, autor eſt & erogator, ita eorun/
dem ipſorũ adiutor ſit ac cõſeruator, imò excitator: alioqui perpetuo oblangue/
ſcerent ocio ac ſomno. Manifeſtè hîc docemur, inquit Euthymius, quòd abſq;
diuino auxilio, homo per ſe nullum operari poteſt bonũ: promptitudini autem
noſtræ cooperari ſolet Deus. Cæterũ quid ſibi uelit, Et uiam eius uolet, inter/
pres Hebręus aperit: Et uię, inquit, eius fauet: ſeu proſperabit, ut uertit Symma
chus. Non mirum quidem: nam rei illi, quam quis charã habet, quî nõ faueat?
Amat enim Deus ſuos, ſuaq; in illis conſeruat munera, atq; in dies magis accu/
mulat. Quare quicquid in hoc uaſto peregrinatiõis uitæ itinere uir probus age
re inſtituit, id Deus uult, id approbat, id dirigit, illiq; perpetuò fauet. Quocirca

Cùm ceciderit, non collidetur, quia dominus ſupponit manũ ſuam.

Si, inquit, in infortuniũ inciderit (ut incidere neceſſarium illis eſt, qui Deum
quærunt) non ſuccumbet tamen, etiam ſi illud peccatũ ſit: ſed diuina protinus
ſubleuatus dextera erigitur, in priſtinumq; reſtituitur ſtatũ. Hinc, opinor, il/
lud eſt, quod à Ioanne aſſeritur, hominẽ per gratiam in filiũ à Deo adoptatum
nequaq; peccare poſſe ad mortem, quia charitas Dei manet in illo. Quare equi/
dem cùm uideo probum quempiam uirum à mundo uexari, affligi, in fortunæ
quoq; bonis, in uita, in nomine detrimenta ſubire, addo & in peccata proruere,
D haud multum quidem moueor: ſcio enim id genus aliquando exercitationum,
uel perfectiſsimis ipſis uiris, cœlitus proinde dari, ut ſeſe diligẽtius examinan/
tes, quid à ſe, quid à gratia ſint, ac poſsint, iam demum agnoſcãt. Quod quidem
iudicium & conſilium in Dei mẽte æternum, in angelis olim locum habuit. Si/
quidem hi cadentes, illi per gratiam à caſu reparati, quantum ſuum nudum po
tuerit arbitrium, quantum gratia, experti ſunt. Periculoſiſsima ea res eſt, uirum
quamlibet iuſtum ſe ſibi uel tantillum committere: alioqui certè hunc uerſum
aliter à uate proferri oportuerat. Cur, oro, non potius ad hunc modũ? Cùm ce/
ciderit non collidet, quia ſuam ſibi ſuppoſuit manũ. Verùm ut quæ dixi, adeò
uera ſint, ut nullo modo in dubiũ uerti debeat, Dei ſcilicet filios in hoc mundo
iniuriarum lima, ac quò iam demum cuius temperaturæ ſint appareat, igne pur
gandos & expoliendos: ita hi admodum deteſtandi ſunt, qui iniurias inferunt.
Ne inſidieris, clamat Salomon, & quęras impietatem in domo iuſti, neq; uaſtes
requiem eius. Sed tu uide quid parenti fidei quondam pollicitus ſit Deus: Inimi
cus, inquit, ero inimicis tuis. Fel. tamen hunc uerſum aliter reddit ex Hebræo.
Quoniam dominus ſuſtentat manum eius: ut in lapſantibus fit, aut arduum ali/
quem aſcendentibus cliuum, quibus manum manui, aut brachio ſupponimus,
(de more illo molliſsimo non loquor modò, quo mulieres in nonnullis Italiæ lo
cis manu ſuſtentantur clericorũ maximè cùm obambulant, uaniſsimo illo qui/
dem & periculoſo, idcirco in regionibus chriſtianè inſtitutis abrogãdo omni/
no) qua ueluti baſi nixi fulciantur. Quare is erit ſenſus, ac ſumma: Cùm cœpe/
rit cadere, nõ penitus proruet, quoniã dominus ſuſtentat illum. hæc ferè Felix.

Iunior fui, etenim ſenui, & non uidi iuſtum derelictum, nec ſemen
eius quærens panem.

Quòd enim iuſti à benigniſsimo domino non deſerãtur, id iam compertius
eſt, quàm ut argumẽtis probetur. Planum id quidem eſt. Quòd uerò illorũ ſe/
men

A men, filij uidelicet & nepotes, aut ipsi quoque, nunquã uisi sint panem quærere, non sic compertum, cùm per orbem pasim uniuersum non desint, qui mendicitatem colant, qui tamen probi existimantur. Id igitur uult hîc spiritus, neminem unquam ex illorum numero, qui diuinæ iustitiæ studiosi sunt, ad tantã deuenire posse rerum inopiã, ut necessario, licet tenuissimo interdum, uictus usu careat, nisi quem ad tolerantiæ posteris exemplum æternus deligit pater: uel quem uoluntario quodam mẽtis ardore ærumnosam sibi eligere paupertatem iubet, ut sunt hi, qui in harenosis degentes eremis, aut incultis mõtibus, baccis solummodo & glandibus naturam sustentant. Vnde cùm inter diuites quoque non pauci quidem sint, qui cœlestem penè uiuant uitã, ita in egestate constitutos inuenies complures mundo adeò addictos, ut neminẽ plerunque è uulgi colluuie facile deprehendes, qui tam nefariè uiuat, quàm pauperes quidam, atque hi ut plurimum, qui in urbium triuijs, atque templorum adytis stipem quærunt. De his enim nõ loquitur spiritus, sed de filijs Dei ingenuis, & apertis, qui domi, aut nemore aliquo, & secessu occultiori occlusi arctam quidem degunt uitam, ac tenuem, sed puram, nitidam, totamque diuinæ conformẽ uoluntati. Nihil enim fœdius paupertate sordida, ac desiderijs illis infinitis habendi infecta. Iuuenis, inquit, fui, & diu uiuendo senex factus sum, nec tamen uidi iustum desertum, nec semen illius laborare uictus inopia. Quòd si porrò laborat, aut ut diuinũ in terris patientiæ exẽplum sit, à deo selectus est, ut dixi, aut iustus non est: ne in omnibus mendicis, quos uicatim, ostiatimque panem petere uidemus, sanctimoniam uitæ nobis effingamus. Vera eñ in Christo, atque illius ob amorem suscepta paupertas, ab omni prorsus impudentia, ac procacitate tam longè abest, quàm à cæteris animi uitijs & peccatis. Cæterum illud (ne minima quoque intacta prætereamus) non omittẽdum, dictionem Etenim, in hoc uersu superesse. Quare uertendum erat simpliciter, &: seu ut Felix, etiam. Puer, inquit, fui, etiam senui, & non uidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Imò

B

Tota die miseretur & cõmodat, & semen illius in benedictione erit.

Horum uerborum sensum ornatè aperit Paraph. ad hunc modum: Asiduè in omnes misericors est iustus, & mutuò dat, ideo posteri illius abundabunt. Dictio enim quam noster interpres, In benedictione, uertit, Hebræis est, in delitijs, seu in beneficio: quo nobis cõpertum sit, omnia Christi pauperibus suppeditari, si non ad luxum, ad uitæ tamen cõmodum, & quantũ sat est: non solumque ipsos, uerumetiam illorum posteros perpetua fruituros Dei benignitate. Tantum uerò abest, ut aliquid Deum timenti, quod ad honestum uitæ usum faciat, deesse possit, ut successuris etiã liberis, unde honestam uiuãt uitam, relinquat. Fili mi (sic filium alloquitur pater) pauperem quidem uitam gerimus, sed habebis multa bona, si timueris Deũ. Ait igitur uates, Tota die, hoc est, iugiter, continuè, quãdiu in carne uiuit uir iustus, egenorũ curã habet, miseretúrque, ac suo minime parcẽs genio, cùm non opus est ut donet, commodat, datque mutuò, & sua libenter impartitur cùm omnibus, tum his potissimum, qui miserabiliores sunt. Atqui hęc ingenijs terrenarum rerum uisco remoratis difficilia uidentur. Quî fit, aiunt, ut hi pauperes cùm sint, dent sua, & abundent? Quibus Salomon respondet, non ego: Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt: alij rapiunt nõ sua, & semper in egestate sunt. A cœlestium enim rerũ diuitijs exclusi auari, quid in terris, quod satis illis uideatur, adipisci unque poterunt? Contrà uerò ad illas probi omnes inuitati, quid est in mũdo, quod magnum reputẽt? uerùm ex illo eam sibi deligunt portionem, quæ ad necessarium uitæ obsequium, non imperium, quasi indignabundi utantur. Cæterum diuino sic assueti edulio, quicquid in terris delitiosum uidetur, amarum ducunt, ac mortiferum.

Declina à malo & fac bonum, et inhabita in seculum seculi.

C Nemo tam ſanctus eſt, qui non cupiat ſępius admoneri: non eum ſanè fugit,
quàm facilè uel ipſi perfectiſsimi uiri, in uia iuſtitiæ, ni crebrò admoneãtur, laſ-
ſeſcãt. Quare is denuò à ſpiritu, prompto audit animo, quod in ſuperioribus e-
tiam audiuit, nempe, Declina à malo, & fac bonum. At id uerendum, ne, ut mo-
net Eſaias, dicamus bonum malum, malum bonũ. Summa igitur opus eſt pru-
dentia in delectu rerum tum omnium, tum maximè earũ quæ uariè interdum
edocentur. Verbum Chriſti habitet in uobis, clamabat Paulus, in omni ſcientia
docentes. Et ut quidem purus ſimplexq́ animus ac candidus, neceſſarius omni-
no eſt in huiuſmodi doctrina & ſchola, in qua purgantur animæ: ita ſtupiditas
omnis mentis, & inſcitia deteſtanda. Senſus itaq; & ſumma hæc erit, ut à malo
prorſus abhorrentes, quodcunq; bonũ nobis à ſpiritu commonſtratur, pro uiri-
li aggrediamur. Et ſic abiecta ueteris hominis, in quo omne ineſt malum, uetu-
ſtate, nouum, à quo omne proficiſcitur bonum, quiq; ſecundum Deum creatus
eſt, ut inquit Paulus, induamus: quo ſanè per diuinam gratiam adepto, habitabi-
mus, ut aſſerit uates, in ſeculum ſeculi, hoc eſt, æternorum bonorũ ſtabiles cum
Dei filio, nos quoq; eius facti per fidem filij, hæredes erimus. Nam certè ſecun-
dum Chriſti doctrinam, ſeruus non manet in domo in æternum, ſed filius.

Quia dominus amat iudicium, & non derelinquet ſanctos ſuos: in
æternum conſeruabuntur. Iniuſti punientur, & ſemen impiorum
peribit: Iuſti autem hæreditabunt terram, & inhabitabunt in ſecu-
lum ſeculi ſuper eam.

Id quidem ad iudicem in primis attinet, ut exactè utriuſque partis ratione co-
gnita, bonis, excluſa improborũ cauſa, faueat. Itaq; dominus, utpote æquorum
omnium iudicum æquiſsimus, amat iudicium, amat æquitatem: idcirco iuſtam
D ſanctorum cauſam ita approbat, tuturq́, ut iuſti perpetuò appareãt, atque in-
nocentes; eam uerò, quam ſe habere improbi arbitrãtur, aut certè ſibi impuden-
tiſsimè fingunt, damnat, à defenſioneq́, mulcta eorũ ſceleribus adhibita, exclu-
dit, tantùm abeſt ut eos aut defendat, aut honoribus augeat: illos uerò nõ ſolùm
à metu omni, perturbationeq́ liberat, uerumetiam protegit, fouetq́, ac cæteris
tanquam ſublime quoddam uirtutũ exemplar proponit, honoribusq́, quò ma-
gis illorum pateat probitas, adeò in altum euehit, ut meritò is cenſeatur iudex,
qui optimi iudicis partes nõ ignoret: cuius ſanè id potiſsimũ munus eſt, ut con-
temptis improbis, probis faueat. Nego igitur bonum eum eſſe iudicem, qui in
diffiniendis cauſis, dirimendisq́ litibus & controuerſijs, aliter agit, q̃; quod hic
agi à Deo opt. max. indicat uates. De illis porrò iudicibus, qui cauſas iniuſtas
data opera protrahunt, quò debilior proborũ pars iam tandem feſſa lite cedat,
tranſitiones ue neſcio quas, uelit nolit admittat, quiq; pecuniarũ ui neceſsitudi-
nisq́, uel patriæ affectu corrupti & obcæcati, cauſas ipſas iniquas defendunt,
& obtinent, nihil aliud dicẽdum eſſe arbitror, niſi ꝙ ut hi, qui iuſtum iudicẽ in
tractandis cauſis referũt, dij in terris quodãmodo cœlo digni cẽſeri debent: ita
illi dæmones ne terra quidem digni, à foro omni atq; magiſtratu abdicãdi ſunt.
Nulla enim letalior poteſt eſſe peſtis in rebuſpub. & regnis, quàm cùm iudici-
bus, primarijsq́ cauſarum forenſium ac templorũ hominibus corruptis, mini-
ma proborum habetur ratio, maxima uerò improborum. Felix nimirũ mũdus
ſi illi, in quorum uita, tanquam in uirtutum omniũ forma & facie, ab omnibus
proſpectaſ, ea eſſent præditi doctrina, & morum probitate, ut illis meritò iuſti-
tiæ gladius uibratus, nimirũ ad uindictam malorum, ut inquit Paulus, laudem
uerò bonorũ, committi poſſet. Verumenimuerò ne longius q̃; par eſt à pſal-
mo digrediamur, ſenſum horum trium uerſuum à Paraphraſte acceptũ aperia-
mus. Sic ille: Amat enim dominus quod æquum eſt, nec unquã deſerit ſanctos
ſuos

A suos (custodia enim adhibita est illis perpetua) impiorũ uerò posteritas exterminabitur. Iusti tanquam suam posſidebunt terram, & inhabitabunt eam diutisſimè. Cæterũ ea ornati sunt animi æquabilitate, atq; in toleranda quæcunq; utcunq; accidant, in terris patientia Dei filij, ut ne digitũ quidem latũ à iam concepta in deo fiducia ac spe dimoueri queāt. Quare paruis, minimisq; mundi huius cõtenti cùm sint rebus, semper diuites sunt, alacres, iucundi, tantiq; uel Crœsi ipsius diuitias æstimant, quanti cætera, quibus à cursu retrahuntur animæ, & onera & impedimẽta. Abijciendæ sunt sanè res omnes huius mundi, atq; in profundo demergendæ salo, ne ab illis, ut ait Crates, demergamur: nisi quatenus honesto uitæ usui conducunt, aut ad assequendas æternas illas in Christo diuitias adiuuant. quòd si uel parum quidem officiunt, quid, obsecro, amãtur? quid tam anxio studio & cura quæruntur?

Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium. Lex Dei eius in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus eius.

Nimirum à Deo directi. Vide filiorum Dei felicitatem. Hi enim quacunq; in regione sint & degant, quocunq; in studio uersentur, aut arte, quacunq; sub lege uiuant humana, semper quæ recta sunt atq; utilia, loquuntur: & id quidem seriò, magnoq; animi affectu, & deliberatione. Verbũ enim quod noster interpres uertit Meditari, Hebræis est perinde ac Latinis, quod summã mentis attentionẽ in se habet, reiq; omni conuenit, quam cogitatione ac studio cõplectimur. Porrò sapientia hîc Christus est, qui à nobis totus, quantus est, animo, cogitatione atque intellectu cõcipiendus est, nedum quidem ore celebrandus. Ignis insuper est, qui nos, nisi refugiamus, ad se penitus rapit, transformatq; in sese:
B quos deinde sic raptos, transmutatosq;, ac felicisſima tanquam metamorphosi in diuinam penè conuersos naturam, adeò in altum tollit, ut supremos illos beatorum spirituum choros transcendentes, ea in parte cœlorum collocet, ubi ipse ad dexteram Dei patris sedens, cùm sit caput corporis ecclesiæ, ut inquit Paulus, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei, absque suis membris manere haudquaq; contentus est. Volo, inquit, ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut uideant claritatem meam. O felicem conditionem humanam. Cæterùm iudicium in hoc loco, ut in superioribus quoque ostensum est, interpretantur esse quicquid rectè ordinatéq; fit, estq; rationi consentaneum. Vnde quidam ex Hebræo sic uertit, Et lingua eius loquitur æquitatem. Immisso enim semel Christo per asſiduas cordis meditationes, in animam, non potest quidem aliter aut cogitare, aut eloqui, aut agere etiam, quàm quod tam sanctus conceptus suggerit. Putas'ne hominem sic affectum, hoc est, cuius cor cum Christi corde iam unum factum est per amorem, posse quicquam loqui, quod Christum nõ referat, & propterea & iustitiam, & æquitatẽ, & sapientiã, & omne bonũ? Non mirũ tamen: nam lex Dei eius in corde ipsius, & non supplantabunt̃ gressus eius. Vide quomodo fides, ex qua salus, ex auditu sit, per uerbumq; Dei ac legem addiscat̃. Causam igitur reddit uates, quãobrem os meditabit̃ sapientiã: Lex Dei, inquit, in corde ipsius: hoc est, cùm salutarem iam animo conceperit legẽ, nihil potius aut aget, aut cogitabit, q̃ ut diuinam ex ea eliciat uoluntatem, uitamq; ea instituat ratione, ut nihil ab illo, quod iam per gratiam nouit, discrepet: alioqui labor omnis ac sudor, qui in disquirenda diuina lege impenditur, suo careat fructu necesse est, si huiusmodi haud nitit̃ fine, ac scopo, qui proprius legis finis sit ac terminus. Finis itaq; legis, Christus, ut inq̃t Paulus, ad salutẽ omni credenti: quo sanè cognito, cognoscit̃ & patris uoluntas, quã uelle quærere aut exequi sine Christo, amentia summa est. Sine me, inquit, nihil potestis facere. Cæterũ de assidua, quę debet

C esse in lege domini meditatione, satis copiose in primo psalmo est dictũ. In quã
certe, qui eo quo conuenit studio incumbit, impossibile est suis in meditationi
bus, siue illæ ad animam, siue extrà ad mores spectent, posse falli. Idcirco addi/
tur, Et non supplantabunt: seu, ut uertit Fel. Non cõmouebuntur: uel ut alius
ex Hebræo, Non nutabunt gressus eius. Stabilis, ait Campensis, erit, & à lapsu
securus pes eius. Ecquæ igitur alia quærẽda sunt diuerticula, remediaq́ alia ad
firmandos pedes nostros in uiam pacis? Lex enim Dei negotium id totũ opera/
tur. Vnde illud mirum, præclara quædam ingenia, inter nos etiam, maiorẽ suæ
ætatis partẽ in literis, nescio quibus, atque occupationibus succo spiritus pror/
sus uacuis adeò, priusq́ necessariũ hoc delibent poculum, terere, ut fessum pla/
nè intellectum, ac, ut sic dicam, effœtum, tum demum sanctissimis diuinæ legis
studijs uix ui admoueant, cùm gustu omni interiori carent. Ingenia enim dum
tenera sunt ac uiua, illis prius assuefacienda sunt studijs, quæ uera sunt studia,
atque animæ quodammodo naturalia: alijs postea, si libuerit. quanquã non ui/
deo cur adepto regno aliquo immenso, arctissimus quærendus sit uicus. Quòd
si porrò aditum necessariò ad sacram legem à prophanis literis, aut tumidis lo/
quacibusq́ philosophorũ scholis captãdum esse iudicas, toto proculdubio er/
ras cœlo: nam uerum ille solummodo præbet aditum, conatumq́ adiuuat, ac
rem tandem perficit, qui legem condidit. Is Christus est, qui se non temerè, fal/
so'ue, & uiam & ueritatem & uitam appellauit, appellatq́ continuè: ut hi probè
norunt, qui cõtemptis cęteris studijs, in lege domini meditantur die ac nocte, ni
hilq́ aliud se scire præ se ferunt, q̃ Iesum Christum, & hunc crucifixum, ut de se
olim testatus est Paulus. Interim uerò, heu mores corruptos,

Considerat peccator iustum, & quærit mortificare eum.

Latinius Fel. Et quærit occidere eum. En uirum illum, quem superius mise/
D reri, & commodare asseruit uates: cuiusq́ lingua sapientiam, iudiciumq́ medi/
tatur, ac loquitur: & cuius uiscerib. ac cordi, ut inquit Hieremias, scripta est lex
Dei. En, inquã, uirum illum sic per gratiam à terris elatum, quomodo peccator
cõsiderat, speculatur, attenteq́ obseruat, si qua forsan aut lingua, quæ natura in
lubrico est posita, aut moribus non omnino ab humanis lapsibus intactis, uel le
uiter errauerit. Tum quidem oblato ueluti triumpho, quid non molitur miser?
Ferro enim (si ferro res peragi posse uidetur) inermem illum, imbellemq́ adori/
tur, opprimit, occidit tandem: uerùm ferro uti illum si uel metus, uel religio pro
hibet, tunc eò liberius maledicentiæ, falsisq́ delationibus ac commentis, fræna
laxat, quò impunè hæc omnia. utinam impunè solummodo, nec præmijs idge/
nus sordium ad lacerandam proborum uitam pelliceretur.

Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius, nec damna
bit eum, cùm iudicabitur illi.

Conniueant utcunq́ principes, & pastores, dissimulentq́, ac si lubet pestem
hanc foueant, dominus non derelinquet eum, iustum scilicet. Vide, te oro, do/
ctrinam spiritus. Vt maximè, inquit, sit iustus in improborũ manibus, diutiusq́
sursum deorsum inter crudeles illorum fauces ac dentes exagitetur, ne sic qui/
dem deserit̃ à domino: nam si tempus est ut pro Christo, ac eius fide & iustitia
tutanda pati debeat, occumbet sanè fortiter, nec tantillum quidem aut sicarijs,
aut obtrectatoribus cedet: tantum abest, ut succumbat, ignauiterq́ ferat, si quid
ferendum est, aut mors quoq́ obeunda. Sin autem immaturũ illud fuerit tem/
pus, quo pati quis debeat, nòn est quòd dubites improbos quidem à simultate,
& persecutione nõ desituros, illum uerò feliciter euasurum. Nam & dominus
Iesus trãsiens per medium illorum ibat. Neq́ illud porrò consentaneũ est, cum,
quẽ scelerati quidam oblocutores, delatoresq́ infamant & condemnant, à Deo
quoq́, qui æquissimus arbiter est, sic iudicari, & cõdemnari. Nec damnabit, in/
quit,

A quit, eum, dominus scilicet iustum, cùm iudicabitur, nempe ab improbis: nam dictio, illi, Hebræis ferè omnibus superest. Paraphrastes uerò paululum diuersum reddit sensum. sic ille: Dominus non sinet eum opprimi tyrannide illius, nec permittet eum impietatis conuinci, quando causa eius in iudicio tractabitur. Magna profectò fidei ea uis est, cùm quis non cernit solùm se à maledicis, falsisq́; delatoribus accusari, uerumetiam iudices ipsos corruptos esse, sperat nihilominus Deum suæ non defuturũ innocentiæ. Qui si tamẽ deesse interdum uidetur, atq; ad suorum iniurias cæcutire, illosq́;, quò excelsum mundo patientiæ exemplum præbeatur, destituere, seruatur tamen sic male habita in terris innocentia, ad futurum illud ab illo tutanda iudicium, in reuelatione domini Iesu, ut inqt Paulus, de cœlo cum angelis uirtutis eius, in flamma ignis, dantis uindictam his, qui non nouerunt Deum. qui quidem Deus utpote iustissimus omnium, suis in diffiniendis causis neq; pecunia, neq; turpissimis illis animi affectibus, quibus pars maior hominũ obnoxia est, corrumpi potest, quin cuiq;, quod suum est, reddat. Tu interim, ô quisquis es, qui truci etiamnum sub malleo aduersitatum ingemiscis,

Expecta dominum, & custodi uiam eius, & exaltabit te, ut hæreditate capias terram: cùm perierint peccatores, uidebis.

Solent enim hi qui ærumna aliqua insigni ac persecutione oppresi, suis uident aduersarijs, quæcunq; optant, feliciter euenire, præberi honores, atq; illis per magistratus in miseros desæuiendi materiam quodammodo subministrari, conqueri, ac Deum quasi ignauiæ, qui tam absurda non corrigat, insimulare. Hos itaq; monet spiritus, hortaturq́;, ne sua, proborumq́; cæterorum deterriti oppressione, diuinam uelint iudiciorum moram reprehendere. Cur, inquiunt, hi tam diu nostræ urbi, nostræ reipub. nostræ patriæ, quam iam totam prorsus
B è fundo rapinis ac furtis exhausere, præpositi sunt? Ignorat'ne hæc Deus? clamant ciues, eiulant uiduæ, plebsq́; ipsa, ac uulgus, non iam pane, quo omnino carent, sed suspirijs & lachrymis infelicem enutriunt uitam, & tacet Deus? Vide mi lector, quò nos aliquando nostra impellit arrogantia, ut sapientissimum audeamus dominum in rerum moderatione carpere. Expecta, clamat spiritus, dominum: noli, oro, nimium festinanter accelerare, spera, confide, sustine. Verùm interim custodi uiam eius: hoc est, fidem, qua uel sola ad Deum iter est, serua. Ab illa enim, si sapis, ne minimũ quidem diuertas: alioqui regio omisso itinere, quò tandem perueniendum tibi esse cogitas? Expecta igitur patienter (sic reddit Paraphrastes) aduentum domini, & uiue secundum præscripta illius: quod si feceris, extollet te, & terræ præficiet. Porrò illud, & exaltabit te, interpretantur, & superiorem te faciet. Magna nimirum hæc est spiritus promissio, qua totius mundi suis pollicetur uictoriam. quanquam haud multum quidem id potest uideri, uictum scilicet hostem iterum posse uinci. Mundus enim, si nescis, tunc prorsus uictus, profligatusq́; fuit, quãdo Christus in suorum gratiam alto confixus est ligno. Ego, inquit, uici mundum. Ecquid igitur prostratũ extimescimus inimicum? Iam ille quidem uictus est, iam captus est, iam uires nostri ui Imperatoris perdidit. Quomodo uerò terram lege tanquã hæreditaria obtineamus, in superiorib. dictum est: hæredes enim cum Christo facti sumus uniuersorum. Proinde quid in rebus conditis tam excelsum, tam'ue etiam à terrena hac mundi machina secretum est, cui uir iustus nõ imperet? hunc cœlum, hunc tellus, hunc inferi, uti dominũ & colunt & uenerantũ: excelsior enim ob unionẽ cum Christo omnib. factus est creaturis. Quare nõ mirũ ualde esse debet, cùm legis hominẽ iustitia illa quæ in Christo est, iustificatũ, terræ quoq; huius dominiũ habere. Cæterũ cùm perierint peccatores, uidebit. Voluptas quidẽ illa, qua uulgò homines solent affici, cùm cernũt crudeles suę reipub. ministros è medio

C tolli,non una certè nititur ratione: nam ignobiliori qui sunt animo ac fide, solo odio illius, quem è summa uident felicitate in extremã coniectum miseriam & inopiam, aut fato absumptum, oblectanĩ; cæteri uerò, quibus altior inest mens & animus, utpote cum Deo perpetuo fidei ardore uniti, non propter miseri illius infortuniũ aut odium, uoluptatẽ capiunt, sed Dei potius cõsiderata in ferendo suis auxilio sedulitate, uehemẽtissimè gaudent, nihil aliud interim optantes q̃ ut illi demũ regionib. religionibusq́ꝫ præponãtur, qui sanctiores cęteris sint, in quibusq́ꝫ Dei timor cum morum concinnitate, atqꝫ in tractandis rebus prudentia & mansuetudine coniunctus sit. Literaturam autem in antistite & magistratu absqꝫ diuino timore & charitate odit dominus. Sed ad psalmum. Noli, inquit uates, uelle ante tẽpus ab æterno patre constitutũ uidere, uidebis postea, & si certè non citius, at saltẽ in extremo terrificoq́ꝫ iudicio, tum dico, quãdo & ipsi quoqꝫ impij uidebũt in quẽ transfixerunt. Interim uerò ego, ut de me dicam,

Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani: & transiui, & ecce non erat: quæsiui eum, & non est inuentus locus eius.

Locus eius, Hebræi non habent: quare sic uertit Fel. Quæsiui eum, & nõ est inuentus. quanquam Paraphrastes uidetur locum legisse: sic ille: Vidi impium potentem, & uirentẽ, & similem lauro, quæ uiret perpetuò: sed paulò pòst obiter præteriui locum, in quo antè floruisset ille, uerùm inueniri non potuit, euanuerat enim. Porrò ex Hebręo partim laurum uiridem, partim arborem simpliciter, sed annosam indigenamq́ꝫ interpretantur, quod noster interpres uertit, cedros Libani: in quo quidem monte proceriores illas crescere, quàm in cæteris montibus, affirmatur. Vtcunqꝫ sit litera, idem est sensus, qui is erit: Iam sanè uideram impiũ florentem, uiridem, atqꝫ adeò in huius mundi felicitate stabilem, ut
D annosam, indigenamq́ꝫ altissimis in montibus arborem altè radicatam dixisses, & dum respicio, iam euanuit, iam in auras resolutus est, iam perinde ac nunquã fuisset, nusquam apparuit, contentus interim cubitalis fossæ domicilio. heu caducam fortunam. Illud uerò mirum, quòd omnibus ferè idem fatentibus, atque perpetua ueluti exemplorum serie spectantibus, non desint tamen qui libenter uanissimo illi fortunæ ludibrio succedant. Haud magistratus hîc quidem, & dignitates in rebuspub. ac templis, damno: imò uerò etiã illas quemadmodũ necessarias esse iudico, ita & colo, & obseruo: id tantũ cupio, ne ambitionis fumo ac superbiæ obcæcati quidam, illud degant uitę genus, quod meritò queat à probis reprehendi, ab improbis laudari. Notant hîc quidam, superexaltatũ, ab alijs, à stulto nimirum populo, ignauoq́ꝫ principe aut senatu, intelligi: eleuatum uerò à sese, proprioq́ꝫ fastu & ambitione, & quem quidem uates cedro cõparat Libani, utpote miræ magnitudinis arbori, in monteq́ꝫ sublimi enutritæ, uerùm sterili & infructuosæ, quod aliàs annotauimus. Et trãsiui, inquit, hoc est, paululum deinde uixi, posteaquam tumidum illum sic se efferentem uidi, & ecce non apparebat: adeò omnia superborum umbra sunt, ac fumus. Tu fili, quantumcunqꝫ illi tumeant,

Custodi innocentiam, & uide æquitatem, quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.

Tu tantùm, inquit, æquitatem in omnibus custodiens, quæ ad te attinent, cura, cætera Deo cõmitte. Et sic quidem proborum reliquię, hoc est, quicquid post mortem hominis relinquitur, pijs æternũ est, reliquiæ uerò impiorũ interibunt: non quòd omnium tam proborũ, quàm improborũ animæ immortales nõ sint, sed quia eæ ita miserę erũt & infelices, ut meritò nõ esse quis eas dicturus sit: illæ uerò sic uitæ illi æternæ, quæ Deus est, unitæ, ut solùm res illas uerè esse iudices, quæ tanto bono coniunctæ sint, atque adglutinatæ. Pacificum hîc uocat uirum illum

A illum, qui neminem contemnens, omnibus benefacit, dat, commodat, dissidia componit, pacemq́ cum omnibus, ut eum admonet Paulus, seruat. Fel. tamen, atq; adeò cæteri fermè Hebræorum interpretes, non innocentiã & æquitatẽ legunt, sed innocentẽ, simplicẽ & rectũ. Obserua, inquit Fel. simplicẽ, & respice rectũ, quoniã nouissimũ uiro pax. Alius tamen ex Hebręo, Custodi syncerita tem, & uide rectum: nam postrema uiro pax. Id enim in primis à nobis uult spiritus, ut omisso anxio illo studio, ac cura aliena cõsiderandi scelera, nos tantùm illos, qui puro sunt animo & recto, nobis in exemplum proponamus. Quòd si, quos tibi deligas in uitæ duces, nõ habes, deerit'ne tibi unq; Christus, quem hic spiritus innocentem, rectumq́; ac pacificũ appellat? Cæteros enim ut à rectitudinis linea facilè deflectere, quæ est humana conditio, deprehendas, Christus tamen idem semper est, qui uirtutum omnium autor, idcirco in miseram hanc ærumnarum uallem è patris sinu descendit, ut uel solus ad per ectissimæ uitæ institutionem sufficeret. Non nos igitur tantum deterrere debent nefariæ improborum actiones, quantum proborũ rectæ ac sanctæ, animare. Paraph. Cum modo innocentiã & æquitatem adamasse uisus est. Sit tibi curæ, ait, integritas, & specta semper id quod rectum est; eum enim, qui talis est, pax manet perpetua. Vide quomodo proborum reliquiæ, seu, ut uult Fel. nouissimũ; seu ut aliĵ, postrema, pax sit æterna, ac quies.

Iniusti autem disperibunt simul, reliquiæ impiorũ interibunt.

Id enim, quod in superioribus eisdem propémodũ uerbis dixit, replicat. Iniusti, inquit, punientur, & semen impiorum peribit.

Salus autem iustorum à domino, & protector eorum in tẽpore tribulationis. Et adiuuabit eos dominus, & liberabit eos, & eruet eos

B à peccatoribus, & saluabit eos, quia sperauerunt in eo.

O spem, quo tuas stylo laudes celebrabo? Vide, mi lector, quot bona ab unica illa uirtute, quam salutis anchoram Paulus appellat, proficiscuntur: salus nimirum à Deo. Vis'ne aliud? protectio rursus, dum hic à dom no peregrinamur, patrocinium, liberatio, & id genus aliæ auxiliares, ut ita loquar, copiæ. Hæc, inquam, omnia uni contingunt animæ, si in domino spem omnem suam collocauerit. Et ego hic quidem (fateor) non possum non meum aperire animũ. Cùm enim totus interdũ in me collectus, à quàm bono pendeã domino & patrono, recolo, præ lætitia insanio, reprehendoq́; meipsum, si aliquando secus egerim, aut opinatus fuerim. Vacillantia quippe omnia esse, iam demũ intellexi. Sol, luna, stellæq́; & quicquid in cœlis est quod per se, aut mutuato lucet lumine, sed & angeli ipsi quoq;, cùm mihi seruiãt, quid in eis spem ponam? Miror equidem si inueniatur dominus, qui in seruo speret. Venio autem ad inferiora. Diuitiæ'ne huiusmodi sunt aut bono aut perennitate præditæ, ut meritò quis in eis sperare debeat? quid his fragilius, aut fortunæ indignationi magis expositũ? Quid porrò illud unum omnium (ut dicunt) maximum, principum scilicet fauorem memorem, cùm nihil unquam sub sole tam præceps uisum sit, & uarium, & periculosum? Si cymbæ uitreæ, semiue gelu cõstricto amni lapsantibus pueris fidendum est & ego quoq; tam titubantis rei fidam uestigio. Amicorũ uerò frequentiam non habeo cur demirer, aut qua admodum niti debeam. Siquidem inter homines nihil adhuc homine fallacius inueni. Omnes enim quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi, aut amicorum, quæsiuisse expertus sum. Ergo in his iterum sperare audebo? Insaniam omnino, si ulla alia in re deinceps sperauero, præterquam in illo, qui solus suis in pollicitationibus constans est, utpote natura æternus, & incommutabilis. Verùm ut hæc omnia, quæ dixi, infirma sint, planéque indigna, quibus res tam nobilis, uti homo est, fidere debeat, illud

C autem infirmiſsimum, atq; abſq; dubio periculoſiſsimũ, illis in rebus, quæ inno
bis inſunt, ſperare uelle: huius enim generis ſunt, ſciẽtia, literatura, arteſq;, quas
uocant, liberales, ac diſciplinæ: hiſq; addo uoluntatem, arbitriũ, atq; actiones il
las, quæ à fide charitateq;, tum in Deum, tum in proximũ, proficiſci uulgò exiſti
mantur. Etenim abſque calore diuino hæc omnia penitus ieiuna ſunt, & gelida.
Deo itaq; gratiæ habendæ ſunt, in illoq; ſperandum, nõ in hac aut illa re, & ope
ratione quamuis excelſa, & cœleſti. A ſpe quidem, quam in Deo habemus, bo
na omnia ortum habent: ab ea autem quæ alia in re eſt, quæ Deus non ſit, mala.
Itaq; ut ſuauiſsima ſpei adhortatione pſalmũ finiam, ſperet Iſraël in domino ex
hoc nunc & uſq; in ſeculum: cui laus ſit in ſeculorum ſecula, Amen.

PSALMVS DAVID AD MEMORANDVM, XXXVIII.

Omine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corri
pias me.

Titulus odæ huius licet ſecũdum Hieronymi translationem ſit ad
rememorandum diem ſabbati, in Hebræis tamen omnibus, quos ſciam, codici
bus, dies ſabbati non inuenitur: ſed tantũmodo, ad memorandum, ſiue, in reme
moratione. Putant quidam diem ſabbati à D. Hieronymo additum propterea,
quòd à uetuſtiſsimis forſan annalibus, ut uir erat infiniti propémodum ſtudij,
acceperat odam hanc, in die ſabbati decantari ſolitam. Chaldæus uerò habet, ad
incenſandum, ſeu ſuffumigandum. Nam cùm pſalmus hic totus pœnitentiæ la
chrymis reſperſus ſit, uidetur odorẽ quendam, ac ſuffitũ ſuauiſsimũ ad Dei na
res attollere. Verũ hæc omnia occulta omĩno. Sunt etiã qui cenſent dictionem
lehazchir, quam noſter interpres ad memorandũ, ſeu reminiſcendũ uertit, He
D breis eſſe inſtrumentũ muſicũ, quo Dauid, cùm pſalmũ hunc caneret, uteretur.
Omiſſis igitur ſuperfluis, illud in primis fateri neceſſe eſſe, hoc in pſalmo Chri
ſtum eſſe, qui noſtra ob uulnera, quæ ſua, ut immenſa eſt in homines dilectio
ne, eſſe uoluit, mortalium miſeriam è peccatorum turpitudine contractam me
morat, fateturq;, ac miris ob id ſeſe torquet modis. Hîc, fateor, dum hæc cõmen
tari meditor, à lachrymis impedior. Tanta quidem mihi diuini amoris copia in
mentem uenit, ut cùm intellectus meus prorſus in me, in illo cõſiderando, con
tabeſcat ac torpeat, nihil aliud agere poſsim, q̃ amariſsimis ſuſpirijs ac lachry
mis meam tacitus ſolari ſtupiditatẽ. Quid primũ igitur defleam? Méne tam for
didum, atque in peccatis à primis iam meis annis educatum, ut nulla omnino in
me pars ſit, quæ tota ſordibus non ſcateat? an tam mei amantiſsimi Chriſtiæ
rumnas? qui adeò me charum habuit, ut me in tuto collocato, tantis ſe rerum pe
riculis & tormentis pro me obiecerit, eaq; omnia, quæ meis ſcelerib. debebant,
tam gnauiter ſubierit, ut mirum uiſum ſit, quomodo puriſsima Dei natura tanti
me omniũ impuriſsimũ fecerit, ut non ſolùm ſordes in me omnes peccati ablue
rit, ſed & ipſas ſuas quoq; omnino eſſe uoluerit? Et ut ego quidem pro me tan
tum, quantum debeo, flere nequeo: ita in immenſa illa conſideranda Dei chari
tate, nullum ſtatuere poſſum lachrymis terminum, ac modum. Non ſi quidem
Oceanus, quantus quantus eſt, meis ex oculis exiret: non ſi quicquid ſeu in cœ
lis, ſeu in terris conditum eſt, in lachrymas conuerteretur, ex meq; paſsim per ar
tus ebulliret, nec ſic mihi quidem ſatisfacerẽ. Verum' ne eſt Deum, peccatũ, ma
ledictumq; pro me factum? O uaſtum cõtemplandi diuini amoris pelagus. Ve
rum' ne eſt, inquam, illum, cui condita omnia ſubiecta ſunt, ab eoq; perſiſtendi
tanq; à naturarũ omnium principio uim ſumũt, in ipſoq; uiuunt ab æterno. pro
tam uili mancipio mortuum eſſe? Eſt' ne intellectus ita uiuax, in peruеſtigãdiſq;
rebus animi obſtruſioribus ac ſecretis adeò acutus & ſolers, ut hęc perfectè, aut
ſaltẽ mediocriter intelligat? Cæcutit nimirum mens, hebeſcit animus, cor adeò ſtupore

A ſtupore afficitur, ut penè à uita deſtituat̃. I nunc ô anima mea, ac tandẽ tuo maximo admonita morbo, perpende quantus ille ſit, quẽ toties peccando offendiſti, quẽ in te prouocaſti, cuiq́; pro beneficijs iniurias ingratiſsima rependiſti. Dic, dic, mecumq́; quanto potes eiulatu clama: Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Cùm aliàs, tum ſexto in pſalmo præcipuè dixi, iram & furorem in Deo pleriſq; in ſcripturis horrendum eius ſignificare iudicium, iudicijq; pauorem, qua afficitur anima, cùm præterita ſua rememorans peccata, mirũ in modum expaueſcit. Quẽ ſanè affectum atq; animi mœrorem ego infelix in me non eſſe, tanto afficior dolore, quòd ni certò ſcirem amantiſsimũ mei Chriſtum omnia illa, quæ in me deſunt, quibusq; maximè æterni patris ſedatur ira & furor, pro me ſupplere, deſperarem prorſus, non aliterq; me à tam pij patris conſpectu ſubtraherem, atq; olim Cain ille ſceleratus ſeſe, ſeipſum tanquam feram indomitã exhorreſcens, ſubtraxit. Verùm cùm cogito cuius bonitatis is ſit, qui idcirco in terris iam omni uitiorũ labe cõtaminatis ac corruptis, natus eſt, ut cùm omnium, tum potiſsimè miſerorũ curam patrociniumq; ſumeret, nõ ſolùm animo non deficio, ſed & ipſum ſumma colligo fide, ac uti infirmũ membrũ ſub fortiſsimo capite, aut tanquã miles ſexcentis transfoſſus uulneribus ſub robuſtiſsimo atq; incolumi duce, audeo adhuc neſcio quid ſupra me, nõ tamen ex me, uerùm ex eo qui ſanat cõtritos corde, & alligat contritiones eorũ, clamoq;. Quid clamorẽ meum tenuẽ & exilem iactito? clamat pro me Chriſtus clamore ualido (ut inquit Paulus) & lachrymis: Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Cùm meæ, inquit, tranſactæ uitæ memoro errata ac lapſus, uideor mihi te ad illud iræ genus adegiſſe, ô domine, ut nullo modo ultionem, quam peccando merui, effugere ualeam. Quò me igitur conferã? Nullibi adhuc ſalubrius meo morbo inueni remedium, quàm in te: imò alia omnia, cùm
B diu quæſijſſem, uana eſſe, ulcusq; magis exaſperantia, quàm medelam adhibentia comperi. In me enim primũ nihil eſſe uideo, quod non deteſtari quidẽ potius debeam, quàm amare. A planta ſanè pedis uſq; ad uerticem nulla in me eſt ſanitas. Quẽ porrò inter homines, qui mea, quàm egomet, ſtudioſius contrectet uulnera, requiram? Si equidem tam dirus mihi fui hoſtis, erunt'ne alij mitiores? Vidi enim aliquando tenuiſsimas puſtulas ob medicorũ inſcitiã aut potius improbitatem, in ulcus fœdiſsimũ erupiſſe, dum hi quidem nõ tantùm quò ægrotum ſanarent, quantũ ut proderent, infamarentq;, ac omnibus infenſum redderent, ſuis illis informibus uterent̃ epiſpaticis. Ego itaq; cùm uehementiſsima laborẽ ægritudine, medicosq; uideam pleroſq; aut crudeles, aut iniquos, ad te, mi deus, confugere decreui, petoq; ne me, prout merui, abs te abdices, eoq; deſperationis mea impellas culpa, ut nulla poſthac ſpe ueniæ admiſſa, in reprobam protrudar mentẽ. Te (fateor) ad iram, ad furorem, ad uindictã, meis infinitis prouocaui ſceleribus. Num id nego? Ego enim homo, quod in me erat, egi, agoq; cõtinuè: tu Deus, quod tuũ eſt, age. Ego, inquã (quod meis à primis perdidici annis) peccaui: tu (quæ tua eſt ab æterno bonitas) parce & miſerere. Mea quidẽ eſt miſeria, tua uerò miſericordia. Quare tua utens miſericordia, me à mea emunda miſeria.

Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam.

Habet Deus ſuas ſagittas, quibus uulnerat, ut ait Iob, & medetur. Vnde anxio in mœrore poſitus uir ille, poſteaquam ſua appendi peccata & calamitates in ſtatera à domino petierat, clamauit: Sagittæ domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritũ meum, & terrores domini militant contra me. Hæc ſunt omnia uulnera conſcientiæ, terrorq; futuri iudicij ac mortis. Sed ea in primis ualidior, cùm anima ſuos in amaritudine reputãs annos, ſentit quàm pœna omni dignum fuit, tam bonum dominũ, tamq; amabilem offendiſſe patrẽ, odiumq; atq;

C iniurias pro amore ac beneficijs retulisse. Atq; non est dolor huic similis, nō uul
nus, nō spiculū cum hoc comparandū. Solet enim anima uarijs interdū à dæmo
ne transuerberata concupiscentiarū telis ac sagittis, quæ ignitę admodum sunt,
(ut inquit Paulus) ita in malis obstupescere, ut nec letales quidē ictus persentiat.
Longo sanè usu in peccatis attrita, planè stupida fit, & absq; sensu: uerū à saluti-
fero Dei telo, qui Christus est, traiecta, sentit iam tandē uulnera illa præterita le-
talia fuisse, hoc uerò salutē secum afferens ac uitā. Incipit inde res suas exactius
considerare: perpendit periculū, cogitatq; in quàm fœdum uitæ statū sese præci-
pitauerit: quare confundit, erubescit, & mirū ni in lachrymas tota colliquescat.
Mortis igitur memoria ac iudicij, unà cum conscientiæ testimonio, atq; bono-
rum amissorū reminiscentia, sagittę illæ sunt, quas in se hîc fixas esse querit ani-
ma: quæ ut continuū suum aperiat uulnus, adijcit: Et cōfirmata est super me ma
nus tua. Alio in psalmo sic suum detegit dolorē: Quoniā, inquit, die ac nocte gra
uata est, seu depressa est, ut uertit Fel. super me manus tua: hoc est, non extentā
illam quidē uideo ad percutiendū, sed depressam. Iam, iam, inquā, percutit. Iam
crebros ictus sentio. Confirmasti, inquit, super me manū tuā: hoc est, me tuo tre-
mendo iudicio, mortisq; memoria, in qua totius uitę summa cōcludit, perterre-
facere nō cessas. Hinc porrò à mundo, à dæmone, à meipsa quoq; uulnerata tam
dirè cōturbor, ut penè tui firmissimi auxilij oblita, in id impietatis cadam, ut me
prorsus abs te neglectā putem. O meum præteritū fastum. Fateor, fateor, quòd

Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuę: non est pax ossibus meis
à facie peccatorum meorum.

Vir enim in diuinis occupatus, facilius quàm ille qui in libidinibus, aut sordi
dis curis, die noctuq; emoritur, seipsum cognoscit. quæ quidē cognitio adeò in
D spiritus academia est necessaria, ut ea propémodum res prima sit, quā in cœlesti
doctrina oporteat addisci. Sole igitur ipso clarius cernit experiturq;, quàm infir
mum sit ac fragile, humani corporis uasculū. Totum enim, quantumcūq; est, aut
esse potest, sexcentis nō solùm morbis, atq; ægritudinibus est obnoxiū, uerum-
etiam uitijs illis turpissimis, quibus unà cum anima, percusso ueluti fœdere, ac
iunctis, ut ait Cyprianus, complexibus, ambo in mortiferas suauitates lapsi ob-
dormiūt. Cumq; euigilauerint, inquit, serò pœnitentiā adducit confusio, & in-
quinamentorū horror fœdatæ menti occurrit. Hanc igitur corporis huius mise
ri, fœdissima hinc inde euomentis inquinamenta, imbecillitatē, nihil aliud ani-
mæ quàm onus conciliantem atq; impedimenta, sibi uir iustus à diuina proueni
re indignatione propter peccata arbitratur, exclamatq;, Heu non est sanitas in
carne mea à præsentia iræ tuæ, ô domine. Nihil integrum in toto meo est corpo
re, præ metu, quē de te concepi irato: nihil est in ossibus meis quietū, propterea
quòd peccatorū mihi cōscius sum. Non est quidem in rebus cōditis immanior
atrocitas ac cōfusio cum illa æquiparanda, quam homo suæ malè anteactæ uitæ
conscius, hoc est, ex animo, quanti periculi fuerit Deum peccando irritasse, co-
gitans, in se experitur, quid meruerit, quid calamitatū sua sibi sponte asciuerit,
quid bonorū amiserit, quid miseriarū non tantùm sibi, uerumetiā probis omni-
bus accumulauerit. Quòd si, mi lector, quę dico non intelligis, uim nondū illam
nosti, qua filius Dei impulsus, in hoc psalmo pro te, alioquin ad ea quæ ad te atti
nent cōsideranda stupido & inerti, angitur, eoq; lamentatur affectu, quo illum
conuenit, qui totius orbis peccata, sua fecit. Est'ne dictu facile, numen illud im-
mortale æternumq;, pro re mortali & caduca, illo sub onere, quo omnes preme
bantur, perinde gemere, ac si omnium hominū debitorum reum perageret, so-
lusq; cæteris in uitę innocentia permanentibus, peccasset? Hinc igitur nostrum
perpendamus periculum, salutisq; desperationem, simulac metu, terroreq; futu
ri iudicij, tanquam sagittis è Dei manu cōtortis, se Dei filium transfixum queritur.

A tur. Magna profectò nostra erat indigentia, magna ægritudo, magnū uulnus, pro quo sanando Dei filium nostras omnes infirmitates subire peropus fuit. Non est, inquit, sanitas in carne mea, non pax, non quies in ossibus, non in ipsa anima. Caro enim infinitis subiecta ærumnis, tota lacera est: anima uerò tædio ac pauore afflicta, prorsus contabescit. Quid igitur ego infelix hîc dicam, mi lector? Ego, ego sum, qui peccaui: ego debitor, ego pœnis obnoxius, ego scelerū horū, pro quibus Christus moritur, reus sum: ego, non ille, fateri possum, quòd non habitat in carne mea bonum. O perditam mortalium uitam: ô diuinam clementiā ac bonitatē: humana enim caro tota languida est, tota putet, tota immundissimis scatet obscœnitatibus, conspurcaturq; in dies tanquā sus in uolutabro, infinitis libidinum monstris: & tamen secura omnium, ac si nullum esset periculum, in utranq; obdormit aurē. At è sublimi ueluti monte in Iericontinā hanc miseriarū uallem descendens Samaritanus, tam infelicis desperatæq; naturæ morbos in se assumens, dixit: Veniam & curabo eum. Et sanatus est puer, inquit, in hora illa. In qua hora, quæso? Tum puto, quando incubuit super defunctū puerum, posuitq; os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius, & incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri. Moritur igitur autor uitæ, & non est qui, cur id fiat, cogitet. Vide, te oro, quid hîc de se, pro te, dicat innocentissimus omnium:

Quoniam iniquitates supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Nulla fuit unquam tam grauis sarcina, quàm ea est, qua suo unaquæq; anima peccatorū premitur onere. Quid si peccata des omnium hominū, qui fuerunt, suntq; in præsentia, ac erunt in posterū, unius solummodo imponi humeris? Ex-
B cederet, credo, uim omnem humanam: quocirca diuina sit oportet, quæ id ferat, quod humanas prorsus superat uires. Is igitur Christus fuit, qui humanā diuinę coniungens naturā, utranq; in se uerissimè habuit: hanc quidē, ut tanquā Deus illud ferre, proq; illo mori uellet: illam uerò, ut posset. alioqui nec Deus unquā absq; homine mori potuisset, nec homo absq; Deo uoluisset. Iniquitates, inquit, supergressæ sunt caput meū: hoc est, immaniores sunt, quàm ut humana queat ferre imbecillitas. Vide in quam rerū desperationē sese immergat interdum anima, ut ea, sua se sponte oneret sarcina, quam ferre nequeat. Iniquitates superauerunt caput meum, uertit Campensis, & factæ sunt grauiores, quàm quibus ferendis sufficiam. quid?

Putruerūt & corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ.

Cicatrices in anima, eadē sunt peccata sępius repetita, concupiscentiæq;, quę interdū cùm non aduertimus, ob insipientiam nostram recrudescūt, uel cùm eas sanatas esse per pœnitentiā ducimus, emergunt denuò. Ex qua quidē ignauia id plerunq; cōtingere experimur, ut fœdius è recrudescente cicatrice dimanet pus & sanies, q̃ prius è uiuo ulcere & aperto emanauit. A primo enim peccati actu & uulnere, facilis quidā oriri solet pudor & cōfusio, ex qua resipiscentia: à frequentatis uerò, repetitisq; ijsdem in peccatis ictibus, formatur consuetudo quędā turpis, atq;, ut sic loquar, indolentia, in qua necessariò inest contemptus ac desperatio. Quod sanè cicatricū corruptionem appellat uates, eò periculosiorē, quò ab insipientia, stupiditatéue animi proficisci magis, q̃ ab ullo alio leuiori mentis affectu asserit. A stupidis enim animis quid sapientiæ sperare poteris? A facie, ait: hoc est, à præsentia, ut aliàs annotauimus. Quæ uerò sit huiusmodi insipientiæ facies, seu pręsentia, sic aperit Paraphr. Putruerunt, & recruduerunt male obductæ cicatrices meæ, propter insignem stultitiam meam. Vnde

Miser factus sum, & incuruatus sum usq; in finem, tota die contristatus ingrediebar.

C Vide normã pœnitentis. Habe, inquit Origenes, tristitiã cùm conuerteris, & esto quasi desperatus. Vir em̃ ille qui cùm propter transactæ uitę memoriã, tum ob instantis futuræq́ periculum, in mœrorẽ delabitur, quomodo, si sapit, quod restat uitæ, in iocis ac risibus sibi traducendum esse iudicabit? Nónne istud quidem esset, uelle iterum cicatrices refricatis uulneribus aperiri? Est diuina quędã ac planè necessaria in Dei ecclesia lex & cõsuetudo, ut semel saltem anno quolibet (sic consulendum fuit mortalium tarditati, ac ut sic dicam incogitantiæ) sua quilibet denudet scelera sacerdoti. Quo sanè medio uulnera animæ à spiritu sanantur, obducunturq́ cicatrices, hòc quidẽ solidiores, quò acutiori pœnitentię cultro fuerint purgatę. Sed illud uerendũ, ne post pudorẽ, consternationemq́ illam animę, quam nobiliorẽ partem pœnitentię esse uolunt, post lachrymas, post singultus, hoc est, post consolidata ulcera, teneras iterum rescindamus plagas, fiantq́ nostra ultima deteriora prioribus, ut prædixit dominus. Non cõtenti tamen nõnulli sancta hac Ecclesię cõstitutione, eam frequentius repetunt, laudabiliter id quidẽ, modò eos non lateat uulnera illa in homine letalia quodãmodo effici cùm placent, & quæ crebrò sanata, crebrò recrudescũt. Raro enim anima uerè à Dei spiritu diluta, hoc est, quę priusquã sacerdoti sese purgandam offert, purgata à spiritu fuit, egesta reuomet. Quæ quidem purgatio ab intimo dolore propter admissa peccata, firmoq́ abstinendi sese à reliquis proposito, id omnea gente Dei spiritu, in animã prouenit. Quare in re tam seria, ut est peccatorũ confessio, illud maximè requiritur, ne nos aut usus, aut metus, aut alius huiusmodi affectus ad illi obsequendũ instituto ac legi adigat: uerũ peccati odiũ, sanitatisq́ recuperandę desideriũ, ac quædam in nos propter peccati turpitudinẽ excandescentia atq́ ultio, non ui trahãt, aut ex more, sed uoluntario mentis consilio atq́ deliberatione, spõte nos nostra ducamur. Hæc planè paululũ à proposito diuer-
D tens dixi, quò facilius animũ aduertant in religione rudiores, quot modis nõ bene obductæ repullulent cicatrices: & q̃ periculosum sit, uelle ulcera antea cõsolidari, q̃ opportunis abstergantur remedijs. Sed ad meipsum redeo, qui meæ fœditatis conscius, meq́ tanquam implacabilem mihi exhorrescens hostem, miser factus sum, & incuruatus sum usq́ in finem, tota die contristatus ingrediebar.

Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea.

Miserias miserijs mihi coaceruans, quomodo miserũ me esse nõ fatebor? At qui fieri minimè potest, me tam graui miseriarũ onere pressum, non curuũ incedere. En remediũ uerè diuinũ meę arrogantiæ datũ ac superbię. Nisi enim esset, qui elatum in me animũ frangeret, quis eum ferret? quid cor superbissimo meo in pectore nõ auderet? Verùm cùm meipse seriò contemplor, hoc est, quàm intolerandũ, quam'ue ærumnosum sit pondus istud, quod mihi ultrò asciuerim, non queo non ex intimis animi præcordijs dolere, ac continua quoad uiuã tristitia affici. Contristatus igitur, uitæ huius iter utcunq́ expediã, me macerans, supplicium'q́ de me sumens: quoniã lumbi mei adeò repleti sunt illusionibus, ut nulla in carne mea sit sanitas, nulla integritas, nullaq́ eius extet pars, quæ libidinum incendijs non ardeat, illudaturq́ ab obscœnis quibusdam formis ac motibus, tanquam captiua meretrix omnibus omnium uulgò iniurijs prostituta: siue uigilem, siue dormiã, siue legam, siue orem, siue aliquid aliud sacratius peragam, is molestissimus sese ingerit carnifex. Quid dicã? in eremis, in solitudinibus, in harenosis'q́ locis, ac solitarijs, ubi nulla cernitur amœnitas & suauitas, ubi nihil est quod non horrorem ac metum afferat, præstò est, & sese etiam frigidissimis anachoritarum sensibus insinuat, illisq́ petulantissimè illudit, dum irritabiles quasdam obijcit species ac formas: ad quas considerandas uel perfectissimi interdum uiri, à cœlestium rerum contemplatione sensim, cùm non aduertunt, delabun-

A delabuntur. Itaque iam satis superq́ꝫ præteritis meis annis uacatum est mundo, nunc tandem referendus est pes, atq; animus à mundi uanitate reuocandus. Instatiam mors, urget, admonet, minaturq́ꝫ: & ego, ut fera quæ naturæ impetu ma gis, quàm rationis fræno in sordidas uoluptates fertur, in lasciuijs degã? Meum sanè periculum animaduertens,

Afflictus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebã à gemitu cordis mei.

In superiori uersu illud quod noster interpres uertit, In finem, Hebræis est uehementer, nimiũ, seu, ut reddit Paraphrastes, supra modum. Vnde quidam ex Hebræo sic transtulit: Afflictus & humiliatus sum eousq;, ut omne tempus mihi fastidiosum sit. Etiam illud in superioribus, Tota die contristatus ingrediebar, sic uertũt Hebræi: Tota die, hoc est, iugiter, pullatus seu atratus, ac mœrens ambulaui. Tota die, inquit Campensis, habitu lugubri obambulaui tristis. argumentum nimirum ingens mœsti animi & afflicti. Illud quoq; notandum, Paraphrastem secus reddidisse superioris illius hemistichij sensum, Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus. Intestina, inquit, mea feruenti plaga plena sunt, quæ sic erumpit, ut nihil in corpore integrum reliquerit. Quod quidam de morbo aliquo uiscerum grauiori intelligi existimant: ego mallem de interno dolore, ob præteritorum peccatorum memoriam & terrorem. Ilia mea repleta sunt combustione, uertit Fel. quę litera primo sensui magis conuenire uidetur. quanquam Paraphrastes quoq; eundem reddere uoluisse uideri potest. Nam cùm uehementioribus quis rerum uenerearum flammis incenditur, ardet totus, neq; in eo pars ulla est, quamuis abdita & intima, quæ tunc non ebulliat. Nescio enim an nostri isti frigidiusculi eunuchi, quibus titillatio quamlibet parua in alijs obscœna (suas plerunq; turpissimas & uehementes, nec in confessione quidem nu
B dè detegunt, sed quantum possunt, mille obtegunt circumlocutionibus) atq; à natura excitata, horrori solet esse, quæ hîc dico, imò quæ dicit spiritus, intelligant. Ego quidem perfectorum mentem exprimere aueo, qui sanè suis in enarrandis miserijs eò diligentiores sunt ac nudiores, quò exactius cognoscunt sese. Ardentem nunquam uidi demanasse confessionem à corde, nisi quod spiritu arderet diuino. Cæterum tepida omnia abominatur dominus. Ego enim meam, inquit, cùm mecum reputo miseriam, afflictus sum, & humiliatus sum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei. Collisus sum, uertit Fel. & contritus sum uehementer, rugiui præ palpitatione cordis mei. alius uerò: Fractus & comminutus sum, seu dissolutus sum, relaxatus, mutatus'ue nimis. Quocirca sic Paraphrastes: Debilitatus sum, & modis tam miris uulneratus, ut præ intolerabili animi cruciatu uocem ediderim non humanam, sed rugitum potius leoninum. Hæc sanè omnia ex Hebræis interpretibus libenter addidi, quò à plerisq; qui se Pœnitentes nominant, haud ignoretur, cuius habitus is esse debeat, quem uerè atque ex animo suorum pœnitet delictorum. Vera enim pœnitentia non tantùm (crede mihi) in rebus constat externis, quantũ in amaritudine animæ & cruciatu. Tunc uerò bene ingemiscis, ut inquit Augustinus, quando sic te pœnitet errati, ut tibi amarum sapiat in animo, quod antè dulce fuit in uita: & quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente. Dissoluitur tunc quidem anima, ac quodammodo in sese frangitur: itaq; in lachrymas tota resoluitur, ut nullam amplius admittere uelit consolationem, nullam capiat requiem, donec ex Dei ore audiat: Remittuntur tibi peccata tua, uade in pace. Cæterùm de rugitu ac fremitu illo, quem à dolore ui interdum presso retentoq́ꝫ proficisci cernimus, in psalmo uigesimo secundo, in quo Christi narratur passio, abundè est dictum.

Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus.

C Perſuaſum quippe ſancti Dei uiri habent, ſe à Deo amari, atq; propterea debere ab illo ſuis in ærumnis & tentationibus è ueſtigio adiuuari. Sic ſentit caro, utpote cui res uel mediocriter graues, oneroſæ ſunt, peneq́; intolerabiles. Verũ à conſuetis ſpiritus immiſsionibus admoniti, breui animum colligunt, certoq; ſciunt, uſqueadeò aduerſitates ab æterno patre ſibi inferri, quatenus abſq; ſalutis diſpendio ferre eas poſsint. Interim tamen eo, quem iam à ſpiritu didicerunt, commoti affectu, iniurias quodammodo, quibus undequaq; obiecti ſunt, cum Deo expoſtulare uidentur. Quouſq;, inquiunt, hæc in nos deſæuiet procella? Patieris'ne diutius animas has noſtras, iam ab ipſis primis noſtræ infantiæ tibi dedicatas annis, à diris huiuſcemodi calamitatum atq; ærumnarũ uiperis diſcerpi, cùm maxima coram te ſint noſtra deſideria & affectiones, amorq́; noſter quibus in rebus poſitus ſit, te minimè lateat? Quis melius, quàm tu, qui nos ſic eſſe uoluiſti, & formaſti, ac denuò in pulchriorem refudiſti formam, nouit, quò noſtra dirigantur ſuſpiria? quò gemitus? quò lachrymæ? Tu bonorum omnium autor atq; erogator, per quem ſic, ut uides & iubes, die noctuq́; ſuſpiramus, ingemiſcimus, cœlumq́; ipſum eiulatibus oneramus, tuos inſpice afflatus, noſq́; iam tandem in eo rerum colloca ſtatu, ut nulla poſthac aduerſitatũ nos à noſtra, quæ eſt in te, pace, deturbet moles ac tempeſtas. Nam

Cor meum conturbatum eſt, dereliquit me uirtus mea, & lumen oculorum meorum & ipſum non eſt mecum.

Vide ſummi doloris effectum. Cor enim animę ſedes ac domicilium, non poteſt nõ anxium eſſe, ac crebris ictibus palpitare, circuireq́;, ut uertit Fel. hoc eſt, miris circumagi pulſibus ac motibus, cùm maximo aliquo afficitur dolore animi & metu. Corde igitur ſic affecto, tota penè corporis textura diſſoluitur, ægrotatq́;: unde membrorum miſeranda quædam ac ſenſuum oritur debilitas, ut uerè ſui domini tota (ut ſic dicam) uideatur miſereri familia. Et ut quidem artus omnes ac ſenſus, unà cum corde ſimili afficiantur damno, acerbius tamen id oculis, utpote delicatioribus, & nobiliori ſeruientibus ſenſui, contingere cernimus: & ſi quidem non aliam ob rem, ob lachrymas tamen frequentiores à dolore erumpentes adeò plerunq; atteruntur, ut corrupta planè pupula aut ſcintilla luminis, ut eam uocat Lactantius, ſuo deſtituantur uidendi munere. Hic igitur uates, ſeu potius uatum princeps, ſui uolens uehementiam doloris, hic ob aliena peccata, ille ob ſua exprimere, clamat, cor ſuum crebris palpitationibus agitari, uires deficere, atq; oculos lumine prorſus orbari. quanq̃ nihil me uetat, qui hæc omnia meo maximo experior mœrore, de internis animæ uiribus atq; oculis hunc uerſum interpretari. Sentio enim (ô utinam meo commodo) nonnunquam è ſæuiori aliqua infortuniorum procella, quid meæ poſsint uires, quid uoluntas, quid arbitrium. Sentio, inquam, quàm caliginoſum mihi factum ſit cœlum, quàm tenebroſa meiјpſius cognitio: hebet tum quidem magis uiſus ille interior, quem liberè in altiſsimarum rerum indagatione figi poſſe cogito, cùm tranquilla omnia illa quæ mentis aciem obtundere, obfuſcareq́; ſolita ſunt, eſſe uidentur. Verùm ab igne, cuius perfectionis aurum ſit ac naturæ, facile dignoſcitur. Fateor igitur, neq; cor in me, neq; animum, neq; ſi quid aliud ſum, diu ſub aduerſitatum tentationumq́; malleo, ſuum ſeruare poſſe uigorẽ ex ſeſe, ſeruare tamen in meliuſq; refundi poſſe ex Deo, qui cor ipſum ac mentem, continuis non ceſſat munire ſuarum gratiarum præſidijs & donis, ita quòd, niſi uelim, à firmo contemplandi diuina, terrenaq́; deſpiciendi propoſito & uoluntate nequaquam poſsim diuelli. Meritò quidem, & uerè ego inter cæteros peccatores queri poſſum, quòd cor meum conturbatum eſt in me, quòd dereliquit me uirtus mea, quòd lumen oculorum meorum non eſt mecum, quòd

Amici mei, et proximi mei aduerſum me appropinquauerunt, et ſteterunt

terunt

A terunt, Et qui iuxta me erant de longè ſteterunt, et uim faciebant qui quærebant animã meam, Et qui inquirebant mala mihi loquuti ſunt uanitates, et dolos tota die meditabantur.

Inter multa uitæ huius infortunia, illud acerbius uidetur, cùm quis in ærumnam aliquam inſignẽ proiectus, ab amicis ac propinquis deſeritur. Quare non immeritò quidem alio in pſalmo Chriſtus multis prius ſuis enumeratis calamitatibus, quas ultrò ſibi pro omnium aſciuerat redemptione, poſtremò tanquam infortuniorum omnium maximum addidit: Tribulatio proxima eſt, & non eſt qui adiuuet. Cuiꝗ́ ſcriba ille diuinus ſuccinuit dicens: Omnes relicto eo fugerunt. Parum'ne id fuit? O inſtabilem amicorum fidem, poſteaquam non ſolùm columnæ ipſæ Eccleſiæ tum prorſus uacillaſſe uiſæ ſunt, uerumetiam dilectus ille diſcipulus, qui è ſapientiſsimo Chriſti ſinu quicquid diuinitatis in terris humano ab intellectu hauriri poteſt, abundãtiſsimè hauſit, relicta ſindone aufugit nudus. Fratres mei, clamabat Iob, præterierunt me ut fluuius, qui alueo ſuo decurrit. Vnde illud eſt de Chriſto uaticiniũ: Amici procul receſſerũt ab eo. Fel. hunc uerſum ſic legit: Diligentes me, & ſocij mei ex aduerſo plagæ meæ ſtabunt, & proximi mei longè ſteterunt. Non hîc te immoretur temporum mutatio: familiaris hæc eſt Hebræis phraſis, ut ſæpe aliàs admonuimus. Vident enim interdum noſtras amici miſerias & plagas, uerùm contrà hiſcere neutiquã audent, tantùm abeſt ut ſuccurrant, partim animi ingratitudine infecti, partim metu eorum qui innocentiam affligere ſoliti ſunt, deterriti. Vnde hi rebus ſuis proprijs & commodis in primis conſulentes, inter amicos fortunæ connumerandi ſunt, illi uerò expungendi omnino ab hominum conuictu & conuerſatione. Cæterùm huiuſmodi fidelium, ſi Deo placet, amicorum ſodalitio fultus
B uir probus, totus quantus eſt inſidiantium libidini ac crudelitati dilaniandus traditur. Semoto igitur amicorum ſolatio, impunè uim faciunt, qui quærunt animam meam: hoc eſt, qui nomini meo dignitatiꝗ́ ac uitæ inſidiantur, dolos mihi connectunt. Nam quod noſter interpres uertit, uim faciebant, Hebræis eſt, laqueos ſeu inſidias parauerunt. Quid hunc (aiunt) adeò in altum euehi permittimus? Quid tenerum dum eſt uirgultum, non amputamus omnino, aut ſaltem deorſum, ne in proceram coaleſcat arborem, deflectimus? Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum. Hic eſt hæres, clamabant illi malæ fidei agricolæ, occidamus eum. Sic nimirum ſemper in terris male habita fuit innocentia. Porrò uanitates Fel. uertit prauitates: alij uerò ex Hebræo, partim pernicioſa, partim ſcelerata. Vnde Paraphraſtes: Loquebantur ſcelerata, & fraudes aſsiduè machinabantur:

Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum. Et factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones.

Quid faciat anima mille intus perturbationibus exagitata, foris uerò innumeris iniquorum hominũ iniurijs expoſita, ab amicisꝗ́ derelicta? Tacet nimirum, perinde ac ſolent natura elingues, atꝗ ad calumnias obſurdeſcẽs: tota in Deum fertur, qui cùm res ſuas liberius, ꝗ̃ cum hominibus pertractãs, de illatis innocentiæ iniurijs cõfidenter expoſtulat. Corruptis enim mundi tribunalibus, quibus coràm mutire ſolent innoxij, noxij uerò libenter audiri, noſtras hîc omnium, qui in ærumnis uitam agimus calamitoſam, diſcutiendas in cœlis cauſas relinquimus. Quæ quidẽ ſpes adeò nos tutos reddit, ut ne in præſentia quidẽ multũ perturbemur, ſi inauditi damnamur. Atqui ſubitus quidã (exempli cauſa) exoriturꝰ rumor, probũ aliquem ciuem fregiſſe reipub. ærariũ, corraſiſſe'ue è templo calices, ac perditiſsimũ omnium iudicatũ, peculatus reum factum, quid hîc agat

C uir optimo conſcientiæ fretus teſtimonio? uel eò maximè quidem, ſi illos quorum intereſt innocentiæ cauſam tutari, non ſolùm corruptos eſſe, ſed & pariter cum maledicis illis conſpiraſſe uidet? Aequè enim illa omnia de ſe ſic uulgò iactitata præteribit, atq; ſolent ſurdi, aut modo alio attoniti & amẽtes. nam quid cui quis reſpondeat de quo non auditur? Erit igitur tanquam natura ſurdus, cui reticentia neceſſariò comes eſt: hoc eſt, non reſpondebit, non contumelias pro contumelijs referet, non remordebit, ſed Deo tantùm cauſam ſuam uentilandam committet. Quòd ſi tamen interdum in maledicos, arcta quadam atq; honeſta cogente neceſsitate, audendum erit, non inſolens id quidem omnino, modò auſus huiuſmodi in temeritatem exiens, æquitatis limen non excedat. Vide quid Chriſtus ſæua illa accepta coram iudice alapa, ſacrilego reſponderit percuſſori. Si male, inquit, locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi uerò bene, quid me cædis? Quàm uerum illud tunc fuit, quòd ſicut ouis coram tondente, ſic non aperuit os ſuum. Et factus ſum, inquit, ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones. quaſi dicat, adeò tacui, ac ſi non haberem quid iuſtè reſponderem, aut redarguerem. Similis eram, inquit Paraphraſtes, uiro qui nihil audit, nec diluit quæ illi obijciuntur crimina. Enimuero noſtrum dum nimium amamus nomen ac famam, dumq; omnibus, & maximè improbis, anxiè nimium ſatisfacere efflagitamus, illud contingere neceſſe eſt, quòd & noſtras mollius quàm par eſt, feramus iniurias, & illos, quibus tanta cum ſolicitudine placere nitimur, magis inflammemus, atq; idcirco perpetua in anxietate uiuamus. Huiuſce enim generis hominibus id moris eſt, ut eos repercuſsione magis frangas, quàm obſequio places & humilitate. Quanquam uir chriſtianè inſtitutus, mauult millies improborum perſecutionibus eſſe obnoxius, quàm uel tantillo iniuriarũ poſſe uincere. Scit enim uitam hanc militiam eſſe ac pugnam,
D in qua qui uincitur (de controuerſijs cum hominibus loquor) uictoria potitur. Vis'ne, inquit ſanctiſsimus meæ profeſsionis ſenex, tuũ uincere aduerſarium? ſinas te uinci. Verùm ut ad me redeam,

Quoniã in te domine ſperaui, tu exaudies me domine Deus meus.

Faſtidio iam demum, inquit, & homines, & quicquid polliceri poſſunt filij Adæ. Vidi tandem, ac meo iam periculo expertus ſum, condita omnia titubantibus incedere ueſtigijs. Quare ſumma hæc eſſet amentia, rei illi fidere, quæ perpetuo nutet motu. Itaq; in domino mea erit deinceps collocanda fiducia, non in homine quãuis potẽte, aut amico: multò minus in rebus inanimis, rationiſq; expertibus, ut ſunt diuitię, dignitates, regnaq; & magiſtratus. Solus enim Deus eſt, cui idcirco fidendum eſt, quia uerax, quia omnium ditiſsimus, quia inuocatus actutùm ſubuenit. O ſpei robur. Exaudiet (inquit ſpiritus) quoniam in ipſo ſperatur. Reſpondebis, uertit Fel. hoc eſt, annues, uotiſq; meis auſcultabis. Sed de ſpe iam centies diximus. Tu exaudies igitur, quoniam in te ſperaui, Tu exaudies,

Quoniam dixi, ne quando ſupergaudeant mihi inimici mei, & dum commouentur pedes mei, ſuper me magna locuti ſunt. Tu exaudies,

Quoniam ego in flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper. Tu exaudies,

Quoniam iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.

Rationes hîc quaſdam adducere uidetur homo Dei, quamobrem in anguſtijs & perſecutionibus, tanquam qui loqui neſciret, obmutuerit, cùm nihilominus ſupra uires affligeretur, ab amicis quoque deſertus, & propinquis omnibus planè ſtomacho fuerit. Ex qua quidem animi lenitate ac manſuetudine ſibi à

A sibi à cœlesti patre data, se exauditum iri sperat. Prima igitur ea est, ut cùm ab atrocioribus quis impetitur iniurijs, non tantùm cogitet, quàm mali illi sint, qui iniurias inferunt, quantũ quòd propria ob delicta longè immaniora meritus sit: quocirca se, suasq́ꝫ (ut aiunt) opes diligenter expendens, eò se totum proijcit, unde tantis suis malis opem, medelamq́ꝫ expectari par est. Cognito enim quòd nullares sit in mundo cui uel horulam quidem inniti aut possit, aut debeat, in Deũ totus fertur, speratq́ꝫ à cœlesti medico se suis erratis, unde sæuæ illæ persecutiones ortum habent, ueniam impetraturũ. Nec fallitur quidem: nam cumprimùm amantissimus nostri Deus, qui hac de causa in mundũ uenit, ut animę languoribus mederetur, ad nos curandos, qui infinitis propémodũ ægrotamus morbis, inuitatur, præstò adest, modò spe firma exorandi quod oratur, supplicationes fiant. Hinc est, ni fallor, quod hic dicit: Quoniam in te speraui, tu exaudies me domine Deus meus. Alia item ratio est ab ista demanans, cùm non solùm sub iniuriarum onere, tanquam mutus sileat, nec queratur, sed etiã dicat, hoc est, ex animo optet, rpeceturq́ꝫ tantũmodo ne uera illa unquã sint, quæ sibi hostes obijciunt, pro quibusq́ꝫ nõ tantũ se, hominem alioqui miserũ ac fœdum, uerumetiã iustitiã ipsam atq́ꝫ innocentiã impudentissimè impugnãt, sibiq́ꝫ cum gaudio insultant: nanq́ꝫ eos huiuscemodi affectos impudentia nouit, quòd ineptissimè in quamlibet parua aliorũ non dico ruina, sed lapsus suspicione, quã pedum commotionẽ appellat uates, lætitia gestiãt, ac magna gloriosaq́ꝫ uerba de iam adepto triumpho blaterent. Hinc illud est, quod alio in psalmo optauit uates dicens: Ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum: & qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero. Huius porrò uersus sensum sic reddit Paraphrastes: Valde metuebam ne nanciscerentur ipsi ansam gloriandi aduersum me: qui quoties uel tantillum accepissem incõmodi, erigere solent cristas suas. Putas'ne animam

B sic male ab aduersarijs habitam, posse de se altè quicquam sentire? Deijcitur mirum in modum, ualdeq́ꝫ atteritur animæ fastus, per iniuriarum limam ac scalprum. Verùm maledictum ferrum, ut ait uates quidam, quod contrahit è lima rubiginem, non candorem. Quoniam igitur in persequutionibus surdus, mutusq́ꝫ extiti, non maledicta maledictis regerens, cùm tamen possem: quoniam in illis meis angustijs atq́ꝫ ærumnis, spem nunquam, quam in te semper habui, remisi: quoniam, inquam, pro mea tutanda innocentia ac fide, qua omnibus in rebus meis quamlibet aduersis, tuo fultus pręsidio nisus sum, rogauiq́ꝫ non tam pro me, quàm pro meis hostibus & persecutoribus, quæ omnia dona tua sunt, exaudisti me semper, exaudiesq́ꝫ in posterum: nam impossibile planè est, te tua non amare munera. Et cùm quidem nostram tutaris innocentiam ac iustitiam, tu tua tunc defendis dona. Exaudies rursum, quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper. Nihil enim tam gratum esse potest Deo, quàm si indicia sui erga homines amoris, ea suscipiantur animi mansuetudine & modestia, prout conuenit cætera diuinitus mundo collata beneficia suscipi. Quæ porrò præcipua illa sint indicia, puto molestias uitæ huius esse, & flagella: nam quem diligit dominus, corripit, ut inquit Salomon, & quasi pater in filio complacet sibi. Quare id non ignorans uir sanctus, diuina, non sua fretus uirtute, clamat: En ego in flagella paratus sum, en cor, en animus, en quicquid in me est, tua ad amabilia admittenda uulnera pręparatũ. Quid mihi iucundius accidere potest, q̃ tuis erudiri flagellis? quid utilius? quid maiori desiderio amplectendum, q̃ illis ipsis trãsfodi iaculis, quorũ uulnere meliores efficimur, eaq́ꝫ insignimur nota, quæ nos propalã omnibus ueros Dei esse filios ostendit? Vtcunq́ꝫ em̃ in me deseuiant dæmones, utcunq́ꝫ mũdus, ego posthac tanq̃ surdus nõ audiã, ac tanq̃ mutus nõ habens in ore suo redargutiones ero: tantũ res meas mecũ reputans illud in primis curabo, quomodo dolor meus in cõspectu meo sit semper; hæc mihi cura die noctuq́ꝫ erit, hoc studium, hoc perseuerans animi

C propoſitum. Cæterùm dolor is, animæ eſt cruciatus, quo continuis tanquam ul-
peris, ob peccata iam olim admiſſa, proditur. Nemo enim tam ſanctus eſt, tamꝗ
per pœnitentiæ lauacrum emundatus, cui peccata uitæ antiqua dolori eſſe non
debeant, & id aſsiduè: cùm quidẽ in memoriã illi uenit, quantus ille ſit, quẽ de-
linquendo innumeris laceſsiuerit modis, ni prorſus ſaxeus ſit, totus in lachry-
mas reſoluitur, doloreꝗ eò afficitur uehementiori, quò iam nitidior factus, ſe-
ipſum clarius intueť, quàm antea peccati turpitudine obnubilatus intueri pote-
rat. Et dolor meus, inquit, in cõſpectu meo ſemper. Quocũꝗ me, inquit, uerto,
aut humana fugio conſortia, is me ſemper angit cruciatus, mecumꝗ commo-
ratur: quoniam iniquitatẽ meam ego, ego inquam qui peccaui, annunciabo, &
cogitabo pro peccato meo. Iſtuc igitur graue illud uulnus eſt animæ meæ, is do-
lor, hæc afflictio, quòd iniquitatem meam nõ poſſum non agnoſcere, dum me-
met mihi oſtendo, nec dolorẽ remittere ſinit recordatio peccati mei. Ergo meas
fatebor maculas, neꝗ unquam à conſideranda peccati mei fœditate auertã ani-
mum. Fel. ſic: Quoniã iniquitatẽ meam indicabo, anxius ero præ peccato meo.
Vide, mi lector, an ad tuas diluendas culpas, tẽporaria illa, quæ in extremo uix
quadrageſimæ calce, peccatorũ tuorum fit memoria, ſatis ſit. Non hîc certè diui-
næ bonitati terminum præſcribere animus eſt, qui dicto citius hominem à mor-
bo quamuis letali curare poteſt, ac curat cõtinuè, ut olim, etiam ante Chriſti ad-
uentum, per quem ueram nacti ſumus medelam, Naaman illum Syrium, in Ior-
dane ſepties lotum, iuſſu Eliſæi, à lepra emundauit. Verùm id timeo, ne conten-
ti ſubita illa, non dico uitæ mutatione, ſed peccatorum memoria, ac confuſa ple-
runꝗ confeſsione, nos noſtris debitis ſatisfeciſſe arbitremur. Peccati enim labes
huiuſmodi res eſt, quæ niſi nouis ſemper coërceatur ſtudijs, doloreꝗ mactetur,
aut repullulat, aut ne ſemel quidem unquã radicitus exciditur. Dolore quidem,
D & illo immenſo ac diutino opus eſt ad reconciliandam nobis diuinam gratiam,
quæ tamẽ adeò abundans eſt, & ſui, ut ita loquar, prodiga, ut nec reluctantes de-
ſerat, nec ipſos prorſus in ſordibus delictorũ deuolutos auerſetur. Audi igitur,
quid clamet anima peccati telo transfixa. Dolor, inquit, meus in conſpectu meo
ſemper. Alio item in pſalmo: Iniquitatẽ meam, inquit, ego cognoſco, & peccatũ
meum contra me eſt ſemper:

Inimici autem mei uiuunt, & confirmati ſunt ſuper me, & multipli-
cati ſunt qui oderunt me iniquè.

Interea, inquit, loci, dum ego ſileo, ſaxeusꝗ quodãmodo ad iniurias efficior,
perferoꝗ omnia, ea fultus perſuaſione, quòd nõ diutius tuos abſꝗ ope ſub mo-
le aduerſitatum laborare ſinas, mei hoſtes uiuunt, ualent, exultãt, robuſtioresꝗ
quotidie & numero & uiribus aucti efficiuntur, & quod ſæuitiam omnem ſupe-
rat, me immaniſsimè nihil unquam uel re uel uerbo à me læſi perſequuntur, id
eſt, quod ait, iniquè. O genus hominum uerè execrabile & odioſum. Illi

Quia retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi, quoniam ſeque-
bar bonitatem.

Hoc eſt, illi quibus inhumanus quidam mos eſt, malum pro bono, iniu-
riasꝗ pro beneficijs compenſare, detrahebant mihi, aduerſabanturꝗ, me lace-
rabant, mordebant, allatrabant, non alia quidem magis cauſa, quàm quoniam
ſequebar bonitatem. Perſequebar bonum, transferunt ex Hebræo quidam, uo-
luntꝗ de bono ſeu beneficio intelligi, quod pij homines in ſuos hoſtes pro ca-
lumnijs refundere ex animo quærunt. Vnde ſic quidam interpretantur: Qua-
cunque re illos iuuare poſſem, eam perſequutus & conſectatus ſum præcipuo
ſtudio. Perſequi enim rem aliquam nos dicimus, cùm eam diligenter, curaꝗ ac
ſtudio conſectamur. Vnde illud eſt: Inquire pacem, & perſequere eam. hance-
nim in primis immanitatẽ, à Iudæis Chriſtus expertus eſt: Occidamus, inquiũt,
eum

A eum, contrarius quippe est opibus nostris. Quare cum te, ô Christe, uideam ex his quæ passus es, misericordiam didicisse: cumque te audiam continuis ueluti cla moribus me, meique similes, hoc est, miseros, multaque uitiorũ turpitudine inquinatos, pressosque pondere cupiditatum, è cœlo inuitantem, clamantemque, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos: audebo & ego unà cum illis ad te, fide ea munitus, qua meam niti imbecillitatẽ uoluisti, confugere, quasique reclamare,

Ne derelinquas me domine Deus meus, ne discesseris à me. Intende in adiutorium meum, domine Deus salutis meæ.

Vides domine quo in loco sint res meæ, quàm truces aduersarij, quàm impar mea cum tam crudelib. inimicis uirtus: q̃ non sint, etiã inter religiosiores, qui innocuos à noxijs, purosque ab inquinatis, eximere aut posśint, aut uelint: quare auxilio tu sis mihi domine mi Deus, & ne relicto me in his periculis, tu procul hinc abscesseris. Citò igitur accurre, ut auxilio sis mihi domine autor salutis meę. Cui laus sit & benedictio, Amen.

IPSI IDITHVN. PSALMVS DAVID XXXIX.

Dixi custodiam uias meas, ut non delinquam in lingua mea.

Idithun, de quo sic legit: Idithun in cithara prophetabat super confitentes & laudantes dominũ: ex primarijs cantoribus, qui sacrę præerant melodię, psalmisque Dauidis in diuino canendis obsequio, unus erat, cuique inter cæteros is fuerat demãdatus. Nec immeritò quidẽ: nam Idithun transiliens interpretantur: psalmusque uirũ illum graphicè describit, qui è mundi B uanitate ad Deũ transire & cupit & nititur. Diuinę certè contemplationes haud facilè ab ignauis apprehenduntur animis: res enim est, quæ continuũ efflagitat motum & transitũ. alioquin omisso, uel parũ, cœlestem illum gustum obtinendi studio ac nixu, in rebus facilè corporeis cõsiderandis, fruendisque firmamur, manemusque in Aegypto durisśimis luti ac lateris conficiendi operis addicti. Summa proinde ui emigrandũ est ab impijsśimis mœnibus Pharaonis, ad montem Dei Oreb (hic Sinai est) in quo lex uitę à purgatisśimis tantũmodo percipitur animis. Verùm nescio qua mea miserrima id contingat sorte, ut cùm me iam uepres hasce curarũ superuacanearũ, noxiasque affectiones transilijsse somniem, in easdem me iterũ reuolutum sentiã: & cùm me penitus è luto emersisse arbitrer, rursum in lutum deuoluar, rursum in terra me esse uideam, rursum idem, utinã nõ peior, sim. Vnde id quæso? Ob id, opinor, quòd nondũ Aegyptũ dereliqui: adhuc Ramesses magis, aut Phiton placet, quàm desertæ solitudinis labor, atque iter. Sed illud in me ualdè admirandum, quòd cùm etiamnum super ollas carnium Aegypti sedeam, me in Aegypto esse non cogitem, eaque uiuam animi securitate, ac si in culmine ipso montis Deum facie ad faciem cum Mose alloquerer. O meam stupiditatẽ. Proinde, si sapio, alia mihi ineunda est uitę ratio. Iam igitur decreui, iam (ut inde mei transitus exordium sumam, unde mala propémodum omnia originem habent) deliberaui, & dixi, Custodiam uias meas, ut non delinquã in lingua mea. Ea enim meæ mihi in primis habenda est uitæ ratio, ut quicquid agam, aut loquar, adeò exactè ad diuinæ legis regulam, perpendiculumque informẽ, ut ne uerbo quidem quamlibet minimo quenquã offendã. Vides quo exordio felicis huiusce trãsitus auspicanda sit uia? Nam certè quemadmodum suam non refrenanti linguam, ut diuus ait Iacobus, uana est religio: ita primus ad religionem aditus in linguæ moderatione est positus. Quare ne in re iam toties à multis decantata diutius immoremur, illud asserere posśumus, nullum unquam malum in terris extitisse, quod lingua effrenis non inuexerit. Non est, inquam, tam algida regio etiam ipso sub frigidisśimo Bootis sydere collocata,

C omnis ſcilicet caloris atq; ignis expers, quam non incendere queat turpiſsima
obtrectatorũ lingua. Quantũ uerò incendij afferat mortalibus adulator, quan-
tum palpo, quantũ ſimulator, quantũ mendax, quantũ doloſus, falſusq́; delator,
quantũ periurus, iam non eſt ulla orbis plaga quæ id ignoret. Quod ego quidẽ
damnum non ignauiter expendens, quanto poſſum conatu nauo operam, quò
non ſolùm tam lubricum diligenti cuſtodia membrũ muniam, uerumetiã capi-
ſtro alligem, aut fiſcella reprimam. Quod noſter interpres uertit, poſui ori meo
cuſtodiam: Hebræis eſt, cuſtodiam os meum fiſcella, boum ſcilicet more, quos
fiſcellis, ut ait quidam, capiſtrari oportet, ne germinum tenera decerpant. Hoc
ſanè uerbo uſus eſt Moſes in Deuteronomio: ubi nos legimus, non alligabis os
boui trituranti: Hebrẹi habent, Ne capiſtres fiſcella bouem dum triturat. Obſer
ua igitur animæ diligentiam.

Poſui, inquit, cuſtodiã ori meo, cũ cõſiſteret peccator aduerſum me.

Hoc eſt, ut reddit Paraphraſtes, frænũ adhibebo ori meo, quandiu negociũ
mihi fuerit cum impio. Putas'ne undecunq;, uel cùm non aduertis, ſparſos eſſe
corycæos, qui noſtram, ut inquit Paulus, explorantes quæ eſt in Chriſto liber-
tatem, miro obſeruant artificio, ſi quid non rectè dictum excidat? olim enim co-
rycæi per Aſiæ portus interſperſi, quid mercatores rerũ ferrent, quóue nauiga
rent ſubauſcultantes, inſidiasq́; interim ſaxa inter latentia, inſulasq́; occultiores
molientes, egreſſos illos è portu adoriebantur, diripiebãtq́;. Sic nimirũ à nõnul
lis etiam in intimis ciuitatũ, templorumq́; interdũ uiſceribus fieri cernimus. Hi
enim amicitiarũ, neceſsitudinumq́; prætextu, aut aliquo alio honeſtiori habitu,
tanquam ſecretiori receſſu tecti piratæ, quicquid loquimur ſubauſcultare ſoliti
ſunt: unde anſa uix unius uerbi prolatione aut reperta, aut ficta calumniandi, in
D noſtram graſſantur innocentiã, famamq́; deprædantur, ac ne cogitata quidem,
ad Principes & magiſtratus pro factis deferunt. Qui interdum malẹ fidei paſto-
res cùm ſint, non ſolùm probos ſic male habitos, ab improbis non aſſerunt, ſed
etiã (malùm) opprimunt, illosq́; prẹmijs qui inſontes, tanquã oues belluis cruen
to in theatro obiecere, & ornant & exaltant. Cæterùm peccatorẽ aduerſum nos
conſiſtere dicimus, cùm uel alijs, nobis præſentibus, obloquitur, uel nobis adu
latur. Verùm illud diuinum, poſſe adeò obfirmari animũ, ut non pecces lingua,
cùm ſemper, tum potiſsimũ cùm te aut tuos calumniantem audis. Non eſt qui-
dem multũ te tuam oſtentare manſuetudinẽ, cùm nemo lædit, obſiſtitq́; & pro-
uocat: at illud nõ ſolùm magnum, uerumetiam maximũ omnium uidetur, cùm
conſiſtit peccator aduerſum te, ſilere. quanquam aliquibus perſuaſum eſt ſuum
periclitari honorem, niſi in ſuos, quanto poſſunt nixu, ferociant calumniatores.
Talem quidem morẽ Chriſtiana non admittit conſtitutio. Imò, ſi ingenuè quod
uerum eſt fateri uolumus, non conijcio cur hominẽ illum, qui par pari ſuis re-
ferre calumniatoribus paratus eſt, refertq́; ſi poteſt, Chriſtianum appellare de-
beam, cùm Chriſti legem longè aliter præcipere uideã. Quibus'ne igitur ſuam
perſcripſit uoluntatem ac legem Chriſtus? O mores corruptos. Vide, mi lector,
quantum nonnunquam à uero aberramus ſcopo, parumq́; conſideramus quæ
ſit Dei uoluntas bona, ut inquit Paulus. Quàm uereor, ne illa Chriſti ad nos ma
gis, quàm ad Iudæos olim, pertineat cõminatio: nos dico, qui omiſsis ſolidiori-
bus, leuiſsima neſcio quæ interdum amplexamur, quibus planè ſeruatis, ſecura
omnia nobis fore pollicemur. Væ uobis, inquit, hypocritẹ, quia decimatis men
tam, & anethum, & ciminum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, nempe iu-
dicium, & miſericordiam, & fidem. Hæc quidem oportuit facere, & illa non
omittere. Hæc igitur atq; his ſimilia cùm cerno (ut inquit) illis præſertim in locis
fieri, illisq́; ab hominibus, à quibus ob uitæ ſublimitatẽ nulla ferè ſperatur cor-
rectio, ſic mecum: Vbi auditus nõ eſt, non effundas ſermonẽ; quare

Obmutui

Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis, & dolor meus renouatus est.

Obmutui silentio, uertit Fel. hoc est, ut reddit Paraphrastes, obmutui penitus: abstinui etiam bonis, metuens ne & illa in calumniam raperent. Solet enim aliquando uir probus, si quid acerbius contra se, aut sui similes, uel quod magis eum angit, contra diuinum honorē aut dici aut fieri uidet, in querelas quasdam parum se dignas erumpere, reclamareq́ꝫ, ac cōmotiore, quàm par est, animo in illos inuehi, qui cùm turbas conciuerint & rixas, lautissimè triumphāt. Quam sanè intemperantiam quò facilius superent, malunt perpetuo silentio etiam de his quę bona sunt, obmutescere, intusq́ꝫ sua, ut aiunt, in sartagine cōsumi, quàm quid ineptè intemperanterq́ꝫ effutire. Verùm dolor ille sic ex diutina exortus reticentia, sicq́ꝫ in interioribus animæ partibus cōpressus, suam secum enutrit pœnam: nam spiritus à mœrore quodammodo repercussus, sese ad intimas cordis sedes reuocat: unde contracto introrsus per spiritum calore, doloris incitabula, (sic illa uocant philosophi) mirum in modum incenduntur. Ex quo quidem caloreuis eò acrior fit doloris, quò calor ipse uehementius incruduerit. Quare simulac suum in se dolorem innouatum, seu exagitatum, ut uertunt Hebræi, esse fassus est, subiunxit illicò,

Concaluit cor meū intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.

Quorum uerborum sensum sic reddit Campensis: Cùm animo reuoluerem quibus in malis essem, non aliter æstuabam, quàm si ignis intra me arderet, qui erumpere cogeret me in uocem hanc. Vnde uehementes cogitationes, hæ præsertim, quæ in querelas, ob multa absurdè quæ fiunt in mundo, sese effundere gestiunt, intus in animo retentæ, irrequieto tanquam igne exagitantur motu, B inardescunt, exæstuant, uixq́ꝫ ui se, ne erumpant, continent. Sic ea nobis peccati à Deo relicta est infirmitas, quò quales tandem simus, non ignoremus. Cæterùm non est dolor cum illo comparandus, cùm uir diuini honoris studiosus, sancta uidet sanctorum à suibus conculcari conspurcariq́ꝫ, & nihilominus ne mutire quidem, illi integrum est. Tacet igitur, suumq́ꝫ in semetipso macerans dolorem, cum Deo saltem, postquam cum hominibus non licet, diuinam expostulat iniuriam.

Locutus sum, inquit, in lingua mea.

Quid, oro, post dissimulatum tandiu dolorem, locutus est?

Notum fac mihi domine finem meum, & numerum dierum meorum, quis est, ut sciam quid desit mihi.

Tædio, inquit, incolatus huius uitæ affectus, in qua sanè nihil, quod uerū gaudium afferat, inuenitur, sed omnia turbida, molesta, aspera, confusa: tantùm id cupio, ut mihi infelicis huius exilij finis, quantoq́ꝫ tempore in miserijs mihi uiuendum sit, innotescat. Putasne diutius cum his qui oderunt pacem, commorabor? Quantum' nam mihi æui superest? Spes certè finis, uitæq́ꝫ melioris expectatio, dolorem hunc meum si non leuare omnino, at saltem lenire posset. Iam quæcunq́ꝫ gustu amara sunt, ut sunt pleraq́ꝫ huius mundi, expertus sum, tuaq́ꝫ ope adiutus utcunq́ꝫ superaui. Restat finis, quo sanè cognito, nō tanta cum molestia quod uitæ reliquum est transigam.

Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea tanquam nihilū ante te. Veruntamen uniuersa uanitas omnis homo uiuens.

Illud in primis asseuerandum, finem unicuiq́ꝫ sui incolatus, facilè posse innotescere, si se breui cogitat moriturum. Nam longa haudquaquam serie, non dierum, sed horarū, recensendum est, quicquid totum hîc uiuitur. Ecce ad mensuram pugillorum posuisti dies meos, uertit Fel. & tempus meum ac si non

C esset coram te. Minimã omnium quæ manu fiunt, hîc ponit mensuram, quò te/ nuissimæ uitæ nostræ tempus adeò breue esse, ac citra omnem, ut sic dicã, nume rum cogites, quòd tam parua mensura, ut est pugillus, metiri possis: aiunt enim quartam partem esse palmi. Vnde nonnullis placuit sic uerti posse: Ecce palma/ res posuisti dies meos, hoc est, breues, modicos, citóq; desituros, utpote tam mo dica re inclusos. Vtcunq; igitur sit litera, illud non ambigẽdum, breuitatem hîc uitæ humanæ describi. Siue enim cubito, siue ulna, siue spithama, aut semisse & pugillo tuam hîc uitam metiaris, scito te quamprimũ moriturũ: atq; propterea inanitatem quandam rerum esse, mortalium ętatem. Reuera enim, inquit Cam pensis, modis omnibus uanissimus est, quisquis est homo, quantumuis uideat esse àliquid. Substantia mea, partim tempus meũ uertunt, partim æuũ, quod ua/ tes uice hominũ asserit, si Deum spectes, qui super omnem æternitatem positus est, nihil penitus esse. atq; hîc non absq; ratione interponitur Selah. Cęterũ uni/ uersa uanitas omnis homo, sic interpretantur: per omnia, per uniuersósq; suos affectus, & appetentias, illas præsertim quæ ad mundum attinent, uanitas est omnis homo uiuens. Nihil est, inquit, humana uita, præterquàm uanitas. Cer/ tè (uertit Fel.) omnis uanitas, omnis homo permanens. Alius uerò, Certè to/ ta uanitas est uniuersus hominis status: ut hinc ex Hebræorũ interpretum con/ sensione, non ignoremus illud repetitum in nostra æditione Veruntamen, cer tè esse, aut ut alijs uisum est, tantùm: ut sit sensus: Nullam ferè in terris uitæ ho/ minis esse ueritatem, sed quandam potius umbram, uestigiúmq;, ac tenuem re/ rum imaginẽ, si æternũ illum uitæ statum cogitemus, quem transacta miserrimi huius incolatus peregrinatione, in Deo per Christum adepturi sumus: unde stultitiæ proximum esse, quicquid hîc accidat, conturbari hominem & affligi: quod à spiritu statim additur,

D Veruntamen in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbat.

Et uerè frustra, superuacuéq; perturbationibus acceptis concutimur, deq; rerum humanarum damno ac iactura querimur, quas citissimè tanq;, non dico imaginem, sed imaginis somnium præterire conspicimus. Si uita hominis adeò fugax est ac uelox, ut eam spiritus umbræ & imagini comparet, cui putas rei di/ uitias, honores, regna item atq; imperia posse comparari? O quantũ certè falli/ mur. Scit quidem omnia hæc infelix homo, cognoscit, intuet̃, experitur quoq;, ac manibus quodammodo contrectat: & tamen ad leuem tam caducarũ rerum motum angitur, & nequicquam conturbatur, easq; quamprimũ in nihilum re/ soluendas amat, quantóq; potest studio & colligit, &

Thesaurizat, & (quod infelicissimum omnium uidetur) ignorat cui con gregabit ea.

Heu falsam mortalium expectationem. Cui tanto labore, ac tum animę tum corporis intertrimento acquisita, post tuum relinquere paras obitũ? Extraneus interdum hæres, atq; hostis sæpenumero, licet filius sit, & consanguineus, tuis succedit fortunis. Suspicatús ne unquam fuisses decoctorem aliquem breui ho ra consumpturum, quod tu tanto tempore, tantóq; salutis tuæ dispendio con/ gessisti? Quid uerò senserint hi, qui tot bonis beneficijsq; ecclesiam ditarunt, multi se ignorare dicunt. Illud tamen fatentur, non propterea quidem aut suos ciues, aut consanguineos & affines, aut filios quoq; & amicos pauperes suis bo/ nis fraudasse morientes, ut in nefarijs absumerentur usibus. Horret animus illa commemorare, quæ ob beneficiorum, ut uocant, lautitiam interdum peragun/ tur: quare illa, quorum interest, curent pontifices, ac corrigant. Meis ne parti/ bus me omnino defuisse censebor, si uerecundè, ac cum pontificum reuerentia admonuero? Nec ipsi quidem orbis moderatores, si ex Deo sunt, uiros illos, qui ingenuè doctrinã spiritus edocent, auersant̃, tantũ abest ut odio habeãt. Cęterũ

Ecquæ

A Ecquę nunc est expectatio mea? nónne dominus? & substantia mea apud te est.

Rursus substãtia hîc Hebręis est, pręstolatio, seu spes. Vnde sic Fel. Et nunc. quasi dicat, rebus mundi sic se habentibus, quid expecto domine? spes mea in te est. Iam, inquit, confessus sum mortalium uitam, ac quęcunq; moliuntur homines, uanitatẽ quandã esse, atq; umbrã. Quid igitur in tam caducis cõfido rebus? Tu certè unus es, in quo spes mea omnis, ac quicquid sum, & uiuo, recũbit. Appetant alij, ut lubet, & diuitias, & delitias, quibus nihilominus in terris nullus statuitur finis, & modus: ego autem hæc omnia fastidiens, in te solum me, quantus sum, reijcio. Ergo,

Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: opprobrium insipienti dedisti me.

Omnes, quod sciam, Hebræorum codices habent, opprobriũ insipientibus, seu ludibriũ stolidis, seu nequam, ne ponas me: hoc est, ne sinas me perditis hominibus, ac nullius frugis, opprobriũ fieri: solent enim hi, si quando probos uident diutius in miserijs uiuere, cum malaq; conflictare fortuna, illorũ deridere patientiã, ac spem, quam ignauiã appellãt. Ne proinde id fiat, rogat uir sanctus: sed prius illud, ut scilicet suis ab iniquitatibus, ac trãsgressionibus, ut uertit Fel. utpote origine atq; exordio, unde mala cætera proficiscuntur, emundet Nulli dubiũ, quòd à nostris sceleribus illud nascitur, quòd in opprobriũ insipientium traditi sumus. Illusio, inquit alio in psalmo, his qui in circuitu nostro sunt, facti sumus. Vide quid hic asserat: Dedisti me, ait, opprobriũ insipiẽti. Causam mox addit cur id contingat: quia in te peccaui. Ego enim meis à meipso diluendis maculis nõ sum idoneus: quare tu, qui omnipotentissimus es, ab omnibus iniquitatibus meis erue me. Et sic abs te adiutus, haud amplius quidẽ irrisioni meis ero
B aduersarijs. Interea autẽ ubi me illorũ uanitati ac sannis obiectũ esse uoluisti,

Obmutui, & non aperui os meum.

Illorum enim arroganti non respondi temeritati,

Quoniam tu fecisti.

Tu, inquã, sic fieri iussisti. Tu, tu, non homo, es qui percussisti. Tu etiã solus es, qui uulneri meo medelam adhibuisti. Te igitur solum inuoco, te rogo, te imploro, tantũ abest ut cum cæteris uel uerbo quidem uno expostulem. Tu tantũ

Amoue à me plagas tuas.

Alij forsan æternã abs te summa animi fiducia petẽt beatitudinẽ, ac uitã: ego id quidem nõ nisi pauidè ac reuerenter: istud uerò & opportunè & importunè, & procaciter quoq; tandiu orabo, donec me exorasse sensero. Non te, inquã, dimittam, nisi prius benedixeris mihi, à teq; audiero, Aurora est. Vulnera igit̃ illa, quæ tumet inflixisti, tu ipse etiã remoue. Verũ non id quidem oro, quasi nõ me grauiora meruisse arbitrer, querarq; me iam satis pœnarũ dedisse: hoc sanè stultissimũ esset: sed dico, me iam prorsus plagarũ tuarũ ui attritũ esse. Acerbiores quippe sunt, q̃ ut his meæ ferendis uires sufficiant. Hebræi simul & Græci alio hanc legunt ordine literã. Quod enim noster uertit interpres, Amoue à me plagas tuas: deinde ueluti finito & uersu & sensu, aliũ ordit̃ uersum, ad hunc modũ:

A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus: propter iniquitatem corripuisti hominem.

Felix sic transfert: Aufer à me plagam tuam, à uulnere manus tuæ ego defeci. Postea uerò sic: Cum redargutionib. super delictum castigasti uirũ. Alius item: Remoue à me plagam tuam, ab exagitatione manus tuæ consumptus sum: in obiurgatione ob iniquitatẽ corripis uirum. Euthymius quoq; græcus: Amoue à me plagas tuas, à fortitudine manus tuę ego defeci: in increpationibus propter

C iniquitatem corripuisti hominem. Idem fermè Chaldæus: Amoue à me, inquit, uulnus tuum, à percussione ualidæ manus tuę consumptus sum. Quorũ omniũ sensus ac summa est, quòd anima sui suorumq́ facinorũ, simul & in ferendis pœnis uirium bene conscia, clamat, petitq́ iam demũ à tam dira plagarũ immissione reparari: non quòd quidem & has, & acerbiores quoq́ non merita sit, uerùm ob id, quòd se iam planè sub grauitate manus Dei cõsumi sentiat. Vnde sic reddit Paraphr. Aufer à me paulisper flagellum tuum: præ metu enim manus tuæ propémodum exanimatus sum. Nam in increpationibus propter iniquitatem corripuisti hominẽ: hoc est, ut idem interpretatur, castigationibus ob iniquitatẽ immissis erudire soles hominẽ. Cur hîc igitur felicissimas nõ appellauerim aduersitates, simulatq́ per eas, quasi per eruditiones quasdam & instructiones, ad diuinam intelligendã uoluntatẽ informamur? Verũ has caro quantũ potest refugit: spiritus uerò, modò ex Deo sit, non solùm illas non refugit, sed immissas libentissimè admittit, ac si ardentior est, & amat, & quærit. Clamat ubiq́ lex sancta, filiorũ Dei pectora ad mundi iniurias ac persequutiones erudiri solita, planeq́ per tribulationes & angustias occallescere. Ad hæc si bene aduerteris, ut inquit Theophylactus, inuenies non aliter regnare in nobis Iesum, nisi per afflictionem: atq́ ita qui in delicijs uiuunt, inimici sunt Christi. hæc Theophyl. Cæterũ cui iam cõpertum non est, duas ob res cœlitus immitti aduersa: ob unã quidem, quia turpissimè peccauimus: ob alteram uerò, quò nos Deus, qui nostri amantissimus est, cuius simus temperaturæ agnoscat. Hoc igitur non ignorãtes, quid tam molliter sub ærumnarũ mola perstrepimus, ingemiscimusq́? Verùm, ut dixi, carnis hæ partes sunt, nõ spiritus, qui non secus à tentatione & angustia, expoliri solitus est, ac solet ferrum mordaci à lima splendorem nancisci. Vide quid dicat caro:

D Et tabescere fecisti sicut araneam animã eius: ueruntamen uanè conturbatur omnis homo.

Atrocitatẽ castigationis exaggerat. Eo enim modo, inquit, tuos in correptionum acerbitate cõtabescere uoluisti, quo solet aranea, quę dum in texendis suis illis telis, opere scilicet inutili, intenta est, seipsam exhaurit & consumit. Hebræi tamen non araneã, sed tineam uertunt. Vnde Felix uertit: Tabescere fecisti uelut tineã preciosum eius. Quid porrò sit preciosum eius, hominis uidelicet, nostra expressit æditio, animã inquiens eius, cuius quidem uigorẽ propter flagella contabuisse asserit, perinde atq́ solent uestimenta etiã summa diligẽtia reposita, à tineis rodi & absumi. Notat hîc quidam, subaudiendũ esse, uestimentũ, ut nõ rarò aliquid, quod ex reliquis uerbis satis intelligitur, omittere scriptura soleat. hęc ille. Quare sic uertit: Dum tu hominẽ ob iniquitatẽ tantũ quasi obiurgãs castigas, illicò tabescere eum facis, ut pereat quicqd in eo desiderabile est, sicut uestem depascit tinea. Et cùm homo tam infirmũ animal sit, ut minutissimis istiusmodi comparetur uermiculis, ueruntamen uanè conturbatur, adhuc intumescit, adhuc suæ nullũ statuit terminũ ambitioni. Mera enim uanitas homo est. Illud rursum nõ omittendũ, quod ex annotationib. Felicis conijci potest, cui & quadrat litera, quam modo posui, Preciosum eius, desiderabile, uel desideratũ eius posse uerti: ut sit sensus: Idcirco eũ hominẽ corrigere decreuisti, & id quidem acriter, ut ita in eo pereat, quicquid desiderare est solitus, dum mundo addictus est, quemadmodũ perit, cõsumiturq́ à blattis, pannum aut uestis. Desiderabiles certè ærumnas: non secus eñ affectiones nostræ effrænes, cõcupiscentiæq́, ac desideria ab ipsarũ dente perroduntur & euanescunt, ac solent quidem tabulæ è ligno, aut uestes, & cætera id genus alia, à tineis perforari, exediq́, & in minutissimã, ut sic dicã, scobem redigi. I nunc, qui perinde aduersitates, rem tibi adeò necessariã exhorrescis, atq́ horrere solet inuentã in itinere uiperã uiator.

Crebris

A Crebris, inquit Euthymius, tentationibus & flagellis extenuat animã nostram Deus, crassitudinẽ illam nimirũ, quæ ob peccata cõcreuerat, ei circũcidens. Solet, inquit, anima à peccatis quodammodo crassior reddi, & contrà afflictione & flagellis attenuari. Quare, mi lector, appetẽdæ sunt aduersitates, nõ detrectandæ. Verũ quoniã Dei donũ id est, robur ab ipso quidem non ignauis peti debet desiderijs ac uotis. Certè qui suum aduertit periculũ, quamq; longè adhuc à patria exulet, nõ potest nõ immenso affici dolore, ac queri se tandiu peregrinari à dño, atq; illius felicissimo priuari aspectu: ad quem assequendũ maiori sanè ui opus est, ac nixu, q̃ quem humanę admittãt uires. Si quidẽ corpus spectes, atq; illius cõmoda, nostra hîc firmantes tentoria, immortalem hanc fore uitã quãuis difficilem & ærumnosam, cupimus: & tamen scimus, ut inquit Paulus, quòd si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluat̃, ędificationẽ ex Deo habemus, domũ nõ manu factã, æternã in cœlis. O deplorandũ errorẽ. Dispeream, si suis homo uirib. quãtusquãtus est, uel usq; ad lunæ globũ saltẽ pertingere potis est intellectu: multò uerò minus ad illa quæ purgatissimis tantũmodo animis à Deo cõtemplanda obijciuntur. Alij igitur suam iactitent excellentiã, ne dicam uentosam persuasionẽ, suasq; optimas à natura dotes & prædicent, &, si lubet, etiam ad posterorũ memoriam parietibus, duræq; silici imprimãt, ac statuas erigant: ego autem meam non celans indigentiam ac paupertatem, clamabo ad Deum altissimũ, Deum qui benefecit mihi, dicamq; cum propheta:

Exaudi orationem meam domine, & deprecationẽ meam: auribus percipe lachrymas meas: ne sileas.

Inculcatæ enim dictiones, oratio, deprecatio, lachrymę, cõmiserationis plenę sunt, eoq; tendunt, ut quod forsan aut ius, aut ratio nequeũt, ipsæ importunè impetrẽt. Hæc dixisse uolui, ne in distinguẽdis in hoc poëmate sæpenumero ora-
B tione à deprecatione, rursumq; deprecatione ab obsecratione, tẽpus melioribus impendendũ studijs, conterat̃. Ne putes, inquit quidã, hîc animã ore solummodo ac uerbis orare, addit & lachrymas, quæ uiolentissimæ sunt in precib. ad mouendũ iudicẽ. Quæ quidẽ anima licet, ut inquit Augustinus, tot trãsilierit, habet tamẽ adhuc quod fleat: quia abest quod desiderat, quia crebrescũt scãdala, abundat iniquitas, refrigescit charitas. hæc Augustinus. Possem & ego illud addere, quoniã defecit sanctus, atq; ideo Christus iam ferè ab omnibus ignoratur, idcirco contemnit̃, ostentuiq; habet̃, ut ait Paulus. Cæterũ alio modo legit̃ Hebreis hæc litera. Sic Fel. Exaudi orationẽ meam dñe, & clamorẽ meũ aurib. percipe: ad lachrymã meã ne sileas. uel, ut alius, ad lachrymã meam ne obsurdescas. Clamorẽ meũ aurib. hauri, uertit Campẽsis: ad fletũ meum ne obsurdescas. Atqui hîc duo mihi, quæ ad clariorẽ uulgatæ æditionis intelligentiã faciant, uidere uideor. alterũ quidem, nihil aliud in hoc loco deprecationis uocẽ esse, q̃ clamorẽ illum internũ è corde anxio erumpentẽ ad aures usq; Dei: alterũ uerò, ne sileas, ad lachrymas referri: quæ sanè adeò necessaria sunt in oratiõe, ut ferè ea indigna sit, quæ audiat̃, si desint lachrymæ. Vbi lachrymæ, ibi spiritus. Lachrymę, inquit Ambrosius, tacitæ quodammodo preces sunt: ueniã nõ postulant, & merentur: causam nõ dicunt, & misericordiã consequunt̃: nisi quòd utiliores lachrymarũ preces sunt, q̃ sermonũ: quia sermo in precãdo sæpe fallit, lachryma omnino nõ fallit. Sed illud arbitrandũ, ueras nunq; lachrymas, eas dico, quibus orationem munitam esse oportere diximus, à corde duro atq; occupato, prodire posse. Liquor enim est, qui animæ libẽter illi adhæret, quæ spiritus suauitate affecta, nullo amplius alio satiari expetit edulio quàm suspirijs, ac singultib. illis, qui à desiderio cœlestis patriæ, atq; à miserrimo uitæ huius ergastulo dissoluendi proficiscuntur. Alioqui lachrymarũ facilitatẽ in his, qui nunq; suam reformant uitam, sed semper mali sunt, quo nomine appellem, prorsus me fugit. Ea enim uirtute

C prǽditæ ſunt ſanctæ lachrymæ, ut animã totam abluãt, mutentq́ in aliam, quam antea omnino ignorauerat, formã & imaginẽ. Sed de lachrymis ſatis: quanquã perpetuò mihi lachrymandum eſſe ſcio, ô Deus:

Quoniam aduena ego ſum apud te & peregrinus, ſicut omnes patres mei.

Quãdiu enim in corpore ſumus, clamabat Paulus, peregrinamur à domino. Vis'ne peregrinationis humanę ſtatũ audire? Per fidem, inquit, ambulamus, & nõ per ſpeciẽ. Audemus autẽ (en ſanctorum fiduciã) & bonam uoluntatẽ habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad dominũ. Nam & in hoc, inquit, ingemiſcimus, habitationẽ noſtrã, quæ de cœlo eſt, ſuperindui cupiẽtes. En tædiũ animæ, quo mirũ in modum afflicta, ab iſtis iam tandem mundanarũ rerũ tricis cupit diſſolui, & eſſe cum Deo: qui certè cùm ſit uera hominis quies ac beatitudo, in hac carne tamẽ uix in ænigmate conſpiciẽ: quare à diuino illius aſpectu ſemoti, ac per id tetrum uelum corporis diſiuncti, querimur quòd tam diu ab illo, quem ſupra omnia, imò quem ſolũ & amamus & colimus, extorres ſimus, clamamusq́ cum propheta: Aduenæ ſumus, apud te tamẽ, per fidẽ, ſicut omnes progenitores noſtri, qui in nube fuerũt: hoc eſt, in caliginoſo uitæ huius incolatu atq́ exilio abs te peregrè degẽtes, ſpe tamẽ in cœlis ac deſiderio tecũ in patria feliciſsimè diuerſabanẽ. Sic nos quidem. Sed quid alios memoro? Ita ego, inquã, inæquali licet paſſu atq́ affectu, meam mecum deploro miſeriã, ingemiſco, quantoq́ poſſum nixu contendo, ſi fortè eò per te ueniam, ubi tu meæ es merces, mea quies, mea felicitas, & patria, ô benigniſsime. At prius tu quidem (mitigata paululum pœnarum atrocitate, ſub qua, niſi manum porrigas, mihi omnino periclitandum eſſe uideo)

Remitte mihi, ut refrigerer, priuſquam abeam, & amplius non ero.

D Suſpende, obſecro, tuum de me iudiciũ, manumq́ à percuſsione reprime, ut antea q̃ è uita hac mortali demigrem, reſpirare ualeam: hoc eſt, ut ſpiritus cõſolatione accepta, te tandem pientiſsimum agnoſcã patronũ, quem hactenus ſeuerum, propter peccata mea, expertus ſum iudicẽ: & ſic abs te refocillatus, ſecurè deponam ſpiritũ meum. Cui laus ſit & benedictio in ſecula ſeculorũ, Amen.

IN FINEM PSALMVS DAVID XL.

Xpectans expectaui dominum, & intendit mihi.

Aut certè in ueritatis indagatione prorſus hallucinor, aut nos ferè omnes amentes appellari neceſſe eſt, qui cùm pſalmorũ librum, ſcriptum nimirũ Dei digito, ad mores hominum informandos, refundendosq́ denuò in nouã imaginẽ in Chriſto Ieſu, qui ſumma pſalmorũ eſt, clamore, eiulatu, lachrymis, ſuſpirijs, metuq́ ac terrore ſimul cum flagrantiſsimo orationũ ſtudio, reſperſum cernimus, uix oculos aperimus ad ea ſanè cõſideranda, quę in pſalmis nobis imitãda proponunẽ. Clamat in his Chriſtus, ingemiſcitq́, mœret, affligitur, ac quaſi ſub tuo onere, ô homo, exanimatur: & nihilominus, perinde ac tua minimè res agaẽ, & rides, & profundiſsimo ſtertis ſomno. Nonne, te obſecro, hominis parum penſi habentis indiciũ illud eſt, ſeſe penitus ſuo ferendo onere ſubducere, alium interim ſub eo emorientẽ contemnere & irridere? O noſtram ignauiã. Putamus'ne noſtra ad diluenda ſcelera, unam uix uī excuſſam ab oculis lachrymulam ſuppetere poſſe, qui Deum legimus pro non ſuis, tantis affectum fuiſſe doloribus & cruciatibus? Cenſemus'ne noſtra in re, tanta præſertim, debere nos obdormiſcere? Atqui ut illud omnium uerißimum ſit, Chriſtum noſtra omnia ſuis ærumnis adeò extenuaſſe delicta, ut planè nulla effecta ſint; num te propterea prorſus tuo in negotio indiligentem, incogitantemq́

A temq́; eſſe decreuit? Vult igitur Deus, ut ſecum in his, quæ ad te ſpectant, colla-
bores, teq́; ſaltem, ut grati animi homines ſolent, in tuis curãdis rebus, & prom-
ptum, & non ignauum omnino præbeas. Si Chriſtus itaq; pro te doluit, ualdeq́;
afflictus eſt; tu & pro te ualdè doleas, affligariſq́;, ac nulla prętereat dies, quin tu
pro te cum illo, qui pro te ubertim lachrymauit, abundè illachrymes. Alioqui
certè cùm ſacram ſeriò intueor legem, cõtraq́; noſtram cùm è regione expendo
uitam, mihi neſcio quid, nulla ſui parte ſibi cohærens, ac, ut in ſomnis fit, totum
diſiunctum & luxatum uidere uideor; hæc enim imperat continentiam, mode-
ſtiam, charitatem, pacem, cõcordiam, mãſuetudinem, humilitatẽ, iuſtitiam, ue-
ram religionem, noſtri odium; nos contrà libidinẽ rependimus, arrogantiã, ſi-
multatem, diſcordiam, faſtum, ſuperbiã, iniurias, ſuperſtitiones, ac noſtri amo-
rem. Stricto'ne hæc ſimul coëunt modo? Erro'ne, an iſta prout reuera ſunt, deli-
niaui? Nónne, te oro, luxui adeò intentè, auaritiæq́; ac cæteris huiuſce generis
orbis mõſtris addictus es, ac ſi in terris nihil aliud Chriſtus aut egiſſet, aut alios
edocuiſſet? Ille unam uiuendi rationẽ prę ſe tulit, nos aliam longeq́; diuerſam &
amamus, & mordicus tenemus. Atq; hæc quidem cùm eo ſe habeant modo, nos
tamen chriſtianæ diſciplinæ ſectatores eſſe, nõ ſolùm credimus, uerumetiã pro
noſtra huiuſcemodi tutanda perſuaſione cum cõtradicentibus rixamur, cõten-
dimuſq́;, ac uſq; ad audientium nauſeam digladiamur. Sed de his ſatis. Nunc ad
pſalmum mentem applicemus, interim his non ab re defletis. Narrat hîc ani-
ma ea, quæ per fidem ita annexa eſt Chriſto, ut is caput ſit, illa membrum, quo-
modo per gratiã à multis erepta ſit malis. Verùm unde ipſa in tam mirabili & di
uino exponendo conſilio deficit, ille, ut eſt anxius, ut ſic dicam, animarum zelo-
typus, quaſi ſuccenturiatus ſupplet. Quare non mirum admodum eſſe debet, ſi
tum hoc in pſalmo, tum in pleriſq; alijs, membrum modò uideas unum è Chri-
B ſti corpore, tanq̃; in ſcena, loqui, modò ipſum caput pro ſe interdũ, interdum ue
rò uice omnium, & nonnunquã ignobilium, ut illa uocat Paulus, membrorum
introduci. Quę ſanè norma ad intelligẽdas ſcripturas uniuerſalis eſt, atq; eouſq;
neceſſaria, ut planè à pſalmorũ ſtudioſis abſq; ea non ſecus erretur, atq; errant
hi, qui nandi prorſus imperiti, nare abſq; utre aut ſubere præſumunt. Cùm diu-
tius, inquit, aduerſariorum telis impeterer, diris'ue perſecutionum ſtimulis exa
gitarer, quid putas egerim? num quidem mihi ob moram, dilationemq́; diuinã
tunc fuit deſperandum? Minimè certè omnium, ſed, ut ſanctus mihi ſuggeſsit
ſpiritus, Expectans expectaui dominum, & intendit mihi. In me, inquit, ſuos
iniecit oculos dominus, beneuoloq́; intuitus eſt aſpectu. Quid porrò ſibi uelit
repetita dictio, expectans expectaui, Hebræus aperit. Cùm diu, inquit, expecta
uiſſem dominum, tandem attendit mihi. Paraphraſtes uerò: Solicitè expectans
expectaui, donec præberet ſe mihi. Iam illud periculoſum, in continua hac cum
carne & mundo lucta, moræ diuinæ, qua nõ propterea cœleſtis pater in ſuis de-
fendendis utitur, quòd illos negligat, uerùm ut aptiores eos ad ſuum cultũ pie-
tatemq́;, quæ in rebus arduis poſita eſt, efficiat, impatientem fieri. Et cùm qui-
dem noſtrum omnino excedat intellectum, quamobrem id potius q̃; illud in ter
ris fiat; ita nos planè fugit, cur non actutùm præſtò adſit Deus noſtris in ſuble-
uandis miſerijs, & uocatus, & lachrymis, ut nobis uidetur, coactus. Hebræi to-
tum hunc uerſum ſic integrè tranſtulerunt, ut principium ſequentis ſecundum
noſtram æditionem, præcedentis illis finis ſit, hoc modo: Expectans expectaui
dominũ, & inclinauit (aurẽ ſcilicet) ad me, & exaudiuit clamorẽ meum. Poſtea
alium ſic incœptant: Et exaltauit me de puteo perſtrepẽte, uel ſtrepitus. Quod
noſter interpres ſic uertit:

Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miſeriæ, & de lu-
to fæcis.

C Siue miſeriã, ſiue ſtrepitũ legas, ſtatũ illum calamitoſum denotat, in quo anima propter tentationũ, rerumq; aduerſarũ uehementiam poſita, ipſa in ſe aliud nihil ſentit atq; experitur, præterq; tumultũ, ſtrepitũ, pauorẽ, miſeriã. De luto fæcis, de luto cœni, ſeu limi, reddunt Hebręi. Videtur metaphora ab his ſumpta, qui amnẽ aliquem turbidũ pedibus, aut equo uadare tentantes, in occultũ fundi limũ incidunt, à quo niſi aliena extrahanť ope, emergere nequeũt: unde in fœdo illo mortis genere interire eos neceſſe eſt. Ita igitur omnis huius mundi calamitas eſt, ita ærũna, ita perſecutio, ita tentatio, ita peccatũ. In peccatis, inquit Chriſtus, ueſtris moriemini. Ecce limoſi uadi periculũ. Ecce in cœno mors, dum noſtris nimiũ pedibus, animę ſcilicet affectionibus & cupiditatibus, aut equo, hoc eſt, irrationali, effrænique humanæ prudentiæ conſilio, noſtram cõmittentes ſalutem, in illas rerũ anguſtias incidimus, à quibus ſanè eximi quãmaxima ui opus eſt, diuina ſcilicet: nam uirtus omnis humana tenuis eſt, ac debilis.

Et ſtatuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos.

Non cõtentus quidẽ unq; eſt Deus ſuos à periculis extraxiſſe, niſi illos etiam tuto in loco collocet. Id eſt enim quod hîc aſſerit ſpiritus in hoc uerſu, qui ſic à Paraphr. redditur cum ſuperiori: Solicitè, inquit, expectaui dñm, ut extraheret me è puteo illo calamitoſo, & luto ſordidiſsimo, & cõſtitueret me in rupe erectũ in pedes meos, uiam mihi præparans per quã ambularẽ inoffenſe. Purgatos igitur per fidem, quę eſt in Chriſto Ieſu, animæ affectus, qui ſunt eius pedes: euulſosq; à peccati limo, ac ſorde, adeò firmo in ſolo & petra, hoc eſt, in ſeipſo roborat æternus pater, ut nequaq; amplius nutare poſsint, ſed rectà gradiẽtes, eò ſeſe expeditè dirigant, ubi naturalis ſuus eſt finis, quam beatitudinẽ appellamus. Idcirco enim mortaliũ animas creauit Deus, ut beatitudinẽ habeãt. Quare eam non adipiſci, contra planè ſuæ naturæ conditionem eſſe arbitrandũ eſt. Videigi
D tur q; fœdè erret anima quę peccat, cùm non ſolũ ab Deo, qui eius eſt finis, ſe impudentiſsimè ſubducat, uerumetiã ipſa ſuam corrũpat naturã. Vnde hîc tranſacti iam periculi memoriã retinens, illudq; procul tanq; ſcopulũ in mari è littore proſpectans, ſibi ſe in tuto eſſe applaudit, Deoq;, qui ſuos ſtatuit ſupra petram pedes, ac ſuos, ne amplius à uia iuſtitię aberret, direxit greſſus, quanto poteſt tripudio gratias agit, additq; ad ſui gaudij cumulum:

Et immiſit in os meum canticum nouum, carmen Deo noſtro.

Nouũ hîc uocat canticũ, nouã oblatã laudandi Deum materiã, ob nouã innouati ſpiritus gratiã: quod in ſequentib. magis exprimit. nam quod nos legimus, carmen Deo noſtro, Hebræis eſt, laudem Deo noſtro, ut ſequẽs hemiſtichion prioris ſit explanatio. Vnde ex Hebræo quidã: Carmẽ, inquit, ori meo inſeruit, gratiarũ uidelicet actionẽ deo noſtro. Quod à Paraph. ſic reddiť: Vt immitteret, inquit, hoc eſt, expectãs expectaui dñm, ut immitteret in os meũ carmẽ, quo noua & inaudita beneficia Dei noſtri decantenť. Cæterũ de cantico nouo, in Pſalmo trigeſimotertio abũdè eſt dictũ. Iam enim per nouũ Adam, noua mũdo oblata ſunt munera: neq; uetuſtũ illud uæ amplius, tam frequens in prophetis, à primiſq; exortũ parentibus: quorũ delicto noſtræ adeò afflictæ ſunt res, ut ſanctus ille uir clamare non ſit ueritus, Væ ſeculo, & qui habitant in eo. non amplius, inquã, uæ illud antiquũ ſimul & horrendũ audiť: ſed uox turturis, uox dilecti pulſantis, ut inquit ſpõſa: uox qua dictũ eſt, Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. nam is ſolus eſt, qui canticũ illud nouũ cõpoſuit, quod nemo cantare poterat, niſi centũ quadraginta quatuor millia, qui exempti ſunt de terra. Vetuſta enim omnia faſtidit dominus. Quare non ab re clamat Paulus: Renouamini ſpiritu mentis ueſtræ. Quo uerò modo id fieri debeat, alius breui aperit compendio: Quieſcite, inquit, agere peruerſe, diſcite benefacere. Hæc eſt ſanè noua in Chriſto creatura, ad cuius exemplum

Videbunt

Videbunt multi, & timebunt, & sperabunt in domino.

Vide qd boni à grata anima ob percepta diuinitus beneficia proficiscat̃: nam (ut multa alia omittã) illud in primis nobilissimũ est, quod à sanctissimis eius cõsilijs, actionibusq́ꝫ & uerbis, ad sanctitatẽ cõplures amplexandã, quæ in spe potissimũ, ac Dei timore cõsistit, incendunt̃: quemadmodũ à prauis moribus, illorum præsertim qui magis cõspicui sunt, deterrent̃, ac desperati maledicta blasphemiasq́ꝫ deo pro laudib. regerũt. Quot interdũ animę, multorũ qui aut ętate, aut sexu, aut iudicio & ingenio infirmiori sunt, audito uisoq́ꝫ turpi aliquo exemplo in natu grãdioribus, atqꝫ in his qui religiosiores censent̃, nõ solùm ab incœpto fidei proposito resiliũt, uerumetiã ad quæuis facinora sese impudentissimè ingerũt? Danda proinde est opera, ne quẽ nostro exemplo ad turpes incitemus operationes. Nam unicuique, ut sacra sanciuit lex, mandauit Deus de proximo suo. Verũ tu, cui lux iam per Christum oblata est, eorũ tantũmodo uitam imitare, qui boni sunt: cæteros uerò, quamlibet primarios, tanqꝫ angues aut scorpios deuita. Quòd si quẽ tamen illorũ, qui ideo in sublimi aliquo gradu & dignitate sunt constituti, ut norma omnibus bene sanctèq́ꝫ uiuendi existant, turpiter uiuere contigerit, ne dubites, si à tam periculoso monstro te fuga auerteris, à melioribus ingenijs reprehẽdi. Tantũ illud cura omni obserua ac fac, quod tibi simili in periculo faciendũ esse pręcepit Christus: Quę dicũt, facite: quæ autẽ faciũt, facere nolite. Hîc mihi itaqꝫ cõsidera, quid de se dicat uir sanctus, seu pro eo filius Dei. Videbunt multi. Quid, oro, uidebũt? Meam nimirũ in aduersis & spem, & tolerantiã: meum erga Deum tum amorẽ, tum reuerentiã, candoremq́ꝫ animi, ac fidem. Quare his moti quãplurimi, meoq́ꝫ incensi exẽplo, totã salutis summã ex me discẽt, quã in spe maximè, ac Dei timore positã esse, haud semel dixi. Itaqꝫ

B Beatus uir cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in uanitates & insanias falsas.

Beatus, inquit, uir, qui tentatus, alicuiusq́ꝫ rei honestę percupidus, nõ ariolos, aut magos, meras nimirũ uanitates atqꝫ insanias, sibi accersiuit, sed spem omnẽ suã in Dei nomine uoluit esse. Vult Euthymius dictiones, insanias falsas, Græcis esse uaticinia dæmonũ: quæ idcirco falsa sunt, quia à dęmone, qui mẽdax est, ut ait Christus, & pater eius, originẽ habent. Furore enim temerario atqꝫ impotenti uates illi dæmonũ perciti, quid insaniæ, falsæq́ꝫ religionis & doctrinæ non effutiebãt? Sic Fel. Non respexit ad supbos & diuertẽtes, seu circũeuntes, mendacio, quanqꝫ Paraphr. ad quascunqꝫ uanitates illud referendũ esse opinat̃. Vnde sic reddit alius quoqꝫ ex Hebræo: Non respexit ad fastuosos, & eos qui ad uana deficiunt: hoc est, qui Deo uero relicto, quæ carni libent sectantur, & qui nõ iam bona, sed inanes bonorũ imagines atqꝫ umbras anxio amplectuntur desiderio. Id est, ni fallor, quo suos in Hieremia uoluit Deus admonitos esse: Nolite, inquit, confidere in uerbis mendacij, dicẽtes, Templũ domini, templũ dñi, templum dñi. Vtinã nostra hęc ętas, alioqui satis iam demũ ad solidũ bonũ experrecta, huiusmodi careret uitio & errore. Iam quidẽ uel inter ipsas uilissimas textrices, nõ desunt quę astrologiã illam ineptissimam profiteant̃, qua dempto ueluti sceptro de Dei manu, nõ solùm priuatas pręsagiũt cuiuslibet fortunas et ętates, sed & imperijs, regnisq́ꝫ, ac diuinę illi (ô ineptias) summi Pont. maiestati necessarios quosdã euẽtus contingere & asserunt, &, quod magis dolendũ est, toti persuadent orbi. Sunt' ne hęc solidę in Deũ fidei argumenta atqꝫ indicia, an uanarũ potius instrumẽta supstitionũ, falsarũq́ꝫ opinionũ, ac doctrinarũ insitiões? Non hi ergo beati, qui huiusmodi in Dei domo enutriunt errores: sed is beatus, qui spe omni sua in Dei nomine reposita, nõ respexit ad uanitates & insanias falsas. Verũ his parũper omissis, ad te redeo, ô, cuius fidei me iampridẽ dedicaui. Nam

Multa fecisti tu domine Deus meus mirabilia tua, & cogitationibus

C tuis non est qui similis sit tui. Annunciaui & locutus sum, multiplica-
ta sunt super numerum.

Sic enim ex duobus nostri interpretis uersibus, unum legũt Hebræi, & est su-
perioris propémodum exclamationis causa. Diuino quidem spiritu, à quo ue-
ra omnis cognitio oritur, accensa anima, atq; ex consideratione immensæ Dei
beneuolentiæ erga homines stupida effecta, exclamauerat: O felicem uirum, ô
beatum, qui fiduciam suam omnẽ in domino collocat. Subinde uerò alio excla-
mationis genere, tanq; rationẽ, cur sic exclamauerit, redditura, suum depromit
stuporẽ, & ait, ut uertit Campensis: Plurima designasti tu domine admiratione
dignissima: & cogitationes, quibus sedulò curas nos, tam sunt multæ & mirabi-
les, ut nemo hominũ intelligere queat, quantũ tibi debeat pro illis. Si enim alijs
enarrare coner eas, & uerbis proloqui, inueniã plures esse, quàm ut numerare
sufficiam, nedum uerbis explicare. Quis porrò illas ęternas patris cogitationes,
quibus ante omne æuum decreuerat, per unigeniti sui sanguinem & mortem
genus seruare humanũ, uel intellectu capere, uel lingua proloqui unq; poterit?
Abstrusiores illæ sanè sunt, admirabiliores'ue, quàm quę ab humana mente per
cipi ualeant. Quare non immeritò exclamat anima: In cogitationibus tuis, hoc
est tam admirãdis, tamq; amore ac charitate refertis, quis similis tibi? quis tecum
comparandus? Quid ex se homo cogitationibus cõprehendere unquã poterit,
quod idem aut turpe omnino nõ sit, aut inconstans, aut bonarũ rerum odio ple
nissimũ? Tuarũ uerò cogitationum modum super nos nõ est ordinare ad te: (sic
quosdã hunc uersum reddere uideo) hoc est, tam sublimes sunt, nempe diuinæ,
ac supra omnẽ æternitatẽ, captũq; humanũ positæ (nostræ uerò sordidæ, ac tem-
porariæ) ut nullus omnino modus, aut ratio in his peruestigãdis idonea sit, quo-
modo sese ad te habeant, hoc est, à te proficiscant̃. Annunciabo, inquit, loquar,
D præualuerunt numero. Adeò, inquit, omnẽ numerũ superãt, ut nihil propémo-
dum sit, uelle eas lingua exprimere. Quis, oro, hîc stupore non extra se fiat, con-
siderans tanta, tamq; immensa Dei mortalib. subueniendi esse consilia, ut omnẽ
prorsus excedant cogitationẽ, ac numerũ superẽt, uincantq; omnem omnium
spem atq; expectationẽ? Certè si nõ aliud, id saltem, puto, uel ipsa gelidissima ad
diuinũ amorẽ accẽdere deberet pectora, cordaq; è sede propria euulsa, in ipsum,
qui tanta nos prosequit̃ charitate, transformare. Quid illud? O cæca mortalium
iudicia, ac ingenia. Quid, in quã, illud, cùm te sentias per ignominiã ad gloriam,
per turbationẽ ad pacẽ, per mortẽ ad uitam, per peccatũ ad iustitiã miro modo
asci sci, ac ui fidei adduci: Hîc enim, mi lector, cuperẽ & ego, ne ingratus omni-
no dicerer, annunciare, alijsq; enarrare, quanta fecit Deus animę meæ, q̃ miran
da, q̃ innumera: sed in ipso prorsus exordio dicẽdi deficio, uideoq; quàm teme-
rarium id penitus sit, tentare uelle, quod nõ solùm homini, uerumetiam ipsi su-
premo spirituum beatorum ordini, dictu est difficile. Cæterùm, ne etiam mini-
ma pręteremus, illud quod uulgò legũt, multiplicati sunt, nescio quam senten
tiam adducat. Multiplicata igitur uertẽdum erat, quod tum Gręcos omnes, tum
Hebræos, sine controuersia uelle uideo. Sed ad reliqua.

Sacrificium & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi.

Ex Hebræo, Aures autẽ perforasti, seu a peruisti mihi, uertũt. legimus enim in
Exodi lib. quòd seruo illi, qui neglecta libertate, quæ septimo quoq; anno seruis
offerebat̃, dño suo seruire mallet, q̃ liber abire, subula perforabãt aurem: quod
quidẽ perpetuę seruitutis indiciũ erat. Ita in hoc loco dei seruus suũ cupiẽs æter
nũ prę se ferre erga deũ obsequiũ, quod sanè absq; ipsius domini uoluntate fieri
nullatenus potest, dicit suã à dño perforatã esse aurẽ, apertãq;, ac ad percipiẽdas
diuinas iussiones pręparatã. Et est perinde, ac si dicat: Me tibi ęterna deuinxi-
sti seruitute, auresq; ad tuã perdiscendã uoluntatẽ pforasti, aperuistiq;. Nam si-
des

A des ex auditu, auditus autẽ per uerbũ Dei. Hic locus citatur ab Apostolo in Epistola quam dedit Hebręis, sed aliis uerbis. Corpus, inquit, aptasti mihi. sed idem omnino sensus est, si res medullitus inspiciatur. Nam cùm alicuius aures à domino perforantur, instituũturq; ad cœlestem capessendã doctrinã, ex qua fides, atq; ardens ad parendũ Deo, eiusq; sanctis monitis desideriũ oriri solet, id necessariò fit, quòd totum se homo diuino consecrat obsequio: unde ipsum quoq; corpus, alioqui uoluntati Dei cõtumax & rebelle, ad eius cultum ac religionẽ aptatur, formaturq;. Sed hoc de impuro homine sit dictum: secus uerò de Dei filio, cuius mundissimũ corpus, propter suam purissimã naturã, hostia & sacrificiũ pro mortaliũ omniũ peccatis fieri potuit. Vnde cùm impossibile foret, taurorũ sanguine & hircorũ auferri peccata, ut inquit Paulus, ipse Dei filius ingrediens mundũ dicit: Hostiam & oblationẽ noluisti, corpus autem aptasti mihi, hoc est, corpus meum consummatã perfectamq; hostiam fore ab æterno destinasti. Vnde infert Paulus de diuina loquens uoluntate, in qua uoluntate sanctificati sumus per oblationẽ corporis Iesu Christi. Succurrit & alius, dum hęc enarro, sensus, & est ac si diceret alloquens patrẽ Christus: Spretis, ô pater, umbrosis illis, cruentisq; uictimis, umbra scilicet futurorũ, me corpus, hoc est, umbrarum illarum omniũ ueritatẽ esse uoluisti. Ait Paulus ad Colossenses scribens, in Christo habitare plenitudinẽ diuinitatis corporaliter: hoc est (id obiter dictum sit) uere, non per imagines ac figuras. Nam uictimæ illæ antiquæ atq; sacrificia, umbræ quædam atq; imagines fuere, Christus uerò ueritas. Neq; unquã fuit umbra per se, sed à corpore aliquo denso, soli obiecto. Veniente igitur tempore, in quo corpus, hoc est, res ipsa, ac ueritas propalata erat, cessere umbræ atq; imagines. Ipso, inquit Augustinus, ueniente, noluit ea, quæ erant eius figuræ. Porrò
B diuersa uictimarũ ac sacrificiorũ nomina in lege ueteri, diuersos portendebant effectus: alia enim simpliciter sua quilibet uoluntate, absq; diuino pręcepto offerebat, & hæc oblationes uocabantur: alia rursus ex legis iussione. Erat postea sacrificiũ uespertinum, erat matutinũ: alia item secundũ tempora & personas, quemadmodum in Leuitici libro uidere licet. Verum holocaustũ, illud erat sacrificium (sacrificium generale erat nomẽ, quicquid scilicet altari inferebatur) quod totum diuino incendebatur honori. Holocaustum uerò pro peccato, sacrificium expiationis appellabatur: & id semel tantummodo in anno per summũ perficiebatur Pontificẽ ingressum, non sine sanguine, in sancta sanctorũ. quod quidem uerum illud sacrificiũ per summũ pontificẽ Christum cõsummandum præferebat, à quo sanè nostra omnia sanata sunt uulnera, diluta scelera, ac uita restituta. Erant & alij sacrificandi ritus, pro peccato, pro ignorantia quoq;. Sed de his satis, quantum ad psalmi intelligentiam spectat.

Holocaustum (inquit Christus) pro peccato non postulasti: tunc dixi, Ecce uenio. In capite libri scriptum est de me, ut facerem uoluntatem tuam Deus meus uolui, & legem tuam in medio cordis mei.

Licet enim hi uersus unicuiq; nostrũ, quatenus Christi membra sumus, coaptari queãt, quippe qui nihil adeò curare debeamus, quàm ut toti, quãti quanti sumus, diuino, quod hic canit uates, mãcipemur cultui, qui in eo potissimum consistit, ut Dei obtemperemus uoluntati, quemadmodũ ea totius sacræ legis summa est, ac perfectio. Tunc dixi, inquit, Ecce uenio: nam in capite libri scriptum est de me, hoc est, diuinæ legis præcipuum caput est, ac summa, ut ego, qui ad tuam seruitutẽ ascitus sum, faciã uoluntatem tuam Deus meus. Volui, quid uolui: uolui legẽ tuam in medio cordis mei, id est, ex animo, ac seriò tua in meditanda lege immorabor. Vide promptitudinẽ, atq; ardens studiũ animę perficiendi Dei uoluntatẽ. Etsi, inquã, hęc ad nos pertinere posse arbitramur, tamẽ ea de i filio in primis sanctorũ omniũ capiti cõuenire existimamus, qui patrẽ pro

C nobis alloquitur, dicens: Holocauſtum pro peccato, ſeu, ut uertit Fel. ſacrificiũ
expiationis non poſtulaſti: hoc eſt, cruentis illis hoſtijs, ac ritibus, in quibus nul
la extat purgatio, ac iuſtitia, abs te reiectis, tunc ego uictimarũ illarum omnium
finis, dixi, Ecce uenio: ecce me uerum, conſummatũq; ſacrificiũ, in quo omnis
ineſt animarum puritas, ac peccatorum remiſsio, pro toto humano genere, non
pro hac tantũmodo aut illa deuoueo natione. Sic enim in capite libri ſcriptum
eſt de me: hoc eſt, caput ac ſumma cùm legis, tum prophetarũ omnium illa eſt,
ut tempore abs te ordinato mundum planè perditũ inuiſam, eumq; ſuis à ſceleri
bus, meo purgẽ ſanguine ac morte. Nam nihil tam cupio, quàm ut tuam de ſer-
uandis hominibus cõpleam uoluntatem. En, mi pater, hoſtia: en ligna, en ara,
en gladius. Iam quidem alius incœptandus eſt cultus, aliaq; ædificanda religio,
cuius uiſceribus tua imprimẽda ſit lex ac uoluntas, quæ eſt, ut qui uidet filium,
& credit in eum, habeat uitam æternam. Cæterũ lex tua, lex ſpiritus eſt, non cor-
poreis illis ac immundis ſacrificiorũ ritibus innixa, licet adumbrata, rudiq; po-
pulo ad tempus, tanquã illius fidei ſignũ, credita. Ecce quàm breui ſumma ma-
gnus ille ſacrificiorum aceruus, ac rituũ concluditur. Quòd porrò Deus à mun
di ſemper exordio, ab homine fidem magis, atq; ardentẽ in eius cultu, qui in ſpi-
ritu maximè ac ueritate poſitus eſt, animum requiſierit, quàm ſacrificia illa anti
qua ac cerimonias, nihil tam accuratè narrant ſcripturæ. Quare illud, quod no-
ſter interpres uertit, In capite libri: diuus Hieronymus, atq; adeò cæteri ex He-
bræo habent, In uolumine libri ſcriptum eſt de me: hoc eſt, & lex & prophetæ
de me ſcripſerunt, ut faciam uoluntatem tuam. Alludit enim ad Iudæorum mo-
rem, qui etiamnum oblongis quibuſdam ſuam conuoluunt legẽ membranis: ar
gumentum ſanè ingens, quòd nondum illis mens legis explicata eſt, ſed adhuc
manet in inuolucro, ac mæandris ueluti quibuſdam inuoluta. Porrò in medio
D cordis mei, uertens interpres, ſententiam magis quàm uerba reddidit: nam He
bræis eſt, in medio uiſcerum meorum: ſeu, ut uertit Fel. intra inteſtina mea. Vn
de Paraphraſtes: Doctrinam tuam in penetralibus pectoris mei deſcriptam ha-
beo. Notant quidã, ut faciam, ⌊ut⌋ ſupereſſe, ſed ſolummodo legi debere, face
re uoluntatẽ Deus meus uolui. Voluntas, inquit, patris fuit filij mors, quæ pro
humana ſalute ſumma cum diſpenſatione à Deo permiſſa eſt. Verùm iam eſt ui
dendum, quò illius tendat propoſitũ ac ſtudiũ, qui cum filio Dei ſe dicere poſſe
confidit, Facere uoluntatem tuam Deus meus uolui, & legem tuam in medio
cordis mei.

Annunciaui iuſtitiam tuam in eccleſia magna: ecce labia mea non
prohibebo domine tu ſciſti.

Quanquam Hebræis tuam uacat, non officit tamen ſenſui, imò explicat ma-
gis: nam nihil tam curat uir ſanctus in hoc mundo, quàm ut quãplurimis Dei iu
ſtitia, quæ eſt eius perfectiſsima bonitas, innoteſcat. Mirũ quàm ardenti flagret
deſiderio et ſtudio, ne tam immẽſum Dei beneficiũ, ut eſt eius miſericordia ac
ueritas, à mundo ignoretur. Videt enim per ſacros diuinæ legis afflatus, quibus
quotidie magis ac magis accendit, non amplius in arcta, ut olim, atq; anguſta
Iudæorũ gente celebrãda eſſe dei dona, ſed in ampla totius orbis plaga, frequen
tiaq; populorum, uel uſq; ad effuſionẽ animæ propalanda. Non quidem ob im-
proborũ hominum minas, & crudelitatem, à diuini uerbi præconio ceſſare po
teſt: proinde nihil eum, quamlibet dirum aut aſperum, à concepta iam flamma,
atq; igne amouere idoneum eſt. Clamat, urget, inculcat, admonet, hortatur, ro-
gat, minatur quoq;, nec quicquã tam auidè cupit, quàm pro Chriſto, à cuius ſpi-
ritu tam ualidum hauſit animũ, atq; eius cultu & honore, poſſe emori. Quid hu-
manas minas, mortemq; illam, qua corpora duntaxat pereũt, uir diuino fultus
præſidio timere debet? Tantùm enim Dei religio uiua ſit, lateq; per orbem uni-
uerſum

A uersum diuulgetur, omnia quamuis horrenda ac sæua, leuia animæ Christo per fidem atque amorē unitæ, imò uerò etiam leuissima uidentur. Ecce, inquit, labia mea non prohibebo, domine tu nosti. Insuper

Iustitiam tuam non abscondi in corde meo, ueritatem tuam, & salutare tuum dixi. Non abscondi misericordiã tuam, & ueritatem tuam à concilio multo.

Iam illud considerandũ, quàm non obscurè Euangelij munus in uerbo illo, Annunciaui, uersus superioris appareat: nam Hebræis est, non tantum rem aliquam simpliciter annunciare, quàm rem nouam insolitamque, & quæ audita animos mirum in modum afficiat atque accendat, prędicare: quod sanè tam aptè sacrosancto Dei Euãgelio conuenit, quàm quod aliud maximè. Quid unquam tam nouum à seculis auditum est, quàm totum humanum genus unius Christi sanguine & morte, atque illa quidem ignobili & infami, è morte ad uitam restitutũ esse? Quid porrò tam nostros afficit animos, atque ad diuinã excitat religionem, quàm unius solummodo fidei in Christum, qua nostra omnia per ipsum deleta esse scelera certi sumus, seruatos nos esse beneficio cernere? quis hîc amore omnino non colliquescit? Quantam putas spiritus suauitatem concepisse Apostolum, quãdo illud fidei elogium protulit? dicens: Iustificati per fidem, pacem habemus ad Deum. hoc est, Deo per fidem, ac Christum, qui fidei nostrę finis est, recõciliati, in amicitiamque asciti, perfectã adepti sumus animi tranquillitatē, ac de remissis peccatis certitudinē, ex qua nimirũ tumultus illi, ob legis sarcinam, ac strepitus conscientiarum experrecti, sedati sunt. Iustitiam igitur tuam, ô Deus, qua perfectissimè bonus es: ueritatem item tuam, hoc est, constantiam in promissis: ac salutē, quam mihi uel in medijs ipsis conclamatis rebus semper attulisti, haud meo qui
B dem in corde delitescere sinam, sed quemadmodũ mihi, ita & alijs notas fieri curabo. Tametsi enim cuncta hæc, ut dixi, de unoquoque homine diuini cultus studioso dici queant, de Christo tamē melius ac uerius prędicant, qui apud Esaiam sic de se testatur: Ad annunciandũ mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, ut prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem, ut prædicarem annum placabilem domino, & diem ultionis Deo nostro, ut consolarer omnes lugentes, ut ponerem fortitudinem lugentibus Sion, & darem eis coronã pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris.

Tu autem domine ne longè facias miserationes tuas à me: misericordia tua & ueritas tua semper susceperunt me.

Non absque salutis periculo est, ex diuina ad subueniendũ dilatione argumentari animam, se esse prorsus à Deo derelictam. Etenim, ut sæpe iam diximus, iucundissimo quodãmodo spectaculo suorũ cum mundo luctam intuetur Deus: tantum abest, ut eos omnino negligat. Ego enim, inquit uates, peto ut in multiplicibus meis tentationibus atque ærumnis, multiplici uarioque misericordiæ tuæ genere ac modo mihi subuenias: quanquam illud exploratissimum habeo, reque ipsa toties expertus sum, miserum hunc homuncionē tua à misericordia, ac qua promissa constantissimè seruas, ueritate ereptum. Vix quidem uerbis exprimi posset, quàm uaria, ut sic dicam, arte suis in liberandis à persecutionum, tentationumque atrocitate utatur Deus. Proinde uarias, multiplicesque hîc appellat Dei miserationes propheta. Anima enim quæ tum dæmonum, tum peruersorũ hominum insidias incurrisse se sentit, cupit quidem eripi, atque propterea diuinum implorat subsidium: sed eo tamen consilio, ne quid ultra: crucem enim tam mortalibus salutiferam, quantum potest refugit. Verùm Dei cõsilium secus atque putamus, in suorum cura sese habet ac patrocinio. Dura quippe atque amara afflictæ animæ aliàs, cùm id illi cõducere iudicat, porrigere solet solatia: aliàs uerò mol-

C lia & suauia: quæ tamen omnia haud multò pòst in immensam cedit animæ consolationem, cùm se uidet tam obstruso, incomprehensibiliq; liberationis genere à ui hostium extractam: idcirco in uocem illam fidei plenissimam erumpit: Misericordia tua, & ueritas tua, haud raro quidem, & interdum, sed semper susceperunt me. Quid posthac uereor? Quemadmodũ igitur hactenus mecum egisti, mi Deus, ita in posterum ne longe facias miserationes tuas à me:

Quoniam circundederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui ut uiderem.

Non potui uidere, tum Græci tum Hebræi transtulerunt: & est lucidior sensus, qui is erit, ut interpretatur Paraphrastes: Circundederunt me, inquit, mala innumerabilia, apprehenderunt mę iniquitates plures, quàm ut eas uisu assequi potuerim. Fallunt certè oculos, fallunt ingenium, fallunt animæ cognitionem tot mea infortunia & ærumnę, atq; ob id peccata & scelera. quid dicam?

Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me.

Quàm hîc seriò ab anima illa, quæ cæteris omissis curis in illud solummodo incumbit, ut purgatior in dies euadat, exclamãdum esset, Delicta quis intelligit? At nescio qua infelici mortaliũ sorte accidat, ut quiduis potius, libentiusq; & curent, & cogitent, quàm ut se ipsi pernoscant homines. quo sanè adepto id fit, quòd (ut in optimo contingit speculo) in se esse uideant quod continuè defleant. Quis, oro, securam, multò minus lasciuã dissolutamq; degere potest uitam, illud ex animo pertractans, quòd suę usq; eò præualuere iniquitates, ut numero superent, ut inquit Paraphrastes, capillos capitis sui? Potest' ne homo torrentium glaream, marisq; arenam, aut atomorum copiam enumerare? D Eò se habent numero ac modo hominum peccata: quod si quis non uidet, profectò non dum perfectè se nouit. Ridebunt hæc, scio, nõnulli elegantes, si Deo placet, religiosi, quibus durum admodum uidebitur, me hisce meis in commentarijs asseruisse, hominem qui se adamussim nouit, quamuis iustus sit, pureq; in Dei ecclesia conuersetur, se non solùm peccatorem, sed etiam peccatorũ omnium impurissimum fateri: ad hæc, opera omnia humana, conatus & lachrymas, frigidas, inanes, atq; imbecilliores me dixisse, quàm quæ per se, suoq;, ut aiunt, marte, ac uirtute, tot mentis notas ac maculas, quæ numerum omnem superent, diluere queant, nihilq; boni agere posse hominẽ penitus absq; Deo. quod quidem ethnicos quoq;, nedum optimos ecclesiæ theologos uidisse compertum habeo. In tertio enim de natura deorum clamat ille atq; inculcat, nihil omnino posse hominem absq; Deo. Quòd si tamen, ut unicuiq; suus est sensus, tantùm sibi, suoq; arbitrio tribuunt nonnulli, ut multùm se posse ex se arbitrentur, & ut olim Pelagiani, disputent, dicant quæso, cur sanctiorem, quàm agunt, non persequuntur uitæ rationem? unde tanta illorum effutiendi quicquid in buccam uenerit licentia? unde ambitio? unde odia? unde effrenis illa cupiditatum bellua? Pereat, oro, in me huiusmodi facultas arbitrij, quæ me impium nefariumq;, ac mei prorsus immemorem reddit. Verùm illi, ut lubet, suis pareant affectibus: mecum uerò agi non malè duxero, si meam mecum reputans imbecillitatẽ atq; ignorantiam, cum timore ac tremore, ut me hortatur Paulus, meam operabor salutem. Cohorresco planè totus membris cùm cogito, tam innumeris peccatorum me coopertum esse pustulis, ut capillorum mei excedant capitis numerum. Non sunt hæc fabulæ: spiritus enim Christi est, qui mortaliũ omniũ uice loquitur, queriturq; se multis circumuentũ esse malis, suasq; adeò increuisse iniquitates, ut numerũ planè omnẽ excedant. O innocentissimũ dominũ: quid ego pro me hîc dicam, cùm tu pro me tam ex animo meis pro sceleribus, tuis iam factis, & doles, & quãto maximo potes eiulatu clamas, implorasq; solitã æterni patris opẽ, dicens: Com-

A Complaceat tibi domine, ut eripias me, domine ad adiuuandum me respice.

Illud notandum, quod penè exciderat, in hemistichio illo, Cor meum dereliquit me, uim illam inesse, qua ostenditur, quanto malorũ cumulo præuenta interdũ sit anima: & est sensus: Omis uirtus, uigorq́; & robur defecit me. Animus meus destituit me, reddit Campensis: quod idem tamen est cum nostro. Nam cùm cor uirium humanarum sedes sit ac fons, animam quoq; complectitur, & fouet. Cæterùm clarius hunc quoq; uersum reddit: Velis, inquit, domine eripere me: hoc est, tuã hîc appello uoluntatẽ, quæ mihi benigna sit, meq́; è uestigio à tot malis eximat. Nam quod nos legimus, respice, Hebręis est festina. quare sic uertit Paraphrastes, Ad ferendum mihi auxilium accurre: quod uerbum diuinam ad subueniendum celeritatem poscere uidetur. quanquam etiam uerbum respice, ut noster uertit interpres, optime quadrare scio: id enim Dei fauorẽ pro spectumq́; facilem ac benignũ sibi esse rogitat, illud properantiam: longa enim mora omnis in Deo animę in ærumnis laborãti uidetur esse. Ideo nobilissimam Dei naturam, atq; in sese quietissimã, iræ, excandescentiæq́; interdum accusat, atq; ob id trucem penè illius aspectum, & inexorabilem putat, dum suis in angustijs nullam sentit cõsolationem. Nullus quippe homo est, quin libentius ocio, uitaq; tranquilla ac beata in hoc mundo uelit uti, quàm curis onerari, & in ærumnis esse. Sed Deus crucis illius, quæ ueram suppeditat uitam, autor, longè diuerso utitur consilio in rebus suorum curandis. Nouit enim suprema illa prouidentia, quàm uitrea sit, planeq́; ad uitia prona mortalium natura: quamq́; facilè ex ocio, uitaq́; malorum experte, à cœlestium contemplatione ac desiderio auertatur, hauriatq; infinitas illas cõcupiscentiarum flammas, quibus ad uiuum

B usq; torrefacta, nec se cognoscere, nec in Deum aspicere iam potis sit. Huic igitur, afflictionũ cruce succurrere cœlestis decreuit pater, amara illa quidem primo haustu, sed quę postea usq; eò ipsam oblectet, ut omne aliud uitæ genus infelix arbitretur, quod absq; cruce sit. Nulla itaq; in aduersis ab anima suæ salutis cupida audiatur querimonia, nullum tædium, nulla desperatio: sed diuinæ tantummodo bonitati gratias agens, quanto potest affectu & conatu, illam sibi tot inter mala nõ deesse rogitet, dicatq; cum propheta: Complaceat tibi domine ut eripias me. quin potius, posteaquam sic expetere uidentur,

Confundantur & uereantur simul qui quærunt animam meam, ut auferant eam. Conuertantur retrorsum & uereantur, qui uolunt mihi mala. Ferant confestim confusionẽ suam, qui dicũt mihi, euge, euge: contrà uerò, Exultent & lætentur super te omnes quærentes te, Et dicant semper, magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuũ.

Pulcherrima suo more hîc utitur antithesi uates. Cæterùm solent hi, quibus uolupe est aliquem odisse, atq; illis quidem rebus, quibus comes est odium, lacessere, pudore suffundi, si illum, quem persequũtur, æquo animo & hilari persecutiones tolerare uiderint: mirantur enim unde tam robusta dimanet uis spiritus suo in hoste. quare illius patientia nonnunquã uicti, pudoreq́; affecti, ab incœpto desistunt, atq; ad meliorem uitæ statum sui hostis exemplo sese transferunt. Sed quid de illis censendũ, qui eò acerbius irritãtur, quò illum quem iniurijs incessunt tranquillè ferre, quicquid malorũ ab improbis inferri potest, persentiũt: opinãturq́; metu illum, atq; ignauo animo ac spisso, tacere, in iniurijsq; quiescere: Vtinam id solùm de his, qui seculares uulgò appellantur, dici posset. Heu corruit robur è Sion, heu quid interdũ uidere cogimur. Audiui quendam non semel ita questum fuisse: Vtinam Dei fuisset uoluntas, ut in fascijs ulnisq; nutricis meam obijssem mortem. Non sanè quidem id cupio, quòd improborũ

C iniurijs admodum mouear, utpote qui eas mihi semper necessarias fore duxi, ac lubẽti amplexatus sum animo: sed nollem à fonte illo processissent. Maiori quidem afficior dolore, considerans unde tam turpe prodierit uitium, quàm quòd ego quorundam contumelijs pateam: uerùm quoniam duriores sunt, quàm qui mea uinci possint tolerantia, decreueruntq́ tanquam sues, suis in sordibus commarcescere, nihil mihi aliud agendum atq orandũ esse iudico, quàm quod me docet spiritus: Confundantur igitur, & uereantur simul, qui quærunt animam meã. Illi, illi ignominia notentur, nõ tui, tuæq́ religionis studiosi, ô Deus, ad unumq́ pudore suffundant. Conuertantur in fugam spe ipsi sua delusi, signenturq́ ipsi, nõ ego, qui falsò accusor infamia, qui malo meo, ut ipsi arbitrantur, atq exilio, quammaxima gestiunt uoluptate, triumphantq́, & in absentem quoq (nefas) oblatrant. Ferant confestim confusionem suam qui dicunt mihi, euge, euge. Hactenus ille, uir quidem, ut mihi uidebatur, neutiquam improbus. Videant igitur, oro, innocentiæ, hoc est, Christi persequutores, quàm periculosum sit piorum execrationibus ac diris subijci. Varijs hîc modis hostes suos execratur anima, quò conceptum dolorem apertius explicet: & est sensus: Quamprimũ, oro, tanta illorum impietas, qui mihi propter miseriam, in qua uolutor, insultant atque illudunt, manifestetur. Nam si diutius, ô domine, meam ad refocillandam imbecillitatem, tuam opem distuleris, periculum erit, ne aut ego persecutionum oneri uictus succumbam, aut alij metu deterritiá iustitiæ linea declinent. Cæterùm aliter hunc uersum Hebræis, Ferant confestim confusionem suam, legentibus, alius redditur sensus. Fel. Sic: Obstupescant iuxta præmium ignominiæ illorum: hoc est, opprobrium, talionis iure, atque ignominia eadem, qua bonos notari efflagitãt, digna nimirum merces illorum sceleribus rependatur, ut sit debitum quodammodo illorum peruicacitati hostimentum. Chaldæus legit, præ uerecundia: quod sanè cum superiori uersu,
D quo dictum est, confundantur, & uereantur simul, optimè conuenit. Porrò de dictione, Euge, iam aliàs dictum fuit uocem insultantis esse: quam uocem nonnulli ex Hebræis, uah, seu ohe, uertunt. Paraphrastes tamen Euge cum nostro reddit. Sic enim ille: Pereant mercede accepta pro ignominia, qua me afficere conati sunt, & quotquot insultantes dicunt in aduersis meis, euge, euge: contrà uerò, gaudeant & lætentur freti fiducia tua, quotquot student placere tibi: & dicant iugiter, Magnifiat dominus, quicunq cupidi sunt assequendæ salutis tuæ. Hæc ille. Non rarò enim, imò omnibus fermè in locis, salutare pro salute uertit interpres, ut hîc uides, & est sensus, ut suprà à Paraphraste accepimus: Tuam igitur solius opem, ô Deus, non mundi, non principum, non falsorum plerunq amicorum expetentes, amantesq́, quod nobilissimum in primis pietatis genus est, tui in te gaudeant, de te lætentur, exultent, ac absq animi intermissione te celebrent, dicantq́, Magnus, ac super omnem immensitatem longè immensus est dominus:

Ego autem mendicus sum, & pauper: dominus solicitus est mei.

Iam diximus in superioribus, æqua erga omnes cura diuinam teneri prouidentiã: sed præcipuè erga pauperes illos, quos Christus pauperes spiritu in Euangelio nuncupat. Quare frequentissimus prophetarum is mos est, ut Deum pupillorum, uiduarũ, pauperum, orphanorũ, cæterorumq́ istiusmodi miserorum curatorem faciant. Et hæc nostra summa est religionis perfectio, ut anima sua denudata sponte, mundi fortunis & præsidijs, solo Deo nitatur, ipsi fidat, atq ab ipso suis in actionibus & cõsilijs pendeat. Mirum quàm semper huiusce instituti anima sui similis sit, hoc est, hilaris, bene morata, atq prauorum hominum iniurias non solùm patienter ferens, uerumetiã animose deridens, ac summa illas alacritate, qua maximè afficiuntur hi qui Deum possident, refringens. Vide

A Vide tamen quid dicat: Quoniam, inquit, ab omnibus meis in aduersis destitutus sum, idcirco solicitam mei curam suscepit Deus. Ex præteritis enim meis incommodis probè didici, quòd eius misericordia & ueritas semper susceperunt me; suscipient, scio, & in posterum. Cæterùm nonnulli legunt; Dominus assignabit mihi: hoc est, dominum id saltem mouebit, quòd ego humanis ultrò exutus armis, ad ipsum solum confugio. Alij uerò, cogitauit mihi, hoc est, de me cogitauit in bonũ. Quare sic habet Chaldæus: Deus cogitauit mihi bonum. Non prætereibo etiam aliam Kimhi Hebræi literã, non quidem ut intelligentiæ confusionem afferam, uerùm magis ut acutioribus, ne dicam curiosioribus, satisfaciam ingenijs. Aestimauit me, inquit, Deus: hoc est, me dignum esse duxit, cui suppetias iret. Cùm igitur sic se diuina habeat erga mortales bonitas, ut nunquam non, etiam cùm nõ sentitur, in inferenda suis ope, ut ego quidem, inquit, indignè licet, non rarò expertus sum, iugiterq́ꝫ experior, præstò sit,

Adiutor meus & protector meus tu es, Deus meus non tardaueris.

Cùm auxilium meum, inquit, tu semper meis in ærumnis extiteris, ne modò etiam in subueniendo tardus sis: discrutior enim miserũ in modum si uel parum abs te deseror. Quòd sanè à mũdo, qui tuos persequi odio solitus est, destituar; quòd ab amicis, mihiq́ꝫ necessitudine coniunctissimis deserar: quòd improbis infensus sim & odiosus, id mihi certè nouũ aut insolens, inexpectatumq́ꝫ, atqꝫ proinde molestum, intolerãdumq́ꝫ minimè uisum est: istiusmodi enim decerpi solent fructus è mundo. Verùm abs te, in quo omne inest bonum, à quo pax uera animi, tranquillitasq́ꝫ conscientiæ tanquam riuuli ab immenso gratiarum decurrunt Oceano, contemni, in aduersisq́ꝫ deseri, nulla acerbior uidetur posse esse
B aut crux aut mors.

PSALMVS DAVID XLI. EFFVNDENTI SANGVINEM.

Eatus uir qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus.

Haud mihi quidem multum elaborandum erit in ueriori formando sensu huius psalmi, simulac lego nonũ uersum à seruatore nostro Iesu Christo in sui proditoris reprehensionem citatũ olim fuisse. Dicant alij ut lubet, uatem morbo aliquo grauiori oppressum, planeq́ꝫ suis à cõiunctissimis amicis derelictum, desperatisq́ꝫ prorsus rebus, de se lecto cubanti hunc psalmum composuisse. Alij uerò pro Salomone eius filio factum opinẽtur, cuius insidię ab Adonia paratæ eum non latuerunt: alij rursum aliud. Nos autem, ut uera illa omnia sint quę dicunt, ad Christum, cuius typus fuit Dauid, totum psalmum, ne in antiquis recẽsendis annalibus occupemur, referre tentabimus. Sunt fermè omnibus obuia & nota, ut umbræ tamen queunt cognosci. Qui uolunt, in his euoluendis occupari possunt: atqui mihi dictu facilè non uidetur, quantum meus in me lætitia gestiat spiritus, cùm de Christo aliquem enarrari psalmum, aut de illius membris, qui sumus nos, uideo. Iam diximus, in psalmis cõtinuum esse recitatorem dominum Iesum, sed ita, ut aliàs tanquam caput & loquatur, & miris suæ diuinitatis aspirationibus electorum corda perlustret, atqꝫ exurat: aliàs uerò, ut membrum, & plerunqꝫ ignobilissimum, sese nostræ usque eò attemperat imbecillitati, ut miserias nostras ipse, tantus scilicet dominus, suas uelit esse, in se cognoscat, in seq́ꝫ esse & fateatur, & doleat, quò à membris caput disiunctum esse minus uideatur. Quare quæcunque sancti Dei uiri indignè perpetiuntur à mundo, in ipsis Christus patitur, sudat, angitur. Vnde non absque diuina scientia illud fuit ab Apostolo dictum, qui cùm Romæ captiuus esset, mortemq́ꝫ ope-

C riretur, fassus est sese paratum esse adimplere, quæ afflictionibus Christi in sua carne adhuc deerant. Quæ quidem omnia quantum uelim ex animo perpenderent principes, atque animarũ pastores: sed fabulæ propémodum nostris hisce animis penitus exulceratis, quæ de Christi mansuetudine dicũtur, apparent, ac somnia. Nam eò quidem dissidij inter capita & membra nostra iam processit uita, ut magni Ecclesiæ proceres, sua contenti magnitudine, infirmiores sibi subditos, oues scilicet languidas, atque artus moribundos fastidiant, execrentur; tantum abest, ut curent, illorumque morbos (quod fecit, facitque etiamnum Christus) in se transferant. Vera' ne sunt quæ dico? Vtinam falsus sim, uanæque fiant rerum, quæ mihi hoc in secreto recessu occurrunt, imagines. Sed ad dominum meum Iesum Christum redeo, qui psalmi huius summa est, & qui se prote, ô ingratissime animantium omnium homo, & pauperem & inopem & egenum esse fatetur. Christus, inquit Cyprianus, pauper fuit, pauper mater, pauper filius, inops hospitium, atque proinde discipulos diuites aspernatur. Verùm beatus ille, ac ter & quater felix, qui uerè intelligit cuius excellentiæ & charitatis is pauper sit, qui cùm diuitiarum omnium, quæ tum ad animum, tum ad corpus spectant, autor existat ac dator, factus est tamen in mundo rerum omnium ad uitam pertinentium inops, miser, despectus, atque ab omnibus fermè contemptus. O si intelligas, mi lector, quàm ingens bonorum omnium copia sub tam uili lateat tegumento, te certè cum propheta beatum dixerim. Est proinde ex probis quispiam, qui prauorum hominum iniurijs lacessitus & oppressus, uix ui potest oculos ad cœlum attollere, duret, obsecro, cogitetque intra sese, beatitudinis instrumentum id quidem esse, uel eò maximè, si in die malo, hoc est, in tetro persecutionum tempore persuasum habeat, intelligatque Christum nõ procul abesse, imò illum magis in se pati, quàm ipsemet in sese, illa quæ ab impijs

D inferuntur. Desperet' ne id cogitans & intelligens? Nequaquam certè: nam firmo illo iacto fundamẽto, statim liberabit eum dominus. Dominus, inquam, custodiet eum, & uiuificabit eum, fietque beatus in terra, & non tradet eum in animam inimicorum eius. Sic enim hos legunt uersiculos Hebræi per futurum, quos noster interpres reddit optandi affectu, hoc modo:

Dominus conseruet eum, & uiuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.

Illud in primis considerandum, liberationem illam, de qua suprà dictum est, in die malo liberabit eum dominus, in stabili ferendi pro Christo, quicquid accidat, proposito potius intelligi oportere, quàm quòd re ipsa ab aduersarum rerum onere, cruce scilicet sanctis necessaria, leuetur uir iustus. Illam enim ueram à malis liberationem esse iudico, cùm quis eo animi robore à Deo donatus sit, ut illa non tantùm fortiter toleret, atque infractè, uerumetiam libenter, &, ut res charæ solent, percupidè, & cum oblectamento, quò præmium quodammodo uiro illi, qui intelligit super egenum & pauperem, in die malo propositum sit, ut quemadmodum homo homini in ærumnis misericordiæ uiscera aperit, ita rependa quasi à Deo uice, is quoque tempore in aduerso à malis eximatur. Summa igitur est, quòd anima multis circumsepta miserijs, in Deum, qui pro miseris miser factus est, figat intuitum, intellectumque in sublimi contemplanda diuinæ bonitatis dispẽsatione exerceat: nam nulli dubiũ, quin plena à malis sequatur liberatio. Ea enim fiduciæ in Deum uis est, ut Deus ipse quodammodo animæ ita erga se affectæ amore deflagret, atque propterea nihil aliud uelle uideatur, quàm quòd ipsa uelit, ac castissimis petat suspirijs, & oret. Sunt prætereà qui legunt, ut nos è nostro interprete: In die malo liberabit eum dominus. alij uerò, quibus non coactus assentior, punctum, quod Hebræi ethnachthà appellant, post in die malo transferunt, quò super egenum & pauperem in die malo, ad-

A lo, aduerso scilicet & ærumnoso, prouidentia habeatur. Cæteri porrò qui sequuntur uersus, ab Hebræis per futurum, ut dixi, leguntur. Vtraque enim interpretatio uatis spiritui non dissona uidetur, quanquã (ut mea est opinio, quam tum hîc, tum aliàs interserere interdum audeo, summisse tamen, ac cum omni Ecclesiæ reuerentia) per futurum aptius legi debet, ut uerbo liberabit, & conseruabit, & uiuificabit, beatũq; faciet (quò fidei uis uerbi non ignoretur) spes quoque respondeat: tamen, ut præfati sumus, quæ per imprecationem nostro ab interprete leguntur, solitam prophetæ anastrophen, subitamq; uocis uersionem imitantur; qua postea, etiam secundum Hebræos, usus est, cùm dixit, nõ tradas eum in animam, hoc est, in libidinem, ut aliàs admonuimus, & uoluntatem inimicorum eius. pauloq; pòst,

Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius, uniuersum stratum eius uersasti in infirmitate eius.

Hebræi sic: Dominus confortabit eum super stratum dolorum: uniuersum cubile eius cõuertisti in infirmitate eius. Verũ illud non prætermittendũ, quod in superioribus legimus, uiuificabit eum, non tam de futura, æternaq; uita intelligi, quàm de præsenti, in qua per Christi fidem, quæ est uita animæ, iusti efficimur. Nam pietas, ut inquit Paulus, promissionem habet uitæ quæ nunc est, & futuræ. Ex qua porrò animæ iustitia, illud quod sequitur felicissimè nascitur: Et beatum, inquit, faciet eum in terris. Quòd subsequentium bonorum uir iustus, spe iam concepta, futurus sit hæres, nemo ferè ambigit. quòd uerò in hac quoque uita, atque in terris, in quibus ærumnosa quædam, perpetuaq; illi promissa est crux, non sic perspicuum. Durum quippe nonnullis uidetur, eum beatum dici posse, cuius uita continuis in angustijs uersatur. Id sanè durum esset, si

B sanctorum felicitatem in hoc mundo, uitæ commodis, ac delitijs metiremur. Sed longè aliter, beatioribusq; se habet rebus sanctorum felicitas in hac uita, quàm sint diuitiæ, honores, & id genus alia, quæ ab hominibus ut plurimum diliguntur. Intus enim in anima, hoc est, ubi Christus suum habet domicilium, id beatitudinis genus reperitur, quæ est pax animi, tranquillitas'que conscientiæ, ac iugis cœlestium bonorum gustus, frequensq; cum sponso animæ congressus & confabulatio. hincq; in uiro illo sic affecto, quædam cernitur morum æqualitas, uultus hilaris, comitas, parsimonia, frugalitas, modestiaq;, ac quidam longo ex usu obductus ad iniurias callus. Quid illud? quòd per assiduas tentationũ ictus, diutinamq; persecutionum rabiem eruditus, affabreq; edolatus, atq; propterea uel ipsis demum improbis cognitus, non desint etiam è perditorum hominum numero, qui illi inuideant sanctitatem morum, dicantq;. O tali certè nos præditi essemus animo: non est quidem alia in terris beatitudo, non felicitas, non perfectio, præter illam, quam tranquillorum hominum sectatur uita. O beatos illos, qui se prorsus à negotioso uitæ genere abdicarũt, lætamq; etiam in medijs ipsis uulgi turbis, uiuunt uitam. Verùm nos miseros, qui ultrò mundi perfidiæ obiectissimus: bis enim, aiunt quidã, nos nostraq; Deo deuouimus: sed nihil actum, in idem reuoluimur lutum. Sentis, mi lector, quò afflictorum pro Christo tendat beatitudo? Quantas uerò insidiarum machinas commoueant improbi, ut quietarum mentium cùm nomen, tum uitam, aut uulgò contumelijs interspergant, aut extinguant omnino, notior res est quàm ut eam ego multis persequar uerbis. Sed illud in tentationum, persecutionum'ue diritate, omnium, quæ leuamen afferre solent, iucundissimum uidetur, quòd animæ sic laboranti exploratissimum est, innocentiam posse quidem quassari, atteri uerò omnino, & extingui, nequaq;. Quod sanè à Christo in suorũ gratiam oratum esse olim, atq; à patre exoratũ, probè nouit, cùm in sublimi illa supercœlestiq; precatione illud in fine ad miserorum consolationem addidit: Et ne nos inducas in tentationem,

C ſed libera nos à malo. Hac igitur perſuaſione, ac fide fultus uir iuſtus, nullam quamlibet diram mundi pertimeſcit tyrannidem. Compertum quippe habet, non ſemelq́ꝫ expertus eſt, dominũ ſibi opem attuliſſe ſuper lectum doloris, uniuerſumq́ꝫ ſtratum ſuum uerſaſſe in infirmitate. Vide quomodo uates, quò cœleſtium capaciores ſimus, ab uſitato hominũ ſermone non libenter diuertit. Solet enim qui aliquo affectus eſt dolore, maximè animi, non perdiu quidem ſolùm, ſed de nocte potiſsimum, tanquam curarum altrice ac matre, curis exedi & affligi. Verùm Deus uiro iuſto ſic ſe ſuo in lectulo maceranti, ſalutarẽ ſupponit manum, ne collidatur penitus, emolliensq́ꝫ dolorem, illud ipſum ſtratum anxietatum pleniſsimum, in aliud ſtrati genus, ut fieri ſolet à morbo aliquo liberatis, cõmutat: hoc eſt, ſanum illum prorſus reddit, lectumq́ꝫ eius (ô fidum obſequium) angulis, lateribusq́ꝫ undequaqꝫ uentilatis, etiam atqꝫ etiam uerſat, &, ut mollius cubet, diligentiſsimè tum manibus, tum baculo percutit, & explorat. Vult Auguſtinus lectum carnem eſſe, in qua ineſt peccatum, unde continuus animi pijs eſt dolor, cùm id agere plerunqꝫ, quod diſplicet, ui carnis impulſi coguntur. Hincq́ꝫ, ut ait quidam, nõ rarò in perplexas mentis anguſtias incidunt: in tremorẽ iudicij, doloremq́ꝫ conſcientiæ: ut quocunqꝫ ſe uertant, hil niſi anguſtias uideant, atqꝫ propterea Dei patris conſpectum, quantum poſſunt, fugiunt. Tunc, ô Deus, horũ uniuerſum uerſaſti ſtratum, ut hi filij tui qui iam ſibi uidebantur perditi, qui uolutabãt in ſpinis, qui nihil quietis habebãt, poſſent molliter quieſcere, dormire, & melius habere. Qui enim ſemper pater es, hîc planè matrem agis, ut filij, qui alijs ſolent eſſe miſericordes, iam quia indigent, miſericordiam cõſequantur. Sed noſter ad Chriſtum redeat ſermo, qui noſtra perinde quaſi ſua eſſent, deflet peccata. Omnium enim ubiqꝫ mortalium delicta, cùm innocentiſsimus tamen omniũ eſſet, ſua fecit Chriſtus, pro illisq́ꝫ, tanquã ſuis,

D patrem placare intendit, dicens:

Ego dixi, Domine miſerere mei: ſana animam meam, quia peccaui tibi.

Quàm melius hæc mihi miſerrimo, qui ſemper peccaui, dicenda eſſent, quàm illi, qui nunquam. Verùm quî poſſum ex animo, ac ſeriò dicere, Peccaui, qui totus in peccatis natus altusq́ꝫ, in ipſis adeò obdurui, ut nihil iam aliud uel agere, uel cogitare queam, quod fermè peccatum nõ ſit? Video enim quomodo hac in infirmitate mea neceſſarium omnino ſit, ut meum ſubtus me ſtratum ille, qui ab omni eſt peccati contagione liber, crebrò ſurſum deorſum exploret & uerſet: alioquin in peccatis ortũ, in peccatis emori neceſſe erit. Ego (inquit pro me Chriſtus) dixi, ô domine miſerere mei, illamq́ꝫ animam, tuam ad imaginem, ſimilitudinemq́ꝫ formatam, per peccatum deformatam, colliſam, fractam, laceram, ſana, & conſolida. Ne, te oro mi lector, mentis oculos, cùm hæc legis, tuo à capite ſubducas. Ipſe eſt qui pro te hîc loquitur, oratq́ꝫ ſuas ſibi, quę uerius tuæ ſunt, quàm illius, remitti culpas. Eadem quippe ratione Chriſtus mortaliũ omnium moriens in ſe tranſtulit delicta, ſuaq́ꝫ fecit, qua olim uictima illa antiqua in lege, quæ pro peccatis immolabatur, peccatum in ſe ſuſcipere, ſecumq́ꝫ incendere ferebatur. Chriſti hæc erat umbra. Quare mirum admodum eſt, ſi totus in Deum per amorem non raperis, conſiderans tua peccata, non iam tua, ſed Chriſti, per æterni patris miſericordiam facta eſſe: Chriſtiq́ꝫ iuſtitiam, meritum, ac uirtutem in te ab ipſo tanquam ab Oceano gratiarum immenſo transfuſam. Sed ne longius ab inſtituto diuagemur, Chriſtum perſecutiones ſuas enarrantem audire non pigeat, qui hic loquitur:

Inimici mei dixerunt mala mihi: quando morietur, & peribit nomen eius?

Nulla

A Nulla in terris perniciosior inuenitur pestis, q̃ est simulatus amicus. Quòd enim ab hostibus quis aperto, ut aiunt, marte impugnetur, penè tolerãdum. At à falsis fratribus, fucatisq́ amicis circumueniri ac decipi, quis id cogitans prę dolore non extra se exeat? O insulsa Iudæorum cõsilia. Quando, inquiunt, morietur? Scilicet is, qui uita est illa, à qua condita omnia existendi uim sumunt ac uitam, expectatur ut occidat. Ab illo die, inquit Ioannes, cogitauerunt ut interficerent eum. Queritur hîc igitur dominus multas in se blasphemias, multa dicteria & diras suos congessisse hostes, mortemq́ suam cum nominis interitu efflagitasse. Cernis'ne, pie lector, quomodo in hoc psalmo proborum hominum uita, cum probitatis autore Christo, pedetentim quasi per membra effigiatur? Quàm uerum quidem illud est, quòd qui piè in Christo uiuere cupiunt, multas incurrunt molestias. Verùm illud omnium amarissimum uidetur, si à domesticis id fiat amicis, si à necessitudine coniunctis, si ab ipsis denique pastoribus ac patribus. Sed iam uisa patentium hostium feritate, tectorum simulationem detegamus.

Et si ingrediebatur ut uideret, uana loquebatur, cor eius cõgregauit iniquitatem sibi: egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum.

Omnes Hebræi, quos sciam, unum tantùm habent hîc uersum, quem sic reddit Paraphrastes: Si fortefortuna uenit quisquam illorum ut uiseret me, loquebatur fucatè, addebat sceleri scelus, longè aliud habens in animo, quàm in ore: egressus enim à me foras, linguam aduersum me exacuebat. Fel. uerò: Et si ueniet ut uideret, uanum loquetur, congregabit iniquitatem sibi: egredietur foras, loquetur. Ex qua lectione perspicuum est, illud, in idipsum, quod simul in-
B terpretantur, ad sequentem referri uersum: unde Fel. sic illum orditur: Simul aduersum me susurrabant omnes. Alius uerò ex Hebræo: Aduersum me consursant simul omnes inimici mei. Paraphrastes: Vnanimiter aduersum me conspirabant. Hîc sanè nonnullorũ simulationem à domino meo (quò cautiores simus, quibus cum uiuere instituimus) quorum typus fuit Iudas Iscariotes, describi uideo. Vide & tu, cui pro nefandissimo est more fratris existimationem, ac uitam, sub amicitiæ prætextu traducere, cuius similitudinẽ nanciscaris, proditoris nimirum filij Dei. Subintroierunt, inquit Paulus, quidam fratres, ut explorarent libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu. Verùm hi nihil propèmodum obtinent, si princeps, aut alius quispiam ex primoribus orbis, cui de fratre defertur, haud faciles delatoribus accommodant aures. Eo quippe modo malignorũ deterrita simulatione, tuta redditur innocentia, paxq́ orbi uniuerso conciliatur: alioqui certè dissidia, in ipso etiam sacrarũ ædium sinu ac centro, oriri necesse erit, dum Corycæis eiusmodi, ignitisq́ iuniperorum prunis, à primatibus non solùm impenditur fauor, uerumetiam statuitur præmium, ac, quod uix dicere audeo, honoribus illis, quibus ornari solent optimi, integerrimiq́ ciues, nefandissimus quisq; simulator & malus, ut sic dicam, plagiarius, etiam in rerumpubl. administratione, plus dicam, animarũ quoq; rectione, pessimo omnium exemplo donatur. O infelices animas, quibus à tam tetro monstro gubernari contingit. Interdũ enim cùm hæc, horum'ue similia mundi portenta considero, occurrit Iudæ actutũ temeritas, atq; impudentia. Occurrit scribarum, pharisęorumq́ leuitas ac promptæ aures, ad admittendas proditoris, fucatiq́ amici & discipuli, in amicum & magistrum insidias. Occurrit mihi, inquam, sic cogitanti Christus ipse totius probitatis specimen & exemplar, quomodo traductus tunc fuit & uenditus: quomodo nostra quoq; ætate suis in membris traducitur, uęnitq́ ac cruci affigitur. Is est enim qui hoc in psalmo nostram, qui in mundo cum ipso affligimur, ob consolationem & exemplum, queritur se à fucatis proditum amicis. Cæterùm illum uana loqui existimamus, qui cùm

C cor odij amarulentia ac fraude plenum habeat, eum tamen quem prodere cogitat, laudat, cum ipsoq́ꝫ familiariter conuersatur, inuitat, blandoq́ꝫ compellat sermone ac uultu. Illud certè comicũ perfidiosæ huiusmodi consuetudini aptissimè conuenire arbitror: In melle, inquit, sunt linguę sitæ uestræ, atq; orationes: corda in felle sunt sita, atq; acerbo aceto. Linguis dicta dulcia datis, corde amara facitis. Vana proinde ea sunt omnia, quia falsa sunt, fuciq́ꝫ plena, & simulationis. Quòd uerò ab huius generis hominibus frequẽter obseruatus fuerit Christus, & circumuentus, dum uitam hanc in terris nobiscũ ageret, nemo est uel mediocriter in Euangelicis literis eruditus, qui id ignoret. Quid sit porrò, cor eius congregauit iniquitatẽ sibi, exposuit Paraphrastes, cùm ait: Addebat sceleri scelus. Diuus etiam Augustinus simulatã æquitatem, duplicem appellat iniquitatem. En igitur quomodo cor impij sibi facilè accumulet iniquitatem. Egrediebatur, inquit, foras, & loquebatur. Nunquam uidi proditorum morem elegantius describi, & est perinde quasi diceret: Concepto per simulatorem illum atq; exploratorem in corde ueneno, emptaq́ꝫ doloso colloquio innocentia, ac risu pellecta Sardonico, erumpit foras proditor, egressusq́ꝫ ab illius præsentia, cui insidias parauit, suis statim cum coniuratis, quid actum sit, quid'ue agendum, loquitur: deinde nouas machinatur artes, quibus irretita probitas, aut cedat, aut intereat, necesse est. Id est igitur quod uates ait: Egrediebatur foras, & loquebatur. Quòd si cui placet huic addi uersiculo, in idipsum, exponi potest, quòd loquebatur unà cum suis, eiusdemq́ꝫ farinæ hominibus.

Aduersum me susurrabant omnes inimici mei, aduersum me cogitabant mala mihi.

Vide quomodo is improbis potissimum proditoribus mos sit, ut nihil ingeD nuè aperteq́ꝫ loqui audeant: sed quodam tacito, ut sic dicã, susurro res suas mussant potius, quàm exponunt. Etenim quemadmodum ille, qui malè agit, odit lucem, ut inquit Christus, ita odit proborum congressus, & quicquid probitatem, candoremq́ꝫ animi sapit, detestatur. Fucus enim est quicquid agit, loquitur, & cogitat. Cæterùm quid sit, cogitabant mala mihi, diuus exponit Augustinus ad hunc modum: Cogitabãt, inquit, mala mihi, si quis alius alio amplius inueniret. Et id quidem ad conspirationem, quæ in alicuius struitur perniciem, attinet, cùm interim ille nihil mali cogitans, aliorum'que animum ex suo ponderans, aut domi, aut in secessu aliquo secretiori sedens, pietatiq́ꝫ ac literarum studijs incumbens, subito transfoditur uulnere, aut solum uertere iubentibus dijs cogitur. Nam simulac etiam atq; etiã cogitarũt mala mihi (inquit Christus) tandem

Verbum iniquum cõstituerunt aduersum me, nunquid qui dormit non adijciet ut resurgat?

Tandem, inquit, iniquam protulerunt sententiam. Tandem post longum æris murmur secutus est nimbus. Tandem innocentissimũ agnũ mori coegerũt. Ablato itaq; à mundo sole, extinctoq́ꝫ uniuersi lumine, inter se omnes in densissimis conspirauerunt tenebris: Nunquid, inquiũt, qui dormit, qui ab omnibus, etiam à proprijs discipulis derelictus est, à nobis uerò infamatus, expulsus, ac tandem cruci affixus, atq; in tumulum, uti solent cęteri mortui, proiectus, adijciet, hoc est, animum inducet ut reuiuiscat, iterumq́ꝫ nobis negocium facessat? Tuti enim iam sumus. Iam extinctus est. Verùm litera, quæ est Hebræis, paulum diuersum huius uersus sensum habere uideť. Verbũ, reddit Fel. Belial effusum est in ipso. & qui iacuit non resurget amplius. nihilominus Belial eandem præ se fert significationẽ, quã iniquũ. & est sensus: Maximũ scelus ac flagitium infusum isti est, ut à tam longa, diraq; ultione ac pœna nequeat liberari: nõdum enim debitas suæ impietatis persoluit pœnas. Quare fieri nõ potest, ut qui nunc

tam

A tam atroci affectus est supplicio & morte, denuò reuiuiscat. Perpetuò quidem sic eum iacere opus est. Vide quam de filio Dei opinionem conceperant Iudæi, sed in primis synagogæ antistites. Præterea Belial Hebræis scelus est: uerbum uerò Belial, res scelesta, ac perdita. quocirca in scripturis uiri Belial hi dicuntur, qui ad usum bonũ sunt inutiles, prorsusq́ nefarij, ac qui, secundum etymologiam Hebraicã, ad nocendũ alijs tantũmodo uiuunt. Sic filij quoq; Belial. Vnde Anna Samuelis mater temulentiæ ab Heli sacerdote insimulata, respondit: Ne reputes ancillam tuam quasi unam de filiabus Belial. Et sic in hoc sensu Belial in scripturis haud rarò reperies. Porrò Verbum, inter alias significationes quæ paßim in scripturis nobis obuiæ fiunt, rem, negocium, factumq́ significat. Videamus, inquiunt pastores illi felicißimi, hoc uerbum, quod factum est nobis: hoc est, rem ipsam, de qua nobis dictum est. Nam Hebręis id moris est, ut quodlibet negotium, aut factum, uerbum dicant: ita ut etiam diuinam legem, præceptaq́, atq; interdum prophetias, uerbum nuncupent: adeò celebrior Hebræis uerbi significatio uisa est, quàm Latinis. Illud postremò notandum, nunquid qui dormit, clarius absq; interrogatione, ut legunt Hebræi, possidet litera. Qui iacet, inquiunt, non resurget. Quòd si tamen nostra alicui magis arridet litera, expungendum omnino erit Nunquid, & sic legendum: Qui dormit non adijciet ut resurgat. Decumbere, inquit Paraphrastes, tam grauiter cœpit, ut nunquam ualetudinem pristinam recepturus sit.

Etenim homo pacis meæ, in quo speraui, qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem.

Nulli dubiũ quin hic Christus de Iuda dicat, cùm hæc eadem pro se citauerit uerba in Euangelio. Sed clarior erit sensus si, etiam, non etenim, legas, ut uertunt Hebræi. & est ac si dicat Seruator: Quòd ab ipsis meis, patrisq́ hostibus de
B risioni habitus sim, ac ludibrio, atq; propterea morti addictus, nõ mirum admodum uideri potest: uerùm illud me angit, quòd etiam homo, qui cum arctißima mihi intercesserat familiaritas, cuiq; fidebam, qui & meo mecum uictitabat pane, sublato pede, ueluti calce petebat me. Litera porrò quæ est Hebræis, sic potest legi: Etiam uir pacificus meus, hoc est, amicus meus quo nitebar, edens panem meum, magnificauit contra me insidias. Chaldæa uerò: Magnificauit super me dolum. Vtraq; enim litera eundem sensum, quem nostra, reddidit. Attamen qui insidias uertunt, seu dolos, simplicius id quidem, quàm qui supplantationem: quæ sanè uersio quandam allegoriæ speciẽ sapere uidetur. Queritur hìc itaq; dominus Iesus, se ab amico, & sodali, illo præsertim, cum quo arcta ac pacifica sibi semper fuerat consuetudo, & qui cum cibum sumere solitus erat, deceptum fuisse. Supplantationem dicens, ad illud alludere uidetur, cùm quis currentem aliquem, aut secum luctantem, calcaneũ inter eius tibias insinuans, uelit nolit cadere compellit. Quomodo uerò Christus in Iuda sperauerit, illoq; nixus fuerit, intellectu difficile uidet̃: uerùm puris animis, cœlestibusq; rimandis rebus assuetis, cùm occurrit cogitandum, permulta Iudæ à Christo credita fuisse, sed in primis pecuniam rei familiaris, dispensationem mensæ, Apostolatum, familiare colloquium, ministerium uerbi, uirtutem miraculorum, cibi mensæq; domesticæ societatem, &, quod omnium maximum fuit, superdiuinum sui corporis ac sanguinis edulium, satis facilè apparet. Num, quæso, hisce munerib. ornatus tibi inferior uisus est Petro? num cæteris Apostolis? Sed maxima cùm sint beneficia, maximam præ se ferunt iniuriam in ingratis. Quare non absq; ratione positum est uerbum, Magnificauit, hoc est, magna fuit Iudæ supplantatio, & iniuria, hominis nimirum mei familiaris, conuiuæq́, atq; innumeris meis affecti beneficijs. Vnde (malùm) speranda mihi fuit grati animi testificatio, repensa est iniuria & contumelia.

C Tu autem domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis.

Volunt nonnulli, ex præcedenti uersu uaticinium de ultimo illo osculo dato Christo per Iudam in horto, debere intelligi, cùm ait: Etiam homo pacis meæ. Osculum enim, pacis, charitatisq; (de uero osculo loquor) indiciũ est. Item buccellam tinctam in catino, datamq; ipsi proditori in cœna illa Christi cum discipulis ultima, sub uerborũ illorum uelo adumbrari: Qui edebat panes meos. Vt uera ista non sint, pia tamen sunt, & quæ ego facilè amplector modò, prius germanum disquirant sensum. hæc postea. Sed ad Christum redeamus, qui hîc nostram ad consolationem, suis enarratis persecutionibus, quas cùm ab hostibus suis omnibus, tum à domestico amico & familiari perpessus fuerat, orat patrē, ut tantarum ærumnarum, totius uidelicet generis humani, iam tandem misertus, ab eiusmodi calamitatibus, atque è sepulchro se emergere, reuiuiscereq; faciat, atq; illis quidem ipsis, quibus persuasum erat mortuum non amplius resurrecturum, uiuum, fortemq; apparere. Idem fermè rogauit Christus in humanis agens, cùm ait: Venit hora ut clarificetũ filius hominis. Pater saluifica me ex hac hora: sed propterea ueni in horam hanc. Pater clarifica nomen tuum. Ex potentissima quidem Christi è tumulo resurrectione, tum pater, tum filius ipse, tum tota deniq; trinitas purgatissimarum mentium hominibus gloriosa uisa est: cæteris uerò extimescenda, & nonnullis etiam uana & commentitia: de quorum sanè duritie atq; amentia, tunc locutus est Christus, cùm dixit: Propterea nō poterant credere, quia dixit Esaias: Excæcauit oculos eorum ut nō uideant, & nō intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos. Hæc dixit Esaias, inquit Ioannes, quando uidit gloriam eius. Vide quomodo in hoc omnes consentiunt, ut Christi resurrectionem eius gloriam appellent: quæ & certè nostra est. Nam etsi ab eius morte nostra omnis orta est purificatio, ab eius tamen resurrectione,
D iustitiæ nomen & præmiũ adepti sumus: siquidem Christus, ut ait Paulus, mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Alioquin, inquit, nisi esset resurrectio mortuorum (absurdissimũ omnium foret, caput absq; mēbris posse reuiuiscere fateri: in Christo enim è sepulchro sese excitante totum mortaliũ genus reuixit) miserabiliores cunctis essemus animantibus, ne dicam Sarmatis ac Getis, quibus nondum ullum huiuscemodi impartitũ est lumen. Quid deinde Christus his, à quibus tam male habitus fuit in terris, rependendum esse censeret, cùm ait, Et retribuam eis, eleganter exprimit Paraphrastes, dicens, ut illis quod meriti sunt retribuam. Id enim proprium iustitię politicę munus est, ut unicuiq;, quod quis meritus est, à iudice tribuatur. At Christus, qui de seipso tanquam uniuersorum domino ac iudice, suam post resurrectionem testatus est, omnem sibi à patre datam esse potestatem in cœlo & in terra, uerius has sibi integras iudicandi partes, distribuendiq; omnibus, ut meriti sunt, uindicat, q̃ cæteri è mundo iudices. E tumulo igitũ excitato Christo, iniquum illud uerbum, quod inquit, Constituerũt aduersum me, nunquid qui dormit addet ut resurgat? disiectũ fuit, uanumq; redditũ. Propterea illud quod sequitur, additum uidetur:

In hoc cognoui quoniam uoluisti me: quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

Hebræorũ interpretes partim uertunt, quoniam dilexisti me: partim, quoniã complacuisti in me. sed idem sensus est. Idcirco, inquit, me abs te amari noui, q inimicus meus gloriandi aduersum me causam non habet. hoc est, sine peccato inuẽtus sum. Quòd me persecutus fuerit, quòd prostrauerit, quòd à proprijs laribus eiecerit, traduxerit, occiderit tandem, quid illi gloriæ esse potuit, cùm hæc omnia iniquissimo egerit animo, atq; absq; causa? Ille enim me attritũ omnino, extinctumq; arbitratus, suis cum adulatoribus exultandi occasionem se nactum existima

A exiſtimauit. Verùm id fruſtra: nam breui à cœleſti patre, qui filium æquè ac ſe-
ipſum diligit, omnibus ab ærumnis, aduerſiſq́; ereptus, atq; à ſepulchro excita-
tus, gloriam illam, ditionemq́; ac poteſtatē adeptus ſum, ut iam omnia mihi con
dita pareāt, nedum minimus uiliſſimorū hoſtiū cōuentus & globus. More hîc
humano, ut multa alia, de cognitione, qua ſe à patre diligi teſtatur, loquitˉ filius
Dei. Verū qui hac de re longas appetit diſputationes, diſtinctionesq́;, quomo
do ſcilicet Chriſtus triplicē habuerit cognitionē, ab alijs petat: ego enim, niſi
coactus, ad illa, quæ parū huic meo inſeruiūt labōri, diuerto. Suo itaq; fruſtra-
ti triumpho de me impij (clamat Chriſtus) debitas ſuis ſcelerib. dederūt pœnas.

Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti, & confirmaſti me in con
ſpectu tuo in æternum.

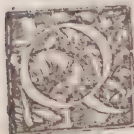
Nónne illud tibi in mentem nunc uenit, quod de huiuſcemodi ſuſceptione,
confirmationeq́;, à ſcriba illo ſpiritus enarratur? Dominus, inquit, Ieſus poſtq;
locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum (ecce aſſumptio) & ſedit à dextris Dei,
(ecce æterna in cōſpectu patris confirmatio.) Quod quidem, mi lector, meis in
aduerſitatibus tantū mihi affert cōſolationis, ut penè doleam, querarq́; me à do-
mino meo deſtitutū, cùm qui me aduerſis exerceat deeſſe ſentio, poſtquam ui-
deo meū Chriſtum, meū bonum, meum, cui annexus ſum per fidem, caput, cru
cis tolerantia tam nobilem meruiſſe aſſumptionē, ut æterna ſtabilitate in cōſpe-
ctu Dei patris ſedeat, maneatq́; perpetuò. O certè felicitatis uenturæ argumen-
tum, cùm quis innocenter uiuens perſecutionum lima atteritur & expolitur.
Sentio, ſentio, quàm non detrectandæ ſint mundi iniuriæ: alioquin, ait ille, qui
non tentatur, quid ſcit?

Benedictus igitur dn̄s Deus Iſraël, à ſeculo & in ſeculum. fiat, fiat.

Vates more ſuo cum gratiarū actione, Deiq́; laude pſalmū claudit. Cæterùm
B familiaris ſcripturæ tropus eſt, ut benedictionis nomine inter cætera huius uo-
cis ſignificata, quæ multa admodū ſunt, pro laude, gratiarúmue actione utatur:
quod nō rarò in ſuperioribus eſt dictum. Calix, inquit Paulus, benedictionis,
hoc eſt, diuinæ largitatis, munificētiæq́;, quo benedicimus, laudamuſq́; Dei be-
neficentiam, quoq; de morte Chriſti ſalutifera gratulamur, patriq́; gratias agi-
mus, ut idem fermè ſit calix benedictionis, qui & gratiarū actionis. Ita igitur, Be
nedictus dominus Deus Iſraël, idem præ ſe fert, quod laus, gratiarúmue actio
Deo ſit. Iſraëlis uerò Deū appellat idcirco, quòd nulla tunc alia à gente ritè cole
retur; uel quia hi ſoli ueram de Deo habent cognitionē, atq; propterea puras ex
animo referre queunt gratiarū actiones, qui à Deo electi, directiq́; (ſic à nōnul-
lis hanc uocem interpretari uideo) etiam in carne poſiti, diuino frui conſpectu
& quærunt, & non rarò aſſequuntur. Omni laude maior dominus Deus Iſraë-
lis, reddit Paraphraſtes. Ab æterno fuit, & uſq; in æternū erit. Amē, Amen. He-
bræi auditū ſermonē approbare uolentes, hac uoce, Amen, uti ſoliti erant. Vn-
de illud inter alia in Deuteronomij libro legimus, quòd cū per Moſen deuotio
nes, ut ita dicā, in legis tranſgreſſores recitarenť, reſpondebat populus, Amen:
affirmantes nimirū hac uoce, ratumq́; habentes, quicquid pronunciaſſet Mo-
ſes, & eſt perinde, ac ſi dicat, Fiat, & ita fiat, ut noſter ferè uertit interpres. alij au
tem, ut Aquila, Verè, uerè: quò ipſa uocis geminatio maiorē oſtendat cōfirma-
tionem eorū, quæ quis dicturus eſt, uel quæ iam dixit. Cæterū, ſeculum ſeculi,
ſeu ſecula ſeculorū, circumlocutio eſt, qua æternitatē ſignificamus. Sit gloria,
inquit Paulus, in eccleſia per Chriſtum Ieſum in omnes ætates ſeculi ſeculorū:
hoc eſt, illius ſeculi, quod ſuccedentibus ſeculis, nunq; ſortietur finem. aliàs ue
rò ſeculum, centum annorū dimenſio eſt, & pro longo tempore plerunq; à Lati
nis uſurpatur. Sit Deo laus igitur tum omniū, tum potiſſimum illorum, qui, ut
poſſunt, & ut grauiſſima carnis ſinit ſarcina, in iucundiſſimū illius aſpectū fixos

C tenent oculos. Sit, inquam, illi laus, sit gloria, sit gratiarũ actio in æternũ. Quod quidem benedictionis genus ego peccator, qui hæc scribo, approbãs, ratumq; habens, illi subscribo, dicoq;, Amen.

PSALMUS XLII. Vincenti eruditiuum filiorum Choræ.

Vemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.

Ardet tota hæc oda, sed priusquã illius calorẽ hauriamus, pauca de titulo. Extincto Chora illo seditioso, ut in Numerorũ libro legimus, tres illi filij superstites fuere: è quibus postea usq; ad Dauidis ætatẽ posteri aliquot descenderũt, quorũ doctiores in musicis, Rex ipse cum alijs Leuitis (Chora enim Leui pronepos fuit) ad sacros decantandos hymnos elegit. Inter quos quidem hymnos, is quẽ nunc exponere intendimus, mortales omnes miris sancti spiritus afflatibus erudire uidetur: quapropter in titulo positũ est, Eruditiuũ: siquidem ad percipiendũ totius psalmi sensum multa lectori opus est eruditione. Illorum uerò, qui hunc psalmũ censent ab ipsis proprijs Choræ filijs cõpositum pro futura Iudæorũ captiuitate, atq; in Babylonẽ transmigratione, extant scripta: qui huiusmodi delectantur lectione, illos, si lubet, aut ociũ est, legant. Ego enim hice parum degustatis, ad illa libenter cõtemplanda, quæ ardentius moueant animum, mentem applico. Nihil terrenũ mihi sapere uidentur psalmi: ueruntamẽ ut ea quoq; ipsa uera sint quæ ab alijs dicuntur, siue de Regis dolore, qui ob exlium festis illis præcipuis Iudæorũ minimè interesse potuerit, siue de crudeli ab Assyrijs in Babylonẽ captiuitate, om̃ia nihilominus illis umbra fuere, nobis ueritas. Omissis igitur umbris, ueritatẽ amplexemur. Haud nos quidem præterit, quomodo Dauid in omnibus fermè Christũ præfigurauerit, illiusq; uitæ typus fuerit: captiuitas uerò illa celebris Iudæorũ, humani generis portendebat captiuitatem: quam hîc nimirũ à Dei filio defleri uideo, atq; propterea æternã desiderari patriã, cuiq; per fidem anima atq; amorẽ unita, perlanguescens suspiransq;, cùm nihil aliud suis in angustijs præter tenebras ac mortẽ uideat, audiatq; in ipso etiam ecclesiæ diuersorio à multis sibi nõ absq; improperio dici, ubi est Deus tuus? suum aperit desiderium, & flens ingemiscensq;, quanto ualet affectu clamat: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Aiunt rerum naturaliũ scriptores, ceruos natura calidissimos serpentiũ carnibus interdum uesci solitos, quãobrem æstu, sitiq; perenni cùm ferè semper, tum maximè à canibus agitatos affici, proindeq; summa celeritate atq; appetentia, cui comes sit clamor, ad aquas ferri. Vnde sic uertit Fel. Quemadmodum ceruus uociferat super inundationibus aquarũ. qui seipsum exponens, præ desiderio, inquit, clamat propter inundationes aquarũ, hoc est, ut inueniat. sic ille. Alius uerò glocitat, interpretatur, quòd illa propria ceruorũ uox sit: alius item, mugit: Paraphastes autẽ, anhelat. Quæ quidem omnia permagnũ bibendi desideriũ præ se ferunt. Volens igitur spiritus animas erudire, quàm ardenti attolli debeant affectu in Deum, eiusq; religionẽ, illas animanti huic sitibundo, omnisq; moræ impatienti comparat. Et certè non uideo cur anima tota, quanta est, diuina perspecta in se bonitate, ac gratiarũ inundatione, ex amore, desiderioq; amorẽ saltem rependendi nõ comburatur. Excelsas enim illas, æternasq; diuini amoris contemplationes, in quibus degustandis toti intenti esse deberemus, frigidis, utinam nõ turpibus, occupati curis, uel nunq̃ gustamus, uel gustatas miserè fastidimus. Contenti enim aliquando nostris, nescio quibus, non penitus à iustitia, ut uidetur, abhorrentibus cogitationibus, aut præscriptis ritibus, nihil ultrà quærimus. Ex quo sanè ignauiæ genere illa, à quibus perpetua ueluti cruce impetuntur boni, rerũ monstra emergere cõtinuo nostro mœrore cernimus, nempe superbiam, arrogantiam, bonorũ morum iuxtà & hominum

A num contemptum, odia, simultates, persecutiones, discordias, cupiditates, atq; horum omniũ altricem ambitionem. Quæ, oro, respublica? quod regnum? quæ regio? quæ religio ab huiusmodi deuastata feris diutius perstare poterit? Hæc quidem, atq; horum similia secum reputans anima, simulq; tanquam uenenatos angues, aut canes uenaticos exhorrescens, fugiensq;, ad aquas haud amplius cõtradictionis, sed pacis & quietis, hoc est, ad suum Iesum, ad suum amatum, qui in uate illo clamat, Omnes sitientes uenite ad aquas, quanto potest cursu confugit. Fastidit planè omnia, imò uerò etiam pertimescit quæcunq; germanum religionis candorem dehonestare uidentur: fateturq; sese non aliter Deum, in quo omnis inest tranquillitas, sitire, atq; solet ceruus siti ardescens anhelansq;, fontium aquas appetere. Quod quidem desiderium ita exprimit Paraphrastes: Quomodo ceruus anhelare solet ad riuulos aqua plenos, ita anhelat anima mea ut perueniat ad te.

Sitiuit anima mea ad Deum fontem uiuum. Quando ueniam, & apparebo ante faciem Dei?

Nullus, quod sciam, Græcorũ Hebræorumq; uertũt, fontem uiuum, sed, fortem, ut diuus uertit Hieronymus: seu, uiuentem, ut alij: seu etiam, ualentem, ut Paraphrastes. Vicinitas enim literarum hunc peperit errorem, si tamen error dici debet. Nam ea animæ hîc, ut uides, æstuantis mens est, quò omnibus diuulget, qualiter rebus iam demũ omnibus, quamuis in mundo conspicuis & honoratis, in quibus tamen maxima reperitur debilitas & miseria, contemptis, ad illum, qui planè fortis est, uitaq; illa præditus, quę condita omnia suum in statum conseruat, ac uiuere facit, confugere expetat, flagretq; desiderio penè intolerando. Quod quidem ut magis exprimat, sitiuit uerbo usa est. Sunt enim quę- B dam cœlestium quoq; rerũ desideria, sed absq; siti tamen, frigida nimirũ, ac sine ullo animi ęstu & ardore. Hi quidem qui tardis huiuscemodi ac torpidis afficiũtur motibus, rarò imò nunq; perfectum uitæ genus assequunt, execrabile uerò nonnunq; ac turpe. Siti igitur opus est, & ea quidem ardenti, ad assequendam iustitiam illam, qua adepta, aut saltem sitibundè concupita, is qui siti afficitur, beatus à Christo nuncupatur: qui ut sanè se unicum esse fontem, in quo sitis omnis sedari posset, ostenderet, clamabat: Qui sitit, ueniat ad me. Nam qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum. O fidem uerè bonorum omniũ conciliatricem. Quid miser hîc dicam? Da mihi domine hanc aquã, ut non sitiam amplius. In hoc quidem æstu, ni opituleris, pereo. Tu, qui Deus fortis es, ac fons uiuus, mihi imbecillo, ne in me præualeat mũdus & mors, subueni. Te sitio, te concupisco, te uolo: sed tua absq; gratia, nec mea uera est sitis, nec bona concupiscentia, nec recta uoluntas. Quandiu enim miserrimo hoc in statu uitæ sexcentis uitiorum errorumq; nodis constricto, durabo? Quando ueniam? quando, inquam, apparebo ante faciem tuam? qua uel semel conspecta, meus plenissimè refocillabitur animus, reuiuiscet spiritus, cor iandudum innumeris concupiscentiarũ telis transuerberatum exanimatumq;, uitam recuperabit, mensq; ab erroribus liberabitur, ac meus in te totus cõmigrabit amor ac uoluntas. Facies hîc Dei, uera de illo est notio: quam sanè perfectè in hac uita habere non possumus: uerùm in æterna patria, in qua tota nostra posita est beatitudo, ac motuum omniũ animorũ quies, perfectissimè obtinebimus. Cæterum diuersa à nostra nonnullorum ex Hebræis litera, diuersum parit sensum: legunt enim, Quando uidebor? seu, quando aspiciar? Quare sic uertit Paraphrastes: Quando mihi continget, ut intromissus ad te aspiciar placido uultu tuo, qui nunc ob peccata scilicet mereor intuitu conspici irato? Vide porrò quomodo anima siti undequaq; fruendi re sua amata exæstuet, fermeq; insaniat: non contenta enim eorum, quæ ad sui desiderij significationem locuta est, alio accumu-

C lat, redditq́ rationem cur tam ardenter cupiat dissolui, & esse cum Deo.

Fuerunt mihi (inquit) lachrymæ meæ die ac nocte, dum dicunt mihi quotidie, ubi est Deus tuus?

Sunt multa in terris quæ pias affligunt animas, uerùm illud in primis, cùm quid in Deum, eiusq́ honorem ab improbis malè dictum aut factum audiunt. Honos porrò Dei est, si in eius non desint Ecclesia, qui uel in medio ipso persecutionum igne atq; ardore, totam spem suam in illo habere præferant, & propterea nullius hominis, quos penè omnes aut fallaces, aut ad subueniendum oppressis frigidos & uident, & experti sunt, opem implorent. Id igitur spei genus mundo insolens, ac planè incognitũ, à profligatis animis rideri solet, uel eò maximè, si occulto Dei iudicio, iustissimo tamen, ex probis quempiam diutius, quàm uelle uidentur, in aduersis sese torquere conspiciunt. Vnde illa impijssima auditur uox, Vbi est Deus tuus? ubi ille, cuius auxilium tam tibi certum forè prædicabas? dormit sanè, aut tuas nõ curat nugas. Quid hîc agat anima, dum hæc tam nefanda audit, nec tamen interea sibi cœlitus opem ferri sentit? nõdum enim perfectè expolita uisa est æterno patri. Suam itaq; solatur confusionem lachrymis ac suspirijs. Causa, inquit quidam, piæ animæ lachrymarum est, insultatio iugis prauorum. Non sic quidem dirè ferro transfoditur corpus, quàm anima crebris illis improborũ insultationibus, quæ in contumeliam cedunt Dei, tota, quanta est, transuerberatur. quare cùm nihil aliud se posse cernit, non secus auidè in lachrymas resoluitur, illisq́ oblectatur, atque alij solent fame coacti pane. Solet enim huiusmodi quis affectus dolore, & qui iam penitus ex his, quæ turpiter tum dici tum fieri à scelestis uidet, fessus est, angulo quopiam secretiori delecto, sese, ne uideat, ne audiat, ne centies in die una ob religionis zelum sibi mori contingat, abdere: ubi ad Iesu pedes prouolutus, non iam quidem liquido aut confidenti, ut solitus erat, affectu, suum compellat amatum, sed destitutus prorsus Eliæ more uiribus, totus in lachrymas resoluitur, nihilq́ dicens, omne illud cellulæ silentium amarissimis interturbat suspirijs, non absque spe tamen. Proinde additur:

D

Hæc recordatus sum & effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usq; ad domum Dei, in uoce exultationis & confessionis sonus epulantis.

Sic enim integrè continuant hunc uersum Hebræi, & est sensus, summaq́ omnium horum uerborũ atq; intelligentia: Ego qui olim, cùm contra me admodum sæuirent improbi, uidebam purissimũ tuum cultum ac religionem à quorundam tyrannide fœdari, planeq́ excindi, uerebar equidem ne tandem tuis de stitutis aris, sacrisq́ abolitis ritibus ac ceremonijs, ego quoq; unà à iustorũ consortio, quæ tua uera est Ecclesia, secluderer: uerùm cùm mihi eorum in mentem uenit, quæ iam tuis pollicitus es cultoribus, continuisq́ non cessas repetere monitis, memet reuoco, à mœroreq́ animi, tanq̃ à tristi somno experrectus, meam melioribus in recensendis annis dilato animam, quæ nimio ex dolore ac tædio constricta prorsus indurauerat: meq́ ipsum item consolans, spero fore, quòd ex infinitis meis calamitatibus in reformatũ tui sanctissimi cultus statum, sanctorumq́ consortium aliquando illo cum gaudio remigrem, quali dies festi peragi solent. Dei tabernaculum, & id admirabile, ecclesia est: seu, ut inquit Augustinus, fideles sunt: & est tutus ille fidei sinus, ad quem qui confugit, tutiorem degit uitã, quàm qui in munitissima tum fossa, tum uallo atq; arce sese tutatur. Etenim in ipso (ut sic loquar) æterni patris corde fixas habet radices, unde tres illæ inclytæ sorores, spes, fides, & quæ his maior est, charitas, ad nos tenuissimo misericordiæ uelo inumbratæ prodeũt. Cùm igitur te in Dei tabernaculo per fidem collocatũ sentis, ingratus nimiũ es, si aliud expetis confugiũ. Cæterũ, Transibo cum

cum numero, uertit Fel. quò magnã mortaliũ copiam, ſedatis Eccleſiæ perſecu-
tionibus, ad Deũ reuerſurã, quę à pietate, ob animi deſperationẽ omnino deſci-
uerat, intelligas. Durũ quippe id eſſe uidet̃, cùm res nobis charas, ut eſt honor
Dei, eiuſq́ꝫ cultus ac religio, ab improbis, & his quidem nõnunq̃ꝫ miniſtris deua
ſtari cernimus, neqꝫ ulla alia à nobis, qui abiecti ſumus & irriſi, expectat̃ tutela,
aut ſubſidiũ, præterq̃ꝫ lachrymarũ. Sed illud durius, cùm ille qui in Dei eccleſia
iudicandi munus ſibi ſumit, idem ipſe accuſator efficitur, actor inſuper & carni-
fex. Porrò quòd ait ſe tranſiturũ ad ædes Dei ſacras in uoce exultationis & con-
feſſionis, ſoni'ꝫ epulantis, ad antiquũ alludit Iudæorũ ritum, qui templum in-
greſſuri uarijs utebantur cùm ornamentis, tum cantibus & harmonijs, indicijs
ſanè maximi gaudij multitudinis & lætitiæ. Quod uerò tripudium futurum ſit,
qui cantus, quæ ſymphoniæ, quæ epulæ ſuauiſſimæ ac lautæ, quæ in diuinum
effuſio amorẽ eorum, qui æternã ingreſſuri ſunt Hieruſalem per Dei miſericor
diam, puræ caſtæq́ꝫ tantummodo nouerunt mentes: quapropter omnis illis eò
perueniendi mora difficilis uidetur, atqꝫ amara. Cùm tamen ſic ſe res habeant,

Quare triſtis es anima mea, & quare cõturbas me? Spera in Deo,
quoniam adhuc confitebor illi, ſalutare uultus mei, & Deus meus.

Quid me tam dirè perturbas ô anima mea? Quid cogitationibus meam æquè
frangis quietem, ac ſi res tota funditus exciſa eſſet? Non eo quidem res ſpiritus
ſe habent modo, quo mundi & carnis: hæ enim tum maximè perlabunt̃ atqꝫ oc-
cidunt, cùm magis florere uident̃: illæ uerò contrà caſtiſſimo quodam præſti-
gio humanos fallunt arbitratus ac iudicia. Eas ſanè in terris preſſuras ſubire ne-
ceſſe eſt, attamen dum perditas illas omnino eſſe ducimus, feliciter emergere ui
demus, tuncq́ꝫ uerè uiuunt cùm exangues uulgò reputant̃. Quorſum igitur, ô
mea anima, triſtis es, atqꝫ intra me tumultus excitas? an tuæ ſolitæ in Deũ fiden-
B tiæ immemor iam facta es? Si rectè iudicas, nihil eſt in mundo quamobrem tur-
bari debeas. Spera, ſpera in Deo, in quo certa eſt ſalus, in cæteris uerò rebus ua
na & incerta. Venient profectò dies, in quibus iucundiſſimas illi, qui mihi ſalu-
tem attulerit, agam gratias, cunctaq́ꝫ in me collata diuinitus beneficia illi liberè
accepta referam, qui haud multò pridem propter perſecutionũ acerbitatem ac
tenebras, circa ueritatis lucem, tanq̃ꝫ ad lucernam papilio, cæcutiebam. Saluta-
re uultus mei, Hebræi reddunt, ſalutem uultus tui: ſeu, ob auxilia faciei ſuæ illũ
celebrabo. Quanquis ex Hebræo, ſalutes magis aut ſaluationes uertẽdum erat, quàm
ſalutẽ. & eſt ſenſus: Veniet tempus quando ego impauidus Deo propter opem
& ſalutem multis mihi modis allatam, oſtenſamq́ꝫ à beneuolo ſuo uultu atqꝫ a-
ſpectu, fauoris nimirũ teſte ac uadimonij, gratias agam. Solent enim, quod aliàs
quoqꝫ diximus, hi quorum noſtram intereſt leuare miſeriam, è uultu, cuius ani
mi erga nos ſint, ſignificare. A truci quidem principis aſpectu atqꝫ irato, quid
pacis tuis in calamitatibus ſperare audes? ab hilari uerò, atqꝫ in te facili & iucun-
do quid non boni? Vnde illud iam omnibus palàm factum eſt, quòd cùm Deus
noſtris in miſerijs nobis opitulatur, eum nos beneuolo intueri uultu aſſerimus:
cùm nõ ſubuenit uel centies interdum inuocatus, toruo & iracundo. Cæterũ ſi
cui noſtra magis arridet litera, is ſuus erit ſenſus: Erit enim aliquãdo cùm amo-
to metu, recuperataq́ꝫ ui ſpiritus, Deo cantabo, atqꝫ eius nomen ob ſalutẽ meo
uultui exhibitam celebrabo: uultui dico, nuper ob mœrorem deſperationemq́ꝫ
deiecto, humiq́ꝫ defixo, nunc uerò exhilarato, atqꝫ ad cœlum uſqꝫ, uti forma ſub
limis eſt, liberè ſeſe attollenti. Vide quomodo perfectiſſimi quoqꝫ uiri multis ua
rijſq́ꝫ, interdũ etiam uſqꝫ ad deſperationẽ animi, curis exagitari à Deo ſinunt̃. Id
licet ſcimus, abnuimus tamen, quantũq́ꝫ poſſumus, cum hoſte congreſſionẽ de
trectamus. huius nempe erroris, in orbe penè uniuerſo dñium habentis, cauſa
eſt, fidei inopia, atqꝫ erga dei religionẽ torpor & ſuperſtitio. Porrò, Deus meus,

C sequenti uersiculo connectunt Hebræi, hoc modo: O Deus meus. anima mea depressa est super me, propterea memor ero tui de terra Iordanis & Hermonim à monte Mizahar. quem noster interpres sic reddidit:

Ad meipsum anima mea turbata est, propterea memor ero tui de terra Iordanis & Hermonij à monte modico.

Est cõtinua uiri iusti suã enarrãtis ærumnã, series, spe tamẽ in Deũ minimè abiecta. Ad me conturbat̃, inquit August. quæ ad Deũ reficit̃: nõ enim mihi firmitas, uel spes in me, ideo nunq̃ præsumo de me, sed sperabo in Deo. Stulta profectò anima illa est, quę in se aliquid esse somniat, quo niti admodũ debeat. Vis ne tibi Deũ iratũ cõciliare? dic cũ propheta, Humiliatus sum usquequaq; dñe: alioqui tua, nescio quę, in rebus spiritus, cõscientiæq; ratiocinatione cõputans, diuinæ derogas gratiæ, quicq̃d tibi, q̃d tuũ nõ sit, assignaueris. Super me, uertit Fel. anima mea depressa est. Idem fermè doctiores ex Hebræis alij, hoc est, deiecta, planeq; humiliata. Euthymius uerò, In meipso, exponit, id est, nemine alio mœrorẽ hũc meũ sciẽte: quò sanctæ animę prudentiã intelligamus. Nihil eñi fœdũ, nihil turpe, nihil effœminatũ, aut, in medio ipso quoq; tentationũ tumultu, incõsultũ agitur ab anima diuino semel affecta timore. quassari quidẽ potest, uinci aũt difficile. Quis uerò sit sensus huius uersus, à Paraphraste elegãtissimè exprimitur. Mi Deus, inquit, anima mea cruciat sese intra me, nec habeo quo me cõsoler, nisi recordatione beneficiorũ patribus nostris exhibitorũ iuxta Iordanẽ, & à Mithzar usq; ad montẽ Hermon. Mos is erat antiquis Iudæorũ patribus, quò sua magis Deo probarent uota atq; orationes, quoq; suas in quibus uersabant̃, mitigarent angustias, antiqua Dei beneficia memorare, illisq; quodãmodo obijcere, tanq; eadem, quæ patribus tum promissa, tum data essent, sibi deberentur.

D Vnde illa est præclara Salomonis oratio in templi dedicatione, in qua inter cætera illud quoq; legitur: Dñe Deus Israël, qui custodis pactũ cum seruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo: qui præstitisti seruo tuo Dauid patri meo quæcũq; locutus fueras ei: & quæ ore promisisti, opere cõplesti, sicut & tempus præsens probat: nunc ergo, dñe Deus Israël, imple seruo tuo patri meo Dauid quæcunq; locutus es. Hunc igitur seruat morẽ uates, atq; anima illa, quæ modò suas quærens solari calamitates, præclarissimas quasdam, in antiquorũ patrum gratiã factas per Deum, operationes cõmemorat, remediũ nimirũ maximopere salutare ad suscitandam spem in Deũ, quæ in aduersis nõnunq; frigere solet, planeq; obnubilari. Quia, inquit, meis in ærumnis ac persecutionibus penè animo destituor, propterea memor tui ero de terra Iordanis & Hermonij à monte modico. Nulli dubium esse debet de mirabilibus hìc sermonẽ fieri, quæ Deus olim pugnãdo operatus est pro populo suo ad Iordanẽ, mõtemq; Hermoniorũ, prope Bassan, aut ad montẽ modicũ, seu Mizahar, quem quidam putant in regione Seon regis Amoreorũ situm esse: alij uerò, quid sit mons iste, ignorari etiam ab ipsis Hebræorũ eruditioribus asserũt. Hermon porrò mons trans Iordanẽ situs est, in quo, cęterisq; illius regionis montibus iam antea regnauerat Og rex Basan: quo deuicto tota illa regio in possessionẽ Rubenitis, Gaditisq; cessit. Vtut se res habeat, ex Hebræo sic posset reddi: Propterea memor ero tui propter terram Iordanis, & Hermoniorũ, & mõtis modici, seu Mizahar. Illud quidem pro comperto esse debet, mirandas quasdam operationes, quę partim nobis per scripturas patefactæ sunt, partim uerò nos fugiunt, illis in partibus per Deũ in populi sui fauorẽ gestas esse: & quarũ hìc uates, seu populus in Babylone afflictus recordabat̃, nosq; cum ipsis, sed altiori quodam rerũ gestarũ mysterio. Scimus enim quid in Iordane per Christũ in nostri gratiã actum sit. Scimus quid Hermon iuxta Iordanis fluenta positus, quem anathematizationẽ interpretat̃ quidam, & quẽ uult modicũ illũ esse mõtẽ, quẽ Hebræi Mizahar uocãt, portendat.

Ante-

A Anteq̃ enim quis mysticũ hũc Iordanẽ, in quo omnes peccati ſordes abluunt̃, ingrediat̃, ad illiusq́; undas per Chriſtũ purificatas deſcẽdat (Iordanis enim deſcenſio eſt) prius illi proximus radendus eſt Hermõ: hoc eſt, ſuæ ſunt prius deteſtandæ uitę cõſuetudines & mores. Anathematiza te, inquit Auguſtinus, diſplicẽdo tibi, ut placeas Deo. Quàm uerò admiranda ſint illa quæ quotidie in ſui populi cõmodũ operat̃ Chriſtus in ſacro hoc purificatoq́;, & uerè diuino eccleſię fonte, & in mõte modico, nõ eſt mẽs, nõ animus, nõ intellectus, qui exprimere ualeat, adeò ſtuporis plena ſunt om̃ia, captũq́; humanũ excedẽtia. Memorare ea quidẽ noſtrã ad cõſolationẽ, atq; admirari poſſumus, intelligere autẽ neutiq;. Nã certè cũ illa attẽtiori perueſtigare nitimur animo, ô Deus, tum clarè cernimus, quòd

Abyſſus abyſſum inuocat in uoce cataractarum tuarum.

Verũ alio exponendus eſt ſenſu uerſus. Abyſſum hîc uocat anima calamitatẽ atq; infortuniũ. Aquas em̃ imperuias, profundas, cõfuſasq́; abyſſum appellãt: ita calamitatis interdũ, illiusq́; maximè, cuius acerbitate ſpiritus ſolet humanus cõcuti uehemẽter, ac labefactari, neq; origo, neq; modus, neq; quò omnino tendat, à quoq; ſciri poteſt. Et cũ ex una emergere (ueluti hi qui in contortã aquarũ uorticẽ delapſi, & manibus, & pedibus, & toto deniq; enitunt̃, quo exeãt, corpore) contendimus, en alia parata eſt ſubitò, adeò ut calamitas calamitatẽ accire, ſecumq́; trahere uerè ita dicat̃, quemadmodũ abyſſus abyſſum inuocare, ſibiq́; aſciſcere, à uate ſcribit̃. Vellem, inquit, cõtinuo tanq; obtutu eorũ omniũ quæ memoraui, effigiem ob oculos habere: ſed infortunia ita infortunijs agglomerant̃, ut planè altiſſimã aquarũ abyſſum uidere mihi uidear aliam ſibi abyſſum, ruptis cœli canalibus, aſſociaſſe. Metaphora enim ſumpta uidetur à diluuio illo memorando Noë, in quo legitur cataractas cœli fractas, quò intelligas uim omnẽ imbrium tum erupiſſe. Nam cataractæ, aquæ illæ ſunt, ut alia earũ omittam ſignifi-
B cata, quæ ex alto tam pręcipitanter ferunt̃, ut ruere potius dici queãt, quàm fluere. Loca quoq; ipſa, è quibus aquæ illæ exeunt, uel per quæ tranſeunt, cataractæ appellant̃. quare non abſq; ratione, in uoce canaliũ tuorũ, uertunt nõnulli. Cæterum nemo iam homo eſt qui ignoret, aquas, aquarúmue inundationes, aduerſa in ſcripturis, atq; infortunia, haud raro prætendere.

Omnia excelſa tua, & fluctus tui ſuper me tranſierunt.

Hic uerſus cum ſuperiori unus eſt Hebræis: & eſt eorũ, quæ de abyſſis, aquarumq́; irruptione dixit, interpretatio, quas ab excelſo Dei habitaculo, hoc eſt, à diuina prouidẽtia effluxiſſe narrat. Clamat Eſaias: Cataractæ de excelſis apertæ ſunt. Inde porrò eſt, quòd anima in tentationũ confuſione ac ſtrepitu poſita, ſimulq; à prauorũ hominũ iniurijs laceſſita, id oneris, ærumnas, calamitates, miſerias, fluctus, procellas, & tandem excelſis euulſas è cataractis abyſſos, ut hîc uides, appellat. Alio in pſalmo ſic orat: Saluũ me fac Deus, quoniã intrauerunt aquæ uſq; ad animã meã. Et hîc quoq;, ut uertit Fel. omnes undæ tuæ, & fluctus tui (tentationũ ſcilicet) ſuper me tranſierũt. Mi lector, hæc fermè ſunt remedia illa, quæ proficienti animæ, ne inſoleſcat, à cœleſti adhibent̃ medico: & quæ nemo, præter illũ qui exercitatos habet ſenſus, ut inqt Paulus, uerè nouit, in hisq́; delectat̃, atq; ex his in ſpiritu coaleſcit. Animalis quippe mens atq; animus uix hæc preſſe per tranſennam intuet̃: nõ percipit enim quæ Dei ſunt: nam in ſpiritu examinant̃. Qui uerò in ſpiritu ambulant, hæc & ſimilia perpeti, amplectiq́; pro diuina tutanda iuſtitia parati ſunt. Non uult enim Deus ſuæ religioni addictos tardo uti ocio: ſed negocioſo quodã uitæ genere, ac pugnaci, illos cõtinuè exercet, indurat, experit̃. Tantũ uerò abeſt ut eos indefenſos relinquat, ut etiam in medijs ipſis aduerſitatũ fluctibus, miris inauditisq́; ſoletur afflatibus atq; inſpirationibus, quarum radijs illuſtrati perſuaſum abſq; dubio habent, quòd

In die mandauit dominus miſericordiã ſuam, & nocte canticũ eius.

C Dies in sacris literis pro secundis aliquando, fortunatisq; uitæ successibus ac
cipi solet: nox uerò pro contrarijs, turbidis, & ęrumnosis. Quare memor Esaias
illorum quæ passus fuerat, aiebat: Anima mea desiderauit te in nocte. Hac enim
cùm quis ex piorū numero premi cōtigerit, ualdeq; offusis circunquaq; tenta-
tionū tenebris obfuscari, nil nisi caliginē, obscuritatē, ut in nocte fit, metumq; ui
dere aut cogitare idoneus est. Quò se uertat? In mentē quippe ueniūt præteritæ
uitæ scelera: atq; propterea nox illa terrifica iudicij, de qua Zacharias, Vidi, in-
quit, noctem. Pauet interim, atque hoc magis tristitia, desperationeq; obruitur,
quò se solummodo intuetur. Ad dominū igitur eiusq; uerbum, quod diem, au-
roramq; sancti Dei uiri appellare consueuerunt, confugiendū erit: hoc est, eate-
nus patienter Dei manus toleranda erit, quatenus illi, qui nostram, siue in die,
siue in nocte uersemur, melius quàm nosmetipsi, salutem curare est solitus, ui-
sum fuerit. Scit enim cœlestis pater, quid opus sit nobis. Tantū illud cauēdum,
ne ob diram diutinamq; infortuniorū acerbitatē, animū despondeamus. Bene-
dicam, canit uates alio in psalmo, dominum in omni tempore. & hîc quoq; ferè
idem: In die, inquit, mandauit dominus misericordiam suam, & nocte canticū
eius. hoc est, ut reddit Paraphrastes: Pulsis malorū tenebris in die, dominus de-
creuit misericorditer agere nobiscū. quare neq; hac quidem tribulationibus ple-
na nocte à laudando illo cessabimus. Carmen enim in laudem illius scriptum, &
precatio ad Deum omnipotentē, & uitæ autorē, semper erunt in ore mihi. hæc il
le. Sic Hebræi totum integrū uersum legunt. Vnde Fel. adeò & cæteri Hebræo
rum interpretes hoc ferè modo uertūt: Per diē mādabit dñs misericordiā suā, &
in nocte canticū eius mecū, oratio Deo uitæ meæ. Postea aliū ordiunt uersum:

Dicam Deo, susceptor meus es tu.

Sed de nocte aliquid alio prius sensu, de quo tamē alio me in psalmo scripsisse
D memini. Quotidie, inquit quidā interpres, hoc est, cōtinua ueluti serie temporū,
cōmendat dñs bonitatē suā, ideo omni nocte laudē Dei uiui canam. Ex his qui-
dem cùm mihi in mentē uenit ordinationis illius, quam Dauid in libro uerborū
dierū promulgauit dicens: Leuitæ stent manè ad laudandū, canendū, confiten-
dumq; dño, similiterq; ad uesperā, cogor aliqua cū experientia asserere, tempus
illud noctis, quod concubiū uocant, ad hæc crepusculū, sanctis priuatim preca-
turis maximopere inseruire. Eo enim horarū momento cùm sileant omnia, cō-
coctusq; sit stomachus, ac sedati seu potius euaporati humores noxij, mens ad di
uina contēplanda experrectior redditē: & si quid perdiu ob tumultus, strepitusq;
assiduos, quos audit, in cœlestibus rimandis rebus, seseq; excutiendo, torporis
atq; ignauię cōtraxerit, tunc in quiete illa profunda abstergere nititur, ac querit
tantillū duntaxat temporis suo cum sponso colloquendi sibi concedi. Quantu-
lumcunq; tamē illud sit, in suspirijs totū, atq; ab amore fideq; profectis singulti-
bus & lachrymis, plerunq; nihil dicens aut petens, impendit. Vnde haud imme-
ritò quidem solis radios suas interturbasse contemplationes sanctissimus quidā
conquestus est senex. Hinc porrò à probis laudatus mei instituti hominib. mos
est, hyberno maximè tempore, ut peractis de more laudibus matutinis, unus-
quisq; secretiori aliquo in angulo semotus, aut obscuriores ad aras prostratus,
uel, quod magis placet, cellulæ secretorū cum Deo colloquiorū consciæ occlu-
sus, mediam ex patrum præscripto, quasiq; precariò, horulam diuinis impen-
dunt meditationibus. Qui uerò ardentiori sunt spiritu, media illa non contenti
hora, longius in sponsi sinu cōmorantur. Sanctissima profectò ista est consuetu
do, & quæ uel sola ad expungenda quotidiana uniuersæ congregationis, ne di-
cam orbis, errata, idonea sit. Alioqui certè non uideo, quamobrem remotis à re
ligiosorum cœtibus simplicium mentium orationibus, diutius consistere ua-
leant. Quare ob multa quæ absurda, utinam nō impia, in mundo fieri conspicio

deter-

A deterritus, siue in die, siue in nocte mihi uiuere contingat, perpetuo ueluti clamore, dico Deo, dicamq́ in posterum, susceptor meus es tu. Alij ut libet, suum quo nitant bonū, diuitias dicāt: alij honores & magistratus, artes alij, cauillationesq́ humanas, quibus rebus omibus fulti timorē sibi potius, q̄ spiritus fauorē, uulgoq́ reuerentiā ac dilectionē conciliare putant: ego interim dicā, Deū meū omne bonū esse, meū robur, meā, cui fidere debeam, uirtutē. Cùm is sim igitur, qualem tu me esse uoluisti, hoc est, cùm totus à te, per te, mi Deus, pendeam, nec quicq́ quietis usquam esse præterq́ in te, ac per te, & credam, & prædicem,

Quare oblitus es mei? & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

Quare semper est, unde mihi semper lugendū sit? Quare me semper obterit inimicus? quare tandiu impunè tuū in seruū debacchatur? Ero'ne semper hisce in lamentis occupatus? Erit'ne unq́ ut expeditius tuā uidere queam præsentiā, uultumq́ illum tuū desiderabilē, cuius aspectus tota mea est felicitas? Quando, ô uitæ meæ autor, erit ut in cōspectu cōcilij lætus obambulem, idcirco quòd dignus inuentus sim, qui pro nomine tuo cōtumelias subeam? Ex Hebręis quidā uertunt, Quare ater, seu pullatus ingrediar, dum coartat hostis? Omnia quippe hæc mœrorem denotant maximū: qui quidem ut clarius pateat, quoddam tanquam auctarium addit:

Dum confringunt̄ ossa mea, exprobrauerūt mihi inimici mei, dum dicunt mihi per singulos dies, ubi est Deus tuus?

Ita ab Hebræis, & rectè quidem, integer legitur uersus, cuius ea est summa ac sensus: homini diuini honoris percupido omne tormentorū genus, quod corpori uel à sæuissimo carnifice adhiberi potest, sed illud in primis, quod uidetur omniū maximū, cùm secantur ossa, tolerabilius fore, quàm cùm audit sibi à procacibus insultatoribus cum irrisione obijci, Vbi est Deus tuus? Quæ sanè exprobratio nō tantū ad illius cōtumeliam, qui illa afficit̄, cedit, quantū Dei, qui quodammodo stupiditatis & sæuitiæ in nō subueniendo suis, etiā millies interdum inuocatus, ab improbis accusat̄. Vnde impudentissima quondā illa Iudæorū de Christo cruci affixo audita fuit uox, Saluū nūc faciat eum si uult. Quare sic reddit Paraphrastes: Tolerabilius foret mihi si gladium adigerent in uiscera mea, q̄ impias cōtumelias audire ab inimicis meis dicentibus assiduè cum risu, ubi nūc est Deus ille tuus? hoc est, quē tam ardenter inuocabas, quemq́ tibi nō defuturum asseuerabas? Fel. uerò sic: Cum gladio in ossibus meis opprobrio affecerūt me tribulantes me, dum dicerent ipsi mihi quotidie, ubi est Deus tuus? Quorū uerborū is erit sensus: æquè enim me opprobrio affecerūt hi qui me persequuntur, dum in me insultantes iactitarent, ubi est Deus tuus? ac si mea gladio traiecissent ossa. Nostri autē interpretis litera, unà cū græco, eum præ se ferre uidet̄ sensum, quē ponit Euthymius meę professionis monachus: sed ante eum Augustinus, qui sic ait: Quasi ossa frangunt̄, dum uirtus patiētiæ affligitur, quod irrident mali. hæc est exprobratio illa, dum dicitur mihi, ubi est Deus tuus? uel nullus est, uel de te nō curat. hæc ille. Euthymius uerò sic: Contritis nimirū ossibus meis ob tam graue onus seruitutis, ob uerbera, ob plagas (per ossa enim uires intelligit) irridebant me inimici mei, illud mihi semper obijcientes, ubi est Deus tuus, qui te eripiat & liberet? Verū quia diuina bonitas haud diutius, quàm ferre possunt, suos sinit ab aduersa exagitari fortuna, idcirco post lōga, quæ in psalmo legimus, lamenta, iam tandem se recipit anima, seseq́ consolatur, idem dicens quod superius:

Quare tristis es anima mea, & quare cōturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi salutare uultus mei, & Deus meus.

Cui gloria sit, laus, honorq́ in seculorum secula, Amen.

C

PSALMVS DAVID XLIII.

IVdica me Deus,& diſcerne cauſam meam à gente non ſancta,
ab homine iniquo & doloſo erue me.

Hebręi hunc pſalmũ eiuſdem argumenti cum ſuperiore abſq; titulo
legũt. Videt̃ enim (iudiciũ meũ ſimpliciter profero) ea eſſe oratio, quã ſuprà pol
licitus eſt, dicẽs: Apud me oratio Deo uitæ meæ. Oratio igitur hæc plena eſt fi
duciæ in Deũ, ita ut diuinũ iudiciũ alioquin inexorabile & ſeuerũ, æquiſſimũ ta
men, appellare uideat̃. Adeò multũ eſt ſyncera uiuere conſcientia, nec admodũ
angi & torqueri, ſi bonos improbis à deo permitti uidere cõtigerit, poſteaq̃ iam
parte aliqua ſaltẽ ſpiritus imbutis cõpertũ eſt, Dei ſeruos crucis dolabro expo
liendos neceſſariò eſſe, ſed eouſq; tamen ne toti in perfidorũ manib. relinquant̃:
hi enim in corpora, artusq́; moribundos, famã quoq; ac nomẽ ferocire poſſunt,
in animam uerò, in uoluntatẽ, in arbitriũ, imperiũ nõ habent. Quare illorũ iræ,
exilia, tormenta, & ſi quid dirius eſt, ut ſunt oblocutiones, detractiones, calum
niæ, fictæq́; delationes & maledicentiæ, ridenda ſunt magis q̃ timenda. Expul
ſo enĩ aliquo ſua ab urbe & patria, quid ultra hęc? Hem paruã tyrannorũ ditionẽ.
Atqui ut uerißimũ prorſus ſit hunc pſalmũ à uate, ut nõnullos aſſerere uideo, il
lis fermè cõpoſitũ diebus, in quibus totũ penè regnũ cum filio in ſe conſpiraſſe
uidit, Achitophelemq́; illum perfidũ, quẽ hîc hominẽ iniquũ & doloſum appel
lat, totius cõſpirationis autorẽ extitiſſe; uerior tamẽ interpretandi ratio eſt, ſi ad
Chriſtũ, cuius typus rex ille fuit, pſalmi ſenſum referamus, qui cùm in terris no
biſcum cõmoraret̃, nihil nõ tum à Iudæis, tum à gentibus incõmodi paſſus eſt:
modò uerò immortalis factus, ſummaq́; potentia inſignis, ac uirtute, ab uniuer
ſo fermè orbe ſuis in membris impugnat̃. Et quia mẽbra ipſa adeò iam maligno

D rum hominũ iniurijs, tum dæmonũ inſidijs atq; ictibus attrita ſunt, ut uix reſpi
rare, aut hiſcere audeãt, nedum apertè loqui quod ſentiũt, aut diuinũ cõpella
re iudiciũ, ipſe benigniſſimus ſubintrat Chriſtus, cui maxima ſemper fuit de mi
ſeris cura, & ſic pro me, qui omnino infans ſum, patrẽ alloquit̃: Iudica me Deus,
& diſcerne cauſam meã de gẽte nõ ſancta, ab homine iniquo & doloſo erue me.
Tantũ hîc abeſſe puto ut uir ſanctus ſua oret à Deo diſcuti peccata, ut id etiam
quantũ poteſt fugiat; quippe qui minimè ignoret q̃ periculoſum ſit cum deo in
iudicio uelle cõtendere; uerũ illud rogat, ſuã ab impijs cauſam ſeparari. Corpus
Chriſti, inquit Auguſtinus, hîc gemit inter zizania, hoc eſt, inter malos poſitũ,
cum quibus quia nõ habet cõmunem cauſam meritorũ, licet alia multa habeat
communia, naſci ſcilicet, mori, proſpera & aduerſa, clamat, Iudica me Deus de
gente non ſancta: hoc eſt, à gente praua, impia, ſceleſta, iniquitatisq́; ſtudioſa,
me meamq́; cauſam aſſere. Non te moueat mutatio numeri, q̊d iam centies ad
monui: nam cùm prius dixiſſet de gente, mox ſubdidit, ab homine iniquo. Tro
pus Hebręis familiaris eſt, quanq̃ nihilominus me haud pręterit animã ſicaſſi
ctam, poſtquã uniuerſalem totius orbis defleuit malitiã, unum aliquem ſibi inſi
gnius infeſtum tacitè, ſub uerborumq́; inuolucro deſignare: ut mihi planè con
tingit, qui in hoc meo cõmentariorũ labore, cùm generalem improborũ turpi
tudinẽ, aut proborũ candorẽ cum propheta ſtylo depingere ad eccleſiæ ædifica
tionẽ cogito, occurrunt mihi priuatim illicò uiri quidam mihi noti, in eoq; uitæ
genere, de quo tractare uatem arbitror, magis inſignes, è quorũ uita, tanquam
à mente diuina excerptas ideas, meo inſeruire propoſito ac conſilio, uti ſolent
plaſtes argillam contrectatã digitis, facio. Verũ illud in primis mihi curæ eſt, ne
quenq; lædam, néue à malorũ cõtagione næuũ aliquẽ indelebilem contraham.
Non me quidem præterit quàm periculoſum ſit diutius cum gente nõ ſancta,
ſed ante omnia cum uiro iniquo & doloſo cõmorari. Huius enim æquè exhor
reſco contubernium & cõuictum, atque ſoleo meo in ocio & quiete, cum Deo,

turpes

A turpes, obſcœnasq́ꝫ rerum mundanarũ incurſiones exhorreſcere. Id igitur dñe meo ab animo procul abigendum eſt, idq́ꝫ uel uſq́ꝫ ad rauim abs te petendum,

Quia tu es Deus fortitudo mea, cætera omnia infirmitas ipſa. Verùm

Quare me repuliſti, & quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus?

Et uerè ſuorũ fortitudo Deus eſt, nam cũ mũdo plerunq́ꝫ deſpecti ſint, ab eoq́ꝫ afflicti, arduũ planè uidet, quomodo tantillis queãt uiribus tam immẽſo perturbationũ, quas ciere ſolent improbi, cumulo obluctari. Tũc quidẽ cùm humanæ deficiũt uires, quę breui exhauriunt labore, hoc eſt, cũ maximè eſt opus, diuina opitulat benignitas: tum, inquã, qualis erga ſuos ſit deus in calamitatibus, appa ret, fortis ſcilicet & mirabilis. Nam proſtratis proborũ hominũ perſecutoribus, perfractaq́ꝫ doloſi uiri atq́ꝫ iniqui arrogãtia & faſtu, quod difficile admodũ uidebatur, quis neget diuinũ illud opus extitiſſe? Siquidẽ tyrannũ indomitũ ab humili ciue & uix cognito, adde & in oppreſſionib. ſilente, deuinci ac ſuppeditari quis unq́ꝫ uidit? Verũ interim quòd Deus colluctationis huiuſcemodi ſuorũ cũ mũdo ſpectator ſolũmodo eſt, nõ defenſor, illos quodãmodo deſeruiſſe uidet: idcirco clamat anima, Quare me repuliſti? quare me ſinis tãdiu à perfidioſo hoc monſtro & fraudulento uexari? quare dum in me, aperta dirarũ abyſſo, iniuriarumq́ꝫ profundo, deſæuit, ego ater, pullatus, mœrens, obſcurus, funeſtus, uitam utcunq́ꝫ traduco miſerrimã? Vſquequo lugebo? uſquequo triſtis incedam non accepta ſpiritus ſancti conſolatione? Haudquaq́ꝫ quidem mihi in tanta ærumnarum uarietate conſtituto integrũ omnino eſt, ut efflagito, te abſq́ꝫ turbis poſſe quærere, multò minus tuo iucundiſſimo frui aſpectu. Quo ſanè negato, ipſæ totius mũdi delitiæ, nedũ iniuriæ, mihi amariſſimę ſunt & letales. Hallucinor profectò uel in medijs ipſis radijs meridianis tuo abſq́ꝫ lumine mi Deus. Quocirca

Emitte lucem tuam, & ueritatem tuam: ipſa me deduxerunt, & ad-
B duxerunt in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua.

Deducent, & adducent, uertit Fel. & eſt tempus pro tempore. Cæterũ lucem hic appellat anima diuinã opem: ea nanq́ꝫ cum infortunijs, quæ penè infinita ſunt, colluctante, tetra omnia apparẽt & obſcura: recepto uerò ſpiritu, è denſiſſimis ueluti tenebris læta emergit, fateturq́ꝫ nihil lucis præterq́ꝫ in Deo inueniri poſſe. Veritatẽ porrò addit, ut ipſum quodãmodo ad ſibi opitulandũ cogat, utpote qui ſuis ſe nunq́ꝫ defuturum iam prima à mundi ætate pollicitus fuerat. Et cùm fidelis ſit Deus, ut inquit Paulus, & uerax, num quæ, interpoſito etiã iuramento, promiſit, negare poterit? Hiſce igitur duabus ſuffulta alis anima, nihil obſtat, quin in excelſam animi pacẽ ac quietẽ, quam montẽ ſanctũ appellat uates, in quo Deus habitat, in carne etiã poſita tranſuolet, futuramq́ꝫ, atq́ꝫ adeò immortalem & æternã, iam tandem ſuperatis mundi procellis, beatitudinẽ, quam tabernaculi nomine, ſecretioris nimirũ diuinæ maieſtatis habitaculi deſignat, in quo tota animarũ conſiſtit felicitas, adeat, ingrediaturq́ꝫ, nõ propria quidem luce adiuta, ſed quia Dei lex ac ueritas, ipſam tanq́ꝫ porrecta manu, deducet & adducet: hoc eſt, ne fruſtraneus ſit eius labor & conatus, peruenire faciet. Quòd autẽ uates hic Dei filiũ, qui ſe paſſim per ſcripturas tum lucẽ, tum ueritatẽ, tum uitam deniq́ꝫ fatetur, præſagierit, quiq́ꝫ diruta inimicitiarũ, quæ inter Deum & hominẽ interceſſerant, maceria, euulſiſq́ꝫ inferorũ à poſtibus portis, proſtrata morte, occiſoq́ꝫ peccato, perempto item mũdo, mundiq́ꝫ principe foras eiecto, ſanctorũ animas, quas ipſe ab æternis ſeculis in libro uitæ ſcriptas eſſe uoluit, imò quas proprio ipſe digito conſcripſit, in feliciſſimas æterni patris ædes, in quibus multæ ſunt manſiones, deducturus eſſet, & credo, &, ut res maximas ſoleo, ueneror & admiror, cupiens nimirum neſcio quid, quod exprimire nequeo: interim uerò mea illò dirigens ſuſpiria, ubi meus eſt amor, ubiq́ꝫ ſanctorum animæ corporeis exutæ uinculis, exemptæq́ꝫ à gente non ſancta,

C atq; à uiro iniquo & doloso liberæ, conquiescūt beatę. Ego interea loci, quòd in felicem illum quoq; statum per Christum lucem, uitamq; & ueritatem asciscar, deducarq; & adducar,

Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutē meā. Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus.

Hęc uerba omnia, unum duntaxat reddunt uersum Hebræis, & rectè quidē: alioqui subobscurus esset sensus. Alio in psalmo memini me dixisse de ara, quā libenter sancti Dei uiri frequentant: hæc est Ecclesia, hæc diuinitatis statio, is demum Christus est, ut inquit Ambrosius. Vide igitur quò anima, tanq; cerua à canibus sursum deorsum agitata, à persecutorumq; morsibus, eorum maximè, quibus Dei honorē, religionemq; periclitari cernit, exterrita, cōfugere debeat: nempe ad Ecclesiam, hoc est, ad sanctorū collegium, ad locaq; illa, in quibus libenter Deus, propter inhabitantiū puritatē atq; innocentiā, assiduus cohabitator est. Haud rarò quidem apud prophetas, altaris, sacrificiorū, ceremoniarū, rituumq; sacrorū, atq; harmoniæ fit mētio: sed eorū ratio nōnullis obscura. Quare ne quis ex rudioribus, illis in disquirendis uocibus se multum torqueat, illud censendum, uates omnes, sed in primis Dauidem, priscæ illius religionis mirū in modū studiosum extitisse: quocirca rebus omnibus illis, quibus cultus ille ornari posset, nō defuisse. Et ut re ipsa, licet informi ac uelata, præstiterit quæcūq; se in psalmis præstitisse asserit, ita planè diuina eum non latuere mysteria, quæ quidem sub literæ uelo atq; umbra, quod prophetarū propriū est, enarrans, mores illos antiquos Iudęorū intermiscet, alluditq; sæpenumero ad cultū illum informem his uocibus, quē dum uixit tanti fecit, quanti imperia alij ac regna. Allusiones sunt igitur hęc omnia mysterijs amplissimis, sed obstrusis, grauida, multaq; rerum spiritualiū onusta merce: sed subuereri aliquando cogor, ne dum nimium nostræ fidimus prudentiæ atq; ingenio, somnia pro rebus certis & inueniamus, & literis ad posterorū memoriā mandemus. Castè enim, ac cum delectu diuina ad peruestiganda mysteria accedendū est, nō inuerecundè atq; inconsultò. Itaq; ne altare hìc manufactū simpliciter solùm adeundum esse existimes, additū est, ad Deum, qui lætificat iuuentutē meā. O diuini uerbi efficaciā. Ad Deum, inquit, ad eiusq; meditandam legē (ecce aliud aræ genus) accedam, per quam quotidie uetusta nostra infirmitas iuuenescit, uiuidiorq; fit, ac magis floridа. Et ne quidem hanc molem corpoream pulchriorē adepturā faciem imaginis in hoc mūdo, in mentē tibi ueniat Paulus, qui scribens ad Corinthios sic ait: Licet is qui foris est homo noster corrumpatur, tamen qui intus est renouatur de die in diem. Homo igitur interior est, qui abiecta peccati, prauæq; cōsuetudinis uetustate ac senio, nouam quotidie nanciscitur formā, & id sanè per Christum, qui etiam ætate grandæuos perinde innouarę est solitus, ac solet Aquila ex ardentibus solis radijs innouari. Quocirca uates de se huiusce innouationis percupido, alio in psalmo illud spe plenū proferre nō est ueritus: Renouabere, inquit, ut aquila iuuentus mea. Attamen Hebræorū litera nō habet, Iuuentutem meam: sed simpliciter uertunt, ad Deum lætitiæ, gaudij, seu exultationis meę, ut uertit Fel. Quare sic Paraphrastes: Ad Deū ipsum autorē inenarrabilis mihi lętitiæ: quam & referam ingenuè acceptam tibi citharæ modulatione Deus, animo meo charissimè Deus. Interpres enim noster ad sensum magis aspexit, quàm ad uerba, indiciū nimirū nō mediocre, ardenti in Deum spiritu uiri. Subtrahant illi, ut lubet, doctrinā, profundamq; literaturā: ego quidem illi candidū, purumq; in Deum animū, si fas est, inuideo. Cæterū repetitio dictionis, Deus Deus, magnam signat beatæ animæ cum Deo consuetudinē & familiaritatē: quam sanè longo uix seculo, multis in laboribus atq; ærūnis per Christū attrita indipiscit anima. Id quidem dictū esse uolo ad meā in primis, cōpluriumq; mei similiū ex-

D

cutiendam

A cutiendam ignauiã atq; ignorantiã, quibus persuasum est, absq; sudore illo intestino ac labore, qui potissimũ è iugi contemplandi exercitatione contrahi solet, posse animã ad familiare cum Deo colloquiũ admitti. Ex qua quidem persuasione illud necessariò cõtingere experimur, ut qui frigidè Deũ in uita tum amauerint, tum quæsierint, in mortis quoq; tempore frigidius & inuocent, & uti omnium solamen ac refugium amplexentur. Etsi enim dona hæc omnia sunt Dei, illi tamen nostrũ nõ ingratũ est studiũ, atq; ad cõciliandũ nobis suum amorẽ & familiaritatẽ conatus. Cùm itaq; tam benignè se habeat erga me diuinus fauor,

Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo quoniam adhuc confitebor illi salutare uultus mei, & Deus meus.

Ne idem illud, quod in psalmo præcedente est dictum, sæpius repetamus, te hortor, mi lector, ut cognita iam tandem humanarũ uirium imbecillitate & inconstantia, in Deo tua solùm fixa sit spes, tua fides, tua dilectio, tua tota deniq; lætitia, ac gloria. Cui & laus sit perennis, atq; honor, in secula seculorũ, Amen.

PSAL. XLIIII. *Vincenti filiorum Choræ eruditiuum.*

Eus auribus nostris audiuimus, patres nostri narrauerũt nobis opus quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.

Ne quod dictum est de titulo huius psalmi superius in psalmo quadragesimo secundo, iterum dicamus, uel eò maximè quòd quæ de titulis ab expositoribus dicunt̃, nutantia fermè omnia sunt, & dubia, anima hinc iusti eruditur per Christum, quanti facienda sit ab homine bene instituto, oppresso tamen in hoc mundo, pręteritorũ beneficiorũ memoria, & grata recordatio. Exuscitatur enim hoc
B modo & ratione penè emortua & profligata, ob persecutionũ atrocitatẽ, fides, emollescitq; quodammodo durities animæ, propter præsentiũ malorũ instantiam concreta, cùm in memoriã illi uenit eundem ipsum esse Deum, qui nunc rerum omniũ summã moderat̃, qui & patrum tempore, quibus sanè largissima suæ bonitatis copia in aduersis nunq; defuit. Nostra porrò ætas, ut de antiquis Iudæorũ temporibus sileam, de quibus uolunt interpretes hunc psalmũ scriptũ esse, licet inuicẽ nõ conueniant, habet abundè quid in præteritis annorũ seculis miret̃, quid doleat, quid imitari debeat. Idem quippe Deus qui tunc, etiã nũc est, idem spiritus, eadem cœlestis patris bonitas: uerùm non eadem fides, hoc est, non tam feruida & syncera, cætera uerò æqualia. Proinde nostra omnis tarditas atq; ignauia nõ assequendi, quod illi assecuti sunt, ab informi quidem fide & dilectione ortũ habet. Nam quæcunq; admiranda prisci illi actitarunt, à fide, ut optimè testatur Paulus Hebræis scribens, profecta sunt. Neq; ego quidẽ illos proinde audio, qui sibi se in fide firmos esse, facilè persuadẽt, cùm tamen nihil minus, quàm quod ad fidei candorẽ attinet, agere uideant̃. Bonarũ enim actionũ testimonio, spiritus item ardore, mutuaq; charitate, humilitate, patientia, iugiq; contemplandi cœlestia exercitatione, mundi odio, ac cæteris id genus fidei ornamentis ac fructibus, nostra ostendenda est fides, non uerbis nescio quibus solũ. Absq; enim fidei synceritate, quî nõ omnia, quæ à nobis aguntur, ambages meras esse dixerim? Et hæc, quantũ ad eruditionẽ in titulo positam spectant, sint dicta; nunc ad psalmum, cuius prima est ad illos eruditio, qui uel carne uel spiritu patres sunt, quorumq; interest Dei opera filiis enarrare, illosq; & uita & uerbo ad amorẽ ueræ religionis accendere: nõ fabulis, uitæq; turpitudine à iustitiæ itinere arcere. Quando enim ueram religionẽ dico, Christianã dico, hoc est, quæ Christi uita ac doctrina contenta, nihil ultrà quærit. Tunc se illa felicem, uereq; beatã esse existimet anima, cùm Christi duntaxat insistens uestigiis, neq; ad dex-

C teram, neque ad sinistram, ut ait sacra lex, aberrat. Vita igitur Christi satis iam tandem omnibus sit: id quippe ille uult, id eius uolunt discipuli, id uel ab ipsis mundi incunabulis, tum prophetæ, tum patriarchæ requirunt, id demum meus pater Benedictus & uult, & nos idem uelle hortatur. Nam suam cùm scriberet regulam discretione, ut inquit Gregorius, præcipuã, quò omnẽ uitaret iactantiã, tanquam qui perfectissimæ Christi legi, priuatam, ueluti necessariũ additamentũ, addere uoluisset uiuendi normã, prudentissimis semper usus est uerbis. Vnde in principio statim libelli, sic in proœmio: Cõstituenda, inquit, est nobis domini (id est christiani) schola seruitij, in qua institutione nil asperũ, nil graue nos cõstituturos speramus. Nónne, mi lector, tibi illud Christi dici cogitas: Iugũ meũ suaue est, & onus meũ leue? Quòd uerò asperũ, durumque à nõnullis, qui rerũ potiuntur, constitutionũ uoluminibus reddatur, ampla est, ut mihi uidetur, ad implicandos rudiorũ animos & conscientias occasio. Quanquã non me clàm est, continuos subditorũ lapsus, cõtinua egere reformatione, ac ueluti reflexis passibus, innouatione. Tantũ id cupio, ut quæ quotannis necessariò ad informandos subditorũ mores, aut coërcenda uitia, & errores ordinantur, grauia sint, & quæ uenustatẽ religioni possint addere ac reuerentiã, nõ risum mouere, ac maxima cum animarũ iactura, contemptũ. Haud multò pòst diuus ipse sic ait: Processu conuersationis & fidei (en legis Christi summa) dilatato corde, inenarrabilique dilectionis dulcedine curritur uia mandatorũ Dei, ut ab ipsius nunquã magisterio discedentes, in eius doctrina usque ad mortẽ perseuerantes, passionibus Christi per patientiam participemus. O uerè aurea atque euãgelica mei patris institutio. Quanta porrò, quámque admiranda in ipsius cæterorumque deinceps patrum gratiam operatus sit Deus, nos qui sub illius uexillo cœlesti patri meremus, & legimus, & auribus nostris audiuimus, quin & ipsi patres, nostrum ad

D excutiendum torporem, narrauerunt nobis. Faxit Deus ne degenerent posteri. Cæterũ hîc uates sentit de mirabili cœlorũ, orbisque uniuersi fabrica, ad hæc de portentis illis terrificis cùm in Aegypto, tum in expugnandis terræ promissæ incolis, tum in Iordanis transitu, excussaque è saxo aqua, & cæteris huius generis propè infinitis summæ potentiæ signis per Deum in sui populi fauorem ostensis. His enim auditis, illius amore, qui tanta pro hominibus operatus est, ni prorsus ferrei simus, incalescimus, atque propterea fore speramus, ut quemadmodũ illos tam immensis ornauit beneficijs, ita nobis nostris in miserijs defuturus minimè sit, uel eò potissimum, quòd huius odæ uaticinium nos magis, ex Pauli testimonio, nostraque tempora spectasse credimus, quàm illa Iudæorũ umbrarum plena. Paulus enim Christianorũ persecutiones attendens, hunc psalmum citat dicens: Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Et uerè oues occisionis dici queunt hi, qui propter Christũ, quicquid sæuitiæ in eos moliunt̃ improbi, æquo fortique animo tolerant, ut illæ cùm à lanijs iugulant̃, nihil repugnant, nec queruntur. Nobis igitur, qui si nõ omnino propter Christũ, eiusque iustitiã affligimur, at saltem propter peccata nostra & scelera, totũ id canticum scribitur, nosque ueluti digito designat. Illud notandum, &, copulam, quæ in diebus eorum, & in diebus antiquis interiecta est, in Hebræis codicibus non inueniri: quæ tamen nihil officit sensui, imò etiam, ut mihi uidetur, clariorem illum reddit: quem sic exprimit Paraphrastes: Quæ temporibus illorum operatus es, & temporibus quæ illos præcesserant.

Manus tua disperdidit gentes, & plantasti eos: afflixisti populos, & expulisti eos. Nec enim in gladio suo possederũt terram, & brachium eorum non saluauit eos: Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio uultus tui, quoniam complacuisti in eis.

Narrat effectũ facinoris illius eximij, quod egisse Deum in diebus antiquis fassus

A fassus est in superiori uersu. Vide pulcherrimã antithesim, sed subobscuram ob
uerbum, expulisti: quod si simpliciter, ut noster uertit interpres, legendum pu-
tas, ad gentes referendũ erit, sed statim geminatæ antithesis deperit gratia & de-
cor. Quare à doctioribus animaduersum est, uerbum illud Hebræis esse, germi
nare facere, uel, propagines extendere: in quo quidẽ sensu, illo ipso uerbo usum
esse interpretẽ asserunt in psalmo LXXX. ubi de Iudæis, uinea nimirũ Dei ele-
cta loquens propheta, sic ait: Extendit palmites suos usq; ad mare, & usq; ad flu-
men propagines eius. Idcirco uersum his ferè uerbis uertendũ esse scribũt: Af-
flixisti populos, illos uerò germinare, propaginesq; expandere fecisti: ut ad Iu-
dæorũ populum referat, nõ ad gentes, quò suus, ut dixi, remaneat antithesi de-
cor. Is sensus quoq; Paraphrastæ placuisse uisus est, qui sic reddidit: Tu omnipo
tentia tua (en manus domini) gentes extirpasti, & patres nostros in loca illorum
inseruisti. Plurima mala tu intulisti populis illis, ut patres nostros in terras illorũ
introduceres. Veteres præterea Iudæorũ annales haudquaq; nunc mihi recen-
sendi sunt ad id, quod scribit uates, ostendendũ: nota iam hæc omnia sunt uel ip
sis textricibus, nedũ clericis, cæterisq; Christianæ religionis, quibus is meus de
sudat labor, studiosis. Illud quoq; notũ, manũ dñi, dexterã, brachiũ, pro illius au
toritate, fortitudine, robore, auxilioq;, & uindicta nõnunq; sumi solita. Nũquid
manus dñi, inquit dux ille, inualida est? Quare in superioribus exclamat uates:
A fortitudine manus tuæ ego defeci. Horrendũ tandem est incidere in manus
Dei uiuentis. Mens igitur prophetæ ea est, ut suos antiquorũ beneficiorũ Dei
moneat. Illud tamen in primis illis obijciens, quòd si feracẽ illã promissionis ter
ram, eiectis Cananæis, Amoræisq;, ac reliqua illius gentis colluuie, adepti fue-
re, id quidem nõ sua, aut patrũ uirtute & sapientia cõtigisse, uerũ diuina uirtute
& fauore, quẽ hîc uultus Dei illuminationẽ appellat: atq; id sanè nullã aliam ob
B causam aut rationẽ, nisi quòd ita uisum est illi, cui placuit suam in gentes illas im
pias exercere potestatẽ atq; iram, in Iudæos uerò misericordiã: quoniã cõplacui
sti, inquit, in illis: seu, ut uertit Fel. dilexisti eos. Mirũ si his auditis etiamnũ inter
nos sint, qui asserant beneficia cœlitus nobis cõcessa, nostro aliquo merito aut
labori, tanq; mercedẽ reddi, & nõ potius ea omnia spõtaneæ Dei uoluntati & mi
sericordiæ accepta referãt. Et ut id, quod dico, uerũ esse, prout est, bona scilicet
nostra omnia à diuina nobis gratia prouenire ac uolũtate, nõ à nobis, nisi quate
nus cor nostrũ alioqui durũ, & penè indomabile diuinis assurgat inspirationib.
pulsantiq; numini nõ reluctet, sed, quod potest, libenter impendat, paruã illã sci
licet uolũtatis scintillã, atq; arbitrij portionẽ, quæ libera relicta est in anima, seu
potius reformata per Christũ: ut, inquã, id uerũ esse & credãt, & fateant, illud ta
men nõ absq; metu atq; animi horrore, seriò expendendũ, an æquissimo Dei iu
dicio, occultissimo tamẽ & incõprehensibili, nos qui in hac Christiana repub. ni
hil minus q̃ Christũ, illiusq; uitã referimus, cõtingat aliquãdo, uel Sarmatis, uel
Aphris, cæterisq; religionis Christianę hostibus locũ cedere, illosq; à cœlesti pa
tre admonitos, diuinis parêre afflatibus, atq; oblatũ iustitiæ donũ auidè arripien
tes ecclesię, nobis excisis, inseri? Quis, oro, si id accidat, diuinũ poterit meritò re
prehendere cõsiliũ? Qualis, obsecro, nostræ ratio est uitæ? Si Christiani sumus,
ubi in nobis Christus? hoc est, ubi in nobis pax? ubi puritas? ubi fides? ubi totius
legis summa ac nexus charitas? Quàm uereor, mi Lector, q; timeo, quòd si por-
rò tantus errorũ aceruus in uulgo solũmodo natura rudi & inculto inueniret,
spes quidẽ reuocandorũ rudiũ ab erratis sapientioribus planè certa esset: uerũ
cùm sapientes ipsi primarijq; orbis homines in eisdẽ sæpenumero (utinã nõ fœ
dioribus) cõuoluant cum multitudine peccatis, quæ spes iratũ placandi Deũ e-
rit reliqua? Si sal, inquit Christus, euanuerit, in quo salieť? Scio equidẽ, quòd in
quẽ Deus illuminationem uultus sui iecerit, is statim quãlibet infidelis & perdi
tus, modò donum illud gratuitum non refutet, in Christi ouile introduceť. Scio

C & illud, turpis uitæ Christianũ; hoc est, ambitioni terrenarumq; rerum cupiditatibus addictum, magisq; mundo, quàm Deo, atq; eius aspirationibus, quæ nunquam desunt, obtemperantẽ, diutius in tutissimo, atq; omnibus aperto Ecclesię sinu manere non posse. Nec quidem irasci quis debet, si ego immensam nostri æui ingratitudinẽ in Deum cõsiderans, minimamq;, aut nullam potius, quæ uera sit, resipiscentiã cernens, unà cum multis subuereri cogor, an Deus uelit iterum uocare ea quæ nõ sunt, tanq; ea quæ sunt. Nõ sanè id quidem durum uideri debet, postquã sic uolumus, totaq; rei summa ab obstrusissima Dei prouidentia, purissimaq; eius uolũtate, turpissima nostra sic exigente uita, dependet. Vnde nõ ab re additũ est à uate, Quoniam dilexisti eos. O mirabilem certè diuini amoris uirtutẽ. Dilexit, inquit Paulus, nos cùm adhuc inimici essemus. Obsecro quid ab hoste meritorũ expectari potuit? Num igitur nostrũ iactandum est consilium? num uoluntas per se admodum ægra ac debilis? num arbitriũ, utpote res multũ robusta & ualens? num merita humana, nempe sordidiora, quàm sit fluor menstruus ille letalis, cuius, ut inquit quidam, acescunt superuentu musta, sterilescunt tactæ fruges, moriuntur insita, exuruntur hortorũ germina, & fructus arborum, quibus insedit, decidunt, simulatq; causam simpliciter diuinæ dilectionis erga homines Christum extitisse, ad Ephesios idem scribens Apostolus afferat? Dilexit nos, inquit, in Christo, ante mundi constitutionẽ. Christus igitur totius amoris Dei autor est, idemq; erogator. Proinde exclamare mihi fas sit cũ Paulo, Quis me separabit à charitate Christi? Quis te mihi unquam adimet, ô animæ meæ uirtus, atq; idem salus ac uita?

Tu es ipse rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob.

Rapta enim à spiritu anima diutina ex consideratione immensæ Dei charita-
tis erga homines, in familiarẽ huiusmodi uocem, blandumq;, ut sic loquar, plau-
D sum erumpere solita est. Tu es, inquit, rex ille meus, qui in me regnans, meq; to-
tum permeans, possidens, occupans, nõ sinis peccatum regnare in meo mortali corpore. Per te enim solum hisce in miserijs, quę me quaquauersus circundant, sustẽtor, in te quiesco, à te uictorias triũphosq;, deuictis profligatisq; hostibus reporto, sub teq; alacriter, licet multis confossus uulneribus, decerto. nam ipse es, qui mandas salutes Iacob, hoc est, qui curas, præstasq; multis modis occasionibusq; adinuentam salutẽ fideli seruo tuo, qui tua iam fortissima suffultus manu, imposturam uitijs facere perdidicit.

Etenim in te inimicos nostros uẽtilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

Petemus cornu, ex græco legi posset: ex Hebræo, percutiemus. Metaphora enim à malè cicuratis sumpta uidet̃ bobus, quibus mos est, ut obuios cornupetant, de quibus quidẽ cornupetis fit mentio in lege Mosis. & est uetus de his adagiũ, Fœnũ in cornu portat: nam fœnũ alligatũ cornibus, indiciũ erat ferini illius moris, ut dixi, quo bos haud bene edomitus facilè in obuios quosq; ferebat̃, cornuq; feriret, si poterat, quos deinde perculsos prostratosq;, & pedibus & genibus conculcaret & cõminueret. Quare sic Fel. ex Hebræo legit: In nomine tuo conculcabimus insurgentes in nos. Idem Paraphrastes: Freti, inquit, tuo auxilio aduersarios ueluti cornu petebamus: freti potentia numinis tui prosternebamus quotquot insurgere audebant in nos. quanq; nec, uentilabimus cornu, ut noster uertit interpres, aberrat à uero. Simile huic in Maccabæorũ gestis, qui duce Iuda illo eximio, occisoq; Nicanore, reliquias exercitus uiam unius diei insecuti sunt, legimus. Et exierũt, inquit, de omnibus castellis Iudææ in circuitu, & uentilabant eos cornibus, ut solent nimirũ pilæ à tauro in theatris uentilari, aut trituratę paleæ in area horsum sursum rastris palisq;, ac demum uentilabris exagitari, in sublimeq; proijci, atque à granis secerni. Cæterum in nomine tuo

idem

A idem eſſe, quod in te, iam aliàs diximus: nam ipſe eſt nomen ſuum. Hebræi filium intelligunt.

Non enim in arcu meo ſperabo, & gladius meus non ſaluabit me.

Narrat mortaliũ uires & fortitudinẽ (creber uſus eſt in ſcripturis, arcũ pro robore poni ac fortitudine. Apprehenſi ſunt, inquit Hieremias, fortes eius, & elanguit eorũ arcus) nihil propémodũ eſſe ad debellandos hoſtes cùm uiſibiles, tum potiſſimũ inuiſibiles. Id per ſe quilibet, niſi cæcus prorſus ſit, uidere poteſt. Quòd ſi noſtra tamẽ aliquid ualent arma, ualent nimirũ per Deum. Noſtra, inquit Paulus, arma potentia ſunt per Deũ. Stulta igitur ea eſt opinio, qua quis ſe multũ per ſe, in re pręſertim ſalutis, poſſe arbitraẽ. Malè profectò res ſe noſtrę haberent, ſi noſtris duntaxat utendũ eſſet armis cõtra hoſtes tam diros atq; inexorabiles, ut ſunt nefarij homines ac dæmones: his enim cũctis uiribus ac uirtute, ne in nos præualeãt, obluctandũ eſt, illis uerò patiẽtia & manſuetudine. Cæterũ gladij nomẽ haud raro in ſcripturis pro bello ſumi ſolet. Nõ igiẽ mortaliũ eò ſeſe efferat faſtus, ut ſibi ſe ex hoſtibus uictorias ex ſe adipiſci poſſe perſuadeãt, ô Deus: nam tu, nõ homo, nõ conſiliũ, nõ ꝗuis præſtans deliberatio & conatus,

Saluaſti nos de affligentibus nos, & odientes nos confudiſti.

Confuſio hîc cœlitus in eos, qui innocuos diuexare ſoliti ſunt, immiſſa, duabus de cauſis cõtingere liquet: aut eñ à Dei iudicio prouenit, qui ſuos minimè indefenſos, quæ immenſa ſuæ maieſtatis eſt bonitas, ſinit, aut noſtra è patientia: quanq; utrũq; à Deo eſt. Nullo quippe acerbiori uulnere trãsfigi poteſt uir probitati bonorũ infeſtus, quàm ſi illos audit ſuas irridere perſecutiones, perindeq; minas, exilia, & cruciatus eo ferre animo, ac ſi blanda amicorum eſſent oblectamenta. Nos itaq;, qui ſub aduerſitatũ lima ſplendidiores per Chriſtũ reddimur,

B In Deo laudabimur tota die, & in nomine tuo cõfitebimur in ſeculũ.

Hebræorũ interpretes, laudabimus, uertunt, tota die: hoc eſt, ut reddit Symmachus, per omnẽ diem. Aquila uerò, per totã uitã: & nomen tuũ, inquiũt, in æternũ celebrabimus. Quid autẽ illud ſit, ꝙ de reportato ab hoſtibus triũpho, partaq; uictoria laudare debeamus, nos eſſe exiſtimo: & tunc laudare, pro gloriari, ut interpretanẽ doctiores, accipi par eſt. nam qui gloriaẽ, ſeipſum laudat: uerùm iſtiuſmodi laus aut gloriatio, tota in efferendo Dei nomine atq; honore poſita eſt. Nã qui ſe dono aliquo aut uirtute affectũ à Deo gloriaẽ, gloria hæc in diuinũ refundiẽ honorẽ, ut qui gloriaẽ, in dño glorieẽ. Cæca enim omnino eſſet anima, quæ cœleſtibus ditata muneribus, in ſe meritũ, unde laus quædã ſordida ac turpis dimanare ſolet, atq; honorẽ reflecteret. Atqui ne abſurdũ aliquid à uate hîc dictum ſuſpiceris, prioris hemiſtichij addita eſt interpretatio: Cõfitebimur, inquit, tibi in ſeculũ: id eſt, te laudabimus, tibiq; gratias ob immenſa illa patribus collata beneficia, die noctuq;, quoad uixerimus, agemus.

Nunc autem, hoc eſt, tranſacta illa patrũ felicitate ac fide, qua media, quicquid optabant, abs te facilè impetrabatur, nos noſtris ſic poſtulantibus meritis, repuliſti & confudiſti, & non egredieris Deus in uirtutibus noſtris.

Neq; id ſatis quidem tibi, ut es natura æquiſſimus, uiſum eſt: nam

Auertiſti nos retrorſum poſt inimicos noſtros, & qui oderunt nos diripiebant ſibi.

Heu diuinã ultionẽ, heu quàm terrificũ eſt incidere in manus Dei uiuentis.

Inſuper dediſti nos tanquam oues eſcarum, & in gentibus diſperſiſti nos. Vendidiſti populum tuum ſine precio, & non fuit multitudo in commutationibus eorum.

Quid propterea ſubſecutum eſt?

Poſuiſti nos opprobriũ uicinis noſtris, in ſubſannationẽ & deriſum

C his qui in circuitu nostro sunt. *Adhæc,* Posuisti nos in similitudinem gentibus, cõmotionem capitis in populis.

Hisce, atq; horum similibus solent questibus sanctissimi quoq; uiri interdum tum suam, tum reliquæ multitudinis mille uitiorum laqueis præpeditæ sortem deflere, singulatimq; enarrare apud Deum: signũ nimirũ maximi doloris ac fidei. alioqui certè tam longa pro nostra miseria concio coram illo, qui perfectissimus humanorũ cordium perscrutator est, minimè est necessaria: uerùm ingenti id dolori donandum est. Repulisti, inquit, nos ueluti uilissima proiectamenta ab irato uultu tuo: confudistiq; nos, tanquam nostris in postulationibus inauditos, spretosq;. Ex quo porrò contemptu nostra omnis exorta est confusio, illudq; effectum, quòd non amplius tu nostris cum exercitibus, utpote dux potentissimus, inuictusq; imperator, ut olim consueueras, egressurus sis. Virtutes enim pro robore ac belli neruo ab interprete nostro ponuntur: unde ab Hebraicæ linguæ peritioribus hæc dictio, exercitibus, redditur, non uirtutibus. Quare sic Felix: Non es egressus cum exercitibus nostris. Paraphrastes uerò: Quî fieri, inquit, potest ut nunc deserueris nos, & ignominia affeceris nos, nec ingrediaris nobiscum, sicut soles, in prælium? Vide quàm familiariter, quantaq; cum fiducia, anima Deo plena suum alloquitur sponsum, illiq; non tantum quidem suas, quantum aliorum, æquè ac si suæ essent, exponit calamitates. Quę enim cõiunctam sic cum Deo animam calamitas uel parum quidem turbare poterit? Neq; mors, inquit Paulus, neq; uita poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu dño nostro. Illud propterea in nõnullis, etiã ex ijs qui se cœlũ manu tangere opinanẽ, reprehensibile, qui cùm ob uitæ puritatẽ, flagrantemq; spiritũ, Deũ sibi prorsus cõciliasse uideanẽ, conciliarũt quoq;, ad leuem tamen iniuriarũ ictum expauescũt, eneruesq; facti, repentè ab instituto resiliunt, querũturq;, ac suas omnibus declarant afflictiones. Admonendi hi quidẽ sunt, ut sui prius solidam cõcipiant notionẽ, quàm temerario forsan ausu, atq; inconsultò, supra id, cuius capaces neutiquã sunt, se extollant. Sed ad animę querelas redeamus. Auertisti nos, inquit, retrorsum post inimicos nostros: clarius Hebræi, Cõuertisti nos retrorsum à tribulante. quorũ omniũ uerborũ sensum eleganter exprimit Paraphrastes: Coëgisti nos, inquit, terga præbere hostibus, & præda facti sumus illis, qui odio habebant nos. Succurrit hîc mihi dux ille strenuus, ac Deo amicus, Mathathias, quẽ cum filijs è prælio ad montes confugientem, ex militibus nõ parua secuta est manus. Typus is quidem futurorũ. Atqui anima tum quidem hosti pręsertim inuisibili terga dare uidetur, cùm aut corporis grauata onere, carnisq; mollitie & teneritudine deuicta, aut quia bellorũ expers est, atq; propterea imbellis, congressusq; impatiens, armis illicò ad primũ uix hostiũ impetũ abiectis, fugam arripit, hoc est, se uictam fatetur. quanq; melius dixissem, animas à sese, proprijsq; cupiditatibus deuictas, non à mole inerti corporea atq; immobili, seductas peccare, quibus idcirco illud quod à uate additur, contingere necesse est. Dedisti nos, inquit, tanq; oues escarũ, & in gentibus dispersisti nos. Oues in cibo, uertit Fel. uel, ut alius, gregẽ comestionis. Solent enim qui oues ad lanificiũ, posteritatẽq; enutriũt, illas ab ijs quas macello destinauerunt, seligere, atque ita selectis è grege, reliquas iugulandas lanijs tradere: quarũ quidem conditione quid infelicius? Hæc omnia enim miseriã penè intolerabilem interdũ sanctis Dei uiris accidere præ se ferunt. Simile quiddam cùm aliàs sæpenumero, tum ab Antiocho illo immani perpessi sunt Iudæi, qui nõ semel, ut sacri testantur annales, partim ab hostibus trucidati sunt, partim fugati, captiq;, ac uilissimo uenditi precio. Proinde additũ est, Vendidisti populũ tuũ sine precio, & nõ fuit multitudo in cõmutationibus eorũ. Hîc penè mihi uideor audire Paulũ clamantẽ; Ego homo peccator, sum uenundatus sub peccato. Vel illud

A illud Esaiæ: Gratis uenũdati estis. Cuius uerò imaginis istiusmodi sit uenditio, alio in loco graphicè admodum effigiat dicens: Domine Deus noster, possederunt nos domini absq; te. Quòd porrò quis uili dicatur precio uendi, aut nullo, ad eius contemptũ dicitur. Prauos enim, nulliusq; frugis seruos, nõ solùm absq; precio nonnunq; distrahimus, uerumetiã illorũ emissionẽ pro magno asscribimus lucro. Et nõ fuit multitudo in cõmutationibus eorum: hoc est, nõ magna quidem fuit pecuniarũ uis ac summa, cùm uænirent, æreq; cõmutarentur. Precium, inquit quidam, quo alienati sumus, ad paruã ascendebat summã. Verùm aliũ huius hemistichij esse sensum, litera quæ est Hebræis, ostendit. Fel. sic uertit: Et non multiplicasti in cõmutatione eorum. Item alius ex Hebræo: Non auxisti in permutationibus eius. Rursus ex eodem fonte alius, alioq; sensu: Vendidisti, inquit, populum tuum in frequenti mercatu, neq; tenaciter contendisti de precio eorũ. Sed Paraphrastes sic totũ uersum clarè, ut Paraphrastẽ decet, Deũ alloquens, interpretatur: Vendidisti populum tuum, inquit, nulla pecunia, nec obolo uno factus es ditior ex uenditione illorũ. horum enim omniũ sententias ponere libuit, quò obtusiorẽ aliquantisper pungerẽ lectorẽ, hortarerq; quasi ex obliquo ad scripturarũ studiũ & laborẽ. Contenti quippe nõnulli lectione, nescio qua, obiter inuenta, interdumq; inepta, atq; errorũ plena, nihil ultra inquirendum esse exclamant, præterq; illa, quæ simpliciter à simplicioribus scripta sunt autoribus, utinam non indoctè, &, quod sublimiores magis excruciat animos, impiè. Boni enim autores à bonis, bonitatisq; illius, quæ à Deo est, studiosis legi debent: cæteri uerò aut non legendi omnino, aut cum delectu legendi.

Posuisti nos opprobriũ uicinis nostris, in subsannationẽ & derisum his qui in circuitu nostro sunt. Posuisti nos in similitudinẽ gẽtibus, cõmotionẽ capitis in populis. Posuisti nos prouerbiũ in gentibus. quasi dicat, infortuniorũ nostrorũ B cumulo alioqui per se molestissimo, addunt & dicteria, irrisionumq; prouerbia, præ indignatione & derisione capita quassantes, uicissimq; oculis annuentes, ac nomen sanctum tuum blasphemantes. De opprobrio, quo tum aliàs, tum nostra hac ætate afficiuntur serui Dei, qui res suas cum silentio atq; animi quiete curant & exequuntur, alijs in psalmis diximus, dicturiq; sumus cùm occasio fuerit: illud tantum nunc dicam, huiusce generis irrisionum, iactandiq; scommata causam ab utraq; demanare parte: à nobis quidem, nostram ob ignauiam, uitæq; dissolutionẽ, ac fidei carentiam: ab illis uerò qui in circuitu nostro sunt, ob contractam maledicendi obtrectandiq; rebus sacris, consuetudinẽ atq; habitũ, qui cùm in rerum mundanarũ copia, & luxu penè natent, aliorũ quoq; inhiant fortunis: unde illis facilè peruersus obuenit mos, ut illorũ corrodãt uitam, quorum facultates nequeunt: illisq; inuideant & oblatrent, quorum bona auferre connituntur. Quocirca (ut de me loquar, qui quantũ possum turbas omnes auersor) hoc in secessu Casini, tum mole ipsa montis, tum monachorũ sanctitate sublimis delitesco, penitusq; me me, ne audiam, ne uideam, ne inquiner, ne mœrore contabescam, abdo. Letaliter enim quodammodo uulneror, cùm religiosos audio uiros à plebe derideri, atq; ut efficaciori utar uerbo, catamidiari, illud semper timens, ne nos in causa simus. Quare

Tota die uerecundia mea contra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me, à uoce exprobrantis & obloquentis, à facie inimici & persequentis.

Narrat hìc anima suũ dolorẽ cõtinuũ esse (id significat, tota die) dum oblocutoribus opprobrantib. ac impudentissimè cõuiciantibus, seu, ut uertit Aquila, blasphemãtibus sanctorũ cœtũ obnoxiũ esse, & id impunè, conspicit. Quod sic reddit Hebręus: omi die ignominia nostra ante oculos nostros est, & pudor uultus nostri operit nos: id est, nos totos occupat. Is enĩ mos est illis, q maximo affi-

C ciuntur pudore, faciẽ sustollere nõ audere, quin potius uelare, si licet, & tegere,
ut in ualde pudefactis uidere est. Quare cupiẽs anima suã ostendere cõfusionẽ
ac uerecundiã illorũ ergò, quę quotidie in sanctorũ, suæq; religionis ignominiã
iactari audit, cõsuetis inter homines utitur uerbis: uerũ nõ propterea à fiducia,
quã erga deũ cõcepit, ne latũ quidẽ unguẽ discedere animus est. Ideo subinfert,

Hæc omnia uenerunt super nos, nec obliti sumus te, & iniquè non
egimus in testamento tuo.

Omne hoc, reddit Fel. uenit super nos, & nõ obliti sumus tui, & nõ mentiti
sumus in fœdere tuo. Magna profectò uis ea est amoris, qua anima erga Deum
afficiẽ: uide enim quomodo tantis suis in expostulationibus ab amato minimè
auersa sit, sed cõtrà potius fateatur se nunq̃, etiã in medijs ipsis infortunijs, Dei
immemorẽ extitisse, nũquámue fœdus iam olim cum suo amato initũ uiolasse.
Nihil falsum, inquit, nihil iniquũ, fraudulentũq; & dolosum, in tua sancta lege
ac testamẽto cõmiscuimus: sed quicquid tibi, mi Deus, polliciti sumus, id te opi
tulante seruauimus. Atqui ea hæc est laus & gloriatio, de qua suprà, In Deo, in-
quit, laudabimus tota die, & in nomine tuo cõfitebimur in seculum. Felicissimũ
id sanè laudis genus est & gloriationis, cùm quis se Dei amicum esse gloriatur.
Fuit' ne unquam celebrior inter homines uel honor uel dignitas? Aspice, te ob-
secro, quanta cum fiducia Deum alloquitur:

Et non recessit retrò cor nostrum.

Amor scilicet noster nullã aliam ad rem, te relicto, translatus est. A uia enim
qua ad te itur, non retrocessit unquam cor nostrum.

Et declinasti semitas nostras à uia tua.

Cõsuetudo Hebræis est, ut negationẽ duobus locis seruire faciant, ut in hoc
D uersu. Quare diuus sic uertit Hieron. Nec declinauerũt gressus nostri à semita
tua: ut illud, nec, magis additũ à uiro sancto intelligas, explanãdi gratia, q̃ quòd
in codicibus Hebręis inueniaẽ. Noster quippe interpres prout sonat Hebręus,
uertit: itidem quoq; Chaldęus: uerũ negationẽ, ut dixi, utrũq; hemistichiũ cõple
cti oportet, ne sensus secũ pugnare uideaẽ. Cæterũ uia Dei, uia ęqua est, ut ait ua
tes quidam, uia iustitiæ, uia amoris, uia ueritatis: hoc est, diuinæ est iussionis cõ-
summatio, perfectaq; in Dei obsequio cõstantia: à qua tamẽ iustissimo Dei iudi
cio declinare pręclarissimi interdũ uiri sinunẽ, ut inde quid proprię uires ualeãt,
quid item diuina gratia, & cognoscãt, & alios edoceãt. Idcirco Esaias illorũ uice
quib. nõdũ cõpertũ est, quãta animi puritate ac fide, morẽ Deo gerere oporteat,
exclamauit: Quare fecisti nos errare à uijs tuis? indurasti cor nostrũ ne timeat te

Quoniã humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra
mortis. Si obliti sumus Dei nostri, & si expandimus manus nostras
ad Deum alienum, nónne Deus requiret ista?

Quàm animosa reddiẽ anima, quę nullius turpitudinis cõscia, nulla expallescit
culpa. Quoniã, inquit, deiecisti nos in teterrimũ afflictionũ locũ, nosq; totos pla
nè calamitatũ tenebris, quas umbrã mortis appellare fas sit, obtexisti, nõ propte
rea tui sancti nominis ac cultus immemores esse uoluimus, neq; subinde uanos
ethnicoꝝ deos, ut cõplures faciũt, eorũq; opẽ implorauimus. Si hęc quidẽ egisse
mus, num certi nõ fuissemus Deũ illa nõ laturũ? Nõne requisiturus ea fuisset il
le qui arbiter omniũ est? Certè enim cordiũ secreta quãlibet abdita tam uigilẽ iu
dicẽ minimè fugiũt, multò uerò minus aperta quæ fiunt à mortalibus, ac plena
luce. In loco afflictionis, Hebræorũ interpretes, & in primis D. Hieronymus,
reddũt, in loco draconũ: quod perinde dictum putant, ac si dixisset, In eam nos
ꝑtrudisti seruitutẽ, nẽpe sub illorũ dñatione qui feritate draconib. similes sunt.
Alij rursum pro locis desertis & arenosis, in quibus maximi oriunẽ & crescunt
dracones

A dracones, dictiones illas poni arbitrant̃. Quod quidem ꝙ horrendũ ſit, metuq́ꝫ
plenũ, habitare ſcilicet ubi habitãt dracones, ſtupidus prorſus es, ſi id te ignora-
re dicas. Quis duro animo, ſiccisq́ꝫ oculis illud Maccabæorũ aut legere aut au-
dire unq̃ꝫ potuit: Iudas, inquit, Maccabæus ſeceſſit in deſertũ locum, ibiq́ꝫ inter
feras uitã in montibus cum ſuis agebat, & fœni cibo ueſcentes cõmorabantur.
Cæterũ umbrã mortis appellant quidã calamitatẽ, quæ cùm præſens eſt, tam eſt
acerba, ut morti penè ſimilis uideat̃. Vmbrã, inquiũt, eam appellauit, quia um-
bræ rebus ſimiles eſſe ſolent, quarũ formas repræſentant. Vmbrã etiam mortis
peccatũ eſſe aliàs me dixiſſe memini: ſed alia res eſt: nunc enim pro tentationũ
mole, tetroq́ꝫ perſecutionũ profundo atq́ꝫ abyſſo dictum eſſe liquet. Siue igitur
draconũ legas cum Hebræis, ſiue afflictionis cum Græcis, eundem prætendit
ſenſum, quem ſic reddit Paraphraſtes: Contriuiſti nos interim locis, quibus nõ
homines, ſed dracones habitare uident̃. Nam pluribus in locis ſcripturarũ, rixo
ſos homines ac exleges, uarijs ferarum nominibus nuncupari inuenies. Quare
nequaq̃ꝫ mirum eſſe debet, ſi homines illos qui ad hoc nati uidentur ut inquieti
ſint, quamplurimisq́ꝫ noceant, ut permultos nos quoq́ꝫ nouimus, dracones ap-
pellauit uates, appellantq́ꝫ quotidie integerrimi quiq́ꝫ uiri, quibus morte dirius
ſemper uiſum eſt, ſanctum Dei nomen atq́ꝫ honorẽ cernere improborũ libidini
tradi, horrendasq́ꝫ, & id (malùm) impunè, audire blaſphemias, oblocutiones,
maledicta, proborumq́ꝫ exilia ac mortes. Heu hominũ confidentiã, nõne Deus
tandem requiret iſta? Eſt rurſum in ſcripturis draconũ planctus, & ſtruthionũ
horribiliter in deſerto eiulantium. quod quidem locutionis genus cùm reperiri
contigerit, uaſtationẽ ibi maximã, luctuoſamq́ꝫ eſſe miſeriam intelligas. Vnde
illud eſt Micheæ: Faciam, inquit, planctum ſicut draconũ, & luctum quaſi ſtru-
thionũ. In hac enim uatis querela, Deum nõ ultrà populi illius miſerturũ intel-
ligi oportet. Struthio porrò, ut eſt apud rerum naturaliũ indagatores, cùm pri-
B mũ pullos produxerit, in illos ſtatim, ac ſi ſui nõ eſſent, indurat̃. Sed ad pſalmũ.

Quoniam propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut o-
ues occiſionis. Exurge, quare obdormis domine? exurge, & ne re-
pellas in finem.

Hîc certè, inquit, tua res agitur. Quis, oro, dominus ſuum cernens ſeruũ pro
ſe ſuoq́ꝫ honore decertantẽ, atq́ꝫ inter hoſtiũ gladios periclitantẽ, nõ it illi ſuppe
tias? Sæuus is quidem reputabitur, planeq́ꝫ ingratus, ſi non ſubueniet. Id igitur
grati animi obſequiũ, quo ſe libenter occumbere, mortẽq́ꝫ pro tutando illius ho
nore ac cultu oppetere, tanq̃ꝫ Dei beneuolentiã impetraturus, oſtentat uir ſan-
ctus. Simulac, inquit, pro te, non ſecus ab improbis ſceleſtisq́ꝫ ſicarijs iugula-
mur, paſſimq́ꝫ, ut ſolent oues à lanijs, trucidamur, quid adhuc dormitabundus
ociaris? Cur tuos æquè ac ſi alieni eſſent, contemnere uideris? Expergiſcere do
mine, ferq́ꝫ opem, ne perpetuò neglecturus tuos uidearis. Iam ærumnarũ infor
tuniorumq́ꝫ adeò accreuit cumulus, ut noſtram omnino ſuperet uirtutẽ. Hinc
enim, fateor, impudentiſſima illectat caro, illinc mũdus, illecebrę, uariæq́ꝫ phan
taſmatũ imagines ac formæ mihi illudere conant̃. Ad hæc deterrent dæmones,
ineſcant rurſus, adblandiũtur, minantur. Quò me uertam? uel eò maximè, ſi ne-
farij perditiq́ꝫ homines ſuo in meum exitium patrocinantur principi?

Quare faciem tuam auertis? obliuiſceris inopiæ noſtræ, & tribula-
tionis noſtræ?

Longa nimirũ uidetur animę mora illa in Deo, qua ſuis differt auxiliari: igno
rat enim quãta cũ ſapientia & cõſilio, res ſuas agat Deus: qui quidẽ tũc illi quo-
dammodo dormire uidet̃, aut iratus omnino eſſe, cùm nõ ſuccurrit, idcirco faciẽ
illã ſuã uiuificã, qua uel ſemel inſpecta, putrida reuiuiſcũt corpora, nedũ animę,

C indignabundus auertere. Summæ profectò indignationis ſignũ id eſt, & iracun
diæ in iudice, aut principe illo, qui cùm à miſero quopiam rogatur, uultum furi
bundus auertit, atq; aliud cogitare ſe ſimulat. quare inauditus ſecretè ſuam de-
flet ſortem, publicè nõ audet; interim uerò ab auariſſimis magiſtratibus tum il-
le, tum cæteri miſeri licenter, utpote cum principe in populi perniciem coniun-
ctis, proterũtur. Ad Deum itaq; cõuerſi, quanto poſſunt clamore ſuas cum illo
expoſtulant calamitates. Cur faciem, inquiunt, etiã tu tuam æquè noſtris à que-
relis deflectis abſcondis'q;, ac ſi ex hiſce ignauis unus eſſes principibus, qui nos
aut nõ audiunt, aut auditos utcunq; (facilè ex cõgreſſu ciuiũ ſtomachantꝰ princi
pes) ad magiſtratus interdum corruptos, ciuilis'q; ſanguinis ſitibundos rejciũt?
Putás ne, mi Lector, tot pijs prouocatũ querelis Deum, poſſe ad ſuorum ærum
nas diutius cõniuere? Sciunt mei ciues quid nuper ſua in ciuitate actum ſit; cla-
mauerunt certè ad dominũ, & ipſe exaudiuit eos; faxit Deus ut illis meliora con
tingant in poſterum. Quid clamauerunt rogas?

Quoniam humiliata eſt in puluere anima noſtra, conglutinatus eſt
in terra uenter noſter. Exurge domine, adiuua nos, & redime nos
propter nomen tuum.

Cõglutinatus eſt, Fel. uertit, adhæſit. Videtur mutuata ſimilitudo ab his qui
letaliter percuſſi, ſolo hærent penitus, quanti'q; ſunt, attoniti diſtenduntur. Cæ-
terum quòd noſter interpres uertit, Propter nomen tuũ, Hebræis eſt, propter
bonitatẽ tuã, ſeu, miſericordiã tuam, ut Fel. Vtcũq; autẽ literã accipias, explora-
tiſſimũ id eſſe debet, natura nos iræ filios eſſe, idcirco nullã nobis à mũdo inferri
poſſe plagã, quæ noſtris nõ debeatꝰ peccatis. quare de his quæ nos nobis ſponta
neo aſciuimus cõſilio & uoluntate, quî querimur? quid perinde ac ſi indebitè no
bis prouenirent aduerſitates, aut illas declinare nitimur, aut ſaltem ægro, ac uel
D uſq; ad deſperationẽ reluctante ferimus animo? Inſaniæ argumentũ id eſt, ac te-
neræ nimiũ imbecillitatis ſignũ. Illud poſtremò notandũ, dictiones illas, Humi
liata eſt in puluere anima noſtra, Cõglutinatus item uenter noſter in terra, ma-
ximã animæ præ ſe ferre deiectionẽ ac deſpectũ. quid puluere deſpectius? quid
ſubmiſſius uentre humi ſerpente? Sic Paraphraſtes: Proſtrati ſumus uſq; in ter-
ram, & uenter noſter terræ adhæret. Exurge tandem ut auxilieris nobis, & libe-
ra nos pro immenſa benignitate tua, ô Deus, cuius nomini laus ſit ſemper atq;
honos in ſecula ſeculorum, Amen.

PSAL. XLV. Vincenti ſuper lilia filiorum Choræ eruditiuum.
Canticum dilectionum.

ERuctauit cor meum uerbum bonũ, dico ego opera mea regi.
Cùm omnes etiam Hebræorũ interpretes hunc pſalmũ de Chriſto
atq; eius eccleſia exponũt, ſed in primis D. Hieronymus, tum maxi-
mè Chaldæa translatio, eo nixa uerſu quo dicitꝰ, Pulchritudo tua rex
Meſſia, ſuperabũdat à filijs hominis. quod quidẽ noſter interpres ſic uertit: Spe
cioſus forma prę filijs hominũ. Item illud: Et cõcupiſcet rex decorẽ tuũ, quoniã
ipſe eſt dñs Deus tuus, & adorabũt eum: ſeu, adorabis eum, ut diuus uertit Hie-
ron. Quæ ſanè omnia de Dauide aut eius filio Salomone intelligi, ut nõnullos
interpretari uideo, abſurdius eſt q̃ quod multis cõuinci debeat. Nõ negauerim
tamen patrẽ de filio in hoc pſalmo tanq; Chriſti typo atq; umbra ſic prædixiſſe,
quæ tamen in Chriſtũ atq; eius ſpõſam, quę in Canticis amatorijs ſe amore per-
langueſcere fatetur, deſinerẽt. Lilia in titulo utrunq; cõplectitꝰ nomen ſponſi &
ſponſæ. Vnde in Canticis ſimulac ſponſa ſponſi pulchritudinẽ laudauit, ille cõ-
trà ſuæ dilectæ nõ auerſatus laudes, laudũ ei repẽdit uices, dicens: Ego flos cam
pi, & lilium conuallium. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Hic
igitur

A igitur Chriſtus atq; Eccleſia, quam ille unicè deperit, ueluti in ſcenam introducuntur, haud illam quidem quæ immoderatiſſimo apparatu & luxu, ad ciuium corruptionẽ publicè ab urbium dynaſtis nõnunq; ſacris initiatis, peſſimo ſimplicium atq; in fide rudium exemplo agitur, uerùm illam quæ altiſſimis adumbrata myſterijs, ſuos ad ſe adeò rapit ſpectatores, & ex hominibus deos penè faciat. Sed antequam ſacri huius epithalamij dialogum excutiamus, de prooemio prius nonnulla. Is enim mos eſt illis qui præclara quædam narraturi ſunt geſta, literisq́; mandaturi, ut prooemia præſcribant. Quem ſanè morem à uate noſtro ſeruatũ hoc in pſalmo cœleſtium rerum fœtura grauido, diuiniq́; connubij buccinatore, & cernimus, & uenerabundi exoſculamur. Itaq; prooemij exordiũ id eſto: Eructauit cor meũ uerbum bonũ, dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus ſcribæ uelociter ſcribentis. hucuſq; præambulum. Cor meũ, inquit, muſto ſpiritus, diuinaq́; quodammodo oppletum crapula eructauit, more ſcilicet ebriorum. Quid, oro, eructauit? Verbum, inquit, bonum, ſuaue, iucundum, amatorium. Diuinũ prorſus id eſt, quod euomere geſtit. Proinde quicquid canere inſtitui, & nunc lucubro, id totũ meo regi & cano, & lucubro. Cæteras quippe lucubrationes inutiles eſſe exiſtimo, prӕter illas quæ ad honorem fiunt Dei. Illic enim percipit anima, quid ſit uerbum illud, quod hîc è uatis corde erumpere nititur. Rachas dictio, quӕ in primo ſtatim exordio uerſus Hebræis eſt, illam propriè cordis loquutionẽ indicat quæ nondum ad os, ut exeat, peruenit: attamen cor illam ab ſeſe emittere meditatur & contendit, ſed plerunq;, ut in efferatè nimium lætis contingere uidemus, nequit. Quare quidam ex Hebræo uerterunt, ebullit: Paraphaſtes uerò, erumpit. Verùm equidem (ut quod eſt nõ diſſimulem) cùm hæc cõmentor, ſuccurrit animo, nihil aliud id eſſe uerbum, quod bonũ uocat propheta, quodq́; in eius ebullit corde, quàm ut ſponſum faciat ſuæ
B iam tandem dilectæ dicere, Amo. O certè uerbum ſuper omnem bonitatẽ optimum, perfectum, diuinũ, ſimulatq; à tam parua dictione noſtra omnis orta eſt ſalus. Quid, mi Lector, fuiſſet unquam mortaliũ genus, niſi Chriſtus ſuam adamaſſet Eccleſiam? ſuam columbam? ſuam formoſam? nullum quippe animal infelicius homine inueniretꝰ. Sed poſtquã amor ille in immenſum adeò creuit, ut tam ardentẽ amaſium pro ſua mori dilecta, & morte quidem infami ac ſæua, adegit, feliciſſimus omniũ quæ ſub hoc cœlorũ tegumento, forſan & quæ ſupernis in regionibus uitam degunt cœleſtem, factus eſt homo. Quocirca ingratiſſimi omnino inſimulandus erit animi, ſi quicquid agit, aut cogitat, aut ſcribit etiam, id totum illius non dedicat honori, qui cùm meritò damnare eum poſſet, ex gratia ſeruare maluit. Cæterum illud quod ſequitur,

Lingua mea calamus ſeu ſtylus ſcribæ uelociter ſcribentis,

Studium canendi maximum teſtatur, cùm linguam ſuam ſtylo ſcribæ celeris atq; expediti comparat. Nam certè ut expeditè, ita percupidè ſe laudes regis celebraturum hoc dicto demonſtrauit, ne ſpiritum ſanctum Dei pro ſcriba huc modò auocemus, ut quoſdam ſuis in cõmentarijs agere cernimus: quanquam nec id quidem omnino diſplicet, cùm ſpiritum Dei, digitum in ſcripturis nuncupari lego. Vnde Eccleſia in hymnis ſpiritum ipſum alloquens canit: Dextræ dei tu digitus. Illud quoq; ſeruatoris, Si in digito Dei eijcio dæmonia, filij ueſtri in quo eijcient? In Moſe etiam legis tabulas Dei digito conſcriptas ſacra narrat hiſtoria. Diuus hîc Auguſtinus ſuas ſibi ſolitas connectens alas, in cor patris tranſuolat, ubi æternum illud uerbum, & uerè bonum, à quo noſtra omnis bonitas originem nacta eſt, conceptum inuenit. Sed iam epithalamium, uiſo præambulo diſcutiamus, in quo ſpõſa illa, quam cœleſtis pater ſibi, ut eam filio ſuo dilectiſſimo cõiugio copularet, è fæce mundi per gratiam delegit, ſui ſponſi laudes ita texit, ſed prius à forma:

C Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.

Nulli dubiũ, quòd qui digniorib. animis, præclarioribusq́ ingenijs sunt præ-
diti, ut reges maximè decet esse ac principes, formæ etiã præstantia pollere soli-
ti sunt. quòd si secus aliquando contingat, id raro quidem: secundum enim cõ-
munẽ existimationẽ loquor. Proinde illud à rege potissimũ sic cœlitus ornato
prouenire certũ est, quòd populis terrori magis sit ac reuerentiæ, quàm is cuius
sordido tum animo, tum ingenio, deformitas quoq; corporis coniuncta est. Ve
rùm alius in sponso, alteriusq́ generis decor ac forma, quàm sit in homine mor
tali, citoq; transituro, à sponsa laudatur. Sic Paraphrastes: Supra modum formo
sus es, nec quisquam ex posteris Adæ conferri tecum ulla ratione poterit. Vo-
lunt enim utranq; breuiter in Christo naturam hîc depingi, humanã scilicet sub
speciei nomine, diuinam uerò sub pulchritudinis. Quarũ sanè excellentia, qua-
lisq́ in illis fuerit, sitq́ perpetuò & decor & gratia, difficile non erit, non dico co
gnoscere, nam id quidem impossibile, uerùm saltẽ quasi per transennam intue-
ri, his tantũmodo, qui cœlestibus rimandis rebus assueti, sensum omnẽ suũ atq;
intellectum in contemplanda mirabili illa in Christo unione, quæ captum om-
nem humanũ excellit, attentius figunt. Cùm enim Deus esset (intelligis ne quæ
dico, cùm Deum dico?) cùm Deus, inquam, esset, pulchritudinũ omnium machi
nator, sine quo quidem fœda essent omnia ac turpia, quî fieri potuerit, quin
illius quædam diuinitatis notæ, ab illis membris Dei digito fabrefactis concre-
tisq́, è purissimis uirginis uisceribus, teste Deo solummodo, id est, obstupescen
te natura, non eluxerint? Quas tamen notas neq; ego quidem distinctè delinea-
re conabor, simulatq; uideo cœlestem sponsam illius pulchritudinẽ ac formam
generatim duntaxat, ut res solent difficiles, cõprehendisse. Illud unum dicam,
D nullam unquam formã, nullam pulchritudinẽ, nullam elegantiam, nullum de-
corem in mortali homine fuisse, neq; esse posse, quin longè excellentius in pul-
cherrimo Christi corpore extiterint. Quàm uerò sublimis, cũctisq́ absoluta nu
meris eius fuerit anima, tute è copula illa ineffabili cum diuinitate coniecturam
facito: ego enim illius dotes me magis admirari fateor, quàm uelle calamo disse-
rere. Verùm quid canat spõsa uideamus. Diffusa est, inquit, gratia in labijs tuis,
propterea benedixit te Deus in æternũ. Laudato sponso à forma, nunc ab elo-
quentia, leporeq́ sermonis laudat: quæ sanè pars in principe nõ mediocrẽ sibi
uindicat locum: ut de Salomone legimus, qui adeò orationis gratia & facundia
ualuit, ut multos & reges & principes, & ex sapientioribus non paruam manũ
ad se audiendum traxerit, sed in primis reginam illam ex orientali plaga egres-
sam, idcirco ut audiret sapientiam Salomonis, ut in Regum gestis cernere est.
Quantũ porrò Christus uel puer in terris uiuens elegãtiæ & in uerbis & in mo
ribus præstiterit, norunt legisperiti illi Iudæorũ, nedum uulgus, qui in templo
tam gratiosum puerũ (duodecimũ tunc agebat annum) cõcionantem disputan
temq́ audientes admirabantur, unde tam doctus sermo à puero, qui literas non di
dicisset, emanaret. Iacula quidem erant ignita, uerba Christi, sed quæ magis ho-
mines ad amorẽ, quàm ad terrorem cõmouerent. Cæterũ labia pro sermone in-
telligas posita. Ait igitur percita amoris œstro anima: O spõse posteaquam uer-
bum caro factus es, nobisq́ similis in terris uisus, Deus homo, iucundus statim
aspectu, dulcisq́ affatu apparuisti. nihil in te austeri habẽs, ne illos, quos, ut cœ-
lesti patri reconciliares, mansuetissimo quodam, ut sic dicam, artificio pertracta
bas, metu refringeres ac deterreres. Num scientiam in primis, aut cognitionẽ
rerum illam, qua maximè mortaliũ ingenia tumescere solita sunt, diffusam ha-
bes in labijs tuis? Non hanc quidem in te uideo, sed gratiã potius, sed dignitatẽ,
sed sermonis mansuetudinẽ atq; humilitatẽ, qua peccatores potissimũ allicis, nõ
terres:

A terrestri qua Euangeliũ, iugum'q; suaue prædicas, qua fidem, qua amorẽ, nõ legis minas, terrores'q; ac mortẽ, annuncias. Num quid suauius in terris unquã auditum est? num uel ab ipso rerum exordio uisum? O si, mi Lector, ambo unà tam iucundi spectaculi, ubi aliud nihil q̃ pax, quàm charitas, quàm mutua in his quę Dei sunt, consensio docebatur, spectatores fuissemus. Quis tam frigidæ mentis homo est, qui id nõ cupiat? Verùm unde tantus gratiarũ effluxit liquor? Propterea quòd benedixit te Deus in æternũ. quò nõ nobis clàm sit, Dei patris beneficentiam causam extitisse, quòd filius tam gratiosis moribus in terris uisus sit, ac super omnes mortales speciosus. Sic ab aliquibus hunc intelligi uersum uideo. Plures nihilominus cum nostro consentiunt interprete, cuius litera eum habere sensum uidetur: Idcirco benedixit te Deus in ęternũ, id est, te immensis pater condecorauit muneribus, quæ finem habebunt nullũ, quia natura speciosus es, genuina'q; gratiarum dote copiosissimè præ omnibus ditatus. Cùm igitur talis tantus'q; sis, ô pulcherrime,

Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, specie tua & pulchritudine tua.

Hîc sponsa sponsum à fortitudine laudat, similitudine nimirũ à duce aut principe illo præsertim, qui se patrem pastorem'q; populorũ ac militũ præbet, assumpta; is enim ne in somno quidẽ, bellorũ pręcipuè tempore, quiescit, sed dormiẽs, ut ita loquar, uigilat. Vide an elegantius accuratiúsue unq̃ legeris, quæ in principe debeant esse, partes describi. Inuitatᷣ hîc itaq; rex noster à regina, ut arma sumat, ensem'q; lateri accingat: qui sanè ensis, decor quidam regius esse solet. nam Hebræi sic integrũ hunc legunt uersum: Accinge gladiũ tuũ super femur, gloria tua & decor tuus: hoc est, qui gladius gloria tua est ac decor, ô potentissime. Paraphrastes item sic: Accinge gladiũ tuum femori tuo, ô potentissime: laudem
B enim & honorẽ magnificè assequeris. Verũ quia ecclesiæ arma spiritualia sunt, ut inquit Paulus, nõ carnalia, à spõso nimirũ Christo, qui in spiritu amari coli'q; in primis debet, accepta, aliud hîc armorũ genus quærendũ esse arbitror, quod è ferro aut ære minimè fabrefactum sit: diuinas illa esse scripturas definierũt patres, quibus sanè spiritualia nequitię in cœlestibus occîdi solent, quemadmodũ illis corpora solũmodo corruptibilia & caduca. Hîc igitᷣ à uate uice futuræ sponsæ è cœlo quodãmodo trahitur sponsus, inuitatur'q; iam tandem, diu expectatũ exequi liberandarũ à captiuitate mortaliũ negociũ, prouinciam'q; illã tam homini necessariã, illi'q; soli debitã, utpote omniũ fortissimo apto'q; ad debellandũ, radicitus'q; euellendũ amplum mundi dñium, ac regnũ dæmonũ aggredi. Sponsa itaq; à cõsueto belligerandi usu nõ discedens, uocat gladiũ uerbũ Dei, quod est Euangeliũ: femur uerò, per quod carnalis designatᷣ procreatio, uocat Christi humanitatẽ (ut recepto iam utamur uocabulo) qua assumpta, unita'q; diuinitati, maximã sibi apud patrẽ cõciliauit gloriã & claritatẽ. Vnde illa est è cœlo audita patris uox, Et clarificaui, & clarificabo. quare is erit sensus: Appareat iam tandẽ, ô potentissime, caro illa tua à conditarũ rerũ origine mundo promissa, diu'q; à me desiderata expectata'q;, ut uerbũ illud iam demũ salutis audiamus: cuius sanè efficacia ipsi etiã perditissimi homines, in profundũ'q; malorũ ac desperationis proiecti excitabuntᷣ, sument'q; animũ, ac sponte ipsi sua iugulũ tam uiuifico uulneri præbebunt, acti'q; in fugam hostes, aut ignominiosissimè trucidabuntᷣ, aut æternas in miserias detrudentur.

Intende, prosperè procede, & regna propter ueritatem & mansuetudinem & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua.

Verba plerunq; in nostro interrupta interprete, cõcisi'q; uersus id agunt, ut in excutiendo sensu Delio interdũ opus sit cõiectore. quanq̃ tamẽ suos & ipse habet sensus, pios nimirũ & castos: uerùm ubi litera, quæ est Hebræis, clarior uisa

C est, nõnihil ab illo, licet inuitus, diuerto, quò sensus lucidior reddat, ut hîc planè necessariũ fieri duxi. Quemadmodũ enim superiorẽ uersum Hebræorũ ita uertũt interpretes, ut diximus, sic & hũc sequentẽ pleniorẽ reddũt, nempe cum subsequẽti cõiunctũ, hoc modo, ut uertit Fel. Et decore tuo prosperare, equita super uerbũ ueritatis & mãsuetudinis & iustitiæ, & docebit te terribilia dextera tua. Nam supra dixerat: Accinge gladiũ tuũ super femur tuũ, qui est gloria tua, & decor tuus. Modò uerò decoris nomine delectata sponsa subiũgit: Et decore isto tuo, qua cunctis admirabilis es, undeq; serenitas quædã iucundissima dismanat, nos aspice, ueniq; felici comitatus, ut decet regẽ, prosperitate, terrificoq; excluso mortis atq; adeò peccati regno, regna, & nos prorsus, qui tanq; oues erramus absq; pastore ac duce, ad te trahe, reuoca, cogeq;, si lubet. Quid tandẽ: Currum ueluti adornatũ mansuetudinis cõscende, equitaq; propter causam fidei & ueritatis & iustitiæ, quæ planè omnia in mũdo extincta sunt. Et sic nimirũ tua te dextera potẽtiaq; ac uirtus, ad maxima perpetrãda facinora & mirabilia adhortabitur. Chaldæus habet, Docebit te dñs, ut terrorẽ inferas cũ manu dextera tua. Loco, porrò procede, Hebræis est, inequita. & est perinde ac dicas, inequita, ueharisq; his rebus, ueluti quadrigæ rotis, ueritate, fide, mãsuetudine & iustitia. Vide q; breui sic obiter cõpendio, qualis in terris rex esse debeat, depinxit sponsa. Da mihi igitur regẽ, principẽ, antistitemq; animarũ, qui suis in pollicitationibus uerax sit & cõstans, in moribus mansuetus, mitis, ac omnib. suis in actionibus, regniq; moderatione iustus, nil ultrà quæram: absolutissimus is quidẽ erit, dignusq; cuius fidei maxima meritò hominũ multitudo cõmitti debeat: his uerò exclusis, ne ouicula quidẽ. Id dictũ uelim ad quorundã etiã religiosorũ taxandã opinionẽ, qui asserũt, arte potius in gubernandis populis opus esse humana, ac simulatione, q; Dei spiritu. Error is est maximus. nã si in rebus quãlibet paruis D instituendis diuino egemus lumine ac ductu, multò magis in magnis, quarũ maxima omniũ est, hominũ gubernatio, sed illis in rebus pręcipuè, quę ad animarũ attinent informationẽ. Syncera hæc esse debet, spiritusq; perpendiculo diligentissimè collibrata. Sed ad psalmum.

Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent in corda inimicorum regis.

Sagittas uocat sponsa, fidei uerba, quæ aciẽ omnẽ gladij q̃uis acuti superant: uerba enim uitæ à Petro appellant. Proinde nulla tam dura res esse potest, ac telis minus peruia, quę ad tantillũ uerbi Dei ictũ protinus nõ cedat, emollescatq;. Illud præterea notandũ, cõfusam hîc literã sensus confusionẽ, ni aduertas, parere: qui tamen facilis reddit, si per parenthesim (populi sub te cadent) legeris. Verùm, cadent, ad duo referri potest, nẽpe ad sagittas cadentes in corda inimicorũ regis: & ad populos qui uisa regis potẽtia, uirtuteq; ac iustitia, proni subijciunt, caduntq;, ut dicit, sub rege. Atqui ea in Dei uerbo sita est uis ac energia, ut quicquid nactũ fuerit in homine uitiositatis, prosternat illicò, sed partim ad uitã, ut de bono odore edisserit Paulus, partim ad mortẽ, cordisq; duritię & desperationem. Sed hi sua culpa atq; obstinatione in mortẽ frangunt, illi uerò ad uitam, ob Dei misericordiã: alioquin tum hi, tum illi eodẽ damnationis genere mulctandi erãt. Traiecta igit hostiũ Christi corda Euãgelij telo, nõ eundẽ nanciscunt finẽ. Quidã enim illorũ uulnus salubre nõ auersantes, ex hostibus fiũt amici, ut quodam Paulo cõtigit: quidã etiã unde medelã amplecti debuissent, uenenũ hausere, & id præsentaneũ. Nam qui mali prius fuerãt, sanctissimo transuerberati gladio peiores sua culpa ac uitio euaserũt, ut de Iuda dñi proditore legimus. Quis hîc igitur nõ exclamet, Dextera dñi fecit uirtutẽ: dextera dñi exaltauit me: Nõ moriar igitur amplius iustitiæ, ut hactenus imprudens egi, sed uerã uitã, quę est in Christo Iesu, uiuam, & sic narrabo opera dñi. Putas ne absq; Christo, quẽ hîc tam speciosum, tam fortẽ, tam mansuetũ, tam iustum, tam potentẽ regem depingit

A git ſponſa, te Dei opera tum noſcere, tum meditari, aut literis mãdare poſſe? Er-
ras, ſi id putas, toto, ut aiũt, cœlo. Abſq; enim capite quid uitę habet pes? quid ma
nus? quid cætera totius corporis mẽbra? Num te latet, quòd caput uiri Chriſtus
eſt, caput uerò Chriſti Deus? O tu igitur qui uitam aues degere cœlo dignam, à
capite tuo ne, ſi ſapis, procul eſto, alioquin euulſum à capite corpus marceſcat
neceſſe eſt, & intereat. At tu mihi præterea ſplendorem alium in ſponſo noſtro,
dignitatemq́; nobiliorem conſidera:

Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi, uirga directionis uirga regni tui.

En quomodo iam demũ ſpõſa, pręmiſſo illo tam honorifico pręludio, in quo
ſpõſi formã, pulchritudinẽ, ſermonisq́; ſuauitatẽ ac lepôrẽ, uires inſuper & po-
teſtatẽ laudib. extulit, Deũ illum eſſe fateť. Sedes tua, ait, hoc eſt, poteſtas tua re-
gia, ô ſpõſe, ęterna eſt, nõ temporaria, ut ſunt planè omnia mortaliũ. Eſt, inquã,
uirga, ſceptrũ ſcilicet regni tui, ſceptrũ directionis, ſceptrũ ueritatis, ſceptrũ iu-
ſtitiæ, nõ erroris, nõ mendacij, nõ iniuſtitiæ. In illo enim nulla inueniť aſperitas,
nulla arrogãtia, nullus faſtus, crudelitas, uerũ oĩa placida & æqua. Quomodo
aũt regnũ Chriſti ſit regnũ æquitatis ac rectitudinis, ipſa aperiat ſpõſa, & dicat:

Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus,
Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.

Illud nõ omittendũ in ſuperiori uerſu, ubi nos legimus unà cũ Hebręis, Deus,
Chaldaica translatio ponit inenodabile illud nomen Tetragrãmaton, quod ſoli
Deo, uel ipſis Iudæis teſtibus, competere definierũt antiquæ legis interpretes
quò uel hinc ſaltẽ, ſi nõ aliunde, hauriant Iudęi Meſſiã Deũ eſſe, de quo hũc pſal
mũ cõpoſitũ eſſe affirmãt. Duræ profectò iſtæ ſunt Iudæorũ reliquiæ, quas per
B orbẽ penè uniuerſum incertis peruagare ſedibus uidemus. Sed ad rem noſtrã.
Quemadmodũ enim pro cumulo uirtutũ perfecto, ut aliàs diximus, iuſtitiã in
Deo ſumi legimus: ita in homine iniquitatẽ pro plena undequaq; uitiorũ menſu
ra intelligimus, ut in hoc pſalmo cernere eſt. Maximũ porrò laudationis genus
eſt in principe, ſi iniquitatẽ huiuſcemodi ſuo à ſolio excludat omnino, iuſtitiãq́;
amplexeť. Tunc ſanè populus ille feliciſſimus cenſeri debet, cui princeps illius
moris cõtingit, qui nihil nõ ſyncerũ purũq́; ſua in ditione uidere patitur. Hunc
certè patrẽ potius, q̃ regẽ aut principẽ appellabimus, eumq́; in terris tanq̃ Deũ
uenerabimur. Et ut quidẽ hæ duæ in homine partes, mille nimirũ animi pertur-
bationib. obnoxio, perfectę eſſe nõ poſſunt, ita in Chriſto, cuius hîc laudes cele
branť, perfectiſſimæ fuere, & ſunt, eruntq́; perpetuò: & id ſanè propterea, quòd
(ſic uideo ab aliquib. exponi) unxit illum Deus oleo lætitiæ præ cõſortibus ſuis.
Oleũ exultationis, legit Græcus, ſed idem eſt. Nam oleũ lætitię ſeu exultationis
nõ rarò poni pro ſpiritu ſancto, ſiue eius gratia, in prophetis maximè clarũ eſt.
Spiritus, inquit Chriſtus in Eſaia, dñi ſuper me, eò quòd unxerit me. Cui ſubin
de ſententiæ ſcriba ille diuinus in Apoſtolorũ actis Deũ alloquẽs, occinuit dicẽs:
Cõuenerũt autẽ uerè in ciuitate iſta aduerſus ſanctũ puerũ tuũ Ieſum, quẽ unxi
ſti: hoc eſt, quẽ leniſſimo gratiarũ tuarũ oleo abundè perfudiſti. O uerè copio-
ſam, paſſimq́; exuberantẽ perfuſionẽ, de cuius exundantia ac plenitudine nos
omnes, qui ſpõſę nomine diuinis in obſequijs ſuauiter libenterq́; exanimamur,
accipimus. Iſtud igitur olei genus internũ in corde eſt, ubi ſedem ſancti ſpiritus
eſſe perſentiũt hi, qui nullis mũdi cupiditatib. inquinati, totũ, quantũ eſt, cor cœ
leſti cõſecrarũt ſpõſo. Illic enim gaudiũ, lætitiaq́; animi, atq; in ſpiritu exultatio,
nõ in rebus exteris, in quib. cõtinuus ineſt motus, idcirco & corruptio, tripudiũ
agũt. Illic, inquã, inungiť anima, fitq́; regina, fit ſpõſa, fit ſacerdos altiſſimi. nam
utrũq; hominũ genus, regale ſcilicet & ſacerdotale, oleo perũgi corporeo ſolen
ne erat: ſed abſq; illo ſpiritus, nec corporeũ id quidẽ ueros reges, uerosq́; altiſſi-
mi ſacerdotes, ſua quamlibet ampla perfuſione efficere poſſe, audeo dicere. Sũt

C porrò qui censent in hoc uersu dictionẽ, Deus, repeti minimè debere, sed simpliciter legi, propterea unxit te Deus. Sunt & qui repetũt: unde priorẽ ad spõsum referũt, posteriorẽ uerò ad patrẽ. Quare sic reddit Paraphrastes: Amãtissimus es iustitiæ, & odio persequens quicquid est ab æquitate diuersum, ideo unxit te, ô Christe Deus, Deus tuus oleo fragrantiore, ꝙ ullũ unq; sociorũ tuorũ. Prophetæ quidẽ antiqui, socij nimirũ spõsi, istiusmodi olei perfusione deliniti fuere: apostoli postea, sed copiosius: ut uerissimũ illud appareret, unguentũ scilicet à capite in barbã, barbã inquã Aaron placidissimo lapsu descẽdisse. Etenim cui cõpertũ nõ est, in capite abundãtius huiusce generis oleũ extitisse, ꝙ in ipsa Aaron barba, quæ ab ipsa capitis exuberantia perfusa dicit? Caput porrò Christus est, barba uerò omnes Christi amici: sed illi præcipuè, qui propius felicissimo spõsi ori adhęserũt, ab ipsoq; uerba uitæ audiere: ut olim prophetis cõtigit, qui sua plerunq; uaticinia huiusmodi confirmabãt testimonio, Os dñi loquutũ est. Quare spõsa illa, quę & nũc hîc loquit, moræ quodãmodo diuinæ impatiens clamabat, Osculet me osculo oris sui. Ab eodẽ postea capite, ueluti à torrente, apostolorũ hausere riuuli, sed feliciori cursu, ꝙ prophetarũ. Hauriũt & in præsentia sanctissimi quiq; uiri. Quid sanctissimos tantũmodo dico uiros, simulac lego fragrantissimũ illud unguentũ ad orã usq; ac fimbriã uestimẽti summi huius sacerdotis iuxtà & regis, id est, usq; ad infima quoq; Christi membra defluxisse? Verũ omnibus quantũuis spõso propinquis & familiaribus, impartit Deus spiritũ ex dimenso: haud sic uerò Christo, cui nõ datur spiritus, ut inquit Ioãnes, ad mẽsurã. Cæterũ nos qui in ecclesiæ gremio per Christũ uiuimus, ideo sancti uocamur, quia à sancto perũcti sumus, Christus aũt sanctus sanctorũ, ut eum uocat Daniel, à patre, cui potentia æqualis est, atq; idem Deus. Meritò igitur à sponsa laudatur, quòd ipse Deus à Deo præ consortib. suis atq; amicis, spiritus sancti oleo
D perfusus sit: ut ex hac sanè perfusione id factũ uideat, quòd iustitiã dilexerit, iniquitatemq; odio habuerit. Verũ quia id aures simpliciũ maximè audire renuũt, illud addendũ uidet, idcirco Christum exultationis oleo à patre unctum fuisse, quòd iustitiam prius dilexerit, & iniquitatẽ odio habuerit. Atqui non contenta tam sublimi titulo spõsa laudasse sponsum, ad aliud laudũ genus, ne quid suo dilecto, quod ad perfectum regis ornatum faciat, deesse arbitraremur, descendit.

Myrrha, inquit, & gutta & casia à uestimentis tuis à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo.

Laus est à uestiũ, ædiumq; ornatu ac splendore. Et id quidẽ haud minimã regi cõciliat gratiã, hinc atq; hinc passim cùm gradit, honestã spirare suauecolentiã, quanq; nostra hac ætate, in qua quiduis audemus, nõ solũ reges, urbiũq; primarij istiusmodi delectant odoramẽtis, uerũetiã lanij, lanarijq;, & qui abdomen publicè uendũt, principes ipsos æquare in hoc ornatus genere enitunt. Cæterũ dictionẽ quã noster uertit interpres myrrha, ex Hebræis quidã asserũt esse, quem uulgo muscũ dicunt: alioqui quid grati odoris è myrrha spirare queat nõ uideo, nisi quatenus diuinũ aliq̃d prætẽdat mysteriũ. Idem de gutta dicendũ, quã Stacten Græci uocant, quamq; scribit Hieronymus, ut ab his qui aromatũ nouere uirtutes, audierat, florẽ esse myrrhæ, quę stillam aloënq; nõnulli appellãt. Verũ aliquib. dictionẽ hãc Hebræis id genus odoramẽti misturæq; significare uisum est, quã nos populariter ambrã appellamus: non succinũ illud quidẽ, quæ gutta est ab arborib. desudãs, electrũ Græci uocãt, sed potius pigmentũ est odoriferũ. Quodcũq; tamen illud sit, id certè nõ ignoramus, uatẽ altius spectasse, ꝙ sint illa quib. etiã lanistę pariter cũ regibus uti possunt. Idẽ quoq; de sumptuosiorib. ædificijs quę hîc à spiritu domos eburneas appellari uideo, dici posset. Quid nõ tentat interdũ uulgi temeritas? eò enim nostra iam processit audacia, ut si q̃d exquisitius insigniúsue à principe, uel in erigendis ædificijs, uel in cõmutando uestiũ

usu

A usu inuentũ fuerit, id statim à uulgo, & excellẽtius nõnunq; usurpet. Casiã porrò, quã fistulã uocãt, herbã esse, quæ & interdũ in frutice coalescens, suauissimũ emittit odorẽ, ab antiquis autoribus accepimus. Sensus itaq; totius uersus, qui Hebręis post Delectauerũt, seu lætificauerũt te, actutũ finit, is erit, ut candidè à Paraphraste reddit: à quo illud etiã obiter perdisci poterit, nõ domib. eburneis, sed repositorijs uestiũ eburneis legi debere. Nihil q; myrrhã, inquit, aloën & casiam spirãt omia uestimẽta tua, ex repositorijs uestiũ eburneis deprõpta in hoc, ut te exhilarẽt. Vides q; musicè eleganterq; regis forma, facundia, aspectus, roburq;, ac uestimentorũ fragrantia, simul & ædiũ magnificẽtia hucusq; descripta sint. Sed iam ad obstrusiora spõsę sensa utcũq; deliniãda uertat stylus, licet incultus, &, quod mihi natura insitũ est, pauidus, in his præsertim enucleandis quę ardentiorẽ in Deũ, q; mea sit, requirũt mentẽ atq; ingeniũ, quod nunq; in me extitisse fateor, sed tardũ potius ac rude: uerũ ille cui me à puero, & sciens & prudẽs uoto indissolubili addixi, addicoq; recẽtiori denuò affectu & uolũtate, scit omino qd meus expetat spiritus, nouit cor, nouit mentẽ, nouit quò meus aspiret animus. Scit tandẽ quorsum id mihi scribendi negociũ & laborẽ asciuerim: scit quidem, quia ipse, ipse Deus, nõ alia prorsus res, me ad istos utcũq; cõcinnandos cõmẽtarios suis sanctissimis excitauit monitis. Nulla enim (fateor) mihi unq; oblata fuit occasio, quæ me adeò à sensibus, atq; à mundi amore ac metu abalienaret, quàm hæc modò quę mihi à cœlesti patre ostensa est. Et ut quidẽ nihil unq; mundo uel oblectamẽti uel utilitatis allaturus sit is tantulus meus labor, illud tamen nunq; in me uituperabit, meo me ocio abuti noluisse, maluisseq; huiuscemodi cruciatus genere, effrenes meo in animo infringere motus, & eos qualitercũq; in bonis, quæ uera bona sunt, firmare, & docere q; periculosum id prorsus sit, animũ natura cœlestem in rebus nihili occupare, ut olim meo maximo incõmo-
B do ac iactura occupaui, peneq; obrui. Modò uerò liber ea qua me libertate liberauit Christus, illi rursus me, meosq; cogitatus, actiones insuper, lucubrationes, si nõ aureas aut argenteas, æreas saltẽ deuoueo, illiusq; nomini dedico, offero, consecro. Nam tenuem (scio) homunculi oblationẽ nõ auersabitur altissimus, modò à candido proficiscat animo, quem in me esse, per sponsi illius misericordiam, cuius in hoc psalmo describitur gloria, nõ diffiteor. Myrrha, inquit sponsa, & gutta, & casia à uestimẽtis tuis, à domibus seu repositorijs eburneis, ex quibus delectauerũt te. ultrà, ut dixi, non procedit Hebræis uersus: sequentẽ uerò ita ordiunt: Filiæ regũ in magnificẽtijs. Verũ his parumper omissis, ad alia quæ polliciti sumus transeamus. Sub odoramentorũ nomine, sanctorũ hîc mores, uitæq; exempla, quæ in Christi corpore, quod est ecclesia, insita, ab ipsa, quæ domus eburnea, ob fidei candorẽ & castitatẽ à spiritu cùm hîc, tum aliàs in scripturis nuncupatur, mirabili suaueolentiæ suffitu egrediunt, mysticè enarrant. Illita enim semel anima spiritus sancti unguento, quod à Christi uita spirare sentit, ab illiusq; experrecta fumo atq; odore, se totã illo (ut uerbo utar comico) fumificat, quẽ postea è candido cordis repositorio, ædeq; eburnea, in qua duæ illæ sorores cõmorantur, fides & uirginitas, ad eos qui foris sunt, effundit. Istiusmodi enim fumigatione saneq; delibutus olim apostolus, illamq; in Corinthios deriuãs clamabat: Christi bonus odor sumus Deo, qui odorem suæ notitiæ manifestat per nos in omni loco. Verùm ne hîc tardus somniet lector, huius generis pigmenta suauia esse ac delitiosa, ut sunt illa quæ à Felicis Arabiæ plaga transportant, myrrham dixit, genus profectò aromatũ amarissimũ, & qua uolunt carnis afflictionem, seu amaritudinẽ, ut inquit Augustinus, significari: quã qui in ecclesia syncerè admittit, exercetq;, mirabilẽ spargit boni odoris fragrantiã, inuentã nimirũ in splendidissimis sponsi uestibus, quas diffiniũt illius esse corpus atq; animam: quibus sanè uti pallio cooperta diuinitas hominẽ illum, quẽ sine specie & decore in terris, ob tormentorũ sæuitiã apparuisse testatur Esaias, nõ uni tantũmodo

C carnis amaritudini, sed sexcentis, & eò amplius exposuit: unde fragrantissimus quidã uel usq; ad inferorũ umbras delapsus est odor. Christus, inquit Paulus, tradidit seipsum pro nobis oblationẽ & hostiã Deo in odorẽ suauitatis. Ecce odor à cruce Christi, ecce oleũ, ecce, in quibus oblectari se debent Christiani, suffitus atq; perfusiones. O felicẽ odorẽ, ô admirandam à laniato Christi corpore perstillantẽ suauitatẽ. Video amorẽ, uideo pacem, uideo iustitiã, qua ego gratis iustificor per fidẽ, in Christi uulneribus, tanq̃ in repositorijs eburneis, requiescere, publicãq; ab illis tabulam cruentis inscriptã literis ad hũc modũ pendêre: FRVCTVS DIGNOS AGITE POENITENTIAE. En myrrhæ effectus. En quomodo Christo cruci affixo uinũ dabãt ad bibendũ myrrhatũ. En quomodo ipsius corpus ui euulsum est cruce, atq; ab anima destitutũ, myrrha & aloë perungere cupiũt sanctissimæ mulieres. En quomodo antea munus illud funebre exoluit Nicodemus, ut ferè inde quidẽ coniecturã fieri oporteat, nihil nõ interris amarũ esse oportere illis quib. Christi uestigijs adhærescere animus est. Proinde D. Hieronymus eboris nomẽ interpretãs sic ait: In ebore castitas, q̊d prius obscurũ, serris ac limis lucidũ fit: ita sancti per sectiones & attritiones diuersorũ suppliciorũ elimati, uirtutũ uarietate fiũt lucidi. Eburnea profectò sententia, & diuo illo digna, utpote assueto inter sponsæ ubera unà cum sponso delitiari. Cæterũ idem de aloë fermè dicendũ, cui cùm ea insita sit uis, ut è stomacho noxios extirpet humores, aut saltem sedet, humilitatis typum secũ habet: quæ quidem à sui notione resipiscentiaq;, quam facilè uir uerè pœnitens assequitur, originẽ habet. Quis, oro, tam stupidus est, qui se cognoscẽs peccatorẽ, proptereaq; dignũ cui æterna debeatᷓ mors, nõ pertimescat, subindeq; sese omniũ uilissimũ, ingratissimũq; arbitretur, qui ausus fuerit tam benignũ dominũ, ut Deus est, iniurijs lacessere: hanc qui obtinet, mirũ si se alijs anteponat. Siquidem inuẽta tam præ-

D clara margarita, subitũ quoddã illius qui inuenit, cordi effulget lumen, cuius radijs perlustratus in aliũ mutatur hominẽ, innouatur, ex ægroq; fit sanus, sedatis iam per gratiã inordinatorũ affectuũ humoribus, biliq; tetra cõcupiscentiarũ ac libidinũ procul eiecta & eliminata à corde. Nulla enim Deo uictima salubriori litari potest, q̃ cùm nos peccatores agnoscentes, fateamur quoq; omniũ miserrimos nos esse, indignosq; quibus Deus unq̃ ueniam pręstare debeat. Forsan, mi Lector, hîc myrrhæ opinabaris nomen aut stactis, obiter absq; ratione interiectum. Altiora quidem rursus q̃ ea quæ à me patrũ autoritate fulto sunt dicta, id continere certò scio: sed hæc cursim tantũmodo attigi potius, quàm ut tantæ rei dignitas postulat, plenè descripsi: & id sanè, quantũ ad cõmentariorũ legẽ rationemq; pertinet. Casia porrò, siue fistula, quam in aquosis udisq; locis nasci affirmant rerũ indagatores, quamq; aiũt in immensum fermè crescere, suauemq; passim spirare odorẽ, fides est: quę cùm baptismi proxime aquas oriatur, in sublimem sese erigens altitudinẽ, mirabiles per orbem uniuersum odoramentorũ effundit suauitates. Et ut quidem cæteri uirtutũ chori, qui hîc sub odoramentorum uelo adumbrantᷓ, necessarij omnino sint in decorandis sponsi uestimentis, quæ sunt uarij in ecclesia status & sacramenta, fides tamen primã sibi uendicat sedem, utpote qua cæteræ connitantur tanq̃ capite uirtutes, illa uerò Deo, per Christum. Verùm omnes simul iucundissimo sponsum afficiũt oblectamento, è domibus nimirum exeuntes eburneis: quæ quidem, ut diximus, eburneæ appellantur, ob fidei candorem & puritatem.

Ex quibus, *inquit*, lætificauerunt te. *Proinde*, Filiæ regũ in honore tuo.

In magnificẽtijs tuis, uel palatijs, uertit Fel. seu, ut alius, preciositatib. Filiæ, inquit, regũ, nempe illorũ animæ qui ab apostolis, ueriorib. sanè regibus, q̃ illi sint quorũ libidini nec tota quidem satis iam facit Europa, à cæterisq; Christi discipulis geniti per Dei uerbum altiq;, in uirum adolescũt perfectum, in mensu-

ramq;

A ramq́ꝫ plenitudinis corporis Chriſti, in magnificentijs, ſplendoribusq́ꝫ ſancto- rum, in amplis, dico, precioſisq́ꝫ uirtutũ tectis ac domicilijs cõmorabunt̃. Quòd piorum animæ ab Apoſtolis, alijsq́ꝫ Chriſti nuncijs ac diſcipulis, fidei partu in Chriſto ędantur, ſanctiſſimæ illorũ teſtatæ ſunt olim cõciones, ſigna, uirtutesq́ꝫ uariæ, ac iugis in ædendo Chriſti fœtu & labor & ſudor: modò uerò illorũ ſcri- pta, quibus quotidie proborũ enutriunt̃ animæ. Ab illo enim qui ſe mundi lucẽ eſſe aſſeuerabat, ea hauſerũt quæ poſtea in nos, tanq̃ꝫ ſedulæ nutrices, cibum ap primè manſum & cõminutũ in pueros transfunderent. Quare non ſuperuaca- neè, ad Galatas ſcribẽs apoſtolus, illud addidit inter cætera: Per Euangeliũ ego genui uos. Rurſus: Filioli mei, quos iterũ parturio. Hũc quoqꝫ morẽ ſeruamus & nos in Dei eccleſia, ut illos ipſos qui nos tum corporis, tum animæ potiſſimũ enutriũt pabulo, patres appellemus atqꝫ epiſcopos. Verũ illud uerẽdũ, ne aliqui qui ſibi hoc nomine ambitioſius q̃ꝫ par eſt applaudunt, eoq́ꝫ nimiũ oblectant̃, ſe prorſus ac ſuos tantũmodo de eccleſię bonis ac gradib. infarciãt, Chriſti aũt pau peres ab utroqꝫ abigant̃ edulio: ab illo quidẽ, q̃a in priuatos dũtaxat ſeruat̃ uſus, ab hoc uerò, quia nullũ. ſed hæc de malis bonoꝝ eccleſiæ miniſtris ſint dicta, qui ſi paſtores aut patres uulgò nũcupant̃, adulatorij illi ſunt tituli, ab auraq́ꝫ popu- lari precariò mutuati. Boni uerò qui ſunt, quiq́ꝫ optima erogãt fide dñi ſui talẽta ac pecunias, nõ tantũ, quantũ ſat eſt, laudari, in altumq́ꝫ euehi & extolli queũt: hi ẽm iam dij effecti humanũ omne ſuperãt meritũ ac prẽmiũ. Cæteꝝ cùm mihi in mentẽ uenit illius uaticinij apoſtolorũ dignitatẽ prædicẽtis, Cõſtitues eos prin cipes ſuper omnẽ terrã, nõ poſſum nõ illos tanq̃ꝫ reges, patronosq́ꝫ uniuerſales & colere, & uenerari, ut ipſiſſimos quoqꝫ regionũ immẽſarũ reges facere uideo (ingens id eſt apoſtolici principatus argumentũ) qui nõ ſolũ apoſtolos in cœlis

B iam beatos colunt, uerũ etiã in terris eorũ cineres & oſſa humi proni exoſculant̃. Ad hęc, cũ ipſi ſint hęredes Dei, & cohęredes Chriſti, quẽ pater cõſtituit heredẽ uniuerſorũ, quî fit quo minus reges & ipſi ſint, & nos quoqꝫ cũ ipſis, ſimulac no ſtroꝝ cuilibet data eſt cęlitus poteſtas filios Dei fieri: Filij igit̃ ſumus altiſſimi in primis, apoſtoloꝝ poſtea, qui & ipſi reges ſunt, & ueri paſtores, nos oues & alũ- ni. Proinde danda nobis eſt opera, ne à tam nobili degenerãtes ſtipite, haud filię quidẽ regũ, quæ ad ſpõſi honorẽ, in amplis hiſce ſacrarũ ædiũ bonis ſuo fruunt̃ ocio, appellari mereamur, ſed ſtolidæ uirgines ac excordes, quæ cùm olim extu liſſent lampades, nõ ſumpſerũt oleũ ſecũ. Abundantius, clamat Paulus, oportet nos obſeruare ea quæ audiuimus, ne fortè perfluamus. Solæ itaque, ô dñe, pro- borum animæ regum filiæ meritò dici queunt: attamen

Aſtitit regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato, circũdata uarietate.

C Multa, inquit, per orbẽ uniuerſum delubra, uarioq́ꝫ rituũ genere diſtincta, tuo erigent̃ nomini atqꝫ honori: uerũ una eſt colũba, una formoſa, una ex millib. ele cta, quamq́ꝫ regio ab ęternis ſeculis dignatus es nomine. Ea eſt eccleſia, nẽpe ſan ctorũ cõmunio, ad quã ſanè reliquæ aliæ eccleſiæ uti membra referri debent, ut una ſit fides, unũ baptiſma, una religio, unus paſtor, unum ouile, ne ſint ſectę & hæreſes. Porrò illiuſmodi potentiæ eccleſiæ eſt unitas, ut neqꝫ inferorũ portas reformidet, nedum minaces mundi iras, prauorumq́ꝫ hominũ perſequutiones atqꝫ iniurias. Quid tam ſolidam cõcutere domũ eſt ualidum, quę ſuum ſuper pe tram ſtabiliuit fundamentũ, quæ eſt Dei confeſſio in cõſcientia pura, & fide nõ ficta: Quòd autẽ dicit illam à ſponſi dextris ſedere, immenſum quidẽ oſtendit a- morẽ, quo Deus ſponſus, ſponſam eccleſiã, id eſt, ſanctarũ animarũ pulchritu- dinẽ deperit, quamq́ꝫ aureo uariegatoq́ꝫ uirtutũ ornatu ueſtitã aſſerit. Hebræi ta men nõ legunt, Circundata uarietate: ſed tantũmodo, Aſtitit, ſeu, præſtò eſt re- gina à dextera tua in ornamẽto auri Ophir (ex Ophir Indiæ loco optimũ aſpor- tari aurum dicũt.) Hoc itaqꝫ nomine perfectiſſimũ aurum illud eſſe, quo ornari

C filij Dei spōsam cōueniat, intelligi uult spiritus. is amor est quem aureũ, pureq́; ab omni alio amore defæcatũ esse oportet, & quẽ uariũ, hoc est, uariarũ uirtutũ ornatu insignẽ in suo cultu requirit Deus. hæc rursus ea est uestis nuptialis, qua homo ille nō indutus, ausus tamẽ unà cum alijs ad cœnã illã magnã sedere, maxima cum exprobratione ac ignomina foras eiectus est. Atqui (ut breuiter quæ iandiu parturio tandem pariam) ubi amor non est, mutuaq́; dilectio & charitas, quã sponsæ uestem appellamus, ibi Deus esse nō potest: idcirco neq; eius ecclesia, neq; religio, neq; cōuentus ille qui ad reginæ contuberniũ, quod unum atq; idem cum rege habet, pertineat. Pura omnia, atq; amoris plena uult Deus esse in sua sponsa, qui sumus nos: modò id simus quod uocamur, Christiani scilicet: hoc est, adeò amore & fide Christo uniti, ut prorsus cum eo unum efficiamur. nam maledictus is est numerus, qui primus ab unitate discedit. Propterea enim Deus homo factus est in terris, ut nos inuicẽ disiunctos discordesq́; atq; à cœlesti patre penitus euulsos, unà reponeret, cōciliaretq́; denuò inuicẽ, sed in primis Deo; ut uno tandem cum capite corpore effecto reformatoq́;, illò tota integra ascenderet ecclesia, ubi sponsum nacta sedentẽ ad patris dexterã, simul cum ipso in uestitu deaurato, circundataq́; uarietate, per gratiã resideret. Verũ interim dum cœna paratur, altiliaq́; occiduntur, & iam mensa posita est,

Audi filia, & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Et concupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est dominus Deus tuus, & adorabunt eum.

Adorabis eum, uertit Fel. & melius meo iudicio. Audi filia, inquit æternus pater ad humanũ genus, sed speciali prærogatiua ad paucos illos quos inter multos ab æterno suos fore præuidit, idcirco uocauit, arcteq́; attraxit. Quid ab excelso

D igitur intonuit cœlo? Aure, inquit, fidei quæ dicturus sum percipe: nam fides ex auditu. Sponsam hîc pater sui dilectissimi filij appellat filiã: siquidem præter illam uniuersalem genituram, qua mortales omnes sui creatoris filij nuncupari possunt, est & alia excellentior, qua electorũ animæ, hoc est, ecclesia in fidei utero concepta, felicissimo paternæ dilectionis partu in lucẽ editur: & id quidẽ sancto operante spiritu, alimentaq́; subministrante Dei uerbo, quo cōtinuo uelut incremento, sub magisterio spiritus ac doctrina grandescũt animæ, æternæq́; aluntur beatitudini. Et uide quæ hactenus cæca fuisti, quò tui dirigẽdi sint gressus: res quippe tua agitur. Vide ne bonũ malũ, aut malũ bonũ dicas: nam in spiritus doctrina maximo opus est delectu. Vide igitur, atq; quod uides, prudenter intellige, tandemq́; aurẽ illã tuã à salutarib. olim abhorrentẽ monitis, tumidã, relu ctantemq́; spiritui, inclina, & assentire. Hîc quidẽ cœleste transigit connubiũ, ô pulcherrima mulierũ: nam formæ tuæ amore captus est Deus, teq́; afflictim deperit. Est aũt, ne ignores, hic rex, dñs Deus tuus: tu ancilla, & ea quidẽ præ illo nihili. Quòd si tamẽ aliquid effecta es, nempe digna quæ ad castos tam sanctiregis admittaris amplexus, id totũ illius gratiæ acceptũ referas, qui te suã in sponsam uoluntario suæ æternæ mentis cōsilio, è stercore, pauperẽ, humilem, despectam, omnibusq́; prostitutam delegit. Tuas ille maculas, qui omniũ purissimus est, absterfit, nō tu, quæ iam luto fæcis assueta, penitus in sordibus emarcueras. Verũ illud abs te in primis exigit sponsus, ut tui prorsus obliuiscaris populi, illius nimirũ qui te antea seducere cōsueuerat. Huius sanè omnis deuitandus est cōuictus. Neq; porrò id satis quidẽ: nam omnẽ paternarũ ædiũ memoriã longè abijcere tua admodũ interest. Abijce igitur mundũ, quem loco patris habuisti, atq; eius uoluptatibus ac lenocinijs finẽ statue. siquidẽ spōsum, qui te, ut sancta esses & immaculata, è millib. tanq; liliũ è spinis decerpsit, uulnerasti in uno oculorũ tuorũ, in unoq; crine colli tui. Quare mũda & tu planè sis oportet, interim nō ignorãs, quis, qualis, quantusq́; sit ille, cui te desponsatã uides. Talis quippe est

A eſt quẽ nõ ſolũ amore proſequi debeas, ſed etiã dignus cui tu in genua prouoluta ſupplex fias, eumq́ colas, & adores. Alludit hîc uates, ni fallor, ad illud Gen. Propter quod, inquit, relinquet homo patrem & matrẽ, & adhærebit uxori ſuæ. Magnũ id quidẽ ſacramentũ, clamabat Paulus, q̊d eſt inter Chriſtũ & eccleſiã: cuius hîc pulchritudo atq; ornatus, miro ſpiritus artificio, typisq; pleno adumbratur: quocirca minimè obtuſo ad tam alta perſcrutãda myſteria opus eſt ingenio. Mentẽ hîc requirimus ſublimẽ, nitidã, purgatã, impendioq; in his quæ diuinitatẽ oleant, eruditã. Mens enim uel tantillũ à terrenarũ rerũ amore & ambitione remorata, in iſtiuſmodi rimandis myſterijs hebes prorſus reddit̃ & obſcura. Quòd ſi nõnullos uideas rebus hiſce mũdi exteris toto animo affixos, & nihilominus elegantiſſimè de Dei ſecretis diſſerere, nõ amant tamen, nec minimũ quidem eorũ, quæ ui interdũ prophanæ doctrinæ aut peritia linguarũ diſertè proferunt, guſtũ habent. His igitur ſuo in cœno derelictis, ad munera quæ ſpõſæ parantur, deſcribenda uertamus calamũ. Et ut illorũ dignitas maior ſit, q̃ ut ab homine in carne poſito diſquiri queat (quis enim unquã mortaliũ immortalia Dei dona plenè perueſtigare poterit?) illud tamen proximè lambendũ, quatenus ex munerũ magnificentia, quãti æſtimãda ſit Chriſti ſpõſa, coniecturã facere poſſimus. O fortunatã ſpõſam, ô felices animas, modò ſuã nõ diſſimulẽt uocationẽ.

Et filię Tyri in munerib. uultũ tuũ deprecabunt̃, omẽs diuites plebis.

Filia Tyri, codices ferè omnes tum Hebræi tum Græci habent, & ponit̃ pro Tyro. Quemadmodũ enim in ſcripturis Hebręi pro hominib. filios hominũ ponere cõſueſcunt, ita filias Sion pro ipſa Sion, & filiã Tyri pro Tyro. Verũ ſiue filiæ, ſiue filia legas, nõ multũ adeò refert, modò gentiũ multitudinẽ hîc ad eccleſiam Christi ſpõſam cum muneribus acceſſurã intelligas. Tyri porrò meminit
B Matthæus in Euangelio, ubi enarrat mulierẽ (typus hæc erat eccleſiæ) egreſſam à finibus Tyri & Sidonis, ad dñm, pro aſſerenda filia à dæmone obſeſſa, cõfugiſſe. E gentibus ea quidẽ erat progenita, in gentiumq́; alita ciuitate luxu perdita. Vnde uates ille eximius Eſaias, Tyri uolens euerſionẽ ob ciuiũ impietatẽ prędicere, ſic orſus eſt: Onus Tyri. Et poſt pauca: Vlulate, inquit, naues maris, quia deuaſtata eſt fortitudo ueſtra: & erit in die illa, in obliuione eris, ô Tyre, ſeptuaginta ãnis. Nomine itaq; Tyri, urbis ſanè omnis generis facinorũ altricis, uult ſpiritus eccleſiã ex peccatoribus, & his quidẽ profligatiſſimis, ſed per gratiã ad reſipiſcentiã accitis, conflatã à nobis intelligi, quò maior gratiarũ actionũ cumulus diuinæ accreſcat bonitati; quæ adeò in donis, ut ſic dicam, profuſa eſt, ut illa etiã quæ nõ ſunt, tanq̃ ea quę ſunt, ad ſe trahat, ſibiq́; per fidem uniat. quod ſanè gentibus olim reiecto Iudæorũ ſupercilio cõtigiſſe, & credimus, & nobis quoq; ipſis ex gentibus oriundis, ob tam mirificã diuini amoris ſignificationẽ gratulamur. Quid tam mirandũ in terris unq̃ uiſum eſt, q̃ ex peccatoribus, ex meretricibus, ex lenonibus, idolothyſiæq́; deditis hominibus, unũ in Chriſto, & id quidem uirgineũ, cõcretũ eſſe corpus? Quis crederet ex turpiſſimis ſordib. exuſcitatam eſſe eccleſiæ puritatẽ ac ſanctimoniã? Currit iam Tyrus, currit Sidon, currit Babylon, currunt diuites plebis, hoc eſt, multa egregij tum ſapientia, tum diuitiarũ copia atq; inſignes, & ſe & ſua ad pedes eccleſiæ proijcientes, fatent̃ nullam uſquã ſapientiã, nullasq́; ueras, neq; in cœlis, neq; in terris inueniri poſſe diuitias, præterq̃ in Chriſto eccleſiæ ſponſo, cuius faciem, præſentiamq́; uenerabundi & contemplant̃, & tanq̃ diuini numinis domiciliũ adorant. Clamat alio in pſalmo ſpiritus: Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerũt illic. Vides hîc quoq; ex alienigenis & peccatoribus & diuitibus, ut ſunt de more Aethiopes, Aegyptij, Syri, Sabæiq́; erectam eſſe, pulcherrimeq́; honeſtatam Chriſti ſponſam. Verùm ne rudes etiamnum in ſpiritus doctrina, corporea aliqua hoc in decore atq; ornatu ſponſæ cõmiſcerent, uide quid doceat.

C Omnis gloria eius filiæ regis ab intus in fimbrijs aureis circumami
cta uarietatibus.

Laudat sponsam à forma & pulchritudine, quam in interioribus animę bonis omnino esse definit. Nam cùm Deus spiritus sit, in spiritu potissimũ coli debet. Quòd uerò exteri additi sint ritus & ceremoniæ, prudentissimũ id fuit inuentũ à patribus, corruptũ tamen à posteris, qui facilè ad superstitionẽ suadent. Multas, inquam, ob rationes id fuit à maioribus excogitatũ, sed propter illud præcipuè, quòd uulgus, illorũque multitudo quę aut in colendis agris, aut distrahendis mercibus, cõcinnandisque emporijs occupata, ad erigendam rarò mentẽ res ad illas, quæ purgato solũmodo percipiunt animo, nisi externis huiuscemodi admotis adminiculis, excitat. Quæ sanè res ut ab ingenijs atque animis probè institutis, assuetisque in spiritu cum Deo colloqui, & laudat, & cõtra obtrectatores defendit, (sic ita ea ipsa quæ suæ interdũ officiũt tranquillitati, ad imbecilliũ ædificationẽ (sic olim Christus soluit didrachma) tum seruant, tum ab alijs seruari efflagitãt, quanquam illos nõ latet, quòd tota gloriosa (sic uertit Fel.) filia regis interior, & quòd in tersertionibus deauratis indumentũ eius. Cæterùm dictio ab interprete nostro reddita in principio fermè uersus, eius, & Græcis & Hebræis uacat: sed simpliciter legunt, Omnis gloria filiæ regis interior. Et aptè hîc quidem fides, animæ gloria nuncupat; nam per fidem cùm se saluã fore anima præsentiat, fidesque ipsa sit donũ Dei, ut inquit Paulus, cur nõ intra sese, ubi suũ possidet amatũ, illiusque fruit cõtubernio & amore, de donis diuinitus acceptis gloriari debet? ingratæ id nimiũ esset mentis indiciũ. Gloriat igitur probi uiri anima, & crebrò quidẽ, sed in c.ño, sed in spõso, sed in suo duntaxat amato: qui cũ natura spiritus sit, in medu..is animæ, quæ & ipsa spiritus est, libẽter cõmoratur, ubi connubiũ illud ineffabile inter Deũ & humanã mentẽ transigit. Nulla ibi discordia, nullus rumor,
D nullus strepitus audit: sed pax summa animæ, trãquillitasque in media quoque ipsa flagrãti diuini amoris fornace ac flamma, placidissimo spiritus leniter flantis susurrio inuenit. Quæ gloria in terris, ô tardæ mentes, cum hac comparanda? Omnis, inquit, animæ gloria, quæ est filia & sponsa summi regis, internè cernit. Internè item fimbriæ illæ sunt aureæ, quibus ea circũamicta uarietatibus, hoc est, ornatu uarijs coloribus, quibusdãque preciosarũ rerũ, ut inquit Fel. ligamẽtis ac nodis elaborato, quæ sunt à fide dilectionéque, uarijs in locis ac temporibus profectę operationes, quarũ omniũ uncini sunt ac nodi, sapientia, ac quib. maximè delectat ecclesia, humilitas & castimonia, sublimis graditur. Dictionẽ, fimbrijs, Hebræi nõ habẽt, ne superfluè in exponẽda fimbriarũ uoce, ut nõnullos facere uideo, philosophemur, qui dictionẽ illã aut zonæ, per quã lumborũ profluuiũ coërcetur, adscribũt, aut temporis fini & termino. quæ quidẽ si cui placẽt, habet unde hæc abũdè hauriat: nos solũ dicimus, fimbrijs nõ esse in Hebræis codicibus, sed tantũmodo, Et textura auri uestimentũ eius, uel huic simile. Quòd si tamen quis saliuæ antiquæ assuetus, fimbrijs aureis legi debere cõtendat, id in illius gratiã dicam, fimbrias extremas esse oras uestiũ, quæ debiliores in ecclesiæ uestitu significant cõmissuras, quæ & ignobiliora à Paulo nuncupari membra uideo: nam qui tam ardenti in ecclesia, ut perfectissimi agunt uiri, nõ incendunt fide, & tamẽ suo urunt modulo, hi tanquam debiliores in extremo circi cõsessu collocant. Et cùm ad spõsæ ornatũ ipsi quoque pertineãt, ipsáque spõsa nihil, quod perfectiũ nõ sit, ad sublimiora secũ euehat, hi etiã nihilominus aurei ad eius pedes, tanquam in infima stolæ candidę ora cõquiescunt, Dei gratia contenti, qui se quamuis frigidos, suæ tamen sponsæ pallio assuere dignatus est. Vnde

Adducentur regi uirgines post eam, proximæ eius afferentur tibi.
Afferentur in lætitia & exultatione, adducentur in templum regis.

A frequenti puellarũ choro hîc laudat sponsa. Iucũdissima cogitatu planè res est

A est, reginã istã, nuper quidẽ è medio Tyri lacerã tetramq́; egressam, ad tam sub-
limem dignitatis gradum ascendisse, ut preciosissimis induta uestibus, chorisq́;
uirginũ diuinũ pæan, castumq́; hymenæũ concinentiũ comitata, uniuersorũ re
gi Deo opt. max. cõiugio copulet. Dementor prorsus, mi Lector, cùm in nemo
roso hoc meo deambulans interdũ secessu, aut cellulæ sedens feriatus, rem tan-
tam uerso animo, cõtemplorq́; infinitã, imperuestigabileq́; omnino diuinã esse
bonitatẽ, quæ tam ineffabilia, tamq́; nostrũ excedentia intellectũ, spõtaneo sui
altissimi, æterniq́; cõsilij motu ac proposito, iam olim operatus est, operaturq́; in
dies in eorũ gratiã quos sibi, ut sui essent, anteaq́; quicq́; faceret à principio, aut
formaret terra & orbis, è mũdo secreuit, atq́; ęterna sua illos prouidentia ad sem
piterna capessenda bona destinauit, utq́; essent uasa misericordiæ aptauit. Sed
ô, dignus ego aliquando inueniar, ô Christe, ut cæteris abiectis curis in te totus,
quantus sum, transeam, transmigremq́;, ac penitus, ut cupio, absorbear, quò in
te uideam, cognoscamq́; me ex illis unam esse uirginibus, quæ tuã comitaturæ
sint sponsam, eamq́; uarijs depictam coloribus, ingenti cum tripudio & exulta-
tione, usq́; ad templũ sanctum tuũ, ubi ad dexterã Dei patris, tu Deus sedens, æ-
quissimo cũcta expendis iudicio, deducturæ. Id sanè mihi interim cõpertissimũ
est, eaq́; uiuo fide, quòd nõ carnis turpitudine inquinati, nõ mundo, mundana-
rumq́; rerũ illecebris irretiti, adducent regi: sed adducent uirgines, puræq́; ani-
me post eam, spõsam nimirũ tuã. Verũ nõ omnibus id cõtinget uirginib. sed his
tantũmodo quæ uitæ puritate, fideiq́; candore proximæ illi sunt: eæ dico, simul
cum spõsa, resonantib. utrinq́; choris, festũq́; diem celebrãtibus, cum gaudio &
exultatione adducent in templũ regis. Iam illud nõ omittendũ, uersum hũc He-
breis copiosiorẽ esse, q̃ nostra habet editio. Vnde Fel. Vestibus phrygiatis, seu,
acu pictis, ut alius: seu etiã, ut Chaldæus, diuersarũ figurarũ deducent ad regem
B uirgines. Parũ uerò aliter Paraphrastes: Vestibus, inquit, elegantissimè uariega
tis perducent ad regem illũ, uirgines comitabunt illã. adducitur iam nunc cũ suis
uirginibus regina tibi, ô rex. Nõnihil, ut uides, ab Hebræis dissentit Paraphra-
stes, ueruntamen ut illorũ uera sit litera, ita huius sensus uerissimus, atq́; prout
se res habet, elegantissimè expressus. At tandem

Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, cõstitues eos principes super om
nem terram.

Ecce iam demũ qualis è cœlesti inter Christũ & ecclesiã connubio prodit par
tus. Vates enim nuptiali enarrata põpa, sese ad spõsum cõuertens illũ alloquit.
Pro patribus, inquit, olim tuis, è quorũ posteritate tu tuã assumpturus es carnẽ,
nati sunt tibi filij, apostoli nimirũ, qui in uerbi tui negocio & satione, in prophe
tarũ cæterorũq́; patrũ locũ succedent, sed in primis patriarcharũ, quò utrorũq́;
numerus concinnè admodũ æquari posset. hi quidẽ duodecim extitere, illi tan-
tundẽ. Atqui hi omnes unà sunt, quos Ioannes, assumpto utriusq́; partis nume-
ro, uigintiquatuor seniores appellauit. Vice igitur patrũ omniũ antiquorũ, diui
nus ille emersit Apostolorũ chorus: quẽ sanè orbi rex ipse Christus Deus & ho
mo, etiã in terris familiarẽ cum illis degens uitã, præfecit uniuerso: Ite, inquit, in
mundũ uniuersum, & prædicate Euãgeliũ omni creaturæ. Verũ quid istud est?
nihil aliud certè, q̃ mortaliũ omniũ generi annũciare pacẽ, reconciliationẽq́; cũ
Deo factã esse, peccata diluta, ac salutẽ omnib. allatã. Ite, inqt, ipsum arguite mũ-
dum de peccato, de iudicio, de iustitia: reges insup ac tyrãnos imperterritè repre
hẽdite, illisq́; leges ad bene beateq́; uiuendũ præscribite. Quid rogo, mi lector,
aliud à principe exigendũ cẽses? principes hi ergo nostri sunt apostoli & patres,
quorũ uerbo, utpote à Christi ore demanãte, nos q̃ fidei alimẽto nutrimur, geniti
sumus, è quorũq́; academia postea cęteri qui ecclesiæ pręsunt, exiere patres, uel
cũ primis summus pont. q̃ si eodẽ ipso quo illi accẽsus est spiritu, informatusq́;

C doctrina, eadem quoque ipsa gubernandi ratione ac modo uti solet: utunt & eius collegæ Episcopi, & reliqui ecclesiæ proceres, quibus nimirũ omnibus Apostolorum munus onusque tum uita, tum uerbo alios erudiendi impositũ est. Vtraque igitur uitæ qualitate, hi qui cæteris præponunt, præstare debẽt, sanctimonia scilicet & doctrina: cæteroquin Apostolorũ sedes nõ honorant quidem, sed derident potius, & quantũ in se est, demoliunt. At ego, inquit sponsa,

Memor ero nominis tui dñe, in omni generatione & generatione.

Est uox sponsæ, quę ut gratũ erga Deum ob innumera in se collata beneficia præ se ferret animũ, ad ipsum conuersa ait: Simulatque me tantis, tamque immensis adornasti muneribus, tui semper nominis, tuæ beneficẽtiæ, tuę largitatis, tuæque erga me dilectionis & memor ero, & te posteris omnibus memorabilem reddã. Id nempe significat, in omni generatione & generatione.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternũ, & in seculum seculi.

Vides iam demũ cuius sint qualitatis sponsæ uestimenta; populi scilicet confitentiũ Deo, ut hęc tota sit Ecclesiæ diffinitio ac summa. Quòd uerò uoces illas tam accuratè inculcat, in generatione & generatione, in æternũ, in seculum seculi, uult sponsa innuere suam nunque defuturã sobolem, quæ æternis ueluti excubijs à posteris in posteros, quoad perstiterit mundus, diuinũ laudibus extollat nomen, atque eius cultũ per cunctas orbis regiones latè disseminet. Hac sanè fide ac spe munita uiuit, quòd deformata quoque mundi huius forma & imagine, transactaque corruptibili annorũ serie, ac temporũ uicissitudine, non deerunt qui eundem ipsum patrem, coæternumque eius filium, ac utriusque spiritum laudabunt, concelebrabuntque in æternum, & in seculum seculi. Amen.

PSAL. XLVI. In finem, filijs Choræ pro occultis, canticum.

D Eus noster refugiũ & uirtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.

Solent plerique mortaliũ illud quam maximè admirari iuxtà & quærere: qui fit quòd cùm Deus æquissimus rerum omniũ ponderator sit, atque idem omnipotentissimus & rex & dñs, suos tamen sinat amicos & familiares adeò acerbè diùque ab improbis uexari, ut penè illorũ curam uideat habere nullam: contrà uerò perditissimis quibusque suis omnibus in negocijs, imò etiam sceleribus ita cuncta succedere, ut ob id solũmodo nati esse uideant, ut perpetuò beati sint. quo modo, inquiunt, tolerat hæc Deus? num æquũ illud est, ut boni malis, mali uerò bonis afficiant? Hæc fermè tardis ingenijs atque animis, in contemplandis rebus diuinis parũ exercitatis, à proprio sensu, nempe carnali & crasso, solent obijci, sed frustra. Siquidẽ istiusmodi secretorũ Dei iudicia altissima obuoluta sunt caligine, nec nisi à spiritualibus, prorsusque à carnis cõtagione remotis intelligi possunt. Carnalis enim sensus, ut inquit Paulus, nõ percipit quæ Dei sunt. Ea propter superuacanea minimè illa est dictio in titulo, pro occultis. Hoc igit in psalmo iucundissimũ id erit spectaculũ, uirũ probum intueri cum mũdo colluctantem, subque persecutionũ mole desudantẽ, sed spem omnẽ subsidij in Deo, quem refugiũ, quem uirtutẽ, quem adiutorẽ appellat, collocantem. Ait itaque, Deus noster refugiũ & uirtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerũt nos nimis. Virtus hìc robur est seu fortitudo. Dictionẽ uerò, nimis, tum Hebræi, tum Græci, inter quos diuus est Chrysostomus, qui illam ad dictionẽ, adiutor, referendam esse existimat, trãstulerũt, ualde. Idem quoque uelle cum Chrysostomo Hebręos uideo. Vnde sic Felix: Deus nobis refugiũ & fortitudo, auxiliũ in tribulationibus inuentus est ualde: hoc est, non debile aut meticulosum illius est auxilium, sed ualidum ac pręsens. Paraphrastes autẽ interpretat, manifestissimè. Vtcunque accipias, id nõ te clàm sit, Deum non semper suos prorsus à malis eximere, illis tamen

A tamen semper opitulari, comitemque sese, quę est eius benignissima natura, in afflictionibus addere, uiresque suppeditare. Haud facilè quidem patitur diuina maiestas suos diutius in terris uiuere absque cruce: sic placitū excelso illius est consilio. Proinde illud nobis qui persecutionū tentationumque crucem nō eo quo par est animo toleramus, satis esse debet, quòd Deus nunque suos sub angustiarū onere ingemiscētes omnino deserit, sed illis patrocinatur, illorumque perfectionem tunc maximè cùm non sentitur, ærumnarum lima ac scalpro fabrefacit.

Propterea non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.

Cor maris, more Hebraico, pro in mediū maris posuit. Vnde etiā Ionas è uentre ceti clamās aiebat: De uentre inferi clamaui, & proiecisti me in profundum, in cor maris. Quare sic reddit Paraphrastes: Nō timebimus etiā si subuertat̄ terra, & præcipitent̄ mōtes in mediū mare. Cæterū propria scripturarū phrasis est, ut uim, furorēque & impetū improborū hominū, æstuanti ponto, uastæque aquarū inundationi æquiparēt. Proinde illa est in Esaia de impijs analogia: Impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculcationem & lutum. (cuius undæ, uertunt ex Hebræo, spumā eijciunt, & lutum) NON EST PAX IMPIIS, dicit dominus. Non mirum igitur esse debet, si tam graphicè & uerè à sacro uate improborū mos & natura depingitur: à Dei quippe spiritu hæc eadem hauserat. Atqui non fuit unquam, neque esse potest siue in regnis, siue in urbibus, siue in priuatis quoque ædibus ac lararijs tam alta pax & concordia, quam uel unus tantummodo irrequieti animi homo & ambitiosus, quod quotidiè ingratis experimur, nō perturbet, & emoliat̄: & id quidem breui, si ambitioni cor additur falsum, & simulatio. Sensus igitur huius uersus is erit,

B quòd in uirū optimè institutū, subque Dei alis quiescentē, nullus cadere potest ab impijs metus, etiamsi sint illi magis terrifici atque horrendi, quàm sit terræmotus, aut mare furens, spumansque: cuius horrisono appulsu littus quodāmodo in lutū liquefieri uidetur, nō liquefit tamen, sed durius planè è sæuis illis undarum ictibus redditur. Ita sanè stabiles in fide animę, Deoque nixę, in calamitatibus fortius indurescūt, fiuntque in dies magis lucidæ, atque in supernarū rerū amore feruidæ.

Sonuerunt & turbatæ sunt aquæ eorum, conturbati sunt montes in fortitudine eius.

Perstat uates in iam cœpta metaphora. uerū illud notandū, aquę eorū, melius secundū Hebræos posse legi, aquæ eius, ut ad mare referat̄: uel si, aquæ eorum, magis placet lectio, uertendū superius erat secundum Græcos, in corda mariū. Illud rursus nō omittendum, in fortitudine eius, ambiguū admodum esse etiam inter Hebræos. Fel. uertit, in superbia eius, quod sine dubio ad mare refert̄. Paraphrastes uerò: Contremiscant, inquit, montes metu maiestatis illius, Dei scilicet. Verū litera Fel. uidetur uatis metaphoræ aptius inseruire, ut sit sensus, Tumultuentur licet, pulsuque immani ac terrifico perstrepent maris aquæ, hoc est, iræ illæ minaces improborū ut uis feruent, incrudescántue, montes item, tumida scilicet illorum corda, atque arrogantia ui mala animi exagitata, ex uno in aliud mutentur scelus, frendant, irrumpant, tranquillasque piorum hominū ripas, sedatosque recessus inundare, prorsúsue colluuie illa sua perfidiæ diruere adnitantur, nihil omnino obtinebunt. Nam

Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, sanctificauit tabernaculum suum altissimus.

Inter hunc uersum & superiorem Selha dictio interponitur, de qua nonnulla in superioribus diximus, ut de re ambigua dici potuit. Illud tamen pro minus dubio tenendum, Selha indicium alicuius insignis affectus esse, quo qui psallit

C promouentis spiritus sancti libito atq; impetu afficitur: qui quoniam in nostra
non est facultate, sed spiritus illum cientis, propterea nec in omni psalmo, nec in
omni uersu haberi potest. unde illud fit, quòd ipsa dictio quadam, ut sic dicam,
confusione, citraq́; rationem per psalmos interspersa uideatur, ut hoc ipso planè
indicetur secretã, omninoq́; incognitã illi inesse uim, ac subitum secundũ spiri-
tus uoluntatem motum. Kimhi uerò Hebræus simpliciter interpretatur notam
fuisse exaltandæ uel cõmutandæ uocis cùm psallerẽt, ut in registris (quod aiũt)
organorum uidere licet, atq; propterea cogitationes animi uehementius inten-
dendæ; sed, ut dixi, res admodum ambigua est. Hîc tamen illam, quo dixi modo,
insertam esse arbitror; nam cùm fragorem illum immensum tum montiũ, tum
littorũ, tum procellosi maris, impetum nimirũ ac rabiem implacabilium Dei ho
stium præ se ferentem descripsisset uates, uolensq́; è regione solidam animæ op
pressæ fiduciam in Deum, ipsiusq́; Dei certissimũ erga suos auxilium laudare,
atq; interim scribere, utpote rem captum omnem humanũ excedentem admira
tus, Selha intermiscuit, atq; ita exorsus est: Fluminis impetus lætificat ciuitatem
Dei, Fluminis riuuli eius lætificabunt ciuitatem Dei, uertunt Hebræi: quæ sanè
litera suauiorẽ reddit uersum, quàm ea quam nos legimus. In diuinis enim ex-
primendis sensis, illis præsertim quæ Dei misericordiam ac bonitatẽ ostendunt,
uerbis utendum est mitioribus, quàm cùm tractantur prophana. Posteaquam
fractos illos impiorũ strepitus ac tumultus, qui è perditorum hominum corde,
tanquam ruptis amnes aggeribus limoso ex alueo, erumpere soliti sunt, horren
dis quibusdam descripsit uerbis, uolensq́; contrà Dei opponere tranquillitatẽ,
tranquillioribus usus est uocibus: & est idem, ac si dicat: Interim enim dum sa-
lum undequaq; spumosum, ira scilicet improborum exæstuat, pulsatq́; proxime
positos scopulos ac montes, necnon littora uelle obruere uidetur, fluminis ri-
D uuli placidis præterlabentes meatibus, id est, pax, silentiũ, securitas, gaudiumq́;
in spiritu sancto, quæ omnia ab æterni patris amore, tanquã suauiter currentes
fontium aquæ in nos deriuantur, altissimi ciuitatẽ, quæ est ecclesia sanctorum,
in qua diuina maiestas suum posuit tabernaculum, nõ manufactum, neq; crea-
tionis huius mundi, aut corruptibile, sed sanctum & perenniter beatum, lætifi-
cant, inebriantq́;, ac læta feliciq́; irrigant scaturigine. Ecclesia igitur, cor item pu
rum ac sanctum, tabernaculũ dicitur esse altissimi, quod quidem ab æternis se-
culis suum esse uoluit: ideo illud, ut est natura sanctissimus, sanctum esse iussit.
Felix profectò ecclesia, felix anima, felix mortalium conditio & status, si bonũ
id suum pernosceret. Vnicuiq; enim illud insitum debet esse fidei robur, ut se u-
num ex illis esse credat, cuius cor Deus per gratiam inhabitet: alioqui in dubijs
perplexisq́; mentibus, diuinũ non libenter cõmoratur numen. Cæterũ integrũ
huius uersus sensum sic reddit Paraphrastes, quem sanè frequenter citare soleo,
quò rudioribus ingenijs, crudisq́; stomachis uario ciborum genere consulam,
simulq́; hi norint, quantũ nostræ huic ætati debeamus, quæ tales nobis produxe
rit uiros, doctos sanè, & in his quæ ad Christianæ religionis synceritatem atti-
nent, impendiò eruditos. Sic igitur ille: Exterritis alijs, fluuius amœnissimus in
uarios diductus riuulos exhilarabit ciuitatẽ nostram, quam Deus inhabitat pro
tector noster, & gratissimè humectabit loca sancta, quæ incolit sanctissimus ip-
se. Heu, mi Lector, quàm pauidus sum, cùm me recolo uocatum non in immun
ditiam, ut inquit Paulus, sed in sanctificationem in Christo Iesu, hoc est, ut san-
ctus sim, sanctumq́; seruem illius in me domiciliũ, quemadmodũ me uocauit, e-
legitq́; (spero) in sortem filiorũ Dei, ut sim sanctus & immaculatus per ipsum in
Christo. Illud tamen summopere me subleuat, meumq́; sedat timorem & anxie
tatem, quòd quæ ego ex me mea in causa facere nequeo, ipse pro me faciet: id
est, arbitrij, uoluntatisq́; meæ, ac uiriũ imbecillitati uim addet, manumq́; illam
suam salutarem, quæ mortuis dat uitam, ne prorsus collidar, gratuitò supponet.
hac

A hac itaq; munitus persuasione, quid dæmonum iras expauesco? quid terræ hiatus? quid procellosas maris undas? quid nutantes natantesq́; in freti corde, aut montes aut insulas pauidus perhorresco? De impijs enim impiorumq́; iniurijs atq; insidijs hîc loquitur spiritus, à quibus quidem me fore tutum arbitror quoad in ecclesiæ gremio tranquillè iaceo, nec id sanè frustra. Nam

Deus in medio eius non commouebitur, adiuuabit eam Deus manè diluculo.

In medio, inquit, tabernaculi sui, quod sibi sanctificauit altissimus: hoc est, in medijs ipsis ecclesiæ penetralibus, tanquam propugnator, perstat intrepidus, uexillumq́; subtimidis hac nota insigne, aureisq́; inscriptum literis, illorũ ignauiam obiurgans ostendit, Ego sum, nolite timere. Hæc probè nouimus (heu nostram in rebus fidei inconstantiam) & tamen ad tantillum iniuriarum exterrefacti, diuinũ nobis auxilium deesse & clamamus, & nostram detestantes sortem, muliebriter ingemiscimus, nostrisq́; ipsis persecutoribus uel usque ad rauim obtrectamus, quos nihilominus à nobis diligi oportuit tum ex Dei præcepto, tum quòd maior ex illorum iniurijs atq; odio nobis exoritur utilitas, quàm pleruncq; ex amicorũ beneuolentia & obsequio. Causam porrò aliam addit uates, quamobrem Dei domus, qui sumus nos, non etiam in feruidissimo maris æstu trepidabit, eò quòd adiuuabit eam Deus manè diluculo: hoc est, summo mane, statim, maturè, &, ut reddit Paraphrastes, ante ipsam auroram. Solent enim hi qui nostro alicui negocio interdiu adesse polliciti sunt, si ex animo id agere instituunt, ne lucem quidem ipsam diei primam operiri, sed ante auroram, quò sua nobis magis probetur opera, rem aggredi. Eo, imò longè diligentiori se habet

B modo nostris in periculis Deus. Vnde non rarò in antiquis uatibus se celerem pro suis fore propugnatorem testatus est, sed in Esaia potissimum, ubi suam sic pollicetur operam: Antequam inuocauerint, ego annuam: & adhuc ipsis loquentibus, ecce ego adsum. Nónne & id ferè obsequium ipsis quoq; suis hostibus olim præstitisse fassus est? Expandi, inquit, manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in uia nõ bona. Putamus'ne igitur illum, qui nec ipsis suis profligatissimis hostibus, qui eum spernunt, dicuntq́;, recede à nobis, non appropinques nobis, quia immundus es, suam non subtrahit misericordiam, nobis qui eum colimus, quibusq́; uel horulam ab ipso seiungi, morte ipsa omnino acerbius uidetur, suam beneuolentiam inuocatum negaturũ? hac certè fide tam debili in Dei ecclesia nõ uiuitur. Trepident qui uolunt, nutentq́;, ac diuinas in dubium uertant promissiones, nos hunc morem nõ approbamus: neq; id ecclesia imperfectionis, cui à benignissimo domino dictum est, Fides tua non deficiet in æternum, admittit. Quocirca

Conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna, dedit uocem suam, & mota est terra.

Certè si non aliàs, hoc saltem amabili cantico, quanta fuit semper, estq́; in præsentia, atq; erit in futurum uis uerbi Dei, comprehendi potest. Et ut præterita omittamus, quanta scilicet solo uerbo ac uoce operatus sit Deus in Aegypto, in terra Amoræorum & Canaan, quanta in solitudine, quanta ad Iordanis ripas, aut ad Iericontina mœnia, quanta demum in aspera illa eremo, in qua sui uerbi notionem ac uirtutem tum mundo apertè ostendere uoluit, cùm non tantum calumniatori illi immundo, quantum futuræ suæ posteritati respondit, Non in solo pane, inquit, uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Vt illa, inquam, uetusta, unde tamen nostra omnis orta est fides, prætereamus, futuraq́; uatibus inquirenda relinquamus, nostra cõsideremus: hoc est, illa quæ quotidie in ecclesia Dei fieri cernimus. Diuersis igitur animorũ permotionibus di-

C uino audito uerbo afficiunt̃ pleriq; homines, & eo quidẽ modo nõnulli ac trepi-
datione, qua olim Amoræorũ, Cananæorumq; reges audito nuncio apparatus
bellici filiorum Israël, affecti sunt. Dissolutum est cor eorum, inquit, & non re-
mansit in eis spiritus. Vnde hîc uates cupiens quàm sit efficax diuini uerbi uir-
tus ac potentia demonstrare, ait è Dei uoce ædita terram omnem contremuisse,
gentesq; passim per orbem uniuersum interspersas infremuisse, ac regna ipsa
tandem, alioquin uicinis formidata regionibus, nutasse, altumq; arrogantiæ su-
percilium demisisse: uerùm non uno quidem modo omnes, aut ratione. quod sa-
nè lucidius nostro à seruatore Christo differitur, quàm ut à me aliquid addi pos-
sit. Iacto, inquit, semine, aliud cecidit secus uiam, aliud supra petram, aliud inter
spinas, aliud in terram bonam. Vide, mi Lector, quàm multifariam distrahun-
tur mortalium animi in suscipienda Dei uerbi satione. Horum omniũ quidem
aures illa Christi admonitione uellendæ sunt: Qui habet, inquit, aures audien-
di, audiat. Omnes igitur quotquot in terris ratione utuntur, à summis regibus
usque ad nouissimũ plebis hominem, inanima quoq;, quinetiam beati in cœlis
spiritus, & quicquid spirat in aëre, aut undas nando sulcat maritimas, inflexis ge-
nibus sacro assurgũt Euangelio, utpote rerũ omniũ bonarũ fini & termino. In
hoc enim omniũ salus, laborumq; & ærumnarũ quies, qui Christus est, nõ iam
delitescit, ut olim in uatum libris, sed propalàm omnibus exponitur, ab omni-
bus uidetur, inter omnes uersatur, cum omnibus colloquium habet, atq; omni-
bus tandem nobis, ni prorsus oblatam auersemur gratiam, salutem, pacem, ui-
tamq; æternam apportat. Hęc omnia in Dei uerbo, in Euangelio, in Christo in-
sunt bona. Sed illud maximopere aduertendum, cuius habitus tunc nostra re-
periantur corda, cùm ab ignitis diuini uerbi petuntur telis & iaculis, ne dum
uulnus animæ salutare infigi credimus, letale hauriamus. Conturbari quidem
D omnes necesse est, ut inquit uates, inclinari regna, cõmoueriq; terram, hoc est,
terræ huius incolas, audito regis uniuersorũ uerbo: uerùm quemadmodum re-
prehensibiles sunt in homine conturbationes atque ægritudines illæ, quæ nisi si-
de in Christo temperentur, mortem inferunt: ita sanctissimæ quoq; insunt, quæ
uitam, his præsertim qui, ut ait Christus, audientes uerbum retinent, & fructũ
afferunt in patientia: quam quidem nobis in hac uita leuissimam factam esse ex-
perimur, postquam

Dominus uirtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.

Hîc Dauid apertè ad illud, quod futurum erat, alludens uaticiniũ, quo Chri-
stus appellatur Emanuel, quid sit Dei filius, diffinit. Emanuel enim interpreta-
tur, nobiscũ Deus: quod idem omnino est, quòd Dominus uirtutũ nobiscũ. Per
carnis enim unionẽ cum diuinitate, totus factus est noster Christus, adeoq; no-
bis tum carne, tum animæ affectibus, exceptis noxijs illis qui sunt peccatorum
origines, unitus, ut is sit caput, nos membra. O immensum & incomprehensibi-
le donũ, quare nõ absq; ingenti animi stupore, hîc iterum à uate Selha interpo-
nitur. Quòd uerò uirtutum, seu Zebaoth, id est, exercituum dominus sit Chri-
stus, id idem ipse cum patre Deo, Deus homo à patre accepit. Data est mihi, in-
quit, omnis potestas in cœlo & in terra. Ille igitur qui omnibus, & quæ in cœlis
sunt, & quæ in terris, imperat agminibus, omniaq; disponit iura regnorum, cal-
catq; colla regum: hoc est, ille qui omnipotentissimus omniũ est, nobiscũ est, in-
tra nos est, atq; propterea, continuis tanq; excubijs, nos in periculis protegit, tu-
tatur (quemadmodum olim multis à periculis tutatus est Iacob) ac in sese perfi-
dem atq; amorem traijcit. Quid ergo tam meticulose nostris in rebus, quas ipse
suas uoluit esse, pericula, ærumnas, hominum iras, iniurias, exilia detrectamus?
Dominus enim ille, ille inquam dominus uirtutum cùm nobiscum sit, quis cõ-
tra nos? O interminabile diuinæ bonitatis pelagus. Agitedum

Venite

Venite & uidete opera domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella usq; ad fines terræ. Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igne.

Prodigia, mirabilia uertit Fel. seu desolationes, seu etiam uastitates & solitudines, ut alij. Campensis uerò, admiratione digna transtulit: quæ tamen omnia in eundem recidũt sensum, qui is erit, quòd diuina ædita uoce, de qua suprà, dedit uocẽ suam, & mota est terra, promulgatoq; Dei uerbo, ac iacto per uniuersas mundi plagas Euangelij, fideiq; fundamento & semine, mirificæ illæ quidem fuere operationes, suntq; modò, quæ uirtute fidei à sanctissimis peraguntur uiris, & quas qui seriò contemplari uoluerit, non illas quidem humanas, solitasq; fieri in terris iudicabit, sed planè stupendas, insolitas, nouasq;, & quæ prodigiorum imaginẽ habeant. Et ut sanè cætera admiratione digna censeanĩ, illud omne prorsus superat miraculorũ genus, quòd mundo aliter infinitis bellorũ motibus agitato, pax summa, ueniente Christo, dictum factũ reddita sit. Atqui prædictiones nõ raræ auream Christi ætatem, in qua nos quoq; auream, atqueadeo tutissimã sub tanto duce agimus uitam, promittentes, ab antiquis per ecclesiam ostensæ fuere uatibus: sed illud in primis à Michæa, qui Esaiam imitatus, imò eo quo Esaias spiritu accensus, ita inter cætera de futura pace prælocutus est: Et cõcident gladios suos in uomeres, & hastas suas in ligones: non sumet gens aduersus gentẽ gladiũ, & nõ discent ultrà belligerare. Et post pauca uates eximius cõcludit, redditq; rationẽ unde tam subita prodierit pax: Quia os domini, inquit, locutum est. Ab ore itaq; domini, à Dei uerbo, à sacrosancto Euangelio, hoc est à Christo, pace terris reddita, reconciliatus est Deo mundus. Congregabo, inquit, claudicantem, & eam quam eieceram, colligam, & quam afflixeram consolabor. Vide hĩc ecclesiam olim reiectam, à Christo autẽ nõ modò reuocatã, uerumetiam in dilectissimã sibi sponsam ascitam, atq; ita cõiunctam, ut una omnino facta sit caro, unũq; corpus cum ipso. Est porrò aliud pacis genus nobis qui in fide Iesu Christi uiuimus, per sanctum Dei uerbũ comparatũ, quo quis adeò perfectè suos per Christum sedauit interioris hominis motus atq; appetentias, ut nihil ferè in mundo accidere possit, quod eum ab adepta per Dei gratiam animi pace deturbare ualeat. Iustificati enim per fidem pacẽ habemus. Vide quàm compendiose pacis summã descripsit apostolus: uerũ cui tam excelsum cõtigit donum, felix is prorsus est, planeq; beatus, & cuius uita non iam, ut cæterorũ è uulgo hominũ est uita, æstimari debet, sed quoddam potius portentum, prodigiumq; insolitũ, ac lapsum è cœlis miraculum: quod quidem mundus, mundanarumq; rerum cupiditatibus remorati ignorant omnino. Certè nõ est pax impijs. Da mihi itaq; cœtum hominũ, da populũ, da ciuitatẽ, quæ istiusmodi pacis, cuius uirtute turpes omnes sopiuntur cõcupiscentiæ, uel in primis ambitio, atq; amor sui, perfruatur bono: illinc subitò colluuies illa execrabilis rixarum, dissidiorum, contentionũ, litium, bellorum, mutuarumq; persequutionũ, ac quibus maximè diuina ad iram irritatur bonitas, superbarũ mentiũ & arrogantium, tanquam meretrix ab honesto amphitheatro, ignominiosissimè explodetur. Cætera scuta, plaustra uertit Fel. hoc est, currus, carrósue, quibus antiqui in prælijs utebantur, igni comburet. Vult uates istiusmodi militaribus uocibus cunctos bellorũ apparatus ui uerbi Dei confractum iri significare. Vnde sic Paraphrastes: Cessare fecit bella per totum orbem, & omnes angulos illius, arcũ confregit, sagittas & lanceas perdidit, currus bellicos igne exussit. Quare

Vacate & uidete quoniam ego sum Deus, exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.

Fel. supersedete & cognoscite. Alius ex Hebræo, acquiescite & cognoscite.

C Alius rursum ex eodem fonte, Remittite & cognoscite. Verba sunt æterni patris, fidei hostes, innocentiæq; oppressores alloquentis. Et est mutatio personæ, ut crebrò in prophetis quoq; cæteris fieri cernimus. Exustis igitur armis bellicis, inquit pater, per me, paceq; terris reddita, quid ultra confracti uermes cristas erigitis? remittite, cessate, depositaq; rixandi libidine, ac tumultus conciendi in meæ religionis homines, impugnare illos desistite, pro quibus ego uniuersorũ dominus propugno. Atqui eo optimè à uobis animaduerso, facilè cognoscere poteritis me illum esse Deum, qui potestatem habeam in gentes, & terram latè uniuersam. Quid itaq; conamini? quò uestra tendit temeritas? quò fastus? Quò amentiæ ulciscendi uos protraxit rabies, ut illos, pro quorum salute ego deorum omniũ potentissimus in acie sto, certoq;, extinguere omnino arbitremini? Acquiescite, ne mea à uobis sæpe irritata bonitas, ac, quæ uos ad animi resipiscentiam præstolatur, patientia in seueritatem exeat, sumatq; de uobis pœnas, quas lento ueluti gradu differo, quò uos saltem pudore confusos, meaq; lenitate deuictos, in gratiam reuocem. Est' ne homo in terris, mi Lector, tam durus, qui Dei cõminationibus huiusmodi ex animo pensitatis, uel mediocriter saltem non moueatur, cessetq; ab amicorum Dei impugnatione? è qua quidem nulla illi contingere potest utilitas & gloria, sed turpitudo magis, dispendiũ, & duas ob res infamia, tum quia cũ Deo, qui omniũ fortissimus est, litigare quodã modo uelle uidet̃, tum cum hominibus qui suapte spõte imbelles sunt, & qui nihil in terris tam auersant̃, q̃ rixas, & ob Christi amorẽ dissidia? Diuina enim con tenti protectione ac gratia, lætissimã etiam in exilijs & cruciatibus degunt uitam, illud quod à uate in calce psalmi replicatur, perpetuis concinentes horis:

Dominus uirtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.

Cui laus sit, gratiarumq; actio atq; honos in secula seculorum. Amen.

D

PSAL. XLVII. Vincenti filiorum Choræ.

Mnes gẽtes plaudite manib. iubilate deo in uoce exultatiõis.

Rumpentur ilia (credo) impiorũ ob illa quæ hoc in psalmo legunt̃. Legũt sanè cum cæteris, ueruntamẽ spiritualis gustũ tripudij, q̃d hîc ab animis in Christi amore, quæcunq; occurrant aduersa, permanentibus tanto cordis gaudio celebrat̃, minimè sentiũt. Audiũt enim uel inuiti, q̃ stabiles in fide Iesu Christi perseuerent hi, quos iandudũ propter aduersitates extinctos planè esse opinabant̃: quocirca nullũ nõ mouẽt lapidẽ, quò etiã absentiũ pacẽ interturbent. Verũ pij sub infortuniorũ onere indurati, assuetiq; crucẽ cum Christo ferre, quæ in eo maximè cõsistit ut odio nos insequẽtes diligamus, obsequijsq; iuuemus, atq; cœlestẽ pro illis patrẽ æquè atq; pro nobis necessitudine cõiunctis oremus, nõ solũ in ecclesiæ sinu agentes, uerumetiã extorres, prorsusq; à fide et dilectione alienos, ad Deo gratias agendũ, ipsumq; mẽtis alacritate ac tripudio laudandũ inuitant. Vide enim q̃ diligenter ecclesiæ filij matris consuetudinẽ ac fidem seruant. ea quippe, ut est charitatis in omnes propè infinitæ, amplas illas, quibus orientales occiduis cõnectit plagas, expandẽs manus, omnes quotquot ratione utunt̃, diuiniq; capaces sunt numinis, hoc suaui prouocat cãtico ad plaudendũ Deo manibus: q̃d sanè miræ indiciũ est lætitiæ, idcirco addit̃ à spiritu, In uoce exultationis. Ecclesię igitur uox est ęxultãtis, lætitiaq; inenarrabili gestientis, inuitãtisq; gentes omnes ad cognoscẽda, itidemq; prædicãda beneficia Dei: sed illa in primis, quæ propter Christi atq; eius uerbi accessum ad nos, mortalib. æquè omnibus collata sunt. Gentes omnes, populi omnes, diuus uertit Hieron, ut omnes regionũ omniũ in toto degentes orbe hîc inuitari intelligas. Nã in scripturis ferè pro particulari hominũ genere, quos gẽtiles uulgò appellamus, gentes quæ ex Iudæorũ genere minimè sunt, accipi solent. quanq̃ certè nescio quid hîc mi-

A hîc mihi myſterij ſubolere uidet̃. Quid ſi dicã, perſpecta uatẽ in ſpiritu ſuæ gẽtis reprobatione, futurã è diuerſarũ nationũ multitudine præſenſiſſe eccleſiã? Reiectis enim Iudæis, in eorũ locum ſubrogatus eſt alienigena, pauper ſcilicet, ſcortum, peccator, ganeo, atq; idolorum cultor, quos omnes una duntaxat appellatione gentes hîc uocat ſpiritus, dicens: Omnes gẽtes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis. Plauſus iſte manuũ ſimul cum cæteris lætitiæ uocib. quę hîc à uate ponunt̃, ad animũ referendæ ſunt: nam quę à ſpiritu ſub carnaliũ uerborũ tropo ac uelo enarrant̃, ſpiritualem requirũt intellectũ: uerũ cùm illarũ cõceptus in animo formati ſunt, adeò in immenſum, quod gaudiorũ cœleſtium propriũ eſt, coaleſcere conſueſcunt, ut uix ui in puriſſimis cordis penetralibus cõprimi queant, quin foras interdũ erumpant, more ſcilicet amnis leui præterfluentis curſu, qui impetu tamen imbriũ è proximis aliquando mõtibus cadentium ita copioſe impletur, ut ruptis aggeribus è ripis exeat, lateq; campos circũquaq; poſitos inũdet. Hinc proinde è ſpiritualis ſcilicet copia lętitiæ intus in corde ebullientis, exteri in eccleſia demanarũt cantus, organa, ritusq; cæteri ſolennes, atq; templorũ ornatus: hæc enim omnia internã ſpiritualiũ gaudiorũ præ ſe ferunt abundantiã, imò uerò etiã torpentẽ interdum animæ calorẽ, ut aliquãdo nos pueri experti ſumus, mirũ in modũ exuſcitare ſolita ſunt. Quare decor iſte totus ſacrarũ ædiũ, modò nõ nimius ſit, ac nimiũ frequẽs, & ſordidus, lucri ſcilicet cauſa ac pompæ, ut ferè fit (quonã uanitatis iam noſtra proceſſit religio?) tolerandus utcunq; eſt, atq; ad ſpirituale omnino rerum illarũ quæ in animo ſunt, pertrahendus augmentum. Gaudete igitur iuſti, ſed in domino. Plaudite manibus, ſed in domino. Iubilate uoce exultationis, ſed in domino:

B Quoniã dominus excelſus, terribilis, rex magnus ſuper omnẽ terrã.

Excelſus, diuus interpretat̃ Hieron. potens quod uult. Terribilis, qui iudicaturus in poteſtate eſt. Rex magnus porrò, quia nõ ſolũ rex eſt Iudæorũ, ſed & gentiũ, ut inquit Paulus: idcirco additũ eſt, ſuper omnẽ terrã. Plumbei prorſus ſumus, niſi quanta nobis hîc lætandi in dño ſuppeditet̃ occaſio, uel mediocriter ſaltem pernoſcamus. Quis unq; in terris tam excelſus uiſus eſt rex, qui quod uoluerit perfecerit? Et ut cætera potuerit, quod minus tamen concedendũ eſt, potuitne non mori? potuitne ſexcentis infortuniorũ, morborũue, atq; animi ægritudinũ neceſſitatibus nõ obnoxius eſſe? Ad hęc, ille ne tam terribilis ac ſeuerus, ut ſuis in iudicijs, legibusq; ſanciendis ac pœnis, ea uſus ſit poteſtate ac terrore, ut neminẽ reluctantẽ inuenerit? Et ut quidẽ in ſuo regno neminẽ cõtradicentẽ nactus fuerit, num propterea rex magnus ſuper omnẽ terrã dicẽdus erit? Solus itaq; Chriſtus, cui à patre dictũ eſt, Dabo tibi gentes hæreditatẽ tuã, & poſſeſſionem tuã terminos terræ, rex magnus eſt ſuper omnẽ terrã, ut in nomine Ieſu omne genu flectat̃, nõ ſolũ quidẽ eorũ qui terras has imas incolũt, uerũ etiã qui ſupernas, quiq; infernas habitãt ſedes. Data eſt, inquit, mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Quis igit̃ dñs Deus eſt, ſicut Deus noſter? Quocirca haud immeritò quidem nos hortat̃ eccleſia hoc ferè modo: Gaudete ô filij in dño: iterũ dico, gaudete, iubilate, pſallite, perpetuumq; mecũ cõcelebrate ſabbatũ: quoniã dñs ille noſter qui excelſus eſt terribilisq; ac magnus ſuper omnem terram,

Subiecit populos nobis, & gentes ſub pedibus noſtris.

O miram eccleſiæ poteſtatẽ, ſimulac ſuis ſub pedibus proſtratos nationũ omnium populos intuetur. Comprimet populos ſub nobis, uertit Fel. & regna ſub pedibus noſtris. Vtcunq; legas, immenſam hîc eccleſiæ dominationẽ, ſpiritualem nimirũ, ne terrenarũ illam rerum potiſſimũ reginã debere eſſe opineris, tibi effingas uelim: nam ſuo à ſponſo olim audierat, Regnũ meũ nõ eſt hinc. Et licet Chriſtus rerum omniũ conditarũ dominus ſit, atq; idem quemadmodũ effector, ita & conſeruator ac rex, ſiue illæ terrenæ ſint, ſiue cœleſtes, uult tamen

C suam sponsam totam cœlestem esse, totamq; in spiritu uersari, atq; illo comburi
igne, quo excitante secretissimũ illud atq; admirabile transigit connubiũ: è quo
nos qui in utriusq; fide, quæ una est, solidi uiuimus, originẽ habemus, regenera
ti quidẽ è sacrarũ undarũ profluuio in spiritu & igne. Quare cũcta in Dei eccle/
sia igne illo, qui spiritus est, quiq; in aquis illis salutaribus delitescit, uri debent:
non eo qui è mundi huius amore ac desiderio, tanquam à duro saxo solet excuti.
Quòd uerò populi, omniumq; orbis regionũ gentes ac regna, Dei ecclesiæ pa/
rêre dicto debeant, submisseq; illam uenerari, id ea fieri debet in primis religio/
ne ac cultu, qui in spiritu uersatur: nam Deus, qui spiritus est, sua in ecclesia,
quæ spirituum humanorũ unitate consistit & concordia, in spiritu præcipuè co/
li uult & ueritate. Siquidem diuina omnia uera sunt, terrena autem nutantia ac
dubia. Volunt quidam etiam ex doctioribus, simul ut tota iam Asia atq; Aphri/
ca, magnamq; partem Europa ab ecclesiæ institutis desiuit, posse illam uti terre/
narum rerum dominio atq; ense, nõ ad tumorem quidem & fastum, aut ad usur
pandas uicinorũ regiones & arces, ut olim actum fuisse legimus, sed ad sui tu/
telam, contra illos qui nulla spiritualis sceptri cõminatione deterriti, ab iniurijs
sibi inferendis nõ desistunt. Audio. Verùm si res syncerius tractanda foret, tute
lam solũmodo diuinã sufficere, quæ fide asciscitur, dicendum esset: quam si quis
haberet, quid insidiarum, quid machinationũ nõ prudentissimè declinaret? Ve
rùm hi non tantùm quid priscæ conueniat ecclesiæ contemplantur, quantum
quid compluriũ mortalium arrogantia, duraq; & insolentissima etiam in ipsum
creatorem quorundam peruicacia, ne dicam uecordia, mereatur. Proculdubio
nulla est tam indomita rerum natura, quin fide in Deum uera resideat, & cõmol
lescat. Itaq; illorũ numero qui in fide Iesu Christi perseuerant, uniuersus subie/
ctus est orbis. Quidam enim ueneranda quadã religionis maiestate permoti, al
D lectiq; suauitate uerbi Dei, ex hostibus amici, defensoresq; fidei efficiunt: & qui
antea tumore elati Christi sponsæ aduersabant, modò uerò fratres nostri facti
sunt in Christo. Reliqui autem, hi scilicet qui à fide sua se sponte abdicarũt, aut
qui nunquam illi adhæserunt, aut qui etiam in ecclesia diuersantes impiè ambi/
tioseq; uitam uiuunt scelestam absq; fœdere, ut inquit Paulus, & misericordia,
quomodo nostro non erunt subiecti iudicio, cùm ipse asserat nos quoque ange
los, nedum mundum iudicaturos? Nescitis, inquit, quoniam angelos iudicabi/
mus? Quid sanè mirum?

Elegit nobis hæreditatem suam, speciem Iacob, quem dilexit.

Hæreditatem nostram, uertunt ex Hebręo: sed idem sensus. Si nostrã legas,
maiorem ostendit Dei clementiam, qui sua uult nostra esse. Causam reddit ua/
tes, quamobrem mundi regna ac nationes ecclesiæ Dei uiuentis, uelint nolint,
dicto parêre necesse sit, nẽpe ex diuina electione, ut electio, inquit, permaneat.
Quòd enim nobis æternorum bonorum hæreditatem, quam hîc speciem Iacob
noster appellat interpres, Hebræi uerò splendorem seu magnificentiam, polli
citus sit Deus, ex electione id factum est & gratia, non nostris ex meritis, alio/
qui gratia non esset gratia, ut inquit Paulus. Ipse nimirum elegit, nos autem il/
lud tantillũ, quod in nobis est arbitrij, ultroneæ Dei electioni seruire fecimus.
Nam, ut diuus inquit Bernardus, absque arbitrio humano non est, quod
saluetur: absque gratia non est, unde. Iacob porrò in hoc loco (ne illud mo/
dò citemus uaticinium, quo cœlitus dictum fuit, Iacob dilexi, Esau autem o/
dio habui) interiorem designat hominem iam uitijs imponere consuetum: cu/
ius splendor & magnificentia fides est, qua adepta per Dei gratiam splendi/
dus fit, ac similis Deo, cui insitus est per fidem, magnus & excelsus super om/
nes populos. Incomprehensibilis quippe est animæ, Deo per fidem atque a/
morem copulatæ unitæq;, & dignitas & potentia. Vnde non absque rationeã
uate

A uate Selha hîc interponitur, quo admonitos nos esse uoluit, purgatissimis hisce in rimandis rebus opus esse animis. Alioqui sordidis fœdisq; ingenijs nil nisi sordida fœdaq; & terrena occurrere possunt, cùm cõtemplantur phantasmata. Nõ enim imis in rebus inuenitur altissimus: etenim

Ascendit Deus in iubilatione, & dominus in uoce tubæ.

Nulli dubium de Christi ascensione ad patrem hîc dici, post admirabilem illam, è qua nostra omnis orta est iustificatio, ut inquit Paulus, resurrectionem. Vnde occiso pariter cum morte peccato, ereptoq; de manu hostili homine, ac patri per suum sanguinem, in quo mirabiliter iucundari solent piorum animæ, reconciliato, ascendit in cœlum, sedetq; ad dexteram Dei patris. Verùm tantatum fuit in cœlis lætitia, tantus harmonię concentus ac sonus, ut uix ab accensis supernarũ rerum amore animis sobriè comprehendi potuerit: quæ tamen omnia Psaltes sub iubilationis uocumq; tubarũ appellatione adumbrauit, ad illam, credo, alludens quam & in spiritu uidit pompam, qua, ut in secundo Paralipomenon libro legimus, Dei arca in templum fuit inuecta. Cũctis, inquit, pariter & tuba & uoce & cymbalis & organis, & diuersi generis musicorum concinentibus, uocemq; in sublime tollentibus, longè sonitus audiebatur. Et uerè quidẽ tripudij illius cœlestis ad introitum tanti regis in æternam patriam uox longè quoq; audita fuit: nam qui ob uitæ turpitudinẽ procul à cœlestium rerum gustu aberant, agni mox sanguine conspersi propè adeò facti sunt, ut quicquid tum actum fuit in cœlis, mirabili rerũ cõmutatione plenissima exhauserunt saturitate, hauriuntq; impræsentiarũ, si quæ illius excellentiæ in terris etiamnũ reperiũtur animæ, quæ è longinqua ueluti regione reuersæ, ad patris oscula atq; ample
B xus admittũtur. Propior'ne datur alicui ad aliquem accessus, quàm is qui fit per osculum? O quanta tunc impletur cognitione anima, quanto perfunditur gaudio, quanto afficitur stupore atq; ecstasi, si illi uel leue quidem æterni patris contingat osculum. quid tunc uidet, mi Lector? quid suaueolentis spiritus? Sed deficio, fateor, dum illa quæ me prorsus fugiunt, mandare literis conor. Verùm illud sanè de meipso fateri liceat, quòd cùm me procul à diuinarum rerum gustu, ob meam ignauiam & torporem sentiam, nihil tamẽ tam ardenter cupio, quàm iam tandem superuacaneis dissolui curis, & esse cum Christo. Non tam quidem hebeti uiuo sensu, quin quantum Christo debeam omnino nesciam. Quocirca in recessu hoc meo conditus, secretusq; à turbis, inter quas non inueniri dominum iam toties expertus sum, quæro, clamo, nemorososq; hos colles lachrymosis impleo questibus, nec desistam, donec inueniam quem diligit anima mea. Interim autem (non erro prudens) sub alis ecclesiæ requiescens, audio quid in me loquitur dominus, & quæ audio illius iussu scribo: quàm uerò feliciter, iudicent alij: satis enim mihi id uisum est, si diuinis obtemperans monitis, meo non abutor ocio, sed illud, quantulumcunq; est, cœlestibus impendo obsequijs. Verùm ad ecclesiam redeo, quæ ut lætanter, ita & robustè è sublimi contemplationum uertice, ubi uirtutũ dominũ maximo cum astantium gaudio & iubilatione cœlos introëuntem conspicit, quasi aurora consurgens suos inuitat dicens:

Psallite Deo nostro, psallite, psallite regi nostro, psallite. Quoniã rex omnis terræ Deus, psallite sapienter.

Frequens enim uerbi psallite repetitio, diligẽs laudandi Dei studiũ, quod in sanctorũ cordib. inesse debet, cõmonstrat. Laudandus est igitur Deus nõ semel aut bis, sed iterũ atq; iterũ, hoc est, dum cor in nobis palpitat ac uiuit: id enim indignum est cuius domicilio delectet̃ Deus, nisi perpetuo supernarũ rerũ deflagret desiderio, atq; propterea diuinũ nomen celebrandi, extollendiq; inter illos qui adhuc extra uineã ociant̃. Psallite, inquit, Deo nostro, psallite, illiusq; nomẽ

C odis,hymnisq̃ à ſpiritu formatis efferte. Si Deum quęritis,ipſe Deus eſt noſter: ſi regem,rex ipſe noſter eſt. Huic igitur ueſtros dedicate cantus,non inſulſe tamen,aut cum cordis uanitate, ſed ſapienter, ſed cum ſpiritu, ſed cum intellectu. Quod enim noſter uertit interpres, Pſallite ſapienter, Hebræis eſt, canite prudenter: id eſt, unuſquiſq; illorũ quę canit,intelligens ſit. Cæterũ quis Deũ laudibus ritè efferre poterit, niſi is qui illius bonitatem ac ſapientiam probè nouerit? Illo duntaxat hi munere cœlitus ornantur, qui cùm prudentia atq; intellectu ab ignorantiæ fæce depurato, quæ eſt in rebus agendis ſapientia, res ſuas cum Deo cõmunicant. Quid ni igitur toto cùm uocis,tum cordis nixu Dei noſtri nomen à nobis celebretur, cùm rex omnis terræ Deus ſit? Quare quotquot ſapitis, pſalmos in illius honorem ſuccinite. Aliam rurſus adducit cauſam, cur tam diligenter à nobis celebrandus ſit Deus: quoniam, inquit,

Regnabit Deus ſuper gentes, Deus ſedet ſuper ſedem ſanctã ſuam.

Maximũ hîc tandem ſuæ bonitatis Deus dedit ſpecimẽ, cùm ſe ſtabilem fore gentium regem pollicitus eſt: gentiũ dico, quæ longioribus iam antea ſeculis, quàm quæ hominũ memoria colligi queant, à Deo reiectæ, cõtemptæ, atq; à ueræ religionis cultura, tanq̃ ſues immundę, ſua ipſarũ culpa exploſæ, uita uix hominũ uiuere à Iudæis credebant, adeò repentè immutatæ ſunt per Chriſtum, ut uerſa rerũ uiciſſitudine, populus ille dilectus & religioſus à cœleſti pabulo, quã fidem appellamus, ultrò ſemotus ſit, gentes uerò Deo infenſæ ſubintroierint. & ſic nimirũ effractis è fidei trunco oleæ ramis inſitus eſt oleaſter, ſurculusq; alienus illorũ loco ſuccreuit: hoc eſt, à Dei tutela ac religione, ſua ſe ſpontè ſubtrahentibus Iudæis, per gratiam gentes admiſſæ ſunt, atque adeo arctè ſponſæ ueſtibus aſſutæ, ut æterna illarum in eccleſiæ bonis facta ſit habitatio. quam quidem

D perpetuitatem expreſſit uates, cùm dixit: Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuã. Seſſio enim, ſtabilitatis indiciũ eſt. Vnde Paulus firmam Chriſti cum patre uolens ſignificare manſionem, Sedere, inquit, illum fecit Deus in dextera maieſtatis ſuæ in excelſis. Idcirco

Principes populorum cõgregati ſunt cum Deo Abraam, quoniam dij fortes terræ uehementer eleuati ſunt.

Variè enim cùm legatur hic ultimus pſalmi uerſus, uariũ reddit ſenſum. Fel. ſic: Principes populorũ congregati ſunt, populus Dei Abraam, quoniã Dei ſcuta terrę: nimis exaltatus es. Vbi illud in primis animaduertẽdũ, dij uel Dei, genitiuũ eſſe tam Gręcis, quàm Hebræis. quare ſic gręca lectio poſſet uerti, Quoniã fortes Dei à terra uehementer eleuati ſunt. Chaldæus quoq;: Principes populorum cõgregati ſunt, populorũ qui credũt Deo Abraam: nanq; coram dño ſcuta terræ. Volunt præterea interpretes, principes populorũ pro apoſtolis accipi debere, qui ob Dei uerbi miniſteriũ, illud ab orbe uniuerſo adepti ſunt nomẽ. Alio quoq; in pſalmo Deũ alloquens propheta ſic ait: Conſtitues eos principes ſuper omnẽ terrã. Hi etiã fortes, ſeu propugnatores terræ dici poſſũt, unde ſcuta terrę à nonnullis appellantur. Quocirca nõ eſt nomen tam ſublime, quod illi feliciſſimo Apoſtolorũ collegio tribui poſſe haud æquum uideatur: ideo à ſpiritu principes populorũ Dei Abraã, hoc eſt, uerè credentiũ, ut fuit Abraam, atq; ad Dei hæreditatẽ pertinentiũ nuncupant: quorũ quidem patrocinio, literarũq; monumentis, pars illa mundi quæ in fide Ieſu Chriſti perſtat immobilis, tanquã ſcuto contra hæreticorum inſaniam utitur ac enſe: coluntur à regibus, à populis celebrantur, amantur, inuocantur, ab omniumq; paſſim Europæ regionum hominibus ad illorum ædes, ad delubra, ad aras, ad dies feſtos certatim concurritur. Cùm itaque tales ſint, num dubitas illos uehementer, ut canit uates, eleuatos eſſe à terra ſcilicet, terrenarúmque rerum cupiditate & amore? Non deſunt

etiam

A etiã qui illud, dij fortes terræ eleuati sunt, ad Iudæos referunt, qui eo modo à spiritu dij terræ appellant quo olim Adam, nempe per ironiam: nam miser postq̃ diuinã transgressus est iussionẽ, pellicea accepta à Deo tunica, illud ironiæ plenum audire meruit, En Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malũ: ita hi ob legem, ritusq; sacros, & ceremonias elati, cùm in seipsos mutuis odijs, tum in Deum contaminata religione, impij extitere. Verùm quia litera quæ est Hebræis, alium præferre sensum uidetur, illud quasi pro epilogo totius psalmi breuibus dicendum erit, quòd ecclesia ea est quæ ob multa collata mortalibus beneficia Deo gratias agit, sed in primis de mirabili Christi in cœlos ascensione, Vnde ait, Ascendit Deus in iubilatione, cœlestium scilicet spirituum, qui è sublimi tanquam specula, accepta tuba, insonuere dicentes: Viri Galilæi quid statis aspicientes in cœlum? Deinde de felici atque adeo perenni cum patre mansione: quocirca cecinit, Deus sedet super sedem sanctã suam. Deinceps de propagato illius regno, non amplius intra Iudææ pomœria concluso, sed super omnem terram protenso. Ideo dixit: Rex omnis terræ Deus. Illud quoq;: Et regnabit Deus super omnes gentes. Postremò de electione, principatuq; Apostolorum, quos in diuini uerbi ministerio ac labore, filio tanq̃ comites associauit. quare illud de sanctissimis illis uiris cõcinuit elogium: Principes populorũ congregati sunt cum Deo Abraam. Chaldæus uerò, quamobrem principes illi congregati sint cum Christo, qui Deus erat Abraam, causam exprimit magis quàm noster interpres. Nam cùm uertisset, Principes populorũ cõgregati sunt, populorum qui credunt Deo Abraam: causam statim addidit. nanq; coram domino scuta terræ: ualde exaltatus est. Et est uox ecclesiæ, seu sponsæ circumiacentes adolescentulas alloquentis. Cùm hæc, inquit, de meo sponso tam sublimia dicantur, dicenturq; in posterum, ualde exaltatus est. Idcirco uos omnes spectato
B res plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis, cui ęterna debetur laus in secula seculorum, Amen.

PSAL. XLVIII. Canticum psalmi filiorum Choræ.

Magnus dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius.

Vatis Esaiæ futuram felicitatem ob Christi præsentiam, atq; ipsius uerbi suauitatẽ, in quo uita est animæ, ciuitatis Hierusalem præsagientis, inter cętera illius uaticinia illud extat eximiũ: E Sion exibit lex, & uerbum domini de Hierusalem. Quæ quidem felicitas haud in se manens, utpote umbratilis illius prædictionis & finis & ueritas, alterius felicitatis umbra fuit, nostræ nimirũ ecclesiæ, hoc est, gentium per gratiam ad fidei lauacrum ascitarum: & id quidem apertè, absq; umbra & uelo. Iam propalato Euãgelio, in manibus Christũ, nempe certissimã nostræ salutis expectationẽ habemus. Iam uates, inquã, omnes qui beatitudinẽ nostram in inuolucro & tectè prædixere, è mundo desierunt. Cessarunt ænigmata, quę in Christo Iesu rerum earũ illiusmodi omniũ termino conquieuere. Qui Christus innumeras ueluti refigens obligationũ plantas, se solũ illud esse lignũ uitæ, quo afflictæ, fameq; pereũtes animæ recreari possent, apertè denunciãs clamat: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã uos. Ad unũ itaq; nobis est cõfugiendũ, in unoq; aspiciendũ, cui quicquid felicitatis, quæ immensa est, purissimæ suæ cõtigit sponsæ, gratissimo animarũ obsequio acceptũ referri par est. Aureus igit̃ per Christũ ecclesiæ status hoc in psalmo sub typo Hierusalẽ à uate, obscurè tamẽ, prædicit̃. ait itaq;: Magnus dñs & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Magno hîc in primis opus est intellectu, quo q̃ magnus is sit qui nos adeò magnos fecit, ut illa quæ in mũdo magna, etiam à magnis reputantur, & irrideamus, & tanq̃ nostræ

C dignitati imparia auersemur, aptè intelligatur. Paruus quippe animus, hoc est, in paruis, ut sunt planè omnia huius mundi, occupatus, tam altæ magnitudinis minimè capax est. Idcirco quæ tum hîc, tum alias à uate spiritus ardore concito scribuntur, tanq̃ pusillo quæ nequeant cõprehendi intellectu, stulta & noua existimãtur. Proinde in quibusuis alijs potius occupanẽ rebus homines, q̃ ut, quid spiritus dicat ecclesiæ, intelligant: atq; ita animus, diuina utiq; portio, humi pressus infelicissimè à nõnullis etiam tenetur, qui cùm maxima illis ocij, tum professionis rimandi cœlestia occasio suppeditetur, ingratissimi tamẽ omniũ sunt, qui cõtempto spiritus gustu, siliquarũ porcorũ more pastionibus delectanẽ. Hi igitur à spiritu admonentur, quòd si illum qui magnus est, quærere decreuerũt, in monte sancto eius, nõ in planitie, ubi Hierico ciuitas, quæ luna interpretaẽ, sita est, quęrant. In ecclesia quidem, magna ac sublimia iam facta sunt omnia, simul ac Christus eam sibi, in qua per credentiũ fidem habitaret, elegit. Quocirca mõs Dei sanctus appellatur, è quo omnẽ ipse sanctitatẽ, tanq̃ ab exundanti fluuio riuos, in suos deriuat amicos: nam de plenitudine eius nos omnes accipimus. Cũ itaq; magnus sit ac sanctus, quin & lapis ille præcisus de monte, ut ait Daniel, sine manibus, qui creuit in montẽ magnũ, & impleuit omnẽ terram, quid ni suos, quos sibi conformes fore pollicitus est, & magnos & sanctos non efficiet? Vide quomodo uates in enarranda ecclesiæ felicitate, à similitudine Hierusalẽ, quę in mõte sita erat, nõ secedit: eò enim loci, situ, Deiq; religione cõspicua, reliquo fermè terrarũ orbi nota erat: nostra uerò in sublimi contemplationũ altitudine fundata, in diuinasq; per animarũ excessum transfusa illuminationes, in cœlis desiderio atq; amore, in terris autẽ bonorũ morũ odore atq; exemplo, syncerissimè cõuersatur. Sentis'ne quomodo magna esse debeat ecclesia, quæ & terras simul & cœlum uno amplectatur ambitu? Magnũ igitur eum esse oportet, qui ecclesię
D magnitudinẽ nõ solùm ut purificator inhabitet, uerumetiã permeet, ac admirãda, planeq; imperuestigabili cõtineat ratione, atq; propterea laude omĩ dignissimus ab omnibus censeri debet, & prædicari. Campensis hũc sic reddit uersum: Magnifit dominus, & laudaẽ meritò ab his, qui ciuitatẽ Dei nostri incolũt, quæ sita est in monte, quẽ sanctitas illius inhabitat. Quid?

Fundatur exultatione uniuersæ terræ, mons Sion latera Aquilonis, ciuitas regis magni.

Laudat urbem à situ, dicitq; illam optimè fundatam, gaudioq; omniũ uniuersali erectã, Sion mõtem, in quo diuinus erat cultus, parte ab aquilonari spectasse. Aiũt enim ea in regione urbis, quam ferit Aquilo, Sion montẽ positũ esse: ad cuius radices, altiori tamen cliuo, structum erat templũ, in quo Deus copiosiori uerbo ac spiritu, quàm in cæteris locis, suam ostendebat maiestatẽ: eapropter ciuitas regis magni passim ab omnibus appellabatur. Hebræi tamen secus hunc uersum habent; quare sic Fel. Formosa nympha, lætitia totius terrę mons Sion. Alius uerò: Pulchrum clima, siue pulchra regio, locusq; elegãs est mons Sion, exhilarans omnẽ terrã, latus spectans Aquilonis, ciuitas regis eximij. Sancta igitur ecclesia, ciuitas nimirũ Dei excelsi, in qua electi non tanq̃ hospites & aduenæ, sed tanq̃ ciues ac domestici Dei quietissimè diuersantur, pulchra est nympha seu sponsa, pulchra regio, pulchrũ orbis clima, atq; excellentior ager ob consitas undequaq; gratiarũ plantas, ac riuos suauissimo spiritus susurro per sacramentorũ ripas perstrepentes, quàm ille unquam fuerit montis Sion, sub cuius typo ecclesię pulchritudo hîc à uate figuratur. Verũ quia nulla in terris perfecta inuenitur pulchritudo, tantus sponsæ decor à noxio Aquilonis flatu, nõ è regione quidem, sed de transuerso percussus nõnihil interdum decoloratur, licet nõ omnino obtenebreẽ. Quare in amatorijs canticis, postquam audierat à sponso, Recti diligunt te, ad adolescentulas circumiacentes conuersa illud tandem protulit:

A tulit: Nolite me considerare quòd fusca sim, quia decolorauit me sol. In scriptu
ris enim, & solis ardorē, & frigidam aëris plagam, ut fermè illa est quæ Boreæ
subiacet, pro aduersis nōnunquam accipi legimus. Proinde nescio qua id sorte
accidat felicissima, quòd in sponsæ uultu, hoc est, in externa ecclesiæ conuersa
tione, næuus etiam à pressuris cōtractus, mirum in modum sponso Christo pla
ceat. Est profectò ecclesia affabrè in monte excelso & amœnissimo, qui Chri-
stus est, exædificata: est admodum elegans, est pulcherrima, ut à sponso lauda-
tur; mulierū, estq́ ea quæ de sponso illud prædicare audeat: Ego dilecto meo, &
ad me conuersio eius: ueruntamen suum & ipsa patitur algorem. Ab Aquilo-
ne, clamat Esaias, fumus ueniet, & nō est qui effugiat agmen eius: sed dominus
fundauit Sion, & in ipso sperabunt pauperes populi eius. En hîc habes, è frigi-
dissimis Boreæ faucibus fumū euomi, quo uel perfectissimi interdum uiri nō
rarò afflati, uelint nolint, subnigrescūt, sed nō suffocantur. Atrocitas enim per-
secutionū, quas fumus secum affert Aquilonis, licet animarū pulchritudinem
extinguere omnino nequeat, nam dn̄s fundauit Sion, nigritiem tamen quan-
dam subobscuram obducere solita est: qua tantū nihilominus abest ut decor il-
le à spiritus radijs animæ conciliatus deperire possit, ut etiam sub persecutionū
obscuritate, uti solent sub bruma ac gelu fruges, uiuacior indies efficiat̄ & pul-
chrior. Quocirca in Canticis sic canit sponsa: Nigra sum, sed formosa. Cæterū
tam procelloso uento ac noxio, ut est Aquilo, latus seu latera dictio optimè qua
drat, quippe qui nunq́, uti mos est dolosis hostibus ac sicarijs, recto afflat spiri-
tu, sed obliquo. Quare superbissimū illum principem legimus dixisse, Sedebo
in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Verū illud nobis, qui etiam inui-
to Borea, à matris tutela neutiquā discedimus, permaximā affert consolationē,
quòd in ea uiuimus sede, quæ ciuitas regis magni à spiritu appellatur: scimus e-
B nim quòd humiles spiritu seruabit dominus. Multæ sanè, fateor, sunt tribulatio
nes iustorū, quis negat? quis bonus aliud in terris expetit? uerū de omnibus his
liberabit eos dominus, quia Rex magnus est super omnes deos. Exultemus igi
tur in domino, cantumq́ lætitiæ illius dedicemus nomini, postquam nostra fun
data est ecclesia cum exultatione uniuersæ terræ, nempe omniū qui mūdanarū
rerū cupiditatib. immersi, in terræ penè naturā transierāt. Quid mirū? fundauit
eam altissimus, nō hæreticus, nō mundanæ gloriæ cupidus, nō auarus, quem-
admodum Doëg ille fuit Idumæus, qui potētissimus erat pastorū Saul. Quare

Deus in domibus eius cognoscetur, cùm suscipiet eam.

Ergo in domo eius tantūmodo, in ecclesia, in ciuitate Regis magni, in mon-
te Sion cognosci potest Deus, subindeq́ amari ac gustu percipi: extrà uerò ne-
que cognoscitur, neq́ amatur: & id quidem magis, cùm inuocatus suæ præstò
adest sponsæ, illamq́ ob mundi iniurias exterrefactam non secus in suæ diuini-
tatis ulnas, intra quas ipsi quoq́ uita defuncti reuiuiscunt, & suscipit, & fouet,
ac solet mater tenellam natam spectri alicuius imagine pauefactā ex humo eri-
gere & consolari. Cæterùm in domibus plurali numero cognosci Deum asserit
uates, cùm tamen una sit ecclesia, ob plura scilicet, quæ ubiq́ locorū constructa
sunt delubra. Vnde quemadmodū in nobilioribus orbis locis atq́ urbibus mul
tæ sunt ædes sacræ ac fana, quæ uni tamen ex ipsis, quam matricē appellant, ob-
temperare par est (hæc sedes est episcopi, ad quem suæ omnes diœcesis contro-
uersiæ referri debent: qui quidem si ea, qua oportet, præditus est uitæ integrita-
te, meritò de abrogata suæ iurisdictionis ac dn̄ij potestate à priuilegiatis queri
potest, ad summumq́ referre pontificem) ita in orbe passim uniuerso innume-
ræ penè erectæ sunt, in quibus sacra peragunt̄ mysteria, sacræ ædes, una tamen
est columba, una formosa, una digna, de qua illud cani debeat: Circūdate Sion,
& complectimini eam: hoc est, ad eam undiq́ confluite omnes: siquidem illius

C ſponſa eſt, de quo illud legitur Eſaiæ uaticinium: Et fluent ad eum omnes gen-tes, & ibunt populi multi, & dicent, Venite, aſcendamus ad montem dñi, & ad domũ Dei Iacob, & docebit nos uias ſuas. Ecce igitur quomodo mons dñi, do-musq́ Iacob, in qua uera inuenitur ſpiritus doctrina, per quam cognoſci poteſt Deus, à uate illo nuncupatᷓ eccleſia: ad quã ſanè cùm ab omnibus cõcurritᷓ, is in primis Chriſto debetur concurſus. Ideo ab Eſaia dictum fuit, Et fluent ad eum omnes gentes. Iam illud ex Hebręorum litera notandum, dictionẽ illam quam noſter interpres tranſtulit domibus, ſplendidè & magnificè conſtructas domos ſignificare. Vnde Fel. uertit, palatijs. idem Campenſis, idẽ quoq́ ex græco alij.

Quoniam ecce reges terræ congregati ſunt, conuenerunt in unum. Ipſi uidentes ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, cõmoti ſunt, tremor apprehendit eos. Ibi dolores ut parturientis.

Si quidem Reges tanta afficiuntᷓ admiratione ob dignitatẽ ſplendoremq́ ec-cleſiæ, ut animo conturbentur, cõmoueanturq́ tremefacti, atq́ illis, quibus ſo-lent parturiẽtes, teneantᷓ doloribus, quid putas à reliqua fieri multitudine? Nul-li dubium huiuſcemodi animarũ cõmotiones ab impiorum olim prodijſſe pe-ctoribus, prodireq́ aſsiduè. quare non, cõmoti ſunt, ſed, præcipitati ſunt, timo-re ſcilicet, uertit Fel. Quid facimus? inquiunt: hic homo multa ſigna facit, ſi di-mittimus eum ſic, omnes credent in eum. Quid illud, quòd Magis Hieruſalem introẽuntibus turbatus eſt rex, & omnis Hieroſolyma cum eo? Vides'ne hîc na-ſcenti eccleſiæ quaſi quædam crucis præludia præparari? Typus profectò ho-rum omniũ fuit olim regnante Ioſaphat, tumultus ille bellicus regum Moabi-tarum, Ammonitarũ, Syrorum, Idumæorumq́, contra Iudam (ab hac enim tri-bu ortus eſt Chriſtus) qui tamẽ reges unà cum exercitibus ſuis diuini numinis
D ui perculſi, adeò (mira res) dementati fuere, ut ſeipſi mutuis cõtrucidarent uul-neribus. Vertit dominus, inquit, inſidias eorum in ſemetipſos, & ſic mutuis ſe concidere uulneribus. Dolor porrò ille, quo mulier parturiens afficitur, eam ubicunque inuenerit, detinet: quocirca uatis ſimilitudo cõcinnè admodum ec-cleſiæ aptatur hoſtibus, quibus nimirũ omnis adimitur fugiendi facultas, cùm æterno uiſum fuerit patri ſuæ dilectæ ulciſci iniurias. Quòd uerò interdum ad innocuorũ afflictiones dormire uideatur, id planè incognito nobis fit iudicio, æquiſsimo tamẽ, cuiq́ noſtra omnis penitus quanta eſt, aſſurgere debet uolun-tas. Ita enim ſanctiſsimi quiq́ uiri præteritis ſemper ſeculis actitarunt, aguntq́ modò hi qui peccato mortui, iuſtitiæ tuæ uiuere ſolicitã nauãt operam, O Deus, haud quidem nobis obſcurum eſt, quòd

In ſpiritu uehementi conteres naues Tharſis.

Id eſt, potentiam ſuperborũ ac diuitum, tui ſanctiſsimi ſpiritus impetu conte-res. Exaltabitur, clamat Eſaias, ſolus dominus in die illa ſuper omnẽ ſuperbum & excelſum, & ſuper omnẽ arrogantẽ. haud multò pòſt addit: Et ſuper omnes naues Tharſis, & ſuper omne quod uiſu pulchrũ eſt. Tharſis Ciliciæ metropo-lis erat, è qua aurũ maximis aſportabatur nauibus. Vnde onerariæ naues, qui-bus in mediterraneo maximè nauigabatur mari, tum ob nauigiorum magnitu-dinẽ, quibus utebantur Cilices, tum ob celebritatẽ loci ac portus, Tharſenſes uocabantur. Tanta porrò fuit olim illius ciuitatis dignitas, rerumq́ precioſarũ copia, ut matrem illam urbium appellarent. Tam igitur opulentæ ciuitatis ſche-mate uoluit uates mundi ſuperbiam deſignare, quam aſſerit uehementi ſancti ſpiritus afflatu contritum iri. Haud ſanè dubium, ſuperborũ hominũ contra in-nocuos audaciam nulla ui poſſe alia cõfringi, quàm ſpiritus Dei. Nam cùm to-tus ferè orbis illius generis hominibus fauere ſolitus ſit, illisq́ aſſentari, atq́ ad ſuas explendas cupiditates opem ferre, quis turpiſſimis illorũ moribus frenum opponere iam audeat? quis illorũ cohibebit arrogantiam? quis latè diuagantem in-

A opprimendis bonis licentiã reprimere unquã poterit? Solus igitur Dei spiritus
is est, qui erepta de manu hostili innocentia, feros illos ausus improborũ refrin-
gere æquéue disijcere est ualidus, ac solet unà Eurusq́; Notusq́; naues in mari
Cilico pergrandes disijcere & obruere. Nam Hebræi, cum uento Noto, illud
quod nos legimus, in spiritu uehementi: diuus uerò Hieronymus, in spiritu u-
redinis, transtulerũt. Terrificũ ualde est atq; horrendum, nauem uidere onera-
riam medio in freto hinc inde à uentis impeti, agitari, spondasq́; fluctibus ape-
rire, ingemiscere, rimisq́; fatiscere, ac suo modo nautarũ alioqui metu exanima-
torum implorare subsidiũ: uerũ horribilius id quidem esset spectaculum, ac ma
gis terrificũ, si humanis cerni posset oculis, cùm Deus improborũ corda multo
rum scelerum conscia, suo uehementi spiritu, in medio ipso uanitatis atq; ambi
tionis pelago & æstu, exagitare cœperit. Qui, Deus immortalis, pauores? qua-
lis, qualis conscientiæ tremor? quanta dissolutio? Nõ enim uana loquimur, sed

Sicut audiuimus, sic & uidimus in ciuitate domini uirtutũ, in ciuita
te Dei nostri, Deus fundauit eam in æternum.

Ab æternis enim semper seculis, cùm apud illos qui simpliciorem absq; lege
scripta, nõ tamen absq; fide, degebant uitam, tum illis omnibus quibus data fuit
lex per Mosen, clamauit Deus, testatumq́; esse uoluit, se suam nunq; deserturũ
ecclesiam: id sanè legimus, id audiuimus, id patres nostri narrauerũt nobis. quæ
etiam legimus, & audiuimus, re quoq; illum ipsa, continua temporũ posterita-
tumq́; successione præstitisse, & olim uidimus, & nunc etiam iucundissimo in-
tuemur euentu. Quid intuemur aio? Manus nostræ cõtrectauerũt de uerbo ui-
tæ. Proinde illud est sponsæ tripudij plenum: Manus meæ, inquit, distillauerũt
myrrham, & digiti mei pleni sunt myrrha probatissima. Quæcunq; igitur à le-
B ge & prophetis in ænigmate de ciuitate domini uirtutum, de ciuitate Dei nostri
prædicta fuerũt, ea iam exhibita cernimus. Adueniente quippe Christo suũ ut
nouissimũ ædificaret templum, de quo ab Aggæo sic dictũ legimus: Magna erit
gloria domus istius nouissimæ plus q̃ primæ, &, In loco isto dabo pacẽ, dicit do
minus exercituũ, uidimus, uidemusq́;, ac manu tangimus illũ, de quo idem ua-
ticinatus est uates dicens: Veniet desideratus cunctis gentibus. Et, Implebo do
mum istam gloria, dicit dominus. Dauid uerò: Deus fundauit eam in æternũ.
Idcirco Christus tanq; præteritarũ rerum omniũ ac uaticiniorũ nodus & finis,
simul ut suo à discipulo fidei confessionẽ audiuit, respondit, nõ iam Petro dun-
taxat, sed uniuerso planè orbi, quò ecclesiæ summa nõ ignoraret: Tu es Petrus,
& super hanc petram, fidei scilicet, quam nuper professus es, dicens, Tu es Chri
stus filius Dei uiui, ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi nõ præualebunt
aduersus eam. Ergo æterna erit ecclesia, quia in cõfessione Christi, qui æternus
est, fixas habet radices, iamq́; cum ipso qui caput fideliũ est, ad dexteram residet
Dei patris, spe saltem ac fide. Interim uerò persecutionum lima, ut absq; macula
omnino inueniatur, à summo expolitur artifice, unoq́; ueluti facto fidelium cor
de atq; animo, subclamat:

Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.

En hîc audis quorsum Dei ecclesia erecta sit in terris, quò uidelicet misericor
diam suscipiamus: hanc enim tanq; tutissimũ miserorũ asylũ, diuina ab ipso iam
rerũ principio decreuit esse bonitas. Quòd igitur ad sacri fontis aquas, per quas
omnia q̃uis nefanda, milliesq́; repetita in fide Iesu Christi abluunt̃ scelera, ab o-
mnibus passim fiat cõcursus: quòd ad cætera, quæ in ipso ecclesiæ peragunt̃ me
dio, & mysteria & sacramenta cõueniant fideles, id omne per Christũ, qui Dei
patris & ipse idem Deus misericordia dicitur, actum est gratuitò. Nemo ideo
quantũuis nefarius, modò syncerè accedat, excluditur. Quid sic? Misericordia
domini plena est terra. Idcirco quantũ quisq; copiose uoluerit, ab exundanti il-

C lius plenitudine haurire poterit. Quòd si porrò in medio amnis alueo sitire te
clamas, iam tua est culpa, postquã tibi integrum est, ut talis sit tibi Deus, qualem
tute uis esse. Cæterũ uide hîc grati animi indiciũ, illorũ qui oblatam Dei miseri/
cordiam nõ refutant, sed summisse, tanq̃ rem minimè sibi debitam, ac uerecun/
dè amplexant̃. Suscepimus, inquiunt, ô Deus, misericordiã tuam in medio tem
pli tui; id est, in tutiori tuæ sanctæ ecclesiæ loco, ubi fidei sedes est, misericordiã
sumus consecuti. Eapropter

Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua in fines terræ.

Nulla iam adeò remota est regio, cui persuasum nõ sit Deum unũ esse: uerũ
nõ ita æquè illius celebratur cultus ac religio ab omnibus. Innumeris enim de/
tenti erroribus pleriq; mortaliũ aliò sua destinarũt consilia, quàm ut ipsius, quẽ
unũ fatentur Deũ, relictis superstitionibus, sectent̃ religionẽ. Verũ istuc quidẽ
utcunq; tolerari posset, si istiusmodi pietatis neglectus aut ignoratio, eos tantũ/
modo qui extremas orbis incolũt oras, inuolueret, & nõ paruũ illorũ numerũ,
qui in medio templi tui, ô Deus, cõspicui magis sunt, nõ solũ quidem inuolue/
ret, sed penitus obrueret, & qui sanè turpius quàm illi, qui quid sit fides, ne per
somniũ quidem forsan perceperũt, peccare uident̃, cùm in fide Christi à puero
enutriti, Christo tamẽ & uita & doctrina quantũ possunt aduersant̃. Ex his itaq;
quæ absurdissima fieri cernũt pij homines, exterrefacti, uerentesq; an diuino a/
liquando cõtempto cultu, nõ sit in Christi ecclesia qui christianè uiuat, rogant,
quantoq; possunt clamore à Deo petunt, ne suũ sanctũ nomen, ne pietas, ne reli
gio prorsus è terris excedãt, sed potius passim, etiã usq; ad fines terræ deporten/
tur, ab illisq; tandem qui omnino feri sunt, & à fide alieni, ritè colant̃. Et quem/
admodũ (inquiũt) nomen tuũ sanctũ est, & sicut nulla est in terris regio & gens,
D quæ nõ nominet Deũ, ita nunc reuelata gratia, apertaq; misericordiæ ianua per
Christũ, nulla usquã gens sit, ô Deus, quæ tuũ nõ sanctificet nomen, colatq;, ac
iam demũ in Christo cognitum, qui splendor tuæ est gloriæ, ueneretur. Nam

Iustitia plena est dextera tua.

Hoc est (dextera Dei, illius est potẽtia) quicquid agis, iustitia est, nempe sum/
ma bonitas, summa misericordia, summa charitas. Et quã quidem iustitiã quem
admodum tu solus possides, ita & in omnes illam solus, quæ tua est natura, lar/
gissimè effundis. Quocirca

Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ propter iudicia tua dñe.

Mons Sion, ecclesia credentiũ est, quæ in Christo, qui mõs montiũ à prophe
tis appellat̃, fundata, in diuinarũ rerum speculatione cõtinuè uersat̃. Filiæ uerò
Iudæ, ipsæ sunt piorũ animæ, quæ in fidei cõfessione, uel ruat orbis, stabiles per
seuerant. Nam ut olim, tum dico quando fidei nostræ puritas inter Iudæorũ spi
nas, ueluti candens lilium latitabat, populus Iuda, progenies Iacob, filij Israël,
& alia huius generis nomina, ex Iudæis credentes significabant; ita & modò ex
illorũ pomarijs fructũ colligentes, illis ijsdem nominibus, ad eos ostendendos
qui in fide Iesu Christi, sub ecclesiæ tutela puram degunt uitã, uti solemus. Inui
tatur hîc igitur Dei ecclesia, cuius incolæ sanctorũ animæ sunt, quæ & filiæ Iu/
dæ, ad gaudiũ illud ac tripudiũ, quo sanctissimos quosq; ob diuinorũ iudiciorũ
consideratione affici par est. Quæ sanè iudicia in eo præcipuè uersantur, quòd
Deus quæcunq; iudicat, rectè iudicat. Nam cùm sanctorũ animas seruare decre
uit, id planè rectè factũ est ac iustè: quia ab eius misericordia, quæ semper iusta
est & recta, salus iustorũ omnis proficiscit̃. Atq; ex hoc æquissimo Dei iudicio
aliud subinde exoritur: quòd si quid cui unq; pollicitus est, re id ipsa præstare cõ
suescit. quod quidem iudicij genus adeò iustũ censet̃, ut apud homines etiã illos
qui mutua uiolant fœdera, à pollicitationibusq; facilè discedũt, & iniquos & in/
iustos appellemus. Rursus cùm improborũ uitã detestet̃, illorumq; curã nõ ha/ beat

A beat, atq; propterea tum hîc eos deserēdo, obcæcādo ue miseros faciat, tum illic in uitæ exitu, ad æternā dijudicando miseriā, num ob id iustū illius nō erit iudicium? cùm præsertim illos tantūmodo ab æterno damnari uoluerit, quos illorū culpa & uoluntate damnandos prænouerit. Iniustitiæ forsan si secus ageret, reprehēdi posset. Iustus igitur es dñe, & rectū iudiciū tuū. Atqui ut alia multa sint, in quib. ecclesia sese in spiritu oblectare queat, illud omniū maximū uidet, cùm huiusmodi iudiciorū Dei seriē uoluens animo, quemadmodū æquissima illa esse iudicat, sic ex illis tanq̃ certissimis tum iustitiæ, tum misericordiæ sui arbitri indicijs & argumētis, q̃ maxima afficit iucūditate, gaudetq;, ac se nosse dñm, ut inquit Hieremias, gloriat. Ex qua porrò notione amor actutū flagrantissimus oriri solet, quo uel usq; ad medullas exustæ animæ, nō possunt nō summa teneri lætitia & exultatione, propter ea quæ in mūdo æquissimo Dei iudicio fieri per suasum habēt. Proinde quæcūq; accidūt, siue prospera ea sint, siue aduersa, omia illa in suū pertrahūt profectū, amplectūturq; tanq̃ à Deo missa. Etsi enim, ut inquit August. laborāt iusti inter spinas, exultāt tamen, quia nō errat Deus in iudicando. Et hæc quidē omia pro illis qui in sinu ecclesiæ tuti uiuūt, sint dicta. Vos autē qui foris estis, uos parricidæ, uos adulteri, uos meretrices, uos qui sub talento plumbi, super quod tetra sedet iniquitas, ut inquit ille, desudatis,

Circundate Sion, & complectimini eam, narrate in turribus eius.

Vos qui hactenus à diuinorū gustu, qui ab ecclesiæ pectore distillat, ob uitæ turpitudinē, fideiq; imbecillitatē extorres fuistis, uenite ad templū sanctū Dei, quæ Sion est: confluite, properate, studioq; spiritus atq; ardore animati, cōplectimini eam: narrate, in turribusq; illius, tanq̃ in editiore sanctæ urbis loco positi, gratiam quā accepistis omnibus promulgate. Corde enim credit ad iustitiā, ore autē confessio fit ad salutē. Diuus Chrysostomus, Narrate in turribus eius, B exponit, mensurate turres eius, ad quantā scilicet altitudinē perductæ sint. quæ sanè expositio eò, ut credo, spectat, quòd fidei gradus, qui numerosi sunt, optimè ab ignauis perpendi debeant: nam quod in munitissimis urbibus & oppidis turris est, id in ecclesia est fides. Idcirco suā laudans sponsam Christus in Canticis, inter cæteras illius pulchritudinis dotes illud quoq; addit: Sicut turris Dauid collum tuū, quæ ædificata est cum propugnaculis suis. Collū enim tanq̃ basis caput sustinet. Ita nihil tam in ecclesia, Christi religionem sustentat, q̃ fides: quæ tanq̃ è durissimo marmore columna à spiritu fabrefacta, pro reliquo labo rat ædificio. Hanc Paulus christiani ædificij fundamentū appellat. Et quæ cùm una sit, per gradus tamen apprehendit. Huic porrò Græci expositoris sententiæ, litera quæ est Hebræis, quadrare uidetur. Numerate turres eius, uertit Fel. hoc est, considerate quàm multa, fortisq; sit urbis istius munitio: siquidem in ipsa Christus habitat, qui, ut ait Paulus, uirtus Dei est in salutem omni credenti. Idem reddit Paraphrastes, atq; adeò cæteri ex Hebræo. Idcirco

Ponite corda uestra in uirtute eius, & distribuite domos eius, ut enarretis in progenie altera.

Ponite cor uestrū ad murū eius, uertunt Hebræi. Noster enim interpres magis sensum expressit, quàm uocē trāstulit. Siue igitur murū legas, siue uirtutē, idem emergit sensus, qui talis est: ô qui cupitis fidei lumine ciuitatē sanctā Sion, quæ est in Christi ecclesia, cōplecti, animū ad illius murū, id est, in cōsideranda illius uirtute & fortitudine, adhibete. Murus in ecclesia aliàs fides est, aliàs diuina protectio, angelica rursus custodia, ac pia sanctorū unitas, nōnunq̃ etiam sacra est lex & scriptura. Proinde quis in tam forti nō libenter habitaret arce & urbe, in qua militū fides, ac ciuium unio, lex item sancta, angelorumq; tutela, atq; ipse tandem Deus pro muro stant ac uallo? Sic nostra munita est ecclesia. Quo circa quàm fortis sit, quamq; hostibus inaccessa, ac multo ædium splendore in-

C signis, diligẽter quò literis ad posteros mandare possitis, animaduertite. quod enim noster interpres uertit domos, Hebræis est, palatia siue turres. Similiter quoq; uerbũ, distribuite, illis est, exaltate. Vnde sic uertit Fel. Exaltate turres eius: hoc est, quàm sint excelsæ perpendite. Perstat quippe uates in metaphora munitæ urbis, quam tamen ut ad spiritualem referamus intellectũ uult spiritus, in primisq; postulat. Sed si porrò breuiter, quid sit præcipuũ ecclesiæ munimen, tibi exprimi appetis, quæ turris, quæ mœnia, quis uallus, quæ arx tandẽ, Christus est:

Quoniam hic est Deus Deus noster in æternum & in seculum seculi, ipse reget nos in secula.

O fidam atq; exoptandam omnibus custodiam. Ipse dux noster, Deus est, & Deus in æternũ. Quis hîc præ amore nõ insanit: ipse, inquã, reget nos in secula. Non temporaria quidem sunt Christi subsidia, nõ imbecillia propugnacula, nõ infida, nõ uenalia, ut nostro quoq; seculo uidimus arces Christianorũ munitissimas, ob custodum auaritiã & impietatẽ, ipsis acerrimis Christi hostibus uenundari: sed æterna sunt, robusta, fida, & quæ nullo uinearũ aut tormentorum genere labefactari queant, nisi amici hi sint ac filij, qui fidei sagittis ab amoris pharetra detractis non solùm ecclesiæ robur obtinent, uerumetiã ipsum Christi cor ac pectus transfigere soliti sunt. Vnde se uictum, uulneratumq; clamat dicens: Vulnerasti cor meũ, soror mea, sponsa: uulnerasti cor meũ. Cæterũ nõ hîc prætereo, quomodo uaria sit etiam apud Hebræos ultima huius uersus particula. Ex ipsis enim quidam legunt, Ipse reget nos usq; ad mortẽ: uel, usq; ad finem uitæ, ut Paraphrastes: alij, per iuuentutẽ: alij rursum, suauiter. Causa autẽ huiusce uarietatis, Almut est dictio: quę si una est, ut nõnulli opinant, iuuentutẽ designare affirmant: & erit sensus, Deus reget nos in posterũ, ut à pueris seu iuuentute
D semper rexit. Cui sententiæ & illi qui, suauiter, uertunt, adhærere uidentur, eò quòd hi quibus pueri curæ sunt, suauitate potius in tam tenera moderanda ætate utantur ac modestia, quàm rigore & seueritate. Qui uerò duas esse dictiones asserũt, ut diuus asserere uidetur Hieronymus, in morte, seu, usq; ad mortẽ interpretantur. Quæ quidẽ interpretatio nobis, tum sancti uiri autoritate permotis, tum quia de perenni Dei custodia erga suos in principio statim uersus disserere incœpit dicens: Ipse Deus, Deus noster in æternũ, & in seculum seculi, magis arridet, quàm illorum qui Almut iuuentutem interpretantur. Verùm utcunq; legas, hanc scito ueram, germanamq; esse spiritus intelligentiam, Deum perpetuum, indefessumq; esse suæ ecclesiæ defensorem: cui laus omnis sit, decorq;, ac gratiarum actio in secula seculorum. Amen.

PSAL. XLIX. Vincenti filiorum Choræ.

Vdite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem.

Miranda quædam narraturus propheta, nempe mysteriũ illud quod absconditũ fuit, ut inquit Paulus, à seculis & generationibus, nunc autẽ manifestatum sanctis eius, quibus uoluit Deus notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, qui est Christus, cuius quidem aduentu, cruoreq; ac morte, hominũ genus propter scelera à cœlesti patria exclusum, diuinoq; odiosum numini, Deo patri reconciliatũ fuit, atq; æternorũ bonorũ capax factum, & hæres. Hæc, inquã, tam mundo insolita & noua explicatius forsan quàm aliàs in hoc psalmo exaraturus, auditorũ beneuolentiã in ipso statim exordio captare nitit. Ad hæc nõnulla de extremo, nouissimoq; disserturus iudicio, quæ insulsa mundi sapientibus uidentur ac uana: rursum de celerrimo rerũ mundanarũ fluxu quadam, atq; idcirco in illis spem uel tantillam collocare, indignum prorsus esse homine, enarraturus, res nimirũ (ut dixi) mũdo inauditas, nouas, insolitas, atq; propterea

A pterea inuisas, cur nõ beneuolam ac popularem præmittere debuit admonitionem? Cæterũ quis hîc mihi unquam credat, si cum Gregorio diuitias spinas esse dixero? maximè cùm illæ pungant, istæ delectent. Rursum illud quis in mundi uanitate alitus non irrideat, si cum dilectissimo Christi discipulo & alumno subclamauero: Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. Sublimia igitur, noua, stupendaq;, ac mundo planè incognita, idcirco admiranda, Christus qui de se illud testatur, Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi, in sui uatis psalterio & cithara cantaturus, sic rem orditur: Audite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem,

Quiq; terrigenæ, & filij hominum, simul in unum diues & pauper.

Hîc omnes sparsim mundi incolæ ad audiendum uerbum uitæ, à uitæ autore inuitantur. Nemo enim à Christi doctrina abigitur, nõ rex, nõ princeps, non integer populus, non mercator, nõ miles, non sicarius, non leno, non meretrix, non quicquid sordiũ huiusmodi in orbe inuenitur uniuerso, à suauissimo Christi uerbo repellitur. Præco enim uniuersalis est Christi spiritus: eapropter omnes inuitat, prouocat, admonet, accendit demũ, atq; ad percipiendam suis languoribus medelam, alioqui timidos, &, ut solent phrenetici, suæ saluti reluctantes, animat. Audite, inquit, quæ dicturus sum, alta scilicet & inopinabilia, his potissimũ qui Dei spiritu non aguntur. O uos populi omnes, uos, inquam, omnes qui seculum hoc tetrum inhabitatis, faciles ad ea quę in parabolis dicenda sunt, præbete aures. Vos summi, uos imi, uos diuites unà cum pauperũ multitudine diligenter audite. Illud enim quod noster interpres uertit, Quiq; terrigenæ, & filij hominũ: Hebræis est, etiã filij Adam, etiam filij uiri: hoc est, ut interpretatur Paraphrastes, & plebei & principes, quos inclytos diuus appellat Hieronymus
B in tertio quarti psalmi uersu, ut ibi diffusius diximus. Magna profectò salutis spes est iniecta pauperibus, atq; in mundi huius negocijs indoctis omnino, & inertibus, in cœlestibus uerò uegetis & elimatis. Vnde illud, & pauper, presse legi oportet: nam simulatque à tuba ipsa spiritus, uniuersali quodammodo accitus est mũdus clangore, & singillatim diuites, additur, & pauper: ac si dicat, etiã pauper, etiam pannosus, à uobis despectus, ô tumidi, & irrisus, uobiscum meam ad concionem ueniat, audiatq;. Siquidem

Os meũ loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.

Summa hîc describitur Euangelij, quo per Christũ piorũ corda admonent, uim spiritus in eo cõsistere, ut ad diuina contemplanda, reiectis superuacaneis mundi curis sese erigant: quod propriũ sapientiæ munus est, ac propterea perfectarũ animarũ cibus. Sapientiã, inquit Paulus, loquimur inter perfectos. Prudentia uerò ad ea quæ rectè agenda sunt, riteq; instituẽda, pertinet. Et quemadmodum à sapientia ac prudentia, quæcunq; cõdita sunt, in lucem iam olim exiere, ita omnis scripturarum uirtus in eo posita esse uidetur, ut animũ ad cœlestia peruestiganda, subindeq; amanda & inquirenda moueat, moresq; uitæ informet, atq; instituat. Quæ quidem humanæ uitæ institutiones non temerè, populariterq; ab omnibus usurpandæ sunt, sed ab his tantũmodo qui consultò, maximaq; animi ponderatione & consilio, leges aut condunt, aut conditas edocent. Quare à uate additum est, Et meditatio cordis mei prudentiam, loquetur scilicet: seu intelligentias, ut uertunt nonnulli: uerùm idem est sensus. Nam ad illa quæ sapienter prudenterq; dicuntur, percipienda, multa opus est intelligentia: haud cunctis enim sublimium rerum notitia æquè exposita est atq; obuia. Quocirca statim à spiritu infertur,

Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem meam.

C Propositionē, ænigma uertunt Hebræorum interpretes. In ſacra enim ege
idem penè ſunt, parabolæ, uerba ſapientiū, & ænigmata, ex eo quòd reconditis,
& quæ præcipuè apud mundi amantiores interpretatione egeant, referta ſunt
ſententijs. Vobis (inquit Chriſtus ſuis) datum eſt noſcere regnū Dei, cæteris au
tem, id eſt, mundo deditis, in parabolis. Nam certè diuina non niſi in uaſa tanti
numinis capacia infundi debēt. Adde quòd pura Euangelij uerba, puris aperta
ſunt mentibus, lucidaq́ apparent, ac radijs ſpiritus grauida: impuris uerò atq in
uoluptatū cœno immerſis, obſcura uidenẽ ænigmata, ſtultæq́ ſanctiones & pa
rabolæ. Ait igitur in uate Chriſtus, Inclinabo aurē meā: hoc eſt, audiam à Deo
(mea, inquit, doctrina nō eſt mea, ſed eius qui miſit me patris, & quæ audio lo-
quor) parabolam, remq́ carni & mūdo incognitā, ænigmaq́ meū in pſalterio &
cithara, id eſt, in carmine hoc, ac pſalmo euangelico cantabo, quodq́ à cœleſti
patre audiui, & didici, proferam. Intelligāt enim quibus datū eſt à patre meo: da
tur tamen omnibus, modò uelint, hoc eſt, modò ineptis inflati perſuaſionib. gra
tiæ uocāti nō reluctenẽ. Quę quidē dicturus ſum ridebit (ſcio) mundus, dicā ta-
mē prout ſe res habet. Inclinabo, diuus inquit Hieron. humiliabo me ueritati in
tus loquēti, quę docet loqui in parabolis, ne omnib. pateat. Notat hîc quidā, pro
poſitionē, ſermonē eſſe, qui ad exhortationē atq utilitatē proponiẽ audientiū.

Cur timebo in die mala?

En primū ænigma. Iam quæ pollicitus eſt Dei filius ſe dicturū, effari incipit,
cauſamq́ in ſe mortaliū omniū uniuerſalē aſſumens, quęrit unde illud ſit, quòd
improbi exterrefacti æternos ad cruciatus detrudi metuant. Iniquitas hæc eſt,
ſub cuius denominatione maximus peccatorū aceruus intelligiẽ. Hæc eñ cùm
ſemper homini, quoad in corpore uiuere permittiẽ, infeſta ſit, tum maximè in
D uitæ exitu, quem calcaneum ſcripturæ nonnunquam appellare conſueuerunt,
moleſtiſsima eſt. Vnde ſequitur,

Iniquitas calcanei mei circundabit me.

Quemadmodū eñ calcaneus extrema eſt totius corporis humani portio, ita
mors ultimus eſt uitæ, tanq peractæ ſcenæ, actus, in quo qualis futurus ſit ani-
marū ſtatus, uelut in ſpeculo coniectura fieri poteſt. Idcirco puriſsimus ſerua-
tor de ſuo loquens calcaneo aiebat: Venit enim princeps mundi huius, & in me
nō habet quicquā. Cuius ſanè rei illud fuit ex ore Dei uaticinium: Et ipſum, in-
quit, nempe ſemen mulieris, qui erat Chriſtus, cōteret caput tuum, & tu (uafre
ſerpens) inſidiaberis calcaneo eius. Iniquitas igitur, ac malè actæ uitæ teſtimo-
nium, tanquā coluber noſtro inſidiatur uitæ fini. Iam hîc ſermonē ſapientia re-
fertiſsimū, ut promiſit, proferre incipit. Vide diuini concionatoris ſapientiam:
cùm ſe quidē timere faſſus eſt, cæteros latenter quid ſibi timendū ſit, admonuit,
iniquitas nimirū & peccatū. In cæteris uerò rebus, omnis ſuperfluus eſt timor.
Senſus igitur erit: Si me, inquit, interrogas quid mihi ſit timendum in die mala,
hoc eſt, in die illo horrendo mortis, in quo dæmon tanq tortuoſus anguis, ma-
lorumq́ omniū autor ac molitor, omnes malignitatis neruos tendere nititur, re
ſpondeo peccatū id ſolū eſſe, quod tum potiſsimè cùm è uita demigrandū ſit, ho
mini inſidiaẽ: id ſolū igitur mihi eſt timendū, id deteſtandū, id anteaq me exter-
refaciat, cōterendū. Nōnullis ex Hebræorū interpretibus uiſum eſt, nō iniqui-
tas calcanei, ſed, prauitas inſidiatorū, debere legi, hoc modo: Prauitas inſidiato-
rum meorū circundedit me. Poſtea ſequentē ſic incipiūt uerſum, Nitentes opi
bus ſuis. Paraphraſtes tamē calcaneū magis approbaſſe uidetur, qui ſic reddit:
Cur ſolicitus ero de huius uitæ bonis, tempore quo uiuiẽ cum miſeria (en quo-
modo dies mala diciẽ) in terra? num ut finis operū meorū iniquitatis me cōdem
net? Hac itaq ſolicitudine curaq́ terrifica, à nobis, qui pauperem, ut ait Tobias,
ſemper egimus uitam, reiecta, nihil timeamus. Timeant hi potius,

Qui

Qui cõfidũt in uirtute sua,&in multitudine diuitiarũ suarũ gloriant̃.

Iniquitatis membra describit uates:hi enim,inquit Augustinus,qui cõfidunt in uirtute sua,nempe potentia & potestate, sunt quos iniquitas calcanei circundabit. Ecquid igitur talem sic in ultimo uitæ tempore ab iniquitate circumuentum,atq; idcirco timidũ,& absq; fide pauitantẽ,à morte, mulctáq; æterna liberabit? Diuitiæ'ne illæ tanto cum animæ dispẽdio & iactura partæ?dignitas ne?potentia ne? Quid his, oro, debilius? Quid diuite auaro, tumido, insatiabili insanius,& ob id fragilius? Atqui,ut cætera omittã,ne ipse quidem frater,multò minus extraneus, illum à moriẽdi,pœnasq; subeundi sempiternas necessitate eximere unquam poterit. Lex enim mortis firma est &certa,& quæ nulla quãlibet maxima uirtutum ui,aut rerum opulentia infringi queat.

Frater *igitur* nõ redimit,redimet homo?nõ dabit Deo placationẽ suã.

Quæcunq; offerat quis Deo,quæcũq; polliceat̃, aut quoquo modo litet pro redemptione fratris, uana om̃ino sunt:tempus enim est ut è uita excedat. Hinc certè,si nõ aliàs,compertũ esse potest,q̃ fragiles sint ac flaccidæ res illæ omnes, quę cùm felicitatẽ in hoc mũdo præ se ferre uideant̃,nihil tamen minus præstãt. Sed felix ille & ter & quater, qui huiusmodi uanitatis lenocinio minimè pellectus,liberè absq; mundanarũ rerũ amore suã in dño obit mortẽ. Nimiũ enim tenax est diuitiarũ amor, & qui ne in extremo quidem uitæ halitu diuitẽ hominẽ deserit;nõ hũc certè à cõmuni omniũ lege, quãuis charissimus redimere potest frater, nõ opes,nõ tanto cum labore acquisitus honos,nõ uxor, nõ filij. Quid? (heu miserandũ, eundemq; irreuocabilem illius exitũ) ille ipse clementissimus Iesus,in quo tota mortaliũ omniũ redemptio posita est, uel eum à moriendi obligatione,uel à perpetua pœnarũ miseria,potentia illa sua, quã ordinariã uocãt (de absoluta nõ loquor)quáq; uult omnia ab ęterno ordinẽ illum primũ naturis
B omnibus insitũ seruare, & secundũ illius præscriptũ, legemq; æternã suas exequi operationes,eximere minimè potest,& uult. Si is itaq; qui noster pater est, dñs & rex,adde & amantissimus nostri frater ac redemptor, sic in peccatis morientẽ redimere noluerit,quẽ aliũ etiam ex dignioribus cœlestiũ spirituũ choris redimere eum posse arbitrabimur? Pro omnibus enim (modò uelint)copiosa facta est per Christi sanguinẽ expiatio:pro illo tamen qui cõfidit in uirtute sua,in proprijs operationibus,in diuitijs,in pecuniarũ abundantia atq; honorũ,nulla. Iam illud nõ prætereundũ, literã quæ est Hebræis, nõ legi per interrogationẽ. Sic Fel. Frater nõ redimẽs redimet uirũ:hoc est,quantũcunq; enitatur frater uirum sic confidentẽ redimere, nõ assequet̃ nihilominus quod optat. Siquidẽ, ut interpretat̃ Paraphrastes,nemo potest uel fratrẽ suum,si uelit,liberare ullis opibus à morte,nec afferre Deo quicquã,quod pro eius redemptione uelit suscipere. Profectò rarissimè seruant̃ qui diuitias inhiant. hæc ille. Hebraismus porrò est prophetis familiaris,redimens redimet,ut aliàs admonuimus, quò rem maximo tentari nisu ac desiderio intelligamus. Ait enim alio in Psalmo: Expectãs expectaui dominũ. Diues igitur quãuis copiosis innitatur opibus, fratrẽ ipsum à morte liberare neutiquam poterit:idcirco non dabit Deo placationem suam, pro fratre scilicet sic in rebus nihili confidente. Non dabit,inquam,

Precium redemptionis animæ suæ.

Eius, uertit Hebræus:sed cùm perierit,peribit in æternũ. Viuet quidem perpetuò, sed eo uitæ genere ut desperato ne optatus quidẽ interitus cõtingat. Ex Hebræo sic etiã legi potest, Et erit preciosa redemptio animæ eorũ,& cessabit in æternũ:seu, ut diuus uertit Hieron. quiescet in secula. Simile huius illud est q̇d in primo Regũ lib. legimus: Et uerbũ dñi,inquit,preciosum erat:hoc est,haberi nõ poterat. Cupiũt sanè damnati extingui om̃ino potius q̃ in pœnis æterna cruciari uita:sed frustra id quidẽ,nãq; apud inferos nulla potest esse redẽptio,nulla

C misericordia, nulla pœnarũ remissio, lignũq; ubi ceciderit, siue ad Austrum, siue ad Aquilonẽ, ibi perpetuò erit. Quare clamat Ioannes sua in ecstasi & reuelatione: In diebus illis quærẽt homines mortẽ, & eam nõ inueniẽt. Itaq; à uate addit,

Et laborabit in æternum, & uiuet adhuc in finem. Non uidebit interitum,

quem ualde optabit. Cruciabit, inquit, in æternũ, æterno quodam, sed miserrimo uitæ genere. Porrò quia illud qđ noster interpres uertit, Laborabit in ęternum: cum Hieronymo, qui transtulit, quiescet in secula, cõuenire minus uidet. Is utriusq; aptus erit sensus, quòd ille qui ob malè transactæ uitæ rationẽ ęternis destinatus est pœnis, laborabit in æternũ immortalibus excruciatus tormentis: atq; illo sanè in loco, ubi perpetua in miseria uiuens, ab illa sua anxia accumulandarum opum solicitudine quiescet perpetuò. Moribundis enim semel exuti membris damnati, nulla amplius aggregandi diuitias tenentur cura, sed ab illa prorsus liberi effecti quiescentesq;, in infinitas alias deuoluuntur anxietates, hoc quidẽ miserabiliores, quò inextinguibiles penitus sunt & immortales. Stulta igitur illorũ est opinio atq; inepta omnino, qui magno quamlibet precio sibi suorum animas persuadent à morte posse redimi, suisq; illud concedi, quod nemini unquam quamuis potenti, atq; in rebus huius mundi florido ac diuiti, concessum fuit, & maximè,

Cùm uiderit sapientes morientes : *& quòd*, simul insipiens & stultus peribunt. Et, *quòd uelint nolint*, relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in æternum.

Súnt ne ista immortalis in hoc mundo uitæ indicia? En uidere est, inquit qui-
D dam interpres, ut sapientes æquè moriant̃ & pereant ac stulti & stupidi, & opes suas alienis relinquant. Insipientẽ porrò illũ appellari par est, qui, ut inquit Augustinus, nõ sibi prospicit in futurũ: stultũ uerò, qui in quo malo sit, nõ attendit. Verũ ex Hebręo sic potest legi, Stultus & bardus peribũt: ut stultus secundum dictionẽ hebraicã is intelligatur, qui ultrò à ratione desciscat, deflectatq; à iustitiæ linea, quiq; nõ tantũ ratione, quantũ recta ratione suapte sponte destitutus sit. Dictio autẽ altera illum secundum Hebræos exprimit, qui omnino ratione carens prorsus stolidus factus est & brutus. Horum itaq; omnium unà cum sapientibus unus est interitus. Vide, inquit, eorũ qui tam longè à ueri cognitione aberrant, quàm falsus sit animus: cùm enim magnifica sua illa ædificia, sumptuosissimaq; propylæa ac palatia splendido constructa marmore atq; emblemate, perpetuum sibi fore domicilium somnient,

(Tabernacula eorum in progenie & progenie, uocauerunt nomina sua in terris suis.)

arbitrenturq; ob rem tam leuẽ, breuiq; interiturã, se immortalem adepturos nomen & famam, id illis in primis pro debito illorũ stultitiæ rependitur merito, quòd sepulchra eorum domus illorum sint in perpetuũ: non quòd sanè impiorum corpora perpetuò mansura sint in sepulchris, cùm reuiuiscere aliquando ad futurum debeant unà cum pijs omnibus iudiciũ, sed id secundũ Hebræorũ phrasim dictum est, qui nonnunq; pro longo tempore & indefinito, æternũ seu sempiternũ ponere cõsueuerũt. Dolori, inquit Augustinus, seruatur impij anima, usquequo accepto corpore utrinq; cruciet̃. Quid sibi igit̃ uolunt sapientes isti, si Deo placet, rerũ suarũ calculatores, cùm sibi sua fore tabernacula atq; ædificia in progenie & progenie, indeq; nomẽ sibi uulgò celebre conciliandũ opinant̃: nõne illud: domus nostrę æternę erunt, dicentq; posteri longa annorũ serie nos ampla hęc cõstruxisse ędificia, ornasse tẽpla, ac statuas erexisse: hinc nos laudabunt, nobisq; quicquid cõmodi nostris ex laboribus nanciscent̃, referent

acce-

A acceptũ:& sic nostrũ pariter cum ædificijs æternũ erit nomẽ. O mortaliũ amentiam. Nónne & nos quoq; uidimus quosdam huiusce persuasionis homines inter nos adeò ædificandi ardore insanijsse, ut, quoniam quid innouarent non habebant, uel ipsas cõmodissimas habitationes, apteq́; ad libellam fabrefactas funditus euerterent, ac nouas nescio quas ineptas, & eas iterum atq; iterum fixas & refixas, nondumq́; inceptas, & iam adamussim correctas, erigerent: & id totum (ut præ se ferebant) quò nomen suum à posteris in posteros quasi per manus traduceretur? Verùm hi probè ostendũt, quàm gratius illis sit suũ in terris celebre censeri nomen, quàm in uitæ libro, in quo duntaxat piorũ nomina scripta sunt in cœlis, prescribi. Ab aura certè populari, uulgiq́; rumore, atq; mentitis nõnunquam titulis dependent, non à diuino amore & gratia. Verũ ipsi suas uitæ rationes uiderint, nos ad institutũ. In æternũ itaq; fœdi illi cineres, atq; ossa impiorũ infami in tumulo erunt: hoc est, eousq; requiescent, quousq; ad uitam acciti, redintegrato corpore coram iudice sistantur, publico nimirũ unà cum anima ad æternã inferorũ caliginẽ ac noctem damnãdi edicto: & meritò id quidem, nam huiusce impietatis

Homo, cùm in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Ingratissimus certè animantiũ omnium est homo, qui cùm à Deo tam benignè innumeris decoratus sit fortunæ bonis, ut sunt diuitiæ, honor, dignitas, pulchritudo, autoritas in rebuspub. & multis alijs istius generis bonis, ferino tamẽ uiuens ritu, in eius prorsus transit ferę mores, cuius uitã imitatur. Res certè stupore digna est immenso, quòd homo natura nobilissimus, atq; in sublimi rerũ mundi huius fastigio collocatus, & id sanè à Deo, nil tam in primis curare uideatur, quàm quomodo reiecto Deo & æquitate, nouisq́; quotidie excogitatis explen-
B darũ cupiditatũ monstris atq; artibus obbrutescat omnino, fiatq́; similis uita ac moribus iumentis ipsis rationis expertibus. Non dormiet in magnificẽtia, uertit Fel. Similis factus est iumentis quæ exterminata fuerũt: id est, nõ morietur in glorioso illo suo uitæ honore & statu, sed mœrẽs desperatusq; è uita decedet, & cuius nomen non secus uulgò supererit, ac solent iumenta occisa, in frustáq; dissecta & exterminata. Alius item ex Hebræo, Homo in precio nõ morabitur: hoc est, ut inquit Paraphrastes, nõ fiet pluris quàm bestiæ, quibus se similem fecit. Et licet quidem istiusmodi generis homines felicissimo interdũ omniũ plausu & fauore uiuere & mori quoq; appareant, apud cordatiores tamen, atq; illos qui in rebuspub. sapientiores sunt, quouis inglorij, bestiæ reputantur meræ, & si quid in terris, quod saltem uegetet, turpius est. Proinde

Hæc uia illorũ scandalum ipsis, & postea in ore suo complacebunt.

Ambiguus semper sensus est, ubi ambigua ab interpretibus redditur litera. Fel. legit, Hæc uia illorũ insipientia illis, & posteri sui in ore eorũ current. Idem fermè cæteri ex Hebræo. Cuius lectionis ea uidetur summa ac sensus, ac si cætera omnia superius dicta in unum colligens dicat: Hæc demum illa est eorum uitæ ratio, id institutũ, ea insipientia ac fatuitas, ut posteris quoq; suis eundem uiuendi modum, cui ipsi adhæserunt, tradant: posteris dico, qui in ore ipsorũ current, hoc est, qui iuxta illorũ uerba ac præceptiones, quibus quidem præcipiũt, ut seculi huius cõmoda rebus omnibus anteponant, in primisq́; quærant, uitam instituere debeant. Et hæc quidem quantũ ad Hebrẹorũ literã attinet, sint dicta, cuius quoq; sensum sic breuiter aperit Paraphrastes: Hic est successus stultitiæ illorũ dignus: sed & posteri illorũ quod ab illis didicerũt sequẽt. quæ præterea illorũ miseria atq; stoliditas quò attẽtius animo recondat, additũ est Selha. Nostræ uerò literæ is erit sensus: Hæc uia illorum, non Dei, scandalũ est ipsis: hoc est, in illam ipsam suam impingunt uiam, caduntq́; illisi, & post hæc in ore suo

C complacebunt,illorũ ſcilicet imitatores,qui eadem quæ ipſi laudabũt,agentq́;
tanq; à diuino deſumpta oraculo. Aliĳ rurſus,in ore ſuo complacebunt, ad eoſ/
dem ipſos quorũ uia ſibimet eſt ſcandalum,referunt,ad hunc ferè modum:Nõ
illis uiſum eſt ſatis, quòd facti ſunt pecoribus ſimiles malè uiuendo,niſi ſua pec
cata ueluti Sodoma prædicent. Vide igitur,mi lector, quomodo quandiu per/
ſtat mundus,ſtultitię non ſit finis. Heu mentes deliras. Vſquequo delitĳs,ut in
quit Hieremias,diſſoluimini filiæ uagæ?uſquequo ebriæ eſtis?At cupitis'ne ho
rum tandem qui huiuſmodi turpiſsimã ſanxerũt legem,uobiſq; præſcripſerũt,
ô amentes,exitum non ignorare?

Sicut oues in inferno poſiti ſunt,& mors depaſcet eos.

Tanquã,inquit,ſtolidus ouiũ grex,aceruatim hi ad inferos,quos uos felices
arbitramini,deſcendent,cibuſq; mortis erunt. Quemadmodum enim cadaue/
rum omniũ caro, cibus eſt uermiũ, ita animarũ damnatarũ uita eſt mortis eſca,
eo ſanè modo,quo in pratis herba depaſcitur,quæ nõ à radice,ubi illius eſt uita,
conuellitur,ſed carptim tonſa à pecoribus inciditur:ſic anima in pœnis illis infi
nitis poſita,ſuæ abſq; ſubſtantiæ conſumptione ac iactura, à perpetuo tanq; uul
ture dilaniatur morſu,ſed nõ abſumitur. Cæterũ mors animæ,ipſa eſt à Deo ſe
paratio & interitus,quem alio nomine damnationẽ appellamus. Ab hac igitur
morte,impĳ anima (ſi tamen,ut ſic per exceſſum dicam,anima in impio uocan/
da ſit,& non potius nequã ſpiritus)ſiue in corpore cõmoretur, ſiue extrà demi
gret, æterno corroditur dente ac cruciatu. Ex Hebræis quidam, non depaſcet
eos,reddũt,ſed,reget eos:& eſt ac ſi dicat, Mors eos,ut paſtor ſolet oues,reget,
illiſq; dñabitur. Vnde illud eſt Auguſtini: Vt Chriſtus uita, ita diabolus mors,
qui paſtor eſt eis,ut ouibus,quas trahit ad paſcua mortis, quæ ſunt æternorum
D cruciatuũ tormenta. Paraphraſtæ tamen prior magis uiſa eſt arriſiſſe litera,cùm
ait: Sicut oues abducentur ad inferos, ubi pabulum morti erunt perpetuæ. Vt/
cunq; litera placeat, illud diſplicere debet, hominis ſcilicet animã, diuinæ lucis
conſortem,&æternæ felicitatis hæredem,cuiuſq; paſtor natura Deus eſt,ac re/
ctor,ad tantam deuenire poſſe ſuæ dignitatis obliuionẽ,ut contempto Deo, re
buſq; cœleſtibus à mente prorſus eliminatis,ſua ſe ſponte (nefas) ſpirituum im
mundorũ dominio atq; imperio dedat,ubi à diuinorũ exciſa paſtione,ipſa ſe in
cibum æternæ deuoueat morti. Heu animas ſic à morte conſumptas,lachryma/
rum fluuio amneq́; ſuſpiriorũ,ſi daretur, redimendas. Verũ in inferno, quod te
admodũ pungere deberet, ô qui gloriaris in malitia, & potens es in iniquitate,
nullus eſt miſericordiæ ſenſus. Agedũ, uis'ne aliã illorũ intelligere calamitatẽ?

Et dominabuntur eorum iuſti in matutino.

Id eſt, illis quos modò,dum nondum à paleis ſecretũ erat granũ, irriſioni ha/
buerũt,tranſacta mundi nocte,ſe ſubditos cernent: tum dico, quando regnan/
te in ſuis Chriſto, illi omnia ſubdita erunt,fientq; reprobi ſcabellũ pedum eius.
Participes enim ſemel crucis Chriſti facti in hac uita electi, erũt & gloriæ, quæ
in eo potiſſimũ cõſiſtet, quãdo & ipſi dexteræ iudicis,genus omne mortaliũ iu
dicaturi,aſſederint:& id quidẽ in matutino, ſeu manè, ut uertit Fel. id eſt, in ipſa
ſtatim prima ſecretorũ cordiũ cognitione, quę impræſentiarũ dum ignorantiæ
nox eſt,omnino nos fugiunt. Nondum, inquit Ioannes, apparuit quod erimus
(ecce nox:)ſcimus autẽ quòd cùm apparuerit ille (ecce lux in dño) ſimiles ei eri
mus (ecce noſtra cum Chriſto poteſtas &gloria.) Idcirco clamabat Paulus, No
lite ante tempus iudicare:hoc eſt,dum nox adhuc terris incubat, nolite præpro
perũ uobis arrogare iudiciũ:illud differte quãdo ueniet dñs, qui & illuminabit
abſcõdita tenebrarũ. Audiſti, inquit ſpiritus, improborũ maximã omniũ cala/
mitatẽ,cũ ſe nimirũ Chriſto, atq; eius amicis, quos in hoc mũdo tam diro perſe
cuti ſunt odio & cõtemptu, uelint nolint, ſubditos intuebunt. Audi quoq; aliã,
qua

A qua,ſpe omni rerum illarũ,quibus in uita nitebantur,eiſq; magis quàm Deo fi-
debant,deſtituti,deſperatiq; in pœnis manebunt æternis.

Et auxilium eorum ueteraſcet in inferno à gloria eorum.

Id eſt,res illæ omnes,honor ſcilicet,dignitas,diuitiarũ copia,addo & literarũ,
à quibus ſanè tanquã à potentiſsimis pendebant dominis, non amplius in mar
moreis ædibus,excelſiſq; tectis ac palatijs, in quibus ſpem omnẽ ſuam colloca-
uerãt,uidebunt̃:ſed in inferno, perpetuo illorum domicilio, tam ſublimi gloria
uerſa in ignominiam, ſic penitus interibunt, quòd nulla eorũ deinceps extabit
memoria.Robur,inquit Campenſis,impiorũ peribit,ubi ad inferos à magnifi-
cis ædibus (à gloria, noſter uertit interpres) quas hîc extruxerant, translati fue-
rint. Nõ omittam quod hîc à Græcis addi uideo ; nam ſimulatq; literam eodem
quo noſter interpretati ſunt modo, uſq; in inferno, addunt poſtea, à gloria ſua
expulſi ſunt:hoc eſt,ab illis ipſis rebus quas ſibi æternã fore gloriam opinaban-
tur,prorſus reijcientur.Ita illis continget,

Veruntamen Deus redimet animã meam de manu inferni cùm ac-
ceperit me.

At Deus redimet animam meam,uertit Hebræus:& eſt clarior ſenſus,quàm
ſi legas,Veruntamen. quem ſic reddit Paraphraſtes:Interim,dum ſcilicet illi in
perpetuis manebunt pœnis,Deus liberabit animã meam ab eo cruciatu,qui im
pios manet. Ipſe enim me recipiet ad ſe, per gratiam nimirũ & miſericordiam.
Quoniã,inquit Chaldæus,docebit me legem ſuam in æternũ, ſeu ſuſcipiet me:
aut,ad ſe,ut Aben Ezra interpretat̃,aſſumet in morte ſpiritũ meũ.Omnia hęc e-
nim à Dei filio dicunt̃ propter nos,qui ob feliciſſimã illius reſurrectionẽ,in qua
mirabilis Dei patris erga eum apparuit dilectio, ſimul cum ipſo ad æternã aſſu-
B mimur requietẽ. Quantã mihi porrò afferunt conſolationẽ uerba illa, quæ nũc
etiã in carne poſitus, mecumq; colluctans, ab aureo Chriſti ore audire uideor,
quorumq; memoria nõ ſolùm corda hominũ diuinæ ſuauitatis capacia,uerum-
etiam ſaxa ipſa inanima & rupes cõmouere deberent: Venite,inquit,benedicti
patris mei,percipite regnũ quod uobis paratũ eſt à patre meo, ab origine mun-
di. O me felicem,ſi,quid aio ſi? quoniam,inquam potius, unus ex illis ero. De-
mentia forſan hæc eſt,ac præſumptio,imò uerò etiam ſumma hæc eſt ſapientia,
quam me haſce inter quercus atq; ilices latitantẽ nuper edocuit meæ fidei autor
Chriſtus:huic enim ſemel addictus,concorporatuſq;,ut inquit Paulus,atq; per
cœleſtis patris miſericordiã illicò hæres deſtinatus, quomodo nõ ſemper cum
illo cõmorabor? Euelli potius ſol ipſe ſua à ſede poterit,obſcurariq;,ac cum cæ-
teris cœlorũ aſtris in opacam noſtri orbis regionẽ delabi,quàm ab amore, quo
ſuos Deus ſub gelidiſsimo perſecutionũ ſeptentrione laborantes inflammare
ſolet,diſſocientur piorũ animæ,iuſtitia illa uidelicet animatæ, qua Deo uiuitur
per fidem. Haudquaq; igitur uerebor fide & ego illa munitus, quæ eſt in Chri-
ſto Ieſu,quamq; Deus per ipſum,tanq; per aureũ riuulũ,in me alioqui ſterilem
& ſiccum deriuauit,unà cum ipſo,cuius ego per gratiam ſum membrũ, dicere:
Verũtamen Deus redimet animã meã de manu inferni,cùm me acceperit,cùm
ad ſeſe traxerit,uti iam traxit,ſibiq; per miſericordiam copulauit.Cùm hęc itaq;
planè uulgò incredibilia uideant̃,quæ hucuſq; à ſpiritu in inuolucro dicta ſunt,
additur diapſalma,uel eo maximè,quòd in ſequentibus dicturus erat:

Ne timueris cùm diues factus fuerit homo,& cùm multiplicata fue
rit gloria domus eius. Quoniam cùm interierit, non ſumet omnia,
neq; deſcendet cum eo gloria eius.

Pulchra nimirũ, ac Chriſti ſpiritu digna hæc eſt parænesis, qua ſuos hortat̃,
ne illorũ metuant faſtum,qui in multitudine diuitiarũ ſuarum gloriantur, cùm

C ipſa eadem illorum felicitas breui interitura ſit. Siquidem cùm mori illis conti-
gerit, nihil prorſus rerum illarũ, quas tam ardenter in hoc mundo dilexere, ſe-
cum auferẽt, inglorijq; è uita decedent. Quorſum igitur tam breuem improbo-
rum pertimeſcimus felicitatem, quæ cum illorum uita, quę breuiſſima eſt, ſimul
interit? cuiq; felicitati ſempiterni hi dati ſunt comites, dolor, mœror, luctus,
planctusq; inſaturabilis, ac perennis in cruciatibus miſeria. Quis tam bellam,
ni prorſus excors ſit, deamet felicitatem? Sed illud ſupra modum dictu mirabi-
le, quòd cùm hæc nobis dicantur, nec quo minus ea uera ſint dubitemus, imò
etiam & credamus, & in eccleſia unà cum cæteris fateamur, illecti tamẽ rerum
harum inferiorum ambitione, falſaq; decepti beatitudinis imagine, unus poſt
alium certatim ad miſerrimũ illum uitæ exitum perinde properamus, ac ſolent
hi qui in hippodromo currentes, glorioſum expectãt poſt curſum brauiũ. Heu
mentes attonitas. Non te malè habeat, inquit ſpiritus, non mireris, diſcrucie-
ris'ue animi, cùm diues factus fuerit homo improbus, ac uulgò glorioſus, tu ue-
rò pauper & inglorius: ne, inquam, pro magno illud reputes, cùm ſuam in al-
tum malis artibus, dolo, ſæuitia atq; uſuris euexerit familiam, natura humilem
& obſcuram: nam cùm ipſe interierit, interibit quoq; ſecum pariter quicquid in
terris glorioſum illi uiſum fuit: nudus enim ab hac uita excedet, quemadmodũ
nudus in eam, alioqui ſuo ſibi uitio letalem, ingreſſus eſt.

Quia anima eius in uita ipſius benedicetur, cõfitebitur tibi cùm be-
nefeceris ei.

Quicquid illi felicitatis obuenturũ erat, id totũ illi in uita datũ eſt, cæterũ nil
ultrà, præter miſeriam. Sed tu interim mihi turpiſsimũ illius morem conſidera,
qui neminẽ laudare aut amare ſolitus ſit, niſi quem uiderit ſuis ſeruire cõmodis
D & uoluptatibus, cæteros uerò quãuis integros & probos aſpernatur. Benedici
hîc poſitũ eſt, pro rerum copia affici: confiteri item pro laudare ac gratias agere:
& eſt ſenſus ac ſumma, quòd anima impij, hoc eſt, ipſe impius in hac ſolũmodo
uita rerũ ubertate affluet, ab alijſq; laudabitur partim timore impulſis, partim
uerò ignorantibus, quænam ſit uera uitæ felicitas & beatitudo: ille autẽ contrà
eum tantũmodo laudabit, qui ſuum approbabit uitæ modum, ſibiq; ſuis in cupi-
ditatibus morem geret. Verùm alius uidetur eſſe ſenſus Hebræis, quia alia eſt li-
tera. Sic Fel. Animæ ſuæ in uita ſua benedicet, & celebrabũt te: id eſt, in hac uita
beatus ſibi uiſus eſt: & laudabunt te (mutatio eſt numeri) hi ſcilicet, qui cõfidunt
in uirtute ſua: cùm nõ diſsimilis illis fueris, te laudabũt. Quid ſi diuitẽ hunc ine-
ptum apud ſe loquentem introducamus? Celebrabunt, inquit, te uulgò, erisq;
aliquid apud multitudinem, cùm ſic tibi proſpexeris, molliterq; uiuens agrum
agro accumulaueris. Verùm utcunq; intelligatur litera, miſer ille, de quo multa
in parabolis loquutus eſt ſpiritus, poſt breuem illam uitæ gloriam, poſt delitias,
poſt turpem rerum omnium ſaturitatem & faſtidium, tandem

Introibit uſq; in progenies patrum ſuorum, uſq; in æternum non ui-
debit lumen.

En tandem improbi diuitis exitus: ex hac enim uita demigrans, cùm nihil
minus tamen cogitaret, in infernũ, ubi illius iampridẽ, longa ætatũ ſerie, deſcen-
derũt patres, quorũ mores imitatus eſt, projciet, abſq; ſpe ulla uidẽdi unq; lucẽ.
Veniet, inquam, quò patres eius, qui ſimili fuerãt improbitate infecti, uenerũt,
ubi horror noctis ęternus, caligoq; denſiſsimis inuoluta tenebris omnẽ prorſus
aufert diẽ ac lumẽ, multò magis Deũ, qui lucis omnis principiũ eſt. huiuſmodi
enim improbitatis homines tunc Chriſtus quaſi digito demõſtrauit, quando Iu-
dæos alloquẽs improbis omnibus locutus eſt dicens: Vos implete menſurã pa-
trum ueſtrorũ. Primus porrò martyr, Quem, inquit, prophetarũ nõ occiderunt
patres ueſtri? Quare ſic ſuos admonet Deus in uate illo: Ne ſitis, inquit, ſicut pa-
tres

A tres ueſtri, ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes: Cõuertimini de uijs ueſtris malis, & cogitationib. ueſtris peſsimis, & nõ audierũt, neq; attenderunt ad me. Illuc igitur ubi nullus ordo eſt, nec lux, nec uita, ſed ſempiternus horror, perpetuaq; mors, nox & mœror inhabitant, patres impij cum filijs ſimul impijs, uno facto uolumine deſcendent, æternumq; manebunt. Et certè nulla illis à iudice illata iniuria: nam

Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.

Repetit quæ ſuperius dixit. Miſerabilis homũcio, clamat Paraphraſtes, cùm in honore propter diuitias eſſet, nihil intellexit: ſed pecudum uitã imitatus, ſeſe ſimilem fecit illis. Ignorato quidem, ſeu potius neglecto bonorũ omniũ morũ fonte, mirũ ſi homo aliud uitæ genus eligat, q̃ ferarũ. A quo ſanè uitæ genere faxit Deus ut ego, qui hæc à turbis remotus, utcũq; inter dumeta ac ſaxa balbutio, cum cæteris diuini honoris ſtudioſis abhorrens, illuc me totũ proijciam, ubi mea continua ſuum habent nidum ſuſpiria, ad pedes nimirum domini mei Ieſu Chriſti, ubi meam iam omnẽ collocatam eſſe felicitatẽ certò ſcio. Repoſita quidem eſt hæc ſpes mea in ſinu meo: interim uerò tam benigno domino laudũ omnium cumulus, honorq; perpetuus in ſeculorum perſoluantur ſecula. Amen.

PSALMVS L. Pſalmus Aſaph.

DEus Deorum dominus locutus eſt, & uocauit terram à ſolis ortu uſq; ad occaſum.

Hactenus primus eſt uerſus Hebræis. Cæterũ Aſaph unus ex Leuitis illis erat, qui in die illo, quo, ut in ſexto Paralip. capite legimus, attulerũt arcam domini, & cõſtituerũt eam in medio tabernaculi, à rege ad confitendũ dño B ſelectus fuerat, quiq; cùm cæteri partim lyra, partim organo diuinas celebrarẽt laudes corã arca, ipſe in cymbalis idem laudandi Dei munus nauiter exequebatur. Cui & is in primis quẽ nunc exponere nitimur, tanq; cantorũ principi demandatus fuit pſalmus, myſterio nimirũ omniũ maximo inſignis: quippe qui de filij Dei aduentu, ortuq; Euangelij, ac gentiũ uocatione, mirabili uerborum artificio pertractet. Quocirca narraturus uates rem mirũ in modũ ſublimẽ, atq; adeò penè incredibilẽ, in ipſo Pſalmi exordio magnificis admodũ utit̃ uerbis, dicens: Deus deorũ dominus locutus eſt, & uocauit terram à ſolis ortu uſq; ad occaſum. Hebræi, Deus fortis, dominus loquutus eſt, uertunt. Paraphraſtes uerò cum noſtro legit: Deus, inquit, iudicũ dominus loquutus eſt. nam iudices olim Iudæorũ dij appellabantur. Prophetæ item, cæteriq; qui ſpiritu Dei agitabant̃, agitanturq; impræſentiarũ, adoptionis gratia dij uocari poſſunt: quorũ tamen omniũ Deus opt. max. Deus eſt ac dominus. Vide quomodo hîc uates auditoris metũ inijcit, cùm illum qui omniũ quamlibet doctrina & ſpiritu ſublimium princeps eſt, loquuturũ aſſerit, non his quidem aut illis duntaxat, ſed omnibus regionũ omniũ, qui ab ortu ſolis uſq; ad occaſum terras incolunt. Nemo enim ab Euangelij fide excluditur. Ideo ille qui rex magnus eſt ſuper omnes deos, id eſt, qui ſuper quoſcunque, quantacunque polleant dignitate ac potentia, ſiue in cœlo, ſiue in terra, conſtitutus eſt rex, quiq; olim multifariam, multiſq; modis per Prophetas ſuam mundo aperuerat uoluntatẽ, nouiſsimè extremis hiſce diebus, proprio ipſe ore nobis loquutus eſt. Et primũ quidem ſui caſtiſsimi ſermonis initiũ è Sion, tanq; è ſublimi fidei turre & ſpecula, auſpicatus eſt. Quare

E Sion ſpecies decoris eius, Deus manifeſtè ueniet.

Sion, Hieruſalẽ eſt in ſcripturis. Speciẽ decoris eius, nõ tantũ diuinã Chriſti præſentiã, qui ſpecioſus præ filijs hominũ in terris factus eſt, appellat hîc ſpiritus, quantũ ſalutis humanæ, cœleſtiſq; doctrinæ præconiũ, quod in Hieruſalẽ,

C tum per Christũ,tum per eius discipulos exordiũ habuit.Fel.sic:Ex Sion orna-
mẽto pulchritudinis Deus splendidè apparuit.Nõ possum equidẽ hîc à nõnul-
lis nõ dissentire,qui cùm suis in procemijs de promulganda euãgelij lege ac gra-
tia,Christiq́ꝫ aduentu primo in carnẽ,psalmũ hunc factũ asserant,in ipso tamen
fermè interpretationis initio,ad secundũ statim transeunt,à uocibus intercepti
(opinor)illis,quibus ad exprimendũ magis euangelij fulgorẽ ac pulchritudinẽ
utitur uates:ut sunt, Deus manifestè ueniet,ignis ante illũ præcedet, & similia
alia:quæ tamen nõ minus primo,q̃ꝫ secundo Christi aduentui cõuenire mihi ui-
dentur.Tentabo igitur,spiritus Christi ductu,an psalmus iste uerè diuinus,de-
corisq́ꝫ ac perfectæ pulchritudinis christianæ reipub.præco, primo illi celeber-
rimo Christi aduẽtui,cuius presentia nostra tunc salus cœpta est delineari,atq́ꝫ
ab ipso Dei filio tanquã (ut sic dicam) calotechnio absolutissimè perfici, aptari
queat.Alioqui certè quid mihi secundus iucunditatis, imò quid terroris atque
adeò diffidentiæ ac desperationis nõ afferret, nisi primus extitisset, qui blanda,
suauiq́ꝫ sui memoria metũ omnẽ meũ temperaret,dulceq́ꝫ redderet,si quid ama-
ritudinis ex peccati haustu meũ aliquãdo infecit palatũ? Verũ si cui magis alio-
rum psalmũ de utroq́ꝫ interpretantiũ aduentu sententia arriserit, nõ ægrè ferã,
imò illam cum ipsis & amplexabor, &, si sic Ecclesiæ uidebitur, dissuauiabor:
tantũ meã simpliciter aperiam opinionẽ, fultam nihilominus non minimę clas-
sis ac doctrinæ uiris. Deus,inquit uates,qui patribus olim nostris, sub uerborũ
rituumq́ꝫ inuolucro loquutus est,ac suam corpoream mũdo pollicitus est præ-
sentiam,en tandem manifestè ueniet.

Deus,*inquam ille*,noster ueniet,& non silebit.

Excussis enim umbris,apparuit ipsa manifestè ueritas: qua, siue in terris,si-
ue in cœlis quoque requiras, quid manifestius, quid lucidius inueniri potest?
D Ego,inquit,qui loquebar,ecce adsum.Hinc porrò sic de manifesto huiusmodi
accessu ad nos per carnẽ, liquidissima testatur uoce Esaias:De Sion exibit lex,
& uerbũ dñi de Hierusalẽ,& iudicabit gentes,& arguet populos multos.Num,
te obsecro, gentes à quoq́ꝫ iudicari, arguiq́ꝫ multi latè degentes populi occultè,
& nõ potius palàm & manifestè poterunt aliquando? Ad hæc,lucis huiusce ra-
dios,crassiori cùm etiamnũ essent sensu ac spiritu discipuli,semel intuẽtes qua-
si per transennã,dixerũt Christo: Ecce nũc palàm loqueris,& prouerbiũ nullũ
dicis.Quòd si tamen quis Dei filiũ in terris obscurè atq́ꝫ occultè uixisse,suumq́ꝫ
sparsisse uerbũ cõtendat,is audiat,hominũ tunc malitiã atq́ꝫ ignorantiã,addo &
hebetudinẽ,in causa extitisse,quin solis radios, uel in ipso splendidissimo meri-
die,intueri potuerint.Esto siluerit ipse,ut uis,num propterea post Christi mor-
tem,felicissimamq́ꝫ illius ad dexterã Dei patris assessionẽ siluere apostoli?num
cæteri illius propèmodũ absq́ꝫ numero discipuli? num hi om̃es gratiã per Chri-
stum mundo allatã silentio texêre?nõne publicè,propalamq́ꝫ hæc omnia?nõne
in omnẽ terram exiuit sonus eorũ? Martyres porrò ne illi primi,bases nimirũ fi-
dei & Ecclesiæ, in arctis angulis, angustisq́ꝫ locis, an in medijs ipsis urbiũ pla-
teis & theatris,toto spectante orbe iugulati fuere? Manifestus igitur,ac,ut uertit
Fel.splendidus apparuit dñs,splendidus uixit,splendidus mortuus est,splendi-
dus resurrexit,splendidus nunc quoq́ꝫ in piorũ cordibus,per sui sanctissimi spi-
ritus infusionem cernitur: in cæteris uerò & obscurus, & (ut sic dicam) letalis:
quemadmodũ olim etiã in ipsa crudeli sui purissimi corporis,in quo neq́ꝫ tunc
species,neq́ꝫ decor uisus est,dilaceratione,membrorumq́ꝫ omniũ dissolutione,
pulcherrimus paucis illis,qui in eius fide permanserũt, sed in primis beatæ uir-
gini secretorũ cœlestiũ cõsciæ,apparuit:alijs autẽ informis,& planè extinctus.
Quî,rogo, dicendus is est in tenebris aduentare & occultè, cuius aduentus ig-
nis anteambulo est,atq́ꝫ horrisonus procellæ strepitus præco?

Ignis

Ignis, *inquit*, ante ipsum præcedet, & in circuitu eius tempestas ualida.
Ignem hîc uocat spiritus, uirtutem illam efficacem, quam suo ab æterno inseuit uerbo & legi Deus, cuiusq; ardor in ipso statim gratiæ limine, mortalium cùm omniũ, tum Iudæorũ maximè corda uiolentius, quàm antea, & mouit, & partim ad uitam, partim ad interitũ exussit. Cõmotus est, inquit Matthæus, seu turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo, nempe Herode, qui ut gentiũ ad tam insolitum noui regis aduentũ cõmouendarũ typus fuit, ita ciuitas illa, totius populi Iudæorũ. Ad hęc, ex huiusce facis igne, illa tum primũ ardens, ut illum appellat Christus, lucerna de improuiso erupit Ioannes, uatum nimirum omniũ maximus, imò uatum interpres, qui omnes quotquot illum ad Iordanis ripas conuenissent (ad eum enim certatim turbæ, publicaníq;, ac, ut refert Lucas, milites discendi causa conueniebant) tanq̃ uox uerbi, præcoq; & nuncius, publicè ad ueram capessendam pietatẽ erudiebat. Vnde omnis Iudæa, ut inquit Matthæus, Hierosolymaq;, atq; omnis regio circa Iordanem, tam nobilis lampadis excitata fulgore, exibant ad eum, & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. Hæc'ne in occulto? Sentis'ne ignis illius uim, qui ante eum præcessit, & inflãmauit in circuitu inimicos eius? O si mihi uel tantillũ saltem, in tenebroso uitæ huius itinere, tam efficacis ignis uiri illius, cuius nomen à sacra mihi unda contigit, contingeret. Discrucior sanè animo, nõdum me uel minimã quidem uitæ illius, cuius nomen adeptus sum, integritatem arripuisse: arripiã tamen, modò Deus, cuius ille aduentui tanq̃ fax ardens præuius fuit, me in spiritu & igne etiam atq; etiam ablui iubeat. Atq; hæc de igne dicta sint. Cæterùm tempestas ualida, seu turbo, ut uertũt Hebręi, eo sanè tropo, quo ignis, Dei potentiã omnia in Christi aduentu proterentẽ deuastantemq; significat. Quare Paulus istiusmodi ignis calore accensus, turbineq; illo, cuius olim impetu ex equo deturbatus exterritusq;, è persecutore factus est uas electionis, clamabat: Arma militiæ nostræ non carnalia, sed potentia Deo ad destructionẽ munitionum (ecce tibi uis ignis & procellæ) consilia destruentes, & omnẽ altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatẽ redigentes omnẽ intellectum in obsequiũ Christi, & in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam. Vides quàm concitus factus sit Pauli sermo, ob ignis tempestatisq; diuinæ impulsionem? Vis'ne aliam uehementiorem audire commotionem?

Aduocauit cœlum desursum, & terram discernere populum suum.
Videor hîc mihi illud seruatoris audire: Nunc iudiciũ est mundi, nunc princeps huius mundi eĳcietur foras. Atqui & supera & infera, cœlestia nimirũ & terrena, ad erigendam tunc ecclesiam, nempe diuinitatis in terris domicilium, Christi, Christianorũq; cum Christo, in tam nobili ædificio collaborantiũ, obsequĳs præstò adfuere. Prodigia enim tum primũ immensa, tum in cœlis, tum in terris ad mortalium terrorem uisa sunt. Et ut alia penè infinita prætereamus, nonne in Christi morte sol in cœlis, tanq̃ sui autoris exhorrescens mortem, expalluit, atq; absq; luce uisus est? Quid terra? petræ, inquit, scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorũ qui dormierant, surrexerunt. Volum itaq; cœlum, suam sursum uersum demisit ad Christi nutum seruitutem, non tam quidem inanimatarũ rerum, quàm mentiũ illarũ cœlestium, quarũ ministerio usus est Christus in terris, cæteriq; post illum Ecclesiæ proceres, atque illius fidei cooperatores. Lætitia illa rerum erat conditarũ omniũ uniuersalis, unde ab omnibus certatim exhibitũ fuit obsequium: & id quidem totũ, quò pĳ omnes à dæmonũ tyrannide eximerentur, & sic postea à reprobis discreti semotiq;, unusquisq; quod charius in uita habuit & dilexit, irreuocabili facta diuisione sortiretur: ita illos qui cœlestia in hac uita dilexissent, cœlum ut suos agnosceret, ad se traheret, atq; in æternis collocaret bonis: alios uerò, utpote terram terrenaq;,

C uel uſq; ad emiſsionẽ animę, ſectantes cõmoda, terra ipſa cognoſceret, ſuūq; ut populū à cęleſti illo alio diſcerneret, tandiuq; aleret, quoad per mortẽ abſorptos ad æternam tranſmitteret damnationem. His igitur ſuis in cruciatibus dereli-ctis, inquit ſpiritus:

Congregate illi ſanctos eius, qui ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia.

Ecce quomodo ſecreti ab improbis boni, ſanctiq; à nefarijs, in Dei Eccleſia cõgregandi ſunt. Hi, dico, qui fidei legẽ longè præſtantiorẽ eſſe, q lex operū, re ipſa oſtendūt: & qui, ut inquit Auguſtinus, cogitant de promiſsis eius ſupra il-la quæ operant̃, quæ ſunt ſacrificia, quæ hîc à ſpiritu interſerunt̃. Nouū, inquit, teſtamentū, quod in fide fundatū eſt, præſtat ueteri, quod cruentis cõſtabat riti bus & ſacrificijs: hi igitur ad Chriſtū congregent̃, confugiantq;, qui ſuperſtitio ſo reiecto cultu, ut ferè ille erat Iudæorū, ordināt, diſponūtq;, atq; idcirco nouū iſtud pacis ac fidei, ut ueros decet liberos, teſtamentū, tanq̃ illius ueteris ſummã ac nexū, & in quo ſanè omnis ineſt perfectio, ſeruant. Verū Hebræi nõ, illi, ſed mihi uertūt, hoc ferè modo: Cõgregate mihi bonos meos, ſeu ſanctos meos, in-cidentes fœdus meū ſuper ſacrificiū. Et eſt uox Chriſti, ad ſeſe cõgregantis om nes, quos ſibi datos à patre, ne quis ex illis pereat, aſſerit. Vnde illud eſt: Cùm ex altatus fuero à terra, omnia trahã ad meipſum. & eſt ſenſus, ut elegāter aperit Pa raphraſtes: Congregate ad me, inquit, ſanctulos meos (uide tenerū Chriſti affe-ctum in ſuos, quos ſanctulos uocat) de quibus tam ſum meritus bene, & qui me cum inierūt pactū de ſacrificādi ratione. Quæ quidem ratio, ut mea fert opinio, in eo cõſiſtit, ut ritibus ueterū ſeruatis, tam in ſacramentis uel conficiendis, uel multitudini erogandis, q in piarū ceremoniarū uſu & cultu, ad Eccleſię decorẽ,
D pietatiſq; Chriſtianæ teſtimoniū, à patribus decreto, illud tamen primū & præ-cipuū in cultu externo requirat̃, perſuaſumq; ſit omnibus, Deū in ſpiritu & ue-ritate in primis coli debere. Ad quẽ ſanè finẽ nõ ſolū ritus iſti Eccleſiæ, ac ſacra-menta referri debent, uerumetiã quicquid à ſanctis Dei uiris, ueræq; religionis capacibus hîc agitur, id totū prorſus eò tendit, ab illoq;, tanquam radij à ſole, de pendet. Id quidem fœdus eſt Dei cum ſuis initum, inciſumq; in eorū corda atq; animas, ut olim incidebantur in æs aut ſaxum, leges fœderum.

Et annunciabunt cœli iuſtitiam eius, quoniam Deus iudex eſt.

Quis hîc nõ miretur, ſimulq; quanto ualet animi ſtudio ac niſu, iuſtitiã illius licet ſecretã, uulgoq; ferè incognitam, annunciet, qui remotis procul ab Eccle-ſia reprobis, quos uti ſuū populū terrã diſcernere in ſuperioribus imperauit, il-lis tantūmodo ſuæ miſericordiæ ſinum aperit, quos ſuos fore iam ante rerū ori-ginem prænouit (hos cœlos uocat) ac propterea ſuo cultui, qui ſpiritum totum hominis requirit, miſericorditer addixit? Quod quidem myſteriū pręteritis om nino ſeculis incognitū, nobiſq; in Chriſto palàm factum, tanta adeò miratione dignū uiſum eſt uati, ut Selha hîc interponere curauerit, uel eò maximè, quòd abolendam prorſus eſſe ſacrificiorū legem, cùm hæc ſcriberet, in ſpiritu præui-derit. Vnde nouum atq; perpetuum ſacrificandi ritum conſcripturus, facit hîc Deum uniuerſorū iudicem, quò res altius conſideretur, ad uniuerſam totius or bis multitudinem ſermonem habere.

Audi, *inquit*, popule mi, & loquar Iſraël, & teſtificabor tibi: Deus Deus tuus ego ſum.

En hîc Eccleſiæ, quæ eſt in Chriſto, fundamentū ponit̃: nam fides ex auditu. Clamat igitur in hoc pſalmo Chriſtus, omneſq; cõmuniter ad ea quæ dicturus eſt, audienda, ſed cumprimis in libro uitæ per gratiã cõſcriptos, qui ſunt uerus Iſraël, inuitat. Audi, inquit, hoc eſt, meis fidem adhibe uerbis, popule mi. Popu lum ſuū uocat Deus omne mortaliū genus, quippe qui omniū pater eſt & cõdi-tor, ne

A tor, ne nõ uocatum se quis expostulet: uerùm quia fides nõ omniũ est, ut inquit Paulus, sed Dei est donũ, speciali, ut dixi, prærogatiua suos alloquitur: illos dico, qui oblatã fidem amplexuri erant. Te, inquit, ô popule mi, ô Israël, ô qui credituri estis in nomine meo, uos alloquor, uos ad meam inuito concionẽ, uos testes adhibeo, quòd Deus Deus uester ego sum. Innumera enim quæ uobis potentiæ meæ addo, & amoris mei erga uos exhibui testimonia, nónne clamãt me solum uestrũ esse Deum? Vide quid Dei filius in Ioanne de se dicat: Si nõ facio, inquit, opera patris mei, nolite credere mihi: si autẽ facio, & si mihi nõ uultis credere, operibus credite. Oportet igitur accedentẽ credere, sed illud ante omnia, quòd ipse est Deus, Deus (inquam) noster per gratiæ dilectionisq́;, qua suos dilexit ante mundi constitutionẽ, priuilegiũ. Quid hîc (malũ) nõ diffiniũt de Deo, atq; eius, ut uocant, essentia nonnulli? uerũ ineptè, siquidem ineffabilia mortali explicare uelle uerbo, impossibile planè est, ne dicam stultũ. Ad obediendum fidei, clamat Paulus, gratiã & apostolatũ accepimus. quare ubi dominus quidpiam asserit, ut inquit Chrysostomus, nõ oportet audientes multum defatigari, aut curiose nimiũ indagare, quæ dicta sunt, sed tantũ excipere & credere. Non, inquit, ut ipsius substantiam indagemus, sed ut in eius nomen credamus, uocati sumus. Sed iam concionis seriem uenerabundi uideamus.

Non in sacrificijs tuis arguam te, holocausta autem tua in cõspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos.

Quandiu enim Israël puer fuit, legiq́; ceu aspero seruiuit pædagogo, ad ea quæ legis erant seruanda diuina tenebatur iussione, cõtendebatq́; pro uiribus:
B uerùm nequicquã: nam aceruum illum immensum ceremoniarũ, rituumq́; ac libationũ, nemo unquam integrè exequutus est; quandoquidem nihil unquam ad perfectũ, ut ait apostolus, adduxit lex. Et licet cuncta illa antiquæ legis decreta ac sacrificia, populi illius fidem testarentur, tamen id paucis cognitum erat: proinde alia ab ipsa iam mũdi origine promissa sancienda erat lex, fœdusq́; percutiendum æternũ, quod passim omnibus ubiq; gentium uiuentibus obuium foret, id Euangelium erat, id Ecclesia, id Christus, cuius cultus ac religio à spiritu hic optime effigiatur. Ne uerearis, inquit, ô homo, te à me reprehendi, nisi cruentis mihi litaueris sacrificijs: plenus sum. Ne offeras ultra sacrificium frustra. Incensum abominatio est mihi, holocaustomata uestra non mihi iam sunt accepta: nouus inceptandus est cultus, cuius summa, amor est, non cruor aut timor, ut olim. Vestra enim (ne dubitetis) holocausta in conspectu meo sunt semper: iam illa habeo, mea quippe sunt, tantum abest ut mortalium rebus egere dicar. Non amplius accipiam, ut hactenus factũ est, de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos, ô homo: umbra illa om̃ia fuere. En ueritas, en ego qui tum rebus in illis loquebar, adsum. In me iam solùm uestros, ô mortales, cõijcite oculos. Exoleuerunt iam demũ umbræ, præstò est lux. Illud porrò non prætereundum, holocausta in conspectu meo sunt semper, à nõnullis per negationem legi, hoc modo: Et holocausta tua nõ semper me corã: ita Kimhi Hebræus interpretatur, uultq́; negationem utriq; inseruire hemistichio, quemadmodum in superioribus dictum fit: Non dabit Deo placationẽ suam, & precium redemptionis animæ suæ. & est sensus, holocausta uestra haud semper mihi accepta erunt & grata, utpote quæ ad tempus duntaxat præfixũ, uestræ prospiciens imbecillitati, seruari uolui, cæterò mihi nauseæ erunt:

Quoniam meæ sunt omnes feræ syluarũ, iumenta in mõtibus, & boues. Cognoui omnia uolatilia cœli, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero, nõ dicã tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius.

C Nulli dubium esse debet, sacrificantium tum Iudęorũ animũ magis spectasse Deum, quàm occisa pecora. Id enim fuit in mente Dei consiliũ, ut Iudęorũ populus ueræ religionis expers & rudis, ab illis sensim sacrificandi ritibus, ad ueram capessendam pietatẽ, quæ potissimũ in animo consistit, transiret, cõdisceretque sibi tandem emori, ac Deo uiuere: alioqui quid uis illa uictimarum, omniũ molitori Deo uel honoris uel utilitatis conferre potuisset? Illud, Cognoui omnia uolatilia cœli, nihil aliud sibi uult, quàm, in mea sunt potestate. Hebraismus est, quo haud rarò in scripturis legimus Deum suos agnoscere, quod idem est, atque Deũ illos ut suos habere, eosque curare & tueri. Cæterũ cùm belluarum omniũ, ferarumque syluestrium, uolucrum item multitudo, & quicquid mansuefactorũ animantium in terris uspiam inuenitur, diuinæ morẽ gerat uoluntati, atque in illius sit potestate: absurdissimũ planè esset censere Deum, tanquam hominẽ rerum harũ inopem, bestiarũ carnibus uesci, aut illarũ nidore delectari, proindeque è domo illas hominũ, aut armẽto poscere. Puerilia sanè quidem illa fuere sacrificia, pueris nimirũ Iudæis, hoc est, nondum solidiori pietatis edulio, quod allaturũ erat Euangeliũ, assuetis, ad tempus cõcessa. Verùm plenitudine ea temporis aduentante, qua suum misit Deus unigenitũ, factum de muliere, factũ sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret (en quomodo perditi erant quotquot sub legis onere premebantur) cœperunt illa omnia usqueadeo nutare, donec aperta iam tandem ab agno pietatis euangelicæ tabula, ac libro qui Dei manu obsignatus fuerat resignato, prorsus occubuere, aliudque sacrificandi genus, perbreue scilicet & cõpendiosum, in eorum successit locum. Quamobrem à spiritu additur,

Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua.

Hæc est summa, conclusioque totius illius sacrificiorũ acerui atque oneris, ut seriò quis Dei considerans bonitatẽ, atque in mortales dilectionẽ, illum quem tam D largè effusum in erogandis huic mundo ingrato & duro muneribus cernit, admiretur, amet, quærat, illumque solum ante omnia expetat, secumque uelit, cui & se & sua tutò queat cõmittere consilia; interim uerò nil tam charũ in uita habet, quàm ut tam benignũ dominũ, quà oris, quà cordis efferat laudibus, iuxtaque ueluti de se structa ara, ac simul uictima, se totũ ad diuini nominis honorẽ & mactet & incendat. Atqui talem sacrificandi morẽ atque usum, in quo fides atque amor humanis iugulatis sensibus, splendidiores fiunt, diuina approbat maiestas, hunc cupit, hunc uel ab æternis rerũ seculis, à mortaliũ poposcit animis, & exegit. Vult igitur à nobis Deus nosipsos, uult animum, uult cor, uult quoque ipsum alioqui brutũ atque iners corpus, ut quicquid tandem sumus, quicquid uiuimus, uouemusque, id totũ facta ueluti rerum omniũ nostrarũ sarcina ac globo, una sit laus Deo, unaque libatio & sacrificiũ. Cæterũ hîc uates (opinor) celebris illius ac solennis meminit uoti, quo nostrũ quilibet se Deo in baptismo dedicat: huic cõtrauenire scelus penè inexpiabile censetur: quocirca uelimus nolimus, inuiolata reddenda sunt, quęcũque tanta cum religione promisimus. Quid porrò de nobis censendum, qui nõ cõtenti nos semel deuouisse Deo, addimus & aliud nouũ noua obtestatione iusiurãdũ? Nõ nouũ quidẽ id est, sed quędã pia prioris testificatio, recensque promissio illorũ quæ iam polliciti sumus; unde arctiori nos nodo, qui in claustris sepultam degimus uitã, repetito iusiurando, distinemur nodatique sumus, quàm hi qui semel in baptismo ea Ecclesiæ promiserũt uouerũtque, quæ seruata, perfectissimũ reddũt hominẽ, capacemque æternę felicitatis per Christũ, cuius cruore ac nece, uis ea data est aquis, ut nihil aliud requiri posse uideat, quin superfluũ omnino sit & nouũ. De uotis uerò quæ sparsim ab hominib. in periculo aliquo cõstitutis nũcupant, quid iudicandũ sit, id dij Ecclesiæ uideãt: de modo, nõ de re ipsa loquor. Tantũ illud dicam, uota illa tunc uera esse ac rationi cõsentanea, quæ à tẽperato animi proposito & cõsilio, dimẽsis prius humanæ naturæ uiribus,

A uiribus, prudenterq; examinatis proficiſcentia, in Dei honorem, profectumq; animarũ tendunt. Cæteroquin uota illa ſubita & immeditata quæ fiunt, quæ ue magis à uehementi perturbatione animi ac metu prodeũt, q̃ conſultò, aut erga Deum fide, quemadmodũ difficilia plerunq; ſunt, &, ut ſeruentur, impoſsibilia, ita neglecta, periculoſa. Sed de omni hac uotorũ ratione nõ loquitur hîc uates, uerũ de illa qua perpetuo fœdere anima & pollicitatione ſe conſecrat Deo, promittitq; ſe, quæcunq; accidant, eius ſanctũ nomen celebraturã, eoq; uicturã uitæ inſtituto, quo palàm omnibus fiat ſe nihil in terris tam cupidè deſiderare, q̃ ut diuinũ laudetur nomen, ſanctificeturq;, atq; ab omnibus ubiq; gentiũ colatur. Raró enim in ſcripturis uoti nomen reperies, cui Dei laus itidem cõiuncta nõ ſit. Cæterũ quoniã cuius anima temperamẽti ſit, quid'ue de Deo ſentiat, nõ clarè admodũ diſcerni poteſt, idcirco addita eſt aduerſitatũ lima, cuius quidem dente uel ad uiuum uſq; interdum corroſa, quò ſe uertat, plerunq; ignorat; eam ob rem à Deo, ut eſt animarũ amantiſsimus, ne tota in ſcobem exeat, admonet.

Inuoca me, *inquit*, in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me.

Duos hîc mihi uidere uideor fidei gradus, ad animarũ perfectionem neceſſarios: alterũ enim, quò certò credant ſeſe occultis ſpiritus ſtimulis ad amplexandam crucẽ animari, inuitariq;: alterum uerò, quò ſuam nõ ignorantes infirmitatem, nuſquã ſibi ſperandum eſſe in ipſa ferenda cruce auxilium, præterquam à Deo, perſuaſum habeant. Qui Deus ita noſtri cupidus eſt, ut non ſolùm nos periculi incautos admonere ſoleat, uerumetiã ſeſe nobis exhibet in aduerſis defenſorem: qui tamen haud multa quidem à nobis propterea exigit, neq; multi laboris ac curæ, ut olim illa erant Iudæorũ, ſacrificia, uerùm id tenue & ſolum, ut reiecta prorſus cæterarũ rerum ſpe & fiducia, ad ſe tantũmodo confugiamus, ſi B bíq; pro reportata ab hoſtibus uictoria, gratias ſaltem habeamus, ſi aut referre, aut agere moleſtum eſt. O certè leuiſsimũ euangelicæ pietatis iugum, in quo nimirũ aliud nihil tam efficax & ſalutare requiri uideo, quàm fidem. Vide, te obſecro, mi Lector, quàm abbreuiatũ ſit factum uerbum domini. Inuoca me, inquit, in die tribulationis. Sed quid, ſuauiſsime domine, nobis inde erit ſperandum: Eruam te. O immẽſum beneficiũ, ſed eo quoq; immenſius, quò is qui pro mittit, Deus eſt. Verũ num in me aliquid eſt, quod te dignũ tibi rependi queat? Eſt ſanè: me honorificabis. En igitur laudis ſacrificiũ, en uota, en promiſsiones, de quibus ſuperius mentionẽ fecit ſpiritus, dicens: Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſsimo uota tua (cenſent quidam orationes has eſſe Deo factas pro ſalute noſtra.) Vnde in uotis nũcupandis Dei potiſsimũ honos, quę noſtra eſt ſalus, quæri debet, non leuitas animi, aut ſubita parumq; cogitata, ut ſic loquar, præcipitatio mentis. Hæc ſanè me edocuit ſpiritus.

Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?

Iuſtitias meas, ſtatuta mea, uertit Fel. Alius ex Hebræo, legem meam. Paraphraſtes uerò, conſtitutiones meas. Hæc enim omnia idem ſignificant, legem ſcilicet diuinã, quam poſtea teſtamentũ appellat uates: hoc eſt, fœdus illud æternum cum Deo percuſſum, quo homo ſe ui fidei per Euangelium ſeruatum iri credat. Iuſtitia quippe noſtra à Deo gratis per fidem, quæ ſumma eſt diuinæ legis, originẽ habet. Sunt etiam qui iuſtitias meas, ceremonias meas uertunt, nõ quòd ab ipſis mortaliũ iuſtitia, quæ à fide eſt, proficiſcatur, ſed quia hæ noſtrã in Deũ fidem ac pietatẽ, ut ualent, teſtentur, modò à pio animo ac religioſo peragantur. Verùm quia omnia quæ ſunt Dei, atq; ad eius cultũ ſpectant, munda omnino eſſe debent & pura, utpote animarũ candorẽ ſecũ afferentia, eam ob rem ab animis iuxtà & corporibus optimè purificatis & mundis tractari illa debent: ſecus uerò ab arroganti corde ac ſuperbo, quæ eſt letalis animæ peſtis, addo & à

C corpore libidinum maculis inquinato, contrectari doceriq́ꝫ, maximũ est scelus: quare nõ immeritò, qui talis est, à Deo hîc arguit. Quare, inquit, tu, hoc est, qua fronte tu immundus, tu impurus, tu inquinatus, meas audes enarrare constitutiones, quæ mundæ natura sunt, puræ & castæ? Cur uel nominare quidem, multò magis edocere meũ, quod cum meis pepigi fœdus, præsumis? Tú ne polluto illo ore, quod maledictione & amaritudine plenũ est, incircuncisisq́ꝫ labijs, meã non erubescis prædicare legem, meumq́ꝫ testamentum, quod sanctum est, sanctosq́ꝫ proinde suos esse buccinatores & uult & præcipit, diuulgare? Ridiculũ planè, alios ad morum culturam atqꝫ ornatum instruis,

Tu uerò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum.

Tu prædicas nõ furandũ, & furaris: nõ scortandũ, & scortaris? Disciplinã hîc poni pro correctione intelligas, ut hinc duos potissimũ improbitatis in improbo gradus uidere liceat. Primus igitur cùm uideatur esse ad pietatem accessus, admonitiones sedato ferre animo, atqꝫ subinde Dei uerbum amplecti: ita ad impietatem primus is est, proborũ correctiones auersari, atqꝫ propterea ad secundum statim proruere, qui est uerbi Dei neglectus. Cęterũ hîc inter reliquos Dei hostes taxari hypocritã iudico, quẽ per emphasim peccatorẽ nuncupat spiritus. Solet enim is qui huiusce generis infectus est inquinamẽto & uitio, ad suã obtegendam prauitatẽ artificiosissimè Dei uerbo uti: cùm totus enim intrinsecus sordidus sit & superbus, omniũ tamẽ purissimus ac mitis, nẽpe qui suis in sermonibus, in actionibus, in moribus, nil nisi sanctimoniã præ se ferre uideat, à leuissima censet turba. Si quidẽ externũ hominẽ illũ spectes, neminẽ unqꝫ in exhortando, in cõuersando, in corrigẽdo, uel mansuetiorẽ, uel doctiorẽ uidisti. Sed quid si secreta illius cordis intueri posses latibula? statim, opinor, iurares nõ tantũ aperta male olere sepulchra, quantũ male olet hypocritæ animus & mens, meritò

D is igitur à spiritu arguit: Tu, inquit, qui cęteros doces, teipsum nõ doces? Tu qui omnẽ odisti correctionẽ, meaq́ꝫ post tergũ proiecisti uerba, tam temerario ausus es imperio meã proferre legẽ? cęterisq́ꝫ bene uiuẽdi normã præscribere, cùm tu ea in parte, quæ mortalium fugit oculos, male uiuas, imò prorsus mortuus sis?

Si uidebas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionẽ tuam ponebas.

Succurrit hîc mihi alius turpissimus hypocritarũ mos & cõsuetudo, qui cùm cæteris interdum tum doctrina, tum dignitate aliqua insigni præstent (à seruatore fures & latrones appellantur) infelici turbæ facilius imponere consueuere. Nam si facto ipso nõ furant, aut pudore aut metu detenti cum scortis cõsuetudinẽ nõ habent, assentiunt tamen animo habentibus, applaudũt, inuidentq́ꝫ, ac turpi quodã mentis afficiunt oblectamẽto & cõsensu: & sic cùm agni foris appareãt, intus tamen sunt lupi, & si quod aliud rapacius inuenit animal. Rursum duo hîc mala in uniuersum penitus orbem debacchãtia, è quibusq́ꝫ tota reliqua uitiorũ sentina erumpere uidet, à spiritu in mediũ produci uideo: alterũ quidẽ immodicæ habẽdi cupiditatis, alterũ peruersæ libidinis. Nam dictionẽ illã, quã noster interpres uertit, adulteris, cum scortatoribus, uel cum fornicatorib. Hebræis est. quanqꝫ nõ me latet maximũ omniũ, quæ effreni in libidine peragunt peccata, adulteriũ esse. Quæ dictio uisa est placuisse, cũ nostro, Paraphrastę, qui sic reddit uersum: Si furẽ usquam uidisti, illi te adiunxisti, & fieri furti particeps cupiebas, & socius factus es illorũ qui alienas stuprare solẽt uxores. Deme itaqꝫ ab homine intemperantiã habendi, ac libidinem, nescio in quod aliud uitiorum genus delabi queat. Et ut quidẽ nulla alia peccandi licentia ab hisce duabus tanquam belluis, uirtutũ omniũ amœnitatẽ deuastantibus, deriuari possit, quæ tamen sequuntur, necessariò contingere opus est:

Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos.

Sedens

Sedens aduersum fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum.

Quid non peierant cupidus & libidinosus? quid non fingunt? quid non mali machinantur, quò suum aliquādo sopiant æstum? Omitto prudens largas auari, libidinosiq́ pollicitationes, quibus decepti nōnunquam ciues, ciuiumq́ uirgines, eò interdum desperationis adiguntur, ut abiecto pudore, legumq́ metu, illi egestate coacti publicum exerceant latrociniū, hæ uerò corruptæ atq; delusæ, quia uni nequiuerunt, omnibus sese uulgò prostituant. Os igitur impij, hypocritæ, auari, simulatoris, abundat malitia, fucoq́ omnē suum conuoluit sermonem: fingit, subridet, dolosq́ tandem ea connectit arte atq; impudentia, ut ne suis quidem uterinis parcat fratribus. Vide, mi lector, mecumq́ time, considerans in quàm tetrum cadat profundum ille, qui proijcit sermones Dei retrorsum, qui disciplinam auersatur, qui polluto audet ore ac turpi, puram, sanctamq́ edocere legem. Vides'ne quomodo & supera & infera, sursumq́ deorsumq́ perturbat & confundit? Atqui ut melius illius intelligatur peruersitas, additur hîc uerbum, sedens: quod sanè maximam præ se fert arrogantiam, & est ac si dicat, Cùm prauus nimirum sis ac turpissimæ tibi uitæ conscius, audes nihilominus (nefas) tanquam doctor aut iudex, in multorum conuentu sedere, omnes carpere, calumniari, mordere, damnare tandem, si quos uides, aut suspicaris saltem, tuæ aduersari libidini atq; ambitioni. Quid? adeò omni exutus es humanitate, ac Dei metu, ut etiam eosdem ipsos, eodemq́ enutritos lacte fratres, opprimas cum cæteris, atq; eis illudas? quod quidem sæuitiæ genus quò penitius consideretur, eadem repetitur sententia: alioqui sat erat dixisse, aduersus fratrē tuū loquebaris. Scandalū porrò dictio, Hebræis est calumnia, seu opprobriū. Vnde sic reddit Paraphrastes: Et filiū matris tuæ facere infamē niteba-
B ris. Cæterū mater hîc est nō tantū illa quæ mortales gignit filios, uerumetiā quę immortales, quæ est ecclesia, fidesq́, atq; eadē, eiusdēq́ professionis religio, cuius uirtute fratres omnes sumus in Christo. Videāt igitur quid agant hi, quorū ea uidetū uitæ ratio, ut fratres opprimāt, illorumq́ nomen uulgò traducant. Videant, inquā, quid in sequentibus huiusmodi nequitiæ homini cōminetū Deus.

Hæc fecisti, & tacui: existimasti inique, quòd ero tui similis. Arguam te, & statuam contra faciem tuam.

Peccata tua scilicet, ut addunt Græci. Hebręis eadem fermè est litera cum nostro, ab aliquibus tamen additur, me, ad hunc modum: Arguam te, & statuā me cōtra oculos tuos. Diuus uerò Augustinus hunc interpretatur locū hoc sensu: Ostendam, inquit, te tibi. Omnia quidem hæc eò, utcunq; sit litera, spectare uidentur, ut maximā animi confusionē tunc fore asserant miserrimo illi, cùm eius scelera Deus punire decreuerit, qui interim ad eius conniuens peccata, dissimulansq́ nō uidere quæ turpissimè ab illo perpetrantū facinora, tacet, ut sic saltē cognita diuini iudicis patientia, confusus resipiscat: uerùm nihil plerunq; agitur: obduratus enim in malis non solùm omnē abiecit bene uiuendi legē ac rationē, uerumetiā cæcus omnino effectus putat Deū sua approbare scelera, aut ut homines solent, cordiū secreta nō uidere, quòd statim nō puniat. hinc itaq; ea exorta est Dei reprehensio, acerba nimirū ac terrifica: Hęc fecisti, inquit, ô scelerate, & ea quidem corā me: attamen tacui, dissimulauiq́, finxi me nō uidere, ut uel eo modo, mea deuictus mora & patientia, ad pœnitentiā accederes: uerū tu nihilo secius cōmollitus, durior effectus es. Nam quia ad tempus tua dissimulaui scelera, me tibi similem esse, nempe stolidum hominem & incogitantem existimasti: sed se aliter res habet: te enim, ut me decet, qui omnia quamuis abdita & secreta cognosco & iudico, arguam, castigaboq́, ac tuam ad maiorem mentis confusionem & metum, tua ordine omnia tuos ante oculos sic disponam flagitia,

C ut ſingillatim ea dinumerari queant, teq́ꝫ tibi tunc noſcere faciam, qui res mo/
dò illas, quas tu turpiter tuam ad immenſiorē aggregas miſeriam, me omnino
fugere arbitraris. Verùm ne id contingat, ô uos hypocritæ, ô uos ſimulatores,
ô quorũ facilè ora cõcinnant dolos, quiq́ꝫ abieciſtis ſermones meos retrorſum,

Intelligite qui obliuiſcimini Deum,

quæ loquor. En iterum expecto, taceo, diſsimulo, ſi fortè, ô ſtupiditatē homi
num, quid amplius uobis facere debui, & nõ feci? Intelligite iam tandem, ô ſtul
ti, & tardi ad credendum,

Ne quando rapiat, & non ſit qui eripiat.

Raptante enim Deo, uoſq́ꝫ ad æternas protrudente pœnas, quis tam ualidus
eſt qui uos eripere, deq́ꝫ cruciatibus illis infinitis eximere poſsit? Rapiam, legũt
Hebræi, & melius quàm noſter, ut perſonæ mutatio, quantũ fieri poteſt, uitet.
Rapiunt porrò animas, ad ſeſeq́ꝫ pertrahũt per carnis oblectamenta interdum
dæmones, uerùm Deus ex illarum numero eas, quas ſibi ab æterno ſuas eſſe no
uerat, eripit. Cùm rapit uerò Deus ipſe, nemo eſt niſi ille qui raptus eſt, qui eri/
pere queat. Rape igitur me, ô Chriſte, ſed nõ eo modo, quo rapere ſimulatores
iſtos, Epicureos, uentri deditos, & fraudulentos, ad æternam ſcilicet mortē, cõ/
minatus es: ſed eo quo tuos, ut tui ſint, tecumq́ꝫ cõmorentur, & rapis, & ut liben
ter, ſponteq́ꝫ ſua rapiantur, tuo accendis igne, & inflammas ſpiritu. De iſtiuſmo
di enim hominũ genere, ita à ſanctiſsimo tuo ſpiritu rapto, illud quod ſequitur,
abs te dictum minimè ambigo.

Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo oſtendam illi ſa
lutare meum.

Et qui poſuerit iter (uertit Fel.) oſtendam ei ſalutare Dei. Alius ex Hebræo,
D Et qui rectà graditur, illi exhibebo ſalutē diuinam. quò hinc perpendas, nemini
unquam defuturam Dei opem, modò ille pro uirili parte conetur, fidemq́ꝫ, quæ
uia eſt recta, mordicus teneat. Secus tamen uidetur intellexiſſe hũc uerſum Pa/
raphraſtes. Quicunqꝫ, inquit, mihi animi offert gratitudinē, is me uerè honorat,
& rectà it ad me. Verùm in idem hæc omnia recidũt: nam illud uerũ, ſynceruq́ꝫ
diuinæ eſſe laudis ſacrificiũ atqꝫ holocauſtum arbitror, quoq́ꝫ Deus ſua in reli/
gione uerè, caſteq́ꝫ honorari cupiat, cùm homo totus, quantus eſt, illis quæ ab
igne fidei deſcendunt, mancipatur obſequijs. Qui talis eſt, taliq́ꝫ mouetur affe/
ctu, quicquid iam uiuit, id totũ Dei eſt laus & ſacrificiũ: ad quod ſanè immolan/
dum, me in ſuperioribus inuitauit Dei ſpiritus dicens: Immola Deo ſacrificium
laudis, & redde altiſsimo uota tua. Intelligo, intelligo benigniſsime domine, in/
telligo quid tuus ſibi uelit ſpiritus, quid'ue à me requirat, id ſcilicet, quòd abie/
cto mũdo, calcatoq́ꝫ uitæ faſtu, & me quoqꝫ penitus neglecto, totus, ea qua ſum
menſura, ſuper aram fidei, in qua amoris ignem perpetuò ardere uoluiſti, iugu
ler, in teq́ꝫ moriar. Nam certè in te emori, tuumq́ꝫ ad honorē ſenſus hos brutos
mactari, uera eſt uita, uera religio, uerum ad te iter. O ſi id mihi, anteq́ꝫ è mortali
hoc demigrem corpuſculo, contingat, ut iam tandem, cõtemptis mundi huius
miſerrimi iniurijs & lenocinijs, ſpretaq́ꝫ improborũ audacia atqꝫ impudentia,
qua exterrita interdum anima in iuſtitiæ itinere laſſeſcit, ad te qui ſolus ſuſpiran
tium animarũ refocillator es & conſolator, accedam propius, in teq́ꝫ liberè tran/
ſiens, peccato prorſus moriar. quod quidem illud iter eſt, quo arrepto, id mihi
ſupra omnem ſuauitatem ſuauiſsimum pollicitus es dicens, Oſtendam illi ſalu/
tare meum: quod ſanè tuum eſſe filium Chriſtum Ieſum omnium ſeruatorem,
& ſcio, & amplector: cui tecum laus ſit perennis, unà cum utriuſ/
que ſpiritu, & honor & gloria in ſecula
ſeculorum. Amen.

PSALMVS LI. Psalmus Dauid, cùm ueniret ad ipsum Nathan propheta, quando ingressus fuerat ad Bethsabee.

MIserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Non est, opinor, tam profligatæ uitę homo, qui hoc psalmo medullitus inspecto & gustato, non ad sua protinus execranda scelera moueatur, atq; ad exemplū tanti regis, ut fuit Dauid, ad implorandam Dei clementiam nō se accingat. Quot enim syllabæ aut apices literarū in hoc diuino insunt psalmo, tot ignita mihi uidentur esse iacula. Haud insolens id quidem: uerba enim quæ ab amaritudine ueræ pœnitentiæ, à cordeq; seriò contrito proficiscuntur, istiusmodi armata sunt robore, ut ipsas quoque res inanimas, nedum corda humana, cōmouere sint apta. Dauid quidem, tantus scilicet uir, tam diues, tam sapiens, tam barbaris formidabilis, tam immensis à Deo donatus bonis, en quomodo suæ prorsus oblitus dignitatis, in fœdissimum carnis lapsum miserè proruit: cui & homicidiū fidelissimi atq; adeò religiosissimi addidit militis. Arca (inquit uir ille) Dei, & Israël & Iuda habitant in papilionibus, & dn̄s meus Ioab (is enim totius exercitus Dauidis imperator erat) & serui domini mei super faciem terræ manent, & ego ingrediar domū meam, & comedam, & bibam, & dormiā cum uxore mea? O animū certè pium & generosum. Is tamen ita de Dei religione & cultu, addo & maiestatis regiæ optimè meritus, ab ipso (illius antea stuprata uxore) obtruncatur rege, seu ipsius iussu ad Rabath mœnia hostium sagittis confossus occubuit. Putás ne subitò regem, horrendū post adulteriū, strenuiq; militis occisionē, ad cor rediisse? non credo: nam nuncio mortis Vriæ à castris allato, misit, ut sacra refert historia, & introduxit Bethsabee in domū suam, & facta est ei uxor, peperitq; ei filium. Verùm à uate Nathan, orto iam puero, admonitus, à lætis se statim hymenæis ad luctum dedit, suamq; Deo detegens turpitudinem, in illa amarissima ab ipsis cōsternati cordis radicibus eruta prorupit uerba, Peccaui domino. Quæ sanè uerba cùm attentius considero, tot gemitus, suspiriaq; interiacentia uidere mihi uideor, quot elementariæ in eis positæ sunt literæ. Tamen nō contentus (ut erat ueræ resipiscentiæ typus & imago) huiusmodi suum notis detexisse peccatū, atq; subinde à uate audiuisse, Dominus quoq; transtulit peccatū tuū, non morieris: arrepto psalterio, hanc lachrymosam Deo cecinit odam: Miserere mei Deus secundum magnā misericordiam tuam. Parum dicit, sed multū præ se fert: magnā enim implorans misericordiam, magnū suum fuisse delictum innuit, magnamq; miseriā. Magnū, inquit, peccatū peccaui, idcirco tuā magnā, ô Deus, imploro misericordiā. Magnis sanè uulneribus hinc inde sanie defluentibus, magna peropus est cura & medela: quam quidem totam tua in bonitate ac misericordia sitam esse nō ambigo. Et hæc pro dictione, magna, exponenda sint dicta, quæ in Hebręorū codicibus nō inuenitur, sed id solùm, Miserere mei Deus secundum bonitatē tuam, & secundum amplitudinem miserationū tuarū dele trāsgressiones meas: quod noster interpres uertit,

Et secundum multitudinē miserationū tuarū dele iniquitatē meā.

Multitudinē hîc uocat Dauid diuinarum miserationū largitiones, propterea quod Deus multifariā sua uti solet misericordia erga uerè pœnitentes. Quemadmodum enim uariæ sunt diuinæ legis transgresiones, ita uariis utitur modis Deus ad nostram subleuādam miseriam. Clamat igitur misera anima: O Deus, cuius conspectū, quo etiam abditissima permeas, nō sum ueritus, cuiusq; offensionē tam parui duxi, pro nihiloq; habui, ut in profundam peccatorū uoraginē & barathrum me mea sponte coniecerim, quò me uertam? Peccaui, multumq; peccaui, atq; iterū peccans peccaui supra modū. Ad quē uerò pro tot meis amplis, nefandisq; peccatorū maculis abstergendis confugere debeo, nisi ad te, qui natura, contra hominū morem, misericors es & multus ad ignoscendum? Ego

C enim cùm totus perditus ſim, atq; à iuſtitiæ ſemitis prorſus extorris, id ſpei nihilominus tantillæ, meo in afflicto pectore nõ omnino extinctũ eſſe tuo munere ſentio: quo certè utcunq; animatus, tuam audeo etiamnum ego omniũ miſerrimus compellare miſericordiam, clamóq;, ac quanto poſſum eiulatu ingemino: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam, & ſecundũ multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.

Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.

Suam exaggerat uates hiſce repetitis eiuſdẽ ſignificationis uerbis, cauſam et dolorẽ. Etiã, inquit, atq; etiã laua me, meamq; abluẽs iniquitatẽ, quicquid à me peccatũ eſt, expũge. Mea eñ, fateor, & ſemel & bis atq; iterũ deleſti ſcelera, ego uerò omniũ ingratiſsimus cecidi iterũ. Quare tu, qui dixiſti, In quacũq; die ingemuerit peccator, omniũ iniquitatũ eius nõ recordabor, mearũ ne recorderis, quia ingemiſco, quia mei me peccati diſpudet, illachrymo, totamq; hãc nemoroſam ſuſpirijs & fletibus impleo ſolitudinẽ. Nec mihi certè meæq; ob cõmiſſa facinora miſeriæ quietẽ ullã, aut cõſolationẽ polliceri debeo, donec abs te audiã, remittunt̃ tibi peccata tua. Munda me igit̃, ô animarũ purificator, meiq; miſerere.

Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum meũ contra me eſt ſemper.

Ego enim qui hactenus cæcus fui, meiq; peccati notitiã aut nõ habui, aut me habere diſsimulaui, en ad cor reuerſus immenſam illius cognoſco, conſideróq; ſcelerũ turpitudinẽ, cuius uis & periculum, ob oculos perpetua, ueluti Alecto, ſcelerũ meorũ ultrix, meo ingenti uerſatur horrore. Adeſt, adeſt in anima cõtinua, quæ die noctuq; meam dilacerat cõſcientiam, tranſacti facinoris memoria, mortiſq;
D chirographum, ac certa, peracerbáq;, ni tu eximas, damnatio. Quòd ſi fortè mea hæc miſeria eò crudelior, quò diuturnior, uulgo eſt ignota, num te, ô ſecretorũ omnium cognitor, latêre potuit? Etenim

Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci.

Te uidente (heu ſcelus, ſi me ſpecto, inexpiabile) te uidente, inquam, peccare nõ ſum ueritus. In te, in te unum, tuis neglectis inſpirationibus, peccaui, & malum coram te feci. Te iudice, te ultore, te omnia ab excelſo tuæ maieſtatis ſolio inſpectante, collibrantéq;, ſceleri ſcelus addere non erubui. Quid agam? quem implorem? ad quem confugiam, niſi ad te, quem etſi ego impudentiſsimus omnium tam nequiter offendi, atq; irritaui, pium tamen eſſe, atq; ad parcendum facilem, benignéq; liberalem certò ſcio. Parce itaque, ut pollicitus es, miſerere, ac meam delens iniquitatem, amplius laua me ab iniuſtitia mea, & à peccato meo munda me,

Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & uincas cùm iudicaris.

Veniam certè, mi dñe, condonaturũ te uerè ſua ſcelera cognoſcenti, & ſeriò cõfitenti, iam à prima rerũ origine promiſiſti. En ego igitur qui peccaui, qui malum coram te feci, qui peccatũ meũ cognoſco, detego, deteſtor, atq; ex animo fateor, Illam, illam tuã ab æternis promiſſam ſeculis meo iure peto ueniã. Si quidẽ mea mihi prorſus condonaueris ſcelera, ut es pollicitus, miſericordiamq; mihi perfido præſtiteris, meritò æquiſsimus iudicaberis, in ſeruandiſq; promiſsis, ſuſq; deq; conſtantiſsimus, qui forſan ab impijs dirus, implacabilis, atq; ad ſeruanda promiſſa meis offenſus delictis, durus & difficilis iudicaris. Vt igitur tuã ad cõtumeliam improbi nequicq; id obganniant homines, miſerere mei, & tuã me in gratiam, meis mihi omnibus remiſsis peccatorũ debitis, admitte. Quantum porrò ad me attinet,

Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis cõcepit me mater mea.

Si meum

Si meũ quidem ortum, ortum autẽ? ſi meũ potius turpem, in peccatiſq; unà totum cum ſecundinis illis ſordidis matris meæ prouolutũ intueor, recordorq; conceptũ, mirũ nequaq; uideri poteſt, ſi à genuina carnis illecebra ſtimulatus, tractuſq; deliqui: uerùm cùm tuam cõtrà cõtemplor bonitatẽ, miſericordiamq; mihi immeritiſsimo toties præſtitam, uerſo animo, mihi uideor (prò ſcelus) in tam altum deſperationis mea culpa proruiſſe barathrum, ut reſipiſcentiæ iam ſpes extet nulla. Idcirco non iam mirum ſolummodo eſſe debet, ſi toties emundatus, iterum atq; iterum in idem reuolutus ſum lutum, ſed etiam mirum in modum admirandum, planeq; ſtupendum, atq; omnem omniũ quod ſuperet admirationem. Quis id credat, tenero adhuc, nondumq; animato in utero materno conceptui adhæreſcere peccatum? ſimulq; cum puero & creſcere, & enutriri? Heu ineuitabilẽ peccati ſordem. Ecce, ô miſericordiſsime, in iniquitatibus cõceptus ſum: num id diffiteor? Te, ut ſic dicam, antequam poſſem, aut uellem, occultiſsimo quodam reatus genere offendi: neq; id ſanè inficior. Quid? Nónne mea quoq; genitrix in ipſo conceptionis æſtu & calore, toro ſacro, cui cupiditas, quæ pœna eſt peccati, annexa eſt, abuſa, in te deliquit, peccatoq; obnoxia fuit? Num itaq; mundum de immundo conceptum ſemine, immundo ab utero exire abſq; peccati macula potuit? Verùm ô illa ſatis prima fuiſſet miſeria, neq; ego omniũ ingratiſsimus alia aliꝫs accumulaſſem delicta, in immenſumq; exaggeraſſem. Attamen ſint illa quidem immenſa, ſintq; adeò immania, ut ultrà progredi nequeant, num mihi propterea deſpõdendus erit animus? nunquid tuarũ omnino pollicitationũ mihi excidet memoria? minimè id quidem omniũ: nam

Ecce ueritatem dilexiſti, incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.

Edoctus nimirum abs te, qui mihi haud raro ſubterraneis tanquam cuniculis, rerum uulgo omnino incognitarũ ſcientiam, ſapientiamq; inſtillaſti, neſcire haudquaq; poſſum, te ueritatem diligere: hoc eſt, quæcunq; olim pollicitus es, teſtabili firmoq; ſeruaturum cõſilio ac decreto. Hoc ſanè poſito, quid ultrà uereor? quid, inquam, ad te pro exoranda uenia, quam ſemper promiſiſti, promittiſq; continuè, ab Amoræorũ caſtris transfugere dubito? Sed quoniam tua abſq; ope id tentare uelle, ſumma eſſet temeritas & ſcelus, tu, non alius,

Aſperges me domine hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.

Olim enim duobus oblatis paſſeribus pro ſacrificio purificandi à lepra, ut in Leuitico legimus, ex illis alter (hic Chriſtus erat) in uaſe occidebatᷣ fictili ſuper aquas uiuentes: alter uerò ſic uiuus, qui humanũ ſpiritum per Chriſti mortem ad uitã reſurrecturũ, ut inquit Radulphus monachus, portendebat, cum ligno cedrino, coccoq; & hyſſopo in ſanguine occiſi tingebatur, quoq; ille, qui affectus erat lepra, conſpergebatur. Hyſſopus porrò, herba nimirum humilis, odoriſq; non inſuauis, ac natura petroſis innaſcens locis, fides eſt, qua noſtra, ut inquit Petrus, purificantur corda. Heſychius uerò diffinit hyſſopum boni odoris, gratiam ſpiritus, cooperatricẽ emundationis noſtræ eſſe: utrunq; enim uatis intentioni ſeruit, qui, ut erat myſteriorum legis doctiſsimus, clamabat ſe minimè iam amplius hircorum aut taurorũ carnificina, ſed fide potius in Chriſti ſanguine & morte intincta expiari poſſe, mundariq; à peccati labe ac lepra. Si, inquit, tua gratia, ô Deus, ac fide, tanquam hyſſopi faſciculo in cruore Chriſti madefacto, ueluti conſummata, perfectaq; expiatione, reſperſeris me, meaſq; notas dilueris, mundus actutum efficiar, niueq; ipſa candidior euadam, modò tu meam hanc (quid à me poſſum?) diluas maculam. Scio, ſcio (inquam) purificationem omnem animarum in fide Ieſu Chriſti ſitam eſſe: qua ſanè impetrata,

C Auditui meo dabis gaudiũ & lætitiã, & exultabunt ossa humiliata.

Mirum quàm immensam animo concipiat lætitiam peccator, qui post longum in lachrymis mœrorem, post suspiria, post gemitus, singultusq́ à cordis penetralibus euulsos, audit tandem in spiritu cõsolationis uerba illa: Dimissa sunt tibi peccata tua, uade in pace. Hunc uersum clarius reddunt Hebræi: Fac me, inquiunt, audire gaudium & lætitiam, exhilara ossa quæ tu percussisti. Hebræi enim, quoniam optandi carent tempore futuro, Indicatiui uti solent, ut in hoc psalmo uidere est. Cæterùm nullo alio affectu, ac motu interiori tam prosternitur corpus, quàm cùm mœret animus, & tristis est. Spiritus, inquit, tristis exiccat ossa, nedum carnem mollem, ac minimo cuique morbo expositam. Quare illiusmodi efficaciæ mœror est ac tristitia, qua in sua deflenda peccata stringitur ex animo pœnitens, ut corpus planè totum pallore & macie tabidum, prorsusq́ informe reddat, ac usque ad ossa penetret, ipsaq́ concutiat & conturbet. Auditis postea uerbis uitæ, quibus ingemiscenti animæ, seseq́ absque ulla sui commiseratione in pœnitentiæ labore maceranti, à spiritu dicitur, Vade in pace, iam amplius noli peccare, omnia quàmprimum serena fiunt: exhilarescit anima, carniq́ suus obducitur uigor, atq́ ossa ipsa nuper à Deo, ob metum iudicij percussa, planeq́ pertrita, consolidantur, &, ut sic dicam, lætitia gestiunt. Quòd si quidem tam pulchrum corporis habitum ob condonatam nobis peccatorum ueniam nanciscimur, quid de interiori mentis pulchritudine dicendum? quid de ossibus animæ, quæ sunt illius uires, censendum? nullam certè in hoc mundo consolationem cum hac comparari posse iudico. Vnde non absq́ ratione hîc clamat uates: Auditui meo dabis, hoc est, facies me audire propter

D remissa mihi peccata gaudium & lætitiam, atq́ proinde ipsa per se inertia exultabunt ossa, ob pœnarũ metũ consternata. Verùm tu interim, quò facilius rem hanc iterum queam assequi,

Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Ne sis, inquit, acer nimium peccatorũ meorum inspector, sed potius auerte faciem tuam ab eis, illa nimirũ mihi neutiquã imputans, perindeq́ tegens, ac si nunquam extitissent: ea tu, qui potes, è debiti syngrapha expungens, illorum amplius non recorderis. Peccaui, nõ nego, iniquitatemq́ ego infelix, prorsusq́ exlex factus, meditatus sum in cubili meo: astiti uiæ non bonæ, malitiam subinde nõ odiui. Tu, quæ tuæ est perfectissima naturæ consuetudo, sic ista omnia in me ablue, ut ne illorum quidem odor supersit ullus. Ad hæc,

Cor mundum crea in me Deus.

Quàm uerùm illud est, quamq́ omnis consolationis plenum, quod ab aureo, sapientissimoq́ Christi ore sedentis olim in mõte, uniuersoq́ sancientis mortalium generi bene uiuendi legem, prolatũ fuit: Beati, inquit, mundo corde, quoniam ipsi Deũ uidebunt. Verũ quod castis plurimam auget consolationis uim animis, id merum Dei munus est. Ipse enim, ut hîc uides, cor mundum in nobis creat, indiesq́ magis innouat, ac nostris in uisceribus suum sanctum spiritũ inhærescere facit. Vult sanè diuina maiestas nos nostro minimè duci spiritu, sed suo. Elegantes quippe mores, aut actiones quoq́ honestas, addo & utiles in ciuium conuictu, atq́ in Ecclesia, in medium afferre, non multũ adeò difficile uidetur: sed cor habere mundum, pureq́ defæcatum, atq́ in cœlestibus contemplandis uegetum & exercitatum, iam id Dei est opus, illiusq́ effectio, ac, ut sic dicam, creatio. Sed quia id muneris, quoad in imperfecto hoc uitę statu uiuitur, perfectè haudquaquam haberi potest, studium tamen illud sedulum adipiscendi cordis munditiam, à Deo pro perfectione cõputari solet. Et ut breuiter, quæ sit cordis puritas intelligamus, in subsequentibus aperitur.

Et spiritum rectum innoua in uisceribus meis.

A Eſt itaq; ſpiritus ſanctus, qui & rectus, ſtabilis, principalis, munificusq́;, ut in
terpretatur Fel. appellatur, quiq; noſtræ omnis munditiæ & candoris effector
eſt & autor. Quocirca ad diuinam illam uiſionem, in qua animarũ tota conſiſtit
beatitudo, poſſe aliquando hebetum hunc noſtrũ peruenire intellectum abſq;
Dei ſpiritu, qui rectus eſt & ſanctus, impoſsibile omnino eſt: uerùm cùm omni
bus, qui ad huiuſmodi mentis puritatẽ toto anhelant conatu, obuius ſit & præ
ſto, cœleſtis orandus eſt pater, ut ſuo nobis conceſſo ſpiritu, cor, quod ſordidũ
ex ſe eſt, mũdum efficiat, & ſpiritũ rectum, qui nos ad iuſtitiæ ſemitas reducat,
noſtris in uiſceribus, cordisq́; penetralibus, unde omnis ebullit impuritas, inno
uare uelit. Nam nouo ſemper indiget auxilio uetuſta noſtra imbecillitas. In ui
ſceribus meis, uertunt Hebrei, in me. Putas hîc uatem minimũ exoptaſſe donũ?
maximũ id quidem omniũ eſt. Nam cor, om̃i abraſa impuritate & inquinamen
to, templum ſubitò fit Dei, uirtutumq́; omniũ domicilium, atq; altiſsimarũ con
templationũ uas capax. Quantũ certè nobis contendendum eſt, ne tam nobile
(ſordeſcant ut uis cætera) cœleſtis numinis ſacrarium, alicui aperiamus turpitu
dini & peccato. Proinde die noctuq́;, uel uſq; ad rauim, clamandum erit:

Ne proijcias me à facie tua, & ſpiritũ ſanctum tuũ ne auferas à me.

Ecce quomodo abſq; circumlocutione, quę ſit cordis mundities, rectusq́; ſpi
ritus, exponit. Spiritũ, inquit, ſanctum ne auferas à me: qui ſpiritus ſecundũ ua
rias ſuas operationes, cùm unus tamen atq; idem ſit, uarijs appellari nominibus
à propheta maximè conſueuit. Quid ſit porrò à facie Dei proijci, breuibus ape
rit Paraphraſtes: Ne deſtituas me, inquit, à ſolito fauore tuo. Nam certè quidẽ à
diuinæ manus fulcimento cor laſſum nõ cõtinenter ſuſtentatũ, ſua in turpitudi
ne, & fæce à terrenarũ nimirũ rerum amore cõtracta, perire neceſſe erit. Quod
B ſanè beatiſsima uatis anima perpendens, ſibiq; prudentiſsimè timens, ſic Deum
rogat: Ne proijcias me à facie tua: id eſt, ne me adeò obbruteſcere, obcęcariq́; ſi
nas, ô Deus, ut de tua prorſus gratia deſperem. Quòd uerò q̃ plurimis id merue
rim nominibus, à te ſcilicet abijci & cõtemni, omnes planè, ob meũ iam omnib.
palàm factũ delictũ, nõ ignorare poſſunt. Attamen de tuo inexhauſto gratiarũ
fonte confiſus, etſi ſordidus, infinitisq; peccatorũ maculis notatus, tuã clemen
tiſsimã etiamnũ audeo cõpellare miſericordiã, quantisq́; ualeo mei afflicti cor
dis uiribus, clamo, inculcoq́;: Ne proijcias me à facie tua, & ſpiritũ ſanctũ tuum
(ſine quo, quantuſquantus ſum, totus immunditijs effluo) ne auferas à me, neq;
mihi illum deneges, imò da, datumq́; conſerua: nã in illo omnẽ ineſſe ſanctitatẽ,
in me autem omnem turpitudinem & improbitatem, clarè uideo. Redde,

Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me.

Salutis tuæ, uertũt Hebræi. Dictionẽ item illam, Principali, uel libero, uel li
berali, uel principe quoq;, ut Paraphraſtes, reddunt. Sic ille: Reſtitue mihi gau
dium, quod de ſalute mihi per te præſtanda concepi, & ſpiritu illo principe (cui
ſcilicet cæteri ſubiecti ſunt ſpiritus) muni me. Alijs uerò, ſpontaneo, ſeu libero,
aut liberali, ut diximus, interpretari aptius uiſum eſt: & eſt ſenſus, Fac domine,
ut concepta de tua miſericordia fiducia, de cõdonatis mihi peccatis, quæ eſt per
Chriſtum ſalus, læter, gaudeamq́; tuo in ſpiritu, non in meo, meisq; uiribus,
quas tandem, in peccato deprehenſus, luce clarius nihil eas eſſe intueor. Iam de
mum perſenſi miſer, quàm turpi ſeruitutis conditione mea obſtricta fuerit ani
ma. Verùm tu nunc ſpiritu libero, non coacto, non humano, non ſeruili, nõ ſu
perſtitioſo, non timido, confirma me, & recrea. Quo ſanè impetrato, quid boni
non audebo? Et ut cætera, quæ tui ſpiritus calore, uel ab ipſo duriſsimo impro
borum pectore tanquam ſcintillæ è flamma erumpere deberent, modò non di
cam, ego certè

Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur.

C O gratam sanctæ animæ sponsionem. Verus enim pœnitens, cuiq; à spiritu,
longos post fletus, se factum esse Dei filium per gratiam redditur testimonium,
atq; omnia propterea remissa illi esse peccata, tanto afficitur charitatis ardore &
incendio, ut illud ipsum spiritus donũ, quo operante se mundum effectum con
spicit, in alios effundi peccatores, ut & ipsi resipiscant ad uitam, mirabiliter expe
tat. Docebo, inquit, prauos uias tuas, quibus sanè ad te itur. Dicam, inculcaboq;
ad aliorum eruditionem, quanta fecisti tu Deus animę meæ; at contrà, quàm im
mensus, quàm turpis, quàm periculosus meus fuerit lapsus: contrà uerò, quan-
tum suauitatis, lętitiæq; mihi attulerit spiritus ille tuus princeps ac liberalis, præ
dicabo. Mirum ni meo exemplo & doctrina, impij ad te conuertantur; hi dico,
qui à te iandudum auersi, ambulant uias non bonas. At uerò tu prius

Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ, & exultabit lin
gua mea iustitiam tuam.

Nonnullis latinior uisa est uersio, si, exaltabit, uerteris; id curent grammati-
ci, nos interim aliud. Videtur hîc mihi uates uelle dicere, neminẽ ad informan-
dam aliorum uitam, in his maximè rebus quæ ad animarũ rectionem attinent,
debere ascisci & promoueri, pręter illum cui spiritus sanctus unà cum anteactæ
uitæ purgatione datus sit: hoc est, cuius appetentiæ, motusq; animi, adeò per
spiritus sancti præsentiam sedati sint, ut aliorum scelerum meritò dici posit &
monitor & censor. Alioqui sordidus annulus sordidum, ut aiunt, digitum. Qua
fronte, oro, rudis adhuc in schola Domini adolescens, aut in carnis lasciuia & lu
xu altus, indoctusq; & cui mille etiamnum insunt effrenatæ mentis perturbatio
nes atq; ægritudines, moderandarum animarũ, quæ ad perfectissimũ uitæ sta-
tum conditæ sunt, difficillimam illam, uiris tantũmodo integerrimis debitam,
D prouinciam sibi sumere, uindicare, atq; impudenter nonnunq; præripere aude-
bit? Audent tamen nonnulli, audent indocti, audent omniũ ineptissimi, bardi,
attoniti, stipites, & qui à montibus incultis, aprorum more, descendentes olent
haram, quiq; affectu tandem potius belluino pertrahuntur, quàm Dei spiritu.
O miserrimã animarũ conditionẽ, quibus huiuscemodi cõtingunt superiores.
Vide igitur, ô cuius mens adhuc obscura est, & humi pressa, cuiusq; animus ar-
rogans est, ac freni impatiens, quid tantus rex sibi antea cœlitus dari petiuerit,
quàm ad alienã instituendam uitam sese exponeret. Petierat enim sua prius ab-
lui peccata, cor item candidum sibi & mundum, unà cum spiritu recto & libero
donari innouariq;, ut ita totus spiritualis effectus, illud tandem Deo de se polli-
ceri auderet: Docebo, inquit, iniquos uias tuas, & impij ad te, non ad me, qui ni-
hil sum sine te, conuertentur, meoq; exemplo tuum ad cultum certatim accur-
rent. Interim uerò quòd me ad id idoneum tuo afflatus spiritu sentiam, libera
me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ. Sanguis in scripturis haud rarò
pro turpi carnis operatione, naturæq; mortalis corruptela accipi solet: sanguis
rursum peccatũ est, summumq; scelus, atq; immane aliquod flagitium: unde il-
lud est, Sanguis sanguinem tetigit. Sanguines uerò in plurali, pro concupiscen
tiæ peccato ac lue, sumi cernimus. Quare Ioannes illos qui ex Deo nati sunt, ab
illis qui è carnis cõcupiscentia, feruoreq; libidinis, secernere uolens, sic ait: Qui
non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex
Deo nati sunt. Quocirca uates in superioribus cõquestus est dicens: Ecce enim
in iniquitatibus conceptus sum. Etenim qui nondum prima illa infelici carnis
natiuitate extincta, in qua Adæ, iræ nimirum filij nascimur, per gratiam non re-
nascitur, totus sanè caro est, nempe carnis concupiscentijs obnoxius, in pecca-
tis ueluti sus in cœno uolutatur. Alia igitur quærenda est natiuitas, quæ fit per
Christũ ex Deo, qui nouæ huius natiuitatis effector est per Iesu Christi fidem,
qua operãte, è corruptibili carnis ortu ad immortalem renascimur, efficimurq;
filij

A filij Dei uiuentis: quam quidem nemini unquā contigisse uidimus, nisi illi qui
ab innatis illis, atq;, ut sic dicam, insitiuis concupiscentiarū flammis abhorrens,
è carne in spiritum transire satagit, & nisu omni cōtendit. Verùm cùm id à Deo
expetendum esse censeret, cōpertumq; haberet Dauid ab illo, qui ubertim sua
elargitur dona, tam rarum sibi concedi munus ac beneficiū, maxima animi an-
xietate, quam geminatio illa, Deus Deus, satis apertè demonstrat, & petit, &
quanto ualet mentis ardore instat, uociferaturq;: Libera me de sanguinibus, ô
Deus, Deus, inquam, salutis meæ. Victus enim ab effrenatis concupiscentiarū
motibus, in nefandum illud, fœdissimo omniū exemplo, impegi adulteriū: neq;
id satis, sanguinem sanguini insuper accumulaui. Nam uiro innocuo à me sce-
leratissimo omniū interempto, quò mea ulterius progredi potuit iniquitas? Ex-
cessit, fateor, id scelus scelerum omniū cumulum & summam. Mé ne (heu faci-
nus indignum) alienam constuprasse uxorem? Mé ne uiri innocentissimi, atq;
adeò, quò meum obtegerem peccatū, seu potius, quò liberius meū sedare pos-
sem incendium, nō paruę meorū ciuium multitudinis effudisse sanguinem? Ve
rùm ad me per te reuersus, ô Deus, tuam ad misericordiā confugio: nam si cer-
tè me meis à sanguinibus liberaueris, nō ero ingratus, sed passim omnibus exal
tabit lingua mea iustitiam tuam: hoc est, immensam tuā, quæ mea immensa dele
uerit peccata, in spiritu exultans laudabo bonitatē, qua nimirum impium gratis
iustificas per fidem. Et ut sanè id quidem aptius, sanctiusq; à me queat perfici,

Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.

Vide quomodo Dauid in omnibus fermè psalmis rem, utpote religioni no-
stræ ad sciendum necessariam, eandem dicat, & replicet: nempe actiones illas o-
mnes, quæ à uirtute proficiscuntur, à Deo esse. Mirum, si putes te absque Dei
B ope diuinas posse ritè laudes celebrare: ipse enim est qui spirituales illos in men
te hominis format conceptus, & desideria laudandi Deum, quæ tamen, nisi no-
ua denuò gratia uim linguæ suppeditet annunciandi quæ à corde hausit, in ani-
ma interiore suo illo æstu contenta remanent. Idcirco Dauid desideriorum il-
liusmodi excessum in se sentiens, atque, ut sic loquar, irritamentum, illud in
primis exoptasse uisus est, ut ad exuscitandum in alijs laudandi Deum ardo-
rem, alio illo spiritus munere donaretur, quò ea quæ de Deo in intimis animæ
recessibus conceperat, ore proloqui posset. Nihil non quidem rerum earum,
quibus diuinum extolli potest nomen, os à Domino reseratum, eloqui idoneū
est. Aperi, inquit Deus ad Esdram, os tuum, & bibe quo te potauero. Cui ille:
Apertum est os meum, & non est clausum amplius. Ad celebrandas itaque di-
uinas laudes & scitè & castè, cor prius, linguam postea atque os à Deo moueri
oportet. Cuius sanè muneris per Christum nobis erogandi typus fuit præcur-
soris pater, qui iussu Dei mutam prius relaxans linguam, in illud mirabile pro-
rupit canticum: Benedictus dominus Deus Israël. En laus illa, de qua nunc lo-
quitur uates, ab ore cœlitus reserato decurrens: Os, inquit, meum annunciabit
laudem tuam, si tu mea prius tetigeris labia, aperuerisq;, ac calculo emunda-
ueris ignito.

Quoniam si uoluisses, sacrificium dedissem: utiq; holocaustis non delectaberis. Sacrificiū Deo, spiritus contribulatus, cor cōtritum & humiliatum Deus non despicies.

Ex Hebræorum interpretibus nonnulli hunc sic reddunt uersum: Quoniā si amares uictimā, redderem: sed holocausta nō oblectant te. quare is erit sensus, ut elegantissimè à Paraphraste exprimitur: Externis, inquit, sacrificijs, etiam si plura offerre coner, non placaberis: neque hostia quæ altari imponitur, delectaberis: sed sacrificia (sic alium huic assuit uersum) quibus placatur Deus, ea sunt, animus pœnitentia fractus, & cor dolore concussum & uulneratum.

C Hæc à quocunq; offerentur tibi, ô Deus, despicere nunquã poteris. Vide quo-
modo infiniti illi sacrificiorũ acerui, in unum corculum, & illud quidem fractũ
& contusum, per Christum desiere. Dici facile nõ posset, quàm iucundè diuina
intueatur maiestas cor, animæ scilicet receptaculum, quod sese duriter in pœni
tentię labore macerans, suamq; duritiam ob longum in peccandi consuetudine
morẽ acquisitã lachrymis emolliens, cõtundensq; in mortariolo diuini amoris,
& id sanè sapientię pistillo, frequentiq; amaritudinis cõtusione, ex se toto, quan
tulumcunq; est, suauissimũ conficit unguentũ, quod demũ in candida fidei py-
xide repositũ, conditumq; fragrantissimo orationũ puluere, diuino cõsecrat nu
mini: fieri quippe nõ potest, ut cor huiusmodi cõmotione affectum, à Deo despi
ciatur. Quid aliud censes pręsagijsse unguentũ illud, quod mulier peccatrix, fra
cto alabastro, effudit super caput Iesu? Huc certè omnia Iudæorũ sacrificia liba
tionesq;, ac quibus potissimũ religionis fidem testabantur, spectabant holocau
sta, thuraq;, & perpetuæ ad aras templi fumigationes. Vnde illud in primis, uel
tum quidem illis in umbrosis ritibus & ceremonijs, à populo suo requisiuit
Deus, cor uidelicet contritum & humiliatum. Neque unquam tam uetusta fuit
ætas, in qua recondito quodam modo atq; afflatu, mortalium diuinum illud ani
mis non instillauerit oraculum Deus: Fili, præbe mihi cor tuum. Vide igitur
quid hîc uates præsenserit. Si uoluisses, inquit, sacrificium tibi more patrum of-
ferri, haud multũ quidem mihi difficile fuisset, uel hircum, uel taurum, uel quæ-
uis alia iugulasse animantia: uerùm tu nõ solùm uulgaria illa, cunctisq; obuia, &
minimæ æstimationis sacrificia nõ appetis, sed etiã nec holocaustũ sacrificiorũ
omnium maximũ & nobilissimũ requiris. Quid igitur à nobis, quod tibi gratũ
futurum sit, offerri potest? Iam illud quid sit uideo; uideo enim quòd afflicti cor
dis, amariq; spiritus, quo noster in nobis uetus conterit̃ Adam, nouusq; per gra
D tiam effigiatur, non despicis holocaustum. Sed interim quòd meũ atteritur cor,
tuasq; ad aras mactatur,

Benigne fac in bona uoluntate tua Sion, ut ædificentur muri Hie-
rusalem.

Eleganter id quidem à nostro interprete est uersum: nam benignè facere, est
aliquem beneficijs demereri. Benignitas uerò, ipsa est munificentia & liberali-
tas. Optauit hîc igitur uates, Sion seu Hierusalem non tantũ mœnia erigi & pa
rietes, quantũ illa omnia quæ ad perfectum Dei cultum, ut ipse iam instituerat,
necessaria uidebantur. Et ut quidem nihil non præstò fuisset, deerat tamen tem
plum, quod tanto semper studio per se construi posse & concupiuerat, & sæpeà
Deo impetrare contenderat. Verùm aliud tunc ædificiũ, murosq; alios, atq; aliã
Hierusalem ac Sion spectasse tantũ uatem arbitror, ecclesiam nimirũ per Chri-
stum exædificandam: in cuius meditullio excelsa fidei turris construenda erat,
muriq; circumponendi in gyro, quæ sunt angelorũ excubiæ, doctorumq; labo-
res, ac munimẽta, ut inquit Augustinus, immortalitatis. Ad hæc torcular in pri
mis, quod solus calcauit Christus, in ipsa urbis platea collocandum erat, nempe
ministeriũ uerbi Dei, sanctissimo Christi intingendum cruore, premendumq;
à domino, ut inquit Hieremias, uirgini filiæ Iudæ. Ait igitur: Subtracto, ô domi
ne, tuo ab hisce nostris iam cõsenescentibus ceremoniarũ libaminumq; ritibus
& sacrificijs intuitu, benefac Sion illi cœlestium uerè rerum speculatrici, & id
quidem pro tua bona uoluntate, gratuitoq; tuæ bonitatis munere, quò tuæ tan-
dem Ecclesiæ, quæ uera est Hierusalẽ, nostra uerò hæc umbratilis, splendor ille
insignis murorũ, utiq; uirtutũ, piarũq; animarũ, atq; altissimarũ contemplatio-
num & excessuũ, appareat. O si me ætas illa in humanis adhuc agentẽ inueniret;

Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta, tunc
imponent super altare tuum uitulos.

A Tunc ſanè (hem rerum uiciſsitudines) tunc, dico, ſimulatq; uenturæ illi Sion, tua ſanctiſsima præſentia, ô Deus, quæ eſt bona patris uoluntas, bene feceris, muroſq́; illi incorruptos æternoſq́; circumieceris, atq; illius ciues, recti, principalis, liberi, ſanctiq́; ſpiritus priuilegio, autoritateq́; prærogatiua munieris, acceptabis ſacrificium, non amplius uitulorũ, boumq́; aut altilium, ſed iuſtitiæ, ſed fidei, ſed puritatis, ſed amoris. Tunc, inquam, amari cordis contritiq;, humiliati ac uſquequaq; in pœnitentiæ dolore confracti, gratæ tibi erũt oblationes & holocauſta, accenſa nimirum, abſumptaq́; à cœleſti diuini ardoris conflagratione, atq; ſuper aras deſideriorũ, diuinarumq́; purgationũ oblata: tunc demũ, imponent ſuper altare tuũ uitulos, non illos quidem petulantes & laſciuos, ſed labiorum noſtrorum tuas concinentiũ laudes, concelebrantiumq́; tuam bonam erga omnes generatim uoluntatem, cui tamen interim & ſemper omnis debetur honor in ſecula ſeculorum. Amen.

PSAL. LII. Vincenti. Eruditiuũ Dauid, cùm ueniret Doëg Idumæus, & indicauit Sauli, uenit Dauid ad domum Achimelech.

Vid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?

Hiſtoria hæc, quomodo ſcilicet Doëg inter Saulis nõ modo paſtores, uerumetiã aſſentatores primus, Dauidem ad Achimelech ſacerdotem profugiſſe, ab eoq; panes ac gladiũ accepiſſe, regi nimirũ crudeli, crudelior nunciauit miniſter, & quomodo ſacerdotes omnes unà cum Achimelech ipſius regis iuſſu (ſcelus inauditũ) obtruncauit, in primo Regum libro copioſe habetur. Ea igitur indigna in ſacerdotes domini animaduerſione cõmotus Da-
B uid, hanc mirè ardentem in Doëg ipſum, aſſentatorũ ſimul & delatorũ typum, compoſuit odam. Neſcio enim an ulla alia poſsit eſſe pernicioſior lues in aulis principum & prælatorum, & quæ magis illorum inficiat animos, quàm cùm libenter adulatores delatoreſq́; & audiunt, & admittunt. Quot ciues, quot ſacerdotes, qui innocentiæ ſanctimoniæq́; ſtudentes, toti in diuina occupati ſunt religione, à delatorũ palponumq́; malitia circumuenti, aut occiduntur, aut ſolum uertere coacti, ab alto iam conceptæ probitatis propoſito penè auertuntur? Verùm non tantũ Doëg, ſceleratum uidelicet adulatorẽ, quantũ Saulis leuitatem, in cauſa eſſe, quòd integerrimi plerunq; ciues male audiant, peiuſq́; tractentur, ſemper exiſtimaui. Vnde cum uate iſto ſanctiſsimo, imò potius cum Dei filio, qui ex his quæ in terris paſſus eſt, cùm ab omnibus fermè Iudæis, tum à diſcipulo illo, qui utriuſq; partis munus in magiſtri perniciem egregiè exequutus eſt, miſeris ſubuenire didicit, in delatorem aſſentatoremq́; inuehi atq; excandeſcere mihi fas ſit. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Copioſior is eſt Hebræis uerſus, quare ſic diuus uertit Hieronymus: Quid gloriaris in malitia potens, miſericordia domini tota die. Idem Felix, cuius ſenſus ſic redditur à Paraphraſte: Quid gloriaris, & multa poſſe te putas per malitiam? An ignoras ſua clementia omnipotentẽ Deũ adeſſe bonis omni tempore? Id cõnaturale fermè eſt omnibus ex malitia peccantibus, ſed his potiſsimũ qui è turpi aſſentandi, falſóue deferendi more, in innocuorũ uitã ac nomẽ diutius debacchati, uictores tandem euaſerũt, ut de cõmiſſo ſcelere gloriã uulgò aucupent. Eia, inquiũt, eiectus eſt noſtra ille opera, uictus eſt, occiſus eſt. Quis iam nobis, noſtriſq́; rebus aut dñio officere amplius poterit? Vicimus ſanè, hem q̃ facile: quicquid em̃ contra illũ moliti ſumus, noſter, tanq̃ ſtolidus thynnus eſcã, aut fatuus polypus, abliguriuit princeps. Quid uultis mihi dare, inquit Iudas, & ego eum uobis tradam? Putás ne Iudæorũ principes tam execrandũ facinus exhorruiſſe? Et ſpopõderũt illi, inquit, triginta argenteos. Quid noſtrã iam deprecamur ſortẽ, ô innocẽtiſsime Ieſu, poſtq̃ tu omniũ cãdidiſſimus, falſi hominis & impudẽtiſſimi abſq; frõte

C delatoris audaciæ, inuidentiæq; scribarum & Pharisæorũ obnoxius esse uolui-
sti? Te enim per os illud nefandum tam male habito, traducto, uendito, mortiq;
adiudicato, egó ne me uel letaliter uulneratũ querar? Non cõmittam sanè dein-
ceps, ut quis tam iniustas ex me audiat querelas. Nam misericordia Domini nõ
cras tantummodo aut perendie, sed tota die: ea quippe mea suffulta imbecillita-
te, non timebo, quid faciat mihi homo, quid'ue turpissimus machinetur palpo,
aut impudens delator. Non te pudet homo uanissime? nam, ut multi iam præcla
rissimi experti sunt uiri,

Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua:

Neq; id satis uisum est,

Sicut nouacula acuta fecisti dolum.

Iniustitiam, prauitates, seu corruptelas, seu etiam confractiones, uertit Felix,
sermonem pestilentem Campensis, qui sic reddit: Sermonem pestilentem sup
peditat sceleratus animus linguæ tuæ, quæ simillima est nouaculæ acutæ (culter
rasorius is est) cùm ad resecandam barbam adhibita aberrat, & iugulum petit.
Atqui uide, quàm aptè illiusmodi uocum congeries delatori, dolosoq; assentato
ri conueniat. Etenim concepta semel in fraudulento eius animo iniquitate, ha-
bitaq; subinde amaritudinem illam è pectore eijciendi occasione, pestiferas tan
dem illas iandiu præmeditatas (ita uerbum, cogitauit, in hoc loco significat) ex
malitiaq; compositas corruptelas, ac proborum latè nomen & famam deuastan
tes confractiones, effutit lingua: quæ sanè acutæ æquiparatur nouaculæ, cuius
ea est naturaliter uis, ut anteaquam aduertas, aut sentias, infigat uulnus, & id
quidem, ob illius collimatam diligenter aciem, grauissimum. Quæ igitur cun-
que, ô impure ueterator, animo moliris, atque ore profers, ex spiritus testimo-
D nio iniqua sunt, malitioseq; excogitata, & mortifera. Quid amplius tam nefa-
riæ tuæ consuetudini posset addi? Ecce integer, perfecteq; insignis tuæ peruer-
sitatis cumulus:

Dilexisti malitiam super benignitatem, iniquitatem magis, quàm
loqui æquitatem.

Hîc Selha interponitur, nec id quidem absq; ratione: nam illud summã om-
nem iniquitatũ excedit, cũ quis ita improbus est, atq; ultrò profligatus, ut tam-
etsi nihil inde emolumenti omnino nancisci speret, mauult tamen alijs noce-
re, quàm benefacere: mentiri insuper, quàm id quod uerum est eloqui: adeò ma
le infectus animus sordidior indies fit, atque impurior. Quod sanè ex sequenti
magis exprimitur uersu.

Dilexisti omnia uerba præcipitationis lingua dolosa.

Apostrophe est ad linguam. O lingua, inquit, dolosa, lingua fraudis, lingua
ad ipsos inflammandos orta aquarum fontes, lingua in omne scelus præcipi-
tans, ac quicquid nacta fueris probitatis atq; innocentiæ perurens, uorans, de-
glutiens, consumens, ad tantám ne maledicendi, impiéue deferendi rabiem de-
uenire potuisti, ut nõ solùm fraudulenta ex more uomites, uerumetiam illa (ma
lùm) impudentissimè diligas, in ipsisq; oblecteris? Quantum cauendum est, ne
in peccatis consenescentes tenax adeò inhæreat animo habitus, cui comes est
delectatio, ut etiam cùm nulla inde expectetur utilitas, peccare tamen potius eli
gamus, quàm ea quæ recta sunt, atque homine digna, agere. Brutorum certè id
moris est, aut potius dæmonum, non hominis, non animæ illius, pro qua sanan
da uiuificandaq; mortuus est autor uitæ: qui licet (ne te id nescire causeris, ô qui
super grauissimum talentum plumbi simul cum iniquitate ociaris, gloriarisq;
cùm male feceris) qui licet, inquam, summè misericors sit ac pius, scelera tamen
ultronea non sinit inulta.

Propterea Deus deſtruet te in finẽ, euellet te, & emigrare te faciet de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra uiuentium.

Horrendis hiſce translationũ uocibus, doloſum illum Doëg, hoc eſt, perfidũ delatorem atq; aſſentatorẽ, omni ſimul cum poſteritate, iuſta Dei mulcta, breui exterminatũ iri, exprimere intendit: quare aptè admodum hîc additur diapſalma. Putás ne duros animos, huiuſmodi terrificis ſpiritus minis admonitos, poſſe aliquando miteſcere & emolliri? Heu perditos aſſentatorũ mores; heu infelicem delatorũ exitum. Propterea, inquit, id eſt, quia dilexiſti malitiã ſuper benignitatẽ, quia dilexiſti omnia uerba præcipitationis, lucemq; auerſatus amaſti tenebras, Deus ęquiſsimus arbiter deſtruet te in finẽ: hoc eſt, te funditus euertet, extirpabitq; radicitus in æternũ: quid? radicem ipſam tuam, nempe poſteritatẽ, unà tecũ cum fortunis è uita hac abradet, diruet, emolietur. Tabernaculum hîc uocat corpus iſtuc tetrũ, quo etiam utitur anima tanq; malleo, ut inquit Cyprianus, ad fabricanda ſibi uitiorũ ſimulacra. Quòd ſi pijs magis arridet animis, pro terra uiuentiũ (quæ ſit terra uiuentiũ in ſcripturis, aliàs diximus) beatitudinẽ intelligi debere animarũ, nõ cõtradico, imò cum illis in iſtiuſmodi ualde oblector interdum meditationibus, quæ nõ tantũ intellectui nouã addunt rerũ cognitionem, quantũ quæ amorẽ, ac tenerũ illum mentis affectum, quam deuotionẽ appellant, noſtræ uoluntati. Quare dicendum erit, utriuſq; mortis, corporeæ ſcilicet, atq; illius qua Deo moritur anima, mentionẽ hîc fieri: utrunq; enim mortis genus acerbiſsimũ ſolet eſſe improbis, ſed illud quo ab æterna excludunt̃ uita, acerbius. O dementiã noſtrã, ô inexcuſabilem mortaliũ ignorantiã. Dum enim uir probus ab improbo ex ſe iam profligato, impunè prælicenterq; affligitur, &
B malehabet̃, id plerunq; accidit, ut probus à probitate, perſecutionũ immanitate exterrefactus deſciſcat, improbus uerò improbior quotidie euadat: atq; ita ambo, totum uidelicet in has duas diuiſum partes humanũ genus, uno facto ueluti omniũ globo & uolumine, in ęternũ feratur exitium. Proinde feliciſsimũ illum eſſe arbitror, qui in tanta uiuendi difficultate & controuerſia, ſe purum ſeruat: hoc eſt, qui ſtabilis in fide Ieſu Chriſti, quicquid ſors afferat, perſeuerat. Durum id ſaneq; uidetur: uerũ in eo qui nos confortat, quid non audendum? Poterit'ne mundus, q̃uis atrociter irrugiat, turbasq; immiſceat, ab ea uita, quæ abſcondita eſt in Deo, nobisq; ſeruata per Chriſtum, ſynceras deturbare animas? Neutiquã quidem: nam immunitatẽ huiuſmodi raram, ac planè mundo inſolitam, ſuis cõciliat ſpiritus, qui potentiſsimus omniũ eſt, nõ homo natura fallax & infirmus, inconſtansq; in omnibus uijs ſuis. Selha hîc additur.

Videbunt iuſti, & timebunt, & ſuper eum ridebũt, & dicent: Ecce homo, qui non poſuit Deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum, & præualuit in uanitate ſua.

En quomodo uaſa iræ, &, ut appellat ea Paulus, contumelię, in cõmodum & ſalutẽ cedũt uaſis miſericordiæ & electionis. Perſpecto eñ nefarij hominis interitu, diuinaq; in eum animaduerſione conſiderata, timẽt ſancti, pauidiq;, quid de ſe futurũ ſit, præſtolant̃. Timẽt, inquam, ne & ſibi à iuſtitiæ itinere, quod per ſe admodũ cõfragoſum eſt & ſalebroſum, aberrare cõtingat. Ea enim carnis natura eſt, quæ uel optimis ipſis animis timorem inijcere debeat. Dum ſanè nox eſt, & ad lucernæ lumen ambulamus, quis ſe tutũ omnino arbitratur? Videbũt igitur iuſti improborũ exitũ, & timebũt, ſeu uenerabunt̃, ut uertit Fel. Deũ. alius uerò, ſtupebũt, & ſuper eo cum riſu dicent, en gigantẽ, qui nõ fecit Deũ robur ſuũ, ſed in multitudine opũ ſuarũ ſpem poſuit, ac ſceleri fidit. Præualuit uerbũ, Hebræis eſt, corroboratus eſt. quare ſic Fel. Corroboratus eſt in prauitate ſua. Cuius hemiſtichij ſenſum ſic reddit Paraphraſtes: Et ſceleribus potentiam affe

C ctauit. Porrò risus, consensio quædam est è corde optimè sibi conscio manans, qua uir sanctus diuina approbat iudicia, in illisq́ considerandis incredibilem in modũ delectatur, gaudetq́, ac uanos, breuiq́ desituros scelerati hominis conatus ridens, nõ absq́ animi stupore clamat: En uir ille, qui modò omniũ tumidissimus, nempe in fortunæ gremio lasciuiens, exultantiusq́ sese efferẽs, spem omnẽ suam in rebus fortunę collocauerat: en, inquam, quomodo mutata sorte factus est omniũ miserrimus, atq́ eo quidẽ infelicior, quòd illis quibus paulò antè maximo cum fastu imperare consueuerat, derisioni factus est, ac fabulæ.

Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei in æternum, & in seculum seculi.

Ille, inquit, sperauit in multitudine diuitiarũ suarũ, quæ natura fragiles sunt, & uitreæ: ego autẽ in misericordia Dei, quæ æterna est ac firma. Emphatica hæc est antithesis, qua instabili improborũ fortunæ proborũ fides opponitur. Vide cui arbori se similem faciat Dauid, hoc est, uerus pœnitens, atq́ propterea Deo amabilis, & decorus. Oliua uiridis, uertit Fel. Alius uerò, frondosa: utrũq́ enim perpetuam olearũ elegantiã præ se fert, quibus aut rarò, aut nunq́ decidunt folia, nisi prius appareant noua. Aiunt quidem naturaliũ rerũ indagatores, oleam alternare fructus leui arundinis ictu, sine ramorũ læsione decussis germinibus. Et ut melius similitudinis uim exprimat, addit, in domo Dei: hoc est, ad instar oleæ semper uirentis, baccisq́ onustæ, utpote in opimo Dei solo consitæ, in Dei speraui misericordia in æternum, infelicissimo nimirũ edoctus impiorũ exitu, quos sanè interim admonitos esse uelim, nihil in rebus cõditis instabile adeò esse & caducũ, quantũ est diuitiarũ luxus, addo, & principum fauor, eorũ maximè qui faciles præbent aures assentatoribus, & illis quidem quibus turpissimus est mos, de innoxijs, quicquid libuerit, deferre. Hi enim nõ tam delatorũ quàm
D obtrectatorũ nomen meritò sibi arrogant: nomen, inquam, è libro uitæ expunctum, proindeq́ in tetris æternorũ incendiorũ tabulis cõscriptum. Quòd uerò candida, illæsaq́, ac bonarũ actionũ ferax, in suo perstet candore atq́ ubertate, tanq́ felix olea, probi uiri uita, in tanta zizaniorũ, tristiumq́ plantarũ luxurie ac fruticũ posita, id totũ à diuina proficiscit̃ misericordia: cuius ea uirtus est, per quam talis, tamq́ immensus nostræ additur spei stimulus, ut in ipsis etiam penitus cõclamatis rebus, in tua, ô Deus, sperare audeamus benignitate. Quare tuo ego huiuscemodi raro, & non omnibus cognito ditatus munere,

Confitebor tibi in seculum, quia fecisti. Et expectabo nomẽ tuũ, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

Te igitur laudabo, tibiq́ perpetuò, qui in impios id fecisti iudiciũ, in meq́ misericordiam, gratias agam. Tu, tu, non alia extrinsecus res aut actio, fecisti, quæ stupendo, atq́ adeò grauissimo & æquissimo facta sunt consilio. Tu, inquam, fecisti, ut ego tanta in persecutionũ atrocitate tua in misericordia sperarem: idcirco, quæcunq́ obueniant, tuũ sanctum nomen, te scilicet, tuamq́ opem fidenter expectabo, nõ cadamq́ à fiducia illa, quam tu in me, tanq́ in uirenti olea surculum, inseuisti. Licet enim nõ tam celeriter, ut mea forsan præpropera efflagitabit imbecillitas, succurrere decreueris, expectabo tamẽ immobilis, illud procerto habens, quoniã nomen sanctum tuũ bonũ est in cõspectu sanctorũ tuorũ: id est, omnibus qui in te confidunt, à teq́ qui sanctus sanctorũ appellaris, sanctificati sunt, ad subueniendũ, beneq́ faciendum præstò est, atq́ expositum. Nõnne igitur bonum? quid bonũ dico? nonne optimũ, nos tuum cum patientia expectare nomen, unde tuam haurire possimus misericordiam? Non ab re quidem eximius ille tuus clamat uates, Qui crediderit, non festinet, uerùm expectet dñm, qui, ut idem ait, non abscondit faciem suam à Iacob, cui interim grata persoluat laus honosq́ in secula seculorum. Amen.

PSAL. LIII. Ad hæreditatem. Eruditiuum Dauid.

Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.

Opinantur quidam hunc psalmũ, eruditionẽ seu reuelationẽ calamitatis illius insignis extitisse, qua affecti sunt Iudæi à Grecis sub Antiocho illustri, cui psalmi principiũ, utpote homini superbissimo & impio, conuenire arbitrantur. Alij rursus de Iudæorum populo, Christi interfectore, psalmum scriptum autumant. Alij item in tituli litera nõ cõueniunt: nam dictionẽ, hęreditatẽ, nõnulli congregationẽ, quidam uerò, ut diuus est Hieronymus, chorum interpretant̃: & quidam etiam, ut se ab huiusmodi explicẽt difficultatibus, instrumenti musici nomen fuisse asserũt. Verũ Chaldaica aliquibus uerior uisa est translatio, quæ sic habet: Ad laudandum super ultionẽ impiorũ, qui perturbant hæreditatẽ dñi, intellectus, bonũ per manũ Dauid. Quocirca diui Hieronymi interpretationẽ huc optimè quadrare iudico: & est perinde ac si dicat, ad laudandũ, siue ad chorũ, aut choream, ut sibi uelle græca uidetur lectio, ducendam, ob uenturũ impiorum exitium, quod in psalmo hoc prædicitur, eruditio. Vtcunq; enim uarient interpretes, exploratissimũ illud est, idem cum quartodecimo psalmo esse argumentũ, eandemq; penè literam. Quare quæ in illo desunt, cæteris prætermissis, hîc enarrabimus.

Quoniam Deus dissipauit ossa eorum, qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos.

Aequissimũ hîc inter cetera narrat̃ iudiciũ in improbos, qui cùm trepident timore, ut inquit uates, ubi nõ est timendũ: dum, inquam, hominũ iudiciũ pluris faciunt q; Dei, in utrunq;, uelint nolint, prolabunt̃. Nam à diuina percussi manu,
B desperati ab hac uita, amissa quoq; hominũ gratia & fauore, decedunt. nec id quidem mirum: nam suapte se sponte à suauissimo Dei conspectu subtrahentes, in plausuq; hominũ atq; adulatione suam statuentes felicitatem, meritò confractis ossium uiribus, quæ sunt, fauor humanus, gloria, plausus, hypocrisis: collisaq; animi uirtute ac cõminuta, quæcunq; aut cogitant, aut agunt, confusa esse oportet, & dissipata. Nam Deus, à quo ordo omnis rerum, sanctaq; proficiscuntur consilia, spreuit eos. O terrificũ certè iudiciũ, æquissimũ tamen, & uerè Deo dignum. Hinc ille erat Christi Iesu clamor in Pharisæos, quorum uita omisso Deo, omisso quidem? negato potius, atq; impudentissimè, ut nunc quoq; fit, reiecto, à uulgi plausu & gratia pendebat. Quomodo uos, inquit, potestis credere, qui gloriã ab inuicem accipitis, & gloriã quæ à Deo est, nõ queritis? Hîc mihi etiam fas sit cum Salomone in istos auræ popularis captatores inuehi, rationemq; reddere, cur Deus spreuit eos. Væ dissolutis corde (ecce cõfusio: causam uerò huiusce confusionis adijcit) qui nõ credunt Deo, ideo nõ protegent̃ ab eo. En quomodo, aut quamobrem Deus spreuit eos. Ad hæc, cùm dicat insipiens in corde suo, nõ est Deus, quęnam ratio est, ut illius curã habere debeat, cui persuasum est, seu saltem sibi ipse, quò liberius peccet, persuadere nititur, non esse Deum? Tu uide, summisseq; diuinam contemplare bonitatem, quæ neminem, nisi prius ipsa spreta sit, spernere consueuit. Cui proinde summa debetur reuerentia, dignitasq;, & honor in secula seculorum. Amen.

PSAL. LIIII. Vincenti. In canticis eruditiuum Dauid, dum uenirent Ziphæi, & dicerent Sauli, nónne Dauid absconditus est apud nos?

Deus in nomine tuo saluũ me fac, & in uirtute tua iudica me.

Legimus enim in sacris annalibus, Dauidem, Doëg Idumæi proditione, diu profugũ, à facie Saulis, Ceilam urbem parua admodum manu militũ, à Philistæorũ obsidione liberasse, indeq; metu regis, &

C quia ab oraculo diuino acceperat, se breui à Ceilitis prodendũ, in deserto Ziph, urbe illa ingratissima derelicta, sese abdidisse. Qui cùm neꝙ apud Ziphæos se tutũ cerneret (quis tutus unꝙ fuit inter proditores?) iterũ relicta deserti illius sylua, in qua nõ diu cum suis latuerat, descendit ad petrã, & uersabatur in deserto Maon. Sed interim dum adhuc in saltu illo Ziphæorũ, anceps uitæ diuersaret, uiri illi missis oratoribus ad Saul in Gabbaa, dixerunt, nónne ecce Dauid latitat apud nos, in locis tutissimis syluæ, in colle Achilæ, quæ est ad dexteram deserti? Quod cùm rescisset Dauid, in summumꝙ se adductũ discrimen Ziphæorum proditione cerneret, desperatis planè rebus, hanc Deo suam cõmendans salutem, composuit odam, ardentem mirum in modum, ac Christi, Christianorumꝙ persequutiones atꝙ iniurias portendentem. Eò enim interdum periculi proborum uitam deuenisse uidimus, ut ne quidem tuti essent, ut de Dauide legimus, in abruptissimis petris, quæ solis ibicibus peruiæ sunt: adeò cœlestis pater suorum ærumnis, cruceꝙ illa, quam filio suo prius in delitijs esse uoluit, oblectatur. Verùm quia Ziphæi, nempe innocuorũ proditores, inexorabilesꝙ delatores, nusquam nõ, uel in medijs ipsis laudantiũ Deum conuentibus, nedum in Ziphæorũ sylua, & deserto Maon, apparent, impossibile fermè uidetur, tam uafros uirtute humana posse deprehendi ueteratores, ne dicam superari aut deleri. Quare suæ imbecillitatis conscius uir sanctus, conscius, inquam, quàm debilis humana sit uirtus, ad diuinam conspecto periculo confugit, clamatꝙ cum propheta: Deus in nomine tuo saluum me fac, & in uirtute tua iudica me. Nomen Dei nonnunꝙ in lege ipsius est honor, laus, fama, uirtus quoque, & potestas. Vnde illud est, In nomine meo dæmonia eijcient: id est, in mea uirtute atque autoritate. Et, si rem altius peruestigare libet, nomẽ Dei, est ipse Deus: nam ipse est nomen suum. Et est, ac si dicat: Per temetipsum, aut per filium tuum (id

D significat apud Hebræos etiam, nomen tuum) me serua, potentiaꝙ illa tua, qua condita omnia territas, meam suscipe causam, iniuriasꝙ mihi hisce à Ziphæis illatas uindica. Contra enim Dei naturam ac morem esse uidetur, animam huiusmodi fidei ardore orantem non exaudire. Illud'ne, obsecro, nos qui in alto continuis iactamur fluctibus, latêre iam potest, quòd quicunꝙ inuocauerit nomen domini, saluus erit? Quare non absꝙ diuino consilio, ab Ecclesia illud replicatur quotidie euangelicum, Sanctificetur nomen tuum.

Deus exaudi orationem meam, auribus percipe uerba oris mei.

Vide, quàm nõ inconsultò & impudenter, sed scitè ac uerecundè sese anima ad ea quæ petenda sunt, accõmodat. Actus enim ille sublimis orandi Deũ, quẽadmodum purgatas planeꝙ nudas requirit animas, ita uerecundas & humiles: alioqui superbas, impudentesꝙ, & quæ à corde tumido & elato proficiscunt orationes, diuinæ auersanẽ aures. Illud semper cauendũ, ne nostra oratio fiat in peccatis. Anima hîc igitur tota, quãta est, in se collecta, hoc est, diligẽtissimè perpendens, quis ille sit, cui suã narrare orando calamitatẽ cogitat, sic suam orditur precationẽ, à consueto hominũ more in orando minimè abhorrentẽ. Mi Deus, inquit, meam audi supplicationẽ, excelsasꝙ illas tuas, quas nefas est nisi à puris castisꝙ animis interpellari, gemebundæ huic meæ uoci præbe aures.

Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierũt animam meam, & non proposuerunt Deum in conspectu suo.

Suos uocat Dauid persecutores, alienos, à Dei scilicet timore & reuerentia: Vnde causam, quamobrem sic eos appellauerit, addidit: quòd nõ proposuerũt Deum in cõspectu suo, id est, suam ut in me explerent libidinẽ, ex meꝙ pœnas, uel de his quæ nunquã cogitaui, exposcerent, nullam de Deo habuerunt rationem. Et quia id malorum omniũ fons est atꝙ origo, diuinum scilicet ab sese abijcere timorem, Selha hîc interponitur. Quid certè sibi uelint hi, aut quam de

immor-

A immortalitate animorũ conceperint opinionẽ; quid, inquã, de fide Iesu Christi, atq; eius lege sentiãt, me prorsus ignorare fateor, qui quò suas licentius expleãt cupiditates, irasq́; satient, eò interdũ insaniæ adigunť, ut Deo, Deiq; timore penitus abiecto sopitóue, aut potius posthabito cõscientię testimonio, proiectoq́; pudore, toti in opprimẽdos iustitię probitatisq́; studiosos, charos uidelicet Deo uiros, incũbũt; qui sanè innocui, cũ ut plurimũ imbelles sint atq; inermes, facilè à quouis nefario ac doloso pessundanť, tyrãnisq́;, quos hîc fortes noster appellat interpres, alij uerò sæuos aut terrificos, cedunt. Eheu quantũ sceleris, quantum iniuriarũ, quantũ sæuitiæ ab his emanat uerbis, Nõ proposuerũt Deũ in cõspectu suo. Homines, inquit Paraphrastes, sæui magno studio conati sunt perdere me, nõ habita ulla ratione tui, ô Deus. Verùm quid multis meã execror sortẽ?

Ecce enim Deus adiuuat me, & dominus susceptor est animæ meæ.

Obserua plenã fidei antithesim. Illi, inquit, mei crudeles hostes, athei nimirũ homines, atq; omni ab humanitate alieni, quibusq́; nulla inest de Deo ratio & cognitio, summo cõtendũt nisu, meã à me tollere animã, nẽpe nomẽ, famã, uitã: Deus aũt contrà, illã, ut est natura misericors, tutať, atq; illi fert suppetias, eamq́; suas in ulnas, tanq̃; solers nutrix pauidum infantẽ, suscipit & consolať. Vbi sanè sicut in munitissimo quiescens uallo aut arce, nihilq; minus timens, q̃; superborum hominũ minationes & uulnera, suũ hoc modo fidenter alloquiť defensorẽ:

Auerte mala inimicis meis.

Hoc est, auerte à me mala, eaq́; in meos retorque inimicos. Malũ enim quod in me parant, ad eos, quò sciant tandem se in cœlum expuisse miseri, redeat. Diuus Hieronymus uertit, Repende malum insidiatoribus meis. Felix item, Con
B uertatur malum tribulantibus me.

Et in ueritate tua disperde illos.

Mirum q̃; crebrò anima suis in precationibus, Deo illius audẽter animoseq́; obijciat pollicitationes. Iam enim uel à prima conditarũ rerũ effectione pollicitus est Deus, se suis nõ defuturũ, innocẽtiamq́; defensurũ, subinde proborũ persecutores absq; misericordia prostraturũ. Inimicus ero, inquit, inimicis tuis. Ea igitur spe fulta anima, quòd Deus in seruandis promissionibus cõstantissimus sit, non iam suas dissimulat cogitationes, sed aperto ueluti corde, audet suum sic cõpellare amatũ: In ueritate tua disperde illos. Quemadmodũ, inquit, bona pollicitus es fide, illos prosterne, disijceq́; penitus, ut sua tandem edocti ruina perdiscant, q̃; periculosum sit cum in te sperantib. decertare. Ego autẽ (modò aspires)

Voluntariè sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me, & super inimicos meos despexit oculus meus.

En gratæ animę testificatio, ac pro reportata salute uotum. Vltroneo, inquit, laudis sacrificio, nõ coacto aut timido, tuũ sanctum nomen, bonũ nimirũ omnibus, hoc est, munificũ, in gratijsq́; copiosum & liberale, fatebor, ac cũctis palàm prædicabo. Alludit (credo) uates ad sacrificiũ illud antiquum, quod spontè quispiam sua, aut ex uoto susceptũ, pro gratiarũ actione Deo offerebat: cuius ritus ac mos, in septimo Leuitici capite prolixè à Mose describitur. Vbi inter cætera illud est; Si uoto, uel spontè quispiam obtulerit hostiam, eadem edetur die: sed & si quid in crastinum remanserit, uesci licitum sit. Quid uerò illa omnia præsagierint, quid'ue mysteriorũ portenderint, elegãtissimè, ac maxima diuinorum ænigmatũ cognitione, à Radulpho Flauiacensi, meæ professionis monacho, fusius pertractať, q̃; ut à me, cuius aliud est institutũ, quid addi possit. Sat sit locum demõstrasse. quanq̃; certè non me præterit, dictionẽ, uoluntariè, Hebræis esse, cum munificentia, uel cum liberalitate; quæ tamen omnia ut notat Fel. sponta-

C neæ mentis præ se ferunt oblationẽ. Cæterũ &, Super inimicos meos despexit oculus meus, nihil aliud sibi uult quàm, optatã de inimicis meis ultionẽ uiderũt oculi mei. Vnde Paraphrastes: Et eius beneficio (Dei scilicet) uidit oculus meus qualia quisq; uellet in capitalibus inimicis suis. Id enim omnibus fermè natura comparatũ esse cernimus, ut unusquisq; sui hostis interitum exoptet. Verũ alia est, cur id optet, ratio, in homine diuinæ religioni cõsecrato, Deoq; per uoluntatis unionẽ copulato: alia in illo, cuius cor continuis cùm exagitet odij stimulis, ac sese ulciscendi æstibus, nõ solũ apertos in se hostes, uerumetiã illos quos sibi olim nocuisse suspicat, aut pueriliter somniat, odit. Phrasis hæc est hebræa, quẽadmodũ & illa in Michæa: Oculi mei uidebunt in eam. Interim autẽ afflictus animus, ab iniuriosisq; hominib. male habitus, cum eodẽ ipso uate suos in hostes animose insurgat, dicatq;: Ne lętetis inimica mea super me, quia cecidi; cõsurgã. Cùm sedero in tenebris, dñs lux mea est. Iram dñi portabo, quoniã peccaui ei, donec causam meam iudicet, & faciat iudiciũ meũ. Educet me in lucem, uidebo iustitiã eius. Cuius nomini gloria sit perennis, & laus in secula seculorũ. Amẽ.

PSAL. LV. Vincenti. In canticis eruditiuum Dauid.

Xaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam: intende mihi, & exaudi me.

A doctioribus enim accepimus, hũc psalmũ à uate cõpositũ, cũ adhuc in Ceila urbe, à se ingẽti periculo ab obsidione, fusis fugatisq; Philistæis, liberata diuersaret. Vbi semel atq; iterũ à diuino admonitus oraculo, quòd ni statim ad tutiorẽ se reciperet locũ, fore quòd in hostiũ manus deueniret, in ipso fugæ tumultu, lamentabilẽ hãc Deo obtulit precationẽ: quã postea placatis rebus, regnoq; restitutus, musicis uoluit decãtari instrumẽtis: sic enim in Cãticis interpretat Felix Pratẽsis. Vmbra nimirũ illa omnia futurarũ in Christũ atq; eius ec-
D clesiã persecutionũ extitere. Persuaserat quidem sibi uir ingenuus, propter solutæ obsidionis beneficiũ, se tutum in ciuitate illa cum suis manere posse: uerũ ingratissimi ciues, uiri profectò totius humanitatis expertes ac religionis, remunerantes quasi meritũ, pro beneficio exitiũ referre conati sunt. Vide, mi lector, quàm immensa transferendi ad nostra sensim tempora quæ hîc legunt, aperiat ianua. Nusquã enim tuta est innocẽtia, quæ tum quidẽ periculosius subire discrimen uidet, cùm sua ob merita peruersorũ sibi hominũ animos cõciliasse arbitratur. Proinde suũ anima aduertẽs periculũ, quòd neq; in Ceila urbe, neq; apud Ziphæos, neq; in deserto Maon, in monte opaco, à proditorib. atq; impetu Saulis, habitãtis in Gabbaa, tuta sit, ad Deũ, qui caput est Christi, cuius hîc uita, nempe obnoxia perditorũ hominũ iniurijs, à spiritu delineat, pauida admodũ confugit, dicẽs: Exaudi Deus orationẽ meã, & ne despexeris deprecationẽ meã: intende mihi, & exaudi me. Verba sunt, inquit August. tribulati cupientis liberari: de huiusmodi enim uocũ repetitione familiarissima uati, nõ rarò in superiorib. est dictũ. Argumenta sunt sanè cordis extrema affecti amaritudine, exoptantisq; à timoris magnitudine asseri: quater enim eandem fermè repetiuit sententiã. Ne despexeris, ex hebræo reddunt, ne abscondaris, seu, ne abscõdas te ab oratione mea: seu etiam, ut interpretatur Paraphrastes, ne auerseris preces meas. Durũ id quidem, cùm princeps aut iudex à quopiam misero rogatus, abscondit se, negatq; uelle audire: proinde de illo, eiusq; causa actum esse omnino, ex circũstantibus quis nõ iudicet? Non est quidem doloris acerbitas cum illa comparanda, uel eo maximè, si illius causa æqua sit, & digna expeditione, & nihilominus qui pro æquitate iudicet, conniuet iudex, precesq; non solùm miserorũ, uerumetiã ipsius innocentiæ legumq; & religionis (scelus execrandum) auersatur.

Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum à uoce inimici, & à tribulatione peccatoris.

A Heu heu, cui uel tantilla ſaltem de oppreſsis iniecta eſt cura? diſsimulánt ne omnes? ſiccine ueſtris à tribunalibus inaudita reijcitᷣ probitas? Vno hîc ferè uerbo tota Ieſu Chriſti expreſſa eſt uita, qui nullo diſtrictus ocio aut labore, ab incœpto pro ſuis negocio deſtitit, nunc à dæmone, nunc à peruerſa Phariſæorum ſcibarumꝗ́ aſtutia circumuentus, à proprio, eoꝗ́ dilecto afflictus populo, traductus, expulſus, ab ipſo demũ proditus diſcipulo: ſua tamẽ in exercitatione ac lucta, ne parum quidem elanguit, nũquámue à ſolido recuperandarũ animarũ deflexit propoſito & amore. Cùm enim legimus, Contriſtatus ſum in exercitatione mea, à ſeruatore noſtro dici, nónne illud confeſtim in mentem uenit, Triſtis eſt anima mea uſꝗ ad mortẽ? Nunꝗ, fateor, uidi hominis ſummo in dolore, ad
do & metu, eo præſertim quo ſe breui in hoſtium manus peruenturũ præſenſcit, clarius deſcribi morẽ: quem tamen expreſsius ex Hebræo reddi cernimus, quàm à noſtro redditus eſt interprete. Sic enim Felix: Vlulabo mouens me huc & illuc, in meditatione doloris mei. Dictionẽ quippe illam, quam nos legimus, contriſtatus, Hebræis uox eſt ſummæ cõſternationis animi, dolorisꝗ́ immenſi teſtis. Præ dolore, inquit Campenſis, moueo me nũc huc nũc illuc, & inter orandum cõturbor. Factus eſt, inquit ſcriba ille, in agonia prolixius orans. Iam nõ illud ſilendum, primos pſalmi huius uerſus alio ordine ab Hebræis legi, uerùm quia menti uatis nihil fermè aduerſatᷣ, ſic noſtro ſuam uerborũ permittimus ſeriem & legẽ, ut nihil innouemus: qui quidem uates quamobrem contriſtata fuerit Chriſti anima & conturbata, aperit dicens: A uoce inimici, & à tribulatione peccatoris. Clarius & fuſius ex Hebręo: A facie, ſeu à cõſpectu uiolentiæ peccatoris. Contumelias enim, diramꝗ́ uocis acerbitatẽ in hoſtibus, ac minas, quibus ferè pauidi exanimari ſolent, uocem appellat uates: ipſam uerò oppreſsionẽ &
B uiolentiam, tribulationẽ: utroꝗ enim afflictionis genere à Iudæis ſæpenumero affectus fuit Chriſtus, & nos cum illo, ſed nõ eodẽ animo & conſilio. Nam nos ſi quid acerbius à perfidioſis irrogatur fratribus, indignabundo id ferimus pectore, Chriſtus uerò patiẽtiſsimè & tacitè, maximaꝗ́, qua ſemper uel erga ipſos acerrimos uſus eſt calumniatores, dilectione.

Quoniã declinauerunt in me iniquitates, & in ira moleſti erãt mihi.

Iniquitatẽ ſuper me cadere facient, uertit Felix, & cum ira odio habebũt me. Vide improborũ falſorumꝗ́ delatorũ impudentiã & malitiam: nõ cõtenti enim odio illo ſuo inextinguibili, atꝗ ira qua moleſti ſunt bonis, addunt etiã, itaꝗ́ callidè cõcinnant dolos, ut quod optant, tandem obtineant, quò modeſtiſsimi ſcilicet uiri, & innocentes, ſcelera illa quæ ipſi uulgò ſparſerũt, cõmiſiſſe uideantur. quid nequius unꝗ auditũ fuit? Quid putas aliud tunc machinatos eſſe Iudæos, cùm Chriſtum tanta animi rabie atꝗ ira, cruci affigi coram iudice ſucclamauerunt, niſi ut declinarent in illum iniquitatem? hoc eſt, ut latro, ut ſeductor, ut dæmoniũ habens crederetᷣ. Sic nimirũ in terris ſemper habiti ſunt amici Chriſti, habenturꝗ́ continuè. Vnde haudquaꝗ mirũ eſſe debet, ſi noſtram intuitus fragilitatem tam pius dominus, noſtramꝗ́ prorſus indutus ſortẽ, hîc queritur dicens:

Cor meũ conturbatũ eſt in me, & formido mortis cecidit ſuper me.

Timor & tremor uenerunt ſuper me, & contexerunt me tenebræ.

Hi ſunt nimirũ affectus & motus animi, qui in conſtantẽ etiam uirũ, ob falſas illi obiectas calumnias, cadere cõſueuerũt. Sed uæ uobis, qui, ut cõminatur dñs, iuſtitiã iuſti aufertis ab eo. Hîc uelim à caſtis mentibus, nondum tamen ad ſolidum perguſtandũ cibum eruditis, attentè quæ dicuntur expendi, ne à uario ſpiritus motu, unde excellentiſsimũ illius in perficiendis electorũ cordibus morẽ utcunꝗ intelligere poſſent, animi confuſionẽ incautè hauriant. Solet enim diuinus ille ignis ſuos eouſꝗ interdum animare, robuſtosꝗ́ in aduerſis facere, ut in medio quoꝗ ipſo perſecutionũ æſtu ac flamma audeant de ſe illud dicere: Non

C timebo millia populi circundantis me. Contrà uerò, à calore illo sæpenumero,
suum ad maiorem profectum destituti, etiam à leuissimo iniuriarum strepitu pa
uent, clamantq́; : Cor meum conturbatũ est in me, & formido mortis corripuit
me. Timor, languor, mœror, metus, terror, horrorq́; uenerunt super me, & cir-
cundedit me undiq; pauoris caligo. Aspiciemus, inquit Esaias, in terrã, & ecce
tenebræ tribulationis, & nox obtenebrata est in caligine eius.

Et dixi, quis dabit mihi pennas sicut colũbæ, & uolabo, & requiescã.

Aliàs diximus, idẽ penitus esse, quis mihi dabit, quod, utinã aliquis mihi det.
Pennas hîc optat uates, & has auis pernici adeò agilitate, ut eam nequeat soluto
maximè uolatu, assequi accipiter: solet enim, quæ est illius natura simplex & in-
cauta, in aëre interdũ pennarũ leuitate oblectata, uariè sese iactare, plaudere, sul
care, & sic implicatis strepitu pennis capi. Speculator, inquiũt, occultus fraude
latro sic gaudentẽ in ipsa rapit gloria. Huiusce igitur alitis alas miro efflagitauit
desiderio uates, nempe ob id ut ex præsenti hostium periculo elapsus, longè tu-
toq; auolare posset. Vnde sic reddit Paraphrastes: Quare (perspecto scilicet pe-
riculo) dixi apud me, utinam dentur mihi alæ, sicut datæ sunt columbæ, ut auo-
lare mihi liceat, & alium in locum cõmigrare tutiorẽ. Certè, inquit, procul hinc
aufugerem, & in locis penitus desertis habitarẽ potius, quàm inter hos impios.
Hæc Paraphrastes, & clarius quidem quàm nostra æditio, quæ sic habet:

Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine.

Alius item ex Hebræo: En longissimè profugerem, atq; ad eremũ diuerterẽ.
Noster enim interpres tempus pro tempore posuit. Hîc mihi in mentem uenit
quorundam feruor atq; uis animi, qui interdũ uarias hominũ pertæsi molestias
atq; iniurias, sese à fratrũ turbis, tanq; à Ceilæ urbis hominibus subtrahentes, in
aliquam, ut soli sint, cõmigrant solitudinẽ. Hi enim duas has sibi esse necessarias
D nõ ignorẽt alas, alterã quidem fidei, alterã uerò amoris: quarũ sanè remige fulti,
quocũq; auolare cõtigerit, tuti erunt & quieti. Hi quippe sunt, qui nõ cõuersio
nis feruore nouitio, ut meus inquit Pater, sed monasterij probatione diuturna,
didicerũt cõtra diabolũ, multorũ solatio, iam docti pugnare, & bene instructi, fra
terna ex acie ad singularẽ pugnã eremi descẽdere. Sed illud mirũ, q̃ importunè
hi procaciterq́; à nõnullis mõstrenẽ digito, exibilenẽ, & tanq; trãsfugæ infames
atq; apostatę uulgò traducanẽ: illos autẽ quos è cœnobijs ad liberius uitę genus
acciri norũt, summis efferũt laudibus, amãt, exosculanẽ, donis pauperib. debitis
infarciũt, tantũq;, ô ineptias, dij nõ habenẽ. Non sanè intelligo, in quib. uis maxi
mè istiusmodi cõsistat apostasiæ & defectionis, utrũ'ne in illis qui spreto omnino
mũdo, ad solitudinẽ, locũ mirũ in modũ erectis in Deũ animis salubrẽ & necessa
riũ confugiũt (qui cœnobia deserũt ut per emporia cursitent, aut quibus magis,
ut ait ille, placet mulierositas, liguritio, temulentia, cupedia, q̃ mẽtis quies, hi me
ritò apostatę appellanẽ) an in his potius qui desertis cęnobiorũ molestijs, sese in
negociosissimo uitæ genere summergunt. Selha hîc positũ, nos ad Dei iudicia si
mul & hominũ ignorantiã cõtemplandã excitat. Verũ interim quòd in salo hoc
uasto & dubioso nauigaẽ, in quo & cymbæ & corbitæ una iactanẽ tempestate.

Expectabo eũ q saluũ me fecit à pusillanimitate spiritus & tẽpestate.

Tu hîc mihi considera sanctissimi uatis mansuetudinẽ & modestiã, qui suas
appellat uires, uirtutesq; animi, pusillas ac tenues: hostium autẽ insidias atq; im
petus, tempestatẽ: quæ dictio Hebræis est, repentinus, summeq́; uiolentus uen
torũ flatus. Vnde queriẽ Hieremias, improborũ iniurias, uentũ esse urentem in
uijs, quæ sunt in deserto. Verũ dictio, pusillanimitate, nõ est in Hebræo, sed id
solũmodo: Accelerabo fugã mihi, à spiritu uehemẽti, à tempestate. Certè si res
perspectè examineẽ, nihil aliud sunt dæmonũ tentamẽta, maximè si uehemẽtia
sunt, aut malorũ hominũ persecutiones, q̃ uẽtus quidã procellosus, turbóue cõ
citus

A citus & cõfusus. Quid nõ perturbat dolosus dæmon? quid nõ delator? quid non perfidiosus palpo, aut apertus calũniator? Fæx quidẽ & amurca, limpidissimũ cõfundere solet oleũ, si uas uel parũ agitaueris. Et quia imbelles plerũq; colũbæ hæ sunt innocentissimæ, quibus duæ, ut dixi, necessariæ sunt alæ, nõ Icariæ illæ quidẽ, molli cera cõpactæ, sed spiritus glutinamẽto annexæ, tam uarijs interdũ improborũ technis & insidijs, nisi forti sint animo in Deo, nẽpe ad fortunę ictus intrepido, succumbunt. Ideo à uate est dictum, Expectabo eum qui saluum me fecit: quò palàm asserere nõ uereamur, patientiam ualde esse necessariam, ac silentium, in re præsertim tam ob inæqualem certandi conditionem confusa. Ergo tu domine, postquã prorsus, si nos duntaxat consideramus, inermes sumus, debilioresq; quàm ut tam immensæ oblocutorum turbæ suppetamus,

Præcipita, & diuide linguas eorum, quoniam uidi iniquitatẽ & contradictionem in ciuitate.

Audiãt hęc delatores, audiãt maledici, audiãt hi quorũ dentib. exposita est proborũ uita, q̃d hîc à spiritu dicat̃. Audiãt, inquã, & si sapiũt, aduertãt animo, q̃ immedicabile illud sit uulnus, q̃d à diuina infert̃ manu. Pręcipita, inqt, & diuide linguã eorũ: hoc est, fac ut nihil nõ incõsultò, cõfuseq; loquant̃. Nullã habeat, oro cõcinnitatẽ illorũ sermo, atq; exitũ cõspiratio. Legerat enim uates, q̃ dira fuerit olim Dei ultio in temerarios illos, qui eò aliquãdo amẽtiæ deuenere, ut alter ad proximũ suũ diceret: Venite, faciamus nobis ciuitatẽ & turrim, cuius culmẽ pertingat ad cœlũ. Dñs aũt: Venite, descendamus, & cõfundamus ibi linguã eorũ. nec q̃d satis quidẽ: Inde, inqt, dispersit eos dñs super faciẽ cũctarũ regionũ. Quo circa idẽ fermè hîc suis imprecat̃ hostib. nõ à diuinis nihilominus discedẽs iudicijs, quę æquissima esse nouerat & certa. Vidi, inqt, iniquitatẽ, uidi disceptatiões, uidi dissidia, uidi seditiones, uidi odia, & hęc oĩa (prò dolor) in ciuitate illa, intra
B mœnia illa, in quib. pax summa esse debuerat & cõcordia. Quid ad hæc ultrà? Si eñ ab illis, de quorũ salute, meo etiã ingenti periculo, benemeritus sum, tàm male repensum est, quid ab ipsis expectari debuit inimicis? Verũ postq; sic uolunt,

Die ac nocte circũdabit eam, super muros eius iniquitas, & labor in medio eius, & iniustitia. Et nõ defecit de plateis eius usura & dolus.

Quàm unicuiq; diligẽter ex urbiũ dynastis ea quæ à propheta, de Ceila ciuitate, cũ stomacho dicunt̃, audienda sunt, an forsan illiusmodi uitiorũ sordib. infecti sint eorũ ciues. Iniquitas, inquit, die ac nocte: id est, cõtinuè absq; intermissione ciuitas hęc miserrima circũuallata est iniquitate, pro muro. Turpia sunt sanè in primis illius mœnia & ruinosa, uerũ ipsum forsan ciuitatis corpus minus est deforme? Minimè id quidem omniũ: nam in ipso urbis medio (medio autẽ?) in ipsis frequẽtatissimis plateis, locis nimirũ celeberrimis ac magis cõspicuis, ea insunt mala: prauitas, iniustitia, usura, dolus. heu perditã ciuitatẽ. Quid multa? nullũ sceleris genus nõ regnat in ciuitate ista. Iam illud nõ prætereundum, alio reddi sensu literã, quę à nõnullis ex Hebręorũ interpretib. legitur. sic illi: Die ac nocte circuiui eam, super muros eius, & prauitas & molestia in medio eius. ut sit sensus: Diu in muris eius oberraui, ut uiderẽ quid in ciuitate hac ageret: Deus bone, quid malorũ nõ uidi: Prauitatẽ, malitiam, iniquitatẽ, oppressiones, dolos fraudes, usuras in ipso urbis centro, æternũ sibi cõstruxisse domiciliũ cõspexi. Hæ sunt, mi lector, ciuitatum pestes quas in Ceila, de se tam male merita, deprehendisse fatetur Dauid. Faxit Deus, ne cõplures in Europa Ceilæ inueniantur. Ceterũ labor, ut noster uertit interpres, Hebræis prauitas est, quæ est insignis tum corporis tum animi deformitas ac peruersitas: qui enim huiusmodi mentis affectus est labe, quid nõ cum labore, æstuq; animi, molitur & agit? Verũ illud, inquit uates, quod me acerbius uexat & premit, dicendum mihi est:

Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique:

C Et si is qui oderat me, super me magna loquutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo: Tu uerò homo unanimis, dux meus, & notus meus: Qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu.

Ambigua admodũ hæc est litera collata cum Hebræis. Diuus Hieronymus uidetur hæc omnia ad falsum quempiã amicũ, typum nimirũ Iudæ Christi proditoris referre, de quo hîc queritur uates. sic enim ille: Non inimicus exprobrauit mihi, ut sustineã: neq; is qui oderat me, super me magnificatus est, ut abscondar ab eo, sed tu homo unanimis. Verũ in idem ferè cum nostra cõcurrit ęditione, cuiùs is erit sensus: Si is qui mihi palàm aduersabatũ, & de quo, quin meus esset hostis, nemo nõ nouerat, quidpiam mali in me esset machinatus, tanq̃ prauisum hostem & apertũ facilè uitassem. Si is, dico, quem omnes me odio persequi norunt, malũ mihi intentasset, conuiciáq; in me arrogantia & superba cõgessisset, sustinuissem certè, eiq; cessissem, & prudens consultoq; tam uastam irarum procellam, mea deferuere fuga & patientia expectassem: at tu homo meus unanimis, collega, dux, qui cum arctissima mihi erat consuetudo, consiliorumq; cõmunicatio, & qui mecũ unà, ut solent familiarissimi sodales, summa animorũ cõcordia, ad templũ sanctum Dei, in quo nihil fucatũ, nihil nõ syncerũ esse fas est, cõueniebamus, me, me, inquam, tam nuper tibi charũ & beneuolũ, insidijs aggredi ausus es: Tu, nõ hostis, nõ ille qui me odio incessebat, maledixisti mihi, & super me magna loquutus es. Illud notandũ, dictionẽ Vnanimis, ab Hebræorũ interpretibus sic ferè reddi: Tu homo sicut æqualis meus. uel, ut Felix: Tu uir secundũ ordinẽ meũ: hoc est, habitus honore perinde atq; ego. Illud quoq;, cum consensu, cateruatim transferũt, seu, cum cœtu: id est, multis nos comitantibus:

D seu etiã, cũ terrore, ut diuus uertit Hieron. quæ dictio nihil aliud sibi uult, quàm tam arctam duorũ principũ amicitiã maxima cum dignitate cõiunctã, omnibus admirationi fuisse ac terrori. Vtcunq; sit litera, quisquis ille fuerit, de quo tam dolenter queritur uates, & sanè meritò, infelicissimi Iudæ typus est, atq; subinde proditorũ omniũ, sed illorũ maximè, qui cùm amici, & hi charissimi esse uideantur, perfidissimi tamen sunt hostes, atq; eò nocentiores, quò occulti magis sunt, minusq; perspecti & noti. Quanta hîc mihi cõsiderandi quorundam prauitatẽ & fraudulentiã offertur occasio, ex illo perfido, simulato, infando, facinoroso Iudæ osculo: Contrà uerò, quis tam scelerosus est proditor, fucatúsue amicus, qui nõ pudore suffundatur, cùm recolit animo, quid modestissimus respõderit Iesus: Iuda, inquit, (ô rarum atq; unicũ mansuetudinis exemplũ) osculo filiũ hominis tradis: Saxa tum quidem fleuisse arbitror, Iudas tamen ære ferroq; durior, ne parũ quidem remissus, insaniens abijt, nec sanè destitit quoad è mundo lumẽ ac solem abstulit & extinxit. Quocirca iustissimus uatis fuit dolor, iustaq; excandescentia & querela in simulatorẽ illum nequã & proditorẽ, quo tamen sic sua in perfidia derelicto, ad cæteros intermissos suos redit hostes, illisq; horrendam imprecatur ultionem, dicens:

Veniat mors super illos, & descendant in infernum uiuentes.

Cùm Dauid, ob immeritas in se paratas insidias, à Ceilæ ciuibus maiorem in modũ affligeretũ, reiq; indignitatẽ uersaret animo, uolensq; tum illis tum futuris eiusdem perfidiæ posteris diuinã prędicere ultionẽ, illum memorabilẽ simul & horrendũ terræ hiatũ, quo Dathan & Abiron unà cũ tabernaculis rebusq; suis, liberis quoq; & uxoribus absorpti sunt, in mediũ, quasi aliud agens, adducit. Et descenderunt, inquit Moses, uiui in infernũ operti humo. Hæc nimirũ ultio ea est, ac mulcta, ab antiquis illis seculis decreta seditiosis, & murmurantib. in Mosem & Aaron, id est, in Dei religionis & cultus studiosos. Sepeliantur, inquit, uiui, funditusq; intereant. Nam in scripturis fermè aliud nihil est, descendere in infernum,

A fernum, quàm ſubito perire interitu. Idcirco Ezechiel uolens inopinatam quorundam incircunciſorum exprimere extinctionem, aſſerit illos deſcenſuros ad infernum cum armis ſuis. Affectus eſt ualde ardens in prophetis. Non id quidem, ait uates, temerè imprecor, aut ira permotus, ſed ſic edoctus à ſpiritu, qui odio habet omnes peccatores terræ.

Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio illorum.

Huius uerſus ſenſus ſic redditꝰ à Paraphraſte, & breuiter & doctè: Regnāt eñ nequitiæ in tabernaculis eorū, imò in ipſis penetralibus cordiū illorū. Sceleratā enim quorūdam uitā, deploratosq́ꝫ mores huiuſmodi aggrauat dictione, nequitia, quæ cùm frugalitati opponatꝰ, ad omne maleficiū conuenit; quanq̃ꝫ malum, ſeu mala, ſimpliciter à nōnullis ex hebræo reddi uideo. Modis ſanè omnibus detestandæ ſunt ædes, in quibus nequitiarū greges, tanq̃ꝫ in hara ſues grunnire audiuntur. Quid, te obſecro, in domū tuā, ubi pudica cum nuru ſedet uxor, ubi filij, ubi innuptæ filiæ innocentiſſimā agunt uitā, obſcœnus introducitꝰ ſcurra, & cum colluſorum grege infamis paraſitus? ſiccine alitur filius? Itá ne uerò in uno eodemq́ꝫ reſidet tripode ſua cum pellice mœſta coniunx? Indiciū nimirū id eſt, nequitiarꝫ tumultū in medijs ipſis tui cordis penetralibus & medullis requieſcere, ſi tamē requies illa dici debet, ab innumeris uitiorū morſibus, tanq̃ꝫ ab importuniſſimis ſanguiſugis, die & nocte emungi, ſenſimq́ꝫ exanimari. Hi ut lubet,

Ego autem ad Deum clamaui, & dominus ſaluauit me.

Solet enim anima diutius cum mundi ęrumnis & miſerijs, nempe cum uarijs tum à natura ipſa, tum à dæmone, tum etiam ab illius miniſtris, cōmotis & appetentijs & odijs uerſata, & penè attrita, maxima affici perturbatione & metu, atq̃ꝫ uſq̃ꝫ eò interdū concuti, ut Dei omnino oblita uideatꝰ. Verū ſeſe poſtea ab aſſueto admonita ſpiritu colligens, admiransq́ꝫ ſimul & reprehendens ſuā eò confu-

B giendi, ubi pax omnis ineſt animi ac quies, uel morā, uel ignauiam, illis reiectis permotionibus, tota in Deū fertur, ſeq́ꝫ miris conſolans ſpiritus radijs, intra ſeſe hęc ferè: Ego toties in ijſdem ipſis prouoluta anguſtijs & tentationibus, ad Deū clamaui, & ipſe exaudiuit me. Quid in me igitur ipſa, tam uili ſcilicet re & tenui, tandiu immoror? Scio certè quid agam, poſtquam ita eſt mortalium conditio, ut nuſquam non, quæ illam exerceant, fiunt obuiæ occaſiones.

Veſpere & mane & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet uocem meam.

Continuè, inquit, cōtenteq́ꝫ illi meā exponā indigentiā. Vide ſanctæ animæ, ut illa erat uatis, ſolicitudinē. Et certè, ſi noſter unde proueniat in rebus ſpiritus & algor & torpor, addo & ſuperſtitioſa religionis imago, interrogor, dicam ingenuè, à frigido id contingere in diuinum amorem affectu & ſtudio, ab inconſtantiaq́ꝫ animi, ac bonarū rerum faſtidio. Mirum in modum erramus, ſi tantilla noſtri portione cōtentum eſſe Deum arbitramur. Atqui anima illa quæ tota in ignem diuini amoris, ob aſſiduos raptus & ecſtaſim, cōuerſa eſt, ignis quodam modo efficitꝰ: quocirca cùm ignis ſit, ignē ipſum ſentire haudquaq̃ꝫ poteſt: ſecus uerò, ſi in terrenarū rerum glacie, brumaq́ꝫ cupiditatū, atq̃ꝫ ambitionis gelu & frigore diutius immorata oblectataq́ꝫ, partem neſcio quā ſui ad ignē admouet. Statim enim, quaſi à repentino cōmota, reiectaq́ꝫ aduerſæ naturæ tranſitu atq̃ꝫ attactu, intolerando afficitur dolorē, atq̃ꝫ eo incenditꝰ æſtu, quo prorſus cōſumitur, ac tandem in illo ſuo permanens algore, miſerrimè congelaſcit. Ad nanciſcendum igitur calorē illum ſpiritus intenſum, quo cupiditates omnes noxiæ & turpes adeduntur, aſſidua peropus eſt exercitatione, quæ quidem omne temporis momentū atq̃ꝫ inſtantiā ſuo ſibi iure uendicat: alioqui certè noſter omnis labor, atq̃ꝫ ad perfectionē niſus, debilis omnino efficitur, & plerūq̃ꝫ inutilis & uanus. Veſpere itaq̃ꝫ & mane & meridie, hoc eſt, omĩ hora, mea Deo exponā deſideria,

C narraboq́; illi quanta à dæmonũ, quanta à peruerſorũ hominũ dolis & inſidijs
patiar, quanta à meipſo, quanta à mũdo, quanta à carne, à ſenſibus, à uarijsq́; re-
rum incurſantium formis & imaginibus ſuſtineam. Ipſe uerò, quæ eſt illius bo-
nitas, meas ſubitò audiet querimonias,

Et redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi,
quoniam inter multos erant mecum.

Is finis totius noſtræ pugnę eſt cum mundo, quies ſcilicet in Deo. Pulchrum
admodum illud eſt, quod huic loco à gloſſa aſſuitur. Nos inter malos poſiti ore-
mus cum iſto, plangamus, ſecumq́; dicamus: Redimet me in pace, contra illos
qui nõ amant pacem, nempe hi de quibus ſic uates: Ab his qui appropinquant
mihi, quoniã inter multos erant mecũ: quosq́; doctiſsimè diuus adumbrat Hie-
ronymus, atq; cum ipſo Auguſtinus: Appropinquant, inquiũt, nomine, nõ nu-
mine: corpore, nõ mente: numero, nõ merito: in multisq́; mecum ſunt, in bapti-
ſmo, in Euangelio, in feſtis & huiuſmodi, ſed nõ in paucis, nimirũ in fide, ſpe &
charitate. Iuſtiſsima hæc eſt, mi Lector, ſanctæ huius animæ querela. Vnde ue-
reor interdum, ne quibus una eſt fides, unus cibus, una religio, unaq́; uitæ con-
ſuetudo & profeſsio, unum minimè ſit cor & uoluntas. Vereor, inquam, ne in
una eademq́; ſanctiſſimè à patribus inſtituta repub. in qua ciues unanimem prę
ſe ferre debent uitæ rationẽ, nõ deſint, qui tam ſanctè ſancitam unionẽ, ac uiuen-
di legem, ſuis duntaxat inſeruientes cõmodis, ne dicã uoluptatibus, diſcindant,
ac prorſus diruant. Illud porrò ſilentio nõ prætereundum, ab his qui appropin-
quant mihi, Hebręis eſſe ſimpliciter, à bello quod mihi eſt. Vnde Paraphraſtes:
Reſtituet in pace animã meam, & liberabit eam à præliantibus contra me, q̃uis
plurimi ſint: ut hinc quoq; intelligamus illud, inter multos erãt mecũ, ad hoſtiũ
numerũ referri. quare ſic à nõnullis reddi uideo, Quoniã cum multitudine ad-
D uerſum me aderant. Non ab re quoq; erit quorundam hic proferre ſententiam:
aiunt enim uatẽ, cùm immenſum circũ ſe conſpiceret delatorũ falſorumq́; ciuiũ
& numerũ & impetũ, in diuinã ſe penitus proieciſſe defenſionẽ, proindeq́; idem
ipſum, quod poſtea uidit Eliſæus in Dothain, conſpexiſſe uiſum. Nam cùm ci-
uitas illa, ut in quarto Regum libro uidere eſt, à Syrię rege, ut Eliſæum caperet,
obſideretur, conſurgens diluculo miniſter uiri Dei egreſſus eſt, uiditq́; exerci-
tum, & nunciauit ei dicens: Heu, heu, heu, domine mi quid faciemus? at ille re-
ſpondit, Noli timere, plures enim nobiſcũ ſunt, q̃ cum illis. Et ecce mõs plenus
equorũ & curruũ igneorũ in circuitu Eliſæi. ò fidem, fidem. Hæc fuſius forſan,
quàm opus fuerat, à me ſunt dicta, uerũ id, opinor, nõ abſq; fructu: latè enim pa-
tet campus fidei hic ſimul & Dei bonitatis erga ſuos conſiderandi copiã. Quid
certè ſibi uelit regis Syrię circum Dothain exercitus, quid Eliſæi uiſio aut fides,
quid pueri timor, quid mons, quid currus ignei atq; equi, quid tandem Dauid à
Ceilæ uiris, eiuſdem cum ipſo tribus & ſanguinis, proditus, rerũ portenderent,
hi bene norunt, quibus pura ac facilis, propter iam longum in diuinis rimandis
myſterijs uſum, ineſt mens atq; animus. Sordidis enim ingenijs & doloſis, tan-
tum abeſt ut hæc mundiſsima intuenda proponanẽ, ut etiam propoſita auerſen-
tur. Solus enim hæc nouit Dauid, ſolus Eliſæus, hi, dico, norũt tantũmodo, qui
in Deo quicquid pœnarũ improbis perfidioſisq́; Ceilæ ciuibus obuenturũ eſt,
præuidentes, non fracta aut nutanti aſſerunt fide, quòd

Exaudiet dominus, & humiliabit illos, qui eſt ante ſecula.

Dominus, inquit, qui perfidorũ minis aut dolis nõ mouetur, ut ſolet homo,
ſed tranquillus ſedet, immobilisq́; cætera cõmoueri ſinens, æterno perſtat con-
ſilio ac mente: illos illos, inquam, tam ſuis, quorũ precationes audire conſueuit,
infeſtos, arrogantesq́; homunciones, humiliabit, deponetq́; de ſede, atq; immor-
tali eos tandem afficiet ſupplicio. Quæ quidẽ res, ut ob oculos uerſetur aſsiduè
illorum,

A illorum, qui diuinas irrisioni habent plagas, & propter ea quoq; quæ sequunt̃, adiectum est Selha. Verùm cõminetur ut libet Deus, pungat, admoneat, percutiat demum, ac usq; ad emissionem illos animæ uerberet,

Non enim est illis commutatio, & non timuerunt Deum.

Vltrà nõ progredit̃ Hebræis uersus. Clamat Esaias de Deo loquens: Adhuc manus eius extenta, & populus nõ est reuersus ad percutiendũ se. Duritia sanè hæc est lachrymabilis & miseranda, cùm è Dei uerberibus uitã nancisci debeat, mortẽ quispiam nanciscat̃: & unde candorem cõtrahere debuerat, rubiginẽ cõtraxit. Quare nõ immeritò diris illud insectat̃ ferrũ uates quidam, quod è lima rubiginẽ cõtrahat. Idcirco qui huiusmodi affecti sunt duritia, atq; in perpetrandis sceleribus pertinacia, dignissimi hi quidem (ut hunc uersum interpretatur Campensis) qui pereãt. Causa uerò redditur: Quia, inquit, sceleratũ uitæ genus nunq; mutabunt. Sensus, ait Augustinus, impiorũ incõmutabilis est. Ergó ne tam dura, támue inflexibilis efficitur interdum anima, ut nunq; resipiscat à uia sua mala? nunq; sese recipiat? nunq; à perfidia, à prauitate, à superbia, ab impietate, ad bonas Dei semitas redeat? Semper'ne in uoluptatũ cœno, limóq; auaritię, liuoris, odij, ac qua potissimum diuina offenditur maiestas, ambitione ac fastu, tam nobilis uiuere decreuit natura? Opinor enim uatem in hoc loco, tantã animæ oscitantiam & malitiam considerantem, nõ sine gemitu & lachrymis in hęc uerba prorupisse: Non enim est illis cõmutatio, & non timuerunt Deum. En radix totius prauitatis animæ, Deum nõ timere. En summa rei, cur anima sub flagellis induratur, cuius hîc alia à spiritu manifestatur improbitas.

Extendit manũ suam in retribuendo, contaminauerunt testamentũ eius: diuisi sunt ab ira uultus eius, & appropinquauit cor illius.

Longè secus se habet litera quæ est Hebræis, quæ sic est: Misit manũ suam in B pacificos suos, maculauit fœdus suum, neq; ultrà procedit litera, sed aliũ statim incipiũt uersum, Molliti sunt. Vnde uidetur tota illa uerborũ coaceruatio, quã noster accumulat interpres, à nescio quo addita. Perstat enim uates in enarranda induratæ animæ improbitate, duóq; illius describit membra, perfidiam scilicet & blanditiem. Perfidiam cùm ait, Misit manũ suam in pacificos suos: id est, in familiares suos, in amicos, in eiusdem professionis uiros impudentissimè manum iniecit, fidemq; datam turpissimè fœdauit. Vnde huius membri sensum sic exprimit Paraphrastes: Iniecit manũ uiolentam in eum, cum quo pacem simulauerat, amicitiæ uinculo turpiter rupto. Postea de alio sic: Blandius fecit quisque eorum os suum lacte, cùm tamen præliũ instituerent in animo: gratiosiores uisi sunt sermones eorum quouis unguento, cùm re ipsa essent gladij. Felix uerò: Molle fuit, inquit, supra butyrum os eius, & intimũ cordis eius: leniora fuerunt uerba eius supra oleum, & ipsi sunt gladij. Noster autem:

Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula.

Hæc sanè oĩa ponere libuit, ob duo quidẽ, tum quò rudis nõ ignoret lector, multũ adeò diuersam esse Hebręorũ nõnunq; literã ab hac nostra iam uulgo acceptа, tum ut expressius simulatorũ effigies omnib. palàm fiat, subindeq; illorũ mores & sodalitates æquè uitentur, ac solent à nummosis uitari mercatoribus latrones & piratæ. Is enim perfidiosorum mos est, ut suos ita ad audientium animos attemperent sermones, blandéq; effingant, ut nihil minus de illis suspicari queas, quàm quòd perfidiam machinentur. Iurares quidem nõ uerba, sed mel ipsum ex simulato illorũ ore cadere, adeò omnia concinnè, mollè, suauitérq; disponere callent prudentes, si Deo placet, aucupes. Ab aspero sanè hoste, clamoso & truculento, facilis mihi erit fuga atq; auersio: à tecto uero & familiari, cuiúsq; uerba cùm mellita, leniq; perlita oleo & unguento uideantur, à uenenato tamẽ proficiscantur animo & pugnaci, meã decipi synceritatẽ, nõ tantũ miror,

C quantũ miserandam illius sortem doleo. Et hæc secundũ ueriorẽ literam supe-
rioris uersus sint dicta. Verũ ne nostra quam quotidie, tanq; debitã diuino cul-
tui, impendimus pensionẽ, suo fraudetur sensu, ita erit dicendum, quòd Dei ul-
tio extendit manũ suam, more scilicet percutientis, super perfidos illos, quos su-
prà in infernũ descensuros in uita, uaticinatus est Dauid, ut illis secundũ quod
meriti sunt, reddat. Siquidem parum illis uisum est, non immutari quandoq; in
melius, aut Deum spreta religione nõ uereri, nisi & Dei legem, sanctumq́; fidei
& charitatis, rupto pietatis fœdere, cõtaminassent testamentũ. Heu perditas ni-
mio luxu animas. Vide quid asserat: Diuisi sunt ab ira uultus eius, & appropin-
quauit cor illius. Vultus eius, Dei scilicet. A serenissimo enim Dei uultu, ex cu-
ius contemplatione condita exhilarantur omnia, diuidi & seiungi, quæ maior ani-
mæ contingere potest calamitas? ab irato uerò acerbissimis expelli uerbis & mi-
nis (ut illa sanè erũt, horroris plenissima: Ite maledicti in ignem æternũ) tu met
ipse qui legis, iudica, & time: nam appropinquauit cor illius. Tunc nimirũ cor
Dei, nempe uoluntas, ut inquit Augustinus, quæ occulta nunc est, reuelabitur,
innotesceteq; omnibus. Siquidem qui à dextris, quiq́; à sinistris, à supremo collo-
candi sint iudice, occultũ omnino nunc est: tunc uerò manifestum, ac, uti solent
res proximè admotæ, notum. Tu interim, si sapis,

Iacta super dominum curam tuam, & ipse te enutriet: non dabit in
æternum fluctuationem iusto.

Hîc se ipse, atq; adeò omnes qui eodem cum ipso ducunt spiritu, alloquitur ua-
tes. Iacta super dominũ curam tuam: hoc est, omni alia abiecta cura, uel ea maxi-
mè, quia, quoniã nefarij diu nimiũ innocentiã diuexare uident, etiam sanctissi-
mi solent angi homines, tuum negociũ curandum, tuam indigentiã, tuã omnẽ
animi solicitudinẽ Deo cõmitte. Quid tu æquè de his doles, quæ absurda, ut tibi
D uidentur, fiunt in mundo; ac si diuinæ uelis legẽ præscribere prouidentiæ? Quic-
quid enim in te improbi moliuntur, tua est ad perfectionẽ exercitatio. Gaude igi-
tur, exultaq; in domino, simul ut minimè, qui te quotidie eruditiorẽ faciunt, nõ
desunt doctores. Ipse quidem est, nõ tu, tuaq; nimia illa animi cura & anxietas,
quæ te enutriet, aletq; ad illud proculdubio uitæ genus, quod absq; curis, amarisq;
ob improborũ calumnias solicitudinibus, in cœlis transigitur: interim uerò ne
dubita, nõ dabit in æternũ fluctuationẽ iusto. Non sinet profectò proborũ uitã
diutius in alto iactari, etsi ad tempus id uelle uideatur. In hoc quippe mari magno
& spumoso, atq; propter uentorũ sæuitiam tumido ac fracto, in quo placidis per-
petuò frui etesijs scelerati apparent homines, cùm tuæ sit nauis rector Deus,
idemq; & aura & portus, quid tibi periculi est? Tantũ tu ô qui in procelloso mũ-
di huius iactaris pelago, fidissima à Cynosura tuos, si sapis, oculos neutiquã a-
uertens, illud ingeminare ne pigrere: Domine salua nos, perimus, succurre, sub-
ueni. Etsi enim horrendũ, in quo uersamur, extimescimus naufragiũ, ea tamen
uiuimus in te fide, quòd nõ dabis in æternũ fluctuationẽ iusto, quodq; eos qui
tranquillas laci Genesareth perturbant undas,

Deduces in puteum interitus.

Id est enim quod superius dixit, quòd descendent in infernũ uiuentes. Illi, in-
quit, qui bonos affligunt, amisso ueri itineris lumine, in æternã, post breuẽ hũc
fortunæ plausum, detrudentur noctem: & (quod illis horrorẽ incutere deberet)

Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.

Cùm enim fæx ista mundi, sanguinarij scilicet homines & fraudulenti, lon-
gam sibi polliceantur annorũ seriem, nõ peruenient nihilominus, æquissimo Dei
consilio, ad dimidiũ uitæ. A diuino siquidem intercepti iudicio, in media ipsa se-
cundarũ rerum felicitate ac lautitia, ab humanis, cùm nihil minus cogitabunt,
extrahentur. Nunq; sanè uir nimiũ in hisce mundi curis occupatus, aut crudeli
fraudulentoq;

A fraudulentoq́; animo affectus, suam incepisse uitam apparet: ita enim uiuit ac si semper esset uicturus. Imparatus quidem cùm semper sit, nullum mortis g nus contingere potest, q̃d peracerbũ illi nõ uideat̃, nouũ & immaturũ. Longè : erò secus se habet proborũ uita: hi enim quocũq; tempore aut loco emigrandũ fuerit, læti è corpore, tanq̃; è tetro exiliũt carcere, perindeq́; uiuunt, ac si omni hora moriendũ illis esset. Siue igitur in prima, siue in secunda, siue in extrema quoq; uenerit uigilia dominus, tanq̃; suũ omne uixerint æuum, tametsi iuuenes, parato demigrant animo, nihil interim de uita aut morte soliciti, siue cras, siue post integrũ seculum illorũ futurus sit finis. Id solida fide in Deum, qui uera est uita, etiam in hac errorũ ualle degentes persuasissimũ habent, quòd si iustus à morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Improbis uerò nullum cõstitui potest uitæ mediũ, cùm nunq̃; uiuere cœperint. Est & alius pius sensus, ut inter homines inueniantur, qui cùm spiritu incipiant, in carnem desinant: horũ sanè statui potest uitæ medium, sed infelix illud quidem & calamitosum. Alij rursum malo suę ætatis cursum incipientes exordio, actutũ uisa luce resiliunt, incœptosq́; tur piter dies, ut uerbo utar uulgari, dimidiãt, deq́; infelici principio ad amœnũ, eundemq́; beatũ demigrant uitæ exitũ. Alij item cùm malè cœperint, malũ etiam in prauitate perdurantes sortiunt̃ finẽ. Hos dicit uates, suos nunq̃ dies dimidiatos habere. In Aegypto enim nati, aliti, atq; usque ad decrepitos enutriti annos, in missionis terrã adipiscant̃, adeunt. Etenim in huiusmodi uitæ statu, periculoso nimirũ & metuẽdo, cùm unusquisq; ex reprobis cõnumerari possit, illi in primis id sibi uindicãt nomen, qui à uate particulariter sanguinarij, crudeles, atq; absq; misericordia, dolosi, perfidi, mendaces, simulatores, fraudulenti, & qui probitatem uenalem habent ac fidem, nuncupant̃. Vtcunq; hi suam instituant uitam,

B Ego autem sperabo in te domine.

Cui laus sit in secula. Amen.

PSAL. LVI. Vincenti. Super columbam mutam, inter longinquos Dauid insigne, dum caperent ipsum Philistæi in Geth.

MIserere mei Deus, quoniam cõculcauit me homo, tota die impugnans tribulauit me.

Nota est historia in primo Regũ libro, quando Dauid captus à seruis regis Geth, simulauit se furere: & nos nõnulla in titulo psalmi trigesimiquarti diximus. Tunc enim illũ iam à periculo liber cõposuit, hũc uerò instante periculo. Columbam autẽ se mutã fuisse inter longinquos, nempe à Deo alienos, ut erãt Philistæi, fatetur: nam in tanto uitæ discrimine nõ modò se mutũ finxit, sed planè stolidũ & furentẽ. Quæ quidem amentia, ac mentitus furor, occultissimo illi rerũ mysterio insigne quoddam fuit regiũ, & decus. Hac in re, ut penè in cæteris, typum præ se tulit Christi, qui alio in psalmo de se dicit: Ego tanq̃; surdus nõ audiebam, & sicut mutus nõ aperiens os suũ. Quid? nõne furens aliquando a suis est habitus ipse Iesus? En igitur uerus Dauid, amabilis nimirũ & decorus, à populo obscuro & obuoluto (sic Philistæos interpretant̃) captus, maleq́; habitus, quasi ales innocua silet, instarq́; insani in parietẽ illum, qui inter Deũ & hominẽ, tanq̃; inimicitiarũ testis positus erat, impingẽs furensq́;, atq; excors ab impietatis atrio reputatus, eiectus illususq́;, ac multifariã cõuicijs affectus, tandem uniuersorũ rex euasit: ut planè asserere possimus, amentiã istiusmodi & derisionem, necessariã omnino esse ad insigne illud regiũ assequendũ, quo hi donant̃, qui cum Christo improperijs magis delectant̃, q̃; uulgi fauore & plausu. In hoc itaq; psalmo Christus est, seu eius Ecclesia, quæ purissimo columbæ nomine in canticis dignata amatorijs, suam æterno patri exponit indigentiam. Et sic à miseriæ uoce suam auspicatur precationẽ: Miserere mei Deus, quoniã cõculcauit

C me homo, tota die impugnans tribulauit me. Petulantẽ enim sui hostis libidinẽ & sæuitiam, cuius iniurias inter cætera presſius conſiderabat uates, in uerbo illo, conculcauit, oſtendit: quem quidem cùm neq; manſuetudine, neq; patientia, neq; ipſa quoq; placare poſſet innocẽtia, ad diuinã cõfugit miſericordiã. Quis, oro, hoſtis tam dirus, ex illis præcipuè, qui Dei populum continuo bellorũ motu impetere cõſueuerat, uiſa Dauidis lenitate & manſuetudine, nõ iratum depoſuiſſet animũ? Saul tamen, hoc eſt, eiuſdem gentis homo, eiuſdemq; religionis & cultus, durior ſemper uiſus eſt, ac minus placabilis: ut nõnullos etiam in Dei eccleſia uidere dolemus, quibus cum ſi quid tecũ cõtrouerſiarũ interceſſerit, næ tu potius Getham aliquẽ aut Pœnũ, aut alium quemuis intractabilem eligas hoſtem, qui cum tua dirimenda ſit lis, q̃ talem Chriſtianũ. Putás ne manſuetiſſimũ dñm ab hac etiã acerbiſſima omniũ iniuria uixiſſe immunẽ? Multa, inquit, bona opera operatus ſum in uobis, propter q̃d uultis me occidere? Ad hũc igitur, qui perfectiſſimæ fuit in terris exemplum lenitatis & patientiæ, noſtris in periculis confugiendum eſt, clamandumq;: Miſerere mei Deus, ne mea me obruat miſeria. En iſte, unius ſcilicet horæ homo, leuiſsimus omniũ & arrogantiſsimus, me conculcat, affligit, perſequitur, totáq; die me impugnans, eò me penè adduxit, ut uix reſpirare mihi liceat. Et ſic, nimirum ad eius exemplum, cæteri

Conculcauerunt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes aduerſum me.

Id eſt ferè moris in uili uulgo & plebe, ut ſi quẽ fortè uiderint, etiam immeritò, à ſuo affligi principe, & male haberi, hi ſubitò, ne nõ ſimiles ſuo dño uideantur, turbas in miſerũ illum nouas cõmoueant, uiq; iniecta legibus & probitati, quicquid in buccam uenerit, effutiant. Cenſés ne uiliſſimũ Iudæorũ uulgus adeò immaniter in Chriſtũ inſanire auſum fuiſſe, ſi miti in illũ & leni extitiſſent
D animo uiri ſynagogæ primarij? Quid nõ audet temerariũ uulgus, modò ſciat ſe ſuis gratificari poſſe patribus? Tunc ſanè heluo, paraſitus, adulator, delatorq; & alij iſtiuſmodi inquinamenti homines triũphant. Conculcauerũt me, clamat innocentia, inimici mei, prorſúsq;, cõtempto Deo, attriuerũt. Illud notandũ, principiũ uerſus ſequentis, ab altitudine ſcilicet, tum Hebræis, tum Gręcis, finẽ eſſe pręcedentis, ad hunc modũ, ut uertit Fel. Quoniã multi bellantes aduerſum me excelſe. quã quidem dictionẽ alij interpretanť, ô excelſe, uel, ô altiſsime, ut Paraphraſtes: alij, ſuperbè: alij quoq;, ab excelſo: quò oſtendat uates, inimicos ſuos longè ſuperiores extitiſſe, ſe autem ſubiacuiſſe. & ſic alium ordiuntur uerſum: Per diem timebo, ego in te ſperabo. quem ſic reddit Paraphraſtes: Quocũq; tempore timor inuaſerit me, ego ad te confugiam. Ego, inquam, cæteris omiſsis auxilijs, quæ natura imbecillia ſunt & infida, ad te unum, uerumq; miſerorũ perfugium accedam. Noſter autem interpres ita uerſum integrum tranſtulit:

Ab altitudine diei timebo, ego uerò in te ſperabo.

Et eſt, ac ſi aſſerat, ut inquit Auguſtinus: Alti ſunt & tumidi, qui me conculcant, uerũ id in die, nõ diu. Siquidem temporarij illorũ impetus ſunt, & uaniores quidem, q̃ ſint ampullarũ luſus: attamen quia inextinguibilem præ ſe ferũt flammã atq; incendiũ, idcirco ab imbecillioribus timenť animis, & meticuloſis. Qui licet ſtabilem noſtrã erga Deũ fidem ac pacẽ, q̃uis obnixè cõtendant, euertere nequaq; ualidi ſint, cõcutiunt nihilominus, & interturbant. Vtcunq; tamen inſaniant, in te ſperabo. Qua proinde ſpe, tanquam æneo munitus clypeo,

In Deo laudabo ſermones meos, in Deo ſperaui: non timebo, quid faciat mihi caro.

In Deo laudabo uerbum eius, uertit Fel. ſed in idem recidit. Siquidem probi uiri ſermo, Dei ſermo eſt. Nec aliud quidem ille longo aſſuetus uſui, quemadmodũ cogitare, ita eloqui & uult & poteſt, quin totũ diuinũ ſit, ac Dei propriũ. Nihil

A Nihil enim gratius puræ animæ cõtingere poteſt, quàm cùm illi diuinũ promulgandi uerbũ, celebrandiq́ue Dei nomen, ac tum uita, tum doctrina, ſanctisq́ue lucubrationibus, caſtiſsimũ illius dilatandi cultũ, offertur occaſio. Sua itaq́ue omnis cùm ſit intentio & ſtudiũ, ut Dei uerbũ, è quo perfectio animarũ, amor ſcilicet, amatiq́ue cognitio, ac fides, aureis quibuſdam deriuant̃ cuniculis, latè omnibus innotescat, idq́ue ſe tandem aſſecuturã ſperet, cur carnẽ, mortaliũ uidelicet minas aut terrores multi facere debeat, non uideo. Timeant ſanè carnem, qui carni, tanquam dominæ, obtemperant. Timeant homines, qui plus homines quàm Deum & amãt, & metuunt: ego, inquit uates, ſimulac Dei ſermones, quæ ſunt eius mihi factæ pollicitationes, quibus maximè meis in ærumnis innitor, laudibus efferre, atque in ipſis, quoquo modo inſaniat mũdus, ſperare decreui, nõ uerebor quid in me minarũ, ſeditionumq́ue moliant̃ homines carni obnoxij & mundo. Hi enim

Tota die uerba mea execrabantur, aduerſum me omnes cogitationes eorum in malum.

Perpende, te oro, humaniſsime Lector, quàm graphicè doloſorũ hîc hominũ, innocuisq́ue inſidiantiũ mores effingat uates, imò Chriſtus ipſe, qui cum Deo ſuã expoſtulans ſortem, pro me miſerrimo ſibi aſcitam, ita hoſtiũ ſuorũ (qui probitatis cupidos odio & cõtumelijs inſectant̃, hi Dei hoſtes ilicò efficiunt̃) perfidiã detegit atque aſtutiã. Quicquid, inquit, inſtituo, quicquid cogito, quicquid aut loquor, aut operor, id totũ uafri homines & aſtuti calumniant̃, partemq́ue in deteriorẽ accipiũt, atque ad inuidiam pertrahunt. Quid hîc dicam? omnes eorũ cogitationes & conſilia, in meũ tanquam uenenata ſpicula intorquẽt exitiũ. Quotidie quidem uerba mea, etſi uitæ uerba eſſent, à Deoq́ue profecta, execrabantur, dirisq́ue impetebant ac calumnijs. Ad hæc,

Inhabitabunt, & abſcondent: ipſi calcaneum meum obſeruabunt, ſicut ſuſtinuerunt animam meam.

Clarius Felix: Congregabunt̃, abſcondentur: ipſi ueſtigia mea obſeruabũt, cùm expectauerũt animã meã. Hucuſque Hebræis uerſus eſt. Ecce perfidioſorũ mos & inſtitutũ: formatis enim ſuis illis turpiſsimis in mente ideis, formisq́ue per uerſitatũ, cõueniunt tandem, in unumq́ue cõſpirant, ut ſagittẽt in obſcuro rectos corde. Quæcunque enim agit uir ſanctus, aut loquit̃, quocunque ſuũ habet iter, ſeu ſedeat, ſeu legat, ſeu etiã dormiat, aut alijs naturæ indigentijs, ut ſanctos decet, pareat, ea omnia callidi illi aucupes obſeruant, ad ſuamq́ue inflectunt nequitiã: & id ſanè totũ, quò innocentiſsimorũ hominũ & famã & dignitatẽ, & nomen & uitam demũ traducãt, & extinguãt. Hucuſque, ut dixi, Hebræis eſt uerſus. Vnde ſic redditur à Paraphraſte: Conſpirabant, & inſidiabant̃ ipſi, & ueſtigia mea obſeruabant, ſtudioſe hoc agentes, ut capiant animã meã. Ex qua quidem Paraphraſtæ lectione duo aduerti poſſunt: tum uerſum copioſiorẽ eſſe Hebræis, tum nõ calcaneũ, ſed ueſtigia ab illis legi. Quanquam calcanei dictio nõnihil uero ſenſui inſeruire uidet̃, quò apertius malitioſorũ hominũ doli, occultæq́ue pateſiãt inſidiæ. Nihil profectò apertè, nihil ingenuè agunt proditores, ſed omnia uerſutè, obſcurè, uafrè, ſubdolè, ut de calcaneo aliàs diximus. Verùm tu, ô Deus,

Pro nihilo ſaluos facies illos? in ira populos confringes.

Quòd hũc uerſum per interrogationẽ legi debere opiner, facit interpretatio Paraphraſtæ, qui ſic reddit: Erit ne hæc iniquitas impunita illis? Senſus igitur: hæcne illorũ peruerſitas tam parui à te æſtimabit̃, ut pro nihilo illã ducas? idcirco nullã de illis exigas pœnã? minimè id omniũ, mi Deus: nam eiuſmodi uiuo fide, quòd illos nõ ſines inultos, ſed potius illorũ acerrimè, uti ſolent irati, ſcelera uindicabis, eosq́ue, quanquamuis ingentes penè populos numero æquent, deprimes, proſternesq́ue, atque temerarios illorũ auſus perfringes. Verũ cæteri Hebræorũ interpretes abſque interrogatione ſic uerſum reddũt: Propter iniquitatẽ liberatio illis,

C in ira populos deijce Deus, hoc eſt (utriuſq; literæ ſenſum ponere non ſum ueri
tus, quò unicuiq; ſuũ integrũ ſit iudiciũ, eũ quẽ uoluerit ſequi) ſua illi prauitate
ſe tutos fore arbitrati ſunt. Nam me expulſo, è medioq; ſublato, ſuis ſe rebus tutè
cõſuluiſſe, dñiumq; perpetuò ſtabiliſſe uiſi ſunt, gaudẽtq; ſe propterea præmiũ
nõ uile aſſecuturos: (ſic de præmio interpretat̃ Fel. ne me mea ſomnia enarrare
ſuſpiceris) uerũ tu Deus æterne, culparũ eiuſcemodi flagitioſarũ uindex, deijce
illos, extermina, &, utut numeroſi ſint, præcipita & confringe. Ego autem, ô

Deus uitam meam annunciaui tibi, poſuiſti lachrymas meas in con
ſpectu tuo, ſicut & in promiſsione tua.

Hactenus legunt uerſum Hebræi & Græci. Cùm uideo, mi Lector, confuſa
adeò in diſtinguendis uerſibus interpuncta & interciſiones, cogor interdũ ſu-
ſpicari nõ ab ipſo id factum eſſe interprete, ſed à pio neſcio quo templorũ mini-
ſtro, quò pſalmorũ cantus aptius deſineret. Is em̃, quiſquis ille fuit, uiſus eſt pſa-
lentiũ choris literã quis ineptam accõmodare maluiſſe, quàm uerũ ſenſum &
ſpiritũ. Illud etiam nõ omittendũ, dictionẽ Deus, quã nos legimus in principio
uerſus, Hebræis eſſe pręcedentis finẽ, ut ſuprà retulimus. Et quod noſter uertit
interpres, Vitã meã annunciaui tibi: Hebræi habent, Fugam meã, ſeu diſcurſus
meos numeraſti tu. Rurſus illud, In conſpectu tuo, ſicut in promiſsione tua: illi
legunt, In utre tuo, utiq; in cõmentario tuo: ſeu, ut reddit Campenſis, In libro ra-
tionũ tuarũ ſcribe eas, nempe lachrymas. Quare nihil aliud hîc uelle uatẽ augu-
ror, quàm ſuã continuã & uagam deflere fugam, exiliũ, atq;, ut uertit Felix, uagatio-
nem: nam, ut in Regũ geſtis legitur, nuſquã illi tutus erat locus. A patria quip-
pe eiectus, à Philiſtæis penè occiſus, à Ceilitis, Ziphæiſq; proditus, à filio, à do-
meſticis, ab ipſiſq; arctiſsima illi coniunctis neceſsitudine traductus, quo iam
D terrarũ angulo ſeſe occluderet tantus uir? Quare nõ ualde admirandũ, ſi alio in
pſalmo ſic ſuam exponit miſeriam. Fuerunt mihi, inquit, lachrymæ meæ, panes
die ac nocte. heu cibum certè innocentiſsimo uiro minimè debitum. Hîc uerò
quid: Poſuiſti, inquit, ſeu, quod magis placet, Pone lachrymas meas in conſpe-
ctu tuo, illas conſidera, illas tuo ſanctiſsimo clementiæ abſterge ſudario, ſicut in
promiſsione tua, ſicut, inquam, tuis in promiſsionibus eſt ſcriptũ, atq;, ſi lubet,
illas in utre tuo, nempe repoſitorio, quo res ſolent chariores collocari, colloca:
& hæc nimirũ omnia, lachrymas, gemitus, uagoſq; diſcurſus, ac iam faſtidita ſu-
ſpiria, cum his quæ à perditiſsimis iſtis proditoribus perfero, tuis in cõmenta-
rijs, ne unquam in obliuionẽ deueniant, repone. Vide quàm certũ de ſuis hîc geſtis
protulerit uaticiniũ Dauid. Etenim cùm hæc quotidie beatiſsimi huius uatis a-
cta ab eccleſia recenſent̃, recentioriq; ſemper ſtudio populis enarrant̃, nõne ti-
bi æterna illa eſſe, perindeq; indies magis noua, ac ſi in Dei rationario ſcripta eſ-
ſent, uident̃? Sic ſunt ſanè ſanctorũ omniũ geſta, cùm interim perit memoria im-
piorũ cum ſonitu. Ergo, inquit, habita afflictionũ mearũ ratione à te, ô Deus,

Conuertentur inimici mei retrorſum.

Terga dabunt, confuſiq; re prorſus infecta, malum in omen faceſſent. Multis
quippe præteritarũ rerum mearũ exemplis, atq; experientia perdidici, quòd

In quacunq; die inuocauero te,

Tuumq; implorauero auxilium, quæ meis à tuo edoctus ſpiritu imprecatus
ſum hoſtibus, euenient, mihiq; parces. Ecce,

Ecce, *inquam*, cognoui quòd Deus meus es.

Tu tu, non alius, es qui res meas optima curas fide, quiq; tum, cùm maximè
opus eſt, cumq; maior perurget miſeria & calamitas (contra nimirũ hominum
morem, qui amicitiam tum quidem colere ſoliti ſunt, cùm fortunata uidet̃, cùm
uerò miſera, deſtituunt) & ſubuenis, & miſerum à miſeria ualidiſsimè ſubleuas.
Quare ne ingratus uidear,

In Deo laudabo uerbum, in domino laudabo sermonẽ: in Deo speraui, non timebo, quid faciat mihi homo.

Verbum seu sermonẽ, aliàs diximus, rem in scripturis, ut etiam hîc notat Felix, significare: opus item factũ, negociũ. quare is erit sensus, ut diuinè exprimit Paraphrastes, qui sic reddit: Fretus benignitate Dei, boni cõsulam quicquid accidat mihi. Fretus, inquã, benignitate domini, æquo animo feram quicquid eueniet mihi. Non te moretur, quòd modò Deum, modò dominũ, suũ appellat fautorem uates: nam ipse est dominus, & Deus noster, nos autẽ populus eius. quanquam dictio illa, quã noster ferè semper uertit interpres, Dominus, nescio quid altius sonet Hebræis, quàm sit simpliciter dominus. Cæterũ quæ hîc à nõnullis de uerbo illo æterno, in patris mente, quod in Deo ipso, & ipsum Deum laudari oporteat, dicunt, & quo modo expressa sit in hoc uersu, in Deo scilicet, in dño, in uerbo, effigies trinitatis, nõ est cur modò simplici huic nostræ attexamus explanationi: aliud sanè agimus. Hi tamen quibus ociũ est & spiritus, alta hæc & sublimia, sensu prius literæ nõ ignorato, formare utcunq; animo poterũt. Quò nõ interdum sublimitatis is eleuatur animus, qui nulla alia re curaq; detentus, preterq; Dei, à quo perfectũ iam hausit nitorẽ, uim illam diuinã adeptus est, qua facilè ad cœlestia intelligenda, plerunq; etiam cùm nõ aduertit, rapitur? Is certè cum uate nostro audacter, ob iam conciliatam cum Deo amicitiã, illud de se eloqui poterit: In Deo laudabo uerbum. Quicquid, inquit, mihi (mollé ne illud sit, an asperũ, nihil moror) contigerit, de illo sanè, tanq; de re à diuina porrecta manu, gloriabor, Deumq; ipsum laudabo, celebraboq; illius nomen in perpetuũ, tantũ abest ut, quemadmodũ in fide inconstantes solent, de iniurijs mihi à calumniatoribus illatis querar. Summæ quippe fidei indiciũ est, cùm eandem omnino repetit eisdem penè uerbis sententiã: Sperabo, inquit, in Deo, quem solum amo, quẽ colo, quẽ in delicijs habeo: & sic nõ timebo quid faciat mihi homo quãuis scelestus, quid in meã machinetẽ uitã ac nomẽ proditor, quid palpo, quid delator, quid callidus ille ueterator, quid tota hęc demũ Philistęorũ manus. Nanq;

In me sunt Deus uota tua, quæ reddam, laudationes tibi.

Solenne ac præcipuũ ex his quæ fiunt Deo uota, illud est, feruens scilicet laudandi eius nominis studiũ, de quo nõnulla suprà in alijs psalmis, à nobis sunt dicta. Et ne diutius in peruestiganda hîc uotorũ huiusmodi ratione te torqueas, prudentissimè à uate est additũ, Reddam laudationes tibi: ut subsequens hemistichius, prioris sit interpretatio. Atqui uota ea quæ corporeis uidentur oculis, utpote quæ ab exteriori ecclesiæ procedunt ritu ac ceremonia, tum sponso grata sunt, si illius in primis queratur honor & cultus, qui in mentiũ unitate ac fide maximè positus est. Nam uerã illam esse numinis laudem, uerumq; cultũ, uotũ atq; religionẽ ducimus, quæ cùm in mundis, beneq; excoctis sita sit animis, ad externos quoq;, uti è uaporario solet calor, sese effundit mores ac ritus, qui interioris flammæ testes sunt & lucis. Quare ut prudenter, ita uerissimè à uate est dictum: In me sunt Deus uota tua, nempe laudes, quę reddam tibi. Est etiam illud pulcherrimũ à quodam dictũ, Non extrà quęro, inquit, quid offeram: de ara cordis, de macello, de cellario cõscientiæ exit totũ, quod in charitate accendendum est. Reddam igitur, inquit uates, quæcunq; tibi pollicitus sum.

Quoniam eripuisti animã meam de morte, & pedes meos de lapsu, ut placeam coram Deo in lumine uiuentium.

In lumine uitæ, uertit Felix. Rursum illud, Vt placeam coram Deo, diui Hieronymi translatio habet: Vt ambulem, seu, ut uerser corã Deo. Idem Felix, idem cæteri ex Hebręo. Cuius sensum sic exprimit Paraphrastes: Vt possim ambulare coram te, mi Deus, illustratus lumine quo solent qui uiuunt perpetuò. Gratissimi hæc est animi testificatio, qua se uates, perfectissimi pœnitentis typus, al

C tissimo deuouet Deo. Hi sunt porrò effectus,hi nostrarũ lachrymarũ exitus &
gemituũ,qui è corde ualde cõsternato prodire soliti sunt,nempe integra à mor-
te animæ ereptio,tum eiusdem ereptionis spes solida, certitudo ac fides. Quod
quidem infelicissimũ mortis genus, cùm ab effrenatis hominis affectibus atq;
appetentijs, qui sunt pedes animæ, oriri soleat, idcirco suam ab huiusmodi pe-
dum lapsibus liberationem ingenuè fatetur uates. Ex qua sanè,hoc est,è nostris
nobis cõdonatis à Deo reatibus,reconciliataq; cõscientia, ac recto nostris in ui-
sceribus innouato spiritu, atq; erogata cœlitus gratiarũ abũdantia & suauitate,
subita quædam exoritur in anima lux,quæ Christus est: quo præuio & duce, fa-
cilè salebrosas uitæ huius semitas,iterq; caliginosum & obscurũ,illæsi transcur-
rimus. Iam illud postremò notandũ,oculos meos à lachrymis,in codicibus He-
bræis nõ inueniri: uerùm non impedit sensum,imò adiuuat:ut sicut uerbis illis
superius positis,Ipsi calcaneũ meum obseruabunt,hęc opponunt, Pedes meos
eripuisti, scilicet à lapsu:ita illis, Posuisti lachrymas meas in conspectu tuo, ista,
Oculos meos à lachrymis,uidelicet liberasti, pacata iam conscientia, ac libera à
iudicij terrore & pœnarũ, ob condonatam peccatis meis ueniam, infusumq; in
me spiritũ:quo attestãte,lumenq; mihi in tenebroso uitæ huius labyrintho præ-
monstrante,certior fio me Dei esse filium,qui lux est, ac mirabiliter lucens lam-
pas ac fax,in lumine uiuentium. Cui honos sit & laus in secula. Amen.

PSAL. LVII. Vincenti. Ne dissipes Dauid insigne,dum fugeret ipse à conspectu Saulis in speluncam.

Iserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea.

Cùm semel Saul,& uiri eius,ut in primo Regũ libro legitur,in mo-
D dum coronæ cinxissent Dauid,in deserto Maon,ut caperẽt eum (iam Dauid de-
sperabat se posse euadere) uenit nuncius qui nũciauit Saul Philistæos in regnũ
irrupisse:quo nuncio exterritus rex,omisso Dauid, exercitũ in Philistæos dire-
xit. Dauid tamen cõsiderans se minimè tutũ fore in Maon,ascendit ibi,ut refert
historia,& habitauit in locis tutissimis Engaddi. Porrò repressis fugatisq; Phi-
listæis,Saul iterum habito totius exercitus delectu, nouam incœpit persecutio-
nem. Et perrexit,inquit,ad inuestigandum Dauid etiã super abruptissimas pe-
tras,quę solis ibicibus peruiæ sunt. Verũ in ipso itinere,Saule immensam quan-
dam speluncam,quò uentrem purgaret ingresso (scribunt cosmographi, in re-
gione illa ingentes adeò specus inueniri, ut sint qui quatuor millia hominũ ca-
piant) in cuius interiori recessu Dauid cum suis (sexcenti hi erant) latitabat,con-
tigit ut ipse Dauid,refracto prius impetu militũ,qui Saul occidere decreuerant,
propius accederet, & sic clàm oram præcidens chlamydis regis ad suos reuer-
teretur. Postea uerò è specu egressus Saul, pergebat cœpto itinere,sed uiso Da-
uide,perceptoq; periculo in quo fuerat,non modò à uiri iusti destitit persequu-
tione, uerumetiam percusso cum illo fœdere domũ redijt. Verùm Dauid in ip-
so belli tumultu & fuga,hanc in Deum fiduciæ plenã composuit odam,dixitq;
Miserere mei Deus,quoniam in te confidit anima mea. Quòd certè Dauid tam
infesto pepercerit inimico, cùm eum occidere potuisset, tum primũ Euangelij
imaginẽ expressius q̃ antea forsan adumbrare uisus est. Quis enim(inquit Saul)
cùm inuenerit inimicũ suum,dimittet eum in uia bona? Perfectissimi sanè illud
fuit animi indiciũ. Quotus enim quisq; est,uel ex his qui ecclesię speciali seruiũt
cultu & religione,qui uirum illum, nempe in tenebris antiquæ legis adhuc uer-
santem,in huiusmodi uitæ actu se æquasse dicat? Si dicit,unde,obsecro,inextin-
guibiles in rebuspub.in templis, in ipsissimis Ecclesiæ adytis, discordiæ, rixæ,
dissidia,homicidia tandẽ illa quę tum ferro,tum odio crudelissimè perpetrant?
Sed mihi hìc tempero,& ad psalmi interpretationẽ,prius explanato, ut res am-
biguæ

biguæ explanari queunt, titulo, me uerto. Cenſent nonnulli uerbum, Ne diſsipes, ſeu, Ne perdas aut corrumpas, ideo hîc poni, quòd Dauid, uiſa occaſione, promptóq; animo ſuorũ interficiendi Saulem, ſeſe cõtinuit, dixitq;: Propitius ſit mihi dominus, ne faciam hanc rem. Et eſt fermè idem, cùm non multò pòſt fidiſsimũ comitem Abiſai, qui Saulem ipſum dormientem obtruncare ſtatuerat, obiurgauit, inquiens: Ne perdas eum, ſeu, ut noſtra habet æditio, Ne interficias eum. Inſigne porrò uocat Saul, ob dignitatẽ regiam, quem etiam Dauid ipſe ex more Chriſtũ domini appellare cõſueuerat. Alij uerò putant initiũ fuiſſe carminis, ad cuius numerũ & menſurã, tum is tum cæteri eiuſmodi cõpoſiti erãt pſalmi. Alij rurſus, Ne diſsipes, ad Deum referũt, & mixtã dictionẽ, quam cæteri inſigne interpretant̃, mitem ſeu ſimplicẽ uertunt, titulũ Hieronymi citantes, qui ſic habet: Pro uictoria, ut nõ diſperdas Dauid humilem & ſimplicẽ, quando fugit à facie Saul in ſpeluncã. Horũ omniũ de titulo ambiguo & obſcuro, opiniones idcirco ponere libuit, quò unuſquiſq;, quod ſuo magis cõducere guſtui duxerit, id arripiat. Tantũ id cupit ſpiritus, ut mens natura ignea, his imis modicè delibatis, ad ſublimiora peruestigãda toto feratur niſu. Omiſſo igitur paulìſper uate, modò fuga, modò latibulo tuto aliquo ſaluti ſuæ cõſulente, dicamus Seruatorem hîc noſtrũ, noſtrã cõmendare Deo patri miſeriam: quæ ut acerbior appareat (quî non eam acerbiſsimã dicam?) bis uerbum idem, nempe miſerere, replicat. Miſerere mei, inquit, miſerere mei, ſubindéq; cauſam, cur diuina flecti debeat ſeueritas reddit, cùm ait: Quoniam confidit in te anima mea. Ea enim præditaui eſt fiducia, ut non ſolùm ad noſtris opitulandum malis, Deũ moueat, ſed etiam cogat omnino, & ad nobis obſequendum obliget. Mirũ quàm lautè gaudeat anima in anguſtijs & oppreſsionibus, ſpe fulta ſolida in Deum. Proinde nihil tam arctè ferè à nobis diuina requirit maieſtas, quàm ut aperta fiducia, minimé q; nutante & debili perſuaſione, ad ſe noſtris in ærũnis cõfugiamus: hoc eſt, noſtrũ omnino totũ uult cor, quo habito, totũ & noſtrũ habet amorẽ, noſtram fidem, noſtra deſideria, noſtros affectus. Hæc eſt lex fidei, ad quam obſeruandam, quotquot ſacra intingimur unda, uel ingratis tenemur.

Et in umbra alarum tuarum ſperabo, donec tranſeat iniquitas.

De alarũ tutela iam aliàs diximus, ſolicitã præ ſe ferre ac tutam protectionẽ. Vidiſti'ne unquam pullos gallinaceos è corbe gallinaria, ubi cõtinua filiorum cura ægrotat mater, exijſſe, atq; in aprica laſciuiſſe areæ? Quid ſi à rotatu illo in aëre tardo, uafro tamen ac doloſo milui, aut rapido accipitris uolatu deterrentur? ad corbem ſubitò, natura id cõmonſtrante, ad matrem, ad ſolitas recurrunt alas. Quid tum mater? expãſis actutũ alis, ingemiſcenſq; interim cum filijs, atq; eis & uoce & pluma adblandiens, tandiu timidis incubat, quoad eius, à domeſticis domus, clamore effuget̃ prædo. Ita nimirũ ſuos erga electos ſe habet diuina bonitas, qui, cùm deſit qui pungat ſtimulus, aut metũ ingerat miluus, in uitæ luxum facilè prolabunt̃: ueruntamẽ admoniti & puncti, eò prudentiſsimè remigrant, unde imprudentiſsimè, forſanq; ſtolidè emigrarũt. Putás ne tum Deus comprimat, an potius expandat ſuæ protectionis alas? Id ſanè agit in præſentia Deus, agetq; in poſterũ, donec tranſeat iniquitas, tranſeat accipiter, tranſeat miluus, rapaxq; orationũ clamore expellatur uultur. Quod quidem in cruce egit amantiſsimus noſtri Chriſtus: nam longos poſt mortaliũ queſtus, poſt gemitus, poſt lachrymas, poſt clamorẽ illũ miſerandũ, quo omnes paſsim uociferabant̃, Miſerere noſtri dñe, miſerere noſtri, ille reiectis à manib. inſtitis, excuſsiſq; funibus, quib. à proprio cõſtrictus fuerat populo, nodoſum crucis aſcendit ſtipitẽ: è qua ſanè diuina illa amoris pleniſſima nõ modo aperuit brachia, uerũ etiam illa ipſa clauis, trabalibus illis quidem & firmis, configi uoluit, ut firmã, immutabilemq; ſuam erga nos fore oſtenderet & charitatem & miſericordiam. Ergo

C Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi.

Ad Deum perficientẽ super me, habet Hebræus: id est, clamabo ad Deum altissimũ, Deum, in quã, expedientẽ, atq; ad optatũ finem, quicquid orauero, perducentem. Vnde Paraphrastes: Implorabo auxiliũ Dei altissimi, Dei illius, qui perficiet quæ cœpit in me. Quòd si etiam exponẽda est nostræ æditionis litera, dicendũ erit, uerba hæc summæ esse fidei, qua anima præteriti haud immemor beneficij, sperat suis idem in afflictionibus assecuturã. Benefecit, inquit, olim à me rogatus, benefaciet quoq;, spero, in posterũ. Ego autẽ sciebam (inquit Christus ad patrem) quòd semper me audis. Vnde

Misit de cœlo, & liberauit me, dedit in opprobriũ conculcantes me.

Res profectò simillima uidetur esse miraculo, si cui in calamitate aliqua miserè attrito, subita è cœlo effulgeat lux, de improuisoq; diuinũ appareat subsidiũ. Quid tam mirandũ in rerum natura, hominẽ scilicet uidere penitus destitutum calcatumq; ab omnibus, derisum, expulsum, nõ multò adeò pòst è tetris ærumnarum tenebris, tanq; è nube solem, exilire? Hęc sanè spiritus, ut diligentiori expenderent animo, uoluit Selha interponi. Quid sit porrò, dedit in opprobrium conculcantes me, sic exprimit Paraphrastes: Et infamem faciat eum, qui cõculcare conatur me. Verbum enim, dedit, quò lucidior haberet sensus, additũ est à Græcis: nam illa Hebræis duntaxat est litera, Opprobriũ absorbenti me, dabit scilicet Deus. Deinde quid sit illud, quod Deus è cœlo, hoc est, ab æterna illa moderandarũ rerum omniũ prouidentia ac bonitate, in suorum subsidium demittere consuescit, subsequens declarat uersus.

Misit Deus misericordiam suam, & ueritatem suam, & eripuit animam meam de medio catulorum leonum: dormiui conturbatus.

D En duo illa fulcra, quibus anima tanq; iacens uitis innixa sustentatur, Dei scilicet misericordiam, & ueritatẽ seu fidem, qua quidem Deus ex pacto quodammodo pollicitationũ suos seruat electos, illa uerò gratuitò. Censendum ne est, Deum, qui misericordia, coæternaq; sibi bonitate motus, salutẽ, si quis eam cupiat, conferre pollicitus est, imò ex pacto sese obligauit, negare posse, quod ultronea benignitate se daturũ promisit? His itaq; tanq; nuncijs è cœlo missis, animas suæ religionis percupidas & studiosas inuisere solitus est Deus, ne in aduersitatũ acerbitate fatiscentes, desperent omnino, hisq; eas solatur dictis: Ego sum, nolite timere. Vide propterea diuini effectũ præsidij: uide, inquam, in quibus plerũq; malis uersetur innocentia, nostraq; è regione ostendatur fides. Eripuit, inquit, animã meam de medio catulorũ leonum, dormiui conturbatus: id est, inter illos qui leones magis quàm homines appellari debent, uersari cogor. Verùm unde hæc exorta est, dicat aliquis, conturbatio? Audiat is, si lubet.

Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & linguæ eorum gladius acutus.

Quid nõ conturbat peruersorũ hominũ lingua? Quis cœtus, quis populus, quis ciuiũ cõuentus tam sanctus, támue tranquillus, quem nõ confundant, perturbẽtq; penitus dolosorũ hominũ oblocutiones, perfidiosæq; odiorũ sationes? Vnde expressius illud superioris uersus reddunt Hebræi ferè omnes: Dormiui conturbatus. Sic Felix: Iacebo in medio inflammantiũ, in medio filiorũ hominis, quorũ dentes lancea & sagittæ, & lingua eorum, framea acuta. Dormire cogor, inquit Paraphrastes, inter furiosos. Vide quãta uerborũ exaggeratione fœdissimã maledicorũ consuetudinẽ depingit uates. Eos similes dicit esse, ob truculentiam iramq; inexorabilem, leonibus: & ne id parum uiderer, illos iterũ furiosis, & his quidem incendentibus inflammantibusq;, quicquid probitatis nacti fuerint, cõparat, enarratq; unde illorũ huiusmodi erumpat furor, unde ignis ille

d ille letalis detractionū accusationūq; ortū habeat: A dentibus, inquit, eorū acutissimis, linguisq; ignitis. Quæ duę sanè res, cùm sermonis potissimū sint instrumenta, ad turpissimū deferendi assentandiq; usum accōmodat peruersissimum istuc genus hominū. Quocirca non immeritò sanctissimus ille senex & apostolus, de linguæ natura edisserens aiebat: Ecce lingua modicū quidem membrū, quātus ignis, q̄ magnā syluā incendit. Lingua ignis, est uniuersitas iniquitatis. O infelices animas. Verū ne diutius in tuos præualeat amicos hæc mūdi pestis,

Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua.

Tu qui improbis periurisq;, ac illis quidem qui de se illud iactare cōsueuere, Labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est? tu, inquā, qui istiusmodi hominū generi iacere, planeq; ad iniurias innocentiæ obdormiscere uideris, exaltare in uirtute tua, expergiscere, illisq; tandem te in cęlis esse, ubi omnia prudentissimè circunspiciens, & moues, & temperas, ostende, & debitas de illorū sceleribus pœnas, ut es æquissimus omniū arbiter, poscens, uitamq; innocuorū ab illorū eripiens sæuitia & diritate, tua appareat etiam in terris magnitudo, quæ in eo maximè posita esse uidetur, ut defensa probitate, nefandorū hominū feritatē frenes, ac mulcta afficias. Sic sanè tua postulat æquitas, sic iustitia, sic, quibus potissimū ab omnibus ubiq; omniū hominū regionibus, immēsus omnipotentissimusq; iudicaris, gloria atq; excelsa moderandarū rerū prouidentia, & maiestas. Vide, obsecro, illorum immanitatem atq; insipientiam. Nam

Laqueum parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animā meā. Foderunt ante faciem meam foueam, & inciderunt in eam.

Tametsi eñ multa sint argumenta, quibus diuina copiose queat ostendi mortalibus cùm uirtus, tum sigillatim erga electos beneuolentia, illud tamen nō infima censeri debet, cùm in idem planè ipsum improbi incidūt periculū atq; interitū, quem alijs impudentissimè nō solùm parauere, uerumetiā dolose fraudulenterq;, uti solertes solent auibus aucupes, aut feris uenatores, concinnauerunt. Idcirco uolens propheta, quanti res ea momenti sit, dignaq; quæ intimis recondatur animæ secretis demonstrare, Selha hîc inseri curauit. Verū cùm copiose admodū in superioribus psalmis, de huiusmodi troporū genere sit dictū, ad reliqua descendamus. Tantū illud nō prætereundū, incuruauerunt animam meam, à Felice uerti, depressit, nempe laqueus seu rete: sed si etiam ad insidiatores id referas, ita ex hebræo uerti poterat, ut nonnullos uertere uideo, Rete parauerunt pedibus meis, ad capiendam animā meam. Si animā igitur legas, ad dæmones id totū referendum erit (quid enim insidiarū, quid tendicularū, quò incautas irretiant animas, non moliuntur dæmones?) si uitam rursum exponas, ut sæpenumero fit, ad homines scelestos & fraudulentos. Vtrunq; enim molestissimi tranquillis solet esse hominibus, atq; his quidem qui cùm nihil in terris tanto cum affectu expetāt, q̄ pacem, & uniuersalem in Dei ecclesia concordiā, animorumq; synceritatē & candorē, pluris æstimare solent dolosorū hominū iniurias, q̄ dæmonum, naturaliter ad minimū fidei telum expauescentiū: illi uerò ne ab ipsa quidem terrifica diuinæ ultionis flamma & mulcta deterrentur. Sed uide, quid probitatis cultrix, planeq; à spiritu erudita de se dicat anima:

Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, cantabo, & psalmū dicam domino.

Vt lubet, inquit, in me sagaces insurgant dæmones, struantq; insidias turpissimi illorum asseclæ, obloquutores, uaniq; blaterones, inuidi, exleges, impij, en cor meū, tua ad admittenda uulnera, mi Deus, præparatum, promptumq; tuum ad celebrandum in psalmis nomen. De te igitur cantabo, me traq;, non assentatoria illa quidem, spe lucri uenalia, in principis alicuius gratiam elucubrabo, sed tuum ad honorem laudemq; cantabo, & psalmum dicam. Illi certè laqueum

C parauerũt pedibus meis,ego cor ad ferendum quicquid sors attulerit,præpara-
bo. Illi in foueam,quam foderunt ante faciem meam,inciderunt,ego autem can
tabo & psallam,tantũ abest ut meam amplius querar sortem. Age itaq;,

Exurge gloria mea,exurge psalterium & cithara,exurgam diluculo.

Ad diuinas enim hîc laudes decantandas, mira spiritus doctrina sese excitat
uates,uocatq; suam se gloriam aut decus,ut ex hebræo uertunt nonnulli. Se,in-
quam,nablum,chelymq; & citharã nuncupat,ea sanè ratione,qua anima in diui
nis occupata mysterijs, in Deoq; per cordis quietẽ emoriens, nõ solùm quæ a-
git,ea omnia in sui laudibus amati concinendis impendit, sed etiam nõ iam am-
plius anima,utpote quæ cum Deo unũ quoddã ui effecta sit amoris,ipsa eadem
sit laus,hoc est,quicquid cogitat, loquiturq; aut agit,id omne laus una est Dei,
perfectaq;,ac in cineres uirtute fidei conflagrantis,absumentisq; holocaustum,
collabẽs litatio. Expergiscere,inquit,ô anima mea,expergiscere,proferq; te na-
blum & citharã,quę mea est gloria,quia Dei. Nam quod ad me attinet,ne ipsam
quidem opperiar aurorã,sed suauissimo cõcentu ipsam anteuertam lucem. Nõ
me sanè,meo in lectulo stertentẽ prima excitabit lux,sed ego illam potius. Vult
uates suum apud omnes testatũ esse laudandi Dei studium & uigilantiã:alioqui
certè tam arctam cum cœlesti numine unionẽ humanæ mẽtis,qua in Deum ex
se exiens anima,penitusq; sui oblita,& fertur,& rapitur,ignauis,totasq; noctes
stertentibus,nunq; cõtingere uidimus. Summo quippe opus est nisu, atq; infra
cto animi proposito & studio,in adipiscenda ea animę purgatione,qua duce ad
illum ascenditur perfectionis gradum,ad quẽ cùm omnes, tum illi maximè qui
& habitu & cultu,& ipsa quoq; cõuiuendi in cœnobijs ratione,ueteris præ sese fe-
runt Adæ interitũ,conari debent. Quòd si secus hi agere uident̃(quicũq; hi sint)
D tot monstra eos esse dicas,atq; ad illudendũ Christi religioni,ex antro aliquo ca
liginoso emersa portenta,ac lamias. Ridebunt hîc,scio, nõnulli quibus persua-
sum est,si quid in Christi doctrina, quod animi sublimitatẽ requirat & perfectio
nem,legere contigerit,id ad consilia referri oportere:proinde nullã sibi esse de-
bere de consilijs consideratiõẽ,sed de præceptis tantũmodo. Ridebunt hîc,in-
quam,duntaxat hi,qui nec consilijs nec præceptis obtemperantes, uitã, nescio
quam,dubiam,effractam,inertem turpemq; transigũt:secus uerò illi, qui quan
to possunt conatu in præceptorũ studio sese exercitantes, cõsilia sibi æquè pror
sus atq; ipsa Dei præcepta,necessaria esse arbitrant̃:quocirca nõ hîc quidem ri-
debunt, sed suspirantes suam detestabunt̃ moram, quòd illum nondum attige-
rint scopum,quo adepto,Christus,nempe animarũ quies,pax,uita acquiritur.
Sanè uerò nostra delectat̃ inertia Deus:neq; ob aliud erectæ sunt templorũ aræ
& muri,nisi ut sint qui uitæ cõmoda solummodo sectantes molliter, absq; labo-
re aut proficiendi studio,nõ in dño,sed in uentris cura ocientur: Flet Christus,
mœret,alget,uigilat,orat,abstinet,moritur tandem pro me,homine nimirũ sor
dido & impuro,& ego mea in causa,genere nescio quo uitæ contentus, nihil ul
tra quærendum mihi esse persuadebo? Me miserũ:quomodo equidem unà cum
uate,imò cum Dei spiritu,qui ardens ignis est,dicere nisi fictè potero, Paratum
cor meũ Deus,paratũ cor meũ? Putás ne,mi Lector, ab anima illa, quæ in diui-
no prorsus nõ sit immersa lumine atq; amore,uerè dici posse,Paratũ cor meum
Deus,paratũ cor meũ? Censes'ne,quid ista præ se ferat repetita cordis præpara-
tio? quid cantus? quid psalmi? quid cithara? quid illa tandẽ animæ gloria, de qua
hîc uates obscurè tamen loquit̃, à tardis mentibus cõprehendi posse? Alta sunt
hæc quidem,illisq; tantũmodo cognita,qui purissimã degentes cum Deo uitã,
nõ minus æquissima illius diligunt consilia,ad eaq; obseruanda toto aspirant a-
nimo,quàm salutares illius præceptiones. Verùm alij ut lubet,quę secum in ter
ris attulit Dei filius,definiant;ego autem meum seruans institutum,

Con

Cõfitebor tibi in populis dñe,&psalmũ dicã tibi in gentib. Qm̃ magnificata est usq; ad cęlos misericordia tua,&usq; ad nubes ueritas tua.

Apertè hîc narrat uates,quãobrem in se psalteriũ &citharam exuscitari concupiuerat,nempe ut sparsim omnibus,ubicũq; degant,nationibus,siue gentes hæsint,siue è Iudæorũ populo,sanctisimũ Dei nomen ac cultũ prædicare,suauissimoq; spiritus meditari posset cõcentu. Quem sanè sensum sic reddit Campensis:Cantabo laudes tuas etiã apud hominũ uariarũ nationũ multitudinẽ maximã. Tam est enim grandis misericordia tua,ut ad cœlos usq; pertingat,& maior sit quàm distantia hinc ad nubes tua in seruandis promissis constantia. Cœlos & nubes pro eodem posuit,præuiditq; Dei religionẽ,quę in animorũ unione & tranquillitate posita est,in toto undiq; terrarũ orbe disseminandam. Cæterũm de Dei misericordia,qua animas gratuitò,deq; ueritate, qua ex pacto quodammodo seruat quod est pollicitus, nonnulla à me in superioribus sunt dicta psalmis. Quare ut tandem psalmũ finiam,ad Deum cõuersus,eiusq; fide, quam meũ in algidum per Christum transfudit cor, animatus, illud cum uate iucundisimũ,planeq; diuinum de omnipotentissima Dei gloria,quæ est eius uirtus, misericordiaq;,ac in mortales omnes beneuolentia,repetam elogium,dicamq;: Exaltare super cœlos Deus,& super omnem terram gloria tua. Qui laudabilis es & gloriosus in secula. Amen.

PSAL. LVIII. Vincenti. Ne dissipes Dauid insigne.

SI uerè utiq; iustitiã loquimini,rectè iudicate filij hominum.

Tituli inscriptio cum superioris psalmi titulo cõuenit, idcirco eadem utriq; seruiet expositio, ideq; erit sensus, atq; eadẽ ferè causa, eo excepto,quòd superiorẽ à Saule in Engaddi regione fugatus cõposuit:hũc uerò,quãdo Ziphæorũ proditione penè in Saulis potestatẽ traditus,inde aufugit, pauloq; pòst fidissimo duce Abisai,qui Saulẽ dormientẽ occidere instituerat,reprehenso, ipse hastam cyphumq; dormiẽtis regis clàm abstulit. Et est iustissima quędã in Saulis cõsultores ac iudices,typũ sanè peruersorũ iudicũ,querimonia & inuectiua. Ad nostra eñ tẽpora,ad quę umbræ illæ rerũ dirigebant̃,hęc oĩa aptãda sunt,ne Christianę uis fidei suo fraudet̃ spiritu ac sensu. Aptemus hîc igit̃ Christũ, cuius reprehensiones incredibilẽ in modũ amabiles sunt & salutares, prauos reprehendentẽ iudices,ad hũc modũ: Si uerè utiq; iustitiã loquimini,rectè iudicate filij hominũ. Nõ est in rebus humanis utilitas cũ ea cõparanda,cùm in regnis,rebusq; tum publicis tum priuatis, iudices illa præditi sunt animi integritate atq; moderatione,ut nihil diffiniãt, quod nõ undequaq; iustissimũ sit, ac optimè collibratũ. Contrà uerò quæ pestis nocentior,q̃d monstrũ tam execrandum,támue insolitũ & expauescendũ potest esse ciuibus,si is cui dijudicandarũ rerum data est facultas,iniquus est,& bis in una eademq; causa uenalis: Possunt quidẽ huius generis iudices (bonũ iudicem in terris tanq; Deũ ueneror) toga illa sua molliter imbricata, striataq; ac graui,tum moderato tardoq; sermone & erudito,addo & formicino passu,iustitiã profiteri:ueruntamen cùm res ipsa seriò tractanda est,litesq; dirimendæ,ut plurimũ subuertit̃ ius,fas,lex,sanctisq; à foro eliminatis decretis atq; institutis, eò suas dirigũt sentẽtias & diffinitiones,unde maius sperat̃ emolumentũ, aut in quo priuatis suis,suorũq; affectibus plerunq; turpissimis satisfieri posse opinant̃. In istiusmodi nomenclaturæ homines inuehitur spiritus,clamatq;: O filij hominũ,futiles nimirũ & uani,si iustitiã quam loquimini, utiq; uerè,hoc est,ex animo,synceroq; iudicio loquimini,rectè, omissa prauitate ac nequitia,iudicate. Alioqui certè non ab ipsa iustitiã præ se ferente lingua, aut ornato suggesto, quod æquum est, metiri solent homines, sed ab ipso omnino iudiciorũ exitu & finitione. Huc optimè quadrare uidetur Felicis litera, An certè,inquit, mutã iustitiã loquemini: id est,num iustitiã loquemini,

C iustitia tamen ipsa obmutescente? Muta nimirũ tunc fit iustitia, cùm etiam ipso iudice disertissimè de iustitia differente, iacet indefensa, imò inaudita & oppressa. Cæterũ tum Græci, tum Hebræi, recta legunt, non rectè.

Etenim in corde operamini iniquitates in terra, iniustitias manus uestræ concinnant.

En totius prauitatis iudiciorũ summa atq; origo. Cõtaminato quippe corde, cupiditateq́;, ira aut liuore infecto animo, quod iudiciũ proferre possunt iudices quod iniquũ omnino nõ sit & iniuriũ? Mirũ si à corrupta radice, sanos decerpi posse fructus opinaris. Omnẽ, inquit, cogitationẽ (heus iudices) in eo consumitis, ut quæ praua sunt & iniqua, nõ solũ statuatis, uerumetiã in alijs (malùm) defendatis. Quid autẽ? uos tantillam nacti in terris potestatẽ (in cœlis enim æquissimus omniũ sedet arbiter) adeò insolescitis, ut tanq; omnia uestra æquissima forent, iniquitatẽ pro æquitate manus uenditent uestræ? Hebræis ea est litera: Prauitatem manus uestræ æquilibrabunt. Nescio quidem, an pars hęc in iudice stoliditas appellari queat, an insolens potius arrogantia & temeritas, cùm ea interdum definiat, quæ nihil minus referũt, quàm leges & iustitiam, & nihilominus tam cæci sunt hi dij terræ, quòd se uel acutissimis imponere posse ingenijs arbitrantur. Quid non peruertunt contaminati iudices? Quid impietatis, quid perfidiæ non audent istiusmodi togatæ belluæ? nõ mirũ id quidem: nam iandudum

Alienati sunt peccatores à uulua, errauerũt ab utero, locuti sunt falsa.

Heu miserã, prorsusq́; deploratã istorũ sortem. Quid mirandum, inquit, sibi suis in iudicijs à iustitia aberrant? Nanq; in ipso statim uitæ exordio, in ipso uuluæ conceptu, in ipso sordido ex utero ortu & natiuitate, errare alienareq́; sese à Deo, à probitate, à castis moribus, à uitę integritate cœperũt. Idcirco locuti sunt
D falsa, falsasq́; promulgarũt sententias. Impij, inquit Campensis, à tempore quo primum æditi sunt in lucem, errare cœperunt, ab utero matris loquentes fucata. Quapropter

Furor illis secundum similitudinẽ serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, Quæ non exaudiet uocem incantantium, & uenefici incantantis sapienter.

Secundum similitudinẽ furoris serpentis, uertit Felix, & clarius quàm noster. Cæterũ, sapienter, Hebræis est, scitè, doctè. Serpentibus porrò ea est natura & consuetudo, ut ira aut rabie in aliquẽ perciti, nunq; nisi cum ueneno ipsum deponant furorẽ. Et ut cæteris id quod sequitur, insitũ sit naturaliter serpentibus, præcipuè tamen is est aspidibus mos atq; astus, ut si coniecturis quibusdam, sibi à natura inditis, præuident se à magicis incantandas præstigijs, suapte sponte, ne suum audiant insidiatorẽ, obsurdescant. Siquidem illud est incantatorib. cõsilium, ut aspis ui carminũ districta, deponat uirus, & ita mansuefacta capiatur. Aiunt Marsos huiuscemodi optimè callere artem, carminibus scilicet serpentes quamlibet uenenosas ac letales cicurandi. Prudentissimè hîc quidem uates sceleratorũ quorũdam naturã, de iudicibus impijs loquens depingit. Nam serpentina quædam illis inest malitia & calliditas, ut irati in quempiam (irasci enim in sui similes neutiquã soliti sunt, sed in dissimiles) nunq; deferueant, nisi proiecto penitus in illum, cui malè uolunt, ueneno. Quod si quẽ porrò ex sanctioribus tanq; eruditũ in sedanda illorũ insania & furore incantatorẽ ad se aduentare præsenserint, ad salutares ilicò admonitiones occludunt aures, illosq́; perinde auersantur, ac solet aspis incantatores. Verũenimuerò diuina aliquando nostris offensa delictis prouidentia, istiusmodi uenenatas permittit ad innocuorũ exercitationẽ regnare uiperas. Vnde semel iratus in Iudæos Deus, illud horrendũ in Hieremia protulit, dicens: Ecce ego mittã uobis serpentes regulos, quibus non est incantatio, & mordebũt uos. Sed uide q; nõ libenter, imò quasi coactus id uelit pien-

à lit pientissimus dñs. Dolor, inquit, meus super dolorẽ, in me cor meũ mœrens. Horũ igitur omniũ bene doctè sensum sic reddit Paraphrastes: Venenũ eorũ simile est ueneno serpentis, & callidissimæ aspidis, ultrò obsurdescentis, & obturantis aurem suam, ut non cogatur audire uocem illorũ qui murmure suaui tallere eam conantur, etiam si incantandi artibus sint instructissimi. Veruntamen utcunq; diri hi sint & implacabiles,

Deus cõteret dentes eorũ in ore ipsorũ, molas leonũ cõfringet dñs.

Hebræi legunt, Contere, & confringe, utrunq; aptè. Cæterũ frequens in scripturis dentiũ ac maxillarũ metaphora est, qua mordaces designãtur calumniæ, uerbaq; innoxiorũ uitam lacerantia: uis quoq; improborũ, peruicacia, insultus, rabies, & id genus alia, quibus instructi artibus in puram proborũ conuersationem ac nomen, fortunasq; interdum ferocire solent impij obtrectatores atq; inuidi: quorum sanè crudelitatẽ ut clarius exprimat, dentes illos habere leoninos, nempe acutos ac mordacissimos, asserit. Mola porrò maxilla hîc est, seu mandibula. Quare alio in loco præuidens uates perniciosorũ hominũ oblocutiones, & blasphemias à dño retundendas, ait: Quoniã tu percussisti omẽs aduersantes mihi sine causa, quod diuus uertit Hieron. ex Hebræo: Quoniam tu percussisti omniũ inimicorũ meorũ maxillã, dentes peccatorũ cõtriuisti. Est & aliud genus dentiũ, quo Ecclesia mordere solet, atq; arguere peccantes, imò suauissima spiritus mola adeò cõminuere, ut ad sese penitus illos attrahẽs, in suã prorsus cõmutet naturã, atq;, ut sic dicã, substantiã. Quocirca in Canticis illud à spõso audire meruit: Dentes tui sicut greges tonsarũ, quę ascendũt de lauacro. Et uerè Ecclesiæ dentes, tanq; oues detõsæ dici debẽt, hoc est, absq; ira ac furia, suos sibi subditos reprehendẽtes. Quod quidẽ superiores illos, quorũ furorẽ secundũ similitudinẽ serpẽtis, surdæq; aspidis esse asseruit uates, quibusq; dens putidus est, ut ait Salomõ, ac pes lassus, admonitos uult spiritus. Horũ itaq; audaciã, furiatãq; in innocuos Christi amicos mentẽ ac feros morsus, ita minutim cõfringet dñs, quòd

Ad nihilum deuenient tanquã aqua decurrens, intendit arcum suũ donec infirmentur.

Cur hîc interpres, intendit, nõ intendunt, uertit, uix coniecturis auguror: nisi fortè intendit, ad Deũ referat. Sed alia hîc est mens uatis, illa nimirũ, ut audaces improborũ conatus, irritos uanosq; omnino fore prædicat. Cuius quidẽ significatũ sic exprimit Paraphrastes: Sagittæ quas iaculanẽ, inter uolandum confringantur: id est, quicquid parant improbi, in medio ipso collabatur nisu, adinstar sanè arcus summa ui tensi, cuius sagittæ in ipso iaciendi conatu refringuntur, in frustaq; nõ absq; intorquentis periculo desiliũt. Huic sententiæ etiã astipulatur diui Hieronymi litera, qui sic reddit: Intendant arcum suum, donec cõterantur, nempe sagittæ. Felix uerò, Dirigent sagittas suas: sint, ac si cõfringerentur. hoc est, ut ipse sua exponit uerba, nullũ damnũ faciant. Cęterũ notant quidam, principium uersus nõ tantũ de fontiũ aquis, aut amniũ celeriter dilabentiũ intelligi oportere, quantũ de aqua è uase aliquo euerso proiecta & dispersa: qua similitudine, studia, curasq; iniquorũ penitus dissipatum iri nõ ambigamus. Verũ litera quæ Hebræis est, aliũ præ se ferre sensum, ut diximus, uideẽ: unde sic Paraphrastes, Diffluãt sicut aquæ natura labiles. Quoquo modo accipiendã esse literam ducas, illud compertissimũ est, q̃ primũ nefandorũ hominũ conatus desituros: quod alijs postmodum clarius exponit rerum imaginibus, dicens:

Sicut cera, quæ fluit, auferentur: supercecidit ignis, & non uiderunt solem. Priusquam intelligerent spinæ uestræ rhamnũ, sicut uiuentes sic in ira absorbet eos.

Quàm citò enim cera igni admota colliquescat, nõ est qui ignoret. Nõ secus, inquit, celeriter improborũ successus, nisusq; turpissimi præteribũt, atq; solet ab

C igne cera actutū liquefieri. Alio in psalmo hac eadem usus similitudine, sic ait:
Sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie terræ. Proinde posita
ceræ metaphora, ignem addidit. Supercecidit, inquit, ignis super ceram, nimirū
illam mollissimā: hoc est, diuina illis superueniet ultio, qua suapte sponte exocu-
lati, neq; hunc solem uisibilem amplius, neq; illum qui in ueritatis indagatione
ac gustu splendescit, intuebuntur: & id quidem protinus, anteq; eorum pecca-
ta, quæ hîc spinas uocat, in rhamnū, id est, in effectū exeant, atq; obesse queant.
Rhamnus enim robustior spina est atq; annosior, idcirco acutior & nocentior.
Verùm longè aliter has legunt similitudines Hebræi. Sic illi: Diffluant ueluti
cochlea, & sicut abortiuum fœminę, priusquam solem uideat: priusquam spinæ
eorum adolescant, in rhamnum repentè uiuos, sicut acerrimo furore, tollet eos
turbo. Diuus etiam Hieronymus non ceram, sed uermem transtulit. Quasi uer-
mis, inquit, tabefactus pertranseant. Similiter abortiuū unà cum cæteris reddi-
dit, nō ignem. Cæterū de spina & rhamno sic: Anteq;, inquit, crescant spinæ ue-
stræ in rhamnū. Paraphrastes uerò dilucidius suo more omnia: Similes fiāt lima-
ci, quæ inter rependum, uel, ut alius uertit interpres, intra testam suam collique-
scit: & abortiuo seu talpæ, quæ nō uidet solem. Priusquā crescant spinæ uestræ,
ô impij, in rhamnū, in flore ætatis iratus dn̄s subuertet eum qui dux est uester u-
nà uobiscū. Nam quod nos legimus, Sicut uiuentes, Hebræi habent, Sicut ui-
uentem aut uiuum. Non desunt etiam qui hunc uersum ultimū sic transferant:
Anteq; ollæ uestræ à subiectis spinis calorē cōcipiant, tanq; quis adhuc crudum
eripiat, sic æstuanti indignatione subitò corripiet illos. ut hinc perdiscere liceat,
æquè citò perniciosorū hominū fortunas euolaturas, subindeq; aut parū aut ni-
hil probis obfuturas, ac solet spinarū aridarum flamma, nempe subita & repenti-
na, sub olla carniū adeò celeriter præterire, ut caro ipsa cruda extrahatur, nil sci-
D licet caloris uel ollæ uel carni attulit. Ita profectò ignis ille irarum in maleuolis,
quando suorū maximè Deus innocentiam tutari decreuerit, euaporabit, in nihi-
lumq; resoluetur, & magis id adeò tum, cùm se in ipso fortunæ gremio luculen-
tam uitam uiuere opinabunt. Vide igitur, ô qui in malis longo iam ex usu obdu-
ruisti, & contremisce, considerans quibus rerum imaginibus tuæ descriptæ sint
fortunæ. Quid, obsecro te, aqua torrentis fugacius? quid arcu nimiū tenso fragi-
lius? quid à solis luce ac radijs alienius, quàm sit absq; oculorū usu talpa, aut in-
formis abortio? Quàm porrò uelox sit ac concitus spinarum aridarum calor ac
flamma, nemo planè est qui id ignoret. Iam (crede mihi) priusquam optatū for-
tiatur exitum, tua intercisa est iniquitas. Puta enim illam iam prẹterijsse, cùm a-
deò imbecillis sit ac uelox, ut repentinæ dumorū æquiparetur flammæ. Quòd
si tamen tam durus es, ut neq; diuino iudicio, neq; tam aptis, tibiq; ualde consen-
taneis rerum mouearis imaginibus, illud saltem te moueat, quòd

Lætabitur iustus cùm uiderit uindictam, manus suas lauabit in san-
guine peccatoris. Et dicet homo, si utiq; est fructus iusto, utique est
Deus iudicans eos in terra.

Pedes suos, uertūt Hebræi, nō manus suas: sed ferè idem est. Nam nihil aliud
hîc sibi uult uates, q; indicare quomodo seriò gaudere soleant diuini honoris cu-
pidi ac studiosi, ob illā tam horrendam in oppressores innocentiæ irrogatā cœli-
tus ultionē. Cuius atrocitatē attentè meditātes, quanq; periculosum omnino sit
cum purarū mentiū defensore Deo uelle rixari, cōsiderantes suis in actionibus
& curis, quæ sunt illorū manus, fiūt cautiores. Mulctato pestilente, clamat Salo-
mon, sapientior erit paruulus. Lauāt igitur manus (hæ actionū præ se ferūt mū-
ditiem) seu pedes, q̊d ad peruersorū uias attinet, in peccatorū sanguine uiri iusti:
id est, cōsiderata illorū damnatione, indeq; accepta occasione, ab actionib. illorū
prauis ac studijs, prudentiores facti abstinent, fatenturq; diuinā esse prouiden-
tiam,

A tiam, quę suo nō fraudās fructu ac præmio iustitiā, æquissimo res hominū pōderat æquilibrio, iustis scilicet spiritus gaudiū, nempe iustitiæ præmiū gratuitò elargiens, & uitā: impijs uerò & sceleratis, de quorū moribus multa in superioribus disseruit uates, & mœrorē & luctum, tetramq́ errorū caliginem ac noctem, iustissimo persoluens merito ac iudicio. Dicent (inquit) uulgò, uisa hac in Deo diiudicandi æquabilitate, ergo est fructus iusto, ergo est Deus omniū, quæ fiūt in terra, iudex. Est profectò: sic sentio, sic fateor, sic ipsissimis intueor oculis. Cuius propterea magnitudini laus sit æterna, in secula seculorum. Amen.

PSAL. LIX. Vincenti. Ne disperdas Dauid insigne, dum mitteret Saul & custodiret domum, ut occiderent eum.

Ripe me de inimicis meis, Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me.

Duo, ut mihi uidetˀ, sunt potissimū ad explanandos psalmos necessaria: spiritus scilicet Dei, atq; eorū quæ in psalmis ferè sunt, experientia. Dei enim spiritu ad diuina perscrutanda mysteria incendimur & illuminamur: experientia uerò, atq; in acerbioribus rebus usu & exercitatione, ad scribendū acuimur. Alioqui sanctissimo illo spiritus destituti lumine, aut nulla experiētia edocti, quomodo in tam ardenti atq; difficili poëmate nō hallucinabimur, ineptéq; in scribendo errabimus? Ego enim, ut de me dicā, longo tum annorū, tum rerū usu atq; exercitio probè eruditus, in hac me parte doctissimū esse fateor, tametsi neq; disertū neq; eloquentē. In altera uerò parte obnixè admodū elaboro, cōtendóq; pro uiribus, ut assequar. Gratuita quidem sunt dona Dei, idcirco summa sunt cum ueneratione existimanda, & petenda. Certè, mi humanissime Lector, quotiescunq; psalmū aliquē mihi elucubrandū legere incipio, attentéq; cōsiderato, uideor mihi (quod in lectione Pauli de se asseruit Hieronymus) nō uerba audire, sed tonitrua. Videntˀ nōnunq; uerba quędā simplicia, & quasi innocētis hominis & rusticani, & qui nec facere, nec declinare nouerit insidias: sed quocūq; aspexeris, fulmina sunt. Hæret in causa, capit omne quod tetigit, tergum uertit ut superet, fugam simulat ut occidat. Putás ne tantū uatem adeò suis in scriptis & uberem & elegantem, tam uaria rerum argumēta absq; spiritus doctrina atq; usu ornare potuisse? Ex his nimirū quæ passus est, hausitq; à Deo, didicit, exarauitq;, quæ modò nos nostros in usus transferimus, intelligimusq;, nostrā ad eruditionem, quæcunq; ille scripsit, scripta esse, ut in hoc nunc psalmo fateri possumus. Nam cùm tertiò iam iram Saulis, malo à spiritu uexati, cōnixiq; illum lancea confodere, declinasset, domiq; tacitus delituisset, misit rex satellites noctu, qui caput obtruncarent. Verùm prudentissima eius uxor Michol, eo clàm per fenestram demisso, statuam, quæ Dauidem simularet, super lectum composuit, & sic deluso rege, charissimū seruauit uirum. Qui tamen horrendo illo in strepitu armorū, ac periculo, diuinæ haudquaq; immemor bonitatis, ad illam, ut suus erat mos, tanq; ad tutissimū suarū ærumnarū perfugiū, hāc mirè accensam direxit precationē, dicens: Eripe me de inimicis meis, Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me. Nulli dubiū esse debet, inimicissimo illos animo, qui à rege missi fuerant, Dauidis domū circumsedisse, in ipsiusq; uitam, quò satis regi facerent, conspirasse. Atqui, ne cuius conditionis hi essent, qui nefario seruirent regi, nesciretur, confestim addidit:

Eripe me de operantibus iniquitatē, & de uiris sanguinū salua me.

Qui sunt illi, qui operantˀ iniquitatē, quiq; Christum atq; eius Ecclesiā, innocentiū scilicet uitā, in Dauide tunc odio persequebantˀ? Dictio quæ est Hebræis aptè ualde aperit, illos notans qui non simpliciter iniqui sunt, sed qui consultò, atq; ex animo, toti dediti sunt iniquitati, internecionibusq; intenti. Perniciosissimum id genus est hominū, sed quod tamen à magistratibus, patrumq; pruden

C tia, anteaq; ulcus in saniem desinat, præcidi queat. Sed quid, si idem ipsi prima-
rij homines interdum iniqui sunt? Nullum, opinor, extat remediū, præter illud,
quod hîc suæ adhiberi indigētiæ rogat uates: Eripe me, inquit, de inimicis meis
Deus meus. Vide quò ab iniuriosis oppressa hominibus se uertit anima. Vide
an aliud quicquam tam firmū inueniatur cōfugium, quàm illud est Dei, qui ue-
rus atq; adeò solus est fessarū mentiū refocillator. Omissis itaq; humanis præsi-
dijs, quæ aut debilia sunt, aut infida, nostra omnis collocāda est in Deo fiducia,
noster amor, nostra solicitudo. Ipse ipse, inquam, est, qui inuocatus, nos nostris
eripit ab inimicis, nempe operantibus iniquitatē, ac sanguinē sanguini, ut ait il-
le, accumulantibus. Verū quid Christus in Dauide de se, pro me, qui mea in di-
gnoscenda miseria atq; inopia prorsus hebesco, hîc dicat, consideremus.

Quoniam ecce ceperunt animam meam, irruerūt in me fortes: neq; iniquitas mea, neq; peccatum meum, domine.

Hucusq; uersum hunc legunt Hebræi, quem sic reddit Felix: Quoniam ecce insidias parauerūt animæ meæ, cōgregati sunt super me fortes, nō transgressione mea & non peccato meo, dn̄e. Id est, nihil me in illos peccasse conscius sum, quāobrem tam acerbo me persequi debeāt odio. Quòd si suspicio de me aliqua turpissimū illorū occupauit animū, uana omnino ea est, ac probo uiro indigna. Si porrò quæ in me machinant̄, quò suam tantūmodo sedent rabiē, antiquumq; satient odium & maleuolentiā, excogitarunt, sit dominus inter nos arbiter, atq; idem uindex & ultor. Quid sit, ceperunt animam meam, clarius exprimunt Hebrei, ut dixi. Vnde Paraphrastes: Ea enim, inquit, est illorū hominū improbitas, ut mihi insonti insidias struxerint, & conspirauerint in me feroces (tantū non dixit leones) quos ego nunquā ulla affeci iniuria, nec peccati quicquā in eos ad-
D misi. Nam certè, quantum ad ea spectat, quorū me nequiter insimulant aduersarij, de hisq; urgent & coarctant,

Sine iniquitate cucurri & direxi.

Hîc mihi uideor audire Paulū de se dicentē, Cursum cōsummaui, fidē seruaui: cùm nihil aliud sit uita hæc mortalis, quàm celer quidam cursus ac fugax. Is sanè felix, qui cum propheta de se id dicere nō ueretur, Sine iniquitate cucurri: siue illud Pauli, Cursum perfeci. Et ne quidem cursus in salebroso uitæ huius, propter infinitas rerum difficultates, catadromo ignauus uideretur, addidit, Fidem seruaui: ille autē, Direxi. Sed quid direxit uates, aut quò? promptū nimirū animū ad obsequendū numini: ad illud, inquā, ad quod sua ipse studia postea ac labores Paulus: Cęterū, inquit, reposita est mihi corona iustitiæ (en pręmiū cursus) quā reddet mihi dn̄s in illa die. Verū cuiusmodi integritatis is est dn̄s, qui te corona, palmaq; iustitiæ, ô Paule, est donaturus? Est'ne forsan, ut sunt pleriq; ex nostris, quibus nullus est in elargiendis uirtutū præmijs delectus, nisi in his qui sibi chariores sunt, magisq; propinqui, turpes ne hi sint, uitijsq; inquinati, an pulcherrimis ornati animi dotibus, nihil pertinere arbitrantur? neutiquā id quidem omniū, sed iustus est iudex. Et hæc satis, pieq;, quantū ad literam nostri interpretis attinet, sint dicta: uerùm Hebræis longè diuersa est. Sine iniquitate, inquiunt, cucurrerunt, & instruxerūt se. Absq; iniquitate (scilicet mea) uertit Felix, current, & dirigentur, nempe in me: ut id omne ad hostes illos referatur, de quibus suprà sic questus est: Ecce ceperūt animā meam, irruerunt in me fortes (fortes sanè propter uim multā pecuniarū copiarumq;, & dignitatū) sed neq; iniquitas mea, neq; peccatū meū hac in re fuit. Absq;, inquā, iniquitate mea, tanquā effrenatæ belluæ, impetuosissimè cucurrerunt, uimq; omnē in me sæuitiæ direxerunt. Quare sic Paraphrastes: Quāuis nulla re læsi sint à me, nihilominus currunt, ut noceant mihi, & summo studio conantur perdere me. Quocirca

Exurge in occursum meum, & uide.

A Quaſi uates Deum dormire, nõ uidereq́ꝫ, quæ hîc agunt̃ abſurda, ſuſpicatur.
Sic ſanè his nonnunq́ꝫ, qui acerbius à nefarijs impudentiſsimisq́ꝫ iniuriarũ ma-
chinatoribus exagitant̃, contingere & cernimus, & ſi aliquando in pugna ſpiri
tus uerſati ſumus, experimento didicimus. Certè, mi Lector, animis Deo per fi
dem cõiunctis nihil iucundius accidere poteſt, q̃ cum mala conflictare fortuna.
Compertiſſimũ illis quidem eſt, diuinũ nunq́ꝫ electis deeſſe poſſe ſubſidiũ: idcir
co ſumma afficiunt̃ delectatione, unde alij teneri adhuc in fide uirib. deſtituunt̃,
ceduntq́ꝫ proinde actutũ aduerſis. Verũ & his & illis, in periculoſiſſima cũ mun
do pugna, neceſſariũ ualde eſt ad Deũ confugiũ. Ideo tum hi tum illi, ſuis in an-
guſtijs, ac, ut ſic dicam, uulneribus & percuſsionibus, cum uate clamare inge-
minareq́ꝫ cogunt̃, Exurge, dormis'ne domine? expergiſcere, occurreq́ꝫ, anteaq́ꝫ
comprehendant nos hoſtes, ſuisq́ꝫ irretiant dolis. Quid tandiu monſtra hæc re-
rum toleras? cæcutis'ne ad ea quæ hi nequiſsimè tua in mancipia moliuntur? ui-
des quæ hîc aguntur, uel ne? Si nempe tua in re hallucinaris, quid agant cæteri,
quorũ pars maior nobiliorq́ꝫ, nihil tam expetit & quærit, quàm tua ut funditus
corruat religio, abrogentur bene uiuendi inſtituta, ac fides è mundo prorſus ex
cedat? Heu nobiliſsimũ iam olim pietatis unde elapſum eſt decus? Vide igitur
tu è cœlis, poſtquam non eſt qui uideat in terris.

Et tu domine Deus uirtutum, Deus Iſraël, intende ad uiſitandas o-
mnes gentes: non miſerearis omnibus qui operantur iniquitatem.

Hoc planè modo literã ordinant Hebræi, quem quidem ordinẽ ego nõ inui-
tus ſequor, nõ idcirco ſanè quò confuſionẽ noſtræ interſpergã literæ, ſed ut ger
mano cõſulam ſenſui, quẽ ex apta literæ cõcinnitate facilè elici poſſe nemo do-
ctus ambigit. De Deo uirtutũ, hoc eſt, exercituũ, quo tropo Dei ſignificat̃ poten
B tia: deq́ꝫ Deo Iſraël, quo bonitas, aliàs nõ ſemel diximus. Et eſt perinde quaſi di-
cat, Tu dñe Deus omnipotens, ſuperq́ꝫ omnẽ potentiam excelſus & ſublimis,
Deus, inquã, Iſraël, hoc eſt, uerè in te credentiũ, tuũq́ꝫ nomen confitentiũ pater,
uide quæ hîc fiunt, atq́ꝫ omnes qui ſua ſe ſpõte à ſuauiſſimo tui cultus ſemouent
iugo, corrige, dureq́ꝫ caſtiga. Viſitatio enim Dei in ſcripturis, præterq́ꝫ quòd di-
uinũ præ ſe fert fauorẽ & beneuolentiã, iudiciũ quoq́ꝫ ac mulctam in improbos
ſignat, ut in hoc loco cernimus. Vnde in Eſaia ſic loquit̃ Deus, Viſitabo per or
bem mala. Viſitat igit̃ dñs quos pœnis afficit, uiſitat & illos quos ſua dignat̃ gra
tia. Quocirca duplici eum uiſitare modo aſſerũt ſpirituales, uel cũ percutit, uel
cùm ad nos uenit oriens ex alto. Gentes porrò hîc uocat ſpiritus, quotquot alie
ni ſunt à Deo, ſiue Iudæi hi ſint, ſiue alienigenæ, nempe omnes qui operant̃ ini-
quitatẽ: quibus nullã præſtari miſericordiã exoptat uates dicens, Non miſerea-
ris omnibus, qui operant̃ iniquitatẽ: hos ueluti digito demõſtrans, qui nulla alia
adducti ratione, niſi ꝙ peruerſæ naturæ homines ſunt, & ad inquietandã probo
rum uitã nati qui uident̃, cõtinuis laceſſunt iniurijs innocentiã. Nõ te miſereat,
inquit, illorũ qui in malitia obdurati, ſuapte ſpõte perditi ſunt. Hi quidem ex ſe-
ſe, de ſe iudiciũ proferunt, decernũtq́ꝫ ſe indignos eſſe miſericordia, cùm dura a-
deò ſit illorũ in peccatis conſuetudo, ut malint ſua in ſorde ſic emori, q́ꝫ ad fontẽ
illũ gratiarũ omniũ profluuio redundantẽ, ex quo omnib. quantũ, quãdoq́ꝫ aut
quomodo uoluerint, haurire integrũ eſt, recurrere. Quãobrẽ cùm arduũ id ual-
de uideat̃, planeq́ꝫ admirandũ & terrificũ, hominẽ ſcilicet ad tantũ diuinæ boni-
tatis ultrò deuenire neglectũ & obliuionẽ, ut nullo mereat̃ redimi miſericordię
genere, additũ eſt à ſpiritu Selha. Interim uerò ꝙ nullũ illi impartit̃ uitæ lumen,

Conuertentur ad ueſperam, & famem patientur ut canes, & circui-
bunt ciuitatem.

Verbũ quod noſter uertit interpres, conuertent̃, Hebræis eſt, itus & reditus,
ſeu ire & reuerti: hoc eſt, ſedulò, anxieq́ꝫ diſcurrere, quò ſolicitam aduertas, per-

C anxiamq́; delatorũ, proditorũq́; miſeriã. Nihil ſanè infelices huc & illuc temerè,
noctuq́; præſertim (quod ſub dictione, ad ueſperã, intelligitur) diſcurrẽtes omit
tunt, quò ſuã tandem expleãt rabiem & libidinẽ. Modò hi literis, & his quidem
mentitis ac falſis, modò ore proprio, modò per internũcios, ſuccenturiatosq́; le-
nones & corycæos, eouſq; à rectitudine ſummouent rerũ moderatores, donec
tandem illos (ut leuiſsimo nõnulli ſunt animo) ab æquitate deturbent, & quod
uolunt obtineãt: idcirco triumphant. En quomodo ſæpenumero peruerſa à tri-
bunalib. exeunt iudicia. O inuiſam omnibus, qui Deũ timent, hominũ iſtiuſmo
di luem. Vide cui animanti ſimiles illos faciat uates, cani ſcilicet famelico, quò
faſtidioſam illorũ aduertas impudentiã. Cane enim famelico quid impudẽtius,
quid procacius? Hebræorũ interpretes ſuppreſſa clauſula, famẽ patiẽt, id dun
taxat habẽt, tumultuabunt̃: uel, ut reddit Paraphraſtes, Oblatrabũt tanq; canes.
Vtcũq; uertas, hi canes ſunt impudẽtiſſimi, qui fœdo importunoq́; latratu quẽ-
libet moratũ tranquillumq́; proborũ cõuentũ, quẽ hîc ciuitatẽ appellat ſpiritus,
obſident, perrumpũt etiã, & ſubuertũt, uel eò maximè, ſi ex primatib. haudquaq̃
deſint, qui huiuſmodi feras in uinea domini alant, illiſq́; ad bonarũ frugum de-
populationẽ utantur. Non quidem ſuperuacua fuit illa Pauli admonitio: Vide-
te, inquit, canes, uidete conciſionẽ. Proinde quid tam ſolidũ inueniri poteſt, aut
impenetrabile, quod nõ confringant, cõcidantq́; acutiſsimi oblocutorũ dentes?

Ecce loquent̃ in ore ſuo, & gladius in labijs eorũ, quoniã qs audiuit?

Egregiũ ſanè conſiliũ, atq; altè abſconditũ. Quis, aiunt, quæ nos inter nos oc
cultiſſimis in latibulis cõtra illũ inſuſurrauimus, audiuit? Res mira, inquit Para
phraſtes, ore & labijs ſuis gladios loquunt̃, nec tamen quenq; eſſe putãt, qui au
diat. De his (credo) loquitur Eſaias, cùm ait: Quis uidet nos, aut quis nouit nos?
Quare maximũ præ ſe ferre Dei contemptũ hi uident̃, quẽ nõ audire, quę clàm
D inter ſe loquunt̃, opinant̃: uel ſi audire putãt, nõ tanti nihilominus tam uigilem
faciunt oculũ, quo minus ea quæ in proborũ uitã & dignitatẽ contexunt, uel pa
làm effutiãt, uel audaciſſimè exequant̃. Notandam hîc eſſe opinor apoſiopeſin.
Ecce, inquit, loquẽtur in ore ſuo: deeſt enim quid loquent̃, nempe cædem, frau-
dulentiam, infamiã, ruinam, exitiũ. Quicquid demũ inter ſe conuenire uideris,
gladium id dicas, atq; acutiſsimis clauis refertũ culeum, è quo quoquouerſum
uerteris, moleſtiſsimis emergunt cuſpidibus, pungunt̃q; nec quidem tacti.

Tu autẽ domine irridebis eos, & ad nihilum deduces omnes gentes.

Gentes hîc uocat eos omnes, de quib. ſuprà: Intẽde ad uiſitãdas oẽs gentes.
Porrò, irridebis eos, anthropopathia eſt: de quo tropi genere nõ rarò diximus,
ſed potiſſimũ in pſalmo ſecũdo. Impoſſibile omnino eſt, in Deũ, ut in hominẽ,
iſtius generis cadere poſſe animi ægritudines: uerũ ea loquendi ratione uult ua
tes, perditiſſimos innocentiæ perſecutores impoſſibilia, riſuq́; digna conaturos
intelligi, & quæ nõ ſolùm à Deo, uerumetiã à firmis in Dei fide pectoribus ſub-
ſannari debeant. Agant illi ut lubet, quantumq́; diuina permittit patientia, ut ca
nes adlatrent, circumſedeantq́; bonorũ uitam & nomen: qui habitat in cœlis, uir
ſcilicet Deo per amorẽ unitus, cuiusq́; cõuerſatio in cœlis eſt, irridebit eos. Cæ-
terum, ad nihilũ deduces, Hebræis eſt, ſubſannabis. Vnde ſic Paraphraſtes: Et
ſubſannabis conſilia gentiũ omniũ. Quanq; nec illud quod nos legimus, à uero
aberrat ſenſu, ut ſuperiori quoq; in pſalmo idem fermè de improbis aſſeruit iudi
cibus: Ad nihilum, inquit, deuenient tanquam aqua decurrens. Verùm

Fortitudinẽ meam ad te cuſtodiam, quia Deus ſuſceptor meus es.

Non ultrà procedit uerſus Hebræis, qui tamẽ nõ, meã, ſed eius uertũt. Verũ
prius, quẽ ſenſum afferat, fortitudinẽ meã, dilucidemus, Hebræos poſtea. Scio,
inquit, quòd abs te irriſi conſument̃, in nihilumq́; relabentur. Eam ob rem mihi
nulla de illorũ ultione cura, ſed meã omnẽ fortitudinẽ, uindictæq́; occaſionẽ ad
te cu-

A te cuſtodiam: hoc eſt, tibi ut pro me agas, qui me toties ab hoſtiũ meorũ manib. eripuiſti, cõmittam, tu pro me pugnã ſumito. Nunc ad Hebræorũ literam exponendam deſcendamus, quæ tam etſi una ſit, diuerſum tamen reddit ſenſum. Sic illi: Fortitudinẽ eius tibi ſeruabo, quoniã Deus protectio mea. Ex illis enim quidam, eius, ad animam referunt, de qua ſuprà dixerat, Quia ecce ceperũt animam meam: & eſt idem ferè cum noſtro. Nonnullis uerò uiſum eſt de Saul, hoc eſt, de innocentiæ oppreſſoribus, quorũ permagna in mundo eſt fortitudo ac uis, debere intelligi, hoc penè modo: Mei perſecutoris uim atq; audaciã, cùm in mundo tam potens ſit ac ualida, ut à me homuncione infringi nequeat, ad te cuſtodiam: id eſt, tibi ut illam frangas, reſeruo, cõmendoq́;. Aliquibus etiã alia magis placuiſſe uiſa eſt interpretatio, cui & Chaldæa aſtipulatur paraphraſis. O Deus, inquiunt, qui meo nunc hoſti robur es & fortitudo, dum eum regnare ſinis, ac me oppreſſo tutaris, ad te cuſtodiã: id eſt, illud ipſum robur mihi obuenturum eſſe ſcio, cùm me, eo excluſo, ad regnũ aſciueris, atq; in illius locum ſurrogari iuſſeris. Interim uerò ad te reſpiciam, auxiliumq́; meis in ærumnis à te expectabo. Quem autem ſenſum ſecutus ſit Paraphraſtes, tu ipſemet qui legis, iudica. Sic enim ille: Viribus illius aduerſarij mei ego te opponam, qui protector meus es Deus.

Deus meus, miſericordia eius præueniet me, Deus oſtendit mihi ſuper omnes inimicos meos.

Quàm libenter ſui ſancta amati anima inculcat nomen. Vis'ne in quo ſtudio uniuſcuiuſq; uerſetur animus, deprehendere? Ex crebra nimirũ rei alicuius locutione hæc diſcitur ſcientia. Mirũ q; indignabundè de re alia, quàm de ſuo amato loquatur homo, qui Deũ amat, atq;, ut rem ſummè iucundam & charam, tum
B quærit, tum deperit, tum etiam dormiens in ore retinet. Contrà ſi quempiam uideris de mundi cõmodis, nempe de ciborũ lautitia, de nummis, de cõtractibus, de honoribus, de opprimendo aliquo ſermonẽ libenter facere, quid putas? Hũc quidiuino præditi ſunt ſpiritu, uel heluonem, uel auarũ, nũmosq́; magis quàm Deum colentem, inſtitoremq́; aut licitatorem, & ſæuum omnino, non uerebuntur ſuſpicari ambitioſum, licet ingenti fulgeat autoritate & dominio. Quid? unde, oro, turpiſsimus parumq́; Chriſtianus ille manauit mos, atq; uniuerſalis fermè conſuetudo, ut ſi quando cum amicis confabulandi datur occaſio, ad bella ſtatim enarranda, ad contentiones, ad carpendam aliorũ uitam, ad nugas, ad fabulas, ad ocioſas garrulitates, ne dicam murmurationes, ad obſcœnitatesq́; uerba deflectimus, niſi quòd ſpiritus ſuauitate uacui, expertesq́; dulcedinis Dei uerbi, ſenſibus magis inſeruimus, quàm animo, & his quidem rebus, quibus diuina oblectatur maieſtas? Vide quomodo ſanctiſſimus uates, utpote qui amorẽ ſuum omnẽ in Deo eſſe decreuerat, Deũ uel centies interdum abſq; ratione, ut ignauis uidetur animis, inculcat. Deus, inquit, ſuſceptor meus es. Deus meus, miſericordia eius pręueniet me. Deus oſtendit mihi ſuper om̃es inimicos meos. Anteaq;, inquit, ab aduerſarijs cõcludar, inuoluarq́;, Deus me cõſueta, ne occũbam, anteuertet miſericordia, pro ſuaq́; muniet (ſic reddit Paraphraſtes) benignitate, priuſquã illi inſultũ facere poſſint in me, & oſtendet mihi in hoſtibus meis, qualia uidere uellet unuſquiſq; in ſuis, utiq; interitũ & ruinam. De hoc quidem loquutionis genere, quomodo ſcilicet in noſtris uideamus inimicis, in pſalmo quinquageſimoquarto eſt dictũ. Phraſis eſt Hebræa, qua quis ab improbis male habitus, ſeſe diuinã uiſurum in illos indicat ultionẽ: nõ quia id tanq; iratus appetat, ſed quod ſic omnia in Deo ueluti in purgatiſsimo fore intuetur ſpeculo. Cæterùm cùm mihi, quæ ſequuntur, in mentẽ ueniunt, attonitus planè efficior, ac mirè pauidus. Quis has in uiro ſancto non admiretur, exhorreſcatq́; diras?

Ne occîdas, *inquit*, illos, ne quãdo obliuiſcantur populi mei. Diſper

C ge illos in uirtute tua, & depone eos protector meus domine.

Populus meus, nō populi mei, legunt Hebræi: quem suū uocat uir probus, quia Dei, eo ferè modo quo suprà, suam appellauit misericordiā, seu bonitatē se cundum Hebræos, dicens: Deus bonitatis meæ præueniet me. Illud item, In uir tute tua, in exercitu tuo, nempe Iudæorū, uertūt ad hunc modū: Ne occidas eos subitò, sed lento quasi supplicio affecti, tuo in exercitu uagi, afflictiq́ oberrent, quò uel sic tandem populus meus eruditus, tam insperati minimè obliuiscatē be neficij. Proinde à Paraphraste ita redditur, Ne occideris subitò eos dn̄e, ne peni tus in obliuionē ueniat hæc ultio tua populo meo, sed uagari coge illos de loco ad locū. Hîc mihi infelicissimi Chain imago depingi uidetē, aut perditissimi Iu dæ, qui prodito Christo, desperataq́ uenia, atq; amisso satraparū fauore, & pro iectis argēteis, cùm diu hucq́ illucq́ incertus esset diuagatus, tandem laqueo se suspēdit. Atqui nō mitiori extimulantē inquietudinis œstro hi, qui traducta pro borum uita atq; innocentia, miserabili triumphāt spectaculo. Verū quàm satius esset, Christi in hoc genere luctæ subijsse uices, quàm Iudæ. Depone illos itaq; dn̄e de sede, uexa, urge, stimula, atq; eousq; tandem afflige, quoad suo maximo cum opprobrio, cæterorūq; exēplo & instructione, fateantē nimiū periculosum esse cum Dei amicis uelle depugnare. Vide interim quo isti affecti sint morbo.

Delictū oris eorum sermonē labiorū ipsorū, & cōprehendantur in superbia sua, & de execratione & mendacio annunciabuntur.

Hactenus Hebræis est uersus, sed dissimili & litera & sensu, à nostro. Felix sic: Peccatū oris eorū, uerbū labij eorū: & comprehendantē in superbia eorū, & de maledictione, & de mendacio, seu de execratione & macie narrabūt. Clarius ex eodem fonte alius: Propter peccatū oris eorū, propter sermonē labiorū, atq;
D superbiā eorū capiantē, propter periuria & mēdacia singuli ducantē. Aben Ezra uult hîc intelligi uerbum illud superius dictū, Depone, seu dissijce: & erit sensus, Dissijce illos propter peccatū oris sui, propter uerbū, nempe uenenatū, labiorū suorū: sua in superbia illaqueentur. Cur uerò id fieri appetat, addidit ilicò, ut nō nulli uertunt, propter periuria atq; mendacia fiant fabula uulgi. Dictio, quā no ster uertit interpres, mendaciū, Hebræis est etiā macies, ut hæc sit mulctæ acer bitas diuinæ, pallor scilicet ille liuidus & letalis, quē in facie uultuq́ simul cum uecordia inesse cernimus obtrectatorū maximè atq; inuidorū. Quæ quidē infa miæ nota cum cunctis ferè, diuino sic exigente iudicio, manifesta sit, in uulgi fa bulam ac prouerbiū facilè abit. Hunc quoq; sensum intellexisse uisus est Euthy mius, qui sic ait: Propter blasphemiam & mendaciū, omnibus sermo erunt & fa bula. Quod sanè uno duntaxat uerbo, annūciabuntur, exprimere uoluit noster interpres, sed obscurè nimium.

In consummatione, in ira consummationis, & non erunt.

Et hæc omnia, inquit, infelicissima illis contingent sorte, cùm consummatio, finis scilicet illorū prauitatis aduenerit. Consummatio, dico, in ira: hoc est, cùm irati Dei iudiciū super illos uenerit. Et tunc, qui aliquid modò esse uidentē, in ni hilū relabentē. Talis igitur erit cōsummatio atq; exitus improborū, in quos tam iusta uates, uates autē: imò ipse Dei spiritus in hoc psalmo inuectus est excande scentia. Et hæc quantū ad literam nostrā spectant, sint dicta. Cæterū Hebræi cō summationis dictionē per uerbū legunt hoc modo: Consume, consume in indi gnatione, & nō sint. Quid sit porrò cōsume, elegantissimè aperit Paraphrastes: Finem impone, inquit, execrationibus illorū: sic finē impone, ut nullæ sint am plius reliquiæ, & scient tandem Deum esse, qui imperiū habeat in Iacob: cuius posteri non angustis, quemadmodum solent, limitibus continentur, sed omnes angulos terræ compleuerunt. Quod noster sic reddit interpres:

Et scient, quia Deus dominabitur Iacob & finium terræ.

Amplissi-

Amplissima iam facta est per semen illud feracissimũ è Iacob, quod Christus est, purgatissimarũ mentiũ, quarũ typus fuit Iacob, & ditio & imperiũ. Enimuerò ab arctissimis Iudæorũ pomœrijs nostra per Deũ ampla emersit fides, qua sanè animati, quicquid sub cœlo conditũ est, nostro subiugamus imperio. Quid iam nõ audet anima Christo annexa? quid nõ subigit? quid nõ frenat? Tam certè immẽsa, tamq́ admirãda huiusce animæ facta est dignitas ac potentia, ut meritò hîc Selha interiectum esse à spiritu nõ ambigamus. Eant modo, postquã sic uolunt, malũ in exitiũ perfidiosi isti delatores, canes nimirũ impudentissimi, quorum ora linguaq́, ac quicquid demum sunt, acutissimus mucro est; fiant, fiant uulgo ludibrium parabolaq́, ac publica in triuijs fabula.

Conuertantur ad uesperam, & famem patientur ut canes, & circuibunt ciuitatem. Ipsi dispergentur ad manducandum, si uerò non fuerint saturati, & murmurabunt.

Replicat quod iam dixit: etsi nõ me clàm est, quosdam ex Hebręorũ doctioribus priorẽ uersum de circumcursantibus more canũ, actisq́ odio ac studio occidendi Dauidem, intellexisse: hũc uerò fame, ac tecti inopia. Quocirca, quod noster uertit interpres, Et murmurabunt: illi, Nõ dormient. Quanq́ Paraphrastes absq́ negatione sensum sic format: Et quia famelici nõ inuenient quo saturenſ, cubabunt: hoc est, inanes dormient. Felix autem utranq́ lectionem approbasse uisus est. Vagabuntur, inquit, tanquã profugi, quò sibi uictum comparent: sed absq́ saturitate indignantes murmurantesq́, utcunq́ quiescent. Tu, mi lector, cõsiderata tanq́ in transcursu uatis calamitate, cõtraq́ diris suos in aduersarios examinatis imprecationib. certoq́ de illis animaduerso uaticinio, ad nostra hæc tempora omnia transferre ne uerearis, imò cuncta hæc nostram ad eruditionẽ scripta esse arbitreris. Et ut apertior, quæ hîc obscurè dicũtur, peruestigandi pateat campus, immemor illius haudquaq́ sis, quod in propheta Amos te legisse minimè dubito. Ecce, inquit, dies ueniunt, dicit dñs, & emittã famẽ in terrã, non famem panis, neq́ sitim aquæ, sed audiendi uerbum Dei, & mouebuntur à mari usq́ ad mare, & ab aquilone usq́ ad orientem circumibunt quærentes uerbum domini, & non inuenient. En quomodo sensu alio circumcursant uagantes, ut canes famelici. En quomodo nõ est qui frangat illis panẽ. Cæterũ quod psalmũ ad felicissimã Christi resurrectionẽ adaptent nõnulli, tam id laudo, quàm aliud quidem maximè, &, ut quod uerum est ingenuè fatear, in hisce occultissimis rimandis mysterijs multũ adeò & immoror & delector: sed nostrum id non erat institutum, idcirco ab alijs, qui ex se nequeunt, hauriant.

Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo mane misericordiam tuam: Quia factus es susceptor meus, & refugium meũ in die tribulationis meæ.

Sui sanctissimi moris non oblitus uates, ingentes sese acturũ Deo, pro cõdonata à malis liberatione, & gratias & laudes, maxima animi alacritate ac tripudio pollicetſ. Persuauis hîc mihi offertur antithesis: Ecce, inquit, ipsi, nempe adulatores, perfidiosi, maledici, delatores, loquenſ in ore suo, & gladius in labijs eorum: ego autem cantabo fortitudinẽ tuã, non meam, quæ nulla est. Illi ut canes adlatrabunt, insanientq́, ac quærentes quos mordeãt, circuibunt ciuitatẽ, & id sanè ad uesperã: ego uerò exaltabo mane misericordiã tuam, non hominũ, quæ tenuis est & imbecillis. Non quidẽ uesperã, ut illi, opperiar, sed summo ad te cõfugiam mane, quamcitissimè nimirũ, atq́ in ipsa prima illucescentis gratiæ solisq́ iustitiæ aurora: quoniã meis in tribulationibus & ærumnis factus es susceptor meus, meum refugium, mea pax, mea tota consolatio. Nec quidem ex me id me acturum spondeo, sed quia misericordia tua præueniet me. Quapropter

C Adiutor meus tibi psallã, quia Deus susceptor meus es, Deus meus, misericordia mea.

Cantabo igitur dño, illiq; me totũ dedam, atq; omes meas cõsecrabo uigilias, studia, actiones, qui bona tribuit mihi, qui me amplexatus est, qui suscepit, qui traxit, nõ homini qui mala intulit, qui abiecit, qui contempsit, qui auersatus est. Exin psallam nomini dñi altissimi, cuius ampla est misericordia, bonaq; uoluntas ad omnes. Cui laus sit æterna, atq; honos in secula seculorum. Amen.

PSAL. LX. Vincenti. Super liliũ testimonij insigne Dauid ad docendum, dum præliaretur cum Aram Naharaim, & cum Aram Zoba, & reuersus est Ioab, & percussit Edom in ualle salis duodecim millia.

Deus repulisti nos, & destruxisti nos, iratus es, & misertus es nobis.

Ne historiã illam totam aut bellũ, pro quo psalmus iste fuit cõpositus, recenseamus, in secũdo hæc tota Regũ libro fuse satis posita est. Quòd uerò tam multis ornata sit uerbis inscriptio, id in causa esse arbitror, quòd in bello illo memorabili, ac conflictu cum Syris habito atq; Edomæis in ualle salis, in quo decem & octo millia hostium desiderata fuere, diuina uisa est apertius largiusq; suis fauisse bonitas, quàm alijs in prælijs. Cæterũ quid insigne Dauid significet, iam diximus. Tantũ illud notandum, lilium testimonij, candidum gratumq; uatis animũ in asseuerando quæ fecit tum Deus in gratiã suorũ, denotari. Porrò Aram Naharaim ipsa est Syria Mesopotamię, longo à Iudæorũ terra semota interuallo. Aram uerò Zoba, eam dicunt esse, quam nunc Palęstinã appellamus. Ad hęc ex Edom, qui est Esau, Edomæi originem habent. His igitur intellectis, D ad uatis mentem interpretandam accedamus, qui suam, nostramq; in primis in hoc psalmo detestatur in cognoscendis Dei beneficijs tarditatem, unde ferè omnis peccatorũ erupit riuus, ex quo diuina irritata patientia, adeò plerunq; suos sinit acerbè diuexari, ut prorsus nullam de illis curam habere uideatur. Nos sanè incogitantes, si nequedum uel tenue quidem suspicamur, cur tot quotidie increbrescant mala, coaceruenturq; dolosorũ hominũ insidiæ, augeantur homicidia, furta, rapinæ, usuræ, adulteria, & id genus alia infinita, quæ magis nobis extimescenda meritò essent, nisi tam lusciose res serias intueremur, quàm si terrificam Ottomanorũ classem iamiam, tutissimis incensis Italiæ portibus, ut minat̃, fortissimã atq; adeò pulcherrimã Genuæ molem plenis subire uelis conspiceremus. Quò oro, quò nostra tandem sese direxit uecordia? quò impietas? quò diuini timoris neglectus? Reflectenda saneq; est demũ nostra in peccatis consuetudo, retorquendumq; propositũ, & uoluntas mensq; mundi illicijs assueta, summo refringenda est nisu, atq; ad ea quæ hîc à spiritu dicũtur, à superuacaneis & curis & doctrinis retrahenda. Quotus enim quisq; est, qui grato animo ac prompto malit, quid loquatur in se dominus Deus, audire, quàm quod odium, ambitio, libido, fastus, atq; amor proprius suggerit, & infelicissimè obtrudit? Heu nostram oscitantiã. Censemúsne uatẽ absq; ratione tam flebile pręsenti fecisse psalmo exordiũ? Quid miserius, q̃ sic hominẽ à Deo destitui, repelliq;, ut dissipetur omnino, & destruat̃? Clamat igitur, Deus repulisti nos, & destruxisti nos, iratus es, & misertus es nobis. Immensæ res est calamitatis, à diuino abijci conspectu. Quò tum se uertat anima? si ad diuitias cõfugit, quę res tam fragilis? si ad rerũ imperiũ ac dominiũ, nil magis fortunæ ludibrio expositũ uidet̃. Quicquid igitur in teterrimo hoc mundi statu inuenitur, siue is fauor hominum sit, siue in rebus cæteris, quæ felicitatem polliceri uidentur, sit collocatum, non tanti æstimari debet, ut aliqua in eo pars esse censeatur, cuius fidei, tam nobilis res, ut est hominis anima, tutò se queat committere. Quod sanè (callidè quidem) aduertens

David

A Dauid,simulac suā,quemadmodū uidimus, Deo occœpit exponere querimo-
niam,actutū addidit,Reuertere ad nos. Nam quod noster uertit interpres,Mi-
sertus es nobis,Reuertere ad nos,legunt Hebræi. V nde sic Paraphrastes:Ira de
posita redi ad nos. & melior quidē,ut mea fert opinio, hæc est lectio. Quare sua
in exponenda calamitate perseuerans adijcit,

Commouisti terram,& conturbasti eam.

Atq; iterum inceptam interserens suæ querelæ precationem,subdidit,

Sana contritiones eius,quia commota est.

In ira enim dn̄i,clamat Esaias,cōturbata est terra. Nulli dubiū esse debet,sub
typo illo antiquo populi Iudæorū,à uicinis cōtinuè gētibus exagitati, Dei eccle
siam adumbratā fuisse,cuius effigies ac forma, qualis futura esset in terris, à ua-
te & doctè & graphicè admodū hîc exprimit. Pro cōmotione quidē terræ cōtur
bationeq́,seu,quod ardentius exprimūt Hebræi,confractione ac uulnere,uult
uates populū Dei,qui sumus nos,adeò sæuè affligendū intelligi,cōterendumq́,
ut non secus dirumpi uideatur, atq; solet terra grauiori permota concussu, altè
hiare ac findi. Terra porrò,animus hominis est ac mens,quæ interdum propter
perturbationū acerbitatem,culturā spiritus auersans,tribulos & spinas,pro opi
mis frugibus,ad quas procreandas orta est,adducit. Cōmouisti,inquit,terrenū
istuc cor nostrū,eiusq́ robur attenuasti,æquéue propter grauissimū persequu-
tionum æstum rimas contrahere fecisti,ut solet ager ardentibus solis radijs, aut
terræmotu,concuti & aperiri. Tu igitur qui nostro id merito malū in nos sæui-
re iusisti,tua solita admonitus à misericordia,terrenam hanc nostram imbecil-
litatem iam planè conscissam & ruptam,cōsolida & sana:uacillat enim miseran-
B dum in modum,& fatiscit.

Ostendisti populo tuo dura,potasti nos uino compunctionis.

En crucis Christi suauitas. Mollia quippe suis propinat mūdus familiaribus,
accumulatq́ delicias delicijs,luxum luxui: Christus uerò suis,pro his omnibus
crucē,& eam quidē durissimā. Ostendisti,inquit,nobis dura,ô Deus. Verū qua
in re ostensa hæc est nobis durities? in tuo nimirū filio,quē altissimo crucis stipi
ti,quò cunctis palàm foret,quod uitæ genus à tuis eligi deberet,cōfixisti. Tunc
sanè mundo patuit uniuerso, crucē Christiano uiro necessariā esse. Et quidem,
ut quàm procul ab omnibus mundi uoluptatibus abesse deberemus, quæ ma-
gnam partem in compotationū luxuria, atq; epularum positæ sunt lenocinio,
demonstraret, aceto myrrha ac felle cōmixto potari uoluit, & id quidem (heu
durum spectaculum) cùm quietissimā in cruce ageret animā. O si crucis myste-
rium non ignorarent mortales. Quid si non desunt qui minimè ignorent, atq;
ob insignem,quam nacti sunt in Ecclesia autoritatē,crucis delicias alios elegan
tissimè edoceant,& tamen crucem ipsi auersantur? sicq; uiuunt tanquam nunq;
morituri,molles,delicati,morosi,nihilq́ tam pauidè metuentes, quàm ne quid
tantillæ quidem à quoquā afferatur molestiæ? Cum inertibus istiusmodi aluis,
mi Lector,nulla potest esse cum Christiani uita coitio. Vide quid de Dei popu-
lo fateatur uates. Potasti nos,inquit,uino compunctionis,uino amaritudinis,ui
no mœroris, anxietatis, toxici, & quod bibentes haudquaq; exhilarare soleat,
sed quod mœrore consumat,& contabescere faciat. Iam diximus uini portionē,
seu poculum aut calicem, suam unicuiq; esse bonorū malorúmue cōtingentem
à Deo partem. Voluisti,ait,portionem omnem nostram in hac uita crucem es-
se,quæ tamen cùm molestissima nostræ uideatur esse ignorantiæ, mirabiles ta-
men consolationum suauitates afferre consuescit. Siquidem

Dedisti metuentibus te significationem,ut fugiant à facie arcus.

Aptè ualde à nostro interprete uersum est,significationē:nanq; inter castren
ses ordines præcipui hi sunt, ut aut erecto per uexillum signo (signū uolūt esse

C ſignificationē, qua totius rei qualitas indicatꝰ) ſuum miles teneat locum, atq; ita ſignũ ſequi aſſuefactus, quem ordinē, quem'ue ducem attendere debeat, perdiſcat: aut alio audito ſigno ſiue per tubam, ſiue per notam aliam, quid iubeat imperator, intelligat. Ita anima, ea præſertim, quæ uim hoſtiũ haud ignauiter ſuſtinet, uiriliterq́; ſuum ſeruat locũ atq; ordinē, à ſigno ſibi dato ne parũ quidem diuertit. Id Dei uerbum eſt, quo accepto per fidem, quid ſuus imperet dux, cuius ea in primis eſt uoluntas ac iuſsio, ut animoſe in hoſtes irrumpens, à cõflictu niſi uictrix abſcedat, optimè callet. De hoc itaq; ſigno ſuo populo dato ſibi applaudens Dauid, ita ſummo omniũ ductori Deo gratias agit, dicens: Tu domine, atque idem dux noſter ac rex, dediſti hac in periculoſiſsima cum uerſutiſsimis hoſtibus pugna, nõ illis quidem qui tuo deſerto ſigno, ad hoſtes transfugiũt, à teq; turpiſsimè deſciſcunt, ſed metuentibus te ſolũmodo, tuumq́; irreuerberato obtutu obſeruantibus uexillũ, ſignificationes, quibus auidè ſuſceptis intellectisq;, letales hoſtiũ arcus ac tela cautè ſanè declinare aſſueſcant. Hebræi tamē pro, Ut fugiant à facie arcus: habent, Ut exaltenꝰ à facie ueritatis: quò occultũ hîc aduertamus myſteriũ, nempe uictoriā noſtram omnē, diuinarũ pollicitationũ ueritati ac cõſtantiæ referendam acceptā, ne militiā hanc in fidei caſtris optimè à nobis geſtam, rei alteri, quæ non ſit Deus, adſcribamus. Idcirco quò maximā hîc opus eſſe animi attentionē intelligeremus, interpoſitũ eſt Selha. Parúm ne id eſt, pollicitationũ nos cumulo penè obrutos, à Deo, licet infinitis à nobis laceſsito iniurijs, nõ falli? Quem unquā inter homines iſtiuſmodi affectũ animi benignitate & conſtantia uidere contigit? Atqui humanis nunq; tam offendi poteſt erratis diuina bonitas, quin ſe aliquando promiſsi pigeat, quo minusq; quod pollicita eſt, & conſtantiſsimè ſeruet, & ne æternũ quandoq; intercidatur conſiliũ, miſericorditer admoneat. O certè amorē nõ tam facilè, ut fit, à mortalibus contem-
D nendum. Dedit enim ſignũ, nõ Iudas, aut quiſpiam alius proditor, ſed amor diuinus: dedit promiſsiones, dedit, qua ſe iureiurando aſtrinxit, fidem. Quid uere mur? Id, inquam, ſignũ, hanc ſignificationē, hanc notā dediſti nobis, ô Deus, ut exaltentur, ut triumphent, ut liberenꝰ dilecti tui, qui ut tui eſſent, tuaq́; in uerba iurarent, & ſacramentũ dicerent, tu ab æterno ſtatuiſti. Quare cùm noſtra omnis à te dependeat uictoria & ſalus,

Saluum fac dextera tua, & exaudi me.

Hinc ſanè, id eſt, à Dei manu & uoluntate, mortaliũ omniũ emanat ſalus, atq; ab hoſtibus uictoriæ trophæum. Ut eripianꝰ è periculis amici tui, ait Campenſis, tu dextera tua uictoriā affer, & reſponde uotis noſtris. Illud enim quod nos legimus, Et exaudi me, Hebræis eſt, Et reſponde, ſeu annue mihi: quæ utiq; lectio ardētiorē præ ſe fert animi motũ, q̃ ſi ſimpliciter legas, & exaudi me. Verũ

Deus loquutus eſt in ſancto ſuo, lætabor, & partibor Sichimam, & conuallem tabernaculorum metibor.

Non eſt robur ac uis cum ea comparanda, qua quis in diuinis ſperans, quæcunq; cõtingant, promiſsionibus, afficitur. Dauid enim ſimul ut ſe ſuumq; populum à Dei repulſum fauore queſtus eſt, hîc animũ colligit, fateturq; ſeſe, quæcunq; à diuino ſibi antea promiſſa fuerant oraculo, breui poſſeſſurũ: inter quæ quidem illa erãt, quorũ ſigillatim mentionē hîc facit. Tu interim, mi Lector, ad ſecretas excutiendas uocũ harum cauſas mentē promoue. Sichimā enim, quæ & Sichem, in monte Ephraim poſita eſt, ubi & oſſa Ioſeph conquieuere, Humeri interpretaꝰ Philo. Nõ uno quidem omnes humero iugum Chriſti ferũt Chriſtiani. Cõualles uerò tabernaculorũ, ipſa eſt Sochot ſeu Succoth, hoc eſt, tabernacula quæ ibi ædificauit Iacob, diuiſo ab illo in itinere fratre. Has terras igitur ſuo ſe dominio ſubiecturũ canit uir Dei, & id quidē maximo animi gaudio, quia ſic promiſerat Deus. Partiri porrò uerbũ, ac metiri, pro obtinere, iureq; debito poſſidere,

A possidere,poni hîc ducas. Nam funibus olim metiri,partiriq; bona, maximè hæreditaria,consueuerant homines. Cæterũ,In sancto suo,Hebræis est,in sanctitate sua,seu,in sacrario suo,quò hinc intelligas,pollicitationes illas à diuino exijsse propitiatorio. Quanquã nihil obstat,quin in sancto suo legi queat,cuius sensum sic reddit Paraphrastes: Deus,inquit,promisit per spiritum sanctum suum hæc se facturum,quare ego seriò exultabo:diuisurus enim sum pro meo arbitratu Sichem, & uallem Succoth tanquã meam dimetiar. Deus igitur promittens mihi dare,quæ dicam,loquutus est in sancto suo (hic est Christus,atq; eius spiritus)idcirco lætus,quæ pollicitus est obtinebo, meoq; subdam iuri. Siquidẽ iam

Meus est Galaad,& meus est Manasses,& Ephraim fortitudo capitis mei,Iuda rex meus.

Hucusq; Hebręis is est uersus. Galaad,qui interpretatur aceruus testimonij, in Galilæa ultra Iordanem positus est. Itidem & Manasses,quæ est obliuio. Porrò Ephraim,quem frugiferum uocant,idcirco fortitudinem sui capitis appellat uates, hoc est, robur sui principatus & regni, quia potentior alijs tribus fuerat ac numerosior, adeò quòd pro tota multitudine decem tribuum nõnunq; sumi soleat,ob id etiam,opinor,quòd post mortem Salomonis, decem tribus contra Dei præceptum sibi in regem asciuerunt Hieroboam, qui è tribu Ephraim descenderat. Ad hæc Iuda,quem Philo laudationẽ seu confessionẽ interpretatur, totius regni Dauid atq; Ecclesiæ dux est,ac rex siue princeps, aut, ut nõnulli ex Hebræo uertunt,moderator: utraq; enim lectio mirandum in modum cõuenit Christo. Hæc mea,inquit Dauid,iam sunt,iam in meam cessere potestatem, posteaquam qui promisit,Deus est. Quinetiam meo subijcietur imperio

B Moab,olla spei meæ: in Idumæa extendam calceamentum meum.

Sordidum atq; humile externarũ nationũ,uti erant Moabitæ & Aedomæi,sibi subiugandarũ prædicit obsequiũ: unde Moab uocat ollam, seu lebetem suæ lotionis,ut legunt Hebræi. Quid,oro,in ædium supellectili uilius inuenitur pelluuio ad abstergendas pedum sordes fabrefacto? Ita,inquit,meũ erunt ad obsequium Moabitæ,ut uilis est olla aut lebes: atq; in Idumæos,tanq; in penitus mihi subiectos,extendam seu proijciam indignabundus calceamentũ meũ. Quid? nõ modò quidem meæ gentis homines,qui aut à uicinis subiugati fuerant hostibus,aut qui suapte sponte meo à regno defecerant,recuperaui,uerumetiam

Mihi alienigenæ subditi sunt.

En maxima purificatæ mentis uis & potestas. Vide cuius conditionis hi sint hostes,qui à sanctorũ subiugantur exercitu. Moab enim,de quo illud canitur elogium,Moab superbus est ualde,ex patre interpretant̃. quis uerò sit pater iste, quiq; illius filij, sapientissimus aperit magister: Vos, inquit, ex patre diabolo estis. Porrò Idumæa,sanguinea seu cruẽta interpretant̃. Quid uerò præ se ferat sanguis in scripturis,tum aliàs,tum potissimè in psalmo quinquagesimo primo est dictum. Cæterum,Alienigenæ subditi sunt,Hebræis secus est: Super me,inquiunt,Philistæa iubila. Mos erat populo Israëlitico, circumiacentes, allophylos,Philistæos siue Palæstinos appellare: idcirco ex interpretib. alij Philistæos, alij alienigenas transtulerunt. Quid autem sibi uelit,Philistæa iubila,sic opinantur nonnulli,ut sit per ironiam ad huncferè modum dictum. Deuictis enim circunquaq; hostibus, tu Philistæa iubila super me,uel cõtra me. quasi diceret,minimè id quidem erit, sed uicta & tu cum cæteris mihi obtemperabis. I nunc, ac in me, quemadmodum solebas, arma exacue, derideq; si quid meo ab exercitu male pugnatũ fuit. Alij item uolunt acclamationẽ illam significari,qua suo consuescũt serui domino adblandiri,& quicquid agant,laudare, siue bene id actum sit,siue malè: quod quidem seruitutis genus turpissimũ omniũ est. Verũ aliud sensisse Campensis uidetur, qui sic reddit: Philistæa,si sapis,ambi amicitiã meã.

C Sed nostra haudquaquam contemnenda est litera, quæ sensum planè eundem cum Hebræis, etsi aliter pronunciatum, expresit. Verùm iam ad effectum si dei contemplandum nos uocat spiritus.

Quis deducet me in ciuitatẽ munitã? quis deducet me usq; in Idumæã?

Tametsi id uates de Rabbath metropoli Ammonitarũ, quam longa difficiliq; expugnatã obsidione tandem obtinuit, sentire uideatur, in quo quidem bello & ipsi quoq; Idumæi deuicti fuere, aliò nihilominus eum spectasse arbitror, eò sanè ubi uera munitionũ ciuitas sita est, in monte nimirũ Sion, in mõte speculationum plenissimo, in monte illo qui mons montiũ à sacris appellat uatibus. Ea est (ni prorsus Dei spiritu destituti sumus) urbs fidei, urbs amoris, urbs misericordiæ, urbs in qua Christus torcular calcauit solus, urbs purificatarũ duntaxat animarũ domiciliũ ac sedes; & ut tandẽ, quod nõdum dixi, dicã, ea est ecclesia circũquaq; munita castris illis, quib. à sanctissimo Iacob uisis, exclamauit, Castra Dei sunt hæc. Putás ne deesse posse munitione in castris dñi? Irrugiãt dæm nes, irrumpant, ut lubet, sectæ & hæreses, improbiq; illius insultẽt ciues, perstat inuicta. Nam in Christo cùm fixas altè habeat radices, qui uniuersorũ dñs est, quid his mundi tenues pertimescet iniurias? O quis me, inquit, ad ciuitatẽ illam bonis omnibus refertam deducet illæsum? O quis me adeò insigni, robustoq; fulciet animo, ut uel in intimos hostium irruam cuneos, Idumæorũ nimirũ sanguinariorum, uexantiumq; in innocuis puræq; uitæ hominibus Deum?

Nónne tu Deus qui repulisti nos? & non egredieris Deus in uirtutibus nostris?

Imò quę tua est immensa erga tui cultores facilitas & clementia, nobiscũ unà cum nostris copijs egredieris ad præliũ. Tu enim qui iampridem nostris offen-

D sus sceleribus, nos prorsus repuleras, ac tanq; hostes, uti eramus, abieceras, ille es qui tuæ recordatus misericordię, me in urbem illam munitissimã introduces, nobiscumq; nostros ad debellandos insidiatores armatus exibis. Cęterũ si absq; interrogatione hunc uersum legi posse opineris, sunt quibus tuam fulcias opinionẽ. Nam ex Hebræo sic quidam uertũt: Certè tu Deus, qui depuleras nos, & nõ egrediebaris cum exercitibus nostris, modò egredieris. Paraphrastes uerò per interrogationẽ legens, Nónne, duplicat hoc modo: Nónne tu Deus qui auxilio tuo, longo nos tempore destitueras? nónne tu Deus nunc egredieris in prælium nobiscum, & dux eris exercituum nostrorum? Quare

Da nobis auxilium de tribulatione, quia uana salus hominis.

Opinor hîc quidẽ, ut erat perspicacissimo uir ingenio ac spiritu, uatẽ nõ absq; animi dolore & præuidisse, & quæ hoc in uersu dicere uoluit, mandasse literis. Præsensit enim uir pius, q; uanũ, q; futile, quamq; elumbe futurũ esset in Dei ecclesia quorundã patrociniũ, moresq; difficiles & dolosi, qui cùm religionis tranquillitati autoritate insignes consulere & possint & debeant, nihil tamen minus agũt. Siquidẽ cùm diriorẽ aliquã perturbantiũ pacẽ imminere senserint procellam, aut metu perculsi, aut sua solita delectati tum ignauia, tum dolositate, sese clàm subtrahũt. Vnde delusa innocẽtia, pręterq; quòd absq; defensore à nefarijs malè habeť hominibus, in illud cogitur, rei euentibus edocta fractaq;, interdum erumpere querimoniæ plenissimũ, Vana est salus hominis. Imbecille, ne dicam perfidiosum humanũ est perfugiũ. Flaccida omĩno est mortaliũ uirtus ac robur. Da igitur tu ô qui potes, nobis nostris in tribulationib. auxiliũ, simulac ne unus quidẽ est inter homines, qui nõ sua diligẽtius curet cõmoda, q; amicorũ, atq; eorum quidẽ qui ideo à peruersis uexanť hominibus, quia boni sunt, quia uirtutibus pręditi, quia morati, quia pro te, tuoq; honore ac religione millies in die uno emori malũt, q; nefarijs illorũ assentari moribus, turpissimãq;, atq; adeò ambitiosissimã eorũ probare uitam, Quare nos huiuscemodi auersati hominũ spectra, In

In Deo faciemus uirtutẽ, & ipse ad nihilũ deducet tribulantes nos.

Quanta hîc affici debent lætitia crucis æmulatores, quorũ ea est in malis institutio & consiliũ, ut nihil ex sese, q̃d laude dignũ admodũ sit, agi posse existimẽt, sed om̃ia ex Deo. Hac enim imbuti persuasione, quicquid cõtingat, inferaturq́; iniuriarũ à dæmone, à mundo, à priuatis item domesticorũ insidijs & fraudibus, in Deo fixi manẽt, ab eoq́; felicissimè dependent, nihil interim in terris arbitrantes, quod idem uanitati nõ sit summè obnoxiũ, idcirco & debile & caducũ. Iacto itaq; hoc in schola fidei fundamento, perfectissimã in Deo solo esse quemadmodum sapientiam & bonitatem, ita uirtutem, fortitudinẽ, pronamq́; subueniendi suis uoluntatem, censendum erit: quibus sanè tam excelsum indutum armis numen, adeò funditus nostros cõculcat aduersarios, ut in nihilum omnino (quemadmodum quotidianis ac frequentibus intuemur exemplis) resoluant. Cui proterea honor sit & potestas in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXI. Vincenti. Super canticum Dauid, seu super instrumentum musicum.

Exaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meæ.

Quãdo, aut quo tempore, quóue in periculo cõstitutus Dauid hũc composuerit psalmũ, fatenť interpretes se ignorare. Quare ne plus q̃ par est, in dubijs torqueamur, illud compertũ, uatẽ summa in angustia animi positũ, hanc Deo, miserorũ perfugio, obtulisse precationẽ. Et quòd deprecationẽ prius, orationẽ postea interserat, nihil aliud est, q̃ ex repetitis eiusdẽ sensus uerbis maiorẽ uelle exprimere indigentiã & calamitatẽ. Superflua ea est cura, qua hic hi afficiunť, qui in uocũ huiuscemodi partitionib. uanè admodũ immoranť. Attigiť uir ille sanctissimus, qui omnib. fermè suis in actionib. ac pressuris, Christi atq; eius spõsę typũ prę se tulit, Exaudi Deus deprecationẽ meã, intẽde orationi meæ. Sũt ne hæc hominis parua affecti perturbatione, an maxima illa quidẽ? audi, inq̃t, succurre, subueni, fac ne meæ suo frustrenť desiderio lachrymę. Nam

A finibus terræ ad te clamaui, dum anxiaretur cor meũ, in petra exaltasti me.

Interpunctũ hîc secus Hebræi collocant, q̃ noster interpres, aptè id quidem. Ab ima hac, inquit, terrarũ regione, quæ longo à cœlo dissidet interstitio, ad te, qui excelso in solio sedes, clamaui, clamoq́; ac quanto possum animi ardore suspiro. Nam nõ me latet, quàm liberaliter me aliàs in anxietate animi constitutũ erexeris, in locũq; tutissimũ, tanq̃ in rupem undiq; præcisam, ad quã tamẽ meis pertingere uiribus nequaq̃ poteram, perduxeris. Quod enim noster interpres uertit, In petra exaltasti me, id Hebræis perinde est ac, rupem in æditiorẽ, q̃ ut eam possim cõscendere, me subduxisti. Vnde Felix: In rupem altiorẽ ne diriges me. Quanq̃ certè mihi quidem hîc nescio quid luminis effulget, cùm in mentẽ uenit, Christum petram esse, robur scilicet nostrum, fidamq́; stationem ac refugium. Ad hunc sanè lapidem, è monte excisum sine manibus, cùm ab importuna carnis illecebra distringitur anima, uexaturq́; à mundo, aut ab improborum hominũ arctatur iniurijs, fiducialiter recurrit. Vbi sanè collocata, placidissimè sic suum alloquitur sponsum: In petra exaltasti me, &

Deduxisti me, quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici. Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula, protegam in uelamento alarum tuarum.

Non cõtenta anima suũ uocasse amatũ, petram, nempe arcẽ tutam, atq; hostibus inaccessam, eundem ipsum fortitudinis turrẽ, subindeq; tentoriũ, atq; alarũ receptũ, quasi illi subblandiens appellat. De quarũ sanè uocũ significatione pluries in superioribus à nobis est dictũ. Porrò hîc Selah additur, quò quãti facien-

C du: sit Dei fauor animaduertamus, postq̃ tam uarijs, eisdemq́ suauissimis abanima appellat̃ uocib. Quid turre in ædificijs excelsius? quid tam tutũ, q̃ in ipso ducis diuersari tentorio? Quid amabilius, suauiusq́ audiri potest, q̃ sic nostrã à Deo defendi foueriq́ salutẽ, ac solent pulli implumes sub matris sedulæ alis pro tegi, atq; à grandioribus muniri auibus? Siquidem in ualle hac ima atq; cœnosa miseriarũ, sexcentisq́ inundata sordiũ paludibus, ac infinitis obiecta periculis, immorari nos piget, pudetq;. En turris fortitudinis, atq; innocentiæ, cuius aditus & ascensus tam patens est & cõmodus, ut uel ipsis claudis & uaricosis obuius sit & facilis, si ab externis molestijs, quibus multifariã uita hæc afficit̃ mortalis, impetimur, si in nos coniurato ueluti agmine diri insurgũt oblocutores, si inuidi, si nefandissima delatorũ illuuies & uulgus insidiat̃. En arx munitissima, leuioribus tantũmodo peruia animis: en tentoriũ refrigerij, en alæ, en umbra illa saluberrima, è qua supercœlestis afflat spiritus, odorq́ gratissimæ spirat suaueolentiæ, quo languidæ recreant̃ animæ, ac uim sumunt, respirantq́ in Deo. Porrò, deduxisti me, aut uacat omnino, aut superiori necti debet uersui. Sequẽtem enim sic incipiunt Hebræi, Quoniam fuisti spes mihi,

Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam, dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.

Solidissimæ hæc sunt uerba fidei. Iam, inquit, mi Deus, præsentio te, quicquid à me oratũ est, nõ negaturũ. Simili quidem armata uirtute, & accensa igne oratio, cor hominis imperturbatũ efficit, atq; in sapientissimo Dei ordinationis cõsilio quiescere facit. Quæ autẽ sint ea quæ suis in precationibus, familiariq́ cum Deo cõgressu efflagitet anima, breuibus exprimit propheta: nẽpe, uitæ æternæ, hoc est, ipsius Dei hæreditas & possessio, quæ cùm omnibus exposita sit, his tan
D tũmodo qui Dei nomen timẽt, summisseq́ uenerant̃, atq; propterea in eius censent̃ sorte, cõtingere decreuit cœlestis pater. Qualis uerò status ille felicissimus diuinę hæreditatis futurus sit, tẽporarius scilicet, uel ne, adijcit spiritus inquiẽs:

Dies super dies regis adijcies, annos eius usq; in diem generationis & generationis.

Iam de ætate regis Israëlis, mortalis nimirũ hominis, ac nõ secus in terris duraturi, q̃ durat flos in pratis incisus, minimè id dici arbitror, quòd uidelicet illius anni in diem generationis & generationis prorogandi fuerint. Periphrasis quippe est, qua æternitas significat̃. Aliud itaq; seculũ, q̊d sempiternũ sit, aliusq́ rex, cuius diebus dies alij, atq; iterũ alij adijciant̃, quærendus est, cuiusq; hæreditas æterno duratura sit æuo: hũc Christũ Dei filiũ esse quis ambigit? De quo quidẽ regno sic duos ultimos psalmi uersus interpretatur Chaldæus: Sedebit in seculo in conspectu dñi bonitas, atq; ueritas à domino mundi custodiet ipsum. Idcirco laudabo nomẽ tuũ in secula, cùm reddã uota mea in die redemptionis Israël, & in die qua ungetur rex Messias, ut sit rex. Itaq; habita hæreditatis mentione, ne illã ex eis esse rebus, quas passim inhiant homines, suspicaremur, statim subdidit, æternã eam esse, cuiusq; dominus æternus sit & immortalis: hisce enim circumlocutionibus de Christi loquẽtes diuturnitate uti cõsuescimus. Quicquid tamẽ de illa dixeris, ut inquit August. minus dicis: sed aliquid necesse est dici, ut sit unde cogites, quod dici nõ potest. Verũ sordidos purissima nequaq̃ admittit cõceptus diuinitas: in his enim peruestigãdis è uulgo hominũ exire necesse est. Vide igit̃, & castissimo cõtemplare intuitu, q̃d de nostro cõcludat rege spiritus,

Permanet in æternum in cõspectu Dei, misericordiam & ueritatem eius quis requiret?

Stat, inq̃t, rex iste noster æterna, immobiliq́ corã Deo. Deus ipse, generatiõe, ubi præstò est, ut ait August. ad miserendũ omnib. Verũ tantæ illius beneficẽtię copiã, ut est misericordia, ac qua cõstãtissimè quę pollicitus est seruat, ueritas. in
telligere

A telligere, quemadmodũ hîc asserit uates, quis idoneus? quis in terra hac caligino sa diuersans, in qua innumerabiles insunt errores, disquirere illa unquã poterit? Nemo sanè homo est: sed qui puriori sunt animo & miti, facilius ad ea tentanda, quæ nec ipsis beatissimis quidem diuinæ prouidentiæ ministris plenè innotuerunt, euolãt, quàm qui turpi & superbo. Atqui ut cum meo sanctissimo gẽtili, quod uerũ est concludam, nõ potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cœlo. Iam illud nõ omittendũ, quod hîc Hebræorũ interpretes transtulerũt, Misericordiam & ueritatẽ præpara, custodient illum. Et est uatis, felicissimũ Ecclesiæ statum præuidentis, ad Deum precatio, simplexq́ue ad illos qui illius uices in terris executuri erant, admonitio. Præpara, inquit, ô Deus regnũ, qui ab æterno tibi coæternũ præparasti regem. Præpara regnandi modũ & rationẽ, quam in misericordia potissimũ ac fide consistere, in te ô beatissimũ lumen animæ præuideo. Hæc sanè custodient illum, nempe regem, qui inter malæ fidei homines habitaturus est: alioqui certè partibus illiusmodi regno omni necessarijs, à iudicijs ac tribunalibus eliminatis, secedet rex, à mundoq́ue effugiet. Etenim felicissimi istiusmodi regis misericordia in primis ac ueritas regnũ parient, à quibus quidem, tanquam à duabus inseparabilibus sororibus, omnia illa quæ reipub. Christianæ moderatoribus necessaria omnino erũt, proficiscent bona, pax uidelicet, iustitia, charitas, æquitas, ac sancta in rebus gerendis prouidentia: hæc enim à gubernandi ratione haudquaquam dissocianda sunt. Aliter uerò si cõtingat, Christianúmne illud unquam censebis iudiciũ, à quo id longè semotũ est, quod præcipuum suo inesse regno decreuit Christus? Verũ quæcunque agant, acturiq́ue sint homines, mea haud multum interest; ego enim abs te edoctus, mi Deus,

Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi, ut reddam uota
B mea de die in diem.

Sic, ea scilicet fide, quam te coram professus sum, animatus, tibi metra omnia mea, tuũ sanctissimũ nomen, regnũq́ue, cuius in misericordia & ueritate uim omnem gubernandi esse uoluisti, celebrantia, & dicabo, & cum laudũ gratiarumq́ue actionũ cumulo consecrabo, atque eo sanè modo uota omnia mea desideriáque te tuámque religionẽ extollendi dilatandi'ue, atque uel usque ad extremos orbis incolas transportandi, quotidie, quoad uixero, tibi uniuersorũ regi gratanter nuncupabo, persoluamq́ue. Cui laus sit perennis, quemadmodũ perenne est regnum, in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXII. Vincenti. Super Reduthum psalmus David.

NOn'ne deo subiecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meũ.

Mirũ quàm uariè sese torqueãt interpretes in re prorsus abdita, ut sunt ferè omnes psalmorũ inscriptiones: quorũ nõnulli, quò aptius (utinã nõ ineptè) suas cõcinnẽt diuisiones, causas nescio quas sibi effingũt, ac, ut cũ rubore dicã, quãobrem uates illos, qui omnino absque titulo sunt, uel quo tẽpore cõposuerit psalmos, tanquam res ludicras tractarẽt, somniant. Quàm satius proculdubio, magisq́ue utile foret legentibus, suam ingenuè hac in re tanta fateri ignorantiam, quàm opinationibus plerũque insulsis ac friuolis ingenia obruere liberalia. Quod sanè à quibusdam expositoribus modestissimè fieri uideo, qui cùm certã inscriptionũ rationẽ neque à proprio ingenio, neque ab interpretibus Latinis, neque ab ipsis quoque Iudæis reperirent, illis omissis, ad explanationẽ psalmorũ sese simplicissimè contulerũt. Huiusce omnino generis is est psalmus, quẽ nunc ad extollendam animæ fiduciam in Deũ exponere cupimus: faxit Deus ut ea, qua cõuenit, animi puritate & castimonia, tam suauẽ animæ affectum & sentiam, & stylo persequar. Cęterũ Reduthum nomen fuisse instrumenti musici censet Felix, idem Rabi Salomon, ad cuius harmoniã hunc psalmũ decantari solitũ opinantur.

C Nõne Deo ſubiecta erit anima mea? ab ipſo enim ſalutare meũ. Dauid quidem, utpote, quod pluries dixi, typus cùm Chriſti, tum illorũ qui ad Chriſti corpus attinent, ſuis in aduerſis ſe ſemper abiectũ, puſillumq́; & iudicauit & faſſus eſt. Verùm cùm ſe Deo curæ eſſe, tanto ſcilicet dño ac regi cogitaret, ſe tutum omnino reputans, in uerba amoris, ac ſummæ in Deum fiduciæ prorumpere conſueuerat. Nam cum uarijs ſæuiſſimisq́; ob perſecutionũ immanitatẽ premeretur aduerſis, atq; animi permotionibus, adeoq́; plerũq; in diuerſos tum iræ tum ulciſcẽdi ſeſe, tum deſperationis quoq; diſtraherẽt affectus, ut penè ab ingruentibus obruerẽt malis, ad conſuetũ, idemq́; tranquilliſſimũ Dei perfugiũ recurrere ſolitus erat. Ab una enim parte tanq; in bilance ſuã appendens miſeriã, ab alia Dei opem & miſericordiã, ſic ſeipſum alloquiť intra ſe: Nónne meã Deo, quæcunq; accidant, ſubiectã eſſe animã decreui? Vnde igitur tantæ animi cõmotiones? unde tempeſtas? Certò enim ſcio meã ſalutẽ nõ ab armis corporeis, nõ à me ipſo, nõ ab hominib. cæteris natura uanis & fallacib. pẽdere, ſed à Deo. Hebræi uerſum abſq; interrogatione legũt. Sic Felix: Certè ad Deũ reſpicit anima mea, ab ipſo ſalus mea. Alij uerò, quod & ipſe approbat Fel. uertũt, Ad Deũ ſilet anima mea: id eſt, cum ſilentio & patientia Deũ, eiusq́; opem præſtolať. Vnde ſic reddit Paraphraſtes: Meritò Deũ patienter expectat anima mea: ab ipſo enim proueniet ſalus mihi. Cauſam porrò ſuæ exprimens fiduciæ ita intulit:

Nam & ipſe Deus meus, & ſalutaris meus, ſuſceptor meus, nõ mouebor amplius.

Iam me, inquit, ſua in fide tam firmũ eſſe iuſſit, ut impoſsibile planè uideatur, me multũ poſſe amplius labaſcere & nutare. Perſtabo igitur in eo qui meũ eſt robur, mea rupes, mea arx, meũ propugnaculum, in eiusq́; cultu & religione, uel
D inuitis hoſtibus perſeuerabo. Verùm

Quouſq; irruitis in hominem? interficitis uniuerſi uos tanquam parieti inclinatos, & maceriæ depulſæ?

Apoſtrophe eſt, atq; in hoſtes ſumma armata fide inſultatio. Sed ſuã cauſam attenuat uates, ſeq; ruinoſo parieti, impulſæq; maceriç ſeu ſepi, ut legũt Hebręi, cõparat: & eſt ſenſus: Quò ueſtra, ô perfidiſſimi omniũ, progreſſa eſt impietas, ut tanq; effrenatæ belluæ in hominẽ irruatis innocentẽ? Quò uos (malũ) diuinorum protraxit obliuio iudiciorũ, ut uos, uos, inquã, uniuerſum meũ in exitiũ cõiurati, in inferenda mihi morte properetis? An uos latet, quòd in parietem rimoſum, iamiamq́; cadentẽ, aut maceriẽ ſepemq; diſſolubilẽ crudeliſſimè deſæuitis? Atqui notanda eſt hîc maxima in uate, in hiſce mutilis uerborũ cõciſionibus, & admiratio & dolor. Interficitis uniuerſi uos? quaſi dicat, Et amici & inimici unà meã in ruinã conſpiratis? Verùm in quem ueſtra fertur rabies? in parietẽ nunc nunc caſurũ? in maceriem planè labilem? in ſepem ipſis etiam grandioribus animantibus facilem ac peruiam? Egregiũ ſanè facinus, dignumq; quod ad poſterorum memoriã mandetur literis. Cæterũ nõ prætermittendũ, huius uerſus literam & ſenſum Hebræis ſecus eſſe. Sic illi: Vſquequo cogitabitis prauitates ſuper uirum? occidemini omnes uos ſicut paries inclinatus, maceria expulſa. Ex hac ſanè litera Hebræorũ uidere licet uerbum, interficitis, ſimiliter & reliquas uerſus dictiones ad hoſtes referri, nõ ad uirum iuſtum: quò planè perſpicuũ omnibus fiat, mala illa quæ à pernicioſis inferunť hominibus, diuino ſæpenumero in eorũ exitiũ reflecti iudicio. Etenim uerius id eſt, q̃ quis inficiari debeat, malignorũ hominũ conſuetudinẽ & mores, tanq; parietem eſſe caducum, & rimarũ plenum, qui proximè prætereuntes, ni cauti ſint, atq; aliò diuertant, ſubito caſu opprimit & ruina. De huiuſmodi ego quidem hominũ genere à uate illo dici arbitror, quòd parietem perfodient, ut educant eum. Verũ ſi cui magis noſtra arridet litera, Chaldaicam ſecum facere gaudeat, quæ ſic habet: Quouſq; tumultu

(ecce

A (ecce irrationabilia peruerſorũ hominũ conſilia) irruitis in uirũ ſanctum, & feciſtis ſeruire uos omnes interfectioni? In cæteris uerò cum Hebræis conſentit.

Veruntamen precium meum cogitauerunt repellere, cucurri in ſiti: ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant.

Precium ſuum, uocat propheta ſuum honorẽ & exiſtimationẽ, è qua ut illum deturbarent improbi, cõſpirauerant. Felix ſic: Propter exaltationẽ eius inierũt conſilium, ut expellant: hoc eſt, ut efficiant ne exaltetur. In hoc enim toti incumbunt uiri athei, ne boni ad dignitates aſciſcantur: enituntur'ꝗ tum ui, tum mendacijs doloſiſꝗ inuentis, fraudibus, periurijs, ut quod moliuntur miſeri, etiam cum iniuria Dei maxima, atꝗ eius religionis damno adipiſcantur. Interim uerò puriſſimus probi uiri animus hæc uidẽs ridet, tantum'ꝗ abeſt ut ſua à modeſtia diſcedens, ob rem tam friuolam iraſcatur, ut etiã cum magiſtro ſuo ambitioſorũ huiuſmodi hominũ & iniquorũ ſalutẽ ſitibũdè expetat & quærat. Hinc eſt prora & ſenſus. Diuus enim Hieronymus, Placebunt ſibi in mendacio, uertit. alij item ex Hebrǽo, uel uolunt, uel affectant mendaciũ. Quocirca unde noſter hauſerit interpres dictionẽ, ſitis, me latet omnino. Vult uates perfidioſorũ faciẽ huiuſmodi uerborũ circumlocutione deſcribi. Cogor ſanè hîc, quod ſæpe facio, integerrimi iuuenis, fratris mei cineres, hoc in ſanctiſsimo Caſini templo, in quo nunc & ego ad ſepulchrum mei patris Benedicti, & dies & noctes, meos mœrens triſtiſꝗ reputo annos, exoſculari, diſſuauiari'ꝗ. Qui cùm ut candens liliũ è ſpinis illis, quæ hîc à uate diligentiſsimè deteguntur, emergere uideretur, miris indigniſꝗ tanto iuuene affectus eſt iniurijs: quarum quidem atrocitate & ſæuitia diu afflictus exagitatus'ꝗ, tandem huc, diuina (credo) id operante prouiden-
B tia, diuertens, in puriſsimo Benedicti ſinu, purus ipſe ac Placidus, placidiſsimã efflauit animã, pro illis interim diuinã implorans ueniam, quorũ lima ſcalpro'ꝗ expolitiſſimus factus, rectà ad æternum profectus eſt patrem, ad quem ego, eo quo ipſe modo profectus eſt, me profecturũ ſpero. Cæterũ quomodo hi mendacium affectarint, ſubſequenti aperitur hemiſtichio: Ore, inquit, ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant. Adblandiebãtur, inquit, mihi uultu, corde autem peſſima machinabanť. O perditiſsimos mores. Tam quippe ſcelerata ea uiſa eſt uati conſuetudo, ut hæc enarrans, ab ingenti'ꝗ ſuſpiriorum cumulo interruptus, Selah tanquam ſui doloris teſtem interpoſuerit.

Veruntamen, *quoquo modo peruerſe malitioſeq; ſeſe habeãt huius generis hominũ uita ac mores,* Deo ſubiecta eſto anima mea, quoniam ab ipſo patientia mea.

Iterũ hîc, ſubiecta eſto, Hebræis eſt, ſile, ut in principio pſalmi diximus. Item, patientia mea, ipſi legunt, ſpes mea: quod quidem uerſu, ut in poëtis fit quoque ethnicis, intercalari magis explicat dicens:

Quia ipſe deus meus, & ſaluator meus, adiutor meus, nõ emigrabo.

Seu nõ elabar: nõ in iam cõcepta animo fiducia titubabo, ut ferè idem ſit Hebræis, quod in ſuperiori dictũ eſt uerſu, nõ mouebor amplius, eo excepto quod in primo addũt uerſu, multũ: nõ elabar, ſcilicet multũ: hîc autẽ ſimpliciter, nõ elabar, ſeu nõ titubabo, aut nutabo. Verũ neꝗ dictio, emigrabo, à mente ſpiritus abhorret: nam æquè eſt, ac ſi dicat, utcũꝗ inſultent in me improbi, nõ à iuſtitiæ propoſito, ueritatiſꝗ confeſſione, ut ſolent meticuloſi, emigrabo: imò res hòc meas atꝗ actiones diligentius tum perſcrutabor, tũ eas eſſe aliquid exiſtimabo, quò illis à nefandiſſimis cernã detrahi oblocutorib. quãto'ꝗ illi in me dirius incruduerint, tãto ego qdẽ lætius querimonias meas om̃es ad Deũ referã. Siquidẽ

In Deo ſalutare meum, & gloria mea, Deus auxilij mei, & ſpes mea in Deo eſt.

C Vide summã perfectionis animæ, quæ suam salutẽ, Deum, suam gloriã, suũ robur, suam spem esse prædicat. Mirũ si hæc omnia in te esse sentiens, aliquid tibi ad nanciscẽdam animæ beatitudinẽ deesse arbitreris. Diffinitio planè hæc est fidei, cuius uirtute ac medio gratis à Deo iustificatis, eò loci facile peruenire nobis integrũ est, ut cum Deo etiã in antro hoc tetro corporis constituti, perpetuò conuersemur. Quid hac mansione felicius? Quò nostra omnis tendit uoluntas? quò tandem studiũ, quò nisus, nisi ut cõtinenter cum Deo simus? Spes itaq; nostra in Deo tantũmodo sita sit, & sat est. Eam ob rem

Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda uestra, Deus adiutor noster in æternum.

Persuauis sanè uatis admonitio: nõ cõtentus em̃ suã prædicasse fiduciã, alios subinde ad idem faciendũ hortatᷣ. Sperate, inquit, quæcũq; accidant aduersa, in Deo, ô populi. Effundite coram illo corda uestra: hoc est, si quid uos premit, aut angit, laxatis dolori habenis, illi, quicquid illud est, aperite, effundite, reserate: nanq; ipse Deus est noster, idemq; adiutor in æternũ, protectio, salus, uita. Iam illud porrò dicendum, in hebræo, omnis congregatio, nõ inueniri, sed sic tantũmodo, ut uertit Felix, Sperate in eo omni tempore. postea subiungunt, Populi effundite coram illo cor uestrũ. Cæterũ per lachrymas cor effunditur, ut diuus inquit Augustinus. Vnde nõ absq; ratione clamat Salomon: Punge cor, & producet scientiam, nempe sui cognitionẽ, qua nil peccanti salubrius cõtingere potest. Idcirco diapsalma huic connectitur uersui.

Veruntamen uani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, ut decipiant ipsi de uanitate in idipsum.

Dictio quam noster transtulit interpres, ueruntamen, Hebræi habent, certè. D Idem quoq; Euthymij interpres. Atqui ut sensus dilucidior huiusce habeatur literę, eam quę Hebręis est, discutiamus. Sic Felix: Certè uanitas filij Adam, mendacium filij uiri in stateris, ut ascendant ipsi magis uanitate simul. Adeò, inquit, inanes sunt filij Adæ, id est, homines è terra prognati, è cœlo autem nequaq; per gratiã, ut si in statera ipsi simul omnes cum uanitate ac nihilo ponderentᷣ, ascendent ilicò tanq; res, quàm ipsa sit uanitas, leuior. Inuenientᷣ, inquit, inanitate ipsa leuiores. Quare elegantissimè hanc sic ponit similitudinẽ Paraphrastes: Videte ne spem uestram in ullo ponatis homine: sunt enim ipsissima uanitate uaniores tam plebei, quàm principes (filij Adam, filij uiri qui sint, hîc uides) quod palàm fieret, si appenderentur in bilance cum ipsa uanitate: plus enim ponderis inesse deprehenderetᷣ uanitati ipsi, q̃ omnibus illis in altum tanq̃ re leuissima sublatis. Bellissimã profectò humani seminis cõditionẽ. Sed nos stultos & excordes, qui in re tam leui nostrã cõstituimus fiduciam, idq; interdum diligentius, q̃ Deum uel amamus, uel metuimus, cui si una in statera cum uanitate collibretᷣ, ipsa præponderet uanitas. Cæterũ, quod aliàs admonuimus, dictionẽ quæ in codicibus est Hebręis, simul, unà, noster uertit, in idipsum. Idcirco sic nostrã possumus explanare literã, quò nihil aliud prætendere uideatᷣ [mendaces filij hominũ in stateris, ut decipiãt ipsi de uanitate in idipsum: uel, ut nõnulli ex græco transferũt, ut fraudem faciãt in stateris ipsi ex uanitate simul] quàm id omnino, quòd cùm uanissimi, nulliusq; ponderis sint homines, se tamen, ac si alicuius essent æstimationis & precij, audent tanq; statera aliqua aut bilance péndere, & id simul omnes, qui nõdum ad ueritatis agnitionẽ introducti, in seipsis dijudicandis illorũ seruant morẽ, qui quemlibet suis in distrahendis statera rebus defraudant facilè. Cùm corruptam habeant, inquit quidam, sedem iudicij, instabilia eligũt pro stabilibus, mala pro bonis. Per stateras, inquit, iudicia ipsa intelligit. Itaq; cùm uanitati cõdita om̃ia, nedũ homines, obnoxia sint, imò cũ ipsissima sint uanitas, diuitiæ si affluant

Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere:

A si affluant, nolite cor apponere.

Vide quomodo hîc strictim res illas ferè, quib. potissimè nixũ genus hominũ
turgidũ fit & elatũ, uanitatẽ esse demonstrat. Iniquitas sanè, seu calumnia, ut uer
tit Fel. uanitas est: uanior adhuc est rerum copia male partarũ, nempe usuris, fal
sis delationibus, iniurijs, interuersisq́ contractibus, cauillosis furacibusq́ ad te
stamenta irruptionibus congestarũ, quæ omnia sub rapinæ appellatione intelli
gi uult spiritus. Quàm pauidè interdum timeo, ne nos, nos inquam, qui à mun-
di uanitate ad solida acciti sumus bona, in illorũ numerũ censeamur, qui ad hũc
se iactitant modum in Esaia: Posuimus mendaciũ spem nostrã, & mẽdacio pro-
tecti sumus. In iniquitate, Hebræis sonat, in re malè perfidioseq́ parta: rapinas
uerò, uiolenter atq; cum iniuria. Verùm si diuitiarũ cum labore, æquoq́ studio
acquisitarum, aut à progenitoribus relictarum tibi adsit copia, id tanq; diuinum
quoddam cœlitus emissum fer Deo acceptum, tantũ abest, ut omisso interim do
natore, in ipso conquiescas dono. Quid hac posset esse re uanius? Si affluunt,
inquit, diuitiæ absq; cuiusquã iniuria partæ, si florescunt, si adsunt copiosæ, no-
lite animo illis adeò affigi, ut munificentiæ largitoris obliuiscamini. Esto, diues
ualde es, diuitijs nihilominus perinde utare, ac si nihil ad te spectarent: eas utiq;
prout sunt, existimato, fragiles scilicet, caducas, ac uanitate ipsa uaniores. Non
in istiusmodi igitur rerum pusillitate uestrum immoretur cor, ô mortales, sed in
Deo potius, re tanta nimirũ, atq; omniũ maxima, spem uestram ponite. Quid?

Semel locutus est Deus: duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & ti-
bi domine misericordia, quia tu reddes unicuiq; iuxta opera sua.

B Iam hîc uates psalmũ concludens, duo prius admonitos esse uoluit homines,
quibus sanè totius fidei summa consistit. Alterũ enim, quo robur in Deo sum-
mum inesse ac fortitudinẽ, qua seruare nos posit, arbitremur; alterum uerò, mi
sericordiam & bonitatẽ, qua uelit: additq́ Deum æquissima cuilibet repensurũ,
prout in uita actitarunt, compensatione, nõ ea quidem humana, atq; ab huma-
no proficiscẽti iudicio, falsa scilicet & corrupta, sed iusto librata pondere, ut me
ritus quisq; fuerit: & id sanè à spiritu cõmode ualde additum puta, quò nostram
à mundi uanitate atq; amore deterreat mentẽ. Semel, inquit, locutus est Deus:
hoc est, irreuocabilis diuina est lex, atq; immutabilis. Stat fixum quicquid sanci
uit Deus: è quo quidem duo hæc cordis, in quo sedes est fidei, hausi auribus, po
tentiam uidelicet in Deo esse maximam, & bonitatem. Idem fermè de Deo olim
testatus est Iob inquiens: Semel loquitur Deus, & secundò idipsum nõ repetit.
Hæc quantũ ad nostri interpretis literam attinet, sint dicta: uerũ longè alius ui-
detur esse nonnullis ex hebræo sensus, ideo & litera alia. Semel, inquiunt, locu-
tus est Deus, bis id audiui: hoc est, & semel & iterum, sæpenumero scilicet, in le-
ge & prophetis, cæterisq́ diuini oraculi interpretibus locutus est, & id, inquit,
audiui, & sic esse, ut locutus est, persuauissimũ habui, quòd robur in Deo est. Pa
raphrastes tamen ferè cum nostro cõuenit. Ita ille: Vnum quiddam locutus est
Deus, sed sæpenumero illud audiui, solum Deum esse qui possit omnia. Chal-
dæus etiam, bis, cum uerbo, audiui, cõiungens, hunc affert sensum: legem unã
locutus est Deus, & bis illam audiuimus de ore Mosis scribæ magni. Quicquid
igitur huc attuli, uatis spiritui seruire existimo; eapropter quæcunq; ex his, quæ
suo quisq; magis satisfacere animo uiderit, ea absq; errore sumere poterit. Tan-
tum illud fatendum ab omnibus, Dei consilia immortalia esse & æterna, & quic
quid ulterius in ipso est, siue sapientiam, siue bonitatẽ, siue clementiã, siue qui-
bus cuncta ordinatissimè moderatur, & fortitudinem & prouidentiam, contem
plari libeat, æternum est & inuiolabile, quemadmodum ipse æternus est, & su-
pra omnem uitam uiuens, impartiensq́ cæteris, unde uitam sapientissimè insti-
tuant. Cui propterea laus sit & perennitas in secula seculorum. Amen.

C PSAL. LXIII. Psalmus Dauid dum esset in deserto Iudæ.

Eus Deus meus, ad te de luce uigilo.

Volũt interpretes, Dauidẽ in extrema animi angustia positũ, in desertoq; Ziph latitantẽ, quæ regio ad Iudæ sortẽ spectabat, hũc psalmũ cõposuisse. Regionis em̃, in qua tantus delituit uir ob Saulis metũ, qualitas aptè admodũ hîc depingit̃, cùm terrã illã desertã, inuiã & inaquosam, ipse appellat uates, quò hinc uidere liceat, eò nõnunq; desperationis deuenire posse animã, propter sæuitiã persecutionũ, ut cũcta illi arida uideant̃, inculta, horrenda, meticulosa, prorsusq; auia & inhospita. Vastissima quidem solitudo cùm hæc sit uita, nihil in ea facilè reperies, quod animã, quæ cœlestibus assueta rebus, horret om̃ia quæ gustum nõ præ se ferunt diuinũ, satiet, ac lætam reddat. Et id potissimũ prouenire experimur, cùm ingenitis mundo perturbationibus, satis nimirũ ex sese acerbis & diris, adduntur & improborũ hominũ iniuriæ & calumniæ. Id, inquã, acerbissimũ omniũ semper mihi uisum est, si sic afflictum hominẽ, cœlesti quoq; priuari gustu cõtingat. quàm dura planè tunc apparent omnia, quã aspera, quã siticulosa, quàm inamœna. Veruntamen præteritarũ haudquaq; immemor consolationũ, se ipse consolari ad hũc ferè modũ solet: O Deus, Deus, inquam, meus, sine quo nulla mihi potest esse pax aut uita, ad te in ipso statim mane, anteaquam dies emergat nouus, suspiro, clamo, à malaq; quaquauersum exagitatus fortuna, suspicio, uigilo, atq; instar cerui ob æstum anhelantis,

Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea, in terra deserta, inuia & inaquosa.

Hucusq; protenditur Hebræis uersus, unde lucidiorem prodire sensum perspicuum est. Multifariã dicit se Deũ appetere & desiderare, ob multas uariasq;
D quas secum fert mundus, molestias & curas. Ait igitur: In te, mi Deus, qui quis ardentẽ sedare soles sitim, mea sitit anima, ac suauissimo exanimat̃ ardore. Id anima, id corpus, id caro ipsa, alioqui suæ salutis ignara, atq; in iustitiæ itinere mirum in modum tarda & somniculosa, multipliciter, quia multis maculata est notis, expetit & efflagitat, in hac prȩsertim (heu dolor) terra uitæ inuia, turbulenta, æternaq; uiuæ aquæ indigentia laboranti. Sunt sanè multa in mundo quȩ sitim, nempe appetentias animæ uarias extinguere polliceri uidentur, sed augent potius, cùm nostra ex his sedari cupimus desideria, quæ sitim magis ac siccitatẽ secum afferunt, quã humorẽ & succũ. Istiusmodi enim sunt diuitiæ & uoluptates, quæ cùm animæ in Deo ebriæ horrori soleant esse & nauseæ, ita rerum illarũ appetentioribus aridissimo, insatiabili tamen atq; æstuoso solent esse oblectamento & siti. Et quemadmodũ certè terra hæc infelix, deserta fit improbis & contaminatis: hoc est, deserta à Deo, inuiaq;, in qua diuinũ ad auram post meridiẽ nõ spacietur numẽ: atq; inaquosa, absq; scilicet diuini gustus suauitate, fonteq; gratiarum uiuido & perenni: ita pijs animis deserta quoq; est, à mundo nimirũ, inuiaq; illis omnino fit & infructuosa, propter rerum earũ, quas mundus ipse appetit, inopiam. Hæc est perfectissima crucis imago, in quã irreuerberata intuẽs acie amoris anima, suum secum trahit socium, nempe carnẽ hanc mollem & fragilem. Quocirca ut inflammatiorẽ suum ostenderet erga Deum affectũ uir sanctus, suam asserit animam cum carne simul ad uitæ fontẽ sitiuisse ac suspirasse. Proinde additum est,

Sic in sancto apparui tibi, ut uiderem uirtutem tuam & gloriã tuã.

Hoc, inquit, modo ac ratione, in sancto tranquilloq; uitæ statu, quem minimè assequuntur improbi, tibi apparebo, te cernam, te, quem in tentationũ persecutionumq; caligine ne per transennam quidem uidere poteram, largè lateq; contemplabor: atq; hac sanè uia ac speculo, tuam qua cuncta concutis intuebor po

tentiam

A tentiam & gloriã, è qua nos à mundo, mundiq́; amatoribus deſpecti, planeq́; deriſi, tuæ tamẽ cõſolationis ubertate repleti, in tutoq́; collocati, tanq; ſcintillæ ab ardenti demanamus igne. Nõ mediocris quidẽ eſt Dei laus & gloria, cùm ſuos à prauis malè habitos, atq; ita ſæuè diuexatos, ut in cineres penè collabi uideantur, quaſi porrecta manu, è malorũ profundo extrahit, mundoq́; tanq; perfectiſſimæ lucis ſydera oſtendit. O felicem acerbitatem, felices calamitates, quæ noſtros adeò exactè collimant animos, ut è terra hac eos tetra lucidiſſimos, ueluti è duriſſimo inertiq́; ſaxo, ignes emicantes fas ſit dicere. Cæterùm dictio, multipliciter, etſi in codicibus Hebræorũ non inuenitur, ſed ſimpliciter, Concupiuit te anima mea, ſuum tamen & ipſa habet ſenſum & decorẽ, qua nempe dilectionis caſtæq́; ſitis immenſitas demonſtratur. Theodotion uerò, quamſæpiſſimè, tranſtulit. Dictio rurſus, In ſancto, Hebræis eſt, in ſacrario: ſeu, ut reddit Paraphraſtes, in loco ſanctitatis, quæ eccleſia eſt, aut cor hominis ui fidei reformatum in Chriſto, qui huiuſmodi oblectatur domicilio, ut cor eſt à uiſibilium rerum amore euulſum, diuinæq́; conſecratum religioni.

Quoniam melior eſt miſericordia tua ſuper uitas.

Hic uates uirtutẽ diuinæ erga ſe miſericordiæ cõſiderans, quomodo ſcilicet immenſa adeò ſemper fuerit, lateq́; exundans, ac uel in ipſis deſperatiſſimis rerum euẽtibus, cùm nihil minus expectarẽt homines, præſtò extiterit, ſibiq́; iam perdito præter ſpem omniũ effulſerit, illã nõ iam uitæ uni aut alteri, ſed multis, ſi id uni contingere poſſet homini, anteponit. Nec ſanè id eſt inſolitũ animis ferendo Chriſti improperio aſſuetis: ſiquidem cùm Dei miſericordiæ finis ſit uita æterna, qui nõ mille corporeæ huius miſeriæ uitas pro illa aſſequenda libentiſſimè impenderent? Vtcunq;, inquit, ſe res habeant humanæ, quocũq; in loco exu-

B lem, à quibuſuis affligar, in tua contemplanda bonitate & clementia, qua tuos gratis protegere ſolitus es, totus ero. Nam certè tua erga homines benignitas, infinitis præponderat uitæ huius cõmodis: eapropter quoniã quæ rependam, quæ tam excelſo digna ſint munere, in me eſſe non uideo, illud tamen utcunque referam,

Labia mea laudabunt te.

Te lingua, te animo, quantuluſcunq; ille ſit, laudabo, tibiq́; gratias agere ne horulæ quidem momentum deſiſtam,

Sic benedicam te in uita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.

Vt meus, inquit, eſt mos, quandiuq́; uixero, ubi ubi egero, te celebrare inſtitui, ac ut cæteris id quoq; notum fiat, puras ad te, atq; in tui nominis honorẽ palàm extollam manus, indicium ſanè flagrantis mei in te amoris ac fidei. Sic, dictio, antiquũ eum fuiſſe morem uati oſtendit, quod bene intellexiſſe Paraphraſtem auguror, cùm ait: Hic mihi erit mos agendi gratias tibi, ut cum ueneratione nominis tui, ad omnia quæ facturus ſum, manus admoueam. En uotum illud ſolenne, quo ſe homines è puriſſima fontis lotione egreſsi, inſolubili conſtringi nodo non ignorant, ut Deum uidelicet, quicquid ſors euehat humana, continuis efferant laudibus, ſacriſq́; celebrent panegyricis. Atqui in iſtiuſmodi occupata mens curis, quomodo facilè ad ea cogitanda aut amanda, quæ mundum referant, dilabetur?

Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meum.

Vide quid bonorũ crebra ſecũ afferat diuinæ laudis cogitatio. Ex ardenti, inquit, te laudandi affectu ac niſu nõ ſecus fiet pinguis anima, ac ſolet corpus adipe pinguiúe abdomine pingueſcere, tum cùm labijs exultationis laudabit os meũ; id eſt, cum labijs, exultatione, ſanctoq́; tripudio pleniſſimis, tuas decãtabit

C laudes os meũ. Adipem & pinguedinẽ pro summa supernarũ deliciarũ suauita-
te hîc poni existimes: tropus is est in scripturis creber, ut aliàs adnotauimus. In-
effabilis planè ea est suauitas, qua anima ex humo, uti à tenero cespite uiola, ela-
ta afficitur, cùm in diuinis occupata laudibus tota, quanta est, in amati amore e-
moritur. Quod quidem nõ absq; ratione à me hîc dictum esse uelim, ob tardam
quorundam in celebrandis diuinis, ut uocant, officijs oscitantiã. Id semper cùm
in omnibus tractandarũ rerum causis rationibusq́; cogitandum, quis is sit qui
cum loqui aut res tuas tractare intendis, tum præcipuè in hoc de quo loquimur,
laudandi Deum & modo & ritu, ne dum labijs tantũmodo Dei nos auribus sa-
tis fecisse opinemur, cor, tanq; leuioris armaturæ equitem, hincinde excurrere
sinamus. Verùm utcunq; id esset tolerandum, si os saltem & lingua, quibus Deo
potissimũ in templis occinuntur laudes, pura essent atq; integra: hoc est, quæ à
scurrilibus obscœnisq́; abhorrerent colloquijs, à calumnijs, ab infamia, à dela-
tionibus, dissidiorumq́; sationibus, ac mortiferis demũ temperarent oblocutio-
nibus. Etenim actiones omnes, quæ ad Dei spectãt cultũ, puræ esse debent, can-
didæ, ardentes, uiuentesq́; in Deo, non hisce in rebus, quibus fœdari solet ani-
mus ac mens: quæ cùm syncera flagransq́; in sancta esset uatis anima, uide quid
de se spondere audeat.

Sic memor fui tui super stratum meum, & in matutinis meditabor
in te, quia fuisti adiutor meus.

Amor enim diuinus nulla tempor intercapedine, quo minus semper ardeat,
interciditur: siue is qui afficitur, uigilet, siue dormiat, siue aliud aliquid actitet,
suo semper cum amato cõquiescit, dormitq́; beatus. Verũ cœlestes modò flam-
mas admittere, quas in aliud statim flammarũ genus cõmutes, id leuissimi ani-
D mi indiciũ est, ne dicam ingratissimi, planeq́; sui dissimilis & superbi. Cum igne
quidem diuini amoris, alterius amoris ignis, ut ille est qui in mundanarũ rerum
felicitate, tanq; efferatus rex debacchatur, coire haudquaq; potest. Quocirca ne
tam delicata è manibus excidat suauitudo, illud in primis curandum, quomodo
cõtinuè pausetur in animæ medullis fax illa, qua accensa, ardet tota, fitq́; unum
prorsus cum amato, in tranquillissimo cõscientiæ diuersorio. Vnde nõ iam am-
plius in se, sed in illo potius quẽ supra se diligit, uiuens, illud meritò cum sapien-
tissima uatis anima concinere & uult, & potest: Sic, hoc est, tua ô Deus flagran-
tissima accensus amoris flamma, memor fui, eroq́; tantisper dum uixero, tui su-
per lectum strati mei, eo nimirũ tempore, quo in somnis à uaria phantasmatũ in-
cursione atrocius impetunt homines, atq; inerti perlanguescere solent mollitie
& torpore pleriq;: identidemq́; in ipso primæ lucis exordio sic in somnis assue-
tus de te cogitabo, in te expergiscar, teq́; animo uoluã reuoluamq́; libero & syn-
cero, propterea quòd semper, uel à meis ipsis primis infantiæ annis, fuisti adiu-
tor meus. Incrudescat, opto, rerum tristium caligo & nox, memor ero nihilomi-
nus tui: cõtrà uerò læta mihi arrideat fortuna, suoq́; me illo copię cornu uel usq;
ad satietatẽ impleat, nõ ob id tamen insolentior factus, tuæ immemor ero fidei,
imò eo tenacius mihi illam inhærescere faciam, quò periculosiori subiectus est
ruinæ, qui à prospera nutritur fortuna, quàm qui ab aduersa iactatur. Cæterũ li-
cet dictio, sic, aptè admodũ, ut uides, quadrare huc possit, tamen neq; à Græcis,
neq; ab Hebræis legitur, sed, si, uel, certè, ut reddit Felix: Certè, inquit, memor
fui tui. Verbum porrò, fui, à cæteris Hebræorũ interpretibus, ero, transfertur,
ut sit tempus pro tempore. Et est illud notandũ, Quia fuisti adiutor meus, prin-
cipium sequẽtis uersus Hebræis esse. Vnde sic Paraphrastes: Fuisti enim auxi-
lio sæpissimè mihi, quare ueluti umbra alarum tuarum contectus, securus post-
hac exultabo. Quod noster sic reddit interpres,

Et in uelamento alarum tuarum exultabo.

De hoc

De hoc tropi genere, nempe alarũ, tum aliàs, tum in pſalmo quinquageſimoſeptimo copioſe diximus. Ex ſedula quippe illa de Deo meditatione, quę die noctuq; puræ inſidet animæ, illud in primis oriri cõpertiſſimũ habemus, quòd anima in diuino requieſcens amore, credit ſe, quæcunq; contingant, fidiſsimis Dei alis cõtegi & foueri. Quocirca eo maximè tempore, quo maiori afficitur ærumna, ad amoris alas confugiens, ita ſuum alloquitur tutorem:

Adhæſit anima mea poſt te, me ſuſcepit dextera tua.

O efficacẽ certè fiduciæ uirtutẽ. Immenſæ quidem ſuauitatis plenũ illud eſſe Eſaiæ quis non uidet? Anima, inquit, mea deſiderabit te in nocte, ſed in ſpiritu meo & præcordijs meis de mane uigilabo ad te. Vide coniunctiſſimã cum Deo animæ copulã. In ſpiritu, ait, meo. non id porrò ſatis uiſum, addit, In præcordijs meis mane, illuceſcente ſcilicet gratia, applaudenteq; cœlo, uigilabo ad te. quod planè idem eſt, q̊d hîc de ſe aſſerit uates, dicẽs: Adhæſit anima mea poſt te. I præ, inquit, mi ſolertiſſime dux, ego ponè te actutũ ſequar, tibi adhęrebo, à te me nulla unquã q̃uis acerba diuellet calamitas. In me enim iniquiſſimo tanq; Marte, improborũ cõcurrunt agmina, ego uerò tuis inſiſtens ueſtigijs, poſt te curram: ſiquidẽ aliàs ſimilibus in cõtrouerſijs cum mũdo, me ſuſcepit dextera tua, nempe tua uirtus, tua bonitas, tua miſericordia, ſuſcipiet & (ſpero) in poſterum.

Ipſi uerò in uanum quæſierunt animã meam, introibunt in inferiora terræ. Tradentur in manus gladij, partes uulpium eorum.

Ecce numinis in oppreſſores innocẽtiæ & uirtus & ultio. Etenim ſuis fruſtrati uotis improbi, turpiſsima affici ſolent confuſione. Ipſi, inquit, incaſſum meũ expetiuere interitum, imò in obſtruſa illi citius loca terræ, penitusq; latentia retrudentur, quàm me à cœlo, unde mea eſt cum Deo uita, deturbabũt. Ad infernas quidem corruent tormentorũ regiones, puniendi unà cum tetris illis ſpiritibus, hi qui meam ſitiunt infamiam & mortẽ: interea uerò neq; in hac uita quidem diuinam effugient ultionem; nam in gladij manus, id eſt, in uim atq; aciem hoſtilis gladij traditi, occiſiq; & inſepulti, in prędam belluis feriſq; truculentiſſimis, quæ humanis ueſcuntur carnibus, infeliciſſimo dabuntur ſpectaculo. Simili nõnunquam locutionis genere utitur uates ac tropo, quò nos minimè lateat, quàm ſæua certaq; maloꝝ hominũ perfidiam ſupernè maneat ira & uindicta. Illud nõ ſilendum, in uanum, Hebræis quibuſdam eſſe deuaſtationẽ: unde ſic Felix, Et ipſi ad deuaſtationẽ quærent animã meam. quam dictionẽ ipſemet exponens, pro, cum ſtrepitu, accipit: qua ſanè quorũdam perfidioſorũ belliſſimè effigiatur imago, qui cùm innocuũ quempiã traducere decreuerũt, nihil nõ machinarum, dolorũ, patentiũ quoq; iniuriarũ admouent, quò maiori id ſtrepitu, uulgiq; tumultu, quod odioſo cõceperunt animo, obtineant. Verũ quia fœdæ eiuſcemodi conſpirationes ad unũ, qui illarũ dux ſit & caput, referri ſolent, in illum uates futurorũ nimirũ temporũ præſcius, tanq; de Saule loqueretur, inuectus ſic intulit: Diſtrahant, ſeu, ut uult Campenſis, proſcindant (nempe ipſi conſpiratores,) illum ſuper gladium. Ad hũc quippe modum hanc legunt literã Hebræi, quàm noſter uertit interpres: Tradentur in manus gladij. Verũ huiuſcemodi, letali ueluti immiſſo in turpiſſimũ illum ſectarũ altorem iaculo, ſeuera contentus imprecatione uates, ad omnes ſimul cõiuratores ſermonẽ uertit, dicens, Partes uulpium eorũ: quod expreſsius ab Hebræis redditur, Portio, inquiũt, erunt uulpium, ferarũ ſcilicet crudelium, &, quod illorum conuenit fraudulentiæ, mirè doloſarũ. Is enim naturaliter mos eſt uulpi ingenitus, ut crudelis ſit & doloſa. Quocirca ſapientiſſimus magiſter Chriſtus, ſæuitiam ſimul & fraudulentiã Herodis oſtendere uolens, illum appellat uulpem. Ite, inquit, & dicite uulpi illi. Eant igitur doloſi omnes, atq; unà cum ſuo duce factioſo crudeles, quemadmodum comminatus eſt ſpiritus,

C Rex uerò lætabitur in Deo, laudabunt omnes qui iurant in eo, quia obstructum est os loquentium iniqua.

Pulcherrima certè mysteriorũ omniũ, quæ in oda hac planè diuina occulunt, & connexio, nempe in Christo, qui hîc à uate per antonomasiã rex appellatur, & qui cùm in terris esset, nobiscumq; nostri similis cõmoraret, nunq; eousq; à persecutoribus diuexari potuit, quin in patris prouidentia & bonitate copiosissimè iucundaretur. Enimuerò hunc esse crucis finem decreuit Deus, pacem nimirũ animi, ac gaudium in spiritu sancto. Rex igitur ille uniuersorũ Christus Iesus, atque hi omnes qui ad ipsius regnum, quod in moderandis animi appetentijs, brutisq; subigendis sensibus maximè positũ est, per gratiam asciscuntur, utcunque infremant impij, regnentq; in mundo, lætabuntur in Deo, ac per Deum in crucis ignominia lætissimũ in modum exultabunt. Ad hæc, ne diutius in peruestigandis eorum moribus, qui ad Christi regnũ attinent, immoremur, pulchrè à spiritu attexitur, Omnes qui iurãt in eo, hoc est, qui in Christi uerba & legem ex animo iurant. Quem quidem sensum una duntaxat dictione expressit Felix, adiuratus, inquit, id est, qui se iuramento Dei uerba seruaturum obligauit, ut in baptismo de more fit. Cui tamen pollicitationi aliud additur à nõnullis in cœnobijs iusiurandum, cùm profitent ingenti cum obtestatione perfectiora: quod quidem promissionis genus pium ualde est, si in Deo fieri contingat. Alioqui iurare lingua, mentẽ uerò iniuratam gerere, seu iuratum animũ & linguam eierare, periculosissimũ periurij genus est, parum uerò à plerisq; mortaliũ animaduersum. Totus enim, mi lector, expauesco, cùm in mentẽ mihi uenit illud à Sancte Barbarico Veneto, patritio sanè integerrimo, atq; eruditissimo Iurisconsulto, mihi olim dictum: Vereor, inquit, ne statim is periurus efficiatur, qui mona-
D chum profitetur. Sed uir ille alioqui prudentissimus, humanarũ uirium imbecillitatẽ demensus est, non Dei gratiam atq; opem. Iuramentũ igitur quod in Deo fit, sanctum esse debet, firmũ, ratum, uerum, inuiolabile, quoq; Deo ipsi soli rata tribuitur ueritas. Per nomen, inquit Moses, illius iurabis: id est, ipsius duntaxat nomini ueritatẽ tribuito: quod qui agit, nihil Deo dignius augustiusq; esse confitetur. Idcirco pulcherrima claudit antithesi psalmum propheta dicens, Laudabunt omnes qui iurant in eo, hoc est, uerè. Subinde alterum subnectit membrũ, Quia obstructum est os, seu, obstruetur os, ut uertit Felix, loquentium iniqua, falsa scilicet, maledica & iniusta, ut planè sunt hæretici, hypocritæ, adulatores, inuentoresq; malorum, & duplices, orbis uidelicet uniuersi contaminatio. Aperta enim debent esse omnia in Christiano uiro, nuda, ingenua, syncera, & quæ simplicissimam Dei naturam referant. Cui laus sit perennis honosq; in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXIIII. Vincenti. Psalmus Dauid.

Xaudi Deus orationem meam cùm deprecor, à timore inimici mei eripe animam meam.

Omissis somnijs, quibus conant nõnulli, cur quilibet compositus sit psalmus, exponere, hîc dicendum, Dauidem suis in ærumnis ac persecutionibus, longissimis illis quidem & acerbissimis, uario psalmorũ fuisse delectatum poëmate, subindeq; suum hisce sedasse mœrorẽ & luctum remedijs. Illud certè mirum, tantũ uatem tam molestè perfidiosorũ hominũ linguas atq; oblocutiones tolerasse, in illosq; tam acerbè in singulis ferè psalmis inuectum fuisse. Verùm duas ob rationes id factum puto, tum quia seruatoris uniuersi typus cùm esset, calumniasq; ac falsas re ipsa quotidie experiretur delationes ac rumores, ea tamen omnia, etiam diriora, in Christum omniũ innocentissimũ suo à populo congerenda præuidit, & ut rem nefandam, Deoq; indignã execratus est, tum

quòd

A quòd optimè nouerat quãti, quamq́ immenſi periculi ſimul & diſpendij bonis, nondum tamen in fide ſolidis ac firmis, allaturũ id eſſet uirus. Proinde futuros maledicos & delatores, à maledicendi, falſaq́ deferendi conſuetudine quaſi deterrens, tam crebrò in pernicioſos eorum mores inuehitur, ut hoc in pſalmo uidere licet, in quo turpiſſimã inuidorũ obtrectatorumq́, & delatorum faciem ac naturam, elegantiſſimo depingit poëmate. Sed prius, ut ſumma præditus erat fide, ſuam Deo cõmendat cauſam, clamatq́: Exaudi Deus orationẽ meã cùm deprecor, à timore inimici eripe animã meam. Cuius ſanè ſubiecti illius fuerit precatio, aptè admodũ exprimit Paraphraſtes. Audi, inquit, Deus uocẽ cõmemorationis calamitatũ mearũ, ut contra minas, quibus hoſtis me terret, tuearis uitam meã. Inimici, ſingulari numero, pro inimicorũ poſitum, qui frequens eſt in pſalmis hebraiſmus, arbitror: quanq́ nil uetat, quò inſignem aliquẽ oblocutorũ ducem, ad quẽ execrandi iſtiuſmodi lues recurrere tutò ſoleat, notari à uate exiſtimem. Nulli dubiũ, abiectiſſimũ iſtud genus hominũ atq́ colluuionẽ, nõ tam temerè in proborum uitam ac nomen ſæuiturã, niſi ex primatibus, qui fœdiſſimos illorũ mores & libenter ferrent, & aſtutiſſimè alerent, inuenirent: ſolent enim hi prudentes, ſi Deo placet, homines, iſtis abuti malleis ad contundendã innocuorũ uitam & famã. Quare nõ abſq́ immenſo animi dolore id à uate prolatum iudico: A timore, inquit, inimici, nempe perfidioſorũ meã in uitam conſpirantium altoris, eripe animã meã. Si hi, quorũ peſtes huiuſcemodi à mundo auferre intereſt, peſtes ipſas fouent & amplexant̃, ad quem (malùm) meas referre debeo querimonias? à quibus ius exigere? cui metũ, cui meã exponam miſeriã? Tu igitur, qui haud ſemel quidem

1 Protexiſti me à cõuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem,

Protege etiam nunc me, ac, quæ tua eſt bonitas, meã abs te datam tutare innocentiam. Protexiſti, tum Græci tum Hebræi Protege habent, ſeu abſconde: & eſt clarior ſenſus. Vnde ſic totum hunc uerſum reddit Paraphraſtes: Abſconde me à multitudine prauorũ ſecretò conſultantiũ aduerſum me, & à conſpiratione ſceleratorũ. Cæterũ quid ſit, à multitudine operantiũ iniquitatẽ, breuibus interpretatur Felix: A congregatione, inquit, tumultuoſa. Nihil ſanè agunt ſeditioſi, quod tumultuoſum idem nõ ſit, planeq́ iniurioſum, ac bellorũ plenum: quorũ quidem artibus adeò nonnunq́ pax cõturbatur orbis & confunditur, ut uerſo rerum ordine, nefandiſſimos quoſq́ regnare uideas, probos autẽ calcari & abſumi: qui certè cùm modeſtiſſimi ſint, & Dei religionis, quæ concordia nititur, ſtudioſiſſimi, uel ſexcentis laceſſiti iniurijs & cõtumelijs, ſilent, atq; ne in domo Dei, pacis nimirũ domicilio, ſchiſmata excitentur ac diſſidia, taciti tolerant. Illi uerò inſolentiores facti,

Exacuerunt ut gladium linguas ſuas, intenderunt arcũ (rem amaram) ut ſagittent in occultis immaculatum.

Quia exacuerunt, noſter uertit interpres: Hebræi autem, qui. utrunq́ tamen præcedentibus conuenit. Atqui maledicentiũ linguas acuto comparat gladio, citò ſcilicet penetranti: amarulenta uerò illorũ uerba, ſagittis doloſe è tenſo arcu contortis, quibusq́ hoſtes, ut inquit Campenſis, capitales peti ſolent. De iſtiuſmodi linguarũ tropis & ſimilitudinibus, in alijs iam diximus pſalmis. Tantũ illud addam, uix me unquã ſchematũ huiuſmodi ſenſum aſſequi potuiſſe, niſi longo uſu atq́ experientia, quid ſibi uellet uates, re ipſa perdidiciſſem. Qui non tentatur, quid ſcit? nihil omnino. Vide igitur quid boni & iucunditatis ſecum affe-rat amabilis crux Chriſti. Iam illud non prætereundum, rem amarã, per parentheſim ab aliquibus legi, ut quædã ſit doloris ſimul & admirationis interiectio, ut nonnunq́, malùm, nefas, ſcelus, prò dolor, & id genus alia ponere conſueui-

C mus. Cæterũ, Vt sagittent in occultis immaculatũ, idem planè est, quod in alio conquestus est psalmo, dicens, Vt sagittent in obscuro rectos corde: id est, ut illos ex insidijs adoriantur, qui rectà in Deum incedunt, illiq; per amorem, abiectis interim mundi curis & occupationibus, inhæreſcunt. Ad hæc

Subitò sagittabunt eum, & non timebunt, firmauerunt sibi sermonem nequam.

De improuiso, inquit, uenenata contorquebunt iacula, diras nimirum calumnias, & accusationes tumultuosas in eum, nempe innocuũ, & nõ timebũt. Heu rem penè incredibilem. Verúm ne est, iniquum adeò & nefarium inueniri hominem, qui natura simplices & imbelles, ut sunt pleriq; in terris Dei amici, non uereatur lædere, eosq; à tranquillo uitæ statu deturbare? Id prorsus contra naturam uidetur esse, & nihilominus qui id peragant intrepidè atq; impunè, inueniuntur: atq; hi quidem nõ in antris inter feras, aut nemoribus, sed in ipsis quoq; nobilioribus, magisq; cultis orbis locis & tectis. Deo enim semel per impotentiam animi contumaces effecti, nulla re alia oblectari uidentur, quàm ut à mundo Christum auferant. Callidè illi quidem firmauerũt sibi sermonẽ nequam. Sermonẽ nequam appellat uates rem illam tristem & amaram, de qua suprà locutus est, dicens, Intenderũt arcum (rem amaram.) Cæterũ, ut iam diximus, sermo, seu uerbum, Hebræis est, res, factum, negociũ. Vnde alio in psalmo, Verbum, inquit, iniquum constituerunt aduersum me. Calumnias hîc igitur, dolosasq; conspirationes iampridem meditatas, demumq; turpissimo sancitas fœdere & confirmatas intelligit. Solent enim perfidiosi homines in alicuius interitum cõspirantes, cautè admodũ suas sigillatim perfidiæ eousq; exequi partes, quoad tempus idoneum diu' expectatũ sparsas in unum colligendi firmandiq; insidias aduenta-
D rit. Tunc sanè nõ hominũ quidem ratione utentiũ cõmotam iram conspiceres, sed porcorum grunnientium potius, tumultuantiumq; strepitũ in Christũ, hoc est, in puras animas, atq; in his rebus quæ ad mundum attinent, incautas & simplices. At aliam illorum contemplare amentiam & stupiditatem:

Narrauerunt ut absconderent laqueos, dixerunt, quis uidebit eos?

O corda certè à numine derelicta. Cui, quæso, narrauerũt? Sauli, inquit interpres Hebræus, id est, cõiurationis duci, cui ob magnã in uulgo autoritatẽ & potentiã, obesse alijs integrũ est. Narrauerũt illi itaq; cautè, quámue latenter, ne resciscat mundus (de Dei uerò notitia nulla illis cura) composuerint laqueos, fallacias scilicet ac dolos. Quis, inquiũt, uidebit eos? quis adeò callidus est, qui tam aptè abscõsas detegere ualeat insidias? Post multa, inquit Paraphrastes, ultro citroq; habita uerba, abscondere decreuerunt laqueos ea arte, ut neminẽ fraudem illam deprehensurum sibi persuaserint. Verùm

Scrutati sunt iniquitates, defecerũt scrutantes scrutinio, accedet homo ad cor altum.

Vide anxium in improbis excogitandi iniqua animũ, simul & uanũ irrequietæ machinationis exitum. Varios, inquit, nocendi modos, ut solent dæmones, studio omni & diligentia peruestigarunt: uerùm à meditata anxieq; peruestigata malitia deficiẽtes, nihil obtinuisse uisi sunt, quamlibet alto ac profundo id machinati fuerint corde. Siquidem principium sequentis uersus, Ascendet homo ad cor altum, huic finis est Hebræis, qui sic habent: Inquirunt praua consilia, toti sunt in inueniendo, & intimo cuiusq; & corde profundo: hoc est, consilia iandudum præmeditata, & quæ unusquisq; corde gerebat profundo & secreto, summa ui perficere nixus est: sed letali ex insperato à Deo percussi sunt uulnere: atq; hoc sanè modo

Exaltabitur Deus.

Incõprehenſibili quidem ratione interdũ & cõſilio id in diuina cõtingit men
te, ut ſceleratis quorundam conatibus parêre uideat̃ Deus, hoc eſt, illorũ timere
audaciã, cùm extemplò illam nõ reprimit, & refringit: uerũ à nimia aliquãdo il-
lorũ prouocatus arrogãtia, atq; uſu in malis diuturno, euigilare tandem ſolitus
eſt, & qui nuper tanq; abiectus & ſubditus, ad peruerſas improborũ actiones cõ
niuere uidebat̃, inſperatò in mediũ proſilit, magnumq́; ac mirè tremendũ ſeſe
exhibet uindicẽ, cùm aut punit malè acta, aut ne agantur ſapientiſſimè coërcet.
Quòd uerò nõnulli hũc uerſum interpretant̃ de profunda diuinorũ conſiliorũ
in homine indagatione, quæ quanto in his perueſtigandis profundius ſeſe im-
merſerit, tanto altius Deus ab humano ſe ſeparat ſenſu, & exaltatur, caſta admo
dum interpretatio eſt, ſed quæ nihil hîc ad rem. Nam de excogitatis in hoc loco,
diuq; anxio & profundo meditatis animo dolis, atq; in bonorũ perniciẽ inſidijs
à Deo nihilominus perfringendis loquitur uates. Idcirco infertur,

Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum, & infirmatæ ſunt con
tra eos linguæ eorum.

En oblocutorũ proditorúmue quomodo ferè ſint ſine ictu tela. Egregios ſa-
nè ſicarios, quorũ uulnera puerilibus comparant̃ uulneribus. Quis tam fortes
nõ uereatur hoſtes? Heu proiectam graueolenti è ſentina nauſeam. Sic ego qui
dem perfidioſorum hominũ turbas, conuentusq́; malignantiũ appellare ſolitus
ſum, fæcem ſcilicet mundi ac nauſeam. Sagittæ, inquit, illorũ, id eſt, uulnera ex
inſidijs in ſolidum immiſſa animũ, haud diſsimilia erunt plagis quæ à pueris in-
fligi ſolent, nempe debiles & abſq; cruore. Quid? ipſæ eorum linguæ tam male-
dicæ, tam doloſæ, tam arrogantes, quas modò ut gladium exacuerũt acutum, en
B quomodo infirmatæ, elinguesq́;, ut ſic dicam, factæ, in mutuas, æquiſsima Dei
prouidentia, conuerſæ ſunt dilacerationes & morſus, in ſe ipſæ refractæ rela-
pſæq́; prorſus euanuere. Et id ſecundum noſtram dictum ſit æditionem, quæ ta
men alia eſt Hebræis, quam diuus Hieronymus ſic tranſtulit: Sagittabit eos do-
minus iaculo repentino, inferent̃ plagæ eorũ, & corruent in ſemetipſos linguis
ſuis. Idem fermè Felix. Alius uerò ex eodem fonte ſic: Sciet illos Deus ſagitta
ſubitò, ſubitò erunt plagæ eorũ, & facient impingere ſeipſos linguis ſuis: ut hîc
ſanè ſolitam diuinæ ultionis rationẽ & morem nos, qui maledicis linguis ob pro
bitatẽ uitæ obnoxij ſumus, animaduertamus. Illi enim, quanto ualent niſu, le-
tales in nos intorquere conant̃ ſagittas, calumnias uidelicet diras & mortiferas:
Deus uerò ſapientiſſimus rerum moderator, in illorum ignominiam ex impro
uiſo, cùm nihil minus timeant, eadem ipſa maledicentiæ ſpicula retorquere cõ-
ſueſcit, atq; adeò, ut meriti ſunt, & ſæuè & acerbè, ut cernentibus horrori futuri
ſint & terrori. Quocirca à ſpiritu additur,

Conturbati ſunt omnes qui uidebant eos, & timuit omnis homo.
Et annunciauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt.

Contremiſcent, inquit, ſtupebuntq́; quicunq; eos tam male habitos, tamq́; ra
bioſe mutuis inter ſeſe ferocientes uulneribus aſpexerint, dicentq́;, hæc ſanè di-
uina fuit ultio, hæc Dei operatio & iuſtitia. Quis hæc hominũ aut tentaſſet ali-
quando, aut tentata unquam perficere potuiſſet? fuit id quidem diuinæ poten-
tiæ indicium & argumentũ. Hũc porrò ſenſum ſic exprimit Paraphraſtes: Ad-
mirabunt̃ quicunq; uidebunt, & cõmemorabunt hoc opus Dei alijs, qui & alia
eius opera hoc exemplo docti maiore prudentia expendent. Eam ob rem

Lætabitur iuſtus in domino, & ſperabit in eo, & laudabuntur om-
nes recti corde.

Viſa itaq; diuina in improbos ſeueritate, iuſtiſſimus quiſq;, qui antea acerbiſ-
ſimè à uirulentis illorũ linguis adeò ſuffocabat̃, ut uix, quemadmodũ ſolent gra

C uiſsimo aliquo onere oppreſſi, reſpirare poterat, exhilaratur, ſpiratq́ liberè, atq́ in domino hilarem in modum lætatur, & exultat. Tu uatis copiam, uerborumq́ ubertatem admirari ne deſinas: nam & iuſtus, & qui ſperat in Deo, & qui puro uiuit corde, idem planè eſt, idemq́ ſignificat, hominẽ ſcilicet tam exactè à Dei manu formatus, ut quæcunq́ obganniant delatores & maledici, robuſto ferat animo, uiuatq́ in Deo: cui, quæcunq́ in ſe bona eſſe intuetur, gratiſſimè ea refert accepta, in ſeculorum ſecula. Amen.

PSAL. LXV. Vincenti, Pſalmus Dauid, Canticum.

E decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur uotum in Hieruſalem.

Vt lubet, nõnulli hunc pſalmũ prædictionẽ quandam captiuitatis Babylonicæ extitiſſe aſſerant, ſiue, ut alijs uiſum eſt, precationẽ ad Deum pro pluuia, ſiccis frugibus, ſatisq́ exuſtis imploranda: nos Sion, ſanctamq́ Hieruſalem, quæ eſt eccleſia, uaticinium fuiſſe certi ſumus. Nam Sion mons unà cum nobiliſſima illa ciuitate, fidei imaginẽ adumbrabat: alioqui cur illud de prophetarum interfectrice dici queat, quòd ſcilicet pingueſcent ſpecioſa deſerti, & exultatione colles accingentur, nõ uideo. Haud mores quidem turpiſsimi Iudæorum tam ſanctũ eccleſiæ ſtatũ præ ſe ferre poterant, ſed cultus & religio: quemadmodum etiam nunc, ſi quid à fide alienum peragunt homines, ad futuræ uitæ candorẽ perennitatemq́ ſpectare minimè arbitrandum eſt, ſed illud tantũmodo quod rectum eſt, ac fidei conſentaneũ: cuius uis ea tota eſſe uidetur, ut abiecto mundo, ſpretisq́ carnis oblectamentis, ac ipſis quoq́ delicatis uitæ cõmodis, toti in diuinũ feramur amorẽ. Tunc quidem haud ſecus ad Sion, futuramq́ Hieruſalẽ noſtras pertinere animas, & ſperamus, & religioſiſsimis aſſequi poſ-
D ſe coniecturis auguramur. Quocirca huiuſmodi ſolida affecti perſuaſione & gaudio, hanc pleniſſimã diuinæ laudis odam unà cum uate canere haudquaquã non dubitamus: Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur uotum in Hieruſalem. Tametſi enim dictio, Hieruſalem, addita ſit à Græcis, ſenſui tamen minimè illam obeſſe iudico, qui talis eſt: Cùm laudes illæ omnes, & uota quæ præter fidem, tua ab eccleſia, ſanctisq́ ritibus abhorrent, turpiſsima ſint, & quæ nihil ad te pertineant omnino: ita in Sion, in noua Hieruſalem, in ſanctorũ cõmunione & cõuentu quæ fiunt, caſtiſsima ſunt, integra, uera, & quæ te mirificè oblectant. Hîc rurſum uides coniuncta cum diuinis laudibus, ut aliàs admonuimus, uota. Cæterũ aptiſſimus locus, Sion nimirũ, mons ſublimis & myſticus, in cuius faſtigio gratiſſimæ numini laudes perſoluuntur, cor hominis eſt, nempe humanus ſpiritus, & mens Deo per fidem eouſq́ unita, ut nihil iam amplius cogitare ualeat, quod aut Deus non ſit, aut ad Deum pertineat. Id dixiſſe uelim ob facilem, ne dicam turpem quorundam opinionem, qui ſe ſatis Deo feciſſe opinantur, ſi illius celebratis de more in templo laudibus, cor diuinarum rerum capax fœdiſſimis in occupationibus ac curis diuagari permittunt. Animus quippe ſordidus, elatus, in ſatiandóue tum libidinum tum odiorum æſtu intentus & diſsipatus, quomodo puriſſimas Dei laudes, immenſo abſque terrore & metu celebrare audebit? Vide igitur ô tu qui ſanctorum ordinum candidatus, mundiſſimis te perpetuò deuouiſti ritibus, ne pro laudibus blaſphemias Deo impingas. Vide, inquam, an ſyncerè illud quod à ſpiritu infertur, atque ex animo rogare queas.

Exaudi, *inquit*, orationem meam, ad te omnis caro ueniet.

Illud planè nõ omittendum (quod noſtra è re, quã modò diximus, ualde eſſe cõiectamus) Hebræis eſſe, Tibi ſilet, quod noſter uertit interpres, Te decet. Vnde diuus Hieron. ſic tranſtulit, Tibi ſilet laus Deus in Sion: id eſt, tuis in concinendis laudibus, trãquillo opus eſt corde, atq́ à rerũ externarũ incurſione ſilenti &

ti & quieto. Porrò quia Hebræi principiũ huius uersus, Exaudis, seu exaudies habent, nobilissimæ mihi illius, qua templũ consecrauit Salomon, orationis in mentẽ uenit, in qua illud inter cætera auditu iucundissimũ legit: Si quis, inquit, cognouerit plagam cordis sui, & expanderit manus suas in domo hac, tu exaudies in cœlo. En cuiusmodi generis illum esse oporteat, qui à Deo exaudiri suis in precationibus efflagitat. Et ut quidem ea omnia quæ in deprecatione illa scribuntur, populum tantũmodo tunc præsentem spectasse uiderentur, secretiori nihilominus mysterio Christum, Christianosq; ritus, atq; ardentẽ ecclesiæ portendebant fidem. Quocirca additum est à uate, Ad te omnis caro ueniet: id est, ad te, tuamq; religionem, in qua tuæ ueræ audiuntur laudationes, uenient, certatimq; current omnes regionum omniũ homines, quamlibet duri ac carni dediti. Quid tam unquam dilucidè Christi regnum, qui solus æternũ propositus est uniuerso terrarum orbi propitiatoriũ, adumbrauit? Quod sanè mysterium regem licet ingratissimũ non omnino latuit, qui in dedicatione sua illa solenni, nescio quid altius præsentiscens, sic de gentiũ conuersione uaticinatus est: Alienigena, inquit, qui nõ est de populo tuo Israël, cùm uenerit de terra longinqua, propter nomen tuum (audietur enim nomen tuum magnum) cùm uenerit ergo, & orauerit in hoc loco, tu exaudies in cœlo, in firmamento habitaculi tui, & facies omnia, pro quibus inuocauerit te alienigena. O immensam certè Dei in peccatores facilitatem. Facies, inquit, omnia, pro quibus inuocauerit te alienigena: hoc est, abs te ob scelera alienati, suaq; sponte euulsi ad te confugient, modo te, ut par est, inuocẽt, syncerè scilicet, castè, pureq;, ac fide præditi. Propterea igitur quòd tu omniũ exaudis precationes, ad te omnis generis homines quantumuis uagi confluent. Quid itaq; in peccati sordibus tandiu ô mortales immoramini, simul ut omnibus quamlibet nefarijs ac profligatis dicto citius promissa est salus? Verùm forsan quò minus id statim fiat, obstare uidetur quòd

Verba iniquorum præualuerunt super nos.

Sed superuacaneus omnino is est timor: nam tu Deus uel ab ipso primo generis humani exordio, cuilibet sua seriò execranti crimina, patrocinium latè benigneq; attulisti, afferes etiam nunc inuocatus,

Et iniquitatibus nostris tu propitiaberis.

Ecce diuinũ illud propitiatoriũ, de quo alio in psalmo sic canit uates: Quia apud te propitiatio est. Hunc dñm Iesum esse & credimus, & nisi omnino plumbei sumus, experimur. Sed ut quæ hìc dicere gestio, clarius innotescat, illud dicendum uidetũ, literã quæ Hebræis est, clariorẽ sensum reddere. Sic Felix: Verba delictorũ prçualuerunt super nos. Alius item, Verba prauitatum, transtulit. Quid uerò dictio, uerba, significet, alius rursum ex hebræo sic reddit: Ratio scelerum nostrorũ superaret nos, nisi tu domine ueniam dares. Idcirco Paraphrastes, Grauissimæ, ait, iniquitates nostrę superauerũt uires cuiusq; nostrũ, quare pro peccatis nostris ut ipse tu satisfacias necesse est. In alio quoq; psalmo huiusmodi loquutionis genere usus est uates, cùm ait: Longè à salute mea uerba delictorum meorũ. Quæ quidem uerba qualem sensum habeant, illic copiose est dictum. Illud enimuero non ignorandum, nostra adeò iampridem in immensum creuisse peccata, crescereq; quotidie, ut nisi Deus nostram ad subleuandam miseriam summè misericors, tum olim & hostia & sacerdos gratuitò effectus pro impijs occubuisset, tum impręsentiarum noua continuè subueniret clementia, de semine prorsus humano actum esse quis dubitaret? Quòd enim perditissimi animantium omniũ extitissemus, id fuisset in causa, quòd uerba delictorum nostrorum præualuerũt super nos. Quòd autẽ ab infinitis emundati sumus maculis, emũdamurq; indies, ab illo indubie prouenit, quòd iniquitatib. nostris summus propitiatus est Põtifex, nempe Christus filius Dei uiuẽtis, qui nõ secũdum

C legem mandati carnalis, ut inquit Paulus, factus est, sed secundum uirtutẽ uitæ insolubilis, & qui nõ habet necessitatẽ quotidie, quemadmodũ sacerdotes prius pro suis delictis sacrificiũ offerre, deinde pro populi; hoc enim fecit semel se offerendo. Vide igitur uirtutẽ mortis Christi, è qua nostræ omnis ratio beatitudinis ortum habuit, quam tantũ sanè abest ut nostro nancisci posse studio & labore tantũmodo somniemus, ut etiam ea persuasione illam amittamus. Id merum Dei donum est, quare

Beatus quem elegisti & assumpsisti, inhabitabit in atrijs tuis.

Ecce qua seruanẽ ratione, quicunq; salutem adipiscunẽ, nempe diuina ex electione, hoc est, ab impietate atq; erroribus, gratuita Dei assumptione, qui nulla nostra prouocatus uirtute, sua nobis impartitur munera, quemadmodũ improborum irritatus duritie, atq; in peccatis perseuerãtia, suos illis subtrahit gratiarũ radios. His itaq; extra dñi uineam ultrò pigritantes, primi illi, utpote ante mundi constitutionẽ secreti ad hoc, ut sancti essent & immaculati, ut inquit Paulus, in conspectu eius, in charitate, inhabitabunt in atrijs ecclesiæ, in eiusq; conquiescent sinu felices, spem interim uiuã futuræ beatitudinis in Deo fouentes, lætitiaq; gestientes inenarrabili, ob suam per Christum uocationem, qua ad fidem, summã nimirũ æternæ adipiscendæ uitæ, asciti sunt. Et nos itidem, qui in Christo sorte uocati sumus, ut inquit idem, unà cum ipsis

Replebimur in bonis domus tuæ, sanctum est templum tuum mirabile in æquitate.

Puto hîc bona domus Dei, quæ est eius Ecclesia, non illa quidem esse quæ à uulgo censentur, lautæ scilicet beneficiorũ mensæ, agrorum uastitas, aut iumentorum numorumq; copia, sed ea potius quæ Paulus Galatis scribens memorat,
D quæ & fructus spiritus nuncupantur, charitas scilicet, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas: quæ sanè omnia copiosissimè à diuo Benedicto in recensendis bonorum operum instrumentis pertractantur. In huiuscemodi certè bonis opiparè pellucibiliterq; oblectari solẽt animæ, quibus illa alia nauseæ sunt bona & neglectui, quæ uulgus hominũ admirari consuescit & appetere. Infelicissima quippe omnium esset ecclesiæ mansio, si in his solùm quæ cum mundo cõmunia sunt, fundata esset bonis, caducis scilicet, & quæ à cœlesti uitæ ingressu arcent animas. Sanè quidem sanctum est templum tuum, ô Deus, firmũ, æternum, immutabile, idcirco mirabile in æquitate, in iustitia, ac qua maximè in tuis oblectaris, dilectione. Hæc sunt igitur uera bona ecclesiæ, cætera uerò horum sunt administricula & asseclæ: hoc est, eatenus bona sunt, quatenus Christi pauperum inopiæ, compluriumq; uirtuti subsidium comparant. Alioquin iniusto quæ possidenẽ dominio (res enim Christianorũ, pauperum sunt in primis) quis bonus bona dicat? Verùm ut lubet, illi suo in saginario cõmarcescant, tu pientissime

Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, & in mari longè.

Penè in peruestigandis ecclesiæ bonis immerso mihi exciderat aliam esse Hebræis literã, alioq; legi ordine in superioribus: siquidẽ uersus unus illis totus integer est usq; ad, Mirabile in æquitate, ad hũc modũ: Beatus quẽ elegeris, & tibi sociaueris, ut habitet in atrijs tuis, ut saturet̃ bonis domus tuæ, sancti templi tui. Postea uerò alterum ita ordiuntur, Mirabile in æquitate, seu, ut uertit Felix, Terribiliter cum iustitia respondebis nobis Deus salutis nostræ, spes omnium extremorum terræ, & maris longinqui. Quare Paraphrastes disertissimè, ut suus est mos, hos duos sic connectit uersus: Felix omnibus modis ille quem tu elegeris, & tibi propinquum feceris: Habitabit enim ille in atrijs tuis, & nos unà perfruemur elegantia domus Dei, & sanctimonia regij palatij eius. Dictu

mira-

mirabile, cùm simus peccatores, tanq; iustus exaudies nos Deus, autor salutis nostræ, qui spes omniũ finiũ es terræ, & maris extremas incolentiũ. Vtriusq; literæ, nempe nostrę & hebraicæ, satis copiose à Paraphraste sensum percipere licuit. Magnus itaq; Deus est noster, simulatq; in eum quicquid intra orbis limites hominũ continet̃, aut ultra quoq; ad extrema usq; Oceani flucta longè lateq; protenditur, sperare necesse est. Tu igitur ille es, mi Deus, in quo solo spem nostram collocari oportet, mouens omnia, permeans, fouens, disponens, & ut ad particularia nonnulla tuæ maximæ signa potentiæ descendam,

Præparans montes in uirtute tua, accinctus potentia.

Stabiliens montes, uertit Symmachus: idem & Felix, atq; adeò pleriq; ex hebræo. Tantã quippe molem montiũ è planitie usq; ad nubes ascẽdere, nec quauis uentorũ ui aut turbine dimoueri, summæ potentiæ Dei indiciũ est, qua uelu tizona pręcinctus, omnẽ undiq; rerũ omniũ penes se retinet potestatẽ, ab ipsoq; quicquid in terris regnorũ est, dependet, gerendarumq; rerum uim sumit ac legem. quocirca nõnulli, instruis montes, transtulerunt. Nam cùm Ecclesia suos mysticos habeat montes, nempe uiros in fide solidos, idcirco & dignos qui cæteris, uti colles agris, aut campis montes, pręponi debeant, hos admonet spiritus, suam illam in administrandis ecclesię rebus & sacramẽtis autoritatẽ à benignissimo Deo, qui accinctus est potentia, hoc est, qui undequaq; potentissimus est, expectandã esse. Vnde sic reddit Paraphrastes: Deus est qui sua propria potẽtia stabiles facit montes, qui omni ex parte cinctus est robore, & modis omnibus omnipotens. Quid propterea de illis censendum sit, qui neq; docti, neq; à Deo instructi, neq; cœlitus uocati & missi, sed turpi ambitu uenũdati, audent sese in administratione rerũ sacrarũ ingerere (cùm res sacras dico, animas potissimũ intelligo) ac ut sic loquar, prostituere, aliàs diximus. Id uerò in præsentia tantũmodo de his uaticinari liceat, quod de suo quõdam uaticinatus est proditore Christus: Melius, inquit, esset, si natus nõ fuisset homo ille. Nam certè cùm quis Deo autore nõ intrat per ostium in ouile ouium, sed aliunde, nónne fur est? nónne latro? nónne lupus? nónne gregis dominici proditor? Hinc, opinor, tumultus illi fluctuum maris ac populorũ, qui nõ absq; ratione à uate hìc memorantur, cùm sic Deum alloquitur, ortum habent.

Qui cõturbas profundũ maris, sonũ fluctuũ eius, turbabunt̃ gẽtes.

Hactenus unus Hebræis uersus est, qui sic redditur, alio tamen sensu, sed ueriori, ut mea opinio fert. Sic Felix: Compescens fremitũ mariũ, murmur undarum, & multitudinẽ populorũ. Alius item ex Hebræo dilucidius, ut ad ea quæ dicta sunt, quæ sequuntur conuenire clarè uideas. Sedas, inquit, fastum mariũ, fastum procellarũ eius, & fremitum populorũ. Vides ne, te amabò, turgidum illorum animum, qui à Christo fures, id est, non legitimè intrantes, appellantur, tanquam maris æstum intumescere? Perpendis ne ex his quæ metaphoricè à uate hìc dicuntur & obscurè, illorum sonitũ, atq; in moderandis animabus strepitum & tumultum? è quo maximus hominum fremitus, utpote ab indomitis circumactorũ belluis, tanquam ruptæ aquæ, quæ è confragoso cliuo, saxoq; prærupto delabi solent, auditur. Verùm illud sic malè suis à rectoribus habitis solatio esse debet & consolationi, quòd dñs is solus est, qui mari imperat ac uento: id tantũ à nobis expetit, ut se dormientem excitemus. O potentiã ineffabilem. Exurgens, inquit Marcus, cõminatus est uento, & dixit mari, Tace, obtumesce: & cessauit uentus, & facta est tranquillitas magna. En uides quomodo maris æstũ sedat omnipotens. Vides, inquã, quamobrem à nobis & lachrymis & suspirijs experrectus, uastum undarum fremitũ, atq; ne diutius in amœnas ecclesiæ ripas debacchentur, dicto citius illarum frenat impetũ. Ob ea itaq; à te, ô Deus, tam mirificè sapienterq; in tuorũ gratiam acta, te uenerabuntur,

C Et timebunt qui habitant terminos à signis tuis, exitus matutini, & uespere delectabis.

Hîc ampla Ecclesiæ describitur iurisdictio, quã sic Deus in Esaia alloquitur, dicens: Ab oriente adducã semen tuum, & ab occidente congregabo te. Quare id quoq; suauissimus præuidens magister, ita olim concionabatur: Venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraam, Isaac, & Iacob, nempe cum fidei cultoribus, in regno cœlorũ: filij autẽ regni (mira res) eijcientur foras. Sensus igitur, quicunq; extremas terrarũ oras incolunt, tua ob signa & portenta, mirifica illa quidem & stupenda, mouebuntur, tuamq; ad religionẽ pauidi ac uenerabundi accedent. Eam ob rem, exitus matutini, hoc est, orientales plagas, & uespere, occiduas scilicet, delectabis: id est, ut Hebraica habet litera, cãtare facies, præ gaudio nimirum inuentæ lucis fidei. Quòd porrò sint qui signa in hoc loco interpretentũ cœlestia, nescio sanè an huc aptè quadrare possit. Nam (nisi prorsus hebes sum aut falsus) de signis ac miraculis Dei uerbo, per Christum atq; illius discipulos æditis, loquitur uates, quorum magnitudine, atq; insolito mundo usu permoti complures, diuino actutũ sese dedere cultui, ut fuse admodum in scripturis uidere licet. Vnde aspera cõmollienda esse corda, ac glebas ueluti aridas & duras, ui signorum occanda irrigandaq; Dei uerbi imbre præuidens uates, suisq; solitis usus metaphoris, subiunxit:

Visitasti terram & inebriasti eam, multiplicasti locupletare eam: flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorũ, quoniam ita est præparatio eius.

Vnus is est Hebræis uersus, alio tamen uerborũ ordine. Sic illi: Visitas tellu-
D rem cum siticulosa est, ditas eam ampliter: riuus Dei plenus aquis fluit, facit feliciter prouenire triticum eius, quandoquidem sic instruis illam. Si ad feracẽ hæc terrã, campumq; irriguis opimũ aquis referre lubet, quid his suauius? quid diuinam tam ubertim attestans prouidentiã ac uirtutẽ, audiri potest? Cæterũ, Ita est præparatio eius, seu, ut uertit Hebræus interpres, sic illã instruis, ingenitã uim terræ à Deo indicat, qua continuis grauida fœtibus, inditum sibi à natura ordinem & fouet, & mirabili rerum serie enutrit, seruatq; perpetuò. Porrò, Cibum illorũ, animantiũ omniũ intellige, quare sic reddit Campensis: Curabis ut copiose proueniat è terra pabulum illis, quæ degunt in ea. Multum adeò semper agris profuit sedula agricolatio, curaq;, ac peruigil in deligendis temporibus agricolę prouidẽtia, quod scilicet cuilibet uel restibili uel nouali, uel ueruacto cõueniat semen, quóue tempore repastinationes fieri debeant, insitionesq;, aut inoculationes, uel quo instrumento etiã frondari possint arbores, surculari, decacuminariq;, & ut cõmodius solis radijs pateant rami, qua concinnitudine fieri queat interlucatio. Quid cùm ad pubescentes herbas ex udo fontis alueo euocantur aquarum ductus & deriuationes? Hæc, inquam, omnia ut maximè hominũ iuuantur opera atq; industria, ita horũ omniũ autor est Deus & effector. Ideo nõ ab re clamat uates, Visitasti terram, & inebriasti eam, scatebris nimirum gratiarum ac donorũ: quæ ut sanè ampla in hac possint camporũ cultura animaduerti, ita amplissima, planeq; immensa in pulcherrima ecclesiæ fœcunditate apparent: quam quidem siti æstuq; interire necesse est, nisi assiduas in illam deriues uiuæ aquæ scaturigines: nam tota illius fœcunditas à te pendet, uiuitq; in te, ac per te alitur, erescitq;, ac in te demum consummatur. Ideo, ne nimio periclitetur aëris ardore,

Riuos eius inebria, multiplica genimina eius, in stillicidijs eius lætabitur germinans.

Perstat enim uates in rei agrarię similitudine. Oro, unde tanta diuitiarũ dimanauit

à hauit copia? unde ecclesiæ ubertas? à Dei ſanè alueo ac flumine, quod repletum est aquis. Phyſon forſan id eſt, quod circuit omnẽ terram Euilath, ubi optimum naſcitur aurum. Vt uis illud appelles, is Chriſtus eſt, è cuius latere, quemadmodum ex Adæ Eua, formata eſt Eccleſia. Idcirco ſi ſitit animus, ſi areſcit mens, ſi ex inedia emoritur amor, perlangueſcit ſpiritus, & collabitur intellectus, uiuidum è Chriſti uulnere humorem hauriant: nam flumen Dei repletũ eſt aquis. E Chriſti certè latere noſtra omnis deriuata eſt ſalus, deriuatiq́; ſunt gratiarum riui: in cuius ſtillicidijs eccleſia lætatur germinans, erumpitq́; in gemmas illas, quæ eam tandem producent uuarũ copiam, quæ nulli aptæ ſint torculari, niſi illiquod ſolus calcare potuit Chriſtus. Cæterũ Hebræorũ litera metaphoræ iam cœptæ magis inſeruire uidetur. nam Felix ſic uertit: Sulcos eius inebria, ſeu humecta, æqua cumulos eius: hoc eſt, ut reddit Paraphraſtes, glebas eius occa, imbribus lubricã eam redde, germini eius benedices. Tu tamen, mi lector, perſpecta uerborũ huiuſmodi proprietate, ad ſpiritualẽ hęc omnia fœcunditatẽ transferre aſſueſce. Quantũ ad me attinet, ſcio arentẽ mei parui agelli campũ, legis uomere, peccatiq́; cognitione arandũ eſſe, atq; cõtumaces illius glebas carnis mortificatione & interitu perfringendas: quòd ſi poſtea ſpargendũ eſt ſemen, illud è copioſiſſimo Dei ſeminario extrahendũ eſt, ſpargẽdumq́; benigniſſima illius manu, ac deinde ſpiritus imbre irrigandũ, ſubigendũ cõfouendumq́;, & ne germen mea ſylueſcat culpa, intereatq́; immunditiæ lappis obrutũ & ſpinis, fidei raſtro ac ſarculo cõmolliendũ atq; expurgandũ. Hæc tamẽ unus atq; idem operatũ ſpiritus Chriſti ſua in eccleſia, cuius hîc fertilitas ab eodẽ ipſo ſpiritu mirabili depingitũ artificio, cognito nimirũ duntaxat illis, qui carnẽ ſuam crucifixerũt, ut inquit Paulus, cum uitijs & cõcupiſcentijs. Ad mollẽ quippe animã, effœminatã, & atq; in mundi craſſamento ambitioſe laſciuientẽ, diuinarũ rerũ guſtum & cognitionẽ ingredi nõ credo. Proinde ſic ſuo in uolutabro relictis ſuibus, ad te, ô qui ſolus noſtrã hanc animæ ariditatẽ ac ſitim, pluuia tui ſanctiſſimi ſpiritus temperas, irriguoq́; ſuperiori & inferiori madefacis, atque uberrimè fœcundas & recreas, reuerto. Nam tu quidem ſolus, adaucta prius tua in Eccleſia fruge, adaucto ſpiritu, adaucto gratiarum cumulo, tandem

Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur ubertate.

Clarius Hebręi: Coronas, inquiũt, annũ bonitate tua. effuſam em̃ undequaq; Dei gratiã in Eccleſia uult hîc uates intelligi, & eſt ſenſus: Annũ totum integrũ rerum omniũ prouentu, & eo quidẽ copioſo cingis atq; ornas. Vnde Paraphraſtes, Tanq; corona exornaſti annũ pro benignitate tua. Cupis'ne, ô amice, quid ſibi uelit is annus ferax, cuiusq́; formæ ſit & abundantiæ, nõ neſcire? Audi Chriſtum in Eſaia ſic declamantẽ: Ad annunciandũ manſuetis miſit me, ut mederer cõtritis corde, ut prædicarẽ captiuis indulgentiã, & clauſis apertionẽ, ut prædicarem annũ placabilem. O feliciſſimũ certè annum: ut cõſolarer, inquit, omnes lugentes, & darem eis coronã pro cinere. Vides'ne fertiliſſimi anni huius copiã & felicitatẽ? Quid ſi à nõnullis (ſileam'ne, an eloquar?) quid ſi, inquam, à nõnullis, interuerſo rerum ordine, imò ui iniecta ſpiritui, nõ tantũ uerbo & doctrina, quantũ re ipſa quoq;, prædicatũ annũ hunc uitæ eſſe implacabilem & dirum, hoc eſt, id temporis prorſus eſſe uindictæ, in quo contriti magis conterendi ſint, captiui interimendi, & hi qui in luctu ſunt, mœrore alio cõſumendi? Cinerem, inquiunt, illis pro corona inſpergamus. Heu filia Sion, quò tua progreſſa eſt fatuitas? Vlulate paſtores, & flete ſuper ariditatẽ gregis ueſtri. Certè nõ uideo, quomodo quæ de illo dicunt̃, cuius, ob poteſtatẽ, atq; in adminiſtrandis ciuiũ rebus autoritatem, uices te gerere iactitas, uita uerò diſcrepas, de te dici ualeant, Et campi tui (hi tui ſunt ſubditi) replebuntur ubertate: ſeu, ut legit Hebræus,

C Et uestigia tua stillabunt pinguedinē. Verùm quia id de te dicere nequimus, de benignissimo Dei spiritu dicere nō uerebimur, qui ubicūq; suauissima sui fauoris impresserit uestigia, ibi fœcunditas statim, ac felicissima gratiarū erumpet ubertas: ibi rosæ, ibi uiolæ suum emittent odorē: ibi arua, ibi campi, ibi colles, uarij scilicet ecclesiæ ordines diuina redundabūt munificentia. Sed quid in singulis immoror? ipsa quoq;

Pinguescent speciosa deserti, & exultatione colles accingentur. Induti sunt arietes ouium, & ualles abundabunt frumento, clamabunt, etenim hymnum dicent.

Quanta nostræ est felicitas Ecclesiæ, quanta fœcunditas, quanta ubertas? cuius quidem mirabili similitudinū elegantia, in hoc psalmo delineatā esse dignitatem cernimus, modò cernere detur. Iam conspicimus illam, tanq; subactam uomere terrā, à Deo amatā, irriguisq; aquarū uiuentiū fontibus repletā, idcirco mirè auctam & fructiferā. Redolent quidem iam campi uario conuestiti florū decore, rident colles, egerminãt mâla punica, saltusq; innumeris onerati baccis incuruescūt, uernant omnia, ac tandem è uineis florentibus gratissima afflat suaueolentia. Quid multa? ipsæ quoq; incultæ solitudines, inhospitaq; deserta & arenosa, iam culta fiunt, iam pinguescunt, iam fructus emittūt suauissimos. Neq; porrò ab exundanti hac passimq; erumpenti gratiarū ubertate ipsa exclusa sunt pecora & oues, quæ in herbidis lateq; porrectis uarij graminis ac florum pratis colludentes, densiori uestiunt̄ uellere, uallesq; ui ingenti frumētaria redundantes, unà cum omnibus diuinæ largitatis haudquaq; expertibus terræ partibus, Deo summo & maximo rerū effectori, quicquid felicitatis in se habent, referunt acceptū, applaudunt, gratulant̄, illiq; in hymnis & canticis immortales agūt gratias. Iam illud postremò dicendum uidetur, ultimū psalmi uersum clariorē præ

D se ferre sensum Hebræis, quibus nulla est omnino de ariete mentio: sed ita habent, Vestient planities pecora, & ualles operient̄ frumento, iubilabunt, atque canēt. Quanq; arietes, dictio nequaq; suo uacat mysterio. Nam in scripturis arietes pro principibus, magistratibusq; & doctoribus sumi solent, qui populorum duces sunt, quemadmodū illi ouium: induunt̄ igitur, nempe exultatione ac lætitia spiritus (modò ueri arietes sint) hoc est, mirandum in modum exhilarant̄, si suos uiderint subditos in opimis Dei pascuis ali & saginari, triumphant. O iucundissimā amœnitatē, sed paucissimis notam, etiam his, qui cùm arietes esse deberent in grege dñi, uerueces sunt pigri, ac rei nullius cōmodo utiles, præterq; macello ac lanienæ. Attandem, quò breuiter strictimq; quę diffuse sunt dicta & uariè, colligamus, hæc omnia in uno transigunt̄ corde. Nam nihil aliud Dei ecclesiam esse intelligo, q; cor unum, atq; animā unam cum Deo: quę sanè unio id unum efficit, ut cum Deo unū prorsus, quotquot credimus, per Christū simus, qui huiusce unionis nodus est & caput, nos membra. Cui laus sit in Sion, ac gloria in Hierusalem, in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXVI. Vincenti. Canticum psalmi.

IVbilate Deo omnis terra.

Mos is est solennis illorum quibus nihil in terris, addo & in cœlis, placere potest, quod Dei honorē ac laudem non referat: quòd si quid in mundo hoc tetro & caliginoso fieri cernūt, quod æquitatē nō sapiat, quodq; Dei nomen ac religionē uel parū quidem deprimere uideatur, angunt̄ subitò, mœrent, cum Deiq; ecclesia, nempe proborū hominū cœtu & cōuentu: tam indignas non cessant expostulare iniurias: sic contrà in optima bonarū actionum messe, in populorū fide, atq; in his quæ ad diuinū spectant cultū, diligentia & feruore mirū in modū delectant̄. Sed quid si præter istiusmodi uniuersalē uiuendi ubiq;

A ubiq; rationẽ, è qua mirabili afficit̃ quis gaudio, particulari se sentit cœlitus ornari beneficio: quanto, Deus immortalis, perfunditur iubilo: quanto gestit tripudio: quanta afficitur animi consolatione: Ex quo quidem fit, ut sua haudquaquam contentus sit felicitate, nisi & eiusdem illud professionis cæteri resciscant uiri, quò omnes, nedum ipse, in orbe degentes uniuerso, ad id Deo referre acceptum, laudibus & his quidem immensis prouocentur. Vide quid agat charitas, quid fides, quid diuini honoris studium in anima. Atqui si quis unquam in terris extitit, qui huiuscemodi ardẽti affectus esset instituto, is Dauid fuit, qui tum aliàs alijs in psalmis perpetuo proposito & consilio, tum potissimũ in hoc quem modò exponere meditamur, quàm flagrans diuinũ exaltandi honorem in scha buerit, præ se tulit. Quorsum uerò, aut qua de causa præsentem cõposuerit psalmum, se ignorare fatent̃ interpretes, illud interim cõfitentes, insignem aliquã atque insperatam populi uictoriam, tam iucundum præstitisse uati occasionem componendi canticum. Magna profectò ea fuit uis gaudij, qua terram circumfusam omnem ad laudandum Deum inuitari cernimus.

Psalmum dicite nomini eius, date gloriam laudi eius.

Alia hæc est imago ecclesiæ præter illam, quæ in superiori expressa est psalmo. Præuidit enim excellentissimus uates, quòd tam nobilis architectus, ut est Christus, quò amplissimã suæ religionis ædificaret ædem, ex arctis aliquando Iudææ terminis egressurus esset. Vix enim pauci inueniebant̃ ante Christum, qui ad sacra templi, atq; arcæ mysteria accerserentur, & hi ex Iudæis duntaxat: modò uerò apparente diuinitatis radio, discissoq; templi uelo, omnes ullo absq; delectu, quicunq; in uniuerso passim degunt orbe, ad cœlestia capessenda bona, nõ solùm ad celebrandos externos ritus, ut illi erant Iudæorũ, admittuntur. Nemo quidem ab amantissimis humani seminis Christi brachijs atq; amplexi-
B bus excluditur: sit aliquis quantũuis periurus, sit scortator, sit heluo, sit sexcentis interspersus uitiorũ notis & maculis, totidemq; obstrictus sit scelerum nodis & catenis, nõ solùm à Christo, modò uelit, suscipitur, uerumetiam mouetur, inuitatur, trahitur, donisq; allicit̃, ac tantũ nõ cogitur. Quis hìc igitur nõ gaudeat: quis immenso nõ gestiat iubilo: Iubilate itaq; omnis terra, hoc est, quicunq; terram hanc, alioqui mœroribus obnoxiam, colitis, gaudete, psalmũ dicite nomini eius: illi enim uestras dedicate odas, uestra cantica, uestras Musas. Quid, ô stolidi, ingenia illa diuina, nempe ad peruestiganda simulq; laudibus efferenda quæ Dei sunt, nata, in encomijs, nescio quibus, laudũ meretriculæ, aut ingrati principis cõsumitis: Date, date gloriã laudi eius: nam Dei laus sola digna est gloria, & quæ uestris celebrari debeat ingenijs ô mortales. Hebræi legunt, Ponite gloriam laudis eius: cuius is sensus esse potest, existimate eius laudem, uestram esse gloriam. Verùm si me interrogas, nihil aliud hìc sibi uelle opinor uatem in tam ardenti uerborũ congerie ac poëmate, quàm quòd diuina quantis potest laudibus & tripudio, celebrari debeat maiestas & uirtus. Idcirco additur,

Dicite Deo, quàm terribilia sunt opera tua domine. In multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Causam enim indicat uates, quãobrem extollendũ sit laudibus Dei nomen, propter opera nimirũ illius stupenda. Ait igitur, dicite Deo. Loquela istius modi ac stupor quo anima ex assidua diuinorũ operũ cõsideratione solet affici, intus in spiritu est, quem purgatissimũ esse oportet, alioqui nec admirãda, nec terribilia ea quæ facta sunt à Deo, fiuntq; indies, illi uidentur: necesse est enim ut excellentia ea prædita sit, ut testimonium spiritus Dei, non spiritus huius mundi habeat in se. Tunc sanè quiduis suis audet, hauritq; & gustat in contemplationibus absq; errore, affabreq; eruditur, atq; in ea quæ secretissimis assequitur cõiecturis, penitus transformatur: tunc canit Deo, tũc illi dicit, Mi domine, quàm

C terribilia omnia illa sunt, quàm stuporis plena, quæ tum primũ in antiqua rerũ
molitione operatus es, in earumq́ꝫ cõseruatione atqꝫ incremẽto cõtinenter ope/
raris, ea semper nouo alens nutrimento, complectens, fouens, percurrens, pru/
dentissimeq́ꝫ, ne in nihilũ redeant, temperans & instituens. Verũ illud miratio/
nem omnẽ superat, quòd tu homo factus (quis hîc rei magnitudine nõ obruitˀ)
bona omnia illa quæ neqꝫ oculus unqꝫ uidit, neqꝫ auris audiuit, neqꝫ in cor homi
nis ascenderũt, tecum ueniens è cœlis attulisti, tuamq́ꝫ in Ecclesiã adeò copiose
effudisti, ut ex terrena planè iam facta sit cœlestis & deiformis. quare huius mũ/
di sapientes etiã tanta hæc iam demum uersantes animo atqꝫ intellectu, rerumq́ꝫ
excellentia deterriti, te potentissimũ sapientissimumq́ꝫ esse fatebunt̃, quẽ antea
mentientes, penitus imbecillem arbitrati fuerant. Solent, inquit Augustinus,
mentiri inimici, ut potentiam cuiusquam imminuant. Quocirca seruator in Iu/
dæos semel iusteq́ꝫ excandescẽs, ut erant meriti, sic de illis loquutus est: Vos ex
patre diabolo estis, qui mendax est & mendacij pater. Cæterũ hunc hemistichiũ
nõnulli de hostium subiectione interpretantur eo fermè sensu, prout in psalmo
decimooctauo abundè expositũ est à nobis illud enarrantibus, Filij alieni men/
titi sunt mihi. Vtcunqꝫ ergo tibi, ô potentissime, tua in religione uel hypocritæ,
uel in mundi rebus sese oblectantes, turpissimè & uita & doctrina mentiantur,
nihilo tamen minus

Omnis terra adoret te, & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo.

Adorabit te, & psallet tibi, ex Hebræis pleriqꝫ reddunt: & est eorũ, quæ in su/
perioribus uaticinatus est, assertio. dixerat enim, Iubilate Deo omnis terra, psal
mum dicite nomini eius: nunc uerò, Omnis terra adorabit te, & psallet tibi. tunc
enim, Date gloriã laudi eius; modò autẽ, Psalmũ dicet nomini tuo: ut idem om/
D nino & id & illud præ se ferre uideatur. Eam quoqꝫ ob rem, utpote ex inflamma
to proficiscentem spiritu, atqꝫ in laudandi Dei studio prorsus occupatam, à uate
hîc interponitur Selah. Itaqꝫ ô uos quibus Dei curæ est honor & religio, uos mi
tes, uos mundi contemptores,

Venite & uidete opera Dei terribilis in cõsilijs super filios hominũ.

Ab hac quidem tam alta diuinarũ operationum inquisitione abigi debent &
sues & canes, hoc est, in uoluptatũ cœno perseuerantes, elati, immundi, tumidi,
ambitiosi, liuidi, qui tanqꝫ canes purissimæ cuiqꝫ actioni oblatrant. Verũ uos, ô
quorũ conuersatio in cœlis est, uenite, accedite, & quàm immensa, quámue ter/
roris plena sint Dei opera, considerate, simul & admiramini. Nam in cõsilijs ter
ribilis ualde est, & tam sanè potens, ut quẽ nequeat quamlibet excelsus in terris
homo uel tantillũ quidem æquare. Super uirtutẽ omnẽ humanã euectus est al/
tissimus: attamen in tam tenui re & abiecta, ut homo est, admirãdis suis illis sem
per usus est consilijs, & (sic uertit Symmachus) machinationibus, nempe decre
tis illis æternis, quibus mira prouidentiæ ratione in mortaliũ usus est instaura/
tione, & salute. Super filios Adam, uertunt nõnulli ex hebræo, quò quid de tam
gratuita Dei bonitate sperare deberet quiuis hominũ, nõ Iudæus tantũ, innue/
ret: uolunt enim genus hominũ uniuersum hîc comprehendi. Proinde uolens
uates diuina beneficia Iudæorum populo, tanquam futurarũ rerum umbræ ac
typo, exhibita recensere, duo illa præcipua, maris uidelicet rubri, & Iordanis di
uina intersecti uirtute ac potentia, in medium adducit dicens:

Qui conuertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede, ibi læ
tabimur in ipso.

Historia hæc aquarũ suo ab alueo separatarũ notissima est: notum est & my/
steriũ, detectumq́ꝫ ab apostolo, qui Corinthijs scribens asserit patres omnes ma
re trãsiuisse, in Moseq́ꝫ baptizatos in nube & mari, hoc est, in aqua & spiritu. Vi
dés ne

dés ne terribiles admirandasq; Dei operationes? Sentis'ne ex Arabico illo sinu diuiso mirifica ecclesię pręludia, atq; aquarum uelo obnubilata exordia? Vis'ne præterea terrorem illum, qui in diuinis inest operationibus, cognoscere? Dixerunt, inquit, Aegyptij, Fugiamus Israëlẽ: Dominus enim pugnat pro eis cõtra nos. O si animis usqueadeo purgatis essemus, quò stupendã dexteræ Dei uirtutem in nobis agnoscere ualeremus. Obsecro, maiori ne stupore dignũ atq; admiratione tum fuit, quando apertis aquarũ undis, sicco traiecit mare itinere Iudæus: an modò cùm Christianus uirtute cœlesti, à periculosissimis mundi fluctib. extrahitur? Illud porrò indicio esse potest, utrum horum excellentius actum sit; cùm illi traiecto paruo illo sinu atq; amne, uix pauci non absq; sudore terram introiere promissionis, nos uerò omnes ad eius ecclesiam ac religionẽ, uastissimo superato mundi pelago, & id facillimè, per Christum asciti sumus. Quare ibi lætabimur, non sanè quidem in opimis terræ illius frugibus, aut immensæ magnitudinis uuarum racemis: sed in ipso, id est, in quo ipse in terris lætatus est, nempe in ærumnis, in afflictionibus, in pressuris, in cruce tandem, atq; in altissimis inter hæc animi cõtemplationibus. Talis quidem Christiani uita esset debet, in qua nimirum cum Christo nostra omnis esse debet oblectatio, gaudium, & finis tandem. Cætera uerò, quæ lætitiã nescio quam nobis polliceri uidentur, caduca omnino sunt, parumq; Christiano uiro digna. In ipso igitur solo lætandũ est,

Qui dominatur in uirtute sua in æternũ, oculi eius super gentes respiciunt: qui exasperant, non exaltentur in semetipsis.

Ipse, inquit, in se existẽs, quippe qui uita est omniũ, uel quæ in cœlis, uel quæ in terris spirant, à se propriaq; uirtute, non ab alio, ut mortales solent reges, dominiũ habet rerum uniuersale & sempiternũ: quapropter quæcunq; agunt mortales, intuetũ, diligentissimeq; considerat. & certè qui eum peccando exasperant, atq; irritant, non diu præstabunt cæteris. In semetipsis, illud signat, quòd irritantes Deum, seu, ut uertunt ex hebræo, desertores Dei, qui à semetipsis, à proprio scilicet tumore & ambitione, quasi dij sint, exaltari & quærunt & nituntur, suo (quamuis diuersum sibi persuadeant) frustrabuntur conatu. Impossibile id plane uulgo uidetur, elatos istos è terra genitos posse aliquando à tam anxiè quæsitis honorum sedibus deijci: ideo non absq; ratione à spiritu additum est diapsalma. Impossibile id, inquam, semper uulgo uisum est, licet secus fieri quotidie uideat. Quòd si tamen, quæ est occultissima diuinæ prouidentiæ ratio, peruersos quosdam ac temerarios diutius bonis imperare cernimus, deiecti nihilominus iam hi sunt à Deo, hoc est, destituti & derelicti: quorum iudicium iam olim, ut inquit Petrus, non cessat, & perditio non dormitat. Ad hæc, quis bonus putres huiuscemodi non horreat fungos, aut illorum nõ detestetur dominiũ? Et Deo igitur, & præclaris horrori sunt ingenijs, ac tanquã Dei hostes despectui. Quis hocmodo regnare uolet? Volunt tamen nõnulli, licet inepti, stulti, &, ut uerbis utar comicis, caudices, stipites, asini, plumbei, qui suis tantũmodo contenti gradibus, quicquid sentiant probi, aut querantur, in semetipsis tamen de se, suaq; inepta gubernandi ratione, turpissimè delectantur. modò enim regnent, nihil non tolerant. Cæterum quod noster uertit interpres, in æternum, ab aliquibus uersum est, seculo, quod exponunt, toti orbi. Cùm itaq; eo se habeant modo ea quæ dixi,

Benedicite gentes Deum nostrũ, & auditã facite uocem laudis eius.

Non uacat enim suo lepôre & suauitate dictio, Nostrum: & est ac si dicat: Deum illum, non nostra iam ob scelera à nobis auersum, ut olim, non implacabilem, non terrifico circunfusum numine aut maiestate, sed placidum, sed placatum, sed nostras miseratũ afflictiones, sed nostrũ tandem totum effectum. O igitur populi, ô gentes, laudibus huic nostro canite Deo, cultumq; illi uerum,

C nempe in ſpiritu & ueritate, latè adeò perſoluite, ut quicunq; uaſto hoc in ſeculo degunt, illius per uos audiant laudationes. Mirum ſi in his quæ hîc dicuntur, immenſum illud Dei patris beneuolentiæ ſignum erga homines, quo ſuum in terras miſit unigenitum, cognouiſſe Vatem dubites. Vix enim anteaquam Chriſtus ſeſe noſtræ attemperans imbecillitati, ad ſubleuandam huc hominũ deſcendiſſet miſeriam, noſter eſſe iudicabatur Deus, ſed Iudæorũ tantùm: uerùm exorto poſtea iuſtitiæ ſole illo, cuius fulgentiſſimi radij uel uſq; ad inferorum noctem & caliginem (dictu mirabile) penetrarunt, noſter omnino factus eſt. Hic, hic inquam ille eſt,

Qui poſuit animam meam ad uitam, & non dedit in commotionem pedes meos.

Animam noſtram, & pedes noſtros, habẽt Hebræi. unde Paraphraſtes: Qui conſeruauit nos in uita, nec permiſit uacillare pedes noſtros. hiſce enim circũlocutionibus innuere uult Vates, amiſſam aut ſaltem periclitantẽ nobis per Dei clementiam reſtitutam eſſe animæ uitam, quæ Deus eſt. Nam nihil aliud in nos moliri dæmones, atque illorum mancipia uidentur, quàm ut nobis Deum auferant: quo ſanè ablato, non ſecus moritur anima, ac ſolet corpus deſtitutum à ſpiritu. Et quia mors illa, qua Deo interit anima per peccatum, ferè ab internis motibus atque appetentijs principium auſpicari conſueuit, ideo à Vate eſt additum: Non dedit in commotionem pedes meos, nempe deſideria atque affectus, quibus anima quaſi pedibus fulta, quolibet diuagatur. Non mediocre id quidem donum eſt Dei, puros uidelicet in anima ſeruari affectus, alioqui propter naturæ corruptionem ſpiritui rebelles, & ad contrectanda mollia ac laſciua, interdumq; crudelia, eo maximè tempore, quo acerrimè ab improborum iniurijs laceſsitur, mirabiliter procliues. Voluiſti, inquit, nos ab aduerſa
D exagitari fortuna, non propterea quidem ut nos funditus deleres, ſed

Quoniam probaſti nos Deus, igne nos examinaſti, ſicut examinatur argentum.

Is finis calamitatum præclaris eſt animis, eoq; tandem à Deo in inferendis ſuis amicis plagis conſilia diriguntur, ut cuius temperamenti ſint experiatur, la teq; omnibus innoteſcant: quemadmodum ea eſt intentio aurificis in depurando auro aut argento, ut id purius reddatur, non ut in igne pereat. Nam cùm igne nihil ferè uoracius inueniatur, illo tamen naturaliter eum more præditum eſſe nouimus, ut quæuis alia conſumens, argentum atq; aurum non ſolum non abſumat, uerumetiam ſplendidius efficiat & defæcatius. Vnde optimus ille aurifex ſubtimidos in fide roborans clamabat: Modicum nunc ſic oportet contriſtari in uarijs tentationibus, ut probatio ueſtræ fidei multò precioſior auro, quod per ignem probatur, inueniatur. Verùm ut exploratius nobis hac in re diuinum fiat conſilium, additum eſt à Vate,

Induxiſti nos in laqueum, poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro, impoſuiſti homines ſuper capita noſtra.

Quid præ ſe ferat hîc, laqueus, quid tribulatio in dorſo, ſeu in lumbis, ut legũt Hebræi, ultima uerſus particula demonſtrat. Impoſuiſti, inquit, homines ſuper capita noſtra. quod expreſſius ab interpretibus Hebræorum eſt redditum. Vnde Felix ſic: Inſidere feciſti capiti noſtro hominem. Alius item clarius: Imponis uelut iumento homines capitibus noſtris. Alius rurſum: Feciſti equitare homines ſuper caput noſtrum: id eſt, ita homines nobis præponi uoluiſti, ac ſi iumentis inſiderent. Hęc certè uideẽ calamitatũ omniũ maxima, cùm perinde homo

homo homine crudeliter in imperijs abutitur, quaſi bellua ſit. Tumida nimiũ ea eſt impotentia animi & fera, uixꝙ in eccleſia tolerabilis, magiſꝙ id adeò, quòd iam per Chriſtum mutata eſt rerum cõſuetudo. Nam filius hominis, uniuerſorum ſcilicet dominus & rex, non uenit ut ſibi obſequium in terris exhiberetur, ſed ut alijs ipſe potius præſtaret. Ea enim uis eſt amoris, hoc eſt, Chriſtianæ legis id robur eſt & ſumma, ut unus omnium in Chriſto & uniformis ſit nodus. Quòd ſi porrò neceſſarij ſunt magiſtratus & ſuperiores, qui effluentẽ quodammodo in officio continere queant multitudinem, id ea ornatum eſſe debet moderatione imperium, ut Chriſtianum appareat, lene nimirum, atque amoris plenum. Animantiáne rationis expertia putamus illos eſſe homines, qui nobis illa crediti ſunt ratione, ut Chriſtiano ritu gubernentur, nõ ut tyrannicè crudeliterꝙ opprimantur? Hi ſanè laquei ſunt, eæ tribulationes, maximæ illæ quidem, quas hîc gemitibus (opinor) interceptus Vates exprimere magis uoluit, quàm expreſſit. Nonnulli ex hebræo, non laqueum, ſed, anguſtum, tranſtulerunt; alij item, in neruum: quæ dictiones multum quadrare illi uidentur dominio, quod tyranni nomen potius, quàm Chriſtiani ſibi arrogat, ut ferè ſunt iam (miſerùm) omnes etiam in religioſiſſimis cœtibus principatus. Cæterùm quò lumbos uertunt quidam, dorſi loco, ea uidetur ratio, quòd qui lumborum defectione laborant, curui admodum, cum doloreꝙ incedunt. Qua ſanè metaphora crudelem oppreſſionũ ſarcinam, à diro ſuperboꝙ magiſtratu ſubiectorũ dorſo atꝙ humeris, tanquam laſſis aſellis, ſub onereꝙ deficientibus, impoſitam, intelligere neutiquam dubitemus. Chaldæus catenas legit: quod quidem etiam ad ea quæ dicta ſunt, belliſſimè cõuenit. Nanꝙ catenis deuinciri ſolent fugaces ſerui, aut indomitæ feræ, nõ homines ingenui, & qui mortem ſeruituti illiuſmodi, quæ Chriſtianam pietatem non referat, anteponere conſueuere, quiꝙ ingenuam ſeruire ſeruitutem, ut ſanctiſſima illa tyranno obiecit uirguncula, à Chriſti iugo didicerunt. Quid plura? ait,

Tranſiuimus per ignem & aquam.

Nulli iam incognitum eſt, in ſcripturis ignem ſæpenumero pro perſecutionibus, tentamentisꝙ, ac uarijs uitę periculis ſumi; ſimiliter & aquam ſeu aquas: quare is erit ſenſus: Ad eum enim miſeriarũ cumulum peruentum erat, ut per ignem & aquã tranſiuiſſe, hoc eſt, periculum omne ſubijſſe nobis uideremur, adeò ſub acerbiſſima calamitatũ forcipe uolui & reuolui, incendium quammaximum eſt, atꝙ obſcurum aquarũ profluuium. Verùm tu Deus, quæ tua eſt natura, contra morem hominũ placabilis, ab edaciſſimo illo, illo inquam perſecutionum igne, rapidiſſimaꝙ tentationum & periculorũ ingentium tum animæ tum corporis illuuione,

Eduxiſti nos in refrigerium.

Id eſt, in te, tuiꝙ ſpiritus conſolationẽ, qui animarũ uel in medijs ipſis tentationũ undis, quibus illarũ uires miſerandũ in modum remitti ſolent & incendi, periclitantiũ, metuꝙ exanimatarũ refocillator es. Hebræi habent, Eduxiſti nos in abundantiã, ſeu in terram ſpacioſam & latam; ut illi reſpondeat dictioni, quã ſuprà, anguſtum, tranſtulerunt. Aben autẽ Ezra, in aërem interpretatur, à quo homo ab igne exiens refrigeratur: ab aquis autem reſpirat. Vtcunꝙ literam interpretentur, refrigerij uox aptè hîc poni uiſa eſt, utpote quæ mirã in Deo ſuauitatem, atꝙ amoris erga ſuos dulcedinem repræſentet. Cæterùm quid aliud uita eſt bonorum in terris, quàm cõtinuus afflictionum æſtus, ardor, ignis, lateꝙ debacchantium malarum conflagratio? ac perennis rapidusꝙ miſeriarum torrens ac flumen? Quid porrò de Deo animarum amantiſſimo cogitare par eſt, niſi quòd pius ſit, benignus, ſuauiſſimusꝙ deſolatorum conſolator, ac mœrentium periclitantiumꝙ & pax & uita? Qua quidem perſuaſione affectus uir ſan-

C ctus, ne ingratus omnino uideretur, uide quid de se pollicitus est:

Introibo in domū tuam in holocaustis, reddam tibi uota mea, quæ distinxerunt labia mea, & loquutum est os meum in tribulatione mea.

Ecce sanctæ animæ de perceptis à Deo beneficijs gratissimus affectus. Alludens quidem ad ueterē sacrificiorū ritum, suam spondet fidem, atq; ad præstandum quæcūq; pollicitus antea fuerat propensionē ac studiū, propheta. Quemadmodum enim sacrificiorū omnium, quibus tum litabatur Deo, nobilissimū erat holocaustū: ita in præsentia nihil fide præstantius offerri potest ab anima, cuius illud umbra fuerat ac typus, cuiusq; partes expressius in subsequentibus enarrans adijcit:

Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cum hircis.

Hæc sunt præcipua, hæc uota, hæc iusta, hæc pinguia illa, quæ domū Dei ingredientes secū afferunt, amor scilicet, fides, mortificatio, atq; suauissimū illud planeq; necessariū cum gratissimo nominis odore ac suffitu, orationū pigmentum. Vide quid mysteriorū tum illa sacrificandi lex & consuetudo adumbrauerit: uide, inquam, in quàm tranquillū rerum statū tam laboriosus desierit mos. Neq; porrò summo uacat mysterio, quòd se uates in superioribus redditurū deuouet, quæcūq; olim in tribulatione constitutus distinctè uouerat. Quæ distinxerunt, inquit, labia mea. Distinguit, ait August. qui se nihil esse dicit, Deū omnia: & se eo egere, nō illo se. Quem quidem purissimū sacrificandi ritū ac religionem, nescio an Cain ille sceleratus agricola intellexerit, qui sanè rectè, ut legimus, suum obtulit sacrificiū; sed nō rectè distinxit, quoniā se subtracto, terrenis D solūmodo litauit rebus; idcirco ad illius munera, ut inquit Moses, non respexit Deus. O si, mi lector, iam tandem humanus excitetur torpor (torpor autem? error potius hîc erat dicendum. Quòd si quidem uox ista erroris in Dei ecclesia (adhuc in area granum paleis cōmistum cernimus) audiri amplius non debet, nempe quæ in Christo, quæ summa est ueritas, fundata est, unde, te obsecro, per Deumq; obtestor & adiuro, tanta uitiorum illuuies? à quo fonte tam ampla terrenarum rerum dimanauit cupiditas, ambitio, luxus, auaritia, superstitio? Aut error is est, aut summa in hominibus infidelitas. Sed hîc mihi tēpero, & ad psalmum redeo. Holocausta medullata, Hebræi holocausta tantūmodo legūt: seu, ut Felix, holocausta pinguiū: pinguibus enim & selectis è grege armētis sacrificare cōsueuerant. Cuius sanè moris autor fuit Abel, qui pastor erat ouiū, quiq; ut sacri habent annales, Deo obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum. Pinguia quidem omnia atq; opima (non hîc Epicurū, Epicureosq; qui Liberum magis quàm libros colūt, intelligo) in Christiano uiro esse debent: idcirco lautitiā istiusmodi in animæ medullis, non in tarda crassaq; mole corporis sitam esse uult spiritus: siquidem in cordis penetralibus hæc omnia cōspiciunt, nō in lucida, beneq; curata ac rasa cute: ibi enim uerū est Dei templū, ibi ara, ibi uictima, ibi thus, ibi ignis, ibi summus ille pontifex, qui semel, ut inquit Paulus, in consummationē seculorum, ad destructionem peccati per hostiam suam apparuit. Verùm cùm hæc omnia mortalium plerosq;, utpote in terrenarum rerum negocijs explicandis ardentiores, quàm in ueris intelligendis bonis occupatos, omnino lateant, breui facta sacrificiorū mentione, à propheta interponitur Selah: tantùm illud interim efflagitante, quòd nos, qui in lucidissimo Dei itinere nostra hallucinamur culpa, ad ea tandem contemplanda, quæ continuum ueluti ros in suos instillare diuina non cessat bonitas, oculos aperiamus.

Venite, *inquit*, & audite, quanta fecit Deus animæ meæ.

Hîc mihi audire uideor omniū seruatorem, sic suum alloquentē populū: Qui habet

habet aures audiendi, audiat: id est, qui capaces sunt fidei, hi audiant, hi intelligant, hi toto hauriant spiritu, quę penitiori in animæ conclaui diuina tractantur colloquia. Cõclaue quidem istiusmodi intimus est animæ affectus, nempe cor, atq; animus. Ianua, fides: ianitores uerò, amor & pax. Cęteri familiares, atq; à secretis amici, sunt puritas, castimonia, mansuetudo, humilitas, feruor, & quæ propius accedunt, synceritas & clementia. Ponè illius uultũ effigiauimus, qui sermonem illiusmodi, quem se Vates habiturũ pollicetur, auditurus est. Quanta, inquit, Deus fecit animæ meæ, quàm immensas in me cœlitus effudit largitiones. Atqui ne uos diutius suspensos teneam, illud omnium maximum commemorabo, in quo mea in illum fides, illiusq; in subleuandis miseris solicitudo, æternarumq; promissionum firmitas & constantia, eximia nimirum illius dona perspicua sunt, illis præsertim, qui propter sedulum cum Deo congressum, uegetiores habent sensus, Itaq;

Ad ipsum ore meo clamaui, & exaltaui sub lingua mea.

Sub lingua, hîc positum esse pro, in lingua, asserũt interpretes, illud alterius psalmi, haud huius dissimile citantes: Sub lingua eius labor & dolor. En fidei uis animæ, quæ ex pollicitationibus diuinitus sibi factis animata, nihil dubitat, quo minus quæcunq; rogare instituerit, exoret. Ideo, inquit, lingua illum mea laudibus, quantum potui, extuli. Copiosiore quidem istiusmodi periphrasi uult omnibus testatum esse, suas à Deo auditas esse querelas, propterea sanctissimũ illius nomen à se laudatum. Continuò, ait Paraphrastes, animus meus, lingua, eius beneficio respõdens, laudibus extulit illum. Est'ne id minimum inter diuina beneficia connumerandum, nostras à Deo exaudiri lachrymas? lachrymas dico, quia impossibile planè uidetur, ueras orationes quæ Deo fiunt, absque lachrymis formari posse. aut illas quidem à peccatorum memoria atq; amaritudine prodire necesse est, aut à diuino amore, cuius ea est uis, ut animam ad se è terris eleuet, sibiq; uniat, ac secum illam sic in lachrymas colliquentem, contra rerum inferiorum naturam ardere faciat. Quis unquam id uidit, quempiam scilicet in aquæ uiuæ fonte aut amne positum inflammari? Talis enim diuinus est amor, qui cùm ignis sit, quicquid tetigerit, igneum id actutum fieri oportet. O si mihi in his quæ Dei sunt algidissimo, istuc contingeret incendium. O si istius generis in me ignem, ignem alium, nempe cupiditatum, extingui experirer. Scio enim in uno eodemq; cordis domicilio, utranq; minimè coire posse flammam. Quàm longo sanè interuallo me à sanctissimo semotum esse Vatis spiritu doleo, quem hîc optimè de se sibi conscium illud fateri audio:

Iniquitatem, *inquit*, si aspexi in corde meo, non exaudiat dominus.

Periculosæ hîc se deuouere cõditioni uidetur Vates. Nam quòd homo à perpetranda re ipsa iniquitate se temperet, simulq; & exhorrescat, magnum quidem uideri solet: at uerò à corde conceptus omnes turpes omnino abegisse, nõ ne miraculo persimile? Quis gloriari potest se mundum habere cor? ille nimirũ, qui illud Pauli aureis scribendũ literis, totumq; illius ita obumbrans animã, ut nullus flagitiosis cogitationibus extaret locus, audacter ostẽtat, Gratia Dei mecum. Quòd autẽ interdum purissimas quoq; proborũ mentes aliquis nequam titillet affectus, nõ multũ adeò turpe existimari debet, posteaquam id omnibus natura insitũ uidetur, ob primi peccati mulctam, ut omnes aliqua, ut sic dicam, extraordinaria tangantur peccati lege, tentiginesq; nescio quas, uel amoris, uel odij, irarumq; libidinis aut dominandi, etiam inuiti patiantur. Hi sanè sentiunt, quæcunq; illis aut à dæmone, aut à naturæ debilitate suggeruntur: uerùm ea nõ aspiciunt, non attendunt, nõ illis assentiuntur, non ut molles naturaliter agere consuescũt, applaudunt; letale id esset omnino. Quocirca cùm quis eò uecordię

C processit, ut fœdos illos animi motus libenter amplectat, ex ipsisq; oblectamenta uenetur, huius prorsus oratio fit in peccatis, tantùm abest, ut Deum æquo illum intueri aspectu arbitremur. Scimus enim, aiebat cæcus ille euangelicus, quòd Deus peccatores nõ audit. Dauid autem quid? Non exaudiet me, inquit, dominus, si iniquitatẽ aspexi in corde meo. Periculosissima planè res est, inquinato quempiam animo cum Deo congredi audere, ab illoq; id petere, quod his tantũmodo dare solitus est, qui à turpi prorsus terrenarũ rerũ cõtagione immunes sunt & liberi. O quàm nitidam, pureq; defæcatã illam decet esse animã, quæ uerè, atq; ea qua oportet fiducia & amore, diuinũ illud precationis fulmen, Pater noster qui es in cœlis, in cor patris eiaculari cogitat: à quo quidem ille, ille inquam qui cuncta solo nutu condita moueri facit, traiectus clamat, Vulnerasti cor meũ soror mea, uulnerasti cor meũ. Cæterũ uolunt interpretes ex hebræo legi posse, Et exaudiet: id enim diffinitionis tempus est, quo certò scimus inquinatos animos nequaq; exaudiri posse: illud uerò imprecationis, ut exposuimus: in utroq; enim nobilissimã sibi uindicat sedem fides. Qua quidem robustissima tanquam armatura circundatus Dauid (non illa quidem Saulis, qua indutus incedere haudquaquam poterat, sed illa de qua Paulus, Arma militiæ nostræ nõ carnalia sunt, sed potentia Deo) subiunxit:

Propterea exaudiuit Deus, & attendit uoci deprecationis meæ.

Propterea, inquit, quòd iniquitatẽ, ut ipse dederat, nõ aspexi in corde meo, nõ alui, non dilexi, exaudiuit Deus, hoc est, attendit, auresq; illas suas benignissimas, ad miserorumq; clamorẽ apertas, ad meã inclinauit precationem. Idcirco

Benedictus Deus, qui nõ amouit orationẽ meam, & misericordiam suam à me.

D Nostras quidem nõ repelli orationes à Deo, ab illius prouenit misericordia: quæ cùm omnibus semper obuia sit, precationibus tamen & assiduis & feruidis, illius nobis cõciliandus est fauor: quo sanè impetrato, nihil tum sibi deesse existimet anima, licet cunctis careat uitæ cõmodis. Nam quæ bona in Deo sita sunt, (sunt enim omnia) felicissimo prædita sunt statu & æterno: quæ uerò in mundo, caduca, misera & tẽporaria. Benedictus igitur sit dñs, sit laudabilis, sit gloriosus in secula, qui meã nõ reiecit precationẽ, nec sua me destituit benignitate. Amẽ.

PSAL. LXVII. Vincenti. In organis psalmus cantici.

Eus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet uultum suum super nos, & misereatur nostri.

Cùm multa & uaria occurrant animæ argumenta, quibus uel ab ipsa prima rerũ molitione, diuinã queat admirari & bonitatẽ & potentiã, illud arctius uidetur, quòd cuncta quæ olim operatus est, operaturq; quotidie in nostri gratiam, ea propria motus natura egerit, agatq; continuò: hoc est, quia pius, quia bonus, quia misericors, quia in effundẽda sua in omnes bonitate, liberalissimus. Ab hoc sanè fonte, quicquid bonorũ illorum, quæ tum ad uitæ præsentis cõmoda, tum ad futuræ, quæ in Deo est, spectãt, nacti sumus, perpetuis tanq; riuulis copiosissimè redundat. Quis certè tam immensa aliquãdo cõsiderans in se exhibita à Deo beneficia, contraq; suã animo uersans miseriã, atq; ingratissimũ in tam beneficũ dominũ morem & consuetudinẽ, non rei magnitudine indignitateq; confusus, miserandum in modum obstupescat & obruatur? Verùm huiusce imparis conditionis reconciliatrix diuina facta est misericordia, cuius ui intellecta, meticulosoq; insinuata animo, nullus homo est adeò, ut inquit ille, sine re, sine fide, sine spe, sine fortunis, ore, lingua, manu, uita omni inquinatus, qui dissipatum non interdum colligat animũ, fateaturq; salutem omnem mortalium in Dei sitã esse duntaxat clemẽtia, quæ uis ea sit, quæ è cœlo fidem, qua gratis ser-

tis ſeruamur, deuehat, atque in diffidentiæ filios, ut eos uocat Paulus, gratuitò
effundat. Vnde nõ ab re præſentẽ incepturus odam Vates, ignitã ſanè, atq; diui
narum rerum mirè conſciam, à miſericordia ſic illam orditur: Deus miſereať no
ſtri, & benedicat nobis: illuminet uultum ſuum ſuper nos, & miſereať noſtri. En
quomodo iſtud diuini uultus lumen aliud ab illo ſit, quod humanæ inſitũ eſſe ra
tioni aſſerũt nõnulli, feruntq; ægerrimè, ſi quis id nouũ eſſe dicat, à Chriſto ni
mirũ tenui illi rationi additũ, & id per fidẽ, qua anima ad ea cognoſcenda aman
daq;, & idcirco quærenda illuſtrať, & accendiť, ad quæ ne mediocriter quidem
appetenda aſſurgere poteſt humana ratio. Proſtrata quidem omnino illa fuit in
primo homine, peneq; extincta: quocirca ſuis illam in cõſilijs ac deliberationib.
cæcutire, prorſusq;, uti ſolent abſq; olei fomento lychni, perlangueſcere neceſ
ſarium eſt: addita uerò fidei luce, quæ à Chriſto, tanq; ignis ab ignea ſilice, excu
titur, ſplendidior fit, ac ad amplectendum illud, ad quod uix ſtrictim quaſi per
tranſennam antea hallucinabať, aptiſſima. Et ut multæ ſint nobiliſſimæ diuinæ
bonitatis partes, illa mihi ſemper nobilior uiſa eſt, & quã inter cęteras magis an
xiè efflagitaui, ne me uidelicet meis in manibus ſineret, hoc eſt, ne me ad ratio
nis meæ proſtratæ lumen, melius dicerem tenebras, ſolũ incedere permitteret.
Id ægrè audiunt, ſcio, nõ pauci, qui naturæ humanę rationiq; nimiũ tribuentes,
uix fidem tolerant, Chriſtumq; confractæ religionis inſtauratorẽ occultiſſima
denegant impietate. Ego autem id lumen, illud eſſe cum eccleſia fateor, quod il
luminat omnẽ hominem uenientem in hunc mundum, quodq; à uate Dei uul
tus lumen appellari uideo: non illud rationis, ad bona omnia cæcutientis. Nam
per Chriſtum, qui id lumen eſt de quo loquimur, ſuam uoluit in nos ueram ſa
pientiſſimus artifex deriuare notionem ac lucem: alioquin ablato iſtiuſmodi è
terris radio, in denſioribus forſan, quàm antea, ambularemus tenebris: ideo nõ
niſi maxima cum ratione hîc ponitur Selah. Vide igitur Vatis ſapientiam, qui
alterius conditionis lumen, quàm illud ſit quod in homine ingenitum eſſe no
uerat, rogaturus, proprijs abiectis omnino uiribus, ad diuinam recurrit miſeri
cordiam, clamatq;, Deus miſereatur noſtri, & benignus ſit nobis, & ſic oſtendat
uultum ſuum nobis,

Vt cognoſcamus in terra uiã tuã, in omnibus gentibus ſalutare tuũ.

Illud non omittendum, repetitionem particulæ, Et miſereatur noſtri, non eſ
ſe in hebræo: uerùm non officit addita ſenſui, imò etiam ſolitas, ardentes nimi
rum in Vate præ ſe fert ſcintillas: refert enim, neſcio quid, ea repetita, exæſtuan
tis animæ, probeq; agnoſcentis, quantum boni afferre ſoleat Dei miſericordia:
cuius effectus etſi præſtantiores ſint, quàm quos humana queat mens cogitan
do aſſequi, illum tamen nõ inter mediocres collocari par eſt, ueram ſcilicet, qua
itur ad Deum, notionem, ne homo natura labilis, atque ad ea plerunque ſectan
da, quæ illi noxia ſunt, procliuis, in rerum delectu cæcutiat, erretq; deceptus.
Impartiatur, clamat Vates, nobis Deus ſuam miſericordiã, ne in terra hac deuia,
erroribusq; refertiſſima, in eligendo uitæ inſtituto, dicamus bonũ malũ, malum
bonũ, ſed potius inter gentes iſtas impias & incultas diuerſantes, ueram ſalutis
nanciſcamur notitiã, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem nobis ſalutẽ eſſe uoluiſti, pa
cemq; & uitam. In hunc ſanè ſenſum omnes conueniunt interpretes, non tam
Latini, quàm Hebræi quoque. Vnde Paraphraſtes: Vt cognoſcamus uiam,
qua itur ad te Deus: beneficium uidelicet illud redemptionis, quod impendi
ſti uniuerſis gentibus. Non hîc dubium eſſe debet, feliciſsimum illius ſeminis
aduentum, per quod benedicendæ eſſent omnes tribus terræ, ut olim facta fue
rat cœlitus Abrahæ promiſsio, à Vate præcognitum: qua ſubinde cognitione
accenſus, miréque illuſtratus, in illa fidei prorupit uetba: Vt cognoſcamus in
terra, terra, dico, iſta infinitis obnoxia erratis ac lapſibus, uiam illam tuam,

C quam ab æternis humano generi pollicitus es seculis, quamq́ꝫ omniũ sparsim
gentiũ salutem fore sempiterno sanxisti cõsilio, in Christo Iesu tuo unigenito:
quem sicut tuum esse natum, tibiq́ꝫ coæternũ, atqꝫ unius tecum deitatis, poten-
tiæ, sapientiæq́ꝫ & uirtutis confitemur: ita nostram omniũ cum salutem, redem-
ptionem, iustitiam, uitam deniqꝫ & beatitudinem fore expectamus, Itaqꝫ firma
hac persuasione ac fide animati,

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.

Perpulchra hîc à Vate fit uerborum sententiarumq́ꝫ cõnexio, etenim posita
tanquam structuræ spiritualis fundamento misericordia, erectoq́ꝫ benedictio-
nis, illuminationis & cognitionis ædificio, uniuersus introducit̃ orbis, qui san-
ctam hanc domum, nempe ecclesiam per Christum fabrefactam, inhabitet. Ma
ximam porrò lętitiam denotant repetita illa adhortationis uerba: Confiteantur
tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes. Salus enim uniuersalis cùm
sit, cur non etiam confessio? At uide, quibus ornanda sit bonis anima, anteaquã
in purissimas illas confessionis laudes, quas hîc memorat spiritus, sese ingerere
audeat. Dei in primis illi opus est clementia, beneficentia postea, quam nouam
appellari gratiam fas sit, qua ipsa adiuta, ad excellentissimũ illud omniũ capes-
sendum fidei lumen admittitur: quo sanè interlucente, uiamq́ꝫ ad suum cogno-
scendum benefactorem præmonstrante, in reperti amorem accenditur, rapi-
turq́ꝫ in amatum, atqꝫ hinc tanquam à pellucido diuinitatis speculo, ad cæterarũ
rerum notionem peruenit, fitq́ꝫ actutum adeò unum quoddam cum Deo, ut ni-
hil iam, uel in istis externarũ rerum occupationibus, aut agere, aut cogitare, etiã
si uelit, queat, quod diuinum non referat honorem. Putás ne animam sic cum
Deo coniunctã (ut omnes certè debẽt) in terris diu manere posse? Censés ne uel
D minimũ quidem illam inire posse cum mũdo, cum carne, cum fastu & ambitio-
ne fœdus? Heu animas frustra à Deo redemptas, quę ea se habẽt in corpore hoc
moribundo ratione, qua se habent ipsa rationis expertia animantia. Illud etiam
quod mihi hoc in loco succurrit non silebo, partes has scilicet spiritualis ædifi-
cij, quas nuper posui, non minus forsan ad confessionem illam, quam sacerdoti
probo & erudito fieri sancta decreuit ecclesia, pertinere, quàm ad ipsam, quę in
diuinarum laudum gratiarumq́ꝫ actionum exercitatione uersatur. Nam antea-
quam quis se sua audituro peccata sistat sacerdoti, nihil propémodum agit, nisi
prius uentilata diligenter conscientia, & lachrymis & singultibus ab amaro cor
de profectis, remissionem à Dei misericordia delictorum suorum impetrauerit:
cuius sanè præcipuum illius uidetur esse donum, beneficentia, quam hîc à Vate
benedictionẽ nuncupari cernimus, & quam diuinæ misericordiæ effectum ap
pellare possumus. Hincq́ꝫ aliud cõfestim emergit donum, diuinũ illud quidem
& necessariũ, quod nimirum ex eo, quòd ignorantiæ caliginem ab anima abster
gere solitus est, lumen uultus Dei nuncupare non inconueniens erit: is Chri-
stus est, lux sanè animæ ac uita: quo quidem operante, perfecta quædam oritur
in nobis tum Dei, quem peccando offendimus, tum nostri, qui peccauimus, co
gnitio, ex qua uera prodire solet confessio, atqꝫ integra conscientiæ pax & tran-
quillitas: quæ tunc digna fit, cui sacerdos, nempe ecclesia, sponsi nomine, Dei
misericordiæ, remissarumq́ꝫ culparum gratiam annunciet. Cuius id esse gratiæ
uidetur signũ & indicium, benedictio illa quæ à sacerdote, inuocatis singillatim
sanctissimæ trinitatis unius Dei personis, & quam diuinæ effectum esse clemen
tiæ diximus, impendit̃ pœnitenti. Confessiones uerò istas tumultuosas, impræ-
meditatásue, & quæ magis ex more fiũt, quàm quòd peccata displiceant, uix tu-
tas asserere audeo: res enim est quæ nõ mediocri indiget excussione & mœrore,
etiã si quotidie fieri cõtingat. Quotus enim quisqꝫ est, qui quàm immẽsæ graui
tatis pondus sit, Deũ offendisse, uel cogitare quantũ sat est, uel dolere quantum
debet,

debet, ualeat? Non, crede mihi, crebræ solũmodo te mundant confeſsiones, ſed ueræ, ſed puræ, ſed nudæ, ſed à conſternato animo ſuapte ſponte quæ enaſcant, & quæ non minus à futuris, quàm à tranſactis abhorreant ſceleribus. Sic candor fidei, ſic mores, ſic caſti ritus & ceremoniæ in Dei Eccleſia ſeruari poterunt: quæ quidem ut animas perfectè expurgatas ſua in academia requirit, ita qui illas mundare nouerint, perfectos cùm doctrina tum ſanctimonia cupit eſſe ſacerdotes, & eos quidem liberos, non uenales, non quæſtuoſos, non ſocordes, non illos qui, ut inquit Eſaias, præ ebrietate abſorpti ſunt à uino. Oro, unde frequentes illæ, quas generales uocant, confeſsiones cum uarijs collatæ ſacerdotibus ortum habent, niſi quòd aut ſacerdotes parum probatæ uitæ ſunt & doctrinæ, aut ipſæ actæ confeſsiones mutilæ fuerunt & fictæ, aut etiam hi quos pœnitentes appellamus, adeò imbecilles in fide Ieſu Chriſti uiuũt, ut nullam ſuis unquam peccatis ſperare audeant ueniam, niſi eadem pluribus, & uſq; ad nauſeam crebrò recenſeant ſacerdotibus? Id ſanè eſt noſtro nos ſtudio ac labori peccatorum remiſsionem, non diuinæ acceptam referre uelle bonitati & miſericordiæ. Verùm, ut ad pſalmũ redeamus, utcunq; ſuis in iudicijs, ac uitæ itinere pleriq; hallucinentur mortales, attamen

Lætentur & exultent gentes.

Maxima certè eſt animę conſolatio, cùm meminit ſe ſua in ſalute Deum, hoc eſt, rem tam ſublimem, tam æquã, tam miſericordem, tam reorũ amantiſſimã, habere arbitrã. Vide quibus ornatus eſſe debeat iudex uirtutibus: altũ quippe illũ eſſe oportet & ſublimem, ſcientia uidelicet, ingenio ac probitate, ne celſitudinẽ iſtam ſuperbię magnitudine, & faſtu æſtimandam ducas. Iuſtum item hunc eſſe uolumus, ne priuatos ſui animi affectus & libidinẽ æquitati præponderare uelit. Pium quoq; & propenſum in miſeros animũ in iudice requirimus, nõ crudelem, nõ inexorabilem, nõ durum. Sed unum adhuc, quod perfectum, cunctisq; numeris abſolutũ efficere queat iudicem, ſibi deeſſe arbitrabitur qui talis eſt, niſi adeò culpas rei perſequatur odio, ut illius miſeratus ſortem, hominem ipſum & diligat, & obſequijs iuuet. Hæ penitus Chriſtiani iudicis partes ſunt: cæterorum in iudicandis Chriſtianorũ cauſis, proferendisq; culparum interdum etiam incognitarum aut fictarum mulctis, eo ferri impetu, quo ſolent capitales hoſtes ferri, id certè à mundo forſan tolerari poteſt, aut, ut eſt ſuperbarum mentium altor, laudari: de Deo autem iſtuc opinari, ſummũ eſſet piaculum. His itaque omiſſis, uos gentes, uos publicani, uos peccatores terræ, uos qui prauorũ obnoxij eſtis iudicijs & diffinitionibus in hoc mundo, lætamini, quoniam qui æternum de uobis habiturus eſt iudiciũ, Deus eſt, qui cunctos orbis populos, nulla habita ratione uel patriæ uel cõſanguinitatis, uel etiam priuati cõmodi aut amoris aut odij, ut ſolent homines, æquiſſimè iudicaturus eſt. Quæ ſanè res quò maiore perpendatẽ animi attentione, Selah interpoſito, ad Deum repentè, cùm uix aduertas, ſeſe uertit Propheta, dicens:

Quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.

Id eſt, ut interpretatẽ Paraphraſtes, omniũ qui in terra degunt, tu te ducẽ præbebis. Quis talem nõ libenter amaret paſtorẽ & patrem? O normam certè ab æterni patris corde in terram hanc ærumnoſam delapſam, datamq; mortalibus, qua alterius alter ſufferre perdiſcant miſeriam, condoceſiantq; mutuas æquo expendere iudicio operationes. Hinc, opinor, Dei ſpiritu permoti mei ordinis patres, decreuerunt, ſanxeruntq; olim lege, ut illis potiſſimum diebus, quibus generalia cõgregationis haberentur comitia, & diffinitiones, quod Capitulum uocant, hic pſalmus à choris ſummiſſe decantaretur, quò ſcilicet Dei lumen hac inuitatum precatione præſtò adeſſet iudicaturis: quo ſanè præſente, cuncta aiebant æquiſsimè cenſeri, pacemq; omnibus conciliari, præſtari clementiã,

C uirtutes, dignitatẽ, magnitudinẽ, existimationẽ congregationi, augeri: absente uerò, atq; à nobis auerso, omnia turbulenter fieri diffiniriq;, lites exuscitari, sæuitiam inferri, mala ocia, opprobria, irrisiones, contemptũ religioni acciri. Sanctè id quidem nostris à progenitoribus ordinatũ, faxit Deus, ut eo quo decretũ est instituto ac spiritu seruetur, reuoceturq;, si quid ob quorũdam ambitiosorũ tumorem elanguit. Atq; in hunc rerũ statũ, non tam monachorũ ordine, quàm orbe ipso uniuerso restituto,

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum.

Vide quomodo à Dei spiritu & benedictione, ecclesię tellus sapientiæ uomere subacta occataq;, ac in liras diuini timoris stiua directa, irrigataq; suauissima misericordiæ scaturigine & refrigerio, suum emittet fructum, aliàs trigesimum, aliàs sexagesimum, aliàs centesimũ. Verũ quid terram hîc mysticam describo? illa, illa tellus, inquã, illa gignendis uepribus destinata, deposita, ut sic dicã, in dominos (modò hi boni sint ac pij) indignatione atq; ira, copiosissimũ reddet fructum. Quæ quidem felicitas ut diuturna sit,

Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.

Solitũ hîc uatis spiritũ, ardentẽ scilicet, atq; in rimandis cœlestibus acutũ, demonstrat diuinarũ uocum geminatio: quanq; sublimis illa quæ à nõnullis affertur in hunc locum contemplatio, mirũ mihi in modum arridet. Volunt enim uatem in tam sanctę odæ termino mirabilem trinitatis animo hausisse unionem ac mysteriũ, idcirco dixisse, Benedicat nos, hoc est, gratiarũ suarum in nobis adaugeat cumulum, Deus pater, Deus item filius, qui propter humanã assumptã naturã noster factus est, & benedicat nos Deus spiritus: indeq;, ne quid erroris in

D personarũ distinctione orireẽ, ilicò subiunxit, Et metuant eum omnes fines terræ. Vnde sic diuus refert Hieronymus, Ter trinitas, eum unitas. Prętereа quòd inter diuina interseri uideatur beneficia, Dei timor, id consultò à spiritu actũ iudico: nam is est qui tanquam frenũ nostram continens in officio petulantiã, cautè quę nobis credita sunt, à Deo seruari facit. Cui, patri scilicet, & filio, & utriusq; spiritui, uni Deo laus sit & benedictio in seculorum secula. Amen.

PSAL. LXVIII. Vincenti. Dauid psalmus cantici.

EXurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant à facie eius qui oderunt eum.

Mosi enim à Deo, per cuius uerbum, ut in Numerorum libro legimus, figebant tentoria, & per uerbum illius proficiscebanẽ, admonito ut arcam cum multitudine transferret, id erat moris, quòd ubi eleuabaẽ arca, ipse religiosissimè diceret, Surge domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua. cùm autẽ deponereẽ, aiebat, Reuertere dñe ad multitudinẽ exercitus Israël. Vmbra hæc omnia, & mysterijs grauida, ut cætera erant Iudæorũ, extitere. Quæ quidem mysteria nõ minus Mosi quàm Dauidi cognita, sub actionum illarũ uerborũq; ac rituũ obtecta uelo, nobis qui ab arcę propitiatorio, qui Christus erat, diuina propius hausturi eramus, tradebantur. Tunc sanè mirabilis Mosi ueri illius propitiatorij, è quo dñs opem populo per solitudinem peragranti se exhibiturẽ promiserat, lux ea innotuit ac uirtus, de qua sic Paulus: Qui diffinitus est filius Dei in uirtute secũdum spiritũ sanctificationis. Ritus igitur ille deponẽdi rursusq; extollendi per Mosem arcam, mortis Christi atq; è tumulo reuiuiscentiæ, è qua nostra omnis ortum habet iustificatio, atq; à malis redemptio, typus fuit. quocirca sanctissimus uir ille, ac solertissimus Dei exercitus imperator, ipsum alloquens dominũ, solitus erat dicere: Nisi tu ipse prǽcedas nos, non

A non educas nos de loco iſto. A quo quidẽ familiari Moſis habito cum Deo colloquio, illud in primis emanaſſe fidei exordium nõ ignoramus, quòd nobis perſuaderi à ſpiritu patiamur, noſtrum id iter uitæ caliginoſum ac tetrum, in perpetua tenebrarum manſurum nocte, niſi Chriſtus uerum propitiatorium, in quo omnis habitat plenitudo diuinitatis corporaliter, non umbraticè, ut olim, ſuper arcam ſui ſanctiſſimi Euangelij, quod nouum appellare teſtamentũ libuit, ſuos de loco iſto periculoſiſſimo, atq; irarum pleno, tanquam fidiſſimus ductor præcedens extrahat, moueatq; ad amœniores capeſſendas iuſtitiæ ſemitas. Quod quidem iter iuſtitiæ, niſi Chriſtus à mortuis ſurrexiſſet, deuium prorſus ac uanum extitiſſet. Vnde Moſes penitius hæc omnia quàm cæteri è uulgo noſcens myſteria, in ritu illo ſuſtollendi arcã clamabat: Exurge domine, diſſipentur inimici tui. Cui ſubinde non minori affectus cognitione Dauid, ad ritumq; illum alludens, ſic ſuam exorſus eſt precationem: Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum à facie eius. Mortuo quidem Chriſto & ſepulto, tunc uniuerſus uiſus eſt orbis cum ſuo conditore occidiſſe. Etenim uis illa uitæ, qua per fidem iuſta effecta eſt anima, hoc eſt, mane illud ſabbatorum quod illuxit in prima ſabbati, adhuc cum uitæ autore in ſepulchro quieſcebat: ſe uerò ſuaq; ſponte è tumulo excitante, ſecum quoq; emerſit iuſtitia illa, per quam gratis iuſtificata eſt anima. Quod quidem optimus ille aduertens ſpiritualis ædificij architectus, aiebat, Chriſtum mortuum eſſe pro peccatis noſtris, reſurrexiſſe uerò propter iuſtificationem noſtram. Vnde non abſq; ſummo myſterio ſuam appellat reſurrectionem Chriſtus, regnum Dei, in Euangelio. Mira & illa quidem ſuæ eccleſię à perſecutionum acerbitate liberandæ, poſt crucis tolerantiam fuit imago: idcirco huiuſce obſtruſiſſimæ rei myſterium detegens Paulus, ita de Chriſto ediſſerens, Corinthios admonet: Et ſi, inquit, crucifixus eſt ex infirmitate, ſed uiuit ex uirtute Dei: nam & nos infirmi ſumus in
B illo (en noſtra cum Chriſto crux & mors) ſed uiuimus cum eo ex uirtute Dei (en à malis cũ duce noſtro reſurrectio.) Sed & illud, quod huic ſecreto attexuit myſterio, iucundiſſimum: An non cognoſcitis, inquit, uoſmetipſos, quia Chriſtus Ieſus in uobis eſt? Hæc itaque omnia ſacer prænoſcens uates, quaſi è ſomno Deum excitans clamat, Exurgat Deus: iam nimium penè ad mortalium clamorem conniuere uidetur. Dormit'ne peruigil ille oculus, atque inſomnis paſtor? Iacet'ne exanguis etiamnum ſub ſaxo uitæ autor? Semper'ne moleſtiſſimis improborum morſibus obiecti erimus? Quouſque ærumnoſum id uitæ genus protendetur? Exurgat igitur ille, qui cùm uigilantiſſimus noſtri cuſtos ſit, diſſimulat tamen nonnunquam, quò nos magis neceſſariæ crucis amaritudini aſſuefaciat: & ſic diſſipentur faceſſantq;, tanquam diſpalati milites & confuſi, inimici eius. Fugiant, fugiant à diuino illius cõſpectu, uti ſolent tenebræ, exorta luce, qui odio perſequuntur illum, qui chariſſimam illius ſponſam iniurijs afficiunt, qui in probos caſtosq; in Deo quieſcentes animos turbas cient. Nam Dei regnum pax eſt & tranquillitas, non ſuperbia, atq; unde ferè mala omnia originem habent, ambitio.

Sicut deficit fumus, deficient: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie Dei.

Dura nimirum hæc eſt Vatis imprecatio, quam idcirco certius in mundo cõtingere cernimus, quòd à Dei illam ſpiritu prolatam certi ſumus. Sed illud horrendũ, quòd hi quos hęc dira, ęqua tamen ac ſancta manet ultio, ita in malis obduruiſſe uidentur, ut quid tam periculoſa ſibi uelit comminatio, aut in qua maxime hominis parte poſita ſit, ignorent penitus. At uide, quàm debilibus, improborum arrogantia & faſtus, comparentur rebus, fumo nimirum & ceræ ab igne colliqueſcenti. Vidiſti'ne unquam in rebus humanis rem ullam tanta

C cum celeritate resolui atque consumi, quanta excitatus ab igne fumus, aut cera flammis admota? Ita sanè abeunt, imò uerò etiam euaporant perfidiosorum hominum technæ & insidiæ, Deo in suorum auxilium aduentante, pro illisq; ut olim cum peccato & morte, pro suis decertauit, & uicit, decertante. Fluxæ sunt res mirum in modum improborum & caducæ: contrà uerò, quæcunque agunt pij homines, aut uersant animo, stabilia & æterna, nempe quæ in Deum, unde proficiscuntur, desinunt, qui æternus est, & super omne illud, quod ab intellectu humano, angelicóue comprehendi potest, excelsus & sempiternus. Fluant igitur, atq; instar ceræ colliquescant Dei hostes, &

Iusti epulentur, & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia.

Pulcherrima antithesi, Exultent in conspectu Dei, opponit, Pereant peccatores à facie Dei: hi enim cum suapte sponte nefarij sint, & duriores quàm qui à spiritus suauitate mitigari queant, à Dei semper uultu & gratia longè proiecti sunt, idcirco nulla solida affici possunt cordis lætitia, etsi pessimis in rebus, quemadmodum prædixit spiritus, exultare uideantur: Iusti uerò, hoc est, scelera omnia tanquam uenenum exhorrescentes, in fideiq; iustitia, in qua summa inest mentis iucunditas, epulantes exultant, gaudent, triumphant, in eoq; delectantur, quòd digni demum habiti sint, qui pro nomine Iesu contumelias subeant. Quid felicius, oro? Hebræi hunc uersum legunt per futurum, quæ omnia cùm præsentem tum futuram prospiciunt uitam. Quare, ô uos, quorum conuersatio propter mundi, mundanarumq; rerum despicientiam, in cœlis est,

D Cantate Deo, psalmum dicite nomini eius: iter facite ei, qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi.

Hîc planè quis is sit, cui laudes Musasq; nostras, & psalmos consecrare debeamus, deliniat spiritus. Dominus, inquit, nomen illi. quod sic reddunt Hebræi: In Iha, seu cum Iha est nomen eius. quam dictionem uult Felix dimidium esse Tetragrammaton, significareq; redemptorem. Vnde Paraphrastes sic reddit: Extollite illum, qui pro uehiculo utitur nubibus, cui proprium nomen, seruator Deus. Ex qua proinde Paraphrastæ litera illud quoque notandum uidetur, quid significati afferat, qui ascendit super occasum, qui pro uehiculo, inquit, utitur nubibus: & est penè idem, quod in alio dictum est psalmo, Ascendit super Cherubin, & uolauit. Alij autem suo in idiomate relicta dictione haraboth, quam noster uertit interpres occasum, aiunt illam supremum cœlum significare: quæ sanè interpretatio mirè admodum ascensioni CHRISTI in cœlum conuenit. Alij item haraboth, solitudinem seu eremum interpretantur, & erit sensus: O uos iusti, ô uos, quibus dirigendarum animarum ad Deum incumbit labor, ô qui expedito uiam cupitis ad beatitudinem calcare gressu, iter facite ei, nitidum scilicet, spaciosum, diligentérque à peccatorum dumis expurgatum: hoc est, id agite, in id incumbite, ut se homines peccatores agnoscentes, seruatorem efflagitent, optentque Dei uerbum, nempe animæ pabulum ac uitam. Parate, inquam, uiam Domino, rectas facite semitas ei, qui tanquam sol, solisq; iubar, paternæ utique gloriæ splendor atque imago, ab æterno cœlorum oriente ad obscurum caliginosúmque descendens mundi occasum, in quo uasta est bonorum frugum solitudo, eremúsque aspera, deuia, atque spiritus suauitati inaccessa, ad nos, nos, dico, in tenebris atque umbra mortis cæcutientes, deuehitur, & qui

A & qui, ne de certa illius uereamini protectione, néue ab improbis cõtemptui habeatur, in Iha ſuum habet nomen: id eſt, ſeruator omniũ eſt, atque illi idem eſt cum patre ipſo nomen. Quòd porrò à nonnullis ex noſtris totus is uerſus de Chriſti reſurrectione, qui aſcendens ſuper occaſum, hoc eſt, qui calcata morte feliciſſimè ad immortalitatem reuiuixit, ſimpliciter exponatur, quomodo libenter audio, atque in his quæ de huiuſcemodi dicuntur myſterio, maximo afficior oblectamento: ita operæprecium uiſum eſt, quem ſenſum Hebræorum referat litera admonuiſſe. Vtcunque enim tibi arrideat litera, id te non ignorare cupio, immenſum hîc illius, qui deuicta morte, exciſa'ꝗ illius origine, ac profligato hoſtium fidei exercitu, uiuus è ſepulchro, tanquam cerui hinnulus medijs elapſus laqueorum tendiculis, exiliuit liber ac lætus, nomen ſimul & numen à Vate deſcribi. Itaque cùm tam potens ſit, tamꝗ inſigni præditus maieſtate Dominus,

Exultate in conſpectu eius (turbabuntur à facie eius) patris orphanorum, & iudicis uiduarum: Deus in loco ſancto ſuo.

Sic integer uerſus eſt Hebræis: tametſi, Exultate in conſpectu eius, ad præcedentem pertinere uerſum non me clàm ſit. quare ita hunc legunt uerſum Hebræi: Pater orphanorum, & iudex uiduarũ, Deus in habitaculo ſanctitatis ſuæ. Cuius is erit ſenſus: Quamuis enim in cœlo ſuæ maieſtatis habitaculo reſideat Deus, proculꝗ à nobis eſſe uideatur, pater tamen pupillorum eſt, & iudex uiduarum. Hebræis enim totum illud, Turbabuntur à facie eius, ſuperfluit: uerũ poſtquam receptum eſt, per parentheſim legendum eſſe cenſeo. Vos orphani igitur, & uiduæ, id eſt, omnibus mundi huius cõmodis denudati, reiecti, irriſi, & qui iuſtitiæ fame laboratis, propterea malè ab improbis auditis, habeminiꝗ B ludibrio ac probro, exultate in conſpectu eius, qui amantiſſimus ueſtri pater eſt & iudex: non in conſpectu mundi, qui perfidioſiſsimè ueſtræ inſidiatur innocentiæ & pudicitiæ. Non ſanè res parui æſtimanda eſt, deſolatam turbam, ſanctam'ꝗ afflictorum cõgregationem curæ eſſe Deo, pientiſſimo uidelicet parenti ac uindici. Tanto quidem patrono ac domino, quid nobis, qui perfidioſorum paſſim conuenticulis expoſiti uiuimus, pertimeſcendum? Vin' ſcire cuius is ſit ſapientiæ & uirtutis, quem tu tibi in patrem, ô qui ærumnoſam in anguſtijs agis uitam, elegeris?

Deus in loco ſancto ſuo, Deus qui inhabitare facit unius moris in domo, qui educit uinctos in fortitudine, ſimiliter eos qui exaſperant, qui habitant in ſepulchris.

Maximæ illud eſſe poteſtatis uidetur in Deo, ita ſapienter humanas ſibi conciliare mẽtes, ut una omniũ planè mens ſit, quæ inhabitet in domo eius, quæ eſt eccleſia, quæ una eſt, quoniam una eſt fides. Idcirco id inter infinitæ Dei potentiæ ſigna ponitur, quòd unius moris homines, hoc eſt, unius conſuetudinis, atꝗ æquabilitatis uitæ (quam unitatem ſpiritus uocat Paulus, inquiens: Soliciti ſeruare unitatem ſpiritus in uinculo pacis) in unum coire faciat. Cœleſtem profectò hunc eſſe ſtatum eccleſiæ quis non ſentiat, ſi in ea, qua uocata eſt, ſpe una, ſcilicet uocationis ſuæ, ut inquit idem, permaneat? Ad hæc, non minoris id quoꝗ potentiæ illius indicium eſt, quòd in cœlorũ ſublimitate, loco nimirum ſancto ſuo, reſidet: hoc eſt, qui ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis eſt. Sed illud forſan maius ac fortius non ab re additum eſt, In fortitudine: cùm illos qui longo detenti uſu atque habitu prorſus in peccatis obduruerant, ſoluit, ſolutosꝗ alio nexus genere, quàm ſit uitiorum, feliciſſimo illo quidem & perbeato, connodat, ſuæꝗ attexit eccleſiæ. Verùm illud omnium uidetur maximum, ſi rebelles, obſtinatos, incredulos, penitusꝗ profligatos, illos nimirum qui cùm

C in profundum malorum deuenerint, contemnunt, nempe Deum, propriamq́ꝫ
existimationem & salutem, quiq́ꝫ in sepulchris, loco utique tetro ac fœtido
à Vate dicuntur habitare, ad se uocat, allicitq́ꝫ muneribus. Cuius sanè rei, ui-
de an dæmones illi, qui apud Gadarenos in antris & sepulchris sua habebant
domicilia, typus fuerint. Nónne, aiebat Augustinus, maius est iustificare
impium, quàm creare cœlum & terram? Ideo quoque Vates asperam illo-
rum ostendere cupiens consuetudinem, aspero usus est uerbo. Exasperant, in-
quit, hoc est, lacessunt, concitant, irritant, nempe Deum. Cæterùm in sepul-
chris, Hebræi uertunt, in siccitate. Vnde diuus sic transtulit Hieronymus: In-
creduli habitauerunt in siccitatibus: hoc est, fonte uitæ derelicto, ad fidei
frugem atque amœnitatem non peruenient, sed in arenosa uitiorum siccitate
suapte sponte perdurantes, absque bonarum actionum fructu uitam uiuent
miserrimam: u hinc perspicuum appareat, Dei domum, nempe Ecclesiam,
in qua Deus inhabitat, sanctam esse, homines uerò non sic cuncti. Sunt enim
inter bonos respersi quidam, adeò morosis infecti moribus, ut ideo uiuere, à
Deóq́ꝫ tolerari sua in Ecclesia uideantur, quò pij ex acuta illorum lima splendi-
diores efficiantur. Illud non omittendum, unius moris, Hebræis esse solita-
rios, seu ut reddit Symmachus, monachos, id est, à mundi penitus amore secre-
tos, ut sunt ferè illi (modò sint) qui & habitu & uictu, animum à mundi pror-
sus uanitate liberum præ se ferunt. Alij item ex Hebræo, unicos uertunt: quam
quidem dictionem ad liberorum orbitatem referunt. Vnde Paraphrastes fuse
& eleganter rei huius sensum ita exprimit: Deus facit, ut qui paulò antè fue-
rant soli, sine liberis, nunc habeant domum familia plenissimam: & ex unicis
personis, ut inquit Felix, facit magnam familiam. Quomodolibet literam in-
terpreteris, hîc uides (opinor) totum hunc uersum diuina undequaque sca-
D tere erga homines bonitate. Nam certè ubicunque locorum habitant boni, ibi
amœnissima est paradisus, quæ à fluuio illo, quod in quatuor diuiditur capita,
ut scribit Moses, perpetua irrigatur scaturigine: ubi uerò mali, ibi infernus,
ibi siccitas, ibi contritio, atque infelicissima bonorum omnium, quæ uera bo-
na sunt, ariditas atque inopia. De his enim illud meritò dici potest, quòd habi-
tant in sepulchris: de illis autem, quos unicos, seu solitarios appellat spiritus,
id quod sequitur:

Deus cùm egredereris in conspectu populi tui, cùm pertransieris in deserto, terra mota est: etenim cœli distillauerunt à facie Dei, Sinai à facie Dei Israël.

Idem fermè quondam cecinit Debora. Domine, inquit, quum exires de
Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, cœliq́ꝫ ac nubes distilla-
uerunt aquis, montes fluxerunt à facie Domini, & Sinai à facie Dei Israël. Olim
enim Deus suam uolens mundo, præsertimq́ꝫ Iudæis ostendere maiestatem,
ac numinis præsentiam, terrificis id significare indicijs consueuerat, ut in Si-
nai monte, teste nimirum diuinæ legis Dei digito conscriptæ, uidere licet.
Ecce, inquit, (aduentante scilicet Deo) cœperunt audiri tonitrua, ac micare
fulgura, & nubes densissima operire montem. & haud multò pòst: Totus au-
tem mons Sinai fumabat, eò quòd descendisset Dominus Deus super eum
in igne. Verùm hæc omnia felicissimum CHRISTI mortem, atque è tumulo
reuiuiscentiam portendebant. unde simulac Deus magna emissa uoce inter cru-
ciatus, placidissimam efflasset animam, terra euestigio mota est, ut inquit Mat-
thæus, petræq́ꝫ scissæ sunt: pòst uerò, in ipso è sepulchri claustro exitu, ter-
ræmotus factus est magnus. Præuidens itaque Vates quæ horrenda futura
erant diuinitatis CHRISTI in resurrectione signa, illa sub typo illorum,
quæ

A quæ in Sinai monte contigiſſe nouerat, obſcurè ualde adumbrauit. Iam Deum cum ſuo populo egredi, eſt illi in ærumnis & anguſtijs præſtò eſſe, atq; ſuppetias ferre. Vnde alio in pſalmo queritur iuſti anima, dicens: Et non egredieris Deus in uirtutibus noſtris. Et eſt, ni fallor, ad longam illam in ſolitudine Iudæorum peruagationẽ alluſio, in qua diuinũ cum illis numen in columna noctu ignis, perdiu autem nubis proficiſci conſueuerat. Ideo à Vate eſt dictum, Cùm pertranſieris in deſerto. quare ſic Paraphraſtes: Deus cùm tu præires populo tuo, & gradereris per ſolitudinem. atq; hîc Selah interiectum eſt, propterea quòd res ſtupore pleniſſima detegatur, Deum ſcilicet ſeſe facilem ac manifeſtum populo illi ingratiſſimo exhibuiſſe. Cæterùm cœli diſtillationẽ, alij pluuiam, alij manna interpretantur. Nec ſuo quoq; uacat myſterio & ſenſu, quòd Sinai & Iſraëlis coniunctim meminit Vates. Etenim in monte Sina Iſraëlitas in peculiarem ſibi populum & filium elegit. Vides eccleſiæ in Chriſto electionem? Iam nõ illud prætereundum, ter Deus poni in hebræo: unde ſic Paraphraſtes: Cœli ſudauerunt propter præſentiam maieſtatis tuæ, ô Deus: quin & hic Sinai contremuit, ô Deus, Deus inquam Iſraëlis. A facie igitur Dei, à præſentia numinis, à diuino illo Chriſti reſurgentis aſpectu, non tantùm terra hæc elementalis terræmotu concuſſa fuit, ſed uniuerſus planè contremuit orbis, cõtremiſcitq; continuè. Scinduntur autem non iam rupes amplius aut petræ, uerùm hominũ corda ad pœnitentiam aſcita. Sudarunt ſanè olim cœli, copioſiſſimisq; ad diuinæ maieſtatis præſentiam perſtillarunt aquis: modò uerò nullus lachrymarum à conſternatis emanantiũ animis ſtatuitur finis. En quàm felix rerum mutatio facta eſt per Chriſti egreſſum è ſepulchro, in conſpectu populi ſui. En quomodo in ſalubre magis timoris genus uerſus eſt timor ille Iudæorũ horrendus, quo penè exanimati dixerunt Moſi: Loquere tu nobis, & audiemus: nõ loquatur nobis dominus, ne moriamur. & ait Moſes: Nolite timere: ut enim pro-

B baret uos uenit Deus, & ut terror illius in uobis eſſet. Aſpicis quomodo cuncta illis terrifica contigere? Vis'ne modò amabilem iſtiuſmodi timoris audire commutationẽ? Præ timore, inquit Matthæus, exterriti ſunt cuſtodes (ecce Iudæorum timor) & facti ſunt uelut mortui. Quid porrò? Reſpondens angelus, dixit mulieribus, dixit inquam animabus in inquirendo Chriſto anxijs & ſtudioſis: Nolite timere uos, nempe timore illo, quo facti ſunt uelut mortui cæteri, ſed eo quidem, quo uobis concilietur pax & uita: ſcio enim quòd Ieſum quæritis (ô feliciſſimã inquiſitionẽ) non eſt hîc. Quid timetis? uitam'ne inter mortuos quæritis? ſurrexit enim, ſicut dixit uobis. Adhúc ne res uobis dubia eſt? uenite, ô Deo charæ, & uidete locũ ubi poſitus erat dominus. Quàm ſuaui hæc omnia effluũt curſu, illa uerò difficili & duro. Verùm unde tanta gratiarum dimanauit copia, ô Sinai Deus, Deus inquam Iſraëlis? ſcio, ſcio unde. Nam

Pluuiam uoluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ, & infirmata eſt, tu uerò perfeciſti eam.

Quid ſit iſtiuſmodi uoluntariũ ros, & pluuia, cùm aliàs à diuino hauſerũt ora culo ſancti Dei interpretes, tum ex illo Iohelis uaticinio: Et effundam, inquit, ſpiritũ meũ ſuper omnẽ carnẽ. En igitur imber ille uberrimus & ſalutaris, cuius aquis irriguis mortalium corda madefacta, ſpontaneũ Deoq; dignũ emittunt fructum. Hæc eſt lex ſpiritus uitæ, gratia & Euangelium, quo purè ſanctéq; populis dimulgato, ſancti ſpiritus imbre fœcũdatur eccleſia, fitq; eius obſequium ac religio ultronea, aperta, libera, non coacta, uiq; è duris hominũ cordibus extorta. Sunt & qui uoluntariam pluuiam ad Deum referant, qui ſuapte ſponte, ultróq; noſtris minimè prouocatus meritis, ſalutiferam gratiarũ pluuiam è largiſſimo ſuæ bonitatis fonte in nos effundere ſolitus ſit. At in priorẽ tamen ſenſum litera quæ eſt Hebræis declinare uidetur, unde nõnulli ſic transferũt: Plu-

C uiam liberarũ uoluntatũ rigas Deus, hæreditatẽ tuã, & cùm defecta est, perficis eam. Paraphrastes uerò simpliciter pluuiã copiosam reddidit: utraq; enim interpretatio uberrimæ diuinarũ gratiarũ effusioni cõuenit. Solet quidem id genus imbriũ, quo homines longo siccitatis æstu afflicti exhilarantẽ, sensim, placideq́; ac sua omnino sponte distillare, nõ ui atq; impetu, ut in tempestatibus fit, è cœlo deijci. & est perinde ac si dicat, eam tuæ hæreditati profudisti pluuiã, uoluntariã nimirũ, atq; adeò opportunã, quòd si illis optio daretur, eam ipsam, nõ aliam eligerent mortales. Cæterũ Dei hæreditas, ut nõ semel admonuimus, ex gentibus à mundo uanisq; superstitionibus & cultu erutis, ecclesia est, quam hîc nutantem, subtimidamq;, dubiam, atq; ob præteritæ uitæ scelera pauefactam, & ut notat Fel. afflictam asserens uates, à Deo perficiendam, atq; in iustitiæ semitis stabiliendam prædicit. Mirum quàm periculose, ante spiritus sancti donũ, quod hîc pluuiã appellat Vates, ægrotabant homines: siquidem à legis minis ac terroribus cõcussi exanimatiq;, tanq; phrenetici, per salebrosos desperationis errabãt anfractus, orbisq; uniuersus uno ueluti facto uolumine in interitũ properabat. Verũ Deus sui figmenti sortem miseratus, spiritũ sanctum suũ placidissimo demisit illapsu, atq; ita quicquid erratũ fuerat, correxit, perfecitq;, ac metum illum exitialem, in amoris dulcedinem & suauitatem conuertit: & id quidem, cùm uoluntariè nos genuit uerbo ueritatis, ut essemus initium aliquod creaturæ eius. Quocirca, ô Deus, ô numen, ô inexhaustum gratiarum mare,

Animalia tua habitabũt in ea, parasti in dulcedine tua pauperi Deus.

Dictionem quam nostra habet translatio, animalia, cùm Hebræis sit etiam cœtus seu turba, miror cur animalia potius, quàm cœtum trãstulerit interpres. quòd si tamen illi animalium uox magis arrisit, quàm hominũ, fera transferendum erat, nõ animalia, ut notat Felix. Verùm cùm de fidelibus, deq; illis qui in
D felicissimis ecclesiæ pascuis alendi erant, sit sermo ac uaticinium, dictio, animalia, non prorsus fortuitò posita hîc esse uidetur, atque inconsultò: nam creber in scripturis est usus, ut pij uarijs nuncupentur animalium uocibus & nominibus: modò hi oues, modò equi, modò etiam boues, & id genus alia appellantur. Quid? si quem uiderit uulgus duriter sese in edomanda carnis petulantia exercitantem, ridentemq; iniurias, atque ambitiosorum hominum pariter & inuidorum persequutiones animose cõtemptimq́; ferentem pro Christo, nónne asellum illum esse stolidum, aut mulum in onera cõtumacem & durum, proclamabit? In eiuscemodi tamen animantibus tota uis fidei posita est. Duri igitur in onera, oppressi, derisi, à mundoq́; cõtempti & expulsi, animalia ea dici possunt, quæ spiritus in Dei hæreditate cõmorari asseuerat, & quæ sub una, & illa quidem tenui ac neglecta paupertatis uoce delineat, dicens: Parasti, hæreditatem scilicet, gratiam, euangelium, gustumq́; cœlestium, in dulcedine tua, ô Deus, non in terrore ac minis, ut quondam lex parata fuit Iudæis. Sed cui potissimum tanta parata est felicitas, ô altissime? Pauperi, hoc est, in his quæ ad mundum attinent, nudo, iustitiæq; famæ laboranti. Ergo esurẽtes imples bonis, & diuites dimittis inanes. Vis ne, mi lector, fusius etiam, quæ sint ea quæ uero pauperi præparauit Dei benignitas in dulcedine & suauitate, non nescire? Audi:

Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa.

Ecce præparatio illa suauis, refertissimaq́; dulcedine, quã à Deo pauperi spitu præparatã legimus: Dei scilicet uerbũ, ac præconiũ fidei. Quàm certè uerũ illud est, quòd pulchri pedes sunt euangelizantium pacem, euangelizantiũ bonum. Verùm suauitas hæc inæstimabilis, qua miro afficiuntur spiritus oblectamento animæ, inefficax planè est, nisi à numine uirtus ea suppeditetẽ, qua mens imbuta, non tantùm sibi ipsa, quantum cæteris, illum animi conciliet ardorem, ut non iam uerbum illud, quod sparsim in populos disseminatur, appareat, sed

merus

A merus ignis, & fax, & flamma. Quæ pectora tam ferrea inueniuntur atque immitia, quæ à Dei uerbo illo, quod à mente minimè arroganti, aut ore uano, etsi diserto, sed à spiritu, à fide, à charitate proficiscens, purè in populos diffunditur, traiecta non emollescant? Optimi profectò, ac planè rari, istiusmodi erigendi ædificij nostra hac ætate in terris apparuere architecti, uerè ad reuocandam pristinam atque adeo apostolicam prędicandi Dei uerbi rationem ac formam, è cœlo elapsi, uiri quidem in spargenda Euangelij suauitate adeò mites & ardentes, ut nemo inueniatur tam altè in desperationis barathrũ proiectus, quin his uel semel auditis, animum subitò colligat, nouamq́; induat uitæ faciem: ita uiuax est Dei sermo, atq; efficax. Ite igitur quo cœpistis spiritu uiri à Deo missi: nam dominus dabit uerbum euãgelizantibus uirtute multa, tantùm absit fucus. Cuperem certæ meæ professionis homines à tam cœlesti satione non esse immunes, ne nihil tandem ad templi fabricam attulisse iudicentur. At pariant saltem calamo, simulac ore nequeunt, si quid, quod Christi maiestate dignum sit, parturiunt. Mutire in excubijs tam necessarijs non licet. Sed ad psalmum. Psaltes enim ad antiquum Iudæorum morem alludens, qui uictoribus è prælio reuertentibus cum choris atque instrumentis musicis occurrere soliti erant; quod sanè munus epinicia pro uictorijs decantandi, aiunt mulieribus in primis demandatum fuisse. Vnde illud est, quòd Sauli, cæso Golia per manus Dauidis, è bello redeunti, egressæ sunt obuiam mulieres concinentes, Saul percussit mille, & Dauid decem millia: ad illam, inquam, ueterẽ alludens consuetudinẽ, illud protulit: Dñs dabit uerbum euangelizantibus, seu, ut hi uolunt qui ad mulieres id referũt, annunciatricibus. Quare sic ex hebræo reddunt: Dominus dedit, quòd annunciatrices de copijs maximis canerent, & quid canerent, subiunxit:

Rex uirtutum dilecti, dilecti, & speciei domus diuidere spolia.

En laus illa, quam de sponso canunt filij sponsæ, nempe quòd deuicta morte, rex meritò appellari debeat uirtutum, hoc est, exercituum dilecti populi sui, multum inquam dilecti, quemadmodum ipse dilectus est patri. Et gratificauit nos, ait Paulus, in dilecto filio suo. Dilecti igitur simul & delecti ab æterno patre, suo annexi sumus dilecto unigenito, in quo habemus redemptionẽ per sanguinẽ eius. Idcirco cùm tam carè, ut cruor est Christi, coëmpti simus, quid causæ est, quin dilecti, dilecti appellari debeamus? Quid? non solùm enim robustissimi qui sunt in acie domini, atq; in conflictu strenui & uictores, castra hostium diripere ualidi erunt, uerumetiam ipsi desides domi, atq; absq; labore & puluere belli, speciosi & elegantes, unà cum cæteris domus, & nonnunq̃ copiosius q̃ illi, diuident spolia. Hi sunt, ni fallor, qui ad Iesu pedes quiescentes, ad cœlestes summa cum pace animi rapiunt̃ cõtemplationes, cùm alij interim in dñi uinea sudantes, totiq́; in infirmioribus instruendis ecclesiæ membris intenti, nihil nõ agunt quò Dei uerbum per uniuersum latè orbem dissemineт̃. Atq; his quidem duabus fidei partibus, summam perfectionis ecclesię consistere nõ dubitamus. Verùm secus hunc uersum legunt, uertuntq́; Hebræorum interpretes, & in primis diuus Hieronymus, qui sic transtulit: Reges uirtutum fœderabuntur, fœderabuntur. quod ad Apostolos, apostolicosq́; uiros, ut sunt episcopi, cæteriq́; Ecclesiæ antistites & doctores, pertinere asserunt, quorum honori id oneris annexum esse uidetur, ut in subiugandis fidei hostibus unanimes, atq; uno Dei uerbi telo armati, in ecclesiæ castris diuersentur. Alijs item ex hebræo quoque sic uertere libuit: Reges uirtutũ fugient, fugient. quod de ecclesiæ hostibus diuini uerbi fulmine exanimandis, adeoq́; præcipitanter in fugam agendis, ut uel ipsis etiam mulierculis domi ociosis, illos expoliandi fuerit facultas. Vnde sic Felix: Et habitatrix domus diuidet spolia. Sed altiori mysterio, species domus & pulchritudo, est fidelium unitas, qui lætantur in messe, exultantq́;

C sicut uictores capta præda, quando diuidunt spolia. Verùm de his satis, cùm prolixè quoq; subsequens tractandus sit uersus, ob lectionis uarietatem.

Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri.

Prætereo prudens quæ hîc de cleris à nostris dicuntur, sublimia illa quidem & diuina, sed quæ nihil ad hunc uersum explanandum faciũt, cùm dictio illa in codicibus emendatioribus nõ inueniatur. Siquidem ea est in hoc loco Vatis intentio, ut atræ comparet nigredini mortaliũ miseriam: candori uerò, à miseria liberatione. Cuius rei (opinor) fuit præludiũ, quando resurrectionis Christi, nostræ omnis miseriæ ob longum in peccatis usum cõtractæ liberatoris, è tumulo nuncij splendidissimis mireq; albicãtibus uestiti indumẽtis apparuere. Quocirca sanctissimæ quædã mulieres cũ timore simul & gaudio celeriter à monumento exeuntes, rem stuporis plenã cęteris enarrarunt discipulis: cùm nihilominus antea, cùm adhuc peccati negociũ in purissima Christi carne ageretur in cruce, tetra omnia fuissent, luctuosa, ac mœsta. Ex hebræo itaq; sic reddit Felix: Si dormiatis inter chytropodes, hoc est, ad focum desides. quod expressius ab alijs redditur: Cùm iaceretis inter ollas, alæ columbæ obductæ argento. Clarius adhuc nonnulli: Si etiam tanq; inter ollas desidentes atri sitis, iam eritis candidi uelut tecti pennis columbæ. Fusius porrò Campensis: Si hucusq; inter fuligine obductas ollas iacuistis, & tam atri quàm carbo facti estis, eritis posthac tam candidi quàm alæ alicuius columbæ, etiam si argento exornata fuerit, & pennæ illius eleganter admixtum habeant auri pallorem. Vide, ad quantũ ecclesia candorẽ, è uitiorum fumo atq; errorũ fuligine eruta, promota sit, quę niueis columbæ pennis, plumisq; argenteis fuluo intertextis auro comparetur. Quid elegantius in omni rerum artificio cerni potest, quàm cùm nitidissimũ, purgato splendidoq; D distinctum auro, argenti uas facti, aut indumentũ conspicitur? Ita nimirum ornata est Dei ecclesia, nempe fide, ac Dei uerbo, igne spiritus excocto, atq;, uti solet purgatissimũ argentum uase alchymico affabrè depuratũ, miro defæcato artificio. Atqui istiusmodi duabus suffulta alis ecclesia, adeò in altum euehitur, ut nullo remorata obice aut impedimento retardetur, quo minus in sinum patris fessa, unà cum eius filio deuolet, conquiescatq;, ulla absq; perturbatione, in Dei amore. Atra enim nigerrimũ in modũ obducta est anima caligine ac fumo, cùm in peccatis obuoluta, ad concupiscentiarũ præfurniũ, aut chytropas, ociosa sedet: uerùm à diuino experrecta numine, uulnerataq; ad uitam, tetris ilicò exuitur corui illius pennis, qui egrediebatur, & non reuertebatur, ut inquit Moses, ad arcam: Columbæq; argenteis induitur plumis, quæ uirentibus oleæ ramũ folijs secum afferens, ad arcam reuersa est. Vide quid Paulus de utriusque alitis afferat pennis. Sicut, inquit, est ueritas in Iesu, deponere uos secundum pristinam conuersationẽ ueterem hominẽ, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Ecce corui nigredo: ecce animæ fuligo ante Christum. Vultis'ne modò, ait, columbæ è regione candorem attendere? Renouamini autẽ spiritu mentis uestræ, & induite nouum hominẽ, qui secũdum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate ueritatis. Verùm unde hæc (prò immensa dei bonitas) unde hæc, inquam, tam repentina ecclesiæ albedo? unde candor? unde subitum istuc effulsit lumen? nempe ex eo, quòd

Dum discernit cœlestis reges super eam niue dealbabunt in Selmon.

Non ultrà Hebræis procedit uersus. Mirantur nõnulli interdum, cur tam uarijs, támue frequẽtibus utatur similitudinibus Vates. Hi nouerint, præcipuũ id in poëtis requiri, quòd aptè, uariè, cõcinneq; sua perornent metra comparationibus & metaphoris. Ad hæc, quid maiorẽ afferre solet rebus pertractandis notionem, ac lucem, quàm cùm similitudinibus utimur? quibus quidem, tanq; ornamentis

namentis ac gemmis totus is intertextus est psalmus? Etenim posita columbæ candicantis similitudine, aliud item candoris genus copiosissimus adducit Vates, montis scilicet Selmon, qui proximè Iordanis ripas situs, niue fermè perpetua summo albicat uertice. Felix tamen nulla de monte hoc mentionē faciens, sic transtulit: Dum extendet omnipotens reges in ea, uelut niue dealbabis obscuritatem. Idem ferè Campensis: Cùm distribueris, inquit, ô omnipotens, per uarias prouincias, qui regant eam (columbam scilicet) tu candidiorem reddes eam niue, quæ hucusq; uersata est in obscuritate. Ergo à pastorum perfectione, quos hîc reges appellat spiritus, candor istiusmodi, qui niuem quamuis candidissimā superat, in subditis perficitur: quandoquidem obscuro & caliginoso antistite, nempe in mundi cœno ac uolutabro sese oblectante, aut indocto, aut, si docto, Dei timore uacuo, non candor quidem argenteus aut aureus obducitur ecclesiæ splendor, sed caligo, nigerq; fumus, & atra nox. A suis igitur superioribus stat, aut nutat religio: nitoreq; aut nigritie ab eorū qualitate induitur Christi sponsa. Verū occultiori sensu mōtem hunc Selmon, quem caliginosum, seu, ut uult Philo, umbram offendiculi interpretātur, Christum esse suspicor. Nam quicquid candoris nacta est ecclesia, à cruentis Christi uulneribus, ac cruce ortum habuit, quæ quidem gentibus stultitia, Iudæis autē scandalum semper extitit. Crucē etenim Christi ueluti in conspicuo positam cernimus: ad illius uerò gloriam, utpote profunda in caligine diuersantē, cæcutimus omnino: ita prorsus humana est conditio. In hoc igitur monte obscuro atque umbroso, hi qui sua execrantur scelera, refrigerantur, illamq; nanciscuntur animi pulchritudinem & candorem, quem in Dei religione esse conuenit, & qui passim omnibus ob præsulum integritatem conciliatur. Mons sanè iste felix, est mons aureus, mons sanctus,

Mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus. Vt quid suspicamini montes coagulatos? mons in quo beneplacitum est Deo, inhabitare in eo: etenim dominus habitabit in finem.

Miror si quæ hîc de feracissimo dicuntur monte, de alio dici monte opinaris, quàm de illo, quem præparatum in uertice montium, & ad quem confluere debebant omnes gentes, prædixit Esaias: is est Dei filius: id saxum illud est, quod è monte absque manibus excisum fuisse legimus. Vide itaque nostri montis fertilitatem: siquidem cùm gratiarum omnium copia refertissimus sit, uarijsq; consitus uirtutum plantis, nónne mons Dei meritò dici debet? nónne pinguis? nónne coagulatus, seu superciliorum mons, ut uertit Felix, hoc est, in uaria assurgens iuga? nónne, inquam, ferax est, opimisq; uberrimus pascuis? atque his omnibus, qui cum Vate illo morastite sese ad montis domus Dei Iacob ascensum accingunt, obuius? Quid? nónne ille, de cuius nemoroso uertice audacissimus Abimelech cum exercitu præcidit ramos, quorum fumo atque igne, mille hominum cum præsidio turris Sichem extincti sunt? Verùm haud omnium quidem est, quod de Corintho dixere antiqui, adire Selmon: quoniam mons Dei est, quem qui ex inquinato uulgo tetigerit, siue iumentum id fuerit, siue homo, non uiuet. Cùm itaque bonis omnibus redundans sit mons iste, quî fit, ô diuini expertes luminis, ut cæteros huic similes esse montes suspicamini? nam una est Ecclesia, unus Christus, unus mons, ad quem utique omnes, quibus sua curæ est salus, confugere necesse est. Is solus est enim, in quo beneplacitum est Deo, habitare in eo, non ad tempus quidem, sed in æternum. Siquidem Pater & Filius idem est Deus, idem amor, eadem uoluntas, numen, maiestas. Cæterùm, Vt quid suspicamini, secus habent Hebræi. Sic Felix: Cur exilietis montes excelsi? illum montem dilexit Deus, ut inhabitaret ipse, qui quidem Felix, seipsum exponens, ita ait; Vt quid insidiose intuemini

C montes altissimi aduersus montem, quem dilexit Deus, ut inhabitaret ipse. Vnde Paraphrastes: Quare inuidetis reliqui quantũuis cliuosi montes, monti huic quem elegit Deus? Montes porrò excelsos seu cliuosos appellat Vates, rebelles angelos, atq; horum simillimos, mundi huius sapientes, superbosq́;, atq;, ut eos depingit Paulus, repletos omni iniquitate & malitia, contumeliosos, elatos, inuentores malorum, absq; fœdere, proditores, ac Deo tandem odibiles. Putásne sua tũc tempora duntaxat deliniasse Apostolũ, an nostra quoq; similiter? Vtraque, opinor. Quid si nunc uiueret? aut (credo) scelerum magnitudine deterritus, sileret omnino, aut ad rauim usq; clamaret, sese non omnia quæ dicenda fuerant, dixisse, connumerasseq́; flagitia. Totus planè corruptus est orbis. Verùm ne à monte sancto Dei declinantes, per loca deuia & inaquosa, id est, parum hominibus grata, diuagemur incauti, unde digressi sumus, reuertamur. Mirum quàm fastidiose uera audiant homines.

Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium: dominus in eis in Sinai in sancto.

Ecce triumphantis Christi, quem mõtem Dei diximus, de peccato, atq; adeò de morte & inferno dignitas. Nam, ut inquit ille, in multitudine populi dignitas regis: cuius sanè multitudinis numerũ, cùm tam immẽsus sit, ut in ipso, quicquid credentiũ uspiam fuit unquam, eritq; in posterũ, intelligatur, quis aliquando recensere poterit? Omniũ enim quotquot cum Christo resurreximus, conregnabimusq́;, sedentes in cœlestibus, ut inquit Paulus, in Christo Iesu, pompa hîc uictoriæ describitur, non solùm angelorũ, ut nonnullos interpretari uideo. Porrò curruum mentionẽ hîc facit Vates, morem spectans triumphantiũ, qui curribus uecti aureis, insigni sese uisendos populis præbebant spectaculo. Ad hæc, indiffinitũ uolens intelligi numerũ, diffinitis usus est uerbis: q̃d expressius
D ab Hebræorũ interpretibus redditũ est. Sic Felix: Currus Dei centena millia, duo millia angelorũ. Alius uerò: Currus Dei bis decem mille millia. Rursum alius accumulatius: Currus tui ô Deus myriadum, ac infinitorũ milliũ sunt. Paraphrastes autẽ sic totum integrũ reddit uersum: Equitatus Dei centenorũ est millium: habet & angelorũ millia, quibus comitatus nunc huic mõti adest Dominus, sicut olim Sinai cum sanctimonia. ut planè illud, quod noster uertit interpres, in Sinai in sancto, ad tremendam illam, religionisq; plenissimã, ac numinis Dei præsentiam referatur, cùm tota circunquaq; tubarum clangore, atq; horrisono terræ motu, ac tonitribus perstreperet regio, descẽderetq́; dominus, ut inquit Moses, super montẽ Sinai, in ipso montis uertice, sanciretq; suo cum populo fœdera. Is igitur idem ille est, qui in Sinai olim uertice, tam maiestate plenus apparuit, qui & nunc innumerabilibus myriadum lætantiũ millibus comitatus, tanq; triũphator è cruce, è bello, è tumulo candidissimis euectus equis, orbeq; uniuerso subiugato, occisa morte, deletoq; peccato, nõ Capitolium illud impium, Ioui dicatum, præeunte senatu ascendit, sed cœlum, sed digniorem spirituum cœlestium sedem supergressus, ad dexteram Dei patris unà cum suis simillimis, nempe cruci, contempto mundo, mundiq; tyrannide assuetis, collocatus est. Quocirca (ut te nunc alloquar, ô altissime)

Ascendisti in altum, cœpisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus, etenim non credentes inhabitare dominum Deum.

Apertè hunc uersum de Christi resurrectione, seu post crucem exaltatione, donisq; spiritus, adducit ad Ephesios scribens Apostolus. Sed quod nos legimus etiam cum Hebręis, accepisti dona, Paulo est, dedisti dona, sensu nimirum potius adducto, quàm uerbis ipsis. Siquidem quò ex hominibus dona, hoc est, sanctas animas acciperet Deus, dona prius oportuit ut daret. quod quidẽ Paulus prudentissimè superioribus attexuit uerbis, asserens, quosdam apostolos a Deo

A Deo datos, quosdam prophetas, alios Euangelistas, alios pastores & doctores: qui sanè omnes eorundem minimè donorũ immemores, electos, per Euangeliumq; acquisitos, uice munerũ Deo offerrent: ille uerò tanq; suæ beneficentiæ fructũ, proborũ animas quasi donaria sumeret. Ad hæc Christus, ut asserit August. secundũ quòd unus cum patre est Deus, dedit dona hominibus: secũdum autẽ quòd caput est Ecclesiæ, accepit, sed in hominibus, sed in membris, sed in his qui spiritus donis indigebant. Neq; perinde diuinæ incongruũ est bonitati, dicere Christũ etiamnũ largitiones ac dona à patre accipere, quãdo sui accipiũt quorũ ipse caput est, ipsi uerò uiua illius membra: nam quicquid uel bonorũ à patre, aut ab homine, uel malorũ quoq; ab improbis suis irrogatur amicis, id sibi irrogatũ putat. Verũ quoniã dona istiusmodi spiritus adhuc in occultissimis diuinæ prouidentiæ recondita erant thesauris, anteaq; Christus eò, unde nunq; discesserat, remigraret (nondum enim erat spiritus datus, quia nõdum Christus erat glorificatus) necesse planè fuit, ut hinc ex hoc mundo, ut ipse aiebat, transiret ad patrem. Idcirco suos cõsolans discipulos, incredibilem in modum ob suũ à mundo abitum afflictos, solitus erat dicere: Nisi ego abiero, paracletus nõ ueniet ad uos: si autẽ abiero, mittam eum ad uos. Profligato itaq; mundi principe, ô lumen meum ac uita, imisq; istis relictis tenebris, ascendisti in altum, accepisti dona in hominibus, qui sumus nos, quos tu tibi, ut tua in cœlis dona essent, in terris per tuum sanctum uerbum atq; Euangelium, è quo amor ac fides egerminarũt, præparasti. Nónne aureo tuo ore illo, quo condita omnia in lucem edita sunt, dixisti: Cùm exaltatus fuero à terra, omnia (ea dona) traham ad me? Verũ tu prius, in ipsaq; triumphi pompa ac gloria, captiuam duxisti captiuitatem, tua nimirum dona, nempe electos, per turpissimam Adæ præuaricationẽ, sub dæmonum concupiscentiarumq; imperio pressos: hinc, tanquam uictoriæ testes, tecum duxisti solutos, ac planè liberos: illinc uerò ponè aliam catenis onustam captiuitatem, hoc est, quicquid miserrimũ hoc Adæ genus captiuum fecerat, scilicet diabolum, peccatum, mortem, infernum, currum sequi triumphalem præcepisti. O lætum spectaculum. Vide quàm manifestè donorũ huiuscemodi munificentiam, belli item, uictoriæq; & triumphi imaginem describit Paulus: Donauit, inquit, nobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Quod donarium unquam uisum est tam nobile & copiosum? Vis'ne dirum cum tenebrarum principe audire cõgressum? Et ipsum, inquit, tulit de medio, affigens illum cruci. Difficile illud sanè fuit certamen, & cruentum, sed felix omnino subsequuta est uictoria, & triumphus. Et expolians, ait, principatus & potestates, traduxit confidenter palàm triumphans illos in semetipso. En igitur quomodo secum captiuam duxit captiuitatem Dei filius, ducitq; continue. Quare non frustra à Paulo fuit dictum: Deus semper triumphum suum agit per nos in Christo Iesu. quid illud: Et captiuam, inquit, ducimus omnem cogitationem ad obediendum Christo. Ita nimirũ nostra hac etiam tempestate triumphat Deus in Christo per Ecclesiæ ministros atq; antistites, si boni sunt, haud secus, ne fortè triumphum illum esse Deo dignum opineris, cùm quis sibi subditòs adeò acerbè atterit, atq; iniurijs affligit, ut planè nullum suum esse dominiũ arbitretur, nisi imbelles opprimat, atq; de illorũ contumelijs triumphet. Vilissimus is est animus, ne illum interim impium appellem, atq; à Deo alienum. Cæterùm, Etenim non credentes inhabitare dominũ Deum, Hebræis est, Insuper etiam rebelles, seu defectores, ut inhabitet Iha Deus. Iha porrò dictionem, partem esse tetragrammaton, quam seruatorem interpretantur, in superioribus diximus. Vnde sic sensum reddit Paraphrastes: Quin & rebelles plurimos, & Dei penitus ignaros, in gratiam recepisti, ut uerè dici nunc possit, habitare inter homines te seruatorem Deum. Quare,

C Benedictus dominus die quotidie: prosperũ iter faciet nobis Deus
salutarium nostrorum.

Sunt uoces hæ lætitiæ, Christum ad cœlos usq; laudibus efferentiũ, qui per-
petuis tanq; epinicijs in ecclesia propter assiduas proborum uictorias exultan-
tes, audiuntur. Idcirco additur, die quotidie: hoc est, de die in diem, ut ex græco
transferri potest: seu ex hebræo simpliciter, quotidie, aut per singulos dies. Lau-
dandus itaq; dominus Deus, qui cursum hunc uitæ nostræ, atque iter, curru illo
suo triumphali adeò, si quid scabriciei inerat, explanauit, ac tutum fecit, ut nihil
in eo, quod prosperũ idem nõ sit ac fortunatũ, remanserit. Ipse, ipse inquam sal-
uationũ omniũ nostrarum autor est, & effector. Sunt qui uocem, quam noster
transtulit interpres, salutarium, Hebræis Iesuoth esse asserant, qua totius trini-
tatis opem mortalibus collatam signari opinantur. unde ex nostris sic quidam:
Cùm uideris Iesuoth, id est, salutares, in psalmis, assurge ad laudandum patrem
& filium & spiritum sanctum, nostræ salutis autores, unum & idem, omnipo-
tens, salutare. Cæterũ in hebræo nulla de itineris prosperitate fit mentio: sed ea
illis est litera, quæ solitos in Vate affectus, nempe concitos atq; ardentes, osten-
dit. Aggrauabit: uertit Fel. nos Deus salute nostra: hoc est, ut se ipse interpretat,
pro onere imponet nobis salutem. quod ex eodem alius fonte clarius reddidit:
Gratię, inquit, domino Deo quotidie, qui nos salutaribus beneficijs obruit. un-
de Paraphrastes: Tam est in nos beneficus, ut onerare nos uideri meritò possit.
Diuinis, inquit, obruimur donis, oneramur, ad summumq; explemur. O certè
rem multa animaduersione dignã: quare nõ immeritò huc interiectũ est Selah.
Præterea nõ cõtentus Dauid, & semel, & iterum in uno eodemq; uersu nomen
Dei amabile posuisse, etiam atq; etiam idem in sequenti, more suo, non absq; ta-
D men diuinitatis, sanctæq; trinitatis mysterio, inculcat.

Deus, *inquit*, noster, Deus saluos faciẽdi, & dñi domini exitus mortis.

Deus saluos faciendi. ex græco simpliciter uerti poterat, Deus salutis: uel, in
salutem, ex Hebræo: uel etiam, salutum, hoc est, ut interpretatur Paraphrastes,
omnimodæ salutis autor. Alij etiam auxiliorũ uertunt, quò uerissimũ illud Dei
in Osea appareat: Perditio tua, inquit, ex te Israël, ex me tantũmodo auxilium
tuum. Illud quoq;, domini, domini, suo nõ uacat mysterio. Volunt enim primã
dictionem, quæ puram Dei naturã ac substantiam præferat, nempe tetragram-
maton, Hebræis esse: alteram uerò Adonai, quam diuus Hieronymus ex more
Deum transferre solitus est: illam autẽ, dominũ. Quocirca is erit sensus, quòd
Deus ille, qui per se est, uiuitq; in seipso, atq; in se manens, & uitæ & mortis, tan-
quam omniũ dominus, imperiũ possidet, quemadmodũ mortalibus seruandis
est autor, ita ut mors exeat, longeq; à suis propellatur, illius bonitatis proprium
est. Ad Deum itaq; salus, ad Deum uita, ad Deum tandem attinet mortẽ procul
effugare, expellereq; à suis, qui interdum in morte deseri uidentur: nanq; eo ali-
quando artificio ad crucis gloriam sensim promoueri uult Deus suos. quanquã
hîc mihi nescio quid subodorare uideor mysterij, felicissimæ uidelicet resurre-
ctionis Christi, qui è mortis uinculis egressus, ad immortalem accitus fuit ui-
tam: quò & nos cum ipso, abiectis prius mortalitatis exuuijs, dirutoq; molis hu-
iusce corporeæ obice atq; impedimento, introducemur beati. Hîc igitur nostræ
ad incorruptionẽ reuiuiscentiæ fit mentio, cuius autor, atq;, ut inquit Paulus,
primogenitus, fuit Christus: primogenitus, inquit, ex mortuis, ut sit in omni-
bus ipse primatum tenens.

Veruntamen Deus confringet capita inimicorũ suorum, uerticem
capilli perambulantium in delictis suis.

Capita hîc uocat spiritus, peruersarũ sectarum principes ac duces, quos unà
cum perseuerantibus in delictis suis confractum iri uaticinatur. Hebræi tamen
caput

caput uertunt singulari numero. Nam certè sublato è medio seditiosorum duce, seditio, ut in prælijs fit, actutum residet. Quid de illis opinandum, in quorum ore illud est frequens & tritũ: Si uis regnare, diuide, hoc est, seditiones excita: haudquaquam Christianorũ mos is est. Vide quid dicat: Etsi, inquit, Deus saluos faciendi, nõ interimendi Deus sit, ueruntamẽ iustus est. Eam ob rem caput illud superbum, ducemq́ sceleratũ inimicorũ suorũ, nempe factiosæ, ac tum in Deum, tum in homines iniuriosæ multitudinis altorẽ percutiet, perpetuoq́ denudabit opprobrio, quemadmodũ denudant folijs arbores, aut riui alueus, ut inquit Esaias, à fonte suo. Verticẽ capilli, more Hebræo pro capite posuit: hoc est, illius nudabit caput, prorsusq́, quò uulgo notũ fiat, glabrũ reddet. Paraphrastes autẽ sic interpretatur uersum: Proculdubio, inquit, Deus uulnerabit caput inimicorũ suorum, findet caput eius, qui perdurat in peccatis suis obstinatus. A capite igitur, à principe, ab ipso uulgi uertice ortum ferè habet quicquid delinquit multitudo. Sed,

Dixit dominus, ex Basan conuertam, cõuertam in profundũ maris.

Vide aptissimã similitudinẽ in diuino describendo, in sceleratũ seditiosorũ caput & ducem, iudicio, quẽ Og regi Basan, Pharaoniq́ Aegypti, impijssimis nimirũ regibus ac sæuis, comparat Vates. Dixit itaq́ dominus, sic decreuit. (Mos est prophetis, si quid seriò dicturi sunt, & quod summã indubitatamq́ exposcit fidem, huiusmodi locutionis genere præfari: Hæc dicit dominus.) Sic igitur ab æterno loquutus est Deus: sapientissimo, atq́ eo quidem omnino modo, & robore, meos turabor subditos, cõuertamq́ de graui impiorũ iugo in libertatem, quo ex Basan olim occiso rege, deletoq́ illius exercitu, populum eripui meũ, illiq́ inimicorũ bona ac fortunas diripiendas tradidi: uel eo quo antea fluctibus obruto Pharaone, mare siccis peruadarũt pedibus. Is enim sensus, ne nouus coactusq́ uideatᷓ, è litera quę est Hebręis, formari potest. Siquidem, de profundis, seu profundo maris, hi uertũt: nõ, in profundum, ut nostra habet editio. Proinde ex illis quidam sic trãstulit: Restituã à Basan, restituam à profundo mari: hoc est, populũ meũ afflictũ, atq́ à tyrannis oppressum, è malorũ immensitate, atq́ profundo, in liberiorem uitæ statum restituã, deletis interim, profligatisq́ meæ religionis hostibus, quos tam seuerè, ut meriti sunt, percutiam & uulnerabo,

Vt intingatur pes tuus in sanguine, lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.

Dira sanè, sed æqua nihilominus, ac digna sceleratis impiorũ ausibus ultio. Adeò, inquit, inexorabiliter illos feriam, ut pes tuus conspergi illorũ possit sanguine, linguaq́ canum tuorum lambere illum, &, si libuerit, bibere ualeat. Ab ipso, ad improborum altorem referunt. unde sic suis in annotationibus scribit Felix: Vt pes tuus, & lingua canum tuorum intingatur in sanguine, qui effluet ab inimicis, & ab ipso principe eorum. Nõnulli uerò ad Deum illud referri existimant, & dicũt: Ex inimicis ab ipso, Deo scilicet interemptis. Vide an horum omniũ typus Achab ille impius, uenditusq́, ut faceret malum in conspectu domini, fuerit: cuius sanguinẽ, ut est in tertio Regum, cùm in prælio occubuisset, linxerũt canes in Samaria. Verumenimuero tuæ partis homines, pij nimirum, ac religionis suisq́ deiq́ studiosi,

Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto.

Melius uertisset interpres, si gressus, aut incessus, aut etiam, ut interpretatur Campensis, successus uertisset. sic ille: Viderũt pij hos successus (nempe ultionem sumptã ex hostibus, opemq́ illatam oppressis, atq́ omnia demũ, quæ hacte nus in triumphali pompa pro diuino asseruit honore spiritus) & agnouerũt eos esse abs te. Successus, inquam, illos esse agnouerunt abs te, qui Deus meus es,

C & rex meus insigni sanctimonia præditus. En quanto hîc mentis ardore affe-ctus fuit Vates, quanta ui fidei, quanta amoris: quod sanè ex repetitis uocibus illis à corde mirũ in modum cœlesti exusto incendio manantibus copiosissimè demonstratur. Deus, Dei mei, regis mei &, qui est in sancto. Quid sibi hæc uo-lunt? Viderunt, inquit, felices animæ illius incessus, atq; inter illos, qui piè ca-steq; uiuunt, uestigia & successus: quia Deus meus est, mea uirtus, mea sapien-tia, meus amor, illeq;, cuius domicilium sanctimonia est ac puritas, tantũ abest ut in sordido diuersetur animo sanctus sanctorum. Idcirco

Præuenerunt principes coniuncti psallentibus in medio iuuencula rum tympanistriarum.

Pompa hîc gaudij spiritualis ecclesiæ narratur, cuius internæ lætitiæ signa il-la sunt solennia, quæ in cantorũ numero cõcinnè admodum perornato, distin-ctoq; uarijs cantibus atq; instrumentis musicis, palàm apparent: addo & templo rum insignes uariegatosq; apparatus, ac sonoros illos, atq; ad numerũ disposi-tos, altisq; è turribus auditos ex ære strepitus & tinnitus, quibus nõ parũ exhi-larari solet multitudo. Gestire tum gaudio uident omnia. Verũ nihil propémo dum hæc ad diuinũ cultũ, si, quamobrem ea à patribus instituta fuerint, ignoret uulgus. quanq; certè in ecclesiæ exordijs tum, cùm pietatis summã in animo po tissimũ sitam esse definirẽt homines, arderentq; omnia ullo absq; externo admi-niculo, istiusmodi templorũ ornatus in usu nõ fuisse suspicor. Patres tamen quẽ admodum sanctissimi illi quidem fuere uiri, sic sanctissimè nostræ consulentes ignauiæ, hosce longo quasi postliminio reuocarunt ritus, antiquissimos sanè il-los, quippe qui ante Christi accessum ad homines extiterint, quorũq; morẽ Va-tes hîc breuiter ob oculos ponere studuit; usqueadeo tamẽ, quòd si qd intus my sterij delitesceret, à candidis discuteret ingenijs, ac puris animis. Qui quidẽ mos

D is ferè fuit. Nam ornato templo, aut arcæ loco, cùm gratias Deo ob insigne ali-quod beneficiũ agere instituissent, cantores in primis anteire iussi (post prima-rios tamen multitudinis uiros) suauissimo rem incœptabant cõcentu. hi postea qui musicis modularent instrumentis. Sed his omnibus interiecti puellarũ cho ri, tympana, honestissimis corporis motionibus, grauiq; ad numerũ passu, atq; inuicẽ gyro ac nexu, pulsabant. uulgus deinde. Vides ecclesiæ decorem? uides quò illæ spectarũt umbræ? uides diuinũ in celebrandis Dei laudibus, & ordinẽ, & ritum? In re enim spiritus primi esse debent præsules & pastores, cæteri dein-ceps: alioqui quo exordio, aut quo unquam ordine aut modo, diuinas illas cele brabit uulgus laudationes, quas tum ore, tum mysticis purarũ mentiũ instrumẽ-tis, ac castimoniæ tympanis atq; organis celebrari oportet, nemine, ut sic dicam, anteambulone, qui & uita & doctrina, tanq; sanctitatis signifer, anteeat? Obse-cro, quid roboris imbecilliũ animis afferre potest pręsul, aut nulla præditus san ctitate & doctrina, aut doctrina soluminodo absq; spiritu? Docti sunt & dæmo-nes, sed nulli tamẽ sunt usui pietati. Quid porrò cantores hîc positi (in longum iam nimiũ procedere psalmũ uideo) unà cum psallentium uirginũ choris præse ferant, tu, cui integer est animus, nempe à mundi uanitate liber, tecum discute. Mihi sat fuit rei summam, ut olim Mercuriales statuæ uias indicabant, præmon strasse. Præcesserũt igitur principes, ut uertit Felix, postea psallentes, in medio uerò puellæ tympanizantes. Idcirco uos ea imbuti, qua antiqui erant, fide, atq; animi candore, ô patres, ô præsules, ô qui audacter ad animarũ rectionem, diffi-cilem illam omnino, acceditis, unà cum grege à uobis in sanctitate & iustitia in-structo, non odijs, iniurijs, aut pessimo uitæ exemplo dissipato,

In ecclesijs benedicite Deo domino de fontibus Israël.

Quæ sint istiusmodi ecclesiæ expressius, ex hebræo referũt. In cœtibus, aiũt, laudate Deũ. alioquin una est Ecclesia, una columba, una unico Dei filio spõsa.

Agitedum, inquit, diuinũ, ubi quàm plurimi ad id cõueniunt, nomen cultumq́ extollite: purum enim Euangeliũ, nõ fabulas, non errores, nõ uestra somnia edocete, clauisq́ amoris, ac iustitiæ malleo uim fidei rudibus subditorũ auribus infigite: & id in Ecclesijs, hoc est, in locis ubi habitat Christus, atq; eius spiritus. Cæteri autẽ hominũ conuentus, cõuenticula magis impia dici debent, quàm plebs Dei, populusq́ acquisitionis, & gens sancta. Odiui, inquit dominus, ecclesiam malignantiũ. Qui porrò sint, qui ad ueram spectent Ecclesiam, in sequentibus aperit Vates, dicens: De fontibus Israël, nempe illorum qui è Dei populo originem traxerunt: nam pro origine fontẽ dixit, utpote qui sit omniũ, cæterarumq́ aquarum origo, & principium. Vnde Felix uertit, de scaturigine. quanq; fons ipse æternus, unde effluxit Ecclesiæ decor, ac uirtus fidei, Dei gratia est, ex qua illud suauissimũ, tanq; riuus, emanauit uaticiniũ. Haurietis aquas in gaudio de fontibus seruatoris. Quæ tamen gratia cùm ab uno exeat principio, qui Deus est, ob uarios nihilominus effectus, multiplicesq́ deriuationes & scatebras, plurali usus est uoce. quare is erit sensus: In Ecclesijs, id est, in concilijs iustorũ, & congregationibus, magna Dei opera, exquisitaq́, in omnes uoluntates eius, laudate: laudate, inquam, dominũ, ô uos, qui è Dei populo, tanquã è uite propagines, aut è plantario surculi, originem ducitis; ibi enim uiuæ aquæ sunt, ibi pax, ibi Deus,

Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu. Principes Iuda duces eorum, principes Zabulon, principes Nephthalim.

Duo hîc mihi magno uidetur agere artificio Propheta. Primũ quidem ad historiã tribuũ istiusmodi, quasi aliter agens, prudentissimè alludens, Christi, sanctæq; eius Ecclesiæ mysteriũ detegit. Postea uerò, cuius uirtutis hi esse debeant, qui alijs præesse efflagitant, obscuriori quadã uocũ ratione indicat. Beniamin quidem tribus minima omniũ tribuũ fuit, eo maximè tempore, quando ob stupratam Leuitæ cuiusdam uxorem à Gabaonitis, penè tota à cæteris tribubus deleta fuit. Proinde Beniamin paruulum, nõ adolescentulum, hîc legunt Hebræi. & quod noster uertit interpres, in mentis excessu, hi habent, dominatur illis. Vnde sic Felix: Ibi Beniamin paruulus dominatur illis, atq; id dictum uolunt propterea, quòd regno multis postea annis floruit. Quamobrem autẽ tribuum solummodo Beniamin, Iuda, Zabulon & Nephtalim, mentionẽ faciat Vates, id nõ absq; mysterio factum putant. Siquidem è tribu Beniamin Paulum, qui de Deo quasi in mentis excessu atq; ecstasi locuturus erat, originem ducturũ præuiderat: è Iuda uerò nõ solùm Christum omniũ seruatorẽ, sed & eius cõsanguineos, ut fuit Iacobus iunior, Simeon, Iudas, & Ioannes. Zabulon autẽ ac Nephthalim erant in Galilæa, è qua non paruam discipulorũ manum Christum uocasse legimus. quare in Actis, ut refert Lucas, ardentẽ ac uariam loquendi peritiam in illis admirantes Iudæi, dixerũt: Nõnne omnes isti qui loquunt̃, Galilæi sunt: Illud quoq; ab angelis prolatũ: Viri Galilæi, quid admiramini, aspicientes in cœlũ: Quòd porrò Petrus, Andreas & Philippus Galilæi fuerint, ex Bethsaida, suo in Euangelio testatur Ioannes. Vide igitur, quàm callidè sciteq́ principes illos Ecclesiæ, de quibus alio in psalmo sic asserit, Constitues eos principes super omnem terram, in mediũ adduxit Vates: nempe illorum adumbrans effigiem, qui nunc sacris prælati locis, eo supra modum lætantur titulo. Beniamin filium dextræ, interpretatur Philo, Iuda confessionem, Zabulon habitaculum fortitudinis, Nephthalim dilatationem: hæ sunt nimirum partes, quas ad animarum antistitem spectare credimus: his sanè demptis, non uideo cur Dei ouilis appellari quis pastor debeat. Vt sit igitur in primis illius dexteræ filius præsul necesse est, de qua sic Salomon: Partes dexteræ nouit dominus, uel eius quoque, qua se amplexandam à sponso prædicit sponsa: Dextera, inquit, illius am-

C plexabit me. qui enim istiusmodi obstrictus est nodo & cõplexu, totus in Deũ per amorẽ translatus est, hincq; illa emanat intrepida, quæ fit ad salutẽ, cõfessio: quæ ut eo, quo modo fieri debet, efficiatur, bene forti animo, nõ meticuloso aut dubio est opus: ut fermè absque Zabulon sua in confessione mutire Iuda uideatur. Tribus his itaque perfectissimis perornatus gradibus antistes, arctissimisq; mundi exutus impedimentis, nempe auaritiæ, libidinis, odiorũ, superuacanearumq; curarum, ambitionis, atq; malarum rerum omnium altricis ignorantiæ, in campo dilatatur fidei, quæ est in Christo Iesu, in quo thesauri omnes insunt sapiẽtiæ, ac sanctitatis: hisce enim meritò cõmittitur à Deo doctrina spiritus, atq; animarum curatio. Vnde additum est:

Manda Deus uirtuti tuæ, cõfirma hoc deus q̃d operatus es in nobis.

Hîc mihi intuere, quàm egregio cœlitus dignent̃ cognomine ueri Ecclesiæ patres: hos Dei uirtutẽ esse, per quos æternus pater sua impartitur dona hominibus, asserit spiritus. Manda, inquit, synceris illis pastoribus, qui dexteræ tuæ, per quã uirtutes operari cõsuescis, sunt filij, ut tuũ alant gregem, ut pascant, ut dirigãt, ut ad aquas refectionis minent. Etenim tua suffulti manu, instinctuq; spiritus suauitate, quomodo sua illa abutent̃ autoritate, ut nõnullos, etiã ex his qui mundo mortui uideri uolunt, abuti cernimus? Quàm ualde execrandus est pastor, qui in moderando Christi grege, pro uirga, duro utit̃ fuste, aut gladio: pro amore, odio: pro beneficijs, sua tantũmodo quærens cõmoda, maleficijs. Verũ tu dñe, quod hucusq; in tuorũ operatus es gratiam & salutẽ, nostris haudquaq; offensus delictis, confirma, stabilisq; fac ratum esse decreto tuo, ut præponantur ouili, qui ueri sint pastores & patres, nõ mercenarij, non lupi, non tyranni: hoc sanè exorato, tranquilla omnia, quæ nunc cõmota uidentur & confusa, succedent: tunc pax, quæ nulla nunc est: tunc charitas, quæ penitus refrixit: tunc pie-

D tas, quæ ferè ignoratur: tunc suus decoloratæ restituetur sponsæ uigor, ac natiuus color, & gratia. Tunc, inquam,

A templo tuo in Hierusalem, tibi offerent reges munera.

Totam hîc penè ueram describi ecclesiæ effigiem & pulchritudinem uideo, quæ in eo maximè posita est, ut uerum Dei sit templum ac domicilium: à quo illud in primis requiri oportet, ut totum, quantũ est, uisionem referat pacis (hæc est Hierusalem) ac radijs à iustitiæ sole, qui Christus est, emicantibus resplendeat. A pacato itaq; ecclesiæ statu & splendido, pacati illi reges, quos suprà Dei uirtutem appellari diximus, suis cum muneribus, quæ sunt piorum animæ, uirtutum odoramentis insignes prodire solent. O felicem animarum statum, si illis hi contingant patres, qui & uita & doctrina eam præ se ferant sanctitatem, ut dij meritò in terris haberi possint, non homines, infinitis animi ægritudinibus ultrò obnoxij. Interim uerò tu ô Deus,

Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in uaccis populorũ, ut excludant eos, qui probati sunt argento.

Volunt interpretes Latini, malos principes & antistites hîc feras arundinis appellari, nẽpe crudeles & diros, qui in umbra calami, ut inquit Iob, in locis humentibus dormientes, ad omnẽ uentum doctrinæ mouent̃, uertunturq; eam in partẽ, ad quam maiori impellunt̃ animi permotione. quos & cœtum taurorũ in uaccas populorũ, hoc est, in subditos debacchantium, ut eos tandem à probitatis instituto & proposito, licet Dei uerbo, tanq̃ igne argentum, probatos excoctosq;, deturbent, uocare libuit: quos omnes à seuerissimo Dei ore increpãdos uaticinatur Vates. Verùm litera hebræa alium signare sensum uidetur. Sic ferè illi: Dum increpas turbam lanceatam, cœtum ualidorum inter uitulos populorum, efficis ut deiecti, uectigalesq; facti, argenti tributa pensitent. Ex quo in primis illud uidere est, neque feras arundinis, neque uaccas in Hebræo legi;

legi: alio item sensu argenti dictionẽ poni, quod nostri reddunt expositores, quare sic Paraphrastes: Vasta multitudinẽ lancea armatam, & turbam eorũ, qui robustiores habentur inter potentiũ filios, qui & uitulorum more lasciuiunt, donec facti supplices, tributa tibi pendere cupiant. Quid tanta?

Dissipa gentes quæ bella uolunt, ueniẽt legati ex Aegypto, Aethiopia præueniet manus eius Deo.

Iam longis ueluti periodis expleto cursu, laudes diuinas in psalmi calce, tanquam excurso stadio, mirisque interiectis de gentiũ ad fidem cõcursu uaticinijs, strictim accumulat Vates. Legati, principes uertũt Hebræi, seu præstantiores, seu, ut uult Campensis, optimates. Verũ nulla ex his uocibus ambiguitas. Clamat dominus in Esaia: In die illa erit altare domini in medio terræ Aegypti, & titulus domini iuxta terminũ eius: & erit in signum, & in testimoniũ domino exercituum in terra Aegypti. Clamabunt enim ad dominum à facie tribulantis, & mittet eis seruatorem. Vides Aegypti accessum ad fidem, de quo tanta cum lætitia prædicit Vates? Huic porrò regioni cõtermina est Aethiopia, quondã propter religionis cultum, addo & circuncisionis obseruantiam, nostris ab autoribus celebrata: cuiusque regnũ Candax mulier tum uiribus tum diuitijs potentissima, ea maximè tenuit tempestate, qua primis florescentibus ecclesię exordijs, eunuchum Hierosolymas cum muneribus delegauit: quod sanè fidei signum in regina illa iam antea à nonnullis ex diuinorũ oraculorum interpretibus prædictum fuit, sed illud in primis Sophoniæ: Vltra flumina Aethiopiæ, inde supplices mei filij dispersorum meorum deferent munus mihi. Cæterùm celebris admodũ in Alexandria Aegypti uiguit olim Christianorũ schola, ut refert Philo. Quòd uerò postea, tam uastæ atque eximiæ regiones à fide desciuerint, occultior res est, quàm ut ab humano cõprehendi possit ingenio. Quid si nos eadem rebellionis pœna, ob nostram in Deum ingratitudinẽ, aliquãdo, ascitis in ecclesiam aut Parthis, aut Sarmatis, mulctari contingat? Cùm enim uideo totum penè orbem à uera defecisse religione, cur nostræ non timeam ignauiæ, ne dicam perfidiæ, & impietati? Porrò ne multum in excutiendo ab illis uocibus sensu, Aethiopia præueniet, manus eius Deo, laboremus, expressius reddũt Hebræi: Aethiopia curret manibus suis, hoc est, manibus onustis donis ad Deũ: uel, ut reddit Paraphrastes, Aethiopia festinabit porrigere manus suas Deo. Causam subinde addidit: Et fœdus inire cupient cum Deo. Idcirco igitur cùm nulla sit tam à nostro secreta orbe regio, quæ diuino non sit illustrata lumine,

Omnia regna cantate Deo, psallite domino.

(Hic Selah interponitur, quò de gentium hîc fide uaticiniũ fieri aduertamus.)

Psallite Deo, qui ascendit super cœlum cœli, ad orientem.

Insidenti cœlis cœlorũ, uertunt Hebræi, ab initio, seu, ab æterno: seu etiã, ne nouũ nos fingere Deũ insimulemur, à tempore quo cõditi sunt. Atqui hinc Dei cùm potentiã, tum deitatẽ, numenque uerendũ & æternũ, uidere licet, qui cœlis, tanquam equo aut currui insidẽs, illos æterna moderatũ prouidentia. Verũ alios hîc mihi cõtemplari cœlos fas sit, quib. suauissimus insidet sessor Christus: hæ sunt enim castæ, puræ, riteque in fide Christi eruditæ cogitationes, nempe illorũ, qui nõ iam sibi uiuentes, sed ei, in quẽ per amorẽ transfusi sunt, ad mundi plausum minimè pertinent, sed suam conuersationẽ in cœlis esse multis indicãt argumentis: imò ipsi animati cœli sunt, in quorũ mentibus diuinus amor suũ uoluit esse diuersoriũ. Ita profectò sanctissimi fuere apostoli: ante illos prophetę: sunt & nostra quoque (opinor) ætate, sed rari, sed incogniti, sed suo cõtenti habitatore occulti, uolentes interim animo, dieque noctuque quietissimo pergustantes raptu atque ecstasi sui amati triumphũ, in quo onustus trophæis ascendit super cœlũ cœli, ad orientẽ, Deus ad Deũ, à quo rerũ origines, ac naturæ suã sortitæ sunt uim, ac

C formã. En cœlorũ animatorũ delitiæ, en diuitiæ, en uoluptates, en uita animæ, in quibus uertuntur polis cœli isti Deo gratissimi. O nostrã certè detestabilem uitę rationẽ. In quibus, obsecro, curis, tam breuẽ cõsumimus dierũ cursum? Nõ ab re est quidẽ, quòd hîc Vates tam anxio inculcat affectu: Cantate Deo, psallite dño, psallite Deo. Nónne id tibi uidetur uelle dicere? Deus te totũ requirit, atq; omni tempore, ô homo. Verũ res hæc dura admodũ, ac planè impossibilis semper uisa est animis nõdum ab amore mundi semotis. Quocirca ne unde excelsa istiusmodi animæ perfectio oriatur, ab oriente scilicet illo, de quo sic præcursoris pater: Visitauit nos oriens ex alto; nos lateat omnino, additum est:

Ecce dabit uoci suæ uocem uirtutis, date gloriam Deo.

Videre hîc licet à quo emergat fonte uis animi, ac desideriũ celebrandi Dei nomen: quæ sanè res cùm duabus constet partibus, altera quidẽ in interiori animæ affectu, atq; amore posita est, altera uerò in promulgando, uoce oris externa, nec minus uita ac moribus, Dei uerbo. Vtraq; tamẽ inefficax sit oportet, nisi alterius generis uox, uocum omniũ concelebrantiũ Dei honorẽ, moueat, accendatq; gratiam, & sonum. Ea quippe est, de qua alio in psalmo sic disserit Vates: Vox domini in uirtute, uox dicentis, ut uaticinatur Esaias, clama. Muta igitur nostra omnia sunt desideria, quamuis uocalissima appareant; muta suspiria, mutæ uoces, quæ ab æterna Dei uoce, à qua uirtus omnibus suppeditatẽ rebus, non inflammantur, ab eaq; uim sumunt & efficaciam. In uirtute quidem positũ est regnũ Dei, nõ in sermone atq; eloquentia. unde nõ absq; altissimo rerum mysterio prædicaturis Christi discipulis apparuerunt, ut inquit Lucas, dispartitæ linguæ tanq; ignis. Cuius porrò generis ille extiterit ignis, mox explicat. Et repleti sunt, inquit, omnes spiritu sancto. Frustra itaq; ad populos nuncij delegantur

D euangelici, nisi illorũ uerba eo incendantur igne, qui audientiũ corda moueat, concutiat, accendat, perterrefaciat, comburat tandem. Vis'ne tuos inflammare auditores, ô doctor, ô antistes, ô diuini uerbi prædicator, ô qui bellè tuos tibi uideris proferre animi conceptus? Inflammeris tu prius, atque ita & tu, & qui te audiunt, uno accensi spiritu, date gloriam Deo, nõ uestræ eloquentiæ, aut præparationi. Quòd si etiamnum à nõnullis, quo uitæ genere, & ratione id assequi possint, ignorari contingat, illud, ne nimius sim, tantummodo dicam: nullam tam arduam rem esse & difficilem, quin uitæ puritate, atque in Deum fide, assiduis adiuta precibus, exoretur. Cæterùm quam hîc gloriam intelligi uelit spiritus, Hebræus explicat: Tribuite, inquit, fortitudinem Deo, id est, uirtutem rerum atque efficaciam, illi assignate, non uobis, non uestro ingenio, non sanctitati. Siquidem

Super Israël magnificentia eius, & ueritas eius usq; ad nubes.

Quàm demum excelsus sit Deus, quàm magnificus, quámue suis in pollicitationibus constans, id mirabili in his relucet gratia, quæ in populi sui salutem, qui uerus est Israël, operatus est, operaturq; assiduè. Splẽdor itaq; Dei, maiestas gloria, uirtus, potentia, nõ tantùm usq; ad nubes istas uisibiles, cœlosq; ipsos ordinatissima pulcherrimaq; factos ratione & decore, pertingere uisa est: uerum etiam ad aliud quoq; nubium genus pertinere credimus, de quibus illa est Dei iussio in Esaia: Mandabo nubibus meis, ut pluant super eam imbrem. quã rem in sequentibus aperit spiritus, cùm inquit:

Mirabilis Deus in sanctis suis.

Ecce de quibus loquebatur nubibus asseueratio, de sanctis scilicet animis, pureq; in Christo degẽtibus, & qui cùm se aliquid esse nõ ignorent, attamẽ id totũ Deo, eiusq; uirtuti ferre acceptũ minimè dubitãt. Eam ob rem à Vate infertur:

Deus Israël, ipse, non homo, non uis humana, non angelus demum, quantumuis supremus, atque diuinæ proximus uisioni,

Dabit

Dabit uirtutem & fortitudinem plebi suæ.

Quæ est Ecclesia in Christo, nempe fideliũ unio, & cõmunicatio, qui ob innumera accepta à Deo beneficia, non cessant clamare quotidie, dicentes: Benedictus Deus. Amen.

PSAL. LXIX. Danti æternitatem. Super lilia Dauid.

SAluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ usq; ad animam meam.

Lilia, in titulo, ne in superfluis desudemus, uult Felix instrumentũ fuisse musicũ, quo psalmus iste mirè diuinus decantari consueuerat, tamen de liliis & nos quoq; aliàs diximus. Ad psalmũ igitur declarandũ nostra omnis uis ingenii, ac si quid est spiritus, sese accõmodet. Sublimia ualde in hoc insunt sensa, utpote de Christo Dei unigenito copiosissimè disserente. Quocirca illud in primis à candido impetrare lectore mirum in modum efflagito, ne meo hoc in labore dictionem quęrat, ut ferè nunc fit, supra modum elegantẽ: sed id magis, an sensus illi, quos è psalmis exprimere cogito, ac naturali quodammodo stylo mandare literis elaboro, hi sint, per quos diuinum queat laudari nomen. Nihil sanè aliud in hoc meo feriatus ago ocio, quàm ut Deum tum animo, tum calamo sanctissimũ illius nomẽ extollere gestiente, placem, beneuolumq; mihi reddam: hoc enim impetrato, rumpatur utuis mundus, atq; in me irrugiat, beatus sum. Quòd hic psalmus de corporea Christi præsentia, ærũnis, cruceq;, & post crucem gloria, ex uersibus & ab ipso, & à suæ legis interpretibus citatis, uaticinium fuerit, manifestior res est, quàm ut multis probetur. Ipsum igitur in afflictionũ aquis pro me periclitantẽ, meumq; ferentem onus, ac penè detrectantẽ, non absq; lachrymis audire mihi uideor. Heu, unde hæc tam anxia pro te, ô homo, tui seruatoris & cura, & solicitudo? Meæ enim miseriæ hæ partes sunt, non tuæ, ô uita omniũ, ô salus, ô quies æterna. Proinde sicut tam uastum ærumnarũ pondus, quod tu ultrò pro me subiisti, meum est, ita meus mœror, meus luctus, meus clamor, metusq; meus esse debet, qui peccaui, nõ tuus, ô omniũ innocentissime. Clamas tamen, ac tanq; unus ex nobis in altissimũ calamitatũ è sublimi iustitiæ ripa deuolutis stagnum ac gurgitem, ingeminas: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ usq; ad animam meam.

Infixus sum in limo profundi, & non est substantia: ueni in altitudinem maris, & tempestas demersit me.

Hîc calamitatũ humani generis cumulum atq; acerbitatẽ considerare non pigeat. Siquidem in illis exprimendis, nõ contentus Dei filius dixisse, se aquis (aquæ enim in scripturis nonnunq; aduersitates sunt) obrutũ: adiicit, profundum limum & tenacem, & illum quidem in profunda maris altitudine, ac procellosa. Irreuocabilis is planè lapsus uidetũ, cùm quis in eam corruit, uadum quęrens, amnis profunditatẽ, quę tam limosa sit, ut nullus illi firmandi pedes, stabilis extet locus. quod enim noster uertit interpres, Non est substantia, sic uerti potest, Non est super q̊d stetur. Vnde ex hebræo ita ferè: Hæreo in profundo luto, ubi solum nullum est. Paraphrastes uerò: Demersus sum in lutum, quod fundo penitus caret. Quantumuis enim sedati sint amnes & tranquilli, nisi solidus sit fundus ac stabilis, uadari tutò nequeunt. Cæterùm idem præ se ferunt uerba illa: Intrauerunt aquę usq; ad animam meam, quòd ad os usq; peruenerunt: quibus ad interanea, ubi sedes est uitæ, illabẽtibus, suffocari hominẽ oportet. Vide igitur in quantam perditionis altitudinem coniectus erat homo, anteaquam Deus homo fieret, qui suam, quid suam aio? qui meam potius detegens miseriam, atque animi anxietudinem, clamat iterum:

C Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ, defecerunt oculi
mei dum spero in Deum meum.

Sanè ꝙ magni id est periculi indiciũ, cùm quis eousꝙ uociferando, opemꝙ
implorando defatigetur, ut prorsus irrauciat & deficiat. Quod sibi hîc cõtigisse
asserit Christus. Idcirco alio in psalmo sic suum exponit mœrorẽ: Lingua mea
adhæsit faucibus meis. Ita sanè animam, quæ suum nõ ignorat periculum, agere
necesse est: tota enim cùm uita hæc sit torrẽs quidam rapidissimus, limosus, pas-
simꝙ periculorum plenus, ac mirè profundus, quis se tutum arbitratur? quis nõ
exanguis tam certum aggredi audet interitum? Quis cùm uadandum sit flumen
uortiginosum, turbidum, incertum, limumꝙ simul cum saxis atꝙ è ripa euulsis
arboribus conuoluens, non horrebit? Mirum si tum iocis ac uoluptatibus in-
dulgendum esse censeas. Quid illud? ô nostram omnino execrandam stupidi-
tatem: cernimus enim Dei filium pro nobis in uastissimo perturbationum, peri
culorumꝙ fluitare pelago, atꝙ opem uel usꝙ ad raucedinem efflagitare: & nos
è littore uitam nostrã sic in alto iactari, peneꝙ obrui, siccis intuemur oculis. Vi-
de quid pro te, ô homo, perinde atꝙ pro se, dicat tui amantissimus Christus. De
fatigatus sum, inquit, clamando (sic reddit Campensis) exaruit guttur meum.
Destituerunt me oculi mei, dum expecto aduentũ illius Dei, cuius auxilium ex
pertus sum toties. Sub hæc

Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis:
confortati sunt qui persequuti sunt me inimici mei iniustè: quæ non ra
pui tunc, exoluebam.

Hucusꝙ Hebræis integer est uersus. En limosum uitæ huius miseræ proflu-
uium: en instabiles undarum fluxiones, in quibus integerrimi interdum uiri pe
D riculosissimè fluctuant, metuꝙ exanimantur: nempe confusa perfidiosorũ ho-
minum multitudo, ac fluxa fides. Quàm uerò copiosi hi sint, è proposita à Vate
similitudine coniectari potest. Multiplicati sunt, inquit, super capillos capitis
mei: hoc est, multi usqueadeo sunt improbi, ut crines mei omnes capitis supe-
rent. Solemus enim cùm ingentem, & planè indiffinitum significare uolumus
numerum, crinium aut arenarum uti similitudine. Verùm tam delicata est ho-
die nostræ ætatis conditio, fictæꝙ probitatis persuasio, ut propémodum insa-
niant ira nonnulli, si quis ingentem esse simulatorum numerum queratur: ma-
lunt quippe suam tegi silentio turpitudinem, quàm deprehensi, uel unica tan-
tùm uocula reprehendi. Vtcunque indignẽtur, me minimè falli posse arbitror,
si omisso hominum metu, qui antiquus meus est mos, cum Dei filio expostu-
lem, ita in immensum creuisse illorum, qui Christum gratis affligunt, copiam,
ut omnem prorsus excedant numerum. Cõfortati sunt, Hebræi habent, corro
borati sunt, seu inualuerũt. Vnde Paraphrastes: Totis, inquit, uiribus conantur
subuertere me. Cuiusmodi uerò illorũ fuerit uis & conatus, in sequentibus ape
rit Vates, inquiens: Quæ nõ rapui, tunc exoluebam: hoc est, de illis dare pœnas
cogor, quæ nunꝙ admisi. æquè enim nonnulla restituere renumerareꝙ me im-
pellunt, ac si, quæ illorum sunt, rapuissem. Id sanè tum uatem alium præuidisse
censeo, cùm Deũ iniquitates omnes nostras in Christo posuisse asseruit. Quid
unꝙ peccauit Christus? quid deliquit, ut tam dirè omniũ subire criminũ mulctã
coactus fuerit? Atqui uersus huius particulam tanꝙ de se scriptam, ut totus pla-
nè est psalmus, benignissimus citat in Ioanne dominus: Vt impleatur, inquit,
scriptura: Odio habuerunt me gratis, id est, absꝙ causa. Ita profectò fuere proce
res illi synagogæ religiosissimi in Christum, cui pro beneficijs, & his quidem ad
mirandis & multis, calumnias, cruciatus, & mortem tandem rependerunt: præ
ludia nimirum, & prædictiones futuræ illius Ecclesiæ, quæ puritatis nutrix est
atque innocentiæ, in quam de more sæuire soliti sunt improbitatis alumni, nem
pe ob-

peoblocutores, dolosi, duplices, impuriq; quadruplatores, & infames hæretici, quos omnes suos uocat hostes Christus in hoc psalmo. Veruntamen,

Deus tu scis insipientiam meã, & delicta mea à te nõ sunt abscõdita.

Mos est enim illi, qui falsò accusatus quæcũq; obijciũt delatores diluere nititur, ut suæ multifariam adductis innocentiæ indicijs & testibus, tandem ab humano inauditus iudice sese ad Deum conuertat, clametq;: O Deus, simulatq; nostrates corrupti sunt iudices, ad te, quem nihil, quamlibet obstrusum & secretũ, latere potest, cuiq; mea omnis stoliditas animi, atq; peccata, quæ hi mea esse uolunt, idq; iurant & obtestantur, notissima sunt, confugere decreui. Similem ferè morem seruasse hîc Christum uideo: etenim inauditus, eiectus, irrisus, consputus, in manusq; carnificum tanquam perditissimus latro à timido illo traditus iudice (cùm ultrò errat iudex, occîdit Christum) de quo illud miserandum narratur spectaculum, in quo Barrabbam homicida & seditioso è carcere soluto, innocentissimũ agnum Iudæorum tradidit uoluntati ac libidini, crudeli nimirum & sanguinariæ, ut crucifigeretur, quò se uerteret? Cui stultitiam? cui delicta illa horrenda, quorum tanquam repetundarum reus accusabatur, quæ tamen sua esse uoluit, cùm nostra essent, expurganda cõmitteret, nisi patri? qui totam filij gloriam in terris è cruce pendere maluit, atq; iniurijs, quàm è uulgi plausu, falsoq; principum fauore ac gratia. O doctrinam certè nostris erratis necessariã. Cæterùm secretissimũ hîc mihi detegi mysterium fateor: iam tum enim quidem primũ à Vate præuisum fuit, Christi crucẽ scandalum fore Iudæis, gentibus uerò stultitiã, sed utrisq; salutẽ & uitam. Nam certè quidem, quod stultũ est Deo, fortius est hominibus. Idcirco hîc Christus absolutissimã suam in Deo sapientiam, insipientiã appellat: mortaliũ uerò crimina & peccata, sua: quippe qui omnium reus factus ac præs, omniũ languores in ligno, unde morbus omnis animarum ortum habuit, perferre uoluerit: ut eundem planè fuisse & medicum, & ægrotum non ambigeremus. Sed uide aliud clementiæ genus:

Non erubescant, *inquit*, in me, qui expectant te domine, domine uirtutum: non confundantur super me qui quærunt te, Deus Israël.

Non tanto quidem afficiẽ mœrore uir sanctus, ob persecutiones quas ab improbis patiẽ, neq; tanta teneẽ cura propter insidias calũniasq; sibi paratas, quanto flagrat studio, ne in fide simpliciores à secundis improborũ successibus deterreanẽ. Solent enim infirmiusculi, probi tamen uiri, si quem uiderint ex sanctioribus acerbè nimium uexari, atq; subinde à quibusuis suppeditari, nec inueniri cui curæ sit innoxiorũ defensio, nutare in fide, atq; eò interdum adduci, ut cum sanctis consuetudinem habuisse propémodum erubescant. Vide quàm consternato animo ac dissipato, ob Christi necem, duo illi discipuli ab Hierosolymis Emaus cogitabant: Sperabamus, inquiunt, quia ipse esset redempturus Israël. En quomodo à spe firma salutis, propter persecutiones ac crucem magistri, excellentissimi desciuerint uiri. Quid infirmiores tum egisse arbitramur? Ne id igitur contingat, orat Vates, orat Christus, orat Ecclesia, orat nondum secretum à paleis granũ, clamatq;: Ne, quæso, mi Domine, Domine, inquam, qui cũctis & terrenis & cœlestibus imperas agminibus, meũ propter infortuniũ pudefiant hi, qui te firma prẽstolanẽ fide: nõ confusione, aut animi desperatione, ob meas, quas ab improbis tolero, persecutiones, afficianẽ: idcircoq; à proborum consuetudine abstineant, quotquot tuam ambiunt amicitiam, ô Deus Israël, illius scilicet hominum multitudinis & dux & custos, qui spreto mundo, à te, ne in istiusmodi rerum ambagibus ac mæandris miserè oberrent, diriguntur.

Quoniam propter te sustinui opprobrium, cooperuit confusio faciem meam.

Ecce cur patiẽ Christus, tum causa, tũ ratio: nẽpe iustitia, ac Deus. En summa

C felicitatis animæ, en arrha salutis, en prisci fœderis cum Deo sanctio: pro Deo utiq́, proq́ eius tutanda religione, sceleratorũ iniurijs expositam esse innocentiam. Adeò, inquit, impiorũ calumnijs & irrisionibus obnoxius fui propter te, hoc est, tua causa & iussione, ut uix ui faciẽ attollere potuerim. Quid: ad tantam enim peruentum est miseriam, quod etiam

Extraneus factus sum fratrib. meis, & peregrinus filijs matris meæ.

A fratribus, inquit, meis, & his quidem uterinis, eodemq́ lacte mecum enutritis, alienus spuriusq́ reputatus sum, non minusq́ ab illis malè habitus, quàm malè habeor ab ipsis meis hostibus & aduersarijs. Heu falsam fratrũ fidem, heu feros mores. Me, inquam, innumeris afficiunt iniurijs meæ matris filij,

Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.

Apertior adhuc infertur causa, quamobrem persecuti sint Christum Iudæi: ob zelum nimirũ Dei honoris, qui in ea maximè deprehenditur domo, quam, quoniam diuinæ consecrata est semel religioni, negociationibus amplius, aut turpi quæstui seruire minimè fas est. Proinde iustissima fuit seruatoris excandescentia, quando perspecta templi ob nundinas corruptela, factoq́ de funiculis flagello, omnes eiecit, oues quoque & boues ui exclusit, subuertitq́ nummulariorum æs ac mensas, dicens: Auferte ista hinc, ô perfidi, mentitiq́ sacerdotes & Scribæ, iampridem uestram ob ambitionem & auaritiam cœlo infensi, & nolite facere domum patris mei, domum negociationis. Abite, inquam, è domo Dei, qui Deum mille interuersis dolosisq́ & fraudulentis inhonoratis contractibus & uersuris, auarissimi decoctores: in domo quippe Dei diuina tractari debent, non prophana, non turpia, non ita auara & inæqualia, ut qui præ-

D sunt, in delitijs uiuant, qui uerò subsunt, inedia contabescant, & pereant. Zelus in hoc loco sancta est æmulatio, flagransq́ spiritus permotio, qua quis ob diuinum neglectũ honorem ualde excandescit: quam cõmotionem in Christo tum fuisse senserunt apostoli, cum uisa institorum pecorumq́ è templo eiectione, recordati sunt, ut inquit Ioannes, quia scriptũ erat: Zelus domus tuę comedit me, hoc est, me absorbuit, seu, ut quidam ex Hebræo uertũt, torquebat me. quocirca causam tam iustæ cõmotionis subiungit ilicò, dicens: Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. cuius sensum sic exprimit Paraphrastes: Quia summo studio conatus sum tueri maiestatem tuam, idcirco probra, quibus probrose affecerunt te, tam me habent malè, quàm si ipse ego probris illis affectus essem. Vides ardentem Christi erga diuinum honorem animum: uides flagrantem illius affectum, ô tu, cui nihil in terris tam charum est, quàm propriũ commodum & celebritas: uides qua de causa fleuit innocens: cõquestus est clementissimus: nempe propter mortalium impietatem, procliuitatemq́ in Dei iniurias, ob quas diluendas nihil non contumeliarum à suis perpessus est impatibilis & immortalis. Quantum hîc nobis flendum esset, qui tam longè ab istiusmodi humanitatis officio extorres sumus. Debemus certè, ut inquit Paulus, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere, quemadmodum CHRISTVS sibi non placuit, sed sicut scriptum est, Improbria improbrantium tibi, ceciderunt super me. Exemplum sanè id est mirabile in oculis tum nostris, tum illorum, qui libenter præsunt cæteris. Etenim subditorum peccata, aut paterno corrigenda sunt affectu, aut tegenda omnino: atque id omne summo cum præsulum mœrore & luctu: non crudeli exasperanda traducendaq́ imperio, ac cum impudentia, gaudio, & tripudio, ut à nonnullis fieri nonnunquam cernimus, quibus maxima ingenij esse solet acrimonia tum in spargendis disseminandis'que in uulgus subditorum erratis, tum in confingendis nouis, quæ propria dæmonum ars est, atque acuitas. Haud ita quidem agebat

agebat Christus. quod si non credis, quid in sequentibus afferat, animaduerte.

Et operui in ieiunio animam meam, & factum est in opprobriū mihi. Et posui uestimentū meum cilicium, & factus sum illis in parabolam. Aduersum me loquebant̃ qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant uinum.

Volens amantissimus nostri Iesus, suū erga peccātes ostendere mœrorē, his utitur uocibus, quę ingentē inter homines præ se ferre animi dolorē cōsuescūt: nempe, luctus, ieiunij, sacci, opprobrij. Quid homine sic affecto tristius? quid lugubrius? Illud notandum, in principio literæ uocē Fletus, Hebręis esse, quare sic Fel. Et fleui dum esset in ieiunio anima mea. Campensis ferè idem: Si quando, inquit, fletu & ieiunio affligebam me, ipsi probro uerterūt id mihi. Cæterùm per ciliciū, saccum, culeum, cinerē etiam, & ieiuniū, in scripturis luctuosum hominis statū intelligi uolunt doctiores: symbola quippe sunt hæ uoces pœnitentiæ. unde illud quoqꝫ alio tropo in Iob legitur: Saccum, inquit, accinxi super cutem meam, & infixi in puluere cornu meū. Quocirca alio in psalmo suum exprimens dolorem Christus propter hominum scelera, ita ait: Contristatus sum in exercitatione mea. O felicem luctum & mœrorem, cùm pastor pro errante atqꝫ infirma luget ouicula, non triumphat super contritionem gregis. Luxerunt, inquit quidam, sacerdotes, ministri domini, dicentes: Parce domine, parce populo tuo. Iam illud considerandum, quomodo inter mœroris indicia, quo afficiuntur hi qui in luctu sunt, derisiones, atqꝫ opprobria, quę in pios à petulanti iaciuntur uulgo, præcipua esse uidentur: sed illa omniū maxima, si à primatibus & pastoribus, unde dolor atqꝫ cōmiseratio expectari debet, proueniunt. Ideo non immeritò hîc queritur Christus, suum luctum pro peccatoribus assumptum, suum cilicium, sua ieiunia, suum mœrorē, uerti sibi uulgò in derisionē ac fabulam: atqꝫ illis, qui in portis urbium aut templorū, ubi optimates consident, resqꝫ diffiniunt, ubiqꝫ frequentia hominū conuenticula fieri consuescūt, ut plurimū diuersant̃, addo & cōuiuantibus atqꝫ ebrijs, cantilenas uersusqꝫ mordaces componendi occasionem pręstitisse. Sed ne potum hîc omnem uini moderatè sumptum reprehendi existimes, clarius à Paraphraste res sic tota exprimitur: Pessimè loquebantur de me, sedentes in porta, primores ciuitatis: carmina cōponebant de me, qui potabant uinum in tabernis. quo heluones, comedonesqꝫ turpissimæ uitę homines intelligere spiritum non dubitemus. Verùm tu uide, quò nostræ dirigendæ sint curæ & studia, cùm ab istiusmodi probitatis lue & pernicie, maledictis impetimur, uel eò maximè, si cum illa hi, qui in portis & exedris sedent, conspirare uidentur: uide, inquam, quid de se perfectissimæ iustitiæ asserat artifex:

Ego uerò, *inquit*, orationē meā ad te dn̄e, tempus beneplaciti Deus: in multitudine misericordiæ tuæ exaudi me, in ueritate salutis tuæ.

Sic perpetuant hunc uersum Hebræi. Eclipsis plena hæc est reticentiæ, qua maximo in dolore uti consuescimus: ex frequentibus enim suspirijs, udisqꝫ singultibus, uocis organum interceptum abrumpitur, conciseqꝫ ea quæ dicenda sunt, profert. quare is esse sensus uidetur: Dum me irriderent impij, & tam piū meū ludibrio haberent fletū, ego interim orationē meā ad te dn̄e, scilicet direxi: quod sanè tempus à tua manat uoluntate. Quod nos legimus, tempus, Felix habet, tempore, unde sic ille: Tempore beneplaciti, Deus, orationē scilicet meā direxi. Paraphrastes autē aliū, haud multū tamen huic dissimilē, adducit sensum. Ego, inquit, cōtra hęc omnia, nihil aliud qꝫ precatione mea apud te hoc egi, ut citò adueniat tempus, quo tibi libeat succurrere mihi. Id esse uidet̃ Christiani omnino animi officium, improborū iurgijs & maledictis, orationes, nō iurgia aut

C maledicta opponere: alioquin hinc atque hinc quaquauersum, mutuis insanientibus inter sese odijs atque iniurijs hominibus, tranquillissimus ecclesiæ status cōfunditur, atque in immanes quosdam sensim transitur mores & ritus, quos bellui nos magis, quàm Christianos appellari consentaneum erit. Verùm simulatque passim fermè emergunt pericula,

In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me, in ueritate salutis tuæ.

Iucundissimū id est quod hîc dicitur. Secundum immensam misericordiam tuam, inquit, quæ tam latè patens est atque ampla, ut omnes amplectatur, exaudi me, ferque opem ac salutem, quam ueram certamque esse nō ambigo: id enim, in ueritate significare uolunt, præter illud quod ad æternas Dei pollicitationes spectasse Vatem censeo. Vnde Augustinus: Misericordia, inquit, dimittendo peccata, ueritas reddendo promissa: hæ duæ quidē sunt alæ, quibus arcæ olim propitiatorium mira obumbrabat religione: quibusque ornati esse debent in primis hi, qui in Ecclesia cōmunicato cum Deo nomine, patres nuncupantur. In ueritate igitur tua, qua certissimam mihi impartiri pollicitus es salutem, me adiuua, muni, tutare.

Eripe me de luto, ut non infigar.

Non immergar, uertit Felix: per lutum enim, cuius superius mentionem fecit, dicens, Infixus sum in limo profundi, uitæ incōmoda, & angustias, significari diximus. quibus omnibus singillatim omissis, ad totius rei caput, quod est perditorum hominum odium, transit, dicens:

Libera me ab his qui oderunt me, & de profundis aquarum.

Odit sanè proborū uitam mundus, odit dæmon, odit homo ille, de quo queritur Salomon, quòd prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia

D seminat. quocirca suorum ignorantiam & ignauiam pungens Christus, sic suos alloquitur discipulos: Nolite mirari si odit uos mundus: scitote, quoniam priorem me odio habuit. Ergo qui Christi sectatores appellari efflagitant, cur mundi odia pertimescunt? Cur aquarum profunda, quæ sunt inextricabiles humanæ uitæ aduersitates & molestiæ, pauidi, Deo duce, qui ante nos intrauit, uadumque complanauit, ingredi reformidant? Quòd si tamē cùm hîc, tum aliàs Dei filium pericula timuisse, atque proinde opem, ne periret, à patre implorasse, legere contigerit, id putes uelim, non sibi omnipotentissimum timuisse, sed nobis, sed suo figmento, quod uitro fragilius esse nouerat: penè dixi, uoluerat: quò omnibus sub peccato cōclusis, ipse omniū misertus, omnibus clementiæ sinum aperiret. Vide, homo, quomodo tuo in hoc pauore constitutus, uarias, flagrantesque inculcat translationes Dominus Iesus.

Non me, *inquit*, demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum.

Viam enim illam necessariā, qua itur ad Deum, angustiarū nimirū & aduersitatum, quò nostræ consulat teneritudini, limum appellat, lutum, profundas aquas, tempestatem, marisque altitudinē, ac puteum, cuius os terrifico pateat hiatu. Cæterùm, urgeat, Hebræis est, obfirmet, seu, ut uertit Felix, claudat, aut cōstringat. quod uerbum fusius pertractat Campensis, dicens: Neque cōcludat me puteus operculo suo. Quòd quis enim in profundum cadat puteum, periculosum admodum uidetur: sed illud spe absque ulla exeundi periculosissimum, si gravi obfirmetur operculo putei os. Infigar, ex Hebræo uerti poterat, immergar, seu obruar, ut dixi. Ne inuoluat me, reddit Paraphrastes, fluctus aquarum: neque absorbeat me profundum. Ideo

Exaudi me domine, quoniā benigna est misericordia tua: secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

Cùm

Cum homini inter angustias sese torquenti in mentem uenit, quàm benignus sit ille, atque misericors, qui miseris suppetias ferre cõsuescit, nulla est mundi iniuria, quam toleranter, sedatoque non amplectatur animo. Verùm interim tam felicissimum bonum, & munus, ut Dei est clementia, ardentissimo nõ cessat implorare desiderio, affectuque quodammodo urgere, ut in repetitis, concitatisque eiusdem sententiæ uerbis in hoc psalmo uidere licet. Quid his uocibus concitatius? Exaudi me domine, quoniam benigna est misericordia tua, secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me?

Et ne auertas faciem tuam à puero tuo, quoniam tribulor uelociter exaudi me: intende animæ meæ, & libera eam, propter inimicos meos eripe me.

Quem non mouerent tam lachrymabiles doloris notę? quid non exorarent? Nonnulli ex Hebræorũ interpretibus dictionem, miserationum, quam noster interpres, quò modum in Deo multiplicem significaret miserendi, plurali uertit numero, humanitatem, qui habitus est animi ad misericordiam pronus, uertunt. Respice in me, melius secundũ Hebræos transferri poterat, responde mihi: hoc est, meis uotis annue. Idcirco haud multò pòst adiecit, Intende animæ meæ. Cæterùm, ne auertas faciẽ tuam, idem prætendit quod, ne faciẽ tuam à seruo tuo indignabundè, ut solent offensi & irati, auertas. Moueat te, inquit, tua ingenita illa ab æterno bonitas: moueat clementia, moueat fides, qua tuos non diutius in miserijs perseueraturos promisisti. Moueat & illud, quòd seruus tuus ego sum, & is quidem, qui tibi à puero, uel in medijs ipsis mundi blanditijs, addo & iniurijs, obsequens fui. Moueant te tandem inimicorum meorum blasphemiæ, iunctæque cum impietate contumeliæ ac probra. Ad quem, oro, mortalium mihi erit confugiũ? Væ mihi, si in ærumna aliqua cõstitutus, in hominem natura fallacem & ingratum aspexero: non est enim inter illos quibus mea dolenta aduersa: derident potius me omnes, subsannant, urgentque, ac miseriam miseriæ coaceruant. Maledictus itaque sit homo ille, qui confidit in homine: siquidem, quod ad me attinet, circunspexi, & non erat auxiliator. Imò subsidij loco, dederũt in escam meam fel, crucem nimirum & mortem. Verùm quid tibi meas omnium cognitori singillatim enarro calamitates?

Tu scis improperium meum, & confusionẽ meam, & reuerentiam meam. In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, improperium expectauit cor meũ, & miseriam: & sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inueni.

Certè, mi lector, si in te naturalis saltem esset animi sensus, & cõmunis, hisce miserandis auditis filij Dei querelis, perspectoque dolore, quem pro te non repugnanter tuus subijt conditor, doleres saltem te non, quantum par est, dolere posse. Cæterùm cõfusè parum reddita hæc est litera: quocirca, ut clarior fiat sensus, Hebræorũ consulamus interpretes. Vacillans plerunque litera, & incõsultò uersa, seu potius à scribis transcripta, rarò sensum cohęrentẽ, sibique constantem exprimit. Sic itaque Fel. Tu cognouisti opprobriũ meum, & cõfusionem meam, & ignominiam meam: coram te sunt omnes tribulantes me: opprobrium contriuit cor meum, & afflictus sum, & expectaui commiserescentem, & non fuit: & cõsolantes, & nõ inueni. Idem fermè cæteri ex Hebręo. Vnde Paraphrastes: Tu nosti utique, quibus probris, quo pudore, quaque ignominia afficiãt me hi tanto numero persequutores mei. Assidua cõtumelia fregit animũ mihi, & ęgrum fecit totum me. Expectabam qui misericordia motus consolaretur, sed nullus aduenit: aut qui ægrum animum nonnihil recrearet, sed nullum inueni. Porrò quid sibi uelit dictio, reuerentia, in nostro interprete, non intelligo, atque magis adeò id, quod neque Hebręi neque Græci reuerentiã legunt, sed ignominiam,

C ut etiam in Hieronymi translatione uideri potest. Verbum uerò, expectauit, an ita ut exponunt nostri, huc quadret, uiderint alij: nos enim literæ illi, quæ germanum uidetur referre sensum, non inuiti adhæremus. Sed unicuiq; suus inest gustus, tantū meum simpliciter affero. Videor mihi certè uidere amātissimum nostri Iesum in immensos coniectum cruciatus, non nouos alios, ut ipsi asserunt, expectasse, sed consolatorem potius, & condolentem: quanquā res secus atq; debuit accidisse uisa est. Ideo in incœpta perseuerans querimonia, sic suum testatur dolorem:

Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.

En quò processit Iudæorum crudelitas, atq; efferata mens, ut Christo, nempe uitæ omnis autori, in cruce sitienti & moribundo, pro extremo, quod concedi solet etiam piratis in equuleo morituris, solatio, fel aceto temperatum porrexerint: indicium quidem amarissimi illorū animi in Dei filium: indicia inquam & certissimæ rerum illarum, quæ sequuturæ erant, prædictiones. Oro, quid unquā suauius, amœniusq; uisum est in terris, quàm Christi iugū, atq; eius religio & cultus? contrà uerò, quid amarius, quidúe austerius, quàm ea, quæ à nonnullis tam felici ac leui addita sunt, adduntúrq; continuè oneri? Verùm feruidis in Deum animis etiā illa, quę acerbissima uidētur & dura, amœnissima sunt & grata. Est & aliud amaritudinis poculum Christo animā in pœnis agēti, hoc est, innoxio cuilibet à mundi malis oppresso, propinatū, cùm illis quidē ipsis, quibus propter asperam grauemq; persequutionum aut peccatorū interdum molem, qua miserè arctantur, consolationis uerbum & suauitatē admoueri par fuerat, uerbum iniquum, uerbum asperū, uerbum desolationis & ruinæ impingimus. Heu crudos animos, dignosq; qui scopulis magis ac duris imperent cautibus, quàm hominibus. Vide mi lector, quomodo istiusmodi pœnæ genus in ultima suorum cruciatuū enarratione, tanquam omnium atrocissimū, seruauerit Christus. At iam quid his, aut horum simillimis imprecetur spiritus, consideremus.

D Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum.

Mensæ uocabulum maximo est usui in scripturis, qua non tantùm cibus & potus signatur corporeus, quantum aquæ sapientiæ refectio, Deiq; uerbum, ac in qua cœleste diuini gustus manna semper præstò est, lex. Vnde in alio psalmo ita de se loquitur Vates: Parasti in cōspectu meo mensam, aduersus eos qui tribulant me. Verùm hęc mensa, is cibus, hoc symposium cum sit perfectorum, mundi uoluptatibus addictis fit sæpenumero in laqueū & ruinam, dum lucem quæ passim à scripturis, tanquam à sole radij, emicat, tenebras appellant & caliginem. Quare obcæcati miseri cum nihil certi suis in consilijs atque actionibus statuere ualeant, huc atq; illuc distracti dissipatiq;, uelut amentes impelluntur: hincq; illa potissimum, quę in sapientioribus plerunq; huius mundi hominibus insunt mala, nempe ambitio, fastus, superbia, ac iuncta cum Dei neglectu arrogantia, ortum habent: quocirca mirū minimè id esse debet, si suis in iudicijs ac diffinitionibus tanquā cæci oberrant, in ipsoq; hallucinātur meridie: nam mensa ista facta est illis in laqueū, & pręcipitiū. Mensa itaq; duplici illis ratione exitio esse solet: aut illa quidē, quæ Dei uerbo ornata est: aut illa, quę epulis & compotationibus onerata, quò prorsus unde gaudiū & lętitiam haurire opinantur, mœrorē hauriāt, luctum, confusionē, quę quidem illis ea apta est retributio, cuius hic meminit Christus: Par pari, inquit, redde illis, ô pater: ut qui mihi sitienti fel aspero cōmiscuere aceto, ita suæ illæ delitiæ, atq; oneratę luxu atq; ambitione mensæ, sint eis in perniciem, atque pro allata mihi amaritudine, in compensationem. Huic quidem sensui litera quam habet Felix, qui nō retributionem, sed pacifica uertit, inseruire uidetur, sic ille: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum,

A queum,& pacifica in ſcandalum, hoc eſt, ut ipſe interpretatur, ea quę ſolent expectare tanquam pacifica, reuertantur in offendiculum. Inſuper

Obſcurētur oculi eorū ne uideant, & dorſum eorū ſemper incurua.

Dirarum plena hæc eſt Vatis imprecatio, & prædictio. Siquidem in ſcripturis, dorſum incuruari, ſeu nutare lumbos, ut hîc legunt Hebræi, eſt falſis deprimi doctrinis & opinionibus, in uanitateq́ue ſenſus ambulare, ut quondam gentes ambulaſſe queritur Paulus: Hi enim, inquit, tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienant ſe à uita Dei per ignorantiam, quæ eſt in illis propter cæcitatem cordis ipſorum, qui deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis in auaritiam. En quomodo miſerrimè iſti omnium obcæcati incuruatiq́ue, ſuapte culpa à Deo in omnem tradi uitæ turpitudinem ſinunt. Putásne uatem Eſaiam de iſtiuſmodi hominum illuuie, qui Christum potauerunt, potantq́ue etiam noſtra ætate poculo amariſſimo & acido, prædixiſſe? Excæca, inquit, cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne fortè uideat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat. Dura certè retributio, ſed illis debita, de quibus ſic loquitur Ioannes: Cùm tanta ſigna feciſſet coram eis Ieſus, non credebant in eum. Quid non cœleſtium etiamnum conſpicimus ſignorum? quanta beneuolentiæ diuinæ indicia? quanta charitatis? quanta patientiæ? attamen ſua, hæc omnia amoris argumenta, nonnulli ſuperant malitia, atque in ſceleribus obſtinatione. Quare domine ut meriti ſunt,

Effunde ſuper eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet.

B Sit palatium eorum deſolatum, uertit Felix. Omne hîc genus pœnarum illis cōtingere precatur, cùm Dei indignationē, iræq́ue furorem in eos effundi rogat, inſtatq́ue, quò omnimodam intelligamus illorum extinctionē, ne quis ex eorum poſteritate relinquatur, qui illorum ædes inhabitet. Adeò, inquit, eos, eorumq́ue progeniem funditus dele, ut illorum prorſus ſolitariæ reddantur domus, & palatia: palatia (inquam) tanta cum pauperū ruina & calamitate ſtructa. Huic adſtipulatur uaticinio Seruator, qui ex calamitatibus illis, quæ ſanctæ obuenturæ erant ciuitati, deterreri cupiens Iudæos, terrificum illud protulit dicens: Ecce relinquetur domus ueſtra deſerta. Vis'ne quis ſit furoris domini effectus non neſcire? audi quid in Vate illlo cōminetur: Ecce, inquit, furor meus & indignatio mea cōflatur ſuper locum iſtum, ſuper uiros, & ſuper iumenta, & ſuper lignum regionis, & ſuper fruges terrę, & ſuccendetur, & nō extinguetur. Alio item in pſalmo ſic orat Vates: Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt: hoc eſt, adeò omnem tuam effuſè in eos euome indignationem, ut nihil, quemadmodum in uaſe funditus euerſo fit, reliquum remaneat.

Quoniam quem tu percuſſiſti perſequuti ſunt, & ſuper dolorē uulnerum meorum addiderunt.

Subdubius huiuſce uerſus eſt ſenſus, propter lectionis uarietatem. Felix, Et ſuper dolorem uulneratorum tuorum narrabunt, tranſtulit. Idem fermè cæteri ex Hebræo: cuius is ſenſus uidetur eſſe, quòd nefandiſſimi illi ad tantam animi deuenere immanitatem, ut cum deriſione & gaudio, de illis qui propter Deum uulnerati fuere & afflicti, mutuò commentantes enarrauerint. Siquidem piorum pœnis quamlibet acerbis, nūquam ſatiantur improbi: nihilq́ue iucundius in uita ducunt, quàm probitatis ſtudioſos moleſtijs excruciari cernere. Vnde ſic Paraphraſtes: Quem tu percuſſeras ipſi perſequebantur, & grauitatem uulnerum, quibus tu uulneraueras me, alijs cum uoluptate narrabant. Alij uerò Kimhi Hebręum ſequuti, illum habere ſenſum opinantur, quem uerſus ille alterius

C pſalmi habere uidetur: Deus dereliquit eum, perſequimini & comprehendite
eum: hoc eſt, derelictum à Deo inſectamini. Obſequiũ id ingens erit Deo & re-
ligioſum, ſi uulnera uulnerato, moleſtiasq; moleſtijs illi addiderimus. Quàm iu-
cundum profectò id eſt, noſtrum uidere hoſtem à Deo percuſſum, fugatum, af-
flictum. Ita cum riſu ſuam inter ſeſe exponunt animi ſęuitiam in illum, quem de-
ſtitutũ à Deo arbitrantur. Sed errant improuidi: ſiquidem integerrimos quoſq;
uiros à Deo tum percuti exiſtimamus, cùm tandiu cũ mala cõflictare fortuna ſi-
nuntur, quatenus ad melioris uitæ uſum collimentur, perficianturq; in illo, ad
quem utiq; nullo alio itineris genere, præterquàm crucis, peruenire poſſe arbi-
trantur, atq; ita eſſe triũphant. Verùm inexpiabile fermè ab illis cõmittitur ſce-
lus & flagitium, qui ſic quaſſatum è manu Dei calamũ, quod uetat fieri ſpiritus,
conterunt. Quid tali monſtro inhumanius? At tu domine cõpletis iam tandem
Amorrhæorum iniquitatibus, ſimul ut ſe à uulgo ignorari opinantur,

Appone iniquitatẽ ſuper iniquitatẽ eorũ, & nõ intrent in iuſtitiam
tuam. Deleantur de libro uiuentium, & cum iuſtis non ſcribantur.

Hic quidem eſt finis illorũ, qui Chriſtũ in electis amaro potant felle. quę ſanè
crudelitas etiamnum à Chriſto immortali iam facto, dirior, magisq; amara du-
citẽ, quàm illa tum fuit aceti potio, quã ſibi in cruce penè exanimato, à minus q;
hi ſunt impijs porrigi ſenſit Iudæis. Ne igitur impuriſſimi iſti diutius, mi Deus,
in te debacchentur nebulones, bonorumq; ſuorum omniũ cùm naturæ, tum ra-
tionis & ingenij ridiculè aſoti, ſine eos labi de ſcelere in ſcelus, de iniquitate in
iniquitatem: atque ita à tua excluſi iuſtitia, quam fidem eſſe non ambigimus, de
uitæ libro, in quo ſaluandorum duntaxat numerus aureis indelebilibusq; in-
ſcriptus eſt literis, expungantur. Librum hîc uitæ, ſeu uiuentium, breuiter, ne
fuſius quàm par eſt diuagetur oratio, æternum Dei eſt propoſitum, quo uoca-
D tio ſimul & iuſtificatio connixæ eam in nobis excitant cognitionem, è qua no-
ſtræ animatæ mentes, illud perſuaſum habẽt, quòd quos ſemel præſciuit Deus,
hos & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij Dei. Quæ ſanè indelebilis
eſt ſaluandorum conſcriptio in Dei libro, ex quo impoſſibile eſt expungi ob-
literariq; illius nomen, qui ſemel digito Dei ſcriptus eſt. Quocirca Chriſtus di-
ſcipulorum animis certam ſalutis perſuaſionem infigi cupiens, aiebat: Gau-
dete, quia nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis: hoc eſt, gaudete, quoniam cer-
tiſſima ueſtra eſt ſalus. Quòd uerò reprobi de feliciſſimo illo codice deleri di-
cantur, eum habet ſenſum, quem cautè admodum ſubiunxit uates: Et cum iu-
ſtis, inquit, non ſcribantur. ut omnino idem ſit, impios è libro uitæ tolli, quod,
cum iuſtis non ſcribi. Dele, inquit, eos de libro uitæ, facq; cum iuſtis haudqua-
quam ſcriptos eſſe cognoſci: idcirco tanquam ſua ſpõte perditos & deploratos
ab omnibus uitari. Sic quidam: Hi, ait, facile ex uerbis & factis ſe non eſſe aſcri-
ptos in librum prædeſtinatorum ad uitam, declarant: quandoquidem uocatio-
nis ſuæ & iuſtificationis ſigna non apparent. Puto quidem de his dici, qui nul-
lo ſtimulo aut futuri iudicij, aut conſcientia propria deterriti, ſemper mali ſunt.
Ego autem (ut quis ſim ingenuè fatear, non enim crucis ignominiã erubeſco)

Ego, *inquam*, ſum pauper & dolens, ſalus tua Deus ſuſcepit me.

En quò traxit uniuerſorum dominum pro te, ô homo, charitas & beneuo-
lentia. Nihil unquam tam commiſeratione dignum uiſum eſt, quàm pauper &
ærumnoſus ab omnibus calcari. Sic fuit Chriſtus in terris, ſic uixit, ſic tales ada-
mauit Rex regum delitias. Vt igitur deſolatum ſeruum ad ſeſe traheret, feliciſſi-
maq; æternorum bonorum ditaret copia, ſe eiuſdem fuiſſe ſortis cum illo præ-
dicat dicens: Ego pauper factus ſum, ut tu, ego dolens, ego imbecillis, ego ille,
cuius anima triſtis facta eſt uſque ad mortem. Sed te omnium ingratiſſimũ me-
ritò perfidiæ damnare poſſem: nam ſi quempiam ſaltem circunſpiciens con-
dolentem

dolentem uidere cupio expectoq;, nemo homo est: si consolatorem, tantundem. O ingratū hominem: siccine meum mihi rebelle factum est figmentum? nulla'ne in terris relicta est charitas? O principes, ô synagogæ proceres & optimates, semper'ne uestro à conspectu lacera, inauditaq; exibit innocentia? semper'ne irrisioni uobis erit pauper, miser, dolens? Non est qui audiat, non est qui uel oculum uertat, etsi laborauerim clamans, raucæq; factæ sint fauces meæ. Me certè insipientem, qui cautes aut rupes ad commiserationem flecti posse arbitratus sum. In te igitur, ô uere, purissime, amorisq; inexhausti & charitatis altor peruigil & indefesse, meum omne sit perfugium & solatium, postquam surdi facti sunt homines, & illi quidem (malùm) è quorum uisceribus, ob religionis umbram, sub qua lautè pollucibiliterq; ociantur, summam expectari par fuerat clementiam & humanitatem. Verumenimuerò quid frustra præstolor? En iam salus tua ô Deus, non tua ô homo, suscepit me, amplexataq; est ærumnosum. Quare

Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude.

Solennis est Vati consuetudo & mos, ut enarratis longis quasi periodis Dei tum in se, tum in omnes generatim uita integros beneficijs, psalmum diuinis concludat laudibus, ut in hoc uidere possumus. Ob reportatam, inquit, salutem, spiritualibus hinc inde resonantibus gratiarum actionum canticis, illum magnum, immensum, superq; laudem omnem superiorem & excelsum, prædicabo. Gratius id quidem erit Deo, quàm si bouem obtulero, aut uitulo cornua producente & ungulas, litauero. Sic noster interpres:

Et placebit Deo super uitulum nouellum cornua producentem & ungulas.

Non uitulum nouellum legunt Hebræi, sed, bouem & uitulum. Asserit enim (quò piam Euangelij considerare queas imaginem) ardens Dei laudandi studium, sacrificijs illis antiquis longè præstare, proindeq; diuino gratius esse conspectui. Atqui sententiæ istiusmodi Vatis diuus succinens Augustinus, sic ait: Sacrificium laudis gratius erit, quàm sacrificium uituli. Alius rursum ex nostris: Laus puri cordis plus placet, quàm mactatio pecudum. Quocirca Christus huiuscemodi cruentum sacrificandi ritum abolendum esse sciens, sic apud Samaritas mulierem futuræ ex gentibus Ecclesię effigiem adumbrantem alloquitur: Venit hora, & nunc est, quando ueri adoratores adorabunt patrem in spiritu & ueritate: nam & pater tales quærit, qui se adorēt. En quomodo tantus sacrificandi labor & sudor, in tantillum animi candorem & puritatem desijt. Vitulum cornua producentem & ungulas, seu, cornutum & ungulatum, ut uertunt nonnulli, uitulum appellat selectum robustumq;, atque subinde (modo per latos allegoriarum campos spaciari haudquaquā animus est) idoneum ad sacrificium. Cùm itaq; nudus ęterno patri gratus sit animus, hoc est, à mundi amore atq; crassitie penitus abhorrens, atq; eorum quæ ad carnem spectant, planè indigus,

Videant pauperes & lætentur: quærite Deū, & uiuet anima uestra.

O uos (inquit Christus) qui mecum in curriculo hoc uitæ miserando permansistis in tentatione, quiq; mundo infensi estis, & odiosi: uos qui ditissimam illam, quæ in spiritu est, elegistis pauperiem, qui neglecti, qui irrisi, qui desolati, uitam meæ haud absimilem agitis: uos dico, quibus oculi dati sunt ut uideant, uidete quid mihi gloriæ per tentationum laborem paratum sit à patre meo. Videte per me, quò uobis eundum sit. Non me quidem unquam pater in ærumnis deseruit: ita neque uos, quos mecum per gratiam unum esse uoluit, deseret. Videte, perpendite, contemplamini, quærite uia fidei Deum, quæ uita

C estanimæ: quo ſanè inuento, ea uiuetis uita, quæ abſcondita eſt in illo, proinde illis tantummodo cognita & parata, qui tametſi in mundo ſunt, de mundo tamen non ſunt. Ne uereamini,

Quoniã exaudiuit pauperes dominus, & uinctos ſuos nõ deſpexit.

Id nimirũ benignitatis indicium in Deo nouum non eſt: ſiquidem uel ab ipſo primo mundanæ pulchritudinis initio ſemper exaudiuit pauperes: & uinctos ſuos, hoc eſt, ſub impiorum poteſtate & tyrannide, illius ob nomen detentos & preſſos, non deſpexit, ſed benigniſſimè exemit. Propterea

Laudent illum cœli & terra, mare, & omnia reptilia in eis.

Soluto quidem à catenis cùm peccati, tum mortis, homine per Chriſtum, quibus miſerandum in modum uinctus tenebatur, non ſolùm ipſe, atque illius cuſtodes angeli, tam amplum mortalium generi congratulari debent beneficium ac donum, uerumetiam condita omnia, quæ corruptioni obnoxia, ut inquit Paulus, ingemiſcunt adhuc expectantia redemptionem filiorum Dei, quę eſt Eccleſia per Chriſti ſanguinem acquiſita: cuius imaginem à Vate hîc in ſpiritu præuiſam fuiſſe perſuaſum habeo. Vidit enim uir ſanctus affore aliquando, quòd diuini uerbi ſemen per uniuerſas latè orbis regiones ſpargendum eſſet, quibus imbre ſpiritus fœcundatis, atque in uatiam pulcherrimamq́ frugum copiam erumpentibus, is naſceretur orbis decor & elegantia (hæc eſt fides) qua nixa Eccleſia, ex uario, confuſoq́ & diſſipato mortalium concurſu, quæ tamen una eſſet Dei ſponſa, formaretur. Idcirco quò diuini muneris excellentia profundiori conſideraretur ſenſu, & cœleſtia, & terrena, &, quæ maximis ornata ſunt inſulis, maritima, ad ſupernas cognoſcendas laudandasq́ operationes in-
D uitat. Laudent, inquit, illum cœli, laudet terra, laudent maria omnia, & quęcunque in eis natant, ac uiuunt.

Quoniã Deus ſaluam faciet Sion, & ædificabuntur ciuitates Iudæ, & inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam.

Ecce palàm Eccleſiam, magni nimirum Dei ſpeculatricem, ſaluatum iri prædicit, templaq́ erigenda. templa autem: ciuitates, imò uerò ipſas potius integras & regiones, uiuisq́ mœnibus & parietibus exędificandas. Clamat Eſaias: Aedificabunt filij peregrinorum muros tuos, & reges eorum miniſtrabunt tibi. Muri itaq́ Eccleſiæ, ſanctorũ ſunt animę: ne tu aliquando baptiſmi ſpe ſolum tumidus, aut ordinum & tonſurę prętogatiua elatus, te ad Eccleſię ſtructuram abſq́ ſanctitate pertinere ſomnies. Putamus'ne Apoſtolum temerè atque imprudenter illud Epheſijs indicaſſe: Eſtote, inquit, imitatores Dei ſicut filij chariſſimi. Atqui illud ſanè tunc Paulum ſpectaſſe arbitror, quod à ſapientiſſimo Eccleſiæ ſuæ architecto dictum audierat: Eſtote, ait, perfecti, ſicut pater ueſter cœleſtis perfectus eſt. Iam quid hîc non diuidunt de perfectionum gradibus diuiſores rerum acutiſſimi: Diuiſiones certè, atque in diffiniendis rebus ſacris partitiones non reprehendimus: ſed eouſque tamen, ne inconſutilis Chriſti tunica turpiſſimis pateat ſciſſuris. Illud tantùm dicam, perfectionẽ iuſſam eſſe Chriſtianis à Chriſto, quando dixit: Eſtote perfecti. Diuidant modo ut lubet perfectionem, atque in fruſta ſecent qui uolunt: is finis eſt noſter. Qualis uerò haberi poſſit in hoc mundo, aut quæ ſint ea, quæ ad aſſequendam iſtiuſmodi perfectionem, propter quam Dei imitatores efficimur ſicut filij chariſſimi, ſi interrogor, dico fidei eſſe atque dilectionis unitatem, quibus quidem tanquam columnis, ac fundamento, ſuſtentata Eccleſia, mirabilem cœleſtium rerum guſtum, quæ eſt Dei hæreditas, ac poſt puluerulentum uitæ huius curſum & laborem, retributio, etiam in terris (res mira) prægustat hauritq́ in Deo. Quare à

consueta

consueta mentis fiducia minimè discedens Vates, intulit; Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam.

Et semen seruorum eius possidebit eam: & qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.

Omnes enim, quotquot diuinę cōsecrati sumus religioni & cultui, qui mundissimus esse debet, speciali prærogatiua Dei serui nuncupamur: alioquin omnia seruiunt illi. Verùm ardentiori qui uixerunt fide, ut sanctissimi fuere Apostoli, atque etiam modò, si qui sunt qui idem cum ipsis seruant, tum uitæ, tum fidei institutum, præter seruitutis appellationem, amicorum quoque nomine felicissimè dignantur. Horum itaque, illi qui credunt Euangelio, quiq; abiectis uarijs peregrinisq;, ut eas uocat Paulus, & doctrinis, & persuasiouibus, uní adhærescunt Deo, semen & filij meritò dicuntur, nempe ex illorum labore & prædicatione in spiritu prognati. Ac ne diutius in discernendis Dei seruis quispiam occuparetur, additum est illicò: Qui diligunt nomē eius, hoc est, qui Dei nomen atque honorem unicè & castè supra omnem alium amorem, & amant, & colunt. Amor igitur uia ea est rara, qua ad Deum itur, qui finis animarum est, ac summa felicitas. Ad quem qui semel ingressi fuerint, perenni cum eo commorabuntur quiete, & beatitudine. Cui honor sit perennis, ac laus in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXX. Psalmus Dauid ad reminiscendum.

Deus in adiutorium meum intende.

Inscriptio huius psalmi atque agumentum, cùm idem omnino sit cum inscriptione & argumento quadragesimi psalmi, à quintodecimo uersu exordium sumendo, superuacaneum uidetur eandem cùm tituli tum argumenti sententiam atque psalmi expositionem repetere. Tantùm illud dicam, non posse animum in Dei religione enutritum nō dolere & ingemiscere, cùm quàm fœdè olim prolapsus sit, labaturq; continuè à uia iustitiæ, atque adeo à Deo, in turpissimas impuritatis lacunas, reminiscitur. Quid cùm recolit immensa Dei beneficia in se collata: contráq; suas in Deum offensiones, atque ingratissimam pro meritis compensationem: heu quanta illi lachrymarum offertur occasio, quanta suspiriorum, quanta gemituum. Flet igitur suam ingratitudinem, flet amissam gratiam. Flet etiam idcirco, quoniam quantum par est, flere se haudquaquā posse conspicit. Ad hæc, putásne illum, qui in maximis, & his quidem continuis, ut ea est uitæ huius conditio, se prouolutum periculis intuetur, posse absq; animi trepidatione miserrimum hunc uitæ statum transigere: Si transigit, aut insanus omnino est, aut à Dei luce destitutus. Aiunt enim ex antiquioribus quidam, psalmum hunc tanquam quadragesimi epilogum à Vate frequentatum, utpote qui suarum crebrò culparum reminiscens, futura non minus extimesceret pericula, quàm præterita non satis cautè præuiderat. Hinc, credo, usitatus ille demanauit mos, & ritus apud clericos, ut quoties laudum una, quæ quotidie septenario replicantur numero, incœptanda erit, toties psalmi huius initium usurpent. Sapienter id quidem: nam diuino impetrato subsidio, cuncta quæ uel agere, uel orare instituerit Christianus, optimè succedere necessariū erit. Verùm illud interim nō ambigendum, diuinam nulli unquam istiusmodi contigisse gratiam atq; opem, nisi cui pura esset mens, sedatúsq; animus, ac à turbis semotus. Iam illud quoq; notandum, quartū uersum, qui tertius Hebræis est, sic à Felice legi: Reuertantur super uestigia confu

C sionis eorum, qui dicunt, Euge, Euge. id est, me odio persequuntur, obseruantq́;,
quò meum uulgò traducant nomen, famamq́; commaculent, & uitam. Verùm
impurissimi uitilitigatores in idem ipsum proruant infamiæ, & cõfusionis dam/
num, quod mihi inferre moliuntur: atq; hoc sanè modo, in execrandis confusio/
nis eorum uestigijs, tanquam sues in uolutabro uoluantur, reuoluanturq́; in/
quinatissimi. Porrò Euge dictio, exultantium uox est, & maximo gestientium
plausu. Alij ex Hebræo uertunt, uah, quæ uox est insultantis. Nonnullis etiam
Euax significantius uerti posse arbitrati sunt, quæ dictio tamen eiusdem fermè
est significati, cuius est Euge. Quicquid ex his uerteris, procacem seditiosorũ
impudentiam & insultationem in prostratã ostendit innocentiam: à quibus tan
quam letalibus Cerastæ cornibus, aut Dipsadis morsu, nos, qui libenter impro/
bis odiosi sumus, eximat Christus: cui cum patre sit laus perennis, Amen.

PSALMVS LXXI.

IN te domine speraui, non confundar in æternum.

Neque à diuo Hieronymo, neque à cæteris, quòd sciam, Hebræo/
rum interpretibus aliquis huic psalmo inscribitur titulus: quem au/
tem in latinis codicibus à Græcis absq; dubio sumptum legimus, inter somnia
ponendum esse quis non iudicet? Somnijs igitur omissis, quæ in psalmis requi/
ri oporteat, uenerabundi inuestigemus. Psalmi huius argumentum cum mul/
tis commune esse perspicuum est: sed cum illo maximè, cuius initium eisdem
planè constat cùm uerbis, tum maxima ex parte sententijs, ac sensis. Tametsi e/
nim in nõnullis uocum duntaxat uarietate discrepare uidentur, eandem tamen
referunt intelligentiã. Illud compertissimũ, Vatem tanquã Christi typum, uen/
D turas contra Ecclesiã suis præsentibus ærumnis præsagijsse, deplorasseq́; iniu/
rias & persequutiones: subindeq́; diuinam sibi precationibus conciliasse bene
uolentiam, opemq́; spe fultum orasse, ac tandem, ut flagrantissimo erat spiritu,
exorasse, atq; proinde laudum uota Deo ipso liberatori nuncupasse. Sed suo in
primis more à spe suam auspicatur orationẽ, utpote totius perfectionis animæ
neruo, & robore. Alioqui certè parte hac ab anima illa maximè remota, cui id
est propositũ, ne turpe aliquod cum mundo fœdus ineat, idcirco maximis eam
affici incommodis, atq; iniurijs oportere, totum illud suum consilium uanum
esset, prorsusq́; imbecille, & nihili. Ait igitur:

In te domine speraui, non confundar in æternum: in iustitia tua libe
ra me, & eripe me.

Ne sinas, inquit, spem quam in te collocaui, suo frustrari fine. Non, oro, tanq̃
res uilis, tibiq́; odiosa, tuo à conspectu cõfusus abigar: quin potius propter tuã,
qua perfectissimè bonus es, & misericors, me à malis exime, iustitiam.

Inclina ad me aurem tuam, & salua me.

De hoc loquendi tropo, quo proceræ qui sunt staturæ, se, ut commodius illos
audiant qui summissè, uoceq́; loquuntur tenui, incuruant, in psalmo suprà me/
morato abundè est dictum. Insignis quippe illa est laus in Principe, cum ipsos
quoque publicos onerarios, qui se alloqui cupiunt, non auersatur baiulos. Pu/
blica quædam res est Princeps, qui expositus cum sit omnibus tanquam in ter/
ris Deus est. Deo autem quid communius? quid magis cunctis obuium? An
uerò delicati isti nostrates Principes & Prælati, qui nihil tam refugiunt, quàm
subditorum congressum & commodum, nihilq́; tam impensè amant, quàm car/
nis commoda & delitias, suum ut decet peragant munus & officium, sciunt hi,
qui ne plerunque fastidiosos illorum mores, mollemq́; animum & effœmina/
tum offendant, cum illis congredi nõ audent: idcirco maximis interdũ à magi/
stratibus

ſtratibus afficiuntur damnis & iniurijs. Non uult (inquit à cubiculo puer) curis onerari dominus, quieſcit, cum uxore iocatur, ludit. Turpe id prorſus, atque in ſui domini cōtumeliam dictum. Hunc itaq; molliſſimũ obiter carpens morem Propheta, à Deo, nempe uirtutum omnium exemplari, facilitatem illam quæ in ſapiēti principe eſſe debet, exorare nititur. Inclina, inquit, ô tu qui altiſſimus es, ad me, paruiſſimæ qui ſum ſtaturæ, aurem tuam, & ſerua me.

Eſto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum, ut ſaluum me facias: quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.

Vt ſaluum me facias, Hebręis eſt, mandaſti ut ſeruares me: nam petra mea & arx mea es tu. Vnde Paraphraſtes ſic liberius rem trāſtulit: Sis mihi inſtar rupis munitiſſimę. Cauſam uerò: ut iugiter tutò obambulare poſſim: decreuiſti enim ſeruare me, cùm petra mea ſis, & munitio mea. En quàm facilem & popularem ſe præbet Deus inuocatus. Putáſne forſan altiſſimum, unum è noſtratibus eſſe paſtoribus & magiſtratibus, qui uim totam ſuæ magnitudinis in eo poſitam uideri uolunt, ut grandes ſolummodo appareant, & incircumſcripti? Quis ex illis, qui graciliori ſunt animo & timido, tam uaſtam molem alloqui unquā tentaret? Iam illud permultis dignum uidetur lachrymis, cùm illi, à quibus tutelam ſperare debent homines, & defenſionem, ſuis referunt ciuibus exitium. Nónne cùm audis à uate dici, Eſto mihi in Deum protectorē, & in locum munitum, ut ſaluum me facias, id cuilibet ex primatibus ab unoquoque noſtrum dici poſſe tibi uidetur? Eſto mihi, inquit, in Deum protectorem: non in lupum, non in lanium, non in hominem natura iniurium, contumelioſum, deſtructorem. Et in locum munitum, non in locum ruinæ, in locum inſtabilem, deciduum, periculoſum. Vt ſaluum me facias, non ut perdas, non ut mactes, non ut ueteratorie crimineris, traducaſq;, atq; humi fligas. Quid? ſurdis'ne à ſpiritu canitur? Canitur quidem: idcirco ad te, ô qui licet in excelſis habitas, debilia tamen & caduca non aſpernaris, confugio. Quare

Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis, & iniqui. Quoniā tu es patientia mea domine, domine ſpes mea à iuuentute mea.

Iniqui, Hebræi legunt uiolenti. Dictionem uerò, legem, neq; græci neq; hebræi codices habent, ſed ſimpliciter ab utriſq; redditur, de manu peruerſi, ſeu agentis iniqua. Quoquo modo uerti literam contingat, extremā quorundam improbitatē intelligi uult Vates: & eſt numerus pro numero, ut eſt uſitatus loquēdi modus, apud prophetas maximè: niſi inſignē malis ſceleſtũ quempiā intelligere, ſibi cęteris infenſiorē, latēter pungi à Vate: quod ſanè uériſimile uidetur. Achitophelē hunc fuiſſe arbitror, ſeu Idumæũ illum proditorē Doëch: alterius enim proditione & dolo nihil non egit rex, quò Dauid tandem poſt exiliũ, diuti namq; in confragoſis montiũ locis atq; antris fugā, interficeret: alterius uerò cō ſilio filius ipſe, regnandi cupiditate. Vide quò interdũ ſæuitiæ prolabaſ̃ peruerſarũ mētium rabies atq; ira, ut nō tantũ principes, aut ex primatibus leuiori qui ſunt animo furere, atq; in ciues ipſos innocuos inſahire faciāt, ſed & ipſos quoq; liberos, tanto cũ uitę incōmodo & labore educatos, in parētes inſtigare audeāt. An uerò Doëch perfidia, aut Achitophelis aſtutia, uel Iudæ etiā Iſcariotis auaritia reprehendenda fuerint magis, q̃ principum illorũ & ſacerdotũ leuitas, ac iuncta cum inuidia crudelitas, nō audeo definire, ne uetera illa cōminiſcēs, præſentia taxare uoluiſſe me arguāt hi, qui utriuſq; partis munus diligētiſſimè actitare ſoliti ſunt, mimi nimirũ in hac miſeranda uitæ tragœdia, & frequētiſſimi, & acuti, & qui ſignificātiſſimis notanſ̃ hic uocibus, uiolentię ſcilicet & iniquitatis. & eſt ſenſus, ut elegantiſſimè illum exprimit Paraphraſtes: Mi Deus, inquit, eripe me à tyranno de impij, è manu iniqua agentis, & uiolenti, quia tu fuiſti ſemper

C spes mea domine Deus, & fiducia mea ab ipsa infantia usque in ætatem hanc.

In te confirmatus sum ex utero, de uentre matris meæ tu es protector meus.

Hæc ferè omnia in psalmo uigesimosecundo explicuimus: id tantum replicare non grauabor, quòd mirum in modum mortalium subleuatur miseria, si se quilibet Deo etiã in ipsis materni uteri latibulis, curæ fuisse sibi persuaserit. Sed illud non omittendum, principium sequentis uersus huic Hebræis finem esse. quare sic Fel. De intestinis matris meæ tu extrahens me, in te laus mea semper. Alius item ex eodem riuo: Tu de uisceribus matris meæ secreuisti me, hinc omnem laudem de te consummo. Maximoperè quidem animo minimè ingrato delectaĩ Deus. Quocirca quid tum Deo, tum hominibus potest esse iucũdius, quàm anima in referendis beneficijs, aut saltem in habenda gratia liberalis & prompta? Atqui hinc generosum quoddam oriri solet desiderium, ac compensandi amici meritũ, uoluntas, sed in primis Dei, qui cùm donorũ uastum quoddam sit pelagus, cæteri latentes uix tubuli sunt & cuniculi. Quare cùm in donorum exhibitione nulla sit inter Deũ & homines proportio: illud tamẽ, ut suum proprium, gratus sibi arrogat animus, ut quicquid est, id totum esse Dei laudem, atque illius nominis celebritatem cupiat, perficiatq;, si potest: quandoquidem laus, qua diuina delectatur maiestas, non tantum ore fit, quantum perpetuo purgatæ uitæ tenore, atq; instituto, licet is mutus omnino sit qui laudat. Verùm noster interpres sic integrum reddit uersum:

In te cantatio mea semper, tanquam prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis.

Tu fiducia mea fortis, uertit Fel. qui & se ipse exponẽs infert: Super te susten-
D tatus sum, ueluti nimirum paries cratitius ruinosus, aut uitis decidua, quæ robustis fulcitur pedamentis ac fulcris. Tanquam prodigium, inusitatumq; portentum, semper in terris uisa est perfectorum uita, quemadmodum fuit Christi: ideo à mundanarum rerum amantioribus ostentui habita & irrisioni. Vnde nõ ab re clamat Paulus, se factum esse cum suis spectaculum mundo, & angelis & hominibus. Nos, inquit, stulti propter Christum. En quomodo piorum sapientia, tanquam stultitia à mundo existimetur. Mirantur sanè improbi, & qui tam fœdè, pertinaciterq; in peccatis induruere, ut planè illis impossibile uideatur, mortalem in terris hominem & fragilem, se posse diutius à carnis inquinamento temperare. Excellentissimum id est uitæ genus. Consentaneum quippe est, ut nitidum miretur læuorem in unione porcus, hoc est, auarus, libidinosus, intemperans, superbus, ambitiosus, popino, asotus, candidam probi uiri uitam, nempe liberalem, apertam, pudicam, continentem, humilem, humanæ gloriæ contemptricem, ac bene sobriam, non tanquam rem honore dignam, sed uti sui dissimilem tum admirantur, proq; insolito habent prodigio, tum criminantur, pessimisq; incessunt contumelijs & maledictis: ut purissimæ uitæ Christi contigisse legimus, qui alio in psalmo sic de se loquitur: Omnes uidentes me deriserunt me: hîc uerò, tanquã rem prorsus prodigiosam fugerunt me quamplurimi. Verùm tu Deus firmissimo me spei cõmuniuisti solatio. Quare

Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam tota die magnitudinem tuam.

Aptissimè Repleatur huc uerbum attexitur, quò redundans laudandi Dei studium intelligamus. Vnde sic Paraphrastes: Pleno ore laudabo te, & omni tempore maiestatem tuam cantabo. Magnitudinem tuam, puto additum à Græcis uberioris intelligentiæ causa: alioqui simpliciter uertendum erat, ut uertit Felix: Replebitur os meum laude tua, tota die laude tua.

Volunt

Volunt, inquit, aduersarij, diriq́; crucis hostes, ut tuas ad laudes obmutescam, cessemq́; à sacrosancti tui uerbi confessione, ac uitæ integritate, quæ præcipua tui honoris laus est & celebritas. Tu contrà, os meum, ob id nimirũ mihi datũ, ut tuũ laudibus efferã nomen & cultũ, ui adimple fidei, atq; eo ardoris ambure incendio, ut plenissima atq; imperterrita te cõfiteatur uoce, subindeq́; inclamet,

Ne proijcias me in tempore senectutis, cum defecerit uirtus mea, ne derelinquas me.

Parum id quidem esset, in utero quempiam materno absq; naturæ uitio conceptum, in lucem feliciter edi, atq;, ut de se in superioribus testatus est Vates, lubrica transcursa adolescentia, uirilem sub Dei custodia attigisse ætatem, si eo maxime tempore, quo pacatius tranquilliusq́; uiuendũ est, quod & proprium sibi senilis ætas uindicat, in ærumnis bellorumq́; tumultibus uiuere illi contingat, atq; fœdioribus plerunq; coinquinetur uitijs & peccatis, quàm cum feruida esset ætate. A Deo itaq; petendum erit, ne suam illam felicissimã erga omnes protectionẽ, quæ nemini nisi uolenti, ulla unquam deest ætate, grandæuis iam factis subtrahat: nam nihil potest esse turpius sene intemperato, atq; illo quidem qui in his uersatur, quæ in iuuene reprehendenda omnino sunt, & execranda. Ita sanè nihil unquã salubrius delectabiliusq́; in rebus tum publicis tum priuatis expertus est orbis, sene uiuido, perspicaci, atq; rebus in agendis temperato, prudẽti, & religioso. Verùm illud dubiũ, an Christus, qui iuuenili fermè decessit ætate, se à patre senectutis tempore seruari ritè petierit. Hîc mihi firmam Ecclesię fidem intuere: quandoquidem Christũ pro senescente ecclesia, in qua periclitatura fermè erat charitas, hoc est, uis omnis uitæ & salutis, orasse patrem credimus. An uerò in illud modò peruentum sit uitæ genus, è quo iratæ excesserint uirtutes, consenuerit fides, ac penè exoleuerit Dei religio, qui purgatiori sunt iudicio, & uident, & se in id ætatis incidisse lamentantur, in qua tutissimo debacchãtur imperio luxus & ambitio. Orat hîc igitur Christus pro sponsa in hunc ferè modum: Ne meam, oro, contemnas senectutem, ô Deus: scio equidem aucta omnia consumi atque denasci: sed in his tantummodo quæ ad corpus spectant: cætera uerò quæ fidei robore connituntur, repubescere indies magis necesse est, & renouari. Quocirca cùm ob diras diutinasq́; improborum iniurias, meos affligi destituiq́; uiribus contigerit, ne tunc me, quæso, hoc est, illos, quos ut mei essent, sanctissimo tuo attraxisti spiritu, proijcias, longéq; à te propellas.

Quia dixerunt inimici mei mihi, & qui custodiebant animam meã consilium fecerunt in unum, dicentes: Deus dereliquit eum, persequimini & comprehendite eum, quia non est qui eripiat.

Dixerunt mihi, idem est quod, de me conspirantes loquuti sunt. Qui rogo? hi nempe, qui meæ insidiantes uitę, quicquidúe ago obseruantes, facta inter se cõiuratione consultauerunt, dicentes: Abiecit eum Deus, quò se uertet miser: En apta perdendi illum occasio. Ipse enim cum imbecillis sit ex sese, ab amicis uerò derelictus, infensus omnibus, grauis, atque adeo tandem ab uniuersis destitutus, quid, quo minus tam debile confringi queat uas, obstare poterit? Eum, eum, inquam, ô qui impudentiores estis, persequimini, instate, atque usque eò urgete, ut comprehendatis: nam qui illum nostra è manu eximat, inuenitur nullus. Heu perfidorum insaniam. Censendum'ne est, amantissimos liberorum parentes mœstos teneri infantis non audire uagitus? non lachrymas? non clamores? Quàm propensiori certè affectu in nos diuina mouetur clementia, quàm solet in filios nutrix anxia, aut mater. Verùm utcunq; sua in impietate perdurent impij,

Tu

C Tu Deus ne elongeris à me: Deus meus in auxilium meum respice.

Frequentia quidem iniuriarum, simul & periculorũ instantia, huiuscemodi rogãdi Deum in anima párere studiũ cõsueuit. Deus, inquit, ne elongeris à me. Vidisti'ne unquam hominẽ malo aliquo exitiali affectum? nõ contentus is quidem semel atq; iterum cum medico, ut fit, colloqui, atq; ab eo uisitari, rogat ne se unquam deserat, ne discedat: imò ut præsens coràm adsit continuè. Vides anxium in ægrotante membris studiũ? quid si animo? quid si sórdida, atq; æstuanti, tanquam febre, torquetur conscientia? Ni prorsus quidem in malis induruerit, decreuerit'q; tanquam phreneticus non admittere curationẽ, apud diuinam instabit clementiam, rogabit'q; & lachrymis, & suspirijs, dicẽs: Deus ne elongeris à me: Deus in auxilium meum respice, festina, atq; miserè ægrotantem inuise. E contrario autem,

Confundantur & deficiãt detrahentes animæ meæ: operiantur confusione & pudore, qui quærunt mala mihi.

Ecce morbus ille, cuius ui maximè atque incendio, infirma adhuc in fide anima conficitur: nempe detractoris rabies, & uirulentia. Quid non perturbat inquietissimum istuc oblocutorum genus? Hebræi tamen, non detrahentes, sed aduersantes animę meæ reddunt. Verbum item, deficiant, consumentur transferunt. Idem Symmachus. Quare is erit sensus, ut reddit Paraphrastes: Pudefiant & absumãtur qui aduersantur mihi. Qui uerò hi sint, qui facile probis aduersantur, sequenti explicãtur hemistichio: Qui quærunt mala mihi. Cæterùm dictio quam noster ferè uertit interpres, reuerentiã, tum Græcis tum Hebræis est pudor, ignominia, cõfusio, seu ut habet Campensis, infamia. Illi, inquit, me prorsus à uia uitę, quæ ingenua est, libera, atq; honoris plenissima, auertere con-
D nitũtur: tu Deus illos eadẽ, quam mihi inurere satagunt, infamię nota, quæ est, totum te meum bonũ amisisse, affice, cõfunde'q; cum ignominia tam turpes illorum ausus, atq; in nostram meditata perniciẽ, quod omnium malorũ maximum est, allide consilia: hi enim, qui turpissimus dęmonũ atq; perfidiosorũ hominum mos est & consuetudo, quærunt mala mihi: tu contrà, bonum ac uitam, quæ in te est, quaq; beati efficimur, & quære, & elargire. Illi itaq; ut uolunt habeant,

Ego autem semper sperabo, & adijciam super omnẽ laudem tuam.

Vide quàm suam libenter in Deum spem iactet uir iustus. Iam non semel diximus, id potissimum telum esse, quo exterrefacti dæmones in fugam uerti consuescunt. Adeò gratissima Deo semper ea fuit animæ uirtus ac deliberatio, qua illo tantummodo nixa, à nulla alia dependet re quamuis sublimi & diuina. Ego, inquit, meis in periculis & ęrumnis non hodie solùm, aut eadem ipsa hora, qua nulla urgeor tentatione, spero: sed semper, sed omni tempore, sed tunc potissimum cum planè destitutus uideor & neglectus, atq; ita tuis, ut sic dicam, obrutus beneficijs, adijciam & ego super omnem laudem tuam: hoc est, ardentiori quàm antehac unquam studio tuis in celebrandis laudibus incumbã. Ita enim hunc uersum interpretantur Hebræi: Augeã, inquiunt, omnem laudem tuam: seu adijciam ad cunctas laudes tuas. Insuper,

Os meum annunciabit iustitiam tuam, tota die salutare tuum: quoniam non cognoui literaturam.

Hucusq; uersus est Hebræis, licet alijs uerbis, sensu'q; alio. Nam dictio, quam noster uertit interpres, literaturã, Hebræis est, numerum. Certè, inquit Felix, non cognoui numerum, nempe laudum. Cæterùm notant quidam dictionem, quoniam, superesse, seu pro certè positam, ut reddi à Felice diximus. Sensus igitur is esto: Mi Deus, os meũ tuam indefesso quotidie studio laudabit, qua summè bonus es, & in omnes beneficus, iustitiam, salutem'q; mihi immeritissimo allatam

allatam prædicabo: nam tot tuæ in me extant benignitatis indicia, ut numerum ignorem. Alij quoq;, modum uertũt pro numero. Illud planè huius est consimile in alio psalmo: Annunciaui, inquit, & loquutus sum, multiplicati sunt super numerũ. Quid uerò sibi uelit Græcis in hoc loco πραγματέας, quid ue somnient nõnulli ex huius uocis interpretibus, diligens iudicet lector. Maxima mihi animæ illius in mentem uenit perfectio, quæ diuinis se sentiens, & his frequentissimis ditatam muneribus, obstupescit, seq; idoneam, quæ tam numerosum donarium mente assequi possit, non arbitratur: contra nimirũ quorundam morem, qui cum humili & abiecto sint animo, non minus summisse strictéq; de cœlestibus cogitare soliti sunt, quàm de terrenis, & illis quidem quæ mũdum magis referunt quàm Deum, atq; eius religionem. Et quidem innumerabilia omnino sunt Dei in homines beneficia: idcirco ab his duntaxat cognita, si non numero comprehensa, qui tam excelsa sunt mente, ut omnem mathematicam excedant supputationem: quod proprium diuinæ est naturæ. Quid itaq; hîc aget anima? uide quid consilij capere instituat:

Introibo in potentias domini, dñe memorabor iustitiæ tuæ solius.

Scio, ait, tot inter uitæ huius tentamenta, quid me agere deceat. quicquid unquam mihi aggredi erit animus, id Dei fretus uirtute aggrediar: & solam, solam inquam tuam, ô domine, non hominis naturaliter imbecillis atq; impuri, iustitiam inuocabo: illiq;, uel totus in me conspiret mundus, adhærebo. Verbum etium Memorabor, eandem hîc præ se ferre significationẽ uidetur, quam alio loco expressius magis, quàm quòd sic se habeat litera, posuit interpres: Hi, inquit, in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri inuocabimus. Nam illic nonnulli legunt: Et in nomine Dei nostri memores erimus. hoc est, ut interpretatur Felix, clamabimus, ut faciunt bellatores. Quòd si tamen memoriæ uerbum hîc cõmodè positum arbitraris, nõ id quidem inelegans, sed mirè aptũ. Siquidem à Paraphraste sic reddi uideo: In memoriã reuocabo omnibus, & celebrem faciam integritatem tuam, tuam inquam solius. Nam tu

Deus docuisti me à iuuentute mea, & usque nunc pronunciabo mirabilia tua.

Causam hîc reddit, quamobrem diuinæ haudquaquam immemor iustitiæ ac bonitatis esse debeat: nempe ob id, quòd qui ab ineunte sibi ætate nunquam defuerit, ita illum in posterum non defuturum, persuasum habet. Vide igitur sanctæ animæ affectum. Tu Deus, inquit, me à puero, tum dico, quando tam suauissimum ignorabam præceptorẽ, usq; nimirum ad hanc, in qua nunc uiuo, ætatem, mirandas illas tuas erga electos operationes, quas caro prorsus ac sanguis ignorant, accuratissimè edocuisti: hincq; ego illas diligentissimè pronunciabo, palámq; omnibus faciam, ut illa diuulganda sunt, quæ immensa sunt prædita magnitudine. Quocirca, ut etiam ab ipsis meis semper egisti incunabulis, ita

Et usq; in senectam & senium Deus, ne derelinquas me, donec annunciem brachium tuum, generationi omni quæ uentura est potentiam tuam.

Senectam & senium perinde est, ac si dicas, senectutem & canitiem, seu decrepitam ætatem. Tametsi enim de quocunq; hæc dici posse natu grandiori existimem, altiori tamen sensu atq; intellectu, res quoque eo ferè modo, quo superius Dei filium pro Ecclesia orasse diximus, indagari posset. Ne proijcias me, inquit, in tempore senectutis. & erit sensus: Tu pater, quem me tuæ caput Ecclesiæ esse uoluisti, mihi in omnibus præsens, ac uel usque ad mundi interitum & consummationem, adsis fautor, quò cunctis etiam uenturis, nedum meæ ætatis hominibus, tuum brachium, uirtutem scilicet & potestatem inuulgare

C queam. Videtur enim nescio quid à nonnullis ex Hebræorum interpretibus hîc addi. Sic ex his quidam: Quò annunciem posteritati brachium tuum, & omni qui nasciturus est potentiam tuam. Idem fermè Campensis. Felix quoque sic: Donec annunciem brachium tuum generationi, cuicunque uenturo potentiam tuam. Vnde ambigendum minimè est, potentiam tuam ex Hebræo uersus huius finem esse, non sequentis initium, ut nos legimus. Verùm cùm nõ multum sensui officere uideatur, sua integra remaneat litera interpreti, quam sic reddit:

Potentiam tuam & iustitiam tuam Deus usque in altissima quæ fecisti magnalia, Deus quis similis tibi?

Clarius Hebræi: Iustitia tua Deus usque in excelsum, quoniam fecisti magna. Est sanè mira ab inflammato animæ affectu profecta exclamatio, simul & admiratio, illi ferè similis, de qua alio in psalmo ita stupidus exclamat Vates: Magna est super cœlos misericordia tua, & usque ad nubes ueritas tua. In sublimioribus enim occupata mens rebus, nihil de Deo, quod idem excellentissimum non sit, cogitare potest. Etenim siue in his quæ ad admirabilem illius naturam spectant, siue in his quæ ad purissimam eius carnem, uitæque, cùm apud homines diuersaretur, integritatem; siue etiam ad prouidentiam illam infinitam, qua cùm omnia, tum præcipuè homines, sapientissima gubernat ratione, uersetur, omnia illi diuina atque admiratione digna apparent. Quod quidem animo in turpitudinum cœno tanquam cum meretricibus uolutato, contingere haudquaquam potest. Est & alius sensus, quem quoniam literæ quam nos legimus aptè accõmodari posse uisus est, uel eo maximè, quòd à nonnullis ex Hebræo sic exponi uideo, in medium adduci non ab re erit: qui sanè sensus, ut facilius elici possit, dictionem Donec, suprà positam sibi asciscere uidetur. Petierat enim superiori uersu Propheta hoc modo: Deus ne derelinquas me, do-

D nec annunciem brachium tuum generationi, atque omni qui nasciturus est. Infertque subinde: Donec, inquam, potentiam tuam simul & iustitiam in sublime, subaudi, feram: qui fecisti magna. Ecquis igitur sicut tu? Propterea sic ex Hebræo uerti poterat, ut uertunt quidam: Deinde (hoc est, simul ut posteris tuam annunciauero uirtutem) potentiam tuam & iustitiam tuam Deus, qua res magnas perfecisti, in altum extollam: quis similis tibi? Expressius item Paraphrastes, cùm dixisset, Adsis mihi sicut hucusque, quoad indicauero brachium tuum meæ ætatis hominibus, & uniuersæ posteritati potentiam tuam: statim intulit: Et iustitiam tuam Deus laudibus in altum extulero, qui designasti maxima: Deus quis conferendus tecum? Et certè nihil unquam fuit, neque esse potest tam immense magnum, quod cum Dei magnitudine collatum non minimum omnino appareat, & nihili. Idcirco ipse de se apud Esaiam sic loquitur: Quis similis mei? Antea uerò Moses in cantico post Aegyptiorum interitum: Quis similis, inquit, tui, magnificus in sanctitate? Ideo

Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus uiuificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me.

En aliud admirationis genus. Mens quippe humana non potest non interdum incredibilem in modum obstupescere, mirarique, unde tam uastus ebulliat angustiarũ in hoc mundo Oceanus. Verùm cùm quæ mortalium naturæ conditio agnata sit, recolit, ex hoc tenuissimo ad aliud sensim considerandum, & id quidem omnium maximum, transit stuporis genus: quod totum in meditanda diuinæ beneficentiæ magnitudine uersatur. Quantas, inquit, tribulationes, quàm multas, quàm difficiles, quàm planè diras ostendisti mihi: hoc est, experiri me fecisti. Verùm tu mihi sedata ira placatus, conuersusque, me prorsus exanimatum recreasti, restituistique me mihi, atque à malis, tanquam de profundo ter-

ido terræ hiatu, etiam atque etiam extraxisti. Abyssus, ut aliàs notauimus, non raro Hebræis est, malorum cumulus, ac tetra miseriarum uastitas. Vnde clamat Ionas: Abyssus uallauit me. alio uerò in psalmo Vates: Abyssus abyssum inuocat: hoc est, calamitas calamitatem tanquam annulus annulum nectit, atque inuitat. O immensum cõtemplandi tuam excelsam bonitatem mare, mi Deus. Quicquid enim in terris spirat, in meum conspirasse interitum uidetur. Tu uerò, qui naturalis tuus est mos,

Multiplicasti magnificentiam tuam, & conuersus consolatus es me.

Expresſius uertisset interpres, magnitudinem: seu cum Paraphraste, potentiam meam, non tuam: quò doni cœlestis amplitudinem in se homo cognoscat. Illi, inquit, meum extenuare nomen, uitamque calumnijs, ac ferro absumere adnituntur: tu contrà, uim illam, quæ me in te firmissimè contineat, suppeditare nõ cessas: indicium sanè tuæ ad me conuersionis, quam cùm contemplor, permaximo afficior gaudio & consolatione. Vide summæ in beata anima uirtutẽ fidei: Conuersus, inquit, qui antea meam ob turpitudinem auersus fueras, cõsolatus es me. Succurrit hîc mihi mulieris Cananeæ exemplum, quæ diutius propter filiæ morbum afflicta, penéque ob Christi, ut uidebatur, indignationẽ exanimata, à benignissimo tandem Iesu ad fœmineum cõuerso eiulatum & lachrymas, plenissima illa cõsolationis uerba audire meruit: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut uis.

Nam & ego confitebor tibi in uasis psalmi ueritatẽ tuam Deus, psallam tibi in cithara sanctus Israël.

Ex Hebræo prima uox redditur, quapropter: seu ut Campensis, quare. & est sensus: Quoniam tuam in me auxisti magnitudinẽ & uirtutem: quoniã conuersus consolatus es me, unde mea omnis profecta est salus, salutisque persuasio: idcirco te tuumque nomen laudabo, canamque tuam in pollicitationibus constantiã, mi Deus, & psallam tuum in honorem, cithara, ô qui sanctum facis Israëlem. Aliàs diximus uasa nonnunquam in scripturis pro rerum omnium instrumentis poni: quare uasa psalmi, instrumenta hîc sunt musica, ut ferè erant nablum, lyra, cithara, organum, atque huius generis alia, quorum modulatione & harmonia diuinæ solitæ erant laudes decantari. Cæterùm, sancte Israël, à cunctis Hebræorum interpretibus transferri uideo. Te, inquit, musicis laudabo instrumentis, ô Israëlis, populi nimirum dilecti, atque ad uitam asciti, sanctificator. Atqui Deus quemadmodum uita est uiuax, ac uiuificans: ita sanctus, atque idem sanctificans, sordesque omnes suis ab amicis abstergens, dici debet. Itaque

Exultabunt labia mea cùm cantauero tibi, & anima mea quam redemisti.

Vide gratæ animæ institutum, quo se & corpore & animo (id est totum hominem in Dei amore comburi) diuinum laudare nomen pollicetur. Vnde sic Paraphrastes: Exultabunt labia mea (instrumenta hæc sunt inter alia prolationis humanæ) ubi psallere cœpero tibi: & anima mea multò magis, quam liberasti à malis omnibus. Exultando, inquit Felix, cantabunt. Porrò siue de quotidiana liberatione, qua miseris uenit Deus suppetias, hoc uerbum, redemisti, intelligamus, siue de animarum redemptione, per quam nos CHRISTVS in cruce æterno reconciliauit patri, cogitemus, utrunque purgatissimis suaue est animis. Anima igitur mea, ô CHRISTE, tuo cruore ac nece à peccati atque adeo mortis seruitute erepta, tibi, haudquaquam sibi, aut mundo cantabit, exultandoque tuum sanctissimum laudibus extollet nomen.

Sed & lingua mea meditabitur iustitiam tuam, cùm confusi & reue-

C riti fuerint qui quærunt mala mihi.

Videtur hîc Vates conditionem uelle Deo ponere. Lingua, inquit, mea tuā laudabit iustitiam tum, cùm confusi & profligati fuerint quærentes mala mihi. qui quidem loquendi modus uix ab anima in diuinarum rerum studio occupata prodire potest. Siquidem quæcunq; illi accidant, ad laudes semper Dei prompta est atque hilaris. Idcirco litera, quæ est Hebræis, tutiorem præferre sensum mihi uisa est. Sic Felix: Etiam lingua mea tota die loquetur iustitiam tuam: quoniam uerecundati sunt, quoniam confusi sunt inquirentes malum mihi. Qua sanè lectione solennia hîc quædam esse, pro reportata uictoria, animæ (ut sic dicam) epinicia definire possumus. Quamobrem elegantissimè sic rem aperit Paraphrastes: Quin & lingua mea exercebit se sedulò in cantanda iustitia tua: erubuerunt enim & infames facti sunt, quotquot studuerunt incommodare mihi. Qui porrò hi sint, qui, quomodo innocentissimis noceant uiris, malumq; inferant, & quærunt & machinantur, non semel hisce nostris intersparsit cōmentarijs Christi (ut opinor) spiritus: quem meo hoc in labore, quemadmodum in suo Dauid, scopum esse uolo & ducem. Cui propterea laus sit, atque honos, in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXXII. Salomoni.

Eus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis.

Somniant, mireq; cæcutiunt hi, qui hunc psalmum de Salomone illo interpretantur, cui uoluptatibus, tanquam bellacissimis hostibus obnoxio, pacifici titulum minimè conuenire arbitror. Ad hæc, ut cætera quæ de Salomone Bethsabeæ filio intelligi absurdissimum esset, omittamus,
D quomodo à mari usq; ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terrarum illius fuit imperium? Quando omnes gentes seruierunt ei? Qua porrò uirtute Aethiopes, seu habitantes solitudines, ut nonnulli transtulerunt, quos Cabalistæ aërios spiritus esse diffinierunt, eum adorauerunt? Vero igitur Salomoni, in cuius ortu illud è cœlis fuit auditum, In terra pax, hominibusq; bona uoluntas, totum hunc psalmum adscribi debere fateamur: non illi, cuius imperium breui admodum conclusum fuit termino, cuiusq; filius impijssimus extitit Roboam: ipseq; nefandissimis alienigenarum amoribus ac libidinibus adeò conspurcatus uixit, ut illius etiamnum dubia censeatur salus. Noster autem non tantùm saluandorum hominum est autor, uerumetiam ipsamet salus, & uita. Quod sanè Dauid in spiritu præuidens, hanc uerè diuinam de ipsius Christi regno, cuius summa est iudicium & iustitia, à patre habito, composuit odam: ad Deumq; conuersus, sic suam orditur precationem: Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Duas hîc expresse in Christo naturas prænouit Vates: qui quidem Christus ea, qua æqualis semper est patri, ratione, rex est cum patre uniuersorum æternus: ea uerò qua in terris uisus est cum hominibus homo, quicquid imperij habuit, à patre habuit. Vnde ut erat gratissimi animi filius, non semel professus est se patre minorem: propterea omne sibi iudicium à patre datum, datamq; esse rerum omnium, tum earum quæ in cœlis essent, tum quæ in terris, potestatem. Quid illud? Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me patris. Ideo Vates illum regem, regisq; filium appellans, & Deum, & Dei filium esse asserit. Cæterùm iudicium atque iustitiam, nihil aliud hîc esse diffiniunt, quàm rectas moderandarū rerum rationes, ac ut reddit Paraphrastes, formulas, qui sic habet: Deus iudicandi secundum te formulas regi da, & æquitatis studium filio regis. Orat itaque Vates, atque cum eo mortalium multitudo, ut in Christo, in quo omnis inest æquitatis norma ac uirtus,

uirtus, hi penes quos hominum eſt imperium, iudicent, regantq́; populos, ac iuſto moderationis æquilibrio res mundi expendant. Etenim Chriſto ad inſtaurandas orbis ruinas aduentante, cœpere actutùm nutare errores, magnaq́; parte eouſque tolli, quoad eius humano prorſus conſumpto genere, omnia integrè ſubiecta illi forent, Deusq́; eſſet in omnibus, & nos qui ad uitam uocati ſumus, in illum feliciſſima tranſiremus abitione. Reconditiſſimo itaque myſterio utriuſque aduentus in hoc pſalmo fit mentio: quaſiq́; dormiens ab Eccleſia excitatur dominus, ad hunc modum:

Iudicare populum tuum in iuſtitia, & pauperes tuos in iudicio.

Iudicabit, uertit Hebræus. Idem & cum Chaldæa translatione, græca editio. Vt iudicet, legit Euthymij interpres, populum tuum. Idem fermè ex Hebræo Campenſis: ut uerba ſint Eccleſiæ orantis, quò terram hanc corruptiſsimam iam tandem miſeratus, mittat quē miſſurus eſt, qui retracto ab erroribus mundo, duo illa è cœlis ſecum deuehat luminaria, nempe iuſtitiam & æquitatem: quorum radijs illuſtratus orbis, in eam refundatur formam, atque imaginem, quam in Chriſti uita & doctrina, tanquam in æterna cum patre idæa, conſpectura eſſet, indeq́; omnem bene beateq́; uiuendi normam extractura. Cæterùm cùm præclariſsimis ornatus eſſe debeat rex animi dotibus, illam in primis requirit ſpiritus, ut pauperes, afflictosq́;, & ærumnoſos, ab opprimentium uiolentia, atque aſtu eximat, reddatq́; quod ſibi unuſquiſque ob uitæ rationem meruerit. Virtuti enim ſuus debetur honos & præmium: iniquitati uerò opprobrium, atque cum uituperatione mulcta. Et id ſanè eſt populos in iuſtitia & iudicio gubernari. Alioqui turpiſsimos quosq́; à contaminatis iuſtitiæ miniſtris eo donari præmio, quod integerrimis debetur uiris, illosq́; præteriri atque opprimi, quos honorari decuerat, ſumma eſt regionum religionumq́; pernicies & confuſio. Quocirca maximis ingeminandum eſt uocibus, ut noſtri iam tandem miſertus pater, ſui unigeniti demittat in terris ſpiritum, quò iuſtè æquabiliterque iudicari poſsint homines, probiq́; ab improbis ſecerni, ac cæcis à magiſtratibus dignoſci. Atq́; hoc ſanè modo

Suſcipiant montes pacem, & colles iuſtitiam.

Abſurdum nimium eſſet putare, montes hoſce petricoſos ſuſcipere poſſe pacem, aut colles iuſtitiam. Montes igitur hîc ſunt, quos poſtea in pſalmi ſerie reges appellat Vates; colles uerò, quos populos. Atqui moderandarum rerum is debet eſſe finis & terminus, ut pacem animi ſuſceptam, in qua uis in eſt iuſtitiæ & rectitudinis, transfundant reges, atqueadeo cæteri & principes & magiſtratus, in populos ſibi ſubditos. Nec ſanè pulchrius ueſtiri ſolent colles uel flore, uel fructu, quàm ueſtiuntur decore omni uirtutum, ſed in primis fidei in Deum, populi, cuncta iuſtitiæ ſtudioſis occupantibus, optimoq́; expendentibus iudicio & æquitate. Orat itaque uir ſanctus, ut non ſibi duntaxat pacem, quæ à Ieſu CHRISTI corde emanat, ſuſcipiant Eccleſiæ proceres; uerùm ob id quoque, quò populus lætari, ſedereq́; ualeat, ut inquit Eſaias, in pulchritudine pacis. Etenim ea præditi ſapientia rectores hominum, quæ à Deo eſt, non à mundo, inſaniunt propémodum, niſi conciliatum ſibi cœlitus bonum, ſentiant ſubditi, guſtentq́; quàm diuinum illud omnino ſit, à temperatis iuſtisq́; gubernari ſuperioribus. Quocirca non abſque ratione additum eſt: Et colles iuſtitiam, qua ſanè à patribus tanquam à fertiliſsimis deſcendente montibus affecti delibutiq́; ſubditi, ſuas omnes adeò iuſtè concinnant actiones, ut meritò iuſtitiæ cultores appellari debeant. Nihil enim populis tam exitiale eſſe poteſt, cùm rerum ſumma penes illos eſt, qui in iudicandis,

C diffiniendisq́ subditorum causis, humano raptantur sensu & consilio. Expulso quidem nostris à tribunalibus Christo, à quo omnis proficiscitur rectè diffiniendi forma ac iudicium, quò se uertant patres? quò suas dirigent diffinitiones? quò iudicia? Poterit ne hoc modo sedere uir, ut inquit ille, subtus uineam suam, & subtus ficum suam pacificus? Næ quidem obsidionem posuerunt super nos. Verùm utcunq; nostrates hallucinentur iudices, ô qui sub corruptissimo iniquorũ desudatis iudicio, gaudete: siquidem rex ille æquissimus, regisq́ filius Christus, diuinus amor, pax orbis,

Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem.

Filios inopis, legit Felix: id est, illos qui sunt Christi, quos utique, utpote rerum omnium huius mundi egentissimus, crucis uerbo, atque efficacia genuit patri: hos quidem iudicio suo æquissimo protegit dominus, ac confuso, prostratoq́ calumniatore, nempe mundo, diabolo, peccato, morte, peruersoq́ homine & inuido, benignissimè tutatur. Cæterùm, filios pauperum, idem esse secundum phrasim Hebraicam, quòd pauperes, aliàs diximus. Et sunt planè idem pauperes populi, qui & filij pauperum, utique credentes: quò uerùm illud esse non ambigamus, nullam uidelicet esse damnationem his, qui in Christo sunt. Cuius sanè patrocinium, iudiciumq́ sua in Ecclesia exactissimum, ne temporarium, citoq́ desiturum putaremus, à spiritu est additum:

Et permanebit cum sole, & ante lunam in generatione & generationem.

D Id est, quandiu sol iste uisibilis, à quo luna, quemadmodum à Christo Ecclesia, lumen sumit, lucebit, æterna erit Dei in suos protectio. Ecce, inquit, uobiscum ero, usque ad consummationem seculi. In generatione & generationem: periphrasis est, qua æternitas significatur. Sed litera, quæ est Hebræis, lucidiorem parit sensum quàm nostra, quæ ambiguum & obscurum. Sic Felix: Timebunt te cum sole, & in conspectu lunæ: hoc est, quandiu reuoluentur tempora, quæ nimirum è solis cursu, motuq́ lunæ originem habent, CHRISTVM reuerebuntur in terris populi. Vnde sic Paraphrastes: Reuereantur te, ô rex, quoad sol lumen suum præbuerit mortalibus, & luna seculis cunctis. Quid sit porrò in nostro interprete, Ante lunam, Chaldæus aperit: Ante lumen, inquit, lunæ orabunt coram te generationes generationum. Hîc igitur uides CHRISTVM, qui heri & hodie, ut inquit Paulus, ipse & in secula, æternum suæ fore religionis defensorem. Id dictum esse uolo, ne afflicta ab improbis innocentia, eò interdum adigatur impietatis, ut Deum eo se habere modo, in probitatis defensione arbitretur, quo homines fermè ex more inconstantes, temporarij, & parum pij. Suo quippe tempore, atque cùm maximè opus est, ad suos descendit dominus, consolaturq́ afflictos, dicens: Ego sum, nolite timere. Quid igitur pauidi in CHRISTI fide nutamus?

Descendet sicut pluuia in uellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.

Haud dubium quin hîc ad stupendum illud Gedeonis miraculum alludat Vates, in quo madefacto solummodo rore lanæ uellere, area circumquaq; posita, sicca inuenta est: rursus area rore imbuta, uellus absque imbre siccum apparuit. Magnum id quidem fuit mysterium: siquidem in lanæ tum uellus silenti tanquam ros descendisse illapsu uisus est Deus, cùm nisi ad oues, quæ perierant, domus Israël se uenisse fassus est CHRISTVS, reliquo interim in sic-

A citate ſpiritus remanente omnino orbe. Verùm poſtea in gloriam aſcitus, tam largo gratiarum imbre, ingrato omiſſo uellere, relictaq; in ſiccitate Iudæa, perfudit gentes, ut meritò dici poſſet, ſe ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram, ad omnium generaliter deſcendiſſe ſalutem autor uitæ. Sunt qui typum huius roris in uellere, ad tacitum placidiſsimumq; deiparæ uirginis cōceptum referant: tamen ex litera quæ eſt Hebræis, alium ſignari ſenſum iudico: eum ſanè, quòd Deus eo ſoleat modo ad ſubleuandas ſuæ ſponſæ ærumnas, & oppreſsiones deſcendere, quo ſolet pluuia in detonſum, demeſſumq; pratum deſcendere. Quid tum gratius? quid tam agricolis deſiderabile, quàm cùm deſecta prati herba recens ſuperueniat pluuia, qua terra humefacta, ad noua concipienda germina temperetur? Felix enim, atque cæteri ex Hebræo ſic ferè legunt: Deſcendet ſicut pluuia ſuper herbam reſecatam: ſiue ſuper tonſum, hoc eſt, ut ipſemet interpretatur, ſuper gramen inciſum: quod ſi non habuerit pluuiam poſtquam reſecatū fuerit, areſcet. Quare ſic alius ex eodem fonte: Deſcendet æquitas & iuſtitia ad terram, ſicut pluuia in deſectum fundum, & ſicut rorulentus imber. Hîc uides quomodo nulla fit apud Hebręos de uellere mētio. Veruntamē unicuique ſuæ ſint de uellere & rore Gedeonis meditationes, piæ nimirum, & quæ ad placidiſſimum mirabiliter exprimendum faciunt ſpiritus lapſum in uirginis uterum. Verùm neque ego (opinor) reprehendi debeo, qui quæ ſit germana pſalmi lectio, uerecundè admoneo. Vtcunq; ſenſum imagineris, illud comperțiſsimum, fructum mirum in modum feracem, propter Chriſti deſcenſum, mortalibus allatum. Quod ſanctiſsima præuidens Vatis anima, in ſpiritu exultans, clamauit:

Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna.

Quaſi uerò antea copioſa non fuerit pax, hæc dicit Vates. Nam Chriſtus obrutum in peccatis mundum inuiſens, oriensq; ex alto, non ſolùm pacem & iuſtitiam ſecum attulit, uerumetiam omne bonum, cuius homines forent capaces, abundantiſſimè largitus eſt. Quòd uerò poſtea abolita ſint, ſublataq; è mundo tam felicia Dei dona, ut eſt pax & æquitas, id hominum malitia factum eſt. Florebit, inquit, quæ penè exaruerat, in illius ætate iuſtitia, ſummaq;, uſquedum luna non ſit, in terris erit pax. Cur non ſumma? cur non integra? cùm diruto inimicitiarum, quæ inter Deum & hominem interceſſerant, pariete, uniuerſus planè Deo per Chriſtū recōciliatus eſt orbis. Vt illa enim pax, quam ob regnandi cupiditatem atque ambitionem ſæpenumero, etiam in ipſis ſanctioribus Eccleſiæ locis, nutare cernimus, excindi omnino queat: ea tamen quæ in ſanctorum animas per Chriſti ſpiritum, tanquam inſitus oleæ ſurculus, inſerta eſt, æternis nititur fibris & radicibus, ideo æterna. Quocirca additum eſt à Vate: Donec auferatur luna: id eſt, pax iſta animorum, ac, qua gratis iuſtificamur per fidem, iuſtitia, quouſq; luna ſuum ſeruabit curſum, fixo altè ſtipite in Deo, perdurabit. Etenim nulla tam ſæua poteſt eſſe perturbatio & confuſio, quæ pacatam tranquillamq; hominis conſcientiam, à rectitudinis linea, aut pacis ſtudio facilè amouere poſsit: nam quæ Dei ſunt, ab eoq; proficiſcuntur, firma ſint oportet atque æterna.

Et dominabitur à mare uſq; ad mare, & à flumine uſq; ad terminos orbis terrarum.

Vaſtitatem imperij CHRISTI, ſimul & felicitatem exprimit Vates, ad regnum nimirū Salomonis utcunq; alludens, de quo ſic legimus: Salomon autē erat in ditione ſua, habens omnia regna ſecum à flumine terrę Philiſtijm uſq; ad

C terminum Aegypti. Ipse enim obtinebat omnem regionem quæ erat trans flumen, quasi à Thipsach usque ad Gazam. Atqui in eo quòd Salomonis regnum usque ad promissæ terræ fines protendebatur, regnum fidei ultra Oceanum dilatandum præsagibat. Nam quod nos legimus, Et à flumine usque ad terminos orbis terrarum: quidam ex Hebræo sic uertunt: Ab Oceano orientali usque ad extremos occidentis fines. Ex his etiam sunt, qui à mari usque ad mare, mare Rubrum intelligunt, & mare Palæstinæ. Flumen uerò Euphratem, qui ab oriente exiens in mare Rubrum erumpit: idcirco Iudæis adeò notus & celebris, ut fermè illum flumen absolutè nominent. Et est ac si dicat, ab oriente usque ad occidentem. Quoquo modo sensum formes, regnum hîc CHRISTI, quod & fidei, à spiritu designatur. Quod sanè in sequentibus clarius adhuc exprimitur.

Coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent.

Amplam atque adeo extremam orbis regionem sub meridionali plaga constitutam, idcirco torridam, ac nimio calore obfuscam & feram, ad significandum uniuersale Christi regnum non absque mysterio huc adducit Vates: huius enim hesperi sunt populi ad occidentem, Indi ad orientem: ad quos quidem in Christi fide mansuefaciendos, missum olim fuisse à Domino Thomam apostolum nonnulli affirmant. Mundum itaque uniuersum adoraturum esse aliquando Christum prædicit Vates: qui cùm ferè totus à Dei desciuisset religione, additur à spiritu, Et inimici eius terram lingent: hoc est, uenerabundi, proniq; in terram illum adorabunt. Tangit enim morem antiquum adeundi reges, quem hodie quoque ab orientalibus seruari sunt qui dicant. Neque illud silebo, nonnullas nostra quoque ætate mulieres ab ultimis Oceani ripis in Ita-
D liam euectas, coniugioq; principum dignatas, ad tantum animi tumorem deuenisse, ut neminem, neque sacerdotes ipsos & episcopos ad colloquium admitterent, nisi genuflexos, atque humi pronos. Quanquam non tam sexus imbecillis uanitas in hoc est reprehendenda, quàm stoliditas illorũ, qui cultum illum soli Deo debitum, animanti tam imperfecto leuissimè prostituunt. Sed ad psalmum redeo. Omnimodam enim subiectionem intelligi uult Vates inimicorum Christi: sub quorum nomine Amalechitas potissimum, Madianitasq; & Ismaëlitas, homines nimirum feros, atque, ut sæpissimè experti sunt Iudæi, indomitos, hîc tangi arbitror. Amalechitam enim lingentem interpretatur Philo. Qui sanè populi Arabiæ deserta incolentes, perpetuis quodammodo uexarunt Iudæos incursionibus, typo quidem uerissimo eorum quæ ab improbis perpessura erat probitas. Quid non audent in innocuos teterrimi isti Aethiopes, atque lingentes Amalechitæ? Cæterùm uide quomodo sanctissimi Vatis spiritui haud multò pòst succinuit Esaias: Venient, inquit, ad te curui filij eorum qui te humiliauerunt, & adorabunt uestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi. Quid illud? Locum pedum meorũ glorificabo. Hinc opinantur quidam, illam prodijsse exosculandi pedes summi Pontificis consuetudinem: quæ eò spectasse uidetur, ut scirent omnes illi, cuius uices in terris gerit summus Pontifex, omnem deberi cultum & pietatem. sic illi. Nos ad propositum reuertentes dicamus cum propheta, quòd

Reges Tharsis & insulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent.

Lusus is est poëticus, mireq; diuinus.

Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient ei.

Felix Arabia, quæ in littore sinus Arabici sita est: regionésque Aegypti, & quæ

& quæ ad mare rubrum usque protenduntur, hisce nominibus significantur. Saba, seu Sabæa regio, à Saba ex filijs Cham sic dicta, in qua thus, ac uis omnis aromatum innascitur, Arabia felix est: harum itaque regionum reges, regi Christo munera suis è locis apportaturos præsagiens Vates, regionum omnium reges Christianæ religioni obtemperaturos uaticinatur. Eam ob rem in fine uersus, quasi collecta dictorum omnium summa, intulit: Omnes gentes seruient ei. quod quidem apertissimum fuit præludium, quandò uix nato Christo, Persæ illi felicissimi ab Eois euecti partibus, auri thurisque munere, ac myrrhæ, diuinum in puero testati sunt numen. Tum sanè primùm oblatæ sunt Deo primitiæ gentium. Cæterùm insularum nominatim mentionem facit Vates, ob illarum uastitatem & numerum: ut Cyprus est, Creta, Rhodos, & illæ omnes, quæ Syriæ atque Iudææ conterminæ sunt. Quæ cùm ad obsequium regum Hierosolymarum præstò essent, cæterarum omniũ tum fluminum, tum marium fidem in Christum adumbrabant. Heu fidelissima quò erroris nuper prolapsa es Britannia? Angelicóne Anglia patieris priuari cognomento? Quantum tua attulit reipublicæ Christianæ exitij, nõ dico defectio, id durũ nimiũ esset, sed imbecillitas, sed ab institutis patrum parũ auersa mens? Dona adducent, quid sibi uelit, aperit Paraphrastes, qui sic totum reddit uersum: Reges Tharsis (ea est Cilicia) & qui insulas inhabitant, munera offerant illi: reges Arabum & Sabæorum tributa pendant.

Quia liberabit pauperem à potente.

Nempe à tyranno, à diuite, à superbo, & ambitioso eruet humilem, abiectũ, suisque in oculis uilem, &

Pauperem cui non erat adiutor.

Cuique nullum in terris, nec charissimorum quidem, extabat perfugium. O legem certè pro dilatandis regnis necessariam. Amplissimum, ait, Ecclesiæ erit imperium: ad cuius sanè pedes, uel ipsi potentissimi adorabundi procumbent reges: propterea quòd qui illius erigunt cultum, effigiantque religionem, non tyranni sunt, non crudeles, non cupiditatibus, curisque superuacuis, & affectibus obnoxij: non diri, non, quæ natura dæmonum est, inexorabiles, sed mites, sed iusti, & qui non opprimunt, sed liberant pauperẽ à potente. Vide summam Christianæ pietatis, mi Lector, mecumque religionis nostræ deplora uulnera. Videns, inquit Matthæus, dominus Iesus turbas, misertus est eis: quia erant uexati, & iacentes sicut oues non habentes pastorem. Mirum si hîc audire cogitabas, quòd uidens Iesus turbas uexatas, oppresserit illas. Heu malè fidam pastorum quorundam custodiam. Quibus iam nostræ concreditæ sunt animæ? lanijs ne? Sed mihi hîc tempero, & ad benignissimam domini Iesu in subleuandis à miseria miseris reuertor opitulationem. Nam utcunque in infelicem turbam insaniant improbi, Deus tamen

Parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet. Ex usuris, & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram illo.

Aptius ex hebræo: Miserebit̃ pauperis, seu attenuati & inopis. uel ut reddit Paraphrastes: Pius erit in pauperẽ & egenũ. Chaldæus quoque: Miserebit̃ super pauperẽ & squalidũ. quò speciẽ illorũ, qui in hoc mũdo per Christũ affligunt̃, cõplecti animo hi possint, qui cùm nullo misericordiæ cõmoueant̃ affectu, uix hominẽ à bellua discernũt. Qui uerò sint Christi pauperes, quoque indigẽtiæ genere laborẽt, aliàs diximus. Et, ut neque hîc de usuris superfluè philosophemur, ex usuris, nõ legit Fel. sed simpliciter sic transfert: ex fraude, seu ut Chaldæus: ex calũnia & iniurijs redimet animã eorũ, quanq̃ certè nil obstat, quin hîc quoque

C de usuris, ut plerunque aliàs, mentionem facere uoluisse Vatem arbitremur: eò maximè quòd, ab usuris, uerti à Campense uideo. Quòd si ciuium singillatim calamitates recensere animus esset, quid usuris, quas homicidijs sęuitia præstare asserunt Canones, calamitosius? quid infelicius? A qua, oro, alia peste quamuis letali & dira, tam absumuntur homines, quàm à nefandissimis usurarum uersurarumq; cōtractibus absumi solent res & publicæ, & priuatæ? Iam illud obscurius à nostro interprete est uersum: Et honorabile nomen eorum coram illo. Felix sic: Et preciosus erit sanguis eorum in oculis suis. Idem Chaldæus. quorum quidem uerborum sensus elegantissimè exprimitur à Paraphraste, hoc modo: Nec temerè fundi sinet sanguinem illorum: nempe ut rem sibi charam & preciosam. Nihil sanè non preciosum atque honorabile in Dei oculis esse potest, quod syncera agitur fide ab his, qui infensi sunt mundo. Qualis uerò sit honor ille, quo piorum ornantur à Deo nomina, alio in psalmo aperit spiritus: Et nomina, inquit, eorum uiuent in æternum. De impijs autem: Nomen eorum delesti in æternum, & in seculum seculi. Quid illud? Nomen impiorum delebitur. Quòd autem suos sinat interdum Deus traduci in uulgus, infamariúe, atque instar quoddam limi ab improbissimis conculcari obloquutoribus, non multum mouere nos debet: talem enim scimus esse crucis effigiem. Impossibile planè est iusti uiri nomen, quantumuis à maleuolis male habitum, absque honore esse & gloria apud Deum. Siquidem ut nulla alia expectetur laus, perfidorum nunquam succumbet infamiæ, sed lucidior indies, tanquam splendor in meridie, euadet tandem,

Et uiuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper, tota dic benedicent ei.

D Quòd enim, & uiuet, ad pauperem, non ad regem referre debeam, litera quam ponit Felix me hortatur. sic ille: Et uiuet, & dabit illi de auro Arabiæ, & orabit pro eo iugiter. quod sanè de iusti uiri uita, ac de cœlestibus elargiendis illi donis & diuitijs, quæ sub auri Arabici nomine intelliguntur, sumi oportet. & quem quidem sensum Paraphrasten intellexisse uideo: Viuet, inquit, cum rege illo pauper, & participem faciet eum auri Arabici, & orabit pro eo assiduè: nullo non tempore beneficus erit in eum. Sensus igitur: non sanè uir iustus sic in terra, ut dixi, malè habitus, illo quo apud homines extinguetur modo, sed uiuet: neque uiuet solùm, sed regis beneficio, qui immensis eum preciosisq; rerum thesauris, ut aurum est Arabicum, perornabit, diues erit: proq; illo orabit tantus rex, benefacietq; illi continuè. Vide, te oro mi Lector, oppressorum pro Dei religione exitum, uide felicitatem, uide diuitias, nempe à benignissimo rege Christo erogatas. quid his beatius? Cæterùm, mirum nisi hîc amore colliquescas, audiens Christum patrem pro te orantem, modò ex illis unus sis, de quibus sic ille: Pater sancte, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi. Quod utique sanctissima Vatis anima prænoscens, sic ipsum alio in psalmo alloquitur CHRISTVM: Exaudiat te Dominus in die tribulationis. At qui oratio CHRISTI ad patrem æterna est, quemadmodum æterna est protectio, æterna salus, æterna uita. Quocirca additum est à spiritu: Tota die benedicet ei. Verùm si cui magis hi placent interpretes, qui uerba hæc omnia ad regem referunt, ut referre uidetur noster interpres, abundè habet quo suum sedet desiderium. Illud tantum aduertat, an eo sensu uerba inter se bene coëant.

Erit firmamentum in terra in summis montium, superextolletur super Libanũ fructus eius, & florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ.

Hi sunt effectus beneficentiæ illius, de qua ea est asseueratio: Tota die benedicet ei. Stabile, inquit, non uacillans huiuscemodi salutis erit fundamentũ, atque adeo

adeò solidũ & incõcussum, ac si in solido iactũ esset mõtis apice. Porrò cœlestia cùm sint in Christo dona, quid in terris illorum originem peruestigamus? Terrenis enim non satiatur anima, neq; in his oblectatur, quæ in imis fundata sunt rebus. Cæterùm mons Christus est: montes uerò, illi, de quibus in superioribus uaticinatus est Dauid, dicens: Suscipiant montes pacem. Verùm omissa interpretatione uocis Firmamentum, hebraicam discutiamus literam, quæ sic habet: Erit multiplicatio, seu pugillus frumenti in terra, in uertice montium: concutietur uelut Libanus fructus eius. Diuus quoque Hieronymus: Erit, inquit, memorabile triticum. Nulli dubium, pro frumento firmamentũ, à quo nescio huc translatũ. Vnde ex Hebræorũ interpretibus quidam sic totum reddit uersum: Tanta fiet in terra per montium uertices tritici uis, ut instar Libani fragorem reddat: in urbe germinent sicut fœnum terræ. Lucidius adhuc Paraphrastes: Ex paucis, inquit, granis in terram proiectis, etiamsi in cacumine mõtium satio fiat, maxima proueniet messis, & excrescet frumentum illud in eam altitudinem, ut si uento agitetur, strepitum excitent aristæ plenæ, qualem altissimæ Cedri in monte Libano solent. Florebunt insuper ciues, & multiplicabuntur in ciuitate, quemadmodum herba solet in agris. hæc Campensis. Rursus litera quorundam ex Hebræo, quod & notat Felix, me cogit, de Eucharistiæ cibo id dictum suspicari, & magis id adeò, quòd uerba quæ noster uertit interpres, in uertice montium, Chaldaica translatio expressius refert, in capitibus sacerdotum. Sed sat sit admonuisse: nunc ad reliqua enarranda diuinæ beneficentiæ ac maiestatis argumenta, ne nimij simus, uertamus animum.

Sit nomen domini benedictum in secula.

Hic rursus se alio habet ordine litera, tum græca, tum Hebraica. Sic ex Hebræo: Erit nomen eius in æternum. Idem fermè Euthymij græci interpres. Quæ quidem litera à præcedentibus cõcinnè admodum pendere uidetur. Erit, inquit, frumentum in terra in summis montium. nunc autem: Erit nomen eius in æternum, seu ut reddit Paraphrastes: Erit nomen eius celebre perpetuò. Ecclesiæ hîc enarratur summa: nam eò quidem tum prisca Iudæorum spectabat religio, arca, templum, ritusq; illi informes & ceremoniæ: tum noster quoque in Ecclesia cultus & pietas, illò suum dirigit consilium, ut Dei nomen sicut in cœlis sanctissimum est, & supra omnem bonitatem immense bonum, ita in terris & uita & moribus sanctificetur, perpetuisq; efferatur laudibus. Sanctimonia quidem, mansuetudine, pace, charitateq;, ac pura in Deum fide, sanctificatur Dei nomen: iniquitate uerò, superbia, diffidijs, odijs, desperatione, ac mundanarum rerum amore, atq; ambitione, deturpatur. Quoniam igitur, ut iam diximus, æternus est dominus, æternamq; dat gloriam, ita in æternum glorificetur, laudeturq; in secula. Siquidem

Ante solem permanet nomen eius.

Perstat, inquit, Christi Iesu nomen ante omne æuum: nam cùm æternus sit patris filius, æternis cum ipso regnat seculis, idem habens nomen ab initio ut Deus, quod modò in terris homo factus præ se tulit. Et uocabis (inquit angelus ad Mariam) nomen eius Iesum. quasi dicat, nomen illud æternum in cœlis, quo sanè omnes ab æterno seruari uoluit, unde Iesu nomen ante omne æuum, æternaq; genitura adeptus est, idem fore in terris per te palàm fiat, & credatur. Non abre quidem hæc à me omnia: nam quod noster uertit interpres, permanet nomen eius, Hebræis hynon uerbũ est, quod, ut prælicenter interpretatur Felix, filiabitur uerti posset: hyn enim, à quo uerbum istud originem habet, filium signat. Sensus igitur, ut optimè à Paraphraste redditur, is erit: Priusquam esset sol, ab æterno filius nomen erat illi.

C Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ.

Illud ferè hîc mihi audire uideor, quod diuino ab oraculo pius olim audiuit Abraham. Benedicentur, inquit, in semine tuo (is Christus erat) omnes gentes terræ. Benedicentur, uertit Chaldæus, in merito ipsius omnes populi. En quàm breui, ut sic dicam, apophthegmate, unde omnis salutis ratio proficiscit, dependetq́, expressit Chaldæus: nempe à Christi meritis. Quocirca clamat Vates:

Omnes gentes magnificabunt eum.

Hoc est, magnũ illum beatumq́ præ omnibus, & felicem, à quo omnis mortalibus emanauit felicitas & beatitudo, prædicabunt, palamq́ dicent sese innumeris ab eo affectos esse beneficijs. Cùm itaq́ is tantus sit, tamq́ omnibus beneficus & liberalis,

Benedictus dominus Deus Israël, qui facit mirabilia solus: & benedictum nomen maiestatis eius in æternũ, & replebitur maiestate eius omnis terra: fiat, fiat.

Ecce quàm copiosis notis flagrantissimũ suum erga Deum ostendit affectũ diuinus Vates. Laude, inquit, dignissimus est dominus: dominus, inquam, ille qui tot modis olim suum fidissimum protexit seruum Israëlem, & qui nulla alia adiutus ope, per se solus, suisq́ tantũmodo nixus uiribus, magna mirandaq́, ac cunctis inaudita seculis operatus est, operaturq́ indies. Itidemq́ laude omni dignum est nomen illud excelsum, magnificumq́ ipsius filij, qui æterna illius est gloria, splendor, figuraq́ substantiæ ipsius, per quem fecit & secula: quare tellus orbisq́ uniuersus illius replebitur numine & maiestate. Amen, Amen: hoc est, ita fiat: ita, inquam, fiat, ut uaticinatus sum. Atq́ ita, eoq́ spiritus ardore atq́ ecstasi, qua cœptæ sunt,

D Finierunt orationes Dauidis filij Isai.

Vult diuus Hieronymus particulam hanc esse psalmi finem, idcirco illi attexendam: quæ tamen cùm ambigua sit, ab omnibus fermè ambiguè exponitur, ac tam uariè & frigidè, ut planè nihil eos dicere ausim affirmare. Verùm quòd interim magis ab aliquo dilucidè quid de hac re sentiendum sit, proferatur sensus, quem affert Campensis firmior adhuc uidetur, sibiq́ constans magis, sic ille: Hæc ut euenirent, summa fuit uotorũ ipsius Dauid filij Iessæ. Nam cùm Dauid in cæteris omnino psalmis ardentia in Deũ præ se ferat studia & desideria: in hoc mirum quàm insolitè deflagret transmigretq́ affectu atq́ amore in Deũ, eiusq́ filium, quem in tetrum hunc terræ incolatum descensurũ præuidens, obnixè rogat ut ueniat, ut acceleret, ut iustitiam secum ueniens deuehat. Et sic secundi finis est libri psalmorum apud Hebræos. Quorum quidem psalmorum autori Deo laus sit, atq́ honos in secula seculorum. Amen.

PSAL. Asaph. LXXIII.

Vàm bonus Israël Deus his qui sunt recto corde.

Ecstasi plenus est psalmus, atq́ idem planè est cum multis argumentum. Miratur mundus, mirantur & ipsi interdum sanctissimi uiri, qui, ut inquit Christus, in mundo sunt, & de mundo nõ sunt, nutantq́ quandoq́ animo & dubitant, an illud Deo dignum censeri debeat, bonos scilicet cõtinuis in hac uita affligi miserijs, malis uerò omnia ex sententia prouenire. quis hoc credat? Cui iam est persuasum, consentaneũ id in Deo esse posse ac laudabile, illum nimirum in quo error inest nullus, suos uelle amicos perpetuis in hoc mundo proteri calamitatibus, cum malaq́ conflictare fortuna: hostes uerò tam immensis ditari uitæ cõmodis, ut penè nihil aliud cogitare uideatur, quàm ne minimo quidem detrimento afficiantur, O rem certè incõprehensibilem, prorsusq́

A ſusq; latentē, ſi ſenſum ſpectas humanū, nempe tardum, hebetē, fallacē. Secus autē hi, ſenſu qui ſunt uegetiori, iudicant, qui à uulgi opinione ſemoti cùm ſint, rem altius contemplantur: nam etſi, quæ eſt cōmunis mortalium imbecillitas, in rimandis diuinæ prouidentiæ iudicijs cæcutire, tantillumq; à uero aberrare uideantur, at non ita tamen concutiuntur, à fidéue tam longè diuagantur, quin ſtatim animum colligant, experrectiq; in Deo cernant, fateanturq;, quicquid contingat ſapientiſſimo id fieri iudicio, licet occulto, ac planè uulgo incognito. Quòd ſi porrò cum Vate illo ueteri interdum obſtupeſcere, profunditateq; diuinorum conſiliorum deuicti clamare coguntur, Quare impij uiuunt? ſubleuati ſunt, confortati ſunt diuitijs, domus illorum ſecuræ ſunt & pacatæ, & non eſt uirga Dei ſuper illos: nihilominus tamen, ut dixi, non ita deſtituuntur animo, quo minus quæ de Dei ordinatione ſentienda ſunt, & ſentiant, & cum Vate ardentiſſimos ſui animi conceptus ſic exponant: Quàm bonus Iſraël Deus, his qui recto ſunt corde. Pulchrè admodum rectos corde Iſraëli attexit Vates: ſiquidem prioris ſubſequens hemiſtichion uidetur interpretatio: Iſraëlem enim directum à Deo interpretatur: Philo uerò, uidentem Deum. Vtraq; tamen interpretatio huc bellè quadrat. Etenim, ut ſapiētiſſimus aſſerit magiſter, Beati mundo corde (cor mundum, rectum appellare liceat) quoniam ipſi Deum uidebūt. Quantumlibet igitur felices ſint praui in hoc mundo, boniq; miſeri & infelices, quàm benignè, quàm amāter ſe habet Deus erga illos, qui fide integra, rectoq;, ut fuit Iſraël, animo, utcunq; res cadant exteræ, ab eo dependent. Tametſi enim interdum nutare aliquantiſper uidentur, attamen ſtant fixi in Deo, tantum abeſt ut occumbāt omnino. Principium huius uerſus Hebræis aliud eſt à noſtro: idcirco alio modo ſenſum explicāt. Certè, uertit Felix: alij autem, ueruntamen. Ereſt affectui humano diuinæ obmurmuranti prouidentiæ reſponſio, querentiq;, ac quodammodo Deum ſtupiditatis accuſanti, quòd improbos rerum omnium ſucceſſu & cōmodo affluere ſinat, probos uerò miſeria & ærumna. Cui ſpiritus: O inſulſe, quoquo modo res ſe habeant humanæ, atq; utuis Deus impios fouere uideatur, pios autem affligere: ueruntamen hi ut filij chariſſimi curæ ei ſunt, atq; honori: illi autem faſtidio atq; odio. Intelligo, ô beate ſpiritus. Verùm hæc uidens, mœrore quaſi contabui,

Et mei penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei.

Vide animum Dei conſilia parum cautè peruestigare conantem: fatetur enim ſe improborum felicitate ita permotum, ut nihil abfuerit, quin à iuſtitiæ, probitatiſq; ſtudio, quod per lapſum pedum, & effuſionem greſſuum ſignat, dilaberetur. Mihi id accidit abſurdi, inquit Paraphraſtes, ut cùm mei penè oblitus eſſem, tantum non labi cœperint pedes mei: & quemadmodum accidere ſolet his qui per lubrica ambulāt, effuſo greſſu collapſus fuerim. In cauſa uerò fuit,

Quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum uidens.

Maxima ea omnium uidetur tentatio, nihil fermè illis qui ſanctè uiuunt ſuccedere, intueri: improbis uerò omnia, & quidem contra ipſiſſimos Dei amicos. Eò enim interdum impatientiæ perrupiſſe quorundam animos uidimus, ut cultura penè Dei contempta, peruerſorū uitam, in qua ſumma apparet pax & quies, ſectari propémodum maluerint, quàm ſanctè uiuentes uitam uiuere ærumnoſam. Zelauimus, inquiunt: hoc eſt, iniquorum fortunis inuidimus, conſiderantes nihil non illis pacificum contingere. Et

Quia non eſt reſpectus morti eorum, & firmamentū in plaga eorū.

Neq; græci, neq; hebræi codices, quòd ſciam, habent Reſpectus: ſed aut renuitio, ut Euthymij uertit interpres: aut uoluntas, ut alius etiam ex græco: aut ligamina, ut plerique ex hebræo. quorum omnium is unus erit ſenſus, ut elegantiſſimè redditur à Paraphraſte: Tota, inquit, uita, non ſolùm fortunata illis om-

C nia fuere, sed etiam in morte illis accidere solet, ut ætate defecti sine longo cruciatu extinguantur. Sicut igitur feliciter uixerunt, ita feliciter moriuntur. Quis talem (ut græcæ dictioni faueam) renuat mortem cùm moriendum est, in qua moriens ulla absque uiolentia & horrore, è uita demigrat? Porrò difficultates illas terrificas, & longos cruciatus in moriente, ligamina, firmamentumque in plaga eorum, appellat Hebræus: Abeunt, inquit, è uita scelerati isti felices, si tamen felicitas ea uera est, onusta peccatis conscientia quempiam emori. Sed de corporea membrorum per mortem abitione è mundo, placida sanè & tranquilla, hîc loquitur spiritus. Cæterùm si dictio Respectus, interpretanda est, illum præ se ferre uidetur sensum, quòd iniqui in mortem nequaquã respiciunt, sed tanquam semper uicturi præsentem tantummodo prosperitatem attendunt, more nimirum belluarum, in quibus nulla inest mens & ratio, quarum ui futura præsentiscere ualeant. Illud etiam non omittendum, ultimam uersus particulam sic ab Hebræis uerti, Vigens robur eorum, uel ut transfert Fel. fortis, robustus, scilicet est impius, cùm moritur; & est mutatio personæ. Vtcunque uertant, illud compertum, quòd

In labore hominũ non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.

In afflictione seu molestia hominis, uertunt Hebræi. quare sic Paraphrastes: A molestijs, quibus ex ipsa conditione homo fragilis obnoxius est, liberi esse uidentur. Solet enim Deus prauissimos quosdam eò interdum felicitatis in hoc mundo euehere, diuitijsque, honoribus, rebusque illis, quæ non tantũ bona, quantum bonorũ simulachra atque imagines appellari debent, ditare, ut in terris ferè pro dijs habeantur: tum propterea quidem, ut perspicacium sublimiumque animorum, quæ sit fides in Deum, appareat; tum quanti æstimanda sint bona illa,
D quæ tam copiose uel ipsis profligatissimis Dei hostibus permittuntur, diuina edoceat sapientia: tum demũ quò excelsius, magisque formidabile suũ uideri possit iudicium, cùm tam sublimes florentesque succidere decreuerit plantas. Nónne illud miraculo simile uidetur, cùm cæteri omnes molestia aliqua insigni interdum, quam laborem & flagellum appellat Vates, ut sunt illa omnino, fames, inopia, frugum armentorumque iactura, mors pecorũ, pestilentia, iræ, mulctæque principum, exactiones, & hæ quidem grauissimæ, bella, incursiones, depopulationesque, liberorum orbitas, atque id genus alia penè innumerabilia, affliguntur, illi rebus suis omnibus intactis lautè admodum mundo hoc utuntur? O diuinæ certè prouidentiæ consilium planè secretum, atque ab intellectu humano semotum omnino. Verùm uide quàm indignè tam larga Dei manu abutantur ingratissimi omnium. Quoniam quidem in labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellantur,

Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua.

Is tandem finis illorũ est, qui in immoderata rerũ opulentia, addo & honorũ lasciuientes, ut superbia tumidi eò perditionis dilabantur, ut toti, quãti sunt, iniquitate impietateque, nempe omni prorsus genere uitiorum tanquam ueste operiantur. A superba enim mente atque ambitiosa, cùm peccata omnia originẽ habeant, at duo tamen illa potissimũ, contemptus nimirum Dei & proximi, ut sanies à putrido ebullit ulcere, ebulliunt. Quò ultrà progredi posset uel ipse perditissimus dæmon? Sunt tamen quidam etiam ex his forsan, qui in templis habitant, qui si non dæmones in fastu uitæ superant, æquant saltem, atque ultrò pares illis fiunt. At uide, quàm nefandum turpitudinis scelus, horrendum, ineffabile prorsusque detestandum, diuino id permittente iudicio, superbæ, tanquam merces debita, rependatur animæ. nam quod noster uertit interpres, operti sunt iniquitate, Hebræis est nonnullis, inuoluet nates iniquitas eorum. Hi sunt enim, ut clamat Paulus, qui alienati à uita Dei, quique desperantes semetipsos tradiderunt

runt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis. Cætera uerò tute cogita, mi lector, imò à mente abijce, ne purissimis hisce spiritus affectibus, tu nondum carne prorsus exutus carnalia immiscens, à rerum cœlestium gustu arcearis: ad cæteras potius detegendas, quæ in superbo insunt homine, uitæ maculas, perge. Penè quidem ex his quæ hîc à uate dicuntur, adducor, ut superbum, eundem & impudicum, ne dicam exoletum, esse affirmem. Audi aliud insigne facinus superborum:

Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum, transierũt in affectũ cordis.

Hîc mihi illud Iob in mentem uenit, qui cùm de felici improborum fortuna loqueretur, id inter cætera attulit: Iste moritur robustus & sanus, diues & felix, uiscera eius plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigantur. Aliàs diximus, adipem in scripturis, pro opimis, bonisq; omnibus fortunæ abundè refertis accipi: pro lætitia quoque & gaudio: quemadmodum iecur pro amore, & renes pro intimis animæ cogitationibus atque oblectamentis sumi solent. Sensus igitur & uerè & doctè à Paraphraste exprimitur hoc modo: Vix apparent præ pinguedine oculi eorum: supraquàm sperauerant omnia illis prospera eueniunt. Quod nos legimus, Transierũt in affectũ cordis: Hebræi habẽt, Transierunt cogitationes cordis: id est, modum illorum fortunæ excesserunt, supraq; quàm unquã sperare potuissent & optare, assecuti sunt. Vnde sic Felix: Transgressi sunt prudentiam cordis, hoc est, ut ipse se exponit, habuerunt plus quàm cogitauerunt. Idcirco quoq; transierũt in affectum cordis, nempe iniquitatem quodammodo uoluptuosam facientes, quicquid corde affectarunt, ulla absque cõtrouersia perfecere. Quid tali felicitate infelicius? Neq; id quidem satis, aliud habe impietatis genus:

Cogitauerunt & loquuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelso loquuti sunt.

Nequitia uitium est, quod cætera omnia complectitur, frugalitatiq; opponitur. Cæterùm, si dictionem Excelso, ad Deum referas, aptius in excelsum uertendum erat, ut Euthymij interpretẽ uertere uideo: ut sit sensus, peruersos illos obloquutores, nec Deo quidem excelso pepercisse, sed in ipsum quoque maledicta congessisse. Verùm, de excelso, transfert Felix, ac cæteri ex Hebræo ferè omnes, quò hinc audacissimũ illorum morem consideremus, qui omnes contemnentes, quasi omnibus superiores sint, quicquid in buccam uenerit impudentissimè tum in Deum, tum in homines effutiunt. Quocirca à Vate cõmodùm additur:

Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit in terra.

Id est: In omnes uenenatam exacuentes linguam, & superos & inferos uno eodemq; contumeliarũ genere conuoluunt. Atqui hîc mihi impudentissimorũ gerronũ consuetudinẽ depingi arbitror: sed illorum maximè, qui dignitate aliqua præditi sunt. Mirum quàm facilè alienos mordeant mores. Dignitate quidem illa sua, tanquam clypeo muniti, quicquid lubet, licere sibi putant. De Deo itaq; perinde loqui consuescunt, ac si illius essent in moderando uniuerso socij. De hominibus uerò quid non blaterant? quem non criminantur? Iam illud, quod penè exciderat, non omittendum: initium scilicet præcedentis uersus aliter ex hebræo legi. Sic Felix: Dissoluent, seu colliquescent, & loquentur in malo, hoc est, ab omni recta bene uiuẽdi ratione dissoluti, dissipatiq;, quicquid malorum animo conceperint, ore proferunt, iactantq; sese assecutos quæcunq; in proborum uitam sunt machinati. Idcirco turgidi facti, in Deum, in subditos, in superiores, in æquales, nullo habito delectu, ab excelso arrogantiæ fastu loqui soliti sunt.

C Ideo conuertetur populus meus hic, & dies pleni inuenientur in eis.

Periculum id ingens est pauorisq; plenum, in membris potissimum Ecclesiæ nondum solidè in fide Iesu Christi firmatis. Vide argumentũ: Si pijs malè omnia succedunt, impijs uerò bene, quis iam pietatis studiosus erit? edamus itaq; bibamusq; cum illis, ut melius nobis sit. Sentis ne periculum? Idcirco, inquit spiritus, conuertetur populus meus, deficietq; huc atque illuc distractus ab eo quod cœpit, nempe iustitiæ itinere atq; instituto. Et sic (prò mulctam inauditam) à me auersis dies pleni, pleni inquam mundi huius bonis ac oblectamentis, inuenient in eis, perinde atq; in illis ipsis improbis; quos sanè à me ultrò deficientes, in lasciuienteq; mũdi gremio, tanquam sues in cœno, uolutatos, meo æquissimo dereliqui iudicio. Verùm, populus eius, non meus, uertunt Hebræi. Sic Felix: Propterea conuertetur populus eius concussus, & aquæ pleni exprimentur illis. Quid sit populus eius concussus, aptè exprimit Paraphrastes: Propter, inquit, huiusmodi fluctuabit populus Dei, nunc hoc nunc illud animo uersans: & hæc ueluti aquæ amarissimæ pleno calice obtrudentur illis ut bibant. Quocirca sugentur ei ab improbis (ita ait Kimhi Hebræus) aquæ calicis pleni toxico. Cuius ui insaniens, in illa quæ sequuntur facilè prorumpit uerba:

Quomodo scit Deus? & si est scientia excelso?

Quid mihi, inquit, obtrudunt uerba illa, quòd scilicet Deus æquam de omnibus curam habet? quòd uidet omnia? quòd discernit? quòd ut iustè, sic celeriter in excelso iudicat? Si ita res habet, & nihilominus peruersissimos quosq; amplissimis mũdi bonis, honoribus, tranquillaq; sinit uti fortuna, quomodo eum

D quæ hîc fiunt, scire, dijudicareue dicam?

Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias.

Vides confusum in anima conflictum, quę, ut par est, non omnia diuino cõmittit consilio? En, inquit, perfidi isti è terra nati quomodo turgidi sunt, improbi, fallaces, prorsusq; athei ac profligatæ uitæ homines: attamen rerum omniũ, tanquam effuso copiæ cornu, lautitia abundant: quò enim improbiores sunt, hòc illis tranquillius res omnes fortunare Deus uidetur. Sunt ne ista æqui iudicis, ut Deus est, indicia atq; argumenta? Penè quidem persuaderi mihi pateret Deum innocentia hominum offendi, simulac uideo proborum uitam tam malè haberi in terris.

Et dixi: Ergo sine causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas.

Sic sanè intra me: Ergo si ita diuinum expectatur iudicium, mea omnino fides, qua me iustitiam adepturum sperabam, nequicquam fuit. Ergo mihi operam lusisse uideor, qui tam anxiè, ut puro essem corde, elaboraui. Frustra & illud fuit, me iniquorum uita & consuetudine abstinuisse, fugisseq; ad antra, solitariaq; loca, ne contaminarer, atq; eadem cum ipsis inuoluerer uitæ impuritate. Cæterùm de puritate manuum, seu ablutione, aliàs diximus exteriorem uitam hominis significari: neq; aliud inter innocentes manus lauare prætendi, quàm puram uitæ conuersationem præ se ferre quempiam. Quid mihi igitur, inquit, honoris attulit castam cum castis uixisse uitam? En tandem pro merito afflictus sum,

Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.

Perseuerat adhuc suo in ancipiti exprimendo de Dei prouidentia iudicio animo, fideq; dubia. Bene, inquit, seruio, & flagellor: nõ seruit malus, & honoratur. Quid itaque censendum, cùm quotidie serui ego frugi officio fungens, quotidie uerbe-

à uerberor, diesq́; singuli suo mihi exordio nõnihil afflictionis afferunt? Si interdum quidem scelestissimi isti incõmodo uitæ aliquo tanguntur, aut illud breue est, aut serum omnino: ego autem ab ipso matutino diei tempore, usque ad uesperam, continuis obnoxius sum incõmodis. Atqui prauus quidam apud nonnullos, huiusq́; non absimilis, in dijudicandis aliorum factis apparet mos: ut, si quos è suorum numero, sibi uel amicitia, uel affinitate, uel patriæ interdum cõmunione coniunctos peccare, & id quidem crebrò & turpiter contingat, illorum statim obtegant delicta, eaq́; dissimulent, & si non malitia, affectu saltem humano & turpi, pro benefactis haberi uelint. Quorundam uerò lapsus, in quos uel ipsi moderatissimi quandoque dilabuntur uiri, adeò celeriter seuereq́; & quærant & puniant, ut neminem iam peccare discernas, nisi qui bonus sit. Vnde ista, obsecro, orta est iudiciorum inæqualitas? alij enim in sortem quandam infelicem illorum, qui sic iniustè suis à superioribus dijudicantur, referũt: ego autem prauum eorundem potius superiorum animum, atq; à Dei doctrina alienum, in causa esse iudico. Quòd si Deus improbos non euestigiò punit, aut ad eorum scelera conniuere uidetur: proborum uerò uitam & citò & assiduè flagellis ab erroribus auertere, id æquissimo fit iudicio & necessario. Illi autem turpissimo, & irrationabili trahuntur affectu. Aliud est enim flagitiosorum hominum peccata ad tempus, ut uel sic saltem resipiscant, dissimulare, aliud malitiose tegere, & quia amici sunt, nutrire. Heu mores corruptissimos. Si sic se res habet, quò nostrum iam dirigendum erit probitatis studium? Penè hîc dixi, iustam illam fuisse hypocritarũ querelam in Vate illo. Vanus est, inquiunt, qui seruit Deo. Et quod emolumentũ, quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram domino exercituũ? Ergo nunc beatos dicimus arrogantes. Eæ sunt, mi lector, imprudentis animæ querimoniæ, quæ in disquirendis altissimi consilijs, nimium curiosa est & procax. Verùm quoniam ex illarum numero est, quæ ad mortem peccare haudquaq; possunt, quia Dei semen in se habent, non ita dura efficitur ac contumax, quin statim deprehenso suæ ignorantiæ periculo, sese colligat, diuinoq́; illustrata lumine fateatur, quod in sequentibus fateri Vatem conspicit:

Si dicebam, narrabo sic, ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.

Vide uim lucis diuinæ. Longè, inquit, à me sit ea, de qua hactenus tristis ac mærens tam multa questus sum, sententia. Nam certè, si induxero iterum animum, ut sic de Deo sentiam & loquar, ut hactenus loquutus sum, tuos absq; dubio electos, nempe nationem filiorum tuorũ reprobam, à teq; alienam dicam. Quod sanè impietatis genus inexpiabile uidetur. Quid tam tuæ bonitati, mi Deus, ac, qua cuncta iustissimo ponderas æquilibrio, potest esse iniurium prouidentię, quàm probitatis studia frustra esse asserere, piorumq́; animas à te negligi: Hęc itaq; ac multa id genus alia stultè nimiũ atq; imprudẽter uersans animo,

Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me.

Hebræorũ interpretes post dictionẽ Hoc, interpunctum collocant hoc modo: Cogitaui ut cognoscerem hoc: id est, quomodo relictis in miseria iustis, prauos exaltas, ditasq́; continuè, ac de illis solummodo curam habere uideris. Verũ ipsa rei difficultate deterritus, tantisper à uanitate illa mea animi, superuacuóq; consumor labore,

Donec intrem in sanctuariũ Dei, & intelligam in nouissimis eorũ.

Sanctuariũ hîc uocat spiritus cœlestiũ rerum cognitionẽ: etenim è sacrario illo antiquo templi, certa Dei oracula audiri fama erat. Modò uerò è benignissimo Christi pectore, qui totius diuinitatis sanctuariũ est, istiusmodi cognitionis lumen hauritur ab his nimirum, qui abstracti à mũdi amore ac metu, cor ipsum Christi ingrediuntur, in quo omnis inest sapientia, pax, amor, quies, uita, & re-

C rum nõ solùm præteritarũ ac præsentiũ cognitio, uerum etiam futurarũ prænotio. Inter quas illud quoq; est, quòd in Deo tanq; in emaculatissimo speculo, quæ miseria eos maneat, qui in hoc mundo felices uulgò iudicant, clarissimè intuentur. Idcirco addit Vates, Vt intelligam in nouissimis eorum. quem tamen sensum fusius quàm cæteri ex Hebræo tractat Campensis: Tunc enim, inquit, intelligam rem ipsam, cùm uidero quẽ finem habituri sint impij, qui hîc uidebantur felices: & pij, quos hîc opprimebant illi. Sed de impiorum exitu tantũmodo hîc loqui spiritum arbitror, ex his quæ sequuntur:

Veruntamẽ propter dolos posuisti eis, deiecisti eos dum alleuarent.

Felix sic: Quippe in lubricis pones illos, deijcies eos in ruinas. Alius item ex Hebræo, Attamen in lubricis posuisti illis: nempe eorum felicitatem. Rursum alius: In lubrico locauisti eos. Hæc unà idcirco congessi, quò quid sibi uelit in nostro interprete, propter dolos, perspicuum sit: & est (opinor) similitudo ab his desumpta, qui in lubrica gradientes uia facilè cadunt. Ita hi sunt, inquit, qui sua illa immodica diuitiarum luxuria nisi, nihil suis in studijs aut actionibus, quod firmum sit, statuere norũt. Quocirca subiungit Vates, Deijcies illos in ruinas, uel eo maximè tempore, dum alleuantur: hoc est, cùm magis in altum elati uidentur. Succurrit & alius sensus, qui nostræ faueat literæ, & est idem atque si dicat: Quoniam subdoli ex more hi sunt, fiduntq; rebus sanequàm dolosis, ut ferè sunt res huius mundi, proinde tu æquissima cõpensatione imposuisti eis: hoc est, illos à propria uoluisti deludi fortuna, & falli. En

Quomodo facti sunt in desolationem, subitò defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.

D Felix profectò hæc est consilij in anima mutatio. Antea enim sui penè oblita, in illud prorsus obloquutionis in Deum proruperat, ut eum quasi stupiditatis, ac ferè iniustitiæ reprehenderet: discutere nimirum efflagitans, quo iudicio, quáue lege, aut prouidentia id fieret, ut boni continuis iactarentur infortunijs, malis uerò ne tantillum quidem incõmodi obueniret. Modò autem ad se reuersa, suamq; cognoscens ad diuinam excutiendam caliginem tarditatem, haud amplius de diuina addubitat in iudicando æquitate: sed miratur, stupetq;, quomodo hi, qui non ita pridem ut dij in terris habebantur, subitò inuoluti infortuniorum nimbo, in extremam coniecti sint ruinam. Quomodo, inquit, facti sunt in desolationem, quàm subita oppressi sunt calamitate, quis id unquam sperasset? periere omnino. Hem quò illa læta abijt fortunæ facies. Repentino quippe horrore exterriti, in nihilum acti sunt. Quod enim nos legimus, Perierunt propter iniquitatem suam, Hebræi habent, Consumpti sunt à repentinis horroribus: quæ quidem uox subitam inopinatamq; præ se fert animi consternationem. Nihil quidem timidius homine in gremio fortunæ enutrito, percusso tamen, atque in calamitatem aliquam acerbiorem obtruso: ut ferè sunt hi, qui propter diuitiarum copiam, aut fauorem principum, supra modum tumidi fiunt. Verùm,

Velut somnium surgentium domine in ciuitate tua, imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

Vide quàm apta comparat similitudine Vates prauorum felicitatem illius somnio, qui iam euigilauerit. quid somnio huiuscemodi inanius? Dormiens enim somnijs quidem, aut sopore oblectari potest: uerùm postea experrectus cùm fuerit, quò uana illa abijt oblectatio? Ita nimirum uanida omnino est humana hęc felicitas, qua qui abutitur, delectatione se aliqua affici sibi uidetur. Interim uerò è fortunæ sinu, tanquam à mollissimo eiectus lectulo, sentit miser suam illam bonorum honorumq; beatitatem & splendorem, quem hîc imaginem

nem uocat spiritus, nihil aliud extitisse quàm fugacem somnum, ac rei simulachrum, non rem ipsam. Dormierunt, ait alio in psalmo, & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus suis. Desierunt igitur in umbram ac somnũ (ut & nos quoq; sæpius uidimus, uidebimusq;, quò sua sit Deo susq; deque gloria) arrogantium diuitiæ & delitiæ. Desiere honores, desijt & splendor ille immodicus, atque autoritas in populis, tanquam imago inanis, & fugaci simillima somno: in eorumq; locum irrisio, contemptusq; morte ipsa acerbior, atq; exibilatio, miro omnium cõsensu & plausu subintroiere. Verùm id penè tolerandum, nisi post uitæ huius somnum, eiecti explosiq; à ciuitate sancta Dei, in qua summa ueraq; inest felicitas, non umbratilis, atq;, ut illa est mundi, inanis, cõmonstrarent se nihil aliud uiuentes in Dei religionẽ introduxisse, præterquam imagines ac rerum umbras. Cæterùm, imagines eorum negliges, uertunt Hebræi: hoc est, eorum gloriam, quę uerius imago gloriæ dici potest, quàm uera gloria, tanquã rem nihili abijcies. Atqui incredibilem in modum, mi Deus, dum tam profundam iudiciorũ tuorum caliginem contemplor, obstupesco, dementorq; omnino, ipsa rei profunditate oppressus.

Quia inflammatũ est cor meũ, & renes mei cõmutati sunt. Et ego ad nihilum redactus sum & nesciui, ut iumentum factus sum apud te.

Hucusq; duos legunt uersus Hebræi. Flamma hæc cordis ab æstu illo animi irrequieto prodire solita est, cùm quis secreta illa Dei rimari nititur, quæ humanum prorsus fugiunt intellectũ. Hebræi tamen nõ legunt, inflammatũ, sed acetosum. Vnde sic Paraphrastes: Interim uelut acore quodam macerabit se cor meũ. Mirum quàm uarijs, atq; eisdem ipsis quidem aptissimis, suo in exprimendo dolore atq; affectu, similitudinibus utatur Vates. En alia iterum secundũ Hebræos: Et renibus meis, inquit, cõpungar; hoc est, ut ipse exponit Felix, ac si sagitta acuta infixa esset in renibus (uulnus eò loci infixum letale esse solet) cõmouebor & stimulabor. Etenim cùm renes pro affectibus uiolentis in scripturis poni cernimus, pro anxijs hîc animæ permotionibus, superfluisq; imaginationibus, posse accipi opinamur. Quas quidem superuacaneas occulta omnino disquirendi curas, suæ attribuit stultitiæ uir sanctus. Nam quod noster legit interpres, ad nihilum redactus sum, Hebræis est, & ego stultus: seu ut Felix, ego autem insipiens, & non cognoui. quare Paraphrastes cùm sic de renum uulnere reddidisset, Et torquebo me cogitationibus meis; intulit, propterea quòd rerum ueluti omnium ignarus, hæc non satis intelligere potuerim. Quid ultrà: ut iumentũ factus sum apud te. Mirum admodum esset, si iumenta rationis expertia, ea quæ Dei sunt peruestigare conarentur. Vide itaq; cui rei æquiparetur homo in inuestigandis Dei iudicijs nimium anxius, amenti nimirum ac iumento. En quàm acuto nostra confoditur telo arrogantia. Parendum certè est simpliciter numini, diuinisq; assurgendum summa cum ueneratione iudicijs: neq; illa quidem peruestiganda sunt, quæ suæ solummodo esse scientiæ decreuit altissimus. Atque eo sanè modo mens hominis erudita, in Deumq; transiens per uoluntatis unionem, quam format amor, in se deficit, atq; ad nihilum, ut ait Vates, redigitur. nanq; ea præditus est Deus natura, ut quencunq; suo sanctissimo inflammauerit amore, ita exurat, ut in sese felicissima transmutet conuersione. Tunc sanè noxij omnes adeduntur affectus, renesq;, hoc est, carnales appetentiæ sopiuntur in anima illa, quæ penitus ex se exiens, in quietissimo Dei sinu obdormiscit. Deficit igitur in sese, propterea fit tanquam iumentum, fit demens, fit insipiens, fit nihil tandem, dum quadam deiformi tranquillitatis ecstasi & raptu se sentit cum suo semper amato requiescere. Idcirco subiungit:

Et ego semper tecum, tenuisti manum dexteram meam.

C Quare, perpetuæ, inquit, tibi curæ fui. Siquidem tu, tua benignissima me manu sustentasti, tremulamq́ dexteram meã, quò me à malorũ profundo extraheres, apprehendisti, meamq́ increpasti timiditatẽ, dicens: Modicæ fidei, ut quid dubitasti? Tu igitur solus, nõ homo, non angelus, non quiuis alius ex supremis tuæ felicissimæ uisionis consortibus, tenuisti manum dexteram meam,

Et in uoluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.

Tuo enim, inquit, consilio, ac, quo perpetuo beatus es, proposito & uoluntate, quacunq́ mihi eundum esset, fidissimus ueluti comes affuisti: & me tandem tuis in bonis, quæ tua est gloria, & tota animæ felicitas, collocabis. Suscepisti, Hebręi legunt per futurum, suscipies, seu assumes. Vnde sic Felix: In consilium tuum deduces me, & postea in gloria assumes me. O certè nunquam ab animo delendæ Dei promissiones. O amor. Quid?

Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid uolui super terram? Defecit caro mea & cor meũ, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternũ.

Vide hîc perfectissimã diuini amoris ecstasin, de qua suprà nõnulla diximus: cuiusq́ ea in primis uirtus est, ut amantẽ in se transmutet, exuatq́ nõ solùm appetentijs illis crassioribus, quibus interdum cùm magis ad cœlestes adnititur congressus anima, turbatur & concutitur, uerumetiã placidissima quadam à rebus omnibus conditis defectione ac morte, ad se rapiat, strictéq́ adeò uniat, ut planè deiformis euadat. Ea quidem est quæ hîc dicit: Quid enim mihi est in cœlo, quod tanti faciam, quanti te? quod mihi præter te placere queat? quod te mihi irato non detester? nõ auerser? quid? nulla me satiat creatura, siue in cœlis ea sit, siue in terris. Omnia quippe inferiora me esse iudico, cùm me in te per amorem euectum sentio, gustóq́ te super omnẽ suauitatem suauissimũ, atq́ eum quidem

D in quo meus omnis conquiescit intellectus, amor, uoluntas, cor, animus, caro tandem, ac bruti hi sensus. Quid igitur in terra meam quæro tranquillitatem? quid in ea est, quod tecum collatum nõ sordescat? non pereat funditus? non mihi displiceat? Putás ne me aliud in cœlis, atq́ in hoc mundi domicilio, posse amplius desiderare quod non sit Deus? Ex hoc planè desiderij æstu atq́ ardore deficit animus, deficit caro, cõlanguescuntq́ simul meæ omnes in me uires. Nam tu, non ego, non aliud quidpiam, deficientis cordis mei robur es, uirtus, atq́ is solus, quem portionem omnem meam, quem uitam, quem salutem esse & semper uolui, & nũc recentiori studio ac proposito tum uolo, tum interposito quoque iuramento decerno, statuo, delibero.

Quia ecce qui elongant se à te, peribunt: perdidisti omnes qui fornicantur abs te.

Cùm enim bonũ animæ sit Deus, quid, oro, putat se posse unq́ assequi bonorum relicto Deo? Optima sanè fuit improuidæ animæ doctrina, similitudo illa obmurmurantibus proposita de filio prodigo, suarumq́ rerum decoctore, pharisæis. Quàm malè habuit infelix, simulac accepta à patre hæreditatis portione, peregrè profectus est à Deo in regionẽ longinquam. Quid, obsecro, imprudentissimus actitauit iuuenis à patre profugus? Dissipauit, inquit, omnẽ substantiã suam uiuendo luxuriose. Vide quid agat anima alienata à Deo, nempe suo in stercore, hoc est, suis in impurissimis putrescit affectibus. Ignara enim misera, quàm periculosum sit à Deo, uel digitum quidem discedere, suis in actionibus & cõsilijs adeò obbrutescit & stupida fit, ut morbum suum nõ sentiens atq́ egestatem, nihil tam quærit in hoc mundo, quàm quomodo fœdissimis suis amatoribus, qui sunt in primis, libido, superbia, fastus, crudelitas, atq́ horum omniũ altrix ambitio, prostituat, forniceturq́ à Deo, cuius castissimos dedignata amplexus atq́ oscula, tanq́ infamis meretrix à regio abigitur cubili & cõtubernio. Idcirco in reprobam tradita uoluntatem, in omne uitę scelus ac flagitium deuoluitur.

ditur, quod ſanè eſt, quod hîc à ſpiritu noſtram ad cautionem dicitur: Ecce, inquit, qui à te procul recedunt, interibũt. nam tu, quæ tua eſt in iudicando æquitas, eos omnes perdere conſueſti, qui te ſponſo animæ derelicto, cuilibet impudentiſſimo copulantur lenoni. Heu perditam animã. Adamaui, inquit, alienos, & poſt eos ambulabo. Verùm illa, ut lubet, ſuos ſequatur adulteros,

Mihi autem adhærere Deo bonũ eſt, ponere in domino Deo ſpem meam: ut annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

Perfectiſſima ea eſt animæ quies, cùm ſponſo Chriſto, quæcunqꝫ cõtingant, adhæreſcit, in illiusqꝫ ſinu, qui totus amor eſt, emoritur. Bonũ, inquit, ſolum id eſſe arbitror, arbitror autẽ: imò perſuaſiſſimũ habeo optimũ illud eſſe, me ſuper uacaneis reiectis curis, falſisqꝫ cõtemptis rerum imaginibus, uniri Deo, in eoqꝫ ſpem omnẽ meam, qui meus eſt dominus & Deus, collocare: atqꝫ hoc ſanè modo, mi Deus, tuas mirificas in me laudans operationes, cunctis illas, qui tuo ſanctiſſimo ducunẽ ſpiritu, annunciabo. Cæterũ de portis, in quibus conuentus habebantur, non ſemel in ſuperioribus dictum eſt pſalmis: quanqꝫ in Hebræo dictiones, in portis filiæ Sion, non inueniunẽ; ſed tantũmodo, ut enarrem omnia opera tua. In hiſce quidem enarrandis occupari debent homines, uel in primis illi, qui religioſi appellantur: nõ in recenſendis regnorum bellorumqꝫ tumultibus & diſſidijs, diſſidioſi ipſi, ſi qui ſunt tales, & plus quàm deſides atqꝫ ocioſi. Mirum ꝙ longè, indignabundeqꝫ, ab iſtiuſmodi colloquẽdi ratione ſeſe ſubtrahat ſponſus, Cui laus ſit ſemper, ac gratiarũ actio in ſecula ſeculorum. Amen.

PSAL. LXXIIII. Eruditiuum Aſaph.

VT quid Deus repuliſti in finem? iratus eſt furor tuus ſuper oues paſcuæ tuæ.

Siue enim de immani illa Hieroſolymorũ ruina & deuaſtatione, quæ duce Tito futura erat, hunc pſalmũ uaticinium fuiſſe intelligas: ſiue de illa quæ ſub Pompeio Antiochóue, ſub quo templũ miris pollutũ fuit cõtaminationibus, imagineris: ſiue etiam de ſæuiſsima tyrannorũ perſecutione, qua afflicta fuit Eccleſia, à Chriſti nece uſqꝫ ad tempora Conſtantini Imperatoris, aſſeras, nõ ſanè multũ à pſalmi argumento aberraueris: modò calamitatẽ aliam acerbiorem præſagijſſe Vatem certò ſcias, quæ adeò interdum crudeliter deſæuiſſe uiſa eſt, ut ſponſæ fidem nonnunqꝫ iniuriarũ cumulo penè obrui inſpexerimus, ſponſum uerò ipſum ad tam indignũ ſuæ dilectæ uulnus connixiſſe, ac, uti ſolent obliuioſi, aliò diuertiſſe. Eò quippe aliquando noſtra deueniſſe tempora, quid tempora? & mores & uitam cernimus, ut planè hi eſſe iudicaremur, in quos uaticiniorũ omniũ congeries terminaretur. Idcirco qui propiori adhæreſcerẽt Deo ſpiritu, nõ fuerunt ueriti interdũ cum illo, quẽ unicè amarẽt, de his quę in mundo citra normã omnẽ æquitatis fierent, deqꝫ iniurijs in probiſſimos quoſqꝫ illatis, expoſtulare ad hũc modũ: Vt quid Deus repuliſti in finẽ? iratus eſt furor tuus ſuper oues paſcuæ tuæ. Neſcio eñ an quicqꝫ calamitoſius eſſe poſſit, quàm cernere paſtorẽ in ſuum gregem iratũ & crudelem. Cæterũ paſtor Deus eſt, nos autẽ oues paſcuę eius. Verùm perſecutionũ acerbitatẽ id agere ſępenumero experimur, ut illum quẽ miſericordiã ipſam decentius appellari fas eſt, ꝙ miſericordẽ, immitẽ, immanẽqꝫ penè, ac noſtri immemorẽ clamitemus. Tametſi enim orbis ferè uniuerſus in Chriſti ſponſam ferociat, ut ferocire tum armis, tum doctrina quoqꝫ & cernimus, & præ dolore cõtabeſcimus: num propterea tamẽ ita deſpõdendus eſt animus, ut Deũ ipſum, patrẽ nimirũ omniũ & paſtorem, unà cũ mundo in ſuos cõſpiraſſe cenſeamus? Súnt ne hæc ſolidæ cõſtantisqꝫ in Deũ fidei uerba, an nutantis potius & turbatę? ut quid Deus repuliſti nos? ut quid oblitus es noſtri? abieciſti ne perpetuò tua à cura miſeros? afflictos? ærũnoſos? ſunt

C ne istiusmodi propriæ pastoris partes, ut suos exterminet greges? Tu pastor, tu
pater, nihilominus iratus est furor tuus super oues pascuę tuæ? Quid tibi uis, mi
Deus? quid cogitas cùm ouiculas has debiles, tuas tamẽ, tuiq́ sanctissimi uerbi,
ac spiritus pabulo in pratis Ecclesiæ altas, tandiu, ulla absq́ cura à mundi tyran-
nide, ab hæreticis, ab hypocritis, ab istis demum falsis pastoribus illudi, discer-
piq́, ac uti solent in laniena carnes unciatim concîdi & uenundari, sinis distra-
hi? Vide uerborũ efficaciam. Hebræi enim quò ardentiorem hanc animæ que-
relam exprimerent, ita hunc reddiderunt hemistichium: Fumat naris tua in gre
gem pascui tui. Siquidem eum esse morem in ualde iratis cernimus, ut ferè ignẽ
è naribus spirare uideantur.

Memor esto congregationis tuæ quam possedisti ab initio, redemi-
sti uirgam hæreditatis tuæ mons Sion in quo habitasti in eo.

Is unus Hebræis est uersus. Immensa hæc est Ecclesiæ consolatio, cùm sere-
colit à Deo uel ab ipso rerũ initio dilectam extitisse. Recordare, inquit, huiusce
cœtus hominũ, quorum numerũ tu solus æterna computas ratione, è mundoq́
ut tui sint, eligis & secernis: quos tamen etiam anteq́ mundum ipsum cõderes,
sempiterna tua uirtute, ac constantissima possedisti prouidentia, direxisti, iusti-
ficasti, ac tandem sanguinis precio tui unigeniti adeò integrè tibi uendicasti, ut
plenum liberumq́ in eos imperium, hæreditario ueluti iure haberes: & id qui-
dem in monte sancto tuo Sion, quæ tua est Ecclesia, in qua uera certaq́ & tran-
quilla sanctorum est mansio. Possedisti ab initio, sunt qui ex Hebræo uertunt,
emisti pridem, seu iamolim. quæ sanè lectio ulla absq́ dubitatione Christi mor-
tem, qua uniuersus à peccato liberatus est orbis, ostendit. Virgam item non si-
D ne ratione huc esse adiectã censeo. Siquidem ut funiculis olim, ita uirgis agros
metabantur mensores. Quanquã Aquila sceptrum sortitionis transtulit, & est
ac si diceret: Portionem illam hominũ, quam tu tibi per gratiam ueluti hæredi-
tatem, immenso crucis baculo dimensus es, ac contra humanũ morem (quis bo-
na sibi hæreditaria lege debita comparat?) & cõparasti, & tuam omnino esse uo
luisti, ne tua à memoria abijcias, ne spernas, ne auerseris. Contrà potius,

Leua manus tuas in superbias eorum in finem, quanta malignatus
est inimicus in sancto.

Ferè quod Hebræi legunt, in æternum: nostra editio habet, in finem. Eleua,
inquit, in sublime manum, quò fortius uulneres, prosternasq́ in æternũ super-
bissimos istos homunciones. Prò quàm insolenter, quàm malignè, quàm perfi
diose se habuit, etiam in ipso sacrosancto Ecclesiæ sanctuario, atq́ in ipsis secre-
tioribus sanctarũ ædium adytis, tuus iste hostis arrogantissimus. In sancto, He-
bręis est, in sanctuario. Illud item quod noster uertit interpres, leua manus tuas,
plerique ex Hebræo reddunt, attolle passus tuos, seu, leua incontanter gressus
tuos, ut uastes omnem inimicum. quorum uerborum sensum sic reddit Para-
phrastes: Erige te in pedes, ut obuiã hostibus profectus malis illos afficias nun-
quam finiendis: nihil enim non ausi sunt in templum sanctitati tuæ consecra-
tum. Nulli dubium, quòd hîc Vates ad templi conflagrationem duce Antiocho
factam alludens, aliud destructionis genus, aliud incendium, aliam uim hostiũ
uero Dei templo inferendam præuiderit: nempe illam, qua boni passim mores
exterminandi essent. Cessarúntne modò, an potius inualuere odiorum flammę
in templo sancto Dei? in sanctuario ipso? in locis dijs cõsecratis? Quid de libidi-
num incendijs proferam? quid stupra? quid furta cõmemorem? At illud non
silebo, etsi cætera, Dei honoris percupidos maiore affici animi mœrore & lu-
ctu, ex incendio quod in Dei ædes (ædes Dei, ædes Christianorum appello)
coniecit fastus, atque cum auaritia & libidine ambitio, quàm si perenni cer-
nerent

hærent deflagari flamma orbem uniuersum, intacta fide, Deiq; cultu incolumi, ac religione. Heu benignissime Christe, quò nostra (tuam dicere erubesco) impudentiæ processit congregatio, quam tamen possedisti ab initio? quò religio? quò mundus planè totus? Vbi iam spiritus? ubi ardor fidei? ubi nexus ille, cuius uirtute quicquid cōditum est, quod ratione utitur, in te durat, uiuitq;, ac suum seruat statum, charitas? Leua, leua, inquam, iam tandem in altum letalius percussurus manum, manum autem? ensem potius atque hastam, in superbiam eorum, qui tuam constuprarunt sponsam. Quanta, mi Deus, malignissima ista improborum colluuies in te machinantur mala.

Et gloriati sunt qui oderūt te in medio solennitatis tuæ. Posuerūt signa sua signa, & non cognouerunt sicut in exitu super summum.

Singillatim hostium audaciam enarrat Vates: quam quidem, nō omisso templi ueteris, atq; adeò synagogarum typo, ad Ecclesiæ tempora referri conuenit. Vndiq; enim morum dissolutionē è superba nōnullorum uita dimanantē, iam selli uidimus, & maximo cum dolore etiamnum uidemus, experimurq; impiorum cineres, atq; ossa hæreticorū è sepulchris denuò excitari, reuiuiscere, atque in Dei templo uictoriæ signa ac trophæa erigere. Quid, oro, immanius, deploratiusq; audiri potest, quàm improbos & flagitiosos eò uecordiæ prorupisse, ut pessundato Christo, hoc est, calcata fide, paceq; & innocentia è ciuium conuentibus non tantum eiecta quantum oppressa, in Dei Ecclesia, in templis, in rebus publicis adeò insaniant, atq; proborum fortunas, famam, uitamq; inhient, ut nulla alia è re se gloriam nancisci uelle uideantur, quàm ut Deum contempsisse appareant? Quare non immeritò hîc queritur spiritus: Et gloriati sunt, inquit, qui oderūt te. Sed forsan id meritò in ganeis, aut myropolijs, aut cruentis quoq; in amphitheatris, uel inter collusores fieri toleramus: leuius istuc esset, etsi turpe: sed in medio solennitatis Dei contingere lamentamur: hoc est, ut interpretatur Campensis: Ipsis festis solennibus clamauerant tanquā uictores, nō aliter quàm pij solent præ gaudio cantare in honorem Dei. Subindeq; (prò audacia) erexerunt uexilla sua in trophæum. Solent quidem uictores, urbe aliqua expugnata, aut arce, primis refixis signis, alia uictoris in sublimiori urbis loco figere, ex altoq; clamare, ac uictoris nomē ingeminantes insolentissimū in modum ouare. Ita etiam, si quid in unaquaq; agatur urbe aut republica, aut cui subiecti sint populi, intelligere cupimus, ex editioribus murorum locis, aut turribus, qua impressa sint nota uexilla suspicimus. Quare si ex illis cernis cruorem è cruce Christi effluere, hoc est, sapientiam, pacem, dilectionemq; ciuium mutuam, & pietatem, totum uexilli campum occupare, quid putas? Deus urbi illi præsidet. si uerò contrà, haud cruore quidem Christi, sed ciuium innocuorum conspersa signa uideris: si superbiam, si dolos, si usuras, si odia, si fastum, si inuidiam, si ambitionem, si libidines & simultates, totum iunctis quasi manibus complecti uexillum inspexeris, illic absque dubio regnare dæmones affirmato. Iam illud considerandum, quid sibi uelit in nostro interprete, Et non cognouerunt sicut in exitu super summum. Eum quidem signare sensum uidetur, quòd qui prophanato templo impietatis signa affigere decreuissent, non intelligentes quàm impium id esset res sacras polluere, in portarum illa exitu editiori in loco, quò conspicua essent omnibus, affixerint. Indicium nimirum leuissimæ illius gloriæ, de qua illud est: Et gloriati sunt qui oderunt te. Verùm alium quoque prætendi sensum ex hebræo, obscurum tamen & ambiguum, uideo. Sic Felix: Cognoscetur uelut adducens superius. Alius item ex eodem fonte: Nobilis erit sicut adducens ad sublime. & est perinde, ac si uertissent: Qui olim isthuc Dei templum ædificare instituisset cœpissetq; (is CHRISTVS est) utpote qui maximo id labore ac sumptu egisset, cognoscebatur ab omnibus,

C ac tanquam ille qui sanctum cuperet ædificiū absolui, & usque ad supremū euehi fa-
stigium, laudabatur: nunc nulla illi habita reuerentia & respectu, tam ingenti e-
laborata sudore moles (uide uim crucis) diruitur, æquéue succinditur, ac solent
syluæ securibus ac malleis dirui ac succindi. Quare additum est à Vate,

Quasi in sylua lignorū securibus exciderunt ianuas eius in idipsum,
in securi & ascia deiecerunt eam.

In idipsum, quod aliàs significauimus, unà uel simul, interpretantur. Cæterū
huius uersus sensus ita ferè à Chaldæo redditur: Sicut, inquit, eminet qui secu-
rim eleuat ad decidendos ramos arborum , ita isti bipennibus & malleis omnia
cōminuunt. Hinc sanè celerem iratum'que animū in demolienda Dei religione,
nōnullorum licet animaduertere. Verùm sensus qui à Paraphraste nostro red-
ditur, planior uisus est, ac minus obscurus. sic ille: Palàm uidentibus cunctis (en
quomodo interpretatur, nō cognouerūt) ascenderūt uastaturi templum tuum,
non aliter quàm syluam lignorum ingressi arbores truncare solent. Iam nunc
id agunt, ut ianuas, & omnem penitus ornatum illius securi & malleis perdant.
Nam dictio quam noster habet interpres, ascia, Hebræis est, malleo, seu mal-
leis: qua uoce duros ecclesiæ ministros, ac sæuos in rebuspublicis dynastas, &
magistratus, quorum sæuitia cōtundi solent atque atteri proborū fortunæ, signifi-
cari arbitror: quemadmodum bipenni, superbam eorundem cōsuetudinem ac
dominiū, quo templi ianua, quæ fides est, rescindi consueuit, atque à postibus euel-
li. Hi sunt enim qui

Incenderunt igni sanctuarium tuum in terra, polluerunt tabernacu-
lum nominis tui.

D Omni genere libidinum, cupiditatum'que flamma atque auaritiæ, non solùm pa-
rietes ipsos, ac ritus ecclesiæ, & fœdarunt & incenderunt (ut olim immanis ille
Antiochus, qui in templo aram antiquo Iudæorum cùm extruxit, tum in ea ad
rei sacræ contumeliam porcos immolari iussit) uerumetiam sacrarium ipsum
Dei, ipsa fidei mysteria, claustra'que diuinitatis & castimoniæ, quæ sunt puræ ani-
mæ, turpissimū in modum conspurcarunt, ac horrendo, fermeque inextinguibi-
li exusserunt incendio. Quò non prorupit illorum proteruitas? Cui aliquando
ætati? cui sexui pepercit impurissima, atque insaturabilis illorum libido? Pollu-
tum est iam cœlum, polluta tellus, pollutus aër, polluta condita omnia in ter-
ris. Quare,

Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul, quiescere faciamus o-
mnes dies festos Dei à terra.

Ea tandem improborū peruersa est uoluntas, ut nō sit Deus: uel saltem, ut il-
lius nomen ac religio è terris exulet. Certissimū sanè id est desperatæ mentis in-
dicium, cùm Deū atque eius legem non esse, quò liberius peccare possit, exoptat.
Vide nefandam quorundam conspirationē. Dixerūt, inquit, in corde suo: hoc
est, ex animo unà omnes & cōsultò decreuerūt hoc modo: Quiescere faciamus
à terra, deleamusque ab illorū aris ac templis quicquid illud est, quo illorū colitur
Deus. Omnes dies festos, Hebræi habēt, omnia templa siue synagogas. Quibus
quidem uerbis adducor, ut de Christianorum templis uaticiniū esse existimē: alio-
quin unum duntaxat Iudæis templū fuit. Quam uerò ætatē cōspexerit tunc spi-
ritus, ipse nouit. Preteritorū quidem tyrannorū multitudo, forsan & præsentiū,
id admonere uidetur, quòd unaquæque ætas, quid pro Dei honore contaminato
queri posset, semper habuerit. Et quidem cùm ego hasce atque harum similes uer-
so animo querimonias, aliud statim incendij genus, aliam direptionem, alios ty-
rannos quàm fuerit Antiochus, aut quàm sit ignis iste uisibilis, seu aræ dirutæ
lateritiæ, uel templi marmorei, preciosissimoque uariegati musæo, profanatio,
uidere

uidere mihi uideor. Id profectò nefandissimum cùm sit factu, illud scelus omne exuperat, utpote quod animas à Deo auferat, id muros solummodo, ac ceremonias. Verùm illud nos solari debet, quòd si incendunt sanctuariũ Dei in terra, non incendunt in cœlis, ubi Ecclesia fixas habet radices in Deo. Interea tamen maximo cum mœrore animi,

Signa nostra non uidimus: iam non est propheta, & nos non cognoscet amplius.

Illud unum semper Iudæis tum in Aegypto cõmorantibus sub tyrannis, tum in eremo, tum in cæteris suis aduersis, præcipuum diuinæ fuit beneuolentiæ signum & indiciũ, quòd nunquã illis placatioris uitæ statum quæ portenderent signa & portenta, aut prophetæ, qui à malis liberationẽ pollicerentur, defuere. unde illa est Dei promissio in Exodi libro: Signa, inquit, faciam, quę nunquam uisa sunt super terram, nec in ullis gentibus. Hac enim diuinæ beneuolentię nota contenti, quæcunq; aduersa contigissent, æquo tolerabant animo. Verùm postea sua sic exigente perfidia atq; impietate, ab istiusmodi cœlitus beneficijs destituti, desertos quoq; à Deo, ac reiectos se opinabantur. Quocirca innumeris nonnunquã, atq; his quidem amarissimis suam conquesti sunt sortem, & lachrymis, & lamẽtis, ut hîc uidere licet. An uerò in Christianorũ cœtibus signa illa antiqua appareãt, de quibus sic olim suos alloquẽs discipulos disseruit Christus, dicens: In hoc cognoscent omnes, quòd mei eritis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem: uix assequor coniecturis. Ergo amor nota illa est, ac symbolum, quo quis an Christi discipulus sit, cognosci potest. Ergo minimè uerendum est, eum ipsum hominẽ qui in charitate non sit, in Deo non esse, affirmare. Si igitur quispiã quantumuis doctrina, aut politis perornatus moribus, & ceremonijs, si charitatis gratia atq; ornamento uacuus inuenit̃, eundem ipsum Dei spiritu uacuũ asseuerabo, idcirco exlegem, atheum planè ac perditum. Affligimur enim, uarijsq; & atrocioribus interdum, quàm olim Iudæi, exagitamur aduersis. Sub hæc morbis penè infinitis, tẽpestatibus, penuria, odijs, mutuisq; discordijs & bellis obruimur: & adhuc signa liberationis apparent nulla, quia nulla est in nobis resipiscentia, nulla à delictis cautio, nulla circũspectio, nulla prorsus pax, ac tum in Deũ tum in homines dilectio. Eam ob rem angeli pacis amarè flentes nostrã execrantur malitiã. Cæterùm, Et nos non cognoscet amplius, idem Hebræis est, ac si dicas cum Paraphraste: Nec quenquã dedisti nobis, qui scire possit quando horũ liceat sperare finem. nisi mauis, cognoscet, ad Deum referre, & erit sensus: Olim Deus, ut pius solet pastor suas oues, nos agnoscebat, ditabatq; sui sanctissimi spiritus donis, modò uerò nos non cognoscet amplius, quippe qui acerrimi facti sumus illius religionis hostes. Verùm

Vsquequo Deus improperabit inimicus? irritat aduersarius nomen tuum in finem?

Heu supreme atq; altissime Deus, quousq; adeò insolens is erit homuncio, ut te audeat cõtumelijs lacessere? te adlatrare? ac tuã in maiestatẽ blasphemus esse? perpetuò ne id erit? sat sit quęso, illum immanissimè tuam hactenus in religionẽ iniurias congessisse. Irritat, blasphemabit uertunt ex hebræo, uel huic cõsimile. quare sic Felix: Blasphemabit inimicus nomẽ tuum in æternũ? Quod qui agit, is Deum prouocare uidetur. Idcirco eundẽ refert sensum utraq; litera. Ad hæc,

Vt quid auertis manum tuam, & dexterã tuam de medio sinu tuo in finem?

Volunt nonnulli sinum in Deo copiosam illius esse donorũ abundantiã: dempta nimirum similitudine à pijs patribus & amicis, qui, quò in obuios pueros aut amicos benigni appareant, sinu nõnihil donorum gestare soliti sunt. Rogat igitur Deum anima, ne largissimã suæ beneficentiæ manum è sinu, in quo bo-

C norum omniũ copia eſt, amoueat: hoc eſt, ne iratus ab elargiendis ſuarum gra-
tiarũ muneribus deſiſtat. quòd ſi ad tempus, ne id perpetuò faciat (ſic, in finem,
interpretantur) rogitat. Manum tuam, & dexteram tuam, pro utraq; manu in-
terpretatũ Campenſis: ſed alio ſenſu, ut pleriq; ex hebræo. Sic Felix: Quare con
uertes manum tuam? & dexterã tuam è medio ſinus tui aufer. Quam ob rem,
inquit, conuertes manum tuam à beneficentia? Cur ceſſas, ut ſolent ocioſi atq;
inertes, qui nihil agentes, in ſinum manum condere conſueſcunt? Aufer, aufer,
inquam, manum è ſinu, ut tuis protectis amicis, ſceleratos iſtos in tuam religio-
nem maledicos ulciſcaris. In finẽ, nõ eſt in hebręo: Paraphraſtes tamẽ, funditus
interpretatur. Quare, inquit, cõtrahis utranq; manũ inſtar hominis ocioſi? Pro
fer, quæſo, tandem eam è ſinu tuo, & perde hos impios in te homines funditus.

Deus aũt rex noſter ante ſecula, operatus eſt ſalutẽ in medio terræ.

En quomodo anima fidei ſtimulis excitata, ab incœptis in Deum querelis pe
detentim deflectens, in diuinæ laudes potentiæ reſoluitur. Ecce, inquit, Deus
rex noſter ab æterno: nempe potentiſſimus, atq; idem ipſe miſericors, & benefi
cus. quid ueremur? Ipſe, qui à prima rerum origine ſemper etiam in medio ipſo
terræ, hoc eſt, palàm, cunctiſq; cernentibus, ſuis opitulatus eſt, deerit'ne modo?
Solent quidem illa, quæ in medio urbium centro fiunt, propalàm fieri. Ea pro-
pter in medio terræ, pro patenter poſitũ, exponunt ex hebræo. Vnde Paraphr.
Certè ille, inquit, Deus rex mihi fuit à ſeculis plurimis, qui innumeris argumen
tis palàm oſtendit, in medio huius terrę uires ſibi non deeſſe. Quòd porrò hanc
particulã de mortaliũ ſalute, quã Chriſtus operatus eſt in Hieruſalẽ, quã in me-
dio orbis climate ſitã eſſe affirmant, nõnulli interpretentũ, piè id quidẽ, uerùm
alia in hoc loco uidetũ eſſe ſpiritus intentio; ea nimirũ, ut Dei amicos faciat ab an
tiquis collatis in patres beneficijs, diuinã erga omnes, ac patentẽ atteſtari & po-
D teſtatẽ & beneficentiã. Quocirca per partes rem narrare incipit in ſequẽtibus.

Tu confirmaſti in uirtute tua mare, contribulaſti capita draconum
in aquis.

Memorabile primùm, ac planè ſtupendum infinitæ Dei potẽtiæ exemplum
adducit uates, cùm duce Moſe Hebræorũ populus ſiccis tranſuadauit mare ue
ſtigijs; de quo ſic Moſes; Diuiſa eſt aqua, & ingreſſi ſunt filij Iſraël per medium
ſicci maris; erat enim aqua quaſi murus à dextera eorum & lęua. quod idem eſt,
quod hîc à uate dicitur: Tu confirmaſti, corroboraſtiq; ui tua ac potentia maris
undas hinc & hinc, ac ſi ſolidi extitiſſent muri: atque ſubinde capita hoſtium in
ipſis contriuiſti fluctibus, obruto Aegyptiorum exercitu aquarũ æſtu atq; im-
petu. Rex enim Aegypti in ſcripturis, Leuiathan, ſeu draco nonnũquam ap-
pellatur; idcirco & Aegyptij dracones, ut in hoc loco intelligere poſſumus. Vn
de illa eſt Dei cõminatio in Ezechiele: Ecce ego ad te Pharao rex Aegypti dra-
co magne, qui cubas in medio fluminũ tuorum. Hebræi, ſecuiſti mare, ſeu diſſi
paſti, ut reddit Felix, transferunt.

Tu confregiſti capita draconis, dediſti eum eſcã populis Aethiopũ.

Draconis, Leuiathan uertit Felix, quod idem eſt: ſiquidem Leuiathan ma-
gnum eſſe draconem aſſerunt autores. Pro diabolo aliquando ſumitur: hîc ue-
rò pro Pharaone, ut diximus: cuius capita, nempe uires tyrãnicas, ſeu illius pro-
ceres & duces, tanquam capita Lerneæ Hydræ, à Dei manu contritos canit ua-
tes. Quomodo uerò fuerit eſca populis Aethiopum, ambiguum uidetur. Ex he
bræo ſic ferè uertunt: Dediſti eum in cibum populo deſerta incolenti: uel, habi-
tantibus ſolitudinem, ut uertit Fel. quæ quidem omnia de feris, rapacibuſq; uo
lucribus, ut ſunt naturaliter uultures & corui, qui cadauera ubicunq; fuerint ſe
quuntũ, intelligi uolunt. quare ſic Paraphraſtes: Fregiſti uires illius, qui ſimilis
uidebatur draconi maximo, & capita habenti plurima; obieciſti eum feris deuo
randum,

randum, & coruis qui in desertis locis uersari solent, & uictitare cadaueribus. Viderunt, inquit Moses, Hebræi Aegyptios mortuos super littus maris. qui locus illiusmodi cruentis alitibus, ob cadauera à fluctibus eiecta, ut fuerũt illa Aegyptiorum, frequentatissimus esse solet. Ad hæc,

Tu dirupisti fontes & torrentes, tu siccasti fluuios Æthan.

Siue hîc fontes, & torrẽtes aquas ui è saxo diuina erutas in deserto Sin per Mosen, quę largissimæ egressæ sunt, ut in Exodo legimus, ita ut populus biberet & iumenta, accipiamus: siue generaliter fontiũ ac fluminũ eruptiones è terra, miraculo nimirũ ingẽti & stupendo, intelligamus, errare nequaquam possumus: utrunque enim diuinã testatũ potentiã & maiestatẽ. Porrò Aethan locus erat, in quo olim, ut Moses ait in suo Exodo, è Sochor egressi castrametati sunt filij Israël in extremis finibus solitudinis, non multũ adeò à littore maris rubri desitus, atque hoc sane modo de mari iterũ exiccato mẽtionẽ fecisse Vatem sub fluuiorũ nomine arbitrantũ quidam. Verùm qui Aethan nomen appellatiuũ esse ducunt, propius ad Vatis mentem accedere uidentũ: ut diuus est Hieronymus, qui transtulit flumina fortia. nam Aethan robusta, seu fortia interpretantur. unde alij ex hebræo uertunt, flumina ualida, uel fluuios immanes. Paraphrastes autẽ, fluuios rapidissimos. quod de Iordane arefacto in trãsitu populi ad terrã Chanaan, doctè sane ac poëticè Vatem cecinisse existimamus. quanquam nihil prohibet, quo minus hæc omnia de uniuersalibus diuinæ potẽtiæ indicijs, ad particularia nihilominus alludentẽ miracula, olim populo illi durissimo & murmuratori exhibita, dixisse Vatem opinemur, quemadmodum & ea quæ sequuntur.

Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es auroram & solem, æstatem & uer, tu plantasti ea.

Aestatem & hyemẽ uertunt Hebræi: uerùm non multũ refert. Id perspicuũ, maximã hîc Dei in distinguendis moderandisque rebus conditis describi prouidentiã. Nisi hæc malis omnia ad antiquũ illud referri miraculũ, quo densissima obuoluta caligine Aegypto, pars ea, in qua Dei populus cõmorabatũ, lucida extiterit. A te, inquit, uicissitudo hęc mirabilis dierũ & noctiũ, lux item, ac sol iste siderum omnium pulcherrimus emanarunt. Tu omnes terminos terræ firmos esse sanxisti, atque inuariabiles. Tu æstatẽ, tu uer ab hyeme, ordinatissima ac certa discreuisti ratione, iussistique suum ab ęterno sibi pręscriptũ seruare ordinẽ. Nec mirũ sanè: nam tu hæc omnia in numero & mensura sapientissimè effecisti. Omnes fermè ex hebræo uertunt absque pronomine, ea. Sunt & qui aurorã & solem, lucem seu lunã, & solem uertũt. quod planè Felicẽ sensisse suspicor, qui sic transtulit: Tu ordinasti luminare, & solẽ. Cùm igitũ tam potens sis dñs & terribilis,

Memor esto huius.

Illud uindica, de illoque, quod statim dicã, seuerissimas pœnas sumito. qd illud?

Inimicus improperauit domino, & populus insipiens incitauit nomen tuum.

Heu scelus inauditũ. Nónne id per se ualde detestandũ, dignumque animaduersione censebitur, profligatissimos scilicet homines in proborũ existimationem & uitam conspirare ausos, nisi & te quoque, ô domine, contumelijs afficiant, lacessantque iniurijs & cõuicijs? Vulgus insipiens & stolidũ improborũ, qui suæ fortis immemores, nõ solùm hominẽ, mortales utique mortalẽ, ad bellum prouocare non sunt ueriti, uerumetiã te irritare non reformidant. Quid hoc furore insanius? homo' ne nihili altissimũ iniurijs lacessere attentabit? Atqui nihil aliud id esse opinor, quàm, cùm tam audax fit homo, ut Deo contempto, in id prorsus impietatis corruat, ut quicquid humanus suggesserit sensus atque affectus, illud data opera in diuini honoris cõtumeliã, atque bonorũ uirorũ exitium sceleratissimè impendat. Nequissimi hi appellantur homines, licet interdũ sanctissimi

C uulgò appareant. Horũ itaq; peruersę haud immemor esto uoluntatis, ô Deus: hos reprime, his frenum inijce.

Et ne tradas bestijs animas confitentium tibi.

Hebræi ferè omnes transferunt, Ne tradas bestiæ animã turturis tuæ: hoc est, animã uiri innocui, imbellisq;, ac suas simplicissimè ingemiscẽtis ærumnas, ut solet turtur solitaria suo amisso consorte, ne bestiæ dominio, tyrãno scilicet impuro & crudeli supponas. Moab noster superbus est ualde, idcirco quid illi cum turture prorsus inermi, atque omni iræ genere uacuæ & humili? Qui sint porrò turtures, confitentes scilicet domino, sequenti aperit hemistichio.

Et animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem.

Hoc est, puras animas, à mũdoq; derisas, despectas, afflictas, tuũq; ob honorẽ & cultum, quæ est fides morũ pulchritudine perornata, contumelijs affectas, ac demum re omni mortali, atq; affectione denudatas, etsi ad tempus, id exigente crucis lege, despicere uidearis, ne perpetuò tamẽ ad illorũ cõniueas afflictiones. Nihil enim crudelius, quàm à bestijs dilaniari. Bestia quippe est dęmon. Bestia illius perfidiæ imitator homo. Bestia tandem is est, qui cùm multa pollicitus sit Deo, fregit fidem. Verùm tu Deus tantæ horum impietatis memor,

Respice in testamentum tuum.

Vna hæc esse solet miserorũ cõsolatio, cùm antiquarũ illis in mentẽ uenit pollicitationũ Dei, quibus testamento ueluti obsignato, ac fœdere, se suis nunquã defuturũ, uel à prima ipsa rerũ constitutione promisit, pluriesq; testatus est. Etenim non est mens tam stupida ac dura, quę cùm horũ meminit, ui fidei ac stimulis puncta, non ad ea speranda excitetũ, quę æterno firma esse cõsilio in Deo, probè nouit. Respice igitũ, non ad illa, quæ nobis propter peccata quamplurimis debentũ nominibus: sed ad inuiolabile, quod olim cũ homine percussisti, fœdus & D pactũ. Quid? nónne in testamento illo tuo amore plenissimo, quod tu ẽ terris excedens corpore, rato sanxisti iusiurando, illud in primis notatũ fuit: Ecce ego ero uobiscũ usq; ad cõsummationẽ seculi: huiusce igitũ recordare sanctionis. Cęteroqui tot inter rerũ difficultates atq; incõmoda districtis, ad quẽ nobis erit effugiũ, cum omnes quę sua sunt quærant: hoc est, nihil non agunt, quò suas expleant cupiditates ac libidines, non quomodo tua augeatũ religio, & pietas. Non immemor itaq; eorum, quæ pollicitus es, in nostram conijce oculos miseriam,

Quia repleti sunt qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.

Clarior sic reddi posset etiã ex græco litera: Quia obscurati terræ repleti sunt domibus iniquitatũ. hoc est, hi, quos superius ob morũ asperitatẽ ac sæuitiã bestias appellare libuit, tuo destituti lumine, atq; proinde obscurati cęciq; facti, terrenis adeò affixi sunt rebus, ut nõ solùm iniqui uocari gaudeant, sed etiam illi, quorũ domus omni prorsus iniquitatũ redundet genere. Metaphoricè enim, domus iniquitatũ posuit Vates, pro summa iniquitatis copia & mensura, qua & ipsi, & ipsorũ domus, tota nimirũ familia, infecta sit. Verùm alium ex hebræo reddi sensum suspicor, cùm aliã planè dissimilẽ à nostra intueor literã. Sic Fel. Quoniam repletæ sunt obscuritates terræ habitaculis iniquitatis. Antra, inquit, speluncę & solitudines, in quibus Dei amici à uulgo abhorrentes sese abdunt, non ita obscuræ sunt, & subterraneæ, quæ tutæ sint à conuentu malignantiũ & domicilio. Quò non prorũpit iniquorũ furor? Certè eò nos malorũ propter eorũ insaniã deuenimus, ut inquit Paraphrastes, ut in teterrimis locis, & ueluti subterraneis & obscuritatibus plenissimis degere mœsti cogamur: nec hæ tamen domus ab iniuria & insultibus hostiũ immunes sunt. Quod porrò credentib. erant olim speluncæ, atq; propter persecutionũ immanitatem solitudines, idem nunc sunt cœnobia & claustra. Verùm illud cauendũ, ne id asotis, mangonibus, alióue modo ignauis & turpi egestate laborantibus perfugiũ nunc sit, quod ad proborum

borũ ſolamẽ & refrigeriũ inuẽtũ fuit. Quòd ſi tamẽ, ô Deus, uiliſſimũ id genus hominũ ad piorũ probationem nonnihil poſſe in mundo decreuiſti, at ſaltem

Ne auertatur humilis factus confuſus.

Ne abs te, oro, quẽadmodũ à prauis iudicibus eiecti, inauditíq; ſumus, cõfuſi eĳciamur: indeq; & à mundo, & tua inſuper à pręſentia, in qua omnis ineſt con ſolatio, & uitæ ſolatiũ, repulſi deſperatiq;, in ęternã obtrudamur mortẽ. Itá ne uerò cum his, qui ſuperbo atq; arroganti ſupercilio, ſe tuo à ſanctiſſimo ſpiritu deſtitutos præ ſe ferũt, deſtituimur & nos? Quid? ſi ſic & amici & inimici uno impietatis exitu conuoluunt, quis tuum laudabit nomen? quis cultum? Eſto, impius, ſacrilegus, parricida, teſtamentorũ, conuentorũq; & fœderum uiolator, falſarius, atq; huius generis alĳ te minimè laudare poſſunt: num proinde & cęteri, qui ab illiuſmodi ſordido uitæ inſtituto abhorrentes, malè audiunt & affligun tur, non laudabunt? Scio domine quòd

Pauper & inops laudabunt nomen tuum.

Te extollent, te, uel uſq; ad uitę effuſionem, inuito mundo celebrabunt. Quare

Exurge Deus, iudica cauſam tuam, memor eſto improperiorũ tuorum, eorum qui ab inſipiente ſunt tota die.

Vide quo nitant̃ fine tot ſanctæ animę querelæ, quę tametſi Dei iudicia reprehendere uideat̃, non reprehendit tamen: uerùm ſtupidè admiratur, eáq; non ſecus atq; ipſummet Deum & colit, & ueneraт̃. Vide, inquã, quomodo ſuas cum mundo cõtrouerſias & lites, Dei eſſe aſſerat. Contende, inquit Felix, litigium tuum. Impoſſibile quippe eſt animã diuini honoris ſtudioſam in his, quę ad proprios attinet affectus & cõmoda, ſi illis ipſis rebus, quas quærit aut expetit priuet̃, uel ſi iniurĳs afficiat̃, multũ angi: at ubi cernit Dei honorẽ periclitari, adeò immaniter affligit̃, ut leuior omnino illi eſſet mors, & ea quidẽ acerbiſſima, quàm ſic malè haberi in terris Dei religionẽ intueri. Idcirco quicquid iniuriarũ ob lę ſum Dei honorẽ ſubit, pro Deo, illiuſq; cauſa id eam ſubire arbitrandũ eſt. Cau ſa igit̃, pro qua malè in mundo audire innocentiã contingit, Deus eſt. Vnde nõ immeritò hìc clamat anima: Exurge domine, qui tuas ad iniurias dormire uide ris, ac tuã ipſius cauſam tutare, conſideraq;, quàm indignis à gente iſta ſtolida, atq; impudenti, habearis contumelĳs & probris: & id quidẽ (quod nequiſſimã illorum auget impietatẽ) quotidie. Te enim tuã non curante cauſam, quis curabit? quis in hac maximè perditiſſima ætate, in qua quod lubet audent nõnulli impu nè, pro ea in iudicio ſtabit? Clarius etiã ex gręco uertiſſet hũc uerſum interpres, hoc modo: Memor eſto opprobrĳ tui, quod ab inſipiente fit tota die. Ex hebręo item: Memento opprobrĳ tui ab inſipiente tota die. Interpres eñ cùm neq; ex gręco, neq; ex hebræo purè tranſtulerit, ambiguũ fecit ſenſum, quẽ ſic dilucidè ſuo more expreſſit Paraph. In memoriã reuoca qua ſis cõtumelia affectus à populo ad impietatẽ uſq; ſtolido, nõ ſemel atq; iterum, ſed aſſiduè. Quamobrem

Ne obliuiſcaris uoces inimicorum tuorum, ſuperbia eorum qui te oderunt aſcendit ſemper.

Non rarò diximus, Deum penè obliuionis accuſari, cum nõ æquè citò, ac noſtra expetit præpropera in omnibus uoluntas, aut miſeros à miſeria eximit, aut impudentiũ hominũ in bonos licentiã nõ coërcet. Vide hìc fiduciã animæ, quę ſuos perſequutores, dei hoſtes appellat. Haudquaq; profectò mirũ: nam qui alicuius ſponſam uiolauerit, quomodo ſponſum ſe habere amicũ opinari poterit? Atqui ne diutius in perueſtigando, cuius naturæ hi ſint, qui meritò Dei hoſtes cenſeri poſſint, quorũq; blaſphemiæ, ac tum in Deum ipſum, tum in illius amicos obloquutiones, puniri debeant, torqueamur, additũ eſt à Vate, ſuperbos illos eſſe, atq; arrogãtes. Superbia, inquit, illorũ, ac faſtus, non ſolùm in humiles, tuíq; honoris percupidos tumidè fertur, uerumetiam ad te uſq; aſcendere arrogantiſſimè conat̃. Hi ſunt igitur, qui tanq; ſeditioſi illi fabricatores turris Babel,

C aut similes perditissimo angelorũ principi, te (prò scelus scelera omnia excedẽs) uitæ eternæ erogatorẽ, odio contumelijsq; incessunt & persequunť. Nonnulli ex hebræo fastuosi cordis morẽ efficacius exprimũt in uerbo, ascendit. Sic quidã: Fastus eñ insurgentiũ in te uehementer crescit. Expressius rursum Paraph. Contumeliosa enim uociferatio eorũ qui se opponunt tibi, assiduè fit maior & maior. Fumi certè instar est superbia, qui alta & lucida, quanq; ipse obscurus sit & ater, naturaliter appetit: uerùm in medio ipso turbulento suo conatu resoluit in aërem, prorsusq; euanescit, & amplius fumus non est. Ita est superbia, ita ambitio, ita fastus. Sed illud supra omnem mirationem admirandũ, quòd ab illius generis hominibus fumus iste demanat plerunq; execrabilis, qui cùm nobilissimum in rebuspub. ac templis obtineant locum atq; ordinẽ, ea ardere deberent spiritus conflagratione, quæ nihil nisi purgatissimã flammam atq; ignem absq; fumo, in subditos deriuaret. Quòd porrò fumosus sit rex, aut princeps, aut philosophus, penè id tolerandum, cùm mundo ipsi imperent, seu potius seruiant, qui fumosus est, & absq; luce: at loca sancta cernere tam densa obnubilari caligine, ut habitantiũ oculos eruat, quomodo ferendum? quomodo non pertimescendum? Heu fidei naufragiũ. Verũ utcunq; Moab sua in superbia & arrogantia tumidus sit, atq; insaniat, sua nihilominus Deo est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

PSALMVS LXXV.

Effundenti sanguinem. Ne dissipes. Psalmus Asaph. Canticum.

Onfitebimur tibi Deus, cõfitebimur & inuocabimus nomẽ tuum, narrabimus mirabilia tua.

Omnia eñ, quæ in huius insunt psalmi inscriptione, fusius in superioribus sunt dicta, q; ut denuò repetanť. Etenim crebra unius eiusdemq; rei repetitio, tędiũ magis afferre solet, q; oblectamentũ, atq;, q̃d in primis hisce in cõmentarijs requirimus, utilitatẽ, ac Dei honorẽ. Christus hìc est qui loquiť, & qui se patrẽ cũ suis laudaturũ polliceť; addítq; de futuro iudicio, in quo se horrẽdũ fore impijs iudicẽ fateť, nõnulla. Horũ quippe omniũ umbra tunc fuit Iudęorũ famosa illa captiuitas, atq; è Babylone liberatio, in qua omni abiecto mœrore & luctu, liberè cœperũt, autore Cyro, diuinis uacare ceremonijs. Tunc sanè Ecclesiæ, à peccati iugo mortisq; imperio per Christũ asserendę, expressa fuit imago. Alioqui certè cor hominis uitiorũ adhuc catenis innodatũ, quomodo Dei religioni & cultui, qui natura igneus est, liber, & totus spiritualis, ritè, ut par est, seruire poterit? A sensibus igiť exeundũ est omnino, atq; à mũdo, illis qui liberè in Deum per fidei confessionẽ, cuius hìc adumbrať uirtus & efficacia, transire appetunt. Eiuscemodi quidẽ ornatus fuit Christus perfectione uitæ ac doctrinæ, quò nos ab omni bene uiuendi ratione alienos, ad se (quę illius benignissima est natura) traheret, transmutaretq;, atq; propterea ad suã formaret imaginẽ, ut certè formauit. Quam sanè Ecclesiæ perfectionẽ in se transferens Paulus, aiebat: Viuo iam non ego, uiuit autẽ in me Christus. Torpescunt hìc (credo) nonnulli uel ex ipsis forsan, qui ex ædita iam Christi nominis professione, quam non solùm baptismi testimonio, ac iusiurando præ se tulere, uerumetiã alia insuperaddita pollicitatione, qua syncerioris, quàm uulgò fit, uitæ genus se uicturos spoponderunt, se tutos arbitrantur, dicuntq;, haudquaquã id ab homine carnis onere presso, præstari posse. Quare sua tantũmodo nescio qua contenti deuotione, ut uocãt, testudinis similes sunt, quę à uenatoribus, aut aëris procella & tempestate perterrefacta, putat se tutam, si reducto in collum capite, ac pedibus in intestinos illos reuocatis ossiũ receptus, sese adeò occludit, ut nihil aliud quàm nudam domum præ se ferat. Sic illi amore exuti diuino, quæuis accidant, in sese quanti sunt se cõtrahunt, de se præsumũt, se fruunť, quocirca si quid sublimius dictum

dictũ aut legũt, aut audiunt (nihil quod perfectionẽ referat contemplari norũt) obstupescũt ilicò, nec quicquam sublime in mortali corpore cõmoranti tribui posse opinantur: fatenturq́, si non ore, at uita saltem, Christum Dei lucem frustra terras has tetras & caliginosas inuisisse. Propterea nec uerè, nec absq; mendacij culpa, id, quod in hoc loco ab animis purè in Deo uiuentibus dici audiũt, de se profiteri queunt: Confitebimur tibi Deus, confitebimur, & inuocabimus nomen tuũ, narrabimus mirabilia tua. Hucusq; Hebręis unus est uersus, quem sic reddit Felix per præteritũ: Celebrauimus te Deus, celebrauimus, & propinquũ nomen tuũ: narrauerunt mirabilia tua. Qui uerò fuerint, qui narrauerunt, aperit Paraphrastes: Cõmemorabunt, inquit, quotquot uiderunt quàm miris modis nobis adfueris. Haud facilis quidem res est, hominẽ cœlestibus dignatũ afflatibus, Dei posse munera obtegere. Vnde ex hebræo non immeritò illud est, propinquum, scilicet factum est nomen tuum: nempe ex donorũ frequentia, & beneficijs in mortales copiosissimè effusis. Propè igitur Deus factus est nobis, ob gratias ac uim spiritus, quem secum oriens ex alto, utpote eundẽ eiusdemq́; naturæ Deum, ad generis nostri instaurationẽ attulit. quod quidẽ mirabilia illa esse, quæ hîc à spiritu cõmemorantur, exponunt interpretes. Ait itaq; sponsus:

Cùm accepero tempus ego iustitias iudicabo.

Etsi enim nonnulli ex hebræo non tempus, sed cœtum uel solennitatem, ut Felix, uertunt: non desunt tamen qui etiam cum nostro conueniunt. unde Paraphrastes: Vbi ego tempus statuero mihi. alius uerò: Cùm statutũ tempus nactus ero. Hi quidẽ ad tẽpus, quo Christus accepta à patre potestate illa, de qua sic ipse in Euangelio loquitur: Data est mihi potestas omnis in cœlo & in terra, spectarunt: alij autem ad piorum cœtum, & Ecclesiam, qua, tanquã puro tritici grano à paleis secreto, ab improborum perfidia, atq; hæresi diuulsa, ipse omnes summo exactoq; libraturus esset iudicio: nempe malis mortem, & cruciatus, bonis uerò seipsum, qui uita est sanctorũ, atq; æterna felicitas, tribuens. Verùm alius adhuc mihi succurrit sensus, non omnino ineptus, ut mihi uidetur, si tempus pro opportunitate accipiatur, qui talis est: Tunc equidem qui uniuersorũ constitutus sum rex à patre, data occasione, atq; dijudicandi à bonis reprobos opportunitate, æquissimo omnia decernã decreto. æterna enim mihi hæc est cum patre natura, ut siue suo in statu atq; ordine, perduret mundus, siue finẽ faciant uiuendi animantia, cuncta iustissima diffiniã lege, licet secus nõnunquam infirmioribus appareat animis. Tunc sanè colliquescet mundus, pauebitq́; illius habitator homo. Quid? etiamnũ simulatq; iudicium est mundi,

Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea.

Suo more Vates tropicè, ne dicam poëticè, rem obstrusissimã, quippe quæ in spiritu transigitur, enarrat: nempe Ecclesię, cordium nimirũ fidelium in Deum progressum. Anteaq; enim hi in Deo per fidem stabiliantur, uarijs illos concutiaffectibus ac perturbationibus necesse est: postea uerò, tanquã rudi lapides, hinc inde expoliti, scalproq; edomiti, & quadrati, in nobilioribus ædificij locis coaptãtur, sustentantq; rei Christianæ molem, & structuram, uti teretes solent ædificia columnæ. Qua de re à spiritu additur:

Ego confirmaui columnas eius.

Atq; hîc Selah interponit, quò quantũ Christo fidei pręstari par sit perpendamus: qui sanè Christus ut cùm rerũ omniũ, tum potissimũ suæ Ecclesiæ autor est & effector, ita instaurator, ac, uel tota dehiscat orbis machina, & tutor, & custos. Concussionẽ certè istam atq; infelicẽ animorũ colliquefactionẽ, non tantũ sentiũt quantũ inuiti amplectunt, atq; in ipsa examinant hi, qui turpissima actæ uitæ cõscientia affecti, diuinũ timent iudiciũ, exterritiq; cõtremiscunt. Verũ nõ propterea ad reuocãdos à prauitate gressus, uel parũ quidem animũ inducunt. Hi igitur sic sua à Deo auersi culpa, derelictiq;, è fidei sinu tanq; inutiles eijciunt

C quiſquiliæ: illi aũt qui licet in mũdo ſunt, de mũdo tamen nõ ſunt, ut aſſerit Chriſtus, in ærumnis, in perſequutionib. in ipſis quoq; uitæ lapſibus, ac (quid ſtupendius?) in peccatis grauioribus, uegetiores ſpiritu indies efficiunt, adeoq; in Deo coaleſcunt & firmant, ut meritò Eccleſiæ, tanq; colũnæ ædificijs, à Deo ſupponantur, fiantq; illi de quibus hîc dñs: Ego, inquit, non homo, non ars, nõ cognatio, non affinitas, non pecuniarũ uis, aut affectus humanus, illos elegi, confirmaui'q;, ac meis in ædibus & cardines & colũnas, & quicquid quo mea fulta eſt Eccleſia, inueniť, eſſe uolui. Atq; ita rebus concinnè aptatis, ſic meum cœpi iudicium: & primùm ab obiurgatione eordium ſumens,

Dixi iniquis, nolite iniquè agere: & delinquẽtibus, nolite extollere in altum cornu ueſtrum, nolite loqui aduerſus Deum iniquitatem.

Nemo ſanè homo eſt in peccatis ita obduratus, cui nõ interdũ lux aliqua è cœlo effulgeat: cuius radijs ſi nõ penitus illuſtratus, at ſaltẽ afflatus, ſuę admoneat turpitudinis, & periculi. huiuſmodi quidẽ lux ab amore illo uniuerſali Dei, quo uult omnes homines ſeruari, atq; ad cognitionẽ ueritatis peruenire, deſcẽdens, occultiſſima quadã ratione pijs tantũmodo cognita animis, uox Dei appellat. O uocẽ certè deſiderabilẽ, atq; amoris plenã, niſi in cor adeò durũ ac ferreum, quod hoc magis obbruteſcere cõſueſcit, quo humanius à ſpiritu tractať, prolabereť. Dixi, inquit, iniquis, incredulis, ſtultiſſimis'q; huiuſce generis hominib. qui ueritatẽ Dei in iniuſtitia detinentes turpiſſimã degunt uitã: Nolite, uos obſecro, tam facile à iuſtitiæ itinere declinare. Quid tandiu ſceleri ſcelus, delictum delictis accumulatis? Nolite cornu iſtuc ueſtrũ potentiæ, qua quicqd lubet, id licere arbitramini, in Deũ tanq; uexillũ impietatis erigere. Nolite loqui de Deo tam ſuperbè, tam contẽptim, tam blaſphemè. Quid ceruicẽ boũ inſtar iugo obluctantiũ, erectã, diſtentãq;, ſignũ nimirũ animi ſuperbi, atq; indomiti, circũfertis? Quod noſter uertit interpres, nolite aduerſus Deũ iniquitatẽ, ſic legũt Hebræi: ne loquamini ceruice erecta, ſeu cum ceruice elato, ſeu etiã in collo duro.
D Elati id ſupra modũ animi indiciũ eſt, atq; arrogãter de ſe, ſpreto Deo, cogitãtis. Cęterũ in ſcripturis cornu pro regno interdũ ſumiť, pro honore, potentia, maieſtate, & pro id genus alijs. Quocirca Iob fatebať ſe cornu ſuũ in puluerẽ depoſuiſſe: hoc eſt, regiũ faſtũ, mundanũq; honorẽ, & pompã abieciſſe. Vide hîc gradum non mediocrẽ perfectionis Chriſtianæ. Quoties eñ hæc, aut horũ ſimilia mihi legere cõtingit, occurrit ſtatim animo reprehenſibilis quorundã mos, qui cùm uitã cœleſtẽ in terris profiteanť, iurentq; ſe mundo, atq; eius illecebris & delitijs penitus morituros, nihil tamẽ minus agũt, ſed aut mundũ iam cognitũ ſecum in Dei ædes afferũt, aut nunq;, propter inediã, genusq; uitæ ſordidũ atq; oroſum, antea uiſum, ſe inueniſſe iactitant, uiuuntq; eo inſolentiæ modo, ac ſi in ipſis alti eſſent fortunæ uiuarijs. Nolite, oro, ſic agere: nolite noſtrũ in exitiũ (in ueſtrũ autem ut lubet) cornu id copiæ, atq; non aliàs guſtatã pinguedinem è fundo haurire, ſed abijcite potius, tanquã rem uobis, quid uobis aio? omnibus prorſus uitam beatam profitentibus, inſolitam & oneroſam.

Quia neq; ab oriente, neq; ab occidente, neq; à deſertis montibus.

Deeſt huic uerſui ex hebræo, exaltatio, ſeu aliud ſimile: & eſt ſenſus, ut elegãtiſſime à Paraph. reddiť: Neq; ab oriẽte, neq; ab occidente, neq; ab Auſtro (is eñ uentus à meridionali ſpirat plaga, ubi montes ſunt ob nimiũ ſolis ardorẽ inculti & ſteriles. nam magnũ deſertũ Iudeæ à meridie eſt, quemadmodũ mare ab occidente) cuiq; continget, quod ſolidũ magnũq; facere poterit illum, nempe cornu in Deũ propter ſuperbiã & ambitionẽ extollentẽ. Sunt qui non exaltationẽ addunt, ſed defenſionẽ. Vnde quidã ſic ex hebræo: Neq; ab ortu, neq; ab occaſu, non à deſerto, aut à montibus aderit qui defendat: ſed Deus uindex eſt, qui hunc deijcit, illum autem erigit. Quod noſter ſic uertit interpres:

Quoniam Deus iudex eſt, hunc humiliat, & hunc exaltat.

Poteſt quidem homo potentia aliqua immenſa fultus, atq; uti indomiti cornibus tauri ſolent, autoritate munitus, eò uecordię adduci, ut nō ſolùm terrā hanc putrem & inertē ſubigere enitať, ſed & cœlum ipſum, ac Deum tandem laceſſere non uereatur. Verùm ſi ingratus omnino non eſt, preſſumq; humi animū aliquādo erigere uolet, cernet ſtatim quàm longè à ueritatis ſcopo aberrauerit, quàm ue inſulſè in rebus illis ſpem, bonumq; ſuū poſuerit, quæ nec bonæ ſunt, nec ſtabiles, nec parte aliqua ſui ſimiles: ſentiet, inquā, nihil in rebus cōditis, undecunque afferanť, inueniri poſſe, quod ſuam ſatiare queat dominandi cupiditatem, quod libidinē, quod auaritiā, quod crudelitatē: uerùm Deū eſſe ſolum, qui hiſce ſedatis animorū permotionibus, animas bonorū omniū copia, pace ſcilicet, ſpiritu, conſcientiæq; trāquillitate implere poſſit. Nanq; in illius eſt arbitratu, hos ſe ſpiritu pauperes ſic in altum uehere, ut deos faciat; illos aūt, nempe faſtuoſos & diros, adeò è ſublimi mundi gloria ad ima proſternere, ut planè & Deo & hominibus infenſi, cum principe illorꝫ dęmone perpetuā in caliginē, ac noctē inferorum deijcianť. Vides'ne, ô ſuperbe, inopinatā diuinæ potentię cōmutationē: Deus, inquit Paraphraſtes, iuſtus iudex: ille ſolus deponit, & ad nihilū redigit, & è contrario eriget in altum quencunq; uoluerit.

Quia calix in manu domini uini meri, plenus mixto. Et inclinauit ex hoc in hoc, ueruntamen fæx eius non eſt exinanita: bibent omnes peccatores terræ.

Vini meri, ex hebręo quidā uertūt, uini rubei, utpote magis celebris apud Iudæos, quo'q; cruentā in improbos animaduerſionē ſignari aſſerunt. Verùm alij, quod probabilius uideť, uini lutoſi aut ſpiſſi, trāsferūt. Siquidē à Deo, tanq; poculum omnib. propinandū, emergit mors, & uita: quæ cùm limpidiſſimę cōparet potioni, qua pij potari ſolent, mors contrà ſpiſſæ & lutulentæ, qua reprobi, quos hìc ſpiritus peccatores terrę, hoc eſt, terrenis rebus penitus affixos, per antonomaſiā uocat, cùm unū tamen ſit poculū, qa in Deo una eſt uolūtas, una Dei tas, una prouidentia. Merū porrò in Deo, eſt uinū gratiarū, quod turbidę ſupernatat pœnarū fæci. Cuius craſſamēto epotati improbi, nihil quod ſyncerū ſit ac purū agere permittunť: quosq;, etſi in omne genus facinorum proiectos, ſuaq; ſponte perditos, ſic tamē à Deo, ſub nomine Hieruſalē pungi, ad ſuiq; cognitionem excitari uideo in Eſaia: Eleuare, inqt, eleuare, cōſurge Hieruſalē, quę bibiſti de manu dñi calicē iræ eius, uſq; ad fundū calicis toxici bibiſti, & potaſti uſq; ad fæces. Ex hoc in hoc, Hebræis ſolūmodo eſt, ex hoc, nempe ex calice, unde ſic quidā trāſtulit: Crater uino meraco plenus & adornatus in manu dñi eſt, de quo fundeť, & fæces eius ſugēt & bibent omēs impij terrę. Felix itē: Et redundare fecit ex hoc. quare etiā Paraph. Habet eñ, inqt, dñs in manu poculū, in quo pulchrè rubet uinū, ſed cui plurimū eſt fæcis admixtū: ex hoc porriget meracū pijs, fæcem uerè noxiam exugere, imò epotare coget impios omnes, quantūuis degāt in terra multi. Si, ex hoc in hoc, legas, duos intelligas oportet calicis iſtiuſmodi effectus, qui ad bonos ſimul & malos attinent. Si, ex hoc, ſolūmodo, quod ea quæ ſequunť admittere uidenť, malos duntaxat amariſſimo ultionis Dei calice epotandos dicit. Bibite, clamat dominus in Hieremia, & inebriamini, & uomite, & cadite, neq; ſurgatis à facie gladij. Bibētes bibetis. Cæterùm calix domini lex eſt, in qua ineſt ſpiritus & litera, quæ quidem litera præ illo fæx eſt, & toxicum. Bibant igitur, poſtquā ſic uolunt, impij iſti terræ ſuum ſibi de manu domini uenenum, ac præſentaneū in fundo cyathi aconitum:

Ego autē annunciabo in ſeculum, cantabo Deo Iacob, & omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iuſti.

Iam pſalmū feliciſſimo claudit dialogo, nempe Chriſti & hominis, propheta. Sic homo: Ego eñ, ô benigniſſime, quicqd tuo à ſpiritu eruditionis hauſi in hoc

C psalmo, futuris annunciabo seculis, scribamq́ quæ hîc audiui: & quæ scribam, ad honorem Dei Iacob perpetuis tanq̃ Musis cãtabo. Cu: Christus: Et ego, in cuius manu uita est ac mors, cornua peccatorũ, fastum nimirũ, ambitiosamq́ tyrannidem & autoritatẽ perfringam: contraq́ efficiam, ut iusti cornua, nempe, fides, spes, charitas, quibus debellantur franguntur q́ crudelissimi illorum hostes, supereemineant, regnentq́ in cœlis hi mecum beati. Amen.

PSALMVS LXXVI.

Vincenti. In canticis psalmus Asaph, Canticum.

NOtus in Iudæa Deus, in Israël magnum nomen eius.

In Canticis, in instrumentis musicis exponunt interpretes, in primis Felix. Diuus Hieronymus, in carminibus transtulit. Cæterùm Canticũ est oda tripudij, qua uates ob continua diuinæ beneuolentiæ signa erga Iudæos, suo congratulaturus populo, uel ob id maximè, quòd Deus cæteris fermè neglectis nationibus, in Iudæa tantũmodo & Hierusalẽ habitare uidebaẽ, narratq́ quid olim in suorũ gratiã fecerit, facturúsue esset in posterũ tam benefi cus dominus, Ibi, inquit, cõfregit potentias, arcum, scutum, gladiũ, bellum. Forsan hîc Vates, quod nõnullos suspicari uideo, de insigni illa, Ezechia rege, uictoria & bello, in quo centum octoginta millia uirorũ in castris Sennacherib regis Assyriorũ ab angelo interempta fuere, uaticinatus est. Viderat enim sanctissimus uir in spiritu, nihil tam esse in rebus humanis uel felix, uel optabile, quàm Deum habere propitiũ & amicũ, ut Iudæis tunc fuit, quos inter cęteras orbis nationes charius diligens, suo dignatus fuerat cultu, & religione. Ibi arca fuit, ibi propitiatoriũ, ibi templum, ibi lex sacra, ibi quicquid gratiarũ, quicquid fauoris

D & præsidij è cœlo ab homine mortali expeti poterat, tam copiosè à Deo suppeditabatur, ut nihil ferè aliud curare uideretur, quàm ut rebellem populũ beneficijs obrueret. Hæc igiẽ tam immensa, tamq́ humanũ captũ excedentia considerans Vates, peneq́ extra se factus in id prorupit canticũ: Notus in Iudęa Deus, in Israël magnum nomen eius. Id, inquit, præcipuũ est numinis donũ, quòd inter Iudæos cognoscitur Deus, eiusq́ nomen, magnum à nostro populo reputatur. Nulli dubium, quòd ubi est Dei populus, ibi habitat Deus, atq́ illius nomẽ sanctificaẽ. Quis sit modò locus, aut populus in terris, qui Deũ cognoscat, atq́ eius immensum adoret nomen, puto Ecclesiã esse credentiũ à spiritu hîc sub typo Iudęæ atq́ Israël deliniatã: nam ex Dei confessione, quæ à fide oriẽ, Israël statim fit Iudæus: hoc est, à confessione ad Dei transitur uisionẽ ac notitiam, unde amor, ex quo Christus, qui nostra est felicitas, emanat. Quòd uerò sint in Ecclesia homines, qui tanq̃ pecora uitam degant fidei rationisq́ expertẽ, subindeq́ infariã & turpem, res magis fletu digna est, q̃ admiratione. Siquidem neq́ inter conuentũ illum Iudæorũ tam celebrem, tam Deo charum, tam sacris ritibus ac ceremonijs insignẽ, homines in omne genus impietatis proiecti defuere. Nõ defuit tum quidẽ murmurator, non sacrilegus, non in Mosen atq́ Aaron oblocutor, nõ delator, nõ inter sacerdotes qui idola, hoc est, aurũ, scortũ, affines, ac proprium cõmodum ardentius coleret, quàm nomẽ sanctũ Dei. Putásne inter istiusmodi professionis homines quamuis mundo conspicuos, diuersari posse Deum, & coli? Notus itaq́ solũmodo in Iudæa etiamnũ est Deus: atq́ apud Israëlitas illos, qui non in manifesto, ut inquit Paulus, sed qui in occulto Iudæi sunt, & circumcisio cordis in spiritu, non litera, cõmoratur altissimus.

Et factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion.

In incœpto perseuerans typo Propheta, de re seria prædicit. Nam q̃d nostri legunt, in pace, Hebręis est, Salẽ, quæ est Hierusalẽ, unde statim intulit, in Sion. Etenim pro nomine proprio appellatiuũ posuit. Salem quidem interpretãtur,

pacem. Volunt porrò Salem ea ferè tempestate dictam Hierusalem, qua loco illi in qua sita erat, nomen indidit Abraam, dicens: Dominus uidet. Felix sic legit uersum: Et fuit in Salem tugurium eius, & habitaculum eius in Sion. Et uerè apud Iudæos fuit eo ferè modo Deus, quo solet esse tugurium in cucumerario, ut ait uates ille: ad tẽpus uidelicet breuissimũ. unde simili usus est tropo alio in psalmo uates dicens: Posuerunt Hierusalẽ in pomorũ custodiã. Ergo, ne nobis locum, nescio quem, in quo uelit nolit habitet Deus, somniemus, ubi pax nõ est, ibi neq; Deus, neq; homo diuini honoris cupidus, habitare unq; poterit. Pacem quidem, silentiũq; à turbis profundũ, atq; ad speculanda cœlestia (hęc Sion est) cor uegetũ, diligit Deus: cętera quamlibet religioni addicta auersatur. Ibi,

Ibi, *inquam*, confregit potentias, arcum, scutum, gladium, & bellum.

Vide hîc Dei pro suis in hostes & uigilantiã & fortitudinẽ. Est'ne id mediocris potentiæ indiciũ, inter tela hostium sic suos seruare Deum illæsos, ut à iam concepta per fidem animi tranquillitate ac pace, non deturbent prorsus? Quocirca nõ absq; ratione hîc positũ est Selah. Certe nõ est tam firmũ cor, & stabile, quod in persequutionũ frequentia & acerbitate, quæ improborũ sunt arma, non concutiatur interdũ, nutetq; in fide. At Deus tamen (quid excelsius excogitari potest? sua in pacatissima perstans natura, ac pace illa, quæ exuperat omnẽ intellectum, absq; ulla sui immutatione, tyrãnos illorumq; minas, perinde infringere solitus est, ut solet uas uitreum infringi ab excandescenti, atq; uehementer irato. Cæterùm potentias arcuũ, legendũ esse indicat græcus interpres: hoc est, sagittas, ac tela missilia. Vnde sic Fel. Confregit uolatilia arcus: nempe iacula, aut spicula. Diuus item Hieronymus idem ferè quod Felix. Horrendum sanè id esset spectaculum ac dirum, militem uidere tota hac ui armorũ, arcu scilicet, scuto, ense, galea, omniq; demum apparatu bellico munitũ, cum uiro quopiam nudo manum conserere, ac digladiari. Verùm atrocius id iudicant sanctiores, cùm pessimus in pacis amatores insanit obtrectator, nequissimusq; omniũ palpo, aut quadruplator uersutissimus, dolis nimirũ armati, calliditate, simulatione, fallacijs, atq; odio, furunt. Dicto nihilominus citius sedas hæc omnia, & tanquam munitiones bellicas perfringis, ô Deus.

Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.

Hoc est, terribiliter conspicuus appares, cùm è cœlis, qui æterni sunt montes, percutere decreueris. A mõtibus prædæ, legunt ex hebræo. unde Fel. Illustris factus es à montibus prędę. Diuus uerò Hieronymus, à montibus captiuitatis. alius item à monte prædonũ transtulit. Quorũ uerborũ is erit sensus: Tu ferox in hostes magis, ac celer factus es, quàm ullus solet leo, aut latro è montibus ad deprædandum accelerans, atq; in uiatores sæuè furens. Idcirco

Turbati sunt omnes insipientes corde.

Rursum uertunt ex hebræo: In prædã dati sunt robusti corde. quare sic Paraphrastes: In prædã dati sunt animo feroces. En quomodo hi qui nuper sagittis, arcu, ense, clypeo ac thorace onusti, minabundiq; incedebant, in prædam dati sunt, & id quidem à Deo innocuorũ defensore, ac uindice. Heu incõsideratum uitæ genus. Vide quid inferat spiritus:

Dormierunt somnũ suum, & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus suis.

Sõno, inqt, mortis oppressi interiere: neq; ulli amplius potuerũt esse usui illis pristinũ eorũ robur & ferocia. Semel eñ à morte interceptis, in somnũ etiã quicquid uiriũ in illis inerat, resolutũ est. Sic ex hebręo: Dormitarũt somnũ suũ, & nõ inuenerũt manus suas cuncti uiri pręstantes uirtute. Proinde sic reddit Paraph. Oppetierũt ueluti mortifero somno grauati, nec usui illis esse potuerũt, quantũuis uiri essent alioq; fortes, manus illorũ. Iam illud supra modũ incõprehensibile,

C quòd homo qui semel animum ad tyrannidem admouerit, uitamq; adeò ambitiose instituerit, ut nihil beatum esse ducat, quod arrogans idem nõ sit, ac planè iniuriosum, mortaliũ conditionis oblitus, quæ in mortis somnũ non secus, uel cùm non aduertit, pedetentim delabit̃, ac solet dormitabundus, qui uiribus paulatim destitutus, uigoreq; sensim amisso, in somnum tandem etiam inuitus resoluitur, se immortalem esse in hoc mundo opinatur: cùm tamen omnes simul homines uno ueluti facto uolumine ad mortẽ properare uideat. Heri enim nostris nos manibus hominem superbissimũ, efferentemq; sese supra illud omne, quod est aut dicit̃ Deus, sepeliuimus, cõspeximusq; nihil aliud esse uitam hanc nostram, præterq; breuissimi soporem somni: hodie uerò nos uti dij immortales in terris haberi uolumus, ac ui extorquemus. O insaniã. Heu quàm lusciosè ad tua cæcutimus iudicia, ô immense. Consimilẽ quidem, atq; unam post aliam prætexentes abditorũ euentuum rationẽ, quasi uelum nostris obducimus oculis prudentissimi, si Deo placet, homines: fallimur tamen. Siquidem

Ab increpatione tua Deus Iacob dormitauerunt qui ascenderunt equos.

Te obiurgante factum est, ô Deus Iacob, ut in equis & curribus confidentes, tanquam somniũ, imò somnij umbra, euanuerint. Equi in scripturis haud rarò pro fastu, atque arrogantia sumi solent. Idcirco prohibuit olim deus in lege, ne quis ex regibus equorũ multitudinem aleret. Eam ob rem ex Aegypto equos educere, ut in libro Regum tertio uidere licet, consueuerant.

Tu terribilis es, & quis resistet tibi? ex tunc ira tua.

Hoc est, cùm tua cœperit ira feruescere, quis subsistere poterit? quis animum tuum iratum, mi Deus, effugiet? Tu quidẽ uehementer terribilis es, ac metuen-
D dus. Tu, Hebræis bis positum maiorẽ auget admirationẽ, quasi diceret: Tu solus es, quo irato, nullus omnino est adeò imperterrito uiuens animo, qui nõ paueat, atq; in fugam uertatur. Siquidem

De cœlo auditum fecisti iudicium: terra tremuit, & quieuit.

De cœlo audire fecisti iudicium, uertit Fel. Quòd enim iudiciũ iniustum & letale è terra, nempe à mortali hominũ tribunali in quempiã miserum prodeat, tolerabile id quidem, quippe quod ui pecuniarũ, ut fit, aut principis gratia infringi queat. At è cœlo, unde omnia quemadmodũ perfecta, ita certa & inuiolabilia proficiscuntur, sententiam promulgari audire, & homines, & elementa, & orbis ipse tandem uniuersus terrificè admodũ cõtremiscunt, silentq; taciti, & uenerabundi. Tunc dico,

Cum exurgeret in iudicium Deus.

Qui hactenus dormire uisus est, dum tandiu regnare hypocritas & effœminatos, ut olim cõminatus est, permisit, connixitq; ad miserorũ calamitates. Alio in psalmo sic Deum alloquitur Vates, quasiq; è somno illum excitans compellat: Exurge, quare obdormis domine? exurge. Ex hebræo nõnulli uertunt, cùm exurgeres. Sed nihil obstat sensui, cùm creber sit Hebræis usus, tẽpus pro tempore, aut numerũ pro numero ponere. Vtcunq; legas, illud compertũ, iudiciũ id omne seuerissimum à Deo factum,

Vt saluos faceret omnes mansuetos terræ.

Nempe illos, qui tametsi in terra hac dolorum plenissima degunt, omnitamen abiecta uitæ pompa, mansuetissimũ in modum se totos diuinæ consecrant religioni: quæcunq; aduersa contigerint, leni tolerant animo, & miti. Horũ quidem uitam & salutem tanti facere Deum experimur, ut penè illum ab omni iudiciorum genere uacare conspiciamus, donec probos ab improborũ iniurijs ac persequutionibus diligentissimè, quę est eius immensa circa suos custodia, asseruerit.

ruerit. Maximū id est Dei beneuolentiæ erga electos signū. Ideo à spiritu hîc additum est Selah. Quòd porrò ex sacrarū rerū expositoribus inueniant, qui duos hos uersus cum sequenti, ad iudiciū referant uniuersale, nō falluntur omnino, simul ut cernimus diuinas has odas innumeris grauidas esse mysterijs. Verùm is plusquàm ter beatus, cui tam obstrusæ rerū cœlestiū caligines, prout sunt, innotuere. Nos interim eo contenti sensu, quem simplicissimo tum stylo, tum animo persequi nos nō semel diximus, ad altiora illa peruestiganda, hoc firmiori, ueluti iacto fundamento, præmonstrato, sublimioribus aditum aperimus ingenijs. Illud tamen molestissimū, permultos inueniri qui psalmos singulis fermè diei horis Deo tanq; debitam persoluentes pensionē, neq; hūc neq; illum inquirant sensum; sed sua in hoc, quemadmodum cæteris in rebus, contenti crassitie atq; ignorantia, illum sectantur uitæ modum, qui cùm neq; calidus, neque frigidus omnino sit, tum Deo, tum pijs omnibus nauseam ciere solet ac stomachū. Sed ad psalmum redeo.

Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.

Vix quidem quæ hîc dicuntur à nōnullis, scribere ausim: adeò dubia sunt, & à mente psalmi (ni falsus sum) remota. Quod sanè genus interpretandi cui potius adscribi debeat, interpretis' ne literæ interdum ambiguæ & confusæ, an audenti quorundam expositorū ingenio, nō definio. Hi enim dum à ueteri nonnunquā æditione discedere reformidant, ea psalmis assuunt, quæ nec in somnis quidem cōiectauit Vates. Idcirco nos consultò, cùm aliter fieri nequit, Hebræorum literam, omissa illa interpretis sæpenumero obscura (spiritum uiri nō damno) admittimus, ut in hoc contingit loco. Felix igitur sic hunc interpretatur uersum: Quoniam ira hominis celebrabit te, reliquias iræ accinges. id est, furor ille hostilis atq; ira, in tuum tandem, à te fracta, honorē cedet. quod quidem impijssimo Aegyptiorū tyrāno accidisse legimus: Posui, inquit, te, ut ostendam in te fortitudinē meā, & narretur nomen meū in omni terra. Reliquias iræ accinges, seu alligabis; hoc est, si quid ultrà bellorū prostrati hi hostes, ueluti reassumptis denuo uiribus, innouare uoluerint, tu illud prçteriti furoris residuum reprimes & contundes. In Pharaone rursus uidere est, quid sibi hîc uult spiritus: nam miser ille toties propter atrocitatē pœnarū attritus, eò cōsternationis animi deuenit, ut Mosi diceret, ac fratri: Surgite, egredimini à populo meo, & abeuntes benedicite mihi. Vides Dei hostem penitus profligatū? Audi extremū illius conatū, ac tanq; confusæ impietatis, sæuitiæq; atq; iræ reliquias. Iunxit, inquit, currum Pharao, & omnē populū suum assumpsit secum, & persequutus est filios Israël. Verum dominus, qui reliquias iræ alligare solitus est, interfecit exercitū eorum, & subuertit rotas curruum, ferebanturq; in profundum. Timuitq; populus dominum, & crediderūt dño. En quomodo in laudē cessit altissimi ira hominis. Qui quidem sensus quo maiori fulciatur autoritate, Paraphrastæ literam huc aduocemus: Honori, inquit, profectò tibi erunt, qui ira conciti temerè cōtra te in prælium prodierunt. Peribunt enim, & si quid minarū hostilium reliquum fuerit, id tu uendicabis tibi, & te illi oppones, ne terreantur tui. Quare, ô qui suauissimo dignati estis Dei patrocinio,

Vouete & reddite domino Deo uestro omnes qui in circuitu eius affertis munera terribili. Et ei qui aufert spiritum principum, terribili apud omnes reges terræ.

Omnes quos sciam Hebræorū interpretes, Afferte munera terribili, seu formidabili, legunt: uel afferent, ut Felix. unde ex his quidam: Vouete & reddite domino Deo uestro, omnes qui in hoc cœtu adestis afferte formidabili munera. Ei, dico, uestra nūcupate uota, qui uitam adimere potest principibus, ac om-

C nes reges terræ, nedum stolidum uulgus, terrere. Cæterũ de uotis quæ à nobis in primis requirit Deus in psalmis, iam aliàs diximus gratiarũ esse actiones, diuinasq; laudes, ac (pœnitentiæ dona esse affirmant nonnulli) continuã nostri cùm animi tum corporis maceratione & sacrificiũ. De illis uerò, quæ ab hominibus quotidie nuncupari cernimus, suas habet diffinitiones Ecclesia. Illud tamen dicam, periculosissimũ id esse uotorũ genus, ea polliceri Deo, quæ postea aut seruare nequeas, aut nolis omnino. Nouit enim uniuscuiusq; animus, quid humanus appetat spiritus, quamq; integrè quod uouit reddat. De nonnullis autem dicam, qui solennissimo illi primo in baptismo, aliud in professione uotum addidere, & illud quidem cum iuramẽto, teste impressa altari cruce, teste cõplurium conuentu, teste demũ cum purissimis sanctorũ cineribus atq; ossibus Deo. Memini quidem me amicum quendam meũ uirum saneq; doctum, atq; à mundi uanitate penitus alienum, iocose reprehendisse, quòd honorem sibi à patribus oblatum refutasset. Quid agis? aio. nunquid obedientiam in professione oblatam tu iuratus tam uilem habes, ut tua magis cures cõmoda, quàm patrum uoluntatem? erras. Ille cõtrà penè indignabundus, obortis tamen lachrymis, quasiq; me obiurgans, ita respondit: Heu amice, quantũ lachrymarũ mihi illa affert interdũ uotorum recordatio, cùm ea me in baptismo, & in professione promisisse recolo, quæ aut nõ reddo, aut non tam piè & sanctè, ut par est, reddo. Quòd si certè etiamnum recenti ueluti proposito & uoto, me id quod sum pollicitus, ratũ facere contendo pro uiribus, conorq;, in memetipsum tamen miserrimũ in modũ recidens, uideo in membris meis nescio quid reluctans cõtradicensq;, ac planè quæ promisi denegans, & confidenter abiurans. Pareó ne Deo atq; Ecclesię eo quo decet animo, seu ut meũ exigit iusiurandum? quid cor? quid oculi? quid sen
D sus hi bruti, licet iam decrepiti, in omnẽ prorsus impuritatem proni? quàm uerò sint à lapsu immunes, scit Deus, cuius id donum est. Restat pauperies, restat pro Christo nuditas, restat ultronea corporearũ rerum, addo & affectuũ inordinatorum despicientia. Nihil sanè minus aut cogito aut ago. heu me miserum, heu quò me insaturabilis protrahit interdum habendi cupiditas. Si quidem desunt facultates priuatæ, nõ deest tamen animus ad facultates, ad honores, ad delitias, ad superbam dominandi ambitionẽ. Quid? nónne uoto atque iuramento, quo me nudam cum Christo uitam uiuere obligaui, stultam ut facerem impostură, quasiq; Dei oculis uelum obducerem, inter mei ordinis homines prælaturã, ut uocant, nõ tantũ desideraui, quantũ impudentissimè, uel usq; ad ambitus, præuaricationisq; culpam, quæsiui? Scilicet me liberum à paupertatis uoto illa adepta dignitate somniabam, fingebamq; nullis parcendum esse, quę in meum cederent cõmodum & luxum, sumptibus, quia Abbas tandem essem. Sed utinam nõ ultrà mea progressa fuisset amentia. Dicam? dicam profectò, nec meas dissimulabo culpas. Ad tantũ enim aliquando deueni paupertatis odium, ut me non esse monachum optauerim, sed aut Episcopũ, aut Cardinalem, aut saltem, modò liber essem à uoto, militem, ad summũ quicquid sors attulisset. Verũ à Christi spiritu admonitus atq; informatus, & me uouisse gaudeo, & quæ uoui me redditurum, quid aio demens? & Christum in me pro me redditurũ certò scio. Illo itaq; cõtentus uade, nihil aliud nũc cogito, quàm ut illi meæ probent uitæ rationes, illud interim uersans animo, tum mihi, tum cęteris sacra unda dilutis cęlitus imperatũ esse, Vouete, & ne Deo uerba dare uideamini, quæ uouistis reddite. His dictis siluit. Tantùm ineptam meam fuisse reprehensionem aduertens, illud addidi, beatam nostram fore rempublicam, si sic omnes agerent: hoc est, si nemo suapte sponte, emptisq; suffragijs ad dignitates sese ingereret: sed uocatus aut uerecundè abnueret, aut inuitus accederet: alioquin obedientiã istam uoluptuosam quis non libenter amplecteretur? Absque fronte iam nostræ emuntur dignitates, danturq; illis, qui eas quærunt.

PSAL. LXXVII. Vincenti iuxta Ieduthun. Aſaph pſalmus.

Voce mea ad dominum clamaui, uoce mea ad Deum, & intendit mihi.

Poſt multas uariasq; interpretationes, quas afferũt interpretes de uoce Ieduthun, tandem concludunt inſtrumentũ fuiſſe muſicum, quo uſus eſt Aſaph cantorum princeps in canendo hoc pſalmo, nec abſq; myſterio quidem: nam Ieduthun interpretantur tranſilientẽ: &, ut aiũt, tranſcendens omnia, Deũ quærit, & inuenit. Quis porrò hîc non miretur? quis ſatis, quæ in hoc inſunt cantico, myſteria diſcutere unquam poterit? Chriſtum enim hîc uideo pro me incredibilem in modum conſternatũ, adeóq; afflictum, ut nõ uereatur dicere, Renuit conſolari anima mea. Idcirco uolunt doctiores hunc pſalmũ flebile quoddam fuiſſe uaticinium pro Chriſtianis à Romanorũ Imperatoribus, melius dicerem diſſipatoribus gregis dominici, oppreſſis, ac ſupra uires attritis. Putás ne impræſentia quoq; deeſſe, qui Dei religionis periculum animaduertẽs, hæc ſecum? Nunquid in æternũ proijciet Deus? Verùm interim publicè: Voce mea ad dominũ clamaui, uoce mea ad Deum, & intendit mihi. Quid ſit, intendit mihi, expreſſius reddit Hebræus: Aurem præbebit mihi. Magnæ id ſanè fidei in anima eſt indicium, cùm orans ſuam à Deo exauditum iri precationẽ perſuaſum habet. Alioqui certè anceps, quæ Deo offertur, oratio, ancipitem præ ſe fert fidem: quæ tum gratior eſt numini, cùm conſtans magis eſt, &, uel in ipſis difficillimis perſuaſionibus, certa. Vide igitur quàm perfectũ in ſe orandi modum exhibeat Chriſtus: Voce mea, inquit: haud rauca quidem, aut ex fidei defectu exili & muſſante, clamaui. Voce mea, inquã, ualida & conſtanti ad illum qui Deus meus eſt & dominus, clamaui, atq; e ueſtigiò exaudiuit me. Clamabo, uertunt Hebræi: ſed parum refert, hebraiſmus frequens eſt prophetis. Poſtea precationis ſeriem ac formam ſubnectens, ait:

In die tribulationis meæ Deum exquiſiui manibus meis nocte contra eum, & non ſum deceptus: renuit conſolari anima mea.

Hucuſq; Hebræis unus eſt uerſus: ſed lõgè alius. Sic Felix: In die tribulationis meæ dñm exquiſiui, uulnus meũ per noctem defluxit, & nõ reſidebit: noluit conſolari anima mea. Permaximi id doloris ſignũ eſt atq; ægritudinis, cùm uulnere recrudeſcente nõ remittitur dolor. Defluxit, inquit, uulnus meũ, ſanie nimirũ atq; atro ſanguine: hoc eſt, meũ æquè inſanabile factum eſt malum, atq; ſolet ulcus perpetuò ſuppurans, & ſemet exedens. Non ſuo tamen uacat ſenſu ſi legas, Exquiſiui manibus meis nocte contra eum, ſeu coram eo. Solent enim qui extremo aliquo afficiũtur dolore, & oculos, & manus, indiciũ nimirũ ſummæ anxietudinis, ad Deum tollere. niſi malis ſecundum alium dubiæ dictionis hebraicæ ſenſum, manus, non uulnus, defluxiſſe intelligere, ut in his qui diriori aliqua affecti ſunt perturbatione, contingere cernimus, qui laxatis inconſolabiliter manibus, planè ſe uiribus deſtitutos, ac deſolatos oſtendunt, mouentq; ſe continuè, ut ſolent ſpatici. Quocirca quidam ex Hebræo ſic tranſtulit: Vacillabat totas noctes uirtus mea, & non quieſcebat: & id quidem nocte, corã Deo, hoc eſt, attentè, ac maxima animi permotione & dolore, qui ex more incrudeſcere noctu conſueuit. Quam porrò doloris uim, ac deſperationem, quò intenſius exaggeret, in calce uerſus, tanquam cui nihil amplius addi poſſet, concludit: Renuit conſolari anima mea. Omne, inquit, conſolationis genus auerſata eſt anima mea, nullumq; admiſit refrigerium, præter illud quod à Deo opperiebatur. Eapropter humanis abiectis remedijs, quæ tam ſæuo atque immani imparia ſunt dolori,

Memor fui Dei, & delectatus ſum, & exercitatus ſum, & defecit ſpiritus meus.

C Aspice quomodo suos sinit interdũ Deus ita acerbè in diuersa distrahi, & dissipari, ut nihil minus referant, ꝗ constantiã. Quàm uerũ illud est, quámue tenaciter cordi imprimendũ, Deũ scilicet eum esse, qui deducit ad inferos (ecce animæ desperatio) & reducit (ecce uis fidei.) Dixerat enim in superioribus Vates: Renuit cõsolari anima mea. Nunc uerò animũ colligens, sic suum solatur mœrorẽ: Vtcunq; affligar, utcunq; meũ immedicabile sit uulnus, destituarq; prorsus omnibus tum corporis, tum animi uiribus, atq; intereã tandem perturbationũ cumulo oppressus, adhuc in eum sperabo, adhuc diuinæ haud immemor ero bonitatis, in illiusq; memoria delectabor exercitaborq;, ac proinde etiã usq; ad spiritus defectionẽ memet excruciabo. Vides sui penè dissimilem in amantibus quoq; Deũ nõnunq; animũ: Delectanť sanè in dño, amant, mœrent, anguntur, timent, sperãt, ac tandem inter bellũ & pacẽ positi, sese cõtinuis macerant curis. Qui quidem mentis affectus ex Hebræorũ litera ardentius exprimunť. Sic Felix: Memor ero Dei, & uociferabor: loquar, & anxietate inuoluetur spiritus meus. Diuus uerò Hieronymus: Recordans Dei conturbabar, loquebar. alius autem, fremebam. Paraphrastes: Eiulabo ad illũ. Sed & diuus Augustinus, garriui, è græco legisse uidetur: quod quidem uerbum ex eodem alius fonte mitius reddidit, dicens: Argutabar, & meditatus sum à meipso, hoc est, solicitus etiam usq; ad procacitatem clamabam, cogitabamq; quonam pacto tantis ab ærumnis liberari possem. Cumq; solutionẽ, aut requiem inuenirem nullam, meus in sese planè defessus cõmarcuit spiritus. Selah propterea huc interiectum, nos ad id considerandum excitat, quî fit interdum, quòd Deus suos adeò acerbè atteri sinat, ut penè animum despondeant, cùm tamen illos ardentissimè diligat.

D Anticipauerunt uigilias oculi mei, turbatus sum, & nõ sum locutus.

Narrat hîc Vates per partes sui animi anxietatem: quæ cùm nimia est, omnem prorsus ab oculis eijcit somnum. Præuenerũt, inquit, oculi mei insomnes uigilias omnes noctis. hoc est, nullo detinebantur somno, quod clarius reddit Hebræus: Tenuisti, ait, palpebras oculorum meorum, ne possim dormire: quæ res sic me conturbauit, spiritumq; exhausit, ut ne loqui quidem amplius mihi integrum esset. Quomodo id secus à me agi potuisset? Etenim

Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui.

Heu meam ignauiam. Video sanctissimũ hîc Vatem: Vatem autem? Ipsum uideo mei amantissimũ Christum sese pro me afflictantem, pauentemq;, & mirum in modum ad patris iudicia contremiscentem: & ego infelix, qui peccaui, peccoq; assiduè, in utranq; tutus aurem obdormisco? Cùm sanè cogito dies antiquos, atque anni æterni in mentem mihi ueniunt, hoc est, quàm irreparabili proruerit olim casu fulgentissimus ille omniũ angelus semel peccans: quámue ingratissimus cunctorum animantium primus homo indelebile fermè peccauerit peccatum, unde ab amœnissimis irreuocabiliter Paradisi eiectus fuit hortis. Quid Iudas? ille, inquam, Iudas, in quo se spes omnium finium terræ sperasse alio in psalmo fatetur, quò suis peruenit sceleribus? nónne ad laqueum? nónne ad turpissimã, quam proprijs sibi asciuit manibus, extinctionẽ? Cùm hæc, inquam, tum præterita, tum adeò antiqua, ut penè æterna uideantur, cogito, rimorq; animo nullum diuinos effugere posse oculos delictum, insanio penitus, itaque uehementer conturbor, ut nullus omnino mihi restet sensuum usus, nutetq; ratio, ac planè uigore omni ego destitutus, non homo iam uiuens, sed aut truncus annosus, aut statua aliqua inanimis appaream. Ad hæc succurrit antiqua illa, ut mihi uidebatur, annorum felicitas, cùm ego quidem in diuinam totus transformatus religionem, atque amorem, ardebam desiderijs penè infinitis, nullaq; mihi iam supererat cura, nisi quomodo in amati amplexibus expirarem: nunc uerò mutata sorte, amissoq; illo, qui in

me

me magis erat, quam egomet in meipso, totus mea in deploranda miseria & calamitate uersor consumorque: huc mens, huc animus, huc quicquid denique in me est uertitur.

Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum.

Rursus, exercitabar, Hebræis est, loquebar, nempe cum corde meo, attentè scilicet, eo maximè tempore, quo profundissimo res omnes detinentur somno. quare additum est, nocte. Nox quippe cogitationum mater est atque altrix, quod alias notauimus, rationemque, quamobrem id fiat, attulimus. Scopebam spiritum meum: uentilabam, reddunt alij, seu excutiebam, sic apud me tractans:

Nunquid in æternum proijciet Deus? aut non apponet ut complacitior sit adhuc? aut in finem misericordiam suam abscindet à generatione in generationem? aut obliuiscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas?

Vide quò demum anxietas illa prorupit, qua in superioribus testata est anima, se omnem prorsus respuisse consolationem, se tristem, se miserandum in modum conturbatam cogitasse dies antiquos, atque annos æternos in memoria habuisse. Sic intra se: Immutatus est' ne immutabilis, ut nõ amplius, ut olim, suam nobis impartiatur clementiam? uult' ne perditos nos esse funditus? proijciet' ne nos omnino? aut futurum' ne est, ut placatior fiat nunquam posthac? negat' ne nobis modò, quod superioribus semper præstitit seculis? perijt' ne in perpetuum ipsius clementia? ipsius bonitas? ipsius, qua seruat omnia, quæ pollicitus est, fides? nónne quæcunque sanciuit æterna sunt, proinde à generatione in generationem æterna dilabentia serie ac prouidentia? hæccine firma ea est confidentium in Deo pollicitatio? oblitus' ne est tam citò suæ promissæ misericordiæ? quid? tam' ne imbecilles factæ sunt illius miserationes, ut iram eius frenare nequeant? O nos & ter & quater miseros, si sic se habent res hominum. Quocirca non iniuria Selah huc interiectum esto.

Et dixi: nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi.

Tandem huc, inquit, perueni, ut dicerem: Iam plusquàm satis dolore contabui, præque amaritudine uix mei compos extiti. Quare nunc ad me reuersus, de Dei erga homines uoluntate mitius sentire occœpi, dixique: Hæc certè rerum mutatio ac uicissitudo, à potentissima dextera excelsi prouenit. Me itaque stultum, qui Dei iudicijs legem præscribere adnitor. Verbum Cœpi, in Hebræo nõ inuenitur: sed, expectatio mea hæc, aut mors. Item, mutatio, nõ transferunt: sed, annorum dexteræ excelsi. ut sit sensus: Cogitabam, hæc mea est mors, is meus est interitus, simulatque uideo Deum me penitus abiecisse. Verum memor ero annorum dexteræ excelsi: hoc est, facinorum, quæ Deus preteritis olim annis pro suis ædidit, ut uel sic meum ad spem penè collapsum erigam animum. Si uerò, expectatio, arridet magis, is erit sensus: Cogitabam, hæc mea est expectatio, ut tempus adueniat, quo, ut olim, dexteram suam exerat altissimus. Quem autem sensum sequutus sit Paraphrastes, ex illius patet litera. sic ille: Profectò, dicebam, ad mortem usque cruciat me hæc recordatio superiorum annorum, quibus toties & tam manifestè adfuit omnipotenti dextera sua, is qui supra omnia est dominus. Ita igitur

Memor fui operum dñi, quia memor ero ab initio memorabilium tuorum, & meditabar in omnib. operibus tuis, & in adinuentionib. tuis exercebor.

Ero, nõ Fui, uertendum erat. unde Felix: Recordabor operum dñi. Nihil enim tam fortiter animum sub angustiarum onere laborantem erigit, quam uiua, sedulaque consuetæ Dei beneficentiæ in suos, cogitatio ac memoria. Ait itaque: Desperare' ne debeo, quia peccaui? quia seduxit me mundus? quia à dæmone, à carne, à falsis traducor fratribus? Minimè id quidem omnium: nam meum ad refrigerium recordabor, quo

C modo se gessit Dei pridem cum sanctis suis, licet tentatis, ut ego, afflictisq;, atq; in errores prolapsis, prouidentia & bonitas. Peccatores illi quidem fuere: at uerò tamen sic fœdi, sic in tribulationū igne excocti, & planè à mundi plausu reiecti, irrisiq;, tua cōtinuè protecti sunt ope. Horum itaq; haud immemor, quæ rursus ab ipsa mundi origine miracula, signa, adinuentiones, nempe consilia, studia, artesq;, ut sic dicam, multiplices, quibus ad hominū salutem uti consuescis, ædidisti, solicitè meditabor, in illisq; memet exercebo, & ad uitæ huius miseræ refocillationem ea uoluam animo, & reuoluam. Nam certè,

Deus in sancto uia tua, quis Deus magnus sicut Deus noster? Tu es Deus qui facis mirabilia.

Suporis sanè immensi, atq; admirationis plena sunt hæc uerba: & est ac si diceret, exclamaretq;: Hem Deus, quicquid cogitas, quicquid in rerū moderatione ac salute moliris, quæ tua est uia, qua omnia tanq; uniuersorū uigor, & uita, percurris, est in sancto: hoc est, sanctissimè, summaq; peragitur æquitate & constantia. O uiā absq; dubio sanctissimā. Tametsi eñ, mi Deus, dura admodū tua illa sint flagella, quibus etiā usq; ad interitū tui nōnunq; atteri uident familiares, iustus tamen es in omnibus uijs tuis, & sanctus in omnibus operibus tuis. Quāobrem, ô uos, qui tenera adhuc cōnitimini religione ac fide, uidistis'ne unquā Deū aliū tam sanctū & æquū, ut Deus est noster? quis inter diuos tam magnus? tam potens? tam erga suos, suos quidem? imò uerò etiam erga hostes, & facilis & benignus? Certè, mi Deus, tu solus is es, qui mirāda, stuporemq; omnē excedentia operaris. Tu, uel ab ipsa prima mundi ætate, continuo ueluti gratiarū amne,

Notam fecisti in populis uirtutem tuam.

D Populis, inquam, uarijs, diuersisq; uitæ institutis ac rationibus informatis. Sed in primis

Redemisti in brachio tuo populum tuum filios Iacob & Ioseph.

Non absq; mysterio, Iacob & Ioseph mentionē hîc facit Vates. Iacob enim uir ille fuit, à quo tribus omnes originē traxere. Ioseph autem, quoniam patrē simul cum tota illius familia & liberis aluit in Aegypto, loco nimirū Dei religionis ignaro, Dei retulit beneficentiā, qui in medio etiā angustiarū æstu suos alere nō desistit. quare interponit hîc Selah. Testis, inquit, ingentiū istiusmodi facinorum fuit populus ille rebellis, quem mirandum in modum, cunctisq; inaudito seculis miraculo, ex dura Aegypti seruitute liberasti. Tuæ tūc quidem potentiæ brachium, robur nimirum ac maiestatē senserunt cœli, senserunt elementa, rupesq; aridissimæ tuo exterritæ imperio, copiosissimū præbuerunt aquarū haustum. Vidit hæc omnia Aegyptus, & expauit. Ipsæ quoq;

Viderunt te aquæ Deus, uiderunt te aquæ, & timuerunt, & turbatæ sunt abyssi.

Siue hîc aquas Aegypti intelligamus, quæ Dei iussu sanguineæ factæ sunt: siue illas maris, quæ populo cessere transeunti, nō errabimus: modò Dei potentiam elegantissima celebrari metaphora intelligamus. Adeò, inquit, celeris fuit illarum corruptio, harum uerò cessio & fuga, ut planè Dei imperiū extimuisse uisæ sint. Senserūt quidem, tanq; animatæ fuissent aquæ, tuū imperium. Sensit, inquam (res mira) tam fluxum elementū te, ô Deus, & timuit. Quid? ipsæ profundissimæ maris abyssi pauore exterritæ, sua à sede motæ sunt. Verùm id totū non absq; immenso tuorū horrore ac metu. Quis cernens hinc atq; hinc aquas tanq; parietē cōglobatas imminere, ponè uerò armatas hostiū copias insequi, non timuisset? At hîc quidem mirabile uidere mihi uideor mysteriū, cùm in mentē uenit, impossibile omnino esse ad felicissima terræ promissæ, in qua habitat Deus, bona, posse aliquādo peruenire hominē uia alia quàm illa, quæ maximis obducta

Ista tenebris, interruptaque maris undis, atque hostium armis obsessa, tota horret. Quis, obsecro, tam asperã non exhorresceret uitæ semitam, nisi Moses, nisi Aaron, nisi fortissimus dux ille Aminadab, nisi tandem Deus, cuius præsentiam uiderunt aquæ & timuerunt, animosissimè anteirent? In mari sanè, atque eo turbido & procelloso, Dei est uia. Nam

Multitudo sonitus aquarũ, uocem dederunt nubes. Etenim sagittæ tuæ transeunt, uox tonitrui tui in rota. Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, cõmota est, & contremuit terra.

Vide quomodo ab antiquis nõ discedens Aegyptiorũ plagis, proborũ salutẽ cum improborũ interitu cõmiscet Vates. Nónne hîc tibi ob oculos illud Exodi uersatur cùm hæc legis? Dominus, inquit, dedit tonitrua, & grandinẽ, ac discurrentia fulgura super terram: pluitque dominus grandinẽ super terram Aegypti, & grando & ignis immixta pariter ferebanĩ. Tantũ in terra Gessen, ubi erant filij Israël, grando nõ cecidit. Multitudo, inquit, sonitus aquarũ. En uis illa imbriũ, cum fracti aëris canales, tum aquas, tum grandinem, simulque è tetris nubibus emicantia ad terram usque horrisono conuoluunt strepitu fulgetra, uocem dederunt nubes. Ecce tremefacientes omnia tonitrus: è quorum mugitu sagittæ illæ fulgurum uagæ, celerrimo erumpentes cursu, rotatuque ineuitabili, excelsiora feriunt loca. Nulla tum quidem pars cœli est, quæ tam clara coruscationum lampade non illustretur. Idcirco terra omnis, nedum belluæ & homines, suo penè euulsa fundamento tremit, horrendumque in modum concutitur. Sunt'ne hæc diuinæ potentiæ indicia, an ut arbitrantur mundi sapientes, necessariæ quędam aëris alterationes? Virtus ea (ni fallor) à numine procedit, non à necessarijs cœlorum motibus, aut dæmonũ, ut quidam opinanĩ, terroribus. Quòd uerò cõtra uim imbriũ, aut tempestatũ & fulgurũ, quę crebra admodũ hunc in excelsum cadunt montẽ, in quo placidissima mei patris cõquiescunt ossa & cineres, eriganĩ in sublime cruces, fiantque supplicationes & uota, num propterea istiusmodi religionis ac fidei indicijs censendum est placari dæmones, etsi fugari dicũtur, an illud magis, nempe Deum nostris offensum erratis, hisce fidei argumentis inuitari, rogarique, ne in nos, uti consuescit in hostes, tam dirè res quoque inanimatas, ut meriti sumus, ferocire sinat? Nónne idem etiam pro bellis, pro discordijs, pro siccitate, pro lue & peste, agere soliti sumus? Sed, ut dixi, uia tua, ô domine, uia difficilis est, uia ardua, uia salebrosa. Et quidem

In mari uia tua, & semitæ tuæ in aquis multis.

Via enim qua ad te itur, quaque res conditæ peruestigantur, & utcunque intelliguntur, inaccessa penè est, atque innumeris conuoluta fluctibus. Semitæ, inquam, tuæ, quibus afflicta permeas corda, multis in aduersitatũ aquis sitæ sunt. Nõ sanè quidem tuis in electis delitias serere cõsuescis, sed spinas, sed tribulos, sed lappas, sed crucis amaritudinem. Et tamen ad hæc tam alta tuæ prouidentiæ consilia cæcutimus, prorsusque cæci sumus: siquidem ab humano intellectu

Vestigia tua non cognoscentur.

Occultissimo etenim modo mortaliũ salutẽ operari solitus es. Possumus certè multas, & has quidem uarias, cur id uel illud fiat, prętexere rationes. At uerò attoniti, in rerumque omnino occultarũ indagatione exoculati, in illud tandẽ deuenimus, ut uicti clamemus: Quis cognouit sensum dñi? aut quis eius unque uestigia, nempe consilia, atque in disponendis rebus tum ordinẽ, tum prouidentiam perscrutatus est? nemo profectò qui id appetat, inuenitur: uel si appetat, assequitur. Verùm illud nobis, quàm soli ipse, est compertius, quòd

Deduxisti sicut oues populum tuum in manu Mosi & Aaron.

Crebra enim ouiũ in scripturis fit mentio, quò minimè uulgarem in Deo esse

C erga suos custodiam cõtemplemur: qui quidem cùm uniuersalis sit pastor, uult tamen sempiterno rerum ordine ac serie, ut sic dicam, primogenia atq; æterna, quemadmodũ cæteras quoq; res, ita homines suos in terris habere duces & tutores. Deduxit quidem dñs, ut hîc canit Vates, tanquã oues, solerti scilicet cura, ex Aegypto Hebræorũ populũ; uerũ nõ absq; ducibus & pastorib. Alioqui quò uulgus rude atq; imbecille, uel millies diuino ab oraculo admonitũ, suũ direxisset iter per mare: per solitudinẽ: per terrã hostilem: Strenuissimus igitur datus fuit illi dux cum fratre Moses: quem cùm ex aquis assumptũ interpretent, Aaron aũt fortitudinis montẽ, animarũ ductores bellissimè adumbrasse nõ ignoramus. Aquas diximus nõnunq; in scripturis uitæ huius afflictiones, aduersamq; fortunã, atq; interdũ cupiditatũ profluuiũ prætendere. Da mihi igitur animarũ ducẽ nõdum ab aquis assumptũ, hoc est, adhuc aduersis molliter reluctantẽ, in persecutionũq; fluctibus fugacẽ, & fœminarũ more eiulantẽ, aut in cupiditatũ libidinumq; uolutabro sese uolutantẽ, idcirco in fide euiratũ: emoriar si quã uideris unq; ex ouibus sub tali pastore diutius in Dñi pascuis, riteq; educari. Qui eiuscemodi sunt, aut Aegypti desiderio cõtabescent miseri, aut cõtempto Deo, atq; eius religione, uitulũ sibi pro Deo ex aureis uxorũ inauribus delicatissimi (si Deo placet) pastores cõflabunt. Nihil enim in illis reperies, quod elumbe nõ sit, effœminatũ, putidum. Mose itaq; ductore opus est, atq; Aarone, uiris scilicet in fide, doctrinaq; spiritus robustis, firmatisq; in his quę solida sunt & perfecta. Non quidem in mũdi saginario tanq; in amne fluitantes, aut turpissimis parentes affectibus, sui uult esse gregis pastores Deus. Quare si nonnullos inuenias istiusmodi, de quibusq; sic dñs in Hieremia querit: Pastores multi demoliti sunt uineã meã, cõculcauerũt partẽ meã: parendum illis quidem est cum delectu, simulq; dolendũ, quòd adeò in immensum nostra creuerint scelera, ut meritò in
D nos illud dictũ esse intelligamus: Effœminati dominabunt eis. Qui uerò sint illi, qui Mosen, aut Deũ potius in terris referant, hos breuiter designat spiritus in Vate illo: Dabo, inquit, uobis pastores iuxta cor meũ, & pascẽt uos sciẽtia & doctrina. Cæterũ doctrinã hanc, doctrinã spiritus esse arbitror, nempe illã, quæ nõ tam literarũ linguarũq; cognitione nitat, q̃ quæ purissimis animæ cõtemplationibus ad Iesu pedes addiscit. Cui laus sit atq; honor in secula seculorũ. Amen.

PSAL. LXXVIII. Eruditiuum Asaph.

Ttendite popule meus legem meam, inclinate aurẽ uestram in uerba oris mei.

Ingenti quidem animi intentione his opus est, quibus ab amico, seu à rege & principe præterita exprobrant beneficia: id enim ingratis contingere nõ raro experimur. Verũ ea quæ à Deo fit exprobratio, nõ solum animũ attentum requirit, uerumetiã eruditionib. refertissima est, ac doctrina, ut in hoc psalmo cernimus, qui maximis obtectus est mysterijs. Siue enim de defectione Hieroboam, qui fuit de tribu Ephraim, quiq; cõtra Dei decretũ affectauit regnũ Iuda, psalmũ cõpositum asserant expositores, siue aliam effingant rationẽ, illud in summa considerandũ, diuina hîc quędam à Christo erga homines recenseri beneficia: quæ quidem diligenter, ut par est, ab homine perspecta, maximã excitãt admirationẽ, quippe quæ Dei erga mortales quãlibet ingratissimos tum bonitatem, tum clementiã, præ se ferant. Tantũ siquidem momenti illa habere præsensit Vates, ut quicquid de illis canere instituisset, id Dei legem, uitæq; institutionem appellare non ueritus fuerit. Audite, inquit, popule meus legem meam, inclinate aurem uestram in uerba oris mei.

Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio.

Obserua quid animus ad Dei iusiones exequendas inuitatus respõdere debeat. Illud, opinor: Audiã quid loquat in me dñs Deus. Qui nõ libenter audiat: Etenim

Etenim loquet̃ pacẽ cum populo suo. Interim tu, ô benignissime, aperi in parabolis os tuũ, loquere propositiones, ænigmataq́; ab initio occulta quæ fuerãt, explana. Quid hîc significent parabolę seu prouerbia, in quadragesimonono psalmo exposuimus: nempe dictiones, quæ grauissimis refertæ sint sententijs: ænigmata uerò, quæ arcana paucisq́; nota cõtineant mysteria. Huiusmodi quidem loquutionis genere Christum in terris usum fuisse testatur Euangelium. Sed illud terrificum: Ideo, inquit, in parabolis loquar eis, quia uidentes nõ uident, & audientes non audiunt, neq; intelligunt. hoc est, indigniores sunt, quàm ut eos apertiori erudiã doctrina, quemadmodũ uos facio, quibus datũ est noscere mysterium regni cœlorũ: illis autem non ita. Cõmemorabo, inquit Paraphrastes, quæ fabulæ uideri possint, nisi uerè constaret superioribus seculis contigisse ea.

Quãta audiuimus & cognouim⁹ ea, & patres nostri narrauerũt nobis

Hebræorũ litera clarior est. Nam postquã Fel. transtulit, loquar ænigmata: statim alium sic incœptat uersum: Quæ audiuimus & cognouimus illa. Quo modo uerò ea, quatenus homo, atq; cum eo cæteri, audierit, cognoueritq́; Christus, aperit dicens: Et patres nostri narrauerũt nobis, quasiq́; per manus tradidere, quanq́; istiusmodi locutionis genus, ut cætera quæ in mente patris uersant̃, unigenito tantũmodo perspecta sunt, & quibus uoluerit ipse, etiam absq; hominum ministerio reuelare. Verùm ut potuere res obstrusissimæ detegi,

Non sunt occultata à filijs eorũ in generatione altera, narrantes laudes domini, & uirtutes eius, & mirabilia quæ fecit.

Ex quo, ait, patribus Dei innotuit potẽtia, ac per donorũ copiã munificẽtia, hi subito filijs eadẽ longa ætatũ serie nõ occultarũt, narrantes nimirũ Dei laudes, uirtutẽ, uimq́; stupendam prodigiorũ, ac cũcta demũ mirabilia, quæ in electorũ gratiã semper operatus est. Hebræi tamen alio hanc literã legunt sensu. Sic Fel. Non occultabimus à filijs eorũ in generationẽ nouissimã. Et est gratissimi animi institutũ. Audiuimus, inquit, à patrib. Audiere & cæteri post eos filij, ac nepotes. Ita neq; nos successuris eadẽ inuidebimus posteris: sed narrabimus Dei laudes, & miracula, signaq́; beneuolentiæ patris ingentia & antiqua, nõ eos celabimus. Sic ipse filius ad patrem loquitur: Manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo.

Et suscitauit testimoniũ in Iacob, & legem posuit in Israël. Quanta mandauit patribus nostris nota facere filijs suis, Vt cognoscat generatio altera, filij qui nascentur & exurgent, & narrabunt filijs suis.

Et suscitauit: ex hebræo, statuit, uertũt. Porrò testimoniũ hîc & legẽ nõ absurdum erit opinari illud esse, quod antea dixerat se enarraturũ filijs, q̃d ipse à patribus acceperat. Id enim à Deo tanq́; lex aut testamentũ priscis olim patribus fuit traditũ. Vnde illud est in Deuteronomij libro: Ne obliuiscaris uerborũ, quæ uiderũt oculi tui: docebis ea filios ac nepotes tuos. Vide legem de promulgandis Dei beneficijs sancitam. Ait itaq;: Et statuit, sanciuitq́; legem filijs Israël, ut nota facerent filijs suis, ea quæ ipse mandauit patribus, ne non scirent posteri, qui & ipsi suis enarrarent filijs, filij item nepotibus.

Vt ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius exquirant.

En ænigma, en problema mundanę addictis felicitati inenodabile. Ecquis ex illis persuasum id habet, totam illorũ spem, humanis interim abiectis præsidijs ac delitijs, collocandã esse in Deo: & eo quidem, qui sapientissimo suę prouidentiæ cõsilio suos nõnunq́; deserere uidet̃ amicos: Idcirco igit̃ crebrã suæ erga nos beneuolentiæ memoriã inter nos esse uoluit: neq; id solùm, sed etiã pro lege, inuiolabiliq́; testamento ac fœdere decreuit esse, ut quemadmodũ nos à patribus

C æternã Dei erga homines semper extitisse accepimus charitatẽ, ita & nos filijs
eandem ipsam nunc esse, & copiosiorem, prædicemus: cuius uirtute excitati ali-
quando, suauissimis illius condiscant obtemperare mandatis. Et id propterea,

Ne fiant sicut patres eorum generatio praua, & exasperans, genera-
tio quæ non direxit cor suũ, & non est creditus cum Deo spiritus eius.

Et nõ fuit fidelis cum Deo spiritus eius, uertit Felix, Item, direxit, stabiliuit
transtulit. Miraculi loco haberi potest, filios cernere morigeros, & sub bellaci-
bus patribus & rixosis, quietos: ut olim patres fuerũt antiqui Iudæorũ in solitu-
dine uasta illa post fugam Aegypti, de quibus sic queritur suos alloquẽs dñs in
psalmo: Nolite obdurare corda uestra sicut in exacerbatione secundũ diem ten-
tationis in deserto, ubi tentauerũt me patres uestri, probauerũt, & uiderũt opera
mea. Quanta enim fuerit in Deũ illorũ peruersitas & ingratitudo, notior res est
quàm ut illam multis cõtra cõmentariorũ legẽ persequar. Narrate, inquit, filijs
ipsis uestris, illisq; uel usq; ad fastidium inculcate, q̃ beneficus semper antiquis
fuerit cœlestis pater: contrà uerò, quantũ illijpsi pertinaciter rebelles & cõtuma-
ces: ne & ipsi suis fiant cõsimiles patribus, nempe generationi prauæ & adulte-
ræ, cuiq; nunq̃ quod rectum est placuit, nec unquã ex animo mihi credidit, ut
ex illis quæ dicturus sum pernosci poterit. Inprimis enim

Filij Ephrem intendentes & mittentes arcũ, cõuersi sunt in die belli.

Filij Ephrem, sunt posteri illius, qui & filij Ephraim appellant̃, qui fuit filius
Ioseph. Hos in hoc loco pro toto populo Israëlitico sumi uolũt doctiores, ob id,
quòd homines illius tribus, cui Sylo ciuitas cõtigerat, in qua sedes fuit arcæ, id-
circo & religionis, cæteris arrogãtiores fuere. Quem sanè tumorẽ atq; audaciã
D non diutius dissimulans Hieroboam, qui ex illa fuit tribu, uel eò maximè quòd
eum constituerũt regẽ super omnẽ Israëlem, nec secutus est quispiã domũ Da-
uid, ut narrant historiæ, præter tribum Iuda solum, bellũ mouit cõtra Abiam re-
gem Iuda, nempe tribus à Deo electæ ad regnũ. Duo hîc itaq; tangit Vates: tum
rebellionẽ decem tribuum, de quibus triste illud est Esaiæ elogiũ: Væ coronæ
superbiæ ebrijs Ephraim, & quæ duce Hieroboam in Iuda tribum mouerũt ar-
ma: tum illorũ calamitatẽ, in quã spreto Deo, atq; eius religione, inciderũt: nam
inito bello cum tribu illa duce Abia, perterruit Deus Hieroboam, & omnẽ Israë-
lem qui stabat ex aduerso Abia & Iuda. Percussit ergo illos Abia & populus e-
ius plaga magna, & corruerunt uulnerati quinquaginta millia uirorũ fortium:
humiliatiq; sunt filij Israël in tempore illo. Superbiæ nimirũ immensæ illud fuit
indicium, diuinas uelle pollicitationes de regno Iuda æterno infringere. Vnde
ante belli congressum Abias è montis apice sic hostes alloquitur: Num ignora-
tis quòd dominus Deus Israël dederit regnũ Dauid super Israël in sempiternũ?
Siue igitur ad bellum illud impiũ, siue ad bella alia contra alios intellexeris, à Va-
tis mente nõ eris alienus. & est sensus: Filij Ephrem intendentes, siue armati lan-
ceis, ut uertunt ex Hebræo, & arcu: hoc est, suis magis uiribus atq; armis fiden-
tes quàm Deo, in fugam uersi turpissimè occubuere. Quid mirum? factus est
Ephraim, ut ait Oseas, quasi columba seducta non habens cor. Conuersi itaque
in fugam sunt in die belli, quoniam

Nõ custodierũt testamentũ Dei, & in lege eius noluerũt ambulare.

Ecce totius indignationis Dei, atq; iræ contra homines ratio, & summa, Ne-
glectus religionis. Fregerũt, inquit, fœdus, corruperũt testamentũ, legẽq; meã
ultrò auersati sunt. Quid scelestius inter homines cõmitti unq̃ potuit, quàm sa-
crosancta uiolare testamenta? pacta abolere? & leges demũ urbium nõ seruare?
Nulla his quidẽ, qui sic agunt, statui potest mulcta, quæ tam graue queat æqua-
re crimen. Sunt tamen pactorũ conuentorumq; uiolatores, sunt testamentarij,
falsarij, diplomatũq;, &, ut uocãt, instrumentorũ contractuũq; corruptores, qui

non

non solùm à ciuium conuictu, ut lex iubet, nõ arcentur, pœnisq́ꝫ afficiunt̃: sed etiam (malùm) de aliorũ bonis & fortunis, tanꝗ de profligatis hostibus, triumphant, atqꝫ inter primates rerumpub. ambitiosissimè collocãtur, seu sese potius obtrudunt. Heu sortem miseram Israëlitarũ, quid nostram? Non fœdus initum cum Deo in lege, in ritibus, in cultu, in religione, in baptismo, in uotis, in sacramentis, in fidei professione, seruauerunt: sed à lege, à Deo, à uita, à pietate, sponte sua auersi,

Obliti sunt benefactorũ eius, & mirabilium eius, quæ ostendit eis.

Deus, ait, illis, illorumq́ꝫ patribus tot tamq́ꝫ stupenda quotidie ostendit beneuolentiæ signa, ut nõnulla ex grauioribus cõmemoraturus sim. Illi uerò cõtrà, omni abiecta illius memoria, nihil minus cogitarũt, quàm ut grati essent. Ergo

Corã patribus eorũ fecit mirabilia in terra Ægypti, in cãpo Taneos.

Perstringit breuiter miracula ędita in Aegypto: cuius regia ciuitas Tanis fuit, agri sanè fertilis & opimi. De illius regionis primatibus sic loquitur Esaias: Stulti principes Taneos, sapientes consiliarij Pharaonis dederũt consiliũ insipiens. Prouinciæ itaqꝫ in primis, & loci, in quo mira illa & uulgatissima sunt ædita portenta coram rege, ne dubiam rem afferre uideretur, mentionem facit.

Interrupit mare, & perduxit eos, & statuit aquas quasi in utre.

Mira res, tam uastam aquarũ molem arctè adeò coactã, ac si in utre collectæ essent, quanꝗ nõ utrem, sed cumulum uertũt nõnulli. Paraphrastes uerò: Stare iussit aquas natura sua fluidas, tanꝗ molem marmoreã. quod idem est quod in Exodi libro legimus: Erant illis aquæ ceu murus à dextris & sinistris. De diuisione autem maris sic loquitur Moses: Abstulit illud dominus flante uento uehementi, & urente tota nocte, & uertit in siccum.

Et eduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis.

Dominus, inquit Moses, præcedebat eos ad ostendendam uiam per diem in columna nubis, & per noctẽ in colũna ignis, ut dux esset itineris utroqꝫ tẽpore. Euidentius'ne unꝗ fuit summæ Dei in populũ illum dilectionis signũ? Verùm illa omnia nescio quid occultioris portendebant mysterij. Futurũ quippe erat, ut Ecclesiæ filij nõ solũ maris aquis, uerumetiã nube gratiarũ, atqꝫ igne spiritus baptizarent̃. Idcirco sic de Christo cõcionabat̃ Ioãnes: Ille uos baptizabit igni, & spiritu sancto. Qui sanè ignis eousqꝫ sua in Ecclesia ardens erit, quoad eius quicquid antiquæ uitæ in eam protrusit Adam, exurat̃, subcrescãtq́ꝫ illa quę nouissimi sunt Adæ. de quo sic Vates ille: Si abluerit dñs sordes filiarũ Sion, & sanguinẽ Hierusalẽ lauerit de medio eius in spiritu iudicij, & spiritu ardoris: & creabit nubem per diem, & fumũ, & splendorem ignis flammãtis in nocte. Hinc clamat Paulus, omnes in nube & mari baptizatos esse. Cui & illud quod sequitur mirabili respondet artificio:

Interrupit petram in eremo, & adaquauit eos uelut in abysso multa.
Et eduxit aquam de petra, & eduxit tanquam flumina aquas.

Bis repetit cõfractæ petræ miraculũ, è qua maxima aquarũ dimanauit copia: quoniã bis aquis indiguit populus, & murmurauit cõtra dñm. Et tamẽ petra illa quę erat Christus, iniuriarũ prorsus immemor, illorũ obtẽperauit uoluntati, ne dicã libidini. Proscîdit, inqt, petrã alioqui siccã & aridam, in loco sterili atqꝫ infœcundo, ut sunt ferè solitudines, quę tam copiosam uiuę aquæ effudit abũdantiã, ut nõ riuũ aut amnẽ, sed fluuiũ, profundãq́ꝫ abyssum dixisses. De exundãti illius petrę beneficio ita loquit̃ Moses: Cũ eleuasset Moses manũ percutiẽs bis uirga silicẽ, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet, & iumenta. Et quidẽ aptissimo usus est uerbo interpres, adaquauit, q̊d propriè de armẽtis et pecudib. dici solet. Fuerint'ne homines, seditiosissimi illi murmuratores, an pecora, uix diffinire ausim: ut nũc quoqꝫ de quibusdã nõ audeo, qui copiosissimè è Christi

C latere epotati, ingratissimi omniũ existunt, quibusq; etiamnum nulla apparet in die nubes, aut fax in nocte, sed omnia illis in eremo hac uitæ arida, & solitudine, obscura sunt, horrida, inamœna, meticulosa. Nullo quippe spiritus haustu affecti, sicciores quàm ipsæ sint cotes, effecti sunt. Ideo de illis, quod de iurgioso populo illo asserit Vates, non inconuenienter dici poterit.

Et apposuerunt adhuc peccare ei.

Nihil his omnibus, inquit, facti sunt meliores, utinam nõ deteriores: utinam peccata peccatis addentes, nõ magis reprehensibiles extitissent, quàm cum nullo affecti erant beneficio. Hem audaciam hominum. Vide quid inferat:

In ira excitauerunt excelsum in inaquoso.

In solitudine, siue in torrido, uertunt ex hebræo. Nescio quidem an id peccatum dici queat, an amentia potius & socordia, Deum audere cõtumelijs lacessere, atq; ad iram prouocare. Quid istuc tandem est?

Et tentauerunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis. Et malè loquuti sunt de Deo: dixerunt, nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?

Animabus suis, melius ex Hebræo uertisset, cupiditati suæ, uel, pro sua libidine: ferè enim in hoc significato utitur interpres dictione Anima, ut in superioribus psalmis annotauimus. Flagrarũt quidẽ intolerãdũ in modũ desiderio edendi carnes in eremo filij Israël: unde uox illa diffidentię audita fuit: Quis dabit nobis ad uescendum carnes? Anima nostra arida est: nihil aliud respiciũt oculi nostri nisi Man. Qua de re iratus dominus, percussit eos plaga magna nimis, uocatusq; est ille locus, Sepulchra concupiscentiæ: quæ sanè uox ad illa, quæ de cu-

D piditate diximus, q̃optimè quadrare uidetur. Cæterũ uolunt tentationis hîc uocem illud prætendere, cùm manifesto quis Dei contemptu atq; illius pollicitationum irrisione, uirtutis illius periculum facit: quemadmodum rebellis ille populus nõ semel Deũ tentauit, cùm aliàs in solitudine, tum in Raphidim maximè ad petram Oreb, cui nomen inditum tum fuit tentationis ac iurgij, quia tentauerunt, ut inquit Moses, dominũ dicentes: Est' ne dominus in nobis, an non? quasi diceret uulgus illud uilissimum: Cur frustra, ô Moses, tam magnifica de Deo prædicas? quò sua illa abijt de nobis cura, quam tu perpetuam fore nobis, nostrisq; posteris toties pollicitus es? Das nobis'ne uerba, an tanquã muta pecora per uastam hanc solitudinẽ temerè uagari facis? Si nos amat Deus, quod uix credimus, cur aquæ inopia nos tandiu affligi sinit? utinam in Aegypto mortui fuissemus. Poterit'ne is, quẽ tu tam nobis beneuolum iactitas, & potentẽ, instruere conuiuiũ, in hoc præsertim deserto, in quo rerum omniũ summa est penuria & egestas? usquequo blandissimis istis tuis nos lactas pollicitationibus? Stolidã profectò generationem & infidelem, ne dicam impiam. Scilicet,

Quoniã percussit petram, & fluxerũt aquæ, & torrentes inundauerunt: nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?

Verba sunt (ni fallor) Vatis, populi murmurãtis temeritatẽ reprehendentis, ad hunc ferè modum: Nuper mirabilem Dei uirtutẽ in eliciendis è duro saxo aquis experti estis, quid iterum an queat lautam in solitudine parare mensam dubitatis? heu mentes cæcas. Hunc sensum à Paraphraste afferri uideo, qui sic reddit: Miranda profectò cæcitas illorum: qui enim elicere potuit illis uidentibus ex petra aquas tanta copia ut iustos fluuios æquarent, de illo dubitant, posset'ne carnem præbere populo, quem sibi tam miraculose asseruit. Verùm & qui hæc uerba ad populũ illum referunt, de quo id legimus: Ortum est murmur populi quasi dolentiũ præ labore contra dominũ: audiendi sunt: uolũt enim mirabilem incredibilemq; his uerbis populi illius exprimi impietatẽ, qui Dei uirtutẽ in excutiendis

cutiendis aquis è petra nõ ita pridem expertus, quasi quæ facta fuerant irridendo dubitat, an sibi uelit Deus suis iterũ in necessitatibus opitulari. Idcirco in amarissima illa, summæque indignationis plena prorupit uerba: Nunquid & panẽ poterit dare, aut parare mensam populo suo? quod quidem cum neglectu legendum est: quasi diceret, populo, quem suum esse simulat. Cæterùm panem, non Man hîc intelligit, quod iampridem depluere cœperat dominus, sed cibum aliũ uulgarem, quare nonnulli cibum transtulerunt pro pane.

Ideo audiuit dominus & distulit, & ignis accensus est in Iacob, & ira ascendit in Israël.

Quid sibi uelit interpres in uerbo Distulit, non satis mihi compertum est. Ex Hebræo uertunt, iratus est, uel huic simile. Idem Symmachus, alij item è græco, reiecit. Duplicem hîc à Vate describi mulctam arbitror: incendij unam, qua extrema castrorum pars, cùm de uiæ labore cõquererentur, absumpta fuit. Alteram, qua sæuiente, datum est nomen loci, ut diximus, Sepulchrum cõcupiscentiæ. Ob id igitur cõmotus dominus grauissimè excanduit, exarsitque mirũ in modum ira in filios Iacob, ac mirè admodum ipsissimos deuastauit Israëlitas, nempe homines ingratissimos, ac sua culpa reiectos. Bis idem dicit in uno uersu, quò quanti momenti populi illius perfidia extiterit non ignoretur. Cùm audisset, inquit Moses, iratus est, & accensus in eos ignis domini, deuorauit extremã castrorum partem. Quid illud? Et ecce furor domini concitatus in populũ, percussit eum plaga magna nimis.

Quia non crediderunt in Deo, nec sperauerunt in salutari eius.

Ecce tota exitij humani generis, nõ solùm Iudæorũ, summa, & causa, defectus scilicet fidei. Quia non crediderũt, inquit, in Deo. Quàm amplus hîc patet campus Mosi (si quis tamen Moses in terris est reliquus, aut Aaron) de nonnullorũ expostulandi Christianorũ incredulitate. Vidimus enim nos omnes per Christum expoliatam Aegyptũ, Aegyptiosque unà cum principe huius mũdi ui aquarum deterritos, metuque exanimatos, atque à tyrannide, sæuoque animarũ imperio eiectos, imò extinctos. Sensimus nubem æstũ hũc carnis refrigerantẽ, ignemque inter errorum tenebras interlucentem experti sumus: manu item tetigimus, è saxo illo dudum nostrã ob culpam durissimo cordis Christi, qui lapis est uiuus, undas, amnes, fluuios, Oceanum tandem gratiarũ effluxisse: è quo & nos, & sensus hi nostri bruti, nempe iumenta spiritus frẽno obluctantia, epotati, mensa delitijs sacramentorũ refertissima quotidie utimur, & nihilo tamen secius in fide nutamus, nihilque minus credimus, quàm nos Dei curæ esse. Quòd si cõtendunt quidam, se fide nixos omnia in Deo posse: ubi, oro, illorũ sunt fidei indicia? ubi fructus? ubi mutua, quod fundamentũ est fidei, charitas? Nisi fortè malint fidei fructus ac spiritus nũcupare, quos opera carnis appellat Paulus. Adhuc (crede mihi) uastam peragrant solitudinẽ ingrati Hebræi: adhuc Aegypti carnes desiderantur: adhuc uiuũt murmuratores in Mosen & Deũ. Nõ igit ingrati illi homines, quantũuis aliàs experti essent Dei benignitatẽ, ex animo crediderunt Deo, nec illius sunt pollicitationib. cõfisi. Ergo occultissima ratiõe ab illorũ tutela se mouit se custos. Sed interim, quę est illius patiẽtia, dissimulauit nõnihil iniurias

Et mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit.

Vides'ne rerum exuberantiã in Deo? nónne hîc tibi uidetur totum exhauriri cœlũ, atque quicquid bonorũ in illo est, in perfidos nescio quos effundi? quid si boni essemus? Iussit, inquit, nubibus in sublimi supra eos pendentibus, easque, tanquam supernè cœlorum ostia reserasset, rupit:

Et pluuit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis.

Stupenda res.

Panẽ angelorũ manducauit homo, cibaria misit eis in abundantia.

C In enarranda miraculorũ serie non suum seruat ordinem Vates; nec quidem opus est, modò quę acta sunt, non omittat. Panẽ cœli, frumentũ cœlorũ uertunt ex hebręo; qua uoce cibi illius dignitatẽ exprimere uoluit, Man uocans cœlorũ triticum, ac paulò pòst angelorũ panem: non quòd simili uescant̃ edulio beatissimi illi spiritus, sed quia è cœlis, ubi illorum est domicilium (quanquam hi corporum expertes loco circunscribuntur nullo) descenderit. Sunt qui panem robustorum, seu heroum, seu nubium quoq;, transferũt. quæ quidem ultima uox ex eo quòd dictum est, & mandauit nubibus desuper, aptius legi posse asserunt. Tamen, si res altius peruestigãda foret, lexq; cõmentariorũ permitteret, primã atq; alteram spiritui magis prophetico conuenire dicerem, utpote robustorum cordium illorũ, qui nõ iam homines, sed heroës, dijq; in terris, ob diuinam fidei pastionem, quæ secum fert Christum, gratiam adumbrantes. Non Man igitur, sed quod Man respexit, intuendum esset. Quod sanè non intellexisse antiquos Iudæorum proceres in eremo, queritur Moses in Deuteronomio. Cibauit te, inquit, Manna in solitudine, quod nescierunt patres tui. Idcirco Christus se signans, ita de Manna apud Iudæos edisserit: Non Moses dedit uobis panem de cœlo, sed pater meus dat uobis panem de cœlo uerum. Panis enim uerus est qui de cœlo descendit, & dat uitam mũdo. Ex his tandem obstupescentibus Iudæis, & discipulis, rem totam breuiter exposuit, dicens: Ego sum panis uitæ. Christus itaq; in Man illo ueteri quærendus est, qui robustarũ uerus est cibus mentium, atq; angelorũ, quos continuè à Christo etiam ut homine purgari, perficiq; & illuminari scribit Areopagita. At quantæ fuerit efficaciæ cibus ille cœlestis, aperit Vates. Cibaria, inquit, misit illis in abundãtia: hoc est, ad satietatẽ. Comedatis, inquit dominus, non uno die, nec duobus, uel quinq;, aut decem, nec uiginti quidem: sed usq; ad mensem dierũ donec exeat per nares uestras, & uertatur in nauseã. Nec falsus quidem fuit dominus: nam haud multò pòst, tam suauem angelorum cibum pertæsa gens illa iam Deo fastidita, submurmurauit dicens: Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Verùm dominus nõ propterea à tam uilium hominum cura desistens,

D

Trãstulit Austrũ de cœlo, & induxit in uirtute sua Aphricũ, & pluit super eos sicut puluerẽ carnes, & sicut arenam maris uolatilia pennata.

De largissimo auiũ munere cœlitus emisso sic loquitur Moses: Ventus egrediens à domino, arreptas trans mare coturnices detulit, & demisit in castra itinere quantum uno die confici potest ex omni parte castrorum per circuitum. Vnde infert Dauid:

Et ceciderunt in medio castrorũ eorum, circa tabernacula eorum.

Tabernacula uocat conopœa, & papiliones, quibus usi sunt Hebræi in solitudine. Ceterùm Auster, quẽ dñs transtulisse seu mouisse in cœlis, ut uertit Felix, asserit Vates, à meridionali flat plaga. Aphricus ab occidua. Ventorũ hic ui euectas intellige coturnices, quarum donum non tantum celebrare intendit Vates, quomodo uidelicet allatæ fuerint, quantum illorum impietatẽ detegere qui acceperunt, quiq; tot tamq; innumeris affecti cœlitus beneficijs, à murmuratione tamen atq; oblocutione in Mosen & Deum non cessarunt.

Et manducauerunt, & saturati sunt nimis: & desideriũ eorum attulit eis, non sunt fraudati à desiderio suo.

Nimia quidem accensi cupiditate edendi carnes, carnibus uel usq; ad uomitum impleti sunt: nam quantum illorum effrẽnata appetiuit libido, tantum illis diuina obsecundauit indulgentia. quod est, quòd hic dicit: Et non sunt fraudati à desiderio suo. Hebræis tamẽ alius uidetur esse sensus. Sic Felix: Non habuerunt fastidio desideriũ eorũ, hoc est, ut ipse se interpretatur, non fuerunt alienati sua à cupiditate, in tanta nimirũ carniũ copia. Verùm prior sensus aptior uidetur,

ut ea sit quodammodo Dei ultionũ maxima, cùm impij quæcunq; expetunt, assequantũ. Heu rem flebilem, cùm nõ sumus fraudati ab effrænatis desiderijs nostris. Dimisit, ait alio in loco, eos secundũ desideria cordis eorũ. Non sanè hæc sunt tuæ in nos beneuolẽtiæ signa, ô dñe, sed iræ, sed furoris, sed extremi nostri interitus & damnationis. Erró ne? Ex his enim quæ in plebem illam murmuratricem acta sunt, mihi, si id contingat, subuereri cogor. Quid illa?

Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorũ, & ira Dei ascendit super eos, & occîdit pingues eorum, & electos Israël impediuit.

Immensam hæc præ se ferunt uerba illius populi ingratitudinẽ, ac Dei ultionem. Quid ingratius, oro, quid turpius, ac magis detestandum, quàm in medio ipso beneficiorũ usu & copia, beneficiariũ in benefactorẽ murmurare? Adhuc, inquit Moses, carnes erant in dentibus eorũ, nec defecerat huiusmodi cibus, & ecce furor dñi concitatus in populũ. Dauid uerò: Et ira Dei ascendit super eos, occiditq; pingues, robustissimos scilicet quosq;, ac florẽ iuuẽtutis qui erat inter Israëlitas prostrauit. quam sanè nobiliũ internecionẽ ostendere uoluit Moses, cùm ait: Percussit eum plaga magna nimis. q̃d enim noster habet interpres, Electos Israël impediuit: nõnulli uertunt, Iuuenes Israël humiliauit. Porrò pingues in scripturis, pro potentibus, honoratis, pontificibusq;, senibus, atq; omnib. his, qui in mũdo alicuius numeri sunt, ac nominis, usurpari solent. Quorũ quidem si sua illi abutunt̃ pinguedine, typus fuit Agag rex pinguissimus Amalechitarũ, aut Aeglon Moabitarũ. Putás ne uisa tam immani suorũ strage, reliquam uulgi multitudinẽ resipuisse? Non credo. Proinde uide quid infert spiritus:

In omnib. his peccauerũt adhuc, & nõ crediderũt in mirabilib. eius.

Mira sanè res est, & stupẽda, cùm ferrũ ex limæ dente rubiginẽ cõtrahit. His, inquit, omnibus nihil adhuc facti sunt cordatiores, sed quotidie peccata peccatis accumulantes, non crediderunt in mirabilibus eius. Nanq; tot æditis in eorũ gratiam miraculis, tótue effusis è cœlo donis, neq; sic sese diuinæ credebant bonitati. Idcirco æquissimo Dei iudicio ad interitum properauere.

Et cõsumpsit in uanitate dies eorum, & anni eorũ cum festinatione.

Pertransierunt scilicet. Clarius tamen ex Hebræo uertunt: Et consumpsit in uanitate dies eorum, & annos eorum cum horrore. Ad nihilum, inquit, redegit illorũ uitam, atq; annos horribiliter cõsumpsit. quanq̃ nec uocem festinationis abre positam arbitror. Siquidem uiros impios, suos nõ dimidiaturos dies, à cœlesti audiuimus oraculo. At iam ex his quæ sequũtur, populi illius leuitatem, ui sa ingratitudine, consideremus.

Cùm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo ueniebant ad eum.

Is mos est improbis, atq; in peccato induratis, ut si quando ad iustitiæ semitas per flagella reuocantur, tandiu peccati illos pudeat, pigeatq;, quandiu fortuna aliqua aduersa afficiuntur: qua sanè postea aut mitiori reddita, aut ablata omnino, ad ingenium statim redeunt, deteriores interdum facti, quàm prius fuerant. Eo planè more usi sunt Hebræi in solitudine, quorum anxium in plagis animũ aptissimè exprimit Propheta, cùm ait: Et diluculo ueniebant ad eum. hoc est, nõ expectabant diei lucem, sed die noctuq; anxij & timidi, ad diuinum summo animi terrore confugiebant præsidium.

Et rememorati sunt quia Deus adiutor est eorum, & Deus excelsus redemptor eorũ est. Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei.

Obserua illorũ religionẽ qui timoris affectu ducunt̃, nõ amoris. Etenim qui dilectione in Deum fertur, in fide sui semper similis est; qui metu, dissimilis; &

C quemadmodum in fide,ita in omnibus tum factis,tum dictis,incōstantissimus. Recordabantur,inquit,percussi eundem ipsum esse Deum in præsentia, qui & aliàs,fortem nimirum ac pium. Hæc quidem afflicti fatebantur,uerùm non ex animo: nam summis labijs religionē profitentes, mellitis quibusdam Deo uerbis blandiebantur,aliud sanè ꝙ quod in corde celabant,proferentes: quādoquidem sancta,religionisq́ꝫ plenissima,uerbis ostentabant.

Cor autem eorum non erat rectum cum eo,nec fideles habiti sunt in testamento eius.

Innumeræ quodammodo fuere illorū pollicitationes in firmando cum Deo fœdere,in scripturis:sed ne semel quidem perstiterunt bona fide in pacto,quod cum illo pepigerāt. Corde quippe duro ac peruerso cùm essent,qui pactis cum Deo initis syncero parêre animo potuissent: Hinc credo cōcludi posse,mēdacē, fictumq́ꝫ,ac simulatorē, nullatenus seruire posse Deo, atqꝫ illud seruare fœdus, quod teste Ecclesia, cum Deo ipso animosissimè percussit in baptismo. Sit ille quantumuis religiosus, si simulator est,& duplex,in illorū numerū censeri debet,de quibus hîc queritur Vates,dicens: Cor eorū non erat rectum cum Deo, nec fideles habiti sunt in testamento eius, fœdere nimirū cum illo percusso, ac lege. Attamen quamuis illi essent,quales paulò antè fuisse diximus,

Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum,& non disperdet eos.

Quis hîc imperscrutabilem paternamq́ꝫ diuinæ largitatis copiā nō miretur: quamlibet enim profligati sint homines,ac Deo rebelles,nō propterea uti sues ab Ecclesia eijciendi sunt. Siquidē tantus est æterni patris in homines ꝙuis scelestos & nefarios,amor & beneuolentia,ut nemo sit, qui tam immensum boni-

D tatis pelagus peccando ęquare ualeat.En tentauerūt me,inquit,iam per decem uices. Illud quoqꝫ: Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat cōtra me: Nō sunt hæc quidem,mi lector,uerba tyrāni irati atqꝫ inexorabilis,sed amātissimi,licet cōmoti,animarū parētis.Ipse quidē nō tam illoꝶ merita,ꝙ seipsum intuens, debita illis omnia nō semel dimisit: idcirco illos funditus nequaquam subuertit.

Et abundauit ut auerteret iram suā,& nō accendit omnē iram suam.

Abundauit,ex hebræo uertunt,Multus,seu totus,in eo fuit Deus.In quo:ut iram suam auerteret.In hoc igitur totus fuit Deus,ne irasceret. quare sic uersum reddidit Paraphrastes: Maximo studio quasi uim faciens sibi cōtinuit iram suā: nec re ipsa ostendit,ꝗ meritò etiam furere posset in eos.Quid illud:(patris est clementissimi,qui cōtra filium iratus,ne nimiū excandescens mulctandi modū excedat,quempiā,qui eum cōtineat,optare,assurgereq́ꝫ in uerbera cunctanter tardeq́ꝫ, quò ex intuentibus quis manum reprimat) Dimitte me,ut irascatur furor meus cōtra eos, & deleam eos. Vide rursus aliam ueri pastoris in Mose effigiē: Aut dimitte eis,inquit,hanc noxam, aut si non facis,dele me de libro tuo quem scripsisti.Ridēt hæc,scio, nostri temporis antistites quidam,qui quoniā tenuissimo afficiunē spiritus gustu ac doctrina, quid nō de hoc ardenti Mosis affectu & desiderio disputant: atqꝫ ne,uti res est,intelligaē,in frustra adeò concidunt & attenuant,ut penè Mosen fictè cum Deo locutum,ni prudens sis,asseras. Idem quoqꝫ de Pauli anathemate somniant. Suam itaqꝫ,ne ut meriti erant excandesceret,cohibuit iram benignissimus dominus:

Et recordatus est quia caro sunt,spiritus uadens & non rediens.

Mirum si magnā ualde hîc uim arbitrio concedas. Spiritus,inquit,in homine erraticus est, uagus, suaq́ꝫ sponte ad lapsus properans:ad innocentiā uerò,propter naturæ debilitatem, regredi, id iam suæ non est facultatis, sed gratiæ. Huiusce quidem mysterij typus fuit ouis illa euangelica, quæ naturali suo impetu à reliquo aberrans grege,pij pastoris opera,atqꝫ humeris, non suo conatu & uirtute

tute, ad gregem relata est. Potest quidem homo ex se à Deo discedere: in gratiã uerò illius redire, atque illi reconciliari, iam eius est iuris qui offensus est. Vnde clamat Salomon: Omnes qui ambulant in ea (nempe peruersitatis uia) non reuertentur. Spiritus igitur hominis, qui carni, atq; illius appetentijs ultrò obtemperat, illísq; uelit nolit, obnoxius est, procul errat, sed nõ regreditur ex sese, idcirco fragilis est & caducus. Qua quidem re optimè ab ipso rerum omniũ effectore cognita, ad misericordiam facilè tum motus est.

Quoties exacerbauerunt eum in deserto, in iram concitauerũt eum in inaquoso.

Rursum, in inaquoso, in torrido, seu in solitudine, quæ naturaliter aquis caret, uertunt Hebræi. Crebrò inculcat Vates Deum, alioqui motibus huiuscemodi animi uacuum, ad iram ob continuam populi illius impietatem concitatum: quæ quidem ut patentius etiã nobis, in quos signa illa admiranda, quæ cõnumerare intendit, directa erant, innotescant, nonnulla ex illis quæ tum gesta fuere, subnectit, nõ eo tamen ordine, quo acciderunt. Nanq; in his recensendis, ut diximus, nõ tantum ea est cura Prophetæ, ut aut ordinem, aut numerũ gestorum concinnat, quantũ ut Hebræorũ impietatẽ arguat, qui Dei beneficia iniuriarũ cumulo superasse penè uisi sunt. Plena quidem sacra est lex, quàm toties, quàm ex animo, quàm malitiose Deum irritauerit in deserto uulgus illud seditiosum: rursus, quàm sæpe fregerit pactum, quo sese, quæcunq; præcepisset dominus, obseruaturũ astrinxerat. Exasperarunt igitur Deum multoties, multifariámq; in eremo, atq; illum (sic uertit Felix) contristauerunt in solitudine.

Et conuersi sunt,

Nempe à fucata illa sua à malis resipiscentia, ad ingenium, ad antiquam murmurandi consuetudinem, ad malum animum, ad impietatem.

Et tentauerunt Deum, & sanctum Israël exacerbauerunt.

Quem multis nominibus colere debuerãt, cùm ob multa, tum quia is est qui uniuersam Israëlis multitudinẽ, modò uelit, sanctam facit, spreuerũt, ad iracundiámq; prouocarũt. Ex hebræo, circunscripserũt, uertunt pro exacerbauerunt: hoc est, illius potentiæ terminos prescripsere. Vnde Paraphrastes: Iterũ tentare sunt conati, quàm ipse potens esset Deus, & metiri potentiam eius qui sanctificat Israëlem: quædam enim posse illum credebant, sed non omnia.

Non sunt recordati manus eius, die qua redemit eos de manu tribulantis.

En totius ingratitudinis ratio & summa, beneficiorũ scilicet obliuio. Parùm ne fuit illos à seruitute illa infami atq; intoleranda Aegypti, tam ingenti miraculorum potentia (hæc fuit manus Dei) eximi? Tam nobile tamen atq; operosum facinus à memoria reijcientes, ne tempus illud quidem, quo erepti fuere de manu hostili, recordari poterant.

Sicut posuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos.

Non sunt, inquit, recordati, quemadmodum manifestissima suæ diuinitatis signa in eorum gratiam, per totam regionem Aegypti, etiam in campo illo amœnissimo omniũ & fertili Taneos, ubi regia est Aegypti, portentosissimè ostendit: atq; in primis quando

Cõuertit in sanguinem flumina eorum & imbres eorũ, ne biberent. Misit in eos Cynomyam, & comedit eos, & ranã, & disperdidit eos. Et dedit ærugini fructus eorum, & labores eorũ locustæ. Et occîdit in grandine uineas eorum, & moros eorum in pruina. Et tradidit grandini iumenta eorum, & possesionem eorum igni.

C Hîc rursus admonendus est lector, ne miracula eo, quo ædita sunt, ordine re-
quirat: nanq; ea uati nequaq; mens est: sed illa, ut duritiẽ populi, atq; animũ ferũ,
ex ui miraculorum metiamur: caueamusq;, si sapimus, ne & nos, ut inquit Paulus,
in id incredulitatis incidamus exemplũ. Signa quidẽ huiuscemodi, cuius, quan-
tæq; uirtutis, aut quo tempore facta sunt, nil tam accuratè scribit Moses in Exo-
do. Cæterũ flumina, more hebrẹo, pro Nilo, qui solus totam inundat Aegyptũ,
hîc poni scias. quanq; te id latêre nolumus, Aegyptũ fossis quaquauersum Nili
riuos recipientibus intersecari, ut ubiq; nauigabilis sit. has fossas igitur, propter
illorũ latitudinẽ, atq; aquarũ fluxum, flumina appellari non inconueniens erit.
quod sanè ex hebræo facilè intelligi potest: nam quod nos legimus imbres eo-
rum, illi riuos eorũ habent. Porrò Cynomyæ uox, etsi huc quadrare uidetur, ut-
pote quæ sit muscarũ omniũ molestissima, ea tamen dictio Hebrẹis nescio quid
efficacius præ se fert, nempe omne genus muscarũ & uolatilium seu insectorũ
cõmistum, quare ex hebræo sic quidam uertunt: Misit in eos mistionem, & uo-
rauit eos: & ranam, & uastauit eos. Ad hæc, æruginis dictione quid sibi uelit in-
terpres, nõ sat coniecto, cùm uox illa Hebræis sit bruchus, animal sanè minutũ,
sed herbis mirũ in modum infensum, ac locustis dissimile. Moros item Hebrẹis
sycomoros est, uel ficus simpliciter, quibus abundat Aegyptus, maximè ad Ni-
li ripas. Aiunt tamen morũ in Libya nasci, quæ fructum fert, quem sycomorum
appellant. In pruina, nõnulli lapides maiores grandinis interpretantur, idcirco
quòd ea in plaga de tẽpestate omnia latè depopulante loqui uidetur Moses. Chal-
dæus uerò, carbones ignis reddidit. Et tradidit, melius ex Hebræo, conclusit: ut
uniuersalem grandinis tyrannidem, ut sic dicam, in iumenta & pecora, intelliga-
mus. Cæterùm, possessionẽ eorum igni, sic uertit Paraphrastes: Quicquid possi-
debant carbonibus ignis, qui cum grandine permisti contra naturam fuerant,
D absumpsit. quanq; ex hebræo, greges eorum, non possessionem eorum, uertunt
nonnulli. Quid in multis, inquit, immoror?

Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem & iram, & tri-
bulationem, immissiones per angelos malos.

Quid hac exaggeratione pulchrius? quid ad demõstrandum iratissimi homi-
nis affectũ efficacius? Solet in primis Deus, si quid malorũ irrogari cuipiam uo-
luerit, per angelos id malos exequi. etsi nõ me errare credam, si hîc Vatẽ cõmu-
nem dixero seruasse loquendi morẽ. Quæcũq; enim mala cõtingunt, ea à malo
dæmone, quippe qui malorũ autor sit, inferri opinamur. Vtcũq; rem pensites,
illud certũ, has uerborũ exaggerationes iustam in Deo iram extitisse, atq; indi-
gnationẽ, prædicare. Quare ita Paraphrastes: Ex calamitatibus, quibus affecit
eos, colligi potest, quàm seriò illis iratus fuerit. Manifesta quippe erãt irati Dei,
imò uehementer irati signa, uexatio illa, & plagæ, quales nõ solent ab hominib.
quantũuis inimicis inferri: sed quales per angelos ab irato Deo immissos, ad fla-
gellandos illos qui uehementer sunt scelerati. hæc ille. Quis nõ paueret audiens
Deũ indignatione atq; ira ardentẽ, nuncijs, qui mala inferre consuescunt, no-
strum imperasse interttũ? Certè tunc uisus est clementissimus dominus toti iræ
laxasse habenas, ut in sequentibus quoq; expressius tractatur. Ergo

Viam fecit semitæ iræ suæ.

Amplũ nimirum erũpendæ iræ fecit aditũ. Nullũ tum passus est retinaculũ Dei
furor: effudit sese totus: adeò in omne genus facinorũ proiecta gens illa fuerat.

Et nõ pepercit à morte animarũ eorum, & iumenta eorum in mor-
te conclusit.

In pestem conclusit, legunt Hebræi, quæ fuit quinta plagarũ Aegyptiorũ, de
qua sic Deus ad Pharaonẽ: Ecce manus meas super agros tuos, & super equos,
& super asinos, & camelos, & oues & boues, pestis ualde grauis. Et mortua sunt,

inquit, omnia animantia Aegyptiorũ. Illud etiã, non pepercit, clarius forsan ex Hebræo uerti poterat, nõ cohibuit. Quam sanè hominũ occisionẽ, eandem nõ nulli esse uolunt, qua pecora peste interiere. Et sic ex Hebræis uertũt quidã, iræ suæ iter faciebat, ut pestilentia cùm ipsos homines, tum iumenta eorum inuaderet. Alijs item uisum est de decima edisseri plaga, quia actutùm subditur:

Et percussit omne primogenitũ Aegypti, primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.

Fuit hæc plaga cæteris acerbior: qua quidem sæuiente, ortus est clamor magnus, ut inquit Moses, in populo Aegypti: neq; erat domus in qua non iaceret mortuus. Percussit itaq; dñs omne primogenitũ in terra Aegypti, à primogenito Pharaonis, usq; ad primogenitũ captiuæ, & omne primogenitũ iumentorũ: quod de occisis in agris uolunt intelligi: eam ob rem dictũ tum fuit, manus mea erit super agros tuos. Nunc uerò, primitias omnes laboris eorum interijsse asserit. In tabernaculis Cham, idem est, quod in domibus Aegyptiorũ. Primus em̃ Aegypti habitator fuit Mizraim filius Cham. Vnde in scripturis, quod nos legimus Aegyptũ, Hebræi habent Mizraim, quæ uox Aegyptũ sonat. Et est cum indignatione pronunciandũ, perinde ac si dixisset: In tabernaculis sceleratæ Aegypti, quæ tam sceleratũ habuit autorẽ. His itaq; in fauorẽ populi sui gestis, Deus tandem decreuit tam funestis illius calamitatibus finem ponere.

Et abstulit sicut oues populum suum, & perduxit eos tanquam gregem in deserto. Et deduxit eos in spe, & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare.

Considera q̃ breuiter diuinam erga illos curã, atq; hostiũ interitũ perstringit Vates. Solet enim Deus tunc quidem, cùm omnia desperata apparent, atq; horrida, ut sunt pleraq; in desertis locis, suis ire suppetias, ac nõ secus illos fouere & recreare, atq; solet afflictos greges pastor sedulus. Quocirca non absq; ratione hic dictum est à spiritu, quòd migrare eos fecit tanquam oues ex Aegypto, suffocatisq; in mari hostibus, securos eos, uti gregem consuescit pastor, deduxit per desertum. In spe, Hebræis est, tutò.

Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, mõtem quem acquisiuit dextera eius.

Montẽ primo loco Hebręis est, terminũ, seu regionẽ, nempe Cananæorũ, in qua suum cultũ, cuius maxima deberet esse sanctitas, erigi decreuerat. Is mons Sion est, quẽ propria ille uirtute & uolũtate (en felicissimũ Ecclesiæ fundamentum, Dei uoluntas: ne quis humanæ plus quàm par est attribuat dignitati) sibi asseruit, in regione nimirũ Ammorræorũ, quæ mõtibus ferè tota conspersa est. De terra hîc promissionis loquitur, quam quid ni felicem, ac undequaq; sanctitate insignem appellet spiritus, cùm in ea futuri essent summi Dei sacerdotes, arca, lex, templum, ac sacra omnia? Nónne & idem modò de illius quoque sponsa, cui uetus illa prælusit religio, iactare possumus, quòd sancta omnino sit, utpote quæ Deo plena, nulla alia in sede cõmorari uelle uideatur, præterq; in sponsi sinu, in quo quicquid uirtutũ, gratiarumq; in terris esse potest, suum collocauit domicilium. Quàm dignum factum est cor hominis.

Et eiecit à facie eorũ gentes, & sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis, & habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israël.

Hic enim mihi dicere uidetur spiritus, Iacob dilexit, Esau autẽ odio habuit. Fracti sunt rami, inquit Paulus, ut ego inserar. Verùm illud me prorsus exanimat, cùm quid de me futurum sit cogito. Vide, inquit, bonitatem, & seueritatẽ Dei. In eos quidem qui ceciderũt, seueritatẽ; in te autẽ bonitatẽ Dei, si permãseris in bonitate: alioquin & tu excidêris. Hei mihi, quòd nõ permãsi in bonitate,

C Excidar'ne ergo à fidei trunco? à uita? à Deo? Perpende, mi Lector, quomodo
fractis illis sterilibus Ammorræorū ramis, insitus est Iudæus: qui postea & ipse
reiectus, amplum introëundi gentibus formauit aditum. Putas'ne ultimos hos
surculos excîdi posse? non possint: attamen, quæ in mundo fieri contra fœdus
cum Deo initum uideo, subuereri me cogunt. Sed ad psalmū. Qua ratione funi
culis messorijs, aut sorte, diuidebant ab antiquis agri, aliàs annotauimus: nunc
contis res illa prælongis, clauiculisq; distinctis peragitur. Et est ac si diceret: Ex
pulsis illinc impijs, immisit suos, qui illorum ædes tanq; hæreditario sibi iure de
legatas, inuicem partirentur: atq; eo sanè modo habitare fecit in tabernaculis eo
rum tribus Israël: quod maximū fuit Dei beneficiū, licet in ingratos collatū. Si
quidem turgidiores ob id facti, spreuerunt benefactorem,

Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelsum, & testimonia e
ius non custodierunt. Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum,
quemadmodum patres eorum conuersi sunt in arcum prauum.

De istiusmodi populo multa in Dei religione pollicente, sed nihil pręstante,
sic queritur Deus in Osea: Facti sunt quasi arcus prauus seu dolosus, qui nimirū
ad eiaculanda spicula fabrefactus, acreq; tensus, statim laxatur, fitq; prorsus ad im
pellendam sagittā inhabilis. Ita planè fuere erga Deū Israëlitæ, ad seruanda per
cussa cum Deo fœdera remissi, & elumbes, cùm tamen in promissis acerrimi ex
titerint spōsores: obruti ferè beneficijs, nō uicti sunt, sed acerbiores indies effe
cti, suum, ut antea tum ipsi, tum ipsorum patres egere, tentauerunt, exaspera
runtq; benefactorem, Deum illum quidem excelsum & potentissimū: tantū ue
rò abfuit ut illius seruarent pactum & legem, quam se seruaturos olim spopon
D derant, terrificisq; sese deuouerant diris, ut nihil minus tum cogitarent. Atq; ita

In ira concitauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad
æmulationem eum prouocauerunt.

Iam tandem suū ad finē peruenit errorū omniū maximus Dei obliuio. Simul
atq; enim peruersus animus huc atque illuc nefarijs à permotionibus & consi
lijs diu raptatus est, in idololatriam tandem præcipitatur, qui finis est totius im
pietatis, atq; in Deum odij. Ita (prò miserrimā animarū sortē) populo illi tam deli
catè à Deo nutrito cōtigit, qui diuinæ oblitus beneficētiæ, idcirco in reprobam
traditus mentē, nō semel in collibus atq; excelsis lucis cum gentibus dijs facti
tijs & simulachris, Deo uiuo contempto, aras exemplo uicinorū pessimo con
struxit, litauitq;, ac tum se tum liberos circa ignē summæ impietatis argumen
to lustrauit. Ad æmulationē, clarius ex hebræo uerti posset, ad iram. Vehemen
ter irritauerunt eum, reddit Campensis. Eam ob rem

Audiuit Deus & spreuit, & ad nihilū redegit ualde Israël.

His, inquit, auditis indignatus est Deus, & sic Israëlem, populum illum tam
charum & dilectum execratus, in uilissimam illum omniū conditionem, tanquā
rem nihili proruere fecit. Spreuit igitur eum indignabundus,

Et repulit tabernaculū Sylo, tabernaculū suū ubi habitauit cū hoībus

Paulatim ad effigiandam in terris Dei sedem, regnū ac sacerdotiū, descendit
Vates. Reprobata quidem Sylo ob peccata populi, in qua arca fuerat, & reli
gio: abiecto quoq; ex eo loco regno, in quo impijssimus regnauit Saul de tribu
Beniamin, ac scelestus ille Hieroboam, qui peccare fecit Israël: tribum Iuda, è
qua suum æternum stabiliret regnum, nempe è Dauid, ex quo Christus, occul
tissima elegit prouidentia. Hem rerum uicissitudines. Nunquid, clamat Deus
in Hieremia, spelunca latronum facta est domus ista? Ite ad locum meum in Sy
lo, ubi habitauit nomen meum à principio, & uidete quæ fecerim ei pro
pter malitiam populi mei Israël, ac si diceret: Cauete ne id uobis contingat.
Certè

Certè, inquit, faciam domui huic, in qua uos habetis fiduciã, sicut fecit Sylo. Repulit igitur tabernaculũ Sylo Deus, tabernaculum illud (quis id credat?) in quo ob sacra, ritusq; religiosos, uisus est familiariter inter homines conuersari,

Et tradidit in captiuitatem uirtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici.

Vocat hîc spiritus arcam, & tabernaculũ, Israëlitarũ uirtutẽ, seu robur, & pulchritudinẽ, propterea quòd nihil tum fortius in terris fuit, ac pulchrius religione illa, in qua diuinũ illud erat numinis præsentis indicium propitiatoriũ, è quo cœlestia dabant responsa. Hæc tamẽ omnia in hostiũ potestatẽ deuenere. Nam cõmisso prælio, in quo triginta millia peditũ in exercitu Israël desiderata sunt, capta est arca. Tum quidem religiosissima mulier Phinees filij Heli uxor, audito quòd capta esset arca, ædito prius partu, præ dolore mortua est, sic de Sylo robore & pulchritudine ablata conquerens: Translata est gloria Dei ab Israël, quia capta est arca Dei. Et seriò quidem translata fuit: nam in Sylo nunquã amplius relata est. Verùm non diu, maxima cum ultione gentis illius quæ illam ceperat, intra Palæstinorum, Bethsamitarumq; terminos diuagata, tandem in Gabaa apud Aminadab ingenti cum triumpho ac pompa collocatur. Interim uerò in ipso tumultu bellico, in quo capta fuit pulchritudo Israël,

Conclusit in gladio populum suum, & hæreditatem suam spreuit. Iuuenes eorum comedit ignis, & uirgines eorum non sunt lamentatæ. Sacerdotes eorũ in gladio ceciderũt, & uiduæ eorũ nõ plorabant.

Vide durissimũ illius belli exitũ, in quo omnes Israëlitæ penè ad unum tum igne, tum ferro, occubuere. Atq; optimo quidem, mea sentẽtia, usus est uocabulo interpres, conclusit, quò illos ita arctè telis hostiũ circumuentos fuisse intelligas, ut nulla esset euadendi uia. Tam cõmunis, inquit, illa fuit calamitas, ut uel ipsæ teneræ uirgines, & innuptæ perierint indefletæ, quis eas fleret, cùm omnes omnino uiri aut capti essent, aut obtruncati? Contra latinũ loquendi usum, non sunt lamentatæ, uertit interpres in passiua significatione. Aptius diuus Hieronymus: Virgines eorũ nemo luxit. nõ mirũ, quoniã uiri omnes simul & mulieres interierant. Nisi malis secundum literam Felicis interpretari, qui sic transtulit: Virgines eorum non nupserunt: seu, non fuerunt laudatæ, ut ex hoc intelligamus, omnem tunc abfuisse lętitiam, atq; canendi occasionem. Quid sacerdotes? nónne & ipsi unà cum cæteris occisi sunt? Duo, inquit, filij Heli mortui sunt, Ophni & Phinees. Quid pater? nónne cùm audisset arcam captã esse, è sella cecidit, & fractis ceruicibus mortuus est? Proinde nec uiduæ illorũ superstites uixere, quæ mortẽ coniugum de more flerent. quî uirorum mortem lamentarentur, quæ simul cum maritis uiuendi finem fecerant? Plorabant, seu plorauerũt, uertunt interpretes. At iam deferuescente Dei ira, qui nullo unquam irrationabili commouetur affectu, suum miseratus est populum,

Et excitatus est tanq̃ dormiens dñs, tanq̃ potens crapulatus à uino.

Suo more Vates rem seriam metaphoris explicat. Cùm suis quippe Deus, et crebrò, & anxiè rogatus non subuenit, profundissimo detineri somno uidetur: cùm uerò lata ope succurrit, quasi illum è somno excitari opinamur. Quocirca haud paruo accepto incõmodo in primo belli cum Philisteis congressu, eo tempore, quo educta est arca in castra, clamauerũt Hebręi: Quare percussit nos dñs hodie coram Philistijm? quasi dicat, Cur dormit dominus? cur suis nõ subuenit? Verùm postea, capta arca, occisoq; Israëlitarum exercitu, atq; exusta Sylo unà cum habitatoribus, cessauit Deus ab internecione, sed iram in hostes uertens, quasiq; è somno expergefactus, ac suamet corroboratus uirtute, ut solent homines haustu uini optimi corroborari (non crapulatus, sed uociferans, aut

C exultans à uino, uertunt Hebræi, grauiſſimo illos uulnere afflixit.

Et percuſsit inimicos ſuos in poſteriora, opprobrium ſempiternum dedit illis.

Quod fuerit ulcus illud, quo, præter muriũ copiã, qui totã deuaſtarũt regionem, affecti ſunt uiri Azotij à paruo uſꝗ ad maiorẽ, è morbi remedio, ac uoto, nõ ignorari poteſt. Inierunt, inquit, conſilium Gethæi, & fecerũt ſibi ſedes pelliceas: poſteaꝗ à diuinatoribus admoniti, anos aureos & mures conflantes uotum Deo Iſraël nũcupauerũt. Podice quidem in dies magis cõputreſcente nulla illis erat quies. quod ſanè ultionis genus utpote in occultiorẽ, obſcœnioreꝗ partẽ corporis deſæuiens, opprobrio ſempiterno fuit illis, eritꝗ perpetuò. Tam etſi enim diuina nonnunꝗ prouidentia nefarios moueat homines, atꝗ in ſuorũ exercitationẽ ac mulctam exuſcitet, eos tamẽ haudquaꝗ inultos ſinit, ut hîc uidere licet in Azotijs Iſraëlitarũ hoſtibus: quorũ ſæuitia Dei penè abolita fuit religio. Cæterùm ipſi ſuo tumore dignas luerũt pœnas, infames nimirum, & opprobrioſas. Hac igitur ratione, atꝗ occultiſſimo Dei conſilio, uterꝗ correctus eſt populus, ipſeꝗ meritò antiquam ſpreuit ſedem in Sylo.

Et repulit tabernaculum Ioſeph, & tribum Ephrem non elegit, ſed elegit tribum Iuda, montem Sion quem dilexit.

Mirum ſi alicui noſtrã aſſignamus rei electionẽ, præterꝗ Dei dilectioni. Electio quidem illa, qua ſuos ſibi ab æterno copulauit Deus, in illius amore ſita eſt, ab eoꝗ proficiſcit̃. unde nõ mirũ id eſſe debet, ſi reiecto poſthabitoꝗ Sylo, in domum Aminadab introducta fuit Eccleſia. Quòd autẽ abiecerit Ioſeph, diuus ſic ſentit Hieronymus: Nõ ad hoc, inquit, repulit Deus tribũ Ioſeph uel Ephraim, ut in ęternũ ſperneret: ſed noluit de ea ſuſcipere carnẽ, eligens potius tribum Iuda, de qua beata Maria procederet, ex qua naſceret̃ ipſe: ut dilectionis ſuæ montem, id eſt, Eccleſiã, eleuaret, ſic diuus ille. Cur uerò illa atꝗ altera reiecta tribu,
D tribum Iuda elegerit: nos ſtultos & ſuperbos, qui tam obſtruſam, neꝗ angelicis ſpiritibus omnino cognitã rem, indagare poſſe cõfidimus. Elegit enim, quoniã dilexit. qua uerò ratione aut cauſa illã dilexerit, ſi interrogor, audacter dicã, Neſcio. Licet mihi centies, hic ultroneũ Dei motũ, ille prænotionẽ impingant. Itidem, Neſcio. Tu quis es, qui interroges Deum? Quod porrò Roboam de tribu Ephraim uſurpauerit ſibi regnũ ſuper decẽ tribus, affectaueritꝗ illud Iuda, id Dei abſꝗ electione factũ fuit. Sed ille, ut uir erat ambitioſiſſimus & impius, decretum penè Dei infringere adnixus eſt. Montem itaꝗ Sion, in quo ſua firmaretur religio ſanctitate inſignis, inter alios elegit montes.

Et ædificauit ſicut unicorniũ ſanctificium ſuum in terra, quam fundauit in ſecula.

En alia ſimilitudo. Vnicornis enim, ſiue monoceros, animal nullius cedens potentiæ, inuicta propémodum eſt fortitudine: cuius cornu nobiliſſimũ omniũ eſt, utpote immenſum, & medicamentariũ. Ita igitur in Sion monte excellentiſſimũ, unicumꝗ, & omniũ pulcherrimũ ac robuſtiſsimũ ſui cultus templũ, quod hîc ſanctificiũ, noua uoce, ob inſignẽ rituũ & ceremoniarũ ſanctitatẽ & cãdorẽ, appellat Vates, ſibi Deũ ædificaturũ aſſerit: cornu nimirũ monocerotis perſimile, quod inter cætera cornua magis robuſtũ ſit, & formoſum. In Hebræo tamen nulla fit de unicorne mentio: ſed ſic transferunt: Et extruxit ſicut excelſa ſacrarium eius, uelut terrã, quã fundauit in æternũ. hoc eſt, quemadmodũ extruunt̃ cœli, ut interpretat̃ Felix: ſeu ſuperbæ atꝗ excelſæ regiæ, & palatia: cuius fundamentũ ut terra fuit, quæ nunꝗ mouetur. Ea itaꝗ mens eſt prophetæ, ut ſub typo templi in Sion ædificandi, pulcherrimã, atqueadeo æternã prædicet Eccleſiæ formã. Cęterà neꝗ templum, neꝗ in qua erat templum, Hieruſalem, æterna fuit, quæ nõ ſemel unà cum templo diruta, uix loci nomẽ retinuit. Quare ſic Paphraſtes

raphrastes: Extruxit similem altissimis regum palatijs ædem, maiestati suæ dicatam, quam stabilem esse uoluit, sicut terram, perpetuò.

Et elegit Dauid seruũ suũ, & sustulit eum de gregibus ouiũ. De post fœtantes accepit eũ, pascere Iacob seruũ suũ, & Israël hæreditatẽ suam.

Dilucidius ex Hebręo uertit. Sic Felix: Ab insequendo effœtas abduxit illũ, ut pasceret Iacob populum suũ. Diuus quoq; Hieron. sequentẽ fœtas, transtulit. Solent enim pastores, ut Dauid fuit à puero, solertiori cura & studio fœtas oues, quàm steriles, fouere & alere. Vult itaq; Vates diuinã extollere bonitatẽ, quæ se ab humili uitæ genere, ut ferè sunt pastores, ad regium euexerit fastigiũ: abiecta interim tribu Ephraim, quæ in Deum tumida regnũ affectasset. Semel enim Christus è piscatorio uocans lembo apostolorũ principem, sic illum alloquitur: Eris posthac piscator hominũ. Ita ferè idem nunc de Dauide dici posset, qui electus, ab ouiumq; pastione euocatus ob id fuit, ut deinceps homines, nempe Dei plebem & hæreditatem, quam hîc Iacob & Israël appellat, pasceret, deq; illa curam sumeret. Putabás ne forsan tantum uirum ad regium sceptrum ascitum fuisse, ut uenationibus tantummodo ac libidini intentus, canes & parasitos aleret: scorta undecunq; emeret: nec ab ipsis quoq; turpissimis abstineret exoletis: Heu mores intolerandos. Nihil profectò dignius in terris inuenitur homine, ita in his quæ Dei sunt, informato, quòd oues Ecclesiæ per pascua Christi opima educere nouerit: alere insuper in feracibus doctrinæ pratis, uiuisq; adaquare sancti spiritus undis, ac placidis gratiarũ riuulis abluere, fouere, immergere, & demũ ad aram diuini amoris iugulare. Eæ sunt quidem ueri pastoris partes. Neq; illi, opinor, audiendi sunt, qui quorundã dñium quis cõmodum atq; utile detrectant, illud solũmodo spectantes, quòd hi qui rerũ potiunt, in obscuro nati sint familia, quiq; interdum ab aratro ac fœnili ad primos gradus promoti illis qui in aulis alti sunt regijs antepositi sunt. Durissima certò res esse uidet. Verũ ad id, quod sunt, figendus est animus: nõ ad id, quod fuere. Quòd si boni sunt, eaq; ratione subditorũ curant cõmoda, qua suos curasse populos, in ultimo psalmi uersu de se tanq; de alio loquens, testatus est Vates, nihil in terris salubrius: quippe qui neq; in præteritæ uitæ statu, neq; in præsenti, quæ sit mũdi cõmoditas, ne summis quidẽ labijs degustarũt. Idcirco quicquid agũt, sanctũ est, syncerũ, & undecũq; iustũ, humile, ac subditis cõmodum. Contrà uerò suæ si pristinæ immemores sunt fortunæ, nihilq; in primis tam cupiũt & quærũt, q; ut regnet mediastini, si Deo placet, elegãtissimi, bonosq; opprimãt, ac sæuè admodũ imperent, quærãtq; magis terrori esse subditis, q; uenerationi, nullã in terris luẽ exitialem mũdo alioqui curis alijs infinitis, atq; infortunijs obnoxio, cõtingere posse diffiniũt sancti Dei uiri. Verũ tu, ô, quem Dei religionis aduritzelus, uide qua arte, quáue ratione & prudentia, gubernandi sint homines.

Et pauit, *inquit*, eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuũ suarum deduxit eos.

Pro intellectibus, aptius ex græco, intelligentijs, uerti poterat. ut nihil aliud sit populum in intelligentijs manuũ nostrarũ gubernare & educere, quàm quæ gerenda sunt, ita instituere, ut à ratione, prudentiaq; proficisci uideantur, nõ ab animo dissipato, indocto, & temerario. Ideo ex Hebræo reddunt, & in prudentia manuum eius minabit illos, more scilicet pastoris gregis amantissimi. Duo igitur regi, aut modo alio cæteris imperanti, sunt ualde necessaria. Alterum, quod hîc à spiritu uocari uideo synceritatem, seu innocentiam cordis, quæ præcipua sedes est Dei. Ab hoc enim fonte illa tam rara, mundoq; insolita nascuntur bona: Pax mutua, in promissis fides, ueritas, constantia, æquitas, amor non tam sui, q; subditi. Patientia insuper ac mens tandem in Deũ, quicquid cõtingat trãslata, quid mirũ: nõne bona omnia in illo, qui puro est animo, inesse testatus

C est Christus, cùm ait: Beati mũdo corde, quoniã ipsi Deũ uidebũt, hoc est, mentis, rationisq; intuitu Deũ uidebũt. Idcirco quæcũq; cogitabunt, aut agent, Deũ esse necesse erit. quare Dei spiritus ductu & persuasione, nõ tumore mundano, atq; arrogantia, subiectis sibi hominibus imperabũt. Alterũ uerò est, quod in rebus agendis maximã uim habet: id prudentiã, ac iunctã cum dignitate atq; existimatione autoritatẽ appellare libeat: ut nihil planè agat princeps, aut magistratus, q̃d nõ sapidũ sit, integrũ, graue, ac maiestatis plenũ. hanc partẽ ab intellectu fidei luce irradiato proficisci opinamur: ideo uersum est ab interprete, in intellectibus seu intelligentijs. Sic egit sanè Dauid, sic Christus: cuius uices hi gerũt in terris, qui alijs ritè præponunt. Cui & laus sit perennis, in seculorũ secula. Amẽ.

PSAL. LXXIX. Psalmus Asaph.

Deus uenerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctũ tuũ, posuerũt Hierusalem in pomorũ custodiã. Quæ diuus Hieronymus de hoc psalmo opinatur, nos ijsdem pro psalmi argumento uti nõ grauabimur. Psalmus, inquit, iste uocem cõtinet Prophetæ, captiuitatẽ terrenæ Hierusalem deplorantis: quæ captiuitas nõ tantũ ad illam ciuitatẽ, quantũ ad animã, quæ sæpe ciuitas scribitur, referenda est. hæc ille. Quo uero tempore illa tam dira calamitas acciderit, qua Dei templũ pollutũ fuisse, sanctorũq; cadauera insepulta iacuisse querit Propheta, asserũt interpretes, Antiocho regnante, quem radicẽ peccati nominant, cõtigisse: sub cuius imperio sublatis sacris è templo, factaq; ingenti ciuiũ clade, effusus est sanguis, ut in historia Maccabæorũ legitur, per circuitũ sanctificationis, & cõtaminauerũt sanctificationẽ. Quæ sanè omnia à Vate præuisa, atq; hîc, ut uides, lachrymabiliter decantata, nescio quid altius adumbrarũt: & quæ quidẽ nostra quoq; ætate,

D nisi prorsus plũbei sumus, uidere potuimus. Examinemus igitur quid sibi uult spiritus, quid Vates, cùm tam lamentabiliter questus est, dicens: Deus uenerũt gentes in hæreditatẽ tuã, polluerũt templũ sanctũ tuũ, posuerũt Hierusalem in pomorũ custodiã. Hæc omnia profundissimo proferenda sunt singultu ab anima, quę idcirco in terris unita est corpori, ut aut diuinã cernat augeri religionẽ, aut excedat omnino de mũdo. Cernit enim pristinã deferbuisse fidem, algere omnia, atq; his in locis, quibus olim propria ignis fuit sedes, nunc cuncta gelu ac bruma cohorrescere. Vis' ne clarius dicã: dicã profectò, etsi dicã mihi acerbã impingat mundus. Pridem enim syncerior q̃ nũc est, fuit uiuendi ratio: tum dico, quãdo parua, aut nulla omnino erat inter Christianos ambitio, nullus proprius amor, nulla discordia, nullus cupiditati locus, auaritiæ nullus, nullus libidini, obtrectationi, falsitati, nullus tandẽ Antiocho superbissimo, & tyrãno. Sentis' ne de quibus hîc gentibus loquit spiritus: hæc quidem omnia tũc procul aberant: nunc uerò uenerũt (de hęreticis hæc dicta esse, aut de colluuie quorundã ex sese progenitorũ, qui religionis candorẽ ineptis moribus, ac uitę impuritate cõtaminant, alij asserant) uenerunt' ne solum: sese, in quã, obtruserũt impudentissimè in hæreditatẽ tuã, in Ecclesiã tuam, in ipsissimũ sinũ tuũ, ô Christe. Ideo polluerũt templũ sanctũ tuũ, quę sunt simpliciũ animę: inter quos tu miris ineffabilibusq; diuersaris religionis mysterijs: cuius uis ea est, ut simplici fidei cõtenta testimonio, quicquid tumidum est atq; elatum, auersetur. Posuerunt tandem Hierusalem in pomorũ custodiam. Ex græco melius, ut pomorũ custodiam. Solent enim in pomarijs custodes tuguriola quædam paucis ex lapidibus, aut tabulatis, stipulis quoq;, tumultuario magis opere, quàm arte struere: quibus tecti, ne quis quid auferat, diligentissimè obseruant. Illa quidem ædium speciem præ se ferũt: attamẽ rebus omnibus uacua nihil omnino esse deprehendunt, prætereaq; lapidum congeries, aut harundinum confusissimè congestarum cumulus. Sic contigit Hierusalem in ampla illa Antiochi uastatione, desertæ penitus, nihilq; omnino

omnino præ se ferenti, præterquã formam inanem ciuitatis, atq; imaginẽ. Sic fuit olim nostra hæc Ecclesia, penè à tyrannis atq; hæreticis desolata, dirutaq; in his quæ elegantiori sunt forma. Parum quippe fuisset uasa unà cum Antiocho templi uniuersa, altare aureũ, libatoria, phialas, mortariola aurea, & uelum, & coronas, & ornamenta gẽmea abstulisse, corrasisseq; aurũ, argentũ, & uasa concupiscibilia, si pietas, si fides, si pax, si charitas suas in templis retinuissent sedes. Huiusmodi enim ablatis ornamentis, nulla potest esse in Ecclesia forma & effigies, licet altis fulta columnis uel ad sydera usq; sese bracteolis circũtecta aureis & gemmeis sustollat. Pomorũ custodiam, diuus Hieronymus transtulit, aceruos lapidum. Idem Felix: qui suam explanans literam addidit, in solitudinẽ, seu deserta: quę sanè interpretationes sensui, quẽ modò posui, mirè cõueniũt. Sunt & qui sensum alium afferunt, nempe illius persimilem, de quo sic Esaias: Relinquetur filia Sion (hæc est Hierusalem) umbraculum in uinea, & sicut tugurium in cucumerario. nam transacto tempore cucumerũ, aut peponum, relinquitur tugurium, tanquam res inutilis & nihili. Ea tum fuit species Hierusalem. Sed quid ultra actum est?

Posuerunt morticinia seruorum tuorum escas uolatilibus cœli, carnes sanctorũ tuorum bestijs terræ. Effuderunt sanguinẽ eorum tanquam aquam in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret.

Penè hîc dixi, crudelius nobiscum actum esse, atq; agi. Quod flumen iam est, & torrens, quẽ in afflicta hac nostra (si nostra tamen est) Europa, sanguine Christianorũ exundasse non uidimus? & eo quidem sicis, telisq; Christianorũ effusis? Quocirca factus est planctus magnus in Israël, & ingemuerũt principes & seniores: iuuenes & uirgines infirmatæ sunt, & speciositas mulierũ immutata est. quid? ipsa sanctificatio eius desolata est sicut solitudo. Vidisti ne unquã tam miserum spectaculũ? Obiecerũt insuper cadauera seruorũ tuorum auibus deuoranda: carnes, inquã, sanctorũ tuorum inhumatæ datæ sunt bestijs terræ. Quid crudelius unquam agi potuisset? Tanta itaq; tum fuit humani sanguinis effusio, ut riuuli ex eo, aut amnes potius, per totũ urbis ambitũ diffluerẽt. Et sic sanè uastata est pulcherrimæ ciuitatis facies ac uenustas, adeoq; excisa, ut ne quidẽ pollinctores, qui mortuorũ corpora, uel præmijs ingentib. inuitati, sepelirẽt, inuenirent: adeò metu, atq; horrore plena erãt omnia. Sed illud forsan acerbius, quod

Facti sumus opprobriũ uicinis nostris, subsannatio & illusio his, qui in circuitu nostro sunt.

Res sanè crudelior est, quàm ut exprimi possit, quempiam cernere calamitosum derideri. Quòd certè inter homines bona animi perlanguescãt, peneq; intereant & pax & charitas, mirari quidem possumus & dolere, & ferre utcunq;, si simul ut rebus omnibus datum est, ut senescant aliquando. Verùm ultra hæc ab infidelibus atq; domesticis hostibus derisioni haberi & fabulæ, quis tam audax est, qui id toleret uiuus? Quousq; igitur acerbissima hæc durabit inquietudo?

Vsquequo domine irasceris in finem? accendetur uelut ignis zelus tuus?

Erit ne, inquit, tua hæc in nos ira perpetua? excandescet ne semper instar ignis, tuus huiuscemodi zelus? furor? excandescentia? Atqui uides quomodo iustam Dei ultionem zelum appellet Vates: nomen nimirũ quod sibi olim, cùm iam sanciret legem, non grauatè aptauit. Ego, ait, Deus zelator sum, ignis consumens. Ducta hæc uidetur metaphora ab illis, qui uxorij nimiũ sunt, quò quàm ardenti se habeat Deus affectu atq; amore erga animas, facile aduertamus, discamusq; integram illi pro tam flagrantis zeli compensatione pudicitiã referre. Ita zelum diffiniunt scripturæ, ut ira sit, quæ ex nimio amore proficiscatur: ueluti

C cùm parentes ob aliquam offensionẽ liberis succensent: non quòd eis malè ue-
lint, sed eo ipso ostendunt, se erga eos amantiori esse animo. Ita uxorum aman-
tissimi agere solent mariti: modò zelotypia illa prudens sit, & temperata, & quæ
uiros non tam dirè affligat, ut exangues reddat, aut ad innocuę plerunq; uxoris
occisionẽ pertrahat. Istud enim uitiũ non zelus uocari debet, sed amentia & fu-
ror. Vt uis igitũ tua in nos æquissima sit iræ motio, ô altissime, nobis potius, qui
hæreditas tua sumus, qui templum, qui ciuitas, qui habitatio, qui serui, qui san-
cti demum tui abs te sanctificati nuncupamur, illæsis, à plagisq; istiusmodi acer-
bissimis intactis,

Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt.

Haud in nos, qui te non solùm nouimus, uerumetiam hanc à te nobis datam
cognitionem, fide, sacrisq; ritibus attestamur. In gentes illas impias excande-
sce potius,

Et in regna quæ nomen tuum non inuocauerunt,

Sed Belial magis: aut suis in expeditionibus, itineribus quoq; ac, ne quid in-
auspicatò agant, in negocijs omnibus uel sacris, uel prophanis, & magos & a-
strologos. Aliàs diximus, inuocare nomen Dei in scripturis, pro cultu & adora
tione Dei accipi: neq; enim ritè quempiã inuocare quis potest, à quo salutẽ non
expectet. Vnde legimus, quòd Enos filius Seth, cœpit inuocare nomẽ domini:
hoc est, ab illo cœptus fuit Dei cultus manifestior. Qantum ex animo conside-
randa hîc esset, simul & timẽda, dira hæc Vatis imprecatio nostris regulis & ma
gistratibus, qui deuorant Dei plebem sicut escam panis: uel ut hîc dicitur,

Qui comederunt Iacob, & locum eius desolauerunt.

Maximam quorundam ostendere uolens truculentiam, eos dicit comedisse
D Iacob (id nomen ex more scripturæ bonis omnibus conuenit) & locum eius de-
solauisse. Hæc sanè de Antiocho, cuius hîc fabula agitur, uerissimè dici nota est
historia: nota & cæterorũ, quibus summo semper odio fuit Christiana religio.
Verùm illud magis flebile & dolendum, quòd ista, forsan & duriora, à Christia
nis regibus, & minutissimis quoq; magistratibus atq; urbium præfectis, sæuissi
mè dimanasse cernimus. Vix enim primo dato nouo regi aut principi sceptro,
illud primũ ingeritur documentũ, ut populos sibi subditos laceret, emungatq;
usq; ad sanguinẽ. Ex qua sæuitia fit, ut etiam integrę regiones incolis uacuę red
dantur. Exesis enim ciuibus, & consumptis, desertæ fiunt ciuitates, & regna.
Illud tamen exploratissimum, ob populorum scelera, ut decreuit Deus, regna-
re hypocritas, & tyrannos. quod sanè non latuit Vatem: quare quanto ualuit
clamore subintulit:

Ne memineris iniquitatum nostrarũ antiquarũ, citò anticipent nos
misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis.

Nullo quidem maiori impulsu ad plenam nostri cognitionẽ arctamur, quàm
cùm affligimur. Vix enim absq; ærumnis & cruce, an homines simus conjecta-
re possumus. Puncti uerò, quæ pars in nobis est, quæ exploratissima non appa
pareat: Sed illud occultum omnino, præteritorum ne reatuum mulctam infer-
ri causa, an præsentium: an parentum potius, an illorum quoque, quibus cum
uiuimus, culpa. omnia hæc obscura. Quòd si interdum filios pro parentum de-
lictis puniri cernimus, non id propterea factum putemus, quòd quis ob ea, quę
non peccauit, puniri debeat: sed illud magis, quàm inuisa sit Deo prauitas, quã
inultam ne serò quidem unquam sinat. Non absq; causa hæc dicta sint, propter
eos, inter quos est Aben Ezra, qui sic legunt hunc uersum: Ne memor sis pra-
uitatum antiquorũ. Quoquo modo legas, illud perspicuũ, nos pro nostris lapsi
bus, siue antiqui hi sint, siue recentes, pœnas luere. Verùm quia nemo est tam
exactè purgatus, quin de præteritis sibi admodum timere debeat, hîc una de

regulis

regulis spiritus insertur. Noli, inquit, meminisse retrò nostrorũ peccatorũ: ea diluere remittéq;, ac, si nunquam extitissent, tege. Citò, citò, inquam, tuæ nos, anteaq; in peccatis moriamur, qui in peccatis nati sumus, præueniant miserationes: uehementer enim attenuati sumus. Ideo

Adiuua nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui domine libera nos. Et propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.

Vides quàm non remissè suas effundat lachrymas, cor mœrens: Deus salutaris, ut sæpe annotauimus, perinde est, ac si uertisset, Deus autor salutis nostræ. Quid postea sit, propter gloriã nominis tui, sic explicat Paraphrastes: Non tantum, inquit, habita ratione nostri, quàm magnifici & maiestatis plenissimi nominis tui, libera nos à malis in quibus uersamur: remittéq; peccata, nõ quia meruimus, sed ob id potissimũ, quò tuum, qui sic gratis iustificas impium, sanctissimum extollatur nomen.

Ne fortè dicant in gentibus, ubi est Deus eorũ? & innotescat in nationibus coram oculis nostris ultio sanguinis seruorum tuorum, qui effusus est.

Ecce querelarũ summa, & finis illorũ, quibus mitior solet esse mors, quàm diuinum uidere calcari honorẽ & religionẽ: ne scilicet malè audiant in Dei contumeliam à gentibus. Gentes hîc Vates non tantùm uocat barbaros & infideles, quantũ turpis uitæ Christianos, atq; illos quidem, qui in fortunæ gremio ociantes, quicquid simplicitatis in doctrina inest spiritus, fastidiũt, ridentq́; profusè, si Christianos in Deũ fide armatos cernunt, qua obtecti illorũ minas atq; oppressiones flocci facere dicimus, req́; præstamus, quanti muscam Elephas, aut si quis est in terris Polyphemus, aut Cacus. Sed illa est totius timoris nostri ratio, ne tuũ sanctum nomen derisioni habeatur: audiamusq́; ab illis, qui te oderũt, ubi est Deus eorũ, de cuius fiducia tam crebrò gloriari cõsueuere: Sileant, sileãt impudentissimi blaterones, quiescãtq́; si sapiũt. Tu interim fac, mi Deus, ut sumptis de illis poenis, nobisq́;, ut maior fiat eorũ calamitas & afflictio, cernentibus, palàm fiat animaduersio, atq; ultio sanguinis seruorũ tuorũ, qui tam indigne effusus est.

Intrent in conspectu tuo gemitus compeditorũ, secundũ magnitudinem brachij tui posside filios mortificatorum.

Hoc est, illos, qui cæteris interfectis, adhuc residui sunt, à morte uindica. Penetret, inquit Campensis, in conspectũ tuum gemitus eorum, qui in carcere tenentur captiui: magnitudine potentiæ brachij tui in uita cõserua eos, qui morti destinantur ab hostibus. Magna profectò tum fuit persequutio illa Græcorum. Tunc sanè (horrendũ) tota urbs uisa est unà cum ciuibus funditus excindi. Ideò nõ sine maximo animi dolore precat̃ Vates, eos saltem, qui exterminio illi crudelissimo superuicturi essent, seruari in uita. Videor hîc mihi certè uidere humanũ genus, sub dæmonũ tyrannide afflictũ, & usq; ad desperationẽ pressum, misereq́; peccatorũ catenis innodatũ, sempiterno mortis horrori destinari. Verum quid Christus interim? quid pastor gregis sui amantissimus? postquã enim suo frustrata est fine mors, ille zelantissimus suarũ ouiũ custos, immortalis cum patre factus, sic eum alloquit̃: Mi pater, intret in conspectũ tuum gemitus compeditorũ, qui nexibus planè indissolubilibus peccati, ac mortis, deuincti sunt. Iam sat sit tot ciues ab hostibus truculentissimè necatos, unà cum suis ad tetram inferorũ noctem descendisse. Cesset iam manus tua, imò, quod tuum æternũ est consiliũ, illos qui iam morti propiores sunt quàm uitæ, ad te trahe, transmutaq́; in aliud uitæ genus, q̃ ea est, quæ infinitis obiecta ærumnis & periculis, mors uerius quàm uita dici posset. Hi sunt, mi lector, etiamnũ affectus in Christo, de

C quo sic Paulus: Quis est qui cōdemnet? Christus Iesus qui mortuus est, imò qui & resurrexit, qui & est ad dexterã Dei, qui etiã interpellat pro nobis. quasi dicat: Cùm ipse Christus Dei filius pro nobis mortuus sit, & surrexerit, sedeatq; ad patris dexterã aduocatus noster & precator, mirum uideri posset, si alius quispiam eos, quos tanto fauore & charitate dignatur Christus, auderet condemnare. Filios mortificatorũ, alij reddunt filios punitorũ. Sed mens ea est Vatis, ut illos, qui morti destinati sunt, Deo cōmendet: hos filios mortis appellant Hebræi. Et quod nos legimus, posside: illi habent dissolue, seu remitte: ut sit sensus, Dissolue illos qui morti destinati sunt.

Et redde uicinis nostris septuplum in sinu eorum, improperium ipsorum, quod exprobrauerunt tibi domine.

Clarius ex hebræo, sic ex illis quidã: His autē inter quos uersamur, in sinum redde contumeliã, qua te affecerunt, septupliciter, hoc est, abundantissimè redde: septenarius quippe numerus indefinitã præ se fert copiã Hebræis. Percutiã uos septies, inquit Deus in Leuitico, propter peccata uestra. Vide an forsan huiusce tropi genere usus sit Deus, cùm ait septuplũ puniendũ illũ, qui occidisset Cain. Multiplicitatis igĩt, perfectionis, uniuersitatis quoq; symbolũ est numerus istiusmodi, idcirco quieti consecrat̃. Sensus itaq; is esto: Retributione omnino sæua atq; ampla affice uicinos nostros, nempe illos, quibus cum uelimus nolimus, uiuere cogimur: in sinumq; illorũ reijce quicquid opprobrij moliti sunt in te. Sinus pro interiori animæ parte sumi potest. Cor itaq; illorum tanquã spiculum traijciat, quod tuam in contumeliam machinantur improbi: sic illis fiat, postquam sic uolunt: nam irrita uerunt te domine.

Nos autem populus tuus, & oues pascuæ tuæ confitebimur tibi in
D seculum, in generatione & generationē annunciabimus laudem tuam.

Gratissimi hęc animi sunt uerba, quæ sic à Paraphaste elegãtissimè exprimuntur: Nos interim populus, & grex, cuius tu prouinciam pascendi sumere dignatus es, referemus tibi accepta omnia nostra perpetuò generationibus cũctis, & literis mãdabimus quàm uerè dignus es, qui lauderis ab omnibus. Qui semper laudabilis es in seculorum secula, Amen.

PSAL. LXXX. Vincenti erga lilia testimonij. Psal. Asaph.

Vi regis Israël intende, qui deducis uelut ouem Ioseph, qui sedes super Cherubin appare.

De lilijs nonnulla in psalmo, cuius initiũ est, Eructauit cor meum, sunt dicta. Quanq; & illud afferre possumus, lilia hîc testimonij puras esse mentes in Deum, quæ cœlestis in terris sunt testes ueritatis, quia testimoniũ Dei habent in se. atq; hæ quidem sunt, quæ se oues Dei appellant, tenerè nimirũ in pascuis amoris enutritas. psalmi argumentũ ferè idem est cum superiori. Magnã profectò sanctissimi Vatis fiduciã in ipso statim exordio deprehendere mihi uideor, cùm Dei amicos ab ipso pasci Deo, tanq; oues à pastore, prædicat. Quid dulcius audiri posset? quid suauius? Itaq; siue, regis, legere libeat cum nostro interprete: siue cum Hebræis, pascis, mirã diuinæ bonitatis olet suauitatē. Ait igitur: Qui regis Israël intende, qui deducis uelut ouem Ioseph, qui sedes super Cherubin appare. Is unus Hebræis est uersus: & est maximi stuporis in anima Deo plena, argumentũ atq; exclamatio. O pastor, inquit, ô qui nō segniori nos cura ac studio in aridissima uitæ huius solitudine tanquã oues, ne inedia periclitemur, alere cōsuescis, ut quondã suum aluit in Aegypto unà cum tota illius familia parentem, fame uictusq; penuria laborantē Ioseph, ausculta quæ dicturus sum. Tu, inquam, qui Cherubin sessor es uelocissimus, effulge, nobisq; qui in tenebris cæcutimus conspicuus appare. Rem certè mirabilē, si quis ex illis, quæ tum

tum acta sunt in Ioseph uita, quanta semper fuerit Dei erga suos uigilantia atq; amor, cōsiderat: quomodo scilicet eum dominus adhuc puerū, mansuetū sanè, nihilq;, uti tenera solet ouicula, quęcunq; mala inferrēt fratres, recusantē, deduxerit, seruaueritq; illæsum in puteo, in carcere, & quod admirabilius uideri posset, ab effrænata dominæ libidine. O certè inenarrabile diuinæ charitatis erga suos exemplum. Non potuit quidem adeò in purissimū ferocire iuuenē fratrū liuor, non carcer, nō impudentissima mulier, non mundus ipse tandem uniuersus, quin rex quodāmodo totius euaderet Aegypti. Vides'ne Christū omnium innocētissimū, post plagas, post iniurias, post acerbissimas in tota ferè uita contumelias & persequutiones, crucem tandem ascendisse, in qua tanquā in regali sede, cruento coronatus diademate, non iam Aegypti duntaxat, sed orbis omnino uniuersi regnū adeptus est? Cæterū fama erat, ac certus rumor, Dei præsentiam super arcam fœderis inter duos Cherubin, unde diuina dabanť responsa, residere. Erantq; omnes filij Israël per gyrum tabernaculi, in quo erat arca, sic à Deo distincti. Ab oriente suis cum castris erat, Iuda, Isacar, & Zabulon. A meridie, Ruben, Simeon, & Gad. Et hi omnes præibant cùm proficiscerenť. Ab Aquilone arcam comitabanť, Dan, Asser, Nepthalim. Ab occidēte, Ephraim, Manasse, Beniamin, qui sequebanť. Ergo ante Ephraim, qui adiunctis copijs cum Manasse ac Beniamin, succedebat in itinere, ferebāt arcā. Idcirco addidit Vates:

Coram Ephraim, Beniamin & Manasse, excita potentiā tuam, & ueni, ut saluos facias nos.

Doctissimus fuit in lege Dauid, ideo mirabili rerum illarum ac rituū allusionem narrat mysterijs plenissimā. Mirum quàm uariè se torqueant expositóres in disquirēda ratione, cur tres has tribus solūmodo nominet Vates, omissis cæteris. Præter id quidem, quòd Dei præsentia ad propitiatoriū accedere rogatur (quoties enim Deus ante tres illas tribus, quæ ponè arcam sequebanť, apparebat, tunc se omnibus pręsentē, utpote ad propitiatoriū propémodū uisibiliter reuersum, exhibebat) ea quoq; Vatis est mens, huc Christū, cuius typus fuit Ioseph, à quo eæ tres descenderūt tribus, in mediū adduci. Interim uerò uult excellentiā iuuenis cōsiderari, qui seorsim à cæteris positus, monumētisq; hisce ęternis insertus, quantę fuerit autoritatis non ignoreť à posteris, cùm ob plura, tum potissimū, quòd in tanta omniū egestate, prouidentia Dei admirabili totum genus Iacob educauerit. Altius hîc rursum res mihi esset, ni aliud agerē, peruestiganda. Penè, fateor, ab his, quæ in hoc mihi psalmo disquirenda occurrunt, obruor. Viderat eṁ Vates Deum sua in maiestate residentē super Cherubin, quā scientiæ plenitudinē interpretanť, æterna illa sua substantia eo uitę genere uiuere, quo in se manēs uitæ omnis autor est, atq; inexhaustū creaturarū omniū exordiū. Quis itaq; intellectus? quæ mens? quę cogitatio hominis rem tam obstrusam, inaccessamq;, ac ipsis beatis animis incognitā, uel mediocriter quidē comprehendere unq; potuisset? Mirari utiq; poterant homines, intelligere uerò minimè. Quocirca clamantē huc introducit spōsam, sponsi amore perlanguescentem. O tu qui in plenissima scientiæ cognitione te cōtentus requiescis, stupendissimūq; in modū in te manens, excelsus nimiū uideris, deposita, ut sic dicam, parumper tua illa maiestate infinita, incōprehensibili, humanis inaccessa ingenijs, occulta, caliginosa, imò super omne lumen lucidissima, huic te mundo uisendum præbe, ferq; opem, ac demum, qui nostra ob scelera iandudum delituisti, appare: excita potentiā tuam illam, quam tum Aegyptij, tum filij Iacob, dissimili tamen ratione, experti sunt, & ueni, ut pridem pollicitus es, quò nos afflictos, planéq; à dæmonum, prauorumq; hominū tyrannide oppressos eximas, ut quondam à tetris illis Aegyptiorum undis, plagisq; letalibus tuum exemisti populum.

C Deus conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus.

Tu qui Deus ille es, qui quiduis etiã potes, nostra à te auersa corda ad te conuerte, in te dirige, per te ad te redeant, quæ à te absque te diuulsa sunt, & remotissima. Quid? ostende faciem tuam hilarem, da fauorem, dic ut redeat tranquillitas. quid tandiu differs? Tuam exhibe mundo potentiam, & salui statim erimus. Solo enim & eo quidem minimo tui felicissimi uultus intuitu, ipsa reuiuiscit mors. Heu

Domine Deus uirtutum quousque irasceris super orationẽ serui tui?

Populi tui, legunt Hebræi. Item illud, Quousque irasceris, efficaciorem illis ostendit uim ac sensum. Vnde nonnulli, quousque fumabis, uertunt. Solet enim supra modum iratis fumus quodãmodo è naribus exire. Vult spiritus intelligi, summam in Deo fuisse ac iustam ob mortalium scelera indignationem. Totus enim huiuscemodi scatet affectibus Dauid, qui passim ignem atque animi ardorẽ demonstrãt. Domine, inquit, Deus, cui omnes quãuis potentissimi parent exercitus, cuique subsunt omnia, quousque tandem excandesces? nec admittes precationem populi tui, nempe miseri & oppressi?

Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis in lachrymis in mensura.

Cibabis eos, ex hebræo legunt, quò eos, ad populũ referre libeat. Item dictio, in mensura, copiosiorẽ habet sensum Hebræis, capacem scilicet mensuram significat, quare sic Fel. Fecisti illos bibere lachrymas in maxima mensura. Nihil certè flebilius his uocibus audiri posset. Voluit enim Vates dicere, tantum præ dolore effusum esse lachrymarum, ut pro cibo ac potu, illis amarissimę atque adeò cõtinuæ extiterint lachrymæ. Vnde alio in psalmo sic suum aperit dolorẽ: Fue-
D runt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Quid ni, mi Deus, etiam usque ad amissionem oculorum fleam? Quandoquidem

Posuisti nos in contradictionẽ uicinis nostris, & inimici nostri subsannauerunt nos.

Alio in loco sic suam cum Deo discutit calamitatẽ: Facti sumus opprobrium uicinis nostris, subsannatio & illusio his, qui in circuitu nostro sunt. Idem fermè Paulus: Spectaculum, inquit, facti sumus mundo, & angelis, & hominibus, nos stulti propter Christum. En totius subsannationis eorum origo, qui piè uiuere uolunt in Christo. Quid non contumeliarũ patitur Dei seruus? is dico, qui (non illos omnes Dei esse seruos iudico, qui serui Dei uulgò appellantur) quæcunque agit aut cogitat, eò dirigit, ut malit mori, quàm quicquã cogitare aut agere, quod suum non referat dominum. Exposuisti nos, inquit, uicinorũ nostrorum maledicentiæ, qui & nostri osores cùm sint, de nostris rident malis. Quapropter tu

Deus conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus.

Repetit uersu quasi intercalari, quæ superius dixit. Videor enim hîc mihi uidere infelicem Adam conscientia perpetrati sceleris, tanquam à furijs actus, per Paradisi campos diuagantem, fugientemque à facie Domini, nec minus interim cogitantem, quàm ut Deum per pœnitentiam quæreret. Censes' ne fugitiuum seruum dixisse, Deus conuerte me, & ostende faciem tuam & saluus ero? Quæsiuit' ne ueniam, qui abscondit se, ut inquit Moses, & uxor eius à facie domini in medio ligni Paradisi? Verùm ille, qui in Cherubin residet, quid à se suũ posset figmentum, probè nouerat. Proinde nõ longiorem Adę expectans fugam, eum statim ad se conuertens inquit: Adam ubi es? Quid (uetustiora prætermittimus) intuitus ille igneus, quo Petrus tanquam iaculo transuerberatus, ab atrioque illo nefandorũ hominũ quamprimũ egressus, fleuit amare? Quid Iudas? num illi defuit

defuit pastoris clementia? Non defuit quidẽ, alioqui quid sibi crebræ illæ, & secretæ, ne rescirẽt cęteri, in cõuiuio illo extremo, admonitiones uoluerũt? Quid panis intinctus in paropside? Verùm durissima ille durior silice in cõcepto perseuerans facinore, sese foras abripuit. En fuga à domino. En quò nostra nos aliquando auaritia & liuor impellit, quibus sanè tanquã molestissimis exagitatus œstris Iudas, pientissimũ prodidit dominum: quo scelere admisso, spe tamen ueniæ amissa, laqueo se suspendit. Hos equidem uarios, mi lector, considerans diuinæ uocationis effectus, deterreor penitus, cohorresco'que, illud amarissimo uersans animo, an frustra ego miser à clementissimo toties uocatus sim patre. Video quidem Petrum ad unum Christi nutum, mollem factum, atque uocationi citissimum præbuisse ascensum: Iudam uerò, nedum aspectu, sed uerbis, ac, quæ durum cõmouissent scopulum, admonitionibus inuitatũ induruisse. Obruor hic penitus & confundor. Quàm mihi sanè seriò, atque ex animo clamandũ proinde est, die'que noctu'que ingeminandũ: Deus (contremisco hîc primùm, nec quæ sequuntur proferre audeo) Deus, inquam, noster (iam audeo & cætera, postquã noster factus est Deus) conuerte nos, aspectum'que illum iucundũ, quo à te auersus conuersus est Petrus, in nobis fige, & sic salui erimus. Poteris'ne, ô clementissime, te inuocantes, te quęrentes, te, quæcunque accidant, tanquã refugij aram amplexantes deserere? auersari? tuo à cõspectu abigere? O moriar, si id mihi unquam persuasi. Illud non me præterit (quod cùm cogito, maximã in te esse uim clementiæ, & in transfugas quoque dilectionis affectum, uideo) quòd

Vineam de Ægypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam. Dux itineris fuisti in conspectu eius, & plantasti radices eius, & impleuit terrã. Operuit montes umbra eius, & arbusta eius Cedros Dei. Extendit palmites suos usque ad mare, & usque ad flumen propaginem eius.

Nulli dubium, de uinea illa dici, de qua sic asserit Esaias: Vinea domini exercituum, domus Israël est, & uiri Iuda germen delectabile eius. Mens quippe fuit in Deo æterna, uitem aliquando sibi dilectam plantare in terra Canaan: & eam quidem è Iudæorum surculis, & malleolis. Verùm hi à dumosa Aegypti tellure, ubi permultos iam antea annos plantati fuerant, radicitus extirpandi erant: quod quidem potentissima Dei manu actum fuit. Inde igitur euulsi, transplantati'que in terra illa feraci, eiectis Cananæorum plantis, in immensum creuerunt. Et sic operosa (ut sic dicam) agricolæ industria erecta est uinea, munita'que præsidijs, utpote in cuius mdeio ædificata erat turris ac torcular. Itaque læta adeò pampinis lasciuire cœpit, ut totam, ut hîc canit Vates, repleuerit terram, felices usque ad mediterraneũ mare flumen'que Euphraten extendens palmites, quod Dauid tempore contigisse nouimus. Nihil non egit Deus, quò sua tandem fructus, uinitoris nimirũ finem, emitteret dilecta: sed frustra conatus est. Nam diutius expectata, quod ipse apud Esaiam queritur, ut faceret uuas, fecit labruscas. Cuiusmodi uerò eæ fuerint uuæ, quas solers expectauit uinitor, ipse idem suum deperijsse laborem & impensam querens, sic inquit: Expectaui ut faceret iudicium, & ecce iniquitas: & iustitiam, & ecce clamor. Tota hîc Ecclesiæ descripta est imago: siquidẽ excisa Iudæorũ natione gens subintrauit ordine planè diuerso. Nanque tunc eiectis gẽtibus intrusus est Iudæus, nunc uerò, euulsa Iudæorũ stirpe, ascitę sunt gentes, qui sumus nos, qui ex immũdis suibus facti sumus filij Dei uiuentis. Verùm ad ueterẽ illam uitem reuertẽtes, perspicacioribus sinamus hęc inquirenda ingenijs, quibus facile compertũ erit uerba illa: plantasti radicẽ eius & impleuit terram, nequaquam intelligi posse de Iudęorum dominio, quòd impleuerit terram, sed de Christi regno, qui rex est uniuersorũ.

C Quòd porrò, ut hîc dicitur, illud Dauidis tempore suos extenderit terminos, quos palmites metaphoricè nominat, usq; ad mare Indicũ atq; Euphratẽ, deuictis Moabitis, perspicuũ est. quòd uerò totum occupauerit terræ ambitũ, nemo unquam uel mediocriter eruditus asserere poterit. Iam illud, dux itineris fuisti in cõspectu eius, de fauore illis exhibito in igne & nube in deserto, minimè intelligi oportet, sed de gentibus tanquam spinis è terra illa, in qua transplantandi erant uineæ surculi, succisis, quare sic Paraphrastes: Repurgasti diligenter rudibus eiectis superficiẽ eius. Alius ex hebræo: Scrobem præparasti ei. Et ut res euidentior fiat, uide quid de cœlesti dicat uinitori Moses in Deuteronomio: Ipse cõsumet, inquit, nationes has in conspectu tuo paulatim, atq; per partes. Cæterùm uineæ magnitudinẽ atq; excellentiã exprimere cupiẽs, illam, in metaphora perseuerans, montes umbra texisse dicit, ac Cedros Dei, nempe altas & conspicuas, inumbrasse. Idioma est scripturę, ut quod egregium est, id Dei esse asserat. unde alio in psalmo hunc seruat morem Vates dicens: Iustitia tua sicut montes Dei, hoc est, montes altissimi. Qui uerò fuerint, sintq; in præsentia montes istiusmodi, ac cedri, quę à spiritus refrigerio obnubilanẽ, teguntur'q; in Dei Ecclesia, nouit Christus, nouit eius mater à sancto obũbrata spiritu, nouit & uisio illa discipulorũ, quãdo nubes lucida obumbrauit eos. Cætera modò dicant alij, nos enim à cõmentariorũ lege non discedentes, ea omnia, quæ à litera nimiũ diuagari uidenẽ, perstringimus, eo interim cõtenti sensu, quem diuus affert Hieronymus in hunc locum. Licet, inquit, uinea synagogam figurauerit, ad Ecclesiam tamen referenda sunt, quæ à tenebris seculi ad cœlestem dignitatẽ, eiectis uitiorum gentibus, fide fauente translata est. Verùm ô domine,

Vt quid destruxisti maceriam eius, & uindemiant eam omnes qui prætergrediuntur eam? Exterminauit eam aper de sylua, & singula-

D ris ferus depastus est eam.

Ne quis hîc de singulari sibi aliqua bellua philosophandũ esse existimet, Hebræis est, fera agri: quo quidem nomine, ut inquit Felix, omne genus animalis syluestris nuncupaẽ. Vnde sic Paraphrastes: Et ferę omnis generis, quę in agris degunt, depascẽt eam. Diuus item Hieronymus idem fermè. Id quidem actum fuit, cùm destituti à Deo Iudæi ob scelera, omnibus ferè orbis gentibus diripiendi traditi fuere. Ecquæ unquam res in agris tam latè deuastari uisa est, quàm uinea à custodibus uuarũ maximè tempore derelicta? Ita nimirũ Iudæis contigit ingratissimis. Ita & modò quotidianis, infelicissimis tamen, intuemur exemplis, quàm fœdè, quàm miserabiliter, quàm absq; penè resipiscentiæ spe, in omne genus facinorum hi, qui sua se sponte à Dei subtrahunt tutela, præcipitantur. Porrò apri syluestris nominatim mentionẽ facit, quoniam hæc bellua inter cęteras, uineis magis infesta est. Idem de feris agri dicendũ. Cæterùm uineę custodiam, Dei scilicet fauorem, maceriem, seu sepem, ut uertunt Hebræi, appellat Vates, quam hîc dirutam queritur. Ostendam, inquit dominus, uobis quid ego faciam uineæ meæ. Auferam sepem eius, & erit in direptionẽ. Diruam maceriẽ eius, & erit in cõculcationẽ. Vide quomodo anima deserta à Deo rerum omniũ propémodũ iniurijs fiat obnoxia, cùm apris, cæterisq; uel nemorũ, uel camporũ feris, uitijs sanè, ac tum publicis tum priuatis demolienda traditur tyrãnis. Veruntamen una adhuc extat salutis ratio, placatũ numen. Quare ut id quamprimũ fiat,

Deus uirtutũ conuertere, respice de cœlo, & uide, & uisita uineam istam.

Vineam istam, cum indignatione simul & dolore legendum est: ac si diceret, uineam istam meritò à te derelictam, luxuriantemq;, inuise aliquando ô Deus potentium potentissime. Redi, inquam, ad nos, atq; de excelso maiestatis tuæ solio fauenti respice intuitu, qui iampridem nostris offensus sceleribus, auersusq; longè

longè recesseras. Quis enim iacentē istam tuæ hæreditatis uineam subleuabit unquam, si nulli ea est tibi curę, qui illius dominus es & sator? Aper' ne de syluas? ferá ne? Quid? neque hi quidem, quibus tanquā pedamentis nixa esse deberet, tæ minori sunt exitio sponsæ, quàm est uiti aper ipse ferocissimus, aut ursus è nemore egressus, quem fames seu prolis amor à summis detraxit montibus in uineæ depopulationē. Cui igitur tam arduum demandandū erit negociū, cùm omnes quæ sua sunt quærant, non quæ uineæ, non quæ sponsæ, non quæ Dei? Tu itaq;, cuius res agitur, uide,

Et perfice eam, quam plantauit dextera tua, & super filium hominis quem confirmasti tibi.

Et perfice eam, Hebræis est, & plantulam seu hortum, scilicet uisita: quod ad superiorē refertur uersum. Illud obscurius, quid sibi uelit, Et super filium hominis quem confirmasti tibi. Volunt nōnulli, uineam domini, populū Israël, & filium (hominis in hebręo uacat) idem esse, secundū morem scripturę, quæ uniuscuiusq; rei uocat filiū illud, quod ab ea factū est, aut seruat, aut aliqua ad eam spectatione, illud citantes in Esaia: Tritura mea, & filia areæ meę. Nec est rarum in antiqua lege, Israëlitas non tantū filium, sed filium quoq; primogenitū appellari. Verū utcunq; legas cętera, illud compertū, non Super, legendū esse secundum Hebręos, sed, propter. Quare sic Fel. Et propter filiū quem confirmasti tibi. & tum quidem de Christo Deo homine uaticiniū esse non dubito, nixus maxime paraphrasi Chaldaica, quæ sic reddit: Et super regē Messiā, quem cōfirmasti tibi. Atq; hoc modo Vatis pro Ecclesia fidei plena erit precatio. Nouerat em̄ periculosis iactanda illa esset aduersitatū fluctibus, atq; adeò assiduè, ut penè à Deo, tanq; uinea ab agricola, deserta uidereť. Ait igiť: Quòd uinea tua olim dilecta, sępe diruta & macerie, omnibus omniū ferarū morsibus obnoxia fuerit, tam id quidē meruit: uerū tu, qui illam spōtaneo seuisti motu ac cōsilio, eam denuo uisita, excole, purga, & tandē, si nō propter aliud, at saltem propter filium, qui ex illa, tanq; è uite gemmā pullulare, & nasci debere æterno sanxisti decreto, & quem unxisti, cōfirmastiq; nobis in regem haudquaq; temporariū, sed firmū & sempiternū, perfice. Certè iam (quod sine lachrimis proferre nequeo) est

Incensa igni & suffossa.

Heu desolata uitis: heu uuarum acerbitas, quarū gustu non nepotum solummodo dentes obstupescunt, sed acescunt animi, ac prorsus dementātur. Vnde, obsecro mi Deus, tam repentina rerum mutatio? tam irreparabilis ruina? tam dirum uulnus & letale, ut eam incendi, ab impijsq; effossoribus subuerti patiaris? Iam causam uideo:

Ab increpatione uultus tui peribunt.

En tota rei summa. Tua enim irritata scelerum cumulo bonitas, in furorē tandem atq; ultionē, ut meriti sunt, desijt. Id quidem fecit tui uultus austeritas, ut uinea exusta sit, & effossa: quę si sic durauerit, nempe cōbusta & radicitus euersa, pereant necesse est, quicunq; hoc signanť nomine. Sunt qui uerbum, peribunt, ad subuersores uitis referant, ad hunc modum: Esto, uinea succensa est, atq; effossa: illius tamen incensores, effossoresq;, uinea tandem in pristinā reformata facie, peribunt. Vterq; sensus Vatis menti atq; spiritui mirū in modū inseruit. Cęterū puto seueritatē atq; iram patris tum uisam protrahi in longum, cùm obruto peccatis mundo, qui opem ferret, non appareret. Is Christus erat, quem se missurum pater, ut prostratā erigeret uineam, imò quò nouam sereret, ut seuit, cruoreq; proprio adeò ubertim irrigaret, ut illam perpetua efficeret uiriditate æternam. Et de quo illud quod sequitur, additum uidetur.

Fiat manus tua super uirum dexteræ tuæ, & super filium hominis, quem confirmasti tibi.

C Iam tandem qualis sit filius, exprimit spiritus: nempe uirum dexteræ, imò uerò etiam ipsam dexteram patris, per quam facta sunt omnia. Fiat, inquit, manus tua: hoc est, iam demum quæcunque pollicitus es de filio, re præsta. Appareat uis illa tua tandem potentissima, inaudita, insolita, planeque incomprehensibilis. Quis id humanis unquam asserat argumentis, ipsum Dei filium, patri coæternum, eiusdemque naturæ & potestatis, posse aliquando hominis filium effici: & eum quidem despectum, ac uix ob uitæ tenuitatem, uulgique improperia, & derisiones, hominem? Verùm tam uili & abiecto exoriente filio, fastus omnis atque arrogantia corruit Aegypti: superbissimisque eiectis Cananæis, dilecta insita est uinea. Quid nos? O profundissimum mysterium. Adeò sanè arctè conglutinati sumus tibi, ô Dei unigenite, ut à te excîdi planè arduũ sit. Tu uitis, nos palmites, proinde in te uiuimus.

Et non discedimus à te, uiuificabis nos, & nomẽ tuũ inuocabimus.

Discedemus à te, per futurum uertunt Hebræi: Græci uerò, discedamus. Aspice benignitatem Christi, qui non solùm propterea in mundum uenit, ut collapsam errantemque restitueret uineã, uerumetiã ipsamet, quò arctior inter Deũ atque homines esset nexus, factus est uitis. Nos itaque palmites, ille uitis, pater uerò agricola. En quomodo prostrata, à ferisque depasta, restituta est uinea. Quod sanè prudentissimam Vatis animam non latuit, ideo in illa fidei plenissima prorupit uerba: Non discedemus amplius à te, ô Deus, quemadmodum populus ille discessit rebellis: idcirco tanquam palmes à uite abscissus interijt. Ergo illis luxuriantibus ueluti pampinis detruncatis, uiuificabis nos, atque in te inserens uitam dabis perennem. Interim uerò tua in religione & cultu, crudelissimis etiam inuitis è sylua apris ac feris, immoti prostabimus, tuumque sanctissimum laudabimus nomen: quod qui seriò inuocauerit, saluus actutũ erit. Vide quid
D de se huic succinens uaticinio asseuerat Christus: Ego, inquit, sum uitis, uos palmites: qui manet in me, & ego in illo. Nos uerò interea non discedemus à te, & uiuificabis nos. En uitis unà suis cum palmitibus unio, atque eadem propè natura. Hæc enim omnia unus atque idem operatur Amor. Verùm quoniam à te dictum esse nouimus, ô præceptor, Sine me nihil potestis facere: ita & nos repensa fidei uice dicimus,

Domine Deus uirtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Iam pulcherrimo uersu clauditur intercalari psalmus, in quo totam omnino beatitudinis nostræ summam uidere licet. Primum est enim, ut nos Deus iamdudum auersos cõuertat. Deinde, ut sui nobis fauoris ac luminis faciem in hoc miserando uitæ labyrintho demonstret. Postremò, ut peracto uirtutum cursu nos saluos faciat. quocirca ter hîc à Vate intersertus est uersus. Magnum profectò id est doctrinæ spiritus argumentum, uiam qua itur ad Deum non ignorari. Quòd porrò nos benignissimus ad se conuertat pater, quodque fauentire spiciat uultũ, ac demum seruet, id omne acceptum referri oportet illius clementissimæ benignitati, qui gratis seruat sperantes in se. Cui proinde laus sit atque honor in secula seculorum. Amen.

PSALMVS LXXXI. Vincenti super torcular. Asaph.

EXultate Deo adiutori nostro &c. Volunt nonnulli hunc psalmum à Vate idcirco compositum, ut in festo tabernaculorum, quod quintadecima die mensis septimi, September is erat, collectis iam frugibus celebrabatur, decantaretur. Vnde est illud in Deut. præceptũ: Solennitatẽ tabernaculoorũ celebrabis per septem dies, quando collegeris de area, & de torculari fruges tuas, quare in titulo torcularis mentionem fieri arbitrantur.

trantur. Alij uerò asserunt instrumentũ fuisse musicum, quo Asaph cantorum princeps in hoc cõcinendo usus est psalmo. qui tamen cæterarum quoq; solennitatum, quæ in memoriam beneficiorũ Dei institutæ fuerant, nos admonens, summa illas animi alacritate fieri hortatur. Eam ob rem ab exultationis uoce sic suum auspicatur exordium.

Exultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iacob. Sumite psalmũ & date tympanum, psalterium iucundum cum cithara. Buccinate in neomenia tuba, in insigni die solennitatis uestræ.

Sic Felix: Sumite carmen, pulsate tympanũ, citharam iucundã cum Nablo. De Nablo & psalterio aliàs diximus. Mos is erat Iudęis, ut dies festos huiusmodi, ingenti tubarũ clangore, uocibus quoq; humanis uario cõmixtis instrumentorum genere, celebrarent. Inter cęteras enim solennitates, prima illa erat Azymorum, & Paschæ. Post quã, quinquaginta transactis diebus, in memoriam datæ legis alia celebrabatur, quam Pentecosten appellare libuit. Deinde tabernaculorum alia, de qua sic iussit Deus: Habitabitis in umbraculis septem diebus. Aliæ deinceps erant rudi populo ad tempus præceptæ, quarum uarietate ac religione delectatus, disceret aliquando in Deũ spiritu transferri: quod sanè nunquam fecit. Id enim iam tunc quidem alium magis gratum spectabat populum, nempe gentium, quæ totam uastam illam atque onerosam rituum ceremoniarumq; congeriẽ, in unum duntaxat fidei cultũ reducturę essent. Hęc est Ecclesia Christi, quæ suos mirabili rerum mysterio sub harmonię uocibus delitescente, ad extollendum Dei nomen adhortatur, clamatq;: O filij, ô qui, superatis Aegypti ærumnis, traiectoq; sinu illo procelloso mundi, ad promissas uobis sedes properatis, exultate Deo, cuius uirtute seruati estis: iubilate, diemq; festum in illius honorẽ agite, qui purissimo uiro Iacob nusquã non suis in aduersitatibus præstò adfuit. Quid: aliud, aliud carmen, aliud tympanũ, lyra alia, aut cithara, & Nablum, sumenda sunt, pulsandaq;, quàm illa, quæ mortuorũ neruis animaliũ, seu exære fidibus, ad harmoniam aptari solent. Viuis id enim agitur instrumentis. Etenim in cordis secreto, quæ Dei est sedes, gaudere opus est, exindeq; in orationis iubilationem per confessionemfidei erumpendum, pulsandumq; mortificationis tympanũ, non tantum sensuum, quantũ sapientiæ propriæ, proprijq; amoris, & iustitię. Cui & suauissimi soni lyra, ac Viola, cõmodæ scilicet conuersationis, minusq; morosæ consuetudinis gratia cum cæteris, ac tuba uerbi Dei iungantur, qua admonitæ circumiacentes passim regiones, noua facta esse omnia in Christo intelligant, sciantq; sabbatum domini aduentasse, quod illud domini aureis conscriptũ literis secum attulit mandatum: Omne opus seruile non facietis in eo. Clangite itaq; tuba, non rauca illa quidem, aut meticulosa, ut ignaui solent prędicatores, sed aperta, sed ingenua, sed uocalissima, in neomenia, nempe in nouilunio, quia noua facti sumus creatura in Deo. Is quippe dies insignis debet esse ornatus solennitate,

Quia præceptum in Israël est, & iudicium Deo Iacob.

Præceptum in hoc loco idem ferè est, quod iudicium, & testimonium, seu statutum, ut uertit Felix. Omnis, inquit Deus in Leuitico, qui de genere est Israël, manebit in tabernaculis, ut discant posteri uestri, quòd in tabernaculis habitare fecerim filios Israël, cùm educerem eos de terra Aegypti. Cęterùm, quod aliàs admonuimus, siue Israël, siue Iacob, quod idem est, siue Ioseph in scripturis inuenias translatè positos, ibi sanctos Dei uiros intelligi ne dubitaueris. Quòd si porrò tribum Ioseph, qui nullam constituit, à Deo negligi, ut in superiore psalmo uideri potest, legere contigerit, Manasse tribum atque Ephraim, ne tribum illi demus, qui nullam habuit, intelligamus, Præceptum igitur

C Dei æternum est ac decretũ, ut sanctissimũ illius nomen atq; honorẽ, in spiritus alacritate ac fide celebremus. Siquidem

Testimonium in Ioseph posuit illud, cùm exiret de terra Ægypti, linguam quam non nouerat, audiuit.

Statutum, inquit, illud celebrandarũ solennitatum fuit in signum ac testimonium Ioseph, nempe uerè credentibus, cùm egressi è caliginoso mundi regno, in regnum claritatis filij Dei per aquam & spiritũ fuerint introducti: tum dico quando primùm Dei audita fuit lingua, non antea tam clarè audita, quod est Euangelium Christi, optimũ nimirum apportatæ salutis nunciũ. Ex quo summo exultandum est tripudio, nõ in huius mundi cõmodis, & lautitia, sed in spiritu, in Deoq; ipso, qui perfectissimæ autor est salutis ac uitæ. Volunt quidam ex hebræo, inter quos Kimhi uir apprimè doctus & acutus, illud totum, cùm exiret de terra Aegypti, ad Deum referri, hoc modo: Cùm Deus exiret contra Aegyptum, ut suos ulcisceretẽ (postea fit mutatio personæ) linguã tum audiebam, quã ignorabam. Chaldęa uerò Paraphrastes ad Ioseph è carceris squalore eductum refert, quem sensum secutum esse Campensem uideo, qui sic reddidit: Ritum illum seruari uoluit à posteris Ioseph, in memoriam eius, quòd feliciter uersatus fuerit ipse in terra Aegypti, quò cùm uenissemus, linguam quam non didiceramus, audiebamus. Tum dico, quando benignissimus pater

Diuertit ab onerib. dorsum eius, manus eius in cophino seruierũt.

Nulli dubium, quòd Aegyptiorũ lingua peregrina fuit Hebræis, ideo inaudita, & incognita. A cophino, seu ab ollis, aut à furno recesserunt, ex hebræo transferunt, ut sit sensus: Deus suorũ humeros à gestandis Aegyptiorũ oneribus, manusq; à coquendis laterib. atq; ollis uindicauit. Nota est historia in Exodi libro, quàm duram seruierint seruitutẽ in Aegypto Hebręi. Oderant, inquit,
D filios Israël Aegyptij, & affligebant uidentes, & inuidentes eis, atq; ad amaritudinem perducebãt uitam eorũ operibus duris luti & lateris. Non ab re quidem crebra fit in psalmis, atq; adeò in cæteris prophetis mentio famosæ illius ex Aegypto liberationis. Siquidẽ nullum unquã exhibitũ fuit dignius populo illi ingrato beneficiũ, quodq; magis altissimis grauidũ fuerit mysterijs. Totius enim Ecclesiæ imago simul & electio in eo copiosius, quàm in cæteris penè innumeris, adumbrata fuit. Illic quidem primũ gratuita à mundi tenebris deprehendit assertio, illic aspera uitiorũ seruitus, illic baptismi, gratiarumq; Oceanus: illic demum numen, siue inter maris fluctus eundum sit, siue in desertis locis perarandum, suæ semper præstò est sponsæ. O quàm amplus patet hîc campus animæ sese oblectandi, corradendiq; ex Aegypto tenebrarũ altore preciosissimam illam supellectilem, qua expoliati sunt uiri illi populi Dei oppressores. Verùm huic ego quidem tam sanctæ animæ non tam inuidens contemplationẽ, quàm meam execrans tarditatẽ, ad psalmũ subtristis redeo.

Inuocasti, *inquit*, me, & liberaui te, exaudiui te in abscondito tempestatis, probaui te apud aquam contradictionis.

Diuus Hieronymus uir prętęr sanctitatẽ ingenio felicissimo, atq; in explicandis prophetarũ sensis acutissimo, sic nos hunc locum exponens admonet. Prophetæ, inquit, & psalmi ideo obscuri sunt, quoniam subitò cùm nescis persona mutatur. Hucusq; enim locutus est propheta. Nunc subitò inducitur persona Dei loqentis ad populum, & dicentis: In tribulatione inuocasti me. Hæc diuus ille. Qualis uerò, quantus'ue fuerit Hebræorũ clamor in Aegypto, illud inter cætera testari potest, quòd Deus Mosen alloquens sic ait: Vidi afflictionẽ populi mei in Aegypto, & clamorem eius audiui, propter duritiem eorũ qui præsunt (uide hîc tyrannorũ faciem deliniatã) operibus. Quòd autem inuocatus præstò tunc adfuerit illorũ clamori, atq; eos liberauerit, canticum illud diuinũ à Mose compo-

compoſitū, Cantemus dño, rei totius ſeriē, modumq́; liberationis elegantiſſimè
aperit. In abſcōdito tempeſtatis, Hebræi habent, in abſcōdito tonitrui: quod ſa-
ne ad tonitruū referunt, quo exterritus Aegyptiorū exercitus fugam adornaue
rat, dicens: Fugiamus Iſraëlem. De iſtiuſmodi è cœlis terrore, quo credit̃ Deus
exterruiſſe Aegyptios, ſic alio in pſalmo loquit̃ Vates: Vox tonitrui tui in rota.
Paraphraſtes uerò ſic rem abſoluit: Ad ea quæ in occulto poſtulaſti, ego tibi re-
ſpondi tonitru, quo hoſtes tuos exterrui. Nam quod nos legimus, exaudiui te,
Hebræis eſt, reſpondi tibi. Præ timore quidē præfectorū, qui operibus luti ac la
terum præerant, ne mutire quidem audebant Hebræi. Idcirco in occulta cordis
amaritudine ad Deū, quē liberatorē expectabāt, ſua dirigebāt ſuſpiria ac gemi-
tus: quibus, ut hîc inquit ſpiritus, tonitru, atq; alijs iſtiuſmodi è cœlo ſignis, ſe af-
flictam illorū uitā cernere præ ſe ferebat numen. His itaq;, ait, in tui gratiam, ô
ingratiſſime, peractis, probaui te ſubitò ad aquā contradictionis, an me amares:
an fidē mihi, ut pollicitus fueras, adhiberes: an tui ſimilis permaneres. Nihil mi-
nus tum quidem expertus ſum: ſiquidem pro donis, acerbiſſimas rependiſti in-
iurias: pro gratia, murmurationes & cōtumelias: pro amore, odiū. Hęc eſt aqua,
cui nomen iurgij datū fuit, propter murmurationes populi in deſerto Cades, cū
populus murmurauit cōtra Moſen, dicēs: Cur eduxiſti Eccleſiā dñi in ſolitudi-
nem, ut & nos & noſtra iumēta moriamur? Quàm hîc mihi, ne de alijs dicam, ue
rendum eſt, ne ſaluberrimæ aquæ baptiſmi, aquæ pacis, aquæ quæ fluunt cum
ſilentio, fiant mihi aquæ cōtradictionis & iurgij cum Deo. Quid de ſuauiſſimo
meo dicam ſeruatore? an mihi in ſignū factus eſt, cui contradicatur? uidebo'ne
illum, qui fons ſalutis eſt ac uitæ, poſitū eſſe in ruinam multorū, & mortē? Heu
me ingratum. Verùm etſi me millies eiecerit, ſpreuerit q;, & demū occiderit, ad-
huc in illo ſperabo, audiamq́; quid me admoneat, cùm dicit:

Audi populem meus & conteſtabor te. Iſraël ſi audieris me, nō erit in
te Deus recens, neq; adorabis Deum alienum.

Selah ante hunc uerſum poſitū, diuinorū nos admonet beneficiorū erga ho-
mines: rurſusq́; hominū ingratitudinis in Deū. Qua re animaduerſa, mirū niſi
prorſus inſanias, iuresq́; nunq; tam iniquam te uidiſſe cōtradictionē, quàm hinc
muneribus Deum, illinc hominē iniurijs mutuò (ut ſic dicam) rixari. Deus re-
cens, Hebræis eſt, extraneus. nam ſequens hemiſtichius præcedentis eſt expla-
natio. Non adorabis, inquit, Deum alienū. Cæterū Deus recens fuit uitulus il-
le aureus ab Aaron opere fabrefactus fuſorio, recens facto: atq; illi quoq;, quos
impijſſimus erexit Hieroboam, clamans: Ecce dij tui Iſraël, qui te eduxerunt
de terra Aegypti. De dijs autem gentium, quos alienos uocat Propheta, notio-
res ſunt, quàm ut à me nominatim recenſeantur. Innumeri hi erant: adeò ſtoli-
dum hominem turpiſſima inuaſerat de dijs perſuaſio & religio: ſed ad pſalmū.
Inducitur huc Deus conteſtans populum ut ſe audiat. Si id quidem fecerit, bo-
na illum uſurum fortuna, & proſperitate: ſin minus, illum ſe ſuis, unde turpiſ-
ſimè caderet, conſilijs permiſſurum. Quid periculoſius homini cōtingere poſ-
ſe arbitramur? Stupendiſſima ſanè res eſt, ſi tam ſancta monentem non audiat.
Audi, inquit, popule mi. Perſanctè tibi polliceor Iſraël, ſi mihi auſcultaueris: au
dis'ne? Audio mi domine: quid iſtuc eſt? non erit in te Deus nouus, neq; unquā
aliū, ut nationes ſolent exteræ, coles Deum, præter me. Non tibi excidat quòd

Ego ſum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti.

Enim dictio, ne ſenſus interturbetur, eradenda eſt. Sic Felix: Ego dñs Deus
tuus, qui exaltaui te de terra Aegypti. Ita ferè cæteri ex Hebræo. En quomodo
crebrò excellentiſſimi, atq; ſtuporē omnē ſuperantis miraculi, fugæ Aegyptiacę
memoriā refricat ſpiritus, quippe quod unū maximè ſacramentorū omniū ſum
mam cōtineat, & perfectionem: modò nō deſint, qui excuſſa ab animo ignauia,

C atq; à corde immunditia, castissimis sese ingerat ad illa cõtemplanda, seu potius peruestiganda, cogitationibus. Illud maximè cauendũ, ne nouus inter nos quispiam inueniatur Deus. Siquidem quod unusquisq; anxiè nimium cupit & ueneratur, id illi Deus est. Quocirca meus potest esse, uel cùm nõ aduerto, Deus, uxor, scortum, pusio, princeps, numus, dignitas, mitra, pileus, codex ipse etiam legis diuinæ, literatura, linguarum cognitio, tabula, catulus, addo & religiosissimæ uestes cilicinæ, perones, è saxoq; cubilia, aut puluinaria. Quid? nónne & his addi quoq; possunt digniora illa? propria consilia? propria sanctitas? iustitia? fides? dilectioq; ipsa in Deum, ac miracula? quis id credat? Heu quàm uaria sunt etiamnum idola, ac noui, nuperrimiq;, nunquam aliàs, uel ab ipsis simulachrorum inuentoribus excogitati dij in terris. Cui nimirum rei amore nimio addictus es, ea tuus actutùm fit Deus. Atqui purissimæ naturæ cùm sit Deus noster, nullam aliam amoris alieni patitur cõmistionem & societatẽ. Quare in tua ipsa fide ac iustitia, amoreq;, quo te in Deum rapi arbitraris, Deus ipse, ut finis quærendus est, idemq; amandus, & in primis, imò ipse solus adorandus. Alioqui tu in te permanens, de te oblectans, à teq; minimè exiens, de his quæ in te diligis, tibiq; adblandiris & applaudis, unum nouum conficis Deum: quo admisso, fides tua impietas efficitur: iustitia, inquinamentum: atq; amor, error. Verùm illud ex Dei ore prolatum maxima me afficit consolatione, meamq; penè emortuam exuscitat fidem.

Dilata, *inquit*, os tuum, & implebo illud.

Hoc est, aperi os tuum quantũ potes, aperi cor, aperi si quid obtectũ in te est, ac quicquid libuerit, postula. Hîc mihi illud audire uideor seruatoris: Quæcũq;

D petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Nulla sanè bonorũ copia carere possunt, qui Deũ amant. Vide facilitatẽ impetrãdi à Deo rogata. Tantũ, inquit, aperi os tuũ, & sat est. Tritius illud est, quàm quòd multis cõmonstremus: nempe principẽ, aut amicũ quempiã percupidũ effuse elargiri quod petitur, sic effari solitum, Aperi os, quod reliquũ est, sine mea me uti liberalitate. Peto igitur domine, atq; os, quantum ualeo, & cor aperiens, clamo. Quid clamas insane super contritione tua? Insanabilis est dolor tuus. Heu quis uicturus est, quando ista faciet Deus? Quid petis tandem? Te. nunquid aliud uis? te. Quem Deum in terris adoras? recens'ne factum? te. Quid amas? te. Me igitur habe, nihil aliud uolo, mi Deus: siquidem qui te habet, omnia habet, neq; illius ultrà protenditur desiderium: nam uotorum omnium te amantium, tu finis es & quies, atque ea quidem, ultra quam nihil. Persta itaq;, atq; in fœdere, quæcunq; aduersentur, dura: neque ex illis unus efficiaris, qui non direxerunt cum Deo cor suum, & qui nõ custodierunt testamentum Dei, & in lege eius noluerunt ambulare. Tum dico, quando me contempsit,

Et non exaudiuit populus meus uocem meam, & Israël non intendit mihi.

Nunq;, inquit, meis acquieuit cõsilijs populus meus dilectus, nec ipse Israël unquam syncero dilexit me affectu. Non desiderauit me, uertit Felix. Vtrunq; enim maximã in Iudæis arguit fuisse ingratitudinẽ, qui diuinis penè obruti beneficijs, nunq; syncerè tam beneficum amarũt donatorem. Verùm uide quàm iustè par pari referat Deus his, qui salutaribus cõtemptis consilijs, proprijs tantummodo raptantur affectibus.

Et dimisi eos, *inquit*, secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus suis.

Soli quippe illi sunt Dei, qui illius ducunt spiritu, nõ humano, nempe erroneo & uago. Etenim qui diuinis nitunt inspirationib. nihil in rebus agẽdis tam horrẽt, q; suas sequi adinuẽtiones, &, ut hîc legũt Hebræi, cõsilia. Vnde sic Fel. Et di-

Et dimisi eum, nempe populum, in prauitate cordis sui. Ambulent in consilijs suis, hoc est, in præceps corruant, postquã sic uolunt. Suas enim amant leges, ordinationesq́; ab effectibus proprijs, nõ à meo spiritu formatas. Secundũ eas igitur uiuant, nullo nimirũ meo consilio adiuti. Hi quidem ut facile à probitate dilabunt̃, ita superbię nõ effugient notã. Quare permisi eos animo indurato insanire quantũ uellent, & sua sequi cõsilia, qui nollent mea. In Salomone hac de re sic loquitur Deus: Comedent fructus uiæ suæ, suisq́; consilijs saturabunt̃. ut planè nihil aliud sit fructus uiæ nostræ edere, proprijsq́; saturari consilijs, quàm in præceps ruere, nullumq́; uitæ modum sequi, & rationem. Veruntamen nunquam tam procul auersi sumus à Deo, quin semper aliquis pateat ad illius gratiam aditus ac perfugium. Vnde sequitur:

Si populus meus audisset me, Israël si in uijs meis ambulasset, pro nihilo forsitan inimicos eorũ humiliassem: Et super tribulantes eos misissem manum meam.

Vtinam, uertit Felix, populus meus audisset me. Idem Paraphrastes: sed in secunda persona hos duos uersus legit. Vtinam, inquit, popule mi audisses. Optat hic Deus suas non negligi aspirationes & consilia, unde perfecta benè sancteq́; uiuendi proficiscitur ratio ac forma. Perplexa quidem omnia esse, atq; incõstantia necesse est, dum nostra sunt. Idcirco hîc querit̃ dominus, populũ illum rectis uiæ semitis contemptis, proprias, quæ ad interitũ ducerent, elegisse. Vtinam, inquit, durus ille auscultasset mihi populus, measq́; pertriuisset uias. Ego nimirum nullo absq; labore & negocio, suos statim deiecissem hostes, manũq́; meam in scelestissimos illius persequutores extendissem. Volunt nõnulli dictionem, forsitan, ironicè positam: uerùm cum neq; in græcis, neq; in hebraicis codicibus habeatur, superflua uidetur illorũ expositio. Ex græco sic uerti posset: In nihilo sanè, hoc est, citra omnem laborem aut præmium inimicos eorum prostrauissem. At totius illorum perfidiæ origo ea esse uidetur, quòd

Inimici domini mentiti sunt ei, & erit tempus eorum in secula.

Videtur hîc tota diuinæ in homines excandescentiæ summa & ratio describi: quòd homines cùm permulta Deo polliceantur, ea tamen nonnunquã uiuunt fide, ac si nihil unquã polliciti fuissent. Quid hac stupiditate, atque, ut illud uocat Vates, mendacio impudentius? Olim enim Iudæi metu ingenti exanimati succlamauerunt in Mosen dicentes: Omnia quæ præcepit nobis Deus faciemus, eriműsq́; obedientes. An uerò postea à promissis excesserint, nihil tam diligenter scribit Moses, quàm ut illorum palàm faciat leuitatem. Quid nunc? quanta ego miser in baptismo, quanta in annorum accessione, quanta in professione, quanta in uotis, in sacramentis, & sciens & prudens, Deo, teste Ecclesia, pollicitus sum? Verùm me millies una die mentitum esse Christo, & sensi, & meam detestatus sum perfidiã. Quàm uerò castè seruent alij, quæ promisere, mea non interest scire. Penè tamen adducor, ut nihil propemodum seruari credam. postquam non amplius Christum in mundo (utinam saltem in locis sacratioribus) dominium habere intueor: sed mundum ipsum tanquã dissipatam rempub. & laceram, suas exequi impietates, non tantũ uideo, quantũ nõ sine maximo animi dolore experior. At uerò tempus eorũ qui hæc agũt, erit in seculum, æterna eorum erit mulcta, æterni cruciatus, æterna miseria. Videtur Paraphrastes hanc ultimam particulam ad Dei amicos, non ad hostes referre. Sic ille: Populus autem meus felicia uidisset tempora perpetuò. Idcircò additum esse opinantur,

Et cibauit illos ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos.

Omnia hæc uerba ab Hebræis per præteritum subiunctiui temporis legunt̃, ita tamen quòd, si populus meus audisset me, subintelligant. Sic Felix: Odio habentes dominũ mentiti fuissent illi, & esset tempus illorum æternum: & cibasset

C illum adipe frumenti, & de rupe melle saturassem te. Et est mutatio personæ frequens in hoc Vate. Per adipem frumenti, frumenti florem ac medullam, seu similam, hoc est, bonorũ omniũ copiam intelligit: quemadmodum per mel de petra, rerum delicatarum abundantiam. Moses quoq; suo in cantico tropo eodem est usus, dicens: Et sugeret mel de petra, oleumq; de saxo durissimo. Mira sanè illius fuit regionis ubertas, simulac è saxis ea demanasse dicantur, quæ uix ui sub acto in solo ac miti, prouenire consuescũt. Vehemens hyperbole est, qua mirũ in modum nostra carpitur ignorantia, ad illudq; unum tandem excitatur intelligendum, quòd ibi deliciosissimus est paradisus, ubi est Dei timor, atque ad ea quæ sunt fidei, auditus. unde nõ immeritò dictum fuit à Deo: Si populus meus audisset me. Quæ proinde hîc lateant mysteria, dicãt alij: nos interim Christum ipsum panem uerum de cœlo datum ueneramur, atq; ab illius ore, qui petra est, ac nostris in aduersis rupes, mel ac lac carpentes, audemus in cor eius, ubi misericordiæ oleum inuenitur, cõmigrare, ibiq; castissimis anhelantes suspirijs ingemiscimus, raptamurq; in illius amorẽ: sub cuius lingua, ut inquit sponsa, mel est & lac: cuiusq; nomen, oleum latè effusum esse prædicat. Quid suauius? quid dulcius ex ore illo tam bonis omnibus referto audire unquã potuissem, quàm cùm mihi dixit: Remittuntur tibi peccata tua, uade in pace? Omnem quidem delitiarum copiam ex his domini mei uerbis distillasse persensi. Sed tum maximè, cùm illud totius iucunditatis ubertate plenissimũ addidit: Dilata os tuum, & implebo illud. Cui ego: Audio domine, & uenio: tu uerò interim trahe me post te, ut curram in odore unguentorum tuorum. Cui laus sit perennis in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXXXII. Psalmus Asaph.

D Deus stetit in synagoga deorũ, in medio autem deos dijudicat. Compertior res est, quàm ut quispiam illam ignorare queat, homines dignitate cõspicuos altiori, quàm humana sufferat cõditio, quiddam in terris præ se ferre diuinum. Id proprium certè est Dei, atq; ad ipsius pertinet maiestatem, mortis ac uitæ imperiũ habere. Idcirco diuina eos lex, qui huiuscemodi ornati sunt potestate, diuino dignatur nomine, deos illos appellans. Illud obstrusius: quî fit, quòd tot millia hominũ iugo naturaliter obedientiæ reluctantiũ, unius aliquando pareant imperio sæpissimè tyranni, nihilq; hominis in se habentis præter effigiẽ, atq; illam pleruncq; turpem & monstrosam? Magnũ propterea Dei donum esse semper existimaui, liberos atque ingenuè educatos homines stulto absq; animi perturbatione parêre posse superiori. Id quidem in nobis Dei operatur dilectio, qua suũ semper ab æterno dilexit figmentũ. Nónne & ipse quoq; in primis, cùm salutis humanæ fundaret exordium, tyrannorũ hypocritarumq; subiacuit iudicio tantus dominus? Qui tamen, quæ incomprehensibilis est illius bonitas, tantis nequaq; offensus iniurijs, illos, qui huiusmodi generis erant, homines semper admonuit, ne tam se suis in imperijs ac iudicijs efferatè haberent, quin Deum inter illorum cõuenticula præsentẽ esse sibi persuaderent, qui in suis omnẽ cupit esse in iudicãdo iustitiã & candorẽ. Quod sanè Dei consiliũ nõ ignorans Vates, sic nostrates alloquiř iudices: Deus stetit in synagoga deorũ, in medio autẽ deos dijudicat. Reges, ut dixi, principes, iudices, magistratusq; cæteri, atque adeo magis id, si animarũ curatores sunt, ut ferè sunt Episcopi, antistites, prælati, & id genus alij, dij in scripturis appellanř: qui si boni sunt, Deus inter illos, tanq; dux & dominus, imò tanq; unus ex collegis, ministris quoq;, libentissimè diuersatur: si mali atq; improbi, in medio illorũ est tanq; iudex, atq; ultor illorũ acerrimus. Atqui, in medio esse, freqũẽs in scripturis usus est, poniturq; pro præesse, ducẽ esse, principem, præfectũ, dñm, atq; nõnunq; unum ex illis, quibus cum conuersaris. Et ego, inquit, in medio eorũ ero

Deus:

Deus:hoc est,dux illorum ero:imò familiaris,gregario cuiq; similis.Sensus igitur bellepidissimè exprimitur à Paraphraste,is erit: Deus astitit cœtui illorũ, qui præ cæteris potestatẽ in alios nacti sunt;in medio ipsorũ iudicũ, quæ officij illorum sunt,admonuit illos. Volũt porrò nõnulli duas in Christo naturas sub dictionibus,Deus stetit,abumbrari.Nam quòd Deus sit,id compertum omnino:quòd autẽ stet,aut ambulet,id iam non Dei est,sed hominis.Est igitur Christus Deus & homo, qui in ecclesia, ut diuus fatetur Hieronymus, alijs stat,alijs sedet,alijs ambulat,alijs dormit:& cùm ipse sit immutabilis,pro nostra tamẽ uarietate mutatur,hæc ille.Cùm ea itaq; sic se res habeat,

Vsquequo iudicatis iniquitatem,& facies peccatorum sumitis?

Eum quidẽ alicuius faciẽ sumere dicimus, cuius mores imitatur, aut uitã, tum sermone,tum habitu quoq;,ut in comœdijs fit,effingit.Eo igitur modo iudices peccatoris faciẽ assumere querimur, cùm in peccatorũ gratiã sententias proferunt.Ait itaq; Dei filius:Quousq; uos sufferã, ô quos sicut deos in terris esse uolui:Vsquequo iudiciũ pronũciatis iniquũ?usquequo nulla habita ratione æquitatis,in impiorum gratiam,piorumq́; ruinam sententias promulgatis?quandiu hæc patiar? Iudicate,quid reluctamini,quid ius uenditis?

Iudicate egeno & pupillo,humilem &pauperem iustificate. Eripite pauperem,& egenum de manu peccatoris liberate.

Selah,q̃d penè exciderat,ante hos duos uersus interiectũ nos admonet,q̃ exsecrabile sit istuc malũ in oculis dñi,nempe iustitiã à malis causidicis uenundari. Quòd si multi interdũ re in eadẽ ac causa, iudices sunt,quanq; neutri alteros diligunt, impia tamen ac tyrãnica uicissim collusione in bonorum perniciem mutuas tradũt operas. Tu mihi,inquiũt,faueas,ego tibi.Cernis unde orbis ferè uniuersi emerserit interitus?Horũ quippe cõiuratio ita iustitiæ nomen afflixit,ut penè totũ exoleuerit.His itaq; à spiritu dicitur: A calumnijs illũ,qui alieno destitutus auxilio,impar suo est aduersario,defendite,illiusq; patrociniũ assumite.Cõterite arrogantiã superborũ, succurrite pauperi ac mendico, uiduasq; & orphanos passim ab omnibus direptos,ab impiorũ ingluuie &ui,asserite.Verũ nihil ago:

Nescierunt,neq; intellexerunt, in tenebris ambulant, mouebuntur omnia fundamenta terræ.

Penè in illam quorundam adducor opinionẽ,qui scribũt, iudices rectos, atq; aduocatos utentes legibus prout debent, meliorẽ uitã agere,q̃ hi,qui dicuntur religiosi,quiq; in eremis solis uescuntur herbarũ radicibus:ob id credo,quòd per eos pax orbis uniuersalis conseruatur, quemadmodũ, si praui sunt atq; iniqui, ideò omnia cõmiscentur & perturbantur,ut terræ fundamẽta,q̃d hic canit Vates, hoc est,omnis humanæ uitæ ratio &modus,qui fide maximè nititur ac iustitia,nutent & quatiantur. Vnde uerò malũ id ortũ habeat,principiũ uersus aperit, quòd scilicet nescierũt,neq; quid quaq; in re præstandũ sit,cõsiderauerũt.In tenebris, inquit,ambulant.Qui autẽ in tenebris ambulat,nescit quò sit eundum. Cupiditate quippe rerum mundanarũ,atq; ambitione exoculati, Dei iudicio in reprobam precipitantur mentẽ.Quid enim luminis à lusciosis oculis,aut cæcis omnino sperari queat,tu met qui legis iudica. Est & alia fundamentorũ terræ cõmotio, cum Deus ita orbẽ cõtra deos istos terræ iratus cõcutit &turbat,ut,quẽadmodũ reddit Paraphrastes, bases terræ tantũ nõ uideantur. Eò quidem interdum res nostræ dilabuntur, atque adeo propter iniquas quorundam sententias, atq; imperia proterunt, ut iratũ Deum mundanã hanc machinã funditus uelle euertere suspicemur.Quid uerò in causa sit quòd,quid agi debeat,nõ uideãt dij isti nostrates,haud rarò à prophetis dictum fuit, sed illud potissimũ à Hieremia: Omnes pastores,inquit,pascet uentus.Illud quoq;:Omnes isti principes declinantes,ambulantes fraudulenter,æs & ferrum,uniuersi corrupti sunt.At

C Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes: uos autem sicut homines mo
riemini, & sicut unus de principibus cadetis.

Inculcat pientissimus dñs, crebróq; istiusmodi deorũ ingratitudinẽ atq; inco
gitantiã arguit. Volui, inquit, ut pro dijs in terris haberemini, iussiq; ut meas in
iudicãdis, erudiẽdisq; populis, uices ageretis. Quid? Altissimi uos quoq; ipsius
filios nõ semel effectos esse pronũciaui. Veruntamẽ quia uos ut deos minimè,
aut à Deo natos exhibuistis, nõ ut dij amplius, filijq; dei uiuetis, sed ut uilissimę
plebis homines, aut, quẽadmodũ solent ut plurimũ tyrãni, moriemini. Citat hũc
locũ benignissimus Seruator in Ioãne, Iudęos arguẽs, se nihil malè dixisse, quòd
se Dei filiũ appellasset, cùm nõnulli quoq; simpliciter homines dij appellati sint
in terris. Nõne, inquit, scriptũ est in lege uestra, Ego dixi, dij estis? Si illos dixit
deos, ad quos Dei sermo factus est, & nõ potest solui scriptura, quẽ pater sancti
ficauit & misit in mundũ, uos dicitis quia blasphemas, quia dixi filius Dei sum?
Diuus Hieron. uidet̃ dictionẽ illam uniuersalẽ, omnes, ad quoscũq;, quibus cor
pus dedit Deus & animã & spiritũ, referre: Aequaliter, inquit, omnes nascimur,
& æqualiter morimur, æqualis omniũ cõditio est. Illud quoq;, unus de princi
bus cadetis, de angelis è cœlo lapsis nõnulli intelligi debere arbitrant̃. Verũ de
tyrãnis potius dici uidet̃, qui plerũq; execrabili mortis genere, aut repentino ab
sumunt̃ interitu. Iam & illud nõ omittendũ, secundi uersus principiũ clarius le
gi ex hebræo. Sic Felix, atque adeo cæteri fermè: Veruntamen sicut homo, seu
sicut Adam (maiorẽ id præ se fert cõtemptũ) moriemini. O si id nostri seriò per
penderent optimates: ô si se aliquando pastores, patres, deos tandem, atq; altissi
mi filios idcirco appellatos, ut re præstẽt quod dicunt̃, reminiscerent̃: ô si. Quid
ago? nescierũt, neq; intellexerũt, in tenebris ambulant. Eam ob rem, nõ subdito
D rum forsan populorũ, sed illorũ culpa, mouebunt̃, ut cõtinuè mouentur, omnia
fundamẽta terræ. Quod quidem uniuersale orbis malum suis quoq; subtimens
posteris Benedictus, sic de Abbate edisserit inter alia: Abbas, qui pręesse dignus
est monasterio, semper meminisse debet, q̃d dicit̃, & nomẽ maioris factis imple
re. Christi enim uices se agere in monasterio existimet. quasi dicat, uices Christi
gerit, nõ tyranni aut feræ. Aurea profectò mei patris admonitio, ac digna, quę ui
ce pictæ tabulæ aut statuæ, superliminarib. domorũ præsulũ (iam cellulæ esse de
siere) affigat̃. Quare simulatq; omnia penè corrupta sunt uitæ studia in mundo,

Surge Deus iudica terrã, quoniã tu hęreditabis in omnibus gentib.

Tu ipse, ô Deus, per teipsum, nõ per impostores, noster esto arbiter & doctor.
Tu, tu inquam, nõ illi, nempe diri, ac suo à nomine degeneres, quæcũq; in terra
hac nostra penè à te destituta agunt̃, iudica: atq; eo sanè modo tu totius hæres u
niuersi, ac dñs cẽseberis: nõ illi, qui à tuo minimè spiritu uocati, sed ui atq; ambi
tu intrusi nihil antiquius habent, q̃ quomodo abiecto clemẽtiæ nomine atq; hu
manitatis, suis in iudicijs ac finitionib. nõ te, sed scribas illos ueteres Iudęorũ ac
sacerdotes referãt. Vos aũt qui hæc legitis, illius qui pius est pastor, atq; hæres à
patre delegatus, hæreditas sunto. Cui honor sit & laus in seculorũ secula. Amẽ.

PSAL. LXXXIII. Canticum psalmi Asaph.

Eus quis similis tibi? ne taceas, neq; compescaris Deus.

Quæcunq; opinent̃ alij, cur Vates istud composuerit canticũ, nos
interim nihil cõperti habentes, dicimus Dei populũ hîc queri se à fini
timorũ impeti hostiũ bellis & iniurijs: idcirco illos, anteaq; uictoria potiant̃, ab
sumi, radicitusq; euelli rogitat. Effigies hæc est Ecclesiæ, quę interdũ adeò sæuè
cùm ab hæreticis, tum à fucatis religiosis uexari cõtingit, ut ferè à sponso negli
gi uideat̃. quare maximo quãto potest clamore, atq; anxietate, ut hi solent qui in
profundũ aliquẽ puteũ aut amnẽ delapsi sunt, orat, exclamatq;: Deus quis simi
lis tibi? ne taceas, neq; compescaris Deus. Mi Deus, inquit, quis adeò, ut tu, qui

Deus

Deus deorũ diceris, potens eſt, atq; ad ferendas ſuppetias facilis? ne igitur amplius taceas, ne diſſimules, ne ad tam patẽtes cõniueas turbas. hucuſq; eñ tacuiſti, uimq; illam tuæ potentiæ infinitam cõpeſcuiſti: iam, oro, qualis ſis oſtende.

Quoniã ecce inimici tui ſonuerũt, & qui oderũt te, extulerũt caput.

Illud nõ prætermittendũ in primo uerſu, quis ſimilis erit tibi, in hebræo non inueniri, ſed ſic tantũmodo, ut uertit Felix: Deus ne taceas tibi, ne ſileas, & ne quieſcas. Hiſce enim repetitis uocibus, inſupportabilem omnino prætendit animi dolorem. Sed neq; illud quod noſtra habet æditio, ſuo caret affectu. Res quidem eſt, quæ ingentẽ in anima ualde anxia cõmouet admirationẽ. Quis ſimilis, inquit, tui? quis tam potens? tam certus? tam ab omni ſimulatione alienus? Ecce enim facinus planè intolerandum. Inimici tui perſtrepẽtes, tumultuantesq;, ac caput, tanq; te in pugna uicerint, extollentes, ira atq; armis inſonuere. Addunt & aliud manifeſtiſſimũ in te odij ſignum. Nam

Super populum tuum malignauerunt conſilium, & cogitauerũt aduerſus ſanctos tuos.

Iſti, inquit, maligni, perfidioſiq; uitilitigatores, nequiſſimũ inierũt cõſilium contra populũ tuum, nempe contra illos, qui idcirco mundo infenſi ſunt, quia de mundo non ſunt. Etenim mundus quos ſuos eſſe nõ dubitat, amat, amplectitur, ſuisq; ditat bonis: ut ferè ſunt faſtuoſi, arrogantes, inuidi, libidinoſi: hi quidem cogitauerũt aduerſus ſanctos tuos. Abſconditos tuos, habent Hebręi: hoc eſt, qui occulta illis ipſis arrogantibus ratione, tibi curæ ſunt, ac tutelæ. Res quidẽ obſtruſæ ſpiritus ſceleratis omnino obtectæ ſunt ingenijs. Sed quid tandem, longum poſt ſtrepitum minarum & oblocutionũ, cogitauerunt? quid machinati ſunt? quid dixerunt inter ſeſe?

Dixerunt: Venite & diſperdamus eos de gente, & non memoretur nomen Iſraël ultrà.

Adeſte, inquiũt, ô noſtri cõiuratores, atq; ita illos uariè diſſipemus, diſperdamusq;, ut amplius gens nõ ſint (ſic Felix interpretat̃) nec nomẽ iuſti, aut memoria in terris amplius ſit reliqua. Intereãt funditus, qui noſtræ aduerſant̃ tyrannidi atq; imperio. Videor hîc mihi uerba illa audire regis Aegyptij de Hebræis: Venite, ait, opprimamus eos, ne fortè multiplicentur. Siquidem tyrãnis illa in primis eſt cura, ne boni multiplicentur: quare acerbiſſimæ interdum in ciuitatibus audiuntur proſcriptiones, exilia, neces, calamitatesq; diuerſæ & crudeles. Opprimamus, inquiũt, illorum nomen, fortunasq; diripiamus: alioqui quis noſtris obtemperabit legibus? nudi certè nudis imperabimus parietibus. Hæc ſanè, mi Lector, conſilia ſunt Aegyptiorũ: quorũ moribus atq; inſolentia tota iam corrupta eſt bene uiuendi puritas, nutat fides, ac lacera, uel uſq; ad ſecretiſſimũ Dei thronũ clamat innocentia, queriturq; nullam ſibi in terris ſedem iam eſſe.

Quoniam cogitauerunt unanimiter ſimul, aduerſum te teſtamentũ diſpoſuerunt tabernacula Idumæorũ & Iſmaëlitæ, Moab & Agareni, Gebal & Ammon, & Amalech, Alienigenæ cum habitantibus Tyrũ.

Colluuiem hîc narrat hoſtium populi Dei Vates, qui percuſſo ueluti fœdere inter ſeſe, in Deum ipſum conſpiraſſe uiſi ſunt. Verùm nihil propè agimus, niſi à ſpiritu edoctus unuſquiſque, qui ſint inter nos Idumæi aut Iſmaëlitæ, qui Ioſeph emant puerum, qui Moabitæ, qui Agareni, & id genus alij Eccleſiæ hoſtes, prudentiſſimè apud ſe diſcernat. Aliter certè tot inter hoſtes poſiti, & eos quidem, qui noſtro notati ſunt ſymbolo, uix abſque periculo tuti erimus. O infelicitas, clamat Hieronymus, Non poteſt populus Dei tantam in bono habere concordiam, quantam mali habent in malo? Notat Kimhi Hebræus, diuturnum hîc prælium per dictionem Tabernacula, ſignari, quibus me-

C rídionales maximè populi, ut sunt Ismaëlitæ, Aedomitæ, Agarenícꝫ ab Agar Abraham ancilla procreati, utebantur. Hi enim cum cæteris, qui hîc à Vate connumerantur, infestissimi semper extitere Iudæis hostes: ut in præsentia sunt quoque inter nos, quorũ umbra fuere populi illi ferales & indomiti. Idumæi quidẽ, seu Aedomitæ, ab Aedom, qui & Esau, originẽ habuere: hostes nimirũ acerrimi populi Israël, quemadmodũ Esau fuit Iacob. Ismaëlitæ ab Ismaël filio Abrahæ prognati sunt. Moab & Ammon, unde Moabitæ & Ammonitæ denominantur, à Loth è duabus suis filiabus descenderũt. Agareni uerò ab Agar, ut dixi, ancilla Abrahæ, quã Ceturam esse, quã post mortẽ Sara in uxorẽ duxit Abraham, nõnulli opinantur. Et hi malunt à Sarra Sarraceni, quàm Agareni ab Agar dici. Gebal siue Gebalitarũ originẽ se ignorare affirmant doctiores: secus autem indocti, qui de omnibus disserere, etiam cum iniuria spiritus, non uerentur. Quòd si tamen de Gebalitis aliquid suspicari fas est, non absurdum forsan erit opinari posteros illos fuisse Hebal unius ex filijs Iectan, ut in decimo Geneseos capite uidere licet. Amalech item, ex quo Amalechitæ, filius fuit Eliphath filij Esau. Cæterùm alienigenæ, Hebræis est Philistijn, qui perpetui fuerunt hostes Iudæis. Tyrij autem olim confœderati cum Iudæis, unà postea cum cæteris finitimis populis à fœdere desiscentes, iunctísꝫ copijs cum rege Assyriorũ, eos admodum prælijs infestarunt, quamobrem additum est,

Etenim Assur uenit cum illis, & facti sunt in adiutorium filijs Loth.

Hoc est, Moabitis atꝫ Ammonitis. Hi itaꝫ omnes uno animo, licet diuersis temporibus, in Dei populum, imò in ipsum Deum conspirantes, fœdus sanxerunt, sanciuntꝙ cõtinuè, ac castra ad proborũ exitiũ metati, nihil nõ agunt, quò probitas è terris excedat, aut unà cum fidei exercitu in bello occumbat. Verũ, ô dñe, ô, cui non tantum res cœlestes, quantũ quoꝫ terrenæ atꝫ imæ sunt curæ,

D Fac illis sicut Madian & Sysaræ, sicut Iabin in torrente Cyson. Disperierunt in Endor, facti sunt ut stercus terræ. *Rursus,* Pone principes eorum sicut Oreb & Zeb, & Zebee, & Salmana.

Selah ante hunc uersum positũ nos admonet illorũ quæ nũc fiunt, quorumꝙ imagines ea quæ dicta sunt de gente illa Iudæorum populo infensa atꝫ odiosa, adumbrabant. Adeò uix credi potest piorũ uitã nõ solũ ab exteris, uerumetiã ab ipsis propinquis, atꝫ eiusdẽ sanguinis, religionisꝙ hominib. assiduè uexari: ut nõ rarò Iudæis cõtigit. Cęterũ Madianitæ à Madian Abrahæ filio descenderũt, qui iunctis sibi Amalechitis, atꝫ alijs Iudęorũ nomini, atꝫ eorũ successibus inuidentibus, omni ferè anno regionẽ illam militũ incursionibus profligantes, ita illis molesti erãt, ut in speluncis eos sæpenumero sese abdere cogerẽt. Quos tamen Deus ita postea, Gedeone duce, metu exterruit, ut se mutuis confusi dispalatíꝙ cõtrucidarent uulneribus. Porrò Sysara fuit dux exercitus Iabin regis Cenaanitarũ, qui propter torrentẽ Cyson, Endorꝙ fontẽ à Deo debellatus, actusꝙ in fugam, à Iaël uxore Heber Cinei clauo capiti infixo interemptus fuit. Oreb uerò & Zeb, Madianitæ factionis principes in prælio capti à populo occisi sunt, quẽadmodũ illorũ reges Zebee & Salmana à Gedeone. Qui quidẽ omnes facti sunt ut stercus terræ: nã de illis legitur, quòd illorũ corpora ab undis correpta, atꝫ ad littus proiecta, sine honore inhumata iacuere. Vnde sic Paraph. Qui perierũt in Endor relicti ad stercorandos agros insepulti. Eodẽ porrò fati genere periere

Om̃es principes eorũ q̃ dixerũt, hęreditate possideam⁹ sanctuariũ dei.

Sanctuariũ Dei appellat religionis cultũ unà cũ tabernaculo atꝫ arca fęderis, quæ omnia maximã cõciuerãt apud exteros in Iudæos inuidiã. Quare gens illa impia utpote numine uacua, sic inter se: Iure hęc quidẽ nobis cõtingũt hęreditario, idcirco ui atꝫ armis illa adeamus. Atqui hæc forsan à Moabitis, quò maius excitarent odiũ in Iudæos, in castris iactabantur. Nam hi questi fuerãt se à Iudæis eiectos

eiectos è terra sibi debita, cùm Aegyptios fugerent. Eam ob rem Iepte Galaaditarum duci se cōtra eos ad pugnā cum exercitu præparanti, percunctantiq; cur Ammon cōtra Israëlem arma mouisset, respondit: Quia tulit Israël terrā meam, quando ascendit de Aegypto, à finibus Arnon usq; Ieboch, atq; Iordanē. Et de his satis. Dei sanctuariū & templū, quod sibi lege quodāmodo hæreditaria po-icunt impuri & flagitiosi, credentiū unitas est, de qua sic Paulus: Templum Dei sanctū est, quod estis uos. Ammon uerò acerrimū Israëlitarū hostem, è Loth tamen Abrahæ cōsanguineo, nēpe illius fratris filio descendentē, populū turbidū interpretanť. Heu q; sæpe Christi sponsa à proprijs filijs, à familiaribus, ab ipsis quoq;, quorū fidei à sponso peregrè proficiscenti cōmendata est, affligiť & uulceratur. Verū tu ô qui potes, simulac tam efferi sunt cum suis fœderatis Ammonitæ isti superbissimi, ut nullis quamlibet instructis cedant proborum copijs,

Deus meus pone illos ut rotam, & sicut stipulam ante faciem uenti.

En mulcta eis digna, qui spem suam perinde atq; si imæ res istæ mundi æternæ essent, in fortunæ uolubilitate firmare nituntur, Deum autem solidum bonum contemnunt. Hos itaq; (postquam sic turpissimi illorum mores exigunt, neq; aliquid quod firmum sit expetunt) rotæ persimiles fac, ac stipulæ, quæ uento exposita huc atq; illuc circunfertur: nempe inconstantes, uarios, atq; in omnibus animi leuitatem demonstrantes. Ad hæc

Sicut ignis qui comburit syluas, & sicut flamma comburens mōtes, ita persequêris illos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos.

Mirū q; excandescenti cōmoueatur affectu Vates in illuuiem istam hominū Dei sanctuariū dehonestare conantiū. Hi quippe sunt magis, qui in Ecclesiæ uisceribus lautè ociantes, animantiū more saginanť, quàm qui extrà positi, & ui & armis in bonorū cœtus crudelissimè debacchantur. Verùm quoniā sterilissimæ similes sunt syluæ, aut absq; fructuū decore nemori, monti quoq; altissimo nulli usui apto: sic irreparabili ac concito ab humanis eos tolli uult spiritus euentu, quo sylua opaca densáq; arboribus cōburi solet immisso igni: aut mons nemorosus, uentisq; ob altitudinē undecunq; expositus, cuius cacumen flamma ingens aggressa, latè omnia ullo absq; impedimento depopulatur. Aspice q; aptis utitur Vates similitudinibus ad exprimendam Dei ultionē in hostes Ecclesiæ, atq; illius partis fautorū, ut ferè sunt omnes, qui abiecta mūdi gloria & ambitione suā habent in cœlis conuersationē. Non dici facilè potest quantū hi mūdi iniurijs expositi sint. Cęterū de affectibus illis in Deo horrendis, iræ, furoris, & similiū, iam aliàs diximus: hisce enim uocibus, iusta in illo peccata ulciscendi cōmotio arguitur. Nónne summo is exitio dignus censebiť, propter quē adeò offenditur Deus, ut ad iram, furoremq; prouocari dicať? At tu uide spiritus suauitatem: uide, inquam, quò diræ illæ demum tendant Vatis imprecationes.

Imple, *inquit*, facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum dñe.

Icti forsan & confusi, te iandudum amissum quærēt, qui in lauta alti fortuna, ne tui quidem memoriā retinent. O necessariā uerberū assiduitatē, qua interdū uel ipsi perditissimi Dei hostes admoniti, ex hostibus fiunt amici, ex fugacibus seruis filij, ex hominibus dij. Perfunde, ait, illorum facies confusione & ignominia, fac eos parumper cōtemptibiles, fac odiosos, ut uel sic ab omnibus consputi, tui læsi nominis placationem quærere compellantur.

Erubescant & conturbentur in seculum seculi, & confundantur & pereant.

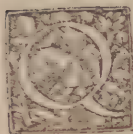
Nihil enim ardentissimæ huic Vatis exaggerationi posse addi uidetur, adeò uas sibi ardentium affectuum mirè ardens, ardentissimus fabrefecit spiritus. Vidisti ne unq; puerū ab aliquo iniurijs affectum, idcirco flentem, causamq; suam

C parentibus interiectis singultibus exponentē: Quid tum pater? Tenelli quidem pueri æquè ad risum atque ad lachrymas facilis partes assumens, in offensorem subridens acerbis minacibusq; inuehitur uerbis, exaggerat, urget, inculcat, excandescitq;, & plagas nescio quas fictas infigere simulat. Et hęc quidem omnia, nō seriò quidē, aut quòd reuera leues illas alterius pueri iniurias ulcisci quærat, uerū quò filiū placet, uimq; illi, qua in se sperare cōdiscat, insinuet. Ita nimirū interdum pro suis agit Dei spiritus, ne nimijs iniuriosorū hominū persecutionib. remorati, quasiq; à pientissimo patre destituti sint, abijciant animum, eoq; immanitatis prolabātur, ut unà cum illis Deum esse negent. Vide exaggerationē: erubescant, confundantur, conturbentur, pereant tandem. Quid his uerbis acrius? Verùm id agit, ut resipiscentes Dei gratiam spōtaneo reiectam cōsilio & uoluntate, tum quærant, tum maximo animi conatu, ut res charæ solent, inuentam retineant: atq; eo sanè modo correcti, mentis oculos longa peccandi cōsuetudine tanquam cataclisi obnubilatos aperiant.

Et cognoscāt quia nomen tibi dn̄s, tu solus altissimus in omni terra.

Vtrunq; enim populū, siue eum qui fide per gratiā seruat̄, siue illū qui indurātus suapte sponte æternis tradendus est pœnis, Dei nomē immensum, atq; unicè tremendū, in terris fateri necesse est. Sic Paraph. Vt sciant te esse illū, cui soli nomen est rei respōdens, altissimo dn̄o, in omnia potestatē habenti per uniuersam terrā. In alio psalmo sic de se loquit̄ Vates: Psallā nomini dn̄i altissimi, etenim excelsus est super omnes deos. Cui laus sit atq; honos in secula seculorū. Amen

PSAL. LXXXIIII. Vincenti super torcular filiorum Choræ, psalmus.

Vàm dilecta tabernacula tua domine uirtutum.

D Videtur in hoc psalmo Vates eodem affici mœrore, quo in illo, cuius initiū est: Quemadmodū desiderat ceruus. Bellorū quippe tumultu & periculo, maximè cōtra filiū, impeditus, diuinis haudquaq; poterat interesse ceremonijs & festiuitatibus, quę tum fortè cōtigissent. At uerò dies festos alios, ac sacra tabernaculaq; alia & ceremonias, q̄ illæ erāt quæ corporeis ornabant̄ ritibus ac pompis, animo pertractasse Vatē iudico, quādo ad cœlestiū rerū cognitionē, quarū uetus illa religio umbra fuit atq; imago, ascitus, exclamauit: Quàm dilecta tabernacula tua dn̄e uirtutū. nō ultrà primus protendit̄ uersus Hebræis. Quàm amabilia, inquit, sunt tua, ô potentissime, domicilia: q̄ omnib. digna desiderijs. proinde q̄ maximo afficior dolore, me neq; ad hæc, quę hîc manufacta sunt in terris, neq; ad illa multò magis, quę tu in cęlis unà cū tuis æterna habitas māsione, posse ea, qua tua decet peragi, occurrere religione. Possum ea quidē ardenter, ut die noctuq; facio, desiderare: sed in ipsis meis mœstissimū in modū p̄turbor, cōtabescoq; desiderijs, uixq; apud me sum. certè nō dissimulāter

Concupiscit & deficit anima mea in atria domini.

Vide q̄ ardenti prædita debet esse anima desiderio, quæ cœlestia appetit, ut præ desiderio atq; amore deficere appareat. Id profectò diuinorū agūt appetentiæ si uehementes sunt, ut animā penè extra corpus rapiāt, tantoq; afficiant ardore rem illam quā deperit obtinendi, ut tota iam sit in ea magis, q̄ in se: hoc est enim, quod hîc gestit dicere propheta. Alij, inquit Hieronymus, desiderant possessiones, alij seculi istius delitias, alij apparere in Ecclesijs, & gloriam habere apud homines: mihi autem hoc solum desideriū est, uidere æterna tabernacula, illa scilicet, ubi congregatio est, nō uitiorū, sed uirtutum. De desiderio Cardinalatus, ad quē nunc pleriq; ne semidocti quidem aspirant, nulla à Hieronymo fit mentio, quoniam nondum suo tempore ordo is celebris inuentus erat. Ergo ea solūmodo appetenda sunt domicilia, hi amādi cōuentus, in quibus suā habet sedem spiritus uirtutū omniū, & gratiarū erogator: non mundus rerū alter illarū, quæ

quæ nos prorsus numini reddunt odiosos, quarũq; eæ duæ in primis cõspicuæ magis sunt, ac letales, discordia & ambitio: his enim feris è Christi uinea reiectis, quid non tutum? quid non Deo dignum? Idcirco subinfert Vates:

Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum.

Id absq; dubio inter nos, qui queat dicere, inuenit̃ nemo, præter illum, qui in Deũ totus est raptus. Etenim miraculo persimile uidet̃ esse, si cor, & caro, alioqui spiritui rebelles, in id cõsentiant: sed ea est amoris uis erga Deũ, & robur, ut cordis gaudiũ ab amore conceptũ in ipsa quoq; descendat membra, faciatq; pene ex duabus dissimilib. naturis unũ quoddam in terris cœleste, planeq; beatũ: & id quidem per Deum illum uiuum, qui uitarũ omniũ autor est, sed præcipuè animæ, cuius ille uita est, quemadmodum sui ipsa corporis. Quocirca ipse de se sic suos alloquitur discipulos dominus apud Ioannẽ: In mundo quidem pressuram habebitis, in me pacem. En uita animæ, pax scilicet in Deo.

Etenim passer inuenit sibi domũ, & turtur nidum, ubi reponat pullos suos: altaria tua domine uirtutum, rex meus, & Deus meus.

Hucusq; tertius huius psalmi uersus legit̃ ab Hebręis: quibus etiã nõ turtur, sed hirũdo potius est. Suam enim causam hisce attenuat uocibus Propheta. Siquidem cum hirũdini aut passeri, is naturaliter mos sit, ut in hominũ domicilijs suos struant nidos, labor tamen eorũ sæpenumero cassus reddit̃, cùm ab incolis ædiũ deturbat̃. Verùm nõ propterea cedunt auiculæ pertinaces, sed ab una eiectæ parte, in alia nouũ incœptant nidi opus. Haud sic mihi, inquit, cõtingit, qui tua à domo fugatus, ab altari quoq; tuo, à sacris, à religionis pompa, ô dñe exercituum, rex meus & Deus meus, longè propellor. Volunt nõnulli reticentiã, ut in magnopere mœrentibus fit, hîc esse: ac si diceret, hirundo ne? passer ne sibi, pullisq; suis etiã iuxta altaria nidificare permittitur? quid ego? Heu sortem meã omniũ miserrimã, Altaria ipsa tua ne uidere quidem possum, cùm tamen te meũ dominũ, & eum quidem potentissimũ, meumq; regem, & Deum tandem esse uoluerim. Quibusdam uerò uisum est, quòd facta de passere ac turture mentione, suis in extruendis nidis, in quibus tranquillè uiuant, sedulis & operosis, tranquillæ olim uitæ illi in mentẽ uenisse: proinde illud idem, quod in principio egit psalmi, exclamasse: Quàm dilecta altaria tua domine, ꝗ tranquilla religio, ꝗ puri cœtus, ô dñe uirtutũ, rex meus, & Deus meus. Cæterũ hîc animus ab incorporeis rebus minimè auertendus est. Altaria quippe ad inuisibilem illum cultum, qui in corde transigitur, referenda sunt. Idcirco additum est:

Beati qui habitant in domo tua dñe, in secula seculorũ laudabũt te.

Ecce quomodo beatos illos appellat, qui suam cum Deo habẽtes mansionẽ, cuius fabricator amor est, perpetuã laudandi Deũ adepti sunt occasionẽ. Nulla quidem felicitas cum hac cõparanda. Quid ultrà expetere debet anima? Quid in hoc satis per se arduo, & inquieto uitæ diuersorio in primis illi esse debet, si sui compos est, nisi ut illo in loco statuat̃, in quo summa sit quies, pax, ociũ, atq; extollendi Dei nomen, dilatandiq; illius cultũ & religionẽ, necessaria quædam offeratur occasio? Is est sinus Ecclesiæ, in cuius cõplexu, cruento nimirũ & spinoso, extinctus est autor uitæ: ob cuius necẽ uera omnibus, quæ fide uiuit, restituta est uita. Obserua igitur quanta inest animæ felicitas, quæ in Ecclesiæ gremio, quicquid occurrat, requiescit. Cætera enim uana sunt, & inquieta, ut in hæreticis uidere licet: aut in illis quoq;, qui cũ ueros se Abrahæ filios cultu nescio quo testentur, nihil minus tamen, quàm fidem illam, qua nobis conciliatur pax animæ, referunt: sed continuis agitantur bellorũ discordijs, ac perpetuis ad tumulum usq; odiorũ œstris. quod sanè ut dignè perpendatur, timeaturq;, Selah huc attexitur. Itaq; non hi quidem beati, sed

Beatus uir, cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo dispo-

C ſuit, in ualle lachrymarũ in loco quem poſuit. Etenim benedictionẽ
dabit legislator, ibunt de uirtute in uirtutem, uidebitur Deus deo/
rum in Sion.

Quid ſibi uelint hi uerſus, nõ difficile admodum uidetur poſſe intelligi, ſi de
uiro illo ſimpliciter dici affirmemus, qui cùm à Deo, ut par eſt, dependeat, uirtu
tum ſibi gradus, quę ſunt aſcenſiones quædam in anima eò perueniendi, quò in
ualle hac miſeriæ, loco nimirũ quem ſibi ad lachrymas elegit, prudentiſſimè for
mat. Verùm litera quæ eſt Hebræis, aliud innuere uidetũ. Sic ferè omnes ex he/
bræo: Beatus homo, cuius fortitudo in te eſt, ſemitæ in corde eorum. hucuſque
eſt uerſus. Poſtea alium ordiuntur: Tranſeuntes per uallem fletus, fontes ponẽt
eam. atq; ita principiũ ſequentis uerſus è noſtro, huic aſſuit, ad hunc modũ: Etiã
benedictionibus induetur doctor, ſeu, ut ex illo quoq; fonte transferunt nõnul/
li, etiam ciſternas amiciet pluuia. Volunt ſtudium populi adeundæ domus Dei,
& ſolicitudinẽ, quam per ſemitas cordis ſignificari opinantur, deſcribi: hincq;
puteos ad refocillandam multitudinẽ paſſim etiam in ipſa ualle lachrymarũ, &
fletus, nempe loco ſiticuloſo atq; arenti, effodiendos, ciſternasq;, & piſcinas, in
quibus pluuiales reciperentur aquæ, diligentiſſimè parandas. & ſic illum, qui il
lud edocuerit cõmodum, omni ex parte, ut inquit Paraphraſtes, diuinis munerí
bus, plebisq; laudibus ornandum eſſe. Et qui tales ſunt, uirtutum adeò cumulũ
atq; incrementũ accipient, ut apud Deum conſidere in Sion uidebuntur. Vide
quàm immenſis extollendus ſit laudibus, ſi quis alicuius publici inuentor eſt cõ
modi, qui cum Deo uno ſedere loco appareat. Apparebit, inquit Felix, apud
Deum in Sion. Verùm alio excutienda eſt ſenſu litera, alioquin obſcura & du-
bia. Illis igitur qui uallem hanc mundi, in qua nihil eſt quod fletum nõ moueat,
D tranſire parant, ſemitæ in corde ſunt: hoc eſt, diutius hîc cõmorari minimè expe
tunt, ſed obnixè ad anteriora, ut ait Paulus, ſeſe extendentes, de uirtute in uirtu/
tem, de claritate in claritatẽ, tanq; à Dei ſpiritu proficiſcuntur. Et hi quidem ual
lem ipſam ſic arentem & mœſtam, ponẽt fontes eam: id eſt, eam totam ſimul in
dulciſſimũ conuertent aquarũ fontem: nempe è crucis amaritudine ſuauitatem
haurient ſpiritus. atq; rerum omniũ iſtiuſmodi, ſanctæq; huius philoſophiæ do
ctor eſt Chriſtus, qui multis donorũ ornatus gratijs & benedictionibus, è cœlo
tanq̃ gigas ualidiſſimè exiens, in ſuos quicquid gratiarum in ſe habuit, id totum
ferè profudit, ita ut iucundiſſimũ ſit illos intueri de uirtute in uirtutẽ, de fide in
fidem incedere. Atq; hoc ſanè modo tandem doctor ille eximius Ieſus appare/
bit apud Deũ in Sion, hoc eſt, in fidelium cõuentu, in tabernaculis, nõ peccato
rum, ſed fidei, in quibus pax unà cum caſtimonia ſuum habet diuerſoriũ, cõmo
rabitur: fœdas interim, impudicasq; ſuperborũ hominũ habitationes execrans,
atq;, utpote in quibus omne ineſt malum, auerſans. Ac demum, ne ſuis aliquan
do non præſtò eſſe uideretur, ſic in Propheta Patrem alloquitur:

Domine Deus uirtutum exaudi orationem meam, auribus percipe
Deus Iacob.

Ex his quæ dicta ſunt, non tantũ accenſus Vates, quantũ dolore atq; amari/
tudine animi, ob duas quidem res affectus, hanc interpoſuit orationẽ, ſimul &
Selah. Ob unam ſanè, quòd tandiu à Dei domo extorris eſſet: ob alteram uerò,
quòd in ſpiritu prȩuiderat nullum fore, qui tam exactè, ut par eſt, diuinũ huiuſ/
cemodi referret doctorem, quem benedictionibus onuſtum dixerat affuturũ.
Id muneris illorum proprium eſt, qui paſcendis ſponſæ adoleſcentulis præpo/
nuntur. Viderat, inquã, quàm longè à Chriſti ueſtigijs oberraturi eſſent quam/
plurimi, & ex his quoq; qui cùm paſtoris ac patris nomen ſibi arrogent, nihil ta
men minus quàm patrem aut paſtorem præſtant. Imò acerbiſſimis onerati ma/
ledictionibus, totam hanc uallem mœroris & luctus, turbidiſſimis opplent pa/
ludibus

ludibus cisternisq; dissipatis, ac grauius olentibus lacunis, quàm sint cadauera inhumata, exundare faciũt. Quid autem sit in illis, quod tam tetrum exhalet fœtorem, si interrogor, puto id esse superbiã. Quid igitur mirandum si hîc clamat uiri iusti anima: Domine Deus uirtutũ, Deus potentissime, Deus misericors, exaudi orationem meam. Ausculta quid cor amarum intra se cogitet, & desideret, ô Deus Iacob.

Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui.

Se Christũ uocat Dauid, ob regiam unctionẽ: ad illum tamen respiciens Christum, in quo nos patrem elegisse, dilexisseq; ante mundi constitutionẽ, asseuerat Paulus. In faciem. In, non est in hebræo: sed simpliciter, respice faciem Christi tui: hoc est, faciem mœstam, ac præ dolore demissam miseratus intuere.

Quia melior est dies una in atrijs tuis super millia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei, quàm habitare in tabernaculis peccatorum.

Is unus Hebræis uersus est. Dictio, abiectus, quanquã huc optimè cõueniat, aliam tamẽ in hebræo habet significationẽ, nempe ad limen, seu ianuam sedere. Sic quidam transferunt: Malo ostiarius esse domus Dei mei, quàm uersari in tabernaculis impiorum. Item Paraphrastes: Optarem magis accubare ad limen domus Dei, quàm habitare in splendidis impietatis ædibus. Sunt porrò ex nostris, Deum scilicet speciali religione colentes, qui hunc uersum in secularium, ut uocant, hominũ execrationẽ, tanquã illorum habitatio, sit habitatio peccatorum, iactitant. Sunt & ex illis, qui in nos hæc eadem. Adeò mutuis nonnunquã nos inter nos dicterijs, impietatis arguimus. Pessimũ id est morsuum genus inter Christianos. Ego enim, qui utranq; uitam expertus sum, sic mihi persuadeo, nullam in terris impietatẽ tam execrabilem posse esse, quin per Christum queat absolui, ad cuius pedes, limen scilicet adeundi patris, malo equidem mœstus sedere, quàm mundi plausu permulta habitare secula in tabernaculis peccatorum absoluis commorantium.

Quia misericordiam & ueritatem diligit Deus.

Illi uerò qui peccatores appellantur, crudelitatẽ, tyrannidem, iunctaq; cum perfidia, mendacia & dolos.

Gratiam & gloriam dabit dominus.

Illi contrà inexorabiles, damnũ, infamiam, contumeliã, exitium. Cæterùm, misericordiã & ueritatem in hebræo non est, sed ut uertit Felix: Sol & scutum dominus Deus. Alius item ex eodem fonte: Lux & securitas dominus Deus. Paraphrastes rursus: Est enim tanquã sol & clypeus dominus Deus. Dignę pro facto istiusmodi sunt Deo denominationes, quippe qui sol is sit, qui uitæ lucem emortuis per peccatum animis infundit: clypeus autem, quoniam tela illa ignita, ut ea appellat Paulus, tum dæmonum tum odiosorũ hominum, à suis arceat. Atque eo sanè modo,

Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia.

Quæ sit innocentia in hoc loco, Felix ex hebræo magis exprimit, sic uertens: Qui ambulant in perfectione. Quæ rursum sit istiusmodi perfectio, uerissimè reddit Paraphrastes: Qui ambulãt, inquit, simpliciter. Nullũ certè tam gratum potest esse Deo sacrificiũ, quàm simplex desponsata fidei annulo uitæ cõuersatio. Vbi sancta est simplicitas, ibi Deus, ibi perfectio, ibi uitę Christianę summa ac finis. Ex qua quidẽ spiritus asseueratione illud absq; dubio concludi potest, eos prorsus homines à Deo, qui simplicissimæ naturæ spiritus est, alienos esse, quos simulatores, ac duplices suis in rebus agendis esse cernimus. Etenim longè hi fallunt, qui arte, non spiritu, res Dei, uti sunt animarũ, tractandas esse opinantur. Sensus igitur elegãtissimè à Paraphraste redditur: Non poterit, inquit, non facere benignitatis suę participes eos, qui ambulant simpliciter. Et quidem

C qui ambulat ſimpliciter, confidenter ambulat, ait Salomon. Contrà uerò, qui utitur mendacijs, hic paſcit uentos. At tandem, quò rei ſummam abſoluam,

Domine uirtutum, beatus homo qui ſperat in te.

Exclamatio eſt, ab animo in Deum ob illius magnitudinis conſiderationem rapto, exiens. Atqui ſi hîc, uirtutum, gratiarum cumulum intelligas, non falſus eris. Verùm Hebræis, exercituũ eſt, quam dictionem noſter ferè interpres reddit, uirtutum: qua quidem uoce potentiam Dei infinitam intelligi uult Vates. Et eſt quaſi eorũ, quæ dicta ſunt, epiphonema animæ, mortales omnes cupientis ad diuinæ religionis, quæ ſpei maximè innititur, cultum acciri. Ait itaque: O quàm uerè felices hi ſunt, qui ſpem omnẽ ſuam in te, qui potẽtiſſimus omnium es, collocant. Quid illi poſtea, qui te neglecto, corporeis caducisq; nituntur rebus: Infeliciſſimi illi quidem omniũ, atq; lachrymarum amne deflendi. Tibi autem laus ſit æterna, & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

PSAL. LXXXV. Vincenti filiorum Choræ.

Enedixiſti domine terram tuam, auertiſti captiuitatẽ Iacob.

Opinantur nonnulli, odam hanc ſuauiſſimã à Vate compoſitam fuiſſe, quò poſteri, hi potiſſimũ qui è Babylonica oppreſſione, in qua turpiſſimã ſeruierunt ſeruitutem, liberandi erant, quid Deo pro gratiarum actione cani poſſet, haberent. Doctiores tamen ex præcipuis hanc eſſe exiſtimant, quibus Chriſti charitas in homines, propter aſſumptam carnem in mundo, apertè oſtenditur. Etenim anteaquã Dei filius Chriſtus Ieſus homo factus uitam hanc, excepto peccato, miſerandam & ærumnoſam nobiſcum ageret, mirum quàm duris tenebamur uitiorũ, errorumq; catenis innodati. Nulla
D unquam fuit captiuitas, ne ipſa quidem famoſiſſima Aſſyriorũ, cum illa comparanda, qua, tanquã fune colligati homines, ſub mortis, nempe peccati aculei, iugo & uetuſtate premebantur. Nulla tunc erat quies, nulla, quæ uera eſſet, conſolatio, nullum refrigerium, adeò cuncta inamœna erant, aſpera, dira, nubiloſa, atq; uti ſolent inculti agri, peccatorũ dumis obſita, & ob ſpiritus inopiam planè emortua. En tandem è ſummo ad terras delabens cœlo, ſicut in uellus conſueſcit imber, placidiſſimo nimirum illapſu, Dei filius, hunc uitę campum alioqui ſterilẽ fœcundiſſimis irrigauit aquis, conuertitq; ad ſeſe quicquid antea per peccatum auerſum fuerat. O immenſum amoris argumentũ. Ecce igitur, clamat Vates, terram illam ob Adæ lapſum maledictã, dirisq; deteſtatam, tuis ſanctiſſimis denuò exornans benedictionibus, inſtauras, inſerisq;, ſi quid malis ab agricolis abraſum fuerat. Tuæ itaque bonitati & clementiæ, non noſtro ſtudio, quod nullum erat, & merito, referri acceptum par eſt, quòd Benedixiſti domine terram tuam, auertiſti captiuitatem Iacob. Aliàs diximus uerum Iſraël & Iacob pios homines eſſe, quorum terram, Eccleſiam, in qua unum tantũmodo eſſe debet cor ac mens. Hæc eſt poſſeſſio Chriſti, idcirco ab ipſo dilecta, & culta. Vnde ex hebræo ſic uertunt quidam: Dilexiſti domine terram tuam: ſeu, ut reddit Campẽſis, Recõciliatus es domine terræ tuæ. Iratus quippe erat Deus mundo ob infinita, quibus planè obruebatur, ſcelera. Verùm propriæ motus, qua uel amariſſima cõdulceſcunt, miſericordię ſuauitate, reiectis prius illis, qui ſua pte ſponte profligati fuerãt, cæteris recõciliatus eſt. quocirca à ſpiritu infertur, Auertiſti captiuitatem Iacob: nempe electos, qui, quoniã Dei ſemen erat in eis, ad mortem peccare non poterant, à peccati lapſu aſſeruiſti. Siquidem

Remiſiſti iniquitatẽ plebis tuæ, operuiſti omnia peccata eorum.

Ecce ſanctorũ dignitas, quorum delicta perinde atq; ſi nunquam extitiſſent, obteguntur, Deiq; abſtergitur manu, ſi quid contractũ fuerat fœditatis. Quare beati hi à ſpiritu nuncupantur, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & tecta ſunt peccata.

peccata. Quid felicius audiri posset, quàm si cui cœlitus dicatur, Remittunt tibi peccata tua? quod æquè certum esse intelligo, ac si illum proprijs conscriptū in uitæ libro intuerer oculis. Ideo non iniuria additum est huic loco Selah.

Mitigasti omnem iram tuam, auertisti ab ira indignationis tuæ.

Dilucidius ex Hebræo, Continuisti omnē iram tuam: seu, ut uult Paraphrastes: Collegisti omnem iram tuam, quæ sparsa fuerat in nos. Continuisti, ne in furorem erumperet, indignationē tuam. Tunc sanè Deus suam omnem in sese collegisse, compressisseq́ uisus est iracundiam, cùm iniuriarū, quibus uel in ipsa statim prima rerū molitione affectus fuit, immemor dixit: Non ultra percutiā omnē animā uiuentē, sicut feci. Mittā enim quem missurus sum, hoc est, meum delegabo filium, qui copiosissimis ornatus donis, homines adeò in aliam transmutet uiuendi rationē, ut pro iniurijs antiquis amorem mihi rependere condocefiant. Tunc demū illum iram deposuisse, nedum mitigasse, uidimus, cùm proiecto ferè tremendo iudicij sceptro, obtectaq́ maiestate, ac, ut sic dicam, uelato in se Deo, nudus, atq; instar coloni, ut ait Hieremias, absq; diuersorio in terris apparuit Christus, proq́ ense ac fuste, crucem secum attulit. Deferbuit itaq; Dei ira in homine illo tenui & despecto, quem nihilominus postea in immēsum creuisse montē, in spiritu uidit Daniel. Verùm quid nobis emolumenti allatū fuit propter sedatam iram in Deo? quid cōmodi, si denuò peccamus? si nouū in Deo excitamus furorem? Nos miseros. Vnde tot etiamnū cædes? unde quorundam etiam illorum, qui religioni purius, quàm è uulgo cæteri seruire uideri uolunt, uitæ turpitudo? Vnde odia? Sunt'ne hæc placatæ in Deo contra nos iræ indicia? Quid olim tranquillū sedatumq́ numinis animū irritauit? nónne impietas? nón amentia? nónne in periculis incogitantia, ne dicam inconsiderata despicientia, atq; ultronea in interitum præcipitatio? Ob huiusmodi quidem facinora, sed leuiora forsan quàm nunc sunt, clamauerunt patres nostri ad te domine, clamauerunt, inquam, & salui facti sunt: in te sperauerunt, & non sunt confusi. Silebimus'ne nos deterioribus oppressi malis? acrius afflicti? periculosius à mundo, à carne, à tyrannis, ab ipsa demum uolubilitate fortunæ circumacti? Clamabimus certè, atq; inculcabimus & nos,

Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis.

Illud luce ipsa clarius, nullum propè nostrum esse ad assequenda cœlestia nisum & studiū, nisi Deus in nobis suum infundat lumen, corq; alioqui stupidum atq; iners moueat, auersumq́; à iustitiæ semitis reuocet, atq; ad se cōuertat. Tunc sanè uera animæ ad Deum fit conuersio per gratiā, quā lumen esse animæ diffiniunt. Cæterùm salutaris noster, Hebræis est, salutis nostræ. quare is sensus erit: Tu Deus, à quo quicquid salutis homo nanciscitur, deriuatur, cōuerte nos. Aliter conuerti, ut decet, nō poterimus. Conuerte nos, inquā, atq; iram illam tuam nobis debitam, tuo à figmento remoue.

Nunquid in æternum irasceris nobis? aut extendes iram tuam à generatione in generationem?

Num perpetuò, inquit, tua in nos desæuiet iracundia? num æternus erit furor? nunquid tuam protrahes è progenie in progeniem ultionem? Pessimè profectò res se haberēt nostræ, si nostri nos in sordibus arbitrij à te proiectos marcescere sineres.

Deus tu conuersus uiuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te.

Cum interrogatione hunc legunt uersum Hebræi, quò superiori quoq; conueniat interrogationi. Dixerat enim: Nunquid in æternū irasceris nobis? Statim postea subiunxit, ut uertit Felix: Nónne tu conuerteris? uiuificabis nos? & populus tuus lætabitur in te? Alius uerò: Nónne redibis potius, ac restitues nos,

C ut populus tuus lætetur in te? En quomodo è diuina ad nos cōuersione, uita homini, quæ ex fide est, conciliatꝫ. Viuificabis nos, inquit, tu, non homo, nō uoluntas humana, nō arbitrium, nō ipsa capax diuinitatis mens. Hincꝙ plebs tua sancta, nempe ad te per te conuersa, in te solo, non in suis meritis, ut solent hypocritæ, solido perfundentur animi gaudio. Quàm uerum illud est, atꝙ in limine ædium superborum sesquipedalibus, quò magis conspicuū sit, inscribendum literis: Qui gloriatur, in domino glorietur. Quare,

Ostende nobis domine misericordiã tuam, & salutare tuū da nobis.

Iam hîc Vates rei illius, à qua mortalium conuersio exoritur, durisꝙ insinuatur mentibus uita, ac noua bene uiuendi inducitur forma, mentionem facit. Ea quidem è patris corde manans, misericordia appellatur; quanquã inter cætera, quæ secum attulit filius Dei in mundum ueniēs, in crucis uexillo impressam esse uoluit. Hîc itaꝙ Dei rogans sibi ostendi misericordiam Vates, Christum iam tandem in terris apparere rogitat. Idcirco statim intulit: Et salutare tuum da nobis. hoc est, salutem tuam nobis, quæ tota in tui unigeniti uoluntate ac præsentia est posita, impartire. Interim uerò,

Audiam quid loquatur in me dominus Deus: quoniam loquetur pacem in plebem suam, & super sanctos suos, & in eos qui conuertuntur ad cor.

Is unus uersus est in hebræo, in quo ego quidem (ni falsus sum) totius salutis nostræ summã uidere mihi uideor; quæ in eo potissimū sita est, ut diuinis credamus pollicitationibus, unde solida dissipatarū mentium formatur pax & quies, ex qua sanctitas. Et hæc omnia quidem per Christum, qui fidei nostrę autor est,
D & merces. Audiam itaque, hoc est, illis omnibus quæ pollicitus est Deus (in me, non est in hebræo) firmam adhibebo fidem; quoniam pacem, tranquillumꝙ animorum statum de plebe ea sua, quæ se illi gladio amoris iugulauit, loquetur: loquetur, inquam, super sanctos suos, eos nimirum, qui per illius uerbum haudquaquam indurantur, & sordescunt magis, ut solent impij: sed sanctificantur, atque ad cor reuersi, in Deum curis cæteris omissis feruntur. Obserua euangelicæ prædicationis uirtutem. Immensa quidem in illa, ac planè incomprehensibilia promittuntur: tu tantummodo audi, crede, præstolare, & sat est. Quòd certè per Dei uerbum sanctificari contingat animas, cui ignotum iam id est? Pater, inquit Christus, sanctifica eos, nempe qui conuertuntur ad cor, in ueritate. Sermo tuus ueritas est. O legem ad obtinendum Dei fauorem compendiariam & unicam. Etenim extra beatissimæ huiusce legis inductionem cæcutimus omnino, atque in bonorum delectu hallucinamur; in ipsius quidem gremio positus est Christus, qui lux mundi est ac uita. Vnde igitur tenebræ? unde mors? à luce? à uita? Erramus si id credimus, neque adhuc quid loquatur dominus Deus audimus.

Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius, ut inhabitet gloria in terra nostra.

Sic Felix: Vtique prope est his, qui timent eum, salus eius. Hæc, ni fallor, in eos dicta puto, qui cùm se Dei cultores, exteriori cultu testatum esse cupiant, nihil minus tamen agunt, quàm ut uerè id sint, quod uulgò ostentãt. Nam cùm Dei religio in eius maximè posita sit timore, ac iuncta cum trepidatione reuerentia illa, quæ ab amore proficiscitur, hi suo solummodo contenti uitæ fuco, atque impostura, scelestiorem nonnunquam habent animum, quàm illi, qui palàm peccant. Vtcunꝙ, inquit, uera Dei religio apud cōplures esse uideatur, attamen in his solùm illam habitare certum est, qui Deum syncera colunt pietate,

tate, uerenturq; ut patrem. quapropter Dei filius, qui solus gloria nostra est, ac uita, & in quo Deus habitat plenissimè, inter nos homines diuersatur. Numinis quippe præsentiam appellat Vates gloriam, uti uerè est: imò sola ea est, in qua nos gloriari iubemur. Sunt qui, in terra nostra, in Christo nostræ mortalitatis participe interpretant̃, in quo pater sit, quemadmodũ ipse in patre, ac nos in illo. Quæ maior gloria hac esse potest? Verùm non me clàm est, Dei præsentiam, nempe conditarum rerum gloriam, ubiuis gentium uixerimus, apud nos diuersari. Ibi dignitas, ibi sanctissimus uitæ odor, ibi pax, ibi iustitia, ibi, quantumuis occultè in antris latitemus, & misericordia, & ueritas: quæ omnia maiorem animæ cõciliant gloriã, quàm si multimodis ornatus sis uirtutibus & scientijs, addo & magistratibus, absque Dei timore. Quocirca additur à spiritu,

Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt.

Impossibile quippe uidetur, ibi uirtutum omnium cumulum deesse, ubi libenter habitat Christus, quo in mundo corporeæ molis uelo, tanquam sole tecto nube obducto, apparenteq;, misericordia & ueritas obuiæ uicissim factæ sunt. Siquidem secum ille ueniens conduxit misericordiam, qua quæcunque olim promiserat uerissimè præstaret. Atque eo sanè modo iustitia quæ ex fide est, paxq; cõscientiarũ, mutuis sese amplexibus exosculantes, indissolubili conglutinatæ sunt nodo. Pax quidem animi, iustitiæ fidei indiuidua tum comes facta est. En quadriga, in qua è cœlis euectus est Christus. En quàm arctè cõnexę sunt, eo aduentante, inter sese necessitudine uirtutes: quibus prius adinuicem dissociatis, ne illorum quidem nomen integrum audiebatur. Ad hæc,

Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit.

Vide ô tu qui ueritatem Dei, ut inquit Paulus, in iniustitia detines, quomodo te omisso, ueritas, nempe uera, non ficta, ut tua est sanctitas, è terra, hoc est, à peccatore terrenis cupiditatibus immerso, egerminauerit. quin ipsa quoque, quæ in Deo est iustitia, quaq; gratis iustificamur, è cœlo abundantissimè effluxit. ita uerbum, prospexit, interpretantur. quanquã nil uetat, quin de benignissimo Dei intuitu in peccatores intelligamus. Etenim ipso nos placatis intuente è cœlis oculis, bona omnia, quæ hîc iustitiæ nomine nũcupantur, accumulatissimè nobis proueniunt. Volunt præterea pij quidam expositores, de sanctissimo hic dici Mariæ partu, è qua homine, uti solet è terra flos & germẽ, immaculatus prodijt Christus homo. Vnde iustitia, ut inquit Augustinus, qua iustificarẽtur homines, è cœlo prodijsse uisa est. Siquidem per Christum nostra omnis è sinu patris allata est purificatio.

Etenim dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum.

Ecce quomodo à diuino benignitatis fonte, terra hæc nostra cordis, alioqui per se infœcunda, dat fructũ spiritus, respondetq; gratiæ, quæ è cœlo tanquam ros purus, seu imber, lapsu in satis gratissimo, in agello animę continuè depluit. Nulli dubium, quòd nemo potest accipere quicquam, nisi ei datum fuerit è cœlo. Quemadmodum igitur terra, quam uomere grauiq; rastro subigimus, non fœcundatur, nisi solis & pluuiæ adiuta beneficio, ac temperata: ita & cor hominis absq; Dei benignitate & clementia, fit sterile, & infœcundum. Nam (quicquid de se suisq; uiribus philosophentur homines)

Iustitia ante eum ambulabit, & ponet in uia gressus suos.

Iustitia, inquit, Dei, hoc est, gratiarum immensitas, ante illum, quò nulla ei desit bonorum copia, ne ueis erret, qui Deum timet, tanquam dux solers, ac fi-

C dus comes pręcedet, atq; illius firmabit in uia pacis uestigia. Penè homo quamlibet gratiarũ sit diues copia, in iustitię semitis puer est, nempe debilis, atq; ad firmandos gressus incertus ac titubãs, nisi Deus, ueluti nutrix, aut mater anxia, ad lapsumq; pueri suspiciosa, illius pedes moueat, pedetentimq; ad uiriles assuefaciat passus. Itaque iustitia illum, qui Deo charus est, præcedet, figetq; illius pedes in uia, qua ad amœnam Dei habitationem iter est. Et est hîc annotanda metonymia. Dicere enim uoluit, iustissimum quenq; coram Deo ingressurum, feliciterq; pedes in Dei itinere positurum, cùm dixit per transmutationem, Iustitia ante eum ambulabit, & ponet in uia gressus suos: nẽpe in uia iustitiæ, pacisq; ac fidei itinere. Quæ omnia diuinæ beneficentiæ dona sunt, atque iter, quo ad Deum felicissimè transitur. Cui gloria sit in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXXXVI. Oratio Dauid.

INclina domine aurem tuam & exaudi me, quoniam inops & pauper sum ego.

Oda hæc feruidæ mentis affectum, cùm omnium, qui abiectis humanis curis atque occupationibus, in Deum feruntur, ostendit, tum uel maximè Dei filij, qui unus Deus cum patre, ut inquit Augustinus, unus homo, cum hominibus, orat in forma serui, qui oratur à nobis in forma Dei, orat pro nobis ut sacerdos noster, orat in nobis ut caput nostrum, oratur à nobis ut Deus noster. Hactenus uir sanctus. Atqui hîc uides quomodo diuina quadã immutatione, ac Dei in hominem, hominis item in Deum transitu, idem penè factus sit Deus & homo, creator & creatura, mors (ut sic dicam per excessum) & uita. Atq; hęc omnia quidem per Christũ, quem dedit pater (ut inquit Apostolus) caput super omnem Ecclesiã, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia
D in omnibus adimpletur. Quocirca idem pro nobis innocentissimus orat, qui & innocentissimus pro nobis crucem, unde omnis orta est piorũ innocentia, atq; in Deum translatio, pertulit. Orat hîc igitur pro impurissimo purus, pro inquinatissimo sanctus, pro facinoroso, cœlestiumq; diuitiarum egentissimo, ipse innocens, ac non tantum diues, quantum copiosissimus bonorum omnium erogator, clamatq;: Inclina domine aurem tuam & exaudi me, quoniam inops & pauper sum ego. Vidisti'ne unquam, mi lector, excellentissimum quempiam oratorem ingenti ærumnosæ multitudinis agmine comitatũ, uniuersalem pro sua republica causam agere coram rege, aut magistratu? Se quidem unum ex illorum numero, qui miseri sunt, effingens, perinde aliorum exponit calamites, ac si suæ essent omnino, simulq; cum cæteris mulctandus foret. Non secus quidem suis in purificandis, tutandisq; amicis, agit misericors Iesus, pro quibus ferè, ut in hoc psalmo uidere est, se pauperem atq; inopem, hoc est, re omni humana prorsus denudatum queritur. Ait enim: Tu ô altissime, aurem tuam mihi, causam meam tenuè, uoceq; gracili, insusurranti potius quàm exponenti, quò me clarius intelligas, inclina, & me tandem exaudi: quoniã flebilem in modum afflictus, ope omni humana destitutus sum.

Custodi animam meam quoniam sanctus sum, saluum fac seruum Deus meus sperantem in te.

Duas enim huc affert rationes, quamobrem exaudiri debeat uir sanctus: cæteras postea. alteram quidem, qua se bonitatis ueræq; religionis studiosum, alteram, qua se Dei seruum esse fatet. Quæ duę in homine afflicto partes cõmiserationem, uel ipsis quidem hostibus mouere possent, nedum dominis naturaliter in frugi seruos beneuolis. Porrò sanctitas in hoc loco, ut in plerisque alijs scripturæ locis, pro sanctitatis studio & cura sumi debet. Vnde Paraphrastes: Sit

Sit tibi curæ, inquit, anima mea, quia candido sum erga te animo. Necesse quidem est eum ipsum, qui se ante Deum aliquid rogaturus sistit, purũ omnino esse, ac sanctitatis appetentissimũ: alioquin impuro animo, atque in diuino obsequio inerti, uix aliquando suum impartitur lumen iustitiæ sol. Verùm si Christum spectes, se sanctissimũ, imò sanctitatis distributorẽ, parum dico, ipsissimã sanctimoniam se recte appellare poterit. Vide igitur quid dicat: Serua, inquit, mi Deus animã meam, quoniã nihil mihi antiquius est, quàm ut innocens sim, ac sanctus: quoniam insuper seruus tuus ego sum, & is quidem, qui non aliunde mihi uindico fauorem, præterquàm abs te, mei curam habe. Quo alio niti de beo patrono? Te unicè diligo, te efflagito, tibi supplico. Idcirco

Miserere mei domine, quoniam ad te clamaui tota die. Lętifica animam serui tui, quoniam ad te domine leuaui animam meam.

Saxeus prorsus is esset iudex, qui huiuscemodi non flecteretur pij pectoris precationibus. Duas rursus alias adducit rationes, cur flecti debeat æternus pater. Misereat te, inquit, mei domine, quoniam ab omni horrens animi torpore, tuum assiduè imploro subsidiũ. Ad hæc: Exhilara, te obsecro, afflictam hanc animulam serui tui, quoniam ad te, quamuis in sublimi habitantem, uotis, affectuq; animi flagrantissimo pertingere elaboro.

Quoniam tu domine suauis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te.

Iam patris animum in homines ob scelera commotum, ab eius laude placare intendit, non fictè id quidem, & adulatoriè. O mores, ô ætatem plusquã æream! Quid non adulationis præ se ferunt orationes mihi nuper, dum hæc commentor, ad legendum oblatę? Stomachor, cùm in illorum memoriam uenio, in autorem ne, quisquis is tandem fuerit, an in quorundam magis leuitatem, non dico, quibus uel falso, in ipsis uel usq; ad nauseam laudatis, istiusmodi ab antiqua maiorum seueritate penitus degenerantia, chara sunt & grata. Quò, malùm, tanta tam grauis consessus deuenit dignitas? Sed ad rem nostram. Suauis & mitis dictiones, quamuis in Deo optimè conuenire uideantur, Hebræis tamen sunt, bonus & propitius, seu ut legit Fel. bonus & propitiabilis. ut sit sensus: Quoniã natura bonus es, hoc est, ad elargienda munera facilis & liberalis, atque ad peccata condonanda flexibilis, supraq; expectationem omnem omniũ misericors erga illos, qui tuum implorant auxilium,

Auribus percipe domine orationem meam, & intende uoci deprecationis meæ.

Inculcat hæc anima, cui mora omnis in Deo longa uidetur. Horrendum profectò id esse iudico, mala quotidie increbrescere, augeriq; ærumnas: tardum uel seu nullum omnino extare subsidium. Id maximum sanè est opus fidei, intolleranda propter Christum toleranter, imò uerò gratanter ferre. Vide igitur orationis ardorem atq; exuberantiam. Auribus, inquit, percipe orationem meam. Sufficere sanè poterat dixisse, Audi. Aliam rursum addit exaggerationem: Intende uoci deprecationis meæ. Cur non solũmodo, intende deprecationi meę, & non attexeret, uoci? Hæc sunt, ut dixi, maximè anxij animi indicia. Sed iam ad effectum fidei exprimendum descendamus.

In die tribulationis meæ clamaui ad te, quia exaudisti me.

Haud immemor, ait, præteritę tuæ in me beneficentię, uel tum quidem, cùm pœnas potius quàm beneficium demererer, iterum uarijs in angustijs constitutus clamare, tuumq; implorare auxilium audebo, sperans fore, ut quod è re mea esse iudicaueris, abundanter præstes. Certè

C Non est similis tui in dijs domine, & non est secundum opera tua.

Neque dij gentium mortui, & manufacti, neque ipsi quoque, in quibus plerunque confidit uulgus, potentissimi homines, neque angeli demum, eadem qua tu, pollent fortitudine ac potentia. Non queunt hi omnes uitam dare, ut tu: non iustum quenquã facere, ut tu: non ditare uirtutibus, ut tu. Quis ergo tecum conferendus? Nemo omnino est, qui tua imitari queat opera, adeò longo à te, quicquid conditum est, dissidet interstitio. Et quidem, ut alia omittam, tuo excitatæ spiritu,

Omnes gentes, quascunque fecisti, uenient & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuum.

Apertissimè hîc Vates gentium uocationem prædicit, quæ sanè inter admiranda Dei facinora maxima omniũ semper uisa est. Quis id unquam credidisset? quis, nisi Dei spiritus ductu, cogitationibus unquã assequi potuisset, filijs ab hæreditate exclusis, facinorosos quosque, & hos quidem acerrimos Dei hostes, introductos, ascitosque ad ea percipienda bona, quæ nunquam aut optassent, aut optare ausi fuissent? Sunt ne ista minimæ potestatis indicia, an maximæ? an infinitæ? an captum omnem cùm hominum, tum angelorum exuperantis? Omnes itaque gentes ubique per orbem dispersæ, quarumque autor tu es, supplices ad te uenient, humique prostratæ, tui sanctissimi nominis maiestatem cõcelebrabunt, atque ad cœlum usque laudibus extollent. O immensurabilem certè Dei magnitudinem. Dicam, inquit, Aquiloni, da: & Austro, noli prohibere. Affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extemis terræ. Non id quidẽ mirum, neque si te intueor, ualde magnum:

D Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus solus.

Cæteri uerò umbratiles & imaginarij. Quare, ô tu qui potes,

Deduc me domine in uia tua, & ingrediar in ueritate tua. *Lætetur* cor meum, ut timeat nomen tuum.

Lucidius Felix ex hebræo: Doce me domine uiam tuã, ambulabo in ueritate tua: unias cor meũ, ut timeat nomen tuũ. Paraphrastes rursum: Doce me domine uiam, qua itur ad te, ut ambulem confidenter per eam. Verbum porrò, lætetur, Hebræis est, aut uni, aut excita, aut coge. De lętitia uerò apud eos nulla fit mentio, quanquã suo & ipsa ornata est decore. Siue enim à diuino exciteris spiritu, siue tuum alioqui dissipatum cor uniatur, siue etiam placidissimo traharis afflatu, semper tibi lætandum erit. Nullum quippe potest cum illo comparari animæ gaudium, cùm se sentit à Deo pungi, excitarique ad intermissum iustitiæ studiũ, atque Deo uniri. Confidenter, inquit, tutoque per iustitiæ ac ueritatis semitas, in quibus syncerè omnia fieri par est, ambulabo, si tu direxeris, si docueris, si excitaueris, si cor distractũ uniueris. Istuc certè in terris felicissimũ est uitę genus, sic à Deo hominẽ instrui, ut nihil à uero fidei itinere deflectens, unitũ semper habeat cor in Deo. Nam difficile omnino est animũ in huius mũdi curis immersum, uoluptatibusque carnis affixũ, posse in Deũ, in quo tota inest perturbationũ quies, transferri, atque in eo lętari. Sunt qui sic, ingrediar in ueritate tua, interpretantũ: Nõ dubito quo minus mihi fidus itineris comes futurus sis: id enim promisisti: tua igitũ cõfisus fide ingrediar. Verùm uide quàm prudentissimè è solida, grauique cordis lætitia, oriri faciat timorẽ erga Deum Vates. Lætetũ, inquit, cor meum, ut timeat nomẽ tuũ. Obstupescũt hîc opinor mundi sapientes, cùm audiunt è letitia metũ nasci. Hi quidẽ, quid sibi uelint duæ illæ molæ in lege domini, superior & inferior, ignorant penitus. Fac igitur, mi Deus, ut uniatur cor meum in te, ne huc illuc propter tentationũ acerbitatẽ distractũ in fide uacillet.

hoc

hoc ſanè impetrato, in te gaudebo, te metuam, de te cantabo, &

Confitebor tibi domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum.

En ſancti cordis unio cum Deo. En gratæ animæ promiſſio, ac uotum: cui nihil prius eſt, quàm ut Dei nomen ſanctificetur, colaturq́; ab omnibus paſſim, ubicunq; degant, nationibus. Vis enim ea eſt pietatis, ut tantũ de alieno unuſquiſque gaudeat bono, quantum de proprio. Etenim cùm uno uiuant corde, atq; animo electi, unum eos uelle, unum expetere, unum prorſus diligere, atq; eodem perfundi gaudio neceſſe erit. Quocirca cùm uideris hominũ cœtum in uaria ſcindi conſilia, uariáq; appetere & amare, ibi per me fateri licebit, nullam eſſe pacem & unionem, ideóq; neque Deum, neque boni cuiuſpiam ueſtigium. Obſerua itaque quid hîc credentium multitudo, cuius unum tantummodo factum ſit cor, de ſe æquè, ac ſi unus duntaxat eſſet homo, aſſerat. In toto, inquit, corde meo, non diſſipato, in uariasq́; ſciſſo, uti ſolent hypocritæ, perſuaſiones, & qui immenſis cupiditatibus obnoxij ſunt, te celebrabo, nomenq́; tuum perpetuò, cùm uerbo, tum uita ac moribus, magnificabo, efferamq́;, etiam inuito mundi ſupercilio, ad cœlos uſque intrepidus. Vellem profectò ex hac ſanctæ animæ pollicitatione ac uoto, condocefierent hi, qui in templis ſe Deo laudes canere arbitrantur. Qui interdum, bone Ieſu, tumultus? quæ inter pſallendum commiſcentur turbæ? qui ſtrepitus uagæq́; animæ dilacerationes? quæ odia? quæ ſimultates ſacris, tanquam diuinum Selah, interſeruntur pſalmis? Glorificabo, inquit, nomen tuum, non proprium, non amicorum, non affinium, & id quidem quoad uixero:

Quia miſericordia tua magna eſt ſuper me, & eruiſti animam meam ex inferno inferiori.

Infernus hîc inferior (ne aut de limbo patrum, aut ſubterraneis inferorũ tenebris modò philoſophemur) pro extremis periculis, in quæ nõnunquam conijcitur anima, ſumi debet. Vnde Paraphraſtes: Quoties, inquit, uerſabar in periculis, etiam ſummis, tu me eripuiſti, & animam meam ueluti ab inferis ad ſuperos reuocaſti. Idem ferme eſt, quod alio in loco de ſe aſſerit Vates: Domine, inquit, eduxiſti ab inferno animam meam. Quòd autem infernum inferiorem appellet, proſopopœia eſt, mirè admodum rei efficaciam exprimens. Cæterùm miſericordiam magnam in Deo uocat, ob magna hominum ſcelera, quæ adeò in immenſum creuerant, ut penè diuinam ſuperaſſe clementiam uiderentur. ait itaque: Miſericordiæ tuæ erga hominum genus immenſæ non parua quidem extant indicia. Quoties enim ego (ut pro omnibus ſemel dicam) extrema in pericula coniectus eſſem, tu me, tanquam ab inferis ad uitam reſtitutum, in ſecura collocaſti fidei ſede. Et ut quidem multa, quæ infernum pluſquam inferiorem præ ſe ferunt, omittam, illud moleſtiſſimum omnium non tacebo, quòd

Iniqui inſurrexerunt ſuper me, & ſynagoga potentium quæſierunt animam meam, & non propoſuerunt te in conſpectu ſuo.

Aptius latina uſus eſſet loquutione latinus interpres, ſi cœtum, aut concilium, aut turbam quoque, ut reddit Paraphraſtes, uertiſſet, non ſynagogam. Ad hæc, iniqui dictio, Hebræis maiorem habet energiam, quàm ſi ſimpliciter legas, iniqui. Superbi, uertit Felix. Alius, uiolenti. & eſt ſenſus: Violenti quidem homines, quiq́; nullo rationis utuntur fræno, ut ferè eſt uulgus, in me conſpirauerunt. Sed id parum forſan uideri poſſet, niſi & ipſi quoque multitudi-

C nis primates, ipsi principes, ipsi pastores meam mihi adimere uitam, aut saltem traducere, nulla habita tui ratione, moliti essent. Heu insaniam: non proposuerunt, inquit, Deum in conspectu suo, sed mundum. Id extremæ profligatæq; dementiæ signũ est, omni abiecto Dei timore, impudentissimè peccare. Quòd certè aliquando uiolentorum hominum turba, uirum quempiam bene moratum, odio, sicis'q;, ueneno, aut maledictis incessat, non est adeò incredibile, quin credi possit: at ab ipsis primarijs hominibus, à magistratibus, ab ipsis denique multitudinis patribus, è quorum uita, tanquam à uirtutum omnium archiuo, suam cæteri sumere debent uiuendi normam, sæuitiam atque odium prodire cernere, quis, nisi ipsemet ipsorum experiretur immanitatem, unquam crederet? Sic sanè male habitus fuit Christus in terris, non solùm à uulgo naturaliter nouarum rerum cupido, uerumetiam ab ipsis synagogæ dynastis, à pontificibus, à scribis, à sacerdotibus. Vide igitur perfectam crucis imaginem, ô tu, qui Christum imitari cogitas. Hi nempe, qui tales sunt, ut dixi, duri, crudeles'q; appellari debent,

Et tu domine Deus miserator, & misericors, patiens, & multæ misericordiæ, & uerax.

Piæ quidem uocis memoria delectatus interpres, ter misericordiæ, cùm non opus esset, usus est dictione. Siquidem Hebræorũ interpretes ferè omnes, una tantummodo contenti misericordiæ uoce, sic totum transferunt uersum: Tu domine pronus es ad misericordiam, propensus in beneuolentiam, tardus ad iram, bonitate & fide effluens. Ad fidem, inquit Campensis, propensissimus es. Da mihi igitur Christianum ita, ut hîc illum desiderat spiritus, affectum, sed cumprimis principem ac præsulem: nihil illi ad Christianæ uitæ perfectionem deesse dicam, iurabo'q; Deum illum esse, non hominem. Secus uerò, neque il-
D li dominij sceptrum, neque huic animarum tutelam rectè traditam asseuerabo. At suis hi, postquam sic uolunt, agitentur animi permotionibus ac turbis: tu domine

Respice in me, & miserere mei, da imperium tuum puero tuo, & saluum fac filium ancillæ tuæ.

Neque Græci neque Hebræi codices habent, imperium: sed aut robur, aut fortitudinem. Cæterùm dicens filium ancillę, auget seruitutis conditionẽ, quæ in uerna despectior esse solet, quàm in simpliciter seruo. Sensus itaque erit: Tu qui auersus à me, tanquã iratus dominus, longè aberas, redi placatus, sedato'q; me respice animo, ac uires suppeditans serua me, non tam seruum tuum, quàm uernam despectum & miserum, nempe filium ancillæ tuæ, non liberæ. Hic mihi quoque hoc modo orare fas sit: Te Deum hîc meum inuoco, beneuolo me intuere aspectu & iucundo, & ad me, qui procul ob peccatorũ meorum fœditatem offensus abieras, redi. Da puero tuo animũ, da uires, da suij psius imperiũ, da robur, da tui fauoris, in quo omnis inest gratiarum uis & potentia, magnitudinem, ac serua filium ancillæ tuæ, matris nostræ Sion, quæ est credentium Ecclesia, & quæ tibi liberam seruit seruitutem. Non desunt qui hæc ad Christum referentes, mundissimum beatæ Virginis partum à Vate præuisum fuisse arbitrantur, quæ, multis prius ultrò citroq; habitis cum Angelo uerbis, se ancillam tandem domini testabatur, dicens: Ecce ancilla domini. Sanctissima planè hæc est opinio, Vatis'q; spiritu dignissima: atque adeò magis id quod statim intulit:

Fac mecum signum in bonum, ut uideant qui oderũt me & confundantur, quoniam tu domine adiuuisti me, & consolatus es me.

Tota quippe uita Christi, conceptus, natiuitas, consuetudo, doctrina, crux, tandem

tandem & mors, mirabile fuerunt Dei beneuolentiæ signum, nõ illud quidem cui contradicturi erant Iudæi, sed in bonum, sed cui par fuerat, tanquam bonorum omniũ scopo, adhærescere homines. Atqui signum olim Cain sceleratissimo datum fuit in malum, hoc est, ut Dei indignationis atq; iræ, in illo indicium foret. Contrà uerò seruatori nostro in bonũ, quò diuinæ beneuolẽtię atq; amoris erga homines admonerentur hi, quos signauit Deus, ut inquit Paulus: Et dedit pignus spiritus in cordibus eorũ. cæteri autẽ contabescerẽt, uidentesq; obstupescerent. Ecce hic positus est, inquit senex ille sanctissimus, in multorũ ruinam, & in resurrectionem multorum, & in signum, cui contradicetur. Ait igitur: Mi pater, signum aliquod tuæ erga me æde beneuolentiæ, quod hostes mei uidentes pudore afficiantur, dicantq; uicti, te meum semper esse consolatorem. Est ne, mi lector, mediocris ea Dei amoris erga nos significatio, cùm ab improbis mille una die lacessiti iniurijs, perstamus intrepidi, nihilq; minus in hoc mũdo ueremur, quàm ob sceleratorũ hominum impudentiã & linguas, à pace animi, quam per Dei benignitatẽ adepti sumus, deturbari? Certè uerius illud est, quàm quòd multis illustrari debeat, quòd qui Deo adhæret, unus spiritus cum illo efficitur. Cui laus sit perennis in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXXXVII. Filiorum Choræ, Psalmus Cantici.

FVndamenta eius in montibus sanctis.

Oda hæc sanequàm parua, sed non minus obscura, quàm mirabilis, maximam præbuit occasionem expositoribus dicendi, & de his quoq;, quæ tametsi pia esse uidenť, nõnihil tamen à Vatis mente abesse deprehenduntur. Solidos certè deamat sensus sua in doctrina spiritus, non nutantes, non cum Iudæorũ risu indoctos & frigidos. Videtur hîc mihi Vates illorum morem seruare uoluisse, quibus, cùm præclarissimi alioqui sint poëtæ, nõnunquã stricto argutoq; poëmatis genere, ut sunt Epigrãmata, lusisse libuit. Psalmũ Cantici appellabant antiqui cantionẽ illam, quę instrumento incœpta esset musico, sed uoce actutũ humana, secundo quoq; loco, intercepta. Quem quidem morẽ etiamnũ seruare templorũ choros cernimus, tum alias, tum cùm ad beatę Virginis canticũ in uespertinis laudibus peruentũ est. Mirabili plenus is est ecstasi psalmus: quare à sensibus, ut sic dicam, mihi exeundum est, si ad ea quæ in illo obteguntur mysteria, mente saltem, simulac calamo nequeo, attingere cupio. Semel Dauid uenturæ felicitatis in Christo atque eius Ecclesia magnitudinem cogitans simul & admirans, uictusq; rei immensitate in hæc de improuiso prorupit uerba: Fundamenta eius in montibus sanctis. Vide ad quæ alia referenda sit dictio, eius, nisi ad ea, quæ prius sanctissima quadam ratiocinatione uoluerat animo propheta. Iam illud in primis dicendum, suo more Vatem è manufacta Hierusalem, quam in collibus sanctis, nempe Sion, Moriah, atque Oliueto sitam fuisse asserunt autores, ad cœlestem, quæ est mater nostra, ut inquit Paulus, transitum facere. Idcirco montes sanctos uocat ob pręcipuam Dei religionem & cultum. Ibi quidem erat templum, ibi arca, ibi certissima dabantur à Deo responsa. Verùm penè nulla illa uetus fuit sanctitas præ illa, qua per Christi præsentiã non tantum Iudæam, quãtum uniuersum terrarũ orbem ornandum esse præuidit Vates. Ait itaq;: Fundamẽta eius, nempe alterius Hierusalem, in montibus, non illis quidẽ terrenis, in quibusq; crucifigendus est autor uitæ, sed sanctis, sed puris, in cœlis nimirũ, ubi habitat diuinitas, iacta sunt. Etenim ex spe ac fide in Deum, eiuscemodi surgũt pietatis ædificia. Quare non absq; ratione Ioannes sua in apparitione fateť se uidisse ciuitatẽ sanctam Hierusalẽ nouam de cœlo descendisse. Porrò quam aliam ciuitatẽ putas expectasse Abraham, quando expectauit, ut inquit Paulus, fundamenta habentẽ ciuitatem,

C cuius artifex & conditor esset Deus? Quòd si certè rem diligenti perpendamus spiritu, nullũ aliud beatissimæ huic urbi statuemus fundamentũ, præter montẽ eum, quem eleuatũ super omnes colles testat̃ Esaias, qui Christus est, pulcherrimi etiam huius ædificij fabricator. Vnde quoniã fictor suum amat figmentũ,

Diligit dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob.

Quid ni tanti faceret Deus Sion, ut illam magis diligeret quàm cunctas Iudæorum ciuitates, atq; habitationes, quandò illa cunctis religionis obseruãtijs, legisq; præceptis, ritibus, ceremonijs, præponenda esset? cuiusq; tandem bases suum fore unigenitũ decreuisset? O mirum nostræ urbis ædificiũ, cuius fundamentum Christus est, amor nimirum patris, atq; uniuersalis ad omnes charitas. Quid, oro, structuræ? quid ædificij ab huiusmodi sperare debeam fundamento? pacis primũ, ueniæ, placationis, clementiæ, atq; hæc omnia, amor unus. Ecce q̃ breui assertione, quales debẽt esse parietes Ecclesiæ, tecta item & columnæ, penè descripsit spiritus. Vix em̃ illum ad Ecclesiæ structurã pertinere dixero, qui quãuis sexcentis illitus sit sacramẽtis, uarijsq; adornatus uirtutibus, cœlestium quoq; rerum gratijs ac donis illustratus, elato tamen sit animo, atq; impuro. Sanctum quippe fundamentũ, sancta requirit ædificia, ut eadem planè sit totius fabricæ ratio & textura, quemadmodum unum esse uoluit Deus sui unigeniti in terris corpus, quod est Ecclesia credentiũ. Vnde nõ immeritò exclamat Vates:

Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.

Portæ Sion (quod penè exciderat) pro tota ipsa ciuitate, atq; illius munitione & robore sumi debet. quod & de portis inferorũ intelligi oportet, quandò, inquit Christus, portæ inferi non præualebunt aduersum te: id est, munitiones, machinę, artesq; inferorũ minimè in te præualebunt, etsi te quatient. Itaq; suam Ecclesiam diligit Deus ardentius, quàm unquã dilexit Sylo, in qua arca fuerat:
D seu Hierusalem, in qua templum: Hierusalem, inquã, illam ueterem prophetarum interfectricem, & de qua sic uaticinatur dominus Iesus: Venient dies in te, & circundabunt te inimici tui uallo, & circundabunt te, & coangustabũt te undiq;, & ad terrã prosternent te, & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem. De nostra uerò sic: Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Ergo meritò gloriosa dicta sunt de te, ô ciuitas Dei. Dixerunt quidem scriptitaruntq; de te olim scriptores ueteres illi pręclarissimi prophetę, subindeq; Apostoli, qui omnes te matrem illam cœlestem, & sponsam à Deo ornatã appellarũt, quæ illi filios ex omni passim orbe collectos pareres, nõ quidẽ semine humano, sed illius spiritu & uerbo, qui sponsus est, conceptos, quemad modum illius unigenitus è pura, intemerataq; cõceptus est uirgine. Selah huc interiectũ nos admonet, nihil unquã in terris fuisse, neq; esse posse, tam plenum gloria & dignitate, quod inferius non extiterit Dei Ecclesia, in qua ipse habitat rex gloriæ Christus Iesus. Ex hebræo quidam sic legunt: Gloriosa loquitur in te, ô ciuitas Dei: nempe Christus sponsus, qui sic effari de sua sponsa incipit:

Memor ero Rahab & Babylonis scientium me.

Ecce res noua, ecce pręclara illa & gloriosa, quæ in te loquitur sponsus, ô cœlestis Hierusalẽ. Ecce tua à Deo, ô sterilis, quæ non paris, stupenda fœcũditas. Quid? O inenarrabile Dei consiliũ, ô mentem puris animis tantũmodo cognitam. Ecce quomodo aceruatim concurrunt homines.

Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic.

Sub nomine quidem memoratararũ gentium, quæ Iudæis inter cæteris orbis nationes, hostes fuerant infestiores, & magis cognitæ, totas per uniuersum latè orbem sparsas intelligi uult gentes, quæ ad fidem Christi, spiritu Dei cooperante, acceleraturæ erant. Siquidem haud multis pòst seculis ipse dicturus erat: Ite in uniuersum mundum, & prædicate Euangeliũ omni creaturæ. Ait igitur:

Memor ero etiam Rahab & Babylonis, hostium nimirũ populi mei inexorabilium, quorum antea immemor fueram; eosq; me agnoscentibus, fideq; colentibus annumerabo, ut unũ planè sint corpus cum his, quos ab æterno, ut me agnoscerent, à mundo secreuit æternus pater. Cæterũ Rahab appellatiuũ nomen esse asserit diuus Hieron. quod superbiã interpretatur. quare nonnullis uisum est ex hebręo transferri posse, Aegyptiorũ. Idem quoq; Chaldæus, qui uice Rahab, Mezraim scribit, quæ dictio Hebræis Aegyptũ sonat. Mizraim fuit filius Cham, à quo perinde originẽ atq; nomẽ sortiti sunt Aegyptij. Rursus alienigenæ, Palæstini, seu Philistæi, Hebræis sunt. quare is erit sensus: En nouum consilium, ac penè incredibile. Gentes mihi rebelles, atq; hostili in me animo, ut sunt Aegyptij, Babylonij, Palæstini, Tyrij, Aethiopes, meos inter filios cõnumerabunt. Hi quidem fuerunt illic, hoc est, ut uertit Symmachus, nati sunt in Sion, nempe per innouationẽ uitæ: nam in Sion primùm natus est Christus, ex quo pij suum nacti sunt ortum: hoc est, in Sion innotescere mũdo occœpit fidei autor, atq; subinde à discipulis illum annũciari uniuersus ferè audiuit orbis. Ideo Felix, atq; adeò cęteri ex hebræo sic uertũt: Hic natus est ibi. Paraphrastes item: Accurrent propterea, quòd insignis ille natus sit ibi, nempe à prophetarũ uaticinijs promissus, expectatusq; ab omnibus & desideratus.

Nunquid Sion dicet, homo & homo natus est in ea?

Ex hebręo: De Sion dicẽt, uir & uir natus est in ea. hoc est, unusquisq; qui natus est ex spiritu & aqua, in ea natus est, nempe ut sit Dei filius, ac cœlorũ ciuis. Vir & uir, pro unusquisq; ponit̃, ne hîc modò de duplici in Christo natura philosophemur. Etenim in Ezechiele legimus: Homo homo de domo Israël, qui posuerit immunditias in corde suo. Id est, quicunq; ex Israëlitis, quisquis is tandem fuerit, qui cõceperit munditias in corde suo. Digito itaq; quasi hi cõmonstrabuntur, audientq; in uulgus, Ille & ille natus est in ea. Nec mirũ quidẽ; nam

Et ipse fundauit eam altissimus.

Ipse quidem altissimus tam insolitæ mundo renascentię fundator fuit; ipse, inquam, non humanũ ingenium, non sanctitas, quæ nulla erat, illius strauit fundamentum, quę uis est spiritus in Deo. Etenim quis unquã sibi persuasit sese ex se uenire posse ad Deum, nisi à Deo tractus? Ipse igitur nobilissimæ structuræ fidei fundamentum est, progressus item, & consummatio; & qui

Dominus narrabit in scripturis populorum, & principum horum, qui fuerunt in ea.

Felix sic: Dominus numerabit cùm scribet populos: hic natus est ibi. Quid sit, numerabit, exponit Paraphrastes: Cõmemorabit, inquit. Alius rursus: In annales populorũ referet, quòd insignis ille natus sit in ea. Efficiet, inquit, dum recensebit populos, ut cõmemoretur, quòd mirabilis ille & stupendus omnibus, in ea natus sit. Summa, ait quidam, totius scripturæ est, Christũ natum esse Ecclesiæ. Cæterũ scripturæ eæ Dei, in æterna immotaq; illius mente tanquã in libro exaratæ sunt: in quo sanè quotquot seruant̃, hi enimuero qui in Sion ex fide Iesu Christi renascunt̃, sunt scripti. Et id potissimũ, quia insignis ille orbis instaurator in ea natus, felicissimæ istiusmodi renascentię autor est. Verùm ne noster quoq; suo fraudetur sensu interpres, sic dici posset: quòd dominus narrabit, seu pronunciabit, prout scriptum inueniet in scripturis populorũ, hoc est, in libro uitæ, in quo scripti sunt credentiũ populi, atq; eorum principes in primis, qui sic pręcipua à Deo nuncupati sunt electione, nempe Apostoli, ac doctores, qui & ipsi fuerunt, seu, ut melius ex græco reddi posset, qui generati fuerunt in ea. Sed primus sensus mihi uerior uisus est, magisq; spiritui, atque his quæ sequuntur, conueniens. Hîc additur Selah.

Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

C Argutissimo incœptũ exordio epigrãma, argutiori clauditur fine. O Sion, inquit, ciuitas Dei, habitatio est in te, non mœroris quidẽ, ut sunt pleræq; huius mundi ædes, sed gaudij, sed æterni, ob sedatas conscientias, tripudij. Atqui bona istiusmodi omnia, in sinu Ecclesię perdurantibus proculdubio in hac quoq; uita, nedum in futura, cõtingunt. Verùm non omnes, qui sacra intincti sunt unda, sacramẽtisq; initiati, in Ecclesiæ gremio, in quo perfecta inest pax, & in quo spirituales audiunt cantiones, choriq; illi ducunt cœlestiũ consolationũ plenissimi, qui ab amore profecti, in amorẽ tandem adeò ardenter combusti resoluuntur, ut planè nihil in terris, quod suum esse uelint, præ se ferre queant, pręter tenuissimos corporeę huiusce mortalitatis cineres, uerè esse, & cõmorari, non audeo dicere. Nego igitur quempiam, quamuis altè in uirtutũ apice collocatum, aut religionis nomine insignẽ, intra Christi ulnas, in quibus sita est mortalium omniũ beatitudo, locum habere, si conscientiæ stimulis punctus & discerptus, nullum sentit spiritualis lætitiæ gustũ: quem in eo potissimè positũ esse, & ducimus, & aliquando experti sumus, cùm quis ita unitus est Deo, ut quicquid Deũ non referat, pacem scilicet, concordiam, dilectionẽ, mansuetudinẽ, pudicitiam, mundiq; neglectum, contẽnat. Perfectissima quidem à suis expectat Christus. Quòd si porrò hæc exactè nimiũ à me requiri putes, atq; ob id in hunc tenuem Christi seruum excandescas, cur tuam interim non reprehendis ignauiã, ô qui tua, nescio qua, contentus perfectione, nihil iam fari libet præterquã, templum domini, templum domini, templum domini? Heu frigidas mei cordis (ne dealijs dicam) persuasiones. Certè extra Christi doctrinam ac uitam, non est salus, Cui honor sit semper, & benedictio in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXXXVIII. Canticum psalmi filiorum Choræ.
D Vincenti, super infirmitatem ad humiliandum,
eruditiuum Heman Ezraitæ.

Omine Deus salutis meæ, in die clamaui, & nocte coram te. Duobus quidem cantoribus, Heman scilicet, atq; ex posteris Choræ uni, iussum fuerat à rege, ut hanc cõmiserationis plenam, alternatim ad exprimendum Messiæ infirmitatem, atq; in terris cruciatus, occinerent odam. Volunt Hebræi Heman, qui fuit inter Leuitas sapientissimus, ex sui nominis conscriptione, quæ planè eadem est cum primis literis tetragrãmaton, quæ, ut exponunt Cabalistæ, Messiam significant, Christum omnino referre, qui se humiliauit usq; ad mortem, propter mortaliũ salutem. Cuius sanè mortis crudelitatem adeò mœstè deplorat Vates, ut nullam penitus admittere uideatur consolationẽ: quod in alijs eiusdem argumenti psalmis minimè factum esse cernimus. Illi enim læto ferè clauduntur fine, in hoc uerò iacent omnia. Quod sanè cùm considero, meam non queo nõ maximopere execrari, ut sic dicam, incogitantiã, qui tam stupidus sim, ac mei ipsius obliuiosus, ut afflicto sub capite & cruento delitiari audeam, atq; tam imprudẽter meam instituere uitam coner, ac si ipse pro se, haud pro me, cruci affixus esset Christus. Quocirca cùm hæc, quæ in hoc psalmo, tanquã in crudeli tragœdia, dicuntur, cõmentari incipio, totus contremisco, quippe qui nullo adhuc me sentiam affectu permotũ, qui uel minimam tam extremi doloris partem referat, quem pro me mei amantissimus subijt Iesus. Scribam tamẽ, illorũ morem sequutus, qui quæ ignorant scribunt. At non ignorat pro me, qui uice mei despectissimus omniũ factus, clamat: Domine Deus salutis meæ, in die clamaui, & nocte coram te. Dauid Kimhi Hebræorum doctissimus, fatetur titulorũ uerba & sententias incognitas omnino esse: prætermissis igitur incognitis penitus, minus incognita tentemus. Domine Deus, uide tenerum filij in patrem animũ, atq; affectum: uide, inquã, firmum

Christi

Christi in orando propositũ. In die, inquit, clamaui, nocte rursum à clamore nõ destiti: atq; id quidẽ coram te, cui mei cordis arcana notissima sunt. Abijcies' ne me filium tibi obsequentissimũ: innocentem: absq; ulla causa ab improbis afflictum? O certæ salutis meæ autor, meos exaudi gemitus ac suspiria.

Intret in conspectu tuo oratio mea, inclina aurem tuã ad precẽ meã.

A cordis radicibus nimirum euulsam, confusam, meticulosam, atq; ut sic loquar, exanguem. Tu excelse, tu supra omnem altitudinẽ immense, aures tuas illas ad audiendos humiliũ gemitus faciles & benignas, ad pauperẽ tenui spiritu ac uoce suam enarrantẽ indigentiã, inclina, accedatq; intrepidè in conspectu tuo, alioqui formidabili, mea à consternato animo dimanans oratio.

Quia repleta est malis anima mea, & uita mea inferno appropinquauit.

Infernus hîc, ut aliàs quoq; diximus, est sepulchrũ seu fouea. Adeò se ærumnis atq; aduersis oppressum fuisse fatetur, ut nihil iam ab his, qui mortui in sepulchris conduntur, dissimilis esset. Ad saturitatem, inquit, ac nauseam usq; plena est tormentis anima mea: hoc est, in his ferendis impar prorsus facta, ad tumulũ usq; peruenit. Idcirco

Æstimatus sum cum descendentibus in lacum, factus sum sicut homo sine adiutorio.

Vltra non procedit uersus Hebræis. Et est ferè idem, quod de descensũ in foueam dixit: nunc illam lacum appellat. Anxiæ nimirum animæ indicium uerba hæc sunt, & querimoniæ: & est sensus, ut elegantissimè exponit à Paraphraste: Habitus sum, inquit, unus è numero eorum, qui iamiã corruituri sunt in barathrum: æstimatus nõ pluris sum, quàm homo suis uiribus omnibus destitutus.

Inter mortuos liber, sicut uulnerati dormientes in sepulchris, quorũ non es memor amplius, & ipsi de manu tua repulsi sunt.

Liber tandem, inquit, à malis, quibus æquè exanguis inter mortuos iaceo, atq; solent hi, qui uulnerati, prorsusq; extincti iacent in sepulchro, quorum memoria iam extat nulla, factus sum. Vide quàm latè interdum querelis frænum laxet homo in angustijs positus. Sunt qui uocem, liber, ad mundi referant negocia: ut sit sensus, se omnino liberum, propter mortem, à mundi curis & negocijs: hoc est, se prorsus extinctum esse. Nam certè qui seriò moritur, ab omni penitus mũdi cura liberatur, eo sanè modo, quo ab Apostolo dictum esse uolunt, tandiu Romanos liberos à iustitia extitisse, quandiu peccatis dicto paruissent. Cæterùm quòd ait, quorũ non es memor amplius, de uita hac intelligi oportet, cui nunquã restituendi sunt, ac si omnino à Deo abiecti essent. Vnde illud est, quo queritur, ipsos de manu Dei repulsos esse. Ad hæc,

Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis, & in umbra mortis.

Extrema aggregat mortis mala, quę profundo puteo, seu lacui, obscuroq; loco & tenebroso comparat. Nec quidem, inquit, mihi solis lucem, alioquin omnibus cõmunem, præ mentis confusione atq; horrore, aspicere integrum est: in profundam omnino inferorũ caliginem ac noctem coniectum me esse sentio. De umbra mortis aliàs admonuimus, declarauimusq;, quid sibi uelit istiusmodi loquutionis genus. Mala quidem huius mundi perinde mortem comitantur, ac solet umbra corpus.

Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos induxisti super me.

Heu turbidam, planeq; confusam hominis mentem. Aspice ad quantam interdum adigatur desperationem, propter acerbitatem persequutionũ, anima, ut Deum rem tam mortalibus salubrẽ cõtra se furere suspicetur. Super me, ait,

C confirmatus est furor tuus: hoc est, totam tuam in me adeò effudisti indignationem, ut nullum iam supersit malorũ genus, quo me non affixeris. Quæcunque enim mala, quæ homini in carne posito cõtingere possunt, ea omnia in me proiecta esse uideo. Quis hîc suam non exhorreat sortem? quis sibi hîc non timeat, simulac innocentissimũ Dei filium tam anxiè suum exprimere mœrorem audit? Non immeritò certè à spiritu additur in hoc loco Selah, uel id magis adeò, quòd statim subinfertur,

Longè fecisti notos meos à me, posuerunt me abominationẽ sibi: traditus sum, & non egrediebar.

Conclusus sum, inquit Campensis, nec uideo quo pacto explicem me. Verba sunt animæ, suam ualde exaggerãtis miseriã, quæ atrocior hòc esse solet, quò quis extremas in calamitates prolapsus, & amicis, & ipsis quoque intima sibi necessitudine cõiunctis, despectui habet ac nauseæ. Quod sanè Christo cõtigisse in terris, & scimus, &, ut horrendũ cõsueuimus spectaculũ, execrati sumus, quęrimurque nõ eousque etiã nos in crucis suauitate profecisse, quin pro Christi nomine atque amore, cõtumelias subire exhorreamus. Vide aliam dñi tui afflictionẽ:

Oculi mei languerunt præ inopia.

Præ inopia, Hebræis est, præ afflictione, seu dolore, ut reddit Paraphrastes. Alij uerò non ineptè sic uerti posse arbitrant: Deiecta est præ afflictione facies mea, ut ferè idem sit loquendi modus cum illo alterius psalmi: Turbatus est à furore oculus meus. hoc est, facies mea præ amaritudine tabida facta est, & cadauerosa. Hæ sunt quidẽ certissimę doloris notæ, pallor, macies, languidi depressique oculi & moribundi: ad hęc, suspiria, gemitus, crebræque atque anxiæ ab imo extractæ pectore uociferationes. Quare non iniuria additur:

D Clamaui ad te domine, tota die expandi ad te manus meas.

Ad illorũ nimirum morem, qui ob diutinos uitæ cruciatus, illò & oculos & manus, nedum uocem atque animum dirigũt, unde spem sibi salutis fore certam sciunt. Tota, inquit, die supplicabundus ad te protendi manus, dicens:

Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi?

An hîc loquatur Christus, caue dubites. Sic Euthymius: Lege humanæ naturæ formidat Christus mortem, & rogat se diutius uiuere. Etenim persuasum habẽt sancti Dei uiri, nullã aliam ob causam expetendã sibi esse hanc uitam alioqui miserã & ærumnosam, nisi propterea, quò diutius in celebranda Dei religione uersari queãt. Cernunt quidẽ, quàm pauci inueniant ex his etiam, qui ministeria in templis sibi arrogant, quibus propria magis non placeant cõmoda & delitiæ, quàm crux Christi, quæ quoniã de more aspera est & cruenta, delicatos auersatur animos, ut plerique iam facti sunt ex nostris, nempe illis, qui mũdum adhuc inter sepulchrorũ cadauera expiscant. Exoptanda sit igitur nobis idcirco uita hæc temporaria, quò diu in crucis arena ac theatro, pro sponsa, cum mũdo, mundique tyrannide digladiemur, nõ ut ociosi carnis curam in desiderijs, ut inquit Paulus, perficiamus. Ait itaque: Num tuę erga mortuos diuinitatis specimẽ ostẽdere consueuisti? hi ne tua prædicabũt mirabilia, an uiui potius? medici ne iterũ è tumulis excitabunt sepultos, qui tuas cantaturi sint laudes? Non ab re quidem inter cætera quæ immortalitatẽ quodãmodo mortalibus polliceri uident, medicũ posuit Vates, remedium nimirũ mundo saluberrimũ, diuinum, quodque non tam naturæ, quàm Deo ipso optimo maximo cooperari cernimus. Sed

Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiã tuam, & ueritatem tuam in perditione? Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra obliuionis?

Qualem

Qualem, te oro, misericordiã? qualem ueritatẽ? quam iustitiã, qua gratis seruas in te sperantes, de te cantabimus, si in morte, atq; in sepulchro, loco nimirũ exanimatorũ corporum, ac cinerũ, nos dereliqueris? In tenebris ne? in terra ne obliuionis, mortuorũ scilicet, quorum non es memor amplius, tua prædicabitur bonitas, quæ naturaliter lucida est, ac sole ipso meridiano splendidior? In sepulchro quidem, in fouea, in lacu inferiori quis te laudabit? Viuens igitur, uiuens ipse confitebitur tibi.

Et ego ad te domine clamaui, & mane oratio mea præueniet te.

Vtcunq; ulla absq; ope sub ærumnarũ fasce, sub qua nihil iam præter metũ, horrorẽ, desperationẽq;, & mortem uidere licet, opprimi uidear, adhuc tamẽ in te sperabo, adhuc uociferans in ipso statim aduersitatũ exordio, in ipso summo mane, anteaq; densissimis inuoluar tenebris, te lachrymis, atq; gemebũdis præueniam deprecationibus. Id meum est consiliũ: quod sanè cum à tua misericordia proficiscatur & uoluntate, non à mea uirtute,

Vt quid domine repellis orationẽ meam, auertis faciem tuam à me?

Is certè piorum haudquaq; parentum mos est, filiorũ preces negligere. Tu tamen omniũ clemẽtissimus, meã abijcis precationẽ, ac, quod me acrius affligit, faciẽ tuam illam, in qua omnis inest uis spei & ueniæ, indignabundus, planeq; iratus à me misero auertis. Quò igiť me uertã? ad quem meum erit perfugiũ? En

Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea: exaltatus autẽ, humiliatus sum & conturbatus.

Longam hîc narrat suam, uel ab ipsa infantia, miseriã: & est perinde, atq; si diceret, in miserijs & cruce, uixi tota planè ætate. Sic illis, qui piè uiuere uolunt in Christo, cõtingere certum est. Non est, crede mihi, seruus maior dño suo. Ita em̃ Christus, ut hîc narrat Vates, re ipsa expertus est. Mirũ si ignores, uix illũ natũ mũdi persequutiones subijsse, sit ad Aegyptios fuga, sit cruẽta illa puerorũ occisio. quid illud? Vulpes, inquit, foueas, qua se abscondẽt, habẽt, & uolucres nidos, filius aũt hominis nõ habet ubi caput reclinet. Nulla unq; fuit hora, quin diris semper cõuicijs atq; iniurijs, affectus fuerit Christus. O si iam crudeles illæ in Christũ deferbuissent iniuriæ. Ob uirtutes quidẽ, atq; insolita mundo signa & miracula, indiciũ nimirũ suę æternæ diuinitatis & potentię, exaltari etiam in terris debuit. Verùm perfidiosorũ hominũ cõtumelijs, falsisq; delationibus traductus, ut omnes sunt probi, adeò afflictus fuit, ut hîc nunc se pauperẽ, deiectũ, & à iuuẽtute oppressum, clamitet: Ego, inquit, qui exaltari debuerã, oppressus sum. Quid non conturbant improborũ hominũ linguæ, ac malus animus? Iam illud non omittã, paululũ diuersam hanc literã esse Hebræis. Sic Felix: Pauper sum ego, & expirans præ excussione: id est, deficio, & emorior, propterea quòd me à manu tua, atq; ope excutis, longeq; propellis. Sequiť: Tuli terrores tuos, dubitabo. Tuli, inqt, iudicij tui, atq; ultionis terrores, dubitauiq; ne fortè sub onere deficerẽ. Quare sic Paraphr. Pertuli tales abs te mihi immissos terrores, ut propemodũ succubuerim, & desperare de salute tantũ nõ cœperim. Alia item alijs ex hebręo etiã est litera. Ita illi: Fero terrores tuos, dico, ne fortè. hoc est: Tu in me adeò aggregasti terrores, ut exterritus dixerim, ne fortè mihi sic & sic accidat propter iniqtates. Ex his uides, ni fallor, summè anxiũ ac desperantẽ in rebꝰ aduersis animũ, dum suus est, dum se tantũmodo intueť, dum absq; Deo nescio quid se posse somniat. Et tamẽ hæc omnia in Christo uerè fuisse ꝑpter nos, nempe ut nostrę cõsuleret ignorãtiæ, medereťq; languori, & suã impartiret salutẽ, & credimus, & ualde gaudemus. Quòd si quidẽ istiusmodi uerissimis in Christo nõ moueris terroribus & affectib. nondũ illius factus es membrũ, nondũ plenè nosti, quid sit cum Christo cõmori, atq; in ipsum, tanq̃ unius imaginis formam, transfundi. Christus hîc igiť est, qui pro te, ô homo, sic suis in enarrãdis calamitatibus, imò tuis, rem totam exequiť.

C Super me transierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt me.

Quid signet, transierunt iræ tuæ, exprimit Paraphrastes. In me, ait, apparuerunt manifesta signa tui furoris. Quid? terrores tui, quibus mirũ in modum conturbor, me exanimarunt, &

Circundederunt me sicut aqua tota die, circundederunt me simul.

Parum forsan esset si terror unus post aliũ diuisim succederet, calamitasq; calamitati cederet: at omnes simul in unum concurrere, instarq; præcipitantium aquarum in alicuius perniciẽ nullo facto interuallo cõuenire, id in primis intolerandũ uidetur, atq; humanis impar uiribus omnino. Quis id ferat, nisi aut Deus sit, aut Deo similis? Circundederunt me, inquit, omnes simul, nempe terrores, atq; horrendæ cõmistæ metu perturbationes. Et demum, ne quid miseriarũ cumulo deesse uideretur,

Elongasti à me amicum, & proximum, & notos meos à miseria.

Replicat, tanq; infortuniorũ omniũ summũ, quod superius dixit: Longè fecisti notos meos à me. A miseria, Hebræis est, in obscuritate, seu in tenebris. Sic totũ reddit uersum Paraphr. Procul à me abire fecisti, si quis fortè reliquus fuit amans mei, aut uicinus beneuolus: quin & familiariter notos abscõdisti, & uelu ti in tenebris, ne uideri possint à me, collocasti. Vnde alius ex hebręo sic trãstulit: Notos meos obscuras. Vide quomodo perterrita anima, suarũ calamitatũ causam in deum reijciat. Aufers, inquit, quicquid est cõsolationis, & addis quicquid est doloris & angustiæ, itaq; me arctari sinis, ut nihil tam pugnare contra me appareat, q; tuipse. Idcirco acerbissimi tui in me furoris finem uidere posse, aliquando penè despero. Mirum quàm effœminatè nostrę interdum sanctitatis asperitas sibi adblandiretur, nisi cum istiusmodi collata seruatoris uniuersi querimonijs, illò non peruenisse erubesceret rea, quò innocentissimus omniũ Chri- D stus ullo absque merito perfectissimè peruenit, nempe ad extremos, ob scelera haud quidem sua, sed aliorum, terrores & cruciatus. Quòd si adhuc hi te nõ tangunt affectus, is saltem tangat, quando cruentus ex orãtis uultu ac pectore (terrum spectaculum) defluxit sudor.

PSAL. LXXXIX. Eruditiuum Ethan Ezraitæ.

Misericordias domini in æternũ cantabo, in generatione & generationem annunciabo ueritatem tuam in ore meo.

Ethan, quemadmodũ in superiori psalmo Heman, cantorũ principem fuisse asserunt, Samuelisq; nepotem. Cur uerò uterq; Ezraita dictus sit, ex scriptura nõ habetur, nisi quòd putant sic appellatos illos esse, quòd à Zærah filio Iuda originẽ traxerint. Vtcunq; de nomine disputent, nos scimus robustũ à doctioribus, Ethan interpretari: quam quidem interpretationẽ Christo omniũ robustissimo cõuenire, non est qui in dubium uertat. Cuius sanè regnũ sub regni Dauidis typo, in hoc psalmo mirando effigiatur mysterio. Siquidem æterni patris bonitas, atq; adeò de Christo pollicitationes, quę ueritas in Deo est sempiterna, ac gratia per Christũ in Ecclesiæ sinum immissa, hîc prædicantur, urgeturq; quodammodo Deus à fide promissorũ, ut quod pollicitus est, adimpleat. Sed psalmi exordium à suauissima misericordiæ uoce auspicatur sponsa, hoc modo: Misericordias domini in æternũ cantabo, in generatione & generationẽ annunciabo ueritatẽ tuam in ore meo. Veritatẽ tuam, fidem uertunt, de quo aliàs admonuimus. Vide quid de se polliceatur. In æternũ, inquit, cantabo. Non quidẽ sponsæ ignotum fuit, quàm æternus futurus esset usus misericordiæ Dei apud sanctos. Nulla unquã fuit ætas, neq; esse potest, aut poterit in futurũ, quæ ubertim diuinis non indigeat beneficijs, ac donorũ gratijs. Cantabo igitur, docebóq; posteros, innumeris te modis (sic misericordias exponunt) misericordem esse: dicamq; illis, de tua haudquaq; dubitandũ esse fide, quin præstiturus sis quęcunq; olim

olim pollicitus es. Pollicitus quippe es, teq́ʒ æterno obligasti fœdere, ut homo cùm miser esset, tu contrà misericors, pius, ad ignoscendumq́ʒ facilis, & gratiosus; neqʒ unquam tam perditum posse esse hominē, quin tu ab instituto seruandi ex æquo omnes absterrereris.

Quoniam dixisti, in æternū misericordia ædificabitur in cœlis, præparatio ueritas tua in eis.

Dixi, legunt Hebræi, & aptius quidē mea sententia: etenim unus est cum superioribus cōtextus. Annunciabo, inquit, & dixi, mihiq́ʒ persuasi, tuam in æternum duraturā clementiā, semperq́ʒ incrementū recepturā, augendamq́ʒ è poste ris in posteros in infinitū, quemadmodū tua in cœlis perstat æterna ueritas, ac fides. Cœlos quidē ipsos, alioqui mirabili & stupendo à te fabrefactos artificio, potius ruituros crederē, q̄ te à promissis discedere suspicarer. Vt enim hi firmi sunt & stabiles, ita tua est fides, ô Deus. Præparabit̄, Hebræis est, firmabit̄. Idem Symmacho è græco. Mirum q̄ indissolubili cōnexę sint nodo (is amor est) misericordia & ueritas: siquidem non exhiberet̄, ut diuus ait Augustinus, in impletione promissorū ueritas, nisi præcederet in remissione peccatorū pietas. Verius illud est, quàm multis à me probetur, uniuersas uias domini misericordiā esse, ac ueritatē. Illud nō omittendū, quòd Felix sic reddit hūc uersum: Quoniā dixi, mundus misericordia ædificabitur; nempe ob Adæ miseriam dirutus.

Disposui testamentum electis meis, iuraui Dauid seruo meo.

Hæc sunt sunt uerba Dei: ut sit mutatio personæ, frequens nimirū tropus in prophetis. Quid, inquit, de meis uerendū est promissis? Ego em̄ æternū, infractumq́ʒ cum meis percussi fœdus, illudq́ʒ, ne in dubium unqʒ uerteret̄, cum seruo meo Dauide sanciui iuramēto. Testamentū hîc est fœdus inter Deum & homines percussum, quo suum se ille filium è Dauid semine missurū in mundum ad mortaliū salutē astrinxit Deus, quoq́ʒ nos suam in fidem reciperet, nos illum in Deum. Vtrunqʒ enim perfectissimè, ac bona fide adimpleuit Deus: nos uerò in utroqʒ periuri extitimus. Feriam, inquit dominus, uobiscū pactum sempiternum, misericordias Dauid fideles. Illud obscurū, quomodo se dicat Deus tantummodo cum electis suum æternū sanxisse pactū, & non cum cæteris. Ecquid firmum unquā cum impijs, perfidiosisq́ʒ hominibus sanciri potuisset? In illorū quippe animos qui id seruaturi forēt, tanqʒ in æs durum aut saxum, diuinū incidendū fuit pactum, stabiliendūq́ʒ in ęternū. Quą de re illud quod sequit̄ intulit:

Vsqʒ in æternū præparabo semen tuum, & ædificabo in generatione & generationem sedem tuam.

Selah hîc ponit̄, quo nos admonitos uult spiritus, perpetuā prædici hîc seminis Dauid successionē, quæ est Ecclesia in Christo, in qua æterno ueluti incremento cœlestia coalescere deberēt eousqʒ munera, quoad Deus fieret omnia in omnib. In quo etiā & nos (clamat Paulus) sorte uocati sumus, prędestinati secundū propositū eius, qui operat̄ omnia secundū consiliū uoluntatis suæ, ut simus in laudē gloriæ eius, nos qui speramus in Christo. Cæterū de promissione Dei, qua uel ab ipso mundi exordio, se suū ad nos missurū unigenitū toties pollicitus est, plena est sacra lex: quare nulla huc mihi hac de re adducunt̄ testimonia, & id maximè adeò, quia nulla mihi est cum Iudæis disceptatio. Fidelibus enim meæ professionis hominibus is meus desudat labor, nō infidelibus. Ergo seminis huiusce, atqʒ adeò throni regij perpetuitas, quam hîc Dauidi promissam esse cernimus, Christi regnum adumbrabat, qui semen illud est, de quo alio in psalmo sic pater: De fructu uentris tui ponam super sedem tuam. De alio quippe semine, quàm de Christo, istiusmodi asseuerare promissiones, nefas esset. Cùm igitur perseueranter seruandum id sit cum Deo fœdus,

Confitebunt̄ cœli mirabilia tua dn̄e, & ueritatē tuam in ecclesia sanctorum.

C Mirabilia tua, uertit Fel. arcanũ tuum, nempe Euangeliũ ab æterno abſconditum, impijs nimirũ, atq; à Deo auerſis: his uerò qui ex fide ſunt, reuelatum, & per Chriſtũ tandem patefactũ, quos & hîc cœlos uocat. Verùm & de angelicis mentibus hæc dici poſſe arbitror, quæ & ipſę noſtra ex inſtauratione ſecretiſſimo quodam modo ac ratione perficiunť. Videntur enim beati illi ſpiritus nondum ſua cõtenti poſſe eſſe, ut ſic loquar, felicitate, plenéq; gaudere, quoad ſanctos in periculis diuerſari intuenť: quocirca à ſeruatore dicunť lætitia affici ſuper uno peccatore pœnitentiã agente. Ideo quicquid diuina nobis confert miſericordia, laudant, perindeq; de illo lætantur, ac ſi in ſe collatũ cernerent. Etenim una futura eſt illis nobiſcum in cœlis manſio, perficiunturq; quotidie per cognitionẽ multiformis ſapientiæ Dei, ſacramentiq; iſtius, ut inquit Paulus, abſconditi à ſeculis in Deo, ab Eccleſia, quæ una eſt nobiſcũ cum ipſis in Chriſto: in qua quidem ſtupendas Dei operationes non ceſſant efferre laudibus.

Quoniã quis in nubibus ęquabiť dño? ſimilis erit Deo in filijs Dei?

Meritò quidem ſummi opificis ab angelis, nuncijs nimirũ illius & miniſtris, laudantur in Eccleſia operationes. Nam inter ipſos quamuis perfectiſſimis ornatos dotibus, quis cum Deo illorũ conditore eſt cõparandus? is enim rex, illi ſerui: is conditor, illi creatura. In nubibus porrò poſitum, exponũt pro, in cœlo, quod de ſupernis rurſum ſpiritibus intelligi uolunt: quod & apertius ſequenti exprimitur hemiſtichio. Quis ſimilis, inquit, erit Deo in filijs Dei? Siquidẽ filij Dei in ſcripturis, pro cœleſtibus illis mentibus interdũ ſumi ſolent. Quis ſimilis tibi, reddit Campenſis, inter angelos quantumuis ſint potentes?

Deus qui glorificatur in cõſilio ſanctorũ, magnus & terribilis ſuper omnes qui in circuitu eius ſunt.

Deus certè, inquit, eſt, cui nullus æquiparari poteſt. Nam ipſe, etiam inter illos qui aliquid eſſe uidenť, ut ſunt ſanctorũ cœtus, terribilis eſt ac metuendus: D inter illos, inquam, qui circa eum ſunt, illiq; miniſtrant, ſuſpiciendus eſt, ac modis omnibus laudandus. Verùm ut etiam te alloquar, ô immenſe,

Domine Deus uirtutum quis ſimilis tibi? potens es domine, & ueritas tua in circuitu tuo.

Hoc eſt, quæ circa te ſunt, ueritas eſt & bonitas. Vnde quidam ex hebræo ſic uertit: Domine Deus exercituũ qui ſimilis tibi maieſtate, fide ac ueritate, quibus latus tuus ſtipať? Quemadmodũ enim mundi huius tyrãnis, impietate, auaritia, Dei cõtemptu & ſuperbia, tanquã ſatellitibus, armata incedit: ita tu Deus maieſtate, fide, miſericordia, ac æqua in omnes dilectione tanquã ueſtitu deaurato circundatus tuo in excelſo ſedes ſolio. Nam

Tu dominaris poteſtati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. Tu humiliaſti ſicut uulneratum ſuperbum, in brachio uirtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos.

Inter Dei miracula, quæ in Iudæorũ gratiã geſta olim fuere, illud quo erepti ſunt ab Aegyptiorũ ſeruitute in primis, q̃d iam centies diximus, habeť: idcirco frequẽter in ſcriptura noſtrã ad mordendã ingratitudinẽ recenſeť, eiuſq; penè in nobis obſoleta renouať memoria. In nobis dico, qui tam prodigioſi exitus cõmodũ atq; utilitatẽ excellentius nacti ſumus, q̃ illi forſan, qui ſiccis pedib. turbidum illud traieeerunt mare. Iam illud mihi huius ſimile Eſaię in mentem uenit: Nunquid, ait, nõ tu percuſſiſti ſuperbũ? uulneraſti dracone? nũquid nõ tu ſiccaſti mare, aquam abyſſi uehementis? qui poſuiſti profundũ maris ut tranſirent liberati? En quomodo propherę uno eodemq; accenſi lumine miracula illa antiqua cõmemorãtes, noſtrã adumbrãt Eccleſiã. Verùm nos miſeros, ſi nondum in nobis uulneratũ eſſe ſuperbũ à uulnerato Chriſto ſentimus, ſi cõcupiſcentiarum æſtum, fretumq; horrendũ libidinis ex animo defeciuiſſe nondum experimur.

mur. Quàm uereor ne ad nostrã hæc scripta sint perniciem. Vide quid minetur Christus. Si, inquit, non uenissem, & loquutus eis non fuissem, peccatũ non haberent. Vtcunq; uerò superbia atq; ambitio digniores mundi sedes occupent, attamen ô omnipotentissime,

Tui sunt cœli, & tua est terra: orbem terrę & plenitudinẽ eius tu fundasti, Aquilonem & mare tu creasti. Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt.

Aquilonẽ & dexteram, seu meridiẽ, uertunt ex hebræo. Siquidem orientem spectanti, ad dexterã fit meridies. Volunt enim his uocib. uniuersi molitorem Deum laudari. Cæterùm Thabor mons celebris in Iudęa ad occidentẽ situs est, Hermõ uerò ad orientẽ. Quatuor his igitũ orbis plagis, uniuersale Dei imperiũ intelligi uoluit spiritus. quanq; certè non absq; mysterio celeberrimorum montium Thabor & Hermõ mentionẽ hîc fieri arbitror: in his enim Christum non semel signa suæ diuinitatis edidisse legimus. In Thabor eñ transfigurationẽ illam famosissimã Christi factam legimus: in Hermon autem uiduæ filium à phetro experrectũ, atq; à mortuis ad uitam restitutũ asserunt. Nam in Hermon Nain ciuitas est posita. Occultè igitur à spiritu, unde orta sint fidei rudimenta, admonemur. Ait itaq;: Tu cœlorũ, tu terræ, tu rerum omniũ, quæ orbis machinam mirabili exornant pulchritudine, fundamenta iecisti. Tu gelidam septentrionis regionẽ, tu meridiem, tu orientem, tu occidentẽ, pulcherrimo cõdidisti artificio. Ex quo qui tuam contemplantũ sapientiã, te laudandi, in tuoq; sanctissimo nomine exultandi occasionem sumũt. Quid? Ipsi quoq; notissimi in Iudæa montes, Thabor & Hermon, etsi inanimes & muti, sua tamen ipsa mole & uastitate, in nomine tuo exultabunt. Nec mirum sanè; siquidẽ in ipsis uita, tanquã aura suauis, è Christi ore spirare occœpit.

Tuum brachiũ cum potentia, firmetur manus tua, & dextera tua.

Ita unus est uersus Hebræis, qui sic reddunt: Brachium tuum est cum fortitudine: coroboretũ manus tua, exaltetũ dextera tua. Paulò secus Paraphrastes: Robustissima est, inquit, manus tua, & potẽtissima dextera tua. Mens est enim prophetæ, diuinam omnibus præstantẽ celebrare magnitudinẽ & potentiam: iustitiam rursus, æquitatem, bonitatem, fidem: quibus sanè rebus, quicquid conditum est, regit, atq; innumeris afficit donorũ largitionibus. Ideo statim intulit:

Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ: misericordia & ueritas prę cedent faciem tuam.

En quomodo uerbo, præparo, passim abutitur interpres. In hoc quippe loco, præparatio, Hebręis est habitaculũ. Symmachus uerò transtulit, stabilitas. Cui & adstipulatur Paraphrastes, qui sic reddidit: Iustitia & æquitate stabilitum est regale soliũ tuum. Vide igitur, quibus munitæ esse debẽt rebus regnorũ leges. Iustitia in primis atq; iudicio, rebusq; in ministrandis ęquitate, ac prudentia, misericordia insuper & fide, quibus tanquã rotis currus in quo triumphat sua in Ecclesia Christus, fulcitur, sanctissimè gubernantur populi. Venales autem isti iudices & iniqui (si qui hoc fœdo delectantur cognomine) & qui suis in iudicijs crudeles sunt & perfidiosi, ad ea quæ hîc dicunt minimè pertinent: cum Christo enim nulla illis est pactio. Proinde lachrymis decentius à pijs comitãdi sunt hominibus, quàm adulatione & plausu. Sues quidem sunt, & canes. Cæterùm quis talem non amaret regem, & antistitem, qui iustitia atq; æquitate munitus, misericors esset, & in his, quæ promisit, constantissimus? Contrà uerò, quis imitem unquam diligeret superiorem? quis fallacem? quis iniquum? quis suis in sententijs & diffinitionibus, proprijs magis inseruientẽ affectibus, quàm le gi Dei, cui semper, quemadmodum lictores solent magistratibus, misericordia & ueritas, an. eambulones sunt? Quamobrem

Beatus

C Beatus populus qui ſcit iubilationem.

Et qui hæc agnoſcens, in his, non in mundi plauſu ſeſe oblectat, indeq; læ-tandi occaſionem uenatur, unde alij mœrorē ac luctum. Quod gaudium, mi le-ctor, cum hoc cōparandum, cùm anima numine obſignata, quæ eſt arrha ſpiri-tus, ſe Dei dono & miſericordia adeò purgatam agnoſcit, atq; ultra mundum ſe euectam non ignorat, ut plenis, quod aiunt, crateribus hauriat ſalutem à domi-no: quæ in eo maximè poſita eſt, ut eum iuſtum eſſe credat, atq; ad clementiam facilem & liberalem. Hi nempe, qui ſic affecti ſunt,

Domine in lumine uultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exulta-bunt tota die, & in iuſtitia tua exaltabuntur.

Lumen uultus Dei, illius eſt fauor, ac lux ſpiritus. Iuſtitia uerò ea eſt pars in Deo, qua gratis iuſtificati per fidem, ſpem aſſequendi ęterna animo cōcipimus, perſuaſumq; habemus certiſſimas in cœlis paratas nobis eſſe cum Chriſto man-ſiones. Ex qua quidem fide & perſuaſione noſter oriri ſolet amor erga eum fla-grantiſſimus, qui illas præparauit: ut nihil tam expetere libeat, quàm omni abie-cto mūdi gaudio, in illo ſolo lætari, atq; de cōdonatis noxis exultare: & id quidē omnib. diebus uitæ noſtrę. Atqui idem eſſe hîc lumē Dei iudico, de quo ſic alio in pſalmo ediſſerit Vates: Signatū eſt, inquit, ſuper nos lumen uultus tui dn̄e. rarum ſcilicet atq; inſolitū, fidei. Vel illud Eſaię: Et ambulabūt gentes in lumine tuo. Prępuio quidem ſpiritu Dei, plana fiunt omnia, amœna, lucida, admiranda.

Quoniam gloria uirtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exalta-bitur cornu noſtrum.

Tu quidem uirtutis omnis illorum, ac roboris ornamentū es, & gratia: ſiqui-dem bonarū rerum omniū autor es, & dator. Ideo cornu noſtrum exaltabitur, hoc eſt, ſuperiores nos hoſtibus facies. Cornu inter alias in ſcripturis ſignifica-

D tiones, uires, ſeu potentiā præ ſe fert. Quicquid igitur hi poſſunt, à te, qui gloria eorum es, poſſunt, ut qui gloriantur, in te glorient̄. Et in beneplacito tuo, ac uo-luntate, non in noſtro arbitrio penè attrito, aut bona, quam uocant, intentione, noſtra aliquid erit potentia & uirtus.

Quia domini eſt aſſumptio noſtra, & ſancti Iſraël regis noſtri.

Ratio quidē ac ſumma ſalutis in eo poſita uidet̄, quòd nullo noſtro nixi me-rito, à Deo ſolo, qui ſecundū propoſitū uoluntatis ſuæ noſtros in ſe aſſeruit la-pſus & errores, manūq; ſuppoſuit, ne prorſus poſt caſum, in quem noſtra cor-ruimus uoluntate, collideremur, tanq; teneri infantes à nutrice, pēdeamus. Ipſi itaq; ſoli acceptum referre liceat, ſi quid à nobis feliciter pugnatū eſt, qui rex no-ſter uerus eſt, Iſraëliſq; ſanctificator, nempe omniū, qui directi ab eo ideo ſan-cti efficiuntur, quoniā ab ipſo ad ſanctimoniā aſciti ſunt. Quod noſter uertit in-terpres, aſſumptio noſtra: Hebræis eſt clypeus noſter, ſeu protectio noſtra, & ſanctus de ex illis quidam ſic tranſtulit: Apud dominum eſt protectio noſtra, & ſanctus Iſraëlis rex noſter. Vtcunq; legas, id non neſcire oportet, Deum clypeum eſſe noſtrum, protectionē, aſſumptionem, ſalutemq; & uitam: quæ ſumma eſt gra-tiæ euangelicæ. Vnde non abſq; cauſa ſic præſentē exorſus eſt odam Vates: Mi-ſericordias domini in æternum cantabo. Verùm ad promiſſiones Dei Dauidi factas excutiendas intendamus.

Tunc loquutus es in uiſione ſanctis tuis, & dixiſti: Poſui adiuto-rium in potente, & exaltaui electum de plebe mea.

Nulli dubiū quòd de ſeipſo hæc dicat Vates, quē è turba delegit Deus, ut eſ-ſet rex, de cuiuſq; familia naſceret̄ Chriſtus, & quem potentē ob ſui ſpiritus gra-tiam appellat Deus. Olim, inquit, per uiſiones, occultoſq; ſpiritus afflatus lo-quutus es, ô Deus, ſanctis tuis, nempe Nathan, Samueli, nonnulliſq; alijs, quo-rum

rum nomina tibi nota sunt, illisq́ dixisti: Summã auxilij mei posui in fortissimo illo, quem adolescentem adhuc exaltaui, delegiq́ è populo. Itaq́

Inueni Dauid seruum meum, oleo sancto meo unxi eum.

En quis sit potẽs ille, atq́ electus à Deo, exprimit. Et uerè illũ inuenit Deus, ut uocatio illa ex electione fuisse dicat̃, non ex merito. Quid puer ille, & pastor, & penè a patre abiectus, cõmeruit unquam, ut rex à Deo institui, perungiq́ debuisset? Inueni, inquit, Dauid, nõ ipse me. Nulla certè in ipso fuerũt merita, nulla ad regnũ affectatio. Ego, ego illum inueni, atq́ sanctissimo mei spiritus oleo deliniui. Oleum id sanctum ad Christũ referri debet, quo à patre unctus, rex uniuersorum effectus est. Typus in hoc, quemadmodum in cæteris, fuit filij Dei, filius Iessæ, de quo sic loquitur Deus:

Manus enim mea auxiliabit̃ ei, & brachiũ meum confirmabit eum.

De electione Dauid, promotioneq́ ad regnum, & unctione, addo & Dei manus confirmatione, qua supra alios euectus, formidabilis hostibus fuerit, cùm aliàs in gestis regum, tum potissimũ in Samuelis libro fusè admodum scriptum est. Huic itaque quem inueni, quem elegi, quem unxi, in omnibus opitulabor, eumq́ mei subfulciam confirmaboq́ brachij robore, ac uirtute. Nónne hîc tibi uidetur à spiritu dici, illos, qui non uocantur, non eliguntur, & qui ad regna & magistratus, iniussu Dei accedunt, à Deo sperni?

Nihil ꝓficiet inimicus in eo, & filius iniqtatis nõ apponet nocere ei.

Clarius ex Hebręo legi posset: Non uiolentus esse poterit cõtra eum hostis, & filius iniquitatis non affliget eum. Tangit hîc Saulis odium, & persequutiones, unà cum suis adulatoribus, Dauid: à quorum tamen insidijs diuina semper protectus fuit manu. Filius iniquitatis, Hebręorũ more, pro iniquo homine positum scias, quod aliàs notauimus.

Et concîdam à facie ipsius inimicos eius, & odientes eum in fugam conuertam.

Id nõ semel actum esse legimus, sed tum potissime, cùm occiso Saule, fusi fugatíq́ fuere hostes. Conterã, inquit, quotquot audebunt sese illi opponere, atq́ osores eius percutiã. Quod nostra habet æditio, in fugam conuertã, Hebræi legunt, percutiam, seu cædam. Vtrunq́ tamen de suis hostibus inspexit Dauid.

Et ueritas mea, & misericordia mea cum ipso, & in nomine meo exaltabitur cornu eius.

Ecce quomodo ferè semper ueritas & misericordia uno incedũt passu. Quòd enim Deus erga eum fidelis in pollicitationibus fuerit, ab eius profectũ est misericordia: alioqui quid bonorũ homicidæ atq́ adultero, nẽpe ingratissimo & sanguinario homini, à Deo puritatis amãtissimo pręstari debuit? Haudquaquã igitur irritæ factæ sunt promissiones Dei ob illius scelera, quem antea inuenerat, delegeratq́, ac oleo sancto regio perfuderat. Quocirca, inquit, per me illius extolletur cornu, potestas scilicet atq́ imperium.

Et ponam in mari manum eius, & in fluminibus dexteram eius.

Per manum & dexteram, dominiũ intelligit, quod ad finitimas usq́ maris regiones, ut erant Palæstini, ac Syri, prorogatũ, ad Euphratẽ & Tigrim felicissimè peruenit: quod sanè tum fuit, quando non solùm Palæstini, ut dixi, ac Syri, uerumetiã Moabitæ, Aedomei, atq́ aliæ conterminæ gentes, illius agnouerunt imperium: tum dico, quando tota illi facta est tributaria Mesopotomia, quam Syriam fluminũ appellant. Verùm hæc certius de Christo dici par est, cuius imperium supra omnes latè orbis regiones protenditur.

Ipse inuocabit me, pater meus es tu, Deus meus, & susceptor salutis meæ.

C Tametsi enim de Salomone dictũ legimus, Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: at quæ hîc tamen dicuntur, de Christo cõuenientius, quàm de mortali quopiam homine dici debent. Quòd si pij omnes Deum in cœlis patrẽ agnoscunt, illumq́ uenerãtes inuocant, ut fecit Dauid, id quidem factũ est per gratiam & adoptionẽ: Christus uerò naturalis est Dei filius, illiq́ coæternus, consubstantialis, eiusdem uitæ, roboris, prouidentiæ, uirtutis. Et qui cùm primogenitus sit patris ab æterno ut Deus, ut homo tamen factus, est illi etiam primogenitus, ut eum uocat Paulus, in multis fratribus, ex mortuis, atq; omnis creaturę, tanquã noui populi primitiæ, ac ueluti is, qui primus ultrò è tumulo exuscitatus ad immortalitatẽ, pręcipuũ quiddam atq; electum, ut ferè sunt primogeniti, in noua fidei creatura est factus, cuiq; data est omnis potestas in cœlo & in terra. Idcirco additur,

Et ego primogenitũ ponam illum excelsum præ regibus terræ.

Cui unquam primogenito data fuit potestas in cœlo & in terra, quò cunctos præcelleret orbis terrarũ reges, nisi Christo? Iam illud superius dictum, Susceptor salutis meæ: Hebræi habẽt, rupes salutis meæ, seu firma salus mea. Mirum nisi hîc lætissimũ in modum gestiat anima, considerans ad quantam rerum potestatem euectus ille sit, cui iam per fidem unita, eò & ipsa aliquando sublimitatis peruenire sperat, ubi ille potentissimus omniũ factus, cuilibet rei imperat & dominatur. Ecquid igitur in uniuerso conditũ est orbe, quod animæ, etiam in hoc mundo, Christo unitæ, non dicto pareat? Flagrantissima res est amor diuinus, qui quæcunq; uel leui tactu apprehenderit, in se actutũ rapit, urit, transmutat, unumq́ secum efficit. Huic proinde dicitur:

In æternum seruabo illi misericordiam meam, & testamentũ meum fidele ipsi.

D Aeternũ, inquit, illius uolo esse regnum, æternamq́ in regno misericordiam: & pactum tandem, hoc est, quicquid illi pollicitus sum, inuiolabili à me seruabitur fide. Sic Hebręi: Et fœdus meum erit ei firmum. Noster interpres suo more testamentũ pro fœdere reddidit. Obserua, Christi regnũ in misericordia & ueritate, seu fide, fundatum esse. Quid ultrà?

Et ponam in seculũ seculi semen eius, & thronũ eius sicut dies cœli.

Dies cœli pro indefinito æuo posuit. Sic Felix: Et ponam in æternum semen eius. noster uerò, in seculum seculi. Sequens hemistichius præcedentem interpretatur. Christi quidem posteritati, qui sumus nos, æterna promittitur hæreditas, quoniam ipse æternus est filius, per quem electi & ipsi facti sunt filij Dei, & hi quidem æterni. Verùm illud horrendũ, ac metu plenum, quod sequitur:

Si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis nõ ambulauerint, Si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, Visitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum.

Vide gratiæ euangelicę dignitatẽ, uide sponsi in peccantes clementiã, qui ne in delictis quidem capitalibus, cùm magis ad ultionẽ irritatur, nõ deserit, sed, quæ est eius incõprehensibilis bonitas, è peccati sorde eleuans, peramanterq́ corrigens, flagella quidem admouet, sed salutaria, sed paterna, non tyrannica, & letalia. Si contigerit, inquit, quòd regni huiuscemodi filij meam auersentur legem, secundumq́ mea non uixerint iudicia, quorũ ui peccantibus pœna, bene agentibus præmium constituitur: si, inquam, iustitias meas, ceremoniasq́ ac statuta, luxuriosè uiuendo prophanauerint, præceptaq́ mea nõ seruauerint, corrigam quidem eos, sed, ut solent oues errantes à pastore corrigi, uirga, uerberibusq́, si opus fuerit, ut resipiscant, in eorum animaduertam transgressiones. *Miseri-*

Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neq; nocebo in ueritate mea.

Non eum, inquit, mea fraudabo clementia, qui sic errauerit, neq; meã fallam fidem. Sic hunc uersum legunt Hebræi: Pietatẽ autem meam non auferã ab eo, neq; mendax ero in ueritate mea, sed stabilis quæcũq; pollicitus sum præstabo.

Neq; prophanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis non faciam irrrita.

Rursus pro fœdere testamentũ uertit interpres: & est sensus, ut reddit Campensis: Nunquã uiolabo pactum, quod est inter me & uos. Id enim quod semel loquutus sum, non mutabo unquam.

Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit.

Iurant crebrò homines, quia mutabiles sunt, atque in promissis nutabundi. Deus autẽ semel, quia immutabilis. Immutabiliter, inquit, per sanctitatẽ meam, hoc est, per memetipsum, quo nihil sanctius inuenitur, iuraui. Si Dauid fallam, hoc est, absit ut eum fallam. Modus is est iurandi apud Hebręos. Mentiri ne Dauidi potero: absit ut illi mentiar. Etenim firma erit, sicut illi pollicitus sum, illius posteritas, manebitq; perpetuò.

Et thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta, in æternum, & testis in cœlo fidelis.

Repetit ferè idem, quod in superioribus asseruit, dicens: Et thronus eius sicut dies cœli. hoc est, æternus erit, quemadmodũ dies illi æterni sunt. Vnde angelus testis in cœlo fidelis ad Mariã ita de Christo retulit: Regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius nõ erit finis. Modò uerò ab eodẽ spiritu, qui tunc in nuncio illo loquebať, audimus: Et thronus eius, nempe regius, sicut sol, aut luna in plenilunio, quę tunc perfecta est, æternus erit: quam quidẽ lunã unà cum sole, diuturnitatis regni illius testem, & eum quidẽ fidelẽ, esse uolo. Vt illa luminaria nunq; deficient, ita nec regnum Christi, quibus tamen suo à motu natura ceu illis indito cessantibus, morteq; nouissimo, ut eam appellat Paulus, destructo hoste, tum regnum tradet Deo & patri obsequentissimus filius. Sunt porrò qui è græco transferunt, inter quos est Symmachus, uice testis, contestatus. & ut esset personæ mutatio. Ille, inquit, qui contestatus ac pollicitus est, se ea meo semini daturũ quæ dicta sunt, in cœlo fidelis testis est, & mentiri nõ potest. Rursum, quod noster uertit interpres, luna perfecta, Hebræis est, quasi luna firmabitur in æternum. Diuinitatis quidem Christi perpetuitatẽ soli meritò ac lunæ æquiparari non incōueniens fuit, propterea quòd inter uisibiles creaturas, nulla alia, quæ diuturnior appareat, inuenitur. Alio in psalmo sic canit de Christo Vates: Et permanebit cum sole, & ante lunã, in generatione & generationẽ. Selah, quò immensa hîc tegi mysteria non ignoremus, huc attexitur. Cæterũ Christus sol est, Ecclesia uerò luna: hæc enim à Christo suam accipit perfectionem, quemadmodum illa à sole suum lumen. Sed ad psalmum, qui deinceps querelis Iudæorũ grauidus, sic illorũ incipit enarrare animi amaritudinẽ. Ea, inquiunt, omnia quæ dixisti, sic se habere non dubitamus, certoq; scimus te tuum nõ abnegaturum fœdus.

Tu uerò, *quasi horum omnium oblitus,* repulisti & despexisti, distulisti Christum tuum, auertisti testamentũ serui tui, prophanasti in terra sanctuarium eius.

Sic Felix: Tu autẽ dereliquisti, & abominatus es, accensus es ira cum Christo tuo: deuastasti fœdus serui tui, prophanasti usq; ad terrã diadema eius. Quod nos legimus, sanctuarium, uox est Hebræis, quæ capitis ornamentũ significat,

C quocirca diadema transtulerũt. Vnde Paraphrastes: Violasse uideris fœdus initum cum seruo tuo, & ignominiosè in terram abiecisse diadema illius. Et est, ut dixi, querela Iudaici populi, rami quidem detruncati ab arbore: quibus omnia, maximè in captiuitate Babylonica, atq; oppressione sub Antiocho, cõtraria Dei promissionibus uidebantur: tunc enim suum omnino populum abiecisse, regnumq; ac Christũ, Dauid scilicet atq; eius posteritatem, repudiasse, fregisse pactum, atq; à uinea tam dilecta amouisse maceriem ac sepem, uisus est Deus. Ideo in querimonia perseuerans sic intulit:

Destruxisti omnes sepes eius, posuisti firmamentũ eius formidinẽ.

Vt enim istiusmodi amaræ, ut uidentur, querelæ à Vate, uice populi Iudæorum à tyrannis oppressi, planeq; de diuinis promissionibus desperantis, proferri uideantur: sic & ad Christianorũ tempora, forsanq; præsentia, aptari possunt. Certè non queunt, uel perfectissimi quidem uiri, non adeò interdum, ob cõculcatam Dei religionẽ, deprauatãq; Christianæ uitæ simplicitatẽ, etiam in his, qui christianissimi uideri uolunt, excandescere, ut propémodũ de Deo queri, deq; illius pollicitationib. subuereri, ac penè desperare iudicentur. Non pacato sanè animo, Dei gloriã in terrris obscurari, optimos quosq; opprimi, iustitiã contemni, ac mundũ tandem circa aras uersari, & nostram dementiã ab infidelibus rideri tolerant. Queruntur itaq;, clamãt, flent, & quasi iniustitiæ Deum insimulant, ac ferè ignauiæ, qui ad suum tuendũ honorẽ tam tardus sit, damnãt. Tantum uerò abest ut à pietate deficiant, ut etiam accepto spiritus lumine, in illa magis consolidentur. Vehemẽs id agere solet ab amore (si maximè in Deum, quem super omnia diligi oportet & coli, fertur) profectus dolor. Imago hæc rerũ in Christi morte expressa fuit, qui cùm infinitas suæ diuinitatis in terris præ se tulisset notas, traxissetq; illicio, ut sic dicam, beneficiorũ, uerbiq; lepôre atq; efficacia spiritus

D multitudinẽ, ita ut nemo iam, quin is Dei esset filius, ambigere potuisset, ignominiosissimo tamẽ mortis genere è mundo sublatus est. Dissipatũ tum quidem fuit, uirgine excepta, quicquid fidei in terris inueniebatur. Vnde illa fuit discipulorum in itinere expostulatio: Sperabamus quòd ipse esset redempturus Israël. quasi dicerent, nihil hac de re actum est. Sed ut ad psalmum reuertamur, de populi deiectione æquè loquitur, atq; de uinea solemus desolata, aut oppido, quod muris dirutis, omnibus peruium factum sit. Cuncta, inquit, septa illius demolitus es, proq; uallo & propugnaculo, formidinem illi, atq; terrorẽ circumiecisti. Nonnulli ex hebrço confractionẽ legunt, hoc modo: Posuisti munitiones eius confractionẽ: hoc est, munitiones eius funditus euertisti. Quamobrem

Diripuerunt eum omnes transeuntes uiam, factus est opprobrium uicinis suis.

Datus est, ait, populus tuus pertranseuntiũ omnium libidini, ac depopulationi: neq; id satis, sed & illius ruinæ addita est irrisio, atq; à circũiacentibus uicinis ludibriũ. Exin, prò dolor, uisus es penè pro ipsis stare hostibus, decertareq; contra tuos. Siquidem

Exaltasti dexterã deprimentiũ eum, lętificasti omnes inimicos eius.

De istiusmodi tropo exaltandi manum aliàs diximus, & est perinde, quasi sic summam rei exprimeret: Quò grauius percutiant, hostium alioqui per se nos crudelissimè urgentium dexteram in altum attollens, illis uires, nobis imbecillitatem suppeditas: ex quo maxima illi affecti sunt lætitia, ac de prostrato populo tuo, consolatione. Hinc, illis ferocioribus factis,

Auertisti adiutoriũ gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello.

Aciẽ, inquit, gladij populi tui aliter audacẽ & acutã, penitus retudisti, illũq; in prælio ulla absq; ope deseruisti, ac tandẽ, quod acerbiorẽ illi addidit mœrorẽ,

Destruxisti eum ab emundatione, & sedem eius in terram collisisti.

Emunda-

Emundationē uertit interpres,pro magnificentia,seu splendore,atq; ornatu: nam crebris ablutionibus emundari, maximū erat Iudæis ornamentū, ac religionis signum. Illis itaq; alludens ritibus propheta, omnem sanctitatis famam & splendorē in Dei populo extinctum fuisse queritur, ut & Dei uiri querūtur nostra hac quoq; ætate satis,propter quorundam è religionis cultoribus improbitatem, turpesq; mores,exulcerata. Collisisti,ex hebræo legi posset, deiecisti, detraxisti: seu etiam ex græco,confregisti: in idem tamen redeunt hæc omnia. Euertisti,inquit,soloq; æquasti illius regnum & quietem:& id quidem præmaturè.Nanque

Minorasti dies temporis eius,perfudisti eum confusione.

Hoc est, anteaq; illius regnum adoleuisset, suumq; perfectè assumpsisset incrementum,excîdi illud prorsus,atq; è medio tanquā innocuū puerum tolli uoluisti. Intempestiuè illud quidem collabi tum uisum est. Quid? pro gloria antiqua illa patrū,ignominia perfudisti dilectum populū tuum? Heu sortem humanam. Vidimus etiam & nos,expertiq; iam millies sumus,quę hîc à spiritu dicuntur,pigetq; nostram ita in longum protrahi uitam,ut omnia quæ ab antiquis patrū institutis degenerāt,intueamur. Iam fastu omnia atq; ambitione sunt plena, idcirco ludibrio & ignominiæ exposita. Perfudisti nos,inquit,confusione,opprobrio, infamia, derisione. Verùm (conuenientissimè insertum est hîc Selah)

Vsquequo domine auertis in finem? exardescet sicut ignis ira tua?

Clarius ex hebręo: Vsquequo domine absconderis in æternum? perpetuó ne erit? semper ne furor tuus in nos,uti ignis feruere solet,feruescet? Quousque hæc non uides? Quis id nō intelligat, te tuis fauere hostibus, amicis uerò aduersari: atque ne illis feras suppetias,aliò diuertere? Ardebit ne hæc perpetuò tua in nos indignatio? Vix credo. Tu potius

Memorare quæ mea substantia: nunquid enim uariè cōstituisti omnes filios hominum?

Ex hebræo, Recordare quāti æui sim: ob quid frustra creasti omnes filios hominū? quasi dicat: Memento quàm breue sit humanæ uitæ spatium. Etenim nemo est,quem non mors celeriter absumat. Cùm ita sit, cur in tot nos aduersa,alioqui citò morituros,conijcis? Da igitur in hoc breuissimo uitę cursu,ut respiremus, quieteq; uiuentes tua fruamur bonitate, ne nos nequicquam nati uideamur. Vt quid homines creasti? num ut semper in miseria uiuendū sit? Cur sic genus abijcis humanū,quasi illud non crearis?

Quis est homo qui uiuet, & nō uidebit mortem? eruet animā suam de manu inferi?

Passim inferos pro sepulchro uertit interpres. Ait itaq;: Sat sit malorū,quòd tam breui & uili, utpote infinitis obnoxia miserijs, facti sumus conditione. Siquidem nullus homo est, quamlibet ualidus & robustus,qui mortis futurus sit expers & sepulchri. Omnes quippe morimur, ac tanquā aqua fluens ad sepulchra ferimur. Atqui supraquàm dici potest istiusmodi cogitationū immanitate pij excruciari solent animi, desperarentq; interdum, nisi spei stimulis puncti, ad contemplandā futuræ uitæ tranquillitatē conuerterent. Quocirca Selah hîc positum est. Interim uerò præterita Dei beneficia, simul & pollicitationes memorantes,ita cum Deo res suas digerunt,ratiocinanturq;:

Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine, sicut iurasti Dauid in ueritate tua?

Misericordias uocat promissiones tum ueteribus olim factas, tum nouissimè ipsi Dauidi confirmatas de Christo, quem mundo seruatorē fore pollicitus fuerat Deus, qui suis in pollicitationibus seruandis constantissimus semper ui-

C ſus eſt. Idcirco ait: Sicut iuraſti Dauid in ueritate tua, quę falli nequaquã poteſt.
Tunc enim, quando maximè totus periclitari uidebatur Dei populus, in id pe-
nè deſperationis adducti ſunt pleriq;, ut ſuſpicarentur Dei promiſſiones de re-
gni Dauid perennitate, quæ in Chriſto expectabatur, fore irritas. Quis unquã
à captiuis, traductisq; toties, atq; propémodũ extinctis, id ſperare fuiſſet auſus?
Vrget itaq; Deum à promiſſis, & his quidem iuſiurando confirmatis, hoc ferè
modo: Melius quidem fuiſſet te nunquã nos tot exornaſſe tuæ miſericordiæ ſi-
gnis, pollicitationibusq; tam crebris admonuiſſe, quàm poſt ſpem conceptam,
abieciſſe deſeruiſſeq; penitus. Quò illæ abierunt promiſſiones? quò fœdus? in
uentum' ne? Quò tandem iuramentum illud, quando tute Dauidi aſtrinxiſti, te
bona fide illius poſteritatis curam habiturum? Falſis' ne illum lactaſti pollicita-
tionibus, ô clementiſſimè, an ueræ illæ potius extitere? conſtantes? infractæ?
æternæ? Ergo

Memor eſto domine opprobrij ſeruorũ tuorum, quod continui in
ſinu meo, multarũ gentium. Quòd exprobrauerunt inimici tui do-
mine, quòd exprobrauerunt cõmutationem Chriſti tui.

Iam tandem Vates, uel potius orbis ſeruator, quæcunq; malorum in ſuos ab
improbis irrogari contigerit, in ſe fieri confitetur. Quod porto in ſinu meo, uer
tit Felix: ſeu, ſuſcipio in ſinum meum, ut alius ex hebręo. Aquila uerò, tuli, nem
pe opprobrium. Cæterùm quæ in ſinu ferre conſueuimus, ea nobis ſunt cordi.
Vates igitur ea ſe affici moleſtia ob populi Dei oppreſſiones aſſerit, ac ſi in ſe ca
derent omnino. Norma certè aureis conſcribenda literis, ab illis maximè, qui
primas in rebuſpublicis ac populis nacti ſunt ſedes. Certè paſtor, ſi uerus paſtor
eſt, gregis ſui incolumitate & ſalute lætatur, ægritudine mœret. Quid pater in
filiorum languorẽ & morbum? quanta interturbatur ſolicitudine? quanta ani-
D mi anxietate? Eodem planè malo quo affligitur filius, affligitur & ipſe: ſin mi-
nus, aut pater non eſt, aut pater eſt ferreus & crudelis. Ita animarum ſunt præ-
ſules & cuſtodes, quos ſanè à meo patre ſic admoneri uideo: Ante omnia, in-
quit, non, diſſimulantes aut paruipendentes ſalutem animarum ſibi cõmiſſa-
rum, maiorem gerant ſolicitudinem de rebus tranſitorijs, atq; terrenis & cadu-
cis, ſed ſemper cogitent, quòd animas ſuſceperint regendas, de quibus etiam ra
tionem reddituri ſint. Penè noſtræ ætatis præſules depinxit uir ſanctus, quibus
quidem tanta iam terrenarum rerum iniecta eſt cura & ſolicitudo (ſit' ne in cau
ſa temporum conditio, an procliuis illorum animus in his tractandis, quæ ad
mundum attinent, me fugit omnino) ut nullo alio conſtare robore religio ap-
pareat Chriſtiana, quàm ut diues ſit, & magnifica. Verùm ego quidem in con-
taminatæ huius ætatis corruptionẽ, id uitij genus reijcere ſolitus ſum. Tantum
illud cupio, ut cum Chriſto ſubditorum miſerias ac lapſus, proprio in ſinu ge-
rant, condoleant, congemiſcant, ſubleuent tandem. Eæ ueri paſtoris partes
ſunt. Porrò, ut ad pſalmum redeam, quòd uetus habet æditio, cõmutationem,
tametſi de Iechonia, aut Sedechia, qui uice Dauid in populo regnarunt, nõnul-
li exponant, uerior tamen ſenſus ille eſſe uidetur, quem ab Hebræorũ litera ac-
cepimus, qui ueſtigia legunt, ſeu ueſtigijs. Idem diuus Hieronymus & Felix.
Idem & cæteri, & in primis Chaldæus, qui ſic tranſtulit: Exprobrauerunt tardi-
tatem ueſtigiorum pedum Meſſiæ tui. Iudæi, qui in illa tunc ætate uixerunt, è
ſuo certè ſanguine ſperabant Chriſtum naſciturum. Vnde intoleranter ferè ſi-
bi irrogata ab infidelibus audiebant improperia, utpote qui in uenturum quen
dam ſperarent hominem, & Meſſiam, cuius ne ueſtigia quidem pedum uiſuri
eſſent. Iſtiuſmodi igitur erant gentium, in Iudæorũ ignominiam, ac Meſſiæ de-
riſionem, opprobria & contumeliæ. Faxit Deus, ne inter nos quoq; ſint, qui ri-
deant, ſi quis ſanctiſſimis Chriſti inhæreat ueſtigijs. Abſurdiſſimum illud qui-
dem,

dem, te aliud profiteri, aliud imitari. Verùm quoquo se modo res habeant humanæ, Deus est, inquit Vates, qui promisit; idcirco non poterit, quæ pollicitus est, non præstare, Ideo

Benedictus dominus in æternum, Fiat, fiat.

Hebræis; Amen, Amen.

PSALMVS. XC. Oratio Mosis uiri Dei.

Domine refugium factus es nobis à generatione in generationem.

De inscriptione huius psalmi, in psalmo secundo, quantum tum latis uisum fuit diximus. Cæterùm breuitatem, addo & uanitatem huius fugacis uitæ deplorat hîc Vates, qui suo more ad tabernaculum fœderis respiciens, uocat Deum refugij habitaculum, ad quod confugere debeant homines. Nam quod nostra habet æditio, Domine refugium: Felix legit, & alij ferè ex hebræo, Domine habitaculum refugij. & est ac si dicat: Non est id manufactum, quod frequentamus, tabernaculum, ad quod in primis, nostris in indigentijs, recurrere debeamus: sed tuipse tuæ es diuinitatis mansio, tuorumq́ refugium ac salus: & id quidem priusquam mundus, atq; adeò omnia, quæ in mundo sunt, in lucem prodierint. Nam

Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis, à seculo & in seculum tu es Deus.

Verissimum illud esse Pauli non ambigo, quo asserit nos ante mundi constitutionẽ à Deo fuisse uocatos, secretosq́ ad uitam. In mente quippe illa æterna, cui omnia anteq́ fiant, iam facta sunt, semper, etiam ante orbis huius fabricam, est rerum omniũ uita, idcirco & prouidentia illarum & cura. Volunt nonnulli montes (quod in scripturis frequens est) pro angelica hîc poni natura, terrã autem pro humana. Non obstat tamẽ sensui, si simpliciter de uastissima montium mole intelligatur, modò illud, quod sequitur, libentissimè fateamur: A seculo, inquit, & in seculum tu es Deus. hoc est, non tẽporarius es Deus, sed æternus, sed ille, ad quem subinde nostra omnium referenda est salus. Quare

Ne auertas hominem in humilitatem, & dixisti, conuertimini filij hominum.

Longè secus litera est Hebręis. Sic illi: Tu redire facis hominem usq; ad contritionem, & dicis, reuertimini filij Adam. ut sit sensus: Tu Deus miseri Adæ filios, nempe debiles & corruptos, ad mortem continuè ducens, ad te, qui conditor eorum es, redire facis, dicisq́: O qui è puluere formati estis, corpore, moribundisq́ membris in puluerem redite: spiritu uerò, quem uobis inspiraui, reuertimini. Reuertimini ad uitam, qui uosmetipsos ultrò præcipitastis in interitum. Reuertimini ad me, uel serò, per pœnitentiam, qui per peccatum præproperè nimium recessistis.

Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna, quæ præterijt, & custodia in nocte.

Hucusque Hebræis est uersus, cuius is erit sensus: Nostra enim uita tuam ad æternitatem collata nihil omnino est. Nam mille anni nostræ ætatis sunt tanquam dies, qui iam præterijt in oculis tuis. Sunt, inquã, ueluti noctis custodia, nempe trium horarum spacium. Antiqui enim noctes in quatuor partes diuidere consueuerant. Et quidem,

Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

Hominũ nimirũ. Vide, te obsecro, humanæ uitæ inanitatẽ, quam umbræ somnium ex Gręcis quidã appellauit. Vates uerò: Rapuisti eos ut impetus aquarũ:

C somnus sunt. Sic enim Hebræi uertunt ultimam uersus particulam, seu potius totum integrum uersum. Noster quidem interpres magis ad sensum respexit, quàm ad uerba, Ex græco tamē uertunt: Contemptus eorum erunt. quod quid sibi uelit, uix coniecturis auguror. Sunt & qui ex hebræo transferunt: Facis instar nimbi eos defluere: somnus sunt. En quibus rebus comparatur uita humana, rapido nimirum amni, & fluuio: repentinæ rursus nimborū præcipitationi, ac demū somno. Quis tam bellam nō amaret uitæ conditionē, quæ fluxui aquarum, & somno, herbæ insuper, quæ cùm manè uiuida sit & tenera, mutatur illicò, & resecata arescit, æquiparatur?

Manè, *inquit*, sicut herba transeat, manè floreat, & transeat, uesperi decidat, induret & arescat.

Commodius enim uerba hæc omnia per futurū legi possent, transibit, florebit, arescet, decidet: ut esset sensus: Verè quidem miseri sumus, quos æquè celeriter ex hac uita deijcis, quemadmodū è cœlo nimbos deijcis, aut pluuias repentinas: nosq; somno persimiles facis dictum factum euanescenti; atq; herbæ uiridi, quæ uesperi resecata, indurescit subitò & siccatur.

Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, seculum nostrum in illuminatione uultus tui.

Non dissimulanter fatetur Vates, uitæ nostræ fugacitatē atq; incōmoda, nostris à peccatis originē habere: Deiq; iudicium uocat iram, & furorem, seu indignationē, ut uertūt ex hebræo. Quòd, inquit, tantis circundati ærumnis, indies magis consumimur: quòd aquæ labentis more defluimus, quòd somno simillimi facti sumus, id tua ab irritata à nobis bonitate ac patiētia, prouenit. Nam nostræ omnes positæ sunt in conspectu tuo peruersitates, totumq; illud, quod ui-
D uimus, ante oculos tuos uersatur. Seculum nostrum, in hebręo non est, sed, occulta nostra, quæ ad peccata referuntur. Vnde sic Paraphrastes: Peccata, quæ nos pro occultis habuimus, & in adolescentia cōmisimus, ipsa luce manifestiora sunt in conspectu tuo. Illud obiter notandum, quid sibi uelit, in adolescentia, in Paraphraste. Dictio enim, occulta, quam noster uertit interpres, seculum, à nonnullis quoq; ex hebræo uertitur, iuuentutem nostram: hoc est, ut ipsi exponunt, peccata iuuentutis nostræ. Mens quippe prophetæ est, ut nō tam uitæ humanę celeritatem defleat, quàm ipsius celeritatis causam & originē, nempe peccatum, atq; impudentissimæ iuuētutis transgressiones, quæ Dei omnino palàm sunt oculis, qui, ut inquit Salomon, multò plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes uias hominum.

Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus: anni nostri sicut aranea meditabuntur.

Hactenus Hebræis est uersus, quanq; apud eos nulla est de aranea mentio, sed sic transferūt, uel in primis diuus Hieron. Consumimus annos nostros tanquā sermonem. Vnde sic quidam: Sicut sermo qui non reuertitur, uno tantum momento manens dum dicitur, & simul desinens, ita est uita hominis super terram. Seu, ut alij: tanquā murmur leue, aures scilicet ad momentum percellens. Vide quanta abundat similitudinū copia diuinum hoc poëma. Sic sunt res spiritus. Finiuimus, ait Campensis, annos nostros dicto citius. Heu quis iam hîc rursum est, qui hanc tam breuem tanti faciat uitam, ut diuturnæ illius, qua in se uiuens Deus, sua nos donat æternitate, obliuiscatur? Heu fallam mortalium spem illorum, qui omisso Deo, uitæ huic infelici, atq; aura ipsa ueLociori, toto incumbunt animo. Araneolis quidē hi haudquaq; dissimiles sunt, qui tenuissimas & caducas maximo labore (stultè id quidem) componūt telas. Toti hi quidem sunt in

in his texendis, quæ stolidissimi illius animantis laborem magis spectare uidentur, quàm quæ digna sunt homine, qui superior est mundo, atq; ad immortalia inquirenda conditus. O stupidos animos, quid in imis cœlestia expiscari cōtendit? Fortassis certè toleranda utcunq; hæc esset uitæ breuitas, postq; sic nostris cōmeruimus peccatis: at uanitatem, superuacaneasq; addere breuitati curas, ut nunc fit, quis æquo ferat animo? quis stultissimas has nostras nō irridet occupationes? Vis'ne quàm in longum protrahi uix possint anni hominum audire?

Dies annorum nostrorū in ipsis septuaginta anni, si autem in potentatibus, octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor: quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur.

Dies, inquit, annorū nostrorum in ipsis, nempe diebus, seu hominibus, septuaginta sunt anni: ad summū uero in robustioribus, octoginta: si quis postea longiorē uixerit uitam, ea amplius uita nō est, sed labor, sed dolor, sed ærumna, sed uita morte ipsa grauior. Porrò mansuetudinē, pro remissione, ac defectu uirium poni arbitror: nanq; illis, qui ad decrepitam usq; perueniunt ætatē, perlanguescit ingenium, cessant uires, labascunt genua, fitq; tandē corpus illud totum cadauerosum, effœtū, uietumq; & semimortuū: atq; hoc sanè modo corripiunt senes, proq; pristinis erratis dant pœnas. Quanq; non me clàm est, hanc ultimā particulā aliter legi in hebræo. Sic illi uertunt: Quoniā citò recedit, at nos auolamus. Quare sic Paraphr. Abeunt uelocissimè (decrepiti scilicet) & nos toti uelut alis assumptis auolamus. Poterat'ne concitatiorib. uerbis uitæ huius fugacitas exprimi? Illud quoq; postremò addendū quòd, amplius, in hebręo nō est, sed fastus. Fastus, inqt, eorū labor & dolor. Declinauit sanè tanq; sol ad occasum illorum fastus, & nos tanq; aues è nido, quasi nunq; fuerimus, auolamus. Mira res.

Quis nouit potestatem iræ tuæ? & præ timore tuo iram tuam dinumerare?

Subobscurus is est uersus. Cæterùm, dinumerare, ad sequentem uersum attinet secundū Hebræos, qui ita illum transferunt: Ad numerandū dies nostros sic notū fac, & offeremus cor sapientię. Sed quantū ad præsentis uersus obscuritatē pertinet, uidet̄ dicendū, præ timore tuo iram tuā, ab Hebræorū etiam interpretibus transferri: & erit sensus: Vt quis enim te timet, sic tua est indignatio. Quocirca sic is uersus cum sequenti, quem ita reddit interpres, exponi posset:

Dexteram tuam sic notam fac, & eruditos corde in sapientia.

Domine, inquit, simulac res nostræ tecum, ut iudicare possumus, ita se habeāt, quis tuæ iræ uim nouit: hoc est, quis agnoscere poterit, quantū, quámue in longum protrahit̄ tua in nos excandescentia? pro modo em̄ quo quisq; te timet, & ueneratur, tua uidetur sequire ira. Etenim qualem te Deum sibi esse credit unusquisq;, talem te illi exhibes. Si quidem ut iudex timeris, iudex illi eris: si patrem te esse credit, te patrem habet: si iratum, iratum: si placabilem, placabilem. Talis igitur unicuiq; es, qualem te sibi esse persuasum habet. Quapropter notum fac nobis uitæ nostrę tempus, ne quantæ, quámue longę iræ tuę obnoxij simus, ignoremus: atq; idcirco omissa stultitia cor nostrū sapientiæ cōsecrabimus, cuius grauis est, ut in te bona omnia nostra sita esse, à teq; pendêre condiscamus. Ideo

Conuerte dn̄e. Vsquequo? & deprecabilis esto super seruos tuos.

Quod enim de superiorib. duobus uersibus dicūt expositores quidā conanturq; ab æditione ueteri nescio quem sensum formare, non libuit scribere cùm ob multa, tum quia adeò confusa uisa est litera, atq; ab Hebræis dissona, ut planè diuersum reddi sensum à Vatis animo & spiritu iudicauerim. Hinc est (credo) quòd Vates parū nonnunq; sibi cōstare in psalmis à tardis lectoribus iudicatur, dum unam atq; aliam planè dissimilem in uno plerunq; uersu poni literam suspicantur. Hanc quidem peperit ingeniorū confusionem nostra hæc à Græ-

C cis non ex Hebræis translata æditio, & id sanè interdum paulùm oscitanter: nisi mauis etiam in hac parte eruditissimorũ hominum ignorantiã damnare. Ego enim quæ à doctissimis didici expositoribus, qui linguarũ longo assequuti sunt labore ac uigilijs peritiam, absq; inuidia cõmunico. Fateor tamen me minima, uel nulla potius eruditione, addo & librorũ copia instructũ ad has qualescunque accessisse cõmentationes. Qui enim feliciori nati sunt sidere, quibusq; maxima suppetit librorũ uis, atq; amicorum suppeditantiũ & ocium & impensas gratia, benignioribus scribant Musis. Mihi pro lucro non mediocri erit, si tantillo hoc mihi à benignissimo patre omniũ concesso non destituar spiritu. Quid si aliquando à posteris, qui in me gratiori erunt animo, quàm hi forsan, qui uiui autoris opera non absq; stomacho legere consuescunt, & legar, &, ut solent res nonnunq; rusticanæ ab optimatibus auidè expeti & gustari, inter librorũ delitias hæ meæ computabuntur uigiliæ, dicentq; studiosi: Ergò ne sine libris, sine Mecœnate, ab obscuro monacho, neglectoq; à suis, non prorsus indocti scripti sunt cõmentarij? Quid uim addidit rudi illi uiro, nullius fermè numeri ac nominis, ut id auderet? Aut fuit Deus, aut nihil omnino. Certum illud est, Dei spiritũ in solitudine atq; silentio magis, quàm inter turbas inueniri. Illi sic, nos uerò ad institutũ redeamus. Hæc est nostra cum Christo perfectio, consolatioq; in spiritu, cùm Deus à nobis propter peccata auersus, reuertitur placatus, atq; homini, rei utiq; uilissimæ, si uitam spectas, reconciliatur altissimus. Ait itaq;: Ad solitam redi pietatem, ô Deus. Verùm usquequo toties imploratus abes? Recepta iam tandem debiti solutione, ueni, ac nos libera: & qui inexorabilis, ob crebras nostras offensiones, ferè factus eras, sinito te à seruis tuis exorari. An nondum satis sæuitum est? Cesset iam manus tua, ô clementissime.

Repleti sumus manè misericordia tua, exultauimus & delectati su-
D mus in omnibus diebus nostris.

Rursus interpres nonnihil confundit sensum. Consentaneũ quippe fuerat, ut simulatq; dixit, cõuertere, & deprecabilis esto, ne ab instituto cadere uideret, diceret, Reple, seu satia, ut legit Hebręus, misericordia tua: & sic exultabimus, & lætabimur omnibus diebus nostris. Satietas hæc Dei misericordiæ cùm à fide oriatur atq; amore, gaudium ex se parit inenarrabile, pacem item animi, consolationemq; in spiritu sancto, atq; laudandi Dei mirè anxium studium ac desiderium: & id quidem tantisper dum uiuimus. Porrò uis ea est amoris huiusce modi, ut in uita hac, alioquin arida & sterili, incipiens, in Deum, qui ęternus est, summo ferat̃ nisu & ardore. Cæterùm, manè, pro quamprimũ, quod alias adnotauimus, accipi solet. Vnde Paraphrastes: Copiosè, inquit, & citò summo mane benignitatis tuæ participes effice.

E Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus uidimus mala.

Iterum uertendum erat, Lætitia nos affice, seu, ut uertit Felix, Lætifica nos. Sicut, inquit, afflixisti nos, ita & mutata sorte, dies anniq; illi amari & turbidi, in dulcedinẽ & consolationẽ uertantur. Quid enim malorũ non uidimus? Videamus quoq; & bona. Et quidem, ut istuc quamprimum contingat,

Respice in seruos tuos, & in opera tua dñe, & dirige filios eorum.

Orat iam Vates in calce psalmi, ut suos tandem placato intueat̃ uultu familiares Deus, agatq; ut eius opus, nempe spiritus infusionẽ, quæ in Christi aduẽtu copiosissimè effluxit, nõ solùm ipsi, uerumetiã illorũ filij, nepotesq;, & quæcũq; ad eos attinẽt, persentiant. Quod sanè melius ex hebræo exprimunt doctiores, qui sic reddunt: Appareat in seruis tuis opus tuum, & gloria tua in filijs eorum. Quod quidem opus & gloria ad redemptionis humanæ beneficiũ retulit Paraphrastes: Appareat, inquit, seruis tuis salutiferũ illud redemptionis opus, & reconciliatio

conciliatio diuinæ maiestatis tuæ nota fiat seruorũ tuorũ posteris. En nobilissimum Dei opus erga homines, en gloria, en decor, en pulcherrima sponsæ facies in sponsi sanguine honestata. Appareat igitur ille, quo apparente, è mundo, quicquid obscurum est & tenebrosum, eliminabitur.

Et sit splendor domini Dei nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige super nos, & opus manuum nostrarũ dirige.

Splendor hîc domini Dei nostri, nempe Christi, per gratiam qui noster factus est, atq; per nostræ naturæ assumptionẽ unus ex nobis, præterquã quòd uim eam præ se fert spiritus, qua imbuti fideles, quæcunq; agunt lucida sunt, ac diuinam ex se referentia imaginem & præsentiam, crucis quoq; est signũ, quo electorũ frõtibus impresso, splendidiores efficiunt, quàm sol ipse meridianus. Euangelium insuper est, ac Christus tandem, qui splendor gloriæ, figuraq; substantiæ patris ab Apostolo appellat. Per hunc igitur, per quem, tanquã per purissimũ uiuæ aquæ riuum, in nos gratiarum deriuat copiam ipse pater, opus manuum nostrarum dirigat ac confirmet: dirigat, inquã, & ratum habeat quęcunq; agere instituimus (Opus & opus, nõ opera & opus, ne in superfluis philosophemur, Hebræis est) ut nihil aliud rebus in agendis attendamus, præterquã proximi nostri cõmodum & salutem, sed in primis Dei honorem & gloriã. Cui laus sit & benedictio in secula seculorum. Amen.

PSALMVS XCI.

Vi habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli cõmorabitur.

Vates in hoc psalmo, cui nulla est inscriptio apud Hebræos, de mirabili Deo nitentiũ fiducia, atq; adeò contrà de indicibili illius protectione erga homines, canere instituit. Quantũ porrò spectat ad spiritualem psalmi sensum, quicquid iam dici potest, id diuus occupauit Bernardus, uir sanè cùm doctrina & eruditione insignis, tum spiritus igne mirũ in modum affectus, & incensus. Extant illius luculentissimæ ac facundæ in hunc psalmum lucubrationes, quæ passim ab omnibus qui illiusmodi delectant scriptionib. leguntur. Eam ob rem nos nostrum non deserentes institutũ, ad literã nostra in æditione subobscurã & ambiguã, dilucidandã intenti erimus. Compertissimũ id esse debet, Christũ à spiritu hîc designari, qui sub tegmine alarũ Dei, suis in aduersis & tentationib. se tutum prædicãs, quid illi, qui uitam habent absconditã in Deo, ut inquit Paulus, cùm contingunt aduersa, agere debeant, admonet. Psalmus igitur omnibus Christi membris cõmunis est, singulisq; qui Christo per fidem uniti sunt (tantum absit superstitio) cõuenientissimè aptari potest. Sic itaq; ordit Vates: Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli cõmorabit. Qui, inquit, perseueranter, fortiq; animo sub altissimi tutela, tanquã sub scuto, sese texerit, dubio procul illius protectionẽ omnipotens assumet Deus: idcirco in omnib. quæcunq; euenerint, erit tutus. Ex hebræo sic uertunt: Qui sedet in abdito altissimi, in umbra omnipotentis cõmorabit. Commodũ enim in Dei abdito & secreto illos sedere, qui in rebus ac negocijs huius mũdi fessi sunt, exoptat Vates: quippe quorũ protectio inuisibilis omnino sit, ac mũdo incognita. Ad illas quidem spiritus operationes, puras nimirũ, atq; à mũdi crassitie remotas, mens terrenarũ rerũ curis occupationibusq; distenta, quî assurgere poterit? Illum ne aliquando in Dei umbra sedere dixeris, qui abiecta Dei religione, in mundi plausu oblectamentũ uenatur? Certè istiusmodi animarũ refrigerium non sentit, nisi ille, qui fide atq; dilectione in Deum translatus,

Dicet domino, susceptor meus es tu, & refugiũ meum, Deus meus sperabo in eum.

Felix

C Felix tamen in prima persona sic transtulit: Dicam domino, spes mea, & munimentum meum, Deus meus confidam in eo:

Quoniã ipse liberabit me de laqueo uenantiũ, & à uerbo aspero.

Et Græci & Hebræi, te legunt, non me. Et est uox spiritus ad illum, qui habitat in adiutorio altissimi: quemadmodum illa est habitatoris, sperabo in eum, suam testantis fidem, atq; ad admittendas Dei inspirationes promptitudinẽ. Mirum quàm iucundo hîc ludat spiritus Dialogo, ut penè, ni cautus sis, te penitus, quis, cui, aut de quo loquatur, fugiat, adeò repentina interdum fit personæ mutatio. Cæterùm, laqueum uenantium, seu uenatoris, insidias clàm cuipiam factas interpretantur: uerbum uerò asperum, manifestas calumnias atq; iniurias. Ideo, calumniarũ sermonem, uertit Symmachus. Verùm ex hebræo, à peste noxia, seu confractionum, reddunt, quæ manifesta exitia, seu perniciosum dolum esse existimant. Illud sciendum, totum hunc psalmum de tutela hominis, qui à Dei refugio pendet, intelligi, cuíq; neq; homines, neq; dæmones nocere ualidi sunt. Quare intulit:

Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis, scuto circundabit te ueritas eius.

Hucusq; Hebræis unus est uersus, quem sic reddunt: Ala sua operiet te, atq; sub pennis eius confides, pro scuto & clypeo erit ueritas eius. De tutela alarum Dei non semel diximus. Sumpta est metaphora ab auibus, quæ ob filiorum salutem, sese corpore, miluo aut accipitri opponũt, eosq; alis contegunt. Siue igitur scapulas legas cum nostro interprete, siue cum Hebræis, alas, fidam atq; solicitam Dei erga suos protectionẽ intelligas. Quocirca additum est, scuto circundabit te ueritas eius: hoc est, sub illius fide, qua pollicitus est se perpetuũ fore suis defensorem, tanquã sub scuto eris tutus. Cùm recolit anima, quæ, quantáue sint illa, quæ suis æternus promisit pater, quæcunq; occurrãt infracta perstat, in illumq; quem nouit in promissis cõstantissimũ & fidelem, sua omnia reĳcit desideria, indigentiã, curasq; omnes & studia. Quo sanè instituto, tanquam parmula obtecta, nihil non audet in hostes, nempe impuros homines, atq; difficiliorũ autores dæmones, quos omnes sub uocibus pauoris nocturni, sagittæq; uolantis perdiu, ac cæterarũ rerum, quæ actutùm sequunt̃, intelligi uult Vates. Cæterùm uolunt nonnulli hîc, Dei ueritatẽ, illius esse uerbum, quo animæ protectæ in hoc uitæ deserto securissimã degunt uitam. Vnde non absq; ratione à seruatore est dictũ: Pater sanctifica eos in ueritate, sermo tuus ueritas est. Hac itaq; Dei uerbi sanctificatione si ornatus es,

Non timebis à timore nocturno, à sagitta uolante in die.

Quæcunq;, inquit, inferant dæmones die, quæcũq; nocte, nullum illi erit incõmodum, qui sic protectus est, tantum abest ut timeat. Fiat, inquit Paraphrastes, ut neq; timeas si quis iaculo te petat etiam medio die. Neq; item

A negocio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano.

Nulla hîc de dæmonio fit apud Hebręos mentio, sed sic transferunt: A peste in caligine ambulante, ab ęgritudine repentina deuastante in meridie. Censent quidam Deber dictionẽ, quam noster uertit interpres, negocio, & quam significare pestem asserũt, item Cheteb, quæ significat ægritudinẽ repentinã, quamq; uertit interpres, incursu, nomina esse dæmonũ, quorum ministerio Deus in infligendis malis uti consueuit. Vtcunq; id sit, illud exploratissimũ, quòd à quocunq; pestis genere, siue occultum illud fuerit siue manifestum, immunis is erit atq; intactus, qui in protectione Dei cœli, hoc est, summè potentis, cõmorabit̃. Quare sic Paraphrastes: A peste, quę clàm inuadere homines solet, & ab ea quę de improuiso exorta sæuiet, securus eris. Insuper

Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit.

Etsi, inquit, tanta fuerit pestis calamitas, aut bellorũ immanitas, ut hinc latere à sinistro mille, illinc à dextro decẽ hominũ millia corruãt, nihil tamẽ erit quod tu tibi metuas: siquidem te id mali non attinget. Vide iusti hominis constantiã, qui, uel ruat æther, immobilis perstat in Deo. Etenim in electis lædi quidem potest corpus, fides uerò minimè, quæ radices in Christi amore, unde omnis emanat robur animæ, fixas habet.

Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionẽ peccatorum uidebis.

Non illa, inquit, quantũlibet crudelia atq; uniuersalia, ad te peruenient mala, quin potius tu securus Deum pro te in acie stantem contemplaberis, contraq; meritas dare pœnas impios proprijs intueberis oculis.

Quoniam tu es domine spes mea, altissimũ posuisti refugiũ tuum.

Contendunt nõnulli, altissimũ, substantiuũ hîc esse, ut illud quoq; est in psal mi exordio, Qui habitat in adiutorio altissimi: uoluntq; uocẽ illius esse, qui ob stuporẽ rerũ earũ, quas à spiritu audierat, dei in se cognoscẽs uirtutẽ, id ferè dixe rit: Omnia certè sic se habere nõ dubito, quoniã tu es dñe spes mea. Postea uerò ad illũ cõuersus (sic se habet dialogorũ ratio) qui suprà dixerat, Susceptor meus es tu, & refugiũ meũ: eum laudat, dicens: Ita tibi contigisse certò scio, quoniã tu posuisti altissimũ, nempe Deum, refugiũ tuũ. Id sensisse Campensem uideo, qui sic reddidit: Quisquis igit̃ sapis, dñm, qui est super omnia, ueluti tutissimũ asylũ ante oculos tibi propone. Verũ secus intellexisse cęteros ex hebręo ferè omnes nõ me clàm est. Sic Felix: Altissimũ posuisti habitaculũ refugij tui, ut altissimũ, adiectiuũ sit, & ad habitaculũ referri debeat. Alius item ex eodẽ fonte: Excelsum posuisti habitaculũ refugij tui, hoc est, cœleste, atq; improbis inaccessum. Quo modo legas, utriusq; sensum literæ aptè ualde conuenire arbitror Vatis ani mo. Sed uide an prior sensus, ad ea quæ sequunt̃, decentius accõmodari queat.

Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

Tabernaculum pro tota domo & familia hîc poni iudico. Et est perinde atq;, tuti erunt tui omnes, non modò tu solus, ab omni malorũ genere ac plaga. Vnde sic Paraphrastes: Quod si feceris, ausim tibi polliceri, non futurum, ut ullum inopinatum malum te corripiat, uel ulla plaga familiam tuam infestet. Dictionem enim quam noster interpres simpliciter uertit, malum, inopinatũ malum reddit, ut uides, Campensis. Idem fermè Felix: Non fortuitò, inquit, cadet apud te malum. Alius uerò, nõ temerè ueniet ad te malum. Nullum igitur fatum, nullumq; insperatũ malum te, aut tuos opprimet liberos, & uxorem, ô tu qui fiduciam tuam in domino collocasti.

Quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uijs tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

Ratio, quamobrem Dei amici à malorũ impetu tuti uiuunt, redditur. Præcepit, inquit, Deus angelis, ut illos suis in itineribus, & actionibus, quas secundũ Deum agere instituunt, dirigant, tuenturq;, ac ueluti manibus adeò inoffensè gerant, ut ne, uel leuiter quidem, in lapillum illorũ impingere queat pes. Exactam hic narrat angelorũ custodiam erga homines spiritus. Mirum quantum hi sint salutis hominũ amãtissimi, quantũq; de illorũ lapsibus mœreãt. Idcirco nõ absq; causa à Vate alio est dictum, quòd angeli pacis amarè flebant. Etenim administratorij spiritus sunt, in ministeriũ illorum delegati, ut inquit Paulus, qui

C hæreditatē capiunt salutis. de illorum uerò tutela pro reprobis, ut quosdam asserere uideo, nulla, quod sciam, in scripturis fit mentio. Piam tamen illorum, qui id opinantur, nō reprehendo sententiā, utpote ad maiorem execrationē improborum excogitatā, qui tam fortibus muniti custodibus, malunt dæmoni suasori parêre, quàm fidelissimis illis monitoribus, retrahentibusq; à malo, auscultare. His porrò uersibus à dæmone perperàm citatis, Dei filio persuadere uoluit, ut sese è summo templi fastigio præcipitaret. Atqui actiones illas, è quibus nullatum Dei nomini, tum proximorū saluti conciliaṫ gratia & gloria, temerarias esse diffiniūt sancti. Quis fructus, oro? quæ utilitas? aut quod unquā emolumētum diuinę afferri glorię potuisset, aut proximi cōmodo, è Christi ad ima lapsu? Pro te igitur, quisquis es qui Deo fidis, purissimi uigilant angeli, te protegunt, te (sic illis iussit Deus) mirabili tutantur patrocinio, ac te, ne fortè offendas lapide pedem tuum, gestant manibus. Quid amplius expetis? uis ne aliam sublimiorem tibi à cœlesti patre concessam audire potestatem?

Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.

Basiliscum dictio, non est in hebræo, sed, ut reddit Fel. Super leonem & aspidem iter facies, conculcabis catulum leonis & draconē. His quidem ferarū uocibus, rerum omniū, quæ uel morsu, uel ueneno, uel alia ratione quamlibet noxia & letali, obesse possunt, feritatē intelligi uoluit. Quas quidem non solùm Dei amicis nocere haudquaq; posse asserit, uerumetiam illis fore usui ac cōmodo. Ecce, inquit Christus, do uobis potestatē calcandi serpentes & scorpiones, & super uirtutē omnē inimici, & nihil uobis nocebit. Quæ enim res tam formidabilis esse potest, cui non imperet Dei amicus, atq; illi frēnū ponat? Cæterùm si uoces has omnes immanitatis, uarijs dæmonū artibus accōmodare libet, non

D contradicit scriptura: imò ex illius accepimus spiritu & testimonio, dæmonem ob tectas calumniandi insidias, aspidem appellari, ob inuidiam basiliscū, à cuius conspectu præsentaneū hauritur uenenum: ob ferociam uerò leonem, atq; propter subitam iræ cōmotionem & impetum, nonnunq; draconē nuncupari. Verùm in his allegorijs, ut iam præfati sumus, non diutius immorari nobis est animus: non desunt em̄, qui hoc piè & doctè edisserūt. Nos interim ad rem nostrā.

Quoniam in me sperauit liberabo eum, protegam eum, quoniā cognouit nomen meum.

En quò nos pura in Deum spes ac fiducia pertrahit. Quoniam, inquit, in me sperauit, ab omni eum liberū molestia reddam. Quoniam me concupiuit, uertit Felix. alius uerò: Quoniā me ardet, seu deperit. Ex nostro itaq; in Deum amore illud fit, quòd nulla tam crudelis atq; effera uis esse queat, quin subitò cōmollescat, nostroq; subijciatur imperio: tantū amor uerus sit, simplexq;, ac purè candidus. Vnde obsecro, conditarū rerum orta est in hominē rebellio? unde illarū in nos sæuitia atq; inobedientia? unde tanta nocendi uis ac rabies? unde ardor ille despectúsue, quòd non solùm uenenatorū animantiū truculentiæ obnoxia facta sit humana conditio, sed etiam ab ipsis quoq; imbellibus muscarum morsibus ac pulicum, adeò molestè interdum inquietanṫ homines, ut nulla sit somni aut cibi requies, nisi quòd in Deū ingratissimi quiduis potius in terris appetūt & amant, quàm ipsum super omnia amore dignum conditorē? mundiq; plausum ardentius tum quærunt, tum magnipendunt, quàm Dei nomen & honorem? Porrò cognoscere Dei nomē in hoc loco, est (opinor) excelsam illius suspicere maiestatē (Messiam seu filiū signari hîc etiam arbitror, secundū Hebræos) illumq; nostris in ærumnis, abiecto mundi metu, implorare. Idcirco à Vate puto adddítum esse,

Clamauit ad me, & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione.

ne: eripiam eum & glorificabo eum.

Inuocauit me, uertit Felix, Et respondebo illi. Vide certam de diuino præsidio pollicitationem. Respondebo, inquit, illi: hoc est, illius uotis annuã, adero, fauebóq; illi. Neq; id satis quidem (ô cæcas mentes) illum, illum (inquam) haud multò pridem mihi infensum, modò uerò spe mihi atq; amore recõciliatũ, non solùm à periculis illis uitæ continuis & ærumnis eximam, uerumetiã inter homines honoratum, cunctísq; uerendum faciam. Ad hæc,

Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum.

Haud inter infima Dei dona computandũ est illud uitæ genus longũ, quod totum ad Dei honorẽ, multorúmq; salutem expositum sit. Alioquin ignaui senes atq; impudici, ex longo uitæ cursu longam sibi comparare uidentur miseriam, ut nonnullos aliquando uidimus, quos nullam sibi laudem ex tam numerosa annorum cõputatione asserere potuisse cõijciebam, nisi quòd in religione consenuissent. Non uideo certè cur seni, ita de uirtutibus male merito, id dici queat: Et ostendam illi salutare meum. hoc est, ut interpretatũ Paraphrastes: Ostendam illi quibus modis beare soleam amicos meos. Ergo illos duntaxat, quibus nulla alia in primis est cura ac studium, nisi ut perseueranti uitæ ratione ac stilo Deum quærant, amentq;, & suis in aduersis fidelissimè implorent, dirigit spiritus, fouet, adest: in afflictione, ut ferre queant, indurat, consolidat, tutatur, ornatq; dignitate, existimatione, ac tandem longo peracto annorum curriculo, quod totum ad Dei laudem, salutemq; animarũ attritum fuerit, æterno donat uitæ statu, quæ est perfectissima Dei cognitio, in ipsóq; pax & quies. Cui honor sit æternus, Amen.

PSALMVS XCII. Psalmus cantici diei Sabbati.

Bonum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissime.

Ex ipsa inscriptione argumentũ ferè psalmi palàm fit. Oda quippe erat ad hoc instituta, quò diuinæ potissimum die sabbato decantarentur operationes, ac, quibus cunctis beneficus est Deus, tum bonitas, tum misericordia. Neq; id quidẽ summa absq; ratione ac mysterio. Nam cùm septimo hæc quoq; die agerentur, illud in primis tanquã penè exoletũ, à memoriáq; hominum delapsum, nouo ueluti usu reuocabatur, summũ scilicet opificem die illo à cõdendis rebus cessasse: quo utiq; tum ritu significatũ est, fore aliquando quòd diuinę religioni addicti, rerum usum externarũ, quas sex ipse diebus condidit, prætergressi, ab illisq; ociantes, in ipsius iam conditoris potentia, sapientissimóq; cõsilio, ac, qua res omnes permeat, bonitate consideranda, æterno occuparentũ sabbato. Erit (inquit Deus in Esaia) sabbatũ ex sabbato. hoc est, perpetua meorum à curis erit feriatio, & quies. Aspice igitur, in quo maxime uersari debeat Christianorũ uita, in recolendo scilicet Dei bonitatis præconio, refricandáq; illius penè abolita cœlestiũ donorũ memoria. Verùm aliter quàm fuit Dei consilium, nostram ob impietatẽ effectum est. Etenim sex cõtinuis uitæ huius infelicis diebus mœchanicis uacamus curis, atq; occupationib. septimo uerò, qui ab ipso statim rerum exordio ad contemplanda cœlestia selectus fuit, in iocis ludisq; illiberalibus, & perniciosissimo alendo ocio nostrã omnẽ nauamus operam. Proinde istud (ut sic loquar) monstrũ sapientissimus præuidens Vates, nostrámq; pungens oscitantiã, melius dicerem socordiã, ultroneamq; ad interitum properantiã, sic suam orditur admonitionẽ: Bonum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissime. O mortales, inquit Vates, ô qui ad cœlestia uocati estis bona, ô quorum nomina scripta sunt in cœlis, quibusq; ea prima est cura, ut calcato mundi fastu, re scilicet tam uili & abiecta, in diuino solũmodo pergustando amore trahamini; bonum, imò id solum bonum est, id pulchrum,

C id supra suauitatem omnem suauissimū, laudare Deum, nō uos, aut res uestras. Quid dicam? bonum id maximū omnium est, toto mentis tripudio, tuo psallere nomini ô altissime. Putas'ne, mi lector, in hisce honestissimis occupatum curis posse quempiã suas laudare diuitias? sua scorta? sua scelera? O amentiam hominum: ô quàm rari hi sunt, quibus quis laudandi Dei sit modus, perspectum sit. Confessio quidem, quam hîc à nobis exigit Vates, & quæ in celebrando potissimum Dei cultu & nomine consistit, totum uult animum & cor: quod si impurum est, infectum nimirum odijs, fœdísq; uoluptatibus, ac sui amore, non id uas est, in quo purissimæ Dei laudes recondi debeant, quodq; hîc figurat spiritus, atq; ad celebrandum Dei nomen inuitat, licet os quantumuis latè aperiant homines, ac mille uocum cōcentibus rem sacram peragant. Iniuria ea quidem est ingens Dei, non laus, ab improbo laudari homine. quocirca uideant, qua id animi exerceant innocentia & candore, illi qui horas canonicas celebrare iubentur, quíq; maiorem suæ uitæ partem in frequentandis templorū choris indefesso insumunt exercitio.

Ad annunciandum manè misericordiam tuam, & ueritatem tuam per noctem.

Clarius uertisset interpres, si per infinitiuum sensum explicuisset, ut ad priorem uersum referret, ad annunciandum, hoc modo: Bonum est confiteri domino: bonum, inquam, est annunciare manè misericordiã tuam. Quod quidem obseruauit Paraphrastes, qui sic reddidit: Cōmemorare summo manè clementiam tuam. Quanquam nō me præterit, ad annunciandū idem planè esse, quod, ut annunciem. Cæterùm manè & per noctem, eum præ se ferre sensum uidetur, nempe singulis dierum ac noctium exordijs, seu statis ad hæc temporibus, sacratísq; religioni, quæ uespertinū de more erant, & matutinum. Eo ferè tempore mens ad diuina largius haurienda uidetur aptior, quod aliàs me dixisse me-
D mini. quemadmodū etiam misericordiã Dei, illius esse bonitatem diximus, qua sua gratis elargitur dona: ueritatē uerò, illius in pollicitationibus tum fidem, tum constantiam. Tuam igitur, ô Deus, celebrari par est clementiam, & manè & noctu. Siue enim res nobis ad uota proueniant, quod manè est, siue in calamitatum nocte ac tenebris uolutemur, tuam tamen semper, nulla intercepti perturbatione animi, laudabimus fidem & misericordiam: atq; id quidem non tantum ore, &, quod in primis tua requirit religio, mente, uerumetiam

In decachordo psalterio, cum cantico in cithara.

Quod sic uerti poterat ex hebræo: Super decachordo, & super Nablo, super instrumēto sonoro cum cithara. Hisce enim uarijs instrumentorū uocibus, flagrantem sui animi ardorem laudandi Dei ostendere uoluit. Causam porrò, unde tam anxia orta sit cura pietatis, reddit:

Quia lætificasti me domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.

In factura tua, in opere tuo, uertit Felix. Paraphrastes autem: Delectasti me domine elegantissima hac operum tuorū uarietate. In consideranda, inquit, pulcherrima rerum effectione, forma, ordine, atq; illa potissimum, qua cunctis rebus conditis partim uitam, partim aptam illis substantiã ac statum impartis sapientia, quæ sanè omnia manuum tuarum operationes sunt, gaudio quammaximo afficior, ac lætissimū in modum oblector. Quid cùm recolo meis à negocijs feriatus, quàm diues sis in donis? quàm nostri amantissimus? quàm celer? quàm potens & mirabilis ad ferendas tuis suppetias? cōtráq; in profligandis tuę religionis hostibus, intentus, atq; ardens? Certè, mi domine, tum totus, quantulus sum, inenarrabili detineor stupore atq; ecstasi, clamóq;:

Quàm

Quàm magnificata ſunt opera tua domine, nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ.

Vide in quibus uerſari debeat Chriſtiani mens in ſabbatis, nempe perpetuis fidei, pacisq́ in Deo, feſtis diebus. Nam quęcũq; à Chriſtiano fiunt homine, aut lingua proferuntur, quæ diuinũ non referant honorẽ, aut proximi cõmodum, inutilia ſunt, ocioſa, ſeruilia, ac quibus maximè ſanctum Dei polluitur ſabbatũ. Quàm diuites ſumus, iactitãt alij: quàm pulchra eſt nobis ſupellex, & elegantes liberi, quàm ampla tum rerum, tum ſeruorũ, tum canũ uenaticorũ copia, quàm cõmoda ędificia, quàm magnis à principe ditamur donis, primisq́ ornamur honorum gradibus. Quid? Qui nobis in decenti familia, in ludis, in iocis, in conuiuijs, in apparatibus, in literis quoq;, ac rara linguarum peritia, comparandi? Dij ſumus. Heu mentes ſtolidas. Iactabũdi indicia hæc ſunt animi, atq; elati. Vide quid Vates, perfecti quidem Chriſtiani typus atq; imago, cogitare, palamq́ proferre conſueuerat. Quàm magnificanda, inquit, ſunt opera tua, ô domine: quàm ex animo ſuam ob magnitudinem ſuſpicienda. Obſtruſiſſima ſunt ſanè, nobisq́ omnino incognita tuæ prouidentiæ conſilia, quanto ſcilicet ordine, quantaq́ erga homines charitate, hæc omnia ſupraquàm dici poteſt, aut ab humano percipi ingenio, admiranda condideris, diſtribuerisq́, ac unicuiq; aptiſſimè rei, quod ſuæ cõueniret naturę, impertiueris. Imperſcrutabiles nimium, nimium certè hi tui ſecreti ſunt conceptus, ô altiſſime, occultiq; omnino atque inſoliti, illis potiſſimum, qui in mundi huius bonis occupati, inſaniſſimè dementantur. Quocirca

Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc.

Cenſent quidam inſipientem hîc appellari rerum diuinarũ omnino ignarũ, licet humanarum peritum: ut ſunt ferè illi, quibus, cùm ætatem omnem in poëtarum ſtudijs, rhetorum, philoſophorũ quoq; pertriuerint, an Dei ſpiritus ſit, ne per tranſennã quidem unquam uidere contigit. A ſapientia quippe Dei ſemoti cùm ſint, ſtultos mox illos fieri neceſſe eſt. Idcirco obſcuratũ eſt inſipiens cor eorũ, ut inquit Paulus, dicentesq́ ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. En cuiuſmodi generis ſunt hi, quibus nulla eſt rerum cœleſtiũ cognitio, & guſtus: nam ſi certè Deum eſſe (quis id ignorat?) agnoſcunt, non tamen ſicut decet, eum aut amant, aut uenerantur. Suo enim contenti tumore atque exiſtimatione, nihil aliud ſibi quęrendum eſſe in hoc mundo iudicant, quàm ipſum mundum, atque illa in primis, quæ ad oblectamenta uitæ faciunt. Quid uerò cenſendum ſit de illis, qui nec humanis, nec diuinis, uel mediocriter quidem ultrò imbuti literis, uitam uiuunt ocioſam, ne dicam turpem, uix dicere audeo. Penè illos homines non eſſe aſſeuerarẽ, niſi ex illis pleroſq; cernerem etiam ad primos regionum, religionumq́ honores promoueri, licet indoctos, ac planè Dei ſpiritu, quæ eſt uera doctrina, & ſapientia uacuos. Hos itaq;, quos ex hebræo beſtiales uocat Felix, à diuinorum conſiliorũ notione remotos eſſe affirmat Vates. Vir ſtolidus, inquit Campenſis, nihil horum intelligit: neq; ſtultus conſiderat in his naturæ miraculis omnipotentiam Dei. Stultitiam iſtiuſmodi, imprudentiam uertit Euthymij interpres: hi enim de more, tum probos tum improbos ex præſenti eorũ fortuna metiri ſolent. Eam ob rem haud rarò improbis fauere ſoliti ſunt, utpote fortunatiſſimis, proborum interim uita ludibrio habita. Verùm ut in diuinis, ſic in humanis ſtupidi & imprudentes, quàm ſit fluxa ſceleratorũ hominum felicitas, aut neſciunt, aut ſcire diſſimulant. Nam quidem

Cùm exorti fuerint peccatores ſicut fœnum, & apparuerint omnes qui operantur iniquitatem, ut intereant in ſeculum ſeculi.

Huc uſq; tum Gręcis tum Hebręis eſt uerſus, uerùm ſubobſcurus: qui tamẽ

C clarior reddi queat, si post iniquitatem, has duas attexeris uoculas, Fiet tandem. Cæterùm, apparuerint, Hebræis est, floruerint. & erit sensus: Cùm uirere sicut gramen tenerum occœperint peccatores, aut florere uisi fuerint cuncti qui operantur iniquitatem, non illorum imputandum erit felicitati, sed ruinæ potius: siquidem huiuscemodi illorum sors perpetuæ magis signum est damnationis, quàm salutis. Hæc sunt quidem inter alia, quæ stultissimam istam hominum colluuiem fugiunt:

Tu autem altissimus in æternum domine.

Illi enim sua ipsorum culpa interibunt, tu uerò, ac tecum tui, excelsus es, permanesque perpetuò: hincque ea, qua cuncta es fabricatus potentia, res omnes, nedum impios, territas, tuoque subiugas imperio.

Quoniam ecce inimici tui dñe, quoniã ecce inimici tui peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.

Quò Vates ostendat, quàm celeriter Dei hostes exterminandi sint, per demõstrationis notam, atque eam quidem geminatã, rem indicat, seque illorum quasi cernentem exitum, eo maximè tempore, quo florere uidebantur, inducit. Ecce, inquit, inimici tui domine. Ecce inimici illi tui, qui suæ sortis penitus obliti, se nunquam sua ab illa rerum copia, ac sagina deficere posse somniabant. Ecce, inquam, quomodo repentino ueluti flatu, ut flos solet in hyeme, exaruêre, ac tanquam leuissimæ rerum quisquiliæ horsum sursum à uento impulsæ, dissipati sunt. Quò illorum abijt fastus? quò diuitiæ? quò insatiabilis habendi sitis? Parua enim nunc fossa contenti, eò infelicissimi demigrarunt, ubi nulla potest esse ærumnarũ intermissio, & miseriæ. Contrà uerò, meus perpetuò in te, non in rebus hisce mundi inquietissimis, erit animus:

Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum, & senectus mea in miseD ricordia uberi.

Nulli quidem animãti robustius est cornu, & quod in immensum ferè emergat, quàm est Monoceroti, belluæ nimirum insuperabili, atque uix ui à quopiam unquam domitæ. Quare suam hîc inuictam potentiam fore, utpote à numine formatam & munitam, sub metaphora cornu Monocerotis asserit uir sanctus. Cedunt enim spiritui carnis opera, & mundi iniuriæ. Interim, inquit, quòd improbis mulctam præparas, similem meam facies uirtutem & fortitudinẽ, quæ uulgò ignoratur, fortitudini Monocerotis. Quid enim? Ipsam quoque meã senectutẽ naturaliter debilem & effœtã, iam nunc uiridi, salubrique oleo atque unguento, quo me renouatũ iri cõfido, perfusam sentio. Pro misericordia, & Græcis & Hebreis oleum pingue est, seu unguentũ uiride, ac recens, quod uigorem sancti spiritus esse exponunt interpretes, quoque suum tum animæ tum corporis, & id etiam in grandæua ætate, succũ augescere canit propheta: sic enim membra delibuta, uigorẽ sumunt. Ad hęc, ea est uis spiritus, ut non tantum piorũ animas recreet, quantum etiam ipsos artus se cõmodè habere faciat. Mirum quàm iucundam semper agat uitam uir in doctrina spiritus sese oblectans: quod sanè non agit occupatus in mundi curis animus, ut de more sunt auari, ambitiosi, & hi qui alienas depereunt mulieres.

Et despexit oculus meus inimicos meos, & insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.

Ex hebræo dilucidius uertisset: Respexit oculus meus in inimicos meos: grata mihi scilicet, & optata. Quod desideraui, inquit, in illis cõspexi, ruinã nimirũ & interitũ: atque itidem de malignis illis, qui contra me insurgunt, audient aures meæ. De istiusmodi loquendi schemate in superioribus interdũ est dictum, sed in primis in quinquagesimo quarto psalmo fusè admodum. Dicerem, nisi aliud agere

agere instituissem, quantũ in hoc genere, idcirco fortiter tolerandi improborũ iras, quoniã ea seruatur Deo uindicta, qui æquissimus rerum humanarũ arbiter est, proficiant sancti Dei uiri, quibus in spiritu, quem suũ semel in omnibus elegerunt ducem & præceptorẽ, uolupe est, illum subita extinctũ epiplexia audire, uel eo maximè tẽpore, cùm in summo rerum apice uirere appareret: alterum uerò angina, alterum ex his qui maiori uexabat uerbere religionẽ, peste celeri & repentina absumptũ. Quid? nónne proprijs interdũ uidimus oculis, nonnullos diros atq; implacabiles Ecclesiæ persequutores, in ipso uitæ exitu (horrendum spectaculũ) & crucem, & Christum execratos esse, atq; à sese abegisse? Colon rursus huic exulceratus, illi fœdissimũ alui profluuiũ mortem attulit. Et tandem aut ludibrio omnibus habiti solum uertere coguntur ut plurimum Dei hostes, aut fortunis malè partis expoliati publicè obtruncantur. Interim uerò uiuunt miseri, etsi uulgò felices appareant. E contrario

Iustus ut palma florebit, sicut cedrus libani multiplicabitur.

Suo more Vates uirum illius iustitiæ studiosum, quæ ex Deo est, arbori celeberrimæ cõparat, & feraci: palmæ quidem, ob fructus suauitatẽ: cedro autem, ob insigne robur, ac gratam passim omnibus redolentiã, addo & diuturnitatẽ. Notissimũ illud est, palmam in superposita cõniti onera. Ex quo ortum putant, ut uictores è prælio reuertentes, palmæ serto coronarentur. Morem ferè hunc seruant mei instituti homines, qui defunctos uita monachos, tanquã qui è periculosissima carnis pugna uictores exierint, corolla è palma uiridi, aut si hæc desit, serpyllo croceoq; acantho, atq; gratissimi odoris amaraco, coronãt. Iustus igitur eo ferè modo, in uitæ huius ariditate floridus erit ac uirens, quo palma natiuo suo semper uestita uirore florescit, dulcissimisq; suo tempore onusta fructibus, mirabilem præ se fert suauitatẽ. Erit, inquã, succrescetq; instar illius generis cedri, quæ altissimo alitur in Libano, qui inter Phœnices atq; Arabes, miræ magnitudinis mons est. Etsi enĩ aliàs, alijsq; in locis procerę ualdè innascanẽ cedri, in Libano omnem fermè superare magnitudinẽ cernuntur. Ideo nostro ab interprete multiplicationis uerbum additum est: Sicut cedrus, inquit, multiplicabitur. Et tandem,

Plantati in domo domini, in atrijs domus Dei nostri florebunt.

Potest quidem longo pertrita æuo palma intermori, potest & cedrus: iustus uerò iustitiæ illius genere fultus, quæ haudquaq; in Libano, aut quouis alio feraci solo, sed in Deo, qui ęternus est, fixas habet radices, æterno conuestitẽ flore, & fructu: cuiusmodi quippe sunt, qui in domo Dei, nempe fideliũ Ecclesia plantati, Christo noua semper ac uiridi attexuntur insitione. Quapropter in ipsis atrijs domus Dei nostri flores emittent uitæ odoratissimos, nõ tantum illorũ animæ, uerumetiã & ossa & cineres.

Adhuc multiplicabunẽ in senecta uberi, & bene patientes erunt.

Non ultra procedit uersus Hebręis. Sed alio modo & sensu, sic Felix: Adhuc germinabunt in senectute, pingues & uirides erunt. Paraphrastes autẽ: Ita fiet ut ualentes sint in senio, bene habiti, & uirentes. Non parua ea est laus in sene, qui in robustiori ætate adeò ardenter in diuina incubuerit obsequia, ut ne tantillum quidem in decrepita à pristino elanguerit calore, tantum abest ut non flagrantius rem eò quotidie urgeat, quò calor iam noxius deferbuerit. Impossibile planè est, ut senex sit stupidus & bardus, qui in iuuenili ætate solers extiterit & grauis, (ut plerunq; sunt, qui primis ab annis ad cœnobiorũ asperitatem asciti (mollitiẽ in cœnobijs quis requirit?) nihil tam curant, q̃ quomodo curis superuacaneis omissis sensu, senes illicò fiant. Sene porrò illo, qui & sensu & spiritu puer sit, nil unquã turpius, addo & molestius, uisum est. Res admodũ præpostera uideẽ, cùm senes ob ignauiã ludibrio uulgò fiunt. Vir igitur ille, cui diuinus

C cordi est honor, semper in his quoq;, quæ ad corporis habitudinẽ spectant, nedum ad ea quę sunt spiritus, uegetus erit, succulentus, ac cõmoda uiuet etiam in senectute ualetudine. Macies uerò & pallor in pœnitente, à mœrore potius, atq; angustia animi proficiscitur, quàm à cœlestium rerum gustu & consolatione, quæ iucundam efficit animam & gratiosam. Cæterùm quid sibi uelit interpres, aut unde hauserit uoces illas, bene patientes, non sat scio: nisi fortè ad naturalem senum morẽ respexerit, qui plerunq; difficiles sunt, morosi, suspiciosiq;, & supra modum sordidi & impatientes: quæ quidem uitia in bene morato sene, ac Deum timente, nequaquam esse posse asserit spiritus; quemadmodum meos uixisse parentes scribere non uerebor. Vterq; enim cùm ad quintum & septuagesimum ætatis peruenisset annum, prolemq; numerosam christiano cultui, literis, ac Benedicti demũ familiæ consecrasset, ullo ferè absq; corporis incõmodo, eodem omnino mense mortẽ obijt tranquillissimã. Nam cùm animo, tùm in Deũ, ciuesq; suos ambo, ciues ipsi integerrimi, & nobiles, uiuida semper extitissent fide, uiuida quoque membrorum decesserunt ualetudine, quippe qui ex resolutione uitæ magis, quàm quòd cũ morbo aliquo molesto cõflictassent, ad Deum, ad quem liberorũ iam partem præmiserant, felicissimè demigrarunt.

Vt annuncient, quoniam rectus dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo.

Rectus sanè est dominus Deus noster, qui suos non deserens, prauosq; omnes auersans, æquissimo omnia ponderat iudicio. Quare in eo nulla potest esse iniquitas, nullus error, nulla prauitas, cùm sit æterna sapientia, uita, atq; omne bonum. Cui laus sit atq; honos in secula seculorum. Amen.

PSALMVS XCIII.

D Ominus regnauit, decorẽ indutus est: indutus est dominus fortitudinem, & præcinxit se uirtute: etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur.

Inscriptio, quæ huic psalmo adscribitur à nonnullis, superflua est: in hebræo enim absque titulo legitur. Quamobrem amputatis superuacuis, ad mentẽ psalmi enucleandam spiritum inuitemus. Is enim cùm amor sit, nostro supremum in modum delectatur amore. Idcirco corda hominũ frigida, ut meum est, atque à diuino abhorrentia calore, miris non cessat urgere flammis, accenderecq;, & usqueadeo immutare, ut planè illa in aliam reformet imaginẽ, nempe cœlestem ac spiritualem. Permagna res ea est, & ineffabilis omnino, quòd Deus (quid excelsius dici potest?) quòd Deus, inquam, ille, à cuius nutu quicquid conditũ est dependet, in suaq; perseuerat natura, aut in nihilum quoq; relabitur, unius corculi, & illius quidem confracti & semimortui, imò planè mortui, atque in cineres collapsi, domicilium sibi eligat. Refutat hæc, scio, mundus. Heu tardas quorundam mentes, quibus persuasum id nondum est. Putant enim igneum spiritum in algidis manere posse animis. Ardere quidem opus est, atq; usq; ad separationẽ animæ & spiritus conflagrare illum, cui Deus, qui ignis cõsumens dicitur, uel mediocriter innotuit. Algor quippe noster, hoc est, procliuitas ad uitia, atq; amor mũdi, nos procul esse à Deo testanẽ: & nos tamen solos eos esse, quorum animis diuinũ uelit nolit insideat numẽ, somniamus. scilicet nulla alia Deo est cura, nisi ut modò cum illo hominũ genere hospiteẽ, quod semper aliàs execratus est. Hæc itaq;, atq; horũ similia mente pertractãs Dauid, mortaliũq; detestans arrogantiã & superstitionẽ, cui ex omnibus adhærescere debeãt homines in hoc describit psalmo. Is Christus est, cuius regnũ, atq; eandem cum patre potestatem, mirabili adumbrat mysterio, caniq;: Dominus regnauit, decorẽ indutus est; indutus est dominus fortitudinẽ, & præcinxit se uirtute; etenim firmauit orbem

orbem terræ, qui non cõmouebitur. Is unus integer est uersus in hebræo. Sic illi: Dominus regnauit, & uestiuit se magnificentia, indutus est dominus fortitudine & accinxit se: etiam orbis sic firmatus est, ut nutare nõ possit. Mos est scripturæ, ut eum dicat re illa indui, cuius possessor est, ac studiosus. Ita ferè dicunt hominem innocentia indutũ, qui innocentiã per omnes uitæ actus referre studet. Sic de ignominia, infamia, cæterisq; aut uitijs aut uirtutibus ratiocinari fas erit. Volens itaq; Vates Dei magnitudinẽ ac maiestatẽ, quę maximè in uniuersali cõstitutione declarata est, utcunq; exprimere, illum dicit decore, seu magnificentia, & fortitudine uestitũ. Dñs, inquit Campensis, regnandi prouinciam suscepit, maiestate undiq; conspicuus: induit robur dominus, quo natura, & à seipso omnipotẽs est. An uerò summæ fuerit potentiæ, tam uastã terræ molem, atque super aquas fluitantem, nihilominus immobilem fecisse, non est (credo) qui ambigat. Verùm nescio quid hîc mihi de Christo subodorare uideor, qui non multo pridem in terris absque specie & decore uisus, modò cõfractis inferorum ualuis, splendidissimo rerũ earum, quæ Deum decent, pallio circumamictus, in solio residet regio. En rex ille, cuius imperio mundi princeps debellatus fuit, eiecta mors, atque illius abolita origo, nempe peccatum, quomodo uirtute splendoreq;, fortitudine ac maiestate ornatus, orbem hunc nostrum, nempe Ecclesiam ex terrenis conflatã animis euexit, æternoq; sui spiritus constabiliuit clauo. Portæ, inquit, inferi non præualebunt aduersus eam. Quare cum tam excelsus sis, ô domine, cui nulla quãuis sublimis cõferri queat potẽtia,

Parata sedes tua ex tunc, à seculo tu es.

Iam inde, inquit, ab exordio constitutum est tibi solium: nanque ab æterno tu semper es. Heri quidem, clamat Paulus, atq; hodie Christus Iesus, qui cùm unius naturæ sit cum patre, idem semper est rex, idem dominus, ideq; in omnia, in se impartibilis, effusus. Nihil enim tam occultum est atq; inaccessum, quod non permeet Christi uirtus. Contra quem

Eleuauerunt flumina domine, eleuauerũt flumina uocem suam, eleuauerunt flumina fluctos suos.

Omnes enim, quos sciam, expositores, & hi quoque qui allegorias horrent, allegorias hîc esse diffiniũt. Siquidem per flumina suos impetus atq; horrorem commentia, diram inimicorum Dei ferociam, sed quam ipse facilè compescere possit, qui formidabilis est etiam maris fluctibus & procellis, intelligunt. Cuius quidem sæuitiæ terrorem quò magis exprimeret, crebris illis uocibus fluminum suos eleuantium clamores usus est. quanquam certè nihil obstare uidetur, quin de naturali illo fluuiorum, ac maris horrore ac metu, eo maximè tempore quo turbidissimis conuoluunt undis, simpliciter exponi queat. Artem'ne putas nauticam tam fractos, iratosq; maris fluctus, aut syderum aut uentorum beneuolentia sedare posse? Diuina absque dubio illa est uirtus & bonitas, quæ rebus quamlibet reluctantibus frænum inijcere potis est. Verùm in allegoria, ut nos admonent doctiores, perstandum erit.

A uocibus aquarum multarum mirabiles elationes maris, mirabilis in altis dominus.

Sic litera ordinanda esset secundũ Hebræos, quæ sic habet: Plus quàm strepitus aquarum multarum, procellarumq; maris admirabilium, admirandus est dominus, qui in excelso præsidet. Quare sic Paraphrastes: Aquis quantumuis multi, simo & uastissimis fluctibus maris potentior est dominus, altissima quęq; possidens. Quod sanè de intoleranda iniquorũ immanitate, atq; in innocuos sæuitia intelligi par est, quos tamen à fortissima Dei manu cõfractum iri affirmat spiritus. Prĕsidet quidem Deus in cœlis, & quæ hîc aguntur diligentissimè con

C ſiderans, cuilibet noſtrũ, quemadmodũ in corpore hoc mortali geſtum fuerit, ſiue gloriam, ſiue ignominiã impartietur. Vnde

Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis, domum tuam decet ſanctitudo domine in longitudine dierum.

Probata, ſeu fidelia facta ſunt ualdè teſtimonia tua, transferũt ex hebręo. His quidem duobus membris tota ferè Eccleſiæ effigiat̃ imago. Quòd enim diuinis habeat̃ fides oraculis, ac pollicitationib. quodq́ in omnibus tum dictis, tum factis, ſeruetur morum ſanctitas, à fide, cui omniũ ſalus innitit̃, & quæ eſt abſolutiſſima eccleſię perfectio, ortum habet. Ait itaq;: Quę pollicitus es in ſcripturis, uera ſunt omnia, uera oracula, uera uaticinia, uera cuncta illa quæ tua nunc in Eccleſia fieri conſpicimus: & ſicut tu ſanctus ſanctorũ appellaris, ita domui tuę conuenit, ut ſit ſancta, ſubindeq́ tuta ſanctarũ animarum arx, & domiciliũ: & id quidem in longitudine dierũ, illorum nimirũ, qui nullo claudunt̃ termino. Etſi em̃ in terris ſuum habet ortum Eccleſia, nihilo tamẽ minus in cœlũ uſq; ſuos expandit ramos. Vterq; em̃ populus una eſt Eccleſia, quanq̃ diuerſo uitę genere. Hi quidem ſub atrociſſimo bellorũ malleo adhuc atterunt̃, illi iam attriti feliciſſimam cum Deo agunt uitam. Cui laus ſit & poteſtas in ſecula ſeculorũ. Amen.

PSALMVS XCIIII.

Eus ultionũ dominus, Deus ultionum liberè egit.

Nullus huic pſalmo titulus in hebræo adſcribitur. Is enim qui uulgò circumfert̃, inſititius uidetur. Eo itaq; omiſſo, ad pſalmi interpretationem uertamus animũ. Cuius argumentũ cum multis alijs cõuenit, nempe Deum infirmioribus uideri animis ad tam amplam ſceleratorũ hominũ licen-

D tiã, in opprimẽdis maximè innocuis, cõniuere, ac quaſi illius generis incogitantiæ inſimulari, de qua Iob, Quid enim nouit Deus? quaſi per caliginem iudicat. Sic ſe habet humana mens, erroribus uidelicet obnoxia quãplurimis, diuinæq́ prouidentiæ intolerabiliter impatiens. Nemo certè eſt tam ſolido in fide pectore, cui aliquando in mentem nõ ueniat: Quî fit, quòd boni malis, mali bonis in hoc mundo, natiuo quaſi rerum ordine, ſatiantur? Videt' ne, ait, hęc Deus? Nubes profectò latibulum eius, nec noſtra cõſiderat. Quò ſua illa æterna, qua cuncta æquiſſimo moderatur conſilio, declinauit prouidentia? regnabunt' ne ſemper impij? iacebit' ne ſemper indefenſa innocentia? Vix id credere auſim. Vide quò aliquando noſtræ effrænatæ diuertant cogitationes, paulatimq́ in impietatem, murmurationeq́ contra Deum dilabantur, ni pręſtò adſit fides, quæ è perfecta Vatis erumpens anima, ſic ſuos ſolatur amicos: Deus ultionum dominus,

E Deus ultionum liberè egit. Deus, inquit, qui poteſtatem habet ulciſcendi iniurias, qui poteſtatem dico habet ulla abſque moleſtia aut contradictione, liberè, ſyncereq́, ac bona fide, ſuos tutari filios, atq; ob improborum iniurijs uindicare, ſua proferet (ne dubitetis) iudicia. Maior hîc pars Hebræorum interpretum hunc legunt uerſum per imperatiuũ, hoc modo: Deus ultionum domine, Deus ultionum fac te cõſpicuum, hoc eſt, tuam in reprimendis nefandorũ hominum auſibus, eximendisq́ è duriſſimo eorum imperio bonis, exere iam tandẽ poteſtatem. Tu qui ceſſare uideris, obdormiſcereq́, & planè latitare, æternam illam tuam atq; adeò potentiſſimã deprome palàm uirtutem.

Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem ſuperbis.

Oppreſſiones utiq; illas, atq; improborum tum in Deum, tum in homines iniurias, à ſuperbia oriri hîc aſſerit Vates. Corde enim humano peſte illa exitiali ſemel infecto, quò non irrũpunt inſaniæ miſeri? Nullum ſibi eſſe Deum effingit homo ſuperbus: quocirca nulla unquã illi ſtatuitur à dominandi, proboſq́, qui ſuæ aduerſari queunt libidini, opprimendi cupiditate quies. Non tam ſanè acri

sacri impeti solet œstro, aut canis, aut asinus, quanta uir fastu atque ambitione, instinctus regnandi libidine, uel eò maximè, si id in indocium inciderit uirus animum & sordidum, aut illiberalem: aut si doctum, leuitati obnoxium. In hos igitur inueharis, ô qui uniuersæ iudex es terrę. Exaltare, hoc est, altissimũ tuum illud, è quo diligentissimè cunctas mortalium actiones circumspicis, ascende solium, ac, quam meriti sunt, redde retributionem superbis.

Vsquequo peccatores domine? usquequo peccatores gloriabũtur?

Exprimi facile non potest, quàm efflictim interdum pij urantur ciues, ob felices sceleratorum successus, & superbiam, qui sua in republica nihil non possunt. Eam ob causam in illas aliquando prorumpunt querelas, quæ penè iníquæ uiderentur, nisi à sancto illos spiritu concitari scirent cordatiores. Vsquequo, inquiunt, imponent nobis impij? usquequo sua illa erit gloria? num semper obtemperandum erit hypocritis? simulatoribus? in mundiꝗ cęno, tanquam suibus, commarcescentibus? Vsquequò tuam, nempe miserorum ciuium, uiduarum, pupillorum, atque sub usurarum onere fatiscentium, ac penè expirantium, discerpunt plebem? Quousque tuam in religionem statuent, legesꝗ sancient temerarij? semper'ne isti gloriosissimis ornabuntur titulis? nos miseria, infamia, & contumelijs? Exultabunt'ne semper in rebus pessimis? Et quidem

Effabuntur & loquentur iniquitatem, loquentur omnes qui operantur iniustitiam.

Per tempus præsens hæc omnia pronuncianda sunt. Sic ex hebręo: Pronunciant, & loquuntur quod durum est: iactant se omnes, qui operantur iniquitatem. Verbum, quod noster uertit interpres, Effabuntur, tenuè admodum est uersum: siquidem Hebræis effutire est, seu ebullire. & erit sensus: Impij nullo habito siue Dei, siue hominum respectu, quicquid libet, effutiunt, superbeꝗ blaterantes, ac dura & acerba edicentes, iactant se perinde ac si dij essent è cœlo lapsi, homines nimirum ad omne genus facinorum perpetrandum qui nati uideantur. Ideo ulla absꝗ cõmiseratione,

Populum tuum domine humiliauerunt, & hæreditatem tuam uexauerunt.

Humiliauerunt, Hebræis est, oppresserunt, siue attriuerunt, ut reddit Campensis. Sic ille: Populum tuum atterere conabuntur, & patrimonium tuum affligent. Patrimonium, seu hæreditatem hîc uocat Vates, quem antea Dei populum appellauerat. Cuius uerò conditionis ac fortunæ sit hæreditas, continuò aperit.

Viduam & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt.

Id enim hominum genus de more alijs miserius est, atꝗ omniũ iniurijs magis obuium, proinde à Deo ærumnosorũ consolatore protectũ. Atqui diuina illos protegit bonitas, qui à cæteris destituuntur, ut sunt ferè orphani, peregrini, desolatæꝗ uiduæ, ac cæteri id genus miseri, quorum querelis plenus est orbis: non tantum quidem propter consuetos fortunæ euentus, quantum propter acerbitatem, ac diram magistratuum, superborumꝗ ciuium sitim, qui suas accumulandi fortunas ex aliorum incõmodis, ac fundis, turpissima tenentur cura, ut nos quoꝗ, licet ad hæc luscíosi, nostra in patria & uidimus, & multò antea quàm acciderent, quæ euenere, prędiximus. Exulcerata iam adeò facta erant omnia, & crudelia, & hæc quidem propalàm, ut uel talpæ ipsæ exoculatæ uidere potuissent, diuinareꝗ quę postea sequuta sunt. Cæterũ occisiones hîc pupillorum, peregrinorumꝗ & uiduarũ, à ferro, occultoꝗ ueneno, ueneficio, usuris maximè, exilijs, proscriptionibus, squalloréue carcerũ, ac litium protractione, ortum habent: & quę cùm ita aperta tum essent, ut ipsis quoque innotescere po

C tuissent amentibus, stultè tamen fucum cœlo obducere sibi posse persuaserunt.

Et dixerunt, non uidebit dominus, nec intelliget Deus Iacob.

Stulta prorsus hæc est opinatio, cùm ita immaniter de Deo omnium inspectore opinari audent improbi, ut illum latêre, quæ hîc fiunt, aut credant, aut saltem sibi persuaderi cupiant. Non ima hæc terræ, inquiunt, despectat dominus, neq; Deum Iacob, quæ hîc aguntur tangunt. Hæc dicta efferatam illorum mentem exprimunt, qui temerariò res fieri hominum tum optant, tum alijs persuadere nituntur. Cæterùm Deum Iacob dicit, pro eo quod est, Deum simpliciū, atq; illorum quidem, qui charissimorū interdum iniurijs obnoxij sunt, ut fuit uir ille obnoxius & soceri & fratris calumnijs, atq; insidijs. Quare

Intelligite insipiētes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem non audiet? aut qui finxit oculum nō considerat? Qui corripit gentes non arguet? aut qui docet hominem scientiam?

Absurdissima ea est persuasio, cùm quis ita insipiens efficitur, ut dicat, quòd qui audiendi nobis uim, formamq; intelligendi, ac uidendi concessit, ipse horum omnium careat potestate. Atqui certissimū id est indicium, atq; argumentum, Deum omnia cognoscere, mirabiliq; prouidentiæ ratione cuncta audire, dijudicare, discernere, diffinire, quòd eorundem donorū in nobis autor sit. Si certè uiuimus, si cernimus, si audimus, si cognitione aliquid assequimur, id eius dono ac uirtute nobis cōtingit, quippe qui in illo sumus, uiuimus & mouemur. Ait itaq; : O qui belluis ipsis rationis expertibus haud multò sapientiores estis in populo, ad cor redite, intelligiteq;. Stolidi, quādo resipiscetis? Sic hunc primū hemistichium per interrogationem legunt nonnulli ex hebræo. Poterit'ne ille, qui dat alijs auditum, non audire? qui mirabilem uidendi confinxit aciem, non

D uidere? quid nō uideret oculorum effector? Ad hæc, qui mulcta afficere solitus est gentes impias, relinquet'ne uestra inulta scelera? Putandus'ne is erit postremò uestra ignorare posse facinora, qui docet hominem scientiam? Si istiusmodi quidem in Deo deliquium esse haudquaquā fatendum est, nouit igitur hominum mentes quamlibet occultas, atque à uisu humano penitus remotas. Felix hanc ultimam particulam absque interrogatione legit. Idem quoq; pleriq; ex hebræo, sed cum additione, ipse est, ad hunc modum : Ipse est, qui docet hominem scientiam. Illud quoque addam, Paraphrasten uoces illas, qui corripit gentes, ad eruditionem referre ethnicorū, quos semper diuina bonitas suo dignata sit ad rectitudinis uiam fauore & ductu. Secus alij, qui Vatem ad celebriores Dei iudicij plagas, nempe diluuij, ignis Sodomorū, Pharaonis interitus, atq; id genus similium respexisse affirmant. Quæ quidem opinio ut mihi uerior uisa est, ita alijs probatum iri cupio.

Dominus scit cogitationes hominum quoniam uanæ sunt.

Pulchrè id quidem cum superioribus conuenit: nam simul ut Deum docere hominem scientiam subindicasset, intulit ad hunc ferè modum subitò: Certè id nullo est pacto ambigendum, an Deus noscat omnia, quæ quilibet cogitat homo ex se, quàm uana sint & insulsa. Diuus Paulus hunc locum citat Corinthijs scribens, sed una mutata uocula: Dominus, inquit, nouit cogitationes sapientium, quoniam uanæ sunt. Cogitationes proculdubio hominum, si communem, genuinamq; omnium consideremus ad errores procliuitatem, nihil aliud sapere uidebuntur, quàm sapientiam carnis, letalemq; sui amorem, ac curam. quocirca prudentissimè ab Apostolo sapientium cogitationes, appellantur cogitationes hominum, natura scilicet ad quæuis inania ac futilia cogitanda solertium. Ideo

Beatus homo quē tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum.

Hic

Hîc noſtra omnis retunditur audacia, falſáq; quorundam ſanctimoniæ perſuaſio taxatur, qui ex ſolenni ſuo, infatigabiliq; bonis in actionibus (ut ſibi uidetur) labore atq; exercitio, ſuam metiri ſolent perfectionem, eamq; alijs prædicare. Errant omnino. Siquidem animę inſtitutio à diuina in primis prouenit eruditione, non ab humano ſtudio, & conatu. quanquā noſtra etiam opus eſt propenſa ad acceptandas ſpiritus immiſſiones uoluntate: hoc eſt, ad perfectam inducendam animæ formam, quæ ex Deo eſt, unà cum ipſo neceſſaria noſtra eſt uoluntas, ac mens. Beatū igit̄ illum in terris appellare non uerebimur, quem tu erudire, tuáque cœleſti doctrina imbuere uolueris, ô domine. Is certè oppidoquàm omni inſtructus erit doctrina. O pectus, ô mens, ô cor uerè diuinum cui ſui notitiam impartit Deus: cuiq; flagra, cui tentationes, cui ærumnæ, cui iniuriæ fidem augent, non adimunt.

Vt mitiges ei à diebus malis donec fodiatur peccatori fouea.

Hebræi ſic: Vt præſtes quietē illis à diebus malis. hoc eſt, adeò immenſè bonus es, atq; ad ſubleuandos tuos à miſeria facilis ac celer, ut anteaquā etiam illorum perſequutores excindantur, miro eos ſubleuare ſolitus ſis cōſilio & ratione. Interim enim quòd ſceleratis iſtiuſmodi morum hominibus extrema præparatur exitij fouea, tu piorum ſaluti cōſulens, illorum mitigas flammā: & id quidem in diebus malis: in diebus, inquam, illis, qui cùm amariſſimi uulgò uideantur, in ſuauitatē illis tamen ſpiritus & dulcorē cedere cōſueſcunt. Sic ſanè nullū tam atrox eſt uulnus, quod leue non fiat illis & medicabile, qui curæ ſunt Deo.

Quia non repellet dominus plebem ſuam, & hæreditatē ſuam non derelinquet.

Poteſt quidem princeps arrogans, aut iudex ſuperbus, miſerorum cauſas negligere, auerſariq; oppreſſos, atq; ab ſeſe tanquam canes abigere. Verùm non idem Deo eſt mos, qui faciliores eò præbere ſolet aures, quò qui clamant miſerabiliores ſunt, ac mundo magis inuiſi. Decoctoris igitur ne illum dicam perſimilem, qui ſuam luxurioſè uiuendo ligurierit hæreditatem & patrimonium: Nefas id quidē eſſet de Deo opinari, qui eandē, imò longè diligentiorē, quàm uir habeat optimè inſtitutus ac prudens de proprijs fortunis, ſuis in tutandis electis, quæ ſua eſt hæreditas, & curam & ſolicitudinem præſtare ſolitus eſt. Cæterum hæreditas ea Dei uera eſt, quamq; ipſe, quæcunq; aduerſentur, bona tutatur fide, amplectitur, fouet, in ſinu gerit, quæ ex fide in fidem incrementū ſumens, tota cœleſtis efficitur, ut ferè ſunt hominū conuentus, qui in Chriſto renati, nihil ſalubrius ducūt, quàm quomodo abiectis mundi lenocinijs, in bonis animi ſuam ſtatuant felicitatē. Non hi quidem aut regna, aut diuitias, aut dignitates tanti faciunt, quanti ſimplicē uiuendi rationē, purumq; animū, ac ſuis in pertractandis rebus fidem & conſtantiā: alioquin inter illos, qui mundū inhiāt, nulla poteſt eſſe Chriſti hęreditas, nullum bonum, nulla felicitas, nulla, quæ laudabilis ſit, uitæ ratio, etſi ornatiſſimis hi præditi ſint morib. ac doctrina. Quod ſanè dixiſſe uelim propter illos, qui ſuæ tantūmodo uitæ inſtituto adblandientes, cæteros aſpernant̄. Quę quidem perſuaſio tantam rei Chriſtianæ conflauit miſeriam, ut penè illius uulnus immedicabile appareat, eritq; proculdubio,

Quoaduſq; iuſtitia conuertatur in iudicium, & qui iuxta illam omnes qui recto ſunt corde.

Omnes prorſus ex hebræo ſic ferè legunt: Donec iudiciū ad iuſtitiam reuertatur. hoc eſt, ut rectè atq; ordinatè cuncta gerātur, ad iuſtitiæq; normam, quod minimè nunc fit, corrigantur. Vnde ſic Paraphraſtes: Futurū eſt enim, ut iuſtitia coniungatur cum iudicio: & iudices, quod iuſtum eſt, iudicent, ſequanturq; illud uniuerſi, qui integro ſunt animo. Perfectum quidem illud oportet eſſe iudicium, nempe ex Deo, ab omniq; liberum uanitate, ac ſui amore, quod pijs ani

C mis probari queat. Iuxta, inquit, illam, iustitiam nimirum, perpetua manebunt statione omnes recti corde, omnes qui Deum uerentur, omnes qui Christianæ seriò insiti sunt religioni. Interim uerò

Quis consurget mihi aduersus malignantes? aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?

Nemo apparet. Heu quàm uana est salus hominum & infida. Quid humanis iam nitor opibus? quid præsidia amplius expeto nutantia?

Nisi quia dominus adiuuit me, paulominus habitasset in inferno anima mea.

Vide in quàm profundum miseriarũ barathrum hi proruunt, qui fugacibus innitunt hominũ auxilijs, contempto Deo. In inferno, inquit, habitasset anima mea, nisi mihi opem attulisset dominus. Vocat hîc infernũ, certam suarũ rerum desperationẽ. quare ex hebræo sic uertunt nõnulli: Propémodũ habitasset anima mea in silentio, hoc est, in tetris silentiũ animarũ locis apud inferos, seu in sepulchro, ut reddit Campensis. Parũ, inquit, abfuit, quin uita spoliatus iacuerim in sepulchro. Hunc sanè uersum à mei ordinis uiro cũ extremo olim colluctante anhelitu, piè admodum prolatũ fuisse à nõnullis ex nostris accepi. Is em̃ cùm anxiam longa fessus ęgritudine ageret animã, planeq́ inter fratrum manus, qui seduli de more sunt & frequentes, de fide cum hoste decertans, periclitari uideretur, diuino tandem è bello illo periculoso ereptus patrocinio, in hæc uerba hilaris prorupit: Nisi quia dominus adiuuit me, paulominus habitasset in inferno anima mea. Gregorius is fuit Nouariensis, uir summa eruditione & sanctitate insignis. Summa igitur: Quis tam potens est? quis tam ualidus? quis tam fraterni cõmodi amans est, qui mecum contra illuuiem istam malignantiũ stare audeat? Nemo quidẽ homo est, qui id queat, aut uelit: uix enim pro iusto quis moD ritur. Heu falsas amicorũ pollicitationes, & caducas. Vtinam quisquã mecum se his opponat mangonibus. Silent omnes. At ego aliam meo malo edoctus ineam præsidij rationem, & eam quidem certam, & potentissimã: ea est Christi: ea est illius, qui mei est amantissimus, qui non fallit, qui miseris præstò adest. Et quidem nisi is tam bonus dominus adiuuisset me, propémodũ habitasset in inferno, loco nimirum calamitatis & miseriæ profundissimo, uita mea. Nam

Si dicebã, motus est pes meus, misericordia tua dñe adiuuabat me.

Diuini ea est præsidij uirtus, ut tunc maximè sese in suorum salutem expediat, cùm desperatæ illorũ uidentur res. Sic sanè suos interdũ iactari sinit Deus, ut se prorsus à cœlesti patre destitutos opinent̃, actumq́ de se esse omnino cogitent. Verùm huic malo mederi solet diuinæ beneficentiæ memoria, quam suis minimè deesse posse certò sciunt omnes recti corde. Si dicebam, inquit: si sic suspicabar, certè motus est pes meus, lapsus sum: mihi dubio procul in peccatis obeundum est: perij: proinde dæmonũ machinationibus atq́ adeò improborũ iniurijs me imparem esse uideo. Si hæc, inquam, tanquã canis importunus adlatraui, tua præstò adfuit, ne desperationi succumberẽ, misericordia: hoc est, sese tua supposuit, ne colliderer, clementia. Cæterũ pedes animę illius sunt, appetentiæ ac desideria, quibus Deo fit proxima, aut rebellis, seu more Cain inuerecunda, & fugitiua.

Secundum multitudinẽ dolorum meorũ in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.

Quis hîc in calamitatibus desertum se à Deo expostulet? Istius quippe modi robur est fidei, ac mos, ut nunquã de se actum esse arbitretur anima, quæ Deo nixa, nihil tam timet, quàm desperationẽ. Ex quo quidem metu nõ raræ illæ spiritus consolationes ortum habent, quæ in animam ob Dei iustitiã oppressam, è cœlo,

cœlo tanquam è limpidissimo aquarũ uiuentiũ fonte, permanare solitæ sunt. Cœlestis quidem pater, pater misericordiarũ, ac Deus totius consolationis, à sanctissimis appellatur uiris. Mirum certè est ac iucundum, cùm in mentē nobis uenit, quantũ in suis consolandis diuina prona sit clementia. Quare & ter & quater felicem illum esse dixero, qui internis huiuscemodi contentus gaudijs, carnis onera, hoc est, quicquid est in mundo, quo piæ onerant animæ, hòc libentius tolerat, quò illud, tanquam ad optimas assequendas purgationes, ut eas uocat Dionysius, instrumentũ esse haud rarò expertus est. Etenim in crucis amaritudine genus omne inesse consolationis agnoscunt pij. Quocirca Vates, imò ipse Christus, uice omniũ afflictorũ, quantum maximè potest, inculcat, clamatque: Secundum multitudinē dolorũ meorũ, qui me intimo perrodunt laniatu, consolationes tuæ me recrearunt.

Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborē in precepto?

Fingis uerbum, nō ad Deum referendũ est, sed ad sedem iniquitatis, seu iniquorum, ut reddunt plerique ex hebræo, qui sic ferè uertunt: Nunquid comes erit tui thronus prauitatũ, formans afflictionē iuxta statutũ? hoc est, thronus'ne formans afflictionē afflictis, miseriamque miseris accumulans ex statuto ac more, tecum erit in iudicando, ut hi agere solent, quorũ ea uidetur esse in primis deliberatio, ut insontes affligant? Pro consuetudine quidem id habent, ut probos iniurijs atterant. Sic Paraphrastes: Nunquid cōmune tibi quicquã erit cum solio & potestate tyrãni, qui struit calumniã insontibus, idque suo more, & tanta calliditate, ut legitimè id facere uideatur? Et ne ab ingenio illos discedere, atque à consueto malignitatis more declinare suspicemur,

Captabunt in animam iusti, & sanguinē innocentē condemnabunt.

Congregabunt aduersus animã iusti, uertit Felix. quanquam uerbum Captabũt nōnihil affert intellectus ad exprimendum perfidiosorũ hominũ morē ac statutum: & est perinde quasi diceret, Blanditijs illectant piorũ animas. Verùm Felicis literam ad ea quæ sequuntur aptius cōuenire arbitror, ut sit sensus: Illis ipsis perditissima consuetudo est, ut facilè in bonorũ perniciem cōspirent, carpantque si quem uiderint inculpatè uiuere. Norma quippe olim huiusce fuit moris turpissimi Iudas domini proditor, qui uidens, ut inquit scriba ille cœlestis, Christũ sua opera traditum esse Iudæis exclamauit: Peccaui, tradens sanguinē iusti. Faxit Deus benignissimus, ne istuc statutũ adhuc uim habeat inter quãplurimos, qui Christum pro ludo habere uideri uolunt, dum insontes liuore moti non solùm affligunt, uerumetiã Iudæis uendunt, nempe perfidis delatoribus atque inuidis: quos equidem deteriores Iuda esse semper existimaui, quippe qui ne simulatè quidem adduci possunt, quò dicant, ut dixit Iudas: Peccauimus, sanguinē condemnantes innoxium. Periculosissimũ id est statutum, & quod facilè cor ad pietatem induret. Verùm illi suum seruent morem, ut lubet: Deus suis deesse non potest. Nam

Factus est mihi dn̄s in refugiũ, & Deus meus in adiutoriũ spei meæ.

In rupem fiduciæ meæ, uertit Felix, uocatque suam in Deum fiduciam uir iustus rupem, hoc est, locum tutissimũ, atque hostibus inaccessum. De qua quidem fiducia, qua potissimũ seruantur homines, nō rarò hisce nostris in cōmentarijs, prout suggessit spiritus, diximus, inculcauimusque totã in ea salutis nostræ summam positam esse: cuius sanè robur & efficacia Christi cruor est ac mors. Dn̄s igitur meũ erit refugium, utcunque me traducant improbi, & Deus meus mihi instar erit rupis, arcisque munitæ, quæ in ædito constructa est loco.

Et reddet illis iniquitatem ipsorũ, & in malitia eorum disperdet eos, disperdet illos dominus Deus noster.

Quid sibi uelit, Reddet illis iniquitatē ipsorũ, aperit Paraphrastes: Et retor-

C quebit, inquit, in illos iniquitatẽ, qua oppresserunt alios ipsi: &, quemadmodũ mereẽ scelerata uita illorũ, subuertet eos funditus. Subuertet, inquã, illos nõ homo naturaliter imbecillis, nõ bellua, nõ procellosa maris tempestas, nõ ipsi alioquin expauescendi terræ hiatus, motusq; terrifici: uerùm dñs Deus noster, hoc est, potentissimus omniũ, cuius manum, ut inquit ille apud Maccabæos, neq; uiuus neq; defunctus effugiam. Illos itaq; nostri amantissimus dominus, tanq; uilissimas terrarũ quisquilias, aut atomorum lusus, disperdet (ne dubitetis) dissipabitq; radicitus. Cui laus sit æterna, ac benedictio in secula seculorum, Amen.

PSAL. XCV.

Enite exultemus dño, iubilemus Deo salutari nostro. Præoccupemus faciẽ eius in cõfessione, & in psalmis iubilemus ei.

A suauissimo hîc inuitamur Dei spiritu, non iam quidem ad conuiuia, lasciuasq; comessationes & choreas, ut hi agunt, qui amarissimo ducunt̃ sensu: sed ad ueram animi uoluptatẽ, ad requietem, ad sabbatũ illud delicatum, in quo perennis auditur Dei nominis sanctificatio, uiuaxq; spiritus & trãquillus. Nam certè ut ipse rerum omniũ effector est, ita ex benignissima illius manu bona omnia sperare conuenit. Verùm illud timendum, ne in illud incredulitatis, ut inquit Paulus, cum Iudæis incidamus, ut hausto iam gratiarum Oceano per Christum, deteriores illis efficiamur, qui Deum tentantes in deserto, uiasq; domini rectas ignorantes, suas secuti sunt plusquã uanissimas: ut nõnullos nostra etiã ætate, hoc est, exorto iam sole, toto persequi animo tum cernimus, tum nullum illorũ poni posse errori frænũ ingemiscimus. Adeò errores specie recti ac religionis obtecti, uix ui unquam à quoq; diuelli potuere. Apertè enim peccan
D tibus facilis adhiberi potest medela: fucatis uerò lapsibus, ac sanctimoniæ tectorio delinitis, nullum fermè est remediũ. Nos igitur quorũ appetẽtijs iam frænũ iniectum est per Christum, hisce malis conciliatis animis sua in sorde derelictis, ad grauiora mentẽ excitemus, nosq; inter nos adhortantes, ad ueram penè collapsam religionis fabricã, quæ in mentis puritate maximè sedem habet, intrepidè accingamur. Eia inquam, unà cum sanctissima Vatis anima, Venite, exultemus dño, iubilemus Deo salutari nostro, præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus ei. Hæ quidem uoces, iubilationis, exultationisq; & tripudij, mirè æstuantẽ in anima præ se ferunt motum & affectum, quæ præ gaudio uerborũ seriem exprimere nequiens, istiusmodi repetitis lætitiæ uocibus sese promere appetit. Præoccupemus faciem eius, idem prætendere uidet̃, quod, Maturemus in conspectum eius laudibus onusti conuenire. Ex hebræo sic uerti posset: Cõpareamus coram eo cum gratulatione. Paraphrastes tamen alium cõcepisse sensum uidet̃. sic ille: Ante omnia hoc agamus, ut placido uultu respiciat nos. Quicquid ex his elegeris, nihil spiritui officere arbitror: modò id cogites, animam diuinæ religionis auidam suum hîc detegere ardorem uoluisse, qui huiuscemodi est efficaciæ, ut omnes ad celebrandas Dei laudes, quia animarum salutis autor est, accinctos esse cupiat. In confessione, Hebræis est, in celebratione, seu gratulatione. Festinemus, inquit, cõpareamusq; coram eo cum gratulatione, & psalmos consecremus ei.

Quoniã Deus, magnus dominus, & rex magnus super omnes deos: quoniam non repellet dominus plebem suam.

Deus, inquit, magnus est dominus: rex item magnus præ omibus dijs, cuiq; nullus quantumlibet excelsus, ac potẽs, similis est. Huic enim, quicquid usquã inuenitur, cedit. Is quidem cuncta, quæ ipse condidit, seruat, percurrit, regit, cõplectitur. Particula tamen uersus extrema, neq; in græco, neq; in hebræo legitur.

tur: insititia uidetur; quæ tamen suo nō uacat fidei stimulo. Semper quidem læta est anima, cui persuasum est benignissimū dominū, ne semel quidem repellere posse suæ afflictæ plebis humilitatē, tametsi cōniueat aliquando, uidereq́ dissimulet. Etenim uirtutū iter, illarum maximè, quibus animarū puritas acquiritur, durissimis innititur studijs, quæ suapte natura molles exhorrescūt animos. Cùm certè ad diuinarū rerum notitiam & gustum mentē intendimus, uirili opus est animo, atq́ ad amplexandam Dei uoluntatē in omnibus, quæ interdum aspera uidentur ac dura, disposito. Secus quidem in brutos animi conceptus, atq́ patientię illi, quæ uiro bene instituto necessaria est, rebelles, nunq́ ferè diuinę proueniunt gratiæ. Vis'ne ab optimo non repelli domino? Eo degas uitæ genere, quod à terrenarū rerum amore alienū sit, duraq́ in aduersis, uel eo maxime tempore, quo à Deo deseri uideris. Certius id quidem est, quàm quod inficiari quis debeat, quia non repellet dominus plebem suam.

Quia in manu eius sunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipse conspicit.

Explorationes terræ, seu profunda, & celsitudines montium, uertunt ex Hebræo: ut sit sensus, nihil tam reconditū esse & abstrusum, nihil'ue tam sublime atq́ eminens, quod in manu Dei non sit, hoc est, quod illi non pateat: quemadmodum quæ nos in manu habemus, nobis aperta sunt & nota. Vnde autē, conspicit, excogitauerit interpres, me fugit omnino. Non est quidem multū montium altitudinē oculis metiri posse. Ex Hebræo sic uertunt: Excelsa montium ipsius sunt. Idem fermè Campensis: Cacumina, inquit, montiū ab ipso habent quòd sunt. Est itaq́ omniū maximus Deus noster, præstatq́ omnibus quæ sub omnia habentur, siue ea in terris sint, siue in cœlis. Quocirca ad exprimendam Dei potentiam rerum omniū effectricē, istiusmodi circumlocutione usus est Vates: In manu, inquit, eius & potestate sunt terræ penetralia, obstrusæq́ rerum causæ, & quicquid sublime est atq́ eminens.

Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam fundauerunt manus eius.

A maris effectione ac terræ, Dei arguit potentiā. Quis, oro, unquam tam uastam undarum molem, terræq́ amplitudinē & immensitatem facere potuisset, qui Deus idem non esset? Ipsius enim creatura mare est: siquidem ipse illud finxit: finxit quoq́ aridam, ac quicquid tandem uspiam conditum est. Ideo cùm tam potens sit ac formidabilis,

Venite adoremus & procidamus ante Deum, ploremus coram domino qui fecit nos.

Prudenter hîc quidem Vates modum ferè omnē, quo externo corporis motu reuerentiam alicui præstare soliti sumus, cōplectitur. Dictio enim quam nos legimus, adoremus, Hebræis est, expāsis manibus toto prosterni corpore. Pro cidamus uerò est, ceruicē incuruemus. Cæterùm, ploremus, genua flectamus, uertunt. Quare sic Paraphrastes: Genua flectamus ante dominum autorem uitæ ac salutis nostræ.

Quia ipse est dominus Deus noster, nos autem populus eius, & oues pascuæ eius: hodie si uocem eius audieritis.

Sic integrum legunt uersum pleriq́ ex hebræo. Descripta uniuersali circa omnia Dei prouidentia atq́ effectione, nunc de speciali illius cura & beneuolentia erga seruandos canere instituit: uocatq́ illos, oues proprij illius pascui, hoc est, tenerè paterneq́ educatos. Dici facilè nō posset quàm zelotypus sit Deus animarum, quamq́ ardenter illarum depereat pulchritudinem. Idcirco erga has non secus se habet, atque se habet pastor gregis amantissimus erga oues:

C is enim die noctuq; uigilat, ne quid caduco gregi in pastionibus, in stabulis, in aquationibus, atque id genus alijs gregum cõmodis deesse queat. Sic Deus suis in alendis gregibus, hisdem fermè utitur artibus, sed insolito rerum ordine cæterarum ac more. Siquidem nõ solùm suis pastor est & dux, uerumetiam, & pabulum, & potus, atq; omne cõmodum. Cruore quippe Christi, ea qua decet fide epotato, comestaq; illius carne, altus in altorem conuertitur, transfunditurq; anima in Deum, ita ut nihil iam in ea sit, quod non sit Deus, quod non sit pax, quod non sit uita: & tandem quantusquantus Deus est, noster est. Quis hîc amore non emoritur? non colliquescit? non in nouam refunditur formam? Verúm ne est (ô mentes hebetes ac uanas) uerum ne, inquam, est, Deum nõ ita pridem à nobis nostra ob delicta alienum, nobisq; iratum, ac planè implacabilem, subita ueluti pœnitudine retractum, nostrum factum esse? hoc est, facilem, placatum, beneuolum. quid beneuolum dico? ministrũ potius dicendum erat: atq; id quidem in sanguine dilecti illius pueri, per quẽ accessum habemus ad patrẽ. O certè rem tardis incognitam animis. Quid stupidi in cœno, tanquam sues in uolutabro, lasciuitis? Olim quidem à Deo alienati auersiq;, ui forsan ac minis retrahendi eratis: nunc autem amore opus est, simulac Deus noster est factus, qui omniũ maximus, minimus tamẽ omniũ in terris pro te, ô homo, uisus est. Quare, hodie, in hoc gratiæ tempore, si uocem eius audieritis, non amplius illam legis duram & minacem, sed suauem, fidemq; illi adhibueritis, ô quanta uos manent in cœlis gaudia, quanta pax, quàm amplæ diuitiæ, nempe æternæ, atq; in Dei thesauris reconditæ. Donec hodie cognominatur, ut inquit Paulus, quid cras præstolamini? Videte ne quis ex uobis obduretur fallacia peccati. Participes enim, huius hodie beneficio, Christi effecti, uidete ne quando sit in aliquo uestrum cor malum incredulitatis discedendi à Deo uiuo. Ex Hebræo quidam sic
D hunc reddunt uersum, connectuntq; cum superiori ad hunc modum: Ille enim est Deus noster, nos autem populus pascuæ eius, & grex manus eius, dummodo uoci eius omni tempore pareamus. Paraphrastes uerò, Hodie, sequenti attexit uersui cum nostro, qui ait:

Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra, sicut in exacerbatione Secundũ diem tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres uestri, probauerunt & uiderunt opera mea.

Si uocem, ex Hebręo nõnulli, Vtinam uocẽ, interpretantũ. Hodie, inquiunt, utinam uocem eius audiatis. uoluntq; uocem istiusmodi eandem esse ad laudandum Deũ prouocationẽ, de qua sic in præcedentibus admonuit Vates, dicens: Venite adoremus & procidamus ante Deum. Vtcunq; sit Hebræorũ litera, ad gratiæ tempus, in quo natus est Christus, referendũ est mysteriũ: de quo illud in primis animaduerti par est, quod à Scriba illo sanctissimo retectum fuit: Et aperiens, inquit, os suum docebat eos. En uocis illius exordium, de qua sic Vates: Hodie si uocem eius audieritis. En Euangeliũ, en uitę uerbum, en uox Dei, en quod solum audiri debet, dum hodie cognominatur. Verùm illud me terret quod sequitur, uereorq; ne illis haudquaq; dissimilis inueniar, qui in deserto obmurmurantes, periculumq; facere de Dei potentia sunt ausi, dicentes: Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam in deserto? Tentauerunt me, inquit, patres uestri: patres increduli, atq; ære ipso duriores: expeririq; uoluerũt, an is Deus essem, qui illorum indigentiæ, seu potius libidini, quicquid opus esset, suppeditare possem. Ingratissimi omniũ, id etiam atq; etiam explorare conati sunt, cùm tamen complura non semel antea, & ea quidem manifestissima, meæ uiderint maiestatis indicia atque argumenta. Probauerunt certè haud rarò antea, & uiderunt opera mea: nihilo tamen secius meliores effecti, de mea iterum potentia dubij, periculum facere præsumpserunt. Felix ex Hebræo sic uertit:

uertit: Nolite obdurare cor uestrum sicut in contentione. Alius: sicut in Iurgio. Id porrò iurgij fuit in Raphidim, quod adeò celebre extitit, ut Iurgij nomẽ loco indiderit. Meribah autem & Massa, tentationem iurgij interpretantur. De hac quidem tentationis acerbitate & frequentia, sic cum Mose queritur dominus, dicens: Tentauerunt iam me per decem uices. Ad hæc,

Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi, semper hi errant corde. Ipsi uerò non cognouerunt uias meas, quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam.

Proximus fui, Hebræis est, ut reddit Felix, molestia affectus sum, seu fastidiũ perpessus sum à generatione ista. Paraphrastes autem explicatius: Quadraginta annis ueluti lis mihi fuit cum illo hominũ genere. Vide Dei bonitatis magnitudinem: nam cùm populum illum rebellem & ingratum solo nutu extinguere potuisset, & certè propter impietatẽ debuisset, noluit tamen, sed illud potius tentare aggressus est, an sua posset patientia, donorumq; cumulo, illorũ superare perfidiam. Ex quo maxima inter creatorẽ & creaturam intercessit lis & contentio: ille quidem modestia, patientiaq; & liberalitate suam egit causam: hæc uerò arrogãtia, tumidoq; supercilio, ingratitudine, ac, quo maximè angebatur, liuore atq; odio. Attende igitur, quàm iusta fuerit tam benigni domini querela & dolor. Quadraginta, inquit, annis patientissimè hunc rebellem toleraui populum, ita ut admirabundus intra me dicerẽ: Populus hic à recto aberrat, palamq; desipit: non enim meas agnouit uias. Meam quidem spreuit bonitatẽ, abiecit clementiam (eæ sunt uiæ Dei erga homines) derisit beneficia. Quid? rogantem me auersatus est. Quid faciam populo istiusmodi oblocutori? rebelli? quærenti quę sua sunt, nõ quæ religionis? superbo? arroganti? liuido? malis omnibus sub prætextu pietatis refertissimo? Cor enim illorum longè à me abijt. Quare iratus, illorumq; flagitijs lacessitus, dixi, iurauiq; me illos nunquam in terram illam quietissimam, quam illis dare pollicitus fueram, introducturũ. De huiuscemodi iurandi ratione aliàs diximus: & est perinde quasi diceret Deus, Ne sim iustus, si introibũt in requiem meam scelerati isti murmuratores. Exhorresco sanè totus cùm hæc cogito. Aliam certè animo, quàm fuit illa Canaan, pertracto requiem, nempe æternam in Deo, à qua quidem excludi, extremam esse miseriam & calamitatem arbitror. Quòd Moses, Aaron, cæteriq; illius gentis proceres, alioqui pietatis cultores, indigni reperti fuerint qui terram illam tanto labore quæsitam ingrederentur, non multum adeò dolendum uidetur, simulatq; ad æternam asciti sunt requiem per Christũ. At uerò à cœlo, à uita, à Deo, à perenni bonorũ fonte, à quiete illa suprema, quę etiam cum Dei iuramento promissa est christianis, christianũ secludi hominẽ & propulsari, non solùm dolendum est, uerumetiam suspirijs, amneq; lachrymarũ deflendũ. Quid porrò illi, qui in sublimiori, quàm uulgus est, doctrina fidei, ac mysteriorũ sacramentis tum à lege, tum ab ipso usu Ecclesiæ propinatis, alti, educatiq; in religione, in sacris ritibus, in uirtutum cultu penè attriti, fatiscunt tamen nõnunquam, labantq; duplici, quod aiunt, uestigio: cæcutiũt: uix rectum uident: Pro his certè nullus nobis statui posset lachrymarum modus, etiamsi toti in lachrymas colliqueremur. Ergo propter hos solũ ab irato prolatum est domino, firmatumq; iusiurando, si introibunt in requiem meam. Ad quam tamen (prò Dei clementia) ipsi quoq; adulteri, parricidæ, fœneratores, & qui in peccatis occalluere, à benignissimo inuitantur Christo: Venite, inquit, omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos, Cui laus sit, atq; honor in secula seculorum. Amen.

PSALMVS XCVI.

C Antate domino canticū nouū, cantate domino omnis terra.

Si scirent homines, uel serò saltem, q̄ immensa felicitate plenū sit, Deum ex animo laudare, illiq; cor, alioquin ob insitas carni concupiscentias uagum, & sui dissimile, offerre, iam è mundo omnis ablata esset impietas. Verū cum id aut ignorēt quamplurimi, aut se scire, cùm minimè sciant, effingant & somnient, errorū, falsæq; religionis etiam in ipsa religionis persuasione, plena facta sunt omnia. Carnis quippe amore detenti, uix an spiritus Dei sit in terris animaduertunt: cuius uirtute actus in hoc psalmo propheta, placato ab hostiū irruptione regno, atq; propterea res populi feliciter cùm sese haberent, cunctas hortatur terræ uniuersæ regiones, ut impio abiecto deorum cultu, quæ sit uera pietas, & religio à Deo instituta, condocefiant, illamq; nouo, uti res solent præclaræ, extollant cantico. Atqui homines in Christo innouati, unde istiusmodi laudandi Dei ratio proficiscatur, nescire haudquaq; possunt: nam spiritualia à spiritualibus dijudicari solent hominibus. Qui uerò mūdi spiritu ducuntur, quicquid de cœlesti sabbato, in quo piorum animę, uel in medio ipso turbarum fragore positæ, conquiescunt, audire contigerit, ad terra fœdatæ mentis phantasmata retorquent. Nihil enim sublime cogitare norunt, adeò mens hominis ad diuina contemplanda summo ab opifice formata, in imis profundisq;, tanquam tortuosus coluber, aut anguis, oblectatur. Siquidem ueteri assueta cantico, ac uæ, nouum illud, ad quod canendum suos prouocat hîc spiritus, ignorat omnino. Verùm quid innouata dicat, consideremus: Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Ad rem eximiam, nouā,
D mundoq; insolitam, inauditam, ac penè incredibilem laudandam, nouo opus est cantico. Ecce, inquit Deus, noua facio omnia: quocirca, ô uos qui terram hanc, alioqui spinis obsitam, incolitis, nouo Deum laudate carmine. Ipse enim nouam largitus est gratiam, nouam Hierusalem, fidem nouam, uerbumq; illud demum, de quo sic olim audiuimus: Verbum, ait, abbreuiatum faciam super terram. Agitedum

Cantate dn̄o, & benedicite nomini eius, annunciate de die in diem salutare eius.

Semper ferè interpres, quod nō rarò diximus, pro salute, salutare transtulit. Sic Paraphrastes: Prędicate de die in diē salutē, qua seruati estis beneficio ipsius. Vt quidem eximium illud fuerit cœlitus beneficium, quo toties seruatus Iudæorum populus ad laudandum Dei nomen suo à rege prouocabatur: nihilominus apertum de Euangelio hîc est uaticinium, cuius sanè munere, antiquis reiectis exuuijs, allata est noua salutis gratia per Christum. Nouum nónne fuit salutis genus, innocentissimū Iesum dominū uniuersorū pro seruis, & illis quidem inimicis & facinorosis, uoluisse æquè emori, atque si ipse solus perditissimus omniū extitisset? Id igitur nouum fuit beneficium, quo noua facta est creatura in Deo. Ideo euangelizate indies latius, ô sanctæ animæ, præconioq; illius efferte nomen. Etenim in uniuerso terrarū orbe tam mirificum inuulgandum est Dei nostri donum. Quid moramini?

Annūciate inter gentes gloriā eius, in omnib. populis mirabilia eius.

Nullus sanè sit orbis angulus, nulla gens, nulla regio, quę diuinis per uos nō resonet laudibus. Stupenda quidem sunt, ac gloriosa, quæ de Deo dici debent.

Quoniam magnus dominus, & laudabilis nimis, terribilis est super omnes deos.

Magnus est quippe dn̄s, propter rerū conditarū effectionē, in illisq; potestatē ac prouidentiā. Laudabilis uerò, ob bonitatē, uariasq; gratiarū munera ad omnes, ac spiritus effusionem. Terribilis item, propter occulta illius iudicia, consiliaq;,

profun

profunda in caligine delitescentia. Idcirco rebus illis omnibus, quæ ab homini-
bus pro dijs habenť, formidabilis est, atq; acer nimis. Quæ uerò fuerint illa quæ diuinitatis sibi nomen antiquitus uindicauerint, notiora sunt, quàm ut nunc sigillatim recenseantur. Nunc autē quę sint ea, quæ religiosius, quàm Deus ipse, à nonnullis & quæruntur & adorantur, facinorosiora sunt, quàm quæ à castis describi queant mentibus. Meræ insaniæ sunt, quas non pauci colunt pro dijs, atq; illi forsan qui religionis prætextu ut heroës (nouū dementiæ genus) in terris haberi uolunt: quod si non obtinent, Deus bone, quantas subit calumnias innocentia eorum maximè, quibus nullum aliud adoratur numē in terris, præterq; illud quod Deū referat uiuū, terribilemq; super omnes deos. Deos hîc uocat spiritus, falsorū diuum simulacra, & quicquid colitur, quod nō sit Deus: & id quidem per ironiam, ut uel hoc modo saltem deterriti, quæ sit uera in terris religio, quæ uni tantummodo debetur Deo, perdiscant homines.

Quoniam omnes dij gentiū dæmonia, dominus autem cœlos fecit.

Dictio, dæmonia, in hebræo non est, sed, sculptilia aut uanitates, ut reddit Felix: Paraphrastes uerò, nihil. Sic ille: Omnia enim quę reliquæ nationes habent pro dijs, nihil sunt. Vide igitur in quàm tenui re olim suam posuerit religionē antiquitas. Vnde non absq; Dei spiritus afflatu, idolum nihil esse definiuit Paulus. Verùm quia dæmonū id statuarū genus inuentū fuit, quicquid in illis pro Deo uenerabantur homines, uerè dæmon appellari poterat. Rem ipsam magis referre uoluit interpres, quàm literam. Dij itaq; illorum, qui colunt statuas, aut æs, aut scortum, aut res alias mortalitati obnoxias, ficti sunt ac nihili: Dominus autem noster tam pulchram machinam uniuersi, tam uariè ornatam, tam à uanitate alienam, sapientissimè fabrefecit. Potuit' ne id agere quispiam, qui Deus non sit, & is quidem maximus & potentissimus, quiq; per se sit, ac solus omnino uerè beatus, atq; ita in se uiuens, ut cæteris uitam impartiatur? Quid uerò?

Confessio & pulchritudo in conspectu eius, sanctitas & magnificentia in sanctificatione eius.

Omnes ferè ex hebræo uertūt, in sanctuario eius, quod cœlum interpretanť. Verū ecclesiā hîc adumbrari censeo, cuius perfectionē sub pulchritudinis, sanctitatis & magnificentiæ nominibus designari arbitror: quæ sanè omnia in antiquo illo & celebri Iudæorū templo, umbra nimirū ecclesiæ uidebanť. Ab illius quidem ornatu, uult Ecclesiæ imaginē deliniari. Cæterū confessio ad fidem attinet: decor uerò, seu pulchritudo, qua mirū in modum honestať Ecclesia, sunt actiones à charitate profectæ: quibus sanè membris, perfectissima quædā formatur sponsæ facies, quā sanctitatē appellamus, quaq; indicibili quadam amoris ratione delectatus spōsus, nō iam humilis amplius, aut ut olim despectus, sed magnificus, gloriaq; conspicuus, in Ecclesiæ meditullio, hoc est, in suo sanctuario, quæ sunt sanctorum animæ, diuersatur. Quamobrem

Afferte dominò patriæ gentium, afferte domino gloriam & honorem. Afferte domino gloriā nomini eius, tollite hostias, & introite in atria eius.

Patriæ gentium, ex hebræo reddunt clarius, familiæ gentiū, seu progenies, ut Felix, aut tribus quoq;. Sic illi: Tribuite domino, ô populorum familiæ, tribuite domino gloriam & fortitudinē, tribuite dño maiestatē illam, quæ nomini ipsius respondeat. Corripite munera, properate in atria eius. Vide quomodo in effigianda ecclesia à ritu antiquo nō recedit Vates. De huiusmodi porrò oblationū genere, in XXVIII fuse admodum dictum est psalmo. Verùm illud non omittendum, Gentes hîc clarè, exclusis Iudęis, ad sanctificandū Dei nomen, ipsiusq; instaurandam religionem inuitari, introduciq; in Ecclesiam. In qua quidem ut nullus potest esse perfidiæ Iudæorum locus, ita nulla est pars cum fucatis

C christianis,& possessio: qui sanè cùm sacra sint unda intincti, religionecꝗ initiati, nihil non agunt, quò Pharisæorum hypocrisim, scribarumcꝗ superciliũ, auaritiam, fraudulentiam, ac, qua maximè atteruntur miseri, tum inuidiam, tum ambitionem, imitari appareant. His itacꝗ à diuinorũ gustu semotis, ô populorum familiæ, ô meretrices, ô peccatores, ô quibus lachrymæ panes sunt die ac nocte, tribuite domino, non uobis, at illi, gloriam, ac, qua potissimũ erepti estis de manu hostili, fortitudinem. Illi, illi inquam soli, istiusmodi sit honor, sit potestas, sit prona ad opitulandum miseris uoluntas. Quocirca assumptis non iam myrrhæ amplius, thuris & aromatum, multò minus cruentarum uictimarum, inertiumcꝗ pecorum muneribus, sed castimoniæ, puricꝗ animi in Deum, properate, sanctacꝗ illius atria securi adite. Non iam quidem ut olim hostiarum numero placatur altissimus, sed fide, sed charitate, sed mansuetudine, sed mundanarum rerum despicientia & neglectu. O felicem rerum commutationem. Paueant igitur homines cùm est peccandum, contremiscat &

Commoueatur à facie eius uniuersa terra.

Non hæc aut illa tyrannorũ metu regio conturbetur, sed uniuersus omnino orbis à numinis præsentia exterrefactus, in meliorem uitæ statum transeat, resipiscatcꝗ in Deo.

Dicite in gentibus, quia dominus regnauit: etenim correxit orbem terræ, qui non cõmouebitur, iudicabit populos in æquitate.

Is unus est uersus Hebræis, qui haud Correxit, sed firmauit, aut parauit, uertunt. Stabilietur, inquit Paraphrastes, orbis, nec uacillabit amplius. Quam quidem stabilitatem ut de orbe hoc uisibili dici posse credimus, ad Ecclesiæ tamen D firmitatem per Christum suæ sponsæ conciliatam, melius referri debere arbitramur, quàm ad corruptibilem istam terrarum molem, quæ continuis obnoxia est alterationibus: ea uerò, quæ à Christi latere demanauit, perpetua nixa est soliditate, uiuocꝗ adeò suffulta spiritu, ut immobilis planè facta sit in Christo, qui Petra dicitur ac mons. Id itaque regnum est Christi, his subnixa est Ecclesia præsidijs, hoc uiget robore, quapropter non potest non æquissimo pertractare iudicio iura populorũ. Iudicabit, inquit, populos in æquitate: diuerso scilicet à tyrannis more, qui cùm à cœlesti prorsus exhorrescant lege, quæcunque illis in mentem ueniunt, æqua putant. Verùm ipso norint euentu homines, quàm turpiter suis in sanciendis legibus hallucinentur, aberrentcꝗ omnino ab æquitate. Dicite igitur, enarratecꝗ in populis, quòd dominus suum firmauit regnum, itáque suo stabiliuit spiritu, ut amplius nutare nequeat. In Christo enim, quod solidum est fundamentum, firmata est Ecclesia. Dudum quidem, ante nimirũ illius aduentum, in gentibus regnabat impietas, nempe deorum cultura: in Iudæis autem liuor & ambitio. In uniuerso porrò generatim orbe, peccatum & mors. At per Christum restitutum est pietatis regnum, reuocatacꝗ est lenitas & mansuetudo, ac demũ discissa peccati syngrapha, occisa est mors. Quare ob tam mirandum Dei patris beneficium ac donum,

Lætentur cœli, & exultet terra, cõmoueatur mare & plenitudo eius.

Tametsi uerbum, cõmoueatur, aptari hìc posset, tamen efficacius ex Hebræo, perstrepet, redderetur: seu, tumultuetur, aut intonet quoque, ut Felix. Paraphrastes uerò sic: Exiliet præ lætitia mare cum omnibus quæ in ipso sunt. Communis hæc est de regno Christi lætitia. Seruato quippe homine, quicquid propter hominem conditum fuerat in nouam quodammodo refunditur formam, exhilarescit, præcꝗ gaudio penè insanire uidet. Itacꝗ condita hìc omnia ad exultandum in domino propter salutis beneficiũ à spiritu inuitanť, cùm inquit: Lætentur cœli, gestiat terra, mare, & quicquid in eo est, aut uiuit, præ gaudio perstrepet.

perstrepet. Agri, nemora, montesq́ excelsi, atq; unà cum armentis ac saltuũ feris, arbores, plantæ, inertiáq; saxa, ac rupes, in domino gaudeant. Et quidẽ hoc tanto perspecto munere, etiam

Gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt, tunc exultabũt omnia ligna syluarũ à facie domini, quia uenit, quoniam uenit iudicare terrã. Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in ueritate suà.

A facie domini, coram domino, seu ante dominũ cùm ueniet, reddunt ex Hebræo nõnulli. Paraphrastes uerò, Propter dominũ. Iam illud ualde iucundum, quòq; maximè sedantur piorũ animæ in Deo, cùm recolunt iudicẽ illum æquissimum, qui cuncta ut solo uerbo effinxit, ita ea ipsa nutu solo iudicat, uenturum tandem ad perficiendum totius orbis iudicium, ab improbis quidem corruptũ, planéq; ab orbe ipso miserrimũ in modum eliminatũ. Quid nõ ultrò calamitatũ subiret uir sanctus hæc cogitans? Certè, inquit, utcunq; corrupti sint nostri æui iudices, atq; illis iura omnia facta sint uenalia, nihilq; hi statuant quod à contaminato non proficiscatur animo, id tamen persuasum habeo, quòd dominus tandem ueniet, ueniet inquã, ut orbem terrarũ, ut mũdum, ut populos, secundum æquitatem, rectéq;, quod hi nõ faciunt, ac bona fide, iudicet, ac quietissimo moderetur imperio. Cui honos sit in secula seculorum. Amen.

PSALMVS XCVII.

Dominus regnauit, exultet terra, lætentur insulæ multæ.

Vt uerum sit quod à nonnullis huc affertur expositoribus, Dauid uidelicet ob celebrem illam, famosamq́ contra Ammonitas uictoriã, hunc composuisse psalmum: illud uerius, regnum hîc Christi describi. Quare non absq; mysterio in sequentibus dicitur, Nubes & caligo in circuitu eius. Profundissima sunt hæc, altáq; inuoluta caligine & obscuritate. Ex Hebræis quidam præsenti legũt tempore psalmi initium, hoc modo: Dominus regnat, gaudeat tellus. Item Paraphrastes: Dominus regni gubernacula suscipere dignatus est. Sed apud Hebræos uel potissimũ, quod notat Felix in psalmorũ libro, nullatemporis seruatur ratio: nam ut plurimũ tempus pro tempore poni conspicimus. Verũ quid de psalmo sentiat spiritus, ut datur, uideamus. Dominus regnauit, exultet terra, lætentur insulæ multæ. Tellus in primis, quippe quæ tam sancti imperij, ut illud est Dei, capax sit, ad exultandum, ualdéq; lætandum in Deo prouocatur: insulæ uerò speciali postea nuncupatione: Lætentur, inquit, insulæ multæ: hoc est, ut interpretatur Kimhi Hebræus, gentium termini. quasi diceret, regiones etiam illæ, quæ procul à Iudæa atq; illius cultu remotæ sunt, lætentur. De eiuscemodi gentium exterarum fide sic dominus dicit in Esaia: Me insulæ expectabunt. quò aduertas, pro gentium domicilijs insulas in scripturis nonnunq; poni. Vt quidem insulæ à continenti seiunctæ sunt, ita à Dei religione erãt gentes: quæ tamen propè factæ sunt, ut inquit Paulus, in sanguine Christi, ut modò etiam interdum iucundissimo intuemur spectaculo, peccatores, meretrices, homicidas, atq; id genus alios, illos, qui cœlũ digitis tangere existimantur, uitæ sanctimonia æquare, ne dicam anteuertere. Idcirco, ô terra, ô insulæ, longéq; secretæ nationes, amœna ista derisa camporũ elegantia, in dño, qui uos elegit, non uos eum elegistis, gaudete, lateq; tripudium agite. Siquidem

Nubes & caligo in circuitu eius, iustitia & iudicium correctio sedis eius.

Correctio, Hebræis est firmamentum, fulcrum, seu basis, ut uertit Felix, aut habitatio. Iustitia, inquit, & iudiciũ habitatio sedis eius: hoc est, quicquid ille instituit, quicquid iudicat, quicquid molitur, æquũ est ac iustũ. Iustitia quidẽ ad fidem referenda erit, iudicium ad mores, uitæq; institutionẽ & normam. Alio in

C psalmo sic canit Vates: Iustitia & iudiciũ præparatio sedis eius. Cæterũ nubes & caligo, ad tremendam Dei potentiam, maiestatemq; exprimendam, hic poni censent interpretes. Tum quidem cùm densis, atrisq; cœlum obducitur nubibus, apparentq; nigris cõmixta nimbis fulgetra, ac ruunt tandem pluuiæ, aërq; terrifico scinditur cõcussu, diuinũ magis quàm antea timetur iudiciũ, numenq; adesse fatentur omnes. Hũc itaq; tam fortem dominũ, tamq; maiestate insignẽ, qui tetra circũuallatus nube & caligine, condita omnia perterrefacit, nostrum esse regem gaudeat tellus, haud ita pridem à tyrannicis malè habita iudicijs. Si quidem is planè est, cuius throni bases sunt iustitia & iudiciũ. Quæ enim cunq; ipse ordinat, quæ diffinit, quæ pro lege haberi uult, & quæ demum ad uitæ humanæ informationẽ instituit, æquissima sunt & sancta. Quid ultrà expetendũ? satis'ne est adhuc perspecta tanti regis potentia? Audi iterum:

Ignis ante ipsum pręcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.

Vide sapientissimam Vatis animã. Etenim ab incœpta rerum earum metaphora neutiquam discedens, quæ Dei in terris arguunt maiestatem, ut in Sina contigit monte: ad pauorem alium considerandum, quàm sit ille, quo propter horrisonos ætheris strepitus penè exanimantur in fide debiles, nostras latenter submonet cogitationes. Ad eum, inquam, metum nos reuocat, uel quo perterrefacti increduli in die illo spiritus, quãdo felicissimo aëris sonitu rescissi sunt cœli, unde igneæ descenderunt linguæ, sic intra se: Quid'nam uult hoc esse? unde ista linguarum confusio? dementes hi sunt ac phanatici. Vel ad illum etiam, cuius ui acti reprobi, præq; angustia gementes clamabunt: Ergo errauimus à uia ueritatis, lassatiq; sumus in uia iniquitatis & perditionis? In utroque quidem ar

D doris genere, maxima Dei ostensa est potentia, uirtus, maiestas, imperiũ: neq; in illo minus, quo nunc pij exuruntur in Dei amore animi: impuri uerò & impij, consumuntur, ad interitumq; exeduntur. Vnde non immeritò subinfertur: Et inflammabit in circuitu, hoc est, undique suos uastabit hostes & consumet. Sensus igitur ac summa hæc erit, quòd Deus, regnante Christo, suam exhibiturus esset inter homines maiestatem, nõ iam nubis illius terrore, & caliginis, aut tempestatis, quæ in mõte olim Sinai terrificis inspecta est tonitruis ac terræmotibus, sed eius quidem, qua sanctissimo affecti metu homines, de manu mediatoris spiritum sumerent flagrantissimũ, quo mirum in modum accensi exustiq; in diuinum refunderentur amorem, uitamq; uiuerent cœlestem in eo, cum quo unum iam, id operante sacri uerbi incendio, efficerentur. En flammam solis amantibus cognitam. Nónne cor ardens sentitur in nobis cùm nobiscum loquitur dominus? cùm mentem suo cœlesti rore perfundit? cùm uarias rerum appetentias à piorum animis emittit, ac, tanquam ex oppressa nube fulmina & fulgetras, uirtutes eiaculat? Haud fieri quidem potest animã innouari in Deo absq; igne præuio. Quare dictum est à spiritu: Ignis ante ipsum præcedet. Et quòd

Alluxerunt fulgura eius orbi terræ, uidit & cõmota est terra.

Clarius ex Hebræo: Illustrauerunt fulgura eius orbem terræ: uidit & expauit terra. Inspicis'ne cõmoti aëris terrorem? Verùm tu ad animũ hæc omnia refer, discéque, quæ sint cœlestia in mente humana fulmina, & coruscationes. Mens quidem, ut cœlũ, sua habet fulgura, suos ignes, suos cadentiũ syderũ tractus ac gyros. Sunt & sua in Deo terrore plenissima fulmina, sunt tonitrus, sunt imbres, sunt tempestates, ac, quibus maximo afficiunt̃ stupore homines, terræmotus & concussiones. Sed is felix, cui istiusmodi diuinæ præsentiæ signa ad ultam cooperant̃ & salutẽ: ut fermè illos uidere est, qui in his quæ ad mundũ attinent, occupati, prorsusq; sepulti, uix tacto Christi latere, cũ centurione illo euãgelico proclamant: Verè hic filius Dei est. Quàm ampla sanè bona sub his uerbis cõprehenduntur. Vides disiectas actutũ è corde impio, sanguinarioq; milite ac Dei

ac Dei hoste, & nubes, & nimbos? Verùm nõ tam celeri transfodiũtur telo, aut fulmine afflantur hi, qui testudineis incedentes in Dei obsequio gressibus, se tãmen celeres, imò se iam metam attigisse opinant. De his quidem quis id dicere audeat, quòd uidit, & cõmota est terra, cùm se cœlos illos esse somnient, de quibus sic in sequentibus asserit spiritus: Annunciauerũt cœli iustitiã eius, nempe Dei, non suæ frigidæ religionis & pietatis? Etenim in illorum conspectu dura facta sunt omnia, immitia, indomita, marmorea. q̃d de cœlis ipsis mysticis, multò minus de potenti cœlorum conditore dici potest. Siquidem etiam ipsi uasta sese erigentes in cœlum mole, tum scopuli, tum

Montes, sicut cera fluxerunt à facie domini, à facie dñi omnis terra.

Vidisti'ne unquam spissam, præcipitemq; ex atro nimbo, Hyadum maximè tempore, per amplos latè campos proruere pluuiã? Imaginẽ tum quidem colliquatæ ceræ præ se ferre omnia uident. Tunc quicquid agrorũ, aut etiã montiũ, aliter ab omni exhorrentium cultura, ea in regione cernitur, in aquam, ob riuulos passim ad ima effluentes, submurmurantesq;, ut solet cera in ignem proiecta, colliquescere apparet: quæ sanè res diuinæ indicium est potentiæ, licet à plerisque propter assiduitatem, uel incognitæ, uel neglectæ. Nihil omnino in terris fit, in quo Dei non reluceat bonitas, sapientia, fortitudo: cuius uirtute regna ipsa mundi, atq; imperia, quæ hîc montium nomine signantur, non secus in nihilum delabuntur, ac solet cera flammis admota: ut de Iudæorum regno, aliarumq; gentium, sed in primis Romanorum uidere licet, qui omnes partim ui, partim uoluntate, ultroq;, sua Christo dederunt nomina. Quis id credat? Romanos scilicet rerum dominos, gentemq; potentissimã, unius fabri filio paruisse? A facie certè domini, & montes, & colles, & quicquid terrarum uspiam fuit, adinstar ceræ defluxisse uisum est. Eam ob rem

Annunciauerunt cœli iustitiam eius, & uiderunt omnes populi gloriam eius.

En tandem, de quibus cœlis locutus est spiritus, à quibus ingentes illi manarunt ignes & coruscationes: hi sunt nimirum de quibus alio in psalmo sic canit Vates: Annunciauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt. Castæ quippe mentes ac puræ, nullo nobiliori dignari possunt à Deo nomine, q̃ cœli. Nam quemadmodum Deus speciali quadam in cœlis habitat notitia & uisione, ita in electorũ cordibus suam habet sedem diuinitas: à cuius radio, tanq; à sole nubes, illustrati, actiq; calore, non possunt non ardentissimè Dei iustitiam, cuius dono purgati sunt, annunciare, pro illaq; tutanda libentissimè mortem oppetere. Et id quidem propterea, quò gentes, quò populi, quò ipsi quoq; profligatæ uitæ homines, hanc mundo insolitam experiantur gratiam, ex qua quidem maxima diuino honori, non temeritati hominum conciliatur gloria. Viderunt, inquit, manuq; contrectauerunt de uerbo uitæ, non iam Iudæi solùm, aut qui religiosi uocabantur, sed omnes populi, omnes absque delectu nationes, uel ipsi quidem Hunni, Garamãtes, atq; ultimas oras Oceani incolentes: quæ sanè immensa tum fuit Dei gloria, ut nunc quoq; est. Arcta quidem nimium esset Dei religio, si ad me, meiq; similes tantummodo spectaret. Quid enim à me requirat Deus, aut quid illi pollicitus sim, non me fugit: quòd uerò nihil propè agam, de his quæ requirit, & doleo, & me ingratissimum omniũ esse non ignoro. quid agant cæteri nescio. Quare de me, meiq; simillimis tantùm hæc dixisse contentus, feruidos deamo sanctos, atque in Christi uisceribus amplector: tardos uerò, & sua sponte frigidos, uti dipsades exhorresco. Quos tamen, ut confundantur, sibiq;, quò Deo possint uiuere, intereant, Deum obsecro, obtestorq;, si licet. Interim autem

C Confundantur omnes qui adorant sculptilia,& qui gloriantur in simulachris suis.

Vix enim cõfundi potest ad uitam anima, quæ in peccatis induruit; quæ quidem peccata non tam fœdis metiri soleo libidinibus, furtis, usuris, homicidijs, atq; id genus alijs uitæ contaminationibus, quàm odio, feritate, simulatione, prauisq; appetentijs, ac, qua maximè torquentur hi, qui proprij amoris morbo & inuidentiæ impallescunt, ambitione. Facilius quidem illi, hoc est, qui maximis atqueadeo patentibus urgenẽ delictis, ad mollem animi statũ, piumq; in Deum reducunẽ affectum, atq; ad lachrymas, quàm hi qui sub prætextu religionis ab occultis adeduntur. Cæterũ fusiles statuas & simulachra adorant non solũ idololatræ, uerumetiam auari, scortatores, impudiciq; pusionũ amatores, molles, effœminati, palpones, atq; honorũ auidi: sed illi infelicius, qui seipsos admirantes, suas duntaxat colunt uirtutes, uanissimas scilicet rerũ imagines & formas. Pudefiant hi igitur, atq; inglorij uitam uiuant anxiam & miseram, simulac rei alteri, quæ nõ sit Deus, sibi nimirũ, aut numis, aut meretrici, aut amicis quoq; gloriam tribuunt. Iam quidem Christiano, si gloriandũ est, in domino gloriari conuenit, nõ in rebus quemadmodũ caducis, ita hominis natura inferiorib. Quare

Adorate eum omnes angeli eius.

Ex hebræo principiũ huius uersus fini superioris attexunt, hoc modo: Confundantur omnes qui seruiunt sculptili, qui gloriant̃ in idolis, adorate eum omnes dij. Qui proinde sint dij istiusmodi, à Paraphraste exprimit̃, qui sit reddit: Prosternite uos ante illũ, quotquot estis, qui pro dijs stultitia hominũ habemini. Fuit' ne unquam, uel inter ipsos superstitionũ altores Aegyptios, tam turpe

D deorũ simulachrũ, ut est homo impurus, qui tamẽ pro Deo coli expetit? Fuitne aliquando monstrũ tam horrendum atq; immane, ut nũc sunt hi (si qui sunt) qui cùm uita hac, ut uocant, seculari defuncti appareant, ambitiosiores tamen sunt illis qui in medio ipso mundi luto suam ponũt felicitatẽ, peneq; citò desiturũ faciunt animũ, portionẽ utiq; diuinam, ac mortalitatis expertem omnino? En igitur sculptilia illa execranda & simulachra, de quibus sic Vates: Confundant̃ omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulachris suis. Ergo istiusmodi sunt dij gentium, hoc est, illorũ qui suas ob turpitudines alienati sunt a Deo. Verùm ô uos qui cœlestes in terris æmulamini spiritus, quiq; diuini uerbi præcones estis: & qui puram, planeq; angelicã cum Deo agitis uitam, illum, non falsas rerum imagines, adorate, eumq; colite qui uniuersorũ, atqueadeo cœlestiũ animorũ dominus est. Hunc uersum Paulus de secundo Christi aduentu Hebræis scribens citat. His itaq; ac tantis à Dei spiritu prolatis, atq; mortalium cordibus à principio impressis,

E Audiuit & lætata est Sion.

Ea solennis purarũ est animarũ consuetudo, ut si quid, quod ad honorẽ Dei faciat, audire contigerit, q̃ maximo afficiantur gaudio. Cõtrà uerò impuræ mœrent & affligunt̃. Ad hæc, ut rerum omniũ quoddam naturaliter est subiectum, ita cuilibet rei alia in re effectus est aliquis & operatio. Proinde cùm summè purus sit ac simplex Dei spiritus, simplices, pureq; defæcatos, & candidos requirit animos. Tale sanè est Dei domiciliũ. Reliqua uerò, etsi forsan insigni apparent morum grauitate conspicua & ornata, dæmonũ tamen speluncæ sunt ac uitiorum antra. Audierunt quidem semper improbi, quòd iustitia & iudicium bases throni Dei sint, atq; idcirco mœrore contabuere. E cõtrario autẽ, audiuit & lætata est Sion, populus nimirum, ubiuis gentium degant, electorum.

Et exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua domine.

Sion ac filiæ Iudæ, eandem præ se ferunt personã, nempe animæ per fidei lumen & confessionẽ Deo reconciliatæ. Nihil enim tam proximam Deo reddit animam,

animam, quàm fides, castaq; diuinarum rerum speculatio: ab utroq; enim seruidus quidam in Deum oriri solet amor, ex quo animæ pax atq; perfectio, tanquã ab amne riuus, perpetua deriuatur scaturigine. Amnis certè perennis Christus est, ager anima, riuus uerò Dei clementia: aquarũ item irriguũ, seu inferius siue superius id sit, gratia. Ergo à Christo per Dei clementiã in animam descendunt gratiæ. Cæterùm quæ sint Dei iudicia in hoc loco, quorũ ui perspecta, in domino lætantur filiæ Iudæ, si interrogor, puto illius esse in moderandis rebus humanis prouidentiã, consilium, æquitatem, quaq; rei cuilibet, quod illi maximè conuenientissimũ est, impartit, sapientiã: addo & in disponendis hominũ tum præmijs, tum cruciatibus, inflexibile erga omnes propositum. Quare sic hunc uersum interpretatur Campensis: Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua, qui impios terroribus exanimas, & pios exhilaras domine. Et est mutatio personæ, conuersioq; ad Deum animæ ardentissima.

Quoniam tu dominus altissimus super omnem terram, nimis exaltatus es super omnes Deos.

Omniũ quidem rerum quas in superioribus in proborum gratiam actas esse asseruit Vates, causa est, quòd Deus cunctis, qui terram hanc uastam incolũt, excelsior sit, Deosq; omnes, siue fictos, siue ex participatione ueros, infinita exuperet potentiæ ratione, ac modo. Dictio porrò, nimis, ex hebræo, in immensum, seu ualde, uerti poterat, seu etiam infinitis modis, ut uult Campensis, qui sic reddit: Infinitis modis ob hęc miracula pręlatus es alijs uniuersis dijs. Quare

Qui diligitis dominum odite malum.

Id proprium est amoris animæ ad Deum, ut malum execretur. Imò fieri non potest, quempiam facinorosam non amplecti uitam, qui Deum non amat. Hîc igitur sic suos alloquitur spiritus: O uos, qui spretis mundi rebus, Deum, ut sanctis conuenit, amatis, odite malum. Siquidem diuinus amor purissimus est, nullaq; patitur fœdari cõmistione, & sodalitio. Totus candidus est, nudus, innocens, & cui nullus comes est datus, præterquàm mali odium. Ideo

Custodit dominus animas seruorũ suorũ, & de manu peccatoris liberabit eos.

Pusillus nimium is esset animus, & meticulosus, qui diuino protectus clypeo, humanum desideraret. Vrgeat itaq; ut lubet improbus, minetur, sanctorumq; sanguinem exugat, ac uitam, quid hæc illis nisi risum parient? Putas'ne sanctum uirum metuere posse tyrannum? nihil certè minus. Persuasum quippe habet, quòd dominus custodit animas seruorũ suorũ, & quòd de manu tandem peccatoris (tyrannum peccatorem uocat) illos eximere consuescit, licet ad tempus illius audaciam dissimulet. Verùm unde hęc tam alta effulsit pijs animis cognitio? Inde nimirum, quòd

Lux orta est iusto, & rectis corde lætitia.

Lux, inquit, cognitionis iusto orta est, tum Dei, tum sui: quæ Christus est, & lex sacra, qua cor perfusum in eam sensim transit rerum notitiam, ut nihil in terra esse, quod uerè esse dici queat, uideat: in Deo autem solida omnia, uereq; beata & æterna. Conspicis'ne perfectam rerum cognitionem in anima Deo unita, etiam absq; literis, atq;, ut nunc est usus, linguarum peritia? Negociũ id quidem est, quod in corde transigitur, sede utiq; sapientiæ, si purum est, atq; à terrenarum rerum contagione liberum. Censes'ne in rebus conditis posse esse gaudium cum hoc comparandum? Quare non absque ratione à spiritu infertur, Et rectis corde lætitia: orta scilicet est, seu, ut nonnulli uertunt, inserta est, aut seminata. Quo sanè admoneor, de semine hîc illo forsitan dici, quod Dei esse affirmat Ioãnes, cuius ui animati ad mortem peccare minimè possunt electi, quosq;

C in calce psalmi ad lætitiam, mirisque efferendam laudibus Dei sanctitatis memoriam, inuitari uideo.

Lætamini, *inquit*, iusti in domino, & cõfitemini memoriæ sanctificationis eius.

Nihil profectò in uita hominum turpius inuenitur, quàm excussa penitus à mente diuinę bonitatis memoria, in rebus tantũmodo illis uersari, quorum usu deteriores, quàm pecudum sint, nanciscuntur mores. His itaque à Dei luce sua pte sponte abalienatis, proindeque in turpissimo suo illo uitæ genere & gaudio derelictis, uos iusti, uos quibus nulla potior est cura ac studium, quàm ut Dei religio in terris uiuax sit & nitida, lætamini, talemque in cœlis uos habere propitiatorem, ut Deus est, gaudete, simulque tantorum memoriam beneficiorũ, quibus penè obruuntur homines, non dissimulantes, illius diuulgate sanctitatem, qua nos, licet immeritos, in Christi sanguine dealbatos, & purgat & sanctificat. Cui honos sit ac laus in secula seculorum. Amen.

PSALMVS XCVIII.

Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit.

De cantico nouo, quod rei nouæ atque insolitæ conuenire diximus, in superiori eiusdem exordij psalmo abundè explicuimus. Iam quidem rebus omnibus, quæ ad fidem attinent, per Christũ innouatis, nouũ quoddam formandũ erat cantandi genus, inusitatũ illud quidem, & inauditum seculis antiquis, uerùm sanctissimis cœlestium rerum uatibus præcognitum, uaticinijsque celebratum. Canticum itaque nouum, noua est lex, cuius uirtute anima tota in Deo innouať, abiectoque uæ illo ueteri Adæ, cui obnoxij facti erant omnes,
D in nouas se effundit recentioris Adæ laudes, quia mirabilia fecit, quia inaudita, quia noua, quia stupenda operatus est. Mirandũ certè in modum operatus est salutem in medio terræ. Quid tam mirabile unquã auditũ fuit, quàm Deum fieri hominem, hominem uerò Deum? Id quidem uidimus in Christi carne, nempe Dei atque hominis unione. Res mirabilis ea certè fuit, atque usque eò incõprehensibilis, ut etiamnũ profundissima obtecta sit caligine, ad eamque præclara etiã cæcutiant ingenia, nedum tarda, lucisque diuinæ expertia, ut sunt pleraque mortaliũ. In primis quidẽ, ut tandẽ admirandarũ rerum partẽ huiuscemodi prælibemus,

Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius.

Melius forsan uertisset interpres, si brachio sancto eius uertisset: ut esset sensus, sola sua dextera, ullo absque alio extero adminiculo, & brachio sancto suo salutem nobis attulit. Sic Paraphrastes: Victoriã enim sibi peperit sua ipsius dextera manu, & brachio sanctissimæ maiestatis suæ. Felix tamẽ legit ferè cum nostro: Saluauit, inquit, eum dextera eius, & brachiũ sanctitatis eius. Per seipsum igitur, uirtuteque propria ac naturali, suas exequitur operationes Deus: neque externo indiget præsidio, uti solent homines quamuis potentia insignes, & autoritate. Quare Paulus de Christo loquens, asserit illum declaratum esse filium Dei ex uirtute, nempe propria, atque cum patre communi. In Esaia clamat Deus: Saluauit me dextera mea. Miro itaque & inaudito modo rebus mortalium planè attritis, opem attulit Dei bonitas: siquidẽ ex mortuis (ut sic dicam) facti sunt dij pij omnes per Christi uirtutem. Vnde à mortis nos dominio per illius gratiam liberati, in ipso, cui per fidem insiti sumus, iam uiuimus, mouemurque, ac ad capessenda cœlestia animamur. Iam tandem abrasa à mundo errorum nocte atque ignorantia,

Notum fecit dominus salutare suum, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam.

Salutem suam, ex Hebræo uerti debuit: quanquam nec dictio, salutare, suo uacat mysterio. Is Christus est, per quem sanè Dei uoluntas, seruandorumq; hominum consilium antea occultum, adeò clarè mundo innotuit, ut non tam notus sit sol iste uisibilis in meridie. Atque id est sacramentum illud, de quo Paulus Ephesijs scribens, inquit, Sacramentũ uoluntatis Dei nobis notum factum esse secundum beneplacitũ eius, quòd proposuit in eo, nempe Christo, instaurare omnia quæ in cœlis, & quæ in terra sunt, in ipso. Notam igitur fecit dominus salutem suam, gratiam nimirum redemptionis, per quam æterna fuit acquisita felicitas per Christum, atq; id quidem in conspectu gentium: hoc est, excluso ignauo Iudæorum uulgo, gentibus, peccatoribus scilicet, atque à cœlestium gustu alienis, reuelata est Dei iustitia, qua operãte iustificati sunt homines in fide unius mediatoris, per quem accessum nacti sumus ad patrẽ, à quo nostra omnis profecta est iustitia: ne glorietur homo, quasi à se orta sit peccatorũ ablutio. Id proculdubio contigit,

Quoniam recordatus est misericordiæ suæ, & ueritatis suæ domui Israël.

Pro domo Israël, reddit Felix: hoc est, ut interpretatur Campensis: Memor factus est misericordiæ suæ, & fidei (hæc est ueritas in Deo) in præstandis quæ promiserat Israëli, nempe fidelibus, ad quos quidem facta est de mirabili redemptionis hominũ facinore promissio, qua se æterna astrinxit fide Deus, se suum cõcessurum mundo unigenitũ, subindeq; bona omnia cum ipso largius quàm unquam antea, profusurum. Quod sanè actum est, cùm Verbum caro factum habitauit in nobis: tum, dico, quando uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre, & manus nostræ contrectauerunt de uerbo uitæ. Vides copiosam spiritus ubertatem? uides quomodo recordatus est misericordiæ suæ altissimus, qui antea, nostra ob scelera, quodammodo sui uidebatur oblitus figmenti? Hæc sanè omnia diuina operata est bonitas ob fidem,, qua ab initio domui pollicitus fuerat Israëlis, nempe illis, qui in spiritu & igne renouandi erant, nouum iustitię genus in Christo, quem uerius in intimis animę recessibus coli uoluit, quàm cruentis illis Iudæorum ritibus & ceremonijs, absque fide, quæ spiritu in primis nititur, ac mentis cultu. Cætera uerò fuere tardis ingenijs adminicula, atq; in his, quæ ad ueram spectant religionem, rudibus & ignauis, auxilia. Clementissimus itaq; pater nostris iam olim offensus erratis, suorũ penè cura uidebatur teneri nulla: at tandem placatus, propriaq; motus natura, illos ad memoriam reuocasse uisus est, cùm uenit suppetias, ac ferè extinctos animauit, ad uitamq; deleto mortis imperio asciuit, Deosq; fecit. Neq; ea quidem omnia clàm, atq; in occulto, sed palàm uniuerso cernente mundo. Etenim

Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.

Iterum salutare pro salute transtulit. Nullus, inquit, orbis angulus tam arctus fuit & semotus, ad quem salutis præstitæ notitia non peruenerit. Quocirca

Iubilate domino omnis terra, cantate & exultate & psallite. Psallite domino in cithara, in cithara & uoce psalmi, in tubis ductilibus, & uoce tubæ corneæ. Iubilate in conspectu regis domini.

Hactenus Hebræis horum trium uersuum est litera. In cithara, in cithara, idem præ se fert, quod, psallite cithara, & citharæ sonũ psalmi, seu uocem iungite. Sic Paraphrastes: Psallite in honorem domini cithara, sed adhibita ad citharam modulatione uocis. Ad hęc, cõmunis quidem cùm sit omnibus salus, communis & omnium debet esse lætitia. Quicquid igitur in terris est modulationis, quicquid neruorum, quicquid uocum, aut spiritus quoque effic ti, & concentus, Deo tandem pulcherrimarũ rerum effectori concinat, illiq;, quicquid

C suauitatis in se habet, offerat. Instaurato quidem uniuerso, imò uniuersi domino homine, nulla debet esse pars mundi, uis nulla, nullaq́ue creaturarum species, aut natura, quæ suum non debeat agnoscere benefactorem, atque illi gratias agere. Vates enim à ritu illo antiquo, atque usu laudandi Dei, qui potissimum instrumentis constabat musicis, non discedens, qualis humana mens in diuinis occupata obsequijs esse oporteat, latenter admonet: nempe ardens, & studiosa: alioqui frigida, imò uerò etiam tepida omnia, execratur Deus. Vsus quippe ille tubarum ex ære aut argento ductili, cornuũ item & buccinarũ, uocalissimam debere esse animæ confessionẽ, hoc est, intrepidam & constantẽ, præmonstrabat. Mysteriorũ quidem plenus erat usus ille omnis ceremoniarũ. Verùm

Moueatur mare & plenitudo eius, orbis terrarum, & qui habitant in eo. Flumina plaudent manu, simul montes exultabunt à cõspectu domini, quoniam uenit iudicare terram.

Iterũ, ut in præcedenti psalmo annotauimus, perstrepet mare, seu reboët, uertendum fuerat: hoc est, ut interpretatur Campensis, strepitum ædat præ gaudio. Cæterùm de huiuscemodi rerum inanimatarum lætitia satis abundè in superioribus, & maximè in nonagesimo sexto dictum est psalmo. Verbum, exultabunt, melius ex hebræo uerti poterat, exultent, quò omnium una sit uox in Dei laudes erumpens, à diuinoq́ue excitata spiritu, qui adeò suis in inspirationibus ardens est, ut rebus quoque interdum sensu carentibus mentem, artusq́ue humanos tribuere uideatur. Quis unquam amnem aut fluuium manus, aut sensum gaudij habere dixit? Id quidem cœlesti excogitatum est consilio, quò homo, natura cœlestis, ad quantum animi incendium debeat moueri, intelligat, simulac cernit cœlum, terram, mare, flumina, syluasq́ue, & quicquid usquam gentium conditum est, ad laudandum Dei nomen tam accuratè pro-
D uocari. Suo quippe modo saxa ipsa etiam inertia, plantæq́ue, & lapilli, in sui creatoris laudes mirabili sese effundunt nisu. Solus homo naturæ diuinæ, ut diximus, particeps, in re omni alia potius quàm in his, quæ suam testentur originẽ, infelicissimè distinetur. Credo equidem, hac miseranda perspecta sui domini à Deo auersione, & cœlum, & terram, & mare, & condita demum omnia, quæ alicui usui sunt humano, in amarissimas resolui lachrymas, lamentariq́ue sese inique seruire domino. Interim uerò ad celebrandũ Dei nomen cõuertuntur, mutuoq́ue sese consolantur: quoniam tandem Deus

Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.

Consultrice, ait, iustitia, atque assestrice æquitate, ueniet dominus ad uniuersale omnium iudicium. Dauid itaque ad ueterem arcæ religionem alludens (de hoc ritu aliàs diximus) nouum Christianæ pietatis cultum, qui iustitia maximè nititur & ęquitate, deliniauit. Veniente quippe Christo in hunc mundum, iustitiam in primis & iudicium, quod hîc uocat spiritus æquitatem, secum tulit, feretq́ue in futurum, cùm ad extremũ illud ueniet examen: quo peracto, rerum omnium finis erit, ut inquit Paulus: hoc est, Deus qui uniuersalis omniũ est finis, erit omnia in omnibus. Cui laus sit & gloria in secula seculorum. Amen.

PSALMVS XCIX.

Ominus regnauit, irascant populi, qui sedet super Cherubin, moueatur terra.

Vates enarraturus Dei potentiã in hoc psalmo, quæ potissimum in eo uim habet, quòd suos incredibilem in modum tutatur, contraq́ue illis aduersantes proterit & affligit, ab antiquis illis Iudæorũ signis, quibus uniuerso planè orbi

nè orbi uerendus semper extitit, quibusq; se potentissimũ illorum fuisse propugnatorē, terrificumq; hostium suorum oppugnatorē, ut tum fuere Amorrhæi, Amalechitæ, atq; aliæ numerosæ nationes, uariæq; culturę homines, latè omnibus tum Iudæis, tum gentibus ostendit, nos suo more prudentissimè aduocat, monetq; noui Adæ regni. Quàm uerò terribili se habuerit modo Deus, quanq; omnibus in sacrosancto illo arcæ propitiatorio, quod duabus immensis Cherubin alis inumbrabat, expauescendus fuerit, sciunt uel tenuè docti in lege sacra. Sed hęc mysteriorũ plena. Nanq; alatę imagines illę, formaq; humana effigiatę, inter quas suam sibi sedem delegisse uidebat diuinitas, id obscurissimo obtegebant ænigmate, Deum nusquã lętius cõmorari, quàm inter homines quidē, sed qui alati essent: hoc est, qui posito peccati onere, sumptisq; alis spiritus, in ipsum euolarent Deum, in quo omnis sita est animarum quies, ac pax. Verùm nos cæcos, quibus adhuc mutæ Cherubin statuæ mortuum adumbrant propitiatorium: nullæ iam nobis alæ, nullus uolatus, nulla in Deum è terris eleuatio, nisi tarda, uiscoq; prępedita, & iners. Terrenarum quippe rerum ambitione detenti oppressiq;, quî cœlum udis & dissipatis nequicquã pennis petere audemus? Cœlestia quidem expeditum & leuem requirunt uolatum, non lutulentũ, implumémue, aut (quod absq; lachrymis nõ profero) Dędali filio persimilem, temerarium uidelicet atq; arrogantem, proinde dissolubilem, & caducum. Sed hîc mihi tempero, atq; quid in hoc psalmo sentiat spiritus balbutire incipio: pressa enim mens, ut mea est, ad lucem se habet Dei, quemadmodũ se habent hallucinantes oculi & lusciosi ad solis radios: conor tamen, si quo modo, hisce meis laboriosis uigilijs, tanquã ultrici cura, atq; acerbo meæ carnis flagello, queam me prorsus à mundi amore euellere, atq; in Iesu sinum, è quo omnis emanat sapientia, transuolare. Id agat ipse, postquam ex me aliud nihil spondere possum, præterquam modicam expetendi bonum uoluntatem, atque eam quidem ab ipso, quem in me omnia esse & uolo, & sic esse scio. Pereat in me bonum, quod à Deo non sit. Ipse igitur meus sit dux & rex, ut dux est, ac rex illorum, qui diligunt aduentum eius. Videte itaque mortales, quid de immensa illius potentia moneat spiritus: Dominus regnauit, irascantur populi, qui sedet super Cherubin, moueatur terra. Indicia hæc sunt regni Dei in terris, quando regnat clementia, pax, charitas, in rebusq; agendis fides, prudentia, & demum uirtutum omnium condimentum, iustitia. Proinde in Dei regno nulla potest esse impietas, nulla seditio, nullum odij genus, nulla superstitio, nulla auaritia, nullum denique tum errorum, tum uitiorũ signum: nam certè ubi regnat Deus, nullus est locus peccato, nullus inuido, oblocutori, ambitioso, heluoni, duplici, mago, superbo, libidinoso, crudeli. Hæc quidem omnia dæmonũ indicia sunt dominij, non Dei, cuius regnum ab omni horret inquinamento. Frendant igitur, ut lubet, improborum conuenticula, indignabundiq; obmurmurent populi, dominus tamen, cui quondam aureos inter Cherubin terrifica fuit sedes, regnat. Ex Hebræo uertunt, Contremiscant populi, non, irascantur. Id quidem ad indignationem referri potest, illud ad metum: utrunq; uerò huc conuenientissimè quadrare iudico: utcunque enim, aut contremiscant homines, aut rumpantur, nihilominus regnat dominus. Ad hæc, idem ipse

Dominus in Sion magnus, & excelsus super omnes populos.

Vt olim enim dñs magnus fuit in Sion, & excelsus, utpote sede diuino consecrata cultui, ita nunc magnus est, imò longè maior in purissima illius Ecclesia, cuius typus terrestris illa fuit Hierusalem, quæ occidit prophetas, & Christum tandē. Neq; is quidem dominus in his tantũmodo aut illis excellit gentibus, sed super omnes ubiq; populos sublimis est, ac maiestate plenus. Omnibus quippe imperat, omnes tanq; oues pastor à grege deerrãtes, coërcet, reuocat, trahit, beat demũ. Quocirca quis est, qui tuam bene uoluens animo magnitudinē, ô Deus,

C non expauescat? non altum demittat supercilium? non totus, quantus est, metu simul & reuerentia cōtremiscat? Itaq, ut tandem finiā, quæcunq condita sunt,

Confiteantur nomini tuo magno, quoniā terribile & sanctum est.

Non ultra procedit uersus Hebræis. De confessionis uoce, non rarò in superioribus diximus. Sic ex hebræo uerti posset: Celebrent, seu, fateantur nomen tuum magnum esse, ac metuendum: sanctum quippe est. Impuris certè animis & inquinatis, terrificum, penéq intolerandum est nomen Dei: quippe qui nollent, quò liberius peccare possent, Deum esse. Vitale quidem nomen execrantur miseri. Contrà uerò purgatis dulce admodum est mentibus, & suaue. Quare non iniuria hîc Vates nomen Dei & magnum, & terribile, & sanctum quoq affirmat esse. Verumenimuero ne diutius in peruestigando Dei nomine torquearis, Ipse est nomen suum.

Et honor regis iudicium diligit, tu parasti directiones, iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti.

Id sæpenumero agit Dei spiritus in mente hominis, ut dum in contemplandis disquirendisq cœlestibus dat operam, eò raptetur, quò affectus magis tum euehit & accendit. Ex quo plerunq illud contingere necesse est, ut concitatiori nonnunquā exagitata ignis flamma, in illius magis rei prorumpat uerba, cuius subiectū tum contemplat̄ ardentius: hincq crebræ illæ in prophetis personarū mutationes ortum habent, ut in hoc psalmo uideri potest. Eam ob rem non inconsultò, aut casu, ea quæ sunt spiritus contingere arbitranda sunt, sed summa ratione & consilio: noto tamen duntaxat illis, qui omissis cæterarū rerum, tanquam męandris, occupationibus, toto feruntur nixu in Deum, qui cùm purissimæ naturæ sit, puros suam ad religionē ascíscit animos. Puritas uerò huiusmo-

D di fide effigiatur, amore perficitur, atq in Deum transit. Cęterùm siue honor legas cum nostro interprete, siue robur aut fortitudo cum Hebræis, nihil diuinius dici posset. Proinde illud mihi Pauli in hoc loco succurrit, qui de Dei filio uerba faciens, sic ait: Qui cùm in forma Dei esset (ecce honor regis) non rapinam arbitratus est se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit. Non itaque ex honore illo supremo, ac potentia, qua Dei filius est appellatus, tyrannidem, ut complures ex nostris facere conspicimus, exercebit, sed iudicium & æquitatem, rex noster Christus. Is enim hòc se humilius habuit in terris, quò excelsior semper erat in cœlis. Quid hîc nostrates dicunt proceres? cuius sunt professionis? Christi ne? Heu mundum perditum. Ergo honore illo immenso insignis rex noster æternus, non sui statim immemor factus est, atque impatiens animi, sed iudicium, sed æquitatem, sed clementiam semper suis in definiendis usus est rebus. Exemplum id sanè est excellentissimum, nostris inculcandum magistratibus. Deus bone, quantus interdum tumor? quantus afflictorum neglectus? Præ magnificentia illa quidem sua uix in se manent, uiri, si Deo placet, lepidissimi, quibus uel ipsum mel & saccharum nauseæ solet esse ac stomacho. Verùm tu, ô domine, quæ æqua sunt & pia, parasti: hoc est, ea tibi in primis fuit cura, ut hi qui è Iacob familia ortum habent, nempe electi, iustè, decentérque suam instituerent uitam. Parasti directiones, Hebræis est, fundasti æquitatem, aut huic simile. Impossibile quippe est, populos nō optimis informari uitæ præceptis, quorum superiores integri sunt, atque æquitatis amantiores, quàm proprij commodi, & honoris: quòd si secus sunt, uix illos homines appellare audeo, quandoquidem monstra illos potius ad deuastandam uineæ domini pulchritudinem, nescio à quo terræ inquinamento producta, optimi quique nuncupare soliti sunt. Ego quidem corruptionem istiusmodi, nostram ad frænandam superbiam ac luxum, Deum nostris in rebuspub. ac regionibus uelle esse iudico, quemadmodum in domibus Aegyptiorum atq agris esse uoluit, & cyniphes,

niphes,& locustas. Verùm his interim suo in ampulloso uitę fastu eousque derelictis, quoad illis immittat dominus spiritum terroris & resipiscentiæ, ô uos humiles, pijq; animi,

Exaltate dominum Deum nostrum,

Nõ uosmetipsos, aut affines uestros, ut illi, sectæq; uestrę factiosos & parasitos.

Et adorate scabellum pedum eius:

Non uestrum principem, & antistitem.

Quoniam sanctum est.

Scabellum pedum Dei, arca olim fuit, siue propitiatoriũ: ad quod qui religioni uacabant, sese prosternere consueuerant. Dauid quidem rerum istiusmodi, atq; mysteriorum non ignarus, sic hac de re loquitur: Cogitaui, inquit, ut ædificarem domũ, in qua requiesceret arca fœderis domini, & scabellũ pedum domini Dei nostri. In illo enim sessurũ se dominus promiserat, indeq; orantes exauditurum. Modò uerò illud sibi nomen uindicat Ecclesia, & meritò. Non desunt porrò, qui scabelli uocem ad Christi carnem referãt, persanctè id quidem. Proinde uaticiniũ id esse arbitror prophetæ, uetustum illum iam tum adorandi morem execrantis, nouumq; quasi digito commonstrantis, quo Deus in Christo homine, uti in scabello aptissimo diuinitatis, coli, cognosciq; deberet. Alioqui sublata Christi cognitione à mundo, imperfecta Dei esset notitia, obscura, & caliginosa, ne dicam nulla. Itaq; nostræ religionis cultus à sanctissima Christi præsentia uim sumpsit atq; efficaciam, addo & sanctitatẽ: quia ipse sanctus, quia Deus, quia bonorum omniũ exordium est, ac finis. Ad hunc igitur confugiendum est nostris in ærumnis: ad hunc suspirandum, quoniam per ipsum accessum habemus ad patrem. Nullo quippe medio alio seruari posse hominem certissimus, ad quod sanctissimorũ semper uita hominũ prælusit, sed in primis pręcipui illi religionis cultores atq; architecti,

Moses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius: inuocabant dominum, & ipse exaudiebat eos.

Hactenus Hebræis est uersus. Suo more Vates antiquorum patrum memoriam atque exemplum, quò nostram excitet segnitiem, in medium adducit: inter quos, qui præcipuo floruerint erga Deum studio & cultu, hi tres fuere. Aaron quidem primus fuit sacerdos à Deo institutus, Moses sacerdotij consecrator. Porrò de Samuelis sanctitate illud perspicuum est, quòd adolescentẽ adhuc sua dignatus fuit uisione ac uoce Deus. Simplicissimo se semper habuit uitę modo ac ratione cum Deo uir ille, idcirco ei gratus, stupendoq; ornatus sanctitatis spiritu extitit & uaticinio. Quare non frustra à Vate inter inuocantes Dei nomen, quod maximũ fuit illius fidei argumentũ, inseritur. Tantum enim olim ualuit horum oratio, ut de illis sic dicat Deus in Hieremia: Si steterint coram me Moses & Samuel, non est mihi animus ad populũ istum. Cæterũ de Aarone legimus, quomodo oblato thure uastum illud incendiũ, quo populus ob seditionem latè sæueq; absumebatur, dicto citius restinxerit. Vide quam uim secum afferant sanctorũ hominum precationes. Miramur nunc, quòd uel usq; ad raucedinem uociferãtes ad dominũ, non exaudimur. Nulla iam restant mala, quæ non iam millies experti simus. Vnde tot uitæ manant incõmoda? Perpetuæ ne erunt seditiones? bella? bonorum ciuium proscriptiones? exilia? Nullum ne unquã sortientẽ finem subditorũ rebelliones in principes, principũue crudeles in subditos exactiones? Quousq; dira hac lue tyrãnidis, aut illa odiorũ, etiam hi qui mortui sunt mundo, ne dicam Deo, affictabuntur? Dormit ne Deus? Audit ne, cùm nihilominus suæ nos nostra dedimus nomina religioni? Esto, uix è fonte excepti, periuri sumus, non deest tamen solenne illud & necessariũ confessionis remedium, quæ fit sacerdoti: non deest Eucharistia, non ritus sacri,

C non medij ferè orbis clericorum professio, ac monachorum: ex quorum quidem collegijs crebræ exeunt cùm priuatę, tum publicæ ad Deum orationes, ieiunia, chori'q;, & noua in dies ædificata templa, cubicula, hospitalia, eleemosynæ, dotes'q; puellarum innuptarum, quæ precariò lararijs deseruiunt, ac sexcenta alia istiusmodi à Deo inspirata, tanquam medelæ, nostris malis refrigeria. Quî fit igitur, quòd æreum nobis quodammodo factum est cœlum, cùm oramus? O cęcos animos. Cur, quęso te, tua hodierna deterior est uita, quàm fuit hesterna, crastina uerò hodierna, atq; perẽdina crastina? Putas'ne animũ in peccatis obduratũ, pertinacem'q;, posse aliquando hisce admotis externis tanquã cataplasmatis, alioqui salutaribus Ecclesiæ remedijs, emollescere, ad uitam'q; reuocari? Fieri non potest, impurũ animum, hoc est, in peccatis perseuerantẽ, eo iustitiæ genere posse affici, quo minus illius fiant sordidæ deprecationes, etiam si infinita Deo nuncupet uota, atq; religionum professiones. Censes'ne antiquis patribus illis, de quorũ fide in præsentia fit mentio, ea fuisse animi peruicacia & sæuitia, qua nunc ex nostris pleriq;, ex doctioribus etiam, atq; ex his qui primas nacti sedes, nihil prius habent, quàm quomodo ab Ecclesiæ simplicitate desciscere uideantur? Puras certè animas purus ille deamat spiritus, qui cùm cor hominis integrum in orante requirat, saucium contrà ac dissipatũ auersat. Moses itaq; & Aaron, sanctissimi illius ordinis religionis'q; primates, atq; subinde futurorum norma sacerdotum, à Vate hûc propterea adducuntur, quò qua prædíti esse debeant integritate illi, qui gratas Deo suas esse cupiãt orationes, cęteroqui Deo odiosas, intelligamus. Ad hæc, his additur simplicissimę uitę homo Samuel, quippe qui sedulus fuerit pro populo illo rebelli interpellator. Quare à Vate infertur: Inuocabant dominũ, & ipse exaudiebat eos, purificatæ nimirum fidei homines. Iam tum quidem primùm cœpta est Ecclesiæ synceritas delinia-
D ri, quæ tamen per ætates à primis illis patrũ degenerans exordijs, à Christo tandem suam adepta est perfectionẽ. Quę si porrò nostram ob ignauiã nõnihil declinauit, ab ipso rursus erigenda est Christi spiritu, reintegranda'q; in pristinũ, tantùm nostra non desit opera & solicitudo. Quod sanè hucusq; dixisse cõtentus sum, quò non ignoret uulgus, unde uniuersi petenda sit, etiam absq; Concilijs, orbis reformatio, unde regna, unde respublicę, unde religiones (religiones appello, sectas istas uarias religiosorũ, cùm unam tamẽ profiteantur religionẽ) penè collapsæ suam sumere queant innouationẽ, nempe à Christi uita & doctrina. Quærunt nõnulli, cur Vates Samuelem, qui longissimo subsequutus est annorum spacio Mosen & Aaron, illis ac si una eadem'q; uixissent ætate, cõnumeret. Putant quidam interpretes, ob id, quòd hi tres è Leui per Kahat originẽ traxerint. Felices partus, quibus tam sanctum mundo est æditum germen. Inuocabant, inquit, dominum, & ipse eorum fide delectatus, exaudiebat eos. Cęterùm

In columna nubis loquebatur ad eos.

Id de Mose atq; Aaron notissimũ est, quibus in caligine Deus loqui cõsueuerat, ut ferè omnia illius ætatis obscuro obducta erant inuolucro. Nihil sanè de Deo audire poterant, nisi obscurè ac terrificè.

Custodiebant testimonia eius, & præceptum quod dedit illis.

Omnes ferè ex hebræo uertunt, statutũ. Vtcunq; legas, legem significat, seu pactum, fœdus'q; cum illis percussum, quod nihilominus interdũ testimoniũ, utpote de Dei uoluntate contestans, appellatur. Lex enim quoddã fuit pactum cum populo illo initum, fuit mandatũ, fuit testimoniũ, fuit statutũ, fuit tandem diuinæ uoluntatis expressa significatio, obtecta tamen uulgò. Cuius rei indicium fuit uox Dei in nube & caligine audita. Ergo diuinæ legis, quæ fide nititur, obseruatio, causa est, quamobrẽ nostris in precationib. exaudimur à Deo. Quare ut concludam,

Domine

Domine Deus noſter, tu exaudiebas eos, Deus tu propitius fuiſti eis, & ulciſcens in omnes adinuentiones eorum.

Indulgens fuiſti eis, uertit Felix. Alij uerò ex hebræo, condonãs illis: hoc eſt, propter illos fuiſti condonans, nempe noxas populo. Illorum nanq; interuentu donabantur peccata populo, ac pœnę: & id quidem tum maximè, eoq; tempo ris momento, quo de illis pœnas ſumere decreuiſſet Deus. Sic ex hebræo intelligere neceſſe eſt: nam, adinuẽtiones eorum, ad peccatorũ multitudinẽ illorum referẽ, nempe uulgi, ac multitudinis. quanq; nõ adinuentiones, ſed conſilia, aut ſtudia, ſeu etiam opera, ut uult Felix, ex hebræo uertendum fuerat. Sic Paraph. Deus licet potens ſis, clemens tamen fuiſti ad preces illorũ in alios, etiam eo momento, quo ulciſcebaris ea, quæ aduerſum te ſtultè cõmenti fuerant. Quocirca

Exaltate dominũ Deum noſtrum, & adorate in monte ſancto eius: quoniam ſanctus dominus Deus noſter.

In quinto uerſu eadem, quæ hîc dicuntur, uidere licet, eo excepto, quòd in illo de arcæ propitiatorio fit mentio, in hoc uerò de Sion monte ſancto Dei, quẽ nunc Eccleſiã Chriſti ſponſam, alio ſanctitatis genere, quàm illa fuit, inſignem, appellamus: in ipſa enim ſuam habet ſedem Dei filius, qui totius ſanctitatis fons eſt, atq; autor. Si quis igitur, quæ ſit uera adorandi ratio ac modus, ignorat, ad Chriſti pedes cum lachrymis, etiam nihil dicens, aut offerẽs, ſuppliciter procũbat, & ſat eſt. Cui & laus ſit atq; honos in ſecula ſeculorum. Amen.

PSALMVS C. In confeſſionem.

IVbilate Deo omnis terra.

Inſcriptio pſalmi nihil aliud ſignat quàm, pſalmus ad laudandum compoſitus: qui quidem tametſi cõmune habeat cum multis alijs argumentũ, idcirco & eandem omnino expoſitionem, tamen ſuauiſſimo, atq; illo peculiari defluit curſu. Mirum enim quantum pijs animis afferãt ſuauitatis uerba illa, quæ de diuinis habenẽ laudibus. Tum quidem exhilareſcit cor, colliquiturq; prę amore mens. Cùm ſanè recolit Deum ſe habere quemadmodum creatorẽ, ita ducem, paſtoremq;, & in omnib. defenſorẽ, non poteſt non feliciſſimè lætitia geſtire in illo, nihilq; magis timere, quàm ne, qui ſanctiſſimũ eius nomen extollant laudibus, deſint. Quamobrẽ ſuo tantũmodo non cõtentus gaudio uir ſanctus, ac erga Dei honorẽ ſtudio, ſic omnes terræ incolas adhortatur: Iubilate Deo omnis terra. O qui terrã hanc obſcurã & ſpinoſam colitis, quiq; rem arduam ſpiritus aggreſſi eſtis, gaudete in dño, nõ in rebus mundi caducis & fallacibus: in Deo eñ ſolùm ueſtra omnis debet eſſe hilaritas & gaudium.

Seruite domino in lætitia, introite in conſpectu eius in exultatione.

Is unus eſt uerſus. Nulla ſanè re alia humana in negocio ſpiritus tam delectatur Deus, quàm ſi anima ſuperuacaneo abiecto mœrore, in cœleſtiũ rerum guſtu & conſolatione uiuere, & mori tandẽ appetat, req; præſtet. Etſi enim complura ſint, occurrantq; in hoc mundo, adeò confuſa & uaria, ut penè omnem auferre uideanẽ lætandi occaſionẽ, attamen nulla unq; tam acerba fuit calamitas quæ id effecerit, quo minus in ſpiritu aliqua ſaltẽ recepta ſit conſolatio: imò quò atrocior eſt, eò maiori afficiuntur mentis gaudio hi, qui nullam ueram in hoc ſtatu uitæ lætandi rationẽ eſſe multoties experti ſunt. In Deo igiẽ cunctam gaudiorum ſummam ſtatuentes, id ante omnia compertũ habent, cor hilare & iucundum in diuino requiri obſequio: quod quidem hilaritatis genus à fide in Deũ ſolida, cõſcientiaq; nitida prouenire ego arbitror. Secus uerò cor infidele, conſpurcatũq; uitiorũ notis, gaudere quidem poteſt cum mundo (ſi tamen gaudium rectè dici poteſt tantula hæc lętitiarum fallacia) cum Deo autem minimè.

C Cùm itaq; mihi meiq; simillimis dici audio, Seruite domino in lætitia: illud mihi audire uideor, Tua illa seruitus, qua Dei seruus appellari gaudes, pura sit, hilaris, atq; ab illis quidem rebus, quibus mœror comes est ac dolor, ut sunt prauę appetentiæ, corq; libidinosum, mens arrogans, atq; affectibus illis anxijs & infinitis ambitionis addicta, quibus modus statuitur nullus, libera, & seriò abhorrens. Cuiusmodi uerò sit gaudium, quo piæ affici solent animæ in Deo, puto rerum cœlestium esse desiderium, optimeq; de se conscia mens, ac pura fides. His enim, quibus hæc insunt bona, à spiritu dicitur: Introite in conspectu eius in exultatione. Is animæ ingressus etsi fidei constat professione, absurdum tamen minimè erit de externo quoque intelligi cultu ac ritu, ut ferè agunt hi, qui templa facilè adeuntes, Deum ibi liberius, quàm usquam alibi uenerantur, & adorant. Id etiam de sacra altaris cõmunione interpretantur nonnulli. Verùm quæcunq; teste Deo peragunt homines, ea nimirum in conspectu Dei peragi arbitramur; ideo lęto perfici debent animo, quippe quę corã illo, qui hilarẽ suo in obsequio deamat datorem, peraguntur. Læta sanè exultatio animæ, de qua nunc loquiť spiritus, in intimis delitescit amoris penetralibus, raroq; aliud admittit consolationis genus: quod hi non agunt, qui intolerandũ esse existimant longum cœlestium contemplationũ gustum & lætitiam, nisi ad externas crebrò transeant carnis refocillationes, effluantq; liberius in ea, quæ sensus alunt & oblectant, quàm illi, qui tardiores cùm sint in re spiritus, ea tamen, qua conuenit, accipiunt trepidatione ac reuerentia, si quid interdum diuinarum rerum experiuntur. Quis tum lachrymarum, suspiriorumq; illiusmodi originem, modum, exitum, dignè peruestigaret? Dona hæc certè sunt Dei, nõ multis cognita, ideo fastidita. At uos, qui in ambiguo adhuc (ut ambiguæ res sunt humanæ) desudatis uitæ itinere, omni turpi remota persuasione,

D Scitote quoniã dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, & nõ ipsi nos: populus eius, & oues pascuæ eius.

Agnoscite, inquit, dominum esse illum Deum, qui fecit nos. Quid hac dignitate sublimius? Neque enim, ô tardi, ipsi fecimus nos; sed populus eius sumus, ac grex tener, quem cœlesti continenter alit pastione, quem fouet, quem in ulnis, tanquam destitutum agnum pastor, gestat. Quis itaq; tam hebeti uiuit mente, qui talem non agnoscat benefactorẽ? dominũ? pastorẽ? Quid torpetis?

Introite portas eius in confessione, atria eius in hymnis, confitemini illi, laudate nomen eius.

Portæ, ut aliquando diximus, pro conuentu, locisq; ubi conuenire cõsueuerant ad tractanda uulgò homines negocia, iuraq; accipienda à senioribus, non rarò in scripturis accipiuntur. Atria uerò memorat propterea, quòd illuc plebs unà coire solitus erat. Cæterùm, uox confessionis, laudem denotat, ac, ut uertunt nonnulli, celebrationẽ. Sic illi: Ingredimini portas eius cum celebratione, atria item eius in hymnis, celebrate eum. Extollite, illiq; pro acceptis beneficijs gratias agite. Conclamate, diuinisq; illius insusurrate aurib. Nos populus tuus sumus, ô altissime, atq; oues pascui tui: tu pastor & dux. Confundor, mi lector, ac præ dolore ferè exanimor, cùm meam uerso animo in tam beneficum dominum duritiẽ, melius dicerem impietatẽ, atq; ultroneã à mea salute fugam. Penè animum, cùm me specto, despondeo. At erro, meq; hîc ipse reprehendo:

Quoniam suauis est dominus, in æternum misericordia eius, & usque à generatione in generationem ueritas eius.

Quid igiť despero? Etenim ueritas eius, nempe constantissima in seruandis promissis fides, non uni quidẽ solùm, aut alteri subuenit generationi, sed æquè ad omnes protenditur, in infinitaq; prorogatur secula. Quoniã itaq; suauis est dominus,

dominus, facilisq; ad subleuandos à miseria miseros, idcirco æterna est eius clementia. Nec mirum id quidem: nam Deus est. Quicquid uerò de Deo dicitur, id Deum esse necesse erit. Etenim si suauis est ac pius, ea æterna in illo est suauitas ac clementia, ut reliquæ quoq; illius bonitatis partes, atq; salutis humanę indicia & argumenta, æterna sunt. Cui honor sit & benedictio, in secula seculorum. Amen.

PSALMVS David CI.

Misericordiam & iudicium cantabo, tibi domine psallam.

Videtur hîc Vates perfectissimos in se uiri optimè instituti mores uoluisse exprimere. Verùm in exilio cõstitutus, ea in primis Deo pollicitus est, quę postea neq; ipse, neq; alius quispiam ante Christi aduentum perfectè præstitit. Ad Christum igitur hæc omnia referenda sunt, qui ut est perfectissimũ uirtutũ omnium uas & archiuum, ita uires suis suppeditare, quę etiam illa, quæ factu impossibilia uidentur, egregiè compleant, nõ differt. Opus id est fidei, atq; uehemẽtis in Deum amoris, cuius telo cùm sauciata fuerit mens, quid non tentabit? Huc itaq;, nempe ad Christum optimarũ rerum effectorẽ, nos qui uitreis incedimus plantis, nostri intellectus sensum cùm in omnib. tum in hoc potissimũ exponendo psalmo conuertamus, audiamusq; illum in eruditissimo Vatis pectore sic patrem alloquentẽ: Misericordiam & iudiciũ cantabo, tibi domine psallam. Quemadmodũ enim absolutissimũ hîc uitæ christianę statum delineari cernes, ita cumprimis formã illis dari arbitror, qui iudicandi munus sibi arrogant. Facilis quidẽ ista est cupiditas: sed illa, quæ uniuscuiusq; officio conuenitũt, præstare, difficilè. Mirum quàm uoluptuosè de honore sibi applaudant concesso, seu ui atq; ambitu abrepto, nõnulli: præ lætitia penè insaniunt, leues quidem illi, ac nimiũ ambitiosi. In pertractandis uerò rebus illis propter quas dantur magistratus, nihil eo hominũ genere insulsius, nihil efferatius, nihil tam risu dignũ: uix em̃ sese, quin in aliam transeant præ mentis alienatione speciem ac formã, continent. Adeò corruptus quidam ambiendi honores mos inoleuit, ac turpis etiam in rebuspub. bene institutis consuetudo, ut cuilibet impuro, atq; e terra nato, integrũ sit illa potissimũ ambire atq; assequi, quę prçclarissimis, atq; adeò integerrimis debentur uiris. Pro quibus sanè instituendis sic de se, ac si ex illis unus esset, testatur Dei filius: Misericordiã, inquit, & iudiciũ cantabo. Contemperandum semper est nostris in promulgandis sententijs misericordia & prudentia, iudicium, ne aut totum sæuitia sit imperiũ, aut legum omnino dissolutio. His planè rebus nostræ omnes expendendæ sunt actiones. Verùm de alio hîc agi misericordiæ iudicijq; genere, me admonet litera, quã sic ex Hebręo ferunt nonnulli: De bonitate & æquitate cantabo. Volunt enim bonitatem hîc esse propensum ad subueniendũ cunctis animum: æquitatẽ uerò, uirtutẽ illam qua ex recto, æquóue iudicio geruntur omnia: atq; his quidem totam uitæ integritatem, inter ciues, ac iustitiam conseruari. & est sensus: De bonitate & æquitate, quibus res cunctæ hominum ritè gubernantur & instituuntur, in hoc psalmo memoriã facere decreui: pro illisq; cantabo: & id sanè propterea, quò tibi inde proueniat laus, atq; honor. Quare tibi, ô domine, non mihi aut meis, canam, psallamq;, ac, quantum maximè potero, laudibus tuum efferam nomen.

Et intelligam in uia immaculata, quando uenies ad me.

Hoc se munire possunt dicto diuinæ gratiæ assertores, ut planè esse debent omnes qui uerè Christi spiritum hausere: tantùm à digladiandi rabie se temperent. Tum, inquit, intelligam, tum syncera ab impuris secernã, prudenterq; rebus in agendis me habebo, cùm ad me tu ueneris, qui longè meam ob turpitudinem recesseras: absque tuo enim auxilio nihil boni aut intelligere, aut re præ-

C stare possum. Te uerò accedente ad cor, alioqui durum & indomitũ, statim colliquescet, ferreamq; suam exuens naturam, in leniorem transibit formam atq; usum. Et ego quidem quæ erumpere debeant è fidei trunco, & gemmæ, & fructus, non prorsus ignarus,

Perambulabã in innocentia cordis mei in medio domus meæ.

Verba ferè quæ in hoc insunt psalmo, per futurum tempus legunt Hebræi, optimè id quidem, ut mea opinio fert: sunt enim syncerę animę pollicitationes, non præteritæ uitæ narrationes. Cùm ad me, inquit, ueneris, cùm meam hanc tandem legis fręno reluctantem inuiseris animam, cùm me iacentem erexeris, uitaq; tui sanctissimi spiritus animaueris, traxerisq; uel inuitum & renitentem, tunc sanè cordis innocentiam nactus, quò tuus, non meus, me acciuerit spiritus, accedam, tutusq; perambulabo. Hoc porrò impetrato, me adeò obnixè ad æquitatis regulam informabo, ut in medio quoque & secreto domus meæ cubiculo, ubi nullus est hominum conspectus, qui meam dijudicent uitam, non secus eam seruaturus sim morum disciplinam, atq; si foris in publico contigerit diuersari. Eandem enim tum domi, tum foris, præ me feram conuersationis imaginẽ, quod nequeunt hypocritæ, qui suam illam fictam extenuantes in publico sanctimoniã, mentientesq; religionẽ, in secretioribus quà ædium, quà cordis recessibus, nullam exhorrescunt turpitudinẽ. Cæterùm ex hebræo, nonnullis quæ hîc dicuntur de domo, ad moderatã domus familiam referre libuit. Vnde sic Paraphrastes: A te em̃ adiutus, cõstanter uersabor pro puritate cordis mei in administratione domus meæ. Non est quidem in rebus domesticis & ciuilibus, addo & in his, quæ ad religionẽ spectant, meritum cum hoc comparandũ, cùm quis Dei timore nisus, ita sua in gubernãda familia se integrè prudenterq; gerit, ut nihil sanctius, nec ab ipsis quidẽ religionũ professorib, requiras. Vtra-
D que uitæ consuetudo sancta est, modò id agant homines, quod in baptismo sunt polliciti. Alioqui neglecta salutari illa uiuendi ratione, atq; alias, ac nouas, quotidie assuere sibi uitę leges, parum prudentis est animi, ne dicam temerarij. His enim fulcienda illa est, non demolienda (quanquã non uideo quibus illa fulcris egeat, quæ certissimis nixa est spiritus sancti adminiculis) ex interdum dubijs, ac nutantibus. Verùm tu uide quid istiusmodi imbutus numinis doctrina, ille nimirum ad cuius cor accessit Dei spiritus, de se testetur:

Non proponebam ante oculos meos rem iniustam, facientes præuaricationes odiui, non adhæsit mihi.

Tota ferè huius psalmi litera confusa est in nostro interprete. Ideo ne ambiguus reddat sensus, alioqui lucidus, illum qui Hebręis est ordinem sequi malo, quàm indoctè quorundã simplicitati consulens, somnia, non rem certam, quod potissimũ execratur spiritus, adducere. Ita ex Hebręo uertit Felix: Non ponam in conspectu oculorũ meorum uerbum Belial (id iniquũ sonat) præuaricantem odio habui, non adhærebit mihi, nempe præuaricator. Scelus, inquit alius, præuaricationis sic odio habebo, ut non temerè adhærescat mihi. Paraphrastes uerò clarius: Hominẽ superbũ semper odio habui, nec unquã familiaris fiet mihi. Quid porrò sibi uelit, Non proponebã ante oculos meos rem iniustam, seu uerbum Belial, unico expressit uerbo ipse Campensis. Nunquã mihi, inquit, imitandã proposui rem ullam iniquã. De Belial iam aliàs diximus. Proborũ certè mores in usum nobis traijciendi sunt, ac tanquã naturalis cibus deglutiendi: scelleratorũ uerò consuetudo, uti anguis, fugienda omnino est, atq; à nostro conuictu resecanda: ut de oue morbosa, ne totum corrumpat gregem, suos hortatur monachos meus pater Benedictus. Quid si id non obseruant pleriq;? quid si? Penè dixi contaminatas nõnunquã à mundo foueri, sanas uerò abijci, & opprimi. Istuc sanè est Dei iudicium perpaucis cognitum, mihi tamen notissimum. Cor

Cor prauum, declinantem à me malignum non cognoſcebam.

Sic Hebræi: Cor peruerſum declinabit à me, malum non cognoſcam. Nullũ ferè adducit ſenſum noſter interpres. Malum in hoc loco, nocentẽ hominem, & malignũ appellat Vates. Sic cor prauũ intelligi oportet, hominẽ prauo affectũ animo, uerſutũ, fraudulentũ, cuius artes ne acutiori quidem qui ſunt ingenio, peruestigare, aut cauere queunt. Ex his unum cõpellat uetus ille comicus: Eho, inquit, lutũ leoninũ, ehò ſterquiliniũ publicũ, impure, inhoneſte, iniure, illex, labes populi, pecuniæ accipiter, auide atq; inuide, procax, rapax, trahax, trecẽtis uerſibus tuas impuritates loqui nemo poteſt. Periculoſiſſima res eſt cum iſtiuſmodi hominũ genere neceſſitudinẽ habere: quare eos auerſant omnino hi qui probiori præditi ſunt animo, eos nõ cognoſcũt, nõ cõmune cum illis quicq; habere dignant. Boni certè bonorũ delectant moribus: impuros uerò & illiberales, etſi illis, quò diuinã referre queant munificentiã, cùm poſcit neceſſitas, ſubuenire nõ recuſant, deteſtant, tantũ abeſt ut illorũ probent amicitiã & familiaritatem. Interim tamen illorũ curãdus eſt morbus, isq; ſeruãdus in illorũ curatione modus, quo uti ſolent medici in ægrotis, qui uelint nolint curari debent. Excogitat, inquit Salomon, iuſtus de domo impij, ut detrahat impios à malo. Quæ ſanè omnia perfectiſſimus ſeruauit Vates, qui ſic infert:

Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar: ſuperbo oculo & inſatiabili corde, cum hoc non edebam.

Sic ferè ex hebræo uertunt: Accuſantẽ in ſecreto (hoc eſt, nihil mali ſuſpicantem proximũ ſuum accuſantẽ) interimã. Elatũ oculis, & uaſtum corde, non patiar. Nemini id nouũ eſſe debet, ſi ſe Vates interempturũ aſſerat obtrectatorẽ, clanculumq; deferentem in aliorũ nomen & exiſtimationẽ. Hac quidem uocis acerbitate oſtendere uoluit, nullum eſſe poſſe in cõuictu hominũ tam deteſtandum uirus & horrendum, quàm illud eſt, quo infecti ſunt pernicioſiſſimi delatores ac maledici, quorum lue exitiali penè uniuerſus iam attritus eſt orbis. Vſquequo (ſcelus) præpoſtero uiuitur ordine? At uerò, inquit Vates, quo hi ſe habeant modo, haud mea multũ intereſt. Ego quidẽ interea cum ſuperbo oculo & inſatiabili corde nõ libenter edo, nõ conuerſor, nõ illorũ approbo conſuetudinem: nõ illis quod Dei eſt, ut expetũt, tribuo: atq; magis id adeò, quòd ſublimes oculos, atq; elatũ cor cõtemnit altiſſimus. Siquidem uir impius procaciter obfirmat uultũ ſuum: ingens nimirũ arrogantiæ indicium, atq; elati animi, quod uaſtum cor à ſpiritu nuncupat. Etenim qui malo atq; elato ſunt animo, hi de more impudenti ſunt facie & aſpectu: qua ſanè uecordia ſe neminẽ uereri, cunctosq; deſpicere uideri uolunt. Hincq; aliud erumpit ulcus, quòd ſatis nihil illis unq; facit, nulla dignitas, nullus honos, nulla potentia, nulla pecuniarũ uis. Idcirco intolerabiles facti ſunt mũdo, Deo odioſi, ac probis omnibus infenſi. Attamen ſecreto Dei iudicio regnant plerunq;, ac eo uiuunt uitæ genere, ac ſi nulla alia immortalis poſt hanc extaret uita, nihilq; non audent, quò ſuas expleant cupiditates, quæ illò ferè tendunt, ut dij in terris habeantur. Nec deſunt quidem (prò mores) qui illorum pareant affectibus: adeò amiſſa eſt omnis bene, ſancteq; uiuendi ratio. Elatum igitur cor, atq; arrogantem animũ ferre neutiquam potero, ait propheta. Sed

Oculi mei ad fideles terræ, ut ſedeant mecũ, ambulans in uia immaculata hic mihi miniſtrabit.

Qui ſint fideles terræ, elegantiſſimè, ut ſuus eſt mos, aperit Campenſis: Oculi mei, inquit, obſeruant eos, qui bona fide uerſant in terra. Quæ quidem uerba ſuperioribus illis, detrahentẽ ſecretò proximo ſuo, opponi debent. Hi igit, qui bona fide res ſuas peragunt, nemini graues, ꝙ plurimis utiles, à principe magiſtratibus, ſi ueri principes ſunt, meritò perornant, cõſeſſoresq; in iudicijs aſci-

C ſcuntur, ut ſe hîc egiſſe Dauid ſuo in regno fatetur. Semper quidem illud rex & princeps cogitare debet, an ciues homines ſint, uel ne. alio ſanè modo inijcit homini frænũ, equis alio, ac feræ indomitæ. Omnis proinde abeſſe debet feritas, cùm de hominũ gubernatione tractandum eſt, aut magiſtratus creandi ſunt, legesq́ ſanciẽdæ, ac iura: ne pro paſtoribus ac patribus, carnifices, modeſtiſſimæ præponant̃ reipub. Ambulans, inquit, in uia immaculata, ſyncereq́ de Dei religione ſentiens, hic mihi, meisq́ populis, nõ tanq̃ tyrannus imperabit, ſed quaſi omniũ minimus, adminiſtrabit, omniumq́ ſaluti, ut optimus ſolet pater, proſpiciet. Cęterũ de cœleſti patre hæc dicta eſſe nõ ambigo, qui ut malos ſuo in obſequio refutat miniſtros, ſic bonos ſuo benigniſſimo dignat̃ fauore: quorũ ſanè effigiẽ aptiſſimè deliniauit Vates, cùm ait: Ambulãs in uia immaculata, quæ eſt uia iuſtitiæ, uia fidei, uia innocentię, qui talis eſt, dignus erit Deo adminiſter, uerusq́ ſacerdos, & filius. Sed illud ualde mirandum, ſi tu tibi perſuadeas, te Dei eſſe miniſtrum, cùm pollutis manibus & inquinato animo diuina peragis, ac ſacra ad Dei aras contrectas, resq́ diuinæ conſecratas religioni non ſecus actitas, atq́ res ſolent ludicras pantomimi & ſcurræ. Puriſſimo quidem attactu contrectari debent omnia, quæ Dei dedicata ſunt cultui, ne bona noſtrum in exitium conuerti experiamur. Iam illud quod ſequitur horrendum:

Non habitabit in medio domus meę qui facit ſuperbiam, qui loquitur iniqua non direxit in conſpectu oculorum meorum.

In medio domus meæ, ſimpliciter uerti poterat, in ædibus meis: uel, ut Felix, intra domũ meam. Neq́ Hebræis eſt, qui facit ſuperbiam: ſed, qui facit dolũ ſeu fraudem. Rurſus uerbum Direxit, illis eſt, durauit. Quare ſic Paraphraſtes: Nõ habitabit in ædibus meis fraudulentus: neq́ is qui mendacijs aſſueuit, durabit

D apud me. Duæ eæ res ſunt, quibus decor omnis bonorũ ac pulchritudo dehoneſtatur, fraudulentia & mendaciũ. Cùm quidem totum Dei regnum fide potiſſimum ac ueritate conſtet, gratioſóne oculo cerni hi poterunt, qui doloſiſſimi cùm ſint, ac mendaciſſimi, liberè tamen in Dei ædibus perinde ſpatiantur, ſpatiantur autem? imò uerò etiam ad primas interdum, neſcio qua ſorte, obtruſi ſedes, tanto præſident imperio, ac debent illi, qui ideo reiecti abijciuntur, quia innoxij ſunt & puri? Sic ſe habent malè ordinatæ reſpublicæ & regna. Perfidioſi itaq́ & doloſi, quippe qui indigni Dei cõtubernio à ſpiritu iudicantur, omni cauendi ſunt ſtudio, coërcendiq́ iuſtitiæ fræno & capiſtro, ne illorum fraudulentia, falſisq́ inuentis ac delationibus exterriti uiri Dei, fana ſinant dicata religioni ſpeluncas fieri latronũ: quæ quidem res acerbior illis eſſe ſolet, quàm ipſa ſit mors. Verũ illud conſolationi poteſt eſſe, quòd malæ fidei poſſeſſores cùm ſint illi, non diu erunt, non durabunt, ut inquit Vates, non ſemper Dei ædes flagitijs conſpurcabunt. Etenim religio nutare, notisq́ quibuſdam, ac næuis interſpergi poteſt: collabi uerò omnino, atq́ indelebiliter fœdari, minimè. Chriſtus enim ſuam aliquando reuiſet ſponſam, quam firmam, nitidamq́ eſſe uoluit, & æternam. Eam ob rem in pſalmi calce ſic rem abſoluit Vates:

In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, ut diſperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem.

Rurſus, interficiam uerti poterat. Cæterũ, in matutinis, idem uult quod tempeſtiuè, maturè. Celerius, inquit, quàm unquam putaſſent, omnes terrę impios interimam, atq́ è Dei æde ac ciuitate ſceleratiſſimũ quenq́ eliminabo. Domus quippe Dei, domus eſſe debet orationis, caſtimoniæ, uirtutũ, nõ emporiũ rixarum, factionũ, hæreſum, libidinũ, negociationisq́ & auaritiæ. Et ego quidem, qui hæc ſcribo, ita eſſe aſſerẽs ſubſcribo, colluuiemq́ iſtam improborũ è domo Dei eliminari cupio, rogo, obſecro, obteſtor, ac tandem cura hac ingẽti ſolui, atq́ eſſe tecũ, ô excelſe, efflagito. Cui laus ſit infinita in ſecula ſeculorũ. Amen.

PSALMVS CII. Oratio pauperis cùm mœrore animi cruciatur, & coram domino effuderit eloquium doloris sui.

Domine exaudi orationẽ meam, & clamor meus ad te ueniat. Volunt interpretes hunc psalmum querimoniã fuisse prophetæ, simul & uaticiniũ, populi è seruitute Babylonica reuersi, multoq; enitentus studio & labore in reparatione & ciuitatis & templi, sed à finitimis gentibus impediti: ęgrè enim gentes illæ Dei religionẽ instaurari ferebant. Quamobrem tam multis affectus fuit iniurijs, atq; hostium irruptionibus Iudæorum populus, ut penè ab instituto desisteret. Hincq; maximę audiebantur in uulgus querelæ, gemitus planctusq; mœroris plenissimi, atque amarissimæ ad Deum uoces, quibus totus is fermè respersus est psalmus. Imago nimirum difficilis incrementi bonarum rerum, quæ continuò tum hominum, tum dæmonum intercipiuntur astu, atque odio. Nullum non uoluunt lapidem improbi, quò felices in re spiritus interrumpantur successus. Id agunt dæmones: id rursus innatæ illæ in nobis appetentiæ, tristissimis infectæ irarum succis. Heu quantum mei interdũ dispudet erroris, atq; nondum bene incœptæ iustitiæ, cùm hæc uerso animo. Senex iam sum, quippe qui secundum & quinquagesimũ annum natus, uix uitæ meę dissipatas colligere ualeo rationes, adeò segniter actæ uitę memoria conturbor. Insanio certè præ indignatione, cùm recolo maiorẽ meæ ætatis partem in nescio quibus me attriuisse persuasionibus, excutiendisq;, tanquam infestis telis, mea, ut mihi uidebatur, ab innocẽtia, flagitiosorũ hominum iniurijs. Ignorabam miser, crucem optimè institutis animis, atq; ad religionem tuendam natis, semper fuisse necessariam. Sed tandem ad me reuersus, fideiq; sincerioris clypeo contectus, ac capite sub spinoso Christi, qui in hoc psalmo pro me uastissimo sub onere miseriarum afflictus ingemiscit, tanquã in umbra positus, cum ipso sic meas præteritas execror culpas, clamoq;: Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te ueniat. Id genus orationis & clamoris, quo diuina flectitur seueritas, etsi in casti uiri ore & sermone speciosum est, nihilominus in amari cordis consternatione & mœrore positum esse in primis arbitror. Petit igitur uir sanctus, ut cor suum Deus afflictũ benigno intueatur aspectu, uocemq; ac suspiria pacatis auscultet auribus. Atqui nequaq; formari queunt precationes, quæ diuinis futuræ sint gratæ auribus, nisi ab anima, quæ firma subnixa sit fide. Fides igitur ea est, quæ clamat, quæ orat, quæ impetrat, quæ Deum, alioqui ob peccata auersum, reuocat, atq; urget, dicens:

Non auertas faciem tuam à me, in quacunq; die tribulor inclina ad me aurem tuam.

Benigno nos uultu respicit Deus, cùm boni sumus: truci uerò, aut nullo omnino, cùm mali. Non auertas, Hebræi habent, non abscondas, more uidelicet irati, atque illius, qui orantem penitus auersatur, audireq; recusat. Eo maxime, inquit, tempore, quo uexor & affligor, altissimas illas tuas mihi exili ac uix spiranti demitte, inclinaq;, ut faciles solent parentes, aures, ac meis tandem responde uotis. Et

In quacunq; die inuocauero te, uelociter exaudi me.

Inculcat idem sæpenumero uir magnis in periculis cõstitutus. Agè, inquit, domine, cùm tuum imploro subsidium, ne tardus sis, sed matura. Maxima quidem pericula, maximam præsidij celeritatem postulant. Omnis quippe mora periclitanti longa esse solet, & nonnunquã letalis. Audi igitur domine, cùm clamo. Clamo certè assiduè,

Quia defecerunt sicut fumus dies mei, & ossa mea sicut cremium aruerunt.

C En dira amari animi conſternatio: en doloris effectus, ſi immenſus eſt. Cremium, titio eſt Hebræis, ſeu focus: nam dictio illa locum, in quo perpetuus eſt ignis, ſignificat. Ardens profectò metaphora, ac mirè dolori extremo conueniens: uehemens enim cùm eſt, ſuccum omnem uitalem adurit & conſumit. Quid, inquit, gratiæ? quid boni mei mihi celeres atque inquinati attulerunt anni? Equidem tanquam fumus citò euaneſcens, deſiere, conſumptiq́ interierunt: quin ipſa etiam oſſa, alioqui ſuo modo uiuida, tanquam titio ſemiuſtus effecta ſunt, arida nimirum, atque uti ea ſolent quæ diutius in igne immorantur, torrefacta. Hoc ſanè loquutionis genere uult ſuum declarare metum ac dolorem Vates, atque cum eo hi, qui fugacem uitæ huius ſtatum ſeriò contemplantur. Verùm non ea contentus dixiſſe, alia inſuper ſui mœroris indicia ſubijcit:

Percuſſus ſum ut fœnum, & aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere panem meum.

Parum aliter hunc uerſum legunt Hebræi. Sic Felix: Percuſſum eſt quaſi fœnum, & aruit cor meum. Flos quidem aut herba à fœniſecis inciſa, perlangueſcit illicò & areſcit: ſic eſt uita hominis, ſic eſt cor humanum in pectore maxima exagitato præ dolore cura & anxietate, atque magis id adeò, ſi cibo abſtinet. Solent quidem homines in luctu & mœrore poſiti, cibum exhorreſcere & faſtidire: ex quo contingere oportet, quod anima ſuo deſtituta alimento exiccetur, ſitiq́ perenni laboret. Adeò, inquit, intenſus fuit dolor ac mordax, ut cibi prorſus oblitus, in mœrore & luctu contabuerim. Idcirco

A uoce gemitus mei adhæſit os meum carni meæ.

Pelli meæ, uertunt nonnulli: quanquam caro pro pelle, & è contrario pellis
D pro carne accipi ſolet in ſcripturis. Studioſi quidem ſcripturarum id norint. Et eſt ſenſus: A uoce gemitus atque eiulatus, quibus maximè exhauriuntur præcordia, caroq́ conſumitur, uix pellis aduſtis cohæret oſſibus. Atqui illud manifeſtum, quòd naturali deficiente nutrimēto, quo caro alitur, reſtant oſſa uix cute, atque ea quidem rugoſa & putri ueſtita: ut his accidit, qui febre diutius afflictantur. Præ clamoſo gemitu, ait Campenſis, factum eſt, ut uix hæreat oſſibus pellis mea. Ad hæc

Similis factus ſum pelicano ſolitudinis, factus ſum ſicut nycticorax in domicilio.

Siue pelicanum legas cum noſtro interprete, & ut diuus uertit Hieronymus: ſiue onocrotalum, qui idem eſt cum pellicano, cum alijs, aut bubonem, illud putandum, prophetam huc aues deſerta loca incolentes, cæterarumq́ auiū conſortia fugientes, adducere uoluiſſe, quibus ſe ſimilem præ nimia animi anguſtia extitiſſe fateretur. Mirum quàm ægrè ferat & lucem & ſolem, & ipſum quoque chariſſimorum congreſſum & aſpectum, uir mœrens: ſi tamen uir dici debet is, qui alio doloris genere, quàm ille eſt, qui è tranſactæ uitæ memoria, pœnarumq́ terrore ac metu oriri ſolet, tam efflictim conteritur, ut hominum conſortia alioqui naturaliter iucunda horreat. Sola enim peccata, atq; in Deum iniuriæ, id meritò ſibi uindicant: quippe quæ, cùm maxima ſunt, hominē prorſus obbruteſcere faciunt, uertuntq́ in aliam, ut ſic loquar, ſpeciem, quæ non ſit hominis. Obſecro, quid tantum horroris aut luctus ciere poſſunt terrenarum rerum iactura, liberorum orbitas, aut exilia, ut hominem penitus à ſe alienet, tamq́ inſanire faciat, ut omnino conſolationem omnem renuat? Indicia ſunt hæc non paruæ contra Deum infidelitatis. Vt ſuæ enim debentur partes carni ac ſenſibus, ſic ſuæ animo, rei nimirum diuinæ & immortali. Cæterùm onocrotalos uolunt naturalium rerum indagatores in Aegypti ſolitudine naſci, ſæueq́ admodum affligi, ac ſeſe uſque ad ſanguinis effuſionem percutere, ſi ad

nidum

nidum reduces, filios à serpentibus occisos inueniunt. Asserũt rursus, fugacem ualde esse alitem, cuiq; is sit naturaliter mos, ut rapina oppleta in os rursum illam euomat, atq; inde demum in aluum ruminantium more deijciat. Imago certè supra modum mœrentium, qui eandem sæpe doloris causam uoluunt animo & reuoluunt, & sic tandem, uel cùm non aduertunt, contabescunt. In domicilio, Felix uertit, deuastationum: hoc est, in locis dirutis atq; solitarijs. Cæterùm nycticorax noctua est, bellua quidem (belluam illam appellare fas sit) humanos mirum in modum deuitans aspectus ac lucem. Aliam subinde attexit similitudinem propheta de passere, qui solus & mœstus domorum insidet tectis.

Vigilaui, *inquit*, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.

Vigilare hîc uerbum, Hebræis est intentè quippiam obseruare. Felix tamẽ, exercitatus sum, uertit. Paraphrastes uerò cum nostro sic reddit uersum: Præ solitudine somnum non indulsi oculis meis, & similis mihi uidebar esse passeri mœsto, qui solus in foramine desidet sub tecto. Vulgò enim auem quandã merulæ similem, solitariũ passerem appellant, eò quòd sola ferè semper sit, & in tectis residens meticulosa garrit: auis alioqui suauissimo concentu & raro: nihil suauius audiri potest. Verùm de passere illo cunctis notissimo hîc dici arbitror, qui uagus & impudens, omnibus penè infensus est & odiosus. Is quidem è paleis ac stipulis suum componens nidum, sub tectis emittit fœtus: animal tamen est stridulum, atq; usq; ad fastidium loquax, quod prudentiæ imaginem, ut diuus uult Hieronymus, secum habeat. Excusso igitur penitus à calamitosi uiri oculis somno, similem se facit passerculo mœrenti, suamq; deplorãti ærumnam in tecto: cui nihil gratum esse potest, præterquã luctu pasci & enutriri. Causam uerò sui inconsolabilis doloris mox addidit:

Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabant me, aduersum me iurabant.

Verbum quod noster uertit interpres Laudabant, Hebræi legunt, deludebant. & est sensus: Qui ludibrio me habebãt & derisioni, hi meam in perniciem coniurauerunt. Apertius item principium uersus à Paraphraste redditur: Tota die mei me probro affecerunt inimici. Asperum profectò illud est doloris genus, cùm dolorũ cumulo dolor alius adijcitur omniũ acerbissimus, nempe hostium acclamatio, atq; uno ueluti facto agmine & cõspiratione, derisio, tristisq; uultus ac trux. Non suo tamen uacat lepôre & energia, uersio interpretis in uerbo, laudabant: quod sanè ad simulatos amicos attinet, qui nos coràm admirantes, quicquid ue agimus laudantes, in omnibus coniunctissimam præ se ferunt nobiscum necessitudinem: uerùm semoti ab aspectu, egregij fiunt statim obloquutores, atq; unà cum apertis hostibus insidiatores. Quocirca ad exprimendũ suum dolorem Vates ab istiusmodi rerum atrocitate manantẽ, hisce, ut uides, queribundis utitur uocibus:

Quia cinerem tanquam panem mãducabam, & poculum meũ cum fletu miscebam.

Quare cinerem, si uertisset interpres, dilucidior fuisset litera. Sic Paraphrastes: Quare cibus meus non sapuit magis mihi, quàm si cinerem comedissem. Erat mos celebris illorum qui in luctu erant, in puluere sedere ac cinere: ut de Dauide moriturum filium deflente legimus. Ideo quæcunq; ab eis tunc agi contigerat, in puluere aut cinere agi dicebantur. Quare is erit sensus: Excors penè adeò humi pronus iacui, ut non iam panem, sed ipsum cinerem & puluerem esitasse uisus sim. Quid potum hîc meum cõmemoro? lachrymarum is fuit amnis, non uino quidem, aut è fonte aqua tunc usus sum, sed lachrymis, sed euulsis à cordis radicibus suspirijs. Quòd si tamen, quæ est natura hominis, aliquo utendum fuit poculo, id illicò erumpente ab oculis lachrymarum riuo confundeba-

C tur. Omnes ferè ex hebræo, lachrymis uertunt, nõ fletu, quanquam idem refert utraque lectio: nõ est fletus absque lachrymis. Paraphrastes tamẽ utranque posuit, hoc modo: Potui meo lachrymas admiscui, non temperans me à fletu.

A facie iræ indignationis tuæ, quia eleuans allisisti me.

Iræ & indignationis uertendũ fuerat, cum copula. Nec displicet quod ad apertiorem addunt sensum nõnulli, qui sic reddũt: Id autẽ propter indignationẽ & iram tuã: poculum scilicet cum lachrymis miscebam. Paraphrastes quoque: Propterea quòd iratũ te mihi sciebam, & grauiter offensum. En tandem uides quãobrem tam acerbè, ut de se contestatur Vates, dolendum est: ob iniurias nimirum contra Dei honorẽ illatas. Sed stupidi nimiũ sunt homines, qui ex tantulo rerũ suarũ incõmodo & iactura, finem statuunt dolori nullum: de his uerò, quę in Dei contumeliam tum ab ipsis, tum ab alijs impudentissimè fiunt, ne uultum quidẽ mutãt. Puluere, inquit, uice panis usus sum idcirco, quia te offendi, quia te irritaui, quia, te omisso, omne bonũ perdidi. Quid mihi timendum est, si istuc nõ timeo? Video, uideo, in quem coniectus sim malorũ aceruum: nanque eleuãs allisisti me. Extulisti certè me in sublime, ut inde grauius caderẽ: solemus enim illa, quæ minutius collidi uolumus, in altum tollere. Verùm quò me uertã? unde meam incœptem defensionẽ? Ad meam igitur detegendam miseriam, quò tuam nanciscar misericordiam, meũ erit perfugium. Audi itaque benignissime, in quàm uile desæuis mancipium.

Dies mei sicut umbra declinauerunt, & ego sicut fœnum arui.

Nihil umbra inanius. Declinauerũt, inquit, uitæ meæ dies, sicut declinat umbra, uergitque ad noctẽ, cadente sole. Vmbra quidem etsi grandior sole occidente apparet, magnitudo tamẽ illa eò propior fit nocti, quò maior uidetur. Nõ secus sanè est uita hominis, fugax nimirum, uana, ac tum uicinior infortunijs &
D morti, cùm felix, magisque beata uulgò existimatũ. Dies igitur nostri similes sunt umbræ serotinæ. Ego autem, ut de me, quod uerum est, fatear, non aliter quàm fœnum breui exarescam.

Tu domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generatione & generationem.

Certè umbra est uita hominis, imò umbræ somniũ. Fumus insuper est, ac quædam, si corpus spectas, rerum inanitas. Is tamen, qui talis est, tanto nonnunquam inflatur tumore & superbia, ut illum, qui æterno stat æuo, cuiusque memoria in tantum per res cõditas effusa est, ut de progenie in progeniem sempiterna transeat successione, audeat iniurijs lacessere, turpificareque illius religionem, atque, quantum in se est, tum legem, tum sacramentorũ uirtutem & efficaciam, abrogare. Ego, inquit Vates, umbra fumoque uelociorem uitam hanc transigens, fœno exciso torrefactoque similis factus sum: tu uerò domine uanitatum omniũ securus, nihilque immutatus, æterno permanes seculo. Quid uerò? memoria prorsus humanarum rerum labilis est, caduca, & quæ breuissimis præscribitur dierum terminis: quæ autem de te est, nulla unquã aboleri poterit uetustate. Si quidem in cœlo tua rimanda est natura, quid uerendum, quo minus perpetua ibi sit tuæ incomprehensibilis subsistentiæ ac uitæ memoria, cùm nullum ibi sit tempus, quod obliuioni natura obnoxium est ac morti? Si in terris uerò tuam peruestigamus prouidentiam, non desunt sparsim, passimque res conditæ, in quibus tua relucet sapientia, fides, bonitas, imperium. Poterunt'ne interdum de his non recordari homines? Poterunt'ne, inquam, tam præclari doni, ut est uniuersalis effectionis machina & pulchritudo, obliuisci? Esto obliuiscantur. Erit'ne cor tam stolidum & ingratum, quod opus illud celeberrimũ Dei, qui Christus est, in cuius uultu æterni patris impressa est imago, & ea quidem uiuax & æterna, ex animo abijciat? contemnat? Contemnũt tamen. O mentes obliuiosas. Itaque cùm hoc sciba-

se habeat modo & forma, permagna hominum pars,

Tu exurgens domine misereberis Sion, quia tempus miserendi eius, quia uenit tempus.

Aliàs diximus Deum nobis dormire uideri, cùm non fert opem inuocatus. Expergisci uerò, cùm subuenit. Dormit rursum, cùm sinit nos peccare: exurgit à somno, cùm uim nostræ addit imbecillitati nos ipsos superandi. Dormit tandem, cùm petenti bonorũ suorũ partem adolescenti filio, non contradicit, permittitq; insanum illum peregrè abire, cum suibus uiuere, libidinibus inquinari, seipsum destituere. Expergiscitur autẽ, quando errantẽ admonet, rogat, trahit, suscipit demũ, atq; ad felicissimũ gratiarũ osculum, gustumq; cœlestium admittit. Tu, inquit, exurgens, qui hucusq; dormire uisus es, tuæq; ciuitatis Sion, nempe animarum in te quiescentium misertus, euigila: nam tempus id est clementiæ. Accessit, inquam, tempus illud à maioribus promissum, quo dixere, affore aliquando, quòd omni ablata miseria, regnaret misericordia & clementia, summa scilicet religionis perfectio. Non id dubium, tempus quo instauranda esset tum ciuitas, reparandumq; templum atque religio, statutum fuisse à Deo: quod quoniã à rudioribus maximè ignorabatur, diuinis prout poterãt uacabant supplicationibus & sacrificijs, quò tandem Deus illorum miseratus exilium, placatis hostiũ animis suum inuiseret populũ, tempusq; illud promissum reædificandi ciuitatem ac templum benignissimè præstaret, quod sanè sub Cyro & Dario actum esse legimus. Imago certè ea fuit ac præludiũ, Ecclesiã Christi à gentibus aliquando instaurandam, imò etiam à fundamentis excitandam. Tempus itaq;, de quo hîc memorat Vates, ut illud fuerit Darij ac Cyri, ita ad Christi ætatẽ referri debet, sub quo aliud ædificij genus, quàm lateritiũ, aut marmoreum, ædificandum esset: animę nimirũ, ac corda prius impia ac dissoluta hominũ, quæ per Christum eousq; in altũ euehenda forent, ut è limo, in quo infelicissimè uolutabantur, de fide in fidem, tanq; scalæ gradibus innixa, in Deũ usq; transirent, ibiq; summam tecti perficerent. Nanq; extrema nostri ædificij operis Deus est, qui & basis & fundamentum. Hunc uersum sic ex hebræo uertunt nonnulli: Tu exurgas & miserearis, tempestiuum enim est ut eius miserearis: nam diffinitus terminus adest, quod tempus redemptionis interpretatur Paraphrastes: Et tempus, inquit, redemptionis appetere uidetur iam nunc.

Quoniã placuerũt seruis tuis lapides eius, & terræ eius miserebunt.

Seruos hîc uocat pios illos reges, quorum opera ad res suæ religionis instaurandas usus est Deus, quare sic reddunt uersum ex hebræo nõnulli: Quia bene uolunt, Serui tui lapidibus eius, & pulueri eius fauent. Atqui nõ illud sufficiendum, nullum adeò immensum posse esse in re spiritus detrimentum, & ruinam, quin queat in primam, addo & meliorem formam restitui, modò uelint hi, quorũ propter autoritatem interest, quibusq; est integrum res collapsas erigere. Quod si, cùm possunt, non præstant, impij magis in Deum censendi sunt, atq; in illius religionẽ crudeles, quàm pij patres & pastores. Sunt porrò qui huius uersus sensum ad sanctum piorũ hominũ desiderium transferũt, quibus ea inprimis erat cura, isq; amor, ut ruinæ templi iam tandem resarcirentur: atque hi meritò serui Dei à Vate appellati sunt. Ita in præsentia non deesse cernimus, qui id appetant, quærantq;, sed nulla illis autoritas apud homines. Quòd si quid tamen ex istiusmodi illorum affectu & desiderio, pro merito adipiscuntur, id ocium est. Quid agant igitur? sua quidem cõtenti pietate in Deum, id saltem præstabunt, quòd terræ eius miserebuntur.

Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.

C Non defuerũt quidem eo tempore, quo cœpta est reformari tum cultu, tum mœnibus Hierusalem, & reges, & primarij regionum homines, qui uisa operis magnificentia, perspectaq; duorũ regum in renouando templo liberalitate, qui faterentur Deum Iudæorũ, deorum omniũ potentissimũ. Qui quàm gloriosus & potens esset, ut in cæteris mundi rebus cognosci quiuerit, id magis tamen in religionis maiestate & reuerentia, comprehendi potuit. Etenim labor ille assiduus populi, studiumq; reædificandi templi, donaria item regia amplissima, ac piæ ad rem sacram instaurandam exhortationes, illud spectabant, quòd Deus excelsus in Sion maximè cunctis appareret & gloriosus. Quod sanè perfectè cõtingere minimè potuit, nisi glorificato Christo, nempe perfectissimo mysteriorum omniũ illorũ, ac rituũ fine, ac, ut sic dicã, cõsummatore. Quocirca sequit,

Quia ædificauit dominus Sion, & uidebitur in gloria sua.

En fidei effectus: haud amplius quidem orat ut ædificentur muri Hierusalem, sed rem iam factam in spiritu contemplatur, faterturq; suam Deum construxisse ciuitatẽ. Iam, inquit, suas erexit ædes dominus. Cernuntur templa, miraq; rerum pulchritudine & dignitate, latè patent religionis insignia. Sion quidem alio structuræ genere, modoq; alio ac ratione, extollitur. Etenim pro cæmento, lateritijsq; parietibus aut tabulatis, ardentia ponũtur desideria, castiq; affectus, atq; à fide manantes operationes: hæc est structura, hoc ædificium quo oblectatur Christus, quoq; gloriosus in terris, qui in cœlis ipsamet est gloria, apparet. Videbitur, inquit, in gloria sua, qui sumus nos: modò hi simus, per quos gloriari ille queat, nos nostram, per ipsum acquisitam, non refutasse salutem. Verùm unde tam immensum profectum est cõmodum? à nobis forsan? Minimè id quidem omnium: sed,

Quia respexit in orationem humilium, & nõ spreuit precem meam.

D Solent enim plerique mortalium eò insolentiores esse, ac magis tumidi, quò is qui supplex est, humili uestitus est ueste, aut minus ornato loquitur sermone. Non eo se habet modo diuina erga humiles facilitas, in eum maximè prona & liberalis, qui mundo infensus est & miser. Quanto interdum tument supercilio nostrates proceres in humiles spiritu, in deiectos, in bonos tandem. Sua enim, nescio qua, contenti persuasione, uix orantes tolerant. Deus autem ad humiliũ respicit precationes, admittitq; rogata. Dictu est difficile, quàm ex animo superbos auersetur altissimus. Putás ne quempiam ex primoribus etiamnũ inueniri, de quo illud, ut de Herode, dici queat? Spreuit, inquit, illum, nempe Christũ, cum exercitu suo, adulatorũ scilicet factiosorumq; delatorũ ac decoctorũ. Istiusmodi nõnunquam stipantur satellitio nostri reges ac principes. Verùm hæc momentanea haudquaquam erunt coram Deo, neq; futuris tradentur seculis obliuioni. Quare, quò sciant posteri,

Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur laudabit dominum.

Vaticinia omnia antiqua, prædictionesq;, ad alteram, quàm illa fuit Iudæorum, referebantur ætatem, in qua prædictarum rerum euentus conscribi debuerant. quod sanè factum esse cernimus à Scribis spiritus, qui à Christo bonorum omnium fonte hauserunt umbrarum ueterum cognitionem. Vetus enim tempus illud patrũ, quædam erat futurarũ rerum imago ac umbra, quas in Christum desinere oportuit. Ideo à Vate futurorũ conscio dictum fuit: Scribantur hæc in generatione altera. Sed qualis generatio? Populus, inquit, qui creabitur. Clamat Esaias: Omnẽ qui inuocat nomen meum, creaui eum, formaui eum, & feci eum. Eæ gentes erant, quę ex impio in sanctiorem reformandæ erãt statum per Christũ: quas meritò ex Deo, nõ ex carne aut sanguine nasci necesse erat. Atqui ueram illam esse creationem & natiuitatem arbitramur, qua de mundo nascimur

mur in Deo, dijq́ efficimur unius cum illo effecti uoluntatis & amoris. Is itaque populus, hæc gens, is hominum cœtus & multitudo laudabit dominum: non gens illa rebellis, non populus duræ ceruicis, non plebs superstitiosa & infidelis, ut sunt quorundam adhuc mores & uita, uel in his, qui se laudare Deum opinantur, cùm nihil tamen minus agant. Donum id est animarum præcipuum sacrarum, simplicioribus ferè concessum animis, ac puris in Deum affectibus: neq; tamen istuc temerariò, casuq́; fieri arbitrantur, aut suis ferũt acceptum studijs ac uigilijs. Quis nisi demens id credat? Sed

Quia prospexit de excelso sancto suo, dominus de cœlo in terram aspexit.

En plenum maiestatis mysterium: prospectus enim ille uiuificus Dei, quo cuncta innumeris condecorauit bonis, tum fuit, quando Christum nostrum esse uoluit, ditauitq́; mundum seipso. quid felicius? De excelso sancto suo, de excelso sanctitatis suæ, uertit Felix: quod cœlum esse exponunt, in quo felicissima residet uisione cœlestis pater, intueturq́; acta hominum, atq; ea iustissimo ponderat iudicio. Tuncq́; demum figmenti misertus est sui, quando Deus homo factus est, & habitauit in nobis. Antea enim toruis, uti solent irati, mortales intuebatur oculis, quippe qui turpissimis inquinati peccatis, diuino indigni erant aspectu: nostra modò ætate placatus respexit de sublimi suæ sanctitatis solio, hoc est, de cœlo, loco nimirum quietissimo & beato, in terram hanc caliginosam, spinisq́; ignorantiæ circunseptam,

Vt audiret gemitus compeditorũ, ut solueret filios interemptorũ.

Clamoribus plena erant omnia, & eiulatibus. Flebant uniuersa, sed in primis miserorum ad cœlum usque eleuabatur stridor, planctusq́; inconsolabilis: nec tamen erat qui ueniret suppetias: non erat, inquam, qui inter homines non inquinatissimè uiueret. Quò se uerterent inextricabilibus catenarum nodis irretiti: nulla tum erat animorum quies, nullus fidei candor, nulla charitas, nulla pax. Compedes quidem põderosæ nostris iniectæ pedibus erant, error, libido, fraudulentia, mala mens, mala uoluntas, ira, auaritia, crudelitas, ac, qua potissimum infecti erant homines, superbia, atque illius iugalis ambitio. Quibus sanè malis afflicti, nõ solùm obscuro tenebanẽ inclusi uitiorũ carcere, uerumetiã ipsius mortis nexibus cõstricti, nullus illis supererat uitæ halitus: à Deo enim uitæ omnis origine longè errantes, iacebant prorsus exanimati. Mirum quàm latum tum erat mortis imperium: aduentante uerò uita, cessit mors, & facta sunt omnia uiua in Christo, qui uitam habet in semetipso, cætera autem ab illo. Imò uita omnis mors potius dici debet sine ipso, quàm uita. Ego certè, mi Lector, uitam illam magis, quæ mihi cõmunis est cum plantis atque arboribus, eligerem, quàm eam, qua cæteris præstant animantibus homines, absq; Christo: qui nostras tandem miseratus calamitates, è cœlo in terram aspexit propterea, ut audiret gemitus compeditorum, & solueret filios interemptorum, hoc est, mortuos (Hebraismus is est) ad uitam restitueret: & id sanè,

Vt annuncient in Sion nomen dñi, & laudem eius in Hierusalem.

Vt prædicent, inquit, ad uitam restituti nomen Dei in Sion, atque illius laudes efferant in Hierusalem. Secundus hemistichius prioris est expositio. Sion enim & Hierusalem idem sunt in scripturis, locus utique Deo consecratus, qui Ecclesiæ imaginem præ se tulit, quæ una est Dei sponsa, quemadmodum unus est baptismus, una fides, una religio, atq; unus Christus, nexus nimirum totius corporis in ipso, cuius is caput est, atq; incrementi origo & fons.

In conueniendo populum in unum, & reges ut seruiant domino.

Est non secus, atq; si assereret: Ea quæ dixi, felicissimo contingent successu,

C cùm collecti simul fuerint populi, illisq; unum fuerit cor & uoluntas. Imò regna ipsa, alioquin excelsa & formidabilia, Dei religionem summisse amplexabuntur, eruntq; omnes in Deo unum. Atqui istiusmodi concordis uitæ modus & ratio, potuit quidem ob cultus nitorem & maiestatem uideri Hierosolymis: uerùm tam imperfectè, ut uix arctissimus orbis angulus, qui in Dei religionē consentiret, inueniretur. In Christo igitur hæc erat quærenda unio, perfectissimaq; tum regum tum populorū coitio: à qua si postea desitum est à quamplurimis orbis regionibus ac regnis, fuit, estq; impræsentiarū terrifica in facinorosos Dei ultio, ac iudicium: quod tametsi obstrusum sit, ac planè incognitum, nihilominus æquissimū est, magisq; timore dignum quàm admiratione. Pulcherrimam porrò huiuscemodi mentiū concordiam atq; unitatē, raram quidem, ac penè obsoletam, olim uisi sunt referre uoluisse, qui primi cœnobia construxerunt: quæ in immensum adeò, ob spiritus ardorē & fidem, iam creuerant, ut quæ diuo solummodo dicata essent Benedicto, septem supra triginta millia, quas Abbatias uocari libuit, uno eodemq; tempore extitisse, pontificia referant decreta. Modò uerò paucissimū præ illo (ex his dico quæ nulli cōmendatitio obnoxia sunt diplomati) conficiūt numerū, atq; illa quidem raris habitata colonis, & his omnino & moribus & habitu uarijs ac discordantibus. Tunc itaq; ea ueræ est religionis imago, cùm uno uiuitur animo, cōcordiq; spiritu & uoluntate alter alterius magis quàm propria curat cōmoda. Id egit Christus, id sua, ubicūq; sit, agit spōsa. Qui uerò secus agunt, hos, quocūq; uestiti sint habitu, ad Ecclesiam minimè spectare censeo, quæ purissimos, atqueadeo unanimes diligit cultores.

Respondit ei in uia uirtutis suæ, paucitatē dierū meorū nūcia mihi.

Hebræis nulla hîc est personæ mutatio. Sic illi: Afflixit in itinere uirtutem meam, abbreuiauit dies meos. Vt non habeam, inquit, in quo confidam, meam

D in uia hac uitæ satis per se ærumnosæ, pertriuit uirtutē, elumbemq; omnino me ad iustitiam assequendam fecit, præcîditq;, cùm nihil minus uererer, meæ ætatis annos. Vix natus iam perij. Heu uitam fugacē. Verùm si cui gratior est litera quā uulgò legimus, sic posset dici: Dominus respōdit, & æquo rependit pondere ei, nempe Hierusalem, quod deliquit: & id quidem in uia uirtutis suæ: hoc est, prout potens est, ualdeq; seuerus in eos qui peccant. Verùm tu domine (conuersio animæ est ad Deum) ne diutius in sordibus maneam, saltem uitæ finē mihi annuncia: hoc quidem cognito, dissipatas forsan meas curas in unū colligam mecumq; collectas, ac bene cultas, ad te ueniens feram. Vnum oro,

Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, in generatione & generationem anni tui.

Persuasio ea est periculosissima, cùm quis longam sibi pollicetur uitam, quæ tam breuis est; ut umbræ imagini comparetur. Quid illa inanius? Is uersus mutilus est: deest enim secundū Hebræos in exordio uersus, dicebam, seu aliquid simile. Vnde Paraphrastes: Quare dicā, mi Deus, ne me hinc sustuleris dimidio dierum meorū, cùm paucissimi sint. Parui quidem mei sunt anni, aiebat senex ille, & mali. Quid si tunc, cùm nihil interim suspiceris, in medio breuissimæ uitæ cursu interciperis? Si breuissima tota est uita, quid erit dimidiū? Orat itaq; ne à tam breui re, ut est uita, tam citò rescindatur: sed illam saltem integram usq; ad decrepitam transcurrat. Id orat suo more Vates, orantq; sancti assiduè, ob id, ne breui è uita excisi, breuem habeant laudandi Dei occasionem. Cupiūt quidem diu uiuere in hoc mundo, quò diu uacent Dei laudibus: nō quò libidinibus seruiant, aut auaritiæ, aut, qua maximè fœdatur anima, ambitioni. Sed ex hoc, inquit, nō mediocrem me assequutum uideor consolationem, quòd anni tui, quibus aliquando fruiturus sum, sempiterni sunt: omnia enim excedunt secula, deprogenieq; in progeniē æterna transeunt successione. Atq; ut cætera prætereà,

Initio tu domine terram fundasti,& opera manuũ tuarũ sunt cœli.

Hauserat Vates à spiritu illud,quod hausit & Moses,cùm dixit:In principio creauit Deus cœlum & terrã. Dauid uerò:Initio tu dñe terrã fundasti, & opera manuũ tuarũ sunt cœli.hoc est,certissima sunt cœli tuæ potentiæ indicia,quem admodũ certa sunt artifici,quęcũq; ipse proprijs firmauit manibus. Breuis itaq; cùm sit uita hominis, idcirco corruptibilis & uaria, eodem quoq; afficient exitu unà cum cæteris rebus conditis cœli, quos tu tamen mirabili effigiasti artificio ac prouidentia.

Ipsi peribunt,tu autem permanes,&omnes sicut uestimentum uetera scent,& sicut opertorium mutabis eos,& mutabuntur.

Sicut indumentum seu pallium mutabis eos,uertũt ex hebræo, & mutabuntur.Hic apertè à spiritu affirmatur,nouum,marcessente ueteri & pereunte, refundendũ esse cœlum, nempe totam elementorũ machinã, & quicquid supra elementa positum est. Omnino enim mundi huius fabricam interire, quo nouam nanciscatur imaginẽ,necesse est:alioqui non dixisset Esaias, quòd cœlum tanquam fumus deficiet, & terra tanq; uestimentũ senescet. quod porrò senescit,aiebat Paulus, prope interitum est. Ecquis unquam dixit uestem ab aliquo mutari,nisi cùm priori abiecta aliam induerit:Ecce,ait,creo cœlos nouos,& terram nouam,& iam nõ erit priorum memoria. Donec,inquit Iob, atteratur cœlum,cùm dormierit nõ resurget homo. Quòd si certè non atterendum esset cœlum, prorsusq; dissipandum, neq; hominẽ resurrecturũ affirmare cogeremur. Interibunt igitur cœli omnes,nobilissimũ scilicet Dei opificium,nouamq; assumet faciem uniuersus orbis:

Tu autem idem ipse es,& anni tui non deficient.

En quomodo uacillent omnia:Deus uerò solus in seipso manens, suiq; semper similis, stat fixus atq; immotus,semper idem,fortis nimirũ,sapiens,immortalis,seq; ipsum in se continens,uult omnia continuo circunferri motu ac gyro; & tandem interire.Siquidem more aquæ cuncta uno præterlabuntur cursu,ad interitumq; properant uniuersa. Anni uerò tui, ô Deus, finem sortientur nullum.Sed & tecum

Filij seruorũ tuorũ habitabunt, & semen eorum in seculum dirigetr.

Cõmodùm,quam longa ueluti periodo circumscripserat propheta, rem tandem absoluit,concluditq; piorum animas ęternã adepturas felicitatẽ cum Deo, qui æternus est atq; immutabilis. Filij,inquit,seruorũ tuorũ:hi utiq; quos uitæ uerbo prophetæ,apostoli,doctiq; alij procrearunt, æterno tecum æuo perseuerabunt,habitabuntq;,ut filij solent in paternis ædibus,in amœnissimis tui paradysi recessibus,atque umbra, è qua,tanquam aura suauis,perpetuo spirat refrigerio sancti spiritus amor,à quo uita. Id igitur proprium illorum est semen,qui sinceram seruierunt seruitutem Deo:is illorum cõceptus,is partus tandem,ne omnino Dei filios &amicos,steriles dicas esse,atq;,quoniam ab re uxoria nonnulli ex illis abstinent, ne dicam horrent, mundo inutiles. Hæc sanè doctrina, qua filij propè infiniti Deo procreantur, non tantum uerbo ipso & eruditione, quantum uitæ sanctitate, ac moribus undequaq; modestis & pijs, comparatur. Quòd si desit eloquentia & literatura in his qui titulo gaudent seruorum Dei, at saltem non desit bonæ uitæ exemplum, non odor ille fragrantissimus, qui è castæ uitæ conuersatione,ut è lilio, aut uiola solet,adeò effuse, sparsimq; manare consuescit, ut etiam profligatæ uitæ homines, quibusq; nullus inest spiritus, qui uita est animę,stimulus,respirare soliti sint,atq; reuiuiscere in Deo. Steriles omnino, hoc est, neq; spiritu neque doctrina grauidos, sed inertem potius, atque ociosum ferentes uterum, è quo tandem malcolentis erumpat famæ abortio, execratur Deus, Cæterùm Dirigetur uerbum, Cõfirmabitur ex hebræo

C quidam transferunt. Paraphrastes uerò, in officio continebuntur. Vtcunq; legere libeat, illud apertũ, Dei seruos, atq; illorũ liberos per Euangeliũ Deo genitos, quicquid agant, prosperè agere, confirmariq; in Deo, ac innouari: cæteros uerò antiquari, marcescere, abijciq; à numine ac negligi. De sancti seminis perpetuitate sic de Christo edisserens Esaias inquit: Si posuerit pro peccato animã suam, uidebit semen longæuum. Hæ sunt piorum animæ, quæ ad æternæ uitæ perennitatẽ ascitæ sunt per Christum. Cui laus sit in secula seculorum. Amen.

PSAL. CIII. Dauid.

Enedic anima mea domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius.

Dulcissimus is omniũ uidetur esse psalmus, qui passim cœlesti cõflagrat amoris flamma. Est hilaris animæ de Dei bonitate memoria, & est pulcherrima è cœlo elapsa doctrina, spiritusq; instructio: in qua quidem, tanquã in lucidissimo speculo, quid sibi in re spiritus faciendum sit, cernunt animæ. Istiusmodi sanè uis est doctrina spiritus, ut totum ad se rapiat hominẽ. Idcirco nihil in se seruare debet humanũ ingeniũ, cùm cœlestia rimanda sunt, atq; illa quidem, quæ mortaliũ penè excedunt intellectum. Neq; id satis uidetur: nam aliam sibi uindicat partẽ, quæ tunc apparet, quando anima nõ penitus satis sibi factum arbitratur, nisi & cæteri, suæ illius felicitatis, quæ omnẽ superat suauitatem, fiant participes. Hos igitur talibus ferè hortatur uerbis propheta, latenterq; de se loquens admonet, & quid ipsi agere debeãt instruit: O anima, inquit, mea (sic homo in doctrina spiritus eruditus loqui consuescit) quæ, uti tua est natura atque origo, ad cœlestia conniti debes, tuum lauda dominũ & conditorem. Quicquid
D uiriũ in te est, quicquid arbitrij, quicquid uoluntatis, quicquid cognitionis, id totum ad diuinũ extollendũ nomen impende. Quid gloriosius mihi unquam cõtingere potuit, quàm sic uixisse, ut nulla in me uitæ pars fuerit, quin tota in te arserit, ô Deus: te deperierit: tuum honorem ac gloriam, non suam quæsierit: Ergo etiam atq; etiam Benedic anima mea dño, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Retributiones in scripturis non tantũ beneficia illa, quæ diuina nobis, ob bene facta, repẽdit bonitas, præ se ferũt, sed ea quoq;, quibus nostrã præuenit miseriam & ignauiã. Retributiones igitur sunt Dei dona in te, ô anima, sunt illius immensi in te amoris signa. Quid ociaris: quid torpescis: Noli, noli tanta illius munera, tam uastum gratiarũ cumulũ, tantamq; copiam spiritus obliuisci. Proprium id est ingrati animi uitium, cùm sis beneficiarius, benefactorẽ non cognoscere. Noli tu, ô anima, utcunq; agant cæteri, infinitas illius obliuioni tradere retributiones. Is est enim, ne diu, frustraq; per uana diuageris,

Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.

Potes quidem, ut lubet, tuum iactare arbitriũ, potes & uires: quid tum: poteris ne ex his candorem ob peccati turpitudinẽ amissum restituere: Ille enim, nõ tu, nõ homo alius, tuo mederi morbo potest. Sanat quidem in te, si quid peccasti, tuisq; propitius est reatibus & delictis. Atqui hîc uides à quo procedit fonte peccatorũ remissio, riuiq; gratiarũ. Certè cùm quis onustus est peccatis, à uita quę est in Deo excluditur. Excluso autẽ cætera illi omnia aduersari necesse erit, sed in primis Deum, qui cùm uera animæ uita sit, omne horret peccatũ, unde est mors. Quare oportet prius animã innouari spiritu, atq; à peccati sorde ablui, q̃ ad Dei dona capessenda idonea sit, asciscaturq; ad uitam: cuius beneficij capax haudquaq̃ esse potest, dum durat in peccatis. Suam igitur non ignorans imbecillitatem & corruptionem, quicquid nitoris in se esse cognoscit, id Deo refert acceptum, aitq;:

Qui

Qui redimit de interitu uitam tuam, qui coronat te in misericordia & miserationibus.

Interierat quidem totum genus humanũ, nisi diuina subuenisset clementia: secus uerò quid nobis opis? quid præsidij? quid uirtutis afferre potuisset Christi aduentus? Vanum id fuisset consilium, uanusq; labor, si aut nulla, aut omnino uniuersalis non extitisset mors. Sed & parũ forsan uisum esset hominẽ ab interitu redemisse, nisi & præmia uirtuti illi præstitæ contulisset. Id donum fuit Dei: unde nõ iniuria est additum, Qui coronat te in misericordia, & miserationibus. Sed misericordia cùm sit una in Deo, illius tamen partes, propter uariam miserendi rationem, effectusq; uarios & multiplices, quibus nos tanquam corona, aut chlamyde circũuestire solitus est, miserationes dici possunt. Non contentus enim benignissimus pater, nos uno atq; altero miserationũ genere perornare, innumeros alios addit clementiæ gradus & accessiones: ut nihil aliud ferè appetere uideatur, nisi ut occasionẽ mortalium subleuandi miseriam nanciscatur. Nos planè miseri, ille misericors. Cuius sanè rei id est indiciũ, quòd nos sua nequaq; circumsepiret misericordia, nisi nostra undecunq; patêret miseria. Is itaq; solus est, qui coronat te uarijs clementiæ modis ac gradibus, ô anima, &

Qui replet in bonis desiderium tuum, renouabitur ut aquilæ iuuentus tua.

Non est quidẽ tam uehemens desideriũ, quin statim fiat uoti compos anima, modò diuinarũ rerum sit: alioqui res mũdi huius perditi, nihil satietatis, tametsi ex animo adeptę, illi afferre possunt: cui satis nihil unquam facere potuit, quod Deus non esset. Replet igitur, exundareq; facit bonorum copia, tua omnia desideria Deus, ô anima. Illud caue, ne quid cupias, quod Deum nõ referat: siquidem repletio tua ac satietas Deus est. Eum itaq; uel solum expete, & is tuum ad saturandum desideriũ mirum in modum sufficiet. Dictionem, quam noster uersus interpres, desideriũ, Hebræis est quibusdam, ornamentũ: quod quidem uolunt uigorem illum esse animæ, quo leuibus tanquã pennis facillimè in Deum eleuetur. Proinde uim illam igneam, quæ summo illi est ornamento, exuscitat Deus in anima, suppletq;, si quid inanitatis inuenit aut torporis. Porrò de Aquila scribunt doctiores, alitem esse, quæ ęgritudine aut senio minimè occidat, sed fame. Cuius rei ea est ratio, quòd rostrum adeò illi in senectute subcuruetur, ut cibum capere nequeat. Quomodo uerò renouetur, incertum. Ex Hebræis tamẽ scribunt nõnulli, eum illi esse morem, ut quolibet decẽnio usq; ad elemẽtarem euolet ignem, indeq;, simulac ardentius incaluerit, se in mare demergere, abluereq; sese, atq; hinc nouas illi pennas subcrescere, & ita in nouam immutari formã, & ætatem. Verùm quia hęc incognita sunt, apertiora persequamur. Illud pro certo habendũ, istiusmodi Aquilę renouatione uoluisse Vatem ostendere, qualis sit ex more in filijs Dei & mens, & animus, uegetus nimirum, perspicax, succiq; spiritus plenissimus, ardens, uiuax, insomnis: ad hęc uiridis membrorum habitus, &, etiamsi senes sint & decrepiti, robustus, ut de antiquis Iudæorum patribus, nempe Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Mose, atq; alijs quamplurimis legimus. Quod sanè donũ nostra quoq; ætate, meaq; in religione maxima animi iucunditate contemplari soleo. Et ut uita iam defunctos, quorũ memoria mihi iucundissima esse solet, prætereã, unum ex uiuis cõmemorabo, qui octogesimum quintũ nunc agens annum, adeò commoda uiuit ualetudine, atq; in moderandis nostris rebus prudentia, & animi uirtute, ut nihil uiridioris in illo desideretur ætatis. Is enim quinquaginta adhuc pręfuit annis, pręestq; etiamnum cœnobijs, cùm ad hanc diem duodecies totam rexerit molẽ, pijsq; sustentauerit humeris. Id oneris tertio quoque anno illi, qui præsidet, demandatur. Ferunt cordatiores, id totũ huiusce collegij nostri corpus, unà cum illius ætate,

C tanq́ solem cum suo cœlo uolui, atq́ ad occasum properare. Id curent illius uitæ æmulatores. Mihi sat est illud à Deo optare, ut aut celerius quàm ille, si sic rem contingere opus est, ex humanis decedam, aut uana omnino illorum sit opinio, qui hæc uulgò iactitant. Ego enim à copia spiritus, spiritualiū rerum diuturnitatem metiri soleo, à tenuitate uerò interitū. Sed ad psalmum.

Faciens misericordias dñs, & iudiciū omnibus iniuriā facientibus.

Clarius ex hebræo: Facit iustitias dñs, ac uindicat omnes qui patiuntur iniuriam. Apud Hebræos complures nulla hîc fit de misericordia mentio, sed de iustitia seu iustitijs. & est sensus, ut interpretatur Paraphrastes: Iusta sunt quæcūq́ facit dominus, nec sine summo iudicio premi ad tempus sinet iustos plurimos. Poterat hîc caro queri, imò in spiritū inuehi, atq́ illi oblatrare: Quid me diuinorum beneficiorū memoria obtundis? quid reuiuiscentiā illam aquilæ occultam adducis? quid cæteras adhortationes inculcas, cùm pios cernam homines ita atrociter à malis uexari, ut penè illorū oblitus appareat Deus? Crux quidem tota est peracerba, uita proborū in hoc mundo. Hæc sentit caro: secus autē spiritus, qui sic suas tutatur partes: Quæcunq́ erga suos operatur Deus, illa æqua sunt. quid indignaris? an quoniam obstrusa hæc cùm sint, te omnino fugiūt? Est certè quoddam uitæ genus uiuax admodum, ac uirēs in anima, quod solus ille, qui bonorū omniū autor est, absq́ errore cognoscit. Melioribus enim nititur radicibus res spiritus, q̃ res carnis. Illud cauendum, ne cùm aduersis iactamur, Deo, qui cuncta iustissimo expendit iudicio, obmurmuremus. Ille quidem est, qui eiusmodi malis, bonis alijs longè melioribus, quàm mala illa fuerant aduersa, cōpensare nouit. Erigendus est itaq́ animus, atq́, quicquid insidiarū moliant̄ improbi, ita instituendus, ut persuasum habeat Deum certissimū esse uindicē illo-
D rum, qui improborū iniurijs afficiunt̄, cum mundoq́ iniqua cōflictant̄ cōditione. Atqui ne noua, nuperq́ inuenta huiusmodi cuipiā uideat̄ uiuendi ratio, antiqua est, ut antiqua semper fuit Dei pro hominibus cura atq́ amor. Siquidem

Notas fecit uias suas Mosi filijs Israël uoluntates suas.

De lege ueteri fit mentio, in qua diuinæ conscriptæ fuere ad bene beateq́ uiuendum præceptiones, quas uias hîc Dei uocat spiritus, quippe quæ illius contestabantur uoluntatē, mentesq́ uulgi illius à uero iustitiæ itinere deerrantes, rectà ire præcipiebant. Viæ igitur Dei sunt illius mandata, per quæ iter est ad beatitudinē. Si uis (inquit dominus Iesus) ad uitam ingredi, serua mandata. Cæterùm, uoluntates suas, Hebræi habent, consilia sua, seu studia & opera, ut uertit Felix. quibus sanè, quàm amantissimus semper nostri fuerit æternus pater, latè omnibus patet. Quocirca infertur:

Miserator & misericors dominus, longanimis, & multū misericors.

Vide quàm suaui concentu misericordiæ uocem replicat. Sic Felix: Pius & plenus gratia dominus, lentus ira, & magnus misericordia. Hanc Hebræorū literam eò libentius adduxi, quò minori discrucientur scrupulo in interpretanda misericordiæ dictione, ter in hoc uersu posita, rudiores. Magna profectò hîc nobis fidei uis additur, cùm persuasum habemus Deum, qui res nostras omnes, actiones cogitationesq́ discussurus est, pium esse, lentumq́ ad ultionem, atque impense clementem. Neq́ id aliter posse contingere certi sumus, si tamen illud quoq́ non nescimus, quòd pater est, non hostis & tyrannus. Idcirco

Non in perpetuum irascetur, neq́ in æternum cōminabitur.

Si pater est, & is quidē filiorū amantissimus, quomodo sempiterna illius erit in liberorū noxas indignatio, atq́ ad ultionē cōmotio? Legis quippe tempore, cùm cuncta, etiam in ipso religionis cultu, terrifica essent & formidolosa, neq́ formidinis appareret finis, uidebatur & Dei ira finem habitura nullū. Visus est tum quidem Deus implacabilis. Verùm suo aduentante filio, bona omnia, clementiam

mentiam maximè & lenitatẽ, cum illo esse uoluit. Et sanè cùm filium suũ tradidit, quomodo cum illo quoq; gratiarũ omniũ cumulũ non tradidisset? A eternæ itaq; illius nõ fuerunt minę, odijq; signa in filios: quoniã, ut inquit Moses, Deus est misericors, & clemẽs, patiens, & multæ miserationis, uerax insuper & custodiẽs misericordiã in millia: quippe qui iniqtatẽ aufert, & scelera & peccata. Ideo

Non secundum peccata nostra fecit nobis, neq; secundum iniquitates nostras retribuit nobis.

Actum de nobis prorsus esse nõ ambigerẽ, si Dei ultio ac pœna nostra æquaret scelera: si par pari in inferendis plagis referret: si secundùm quod meriti sumus, de nobis pœnas sumeret. Verũ quia misericordissimus est, si præmia danda sunt, ea omne exuperant meritum; si uerò mulctandus est quispiam, dici non potest, quantũ peccatũ attenuet, quantũq; inuitus, peneq; tractus puniat. Non rependit igitur in infligendis pœnis, ut nostræ exigunt iniquitates, ac delicta, sed minori illa, quàm iustitia (ut sic dicam) requirit, cõpensat precio, tegitq; quãtum potest, si quid peccauimus. Quod rarò agunt animarum antistites & pastores, quibus interdũ uolupe est, si quem infamari, palamq; traduci audiunt. quid si id illi agunt? nihil fœdius audiri potest. Neque sanè istuc insolitum est Deo, quòd non secundum iniquitates nostras rependit nobis:

Quoniã secundum altitudinẽ cœli & terræ corroborauit misericordiam suam super timentes se. Quantũ distat ortus ab occidente, longe fecit à nobis iniquitates nostras.

Nulla quidem maior in rebus conditis inuenitur dimensio atq; interuallum, quàm illud est, quo cœlum à terra latè dissidet & separatur: uel illo, quod sol ab oriente exiens, properansq; ad occidentem, conficit. Id tamen superat Dei bonitas, quæ nostræ collata miseriæ & pusillitati, altior à nobis fit, abestq; longius quàm à terra cœlum, aut ab occiduis partibus orientales. Imò (prò quanta illius est bonitas) nostra adeò à nobis exactè expunxit scelera, longeq; fugauit delicta, ut non maiori intercidatur cœli spacio atq; interstitio oriens atq; occidens. Magna est cœlorum à terris altitudo: sed longè maior est illius misericordia, prę nobis, qui peccauimus. Quid uerendum, ô qui pusilli estis animo? nonne in immensum maior illius est clementia, quàm nostra sit miseria, atq; in peccatis procliuitas? Siquidem

Quomodo miseretur pater filiorũ, misertus est dñs timentibus se.

Quis hîc amore nõ colliquescit? Vidisti'ne unq; patrẽ (modò pater sit) filij afflicti nõ misereri? nõ illius culpas ferre? remittereq;, &, ne rescißcant cæteri, obtegere? Eo itaq; modo se Dei erga nos habet misericordia, qua pius se habet pater in ægrotantes filios, aut delinquentes. Cuius quidem rei imaginem pulcherrimo adumbrauit exemplo filij illius asoti pater, qui reuertentem ad cor adolescentem non solùm amplexatus est, uerumetiam maximis prosequutus est donis. Verùm illud animo expendendum, non cunctis id filijs contingere, sed his tantũmodo, qui Deum ut patrem metuunt & uenerant. Ideo à spiritu dictũ est, misertus est dñs timentibus se. Hi enim tametsi sæpe (quæ est mortalitatis huiusce infelicis natura) labunt, in turpissimosq; nonnunq; incidunt errores, attamen boni radices, ob Dei semen insitum, haudquaq; abijciunt. Signum nimirũ deploratæ nondum animæ, si peccans à genuino quodam morsu, qui cor continuis tanq; stimulis pungere consuescit monitis, nõ abhorret, atq;, ut sic loquar, cum Dei metu, & sui horrore atque odio, peccat, peccatiq; dispudet. Hos igitur miseratus dominus sua dignatur misericordia:

Quoniam cognouit figmentum nostrum, recordatus est quoniam puluis sumus.

C Obserua paternũ hîc animũ in filios. Quoniã, inquit, illum, qua nos effinxit massa, terrena nimirũ, misera, caduca, fragili, nõ præterit, recordatus est quòd puluis sumus, quòd ex limo creti, quòd debiles, quòd infirmi: proinde magna nos lenitate tolerat, fertq́ humeris. Quid ni ferat? Nam

Homo sicut fœnum.

Elogium id quidem dignũ, quod in ædium frontispicio superborũ literis imprimatur ęneis. Demessa certè in pratis herba, mirũ quàm citò naturalem amittat gratiam & uirorẽ, dictoq́ citius in aridissimam collabatur formam. Sic uita est hominis, qui uix in lucem æditus, ad mortẽ rapidissimo fertur cursu. Ad hæc

Dies eius tanquam flos agri sic efflorebit.

Homuncio miserabilis, inquit Campensis, fœno in uita sua similis est, & nõ aliter quàm flosculus aliquis ad tempus florebit. Nihil ferè in campis tam iucundum aspectu uideť, quàm pratũ uarijs cõuestitum floribus. Ridere uideń tum omnia, adblandiriq́ suo dño. Verùm ea breuis est felicitas: etenim q̃minimo percussa solis æstu atq́ ardore, perlanguescit illicò, totumq́ illum pristinũ exuit honorẽ & gratiam. Huic igitur tam labili & caducæ rei æquiparatur ætas hominis ac uita. In uentos penè antea efflatur, quàm apparere incipiat.

Quoniam spiritus pertransibit in illo, & nõ subsistet, & non cognoscet amplius locum suum.

Ex hebræo, Et nõ cognoscet eum amplius locus eius, uertũt. Spiritus quoq́ in hoc loco, uentus illis est, & est sensus: Si austeriori uento attactus fuerit flos, marcescet statim, à suoq́ euulsus culmo adeò in nihilũ relabeť, ut ubi egerit, floruerítq́, ne indiciũ quidem erit ullum: perinde atq́ nunq̃ uixerit, è suo excideť loco. Putás ne maioris esse diuturnitatis uitã hominis? Ex humanis quidem de-

D cedentẽ uana quædam subsequi solet inanitas, cui obliuio comes est. quòd si tamen memoriæ magis umbra, quàm reuera memoria interlucet, ea breuis est ac citò desitura. Non subsistet, inquit, nõ diu erit, nõ cognoscet amplius locũ suũ, nempe indignũ, de quo memoria ulla esse debeat. Cæterũ terrenus ne locus à cadauere cognosci poterit? Id propriũ est animæ, quæ & ipsa si ad æternam propter scelera coniecta est noctem, humanarum prorsus rerum obliuiscit, nihilq́ amplius recordatur præter suam miseriam, quæ cùm immortalis sit, immortalis est & ipsa memoria, idcirco perpetuò misera est & ærumnosa.

Misericordia autẽ dñi ab æterno, & usq́ in æternũ super timẽtes eũ.

Vniuersalis quidam radius est Dei clementia, omnes afflat, omnes ad lumen prouocat, trahitq́. Verùm non omniũ una est uoluntas & arbitriũ. Volentibus enim suã impartitur lucẽ Deus, reluctãtes uerò abijcit, obfuscatq́ magis quàm illustrat. Inde est quòd nõnulli, etiã ex his qui sapientes uulgò censent ac sancti, adeò interdũ turpiter suis in moderandis rebus hallucinentur, ut nihil omnino tum mentis, tum rationis illos habere iudices. obice quidẽ durissimo, aut superbiæ, aut immoderatę persuasionis, molli, puroq́ spiritus lumini iniecto, quid recti? quid quod æquitatẽ referat decerni potest? Perstrepũt magis, qui tales sunt, quàm leges cõdunt. Proinde miseri semper sunt, præterq́ quòd tandẽ noti ludibrio uulgo habenť ac fabulæ. Vult igitur Deus omnes suũ ad lumen inuitari, cogi neutiq́: sed qui pacato sunt animo ac miti, ut planè sunt Dei timore affecti, facilè uocãti assentiunť: qui uerò turbido & duro, quæcũq́ insusurrat Deus aspernantur, obmurmurantq́ ductori. Ergo ab æternis seculis nullũ habuit ortũ Dei clementia, quippe quæ semper in illo, qui æternus est, inerat, duratq́ perpetuò. Siquidem quicquid feliciũ in cœlis animorũ inueniť, inuenietúrq́ in posterũ, à Dei misericordia profectum est: alioqui in cœlis, neq́ angelis, neq́ hominibus locus esset ullus. At uerò tandem quales hi sint, qui uerè metuant Deum, subsequens ostendit uersus.

Et iustitia illius in filios filiorum, his qui seruant testamentum eius, & memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.

Iustitia hic Dei, ut aliàs annotauimus, perfectissima illius est natura & bonitas, qua cōdita omnia in lucē sunt ædita, seruãturq́, alunt, atq; suo in statu ac natura confirmantur. Quæ quidem Dei benignitas cùm omnibus præstò sit rebus, particulari tamen modo in piorum animos influit, deriuaturq́ tanquã limpidissimus fons aut amnis. Ex quo fit, uisq; ea spiritus exoritur, qua fulti uiri Dei, quæcunq; ipse mandauit ultrò amplectuntur, pro uiribusq; obseruant: tantum abest ut ullus unquam prætereat dies, aut diei momentum, quo non meminerint, ut illa re præstent, mandatorũ Dei. Alioqui diuinarum præceptionum quempiam memorem esse, uirtutemq́ illarũ non ignorare, atq; alios interdum uel disertissimè docere, nec unquam quod iussum est exequi, ridiculũ uidetur. Ampla igitur est Dei bonitas, duratq; in his continuè, qui seruant bona fide testamentũ eius, pactum nimirũ initum etiam in ipso primo ortu cum illo. Nam quilibet, cùm nascitur, lex datur naturæ, atque ad Dei notionem quidam instinctus, ac tenax quædam appetitio: quam postea palàm in baptismo quilibet nostrûm aperit, profiteturq́, ac denuò fœdus illud penè deieratũ innouat, ratumq́ habet. Hisce nihilominus sic se habentibus, tum hoc tum illud scinditur, cõteriturq́ à multis. Nulla iam est illorum quæ promisimus memoria, fides nulla. Abiecimus legem naturæ, scriptam fœdauimus, innouatam per Christum fregimus, dissipauimus, reiecimus. Proinde quid nobis, oro, subsidij præstare unquam poterit æterna Dei iustitia ac misericordia, si nos perpetuò miseri esse decreuerimus? Heu quantum me meæ pudet, pigetq; oscitantiæ atq; obliuionis. Discrucior animo cùm in mentem uenit, quòd propterea memores sunt mandatorum Dei electi, ut faciant ea, non ut negligant, non ut auro gemmisq; perornata ad studiorum pompam exponant, non ut in scrinijs ociosa seruentur. Et tamen ab ipso legis conditore dici audio, neminem uitam posse adipisci æternam, nisi qui Dei mandata seruauerit. Illud saltem me pungere deberet, quòd

Dominus in cœlo parauit sedem suam, & regnum ipsius omnibus dominabitur.

Non terrenum est solium Dei in terris, hoc est, fallax & corruptum, ut ferè sunt solia mundi omnia, quibus ius est uenale & æquitas: sed in cœlis, ubi omnis abest corruptela, suam firmauit sedem altissimus, cuiq; regna omnia subdita sunt, paretq; illi dicto, quicquid uspiam conditum est. Quocirca, ô uos quoque cœlestes spiritus, ô æternæ mentes, talem adorate dominũ, illiusq́ obtemperate uoluntati. Eia

Benedicite dominum omnes angeli eius potentes uirtute, facientes uerbum illius ad audiendam uocem sermonum eius.

Est mos his qui aliquid ardentius amant, illud ipsum cupere amari, laudariq; ab omnibus, quod ipsi amant. Id quidem passim in toto psalmorũ uolumine Vati contingere cernimus, qui Deum super omnia diligens, omni ferè uerbo in illius sese effundit laudes, precaturq́ cæteros, ut idem gnauiter peragant. Vocat hîc angelos, potentes uirtute, tanquam illos, quorum ministerio diuina utitur prouidentia ad res difficiles atq; arduas peragendas, ut in ueteri lege uidere est. Facientes uerbum adijcit propterea, quòd beatissimi illi spiritus Deo illicò obediũt, nihil cunctantes aut deprecantes: ut ignaui solent administri, qui, quæcunq; iusseris, obmurmurant & contradicunt. Nihil enim suauius illi habent animi, quàm incunctanter parêre. Quare additũ est, ad audiendam uocem sermonum eius: id est, ut illius statim pareant iussionibus. Non iniuria Paulus hos uocat spiritus flammam ignis, idem Dauid, idem & cęteri cœlestium rerum

C interpretes, ob celeritatẽ, atq; ad diuina peragenda iussa ardorem. Norma certè hæc est perfectæ in Christo obedientiæ, atq; illius populi: de quo sic pater: In auditu auris obediuit mihi. Monet suos monachos diuus Benedictus, ut expeditis manibus, cùm quid iussum est, imperfectumq́;, quod inchoauerant, relinquentes opus, uicino obedientiæ pede iubentis uocẽ factis impleant: uult enim iuuenes sic promptos esse ad obedientiã, ut uno simul momẽto, & iussio & opus suã habeãt perfectionẽ. Nouerat enim uir sanctus, illud unum esse remediũ ad frænandam in iunioribus maximè petulantiã animi, atq; arrogantiam. Addit etiã, quòd si impossibilia factu quoq; iniungunt, agant tamen, ac Dei freti subsidio illa aggrediantur. Illud tamen in negocio spiritus cauendum, ne quid temerarium à superioribus, aut parũ sibi cõstans, aut ambitiosum præcipiat. Quæcũq; igitur siue in cœlis siue in terris cõdita sunt, laudate Deũ, illiq; obedite. Ad hæc

Benedicite domino omnes uirtutes eius, ministri eius, qui facitis uoluntatem eius.

Virtutes eius, Hebræis est, exercitus eius. ut sit sensus: quotquot sub illo meretis, quiq; illius consecrati estis religioni, quæcunq; fieri uult ipse, perficite, illumq́;, non uos, aut uestros adulatoriè principes, laudate. Cœlum, terra, & ipsæ quoq; inferorum sedes, antraq; diuinam testantia iustitiam & seueritatẽ, illi gratias agite. Quid tandem?

Benedicite dño omnia opera eius, in omni loco dominationis eius.

Omnia, inquit, quæ aut creando, aut redimendo, aut seruando, sapientissimo formauit reformauitq; consilio & prouidentia, siue in cœlis, siue in terris, in loco nimirũ dominationis eius, estis, dominũ tam pulchri opificij effectorem extollite, ab illiusq; laudibus non cessate. At tu uerò in primis admirabili suæ bonitatis munere ditata, peneq; gratijs obruta,

D Benedic anima mea domino.

Qui pater tuus est ac consolator. Cui laus sit atque imperium in secula seculorum. Amen.

PSALMVS CIIII.

Enedic anima mea domino, domine deus meus magnificatus es uehementer: confessionem & decorem induisti.

Idem penè huius psalmi est argumentum, quod superioris: nempe Dei bonitatẽ & prouidentiam in rebus cõditis cerni posse: idcirco ab omnibus coli debere. O si spiritus Dei suauitatẽ pernoscerent homines, q̃ ex animo cordis duritiẽ perhorrescerẽt. Insanio interdũ cùm uideo totũ ferè orbem in id consensisse, ut relicto Deo, cuius cognitio ex his quæ facta sunt, hauriri potest & cõprehendi, in imis potius cõmarcescat, uiuatq; adeò attonitus, ut propémodũ nullam prouidentiã in cœlis esse opinẽt. Quòd si falsus sum, unde, oro, tanta uitiorum errorumq; illuuies? unde amor mũdi? Terrenarũ quippe rerũ uisco præpediti homines, atq; nõnunq; hi, qui sanctimoniæ formã præ se ferre deberent, nihil altũ cõtemplari queunt: quocirca peruerso omnia ordine fieri conspicimus. Nullus in terris iam probitatis locus est, nullus iustitię, nullus religioni: omnes quæ sua sunt quærũt, nõ quæ Iesu Christi, nõ quæ proximi, nõ quæ suæ salutis. O uanas hominũ curas. Animus'ne cœlestis beatitudinis capax ac particeps, eo se habet modo in terris, ut nihil, q̃ sit in pecude, excellentius in se esse ostendat? Verũ ut cæteri sua in causa cõniueant, aut cæci sint, hîc meũ audire Iesum mihi libeat, qui meã nõ ignorans naturã (melius dicerem naturæ corruptelam) quod mihi quotidie dicendũ est, de se ipse dicit: Benedic anima mea dño. De benedictionis uoce nõ rarò in superioribus diximus: hîc enim pro prædicare puto positum. & est sensus: Prædica, seu lauda anima mea dominũ, illiq;, si quid boni in te est,

à te est, adscribe. Si quid deinde decoris, aut quod diuinam in hoc mundo referat sapientiã, deprehendis, fer illi acceptũ. Siquidem pulcherrimæ huiusce machinæ mundanæ ipse effector est, ac conseruator. Dic igitur, ô anima mea, ac quanto potes maximo atque ardenti clama effectu: Domine Deus meus magnificatus es uehementer, confessionẽ & decorem induisti. Hucusque Hebræis primus est uersus. En quæ de Deo anima rebus cœlestibus assueta, cantare debeat: Domine, inquit, imò Deus, qui cùm uniuersalis sis omniũ, meus tamen ob gratiã, quã in me esse cognosco, factus es, quàm sublimi euectus es magnificentia: nam gloriosus cùm sis ab æterno in cœlis, nulloque humano in moderandis rebus egeas præsidio, sed in te manens perpetuò felix sis ac beatus, gloriã nihilominus eandem, decoremque & laudẽ ex his quoque quæ cõdita sunt, ostendi uoluisti. Quare ipsa tuæ gloriæ pulchritudine ac maiestate tanque chlamyde uestitus, undique conspicuus appares. Quam quidem rem, quò explicatior fiat, sic singulatim digeram. In primis enim

Amictus es lumine sicut uestimẽto, extendens cœlum sicut pellem.

Sicut cortinam, uertunt ex hebræo: seu tentoriũ, ut Paraphrastes. Mira hæc res est: ut enim Vates Dei maiestatẽ, qua nihil stupore dignius, ob oculos poneret, facit eum lumine, nempe rerum cœlestium ornamento amictum, cœlumque ipsum, intra quam sedeat, expansam ueluti cortinam, substratũ. Sunt qui uerba hæc ad ductiles scripturæ sensus referant, qui ut pelles solent, extendi queunt: quod ut piè approbo, ita ineptè exposita in scripturis nõ facilè admitto. quanque scio cortinæ instar aureæ diuinã esse legem, in qua Christus, uti sol splendidus & admirabilis, suum posuit domiciliũ: quamque ad piorum refrigerium & consolationem expandi sua in Ecclesia uoluit, tendique funibus ex serico hyacinthinis, coccoque & bysso. Cuius rei imagini tunc prelusisse uisa est cruenta illa corporis Iesu in cruce extensio, certa nimirũ bene institutarum mentium refocillatio ac solamen. Sed hi uideant quorum interest, ne ineptè, dum sacram legem pro expansa pelle esse sibi somniãt, Christi corpus dilaniẽt, proque Dei filio, Chimæram, aut aliud effingant monstrũ. Os, inquit, eius non cõminuetis. Tu enim es, nõ nostra temeritas, ô Deus, qui extendis cœlum sicut ornatissimũ tentoriũ, &

Qui tegis aquis superiora eius, qui ponis nubem ascensum tuum, qui ambulas super pennas uentorum.

Vides hic supremas regiones cœlorũ aquis tegi, & tanque tabulato cooperiri. Verbum enim quod noster uertit interpres, tegis, uult Felix ex hebręo signare, contignationibus præmunire. Vnde ex eodem fonte sic reddit quidam: Contiguas in aquis cœnacula tua. Vult porrò aquas pro nubibus poni, cùm nihil aliud sint nubes, quàm crassities exhalationũ conuoluta, quæ imbrium gignendorum uim habeat: quocirca & nubes pro aquis interdum in ueteri maximè testamento legi. Qui ponis nubes ascensum tuum, id ferè uult, atque, qui uteris nubibus pro uehiculo. Vnde sic ex hebræo uerti poterat: Nubes in currum tuum aptas, alisque uentorum aurigaris. Volas, ait Paraphrastes, uelocius quàm si alas haberes ex uento: nempe incredibili uelocitate & cursu. Huiusce quidem rei faciestum cerni datur, cùm cœlum atris obuolutum nubibus, raptimque à uentis agitatum, scissumque fulgetris ac tonitruis, ad terras ferri uidetur. Nullum tam durum est cor & ferreum, quod diuinam tunc ostendi potentiam non fateatur, exclametque illam Dei manum esse, quæ horrendas illas cœlorum commotiones cieat. Tu es igitur qui ambulas, circumque ueheris perinde ac si uentorum pennis indutus esses. Tu, inquam, es

Qui facis angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem urentem.

Hic uentos intelligas, qui nunc huc nunc illuc, ut uertit Campensis, iussu Dei perflant, conuoluuntque quæcunque nacti fuerint obuia. Volunt item ignẽ uren-

C tem ignita esse fulmina, quorũ ministerio diuina utitur prouidentia ad terrorẽ orbi incutiendũ. Solet enim Deus istiusmodi uentorũ impetũ, tanquam nuncios, atque iræ suę legatos, in impios, ut olim in Sodomitas atque Aegyptios actum fuit, immittere. Diuus Paulus hũc locũ de spiritibus angelicis interpretatur, Hebræis scribens: Quos quidem spiritus, suos uoluit esse angelos, hoc est nũcios, Deus, suaque ad peragenda iussa delegauit. Quomodo uerò urens ignis sint, aliàs diximus. Quocunque enim destinantur, siue hi boni sint & felices, siue miseri & mali, secum ferũt ignẽ, hi quidem diuini amoris, illi libidinũ & pœnarũ. Proinde igneã quandam in angelis uim esse arbitror, quam sedulò ex diuina hauriunt contemplatione, concipiuntque in sese, ut hi quoque in terris afficiuntur, qui ex assiduis cum Deo colloquijs & amicitia, quæ ex usu oriri solet cõtemplationis, è limo ac terra in igneam fermè transierũt naturã: illam dico, quæ ab amore profecta, diuina potius quàm humana appellari potest. Verùm alio flammarũ genere exusti, ad illum cæcutimus ignem, qui ministros suos facit ignem urentem.

Qui fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi.

Sunt qui ex hebræo uerba ea omnia, fundasti, facis, ponis, induisti, tegis, per tertiã personã legunt: sed sensui nõ officit. At quomodo, quóue artificio aut miraculo terra fundata sit, in psalmo alio exposuimus, subiũximusque philosophis illis potius, qui Dei spiritu afflati, ut fuit Iob, locuti sunt, adhibendã esse fidem, etiã in his infimis rerum diffinitionibus, quàm inflatis illis in Lyceo aut porticibus deambulantibus, qui ui potius, & audacia ingenij, quàm spiritus sancti ductu & calore, uarias in orbem adduxerũt hęreses: quibus innixi, nullaque certa instincti persuasione, quicquid de rerũ origine, motuque & uita, opinati sunt, man-
D darũt literis. Super se itaque, seu, super nihilum, ut ait ille, fundata est tellus: quod sanè tanquam rem absurdam audire horret philosophus. Verũ illud miraculo dandum, quòd tam immensa terrę moles nullo extero fulta subsidio aut fundamento, perstat immota, nec inclinatur in seculum seculi, hoc est, non mouebitur loco ullo unquam tempore: non id tamen prorsus incredibile, nanque pro fundamento terræ, Dei est uoluntas, ut magnus asserit Basilius. Insuper

Abyssus sicut uestimentũ amictus eius, super mõtes stabunt aquæ.

Eius, ad terrã refertur. Sic Felix: Abysso ueluti uestimẽto operuit eam, nempe terrã, quam hîc Vates totã initio obtectam aquis fuisse affirmat. De congerie quidem illa confusa, moleque indigesta, quam dixere Chaos, mentionẽ hîc fieri duco, qua tanquam uesteres omnes in lucem ædendæ opertæ fuerant. Vnde additum est, mõtes quoque aquis coopertos fuisse. nisi forsitan de diluuio Noë, quod terram totam inundauerit, malis intelligi. Vt uis, hæc omnia diuinã atque adeo æternam testantur potentiã, quæ si iusserit, ut inquit Paraphrastes, supra montes stabunt aquæ, decrescentque. Vnde infertur:

Ab increpatione tua fugient, à uoce tonitrui tui formidabunt.

Ex hebræo, præcipitatæ sunt, seu festinabunt, nonnulli transferunt. Vocatque Vates iussionem illam Dei, qua dictum fuit, Congregentur aquæ uniuersæ in locum unum, & appareat arida, increpationẽ, uocemque tonitrui, qua congeries illa aquarũ coacta, trepidè, ut solent res animatæ, festinantesque in unum coiuit locum. Ex quarum quidem abitu, ecce subitò

Ascendunt montes, & descendunt campi in locũ, quem fundasti eis.

Aquis enim decrescentibus, in uastoque collectis Oceano, tum uisi sunt montes quodammodo ascendere, uallesque subsidere, atque aptam suæ naturæ delegisse sedem. Non campi legunt Hebræi, sed ualles. Iam illud mirum, quomodo inter aquas posita non obruitur terra, tametsi continua exagitetur undarum sæuitia atque ira. Ea tua est uirtus, ô altissime, qui illis

Terminum poſuiſti quem non tranſgredientur, neq; conuertentur operire terram.

Non reuertent̄, inquit, amplius, quò terram inundent atq; operiāt, ut prius: quādoquidē frænū illis iniecisti, præſcripſiſtiq; limites, quos ultra progredi nequirēt. Hucuſq;, inquit ſpiritus, tuus erit curſus atq; conatus, ô Oceane. Occultiſſimū id eſt myſteriū, quòd tam diligenter hìc de aquis habet̄ ſermo. Ex aquis enim emerſa eſt uita, atq; mortaliū exorta eſt ſalus, poſtq; è lacero Chriſti latere dulciſſimus tum aquæ, tum cruoris effluxit riuus, quo ablutæ animæ ſunt ac depuratæ. Sed de his ſatis. Ad te redeo, ô rerum omnium effector, molitorq́;,

Qui emittis fontes in conuallibus, per medium montium pertranſibunt aquæ.

Inter miranda, addo & amœna Dei opera, quæ in terris conſpiciuntur, illud ſuauiſſimū ſemper obuium eſt, quod ex fontiū, amniumq́; uſu & oblectamento promanat. Quid proſpectui amœnius, quàm è ſublimi montiū faſtigio uidere fontem tam celeri ad ima ferri curſu, per camposq́; diffundi, ac tandem in amnē deſinere, ut penè in illud conniti uideatur, quomodo uſui quamprimū humano cōmodus ſit? Atq; has quidem in primis aquarū fluxiones inter montes interdum inacceſſos uidere licet. Quis tantæ unquam cōmoditatis autor eſſe potuiſſet niſi Deus? niſi cœleſtis parentis autoritas ac potentia? Tu igitur is ſolus es, ô Deus, qui è montibus fontes in ualles, locaq; humilia demittis, deriuasq;, & ut cōmodiorem nanciſcantur tranſitum, per montes illis ingentes profundosq; dediſti aditus. Vnde

Potabunt omnes beſtiæ agri, expectabunt onagri in ſiti ſua.

Extinguent onagri ſitim ſuam, uertit Felix. Vide uniuerſale aquarū beneficium, quæ locis etiam inuijs, atq; animantibus ab humano conſortio abhorrentibus, abundè ſuppetunt: ut ferè ſunt onagri, qui naturaliter ſolitudinis appetentiſſimi cùm ſint, arentes incolunt regiones & ſolitarias. Et id quidem diuinā augent bonitatē, quæ, ne uel in horridis quidem atq; inhoſpitis ſolitudinū locis deeſſe poteſt quin aquas feris quoq; indomitis latè largeq; ſuppeditet. Aiunt onagrum (agreſtis is eſt aſinus) propter locorū ariditatē perennè ſitire: eam ob rem illorū ſitim pro ardenti poni deſiderio. Ita de illo Hieremias ſcribit: Onager aſſuetus in ſolitudine in deſiderio animæ ſuæ attraxit uentum amoris ſui. Iob rurſus de ſylueſtro illius more loquens, ait: Contemnit multitudinē ciuitatis. Puto hanc feram animi diuini amoris percupidi præ ſe ferre imaginē, cui nihil in terris iucundum eſſe poteſt, præterquā in ocio ac quiete cum Deo colloqui: quod inter turbas ac ſtrepitus haudquaq; fieri poſſe hi norūt, qui inuiti mundū hunc tumultuoſum habitāt: proinde nihil tam ſibi officere experiuntur, q̃ in frequentia hac maximè tempeſtate uiuere, in qua illa plerunq; audiuntur, quæ Deum à corde eximunt, mortemq́;, uel cùm non aduertis, inferunt. Expectabunt igitur onagri in ſiti ſua. Quid expectabunt? Dei certè ſubſidium, quod ſanè omnibus, ubicunq; degunt, non poteſt non præſtò eſſe creaturis.

Super ea uolucres cœli habitabunt, de medio petrarū dabunt uoces.

Super ea, nōnulli uertunt, iuxta illos, nempe onagros, quanquam, ea, quoq; legi poteſt, & refertur ad flumina: de quibus ſic Vates ſecundum quorundā uerſionē: Qui emittis fontes in flumina. Verū, illos, ad fontes refero, ut ſit ſenſus: ſuper amœnas fontiū ripas, teneris in ramuſculis, aut dura in ſilice, ſuos ſigētes nidos cœli aues, è medio frondiū, aut è ſaxis cōcauis ſuauiſſimè cantitabūt. Nullus tamē, quod ſciam, ex hebræo transfert, de medio petrarū, ſed, de medio frondiū, aut, è frōdib. Cernis'ne: (ô cor ſtupidū) cernisne, inquā, quomodo pulcherrimā uniuerſi ſtructurā tam uarijs perornauit rerū etiā minutarū cōmodis, ut planè

C nulla adeò obstrusa illius sit pars & incognita, in qua admirabilis non eluceat Dei sapientia, atque in mortales charitas?

Rigans montes de superioribus suis, de fructu operum tuorum satiabitur terra.

De superioribus suis, uerti poterat, ex nubibus, uel æthere suo: & erit sensus clarior. Etsi enim è largo imbre & pluuia, totam irrigari terrã uidemus, & fœcũdari: hîc tamen montiũ nominatim meminit, propterea quòd mõtes natura infeciaces sunt & steriles, ut ex rei difficultate maiorem in Deo esse potentiam agnoscamus: nanque excellentioris uidet̃ esse uirtutis, saxa aut arentẽ glaream imbre edomare, quàm terrã pinguem & cultã. Montibus itaque unà cum campis ad usum edomitis humanũ, uarij æduntur fructus, quorũ ope quicquid ferè animantiũ in terris degit enutritur. Vnde non absque ratione dictũ est, De fructu operũ tuorũ satiabitur terra: id est, ut interpretatur Paraphrastes: Ex abundantia frugũ, quæ opera tua prouenient, saturabuntur quæcunque degunt in terra.

Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum, ut educas panem de terra.

Iam cõmoda, quæ propter pluuiam proueniũt in campis, ut ferè sunt, herba, gramen, fruges, uinum, oleum, & id genus alia, narrare incipit: & primũ de his quibus alunt̃ pecudes: id fœnũ est, quæ propria est iumentorũ pabulatio, cùm adhuc in pratis cõuirescit: excisum uerò, ad stabulamentũ attinet. Quæ deinde sit herba, quæ humano cõueniat usui, puto illam esse quam in sudore uultus parandam esse condixit Deus. Vnde sic reddit Paraphrastes: Prouenire facit sua sponte fœnũ in usum brutorũ animantiũ, & ad culturam hominis reliquam se-
D getem. Quare actutùm adijcit, ut educas panem de terra: huc enim tendit labor omnis agrorum, ne desit panis. Felix tamen interiecta coma post herbam, seruituti hominũ interpretatur, ad culturam hominis: ut sit sensus, Deum ad uictum animantium suppeditare fœnum & herbam, cultura hominum.

Et uinum quod lætificet cor hominis, ut exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet.

Simpliciter, quæ hîc de uino dicunt̃, intelligenda esse censeo. Siquidẽ modestè haustũ, cor mirũ in modũ recreat: immoderatè uerò, obnubilat & obtundit. Cęterũ quòd faciẽ ex oleo splendidã fieri dicit, ad priscũ ungendi morẽ attinet. Creber enim ac celebris in conuiuijs maximè is usus fuit, nec uituperandus quidem: alioqui Christus nunquam Phariseo illi obmurmurãti, quòd sibi caput nõ unxisset, exprobrasset. At uide Dei beneficentiã: nõ cõtentus enim necessaria uitæ humanæ præstitisse, addidit & illa quæ delicijs magis quàm necessitati conuenire uidentur: ut sunt ferè odoramenta, atque preciosorũ unguentorũ, suffituumque usus. In his quidem, ut in cæteris, habendæ sunt gratiæ Deo, non noster quærendus luxus & libido, ut nunc fit. Eò quippe iam nostra processit mollities, ut scortis potius ac lenonibus is usui sit mos, quàm pudicis matronis, atque illis quidem uiris, qui nullum alium tam gratum cognoscunt in terris odorem atque unctionem, quàm illam quæ ab arbore uirtutũ copiosè defluit, atque in animas deriuat. Nihil enim tam sanctũ unquam institutũ fuit à patribus, quin statim à filijs deprauatum fuerit & corruptum: ut is est usus odoramentorũ, uinique, & earum rerum omnium, quæ recreandæ naturæ humanæ causa inuentæ sunt. Inculcat iterum de panis commodo in calce uersus. Penè sibi uisum fuerat de tam utili re paucа dixisse: ideo simulac suas dedit laudes uino, atque pigmentis, statim addidit, cor hominis, utpote fons uirium, ac receptaculum, panis esu consolidari. Nullum profectò cibi genus est, quo uires hominis fortius reficiantur, quàm pane, orbi ferè toti communi & necessario. Vis porrò illa panis in alendis

canibus

canibus incredibilis, quàm laude digna sit, illud est indicium, quòd ædes illæ quamlibet regiæ, ac dominij propè infiniti, in quib. abusus iste est turpissimus, nullo reguntur uitæ modo, qui laudandus sit: nanque inter canes enutriti, caninos de more induunt affectus homines. Sed ad institutum. De alio hîc pane dici, quàm sit iste corporeus, nonnulli existimant: & piè quidem, nam illo corpora, hoc uerò animæ refocillantur: uterq; tamen Dei donum est immensum. Sed de his alij: nos, ut diximus, ad institutum reuertamur. Ad omnia fermè singillatim enarranda commoda pluuiæ pergit Vates, atq; ait, quòd ex superna aquarum irrigatione

Saturabuntur ligna campi, & cedri libani quas plantauit, illic passeres nidificabunt, erodij domus dux est eorum.

Ligna campi, uertunt nõnulli, ligna domini, hoc est, ligna excelsa. quæ enim Dei sunt, sublimia sunt, atq; ingentia: ut cedros esse aiunt, quæ in libano monte uastæ admodum proceritatis conspiciuntur. Vnde additum est, quas plantauit: hoc est, ut interpretatur Campensis, tam altè crescunt, ut ipse uideri possit plantasse illas. Parum quidem tam altæ moli arborum conferre posset hominum opera, nisi Deus occultissimũ naturæ alimentũ subministraret, eueheretq; ad illam, quam cernimus, altitudinem. Pulcherrimę eæ quidem sunt aspectu, & delectabiles: cui tamen iucunditati non parũ addunt decoris auium cantus, quę in illis nidificant. Proinde dicitur, illic passeres, seu melius, ut pleriq; ex hebręo uertunt, uolucres nidificabũt. Cęterũ ultima pars uersus subobscura uidet̃, quę tamen ex hebræo dilucidior est. Sic illi: Ciconiæ domus abietes. Solet em̃ id genus uolucrum in æditioribus locis nidum struere, ut sunt abietes, orni, cupressus, cedri, fagiq;, immensæ proceritatis arbores. Verùm quid sibi uelit, dux est eorum, uix auguror, uel eò maximè, quòd nullus ex hebræo, quod sciam, legit dux, sed abies, ut dixi. Ciconiæ, inquit, domicilium abies præbeat. Quòd autem pro erodio seu ardea, ciconiam uertunt, non multum interest quam uocem approbes, modò id non ignores, utranq; auem ædita, ubi nidificet, loca deligere. quanq; haud scio an rupes magis & saxa eligat quàm arbores ardea, genus nimirum accipitris, uelocissimi uolatus, ac prædæ infestissimi. Putant quidem auem illam esse, quam uulgò falconem appellant. O stupendam certè Dei prouidentiam. Vide quid sequitur:

Montes excelsi ceruis, petra refugium erinaceis.

Tam solicitã de his quoq; rerũ minutijs curã habet Deus, ut uel ipsis belluis ac feris parauerit, quò, si quid aduersi senserint, cõfugiant. Cuiusmodi sunt cerui, damæ, capreæq; syluestres, quæ cùm timidæ natura sint, excelsioribus gaudent locis: erinacei uerò & cuniculi, rupibus & cauernis. Montes igitur excelsi refugium sunt ceruis: petræ autem erinaceis, uiperis, atq; alijs huius generis animantib. Non hîc silebo, refugiũ erinaceis, hoc est, spinosis mentibus, Christum, qui petra dicitur, suppeditare. Felix qui in corde Christi, ubi amor habitat, suũ habet nidum: felix erinaceus, felix cuniculus, qui in rupe hac tuta inaccessaq; hostibus, suos alit fœtus: qui sunt casti animæ conceptus & affectiones. Is itaq; tam potens dominus, inter admirandas suæ sapientiæ operationes,

Fecit lunam in tempore, sol cognouit occasum suum.

Mos erat Hebręis, secundum lunę cursum cuncta distinguere ac numerare: idcirco lunã in tempore, seu propter tempora, ut uertit Felix, factã esse asserit. Fecit, inquit Campensis, lunã certis modis & temporibus mutabilem. Sol uerò suũ nouit repetere occasum tali absq; mutatione. Luna porrò, ut uidemus, cõtinuis circunfert̃ motibus, atq; alternis agit̃ gyris, ut nunc eam pleno orbe intuearis, nũc uacuã omnino, atq; inanẽ. Sol uerò uniformiter ab ortu ad occidentẽ properat: quippe qui eisdẽ semper ornatus radijs, eò, quò nobilissima illius impellit

C natura, quotidie fertur, perstatq́ꝫ sui semper similis & cõcors. Cæterùm mirum quàm etiam nunc nostris inseruiat actionibus lunæ motus. Si pharmacum dandum est, si eruendus è uena sanguis, si arbor incidenda, si colligendæ sunt uuæ & fruges, ad lunæ subitò recurritur deliquium, oppositionẽ, coniunctionẽ, pallorem quoqꝫ atqꝫ obscuritatem. Hęc sanè omnia rectè fieri non est qui ambigat: longa enim rerum experientia deprehenderunt mortales, seruandas omnino esse in istiusmodi rerum actionibus, imò etiam in colligendis cõchis in littore, aut cancris, & ostreis, lunæ permotiones. Aiunt quidem ostreas, atqꝫ id genus conchas, senescente luna inuberes esse, macras, tenues, exustas: crescente uerò, spondylos habere perpingues. Verùm lunæ cursum obseruare in his quæ ad animum attinent, stultissimũ uidetur: ut in conficiendis quoqꝫ itineribus, aut induendis uestibus, & similibus, quæ superstitionẽ magis referunt, quàm pietatẽ. In hisce quidem rebus, quæ ad religionem spectant, nulla nobis cum re animo humano inferiori, debet esse cõmunio aut necessitas.

Posuisti tenebras & facta est nox, in ipsa pertransibũt omnes bestiæ syluæ.

En aliud mundi ornamentum. Vt enim nox in multis usui sit hominibus, est quoqꝫ cõmodo non mediocri feris, quæ metu hominũ perdiu in antris, densisq́ꝫ nemoribus latitant. Talis, inquit, tua est prouidentia, ut positis, iussisq́ꝫ à te tenebris, fiat statim nox: cuius beneficio syluarum bestiæ, quæ hominũ causa latuerant, è latibulis exeant. Quinetiam

Catuli leonum rugientes ut rapiant, & quærant à Deo escam sibi.

Clarius ex hebræo: Catuli leonum rugiunt ad prædam. Ea est leonis consue-
D tudo, ut prędam nactus sæuè rugiat. Verùm suo more etiam feræ uictum à Deo quærere uidentur, et si ulla illis est cognitio, Deum suum esse altorem agnoscũt & uenerantur. Quærere quidem escam à Deo eas crediderim, cùm suo illo utentes naturæ ductu, affectibus inseruiũt sibi ingeneratis: quorũ is unus est, quòd

Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur.

Perinde est ac si dicat: Iterum oriente sole sese turmatim recipiunt, quasi cogente natura, in antra, ut noctem rursus expectent. Instinctũ illum quidem naturæ in feris, quo se per diem à luce subtrahunt, nõ tantũ illarum datum esse causa arbitror, quantum hominis, qui liberè in agris esse posset, uel inermis. Quocirca additum est,

Exibit homo ad opus suũ, & ad operationẽ suam usqꝫ ad uesperam.

Videtur terræ usum cõmunicasse cum feris homo, ut illæ quasi hominum timori consulentes interdiu conquiescerent, nocte ad prædam exituræ: homo uerò nocte quieturus, diem in negocijs ac laboribus consumeret. Atqui hîc mihi comprehendisse uideor, tanq́ꝫ gemmam auro insertam, secretũ quoddam diuinum in uersu hoc uerè aureo interluxisse. Nanqꝫ illud seruatoris dici arbitror: Exiui à patre, & ueni in mundum. En quomodo exiuit homo ad operationẽ suã usqꝫ ad uesperam, nempe synagogæ: nam simulac Christus patris opus, quæ est fides, exequutus est in terris, desijt synagoga: qua extincta, Iterum, inquit, relinquo mundum, & uado ad patrem: ubi æterna nunc sedet in caligine, quam eandem esse cum luce illa existimo, quam Paulus inaccessibilem appellat: de qua, tanquã è uẽto tenui, illud insusurrari audio, Operamini opus Dei. Hæc itaqꝫ ac altiora, puto, in hoc loco cùm pergustasset sanctissima Vatis anima, exclamauit:

Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua.

Quàm magna, inquit, quàm honorifica, quàm admiranda, subindeq́ꝫ elegantissima uarietate distincta sunt opera tua domine. Summa illa effecta sunt sapientia

tia & consilio; tuq; solus is es, in cuius conspectu nihil, quod casu fiat & fortuitò, inuenitur, sed omnia propria tua sunt, tuaq; in potestate perseuerant. Tuæ tandem potentiæ ac dominio tota, quanta est, subiecta est tellus, illiusq; ornatus, & cōmodum. Quod sanè hactenus, ut potui, stylo sum persecutus: nunc uerò quid cōmodi, quidúe indicij tuæ afferat potentiæ mare, explicabo. Et quidē

Hoc mare magnū & spaciosum manibus, illic reptilia, quorum non est numerus, animalia pusilla cum magnis.

Solet scriptura res conditas uniuersas trifariam partiri: in cœlum, terrā, mare. Et quia Vates de Dei uirtute & potestate, quæ cùm in cœlorum ornatu, tum in terræ cōmodo atq; utilitate resplendet, nonnihil dixisset, easdem non minus in mari, propter animantiū uarietatē, sed in primis ob uastam cetorū molem, nauigandiq; peritiam, cerni posse scribit. Miratur itaq; Vates, quo rerum miraculo id fiat, quòd hoc mare tam magnum sit ac latum, ut res ferè mundi uniuersas manibus, ulnisq; amplecti uideat. Hebrei tamen nō manibus, sed spacijs, transferunt. Vtrunq; maris capacitati conuenit. Sic Paraphrastes: Hoc ingens mare cuius littora tanto à se mutuo distant spacio, innumerabilē habet piscium multitudinē. Penè quidem infinitæ sunt piscium species in mari. Volunt enim nihil in terris gigni, quod idem in mari non sit, nedum animalia ac plantæ. Sunt, inquit, in mari reptilia & belluæ, quæ carent numero, siue mediocris hæ sint magnitudinis, siue inusitatæ.

Illic naues pertransibunt.

Nónne id miraculo persimile, tam periculosum procellosumq; aquarū elementum, lembo uix tribus compacto asseribus traijci? Quis porrò artem illam admirandam nautarū, ordinémue, atq; ad numeros cōmotam turmam, funesq; & anchoras in mare eiectas leuatasq;, ingens nimirum pondus, enarrare sufficit? Maximū id quidem Dei potentiæ est argumentū: qui tamen ut maximarum rerum autor est, & conseruator, ita nostris interdum iratus delictis, mutat consilium, resq; illas, quæ usui datæ sunt homini, in illius uertit exitium: ut nuper Christianorū classi contigit, quæ in Cirtæ obsidione posita, Algirium nunc uocant, tam ingenti disiecta est tempestate, ut centum onerariæ desideratæ sint naues, triremes quatuordecim, mediocris uerò magnitudinis penè absq; numero. Et id quidem in obsidione hostiū Christi, Christiani passi sunt. O incōprehensibile Dei iudicium. Vnde hæc strages ô Cæsar? Vis'ne dicam unde? Ab auarissimo certè orbis dominio, crudeliq; imperio, & superbo. Heu sortem nostram miserandā. Non est quidē tam bene institutus populus, atq; hominū conuentus, cui non præsit rex aut princeps auarus, aut crudelis, aut superbus, aut his tribus simul colligatus funibus & catenis. Si Italiam peragro (ut facilis meæ professionis hominibus mos est, quàm uerò laudabilis, dij nostri uideant) nihil quod sanum sit uideo, nihil non corruptū, non uenale, non cupiditatibus o noxium, nō sæuissimū. De alijs item orbis regionibus idem sperare audeo. Si hæ Dei iniuriæ nō sunt, quæ aliæ sunt? Verissimū igitur est, quòd mare hoc magnū mundi tantis penè refertum est uitiorū monstris, ut stellas numero superent. Et cùm tales res habeant, diræ nimirū & intolerabiles, additus est etiam Ottomannus,

Draco iste quem formasti ad illudendum ei.

Ludens in eo, seu, ut ludat in eo, aut rideat in eo, mari scilicet, ex hebræo uertunt: ut interim de serpente illo callidissimo, qui Euæ illusit, fecitq; uafer admodum imposturā, nihil dicam. Sunt piæ meditationes, sed quæ nihil hîc interim. Alius est sensus, is nimirū, quòd bellua ingens maris (cetū alij uocant, alij leuiathan, alij uerò draconē) tanti sit roboris & sæuitiæ, ut merus illi sit lusus & iocus, per undas spaciari, perindeq; reliquos insectari piscium globos, ac si illorū esset rex & princeps. Ipsi ceto, uertit Campensis, eas uires tribuisti, ut ridere audeat,

C & contemnere reliqua, quę deguntin mari omnia. Sic uerti poterat ex hebræo: Leuiathan, quē formasti ut rideat in ipso, hoc est, in mari: quoniā aiunt illum, ut reddit Felix, cæterorū piscium dominū esse. Is dæmonis præ se fert imaginem, cùm crudelis sit & inexorabilis: de quo ita Iob loquit̄: An extrahere poteris Leuiathan hamo? nūquid multiplicabit ad te preces? nunquid feriet tecum pactū? Ecce implacabilem dæmonum morem: ecce tyrannorū naturam, æreq́ꝫ duriorem cum cæteris consuetudinē. Fit deterior dæmone homo superbus, qui ceto immanissimo belluarū comparat̄, cui lusus sit minutioris gregis homines suppeditare. An uerò hasce sibi uindicauerit partes, uindicetq́ꝫ in præsentia superbissimus Turca, norunt omnes, sed in primis Cæsar, qui cum, iniqua ferè conditione, perpetuū est negociū. nec minus quàm arrogans sit, continuis experitur prælijs illius frater. Sed cæteris acerbius Veneti, quē sibi sempiternū fore malleum, ex his quæ hactenus passi sunt, diuinare possunt: atque adeò id maximè, quòd ipsi inter sese non syncerè res tractant publicas, ut nuper actum est. Nam qui primus à secretis erat senatui, inuētus est (scelus) cum Ottomanno ipso consentire, secretaq́ꝫ illi senatus detegere: qui tamen deprehensus meritas luit pœnas. Siquidem inter columnas illas nobiles atq́ꝫ excelsas, quæ in uestibulo templi diuo Marco dicati mira cernuntur magnitudine, laqueo illi cum nōnullis ex coniuratis gulam fregere. Damnū aūt propter illorū perfidiā suæ allatū reipub. quis restituet? Verùm ad benignitatē tuam enarrandā reuertor, ô Deus: nanq́ꝫ

Omnia à te expectant, ut des illis escam in tempore opportuno.

Hîc ferè est epilogus, atq́ꝫ eorum, quæ in superioribus sunt dicta, peroratio. Omnia tandem, inquit, quæ tu sapientissimo formasti consilio, quemadmodū à te condita sunt, ita à te, ut illis des cibum naturæ cuiusq́ꝫ consentaneum, idq́ꝫ suo

D tempore, præstolantur, uiuuntq́ꝫ spe ea fulta. Quæ enim ad animantium commodū & uitam pręparasti, ea illo, quem tu sanxisti, perseuerāt ordine, seruantq́ꝫ temporum rationē, ut alia planè re in æstate utendum sit, alia in hyeme uereúe, aut autumno. Certè

Dante te illis colligent, aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate.

Hæc sanè ad utrunq́ꝫ uitæ genus attinēt. Quæcunq́ꝫ enim expetūt homines, quæ ad usum uitæ, tum carnis, tum spiritus faciunt, ea à Deo sperari debent in primis, non à nostro ingenio aut industria. Dante igitur te, largaq́ꝫ effundente manu, colligimus, collectaq́ꝫ seruamus: imò omne bonū tua à benignitate nanciscimur. Non secus enim mundus, ac solet campus florū amœnitate, atq́ꝫ odore perornari, ac, ut sic dicam, recreari, ex aperta Dei manu passim donorū cœlestium abundantia exhilaratur, exundatq́ꝫ plenissimo ueluti cornu. Sic contrà,

Auertente te faciem turbabuntur, auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur.

Irato domino concidunt omnia, relabunturq́ꝫ in nihilum. Te itaq́ꝫ faciē illam tuam, quę cunctis dat uitam, auertente, hoc est, te deserente, non seruante, non pascente, non spirante in eis, en turbatio, en mors, en interitus. Potentissimū sanè nostrū, si Deo placet, arbitriū. Quid? si quidem spiraculum illud uitæ, quod primis olim insufflasti parentibus, ab hisce abstuleris animantibus, peribunt illicò, atq́ꝫ in terræ limū, unde ortū habent, reuertent̄. Quid putas nācisci posse animā, quę suis conat̄ uiribus in altum euehi, fruiq́ꝫ cœlestibus, pręterq́ꝫ turbationem, bellumq́ꝫ intestinū, ac mortē tandē? Dante uerò domino, cuncta, etiam pręter spem atq́ꝫ expectationē, proueniunt bona. Quocirca iterum inculcat Vates:

Emittes spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ.

Nouis hîc rerum successionibus renouari terræ faciem canit propheta. Dixe rat

erat enim quę accidunt rebus incōmoda ob Dei spiritus absentiã: nunc, quę obueniunt cōmoda ob præsentiã, enumerat. Dei itaq; spiritus ea prędítus est uirtute, ut non tantùm res denuò, recensq; in lucem ædat atq; effingat, uerumetiam perditas aut senescentes redintegret, alteráq; alteri succedere faciat. Ex qua pulcherrima rerũ uicissitudine & successione, noua quasi induit faciē orbis uniuersus, ut in uerno tēpore uidere licet. De innouatione porrò animę quid sentiam, penè dicere erubesco: quandoquidē quiduis aliud magis à nobis quæri uideo, quàm ea, quæ ueram illi afferre possint integritatē. Id dicam solùm, animæ perfectionē à Dei spiritu prouenire, non à spiritu, aut arbitrio humano: quod adeò debile est, ut fermè exoletum penitus uideatur. Quare

Sit gloria domini in seculum, lætabitur dominus in operibus suis.

Suo more Vates ad psalmi calcem properans, Dei gloriã attexit: hoc est, tam diuersarũ rerum pulchritudinē atq; utilitatem, de quibus nonnulla in toto omnino psalmo disseruit, uult à Deo bonorũ omniũ fonte prodijsse. Agendę sunt, inquit, Deo pro hisce omnib. quæ cōmemoraui, gratię: illi sit gloria, illi laus, illi honos, nō cras dũtaxat, aut perendie, sed semper, quoad uixerimus: nullus prętereat dies, quin totus in celebrando Dei honore impendatur. Nanq; ipse etiã suis in operibus, ueluti artifex in suo artificio, oblectamentũ capit. Etenim cùm tanta res mũdi olim prouidentia, sapientiáq; molitus sit, imprę sentiarũ uerò foueat, cumulet, innouet, nónne quadã uidet affici uoluptate altissimus? Is quidē est, qui simul ut animæ oscitantiã & torporem suauissima beneficiorũ suorum tum copia, tum memoria excutere haudquaq; ualuit, aliud remedij genus, nempe minarum ac terroris, adhibet: siquidem solus ille est

Qui respicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigabunt.

Incomprehensibilis Dei potentię id signum est, atq; argumentũ. Solo nanq; prospectu, aut leui tactu, terram tremere, montesq; præ metu fumare, atq; in fauillas resolui facit. Quemadmodũ enim solem suũ oriri facit super bonos & malos indifferenter, ita nonnunq; minis, horrendisq; terręmotibus ac fulminibus orbem territat uniuersum. Quæ sanè forma est, atq; imago illorũ, quæ in corde hominũ peragũtur. Nullum quippe terroris genus est, quin minus sit illo, quo fœdæ inquinatæq; conscientiæ torquentur, & exanimantur. Verùm illud me ualde consolatur, quòd uita in uoluntate eius. Idcirco

Cantabo domino in uita mea, psallam Deo meo quandiu fuero.

En uotum illud solenne, quod in baptismo latenti fit mysterio. Quandiu, inquit, uixero, meã deuoueo uitam Deo: hanc illi cōsecro, dedo, immolo. Quare, si mihi deinceps lætandũ erit, si canendũ, si aliquid lucubrandũ, is omnis meus erit scopus & subiectũ. Ne illi uiuã, si posthac, quod hactenus à me actum non est, & fateor, & doleo, alium admittam uel amorē, uel metum, qui Dei non sit.

Iucundum sit ei eloquiũ meum, ego uerò delectabor in te domine.

Sit illi gratũ meum studiũ, meæq; istę lucubrationes, & labor. Non illi insuauis sit meus cãtus, & quicquid aut dixero, aut egero, illi probet. Et ut quidē tu, ô pater, lætaris in operib. tuis: ita ego in te lætabor, de te gaudebo, pro te, nō pro mundi cōmodis, exultabo, atq; in te tandē curis liber emoriar. Contrà autem,

Deficiant peccatores à terra & iniqui, ita ut non sint.

Impossibile quippe est Dei religionis studiosum non odisse improbos. Si ciuis suæ patriæ amantissimus cupit è medio tolli seditiosos, fures, adulteros, parricidas, ac, quibus maximè euertuntur ciuitates, tyrannos, quis tale detestetur odium? Non ab re igitur de se illud alio in psalmo testatũ Vates: Perfecto, inquit, odio, nempe maximo & cōsummato, oderam illos. Hic uerò, Extirpentur, ait,

C sceleratí isti è terra, radicitusq́, tanquã noxium gramen, euellanť è Dei sanctua rio: non sint amplius qui Dei religionem prostituant, meretricariq́ faciant. Facessat nox, ut sol appareat. Quid cõmercij (uos execror) ô impurissimi, uobis esse potest cum mundissimo Dei cultu? Abite ô transfugæ, mali ciues, inquinati, dissidiosi, pessimi decoctores. Tu uerò tot malis erepta,

Benedic anima mea domino, Halleluia.

Cui laus sit in secula seculorũ. Amen.

PSALMVS CV.

Onfitemini domino, & inuocate nomen eius, annunciate inter gentes opera eius.

In superiori psalmo Dei prouidentiã erga res conditas uniuersas celebrari uidimus: in hoc uerò peculiarẽ illius curam erga suos: eos nimirũ, qui illius credentes pollicitationibus, omni in Deum ferunť nisu & amore, descri bit Vates. Propterea enim ad religiosos accersebant cœtus & cõuentus prisci illi Iudæorũ proceres multitudinẽ, quò Dei beneficia in se exhibita audientes, ad celebrandũ ipsius nomen inardescerent. Delicata quidẽ est rerum cœlestiũ memoria, quę nisi frequenter resarciatur refriceturq́, perlanguescit continuò. Imago fuit, ni fallor, ritus ille, Ecclesiæ, in qua de more laudabiles peraguñ ceremonię, fitq́ fidei confessio, ex qua omne cordis gaudiũ proficiscit. Vultis'ne, inquit, audire, quamobrem constructa sint templa, atq́ erectę aræ? ut nimirum die noctuq́ numini seruiatur: quod sanè obsequium nullum penè, nisi sordidũ, esse arbitror, si ullo superstitionis aut proprij amoris næuo dehonestatũ fuerit. Purissima proinde esse debent quæcunq́ à nobis offerunť altissimo: alioquin il loto corde, conspurcataq́ conscientia Dei ędes frequentare, nõ minoris forsan

D est periculi, quàm si inter dæmones conuerseris ac dormias. Mors quippe est, quicquid inquinato animo, atq́ infideli, uel in medijs ipsis sacris, egeris. Ite nũc, ô qui uestro, nescio quo, contenti uitæ genere, specie quidẽ candido & mundo, re autẽ ipsa impuro ac sordido, nihil aliud in Dei religione requiri opinamini, præterq́ rituum magnificentiã: qui quidẽ ritus ut laude digni sint, utpote à maioribus sanctis illis quidem uiris ordinati, ita malo illos exequi obsequio ac uano, maximæ indicium est confidentiæ, ne dicam stultitiæ. At uerò turba istiusmodi uulgari hominum, nempe impura & superstitiosa omissa, uos alloquor, ait spiritus, ô quibus nulla antiquior est cura ac studiũ, quàm ut Dei nomẽ passim ab omnibus celebreť: Confitemini domino, & inuocate nomẽ eius, annunciate inter gentes opera eius. Sunt uobis res mundi commodæ, laudate Deum. Sunt aduersæ, itidem facite. Non uos ulla deterreat calamitas, nõ iniuriæ, non improborũ minę atq́ insidię, quo minus in laudanda Dei uoluntate occupemini. Cæterũ si quid uestris in ærumnis implorandum erit, Dei nomen implorate, fateaminiq́ illum esse, à quo sunt, & seruantur omnia. Quocirca annunciate, diuulgateq́ inter gentes, inter peccatores, inter meretrices, sanctas illius operationes: quandoquidẽ qui sanctiores existimantur id facere renuunt.

Cantate ei & psallite illi, narrate omnia mirabilia eius.

Quæ fecit creando, prouidendo, cõsulendo, ac tandem à morte, mortisq́ autore redimendo. Hæc sanè sunt stupenda Dei opera, narranda subinde his, qui in peccatis obdurati uix norunt, an sit Deus.

Laudamini in nomine sancto eius, lætetur cor quærentiũ dominũ.

Vera tandẽ illa est laus & gloria, cùm quem contigerit laudari in Deo. Nulli dubiũ esse debet, quòd Deus suo in nos spiritu effuso efficit, operaturq́, si quid in nobis quod spiritum sapiat fieri sentimus. quare, quicquid illud sit, in eum refundimus, illiq́ gratias habemus, quod est in nomine sancto eius laudari, seu, ut ex he-

ex hebræo uertunt nõnulli, gloriari, ut qui gloriatur, in dño glorietur. Actum porrò tunc de nobis esse non uereamur, cùm nobis, aut nostro arbitrio & uoluntati, quod Dei proprium est, assignamus. Id maligni est animi, nequam, atq; ingrati omnino. Verùm ex illo affectu ac desiderio, quo quis in Dei nomine laudari efflagitat, cor exhilarescit, atq; in spiritu recreatur. Vnde additũ est: Lætetur cor quærentiũ dominũ, qui uerò non quærunt, ut hypocritæ, æterno mœreant cruciatu, liuoreq́; impallescant. Vos igitur, quos hîc inuitat spiritus,

Quærite dominum & confirmamini, quærite faciem eius semper.

Confirmamini, in hebræo non est, sed dictio quæ ad Deum referẽ. Sic Felix: Quęrite dominũ & fortitudinẽ eius. hoc est, fortitudinẽ à Deo exorate: quod ut ratum sit, ipsius primùm, ne uestræ prouidentiæ, uestrisq́; consilijs, quæ mortis nuncij sunt, dimittamini, uobis adesse uirtutẽ desiderate. Iam facies hîc Dei, fauor illius est, aut cognitio. Vnde sic Paraphrastes: Studete comparare uobis fauorem illius assiduè. Anima quidem diuinæ cognitionis percupida, atq; anxia inueniendi Dei, non potest in friuolis mundi rebus occupari, sed libero ueluti pede, gressuq́; expedito in illum, quem supra omnia & quærit & amat, fertur. Eam ob rem tarda omnia fastidit in alijs, increpat, urget, orat, cogit tandem, ac quantum maximè potest ingeminat: Quid stupidi quęritis? Viuentem'ne cum mortuis? O immemores animos. Quò in illius demum recalescatis dilectionem penè in uobis extinctam,

Mementote mirabilium eius quæ fecit, prodigia eius & iudicia oris eius.

Si mirabiliũ uertere placuit interpreti, cur non etiã prodigiorũ, iudiciorũq́;? Sic ex hebræo legunt: Mementote mirabiliũ eius quæ fecit, prodigiorũ eius, & iudiciorũ oris eius. Ad memoriã quidẽ illorũ, quæ peculiari gessit cura Deus in deserto pro Iudæorũ populo, nos excitat: quę tametsi ad histo riã illam ueterem pertinere uideanẽ, at quãmaximis tamen grauida sunt mysterijs: ex hisq́; admonemur, q̃ ingrati semper extiterint homines in suũ benefactorẽ. Vt modò afficiantur alij, non quæro: de me id fateri possum, quòd nulla alia tam dirè discerpor cura & dolore, quàm cùm ingratitudinis in benignissimũ dñm me reum esse uideo. Ferè id mihi uideẽ inexpiabile esse delictũ: quocirca exhorresco cùm hæc lego: nam mihi, meiq; simillimis ea dici arbitror. Memẽtote, ô immemores, ô stupidi, ô ingrati gestorũ Dei, quæ tam immẽsis erga uos perfecit beneuolentiæ signis & argumentis. Quid ultra potuit facere, & non fecit? In memoriã ueniant portenta illa terrifica, iudiciaq́; oris eius. Vocat portenta seu prodigia, signa illa horrenda, quibus olim terrefecit Aegyptios, atq; deinde cæteros suo populo infestos: iudicia uerò, legem sanctã, quam Mosi dedit in Sinai mõte, nimirum ob id religiosissimo. Iam illud aduertendũ, oris sui, ad illud referri, quòd legimus cum Mose Deum locutũ ore ad os, ut solet amicus cum amico suo loqui. Quanq́; aliam hîc mihi legem ab ore Dei prolatã uidere uideor. Illam quidẽ datam fuisse per Angelũ diffinit Apostolus, hãc uerò à proprio Dei ore hausimus, ipsoq́; edocente accepimus. Et aperiens, inquit Matthæus, os suũ docebat eos.

Semen Abrahã serui eius, filij Iacob electi eius, ipse dominus Deus noster, in uniuersa terra iudicia eius.

In quibusdam ex Hebręorũ interpretibus, ô, in principio uersus sic legimus: O semen Abraham serui eius, ô filij Iacob electi eius, ille est dominus Deus noster. Sub his duorum patrum nominibus, omnes fidei filij intelliguntur: nam Abraham, de cuius semine ortus est Christus, pater est fidei. Iacob autẽ uir simplici uitæ consuetudine & pura, Israëlis nomen propter immensam in Deum fiduciã adeptus est. Israël enim directũ à Deo interpretantur. quo sanè tota uita Christiani mirabili adumbrata tum fuit uelo. Fides quidem in primis necessaria

C est: cor postea simplex & candidũ, addo &, quæcunq; contingant, in Deo stabile: quæ perfectissima fidei pars est. Hos igitur per fidem Abrahæ, cordisq; puritatem Iacob, iam filios Dei factos non nescire cõuenit, quoniam ipse dominus uniuersorũ, Deus noster factus est, pater insuper, & is quidem clementissimus: cuius tamen iudicia (ne nomen patris audientes, spe uana illusi peccemus, maledictus enim qui peccat in spe) in uniuerso generatim orbe propagantur. Non is quidem in illa solùm aut illa regnat regione & familia, iudicat efficitq; quodcunq; loquitur aut iubet, sed ubiq; omnes illius obnoxij sunt imperio, quod æquissimum est, atq; ullo absq; fidei fuco, &, ut sunt pleriq; hominum, simulatione. Siquidem utcunq; refugiant homines, & reluctentur,

Memor fuit in seculum testamenti sui, uerbi quod mandauit in mille generationes.

Vide constantissimum Dei consilium, atq; æternũ in præstando, si quid unq; pollicitus est, propositũ. Testamẽti sui, pacti sui legunt ex hebræo. De quo quidem pacto ac fœdere cum Abrahã, Isaac postea & Iacob percusso, non uno in loco narrat Moses. Cuius sanè ea fuit summa, ut ipse illorũ esset Deus, ipsi uicissim illius plebs ac populus. Semper id quidẽ præstitit ęternus pater, licet ex parte hominis millies iam fractum sit fœdus, uiolataq; fides, ac iuramentum. Attamen absq; pœnitentia, ut inquit Paulus, sunt Dei dona, uiuuntq; illius promissiones: non quòd sic meruimus, sed quia recordatus est misericordiæ suæ à progenie in progenies. Quod fermè idem est cum illo, quod hîc asserit Vates: Memor, inquit, fuit eorum, quæ promisit, seruabitq; constantissimè, etiamsi mille sibi succederẽt generationes. Verbi dico, haud immemor fuit, quod mandauit in mille generationes:

D Quod disposuit ad Abraham, & iuramenti sui ad Isaac.

Hoc est: Memor fuit uerbi, nempe fœderis, quod percussit cum Abraham, & iuramenti, quo astrinxit sibi Isaac. Et

Statuit illud Iacob in præceptum, & Israël in testamentũ æternum.

Clarius ex hebræo: Quod statuit Iacob pro lege, & Israëli in fœdus sempiternum. quorũ uerborũ sensum sic explicat Paraphrastes: Et quia id firmũ esse uoluit, certa ueluti lege obligauit se Iacob, & Israëli perpetuo fœdere astrinxit se,

Dicens: tibi dabo terram Chanaan funiculum hæreditatis uestræ.

Abrahæ quidem, Isaac & Iacob, qui Israël est, non tantùm promiserat Deus, uerumetiam iusiurando se illis terram daturum Chanaan in funiculum, seu sortem hæreditatis æternę, firmauerat, quò tandem cunctæ in eorũ semine (is Christus erat) benedicerenĩ cognationes terræ. Istuc sanè fuit testamentũ Dei æternum, fœdusq; interposito iusiurando cum eis initum. Id fuit præceptum illud, ac uerbum, quod mandauit in mille generationes, in omnes scilicet, quò crederent, posteros. Nihil unquã tam exactè ab illis requisiuit Deus, quàm ut istiusmodi crederent promissionibus. Fides igitur semper, uel ab ipso conditarum rerum exordio, necessaria fuit. Vnde non iniuria à Paulo diffinitur, absq; fide impossibile fore, ut quispiam Deo placeat. De funiculis aliàs diximus, quibus metiri fundos consueuerant antiqui. Mensuram pro re mensurata posuit.

Cùm essent numero breui, paucissimi & incolæ eius. Et pertransierunt de gente in gentẽ, & de regno ad populum alterum. Nõ reliquit hominem nocere eis, & corripuit pro eis reges. Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.

Maximum id fuit Dei beneficium. Nam cùm numero essent paucissimi, imò præ hostibus nulli, atque in terra illa peregrini uagiq;, etiam cùm de regione in regio-

regionem transmigrarẽt pulsi, fugatiq́ue è regno ad alterius regni populum confugerent, illos tamen semper adeò diligenter tutatus est Deus, ut neminem uim eis inferre sit passus: quin potius reges ipsos alioqui potentissimos, illorum causa diris affecit plagis, dicens: Nolite uel leuiter quidem meos unctos attingere, & in prophetas meos, quos tanquam futurorum buccinatores è uulgo delegi, cæterò ne sitis iniurij, neue maligna in illos machinemini. Quanta hîc gestiunt consolatione ac tripudio animæ, quæ Deo nixæ, nihil tam arduum desperatúmq; accidere posse arbitrantur, quin statim in umbram desinat ac fumum, si iusserit ille, qui non tàm amplas hominum copias in prælijs, quæ suum ad honorẽ comparantur (quæ fiunt inter Christianos, nulli sunt Deo honori) requirit, quàm fidem integram & flagrantem. Quid porrò censendũ sit de illis, pudet literis mandare, qui cùm perfectam uitæ rationem polliceantur, tam molliter tamen iocosas, nescio quas, ac risu dignas ferunt de gente in gentem, de domo nonnunquam tenui in ædes regias, demigrationes, atq;, ut ipsi uocant, mutationes, ut penè insaniant, querelisq; adeò immensis & cœlum & terram conuoluant, ut Orestem te audire fatearis. Parua hi fulti sunt fide: nondũ enim id uitæ genus, quod promisere, sunt assequuti. Mortui quidẽ in hoc mundo, quid istas leuissimas interdúmq; necessarias pertimescunt (ut ipsi uocant) iniurias? Viuorum certè is sensus est, non mortuorũ. Quid tam igitur effœminatè res mundi tolerant? an adhuc illos prçterit, quòd non reliquit hominem nocere eis? Sed iam aliud diuinę beneuolentię signum in populum illum consideremus.

Et uocauit famẽ super terram, & omne firmamentũ panis contriuit.

Obserua hîc Dei potentiã. Ille enim cuius imperio parent omnia, famem in orbem accersiuit, iussitq; annonæ inopia cunctos periclitari. Quò se tunc uerterent mortales? quò illorũ greges? Desperati planè omnes interitũ, cùm suum, tum, quo maximè discruciabantur animo, liberorum, prçstolabant. E cœlo tandem respexit dominus, & ne diutius inedia contabescerent,

Misit ante eos uirum, in seruum uenundatus est Ioseph.

Iam illud, quod penè omiseram, nõ prçtereundũ, quod in fine superioris uersus legimus, Firmamentũ panis contriuit: ex hebræo nõnulli uertunt, uim panis, seu, uirgam, hoc est, sustentationẽ. cuius uocis efficaciã sic aperit Paraphrastes: Cùm omne illud, quod ad panẽ conficiendum cõducere solet, perdidisset, tum prçmisit ante eos uirum. Notat Felix, uirgam illam, seu uim panis, omnia legumina significare, quò extremã illam fuisse famem intelligamus. Vnde illud est Ioseph ad Pharaonẽ: Consumptura est, inquit, fames omnem terram. Prçmisit itaq; benignissimus pater, quasi illorum præoccupans calamitatẽ, ante illos uirum, nempe Ioseph, qui uenundatus à fratribus ad tantam rerum felicitatem euectus fuit, ut tanquam Deus coleretur. A captura igitur tam sancti pueri salutem sunt nacti illius uenditores. Ita à Christo capto, à fratribusq; uendito, exposito, traducto, totius generis humani, quod, ut sic dicam, in sui conditoris necem consenserat, salus permanauit. Sed historiæ instemus.

Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransijt animam eius.

Animam eius, pro corpore animato nõnunquã accipit scriptura. Vel uitam intellige, aut mentem, ut quidam legunt. Vi quidem doloris afflictus, penè ferrum, catenas nimirum, quibus uinctus fuerat, ad animam usque admisisse uisus est. Ita sanè de illis, qui in maximis constituti sunt pœnis, dicere consuescimus. Proinde non absque commiseratione uersus is legi debet: Astrinxerunt, inquit, pedes eius, pueri nempe innocentissimi, & casti, boijs. quin ferrum ipsum horrendum, quo fures solent connodari & homicidæ, puram illius animam transuerberauit.

C Donec ueniret uerbum eius, eloquium domini inflāmauit eum.

Multifariā exponunt hunc locū tum Græci tum Hebræi: mihi uerò illud magis arridet, quod perpauci ex interpretibus attingūt: hi uolunt, eius, ad Deum referri: uerbū uerò, illius esse decretū, quo maturo iam tēpore ad id destinato decreuit Iosephū à carcere eximi, interimq́ tanq̃ aurū in angustijs perpurgari. Siquidem ea semper cunctis Dei amicis lex fuit posita, ut in cruce uiuerent. Sanctione itaq; Dei ac decreto, probatus fuit Ioseph, usquedum tēpus, quod ipse cōstituerat, aduentasset. Tu uide quomodo aptissimū attexuit uerbū dñi eloquio: Inflāmauit, inquit, eum, exussitq́; uel usq; ad ossa, tam sanctū iuuenē Dei sermo, qui uita est animæ: imò fax illa, qua perustū cor, totum igneum fit, cōsopiturq́; in Christo, qui solus tam casti ardoris capax est, atq; in alios effusor. Verū quid postea factū est, simulac è Dei uerbo, quo arsit captiuus, diuina ostensa est lux:

Misit rex, & soluit eum, princeps populorum, & dimisit eum.

Magnum id quidem tum potuit uideri, ingentiū populorum principē, miseri squallidiq́; captiui rationē habuisse. Misit rex, inquit, postq̃ Dei uerbum Iosepho innotuisse cognouerat: misit, inquam, qui longo affectū carceris squallore solueret, exoneraretq́; catenis. Ille, dico, qui ingētibus dominabatur populis misit nūcios, qui eum liberū dimitterēt. Nec id quidē satis regi uisum est, sed &

Constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ.

Ecce ad quam tandem euehitur sublimitatē oppressa innocentia. Tu eris, inquit Pharao, super domū meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, uno tantùm regni solio, te præcedam. & uocauit eum lingua Aegyptiaca, Seruatorem mundi. E uinculis sanè ferreis ad totius terræ Aegypti imperium

D sublatus est Ioseph. Quid Aegypti terrā tantūmodo memoro: uocauit, inquit, illum seruatorem mundi. Penè dixit Moses: Hic erit Christus Iesus triginta argenteis uenditus, captus, infamatus, ab uxore regis, nempe synagoga, ad libidinem prouocatus, ob idq; iniurijs affectus, denudatus, diroq; in ligno occisus, qui humatus insuper ad eam tandem gloriā eleuabitur, ut ad dexteram Dei in cœlestibus collocetur, Iesusq́; passim ab omnibus digniori quidem testimonio, quàm illud fuit Pharaonis, nuncupabitur.

Vt erudiret principes eius sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret.

Sicut semetipsum, in hebræo est, secundum suam uoluntatē. Signum nimirum immensæ illius tum sapientiæ, tum potestatis. Propterea, inquit, ad illam euectus est dignitatē, ut illius parērent dicto nō solùm uulgò homines, uerumetiam ipsi Aegypti sapientes & grādęui. Sunt qui legunt ex hebręo, ut uinciret principes secundū suam uoluntatē. Quare sic Paraphr. Liberum fecit illi etiam principes regni conijcere in uincula. quod sanè ad summā illius potestatē attinet. Cætera uerò quæ sequunt̄, ad doctrinā & institutionē, quam quidē cùm de politiori uitæ ratione, tum de unius Dei cultu & religione fuisse reor. Priorē tamen sensum magis probat Chaldęus. Interim autem paternā accersiuit familiā:

Et ingressus est Israël in Ægyptū, & Iacob accola fuit in terra Cham.

In Genesis libro hæc omnia leguntur. Pater tuus, inquit Pharao ad Ioseph, & fratres tui uenerunt ad te. Vocat Aegyptū terram Cham, idcirco quòd Mitzraim filius Cham terram illam primus habitauit post diluuium, cui & patris impietatem inseuit. Ideo cum indignatione is debet legi uersus. Et est ac si diceret: Tam sancta familia impijssimam ingressa est regionem. Iam illud superfluum: dicam tamen ob rudiores, Israël & Iacob eandem præ se ferre personam: atq; his quidem duobus nominibus mirum quàm crebrò lusitent prophetæ, ut penè, ni ad-

ni aduertas animum, diuersi appareant uiri, cùm unus tamen sit, quo omnium fidelium multitudinem, rerum typo atque umbra, sæpenumero uolunt intelligi. Idem igitur erit, Israëlem ingressum esse Aegyptum, atque Iacob terram Cham incoluisse.

Et auxit populum suum uehementer, & firmauit eum super inimicos eius.

Firmauit uerbum, nihil aliud hic uult, quàm, superiorē illum fecit hostibus. Quanto porrò adaucti fuerint numero in Aegypto, sic in Exodi libro legimus: Filij Israël creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt, & roborati nimis impleuerunt terram. Vide postea quid de illorum senserit robore Pharao: Ecce, inquit, populus filiorum Israël multus, & fortior nobis est. Verùm Deus, qui cuncta sapientissimo moderatur consilio, licet occulto & caliginoso,

Conuertit cor eorum, ut odirent populum eius, & dolum facerent in seruos eius.

Abolita quidem ab ingratissimis Aegyptiorum cordibus prima illa beneuolentiæ memoria, pessimo incitantur odio contra Dei populum, fallacijsq́ ac dolis pacem illam antiquā interturbant. Verùm hæc, Deo autore, qui in suos interdum electos, imò planè semper, qui illos uexent, carnifices immittere consuescit. Venite, inquiūt, sapienter opprimamus eum. Proinde toto hi errant cœlo, qui in Aegypto hac teterrima mundi, absq; Aegyptiorū iniurijs posse uiuere opinātur. At illud summa animi consolatione auditur, quòd Deus est, qui hæc fieri permittit; imò etiam nostram ad probationē promouet. Tantùm quęcunq; ille malorum immiserit non deprecantes, æquo feramus animo, simulatq; compertissimum id iam esse potest, ne uolam quidem manus uerti posse absq; Dei nutu: qui ne suis non præstò esse iudicaretur,

Misit Mosen seruū suum, Aaron, quem elegit ipsum. Posuit in eis uerba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.

Hæc litera parum aliter in hebræo habet. Sic Felix: Posuerunt in ipsis uerba signorū eius. ut posuerunt, ad Mosen & fratrē referat: in ipsis uerò, ad Aegyptios. Hi itaq; ad illud ædendorum miraculorū munus electi, posuerunt, ædideruntq; inter Aegyptios signa illa, ut à Deo audierāt (id enim significat, uerba signorū) præscriptis nimirū ab ipso uerbis. Quare iussi & uocati, mirandas illas, letalesq; intulerunt plagas Aegyptijs: & id sanè in terra impia Cham, ac superstitiosa. Quæ quidem plagæ eæ fermè fuerunt. In primis enim

Misit tenebras, & obscurauit, & non exacerbauit sermones suos.

Non eo, neq; omnes, quo æditæ sunt ordine, cōmemorant plagæ: uerùm nihil ferè à contemplanda diuinæ bonitatis in suos uirtute & copia, nos retrahit. Parumper igitur ordine omisso, quæ in historijs potissimū requirit spiritus, peruestigemus. Exacerbauit, Hebræi plurali legunt numero, exacerbauerunt: seu, quod clarius erit, nō repugnauerūt, Moses nimirū atq; Aaron, uerbis eius, nempe Dei: hoc est, quicquid illis à Deo mandatū fuerat, non refutarūt. Magna profectò ea fuit uis fidei, duos adhuc rudes homines potentissimū illum regem offendere non esse ueritos. Quocirca non superuacaneū illud fuit dixisse, non repugnauerūt uerbis eius. Cæterū de hac plaga scribit Moses, quòd tetra adeò ac densa fuit caligo, ut tribus diebus nemo uidit fratrem suum, nec mouit se de loco, in quo erat. Tu uide misteriū: ubicunq;, ait, habitabant filij Israël, lux erat.

Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum,

Hæc prima fuit ultio. Eleuans, inquit, uirgam Moses percussit aquam fluminis coram Pharaone & seruis eius, quæ uersa est in sanguinē: & pisces qui erāt in flumine mortui sunt: fuit sanguis in tota terra Aegypti.

Et

C Et dedit terram eorum ranas in penetralibus regum ipsorum.

Hæc secunda fuit plaga, de qua sic Moses: Extendit Aaron manum super aquas Aegypti, & ascenderunt ranæ, operueruntque terram Aegypti. Ex hebræo apertior est litera. Sic illi: Produxit terra eorum ranas, imò regum quoque penetralia, ranas uidelicet produxere. Insuper

Dixit, & uenit cynomyia, & cyniphes, in omnibus finibus eorum.

Is uersus duas continet plagas, ordine tamen uerso: prius enim ponendæ erant cyniphes, cynomyia postea, quam uocem cum muscam caninam interpretentur, Hebręis tamẽ omne genus uolatiliũ, insectorũque uenenatorũ significat. Et uenit, inquit, musca grauissima in domos Pharaonis, & seruorum eius, & in omnem terram Aegypti. Cæterũ cyniphes pediculi sunt, unde morbus est pedicularis, morborũ omniũ turpissimus, & infamis. Aiunt enim nostra etiã ætate istiusmodi morbi genere interijsse Clementẽ VI. Pont. max. Nõnulli ueneno censent. Mortalis erat, atque propterea sexcentis, ut cæteri quoque ex uulgo homines, obnoxius miserijs & ægritudinib. Tertia ea fuit ultio, de qua sic legimus: Omnis puluis terræ uersus est in cyniphes per totam terram Aegypti. Ad hæc,

Posuit pluuias eorũ grandinẽ, ignem comburentẽ in terra ipsorum.

De hac sanè ultione, quę in ordine septima est, scribit Moses, quòd tantæ fuit magnitudinis, quanta nunquam antea apparuit in uniuersa terra Aegypti, ex quo gens illa condita est. Cuiusmodi uerò generis fuerit ignis ille totam incendens terrã, puto fulgura, atque alios è cœlo delapsos ignes extitisse, qui portentosi magis tunc uisi sunt, quàm nunquam aliàs.

Et percussit uineas eorum, & ficulneas eorum, & contriuit lignum finium eorum.

D Hæc enim ad supradictã spectant ultionẽ. Tam quidem ingens ac grauis illa fuit procella & grando, ut omnem prorsus uastauerit agri decorẽ, in unum planè conuoluens exitium, & plantas, & arbores, illas maximè, quæ magis in delitijs habentur, ut uineæ sunt, ac ficus. Et demum, inquit, quicquid arborum intra Aegypti terminos inuentum fuit, depopulata est.

Dixit, & uenit locusta, & brucus, cuius non erat numerus: & comedit omne fœnũ in terra eorum, & comedit omnẽ fructũ terræ eorum.

Octauum id fuit uulnus. Atqui, ne addamus lectori fastidium, eademque sæpe repetamus, de hisce infestis pratorum gramini, ac frugibus agrorũ animalibus, in septuagesimo octauo dictũ est psalmo. De hac ultione sic scribit Moses: Manè facto uentus urens leuauit locustas, quæ ascenderunt super uniuersam terram Aegypti. Et paulò post: Deuorata est, inquit, herba terræ, & quicquid pomorum in arboribus fuit, quæ grando dimiserat. At tandem ad ultimũ iam peruentum est exterminium.

Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.

Primitias uirtutis eorum, reddunt nonnulli ex hebræo: uoluntque uirtutẽ hîc sumi pro ui gignendi, quæ tunc consumpta fuit in animantibus. Verùm Paraphrastes cum nostro penè legit. Sic ille: Percussit omne primogenitum in terris illorum, præcipua omnium laborum, propter quæ in agris colendis sudauerunt. Felix utranque recipit lectionem. De ultima hac plaga sic edisserit Moses: Factum est in noctis medio, percussit dominus omne primogenitum in terra Aegypti, à primogenito Pharaonis, qui in eius solio sedebat, usque ad primogenitum captiuæ, quæ erat in carcere, & omne primogenitum iumentorum. His itaque mirabili stupendóque ostensis portento, suos coëgit Deus, admonuitque quid opus esset facto.

Et

Et eduxit eos cum argento & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus.

Onuſtos enim ſpolijs Aegyptiorum, ſuos uoluit educi Deus. Idcirco ſanctiſſimus fuit dolus ille & fallacia: quia domini id iuſſu factum: alioqui impijſſimũ fuiſſet non obtemperaſſe. Quæcunq; imperat Deus, omnibus perfecta ſunt numeris. Iam illud admiratione dignum, quòd in tam ampla proficiſcentium multitudine, nemo, nec ſenes quidem decrepiti, aut in cunis uagientes, malè haberet. Non erat, inquit, in cunctis tribubus eorum languidus. Tunc quidem

Lætata eſt Ægyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum ſuper eos.

Quis hîc ob tantam, tamq; ſubitam rerum immutationem, non obſtupeſcat? Nullo quippe adduci poterant ſigno quãuis horrifico, Aegyptij, ut dimitterẽt Dei populũ: mox uerò acti plagis, ſuisq; edocti malis, non ſolùm eos abire permiſerunt, uerumetiã ui multa, ut abirent, contendêre. Pòſt uerò quàm receſſerunt, maximo affecti ſunt gaudio: ſi gaudium id dici debet, ingenti ab ærumna & periculo, quò iterum in peiora deuoluantur, ereptos improbos. Non poterant, inquit, fermentari, cogentibus exire Aegyptijs, & nullam facere ſinentibus moram. Interim autem è cœlo pater

Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem, ut luceret eis per noctem.

Iam hîc primum perpulchra baptiſmi oſtenſa fuit imago, quam Paulus rudem ueluti gemmam è lapillis marinis colligens ſecernensq;, aiebat, Omnes in nube baptizatos eſſe. De qua quidem nube perdiu obſcura, noctu uerò lucida, ſic ſacra habet hiſtoria. Dominus pręcedebat eos ad oſtendendum uiam per diem in columna nubis, & per noctem in colũna ignis. Vides quomodo nullo unquam tempore ſuis nõ præſtò adeſt Deus? Siue enim æſtu carnis, aut ſuperbiæ, liuorisq; incendio tanquã infeſtis ſolis radijs exuruntur pij, refrigeriũ habent ſpiritus, qui ſuæ dulciſſimæ conſolationis umbra & nube, noſtrum contemperare ſolet ardorem, imò extinguere: rurſusq; ſi frigido cordis affectu, tanquam udis lunæ radijs, in Deum illos ferri contigerit, eundem ipſum non auerſantur ſpiritum, ſed limpidiſſimum ueluti lumen, facemq;, aut ignem potius ardentiſſimum, etiam uſque ad oſſium medullas admittunt: quo animati, è tetra gelidaq; noctis obſcuritate in ſuum demigrant conſolatorẽ, qui lux de luce eſt æterna, ignisq; conflagrans, cuius nomen Amor eſt.

Petierunt, & uenit coturnix, & pane cœli ſaturauit eos: dirupit petram & fluxerunt aquæ, abierunt in ſicco flumina.

De iſtiuſmodi diuinę prouidentię erga ſuum populum ſignis, in pſalmo alio eſt dictũ. Cùm eſuriret populus, obmurmuraretq; in Deum, data eſt coturnix, pluuitq; de cœlo manna, panis nimirũ in aëre angelorum miniſterio formatus. Ad hæc, pro illorum potu ſciſſa eſt petra, ex qua copioſæ adeò fluxerunt aquæ, ut inſtar fluminis in aridas delaberentur ſolitudines.

Quoniam memor fuit uerbi ſancti ſui, quod habuit ad Abraham puerum ſuum.

Nihil enim tam libenter inculcat ſcriptura, quàm quòd Deus, quæcũq; olim contulit beneficia, confertq; continuè, ea omnia naturali ſua motus bonitate, non hominũ ſtudio, aut arbitrio, impartiri uoluit. Et ut rata magis (ô qui hic pudore nõ cõfunditur?) ut rata, inquam, magis ſua eſſet uoluntas, hæc omnia promiſit patribus, firmauitq; iuramento. Ipſe uerò ea præditus eſt natura, ut fallere nequeat. Quocirca, quæcunq; olim pollicitus eſt, conſtantiſſimè, etſi interdum ſecus appareat, ſeruat. Percuſſo itaq; fœdere cum fidei parẽte Abraham, illa fuit

C conditio, quòd Deus cõtinuus fidusq; esset hominis custos ac defensor, homo autem illius esset iussionibus adeò obsequens, ut nihil in primis coleret & amaret. Deus enim in sua perstat fide, nihilq; non obseruat: homo uerò abiecit condictum, ruptaq; promissionis syngrapha, negauit acta. Verũ Deus, quæ optima illius est natura, non periurũ rebellemq; insectatus est odio, sed blandè etiamnum, eorũ memor quę pollicitus est, illum reuocat, allicit, quęrit, retrahit. Hinc ideo, nempe à uastissimo clementię Dei pelago, ortum habuit, quòd assiduis affecti fuerint Hebręi cœlitus donis, etsi quamplurimũ mumurãtes in benefactorem, donatoremq; ipsum unà cum donis fastidientes. Non fuit ulla unquã ętas, quin homines Dei clementiã flagitijs atq; impietate uincere cõniterentur. Secus uerò Deus, qui nihil tam optat, quàm ut seruemur, in suo manet cõsilio, pactumq; inuiolatũ uult esse, decreuitq; uel obluctantẽ nõ auersari animam, quoniam memor fuit, estq; cõtinuò, uerbi sancti sui, pactiq; initi cum Abraham suo & seruo & amico. Ergo prælудia illa nostræ fidei ac religionis tunc primum in Hebræis demonstrans, fouensq; beneficijs, ita se habuit, ut dixi, Deus.

Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia.
Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt.
Vt custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. Halleluia.

Alterius quidem generis fuit gaudium, quo affecti sunt Hebræi, quàm illud quo Aegyptij in profectione eorum. A metu quidem atq; horrore plagarũ, orta est Aegyptiorum lætitia: Hebræorũ uerò à religione, atq; grata in benefactorem uoluntate: quæ tametsi in rudioris uulgi turba penè statim interierit, in sapientioribus tamẽ syncera mansit. Verùm illud forsan non tam compertũ, quarum rerum causa, nobilissima illa ostensa fuerint beneuolentiæ diuinæ signa in
D ingratum populum, rebellem, contumacẽ. Harum nimirũ, ut resipiscerent, ut Deum quærerent, amarentq;, & in signum amoris custodirent iustificationes eius, statuta scilicet, ritus, ceremonias, ac legem tandem eius exquirerent, è qua humana omnis descendit iustificatio, quæ est lex spiritus. Ac demũ præcipuum illud est amoris, ueræq; pietatis indicium, cuncta, quę iussit dominus, absq; cunctatione exequi, req;, haud uerbis solùm, præstare. Cui laus sit in secula seculorum. Amen.

PSALMVS CVI. Halleluia.

Onfitemini domino quoniam bonus, quoniã in seculum misericordia eius.

Ex inscriptione psalmi, quid sibi uelit spiritus, cognosci potest: laudandum scilicet esse Deum, quæcunq; obueniant. In alio psalmo sic de se testatur Vates: Benedicã, inquit, dominũ in omni tempore. Cęterùm nulla re alia tam ardenter noster in Deum amor accenditur, quàm si sedulò, diligenterq; illius in nos beneficia mente pertractemus, uoluamusq; animo nostras in illum offensiones, rursusq; illius in nos bonitatẽ, qua nos felicissima quadã urget contentione, superareq; nitĩ. Nos quidem nequitia atq; improbitate armati, cum illo concurrere uelle palàm ostentamus: ille contrà, clementia ac lenitate. Hæc fermè in toto hoc psalmo uidere licet, dum patrum ingratitudinẽ diuinis opponit muneribus ac beneficijs. Verùm à Dei laudibus suum orditur psalmũ propheta, typus nimirum Ecclesiæ Christi, cuius perfectissima ea est imago & facies, pura in Deum fides. Confitemini domino quoniã bonus, quoniam in seculum misericordia eius. De cõfessionis uoce, quæ Dei prę se fert laudes, diximus aliquoties. Quam ob causam laudãdus sit Deus, statim addidit: Quoniã, inquit, bonus, quoniam beneficus, quoniã æterna illius est misericordia, non temporaria, citoq; desitura, ut ea est hominũ. Vtcunq; hi tamen fidem frangant, pactaq;

uiolent

uiolent, suo stat nihilominus Deus stabilis infractusq; consilio ac uolũtate, quæ est, ut animas quamlibet rebelles & inquinatas ad sese reuocet, sibiq; recõciliet, atq; in nouam refundat formam. Vnde, oro, tam amplus processit Dei amor ad animam peccatricẽ, cùm nullum inter eos similitudinis extet symbolum? Nil sanè tali anima turpius potest inueniri, Deo autem nihil sanctius. Quare tota hæc dissimilitudinis atq; inæqualitatis coitio & concordia, à diuina profecta est clementia, quæ ęterna est, & certa, licet forsan nostram ob ingratitudinẽ nobis incognita. Proinde

Quis loquetur potentias domini, auditas faciet omnes laudes eius?

Stupet hîc anima, planeq; in cœlestiũ rerum cõsideratione retunditur: quodam enim audaci conceperat motu atq; affectu, se posse aliquando Dei omnes enarrare operationes, indeq; suam laudandi illius nominis auspicari materiam. Verùm cùm se impossibilia conari præuidet, in istiusmodi prorumpit stuporẽ. Quis, ô, tam altè raptus inuenitur, qui cuncta Dei opera, potentiamq; illius infinitam, qua condita uniuersa ex nihilo olim effecit, nunc tenet, permeat, moderatur, seruat, plenè, ut res ipsa postulat, eloqui unquã poterit? quis cuncta, unde ipse laudari debeat, recensebit? quis demũ inenarrabilia enarrare tentabit? Sat sit igitur quod hîc à spiritu dici uideo:

Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiã in omni tempore.

O felices, inquit, illos, qui iustè adeò ac rectè suam instituũt uitam, ut ex Dei præscripto ac lege uiuere meritò dici queant. Iudicium enim ad uitam bene recteq; ordinandã attinet; iustitia uerò ad effectum magis fidei, Deiq; timoris, unde ortum habet sapiẽtia, referri debet. Qui certè istiusmodi ornati sunt uitæ partibus, suasq; ad illas disponunt operationes, perfectissimi omniũ sunt, etsi forsitan in disquirendis Dei secretis, tardi & hebetes. Quocirca ad assequendos Dei afflatus, inspirationesq; illas, quarum ui cor in Dei amore comburit, pura opus est fide, uitaq; in Dei lege apprimè informata, ne nos nobis nescio quę cõfingamus operationum auxilia: sancta ea quidem, sed quibus nihil fidere debeamus. Sunt enim scalæ gradus ualdè debiles, nostro quę solũmodo proficiscunt ab arbitrio operationes, nempe absq; gratiæ clauo suffixæ: quo sanè remoratæ, mirũ quantum in alteram priori dissimilem transmigrent speciem: ex sordidis enim mundissimæ efficiuntur. Verùm quoniam rem hanc tua à uoluntate, ô Deus, atq; arbitratu descendere non ignoramus,

Memento nostri domine in beneplacito populi tui, uisita nos in salutari tuo.

Hæc est totius fidei nostræ summa, hûc nostræ omnes tendunt precationes, studia, labores, ut Dei fiat uoluntas. Cassæ nimirum sunt ac uanæ supplicationes, quæ tali non nituntur consilio, contra sanè illorum morem, qui cùm orant ferè indignantur, nisi suæ se Deus cõfestim attemperet uoluntati, temerarięq; nonnunq; obsecundet precationi. Hi profectò de more sunt, qui ex meritorum operationumq; numero & assiduitate, Deum sibi promereri posse arbitrantur. Humiliauimus, inquiunt, animas nostras, & nõ aspexisti. Sanctæ quidem operationes ideo sanctę sunt, quia à Deo proficiscunt, hoc est, ex mera Dei uoluntate proueniunt. Sensus igitur is erit: Memor sis quæso nostri, ô domine, eoq; nos prosequere fauore ac gratia, qua tuum prosequi populũ consuescis. quid? inuise nos tandem, qui nostris offensus reatibus procul aberas indignabũdus, tuamq; nobis impartire salutem. Quod si feceris, non quia sic meruimus, feceris, sed quia tu sic uis, & imperas:

Ad uidendum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ, ut lauderis cum hæreditate tua.

C Inuise nos, inquit, haud flagello quidem & seueritate, sed suauissima tua, qui Christus est, refocilla salute, quò tuis uideri possit bene cuncta succedere, atque illorum uotis respondere: facque me illo frui bono, quo hi fruuntur, quos tu, ut tui essent, de mundo elegisti, ut eo gaudeam lætitiæ genere, quo gentes, quæ suum tibi dederunt nomẽ, gaudere solitæ sunt: atque ita ab una ex multis diuersorum morum hominibus conflata sorte atque hæreditate, tibi gratiæ habeantur, laudesque, ut tua ritè deposcit maiestas. Felix ex hebræo sic uersum transfert: Vt respiciam in bonitate electi tui: ut læter in iustitia gentis tuæ: ut laudem cum hæreditate tua. Puto hîc electum Dei Christum esse, in cuius bonitate ac meritis respiciendum esse à spiritu admonemur. Si quidem boni aliquid è nobis prodire contigerit, id totum Christo condonandum est. Totum dico, ne dum partim nostræ, partim ipsius concedimus bonitati, sordidũ fiat ac uenale, quod alioqui totum datum Christo purum erat, atque illius gratia & bonitate nostrum. Vis ne dicam quid boni à nobis expectari potest?

Peccauimus cũ patrib. nostris, iniustè egimus, iniquitatẽ fecimus.

Illud ferè Apostoli hîc mihi audire uideor: Omnes, inquit, peccauerũt, & egent gloria Dei: hoc est, cruce Christi, ac morte, quæ Dei præcipua gloria est, de qua quidem sic diuus ait Chrysostomus: Omnis gloria Dei, & omnis salus hominũ in Christi morte est posita. Peccauimus (inquiunt etiam perfectissimi uiri) cum omnibus, qui ante nos fuerunt patres. Vide exaggerationẽ: peccauimus, iniustè egimus, iniquitatẽ fecimus, hoc est, multifariã iniquitate maculati, scelerate uiximus: si tamen uita est, in peccatis uiuere, & nõ potius periculosissimum mortis genus, certusque interitus ac damnatio. Hæc dicunt (opinor) à Dei spiritu edocti. Secus alij: O si, inquiũt, fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine prophetarum. Heu quàm impij fuerunt

D hi, qui occiderunt Christũ, qui Apostolos persequuti sunt, qui martyres tam sæuè cõtrucidarũt. Nos certè, nostrique ordinis uiri sanctis incumbunt actionibus, uirtutibus, eleemosynis, neminẽ lædunt, nõ occîdunt, non scortanť, nõ alienas, ut hi uulgò impuri, usurpãt uxores, non furanť: ieiunamus, affligimur, sanctisque operã nauamus exercitijs, nihil non agimus, quò ex hominibus tandem dij efficiamur. Audio, laudoque, modò synceri sint affectus, nempe ab amore proprio, odioque alieno, ab auaritia, à dolo, à nequitia, à liuore, à fastu, à libidine demum intestina, atque ultionum rabie, liberi sint. Quàm facilè deludimur, quàm ue libenter falsa nos decipi persuasione patimur. Verùm propositum non deserentes institutum, dicamus, fateamurque, quòd semper, uel à pueris, iniustè egimus, quòd iniquitatem fecimus, quòd

Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua, non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ, & irritauerunt ascendentes in mare, mare rubrum.

Is unus est uersus Hebræis. Iam incipit peccata patrum enumerare, cõtra itidem perpetuã Dei in illos benignitatẽ, quò è speculo ueluti nitidissimo queat perspici, quàm ingrati semper extiterint homines, & hi quidẽ qui maximis affecti fuerant beneficijs, ut Hebræorum fuerunt patres, qui non solùm in Aegypto, cùm ab incolis opprimerentur, uerumetiã ad mare rubrum, imò in medio ipso mari, deserto quoque ubi man pluerat, murmurauerũt, de Dei potentia subuerentes, palamque Mosen ductorem nempe illorum tam mansuetum, acerbè nimium reprehendentes. Quid scelestius unquã auditum fuit? quid illa uoce turpius? Melius nobis fuisset seruire Aegyptijs, quàm mori in deserto: discede à nobis, ut seruiamus Aegyptijs. Hi quidem minimè ex animo, quæ pro se gesta fuerant, intellexerunt, serioque expenderunt: quin potius horum omniũ immemores facti, amplam tuæ misericordiæ abundantiam à mente proiecerunt ingratissimi,

tissimi, atque in mari, in mari (inque) ipso rubro tam ingenti exiccato miraculo, nefandissime rebellarũt. Tu tamen habita tui magis nominis atque honoris ratione, quàm quòd eorũ peccata deposcerẽt, seruasti eos, ut hinc atque hinc passim, reque ipsa tua demõstrares omnipotentiã. Quare de te tunc ita testàtus es, ô immẽse, dicẽs: Et sciant Aegyptij, quòd ego dñs, cùm glorificatus fuero in Pharaone. Pessimè quidẽ res nostræ haberẽt, si Deus nostris irritatus peccatis, dignas pro meritis inferret plagas: nõ esset qui diu uiueret. Illorũ itaque etiã reluctantiũ curã habuit,

Et saluauit eos propter nomen suum, ut notam faceret potentiam suam: & increpuit mare rubrum, & exiccatum est, & deduxit eos in abyssis sicut in deserto.

Mira res: nam mare increpito, atque subinde exiccato, illa per undas, profundissimasque aquarum uortices & abyssos complanata perinde fuit uia, atque si per planitiem in deserto, loco nimirum arenti ac siticuloso, incessissent.

Et saluauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimici, & operuit aqua tribulantes eos, unus ex eis non remansit.

Ita in Exodi libro legimus, quòd fugientibus Aegyptijs occurrerũt aquæ, & inuoluit eos dominus in medijs fluctibus, nec unus quidẽ superfuit ex eis. Preclara hîc norma ostendit fidei, qua sanctissimè admonemur, nullam posse esse hominis artem, atque in declinandis improborũ insidijs prudentiã, nisi Deus sit, qui nos, nostramque innocentiã de manu hostili, ferociaque illorũ, qui nobis male uolunt, eximat, atque in eorum caput, quicquid insidiarum moliti fuerant, retorqueat: ut certè quotidianis (ni prorsus stupidi sumus) uidemus exemplis retorqueri. Illud nihilominus consolationi non paruæ nobis debet esse, quòd Deus integrè adeò fæcem istiusmodi demoliri solitus sit, ut ne odor quidem supersit ullus. Vnus, inquit, ex eis non remansit, quin interiret.

Et crediderunt uerbis eius, & laudauerunt laudem eius. Citò fecerunt, obliti sunt operum eius, non sustinuerunt consilium eius.

Quid sibi uult, Citò fecerunt, uixdum intelligo: nisi fortè ad uitulum, quem sibi fecerũt in Oreb monte, cultum nimirũ, ab Aegyptijs, qui boues colere consueuerant, edocti, referas. Hebræis est, accelerauerunt, seu aliquid simile. Et est uox de incredulis dicta, qui cùm statim nõ uident quæ Deus pollicitus est, non credunt, cùm tamen scriptum sit in Esaia: Qui credit non festinet. Idcirco à Vate addit: Obliti sunt operũ eius. Heu fidem debilem & nutantẽ. Non sustinuerunt, inquit, ut faceret, quod facere instituisset: præuertere quodãmodo adnixi sunt Dei consiliũ. Quis scit, clamabant, an Deus sit in nobis, uel ne? Vide illorum leuitatẽ. Viso quidem cõcreti maris portento, atque hostium internectione, crediderunt uerbis eius, laudesque illius cecinerũt. Mox uerò, ac si nulla unquã experti fuissent beneuolentiæ signa, ne expectato quidem triduo, quod à traiectu maris ad Maraath aquas intercesserat, Mosen obiurgati sunt dicẽtes: Quid bibemus? Plena sunt stomacho uerba hæc: proinde infert, Et murmurauit omnis congregatio filiorum Israël contra Mosen & Aaron in solitudine.

Et cõcupierunt cõcupiscentiã in deserto, & tentauerũt Deum in inaquoso, & dedit illis potionẽ ipsorũ, & misit saturitatẽ in animas eorũ.

In aquoso pro solitudine posuit, loco utique arido, & absque irriguis aquis. Illud quoque, misit saturitatẽ, ex hebræo uerti poterat, misit maciem, seu tabem, in corpus eorum. Campensis uerò mortẽ reddit. Mulctauit, inquit, morte gulam illorum. Quanquam saturitatẽ ad illorũ infamiã puto positam, & est ac si dixisset, usque ad uomitũ impleti sunt. Id genus concupiscentiarũ fuit, quando Man fastidientes dixerunt: O quis dabit nobis carnes ad uescendũ? Recordamur pisciũ, quos comedebamus in Aegypto gratis. In mentẽ ueniunt (en ociosæ mentis naufra-

C gium) cucumeres, & pepones, porriq́ꝫ, & cepæ, & allia. Datæ igitur sunt carnes; adductæq́ꝫ maxima copia coturnices. Verũ adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor dñi cõcitatus in populũ, percussit eum plaga magna nimis. Et sic, æquissimo librametõ, misit pro pinguedine maciem in animas (animas pro corporibus hebraismus ponit) eorum: nam qui relicto Dei cibo, carnibus sagi nari concupiuerant, longè diuersa, quàm optauerant, affecti sunt compensatione. Macie quidem & pallore consumpti, meritas dederunt pœnas.

Et irritauerunt Mosen in castris, Aaron sanctũ domini. Aperta est terra, & deglutiuit Dathan, & operuit super cõgregationem Abiron: Et exarsit ignis in synagoga eorum, flamma combussit peccatores.

Interitus Dathan & Abiron, qui seditionẽ contra Mosen cõcitauerãt, in Numerorũ libro fusè admodũ describitur: hi enim tumidissimo ambitionis uento inflati (uide ambitiosorũ morem) populum illum aura leuiorẽ, in ipsum ducem atq́ꝫ Aaron, Aaron (inquam) sanctum domini, & sacerdotẽ, adeò acerbè exuscitarunt, ut penè omnes ab eis descişcerent. Verùm Deus, qui tametsi ad tempus ambitiosorũ fastum atq́ꝫ arrogantiã, ad bonorũ profectum tolerare uideatur, finem tamẽ illorũ infortunijs ponere consueſcit, eo maximè tẽpore, quo se derelictos suspicanť, iussit, & dirupta est terra (ut sacra refert historia) sub pedibus eorum, & aperiens os suũ deuorauit illos cum tabernaculis suis, & uniuersa substantia eorũ, descenderuntq́ꝫ uiui in infernũ operti humo. Synagogã uocat illorum multitudinẽ, qui conspirauerãt cum Dathan & Abiron: de quorũ plaga legimus, quòd septingẽti ac millia hominũ decẽ & quatuor desiderata sunt, absq́ꝫ illis qui perierant in seditione Choræ. Sunt qui synagogã ad uiros illos referãt seditionis autores, qui primarij in synagoga concilij tempore, ut sacri habẽt an-
D nales, per nomina uocabantur. A superioribus itaq́ꝫ populi (ut nunc etiam est usus) illa orta est seditio, & cõiuratio. Neq́ꝫ satis illud fuit: nam nullo affecti metu qui superfuerant, iterum à domino deficere conati sunt,

Et fecerunt uitulũ in Oreb, & adorauerunt sculptile, & mutauerũt gloriam suam in similitudinem uituli comedentis fœnum.

Horrendum uituli conflati scelus memorat: impium sanè illud, ac multis omnino modis Dei populo ac religione indignum. Aspice in quàm immanẽ ruimus interdũ, ob nimiam nostri confidentiã, errorem. Relicto quidem Dei cultu, fractoq́ꝫ iusiurando, ac rupto fœdere, uitulum Aegyptiorũ ritu ex ære arteq́ꝫ fusoria conflatum erexerunt, clamantes: Hi sunt dij tui Israël, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Cæterùm Oreb, seu Choreb, Sinai mons est, in quo tum Moses duas legis accepit tabulas, quas tamen in montis descensu cùm choreas chorosq́ꝫ audisset cantantium coram uitulo, fregit indignabundus. Illi autem interim gloriã magni Dei, incomprehensibilis, incorruptibilis, immortalis, cuius maiestate redundant omnia uiuuntq́ꝫ, numine illo æterno agitata, cuius uirtutem non ita pridem senserant: eam, inquam, gloriam tam admirandã, cõmutauerunt nõ tam in uitulum, quàm in similitudinẽ uituli, nempe ærei, muti, atq́ꝫ omnino sine sensu ac uita. O ingratos, quàm citò quidem

Obliti sunt Deum, qui seruauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.

Ferunt execrabilem illum uituli cultum auari imaginem adumbrasse, cuius Deus aurum est, & argentũ. Mirum quàm generatim in id culturæ prolabantur nostri æui principes ac prælati: nihil enim ita assiduè auditur, quàm auri nomen, aut utcunq́ꝫ corrasarũ exactionũ & uectigalium, addo & mutuandarũ pecuniarum uis, ac minæ. Ego potius scortatoribus, uarijsq́ꝫ libidinũ monstris inquinatis, uitulũ illum prelusisse arbitror. Vnde illud est, quòd inauribus armillisq́ꝫ

lisq; aureis mulierum coaceruatis, formam illam conflarunt detestabilē: obliti quippe rerum illarū, quæ stupendissimo in eorum gratiā gestæ fuerant miraculo in Aegypto Dei manu, qui toties seruauit eos: mira item illa in terra sacrilega atq; impia Cham: ac demum in mari rubro terrifica alia & portētosa, ex animo abijciētes, in illud impietatis genus collapsi sunt, ut adorarēt pro Deo uiuo mutum bouis simulachrū. Quid aliud ab his, qui Deum iam cōtempserant, agi potuit? Verùm Deus iam toties lacessitus, mutauit, ut sic dicam, mentem:

Et dixit, ut disperderet eos, si non Moses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius, ut auerteret iram eius ne disperderet eos.

Confractionē uocat Vates diuulsionē illam, defectionemq; populi à Deo, cuius reconciliationis autor fuit Moses: de quo legimus, quòd reprehenso populo, taliq; castigato, ob uituli adorationē, elogio, Peccastis peccatū maximum: illud adiecit, Ascendā ad dominū, si quo modo quiuero eum deprecari pro scelere uestro. reuersusq; ad dn̄m ait: Aut dimitte eis hanc noxā, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti. Tanti porrò uiri lachrymis placatus Deus, in illam tandem prorupit amoris notam: Dimitte me ut irascar contra eos: ex te enim, ne dubites, prodire faciā gentem magnā. Dixerat quidē haud semel Deus, sententiaq; firmauerat, se populū illum contumacē funditus euersurū. Et fecisset, ni Moses, tantus nimirū homo, tam Deo charus, tam sui gregis amātissimus, (quod nostri uix sufferūt audire pastores) obstitisset, in medioq; ipso uastationis incēdio stans, Dei iram sedasset, req; effecisset, ne illos omnino disperderet. Fuit ea Christi mediatoris umbra, qui solus factus est Dei atq; hominū mediator, diruitq; maceriem inimicitiarū, ut inquit Paulus, atq; odiorū, quæ inter hominē, atq; illius creatorē intercesserant. Spreuerunt illi quidem suum benefactorem,

Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.

Terram auream, terram opimam, terram in qua beneplacitū fuit Deo habitare in ea. Permagnū certè illud fuit signum infidelitatis, terram illam tanto desiderio expetitam, à Deoq; toties promissam, cōtempsisse. Tum uisus est Deus contemni. Quocirca additur,

Non crediderūt uerbo eius, & murmurauerūt in tabernaculis suis, non exaudierunt uocem domini.

An murmurauerint inter sese tumultantes, testis sit Deus, qui de illorū perfidia cum Mose atq; Aaron expostulans, ait: Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat cōtra me? Vide, mi lector, seditiosorū morem, ac strepitū. Constituamus, inquiūt, nobis ducem, & reuertamur in Aegyptū. Vtinā mortui essemus in Aegypto, & nō in hac uasta solitudine. Pessimi omniū, nónne melius emori potius in solitudine, tutore Deo, quàm Aegyptijs seruire? Non paruerunt, inquit, mandatis eius, fidemq; illius dictis minimè adhibuere: quare iratus, de illis pœnas omnino sumere constituit.

Et eleuauit manum suam super eos, ut prosterneret eos in deserto.

Solet em̄ qui grauiter ferire quempiā adnititur, manū in sublime, quò fortius percutiat, extollere. Vnde uolens hîc Vates iustam Dei fuisse ultionē, grauissimumq; illorū peccatū, ostendere, facit illum acrius in uerbera insurrexisse. Sic Paraph. Quare tanq; grauiter percussurus extulerat in altū manus suas contra illos, ut prosterneret illos in deserto. Alius ex hebræo uertit: Stringebat manū suam in eos. Alij rursus uolunt per manus eleuationē iurātis morē exprimi, qui cùm iurat, manū in altum tollere cōsuescat: & est perinde, ac si dixisset: Iurauit se illos in solitudine prostraturū. Non displicet quoq; quod alij hûc afferūt. Eleuauit, aiunt, manum suam more illorū, qui idcirco minantur, ne percutiant, ut hi faciunt, qui rei cuiuspiā confessionē expiscari conantur. Cōminatus est itaq; Deus se illos subuersurū, nisi ad cor redijssent. Solet quippe diuina bonitas ua-

C rijs uti medelis, ac ad sanandam animam remedijs. Rogat interdum, admonet, minatur quoq;, ut hîc uides populo illi suo tam charo cõminatum esse, se illum penitus destructurum.

Et ut deijceret semen eorum in nationibus, & dispergeret eos in regionibus.

Verùm nihil id propémodũ: nam nullis cõmoti minis aut plagis, sua in pertinacia perstitere.

Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum.

Quomodo, quóue tempore id actum sit, quòd eorũ semen per regiones disperserit gentium, tum crebra illorum exilia & captiuitates, tum nouissima melius testari possunt. Nullis quidem sedibus affixi, illò de more properant, conglomerantq;, quò uitæ cõmodum, ac securitas eos uocat. Acti nihilominus æquissimo Dei iudicio à bene institutis regionib. ac ciuitatibus, nõ desunt qui fugatos colligant, foueantq;, & turpissimũ in modum ad domesticã admittant consuetudinẽ, ad ludos ac choreas, ad thorũ forsan. Nefas quidem execrabile. Sed hîc mihi tempero, ne me quispiam de mea hæc patria dicere suspicaretur. Nullis itaq; permoti illi minarũ terroribus ac flagellis, sua in duritia permansere, & initiati sunt Beelphegor. Beel, seu Baal, cõmune erat deorum nomẽ apud priscos idololatras Hebræis cõterminos: & significat magnum, seu dominũ, seu etiam, ut alij uolunt, maritũ. Vnde non absq; ratione uerbum, copulauit, in principio uersus positum uidetur. nanq; ex hebræo sic legunt nonnulli: Et copulati sunt Beelpeor, aut phegor, ut legunt Græci, tanq; scorto, aut adulteræ. quanq; uerbum initiandi bellissimè hîc quadrare nõ ambigo, cùm sit sacris, aut re alia quoque imbui. Hinc sacra initia ab antiquis appellata mysteria, ob id, quòd his ex agresti quodãmodo uita exculti homines, ad humanitatẽ formarent. Cæterùm
D quid sibi uelit Peor, nõ ita clarũ: nisi fortè propterea, quòd in illius nominis mõte apud Moabitas Bel (hunc Priapũ fuisse opinant nõnulli) statua coli cõsueuerat. Quocirca non absurda ea est Aben Ezræ opinio, qua asserit istud idcirco à Vate dictũ, ad exprimendã turpem illorũ cõsuetudinẽ cum mulieribus Moabiticis. quę causa fuit, quamobrẽ spurcissimis Baal peor cõtaminarent sacrificijs: quæ hîc Vates sacrificia mortuorũ appellat, hoc est, dijs mortuis, & nefandis cõsecrata. Sic em̃ de infausto illorũ ausu in Numerorũ libro legimus: Fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ uocauerũt eos ad sacrificia sua, initiatusq; est Israël Beelphegor, tanq; re sacra. Ex quo auersi illi à Deo uiuo defecerunt,

Et irritauerunt eum in adinuentionibus suis, & multiplicata est in eis ruina.

Adinuẽtiones uocat illorum conatus & studia, quibus offensa Dei maiestas alia atq; alia exaggerauit illis mala: sed in primis multa illos peste uexauit. quod nostra habet æditio, ruina, Hebręis est pestis. & si ruinæ quoq; uox ad pestis effectum referri potest. Quid tantum unquam ruinæ secum traxit inter mala, inuexitq; uulgò, quantum latè sparsa pestilentiæ lues? Verùm nõ diutius sæuissima illa in plebem debacchata est ultio. Etenim

Stetit Phinees & placauit, & cessauit quassatio.

Placauit, ex hebręo uertunt, uindicauit: seu, ut uult Felix, Executus est iustitiam, nempe Dei zelo permotus. Aptissimo præterea usus est uerbo, stetit: hoc est, se uirum præstitit fortem ac strenuũ, qui fornicariũ Hebræũ unà cum scorto Medianite, ense inguini adacto transfodit. Plaga nimirũ, atq; ultio cõuenientissima adulteris, scortatoribusq;, ac turpissimo uitio illi, cui (prò facinus execrãdum) fauent nõnulli ex his, qui matrimonia deprecanť. Placato itaq; Deo cessauit pestis, millibus tamen hominum quatuor supra uiginti desideratis.

Et

Et reputatum est illi ad iustitiam in generatione & generationẽ, usque in sempiternum.

Quandiu enim suo in statu perstabit tempus atq; ætas, nulla unq; erit posteritas, quæ Phinees zelum æquissimũ fuisse non prædicet. Ita quidẽ de illo sic contestatũ fuisse dominũ legimus: Phinees Eleazar filius auertit iram meam à filijs Israël, quia zelo meo cõmotus est contra eos. Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi quàm semini eius pactum sacerdotij sempiterni. Quid tali iustitia à Deo laudata fuit unq; sanctius? quid beatius? Putas'ne id Dei testimoniũ posse adeò exolescere, atq; ab hominũ memoria interire, quo minus perpetuũ sit, uiuatq; de generatione in generationẽ usq; in sempiternũ? Strenui igit̃ uiri illius æquitas, zelus, ac tandẽ pręmiũ, æterna erũt, quia à Deo profecta, cuius hîc testimonio laudat̃. Sed quid passus sit Moses propter perfidiam populi, uideamus.

Et irritauerunt eum ad aquam contradictionis, & uexatus est Moses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius.

Aquæ miraculum, atq; iurgij occasio contra dominũ in deserto Sin, notissima est in Numeris. Hîc nõ possum non supremũ in modum admirari dolereq́;, ad tantam aliquãdo mentis infidelitatẽ, cordisq́; inconstantiã, potuisse Mosen, tam sanctũ scilicet uirum deuenire, ut in elicienda Dei iussu è saxo aqua, nutauerit, uacillantiq́; protulerit fide: Num de petra hac uobis aquã poterimus elicere? Adeó ne tantũ possunt murmuratorũ linguæ, ut Dei spiritũ in sanctorũ animis extinguãt? aut saltem opprimãt? Possum id equidẽ, ut dixi, admirari, mecumq́; ut de re nimium acerba conqueri. Veruntamẽ in hoc eximio & miserabili sanctissimi uiri exemplo cõiectare libet, illud idem aliquando inter perfectissimos quoq; contigisse, cõtingereq́; nõnunq; homines. Quamobrẽ colligendus est animus, si nostram interdũ accidit labefactari uirtutẽ, pronamq́; ad casus infirmitatem, simulac cernimus primos illos patres, tam Deo charos, in nefandissimos prolapsos errores & peccata. Quàm porrò execrandũ fuerit Mosis delictũ, ex uerbis Dei cõprehendi potest, qui iratus cõtra illum ac fratrem, istiusmodi promulgauit sententiam: Quia non credidistis mihi (ecce infidelitas) & sanctificastis me coram filijs Israël, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Deum igitur ad iram concitauerunt murmuratores illi iuxta aquas contradictionis ac iurgij: nomen nimirum aquis illis impositum à rei euentu, ubi male habitus fuit Moses illorum causa, turbatusq́; spiritu de Dei promissis hæsitauit. Vnde additur: Quia exacerbauerunt spiritum eius,

Et distinxit in labijs suis.

Planè, inquit, perturbauerũt illius animum, idcirco dubijs uerbis loquutus est dicens: Audite increduli & rebelles, num de petra hac uobis aquam poterimus elicere? In mentem tam pijs fratribus tunc uenit populi perfidia, crebræq́; in Deum iniuriæ, & offensiones. Ideo ueriti ne ipse populi impietate lacessitus negaret aquas, nutanti tum fide, tum sermone, uerba illa indignabundi protulere. Cuius quidem rei illud fuit indicio, quòd bis, anteaquam exirent aquæ, satisq; populo faceret, icta fuit silex. Eam ob rem à promissæ terræ ingressu prohibiti fuere. Atqui maximũ illorum fuisse delictum, penè ratio demonstrat. Siquidem nihil illis contingere potuisset acerbius. Spe igit̃ illa frustrati, unà cum cæteris diffidentiæ filijs,

Non disperdiderunt gentes, quas dixit dominus illis.

Imò ipsi dispersi sunt, atq; ab alijs captiui abducti. Vide quid illis per angelũ cõminatur Deus. Noluistis, inquit, audire uocem meam, ut non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius, & aras eorũ subuerteretis, quamobrẽ nolui delere eos à facie uestra, ut habeatis hostes, & dij eorũ sint uobis in ruinã. Mirum

C quanta animi leuitate affecti fuerint Israelitæ, qui una ferè hora & Deo immenso, & dæmoni turpissimo nomina dederint: fracto quippe fœdere cum Deo, aliam sua sibi sponte asciuere religionem.

Et cõmixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorũ, & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum. Et immolauerũt filios suos, & filias suas dæmonijs.

Id scandalum fuit, atq; in quod, ut meriti fuerant, impingerent offendiculũ, quod cõminatus est Deus dicens: Et dij eorum erunt uobis in ruinã. Cæterùm liberorũ sacrificiũ Moloch à gentibus illis turpissimo celebrabat̃ ritu: quod execrans dñs in suis, sic lege sanciuit: Si quis dederit de semine suo Moloch, morte moriatur. Hunc putant nonnulli Saturnũ fuisse. Nefandissimũ sanè & crudele illud fuit sacrificij genus, in quo pater liberos, & hos quidem reluctantes, cœlumq; ipsum clamoribus implentes, excutiẽtesq; à collo ui multa gladium aut securim, ad cruentas idolorũ aras immolarent: atq; ita iugulatis filijs, in charissima inuenti sunt desæuisse pignora, belluis ipsis immaniores.

Et effuderunt sanguinẽ innocentem, sanguinẽ filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.

Istuc impietatis cõmentũ in terra Chanaan ortum habuit, quo Dei populus miserandum in modum oblectatus, ad tantam animi crudelitatẽ prolapsus est, ut teneros, uagientesq; in cunis filios, iugulauerit, terramq; innoxio cruentauerit sanguine. Vnde additur:

Et infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum, & fornicati sunt in adinuentionibus suis.

Quòd ex nostris quidã legũt, Et interfecta est terra, error est propter literarũ D uicinitatẽ ortus. Nam de pollutione terræ è sanguine oborta sermo hîc fit, non de illius interfectione. Visa tunc est tellus, illam execrata abominationẽ, purũ illum cruorẽ infantiũ ingratis hausisse. Sensit quodãmodo tam dirum factum, scelusq; tum uix auditũ in terris, inuita, quasiq; ingemiscens absorbuit. Et fornicati sunt, inquit, tanq; adulteræ legitimo cõtempto uiro, suis in operationib. stu dijsq;, ac ad suam ipsorũ perniciẽ adinuentis consilijs. Plebs quidẽ illa Deo uno ueluti marito suam spopõderat religionẽ, sed postea alios nacta amatores, Deo purissimo derelicto, spurcissimũ idololatrarũ sequuta est cultum, & amorem. Sanguinibus, ex hebræo uerti poterat, sanguine: nisi malis, sanguinibus, pro frequẽtibus sanguinis effusionibus intelligi. Quocirca excanduit supramodũ.

Et iratus est furore dñs in populũ suũ, & abominatus est hęreditatẽ suã. Et tradidit eos in manus gentiũ, & dominati sunt eorũ qui oderũt eos. Et tribulauerũt eos inimici eorũ, & humiliati sunt submanib. eorũ.

Miseranda ea fuit rerum mutatio: qui nuper à Deo protecti uicinas ferè omnes debellauerãt nationes, mox sua ipsorũ culpa à Deo proiecti, illis parêre coacti sunt, qui capitali eos odio persequebant̃. Execratus itaq; dñs populi sui mores, quem suam olim esse hæreditatẽ, & hanc charissimã, quamq; prǽter cæteras adamaret nationes, iam ab æterno delegerat, mirum in modum in tam turpem atq; impiã illius consuetudinẽ exarsit, abegitq; à sese. Traditi proinde sunt in manus hostiũ, sub quorum imperio afflicti, miserè illorum subiecti fuêre tyrãnidi. Ergo maximæ iræ Dei in populos indicium erit à tyrãnis subigi. Siquidem ubi tyrannus est, ac regnat, ibi omnem malorũ cumulũ inesse cogita. Atqui ut maiorem populi illius ingratitudinẽ exprimeret, facilitatẽ Dei parcentis ostendit.

Sæpe, *inquit*, liberauit eos, ipsi autem exacerbauerunt eum in cõsilio suo, & humiliati sunt in iniquitatibus suis.

Innume-

Innumeris enim tum locis, tum uicibus liberati, ad ingeniũ statim rediere, atq; adeò sæpe, ut penè impietate, Dei clementiã uoluisse superare uisi sint. Ille quidem, ut antea promiserat, continuis illos fouebat auxilijs ac beneficijs: hi contrà, sempiternum numinis consilium interturbare conati sunt. Exacerbauerũt, Hebræi ferè omnes legunt, rebelles facti sunt. Sic Felix: Ipsi uerò rebelles facti sunt in consilijs suis. quorum uerborũ sensum sic reddit Paraphrastes: Sua potius quàm diuina consilia sequuti sunt. En rebellionis à Deo causa, atq; origo: nempe hominẽ suos sibi natura ingeneratos uelle sequi motus & consilia, spretis interim Dei consilijs, quæ in eo uersantur, ut hominem uel reluctantẽ quærat. Verbum porrò, humiliati sunt, non ad uirtutẽ referas, sed ad turpissimã, in quam peccando ceciderant, depressionem & infamiam. Depressi sunt, inquit, propter sua scelera, atq; impiam de Deo persuasionẽ. At Deus tamen (prò genus pietatis inauditum) adhuc placatur, adhuc miseretur.

Et uidit cùm tribularent̃, & audiuit orationẽ eorũ: & memor fuit testamenti sui, & pœnituit eum secundũ multitudinẽ misericordiæ suæ.

Et audiuit lamentationẽ eorum, ex hebræo uertunt. Campensis autem, eiulatus, seu querimonias. Certè pater, si uerus pater est, non tam unquã obstinatè inexorabiliterq; in filios excandescit, quin statim rogatus parcat. Secus uerò illos agere cernimus, qui uitrici magis dicendi sunt & mercenarij, quàm patres aut pastores, qui ut dij interdum maximis interpellati uotis ac supplicationibus, in leuioribus etiam culpis, placari uix possunt. Indicium id sanè superbissimi est animi, ac tyrannici. Vidit, inquit, suorum afflictionẽ, suspiriaq; pientissimus hausit auribus, ut pij solent patres & pastores: memorq; fuit fœderis cum illis icti, licet illi immemores extiterint & ingrati. Pœnitentia igitur affectus est, se suos in angustijs deseruisse: & id quidem, non quòd ullam in eis inuenerit iustitiam, sed quia ipse copiosè misericors est, effecitq; ut gratiã cum illis inirent, qui eos captiuos abduxerant. Vnde sequitur:

Et dedit eos in misericordias in cõspectu omniũ, qui ceperant eos.

Fecit, inquit, quæ sua est inexhausta clementia, ut illis hi misericordiã præstarent, qui eos in miseriã cõiecerant. Non est quidẽ mediocre id Dei beneficiũ, captiuum quempiam, seu aliquo alio miseriæ genere oppressum, habere cõsolatorem, præsertim illum, sub cuius custodia retineri contingat. Sed duriores nunc sunt homines, quàm ut hisce pijs cõmollescere possint exẽplis: quammaximis etiã nunc extollunt̃ laudib. qui efferatiores sunt in miseros. Sunt'ne hi custodes, an carnifices? Quoniã igit̃ surdi facti sunt istiusmodi miserorũ oppressores, tu

Saluos fac nos domine Deus noster, & cõgrega nos de nationibus:
Vt confiteamur nomini sancto tuo, & gloriemur in laude tua.

Hi duo uersus ui fidei graues, his optimè quæ in superioribus cùm iudicia tum beneficia sunt enarrata, cõueniunt, ostenduntq; nullam posse esse ærumnã ac aduersitatẽ tam acerbã, quin tolerãter ferri queat, addita firma in Deum spe, & fiducia. Firmam dico propterea, ob quorundã animi leuitatẽ: qui tametsi nõnihil in Deum sperare uideant̃, tamẽ eousq; sperant, quoad eius refrigeriũ sentiunt & leuamẽ: cæterũ in palæstra uix horulã derelicti, despondent actutũ animum, queruntur'q; se à Deo neglectos. Salubre haudquaq; id genus est fidei, in quod tamẽ turpissimè dilabunt̃ homines. Collatis itaq; simul in hoc psalmo Dei donis & flagellis, in spem totũ istud soluit̃ negociũ, aitq; suo more Vates: Serua nos mi dñe, qui Deus es noster, nosq; uarijs molestisq; à nationib. inter quas iustissimo tuo dissipati fueramus iudicio, collige, secerneq; ab illis, ut ullo absq; impedimẽto, aut nota infidelitatis, tuũ sanctissimũ laudare possimus nomen: atq; præterea tua in religione occupati, te laudibus, ut par est, & quæ nostra est gloria, efferre ualeamus. Hũc quicquid conditũ est cõueniat, mecumq; exclamet:

C Benedictus dominus Deus Israël à seculo, & usque in seculum, & dicet omnis populus, fiat, fiat.

Ex hebræo sic: Et dicat omnis populus, Amen. Halleluia. Omnis itaque populus generatim laudet Deum, qui omni laude maior est ab æterno & usque in sempiternum: dicatque cum Israële, nempe electorum cœto, quæ est Ecclesia in Christo, Amen. Halleluia.

PSALMVS CVII.

Onfitemini domino quoniam bonus, quoniã in seculum misericordia eius.

Nobilissimũ id genus est odarum, quod à diuinis laudibus suum habet exordiũ: ut hæc omnino est, quam in præsentia tractare intendimus, cœlestem illam quidem & admirabilem, utpote uario sacramentorũ ornatu, tanquam gẽmata chlamyde uestitam: tota enim Christo grauida est, idcirco Dei bonitate atque misericordia. Hincque reiecto prorsus suis cum superstitionibus Iudęo, gens sponsæ uestimento assuitur, fiuntque aquarum dulcium scaturigines, ubi nullum antea uel tenue quidem humoris fuerat indicium. Ponam, inquit, desertum in stagna aquarũ, & terram inuiam in riuos aquarũ. Felix sanè nostra ætas ob Christi pręsentiã, nisi homines natura ingratissimi, gratiarũ copiã peccando interclusissent. Penè ẽm occlusus est fons, aut saltẽ superstitionũ rudere atque excrementis uitiorũ interturbatus. Vix certè an sit spiritus non nescimus. Possumus quidem die noctuque in Dei laudibus occupari, oreque ac cantu, ut nunc est usus, uociferari, cor uerò nostrũ quò abijt? quò mens diuinæ lucis capax atque altrix auolauit? Equidẽ animus natura cœlestis, nisi prorsus candidus sit, liberque à carnis contagione in suam ferat̃ originẽ, laudes, quæ omnino turpes non sint, Deo canere nõ potest, licet sanctissimæ appareant & euangelicæ. Proinde uagationes illæ mentis ultroneę, atque cùm rem sacrã facis more uelitũ incursiones, à choris
D penitus laudantiũ Deum expellendę sunt, assuefaciẽdaque est mens ad quietem illã, quæ nunquam requiescit, donec in Christi sinũ, ubi amor uiuit, demigret. Hæc ferè summa est psalmi, qui quemadmodũ occultissimo mysterio intercalaribus uidet̃ ludere uersibus, ita res maiorũ ueteres carptim libans, totã Christianorũ Ecclesiã effigiat. Ad hæc eodem utit̃ in hoc psalmo exordio Vates quo in superiori, dicens: Confitemini dño, quoniã bonus, quoniã in seculum misericordia eius. Pluribus omissis, quæ in alio dicta sunt eiusdẽ princípij psalmo, id solùm dicam, immensam Dei esse misericordiã, illiusque bonitatẽ adeò effusè sparsimque omnib. in rebus disseminatã, ut in nihilum penitus, nisi illius fotæ essent calore, relaberent̃. Vis ea quidem est numinis, ut cuncta suo in statu cõseruet, augeat, animetque in sese, modò uitæ capacia sint, ac rationis in primis, ut humana est natura, quæ quòd est, quòd uiuit, quòd redemptionẽ est nacta, ac uitam in Deo, illius debet bonitati, non propriæ iustitiæ, quæ nulla tunc erat: modò aliqua est per Christum, qui suos redemit, & proprio purificauit sanguine. Eapropter

Dicant qui redẽpti sunt à dño, quos redemit de manu inimici, & de regionib. cõgregauit eos, à solis ortu usque ad occasũ, ab aquilone & mari.

Verbo, dicant, addendum est, hymnum, seu laudem. & est sensus: Hi dicant laudem Deo, qui redempti sunt ab ipso. Quidam uertit: Agant gratias Deo redempti. ut expressam hîc esse Ecclesiæ imaginem nõ dubitemus, quam Deus à quatuor mundi partibus euocatam, segregatãque à gentium cæterarum perfidia, in unum collegit ouile. Mare hîc positum pro meridie, ut aliàs quoque, clarum est: quanquam interdum pro occiduis partibus usurpatur, sed tunc pro mediterraneo accipitur, quod est Iudęæ ad occidentem. Verùm de mari rubro, qui sinus est Arabicus, hîc intelligi uolunt, quod ad meridiẽ est Iudęæ. Vnde ex hebræo uertũt quidã, ab Aquilone & austro, qui uentus meridionalis est.

Felix

Felix autem apertè, à meridie uertit. Ait itaq; Spõsam Christi è uarijs selectam regionibus, nempe orientalibus, occiduis, meridionalib. atq; septentrionalib. idcirco congregatam esse, ut diuinis uacet laudibus, præludium nimirũ patriæ cœlestis, & beatitudinis. Hi tandem confidenter diuinas celebrant laudes, qui id gratis habent, quòd ex eorum numero sunt, qui redempti sunt à domino. Antequàm enim uocarentur, unà cum cæteris

Errauerunt in solitudine in inaquoso, uiam ciuitatis habitaculi non inuenerunt, esurientes & sitientes anima eorum in ipsis defecit.

Vide impij cordis inanitatẽ: nullo etenim affectũ spiritus refrigerio, perlanguescit, fitq; tanquã ager siticulosus ac sterilis. In inaquoso, transferunt, in uia inculta, nempe dumis obsita, atq; interrupta. Incõmodorũ quidem, quibus maximè affliguntur hi, qui uastas peragrant solitudines, meminit Vates: quò perspicuum magis sit, quãta teneantur rerum spiritualiũ inopia, qui à Deo alienati suo feruñt arbitrio, errabundo quidem & uano, dum suum est. Eos itaq; errare necesse est, esurire, sitire, ac nulli affixos domicilio, temerè, atq; ulla absq; unquã perueniendi spe ubi animus est, uagari. Solent enim qui in desertis locis iter habent, summa affici desperatione & mœrore, si aberrrare contigerit. quocirca ut anxium istiusmodi exprimeret affectũ, illud intulit, quòd uiam ciuitatis habitaculi non inuenerunt: quare anima eorum in ipsis defecit. Verùm non omnino uecordes facti, tantillum collegerunt halitum,

Et clamauerũt ad dñm cùm tribularẽtur, & ex necessitatibus eorũ liberauit eos, & eduxit eos in uiã rectã, ut irent in ciuitatẽ habitationis.

Immensæ id est consolationis plenum, cùm recolit anima, se à suo nõ posse genitore diutius deseri, modò se errantẽ agnoscat, atq; illius imploret auxiliũ, qui semper instructissimis præstò est copijs. Clamãtes igitur, ut olim ueteres illi in solitudine actitarunt Hebræi, benignissimus exaudit dominus, illosq; de angustijs ereptos fouet, consolatur, in ciuitatẽq; habitationis, locum uidelicet tutum, à quo tam imprudenter deerrauerant, inducit. Quid tum ab hospite liberali, duceq; fidissimo putas agi? Mensa sui uerbi cibo, potuq; Euangelico perornat̃, qua famẽ illam & sitim, arenti in solitudine contractã, sedare queãt. quæ sanè solitudo inuia atq; inhospita, erat mundus, qui fame, sitiq; iustitię cõtabescens, iter quod ad ciuitatem, quam Dei gratiam esse arbitror, perducit, ignorabat. Viator erat anima, dux Christus, ad quem quidem nemo unquã accessit, quem paternis gratia prius non attraxerit. Quapropter

Confiteant̃ dño misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominũ. Quia satiauit animã inanem, & animam esurientẽ satiauit bonis.

Intercalaris is primus est uersus, qui quartò repetit̃ in hoc psalmo, more sanè eorũ, qui istiusmodi metri genere ad flagrantẽ mentis æstum atq; ardorẽ commonstrandũ utunt̃. Vide pium animæ motum in Deum. Gratias, inquit, agant domino illius misericordiæ. Felicissimũ profectò studiũ. Vin' scire quales sint Dei misericordię? Sunt publicani, sunt meretrices, sunt id genus alij, qui Dei clementia seruati, suum laudant seruatorẽ, colunt ex animo, uenerant urq;, atq; illi gratias referunt. Hîc locus hypocritis est nullus, qui suo seruari se posse marte non tantũ ducunt, quantũ alijs persuadere cõtendunt, atq; usq; ad sudorẽ digladiant̃. In illis quidẽ non laudat Deũ illius misericordia, qua seruari renuũt, sed opera, quibus absq; fide laudari posse Deum somniant. Fides quidem, qua potissimum seruantur homines, nulla est, si desit misericordiæ Dei persuasio. Ad hæc, opera tanto sanctiora sunt, ac Dei spiritu digniora, quanto à fide certius, quod Dei donum est, proficiscuntur. Hæc igitur laudare Deum possunt, cętera uerò uituperant, atque ad iracundiã prouocant: quę etsi mirabilia forsan uulgò apparent, tenuia tamen sunt ac nihili, quia in peccatis acta; nostra autẽ, hoc est,

C syncerè Deum colentium, mirabilia prorsus & stupenda, quæq; filijs, ut inquit Vates, hominum narrari debeant, quia sancta sunt & salutaria: his enim nititur iusti uiri anima, in his uiuit, in his sese oblectat. Cæterũ mirabilia Dei sunt quæcunq; ille in suorum gratiam operatus est, creando, redimendo, seruando, glorificando. Quę omnia filijs hominũ, qui humanis etiamnũ reguntur affectibus, quò in diuinum inardescant amorẽ, inculcanda sunt (non ea, quæ nisi ieiunitatẽ spiritus afferunt, licet sanctissima uideantur) ut & ipsi laudare queant Deum, quia satiauit animã inanẽ Dei gustu, ac fide, illamq; fame periclitantẽ impleuit bonis illis, quæ fures non furantur, neq; tineæ blattæq; ignauæ demoliuntur. Atq; hæc quidem omnia à Dei manant misericordia, quæ, ut est benignissima illius natura, subleuat refocillatq;

Sedẽtes in tenebris, & umbra mortis, uinctos in mẽdicitate & ferro.

In mendicitate, nonnulli uertunt, in afflictione. Vnde sic quidã: Cùm uincti & afflicti essent ferro, nempe ferreis catenis ac repagulis. Certè de peccatorum catenis hîc dici puto, ex his quæ præcesserunt. Siquidẽ nullum tam sæuum esse tenebrarũ genus & catenarũ iudico, quod cum peccatis, obscurioribus natura, quàm ipsa sit nox, conferri queat. Sed & peccatũ mortẽ ipsam, ueluti umbra corpus, sequitur. Vmbra igit̃ mortis ipsum est pecccatũ, sub qua sanè umbra sedere hos dicit Vates, qui longo peccandi usu & consuetudine, tanquã angues udo in loco, cõmarcescunt, proprioq; enutriunt̃ succo & ueneno, quę sunt malæ appetentię, prauaq; desideria, ac conspurcata mens. Causa uerò ea esse uidet̃:

Quia exacerbauerunt eloquia Dei, & consiliũ altissimi irritauerũt.

Apertius ex hebræo uerti poterat: Quia abiecerunt sermones Dei, & consilium altissimi contempserunt. Atqui malorũ omnium origo indubitata hęc est, Dei uerbi contemptus, atq; sapientissimi illius consilij, quo gratis omnibus sa-
D lutem impartiri pollicitus est, neglectus. Etenim in Dei uerbo uita est animæ: eo abiecto, quò se conferat infelix? Quoquouersum se uertit, tenebrę statim apparent densissimæ, atq; umbra mortis. Proinde siti acerbissima torqueri illum necesse est, ac tandem emori, qui ex se seruari posse opinatur, cuiq; nihil omnino suffragari potest diuina lex, quæ est lex uitæ in Christo Iesu, qui in se nostrã ponendam esse salutem, ac uitam, æterno decreuit consilio. Sine me, inquit, nihil potestis facere. Quòd si tamen nostrum nonnihil quoq; posse in re salutis arbitrium per gratiã sanatum cõtendunt homines, illud ne negabunt, uim illam à Deo esse, atq; ut aliquid ualeat ab ipso iuuari? Ergo per gratiam & sumus, & ad salutem, quæ in Christo sita est, erigimur, nanciscimurq; tandem per ipsum illud, ad quod assequendũ nostra omnino tarda est uoluntas, in qua tota uis est arbitrij collocata, uel potius relicta: qua qui plus quàm par est nitunt̃, Dei uerbum, consiliumq; paruipendunt, atque ideo in cæco errant labyrintho, semper uagi, instabiles, atq; ad lapsus procliuissimi. Tantæ quidem impietatis signum est, nimia de nobis confidentia, qua qui affecti sunt uiciniori imminent ruinæ, quàm alius quiuis maximo in uitæ discrimine constitutus. Ac de illis quidem, quæ mox sequuntur, dici puto:

Et humiliatum est in laboribus cor eorum, infirmati sunt, nec fuit qui adiuuaret.

Horrendũ id est periculi genus, cùm quis supra uires afflictus, opem implorat, nec inuenitur qui manum porrigat. Actum de illo prorsus esse conclamant omnes. Ita olim murmuratori populo in solitudine contigisse legimus. Clamauerunt, inquit, ad dominum, nec exaudiuit eos. A Deo quidem sua sponte alienati, quem alium finem suis ærumnis expectare potuerunt? In omnem certè uitę confusionem proruere illos, qui huiusmodi sunt, necessariũ esse cernimus, uel eos in primis, quibus rerũ summa credita est in rebuspub. ac regnis. Hincq; ortum

ortum habere credimus iudicia illa infinita impietatis, consiliáque nefanda, conciliabula, ac iniquissimas in insontes cōspirationes, proscriptionesque morte ipsa acerbiores: addo & uim illam intolerandam, non solùm in fortunas miserorū ac facultates illatā, uerumetiā (nefas) in infelices ipsorū uxores, atque ob id maritorū occisiones, & id genus alia propter Dei neglectum contingentia in mundo. Verè hi, ut inquit Vates, infirmi erant, morbóque ægrotarunt insanabili: nec fuit qui iret suppetias. Cæterū quem sensum afferant uerba illa, Et humiliatū est in laboribus cor eorū, ex Paraphraste intelligi potest. Afflixit, inquit, molestissimis curis animas eorū. Aestuans quoddam mare est cor impij ac procellosum. Verū quoad uiuitur in hoc mundo, de diuina nunque desperandū est misericordia, quę etiam fugientes sequitur, retrahitque à fuga, & seruat. Idcirco additur:

Et clamauerunt ad dominū cùm tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos.

Is alius intercalaris uersus est, miro diuini amoris erga animā ardore accensus. Tametsi, inquit, illorum res pessimo essent loco, ipse tamen animarū amantissimus, è malis eos omnibus atque angustijs, quas hîc necessitates uocat, dicto citius exemit, in tutóque collocauit.

Et eduxit eos de tenebris & umbra mortis, & uincula eorū dirupit.

Obserua hîc iterū, tenebrarū, mortisque umbræ, & catenarū fieri mentionem. Clamantes, ait, opemque implorantes exaudiuit, atque de nigra inferorum nocte, umbráque mortis, & catenarum nodis penè indissolubilibus eripuit. Propterea

Confiteantur domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum, quia contriuit portas æreas, & uectes ferreos confregit.

Quæ sint portæ ex ære fabrefactæ, quarum uectes ac pessuli ferrei sint, quibusque miserrimæ detinentur animæ, mox aperit, dicens:

Suscepit eos de uia iniquitatis eorum, propter iniustitias enim suas humiliati sunt.

In dictione, iniquitatis, omniū, ut ita dicam, massam uitiorū intelligi oportet. Siquidem hominē nequam mala cuncta tanque satellites comitanť. Sed pessimū omniū esse solet satellitij genus, à nefarijs cōstipari hominibus, nempe ab hypocritis & adulatoribus, ab illísque, quibus iam manus ob frequentes occalluere prehensationes, quæ haud multò pridem ob rastra. Iam illud nō omittendū, literam hanc paulò secus Hebræis esse. Sic Felix: Insipientes à uia transgressionis suorū, & à delictis suis afflicti fuerūt. Alius rursum: Stulti propter uiā flagitij sui, & propter iniquitates suas affliguntur. Quæ & tandem unica est causa & ratio, quamobrem tot in orbem inuecta sunt mala. Et ut quidem innumerabilia ea sint, illud tamen omnē superat calamitatē, augetque pijs animis dolorē & cruciatum, quòd omnes ferè Christiani in Iesu Christi fide infirmi sunt, ac planè elumbes. Vtinā falsus sim, cōiectarémque dubius, quod uel ipsi cæci intueri possent. Vtinā, inquā, qui opulentiores sunt in regno Christi, diuites magis essent fide ac religione, que huius mundi bonis. Melius res nostræ, nempe Christianorū, quæ pro commodū cum infideliū moribus cōueniunt, sese haberent. Mirum' ne igitur erit turpiā, nulla extare mala, quin illis potissimū obnoxij sint homines? Verius igitur illud est, que quod multis probari debeat argumentis, quòd stulti (sic uersum transferunt ex hebræo) propter uiam flagitij sui, & propter iniquitates suas affliguntur. Noster uerò, propter iniustitias suas humiliati sunt. Insuper

Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquauerūt usque ad portas mortis.

Grauiter enim ægrotantis id proprium est, ut cibum omnē, præter illū, qui illis morbo officit, aut nihil omnino prodest, fastidiat, quod sanè male affectæ

C ualetudinis,mortisq́ proximæ est signũ. Quare simul ut dixit,omnẽ escam illis nauseæ extitisse,mox intulit: Et appropinquauerunt usq; ad portas mortis. quò quidem cùm peruentũ est,nil uetat quo minus extremũ efflet halitum ægrotus: abiectis enim his quæ salutẽ afferunt, mors illicò,quæ omnibus, tanq; leo prædæ,inhiat,uitam intercipit. Consimilem in modũ se habet anima in fide Christi infirma,atq; propterea multis interspersa uitiorum notis,& scabie. Cæterũ animæ stomachum illius esse mentẽ atq; intellectum diffiniunt: quo corrupto,hoc est,in rebus nihili contemplandis occupato, cibus omnis spiritualis nauseæ illi est: indeq́ ex malè concocto, tanq; cibo, Dei uerbo, letali afficitur ualetudine: cui nisi Deus,in cuius manu uita ac mors posita est mortaliũ,opituletur,illiusq; medeatur languori, interit,ferturq́ ad perpetuas inferorũ tenebras, ubi uæ est æternum, dolorq; inconsolabilis, atq; atra nox. In istiusmodi enim labe humana olim uersabatur malitia: in his hominum erat studium & cura. Verùm suo edocti malo (ferreus ille est, quem nõ emolliunt aduersa) sese paululũ collegere,

Et clamauerunt ad dominũ cùm tribularentur, & de necessitatibus eorũ liberauit eos. Misit uerbum suum & sanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum.

Misit iustum, uertunt nõnulli ex hebræo. Attamen siue iustum, siue uerbũm legere libet,Christũ hîc mihi Vatem præsagisse iudico,à quo sanè languor omnis animarum sanandus erat,restituendusq; uel ipsis prorsus exanimatis, & uigor,& uita. Misso proinde ab æterno patre unigenito, nostris obducta est caro uulneribus,erepta est anima,atq; ab interitu asserta. Quare

Confiteantur domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum. Et sacrificent sacrificium laudis, & annuncient opera eius

D in exultatione.

En illud uenerandum,in quod reliqua omnia desiere,sacrificiũ, nempe laudis,quo anima delectata tota amore comburitur, fitq; ebria, ac penè furens. Ex quo dici non potest,quanto cum gaudio atq; exultatione, Dei opera immensa & admiranda non solùm libenter memorat,uerumetiam palàm omnibus inuulgat. In his itaq; occupata studijs,non potest non uerè absq; errore Dei operationes agnoscere. Agnoscunt & improbi eruditi,sed non uerè,nõ syncerè, nõ medullitus, quia absq; spiritus gustu eò sua dirigunt tum studia tum operationes, tum uim ingenij,ubi maior speratur ambitionis fructus. Agnoscunt & dæmones,credunt quoq; & contremiscunt. Etiam

Qui descendunt mare in nauibus facientes operationẽ in aquis multis,ipsi uiderunt opera domini,& mirabilia eius in profundo.

In,anteponendum erat mare, ad hunc modum: Qui descendunt in mare nauibus. Cæterùm facientes operationes in aquis multis,uastis nimirũ, atq; infinito reclusis littore & interuallo,uolunt mercatores,atq; istiusmodi alios esse audaculos,qui mare sulcant. Hi quidem optimè Dei opera, ac portenta illa immania,tum rerum,tum animantiũ, quæ in mari degunt, disquirunt, intelliguntq;, atq; alijs summa cum admiratione audientiũ enarrant. Norunt hi,inquam,plura in mari esse naturę miracula,quàm in terra: thesauros item preciosissimos undis coopertos,gemmas,lapillos,uel in primis coralliorũ fruticem,ut mollia scilicet sub undis innascantur, exempta uerò durentur illicò, atq; uti corna rubescant. Innumerabiles porrò piscium esse species deprehendunt, monstra item, conchylia,cetosq́ illos adeò ingentes,ut non pisces aut belluas per mare ferri dicas,sed insulas arboribus consitas & herbosas. Quid: nullus est numerus phocis,uitulis,canibus,lupis,equis,atq; omnis generis fructibus sapore penè ueris similibus. In illis itaq; marinis oblectantur rebus negociatores, quiq; maria sulcare

care consuescunt, adiutiq́ à rerum illarum opifice, in tam periculoso aquarum procellarumq́ traiectu securi negociātur. Qui quidem opifex adeò potens est, ut eo iubente mare ipsum terrificè intumescat, æstumq́ unà cum undarum fragore commisceat. Etenim

Dixit, & stetit spiritus procellæ, & exaltati sunt fluctus eius. Ascendunt usq́ ad cœlos, & descendunt usq́ ad abyssos. Anima eorū in malis tabescebat, turbati sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est.

Sapientia eorū deprimetur, uertit Felix: seu, ut alius, cessat. & refertur ad nautarum peritiā, quæ in immensa uentorū procella, & confusa aëris cōmotione illa, qua sol etiam in meridie aufertur, propè est nulla. Doctissima hæc est tempestatis maritimæ descriptio. Motus enim illi maris tametsi à naturalibus proficisci uident causis, causarū tamē earum Deus, ut illius in omnibus cognoscat uirtus & potentia, eos prouocat, sedatq́ cùm uult. Dixit igitur, hoc est, quoties libitum fuerit ingentē illam procellarū uim & sæuitiā uento excitat, idcirco uasti tolluntur ad sydera fluctus. Visu horrendū, nauē onerariā æstu cernere circunferri, in gyroq́ uentorū impetu rotari, ac modò summo in fluctu pendêre, modò refuso uado iactari, atq́ ad ima arenæ nō absq́ gemitu, rudentumq́ stridore ferri, & undas spondis fatiscētibus excipere. Tum metu exanimant uectores, nautæq́ dubij quid opus sit facto, ad Deum supplices sua nuncupant uota. Cùm certè mortem intentent omnia, tetraq́ obducatur cœlū caligine, ac magis in horas conualescat turbo, æstusq́ efferatius incrudescat, q̄d aliud implorarēt numen? Quòd enim ait, animā illorum, nempe uectorū in malis cōtabuisse, aptè illo principis poëtarū exponi posset: Tum subitò Aeneæ soluunt frigore membra. Animi, inquit Campensis, illorū præ metu uident solui. Ad hæc aliud infertur nauigantiū incōmodum, cùm illos ebrio, qui nutabundus sua omnia factitat, elegantissimè cōparat. Ita eos metu illo extremo, ac nausea affectos agere necesse est. Siquidē ab illa molestissima undarū iactatione, appulsuq́ inæquali, oriri solet in meticulosis maximè, tum capitis, tum animi uertigo, permotioq́ adeò infesta, ut pedes nusq́ cōsistere permittat. Turbati sunt, inquit, & moti sunt sicut ebrius. Verùm

Clamauerūt ad dn̄m cùm tribularent, & ex necessitatibus eorū eduxit eos. Et statuit procellam eius in auram, & siluerunt fluctus eius.

Ars illa nautica tam admirabilis, nulla planè est, nisi Deo nixa res suas omnes moderatissimè, atq́ in Dei timore exerceat. Alioqui mare fragili sulcare ligno, tot tam certa excipere pericula sine Deo, quem portum unquam, qui confragosus nō sit, subibit nauita de more blasphemus & desperatus? En igitur quomodo una fidei uoce, plusquam Cynosuræ beneficio, placantur uenti, mareq́ sine undarum strepitu placido fertur murmure ad littus. Clarius ex hebræo hunc legunt uersum. Sic Felix: Locauit turbinem in tranquillitatem, & siluerunt undę eorum. In auram, inquit, tenuem & suauem, ferox conuersus est Eurus, procellosusq́ Aphricus iram deposuit, atq́ frænatis fluctibus subsedit tempestas, ac siluit. Non huc certè opus est, ut nouum aliud inducas numen: Dei istuc est opus, atq́ sanctissimæ illius uoluntatis effectio: quocirca grato illi animo suum illud cecinere ob redditam serenitatem celeuma:

Et lætati sunt quia siluerunt.

Venti scilicet ac fluctus.

Et quia deduxit eos in portum uoluntatis eorum.

Permagnū id est Dei munus, cùm quis Caietæ portum capere expetit conaturq́, in Syrtes latentesq́ scopulos non relabitur, aut miserādo cursu, quò uenti impellunt, per altum ad Sicula reuehitur littora. Deduxit, inquit, eos è pericu

C lis illis immensis in portum, quem concupierũt. Portum, inquam, desideratum plenis subierunt uelis. Ergo etiam atq; etiam

Confiteantur domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum, & exaltent eum in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum.

Iam illud addam, quod nondum dixi, uersum hunc intercalarem parum aliter Hebræis esse. Sic illi: Celebrent dominũ ob bonitatẽ suam: seu, ut interpretatur Paraphrastes, fateanť dominũ esse clementissimũ. Cæterùm obserua nostræ religionis grauitatẽ. In cathedra, inquit, seu in consessu senũ laudent eum. Non senes tamen stupidos, ac longo turpissimoq; usu libidinosos intelligas, quorum moribus nihil fœdius inueniri potest. Atqui lucidissimũ ueluti sydus est in terris bene moratus senex in iuuenũ grege & multitudine. Contrà uerò nihil obscurius, quodq; magis stomachum moueat, sene moroso, loquace, sordido, & (quod etiam nos aliquãdo experti sumus) oblocutore, ac patinis dedito. Eia itaque qui diuino dignati estis fauore, Deo id totum, quicquid est, referatis acceptum, atq; in populi corona, senumq; frequentia & consessu, in quo grauissima tractari solent, illum laudibus efferte. Ille quippe est,

Qui posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim.

Quis hîc stupendam Dei potentiã non uenereť? Heu tardas animas. Non est quidem tam aridus squallensq; ager, nõ uinea, nõ olea, nõ pratũ, non, quicquid illud tandem sit, quod fructus afferat, tam infelix & infœcundum, quin gignendi propagandiq; prolem uim nanciscať subitò, si Deus iusserit. quod sanè quoq; de animæ sterilitate dici posset. Sicca per se admodum anima est & ieiuna, absq; Dei rore, quę inęstimabilis illius est gratia. Vide igitur quid hac de re afferat spi

D ritus, sed prius contrario argumento. Potest is, inquit, flumina in siccitatem uertere, atq; eo modo terram propter sterilitatem desertam facere, uenasq; aquarũ intercidere, ac propterea cuncta siti enecare. Potest, inquam, uertere

Terram in salsuginem à malitia inhabitantium in ea.

Hæc omnis causa est inediæ, atq; penuriæ annonæ, nostra uidelicet improbitas, & in Deum perfidia, malitia item, peruersitas, ac sordida uitæ ratio: ex quo tanta iam orta est in agris sterilitas, ut penè fruges omnes letalem in salsuginẽ & squallorem abierint: & id quidem propter malitiam inhabitantiũ in ea. Hæc sunt uerba spiritus, ne tu causas nescio quas sterilitatis agrorum, ineptè huc afferas. Regiones, inquit, feraces, camposq; fœcundos ac bene cultos, ob scelera illorum, qui terram incolũt, infructuosos, immissa lue salsuginis, facere potis est. E contrario autem,

Posuit desertũ in stagna aquarũ, & terrã sine aqua in exitus aquarũ.

Non diu patitur pientissimus dñs suos à mala exagitari fortuna, modò in flagella nõ insurgãt, indignabundiq; obluctenť: ob id enim data est homini aduersitas, ut candorẽ contrahat, non rubiginem. Expende itaq; quid bonorum placatum afferat numen. Terram enim illam, quam prius iratum sterilescere, fontesq; uiuos (hos exitus aquarum uocat propheta) exiccari iusserat, mox placatum in optatam erumpere facit tum frugum, tum aquarum copiam, ut iam uidere libeat germina cuncta reuirescere, fruges è campis atq; arboribus ubertim, carris uehiculisq; ob onera stridentibus conuehi: atque id propterea, ob imbrium, fontiumq; amœnitatem, & scaturigines, quæ salsuginem illam noxiam à culmis atq; aristis abluunt.

Et collocauit illic esurientes, & constituerũt ciuitatem habitationis.

De istiusmodi hominũ multitudine, de qua hîc loquitur Vates, in superioribus est dictum, quòd esurientes & sitientes uiam ciuitatis habitaculi nõ inuenerunt,

runt: modò uerò feliciſſima hi cõmutatione, in terra feraci & amœna, quò ſuam ſedare queãt famẽ ac ſitim, collocati, locũ ſibi in ea tutum, atq; ad habitandũ idoneum condere ſtatuerunt, ibiq; cõmodis erectis ædibus reſpirare cœperunt.

Et ſeminauerunt agros, & plantauerunt uineas, & fecerunt fructum natiuitatis.

Contigit nonnunq;, quòd regio ab incolis propter famẽ deſeritur, aliusq; incultus eligitur locus, quem ipſi colere incipiant, atq; uictum ſibi ex Dei benignitate, qui rerum omniũ bonarũ autor eſt, ubertim comparent. Rurſusq; accidit, ut loca etiam culta, propter peruerſum quorundam dominiũ, atq; malitiã inhabitantium, deſerant homines: & ſic regio ſatis per ſe fœcunda & felix, in ſolitudinem paulatim redigatur. Fructum natiuitatis, clarius ex hebræo uertunt, fructum annuum, ſeu fructum & fruges, ut reddit Felix. Mandarunt, inquit, agris illis innouatis ſemina, plantaruntq; uineas, quæ fructum redderent annuũ, multiplicatum nimirum, ac feliciſſimũ in modum auctum.

Et benedixit eis, & multiplicati ſunt nimis, & iumenta eorum non minorauit.

Copiam quidem illam frugum & fructuũ à diuina prouenire benedictione fatetur Vates. Fatemur & nos, qui hæc quotidie in noſtris tum animi, tum corporis fieri rebus experimur. Subtracta quidẽ à nobis Dei benignitate, quid miſeriarũ nõ incurrimus? quid calamitatũ nõ nanciſcimur? A Dei itaq; liberalitate prouenit, quòd liberi noſtri, quòd fructus, quòd noſtra omnia, quæ ad uitæ uſum faciũt, augentᷣ: quòd pecora nõ minuuntᷣ, & intereunt, ſed copioſa ſemper multiplicantᷣ ſucceſſione. Nuper enim in hac regione, in qua hæc nunc cõmentor, cuncta ferè interierũt animalia. Aiunt incolę, ab inuſitato id frigore cõtigiſſe. Ego uerò, ab illorũ profectũ eſſe malitia, ac parũ firma in Deum fide, reſpondeo, eisq; inculco, ac uſq; ad faſtidium replico. Idcirco mali,

Et pauci facti ſunt, & uexati ſunt à tribulatione malorum & dolore. Effuſa eſt contentio ſuper principes, & errare fecit eos in inuio, & non in uia.

Contemptio, ſeu cõtemptus, uertendum fuerat, nõ cõtentio, ut nos legimus. (quanq; & contentio ſuum habet ſenſum, qui ad illorũ diſcordias, quæ maximæ nunc ſunt, refertur.) Verùm de ludibrio, quibus noſtri interdum habentᷣ principes & ſuperiores, hìc loquitᷣ: qui ſanè contemptus ab illorum ne oriatur ignauia & auaritia, aut potius à ſubditorũ ſuperbia atq; improbitate, non dico: etſi quid ſit in cauſa, nõ me clàm eſt. non omnia literis mandanda ſunt. Tantũ illud nõ ſilebo, noſtram adeò corruptã eſſe uiuendi conſuetudinẽ, ut nullus omnino inueniatᷣ uitæ ſtatus, qui corruptiſſimus idem nõ ſit, & perditus. Sed, ut dicere incœperamus, de abiectis, in ordinemq; redactis, regionũ rerumq; publicarum miniſtris & magiſtratibus, hìc fit mẽtio, quos per incertas ſedes, locaq; inuia & deſerta, propter pœnarũ metũ, oberraturos prædicit Vates. Contemptui ſemel habiti atq; irriſioni, nulla illis poteſt eſſe requies, nullaq;, quæ uera ſit, ſubditorũ reuerẽtia. Maximũ id quidem eſt futuri exitij locorũ argumentũ, cum nullo habentur reſpectu atq; honore magiſtratus: ſed irriſi, inuiſiq; ſuo in faſtu permanent. Pauci hi itaq; facti ſunt, qui uero utũtur iudicio: qui malo, adeò in immenſum creuerunt, ut locuſtas diceres, planeq; ſubditorũ nõ tantum æquare numerum, uerumetiam ſuperare iurares. Vtcũq; excedant numero, ſemper diro uexantur malè affecti animi æſtu atq; indignatione. His itaq; multis numero, paucis uirtute ac prudentia, prætermiſsis, ille (qui eſt clementiſſimi principis mos & natura) opem his, qui mitiori ſunt mente, ſemper attulit,

C Et adiuuit pauperem de inopia, & posuit sicut oues familias.

Exemit, inquit, afflictũ à uexatione, atq; ab inedia, illiusq; in tantũ multiplicauit liberos, ut grex ouium fœcundus appareret. Suspirant hîc diuites, quibus nulli sunt filij: suspirãt & pauperes, quibus octauo quoq; mense nascitur filius. Verùm Dei id est consilium, mortalibus omnino incognitum. Qui enim effrænato sunt animo, atq; immoderato, peruersa istiusmodi rerum prouidentiã accipiunt mente: qui uerò miti ac pio, lætanter, quæcunq; accidant, amplectuntur, Deoq; gratias agunt. Quare à spiritu infertur:

Videbunt recti, & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os suũ.

Has, inquit, rerum mutationes, eo quo conuenit animo, recto nimirũ ac puro, considerabunt sancti: reprobi autẽ ne mutire quidem, ut solent pessimè sibi conscij malefici, audebunt. Est sanè quoddam impudentissimũ hominũ genus, qui uel tenuẽ nacti fortunæ capillum, supremũ in modum insolescunt, ridentq; si quid bonis aduersi contigerit. Verùm diuinis aliquando perspectis iudicijs, suaq; cum illis, qui syncero in Deum ferunt affectu, collibrata tum uita, tum autoritate, mussant attoniti, peneq; præ tristitia exanimantur. Sed felix omnino is erit, ac planè beatus, cui hæc Deus mundo penitus ignota detexerit secreta. Diuina certè hîc opus est mente. Quocirca

Quis sapiens & custodiet hæc? & intelliget misericordias domini?

Miratur Vates, an inter colluuiem istam impurorũ hominũ quispiam, qui rectè de Dei prouidentia sentire queat, inueniatur. Atqui summam eam esse hominis felicitatem arbitror, quæcunq; obueniant, sedato ferre animo, tandemq; ad Dei illa referre consilium. Secus uerò qui agunt, nulla, quæ homine digna sit, afficiuntur cognitione: sed, uti bruta solent, naturalibus duntaxat raptan-
D tur affectibus, uiuuntq; omnibus molesti. Contrà uerò, qui sapientiæ, cuius ea uis est in primis, ut superfluis abiectis mundanarum rerum curis atq; usu, in cœlestibus tantũmodo considerandis occupentur, dant operã, hi absq; errore, Dei intelligunt miserationes: hoc est, Deum multifariam benignissimum esse, atq; res omnes uti uariè, sic optimè in suorum gratiam instituere. Cui laus sit & gloria in secula seculorum. Amen.

PSALMVS CVIII. Carmen odæ Dauid.

Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.

Ex duobus alijs psalmis, nempe LVII & LX, liquet hanc odam excerptam esse: quare, quæ in illis sunt dicta, superuacaneum esset repetere. Illud tantũmodo obseruandum, psalmũ sexagesimũ, quod Hebræorum doctiores asserunt, de regno, quod primũ Dauidi contigit, compositum fuisse: hunc uerò de instaurando post exilium Babylonicum ipsius regni statu. Quæ sanè instauratio innouandi regni Christi, quod planè sub dira dæmonũ tyrannide exoleuerat, typus fuit. Siquidem exilij illius acerbitas, quo propemodum extincta fuit Dei religio, nostri generis captiuitatem per Christi tandem cruorem uindicandam, adumbrauit. Vnde aptissimè de nostro dictum fuit liberatore, quòd captiuam duxit captiuitatẽ. At illud seriò considerandum, an in uetus illud à nobis relapsum sit exilium: num adhuc super flumina Babylonis nostra suspensa sint organa. Cùm quidem horrenda mortaliũ facinora mihi in memoriam ueniunt, penè adducor, ut nostram suspicer miserabiliorem esse conditionem, quàm tum fuit illa sub iugo Assyriaco Iudæorum. Dempta enim à mundo Christi sanguinis efficacia, quam attenuant hypocritæ, nulli dubium quòd nostra acerbior esset calamitas, quàm illa. Siquidem nulla amplius pro nostris diluendis peccatis relinqueret hostia, cum illis sexcentæ uel uno die suppeterent. Verùm

Verũ id fide solida tenendũ, illas omnes, præ nostra, sordidas fuisse, atq; nullius omnino roboris ac uirtutis. Illis quidẽ caro in primis purificabat; nostra uerò & cor & anima. Tantũ illud exoptandũ, ut homines iam demũ oculos aperiant, certantq;, ꝙ periculosus is sit uitæ status, in quo peccandi modus statuitur nullus, nullaq; habetur salutis ratio. Censendum' ne est animas, cùm è corporibus exierint, in uentos abituras? intermorituras'q; cum brutis hisce artubus? O cæcũ nostrum genus. Aut certè excisa est à mũdo Dei religio, aut nefanda docuit Christus: quod sanè impijssimũ esset credere. Mens itaq; in alijs, quàm sint sensuum oblectamenta, occupata, ea est, quæ cum sanctissima hîc Vatis anima suã testatur in Deum fidem, ardens'q; à durissimo peccati dominio liberandi desideriũ, clamat: Paratum cor meũ Deus, paratũ cor meũ. Sunt qui ex Hebræo, paratũ cor meũ, nõ replicant. Verũ id aptè, ad exprimendũ magis animæ affectum, promptum'q; desideriũ, atq; in rem spiritus conatũ, positũ esse iudico. Mirũ quàm cõtinuis spiritus incendijs conflagret suo in poëmate Dauid. Nouerat enim Deũ ignẽ esse: idcirco quæ de Deo tum sciri, tum foris exprimi debuerant, ignea esse oportere. Quare inquit, Paratũ est cor meũ: atq; iterum quò tua adimpleat iussa, paratũ est. Recrudescant in me, ut lubet, innumerę illæ mentis permotiones, appetentiæ'q; effrænes, paratũ est cor meũ. Nullum mihi posthac cum mũdo sit fœdus, nulla pactio, nulla cõcordia. Siquidem tuas ad amabiles admittendas inspirationes, quę purgatissimã requirũt animã, paratũ est cor meũ. En cor igitur, en mens, en uoluntas, en arbitriũ: tua hæc omnia sint, tuum'q; ad obsequiũ parata. O si me totũ, quantusquantus sim, pro te contingat comburi. Tunc certè

Cantabo & psallam in gloria mea.

In gloria mea, uertunt, ex animo: seu, pro uirili mea. Non desunt etiam qui, in lingua mea, transferunt. Attamen nõ me præterit, quæ à nobis, quæ Dei laudes referãt, peragunt, nostrã in gloriã cedere: neq; aliud quicq; esse, quo magis gloriari nos deceat, ꝙ cùm in his, quæ ad diuinũ attinent honorẽ, occupamur. Reliquæ omnes uanæ sunt occupationes, uana studia, uanus uitæ cursus: quæ tamẽ uita proinde data est homini, ut suũ agnoscat creatorẽ, cognitum'q; diligat, atq; subinde, rebus cæteris omissis, & quærat, & sese illi totũ cõsecret. Nulla quippe in nobis pars esse debet, quin tota illius sit, qui æquè nos diligit, ac si absq; nobis suũ illi regnũ graue esset ac molestũ: adeò animarũ amãtissimus est æternus pater. Cui honor sit & benedictio in seculorum secula. Amen.

PSALMVS CIX. Vincenti Dauid psalmus.

DEus laudem meam ne tacueris.

Aliàs diximus, diras huiuscemodi, quæ interspersæ sunt psalmis, ab animo diuini honoris studioso prodire solitas in prophetis: quocirca eo, quo prolatæ sunt candore ac sanctitate, accipiendæ sunt. Nihil enim carnale aut humile sentire potest anima in his quæ spiritus sunt edocta. Sordidi quippe homines & impuri, quicquid altius, obstrusius'q; in scripturis dici audiunt, ad suum transferunt sensum, brutum nimirum & crassum. Quòd si affectus illos prophetarum reconditos intelligere haudquaq; idonei sunt, id saltem non nescire contenti sint, quòd Dei filius, qui summa est ueritas, plerunque is est, qui istiusmodi inuehitur ratione in improbos suæ sponsæ persequutores, ut in hoc psalmo uidere licet, quem de ipsius tum in uita, tum in morte cruciatibus scriptum esse illud est testimonio, quòd Petrus uerba facturus Iudæis, hemistichium illum, Et episcopatum eius accipiat alter, in Iudæ proditoris infamiã unà cum alia alterius psalmi particula citauit, dicẽs: Viri fratres oportet impleri scripturã, quam prædixit spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum, qui cõprehenderunt Iesum. atq; subindè haud multò pòst addidit:

C Scriptum est enim in libro psalmorũ: Fiat cõmoratio eorũ deserta, & nõ sit qui habitet in ea: et episcopatũ eius accipiat alter. En uides quid uterq; spectarit psalmus, nempe Christũ, qui totius uoluminis psalmorũ ut est subiectũ, ita & recitator & interpres. Ait itaq; amantissimus nostri Christus: Deus laudem meã ne tacueris. Dilucidius ex hebræo: Deus laudis meæ (autor scilicet) ne taceas, nec quæ mihi meis ab aduersarijs irrogantur mala dissimules:

Quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est.

Quemadmodum enim de Doëg, atq; cæteris id tunc dici potuit Vatis persecutoribus, ita de unoquoq; nũc innocentię insidiatore dici posse nõ dubitemus. Inter quos primũ sibi uindicat locũ Iudas Iscariota, typus nimirũ perfidiosorũ hominũ ac delatorũ, & quẽ hîc uocat spiritus per antonomasiã, peccatorẽ, cùm propriũ nihilominus illius sit nomẽ, dolosus, & proditor. Quisquis igitur dolis insidijsq; humanã peruertere nititur consuetudinẽ, proborumq; cõturbat tranquillitatẽ, Iudam imitatur. Cuius sanè animũ ad lædendum anxiũ uolens ostendere propheta, eum facit os, tanq; leonem in prædam, in proborũ famã ac uitam aperire. Quid autem fœdissimum dolosorum os apertum afferat, mox intulit:

Loquuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circundederunt me, & expugnauerunt me gratis.

Quid è malè olenti sepulchro prodire posse arbitraris odoramẽti, nisi pestiferi ac letalis? Sermonibus, inquit, odiosis, ab amarissimoq; animo profectis, undiq; me obsederũt, falsaq; moliti ac dolosa, me absq; causa oppugnarũt. Hæc tota uniuersalis exterminij summa est, cùm scelerosi malorũ inuentores in bene institutis hominũ cœtibus locum habent, libenterq; audiũtur à magistratibus. Certè nisi synagogæ antistites, uel Iudam, uel delatores alios ac proditores audiuissent, illisq; libenter auscultassent, nõ tam dirè esset habitus Dei filius à suis.

D A leuitate fermè principum tota illa manauit persequutio, ut in præsentia nostra quoque ætate manare conspicimus. Verùm tu cogita, quàm iustæ fuerint domini Iesu querelæ.

Pro eo, *inquit*, ut me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam.

Hoc est, pro eo, quòd me diligere debuerant, odiũ, obtrectationemq; rependerunt. Ex hebræo sic uertunt quidam: Pro amore, quo illos prosequutus sum, aduersant mihi: ego uerò ad orationẽ (miserorũ sanè refugiũ) me cõuerti. Nulla quidem tam acerba potest esse calamitas, quin subito precationis auxilio uel omnino euanescat, uel saltem nostrã ad imbecillitatẽ attemperetur. Sed assidua esse debet. Vnde nõ absq; causa à scriba illo sanctissimo fuit dictum de Christo, quòd erat pernoctãs in oratione Dei: Ego, ait, ad orationẽ recurri, cùm interim me illi maledictis incesserent, dolosisq; illaqueare sermonibus peruestigarent. Vide illorũ audaciam: Magister, inquiunt, scimus, quia à Deo uenisti: dic, licét ne censum dari Cæsari, uel ne? Cernis tenerum hîc canes, sed prudentissimũ circunsedisse cuniculum? Heu pessimũ in nostram quoq; ætatem deriuatũ exemplum. Dura profectò conditio, cùm charitas odio compensatur, proq; gratia redditur obtrectatio. Quocirca non semel questus est Christus, se à suis ingratissimè acceptum. Sed illud in primis: Multa, inquit, bona opera ostendi uobis ex patre meo, propter quod horum uultis me occidere? Clarius adhuc illorum exprimit ingratitudinem, dicens:

Et posuerũt aduersum me mala pro bonis, & odiũ pro dilectiõe mea.

Damnũ (prò scelus) iniurias, maledicta, contumeliasq; pro beneficijs, pro uita mortem, pro amore odium retulere. At tu pater, quandoquidem sic expetũt, suauissimumq; amoris detrectant iugum,

Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius.

Diabolus

Diabolus seu satanas, impudentē hîc signat aduersariū, quem illi, populo nimirum ingrato, infestum esse precatur spiritus. Aduersariū, inquit, cōtinuum, semperq́ astantē habeat, à quo multifariā iniurijs atteratur: sitq́ illi hostis dn̄s, & is crudelissimus, qui mala illi inferre & uelit & possit. Intoleranda penitus ea uidet̄ seruitus, cùm à crudeli sitibundoq́ cruoris ciuiū tyranno regunt̄ populi. Sed de diabolo spiritu neq́ hęc dici quoq́ arbitror, cuius dominio hi meritò traduntur, qui Deū negant, quiq́ spurcissimū illum spiritum sibi à dextris, qui proprius Dei locus est, collocant. De Deo autem sic loquitur sponsa: Dominus à dextris est mihi, ne cōmouear. Adhuc uerò aliud pœnarum genus de illo, qui diabolum, eiecto Deo, sibi ad dexteram asciscit, in sequentibus obserua.

Cùm iudicatur exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum.

Cùm iudicio, inquit hebræus, sistitur, damnet̄, & defensio eius degrauet crimen. Quare sic Paraphrastes: Cùm causa illius tractata fuerit in iudicio, nō abeat illinc, donec impietatis cōdemnatus, & precatio illius exasperet iudicem, & augeat peccatū magis, q̃ remissionē impetret. Quid istiusmodi repulsa calamitosius? Atqui superbarum ea est conditio atq́ arrogantia mentiū, ut ne tantillum quidem se agnoscentes, cum Deo ferè audent in iudicio, ut sic dicam, rixari. Verum reiectæ atq́ explosæ, mulcta aliqua insigni afficiuntur. Interim uerò quæcunq́ agunt, ne dum orant, peccatum est grauissimū, licet illis ob duritatem ex peccandi licentia contractam, occultum. Quare

Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter.

Præfecturam eius accipiat alter, uertit quidam. De dignitatis ablatione loquitur Vates, ne tibi Iudam, cuius mentio hîc fit, Episcopū fuisse, ut nunc sunt, imagineris: licet apostolus fuerit, cui dignitati aut officio potius, Episcopi (gradus nimirū omniū in Dei Ecclesia excellentissimus) succedunt. Alij etiā ex hebræo uertunt, munus, idcirco quòd id officij genus necessariò ab illo, qui iubendi potestatem habet, demandatū subimus, quoq́ qui spoliat̄ se affici ignominia arbitratur. Duas hîc igitur imprecat̄ tum Iudæ, tum Iudæ simili, calamitates, uitæ nimirum, ac dignitatis abscisionē. Breues, inquit, sint eius uitæ dies, atq́ in illius præfecturam alius illo dignior subrogetur. In ordinem quidem redactus uiuat inglorius, imò ignominiosam quamprimū obeat mortem. Insuper

Fiant filij eius orphani, & uxor eius uidua.

Argumentū hinc sumunt nonnulli, Iudam uxorem habuisse, non est, credo, qui id neget. Verùm diræ istiusmodi nō solùm ad Iudam attinent, sed etiam generatim ad omnes, qui illius imitantur perfidiam. Nam qui innocuum traducit hominem, uenditq́ mendacijs, fit par Iudæ. Ad hæc

Nutantes transferantur filij eius, & mendicent, & eijciantur de habitationibus suis.

Orat Iudæ filios, hoc est, proditorū liberos patrijs à sedibus depelli, incertoq́ uagari uitæ genere: & sic paterna ab hæreditate exclusos, mendicitati fore obnoxios. Ex hebræo sic ferè: Instabiles uagentur filij eius, & mendicent, & inquirāt de uastationibus suis. hoc est, ubi omnia quæ illorum erant, deuastata fuerint, præ inopia inquirant, num ex ipsa rerum suarum ruina aliquid quo queant uiuere, residui sit: atq́ hoc modo, & domi & foris, mendicatò uiuere cogant̄. Causam subinde huiusce calamitosæ inopiæ addit:

Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius, & diripiant alieni labores eius.

Irretiat, aut, ut uult Campensis, perdat fœnerator, exactorq́, quæcunq́ illorum sunt, ac (quod maiorem illis excitet dolorem) quæ labore illorum immenso & sudore sunt parta, deprædentur alieni. Corradant penitus quicquid possi

C dent fœneratores,exactoresq́ uiolentissimi, atq́ labore congesta ui rapiant extranei. Quid infelicius,cùm res nostræ integræ à fœneratoribus deglutiuntur, raptanturq́ ab inexorabilibus decimarũ,uectigalium,donorũ quoq́ (noua lex) ac mutuorũ exactoribus? Quis unquam donauit inuitus? donant nihilominus nunc homines,atq́ ea dant mutuò, quorum nulla speratur restitutio. Deest'ne suus tantæ calamitati cumulus? Audi:

Non sit illi adiutor,nec sit qui misereatur pupillis eius.

Certè quòd inops pater à ditioribus spernatẽ, nec sit inter ciues qui illius sub ueniat miseriæ,ferri utcunq́ potest:at filios,& hos interdũ teneros, præ fameq́ ingemiscentes,uidere uitæ subsidiũ magis lachrymis & nuditate quàm uoce à prætereuntibus rogare,ab omnibus tamen surdis auribus præteriri & contemni,quis tam durus pater est,qui totus præ dolore non rumpatẽ,fateaturq́ se propter liberorũ magis calamitatẽ angi,affligiq́ acerbius, quàm ob propriam? Vnde nõ id mirum esse debet,si inter acerbissimas Dei ultionis pœnas,hanc quoq́ cõnumerari uides,in qua rogat Vates,ut nõ sit quem,uel ante patris oculos,illius misereat prolis. Omnẽ id quidem dolorẽ superat. Quid adhuc addi posset? Est'ne aliquid dirius,quod non sit dictum? Est sanè.quid oro?

Fiant nati eius in interitũ, in generatione una deleatur nomen eius.

Sit,ait,finis illius posteritatis interitus, in secundamq́ non transeat generationem, sed unica tantũmodo consumpti,unà cum patris memoria aboleantur filij. Quid ultrà?

In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini,& peccatum matris eius non deleatur.

Longa hîc esset disputatio,nisi aliud agerem:quî fit scilicet,quòd patrũ pecca D ta ferant posteri,cùm alio tamen loco asserat Deus,filium non laturũ iniquitatẽ patris. Verũ quod ad sensum psalmi attinet, est dicendũ, improbos filios adeò acerbè à Deo puniri, ut penè uideantur patrum errata plerunq́ Dei iudicio æquissimo nõ animaduersa,ferre,pro illisq́ puniri. Siquidem quandiu mali sunt filij, atq́ à malis exorti parentibus, illorum meritò dicuntur perferre iniquitates,quippe qui à corrupta producti radice,corrupti & ipsi sunt. Quòd si tamen à parentũ prauitate abhorrent,illorumq́ abominantur uitam,tum quidem Dei filij efficiuntur,nõ hominũ:idcirco de his illud dici potest elogium, quòd filius non portabit iniquitatem patris. De illis uerò,quòd eos Deus puniet in tertiam & quartam generationẽ:illud quoq́,Reddam peccata patrum in filios: eo quidem modo uidetur maiorũ scelera maximopere detestari Deus,dum sic in longum mulctas protrahit. De matris postea peccato specialis fit mentio, propter sordidum hominis cõceptum,ortumq́ immundum,ac,propter innatam illi uoluptatem in coitu,peccato obnoxium. Illud tamen nõ ignorandum,peccata illa parentum,pro quibus filij dant pœnas,ad præsentem duntaxat spectare uitam. Cæterùm suum quilibet onus in futuro seculo ferre cogetur. Quicunque enim peccauerit,ipse,non filius,aut quilibet alius,luet pœnas. At ne citius, quàm illorum fert improbitas,consumentur,

Fiant contra dominũ semper,& dispereat de terra memoria eorum.

Iugi,inquit,ultione,qui huiusmodi sunt, puniantur,ut & ipsi, & qui ad illos attinent,penitus exterminentur, adeóq́ in nihilum abeant,ut nulla illorum amplius supersit memoria. Interminabilis sit illorum mulcta coram domino. Paulò secus detorquet sensum Paraphrastes: Sint hæc,inquit,ueluti ob oculos posita domino,sed in obliuionẽ ueniat apud homines,qui terram incolunt,si quid gessit unquam memoratu dignum.

Pro eo quòd nõ est recordatus facere misericordiã,& persecutus est hominem inopem & mendicum,& compunctum corde mortificare.

Apertius

Apertius ex hebræo: Vt interficeret cõtritum corde, seu, ut alius legit: Persequutus est hominẽ afflictũ & inopem, & contritũ corde, ut occideret. Quid uerò sit contritum corde, alius item ex hebræo aperit: Persecutus est hominẽ deiectum, & ex corde mœrentẽ, ad occidendum eum. Verùm utut legas, uoces eæ omnes, inops, afflictus, deiectus, ex corde mœrens, tristis, maximam præ se ferunt miseriam & calamitatem. Quocirca quid atrocius excogitari unquam potuit, quàm fractum denuò frangere, canemq́; excoriatum, ut est adagium, excoriare? Tam quidem graue est scelus, quòd primũ illud posuit Vates inter illa, propter quæ diræ illæ factæ sunt in superioribus imprecationes. Propterea, inquit, ea quæ imprecatus sum, cõtingent omnia, quòd ne semel quidem in mentem illi uenit clementiæ exercendæ in proximũ. Imò (prò Dei fidem) ipsum fractum, quò eum penitus extingueret, atrocissimo insectatus est odio, lingua, manu, ferro, ueneno tandem.

Et dilexit maledictionem, & ueniet ei, & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Nihil enim tam exactè ab homine æternus requirit genitor, quàm misericordiam & charitatem: quibus sanè pernicibus tanquam alis, anima ad propriam transuolat originem, qui Deus est, in quo præcipuæ istæ insunt partes, amor & clementia: imò amor ipse solus, cuius stimulus est clementia. Alioqui nisi summa in Deo esset misericordia & clementia, quid in nobis esset quamobrem tam charè nos, ut facit, adamaret? Cæterũ maledictionẽ hîc uocat Dauid Dei execrationem & uindictã, qua hi in primis, qui in innocuos crudeles sunt & duri, impetuntur: unde cæcitas promanat animæ, peruersaq́; consilia, uecordia, ac exitialis illa religionis lues, superstitio. A benedictione uerò, quam illius esse beneuolentiam asserunt, & misericordiam, mens uegeta, ad diuinaq́; peruestiganda solers & acuta. Maluit igitur immanis is latro execrationẽ & maledictũ, quàm gratiam: ideo quicquid optauit, integrè est assequutus. Qui

Et induit maledictionem sicut uestimentum, & intrauit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius.

Cur nõ, in ossa eius, uertit interpres? quemadmodũ uertit, in interiora eius. Vide an quicq́; miseriæ cumulo atq; execrationis, addi posset. Ipsum illum, ait, totum obruat calamitas, occupet, premat, cingat, penetret. Eæ quidem proprietates sunt aquę, olei, ac uestis. Obruimur certè aquis & suffocamur, illis maximè quæ internè perfluunt. Olei uerò unctio mirum quàm penitus, uel usq; ad ossa, penetret. Cæterũ ueste tegimur, occupamurq́;. Hisce quidem uocibus uult Vates exprimere, quàm hi deplorati sint & perditi, qui abiecta humanitate ferinos eligunt mores, duros nimirum, & in quemuis difficiles atq; iniuriosos. Quare sic rem, ut uides, exaggerat, dirasq́; diris accumulat.

Fiat sicut uestimentum quo operitur, & sicut zona qua semper præcingitur.

Ad significandam rei alicuius perpetuitatem & cognationẽ, nulla efficacior potuit afferri similitudo, quàm uestis illius, qua toti ambimur, aut balthei, quo cingimur: utraque enim res totum colligit hominem, continetq́; in sese. Ita agit impietas, si quem semel adorta fuerit: eum quippe totum, ut solet corpus unica aut cingulum, conuoluit, atque adeò strictim coarctat, ut uix illum respirare sinat. En tandem

Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud dominũ, & qui loquuntur mala aduersus animam meam.

Opus pro mercede hîc poni uolunt doctiores. quare sic Paraphrastes: Hæc sit merces eorũ à domino, qui mala uolunt mihi. Detrahunt item uerbum, He-

C braeis est, aduersantur. Sed neque detractionis uox suo caret sensu: solet enim id uitij genus ab immanitate, de qua tam multa conquestus est dominus, enasci. Quid non molitur malorum crudelis animus? Aduersus animam meam, uel uitam meam, expone: uel simpliciter, me, ut ex hebraeo redditur. quanquam etiam, animam meam, nonnihil horroris in se habet: nanque ad occultas daemonum suggestiones referri id posse iudico: ad eos quoque, qui blandis nos ad malum prouocant lenocinijs, persuasionibusque mellitis ac uafris, ut sunt de more libidinosi, atque hi, qui quoquo modo uiuas, laudant tamen, atque assentantur.

Et tu domine, domine, fac mecum propter nomen tuum, quia suauis est misericordia tua, libera me.

Is unus uersus est. Sitibundam auxilij animam demonstrat repetita uox, Domine, domine: quanquam Hebraeis est, Deus domine: sed idem sensus. Petit hic Dei filius patrem, ut sibi tot in aerumnis, importunisque adulatorum oblocutorumque insidijs opituletur: & id quidem, quoniam suauis illius est misericordia, & plusquam dici potest, iucunda. Ait itaque: Mi pater, nullum huc affero hominum meritum aut uirtutem, qua tu illectus suppetias illi ferre debeas: sed tuam imploro misericordiam, tuamque ad opitulandum miseris facilitatem appello. Age, fac ut tuo respondeat nomini clementia: nomen quippe tuum, Amor est. Et ut quidem unico duntaxat uerbo quae uolo dicam, libera me:

Quia egenus & pauper sum ego, & cor meum conturbatum est intra me.

Quo enim maiorem excitet commiserationem, suam exaggerat miseriam: Egenus, inquit, ego sum, despectus, auxilio omni humano uacuus, calamitosus. quo me uertam? ad homines? quid homine uenalius? quid minus in fide constans? Cor certe meum intra me totum moerore contabuit. Quid? Heu domine,

D Sicut umbra cum declinat ablatus sum, & excussus sum sicut locustae.

Sole quidem ad occasum properante adeo prolixae augentur umbrae, ut cum diei interitu in noctem abeant. Sic uita est hominis, cita nimirum ad occasum: quemadmodum umbra declinante luce consumitur, in nihilumque tandem resoluitur. Vnde ex hebraeo sic quidam transferunt: Incedo uelut umbra serotina. Quod uero ait se instar locustae fuisse excussum, ad morem huiusce animantis alludens, uagae suae uitae motum exprimere uoluit, ut plane uagi sunt, qui a tyrannis acti, nulli certae se dedunt sedi, sed modo huc, modo illuc transmigrantes, locustarum morem imitari uidentur, quae de loco in locum passim, sparsimque, quo suus ille naturalis fert motus, subsiliunt. Horum depinxit faciem apostolus, cum ait: In solitudinibus errantes, & in montibus, & in speluncis, & in cauernis terrae. Vidisti ne unquam locustarum agmen tam uario circunferri saltu, ut hi agunt, qui a persequutoribus acti, uarias mutant sedes? Pene hunc morem imitantur nostri temporis religiosi, in suis illis de loco ad locum mutationibus. Mallem certe id uagationis genus moderatius praecipi, ne quod sancte a maioribus ob animarum salutem excogitatum fuit, id odio fieri uideatur: ac iam profusiores in huiusmodi pagatim regionatimque uagandi occasionem, ne dicam ludibrium, fiant, cum animarum, tum rerum damno, & iactura sumptus, quam in accersendis uirtutibus, aut subuenienda pauperum inopia ac miseria.

Genua mea infirmata sunt a ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum.

Sic Felix: Genua mea corruerunt. Alius item: Genua mea uacillant prae ieiunio, & caro mea exaruit a pinguedine. Solebant enim antiqui feruidis quae fiebant Deo precationibus ieiunia copulare, ut nunc quoque ab illis agitur, quibus quis uerus orandi sit modus perspectum est. Raro enim a uentre saturo & pingui sublimia illa, quae in purissima cernuntur oratione, comprehendi possunt. quem

quidem

quidem morẽ in sanctissima Vatis anima fuisse id est argumento, quòd sua nutasse præ ieiunio genua fatetur: indiciũ nimirũ summæ debilitatis, atq; à cibo abstinentiæ: quod & clarius in ultima uersus particula exprimere nititur. Caro mea, inquit, tota, subtracto cibo, ex quo oriri solet pinguedo, exaruit. Quare sic uertit quidam: Caro mea emarcuit, propter deficientem pinguedinẽ. Hæc sanè omnia maximũ in Vate, imò in Christo fuisse mœrorem indicant. Verùm si uox olei nõ displicet, illud uidetur dicendum, Vatem ad domini mentem aspexisse, qui, quò ieiunium dissimularetũ, præcepturus erat ieiunantis caput ungi, faciemq; lauari. Sed prior sensus ad ea quæ sequuntur quadrare magis uidetur.

Et factus sum opprobrium illis, uiderunt me, & mouerũt capita sua.

De istiusmodi irrisionis genere in uigesimosecundo dictum est psalmo. Solet illa esse irrisoribus consuetudo, ut in derisum caput atq; os moueant, fœdeq; distorqueant. Sic Paraphrastes: Quicquid facio ludibrio sum illis: quoties uident me, moto capite rident me. Turpissimus sanè is est mos, atq; impius omnino: à liuore quidem atq; animi petulantia oriri solet. Vnde de seruatore nostro Christo Iesu, in quem omne conuiciorum genus proiecerunt Iudæi, legimus: quòd prætereuntes blasphemabant eum, mouentes capita sua. Ita Dei electi in hoc mundo haberi solent, quò in omnibus suo sint haudquaq; dissimiles domino, qui hîc nostræ consulens indigentiæ clamat:

Adiuua me dñe Deus meus, saluũ me fac propter misericordiã tuã.

Quemadmodum enim Christus, ut inquit Paulus, tentatus est ut nos, ita & patrem, quò à malis eximeretur, rogauit. Nulla quippe in re, quò nostrã à peccati catenis assereret libertatẽ, defuit benignissimus dominus. Fer, inquit, opem Deus, meq; serua: non propterea quòd id meruerit hominum genus, sed quia misericors es, atq; ad condonandas noxas pronus.

Et sciant quia manus tua hæc, & tu domine fecisti ea.

Fecisti istud, uertunt pleriq;. Sentiant, inquit, hostes tuam hanc fuisse potentiam, quæ istuc operata est miraculum. Quis unq; putasset hominem derisum, atq; ab omnibus consputum, tam subitò ereptum esse, reuixisse, ac uniuersorum dominũ constitutum? Tu certè domine, non alius quamuis sublimis ac potens, tam arduum exequutus es negocium. Et quidem

Maledicent illi, & tu benedices: qui insurgunt in me confundantur, seruus autem tuus lætabitur.

Aptius forsan (quod quidam uolunt) totus is uersus optandi affectu legi posset, ad hunc modum: Maledicant illi ut lubet, tu autem benedicas. seu, ut habet Paraphrastes: Execrentur & malè uelint mihi, modò tu faueas, nihil poterũt. Poterunt quidem (ut est illorum proteruitas atq; arrogantia) in me & lingua & manu furere, uerùm in medio ipso persecutionũ æstu & conatu deficient confusi. Quid tum seruus tuus? lætabitur quidem in te, tibiq; salutis suæ uirtutẽ, ac summam acceptam referet. Abeant igitur illi ut meriti sunt, &

Induantur, qui detrahunt mihi, pudore, & operiantur sicut diploide confusione sua.

Tametsi enim diplois uestis sit, ex hebræo tamen, quò sensus clarior reddatũ, pallium uertunt. Rursus uerbũ, detrahunt, ut superius annotauimus, Hebræis est, aduersantur. Et est perinde, atq;, toti ignominia cooperiantur mei isti aduersarij, sicut solent pallio homines cooperiri. Idem enim planè est quempiam pudore indui, ac tanquam pallio confusione contegi. Illi sic: ego autem

Confitebor dño nimis in ore meo, in medio multorũ laudabo eum, quoniam astitit à dextris pauperis, ut saluam faceret à persequentibus animam meam.

C Ridenthîc noſtri temporis irriſores, quippe qui inſigni cùm præditi ſint potentia atq; hominũ fauore, nullũ unq; ſuæ fore terminũ felicitati opinant. Idcirco tumidiores facti, quid nõ audent malorũ? cui nõ detrahunt? quẽ nõ adlatrãt? Vide quomodo temerarij & impudentes Dei abutunt patiẽtia. Illi, inquit Christus, maledicunt, blaſphemãt, in Deumq; ipſum, nedum in homines, impudentiſſimè obganniunt: ego interim confitebor domino, illiq; gratias agam: atque id quidem nimis, hoc eſt, totis meis tum animi, tum corporis uiribus, totoq; affectu, atq; religionis, non queſtus, aut auræ popularis gratia, in medio ipſo hominum conuentu & multitudine eum laudabo, dicamq; intrepidè, quòd inopi, atq; ab omnibus derelicto, ad dexteram, ne in aduerſis labaſcat, nutetq;, tanq; fidiſſimus comes adſtat, illiq;, quò tandem illius uitam à callidis eripiat inſidiatoribus, iudicibusq; iniquis, quibus plenus eſt orbis, auxiliatur. Cui laus ſit in ſeculorum ſecula. Amen.

PSALMVS David C X.

Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis.

Altiſſimis is eſt grauidus myſterijs pſalmus, quippe qui de utraq; in Chriſto natura ediſſerat, obſcurè tamen, atq; in inuolucro. Huc mihi nonnihil lucis attulere feliciſſima quorundam ſcholia: quanq;, ut uerũ fatear, tardis, ut meũ eſt, ingenijs non plenè ſatisfaciunt, q̃uis acutè elaborata ſcholia, quæ interdum quæ luce egent omittũt, dicuntq; quæ omitti poſſent. Quòd ſint porrò, qui illa, quæ de ſolo Chriſto hîc dici debent, ad Dauidem ipſum pſalmi autorem referre nitantur, ſuperfluus labor eſt: quare omiſſis illorũ rationibus, coactis ſanè & frigidis, de Chriſto ſolummodo hæc omnia ſcripta eſſe dicamus. Conſtat enim nõ ſolùm ex Euangelio, uerumetiam ex Hebręorũ doctioribus, totum hũc pſalmũ intelligendum eſſe de ipſo Dei filio, atq; eius regno, quod in D Sion cœpit, atq; inde latè propagatũ tandiu ſtabit, quoadeius quicquid conditum eſt, illum adoret, fiantq; illius hoſtes tanq; ſcabellum pedum eius, hoc eſt, penitus ei fiant ſubiecti. Vt Deo quidem, omnia illi ab æterno ſubdita ſunt: ut homini uerò, in tempore id factum eſt, ſeruaturq; ad illud omnino tempus, cùm nouiſſimus deſtruetur inimicus mors. Hanc itaq; filij Dei ſublimitatẽ prænoſcens Dauid, ſic ſecum: Dixit dominus domino meo. Dominus quidem eſt pater, dominus & filius: idem porrò uterq; eſt Deus. Atqui nõ prætereundũ uerbum, dixit, ob id prolatũ, quòd filius eſt uerbum patris: quod etiam ex antiquis Hebræorũ Rabbinis nõnulli faſſi ſunt. Sic quidam: Dixit dominus, nempe pater, uerbo ſuo. Quid dixit? quid ab æterno diffiniuit? Sede à dextris meis: hoc eſt, eſto omnium rex, primaq; fruere potentia. Solent enim principes, qui ſuam ad dexteram quempiam ſedere faciunt, omni illum ornare autoritate atq; dominio. Ita hîc de Chriſto ad dexteram patris aſcito intelligendum erit: & eſt perinde, atq;, regna, ut ego, ſuper omnia. Huiuſce quidẽ ſublimitatis tum cœpta eſt reuelari magnitudo, cùm cœlos mortis ſpolijs onuſtus cõſcendit, ſeditq;, ut inquit Marcus, ad dexteram Dei. De quo ſanè myſterio Paulus Epheſijs ſcribens fuſe admodum ediſſerit, nempe Chriſtum quatenus hominẽ ad dexteram patris in cœleſtibus collocatũ, conſtitutumq; ſupra omnem principatũ, & poteſtatem, & uirtutem, & dominationẽ, atq; omne nomen, quod nominatur nõ ſolùm in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro:

Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

Deinde, inquit Paulus, finis: nanq; omnia ſubiecit ſub pedibus eius, & ipſum dedit caput ſupra omnẽ Eccleſiã, quæ eſt corpus ipſius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet. Per omnia quidem membra adimplet, perficiturq; corpus Chriſti, qui om̃ia in omnibus, dum ipſe agit in omnibus, implet. Cęterũ Chriſti hoſtes illos eſſe diffiniũt, qui ex Deo nati minimè ſunt. Hos, inquit, tam tibi

tibi subiectos faciã, ut illos nõ secus, quàm solet scabellũ, cõculcare queas pedibus. illos tibi penitus substernã. Donec ponam, non propterea dictũ esse puta, quòd hostibus illius subiugatis, ad dexterã Dei sedere desinet Christus. In huiusmodi locutionis genere animaduertẽda est sermonis hebraici proprietas, qui nõnunquam quod ad terminatũ refertur tempus, ad interminatũ referũt: ut in Donec uidere licet, quod Latinis diffinitũ signat tempus, his indiffinitum. ut sit sensus, tunc magis Christũ regnaturũ, cùm pater hostes filij pedibus tanquam scabellũ calcandos præbuerit. Ad hunc ferè modum de coruo ex arca emisso legimus, qui egrediebatur, & nõ reuertebatur donec siccarentur aquæ super terram: nunquam tamen reuersus est, licet aquæ exaruerint è terra. Quid illud? Et non cognouit eam donec peperit filiũ suum primogenitũ. Vides ad quantam prolaberemur impietatem, si, donec, ut ferè accipiunt Latini, interpretaremur?

Virgam uirtutis tuæ emittet dominus ex Sion.

En Christi meritum, propter quod ad Dei patris dexteram assumptus est, regnatque beatus. Vis, inquit, tuæ uirtutis, potentiæ nimirum, ac signorum, quibus planè uniuersus deuictus est orbis, ex Sion primùm & Hierusalem, Dei iussione prodibit, cuique pater dicet:

Dominare in medio inimicorum tuorum.

Hoc est, de illis tuo statue arbitratu, potestatemque in eos uel reluctantes exerce. Caue putes de regno hîc Christi dici, quo æqualis semper est patri. Siquidẽ de illo nunc fit sermo, quo in tempore sanctissima illius in crucis ara exusta pro nobis carne, rerum omniũ dominiũ adeptus est. Atque hoc prorsus modo oportuit Christum pati, & ita intrare regnũ Dei. Nos plumbeos, qui regnum crucis Christi in pluma atque inerti ocio uersari somniamus: idcirco nostris cupiditatibus, atque ambitioni, quę ex immoderato mundi amore nasci solet, finis statuitur nullus. Sed ad Christum redeo, quem sic pater alloquitur:

Tecum principium in die uirtutis tuæ, in splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te.

Mirum quantũ à nostra uariet æditione Hebræorũ litera huius uersus. Verũ quò nostra etiã mollius redderet, principatus, nõ principiũ, uertendum fuerat. Nam cùm ἀρχὴ utrũque significet, mallem uertisset principatus, quò esset sensus: Tecũ, ô fili, hoc est, in te, neque aliunde proueniẽs erit principatus: regnumque omnium uniuersale in die erit uirtutis tuæ, eo nimirũ tẽpore, quo gloriosus, potentia que æterna insignis, Deus absque umbra in fulgentissimis sanctorũ splendoribus apparebis, cùm haud ita pridẽ seruus in terris uisus sis, & is quidẽ omniũ despectissimus. Verùm qui hebraicæ nõ prorsus ignari sunt linguæ, diuersam ex hac quoque lingua afferũt literã, sensusque uarios & obscuros: quibus quidẽ omissis, unã tantũ ponere decreuimus, quã sic reddũt: Populus tuus spõtaneus est in die exercitus tui in magnificentijs sanctitatis: ab utero auroræ est tibi ros natiuitatis tuæ. hîc enim apertè de Ecclesia gentiũ loquitur pater, quam populũ appellat spontaneũ, idcirco quòd futuri in ea erant homines, qui nõ tantũ res suas ac fortunas, uerumetiã propria ipsa corpora, atque animas suapte spõte pro Christo offerrẽt. Et id quidẽ in die exercitus tui, hoc est, tẽpore christianæ militię, quę propter magnifica præclaraque spiritus dona, unde omnis emanat sanctitas, cunctis fortior splẽdidiorque facta est potestatibus. Nam quemadmodũ tui tibi subiecti erũt, uel inuiti, hostes: ita tuorũ ultronea erit seruitus, multaque sanctitatis magnificentia insignis & cõspicua, neque istuc sanè mirũ: siquidẽ ab utero auroræ, id est, ante mundi ortũ, rerumque omniũ effectionẽ, tua, ueluti à rore flos, fœcũda erit à meo spiritu natiuitas. Huc quidẽ spectare uidetur, quod quidã Rabbi Izaac antiquus Iudæorũ interpres in hũc attulit locũ: Ante, inquit, solem propagatur nomẽ eius: hoc est, antequam crearetur sol, subsistens & firmũ erat nomen Messiæ nostri,

C fuitq; sedens ad dexterã Dei. Cæterũ qui nostræ innitunt̃ æditioni, nefasq; putant ab illa uel latum digitũ dissentire, sic hunc locũ exponunt, ut uterus Dei sit occulta illius, penitusq; incognita substãtia: ex qua quidem ante lucis huius uisibilis ortũ, nempe absq; principio genitus sit filius patri æqualis, atq; eadẽ cum illo ęditus natura, uirtute, essentia, potestate. Nõ nouũ est in scripturis, uterũ pro arcano substantię Dei ac deitate, metaphoricè usurpari. Vnde illud est in Esaia: Audite me, inquit, domus Iacob, qui portamini à meo utero, qui gestamini à mea uulua. Sed illud subobscurum, quomodo ex illius utero exierit glacies, ut inquit Iob.

Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Iam de filij sacerdotio loquit̃ pater, simul ut de illius regno in superiorib. est locutus. Iurauit itaq; pater, & nõ pœnitebit: hoc est, promisit, factumq; nõ mutabit, dicens: Tu es sacerdos in æternũ secundũ morẽ ritumq; præscriptũ Melchisedech: qui quidem ut rex erat in Salem, quæ nũc est Hierusalẽ, ita & sacerdos: cuius sanè officiũ fuit populum docere, pro eoq; orare, ac sacrificiũ offerre. Sic Christus rex noster, nõ tantũ in Hierusalem, sed etiã in omni omnino orbis regione, sacerdotio pro humano functus est genere, cùm se obtulit Deo pro omniũ salute in ara crucis: atq; id in æternũ, quoniã ipse est credentiũ omniũ, quotquot fuere, suntq; imprę́sentiarũ, atq; in posterũ erũt, & sacerdos, & hostia, seipsum offerens, mactansq;, ac super altare sui inæstimabilis amoris incendẽs. Adde quòd ex ipsa nominis Melchisedech, interpretatione, Christi dignitas magis quàm ipsius regis, exprimit̃. Iustitiæ regem interpretant̃. Pacis item ex Salem, in qua regnauit. Ecquis unq; efficacius Christo, regnũ iustitiæ, pacisq; tum in

D cœlis, tum in terris, in fideliũ animis stabiliuit? Cæterũ de Melchisedech nulla in scripturis fit mentio, quòd patrẽ habuerit & matrẽ, aut genealogiã, cùm tamẽ habuerit. At Christus uerè nec patrẽ habuit in terris, nec eo modo, quo cæteri matrẽ: cuiusq; generationẽ quis enarrabit? nanq; illius genealogiã nullus hominum effari potest: quippe qui nec esse cœperit, nec esse desinet. Eam ob rem illius sacerdotium, ut diximus, æternũ est, æternaq; illius uirtus & efficacia. Iesus enim Christus heri & hodie. Iam illud dubiũ: quid, cùm per sacerdotiũ Leuiticũ, ut inquit Paulus, cõsummatio fieret (populus enim sub ipso legẽ accepit) quid inquã necessariũ fuit secundum ordinẽ Melchisedech aliũ surgere sacerdotẽ, & nõ secundũ ordinẽ Aaron, qui fuit de tribu Leui? Mutatio quidẽ sacerdotij, mutandam esse legẽ demõstrauit. Quocirca reiecto sacerdotio illo cruento, in quo pecoribus litare cõsueuerant, reiecta est & lex crassa, stupido nimirũ præscripta populo. Cui sanè lex spiritus successit, lex amoris, lex totius puritatis, in qua nõ iam pecora immunda, sed nostras offerri animas edocuit Christus uerior altissimi sacerdos, q; fuit Melchisedech, aut Aaron. Vt enim Aaron nõ mansit in æternum, ita neq; eius sacerdotiũ. Contrà uerò dictũ est de Melchisedech Christi typo, quòd manet in æternũ: atq; ita de illius sacerdotio dici necessariũ erit. Verũ hæc omnia Christo potius, quàm alijs, cõpetere, mysticus iste declarat psalmus, cùm ait: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges.

Paulò antè filiũ sessurũ ad dexteram patris asseruit Vates: modò uerò patrem ipsum ad filij dexterã astare memorat. De illa quidem sessione diximus, omnẽ tum filio datam fuisse regnandi potestatẽ: de hac uerò dicendum erit, quod aliàs quoq; diximus, cõtinuũ patris auxiliũ in filij ærumnis intelligi oportere. Exinde omnes illius quãlibet potẽtes dei̇ciendos esse hostes. Et est ac si diceret: Dominus astans tibi à dextris, atq; omnia quæ ad bellum faciunt expediens, reges, nedum hostes alios, prosternet in die iræ suæ, id est, cùm sæuire dignum duxerit,

rit, uolueritq́ pro te irasci. Ad hæc,

Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, conquassabit capita in terra multorũ. *Insuper,* De torrente in uia bibit, propterea exaltauit caput.

Expressius ex hebræo duos hos uertunt uersus. Sic Felix: Iudicabit in gentibus, congregauit cadauera: seu, ut alius, implebit cadaueribus, locũ scilicet prælij, quò hîc maximã animaduertas hostiũ profligationẽ, quam subinde horribiliori quodam rursus modo in ultimo expressit uersu, dicens adeò crudele Christi hostium fore exterminiũ, ut ipse, si uolet, ab exundanti occisorum sanguine, tanquam è torrente, in transitu posset bibere: quibus quidem uerbis perfectam consummatamq́ Christi uictoriã fore, prædicit spiritus: ut in illa quoque coacta Balaam benedictione uidere licet, qui de Israëlitis loquens inter cætera illud addidit: Ecce populus ut leæna consurget, & quasi leo erigetur, nõ accubabit donec deuoret prædam, & occisorũ sanguinẽ bibat. Hoc igitur schemate signat Vates tantũ sanguinis effundendũ, ut è flumine ex hostiũ cruore facto rex hic bibiturus sit. Propterea, inquit, exaltabit caput: hoc est, alacriter, ob rem feliciter gestam, suũ exercebit imperiũ, factus nimirũ omnibus superior. Postremò, quod in superiori dictũ est uersu, cõquassabit, seu uulnerabit capita in terra multorũ, de tyrannis, superbisq́ magistratib. liquet dici, qui cùm in terra multorũ regnẽt, multisq́ præpositi sint populis, ferino se habẽt more, ne dicam impetu, crudeli nimirũ & furioso: quiq́ haud secus suos sibi subditos tractãt, atque si canes essent aut feræ. Quẽ sanè morẽ nõ solũ in rebuspub. urbibusq́ nõnullis locũ habuisse uidimus & experti sumus, uerumetiã in sacris interdũ ædibus, diuisq́ ipsis consecratis maximo cõspeximus dolore. Hos itaque tanquam multorũ capita, sed dira & inhumana, iri contritum prædicit Vates. Iam illud quoque nõ silebo, me minimè præterire, quid piarũ huc afferant meditationũ expositores: quas quidẽ ut summisse ueneror & exosculor, ita, ne nimius essem, omittere illas malui, quàm meo ab instituto discedere: quod sanè strictius forsan, quàm tanta postulat rei maiestas, nõnunquam exprimere consuesco. Fastidio certè lectoris obtemperandũ semper esse censui. Sed & illud, antequam psalmũ claudã, nõ prætermittã, quod in ultimo deprehenderũt uersu nõnulli, sanctissimè id quidem & uerissimè: nempe ornatũ illũ omnẽ uirtutis, potestatisq́ regiæ & sacerdotij, quo totum psalmũ interspersum uidimus, Dei filio idcirco contigisse, quoniã de torrente, hoc est, de crucis amaritudine, deq́ persecutionũ amne ac fluuio, in hoc arduo uitæ transitu acerbissimè bibit, bibetq́ in suis quoad uita hæc durabit. Certè si rem expendimus diligenter, nulla, quæ nobis magis utilis sit, ostensa est uia, quàm illa quæ ad crucẽ ducit. Id sanè durum atque amarũ uitę genus noster elegit dux Christus, quẽ quotidie audire mihi uideor clamantẽ, meq́ seuerè increpantẽ: Piger quid dormis? an te clàm est, quòd per multas tribulationes, hoc est, per crucis tolerantiam, te oportet intrare regnũ Dei? Cui ego: Id scio domine: sed mea me fallit teneritudo ac mollities, cui libentius, quàm crucis asperitati, assentiri soleo. Mea igitur sit miseria, tua autem clemẽtia, ac, qua sustentor, misericordia, ô clementissime. Cui & honor sit in secula seculorum. Amen.

PSALMVS CXI. Halleluia.

Confitebor tibi domine in toto corde meo, in consilio iustorũ & congregatione.

In aliquibus ex superiorib. psalmis idem ferè est argumentũ, quod in hoc quoque, cuius titulus penè quid sibi uelit exprimit. Quẽadmodũ ẽm à laude magnificentiæq́ diuinæ ordĩt cõfessione, sic agit in enarratione ac fine tandẽ dicens: Laudatio eius manet in seculũ seculi. Iucundissimũ id est argumenti genus, quo Deus laudatᷣ: nos uerò, ut meriti sumus, reprehendimur, cõtra nimirũ

C hypocritarũ morem, qui tametsi Deum, aut Dei amicos forsan laudari libenter audiunt, se tamen reprehendi ægrè ferunt, imò ingerunt sese, ac quodam se occultissimo insinuant modo in celebritatẽ illam laudum, quæ Deo debetur. Pessimum quidem istuc est hominum genus, quo uniuersus corruptus est orbis. Vis'ne, inquit senex ille, mundo hoc in pace frui? Lauda omnes, uel eos maximè, qui præsunt cæteris. Equidem (ut quod sentiam loquar) huiusmodi non mihi satisfaciunt paradoxa, utpote à Christi lege dissona, atq; omnino aliena ab eorum instituto, qui Dei spiritu afflati nequeunt, quantum sat est, tum in se, tum in alijs, malefacta deprimere. Inter quos quidem sanctissimũ fuisse prophetam arbitror, qui dulcissimã suam à Dei laude exorsus odam, sic suum testatur affectum: Confitebor tibi domine in toto corde meo, in consilio iustorũ & congregatione. De istiusmodi confessionis genere sic sentit Augustinus: Non est hîc, inquit, confessio peccatorũ, sed laudis. Illa luget, hęc gaudet: illa uulnus medico ostendit, hæc de sanitate gratias agit. Ait itaque: Celebrabo te, ô domine, laudibusq; te efferam ex animo tantulo hoc meo, quantusquantus ille sit, cùm priuatim quidem in consilio sanctorũ, tum palàm publico in cœtu hominũ & cõuentu. Sunt qui hîc legunt, in concilio. quam literam sequutus Paraphrastes sic reddidit: Omnia mea Deo accepta referam ex toto pectore palàm in cœtu & cõgregatione iustorũ. Illud aduertendũ, solos iustos, eos utiq;, qui Dei laudem in primis expetũt, ea libenter quæ eò tendunt, audire, fructum'q; inde uenari. Eapropter inter hos solummodo se Dei laudes celebraturũ testatur Vates. Quæ uerò illa sint, quæ de Deo laudare instituit, mox intulit:

Magna opera domini, exquisita in omnes uoluntates eius.

Forsan dilucidior esset litera, si sic cum Hebręis uertisset interpres: Magna o-
D pera domini, & exquisitè facta iuxta omnia desideria, seu beneplacita eorum, ut esset sensus: Quàm modis omnibus eximia, planeq; omnẽ superantia sublimitatem sunt, quæcunq; operatus est dominus: quæ certè exquisita, diligenterq; peruestigata, adeò perfecta uidentur, ut qui illa, eo quo cõuenit animi candore cõtemplatus fuerit, tantam in illis deprehendet sapientiã, atq; erga homines charitatem, ut nihil amplius optare queat: quippe quæ omnia omniũ uota excedant, uincantq; mortalium omniũ spem, atq; expectationem. Illa tum demũ uera esse uidetur cognitio de Deo, cùm illum nostrũ omnẽ excedere intellectum & comprehensionem nõ ignoramus. Interpretis litera, etsi obscura est, in eundem tamen sensum cum illa, quæ est Hebręis, recidit. quanq; non me latet, uoluntates eius, ad Deum referri à nõnullis, ut sit sensus: Dei opera diligentissimè considerata, probos incitant ad amplexandas illius uoluntates, nempe illius mandata. Alij rursus alios similes afferunt sensus: quare cuilibet suum sit iudicium & gustus. Cæterũ sensus illos libenter audio, qui meũ sedant animũ, non inquietant. Per allegorias uerò, atque istiusmodi lusus uagari, ut quidem non uitupero, ita, quia meum non est institutũ, non facilè amplector. Scio equidem, ut ad propositum reuertar, immensa esse, atqueadeo omni magnificentia ac splendore prædita Dei opera. Scio & illud, nostrum intellectum ad ea plenè contemplanda cæcutire. Scio rursus, ita sapientia, prouidentiaq;, & erga homines bonitate grauida esse, ut nihil in eis, quod plenissimè nostram impleat mentem, exciteq; ad noua semper inquirenda, desideretur. Scio tandem, quòd

Confeſsio & magnificentia opus eius, & iustitia eius manet in seculum seculi.

Vis'ne, inquit, breuiter quale sit Dei opus audire? Nõ iam laude dignũ est aliqua, sed ipsamet est laus, ipsamet gloria, ipsamet celebritas ac magnificentia. Hincq; perfectissima illius exoritur iustitia, qua nimirũ undequaq; bonus est, ac summè, etiam in hostes, beneficus, & quæ, ut omnibus perfecta sit numeris, ma net

manet in perpetuum. Quocirca

Memoriã fecit mirabiliũ suorũ, misericors & miserator dominus.

Vltrà non procedit uersus Hebræis. Ne quidem nimiũ in discernendo inter misericordem & miseratorẽ, quã sanè uocẽ uix accipiunt Latini, discruciemur, cõsulendi sunt Hebræorũ interpretes, qui aut pium & misericordẽ transferũt, aut mitẽ & clementẽ. & est sensus: Cùm sit pius dñs & misericors, effecit ne unquam (sic reddit Campensis) ut perire possit memoria operũ suorũ tam mirabiliũ. Etenim mirificis illã insculpsit modis in electorũ mẽte, ut tabulæ propémodũ facti sint, in quibus diuinæ cõscriptæ operationes uulgò omnibus cõtemplandæ exponant. Quid? nõne ipsa quoque ex se Dei opera, quædã ueluti memoria, quã fecit dñs, quò perpetuò memores illius essemus, dici possunt? Nam (ut cętera suæ benignitatis indicia prætercam) cùm populus acerbè nimiũ tum ab Aegyptijs, tum à finitimis in deserto uexaretur hostibus, fameque non semel periclitaretur,

Escam dedit timentibus se, memor erit in seculum testamenti sui.

Sunt qui hunc locũ de diuitijs ex Aegypto per Hebræos corrasis exponunt, nixi nimirũ uocis hebraicæ, quã noster uertit interpres escam, significãtia: quæ tametsi prædam ui correptã, utpote à feris, significat, nihilominus & ad facultatum prædã, quinetiã ad uictũ nõ raptũ transferri potest. Vnde in prouerbijs de muliere prudẽte loquẽs Salomon, illud inter cæteras illius, quę à prudentia proficiscunt, actiones attexuit, quòd surgens de nocte dedit prędã domesticis suis. Tareph uox, quæ tum hîc, tum eo in loco ponit, & prædam & uictum significat: uerũ interpres prædam maluit uertere, quàm uictũ: quàm uerò aptè, iudicet lector. Ancillis enim, ac cæteris qui domi res exequunt operosas, parabilem de more dant cibum, nõ prædam, aut carnes à feris occisas. Eo igitur modo hunc intelligunt locum nõnulli, quo illud alterius psalmi: Eduxit eos cum argento & auro. Vnde adiectũ putãt, Memor erit in seculũ testamẽti sui seu fœderis, quod multis sanè antea annis cum Abrahã percusserat, dicẽs: Gentẽ cui seruituri sunt, ego iudicabo: & post hæc egredient cum magna substantia. In hanc quoque pedibus uenisse sententiã Paraphrasten uideo, qui sic uersum reddidit: Spolia hostiũ diuit cultoribus suis. Verũ quod quidã huc de sacrosancto eucharistię cibo & potu afferunt, libentissimè audio: cui & ego suauissimũ addo Dei uerbi symposium. Vtraque mensa ad Dei fœdus cum hominibus initũ pertinet. Pollicitus quidem iam prima à rerum conditarũ origine fuerat Deus, suos purissimo tum suæ carnis & sanguinis, tum Euãgelij edulio nutriendos, illorumque alimẽto ita robustè corroborandos, ut ex hominibus dij efficerent. Felicissima sanè pastio, qua exaturata anima in diuinã penè transmigrat naturã, fide id operãte, atque amore illo, qui naturaliter igneus est, incendente, exurentéue, si quid in ea terrenæ inuenerit cõtagionis. Atqui fides illam in primis operat excellentiã, ne dicã diuinitatẽ, quã animæ, ob dignã carnis cruorisque Christi Iesu perceptionẽ cõtingere diximus. Amor postea igneã illã totam reddit, leuemque adeò efficit, ac cœlestem, ut se in corpore hoc graui atque inerti uix esse deprehendat. Sed hæc tardis uident animis obscura, quia intentata: siquidem excellentiam duntaxat, ac

Virtutem operum suorum annunciabit populo suo, ut det illis hæreditatem gentium.

Vt enim de populo illo Iudaico olim Dei, nũc satanę, hæc uerè dicta uideant, quòd fuerint illi gentiũ fortunæ traditæ: ita, ut nostræ religionis umbella, de nobis quoque, & uerius dici possunt: quibus uis illa præclarissima operationũ Dei per Christum tam aperta facta est ac lucida, ut indubitanter nostram Ecclesiam spectasse censendus sit Vates, non synagogam Iudæorum tantùm: in qua licet fides, quam uirtutem operũ Dei esse ducimus, magis exigeretur, quàm cultus externus, id tamen nisi à paucis præstari potuit. Nondũ enim erat spiritus datus,

C nōdum'q; cruor Christi cunctas sibi uindicauerat iustitiæ partes. Vim igitur, roburq; diuinarū operationū, quæ tunc sub uelo atq; in caligine cerni poterant in Aegypto, in mari rubro, in deserto, atq; in primis in lapideis illis, in quibus conscripta fuit lex, tabellis, modò uerò quæ palàm apertèq; in eius Ecclesia, in baptismo, in fideliū cōuentu, in Euangelij prædicatione, imò in lege alia, alioq; stylo, nempe spiritus sancti, scripta exarataq; in electorū animis, nō tantùm cerni possunt, uerumetiā pergustari, atq; ad medullas usq; animæ traijci, deglutiriq;, suo solummodo reuelauit populo, qui sumus nos: modò hi simus qui dicimur, nempe Christiani: hoc est, tum moribus, tum uitæ conuersatione & charitate, Christū referētes: atq; id propterea, ut det nobis hæreditatē gentiū, quibus sanè cœlestis promissa est, exclusa Iudæorū turba, beatitudo. Non iam hîc terrā Chanaan adire libeat, nō Ammorreorū, nō Hiericontinorū, nō cæterarū nationum agros ac uineas pollicetur nobis Deus pro hæreditate, quæ propria fuit Iudæorū: sed spiritū, sed gratiā, sed misericordiam, sed remissionē peccatorū, sed cœlum ipsum tandem. Hæc sanè hæreditas est gentiū, de qua illud Dei est ad Abraham: In semine tuo benedicentur cunctæ cognationes terræ. Nam

Opera manuū eius ueritas & iudiciū, fidelia omnia mandata eius.

Quæ enim cunq; egit olim Deus, quæ'ue agit in præsentia, aut aget unq; in posterū, ueritatis, iudicijq;, & æquitatis plena sunt: nanq; quod pollicetur præstat, similiterq; cuncta iustissimo pōderat æquilibrio. Quocirca fidelia, suiq; semper similia sunt illius præcepta ac iussiones. Vide in diuinis rebus constantiam & rectitudinem. Aequa enim præcipit Deus, & quæ ab omni horrent fuco & simulatione: quoniam quęcunq; aut agit aut cogitat, ueritate nituntur atq; æquitate. Quare solida esse debent, ac iusta, quæ statuunt hi qui Dei uices in terris actitant. Aliud quidem est elephantibus aut ursis non prorsus disciplinæ experti-
D bus imperare, aliud homini natura docili, fræno tamen reluctanti, si qui imperant stolidi sunt & inepti. Nullum quippe infortuniū molestius experimur in hac uita, quàm si ab iniquis aut stupidis contingit nos, non dico gubernari, sed confundi magistratibus. Proinde istiusmodi (si Deo placet) dynastis forte potius humana, quàm uirtute ad dignitates obtrusis, & die & nocte inculcandum erit, clauisq;, si uerba non suppetunt, infigendum ferreis, Fidelia omnia mandata eius: hoc est, fide plenæ sunt Dei præceptiones, ideo ratæ & iustæ sunt. Mites insuper, ueræ, moderatæ, summoq; expēsæ iudicio: ut planè sunt ea omnia, quibus formata est meæ professionis lex ac regula, ab euangelica nimirum dependens suauitate ac dulcedine. Idcirco illam discretione præcipuam diuus appellauit Gregorius: quam quidem laudem meruit, opinor, quoniam ne digitum quidem à suauissimis Christi, qui mitissimus omnium fuit, declinat mandatis, quæ fidelia sunt ac salutaria, ideoq;

Confirmata in seculum seculi, facta in ueritate, & æquitate.

Citius enim cœlum & terra transibunt, quàm uel unus è lege sacra expungi queat apex: nanq; cùm pura contineat mandata, æternamq; bene uiuendi præcipiat rationē ac uiam, æterno & illa fulcitur fundamēto. Verba, inquit, mea nō transibunt, licet condita omnia transeant, & cursim dilabantur. Siquidem quæ, ut dixi, ueritate & rectitudine cōnituntur, utpote quæ à Deo, qui summa est ueritas & iustitia, dependent, æterna illa omnino esse necesse est. Quamobrem nō absq; spiritus consilio est dictum, Dei præceptiones cōfirmatas esse in seculum seculi. Cuius porrò firmitatis illud maximè fuit indicium, quòd illam, quam toties suo in fœdere promiserat,

Redemptionem misit dominus populo suo, mandauit in æternum testamentum suum.

Hîc iam apertè de Euangelij perpetuitate ac Christi, qui humanæ redemptionis

nis autor fuit ac nuncius, fit ſermo: quare nõ ſemel Paulus illum noſtrã appellat redemptionẽ. Ipſeq́ꝫ de ſe olim teſtatus eſt, ſe à patre idcirco miſſum, ut prædicaret captiuis redemptionẽ. Quomodo uerò id aut actum ſit, aut agi potuerit, nõ dicam modò: aliorũ is eſto labor: mihi ſat fuit myſteriũ indicaſſe, quod ſanè primũ in admiranda illa Iudæorũ ex Aegypto liberatione uelatũ, per Chriſtum tandem, quid lucis in ſe haberet, innotuit. quam quidem lucem Euangeliũ eſſe credimus, quod pater, tanq̃ꝫ pacis atq; recõciliationis fœdus cum homine, æternum eſſe decreuit. Dabo, inquit, uobis teſtamentũ æternum. Semper enim uſq; ad mundi conflagrationẽ dominus Ieſus ſuos à peccatis aſſerit, purgat, uitaq́ꝫ illa animat, quæ abſcondita eſt in Deo. Quapropter

Sanctum & terribile nomen eius.

Cur nõ ſanctum? cur nõ terribile & uenerandũ, ſimulac tam ſtupenda, tamq́ꝫ inſolita mundo, in electorũ gratiam operatus eſt, operaturq́ꝫ continuò? Nonne in nomine Ieſu omne genu flectitur? Quid illud? In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquent̃ nouis, ſerpentes tollent, & ſi mortiferũ quid biberint, nõ eis nocebit. O certè nomen amabile: nomen, quo inuocato, ſeruant̃ quotquot fideles illi ſunt. Flagrantiſſimũ nomen atq; ignitum, quo autore ipſa etiã glacies incenditur, æquéue exuritur, atque ſolet ſtipula aut ſulphur uix tacta flamma. Quis hoc audito, medullitusq́ꝫ intellecto, amore non emoritur? nõ colliquitur? non totus præ dulcedine exhauritur? Iſtiuſmodi credo accenſus affectu ac deſiderio Theophilus frater, ſic ſuũ hendecaſyllabo ſolat̃ æſtum, Ieſum alloquens:

Flagrantiſsime Ieſu amoris ardor,
Et repleta ſitis, repletioq́;
Diuinæ ſitiens perennitatis.
Flagrantiſsime Ieſu odoris arbor,
Miſcens nectarcum croco liquorem,
Spirans ambroſium roſis odorem.
Amantiſsime Ieſu honoris autor,
Qui nos degeneres, diuq́; Lethes
Sopitos fluuio vocas ad aſtra.
Pientiſsime Ieſu amaror & fel,
Dum clauos crucis horridos amaræ
In te vltrò rapis, vtq́; dulcor, vt mel,
Vt ſis ſimul mihi miſello.
Quid tibi referam tot ob dolores
Clementiſsime Ieſu? an appetis cor?
An cor appetis iſtud aridum? Ecce,
Qualecunq;, habeas, ferasq́; tecum.

In nomine igitur tuo, ô benigniſſime, ſeruantur electi. Et quidem nomen tuũ, ut ait Vates ille, nominabitur tibi à Deo in ſempiternum, pax iuſtitiæ, atque honor pietatis. Verùm illud cauendum, ne tam uenerandum, atqueadeò, ut inquit Malachias, horribile inter gentes nomen ſuperbè contemnamus, deſidiaq́ꝫ auerſemur. Siquidem

Initium ſapientiæ, timor domini.

Hoc eſt, ueræ cognitionis Dei exordiũ eſt, timor dñi, quò ad illius trepident iudicia homines, atq; ad eius uerba & pollicitationes moueantur. Nam quidem Deum, ut conuenit, metuere, illumq́ꝫ reiectis ſuperſtitionibus, ſcrupiſq́ꝫ ſuper uacaneis eliminatis, ſyncerè atq; animoſe colere, totius religionis fons eſt, ac radix. Inſuper

Intellectus bonus omnibus facientibus eum.

Qui tali, ut diximus, affecti ſunt metu & reuerẽtia, quiq́ꝫ ea faciũt, Dei ſcilicet mãdata, aut opera illa quidẽ, quæ in ueritate, ueroq́ꝫ iudicio fieri ſolẽt (eum ad timorẽ referũt) his bonũ impartit̃ animũ, rectumq́ꝫ in rimandis cœleſtibus, ne errent, intellectum, Dei bonitas. Ac, ne quid illius deeſſe poſſit felicitati,

Laudatio eius manet & in ſeculum ſeculi.

Tametſi enim hæc ultima pſalmi pars de homine dici queat, qui timet Deũ, quòd illius ſcilicet ſit laus perpetuò duratura, ut ex Hebræo facilè poteſt colligi, tamen & ad Deum ſi referatur nõ erit inconueniens. Imò etiam, ut mea

C est opinio, is germanus uidet̃ sensus, si sic rem absoluas: Intellectus bonus certè illis est ac perspicax, qui ea operat̃ quę iussit Deus. Verũ ne laudem illam, quę sanctis debetur actionibus, homini, non Deo, nostra tribueret infidelitas, mox ueluti absolutissimũ undequaq; additũ est à spiritu ἀξίωμα: Laudatio eius, nempe Dei, manet in seculum seculi. Amen.

PSAL. CXII. Halleluia.

Beatus uir qui timet dominum, in mandatis eius cupit nimis.

Nulli dubium esse debet, ueram illam tandem esse hominis tum hîc in præsenti uita, tum in futura, beatitudinem, quæ in Dei cognitione posita, à doctioribus sapientia appellari solita est: cuius originẽ Dei timorem illum esse existimant, qui à casto, trepidáq; affecto ueneratione dimanat corde, ut ferè solent affici erga parentes filij. Hanc quidem à stultis contemni, deriderı́q; suis in prouerbijs querit̃ Salomon. A timore igitur, quo uenerabundi in Deũ ferimur, in illius cognitione, si non multũ adeò in hoc mundo proficimus, exardescimus tamen & delectamur. Et hæc quidem uera est sapientia, ex qua beatitudo. Nam quo alio medio è sensibus hisce brutis exire queat homo adhuc uiuens, præterq; diuinæ purissimæq; Dei notionis, unde amor exoritur, non uideo. Itaq; Vates tantarũ rerum neutiquam ignarus, in hanc planè diuinam, sed stuporis plenam prorupit uocẽ: Beatus uir qui timet dñm, in mandatis eius cupit nimis. Vide operum delectationẽ diuino copulatam timori: id enim significat, cupit nimis. & est sensus: O beatum uirum illum, qui Deum timet: nanq; ut cætera, quæ illi cõtingent, bona sileam, in illius præceptis supra omnia delectabitur. Et legem, & legis datorẽ ardentissimè diligens, in illis, quibus se mirandũ in modũ oblectare possit, inueniet. Vis'ne, mi lector, quò se extendat aliquãdo

D mandatorũ Dei cõcepta in corde delectatio, audire? Nõ solùm enim, qui illo affecti sunt dono, amicos diligunt, eisq; faciunt bene, sed etiam hostes ipsos nõ minori: quid minori? maiori sæpenumero charitatis nota, nempe beneficijs prosequuntur, q̃ proprios familiares, necessitudineq; cõiunctissimos. Excessus is quidem diuinus est, atq; illis insolitus, qui quosdã indoctos, ne dicã absurdos, in dei obsequio & amore cõstituunt gradus: cùm ea uera sit in Dei amore instructio, nullum seruare modũ aut gradum, sed illò absq; ordine ferri, quò ab igne raptamur. Scilicet incendijs præscribi potest modus aut terminus. Volũtas quidem in negocio spiritus non potest esse nimia. At tu, qui hæc, quæ dico, experiris, ui de inquieti huiusce amantis è cœlo compensationem.

Potens in terra erit semen eius, generatio rectorum benedicetur.

Qui externis opibus & fortunis, & non his, quæ in animo insunt, bonis, uim potentiæ metiri cõsuescunt, id refugiũt audire, quòd filij timentiũ Deũ ut plurimum in hoc mũdo debiles & cõtempti, potentia aliqua prediti sint: secus hi, qui bus robur perspectũ est fidei, censent. Siquidem nullam eam esse potentiã arbitrantur in homine quamlibet amplo insigni dominio & diuitijs, si Dei timore uacuus sit. Contrà uerò eum potentissimũ omnium appellare nõ dubitant, qui Deum timet. In rebus quidem corporeis, atq; ad uitæ usum necessarijs, quantum sat est appetit, abundat etiam: in spiritualibus autem, uel cùm non aduertit, exuberat. Quî non illum fortissimũ, mundóq; formidabilem dicam, qui inferiora hæc omnia suo subiecit imperio, magnitudineq; animi contempsit? Si curta domi est suppellex, si tenuis uictus, si in agris sterilitas, bona huiusmodi fortunæ, prout sunt, uaria scilicet, inconstantia, perfidiæq; obnoxia, & plerunque in immeritos contingentia, nunquámue animum explentia, reputat. Vnde istiusmodi, quæ sors ista fallax producit, rebus contentus, maximas deridet fortunas, quas qui possident, raro explentur: raro, sat est, dicunt: raro quæ ea sint, quæ uerè satiant animum, ne per transennam quidem intuentur.

Agé

Agè dic, uter horum potentior tibi uidet? rex'ne, qui nullis quantumuis copiosis expletur diuitijs, an ciuis, cui uix cibarius suppetit panis, sed quieto uiuit animo? Vide tranquillum cor in sene illo, qui sic suum hortatur filium: Pauperem quidem uitam gerimus, sed multa bona habebimus si timuerimus Deū, & recesserimus à peccato, & fecerimus bene. En quomodo bona multa Deum timentibus obueniūt: quos sanè generationē rectorū appellat spiritus, quam felicissimam fore uaticinatur. Semen itaque ac posteritas illius, qui Deum metuit, utpote à parente in eadem instructa religione & timore, quicquid tenuitatis occurrerit, potēs erit ac diues, etiam in terra hac infelici, ubi plerunque qui Deum timet abijcitur, calcatur, à uitæque cōmodis, nedum honoribus & dignitatibus, in quibus maxima solet esse potentia, excluditur. Veruntamen

Gloria & diuitię in domo eius, & iustitia eius manet in seculū seculi.

Vide prudentiam Vatis. Ne putes, inquit, mundi huius diuites ea se habere ratione cum his, qui spiritu pauperes sunt, hoc est, in immensum ditissimi. Rari quidē ex illis inueniunt, qui à recto nō exorbitent, propterea quòd ea sit diuitiarum natura, ut facilè, etiam sapientiores, à iustitiæ itinere deturbent: horum uerò iustitia æterna est, quippe quæ illorū strictim adeò adhæsit animis, ut è corpore demigrantes illam quoque secum ferant, Deóque, à quo illa processit, offerāt. In erogatorem igitur suum refundunt donū. Cæterū tametsi pro gloria in hebræo legimus, opes, seu opulentiam, tamen gloriæ uocē mirabiliter ad huiusmodi timentē Deū pertinere iudico, si illa ad existimationē, bonumque nomē referatur. Suauissimus is odor est, gloriaque ita celebris & insignis, cui nullæ, ne regiæ quidem, æquiparari queant opulentissimorū hominū diuitiæ. Malo quidem bonū nomen in paupere, quàm infamem uitijsque inquinatum satrapam, aut regem quamuis diuitē & potentem. Sed quid si à turpissimis nonnunque fœdari contingit delatoribus atque maledicis proborū hominū uitam? Quid id refert simulatque illorū nomina scripta esse in cœlis sapientissimus affirmat magister? In cœlis igitur bona sua omnia, diuitias, gloriam, splendorem, lautitiamque esse uolunt & cognoscunt pauperes spiritu. Quocirca non iniuria dictum est, quòd iustitia illorum manet in seculum seculi: & quòd

Exortū est in tenebris lumē rectis, misericors & miserator, & iustus.

Rursus, ut in superioribus egit, Deum timentes rectos appellat: quibus tandem cœlestis cognitionis lumen, ex quo maxima animæ exoritur cōsolatio, in tenebris interlucere asserit. Tenebras hîc uocat propheta aduersa, nēpe paupertatem, morbos, persecutiones, atque id genus alia crucis præludia: lumen uerò cōsolationē, quæ, ut dixi, ex Dei cognitione oriri solet. Fitque ex eo lumine ac face spiritus, totus cœlestis homo & deiformis. Quare à se exiens, quicquid lucis in se esse pernoscit, in alios transfundere conat: adeò benignus iam factus est, misericors & iustus: hoc est, omni uirtutum, cœlestiumque bonorū cumulo ditatus. Quòd porrò has uoces, miserator, misericors, & iustus, ad hominē Deū timentē retulerim, me admonuit Paraphrastes, qui sic uersum trāstulit: Exorief, alijs desidentibus in tenebris, lux rectis, clemēti scilicet, pio & iusto. Vnde mox addit:

Iucundus homo qui miseretur & cōmodat, disponet sermones suos in iudicio.

Vltra non procedit uersus Hebræis: cuius is sensus erit: Ter felix quidem est uir ille, ac mundo commodus, cuius mouentur uiscera in egenos, datque illis mutuò. Is certè quæcunque aget, loquetúrue, recto dispensabit iudicio. Nihil temerè, aut inconsultò proferet. Non te moueat, quòd ad actiones quoque, disponet sermones suos, referre libuit: Symmachus enim ui uerbi græci, non sermones, sed rationes, transtulit: ut sit sensus, quem etiam ex Hebræo reddidit Campensis: Dabit, inquit, illi dominus eam prudentiam,

C ut dispensare sciat reliqua, quæ tractanda illi erunt, cum iudicio, hoc est, consueto bonis delectu, qui is est, ut prosint omnibus, officiant nemini. Cæterũ, iucundus, mirũ quàm aptè huic quadret loco: siquidem uiro ab angustijs presso, cum malaq; conflictanti fortuna, nihil iucundius accidere potest, quàm si de improuiso quis ferat suppetias. De istiusmodi hominũ genere, qui miserentur & commodant, illud uerè dici potest alterius psalmi elogium, quòd tota die miserent, & cõmodant: contra nimirũ peruersam quorundam consuetudinẽ, qui tota die nefandissimis affligunt populos oppressionibus & usuris. Resonat iam cœlum ipsum ex mœstissimis oppressorũ suspirijs atq; eiulatibus, nedum montes, aut in quibus delitescũt, solitudines, propter insaturabilem illorũ famem, qui deuorant plebem Dei sicut escam panis. Hos tamen certissimus (non insolescant) citissimusq;, simul cum illorum nomine ac re, manet interitus. Contrà autem,

Quia in æternum non cõmouebitur, in memoria æterna erit iustus.

Vide iucundissimã antithesin. Illi q; primũ suæ crudelitatis luent pœnas: iustus uerò, ille, dico, de quo asseritur, recto eum sua omnia dispensaturũ iudicio & delectu, perpetua uigebit in ore hominũ memoria & celebritate, idcirco, quoniam suo nunquam dimouebitur loco, ac firmo erga Deum proposito. Et quidem in Deo, qui uita est omniũ, positum, cur cum impijs, quorũ finis mors est, exolescere, atq; cum illis interire timebimus? Etenim

Ab auditione mala non timebit, paratum cor eius sperare in dño.

Hoc est, si quid malorum sibi à mundo intentari audierit, iam fidei umbone protectus, non timebit, non à concepta de Deo fiducia dilabetur, tantũ abest ut à pugna meticulosus excedat. Siquidem cor habet uirile, atq; ad spem salutis, ut cunq; res accidant, paratissimum. Vnde

D Confirmatum est cor eius, non commouebitur donec despiciat inimicos suos.

Firmũ, inquit, est cor eius, uiuitq; animo præsenti ac uegeto, non cõmouebiturq;, quoad uiderit in aduersarijs suis, ultionem scilicet. Phrasis est hebræa, de qua aliàs nõnihil diximus: & est ac si dixisset, usquedum uiderit suorũ hostium interitum, qualem quiuis alius uidere uellet in suis hostibus. Id enim optandi tyrannorũ interitum genus, ad eos tantũmodo pertinet, qui à Deo, tanq; æternas bene uiuendi ideas, suæ omnes uitę rationes excerpunt. Et ut tandem excellentissimũ sanctitatis gradum in uiro isto beato, de quo pulcherrimus hic factus est psalmus, inesse intelligamus, à Vate cõmodum infertur:

Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi, cornu eius exaltabitur in gloria.

Aptum sanè uerbum, dispersit, quo donantis expressa est liberalitas. Notat Felix, uim illam hebrææ esse uoci in hoc loco, ut, si id latinæ admitterent aures, transferri posset, sumptuauit, hoc est, expensas elargitus est. Id uellem perpenderent ditiores, qui auaritiæ ueneno infecti obcæcatiq;, aut non subueniunt omnino egenis, aut tenuissimè id quidem. Ingratissimũ certè genus hominũ, qui tam crudeles sunt in Christum. Dispersit igitur uir sanctus res suas adeò copiose in alendo Christo in pauperibus, ut integrum illis præbuerit uictum, atq; ad alendam familiam expensas. Nonnulli suas, quò alant canes, scorta, moriones, & parasitos, dispergunt facultates: Christus uerò, quantum in illis est, fame periclitatur. Dispergendæ quidem sunt diuitię, ut hìc admonet spiritus, sed in usus uitæ honestos tum suæ, suorumq;, tum pauperũ, illorum maximè, quibus uirgines maturæ uiro sunt domi. Nulla certè tam tenax in nobis debet esse cupiditas, quo minus in suppeditandis suis rebus inopi profusiores potius simus, q̃ parcuari. Quod sanè hìc annuisse Vatem arbitror cùm ait: Iustitia eius manet in seculum

lum seculi: hoc est, illius iustitiã, promptamq; erga Christi egenos liberalitatẽ, perseuerantẽ esse & continuã uidebimus. Quocirca cornu eius, uirtus scilicet, fama, nomen, potestasq; illa, de qua superius est dictum, Potens in terra erit semen eius, exaltabitur in gloria: id est, à cunctis celebrabitur, in eoq; diuina laudabitur bonitas, cuius imitator is factus sit. Sed & beatius in Deo post hãc uitã, gloria atq; honore, quemadmodũ solent triumphatores, coronabitur. Verùm dignitatem, splendoremq; istiusmodi, cui comes est gloria,

Peccator uidebit & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet, desiderium peccatorum peribit.

Clamat Salomon, desideriũ iustorũ omne bonũ esse: præstolationẽ impiorũ furorem. Atqui ea est inuidorũ maximè natura, ut aliena perspecta celebritate ingemiscãt, acerbeq; perturbentur: unde odia plerunq; ortum habent, dissidia, persecutiones, exilia, ac, quibus maximè afficitur probitas, oblocutiones. Ille itaque qui istiusmodi liuido laborat morbo, ea uidens, quæ naturaliter inuidus uidere refugit, alienam nimirũ gloriam & splendorẽ, rumpitur, turpissimumq; in modum tabidus factus & cadauerosus, rabie corroditur & insanit. Verùm necquicq;: nam uota eiuscemodi effrænata, machinationesq; turbulentæ, finem sortientur nullum. Hîc cernis, opinor, nostrum ob studium erga uirtutes, atq; diuinarum præceptionũ obseruationẽ, quod merũ Dei est donum, æternũ patrẽ in nobis laudari: nos uerò illius uicissim gratia euehi, perornariq; dignitate, atq; aliquid tandem in terris etiã (quis id credat?) apparere, indeq; maleuolorũ animos miserabiliter torqueri, atq; ob inuidiam gratis emori: proin elumbes illorum conatus, atq; efferatum ad nocendum studium & desideriũ, in auras resolui. Et id quidem seruatoris nostri benignitate & gratia. Cui laus sit æterna. Amen.

PSAL. CXIII. Halleluia.

Audate pueri dominum, laudate nomen domini.

Idem fermè huius psalmi cum superiori est argumentum: nempe Deũ cuncta, quæ hîc fiunt, intueri, regere, proq; suo mutare arbitrio, ac demũ reiecta perfidorũ cura, miseros fouere & restituere. Equidem uniuersum adhuc in tenebris uersari mundum arbitror, si quis uerus laudandi Dei sit modus ignoretur. Subtracto quidem huiuscemodi ab Ecclesia fidei lumine atque ornamento, densissimæ undecunq; conspirant tenebræ. Etenim à puro, casto q; duntaxat, ac cœlesti animato spiritus ardore, animo, tanta hæc res oriri cõsuescit. Nihil sanè dico: pura ipsa mens, quæ puro unita est corpori, ea tandem est, quæ nõ solùm ad celebrandas Dei laudes idonea censetur, uerumetiã ipsamet laus efficitur. Quamobrem quicquid agit, cogitat, loquitur, eò nimirũ spectat, ut Deo honor sit, proximo cõmdum, sibi uerò ignominia. In id enim enixissimè incumbens, in eo, plusquam in se, & est, & uiuit, delectaturq;, atq; felicitatem omnẽ suam, quæcunq; obtingant, collocauit. Idcirco ipsissima, ut sic dicam, propémodum res est, quam tam cupidè deamat. Qui igitur istiusmodi affecti sunt animo, pueri, seruiq; Dei, atque amici, ab omnibus meritò appellari debent: cæteri uerò uix eo dignari possunt nomine, quandoquidem nemo unquã ad tam altum seruitutis gradum asciri potuit, quin candidissimis perornatus esset moribus: animo insuper in his quæ ad sui domini pertinerent honorem, flagrantissimo. Quod sanè à me dictum esse propterea uelim, quòd multi huiuscemodi seruitutis imagine nescio qua decepti, se Dei tum seruos appellari meritò debere existimant, cùm semirasum circunferunt uerticẽ, aut mitra obtegunt. Ab animo quidem primũ metiri istuc seruitutis genus solet altissimus, à candore postea uitæ & religione. Ignauum porrò id genus hominũ, quod sibi hoc nomen, ullo absq; bonorũ morum, aut sanctę mentis indicio, impudentissimè arro

C gat: mallem à proborũ contubernio eliminari, frænoq; disciplinæ arceri, quàm illam passim cernere sacrosanctã ab omnibus usurpari appellationẽ: hincq; illorum culpa fieri, quòd & ueri Dei serui & subreptitij, uno ueluti facto uolumine ludibrio habentur, ac uulgò irrisioni. Nulla quidem in terris tam syncera instituitur res, cui subitò aliqua non fiat impostura. Hos itaq;, qui Deo, ut tanta postulat maiestas, suum impendunt obsequiũ, pueros Dei appellat Vates, atq; ad exhibendam purã Deo seruitutẽ, quæ potissimũ laude constat, hortatur hoc modo, dicens: Laudate pueri dominũ, laudate nomen domini. Vt nihil turpiter, nihil indecorè aut ambitiose operentur Dei serui, sed ad diuinã omnia bene, sanctèq; uiuendi legem ac rationem instituant, purgentq; seipsos in Deo, in quo fons omnis inest puritatis ac sanctimoniæ, istiusmodi suæ odæ fecit exordium Vates: O pueri, ô serui, ô quibus Dei peculiariter laus est cordi, atq; honor, laudate dominũ, atq; illius lætanter efferte nomen: sanctum certè est & terribile, idcirco laudabile est, planeq; adorandum, atque omni persequendum religionis cultu & pietate. Itaq;

Sit nomen domini benedictum, ex hoc nunc & usq; in seculum.

Ab hoc, inquit, tempore usq; in sempiternũ, nomen domini tremendum existimetur, celebreturq; à cunctis passim nationibus. Siquidem

A solis ortu usq; ad occasum, laudabile nomen domini.

In superiorib. enim uersibus, tempora omnino omnia in extollendo Dei nomine expendi, consumiq; debere admonuit Vates. In hoc uerò, atq; in sequenti, loca orbis cuncta & hortaẽ, & anxiè id adeò inculcat, ut propè nihil aliud à nobis cœlitus exigi præ se ferat, q̃ ut Dei nomen semper, omniq; in loco atq; hominũ gradu celebre fiat & notũ. Et ut sanè nemo est, qui se abscondat à calore eius, ita ab orientalib. ad occiduas usq; plagas nemo sit, qui Dei nomen, quo inuocato seruanẽ quotquot seruari cupiunt, non summis euehat laudibus. Etenim

D Excelsus super omnes gentes dominus, & super cœlos gloria eius.

Quid ni nomen Dei sanctum, atq; alios, qui nota aliqua sanctitatis insigniti sunt, sanctificans, appellabimus, cùm illius nomen sit, qui super omnes sublimis est gentes? Sed nec id quidem solùm, uerumetiam cœlos quoq; ipsos gloria superet & maiestate? Ergo

Quis sicut dominus deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra?

Hem quanta diuinæ erga homines charitatis uis est ac magnitudo. Quis, inquit, nostro similis est domino? qui cùm supremũ inhabitet locum, rebusq; omnibus tum quæ in cœlis sunt, tum quæ in terris, præstet, nihil tamen est tam humile & abiectum in mundo, quin ipse uideat & moderetur. quid mundum? in cœlis, dico, ipsis diuina in primis suum habet locum prouidentia. Id dicit Vates, quò Deum mentibus illis angelicis infinito (ut sic loquar) interstitio altiorem esse minimè ignoretur. Ex Hebræo sic uertunt quidam: Quis sicut dominus Deus noster, qui sublimat se in habitatione? hoc est, ut interpretatur Paraphrastes: Qui seipsum in altum erigit, ut sedeat quocunq; loco libitum fuerit illi: rursusq; seipsum conuertit ad contemplanda quæcunq; fiant uel in cœlo, uel in terra. Vellem mundi proceres huiuscemodi instructi essent spiritus doctrina: illos dico, qui altiores nacti sedes usqueadeo interdum suæ obliuiscũtur fortis, ut nec quæ in cœlis sunt, nec quæ in terris honestè peraguntur, uidere, examinoq; expendere dignentur. Tam cæci quidem nonnunq; sunt, atq; in ambitionis fumo prorsus obtenebrati. Viuunt enim ut propriæ suggerunt cupiditates, non ut Dei est lex, non ut uult spiritus, non ut subditorum expetit indigentia: hincq; nullũ in eis, ne per umbram quidem, cerni potest in rebus agendis, aut diffiniendis, prouidentiæ signum. Semel quippe à uera moderandarũ rerũ ratione

A tione ac norma, qui Deus est, semoti, atque amentes effecti, ut res corporeas ineptissimè gubernant & sæuè: ita cœlestia, tanquam res prorsus incognitas, aut paruipendunt, aut scire dissimulant. Eam ob rem, nihil illis in suo illo sic malè moderato imperio antiquius est, quàm ut probos opprimant, fessos atterant, fractosque perfringant, contra nimirum Dei morem, qui

Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem,

Rerũ uicissitudines mutare potest. Clarius forsan ex hebræo per tẽpus præsens uertisset interpres, suscitat, & erigit: seu, ut quidã uertit, sublimat pauperẽ,

Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.

Quòd humilia, prorsusque profligata intueatur Deus ac restituat, hisce ultimis psalmi uersibus enarrat Vates, probatque idcirco, quòd pauperes, abiectos, uulgoque ob probitatẽ irrisos, ex contemptissima rerum sorte non solùm eximat, uerumetiam inter primarios populi Dei homines collocet, alijsque præesse faciat. Vis ea quidem diuina est, non humana, cùm quis probus ex humili ad altiorem euehitur fortunam: illa uerò humana omnino, cùm scelerati è sordibus ui summa extracti, natique è terra, hoc est, ipsa contradicente natura, populis præponuntur. Quid hac peste exitialius? quid turpius unquã uisum est? Tantùm uerò abest, ut à Deo istiusmodi proueniat humanarum rerum corruptela & calamitas, ut etiam summopere illam detestetur.

Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

Volunt Hebræorũ interpretes domũ hîc poni pro familia, eo modo, quo de obstetricibus illis dictum fuit, quòd fecit illis Deus domos, hoc est, numerosam cõmodamque dedit illis familiã. Vnde sic uertit quidam: Ipse ponit sterilem in familiam, & in matrẽ ob filios lætantem. quare is erit sensus, quòd ad diuinã pertineat prouidentiam, sterilissimas quasque adeò abundè fœcundare, ut domũ prole impleant: & quæ antea naturaliter fuerat sterilis, fiat mater illicò, propter liberorum copiam lætitia gestiens. Hîc absque dubio de gentiũ Ecclesia est uaticiniũ, de qua sic Esaias: Lauda sterilis quæ non paris, decanta laudem & hinni quæ non pariebas, quoniam multi filij desertæ, magis quàm eius quæ habet uirum. Misera hæc, atque ad punctum in modico derelicta, inquit Deus, in fructus demum uberes erupit, atque adeò largè effudit, ut orbem repleuerit uniuersum. Ideo non absque profundissimo mysterio illud canitur de spiritu elogium: Spiritus domini repleuit orbem terrarũ. Siquidem aliud nihil Christi Ecclesiam esse diffiniunt, quàm immensam æterni patris charitatẽ, largamque illius spiritus effusionem in electorum cordibus disseminatã: cuius uirtute acti, uel ea quæ corporeis cerni nequeunt oculis, captuque humano comprehendi, credũt, fideque assequuntur: quæ summa est salutis in Christo Iesu domino nostro. Cui honor sit in secula, Amen. Halleluia.

PSALMVS CXIIII.

IN exitu Israël de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro.
Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israël potestas eius.

Non ab re quidem uidetur, si nonnullorũ hûc sententiam affero, qua asserunt superiorem psalmũ cum quinque sequẽtibus, Halleluia magnũ, hoc est, hymnũ magnũ ab Hebræis appellari, illumque in tribus præcipuis festis diebus decantari solitum, sed solennius post agni esum in Pascha. Vnde illud de hoc hymno intelligi uolunt, quod refert Euangelista de Christo, qui hymno dicto post cœnam exiuit domũ. Verùm ut is Iudæis fuerit mos, aliud hunc psalmum præsagisse arbitror, quàm quod nunc somniat illorum synagoga. Illud interim nõ ignorandum, historiæ celebris ac famosæ Aegypti, marisque in Hebræorum gratiam exiccati, frequentẽ idcirco in lege sacra fieri mentionẽ, ne non inscij si-

c mus, quòd terrã potius ac cœlũ moueri oporteat, mareq́ exiccari, montes item unà cum elemẽtis omnibus pessum ire, quàm ne unus quidem de his, qui Deo, illiusq́ promissionibus fidunt, intereat. Summa enim fide fretum illud salsum transierunt Hebræi. Ita nos turbas has mundi molestissimas, in fide Iesu Christi uincere, aut saltem demulcere posse confidimus. Vates itaq, qui ex umbris illis obscurissimis, quæ postea in Christi Ecclesia detecto Mosis uultu cõtigere, eliciens, sic rei seriem orditur: In exitu Israël de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro. Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israël potestas eius. Hebræi hunc psalmũ in duos diuidunt, quod & nos, illorũ ordinem sequuti, obseruabimus. Israël & Iacob idem est populus, quemadmodum Aegyptus in hoc loco, & populus barbarus, eandem præ se ferunt gentem, nempe Aegyptiã. Mos quidem fuit Iudæis omnẽ linguã, quæ sua non erat, barbaram appellare ac peregrinam. Cæterũ Iudæam seu Iudam, sanctificationẽ Dei factã fuisse, Israëlemq́ illius potestatẽ propterea dictum putant, quòd in Iuda siue Israële, tanq in populo sibi grato & charissimo, suã esse religionẽ ac peculiare imperiũ, uoluit Deus. Hanc sanè gentẽ inter cæteras orbis nationes sanctã esse decreuit: proindéilli data est lex & ceremoniæ, quibus Dei cultum testari poterat. Ad hæc, è Iuda natus est Christus secundum carnem: quocirca tribum illam secretissima quadam ratione iam inde à principio sanctificatam fuisse non absurdum est credere. Neque absq mysterio fuisse dicunt, quòd cæteris metuentibus, reiq́ miraculũ summo animi stupore admirãtibus, Iudæ tribus animosissimè Mosen in maris transitu prima sequuta est. Is itaq sensus esto: Cùm exiret Israël de Aegypto, posteriq́ Iacob peregrinæ linguæ homines relinquerẽt, tunc Iudas diuinæ religionis particeps factus est, atq Israël Dei imperio ac ditioni præ cæteris orbis nationibus parêre occœpit. Vtrunq enim expressit Deus cùm inquit: Vos eritis mihi in peculium de cunctis populis, & eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Atqui, ne in re ulla spiritus innascatur confusio, errare nõ poterunt rudiores, si Iudam, Israël & Iacob, in hoc loco pro eodem acceperint populo. Sic aliàs quoque una tribus pro reliquis sumi solet in scripturis. Sciãt & illud de nobis quoque dictũ esse, quòd facta est Iudæa sanctificatio eius, & Israël (nempe idem populus per confessionẽ fidei sanctificatus) potestas eius. Dedit quippe nobis potestatem filios Dei fieri. Verùm, ut ad historiam reuertamur,

Mare uidit & fugit, Iordanis conuersus est retrorsum.

Per prosopopœiam facit hìc Vates in anima uidere, atq ob metũ fugere. Rem enim tropo huiuscemodi uehementi exaggerat. Pauefactum, inquit, mare uiso Dei exercitu fugit: hoc est, cessit, liberumq́ iter præbuit populo exiccatum. Ita & Iordanis, qui cùm primũ ferentes Dei arcam sacerdotes cum populo sensit, resiliuit subitò. Sic enim in Iosue libro legimus, quòd ingressis sacerdotibus flumen, & pedibus eorum in parte aquæ tinctis, steterũt aquæ descendentes in locum unum: quę autem inferiores erant, in mare solitudinis, quod nunc uocatur mortuum, descenderunt usquequo omnino deficerent. Mare itaq Deum præsentem esse sentiens fugit, cessitq́ pauidum; Iordanis item retrò abijt. Quid: ipsi quoq, alioquin inertissimi & rudes,

Montes exultauerunt ut arietes, & colles sicut agni ouium.

Exilierunt seu subsilierunt ut arietes, uertunt Hebræi. Præ metu id factũ uolunt. Nanq arietes, capreæ, agniq́, cuniculi, atq id genus animantes, cùm currunt, subsiliunt. Ad montem Sinai allusit Vates, quem tremuisse, mirandumq́ in modum concussum fuisse legimus, quando data fuit lex populo. quod & de cæteris circumiacentibus montibus ac collibus intelligere non inconueniens erit. Siquidem montem omnẽ terribilem, hoc est, mirè exagitatum tunc fuisse scribit Moses. Verùm, ô rem insolitam,

Quid

Quid est tibi mare quod fugisti? & tu Iordanis quia conuersus es retrorsum? Montes exultastis ut arietes? & colles sicut agni ouium?

Vnde id quæso? unde hæc tanta in rebus quoque inanimis cõmotio? Vnde is timor, quòd tu mare exterrefactũ fuga tibi prospexeris? et tu Iordanis cursu alioqui libero & expedito, conuersus es retrorsum? Vos montes, uos colles, uos inculti aggeres, instar arietum atque agnorũ in fugam uersi, præ metuque exanimati facti estis? Tanti' ne fuit populus ille imbellis, aut sacerdotes de more inermes, ut uixdum primo conspectu illorum accessu, retrò cessistis? Certè uim aliquam diuinam in illis fuisse sensistis. Itaque

A facie domini mota est terra, à facie Dei Iacob, qui conuertit petrã in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.

Præsentia, inquit, numinis in causa fuit, quòd ipsa tota contremuerit tellus: præsentia dico illius, qui Deus est Iacob: hoc est, qui illius populi curã habuit, is fuit qui tam mirifica perfecit, nõ alius quispiã quantuis terribilis ac potens. Alia quidem uis est diuina, alia humana. Illa quidem est quæ præter naturã saxi effecit, ut è sicca rupe, copiosissimæ dimanarent aquarũ scaturigines, stagnarentque in deserto. Posset' ne id efficere uirtus hominis natura uitrei & imbecillis? Amens est si quis id dicat. Quare,

NOn nobis domine, nõ nobis, sed nomini tuo da gloriam, super misericordia tua & ueritate tua. PS. CXV. *secundum Hebræos.*

Is unus est uersus, cuius ultimã particulã clarius hac exprimũt uersione: Nomini tuo da gloriam, propter misericordiã tuam & ueritatẽ tuam, nobis nimirũ præstitã. Ait itaque: Non certè, ô dñe, quasi sic meruimus: nõ, inquã, quasi id meruimus, sed tuũ ne nomen sua fraudetur gloria atque honore, pro tua misericordia, ac, qua tute nobis affuturũ astrinxisti fide, nos libera. Periculũ quidem est non leue, quòd improbi tuam in opitulando miseris intuentes morã, te carpant, dicantque te tuorũ omnino immemorẽ esse & contemptorẽ. Periculũ, inquam, est,

Ne quando dicant gentes, ubi est Deus eorum?

Vrit mirũ in modũ uiri sancti animũ improborũ petulãtia, atque in Dei religionem irrisio. Per ironiã hæc dicta sunt omia: Vbi est Deus eorũ? quasi dicãt: Dormit' ne illorũ Deus? Num quę hîc agunt in suorũ exitiũ, nõ curat? debilior is quidem est, quàm qui illos nostris è manibus queat eximere. At ego uos omniũ stultissimos meritò appellauerim, qui de omnipotentissimo id Deo dicere audetis.

Deus autem noster in cœlo omnia quæcunque uoluit fecit.

Pulcherrima Dei diffinitio: facit quæ libet. Inter cætera, quæ in derisionẽ fidelium iactitabant idololatræ, illud erat, quòd absque simulachris Deum colerẽt: id enim in lege cautũ fuit. Irrepsit tamen is usus in Ecclesiam ob rudiorũ documentũ: modò documenti rationẽ nõ excedens, in superstitionẽ dilabatur. Tantùm illud cauendũ, ne in istiusmodi statuarũ, pictarumque tabularũ genere, sumptus fiant adeò intemperati, ut Christus se suo fraudari uictu in egenis queratur. Verùm ad insulsa oblocutorũ dicteria & irrisionẽ, hæc ferè erat respõsio: Tametsi quidem nulla nos manufacta colimus simulachra, ut uos, Deum tamen illum, qui cuncta implet numine, sedensque quietus in cœlis, quicquid illi unquã libitũ fuit, facit, adoramus. At uos cuius diuinitatis Deũ colitis? Simulachra nimirũ uitæ omnis (ridiculũ) expertia, muta, ex auro aut ære fabrefacta, tanquam rem numen aliquod in se habentem, pro Deo uestris in templis erigitis. Certè

Simulachra gentiũ argentũ & aurũ, opera manuũ hominũ. Os habent & nõ loquentur, oculos habent & nõ uidebũt. Aures habent & nõ audient, nares habẽt & nõ odorabũt. Manus habent & nõ palpabũt, pedes habent & non ambulabunt, non clamabunt in gutture suo.

C Deridet uir sanctus statuarũ culturã, quæ nihil aliud erat q̃ ex crassa materia, ut est aurũ, argentũ, æs, aut rude saxũ, manu hominis in animãtiũ effigiẽ expressa: nihil deinde. Vis'ne, inquit, illorũ uanitatẽ uidere, ac deridere simul? Formã certè hominis, aut belluæ, aut asparagi quoq;, si libet & cucurbitæ, homo inducere potuit: sed usum, sed uitã, sed motũ, neutiq;. Siquidẽ uestræ istæ statuæ, quas pro dijs haberi uultis, cùm ora habeãt, aures item, oculos, nares, pedes, manus, & guttur tandẽ, num uident propterea? num loqui possunt? num audiunt? num olfaciũt? num palpandi, incedendiq; usum habẽt? num è gutture illo informi uel soni quidẽ tantillũ ædere poterũt? Stultissimũ sanè id est cõmentũ, pro Deo uiuo mortuas colere statuas: reiq; illi diuinitatẽ uelle tribui, quæ merũ sit hominis artificiũ atq; opus. Vt quidẽ ab hoc turpi idolorũ cultu, fœdaq; simulachrorũ religione abhorrẽtes sunt omnes omnino Christiani, ita in aliud turpius forsan culturę genus proruũt nõnulli, qui suas adeò efflictim deamãt cupiditates, ut planè Deũ optimũ maximũ, ac supra uitã omnẽ uiuentẽ, deserãt & cõtemnant. Hi quidem imaginarios sibi effingũt deos, illi uerò è re aliqua omnino, quæ licet sensu careat, sensibus tamẽ inseruit. Quocirca hæc fortassis q̃ illa turpis minus uideri posset. Aes quidẽ aut lapidẽ è terra erutũ, quis malũ dicat? uitiũ uerò quis bonũ? Falsa eñ religionis persuasio semꝑ per se mala est & detestabilis: q̃d & de nimio erga tabulas & parietes, immenso elaboratos artificio, amore, dictum esse uolo. Mirũ q̃ in his colẽdis, quæ maximo depictæ sunt sumptu, insaniãt nõnulli. Sed

Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

Quæ sint ea, quibus persimiles illorum cupiat esse artifices & cultores, aperit Paraphrastes: Similes, inquit, his fiant statuis, & qui faciũt eas, & quotquot spem suã ponunt in eis. hoc est, cæci hi fiant, surdiq;, ac absq; omnino intellectu. Periculosissima sanè hæc est spiritus imprecatio, in quã tamẽ q̃plurimos impe-
D gisse iam uidimus, uidemus quoq; quotidie. Sua quidẽ spõte à uera adorãdi ratione alienati, quid non errorum amplexant? Etenim turpissimis irretiti cupiditatibus, fumoq; superbię obcæcati, in lumẽ fidei, qui uerus est Dei cultus, ipsos suos illos mentis oculos figere nequaquã ualidi sunt: ideo ullo absq; spiritus sensu hanc miseram traducunt uitã, in omnibus errantes, nihilq; prorsus, quod ueram referat religionem, ne somniantes quidem. E contrario autem

Domus Israël sperauit in dño: adiutor eorũ, & protector eorũ est. Domus Aaron sperauit in dño: adiutor eorũ, & protector eorum est. Qui timent dñm sperauerũt in dño: adiutor eorũ & protector eorꝝ est.

Pulchra admodum hæc est auxilij, protectionisq; diuinæ inculcatio. Siue enim è domo sis Israël, siue Aaron, hoc est, si modis omnibus, in quacunq; natus sis regione, tuã in Deo (ut illi) posuisti fiduciã, atq; proinde in illorũ sortẽ, qui Deũ timent, te insertũ uideris, ne dubita Deũ cõtinuè tibi, quæcũq; agere institueris, affuturũ. Semper enim benignissimus præstò adest dñs his, qui abiectis superstitionũ simulachris, in illo solo sperare didicerint. Cæterũ domus hîc Israël meminit propter insignẽ uiri illius sanctitatẽ: unde credentes Israëlitæ dicti sunt. Domus rursum Aaron, propterea quòd præcipuo ea cultu diuinæ cõsecrata fuerat religioni: ex illa enim Leuitę, qui sacras exercebãt ceremonias, originẽ habuere. Vide auxesim. Primũ quidẽ populũ illũ duntaxat tantillũ Iudæorũ spectasse uidet, cùm ait, domus Israël. Postea uerò sacerdotes generatim omnes, dicens: Domus Aaron. Postremò autẽ mortaliũ omniũ nationes, cùm inquit: Qui timẽt dñm. Ergo qui timẽt dñm, ubicũq; terrarꝝ degãt, hi in Deũ sperare, hoc est, uerã apprehendisse religionẽ censendi sunt. Cõtrà uerò, illos qui Deũ nõ uerentur, etiã si cẽties sacris initiati sint, religioniq; addicti, atq; in meditullio ipso templorũ fundati, ad Dei religionẽ nunq; pertinere dicã. Syncerũ enim cultũ à suis requirit Deus, nõ falsum, nõ fucatũ, nõ uitijs atq; erroribus inquinatũ. At nos, si spi-

si spiritu attacti diuino,atq; idcirco in aliam transformati effigiē,nouā scilicet in Christo, aliquid quod Dei sapiat religionē præstiterimus, id quidem nobis minimè imputandum erit,sed Dei omnino benignitati. Nam

Dominus memor fuit nostri,& benedixit nobis. Benedixit domui Israël, benedixit domui Aaron. Benedixit omnibus qui timent dominum,pusillis cum maioribus.

Sanctús ne es? id Deo refer acceptū, qui memor fuit tui,& benedixit tibi. Tu quidē tui prius immemor,imò Dei, in arenosis aberrabas locis, uiceq; sapiētiæ, quæ in timore sita est diuino,stercora amplexabaris. Sentiebás ne tum,obsecro, quò tuū te traheret arbitriū? Verū suū miseratus figmentū deus,memor fuit tui. quam sanè memoriā,alioquin æternā in Deo,tunc quidē renouari opinor,cùm gratiā impartit. Memor igitur fuit tui,cùm recordatus est misericordiæ suæ: benedixitq; nō solū Aaron domui,aut Israëlis, uerumetiā omnibus (modò timeāt dn̄m)siue pusilli hi fuerint & plebei,siue natu grandiores & dynastæ. Etenī nulla illi distinctio, nullus delectus, pauper ne sis, an diues,gloriosus ne,an inglorius, religioni ne alicui destinatus, an seculo familiaribus negocijs distentus. Deum time,& omniū te maximū appellabo, licet pressam degas uitā atq; ærumnosam: teq; in illorum numerum censebo,quos hîc alloquitur Vates,dicens:

Adijciat dominus super uos: super uos,& super filios uestros.

Exclamatio hæc est mirè ardēs, ex cōsideratione diuinæ liberalitatis, quę tam profusa in erogandis donis esse consueuit: sed his tantūmodo qui ueri Israëlitæ sunt,ueri sacerdotes,ueri Dei cultores. & est sensus, quē per futurū reddit Paraphrastes: Addet uobis dn̄s,accumulabitq; noua ueterib. beneficia: uobis, dico, & filijs uestris. Hîc sanè ꝙ maxima inijcit futuræ felicitatis spes patrib. familiâs, qui Deū timēt,quiq; nil tam curāt in hoc mūdo,ꝙ ut uera,nō tantū in se,quantū in liberis,in uxore,in tota omino familia,reluceat religionis imago: atq; eam omnes apprehendāt uitæ rationē, quę Christi mores referat, in quo nulla fuit lasciuia,nulla proteruitas,nulla habēdi rabies,nulla morū dissolutio,ambitio nulla,nullūq; auaritiæ aut effrænatę cupiditatis,elatiue animi signū. Perfectissimus fuit Christus: sed eousq; tamē,ut nemini quātūlibet occupato,uitæ illius obstrusum sit iter: neq; perfectionis nomē adeò extimescendū est, quo minus sanctissimæ illius uitæ uestigia cūctis obuia queāt esse: aliogn uniuersalis nō esset Deus, frustraq; uitę huius ærūnas ultrò subijsset. Quòd si nihilominus adhuc,ô uos,quario fortunæ ludibrio propter infinitas uitæ occupationes expositi estis, rem tam arduā ut uita est Christi,assequi posse dubitatis,illud saltē offerre nō pigeat, promptū uidelicet animū ad assequendū,fideq; inuariabilē atq; incōcussam: q̊d uerò superest Deo cōmittite. Cæterū id uobis summæ debet esse cōsolationi,ꝙ

Benedicti uos à domino, qui fecit cœlum & terram.

Id est,qui omnipotētissimus omnium est,atq; optimus. Illi,inquit, curæ estis (quid ueremini?)qui rerum omnium conditarum autor fuit. Attamen

Cœlum cœli domino,terram autem dedit filijs hominum.

Vertunt nōnulli: Cœli, cœli,inquā,dn̄i sunt. Obserua hîc pactū Dei æternū cū Adæ posteris. Cœlos,ait,illos sublimes & beatos,suā esse habitationē uoluit altissimus: hominibus autē terrā hanc infimā cōcessit ad habitandū,in qua uiuerent,subindeq; illius agnoscētes effectorē,illū colerēt,diligerēt,atq; super omia uenerarenī. Hæc cōdendi uniuersi tota fuit ratio, ut homines in eo tanq; in uirtutum theatro sese exercerēt,ex hisq;, quæ in illo pulcherrima uidentur, quàm sublimia sint futuræ uitæ bona, quæ illis, qui in præsenti uita synceram amplectuntur religionem,promittuntur,contemplarenī,quærereq; non desisterent. Animæ igitur,quæ in hoc mundi domicilio Deum nancisci,quantumq; illi permittitur, possidere dat operam, sedes ipsa Dei, nedum mundus iste uisibilis,

C cōtinget aliquando. Tantū illud caueat, ne mundū tanq̃ patriā incolat, illoq́ ueluti re propria & diuturna perfrui conet̄. Hanc certè habuere mentē antiqui Iudæorū patres, quòd uita hæc idcirco homini data esset, ut Deum pulcherrimarū rerum opificem laudaret, alterq́ alterū ueræ admoneret religionis, quæ multiplicata ambitiosorū illuuie penè interierat, interituramq́ funditus diuinabant, nisi ex proborū numero extremæ ueluti quædam superfuissent reliquiæ, quæ nō tantū religionē, religionúmue multitudinē instituerent, quantū institutam conseruarent. Eam ob rem uitæ huius amantissimi extitere, sanctissimi illi quidem uiri, atq; diuini honoris flagrantissimū in modum appetentissimi. Quod sanè desiderium in psalmi fine sic exprimitur:

Nō mortui laudabūt te dñe, neq; omnes qui descendūt in infernū. Sed nos qui uiuimus benedicimus dño, ex hoc nūc & usq; in seculum.

Ne quæ aliàs alijs in psalmis hac de re diximus, replicemus, illud tantūmodo iam pluries dictum, dicam iterū: infernū uocem, Hebræis esse sepulchrū: seu, ut uertit Felix, silentiū: quod quidem de hac uita defunctis intelligi oportet. Scio tamen de cruciatibus inferorū, atq; adeò de mortuis Deo ob peccatū, totū hunc uersum à nōnullis exponi: quē sanè sensum ut libenter audio, ita aliū, quem uerum esse arbitrati sunt Hebræorū interpretes, afferre nō incōueniēs duxi. Aiūt enim ad hunc ferè modū: Quādoquidē terrā hanc inferiorē, ô Deus, homini ad habitandū concessisti, in qua ob stupendam rerū molitionē, multa inest tui nominis laudandi materia & occasio, illud potissimū occurrit cōsiderandum, tam nobile animal, ut est homo, aliā ob rationē ad hunc mundū incolendū abs te destinatū fuisse, quàm ut solūmodo illius bonis uteretur, sed ut ex rerū conditarū pulchritudine & stupore, in creatoris amorē inardesceret, quæreretq́ quo illū
D possett testimonio, ut uerū Deū ac patrē, cęteris inuulgare rudioribus, atq; in his quæ ad religionē attinent, tardis, parumq́ instructis. Quæ quidem religio idcirco inuenta est, seu potius à Deo humanis inspirata mentibus, ut modus quidam adorandi Deū inter homines cōstitueret, incrementūq́ per homines ad id electos sumeret, atq; subinde hominē propter terrenæ habitationis contagionē inertem factū, in Deū raperet. Verū illud semper tam sanctis cœptis fuit impedimento, ut nūc quoq; est, q̃ probis aut uita defunctis, aut ab improborū uiolentia oppressis reiectisq́, religio in nefandorꝫ manibus derelicta nutaret, sensimq́ in superstitionē atq; impietatē dilaberet̄. Quo quidē periculo à religiosissimis illis senibus animaduerso, mortē alioquin omnibus debitam penè detrectabant. Quid hinc, aiunt, nos dñe tam immaturè reuocas? Si pij hinc omnes abeunt, solíq; impij remanent, quis in terris tuū laudabit nomen? Serua nos igitur aliquātisper in uita, ut saltem aliqui sint, qui tuam fulciant religionē. Non mortuorum id munus est, sed uiuorū. En res tuas nefandissimus quisq; occupat, usurpat, depopulat̄. Dormis ne? Aut tu per te rei tuæ subueni, aut qui tui uice subueniāt, sustine. Mori quidem nō recusamus: imò suauior nobis esset mors quàm uita. Verùm tui honoris potius, quàm nostri cōmodi habenda est ratio. Sine itaq; ut uiuamus. Quid laudis? quid religionis instaurandæ à mortuis expectari potest? Non hi certè laudare te poterunt, sed nos quoad uixerimus te dominū laudabimus amodò & usq; in seculum. Amen. Halleluia.

PSALMVS CXVI.

Ilexi, quoniam exaudiet dominus uocem orationis meæ.

Hunc compositū fuisse psalmū asserunt ferè omnes, cùm Dauid in deserto Maon à Saulis exercitu obsessus capite periclitaretur. Et quidem ea ultima illius uitæ fuisset dies, nisi Saul à suis admonitus Philistæos in regnum irrupisse, cessasset ab obsidione. Sic enim in Regnorum libro legimus:

Nuncius

Nuncius uenit ad Saul, dicens: Festina & ueni, quoniã infuderũt se Philistæi super terrã. Reuersus est ergo Saul, desistens persequi Dauid. Præter spem igitur omniũ liberatus Dauid, carmen istud composuit, in quo diuinæ erga se bonitatis immensitatẽ memorãs, gratissimũ amoris debitum, postquam aliud nequit, pollicetur. Atqui gratus suum in benefactorem animus nõ potest non assiduè beneficij memoriã retinere: ingratus uerò ne semel quidem syncerè. Est quoddam hominũ genus adeò beneficiorũ obliuiosum, ut quicquid in illorum gratiam egeris, id pro debito accipiunt obsequio: quare nullam unquã referũt gratiam, neq; habent quidem. Quod sanè uitium in tumidis superbisq; magistratibus locum habere frequenter experiuntur homines. Ingratissimi hi sunt, atq; ab humanis prorsus affectibus alieni. Quocirca spinosis istiusmodi moribus omissis, mansuetissimũ consideremus Vatis animũ, qui ab amore è collatis in se beneficijs exorto, sic suum orditur carmen:

Dilexi, quoniam exaudiet dominus uocem orationis meæ.

Dilexi, cur nõ, diligo? Is mos est scripturis, ut si fixam, perseuerãtemq; significare cupiunt actionẽ, præterito utant tempore, ut hîc uidere licet. Nam uox ista quam noster uertit interpres, dilexi: Hebræis perinde est atq;, dilectio Dei uindicauit sibi cor meũ. Me totũ, inquit, occupauit diuinus amor, propterea quòd me summo in periculo positũ exaudiuit. Siue enim, exaudiet, cũ nostro legas, siue exaudiuit, cum Hebræis, utrunq; ad fidei perfectionẽ attinet. Stulta planè est anima, atq; omnino attonita, cui iam nõ compertũ est à quãtis erepta sit tum mortis, tum inferorũ periculis per Christũ. Proinde, poterit' ne saltẽ ingentẽ illũ donorũ cumulũ, uel tantilla nõ cõpensare dilectione? cessare' ne, quin sedulò in istud amabile prorumpet amoris uerbum, diligo? quoniam qui toties me ex angustijs asseruit, exaudiuitq;, exaudiet iterum gemebundã meæ orationis uocẽ.

Quia inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuocabo.

In diebus meis, quoad uixero, intelligas. Quoad eius, inquit, uixero, illius nomen inuocabo, quæ sanè inuocatio nõ tantũ illius est in ærumnis implorare auxilium, uerumetiã illũ, quæcũq; cõtingant, ex animo amare, atq; illis, qui nõ ita affecti sunt persuadere. Et id quidẽ propterea, quoniã cùm supra omnẽ celsitudinẽ excelsus sit, ego uerò omniũ minimus, aurẽ tamen suã illã sublimẽ mihi pusillæ staturæ homini, atq; uirtutis, inclinauit. O certè ineffabilem Dei erga miseros facilitatẽ. Nisi eñ misericordissimus esset dñs, impossibile planè foret tã exilem uocẽ ac tenuẽ, ut est hominis, à tam excelsa exaudiri mẽte, qualis est Deus. Exaudit tamẽ, adeò maximus omniũ nostræ sese attẽperat pusillitati. Vis'ne modò audire miserabilẽ animę cõditionẽ, atq; ad implorandã dei opem necessitatẽ?

Circundederunt me, ait, dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me: tribulationem & dolorem inueni.

Is unus integer est uersus Hebręis. Querens Vates se à periculis inuentũ, hoc est, undequaq; occupatũ, seq; tribulationẽ & dolorẽ inuenisse, extremã suam exprimere uoluit calamitatẽ. De qua quidẽ sic legimus. Dauid desperabat se posse euadere à facie Saul: quocirca se mortis doloribus hîc cinctũ querit, atq; ab inferorũ, sepulchri scilicet, periculis inuentũ, direq; exagitatũ dolet. Dolẽt & qui malè anteactæ uitæ meminerũt. De istiusmodi genere dicendi aliàs annotauimus. Cæterũ nõdum se uerè nouit, qui sibi timere desijt. Siquidẽ nõ minori hostium numero se cinctã esse anima salutis suæ cupida cõsiderat, q̃ Dauid fuit in Ceila urbe obsessus: tunc dico, quando Ephot applicato per sacerdotẽ cõsuluit dñm, indeq; aufugit. Nõ solũ eñ illa sepulchri periculũ extimescit, mortẽ nimirum omnib. naturaliter odiosam, uerumetiã interminabiles inferoꝝ cruciatus. Interim uerò suũ illi enarrat infortuniũ, quẽ absq; dubio suis affuturũ ærũnis, et credit, &, ut potest in mœrore & luctu, gaudet. Tribulationẽ, inquit, & dolorẽ inueni,

C Et nomen domini inuocaui. O domine, libera animã, misericors dñs & iustus, & Deus noster miseretur.

O domine, ô cui piorum animæ sunt curæ, libera animã meã à peruersorum hominũ perfidia, à dæmone, à mundo, à periculis penè uitæ infinitis, quæ inuenerunt nos nimis: tu misericos, tu iustus, tu ille, qui à miseris inuocatus misericordiam exhibes,

Custodiens paruulos dominus: humiliatus sum & liberauit me.

Misericors dicit̃ Deus, quia nostræ condolens miseriæ subuenit. Iustus autẽ, quoniã ab improborũ iniurijs tutat̃ innocentiã. Penè dixi inutilem illum omnino esse principem ac iudicẽ, in quibus hæ duæ nõ insunt partes. Monstrũ id est ingens, si quem uideris suis in diffiniendis causis crudelitatẽ, iniquitatemq́ præ se ferre. Attamen utcunq; sæuè, iniusteq́ sese habeant homines, dñs est, qui citra omnẽ animi ægritudinẽ perturbationemq́, paruulos, nempe simplicis uitæ homines, qui de se nihil omnino, de Deo autẽ, cui res omnes suas cõmendarũt, plurimũ existimãtes, quietissimã agũt uitã. Cuius sanè quietis ea uidet̃ ratio, quòd se (utut res cadant) Deo resignarũt. Felicissimũ quidẽ id est uitæ genus, sed paucis cognitũ: idcirco turbulẽtissimis bellorũ dissidijs repletus est orbis. Etenim cùm negociosissimã uitã potius, quàm simplicẽ & tranquillã sectamur, illa etiã quæ dudũ altissimo sepulta erãt silentio, obliterataq́; omnino, reuiuiscere facimus, in mutuasq́; proinde incrudescẽtes simultates, atq; sine fine odia, unà nostris cum discordijs atq; inexorabilibus animorũ permotionibus, ad mortẽ unò facto omnium globo præcipitamur. At illi, ut lubet: ego autẽ humiliatus sum, & liberauit me (attenuatus sum, uertit Felix) hoc est, cùm acerbissimè diuexarer, cõsilijq́; expers penitus essem, tũc me liberauit, tũc manũ porrexit, tũc dixit, sat est. Quare

D Cõuertere anima mea in requiẽ tuam, quia dominus benefecit tibi.

Reuertere anima mea, seu redi, uertendũ erat. & est sensus: Ad ueterẽ illam tuã redi tranquillitatẽ & quietẽ, ô anima mea. A mœrore quippe ac turbis te reuocãs, uires accipe ac spiritũ. Dñs quidẽ pro te, si quid debebas, persoluit. Dici facilè nõ posset, q̃ sit grata homini probo quies in Deo, transacto negociorũ oppressionumq́; tumultu & sæuitia: nec minus quidem sedata à peccatis conscientia, per Dei lumen, quo irradiata tota recreatur, uimq́; resumit in illo, qui lumen attulit. Quapropter in spiritu exultans non potest non palàm fateri, quia ipse est dominus misericors & iustus. Et

Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu.

Summã propè totã nostræ expressit miseriæ propheta in hoc uersu: à qua tamen se Dei manu exolutũ confitetur. Mors in primis ea est, mœror deinceps, à quo lachrymæ oriri solent: postremò lapsus: quæ tamen uox nescio quid efficacius in hebræo demonstrat, lapsum utiq; illũ, qui ex aliena fit impulsione. Vnde quidã sic uertit: Pedes meos ab impactione. Sensus igitur is erit: nam postquam Deũ sibi fecisse bene fassus est, mox beneficij rationẽ ac modum intulit: Quia dñs, inquit, meã asseruit uitã alio modo debilem, à morte: neq; id satis, ab oculis quoq; lachrymas, seu potius lachrymarũ originẽ abegit, pedesq́; tandem meos, affectus scilicet natura effrænes, ab antiquis suis illis lapsibus reparauit. Quare

Placebo domino in regione uiuorum.

Id est, uersabor, ut uertũt ex hebræo: seu, ut ex græco, delectabor corã dño inter uiuos. Nulli dubium esse debet de regione hîc mũdi dici: nisi mauis de puro Ecclesiæ statu intelligere, in qua iusti solummodo uerè uiuunt: siquidem iustus ex fide uiuet: improbi uerò semper mortui sunt, quia alieni à Deo, qui uita est animæ, mortẽ cõtinuò obire illos necesse est. Cum istiusmodi quidẽ hominibus, qui mundo uiui, Deo mortui sunt, conuersari cupere, atq; illis adblandiri, pro-

ximi

ximi interitus, atq; animæ exitij præludium est. Quis bonus improbis placere appetit? Aut quis unquã uiuus cum mortuis consuetudinẽ habere uoluit? Horrendum uisu id esset spectaculũ, si uiuos homines cum mortuis è tumulo excitatis congredi, aut necessitudinẽ contrahere, paciscíq; mutuò non solùm cerneres, uerumetiã inter illos unà uiuere cogereris. Non nouũ id est mundo, nõ insolitum, & tamen non est qui horreat, aut tantam rerum confusionem dirimat. Videant igitur quid agant, quóq; uiuant uitæ genere hi, qui mortui uideri uolunt: qui tamen nihil aliud in uita hac mortali quærere uidentᷓ, nisi ut carnem alant, & spiritũ extinguant. Istiusmodi quidẽ uitæ ratio Epicurea potius, q̃ Christiana appellanda erit, atq; illa omnino, quæ suinos mores referat. In Christiano quidem homine nitida omnia esse debent, uiua, pacifica, temperata, purgatissimaq; in Deo. Cui honos sit ac laus in secula seculorum. Amen. Halleluia.

Diuisio secundum Latinos.

Credidi, propter quod loquutus sum.

Is psalmus cum superiori unus est Hebræis: quorũ ordinẽ sequuti, hunc absq; numero suo capiti attexere uoluimus: distinctè tamen, ne Latini sua fraudentᷓ in psalmis concinnitate. Alius enim uidetᷓ, quia separatus: unus uerò, quia absq; numeri annotatione. Sensum igitur à superioribus pendere uolunt, asseruntq;, credidi uerbũ, eodem dictũ esse modo, quo superius usus est, dicens, Dilexi. Illic enim suæ in Deũ dilectionis dedit specimen, hîc fidei. Et est ac si dixisset: Meis in oppressionibus & angustijs spem semper firmã ac fidem in Deo habui: & ut quidem credidi & speraui, sic egit mecum benignissimus dñs. quare id loquar, dicamq; omnibus quanta fecit Deus animæ meæ. Quis, modò sit mediocritate spiritus affectus, tam immensum erga se beneuolentiæ signum prætere poterit, quin id omnibus inuulgari cupiat? Valde quidem, inquit, afflictus eram, atq; adeò acerbè, ut penè animo destituerer. Eripuit tamen me, ut credidi, ideo hanc meam uolo omnibus testatam esse fidem, cuius uirtute diuinis propemodum obrutus sum beneficijs. Verùm illud non diffiteor, quòd

Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax.

In præcipitatione mea, seu præcipitata fuga aut trepidatione, reddunt ex hebræo. quod si ad historiã referas, ut par est referri, is erit sensus ac summa. Dauid enim cùm fuga, & illa quidẽ trepida ac præcipiti sibi cõsuleret, sic secũ: Promissum mihi esse regnũ à Deo per Samuelẽ certò scio. Vnde igitur sæuissima istiusmodi persecutio, in qua mihi iam uideor moriendũ esse? Certè penè adducor ut suspicer Samuelẽ in illis pollicitationib. falli potuisse, simulac omnẽ hominẽ falli posse nõ ambigo. Tametsi enim propheta sit altissimi, decipi tamẽ, quia homo est, potuit. Impossibile quidem uidetᷓ, me unq; regnũ istuc assecuturũ, cuius nè umbrã quidem uidere sinor. Adeò quidem sæuè ab hostibus coarctor, ut morti magis proximus factus sim, q̃ uitæ. Verũ non quieto id animo suspicatus sum, sed in metu, hoc est, mei parum compos, potius adlatraui, q̃ dixi: Omnis homo mendax. Non illud sanè seriò, atq; ex animo loquutus sum, tantũ abest, ut de diuinis quicq; pollicitationibus addubitauerim. Ingratissimus quippe omniũ essem, si quantũ meo debeam benefactori ignorarẽ, aut scire dissimularẽ. Idcirco

Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?

Vt aliàs annotauimus, retribuere poni pro simpliciter dare, frequẽs usus est in scripturis. Vtrũq; enim significatũ in hoc uersu uidere licet. Et est perinde atque, quid rependam dño, cuius tam magnifica extant in me beneficia? Vides hic, puto, prostratam propemodum in aduersis fidem, sed actutũ reuiuiscentẽ illius afflatu, qui deducit ad inferos, & reducit. In electis quidem potest utcunque nutare, ut in Christi discipulis contigit. Labefactari uerò omnino & extingui,

C neutiquam, quia ex Deo nati sunt. Sed quid gratissima Vatis anima pro beneficiorum compensatione spondeat, uideamus.

Calicē salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo: uota mea domino reddam coram omni populo eius.

Calicem saluationū, uertit Felix: seu, salutum, ut alij. Sacra olim instituta erāt conuiuia, in quibus solennes Deo pro maximis illius beneficijs, gratiæ agebantur. Illic læta omnia & festiua apparebant. Vnde eo ex ritu Kimhi Hebræorum doctissimus, ita hunc exponit locū: Quando conuiuiū lætus extruxero, leuabo calicem uino plenū, & gratias agam domino propter hanc salutē mihi cōcessam in conspectu multorū assidentiū. Sunt'ne nostratia istiusmodi formata institutione conuiuia? Heu mores corruptissimos. Qui morsus etiā in diuos audiunt? qui risus plusquā impudentissimi? Quæ (malū) etiā in uirgines iactata dicteria? Quantus horror minarū, iactationū, lasciuissimorumq́ꝫ sermonū, atqꝫ inter pocula blasphemiarū? Tot interdum Sardanapalos diceres, quot sunt cōuiuæ. Et ne quid amœnitatis desit conuictoribus, en qui conuiuatorē istiusmodi salutet elegantia: Ede, bibe, lude, post mortē nulla uoluptas. Ita sunt sanè nostræ ætatis sodalitates, ita ornata conuiuia, ita malè habita pudicitia. Cæterū ut ad psalmū, à quo me aliquantulum transuersum egit dolor, redeam, illud non ignorandum, typum quendam morē illum fuisse conuiuiorū & consuetudinē, qua crucis adumbrabatur imago: quam gratanter pro Christo amplecti consuescūt hi, quos frequenter cum sponso conuiuari contingit. Qui uerò conuiuij eiuscemodi apparatus esse debeat, aut qui conuiuæ, sponsus ipse in cœna illa ultima cum discipulis sobriè admodū comesta edocuit, cùm longum cum suis habiturus sermonem, sic orsus est: Scitis quid fecerim uobis? totus enim sermo ille, aut potius te-
D stamentū, suauissimis redundat epulis, sed quæ filijs tantūmodo sponsi atqꝫ amicis sunt expositæ. Mensa igitur Christi, illius est doctrina, calix, passio: amarissima quidem primo haustu, sed quæ ligno tanqꝫ Marath aquę immisso condulcescit. Vide quid Christus Pētro nōdum tam necessario calici assueto respōderit: Calicem, quem dedit mihi pater, non uis ut bibam illum? Verū nostra hæc ætas, omisso ligneo salutis poculo, è quo formata est crux, aureo se tota proluit babylonico. Calicem, ait Vates, non mortiferū heluonum, non scelerū cicuta permixtum accipiam: sed salutis, sed uitæ, sed Dei. Hincq́ꝫ ebrius factus, nō turpissimi scorti nomen, aut adulteræ, ut solent in comessationibus combibones, quibus catamiti plerūqꝫ pocillatores sunt, sed nomen domini inuocabo, atqꝫ illius tum re, tum ore, referam religionē: prætereaq́ꝫ uota mea omnia & desideria, conatus ue insuper animi mei omnes in eo erūt, ut illum frequenti cōuentu, quātis pote ro laudibus extollam. Nec est quidem, quòd tam anxiè quis tyrannorū persecutiones timeat aut mortē: fidei quippe armatura tecti haud inscij sumus, quòd

Preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius.

Non sinit cœlestis pater facilè, ut putant, tyrannos aut auaros magistratus in suos grassari: sed eos, uti res solent preciosæ seruari, summa conseruat uigilantia, illosq́ꝫ quando opus est, à mundi, atqueadeo mortis iniurijs eximere cōsuescit. Si quidem res ab hominibus contemnunť preciosæ, ita Deus quoqꝫ suorū mortē negligit, quæ longè preciosior illi est, quàm sit homini unio, aut carbunculus. Intelligit autem ita magni haberi & esse domino mortē suorū, ut nō temerè patiatur eam illis inferri: quòd si patitur, illam æterna cōpensat uita in cœlis.

O dñe, quia ego seruus tuus, ego seruus tuus & filius ancillæ tuæ, dirupisti uincula mea.

Perpende quanti illos faciat Deus, qui se totos consecrant numini, atqꝫ illius delectantur seruitute: hos sanè (cætera propémodum infinita illius amoris argumenta tantisper omittamus) à mundi laqueis præseruat. quos si nihilominus in eos,

A eos,quæ sors est humana,nonnunquam impingere, illisque irretiri contigerit,nõ indissolubiliter propterea obstringunt,sed ui tandem exoluunt diuina. Verũ frigidos dissipatosque in suis seruis animos auersatur cœlestis ignis:sed ardentes,paratosque requirit:quẽ utique ardorẽ in se fuisse Vates asserit, cùm trina se seruũ dñi appellat nomenclatione.Quia,inquit,ergo seruus tuus:ego,inquam,nõ uulgari modo seruus tuus, imò filius ancillæ tuæ sum, nodos illos humana existimatione indissolubiles,quibus,ne rectà incederẽ,strictim admodũ detinebar,perfregisti.Ardens ualde hæc est seruitutis geminatio,qua nõ solùm suã uoluit exprimere humilitatem, quæ in Vate maxima semper extitit, uerumetiam promptissimũ ad seruitutẽ animũ. Illud obseruant nõnulli,ô dñe,nõ obsecrantis, sed cõfitentis interiectionẽ esse. quare sic hunc uersum orditur Paraphrastes: Meritò te amo,benignissime dñe.Porrò qui ancillam,Ecclesiam interpretantur,uideant quo nixi id dicant testimonio. Vult diuus Augustinus, Ecclesiam ancillam esse iustitiæ.Sed illud forsan uero propius,se ideo ancillæ filiũ nuncupasse, quò suam uel ab ipsis progenitoribus argueret seruitutẽ. Fractis igitur uinculis,apertoque incedendi campo,uide quid agere debeat liber:

Tibi sacrificabo hostiam laudis,& nomen domini inuocabo. Vota mea domino reddam in cõspectu omnis populi eius,in atrijs domus domini in medio tui Hierusalem.

Quàm propensum ad diuinas habuerit laudes animũ,ex repetitis uotis,pollicitationibusque demonstrat Vates. Aliàs admonuimus,uota ferè in psalmis pro gratiarũ actione,laudumque exhibitione usurpari,ut hîc uides. De alio uotorum genere non loquitur propheta.ait itaque: Hostias,quas tibi fore gratissimas arbitratus sum,laudum nimirũ,atque gratiarũ actionũ, tibi meã ob liberationẽ offeram: interimque ab implorãdo dñi auxilio nõn desistã.En igitur uota mea dño palàm, inspectante multitudine uniuersa,in atrijs ipsis ędiũ Dei,in medio,inquã,tui,ô sancta ciuitas,persoluam. Nos hîc spectans Vates,ad morem laudandi Dei antiquum alludere uoluit.Templũ enim ob id cõstructum fuerat. Modò uerò quis sit uerus adorandi ritus,& locus, Christum uideo ad puteũ cum muliere sedentem, rem profundissimè disserere apud Samaritas. Verũenimuero à sanctis laudari solent mentibus & aræ & fana, in quibus sacra peragi debeãt:sed cor in primis,in quo sedet ad puteũ anima cũ Christo, purũ requiri dicũt. Vera illa sedes est numinis.Cui laus sit atque honos in secula seculorum.Amen.Halleluia.

PSALMVS CXVII.

Laudate dominum omnes gentes,laudate eum omnes populi. Quoniam cõfirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in æternum.

Diuus Paulus uolens tum Iudæos tum gẽtes mutuæ admonere cõcordiæ,in enarrãdis utriusque gentis priuilegijs, longa Romanis scribens utitur oratione: gentesque tandẽ ad gratiã ascitas per Dei misericordiã affirmat: Iudæos uerò per promissiones factas illorum patrib.Dico,inquit(quasi innuat, in uestris resarciendis diffidijs iam fessus cõcludo)Christũ Iesum ministrũ fuisse circuncisionis(familiare fuit Apostolo Iudæos circuncisionẽ appellare) propter ueritatẽ Dei,ad confirmandas promissiones patrum.Gentes autẽ super misericordia,honorare Deũ,sicut scriptũ est:Propterea cõfitebor tibi in gentibus dñe. Et iterũ:Laudate omnes gentes dñm,& magnificate eum omnes populi. Vtrũque igitur sapientissimus architectus cõnexuit in Ecclesiæ ædificio parietẽ, quorũ alterũ gentes appellauit,alterũ uerò populos. Rumor tunc fuit uulgò dissipatus, Iudæorum populũ duntaxat diuinæ capacem fuisse religionis: quare in scripturis præ cæteris nationibus populi nomen sibi arrogarunt. Hoc itaque argumento utitur

C Vates, quo usus est Paulus ad describendã Ecclesiæ fabricam, quæ tota ex gentibus & Iudæis constructa, tam altè euecta est, ut iam cœlestis nuncupet: quippe quæ fide illa fulcitur, quæ sperandarũ rerum substantia, argumentumq́ non apparentium definitur esse. Hæc igitur fuit mens Vatis in hoc psalmo, gentes Dei populo, quò simul Dei laudes concinerent, unire: quæ apertissima fuit imago Ecclesię, nisi malis potiorem ædificij partem asserere è gentibus, exclusis Iudæis, emersisse. Verùm qui prima illius fundarunt exordia, Iudæi fuere: restant & reliquiæ in fine temporũ seruandæ. Iam illud animaduertendum in psalmi dilucidatione, quòd singula singulis ad hunc ferè modum reddi debent: Laudate dominũ omnes gentes, quoniam cõfirmata est super nos misericordia eius. Se quidem inter gentes annumerat Vates dicẽs, super nos, quò arctam demõstret Ecclesiæ unitatẽ, ad quam utrunq; adhortat populũ Paulus, cùm ait, ut unanimes, uno ore, honorificent Deũ, & patrẽ dñi nostri Iesu Christi, qui lapis sanè ille est, qui factus est in caput anguli. Aliud deinde sequit psalmi membrũ: Laudate eum omnes populi, nam ueritas domini manet in æternum. Siquidem promissiones Dei æternę sunt, ueraxq́; est Deus, qui quæcunq; pollicitus est, inuiolabiliter seruat. Cui laus sit in secula seculorum, Amen, Halleluia.

PSAL. CXVIII.

COnfitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

Variant interpretes in diffiniendo, quo potissimũ tempore is à Dauide fuerit æditus psalmus. Nonnulli putant illis compositũ fuisse diebus, cùm arca insigni pompa in urbẽ inuecta populus in delicijs esset. Alij item tum, cùm ab Israële in regem inaugurareť. Alij autẽ aliud, ut suspicantur, afferunt. Reiectis igitur incerta omissa, quæ explorata sunt sequamur. Compertum igitur habemus tum è Christi testimonio in Euangelio, tum Petri in Actis, de ipso Dei filio conscriptũ fuisse. Verùm suo more Vates res tum gestas enarrans, in Messiam rei finem direxit, in quem umbræ illæ ueteres, tanq; fine inuento desiere. Hũc itaq; in primis à bonitate laudat, deinde à misericordia: quas quidẽ partes in Deo mirum quàm eleganti, uarioq́; poëmatis decore perornet disertissimus Vates. Fingamus igitur Vatem ad regnũ ab uniuerso Israële uocatum, iucundissimaq; deductum acclamatione, atq; ipsum Christi imaginẽ repræsentantẽ, in Dei tabernaculo ingenti omniũ stupore Deo ipsi gratias agere, in hunc modum: Confitemini dño quoniã bonus, quoniã in seculũ misericordia eius. Primũ enim ad celebrandas Dei laudes omnes generaliter inuitat homines: deinde nominatim, à quo unctus fuerat, Israëlem. Aaron deinceps, cunctũ nimirũ sacerdotũ ordinẽ: atq; postremò omnes, siue gentes eæ fuerint siue Iudæi, qui timore affecti erant domini. Celebrate, inquit, mecum, adeste ô qui uestrum non ignoratis benefactorem, canite, mecumq́; laudibus efferte dominũ, quoniam bonus est, cuiusq; misericordia in æternum durat æuum.

Dicat nunc Israël quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicat nunc domus Aaron, quoniam in seculũ misericordia eius. Dicãt nunc qui timẽt dñm, quoniã in seculũ misericordia eius.

Vide suauissimũ Vatis lusum in uersibus eiusdem omnino desinentiæ. Dicant igitur hi omnes, ex animoq́; fateãtur, quòd bonus sit dñs, quòd pius, quòd misericors: & id quidem in æternum. Qua de re edoctus,

De tribulatione inuocaui dñm, & exaudiuit me in latitudine dñs.

Maximã quidem fert secũ animi angustiã tribulatio, mœror, dolor, atq; id genus alia. Verũ si Dei superanť auxilio, aut saltẽ modũ capiunt, attemperanturq́; imbecillitati humanæ, mox animus exhilarescit, dilatatur, ac respirare incipit. Post

A Post multas, inquit, tribulationes, atque animi anxietudines, in quibus uix respirare licuit (adeò arcta erant omnia & importuna) dedit tandem Deus quietem, dedit pacem, dedit sereniora tempora inuocatus. O certè felicissimũ illum, qui Dei præsidio nisus, humanas deridet iniurias. Itaque

Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.

Felix hunc uersum legit per interrogationem, hoc modo: Dominus pro me, nõ timebo: quid faciet mihi homo? Verissimũ illud est: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Possunt quidem hostes ac tyranni proborũ tranquillitatẽ interturbare, remorariq́ue aliquantulũ, auferre autem penitus nequeunt. Ratio sanè est, quòd hi summã felicitatis in animo per fidẽ purificato, in quem ius tyrãni non habent, statuentes, tum ardentiori in Deum feruntur affectu & desiderio, cùm atrocius uexãtur. Hæ propriè sunt uitæ huius dotes, sexcentis illam uel una hora, obnoxiam esse ærumnis. Dominus igitur mecum sit, ut semper esse confido: quicquid in me molitur inuidus, quicquid maledicus, quicquid ueterator, quicquid subdolus & perfidiosus, quicquid orbis ipse tandẽ uniuersus natura probis infestus, ne hilum quidem faciam, tantùm abest ut illud timeam. Et quidem

Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos.

Hìc Hebręis est, ut suprà alio in psalmo annotauimus, Ego uidebo in inimicis meis: ultionem scilicet diuinam. Vnde sic Paraphrastes: Videbo euenire hostibus meis, qualia quisque optaret suis. De hoc quippe loquendi genere non rarò diximus. Quanquam & uerbũ despicio, non ab re positum posset uideri. Nanque illam pœnarũ maximã arbitrant̃ tyranni, si ab his, quibus male uolunt, contemnuntur. Vide, inquiũt, quomodo ab homũcione despecto, semiuiro, fracto, nihilique omnino, nostra contemnitur autóritas. O stulti, num id uos fugit? quòd

Bonum est confidere in domino, quàm confidere in homine. Bonum est sperare in domino, quàm sperare in principibus.

Per comparatiuũ hos legunt uersus Hebræi: & aptè meo iudicio, quò sua sit comparationi uis atque energia. Melius, inquiunt, est cõfidere in domino, quàm in homine. Cur sic obsecro? quia nihil homine mutabilius: quia nil in rebus conditis tam uariabile & infidũ, quàm est fauor principũ. Hodie enim te uestit princeps, cras uerò, uel ad summum perendiè, te expoliat, atque una eademq́ue hora te amplectitur & obtruncat. Ridiculum, illi obsequi tyrãno, qui me & Crassum, & Irum, ut lubet, faciat. Propter inconstantiã igitur, addo & imbecillitatẽ humanam, nihil prorsus innitendũ est homini: sed Deo tantũmodo, qui quemadmodum potentissimus est, ita sui semper est similis, atque ad opitulandũ pronus. Ergo uanissimo hominum fauore deriso, in benignissimo domino tota collocãda est uis subsidij. Sæpe quidem deluduntur, qui in homine quãuis opulento sperant. De Deo autem quis id unquã dixerit? De qua quidem re cùm quandoque periculum fecisset Dauid, in istiusmodi tandem, tanquam piscator ictus, prorupit uerba: Melius est cõfidere in domino, quàm confidere in homine. Atqui unde Dei fauorẽ, contra morẽ hominũ, constantissimũ expertus fuerit, aperit dicens:

Omnes gẽtes circuierũt me, & in nomine dñi, quia ultus sum in eos.

Vidisti' ne unquã hominẽ summa oppressum miseria? omnia mala (clamat) in me conspirauerunt, ab omnibus opprimor, omnes me affligunt. Ita sanè Vatino nostro accidit, qui innumeris aggrauatus ærumnis, se ab omnibus circũuentum gentibus querebatur. Omnes, inquit, gentes circuierũt me. Sed nec id quidem superfluũ omnino: à proprijs enim fugatus ciuibus, Philistæorũ subitò, Amalechitarum'que, atque cæterorum id genus hostiũ finitimorum iniurijs obnoxius uixit. Verùm diuino fultus pręsidio, cunctos illos subiugauit barbaros. Vltus sum in eos, ex hebræo uertunt, perimam illos: sed idem sensus: factum' ne illud sit, an faciendum, haud multum interest, modò id totum diuinę referatur ac-

C acceptum bonitati. Quam quidem rem uberius in sequentibus edisserit.

Circundantes circundederunt me, & in nomine domini, quia ultus sum in eos. Circundederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis, & in nomine domini, quia ultus sum in eos.

Pulchra profectò similitudine ad cōmonstrandum hostiū suorū cùm odium, tum subitū in inferendo malo transitum, usus est Vates: apum scilicet, atq; ignis in spinas debacchantis. Tam, inquit, copiosi, támue mordaces me circunquaq; obsederunt inimici, ut apum examen dixisses. Verùm q primum extincti sunt, perinde atq; spinarū solet ignis, qui tanto exortus fragore & strepitu, ac si omnia consumpturus esset, citò tamen resoluitur, atq; in fumū abit. Optandi tempore hunc reddit sensum, quem diximus, Paraphrastes: Extinguantur, inquit, tam subitò, quàm ignis per stipulas uolitans. Iam illud notandum, quoniam bonus, Hebreis tantūmodo in primo esse psalmi uersu. A pio aliquo interprete additum in alijs uidet. Cæterū, & in nomine dñi quia ultus sum in eos, nihil aliud uult, q, ut diximus, in nomine dñi ullo absq; negocio interimā illos. quò hinc cernere liceat, cuius efficaciæ sit Dei nomen: nō illud quidem charta, ut uocant, uirgine scriptum, colloq; sicariorū aut furum superstitiose appensum, sed quod fidelium impressum sit menti, scriptumq; fidei atramento, ac stylo spiritus.

Impulsus, euersus sum, ut caderem, & dominus suscepit me.

Vide uim nominis Dei, ut decet sanctos, inuocati. Adeò, inquit, præcipitanter ab hostibus impulsus fui, ut cadere omnino debuissem, dñi tamē manus suffulsit me. Ex hebræo ferè sic uertunt: Impellendo impulisti me, ut caderem, dominus autem adiuuit me. Videtur Vates Saulem, aut autorem alium suæ proscriptionis atq; exilij peculiariter notasse. Quid nō malorū, inquit, ô perfide, in

D me es machinatus? omnem quippe uim, studiū, artemq; adhibuisti, quò me impellendo cadere faceres: & certè cadere debueram, sed Deus me à casu reparauit. Quocirca exclamare libeat,

Fortitudo mea, & laus mea dñs, & factus est mihi in salutem.

Ecce nō solū memoris, uerumetiā grati animi signū. Si uici, inquit: si hostes, cùm nihil minus opinarent, prostraui: si ducē illorū contempsi, id Dei fuit munus, nō mea prudentia aut uirtus. Quare illū (ut alij suū iactitent animi uigorē atq; arbitriū, nō quęro) illū, inquā, meā semper appellauero fortitudinē, uirtutē, atq; proinde laudem: hoc est, argumentū & materiā, tam insperatū laudandi beneficiū. Hebræi reddūt, carmen meū: seu canticū, ut Felix. Cōsidera, mi lector, si uel tantillū saltem hausisti spiritus gustū, quomodo secretissimo quodā coloris genere suū adumbrat Messiā Vates. Intellige, uel serò, quis tuus sit adiutor, quis fortitudo, quis laus, quis carmen: hoc est, quem corde gestari par sit, quem inuocari, de quo aut meditari, aut scribere debeas, quò te tuæ iam demum pudeat, pigeatq; leuitatis. En Christus quemadmodum nostri omnis amoris subiectū est, ac finis, ita studiorū uigiliarūq; nostrarū scopus esse debet. Verū impurus animus, atq; in docendo ambitiosus, quid quod grauitatem sapiat, aut quod stimulos amoris infigat, uel scribere, uel edocere de Christo, re scilicet tam graui & diuina, unquam poterit? Nam quidem

Vox exultationis & salutis, in tabernaculis iustorum.

Non in tabernaculis impiorū, nō in ædibus facinorosis, milleq; libidinū, odiorumq; inquinamentis conspurcatis, uox potest esse huiuscemodi, atq; exultatio, quæ Dei sit. Potest quidem animus turpis canere, sed nō in dño: potestq; exultare, sed nō in dño. Id propriū candidæ est mentis, atq; illius, quæ salutem sibi præstitam à Deo, & cognoscit, & grato complectitur affectu. Sic dictionem, salutis, interpretantur. Et ne à quoquam unde tam fortis emanauerit humani animi uirtus nesciretur, statim intulit:

Dextera

Dextera domini fecit uirtutem, dextera domini exaltauit me, dextera domini fecit uirtutem.

Tametsi enim, exaltauit me, opportuna est lectio, & aptè huc quadrans: nihilominus, exaltauit se, uertunt Hebræi, seu exaltabitur, ut reddit Paraphrastes. Idem Felix. Alius uerò, altissima est. quod sic exponunt: Dñi manus in ferenda mihi afflicto ope, potentissima uisa est atq; excelsa: idcirco fecit uirtutem, triumphumq; parauit. Huc, ni fallor, diuum respexisse Petrum arbitror, cùm prohibitus à magistratu ne quid in nomine Iesu doceret, respõdit, Christũ digito penè demonstrans: Hunc principem & saluatorẽ Deus exaltauit dextera sua ad dandam pœnitentiã Israël, & remissionẽ peccatorũ. Quid tali opere excellentius? quid magis Dei dexteræ conueniens? quid decentius, quàm peccata, quæ uirtute planè humana facta erant indelebilia, expunxisse, condonasseq; noxas miseris, atq; ex hominibus, nempe ærũnosis & afflictis, deos fecisse? Quàm diligenter quidem literis in Ecclesiæ, templorumq; parietibus, imprimendum esset aureis: Dextera Domini facit uirtutẽ, dextera Domini exaltat nos. Ipsa etenim uis ea est sublimis, quæ in nobis, si quid unquã, quod pietatem referat, operamur, & mouet, & operatur, parat q; ob uictoriã haud secus, atq; si nostra esset uirtus, nõ sua, triumphum. O si non moriar, sed uiuam, ut celebrem opera domini. Sic ex hebræo uertunt nonnulli sequentem uersum, quem ita noster transtulit:

Non moriar, sed uiuam, & narrabo opera domini.

Is uersus ad desideriũ manendi in uita, ut alios nõnullos exposuimus in psalmis, referri nequaq; debet, sed ad insultantem in hostes animũ, ad hunc ferè modum: Illi enim omnẽ, quò me interimerent, uoluerũt lapidem: uerũ ego adhuc illis inuitis uiuo, uiuãq; diutius, quàm illi uolent: atq; ita Dei per me celebrabunt operationes. Siquidem in ipsis meis infortunijs, quæ ad meum excogitata sunt profectum atq; exercitium,

Castigans castigauit me dominus, & morti non tradidit me.

Castigans castigauit, hebraismus est, & est perinde ac, diligentissimè erudiuit me. Norma hæc est spiritus, ut crux pijs uita sit animis, impijs aũt mors. Si quid igitur nobis aduersi irrogari cõtingat ab improbis, id ea recipiendum est animi pace, qua salutaria recipi debẽt monita & reprehensiones, quæ à benignissimo permittuntur domino, idcirco, ut mirandos in nobis pariant iustitiæ fructus, nõ animæ sterilitatẽ ac mortem. Idem planè de morbis dicendum erit, de filiorũ orbitate, uxoreq; morosa, aut parum pudica, atq; de innumeris istiusmodi mundanarum rerum damnis & incõmodis. Noui, inquit, salutiferam mihi Dei fuisse castigationem, quæ mihi uitam attulerit, haud mortem. Quare

Aperite mihi portas iustitiæ, ingressus in eas confitebor domino: hæc porta domini, iusti intrabunt in eam.

Iustitiæ portas, aditũ perueniendi ad sacros cœtus, festosq; dies, à quibus propter exiliũ aberat, intelligit. Facultatẽ igitur eò adeundi, ubi religionis celebrabatur cultus, è quo iustitiam oriri sibi persuaserat, deprecatur. quasi diceret: Reuocatum ab exilio, ô sancti cœtus, ô qui religioni operam datis, uestrum in consortium admittite. Per hunc quidem aditum fit iter ad iustitiam: quod tamen nemo unquã, nisi iustus, pureq; defæcatus, aggredi audeat. Ab istiusmodi quidẽ iustitiæ portis inquinati arceri debent. Volũt ex nostris nõnulli, cœtus illos sacros, chorosq;, ecclesiam præsagisse: alij doctrinam euangelicam: ego Christũ, qui dixit: Ego sum ostium, si quis per me introierit, seruabitur. quanquam unũ planè est, ecclesia, euangelium, Christus. Nouerat enim Propheta, ex ritibus illis antiquis quamlibet candidis & religiosis, non iustum effici potuisse hominẽ, sed Dei iustitiam esse, ut inquit Paulus, per fidem Iesu Christi. Idcirco portam ad iustitiam introducentẽ, fidem fore per Christum, persuasum habebat. Hanc

C itaq; sibi reserari, sub uelo typoq; portarum tabernaculi illius informis, orat. Ingressus, inquit, eas confitebor domino. En pura fidei Ecclesiæ confessio, quam hîc pollicetur Vates. Vnde subdidit: Hæc porta domini. Neq; hoc satis uisum: Iusti, inquit, intrabunt in eam. Hinc clamat Paulus: Iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & spiritu Dei. Porta itaque Dei est Christus, per quem accessum habemus ad patrem. Nemo, ait, uenit ad patrem nisi per me. Mirum certè si de alia intellexisse porta Vatem opineris: aut alium sibi proposuisse suæ quietis terminũ, quàm Christi patrem, quem frustra appeti quæriq; citra Christum intelligebat, suspiceris: quod tandem expressius in sequentibus commonstrauit, cùm ipsum Dei filium lapidem à fabricatoribus reiectum appellauit. Sed prius quid felicissimas illas tum fidei, tum charitatis portas ingressus, polliceatur, audiamus.

Confitebor tibi quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutẽ.

De confessionis uoce iam centies diximus. Hîc pro gratiarũ actione sumitur. Intrò, inquit, admissus nõ ero ingratus, sed gratias tibi agam, te laudabo, te meã opem, meamq; salutem extitisse palàm attestabor.

Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.

Se uocat lapidem Vates ab ædificatoribus, tanquam nulli ædificij loco quadrantem, reiectum. A patria quidem & regno expulsus, conatusq; haud rarò cum suis in gratiam redire, ne minimũ quidem in plebe locum inuenit. Postea uerò restitutus, atq; ad regni sedem euectus, conspicuus omnibus & honoratissimus apparuit eo modo, quo apparere solent lapides illi angulares in insigniori loco fabricæ coaptati: quod quidem pro miraculo tum habitum fuit. Qua-

D propter dixit:

A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Hæc dies quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea.

Semel dñs Iesus à Pharisæis prouocatus, multis prius propositis, quæ ad futuram eorum à Dei regno eiectionẽ pertinebant, similitudinibus, quò se illorũ peruersitate atq; inuidia damnandũ, mortemq; obiturũ ignominiosissimã, sed mox è tumulo reuicturũ, atq; subinde ab omnibus adorandum subindicaret, dixit: Nunquam'ne legistis in scripturis, Lapidem quem reprobauerũt ædificantes, hic factus est in caput anguli: à dño factum est istud, & est mirabile in oculis nostris? Nulli igitur dubium esse debet, tunc Vatem, cùm hæc scriberet & pateretur, typum gessisse Christi, qui lapis ille est, de quo sic Deus in Esaia: Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatũ, angularem, preciosum, in fundamento fundatum. Etenim quia cuncti eo nituntur electi, in fundamento fundatũ illum appellat spiritus. quia uerò duos maximè inter se dissidentes populos in unam coagmentauit Ecclesiã, angularem. Nõ modò id nostri est ocij diffinire, quò referenda sit uox illa, Mirabile: siue enim ad lapidem referre libeat, ut sit lapis admirabilis, siue ad caput, siue ad angulum, siue etiam ad illud omne, quod in psalmo præcessit, idem est sensus, ad Christumq; attinet: atq; eò spectarunt interpretes, licet nonnihil in lectione uarient. Certè mirabilis is fuit lapis atq; immensus, qui utrunq; parietem tam longè ab inuicem diuulsum cõiunxit, unumq; effecit, aliter una non esset Ecclesia. Quis id opus non miretur, clametq; attonitus: A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Conati sunt quidem Iudæi nescio quid architectari religionis absq; Christo: errauerunt miseri: deerat enim lapis ille, qui sublimi è monte recisus absq; manibus, primas sibi partes ædificij uindicaturus esset. Reiectus itaq; à sapiẽtissimis, si Deo placet, ædificantibus, creuit, ut inquit ille, in montem excelsum: hoc est, adeò cunctis, per potestatem illi traditam à patre, conspicuus atq; admirandus

factus

factus est, ut meritò illi tanquam angulari saxo, totus Ecclesiæ connexus, cōpagoq́ inniteretur. Dies igitur salutis, dies pacis, dies tripudij, dies ista est, quam fecit dominus: siquidem in ea apparuit Christus, sol nimirum iustitiæ, amorq́ uniuersi ac deliciæ, felix ætas, felix hominum sors. Quid ultrà mœrendum est? exultemus, lætemurq́ in eo, nempe lapide preciosissimo, angulari, fundamentario, ac iuncturarum omniū ædificij conciliatori, qui à Iudæorum perfidia neglectus & fractus, reuixit tamen immortalis, atque ad Dei dexteram ascitus rex factus est uniuersorum. Ad quem quidem nos, qui ad illius structuram pertinere confidimus, supplices nostris in ærumnis, quibus tota hæc resperfa est uita, cōfugiamus, clamemusq́ tanquam unus omnium animus & cor:

O domine saluum me fac, ô domine bene prosperare. Benedictus qui uenit in nomine domini.

Hoc ferè modo, nouo acclamauit regi populus in Hebron. Hoc item Christo Ecclesia in hoc mundo. Cui quidem religioni præluserunt olim turbæ illæ, quæ Christo Hierosolymas intranti cum ramis, palmarumq́ frondibus occurrerunt ouantes, clamantesq́: Osianna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine domini, osianna in excelsis. quam uocem sic interpretatur Symmachus: Obsecro domine, saluum me fac obsecro. Neq́ est quòd nos moueat, Euangelistas parum secus, atq́ habet psalmus, citasse literam: ea quippe memorāt, quæ tunc in usu erant in ore populi, qui ex patrum ritu consueuerat in die octaua festi tabernaculorum, in qua de more ramos, frondiumq́ fasciculos gestare iussus per urbem, ita precabatur: Propter te Deus deorum salua nos, propter te domine dominorū salua nos, ut nō quidem temerè à Iudæis factum existimemus, quòd pompa illa ramorum solenni, Christo obuiam ierint clamantes, Osianna serua nos fili Dauid. Longius non est protrahendum mysterium. Id solum dixisse sufficiat, quod ad institutū nostrum facere uidebatur. Cæterùm, bene prosperare, perinde est ac si dicas, felicem dona successum: uel, ut reddit Felix: Da prosperitatem, ferq́ opem ô qui habitas in excelsis, liber nimirum à nostris hisce inquinatis iustitiæ semitis. Sit itaque laudatus qui uenit in nomine domini. Is quidem à patre missus, non potuit sua syncerissimè non fungi legatione, qua mirandum in modum uniuersus seruatus est orbis. Ideo omni laude superior est legatus noster. Aliunde porrò accedentes, fures sunt, ac piratæ. Vnde illa est domini Iesu expostulatio apud Ioannem: Ego ueni in nomine patris mei, & non accepistis me. Si alius uenerit in nomine suo, illū accipietis. Ergo, inquit Augustinus, maledictus qui uenit in nomine suo. Putás ne, mi lector, etiam in nostra ætate, alioqui ad terendas iustitiæ semitas animata, deesse, qui non missi à cœlesti patre, non uocati à spiritu sancto, non imbuti doctrina uerbi, sese in euangelicum obtrudunt ministerium, gradusq́ illos sibi assumunt & uenantur, quos non Dei spiritus, sed ambitio suggerit & amor proprius? Maledicti hi certè à domino sunt, cùm is solus, uereq́ benedictus sit, qui uenit in nomine domini: hoc est, qui Dei gloriam, non suam in edocendo Dei uerbo, quod sanè munus ad omnes attinet animarum præsules, querit. Aliter uerò quomodo poterunt credere, atqueadeo Dei gloriæ suis illis in dignitatibus ac gradibus studere, qui gloriam, ut inquit Christus, ad inuicem aucupantur? O certè præposterum rerum ordinem. Iam uerò quid suæ professionis hominibus precentur hi benedicti, missiq́ à domino, subinfert Vates: Et nos, inquiunt, benedicti, delegatiq́ à benedicto,

Benediximus uobis de domo domini,

Beneq́ precamur. Quis, quæso, alijs benedictionē impartiri auderet, quin esset ille prius benedictione ornatus? Nō quidē obuia cuiq́ est doctrina spiritus. Proinde nō inconsultò nos admonet Paulus, probandos esse spiritus. Mirum

C quàm turpiter hac in re labamur, propterea, quòd nostro nimiũ tribuentes iudicio, ac corporis cõmodo, in his, quibus fulciri debet pietas, Deiq; religio sustentari, infelicissimè cæcutimus, appellamusq; lucẽ tenebras, & tenebras lucẽ. Sed istuc fortassis tolerandũ esset inter rudes uulgi homines, atq; apud illos, quibus lux fidei nondũ ob Christianorũ ignauiã innotuit. Verũ cum infidelibus, & nos quoq;, qui mũdo imposuisse somniamus, uno, ne dicã deteriori, cõuolui impietatis errore, omnẽ superat turpitudinẽ. Quid, oro, faceremus, si nullũ omnino apparuisset lumen? Quid sacri in nobis promouerũt ordines? quid literæ? quid maiorũ præceptiones? quid fides tandẽ, ac Christus? Nos ignauissimos, qui in meridiana ipsa luce hallucinantes, tenebras nescio quas interlucẽtes, facemq; adulterinã ac subreptitiam, pro uera luce admittimus: & tamen nos Christianos esse, negato Christo, uideri uolumus. Luce igitur noua hîc erit opus? nouo item Christo? quasi id quidem optare uidemur, cùm tam obnixè exorto reluctamur lumini. Ah pudeat Christianum de Christo suæ salutis autore (scelus id ingens) uel leuiter quidem suspicari. Siquidem ipse est, non alius,

Deus dominus, qui & illuxit nobis.

Itaq; aliũ inquirere Deum, aliudq; opperiri lumen, impiũ omnino id esset uotum & uanum. Ipse enim per se lumen præbet: imò uerò ipse lux ea est, præter quã nulla. Sol quippe iste uisibilis, præ illo densissima est caligo, utpote cui corpora duntaxat illustrare uis data sit ab illo, qui mentes permeans humanas, in ipsas animæ medullas felicissimos suæ cognitionis, addo & amoris, immittit radios. Quocirca

Constituite diem solennem in condensis usq; ad cornu altaris.

Tametsi enim secundùm simplicẽ sensum ea uidetur literæ huius expositio, D quã afferunt hi, qui planitie cõtenti difficiles montiũ ascensus refugiũt, quæ huiusmodi est: Constituite diem lætitiæ ad celebrandam Dei solennitatẽ in cõdensis, populo nimirũ denso, & frequenti in templo, ut uel ipsius cornua altaris, cui sacerdotes tantũmodo adstare debẽt, occupet (utrũq; enim altaris caput, cornua appellabant ueteres) attamen diuersa cùm sit litera etiã inter Hebræos, diuersi emergũt sensus. Sic ex illis quidã transtulit: Redimite festũ diẽ frondib. usq; ad aræ cornua. quam literã secutus Paraphrastes, sic fusius rem exequitur: Colligite sub diẽ festũ ramos, & templũ ornate usq; ad cornu altaris. Hunc morẽ quoq; etiamnũ seruant templorũ curatores, quò ex his innuant ritibus, maximũ inesse populis interioris festiuitatis, quę in spiritu fit, gaudiũ. de quo illud: Exultemus & lætemur in eo. Felix uerò reddit: Vincîte agnum funibus usq; ad cornu altaris. Idem ferè Chaldæus: Ligate, inquit, agnos ad diem festũ. Ad antiquũ enim morẽ sacrificãdi aspexit Vates, in quo hostiæ Deo immolandæ cornibus altaris alligari cõsueuerant. Vnde ex hebręo sic transferũt cæteri: Ligate hostiam funibus ad cornua altaris: hoc est, hostijs Deo litate. Diuus tamẽ Hieronymus aliã approbasse lectionẽ uidetur, qui sic trãstulit: Colligate sub diem festum ramos, & templum ornate. Hæc omnia sanè populos ad animi lætitiã, cultumq; religionis festiuũ adhortantᷓ. Verũ aliud modò quærendum est nobis hostiarũ genus, aliud altare, ritus alius, q̃ ille fuit Iudæorũ cruentus. Nostræ quidẽ uictimæ, ne ab armẽtis uitulũ aut buculam extrahi debere opineris, nos ipsi sumus. Altare, crux Christi, ignis, amor, gladius, fides. Sacerdos autẽ, qui & ara simul est & gladius, & ignis, Christus Iesus. Quæ porrò sint, quæ cani debeãt in frondoso isto sacrificandi more cantiones, in sequentibus edocet spiritus.

Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.

Hîc propémodũ mihi illa esse uideẽ fidei cõfessio, quam apud Ioannẽ subdubius antè discipulus profiteẽ, manumq; Christi uulneribus admouẽs exclamat: Dñs meus & Deus meus. Qui sic de Deo sentiunt, ipsum uenerantur, colunt, cæterisq;

cæterisq́; omissis hominũ præsidijs, quæ nutantia sunt atq; infida, suis in aduersis inuocant, ad ipsumq́; tanquam ad tutissimũ asylum ac portum confugiunt. Iam illud postremò notandum, uersum illum interçalarem, quem post hunc nostra habet ęditio, in hebræo non inueniri: eum nempe, Confitebor tibi, quoniã exaudisti me, & factus es mihi in salutem. sed ostensa sui animi erga Deum constantia & fide, iterum eadem confessionis uoce, atq; eodem omnino uersu, quo psalmum incœpit, claudit, dicens:

Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

Cui honor sit & benedictio in secula seculorum. Amen.

PSALMVS CXIX. Aleph.

Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege domini.

Totius humanæ conuersationis perfectio hunc totũ modo occultissimo ac ratione, sibi uindicat psalmũ. Quocirca si purificatũ inuenerit lectorem, mirabili illum afficit ardore, atq; ad res animi peruestigandas incendio. Tantũ uerò abest, ut in illo quidpiam offendat non necessariò positum concinneq́; repetitũ, ut nihil cõcinnius dici queat: quod uix aduertũt qui hebetiori sunt ingenio ac spiritu, quibus persuasum est uoces illas frequẽtes, legem, mandatum, iudicium, eloquium, præceptum, atq; alias in hunc modum dictiones redundare. Falluntur hi dubio procul: siquidem istiusmodi uoces nõ secus perornãt psalmũ, ac cœlum ipsum fulgentissima sydera: quas tamen omnes unicam præferre legem affirmant doctiores, qui secundum uarias illius operationes atq; effectus, uarijs illam appellari nominibus à Propheta notarunt. Rationem uerò quamobrem octauo cuiq; uersiculo literam unam alphabeti Hebræorum, ab Aleph incipiendo, attexerit Vates, fatentur se ignorare. Puto equidem lusum fuisse poëticum, non tamen superuacaneũ, sed admirabili obtectum mysterio, ut ferè omnia sunt prophetica. Lex itaq;, quæ Thorah Hebræis est, nõ minus doctè, quàm candidè & sanctè, per membra hìc describit. De cuius quidem appellationibus, cur scilicet hoc uel illo nuncupet̃ nomine, in psalmo decimonono, quantũ satis tunc uisum fuit, explicuimus. Haud sanè res admodũ difficilis est purgato, ut dixi, animo, quid uoces sibi uelint illæ crebræ, suo loco discernere. Iam illud dicendum uidetur, Prophetam in hoc psalmo flagrantẽ piorum animũ erga Dei legem uoluisse exprimere, subindeq́; ingenti illos excruciari dolore, cùm ab improbis eam cernunt contemni, ludibrioq́; haberi, ac sub religionis prętextu uenum exponi. Illud quoq; admirandum, quomodo in tam uniformi uersuum concinnitate atq; enarratione, noua semper, quæ Dei laudes referant, adducat Vates: ut mirũ id omnino uideri queat, quomodo idem sæpenumero eisdem penitus repetitis fomentis, excitari faciat incendiũ, nomen nimirũ tam aptum diuinæ legi, quàm quod aliud aptissimũ. Cæterũ nulla in homine potest esse tam digna Deo laudatio, q̃ est inculpatus uitæ tenor, hoc est, ad Dei legem apprimè informatus. Qui talis est, à Vate meritò cùm hìc, tum aliàs, beatus, atq; in consuetudine uitæ, quã uiam appellare libuit, immaculatus nuncupatur: quippe qui in Dei lege enutritus, nullo alio afficitur oblectamẽto, nullaue alia tenetur cura, quàm ut secundum Dei præceptiones suam instituat uitam, omissis interim curis illis omnibus, quibus tam nobile impediri possit ædificium. Ait itaq;: Beati immaculati in uia, qui ambulãt in lege domini. Hoc est, beati hi sunt omnino, ac ter felices, qui inculpatè uiuentes, secundũ Dei legem & doctrinã id uitæ iter peragunt; nullo enim remorati obice, uitæ stadium expeditissimo conficiunt cursu. Dei quippe legem ac uerbum, pro scopo sui laboris & cursus sibi iampridem statuere. Vnde

C Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt ea.

Teſtimonia, illius ſunt præcepta, quibus ſuam nobis patefacit, teſtaturq́ uoluntatem. Vnde uertit quidam, conteſtationes. Hi igitur felices, qui diligenter affabreq́ Dei obſeruant iuſſiones, quiq́ illum haud ore ſolùm, qui hypocritarũ mos eſt, ſed toto omnino corde, ſynceroq́ affectu inquirunt, illiq́ ſuum probari curſum modis omnibus contendunt.

Non enim qui operantur iniquitatem, in uijs eius ambulauerunt.

Fieri haud quidẽ poteſt uirũ illũ, qui per amœnas fidei ſemitas libenter incedit, poſſe lõgius errare. Indiciũ ſanè id eſt certiſſimũ, quempiã penitus exorbitare, cùm in fœdas ultrò impingit peccatorũ ſalebras, erratq́ prudens. Felix hunc uerſum ad beatos illos ſuperius deſcriptos retulit, ut ſit ratio, cur beatitudinis nomine cœlitus donati ſint. Nõ eñ, ait, operati ſunt iniquitatẽ, imò uerò potius in uijs eius ambulauerũt, nẽpe dei. Planę quidẽ ſunt uiæ dñi, atq́, ut ait Salomõ, pulchrę, & omnes ſemitæ eius pacificæ: quocirca amanti, atq́ adeò ſolerti opus eſt animo ad peragendũ præceptorũ Dei curſum, alioquin & lucidũ, & apertũ.

Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.

Torporem quidem omnẽ ſuo in obſequio faſtidit Deus. Vnde nõ iniuria in fine uerſus additũ eſt, nimis: hoc eſt, diligenter, indefeſſeq́. Vt enim ſancta, nobisq́ ſalutaria præcepit Deus, ita ſummũ nobis ad illorum obſeruationem adhibendum eſt ſtudiũ, excitandusq́ animus, atq́ elaborandum, ne ſurdis aliquando præcepiſſe uideatur tam potens dominus.

Vtinam dirigantur uiæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.

Hæc eſt uis fidei in diuina lege incluſa, impiũ gratis iuſtum effici, ac Deo charum. Vocat hîc igitur iuſtificationes, Dei promiſſiones à legis oraculo, tanq̃ ab D arcæ propitiatorio auditas: quibus ſanè qui fidunt iuſti actutùm efficiuntur. Verùm quoniã ad obtinendã huiuſcemodi animi excellentiã impares prorſus ſunt uires humanæ (Dei enim donũ eſt, qui noſtrã ſuſtentat imbecillitatẽ, purgatq́ arbitriũ & uoluntatẽ) idcirco exclamat Vates: O utinam mei cordis affectus, uitæq́ conuerſatio, qua ætatis huius hippodromus utcunq́ tranſcurritur, adeò à recto nõ exorbitet itinere, ut tuis poſſim parêre mandatis. Et certè

Tunc non confundar, cùm perſpexero in omnibus mandatis tuis.

Sentit uir ſanctus ſe nunq́ ſuis in conſilijs, quæ à ſpe æternæ uitæ proficiſcuntur, atq́ adeò in adipiſcenda mentis integritate, quæ in ſedula præceptorũ Dei meditatione ſita eſt, iri fraudatũ. Tũc, inquit, cùm perſpexero, hoc eſt, cùm quæ tuis in iuſſionibus ab homine efflagites conſiderauero, eaq́ re præſtitero, non confundar, meaq́ nõ fruſtrabor, quam de te cõcepi, fiducia & perſuaſione. Fruſtrantur ſanè, qui te amare ſimulantes, ne digitũ quidem ad ea quæ præcepiſti promouent. Scilicet amore iſtiuſmodi pigro inertiq́, qui fide neſcio qua cõtentus, nihil antiquius habet, quàm ut nihil omnino operetur, delectaris. Chriſtus, aiunt, pro nobis operatᷣ. Fateor equidem id amoris genus ac fidei, quod libenter ociatᷣ, me penitus nõ intelligere. A te enim audio, ô uniuerſorũ Deus, mortalium erga te dilectionẽ ex præceptorũ tuorũ obſeruatione cõprehendi debere: alioquin amor nõ eſt, ſed falſa religionis perſuaſio. Quòd uerò ad me attinet illud abs te exorare contendam, ut te duce, mea ita rectè ordinetᷣ uitæ ratio, quò quę ſint operationes illæ, quas tu à nobis requiris, nõ ignoremus, ne ſtadij curſum metam appellemus. Felices quidem illas eſſe actiones ſemper exiſtimaui ac perfectas, quæ, tanq̃ uites arbori, innixæ fidei, nullum in ſe ſtatuerent meritum, ſed in Deo, qui, quòd alicuius ſint momenti, autor eſt, atq́ ne in actionũ delectu hallucinemur, lux uniuerſalis. Hoc proinde impetrato,

Cõfitebor tibi in directione cordis, in eo q́ didici iudicia iuſtitię tuę.

Iudicia

Iudicia iustitiæ Dei, sunt illius decreta æquissima, solida, perfecta, quibus sancta maximè constat lex. Cæterũ Dei iustitiã aliás diximus illius esse consumma tissimã undequaq; naturã ac bonitatẽ, quę in legis cognitione æquè relucet, atq; sol ipse in suo cœlo. Vide igitur quid bonorũ nanciscamur ex assidua in diuina lege exercitatione: cõsiliorũ nimirũ æternorũ Dei notionẽ. Ait ergo: Te, ô dñe, celebrabo, ac te syncerè, simplicíq; uitæ instituto ac ratione, quod rectum est, quocq; itur ad te, consilium, laudibus meritò efferam, ubi secretissimã me docueris tuæ legis uirtutem atq; efficaciam. Iudicia quidem humana falsa plerunque sunt & iniqua, tua uerò æqua, ac te digna. Ideo

Iustificationes tuas custodiam, non me derelinquas usquequaq;.

Vsquequaq;, ubiq; est, seu quocunq; tempore. Vocat iterum Dei legem, lætasq; legis promissiones, quod esse Euangelium definiũt, iustificationes. Tuas, inquit, iustificationes seruabo. uerùm tu interim ne me deseras: siquidem te iuuante, seruabo, deserente autem non seruabo. Imbecille ualde arbitrium est humanum si se nititur, fortissimum si Deo.

Beth.

In quo corrigit adolescentior uiam suam? in custodiendo sermones tuos.

Natura humana cùm omni planè ætate ad uitia procliuis sit, tum id potissimũ in adolescentia uidere est. Tum quidem efferatius ætas illa, ut leuis & incõstans, ita æquè ad uitia atque ad uirtutes flexibilis, in uarias continuò fertur cupiditates, raroq; uirtutum iter, uel centies intermissum, nisi ui maxima adhibita animi ac conatu, repetere potis est. Carnis quidem æstu incensa, difficillimè in uno perseuerat uitæ consilio. Vnde nõ immeritò adolescentiæ hîc fit mentio. Verũ illud tam petulanti ætati conuenientissimũ erit frænum, si omissis lasciuijs, cor iuuenis in Dei se lege oblectauerit, illamq; amauerit doctrinam: qua adepta alio omnino deflagrabit incendio, quàm illud sit, quo hi perpetuis aduruntur flammis, qui aut sensuum oblectamenta porcorum more amplexantur, aut ab humanis seducuntur erroribus. Vtrunq; enim hominũ genus semper inquietum est. Da igitur mihi adolescentem, da iuuenem, da senem, da totum orbem Dei uerba auidius, quàm adulationes, falsasq; fortunæ pollicitationes audire, en Deus, en pax, en charitas, quæ iam nulla est, suam recuperabit sedem. Qua itaq; re potissimũ adolescens natura mollis ac dissolutus, suam poterit emendare uitam? quo remedio? nullo certè efficacius, quàm si salutaria seruauerit Dei uerba, illiusq; libentius inhęserit monitis, quàm mundi blanditijs ac lenocinijs. Dic princeps (te nunc alloquor, quisquis es, qui ad principatum uocaris) quanam putas ratione tuas te aures, adhuc forsan tenellas, à turpissimis assentatorũ delatorumq; artibus posse auertere? nónne Dei uerbo? nónne sacrosanctæ legis auxilio? Quid animum? quid cor piè adeò informabit ad clementiam, ad grauitatem, ad sapientiam? nihil sanè præterquam Dei doctrina, à qua instituendorum populorũ forma extrahitur. Si quidem constituendi per prouinciam erũt magistratus, si imponenda uectigalia, si ciues ornandi honoribus, si tuis fortunis augendi, si fauore, si gratia, si contubernio honestandi, en lex diuina, quæ te id pulchre doceat. Et demũ nullo alio itinere splendorem illum ac gloriam, ad quam tum probitate, tum literis, tum armis illis, quæ Christianum principem decent, te aspirare par est, assequêre, nisi in custodiendo sermones Dei. Omitto prudens ad uoluptates suasores, qui auaritiæ facibus instincti, te ad exactiones principe indignas, ad depeculationes, ad ludos illiberales, ad sæuitiam, tyrannidemq; instigaturi sunt. Quæ sanè hominum colluuies adeò ex sese odiosa est omnibus, atq; ipso suo horrore detestabilis, ut propémodũ superuacaneũ sit te admonere. Quare sic te instructo, atq; proinde ad tuorum ciuium salutem,

C orbisq́ terrarũ ornamentũ ædito, paululum omisso, ad Vatem redeo, qui suum erga Dei legem cupiens testatum esse omnibus animum, ita de se loquitur:

In toto corde meo exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis.

Summa hæc est perfectionis Christianæ, Deum ita obnixè quærere, ut assequatur. Id enim est Deum toto corde inquirere. Aliter autẽ ad cœlestiũ rerum cognitionẽ cùm nati, tum post primã illam miserrimi Adæ ruinam denuò accersiti, sed lumini ultrò obluctantes, sponte nos nostra Dei uocatum auersari, quo uelo, quo suffugio nostram inumbrabimus oscitantiam? Periculosissimũ sanè illud genus est uitę, cùm quis cœlitus uocatus illud respondet comicum, Vocata est opera. Corde itaq́ toto inquirendus est Deus, ne indignabundè nos suo ab obsequio propellat, ac tanq́ inertes aluos sua à religione, quæ ab ardentissimis duntaxat animis apprehenditur, abigat, conspuatq́ irrisos. Ne sinas, inquit, me tuis à mandatis aberrare. Nam

In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.

Aurea cùm sint diuina eloquia, ac gemmis ipsis preciosiora, in secreto recondenda sunt animæ repositorio, ne à furacibus auferantᷓ seruis, palamq́ fiant uulgo natura leuissimo, atq́ alieni appetẽtissimo, quæ sobriè impartienda sunt multitudini, ac cum delectu. Eloquia uocat Dei mandata, seu legem, quæ frænum quoddã nostrę est ad peccata procliuitati. In animo, inquit, meo, in cordisq́ medullis, tuos, ne aliquando laberer, reposui sermones, seruoq́ perinde, ac solent homines fœneratitias pecunias ad lucrum: pro tutela illos habui. Et quidem

Benedictus es domine, doce me facere iustificationes tuas.

Cùm docet Deus, planũ fit illius religionis iter: alioqui sine Deo senticosum, syluaticum, inaccessum. Eam ob rem hìc anima mirè anxia sibi doctrinam spiritus suppeditari rogitat, qua operante nihil non facilè atq́ amœnũ in seruandis

D Dei præceptis apparet. Ex hebræo uertunt quidam, doce me ceremonias tuas: & per ceremonias, certas intelligunt leges ac ritus. Vult Kimhi præcepta illa esse, quorum tecta est ratio, atq́ obscura: ut ferè erant ceremoniæ templi, antea autem tabernaculi. Kukim Hebræis est. Laude igitur omni præstantior es, mi Deus, quo autore audax factus, in corde meo abscondi eloquia tua, illa scilicet assiduè ruminans, ut non peccem tibi. Verùm tu interim me tuas edoce præceptiones. Siquidem alia res est, tua audire uerba, aut in auratis lectitare codicibus cum uanitate, alia à spiritu tuo edoceri. Quare ne quod mei est muneris omnino denegem, infectumq́ deseram,

In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.

Vide quid boni secum afferat præsentia spiritus, quidúe tandem pariat Dei uerbũ in corde absconditũ. Labijs, inquit, meis, ac lingua, iudicia cuncta ab ore tuo profecta, hoc est, edicta, oraculaq́, legem nimirũ sanctam, qua tua nota facta est mũdo uoluntas, enunciaui, palamq́, cùm tibi uisum fuit, patefeci. Id dicit Vates, quò q́ libenter soliciteq́ de Dei lege loqueretur, ostendat. Ideo subdidit:

In uia testimoniorũ tuorũ delectatus sum sicut in omnibus diuitijs.

Testimonia, seu uiam testimoniorũ appellat, ut iam diximus, Dei legẽ, quòd de ipsius legislatoris uoluntate contestetur. Nonnulli uertunt, oracula. Prædictus uerò doctor præcepta illa esse existimat, quibus aliqua ad refricandam diuinæ beneficentiæ memoriam præcipiuntur. Verũenimuero mens ea est prophetæ, ut suum erga Dei uerbum, ac legem, tum studium, tum amorẽ præferat, cùm ait se æquè ex ordine, modo, sapientiaq́, quæ sunt uiæ eius, mandatorũ Dei oblectamenta sumpsisse, ac solent alij ex diuitiarũ copia & luxu. Alio in psalmo testimonia Dei desiderabilia esse asserit super mel & fauum: hoc est, super omnẽ mundi suauitatem & delectationem. Sic sunt affectus spiritus, sic amor, sic gustus. Quocirca

In mandatis tuis exercebor,& conſiderabo uias tuas.

Quòd enim ſecundum Dei legem quis uiuere poſſit,frequens id agit exercitatio,atq; aſſidua in illius doctrina meditatio. Secus enim nulla in terris certa eſſet de Deo notitia. Nam à lege, Dei uoluntas intelligitur. Quid ſi intellecta ſpernitur? Scelus id uidetur inexpiabile. Spernitur tamẽ etiam ab his interdum,qui illius profitentur cognitionẽ, ac religionis effigiem. Obſecro, unde is uaniſſimus cœleſtium donorũ uſus? Puto equidem ab infecto mundi amore animo, fideiq; debilitate, ne dicam abſentia,originem habere. Qui ita affecti ſunt homines, in diuulganda Dei lege exercentur quidem, ſed ad queſtum, ad gloriam, ad uulgi plauſum: uiasq; domini conſiderant, non quò illas terant, atq; in ſalutis ſibi uſum uertant,ſed ut inde nomen ſibi cõparent,aut illas prorſus diruant: quod propriũ hæreticorũ eſt,atq; illorum affinium hypocritarũ. Quanquã certè mallem patentem hæreticum in domo Dei tolerari,quàm hypocritã, qui ſuauiſſimo ſuo illo exiſtimationis propriæ ueneno imbutus, quicquid agit, quicquid turpiſſimo cõmentatur animo, id totum in ſuum pertrahit colorẽ,tetrum nimirum,fucatum,pallidum,horrendum,exitialem,odioſum,Deoq; infenſum, tantùm abeſt ut quod ſequitur illi probetur.

In iuſtificationibus tuis meditabor, non obliuiſcar ſermones tuos.

Sanctiſſimum id pij animi eſt uotum. Die, inquit, ac nocte, tuis in præceptis meme exercebo, in illisq; delectabor: neq; ulla unquam erit hora, quin tuos in mente habeam ſermones,mandata,præceptiones,iudiciaq; oris tui.

Gimel.

Retribue ſeruo tuo,uiuifica me,& cuſtodiam ſermones tuos.

Iam illud compertũ,ex præceptorũ Dei obſeruatione uitam oriri animæ, ex neglectu mortem. Retribuere uerbum(quod aliquãdo annotauimus)Hebræis eſt non ſolum pro beneficijs beneficia reddere, aut pro benefactis præmiũ,ſed etiã ſimpliciter beneficium præſtare,ut hîc uides. niſi malis de incõprehenſibili Dei benignitate exponere,qui etiã laceſſitus iniurijs,pro offenſionib.gratiã referre ſolitus eſt. Hebræi optandi affectu hunc legũt uerſum: Viuam, hoc eſt, ut interpretat Paraphraſtes, mihi uiuere liceat,& parêre mandatis tuis. Præſta igitur ſeruo tuo ut uiuam, uiresq; in uita, quò tuis obſequi poſſim mandatis, ſuppedita. Extra illa quidẽ nulla eſt uita, nullaq; conſcientiæ pax, & quies. Ideo

Reuela oculos meos,& conſiderabo mirabilia de lege tua.

Preſſis quidẽ animis ac tardis, preſſa Dei lex uidetur & uilis. Sublimiori autem qui præditi ſunt mente,admirandam illam eſſe,captumq; humanũ excedere fatentur. Et quidem,quid non excelſum? quid nõ mirabile è Dei ore prodire poſſet? Eſt ne paruo id ſtupore dignũ, hominẽ facinoroſum, atq; ſubinde Dei hoſtem factũ, legis beneficio æterni patris filium effici? Quid illud? Nonne ſtulta mũdi elegit Chriſtus? nonne infirma? nonne crucem autor uitæ? nonne, quò mundi ſapientiam debellaret, æternumq; ſuis ab ignominia auſpicaret regnũ, uitam uixiſſe penè infamem uiſus eſt uulgo? Quis unq; putaſſet hominem (res mira) cruci latronũ ſcilicet ſupplicio affixum, deriſum, pro inſano habitum, conſputum, atq; ab ipſis religionis primatibus è templo eiectum, ad tantam proue hi potuiſſe gloriam, ut mũdo uniuerſo frænum poneret? Hæc ſanè omnia à cœleſti doctrina Euangelij hauſimus, haurimusq; perpetuis ueluti aquarum dulcium uenis. Verùm cognitu difficilia ualdè ſunt,idcirco admiranda,atq; animo digna in primis nitido ac fideli. Quare diuina hîc opus eſt luce, illiq; continuè ſupplicandum, uociferandumq;, quò noſtros ad ſtupenda illa legis myſteria, ſecretaq; ineffabilia, ob deſidiam graues aperiat mentis oculos. Reuela, inquit, aperi, qui turpi cataclyſi, lippitudineq; ignorantiæ hebeſcunt, oculos meos, illorumq; purgans aciem lumen admoue, ut ſic abs te illuſtrati, quę tua in doctrina

C occulta sunt, intueri possint.

Incola ego sum in terra, non abscondas à me mandata tua.

Cognoscit se uir sanctus peregrinũ, nõ ciuem esse huius mundi: proinde clara illa, qua in patria fruunt beati, carere luce: cuius tamen participem fieri, ne in re salutis hallucinetur, exoptat. Aduena, inquit, ego sum in hoc mundo, nõ angelus, non indigena, non ciuis, sed homo uagus, rudis, impurus, exul: & qui hodie sum, cras uerò, aut plurimũ perendie, non reuersurus hinc abeo. Quare tua ne me celes mandata, quorũ sanè uim quis, nisi tu edocueris, assequi unquã poterit? Quod uerò ad me pertinet,

Cõcupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tẽpore.

Ex hebræo uertũt, cõfracta est, seu, rumpit præ desiderio anima mea cognoscendi iudicia tua. Hebraismus est, quo maximũ desiderantis ostenditur incendium. Vnde illud est Christi: Desiderio desideraui hoc pascha mãducare uobiscum anteq̃ patiar. Cõcupiuit, inquit, nõ simpliciter quidẽ, anima mea tuas intelligere iussiones, sed adeò ardenter & cõtinuò cõcupiuit, ut unum aliud infinitum traheret desideriũ. Idem etiã denotat uerbum, rumpitur. Hinc sanè animaduertendum quanto prosequenda sint studio, atq; animi intentione Dei eloquia, quæ de more ignauiam omnẽ refugit & auersat. Hæc quidem quotidie in templis ore proferimus, quò uerò diuaget mens, quidue desideriorũ admittat, nouit Deus. Putant nõnulli peracto utcunq; diuino, ut uocãt, officio, omnia in tuto esse: quocirca quid nõ audent improbitatis illo tecti umbone? Tu tamen, ô excelse, ne ad omnia conniuere uidereris,

Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis.

Puto hîc hypocritas taxari, illos maximè, qui cùm externo ritu, legisq; erudi-
D tione sancti appareãt, nihil tamen minus, q̃ legem, uita referũt. Se quidẽ magis quàm Dei honorẽ diligunt: idcirco illo cõtempto, atq; illius posthabitis mandatis, superbissimi omniũ sunt. Quos tamẽ, si uultũ, grauesq; mores inspicias, modestiam ipsam cute pallida, ac macie indutã esse affirmes, homines certè dignos quorũ frons tali inuratur cauterio: Maledicti qui declinant à mandatis tuis. Id proprium hypocritarũ est elogium, qui à puro Dei itinere ultrò aberrantes, fœdissimè peneq; irreuocabiliter labuntur. Detestabile omnino genus id est hominum, quibus meritò radij ipsi solis interdici possent. Hos igitur à Deo increpitos, maleq; habitos affirmat spiritus. causam uerò addit: Maledicti, ait, qui declinant, aberrantq; prudenter à lege domini. Illi sic: tu autem, ô domine,

Aufer à me opprobriũ & contemptũ, quia testimonia tua exquisiui.

Necessitudinẽ & cõuictum cum superbis, atq; à Dei ore execratis, opprobriũ uocat ac contemptũ, seu, ut alij uertunt, ignominiã. & optimè quidẽ: nam quid infamius, magisq; uitandũ, q̃ contuberniũ est superborũ? Sunt qui has uoces ad probrũ, quo quis afficit à superbis, referãt. & erit sensus: Me uindica ab irrisione atq; opprobrio illo, quo me uexant superbissimi isti ueteratores. Causa uerò? quoniã tua seruaui monita, quoniã tua mihi cordi fuit lex, quoniam à mandatis tuis non declinaui, quoniam in corde meo abscondi eloquia tua.

Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur, seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis.

In throno, inquit, suo illo tumido atq; arroganti sederunt primarij plebis homines. Quid putas? In me, alioqui tuæ religioni consecratũ, falsa promulgarũt iudicia, detestandasq; protulere sententias, à corruptissimo nimirũ animo profectas. Ego tamen seruus tuus neq; sic deterritus succubui, sed, ut prius, nihil aliud quàm exercebar in mandatis tuis, quæ ut conuenit seruata iustum reddunt hominem, atq; ad capessenda cœlestia idoneum.

A Nam testimonia tua meditatio mea est, & consilium meum iustificationes tuæ.

Vide perfectã legis Dei cognitionẽ in anima, quæ suam appellat uoluptatẽ, suam exercitationẽ: suosq; cõsiliarios, atq; à secretis assessores, Dei præcepta. Sic hunc uersum transtulit Felix: Etiam testimonia tua delectationes meæ, uiri consilij mei, hoc est, mei consultores, ac familiares, quibus cum uiuo, quorũq; congressu delector, tuæ sunt cõstitutiones. Adeò fulgentissima lux Dei est lex.

Daleth.

Adhæsit pauimẽto anima mea, uiuifica me secundũ uerbum tuum.

Adhęsit pulueri, uertũt nõnulli, seu limo. Extremã his uerbis ostẽdere uoluit sui animi cõsternationẽ: & est idem atq;, morti proximus factus sum. Cẽseo quidem huiuscemodi Vatis deiectionẽ ab assiduis hostiũ suorũ iniurijs, atq; in religionẽ insultatione prouenisse. Cæterũ, uiuifica, uerbũ frequẽs in hoc psalmo, pollet perinde quasi dicas, restitue, refocilla, recrea. Ait igitur: Adhæsit penitus uita mea sepulchro: sed tu me pristinæ restitue felicitati, ut es pollicitus, ac me recrea. Ab æterno quidem firmissimũ emanarat cœlitus decretũ & promissio, qua se Deus suis non defuturum amicis astrinxerat, modò hi suas nõ celarent plagas. Ideò infertur:

Vias meas enunciaui, & exaudisti me, doce me iustificationes tuas.

Viæ enim domini, uiæ rectæ sunt & salutares: uiæ hominis obliquæ, inquinatæ, atq; ad interitum pertrahentes. Cùm itaq; suas se Deo patefacturum uias pollicetur, aut patefactas asserit Propheta, uitæ suæ modum, rationemq; intelligit: hisce enim, quasi uijs quibusdam, uitę huius regionẽ peragramus. Vitæ, inquit, meæ rationem omnino totam nõ dissimulanter tibi exposui: quare tu huiuscemodi mea placatus fide, me clamantẽ, ad teq; tot in periculis, quibus tota hæc respersa est uita, confugientẽ, admitte, exaudiq;. Exaudisti, respõdisti uertunt, seu respõde, q̃d magis placet. ut sit sensus: Tu responde mihi, ut solent qui libenter audiunt, ac tuas me edoce præceptiones. In omnibus enim arbitrij humani uim extenuat propheta, nõ tamen aufert omnino, ne tam insigni dono animam dispoliare uideatur. Dat quidem suas arbitrio partes, sed secundas: gratiæ uerò Dei primas, ut qui gloriatur, in domino glorietur. Vnde clamat:

Viã iustificationũ tuarũ instrue me, & exercebor in mirabilib. tuis.

Rogat ueram sibi aperiri legis Dei cognitionem, qua intellecta, ex admirandis, quæ in ea latent, mysterijs animatus, respirare, atq; animũ penè propter infortunia dissipatum, posset colligere. Sensum, inquit, germanũ sanctissimæ tuæ legis me assequi facito: quo sanè impetrato, tunc liberè tuis in mirabilibus, quæ modò strictim tanquam per transennam intueor, memet exercitabo. Atqui ut ingenuè meam confitear ignorantiam,

Dormitauit anima mea præ tedio, confirma me in uerbis tuis.

Liquefacta est anima mea præ anxietate: siue, illachrymaui, distillauiq;, uertũt quidã. Stillatim, inquit, effluxit anima mea præ ægritudine, atq; anxijs, quæ me arctarũt, cogitationib. Hinc mea me premebãt scelera, illinc pęnarũ metus, atq; superbissima quorundã natura, qui tuæ præpositi erãt religioni. Quòd si tamen mihi, etiã irreuocabiliter, pereundũ erit, tua saltem inuiolata perstet religio, & felix sum, etiã abs te refutatus. Verũ id interim mihi q̃ maximæ erit cõsolationi ac fiduciæ, si me, ut es pollicitus, erexeris, meamq; planè nutantem firmaueris de tuis promissis fidem. quam sanè rem quò facilius assequar,

Viam iniquitatis amoue a me, & de lege tua miserere mei.

Nullus, quòd sciam, ex Hebræorũ interpretib. legit, iniquitatis: sed aut mendacij, aut, ut Felix, falsitatis. Videť etiã, de, in nostro interprete superesse. Quid

C sibi porrò uelit uox mendacij, ita aperit Paraph. Studiũ mendacij, seu mentiendi, fucatéq; uiuẽdi, aufer à me. qui tamẽ sensus ad dictionẽ quoq; inquitatis referri potest. Vide pręsentaneũ tam periculoso morbo, uti est fucata uita, remediũ à Dei lege perdiscendũ. Et de lege, inquit, tua miserere mei. hoc est, tua ipsius motus clemẽtia, uerã mihi impartire ex lege cognitionẽ, frænũ nimirũ meæ necessarium petulantiæ ac temeritati. nam, ut quod est nõ dissimulem, te opitulante,

Viam ueritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus.

Viam ueritatis opponit uiæ falsitatis, quæ propria uia est simulatorũ: illa uerò ad synceros pertinet animos. Viam fidei, uertũt quidam. Nam fides iter illud est, quò rectà ad Deum itur. Vnde in fine octonarij clamat: Viam mandatorũ tuorum cucurri. modò autem: Iudicia tua, nempe mandata legis fidei, non abieci, tantũ abest ut illorum immemor uixerim. Imò uerò

Adhæsi testimonijs tuis domine, noli me confundere.

Purgatissimis id solet esse animis perfugiũ, cũ tentatione aliqua molesta, aut persecutionũ acerbitate afficiunt, fidissimo Dei uerbo & promissioni, nõ mendacissimis hominũ pollicitationibus, fidere, illiq; adhęrescere. Ex quo fit, ut quęcunq; aut dicunt, aut faciunt, aut cogitant etiam, illa omnia ad æquissimã Dei legis regulam cõponi exoptent, req; ipsa perficiãt. Idcirco nihil minus uerendum est, q̃ ob malè factum aliquod, aut dictum, tanq̃ actum turpiter in scena ostensum, exibilent, ac, cum ignominia & probro uulgi, conspuant. Ne sinas me, inquit, spe illa, qua tibi adhærẽs tuis dedi operã mandatis, frustrari: quandoquidẽ

Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.

Ex hebræo, curram, uertunt: & dilatabis. & est sensus: Cùm cor meũ per gratiam, quod modò suo merito anxiatur, interq; sacrum & saxum positũ uix palpi-

D tat, dilataueris, spaciumq; respirandi feceris, tum uiam mandatorũ tuorum alacriter percurram, qui nunc subtimidus ac mœstus, uix ui illi adhæreo.

He.

Legem pone mihi domine uiam iustificationum tuarum, & exquiram eam semper.

Diximus aliquando, nihil aliud esse in psalmis, legem ponere, statuereq;, & similia, quàm legem docere. Vnde sic uersum transferunt quidam: Doce me dñe uiam statutorũ tuorũ. hoc est, uiam illam diuinam, atq; intelligentiam, quæ tuis delitescit in mandatis, me doce, ô domine, ut ad ea seruanda, usquedum uixero, memet accõmodem. Vertunt nonnulli pro, semper, propter mercedem.

Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.

Litera enim illa, qua lex dñi palàm fit omnibus, manet litera, & ea interdum, quæ infert mortẽ, nisi unctio doceat, moueatq; mentẽ ad ea perscrutanda, quæ cognitu necessaria sunt in lege spiritus, qui uita est legis. Da itaq;, tu dñe, cor docile, da lumen, da uim intelligendi quæ præcipis, ut sic re queam exequi, quæ intellexero, atq; ea custodire in toto corde meo. Vult igitur totũ cor nostrum, atq; animam, lex Dei: alioqui dissipatis peruestigata affectibus, nihil aliud afferre solet legenti, præter spiritus ariditatem, atq; animi desperationem. Ne id quidem mihi contingat,

Deduc me in semitam mandatorum tuorum, quia ipsam uolui.

Deduc uerbo aptissimè usus est interpres, & est sensus: A fallacib. erratorũ diuerticulis, inanibusq; hominũ persuasionib. ad uerã, regiamq; mandatorũ tuoꝝ semitã deduc me: id eñ semp ex animo cõcupiui. quare durũ, planeq; indomitũ

Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam.

Non ad lucrũ, uertunt, seu ad questum. Mirũ q̃ indignabundè (ut sic loquar) propria

propria auersetur cõmoda uir sanctus. Quę enim cunq; agit, ad Dei honorẽ, cõseruiq; sui cõmodũ, hòc facilius reuocat, quò æquè atq; propriã, aliorũ deamat salutẽ. Cùm quis igitur suã cumprimis in rebus agẽdis, causis' ue finiendis, utilitatem, ac Deo posthabito, qui præcipuus ambitiosorũ mos est, neglectaq; proximi cura, gloriam uenatᷓ, is auaritiæ aut lucri sordidi rabie imbutus meritò censebitur. Quid porrò de illis opinandum, qui cùm donis spiritus ubertim affluant, seipsis tantũmodo cõtenti, quicquid cœlitus acceperũt aliis inuident: nõne auaritiæ simul & ingratitudinis infamia notãdi erũt? Petit itaq; sanctissima Vatis anima, se pręceptorũ Dei sensu diuitẽ effici, atq; in alios liberalẽ. Clamat insuper,

Auerte oculos meos ne uideant uanitatem, in uia tua uiuifica me.

Rursus uiuifica posuit pro recrea. Cæterũ uidere uanitatẽ, seu uanũ, idem est quòd uana pro ueris amplecti, atq; in illis oblectamenta capere. Et quia impossibile ferè uidetur res uanas, quæ assiduè nobis, uel nolentibus, in hac uita obuiæ fiunt, nõ aliquando cernere, illud à Deo rogandum, ne affectu illis hæreamus. Quare sic uersum interpretatᷓ Campẽsis: Auerte oculos meos ne capiantᷓ amore rerum uanissimarũ, quin potius tuis admonitionibus ad uitã perduc me. Porrò uanus is est affectus ac desideriũ, cùm quis alienam aut rem, aut uxorẽ deperit. Vanus item rerum etiam propriarũ usus, si immodicus est ac sordidus. Verùm tu domine, quandoquidem ad uanitatem amplexandam tam præcipites sumus atq; inconsiderati,

Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo.

Quod in timore tuo, uertit Felix: hoc est, ut ipse se interpretatur, quod permanet in timore tuo. seu ut alius, qui (nempe seruus) timori tuo, se addixit scilicet, quanq; simpliciter sic litera reddi posset, ac sensus: Præfige seruo tuo uerbum tuum, quò te timeã. Secus uerò Dei timore abiecto quid nõ malorũ incurritur?

Amputa opprobriũ meũ, q̊d suspicatus sum, q̃a iudicia tua iucunda.

Opprobriũ uocat legis transgressionẽ, peccatiq; turpitudinẽ, qua nil fœdius. Possumus quidem, imò, ut audacter quod est fatear, cogimur à nobis (egregiũ arbitrij humani pedamentũ) in peccata corruere, fouereq; in nobis peccati radices: at uerò surgere, stareq;, atq; subinde luxuriem affectuum, tanq; pampinos è uinea, frondare, id alienæ est uirtutis, nempe Dei, cuius mandata iucunda sunt ac leuia. Tu, inquit, amputa, præcideq; peccati occasiones, quod æternũ animarũ opprobrium est ac mors. Hanc sanè timeo infamiam, culpamq; execror. Iudicia enim tua clementiæ temperamento ornata sunt. Quid igitur uereor? an me saluum nolis? nihil sanè minus.

Ecce concupiui mandata tua, in æquitate tua uiuifica me.

Ex hebręo, in iustitia tua, transferũt. Et, ut aliàs annotauimus, Dei iustitia perfecta illius est bonitas, è qua, tanq; à mari aliquo immenso, riui dimanant gratiarum ad animã. In hac igitur iustitia, nõ in sua, petit refocillari uir sanctus, omissis interim lacunis auxilij humani, turbidis nimirũ ac limosis. En, inquit, uerba tua super omnẽ suauitatẽ suauissima cõcupiui, dilexi, in meq; trãsfundere elaboraui. Tu tuũ in me recognoscens donũ, pro tua bonitate ac clementia, me in uita serua.

Vau.

Et ueniat super me misericordia tua domine, salutare tuũ secundum eloquium tuum.

Suo more Propheta in hoc psalmo, quemadmodũ in cęteris huiuscemodi, tertio ferè quoq; uerbo Dei misericordiã interserit. Nouerat quidẽ originẽ illam esse fidei, è qua salus. Idcirco post misericordię uocẽ, salutis mox addidit. Salutare, suo more, pro salute transtulit interpres. & est sensus: Mihi obueniat medela illa tua erga afflictos consueta, nempe misericordia, ac, quam semper pollicitus

C es, salus. Etenim cùm ab æterno salutẽ, clementiamq́ mortalibus impartire decreueris, promiseris'q́, nunc da, ne tuis in pollicitationibus uarius, incõstansq́ ab improbis iudiceris. Atq; hunc in modum imperterritus uiuam,

Et respõdebo exprobrãtib. mihi uerbũ, qa speraui in sermonib. tuis.

Non in sermonibus hominũ, qui plerunq;, quæ in mente nõ habent, loquuntur, simulateq́ pollicentur. Vide morem simulatorũ: Exprobrant, inquit, mihi, quòd dicere soleam me tuis fidere promissis, nõ illorum. Hi quidem ut dij in terris haberi uolunt: quod si abnuo, refugio'q́, quas excitant tragœdias? quas cient turbas? Illi, qua sunt infecti crudelitate, tuos improperant electos: tu illorũ causam defendens præstò illis adsis,

Et ne auferas de ore meo uerbum ueritatis usquequaq;, quia in iudicijs tuis supersperaui.

Videre hîc licet nullã omnino improborũ uim esse, quo minus quod uerũ est proferamus, nisi Deus ipse à nobis offensus, uerbũ elabi sinat fictũ & meticulosum. Id ueritus Propheta, utpote sortis humanæ peritissimus, ita orat: Tametsi, inquit, hi, qui tuã impugnãt religionẽ, ut sunt hypocritæ, uerbũ alioqui tuũ ad honorẽ prolatũ inuertere connitunt̃, ueritatemq́ audire refugiũt, tu tamen ne inuertas, ne quod omnino sanctũ nõ sit ex me uerbũ prodire sinas, neq; ulla unquam ratione uelis me hominũ metu deterritũ mentiri, fucateq́ in sanctorũ cœtu cõuersari: quãdoquidem tua cupidissimè expecto iudicia, quibus meá ne, an superborũ hostiũ meorũ causa æquior sit, appareat. Videtur interpres, usquequaq;, posuisse pro quacũq; ratione: aliter dictio est, quæ assiduè, passim, aut semper significat. Item, supersperaui, ex hebræo uertunt simpliciter, speraui, uel expectaui. Expectaui, inquit, iudicia tua,

D Et custodiam legem tuam semper in seculum, & in seculum seculi.

Toties repetitæ uoces seculi, nihil aliud q̃ semper præferũt. Constantiam hîc anima profitet̃ perpetuã: quæ sanè res in academia spiritus apprimè est necessaria. Nam hodie diuinæ legis studio obnixè operã nauare, deierareq́, quæcunq; occurrant, ne digitũ quidem à firmo illo proposito trabalibus etiam (ut nobis uidetur) clauis confixo discedere, cras uerò promissi nos pœnitere, atq; proinde curam illam dignissimã, addo & facilem, molliter consultoq́ relaxare & omittere, nónne animi à Deo alienissimi indicium erit? Vide quid dicat: Custodiam, inquit, legem tuam in perpetuum, & si quid ultra est:

Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisiui.

Ambulabã uerbũ, cum cęteris quę sequunt̃ in hoc octonario, per futurũ tempus legũt ex hebræo. Cæterũ ex frequenti exercitatione in Dei lege, quidã alacer ac iucũdus exorit̃ usus, atq; habitus nõ tam quidẽ facilis, q̃ ipsi omnino legi adeò arctè agglutinatus, ut nisi ingẽti queat ui abstrahi, quo minus re ipsa quicquid ea imperat, præstet. Id sanè opus atq; exercitiũ uocat Propheta latã patentemq́ ambulationẽ, hoc est, quæ nihil angusti in se habeat ac periculi. Ambulabo, inquit, securè, tranquilleq́ stadium istuc uitæ percurram, quoniam tua mihi sunt cordi præcepta. Et quidem ubi spirituales istiusmodi inueniunt̃ animæ appetentiæ, ibi sancta est libertas, ibi conscientiarũ pax, ibi cursus expeditus atq; intrepidus. Quocirca infertur:

Et loquebar de testimonijs tuis in cõspectu regũ, & nõ cõfundebar.

Ea uirtus est fidei, atq; moderati in promulganda ueritate conatus, ut quamuis confuse rem turbent homines, uel hi maximè qui rerum potiuntur in rebus pub. ac regnis, nihil indecorum, falsumq́, aut minus nobis Christiq; maiestate dignum proferamus. Loquar, ait, audacter quæcunq; tuum ad honorem facere uidero, etiam si mihi coram regibus concionandum fuerit.

Et

Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi.

Nulli dubiũ ex amore, ex quo actio oritur uoluntaria, atq; in actione ipsa delectatio, prouenire quòd assiduè in meditãda Dei lege uersanť pij. Aloquin etiã atq; etiã Dei mãdata uersare animo, absq; fide, ac erga legislatorẽ dilectione, ipsa ex se meditatio molestissima est & terrifica. Non modò, inquit, æternã tuã uoluntatem, quæ ex tuis deprehenditur mandatis, potentissimis exposui regibus ac magistratibus, uerumetiã mandata ipsa tua, quæ uehementissimè amaui, continuis tanquam excubijs posthac uoluam, reuoluamq; animo:

Et leuabo manus meas ad mãdata tua quæ dilexi, & exercebor in iustificationibus tuis.

Clamat Salomon, stultũ illũ omnino esse qui manũ abscondit sub axilla, quo adagio taxanť ociosi illi, qui nihil nõ agunt, quò nihil prorsus agãt. Periculosissima ea est persuasio, qua nũc ferè uniuersus infectus est orbis. Operať, inquiunt, pro nobis Christus. Quid uos interim? Perbellũ profectò dogma, te tuo à negocio manũ subtrahere, atq; aliũ qui pro te agat, subrogare. Tu quidẽ, si nescis, ad actiones illas, quibus perficitur fides, accersitus es: uim uerò meriti ac præmij, Christo, qui quo minus tuæ à Deo reijciantur operationes, autor est, acceptam refer. Non quidem pro te idcirco agit Christus, ut tu omnino feriatus pascaris fide nescio qua interdum imaginaria potius, quàm solida & certa. Obserua quid de se hîc testeť Vates: Attollam, inquit, manus meas, ad opera nimirũ fidei, ut illa re exequar, quæ tu tuis in præceptionibus nos exequi, effectuq; præstare uoluisti. Illa enim ualde diligo, proinde in illis perpetuò memet exercebo.

Zain.

Memor esto uerbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti.

Iam pluries diximus, ex pollicitationibus Dei æternis fidem in anima cõcipi, & coalescere. Verũ earundẽ pollicitationũ uidetur nõnunq; immemor Deus, cùm inuocatus nõ æquè ac nostra præpropera requirit uoluntas, subuenit: memor uerò, cùm statim uenit suppetias. Ideo hîc clamat Vates: Haud immemor tui esto uerbi, promissorumue, quibus ego seruus tuus nixus, quęcunq; es pollicitus sperare audeo. Promissio quidem tua

Hæc me consolata est in humilitate mea, quia eloquium tuum uiuificauit me.

Sic Fel. Hæc est cõsolatio mea in afflictione mea. nõ est enim tam dira aduersitas ac tentatio, quin anima promissionib. Dei fulta superet. Cùm quidẽ illi in mentẽ uenit, cuius uirtutis & cõstantiæ is sit, qui salutẽ in rebus quoq; difficillimis adportaturũ se est pollicitus, nõ potest nõ animose infortunijs resistere. Etenim Dei eloquio tanq; parmula aurea obtecta, nullorũ bellorũ genus cum mũdo, cũ ipsisq; perfidiosis quibus cum uiuere cogitur, detrectat. Eloquiũ, inquit, tuum me refocillauit, & uitam penè mihi ereptam restituit. Interim autem

Superbi iniquè agebant usquequaq;, à lege autem tua nõ declinaui.

Superbi irriserũt me nimiũ, uertit Fel. Paraphrastes uerò: Insultauerũt mihi miris modis. Fastus enim & arrogãtia, Deo ullo absq; medio opponunť. Tantũ illud expetit spiritus, ne propter persecutionũ acerbitatẽ à dei lege desciscamus. Id propriũ est Moab, belluæ nimirũ superbissimæ, probos odio, ac si datur, tum ueneno, tum ferro, aut saltem linguæ amarulentia persequi. Illi tamen ne parũ quidem ab instituto iam cœpto deflectunt, tantùm abest ut conuiciũ pro conuicio regerant. Talis fuit Vates, qui de se ita profiteri meritò poterat:

Memor fui iudiciorum tuorum à seculo domine, & cõsolatus sum.

Idem fermè repetit quod suprà, cùm ait: Hæc me consolata est in humilitate mea. Recordabať tum quidem Vates, quanta olim in sui populi gratiã cõtra ho

C stes conterminos exercuisset iudicia Deus, quantas clades, q̃ immensa iniecisset in gentes illas barbaras nõnunq̃ incendia, direptiones, excidia, ulceraq́ȝ infanabilia, atq̃ alias propè infinitas calamitates. Quapropter animatus, speransq̃ fore aliquãdo quòd eadẽ in præsentes uteref hostes ultione, sese admirandũ in modũ consolabaẽ, dicẽs: In meis semper quãlibet acerbis aduersitatib. quid tua possent iudicia, quídue præ se tulerint seueritatis in hostes, haud fui immemor: quare incredibili affectus sum cõsolatione. Verũ ut quod res habet eloquar,

Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuã.

Horror inuasit me, siue, me apprehendit tabes, uertunt. Vnde sic quidã: Totus horreo sceleratos istos, qui deserunt legem tuã. Vt enim proboꝶ uita seipsa cõtenta, in illo, qui ut probi essent concessit, mirabiliter lætatur, ita illorũ mores qui secus agũt, tam fert molestè, ut luem ipsam exitialẽ minori toleret incõmodo. Quare nõ iniuria queriẽ Vates, sese horrore simul & dolore affectum ob uoluntariam quorundam à Dei lege defectionẽ. At hi suis in affectibus, falsaq́ȝ cæcutiuerint persuasione ut libuit,

Cantabiles mihi erãt iustificationes tuę in loco peregrinatiõis meæ.

Solent uiatores & peregrini, si quo uiæ longioris tædio afficiunẽ, cantu suũ solari laborẽ, qui si pio sunt animo, aut psalmis, aut poëmate alio istiusmodi sese recreãt: si impuro, lasciuis suã leuare miseriã conanẽ carminibus. Adeó ne ætatis huiusce nostræ iuuenes, iuuenes quidẽ? imò senes quoq̃ ipsi interdũ graues & uenerandi, non solũ in itineribus (id forsan tolerandũ) sed in medio ipso foro, in hospitijs, in delubris, ac proprijs ædibus, præsente uxore, præsente nuru, præsentibus liberis, tota deniq̃ audiẽte familia, salibus obscœnis, impudicissimisq́ȝ tum metris tum dicterijs uti magis cõsuescunt, quàm castis facetijs, metrisq́ȝ illis ac cantibus, quorũ auditione exhilaranẽ in Deo animæ, gestiuntq́ȝ Dei spiri-

D tu, nõ Venerem cõciunt? At tu, cui plectrũ magis Dauidicũ, aut Euãgelij lepor placet, q̃ Cupidinis pharetra atq̃ arcus, quid de se noster testeẽ poëta, audi. Pro carminibus, inquit, ac solatio molestissimæ peregrinationis uitæ huius, tua mihi fuit lex. Cùm sanè permulta sint, quæ iter hoc uitæ, per se satis salebrosum & difficile, uarijs interturbent obicibus, solamen id unum mihi est, tuum uerbũ: id cano, de illo meme oblecto, in illo lætor, per illud absq̃ labore cursum hunc uitæ peragro. Quid? Etiam

Memor fui nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam.

Quando, inquit, homines crapula, uinoq́ȝ distenti, proinde tui immemores in utrunq̃ obdormiscunt oculũ: tunc dico, quando absq̃ uerecundia ferarũ more in libidines ruitur, tuum ego nomen in memoria habui, idcirco quidem, ut tuas seruarem iussiones. Et certè

Hæc facta est mihi, quia iustificationes tuas exquisiui.

Felix: Hoc fuit mihi, quoniam mãdata tua custodiui. ut causa omnino tantæ quietis extiterit Dei mandatorũ obseruatio. Verũ alium affert sensum Paraph. qui sic reddit: Hoc mihi summopere fuit curæ, ut mandata tua seruarẽ. Vtrunq̃ fidei Prophetæ cõuenit. Sunt qui etiam, hæc, ad memoriam referant. Sed ex hebræo ferè, hoc, transferunt, seu istud. quare sic uertunt quidam: Istud inde mihi contigit, quòd mandata tua obseruaui. Vide uim obedientiæ.

Heth.

Portio mea domine, dixi custodire legem tuam.

Quoniam quidem bona omnia sua in Deo reposita habent electi, ideo illum suã esse portionẽ atq̃ hæreditatẽ prædicãt, ut hîc prædicare audis Prophetã, qui sic suũ erga Dei legem exponit studium: Te, ô domine, meam esse portionem, ac sortem, inuito etiã mũdo, decreui. Eam ob rem sic mecũ: Tua certè mandata, uti res solent charissimæ seruari, diligentissimè seruabo, custodiamq́ȝ continuè.

En

En me (num id te latet?) tuæ à puero consecratum religioni. Quare te meum omne bonum, meam pacem, meã etiam in hac uita felicitatem, perfectumq; uitæ statum tum sensi, tum cæteris ita esse alacriter diuulgaui. Ideo

Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo, miserere mei secundum eloquium tuum.

Id uult Vates: In tuã aspicio faciẽ, uti hi cõsuescunt, qui ab aliquo quidpiã, q̃d maximopere cupiunt, petunt, unde ait: Mei te misereat, ut es pollicitus. Tuã hîc imploro fidem. Verùm, ne ego quidem meis omnino partibus deesse uidear,

Cogitaui uias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua.

Vocat totũ uitæ suæ filum uias: nam uaria admodũ sunt uitæ nostræ instituta, uaria consilia, uarij affectus, quibus ueluti quibusdam uiarũ cõpendijs ad finem, quẽ maximè quærimus, assequendũ utimur. Ait itaq;: Vias meas, hoc est, totius uitæ meæ rationes nõ dissimulanter expendi: quã malam esse aduertens correxi, pedesq; statim ad ea quæ mihi præscripsisti, retuli. Et quidem

Paratus sum, & nõ sum turbatus, ut custodiam mandata tua.

Felix uertit: Festinaui, & nõ distuli custodire præcepta tua. Alius item: Propero, & nõ moror. Vide quomodo cùm hîc tum aliàs sæpe suas execretur uias tam sanctus uir, cœlitus uerò ostensas approbet. Et certè uiæ hominis, uiæ obliquæ sunt & asperæ: uiæ Dei regiæ, & in quibus nullus potest esse error aut duritas: quæ tamẽ neutiq; uulgari arripiendæ sunt modo, sed auido & propero, ut se egisse hîc memorat Vates. Optimæ igit̃ fidei indiciũ erit, cùm quis diuinis absq; cunctatione obtẽperauerit mãdatis: alioqui rem differre quotidie, atq; ad perendinum diem reijcere, quod hodie cràs ue ad summum debet effici, animũ præ se fert ignauũ ac nequam. Quàm uerò periculosa sit tarditas in Dei obsequio, ex his quæ sequuntur, comprehendi datur.

Funes peccatorũ circumplexi sunt me, & legem tuã nõ sum oblitus.

Cõuentus impiorũ uastauerũt me, trãsferũt ex hebræo. Quãlibet, inquit, immensa emergant in dies pericula, doctrinæ tamen tuæ, è qua lumen oritur uitæ, non sum oblitus. Cæterũ funes peccatorũ, persuasiones sunt impiæ, illecebræ, cõsilia à religione abhorrentia, adulatoria, crudelia, funesta: addo iras, iniurias, persecutiones, dolos, fallacias, falsasq; delationes, ac cætera id genus alia corrupti animi indicia; hisce em̃, tanq; pedicis, illaqueat̃ mens parũ cauta & simplex. qui uerò firmiori sunt fide, & qui perspicaciori sunt cognitione, atq; in Deũ affectu, à doctrina spiritus, unde perfecta deriuatur uitæ instructio, ne pedem quidem dimouent. Vnde sequitur:

Media nocte surgebã ad confitendũ tibi, super iudicia iustitiæ tuæ.

Obserua hîc sedulũ atq; ardens Vatis pectus ad Dei legẽ, qui ne in profundo quidẽ noctis cõcubio à laudando Dei nomine destiterit. Quod quidẽ temporis quàm cõmodũ sit illis, qui Deũ quęrũt, quiq; diurnos exhorrescũt strepitus, ac, tanq; rem mirabiliter altissimis aduersantẽ cõtemplationib. turbas, aliàs indicauimus. Surgendũ quidẽ de nocte est, nõ tamẽ ad furta, ad incestus, ad ludos, ad homicidia: uerũ ad laudandũ Deũ, ad diluendumq; lachrymis, si quid interdiu peccatũ est. Et id nimirũ propter iudicia iustitiæ Dei; hoc est, propter illius iudicia, quorũ ministerio summa semper ostensa fuit iustitia à Deo. Cæterũ iudicia iustitiæ Dei, æquissima illius est lex: cuius amore illectus uir sanctus, nõ modò perdiu sedulam in adipiscenda illius cognitione nauat operam, uerumetiã cùm uigilantius, tum libentius id agit noctu, tempore nimirũ quietissimo, atq; ad cõmiscenda cum Deo colloquia aptissimo. Hinc clamat:

Particeps sum ego omniũ timentiũ te, & custodientiũ mãdata tua.

Solet enim is, qui in inquirendo sponso occupatus, postq; frustra sese id tentasse aduertit, in illudq; penè indignabũdus prorupit, Quæsiui eũ, & nõ inueni:

C uocaui,& non respondit mihi: aliam inquirendi rationē, quam facilem suo fore desiderio sperat, ordiri; quæ est assidua cum his, quibus uenerādus quidam sanctusq; iniectus est erga Deū timor, consuetudo, hoc est, cum consummatæ uitæ hominibus in hoc mundo. Non est quidem tam obduratū in peccatis cor, quin ex longa cum illis cōuersatione cōmollescat, multò uerò magis, si iam à spiritu cultum sit. Quantū, Deus bone, lucis, quanta ex istiusmodi exoritur familiaritate in Dei obsequio iucunditas. Cum his itaq;, quos Dei timore affectos nouerat, sua se cōmunicasse consilia, uitæq; rationes, fatetur Vates. Hos quidem Hierusalem filias suis in Canticis appellat sponsa, dicens: Adiuro uos filiæ Hierusalē, si inueneritis dilectū meū, ut nuncietis ei, quia amore langueo. Socius, inquit, sum factus, atq; illorum particeps, qui te, ô domine, uenerantur, ac tuas seruant præceptiones. Verùm neq; hi sine te aliquid sunt: à te enim suas illas, tanquam à uasto mari, hausere gratiarum fluxiones. Nam

Misericordia tua dñe plena est terra, iustificationes tuas doce me.

Possunt certè nōnihil in doctrina spiritus eruditiores: ueruntamē quicquid iustitiæ nanciscimur, tibi cū primis, tuæq; misericordię, cuius influxu terra redundat uniuersa, referri acceptū par est. Quare tu me tuas edoce cōstitutiones, quibus lex constat uitæ.

Teth.

Bonitatem fecisti cum seruo tuo dñe, secundum uerbum tuum.

Fatetur Vates, si quid unquam dignum laude peregisset, id totum à Dei benignitate promanasse. Eam idcirco denuò, crebroq;, ne in reliquo uitæ cursu aberrare contingat, sibi auxilio esse efflagitat, aitq;: Tu domine, qui benignitate tua illa infinita in me hactenus usus es, atq; illa, tanquā æreo clypeo, me, ut promiseras, obtexisti, etiam atq; etiam

D Bonitatē & disciplinā & scientiā doce me, q̄a mandatis tuis credidi.

Optat se suo similē esse dño in elargiendis beneficijs. Siquidē bonitatē eiusce modi interpretant̄ quidā beneficentiā illā esse, qua illos, quibus cum uiuimus, honestamus. Vnde Symmachus sic principiū uersus trāstulit: Beneficio affecisti seruū tuū dñe. Disciplinā postea uolūt esse temperamentū, ac in rebus gerendis decorē. Scientiam uerò ad rerum cœlestiū cognitionē pertinere opinantur. Ex hebræo tamen ferè uertunt: Bonum sensum, seu bonam ordinationē, atq; intelligentiam doce me. Paraphrastes autem utilitatem, quæ in cognitione legis sita est, interpretatur. Orat igitur uirtutē sibi legis reuelari, quæ ut doctrina plena est ac scientia, ita Dei benignitate erga omnes, & munificētia redundat. Maximam, inquit, uirtutem tuis inesse mandatis credidi. Verùm

Priusquā humiliarer ego deliqui, propterea eloquiū tuū custodiui.

Tametsi uerbū, humiliarer, quidpiam aliud signet Hebræis, q̄ affligi, proinde uariè enarrat̄: in id tamen consentiunt doctiores, ut de ipsa Dei correctione, qua, ne peccent, atteruntur nonnunquam electi, exponant. Mirum quàm facilè absq; aduersitatum cruce relabantur etiam perfectissimi Dei uiri. Sunt & qui uerba hæc omnia ad inquisitionem legis referant, polletq; perinde quasi, anteaquam ad tuas attenderem animū præceptiones erraui stolidus: modò uerò experrectior factus tuis parebo monitis. Siquidem

Bonus es tu, & in bonitate tua doce me iustificationes tuas.

Natura, inquit, bonus es, ac mirabiliter ad benefaciendum pronus & liberalis: ideo te per huiuscemodi obtestor erga mortales dilectionē, ut uerā, ne errē iterū, impartias tuę legis intelligentiā. Nec frustra id quidē à te cōtendo: nanq;

Multiplicata est super me iniquitas superborum, ego autem in toto corde scrutabor mandata tua.

Non rarò diximus, Dei uerbum illud unicū esse remediū ac fulcrum, quo in atro-

A atrocioribus quoque aduersis perstamus intrepidi. Nullo quidē sauciari possunt fortunæ uulnere, qui pro scuto Dei uerbum illius opponūt telis. Multę, inquit, creuerūt aduersum me superborum iniuriæ, ego è regione in illo totus fui, quò tuas seruarē iussiones. Iniquitas, uertunt fallaciæ seu mendaciū: uerùm in idem recidit sensus. Etenim cùm superbum hominē uideris, illum uitiorū omniū cumulo coopertū affirmato. Non est quidem tam horrendum scelus, quo nō infectum sit cor arrogans & superbum. Obsecro, unde tanta quorundam processit uecordia, atque in peccatis durities? unde tam rigens in Deum cōtumacia, ac iuncta cum proborum contemptu superbia? Inde, opinor, quòd

Coagulatum est sicut lac cor eorum, ego uerò legem tuam meditatus sum.

Impinguatū est uelut adeps cor eorū, uertunt. Solenne est in scripturis, quod aliàs annotauimus, adipem pro rerū affluentia ac luxurie usurpari, ut hîc uidere licet. Alij uertūt, ruina. Vt ut uerteris, stupidum animū quorundam propter nimiam rerum lautitiā, quæ animi cæcitatē afferre solet, digito quodāmodo designat. Crassum, inquit, ac tanque lactis coagulum, aut adeps omentata, stupidum factū est cor eorū, nempe superborū, qui in fortunæ sinu lasciuientes, nihil non agunt, quò ut dij in terris adorent. Ego interim, ut meus est mos, tua in lege me exercui, deque tuis meum oblectaui animū præceptionibus. Et certè,

Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas.
Bonum mihi lex oris tui, super millia auri & argenti.

Id cōtra auarorū est institutū, qui aurū colunt. Quamlibet, inquit, mihi obueniat maxima preciosarū rerū uis, etiā si mille excedat auri pondo, his tamen omnibus tua mihi gratior erit lex. Grata & tantundem tua mihi erit correctio, qua urgente tuas optimè perdidici iustificationes, hoc est, præcepta, quibus seruatis iusti efficiunt quotquot in te credunt. Bona igitur, desiderabilis, salutarisque, imò uerò etiam necessaria tua est crux, ô domine, ex qua uitam olim omniū pendêre uidimus. Tu illo fac nos animo ac fide, tam salubre nostræ superbiæ ac petulantiæ medicamentū amplecti, quo eos decet, qui ut tua digni sint subire improperia, nihil prius habent, quàm ut te uitæ asperitate imitentur, tantùm abest ut delicias mundi tuæ legis notioni anteponant.

Iod.

Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me, da mihi intellectum, ut discam mandata tua.

Cogit penè Deum Vates ad ferendas sibi suppetias ex eo, quòd illius plasma sit. Poterit ne unquā plastes, suos odisse typos, aut ipsam omnino proplasticen? Esto hi possint, in Deo certè nulla istiusmodi inuenitur maleuolentia, aut erga suum figmentū odium. Tu, inquit, quoniā tuis illis omnipotētissimis manibus, quibus etiā uniuersalē architectatus es orbis machinā, me ista, qua nūc appareo figurasti forma, da ut tuam intelligam ex lege uoluntatē. Hoc sanè impetrato,

Qui timēt te uidebūt me, & lætabunt, quia in uerba tua supsperaui.

En quomodo sanctissimo quodā sese mutuò scalpūt ungue uiri sancti, alterque alterius deamāt uirtutē, nō secusque de alieno atque de proprio cōgaudēt bono: cōtra nimirū inuidorū naturā, qui tanta interdū afficiunt ob aliorū cōmodū tristitia, ut ne ob propriū quidē lætari queāt. Cernent me, ait, ita ut dixi affectum mei haud absimiles, & gaudebūt, quia tuis confisus sum promissionibus. Equidem

Cognoui dn̄e qa ęquitas iudicia tua, & in ueritate tua humiliasti me.

Vide fructū cognitiōis legis Dei. Queadmodū em̄ cordi stupido occulta omīno sunt mysteria legis, ita expeditis animis ac liberis, apta undequaque fiūt. Abscōdisti, inquit Christus ad patrē, sapientib. hęc mūdi huius hominib. & reuelasti ea (paruulis.

C De quorum felici numero cùm esset propheta, sic suum testabatur ad Dei gloriam profectũ; Bene noui, inquit, quòd æquissima tua fuere iudicia, quodq́ merito me ærũnis affeceris. Veritatẽ suo more pro fide uertit interpres; hoc est, me affligi, ut tuos afflictum iri promisisti in hoc mundo, uoluisti; seruasq́ promissa nõ modò cùm me sinis cum mala conflictare fortuna, atq; interdum succumbere, uerumetiam cùm me eximis, atq;, ne prorsus atterar, salutiferam supponis manum. Quare

Fiat misericordia tua, ut consoletur me, secundum eloquium tuum seruo tuo.

Sit tandem, quæso, malorũ meorũ finis, sit modus. Et quemadmodum in ueritate tua humiliasti me, ita me tua cõsoletur clementia. Id enim tuo proprio ore pollicitus es huic tantillo seruo tuo. Atqui eloquia tua, eloquia casta sunt, ueridica, quibusq́ omnis præstanda sit fides, cùm semper eadem sint, ac sui similia. Id mihi igitur, ut sunt pollicita, contingat, ac

Veniant mihi miserationes tuæ & uiuam, quia lex tua meditatio mea est.

Quæcũq; enim agere instituero, tuæ semper mihi obuiæ fiant miserationes, quò uiuam, quò in te maneã, quò mortẽ illam, quam secũ letalis de me fert cogitatio, qua urgente me, aliquid ex me esse, multumq́ posse nõnunq; mihi persuadeo, uitare queam. Etenim uim omnẽ consolationũ, oblectamentorumq́ meorum, in tua lege esse uolui. Cõtrà uerò, simulac peruersa illorũ sic exigit natura,

Confundantur superbi, quia iniustè iniquitatem fecerũt in me, ego autem exercebor in mandatis tuis.

Aliàs diximus, rationemq́ attulimus, quamobrem tam ardenter interdum in D suos hostes inuehuntur sancti Dei uiri. Et ut nulla alia sit, ea sufficere potest, pacem scilicet ob perfidiosorũ quorundam inquietudinem, superbamq́ uitæ consuetudinem perturbari, litesq́ etiam in pacificis proborum conuentibus creari, ac pessimo omniũ exemplo illos malè audire, qui propter autoritatem magis cõspicui sunt, ac noti. Hos igitur pessimè de religione meritos, ne diutius in Dei gregem bacchẽt, petit Propheta cõfundi, infamesq́ fieri. Absq; causa, inquit, falsa in me moliti sunt. Quid porrò ego? Tuis certè mandatis tanq; sacræ anchoræ inhærebo, meq́ in illis, ut in palæstra fit, animosissimè exercitabo. Proinde

Conuertantur mihi timentes te, & qui nouerunt testimonia tua,

Redeant ad me, uertunt. Paraphrastes uerò, conueniant ad me. Solent enim qui simpliciori sunt fide, labascere interdum, atq; ab amicitia proborũ deficere, cùm illos cernunt adeò acerbè ab improbis uexari, neq; esse interim qui causam innoxiorũ suscipiat, ut fermè sibi persuaderi patiantũ, astutos illos delatores uera attulisse, uulneraq́ meritò inflixisse. Vide quò aliquãdo adigitur miseriæ proborum uita. At tandem luce aliqua cœlitus inter turbidas illas uulgi permotiones apparente, ut faciles ad defectionẽ fuere, ita perspecta ueritate facilè amicis reconciliantur, faterique coguntur æterni patris gratiam nunq; non præstò adesse innocentiæ, quam penè succubuisse ad tempus propterea perspexere, quòd in rebus istiusmodi iniquis, acutiore sunt ingenio atq; arte improbi, quàm probi, quibus ipsa satis est probitas etiam indefensa, neq; ultrà quærunt, cùm illis interea nullus sit finis mendaciorũ, delationũ, atq;, quò efficacius rem peragant, huc & illuc more uelitum cataphractariorumq́, excursionum. Vecordes hi natura sunt, idcirco inquietissimi, atq; ad turbas conciendas astutissimi. Redeant itaq; ad me simplices illi transfugæ, alioqui tuæ religionis studiosi, quibusq́ tua nota est ex legis notitia uoluntas. Cæterùm

Fiat cor meũ immaculatũ in iustificationibus tuis, ut nõ confundar.

Pulcher-

Pulcherrima antithesi octonarium istum mirabilem claudit Propheta: Superbi, inquit, illi uitilitigatores, plagiarijq́ acuti, à sua illa in me ferocia reprimant, confundanturq́ suo in scelere deprehensi. Ego autē corde abs te syncero, nempe absq; odio atq; ultionis affectu uacuo, donatus, non confundar, non meis in petitionibus repulsam feram.

Caph.

Defecit in salutare tuū anima mea, & in uerbum tuū supersperaui.

Non potest flagrans in anima desideriū non suam præferre anxietatem, uel id maximè adeò, si circa diuina sit. Fatetur hîc igitur Vates suam prorsus præ desiderio salutis contabuisse animam. Languorem sanè istum ab amore proficisci non ignorant hi, qui assiduè in secreto cordis silentio sic sponsum alloqui consuescūt. Abis'ne tam citò? reuertere actutū, similisq́ esto, ô dilecte, capreæ, hinnuloq́ ceruorū super mōtem Bethel. En lectulus noster floridus. quò abis? Cui sponsus: Auerte oculos tuos ad me, quia ipsi me auolare fecerunt. Verùm raræ iam factæ sunt, atq; in oculis domini preciosæ merces huiusmodi: idcirco derisæ, quia incognitæ. Iam mundi amor sedem diuini amoris in terris occupauit, desijt calor, excessitq́ ab humanis, penè dixi, Deus. Ideo ad assequendos tam necessarios animæ ardores ac raptus, peruigili inflammatoq́ opus est corde, atq; in inquisitione sponsi planè cōmolito & attenuato. Vide quanta ecstasi & defectione sui hæc dicat Vates: Defecit, inquit, prorsusq́ elanguit anima mea præ desiderio, non illo quidem adipiscendi diuitias aut dignitates, quod suos de more exangues reddit appetitores, sed salutis, sed liberationis, sed tot in periculis, atq; aduersis auxilij. Nam tuis semper confisus sum pollicitationibus. Falli'ne potero? Quid? Ipsi etiam

Defecerūt oculi mei in eloquiū tuū, dicētes, quādo cōsolaberis me?

Clarius forsan uertisset interpres, dicendo, quod ad Vatē referri est necessarium, nō ad oculos. & erit sensus: Per anxiè mei concupierūt oculi iam tandem cernere quæ promisisti, dicebamq́ apud me, quando demū me cōsolaberis? assequár ne aliquando quæ tanto præstolor studio ac cura animi? Pertinacem oculorum extollentiam ad Deum, addo & præ longa expectatione ac tædio lachrymas, quæ oculos plerunq; reddunt hallucinantes & lusciosos, uult hîc intelligi. Rursus sui languoris, maleq́ affectę habitudinis formā, metaphora utris in pruina seu fumo suspensi, exprimere intendit, cùm ait:

Quia factus sum sicut uter in pruina, iustificatiōes tuas nō sum oblit⁹.

In fumo, uertūt quidam. Vter enim adhuc uiridis, aut ex humore præterito, quo recens imbutus fuerat, humefactus, si ad fumū pruinámue suspendať, constringitur, rugisq́ contractis rumpiť, ac prorsus inutilis efficitur. Ad eum omnino modū se deuenisse ob longiorē præ anxietate mœrorem fatetur uir sanctus: uerū nō propterea tam desperatè oppressum fuisse, ut diuinorū penitus abiecerit memoriā præceptorū. Quid autem in primis expetierit, mox aperit, dicens:

Quot sunt dies serui tui? quādo facies de persequentib. me iudiciū?

Serui tui, maximam præ se fert animi fiduciam, polletq́ perinde, atq;, tantilli huiusce homunculi, qui tibi iure omni mācipatus est. Restánt ne, inquit, adhuc satis dierum, quibus mihi in his acerbissimis meorū aduersariorum iniurijs uiuendum sit? quandiu illorum differs ultionem? quādiu pœnas? Ridiculus sanè garritus: siquidem

Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua.

Tametsi enim dictionē, fabulationes, seu garrulitates, nō absq; ratione hîc positam esse iudicē, quippe qui nō ignorē nænias plerūq;, ac fabulas etiā à doctioribus in uulgus pro uera solidaq; spiritus doctrina interspergi, quę adeò simpliciū

C fidem non fulciunt, ut etiã profligent, tamen Hebræi foueam, seu foueas legũt, nec habent, narrauerunt, sed foderunt. Sic illi: Foderunt mihi flagitiosi foueas, quæ nõ fuerunt secundum legem tuam. Lex enim præcipit pietatem, iustitiam, mansuetudinẽ, lenitatem: illi è contrario nugamenta nobis quædam, nugiuenduli ipsi uanissimi, ac fabulas adeò mellitas obtrudunt, ut nisi aduertas, in errores penè inextricabiles, tanq̃ in altissimas prolabaris foueas. Hîc quidem illos, qui doctoris sibi arrogant cathedrã, taxari arbitror. Non paruæ id est doctrinæ officium, non paruus labor, non parua cura. Vide, te obsecro, ne pro tritico lappæ, aut infelix seratur lolium. Nam

Omnia mandata tua ueritas.

O excelse, non res friuolæ, non superstitiosæ, non adulatoriæ persuasiones, atq; absq; ordine ordinationes, aut falsa dogmata, quod propriũ hæreticorũ est, illorumq; qui uel rerum ignoratione, quas nunq̃ didicere, uel data opera, ea instruunt doctrina auditores ac discipulos, quæ humana potius dici debet & superstitiosa, quàm diuina & spiritualis. Ex quo sanè fit, ut adolescentes malis imbuti exordijs, pessimum sortiantur finem in schola domini. Hæc uera illa est persequutio, qua nostris interdum afficimur ab institutoribus, ne dicam institoribus, de qua sic queritur Vates:

Iniqui persequuti sunt me, adiuua me.

Falsa quidem pro ueris, aut mundana pro cœlestibus nostris edisserentibus præceptoribus, à quo alio uera erit eruditio? Nõ immeritò igitur additũ est, adiuua me. Etenim

Paulominus consummauerunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua.

D Tantum, inquit, non prostrauerunt me in terrã. Illud quidem est institutum, inuiolabileq; propositum in sanctis Dei, ut ad extremũ usq; spiritũ legem Dei seruent. Possunt utiq; falsæ illicio doctrinę hæretici, atq; pastores indocti, illorũ quassare animũ, subuertere uerò omnino non possunt. Nam Dei luce adiuti illustratiq;, radios tandem solis à caligine, nocteue obscura secernunt, ut hîc Vates secreuisse sese fatetur. Illis, inquit, me illaqueare conantibus, humiq; sternere ui maxima adnitentibus, ego à tuæ legis præscripto ne unguem quidẽ transuersum discessi. Quare

Secundum misericordiam tuam uiuifica me, & custodiam testimonia oris tui.

En quàm sedulò misericordiã Dei implorat uir Deo plenus, quæ est unica legis intelligendæ ratio. Etenim qui se ex se nihil, à Deo autẽ plurimũ posse persuasum habet, quomodo non cõtinuò, cùm continuũ requirat operatorem lex sacra, ad Deũ, quò sibi re in tanta præsertim opituleť, uociferabit? Viua igitur ut tua sit operatio, hoc est, in fide acta, diuina opus est misericordia, quocirca post misericordiæ inuocationẽ mox intulit, uiuifica me. Atq; in hunc animatus modum, tua custodiam, ô immense, testimonia, nempe omnia, quæ de tua nobis testantur uoluntate.

Lamed.

In æternum domine uerbum tuum permanet in cœlo.

Iam Dei uerbi perpetuitatẽ celebrat Vates, clamatq; cõdita omnia siue in cœlis siue in terris, illius parere dicto. Vis, inquit, tui sanctissimi uerbi, quo condita suo in esse perstant, perennẽ præ se fert in cœlis primùm constantiam. Etenim

In generatione & generatione ueritas tua, fundasti terrã, & pmanet.

A mundi quidem primaria molitione usq; ad illius occasum, fides tui uerbi, qua maximè stabilis, atq; adeò tui semper similis appares, quò omni prorsus fuco aut

A co aut incōstantia uacuus iudiceris, æterna permanet memoria. Tu certè inter alia, quæ tuam testantur cùm fidem, tum potentiā, iussisti terram hanc inertem stabiliri, & stabilis actutùm facta est. Ad hæc,

Ordinatione tua perseuerat dies, quoniam omnia seruiunt tibi.

Etsi quidem dierū successiones, qui perseueranti, quemadmodū ab opifice formati sunt, perdurant ordine, nō parum afferre uident̄ laudis suo ipsi conditori, ut hîc cōprehendi potest, nihilominus litera Hebræorū aliū præfert sensum. Sic illi: Iudicijs tuis permanserūt hodie. & ad superiora referunt̄, quæ usq; in hodiernum diem, secundū quòd illis ab æterno præscriptū fuit, durant, atq; ad Dei iudicia ac uoluntatem suum disponunt cursum. Omnia, inquit, tuo parent uerbo. Felix: Verbum, quod tam firmis nititur in Deo radicibus, ut sempiternum omnino sit, atq; ita stabile, ut ipsa potius cœlorū moles ad terram ferri posse censenda sit, quàm ipsum immutari. Et certè,

Nisi quòd lex tua meditatio mea est, tunc fortè perijssem in humilitate mea.

Passim pro afflictione, humilitatē uertit interpres. Porrò ex rebus cōditis Dei uerbi perennitatē eliciens simul & admirās Propheta, in illo tanq; in unico suarum afflictionū refocillatore sese oblectat, clamatq;: O iam uideo quò mihi cōfugiendum deinceps sit. Etenim, nisi tua à doctrina respirassem, ô Deus, ab illaq; uirtutem meæ imbecillitati impetrassem, tum absq; dubio funditus occidissem. Dici nō posset quàm dirè me afflixerant improborū iniuriæ. Verùm tua euestigiò me recreauit lex, uitamq; penè extinctam restituit. Quare

In æternū nō obliuiscar iustificationes tuas, q̄a in ipsis uiuificasti me

Obserua hîc gratum animū, qui suam minimè ignorans liberationē, liberatoris manum osculatur. Aeternū, inquit, tuum est uerbum, æternæ promissiones,
B æterna lex, æterna erga homines benignitas: cuius beneficio tot à periculis ereptus, num ero ingratus? num tam præclari doni uiuam immemor? num tuæ legis, à qua uitam adeptus sum, nō recordabor? Discerpar potius quàm tam horrendæ assentiar impietati: nanq; illius usquedum uixero adhærebo præceptionibus, quia in ipsis uiuificasti me. Proinde nihil in me, q̄d meū sit, seruans, totus

Tuus sum ego, saluum me fac, quoniā iustificationes tuas exquisiui.

Poterit ne dominus seruum, & illum quidem frugi, & carè emptum, à sese abigere? oppressum auersari? Istiusmodi forsan moris usus apud homines locū habet: in Deo autem istud uel tenuè quidem imaginari, omne exuperat scelus. Cùm itaq; totus tuæ sim mancipatus religioni ac legi, serua me obsecro, ô benignissime: nam tua diligentissimè præcepta semperq; & quæsiui, & perscrutatus sum. Idcirco

Me expectauerunt peccatores ut perderent me, testimonia tua intellexi.

Testimonijs tuis, inquit Felix, prudens fui. hoc est, cùm mei mihi insidiarentur aduersarij, casumq; meum auidè opperirentur, è lege tua, tanq; tui oris oraculo, quæ illis respondere possem perdidici. In illa enim uti in politissimo speculo, quæ quemlibet sua sors maneat, quidue firmitatis terrenæ huiusce felicitatis umbra afferat, conspexi, ac tandem

Omnis consummationis uidi finem, latum mandatū tuum nimis.

Non est quidem res, inquit, in hoc mundo tam ad amussim absoluta, consummataq;, cuius finis non uideatur aliquando. Verùm mandatum tuum, hoc est, lex sancta, ac uerbum, latè absq; fine protenditur. Condita omnia, quę humano subiecta sunt aspectui, interire aliquando necesse erit: sed Dei sermo nullo temrum occasu intercipitur, aut præscripto terminatur.

C Mem.

Quomodo dilexi legem tuam dñe, tota die meditatio mea est.

Suum hîc erga Dei legem animum, quàm ardens uidelicet fuerit ac sedulus, ostendit Vates, uimq́ꝫ in se diuinam ad id peragendum miratur. Omnes, quos sciam, tum ex græco, tum ex hebræo uertunt, quàm dilexi, cum admiratione. & est sensus: Mirum in modum tuam adamaui legem, in illaq́ꝫ contemplanda totus fui. Illa unica mihi semper fuit occupatio ac cura, ut tuam intelligerem ex lege uoluntatẽ. Ex qua quidem exercitatione haud parum mihi accessit cõmodi, sed illud in primis, quòd

Super omnes inimicos meos prudentẽ me fecisti mandato tuo, quia in ęternũ mihi est. Super omnes docentes me intellexi, quia mandata tua meditatio mea est. Super senes intellexi, quia mãdata tua quęsiui.

Vide quid bonorum afferat iugis diuinæ legis meditatio, ex qua tanta anima interdum perfundiť luce & cognitione, ut non modò hostes ipsa suos quãlibet peritos, prudentia, cœlestiumq́ꝫ rerum notitia superet, uerumetiam senes ipsos ac patres eruditissimos, pręceptores quoqꝫ multa imbutos literatura, antecellat. Viuax igiť ex lege fit anima, ingeniosa, erudita, prudens, diuina tandem & beata. Semper, inquit, mecum illa est. Atqui nõ perfunctoria rerum spiritualiũ debet esset meditatio, non subita, non frigida, non ieiuna, sed frequens, sed continua, sed ardens, sed succi plena: alioqui nõ solùm sapientioribus in doctrina spiritus non præstabimus, uerumetiam ipsis mulierculis ac pueris inferiores euademus, uulgoq́ꝫ, ut nunc fieri uideo, derisi monstrabimur digito: nos, dico, quibus etsi lex Dei nõ displicet, displicet tamen continuus illius usus. Proinde id necessariò contingere cernimus, nostraq́ꝫ ætate admirando intuemur spectaculo, tam alta affici interdũ secretorũ cœlestiũ cognitione uel mulieres, sexum nimirum ad uanitatem magis quàm ad eruditionẽ natum, uel idiotas prorsus uiros, aut milites, ut si quid iam quod perfectionẽ uitæ referat auditur, ab ipsis audiatur. O certè seculum aureũ. In Campania, in qua nunc hæc meditor, nõ est tam impensè doctus concionator, quin ex unica cum mulieribus quibusdam confabulatione, peritissimoq́ꝫ congressu, tum doctior, tum sanctior euadat. In mea quoqꝫ patria, quod ego aliquando maxima animi uoluptate expertus sum, nisi aliud agerem, possem effari. Quanta, Deus bone, uidi afflatam spiritus immensitate: quanto in sororum sodalitio conflagrasse incendio, quod uix inter eruditissimos meæ professionis homines mihi uidere contigit, coronam illam auream, gemmeam, Christiq́ꝫ manibus cõtextam, & sensi, & fructum inde non mediocrem attuli. Passim audio per ciuitates secretissimo tum habitu, tum incessu, ad pias circumcursare spiritus officinas, ad hospitalia, ad puellas impetigine, scabieqꝫ ac lepra infectas inuisendas, curandasq́ꝫ, uiduas nonnullas nobiles absqꝫ horrore accedere, saniemq́ꝫ uulnerum non secus contrectare & abstergere, ac quondã uittas maritales odoramentis, suffitibusq́ꝫ preciosissimis aspersas cõtrectare cõsueuerant. Totus sanè horreo cùm hæc cõmentor, pauidusq́ꝫ quẽ finem tandẽ istiusmodi sortiri uelit nouitas expecto. Interim uerò cum propheta, imò uerò potius cum prophetæ Deo, qui pro me hîc loquiť, tentabo dicere:

Ab omni uia mala prohibui pedes meos, ut custodiam uerba tua.

Per imperatiuũ reddit Campensis uersum, Auerte pedes meos: atqꝫ in hunc modum diuinæ suus erit honos gratiæ. Cæterùm pedes uocat animæ affectiones ac desideria, quibus tanquam pedibus & uehiculis, ad ea, quę ardentius expetimus, ferimur. Reflecte, inquit, ab improbitatis itinere ad iustitiæ semitam gressus meos, affectus utiqꝫ animæ uarios & uagos. Siquidem, quòd sciam,

A iudicijs tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi.

D

En

A En iterum, ponere legem, pro edocere. Doctrina certè spiritus non sinit animam à diuinis diutius aberrare constitutionibus. Ab his enim prudentiam edocta, factaq; consideratior, rectà facillimè graditur. Atqui ea omnino est, quæ ut uerè, sic eruditè, id quod sequitur, proferre potest:

Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo.

Miratur Vates unde tanta dimanet è Dei uerbo suauitas. Mel, quod nõnunq; diximus, pro suauitate eduliorũ in scripturis sumit. Quàm suauẽ, inquit, gustũ meo afferũt palato uerba tua: certè suauior is est, quàm quem mel ullum æquare possit. hæc sponsa. Sponsus uerò amoris uices rependens, ita in Canticis amatorijs respondet: Vitta coccinea labia tua, & eloquiũ tuũ dulce. Quid, mi lector, suauitates hasce amplius Circæas à sensibus uenaris? quid aliã, quæ Dei nõ sit, aut ad Deum dirigat, doctrinam appetis? A sacra quippe lege, à Dei uerbo, à spiritus scriptura ac influxu, delectamenta illa oriri solent: quorũ gustum qui semel hausere, quicquid uoluptatum formare potest mundus, fastidiunt. Ideo eiuscemodi sanctissimo allectus inescatusq; lenocinio (liceat hîc dolum sanctũ, non sanctis uocibus exprimere)

A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnẽ uiam iniquitatis.

Solent hîc queri mei similes, lamentariq;, quòd in eo uixerint uitæ statu, quo perdiscendi literas tum græcas, tum hebraicas, quarũ peritia legis potissimũ arcana reuelari opinantur, sibi minus integrũ fuerit. Scilicet germanã diuinæ legis cognitionem non magis ab animo apprimè candido Deoq; per amorem copulato, haberi posse censebimus, quàm à literato solùm. Certè si rem attentius expendimus, linguarum notitiam splendidissimũ quoddam in Dei Ecclesia sydus esse non ambigimus: sed eousq; tamen, ut solem ipsum nihilo secius absq; syderum adminiculo inferiora hæc omnia irradiare fateamur. Nam cùm totum B robur fidei atq; Euangelij à Dei prȩceptionibus pendeat, mirum si Christianus quæ sint illiusmodi præcepta, quibus lex nititur, etiã absq; literis se ignorare dicat. Ad hæc, quæ efficacior lex unquam fuit, aut esse potest ad uim spiritus assequendam, seruandasq; diuinæ legis iussiones, quàm uita est Christi? Putandúmne erit simplicioris fidei homines nequaq̃ posse crucis amplexus attingere, hoc est, crucifixũ Christũ, nempe legis consummationẽ assequi, nisi Hebræos Christi crucifixores cõsulant? Absurda profectò hæc est persuasio, simulac compertum habemus numen secretissimo ueluti susurro unicuiq; salutis doctrinã instillare, modò homines cor porrigãt atq; assensum. Illud quoq; periculosum, fideiq; Christianæ nõ parũ detrahens, doctores illos cõsulere, è quorũ animis antiquũ nõdum deferbuerit in Christi nomen ac religionẽ odiũ. Quod quidẽ non ideo dico, quò iuuenes à discendis literis absterreã, sed ut adhorter, moneamq; res suspectas cum delectu perdiscendas esse, atq; ab illis quidẽ præceptoribus qui hostes nõ sint. At tu uide quo suã fulcimento muniuerit legis cognitionẽ Propheta. A mandatis, inquit, tuis, quæ facilè intelligunt, omnẽ hausi bene sanctèq; uiuẽdi rationẽ: quare ullo absq; negocio iter illud, q̃d tuis à semitis abhorret, caui.

Nun.

Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis.

Diuus Petrus ad Dei nos sermonẽ, tanq; ad lucernã lucentẽ in caliginoso loco, animũ intendere suis in Epistolis hortat. Sanctissima sanè apostolorũ principis admonitio. Nam queadmodũ hi, qui in labyrintho aliquo diuagant, frustra exitũ sperant absq; lumine: ita in infinitos, prorsusq; inextricabiles impingere peccatorũ mæandros illos necesse est, qui uitam hanc ærumnosam sine uerbi Dei luce posse uiuere somniant. Quod quidem bene noscens tam scitus uir exclamat: Pro lucerna, faceq; lucidissima per id uastissimũ errorũ mare cæcutienti mihi fuit uerbum tuum, lumenq; præbuit semitis hisce parum tutis tua sancta

C lex. Cui sanè beneficio respondens,

Iuraui, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.

Id propriũ bene institutarũ mentiũ est, nouis sese quotidie excitare stimulis, nouaꝗ uitę innouandæ Deo uota nuncupare. nam cùm se cernunt nullo posse unquam, quãuis firmato, tam obnixè conari studio, ut (quod maximè cupiunt) ea qua conuenit animi integritate Dei legẽ seruent, stomachantur ferè secum, reprehenduntꝗ suam tarditatẽ, atꝗ proinde recentioribus sese in dies maceran tes desiderijs, nouam Deo promittunt quotidie uitæ formam. Iuraui, inquit, & quod iuraui re præstabo, efficiamꝗ ne in his seruandis, quæ tu iustissimo serua ri præcepisti iudicio, periurus uidear. Noui enim quãtæ sit efficaciæ tuis à man datis non deficere. Fateor enim quòd

Humiliatus sum usquequaꝗ domine, *tu interim, quæ tua est fides*, uiuifica me secundum uerbum tuum.

Iterũ, humiliatus sum, pro afflictus sum, uertit interpres. Valde, ait, afflictus sum, ualde exagitatus, ualde, imò uerò potius supra uires oppressus. Verùm tu, quemadmodum es pollicitus, me in uita conserua, subindeꝗ

Voluntaria oris mei beneplacita fac dñe, & iudicia tua doce me.

Voluntaria oris, uocat gratiarũ actiones, quas tanꝗ hostias, nõ pro reatu qui dem aliquo, aut legis pręscripto, sed uolũtario sacrificãdi ritu oblatas offerre cõ sueuerat, ut nõnullæ erant uictimæ in lege ueteri. Sunt tamen qui uoluntarias istiusmodi oblationes ad fidei doctrinã, cõfessionemꝗ referãt, quæ nõ solũ libe ro, uolũtarioꝗ proferri debet spiritu, aut edoceri, uerũ etiã auditores liberos, nul li scilicet superstitioni addictos, reddere. Piæ igitur eæ meæ, inqt, tibi gratæ sint preces, gratiarũꝗ actiones, ac iudicia tua mox mihi per te innotescãt. Siquidem

D Anima mea in manibus meis semper, & legem tuã nõ sum oblitus.

Schema id est hebraicũ: nam nihil aliud esse, animã in manu ferre, seu habere, asserũt, ꝗ in periculis uersari. & est perinde, quasi id diceret Vates, quotidie peri clitor. unde mox intulit: Posuerũt peccatores laqueũ mihi. Ita igitꝰ animã in ma nu portare, uaria uitę discrimina subire exponũt, citantes illud Iob: Quare, inqt, lacero carnes meas dentibus meis, & animã meã porto in manib. meis. hoc est, omniũ iniurijs obuiã, expositãꝗ periculis. (Liceat obiter hæc annotare, carnes nostras dentib. lacerare dicimur, cùm dolore aliquo immenso affecti miserandũ in modum excruciamur.) Sic quoꝗ de Pythonissa illa legimus, quæ Sauli dixit: Ecce obediuit ancilla tua uoci tuę, & posui animã meã in manu mea. Ait itaꝗ uir sanctus: Vitam meã omniũ libidini obnoxiã porto: ueruntamen neꝗ sic tuæ le gis memoriã abijcio. Sunt & qui hũc uersum de arbitrio interpretantꝰ humano: uerũ uideant qua id scripturarũ autoritate fulciant. De periculis his quidẽ, qui bus mortales in dies magis fiũt obnoxij, loquitꝰ Vates. quocirca statim addidit:

Posuerunt peccatores laqueum mihi, & de mandatis tuis nõ erraui.

Errant enim à diuinis mandatis, qui uarijs improborũ iniurijs lacessiti, affli ctiꝗ calumnijs, adeò exanimantꝰ, ut animũ, spe interim diuinarũ pollicitationũ abiecta, despondeant. Id certè non docet lex Dei, sed illud potius, ne in pericu lis malisꝗ irrogatis, à fidei doctrina secedamus, cuius ea in primis est instructio, ut, quæcũꝗ emergãt incõmoda, eo feramus animi robore, persuasioneꝗ, quòd Deus suis deesse nõ possit, licet nostras nõnunꝗ oppressiones uidere dissimu let. Passim, inquit, dolos, insidias, fictasꝗ delationes, atque artes id genus alias subdolas & acutas, tanquam laqueos mihi obiecere nefarij isti persecutores, à tua tamen lege ne pedem quidem dimoui. Etenim

Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum, quia exultatio cor dis mei sunt.

Oro,

Oro, quid gratius nobis in humanis, caducisq́ fortunæ bonis obtingere potest, q̃ bona sunt hereditaria? Quò igitur suum erga diuinã legẽ patefaceret affectũ, ait illã sibi uice hæreditatis extitisse, hoc est, unicè dilectã, exin oblectamẽta cordis ingentia sumpsisse. Testimonia, inquit, tua meæ fuerunt deliciæ. Idcirco

Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternũ, propter retributionem.

Seruile fermè id uidetur, Dei legẽ amplecti, atq; illius inhærere decretis, spe tantũ præmij. Quare aut omnino particula hęc est eradenda secundũ Hebræos, aut mitius reddenda, ut sic reddunt quidam: Accõmodaui cor meũ ad facienda statuta tua, in æternũ, usq; in finem. Indicat Felix posse etiã legi, usq; in præmiũ, hoc est, donec appareat quid pietas receptura sit: uel, ut ipse interpretatur, Præmium est facientibus ea. Alij etiam uertunt, non sine causa. Et ego puto causam istiusmodi ad id impellentẽ esse, nostrã erga Deũ atq; illius pręcepta dilectionẽ, quæ propria filiorũ est uirtus, qua legis onus leue fit & suaue, alioqui grauissimum seruis ac mercenarijs. Amor igitur perfectio est legis.

Samech.

Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.

Alio in psalmo clamat Vates, perfecto sese odio odisse impios. Vertũt nõnulli, iniquitatẽ execratus sum: sed idem sensus: nanq; in homine, nõ ipse homo habendus est stomacho atq; abominationi, sed scelera, sed uitia ipsa hærentia animo. unde additũ est, Et legem tuã dilexi. semper enim amandus est homo, quãlibet sceleratus, quatenus homo est, proinde ad capessenda cœlestia idoneus: uerùm ipsa animi improbitas, factaq; à Dei lege abhorrentia, detestanda. Sed quoniam ita in immẽsum huiuscemodi accreuit hominũ lues ac uis, ut penè ipsi etiã perfectissimi uiri ab illorũ obruantur impressione atq; impetu, ideo adiunxit:

Adiutor & susceptor meus es tu, & in uerbum tuum supersperaui.

Sic Felix: Latibulũ & scutũ meũ tu. Hæc omnia tutũ Dei esse præsidiũ denotant. Si quidẽ ab ineuitabili fortunæ uulnere ac telis impetimur, fugamurq́; trepidi tanq; dispalati milites ex acie, inueniẽ in deo perfugiũ, inueniẽ uallus, arxq́; hinc inde abrupta, atq; idcirco hostibus inaccessa, ac tandẽ genera omnia armorum abundè suppeditanẽ, modò nõ frigeat in nobis fiducia ac spes, qua tota respersa est Dei lex. Quoniã, inquit alio in psalmo, in me sperauit, liberabo eũ. hìc uerò, in uerbo tuo spem omnẽ meã esse uolui, quia sanctissimo firmatũ est amoris clauo: uerba autem hominum fallacia plerunq; sunt atq; odiosa. Quocirca

Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei.

Maximo semper fuit tranquillis animis impedimento facinorosorũ hominũ inquietudo, ac, quo sursum deorsum agitari solent legis Dei studiosi, odiũ, iunctaq; cum potestate maleuolentia. Quò igitur liberius, trãquilliusq; diuinis nauare queat operam constitutionibus uir pius, orat è medio tolli quæcunq; tam sancto aduersanẽ studio & conatui. Facessite, inquit, proculq́; abite, ô maligni, ô pacis osores, ô quibus pro ludo est alienam turbare tranquillitatem ac requiem, ne mihi mandata Dei mei seruare efflagitanti intertrimento sitis. Tu uerò domine sublatis prorsus obicibus,

Suscipe me secundum eloquium tuum & uiuam, & non confundas me ab expectatione mea.

Dilucidior esset litera si, sustẽta me, uertisset interpres, aut, ut reddit Paraph. cõforta me. hoc est, me in hac cruẽta ac laboriosa uitę harena, in qua penè ꝓpter hostiũ atrocitatẽ uidere mihi uideor iamiã periclitãdũ esse, fulci, recrea, tuiq; uerbi cõsolatione refocillãs, me, ne omĩino succumbã, serua: atq; ad hũc modũ mea nõ frustrabor, quã in te habeo, expectatione ac fiducia. Obserua, q̃d sæpe replico,

C unde uires istiusmodi cum mũdo pugnæ suppeditent, unde fauor, unde uictoriæ spes, nempe à Deo. Proinde sanctissimũ hunc seruant morẽ meæ professionis tyrunculi, qui posteaq̃ uota illa sua corã Deo, testeq; Ecclesia nuncuparũt, tanq; cum acerrimis hostibus prçliaturi, hæc eadem supplicabundi proferũt uerba: quibus de more pronũciatis, cruceq; prius uice nimirũ iusiurandi impressa aræ, uitæ tandem obitũ profitent: hoc est, se inutiles prorsus mundi negocijs fore deierant, idcirco se suas æquè deinceps instituturos uitæ actiones, ac pij solẽt mortui, qui tumulis conditi, in Deo tamen uiuunt. Quare ubi Benedicti monachum curas mundi auidè, libenterq; admittere, atq; inde gloriã uenari cõspexeris, mortuũ negociari dicas: quare quid mõstrosius? Memini equidem Prosperum Fauentinũ primarium meæ religionis uirum, ex me adhuc iuuene, sed studioso, sciscitatũ fuisse: Ecquod unquam legissem deformius in libris monstrũ? Ego, qui fabulis legendis nõnihil horarum aliquando impendissem, respondi, Chimæram id esse, aut Hippocentaurũ, aut, si hæc non satisfacerent, biformem nefandæ Veneris monumenta Minotaurũ, Cerberúmue trifaucem. Et cùm alia item cõnumerare uellem monstra, sermonem intercepit: Erras, inquit, monachus id est ambitiosus. Exhorrui fateor. Sed ad institutum reuerto, meiq; nõ omnino immemor periculi cum Vate clamo:

Adiuua me, & saluus ero, & meditabor in iustificationib. tuis semp.

Rursus conforta me, aut sustenta, aut consolida, uertũt ex hebræo. Vnde sic Paraphrastes: Sustenta me, & saluus ero, & oblectabo me tuis mandatis quoad uixero. Cùm hæc, atq; horum similia mihi legere contingit, occurrit statim animo, imò uerò interdum oculis, cùm uineariũ huius mei secessus cliuum animi causa peragro, quomodo uitis per se nonnunq; luxurians proserpat humi, atq; hinc inde diffundatur, syluescatq; omnino, absq; arbore, aut pedamento, quo se D fulcire queat, alio. Quo quidem spectaculo uires humani arbitrij tunc mihi affabrè musiceq; depingi coniecto, quod absq; Deo posse se aliquid sibi persuadet. Id sanè in frondes absq; fructu abire necesse erit. Vnde non ab re est, quòd Vates tam anxiè legis Dei notionem sibi impartiri postulat. Siquidem ex illius neglectu, illud etiam quod sequitur necessariò contingere oportet. Quid illud?

Spreuisti omnes discedẽtes à iudicijs tuis, qa iniusta cogitatio eorũ.

Spretis quidem legislatoris cuiuspiam præceptionibus, spernitur & legislator: qua propterea lacessitus iniuria, quid putas? adeò infelici contemptores istiusmodi afficit compensatione, ut illos uicissim spernat, ac, uti res solent nihili, proijciat. Eam ob rem à Vate secundum literam Hebræorum additur: Velut scoriam delesti omnes impios terræ. Noster uerò,

Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ, ideo dilexi testimonia tua.

Iam illud non prætereundũ, quòd in superiori uersu nostra habet æditio, Iniusta cogitatio eorum, Hebræis esse, falsitas, seu dolus cogitatio eorũ. Et ad eos refertur, qui cùm multis sese obligauerint nominibus ad Dei legem seruandã, nihil minus tamen animo cogitant, quàm quod ore polliciti sunt, re præstent. Hypocritæ hi uocantur, quibus ea in primis mens est, ut boni uulgò appareãt: lues nimirum totius orbis tam perniciosa, quàm quæ alia perniciosissima. Velut scoriam, inquit, à nitido secretam argento illos reijcies, pro nihiloq; habebis. Vtcunq; callidè simplicioribus imponere consuescant, mihi non imponent: siquidem transgressores illos semper tuæ esse legis existimaui, idcirco pessimos cùm terræ, tum tuæ potissimũ religionis corruptores arbitratus sum. Verùm equidem non propterea à tuis discessi admonitionibus, sed illas dilexi, ac, ut res solent charæ, diligentissimè conseruaui. Tu interim

Confige timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui.

Tametsi

Tametsi enim precatio illiuscemodi pia admodum sit, qua petimus carnē hanc nostrā petulantē, rebellemq́ spiritui, ac undequaq; efferā, coërceri, Deiq́ timoris clauo transuerberari, ut hîc rogari uides: at ea tamē nō uidet modò esse mens Vatis, sed illa, quò ostendat miserandū se in modū uisa improborū ultione consternatū. Ait igitur: Adeò seuerè, mi Deus, improbos istos tuæ religionis irrisores attriuisti conculcastiq́, ut præ metu totus obriguerim, atq; à iudicijs tuis, secundū quæ pœnas illos dare coëgisti, exterritus, penè insaniuerim. Sic Fel. Cōsternata est, seu exhorruit præ timore tui caro mea, & à iudicijs tuis expaui. Hinc clamat Salomon: Pestilente flagellato sapientior erit paruulus.

Ain.

Feci iudicium & iustitiam, non tradas me calumniantibus me.

Paraphrastes, feci, uerbū ad Deum refert. Facere, inquit, soles quod iustum est & æquum, quare nō me relinques tyrannidi opprimentiū me. Alius uerò faciam uertit. Cæteri cum nostro legunt, feci. Verùm illud adnotandū, Prophetā quid in re agi debeat spiritus, aut in cōmuni ciuiū cōuictu seruari oporteat, nos admonere, cùm ait, illud sese iam, quicquid illud fuerit, egisse, ne iactantiæ tam sanctū uirū insimulandū ducas. Porrò iustitiā ad fidem pertinere non rarò alibi diximus, iudiciū uerò ad mores. Quare cùm quempiā uideris Dei religioni fauere, atq; inter ciues populariter, adeoq́ prudenter suas instituere actiones, ut nemini grauis sit, q̄ plurimis autē cōmodus, hunc ad iustitiæ iudicijq́ regulam suam direxisse uitam, calculis omnibus asseuerato. Feci, inquit, iudiciū, feci iustitiam, feci quæcunq; tibi grata fore mihi persuasi, unde maxima mihi conflata est apud improbos inuidia. Tu tamen (quid illi ex se possunt?) ne meam sinas illorum libidini obnoxiam esse innocentiam, sed potius

Suscipe seruum tuum in bonū, non calumnientur me superbi.

Nonnulli uertūt, sponde pro seruo tuo in bono: hoc est, pro tuo esto seruulo uas ac præs, in tui gloriā. Alij uerò, oblecta seruū tuum bono: quod bonū sanctā esse legē, quietamq́ cum cęteris consuetudinē, interpretant̄. Paraphrastes autē: Instiga seruū tuū ad bonū, ne opprimant me superbi. Sed neq;, suscipe, uerbum suo caret mysterio, estq́ ea prolatū ratione, qua superius cùm dixit: Suscipe me secundum eloquium tuum & uiuam. Quod sanè unicū bonū est animæ, ita à cœlesti patre suscipi, atq;, uti consuescūt pueri inter ulnas nutricis, foueri, ut tuta omnino sit, adolescatq; in Deo. Mirum si sic protecta anima, nefandorū hominū iniurias, addo & dæmonū irritamenta, multifaciat. Ita absq; dubio affectus fuit Dauid, sed sublimiori ratione Christus, qui extra hanc uixit aleam: & tamen mihi ad lapsus prono subtimens, meq́ quid opus sit factu in re præsertim tam seria admonens, pro me hîc clamat:

Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium iustitiæ tuæ.

In expectādo, inquit, salutē mihi abs te iustitiæ uerbo promissam, penè diu nimium suspicientes lusciosi facti sunt oculi, atq; hallucinantes. Quòd enim oculos præ diuturna salutis expectatione, atq; subinde ad Dei eloquiū caligasse fatetur, ob id dicit, quoniā quicquid spei salutis concipiunt electi, id omne Dei uerbis ac pollicitationibus referunt acceptū. Verùm multo ad illud assequendum per opus est studio ac labore. Cunctando ferè laborādoq́ cœlestia nanciscimur dona. Cùm itaq; res spiritus ita, ut dixi, se habeant,

Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustificationes tuas doce me.

Agedū, inquit, fac, quid me præstolari cogitas? quid conari tanto maximè in negocio? an meā interim ut iactitem uirtutem? arbitriū? bonam mentem? Minime id quidem omniū, sed tuam hîc imploro misericordiam. Secundum igitur illius suauitatem meas dirigi uitæ rationes uehementer cupio, petoq́ ut tu,

C non ficti isti præceptores, me tuas condocefacias constitutiones, præcepta nimirum uitæ ac salutis. Nam

Seruus tuus sum ego, da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.

Vide effectũ diuinæ clementię, cùm mens ad cœlestes peragendas iussiones illustratur. Eam mihi, inquit, elargire lucem, quò tua intelligere queam præcepta. Atqui in præceptis, Dei intelligitur uoluntas: qua deinde perspecta, sed remisse, consultoq; atq; de industria contempta, seruus qui id agit, uerberibus, ut ait Christus, uapulabit multis. Ceremonias tuas, reddit Campensis. Nam ueteres quæcunq; ad diuinum pertinebant cultum, ceremonias appellabant.

Tempus faciendi domine, dissipauerunt legem tuam.

Res ista est propter quã maximo afficiũtur dolore electi, cùm cernũt scelera tos quosdam nõ legẽ modò transgredi, uerumetiã alios ad id impietatis genus tum hortari, tum cogere. Tempus faciendi, ad tempus quo puniendi essent legis transgressores, referunt nõnulli: inter quos est Paraphrastes, qui sic uersum interpretaẽ: Tempus appetit, quo sumpturus es de impijs suppliciũ dñe: nihili enim fecerũt doctrinã tuam. Alij uerò tempus id esse asserunt, quod ad Dei iussa facienda idoneũ sit, & quod tempus gratiæ nuncupant, seu, ut alijs uisum est, senectutis. Nec displicet interim quod subindicat Felix, ut sit sensus: Tempus mihi est faciendi domino: hoc est, ut seruiam domino, atq; illius paream præceptionibus, uel eo maximè, quòd alij dissipauerunt legem tuam. atq; is sensus ad ea quæ dicta sunt, conuenire uidetur. Idcirco etiam subnectit Vates:

Ideo dilexi mandata tua super aurum & topazion.

Illi, inquit, tuas nefandissimis dehonestarũt ausib. ordinationes, suas interim subrogantes: ego uerò tuæ legi addictus, quæcunq; præcipis auro omni antepo-

D no ac topazio, gemmæ nimirũ elegantissimi coloris ac uirtutis. Aiunt enim inter cætera uim topazio inesse præcipuã, quòd lasciuos motus, atq; appetentias uenereas restinguat, si quis illũ gerat collo alligatũ, aut in annulo. Vt uera hæc sint, celebrius remediũ est assidua in Dei lege meditatio, &, ut inquit Vates, dilectio. Sunt tamen qui pro topazio, gemmam simpliciter transferunt, seu obryzum, nempe aurum purgatissimũ. Vult hîc Vates Dei legem rei cuilibet preciosæ præponderare, infertq;:

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar, omnem uiam iniquam odio habui.

Scitum id est omnino ac salubre, quicquid egeris ad diuinarũ præceptionũ regulam ac perpendiculũ aptare & dirigere, ut hîc se egisse fateẽ Vates. Ad hoc enim conditæ sunt leges, potissimũ diuinæ, quò homo natura uagus, atq; ad uitæ dissolutionem pronus, habeat quibus sese præceptis, tanq; lupatis ac fræno, coërceat, cõtineatq; in officio. Nihil diuinius sanè in terris esse iudico lege optimè instituta, ac rationis temperamento sancita, nihilq; à religione abhorrente, docta, graui; & quæ laudem pariat conditori, non contemptum ac derisionem. Vide quid hîc de Dei lege sentiat Propheta: Mandata, inquit, tua (sic reddit Campensis) iustissima esse iudicaui: hoc est, undequaque absolutissima. quare omne genus uitæ fucatum odio habui.

Phe.

Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea.

Admiratur uir sanctus reconditam sapientiam in lege Dei, ita tamen cõtemperatam, ut paruulis etiam obuia sit: imò uerò magis illis facilis, qui simpliciori uitæ genere atq; appetentiarũ munditie cœlesti fidem habent doctori, quàm sapientioribus huius mundi dynastis, qui plerunq; proprio confisi ingenio nihil approbant,

approbãt, nisi quod intellectu percipi posse opinanť. Atq; hoc modo summã salutis animarũ, nempe fidem, subuertũt. His quidem diuinę legis mysteria admirationi nequaq; esse possunt, cùm illo sita sint loco, cuius aditus fidei magis, q; ratiocinationi humanæ panditur. Cæterũ de mirabilibus, quæ in Dei lege delitescunt, mysterijs, in tertio dictum est psalmi huius octonario. Reuela, inquit, oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Hîc uerò, digna admiratione tua sunt testimonia, ô Deus: ea nimirum omnia, quæ de suauissima tua nobis testantur uoluntate. Quare illa, ut potui, perscrutatus sum, in illisq; peruestigandis totus fui. Custodiui ea, uertunt quidam. Paraphrastes uerò: Obseruauit eas, scilicet ceremonias, anima mea. hoc est, ex animo, nõ fucatè, non inconstanter, non meticulose, tuam seruaui legem. Nec frustra quidem: nam

Declaratio sermonũ tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.

Hoc est, cum primùm tuæ legis aperiuntur sensa, en lumen, en simplices facileq; suasibiles illa apprehendunt fide homines, quæ ingenio nequeunt doctiores. Eam ob rem

Os meũ aperui, & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam.

Anxiũ hæc uerba præ se ferũt ad percipiendam Dei sapientiã in lege animũ. Habitũ fermè præ nimio rei cuiuspiam desiderio anhelantis, crebroq; spiritum trahentis remittentisq;, expressit Vates. Haud secus, inquit, anxiè tua intelligere præcepta desideraui, quàm anxiè spiritũ anhelus trahere cõsuesco. Ore meo, ait Paraphrastes, ueluti hiabam, ut assequerer prudentiam. Ite nunc, quibus adhuc persuasum est, habitu nescio quo inerti mentis atq; supino, posse hominẽ satis Dei legi facere. Solicita sanè, ut hîc uides, atq; flagranti opus est cura ac studio, ad illud adipiscendum, quod totum animæ conatũ expetit, quodq; mediocritatem ferè auersatur, nedum inanitatẽ, ac confusum in re tam necessaria principium. Verùm tu domine

Aspice in me, & miserere mei, secundũ iudiciũ diligentiũ nomẽ tuũ.

Miserere mei, inquit, ut eorũ cõsuescis, qui tuũ diligũt nomen: hoc est, te, nullamq; suis in bene factis uulgò aucupantes gloriã, quicquid in se habent, quod laude dignũ sit, tuum ad honorẽ referunt. Id igitur iudicium illorum est, quibus Dei honor magis cordi esse solet, q; proprius: idcirco illum supra omnia tum quærunt, tum diligunt, cùm interim cæterorũ iudiciũ sit, Deo posthabito, se tantũmodo spectare, ac proprijs inseruire cõmodis. Modò regnemus, inquiunt, quid ultrà? Penè definiunt animas eundem cum corporibus nancisci finem. Tu

Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia.

Quò enim aliquando ad eum iudicij nitorem perueniat, quem Dei amatoribus cõuenire asseruit Propheta, rogat suos, prout suggerũt Dei eloquia, firmari gressus, nempe studia, atq; affectus animi: qua quidem re impetrata, facilè & illius quod sequiť compos fit uoti. Non domineť, inquit, imperiúmue habeat in me improbitas aliqua. Tametsi enim nonnunq;, quę est conditio mortaliũ, contingat hominẽ errare, labiq;, non eousq; tamen lapsibus delectetur, ut illis, tanq; dominis, dicto pareat, libenterq; neglecto Dei timore, inhæreat. Hac, credo, motus doctrina Paulus clamabat: Nõ regnet peccatum in uestro mortali corpore. Verùm quò id expeditius assequar,

Redime me à calumnijs hominũ, ut custodiam mandata tua.

Calumniam definit Hieronymus esse accusationẽ uafrè doloseq; confictam in aliquem: quam sanè uir probus tam horret, timetq; interdum, quàm quiduis aliud maximè horrendum, atq; adeò id potissimũ, si iudices uenales sunt, ac spiritu Dei uacui. Assere, inquit, me à fucosorum hominum calumnijs, quò liberè tuas seruare possim institutiones. Insuper

C Faciem tuã illumina super seruũ tuũ, & doce me iustificationes tuas.

Fauorem diuinũ, quem uultus Dei illuminationẽ appellare libuit, implorat. Sentiant, inquit, calumniatores mei, quàm libenter oppressæ fauere soleas innocentiæ. Tuos exere tandem radios, ô sol, ô paraclete, ô salutaris fax mentiũ ac flãma, & me tua edoce decreta. Nam hi ignari sunt atq; indocti, quos eruditissimos ob demandatum illis officium esse oportuerat. Quocirca

Exitus aquarũ deduxerũt oculi mei, quia nõ custodierũt legẽ tuã.

Dum, inquit, non ades, non illuminas, non redimis, nõ custodis, à calumniatoribus autẽ malè audio, uideoq; cõmutato rerum legumq; ordine, probos atteri, improbos exaltari, en interim totus in lachrymas colliquesco. Quid lachrymas? Riuos quidem, & hos interminabiles, hisce ab oculis erumpere cerneres: quia tuam spreuerunt legem hi, nempe nefarij homines. Pius profectò is est fletus, cùm quis ob desertã Dei legem à q̃plurimis, flet, mœretq; inconsolabiliter. atq; is proprius est sanctorũ hominum fletus ac lachrymarum ratio & causa.

Zadik.

Iustus es domine, & rectum iudicium tuum.

A iustitia atq; æquitate laudat Dei legem Propheta, aitq;: Quicquid sanxisti, quod siue ad religionem, siue ad politicen attinet, æquum est, iusteq; sancitum. ob quam rem

Mandasti iustitiam testimonia tua, & ueritatem tuam nimis.

Interpres ferè pro ualde uehementerq;, nimis transtulit: q̃d æquè pollet, atq;, mandasti iustitiã ac fidem tuis cõiunctas ualde esse mandatis. Etenim quæcunq; præcepisti, iustitia sunt ac fides. Iustitia quidem, quoniã propria motus bonitate, nihil nõ bonorũ mortalibus promisisti. Fides uerò, quòd quæ promisisti, nul

D la nostra irritatus perfidia, aut illectus merito, re præstas. Hinc porrò

Tabescere me fecit zelus meus, q̃a obliti sunt uerba tua inimici mei.

Fermè idem est, quod in superiori proximè dixit octonario: Exitus aquarũ deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legẽ tuam. ut custodierũt ad Dei hostes referas, non ad oculos. Cæterùm zelus, laudabilis illa est animi passio in scripturis, qua pro re uehementer amata excandescimus. Sic Christũ ob domũ patris, flagitijs, emptionibus, uenditionibusq;, atq; propterea callidis dolosisq; licitationibus conspurcatam à sacerdotibus, zelasse olim legimus. Vocat igitur suum zelum propheta permotionẽ illam animi, qua non nisi immensa cum molestia uidere poterat Dei legem, etiã à legis peritis, pessimo multitudinis exemplo, pessundari. Me prorsus tabidum, inquit, reddidit ob mœrorem zelus, iraq; ab amore tuæ religionis excitata, quòd tuarum obliti fuere præceptionũ hostes mei. Et quidem mirum haudquaq; esse debet, si ob tuam turpificatã legem, fœdatasq; constitutiones exarsi: nam

Ignitum eloquium tuum uehementer, & seruus tuus dilexit illud.

Aptissimũ profecto diuini eloquij ἐπίθετον, ignis. quanq; non ignitũ, sed aut purum, aut, ut uertit Felix, examinatum, reddunt ex hebræo: hoc est, tanquã aurum igne depuratum, excoctumq; pluries. Alio in psalmo Dei eloquia comparat argento igne examinato, purgatoq; septies, hoc est, perfectè. Quis tantã nõ amaret in auro perfectionẽ? nihil tamen præ Dei uerbo, quo abundè ditantur animæ, illo uerò absq; satietate corpora solummodo, ut est aurum, argentũ, aut quiduis aliud è terra erutũ preciosum. His itaq; rebus fortunæ stolidissimæ ludibrio expositis, ab animo reiectis, in his quæ Dei sunt, nempe æternis, noster figendus est amor atq; intellectus. Quam sanè rem optimè intellexisse Prophetã hîc uideo. Seruus inquit, tuus dilexit illud, uerbum scilicet tuũ super omnia desiderabilia expetendum.

Adolescen-

Adolescentulus, *fateor*, sum ego, & conte͞ptus, iustificationes tuas non sum oblitus.

Hîc mihi Vatis mansuetudine͞, simul & extremu͞ sui neglectu͞ considera. Paruulus, inquit, ego sum, atq; conte͞ptui habitus: tamen neq; propterea tua aspernatus sum præcepta. Id dixisse idcirco Vatem asserunt, quòd diuinaru͞ promissionum, addo & legis beneficio, è statu illo abiecto pastorali, ad regiam insperatò euectus fuerat dignitate͞. Suæ enim pristinæ co͞ditionis haud immemor tantus rex, adeò contemptim res hasce mundi instabiles tolerauit, ut se pluries nihil omnino esse in oculis domini, fassus fuerit. Quid nostri ex sese nati? Deus bone, quis tumor? Talpas diceres è terra exire elaborantes. Aurum certè, honores, magistratus, plausus uulgi, contrario penitus Vatis, imò uerò Christi instituto, anteponuntur Dei uerbo: cuius iustitia, bonitas nimirum, atq; æqua tum pœnarum, tum præmioru͞ ponderatio, æterna est, iustitia uerò hominum citò desitura. Ideo infert spritus:

Iustitia tua iustitia in æternum, & lex tua ueritas.

Hoc est, quicquid de tua iustitia loquitur lex sacra, uerum est: quicquid promittit, firmum ratumq;, quęcunq; occurrant aduersa, perseuerat. Quare si nonnu͞q̃ angore aliquo animi intolerando affectus, deficere, planeq; interire uisus sum, ad tuæ statim legis consolatione͞ recurri. Si morbo attritus, si improborum iniurijs atq; odio obnoxius fui, si à regno, si à patria, si à proprijs eiectus laribus, si male mihi audire etiam ab ipsis meis familiarissimis amicis contigit, si proinde maxima aliqua, atq; adeò iniquissima

Tribulatio & angustia inuenerunt me, *tunc sanè*, mandata tua meditatio mea est.

Ex hebręo: Mandata tua delectationes meæ. Quoties, inquit Campensis, aduersi aliquid, & quod me premeret, accidisset, mandatis tuis co͞solabar me. Na͞

Æquitas testimonia tua in æternum, intellectum da mihi & uiuam.

Idem repetit, q̃d in alio dixit uersu: Mandasti iustitia͞ testimonia tua. Modò uerò, æquitas seu iustitia sunt testimonia tua: hoc est, iustitiam cum tuis coniunctam esse præceptionibus uoluisti. Cæterùm id ita esse fac me plenius intelligere, quò uiuam. Siquidem è rerum eiusmodi scientia ac doctrina, uita animæ oriri solet, quemadmodu͞ ab illaru͞ ignoratione error omnis atq; superstitio, è qua mors, suum habent exordium.

Coph.

Clamaui in toto corde, exaudi me d͞ne, iustificationes tuas requira͞.

Quid necessitudine aliqua coactus Vates egerit, quidúe nos agere oporteat, ut in alijs plerisq; psalmis, ita in hoc ostendit octonario planè diuino. Clamaui, inquit, toto pectore. Quid illud? Præuenerunt oculi mei ad te diluculo. Ita sanè perpetua tenentur cura erga Dei legem, resq; omnino spiritus, sancti Dei uiri. Et certè simulac adeò in immensum percrebuere in mundo scelera, uariaq; crucis genera, oblata nimirum sponsæ à cœlesti parente, quò antiquu͞ dediscat peccandi usum, in dies emergunt, passimq; no͞ modò ab ipso inuisibili exagitamur hoste, sed etiam à uisibilibus, illicio scilicet uoluptatu͞, cupiditatumq; irritamento, corrupto in morib. in iudicijs, in imperijs orbe terrraru͞ uniuerso, ad Deum, ad patrem nostri amantissimu͞ uociferandum erit, & id quidem toto corde nostro, toto affectu, totis animæ, ut sic loquar, interaneis. Clamant no͞nunq; homines quà cantu, quà luctu: uerùm illis æneu͞ factum est cœlum, quia corde neutiquam toto clamant, quia affectu prauo imbuti clamant, quia animo adhærent mu͞do, natura Dei beneficentiæ ingrato, hostiq; acerrimo. Ita nunc ferè sunt res spiritus. At quæ sit tande͞ uera clamandi ad Deum ratio, breuissima co͞monstrat

C uia Propheta, dicens: Iustificationes tuas requiram, seu custodiã, ut uertit Felix. In solerti igitur, uoluntariáq; mandatorũ Dei custodia, obseruationeq;, qua nostra maximè constat religio, situs est uerus deprecandi numinis cultus ac modus. Cæterùm quid suo in clamore spectarit Vates, mox intulit, dicens:

Clamaui ad te, saluum me fac, ut custodiam mandata tua.

Equidem difficultatẽ illam, quam in seruãda Dei lege nobis effingimus, magis nostræ adscribendam esse ignauiæ, ac turpi ocio, arbitror, quàm legi ipsi, alioqui uel ipsis pueris obuiæ ac facili: sed quæ tamen gnauum, cõtinuumq; efflagitat operatorẽ, nõ cessatorẽ, ignauumq;, qui intercalaribus (ut sic dicam) quibusdam litare soleat Deo, tum uotis, tum actionibus, obseruatorẽ. Et tamẽ præceptum illud extat Dei inuiolabile: Non recedet, inquit, uolumen legis ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus ac noctib. Quare Dei lex naturaliter factu nequaq; difficilis, fit ardua, ac planè absq; Dei ope inaccessa. Idcirco mihi, quantũ maximè potero, clamandum erit: Saluũ me fac domine, hoc est, à letali hoc meo me asserens torpore, atq; animi incogitantia, da uires, quò tuas possim custodire constitutiones. Quod uerò ad me attinet,

Præueni in maturitate, & clamaui, quia in uerba tua supersperaui.

Præueni ante tempus, uertit Euthymij interpres: quod ex hebræo reddi posset, maturè, hoc est, ante diluculum euigilaui, præueniq; crepusculum. Verũ unde tam anxia è cubili surrectio? quoniã, inquit, spes mihi omnis tuis esset in pollicitationibus, quas quidem totas noctes stertentibus, effœminatéue ociãtibus, nunquam obuenire sat scio. Ad hæc

Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua.

Hîc illos admoneri à spiritu arbitror, qui etsi noctis uigilias, quæ apud He-
D bræos quadrifariè diuidebantur, anteuertere consuescunt, non id tamen actitant, quò Dei legi quietius incumbant, sed ut scelera occultius tenebris obtecti perpetrent, aut studio nescio quo uano literarũ scriptionibus uacent inutilibus omnino, aut etiã, ut ait quidam, rem spe lucri auarè admodũ diarijs cõduplicent papyris. Pręuenerunt, inquit, excusso penitus somno, mei oculi noctis uigilias, (eo tẽpore conticescũt omnia, carnisq; arrogãtia acrius referuescit, oppugnatq; spiritũ) ut legis intelligendæ studio nauarẽ operã, in illáq; intellecta me oblectarem. Igitur quando sic tua à gratia experrectus clamo & uigilo, tu

Vocem meam audi secundum misericordiam tuam domine, & secundum iudicium tuum uiuifica me.

Valde dubiæ res se nostræ haberẽt, si ex qualitate affectuũ, nostrũ metirẽt erga se animũ Deus. Ideo cõuenientissimũ humanæ inuentũ est imbecillitati temperamentũ, Dei misericordia: cuius uirtute ac fauore, nostræ aliàs reijciendæ, exaudiuntur deprecationes, grataéq; Deo fiunt. Id sensit Vates, ubi suam audiri uocem, misericordiæ Dei mentione facta, orauit dicens: Vocem meã pro tua exaudi misericordia, ac secundum quòd tuo sanxisti fœdere, sententiáq; inuariabili pronunciasti, me recrea. Siquidem

Appropinquauerunt persequentes me iniquitati, à lege autem tua longè facti sunt.

Id est cõnaturale nefarijs hominibus, ut hòc propius ad scelestas accedãt actiones, prauisq; inhærescant cõsilijs, quò longius à Deo fiunt. Hi legis Dei desertores appellanẽ, qui adeò interdũ probis infesti sunt, ut penè illos capite periclitari uideas. Quod sanè periculi genus animaduertens Propheta, sic querit: Mihi, inquit, aduersantes, nempe homini, si nõ omnino iusto, at iustitiæ nihilominus percupido, quò me suis irretiant fraudulentijs, dolosisq; inuoluant machinationibus, propè fiunt. Id' ne mirum? à lege enim tua, quæ secus, atq; hi agunt, edocet,

A edocet, longiſſimo ſecreti ſunt interuallo. Verùm

Propè es tu domine, & omnes uiæ tuæ ueritas.

Illi, inquit, tua à lege iandudũ procul abiere, tu uerò prȩſtò illi ades, numine ſanè illo efficaciſſimo, quo animãte ſemper uiuax eſt ac firma. Nam uiæ tuæ, cõſilia uidelicet, atq; æternæ tuæ prouidentię deliberationes, æquę omnino ſunt, ac uerę. Compendiũ id quidem eſt facillimũ inueniendi Dei, illius lex & uerbũ. Haud certè remotiſſimæ peragrandæ ſunt regiones, religionesq́; penè innumeræ ſparſim per orbem diſſeminatæ adeundæ. Siquidem, ut inquit Moſes, iuxta te eſt ſermo ualde in ore tuo, & in corde tuo. En domiciliũ ubi inuenitur Deus, en uerum templum, en fidei doctrina, in qua deliteſcit ſpiritus. Et quidem

Initio cognoui de teſtimonijs tuis, quia in æternum fundaſti ea.

Pridem, ait, mihi perſuaſum fuit de teſtimonijs tuis, quòd æterno illa ſtabilita ſint abs te cõſilio. Obſerua hîc diuinę religionis exordiũ, q̃d eſt, credere Dei uerbum perpetuò manſurũ: quæ ueræ ſumma eſt fidei, qua nixi nullo adeò impetuoſo cõcuti poſſumus aduerſitatũ, doctrinarumq́; flatu, quin in Dei amore intrepidè perſtemus. Res.

Vide humilitatẽ meã, & eripe me, quia legem tuam nõ ſum oblitus.

Suo more interpres humilitatẽ pro afflictione tranſtulit. Certè, inquit, nõ eſt animus tua à religione deſciſcere. Tu tamen (quis tutus in hoc mundo?) quę tua eſt æqua de omnib. curatio, perpende quomodo periculoſiſſimũ in modũ affligor: uerũ ad tuã iugiter aſpicio doctrinã, tãtũ abeſt ut illius immemor uiuã. Ideo

Iudica iudiciũ meũ, & redime me, propter eloquiũ tuũ uiuifica me.

Vacillantia plerunq; iudicia ſunt hominũ, uiolentæq́; ſuſpiciones, ac humanorũ affectuũ pleniſſimę ſententiæ: idcirco de me, ut ab intemperata adigunt̃ in
B fecti cordis libidine, ſtatuunt, ſententiasq́; pronunciant. Tu, ſimulatq; ab illorũ tam malè habeor iudicio, meã aſſere cauſam, patrociniũq́; ſume, ac quemadmodum es pollicitus, me in uita ſerua, tuoq́; recrea ſpiritu. Atqui

Longè à peccatorib. ſalus, quia iuſtificationes tuas nõ exquiſierũt.

Ergo ſedula, doctaq́; legis inquiſitio in cauſa eſt, quãobrem ſaluti, uitæq́; cœleſti proximiores, q̃ illi, efficimur, qui nunq;, ne per ſomniũ quidẽ, illius peruestigant mentẽ, ſed uagi ſemper, atq; ad omnẽ doctrinę uentũ nutantes, infirmiori tandem adhærent parti: ut nuper nõnullos ex doctioribus (heu ſortem parũ fidam hominũ) egiſſe & uidimus & expauimus. Quid malorũ noſtra hæc nõ cernit ætas? quid nõ experitur infortuniorũ? Itaq; in multiplices corruunt errores, labuntq́; pleriq; in turpiſſimas ſuperſtitiones, quòd nõ exquiſierũt, aut minus piè Dei iuſtitiã & religionẽ coluere, ex his etiam, qui in ſuggeſtis nõ mediocrẽ ſibi compararũt gloriam ac nomen. Procul igitur à peccatoribus ſemota eſt ſalus, quia Dei legem haud perſcrutati ſunt. Et tamen

Miſericordiæ tuæ multæ domine, ſecũdum iudiciũ tuũ uiuifica me.

Alibi annotauimus, miſericordias in Deo, uarias illius eſſe miſerẽdi rationes, cùm una tamẽ ſit miſericordia. Vnde Paraph. Infinitis, inquit, modis miſericors es dñe. Porrò Dei iudiciũ in illius lege cõmendatũ iſtiuſmodi eſt effectus, ut bonis miſericordiã impartiat̃, ab improbis uerò ſuaq́; ſponte malis auferat. Proinde ſecundũ id rogat ſe dijudicari iudiciũ, à quo miſericordia, unde orit̃ uita animæ, proficiſcit̃. Secundũ, inqt, iuſtiſſimũ tuũ iudiciũ uitã mihi elargire. Nã ſunt

Multi qui perſequuntur me, & tribulant me, à teſtimonijs tuis non declinaui.

Ex hebræo ferè omnes interponunt, ſunt, in hunc modum: Multi ſunt qui perſequunt̃ me, & coarctant. Idem Paraphraſtes. In alio pſalmo ſic ſuum exprimit tum mœrorẽ, tum periculũ: Multi ſunt qui tribulãt me. Atqui multos iſtos,

C quorum iniurijs obnoxia est innocētia, puto illos esse, de quibus sic Salomon: Multi tyranni sederunt in throno. Ait itaq; Multi omnino sunt, qui me intolerandis propémodū afficiunt incōmodis, affliguntq́; supra uires: à tuis tamē præceptionib. adeò non discessi, ut in illis quoq; obseruandis totus fuerim. Equidē

Vidi præuaricantes & tabescebā, quia eloquia tua nō custodierūt.

Longè maior est dolor, quo afficiunt electi propter desertam Dei religionē, legemq; cōtemptā, q; quo ipsi particularibus exagitant malis. Cùm Deum præ omnibus diligant, quomodo super omnia illius non diligent honorē? non tuabuntur gloriā? non uel centies pro ipso occumbent, si opus fuerit? Esto, inquit, irrequietis ueluti gyris in me mala redeant, recrudescantq; cōtinuè, quid tum? sufferenda utcūq; erunt. At cùm uidero preuaricatores istos impudentissimos tuis aduersari monitis, legē abrogare, paláq; perfricata fronte, se tuæ religionis hostes profiteri, ac tandē quęcūq; olim nobis pollicitus es deridere, tunc nō suf feram, sed doloris immensitate oppressus, reiq; horrore exanimatus, cōcidam. Idem fermè in superioribus questus est, dicens: Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt uerba tua inimici mei. Verū tu tua in me recognoscēs munera,

Vide quoniam mandata tua dilexi domine, in misericordia tua uiuifica me.

En quomodo nō libenter à Dei misericordia cōsideranda recedit Vates. More, inquit, patris suę prolis amantissimi, expectantisq; filij cum hoste cōgredientis uictoriā, me aspice. Vide filij uirtutē, quomodo à pręscripto tuarū admonitionum non discedens, manū cum truculento animosissimè conserit inimico. Verùm quò bellum ex animi sententia finem nanciscat, tua mihi præstò adsit clementia, quæ me recreet, atq; à telis hostilibus intactum seruet. Id quidem fore tam persuasum habeo, quàm quiduis aliud persuasissimum. Siquidem

D Principium uerborum tuorum ueritas, in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.

Caput, inquit, ac summa uerborū tuorū est ueritas: nam quęcunq; promisisti, cōstantissimè re præstās, pollicitationib. uel ruat æther, felici respōdes successu. In perpetuū igit, quemadmodū æterno sancita sunt tuæ prouidentiæ cōsilio, firmataq́; iuramēto, ita æquissimo ponderata iustitiæ æquilibrio perseuerant. Cæterùm quę sint iudicia iustitię Dei, in superiorib, exposuimus: nunc ad reliqua.

Schin.

Principes persecuti sunt me gratis, & à uerbis tuis formidauit cor meum.

Iam demum cuiusmodi debeat esse timor, quo nōnunq; cōturbari illos cernimus, qui, quoniā innocui sunt, improborū iniurias subeunt, aperit Vates. Tametsi, inquit, principes, magistratus, atq; id genus alij orbis optimates, me uarijs affligāt modis, non illorū tamē tam timeo persequutiones & odia, quàm ne malorum mole oppressus à tuis secedam uerbis, deficiamq; à fide. Gratis, in hoc loco perinde pollet, atq;, sine causa, nulloq; meo merito. Quę sanè dictio magnam præfert in persequutore malitiā, tum in illo qui patitur consolationē, cùm absq; culpa maledictis improborū, principumq; uiolentiæ obnoxius sit, unde infert:

Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.

A uictore enim multa ui spoliorū impedimentorúmue ab hostiū castris, aut arcibus expugnatis direptorū onusto lętanteq;, metaphorā eo penè modo, quo Esaias postea, desumpsit Duaid. sic ille: Sicut exultāt uictores capta pręda quādo diuidūt spolia. hic uerò: Aequè enim oblector tuis eloquijs, ac solent hi, qui prædam nacti opimā mirum in modum lętitia gestiunt. Thesaurū, uertit Campensis, Sicut, inquit, qui inuenit thesaurum maximū, sic ex tuis capio uerbis uoluptatem.

A luptatem. Signum porrò id est meæ istiusmodi in te obseruantiæ, quòd

Iniquitatẽ odio habui, & abominatus sum, legem autẽ tuam dilexi.

Idem planè in alio expressit octonario, inquiens: Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Verùm hîc ardentiori uidetur cõmoueri affectu, cùm addit, abominatus sum, quod idem est, atq;, fastidiui ex animo, proq; infausto habui omine iniquitatem, seu falsitatem, ut uertunt nõnulli. Etenim quæcunq; Dei religioni aduersantur, uana omnino sunt ac falsa: quæ tamen omnia quamlibet difficilia unus deuincit amor, atq; propensa ad Dei legem uoluntas & studiũ. Quod ex sequentibus innotescit clarius.

Septies, *inquit*, in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiæ tuæ.

Septenarius numerus admodũ frequens in scripturis, Hebræis est numerus perfectionis: hoc enim indefinitã intelligũt multitudinẽ. Quare cùm septies hîc dixit se laudes Deo celebrasse, perfectam animi deliberationẽ, curamq; laudandi Deum præ se tulit. Quem sanè morem, sanctissimũ illum quidem & antiquũ, seruant nostrates clerici, illo ostendentes numero, sese penitus diuino consecratos esse cultui. Sors enim domini sunt, non mundi. Quos proinde si mundo addictos, libidinibus, uenationibus atq; auaritiæ obtẽperare, ut obtemperant multi, uideris, quo appellabis nomine? Illorum horę, ut uocant, canonicę, Dei ne erunt laudes? Putant enim pensionẽ illas esse pro beneficio, atq; ordine accepto. Vt ita sit, mysterium tamen non fuit ignorandũ. Vide, te obsecro, quo fine diuinum peragendum sit officiũ. Super iudicia, inquit, iustitiæ tuæ: hoc est, quò æquissima iudicia tua, promissionesq; in lege factę, quibus constat fides, recentiori semper refricentur memoria & cultu, præq; nobis feramus gratum animum, atq; coniunctum cum mundanarũ rerum despicientia obsequium. Nam

Pax multa diligentibus nomen tuum, & non est illis scandalum.

En finis amoris in Deũ, mẽtis quies à turbis, ac pax. Certè non est pax impijs, dicit dñs. Perfectissimus is est animarũ status, nihil iam sentire q̃d non sit Deus. Proin clamabat Paulus: Iustificati per fidẽ pacem habemus ad Deũ, hoc est: Iam nostræ sedati sunt carnis motus illi effrænes, quorũ incendio exęstuat conscientia, mens frangit̃, ac cor multiplicibus dilaniat̃ morsib. Pax igit̃ multa amplaq; illis est, qui tuam legẽ, ut cõuenit, diligũt. Hi profectò nullibi impingẽt, uiuẽtq; tutissimi ab offendiculis: nãq; Dei semẽ habẽt in se insitũ & inseparabile. Quòd si tamẽ labi interdũ illos cõtingat, aut cespitare, reuocant̃ ilicò: siquidnm peccare neutiq; sinunt̃ ad mortẽ: tantũ nõ lõgiorib. despondeãt animũ periculis, sed toleranter quicquid sors tulerit ferant, dicatq; illorũ quilibbet cum propheta.

Expectabã salutare tuum domine, & mandata tua dilexi.

Clamat Paulus à patientia probationẽ gigni, à probatiõe spem, qua nixi, nihil est tam arduũ in mundo, quin ob amorẽ, firmãq; æternorũ expectationẽ, uincamus. Spes, inquit idem, nõ cõfundit. Salutare pro salute suo more trãstulit. nisi malis intelligere, salutare ad futurũ tum quidẽ Messiã retulisse ꝓphetã. Sed hęc alij uideãt, nos ad institutũ. Tuã, inquit, cõtentè pręstolabar salutẽ ô dñe, utcũq; in longũ protraherent̃ improborũ iniurię, atq; artes dęmonũ. Interim uerò à fide iampridẽ apprehensa haudquaq; deficiens, tuas seruaui præceptiones: &

Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea uehementer.

Anima mea, pro ex animo, diligẽtissimeq; ac cõsultò, posuit. Vnde statim addidit: Et dilexit ea uehemẽter, nempe testimonia ac Dei iussa. Idcirco idẽ fermè replicat, atq; quò tam salutaris nos moneat doctrinę, impingit penè nobis, dicẽs:

Seruaui mandata tua & testimonia tua, quia omnes uiæ meæ in conspectu tuo.

Sanctissima profectò Vatis confessio, ac laude digna: quandoquidẽ Dei dona cõniuenti minimè iudicio in se conspiciens omniũ actionum suarũ notionẽ

C illum habere confitetur. Omnes, inquit, uitæ meę rationes tibi sunt notæ. Et est idem ac si diceret: Quoniam id mihi semper persuasum fuit, te præsente, intuenteq́, me omnia, quæ ago, agere: ideo seruaui mandata tua, metu nimirum ac reuerentia illa motus, qua erga parentes filios decet permoueri.

Thau.

Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo dñe, iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Orat hîc rursum Vates legis sibi cognitionẽ impartiri, subindeq́; se ab improborũ iniurijs, quò liberè in celebrandum ipsum benefactorẽ posset incumbere, liberari. Arctatur utiq; anima modo nescio quo infelici, cùm in dæmonum, nefandorumq́; hominũ insidias, uel inuita reluctansq́; inciderit, delabiturq́; imprudens quotidie. Quàm uellet in illum, quem unicè deamat, ullo absq; impedimẽto posse auolare: quàm ardenter id optat. Verùm suo plerunq; frustratur tum nixu, tum desiderio, cùm illud nostris omnino ingeneratũ sit sensibus, ut perpetuò spiritui contradicant, impediantq́; quantũ possunt, uirtutũ iter. Hinc ideo crudelissima illa inter humanã rationẽ ac mentem, portionem utiq; diuinam, exoritur pugna, itaq; pertinaciter inter sese confligunt, ut cui interdum is det palmam, qui istiusmodi miserabilem experitur congressum, ignoret omnino. Tamẽ id iucundissimum diuinis esse solet oculis spectaculũ ac certamen, suosq́; hisce indurare consuescit milites controuersijs æternus pater. Tantùm illud suo à milite expetit, ne à fidei monitis, à quibus tota uictoriæ dependet ratio, etiam cùm succumbere uideatur, mentẽ auocet. Atq; ea est causa, quamobrẽ toties in hoc psalmo de Dei lege mentionẽ facit Propheta, qui periculosissimi nequaq̃ immemor huiusce generis certaminis, in quo animæ, nõ corpora, uulnerãtur: nõ immemor, inquã, quàm impares omnino simus uiribus, uelle cum tam diro hoste, ut nosmet sumus, cõgredi, ad solitũ semper recurrit suffugiũ, nempe ad Deum, qui pro agonotheta harenæ præsidet, ut in huius statim octonarij exordio uidere licet. Clamor, inquit, meus, & deprecatio, seu, ut uertunt, lamẽtatio mea, alioquin tua indigna auditione, coram te fauorem nanciscatur. ne illam quidem refutes, obsecro, auferis q́; sed tibi tanquã res non omnino odiosa, fiat proxima, admittaturq́; abs te ô clementissime: nanq; illius id est consilium, ut uerborum tuorum intelligentiam assequatur. Quocirca

Intret postulatio mea in conspectu tuo, secundum eloquiũ tuum eripe me.

D Vide quomodo suis in petitionibus Propheta ferè Deum à pollicitationib. in lege factis urgeat, cogatq́; penè ad ferendas sibi suppetias. Penetret, inquit, ad te mea usq; deprecatio, atq;, ut non semel pollicitus es, me à malis hisce innumeris asserere. Tunc quidem

Eructabunt labia mea hymnum, cùm docueris me iustificationes tuas.

Commodo ualde usus est uerbo, Eructabunt: hoc est, etiam nolens in tuas prorumpam laudes. Labia mea, schemate hebræo, pro ore usurpauit. Paraphrastes simpliciter reddit, Loquentur labia mea laudes tuas. Idem Felix. Obseruandum hîc esse arbitror, quomodo ad diuinas proferẽdas laudes, quæ ueræ laudes sint, necessaria omnino uideatur sacræ legis doctrina. Vbi, inquit, tu uim legis aperueris, edocuerisq́; omnia illa, quæ tuis in præceptis inquirenda sunt, tunc labia mea hymnum, sacrumq́; tuo depromment nomini panegyricum. Tunc, dico,

Pronunciabit lingua mea eloquium tuum, quia omnia mãdata tua æquitas.

Expende ut intellectis uerbi Dei mysterijs, perspectaq́; Dei uoluntate in lege, tota exhilarescit anima, gestitq́; tripudio in Deo. Non cõtenta enim dixisse, Eructabunt labia mea hymnum, mox addidit, Pronunciabit, hoc est, ut interpretatur Paraphrastes, cantabit lingua mea uerba tua. Imò uerò etiam alijs, quò tua sublimius extollatur gloria, quod mens tuo à spiritu hausit, pronunciabit, diuulgabitq́; omnibus. Siquidem iudicia tua, quorum moderationi dicto parent uniuersa, iustissima sunt. Non sanè mediocre id est donum Dei, cùm de lege quis interrogatus, aptè, cõmodè, docteq́;, ac cum percunctantis utilitate, Deiq́; honore, quę uera sunt legis sensa, tanquã scriba in regno Dei doctus, proferre nouit.

Fiat manus tua ut saluet me, quoniam mandata tua elegi.

Manus domini in scripturis præterq̃ quòd robur signat, auxiliũ quoq;, fortitudinẽ, autoritatẽ, maiestatẽ, ut hîc mihi uidetur, denotat. Et est perinde quasi, autoritas tua illa, maiestasq́;, qua cuncta perterrefacis condita, auxilio mihi sit ut saluus sim. Mandata quippe tua, posthabitis mundi curis, elegi, utq́; meæ sint, usquedum uixero, deliciæ decreui. Ego quidem

Concupiui salutare tuum domine, & lex tua meditatio mea est.

Et lex tua delectationes meæ, uertit Felix. Vtraq; lectio legis Dei studiosis mirificè conuenit. Nam non tantùm continuam à nobis postulat exercitationem lex Dei, quantum in exercitatione uoluptatem ac mentis gaudium, quod ab amore proficisci non nescimus. Desiderio, inquit, mirabili tuam nanciscendi salutem, affectus fui, subindeq́; lex tua ingenti mihi fuit uoluptati. Hanc sanè plus quàm delicias mundi uniuersas, uel à puero concupiui. Ergo

Viuet anima mea & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me.

Omnes ferè ex hebræo uertunt, Viuat anima mea. Vnde sic Paraphrastes: Viuat anima mea, ut laudibus extollere possit te. Id dicit Vates, quoniam maximum præ se antè tulerat desiderium salutis: & ne appetentia illa manendi in uita superuacanea, parumq; firma de cœlestiũ rerum statu persuasio uideretur, causam attexuit, dicẽs: se in uita manere idcirco optasse, quò diutius Dei nomen laudare sibi integrum esset. Quod quidem contingere posse minimè addubitabat, simulac Dei iudicia in lege condita sibi fore præsidio non diffidebat. Iudicia, inquit, tua, quibus uniuersa tuis affatim exornantur beneficijs, mihi robur addent. Mihi, inquam, qui

Erraui sicut ouis quæ perijt: quęre seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

Is error, ut est doctiorũ sentẽtia, etiam in optimis inuenitur animis, qui cùm nõnihil interdum à proprijs raptentur affectibus, quibus impellentibus labuntur sæpenumero, ipsa quoq; contradicente mentis lege, errare sine dubio dicũtur à Deo, nõ secus ac solent oues à grege, remissa parumper custodis curatione & sedulitate. Verùm ab illorũ memoria, quæ in Dei mandatis cõtinentur, non procul errant: imò uerò ipsis obiurgantibus, assiduèq; ob oculos uersantibus, retrahẽtibusq; uoluntatẽ ab offirmato mentis proposito, peccãt. Propriũ id est hominis iusti, ui inuita animi peccare. Quocirca in psalmi fine, quasi omniũ quæ hactenus in toto psalmo dicta erant, epiphonema subnectens, ait: Et legem tuam non sum oblitus, etsi toties, tanquam ouicula errabunda, uisus sim à pastore negligi, atq; propterea interire. Quod ne accidat, tu per loca deuia & solitaria deerrantem seruum tuum require, repertumq; ad gregem reliquum, quæ tua est æterna erga errantes uigilantia, mina. Cui laus sit in secula seculorum. Amen.

Psalmos hîc desideratos ordine reperies pag. 126. & seq.

PSAL. CXXXII. Canticum graduum.

MEmento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.

Haud dictu facilè est, quanto instaurandę Dei religionis studio ac desiderio, rex conflagrauerit mãsuetissimus, quam propè extinctam propter suum à patria exilium, aduersamq; fortunam uiderat. Hincq; inconsolabiliter, an digna tandem arcę sedes inueniri posset, quæ Deo grata esset, angebatur. Huiusmodi itaq; sui animi æstus in hoc planè toto ostenditur cantico, rogatq; ut pollicitationes iam olim tum sibi, tum patribus factæ, cœlitus exhibeantur, atq; in Sion certam sui numinis sedem stabiliat altissimus, regnumq; posteris usque eò, quoad ueniat, qui mundo salutem afferat, confirmet. Hæc summa est psalmi: quem tamen in uerum Dauid, uerumq; illius regnum, nempe Ecclesiam, transferri debere uult spiritus. Dubitant nõnulli, an psalmus iste à Dauid æditus fuerit, propterea quòd in fine orationis filij in regnum successoris quædam sunt, quæ in hoc quoq; leguntur psalmo: illud etiam afferentes, absurdum uideri posse, tam sanctum regem suam iactare uoluisse mansuetudinem, quod sanè filio potius quàm patri conuenire arbitrantur. Verùm ut rem breuiter expediamus, quid uetat credere filium sua in oratione quędam à patre tam de Dei religione benemerito antea dicta, mutuatum fuisse? Nec rationi quidem spiritualium rerum repugnare uidetur, quòd duo eundem, ijsdémque prorsus uerbis, in una simul re sensum proferant. Quòd uerò suam ostentet mansuetudinem, atque præterea in tertia loquutus sit persona, dicens: Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius: præter illud, quòd ex hebræo afflictionem potius reddunt, quàm mansuetudinem, id carmen etiam loco precationis populo decantandum instituerat. Sed hîc non multum torqueor, cùm mihi persuasum sit, quod aliàs testati sumus, totum psalmorum uolumen à Dauid, quem hymnorum autorem appellat Philo, compositum fuisse. Quare huc eum, qui suos erga Dei religionem exponat conceptus, introducamus. Mirum nisi hîc & tu ardeas, simulac omnia ardere conspicis. Ardet sanè in Vate nostro animus, ardet fides, ardet religio, ardet ipsum demum poëma, quod non

C tantū ſpiritu,atq; flagrāte erga omnes charitate,quantū arte quoq;,copia,ac mirabili tum ſimilitudinū, tum troporū ſtructura, & grauitate exuberat. Vt diximus,ex hebræo legūt,afflictionis eius. Vnde Paraphraſtes:Rationē habe domine,idq; in bonū, ipſius Dauid malorū, quæ perpeſſus eſt plurima. Verùm neq; manſuetudinis uox ſuperuacanea uidet̄, quæ in ipſo tanta fuit,ut Dionyſius ad Demophilū monachū ſcribēs, aſſerat Dauid merito ſuæ māſuetudinis maximā apud Deū gratiā nactū eſſe. Ergo māſuetiſſimè ſe ſemp habuit in tot ſuis aduerſis,etiā cum truculentiſſimis ſuę ſalutis hoſtibus.proinde clamat: Memēto dñe tui Dauid,Dauid dico,quē tu ſecundū cor tuū inueniſſe teſtatus es. Memēto illius māſuetudinis,memēto afflictiōis, memēto miſerię, memēto quoq; fidei,ac tua in reparāda religione ſtudij & laboris.Iſtiuſmodi animi affectionib.mirū in modū,donec uixit,affectus fuit Dauid:ſed ſanctiorib.Chriſtus,cuius rex ille typus fuit,& de quo illud ſcriptū eſſe nō ignoramus:Reuertent̄ filij Iſraël,& quęrent dñmſuum,& Dauid regem ſuum.De Chriſto loquit̄ Oſeas,qui ætate poſt Dauid longiſſima (fuit enim ſynchronos Eſaiæ, ut diuus inquit Hieron.)uixit.

Sicut iurauit domino,uotum uouit Deo Iacob.

Aptius ex hebræo uerti poterat, qui iurauit, ut ſit ſenſus: Memento dñe Dauid,qui iurauit,uotūq; nuncupauit Deo Iacob. Voti uerò ſummā mox addidit:

Si introiero in tabernaculū domus meę,ſi aſcendero in lectum ſtrati mei. Si dedero ſomnū oculis meis,& palpebris meis dormitationē,& requiē tēporib.meis, donec inueniā locū dño tabernaculū Deo Iacob.

Iuramēto,inquit,ſe aſtrinxit Dauid,ſanctéq; promiſit,ſe ſuas nequaq; ingreſſurū ædes,quietémue capturū ullam,priuſq; locum ſedémq; numini gratā nanciſceret̄.Requiē temporib.meis,non eſt in hebræo,ſed à Græcis additū. Cuius tamen ſenſus cum ſuperiorib.ualde cōuenit,& eſt æquè ac ſi dixiſſet: Nō dabo D requiē capiti meo,nempe per ſomnū,donec aptā inueniā arcę manſionē.Multa quidē periphraſi quietē,quę fit per ſomnū,deſcribit.Cęterū, ſi introiero,ſi aſcēdero,ſi dedero,modus erat iurandi apud Iudęos.Vnde illud quoq; eſt: Si introibūt in requiē meā.Vide ęſtū animę Dei honorē ſimul & pacē propriā percupidè deſiderātis. Non requieſcā,inquit, non q̄uis inacceſſum detrectabo laborē,donec inueniā locum in me dignū Deo.Porrò Iacob dicens,ſuo more ad Eccleſiæ contemplationē nos ſubleuat. Vir quidē ille ſanctiſſimus typū geſſit Eccleſiæ, quę uera eſt ſedes,quā ſibi elegit Dei filius in Ephrata,campiſq; dumoſis nemorum. Dum hæc itaq; ſecū cōmentat̄ Dauid, de improuiſo illi oſtenſus eſt locus:

Ecce, *inquit*, audiuimus eam in Ephrata,inuenimus eā in cāpis ſyluæ.

Forſan,illum,uertendū erat,ut uertit Felix:nam de loco apto numini fit ſermo:Donec, inquit, inueniā locum. Putant hîc nōnulli Vatem de ædificatione templi prædixiſſe,quòd illi inuenerit locum in cāpis ſyluæ,hoc eſt,in tribu Beniamin, quæ ſyluis denſa prius fuerat,quàm in ea exædificaretur Hieruſalem,in qua templum.Alij de arca diutius per regiones tranſlata exponunt, quę in area tandem Aruenæ Iebuſæi iuſſu angeli requieuit. Quòd autem in Ephrata dixerit,ſic exponit Rabbi quidam. Audiuimus,inquit, à ſenioribus Ephratæ,reuelandū adhuc locum, in quo Deus uellet arcam reponi, quem locū poſtea ab angelo didicit in area eſſe Aruenæ, propterea cecinisse: Inuenimus eam in campis ſyluę. Hac enim circumlocutione putat à Vate aream Aruenæ deſignatam. Ephrata enim terram fertilem interpretantur,idcirco uolunt id prædij nomen Aruenæ propter fertilitatem fuiſſe. Eam ob rem aſſerunt & Ephratam, & campos ſyluæ,pro eodem omnino loco poſitum. Verùm inter hæc prorſus inexplorata illud exploratiſſimum, Vatem conſtructo altari in area ab Aruena, ſeu Hornan, ſiclis auri ſexcentis empta,oblatoq; ſacrificio,atq; ab igne abſumpto, dixiſſe,Hæc eſt domus Dei,& hoc altare in holocauſtū Iſraël.Sed longius proſpexit

A ſpexit Vates, nempe Dei filium, quem uerum Dei tabernaculũ, nõ manufactũ, neq; creationis huius mũdi, ut inquit Paulus, in quo quidẽ omnis plenitudo diuinitatis habitauit corporaliter, uerè nimirũ abſq; uelo & umbra, fore ædificandum in Ephrata, Bethleem ſcilicet (id enim illi quoq; erat nomẽ.) Nulla igitur data fuit requies tum prophetis, tum legi etiã ueteri, donec in Bethleem natus eſt Chriſtus finis legis, & in quẽ cunctæ deſiere Vatum prædictiones. Audiuimus, inquit, à natu grandioribus, à prophetis, à lege, templũ illud ſanctiſſimũ diuinitatis in Bethleẽ Iudę exordiũ auſpicaturũ, illicq; fundandũ. Verùm cùm res poſtea, myſteriũq; illud præteritis ſeculis incognitũ, manifeſtandũ tamẽ ſanctis eius, quibus, ut idem ait, uolet Deus notas facere diuitias gloriæ ſacramenti huius in gentibus, indagaret, inuenimus illud in campis ſyluę, reperieturq; refixũ à Iudæis ad gentes denſitate uitiorũ aſperas, incultas, prorſusq; ſenticoſas, atq; inferaces demigraſſe. Agro itaq; illo legis cerimoniarũq; uomere culto, abiecto & derelicto, in nemoroſam ſeſe inſinuabit culturã Dei filius. hoc eſt, populo noſtro ingratiſſimo reiecto, exteram (prò dolor) immundamq; ſuam ad religionem accerſet gentem. Ergo umbratili cultu iſtiuſmodi noſtro omiſſo, temporarioq; illius abiecto uſu & frequentia,

Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes eius.

Viſibiles quidẽ ritus deſcribens, ad inuiſibilia nos condocefacere nitit̃ Propheta. Parato, inquit, loco, illius intrabimus templũ, atq; ad arcam, ſcabellũ ſanè pedum Dei proſtrati, uenerabundiq; illius adorabimus maieſtatẽ. Reor equidẽ hîc Vatem ſolito clariori diuinitatis perluſtratum radio uidiſſe, atq; adeò humi pronum in ſpecu illo informi, duroq; cubili, puerum Ieſum modò natum à puriſſimo uirginis pectore pendentẽ, noſtramq; tum primũ uagitibus conteſtantem miſeriam adoraſſe, exclamaſſeq;: Adorabimus tuæ ubi prima infantiæ ſteterunt ueſtigia, ô rex noſter. Quę uerò fuerint perpetua Chriſti ueſtigia in terris, non ſolùm infantiæ, à nobis qui induere Chriſtũ, ut nos hortat̃ Paulus, cõtendimus, haud ſecus amplexãda, atq; amœniſſimę ſolẽt delicię, ſi interrogor: iſtiuſmodi fuere, fames, ſitis, frigus, nuditas, horror, fletus, atq; extrema cum matre inope pauperies. Hæc ſanè regia illa fuere noui partus crepũdia. Idcirco obſeruandũ, quòd quando Chriſtũ nominari contingit, tunc caput Eccleſię illũ eſſe non dubitemus; proinde à ſponſæ filijs, ne membra abſq; capite poſſe eſſe ſomnies, imitandũ, uimq; ab illo uitæ ſumendã. Vera hæc eſt in primis rimandarũ cœleſtium rerum ratio atq; ordo. Pater eñ ipſum dedit, ut inquit Paulus, caput eſſe ſupra omnẽ Eccleſiã, quæ eſt corpus ipſius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet̃: hoc eſt, qui in omnibus eſt, ac ſufficit pro omni bono, adimpletur, conſummaturq; in omnib. membris ſui corporis, quę eſt Eccleſia. Siquidem caput, ut ait Oecumenius, corpore complet̃ & perficit̃, & ipſum etiam corpus capite. Vide igit̃ an factu poſſibile ſit electos à Chriſto diutius ſeparari poſſe: alioqui Chimærã quandam horrendã pro pura ſponſa in Eccleſiã introducimus, cùm perfectiſſimũ ſanctiſſimumq; caput turpiſſimis cõueſtimus mẽbris, aut ab illo excidimur. Caput igitur à mẽbro hîc nobili atq; integro, ad nobiſcum habitandum inuitari cernimus. quid ſi & à nobis? ô nos felices.

Surge domine in requiem tuam, tu & arca ſanctificationis tuæ.

Agedum expergiſcere, iam plus ſatis modò huc, modò illuc, peruagatus es. Quò non locorum te aſportarunt Philiſtæi? quò non tui ipſimet myſtæ? quò non impuriſſimi tuæ religionis hoſtes? En tandem locus, en ſedes. Agè, ſurge, atq; eadẽ qua tu, tuæ ſanctitatis arca requieſcat manſione. Puto hîc Deum, quò ad uiuificandam unà cum ſanctitatis ſuæ arca, quæ eſt caro Chriſti, accedat Eccleſiam, rogari, puriſſimisq; ſponſæ blanditijs inuitari, ad hunc ferè modum;

C Veni dilecte mi, egrediamur in agrũ, cõmoremur in uillis, manè surgamus ad uineas, uideamus si floruit uinea, si flores fructus parturiũt, si floruerũt mâla punica. Hîc obruor mysterijs, mi lector: ad altiorem adhuc peruestigandũ euehor sensum. Est uox patris, ô fili. Exantlatis mũdi istius ingratissimi ęrumnis, ad me ueni. Iam tua perfunctus es legatione, impletũ est iuramentũ, uotum absolutũ, sedem inuenisti in Ephrata, fundasti Ecclesiã, eamq́, quò uel ipse mandragoræ suũ afflent odorẽ, tuo irrigasti cruore. Ascita tecum est sponsa. Quid restat, nisi ut ad me, unde nunq̃ discessisti, remigres? Quin tecũ exurgat arca, nempe Ecclesia, à te è millibus electa, tuoq́ sanctificata spiritu, atq; adeò tibi coniuncta, ut tu caput sis, illa corpus. Quòd porrò Ecclesia facta sit arca sanctificationis, innuit Paulus, cùm inquit: Christus dilexit Ecclesiã, & tradidit seipsum ut sanctifcaret illam. Verũ nõ omittendũ, dictionẽ sanctificationis, Hebræis esse, fortitudinis, hoc est, ut reddit Paraphr. Veni cum arca, per quã sæpe omnipotentia tua apparuit. Ex eo quidẽ loco admiranda illa prodibãt numinis oracula, minæq́, & terrores, quibus auditis rebellis ille populus exterrefactus in officio cõtinebatur. Secus modò in Ecclesia fieri cõspicimus, quæ amoris clauo trãsuerberata, amore magis suos, ac lenitate coërcet, perficitq; in Deo, q̃ formidine ac minis. Vnde errant hi, qui arcæ præditi potestate nimiũ turgidè insolescunt, putantq; subditos sibi homines feras esse cicurandas, uiq; & uerbere in officio retinendas. Ab hoc prorsus more aliena est Ecclesiæ modestia & mansuetudo, quę in Christo fundata nihil non agit, quò Christi uitam referat, qui sic suos admonet discipulos: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Atq; de his quidem id dictum esse non ambigimus, quod sequitur:

Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.

Luce hîc clarius apparet, quid uestes adumbrẽt sacerdotales: nempe iustitiã, D eam sanè, qua per fidem ornantur sancti Dei uiri. quocirca additũ est, Et sancti tui exultent. Nulla quippe potest esse uera animi exultatio in illo, in quo nõ est sanctitas, uel saltem ad sanctitatẽ assequendam studium & conatus.

Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui.

Vncti tui, quò dilucidior sit sensus, uertunt. quanq̃ Christus (sic rudiorib. cõsulendũ est) idem sonat Græcis, q̃d Latinis unctus. Et est ac si diceret, propter promissiones Dauidi factas, ne reijcias illius preces, qui tuus unctus est, rex nimirum, qui de more ungi solet. Volunt eñ istiusmodi loquendi modũ, nõ auertas faciẽ, haud infrequentẽ esse in scripturis, ut ferè illud est, quo usus Adonias sic Bethsabee alloquit: Petitionẽ unam deprecor à te, ne cõfundas faciẽ meam. Ex hebræo uertũt, ne auertas faciem meam. Sed Paraphr. rem clarius exprimit, cùm ait, ne auertas faciem à Christo tuo. Alius adhuc apertius: Ne differas, inquit, aduentũ Christi tui. Is quidem ad aduentũ filij Dei in mũdum respexit, de quo sanè permultæ extant Dei pollicitationes Dauidi factæ: extantq; frequẽtes illæ in Salomonẽ minæ, sed propter Dauid patrem tẽperatæ. Ait itaq;: Propter promissiones Dauidi factas te petimus, ne Christi præsentiã diutius deneges: sed illum iam tandem nobis uidendũ, ut toties pollicitus es, exhibe. Et quidem

Iurauit dominus Dauid ueritatem, & non frustrabitur illi.

Difficillimè nimirũ nostræ persuaderi poterat imbecillitati, quòd Christus nostra futurus esset sapientia, iustitia, sanctificatio, redẽptio. Idcirco Deus iusiurandũ suis addidit pollicitationib. quò nihil de illius ambigeremus fide. Astrinxit itaq; sese Deus iusiurando Dauidi, quod sanè nunq̃ uiolaturus esset, dicens:

De fructu uentris tui ponam super sedem tuam.

Sic Deus in Regum secundo: Suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum eius. Ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliam thronũ eius regni usq; in sempiternũ. Ego ero ei in patrẽ, & ipse mihi erit

A hi erit in filiũ. An certè istuc totum de Salomone interpretandũ sit, tu qui legis, cuiq; syncerus est animus, atq; ad secernendas umbras à corpore acutus, iudica. De Christo hæc uerius dici possunt quàm de Salomone, qui omniũ ingratissimus Astarthen deum Sydoniorũ, Chamosq; deum Moabitarũ, turpissimè pro Deo uero coluit. De fructu igitur uẽtris tui, ne uerearis, tuo in solio collocabo.

Si custodierint filij tui testamentũ meũ, & testimonia mea hęc, quæ docebo eos, & filij eorum usq; in seculum sedebunt super sedem tuam.

Quid si non custodierint, peribit'ne promissio? Minimè quidem: nam si filij erunt, custodient: si non custodient, filij neutiq; erunt. Ceciderũt quidem olim à terrenarũ rerum dominio Iudæi, quia non seruata est fœderis cõditio. Verùm Dei sermo & promissio perseuerat in Christo Dauidis semine, à quo propagati fideles, quæ pollicitus est Deus obtinent. Hi quidem, atq; illorum posteri, diuinas ad amussim seruant, seruabuntq; præceptiones, ac uitæ instituta, non quæ si bi somniãt & effingunt, sed quæ præcepit altissimus. Atqui hìc mihi uidere uideor æternã promitti felicitatẽ his, qui pactũ cum Deo initũ in baptismo, ac legis mãdata seruãt. quam quidẽ ob rem perpetuus id pijs deberet esse stimulus, quò periculi ab omnib. minimè præuisi admonerent, quodq; marmoreis in ædium aditis inscribi deberet literis: Qui bona egerũt ibunt in uitam æternã, qui mala in ignẽ æternũ. Cæterũ ex hebræo uertunt: Fœdus meum, & testimoniũ meum. Quæ duæ uoces Euangeliũ signant, si ad Ecclesiam eas referas. Si uerò ad Dauid atq; eius successores in regnum, fœdus hìc erit priuatum, testimoniũ autem lex generalis. Et hæc omnia ad perfectionẽ attinent fidelium.

Quoniã elegit dominus Sion, elegit eam in habitationẽ sibi. Hæc requies mea in seculum seculi, hìc habitabo quoniam elegi eam.

Perpende quomodo paulatim Vates ad exprimendã Ecclesię tum electionẽ, tum perpetuitatẽ, descendit. De religione quidẽ illa ueteri synagogę, minimè id dici potest, quòd in seculũ seculi in ea requieuerit Deus. Reiecta penitus suam ob impietatẽ, atq; ut inquit Eusebius, ob sacerdotũ auaritiã & ambitionẽ, Hierusalẽ, reiectus est & illius cultus, nouaq; introducta est per Christũ religionis forma, pura scilicet, atq; illius sanguine, tum nimia, qua occubuit, dilectione, cõsecrata. atq; hæc quidẽ præter omniũ spem & expectationẽ. Nanq; ex Dei electione Christo cõiuncta est Ecclesia, ex quo suam ineffabilẽ cõmendauit in nobis Deus charitatẽ, ut inquit Paulus: quoniã cùm adhuc peccatores essemus secundũ tempus, Christus pro nobis mortuus est. Itaq; ex electione ac Dei charitate in immeritos, uocata est Ecclesia. Vnde nõ absq; ingenti est mysterio, quod hìc ex hebræo uertunt: Quoniã elegit dominus Sion (en electio) cõcupiuit eam (ecce amor) in cathedrã sibi. Quare sic Paraphrastes: Elegit enim dñs Sion: sic amauit eam, ut habitare constituerit in ea. Sed ornatũ intueamur sponsæ istiusmodi gratuitò ad sponsi amplexus admissę: intueamur, inquã, sponsi erga illam munificentiã, atq; profectam ab amore liberalitatẽ. In primis, inquit,

Viduã eius benedicens benedicã, pauperes eius saturabo panibus.

Volunt hi, qui interpretis lapsum nõ animaduertũt (θήραν pro χήραν legisse uidetu: prima eñ uox uiduã significat, altera uerò uenationẽ, seu, ut uertit Fel. cibum uiaticũ: ceda est Hebręis) uolunt hi, dico, pro uidua uiri subsidio destituta, animã intelligi, quę abiecta lege, contẽptoq; iustitiæ itinere, suo uiuit arbitratu. Verũ à Deo uocata ad uitã, se statim numini cõsecrat: quæ sanè diuina est benedictio atq; amoris signũ. Quid, oro, tam insperatũ, quã parricidã, adulterũ, auarũ, scortũq; infame, in purissimũ Ecclesiæ sinũ introduci, membrũq; Christi effici? Verũ, ut dixi, uox hęc cibũ huiuscemodi, qui uiatorib. suppeditaẽ, significat. Paraphr. annonã interpretaẽ: quare uberẽ prouentũ rerũ, quæ ad sustentandũ uitę huius exiliũ & peregrinationẽ necessariæ sunt, à Deo hìc promitti exponũt.

C Et certè legitimis Ecclesiæ filijs non possunt non copiose res ad uitæ usum necessariæ, à cœlesti patre suppeditari. Nunquã uidi, clamat Vates, iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Ideo in sponsi obsequio frigidiores, filiosq́, ut eos uocat Paulus, diffidentiæ, obiurgatos fuisse tunc arbitror, quando sic suos admonuit discipulos Christus: Et uos nolite quęrere quid manducetis, aut quid bibatis, & nolite in sublimi tolli, hoc est, ne præsentibus minimè cõtenti, copiosioribus, quæ humanarũ cupiditatum est natura, inhietis: hæc sanè omnia gentes inquirunt: pater autem uester scit quoniam his indigetis. Vult igitur pater, ut nos, nostrasq́ indigentias in illum reijciamus, quippe qui maiori nos prosequitur charitate, quàm liberos nos nostros, aut nostram ipsi propriam salutem. Res, ait, illis ad uictum concernentes abundè suppetent, qui in me confidunt. Præterea

Sacerdotes eius induã salutari, & sancti eius exultatione exultabũt.

Pulchrè is uersus superiori respõdet, quo dictum est: Sacerdotes tui induantur iustitiam, & sancti tui exultent. Salutari, suo more uertit interpres, pro salute. De sacerdotibus id nouæ legis cani non est qui ambigat. Cæterùm istiusmodi præfert sensum, salutem induere sacerdotem, quòd ita & doctrina & sanctitate ornatus esse debeat, ut futurũ beatitudinis statum præ se ferat. Sacerdos quidem in terris imago quædam est bonorũ cœlestium: neq; in illo pars ulla cõspici debet, quæ pietatem, quæ dilectionẽ, quæ Deum tandem, salutem nimirũ animarum, non sapiat. Secus uerò quomodo in illorũ numerũ censebit̃, de quibus illud canitur spiritus elogium: Vos sacerdotes domini uocabimini, ministri Dei nostri. Nunquid de se illud ritè proferre poterit: Induit me dominus uestimento salutis, & indumento lætitiæ circundedit me. Sanctissimũ istud est ostentationis genus, quod nõ tantũ à suæ salutis cõmodo metiri quis solet, quantũ ab illo, D quod debet populis, impenso. Ergo à sacerdotibus, tanq̃ ab optimis bene uiuendi formis pendêre debent è uulgo cæteri, qui plerunq; in his, quæ fidei sunt, nutare consuescũt, si sacerdotes, atq; alij uerbi Dei ministri nõ iustitia & salute, sed turpissima uitæ consuetudine induti sunt. Eò quidem loci interdum istiusmodi deuenisse hominũ ordinẽ & numerũ uidimus, ut plures omnino essent, quàm ipsi in urbibus ciues, atq; in uillis agricolæ, & hi nõnunquam absq; literis, ac spiritu. Ex quo (malùm) illud contingere non nescij sunt (modò scire uelint) episcopi, quòd in ædibus ipsis proprijs ne ipsæ quidem consanguineæ uirgines tutæ sint. Quid in alijs porrò ædibus? Ad tantam enim impudentiam nõnullos processisse ferunt parochos, ut hinc illos sacra agere, illinc infantes in concubinæ gremio uagire audierint. Hos certè malæ fidei antistites & pastores, iustitia nũquam indutos esse dixero, & salute, è quorũ moribus in greges mors ipsa desæuiens haud secus exire solita est, atq; ex antro horrido in uiatores latro, aut è nemore in armenta lupus. Res tamen non prorsus desperata uidetur, si diœcesani, ut audio, præsules ad tam patentia templorũ portenta nõ cõniuent. Sed ad psalmum, ad puriores Dei administros, ad candorem Ecclesiæ reuertamur.

Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Christo meo.

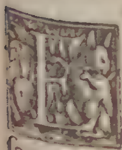
Diuturnitatem uirtutemq́ spiritus, quæ in Ecclesia per Christum florere debet, ostendit. Ibi florere faciam cornu Dauid, uertunt ex hebręo. Cæterũ cornu in scripturis, quod aliàs annotauimus, pro robore, uictoria nõnunq;, gloria, regno, amplitudine, potentia, maiestate tandem sumi solet. Sic Iob suum se cornu in puluerem deiecisse dicit: hoc est, regium fastum, atq; omnia quondam magnifica se abiecisse fatetur. Hæc sanè omnia, mirum quàm copiose exuberẽt in Dei regno, si tamen in spiritu cerni datur. Gloria uerò illa, pompaq; & maiestas, qua superbissimũ in modum insolescimus in regnis ac rebuspub. mundana omnino est, & periculosa. De istiusmodi nõ loquitur hîc Vates: sed de illa, cuius uirtute

A tute animę à mũdo separantur, cùm altera illa à Deo hominẽ facilè separet, mundoq; fortissimis ambitionis atq; arrogantiæ clauis affigat. Augebo, inquit, prorogaboq; potentiã & dignitatẽ in regno Dauid. Quæ quidem dignitas tametsi in Iesse filio temporaria fuerit & caduca, in Christo tamẽ atq; eius membris stat solida, renouaturq; de die in diem in spiritu. Stupidi nimium sumus, si pulcherrimam Ecclesiæ uiriditatẽ, qua incomparabilẽ sibi uindicat dignitatẽ & gloriã, non saltem fide comprehendimus, simulac nusquam non desit fax spiritus, qua mens irradiata, nihil tam altum reconditumq; inuenitur, quod fide non assequatur, alioqui frustra illud addidisset Deus, Adornaui lucernam Christo meo. Verùm lucernam hîc positam alio sensu pro posteritate arbitrantur, in qua progenitorum imagines, tanq; in lychnijs accensæ thryallides, uiuũt. Non sanè infrequens est in scripturis, huiuscemodi appellatione posteros nuncupari. Vide an illud in cõminationibus Salomoni à Deo factis ad hunc intelligi debeat modũ: Auferam, inquit, regnum de manu filij eius, & dabo tibi decem tribus, filio autem eius dabo tribum unam, ut remaneat lucerna Dauid seruo meo. Illud rursus de impietate Hieroboam loquens; Propter Dauid dedit ei dominus Deus suus lucernã in Hierusalẽ, ut suscitaret filium eius post eum. Ergo lucerna Christi in Ecclesia sunt illius posteri, qui ex Deo nati sunt, qui etiã quæcunq; agant, aut cogitent, aut scribant, suum referunt progenitorẽ, felicissimamq; illius repręsentant imaginẽ. Parata quidem hæc fuit lucerna à patre suo unigenito ante orbis molitionẽ: quam sanè propterea usq; ad mũdi ipsius occasum lucere iussit, ut suo hîc in regno essent, qui filij sui dilectissimi præsentiã uitæ sanctitate referrent. Felicem illum, qui tali dignatus appellatione, nihil quod tenebras obducat, in se esse patitur. Is quidẽ istiusmodi se habebit modo, ut dixi, uirescetq; in dies magis, atq; in ędificium corporis Christi coalescet: lampades uerò fatuarum uirginum extinguentur. Ideo subinfertur:

B Inimicos eius induam confusione, super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.

Ex hebræo: Super ipsum autem florebit diadema, seu ornamentũ. Vnde sic Paraphrastes: In capite illius fulgebit diadema. qua utiq; periphrasi splendorẽ regium perpetuò duraturũ in Dauidis semine, qui Christus est, innuere uoluit. Putant doctiores pro eodem accipi, & cornu Dauid, & lucernam, & diadema: nempe regiam potestatẽ atq; splendorẽ in Dauid posteris nunquam desiturũ. quod quidem uaticiniũ in Ecclesia quotidie perfici uidemus per Christi spiritum, qui nostræ pignus est hæreditatis, ut inquit Paulus, in redemptionẽ acquisitionis in laudem gloriæ ipsius. Impijs uerò terror est & interitus. Quare non absq; ratione dictum fuit ab eo: Inimicos eius (Christi uidelicet) induam confusione. Possunt certè nonnihil in hoc mundo tyranni contra Ecclesiam, atq; proborum uitam: possunt hęretici, possunt obloquutores, inuidi, superbissimiq; religionis ministri. Verùm istorũ minæ iniuriæq; temporariæ sunt, somnoq; persimiles aut fumo, idcirco à spõsa ludibrio habitæ. Breui enim, cùm uisum fuerit sponso, molestissima huiuscemodi monstra dissipabit altissimus, pudoreq; ac confusione, tanquam infamiæ lacerna & pallio circumamicta, interficiet spiritũ oris sui. Cui laus sit æterna. Amen.

PSALMVS CXXXIII. Canticum graduum Dauid.

Ecce quàm bonũ & quàm iucundũ, habitare fratres in unum.

Pacato regno, sedatisq; bellorum dissidijs, atq; propterea accita inter ciues concordia, carmen hoc mutuis cecinerunt adhortationibus sacerdotes inter sese, canuntq; assiduè hi, qui Dei spiritu renati nihil antiquius habent & quærunt, quàm ut unum sit cor, unaq; uoluntas, atq; unum omnino

C studium inter Dei filios, quos istiusmodi hortatur uerbis Apostolus: Soliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis, unum corpus, unus spiritus. O uerè aureum dogma & diuinum. Et ut uerissimum illud sit, quod nec ethnicos quidem ipsos latuit autores, concordia scilicet res paruas crescere, discordia etiam maximas collabi: istud non minus uerum quàm necessariũ, membra unius corporis inter se dissidentia quamprimum interire. Ita sunt sanè omnes sub Christo merentes, illiusq; facti per fidem membra, qui caput est, ut inquit Paulus, ex quo totum corpus compactum & connexum, per omnem iuncturam subministrationis secundum operationẽ in mensuram uniuscuiusq; membri augmentum corporis facit in ędificationẽ sui charitate. Hanc quoq; spiritus doctrinam diuus nõ ignorans Benedictus, suam ita hac de re promulgauit legem: Infirmitates mutuas siuè corporũ, siue morum, patientissimè ferant. Obedientiam sibi certatim impendant. Nullus, quod sibi utile iudicat, sequat̃, sed quod magis alteri. Potest' ne quicquã tam sancto addi secreto? Hîc quidem (nec falsus sum) totam naturæ legem innouari uideo. Quid illud? Deum, inquit, timeant, Christoq; omnino nihil præponant. En Euangelicæ disciplinæ summa & perfectio. Diuus etiam Bernardus non raro res has tantas suo quoq; tempore in monasterijs refrixisse queritur, atq; adeò acerbè in transgressores inuehitur, ut maledicentiæ notam ab improbissimis mea etiam ætate hominibus non euaserit. Sic semper in terris candor animi fuit inuisus & odiosus. Quid de me dicerent homine omnium ignauissimo in Dei obsequio, si eadem, quæ tam sanctus antistes de suæ ætatis monachis dentatus scripsit, ac questus est, ego de præsentibus & modicè & uerecundè mandarem literis? Verùm interim quòd turbæ ex Heli cacabo atq; olla deferueant, nos qui in causa sumus, sed liberari cõtendimus, uelimusq; nolimus rem optimam esse concordiam fatemur, unà cum puris illis

D animis, de quibus ille meritò celebratur uersiculus, Sacerdotes tui induantur iustitiam, & sancti tui exultent, clamemus: Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in unum. Quid bonum? quid iucundũ tantũmodo? Istuc omnino optimum est, atq; id quidem, quo uel solo ex hominibus dij efficimur. nam sanè quidẽ nihil aliud ęternas esse beatorũ sedes arbitror & domicilia, aut, ut illas uocat omniũ magister, mansiones, quàm cõmunis omnium in Deo consensio, unusq; animus, amor unus, ac pax. Sanctissimũ id igitur est, cùm homines simul uno connexi charitatis nodo, uniformi uiuunt uitæ genere. Turpissimum uerò illud, cùm discordijs inter sese obortis, dissipato uiuũt animo. Non est, puto, tam nigra apud inferos regio, quæ queat cum huiuscemodi uitæ caligine comparari. Ita nihil amœnius concordi fratrum uita & quiete. Quocirca unguento illam preciosissimo assimilat spiritus dicens:

Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram uestimenti eius.

Is unus est uersus Hebręis, alioqui interruptus esset sensus. Comparat igitur fraternam concordiã (fratres omnes sumus quotquot credimus) unguento illi Aaronico, nempe sacerdotali, cuius forma in Exodo disertissimè describitur à Mose. Eo quidem nõ solùm sacerdotes, atq; illorum liberi inungebant̃, uerùm etiam tabernaculũ, arcaq; testamenti, atq; uniuersa omnino religionis uasa, & supellex. Hoc oleũ, inquit, unctionis sanctũ erit mihi in generationes uestras. Gratiarũ porrò cœlestiũ id erat oleum, quo homo, ut in lege cauetur, haudquaquam ungi debet. Caro, inquit, hominis non ungetur ex eo, cuiusq; liquor in misericordię pyxide seruat̃ in generationes prorsus uenturas absq; fine in Deo. Illud itaq; effusum super caput Aaron, odoratissimo à uertice per frontẽ ac barbam demanãs riuulo, ad extremam usq; oram chlamydis descendebat: quo quidem pigmenti illius fluxu, mira passim sentiebatur odoris fragrantia. Tota ipsa tum

A tum demum religio suauissimã quandam sanctitatis maiestatẽ spirare uidebat. Ita sanè sunt Christianorũ cœtus, inter quos cor unũ est atq; anima, in Dei cultu & religione. Ad hæc, capiti propiores qui sunt, hi ad barbam attinent sacerdotis. Siquidẽ spiritus oleum è regio sacerdotaliq; Christi uertice defluens, barbã primũ occupat, pectus deinde, atq; ad ima sensim delabit. Nanq; uarij in Ecclesia constituti sunt gradus, ipseq;, ut impleret omnia, quosdam dedit Apostolos, quosdam autẽ Prophetas, alios uerò Euangelistas, alios autẽ pastores & doctores, ad cõsummationẽ sanctorũ in opus ministerij in ędificationẽ corporis Christi. Elegans profectò metaphora, atq; ad ostendendũ uitæ odorẽ in sanctis Dei magnopere apta. Cui tamen alia subinde nõ minoris efficacię adiuncta est à Vate, adeò copiosissima penè obruimur mysteriorum ubertate.

Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.

Est quidem, inquit, concors hominũ conuictus gratijs æquè omnibus abundans, ac quauis spiritus pinguedine beatus, atq; ros est qui descendit in mõtem Hermon, atq; ille qui descendit in montẽ Sion, loca nimirũ ob felicissimũ, frequentemq; roris illapsum fœcundissima, proinde pascuis cõmoda, atq; à gregibus frequentata. Cæterũ Hermõ mons est ultra Iordanẽ positus, statio, ut dixi, propter herbarũ copiam à pastoribus frequẽtata. Sion uerò mons notus est, ad cuius radices sita fuit Hierusalẽ. Hisce em̃ mõtibus propter fertilitatẽ absimiles haudquaq; sunt unanimes in Christo fideles: cùm Caucaso porrò sterili, aut Pyrenęo monti, niuosoq; Atlanti, cõparari possint dissidiorũ fautores, atq; inter sese rixantes. Etsi em̃ quæ hîc dicunt de concordia, ac unanimi fratrum cõsensione, à nõnullis ad monasteria tum uirorũ tum mulierũ duntaxat referri uident, nihilominus ad omnes pertinere arbitror, qui in Ecclesia Christi uitam uiuere tranquillã modis omnibus inquirunt, siue monachi hi sint, siue patresfamiliâs,
B siue in quouis alio uitæ genere occupati. Tam quidem in rebuspub. Christianorum, atq; in priuatis ciuium ædibus necessaria est pax & concordia, quàm in ipsis religiosorũ domicilijs. Nullo quippe pacto res spiritus uniuersales ad has angustias obtrudi debent, ne homines, ut uocant, seculares se à suauitate Euangelica reiectos esse doleant: aut ubi uitæ perfectionẽ expectari par fuerat, nihil minus interdum conspici detur. Gratia quidem Christi res est uniuersalis, omnes inuitat, omnes admonet, omnes trahit, omnes amplectitur.

Quia illic mandauit dñs benedictionem, & uitam usq; in seculum.

Vbi pax est, atq; amor mutuus. Ab istiusmodi quidem gratiarũ copia atq; ubertate nemo excluditur, non rex, non princeps, non miles, nõ mercator, non sutor, non faber, non ipsa demũ paupercula ducens è colo stuppam anus. Illic, inquit, ubi istud uiuendi genus, nempe cõcors atq; uniforme cum Deo inuentum fuerit, suam præstò adesse beneficentiã, uitamq; beatam, ac perpetuò duraturam, præcepit Deus. Cui laus sit in secula. Amen.

PSALMVS CXXXIIII. Canticum graduum.

Ecce nunc benedicite dominũ omnes serui domini, qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri.

Inter Dei ordinationes, quas Aaron in functione sacerdotij cœlitus audiuit, illa fuit: Sint tecum Leuitæ, & excubent in custodijs tabernaculi, & in omnibus ceremonijs eius. Eam ob rem hunc psalmũ ad eos noctis potissimũ tempore exuscitandos directũ esse censent quidã. Verùm cùm uocẽ hîc uniuersalem poni uideo, de cunctis hîc dici arbitror, qui dies noctesq; quibusdã maximè statis diebus in templo morabant: quare prima uix facta omnibus admonitione, à Vate infert: Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri in noctibus. In atrijs domus Dei nostri, non est in hebręo, sed solũmodo, qui statis in

C domo domini in noctibus. Iam cũctis omnino, qui cœlestibus die noctuq; dant operam cõtẽplationibus, compertũ esse potest, quàm cõmodum sit cõtempla tioni silentiũ, atq; propterea nocturnũ tempus. Perdiu quidem raro eò ob strepitus conscendere apti sunt, quò sancto iam attriti usu & cõsuetudine, facilè de nocte conscendunt. Mirum quantum tranquillę officiant uitæ diei turbæ. Ideo non nouum id esse debet ignauis, atq; insolitũ, si quando tum à Dauid, tum à cęteris quoq; spiritus sancti uatibus se audiũt moneri, ne quietissimo noctis tempore abutantur, totumq; dedant somno, ne dicam ludis, iocisq; scurrilibus, ac iunctis cum libidine comessationibus. Parasitorũ lenonumq; hæc est uitæ ratio, & meretricũ: haud illorũ quidem, quibus quanti æstimandũ sit tẽporis beneficiũ, perspectum est. Eia, inquit, ò uos qui serui Dei, quiq; illius religionis cultores uideri uultis, quid totas stertitis noctes? Vos, inquã, qui in domo Dei, ubi lux est fidei excubias agere decreuistis, appello. En surgite, en laudibus Deum extollite. Si interdiu id integrè propter diei strepitus peragi nequit, en nox ad illud assequendũ idonea. Paulò diuersum hũc reddit sensum Paraphrastes, pium tamẽ & sanctũ. Nunq; illum, inquit, satis laudare poteritis, etiam si totas noctes in templo domini laudantes perstiteritis.

Extollite manus uestras in sancta, & benedicite dominum.

Veterem adorandi morem Iudæorũ non omittens Propheta, ad ueriora nos sancta sanctorum introducit. Deprecaturi tum quidem, & manus, & oculos, & uocẽ quoq; illò supplicabundi dirigebãt, unde diuina dari responsa arbitrabantur. Id loci sancta erat arca & propitiatorium, quibus adumbrabatur Christus & Ecclesia. Qui enim altiori præditi erant spiritu, nescio quid sanctius in manufacto illo cernebant opificio, fore aliquando, ut in Christo umbrarum ueterum termino orbis planè uniuersus, nedum angustus terrarum angulus, ut erat
D Iudæa, aspiceret, gratiasq; ab illo hauriret. Huc absque dubio spectauit Vates, quando suos adhortabatur populos hoc modo, ut hîc uides: Sustollite, inquit, manus, ut moris est, ad sanctuariũ, arcamq; fœderis, ac quanto potestis studio & nisu, dominum laudibus efferte. E regione autem

Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.

Quidã hîc uertit, uos. Ditabit uos, inquit, dominus de Sion. Siue te, siue uos legere libeat, idem omnino erit sensus. Etenim optat Vates, ut bene illis sit à domino ex Sion (ea est Ecclesia) qui in illo toti sunt, quomodo à mundi amore atque occupatione alienati, arcæ illi cœlesti, nõ quę olim in tabernaculo bracteolis contecta aureis uidebatur, sed quæ in cœlis, opificio nimirũ Dei, & creatione, templo sanè nulla elaborato hominũ arte, ad dexteram Dei patris suam nacta est sedem, æternam nimirum, atq; hostibus Ecclesiæ formidabilem, quoniã illius mansio est qui fecit cœlum & terram, obsequi possint. Cui honos sit perennis in secula seculorum. Amen.

PSAL. CXXXV. Halleluia.

Audate nomen domini, laudate serui dominum. Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri. Laudate dominum, quoniam bonus est dominus: psallite nomini eius, quoniam suaue.

Quamobrem hunc psalmũ cõposuerit Dauid, nulla certa est coniectura. Verùm quantum ad inscriptionẽ attinet, coniectare licet, uel hunc, uel cæteros huiuscemodi notatos titulo, ad celebrandas Dei laudes, renouandamq; beneficiorum Dei memoriam, in populo illo ingratissimo, atque adeò in deorum cultum mirum in modum prono, institutos. Magnum id est improbitatis signum, beneficiarij animum in benefactorem obdurescere: uitium sanè haud raro Iudæorum

a rum populo cùm à prophetis, tum à Deo ipso obiectum. Quantum porrò nos Iudæis in hoc peccati genere præstemus, maiora in nos, quàm in illos exhibita testari possunt Dei beneficia. Nos amentes, si nondum tantarum gratiarum cumulus, uel dormiētibus innotuit: imò uerò notum auersamur, dissimulamusq́ꝫ ingratissimi illius munera: hincq́ꝫ ortum habet, quòd ad Dei laudes frigidi omnino sumus, ad nostras uerò igne ipso flagrantiores. Quare non mirum esse debet, si nobis nostris in ærumnis & miserijs, non est, neqꝫ in cœlis, neqꝫ in terris, qui misericordiam præstet. Condita iam omnia in nos obduruere, quemadmodum nos in Deum. Exuendũ itaqꝫ iam tandem istuc est cor lapideum, atqꝫ ad diuinum amorē, cuius uirtute etiam ipsæ mansuefieri possent Tigres natura duræ & intractabiles, assuefaciendum. Etenim à suauissimo cœlestium rerum gustu propulsi, quē alium cibum, quo nostra hęc infelix sustentari queat uita, operiemur: Iam pro maximo erit lucro, si à spiritu ad laudandũ Dei nomen inuitati, lenem saltem prębuerimus auditũ. Laudate, inquit, nomen domini, laudate serui dñm, qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri. Laudate dominum, quoniã bonus est dominus, psallite nomini eius, quoniã suaue. Hæc sunt quæ potissimum in Deo laudanda uidentur: bonitas, seu clementia, & suauitas, qua etiam crucis amaritudo fit dulcis & delectabilis. Porrò serui Dei omnes generatim credentes intelligũtur: qui uerò stant in domo dñi, in atrijsq́ꝫ illius perseuerant, pro illis usurpant, qui speciali atqꝫ adeò feruentiori cultu diuinæ uacant religioni, ut olim erant sacerdotes, leuitæ, quiqꝫ in tabernaculo assiduis excubare consueuerãt uigilijs. Quem sanè morē imitari uelle cernimus frequentia illa per orbem interspersa cœnobia, ad tranquilliorē quidē uitę usum à maioribus inuēta, maximoq́ꝫ erecta fidei feruore & disciplina: in quibus si pristinus cãdor animi, ac pax, in qua mutua necessariò inest charitas, seruat, nõ est quam-
b obrem angelorum desideretur in terris uita & conuersatio. Ait itaqꝫ: Vos omnes, ô qui diuina initiati estis religione, moneo, hortorq́ꝫ, ut Deum, quanto ualetis studio, laudibus efferatis: sed uos in primis, quibus præcipua sacrorũ peragendorũ cõcredita est cura, cultúsue purior. Agitedum, laudate Deum quotquot illi uestra dedistis nomina: laudate, inquam, illius bonitatē, prouidentiã, facilitatem, in miserosq́ꝫ clementiam. Siquidem bonus est dominus, suauis, atqꝫ apprimè misericors. Ab istiusmodi enim irrigationib. tanqꝫ à felicissimis inexhausti fonti riuulis, in nos natura steriles bona omnia deriuat tam bonus pater.

Quoniam Iacob elegit sibi dominus, Israël in possessionem sibi.

En quomodo crebrò in sacra lege fit electionis mentio. Laudibus itaqꝫ prosequendus est dominus ob id potissimũ, quòd gratis Israëlem in peculiarem sibi populum, cuiqꝫ infinita suæ benignitatis signa præbuit, elegit. Suapte, inquam, sponte Israëlē (idem est qui & Iacob) populũ nimirũ Israëliticũ, ut esset illi ueluti ornatus quidam rarus, ac gemma, à cæteris secreuit: uoluit quidē eum suas esse diuitias, suam hæreditatē, suum patrimoniũ. Aliàs diximus non rarenter Israëlem populum credentiũ adumbrasse, quem, ut hîc uides, ab inquinata profligatorum illuuie cœlestis ab æterno delegit pater.

Quia ego cognoui quòd magnus est dominus, & Deus noster præ omnibus dijs.

Aliam adducit causam, cur laudandus sit Deus. Quia, inquit, egomet noui, haud raroq́ꝫ expertus sum, quòd magnus est dñs, quodq́ꝫ cæteros reliquarum nationũ deos potentia sua infinita superat. Valet perinde atqꝫ, quicquid potentiæ est rarioris infinitò antecellit: quandoquidem

Omnia quæcũqꝫ uoluit dominus fecit in cœlo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis. Educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit, & producit uentos de thesauris suis.

C Hic cernis quomodo nequaquam ociosum sit uerbũ, cognoui. Etenim ex illius operibus Dei magnitudinẽ se cõprehendisse asserit Propheta: fateturque quòd solus is demũ sit, qui quæcunque libet, siue in cœlis, siue in terris, siue in mari aut lacubus fluminibusque altioribus, operatur. Abyssos pro uortiginosis, miræque profunditatis aquarũ alueis posuisse uidetur. Quare sic Paraphrastes: Potestatẽ habet in uastissima illa maria, & in omnia quæ usquã obstrusa latent, & in locis profundissimis. Diuus uerò August. cuncta hæc suo more ad allegorias pertrahens, abyssos profundissimas humani cordis cogitationes interpretatur, sanctissimè id quidem. Cætera quoque de ipso, quid scilicet præ se ferat cœlũ, quid tellus, quid mare, diligens poterit lector cognoscere. Meũ est institutũ à literę serie nõ nisi coactus discedere. Iam quid è cœlorũ influxu ac ministerio proueniat, quò magis admirãda appareat Dei potentia, aperit. Educit, inquit, seu eleuat, ut ex hebræo transferũt, exhalationes & uapores ex abditis terræ uisceribus, quæ longissimo dissidet à cœlis interstitio: cogitque in nubes, unde ortum habent uenti, tonitrus, fulgura, fulgetraque, & id genus alia, ut sunt niues, grandines, rosque illud herbis gratissimũ, ac pluuiæ. Ab extremo terræ interpretantur, ut diximus modò, Hebræorũ doctiores. quanquam nõ me præterit ad mare illud referri ab alijs, eò quòd ex illo nubes oriri uideantur: nanque ex mari cùm densæ exeãt, attollanturque exhalationes, nimbosos illos, quos in aëre circũferri cernimus, procreãt globos, è quibus præcipites erumpũt pluuiæ, caduntque grãdines, agrorũ nimirũ exitiũ & calamitas. Cæterũ fulmina pluuijs, ignẽque aquis cõmiscet, quò rei miraculo haud dissimilis admoneamur, ignẽ scilicet in tam uasta aquarum mole nõ extingui, imò excitari. Nõne illud terrificũ, stuporemque omnẽ mortaliũ superãs uidetur, ignẽ inter largissimos sæpe nimbos emicare, fulguraque latè omnia cõflagrantia prosilire, ac tandẽ uentos alterno ueluti impetu è recõditissimis terrę locis, tanquam à Dei

D thesauris proruere, atque horrendũ in modũ cuncta cõmiscere murmure ac stridore? E thesauris Dei uẽtos afflare asserit idcirco, quia incerta omnino est illorum origo, ut ferè sunt thesauri. Quocirca naturæ effector de uento similitudinẽ afferens in Ioanne, sic ait: Spiritus ubi uult spirat, & uocẽ eius audis, & nescis unde ueniat, aut quò uadat. Proinde somnijs philosophorũ omissis, hæc omnia à Dei potentia atque arbitratu, cui soli rerum istiusmodi notæ sunt origines & causæ, proficisci fateamur. Audi & alia summæ potestatis argumenta in Deo:

Qui percussit primogenita Ægypti usque ad pecus, & misit signa & prodigia in medio tui Ægypti, in Pharaonem & in omnes seruos eius.

Summatim quæ gessit Deus in gratiam populi illius ueteris perstringit, quæ tamẽ aliàs copiosius edisserit, nempe insigniora, in quibusque summæ illius tum potentiæ, tum bonitatis reluxerũt indicia. Vsque ad pecus, addidit, quò maiorem exprimeret calamitatem.

Et percussit gentes multas, & occidit reges fortes. Seon regem Ammorrhæorum, & Og regem Bassan, & omnia regna Chanaan. Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israël populo suo.

Hic fuit Seon ille ferocissimus, qui expulso Moab illius regnum occupauit. Hincque illud iactari cœptũ est uulgò prouerbij loco: Venite in Esebon, ędificetur & construatur ciuitas Seon. Qui tamẽ à Dei exercitu superatus interijt. Og uerò Bassan rex è Seon interitu perterrefactus fortunam belli tentare uoluit, in quo & ipse, & illius liberi, cum totis copijs infelicissimè occubuere. Verùm ne militum robori, quod gestum fuit, adscriberet quispiam, uide quid Mosi Israëlitici exercitus imperatori dicat Deus: Ne timeas eum, quia in manum tuam tradidi illum, & omnem populum ac terram eius. Atqui robur id est in primis, quo armati nostri debent esse principes, qui in Turcas expeditionem adornant, ne suis duntaxat fidentes classibus, aut uectigalibus ui exactis, & munitionibus,

A littora illa crudelia Christianorũ sanguine madere faciant. Vidi equidem reliquias illas miseras militũ è fluctibus sub Cirthæ (Argiriũ uocant) oppugnationem eiectas, oras has nostras applicuisse, onustas quidẽ uotis, quibus sese seruatas arbitrabanт. Cæterũ uerò nulla uitæ correctio, nulla religio, nulla exactionum remissio: nam quas aduerso Marte aut tempestate amisere fortunas, furtis eas actutùm, latrocinijs, ac pauperum bonis resarcire adorti sunt. Scilicet imminentem barbarorũ cladem ab armato impietate milite perfractum iri nostri opinãtur principes. Superbissimis itaq; profligatis, duce Deo, à Mose regibus, illorum regnum, ut fuerat pollicitus, ac terram dono dedit perinde atque illius esset patrimonium, atq; sperata à maioribus hæreditas, populo suo charissimo. Quapropter

Domine nomen tuum in æternum, domine memoriale tuum in generatione & generationem, quia iudicabit dominus populum suum, & in seruis suis deprecabitur.

Memoriale tuum: clarius ex hebræo, memoria tui, uertisset interpres. Rursus, iudicabit populum suum, pro populo suo. quare sic Paraphrastes: Suscipiet dñs patrociniũ causæ populi sui contra aduersarios. Iudicabit igiт pro populo suo. Iam illud omnino malè uersum uideт: Et in seruis suis deprecabiт. Quòd si deprecationis uocem hîc locũ habere existimauit interpres, exorabiт potius, ut ex græco transferunt, uertendum fuerat: hoc est, ad preces populi sui facilis erit, sinetq; se exorari. Ex hebræo tamen, cõsolabitur, reddunt. Videtur id eum ad modum dictum, quo illud Dei in Esaia: Eia, inquit, consolabor me super hostibus meis, & ulciscar de inimicis meis. Apparet enim tum Deus affici consolatione, cùm nostra ulciscitur scelera: quemadmodum dolore, cùm à nobis peccando irritaт. Anthropopathia est, quod aliàs admonuimus. Sumpta enim de illo, cui male uult, pœna, uolupe est homini irato ac sæuo. Intelligit igitur hîc Vates, Deum tandem longis satiatũ suorũ plagis, iri placatũ. Ideo sic uertit quidam: Erga seruos suos placabilis erit. Itaq; propter immensa illa, atq; adeò infinita tuæ benignitatis signa in populũ tuum exhibita, propter portenta, propter summã in moderandis illorum rebus prouidentiã, tuum erit nomen æternum: memoriaq; rerum sic per te in tuorũ gratiã gestarũ, à generatione in generationem perpetua trãsibit successione. Siquidẽ tuos semper ab impijs tutatus es idcirco, quòd cum illis in gratiã reuersus, in clemẽtissimo tuę pietatis sinu eos plagis diutius uexatos purgatosq;, tanq; rem tibi charissimã collocasti. Cæterùm

Simulachra gentium argentũ & aurum, opera manuum hominũ. Os habent & non loquentur, oculos habent & non uidebunt. Aures habent & non audient, neq; enim est spiritus in ore eorum. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

Vates considerata Dei potentia, atq; erga omnes, qui ad illum confugiunt, dilectione, facilitateq; ad opitulandum illis qui ueram amplexantur religionẽ, uanitates deridet Gentium, quæ inanimos, nulliusq; omnino sensus ac uirtutis deos sibi effingunt atq; adorant. Hæc planè ad uerbum in alio habentur psalmo, ibiq; explicata sunt.

Domus Israël benedicite dño, domus Aarõ benedicite dño, domus Leui benedicite domino. Qui timetis dominũ benedicite domino.

Deriso superstitioso gentium cultu, hortatur quotquot ueræ addicti sunt religioni, ut propter antedicta cœlitus beneficia Deum laudibus, ut meritus est, extollant: sed primùm Israëlẽ, totum nempe populũ: sacerdotes postea, quorũ princeps fuit Aaron: Leuitas deinde, ac postremò cunctos Deũ timẽtes. Quòd Aaron primùm meminerit, Leui postea, qui eiusdem erant tribus, id consultò

C factum uidetur, quò quis autor fuerit tribus Leuiticæ innotesceret. Is Leui fuit, non Aaron: sed is dignior, ideo primùm à Vate ponitur. Vos igitur posteri Iacob, uos posteri Aaron, uos posteri Leui, uos quibus diuinus cordi est timor, laudate dominum, illiq; gratias agite. Siquidem

Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hierusalem, halleluia.

Vide quàm cautè Vates à more antiquo adorandi non discedens, Ecclesiæ dignitatẽ effigiat. In Sion quippe monte erat templum, in quo propitiatoriũ, sedes utiq; Dei, mira seruabatur religione. Vnde hîc ex Sion, loco nimirum unde cœlestia audiebant respõsa, promissionesq; illæ numinis frequẽtes, ac minę interdum uenerãdo quodam prodibant silentio, laudandũ esse Deum fatetur, cuius certa atq; adeò æterna futura esset mãsio in Hierusalẽ, quæ Ecclesiæ fidei typus fuit ut sacer, ita illis, qui cæteris è uulgo hominibus uitæ sanctitate præstabant, exploratus. In qua quidem Ecclesia perpetuũ se fore ueluti ciuem, non semel testatus est benignissimus seruator. Cui laus sit perennis. Amen.

PSALMVS CXXXVI.

Onfitemini domino quoniam bonus, quoniã in seculum misericordia eius.

Hæc laudis oda unà cum multis eiusdem est argumenti: Deum scilicet quia bonus est & clemens, laudandũ esse. Et ut quidem omnes ad id muneris pertrâhat prudẽtissimus Vates, nõnulla quę Deus in prima mũdi effectione exhibuit beneficia, atq; mox alia, commemorat. Hoc idem prorsus precationis exordium suum edocuit exercitum rex Iosaphat, qui pugnaturus cum posteris Moab & Amon, sic suos hortatus est milites: Credite in dño Deo uestro, & securi eritis. Credite prophetis, & cuncta euenient prospera. Deditq; consilium populo, & statuit cantores domini, ut laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitũ, ac uoce consona dicerent: Confitemini dño quoniã bonus, quoniam in seculũ misericordia eius. Vides'ne quo in primis armorũ genere suos armari uoluit milites tam pius rex? fide nimirũ, ac prõpto laudãdi Dei studio & affectu. Quó nõ irrũperet istiusmodi instructus armis miles? Verùm alio se habet nunc modo disciplina militaris. Vidi interdũ milites ad numerũ tuba accitos, uocatosq; centuriatim ad signa, uno insedisse equo cũ scorto: nulla interim à ducibus reprehensio, nulla seueritas, nulla omnino grauitas. Quò abijt synceara illa militiæ ratio ac disciplina? O uos igitur, inquit Vates, qui diuinorũ haudquaq; immemores estis beneficiorũ, Confitemini dño quoniã bonus, quoniã in seculũ misericordia eius. Illud notandũ, cuilibet psalmi huius uersiculo addi ex hebræo, quoniã in seculũ misericordia eius. Vnde mirũ uideri posset, quomodo tam sancta, dicã quoq; necessaria, à psalmo subtracta sit particula. Tædio (opinor) psallentiũ cõsulere maluerũt, nescio qui, choris præpositi, q̃ rei diuinę integritati ac perfectioni. Nulla certè dissimulanda esset ob torporẽ iniuria spiritus. Sensus igit̃ is erit: Laudãdus ab omnib. est Deus, celebrãdusq; tum ob multa, tum quoniã bonus, quoniã in seculũ misericordia eius. hoc est, sicut omnia uirtute superat, & prouidẽtia, ita clemẽtia, & bonitate. Nanq; omnia hęc ęterna sunt in Deo, quocirca æterna illius in nobis debet esse laus & confessio. Ergo

Confitemini Deo deorum, quoniã in seculum misericordia eius.

Confitemini domino dominorũ, quoniã in seculũ misericordia eius.

Non id proinde dicit, ut deorũ numerũ esse opinemur, sed ob id, q̃ qui potentiores sunt in mundo, nescio quid diuinũ præ se ferre uideant̃. In ipsis eñ uneranda quędã potentiæ plus quàm humanæ relucet imago, atq; id adeò, si potentiæ coniuncta sit probitas & clementia; alioqui furor est tyrannicus, si princeps exuta

exuta probitate quamplurimũ poteſt. Sub hęc Deum deorũ illum appellat etiã, quò nulla re alia nixi, in ipſo ſolo cõfidere perdiſcamus. Dñm rurſus dominorũ, ne quem alium præter eum timeamus. Iam quę res in terris tam ualida erit, quæ mentẽ ſic à terræ craſſamẽto atq; ambitione liberam perterrefacere queat? Ille igitur ſolus, in cuius manu mors eſt & uita, timeri ſolet ab his, qui illum ſuper omnia & amant, & uenerantur. Et

Qui fecit mirabilia magna ſolus, quoniam &c.

Mirabilia magna, auxeſis eſt. Stupendiſſima, inquit, operatus eſt Deus, atq; ea quidem ullo abſq; extero adminiculo ſolus.

Qui fecit cœlos in intellectu, quoniam &c.

Hoc eſt, non temerè aut inconſultò tam pulchram machinã molitus eſt cœlorum, ſed prudentiſſimè, exquiſitaq; arte & ingenio. Etenim ſumma in his potiſſimum deprehenditur ſapientia, uirtus, immortalitas illius.

Qui firmauit terram ſuper aquas, quoniam &c.

De fundamento terræ, quod Dei uoluntatẽ eſſe magnus aſſerit Baſilius, in quartodecimo dictum eſt pſalmo. Felix tamen, Extendit terrã ſuper aquas, uertit. Alius item, expãdit. hoc eſt, terrã ab aquis denudãs, ipſas ſeorſum in abyſſis contra eorum naturã ſtagnare fecit. Ad illud, opinor, reſpexit Vates, quo dictũ fuit à rerum omniũ opifice: Congregentur aquæ quæ ſub cœlo ſunt, in locum unum, & appareat arida. quemadmodum & illud quod ſequitur:

Qui fecit luminaria magna, quoniam &c.

Quæ iſtiuſmodi fuerint luminaria, actutùm aperit.

Solem in poteſtatẽ diei, quoniam &c. Lunã & ſtellas in poteſtatẽ noctis, quoniam &c.

Creauit, inquit Moſes, Deus duo luminaria magna, luminare maius, & luminare minus. Maius quidẽ, ut diei præeſſet negocijs, ipſumq; illuſtraret, & perficeret: minus uerò (ea eſt luna) ut cum ſtellis præeſſet nocti, illamq; mutuatis à ſole radijs, ut poſſent, irradiarent. Lunæ quippe beneficiũ ac ſtellarũ, hi ſentiunt inter cęteros, qui noctu loco peragrant inuia & deſerta: hi quoq; qui nauigant, qui ſtellarum ſuffragio, uel potiſſimũ Cynoſuræ, uti cõſueſcunt. Vnde non iniuria à rerum effectore eſt dictum, quòd erunt in ſigna, & tempora, & dies, & annos. quanq; horum alia omninò eſt ratio.

Qui percuſſit Ægyptũ cum primogenitis eorũ, quoniã &c. Qui eduxit Iſraël de medio eorum, quoniã &c. In manu potenti, & brachio excelſo, quoniam &c. Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones, quoniam &c. Et eduxit Iſraël per medium eius, quoniam &c. Et excuſſit Pharaonem & uirtutem eius in mari rubro, quoniam &c.

Nota eſt hiſtoria, quã nihilominus in ſuperiorib. pſalmis nõnunq; fuſius, q̃ hîc modò fit, tractauimus. Libẽter em̃ à nimia earundẽ rerũ repetitiõe diuerto. Illud notandũ, in brachio excelſo, ſiue extento, inuictã Dei potentiã ſuo in aſſerẽdo populo ab Aegyptijs, oſtendi. Rurſum ex illo [in diuiſiones] nacti quidã occaſionẽ, illud quod afferũt Thalmudici, uerũ eſſe arbitrant̃. Scribunt em̃ mare in duodecim tunc ſectum partes, quò unaquæq; tribus ſuam ſeorſim ab alijs haberet uiam. Sed id dictũ potius uidet̃ ad exprimendã uaſtiſſimã aquarũ molem illius maris tam latè Dei imperio diſtracti. Cęterũ, excuſſit Pharaonẽ & uirtutem eius in mari, clarius ex hebræo ſic uertũt nõnulli: Et impulit Pharaonẽ & exercitũ eius in mare rubrũ. ualetq; perinde ac ſi diceret: Ipſum etiã renitẽtem coëgit unà cum exercitu mare ingredi. Tum quidẽ iſtud cõtigiſſe arbitror, quãdo rei miraculo exanimati clamarũt: Fugiamus Iſraëlẽ, dñs em̃ pugnat pro eo. Atq; illo ſanè modo, terrifico nimirũ & proceloſo, ſuos ſubmerſit hoſtes Deus.

C Qui traduxit populũ ſuum per deſertũ, quoniam in ſeculum miſericordia eius. Qui percuſſit reges magnos, quoniã &c. Et occidit reges fortes, quoniã &c. Seon regem Amorrhæorũ, quoniam &c. Et Og regem Baſſan, quoniã &c. Et dedit terram eorum hæreditatem, quoniam &c. Hæreditatem Iſraël ſeruo ſuo, quoniam &c.

Hæc eadem, atq; eodem omnino ſpiritus ardore, in ſuperiori cecinit pſalmo propheta. Traduxit, mitius uertiſſet duxit, ſeu deduxit, ut uertit Felix. Cæterũ rerum ſpiritualiũ ea eſt uirtus, ut quibuſdã propoſitis, reuocatisq; ad memoriã, ſyluam illam ingentem beneficiorũ Dei conſiderandã latenti quadam ratione ac modo, perſpicacioribus proponat ingenijs. Nam quòd canit populũ illum Dei manu ex undis ereptum, per ſolitudinemq; circumductũ, atq; potentiſſimis occiſis regibus, illorum bona in hæreditatẽ Iſraël ceſſiſſe, maximam aperire uidetur rimam ad illa omnia, quæ tunc geſta fuere, perueſtiganda: quibus ſanè cognitis, mirum quàm flagret animus tam potentem, copioſumq; in dona, amare benefactorẽ: qua luce inſolita perluſtratus, fateri cogitur, idcirco admirandas illas in totius generis humani gratiã exhibuiſſe operationes altiſſimus, quoniam in ſeculum miſericordia eius: &

Quia in humilitate noſtra memor fuit noſtri, quoniã &c. Et redemit nos ab inimicis noſtris, quoniam &c. Qui dat eſcam omni carni, quoniam &c. Confitemini Deo cœli, quoniam &c.

Confitemini domino dominorũ, quod in fine pſalmi noſtra habet æditio, nõ eſt in hebræo, ſed illud ſolũmodo, ut uertit Felix: Celebrate Deum cęlorũ, quoniam in æternũ miſericordia eius. Vide igitur quam ob rem mota Dei clementia, tam largum gratiarum ſinum in iſtuc genus noſtrum cùm olim effudit, tum
D impręſentiarũ copioſiori quoq; effundit additamẽto. Quia, inquit, memor fuit noſtri, & id ſanè in afflictione, deiectioneq; & miſeria. Sic hoc loco uox humilitatis interpretãda eſt, ne cũ illam uirtutẽ eſſe ſomnies, ſomnies & illud, propterea noſtri miſertũ eſſe numẽ, quòd illa præditi fuerimus uirtute, atq; hoc modo gratia amplius non ſit gratia, ſed merces: ut nõnullos de Chriſti matre interpretari uideo, quæ cùm ſuam exploratiſſimã haberet deiectionẽ, deſpectamq;, ſi cum Dei magnitudine conferas, naturam, illud candidiſſima protulit fide: Quia reſpexit humilitatẽ ancillæ ſuæ. qui ſanè ſenſus ex his, quæ ſequũtur, deprehendi poteſt. Et redemit, inquit, nos ab inimicis noſtris: regibus nimirũ illis fortiſſimis, qui dæmonum, atq; adeò ſeditionũ, rixarumq; autorum imaginẽ adumbrarunt. Verùm illud conſolatoriũ in fine additur, quòd noſter Deus is ſit, qui perpetua ſuæ benignitatis ſerie quæcunq; in terris, quæ ſpirabilẽ ſaltem uiuunt uitam, alit, paſcitq; continuè. Vniuerſę, inquit, carni cibum ſuppeditat. Res certè uel ſola, quæ noſtram ualida ſit emortuã ſuſcitare fidem. Quis talem non amaret dominũ? quis ſimilem unq; expertus eſt benefactorẽ? Itaq;, confitemini Deo cœli, qui pulcherrimã hanc orbis regionẽ, cœlorũq; elegantiſſimã fabrefecit machinam, quoniã in æternũ miſericordia eius. Siquidem ab illo dimanarunt fonte, manantq; quotidie inexhauſti gratiarũ riui, quibus obrutæ electorũ animæ inſaniunt propémodũ in Deo, uiuuntq; in illo magis quàm in ſe: cuius amore percitę, atq; in ſilentiſſima illa perpaucis cognita diuini amoris caligine immerſæ, ſopore profundiſſimo in ſponſi amplexu, ubi ſedes eſt amoris, atq; ecſtaſis, emoriuntur. Cui laus ſit æterna. Amen.

PSALMVS CXXXVII.

Vper flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion.

In hoc pſalmo Vates futuri excidij Hieroſolymorum, atq; exilij illius fa-

lius famosi Iudæorũ apud Babylonios sub Ioachim rege prædicit calamitates. Nanq; rex ipse cùm peccasset, diuina statim destitutus fuit ope; quocirca à Nabuchodonosor captus, unà cum primarijs urbis hominibus & sacerdotibus abductus est captiuus, nihilq; relictum est in ciuitate, ut sacra refert historia, exceptis pauperibus, qui tamen & ipsi non adeò multò pòst sub Sedechia rege, cæteros sequuti sunt. Obtruncatis porrò filijs regis, atque effossis ipsius oculis, incensóque templo, ac dirutis urbis mœnijs, luctuosa facta sunt omnia, & mœsta. Omnem, inquit, domum combussit igni, & muros Hierusalem in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldæorum. Reliquam autem partem populi quæ remanserat in ciuitate, & profugos qui transfugerant ad regem Babylonis, & reliquum uulgus transtulit Nabuzardan princeps militiæ, & de pauperibus terræ reliquit uinitores & agricolas. Atque hoc sanè modo superbissima cecidit Hierosolyma. Vnde non immmeritò miserabilẽ illius flens casum Hieremias, sic queritur: Facta est quasi uidua domina gentium. Sederunt in terra, conticuerunt senes. Filię Sion consperserunt cinere capita sua, accincti sunt cilicijs: abiecerunt in terram capita sua uirgines Hierusalem. Quid illud? Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per uiam. Sibilauerunt, & mouerunt capita sua super filiam Hierusalem. Hæccine est urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium uniuersæ terræ? Quid flebilius unquam auditum fuit? In Babylone igitur captiuus populus Dei, miserandumq; in modum à uictore hoste habitus, suas quotidie lamentabatur ærumnas, atq; adeò id maximè, quòd derisus à barbaris rogabatur, ut illa caneret carmina etiam in Babylone, quæ Hierosolymis canere consueuerat. Hisce quidem lamentationibus & querimonijs totus is scatet psalmus. Ex uulgo porrò homines ob propriam solũmodo angebantur calamitatem, neq; ultra aliud. At qui altiori præditi erant mente, ut primates & sacerdotes, non tam ipsas horrebant catenas & carceres, quàm Dei religionis interitum. Exciso quippe templo, atque urbe diruta, timebant ne & ipsa simul cum parietibus collaberetur religio, toleranter alioqui laturi exilium, & si quid acerbius obtrusissent uictores. Ad ripas itaq; fluminũ Babylonis sedentes desolati, sic suas exponebant querimonias. Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus dum recordaremur tui Sion. Multis irrigari fluminibus Babylonem tradunt autores, quorum notissima sunt Tigris & Euphrates, qui mediam ipsam intersecans ciuitatem iucundissimo præterlabitur aspectu, commodaq; non mediocria affert loci incolis. Puto captiuos sua potissimum domicilia in ripis illis fluminum solitarijs habuisse, ibiq; dato paululum respirandi ocio ab hostibus, frequenti cœtu ad memoriam desolatæ patriæ mutuis suspirasse questibus, simúlque infelicissimum templi excidium defleuisse: quibus ita afflictis, nihilq; aliud admittentibus præterquàm lachrymas & dolorẽ, insultare soliti erant prætereuntes hoc modo: Agitedum, & Chaldæos quoq; rudes & indoctos, uestris illis quæ in templo magnifico Hierosolymis canere consueuératis, oblectate carminibus. Illi contrà, lætitiæ cantus in tam graui mœrore se haudquaquã proferre posse respondebant. His, inquiunt, tam inhumano ac fero iactatis in nos animo, in ripis illis sedimus, fleuimusq; cùm dulcissimæ recordaremur patriæ; atq; proinde

In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.

Citharas legũt alij. Solet id genus arboris, quippe quod humidis delectat̃ locis, amnes proximè, atq; per ripas fluminũ sparsim emergere. Cęterũ siue organa, siue citharas, q̃d magis quadrat ex hebræo, legas, nihil aliud sibi uolunt hæc uerba, q̃ illos omnino ab omni animi uoluptate cessasse. Quòd secum eñ attulerint citharas, aut organa, durũ id dictu uidet̃, in strage potissimũ illa omniũ sęuissima, & direptione. Quare nõnulli uocẽ illam, qua nos legimus organa, à uerbo quod Hebręis est ululo, deriuari opinant̃, uoluntq; hũc esse sensum: Cùm in

C ter hostes ularemus, ipsi insultantes incitabant nos ad cantum. Ideo infertur:

Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos, uerba cantionũ: & qui abduxerũt nos, hymnũ cãtate nobis de canticis Sion. Nos uerò contrà: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?

Quasi dicerent: Scilicet nobis uolupe est domini laudes in ea terra concinere, quæ statuas, deosq́ʒ nihili pro uero colit Deo. Qui abduxerũt nos, non est in hebræo, sed sic ferè uertunt: Ibi postulauerũt nos, qui nos ceperant, uerba cantici, & suspenderamus lætitiam, canite nobis de canticis Sion. Tota illa erat ironia: à cuius dente, tanq̃ʒ ab acutissimo transuerberati gladio, sic respondebant: Quo animo carmina Deo tantũmodo nostro debita cantabimus in terra hostili & peregrina? Id minimè quidem licet. Proinde

Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuioni detur dextera mea.

Illi qui uolunt Iudæos instrumenta musica secum in exilio tulisse, sic uersum interpretantur: Suæ artis immemor mea fiat dextera, nunquámue tangat citharam, si tui immemor fuero exterminij, ô Hierusalẽ. Alij uerò sic: Non possum obliuisci Hierusalem: quòd si eius obliuisci possem, tum arriperet dextera mea citharam, & exerceret artem suam. Cui & quadrat quod sequitur:

Adhæreat lingua faucibus meis si non meminero tui, si non proposuero Hierusalem in principio lætitiæ meæ.

Hoc est, mutus fiam potius, quàm in terrra aliena canere audeam canticũ domini. Verùm litera Paraphrastæ mihi uisa est lucidiorem expressisse sensum. Ita ille: Si unquam oblitus fuero tui Hierusalem, & dextera mea officij sui oblita citharam pulsauerit in gratiã alterius quàm unius Dei mei, opto ut sic hæreat lingua mea, ne possim loqui: imò & palato meo affigatur, si non quoad uixero, memor fuero tui, & si non proposuero laudes ipsius Hierusalem summo gaudio, D quod unquã contingere poterit mihi. Felix tamen ultimam uersus particulam sic reddit: Si non extulero Hierusalem super caput lætitiæ meæ. quorũ uerborum s uidetur sensus: Nulla potest lætitiæ occasio accidere, quin illam statim excludat memoria excidij meæ patriæ, atq́ʒ subinde mœrorem pro oblato gaudio ingerat. Atqui rursus ne nostram omnino uideamur contẽnere editionem, is suus sit sensus: Si tuæ aliquando oblitus fuero ruinæ Hierusalem, tum omne pereat auxilium, non sit mihi unquã Deus præsidio, sed mei penitus obliuiscatur (dextera enim pro salute poni in scripturis solet interdum) irrauceamq́ʒ omnino: & si te, ô Hierusalẽ, tuamq́ʒ sortem non ante initium cuiuscunq́ʒ mei prætulero gaudij, obtumescam. Id est, charior mihi erit luctus pro te assumptus, q̃ʒ quiduis lætitiæ, quam in Babylone unquam sperare possem. Interim uerò

Memento domine filiorum Edom in die Hierusalẽ, qui dicunt, exinanite exinanite usq́ʒ ad fundamentum in ea.

Eius, tum ex gręco, tum ex hebręo uerti debuerat, polleq́ʒ perinde atq́ʒ, euertite, excinditeq́ʒ eam à fundamentis. Vox erat Edomitarũ, siue Idumæorũ, descendentium quidem ab Edom, nempe Esau fratre Iacob, idcirco eiusdem sanguinis cum Israëlitis: quibus cùm dolere debuisset fratrum casus, ex ipso magis incruduerãt: tanta est uis interdum liuoris atq́ʒ odij. Nam cùm urbem, fratrũq́ʒ bona cernerent à Chaldæis diripi, non solùm opem non attulêre, uerumetiam fraternitatis obliti, hostes, quò illa funditus euerterent, incitauerunt. Putas ne deesse nunc fratres, qui fratrum interitum sitiant, proindeq́ʒ Chaldæos, alioqui per se incitatos, atq́ʒ in Dei amicos contumeliosos instigent? Da mihi hominem modò in ruinam aliquam coniectũ, Deus bone, hinc atq́ʒ hinc, uel ab ipsis proprijs illius ædibus cernes Chaldæos ebullire, qui malum inferant, qui prouocent, qui irritatos crabrones irritent. Rident postea, tanquã rem mirum in modum

dum Deo gratam obtulissent. Ab aris' ne? à sacris' ne focis? à fanis tandem ipsis istiusmodi sperare debuit probitas insaniam? Verùm domine simulac homines obliuiosi sunt, memor esto tu filiorum Edom, qui nostram maiorē ad miseriam Chaldæos prouocāt, dicētes: Excindite, euellite radicitus, exinanite, urgite interim, suffocate, uitā, nedum existimationē, adimite; sic uictores erimus. Ad hunc igitur modum Idumæis, pessimis scilicet fratribus, atq; ipsis Babylonijs uicissitudinē imprecatur captiuus populus, rogatq; ut illis par pari referatur, retalieturq;, ut meriti sunt: his quidem, quoniam hostes crudelissimos ad urbis euersionem incitabant: illis uerò, quoniam ulla absq; cōmiseratione euerterant. Cæterùm diem Hierusalem, diem illum extremum excidij uocat propheta. Siquidem frequenter in scripturis dies pro fatali, ut sic loquar, cuiusq; hora sumi solet. Acerbissimus sanè omnium is est dolor, cùm nostris in calamitatibus nostri ipsi rident domestici, atq; de malis nobis illatis, qui impulsores fuere, triūphant. belluinam quidem omnē superat immanitatē istiusmodi fratrum sęuitia & plausus. Et tamen hisce bellissimis adornati facibus & lampadibus, sponsi aduentū securissimi omnium opperimur, putamusq;, quemadmodū mundo (quanquā nec mundo quidem) ita Deo imposturam fieri posse. Iudicium certè id est Dei, hòc timendum magis, quò à plerisq; minus animaduertitur, aut, quod magis dolendum est, animaduersum cōtemnitur, adeò alter alterius calamitates sitimus miseri, atq; auidissimè, ut alij sonēt obsonia, pergustamus. Fusius hæc quàm putaram scripsi: querelæ enim quę passim ab his, qui istiusmodi obnoxij sunt naufragio, audiuntur, me ad hæc cōmemoranda citra propositū adegit. Ego quidē in istiusmodi tragœdiarū genere, neq; Iudæi, neq; Edomitæ, neq; Babylonij personam induo: tantum quod suggerit spiritus ad ædificationē scribo. ut alij afficiantur, non multùm moror: mihi sat fuit admonuisse. Tu uerò

Filia Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionē tuam, quam retribuisti nobis. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.

Inuehitur in Babylonē ad hunc ferè modum: O misera Babylon, ô infelix, ô desolata (prædictio hæc est futuri) ô improuida, quæ nunc tam insolenter ob nostra exultas incōmoda: te fortior, beatiorq; ueniet, qui tibi reddet pro hisce omnibus talionē, suppliciūq; de te sumet inexorabiliter. Fortunatus, inquā, super ueniet de improuiso hostis, qui te apprehendet, strictimq; connodabit (infelix) ac teneros liberos tuis ab uberibus abstractos durissimis allidet saxis. De Babylonis exterminio sic uaticinatur Esaias: Omnis qui inuētus fuerit occidetur, & omnis qui superuenerit cadet gladio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & uxores eorum uiolabuntur. Et ego suscitabo super eos Medos, qui argentū non quærant, nec aurum uelint: sed sagittis paruulos interficient, & lactantibus ubera non miserebuntur. Vide rursus quid in Abdia Vate sceleratis cōminetur Idumæis Deus. Propter interfectionem & propter iniquitatē in fratrem tuum Iacob opperiet te confusio, & peribis in æternum, in die cùm stares aduersus eum, quando capiebant alieni exercitū eius, & extranei ingrediebantur portas eius, & super Hierusalē mittebant sortem. Tu quoq; eras quasi unus ex eis. Cogita, mi lector, seuerissimā Dei esse retributionē in eos, qui alienam excitare consuescunt iracundiā contra illos, quorū uirtutibus inuident ac fortunis. Cohorresco (fateor) cùm hæc mihi in mentē ueniūt, uereorq; interdū, ne eadem tandē detur ab irritato Deo, aut Phrygibus, aut Aphris, desæuiēdi in res nostras ac filios potestas, quę olim Parthis data est & Medis in Babylonios. Totus, inquā, exanimor, cùm certissimū atq; adeò seuerum illud Dei iudicium uerso animo. Sicut, inquit, fecisti, fiet tibi: retributionē tuam conuertam in caput tuum, Audio, ô domine, & cōtremisco. Verùm tu, qui ipsa

C met es pietas, retribue seruo tuo. Id non deprecor, non detracto, sed uiuifica me secundum uerbum tuum. Cui imperium sit, atque ultio in contumaces, in secula seculorum. Amen.

PSALMVS David CXXXVIII.

Onfitebor tibi dñe in toto corde meo, quoniã audisti omnia uerba oris mei: in conspectu angelorum psallam tibi.

Non potest sanctissima Vatis anima nõ continenter Dei nomen laudibus efferre, atq; omnibus fermè psalmis suũ erga Dei religionẽ zelum ac studium attexere. Quocirca multos hac de re cõposuit psalmos, eiusdem nimirum argumenti, ac in Deum fidei: ut in hoc uidere licet, mellifluo sanè & suaui. Quid nõ in se habet suauitatis Dei laus? Putant quidã Vatẽ odam hanc cecinisse, cùm interfecto Absalon, Deũ templũ ingressus adoraret, illicq; ob restitutũ regnum gratias ageret. Verũ incertũ id omnino: illud autẽ certissimũ, laudes hic Dei celebrari. Ait itaq;: Cõfitebor tibi dñe in toto corde meo, quoniã audisti uerba omnia oris mei: in conspectu angelorũ psallam tibi. Hucusq; Hebræis unus est uersus, expuncta nihilominus particula, quoniam audisti omnia uerba oris mei, quæ insititia uidet̃. Sic Felix: Celebrabo te in toto corde meo in cõspectu deorũ, seu iudicũ, ut habet Chaldæus. Siue igitur angelorũ, siue deorũ, siue iudicum legas, seniores populi si intellexeris, non errabis. Illiusmodi quippe appellationibus uocari soliti erant sapientiores, quiq; potestate aliqua digniori cæteris præstarent. & est ac si dixisset: Te laudabo, ô domine, tibiq;, quæcunq; in me insunt bona, accepta feram: & id sanè toto animi affectu, non simulatè aut dolose, atq; in frequenti populi corona, ubi de more seniores atq; optimates conuenire consuescunt, te dignis celebrabo canticis. Ad hæc,

D Adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo super misericordia tua & ueritate tua, quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.

Si transtulisset, super omnia nomen sanctũ tuũ, tota ferè extremæ huius partis ablata esset ambiguitas. quanq; nec sic omnino quidẽ: nanq; Hebræis addit̃ in fine, eloquiũ tuũ. Sic Felix: Super omne nomen tuũ eloquiũ tuũ. ut sit hyperbole, ualetq; perinde ac, super omne eloquiũ tuũ nomen tuũ. & est sensus: Ego in templo, ubi tua peculiariter inhabitat sanctitas, ubiq; mũdissimi tuæ religionis celebrant̃ ritus, te adorabo, tuumq; nomẽ, ob tuã erga nos misericordiã, ac qua in seruandis promissis constantissimus es, fidem prædicabo. Et illud sanè seriò: siquidem multò plura, quàm tu uerbis promiseras, tuũ nobis præstitit nomen, nomen nimirũ sanctissimũ, atq; laude quamlibet immensa superius. Quòd si tamen simpliciter absq; hyperbole ordinanda est litera, sic ex eodem fonte, unde hausit Felix, traducunt nõnulli: Nam extulisti super omnia nomen tuum & eloquium tuum. Verùm prior sensus uidetur esse germanior.

In quacunq; die inuocauero te, exaudi me, multiplicabis in anima mea uirtutem.

Per tempus præteritũ uertit Felix, atq; adeò cæteri fermè ex hebræo, hoc modo: In die quo inuocaui exaudisti me, roboraui me, atq; animæ meæ adijcies uirtutem. Sed in idem recidit tum sensus, tum litera, nempe Deũ inuocatũ nostræ præstò adesse imbecillitati. Mirum q; iucundè nostro Deus oblectetur in precationibus & studio & sedulitate: uult enim suo à figmẽto quæri, rogari, diligi, tandemq; ab anima in orationibus feruida inueniri. Quo postea inuento, profundissimo illa tunc fruitur silentio ac pace. In Deo quippe longo quæsito labore cõquiescens, nihil aliud præter Deum uel sentit, uel se sentire intelligit. Hincq;

fidei robore, quã hîc uirtutẽ auctam, multiplicatamq́ appellari duco, nixa, in illud quod sequitur, ut uerissimè, ita confidentissimè prorumpit:

Confiteant̃ tibi dñe omnes reges terræ, quia audierũt omnia uerba oris tui. Et cantent in uijs dñi, quoniã magna est gloria dñi. Quoniã excelsus dominus, & humilia respicit, & alta à longè cognoscit.

Melius doctorũ iudicio hæc uerba per futurũ uertisset interpres, cõfitebunt̃, audient, cantabunt, ut esset sensus: Reges terræ omnes te laudabunt, & te dñm esse fatebunt̃, simul ut nouerint te, quæcunq; pollicitus fueras, re præstitisse. Indeq́ in uijs dñi, id est, ob res illius gestas admirãdas, in quib. Dei undequaq; relucet sapientia, cantabunt, & dicent: Quoniam magna est gloria dñi, qui tametsi sublimis sit atq; excelsus, quippe qui in cœlis residet, ima hæc nostra tamen respicit: neq; illius fallũt oculos, si quæ tumida sunt, licet à nobis semotus, longeq́ positus esse uideatur. Nonnulli uertunt, humilem, seu depressum, ad hunc modum: Quoniam excelsus dominus, & humilem uidet, & sublimis à longè facit cognoscere, nempe iudicia sua æquissima esse, dum humiles in altum euehit, cõtraq; tumidos atq; arrogantes deijcit. Istiusmodi sanè uicissitudinum ratione delectatus, mites cominus, ut sic dicam, respicere uidetur: elatos uerò eminus, atq; uti res solent neglectæ, procul. Quare

Si ambulauero in medio tribulationis, uiuificabis me: Et sup irã inimicorũ meorũ extendisti manũ tuam, & saluum me fecit dextera tua.

Illud nõ segniter expendendũ, omnes reges, in superiori uersu, pro uicinioribus regibus sumi oportere, qui Dauid nouerãt, quiq; audierant promissum illi regnum à Deo fuisse. Quapropter perspectis uijs dñi, cõsilijs scilicet atq; actionibus in Dauid fauorẽ exhibitis, illi gratias egerunt. Nanq; uiæ dñi, per quas ad illius peruenit̃ cognitionẽ atq; amorẽ, sunt illius operationes, cõsilia, prouidentia, in rebusq́ administrandis ratio, ordo, decretumq́ illud amoris æternũ, quo condita omnia tanq; fræno, suo in officio, naturaliq; uigore cõtinere solitus est. Sancta hac itaq; armatus persuasione Vates, clamabat: Si mihi etiam per medios ipsos angustiarum forcipes eundum fuerit, tu uitam meam tutaberis. O ardentem Vatis fiduciam. Mirarer equidem si sic de se, ut solent nostri, testatus esset: Occumbam subitò, neq; erit qui manũ periclitãti porrigat. Vitam, inquit, meã tu reparabis, frænabisq; si quid in me turpissimi isti malorum inuentores moliti fuerint: & sic tua me seruabit dextera, non mea, quæ imbecillis est ac pauida: nõ amicorum, quæ fallax & uana: non principum, quæ superba est, ac grauis: non tandem pastorum ipsorum ac magistratuum, quoniam de more quæ sua sunt quærunt, non quæ gregum, non quæ filiorum, non quæ Dei. Ergo

Dominus retribuet pro me, domine misericordia tua in seculum, & opera manuum tuarum ne despicias.

Dominus perficiet pro me, uertunt ex hebræo: hoc est, si quid in me debile fuerit & infirmum, supplebit dominus. Quanq; retribuet uerbum, si ad mortalium referas ignauiam atq; egestatẽ, suum habet lepôrem, ualetq; perinde, quasi id diceret: Egentiorem me prorsus esse fateor, quàm ut quæ digna tanto sint domino rependere ualeam. Ideo is qui dedit, datori quoque ipse retribuet. hoc est, Deus quemadmodum in dona effusissimus fuit erogator, ita meam ipse in referendo gratiam suppleat indigentiã, parcatq́, ac pro accepto habeat, si quid minus datum fuerit. atque ita causam, quãobrem id agere debeat Deus, subinfert. & est mutatio personæ, conuersioq; ad Deum ualde ardens. Domine, inquit, misericordia tua ęterna est: quare cœpta manuum tuarum opera in me tutando ne intermittas, sed, ut cœpisti, ad finem usque perfice. Cui honos sit ac benedictio in secula seculorum. Amen.

C PSALMVS David CXXXIX. Vincenti.

DOmine probasti me, & cognouisti me. Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam. Intellexisti cogitationes meas de longè.

Difficillimus is omniũ est psalmus, in quo exponendo, ut in multis alijs accidit, si nostrę duntaxat ęditionis litera expositores uti uoluerint, q̃d nõnullos obseruare uideo, hi nihil aliud assequi posse mihi uident̃, q̃ sudando nihil omnino agere. Qui uerò hebręa tantũmodo, simplicioris hi fidei hominibus, quorũ saluti cõsulere debent eruditiores, satis minimè fecisse iudicabunt̃. Verũ utranq; rationabili (ut sic dicam) harmonia cõmiscere uelle, id operis est plusquã herculei, atq; hominis infiniti propè ocij & laboris. Et tamen ea uidet̃ ratio & uia, quã nos sequi debeamus, quò utrunq; uitemus scopulũ. An uerò hactenus, quod optabamus, quodq; ab amicis expectari nõ inscij eramus, simus assecuti, aliorũ sit iudicium. Id solũ profiteri de me possum, in hoc meo labore prodesse uoluisse, nõ officere. Fateor & illud, me supra uires mihi asciuisse prouinciã; non defuisse tamen studiũ, atq; in illũ, qui intellectũ dat paruulis, tum fidem, tum illius captandi fauorẽ desideriũ. Quid, oro, quod summã nõ saperet doctrinæ spiritus siccitatem, à monacho abiecto, indocto, addo & exagitato, subindeq; ab omni discendi literas cõmodo remorato, expectari potuit? Ego' ne à libris, doctorũq; hominum congressu ac solatio longè semotus, rem tantam, in qua primi iam olim Ecclesiæ proceres maximo desudarũt ingenio, atq; dicendi copia, aggressus? Stultús ne fuerim, an audax nimiũ, nõ dico. Illud interim nõ diffiteor, quod mihi ingentẽ afferre solet animi consolationẽ, me meis in scriptis & mentẽ, & ingeniũ, & quicquid demũ sum, Dei filio, cuius honorẽ illustrari saneq; cupio, cõsecrasse. Vtut igitur res cæterę defuerint, id mihi neutiq; defuit. Quare illius ductu, ut
D hactenus tanq; à uasto pelago peruentũ est, ita quod restat cursus absoluẽdum erit. Atqui, ut dicere incœperamus, permulta sunt in hoc psalmo obscura & difficilia, quæ tametsi ingeniũ, quò intelligi possint, perspicax requirere uident̃, animũ nihilominus in primis expetũt purgatũ & candidũ. Ingenia quidẽ quantumlibet acuta & docta, si nulla est cordis puritas, ac succus spiritus, uanissima pro ueris amplecti consuescũt. Diuina, atq; adeò æterna hîc celebrat̃ prouidentia, & in omnibus, quæ Deus ipse condidit, & præsentia, & bonitas: atq; ita suũ exprimit affectum Vates, dicens: Dñe probasti me, & cognouisti me. Tu cognouisti sessionẽ meã, & resurrectionẽ meã. Intellexisti cogitationes meas de longè. Quidam sic uertunt: Cognouisti cogitationẽ meã longè antè, hoc est, longè anteq̃ incidat in animũ meũ, tu meam nouisti cogitationẽ. Dñe, inquit, quid miser cæcusq; omnino de me solicitus sum? id enim nõ me clàm est, te nequaq; solũ generali res cũctas perpendere, moderariq; ratione, uerumetiã seorsim me, meaq; opera, uerba, conceptusq; animi, atq; ipsas penitus latentes cogitationes, longè anteaq; in mentẽ ueniãt, exploras, rimarisq;: quin & ipsa mea quoq; sessio atq; ambulatio, priusquam ego aliquid essem, nota erãt. Nulli dubiũ, sessionẽ hîc, & resurrectionẽ, seu, ut uertunt, sedere meũ, & resurgere meũ, idem præ se ferre, ac quæ sim cogitaturus, quæ' ue consilia ad agendum cessandumq; agitaturus, tu probè nosti. Vnde statim quasi se ipse exponens, addidit:

Semitam meam & funiculum meũ inuestigasti, & omnes uias meas præuidisti.

Hoc est, ades & uides omnes operationes meas. Parum secus ex hebræo uertunt: Semitã meã & accubitũ meũ circundedisti, & cunctas uias meas explorasti. Vnde nullam hîc fieri mentionẽ de funiculo conspicis, sed uno omnes consensu uertunt ex hebræo, accubitũ, & erit sensus: Si quopiã mihi iter facere contigerit, aut cubitũ noctu ire libuerit, tu circũ me es semper: atq; ita studia omnia

mea

A mea & actiones, compertiſſima tibi ſunt. Quid tam reconditum unquam fuit, quod tuum uigilem latêre potuerit oculũ? Omnia uides, omnia imples, omnia contines, permeas, animas, perſcrutaris.

Quia non eſt ſermo in lingua mea, ecce domine tu cognouiſti.

Non ultrà procedit uerſus Hebræis. Felix ſic: Quoniã nõ eſt ſermo in lingua mea, ecce dñe tu cognouiſti totũ ipſum. hoc eſt, ut ſe ipſe interpretaẽ, nõdũ fuit ſermo in lingua mea, & tu dñe cognouiſti ipſum. Totũ ipſum, ut uides, neceſſariò ferè ab Hebræis poſitum, ab interprete omiſſum eſt. Ne uerbum, inquit Vates, ullum eſt in lingua mea, quod ecce tu (res mira) non prænoueris. Quare

Omnia nouiſsima & antiqua tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.

Neceſſe eſt literã in hoc pſalmo potiſſimũ, intercidere nõnunquã, ab ęditioneq; noſtra paululũ, ut iam præfati ſumus, diſſentire, ne ſi illã, prout nos legimus, interpretari coner, aut nodum in ſcirpo quærere uidear, aut ea ſomniare, quibus offenſus ſpiritus, meas has ſatis per ſe frigidas & ieiunas, conſpuat meritò lucubrationes. Sic uertũt: A tergo & à facie tu formaſti me: id eſt, undiq; finxiſti me, ideo mirũ minimè eſſe debet, ſi nihil te latet tuo in figmẽto. Siquidẽ poſuiſti ſuper me manũ tuã, qua operãte, certa mihi impreſſa eſt forma. Quòd me ex informi illo parentũ meorũ ſemine cõpegeris, corq; in primis, ſedem utiq; animæ addideris, formaueriſq; & carnẽ, & oſſa, & neruos, & corpus tandem id totũ ſenſibus, infinitiſq; propémodũ diſtinctum membris effigiaueris, altior res eſt, quã ut ab humano comprehendi queat ingenio. Quocirca exclamare libeat,

Mirabilis facta eſt ſciẽtia tua ex me, cõfortata eſt, & nõ potero ad eã.

Tam, inquit, excelſa atq; admiranda eſt horum cognitio, ac ſupra me poſita,
B ut nullo ea modo aſſequi poſſim cogitatione: captum nimirũ omnẽ ſuperãt humanũ. Sed multò magis id uidereẽ, ſi de animarũ creatione tantilla ſaltem ſubiret cogitatio. Cæterùm confortata eſt, clarius ex hebræo reddunt, exaltata eſt. Excedit, inquit, intellectum humanum. Itaq;

Quò ibo à ſpiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum tu illic es, ſi deſcendero in infernũ ades. Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.

Deum ubiq; præſentẽ eſſe memorat. Infernũ pro ſepulchro, q̃d aliàs annotauimus, ponit Vates, ſeu pro abditiſſimis terrarũ locis. Pẽnas meas diluculo, uertunt alas auroræ: alluſit enim ad celerẽ ſolis curſum, quo ab oriente ad occidentem uelociſſimè tranſcurrit. nanq; extrema maris, pro occidente poſuit, idcirco quòd ſol noſtrũ relinquens hemiſphæriũ, in mare ſe mergere appareat. Sed & illud, à ſpiritu tuo, ad morẽ reſpexiſſe hominũ naturalem uideẽ, quorũ anhelitum cùm ualde proximi ſunt ſentimus. Ait igitur: Cùm totus, ô dñe, ubiq; ſis, atq; omnia, etiam anteaq; ſint, intuearis, quò hinc abire potero, quòd tuũ nõ ſentiam afflatum? fugiám ne? quò obſecro? quò, ut à tuo me ſubtraham aſpectu, diuertã? certè ſi aſcendero in cœlũ, tua propria ibi eſt ſedes: ſi in penetralia quoq; terræ deſcendero, & illic te offendam. Porrò ſi ea mihi cõtingat uelocitas, ut aſſumptis alis curſum ſolis, imò ipſos ſolis radios, qui ab oriente ad extremũ ſubitò micãt occidentẽ, anteuertã, neq; ſic tuã uitare potero præſentiã: ſiquidẽ quocunq; ferar, ſub tua ero poteſtate, ac, ne ultrà progrediar, tua me retinebit dextera, ſuſtentabitq; uel inuitum. Rurſus aliam excogitaui imprudens fugæ rationem,

Et dixi, forſitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in delicijs meis.

Vide an conculcabunt, pro occultabunt, uerterit interpres. Sic Felix: Tene-

C bræ operient me. Cęterũ quid ſibi uelit, & nox illuminatio mea in delicijs meis, non ſatis exploratum habeo. Sic quidam uertit: Et nox quaſi lux circa me erit. Id dicere uoluit Vates, noctem ac tenebras rem eandem in Deo eſſe, quã diem ac lucem. Proinde ſtatim intulit:

Quia tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur. Scut tenebræ eius, ita & lumen eius.

Si igitur mecũ ita ratiocinatus fuero, Fortaſſis occultabunt me tenebræ: quid aio demens? En nox, en tenebræ, non magis me tua à notitia celare poterunt, quã meridiana ipſa lux. Siquidem tenebræ quantumuis denſæ, nunquã rem aliquam ita obſcurare poterunt, quin tibi omnino nota ſit: noxq́ ipſa tantũ tibi dat lucis, quantũ dies. Etenim res eadem prorſus apud te ſunt, & atræ tenebræ, & lux ipſa fulgentiſſima. Neq; propterea mirum id eſſe debet,

Quia tu poſſediſti renes meos, ſuſcepiſti me de utero matris meæ.

Renes, ut aliquãdo agere cõſueuit, pro occultis uiolẽtiſſimisq; cordis affectib. & cogitationib. accipit Vates. quanquã & pro generationis exordio, quod in renib. potiſſimũ eſſe aſſerũt, ſumi poteſt. Cæterũ, ſuſcepiſti, ex hebræo reddũt, operuiſti: & eſt uox illis quę perinde ſonat, quaſi tabernaculo cõtexiſti. Intelligit enim de corpore, quod animã cõtegit. Felix uerò interpretatur, orditus es. Paraph. item: Nõ mirũ ſi nihil te latet mei, cũ ſecretiſſimas corporis mei partes ipſe poſſideas, & cõpegeris me incredibili artificio in abditiſſima parte uẽtris genitricis meę. Quòd porrò deus hominẽ ex matris utero ſuſcipiat, naſciq́; faciat, atq; per ętates alat, exploratior res eſt, quã ut multis deſcribatur. Sed nequaquã ea eſt nũc Vatis intẽtio: uerum illa, quæ oſtẽdat nihil tã abditũ in rebus cõditis poſſe eſſe, quod diuinos fallere queat oculos. Idcirco faſſus eſt deũ intima cordiũ ſecreta, affectusq; alioqui imperſcrutabiles poſſidere: quod uehemẽtius eſt, quã ſi cognitiõis uoce dũtaxat uſus eſſet. additq;

D Confitebor tibi quoniam terribiliter magnificatus es, mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis.

Hoc eſt, ſupra naturã per fidem cognoſcet. Hîc Dauid uaſtũ pelagus, atq; immenſum diuinę ſapiẽtiæ, potẽtiæq; & adminiſtrationis profundũ intuitus, oculorũ penè uertigine affectus eſt: quare cũ timore atq; admiratione ad ſeipſum reuerſus exclamauit, dicẽs: Gratias tibi agam (ſic uerbũ cõfitebor, interpretandũ eſt) quòd nõ ſolũ à te formatus ſum, ſed etiam terribiliter, hoc eſt, tremendis modis, rationeq́; captum omnẽ mortaliũ excedente, formatus ſum. nanq; magnificatus es, Hebræis eſt, formatus ſum. Quocirca immẽſa omnino ſunt ac ſtupenda opera tua: quod ſanè mens mea naturaliter in tam ſublimiũ rerum cõtemplatione cæcutiens, fatetur, cognoſcitq; nimis, uehementer nimirũ, ac cum ſtupore.

Non eſt occultatũ os meum à te, quod feciſti in occulto, & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.

Propheta in ſtupẽdæ formationis humani corporis admiratione perſeuerãs, pluſculũ in ea prædicãda immoratur. Seu os, ſeu corpus, ſeu uirtutẽ illã, quę oſſib. ferè ineſt, legas, optima eſt lectio: & erit ſenſus, nullũ eſſe os quantũlibet paruũ in tam abdita corporis parte, quod deũ lateat. Sub hęc, per inferiora terrę, maternũ intelligit uterũ. Iam & illud notandũ, uocẽ illã, quã noſtra habet ędition, ſubſtãtia, nõnullis eſſe in principio uerſus, hoc modo: Nõ eſt à te occultata ſubſtantia corporis mei, quãdo formatus ſum in abſcõdito, & uarijs diſtinctus membris in inferiorib. terræ. quæ quidẽ ultima particula æquè Hebræis eſt, atq; ſi diceres, ut interpretatur Fel. phrygiatis formatus ſum imaginibus: uocatq; opus phrygionũ texturã illã mirabilẽ in corpore humano, oſſiũ, neruorũ, arteriarũ, uertebrarũ, ſpinæq; illius tam muſicè fabrefactę, quę à collo ad os uſq; ſacrũ mirabili protenditur artificio. Quare ſic Paraph. Veluti tapetũ è neruis & uenis contextus ſum in utero matris, loco magis abdito, quã ullum eſt antrum terrę. Atq; hîc uides quo ſenſu Campenſis accipiat uerba illa, in inferioribus terræ. Et certè

Imper-

A Imperfectum meum uiderũt oculi tui,& in libro tuo omnes scriben tur:dies formabuntur,& nemo in eis.

Quia obscurissima est pars ultima huius uersus,ideo mollius reddi poterat ex hebręo,ad hũc modũ:Informe meũ uiderũt oculi tui,& in libro tuo om̃ia scripta erãt,quæ per dies formata sunt,cũ adhuc nullũ eorũ extaret. Vocat imperfectũ suũ,siue informe,embrionẽ,massam nimirũ illã cõfusam cõceptus in utero:quę tamẽ successiuè per dies effigianda,in mẽbraq́ distinguẽda,iam nota erat Deo, quippe qui artus illos om̃es in tẽpore formãdos, tanq̃ in libro scriptos perspice ret,cũ nihilominus ne unus quidẽ ex illis extaret. Antea quidẽ q̃ formã accipe- rent,iam formata erãt in Dei mẽte. Sic Paraph. Veluti in libro apud te descriptã habes omniũ membrorũ rationẽ:quę etsi nõ nisi multis diebus in iustã magnitu dinem excrescere possint,apud te tamẽ,ô dñe,nõ est ea dierũ uarietas, sed unus perpetuus dies. Verũ si cui magis nostra arridet litera,alioquin obscura,sic for- tè dici posset:In libro tuo,ô dñe,om̃ia sunt scripta,& dies ueniẽt,in quib.nondũ sunt qui postea in lucẽ ædent̃,& tamẽ omnia eorũ nosti. Diuus enim Chrysosto mus rei difficultatẽ cõfessus,huiuscemodi ex alio autore affert sensum. Informẽ me,inquit,uiderũt oculi tui:atq; ita uiderũt,ut eos uidẽt,qui die,hoc est,tempe- stiuè creati & nati sunt,ita ut ne una quidem dies ad perfectã eorũ creationẽ defi ciat,hoc est,imperfecta æquè ac perfectissima tibi sunt nota. Grauissimi, atq; a- deò doctissimi & sanctissimi uiri sententiã palàm facere uolui,quò non nescius sis,quãta in explanandis psalmis inueniat̃ difficultas,his maximè,qui Hebræo rum non consulunt libros atq; interpretes.

Mihi autẽ honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est prin cipatus eorum: dinumerabo eos, & supeř arenam multiplicabuntur, B exurrexi,& adhuc sum tecum.

Videt̃ is uersus,si nostrã sequaris literã,ad ea quæ dicta sunt,nõ satis aptè qua drare. Nam cũ Vates de mirabili corporis humani opificio disseruisset, imò cũ nondũ quæ dicere cœperat absoluisset, ineptè quodãmodo uisus est nõnullis, ita de improuiso ad celebrãdos Dei amicos trãsire uoluisse. Quare germaniorẽ secuti Hebręorꝝ interpretationẽ,sic hũc uersum trãstulere:Quàm preciosæ fue runt apud me cogitationes tuæ,ô Deus: q̃ inualuerũt summæ eorũ: si dinume- rauero eas,multiplicabunt̃ super arenã. Vigilabo,& hucusq; ago tecũ. Admirat̃ itaq; uir sanctus incõprehensibilem diuinorũ consiliorũ in figurãdo paruo hoc mũdo nostro rationẽ. & est sensus: Tam mirabilia sunt,ac uaria Dei inuẽta,con siliaq́,a[illegible] in formando homine cogitationes,ut numerari haudquaq̃ possint: & ego adeò attentè in his rimandis distineor,ut etiã nocte de illis somniem,cumq́ euigilauero inueniã me adhuc apud te, animo nimirũ in tuis operibus occupa- to. Vltimã tamen particulam ad aliũ retorquet sensum Paraph.in hũc modũ: Si peruigil durauero tota uita mea in enumerandis illis (nempe cõsilijs Dei) idem egero:hoc est,facilius arenas numerauero in maris littore. Verũ alij uulgarem æditionem secuti, quæ & una propèmodũ est cum Chaldæa, sic literã exponũt: Celebrandus es tu dñe super omnia, qui me tam stupenda figurasti ratione:sed & preciosi sunt digniq́ honore amici tui in oculis meis, quos tantopere auctos, ut omnẽ superent numerũ, esse uoluisti. Et quidem dum illorũ coner numerũ recẽsere,arenã mihi uideor maris numerare uelle. Hincq; ab his,quę me in mũ- do hoc ærũnoso premũt,tanq̃ è graui somno euigilans,reuixi,atq; me nõ pror- sus in tãto,tamq́ honorato tuorũ numero destitutũ arbitrãs,adhuc,ut olim, me tecũ esse glorior. Hîc Vatẽ ad numerũ sanctorũ, q Christũ,cuius ille typus fuit, secuturi erãt,respexisse asserendũ est:sed in primis Apostolorũ,quorũ uirtus & principatus ita firmũ sumpsit robur ac uirtutẽ, ut ob Christi nomẽ & religionẽ tyrãnos ipsos potẽtissimos ac reges spreuerint,abierintq; gaudẽtes à cõspectu cõ cilij,quoniã digni habiti essẽt,qui pro nomine Iesu cõtumelias paterent̃. Vides

C amicorũ Dei uirtutẽ? uides honorẽ? uides imperterritã propter Christi gloriã uitæ rationẽ? Poterat certè mũdus odisse Christũ: extinguere uerò omnino, aut perterrefacere nõ poterat, non potest, neq; unq; poterit. Proinde iucundissimũ mihi est illum sic patrẽ alloquentẽ audire: Exurrexi, ab improborũ nimirũ iniurijs penè obrutus, ab insidijsq; illorũ dolosissimis, ac morte tandem interceptus, & adhuc uitam nequaq; mundi telis obnoxiã nactus, sum tecum, quamlibet in me, meaq; membra crudeliter insaniant hostes isti mei perditissimi.

Si occideris Deus peccatores, uiri sanguinũ declinate à me, quia dicitis in cogitatione accipient in uanitate ciuitates suas.

Ex hebræo, peccatorẽ, seu impium, numero singulari uertunt: & ad seditiosorum caput refertur, quo de medio sublato, respirat innocẽtia, audacterq; in seditiosos ipsos insurgẽs ita illis insultat: Viri sanguinarij, uiri maledici, uiri absq; fronte, facessite, abiteq; impudẽtissimi, nulla quippe uobis mecũ potest esse necessitudo, nulla amicitia, nullũ fœdus: tantùm uerò abest ut uos timeã, ut etiam tam floccipendã, q; res soleam nihili. At uersus qui sequitur subobscurus est: nulla enim in hebræo fit mẽtio ciuitatũ: sed sic reddunt: Qui loquunt cõtra te quod nefas est, & eleuati sunt frustra aduersarij tui: uel accipient ad uanitatem, & est subaudiendũ, nomen tuum. hoc est, uanè cõtemptimq; tuum usurpant nomen, perindeq; de ipso loqui consuescunt, ut de re omnino uana & futili. Ex græco quoq; ita uerti posset principiũ uersus: Quoniam cõtentiosi estis in colloquijs. Quid autem sibi uelit, accipient in uanitate ciuitates suas, uix coniectari potest, nisi ad ipsa referas populorum capita, ac factionum duces, ut nonnullos referre uideo. Et est pulcherrima ad illud, quod alio uersu est dictum, antithesis: Nimis cõfortatus est principatus eorum. Est itaq; sensus: hi in uanũ accipient ciuitates, locaq; sibi à te, ut illa sanctè incolant, regantq;, credita: nam nihil prorsus

D efficient pigri, inutilesq;, ac malæ fidei pastores: loqui quidem possunt de te etiam elegãtissimè, sed dolose, sed corde duplici, sed, quia uanissimi sunt, absq; fructu. Quis bonus tales aut amat, aut metuit magistratus? Quantũ ad me attinet,

Nónne qui oderunt te domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi.

En perfectissimũ probitatis morẽ, turpem improborũ uitam perfecto odio, hoc est, super omnia odisse. Cùm enim Deũ summè diligant, quomodo nõ poterunt cõsummato illorũ mores odio persequi, qui illi aduersant? Cęterũ si qua re indigent, ad opitulandũ præstò sunt, in eoq; maximè Dei imitant naturam, qui tametsi sceleratissimos quosq; supremũ in modũ abominet, nunq; tamẽ uniuersalem suam adeò illis subtrahit beneficentiam, quin solem suum oriri faciat ex æquo super bonos & malos. Nónne, inquit, odio te habentes, ô domine, odio habebam? nónne illos tanquam rem prorsus letalem exhorrui? à me abegi? execratus sum? nónne quemadmodum uehementer tuos deamo familiares, honoroq; & laudo, ita uehementer tuos odi inimicos? detestor? in illosq; amarissima inuehor indignatione? Hæc sunt nimirũ perfecti odij signa, pro Dei honore cõtra improbos assumpti. Verũ interuerso rerũ ordine hæc omnia in particulares nostros effundimus inimicos, ac leuissima interdũ occasione. Iam querelarũ innocuorũ clamoribus tum occisorũ, tum crudeliter ab immanissimis istiusmodi Dei hostibus oppressorũ, ipsum resonat cœlum, nedum terra alioqui inquinatissima, atq; propter facinorosorum hominũ licentiam probis omnibus odiosa. In istos igitur q̃uis primarios homines perfecto exarsi odio, nihil interim illorum ueritus magnitudinem. Simulac enim in te odij dederunt signũ, hi extemplo inimici facti sunt mihi. Quod uerò superest,

Proba me Deus, & scito cor meũ, interroga me, & cognosce semitas meas. Et uide si uia iniquitatis in me est, & deduc me in uia æterna.

Quam-

A Quālibet enim in his, quæ ad animarū salutē pertinent, profecerint pij homines, nihilominus in se semper quasdā inesse prauitatis reliquias nō bene exploratas suspicantur, neq; ita exactè se sibi notos esse arbitrant̄, quin semper pauidi sint, ac suis in ratiocinationib. cum Deo initis suū aliquid cōmiscere, quod peccatum sit, reformident. Attamē tūc planè se tutos esse opinent̄, cùm sua omnia, ꝗuis obstrusa, Deo syncerè detegūt, ut hîc à Vate fieri cernimus. Proba me, inquit, ô Deus, discute, examina, & mea omnia explora interiora: & uide tu (isti cæci sunt) an tale, quale est in ipsis, sit te irritandi in me desideriū. Vide, inquā, an illorum in me odij ego autor fuerim, an illorū potius liuor, suspicioq; ambitionis assecla, istuc excitauerit incendiū: atq; hoc sanè modo re optimè inspecta, deduc me in uiā tuā, quæ sancta est, recta & æterna: istorū uerò diuerticula, obliqua, inquinata, atq; ad mortē pertrahentia sempiternā. Nō hîc silebo dictionē, æterna, à nōnullis uerti, seculi: ualetq; ac si dixisset, deduc me in uiam seculi: hoc est, occîde me: etenim seculi uiā ingredi, est mori. Hanc lectionē Campensi placuisse uideo, qui sic reddidit: Quod si fuerit (nempe studiū irritandi Dei mihi cōmune cū impijs) patiar æquo animo ut more aliorū impiorū occîdas me. Sanctissima hæc est hominis diuinū honorē maximopere affectātis deuotio, q mori mauult, ꝗ Deū uel minimo quidē prauæ appetētiæ motu offendere. Idcirco deuouet se simul cū sceleratis morti potius, ꝗ cū sui cōditoris iniuria diutius uiuere. At uerò magna est improbi audacia, illa uiuere animi securitate, melius dicerē temeritate, ac si in sinu Dei esset omniū iustissimus, cū tamē mille uitiorū capitaliū telis trāsfossus sit. Crudelissimū quidē id esset uisu spectaculū, si oculis cerni posset corporeis mens improbi, corq; sanguinarij hominis, auari rursus & ambitiosi. Sed crudelius illud, si ita obduruit anima, ut malint uiuere nonnulli, & mori quoq; cū Dei odio, modò nō id rescîscāt homines, ꝗ probitati studentes à uulgi B plausu præteriri. Modò regnent in hoc mūdo, suasq; expleant cupiditates, quid in alia futurū sit uita, nihil pensi habent. Ergo hi è uita, ut expetunt, abeant: nos uerò, qui istorū scalpro ac lima libenter expolimur, illū expectamus, qui nostrū ueterē reformet hominē; illicq; interim castis insusurramus suspirijs, Deduc nos domine in uiam æternam. Cui laus sit & benedictio in secula seculorū. Amen.

PSALMVS David CXL. Vincenti.

Ripe me domine ab homine malo, à uiro iniquo eripe me.

Hoc uno maximè indicio, quanti extiterit momenti persequutio Saul, Doëg, cæterorūq; adulatorū cōtra Dauid, cōmonstratur, quòd tot propterea composuerit eiusdem argumenti psalmos, ut is unus præcipuus est. Haud facilè exprimi posset, ꝗ exitialiter piorum tranquillitatē turbet istiusmodi orbis lues, nempe adulatorū, falsoq; traducentiū proborū uitā, apud illos potissimū iudices, qui leuissimo cùm sint animo atq; ingenio, facilè quò impellit astutorū acuitas præcipitant̄. Ita miser ille rex affectus fuit, qui cùm se totum Doëg, atq; illius generis hominibus credidisset, quid nō insidiarū molitus est in Dauidem hominē sanè innocentissimū, ac Deo charū? Solenne id est in mūdo, syncerā uiuēdi rationē simulatoribus atq; inuidis infensam esse. Ab hisce enim, tanꝗ à duobus riuulis ex uno ambitionis fonte proruentibus, tota illa deriuata est Saul immanitas in generū: qui fons postea funditus in mitissimū seruatorē nostrū, tanꝗ in rem signatā, cuiusq; rex ille typum gessit effusus fuit. Vide igit̄ quid hîc dicat innocētia in arcto persecutionū posita, afflictaq; in purissimo Iesu corpore: Eripe me dn̄e ab homine malo, à uiro iniquo eripe me. Fingas malum hominē & iniquū hîc esse Doëg, cuius cōsilijs usus Saul, tam immenso insectatus est odio Dauid. Totus is primus uersus eundem tanꝗ digito designat hominem, adulatorū scilicet principem. Ab homine, inquit, maligno illo, noxio, exitiali, iniquissimo, scelerato me exime. Sic uocem, iniquo, interpretari liceat.

C Qui cogitauerũt iniquitates in corde, tota die constituebant prælia.

Tametsi ex hebræo pleriq; uertũt hunc uersum per tempus præsens, cogitãt, cõstituunt, seu cõcinnant: nõ multũ tamẽ interest, ut aliàs diximus, quo tẽpore uerba ex hebræo reddas, modò Vatis mentem non ignores. Machinati sunt, inquit, adulatores illi res admodum iniquas, utpote falsas & sceleratas, contra me. Quę porrò res illę fuerint, alio statim aperit hemistichio: Quotidie excitauerũt prælia. Vide perpetuum nocendi animum in maleuolis, quocirca dictum est de illis: Tota die dissidia struunt ac bella. Ecquæ illorum fuerũt arma, atq; ad demolitionem innocuorum machinæ? Dicam:

Acuerũt linguas suas sicut serpentes, uenenũ aspidũ sub labijs eorũ.

En arma adulatorũ, en oblocutorũ tela ac spicula, en quibus expugnanť tormentis principum animi. Quare nõ superfluè in fine uersus additum est Selah, quo admonemur, quàm mortiferum sit uenenum assentatorũ lingua. Sed neq; minoris est incõmodi principum ipsorum leuitas, qui simul ut aures adulatorum persuasionibus admouere occœperint, in omne facilè prolabunť uitę dedecus. De ueneno aspidis præsentaneo aliàs diximus: sunt tamen qui uenenũ araneoli, qui natura uenenosissimus est, si ex rhacinorũ maximè genere sit, transferunt. Expende quibus potissimũ æquiparantur animantibus adulatores. Quid non inficiunt cœnosæ istæ belluæ? quid non corrumpunt? Idcirco

Custodi me domine de manu peccatoris, & ab hominibus iniquis eripe me, qui cogitauerunt supplantare gressus meos.

Idem fermè repetit, quod in primo oratum est uersu. Nõ dico, inquit Augustinus, ut nõ noceant in causis seculi, sed in uia Dei. & rectè: nam quemadmodũ iactura illa, qua ab improbis & tyrannis, in rebus fortunæ obnoxijs afficimur, D est ridenda: ita illa, quæ ad animam attinet, extimescenda. Cæterũ supplantare uerbũ, ad fraudulẽtos pertinet homines & dolosos: ad superbos uerò q̃d sequiť:

Absconderunt superbi laqueum mihi, & funes extenderunt in laqueum, iuxta iter scandalum posuerunt mihi.

Artes sunt eæ superborũ, illorũ maximè, quorũ tumori cõiuncta est ambitio. Quoquouersus te uertas, hi tensos habent insidiarũ laqueos, ac, ut tuos fallant gressus, pedicas. Nihil intentatũ relinquunt superbi, nullumq; nõ mouent lapidem, ne cui inferiores sint. Superiores enim inextinguibili persequunť odio. Pares contemnunt, aut effœminatè metuunt. Inferiores uerò uel prorsus calcant, uel turpissimis sibi conciliant artibus. Istiusmodi quidem rerum uenaticarũ nominibus anxiũ superborũ animũ, atq; ad suppeditandos innocuos describit studium. quocirca aptissimè rursus hîc additur Selah. In hisce, ait, tam uarijs cõstitutus periculis, nunq;, quamuis supra uires pressum, despondi animũ. Proinde

Dixi domino, Deus meus es tu, exaudi domine uocem deprecationis meæ. Domine domine uirtus salutis meæ, obumbrasti super caput meum in die belli.

Dñe dñe, Hebræis est, Deus dñe. Cæterũ, obumbrasti super caput meũ, sic uertit Felix: Operuisti caput meũ in die armorũ, hoc est, in die, quo arripienda fuerant arma. Paraph. uerò paulò aliter: Armasti caput meũ quoties cõfligendũ fuit cum hoste armato undiq;. Vidés ne quomodo Vates quicquid roboris aut uirtutis in se esse cognouit, illud totũ Deo acceptũ retulit? Id porrò capitis operimentũ, salutis galeã uocat Apostolus: nẽpe animũ uigilantẽ, nihilq; nõ in bello hoc cum mũdo periculosissimo prospicientẽ. Omnis quippe ignauia, atq; animi stupiditas militũ in exercitu quantũlibet numeroso, atq; armorũ elegãtia insigni, res est periculosa. Ait itaq;: Cũcta quæ me obsidẽt mala uigilãtissimè circũspiciẽs, nullãq; meis uim uirib. adscribens, dixi dño, dñe tu mihi deus es, tu dux, tu ille

A tu ille, qui caput hoc meum alioquin hostilibus peruium telis, ne uulneraretur, armasti. A te igitur armatus num dæmonũ insidias, aut linguarum uirulentiam inter homines pertimescam? Id tamen orare non desistam, dicamq;, ac quantum maximo potero ingeminabo clamore;

Non tradas me domine à desiderio meo peccatori, cogitauerũt contra me, ne derelinquas me, ne fortè exaltentur. Selah.

Vt dilucidior esset sensus, uerti poterat; Ne perficias dñe desideria impij, nefarium cogitatũ eius ne permittas progredi, ne exaltent. Orat Vates, ne cogitata scelera succedãt peccatori, impio nimirũ Doëg assentatorũ principi. Siquidẽ uoti is compos factus, unà cum illuuie illa sceleratorum de adepta gloriari poterãt uictoria. Ne concedas, inquit, illum, quæ machinatus est, perficere, ne sumpta de me occasione insolescãt, tumideq; sese efferant illius sicarij. Selah adiectum indicat, præter naturam omnino esse impios extolli, atq; honoribus perornari; pios uerò præteriri & opprimi.

Caput circuitus eorum labor labiorum ipsorum operiet eos.

Laborem hîc pro molestia positum esse exponunt. Cæterùm duobus modis uersum sic legi posse, etiam ex hebræo opinantur; Principem circundantiũ me afflictio labiorũ eius operiat illum, ut sit sensus: Molestia quã mihi illorũ dux impuro inferre ore connititur, in illius caput recidat, uel ita: Labor consiliorũ ipsorum obruat caput eorum, qui me circumueniunt.

Et cadent super eos carbones, in ignem deijcies eos, in miserijs non subsistent.

Non prẹteribo quorundam sententiam, qui sic superiorẽ interpretantur uersum. Caput circuitus eorũ, hoc est, caput & summa totius illorũ impugnatiõis,
B qui me obsident, labor est, ac dira linguarũ uirulentia, qua me perdere penitus adnitunt. Verũ omnia hẹc tandem in illorum retorquebuntur infamiam atque exitiũ. Quicquid enim improbi oblocutores aduersus moliunt innocentiã, laboriosissimũ est ac molestissimũ, quoniã id contra Deum excitari certò sciunt, præter illud, quòd perpetuò afficiunt conscientiæ laniatu. Nihil sanè nõ molestissimũ atq; amarũ experiri potest, aut gustare, mens turpis. Quòd si quidẽ neq; humanitate, neq; Dei religione, neq; propriæ existimationis respectu nequeũt quidã permoueri, deduciq;, quin semper mali sint, atq; in alios iniurij, timor saltem pœnarũ, quas hîc minatur spiritus, illorũ frænare deberet proteruitatẽ. Cadant, inquit, super illos, Sodomitarum more, carbones ignis. Quid? Tu illos in flammas cõijce, exureq;, ac in profundissimũ miseriarũ barathrũ proijce, atq; adeò penitus obrue, ut nunq; emergere ualeãt. In hebræo post ignẽ addũt foueã, seu foueas. Sic illi: In ignẽ deijcies eos, & in foueas, ut nõ insurgãt. Hac eñ uerborũ periphrasi extremã illorũ fore calamitatẽ prædicit, quã sanè quotidie etiãnum cõtingere cernũt uel cæci. Longo iam usu edocti nescire nõ possumus, q

Vir linguosus non dirigetur in terra, uirum iniustum mala capient in interitu.

Vir linguæ, ferè ex hebræo uertũt. Intelligit uirũ loquacẽ, atq; proinde multa mentientẽ, cui nihil eorum, quæ in alienã effingere consuescit perniciem, succedere, imò uerò malũ, quod alteri prẹparauit, fore illi in interitũ precatur. Fiant, inquit, peruersis istis uitilitigatoribus ac maledicis in exitium, quæ pijs mansuetisq; animis cooperant ad uitã: diræ nimirũ oblocutiones, confictæ delationes, exilia, calumniæ, ac demũ iunctæ cum cauillationib. ac mendacijs iniuriæ. Probi quidẽ & temperati in miserijs quãlibet acerbis diuino cõsisi præsidio perstãt immoti: sed improbi in paruis, nulliq; mometi aduersis succũbunt illicò, ac mulierum more lamentantur, atque ita in miserijs non subsistunt, sed de miseria in

C miseriam infelicissimè proruunt. Quid porrò intellexerit Paraphrastes per uirum loquacem & iniustum, operęprecium erit dicere. Quisquis, inquit, fuerit maledicus & proditor, nunquam stabilis erit in terris. Contrà uerò

Cognoui quòd faciet dominus iudicium inopis, & uindictam pauperum.

Fides enim etiam in maximis exagitata malis, si in syncero inuenitur animæ affectu, non perturbatur, sed res suas prudentissimè colligens sic secum ratiocinatur. Non semel quidem, quantum Deus in subueniendo miseris præstò sit, experta sum. Id fore quoque persuasum habeo, quòd inopum causas, nempe illorum, qui nullo fulti hominum subsidio, à Deo solo pendêre contenti sunt, tutabitur, deque illis, qui nos, quorum saluti nemo est qui opituletur, affligunt, supplicium sumet, & ita nostras ulciscetur iniurias clementissimus dominus.

Veruntamen iusti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum uultu tuo.

Veruntamen, etsi non ineptè positum uidetur, tamen ex hebræo aptius reddi posset, utique; seu, ut Paraphrastes, tunc. Sic ille: Tunc iusti celebrabunt nomen tuum. Cæterum quid sibi uelit, habitabunt recti cum uultu tuo, quémue sensum afferat, ita puto intelligi posse, quemadmodum illud Dei ad Abraham: Ego, inquit, Deus omnipotens, ambula coram me, atque seipsum exponens mox addidit: Esto perfectus. Vis ne, mi lector, longiori instrui circumlocutione? Vis ne, inquam, te dignum reddere, cuius pręsentiam, cuius lachrymas, cuius deprecationes, diuinus non auersetur uultus? Esto perfectus, esto, quemadmodum Christus fuit in mundo, deiformis omnino. Hoc sanè modo in portu nauigas illius ductu, qui nostrum ita informat arbitrium & uoluntatem, ut nihil iam libeat uelle & appetere, quod ipsius non sit, ab ipsoque proficiscatur, atque in ipsum demum, tanquam in gratiarum

D omnium fontem redeat. Cui laus sit æterna in secula seculorum. Amen.

PSALMVS David CXLI.

Domine clamaui ad te, exaudi me, intende uoci meæ cùm clamauero ad te.

Dauid cùm exul esset, atque proinde longè à tabernaculo atque arca fœderis, ubi sacra fieri cōsueuerant, semotus, mirum in modum discruciabatur animi. Verum ut poterat, uotis, sanctisque precationibus cultum illum resarcire decreuerat. Tum quidem, opinor, nostra adumbrabatur religio. Siquidem exclusus Christus è templo, à proprijsque reiectus consanguineis & ciuibus, sanctiorem fundauit religionem: cuius exordia tum primum deliniari cœpta sunt, cùm apud Samaritas, nempe alienigenas, & hostes quoque à Iudæis execratos, asseruit, affore aliquando ut homines neque in monte Moria, neque Hierosolymis adorarent patrem, qui spiritus cùm sit, in spiritu & ueritate adorari expetit. Hæc Dauid uiderat. Attamen ritibus illis, qui donec uerius aduentaret sacerdotium atque incensum, seruandi fuerant, se non interesse mirabiliter angebatur: itaque Deo suum non rarò aperuit dolorem, conquestusque est, dicens: Domine clamaui ad te, exaudi me, intende uoci meæ cùm clamauero ad te. Ipsa quidem prima uox tenerum Vatis præ se fert animum ergaDeum. Mi dñe, inquit, simulac à uenerando illo te colentium cœtu, à ritibus, à sacrificijs, à thure, me extorrem uidi, num propterea omni quoque religione uacuus esse debui? Ad te itaque, cui ubique syncera præstari debet pietas, meis in afflictionibus clamaui, clamoque: tu modò, quæ tua est celmentia, exaudi, sineque te exorari. quin mentem tuam illam æternam, qua cuncta quoque obstrusissima permeas & rimaris, uoci meæ lamentabili atque suspirijs admoue.

Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum.

De in-

A De incenso, fumigationeq́; & mixtura thymiamatis, fuse admodum in libro Exodi scribitur. Sume, inquit, tibi aromata, stacten, onycham, galbanũ boni odoris, & thus lucidissimũ: æqualis ponderis erũt omnia. Et paulò pòst: Cùm in tenuissimũ puluerẽ uniuersa contuderis, pones ex eo corã tabernaculo testimonij. Hem quantã mysteriorũ syluam hîc detegi uideo: sed aliud agimus. Illud tamen obiter annotandũ, ad hunc respexisse morem, præmonstrasseq́; sacramentum octauũ angelum illum, qui thuribulũ gestans manibus aureum, stetit ante altare, cuiq́; uis magna incensi data fuit, ut & ipse daret de orationibus sanctorũ omniũ super altare aureum, quod est ante thronũ. Cæterũ de sacrificio matutino ac uespertino frequens in sacra lege fit mentio. Erant duo agni, quorũ alter manè, alter uesperi super altare ritu immolari sempiterno iubebantur. Pro his igitur tam operosis ritibus, se puras extulisse manus ad Deũ fatetur Vates: Vice, inquit, suffitus illius thuris odoratissimi, sacrificijq́; uespertini, mea tibi grata sit oratio, gratum uotum, grata manuum eleuatio. Quòd uespertinũ solũmodo sacrificiũ memoret Vates, ea uidetur ratio, quòd occultissimo quodam modo ac typo sanctius reputabatur. Etenim agnus qui manè occidebatur, ad illum qui uesperi, respicere uidebatur, cùm is perfecti quodammodo illius diei sacrificij, uenturæq́; alterius rationis uictimæ, & consummationẽ & imaginem præ se ferret. Sed quæ orare statuisset sanctissima Vatis anima, consideremus.

Pone domine custodiam ori meo, & ostiũ circunstantię labijs meis.

Neq; ex hebræo, neq; ex græco uertunt circunstantiæ. Ex græco sic: Ostium munitionis ad labia mea. Ex hebręo autẽ simpliciter transferũt: Conserua ostiũ labiorum meorũ. Vnde Paraphrastes sic totum reddit uersum: Adhibe domine frænum ori meo, & custodiam ianuæ labiorũ meorũ. In præcedenti quidẽ psalmo maledicentiã in Doëg atq; illius assentatoribus detestatus, in hoc orat, ne &
B ipse quid impiè in Deum aut homines iratus proferat. Nouerat enim quàm prona esset lingua ad remaledicendũ, compensandumq́; par pari in reddendo cõuicio. Detestanda omnino hæc est consuetudo, & quæ ex diametro Dei repugnat Euangelio. Dum enim alter alteri morsum infigimus, uicissim omnes absumimur, linguaq́; instrumento nimirũ ad celebrandũ Dei nomen formato, ad mutuas abutimur cõtumelias, famæq́; dilaceratione. Et tamen tam capitali morbo, peneq́; ob usum immedicabili, confessiunculis nescio quibus obscuris, dubijs, obtectis, ridiculis tandem, mederi opinamur. De redintegranda uerò fratris aut re, aut existimatione, nulla interim neq; ab illo qui audit, neq; ab illo qui confitetur mentio: atq; hoc modo cascus cascum duxit, cæcusq́; cæcum exoculauit. Quàm libenter, mi lector, in re nostra cæcutimus, deludimurq́; insani. Vide, te oro, quid hac de re quidam ethnicus nostrũ ad ruborem senserit: Cum inquinatissimis, inquit, hominibus nõ est cõuicio decertandum, neq; maledictis aduersum impudentes & improbos uelitandum: quia tantisper similis & cõpar eorũ fias, dum paria & cõsimilia dicas atq; audias. Quid sanctius dici posset? quid magis euangelicũ? Ne itaq; in eandẽ planè omniũ uniuersalem incidat pestilentiã Dauid, orat sibi frænũ inijci, firmoq́; obsignari uecte linguæ ostiũ (hæc quidem omnia una conficit patientia, iunctaq́; cum mãsuetudine temperantia) additq́;:

Non declines cor meum in uerba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum.

Hactenus hunc terminãt uersum Hebræi, & quidem aptè: alioqui sensus omnino lacerus esset atq; intercisus. sed cõcinnior illis est litera. Sic ferè illi: Ne patiaris cor meũ labi in uerbum malũ, ut cogitem cogitationes in impietate cum uiris qui operanẽ iniquitatẽ: ne comedam de his, quę illis sunt iucunda. hoc est, ne ullo unquã tenear desiderio comedendi parta rapinis atq; usuris, quantũuis

C furibus ipsis ac rapacibus suauissima. Breuibus hîc quidem, mea sententia, expressit, quid sit in reprobam tradi mentē. Huius sanè indiciū rei est, cùm Deus conceptā animi malitiā sinit in opus egredi, oblectarique sese inuicē mutua ueluti scabie improbos. Hi à spiritu uasa irę nūcupari soliti sunt. Porrò tametsi ad excusandas excusationes in peccatis, quod proprium profligatorū hominū est, suam scilicet extenuare culpā, causamque nescio quam peccati prætexere, huc utcunque aptari posset, tamen quæ germanior uisa est litera, hanc posui. Ne seducar, inquit, obsecro, istiusmodi prauorū hominū lenociniis atque adulatiōe, sed potius

Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Præfert enim bonorū reprehēsiones, improborū fauori & blanditiis. Quantum ad literā nostrā attinet, planior uidetur sensus, ut uir iustus malit à suo haudquaquā dissimili reprehendi, cuius reprehensiones beneficii loco habiturus sit, quàm oleo peccatoris, adulationis scilicet amœnitate, cui comes est mendaciū, deliniri. Verùm litera quæ est Hebręis, etsi eundem, subobscurū tamen reddit sensum. Sic illi: Percutiat me iustus in bonitate, atque redarguat me, oleum autē præcipuū non frangat caput meum. hoc est: Opto ut me potius percutiat iustus (beneficiū enim id erit) quàm ut impii oleo, cuius usus iam celebris est (ita est assentatio) & præcipuus, caput meum inungant: & id proinde, ne illorū deliciis inescatus, nefariis etiam illorū consiliis assentiar. Oleum quippe istiusmodi nō sanat, sed uulnerat, frangit, perturbatque caput, atque attonitū reddit. Simplicior tamen ea uidetur expositio, quæ oleum ad iustū illum, qui corripit in misericordia, refert, quamque è Felicis litera posse excuti arbitror. Sic ille: Percutiet me iustus misericordia, & redarguet me, oleū capitis, non prohibebit caput meum. hoc est: Cùm me percutit iustus, misericordia ea est. Cùm arguit, oleū est capitis. Idcirco tam

D salutarē perfusionē nō prohibebit caput meū, sed libenter admittet. Illud quoque non prætereundum quod huic fauere sensui uidetur, oleum capitis, unguentū primariū, seu optimū, à nōnullis uerti, quò omnino non sis nescius nullam hîc de peccatore fieri mentionē: atque ita uersum sequenti assuunt hoc modo: Quia adhuc oratio mea cōtra mala eorū. Vnde sic totum explicat uersum Paraphr. Verberet me potius iustus, & beneficii loco habiturus sum, & si castiget me, uulnus illud capiti meo molestū nō erit, sed pro saluberrimo illud medicamine amplexurus sum, nec à proposito deterrebit me, sed pergam potius orare dnm̄ ut seruet me quam alienissimū à sceleratis impiorū operibus. Alius uerò, pro malis istorum orabo, uertit. Hæc diffusius forsan quàm mea fuit intentio. Verùm tanta interpretū uarietas nonnihil me interdū à proposito deerrare cōpellit. Quòd si tamen nostræ adhuc inhærescere quis cupit literæ, sic dici potest:

Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum.

Id est, nō cesso orare, dū illi interim suis in actionib. quibus delectantur, ualdeque sibi placēt, perseuerāt. Huic & cōuenit Felicis litera: Et oratio mea, inquit, inter mala eorū. hoc est, dum interim in malis perdurāt, ego pro illis oro. Piū certè Vatis animū atque imitandū. Sed & quod sequitur, nō minorē secū affert obscuritatē:

Absorpti sunt iuncti petræ iudices eorum, audient uerba mea quoniam potuerunt.

Is unus est uersus Hebræis, quem sic reddit Felix: Distrahantur super acumina lapidū iudices eorū, & audient eloquia mea, quoniā iucunda erunt. Ita etiam Symmachus ultimam reddit particulā. Cęterū qui literā nostram secuti sunt, ad Mosen & Aaron, qui ad aquas iurgii iuxta petram subdubitarūt, referre conantur. Alii uerò ad Platonē, Aristotelē, Pythagoram, ac cæteros Ethicæ professores, detorquent sensum. Verùm non uideo quo id fundamento astruāt, cùm de æquissimo Dei iudicio in sceleratorū principes, ut erant Saul adulatores, quos hic

A hîc iudices appellat, ſit ſermo: nihilq́ꝫ aliud uult Vates in iſtiuſmodi uerborũ tropo, q̃ ut crudeliter intereant fautores improbitatis. quare litera, quã ex hebræo adducũt, ad id aſſeuerandũ uidet̃ aptior: Tantũ, inquit, abeſt ut ſceleratorũ gratiam, & beneficia exoptem, ut etiã illorũ iudices atq́ꝫ altores, è ſublimi tanq́ꝫ rupe in ſaxa, cotesq́ꝫ acutiſſimas præcipitari efflagitẽ, ut uel ſic addiſcãt hi, qui modò illorũ perſuaſione dementati, meas ſpernebant admonitiones, illas ſalutares fuiſſe, atq́ꝫ ab amãti animo profectas: quippe quæ de pace, de religiõe, de pietate fuerãt. O ſi his miſeri auſcultaſſent, id certè, q̃d dicturus ſum, neutiq́ꝫ cõtigiſſet.

Sicut craſsitudo terræ erupta eſt ſuper terram, diſsipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum.

Hucuſq́ꝫ legi debet uerſus, quẽ ſic ex hebræo transferunt: Sicut qui findit. & ſecat in terra (ligna ſcilicet) diſperſa ſunt oſſa noſtra ad os inferni, ſeu ſepulchri. Vide an forſan pro eruta, erupta uerterit interpres: aut ſcriba uicinitate literarũ, quiſquis ille fuerit, deceptus, p interſeruerit, ut ſit ſenſus: Quẽadmodũ enim terra interior, quæ pinguior de more eſt, ac craſſa, uomere eruitur, & ſuper terram aliam ſpargit̃: ſic oſſa noſtra à nobis eruta ſunt, fractaq́ꝫ, atq́ꝫ ita diſſipata, ut ſepulchro proximi magis eſſemus, q̃ uitę. Metaphora oſſiũ fractorũ erutorúmue, ad ſignificãdas uires adeò interdũ noſtras ab improborũ ſæuitia & frãgi & attenuari, ut nõnunq́ꝫ mortuis perſimiles appareamus, utitur. Paraph. uerò de lignis ſuper terrã ſecuri inciſis uerſum interpretat̃, in hũc modũ: Sicut qui amputãt arbores, & findũt ligna, & per terram ſpargũt huc atq́ꝫ illuc quę amputata ſunt: ſic oſſa noſtra diſperſa fuerũt, & ſoluta præ metu mortis: ad ipſum eẽ uſq́ꝫ ſepulchrũ perueneramus. Mirũ q̃ copioſus ſit Vates ſuo in exprimẽdo cõceptu ſimilitudinib. Cęterũ nõ infrequẽter diximus infernũ pro ſepulchro in ſcripturis poni.

B Quia ad te dñe dñe oculi mei, in te ſperaui, non auferas animã meã.

Suo more Deũ, per ſpem, fiduciamq́ꝫ, qua ſuis ſemper in ærumnis uſus eſt, obteſtat̃, dicẽs: Quoniã ad te, mi dñe, mi, inquã, dñe cõfugi, clamauiq́ꝫ, atq́ꝫ illorũ ritu qui ſupra uires affligunt̃, oculos hoſce meos præ mœrore ſemimortuos extuli, ſubindeq́ꝫ tuo in præſidio meã omnẽ collocaui fiduciã, ne ſinas periclitari uitã meã. Auferas, ſeu effundas uerbo uſus eſt, quò certi ſimus Deum, quando illi placitũ fuerit, mortalium auferre animas, non enſem, uenenumq́ꝫ, aut hoſtis dexteram. Qui quidem Deus nunq́ꝫ ſuis uitam hanc fragilem adimi ſineret, niſi daturus eſſet feliciorem. Ille ſolus, qui dedit, auferre poteſt. Alioqui certè ſi quęcunq́ꝫ in nos moliunt̃ improbi, illis integrũ eſſet perficere, iandudũ mũdus probum haberet neminẽ. Verùm Deus, qui cuncta æquiſſimo collibrat iudicio, æternaq́ꝫ diſpenſat prouidentia, quicquid ſiue in cœlis, ſiue in terris geritur, id totum in ſuorũ ſalutem cedere & uult, & ſic nobis perſuaſum eſſe præcipit. Qui ſanè iſtiuſmodi uiuunt perſuaſione, quæcunq́ꝫ accidant, ſemper tuti ſunt & quieti. Neq́ꝫ aliter quidem affectum fuiſſe Vatem cenſendum eſt, licet has diras in perfidos illos Saul adulatores, non abſque animi permotione contorquere potuiſſe preſſis humi animis uideri poſſet. Tranquillo cuncta hæc, quemadmodũ & ea quæ ſequuntur, imprecatus eſt animo.

C Cuſtodi me à laqueo quem ſtatuerunt mihi, & à ſcandalis operantiũ iniquitatem.

Quem tetenderũt mihi, uertũt ex hebræo. Rurſus ſcandalũ pro tendiculis, ſeu uinculis, ut uertit Cãpenſis, poſuit: quæ omnia doloſorũ hominũ inſidias præferũt, & eſt ferè idem, quod in ſuperiori precatus eſt pſalmo, dicens: Cuſtodi me dñe de manu peccatoris, & ab hominibus iniquis eripe me, qui cogitauerũt ſupplantare greſſus meos. Huc ſanè ſpectant ſuperborũ machinationes, ut ſimplicium curſum ad uirtutes, atq́ꝫ proinde ad dignitates intercidant, retrahantq́ꝫ, ne ipſi præuertant̃, ab inſtituto. Idcirco paſſim, ſparſimq́ꝫ inſidias obtendũt, atq́ꝫ oc-

C cultiſſimo fraudulentiæ cõſilio & arte expanſa, ſi quà, uel uerbo ſaltẽ, oberrare cõtingat, obducũt retia. Horũ igitur pertimeſcẽs inſidias uir ſanctus clamat: Pro me uigila domine, ne in laqueũ, quem in meũ extenderũt exitium, prolabar aliquando, neq; in illorũ muſcipulas, qui toti ſubdoli ſunt, incidam. Quin potius

Cadãt in retiacula eius peccatores: ſingulariter ſum ego donec trãſeã.

Præcipitent, inquit, maledici illi palpones in retia illius, ducis nimirũ illorũ, qui ſeditiones alere conſueuit: ego uerò ſingulariter ab illorũ uita ſemotus ero quoad uixero, ſic noſtrã exponunt literam, quæ paulò ſecus Hebræis eſt. Sic illi: Incidant in retia ſua impij unà omnes, ego in ſeculum tranſibo. hoc eſt, ipſi in eadem cadant retia ac dolos, quos mihi adornarũt: ego autem in ſeculum, perpetuóq; illorum euadam laqueos: uel, ut reddit Campenſis, quoad ego ſaluus præteriero. Vterq; ſenſus immenſam Vatis fiduciam in Deũ celebrat. Cui honos ſit ac gloria in ſeculorum ſecula. Amen.

PSAL. CXLII. Eruditiuum Dauid: cùm eſſet in ſpelunca, oratio.

VOce mea ad dñm clamaui, uoce mea ad dñm deprecatus ſum.

Prima inſcriptionis uox altioris nos admonet myſterij, quòd ſit fuga illa Dauid in ſpecum Engaddi, in quo tanquàm in extremo ſuæ ſalutis perfugio deſtituit tam pius rex. Tum ſanè uiſus eſt penitus animo concidiſſe: omni enim temporis momento ſæuiſſimũ opperiens perſecutorẽ, anxiè admodũ affligebatur. At quæ tum egerit cogitaueritq;, præſens demõſtrat oratio, pia ualde, atq; eruditionis pleniſſima: quippe quæ Seruatoris noſtri in antro iſto mũdi obſcuriſſimo cõmorantis imaginẽ retulerit. Sed tu uide, an ſecus hi agere debeãt, qui improborũ crudelitati expoſiti ſunt, atq; ipſe egit Dauid in ſpecu illo ancipiti metu penè exanimatus. Quid tum egerit rogas? Primũ quidem ad conſuetũ D diuinæ confugiens miſericordiæ præſidiũ, illius implorauit opem: deinde uerò nihil prius habuit, quàm ut inimico parceret: nam cùm Saul occidere potuiſſet, quo occiſo res ſuæ omnes in tuto eſſe uidebant, noluit tamen, dixitq; illis, qui ſecum aderant militibus: Propitius ſit mihi dñs, ne faciã hãc rem dño meo Chriſto dñi, ut mittã manũ meã in eum. Cõſiderás ne, ô tarde, quomodo tum planè ueram illius, cuius ipſe typus fuit, expreſſit imaginẽ? Quid tam exactè Chriſtus egit in terris, quàm ut ſibi patrẽ, orando, benefaciendóq; nõ ſolũ amicis, uerumetiã ipſis infenſis hoſtibus, demereret? Et ut nunquàm cæcis perſpectũ, uſquedum uixit, illud fuerit, ne tum quoq; quidem, cùm in cruce moribũdus in illam aureã, amorísq; pleniſſimã prorupit uocẽ? Pater dimitte illis. Haud graues forſan hoſtiũ in illũ extitere iniuriæ, ut nõ multũ fuerit illas cõdonaſſe. Credo, ſi haud multũ eſt, uirum omniũ innocentiſſimũ, beneficũq; in omnes, crudeliſſimis prius exagitatũ iniurijs, cruciatibusq; lacerũ, uinctũ, conſputũ, irriſum tandẽ cruci, latronũ nimirũ ſupplicio, ſuffigere, clauisq; acutiſſimis tranſuerberare. Ita habitus fuit à ſuis Chriſtus in mundo, pepercit tamen omnibus. Imò uerò (res mira) factus eſt crudeliſſimorũ hoſtiũ ſuorũ præs, fideq; iuſſor, atq; aduocatus apud patrẽ, alioqui filij iniurias uindicaturũ. An modò hac in parte ſint qui Chriſtũ referant & imitent, me omino præterit. Illud uerò minimè, mortales ferè omnes, atq; in primis potentiores, ad odia, ad iniurias, ad perſecutiones, ad uindictã, promptiores eſſe, quàm ad charitatẽ, ad beneficia, ad pacẽ, ad ueniã. Quæ in Dei contumeliã fieri cõſpicio, tum dico, tum ut reſciſcant poſteri, mando literis: dicoq; cum ſanctiſſimo meo Vate in ſpecu ab hoſtiũ armis circumſepto, imò cum Chriſto Dei unigenito in mundo hoc ab innumeris ſcribarũ, Phariſæorumq; ac ſynagogæ principum inſidijs obſeſſo: Voce mea ad dominũ clamaui, uoce mea ad dominũ deprecatus ſum. Repetitio quidẽ, uoce mea, uoce mea: item, ad dominũ, ad dominum, ſolitum fidei ardorem in Vate demonſtrat. Hæc ſanè omnia, inquit Hieronymus,

A nymus, in humilitate corporea loquitur Christus, ut se uerum hominē manifestaret. Sed & uox ista, uox est cordis, affectus nimirū igneus, flagransq; desiderium, quo anima in Deum fertur. Nec quidem quempiam uerba hæc rectè proferre posse arbitror, qui totus non ardeat, uiuatq; fide in Deo magis quàm in sese. quod uenustè admodum is, qui sequitur, indicat uersus.

Effundo in conspectu eius orationem meam, & tribulationē meam ante ipsum pronuncio.

Elegantissimè expressit ueri deprecatoris morē interpres in uerbo, effundo. Num putas cōponendas esse syllabas, aut quærendam dictionis elegantiā, cùm Deum oras? In corde enim tota res illa transigitur: quod quidem si mœrore aliquo graui aut pauore affici cōtigerit, quæ desiderat, quæ' ue orare intendit, magis euomit & effundit, quàm loquitur. Coram, inquit, illius conspectu, qui ferre potest miseris suppetias, meam effundo precationem: seu, ut reddit Campensis, eloquium doloris mei: & sic illi meam aperio afflictionem.

In deficiendo ex me spiritū meum, & tu cognouisti semitas meas, in uia hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi.

Is unus integer est uersus, quem sic ferè reddunt ex hebræo: Cùm torqueret in me spiritus meus tu cognouisti semitā meā, in uia qua ambulabam absconderunt laqueū mihi. Superbi, nō est in hebræo. Videtur hîc additū ex alio psalmo, cuius initiū est, Eripe me dñe. Sunt qui, semitā meam, ad pauorē illum extremū referant, quo in spelunca ualde anxius sic secum: Me hîc tutum fore arbitrabar: quis unquā putasset rupes istiusmodi solùm ibicibus peruias, meos petijsse aduersarios? Iam sentio uiam, qua elabi possim, extare nullam: quandoquidem in tramite etiā isto sic inaccesso, laqueū, quo me tandem cōprehendant, subocculB tarunt. Verùm semitam, qua euadam, tu probè nosti. Alij ad uitæ innocentiam, quam uitæ semitam appellant, referri debere opinantur. Vtrunq; Vatis mentē exprimit. Et quidem nullū adeò inculpatæ uitæ genus inuenit, cui laqueos non obtendant inuidi: quod sanè Christo omniū sanctissimo sæpenumero cōtigisse legimus. Quare alio in psalmo ita suum palàm facit dolorē: Circundederūt me uituli multi, tauri pingues obsederūt me. Hîc quoq;: Cùm adeò, inquit, acerbè meus conturbaretur spiritus, ut omnino deficerem, me tamen illa omnia insontem perpeti nō ignorabas. Quid te unq; latêre potuit? Tibi certè uitæ meæ omīs nota est ratio ac uia. Interim tamen (malùm) in itinere istiusmodi purissimo, laqueos, quo me irretirēt, cōposuere. Quid illud, quod omnē superat calamitatē?

Considerabam ad dexteram & uidebam, & nō erat qui cognosceret me. Perijt fuga à me, & non est qui requirat animam meam.

Heu desolatā innocentiā. Clamat Christus in Esaia: Circunspexi, & non erat auxiliator: quæsiui, & nō erat qui adiuuaret. Tametsi uox fugæ hîc cōuenire uidetur, tamen ex hebræo uertunt perfugium, aut huic simile. Nanq; de alieno loquitur auxilio, nō de fuga propria. Solent enim qui in maximis constituti sunt ærumnis, nō prorsus despōdere animū, si, qui opem ferre uelint, circū se stare uiderint. Verū cùm ab omnibus se cernunt deseri, ac pro ignotis & peregrinis haberi, intolerandū in modum affligunt, ut hîc uides. Circunspiciebam, inquit, ad dexterā & sinistrā, ut uiderē an quispiā mihi adesse uellet: sed neminē, non dico qui subueniret, sed qui me agnosceret, uidi. Vnusquisq; enim, etiā ex chariorib. meis & familiaribus, sua quærens cōmoda, me agnoscere dissimulauit: atq; ita omne mihi ereptū fuit suffugiū, nec quisq; tūc uisus est, cui mea cordi fuerit salus. Sic se habet mortalium ferè omnium cōsuetudo. Quid tunc egissent cæteri nescio: ego enim ex præterito tuo fauore edoctus, animatusq;,

Clamaui ad te dñe, dixi, tu es spes mea, portio mea in terra uiuentiū.

C Illud, quod penè exciderat, nõ omittendũ, quod in superiori additũ est uersu, ad sinistram: ita enim subaudiunt ex hebræo. Volunt quidam uerbũ, uidebam, illuc spectasse: sic Kimhi hebræus interpretatur, quare sic Paraphrastes: Respiciebam nunc in partem dexteram, nunc ad sinistrã. Porrò magna ea est consolatio afflictorũ, cùm illis in mentẽ uenit, nullam posse esse tam calamitosam sortẽ, quam nõ emolliat Deus, & dissipet inuocatus. Omni, inquit, humano denudatus præsidio clamaui ad te domine, dixiq́ꝫ te meum esse Deum, meam fiduciam, meam salutem, meam omnino portionẽ: neqꝫ inter uiuos alium esse quempiã, cui me tutò credere debuissem. De terra uiuentiũ, quam mundum hũc esse opinantur, aliàs diximus. Sperat hìc Vates, Dei se bonitate in hoc quoqꝫ mũdo, qui locus est uiuorum, fruiturũ: idcirco eum uocat suam portionem. Qua quidem persuasione hi solùm tenentur, qui nulla alia in re sua statuunt bona, prꝫterqꝫ in Deo: qui, quæcunqꝫ contingant, semper electorũ pars est ac portio. Siue igitur ex hac uita demigrem, siue in uita maneam, tu mea es portio, ô dñe, atqꝫ is es, in quo spem omnẽ meã, uel à puero, collocare didici. Non multũ adeò referre arbitror, quòd meis me expoliarũt bonis, nomenq́ꝫ meũ traduxerũt scelesti isti oblocutores: adhuc mea omnia salua esse uideo, simulac te hæreditatẽ habeo ac portionem. In te quidem tantummodo mei intenti sunt oculi, Ideo & tu quoqꝫ

Intende ad deprecationẽ meam, quia humiliatus sum nimis. Libera me à persequentibus me, quia confortati sunt super me.

Nimis pro uehementer, suo more transtulit interpres: quemadmodũ uoce, humiliatus sum, pro abiecto, misero, attenuato, summeq́ꝫ oppresso, uti cõsueuit. Cæterũ, confortati sunt, ualet perinde atqꝫ, præualuerunt mihi. Sit, inquit, iam finis malorum: equidem omnino depressus sum, hostes uerò præualent, quicquid moliuntur efficiunt, quicquid de me cogitant, obtinent. Dormis'ne domi
D ne: audi, meamq́ꝫ lamentabilem admittens deprecationẽ, me à meis istis tam mihi infestis assere persecutoribus. Et

Educ de custodia animã meã, ad confitendum nomini tuo. Me expectant iusti, donec retribuas mihi.

Custodiam, siue carcerem, uocat Propheta speluncam illam curarũ plenam Engaddi: umbram nimirũ afflictionũ Christi, Christianorumq́ꝫ in hoc mundo. Ab hisce enim penitus liberari impossibile uidet, nisi per mortẽ. quanqꝫ & in uita quoqꝫ possumus, cùm aut æquissimo Dei consilio è medio tollunt persecutores, aut fide, re nempe illa, qua uelit nolit (ut sic per excessum dicam) Deũ in nostram cogimus factionem, superantur. Ergo me è teterrimo eductum ergastulo in spiritus libertatem, quò tui (ut mea est consuetudo) celebrare queam nominis maiestatem, uindica. Quod si (ut spero) impetrauero, tunc me in modum coronæ cingent iusti, stipabuntq́ꝫ innocentiæ fautores, postquam te mihi benefecisse senserint. Ita hunc hemistichium reddunt ex hebræo: Me circundabunt iusti cùm retribueris mihi: hoc est, cùm mihi benefeceris. Cui laus sit in secula seclorum. Amen.

PSALMVS David CXLIII.

Omine exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam. In ueritate tua exaudi me, in tua iustitia.

Volunt interpretes hunc psalmũ eiusdem esse argumenti, atqꝫ eodem in loco compositũ cum superiori. Illud notissimũ, animæ extremo in mœrore constitutæ ac metu, precationẽ esse, ardentem eam quidem, uariisq́ꝫ intertextam spiritus aculeis, concitam, peracutamq́ꝫ & mirè ingeniosam. Domine, inquit, exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam. In ueritate tua exaudi me, in tua iustitia. Vt solet interpres, ueritate pro fide transtulit. Etenim

A Etenim hic Dei tum fidem, qua constantissimus est in promissis, tum iustitiam, qua undequaq; perfectissimus apparet, uerecundissimè implorat. Verùm tu interim, quid inter iustitiam huiusmodi diuinam atq; humanã intersit, cogita. Homo quidem si suam humano iudici fatetur culpam, damnatur & occiditur: si uerò Deo, absoluitur, atq; ad uitam restituitur. Confugiendum itaq; ad illum esse, qui ueniam reis sua execrantibus scelera est pollicitus, à spiritu admonemur. Siquidem quod promisit, cõstantissimè seruabit: promisit uitam, uitam dabit. Cur dabit, oro? quia fidelis est, quia iustus, quia misericors: non quia nos iusti, aut fideles, aut erga conseruos nostros misericordes sumus: alioqui stultissimũ omnino esset, hominem natura labilem, atq; ad Dei iniurias procliuissimũ, cum Deo mille quotidie offensionibus lacessito, uelle in iudicio disceptare. Id sanè periculum haudquaquam ignorans Propheta, istiusmodi cum Deo rixandi genus detrectat, dicens:

Et non intres in iudicio cum seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens.

Ne summo, inquit, iure mecũ agas, ô altissime: quandoquidẽ ne unus quidẽ est, si illius ad amussim uitam expendas, qui integer dici queat: utinã nõ inquinatissimus. Atqui istuc quoq; idem cœlestibus usu euenire animis credo, si sic tecũ congredi audeant. Non angelus igitur, nõ apostolus, nõ martyr, non propheta, præ te, iusti dici possunt: sunt tamen ea, quam tu illis præscripsisti, mensura ac fine. Tu uerò tanq; bonorũ Oceanus, in immensum, indiffinitũq;, absq; temporis spacio, aut locorũ intercapedine, protenderis. Ego itaq; meã damnãs iustitiã, tuam imploro, iudiciumq; tuũ illud seuerissimũ, in quo me iamiam damnatum iri præsentisco, deprecor. Id certè crudelissimus exhorruit Cain, cùm te (prò scelus) clementissimũ fugiens patrem, abijt profugus super terram. Exhor
B ruit & Iudas, qui ueniã non expectans laqueo se suspendit. Haud eo sanè modo tuum refugiunt iudicium pauperes spiritu, qui idcirco se à iure subtrahunt, cõtentionesq; tecum in iudicio auersant, quòd tua à misericordia solummodo seruari expetunt. Illi uerò animi desperatione fracti, uel ipsam eos insequentẽ, rogantemq; misericordiam spreuerũt, atq; indignabundi reiecerunt. Quoquo igitur modo res se habeãt, aut se habituræ sint, illud mihi abs te persuasum esse gaudeo, quòd gratia seruari me oportet, quodq; nulla mea est iustitia quæ id mereatur, & quòd tuo semper, quoad uixero, egebo patrocinio.

Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliauit in terra uitam meam, collocauit me in obscuris sicut mortuos seculi.

Sicut mortui pridem, uertũt nõnulli: hoc est, qui multo antea tempore (seculum spaciũ erat centũ annorũ) mortui fuerãt. Augent hæc omnia Vatis timorẽ (desperationẽ nõ audeo dicere) & est sensus: Nõ solũ quidem hostis me capitaliter persecutus est, uerumetiã id quod efflagitauerat assecutus, meã penitus prostrauit uitã, deiecit, afflixit, ac demũ me eò loci compulit, ut planè mortuo persimilem iudicarent. Alij de seruato in carcere ad mortẽ, cui omnia obscura sunt, ac pauoris plena, similitudinẽ hanc esse existimant. Vtrunq; enim ad significandum tum Vatis animũ in spelunca illa obscura latitantis, tum illius affectũ, qui iudicij Dei memoria perterrefactus, mortuis ipsis potius inuideret, quàm uiuis, etsi felicibus ac beatis. Nam dici facilè quî posset, quàm caliginoso uiuunt uitæ genere & calamitoso hi, qui grauem secum ferunt sarcinã conscientiæ, quę perpetua ueluti accusatrix reum continuis diuerberat flagellis? urget? lacerat? exterrefacit? improperat? Miserandum profectò spectaculum ac lachrymabile, cùm mens rea est, accusatrix conscientia, lex læsa causam actitat, memoria litem contestatur, ac demum iudicij timor reum peragit. Putás ne illum, qui sic affectus est, posse aliud dicere, quàm illud, quod hîc dicitur? Persequutus est

C inimicus animam meam (en hostis audacia) humiliauit in terra uitam meam (en ictus propémodum immedicabiles) collocauit me in obscuris sicut mortuos seculi (en hostis uictoria & triumphus.)

Et anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meũ.

Obstupefactum est cor meũ, uertunt quidam, præ metu nimirũ & dolore, ex uulneribus ab hoste acceptis contracto. Frigent hîc, scio, iustissimi nostræ ætatis homines, quippe qui nullius sibi conscij cùm sint homicidij, aut furti, aut adulterij, hos animę stimulos atq; anxietates ne tenuè quidem experiuntur. Cætera uerò, illa dico quæ in animæ theatro peragunt̃, quomodo se habent? Quòd si nullus adhuc in te sensus est, id saltem cogita, quæ hîc dicũtur, ab innocentissimo dici Christo. Tuam ipse bene nouerat ab æterno oscitantiam. Idcirco pro te (quò doleas tandẽ) hasce doloris atq; amaritudinis notas æquè ac si ipse solus scelestissimus omniũ esset, & tu iustissimus, promit, dicens: Anxiatur, mireq; exagitatur in me spiritus meus. Quid? torquet sese cor meum, atq; ob uulnerũ acerbitatem & dolorem obstupescit, peneq; sensum amisit. Verùm & tum quidem

Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar.

En suauitas illa ac dulcor, quo tota animi aufert̃ amaritudo. Spem dico, quæ ex gestorũ Dei memoria iam inde à primis annis in mortaliũ salutem exhibitorum oriri solita est. Vnde alio in psalmo ita de priscis Iudęorũ patribus testatur, dicens: Clamauerũt ad dominũ cùm tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos. Non est quidem tam uetus ætas, in qua non reluceat Dei in homines beneuolentia, appareãtq; beneficia & gratiæ. quibus sanè animaduersis mirabiles excitari solent spei stimuli in anima, ut & ipsa aliquãdo eisdem frui posse

D sperare audeat. Obruor, dicet aliqs, culparũ cumulo. Audio: at uide, an ulla unq; fuerit ætas, in qua, qui paribus, aut grauioribus forsan premerentur delictis, inuenti sint, & tamen efflagitantibus data est uenia. Illud tantũ expetit numen, ut usu peccandi abiecto execratoq;, te tuæ pigeat turpitudinis. Cætera Deo committe. Ait itaq; uir fide uegetus: Ego illorũ, quæ superioribus operatus es seculis, nequaquam immemor, uaria illa quidem & multa, animo diligentissimè pertractaui, in illisq; cõtemplandis totus fui. Vnde actutũ meam sensi erectam esse pusillanimitatẽ, firmatam spem, atq; omnino cognitam Dei uirtutẽ, quæ in inferenda suis ope nunq; nõ præstò adfuit. (Ipse, inquit Paulus, seruator est omniũ, sed maximè fidelium.) Quare spe hac nisus, prorsusq; animatus,

Expandi manus meas ad te, anima mea sicut terra sine aqua tibi.

Iam diximus manuũ extensione in sublimi, orantis affectum exprimi. Cæterùm animi uehemẽter ægrotantis indicium est in hoc uersu reticentia. Volunt nonnunq; suam exprimere miseriam atq; indigentiam orantes, sed singultibus intercepti narrationẽ amputant & interrumpunt. Vnde non absq; spiritus consilio hîc additur diapsalma. Anima mea, inquit, quæ terræ instar siticulosæ, præ nimioq; æstu fatiscentis, adusta facta est, tibi, uoluit dicere, anhelat, suspirat, ingemiscit: quandoquidem præ gratiarũ ariditate, nec quid appetat, nec quid uelit, integrè exprimere potis est. quasi diceret, aridus, planeq; adustus ad aquas confugio. Atqui terra, quæ imbre aut fonte non irrigatur, herbis nequaquam uestiri potest, non abundat messe, non floribus, non fructibus: ita anima negato gratiarum irriguo arescit penitus, atq;, ut diuus inquit Gregorius, non operitur uirtutibus, nõ cogitat de cœlestibus, & Deum esse magis suspicatur, quàm persuasum habet, tantum abest ut quæ hîc dicuntur, intelligat. Suum quidem ignorans periculum, nullum, quod firmum sit, implorare poterit auxilium, neque id quoq; quod sequitur percipiet.

Velociter

A Velociter exaudi me dñe, defecit spiritus meus. Non auertas faciẽ tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum.

Clarius ex hebræo uertunt: Ne similis efficiar descendentibus in puteũ, seu foueã. Porrò uelociter, arctam subueniendi arguit necessitatẽ. Videnť mihi eæ uoces, uelociter, exaudi, defecit spiritus, hominẽ nõ iam cum metu aut dolore, sed cum ipso mortis extremo colluctantẽ præ se ferre. Ita nimirũ affecti sunt, qui seriò suum aduertũt periculum. Cæterũ explicatius rem aperuisset, si proruenti bus, seu decidentibus in lacũ aut foueã, uertisset interpres: alioquin potest quis citra periculũ in foueam & puteũ ultrò, sensimq; descendere: qui uerò decidit, is nõ absq; maximo uitæ periculo uel cadit, uel illic immorať. In eodem omnino sunt salutis discrimine, qui ab atrocissimis, atq; ut nunc est usus, inexorabili bus oppressi persecutoribus, aut dæmonũ insidijs irretiti, sine Dei auxilio cum infortunijs affligunť. Clamat igitur Vates: Non auertas, quasi indignabundus atq; iratus, faciẽ tuam à me, sed placido mihi, ne desperẽ, arride uultu, adblandireq;, ne illis similis efficiar, qui in profundissimũ delabunť puteũ, qui absq; dubio, nisi præstò adsint qui ferant opem, ab aquis suffocantur. Exinde

Auditã fac mihi manè misericordiã tuã, quia in te speraui: notam fac mihi uiam in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam.

Manè, ut aliàs admonuimus, Hebræis est sæpenumero, confestim, tempestiuè, ualdeq; celeriter. unde illud est dei apud Hieremiã: Misi ad uos seruos meos prophetas manè cõsurgens: hoc est, tẽpestiuè monẽs. Ita in hoc quoq; loco sumi debet, ut planè idem sit quod in superiorib. precatus est, dicens: Velociter exaudi me dñe. Quare sic uertit quidã: Ocyus annuncia mihi bonitatẽ tuã, te enim fido. Verũ, manè, nescio quid prætendit efficacius, ꝙ si simpliciter dixisset, celeri
B ter, aut maturè: spectat enim ad præteritã angustiarũ noctem, ualetq; perinde, quasi pronunciasset, disiecta persecutionũ, tentationumq; obscuritate ac nocte, splendidũ succedat manè, quod tua mihi euehat clementia. A te quidem quantusquantus sum pendeo. Quocirca uia illa recta, qua itur ad te, per te mihi innotescat. Ad te, non amplius ad me, aut ad uana hominum suffugia cor meum dirigo, atq; à terræ crassamento eleuo: hoc tu rege, affla, lumenq; illi, ne in tetro isto uitæ labyrintho hallucinetur, admoue. Ad hæc,

Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi.

Nõ paruæ quidẽ securitatis est confugere ad Cæsarẽ: sed immensæ omnino, ac certissimæ, ad dñm, in quo tota animarũ, non modò corporũ posita est quies. Ex hebræo uertũt quidã, Ad te obtego: seu, ad te latiturus cõfugi. Possunt sanè homines procella aliqua aduersitatũ acti in ædita, atq; hostibus inaccessa sese loca recipere, antraq; & solitudines habitare: uerũ à Deo, quòd tuti sint, expectandum. Vide igitur quid de se beatissimus testeť Vates: Tametsi, inquit, locũ hũc abditũ, in quo latêre possim, me nactum esse existimẽ: id tamen nihil prorsus esse arbitror, nisi tu serues, ac me ab hostium manibus eximas. Quare, ô tu qui potes, me eripe, ad te enim cõfugio, te inuoco, te meũ esse latibulũ, atq; inter tot rerum pericula, defensorem uolo. Eia tu (eruditores istos indoctos fastidio)

Doce me facere uoluntatẽ tuam, quia Deus meus es tu: spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

In uiã rectitudinis, uertit Fel. Alius uerò, in terrã innocẽtię. Vocat uiã rectã, seu terrã innocẽtiæ, uiã iustitiæ, rectũ nempe uitæ institutũ. Cęterũ spiritus Dei bonus, est ipse spiritus sanctus: quẽ bonũ idcirco appellat, quia oĩs spiritus humanus, præ illo, prauus est & erroneus. Clamat proinde Neemias: Spiritũ tuũ bonũ dedisti eis, q doceret eos. Cui & tanq̃ umbrę corpus illud succinuit euãgelicũ: Et docebit uos, inqt, omnẽ ueritatẽ. Huius sanè ductu atq; auspicio uię illę,

C quæ asperæ uidentur & inamœnæ, planæ prorsus efficiunt & delectabiles. Spiritus is est Dei, quo si quis imbuit, deiformis omnino fit, atq; ad capessendas eiuscemodi iustitię semitas idoneus. Ideo haudquaq; mirũ esse debet, si qui istiusmodi donati sunt munere, diuinũ quiddam præ se ferant in terris; ab omni quidem libidine immoderata alieni, cęteras facilè superãt uoluptates. Calcato quippe mundo, in cœlis cum Deo iam suas habent mansiones, uitamq; istam ærumnosam peregrinationẽ, & se mũdi peregrinatores, nõ ciues, appellare soliti sunt. Nõ te igitur iam pręterit, quid boni afferat spiritus huiuscemodi bonus Dei. ab humano autem q̃d bonũ prodire queat nõ uideo, cùm natura superbissimus sit, atq; mundanarũ rerum appetentissimus. De utroq; enim sic loquit Vates quidam: Spiritus leuauit me & assumpsit me, & abij amarus in indignatione spiritus mei. Spiritus igitur tuus, ô dñe, nõ huius mundi, seductor nimirũ trahax, impurus, procax, dolosus, fugax, per eam me ducat semitã, quæ ad te ducit rectà, quæ tua æterna est uoluntas, doctrinaq; spiritus: nã Deus meus es tu. Quocirca

Propter nomen tuum domine uiuificabis me, in æquitate tua educes de tribulatione animam meam.

In iustitia tua, uertunt ferè omnes ex hebręo, ut sit sensus: Nullum hîc meum iacto meritum, aut ostento arbitrium; sed id duntaxat oro, obtestorq;, ut propter nominis tui maiestatem, mihi uitam iamiam ab hostibus interceptam restituas, atq; in iustitia tua, non mea, sorde omni impuriori, ex his, quibus penè obruor, aduersis, educas animam meam.

Et in misericordia tua disperdes omnes inimicos meos, ut perdes omnes qui tribulant animam meam, quoniam ego seruus tuum sum.

Tua hîc res agitur, ô Deus: etenim quoniã ego seruus tuus sum, idcirco im-
D petor & affligor. Si quidem de mũdo hoc essem, suum mũdus diligeret, nõ persequeretur: nunc uerò & te, & qui te amant, odit. Verùm non id dico, quòd tuã me demeruisse gratiã arbitrer, sed tuam solùm imploro misericordiã. Per ipsam igitur obtestor te, ut crudelẽ in me hostium compescas rabiem, iram frænes, atq; impurissimos illorum cœtus, qui non tantùm in me, quantũ in tuam conspirauerunt religionem, subuertas. Factiosos hæc lues terræ deamat: non pacificos, & eos quidem qui nihil habent antiquius, quàm ut in te uiuant, mortemq; tandem in te oppetant tranquillam, Cui laus sit æterna. Amen.

PSAL. Dauid CXLIIII.

Benedictus dñs Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.

Composuerit ne hunc psalmũ Vates ob insignẽ illam & famosam cõtra Goliath Philistæorũ ducẽ uictoriã, an ob aliã, ignotũ est penitus. Illud uerò notũ, synceras hîc Deo agi gratias ob deuictos hostes, suamq; in regnũ restitutionẽ, in quo tum cuncta amœnitate floruisse uisa sunt. Nos interim à Vatis mente nõ longè discedentes, ad animũ hæc omnia, ut par est, traducere cõdiscamus. Et quẽadmodũ frigidi omino atq; ieiuni sunt sensus, qui in enarrãda solũmodo gestarũ rerũ serie immorant: ita parũ calidi, imò inepti existimari à doctis hi solent, qui ad allegorias, omissa interim litera, actutũ transeunt. Quare tertiũ quoddã interpretãdi genus inuentũ est, atq; à spiritu Dei sancto administratũ, quo pulcherrimã utriusq; sensus, tanq̃ licia uersicoloria, intertexẽtes picturã, uti cõsuescũt eruditiores. Quod et nos secuti, etsi nõ assecuti, utcũq; nostrã hãc ordimur telã, atq;, ut in cæteris actũ est psalmis, cũ sapiẽtissima Vatis anima, sic diuinam extollimus bonitatẽ, admirabũdiq; exclamamus: Benedictus dñs Deus meus, qui docet manus meas ad præliũ, & digitos meos ad bellum. Illud in primis dicendũ uidet, multa in hoc esse psalmo, quę ferè in XVIII habent: ideo nõ

omnia exactè admodũ, ne idem sæpe dicamus, hîc tractabunt. Laudat Propheta Dei uirtutẽ, illiq; gratias agit, quòd hostes suos prostrauerit. Laudandus est, inquit, dñs & Deus meus, qui cùm pugnandũ esset cum hostibus, meas edocuit manus arma cõtractare, ac digitos, quibus potissimũ tela iaciunt, ensisq; uibratur, diligentissimè perarmauit. Sed arma, quæ ad animũ attinent, pulchrè ab armamentario Pauli deligi possunt: qui suo primũ militi baltheum accinxit castimoniæ, loricam deinde iustitiæ, ocreisq; in præparationem Euangelij pacis suras deuinxit: fidei scutum postea deauratum sinistro alligauit humero, caputq; salutis galea cõmuniens ei, tandem optimè collimatũ obtulit gladiũ uerbi Dei. hæc sanè est Dei armatura, qua induta anima, iam ualet, ut ipse ait, cõtra diaboli insidias, atq; dolosas illius artes consistere. Quantum (prò) laudibus dux efferendus est noster, qui tam diligenter suos armat milites, quiq; eos admonet & instruit, qua animi uirtute cum hoste concurrendum sit, quando eminus, quãdo cominus, uel cæsim, uel punctim res peragi debeat, edocet, hortaturq;, & ne nisi uictores ex acie secedant, canãtq; receptui, imperat. Interim uerò miles, si sapit, ne momentũ quidem temporis à duce, aut ducis uexillo (ea est crux) detorquet oculos, in medioq; ipso prælij ardore conclamat:

Misericordia mea, & refugium meum, susceptor meus, & liberator meus. Protector me⁹ in ipso speraui, qui subdit populũ meũ sub me.

Notat Felix, populum meũ, & populos, absq; pronomine legi posse. Diuus etiam Hieronymus populos legit, ut sit sensus: Ipse dñs turmas illas hostium penè infinitas mihi subdidit. Quòd si populum meũ mauis legere, ad obedientiã disciplinamq; militarem referendum censeo. Nihil propemodum tam celeriter militum dissipat alas, & cuneos in ordinem digestos, quàm inobedientia atque cõfusio. Quod quidem uitium suo in exercitu minimè fuisse asserit Dauid, cùm inquit: Qui subdit populum meum subtus me, nempe Deus: cuius auxilio fretus gigantem illum immanẽ Philistæorũ ducem obtruncauit, indeq; passim fusi, fugatiq; hostes, maximam opum uim, munitionumq; & impedimentorũ, Iudæis in illorum castra irruentibus reliquerunt. Tantá ne unquam expectari potuit à populo illo ingratissimo Dei beneuolentia?

Domine quid est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum? Homo uanitati similis factus est, dies eius sicut umbra prætereunt.

Admiratur Vates, quî fit quòd Deus, tanta scilicet maiestas, tam ingens, tam incõprehensibilis, uanissimæ rei, somnoq; simillimæ, ut homo est, curã habeat? Hæc eadem admiratio in psalmo octauo, subindeq; mortalium uanitas in trigesimo nono copiosissimè sunt scripta, atq;, ut dedit spiritus, exposita. Illic enim: Vniuersa uanitas omĩs homo uiuẽs. hîc uerò: Homo uanitati similis factus est, dies eius sicut umbra pretereũt. Certè si uitã hominis inspectas, mera est umbra, imagoq; rei potius, quàm ipsa res. Nihil sanè uelocius uita hominis: uix natus interit. & id quidem tanta celeritate, ut uentos ipsos quoq; pernicissimos anteuertat. Ex hebræo reddũt: Quid est homo quòd agnoscis eum? hoc est, quid audisti in homine, ut eum agnoscere digneris? quòd eum tam charũ habeas? quòd foueas? quòd extollas? tantum (res mira) non fecisti illum Deum.

Domine inclina cœlos tuos & descende, tange montes & fumigabunt. Fulgura coruscationẽ, & dissipabis eos: emitte sagittas tuas, & conturbabis eos.

Hæc rursus in psalmo habentur decimooctauo. Optat Vates ut Deus terrificis sese ostendat signis omnipotentẽ: alioqui nulla re alia suos exterrefaciendos hostes. Alludit eñ ad montẽ Sinai, in quo horrendis data fuit lex portentis

C & terræmotibus, quippe quæ lex fuerat timoris & pœnarũ. Imò uerò populus ille contumax & rebellis, istiusmodi potius minis & terroribus à peccatis arceri consueuerat, quàm beneficijs. Quare in accipienda in monte lege, aut ab arca Dei uoce, adeò perterrefacti sunt, ut in Mosen aliquãdo indignabũdi exclamauerint: Loquere tu nobis, nõ loquatur nobis dñs, ne fortè moriamur. Ita in subiugandis Dei hostibus nõ tam uiribus atq; armis, quàm diuinis cœlitus miraculis, signisq; de cœlo emissis, usi sunt: atq; hoc sanè modo quid nõ audebant? Ad hunc itaq; Dei morẽ, in subueniendoq; suis consuetudinẽ, ut uides, recurrit Vates. Paraphrastes, mõtes ad hostiũ superbiam referens, sic reddidit uersum: Percute superbos illos reges, qui montibus uidentur similes, sentiant iram tuã, & ueluti fumus euanescant. Sed hæc ad allegoriã pertinent, quæ propémodũ hîc necessaria uidetur. Cæterũ, inclinari seu demitti cœlum à Deo dicimus, cùm montes nubibus, globisq; caliginosis tegi facit: tangitq; montes, quando eos fulminibus tanq; sagittis ferit: qui fumare porrò apparent, cùm uapores illos spissos ac nigros attollunt, atramq; euomũt caliginem: quæ quidem omnia si fulgetris potissimũ ac tonitruis cõmixta cernunt, q maximo afficiũt metu homines. Verùm ad aliud timoris genus, fumumq; alium, & montes, transferenda hæc esse uult spiritus: de quibus cùm nonnulla in superioribus psalmis sint dicta, expositaq; à nobis, ad alia consideranda descendamus.

Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorũ. Quorum os loquutum est uanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.

In alio psalmo, quod hîc rogat fieri, factum esse cõmemorat. Misit, inquit, de summo, & accepit me, & assumpsit me de aquis multis. Aquas multas uocat aduersitatum cumulum & procellam, ut illic declaratũ fuit: filios uerò alienos, filios iniquitatis, à Dei nimirũ religione extorres: quos sanè ueluti digito cõmonstrauit, cùm dixit: Quorũ os locutum est uanitatẽ, & dextera eorum dextera iniquitatis. hoc est, & lingua, & actione uani sunt, fallaces, perfidiosi, & simulatores. Ab hisce quidem monstris, tanq; à Minotauro quodam infami & sæuo, aut Cerbero etiam, sancti Dei uiri nõ iniuria unà hîc cum Vate petunt eximi: quoniam id iam longo perdidicere usu, pij animi tranquillitatẽ ab impudenti istiusmodi hominũ colluuie mirandum in modum diuexari solitam. Dexteram itaq; uocat iniquitatis, actiones illas hominũ nefarias, quibus nobis imponere consuescunt fraudulenti. O quis me, inquit, à tam scelesta perfidiosorũ hominũ reparabit consuetudine? Quis tam impiè dirus fuit, qui meam ausit dolis mendacijsq; interturbare uitæ quietem? Verùm à cœlo (sat scio) tota hæc expectanda fuit, estq; impræsentiarum uictoria: qua sanè impetrata, quid amplius in terris aueo? Ergo

D

Deus canticum nouum cantabo tibi, in psalterio decachordo psallam tibi. Qui das salutem regibus, qui redemisti Dauid seruũ tuum de gladio maligno.

Tum, inquit, nouam te laudandi, in nabloq; & decachordo tibi psallendi me occasionem nactum arbitrabor. Te dico, qui non solùm cunctis generaliter hominibus opem ferre solitus es, uerumetiam ipsis potentissimis regibus atq; magistratibus, & id genus alijs in mundo hoc cõspicuis. Puto equidem de regibus peculiariter mentionẽ hîc fieri propterea, quòd cùm Dei uicem in terris gerant, speciali quoque à Deo tutela gubernant. Nihil sanè iucundius, addo & uniuerso orbi utilius contingere potest rege integro, sapiente, atque religionis Christi defensore. Is certè plus quàm homo est. Heu quid audio? Verùm ne est Otomanorũ classem Christiani regis stipendijs accitam, atque ipsius iussu in Christianorum

A norum uiſcera(malũ)obtruſam? O tempora,ô ætatẽ pluſquã ferream. Hucuſq; direpta eſt Nicea, ſtupratæ uirgines, abductusq; ui populus, ac demũ diruta & exuſta eſt ciuitas. Futuræ calamitatis hoc eſt præludiũ. Sed ad pſalmũ. Gladium malignũ pro ſubobſcuris doloſisq; inſidijs metaphoricè hîc poni cenſeo, eodẽ ferè modo, quo Maro lunam malignam appellauit. Mirum quàm inter cætera nefandorum hominũ uitia, ſemper maiori deteſtatus ſit ſtomacho dolos & frau dulentias candidiſſimus Dei Vates. Quare non abſq; cauſa faſſus eſt ſe canticũ nouum, tanquam de re omnium difficillima exorata, ſi à perfidioſorum hominum inſidijs immunis extitiſſet, cantaturum: inculcatq;,

Erue me, & eripe me de manu filiorum alienorũ, quorum os loquutum eſt uanitatẽ, & dextera eorũ, dextera iniquitatis. Quorũ filij ſicut nouellæ plantationes in iuuentute ſua, filiæ eorũ compoſitæ, circũornatæ ut ſimilitudo templi. Promptuaria eorum plena erectantia ex hoc in illud, oues eorũ fœtoſæ abundantes in egreſſibus ſuis. Boues eorum craſſæ, non eſt ruina maceriæ, neq; tranſitus, neq; clamor in plateis eorum.

Id enim eſt quod tam ſæpe noſtros olim doluit maiores, & in præſentia quoq; illos dolet, qui impiorũ ſortem miſerantes, altius neſcio quid contemplantur, illorum ſcilicet fortunas, dignitates, honores, rerumq; omniũ lautitiam & felicitatem, ad maiorem illis data eſſe miſeriam. Putant inſani neminẽ poſſe eſſe felicem, qui his careat: imò miſerrimũ illum appellare ſoliti ſunt, qui aut hæc nõ obtinent, aut adepta amittunt. Idcirco in maximã illos decidere miſeriam neceſſe eſt, cùm illa uel caſu aliquo inopinato, uel per mortem ſaltem, rem certè ineuitabilem, deſerere compelluntur. Vide igitur quomodo in hoc pſalmo, quod &
B ſæpenumero agere conſueuit, hos deplorat, ſimul & deridet uanam iſtam mundi felicitatem. Nam ſimulatq; filios illos uocauit alienos, hoc eſt, ſpiritu Dei uacuos, quorumq; uerba uana eſſent, atq; actiones ſubdolæ, ad res illas enumerandas, quas illis miſeriam comparaturas eſſe præuideṙat, etſi felicitatẽ promittere uiderentur, ſeſe conuertit, dicẽs, numeroſam illis fore ſobolem, ac uti plantam mirè auctam, ornatamq; in adoleſcentia ſua: pecora deinde multa & fœcunda, uim tritici ingentem, incolumitatem, pacem, atq; omne bonum. Quid eiuſmodi poſſet addi opulentiæ? Vide horum ſtultitiam, ac ineptam geſticulationem:

Beatum dixerunt populum, cui hæc ſunt.

Comparat igitur Vates illorum filios teneris elegantibusq; arbuſtorũ plantis, frondibus nimirũ, ac floribus onuſtis & amœnis: filias uerò, templi angulis undiq; ornatis. Quemadmodũ, inquit, in feſtis diebus totum ornatur templũ, ſic illorum filiæ pulcherrimo gradiuntur mundo. nulla quippe eſt illarum pars aut angulus in membris, quin tota ornata ſit. Immenſum ſanè amantiũ ad libidinem illiciũ, ut perbellè meriti ſunt, qui huiuſmodi, ut hîc depingit ſpiritus, ſunt patres. Teſſellati anguli, uertit Felix: quod quidem ad diuitũ puellas, quæ ab imprudentiſſimis parentibus uenum exponuntur, quadrare mirum in modum arbitror. Nónne illæ teſſellato, ſectiliq; propémodũ opere compoſitę tibi uidenť, cùm purpuriſſo, ceruſſaq;, minio & ſtibio, fuco nimirũ uariegato pictæ in publicum prodeũt? Quid onera catenarum? armillarũ? inauriũ ex unionibus, auroq; fuſorio elaboratarum memorem? Veſtes omitto uerſicolores, ne ex opere tarſeato, muſæacoq;, ad upupas aut pauones effigiandos tranſire uidear. Sat ſit igitur ſuam Chimæram uecordibus impegiſſe parentibus, ne dicam maritis. Cæterùm, ex hoc in illud, id habet ſignificati, quòd illorũ promptuaria, ſeu, quod uox hebræa uelle uidetur, penuaria, adeò ubertim implebuntur, quòd futuri anni fruges in præteritas refundentur, uenienteq; unius anni prouentu, aliũ cedere,

C trāſportariq́ peropus erit: atq; hoc modò nō ſolū penus atq; horrea, uerūetiā anguli (ſic hāc uocē interpretat̄ Felix) grano, atq; om̄is generis annona exuberare uidebunt̄. Ad hæc, oues eorū fœtoſæ abundantes in egreſſib. ſuis, etſi iſtiuſmodi præferre ſenſum uidetur, quòd fœtum adeò copioſum ædent, ut egredientes è caulis maximā ſpectantibus afferent uoluptatē, tamen ex hebræo maiori reddi poſſet efficacia ad hunc modum: Greges quoq; millia producent, & centena millia generantes in uicis noſtris: ualetq́ perinde ac, adeò illorū greges augendos, ut omnes circumiacentes impleturi ſint uicos. quod ſi ad uerbum redderetur, latinæq́ aures paterentur, myriadificantes uerti poſſet. Immenſum hîc numerum uult intelligi. Boues eorum craſſæ, per maſculinū genus aptius reddidiſſet. quanq; ex hebræo, boues ualidi, transferunt, ſeu oneri aſſueti & idonei: hoc eſt, qui ad agriculturā, plauſtraq́ trahenda ualidi ſunt. Poſtremò, ut rem tandem, inquit, abſoluā, nulla eſt ruina, nulla diſcordia, querimonia nulla. Nemo tam audax eſt, qui illorum diruat maceriem, pertranſeatq́ illorum ſata, aut uineas, aut hortum, ſepesq́ à loco moueat, atq;, quò damnum aliquod inferat, circumpoſitas exurat uepres. Nullus eſt clamor miſerię, nullus afflictionis, nullus calamitatis. Quid? Non eſt qui in illorum irrumpat fortunas, hoſtis, neq; qui à proprijs eos emigrare compellat laribus: nullus tandem in illorum plateis audi tur plangentiū ululatus, ſed tympana, ſed tibiæ, ſed plauſus, ſed choreæ, ſed lætitiæ cantica. O, inquiunt, fortunatum populum cui huiuſmodi contingunt bona. Vos ſtultos potius dixerim: ego enim ſecus rem pondero: non uos utiq; beatos appello, non felices, non tranquillos, ſed dico, inculcoq́, quòd ſolus ille eſt

Beatus populus, cuius eſt dominus Deus eius,

Licet bonis omnibus illiuſmodi careat, atq; à mundo iſto ueſtro ludibrio habitus ſit, ac fabulæ. Calculis ſanè omnibus feliciſſimū illum eſſe pronuncio, qui D Deū habet. Neq; proinde quidem diuitias reprehendi hîc opinor, ſed illos qui diuitias adorant, hoc eſt, qui mundum Deo proponunt, eumq́ propter diuitias offendere nō reformidant. Iam illud ultimò notandum, Hebræorū interpretes ad Vatem, atq; illius populos hæc omnia referre, quò pia quædam illius ſit precatio ad opima illa bona, ipſo regnāte, populis ſuis cōcilianda. Vnde illi ſic reddunt: Penuaria noſtra plena ſint, greges quoq; noſtri, filij noſtri, filiæ noſtrę, boues noſtri. Et ſic uolunt Vatem ad ſe omnia adaptaſſe. Verùm cùm rem penſiculatius diſcutere libuit, aduerti tandem ea magis à ſuperbis illis diuitibus, quorum os loquutum eſt uanitatem, prolata eſſe: unde quæ iſtiuſmodi fuerit illorū uanitas, in iſtis expreſſit uerſibus. Poſtquam igitur dixit os eorum loqui ex more uanitatem, paulò pòſt intulit quid ſint loquuti. Penus, inquiunt, noſtri pleni ſunt. atq; in hunc modum cætera quæ ſequuntur ſibi petulanter arrogantes, in hanc demum dilabuntur animi impietatem, ut illos uerè beatos clamitent, quibus bona illa à mundo ſuppeditentur. Quos tamen caſtigans ſpiritus, illos ſolummodo beatos nuncupat, quibus dominus, non diuitiæ, non celebritas, non dignitas, eſt Deus: hoc eſt, quibus Deus pro omnibus ſufficit bonis. Cui laus ſit in ſecula ſeculorum, Amen.

PSALMVS CXLV. Laus Dauid.

Xaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in ſeculum, & in ſeculum ſeculi. Per ſingulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.

Ex pſalmi inſcriptione facilè dignoſci poteſt etiam argumentum. Laudes hîc Dei ob beneficia, quæ effuſiſſimè in omnes, tanq; puriſſimas aquarum è fonte uiuo ſcaturigines deriuat creaturas, celebrantur. Et quidem extra uires poſitū eſt humanas, immenſam beneficiorū illius congeriē erga homines poſſe uel ore effari,

A effari, uel mandare literis, aut cogitationibus assequi, adeò infinita illius est liberalitas, cuius opera, potentiam, splendorẽ, mirandas res gestas, clementiam, iustitiam quoq;, qua impium gratis iustificat, patientiã qua peccãtes ad pœnitentiam præstolatur, misericordiãq; qua nostras nobiscũ deflet miserias, prouidentiam tandem, unde omnibus subuenitur creaturis, non est cor tam eruditũ, aut rimãdis rebus cœlestibus assuetũ, quod cùm peruestigare nititur, nõ lassescat, non uel in ipso primo limine cæcutiat. Audet tamen mens pia, & quod nequit assequi intellectu, amore saltem ac desiderio subgustare contendit. Procax, ut sic loquar, amor est, nec ferè, etiam impossibilia pertentans, erubescit, raròq; in suo laudando amato defatigatur, ut in hoc psalmo uidere licet, cùm ait:

Exaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in seculum, & in seculum seculi. Per singulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in seculum, & in seculum seculi.

Primus enim uersus ab Aleph incipit, secundus à Beth, tertius à Gimel. Et sic seruato per singulos uersus ordine alphabeti, ad calcẽ usq; protendit psalmus. Illud considerandũ, istiusmodi Dei laudes uix absq; peccati nota proferri posse, nisi ab anima, quæ frequenter ꝙ suauis sit dñs experit. Purissima quidẽ omnia esse debent, quæ ad Dei attinent religionẽ, cuius potissima pars est ac nobilissima, sanctũ Dei nomen laudibus efferre. Laudes uerò illas, quę in templis ab impudicis cõtaminatisq; celebrant animis, cuiusmodi uocari debeãt nomine, me ignorare fateor. Aut hi quidẽ ita duri sunt & stupidi, ut nullã de Deo omnino, quæ tanto digna sit numine, cõceperint opinionẽ, aut in malis obdurati in Deũ ultrò iniurij sunt. Danda est igitur opera, ut cor totum prius à terrenarũ rerum crassitie releuetur, ꝙ cum Deo, qui purissimæ est naturæ, loqui incipiat. Porrò terrenarũ rerũ crassitiem appello, nimiũ erga illas amorẽ, libidinẽ, auaritiã, am-
B bitionẽ, carnis cõmoda, delicias, irritamenta nimirũ uenerea, & cętera id genus mollia, quibus eneruat animus, terrenusq; penitus fit, atq; à Deo alienus. Nihil sanè à terra, terręq; uisco sustollit, qui huiuscemodi irretitus est affectib. A quibus quidẽ propheta, qui ut Christi, ita & omniũ qui sunt Christi, typus extitit, abhorrens, alio omnino motu animi sic suas ordit ad Deum laudes: Exaltabo te ô Deus meus, ô rex, ô qui cõdita omnia pręclarissima moderaris ratione ac prouidentia. Te magnificabo, tuumq; sanctum nomen, quoad eius uixero, laudabo. Et id quidem per dies singulos. Dies autem? Imò uerò per singulas dierum horas, per ipsa quoq; minutissima horarum momenta te laudibus extollam, ac tuam mirabilem perpetuò, ultràq;, si fieri id potest, celebrabo maiestatẽ. Certè

Magnus dñs & laudabilis nimis, & magnitudinis eius nõ est finis.

Nimis, quod sępenumerò diximus, pro ualde, seu, ut interpretat Paraph. modis omnib. uertit interpres. Puto hîc Vatem non tantũ ex pulcherrima rerũ effectione, quantũ ex mortaliũ dignitate, atq; à morte per ipsum Deum redemptione, quã tum præuiderat, Dei magnitudinẽ cõsiderasse. Quãuis eñ semper, atq; in omnib. magnus apparuerit Deus, in redẽptione tamẽ hominũ magnitudinẽ omnẽ, & seipsum quoq; (si sic de Deo loqui conuenit) superasse uisus est. Vide itaq; quãto id animi stupore, atq; admiratione proferri debeat: Magnus est dñs. Quis tam immensam potis est scrutari magnitudinẽ? nónne omnẽ illa excedit hominum inquisitionẽ? nónne conatũ? nónne laudem? Et tamẽ nostro à nobis modulo laudandus es, atq; inquirendus, ô altissime. Siquidẽ ut ius ipsum, tum diuinum, tum humanum postulat,

Generatio & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronunciabunt.

Generatio generationi, seu. posteritas posteritati opera tua laudabit, uertunt ex hebręo. Vnde sic Paraphrastes: Generatio una ueluti per manus tradet alteri

C laudes operũ tuorũ. Vide gratissimarũ erga Deũ mentiũ argumentũ. Propriũ id est parentũ munus, ita liberos diuinis imbuere persuasionibus, ut & illi, q̃d in posteros deinceps effundant, habeant. Atq; hoc modo sanctissima Dei in terris conseruat̃ religio. Ita ueri agũt pastores, ita præsules, ita episcopi. Quod sanè nõ ignorans Paulus, sic suũ admonet Timotheũ: Quæ audisti à me, inquit, per multos testes, hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erũt & alios docere. Atqui ociosum nõ debet esse Dei uerbũ in terris, neq; alicui absq; spe fœnoris irrogatur. Idcirco enim ad multitudinis imperiũ, cõuentuumq; hominũ gubernationẽ in Dei Ecclesia constituunt̃ Episcopi, atq; cæteri antistites, ut sunt inter meæ professionis homines, Abbates, Præpositi, & illi quidẽ qui nouis adhuc in huiusmodi uiuendi ratione instituendis præponunt̃ adolescentibus (alij penè gradus superuacanei sunt, nec si diuus nunc uiueret Benedictus aliter sentiret) ut candida sint uerbi Dei uasa, è quibus tanq; ab aureis aquarũ uenis mirabilis illa, uiuaxq; spiritus doctrina, qua ex hominibus propè dij efficiunt̃ auditores, manare solet. Ab istiusmodi quidem heroũ genere, qui scilicet nostræ amantiores sunt salutis, q̃ rerum nostrarũ, suffragiorũ, prensationũ, aut (ut uocãt) beneficiorũ & pensionũ, toti spirituales reddimur, atq; illis prorsus similes, graues nimirũ, eruditi, nostri in re spiritus haud absimiles, atq; in Dei obsequio ne digitum quidem à maiorũ degenerantes institutis. Quare illud asserere possumus: si quid à subditis peccat̃, à patrumq; decretis, laxioribus ueluti habenis deflectitur: aut si statur, seruanturq; maiorũ instituta, atq; in primis lex spiritus, ac ignis ille tam Deo charus, quem mutuam appellare dilectionem libeat, intactus, à fumoq; immunis reparatur, id totum nostris pastoribus, qui nostram suæ uolunt esse obnoxiam uoluntatem, acceptum referri debet. Sed ad psalmi dilucidationem hisce non ab re delibatis reuerto. Potentiam tuam, omnipotentiã illam in

D Deo intelligit, cuius uirtute condita omnia in lucem prodiere. Ad hæc,

Magnificentiã gloriæ sanctitatis tuæ loquent̃, & mirabilia tua narrabunt. Et uirtutẽ terribiliũ tuorũ dicẽt, & magnitudinẽ tuã narrabũt.

Paulò aliter hos duos uersus reddunt alij. Sic Felix: Decorẽ gloriæ magnificentiæ tuæ, & uerba mirabiliũ tuorũ loquar, & uirtutẽ terribiliũ tuorũ dicent, & magnitudinẽ tuam narrabo. Hac sanè uerborũ amplificatione uult Vates intelligi Dei bonitatem in omnes effusam creaturas. Verùm, ut quod sentio, proferam, ad Christi glorificationẽ respexisse Vatem arbitror, qui se maximè conspicuũ mundo præbuit per miracula, per crucẽ, per doctrinã spiritus, per resurrectionẽ, per felicissimũ suum ad patrẽ reditũ. In his omnibus cunctis latè mortalibus illius patẽre potuit magnificentia, uirtus, decor, splendor, sanctitas, omnipotentia. Immensissima quidem fuit uirtus crucis. Aut ego quidem quæ non sunt somnio, aut absolutissimã Dei notionem in rudi illo, undequaq; tamẽ suauitatẽ amoris spirante, stipite uidere mihi uideor. Vt cæteri è crucis diuitijs affiuantur, ditescantq;, nescio: ego in illa nõ minus Deum cõtemplari soleo, quàm alij forsan in tertio illo Pauli cœlo, in quo quædam humanis auribus planè inaudita & insolita se uidisse testatus est. Omne certè bonum in cruce Christi inesse sentio, simul ut ab illa Dei filium pendẽre, passimq; infinitæ suæ sapientiæ, uirtutis, charitatisq; liquorem etiam in hostes effundere conspicio. Id quidem sensisse Vatem puto, ubi tam amplam uerborum Dei magnitudinem referentium aggregauit congeriem. Scio equidem nõ mediocre diuinæ esse prouidentiæ ac splendoris signum, cõtemperatas temporum mutationes, florentes item campos, fontes uiuidos, maria, fœtus arborum, terramq; uarijs uestitam fructibus atq; animantibus, uentos, grandinẽ, nimbos, fulgura, solisq; lampadem illam uniuersalem, lunã, stellas, addo & diluuia, incendia, terræmotus, & uastos hiatus, famẽ, bella, pestem, atq; innumeras propè animantiũ species tum in mari, tum

A ri, tum in terra, tum in aëre quoq; degentiũ. Verùm his omnibus quiddam maius ac splendidius est crux Christi. Tamen & hæc & illa tanquam diuinæ maiestatis potentiam, ac bonitatẽ testantia, nostris prædicanda sunt posteris, nõ fabulæ, non næniæ, aut quæ ad morũ corruptionem faciunt, cõmemoranda, quò & illi alijs in posterum enarrent, alijq; alijs. Interea autem omnes pariter

Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabũt, & in iustitia tua exultabunt.

En crucis summa, amor & fides. Suauitas quidem ad amorem attinet, iustitia uerò ad fidem, per quam iusti effecti pacem habemus, ut inquit Paulus, ad Deũ. In uulneribus igitur Christi, in quibus suũ habent nidum amor & fides, pernatat anima: unde suauitates illas spiritus ineffabiles à sponsi sanguine epotatas, quia exprimere nequit, eructat, atq; è purissimo (ut sic loquar) stomacho uomit potius, q̃ ordinatè porrigit. Hi nempe sunt affectus spiritus, ad quos quidẽ nanciscendos longo, atq; adeò pertinaci opus est exercitio. Pertinaci dico, propter illos qui à spiritu in carnẽ facilè dilabunť. Delicata certè uia est crucis, &, ut ita dicã, morosa, quippe quæ purgatissimũ, firmũq; postulat obsequiũ. Etenim hodie incredibili aduri flamma ad amorẽ crucis, cras uerò aut ad summũ perendie ad amorẽ mundi, defectionis animæ à Deo signũ est, ne dicã summæ leuitatis argumentũ atq; amentiæ. Quantos (prò pudor) in adolescẽtia ardere uidi, in senectute uerò, quæ propria sanctitatis sedes est, adeò refrixisse, ut planè ignem illũ puerilem fuisse, atq; ab animi leuitate profectũ iudicarem. Quòd si tamen optimum fuit exordium, & maturè præmeditatũ, uicti nihilominus itineris difficultate pleriq;, planiorẽ postea aggressi sunt uiam, atq; ita spiritũ extinguentes, in turpissimã, cunctisq; molestam incidêre senectutẽ, nõ iam ut prius diuini amoris suauitatẽ eructantes, sed tristem crapulam, uinumq; hesternũ, aut, quod fœ-
B dius est, meretricios amores & libidines: tantũ abest ut quidpiam, quod oblocutiones, scurrilesq; facetias nõ saperet, proferrent. Tali sene nihil ineptius uideri potest. Secus uerò alij, de quibus hîc loquiť spiritus, quòd immensæ Dei suauitatis, benignitatisq; memoria plenis, ut aiunt, buccis eructantes in illius exultant iustitia, non in propria, quæ nulla est, multò minus in dignitatibus huius mundi ac diuitijs, quæ uitro fragiliores sunt, atq; aura fugaciores; dicuntq;, ut de re adeò sublimi & ineffabili dici potest, ac clamant:

Miserator & misericors dñs, patiens & multũ misericors. Suauis dominus uniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.

Non te confundat uocum repetitio, miserator, misericors, atq; iterum misericors. Sic ex hebræo mitius reddi posset: Clemẽs & misericors est dñs, lentus ira, multus pietate: rursum bonus dominus omnibus, & miserationes eius super omnia opera eius, extendentur scilicet. Relucet, inquit, illius misericordia, quæ uarijs ostendi solet effectibus in cunctis operibus suis. De hisce quidẽ pietatis, clementiæ, misericordiæ, & bonitatis uocibus, quomodo uidelicet una sit Dei uirtus, quæ multifariã in res effusa sit cõditas, aliàs & crebrò, prout suggessit spiritus, nõnulla diximus. Eæ quidem particulares sunt numinis dotes, sed tardis animis uix per ænigmata cognitæ: quas tamen optimè intellexisse Mosen arbitramur, qui duabus iterum excisis è saxo tabulis cùm montem ascendisset, conspexissetq; pertranseuntẽ dominũ, exclamauit: Dominator, Domine, Deus, misericors & clemens, patiens, & multæ miserationis, & uerax. Quod & nos etiã, si nõ eodem affectu, experientia saltem, atq; rerũ conditarũ tum usu, tum cognitione sentire possumus, nanq; cùm sceleratiores in dies efficimur, modusq; Dei iniurijs statuitur nullus, neq; unq̃ uerè ad cor redimus (celerius enim faciliusq; ad ignem colliquescit adamas, q̃ cor in peccatis induratũ ad pœnitentiã) ipsum tamen tardissimũ ad ultionẽ, celerrimũ ad ueniã experimur. Verũ illud miserri

C mum omnino, quòd unde placabilẽ & pudibundũ formare debuimus animũ, asperiorẽ fecimus, atq; ipso ferro duriorẽ impudentioremq;, ac planè in ipsam Dei pietatem impium & sæuum. At ipse nihilo secius sic malè à nobis habitus, ab uniuersali illo suo in res omnes influxu neutiquam cessat. Idcirco

Confiteantur tibi dñe omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi.

Aptius uertisset interpres per futurum, confitebuntur, & benedicent. Nam paulò pòst intulit, gloriã regni tui dicent. Sic Paraphrastes: Cum gratiarũ actione laudabunt te domine uniuersa opera tua, præcipuè autem sancti tui magnificè loquentur de te. Id propriũ sanctorũ officium est atq; oblectamentũ, Deum laudare, illiq;, quæcunq; cõtingant in mundo, gratias agere. Nos contrà, ipsum quidem cùm nobis bene est, laudamus: cùm malè, excandescimus, atq; illum reprehendimus. Neq; ob id tamen ab erogandis donis benignissimus absterretur dñs, adeò sui amantissimus est figmenti. Celebrabunt itaq; te suum creatorem omnia opera tua, siue inanima illa sint, siue animata: sed in primis electi, sanctitateq; præditi, magnificè de te & gloriose prædicabunt. Insuper

Gloriam regni tui dicent, & potentiã tuam loquent. Vt notam faciant filijs hominũ potentiã tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui.

Opera quidem Dei suũ magnificant conditorẽ, quando à creaturis mirabilis ac beneficus predicat. Cœlũ, terra, mare, sol, luna, sydera, prouidẽtiaq; illa æterna demũ in creaturas latè benigneq; effusa, Deũ suo in opificio mirabilem extitisse clamitant, naturaliq; sibi ingenito celebrant modo. Verùm sancti Dei uiri non solùm ea omnia cum cæteris admiranda esse fatentur, uerumetiã fide percipiunt ac retinent, cùm interim dicat impius in corde suo, nõ est Deus: hiq; subinde regni Dei gloriam, splendoremq;, quam iustitiam & iudiciũ, seu æquitatẽ
D appellare mauis, esse iudico, confitentur, mirisq; efferũt laudibus. Fatentur, inquam, in Dei regno, quæ est illius Ecclesia, peccata gratis condonari, seruariq; electos ad uitam per Dei clementiam: ut qui gloriatur, in domino, nõ in se, glorietur. Fatentur rursum felicissimi istius regni potentiã, qua propria motus bonitate Deus, omnia facit, disponit, conseruat, punitq; impios, & tyrannos deprimit, pios uerò oppressos erigit, ac beatissimo suo recreat spiritu: & id quidem propterea, quò filios hominum, nempe rudes adhuc & mundo addictos, non prorsus istiusmodi regni Dei tum gloria, tum uirtus, tum, qua maximè oblectantur, misericordia, lateat. Nam certè

Regnum tuum, regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione & generationem.

Videtur hîc mihi Vates illud dicere, quod uates alius postea de regno Christi uaticinatus est, dicẽs: Potestas eius, potestas æterna. Illud quoq; cœlestis paranymphi ad Virginem: Regni eius non erit finis. Regnum, inquit, tuum in omnia extendetur secula, in cunctasq; tua regia prorogabitur potestas generationes. Infinitum tuum erit imperium. Et certè

Fidelis dominus in omnibus uerbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Is totus uersus in hebręo nõ inuenit, cuius tamẽ is sensus esto: Dñs quidẽ suis in uerbis ac pollicitationib. uerax est, ac dignus cui cõstans habeat fides. Sãctus rursum, atq; adeò irreprehensibilis, ut nullã alicui iustæ præbeat querelæ occasionẽ. Id dictũ esse puto, ꝓpter ea quę sequunt. Etẽm nulla unq̃ tã remota à nobis fuit ætas, quin Deus miseros iuuerit, subleuaueritq; ab impiorũ tyrãnide: ut uerissimũ semꝑ illud extiterit, q̃d in psalmi fine dicet: Custodit dñs omẽs diligẽtes se, & omẽs peccatores dispdet. Quare ut semꝑ uerbis pollicitus est, req; pręstitit

Alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos.

Solent

A Solent enim mundi huius potentiores ac principes, diuitibus tantūmodo & fortunatis esse utiles, abiecta pauperū interim ac miserorū curatione. Cōtrà uerò Deus, illis plerūq; cōtemptis, alleuat omnes qui corruūt, elisosq; erigit & cōsolidat. Corruentes uocat spiritus illos, qui in uarijs periclitātes aduersis, morti magis quàm uitæ sunt proximi. Elisos uerò, seu, ut uertit quidam, incuruos, appellat morbo aliquo grauiori & egestate pressos, aut tyrānorū iniurijs atq; odijs obnoxios. Ex hebræo autem sic quidam transtulit: Fulcit dn̄s omnes qui casuri sunt, & erigit omnes collapsos. Miror nisi hîc rubore suffundantur regionum, religionumq; primates. Surdis ne canit spiritus? non audiunt. Idcirco, honesto atq; alijs potius debito destitutis auxilio,

Oculi omniū in te sperant dn̄e, & tu das escam illorū in tempore opportuno. Aperis tu manū tuā, & imples omne animal benedictione.

Benedictionem perinde ualere hîc arbitror, ac abundè omne animal saturas. Quid, inquit, tam anxiè tyrannos, illosq; qui cōmunia sibi uindicantes æraria, nulla unq; habendi tenent satietate, in subditam sibi plebem auarissimi & crudeles, sibi uerò ac suis, de re nō sua liberalissimi, pertimescitis? Ab illo enim, qui cibum ubertim omnibus suppeditat animātibus, uestra expectanda sunt & spiritus & carnis alimēta. Si auari sunt pastores & indocti, ut magna in mūdo est copia, nobis tamē, qui pauperē atq; ærumnosam spōte nos nostra potius uitā elegimus, q̄ uanā illorū felicitatē, deesse nō potest deus, qui nō auarè, ut illi agūt, sed effusissimè res suas porrigit, satiatq; omne animal benedictione, cibo nimirū unicuiq; apto & idoneo, atq; eo quidem ad uitæ usum copiosissimo. Hîc certè meā pungi sentio pusillanimitatē, ac frigidā de Deo persuasionē & fidem. Quid mihi iam tandē (uah) istuc afferre potest incōmodi, quòd is aut ille iniquissimus rerū cōmuniū administer sit? quòd unus sibi & suis tantūmodo prospiciens cæteros
B negligat? alius uerò neq; se ipse, neq; cæteros diligens, in sorde marcescat auaritiæ? Vtut hi suas abundè expleant cupiditates, id haud me præterit, quòd

Iustus dn̄s in omnib. uijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Est fermè idem, q̄d in alio dictū est uersu: Fidelis dn̄s in omnib. uerbis suis, & sanctus in omnib. operibus suis. Et est tanq; epiphonema superiorib. respōdens Dei laudibus. Cæterū uiæ dn̄i in hoc loco sunt sapientissima illius cōsilia, cogitationesq; & decreta, quorū uirtute cunctis, ut illorū expetit indigentia, opitulat. Multa, inquit, dixi quæ ad Dei laudes, tyrannorūq; uituperationē facere iudicaui: uerū quò pijs tandem sed subtimidis consulā animis, dico iustissimū esse dn̄m ad omnes, ac suis cunctis in actionibus sanctum, planeq; beatum. Ideo

Propè est dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in ueritate.

Permagna hîc omnibus iniecta est electis cōsolatio, quandoquidē propè illis esse dominū, utcūq; procul absint homines, affirmat spiritus ille, qui uerax est, & de quo illud canit uaticiniū: Spiritus meus erit in medio uestri. Proinde nulla pertimescēda est rerū mundanarū inopia, aut aduersitatū copia. Propè est iustus meus (clamat ad timidos Deus in Esaia) egressus est saluator meus. Sed & propè est interitus Moab. En quanta armant fide credentes: en quàm efficaci, firmaq; promissi auxilij spe fulciunt hi, qui seriò, nō subdolè & frigidè, diuinū implorant subsidium. Sic quidam ex hebræo hunc uersum transtulit: Dominus adest omnibus qui se inuocāt, dummodo inuocent ex fide. Fide igitur opus est in petitionib. quæ Deo fiūt: alioqui nullus rogatarū rerum sperari poterit effectus nisi cōfusus, & qui mortē animæ afferre cōsueuit. Nam fœdiorē quendam in modum diuina offenditur maiestas ab his, qui hæsitantes orant, quàm ab his forsan qui nihil omnino. Omnibus igitur illis duntaxat, qui inuocāt eum in ueritate, spe uidelicet ac fide exorandi quæ petunt, præstò adest dominus, qui

C Voluntatem timentium se faciet, & deprecationē eorum exaudiet, & saluos faciet eos.

Clarè exprimit, quid sit haud procul esse dominū ab his, qui hypocritarū nequaquam more orare consuescunt. Optata, inquit, illorū faciet dominus, qui puro, uenerabundoq́ & fideli, res suas cùm orant, exponūt animo. Domine, inquit, ille, nō sum dignus leuare oculos meos ad cœlum. O immensam certè erga miseros, seq́ agnoscentes, Dei facilitatē. Vide quid inferat scriba ille sanctissimus: Et descendit, ait, iustificatus præ illo, qui sua secum insolenter annumerās merita, nō Deū orauerat, sed se ipse laudauerat. Puto pharisæū illum, sordidū ædes sacras ingressum fuisse, sordidissimū uerò discessisse. Illorū itaq; uota cœlestis admittit pater, qui in humilitate, timoreq́ illo, qui filijs cōuenit, orant: hos audit, hos seruat, hos, quantacunq; incidant mala, uult esse incolumes. Siquidem

Custodit dn̄s omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.

Perpendis'ne copiam, & eam quidē elegantissimā in Vate hoc nostro? Prius em̄ Dei filios in ueritate deprecātes appellauit, postea uerò Deū timentes, nunc demum amantes nuncupat. Eæ nempe præcipuæ sunt animæ dotes, quæ nihil charius habet in hoc mūdo, q̄ quomodo superuacaneo spreto curarū tumultu, Deo per amorē uniatur. Hæc est uoluntatis Dei summa, quòd se amātes amat, seruat, tutaturq́, ac beat tandē. Contrà uerò peccatores, hoc est, qui sponte sua mali sunt, & qui in peccatis nō tantū perseuerant, uerumetiā oblectant̄, ac suum more uolutant̄, à sese abigit. Quocirca diuino destituti patrocinio, in omnē prolabuntur uitæ turpitudinē, traditiq́ in mentem reprobam, infelicissimo degunt uitæ genere, etsi felices in terra esse uideantur. Non est quidem ferarū laniatus cum illo æquiparādus, quo illarū lacerant̄ cōscientia, qui pessimè sibi cōscij sunt, quiq́ cùm nulla affecti sint spiritus suauitate, in sceleribus facilè obbrutescunt.
D Id est em̄ hominē à Deo, ut canit Vates, disperdi. Quod sanè cùm mihi in memoriā uenit, ab imis unguibus usq; ad uerticē totus cohorresco. Video nescio quid in me, tum in his quos æquè atq; propriū diligo cor, nō om̄ino ab hoc periculo tutū. Vt uerò uideāt alij, haud mea multū interest scire: quantū ad me attinet,

Laudationem domini loquetur os meum.

Quid os tantūmodo? Egóne qui & ore, & corde, & animo, in Deū non multò pridem iniurius fui, nunc demū ad gratiā ascitus, os solūmodo tam immensi beneficij testem esse patiar? Laudes itaq; indefessè dicat os, dicat cor, dicat anima, dicantq́ uel ipsi minutissimi corporis mei nerui & arteriæ. Totus em̄ cùm mundus factus sim, quî nō totus quantus quantus sim, in diuinis occuper laudibus? Id quidem aueo, id quæro, id non tantum à me fieri expeto, petoq́ à cœlesti patre, uerumetiā ab omnib. id fieri creaturis maximopere efflagito. Quare, quicquid conditum est suum laudibus efferat conditorem,

Et benedicat omnis caro nomini sancto eius in seculum & in seculum seculi.

Omnis uiuēs, inquit. At ego inanima quoq; addo, ut sunt, sol, luna, astra, plantæ etiam, atq; ipsa inertia montium saxa & cotes, suum celebrent effectorē, atq; sanctissimū illius nomen, uel usq; ad cœlum condignis euehant panegyricis in perpetuum, & si quid ultra est. Amen.

PSALMVS CXLVI. Halleluia.

LAuda anima mea dominū, laudabo dn̄m in uita mea, psallam Deo meo quandiu sum.

Is eiusdem est argumenti psalmus, cuius est præcedēs, eo excepto, quòd in hoc peculiariter nos admonet Vates, nullo modo hominem in homine quālibet principe & magno, sperare debere. Eo quidem ipso q̄d homo est, mille

uitæ

A uitæ huius miserijs est obnoxius. Tametsi enim diuites sint homines & potentes, possunt'ne seipsos ab ineuitabili fortunæ uulnere reparare? possunt ne, inquam, cõtinua mundi infortunia deuitare? Quod si possunt, quanquam impossibile id omnino, possunt'ne mortẽ? Velint nolint, illorũ demigrat spiritus: quo sanè abeunte, tũc studia illorũ omnia, curæ, deliberationes'que, & quicquid moliebantur interit. Itaque in dño, cuius potentia summa est, immensæ opes, uis infinita, quique & cœli, & terræ, & maris, & omniũ omnino rerũ effector est sapiẽtissimus, atque earundẽ tutor & cõseruator, sperandũ esse cõdita omnia proclamãt, nedũ mens humana, ad peruestiganda cœlestia à summo opifice formata. Hæc ferè summa est psalmi. Quòd uerò oppressos ulciscitur, collapsos erigit, uictum'que cũctis uiuentibus suppeditat, uinctos à carcere & catenis asserit, morbo fractos consolidat, atque hospitibus tandem, pupillis'que ac uiduis, nempe miserorũ turbæ subuenit, id omne ad prouidentiã illius æternã, qua cuncta suo procedũt ordine, referri debet: nisi malis speciali quadam prærogatiua mortaliũ naturã à Deo, ut facta fuit, sic seruari, atque ad feliciorẽ uitæ statũ, quàm is præsens sit, acciri & disponi. Quã quidẽ rem cõsiderans Propheta, timens'que ne mens in rebus hisce nihili occupata creatoris amorẽ in creaturas retorqueret, illã penè sopitã, dormitabundam'que blandiusculis inuitat uerbis, dicens: Lauda anima mea dñm. Mea animula, inquit, uagula, delicatula, quid in imis uersaris? quò tuũ destinasti amorẽ? Infelix. Quid, oro, in terris est, quod admodũ laudare debeas, & admirari? quid putas inueniri posse in hoc mũdo, quod tuum nõ quærat interitũ? quod te nõ deprimat? quod tetra tuã nõ obducat caligine dignitatẽ? Agedum te tandẽ in diuersa dissipatam collige, rebus'que hisce caducis, quibus sanè omnib. longè melior es, neglectis, tuã inspice nobilitatẽ. Quid tam altũ, sublime'ue in toto terrarũ orbe, quod uel cogitatione cõprehendi, uel cerni oculis possit, quod te inferius nõ sit? Id'ne tanquam B Deũ laudabis? nõ credo. Dñm igitur pulcherrimarũ rerũ autorẽ lauda, & admirare, mecũ'que delibera, & dic: Laudabo dñm in uita mea, psallã Deo meo quãdiu sum. Id firmũ esse debet hominis propositũ, ut Deũ quoad uixerit, tum ore, tum optimis, quæ à charitate uitæ'que sapiẽtia & candore proficiscunt̃, actionibus, referat. Ea quidẽ uera est in primis Dei laus, quã ante omnia ab homine requirit Deus, à templis exigit, à mũdo quoque uniuerso, ut solent fœneratitiæ pecuniæ, uel inuitis dñis, extorquet. Adeò salutis hominũ generaliter amantissimus est deus. Quocirca tempus laudandi dñm tota hęc est uita. Vnde nõ iniuria clamat Vates: Laudabo dñm per omnẽ uitã meã, ipso'que Deo meo, usquedum uixero, cantabo psalmos. Donec, inquit, halitus in me fuerit, in diuinis occupabor laudibus. Sanctissimũ certè animæ uotũ, dignũ'que quod seriò nuncupent hi, qui nihilominus fatentur sese in laudando Deo occupatissimos. Admonuisse nõ inutile fuerit. Laus quippe Dei, quod aliàs diximus, omni ex parte syncerã requirit hominis uitã, fidem'que unam in illo fixam solũmodo, quem toto uitæ nostræ curriculo laudare intendimus, quamobrem aptissimè addita est à spiritu generalis, quæ omnes tangit, omnes admonet, omniũ uellit aures, præceptio, clamat'que ex alta ueluti specula Deus: O qui sublimem iustitiæ montẽ ascendere cõtenditis, qui'que ex ima hac uestra ærumnarum ualle extrahi desideratis,

Nolite confidere in principibus, in filijs hominũ, in quibus non est salus. Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

Aut uertendũ erat, in filio hominis: aut, exibit spiritus eorum. Sic Fel. In filio hominis, in quo nõ est salus. Quãtauis, inquit, potẽtia prediti sint homines, mortales tamẽ sunt, proinde instabiles & uarij, uaria'que illorum salus & infirma. Haud secus enim in illis tua firmãda est spes, ô homo, atque solent in glacie uestigia firmari. Si gelu quidem lapsantibus securitatẽ bona pollicetur fide, ita uos uobis inter uos

C fidere permitto. Vos hortor, ut uana & caduca ſpe hominũ cõtempta, in me ſolo ſperare cõdiſcatis. Vide hîc, oro, quàm prudenter nos Vates à ſpe in homine collocanda deterreat. Nam poſteaquàm principum mentionẽ fecit, actutũ addidit, in filio hominis, nos interim ad fragilem illorũ naturã cõſiderandã excitans. Qualibet, inquit, potentes hi ſint & diuites, ſunt tamen homines, ſunt mortales, ſunt caduci, & qui ne ſibi quidem auxilio eſſe poſſunt. Siquidem dictũ factum illorũ auolat ſpiritus: ipſi uerò in terrã, unde formati ſunt, relabunt: atque hoc modo in ipſo mortis tempore omnia illorũ peribunt cõſilia, deerit fauor, ceſſabitque hodie potentia in illo, qui heri cunctis formidini fuit ac terrori. Heu uaniſſima omniũ ferè mortaliũ conſilia. Putás ne illos meę patriæ ciues, ad quos, tanquàm ad triarios, res cunctæ omnino à principe, alioqui natura gratioſo, atque, ut tota illa eſt familia, ingenuo & liberali, reiectæ fuerãt, penſi aliquid de futuris habuiſſe euentis, cùm principis facilitate abuſi, illud ſibi in rebus adminiſtrandis conciliarunt apud ciues odij genus, ut mortuũ ex dyſenteria principem, illi haud multò pòſt, fato tamen diuerſo, ſed uiolento & miſerando, ſecuti ſint? Quæ (prò Dei fidem) exempla, percupidos, importunosque in rebuſpublicis magiſtratus mouere poſſunt, ſi hæc non mouent? Non igitur illi beati, ut forſan fortunæ riſu decepti ſibi perſuaſerant: ſed

Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius, ſpes eius in domino Deo ipſius, Qui fecit cœlum & terrã, mare, & omnia quæ in eis ſunt, qui cuſtodit ueritatem in ſeculum.

Magno profectò inter ſe diſtant interſtitio Dei potentia, uirtus, bonitas, magnitudo, & quæcunque in homine quiuis in terra beato eſſe poſſunt. Cùm Deus quidem omnipotẽtiſſimus ſit, fortiſſimusque omniũ & ſempiternus: homo bulla eſt,
D infirmus, mortalis, ac, ſiue is princeps ſit, ſiue rex, aut Imperator, nihili. Vaniſſima itaque ſpes ea eſt, quæ in tam tenui ponit recula, ut homo eſt: firmiſsima uerò, quæ in Deo. Quare hîc clamat Vates: Felix nimirũ, atque iterũ felix is eſt, cui Deus Iacob, Deus, inquam, ille quem ſanctæ colunt animæ & adorant, eſt præſidio, cuiusque fiducia ſolùm domino Deo ſuo, non conſeruis ſe interdum debilioribus, nitit: qui Deus cœli autor eſt, terræque, marisque, atque omniũ omnino rerum quæ in illis inſunt, conditor. Idcirco infinitæ illius ſunt diuitiæ, opesque immenſæ, atque incõprehenſibilis illius ad omnia fides ac prouidentia, nempe omnia quæ condidit perenni ſalutarique gubernantis ratione, uiuificantis, adaugentis, ſeruantisque incorruptè. Vnde additũ eſt: Qui cuſtodit ueritatẽ in ſeculũ. Et

Qui facit iudicium iniuriam patientibus, dat eſcam eſurientibus. Dominus ſoluit compeditos, dominus illuminat cæcos, dominus erigit eliſos, dominus diligit iuſtos, dñs cuſtodit aduenas. Pupillum & uiduam ſuſcipiet, & uiam peccatorum diſperdet.

In limine hæc quidẽ omnia domorũ principum, atque aliorũ, quorũ intereſt res urbiũ regionũque adminiſtrare, inſcribi debent: melius dicerẽ in corde. Tametſi enim ad omnes uulgò homines ſpectare uident, ad illos tamẽ in primis attinet, qui uice Dei cæteris præſunt. Eæ certè ueræ illæ ſunt operationes, quæ Dei promerent gratiã, quibusque omiſſis mirũ quàm inexorabiliter in nos ſeueriſſimus animaduertat dñs. At uide quid in totius enarratiõis capite affixit Vates. Deus, inquit, eſt qui oppreſſorũ iniurias ulciſcit, ſtatque in acie pro calumnias paſſis tanquàm imperterritus uindex. Quid poſtea? Victũ omnibus, tum mẽtis, tum uẽtris, modò cibũ appetãt, ab eoque opperiant, largiſſimè impartit. Soluit inſuper in carcere detentos, uinctisque manicas nõ tam ferreas, quàm in corde effœminatas laxat. Cæcis uiſum, nõ ſolũ corporeũ, uerumetiã ſpiritualẽ elargit: collapſos, afflictosque, quod non faciunt noſtri proceres, erigit, ſuſtentat, recreat, iuſtosque omnes, qui ſibi

A ſibi fidem adhibent, deamat, ac tandem hoſpitũ, peregrinorũ, pupillorũ, uiduarumq́, ac cæterorũ id genus deſolatorũ curã habet indefeſſam, illosq́ utpote ab alijs reiectos ſuſcipit, fouet, exoſculatur, beat tandem. Contrà uerò, uias impiorum erroneas, conſilia uidelicet, inſtituta, machinationes, temeritatem, fundet, diſſipabitq́, ac, uti res ſolent leuiſſimæ, diſperdet. Atq; ita uictor

Regnabit dominus in ſecula Deus tuus Sion, in generatione & generationem. Halleluia.

In hoc ultimo uerſu ſempiternũ Dei eſſe regnũ canit Propheta, illudq́ Sion, tanquam præcipuo religionis domicilio cõgratulatur. Ex eiuſcemodi quidem contemplatione immenſo afficitur gaudio mens noſtra, ſpeq́ erigit̃ in illo, quẽ eſſe æternũ nouit. Cæterũ ab æterno, quid niſi æterna expectari poſſunt? Aeternus igitur cùm ſit benefactor, æterna quoq; eſſe beneficia neceſſe erit, æternam protectionẽ, æternam ſalutem, æternam uitam. Ait itaq;: O Sion, ô ſancta Hieruſalem, ô Dei ſponſa, nutantẽ iam tandem collige animũ. Siquidem dominus ille, ut dixi, tam potens, tamq́ tui cupidus & amantiſſimus: Deus, inquam, ille tuus, hoc eſt, quem tuam eſſe felicitatem, uel ſerò, intellexiſti, regnabit in æternum, illiusq́ protectio in generationem à generatione ullo abſq; unquam fine prorogabitur. Cui laus ſit in ſecula ſeculorum. Amen.

PSAL. CXLVII. Halleluia.

LAudate dominum quoniã bonus eſt pſalmus, Deo noſtro ſit iucunda decoraq; laudatio.

Rurſus, ut in proximè præteritis egit pſalmis, accingit ſe ad Dei laudes beatiſſima Vatis anima, quod facilè abſq; alia lectoris admonitione ex titu-
B lo comprehendi poteſt. Nihil certè tam amantis animum delectare conſueuit, quàm cùm crebra illius laudandi quem amat, offertur occaſio. Vnde iucundiſſimum id eſſe ſolet ſpectaculum, intueri, ut interdum intueor, hilari quempiam tum ore, tum animo, quæcunq; agi contingat, exclamantẽ: Semper laus eius in ore meo. Quem unq̃ ſermonẽ alium? imò uerò quam actionẽ? quos mores tam gratos aut cernere, aut audire poſſumus, quàm illi ſunt, qui Dei laudes referũt? E contrario quid triſtius? quid, quod animũ candidũ tam efflictim laceret, proſternatq́ & conturbet, experimur, q̃ ſermones noxios & illiberales? Blaſphemi uerò atq; oblocutoris uerba quo nomine appellare, aut qua arte exprimere debeam neſcio: quandoquidẽ ipſo ſuo horrore & turpitudine omnẽ ſuperãt dicendi uim & copiã. His proinde, cæterisq́, qui inſtrumentis eiuſcemodi idcirco homini datis, ut ſuũ laudet opificẽ, abutunt̃, omiſſis, animã diuini honoris ſtudioſiſſimã audiamus, ita cæteros adhortantẽ: Laudate dñm quoniã bonus eſt pſalmus, Deo noſtro ſit iucũda decoraq; laudatio. Sic Felix: Laudate dñm, quoniã bonũ eſt pſallere Deo noſtro, quoniã iucundũ decora eſt laus. Ex eodem item fonte ita alius: Laudate dñm, quoniã bonũ eſt canere deo noſtro, atq; iucundũ, optabilis eſt laus. Vide q̃ ſuauibus appellet̃ uocibus Dei laus: decora, inquiũt, eſt, pulchra, decens, optabilis, amœna: quæ quidem nomina laudi nequaquã illi adulatrici, quæ fit principi, aut turpi quæ fit ſcorto & adulteræ, conuenire arbitror, cùm è contaminatiſſimo proficiſcatur affectu, cordeq́ mirè anxio & perturbato. Bonum itaq;, imò optimũ omniũ eſt pſallere, ut nos facimus: ſed Deo: canere item, ſed Deo: lætitia affici, geſtireue & exultare, ſed Deo: non lenæ, & meretrici. Quod ſanè fit, cùm cor in his tantũmodo, quæ Dei honorẽ repræſentant, occupatũ, os alioqui mutũ atq; iners ad promendas Dei laudes aſſuefacit, retorquetq́ à praua loquẽdi futilia, atq;, ut ea uocat Chriſtus, ocioſa cõſuetudine, ad caſtos Dei ſermones & uiuidos, ut olim edocta fuit uirgo illa celebris diui Benedicti ſoror, ad quã de more è ſummo Caſini uertice, in quo ampliſſimũ

C exædificatũ erat cœnobiũ, ut nunc quoq; est, ad planitiem, in qua secretissimus quidam erat secessus, nympharũ quidem cœlestiũ domus; descendere cõsueue rat. Quid putas? tesseris'ne ut luderent, aut bacchantiũ more pergræcarent? Vide quomodo uirgo tam sanctum fratrem iamiam cum suis ad montis ascensum se accingentẽ compellat, obtestaturq;: Quæso te frater, inquit, ut ista nocte (iam totum diem in Dei laudibus, sacrisq; colloquijs ad noctem usq; produxerant) nõ me deseras, ut usq; manè aliquid de cœlestis uitę gaudijs loquamur. Felix pectus & beatũ, quod diuino exæstuãs incendio, à Deo, quod à fratre negabat, obtinuit. Videor enim uidere, cùm hæc scribo, aut aliquando locũ semidirutũ inuiso (uix parua extant ueteris illius lararij uestigia) inter senem & puellam, ardentissimas, tanq; duobus igneis simul collisis lapidibus, in suis illis colloquijs felicissimoq; cõgressu, emicare diuini amoris scintillas, cordaq; illorum ex beatissimis illis sermonibus à corporeis euulsa fibris in cœlũ rapi. Quem quidem effectum in illis minimè locum habere sat scio, qui non noctem unam atq; alteram cum die, sed menses integros, annosq;, ac totam demũ suam ætatem in scurrilibus consumunt tum iocis, tum ineptissimis facetijs & moribus ita dissolutis, ut illam nunquam mei pastoris legisse prę se ferant admonitionẽ: Scurrilitates, inquit, uel uerba ociosa, & risum mouẽtia, æterna clausura in omnibus locis damnamus. Aurea profectò institutio, atq; euangelicis consentanea præceptionibus. Quid ni igitur laudes illius purè, ab omnibus, ubicunq; degant homines, pro fabulis, uanisq; nænijs, persolui efflagitemus, qui tam ardenter nostram diligit salutem? Ipse quippe est

Ædificans Hierusalem dominus, dispersiones Israëlis congregabit.

Apertius uertisset interpres, si sic ex hebræo uertisset: Dñs ædificat Hierusa-
D lem, dispersos Israëlitas congregabit. Hîc Vates ad ueterẽ illam Hierusalem instaurationẽ post reduces è Babylonico exilio Iudæos alludens, Ecclesię effigiat exordia. Iam, inquit, uideo præsentiscoq; Deum diruta Hierusalem mœnia instaurantẽ, ædificantemq; meliora: ad hæc, afflictas Israëlitarũ reliquias passim per orbẽ dispersas, in unũ, quò tandẽ unus unius sit pastor ouilis, colligentẽ. Id quoq; præuidit Esaias, quando in suis de ecclesia uaticinijs illud addidit: Cõgregabit profugos Israël. Quales uerò futuri hi essent Israëlitæ, alio in loco aperit, dicens: Cõgregamini, uenite, & accedite simul, qui saluati estis de gentibus. En ecclesiæ sagena peregrinis repleta piscibus. En libertas filiorũ Dei, quibus data est requies, ut ait Oseas, ut quiescant paulisper ab onere regis & principũ, nempe à mundi tyrannide, atq; immiti hominum imperio, cui ferè ueri obnoxij sunt Israëlitæ, qui in spiritu, non in carne circuncisionẽ profitent. Atqui si Dei manu instaurata fuissent urbis illius mœnia, quæ prophetarũ, atq; adeò filij Dei interemptrix fuit, adhuc suũ seruaret decorẽ, extaretq; ciuitatũ omniũ pulcherrima, ut modò extat Ecclesia, cuius typus illa fuit, manerentq; etiamnum reliquiæ illæ Iudæorũ incorruptæ. Verùm aliã exædificandam fore Hierusalem, aliudq; templum reformandũ, quàm illud fuit à Chaldæis excisum, atq; alios colligendos Israëlitas ab illis, qui dicturi erãt, Super flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus, præuidit Vates. Ecce, inquit, noua facio omnia. Noua itaq; deducenda erat sponsa, nouæ constituendæ nuptiæ, noua erigenda conclauia, nouũ tandem construendũ ædificiũ: atq; hæc quidem omnia in humano perficienda fuerant corde, q̃d postea breuissimo expressit Paulus, Corinthijs scribens, apophthegmate: Vos estis templum Dei uiui. Ecce in quam paruam desijt reculam aceruus ille templi ueteris ceremoniarũ, uictimarumq;, laboris nimirũ ac defatigationis propémodũ infinitę. Cor igitur humanũ rerum omniũ illarũ in spiritu capax factũ est, cuius structura amore deliniat, fide construit, sed Dei clementia perfectissimã nanciscit formã. Ipse quidem est, haud ars nostra, uel ingenium,

Qui

A Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum, qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina uocat.

Cõtritos corde, uocat summè afflictos & deiectos. Cæterũ alligat uerbo propterea usus est, quoniam uulnera, quibus medemur, institis fascijsq; diligentissimè à medico stringi solent, ac quò dolor mitigetur, concinnè admodum obligari. Vnde sic Paraphrastes: Qui sanat eos qui fracto sunt animo, & leniter curat dolores illorum: quiq; numerũ planè infinitum stellarum supputare solitus cùm sit, atq; illarum singulas suis appellare nominibus, perfectissimã rerum cognitionẽ in se esse testatur. Siquidem quibus nomina imponimus, ea nobis sunt nota. & erit sensus: Eadem facilitate, minori etiã, posse Deum dissipatos per regiones Israëlitas in unum coire facere, qua sparsas per uastiores multò regiones cœli stellas, alioqui innumerabiles, numero complecti. Sed de æterna hìc proborum electione, quorum nomina scripta sunt in cœlis, uerba fieri arbitrantur nonnulli, de quibusq; sic diuus Deũ alloquens edisserit Augustinus: Quos tu tibi elegisti de multis in templum sanctum tuum, ipsos mundas, effundens super eos aquam mundam, quorũ nomina, numerumq; tu nosti. Quocirca cùm purissima Vatis anima exclamare liceat:

Magnus dominus noster, & magna uirtus eius, & sapientiæ eius nõ est numerus.

Felix, atq; adeò cæteri uertunt ex hebræo: Intelligentiæ eius nõ est numerus seu mensura. In idem tamen recidit sensus. Siquidem mens est Vatis, Dei potentiam, qua suos seruare potis est, rursusq; sapientiã, qua uias ad id perficiendum probè callet, extollere. Vnde confestim addidit:

Suscipiens mansuetos dñs, humilians autẽ peccatores usq; ad terrã.

B Est idem ferè, quod in superiori cecinit psalmo, dicẽs: Dominus erigit elisos, & nõ multò pòst: Viã peccatorũ disperdet. Mansuetos appellat illos, qui æquo placatoq; animo ferunt aduersa. Et tunc quidem illos æquabiliter, toleranterq; idcirco res ferre aduersas asserimus, quoniã illis fauet numen, suscipitq; eo planè modo, quo à medico, aut parentibus grauiter ægrotantes solent suscipi liberi atq; refocillari. Caue putes minorem esse in Deo erga afflictos & peccantes cõmiserationẽ, quàm illa est, qua afflictim cõmouentur in filios patres morbo aliquo grauiori pressos. Imò hanc patrũ curam nullam omnino esse præ illa, qua Deus assiduè lapsantes in uia iustitiæ sustentat, nõ desunt qui experiuntur. Afflictos itaq;, ærumnosos, in turpitudinemq; aliquam peccatorũ delapsos patientissimè tolerat, illisq;, ne in pressuris desperent, secretissimis non cessat illud insusurrare monitis: Ego sum, nolite timere. cõtrà autem superbos innocuorum persecutores, atq; in secundis fortunæ euentibus elatos, deijcit, prosternitq; penitus, atq; eo allidit modo, quo res solent uitreæ in terram proiectæ collidi. Ergo cùm hæc fore persuasum habeamus,

Præcinite dño in confessione, psallite Deo nostro in cithara. Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam. Qui producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominũ. Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.

Hæc quidem uocum naturaliũ annumeratione innuere uult Dauid, nostris in calamitatibus, uel quas persecutores irrogãt, uel quas aëris inclementia, atq; co[illegible] intemperies deuehit, nullatenus despondendũ esse animũ. Siquidẽ ęterna [illegible] prouidentia, quæ minutissimarũ etiam rerum curam habet, non potest re[illegible]is amicis necessarias atq; opportunas, nõ affatim suppeditare. Canticũ, in q[illegible]quod laudes, gratiarumq; actiones resonet in cithara, sono nimirũ suauissimo, Deo nostro pręcinite. Ipse enim, cùm nobis est cõmodùm, tegit cœlum nu-

c bibus, tonatq; atq; inde aquas præparans imbrem omnibus gratissimũ etiam in siticulosos perpluit montes, unde herbæ egerminant, uersicoloribusq; loca illa arida & inculta cõuestiuntur floribus, atq; diuersi generis oleribus ad usum hominis fœcundantur. Ad hęc cuncta terræ animalia suo cuilibet apto naturaliter cibo enutrit: quin & coruorũ pullis à matre destitutis, conuenientissimã illi ætati subministrat escam, id agens (opinor) illorum miseratus crocitationem, questusq; lamentabiles, qui uotorũ loco ac supplicatione à patre exaudiuntur æterno. Ferunt enim coruum uiso partu degeneri (albi nascuntur coruorum pulli) indignabundè auolare, nidoq; derelicto suum execrari fœtũ: quem tamen cùm implumis sit, atq; ad quærendum pastum inutilis, nocturno pasci rore, uermiculisq; nido subnascentibus, mirabili Dei prouidentia nutricari asserunt. Res mira sanè, atq; ea quidem, quæ omnẽ superet bonitatis modũ. Vnde nõ immeritò in superiori dictũ est uersu: Et sapientiæ eius non est numerus. Verũ neq; absq; mysterio de coruis facta est mentio. Contra omnino cœlestiũ rerum naturã uidetur, teneras in fide adhuc animas diuino ali posse edulio, nisi eas mater deserat, antiqua nimirũ peccandi consuetudo, ac lex peccati: qua quidem à conscientiæ nido & domicilio, nostro læsa candore, abeunte, à Deo mens pascitur, coalescitq; in spiritu. Sed alij hęc uideãt, nos ad institutũ. Semel enim discipulorũ anxiam quærendi uictum solicitudinẽ castigans Christus, coruorũ adduxit similitudinẽ, inquiens: Considerate coruos, quia non seminant neq; metunt, quibus non est cellarium neq; horreum, & Deus pascit illos: quanto magis uos, qui pluris estis illis. Considerate, inquam, lilia, quomodo crescunt, quomodo non laborant, quomodo omni uacant uitæ cura & anxietudine. O tardos in credendo animos. Iob quoq; inter miranda diuinæ prouidentiæ cõsilia & res gestas, coruũ interserit esurientem, facitq; Deum interrogantẽ in hunc modum: Quis præparat coruo escam suam, quando pulli eius clamant ad eum uagientes, eò quòd nõ habeant cibum? Istiusmodi itaq; argumẽto, quo usus est Christus de coruo, fœno & lilijs, usus est & Vates. Modò surdis hæc decantata non sit fabula, summa certè infidelitate infectus est orbis uniuersus. Dic, te oro, colitúr ne Deus syncerè, ab his etiam, qui cultũ Dei profitentur? Id nego. quid uulgus aget? quid simplices mulierculæ? unde tanta ortum habet concupiscentiarũ rabies? unde auaritia? unde insaturabilis illa habendi sitis? Vin' dicam? à fidei penuria, speq; omnino in hisce caducissimis mundi rebus prostituta. Iam illud annotandum, seruituti hominum, non inueniri in hebræo, sed sic duntaxat, ut uertit Felix: Qui facit germinare montes herbam, ita & alij.

Non in fortitudine equi uoluntatem habebit, neq; in tibijs uiri beneplacitum erit ei. Beneplacitum est domino super timentes eum, & in eis qui sperant in eo.

Tibias hìc poni pro fortitudine non est ambigendum, ne quis instrumentũ, nescio quod, musicũ imaginetur. Est enim tibia, quæ à genu incipiens ad malleolos usq; protendit: cuius partes sunt, crea ac sura. Igitur pro eleganti hìc hominis gressu ac robusto ponitur. Vult Vates syncerioris nos admoneri fidei ac religionis, quæ potissimùm in illo uim habet, quòd persuaderi nobis patiamur nulla illam externa mundi gloria aut ambitione delectari. cuius sanè rei imaginem perbellè equorum adumbrat superbia, atq; arduus ille, cùm è stabulis educuntur, hinnitus: uir item alto gradiens passu, atq; in digitis obambulans: signũ nimirũ ut fortitudinis, ita uani, elatiq; animi & gloriosi. Hos uersus elegantissimè sic reddidit Paraphrastes: Fortitudinẽ equi nihili faciet, nec quæ uidenť esse fortia crura uiri ad amorẽ inuitabunt illum: sed amat dñs, qui reuerenter colunt eum, & qui spem ponunt in clementia ipsius. Et sic uides, uoluntatem, beneplacitumq;, pro amore hìc usurpari. Nõ illius, inquit, amor in his transitorijs occupať

rebus,

A rebus, necq; illos qui istiusmodi fidunt rerum inanitati amare potest. Verumenimuero tota illius uolũtas, amorq́; totus & cura in illos solùm directa est, qui metu filiorũ more uenerando affecti, spem suam omnem in illius collocant misericordia. Hi quidem Deo grati sunt, cæteri infensi. Cui laus sit in secula seculorum, Amen.

Diuisio secundum nostros.

LAuda Hierusalem dominum, lauda Deum tuum Sion.

Omni sublata in his quæ dicta sunt, diffidentiæ origine, rursus Hierusalem, nempe proborũ multitudinẽ, & Sion, quò Deum laudibus concelebrent, hortatur: dicitq́; Deum illius offirmaturũ portas, ciuibusq́; benefacturum, pacem insuper, annonæq́; abundantiam suppeditaturum. Ex cœlestium quidem donorũ cõmemoratione, Dei laudem elicere conatur Vates: alioqui certè ignaua adeò mortalium est natura, ut rarò ad diuinum laudandum nomen, nisi præmijs illecta, excitaretur. Vtinam & sic quoq;. Desunt' ne in mundo, qui gratiarum actionum loco blasphemias referunt? Non est scelus, modò eluceat tantillum cõmodi, quod non aggrediantur homines. Clamant cœli, sol, luna, sydera, elementa, laudandum esse Deum: & quod quidem clamant, re quoq; ipsa exhibent: nec est in rebus conditis, quæ à præfixo sibi ordine, legeq́; naturæ, uel paululum aberret. Solus homo animantium omniũ ingratissimus, in suum creatorem iniurius inuenitur. Solus, inquam, homo à præscripto Dei mandato etiam (malùm) à conditarum rerum exordio discessisse repertus est. Qui istiusmodi uiuunt uitæ genere, quiq́; adhuc à facie Dei ambulantis in paradiso post meridiẽ, tanquam stolidus Adam, se occulunt, hìc retracti à fuga inuitantur, ut omissis in Deum iniurijs, excussoq́; reatuum onere, ac reiecto in Christum, atq; omni prorsus eliminata diffidentiæ caligine, ad lucem, ad ueniam, ad uitam confugiant, nouaq́; laudum cantica pro antiquo uæ Deo dedicent. Ait ergo: O Hierusalem, quid Deo pro beneficijs reddere non erubescis iniurias? pro amore odiũ? pro gratia damnũ? lauda, honoraq́; dominũ, lauda, inquã, Deum tuum ô Sion.

B

Quoniam confortauit seras portarũ tuarũ, benedixit filijs tuis in te.

Hæc est effigies Ecclesiæ, cuius filij & ciues, sanctorũ sunt animæ. Seras posuit pro uectibus, quibus serari solent portæ atq; obfirmari. Tutam urbis custodiam hac uoce denotat. Rursus abundantiam, cùm dicit, Hierusalem ciues, seu liberos, à domino benedicendos: quod magis exprimit in sequentibus.

Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te.

Felix profectò ea est ciuitas, quæ nullo affecta bellorum incõmodo ac sectarum, rebus illis, quæ ad uitæ usum ac lautitiam attinent, abundat. Contrà autem longis afflicti prælijs ciues, atq; inter sese dissidijs consumpti, etiam rebus uitæ necessarijs plerunq; carere uisi sunt. Verùm ut huiusmodi rerum humanarum exitia à peruersis ciuium animis oriri solent, ita salutem à benignissimo domino proficisci non est qui dubitet. quare à spiritu dicitur: Qui posuit fines tuos pacem: hoc est, non solùm intra urbis mœnia pacem, concordesq́; ciuium animos esse uoluit, uerumetiam in omnibus latè finibus, conterminisq́; locis & regionibus. Hincq; illud quod sequitur euenire necesse erit, locorum scilicet incolas rebus omnibus affluere, non tantumq́; pasci à domino, sed opiparè pasci. Adipem enim frumenti pro similagine, nempe farina cribro tenuissimo extracta, idcirco candidissima & delectabili, posuit. hanc sanè tritici medullam appellare soliti sunt hi, qui furnariam exercent. Delicatissimo itaque istiusmodi panis genere, rerum omniũ lautarum copiam intelligi uoluit Propheta. Quæ tamen omnia ad interiorem quoq; opulentiam relata, mirum quàm iucundo afficiant gustu animam. Et, ut breuiter dicam, adeps hìc tritici, Dei est uerbum, quod di-

C ligenter ab hæreticorũ furfure secretum, mirabilem illum in corde panem, qui de cœlo descendit, quoq; refocillantur animæ, atq; in Deo uiuunt, conficit. Vnde subinfert Vates:

Qui emittit eloquiũ suum terræ; uelociter currit sermo eius.

Cùm iubet, inquit, illi subitò dicto parent omnia. nam summa currit uelocitate sermo eius: hoc est, quod iusserit, quodq; uoluerit effici, efficitur illicò. Per id signatur, felicitatem huiuscemodi non diutius suspendendã: quippe qui solo uerbo, quæcunq; uult, efficere potis est. Quod sanè in niue, pruinaq; & grandine, quam ueluti buccellas quamprimũ è cœlo deijcit, uidere licet. Quare sequit:

Qui dat niuem sicut lanam, nebulam sicut cinerẽ spargit. Mittit crystallum suam sicut buccellas, ante faciẽ frigoris eius quis sustinebit?

Pruinam sicut cinerem spargit, uertũt ex hebræo: & aptè quidem: nam nulla est cum cinere similitudo nebulæ, quę uelum potius, aut tentoriũ, si densior est, præ se fert, quàm cinerem. Pruinæ uerò quadrat magis cõparatio. Sic Paraphrastes: Qui tribuit niuem similem lanæ, & pruinam tanquam cinerem dispergit. Cæterùm crystallum neq; ex græco, neque ex hebræo uerti debuit, sed glaciem aut grandinem, quæ globulis quibusdam frigidissimis instar buccearũ, utpote glacie concretis, è cœlo repentina aëris mutatione ac nimbo erumpere consueuit. Verùm ex gelu quoq; uehementiori nasci, formariq; crystallum asserunt: sed non in aëre, ut grando, sed potius in locis, ubi perpetuæ ferè sunt niues, ac gelu. Iam illud admirandum diuinæ potentiæ argumentum, aquas æstiuo tempore congelascere, formariq; buccellas illas non longè à terra plerunq; à Syrio perusta frigidissimas: & has quidem tanta celeritate atq; impetu, ut anteaquàm animum aduertas, sata unà interdum cum uineis populata, sylùasq; frondibus D denudatas expostules. Quid rursus? (mira res)

Emittet uerbum suum, & liquefaciet ea: flabit spiritus eius, & fluent aquæ.

Iubente, inquit, domino glaciem illam dictum factũ cernes liquefieri, in pluuiasq; cùm uentum, quencunq; uoluerit, spirare fecerit, resolui. Atque hęc quidem omnia derepentè fiunt, mutanturq; subitò. Quo sanè colligi uoluit Propheta, nullam posse esse tam conclamatam miseriam, quin statim in feliciorem commutetur statum, si sic iusserit numen. Certè is est qui ducit ad inferos, & reducit. Ipse, inquam, est, qui deponit potentes de sede, & exaltat humiles. Quòd si interdum tamen superbos humilibus præponi, exaltariq;, ac mitra nõnunq;, pileo sceptroq; regio donari conspicis, tardus nimium es, si felicitatem, quam suis pollicitus est Deus, in hisce rebus fortunæ ludibrio expositis inueniri cogites. In spiritu quidem dona hæc insunt aurea, atq; in cõscientia sibi optimè conscia, menteq; tranquilla, ac rerum mundanarum contemptrice, præter id, quod spe firma uenturam iam possidet beatitudinem in Deo, sentitq; intra sese, atque experitur, quid sibi uelint conuersiones istiusmodi grandinis, induratiq; gelu in pluuiam: quid rursum nix, ad instar lanæ ob candorẽ è cœlo lapsa: quid pruina, quid frigus illud grandinis fęrè tactu intolerabile, nisi id Deus temperaret, præ se ferat, intelligunt in diuinis exercitati contemplationibus. Putas ne animam in istiusmodi rebus peruestigandis occupatam, ab illoq; accensam igne ac spiritu, quo flante, suauissimi, ut hîc canit Vates, defluunt aquarum riui, minori illis affici gaudio, qui secundarum rerum successibus elati, uix se homines esse aliquando cogitãt: hos certè miseros calculis omnibus, licet in sinu, quod aiunt, fortunæ dormire cæcis appareant, affirmare possumus. Siquidem, quæ nobis ueram cõciliant felicitatem, æternamq; comparant beatitudinem, pro qua sanè adipiscẽda uniuersus omnino contẽnendus est orbis, hæc ferè sunt: fides, amor,

pietas,

A pietas, ultroneaque mundanarum rerum atque honorum despicientia: simplex uitæ usus & consuetudo: gaudium item spiritus, quo mirum in modum oblectatur Deus: ac sui prorsus, ob Dei honorē, salutemque proximi, neglectus. Si hæc quidem in diuite homine, mitratóue capite contingere uideris, nihil amplius in hoc mundo, quod cœlestem referat statum perquiras. Verùm illud nunquam me intellexisse fateor: quî fit, quòd cùm primū ad ecclesiasticas, ut uocant, dignitates quispiam ascitus est, nihil prius quærere uidetur, quàm ut lautius, fastuosiusque, quàm prius egerat, uiuat? Quis nodum hunc mihi soluet? Aut certè Dei religio laxior, dissolutiórque, quàm ipse sit mundus, facta est, proinde ludibrio habita: aut hi bonarum rerum corruptores dici possunt. Mihi nunquam persuaderi passus sum, fidei syncerítatem in capite superbo, menteque mundo addicta, manere posse. Quòd si porrò se à mūdo alienissimos esse, ut profitentur, mihi iurarent, uix crederem; siquidem quæ fidei candorē testentur, nisi omnino plumbei simus, non ignorare possumus. Et hæc quidem ad reconditiorē sensum eorum quæ dicta sunt, scribere nō sum ueritus, quò uniuersalem esse spiritus doctrinam, uel ipsæ sciant textrices mulierculæ, ac cæteri è uulgo rudes per officinas mechanici, quos hîc à spiritu ad laudandum Dei nomen inuitari cum cæteris arbitror.

Qui annunciat uerbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israël.

Statuta sua, seu ceremonias & iudicia, transferūt ex hebræo: quibus sanè uocibus Dei legem intelligi uolunt, quæ uni data tunc fuit populo, exteris exclusis gentibus. Indicium nimirum summæ Dei beneuolentiæ erga Iudæos, quos solos in terris suæ consecratos esse uoluit religioni. Quod quidē admirans Moses, sic populū illum ingratissimū, atque in Deum contumacē exhortans, aiebat: Quæ enim est alia gens sic inclyta, ut habeat ceremonias, iustáque iudicia, & uni-
B uersam legem, quam ego proponam hodie ante oculos uestros? Dauid uerò:

Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Aliàs diximus morem esse spiritus in scripturis, Iacob, seu Israël, Dei amicos appellare, quibus solis nota sit Dei uolūtas: id est, quod fide de Deo persuasum habent, re id præstare satagunt. Peculiaris illa Iudæorū cura, eorum, qui in Dei Ecclesia Christum uitæ ratione & cultu imitaturi erant, fuit typus. Quibus sanè haud minus, quàm populo illi Iudaico, facta illa fuit Mosis admonitio: Custodi, inquit, teipsum, & animam tuam solicitè. Solicitudinem uerò hanc in seruandis Dei præceptis, quæ iustitias ac iudicia, in superioribus appellari uidimus, in arduo uersari exercitio, longoque usu, experimur. Et ut quidem nulla extat natio, ut inquit Moses, quæ habeat deos appropinquātes sibi, sicut Deus noster suæ adest Ecclesiæ: ita id proprium illius munus est ac cura, ab omni se gentium contaminatione alienissimā seruare. Et ne quæ sit istiusmodi gentium cōtaminatio te nescire causeris, illam sub nomine operū carnis ita adumbrat Paulus: Manifesta sunt, inquit, opera carnis: quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: quæ, inquit, prædico uobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnū Dei nō consequent. Hæc sunt uerba Pauli illius, qui de se olim sic apud Corinthios testatus est: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Ergo Christus est, qui asserit, neque scortatorē, neque effœminatum, neque idolorū cultorē, neque ueneficū, neque inimicitiarū satorem, contentiosum, inuidum, rixosum, dissidiáque spargentē, homicidam, ebrium, heluonem, parasitum, sectam nimirū ac disciplinā sanèque egregiam, primarijs etiam mūdi hominibus gratissimā, posse Dei regnū ingredi. Eæ sunt ferè immundarū gentiū de more operationes, quas purissima Christi spōsa auersatur: cuius sanè alia est

C uitæ ratio, fructusq́ alij, qui à spiritu Dei sancto ortum habent, nempe charitatis, ut idem inquit Paulus, gaudij, pacis, patientiæ, bonitatis, benignitatis, mansuetudinis, fidei, modestiæ, continentiæ, castitatis. Felix profectò ea est arbor, quæ huiusmodi spiritus onusta est fructibus. Quàm uereor, ne peiora multò adhuc in mundo, quàm illa quæ à Paulo in recensendis carnis operationibus iam lasso cōmemorata sunt, perpetrentur. Si hæc quidem in excellentioribus fieri locis, etiam palàm, cernimus, quid de uulgo censendum? Ad hæc si Iudæos, populum nimirum à cæteris selectum, & de quo id dici audio, quòd non fecit taliter omni nationi, cuiq́ data est lex & testamentum, à iustitię semitis deerrasse legimus, quid impios tum egisse Philistæos arbitramur? quid Chananæos? quid Hiericontinos? Quid modò (ne multis) arrogantes agere Mahumetanos, Turcasq́ exitij Christianorum sitibundos existimamus, cùm audiunt, nobiliora religionis nostræ membra corrupta esse? Rident hæc, scio, carnis lenocinijs irretiti. Ridet mundus, subsannatq́ illa, quæ à spiritu huc sunt ad electorum solatium adducta. Verùm ut mundo, mundiq́ amantioribus suus breui debetur interitus, ita Ecclesiæ suus semper inest decor, mercesq́ æterna, quæ est uita abscondita in Deo per Iesum Christum. Cui honos sit in secula. Amen. Halleluia.

PSALMVS CXLVIII. Halleluia.

Laudate dominum de cœlis, laudate eum in excelsis.

Iam tandem ueluti laboriosissima peracta nauigatione, uela contrahimus, portumq́ haud procul aspicientes, Deo unico in freto hoc mundi tempestuosissimo desudantibus effugio, laudes, lætumq́ celeuma canere instituimus. O si quod tanta sit dignum maiestate, à frigido meo pectusculo, atque ad meditanda cœlestia tardo & ieiuno, prodijsse quicquam iudicabitur: tunc me beatum dixero. Proinde si quid, quod spiritum sapiat & eruditionem, est dictum, id totum Dei esto: sin minus, meum, hominis nimirum indocti, inertis, imbecillis, incauti: qui tamen illius sanctum nomen laudare conatus sim, mortalium uerò rudiores instituere, doctiores monere, atque meæ professionis homines ad grauiora scribenda allicere, & me tandem minimū Dei mancipium profiteri, assuefacereq́ ad illius cognitionem & amorem, quem in terris penè extinctum esse non semel questus sum, querarq́ tantisper dum uixero, non alios sanè reprehendens, sed me ipse meamq́ desidiam arguens. Siquidem cùm secundum & quinquagesimum iam agam annum, sexq́ & triginta in habitu hoc lugubri transegerim (melius dicerē, propter meam stupiditatē atq́ in Dei obsequio inertiā perdiderim) uix unius quidem horulæ spacij, ut decuit, peracti mihi conscius sum. Serò quidem (infelix) cognoui uirtutē crucis: cuius ductu ego haud ita pridem pacatiorem quærens uitæ statum, ad solitudinē unà cum uno ex fratribus meis confugi. Quid tunc insidiarum, cōtumeliarumq́ in solitudine etiam illa moliti fuerint nonnulli, quidue iniuriarū subierim, non uacat modò, neq́ opus est recensere, atq́ adeò id magis, quòd querelas illas omnes iampridem ad Deum æquissimū omniū iudicem retuli, penes quem maxima indelebilisq́ pro me in extremo omniū examine producēda extat dica. Illic enim innocuorum causæ aurificis (ut ait ille) statera, non populari trutina, ut nunc fit, examinabunt̄, sed diuina, hoc est, optima expendent̄ ęquitate, absq́ dolo, quę in præsentia plerisq́ à tribunalibus inauditæ reijciunt̄. Ab eodē porrò spiritu à solitarijs locis retractus, rursus noua mihi subeunda fuit ob ualetudinē crucis necessitas. In qua quidem nonnihil impeditus, hos meos paulum distuli cōmentarios, finiendos tamen secundum uoluntatem domini mei Iesu Christi, cuius splendorem in terris extolli, emergereq́ tanquā è caligine propter quorundam ignorantiam, atq́ coniunctam cum improbitate superstitionem, tam ardenter cupio

A cupio, quàm quis alius: cuiq; præterea omnes ferè liberos pientissimi mei parentes olim consecrauerant; quorum primum diuus sibi asciuit in Scopetea familia Augustinus: sex, inter quos una fuit soror, quorumq; ego penè ultimus ætate eram, Benedictus. Ad cuius nunc sepulchrum in Casini uertice meos recogitans annos in amaritudine, extremam manum hisce ponere cõmentarijs, anno à Christo nato quingentesimo, & supra millesimum secundo & quadragesimo, uolui. Cuius quidem Christi benignitate silentissimo Albanetæ receptu, haud multò procul à cœnobio, monachorumq; conuersatione semoto, nunc utor, conorq; iam tandem istiusmodi animi exercitio ab hac dissolui uariarũ incursionum turbarumq; molestia, qua nolens premor, & frui Deo, qua re impetrata, uitam aliam, quæ infortunio obnoxia sit nulli, me tunc impetrasse mihi persuaderi patiar. Verùm penè serò illius datorem noui: notum uerò & quæro, & in ipso purificari operam nauo sedulam: & nisi, anteaquam è uita demigrem, assequor, perij. Assequar tamen, spero, ipsomet duce, quem, quoquouersum me uerto, uidere mihi uideor meam increpantem oscitantiam. Interim autem quòd misellum hunc uermem è puluere suscitet, atq; ad se accedere iubeat, in ipsius continenter occupabor laudibus, dicamq; cum Propheta: Laudate dominum de cœlis, laudate eum in excelsis. Condita hîc omnia, tum cœlestia, tum terrestria, ad celebrandas Dei laudes inuitantur, ualetq; perinde quasi diceret: Laudate dominũ, ô uos cœlestia. In sequentibus uerò de his, quæ in terris sunt, ita ait: Laudate dominũ de terra. Vos, inquit, cœlestes spiritus, quiq; corporeæ sarcinæ expertes uitam uiuitis in supernis felicissimam, laudate Deum.

Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes uirtutes eius.

In primo uersu cœlestes omnes generatim complexus est spiritus, in hoc uerò particulares, eos nimirum qui in ministerium illorum mittuntur, ut inquit
B Paulus, qui hæreditatem capiunt salutis: idcirco illos angelos appellauit. Cæterùm uirtutes eius, pro exercitus eius, positum esse non est qui ambigat. Sunt enim beatissimi illi spiritus tanquam satellitium Dei patris, quo quæcunq; fieri in terris decreuerit, ad ea perficienda uti solet. Vnde alio in psalmo ministros illos uocat, qui faciunt uoluntatem eius. Maxima profectò ex istiusmodi purificatarum mentium obsequio dignitas apparet humana: quæ quidem (si fas est in cœlestibus illis animis ægritudinẽ aliquam imaginari) graui afficiuntur molestia & cruciatu, si ex his, quibus hi seruiunt, perire quempiam contigerit. Quanquam nulla illis adscribi debet incogitantia, atque in curanda mortalium salute tarditas & socordia: sed tota illa culpa est lapsi, qui etiam inuitis reluctantibusq; custodibus cadere uoluit. Etenim inexcusabilis iam omnino uidetur anima quæ peccat: quandoquidem tam tutis circumuallata præsidijs, ultrò tamẽ succumbit, ac sese turpissimo prostituit mœcho.

Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ & lumen.

Stellæ luminis, uertunt plerique: hoc est, stellæ lucentes. Sentit (opinor) de Planetis, quas stellas erraticas uocant, & quæ stellis cæteris lucidiores sunt. Vnde sic reddit Campensis: Laudate illum Planetæ, qui lucetis præ cæteris stellis omnibus. Sol igitur, lumen nimirum stupendum, lampasq; ardentissima atque uniuersalis, lauda Deum. Laudet rursus luna, laudent stellæ, sed in primis lucidissima Planetarum sydera, quorum ordine ac motu, pulcherrimis distinctum est cœlum formis, ad signanda quidem tempora, distinguendasq; mortalium actiones plerasque, ut sunt res nauticę, agricolationisue, medicorum, & similium, à Deo fabrefactis, non ad Alchimistarum, magorumq; diuinationes, & uanitatem, contra rerum naturam, summiq; opificis mandatũ cœlitus ostensis. Nulla unquam fuit tam bene instituta res à Deo, quin statim ad maleficium impia hominum retorserit audacia. Hoc sanè modo cœlestium rerum effector

C non laudatur: quoniam quo illæ conditæ sunt fine, aut qui in illis inditi sunt effectus, atque ad ima hæc terræ influxus & deriuationes, aut ignorant homimines, aut cognitum suis inseruire affectibus, excusso propémodum è Dei manu prouidentiæ sceptro, modis omnibus conquirunt. Stultissima illa est scientia, atq; uana omnino, quæ diuinationibus nixa mortalium animos fascinat potius, quàm futurorum notitiam impartit. Qua quidem nostro à theatro, ut par est, explosa, exibilataq;.

Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ omnes quæ super cœlos sunt.

Hîc non ultrà procedit uersus Hebræis. A suprema quidem cœlorum molitione, per tractus aërios ad terram usque, ordine seruato naturæ, descendit Propheta. Siquidem cùm à mentibus illis æthereis cœpisset, ad cœlestiaq; mox transijsset corpora, ab his iam ad cœlos cœlorum, nempe loca ubi sedes est ignis atque aëris, delabitur: indeq; statim ad terram, atque illa quæ circa nos sunt, commemoranda procedit. Non raró quidem aërem cœli nomine uocant autores: nulliq; dubium esse debet supra aërem hunc nobis proximum, quem, ut diximus, cœli nomine dignantur autores, aquas quasdam tenuiores, quàm ut destillare queant, esse: nam pluuiæ ex crassioribus formantur nubibus. Vnde dictum est, & aquæ quæ supra cœlos sunt: quod & de primo illo firmamento die secundo condito intelligi uolunt Hebræorum expositores, quodq; expansum appellant. Fecit (inquit Moses) Deus firmamentum, diuisitq; aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum: hoc est, raras illas & tenues, proinde in sublimi ob leuitatem pendentes, ab illis alijs, posito inter sese interstitio, quæ cùm graues sint ac densæ, aut in pluuias conuertuntur & defluunt, aut infra nubibus retentæ stagnant. Sunt qui cœlum huc
D Crystallinum aduocent, quod supra sydereum locatum esse uolunt. Verùm non longius hîc est philosophandum, de his maximè, quæ ut immensas Dei laudes sua excitare queunt pulchritudine atque ornatu, ita occulta propémodum sunt, & (blaterent ut lubet Philosophi) incognita. Quod porrò cœlos cœlorum dixit, amplam illam ac uastam aëris regionem, cuius terra mareq; tam immenso ambiuntur complexu, exprimere uoluisse arbitror. O uarij igitur, uagiq; cœlorũ orbes, ô aquæ, quæ supra cœlos ipsos stupendo Dei miraculo manetis, laudate Deum. Insuper

Laudent nomen domini, quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Statuit ea in seculum, & in seculum seculi, præceptum posuit & non præteribit.

Vide prudentiam Vatis. Ad terram enim è cœlis descensurus, mortales prius admonitos esse uoluit, illa omnia tam admiranda, de quibus mentionem fecerat, solo Dei uerbo fuisse condita, suoq; in officio ac lege à Deo præscripta, perpetuò permansura. Iam diximus seculum seculi, sempiternumq;, & his similia, non semper æternitatem significare in scripturis, sed longissima tempora, ut tunc fusius adnotauimus. Quare Paraphrastes sic hunc ultimum reddidit uersum: Et stabilitas, quam tribuit illis, durabit seculis plurimis, legem dedit singulis illorum, quam nequaquam transgredientur. Illius itaque iussu in lucem prodiere, suntq; modò id, quod sunt. Atque propterea æterna quædam fixa illis est lex, ac præscriptum, quod transgredi haudquaquam possunt. Ad hæc (ne in superflua inter facere & creare differentia nequicquam immoremur, quod nonnullos facere uideo) non uos lateat sic solummodo ab Hebræis uersum legi: Laudent nomen domini, quoniam ipse mandauit & creata sunt. Quòd si tamen adhuc uerbo instare libeat, illud compertissimũ, uanam illam omnino esse differentiam quam ponunt, facere ad Deum & ad hominem pertinere, creare autem

A autem ad Deum tantũmodo. Princeps quidem Romanæ eloquentiæ propriũ artis esse affirmat creare & gignere, uocatq; Romulum creatorẽ urbis Romæ. His itaq; de cœlestibus leuiter summatimq; prælibatis, inquit: Vos quoq;

Laudate dominum de terra, dracones & omnes abyssi.

Hoc est, ô quæcunque de terra estis, uel in primis uos immanes belluæ, atq; profundi aquarum gurgites, mariaq;, lacus atq; amnes, laudate dominum. Dracones hîc uolunt intelligi monstra marina: abyssos uerò cuncta aquarum receptacula, quæ omnia mirabilem sui fuisse conditoris potentiam testantur, clamantq; Deum ob tam stupendam rerum effectionem laudandum esse. Ad hæc,

Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt uerbum eius.

Faciens uerbum eius, uertit Hebræus: id est, quicquid iusserit Deus, parens dicto. Et ad ipsum spiritum procellarũ, seu uentum turbinis, ut reddit quidam, referũt, haud ad ea omnia, quæ in superioribus cõmemorauit. Siquidem istiusmodi uento tempestuoso solet Deus res exequi admirandas, ultionesq; in homines grauiores, ut de Aegyptiorum interitu legimus. Per ignem quoque toni trua intelligit, fulminibus horrendisq; aëris mugitibus coruscationibusq; permista, quæ cuncta in aëre terræ proximo formari cernimus. Cæterũ uox, quam noster uertit interpres, glacies, Hebræis est uapor, per quem notantur siccæ illæ exhalationes, unde exeunt uenti, noxijq; flatus ac turbines. Neque hîc temo ueat, difficillimũ uideri res omni carentes ratione ac uoce, laudare posse Deũ. Laudant nihilominus, nosq; itidem ad laudandum opificis sapientiã, admirandis excitant stimulis, quippe quæ ne tantillum quidem à præscripto sibi ordine deflectunt, parentq; continuò numini. Et quidem nemo tam durus est, qui
B conditarum rerum motum, ordinem, situm, pulchritudinem, uim, formasq; uarias, atque illarum effectus contemplans, nõ mirabilem in illis Dei sapientiam deprehendat, potentiam rursus & bonitatem. Hincq; anxium quoddam oriri solet laudandi Dei studium, addo & exercitium, iunctaq; cum hilaritate solertia. Itaque & uos etiam

Montes & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri. Bestiæ, & uniuersa pecora, serpentes & uolucres pennatæ.

De pennis, seu alis uolucrum, mentio quæ hîc fit, aptè posita mihi uidetur, tantùm abest ut superuacaneam iudicem. Quid enim miraculo simile potest audiri, si quis pennis aut alis ornatam uolucrem dixerit? Sed nisi usus rem attenuaret, tam immensum in illis diuinę relucere conspiceres potentiæ signum, ut penè stupore insanires. Quid non mirabile apparet, dignumq; Dei honore, si alarum, pennarúmue ordinem in aue, texturam, formam, decorem, coloremq;, & ad uolandum aptitudinem ac celeritatem, diligenter inspicias? Quod etiam de uaria arborum tum syluestrium, tum domesticarum, natura intelligere nos admonet spiritus, cùm ligna fructifera, ac cedros ad Dei laudes concinendas hortatur. Cedros pro sterilibus, syluaticisq; poni arboribus asserunt interpretes, proceris tamen, atque ad ædificia uel nauium uel ædium aptissimis. Ait igitur: O uos mõtes, ô loca omnia ædita, è planitieq; surgẽtia, ut sunt colles, cliuiq; humiliores: quin arbores plantæq; ad producendos fructus procreatæ, inferaces quoque & incultæ, quarum nobiliores sunt Cedri, laudate Deum. Quid? Vos item belluæ immites, mitesq; & mansuefactæ, uos reptilia, uos alites tam uarijs ornatæ plumis, hucq; illucq; tam concinnè celeriterq; uolitantes, laudate Deum. Serpentes, pro quibuscunq; animantibus quæ repunt serpuntq;, posuit. At iam, ut ad nobiliorem laudandi opificis uniuersi occasionem descendamus, uos appello, ô mortales, sed in primis

C Reges terræ,& omnes populi,principes & omnes iudices terrę. Iuuenes & uirgines,senes cum iunioribus.

Omnes qui potestate aliqua insigni præditi sunt ac dominio, ut sunt potissimum reges, hîc à Vate ad laudandum Deum admonentur. Omnes populi, respublicas omnes intelligit, illosq́ qui priuatis utuntur legibus, ut nunc sunt Veneti in Italia, Lucēses, Sena ciuitas in Hetruria, Perusium, atque nō multò pridem Florentia, ac cæteri istiusmodi generis proceres, qui turmatim res populorum moderantur, uelut indice cōmonstrat. Principes uerò & iudices, pro magistratibus generaliter ius populo administrātibus, frænoq́ iustitiæ nocentes homines coërcentibus, hîc sumi possunt: qui si boni sunt & iusti, quid in regionibus optabilius? quid sanctius? quid tam dignū, quo diuina laudari queat prouidentia uisum est unquā? Secus uerò si inueniunť, nónne illud stuporē omnem excedere censeri debet (proinde maximis efferendus est Deus laudibus) cùm regi improbo, aut magistratui, tot hominū millia parêre absq́ seditione & tumultu cernuntur, illosq́ pro dijs in terra uenerari? Tametsi quidem maximum id sit infortunium, ab impijs aut stolidis magistratibus hominum multitudinem gubernari, non idcirco tamen temerè dijudicanda sunt Dei consilia, qui nostra ob scelera sinit nonnunquā regnare, ut olim comminatus est, hypocritas. Sub hypocritæ nomine pessimum undequaq́ intellige hominem. Sint itaque amentes nostri, ut lubet, atq́ iniqui superiores, semper tamen, ut dixi, laudandus est Deus: cuius in disponendis hominum rebus consilium ac prouidentiam uelle arguere, frænoq́ nostræ temeritati iniecto reluctari, genus omne superat socordiæ, ne dicam superbiæ. Cæterùm neque mediocre id quidem est laudandi Dei argumentum, quod in ætatum hominū uarietate splendescere cernimus. Morū enim candor & simplicitas in adolescentulo, aut uirgine, nónne res est diuina?
D Quid robur in iuuene? quid agilitas? quid promptū ad arma, ad literas, ad disciplinas perdiscendas ingenium? Debet'ne in his laudari Deus, an reprehendi? Senum uerò maturitatē, grauitatemq́, prudentiā, in rebusq́ agendis mētem uegetam & pudicam, quis non miretur? quis non, uti donum à supremo Deo collatum, mortalibus grauletur? Vide igitur quomodo in quauis hominum ætate euidentissima non desit laudandæ Dei bonitatis occasio. In omnibus sanè his uestigia quædam numinis impressa esse animaduertimus, exin tremendā illius ueneramur maiestatem. Quapropter

Laudent nomen domini, quia exaltatum est nomen eius solius: confessio eius super cœlum & terram.

Is unus est uersus in hebræo, cuius sensum elegantissimè à Paraphraste sic redditum accepimus: Laudent nomen domini, exaltatum enim est & suspiciendum nomē illius solius. Honor & gratiarū actio debetur illi ab his, qui sunt uel in terra, uel in cœlis. quid? non solum quidem cœli ipsi & terra, diuinis resonare debent laudibus, gratiarūq́ actionibus, sed & laudes illæ omnes quamlibet excelsæ & perfectæ, superandę omnino sunt, in diesq́ magis amplificandę. Meritò igitur Dei nomen solum, nō nostrum, aut immoderatè principū, amicorumq́, colendū est tum in cœlis, tum in terra. meritò celebrandum, meritò laudibus efferendum: nanq́ solus ipse suam adamauit sponsam, auxitq́ illi gratias, dignitatem, robur, existimationem. Ideo infertur,

Et exaltauit cornu populi sui.

Diximus nonnunq́, quid cornu signet in scripturis. In hoc loco, dignitas est ac robur. nisi malis opinari Vatē tum Christū Dei uirtutē hîc præsagisse, quem non raro in prophetis cornu appellari legimus: sed illud in primis. Erexit cornu salutis nobis: quod de Christo accipi non est qui ambigat, modò sit uel mediocriter in prophetis exercitatus. Ergo

A Hymnus omnibus sanctis eius, filijs Israël populo appropinquanti sibi.

Ab illis, inquit, quos ipse sanctificauit, quosq; ut sui essent ab æterno delegit seculo, nempe Israël filios, credentes nimirum, atq; illi per amorem, uitęq; imitationem, propinquos & familiares, hymni panegyricíq; ardentes, atq; gratiarum persoluantur actiones. Cui laus sit & benedictio in secula seculorum. Amen.

PSAL. CXLIX. Halleluia.

Cantate domino canticum nouum, laus eius in Ecclesia sanctorum.

Nulli dubium, hîc Vatem populi Dei liberationē è Babylone prævidentem, liberationē aliam, cuius illa typū gerebat, prædixisse. In illa quidem seruitute, à Chaldæis, hostibus scilicet immanibus & cruentis, miserandum in modum oppressi fuere Iudęi: in hac uerò à peccato, à morte, à diabolo, totum genus humanum. Ab illa, inquam, tantillam orbis portionē per Cyrum Babylonis regem manumissam legimus, ab hac autem per Christum uniuersorū dominum, orbem totum. Idcirco ut illi solitis suis cantiunculis, atq; instrumētis musicis, à consueto seruitutis onere liberi, Deo tum gratias egere: ita nos ab insperata erepti captiuitate, nouo scilicet liberationis genere liberi facti, ad nouū dedicandum Deo canticum à spiritu inuitamur, qui sic suam orditur paraclesim: Cantate domino canticum nouum, laus eius in Ecclesia sanctorū. Ob nouum, inquit, atque eximium beneficium, nouum benefactori rependite canticum, resonentq; illius laudes non sanè in qualibet Ecclesia, ut est illa malignantium,
B sed in Ecclesia sanctorum, purarum scilicet mentium cœtu & congregatione. Vos itaque, qui noua facti estis per Dei filium creatura, nouam uiuendi rationem, quod nouum est canticum, assumite. Vetus iam error abijt, ueritas uerò per Iesum Christum facta est: quare nouum canendi modum constituite, gaudeteq; gaudio magno.

Lætetē Israël in eo qui fecit illum, & filiæ Sion exultēt in rege suo.

Siue Hierusalem filias, siue Israëlem, aut Iacob, in hanc scenam introducas, hi omnes Ecclesiæ personam referunt: cuius id propriū esse debet, in suo lætari sponso, in illoq; oblectari, atque omni reiecta mundi consolatione, exultare, quem suum regem esse ac dominū persuasissimū habet. In suo igitur conditore sapientissimoq; architecto, lætetur Israël, populus uidelicet credentiū: atq; subinde, qui è Sion progeniti sunt sancti, cœlestibusq; speculationibus assueti, talem contigisse sibi regem gaudeant, exultentq; & triumphent. Hinc

Laudent nomen eius in choro, in tympano & psalterio psallant ei.

Eæ sanè instrumentorū uoces ingentem debere esse lætitiam, gaudiumq; in spiritu sancto, in electis arguunt. Eiuscemodi quidem instrumentorū modulationes non nisi in præcipuis populi gratulationibus, statisq; diebus, ac solennitatibus adhiberi consueuerant. Eam ob rem ut innuat qualis debeat esse ob reconciliatum genus humanum Deo per Christum lætitia & gratiarum actiones, uult Dei nomen & choro, & tympano, & psalterio celebrari. Sunt qui, in choro, uertunt in tibia, illud opinantes, de instrumētis solùm musicis fieri mentionem. In honorē igitur illius nominis psallant choro, psallant tympano, psallant chely, quotquot ad sanctorum numerum attinent.

Quia beneplacitum est domino in populo suo, & exaltabit mansuetos in salutem.

C Apertius ex hebræo uerti poterat, ut uertit Felix: Quoniam diligit dominus populum suum. pollet[que] perinde, ut, ne graue sit uobis illum, qui uos diligit, laudare, deamat certè dñs populũ suum. Effectus uerò huiusce amoris qualis? Exaltabit, inquit, mansuetos, depressos[que], quò salui sint, sustollet. Id est enim mansuetos exaltari in salutem. Homines quidem de more præteritis in honoribus mansuetis, exaltant turgidos & superbos. Contrà Deus, exclusis fastuosis extollit humiles. quod sanè maximam tum nobis, quibus permagna est cum mundo concertatio & pugna, conciliare deberet uim fidei, tum illis, qui se uictores putant, metum, suæ[que] ruinæ prænotionem atq; infortunij. Verùm quomodocũq; hi suum non aduertant periculum, atq; ideo in rebus exultent pessimis, in innoxios[que] efferatiores in dies appareant, nihilominus

Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.

Hoc est, tanta illorũ erit de superatis hostibus gloria, quòd non solùm lætitia gestient, uerum etiã in ipsis suis lectis & cubiculis, alioqui curarũ altoribus, gaudebunt, iucunde[que] requiescent. Sed aliud hîc mihi gloriationis genus subolere fateor, quo hilarẽ in modum efferri solent piæ sanctorũ animæ, optimũ scilicet conscientiæ testimoniũ. Non est (opinor) gaudiũ quod id æquare ualeat. quare non iniuria clamat Paulus: Gloria nostra hæc est, testimoniũ cõscientiæ nostrę. Quid illud? Absit mihi gloriari, nisi in cruce domini mei Iesu Christi. Ergo gloriatio sanctorum crux Christi est, sancte[que] sibi conscia mens. Alij, ut lubet, de adeptis, uel usque ad summum, diuitijs, delicijs[que] & honoribus glorientur: mihi autem (inquit mens sobria) tota mea erit gloriatio in cruce Christi: cuius uirtute adeò in sublime euehor, ut sperare audeam fore aliquando, ut in futura illa gloria, in qua multæ sunt mansiones, cubicula[que] multa & conclauia, exultem, læter[que] in sponso, qui est perfectissimus animæ status ac felicitas: ad quam quidem die noctu[que] suspirant sancti. Interim uerò quòd eò proficiscantur, ubi suus est amor, D

Exultationes Dei in gutture eorũ, & gladij ancipites in manib. eorũ.

Exultationes Dei in gutture eorũ, hebraismus est, quò iucundã illis fore exultationẽ exprimit. Rursus pro gladijs utrinq; collimatis, inuictam illorũ uirtutem, robur[que] hostibus formidabile intelligi uult Dauid. Vnde sequitur:

Ad faciendam uindictam in nationibus, increpationes in populis. Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Vt faciant in eis iudicium conscriptum.

Hoc est, iudiciũ à Deo præfinitũ, & de quo in sacris scriptũ est annalibus, suũ tandem sortietur finem. Iam illud uidetur fuisse hac de re atq; ultione scriptũ in Deuteronomio iudicium ac sententia, à Deo quidem lata, à prophetis uerò scripta: Si acuero, inquit, ut fulgur gladium meũ, & arripuerit iudiciũ manus mea, reddam ultionẽ hostibus meis, & his, qui oderunt me, retribuam. Propterea, inquit, læti, gloriosi[que] in aciem progredientur sancti Dei uiri, enses[que] bicipites & denudatos idcirco gestabunt manibus, quò sese queant de exteris, peregrinis[que] ulcisci nationibus, populos[que] penè infinitos castigare, ac suis à finibus arcere: reges insuper, & cæteros sibi infestos tyrannos, catenis, arctis[que] compedibus ac bois ferreis, & manicis, deuincire. Atq; eo sanè modo Dei iudicium suis à prophetis conscriptũ, promissum[que] in scripturis, suo non frustrabitur effectu. Quę quidem res sanctorum glorię atq; existimationi non poterit non feliciter uerti, obuenire[que] ad uota, Ideo additum est:

Gloria hæc est omnibus sanctis eius.

Hanc gloriam puto esse sanctorum in acie spiritus uictoriam, ad quam sanè in hoc toto supercœlesti psalmo spectasse Prophetam arbitror. Etenim quæ hîc

dicuntur

A dicuntur, tametsi ad bellum, quo corporeis concurritur cum hoste telis atq; machinis, aptari & possunt & debent, attamen ad spiritum, cuius tutissimis armis muniri solent credentes, transferenda sunt. Arma enim militiæ nostræ, ut inquit Paulus, non carnalia sunt, sed potentia per Deum ad destructionem munitionũ. O certè arma à pijs tantũmodo tractata animis. Tu uide quas arma istiusmodi demoliantur arces & propugnacula. Consiliũ, inquit, destruentes, atq; omnem altitudinẽ extollentem se aduersus scientiam Dei. Credo equidem, si nostrates hac proceres instructi forent armatura, quòd felicius suis in expeditionibus in infideles sese haberent. Verũ cùm his careãt, quid illa ex ære, fuluoq; auro fabrefacta ostentant? In Turcas quidem hoc maximè tempore & terra & mari bellacissimos uictores, atque cum ipsis Christianorum regibus (infandum) confœderatos, absq; armis fidei, hoc est, non sedato prius ab omni turpi affectu animo & uoluntate, accersitaq; in societatem, quæ iampridem nostris è castris aufugerat, Dei religione, exercitus parare, haud tutum est: imò periculosissimum, ut frequentissimis acceptis cladibus, amissisq; Christianorum copijs, augurari possumus. Succedent (suspicor) & infeliciora, simul ut uideo unà cum flagellis augeri scelera, planctusq; miserorum ab atrocissimis rectorum prouinciarum depeculationibus exortos percrebrescere. Hinc enim (dirum spectaculum) milites Christianos ab inexorabilibus Arabis ac Turcis aceruatim contrucidari cernimus, illinc uno atq; eodem omnino tempore Christianos à Christianis opprimi, affligi, bonisq; proprijs ac fortunis iniquissimè expoliari. Quid? uidi ego his oculis Christianum (prò facinus inauditum) in Tyrrheno hoc nostro ab infidelium manibus elapsum, ad Christianum littus capta iam naui confugere, opemq; à spectantibus è littore implorare: qui tamen prẹda (credo) allecti, miserabilem illum fesse admodum natantem (baltheum gestabat nummis plenũ)
B afflictum, atq; (impedior lachrymis) quanto poterat nisu uicina petentem littora, fuste præacuto transfixere, corpusq; deserto in littore inhumatũ deseruere.

PSALMVS CL. Halleluia.

Laudate dominum in sanctis eius, laudate eum in firmamento uirtutis eius.

Non absq; mysterio psalmorũ concinnator (quisquis tandem ille fuit, qui psalmos in eum, quem nunc habemus, digessit ordinem) illos ferè omnes, qui Dei laudes præ cæteris ardentius celebrant, sub finem uoluminis collocauit: sed hunc in primis, quẽ de laudibus in æterna patria concinendis disserere nõ ignorauit. Tunc enim maiori affecti cognitione, in Deum purius intenti erimus. Etenim quandiu in hac mundi crassitie positi, cum tardis sensibus, cum peccato, cum morte, cum uarijs uitæ incõmodis ac miserijs cõflictamus, uix rarò ad ea intelligẽda, quæ Deũ nobis unicè admirandũ faciũt, adnitimur. Quare hebetiori, quẹ acutissimo debueramus, intuentes oculo, illius magnitudinẽ, nõ eo, quo cõuenit, studio atq; animi libertate, extollimus. Purius hæc omnia, atq; ardẽtius à beatis iam animis in cœlo peraguntur. De hoc itaq; æternarũ rerũ statu à Propheta hìc dici arbitror, cùm ait: Laudate dñm in sanctis eius. Videtur dictio, sanctis, absolutè posita, pollereq; perinde atq;, in sanctis sanctorũ, seu, ut diuus uertit Hieron. in sancto eius. Fel. uerò, in sanctitate eius: hoc est, in sacrario Dei æterno: quod de loco sacro in Sion mõte cæteroqui religioni cõsecrato, atq; in quo erat arca illa celebris testamenti, ob ea quẹ sequuntur, minimè dici posse iudico. Laudate, inquit, eum in firmamento uirtutis eius. Firmamentũ Hebrẹis est, expansum: quod quidem doctissimus adnotauit Fel. qui sic transtulit: In extensione uirtutis eius. quã sanè extensionẽ de cœlestis regni statu per catachresim intelligi uolunt. & est sensus: Laudate eum in firmamento potentiẹ eius; id est,

C ubi potentia eius, alioquin in hoc mundo ob sensuum tarditatem penè incognita, sese detracto ignorantiæ huiusce spissæ uelo, clarius uisendam exhibet. Et ut quidem uerissimum hunc esse sensum non ambigo, ita illum quem uulgò sequimur, exosculor, & placuisse Paraphrastæ uideo. Sic ille: Laudate dominũ ob insignem sanctitatem illius, laudate illum ob cœlum, quod argumentum est fortitudinis illius. Primus tamen sensus mirũ in modum placere solet his, qui ex assidua psalmorum lectione ac gustu, in eam tandem deuenere mentis alienationem, ut perfecto psalmorũ cursu, se metam, qui Deus est in maiestate residens, uel cùm non animaduerterint, attigisse gaudeant. Vnde si quid in psalmis, quod altissimum idem non sit, audire contigerit, fastidiunt illicò. Siquidem cœlestes iam facti, res illas solummodo admittunt & amplexantur, quæ cœlestem uitæ statum referunt. Proinde & illos, qui sequuntur, uersus ad eum interpretantur modum:

Laudate eum in uirtutibus eius, laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.

Virtutũ nomine res ab eo, cùm in terra, tum in cœlis, sapienter fortiterq́ gestas intelligit; hoc est, ea ratione factas, quæ humanum penitus superet ingeniũ & uires. Idem de multitudine amplitudinis eius, uarijs nimirum suæ prouidentiæ, quæ in cœlis maximè relucet, argumẽtis ostensæ, par est interpretari. Quæ sanè omnia quemadmodum in hoc mundo tenui magis apprehendimus coniectura, quàm perfectè assequimur, ita simulatque moribundis his artubus exuti, Deum facie ad faciem intuebimur, infinitò propius, quàm nunc fit, illa uti sunt, contemplabimur. Quanta, Deus bone, rerum illarum, quæ modò in ænigmate, ac ueluti per transennam cernimus, tunc erit cognitio, quantusq́ amor,
D quàm immensa uoluptas, quàm inenarrabilis, quàm longè à sensibus his brutis remota iucunditas. Interim uerò quòd statum illum felicissimũ nanciscamur, mecum, inquit, unà omnes

Laudate eũ in sono tubæ, laudate eum in psalterio & cithara. Laudate eum in tympano & choro, laudate eum in chordis & organo. Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis.

Nunquam tanta usus est instrumentorũ huiuscemodi Musices congerie Vates, quanta in hoc extremo omniũ psalmo, quò nimirum ad nobiliorem copiosioremq́ nos hinc pertrahat considerandam, quàm ea sit, quæ in hoc mundo, etiã à perfectissimis uiris impenditur, laudem. Etenim si in istiusmodi cultu extero aut his aut illis quæ rei, de qua uis canere, sint apta, utendũ est instrumentis atq; harmonia, in æterna nihilominus patria & beatitudine omnes intendendi sunt nerui, plectroq́ pulsandum, aut uoce cõtemperandum humana, si quid est, quod harmoniam ciere possit. Id quidem uidetur natura omnibus comparatum, ut si quem excellenter laudare, testimoniumq́ illi uirtutum insigne tradere affectant, quicquid lætitiam præ se ferre potest, magno adhibeant studio ac plausu. Sic Vates mirabilem illam æternæ uitæ lætitiam, ac tripudium cum Deo, uolens exprimere, tot adhibet, ut uidemus, instrumentorum uoces: tubæ scilicet, psalterij, quam uiolam esse iam diximus, tympani quoq;, chori, chordarumq́. quanq; hæc dictio Hebræis est, minim, instrumentũ omnino nostra ætate incognitũ. Rursus organi, cymbaliq́ bene sonantis seu auditus: hoc est, ut interpretatur Felix, quod adeò magnũ excitet sonũ, ut à longinquo audiat̃. Vnde sic quidã ex hebræo uertit: Laudate eum cymbalis canoris, laudate eum cymbalis clangentibus, more nimirũ tubarũ in bello clangentiũ. Paraphrastes etiam: Laudate illum taratantaris sonoris, laudate illum taratantaris ad hilaritatem excitan-

A excitantibus. Vide quomodo ad exprimenda diuina, concita, ſummeq́ꝫ ardentia & feſtina inculcat Vates. Ita ſe habent res ſpiritus: qui carnali adhuc uiuunt ſenſu, hæc ut non intelligunt, ita derident. Rarò enim quæ non cognoſcimus, amamus. At iam Vates ſuis impoſiturus modum ac finem laudibus, ad quas ſanè quæcūqꝫ paſſim per orbem uniuerſum, addo & in cœlo, ſunt condita, ardenti, ut uidimus, inuitauit ſtudio, ad nobiliorem ſe uertit uniuerſi partem, dicens:

Omnis ſpiritus laudet dominum.

Hoc eſt, omnis uita, cùm hominum, tum angelorum, & quicquid tandem uitæ habet indicium, ſuum agnoſcat creatorem, illiqꝫ ſoli gloriam, qui uita eſt omnium in ſe credentium immortalis, æterna, beata, inuariabilis, & ſuper omnem felicitatem feliciſſima, tribuat. Ad quam ego peccator, qui obſtruſiſſima omniū myſteria frigidiſſimis hiſce meis cōmentarijs dilucidare, melius dicerem contaminare, auſus fui, ſuſpiro, ingemiſcoqꝫ. O ſi, humaniſſime Lector, uel dictionē unam atque alteram, quæ diuinum referat honorem, in hoc meo tantillo la[illegible] ſcriptam inuenias, tum felix ſum & beatus, per Ieſum Chriſtum dominū me[illegible] per cuius miſericordiam te rogo atque obteſtor, quiſquis es, qui hæc legere [illegible]lueris, ut meam miſeratus infantiam, ſic apud te dicas: Is pauper, quia aurū aut gemmam non habuit, papyraceum dedit donum. Dei quippe confiſus clementia, atqꝫ in peccantes facilitate, hæc non eſt ueritus balbutire. Nouerat ſanè quidem & ſe & ſua, ſed & illum quoqꝫ, cui ſe à puero conſecrauerat. Cui laus ſit, honorqꝫ & benedictio in ſecula ſeculorum. Amen.

FINIS HYMNORVM DAVID REGIS ISRAEL.

PALMA
ISING

colorchecker CLASSIC

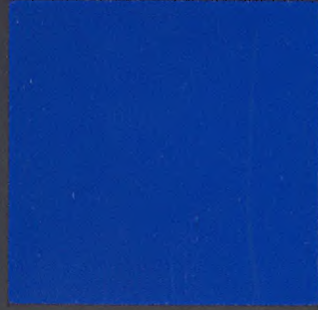

calibrite

mm